Anul XI
nr. 535
4-10 iulie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

BOEMII

„Totul era absolut nebunesc şi în acelaşi timp profund adevărat, şi aceste fantoşe extravagante duceau o viaţă foarte intensă, uneori comică, alteori dureroasă."

THÉOPHILE GAUTIER – „ISTORIA ROMANTISMULUI"

GRATUIT

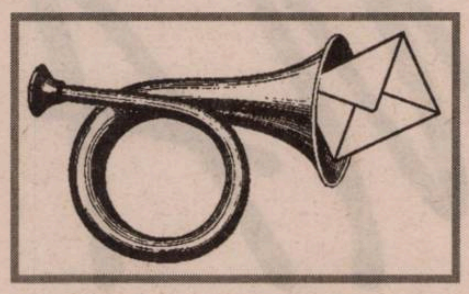

Nr. 533: *„Tineri de valoare“*

Da' bovarici mai sîntem!...

Acum, că tot a ucis-o Geo Bogza pe Victoria Lipan, mai e nevoie, oare, de profesori? Tinerii de valoare oricum nu se aruncă spre catedră. Sau nu în România. Şi de ce-ar face-o? Să nu credeţi că mă voi pierde în răspunsuri-pledoarie. Recitiţi articolele domnilor Călinescu, Vighi, Manolescu. Domnilor profesori, ar fi trebuit să spun. Şi pe oricare din celelalte. Lipseşte pînă şi sămînţa dascălului. Ceea ce se petrece cu România în sevraj, de care ne facem parte acum, explică varianta „cu convocatoru“ Cum se vede asta din vîrful relelor, din discotecă, din buricul manelist al majorităţii? Ce-am avut şi ce-am pierdut! Îngrijorările sînt de prisos. Tinerii de viitor vor avea chipul *acelui viitor care le aparţine*. Vă fi *binele* unui *atunci* pe care nu avem dreptul nici a-l judeca, nici a-l descrie. De ce am da năvală, nespălaţi de păcatele propriilor îngustimi, peste vremuri în care specializarea va fi şi ea „cool“, „super“, „genială“?! În fond, genial înseamnă doar manifestarea deplină a eului. Profesorul tînăr arată cam ca elevul său. Iar cei, cîţiva, nu vă speriaţi, care, deşi datează din anii convocatorului, nu s-au ţopit (deh! epoca), sînt ca pagodele-n deşert. Ciudat, poate, la tinerii de valoare ai prezentului au, încă, o cotă ridicată. Şi-apoi şcoala-i cum este şi ca dînsa sîntem noi.

Timpul trece la fel şi dacă numărăm din 4-n 4.

Alina IORDACHE
str. Mihai Viteazu 6
Rîşnov

Replici

Articolul lui C. Ghinea, „Bogat şi liniştit“ (nr. 531)

Articolul dlui C. Ghinea „Bogat şi liniştit“ mi s-a părut pînă la un punct o glumă tristă, care parcă ar dori să atenueze şocul produs în opinia publică de declararea averilor aşa-zişilor demnitari care, după domnia sa, „sînt mai săraci decît se crezuse“. Oare? Chiar şi-a putut imagina omul obişnuit că o mînă de bugetivori bine plasaţi în funcţii vor putea într-un mandat să-şi agonisească nu o vilă-două ci o întreagă staţiune balneară ca Herculane, precum şi un aeroport din apropiere?

Din fericire, zice dsa, „bogat nu mai este egal cu exploatator, cel puţin în dezbaterea publică“, dar această părere indusă vreme de decenii în opinia publică a fost rapid părăsită cînd au apărut bogaţii din recenta generaţie spontanee, numai că în percepţia generală termenul exploatare este înlocuit cu hoţie, deşi exploatarea de fapt n-a dispărut. Căci exploatare este dacă populaţia celei mai sărace ţări din Europa este supusă celor mai mari taxe şi impozite de pe continent, obligată să plătească taxe şi pentru ce nu posedă, în folosul unei nomenclaturi stufoase şi prospere. Exploatare este şi plătirea din bugetul general, adică din contribuţia tuturor, banii datoraţi proprietarilor de case care şi-au găsit dreptatea la Strasbourg, după ce statul a vîndut aceste case pe sume derizorii propriilor clienţi. De ce nu le plătesc aşa-zişii noi proprietari, dacă nu vor să le înapoieze celor adevăraţi!? Au nevoie aceşti noi proprietari să fie asistaţi social de noi toţi? Sau de ce nu se fac bani vînzînd fostele active ale PCR, atîtea vile şi case de odihnă pentru care se dau bătălii că doar PCR-ul le-a furat. De asemenea de ce daune de altă natură, ca cele la care este îndreptăţit judecătorul Pantea, nu sînt plătite de făptuitorii acestor daune şi *nu* de noi toţi. Dacă s-ar proceda corect, abuzurile ar fi mai rare şi n-am avea penibilul sentiment că trăim într-un sat fără cîini.

În condiţiile acestei jecmăneli cu ştaif, dl Ghinea pare a lua în deriziune munca, şansă a bogăţiei, căci şi corupţia, coruperea tot o muncă este, zice domnia sa. La fel nici folosirea funcţiei pentru a se îmbogăţi prin însuşirea proprietăţilor publice nu încalcă nici o lege. Sînt pe continentul nostru şi state vecine care nu au astfel de legi, de reglementări scrise şi funcţionează foarte bine pentru că există o etică socială, o morală publică, comună, care pune stavilă rapacităţii şi unde se pot intenta procese la ani buni după comiterea faptelor (Ce ar zice oare cei care declară că au primit în dar ceasuri de 300 de dolari despre Suedia, unde potrivit martorilor nu există corupţie şi nu ai voie să primeşti în dar mai mult de trei flori). Comunismul însă a dezarmat morala pînă la anihilare şi a impus acest comportament adepţilor şi apropiaţilor săi pentru care a-şi însuşi proprietăţile private sau publice, mai apoi, nu punea probleme de nici o natură, ştiind că se bucură de impunitate. În această amoralitate este şi sursa indignării celor cărora li se reproşează acest tip de malversaţiuni. Şi totuşi au mai fost daţi pe mîna justiţiei cîte un acar Păun sau cîte un adversar politic, dar vă puteţi imagina ca un proces intentat de societatea civilă guvernului român pentru deturnarea fondurilor din asigurările de sănătate, care ştim cu toţii ce imens rău au făcut, ar putea avea şanse de cîştig în justiţia română de azi?

Am o părere diferită de dl Ghinea privitor la „minima gîndire strategică“ în legătură cu „amînarea lui Stolojan“. Cu toate că adesea se exprimă mirarea cît de repede au uitat mulţi dintre noi ororile epocii comuniste, se pare că nici cu amintirile din trecutul recent nu stăm mai bine. Dl Stolojan care e un politician versat, nu a uitat cît de nocivă a fost alianţa cu PD în trecuta guvernare. De fapt Convenţia a avut parte în parlament de obstrucţia opoziţiei (PDSR în alianţă cu PRM, de care se face a nu-şi aduce aminte) şi în guvern de frăţiorii acestora PD. Se poate uita că pretenţiile PD la guvernare au fost disproporţionate cu ponderea lor politică rezultată din alegeri şi că pur şi simplu au subminat actul guvernării în dauna interesului general, cînd nu-şi atingeau propriile interese personale? Vă amintiţi că programul Sapard a fost amînat la nesfîrşit pentru că deşi era unul referitor la agricultură, voia neapărat să-l gestioneze ministrul de externe, dl Roman? Mai ştiţi că importante acorduri cu organismele internaţionale privitoare la fondurile şi împrumuturile acordate României au fost negociate de ministrul transporturilor, dl Băsescu, care n-avea nici o cădere în domeniu? Doreau să acapareze tot şi unde nu reuşeau puneau beţe în roate. Total lipsiţi de fair-play. La aşa aliaţi nu mai ai nevoie de duşmani. Prudenţa dlui Stolojan nu e fără temei.

E. MĂRGINEAN
Bucureşti

N. red.: Sînteţi sigur că România este „cea mai săracă ţară din Europa“? Cînd vă construiţi argumentările pe asemenea afirmaţii mai mult decît discutabile, totul – inclusiv indignarea – devine discutabil. Ceea ce nu înseamnă că textul dvs. nu e demn de atenţie.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Articolul lui Daniel Vighi, „Nae de la Ferentari“ (nr. 529)

Este foarte greu să polemizezi cu cineva pornind de la premisa iniţială că are dreptate. Şi totuşi, parcă s-ar impune un ton ceva mai puţin patetic şi o uşoară edulcorare a vorbelor de înţelepciune (care, nu-i aşa, tare amară este...)

Aşadar, esenţa articolului dumneavoastră: Gabriel García Márquez, prieten fidel şi chiar „un soi de activist zelos al lui Fidel Castro“. Se impune cel puţin o primă constatare şi anume că adevărurile parţiale sau văzute dintr-un anume unghi nu sînt un substitut al realităţii, iar o evadare voită din context poate crea deseori adevăruri confuze. Da, Márquez o recunoaşte deschis şi răspicat: este un prieten apropiat al lui Fidel Castro, dar raporturi cel puţin la fel de cordiale sînt întreţinute şi cu alte personalităţi marcante de pe continentul sudamerican (mai mult sau mai puţin „eroi pozitivi“): generalul Omar Torrijos, Carlos Andrés Pérez, Alfonso Lopez Michelsen, Tomás Borge, foşti şi actuali miniştri, comandanţi, şefi de stat, ca şi cu figuri de prim rang de pe tărîm european (François Mitterrand). Márquez este, în acelaşi timp, un pacifist, un luptător asiduu pentru apărarea drepturilor omului, „un ambasador itinerant în perimetrul Caraibelor, un ambasador de bune oficii“, aşa cum îl numeşte Plinio Apuleyo Mendoza în interviurile sale cu scriitorul *(Parfumul de guayaba – Convorbiri cu Gabriel García Márquez)*

Probabil că un autor atît de celebru nu ar trebui să-şi exprime public propriile convingeri politice, dar pericolul de „contaminare ideologică“ nu este, în fond, atît de acut: o minte lucidă, matură (maturizată, mai ales) de intelectual, poate discerne singură adevărul de minciună, onestitatea de fraudă morală, realul de imaginar, poate hotărî ce poziţie să adopte într-o anume dilemă sau răscruce morală, deşi nicăieri altundeva ca în politică nu sînt mai relevante cuvintele lui Oscar Wilde, anume că „adevărul este rareori curat şi niciodată simplu...“. Pentru ceilalţi indivizi, mai mult sau mai puţin mărginiţi intelectual, mai puţin sau mai mult naufragiaţi în cotidian, mesajele (nescrise) transmise prin scris rămîn ca şi mesajele extraterestre pentru pămînteni: fără răspuns.

Mai este un amănunt care vă scapă. Spuneţi în articol: „anumiţi scriitori mari şi foarte mari, în condiţii de libertate, nu altfel, adică trăind în şi sub regim democratic, sînt adepţii necondiţionaţi ai dictaturii şi ai dictatorului“. Mă tem că nu înţeleg: este vorba de America Latină, nu-i aşa, model de democraţie, stabilitate politică şi prosperitate economică, tărîm edenic pentru exercitare libertăţilor cetăţeneşti, în special a libertăţii de opinie!?

Nu încerc să-mi explic declaraţiile pătimaşe ale lui Márquez, declaraţii care, ce-i drept, frizează ridicolul uneori – dar poate că o scurtă incursiune în trecutul personal al scriitorului, în lumea magică şi plină de mister în care a copilărit, în contextul ambiguu, fluctuant şi halucinant al tărîmurilor caraibiene, ar putea aduce o rază de lumină întru înţelegerea acestor convingeri.

Márquez este fascinat de Castro, de puternica sa personalitate şi probabil că a găsit în acesta modelul real al utopiilor sale literare, modelul stăpînului absolut al lumii, dictatorul – generic vorbind – fiind în opinia scriitorului „singurul personaj mitologic pe care l-a produs America Latină“.

Şi apoi, după părerea mea, Fidel Castro nu este un „Nae de la Ferentari“, ci un tiran – e drept – dar mult mai inteligent, subtil, versatil, crud şi măreţ decît un fante de mahala. Nu cred, de exemplu, că, dacă printr-un joc al destinului, Márquez ar fi trăit în România, ar fi fost un admirator al lui Ceauşescu, pentru care ar fi fost totuşi mai potrivită o sintagmă de acest gen („Nicu de la Scorniceşti“). Există tirani şi tirani, nu-i aşa?

Aş vrea să închei amintind cuvintele lui Márquez atunci cînd, întrebat de motivele delimitării sale în cazul concret al procesului poetului Herberto Padilla, ca şi a atitudinii sale tolerante faţă de regimul cubanez, a spus: „o mult mai bună şi mai directă informare şi o maturitate politică ce-mi permite o înţelegere mai senină, mai răbdătoare şi mai umană a realităţii.“

Gabriela NICULESCU
str. Segarcea 5
Bucureşti

N. red.: Scrieţi că „există tirani şi tirani, nu-i aşa?“ O fi aşa, dar ne puteţi preciza cum să-i deosebim? Sugeraţi că unii ar putea fi preferaţi altora? Cunoaşteţi vreo nuanţă în această problemă...? Noi, nu prea. În ce-l priveşte pe Márquez, vă recomandăm de pe acum numărul viitor al revistei *Lettre internationale* unde veţi găsi ample fragmente din *Memoriile* sale.

Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema*, cu o *reducere de 20%*, direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1 71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Libertate şi responsabilitate în presă**
- **Reînvăţarea negustoriei**
- **Urban *vs.* rural**
- **Ce (mai) mîncăm**
- **Starea filmului**
- **La mijlocul vieţii**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Clasa muncitoare merge în purgatoriu

Dintr-un fund de ţară de unde scriam săptămîna trecută impresii despre străfundurile ţării, am ieşit la „civilizaţie" direct la Cluj, la un colocviu despre „renegocierea identităţilor socio-culturale în post-socialismul est-european". Din afişul cu multe poze mă priveau ţigani, femei, pensionari etc., tot atîtea categorii de populaţie cu „probleme identitare", actori acreditaţi („trendy", vorba unei colege din Croaţia) ai unor „renegocieri" post-socialiste. M-am pomenit întrebîndu-mă unde sînt muncitorii în toată această poveste? Ei chiar nu au nici o problemă „identitară" de „renegociat"? Drept care m-am hotărît subit – şi mai mult de dragul a tot ce nu este „trendy" – să mă fac eu purtătorul lor de cuvînt, ca să spun aşa. Sau mai degrabă un fel de avocat al diavolului, căci în lumea noastră bună nu prea dă bine să deplîngi problemele muncitorilor care, nu-i aşa, îşi merită soarta.

„Viaţa muncitorilor nu este considerată prea adesea ca relevantă pentru o analiză etnografică în actuala Europă de Est", constată şi David Kideckel. Copiii răsfăţaţi ai vechiului regim – şi astfel un fel de metonimie a comunismului –, „proletarii" sînt lăsaţi în prezent într-un fel de purgatoriu al tranziţiei unde trebuie să-şi ispăşească mai întîi păcatele dacă vor să intre în paradisul economiei de piaţă. O etnografie, fie ea şi sumară, a acestui purgatoriu proletar, care adăposteşte o parte considerabilă a populaţiei ţării, devine astfel interesantă – ca să nu spunem direct indispensabilă.

Mai întîi este interesant de constatat în ce măsură clivajul muncitor-ţăran mai funcţionează încă în valorizările spontane ale reprezentărilor noastre sociale curente: într-o ţară cu o identitate naţională puternic ancorată în ţărănime, muncitorul apare ca un fel de invadator, eventual adus de-a dreptul pe tancurile sovietice. De-cooperativizarea a făcut – atît şi aşa cum a făcut – dreptate moştenitorilor de drept ai ţării, ţăranii; muncitorilor le-a rămas de-industrializarea.

Există o anumită specificitate românească în această de-industrializare numită, de regulă, trecere spre economia de piaţă. În măsura în care pe parcursul acestui proces bogăţia vine mai ales din circulaţie şi „taxe", „simpla" muncă productivă se devalorizează social: *muncitorul e cel mai prost român!* – constata cu obidă un astfel de muncitor. Iar în această categorie intră şi acei muncitori mai subţiri, profesorii şi medicii, în măsura în care se bazează doar pe munca lor recunoscută instituţional. Prestigiului umflat ideologic îi urmează astfel un declin simbolic indus economic, un fel de declasare a „omului muncii" în general.

Rezumîndu-ne acum la muncitorul industrial, acesta suferă nu numai o pierdere de statut simbolic, de identitate socială, dar şi una de identitate profesională. Uneori el nu mai poate fi ceea ce se consideră a fi pur şi simplu deoarece meseria sa nu mai este cerută sau chiar dispare de pe piaţa muncii. Mai frecvent, el devine – sau riscă oricînd să devină – un „disponibilizat" (ce extraordinară invenţie lingvistică, fără echivalent în vreo limbă europeană!). De aceea mulţi dintre cei cu care am discutat identifică „muncitor" cu „angajat": nu mai eşti angajat, nu mai eşti nici muncitor, adică strungar sau şofer sau mai ştiu eu ce. De aici, pe lîngă sentimentul profund de ruşine combinată cu revoltă, apare adesea şi sentimentul mai difuz de castrare socială a muncitorului mascul învăţat să fie dominant (şi) prin diviziunea sexuală a muncii. Ceea ce ridică o problemă de identitate de gen, tradusă frecvent prin creşterea conflictualităţii familiale şi a ratei divorţului. Şi mai difuz, dar nu mai puţin profund, este apoi sentimentul de insecuritate şi impredictibilitate, pierderea sentimentului de control: din eşantionul de muncitori de la Fieni pe unde am trecut de curînd, doar vreo 20% au putut să răspundă la întrebarea „ce credeţi că veţi face peste 10 ani?". Iar răspunsul a fost edificator: *sper să lucrez în străinătate* – ceea ce face deja peste o treime din populaţia activă a acestei localităţi care nu o duce chiar aşa de rău. Restul au rîs (cam strîmb), explicîndu-ne că nu are rost să gîndească decît de pe o zi pe alta. Tranziţia este pentru aceştia ameninţarea de zi cu zi a disponibilizării.

De ce nu se califică în alte meserii, cerute pe piaţa muncii? – se poate întreba cineva. *Să facă bine să înveţe că acum trăim într-o economie de piaţă!* – mai poate afirma altcineva. Dar unii chiar au învăţat sau învaţă acest lucru, doar că în străinătate! ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cel mai mic numitor constituţional

Dacă ar trebui caracterizată în termenii lui Caţavencu această modificare a Constituţiei s-ar putea spune că s-a schimbat esenţial şi anume în punctele neesenţiale şi nu s-a schimbat aproape deloc în părţile esenţiale.

În sesiune extraordinară şi cu o rapiditate de invidiat, Parlamentul a adoptat proiectul de lege pentru modificarea Constituţiei. Nu au existat surprize la vot, fiind acceptate propunerile comisiei de revizuire. Era şi normal, din moment ce comisia a căutat să obţină consensul. Doar PRM a boicotat sistematic negocierile, plasîndu-se din proprie iniţiativă în afara procesului. PRM a recunoscut astfel că se află în afara jocului democratic. De cealaltă parte, liderii PSD au căutat o susţinere largă, avînd nevoie de voturile tuturor celorlalte partide parlamentare pentru a obţine două treimi, necesare trecerii proiectului în Parlament. În mod curios, tocmai retragerea PRM a oferit partidelor democratice din opoziţie şi UDMR o marjă de manevră mai mare. PSD nu a putut să utilizeze deja foarte cunoscuta manevră prin care se aliază cînd cu PRM, cînd cu PNL şi PD, în funcţie de interese şi de tema aflată în discuţie. PSD găsea un partener de nădejde în PRM de cîte ori era în discuţie o măsură de restrîngere a democraţiei, cum au fost legea informaţiilor clasificate, scandalul dosarelor de Securitate sau, mai recent, la dezbaterea ordonanţei de urgenţă 37 care încearcă un fel de control asupra ONG-urilor. Cînd îi lipsea acest partener, ba util, ba provocator de migrene, PSD era mai dispus să negocieze cu liberalii şi democraţii. Fără PRM, negocierile asupra Constituţiei poartă pecetea marjei limitate de negociere a tuturor părţilor: sistemul politic constituţional nu se schimbă aproape deloc.

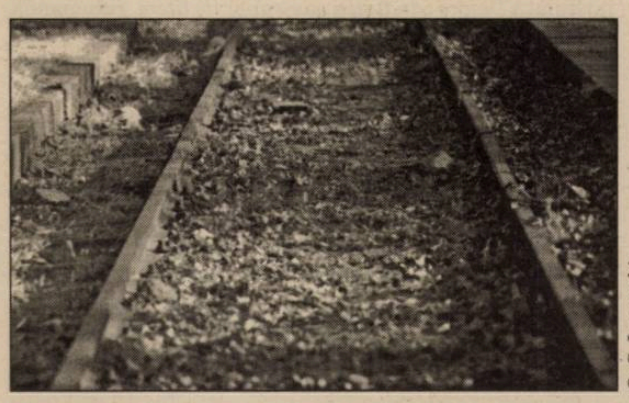

© S. Ivanoschi

De fapt, s-a căutat un minimum de teme şi soluţii cu care toată lumea să fie de acord. Aşa cum este garantarea proprietăţii private. Au fost făcute schimbările necesare pentru integrarea în Uniunea Europeană şi în NATO (dreptul străinilor de a deţine terenuri, dacă sînt cetăţeni UE sau dacă există un acord special între România şi statul respectiv sau modalitatea de staţionare a trupelor străine în România). Pe alte teme poziţiile au rămas ireconciliabile: eliminarea termenului de stat naţional, propusă de UDMR mai mult pentru a avea la ce să renunţe în timpul negocierilor de vreme ce toate celelalte partide se pronunţaseră ferm împotrivă.

Acestea ar fi cîteva dintre părţile neesenţiale în care schimbările sînt substanţiale. S-ar putea obiecta că aderarea la UE sau proprietatea nu pot fi teme neesenţiale. Este adevărat, dar sînt genul de teme în care impactul textului constituţional este, dacă nu inexistent, oricum neglijabil. Aderarea nu poate fi impulsionată prin Constituţie; în cel mai rău caz poate fi doar împiedicată. La fel: garantarea propietăţii private nu implică şi dezvoltarea ei. Dacă în teoria dreptului diferenţa dintre ocrotire şi garantare este esenţială, în dezvoltarea economică sau în impactul politicilor de asigurare a ordinii publice, din nou, contează prea puţin.

În schimb, textul Constituţiei are un mare impact asupra realităţilor politice, asupra instituţiilor şi raporturilor dintre ele. Or, tocmai aici schimbările sînt neglijabile. România rămîne în continuare o republică semiprezidenţială în care atribuţiile executive ale guvernului şi ale preşedintelui nu sînt clar despărţite. Preşedintele României va dispune în continuare de legimitate maximă, fiind ales direct prin scrutin universal, dar cu puteri formale extrem de limitate. Este foarte clar că există doi poli de putere executivă, numiţi în mod curent de presă Palatul Cotroceni, respectiv Victoria. Fiind lăsate de Constituţie la libera negociere, raporturile dintre aceste palate s-au stabilit de-a lungul vremii în funcţie de relaţia dintre preşedinte şi partidul care l-a susţinut. Ion Iliescu a fost un preşedinte puternic cînd a controlat partidul (în guvernarea Văcăroiu) şi un preşedinte doar respectat cînd Adrian Năstase a acaparat partidul. Emil Constantinescu a fost puternic cît l-a putut controla pe Victor Ciorbea şi mai puţin influent cînd Radu Vasile nu i-a mai răspuns la telefon.

Iar noua Constituţie nu aduce cuvenitele clarificări. Au existat propuneri. PNL dorea o republică parlamentară, cu preşedinte ales de Parlament. Într-un prim proiect al PSD se creiona un model în care prim-ministrul devenea un fel de controlor al celorlalte puteri, un fel de model german adaptat nevoilor lui Adrian Năstase. În timpul negocierilor s-a renunţat la asemenea schimbări de viziune. Chiar dacă propunerile de mai sus erau discutabile, totuşi, sistemul politic avea nevoie de o direcţie clară, oferită prin textul fundamental. Dar, în căutarea celui mai mic numitor comun, au fost cîrpite pe ici pe colo găurile evidente (cum ar fi încercarea de a diferenţia atribuţiile celor două camere). Dar nimic mai mult. Ceea ce, în final, poate da o imagine sintetică a guvernării în tranziţie: preocuparea pentru găurile din asfaltul uliţelor, nu pentru construcţia de autostrăzi. ▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
TIRADA DE PE MUNTELE PLACID
de Anca Pedvis
ediţie bilingvă română-engleză
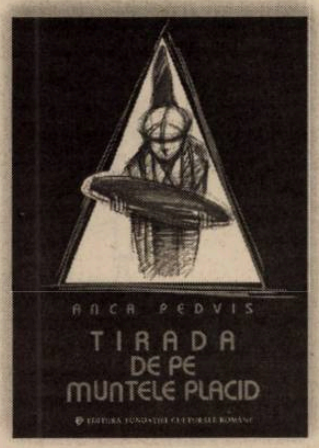

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Un caz de amnezie ignorată: arhiva Ion Aluaş

În sfera ştiinţelor sociale se petrece o stranie recalificare: presupuşii gestionari ai memoriei colective se transfigurează în temnicerii ei. Instituţionalizată sub firma CNSAS, tăinuirea informaţiei nu se mulţumeşte cu dosarele Securităţii, ea îi molipseşte şi pe depozitarii unor inocente arhive sociologice.

După efemerul dezgheţ de la începuturile regimului ceauşist a fost reintrodus studiul universitar al sociologiei, tratată anterior ca instrument al ideologiei imperialiste. Şef al catedrei restaurate a fost numit la Universitatea din Cluj tînărul conferenţiar de la secţia filozofie Ion Aluaş. Proaspăt promovatul sociolog clujean se născuse în comuna Gîrbou din fostul judeţ Sălaj, silit să înfrunte din fragedă copilărie împrejurări neobişnuit de vitrege. Tatăl paralitic, mama lui lucra ca slujnică, pe băieţaş tocmindu-l cioban la ciurda de vaci. Felul în care micuţul îşi îndeplinea îndatoririle avea o ciudăţenie: el îşi împărţea atenţia între supravegherea turmei şi citirea cărţilor pe care le împrumutase de la biblioteca şcolii. Consătenii îl priveau cu simpatie pe protagonistul acestei ciudate obişnuinţe. Reputaţia pe care o dobîndise o împinsese pe mama lui, leliuca Maria, să-l ia de mînă şi să plece cu el tocmai pînă la Cluj, aflat, ca şi Gîrboul, sub ocupaţia Ungariei în urma dictatului de la Viena. Aci ea îşi înfăţişă odrasla unui mare domn de seminţie română, care îl luă pe exoticul compatriot sub ocrotirea sa. La capătul răgazului cuvenit, ciobănaşul din Gîrbou absolvea gimnaziul în limba maghiară pe care ajunsese să o vorbească fără greş.

Schimbarea intervenită în destinul ţării la 23 August 1944 a avut consecinţe radicale în destinul lui Aluaş. Dată fiind „origina lui sănătoasă", el fu trimis la studii în URSS. După o serie de peripeţii, la înapoiere el obţinu poziţia de conferenţiar la catedra de filozofie a Universităţii clujene, avînd apoi norocul să beneficieze de o nouă bursă, de un semestru, în Franţa. Mai ales după revoluţia din 1989, interesul lui pentru sociologia occidentală a cedat fascinaţiei pentru lumea rurală autohtonă, căreia i se simţea tot mai profund ataşat prin experienţa primilor săi paşi în viaţă. Convertindu-şi nostalgia în proiect ştiinţific, el a luat iniţiativa din care s-a născut arhiva în discuţie: ani de-a-rîndul, practica studenţească s-a materializat în cercetarea monografică a unui şir de sate ardeleneşti.

Decesul lui Aluaşa survenit la puţin timp după ce împlinise 60 de ani, succesorii săi nu au continuat această investigaţie, păstrînd informaţiile acumulate sub cheie, departe de privirile celor care le-ar putea pune în valoare. Şansa de a rupe sigiliul care interzice pătrunderea în arhivă s-a ivit datorită unui specialist care împărtăşeşte cu fiul Gîrboului pasiunea entru studierea satului ardelenesc. Numele acestui personaj providenţial: Katherine Verdery, şeful catedrei de antropologie de la Universitatea Ann Arbor, care îşi desfăşoară încă din vremea dictaturii ceauşiste cercetările asupra satelor din Maramureş. Actualul ei proiect de cercetare: efectele pe termen lung ale colectivizării şi decolectivizării agriculturii. ▲

BARBURISME

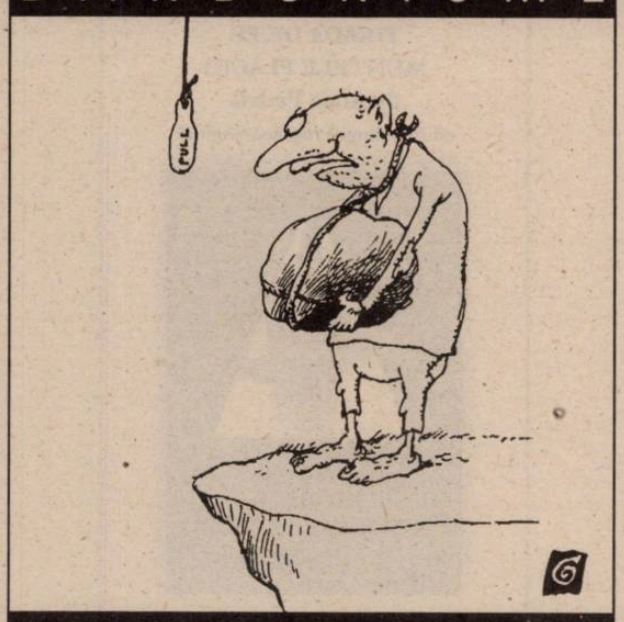

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cititul şi baia la sate

În Eurobarometrul rural realizat de The Gallup Organization Romania la cererea Fundaţiei pentru o Societate Deschisă în decembrie 2002 există şi o întrebare referitoare la lectura ziarelor şi cărţilor. Nu ţin minte să fi observat în spaţiul public, din decembrie 2002 încoace, vreo preocupare pentru această temă: nici presa scrisă, nici televiziunile, nici mediile intelectuale nu consideră, probabil, că lectura în mediul rural poate fi un subiect. Şi totuşi, este: în primul rînd pentru că, după datele recensămîntului din 2002, 47,3% din locuitorii României se află la sate, aşadar este vorba despre accesul la informaţie şi la cultura scrisă a aproape jumătate din populaţia ţării. Apoi, pentru că „problema e complexă" şi nu poate fi redusă la buna intenţie de a edita „cărţi ieftine pentru popor", aşa cum s-a tot anunţat, încercat şi eşuat. Dincolo de dorinţa de a edita cărţi la un preţ accesibil (şi ce editor nu vrea asta?...), există două chestiuni deloc lipsite de importanţă: cum faci ca acele cărţi să şi ajungă la sate – unde nu există librării, aşa cum nu (mai) există nici în multe oraşe mici şi medii – şi cum atragi către lectură populaţia rurală, atîta timp cît programe pentru stimularea lecturii există doar „la ei", în ţările UE; la noi există numai lamentări despre „moartea culturii" şi contemplări dezabuzate ale „scăderii interesului pentru cultură".

Cifrele din Eurobarometru nu sînt înspăimîntătoare, dar nici generatoare de încredere. La întrebarea „Dvs. cît de des citiţi cărţi?", răspunsurile au fost: zilnic – 5%, de cîteva ori pe săptămînă – 5%, de cîteva ori pe lună – 7%, o dată pe lună sau mai rar – 17%, *deloc – 66%*. Bun, cărţile sînt chestiuni mai grele, aşa că să vedem cum stăm cu cititul presei: zilnic – 12%, de cîteva ori pe săptămînă – 12%, de cîteva ori pe lună – 10%, o dată pe lună sau mai rar – 15%, *deloc – 51%*. Dacă ţinem cont că în eşantionul sondajului intră, în „cote" reprezentative pentru populaţia rurală, şi profesorii, învăţătorii, funcţionărimea şi alte categorii care citesc *măcar* din interes profesional ori utilitar, dacă îi scoatem din discuţie pe aceştia şi măsurăm doar „poporul de rînd", cifrele la „rar" sau „deloc" cresc. De aici încolo, se pune problema asigurării accesului la ziare şi cărţi. Cum ar putea, la o adică, să-şi procure omul de la ţară cele necesare dedării la lectură? Chioşcuri de ziare în mediul rural nu prea sînt, librării nici atît. Aşa că îi rămîne doar să se aboneze la ziar şi să-şi comande cărţile prin Internet. Adică dacă n-are pîinea librăriei şi a chioşcului de ziare, să mănînce cozonacul web-ului. Las' că poşta merge cum merge, iar ziarul de azi poate să-ţi vină mîine. Lasă că Internet + sate = oximoron perfect. Dar asta înseamnă ca omul respectiv să se plaseze într-o *atitudine activă;* or, nu e cazul: oamenii trebuie atraşi către lectură, trebuie (re)învăţaţi cu asta. Şi nu e vorba doar de cei din mediul rural, ci şi de cei care locuiesc în micile orăşele născute la reforma administrativă din vremea lui Ceauşescu, cînd s-au „lipit" cîteva comune şi au fost declarate oraşe pentru că aveau, în urma contopirii, 10-15.000 de locuitori, deşi stilul de viaţă şi dotările edilitare nu erau (şi în multe cazuri nu sînt nici acum) urbane. Pentru foarte mulţi, singurele cărţi pe care le deschid în viaţă sînt manualele şcolare. Pentru ei, trebuie imaginate programe care să identifice *nu* cum se pot edita cărţi ieftine, eventual subvenţionate de stat (eventual la editurile clienţilor politici sau ale prietenilor), ci *pe ce canale* şi prin ce modalităţi poate fi asigurat accesul la informaţie şi cultură, *cum* pot fi atraşi către lectură cei care citesc rar şi cum poate fi redus numărul celor care nu citesc nimic, niciodată. Ştiu, pentru o bună parte a elitelor noastre chestia asta cu „accesul maselor la informaţie şi cultură" sună de stînga. O fi, dar înainte de toate mi se pare că este o problemă de supravieţuire – a informaţiei, a culturii, a ziarelor, a revistelor, a industriei editoriale, care depind de *public*. Şi chiar o problemă de supravieţuire şi de întărire a democraţiei: un om care nu citeşte nimic este un *analfabet media;* să nu ne mirăm dacă îl votează pe un „domn" de la Bucureşti care a zis la televizor că îi împuşcă pe corupţi şi că în 24 de ore termină cu hoţia. Îl votează pentru că îl crede; şi îl crede pentru că nu ştie să înţeleagă informaţia, televiziunea, vorbele, imaginile, nu ştie să distingă între informaţie şi minciună. Nu ştie, de fapt, să citească, deşi la şcoală a învăţat.

De fapt, săptămîna asta voiam să scriu despre un colocviu care a avut loc în Italia pe tema „Ziarele viitorului", unde s-a vorbit despre integrarea cotidianului cu radioul, televiziunea şi Internetul, alcătuind un fel de „turbină informativă". Dar am dat peste întrebările din Eurobarometrul rural şi am revenit cu picioarele pe pămîntul (rural al) patriei. Iar alte răspunsuri din Eurobarometru m-au îngropat în pămînt pînă la glezne, ca Făt-Frumos pe Zmeu: 59% dintre copii merg la şcoală pe jos în alt sat, 87% din gospodării nu au WC în casă, 82% din gospodării nu au baie. Dar să nu-mi spuneţi de priorităţi, că de fapt e invers: accesul la informaţie şi lectura pot scurta drumul WC-ului din curte către casă, adică drumul spre civilizaţie. Despre ziarul multimedial, altă dată... ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

În zig-zag

Nu atît din lipsă de inspiraţie cît din criză de timp (deşi una o poate, bineînţeles, provoca şi întreţine pe cealaltă), fac apel la nişte decupaje dintr-o carte pe care am mai comentat-o aici (în numărul din 1-7 noiembrie 2002) şi care se intitulează *Ce este un scriitor? Mici secrete ale creaţiei literare.* Revin şi ca să mă eliberez de un sentiment de vinovăţie: omisesem atunci să menţionez numele autorilor Alain Duchesne şi Thierry Leguay. Simplu colaj, aşadar, neavînd altă justificare decît aceea care te face să transcrii într-un jurnal intim (sau, mă rog, vorba lui Tournier, extim) citate, anecdote, vorbe memorabile etc.; e, de fapt, binecunoscutul paradox al jurnalului: cînd notezi că „astăzi nu s-a întîmplat nimic" notaţia arată însă că – totuşi – s-a întîmplat ceva.

Cocteau şi povestea manuscrisului uneia din cărţile sale, *Eseu de critică indirectă:* „A trebuit mai întîi să bat manuscrisul la maşină şi apoi să-l fac cadou unei prietene care dorea mult să-l aibă. Nu era deloc lesne fiindcă scrisesem, închis în apartamentul din strada Vignon, pe cutii de ţigări, pe pantofi de tenis vechi, pe spatele plicurilor, pe feţe de masă. Manuscrisul consta dintr-un sac plin cu obiecte. Doamna căreia i-l dăruisem l-a luat purtîndu-l pe umăr, precum un sac cu cărbuni".

Cînd se aşeza la birou să-şi scrie *Istoria Naturală,* Buffon purta manşete de dantelă. Romancier, critic temut, academician, Angelo Rinaldi declară că e incapabil să scrie dacă nu are cravata la gît: „Păstrez cravata din respect pentru gramatică". Balzac: „O noapte de dragoste înseamnă treizeci de pagini nescrise".

Comentariu al lui Claudel la moartea lui Gide: „Moralitatea publică e în cîştig iar literatura nu pierde mare lucru".

Walter Benjamin: „Umple pauzele de inspiraţie copiind textul deja scris. Inspiraţia se va trezi între timp".

Thomas Bernhard: „Cel mai bun sistem pentru a combate angoasa e să iei avionul şi să te instalezi undeva, n-are importanţă unde, cu o condiţie: peisajul să nu fie frumos. Pentru creaţie, dacă locuri oarecare sau deabinelea urîte îmi sînt prielnice, frumuseţea unor oraşe precum Roma, Florenţa, Taormina ori Salzburg îmi este fatală".

Gide: „Cînd sînt în pană, mă plimb de-a lungul şi de-a latul camerei apoi iau *aproape* la întîmplare o carte din bibliotecă şi o deschid chiar la întîmplare. Cad întotdeauna pe pagina, pe fraza sau pe cuvintele de care aveam nevoie pentru a continua".

Jean Echenoz: „Scriu o primă versiune pe caiete, următoarele la maşina de scris, apoi pe calculator. Inventezi cu stiloul, judeci ce ai scris cu maşina".

Beaumarchais avea pe birou o replică în aur a pantofului femeii iubite şi, în timp ce scria, îl săruta pătimaş, ca să-şi găsească inspiraţia (dar şi, presupune răutăcios Jules Renard, din cauza aurului, fiindcă era avid de bani).

Prime titluri abandonate: *Lesbienele* pentru *Florile răului* (Baudelaire); *Arta de a fi nefericit* pentru *Capitala durerii* (Eluard); *Cartagina* pentru *Salammbô* (Flaubert); *Constance Chatterley* pentru *Amantul Doamnei Chatterley* (Lawrence); *Julien* pentru *Roşu şi negru* (Stendhal); *Enciclopedia vieţii ruseşti* pentru *Eghenii Oneghin* (Puşkin).

De ce scrieţi? Bataille: „De teamă să nu înnebunesc"; Bernanos: „Ca să mă justific în ochii copilului care am fost"; Giraudoux: „Ca să fiu bogat şi luat în seamă" (un răspuns identic la Morand); Cendrars: „Fiindcă"; Vasquez Montelbon: „Am început să scriu pentru că voiam să fiu înalt, bogat şi frumos".

Doctorul Samuel-August Tissot, în cartea sa din 1768 intitulată *Despre sănătatea oamenilor de litere,* recomanda scriitorilor următoarelor alimente: carnea fragedă a animalelor şi păsărilor cu excepţia cărnii de porc, de gîscă şi de raţă; peştii cu solzi; cerealele, secara, orezul; ierburile nici foare moi, nici foarte acide; cea mai mare parte a rădăcinilor, nutritive prin componenta lor făinoasă; pîinea, ouăle, laptele, fructele.

Dedicaţii: „Domnului P.N.N.G." (Corneille, *Medeea);* „Domnişoarei M.F.D.R." (Baudelaire, *Paradisurile artificiale):* „Aceleia pe care o iubesc cu adevărat şi care ştie bine acest lucru" (Alphonse Allais, care adaugă: „Dedicaţie comodă, pe care o recomand cu cea mai mare căldură confraţilor mei. Nu te angajează cu nimic şi cel puţin cinci-şase persoane se vor bucura citind-o"). ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cîte ceva despre promisiuni

● Unul dintre amanţii celebri ai Bucureştiului, bărbat între două vîrste, cu nenumărate succese erotico-sentimentale la activ şi aproape nici un eşec la pasiv, mi-a vorbit într-o seară, în faţa unei sticle de vin, despre femei – subiectul lui preferat. La un moment dat, cu o voce de Al Pacino dîmboviţean, a zis o vorbă mare: *„din nefericire, sînt suficient de slab ca să fac promisiuni foarte uşor, dar, din fericire, sînt suficient de tare ca să nu le respect“*. Am rîs la auzul acestor vorbe cu parfum de paradox care, în fapt, mărturiseau filozofia de viaţă, devenită strategie de atac, a acestui Casanova notoriu. I-am promis că o să-l evoc, odată, într-unul din micile mele texte din *Dilema* (apropo, ca orice amant de succes care ţine la „imaginea“ lui, amicul meu citeşte *Dilema* cu regularitate şi cu mare plăcere) şi s-a bucurat. Iată, a venit momentul să o fac. Într-o ţară în care ideea asemănării dintre politică şi cea mai veche meserie din lume e de domeniul cunoaşterii publice de bază, paralela între politician şi amant se impune de la sine.

● A face promisiuni în politica românească, e ca şi cum te-ai arunca într-un bazin în care nu ştii prea sigur dacă e apă sau nu. Dacă e, apa amortizează căderea într-un mod răcoros şi totul se transformă într-o plăcere. Dacă nu e, corpul aflat sub imperiul gravitaţiei izbeşte cimentul crăpat de pe fundul bazinului şi această întîlnire e cu adevărat neplăcută. „Politicianul adevărat“ în accepţiunea românească a sintagmei, ar fi cel care sare în bazin cu zîmbetul pe buze şi, fie că a găsit acolo apă, fie că nu, iese cu acelaşi zîmbet şi mai sare o dată şi încă o dată şi tot aşa. În cele mai multe cazuri, zîmbetul e însîngerat de ciocnirea frontală cu cimentul şi poţi distinge mincinosul de cel sincer după asta: mincinosul are sînge pe faţă.

● Mi se pare alarmant faptul că în România oamenii s-au obişnuit cu minciunile campaniilor electorale, cu resemnarea cu care s-au obişnuit cu zăpezile lunii ianuarie – „n-ai ce-i face“. Societatea civilă care devine, tot la patru ani, electorat, ştie că într-o campanie electorală competitorii promit enorm şi că, de fapt, nici nu le trece prin cap să respecte ceea ce promit. La fel şi politicienii – ştiu bine că o campanie electorală e un joc mincinos, în care iese victorios cel care promite mai mult şi mai frumos. Într-o analiză a primelor o sută de zile de guvernare ale fostului guvern Ciorbea, îmi amintesc că un ziar central de mare influenţă scria cam aşa: „Toată lumea ştie ce e o campanie electorală, aşa că e o greşeală acum să judecăm prestaţia celor care au cîştigat alegerile în funcţie de ceea ce au promis că vor face. Să-i judecăm după ceea ce au făcut pur şi simplu, uitînd de ceea ce au promis în campania electorală.“ Campaniile electorale au ajuns un fel de saturnalii în care rolul sclavilor deveniţi stăpîni peste cetate pentru o zi e jucat de promisiuni mincinoase care stăpînesc scena politică pe durata săptămînilor electorale. Şi toată lumea ştie. Şi toată lumea acceptă.

● Întotdeauna m-a revoltat aşa-zisa axiomă politică a pragmaticilor, „promisiunile se fac ca să fie încălcate“, ca variantă mai generală a aserţiunii scepticilor din relaţiile internaţionale, „tratatele sînt făcute ca să fie încălcate“. Şi pentru că a venit vorba despre tratate: juridiceşte, un tratat internaţional devine obligatoriu pentru o parte semnatară (în limbajul acestor note: promisiunea se consideră făcută) odată cu ratificarea. Acesta este momentul în care legiuitorul unei ţări asumă tratatul ca parte a dreptului intern, acesta e momentul din care tratatul/promisiunea devine obligatorie. Parafarea şi semnarea unui tratat sînt paşi spre acest moment sau, mai exact, sînt promisiuni că promisiunea va fi făcută. Ţări mari, cu tradiţie democratică şi etică impresionantă precum SUA, se joacă cu aceste lucruri (vezi Acordul de la Kyoto sau chiar, în vremea administraţiei Clinton, Tratatul cu privire la Curtea Penală Internaţională) considerînd semnarea unui tratat drept un fel de coregrafie care poate fi anulată printr-un simplu gest ulterior. Pragmaticii noştri îşi spun: atunci de ce să nu facem şi noi la fel? Şi chiar aşa fac.

● Dacă pentru a obţine ceva anume singura cale este aceea de a face o promisiune, atunci trebuie să ştii clar că eşti pe poziţia inferioară în raportul de putere cu cel căruia trebuie să-i promiţi. A face o promisiune înseamnă *a ruga foarte mult* şi încă ceva în plus, a face ***orice*** promisiune pentru a obţine ceva înseamnă *a implora*. Promisiunile făcute cu un alt scop decît acela de a promite, vin întotdeauna de la cel slab.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Înainte era mai bine. Şi la ei

(sau de ce-aş vrea să merg la cumpărături cu maşina timpului, într-un magazin din America anilor ‘80)

Totul a început cînd am vrut să-mi cumpăr un casetofon. Aveam în minte modelul: să se audă bine, să nu fie nici prea mare de să nu-l poţi plimba prin casă, dar nici prea mic încît să pară o jucărie. De fapt, fără să recunosc, îmi doream casetofonul colegului meu de clasă din 1982, un P****onic (încerc să evit reclama) adus de tatăl lui, şofer pe TIR (şi principalul factor de occidentalizare în blocul nostru). Sper că nu e nevoie să vă spun ce efect sentimental avea odrasla la „ceaiurile“ organizate sîmbăta după ore, în sala de clasă, atunci cînd sosea, aplecat de povara divinei maşinării, aşteptat de o întreagă congregaţie de credincioşi.

Problema e că nu mai poţi cumpăra aşa ceva în ziua de azi. Casetofoanele cu mîner au ajuns nişte cutiuţe dogite, mici şi pline de crom, din care susură metalic o melodie neplăcută (...dar asta e deja altă poveste). Oricît ai căuta nu mai găseşti nici o urmă din măreţia radio-casetofoanelor de odinioară, maşini cît zidul, cu mai multe beculeţe decît tabloul de bord al unui avion şi puteri pe difuzor care treceau uşor de 20-30 de waţi.

Şi nu numai eu spun asta. Căutînd pe Internet, am găsit o întreagă comunitate care şi-a făcut din oftat ocupaţia predilectă de după-amiază, asta în timp ce-şi lustruieşte casetofoanele veterane, model 1981 – anul cel mai bun pentru Boomboxes, aşa cum le spun cunoscătorii. Erau vremurile de glorie ale casetei audio şi ale difuzoarelor cît roata de la maşină, pentru care cîntăreţi ca Billy Ocean sau Madonna (n-o confundaţi cu solista plină de figuri de astăzi, e doar o coincidenţă de nume) scoteau hituri optimizate, cu başi care să-ţi blocheze aerul în piept, dacă te apropiai prea tare.

Întocmai ca dinozaurii, aceste creaturi mecanice au stăpînit pămîntul în anii ‘80, temute pentru efectul sonor şi adulate pentru respectul pe care ţi-l aducea posesiunea lor. Între efectele colaterale ale domniei acestor cutii cu circuite şi suflet nimeni n-a pus prăbuşirea comunismului, însă eu cred că le datorăm în mare parte cheful de libertate şi pofta de ducă din epocă. Nu numai pentru perfecţiunea tehnologică – deşi şi aceea ne spunea că ne-am născut în ţara care nu-i în stare să construiască nici măcar un buton de volum ca lumea. Ci pentru că ele au făcut posibilă proliferarea fără control a muzicii occidentale care, chiar cu texte extrem de uşurele, a reuşit cumva să transmită un mesaj subversiv, acela al varietăţii şi culorii vieţii, în opoziţie cu griul obligatoriu pe străzile şi în minţile celor din Est.

Şi totuşi, cine le-a ucis? Cum s-a ajuns aici, la peisajul dramatic al sutelor de metri de rafturi cu casetofoane pentru pitici, construite fără har, refuzate de Idee, cum ar spune Barbu, complet insensibile la dorinţa expresă a urechii umane de a fi mutilată cu basul cel mai profund? Adevărul crud este că ucigaşii sînt chiar creatorii lor. Acelaşi firme celebre în anii ‘80 pentru capacitatea de a construi cutii capabile să omoare omul la căderea pe picior vor să ne facă astăzi să credem că nu sînt în stare de lucruri mai serioase în domeniul portabilului decît de un casetofon cu două biete difuzoare de 4 inch, care în anii ‘80 n-ar fi ajuns nici măcar pentru un radio portabil mono făcut pentru ţările africane cele mai sărace.

Dar poate că am intrat prea mult în amănunte tehnice. De altfel, sînt conştient că cititorului care a ajuns pînă aici i se poate face un portret-robot foarte clar: 35-40 (adică adolescent în anii ‘80), băiat – astăzi, din nefericire, bărbat – pasionat de electronice şi nefericit cu casetofonul lui portabil. Probabil că asta e şi explicaţia pentru care unii dintre noi nu-şi mai găsesc fericirea şi maşina de cîntat. Sîntem un public prea restrîns pentru calculele de marketing ale producătorilor. Cu noi, n-ar face nici un profit, odată ce marfa pe care am iubi-o ar fi prea scumpă pentru un buzunar mediu.

Poate, dar gloria? Ea măcar ar fi veşnică.

▲

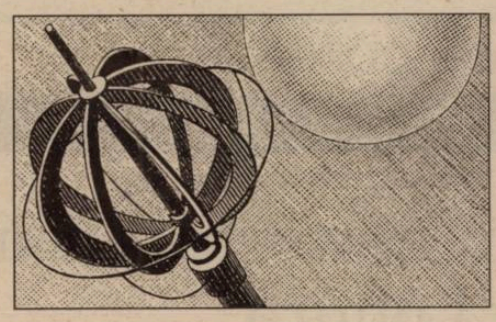

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ambuteiaje

La Teheran, manifestaţiile studenţeşti de la mijlocul lunii iunie au pornit de la un motiv considerat minor de strategii politicii mondiale: perspectiva introducerii taxelor pentru învăţămîntul superior a scos tinerii în stradă şi, odată ajunşi acolo, n-au ezitat să ceară modificarea regimului politic, înlăturarea ghidului suprem, ayatolahul Ali Khamenei (Ghidul Suprem, conducătorul statului din 1989, numit pe viaţă), dar şi a preşedintelui Mohammad Khatami (ales şi reales prin vot majoritar) considerat pînă nu demult reformist. În Iran sînt 1,6 milioane de studenţi, dintre care la Teheran – 600.000. Pe stradă au fost cîteva mii. Urmărite cu atenţie la Washington, unde regimul iranian este înregistrat ca membru fondator în Axa răului, manifestaţiile au fost salutate de preşedintele Bush ca „pozitive“ şi a felicitat poporul iranian pentru felul cum „atrage atenţia asupra politicii distructive duse de puterea iraniană care face atîtea deservicii poporului iranian„. După această declaraţie, dreapta islamică susţinută de presa oficială a denunţat manifestările studenţeşti ca rezultat al unui „complot de mercenari“ plătit de Marele Satan. Declaraţia a servit şi unor detaşamente înarmate ale poporului iranian, *basidji*, care, la fel ca în urmă cu patru ani, s-au năpustit în numele apărării credinţei în campusurile studenţeşti unde s-au dedat la oribile acte de vandalism, au jefuit, lovind-i fără milă pe „golanii necredincioşi“. Poliţia a intervenit tîrziu şi a arestat foarte mulţi studenţi, unii dintre ei fără nici o legătură cu manifestaţiile, dar cunoscuţi ca lideri protestatari şi pe cîţiva dintre bătăuşi. Bătăuşii au fost rapid eliberaţi. Populaţia şi-a exprimat solidaritatea cîteva seri de-a rîndul: cînd se mai potolea căldura, automobilele avansau către centru claxonînd şi creînd imense ambuteiaje. Dar ambuteiaje se creau şi ziua din cauza aglomeraţiei...

Pe 9 iulie se împlinesc patru ani de la reprimarea brutală a altor mari manifestaţii studenţeşti, care n-au reuşit să clintească sistemul. Cei de acum ca şi aceia din urmă cu patru ani nu se născuseră pe vremea cînd marea revoluţie islamică scosese pe stradă milioanele de oameni, care l-au gonit pe şahul Reza Pahlavi şi l-au întîmpinat pe ayatolahul Khomeini, venit din exil. Statul islamic instaurat de acesta părea că exprimă adeziunea întregului popor dornic să-şi afirme specificul şi independenţa atît faţă de marea ţară comunistă vecină (URSS), cît şi faţă de Statele Unite: episodul ostaticilor de la ambasada americană, plimbaţi sute de zile, în piaţa centrală a oraşului, legaţi la ochi şi la mîini, printre miile de manifestanţi care îi scuipau şi înjurau a hrănit mîndria şi independenţa recent cîştigată.

Studenţii de azi au nevoie de mai mult şi exercită, în felul lor, presiuni asupra regimului pentru a extinde sfera libertăţii. Într-un manifest publicat de 28 de asociaţii studenţeşti, *Lăsaţi patria să devină o patrie*, se spune că independenţa sub un regim despotic e mai rea decît dependenţa de străini, idee nouă pentru protestatarii iranieni aliniaţi cuminte, ori de cîte ori conducătorii religioşi fluturau ameninţarea externă. Impasul reformelor lui Khatami în care s-au pus iniţial mari speranţe în dorinţa de a îmbunătăţi rigorile regimului prin succesiunea unor mici schimbări a creat un sentiment general de disperare. Toate încercările de modificare ale legilor (drepturile femeii, libertatea presei, procese cu juraţi) au eşuat sub presiunea forţelor conservatoare din Consiliul gardienilor credinţei, organ prin care liderul suprem, Khamenei, supraveghează ţara de pe un piedestal, fără a da socoteală nimănui. Dictatura a pierdut din forţa de atracţie dată de puritatea credinţei şi şi-a sporit forţa brută eliminînd indivizii care o contestă sau ar putea s-o conteste. De exemplu, concesiile făcute unor regizori de film, celebri colecţionari de premii pe la marile festivaluri internaţionale, sînt însoţite pe plan intern de arestarea şi eliminarea anonimilor care le răspîndesc în casete împreună cu alte filme ale unor mari creatori. Represiunea tăcută asupra minţilor şi asupra gîndurilor e însoţită de solidaritatea născută din corupţie a cercurilor conducătoare şi e teribil de eficientă.

Vocile anonimilor de pe străzile Teheranului exprimă – în şoaptă – dezgustul, atît faţă de liderul religios, cît şi faţă de cel reformist. La ultimele alegeri din februarie, participarea a fost de 19%. „Cînd va veni vremea, îi vom susţine pe studenţi. Simt asta în aer“, spunea o femeie. Oficialii americani „simt în aer“ mirosul armelor nucleare.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Un neworleansian la Londra

Turistul prin Londra poate fi de trei feluri: sociolog, cerşetor sau gură-cască, fie separat, fie toate deodată. În Tube (metroul londonez), poţi să admiri ameţitoarea varietate de oameni vorbind zeci de graiuri obscure, asemeni unui complicat instrument muzical făcut din limbi culese de prin imensul imperiu prăbuşit. Trupurile şi învelitorile ce aparţin acestor limbi se răsfrîng ca un evantai al modei din Rhodesia la Abu Dhabi, cu un strop de Britney Spears şi Master P. Dar dacă nu începi să vezi metroul ca un *smorgasboard*, Occidentul este bine reprezentat. Două măicuţe care stau pe scaun ciripesc în italiană, vegheate de un tînăr unisexuat purtînd un tricou inscripţionat „Vampir". Vampirul s-a urcat la Camden, care, mi s-a explicat, este una dintre gurile Iadului. (Cealaltă este Sunyvale, unde trăieşte Buffy Vînătoarea de Vampiri). Bine reprezentaţi sînt şi funcţionarii în costume negre şi cenuşii, uşor ameţiţi (dar doar uşor) după cele trei ore de după serviciu pe care le-au prestat în vreun pub. Funcţionarul britanic nu este uşor de scos din ale sale. Halbele de bere doar ce le ung mecanismele interioare, pentru o mai mare productivitate. Singurele care îi dau cît de cît de gol sînt umbrelele, dar în metrou le ţin strîns între genunchi. Presărate prin pliurile acestui acordeon etnic, printre membrii Războiului Religios Rece şi funcţionari, sînt vulpiţele. Rolul vulpiţelor este să-i abată pe funcţionari (imposibil!) şi să profite din plin de cele cinci zile de soare călduţ care binecuvîntează insula în anii impari. Una dintre ele îi spune, la telefon, prietenei sale că a chiulit de la lucru azi, şi-a spălat rufele, că îi e frică să se întoarcă acasă, îi spune ce a mîncat la prînz şi ce grozav ar fi dacă mîine n-ar trebui să se ducă la spital, pe scurt, tot-tot. Are o fustiţă foarte scurtă, pe deasupra căreia se arată vederii o bucăţică foarte îngrijită de lenjerie get-beget. Degetuţele ojate în roşu atîrnă molcuţe în sandale cu toc înalt (adică ÎNALT!). O altă vulpiţă îşi aţinteşte ochiul umflat al buricului către o gospodină învăluită în *chador*, care compune o listă de cumpărături, în arabă. Buricul stă cocoţat pe un glob ţuguiat de carne falnică, la numai două săptămîni distanţă de momentul în care va aduce pe lume un alt călător cu metroul. Acum, dacă ştii destulă sociologie, te îndrepţi către un loc de adăpăciune şi descoperi (iară!) spre marea-ţi disperare, că o liră face doi dolari şi că preţurile sînt în lire. Multe lire. De fapt, ai impresia că vezi dublu. O felie de pizza este şase lire, adică doisprezece dolari. Dacă te duci într-un loc care are şi faţă de masă pe masă, face 40 de lire felia, adică optzeci de dolari. Dacă te mai duci cu cineva, se sparie gîndul. Calculatorul meu a dat în primire. „Scumpo", îi spun consoartei mele, „hai să slăbim cîte o livră pentru fiecare liră cheltuită. Aşa o să putem şi supravieţui, şi-o să arătăm şi noi ca vulpiţele cînd om pleca." Vezi să nu! Dar aşa poţi să nu te duci la restaurante, renumite ca atroce încă de pe vremea cînd oamenii au început să scrie despre ele. Dar poţi oricînd să cumperi de la Tesco sau de la Safeway un pui la rotisor şi tot felul de sosuri delicioase şi pîine şi vin, să iei toate acestea şi să mergi în Kensington Gardens sau în orice parc şi să te aşezi în iarbă, laolaltă cu porumbeii şi statuile. Poţi astfel să surprinzi şi una dintre cele mai rare făpturi, joggerul englez. Cu cărnurile-i dalbe, îmbrăcat aiurea şi îngrozitor de stînjenit, se bălăbăne pe lîngă tine ca ultima ştafetă a flăcării olimpice. Trebuie să ajungă pe Everest la patru, Dumnezeule! Sau poate că aleargă în scopuri de binefacere. Britanicii suferă *en masse* de diabet şi alergii, iar medicina lor socialistă e o jale. Ultima epidemie de febră a fînului aproape că a pus-o la pămînt. Fugi, alergătorule, fugi! Iată că în cele din urmă te poţi concentra numai asupra căscatului gurii, care trebuie să-ţi umple memoria cu clădiri victoriene, minuni de fier forjat precum Paddington Station a lui Brunel, cu înspăimîntătoarele Turnuri ale Londrei, magazinele ca nişte catedrale, apartamentele super-sclifosite din Notting Hill şi, ca un adevărat desert coşmaresc, National Portrait Gallery, unde poţi vedea mii de figuri idealizate ale britanicilor bogaţi din vremi. Am abandonat opulenţa pentru soliditatea paşnică a marii Săli de Lectură din British Library şi m-am aşezat la biroul de piele la care Karl Marx şi-a scris *Manifestul Comunist*, apoi m-am mutat cîteva locuri mai încolo, unde Lenin, sub numnele fals de Jacob Richter, şi-a scribălit ordinele lui secesioniste (Ciudat nume, Richter! Ca scară pentru cutremure. Cu siguranţă, Lenin a produs un ditamai cutremurul! În plus, şi Jacob! O carte întreagă), apoi mi-am găsit locul încă un pic mai departe, acolo unde Bram Stoker a studiat hărţile atunci cînd a scris *Dracula*. Am scris o poezie pe suprafaţa aceea tocită şi-am rînjit. Cînd vine vorba de maniaci, Londra e departe de-a fi secătuită.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Perfectul simplu şi istoria

Prin vara lui 1985, povestitorul urma să plece în armată, cîţiva astronauţi americani făceau penultimele teste pentru îmbarcarea pe naveta Challenger (care avea să explodeze la lansare peste cîteva luni), Ştefan Bănică Jr. probabil se săruta pudic în teste la „Liceenii", Nicu Ceauşescu ajunsese la mijlocul Anului Internaţional al Tineretului – sub egida ONU şi în urma unei propuneri româneşti –, Ronald Reagan dădea tare în Imperiul Răului în care tocmai apăruse un individ de treabă pe nume *Maicăl Gorbacef*, firma Durex anunţa vînzări record de prezervative în Franţa (în urma unor zvonuri despre o maladie misterioasă pe nume SIDA), iar băieţii de la Duran Duran tocmai savurau vînzarea bunicică a noului lor disc *single*, „A view to a kill", din coloana sonoră a ultimului film James Bond, care-l avea în distribuţie şi-l punea să alerge prin Turnul Eiffel pe Roger Moore.

V-ar interesa o poveste care să vorbească despre acestea? Nu prea daţi semne.

Aşa că tragem epicul la mal mai spre sud-vestul ţării, începînd cu o simplă întrebare. Pentru că, în definitiv, ce este olteanul? Stră-strănepotul lui Mihai Viteazul? Nepotul pandurilor lui Vladimirescu? Plantatorul de viţă de vie hibridă care dă toamna soiul de vin numit popular *zaibăr*, soi pe care normele Uniunii Europene s-ar putea să-l pună în curînd la indexul viticol? Cîte ceva din toate acestea, plus un detaliu: olteanul este creatura care vorbeşte cu perfectul simplu.

Timp literar, timp fermecător, timp prin excelenţă al literaturii clasice franceze. Cînd ajung la Bucureşti, unii olteni îl evită, dintr-un soi de jenă. Alţii îl exhibă, dintr-un soi de orgoliu.

În fine. Oricum, aşa se face că în vara anului 1985 un oltean ajunse cu familia la Slănic-Prahova, pentru a-şi trata oarece dificultăţi ale aparatului respirator. Trase la un hotel, acolo pereţii cam miroseau a mucegai – adică exact ceea ce-i lipsea unui om cu nasul mai mereu înfundat. Vreme bună afară, aşa că alese să stea la nişte căsuţe din camping. Ziua, plimbări prin staţiune şi jocuri cu mingea în salină; seara, jocuri de remy pe terasa căsuţei. Din vorbă în vorbă cu soţia şi copiii, se întîmplă ca agitaţia sa să atragă pe la un asfinţit atenţia unor vecini, o familie de bucureşteni tot în concediu – ea o cunoscută scriitoare pentru copii, el ceva grad prin miliţie. Şi se-mprieteniră, pe motiv de *vai, ce ne place cum vorbiţi cu perfectul simplu* – cum va fi spus ea, scriitoarea.

Vara anului 1985 mai era şi cea în care, invocîndu-se iarna straşnică precedentă, regimul trecuse la tot felul de măsuri de restricţie a diverselor consumuri – de la orele de program TV la benzină şi zahăr. În atari condiţii, turiştii de la Slănic-Prahova primeau nişte bonuri de masă în virtutea cărora mestecau o pîine tare ca ghiuleaua – pentru că brutăria din localitate lucra o zi pe săptămînă, pentru economie de curent electric.

Şi seara, la un joc de remy, cele două familii se pun pe mîrîit, plecînd de la calitatea pîinii. *Ia uite-l şi pe orbetele ăsta, ce l-o mai răbda pămîntul!* – ar fi spus odată scriitoarea pentru copii, arătînd celorlalţi chipul cu buze mari al lui Ceauşescu senior, care tocmai spunea ceva la telejurnalul de seară. *Lăsaţi-l, că mai are cel mult doi-trei ani* – ar fi spus soţul său. *Păi cum aşa?* – ar fi întrebat olteanul, aşezînd piesele pe tablă. Şi, din şoaptă în şoaptă, ar fi reieşit că bucureşteanul era un ditamai gradul, din chiar garda individului cu buze proeminente!

O fi fost aşa, n-o fi fost aşa – Dumnezeu ştie, şi ceva personaje puţin mai jos decît el.

Păi, şi în locul lui cine vine? – ar mai fi întrebat olteanul, curios să bată mai departe, ca orice oltean. Şi gradul ăla mare de la Bucureşti ar fi surîs şi-ar fi spus: vine *cutare!*

Cel ce mi-a spus întîmplarea nu mai are azi probleme de respiraţie, dar a avut inspiraţia de a-mi spune şi morala: dacă ai nasul puţin înfundat cînd trebuie, dacă ştii să joci remy unde trebuie şi dacă vorbeşti cu perfectul simplu cu cine trebuie, atunci ai şansele unui avans de patru ani în cunoaşterea istoriei viitoare!

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Note de călătorie

Din cînd în cînd bine ar fi să întoarcem spatele realităţii, să o ignorăm o clipă baremi. E vremea să mai şi uităm de ale noastre astea urîte. Viaţa toată nu e doar un morman de exasperări, de directive. Trag nădejdea că o să găsim vreme şi pentru altceva în timpul pe care fiecare dintre noi îl alocăm cititului. Poate reuşim să citim şi altceva decît ce mai fac corupţii noştri, ce mai spun demagogii noştri despre corupţii noştri, ce mai spun şi cum hermeneutizează pe tema propriei inocenţe tot felul de mari şnapani naţionali care au jefuit, ţepuit, încasat şi decontat. Nu e uşor şi nici nu e recomandabil, sînt conştient că trebuie să stăm cu ochii pe ei, pe corupţii şi pe lucrările lor cele multe şi să ne luptăm zi de vară pînă-n seară. Să tot zicem, să tot cerem justiţie, transparenţă, adevăr: cu obsesie, fără odihnă, ca să nu ne copleşească de tot hoţii, ca să nu ajungem minoritari şi oaspeţi într-o lume care nu ne mai aparţine.

Numai că totuşi, zic, din cînd în cînd e vremea să privim detaşaţi şi normal lumea normală din ţările cele normale. Rîndurile care urmează descriu asemenea realităţi dintr-o lume în care Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, spre exemplu, nu are de dat socoteală că nu ascultă de comenzi politice, iar hoţii n-au dat buzna prin funcţii publice.

● Te uiţi la anunţul de pe poarta castelului, îi zice Schloss Lindich casei aceleia de dincolo de gard, de dincolo de aleile cu pietriş, de arbuştii printre care vezi ceva cu o arhitectură oarecare, un castel de vînătoare, adică Jagdschloss Lindich, construit la 1741 de Ludwig, un domn prinţ al locului. Clădirea a fost să fie reşedinţă princiară şi casă de oaspeţi – Fürstensitz und Gästehaus. Tot acolo, în marginile tăbliţei din poartă, apar în paranteză numele H. Berlioz şi Franz Liszt: „or fi locuit pe aici", îţi zici. În apropiere e un restaurant cu terasa pustie; te aşezi la o masă din lemn în amurgul de la castelul Lindich, anonim amurg, oarecare, cu plopi şi alei amintindu-ţi vag de sanatoriul de la Zam, de alte asemenea clădiri de pe valea Mureşului, cum ar fi cele de la Jebel şi de la Gătaia, ori aşezămîntul pentru ofticoşi de la Marila, la poalele munţilor. Curţi largi, alei cu pietriş, arbori cu muşchi pe scoarţă, nebunii şi tebeciştii grupuri-grupuri în izmene, unii fumează, alţii se clatină aiurea; la saloanele pentru dezalcoolizare se văd chipuri descompuse de insomnii, cu măruntaiele arse de rîuri de tării îngurgitate prin birturi.

● În aceeaşi zi ai fost la cetatea Hohenzollern de pe vîrful dealului de acolo de unde încep Alpii suabi cu pădurile cele întunecate de pini urîţi, cu pămătuful înalt al coroanei, arbori uriaşi care îţi par a fi din vremea dinozaurilor din cauza scoarţei lor care chiar seamănă cu pielea unui asemenea monstru reptilian pe care l-ai văzut prin filme. Te plimbi prin Alpii suabi, pe sub pinii cei ciudaţi, străvechi, sub poalele cetăţii Hohenzollern, şi aştepţi să apară reptila uriaşă, cu capul ridicat printre coroana pinilor asemenea unui pămătuf. Şi e răcoare în pădurea de pini suabi, e aproape frig, soarele răzbate cu greu şi ale lui raze tocmai luminează un cuib enorm de furnici mari, negre, un cuib aşa ca un coş împletit, din acela mare din răchită cu care căram noi porumbul toamna în remorcă, aşa e de mare muşuroiul acela, e o cetate uriaşă, un fel de Bagdad al termitelor, o Roma, un Babilon al lor ridicat acolo, în tăcerea răcoroasă de sub pinii arhaici, şi tu te uiţi uluit la muşuroiul ăla acoperit cu sumedenii de mici ace şi rămurele de pini: „ia te uită, ce-au mai cărat ele aici la material de construcţie", îţi spui şi dacă ai pune tu acolo, înlăuntrul muşuroiului, un ou fiert asemenea calului aceluia strecurat în cetatea Troiei, pe dată s-ar repezi asupra lui mii şi mii de furnici şi s-ar albăstri oul şi ar căpăta un gust uşor sărat, uşor acrişor, de la pişcăturile luptătoarelor; ţi s-a spus că localnicii îl scot după asemenea tratament şi-l degustă, se înfruptă din albuşul şi gălbenuşul tratat aşa: „Cîte ciudăţenii pe lumea asta", bîigui; locuri care altfel par oarecare îşi au surprizele lor, exotismul lor răsărit de nici nu ştii unde, îţi spui în vreme ce te uiţi pleoştit la muşuroi şi, pe cînd te uiţi, chiar atunci, îţi pare că ţi se arată înaintea ochilor emisiunile acelea televizate, kitsch, cu muzică populară nemţească în care cîntăreţii au pălării verzi şi pe ele medalii, au nădragi scurţi şi trag de zor de burduful acordeoanelor Höhner.

▲

Texte şi opinii de: Mihaela ANGHELESCU IRIMIA (profesor univ.) ● Matei E. BRANEA (artist vizual) ● Nina CASSIAN (scriitoare, SUA) ● Matei FLORIAN ● Şerban FOARŢĂ (scriitor) ● Ioan GROŞAN (scriitor) ● Mihai IONATAN (student) ● Iolanda MALAMEN (scriitoare) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Aurelia MOCANU (critic de artă) ● Adina POPESCU ● Saviana STĂNESCU (scriitoare, SUA)

Argument

Francezii disting (în dicţionare, locul unde toate cuvintele sînt distinse*) între „bohème“ (substantiv, cu sensul de: „Care trăieşte de pe azi pe mîine, într-un mod dezordonat; ansamblul boemilor“) şi „bohémien, enne“ (adjectiv şi substantiv, cu sensul: „Din Boemia. Vagabond“). La noi, cel de-a doilea sens s-a pierdut – de va fi existat vreodată –, aşa încît, boem sau boemă, substantivul doarme cu adjectivul în acelaşi pat – fireşte, substantivul* boem *cu adjectivul* boemă *şi adjectivul* boem *cu substantivul* boemă*!; dezordine-dezordine, da' nu şi-n pat(ul lui Procust = dicţionar)... –, toate cu sensul (bine sforăit după ce-a dat gata nu-ştiu-cîte sticle de vin) de „vagabond, care trăieşte de pe azi pe mîine, într-un mod dezordonat“... Chestia cu Boemia a rămas în poeme şi-n industria sticlei.*

„Boemian“, aşadar, nu există – în română – decît dacă vrem să facem pe interesanţii şi/sau franţuziţii (e acelaşi lucru). Noi avem „ţigan“ – ca-n sintagma „ţiganu' cu cortu'“ –, asta înseamnă, de fapt, „boemian“: cineva care se mută de colo-colo, nu-şi găseşte locul – un vagabond, un nomad. Sclipitor! (ca un cristal de Boemia) – şi fals: boemii nu se mută decît dintr-o crîşmă într-alta. Folclorul (Murger, Puccini, Aznavour, Kaurismaki...) i-a (sur)prins în această ipostază de carte poştală crepusculară şi „pitorească“: o mansardă, pisici costelive mîncînd resturi de pe-o hîrtie de ziar, sticle de vin prin colţuri, eventual o femeie goală sforăind în pat etc. Şi boemul, unde-i? Boemul e la crîşma din colţ; rareori se aventurează mai departe... Şi ce caută el acolo? Evident, alţi boemi! Socializarea este – la boem – o patologie, iar amorul de alcool(uri), o socializare; nu veţi vedea un boem, singuratic, cu sticla în faţă – decît ca intermezzo *între două socializări. Ăsta e portretul robot. Iar boemul este un robot: al obişnuinţelor sale, al vieţii sale dezordonate, al tuturor lucrurilor care compun existenţa „de pe o zi pe alta“ şi căruia el nu li se poate sustrage pentru că rareori i se-ntîmplă să fie lucid, iar atunci cînd i se-ntîmplă, nu are timp decît să contemple acest moment de luciditate.*

Nina Cassian – într-un prea scurt interviu – susţine că 2 Mai-ul legendar (= acela în care ea era personajul principal) nu era o boemă, iar cei care veneau acolo nu erau boemi. Nici măcar boemi-sezonieri! Sincer, mă-ntreb – atunci – care – şi unde – era boema... Sau boemele, căci colegul Cezar Paul-Bădescu a mai făcut, în 1999, un număr pe această temă – de-aceea numim, numărul din 2003, „Boemii“... În afara romanelor, a cîntecelor şi a Capşei interbelice – cît de cît documentată prin nenumărate mărturii –, boema este mai curînd o legendă orală: trece din om în om, „de la o zi la alta, în mod dezordonat“. Este o stare vagabondă – oximoronul inclus. Ei bine, tocmai această stare am vrut s-o (sur)prindem în numărul de faţă: n-am stat s-o contemplăm, placid, patru ani de zile – am „prins-o din zbor“. Am văzut (întrezărit, mai bine zis) că au apărut neoboeme, boeme „alternative“, şi ni s-a părut interesant să le punem în pagină alături de două-trei fraze din articolele colaboratorilor noştri (Foarţă x 2! Cum să lipsească Foarţă?!...) de-acum patru ani. Un montaj autoreferenţial (se ştie doar că am aplecare către pedanterie şi preţiozitate!), care (i)lustrează însă – grafic – lucrarea „vagabondă“ a unui Zeitgeist.

Bla, bla – et patati et patata...

Doar nu vă închipuiţi că am „gîndit“ toate acestea?

Doamnelor şi domnilor, vă aflaţi în faţa unui „număr estival“. Responsabilul de număr, care nu este totuşi ceea ce se cheamă un boem (nu bea îndeajuns, nu socializează îndeajuns, nu dezordonează îndeajuns...), s-a gîndit (da, s-a gîndit, la un moment dat!*) că o temă precum aceasta este mai uşor de încropit, mai lejer de citit şi mai deloc de gîndit – aşa că a propus-o, propunerea a fost acceptată (vedeţi, mai toţi membrii redacţiei au vara puseuri boeme), numărul s-a făcut – restul, cum se zice, e istorie.*

Sau tăcere.

Sau literatură.

Ceva, oricum... ***(a.l.ş.)***

P.S. Vreau să mulţumesc, pe această cale, tuturor colaboratorilor acestui număr – boemi, non-boemi, paraboemi... – care au renunţat la o frîntură din timpul lor preţios pentru a scrie – pe caniculă – despre vagabondajul (sau vago-bandajul) lexical-existenţial căruia-i spunem „Boemă“. Au scris, cu toţii, foarte bine. Dar, pînă la urmă, care-i dilema? Doar Dumnezeu ştie... Aşa că profit de acest prilej pentru a-i mulţumi, public, lui Dumnezeu!

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

Fiind băieţi, păduri cutreieră...

Într-o stufoasă geografie posibilă, una cu referinţe interioare, imposibil de recuperat pe vreo hartă tipărită, Boemia glisează tandru în *Boema*, împărţind *arealul imaginar* cu Atlantida, Tartaria ori Patagonia, cu ţinuturile sciţilor, ale sarmaţilor sau ilirilor, ori cu ale kinocefalilor, lotofagilor, troglodiţilor sau likantropilor. Swift, cum bine ştim, îşi purta paradigmaticul personaj prin ţări cînd colcăind de pitici, cînd încăpătoare pînă la refuz, adică apte a nu-şi refuza o populaţie gigantescă, cînd năpăstuite de imbecilitate, cînd puse la respect de raţiunea divorţată prin natură de prostia umană. În traiectul străbătut de Gulliver se înscria şi Japonia. Rămas în afara graniţelor lumii cunoscute secole şi secole de-a rîndul, arhipelagul harnicilor niponi putea figura printre tărîmurile lui „aşa ceva nu se poate“. Or, acesta ne locuieşte în cea mai intimă dintre interstiţiile creierului.

Nu ne despart de Boemia atlasului geografic nici mile de nestrăbătut cu pasul, nici obiceiuri de nemăsurat cu bunul-simţ de „la noi“, nici idealuri de necuprins cu gîndul. Partea occidentală a cîndva Cehoslovaciei moderne şi regiunea cea mai dezvoltată a zonei, ea găzduieşte masive herciniene şi platouri scăldate de apele Elbei, îmbinînd culturile de cereale şi sfeclă cu creşterea cornutelor şi industria extractivă cu spectaculoasa producţie de bere – mîndria locului! La Praga şi Plzen, în căutarea alchimiştilor şi a lui Svejk, turistul cu ştaif cultural va da o ocheadă hărţii mentale menite a-i gratula aşteptările decolate din realul plat, chit că traseul nu va putea ocoli tenebroase uliţe kafkiene. Boemia tratatului de istorie îl va lămuri că locul este înnobilat cu rangul de ducat, apoi de regat, după un interval în electoratul imperial, la finele Evului Mediu. Între 1310 şi 1437, Boemia îşi schimbă stăpînii ereditari cu dinastia luxemburgheză, intrînd sub mantie habsburgică în 1526. Păstrează acest statut imperial pînă în 1918, cînd circumstanţele istorice favorizează ieşirea la lumină a etniilor obliterate identitar de puterea multinaţională.

Recunoscută în *Enciclopedia* lui Diderot şi d'Alembert drept mîndru regat cu sol fertil şi mine abundente, Boemia punctează mentalul european, mai întîi discret, prin secolul al XV-lea, cînd, în Franţa, vocabulele *bohème* şi *bohémien* încep a desemna populaţia nomadă numită – romantic – şi *gitans*, de la spaniolul *gitano*, socotit a deriva din *Egyptano*. Asemenea eşantioane de nomadism semantic, cu inepuizabilele implicaţii culturale pe care le suscită, nu au a surprinde. Herodot desemna alteritatea absolută a grecităţii prin identitatea scită, alert însă la încrîncenatul conflict cu perşii. Astfel, la nord de însorita Eladă, pe cursul Istrului, se întindea Sciţia, ţara frigului şi a ignoranţei, întrucît locuită de tineri! Dimpotrivă, de-a lungul Nilului, Libia bătută de arşiţa deşertului adăpostea înţelepciunea, sub garanţia vechimii! Văzută dinspre Grecia, Persia se confunda, comod, cu Asia, Sciţiei revenindu-i statutul de „struţocămilă“ eurasiatică. Una *barbaria* totală, cealaltă o stranie împerechere a *sălbăticiei* cu *civilizaţia*, a *vagabondajului* cu *viaţa aşezată*, a ocupaţiilor *serioase* cu cele *oţioase*. Cu atît mai incitantă îngemănarea.

Opinia că *ţiganii* vin din Boemia prinde contur şi se încetăţeneşte în Occident, în vremuri renascentiste, marcate de intense peregrinări pe harta fizică ori pe cea imaginară. În *Poveste de iarnă*, un personaj vorbeşte despre „deşerturile Boemiei“, ruşinîndu-l pe marele Will, oricum ruşinat de trimiterea la Iliria, în *Cum vă place*, drept tărîm de pe coastele unui Orient mitic, alături de o Scoţie ce poate trece drept o legendară Albanie... Scoţi şi sciţi, deopotrivă învăluiţi în albele ceţuri ale perfidului arhipelag de la marginea continentului, duc cu sine o *istorie boemă* recuperabilă astăzi din amintiri estompate. Rusia preia cartea de identitate „scitică“ în raţionalistul secol al XVIII-lea, pentru care rămîne o ciudată întindere necuprinsă, una – aproape – cu sălbăticia hoardelor mongole. În *Tristram Shandy*, caporalul Trim relatează istoria regatului Boemiei cu aceeaşi pasiune cu care Puşkin sondează universul *boem* al ţiganilor, iar *Scene din viaţa de boemă*, semnate de paşoptistul Henri Murger, devin opera pucciniană *Boema*, cîţiva ani mai apoi, dînd definitiv paşaport Boemiei moderne în *boemul Paris*. Termenul *Bohemian* intră în engleză spre finele secolului al XIX-lea, graţie lui Thackeray.

Romantica noastră aplecare asupra *vieţii boeme*, cu lipsa ei de ordine cuminte, cu persiflarea fixismului burghez şi cultivarea pînă la exces a plăcerii devenite bun plac, este doar una dintre hemisferele globului imaginar pe care un ilustrator renascentist a pus o tichie de claun, înainte de a oferi privitorului spectacolul *turismului antropologic*. Precum Iliria şi Normandia, Amazonia şi Barbaria, Ruritania şi Albionul, Boemia are o aşezare *vagă* în orice atlas, Atlas însuşi neputînd s-o transmute mai repede decît o face propria-i natură nomadă. Căci ea este *Nomadia* însăşi, acea patrie a niciunui locuitor, întindere de pajişti (*nomói*) bogate pe care păstori primitivi îşi mînă neobosit turmele. Locurilor li se spunea, în antichitate, Numidia. O anume aşezare – stranie întîmplare printre pribegi – purta numele de Vaga. Romanii îi desemnau pe cei din preajma locului cu apelativul *vagenses*. Renumiţi pentru neastîmpărul rătăcirii prin lume, aceştia erau cunoscuţi şi drept *vagabondes*. Odată cu instituţionalizarea romantismului – straniu demers printre visători –, acestor „neserioşi“ li se releagă toate prerogativele tinereţii intempestive: să tînjească după luna de pe cer, să vrea să ghicească viitorul, să cînte mereu. Dar, mai ales, să cutreiere prin păduri, prin lumea piticilor, a uriaşilor, a animalelor care cuvîntă. Căci, fiind băieţi, rămîn nişte boemi...

▲

„Boemul este un călugăr a cărui religie este arta. (...) Boema este un produs al paradigmei romantice.“ (Cezar Paul-Bădescu)

„Ce poate fi mai plăcut decît boema? Boema în general, nu doar cea artistică.“ (Ion Bogdan Lefter)

„Cînd se va face adunarea, la meritele principale ale boemei va trebui să adăugăm şi farmecul discret sau eclatant al burgheziei.“ (Valeriu Negru)

„La sfîrşitul anilor '60, în Statele Unite şi în Franţa mii de băieţi şi de fete şi-au elaborat boema lor postmodernă, confortabilă, detaşată de necesitate şi parcimonie, deci şi mai bine in stalată în simularea consumistă: hippies americani şi studenţii francezi din mai '68 par, după trecerea timpului, actorii unui serial siropos. Urmarea este cunoscută.“ (Claude Karnoouh)

„Nimeni nu ştie prea bine ce e, la acest sfîrşit de mileniu, boema europeană.“ (Adina Kenereş)

„Lumea cea Liberă, pentru artistul sovietic, era puternic mediată, percepută nefiresc – cel mai adesea – pe cale livrescă. Atunci, artistul nu ştia ce este dincolo de Cortina de Fier, acum, după dispariţia acesteia, el nu înţelege realităţile din spatele ei. Era trist atunci, acum e şi mai şi... cum să nu fii boem?“ (Vladimir Bulat)

„De cauţi boema, teoretic trebuie să găseşti Parisul – sau, cum se va vedea, în mod obligatoriu legenda sa.“ (Adrian Cioroianu)

„...nici cafenelele nu mai sînt ce erau odată.“ (Petre Răileanu)

„Să adaug că alt participant al boemei grupării de la *Sămănătorul*, Ilarie Chendi, o sfîrşeşte şi el, zdruncinat nervos şi internat în spitalul bucureştean de la Plumbuia, la 23 iunie 1913, a doua zi după decesul prietenului său Şt. O. Iosif. Sfîşietor sfîrşit al boemei de la începutul veacului. Şi n-am spaţiu să evoc şi altele, mai toate încheiate rău şi pustiitor.“ (Z. Ornea)

Şerban FOARŢĂ

Bohema

Sînt cărţi la care te întorci dintr-un impuls irepresibil, obscur, aproape somnambulic: le redeschizi, le răsfoieşti, vraja lecturii te absoarbe şi speri să te dizolvi în pagini şi tu, făţarnic cititor.

Simona Popescu are harul unor asemenea uvraje. Îl are nu doar în *Exuvii* (ceea ce n-ar fi nefiresc); îl are în *Salvarea speciei*, care e, totuşi, un eseu...

Pe care-l răsfoiam, deunăzi, şi ajunsesem cu lectura (sau, mai degrabă, reveria) la p. 250, jos, unde po(h)etul spune că-l citeşte „ca de obicei în ultimul timp, pe Böehme" .

(În paranteză fie zis: ortografia respectivă, cam redundantă şi barocă, îl aranjează bine pe filosoful mistic!)

Cînd să trec pe fila următoare, aud că sună telefonul. „Alo, aici Alex. Leo Şerban." (Nu convorbisem niciodată cu acest tiz parţial al meu, altfel decît epistolar, ce va să zică „pe tăcute" .) După un preambul în care facem diverse speculaţii de ordin fonomantic, el mă invită să colaborez la o *Dilemă* viitoare, a cărei temă e boema.

Din cauza surprizei şi emoţiei (care sporeşte, la timizi, cu vîrsta), îl uitasem, pe durata conversaţiei (agreabile şi în zig-zag), pe Boehme, — paronimul însuşi al *bo(h)emei*.

Paronimiile sînt, îndeobşte, fortuite. Nu totuşi, însă, şi aceasta: ambele nume-şi au obîrşia în acelaşi etnonim: *bo(h)em*. Familia celui ce avea să se numească (prin faimă şi antonomază) *Philosophus teutonicus*, era originară, pesemne, din Boemia, — de unde proveneau, conform tradiţiei Apusului, şi boemienii, al căror trai de azi pe mîine e imitat, s-ar zice, de boemi.

Boemul, în *Le petit Robert*, e „[une] personne qui mène une vie vagabonde, sans règles ni souci du lendemain" .

Ei bine, dacă definiţia nu ar fi fost contaminată de paradigma (pitorească) a nomadismului gitan, ideea de vagabondaj ar fi putut lipsi dintr-însa: nu toţi boemii „merg fără-ncetare" (ca ţiganii, într-un rondel de Macedonski), nu toţi sînt veşnic „en voyage" (ca „bohémien" -ii lui Baudelaire), — fie şi dacă sedentarii, „les assis" , sînt, ei, antiboemi prin excelenţă.

(Or, fie spus în altă paranteză: prejudecata boemiană îl face pe un Edward Lear, al cărui geografism e, îndeobşte, subordonat comenzii rimei, să compună următorul limerick: „Un domn în vîrstă din Boemia / Avea o fată, Euphemia. / Or, ea, de soţ, / Îşi luă un hoţ, / Spre jalea tatei din Boemia.")

Ceea ce e de reţinut din definiţia robertiană, e că boemii duc o viaţă dezordonată, fără reguli (în aparenţă, cel puţin); şi fără, mai cu seamă, grija, obsesia cvasi-unanimă, a unui proxim viitor. Se poate spune, aşadar, că ei sînt unii dintre nu prea mulţii ce pun în practică, de voie sau nevoie, pericopa Evangheliei (Matei 6, 26): a păsărilor aflătoare în grija Tatălui ceresc (inclusiv cele noctivage, ca la Verlaine: „birds in the night").

Desigur, nu-l putem numi boem pe Boehme, — decît în cazul că am face o regretabilă confuzie între *Wanderjahre* şi boemă. Junele Jakob a ţinut-o, vreo doi ani, vandra, prin Germania; dar n-a umblat în dorul lelii, ci ca zilier, dacă nu chiar ca brav meşteşugar *in spe*, ca ucenic (sau calfă) în breasla cizmăriei, de pe urma căreia, apoi, avea să-şi întreţină casa (soţie, patru fii şi două fiice), plus apetitul filosofic, nelucrativ şi păgubos.

Numai că, neboem prin ocupaţie, s-ar fi putut ca Jakob Boehme să fie unul prin vocaţia-i de contemplativ, de „cap în nori" , imprevizibilele rapturi inspiratoriu-vizionare presupunînd o sumedenie de abateri de la norma vieţii aşezate; în plus, heterodoxia-i însăşi e, la rigoare, compatibilă, şi ea, cu subversiunile boemei radicale.

Inspiraţii sînt, de regulă, „absenţi" , dezordonaţi, ba chiar boemi (în, cel puţin, vestimentaţie); şi nu e vorba doar de mistici sau de artiştii visători, ci şi de genii mai „exacte" , ca, bunăoară, Newton, Leibniz, Einstein, Henri Poincaré...

Ai cărui paşi geometrici, pe Boul' Mich', intersectîndu-se, cam în acelaşi loc şi zilnic, cu ai rufianescului Verlaine, vor fi fost pentru Valéry prilejul unei stupefacţii oximoronice perpetui, — chiar dacă matematicianul (boem, desigur, *malgré lui)* era nu mai puţin „transpus" decît poetul decadent.

De menţionat că şi Ion Barbu îi face vrednicului Gauss un portret aproape rimbaldian (dromomania *y comprise*): „Pe Gauss al anilor intensi, se cuvine să-l vedem străbătînd, în mantaua lui de ploaie, pustiul Luneburgului, găzduit pe la morile de vînt, trăind viaţa păstorilor din partea locului: dormind vara somnul lor de plumb, prin ierburi, şi visînd de curbura pămîntului."

Or, revenind la Jakob Boehme, nu-i de mirare, pe cît cred, că doi adepţi, la vremea lor, ai inenarabilei boeme au scris poeme despre el. E vorba de „le clown mystique" , cum i s-a spus lui Max Jacob, şi de, *expressis verbis*, „măscăriciul Totalităţii" , Leonid Dimov.

Primu-i citează numele întreg (alături de al altor mistici suspecţi şi anatemizabili), ca şi un titlu bibliografic: „Connaissez-vous Jacob Boehm / et la *Signatura Rerum?*"

© a.l.ş.

Al doilea face trimitere la una din experienţele-i de vizionar extatic: „Pereţi întorşi cu albul la perete / Privesc din ornamente violete / La marile basmale din odaie / Plutind după porunci ce se-ntretaie. / E vespera colegului cizmar / Închipuit în ev de-un nord barbar / Care-a rămas, bătătorit şi tainic / Să vadă cum tînjesc lumini pe ceainic."

De remarcat că Leonid Dimov este, aici, mai aluziv, mai enigmatic decît cvasi-tizul „colegului cizmar" (al cărui nume are să-l divulge doar în *Argument*-ul la *Spectacol*, ca o feerică excepţie în cenuşiul filosofic: „Grau, teurer Freund, ist alle Theorie" !).

Nu, bineînţeles, în calitatea-i (discutabilă sau iluzorie) de boem, şi-l revendică cei doi boemi pe Boehme, dar în aceea de iluminat, — în care-l tot citea, din obligaţie, din datoria unor afinităţi oculte, şi po(h)etul: „E groaznic de plictisitor. De-asta nu-l mai termin. Dar trebuie să-l citesc, nu ştiu nici eu de ce, pe Böehme." (*Op. cit.*, p. 251)

Pe care trebuie, la rîndu-mi, să-l citez, în virtutea demi-hazardului lingvistic (ca şi a celui, poate, obiectiv), în acest mic eseu despre boemă.

▲

„Prejudecata că travaliul artistului e o distracţie, ce ţine de *passe-temps* sau *hobby;* că operele lui sînt *otia,* i.e. produsul unui *otium*, al unui, deci, *désoeuvrement* (care şi face din acestea, din opere, nişte *hors-d'oeuvre* exotice şi superflue, ce va să zică accesorii), datează din antichitate, fiind, şi astăzi, în vigoare." (Şerban Foarţă)

Aurelia MOCANU

De la Gange în Montmartre

Valoarea socială a boemei a fost dedusă astfel de Balzac: „Dacă ţarul Rusiei ar cumpăra boema pe douăzeci de milioane, admiţînd că ea ar vrea să părăsească asfaltul bulevardelor şi că s-ar lăsa deportată la Odessa, într-un an Odessa ar deveni Paris." Înţeleasă ca o subcultură a intelectualilor dispreţuitori de burghezie din societăţile industriale, istoria boemei are decoruri şi arome distincte: boema revoluţiilor de la '48, a Comunei, a cabaretelor, dandysmul, avangardele, generaţia beat etc. Din etimologia noţiunii se conservă bine (bohémien = ţigan) nuanţa de marginalitate socială, precaritate deambulatorie, risc sanitar şi, în genere, transgresia normelor burgheziei urbane. Timbrul în filigran al oricărei pagini despre boemă poartă monograma tinereţii. Este un desen din „entrelac"-uri între superbie, autodistrucţie răscumpărată de creativitate, nonşalanţă, contestare şi evaziune.

Boema a apărut ca formă de destin profesional între artiştii plastici secondaţi de scriitori şi jurnalişti. Curentele antiacademiste provenite din suflul romantic au obligat creatorii la asumarea unei condiţii independente, sinonime boemei. Henri Murger, primul cartograf autorizat al fenomenului, defineşte astfel boemul pe la „jumătatea secolul al XIX-lea: "orice persoană care vine în arte fără să aibă alt mijloc de existenţă decît arta însăşi" . Murger, ale cărui personaje le va prelua Puccini în celebra sa „Boemă" , îşi proiectase în piesa de teatru propria existenţă. Murger moare în 1861, la 38 de ani, sărac şi disperat după ce purtase o viaţă stigmatele unei boli stranii, purpura. Datorită succesului *Scenelor vieţii de boemă* i se vor organiza funeraliile naţionale, i se va ridica prin subscripţie un monument în cimitirul Montmartre şi, din 1895, va trona ca bust în Grădina Luxemburg.

Relaţia boemei cu valorile burgheze instalează astfel un cîmp magnetic de polarităţi dar şi de atractori perfizi. „Răzuiţi puţin boema, veţi da de burghezi!" Boemii, înaintînd în vîrstă, sînt recuperaţi uneori cu mare succes de către *establishment*. Mai rar se întîmplă invers. Dezinserţia socială de senecute ţine de panoplia decrepitutidnii, nu de opoziţia prin boemă. O formă ritualizată a „boemei filosofice" , aşezată spre sfîrşitul vieţii, este doar ieşirea din lume a hindusului, rătăcitor şi lepădat de bunuri.

Sărăcia, unul dintre ingredientele boemei, zona crepusculară a ingeniozităţii infracţionale, destrămarea normelor sociale sub litaniile orgiastice ale manelelor ne boemizează astăzi, „ab origine" , vrem, nu vrem. Cafeneaua, terasa, bordura, canalul sînt treptele coborîtoare în tragism ale boemei româneşti din zilele tranziţiei noastre spre Nirvana.

▲

© R.-C. Marinescu

Mihai IONATAN

fără ©

În abajur se coc molii... cearşaful e unit cu podeaua prin pînza de păianjen...
...în patul meu de scîndură, cu aşternut de mătase, cu puf de lebădă...

From: arian21x@yahoo.com
To: flu_viu_mm@yahoo.com

Un (neo)boem locuieşte în Bucureşti şi nu se crede în Beverly Hills. Îşi **bea** cafeua (şi) la ***Green Hours,*** dar fără a se prelinge. Citeşte **mereu**, ritualic, aproape de respectul **sub**lim *Crai de curte veche* şi e fără viză de flotant, **cu** părul de îţi dă **sentimentul** că e **nearanjat**, cu hainele în mereu surprinzătoare combinaţii (totuşi nu se crede crescut în curtea lui Versace).

E fascinat de funk/nu-jazz, chill out, electroclash, drum'n'bass, acid house şi mai nou deSigur-Ros şi Röyksopp. Refuză din principiu să meargă la concerte **în aer** liber şi la **pe**treceri simandi**coase** (şi **cînd** totuşi o **face** se simte bine).

Se po**artă** lîngă regi, regii îi pun din-cînd-în-cînd coroana lor, dar asta nu-l interesază. Nu-l interesează nici epoleţii, nici medaliile, nici covorul roşu, nici numele (deşi are un nume în registrul de botez, unul pentru buletin, unul pentru e-mail, unul pentru *Dilema*) şi **nu are** nume de **scenă**. În schimb, **visează sce**narii, **construieşte** scenarii, suferă de scenarii. (Scrie, dar fără să publice, preferă să trimită mail-uri). Nu suportă ideea de elită (de aceea nu umblă în haită).

E un desăvîrşit *flâneur* al urbanului, e *jucătorul călător* şi *îşi po**artă** jocul **cu sine** oriunde merge, bucuria de a privi triumfă* la el. **Urmă**reşte, îi urmăreşte **pe** cei care se **urmă**resc, îi urmăreşte pe cei care-l urmăresc. **Trece,** dar nu neobservat (deşi nu caută asta). Se **vede**, dar nu se dezvăluie.

Cînd **merge** la *Web* se amuză de pretenţiile **ascunse**, **per**fide, în **gesturi** scîlfosite **şi** obosite ale unora, care **poze**ază interesantul, fascinantul, neîntîlnitul. Cînd **mer**ge **în Iaşi** se amuză de *Boema* căptuşită **în** jeg, postere obosite, cu **mese** pline de coji, **sîmburi de cireşe**, de coate şi metafizică lentă, de miros de tei, de bojdeucă, de o junime atît de lirică salvată de/în *Periferic6*.

Preferă să meargă la petrecerile *djDemocracy* (organizate de T.omW (pentru că e valabil cu punct şi fără, oricînd).

Consideră că decadenţa boemei a fost surprinsă **în** gestul Roxanei care într-o sîmbătă seară, **ruja**tă, **ma**chiată, asortată, **parfuma**tă, merge la net unde nu mai fusese.

Cel mai bine l-a descris un profesor: *trebuie să baţi un cui, să-l legi, că altfel zboară.*

Nu se crede boem, dar îl recunosc alţii. E alternativ (iubeşte alternativii: punks, sk8ers, tattooed, pierced), dar poate fi şi alternativ la alternativ.

A mers la un interviu numai pentru că se întîmpla pe *strada Speranţei la parter* şi, bineînţeles, nu a fost angajat.

Un (neo)boem **caută** mereu frumuseţea aproape demonică, de **înger**, de-(a)-d-umnezeu, de **real**, de copilărie, de el. E eclectic, dar niciodată ermetic. E puzzle de timiditate cu nonşalanţă, de veselie şi tristeţe nespusă. **Îşi dă** ultimii bani pe o călătorie cu taxiul, pe **flori** şi dulciuri, fleacuri. Colecţionează: anunţuri despre dispariţii de cîini, modalităţi de *a face* cruce (ortodox) şi etichete care anunţă *reduceri*.

Cu tot riscul/tupeul îşi poartă şosetele **roz** şi filmează un videoclip pentru vedeta lui favorită; şi, **mai mult**, îşi permite să refuze roluri de figurant (deşi nu e actor).

Iubeşte dansul (dar nu cu *pupilele dilatate de extaz,* în special ***Paşii** pierduţi,* deşi e *Prizonier **în cutia toracică**.* Merge la teatru şi nu a înţeles nici el ce înseamnă să fii *Drept ca o linie.* Îl curtează *parfum*ul decadenţei, dar şi cel *de papaya verde.* S-a **gîndi**t cel puţin o dată să se facă *Colecţionarul,* Albert, să **in**tre în *Studio 54* şi să reasculte (mereu) **sunet**ul paşilor **de pantofi** din filmele italieneşti. În schimb, a înţeles *De ce fierbe copilul în mămăligă.*

Are o atitudine sin-cre-te-tică, iar scaunele lui zac continuu sufocate de hainele obosite de D&G. A ratat în mai multe **rînduri** examene, întîlniri etcetc, pentru că nu ştia **în** ce **zi** e.

Unii îi spun că **se** va **pierde,** alţii că **se** va **cîştiga.**

Şi finalul: are tupeul să scrie un *articol* **despre** boemă cînd **mîine** are licenţă.

▲

Saviana STĂNESCU

newyorkarisma

cash Greenwich Village **cash** Lower East Side **cash** Soho
cash-cash Upper West Side **cash** Frozen Margarita
cash taxiuri galbene cu şoferi maro
cash diferenţă **cash** democraţie **cash** lifestyle **cash** room-mates **cash** sushi
cash low-budget show **cash** La MaMa **cash** vise cu destinaţie precisă Broadway/Hollywood
cash premii **cash** Tony **cash** Obie **cash** Oscar **cash** Baftă
cash day-job **cash** night-job **cash** blow-job
subiecte care zgîrie
cerul
norii – în variantă românească

▲

Matei FLORIAN

Poem boem (?) şi bătrînică

Nu-mi plac de nici o culoare (spre sfîrşit devin roşii şi atunci trebuie să-ţi fereşti privirea de a lor). Îi găseşti tot timpul în acelaşi loc, sau poate faptul că arată toţi la fel (bărboşi, chelioşi, de molii roşi) mă face să-i confund unul cu altul astfel încît ajung în mintea mea să se suprapună într-un mod fericit (sau nefericit, habar n-am) care îmi dă impresia că există unul şi acelaşi grup (şi nu mai multe cum ar fi normal) care s-a născut acolo, la terasă, deja bărbos, beat şi intelectual. Că există un grup (sau mai multe, repet, pentru mine e în continuare o dilemă) de bărboşi, chelioşi şi intelectuali (nu moşi, ci beţi) n-ar fi o mare poveste. Că ei s-au născut la o terasă, iarăşi nu e (să nu credeţi că n-am conştiinţa elementului stilistic folosit mai adineauri şi să nu credeţi că eu, într-adevăr le refuz dreptul la o copilărie trăită şi în afara acelei terase).Problema este însă că, aşa cum îi văd eu, oamenii ăştia plutesc deasupra ideii de a fi avut o copilărie, deasupra părinţilor şi deasupra terasei, dar într-un sens rău. Adică: nu sînt nimic altceva decît nişte bărboşi, chelioşi şi intelectuali care înjură (era cît pe-aci să uit amănuntul ăsta deosebit, cu voia dumneavoastră, de esenţial). Ei înjură pe oricine şi mai ales se înjură între ei. Ei se înjură de mamă, de sfinţi, de paşte ş.a.m.d. Ei se înjură atunci cînd cineva îndrăzneşte să se lege de Eminescu, de femeie ca entitate eminamente fizică, de creştinism. Partea proastă e că de foarte multe ori în grupul lor se află şi femei. Partea bună e că pe ele pare să le doară în cot de toate astea la cel mai grosolan mod. Deşi nu au barbă şi chelie, iar unele arată chiar bine, îmi dau senzaţia că de la atîta stat cu oameni d-ăştia au devenit cumva imune şi bărbate, le-au crescut bărbi şi le-a căzut părul şi au ajuns să-i dispreţuiască laolaltă şi pe denigratorii lui Eminescu şi ai creştinismului şi pe femeile care pretind că ar avea şi spirit. Ca să închei capitolaşul acesta închinat femeilor bărbate de la masa bărbaţilor ancoraţi în terasă, trebuie să amintesc, ca pe un ultim gest al feminităţii pierdute, chicotelile lor atunci cînd deasupra sticlelor de bere şi a capetelor noastre de muritori de rînd sună obişnuitul banc porcos.

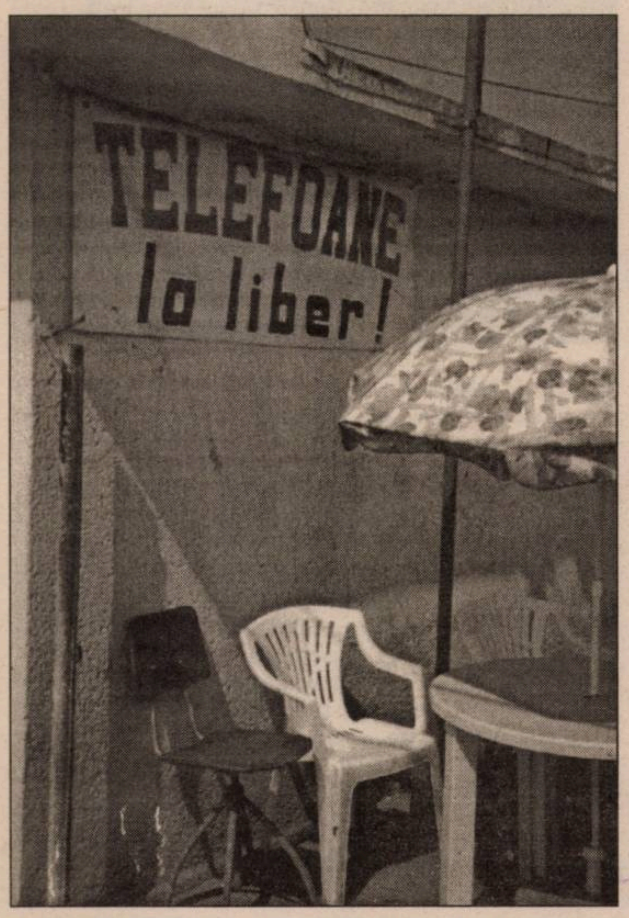

© S. Ivanoschi

Bancurile lor nu sînt bune pentru că se rîde înainte de poantă (iar poanta, evident, nu se mai aude). În banc, în loc de Bulă îl pun pe Kafka. Care în *Castelul*, zic ei, a dat o capodoperă, ca şi în *Procesul*, dar nu şi în *America*. Aşa zic ei, deşi mai e cîte unul, repede înjurat (pus la punct) care susţine „valoarea de capodoperă" a unor pasaje din *America*. Pe scurt, dacă nu s-a înţeles foarte bine ce am zis mai înainte, discuţiile lor intelectuale se apropie cu paşi repezi de un nivel sub acceptabil. Mai toţi sînt poeţi. Mai toţi sînt poeţi care vor să demonstreze că sînt poeţi atunci cînd sînt beţi. Mai toţi sînt poeţi care vor să demonstreze că sînt poeţi atunci cînd sînt beţi şi dintr-odată recită o poezie nouă. (Aceste rînduri repetitive, neglijente şi enervante poate, au fost lăsate voit aşa: mai cititi-le o dată şi veţi afla edificiul tehnic prin care ei, boemii, creează poeme.) Nu e bine să te pui cu ei. Eşti subversiv, eşti tînăr. Ce ştii tu. Te momesc la bere. Dacă nu vii, eşti homosexual, dacă vii trebuie să demonstrezi că nu eşti: trebuie, carevasăzică, să bei. Bei votcă, că prin bere nimeni nu trece testul. Ascultă poveştile cu Nichita. Mai trebuie să spui că Nichita a fost geniu şi nu doar mare şi să reciţi cel puţin o strofă din ceva de-al lui. Apoi ei uită de tine şi te poţi întoarce. În mare, după ce tragi cu urechea, ai rămas tot un homosexual. Aşa sînt, cică, toţi puştii aştia jegăriţi din ziua de azi: nu citesc nimic. Labagii.

Dacă s-a ajuns aici e deja noapte şi unii dintre ei au început să vomite. (Întoarceţi capul, e urît.2) Se clatină. Le fug ochii. Nu vor acasă, nu vor în Canada, îl vor pe chelner să-l bată, el închide că-i tîrziu, ei nu, ziua acum începe. Nu e adevărat. Chelnerul se ţine pe poziţii, iar ei

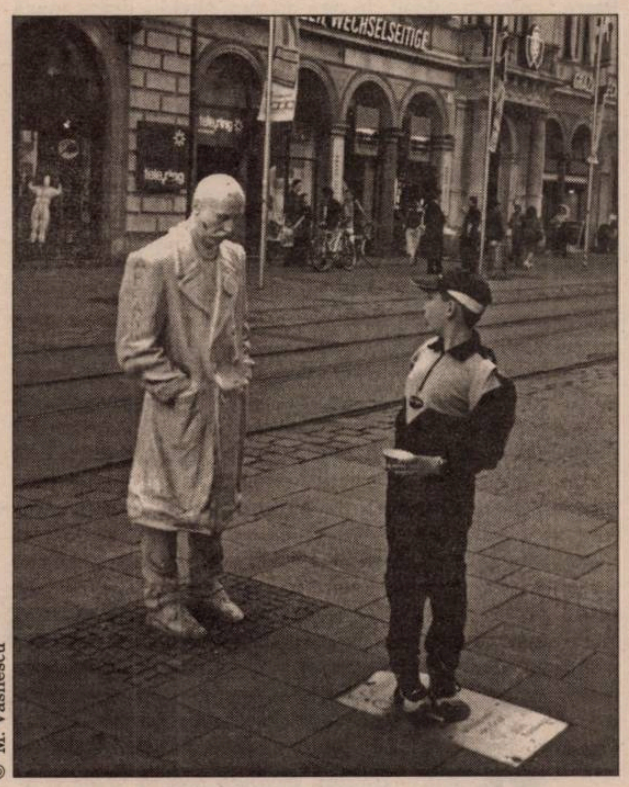
© M. Vasilescu

oricum n-ar mai fi rezistat.

După cum spuneam, a doua zi de dimineaţă sînt tot acolo şi nu-ţi vine să crezi pentru că doar cu ochii tăi i-ai văzut plecînd – clătinaţi şi greoi, ce mai contează – cu o seară înainte. Nu-şi mai amintesc de nimic. Tanti de la veceuri îi face bagabonţi şi rosteşte tot felul de alte lucruri urîte. Vorbeşte doar pentru ea, dar eu sînt atent: nu, în înşiruirea ei n-a pomenit nimic cum că bărbaţii ăia ar fi şi boemi. De la 6 spală după ei. După cum îi priveşte, nici poeziile lor nu le apreciază, dar să n-o băgăm în seamă pentru că nu e un exemplu bun: nu cred că e capabilă să placă pe cineva.

Gata cu ăştia. Sînt tot acolo. E timpul să facem cunoştinţă cu o doamnă în vîrstă, 70–75 de ani, în rochiţă de vară, rujată puternic, dată cu roşu pe unghiile de la picioare. Bănuiala mea e că a fost prostituată. A altora, doamnă de companie. Cei mai mulţi, însă, nu se pronunţă, iar eu m-am sfiit s-o întreb dacă am sau n-am dreptate în privinţa ei. Aşa. Mai întîi îşi ia un pahar de bere. Apoi, cu aerul cel mai nevinovat din lume, se ridică de la masa ei şi se îndreaptă spre a ta. Aici se opreşte: „domnule, dacă sînteţi amabil, îmi puteţi da o ţigară pentru că le-am uitat pe ale mele acasă". Tu îi dai (de fiecare dată), iar ea îţi mulţumeşte. Se reîntoarce la masa ei. Soarbe din paharul de bere şi îşi fumează ţigara. Nu priveşte pe nimeni. Cu ţigara se sfîrşeşte şi berea. Pleacă. Va veni şi mîine: mai boem de atît nu se poate.

▲

Iolanda MALAMEN

Strada Sfinţilor nr. 8

Anul 1968, anul stabilirii mele în Bucureşti, văzut cu ochii lacomi ai propriei tinereţi creatoare, era unul fabulos, populat cu subsoluri şi mansarde în care figuri legendare ale boemei literare aveau curajul de a-şi împlini destinul. Îmbătaţi şi alintaţi de o sărăcie pe care parcă şi-ar fi dorit-o, nestatornici şi păcătoşi, revoltaţi şi histrionici, mulţumiţi cu propriile nemulţumiri, inapţi să-şi potolească revoltele interioare cu o viaţă fadă, mîncau pe apucate, îndurau arşiţa şi frigul, îşi păraseau de multe ori slujbele şi familiile, erau cei ce provocau lungile libaţii presărate cu explozii de inteligenţă, umor şi bîrfă cu iz balcanic. Reacţionau vehement cînd intimitatea le era agresată.

Unii veniţi din proletcultism, incurabili boemi, cu vocaţia „nesiguranţei zilei de mîine", îşi prelungeau firesc, ca pe o trenă care nu se mai termină, aceeaşi existenţă şi în anii de dezgheţ cultural.

Generaţia mea, cum e şi firesc printre istorii seducătoare, apocrife sau autentice, avea boemii ei superbi pentru care literatura conta infinit mai mult decît orice confort material şi social. Închid puţin ochii şi am imagini pe care trecerea timpului nu le poate şterge: O scară îngustă şi întortocheată care duce în final la o cămăruţă cît o cutie de chibrituri, undeva aproape de bulevardul pe atunci „6 Martie". Înăuntru Daniel Turcea, minunatul poet, admirabilul prieten, ros de sărăcie, dar năpădit de cărţi şi de iubire pentru tot ce merita atenţie. Apoi tot Daniel într-un subsol labirintic aproape de strada Maria Rosetti. Modest, uimitor de inteligent, asumîndu-şi pînă în clipa morţii, cu sfioşenie, pauperitatea şi încrederea în mîntuire. Îl revăd pe Virgil Mazilescu care locuia cu Ştefania într-o cameră minusculă, triunghiulară, în care, înafara unui pat şi a multor cărţi, drept piesă preţioasă de mobilier era un aparat de radio cu picup foarte mare, primit în dar de la Petre Stoica şi folosit de cîte ori era nevoie, drept masă sau scaun pentru un eventual musafir. Revăd de asemenea listele scrise îngrijit, cu numele celor cărora le datora bani, nopţile lungi în care incitat de discuţii, vin, controverse, recita pînă la saturaţie „ultimul Poem". Nici cînd s-a mutat într-un apartament decent din Drumul Taberei nu se schimbase. Era acelaşi minunat şi generos prieten, cu aceeaşi fire boemă. Un veşnic revoltat copilăros. Revăd încăperea (care fusese cîndva o prăvălie oarecare), de la parterul unui bloc vechi de pe Moşilor, în care locuiau Ştefan Agopian, proaspăt întors din armată, încercînd să reia cursurile Facultăţii de Chimie de unde fusese exmatriculat, împreună cu vîrstnicul său tată, făcător toată viaţa de conduri şi cizme pentru doamne. Suma alocată de tată, care nu ştiu cît înţelegea din faptul că fiul său scrisese pînă la 24 de ani cel puţin două cărţi foarte importante, era de cinci lei pe zi, pentru ţigări. În rest, cei doi împărţeau de minune, suportîndu-se reciproc, interiorul aproape sărac şi mîncarea pregătită, peste drum de ei, de două mătuşi inimoase şi iubitoare. Nici cînd s-a „îmburghezit" devenind „om aşezat la casa lui", Ştefan nu a uitat perioada în care, cu cei cinci lei pe zi, îmboldit de talentul lui extraordinar, îşi asumase condiţia de boem, trăind din „te miri ce" pentru a putea scrie, lucruri care i-au adus consacrarea de mai tîrziu. Revăd subsolul lui Mihai Elin, insuportabil de sărăcăcios; o cameră mizeră aproape de fosta Operetă. În mijlocul aşa-zisei camere, un reşou pe care într-o oală ciobită fierbea fasole (uscată). Printre aburii uşor maţi se puteau citi pe pereţi poeme scrise cu creionul, de Nichita Stănescu. Nu realizam sărăcia – o acceptam aproape instantaneu, ca pe un dat firesc al faptului că ne „apucasem" de literatură. Şi Mazilescu, şi Elin, şi Turcea debutaseră strălucit cu cărţi de poezie care pot fi citite şi astăzi, fără ca timpul să le fi putut „îngropa".

Îl revăd pe Grişa Gherghei desenîndu-i femeii iubite, de ziua ei, pe peretele camerei, un imens buchet de flori şi un tort. Puţinii bani cîştigaţi din scris sau luaţi cu împrumut de la Fondul Literar erau topiţi în cîteva ore de la luarea lor. O sete de risipă boemă, un talent al boemului de a-şi trăi clipa, făceau din însuşirea unor bani o nouă suferinţă, din uşurinţa cu care erau cheltuiţi. Îi revăd pe Pâcă, Pucă, Ahoe, Stelaru (îmbătrînit, aproape de moarte), unii uitaţi pe nedrept, cum ar fi prozatorul Ion Tudose Marin, Vasile Văduva, mort la numai treizeci şi trei de ani, Octavian Stoica, prozator mort acum cîţiva ani, Mihai Teclu, poet „dispărut" pe alte meleaguri, şi lista ar putea continua...

Unii s-au salvat cu îngăduinţa unor fiinţe care le-au putut reconstrui viaţa, apărîndu-i de abisala voluptate a autodistrugerii. Alţii au trecut în lumea umbrelor parcă numai pentru a-şi demonstra revolta. Nu am asociat niciodată boema cu mizeria fizică. Sărăcia, lipsa de confort nu trebuie să aibă consecinţe fiziologice, din punctul meu de vedere. Boema este un act asumat, atîta timp cît nu ştirbeşte nimic din demnitatea individului. Pentru mulţi artişti (precizez că am scris numai despre boema artistică) a fi liber, a nu avea complexe, a nu fi dual, a fi normal, este egal cu a fi boem. Autodistrugerea despre care am amintit vine odată cu timpul în care viaţa este confundată cu o continuă şi malefică sperietoare, de care trebuie să te aperi. Îmi dau seama, amintindu-i pe mulţi dintre cei care au populat boema literară din ultimii treizeci de ani, că erau oameni frumoşi, caractere puternice, scriitori excelenţi, prieteni de nădejde. Cei care folosesc apelativul „boem" ca pe o sfidare se află într-o mare confuzie. Cîte opere admirabile nu s-au scris despre artişti al căror destin a fost dus de o boemă autentică! Cîte opere nemuritoare au scris aceşti paria ai unor societăţi terne. Boemul este un luptător, un rezistent. Îl doboară numai propria acceptare a condiţiei de înfrînt. Pînă la acest punct este un artist care îşi apără crezul şi harul. Nu aş fi vorbit în acest context despre mine, dacă nu m-aş număra printre puţinele scriitoare din literatura română care, vreme de peste zece ani, a dus o existenţă boemă. Dacă nu era literatura, totul se putea transforma într-un coşmar absurd. Literatura a făcut suportabilă opţiunea de-a mă număra printre „stigmatizaţii" boemi. Deşi familia mi-a dat nu puţin şi m-a sprijinit cînd eram pe „buza prăpastiei", structura mea boemă a făcut să-mi încarc fiinţa cu o aparentă nepăsare în faţa existenţei. Umpleam pubele cu poezii la care renunţam foarte uşor, am locuit zece ani într-un subsol care multora li se părea sordid (strada Sfinţilor, nr. 8), mie părîndu-mi-se un paradis al libertăţii creatoare, nu ştiam niciodată ce voi mînca a doua zi, nici cu ce voi plăti micile dări ale camerei dreptunghiulare de opt metri pătraţi, gata să fiu evacuată de o administraţie inflexibilă la literatură, aproape batjocorită de privirile unor normali care probabil îşi fereau progeniturile de „asemenea specimene". Mă bucur că am rămas senină, că nu mi-a lipsit nimic ca să fiu fericită, că am citit imens, că nu am aplaudat pe stadioane arhipline imbecili dezaxaţi, că am tăcut cînd am vrut, că am vorbit cînd am vrut şi că, mai ales în acel spaţiu care şi astăzi mi se pare de o perfectă normalitate, am plîns, am rîs, am sperat, m-am temut, m-am privit într-o oglindă ciobită cu multă, multă seninătate. Nu am făcut rău, nu mi s-a făcut rău, decît poate ignorîndu-mi-se calitatea de BOEMĂ. Astăzi, ajunsă la vîrsta cînd ar trebui să-mi doresc vilă, secretară, o pajişte pe care să invit lumea bună, spun, cu mîna pe inimă, că mulţumesc lui Dumnezeu pentru tot ce mi-a dat în perioada aceea de crîncenă boemă, că nu mi-am pierdut minţile şi că mi-am păstrat mulţi prieteni uluitori, unii, umbre de-acum.

Aş vrea, ca o încheiere a ceea ce am avut de apărat în ce mă priveşte, să evoc (din păcate, poate cam aleatoriu) boemii care s-au simţit bine şi foarte bine, în perioade smintite, în strada Sfinţilor numărul 8, acolo unde, dacă nu erai destul de abil ca să depăşeşti un culoar întunecat, riscai să te trezeşti cu şobolani în cap, căzuţi de pe ţevile groase, aducătoare de căldură: Valeriu Pantazi, elegantul poet (sufletul a sute de seri de poezie) ale cărui costume de haine şi cravate asortate făcea deliciul poeziilor momentului, Ion Papuc, cel „tobă de carte", venit să cucerească Bucureştiul, Constantin Duică, poet, dramaturg, debordînd de bunătate şi umor, Laurenţiu Cârstean, poet protejat de Mazilescu, Mazilescu însuşi, de zeci de ori, foarte, foarte mulţi pictori la fel de adevăraţi, Dan Laurenţiu, Romulus Guga, Daniel Turcea, Florica Mitroi (boemă prin definiţie), Nichita Stănescu, Agopian, Angela Marinescu, Matei Gavril (iertate-mi fie multe nume pe care ticăloasa memorie le-a uitat)...

Vreau să aduc de asemenea un omagiu special Marianei Marin, poetă remarcabilă, care nu s-a sfiit să facă din boemă o emblemă a vieţii ei. „Peştera", „Nestor", „Katanga" , „Podgoria", „Casa Scriitorilor", locuri în care boema bucureşteană şi-a sorbit la propriu şi la figurat sîngele creator.

▲

Viorel MOŢOC

Cu frăţiorul, reinventînd boema

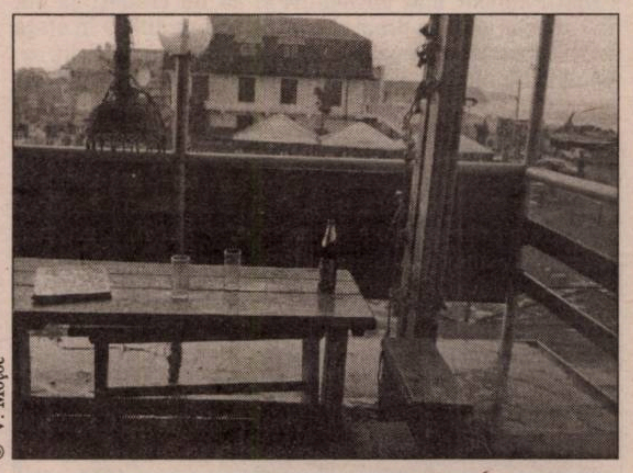

© V. Moţoc

„Boema, odioasa, imunda boemă ucide şi adesea nu numai la figurat." Stomacul meu, bunăoară, zăcea răpus, dimpreună cu intestinele, sfincterele, ficaţii, creierii şi, în consecinţă, toată inspiraţia – tocmai vineri, termenul de predare a articolului. Era imediat după ziua mea. Împlinisem fix 35 de ani. *„Nu, dar în sfîrşit mă răzbise. De o lună, pe tăcute şi nerăsuflate, cu nădejde şi temei, o dusesem într-o băutură, un crailîc, un joc. În anii din urmă, fusesem greu încercat de împrejurări; mica mea luntre o bătuseră valuri mari. Mă apărasem prost şi, scîrbit de toate peste măsură, năzuisem să aflu într-o viaţă de stricăciune uitarea"*... Mi se aduse aminte că, haidi, totuşi, hatîr, încă mi se mai îngăduie să înjgheb niscaiva rînduleţe la temă, pînă în zorii zilei de azi, luni, treizeci a şasea. Aşa că, scuturîndu-mă de farafastîcurile mateine (le puteţi lua ca un „tribute to..."), mă aplecai direct spre cestiune.

În cele ce urmează va fi vorba despre mine şi despre frăţiorul meu Adi. Mi-e tare drag. O vreme am locuit alături, uşă lîngă uşă, în Grozăveşti, căminul A, etajul I. După ce s-a deschis la Şorlei (nu „Shorley's", ca acum), treceam pe acolo cam seară de seară. Tot aşa, un an de zile şi ceva. La început, în cîrciuma de pe „Econom Cezărescu" nu erau decît 4-5 mese prăpădite din tablă şi un godin care mai mult afuma decît încălzea. Pe urmă, deschizîndu-se şi terasa, a fost chiar bine. Rămîneam pînă-n zori, pînă cînd un huruit enorm ne făcea să zicem: „S-a crăpat de ziuă". Din boxele sparte urla Queen cu „Show must go on", iar spectacolul nostru chiar trebuia să continue. Aşa a şi fost.

Nişte ani de zile, purtaţi de ale vieţii valuri, nu ne-am mai văzut. Inevitabil, s-ar zice. Iată, însă, că într-o zi ne-am regăsit – becheri amîndoi – şi de atunci chiar am devenit frăţiori. Am luat-o iarăşi de la capăt. Noctambuli ireductibili, ne-am încăpăţînat să bîntuim prin Bucureşti – paşnice fantome ieşite din veacul trecut. De ce fantome? Pentru că (îi explicam eu frăţiorului meu, vrînd să mă arăt, ca de atîtea alte ori, deştept, ***noi nu sîntem boemi*** deoarece:

– istoriceşte vorbind, adevărata lume a boemei a murit la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial;

– socialmente, boemii nu funcţionează decît în raport cu un sistem stabil (burghez, capitalist), căruia să i se opună;

– şi, punctul ce, în primul rînd, nu sînt boemi oamenii care au serviciu.

Atunci, pesemne că numai insomnia e de vină. Dumneaei ne mînă, seara, către crîşme, şi nu ne trezeşte decît dimineaţa, ca să mergem la slujbe. Sau, mă rog cum se zice acuma: joburi. În toată vremea asta, de cînd petrec iarăşi cu frăţiorul, ni s-au întîmplat multe. Într-o noapte de Sînziene, pe strada Mîntuleasa (pură coincidenţă!) am găsit un bumerang din lemn. L-am aruncat şi nu s-a mai întors. Am întîlnit ceva lume. Au fost tot felul de faze, pe care nu vi le mai povestesc acum. Între timp, am fumat kilometri de ţigări, am băut cisterne de şprituri şi vedre de cafele. Şi, culmea, încă nu ne lăsăm. Pînă cînd? Pînă la capăt! – îmi place să spun de fiecare dată. Mai avem de făcut un film despre sfîrşitul lumii, o expoziţie a grupului „Fotobine", un site „Intenţia română" şi, desigur, Festivalul „România amatoare". Tot atîtea prilejuri ca să ne mai întîlnim, o vreme, noaptea, prin cîrciumi. Da, ştiu, nu-i departe ziua cînd unul dintre noi, eu sau frăţiorul, scîrbit peste măsură de mutrele din local, va propune să luăm nişte beri de la butic şi să ne ticluim proiectele acasă, cu nevestele. Deocamdată, la 35 de ani, încă ne mai regăsim în localuri nocturne, prin tot mai puţine locuri. Am rămas nişte băieţi de treabă, deşi, în maturitatea noastră, anumitor tineri le părem cam distanţi. O să mai fim tot aşa, cred, încă o vreme, pînă cînd – coşmarul nostru recurent – în tot oraşul nu vor mai fi decît crîşme Internet-Café.

...Şi mi-am adus aminte de omul ce-mi păruse un prieten de cînd lumea, de Adi, seara trecută, la „Web", cînd m-a întrebat ce s-ar putea să beau.

▲

Ioan GROȘAN

Doamna Miţi

Să mi se-ngăduie ca în rîndurile ce urmează să nu fac nici un fel de consideraţii mai mult sau mai puţin savante asupra ideii de boemă (fiindcă le-a făcut, într-un excepţional articol pe care nu-mi mai amintesc cînd şi unde l-am citit, marele Lucian Raicu), ci doar să evoc două figuri inubliabile ale începuturilor boemei „mele“ bucureştene.

Pe Doamna Miţi am cunoscut-o chiar în ziua în care, prin septembrie 1978, am descins, ca proaspăt repartizat în învăţămîntul Capitalei, cu valijoara balzaciană a provincialului în mînă, în Gara de Nord. După ce m-am descărcat rapid la o gazdă undeva prin Drumul Taberei, unde era să mă duc? Ei, cum unde?! La „Griboedov“, la Casa Scriitorilor! Nu aveam la mine decît 200 de lei, o legitimaţie de echinoxist şi multe, foarte multe visuri. Am penetrat cu timiditate, oblic, în restaurant şi m-am oprit dezorientat în uşă. Nu cunoşteam pe nimeni decît din poze. Prima care m-a zărit a fost Doamna Miţi, chelneriţa. M-a măsurat din cap pînă-n picioare şi – probabil fiindcă arătam ca Moş Gheorghe la expoziţie – a zîmbit, apoi mi-a arătat o masă liberă. Nici n-apucasem să mă aşez cu – vorba lui Breban – „o jumătate dă bucă“, ca tot debutantul, că Doamna Miţi mi-a pus întrebarea fundamentală: „Votcă sau bere?“ „Bere“, am răspuns, inspirat, şi bere a rămas pînă în ziua de azi. Mă gîndesc cu groază ce s-ar fi întîmplat dacă ziceam „votcă“...

Vreau să spun că Doamna Miţi, fără să te-ntrebe de legitimaţie, cine eşti, pe cine cauţi etc., te „mirosea“ din prima, „investea“ în tine, chiar dacă nu aveai în „curriculum“ decît nişte amărîte de recenzii la autori şi mai amărîţi. Aşa au „păţit“ şi Ioan Buduca, şi Radu G. Ţeposu, şi George Ţărnea, şi Eugen Suciu, actualul patron al restaurantului Casei (o, tempora!...), şi Traian T. Coşovei, şi Emil Hurezeanu (iarăşi: o, tempora!...) şi atîţia alţii.

În schimb, Doamna Miţi era necruţătoare cu – cum să le zic? – nonvalorile. Mi-aduc aminte de o scenă care şi azi mă amuză la culme: în restaurant, foarte grăbit, dă buzna Ion Dodu Bălan, pe vremea aceea mare mahăr în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. Se aşează la o masă şi comandă scurt: „Miţi, o friptură şi o apă minerală!“ Miţi înclină capul cu adînc respect şi dispare la bucătărie. Trec 15 minute. Ion Dodu Bălan dă semne de impacientare. Între timp, Miţi reapare, încărcată de fripturile şi berile noastre, ale „novicilor“, plus votca lui Mazilescu. „Miţi, ce-i cu friptura mea?“, zice Dodu Bălan. „Nu prea e gaze“, răspunde Miţi. „Bine, da' apa?“ „Nici frigiderele nu prea merge“, face impasibilă Miţi. „Şi astea?“, indică nervos Dodu fripturile şi berile de la masa noastră. „Astea e de dimineaţă“, zice imbatabilă Miţi. Una peste alta, friptura lui Dodu Bălan s-a tot prăjit vreo oră jumătate, iar cînd în fine a apărut, am văzut-o cu toţii cu un adînc sentiment de admiraţie: era o minunăţie de zgîrci cu care Dodu Bălan s-a luptat, asudat, zeci de minute.

Aşa era Doamna Miţi. Fie ca la mesele celeste unde cu siguranţă serveşte (căci între timp s-a stins) să-i aibă drept clienţi fideli tot pe Virgil Mazilescu, Radu G. Ţeposu, Marius Robescu, Daniel Turcea, Călin Angelescu, Iustin Panţa, Madi Marin, Mircea Nedelciu, Rolf Bossert (şi vai! – atîţia şi atîţia alţii), cît şi – desigur – pe clientul ei favorit, la o masă din colţ, maestrul Eugen Jebeleanu... ▲

„Disperarea mea este că am uneori senzaţia – probabil o prejudecată de secolul al XVIII-lea – că unei femei nu-i «şade» bine o astfel de viaţă... boemă, că este un privilegiu exclusiv masculin...“ (Lavinia Mihalache)

„Boema caută recorduri în teribilisme.“ (dr. Sandu Cociaşu, într-un interviu de Tita Chiper)

Adina POPESCU

Apartamentul 93

(Acest articol este interzis părinţilor mei, deoarece conţine: scene de violenţă fizică moderată, consum de alcool, comportament uşor de imitat de către părinţi etc.)

Cred că prima mea perioadă boemă a început cu un nevinovat concediu al familiei Popescu în care era inclus şi cîinele Bonzo, atunci cînd mi s-a spus la plecare: „vezi, cheile sînt acolo!“, „banii ţi i-am lăsat în dulap!“, „mîncare ai în frigider!“ şi „să nu care cumva să aud de vreun zaiafet p-aicea că...“.

A doua zi erau invitaţi toţi noii mei prieteni pe care-i cunoscusem de curînd la mare şi a urmat o băută hipioţească, „tovărăşească“, cel puţin aşa îmi închipuiam eu, cu chitări, vodcă ieftină, filozofie de balcon, la ora cinci dimineaţa, cîte un ardei iute de fiecare pentru ciorba lăsată de ai mei în frigider, apoi, în lipsă de altceva, cartofi prăjiţi, în sfîrşit... tot felul de poveşti romanţate în care băutura se termina, iar buticul de vis-à-vis era închis, cei trimişi după alte licori trebuind să umble ca bezmeticii prin tot cartierul, apoi toată treaba a degenerat... patinaj artistic pe gresia din bucătărie, înlesnit de o soluţie spumoasă de spălat geamuri care a fost împrăştiată mai întîi pe pereţi şi am constatat cu toţii că „alunecă“, o incursiune, desculţi, în faţa scării de bloc, cu chitările după noi, cîntînd pe vreo patru voci, „la marginea pantei abrupte, la un han s-a oprit un străin...“, la care ni s-au alăturat vreo doi hipioţi din prin vecini pe care nu-i văzusem niciodată la faţă pînă atunci... unul dintre ei cu păr lung şi blond şi cu chip angelic, chipurile cel mai bun chitarist din 2 Mai (dar ce ştiam eu despre „doi mai“ pe vremea aceea?) ...băieţii s-au autoinvitat la chef, dar n-am vrut să-i primim, ni s-au părut dubioşi şi i-am trimis la „boema lor“! ...s-au supărat şi au spus că nu vor mai cînta niciodată „mugur de fluier“ cu noi! ...ne durea undeva! ...oricum vecinii de la patru aruncaseră cu sticle în noi ca să terminăm odată cu serenada şi toţi eram tăiaţi şi plini de sînge, ne oblojeam cu leucoplaste şi cu spirt (posibil cu vodcă, nu mai ţin minte!) ...cineva a dat din nou startul patinatului prin bucătărie, aşa că am fost nevoită să-i mai trimit încă o dată pe toţi după băutură, deşi mai erau nişte resturi prin sticle, ca să pot închide uşa, cu lanţul, în urma lor. Cînd soarele era deja sus pe cer, sunau ca disperaţii, dar nu le-a mai deschis nimeni aşa că au dat foc la uşă cu brichetele, dar n-au reuşit să aprindă nimic, doar să lase dîre lungi şi negre pe lemnul uşii apartamentului 93, iar eu să găsesc explicaţii ulterioare şi pentru dîre şi pentru canapeaua cea nouă arsă cu mucuri de ţigară şi pentru... atunci cînd familia Popescu, inclusiv Bonzo, s-a întors acasă.

Adevărata boemă s-a întîmplat mult mai tîrziu, atunci cînd familia a plecat într-o nouă vacanţă, fără Bonzo de astă dată, iar sarcina mea era să-l plimb de trei ori pe zi, la ore fixe. Nici acum nu-mi imaginez de unde atîta încredere! Mai ales că vecinii de la nouă şi cei de la şapte îi atenţionaseră pe părinţii mei discret că ar fi fost niscaiva scandaluri prin bloc, „ceva cu sticle sparte şi cu înjurături la ora două noaptea... spuneţi-i şi voi fiicei să fie mai atentă! ...io înţeleg că-s tineri şi vor să se distreze, da' nici chiar aşa!“

Aşadar, boema nr. 2 a fost mult mai elaborată (deşi între timp au mai existat mici escapade de cîteva zile în lumea iluzorie a libertăţii pe care ţi-o oferea spaţiul apartamentului 93 – patru camere, două băi, bucătărie şi balcon, cu panoramă asupra Bucureştiului). Atunci, timp de două săptămîni s-au declarat „uşi deschise“ şi s-au perindat pe acolo diverşi oameni, niciodată aceiaşi. În mijlocul sufrageriei trona un cort întins, cumpărat de curînd, care-ţi dădea senzaţia de vacanţă. În bucătărie se gătea intens, de obicei cu roşia şi ceapa aduse de-acasă. Bogdan a venit cu „mortadella“ şi baghete, dar l-am sfătuit să le ascundă în dormitor, în spatele şifonierului, pînă cînd se vor mai linişti lucrurile. Pînă atunci, mîncarea se prepara din resturile lăsate de mama prin congelator, cum ar fi vinete pentru iarnă, căpşuni congelate şi tacîmurile pentru orezul lui Bonzo. Pekinezul, obişnuit cu multe tabieturi şi mai ales cu program de făcut pipi pe care nimeni nu i-l mai respecta s-a obişnuit suspect de repede cu noul mod de viaţă şi aveam senzaţia că, într-un fel, îi plăcea: scos cinci minute la ora doişpe cînd era căldura cea mai mare, condamnat să ronţăie resturi de cartofi prăjiţi, purtat în braţe prin toată casa; accepta totul cu o mutră aristocratică de parcă petrecerea continuă s-ar fi dat special pentru el.

Gil şi-a petrecut o noapte întreagă pe balcon, la masa de plastic, admirînd Inter-ul şi Casa Poporului. Tocmai se întorsese din America, unde lucrase pe un timp limitat la o companie de computere. Era un excelent programator. A venit la insistenţele a doi hipioţi „bătrîni“ (cel puţin aşa îi consideram eu pe atunci, căci aveau cu aproape cincisprezece ani mai mult decît mine) care-şi făceau veacul vară de vară prin 2 Mai sau prin Vamă. A adus o sticlă de „Teacher's“ originală. Nici acum nu ştiu dacă s-a simţit bine. După ce a aberat puţin pe tema literaturii române optzeciste, pe care o citise în timpul facultăţii, a spus că se simte ameţit, a chemat un taxi şi a plecat. Hippioţii „bătrîni“ au mai rămas.

În tot acest timp, Olivia dansa în sufragerie pe „Beach Boys“, cu abajurul de la veioză în cap, în bucătărie doi viitori regizori ascultau Brecovic şi comentau „reţeta“ pe care a găsit-o Kusturica pentru filmul Europei de Est, în dormitor o tînără prozatoare, căţărată pe pervaz, vroia să se arunce de la etajul opt, din lipsă de inspiraţie, în timp ce altcineva îi explica cît de frumoasă este viaţa, pe hol doi se sărutau în neştire, în cămară cred că nu era nimeni, într-o altă cameră un cuplu avea „probleme de cuplu“ şi se auzeau bufnituri, într-o baie cineva voma sistematic şi, în ultima cameră unii se uitau la un film mai vechi cu Sharon Stone şi-l deranjau pe Oaie care dădea din cap pe un *heavy* destul de dur.

Pe la patru a apărut şi Sorin – naţionalistul pe care nu se ştie cine îl invitase – cu o sticlă pe jumătate goală de „Pălincă de Bihor“ în mînă. După ce a strigat de vreo două ori că „În Vadim ne e speranţa!“, s-a enervat că nu-i dă nimeni dreptate şi le-a luat cu forţa casetofonul celor doi regizori din bucătărie ca să pună „muzica popoarelor“ cu care venise la el *(best greek, best idish* etc.). După ce a făcut o horă de unul singur şi şi-a terminat pălinca, a fost luat pe sus şi cărat într-un taxi de către tînăra prozatoare care nu mai vroia să se sinucidă, căci îşi găsise un nou motiv de a trăi pentru a lupta împotriva extremelor. După plecarea lui Sorin, cineva a năvălit în sufragerie, smulgîndu-i abajurul din cap Oliviei şi afirmînd că nu există literatură

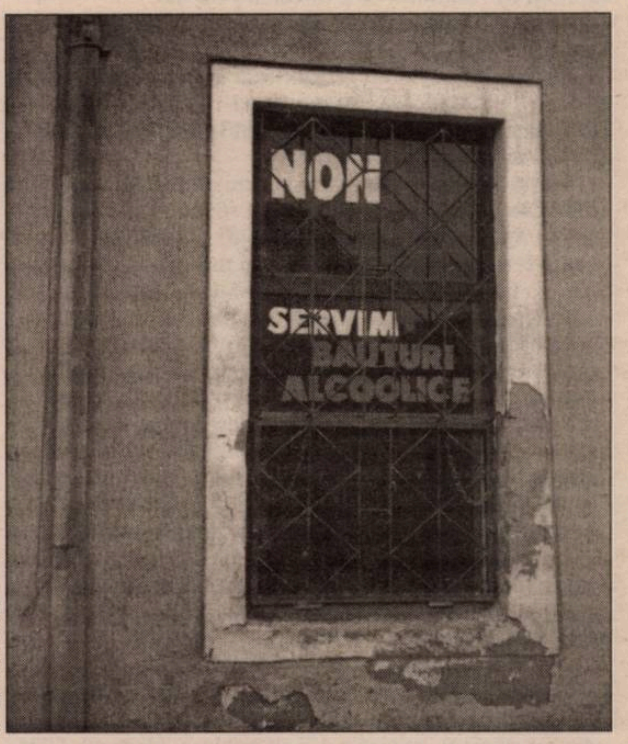

© S. Ivanoschi

şi nici cultură, aşa că a luat cîteva cărţi din bibliotecă, la întîmplare le nimerise tocmai pe cele de inginerie cum ar fi „Principiile termodinamicii“, şi a început să le arunce în sus, căci „Trebuie să ne debarasăm de citate şi de metafore contrafăcute!“. Din carte au început să zboare cîteva sute de dolari ale familiei Popescu, care ulterior au fost culese de pe jos şi aşezate într-o altă carte, de beletristică, cred.

Pe la ora şase, puţinii rămaşi dansau „sirtaki“ de se zguduia blocul, iar pe la opt toată lumea dormea pe unde apuca.

Începea o nouă zi, iar la trezire, după berea de rigoare, cineva îşi amintea de „mozarella“ lui Bogdan din spatele dulapului şi că Bonzo trebuia scos afară. Apoi se dădeau alte telefoanele pentru că fiecare dintre noi avea senzaţia că trebuie să dăm „un bairam adevărat!“; ceea ce se întîlmplase în seara precedentă fusese un preambul, nu era nimeni mulţumit. Olivia se plîngea de lipsă de partener, prozatoarea de lipsă de comunicare, cel cu biblioteca de lipsă de oameni citiţi, regizorii de lipsă de filme bune pe care să le comenteze şi... hai să ne răsfoim agendele!... hai să sunăm! Sorin-naţionalistul era exilat în garsoniera lui şi nimeni nu mai avea de gînd să-l viziteze vreodată.

Nu mai ştiu cît a continuat aşa, atunci putea să continue la infinit. Ştiu doar că eram în sesiune şi aveam examen la „teatru românesc“. Un hipiot „bătrîn“ se străduia să-mi povestească „Mielul turbat“, altcineva îmi făcea tot timpul cafele... în fond, aveau grijă de mine!... apoi a revenit familia Popescu, iar Bonzo şi-a reluat fără prea mult chef vechile tabieturi.

Acum, după o noapte pierdută mă refac în trei zile, iar cînd cineva întîrzie mai mult de miezul nopţii la mine acasă mă uit nerăbdătoare la ceas. Nu ştiu dacă ceea ce am trăit atunci a fost boemie sau pierdere de timp... oricum nu cred că mai are vreo importanţă acum! Bonzo, deşi e cam bătrîn şi are probleme cu prostata, tot am observat că se mai simte bine atunci cînd nu e scos afară, la pipi, la orele lui fixe! ▲

Requiem din petice pentru Irina

Irina Nicolau îşi imagina lunile anului ca pe nişte pernuţe. Îi plăcea să creadă că poate lua timpul în braţe şi că îşi poate odihni capul pe el. Încerc să-mi imaginez că una dintre pernuţe i-a plăcut atît de mult încît a ales să închidă ochii odihnindu-se pe ea şi să nu-i mai deschidă în lumea aceasta. Din 3 iulie 2002 au trecut alte unsprezece pernuţe, parcă de-atunci mai tocite şi mai greu de peticit, şi s-a scurs deja anul. O regăsesc odihnindu-şi privirea gravă pe pernă şi îmi vine să-i zic: nu te-ai putut linişti pînă n-ai dus şi povestea asta cu moartea pînă la capăt! Cîţiva prieteni, dintre aceia care se încăpăţînează să o iubească, să-i scrie şi să-i vorbească pentru că ea i-a învăţat că „morţii trăiesc cîtă vreme ne aducem aminte de ei", s-au lăsat înregistraţi aducîndu-şi aminte despre ea. Ce avem aici? Prieteni, oralitate, dezordine, reportofon, memorie – parcă o disting deja mai bine pe Irina stîndu-ne alături. Pentru că nu ştiu exact cum ar fi editat ea transcrierea, i-am împrumutat metoda care nu dădea greş niciodată: am decupat şi am lipit după cum ne-a tăiat capul. A ieşit ghiveciul care urmează. Irina, sper să-l iubeşti pentru că altul n-avem. Şi mai cheamă-ne să vorbim cu tine şi peste an – cine ştie, poate începem iar să mîncăm nori împreună.

Şerban Anghelescu: Mă gîndeam că putem vorbi pornind de la ordine şi dezordine. Pe mine mă intrigă de mult dorinţa ei, pe care am suspectat-o aproape întotdeauna, de a spune că face ceva improvizat, spontan, rapid, că bîjbîie şi că rezultatul este un *talmeş-balmeş*.

Anca Manolescu: Asta spunea înainte sau şi în ultima vreme?

Şerban: Nu, sînt ultimii zece ani – cred că erau vorbele de după '89. De fapt, a fost o cotitură radicală. Totuşi, ea a fost o energie conţinută care n-a avut libertatea de mişcare, care s-a mişcat printre fisuri.

Ioana Popescu: Ba, pardon! Îmi aduc aminte că pînă în '89 avea dorinţa asta nebună de a se juca. Îmi dădea telefon: *Ioaniţa, hai să mai facem o fetiţă!* „Fetiţă" însemna să lucrăm ceva împreună. Pentru că eu n-aveam idei din principiu, eu începeam să cîrîi că nu, că nu se iveşte, că nu ştiu ce. Şi zicea: *Am eu o idee genială*. Ideile ei erau întotdeauna contrazicerea a ceea ce se purta. Atunci începuseră să se poarte studiile de gen, de *gender*. Şi ea a avut ideea să facem o comunicare împreună, la patru mîini, despre... sexualitatea cuptorului de pîine. Distracţia mare era prezentarea comunicării: în primul rînd, trebuia să ne îmbrăcăm complementar, ţinuta se lucra mult înainte – pînă şi parfumurile erau complementare. În general, eu prezentam şi ea completa din *off* sau ne orchestram şi prezentam ea o parte, eu o parte. Toată spontaneitatea aia de prezentare era bine lucrată dinainte. Asta am făcut-o prima oară, după care am prins gust pentru că distracţia era absolut nebună şi ni se părea că e un mod de a fi liberi într-o perioadă în care era greu de presupus că poţi să te bucuri de libertate în public. A doua chestie pe care mi-a propus-o a fost ceva care se chema *antropologia spaţiului*. Era vorba despre spaţiul măsurat cu cotul, cu piciorul şi cu privirea. Ideea era foarte mişto, dar ne trebuia material. Mi-a spus: *Da' ce, sîntem proaste să stăm acum să căutăm material? Nici n-avem timp, nici nu ştim în ce culegeri să căutăm că toate sînt tîmpite, tu nu vezi că sînt făcute la comandă? Inventăm!* Şi bineînţeles că a fost ea cea care a inventat, a creat o baladă – eu doar spuneam cîte un cuvînt şi pe loc apărea versul: *Cît priveşti cu ochii, cît întinzi braţele, cît măsori cu cotul, vine fata de împărat fără noroc...* şi aşa mai departe. În jurul acestei balade s-a construit teoria. Am susţinut această comunicare în public cu un aer foarte serios. Toată lumea a fost pătrunsă de adîncimea interpretării şi de frumuseţea baladei, în final a fost o muţenie generală şi singurul care a aplaudat rîzînd în hohote şi bătătorindu-şi palmele a fost profesorul Pop. A rîs nebuneşte şi la pauză a venit şi ne-a zis: *Aşa-i că voi aţi inventat-o, fetelor?*, dar era fericit. Deci lucruri de genul ăsta făcea Irina înainte de '90.

Şerban: Era de fapt un suprarealism altoit pe un comsomolism al Irinei...

Anca: Era dorinţa de a risca, de a se risca. Pe mine m-a impresionat teribil la ea faptul că ea era un personaj care părea că riscă mereu, că improvizează, dar de fapt, ca să improvizeze, ea parcursese foarte solid nişte lucruri, le asumase şi le metabolizase. Din această metabolizare foarte personală, foarte vie şi foarte îndrăzneaţă ieşeau aceste focuri de artificii.

*
* *

Şerban: Ioana, pe tine vreau să te întreb cum o vezi pe Irina de la arhivă (la Institutul de Folclor), de la Irina care compulsa, care ordona în demenţă sute şi mii şi zeci de mii de piese, de *items*, şi pînă la Irina cealaltă, Irina liberă şi jucăuşă? Era o temelie pe care o punea sau nu vezi nici o legătură între una şi alta?

Ioana: Ba văd o perfectă legătură, e vorba de o coerenţă impecabilă, e Irina toată numai idee şi numai refuz a tot ce este *topós*, a tot ce este gîndire bine instalată şi permanent dornică de redefinire. La povestea cu arhiva, de exemplu, eu am lucrat cu ea numai la ordinea fotografiilor, la arhiva de imagine. Eu am venit cu tot felul de posibilităţi de organizare, de tematizare, ea în schimb a venit cu ceea ce se cheamă *indexare coordonată*. La vremea aia nimeni nu ştia ce-i aia, toată lumea căsca gura mare şi tăcea respectuos. Ca pînă la urmă să înţeleg de la ea că era o chestie cu cifre, la fiecare rubrică se puneau nişte cifre. Dar ea însăşi, după ce a învăţat bine ce-i aceea indexare coordonată, a zis: *Ioaniţa, doar nu sîntem proaste să facem indexare coordonată cum scrie la carte! Noi trebuie să inventăm ceva mult mai simplu pe care să o numim indexare coordonată*. Şi a inventat ceva mult mai simplu cu numai zece rubrici şi pentru care a inventat şi un formular pe care l-a desenat cu linii groase şi apoi l-a multiplicat la xerox. Deja era ceva manual acolo – intervenise Irina – şi rezultau nişte fişe uriaşe perfect absconse pentru cei care căutau ceva în arhivă. Noi înţelegeam perfect ce se întîmplă acolo, le ordonasem perfect după aceste fişe. Dar după o muncă de doi ani de zile, muncă pe rupte care nea făcut o plăcere nebună pentru că aveam sistemul nostru, era invenţia noastră (zic *noastră* – de fapt era invenţia *ei*, eu o aplicam alături de ea), rezultatul a fost ca de obicei la vremea aia: înjurături pe la colţuri, înjurături în faţă la adresa ei că a încurcat arhiva şi că pînă la urmă nimeni nu mai găseşte nimic acolo. Pentru că toată lumea ştia că în sertarul ăla zgîriat sau în sertarul ăla fără colţ se află Brăiloiu, şi acum nu mai era în sertarul fără colţ, era pe o fişă de la zero la şapte. Asta era ideea cu problematizarea permanentă, cu repunerea în discuţie a tot ceea ce a apucat să cunoască bine. Şi asta tu ar trebui să ştii legat de semiotică, de exemplu. Ştiu că după ce învăţase semiotică, după ce era tobă de semiotică, se revoltase rîzînd cu hohote, bineînţeles, pentru că semiotica era la modă, împotriva celor care foloseau tehnica asta şi care, într-adevăr, făceau nişte lucruri ridicole.

Şerban: Da, sînt oameni care au acceptat să se mişte în interiorul unui sistem şi al unor norme, au acceptat să fie "conformi cu" şi să o facă chiar cu graţie şi cu mansuetudine, cum ar fi spus C.M.I. Dar Irina trebuia să se elibereze de sistem după ce, în prealabil, fusese roaba lui.

Ioana: Nu fusese roaba lui, dimpotrivă – îl aprehenda, şi-l apropria, îl lua în posesie, muncind enorm ca să-l înţeleagă bine, după care îl contrazicea, se detaşa de el şi făcea altceva.

*
* *

Anca: Încă un lucru pe care eu l-am admirat teribil la ea a fost tipul de întîlniri şi de lucru cu Horia Bernea. Nu era uşor să lucrezi cu el, un om genial şi plin de proiecte originale, şi ea îi şedea alături cu proiectele ei, se înfruntau din cînd în cînd şi puteau colabora şi puteau să stea de vorbă zi de zi, ea fiind într-o admiraţie extraordinară faţă de el, dar în acelaşi timp nepierzîndu-şi nici o clipă profilul ei, ideile ei. Era un joc de admiraţie, supunere şi în acelaşi timp de ofensivă a Irinei care pe mine mă pasiona şi mă făcea să mă simt foarte bine cînd asistam la întîlnirile lor.

Ioana: Era un domeniu însă în care nu-i plăcea să colaboreze cu Horia, cînd visa ea o anume expoziţie mică, o săliţă. Aştepta să plece el din ţară şi începea: *Acum, repede! Am două săptămîni, pe cai, hai s-o facem!* Aduna obiecte din gunoaie, de pe stradă, chema pe toată lumea – *veniţi, veniţi, acum e momentul!* – se făcea, se termina şi venea Horia Bernea. Şi el se uita şi zicea: *Iar ai făcut un ciorăpel...*

*
* *

Şerban: Irina spunea să mîncăm nori!

Ioana: Să mîncăm nori împreună, asta era ideea.

Ecaterina (Ina) Şafarica: E important un lucru la Riri: ea credea în faptul că tot ce contează este lucratul împreună. Nici nu mai era important dacă rezistă sau nu expoziţia, dacă e pentru veşnicie sau doar pentru o zi, era important gestul în sine de a fi împreună şi de a face ceva.

Anca: Ceea ce era pasionant la ea era că avea o revărsare de proiecte – Horia Bernea zicea la un moment dat că face proiecte şi calcă pe ele ca găina pe ouă. Avea prea multe!

Ioana: *Am o idee*, zicea. Nu, zic, asta nu prea-i bună. *Nu-i nimic, dă-o-ncolo, lasă că scot alta. Asta-i bună?*

*
* *

Anca: Irina trata obiectele ca pe persoane.

Ioana: Se întreba dacă obiectele ajung în Rai sau în Iad. Care obiecte ajung în Rai şi care ajung în Iad? Cele care ajung în Iad nu cumva ard şi dispar în modul ăsta? şi aşa mai departe.

Anca: Avea întrebări pentru toate lumile.

*
* *

Ioana: Mă gîndeam acum cînd ştiam că o să ne întîlnim că Irina este poate singurul fenomen – pentru că altfel nu ştiu cum să-i spun – care creează dependenţă fără a fi nociv. Uite, stăm aici şi vorbim despre ea şi peste un an şi peste şapte şi peste o sută o să vorbim despre ea şi o să ne comportăm într-un anume fel pentru că a existat Irina. Deci există un fenomen de *irino-dependenţă* de care sîntem sau nu conştienţi, care nu e nociv, care – dimpotrivă – ne-a făcut pe toţi mai buni.

Şerban: Pentru că tot sîntem între prieteni – faţă de ea mă simţeam mort, faţă de ea simţeam că nu trăiesc. Era limpede că avea un fel de a fi vie care mă depăşea cu mult şi căruia nu-i făceam faţă: dacă ea e vie, eu nu sînt.

*
* *

Şerban: Muzeul misionar – nu ştiu dacă l-a gîndit ea singură?

Ioana: Şerban, totul a gîndit ea singură, dar avea enorma generozitate şi talentul de a te face să crezi că ai participat şi la gîndire cînd, de fapt, tu participai cu mare bucurie doar la facere.

Mihaela Şchiopu: Cînd mă gîndesc la cîţi oameni a însemnat, îmi vine să cred că parcă avea aripioare. Cînd te uitai pe copertele ei, pe coperta doi vedeai un şir de oameni. Şi practic ei îi făcea plăcere că erau în jurul ei. Şi dintr-odată aveai impresia că ai făcut o chestie extraordinară şi tu şi te însufleţea cumva. Mie asta îmi lipseşte acum. Era întotdeauna un grup de tineri care tropăiau în jurul ei. Şi e ceva foarte ciudat: oamenii care au iubit-o pe Irina se uită unul la celălalt foarte intens, se creează o poveste între două priviri şi-i acorzi celuilalt încredere pentru simplul fapt că a iubit-o pe Irina. Eu cred că ăsta e un lucru rar între doi oameni care altfel nu ştiu ce ar avea în comun. E ceva de un mare farmec şi cred că numai Irina putea să lase aşa ceva în urma ei.

*
* *

Ioana: Cum îi captiva Irina pe tineri? Întîi îi debusola – omul venea cu inima în palmă şi îi povestea ce vrea el să facă. Şi ea zicea: *Nici gînd de aşa ceva. Tu eşti mult mai potrivit să faci altceva*. După ce-i debusola, le dădea ceva de făcut. Asta era important: să facă, împreună cu ea, sau ei între ei sau să facă pur şi simplu. Încet, încet, din făcut în făcut, le dădea sentimentul – şi, de fapt, nu era sentiment, era chiar realitatea – că pot face ceva, pot ieşi în faţă cu ceva şi ei se adunau în jurul ei şi formau grupurile acestea.

Ina: Erau două lucruri aicea. Ca să vină la ea – pentru că ăsta era primul pas – era un nonconformism afişat, care nu era deloc atît de profund pe cît ai fi putut zice. Dar îţi venea să te apropii. Şi al doilea lucru de care pot să vă asigur e că era extrem de important pentru ea să fie înconjurată de tineri. E genul de lucru la care, dacă ţii, îl faci. Era modul ei de a-şi trage seva. Era sentimentul că, cel puţin dacă n-are copii, se păstrează tînără fiind între tineri.

*
* *

Ioana: Spunea Dragoş că problema lui este să explice cine a fost Irina celor care nu ştiu cine a fost Irina. Şi îmi venea să întreb: dar cine nu ştie cine a fost Irina? Pentru că, de exemplu, plimbînd cîinii în parc m-am întîlnit cu un domn pe care nu ştiu cum îl cheamă şi m-a întrebat ce se mai întîmplă pe la Muzeu şi mi-a zis: *Fata mea e disperată, ea venea la Irina Nicolau. O cunoaşteţi pe Irina Nicolau, nu?* Vreau să spun că *la cîini* Irina Nicolau e cunoscută. Acum cîteva zile m-am dus la o doamnă foarte în vîrstă care vroia să vîndă nişte cărţi bibliotecii Muzeului Ţăranului Român şi din vorbă în vorbă i-am povestit despre o prietenă de-a mea care în fiecare deceniu îmi făcea o îmbrăcăminte pentru deceniul respectiv. Şi am avut îmbrăcămintea de patruzeci de ani – *sarandara* îi zic pentru că ea era grecoaică, a apucat să îmi facă îmbrăcămintea *penindara*, pentru cincizeci de ani şi nu ştiu dacă cineva o să mai îmi facă *exindara* pentru că ea s-a prăpădit. Şi doamna respectivă a zis: nu cumva vorbiţi de Irina Nicolau? De unde pînă unde a făcut legătura pentru că nu i-am spus decît că ştia să coasă şi că era grecoaică. Deci cine nu ştie cine e Irina Nicolau?!

*
* *

Ioana: Ştim cu toţii că a fost un om curajos, extrem de curajos. Dar de fapt era foarte fricoasă. Îi era frică de zgîrietura pisicii, de lătratul cîinelui, de întuneric, de foc, de apă, de toate. Şi îi spuneam uneori exasperată: Irina, cum poate să-ţi fie frică de tot? Cum poţi tu să trăieşti? Şi îmi spunea că faptul de a fi curajos nu e un merit, nu-ţi dai seama cît de uşor e să fii curajos. E greu să fii curajos cînd eşti fricos. Ori ea a reuşit chestia asta.

Mihaela: Mi-a zis că ei i-e frică pentru cei pe care-i iubeşte aşa cum i-e frică unui iepuraş în lan. Asta atîta vreme cît se poate face ceva...

Ina: De fapt, atîta vreme cît aştepta să se întîmple ceva. Cînd nu mai aştepta nimic, curajul lua locul fricii şi... mînca nori.

▲

Pagină realizată de Dragoş BUCURENCI

UBU rege şi Irakul

„Noua Europă“ şi vechii europeni

Ceea ce în urmă cu 15 ani putea fi considerat un vis, bun de depănat în bucătărie, a devenit realitate: ţările din fostul lagăr comunist sînt membre NATO şi cele mai multe dintre ele au finalizat tratativele pentru accesul în Uniunea Europeană. Toate acestea în condiţiile în care, după încetarea ostilităţilor din Irak, Alianţa Nord-atlantică este străbătută de puternice curente centrifuge, iar unele ţări din Uniunea Europeană se arată decise să pună capăt hegemoniei *de facto* a Statelor Unite. E vorba de hegemonia militară şi de felul cum se traduce ea în termeni politici şi economici pentru ţările cu care Statele Unite **nu** sînt în conflict. Verdictul francez este limpede: „Statele Unite se pot mîndri cu triumful lor militar cu costuri umane mai mici decît cele preconizate şi cu răsturnarea a două regimuri totalitare: cel al talibanilor şi cel al lui Saddam Hussein. Dar victoria nu a putut anula pagubele aduse influenţei şi prestigiului lor de către aroganţă şi unilateralism, fără a mai pune la socoteală slăbiciunea militară a lui Saddam, iar faptul că armele lui de distrugere în masă nu pot fi găsite diminuează şi mai mult credibilitatea SUA. Deja irakienii eliberaţi refuză, prin manifestaţii şi acte violente, ocupaţia străină şi se riscă repetarea scenariului primului război din Afganistan: înlocuirea unei tiranii totalitare printr-un regim islamist. Guvernul american se află în faţa alternativei de a părăsi rapid Irakul, lăsînd în locul lui haosul sau un guvern antiamerican, fie, dimpotrivă, o soluţie care pare a întruni acordul general: ocupaţia de durată, sub un unghi imperial clasic, cu baze militare, cu înlocuirea conductei de petrol Irak-Siria prin conductă Irak-Israel, SUA urmînd să gestioneze atît resursele de petrol cît şi reconstrucţia, adică remodelarea Orientului Mijlociu în concordanţă cu interesele americano-israliene“ (Pierre Hassner, director emerit de studii la CERI şi la Fundaţia Naţională de Ştiinţe Politice, *Le Monde*, 26 aprilie 2003).

În funcţie de predicţiile acestui scenariu sînt examinate toate deciziile europene, de la atitudinea faţă de Tribunalul Penal Internaţional pînă la decizia de a cumpăra avioane de la o tabără sau alta. E adevărat, limbajul diplomatic introduce corecţii, iar marile ziare responsabile se feresc să consfinţească existenţa unor tabere, dar e cert că între Statele Unite, Marea Britanie, Spania şi Italia, pe de o parte, şi Franţa, Germania şi Belgia, pe de altă parte, sprijinul dat ţărilor care se pregătesc să compenseze întîrzierile în modernizare este drămuit în funcţie de reacţiile lor la această sciziune.

În toiul pregătirilor pentru conflict, Donald Rumsfeld n-a ezitat să arate „vechii Europe“ că Statele Unite sînt sprijinite de „Noua Europă“; fostele ţări comuniste recunoscătoare celor care i-au sprijinit în deceniile întunecate ştiu pe cine pot conta în cazul unor ameninţări. Dintre toate aceste ţări, Polonia are un rol vizibil – atît prin dimensiuni, populaţie, cît şi prin permanenţa opoziţiei la comunism, prin relieful căpătat de personalitatea Papei Ioan Paul al II-lea – şi i s-a oferit, după încetarea ostilităţilor pe teren, responsabilitatea unei zone de ocupaţie în Irak. Cancelariile unor ţări din UE nu au salutat cu bucurie vestea şi cererea autorităţilor poloneze de a colabora în organizarea respectivei zone a fost tratată de Germania, de pildă, cu un refuz la limita politeţii.

Două lecturi

Jacques Rupnik, profesor la Institutul de Studii Politice din Paris, director de studii la CERI, fost consilier al fostului preşedinte Havel, director executiv al Comisiei internaţionale pentru Balcani şi membru al Comisiei internaţionale pentru Kosovo, are două lecturi pentru rolul jucat de Polonia în criza irakiană: „Prima este neliniştitoare. Dînd prioritate problemelor de securitate şi Alianţei atlantice în raport cu Uniunea Europeană şi problemelor legate de prosperitate, Polonia a oferit un exemplu şi celorlalte ţări noi din Uniune, torpilînd astfel şansele unei politici externe şi de securitate comune. Polonia ar fi compromis astfel pretenţia Europei de a deveni o putere autonomă în raport cu Statele Unite. Dar există şi o lectură optimistă. Dacă trecem de criza irakiană, nu vom mai vedea în Polonia un cal troian. Dacă Polonia se consideră o ţară mare, tocmai criza i-a permis să arate partenerilor din Uniune altă faţă decît cea din timpul negocierilor, cînd se discuta doar despre constrîngerile economice, juridice şi administrative. Jucînd cartea americană, Polonia e convinsă că îşi sporeşte ponderea în Europa. E bine? Da, dacă vom şti să punem în slujba cauzei europene voinţa ei de a exersa responsabilităţi în afara propriului teritoriu: în Balcani, dar mai ales în Ucraina, în Belarus, în Moldova. Spaţiul dintre Polonia şi Rusia are o considerabilă importanţă geopolitică pentru viitorul stabilităţii în Europa. Să nu uităm, Ucraina e o ţară cît Franţa. Poate că Polonia ar putea fi – de ce nu, chiar în cadrul «triunghiului de la Weimar» al alianţei franco-germano-poloneze – unul din pilonii unei «Ostpolitik» într-o Europă lărgită, garantînd respectarea acordurilor de la Schengen în privinţa migraţiei clandestine şi a traficurilor mafiote, asigurînd cooperarea între Europa centrală şi periferia orientală a Europei. Opunînd «noua» Europă celei «vechi», Statele Unite vor să introducă dihonia. Ceea a reuşit inventatorul formulei – Donald Rumsfeld – iar scrisoarea celor opt care au susţinut intervenţia americană (semnată şi de Polonia, Cehia şi Ungaria) a contribuit şi ea. Dar această despărţire exista şi înainte în sînul Uniunii Europene. Acum administraţia Bush flatează şi valorizează. Conducătorii ţărilor a căror primire în NATO a trecut prin Congres au fost, toţi, primiţi de preşedintele SUA: au fost respectaţi şi trataţi cu demnitate. Insist, pentru că atunci cînd i-a dojenit, Jacques Chirac nu a realizat că elitele politice din ţările din Est susţin Statele Unite şi sînt şi pro-europene, în timp ce acei care au fost ostili intervenţiei americane în Irak sînt suveranişti şi anti-europeni. Vaclav Klaus, preşedintele Cehiei, potrivnic intervenţiei în Irak, este un eurofob notoriu. În Ungaria, guvernul social-liberal este pro-european şi pro-atlantic, în timp ce fostul prim-ministru, Viktor Orban, şi dreapta naţionalistă sînt în acelaşi timp anti-europeni şi anti-intervenţionişti. Nu e cazul să confundăm duşmanii. Conducătorii mustraţi de Chirac au constatat cu ocazia crizei din Balcani că nu există o politică externă şi de securitate europeană. Ei au trăit experienţa totalitarismului cu Uniunea Sovietică, iar vecinii lor – Ucraina şi Belarus – nu sînt tocmai modele de ţări libere. Ei sînt deci sensibili la mesianismul democratic al Americii şi preferă să aibă încredere în ea, dacă se pune problema garanţiilor de securitate. Spiritul acestor conducători aparţine Occidentului şi ei nu văd nici o contradicţie între adeziunea la Europa şi ataşamentul faţă de cooperarea atlantică. Ei vor mai multă Europă fără ca prin asta să vrea mai puţin din America“. (*Le Nouvel Observateur*, 22-28 mai 2003).

În viitor, alianţa cu Antarctica

Dar, ca într-o ţară într-adevăr democratică, opţiunea liderilor nu este acceptată în unanimitate. Vocile discordante au haz: „...Mi-am subestimat ţara şi vă rog să mă scuzaţi. Ţara mea o să ocupe Irakul. Ziarele scriu că «vom deţine comanda unei zone de stabilizare», dar, în vocabularul de azi, orice divizie mecanizată se cheamă «forţă de menţinere a păcii». Aşa că, să păstrăm vechea terminologie, familiară europenilor. Polonia a ocupat Irakul deoarece a cîştigat războiul împotriva acestei ţări. Aşa cum toată lumea ştie, de-a lungul secolelor, Irakul a fost principalul duşman al Poloniei, i-a ameninţat libertatea, bogăţiile sale incalculabile şi femeile ei blonde, celebre în lumea întreagă. Cel mai mare vis al Irakului – o ştiu şi copiii – era distrugerea culturii şi a civilizaţiei noastre milenare, dobîndirea pămînturilor noastre fertile şi a automobilelor noastre elegante, sterilizarea populaţiei masculine pentru a putea fi angajată ulterior pe post de eunuci la haremurile din Bagdad. Irakul era la porţile noastre şi ne tulbura somnul, dormeam cu puşca sub pernă şi cu raţia de supravieţuire la îndemînă. Dar, fideli tradiţiei noastre pacifiste, veche de mii de ani, nu noi am atacat. Mîndria noastră naţională vine din faptul că noi nu atacăm niciodată, sîntem permanent atacaţi. Dar acum, ei au exagerat. Văzînd că nu pot face nimic împotriva noastră, fiindcă sîntem în alertă maximală, Babilonul trădător a pornit atacul împotriva celui mai bun şi a singurului nostru prieten de pe cealaltă parte a Atlanticului. Mai rău, cu perfidia sa orientală l-a atras pe teritoriul său pentru a-i da o ultimă lovitură trădătoare. Nu puteam să lăsăm lucrurile aşa. În războaiele noastre eroice, pe drapelul nostru scria «pentru libertatea voastră şi a noastră». Ne-am adus aminte de ele şi am trimis acolo unde era nevoie trei sute de soldaţi valoroşi şi un brav vas de război: şi Babilonul a căzut. Acum îl ocupăm. Mai bine zis îl stabilizăm. Aşa funcţionează dreptatea istorică şi, pentru prima oară de-a lungul secolelor, putem dormi liniştiţi. Expediaţi, vă rog, acolo căşti de plută şi şiraguri de mărgele pentru troc, am uitat să le luăm cu noi. Sper că spiritul lui Alfred Jarry se plictiseşte de moarte pe lumea cealaltă şi-ar putea găsi o clipă liberă ca să examineze chestia asta. Da, doamnelor şi domnilor, nimic nu ridică moralul mai bine decît un război bun şi o ocupaţie pe măsură, mai ales dacă se desfăşoară la mii de kilometri de noi pe lîngă un aliat mai mare şi mai puternic. Expediem cîteva sute de soldaţi, un vas de război şi situaţia se răstoarnă: ţara mea, considerată la periferia Europei, a fost promovată la rangul de partener şi chiar dacă nu împarte cărţile, oricum le amestecă. Aşa cred cei care au trimis soldaţii fără să ceară nimic nimănui. Da, ţara mea este o ţară a miracolelor: un şomaj tragic, o economie sinistrată, conducători politici corupţi şi aroganţi cu un trecut suspect, o societate obosită de viaţă, luptînd pentru supravieţuire, o viaţă politică alcătuită din reglementări de conturi mafiote, din sărăcie şi frustrare, cu o bogăţie ostentativă, cu cerşetorie, trăind de pe o zi pe alta, în absenţa totală a perspectivelor de viitor... La toate astea se adaugă un război victorios şi o ocupaţie mînă în mînă cu Albionul şi cu puterea planetară. Am făcut ceea ce trebuia făcut şi acum nu ne rămîne decît să aşteptăm ca alţii să termine treaba în locul nostru, adică să aducă ţara noastră la un nivel prezentabil. E mai uşor să cîştigi un război decît să te speli în mod regulat, decît să spui adevărul, decît să nu furi şi să fii cinstit în afaceri, să-ţi stăpîneşti invidia şi ura, să preferi integritatea beneficiilor şi să nu înjuri cu voce tare pe stradă. Şi cum ţara mea, care nu izbuteşte să-şi găsească locul în Europa, ocupă Irakul (...) Dar există şi un motiv pentru a fi optimist: de fapt, ţării mele puţin îi pasă de război şi de ocupaţie. Puţin îi pasă de Irak. Ar fi putut cu tot atîta succes să declare război Burkinei Fasso, să ocupe insulele Capului Verde sau să anunţe noua reformă a finanţelor publice. Rezultatul ar fi mai mult sau mai puţin acelaşi, adică minim. Naţiunea, cu fatalismul ei slav, lasă toate astea să treacă, preocupată cum e de reglarea propriilor probleme şi de asigurarea supravieţuirii. Naţiunea ştie foarte bine că actualul guvern va fi înlocuit, la fel ca şi cele care l-au precedat. Iar următorul, în bună tradiţie poloneză, va face totul pentru discreditarea predecesorului, într-o manieră atît de radicală, încît va declara probabil război Americii, aliindu-se cu Antarctica...“.

Autorul pamfletului *Ubu pleacă la război (Courrier International*, 26 iunie 2003) se numeşte Andrzej Stasiuk şi e considerat unul dintre scriitorii cei mai talentaţi ai generaţiei sale (n.1960). Trăieşte retras, într-un sat din sudul Poloniei, unde împreună cu soţia lui animă o editură, specializată în literatura Europei centrale. Textul din care am citat a fost preluat integral de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, ceea ce i-a atras imediat acuzaţia (în cotidianul conservator *Rzeczpospolita*) că îşi denigrează ţara şi poporul în presa germană, fiind, fireşte, vîndut sau aşteptînd un post bun „cel puţin subsecretar de stat“ de la Joschka Fischer, cînd acesta o să devină ministrul de Externe al UE. Va mai dura. Pînă atunci, dacă citeşte presa, creatorul lui Ubu, Alfred Jarry, nu are cum să se plictisească, pe orice lume ar trăi.

▲

Un nou program de master la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti
TEORIA ŞI PRACTICA EDITĂRII
– începînd cu anul universitar 2003-2004 –

Ce puteţi învăţa în cadrul acestui master: Istoria cărţii şi a editurilor ● Teorii ale receptării şi lecturii ● Writing ● Principii de Editare ● Introducere în textologie ● Retorică şi argumentaţie ● Editare în format electronic ● Machetare şi grafică editorială ● Marketing, relaţii publice şi publicitate în domeniul editorial ● Presa culturală ● Legislaţie românească şi europeană în domeniul editorial ● „Cum se face“ o revistă ● „Cum se face“ o carte

Unde puteţi lucra după aceea: în edituri ● în redacţiile unor reviste culturale ● în companii sau ONG-uri care realizează portaluri şi site-uri web cu conţinut cultural ● în alte instituţii publice sau private care au activităţi editoriale

Informaţii suplimentare despre programul cursurilor, condiţiile de înscriere şi bibliografia pentru admitere, la sediul Facultăţii de Litere din Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5-7, sau prin e-mail: master.Editare@personal.ro

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

© S. Ivanoschi

Florin DAVIDESCU

bon de lectură

Petru Groza în clarobscur

● **Petru Groza, *Adio lumii vechi! Memorii*, Bucureşti, Editura Compania, 2003, Colecţia „ClarObscur“.**

Probabil că mulţi dintre cei care s-au plimbat pe bulevardul Dr. Petru Groza, au învăţat la Liceul Dr. Petru Groza sau chiar s-au născut în oraşul Dr. Petru Groza (fostul şi actualul Ştei, un orăşel industrial creat de sovietici, cu care Groza nu a avut nici o legătură; dar nici Stalin nu a trecut vreodată prin Braşov!), nu şi-au pus întrebări legate de patronimul acelor locuri. Ştiau din manualele de istorie de atunci că, la 6 martie 1945, „a fost instaurat primul guvern revoluţionar-democratic din România“, aşa cum, din manualele de astăzi, ştim că, la aceeaşi dată, comunismul a fost impus la noi în ţară de pumnul lui Vişinski, susţinut de tancurile sovietice. Dar, dincolo de acest 6 martie, nu se ştie mai nimic despre acest personaj care a avut toată viaţa orgoliul de a-şi pune particula „dr.“ în faţa numelui (deşi, chiar în cartea de faţă, recunoaşte singur că titlul de doctor se obţinea cu foarte mare uşurinţă – cel puţin pe atunci – şi că, în consecinţă, nu prea avea valoare).

Deci cine a fost Petru Groza? O minimă curiozitate te împinge către un dicţionar din care poţi afla că Groza nu a apărut din senin în 1945, că în 1921 şi în 1926-1927 a fost ministru în cabinetele Averescu, că a înfiinţat şi a condus Frontul Plugarilor, că a fost vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri în cel de-al doilea guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu, că a fost prim-ministru din 1945 până în 1952 şi că, din 1952 şi pînă la moarte, în 1958, a fost preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale, funcţie echivalentă cu cea de şef al statului.

Şi totuşi, dincolo de dicţionare, cine a fost în definitiv Petru Groza? „Un om unsuros şi mult prea degajat pentru gravitatea împrejurarilor. Politeţea lui era destul de zgomotoasă. Vorbea mult. Se plasa mereu în afara subiectului. În general, am căutat să ocolesc asemenea oameni. Par să ascundă întotdeauna cîte ceva. Pentru că am ştiut ce rol i s-a destinat de sovietici, toate cuvintele lui mi-au sunat fals“, spune Regele Mihai. „Un om simpatic, aproape neserios în toate manifestările lui. Îl cunoşteam de foarte multă vreme, am fost în casa lui de nenumărate ori, aş putea spune că în conversaţiile lui şi în viaţă era un şarmant, dar nu avea linie de conduită, era capabil de orice fel de compromis şi marşa pe abilitatea lui de a face manevre, de a împăca lucrurile. (...) Nu se putea avea încredere în ce spunea. Era departe de a avea vederi comuniste, convingerile lui, însă, erau fluide...“, mărturiseşte un alt contemporan, Corneliu Coposu. Cele două portrete ale lui Petru Groza, alcătuite de cele două ilustre personalităţi, sînt frapant de asemănătoare. Informaţia furnizată de Corneliu Coposu este bogată şi interesantă: „Groza era un om abil care-şi supraaprecia abilitatea considerîndu-se înarmat cu o şmecherie care să înfrîngă toate rezistenţele şi să depăşească vigilenţa şi atenţia interlocutorilor. Altfel în societate era foarte simpatic, avea o familie serioasă. Soţia lui era o matroană ardeleană în afară de orice fel de critică, care a făcut eforturi să-şi crească copiii în mentalitatea clasică a tradiţiilor transilvănene. În sfîrşit, din punct de vedere politic, Groza nu pricepea mare lucru, dar încerca să suplinească prin abilitate şi prin vicleşug anumite carenţe de informaţie şi orientare politică (...) Orientarea lui de stînga era de suprafaţă, dată fiind şi situaţia lui materială apreciabilă. În Deva era aproape stăpînul oraşului, avea în proprietatea lui hotel, uzină electrică, restaurant, prăvălii... Chiar vila lui preferată era făcută pe un teren al oraşului concesionat pentru o sută de ani de către primărie. Deci era un om înstărit. Sigur că pentru situaţia lui, buna lui stare i-ar fi indicat altă orientare decît o orientare de stînga. În această orientare de stînga el vedea o posibilitate de a se afirma. Fără îndoială, a făcut multe servicii partidului comunist, poate unele dintre ele le-a făcut inconştient. De fiecare dată, în convorbirile nenumărate pe care le-am avut pe vremea cînd era prim-ministru al unui guvern comunist, în discuţiile cu mine vorbea despre comunişti calificîndu-i «ăştia... Cînd scăpăm de ăştia... Facem tot posibilul... Lasă că o să fie bine, îi ducem noi cu zăhărelul».“ Iată şi relatarea unei întîmplări aproape anecdotice: „Mi-a povestit, la întrebarea mea «ei, cum a fost la Moscova?», audienţa lui la Stalin. Mi-a spus că a ajuns în anticameră, după ce i se fixase audienţa şi, la un moment dat, s-au deschis uşile, a ieşit o secretară care l-a anunţat «Poftiţi la Generalissim». «Şi am intrat acolo – vă reproduc cuvintele lui – m-am apropiat de el, el stătea pe un soi de cotineaţă, ceva mai înaltă decît podeaua, m-am aruncat în genunchi, i-am sărutat picioarele şi i-am spus: *În sfîrşit, mi-am atins idealul meu de mic copil. Ziua asta va fi cea mai frumoasă zi din viaţa mea.* Stalin, vădit impresionat, m-a luat de braţ, m-a ridicat, m-a îmbrăţişat. Îi făcuse o impresie deosebită circul meu şi pe urmă am stat de vorbă amiabil.» Zicea «cred că l-am cîştigat – ţi-am spus eu că eram un teatralist fără pereche.»“

Aceste mărturii şi portrete ale lui Petru Groza, venind de la nişte adversari ai săi, au dezavantajul că pot fi acuzate de subiectivitate. Informaţiile trebuie comparate cu altele provenite din alte surse. Şi ce sursă poate fi mai bună decît mărturiile eroului însuşi al tuturor acestor întîmplări! Iată de ce trebuie salutată iniţiativa Editurii Compania de a pune la îndemîna specialiştilor, dar şi a marelui public cititor, memoriile lui Petru Groza, rămase inedite pînă astăzi. Lucrarea a fost structurată în trei volume, îngrijit dactilografiate, prefaţate de autorul însuşi, care a sperat – zadarnic, iată – că îi vor fi publicate în timpul vieţii.

Lectura cărţii surprinde, pe de o parte, dar aduce şi confirmări. Surpriza vine dinspre stilul absolut curgator, cuceritor pe alocuri, în care autorul îşi deapănă amintirile. Acest stil merge dincolo de formaţia intelectuală solidă a lui Groza (elev eminent al colegiului maghiar din Orăştie, student strălucit al universităţilor din Budapesta, Berlin şi Leipzig), vădind un real har scriitoricesc. Cu deosebire în primul volum, *Primăvara unei vieţi*, care cuprinde copilăria şi prima tinereţe a autorului, acest har scriitoricesc este pus în valoare în pagini – aici melancolice, aici ironice sau chiar de un umor spumos – care narează întîmplările unui copil inteligent, dar extem de zvăpăiat şi ale unui tînăr mîndru, temperamental şi la fel de predispus către crearea unor momente de pomină.

Pe cealaltă parte, confirmările vin în zona portretului moral pe care Groza şi-l schiţează şi ale cărui trăsături fizionale sînt, de multe ori, contrare intenţiilor. Groza este un ambiţios şi un mare vanitos. Recunoaşte că îi plac luxul şi banii, pe care consideră, firesţe, că îi merită şi că i-a făcut pe baza marii lui inteligenţe. „Dacă aş fi trăit în America, ajungeam mult mai departe pe drumul îmbogăţirii“, se sumeţeşte el la un moment dat. Dar banii nu înseamnă nimic fără o poziţie socială pe măsură. Nici un mijloc de parvenire nu este de ocolit pentru un astfel de om şi, deşi face paradă de principii, lui Groza îi mai scapă şi cîte o propoziţie de genul „în materie de dragoste şi de politică, cuvîntul de onoare nu operează întotdeauna“. Realizările nu sînt însă pe măsura ambiţiilor şi frustarea de a nu se fi situat pe creasta valului şi de a fi fost condamnat la condiţia de politician de provincie îl face pe Groza să-şi exagereze rolul. Groza a fost „cel mai tînăr ministru din România“, „cel dintîi orator în faţa mulţimii de la Alba-Iulia“, toate se fac şi se desfac din iniţiativa şi cu contribuţia sa determinantă. Nu se sfieşte chiar să afirme că „de multe părţi ale Ardealului s-a scris în istorie, dar, de fapt, de pe meleagurile Hunedoarei s-a făcut această istorie“, adică tocmai în regiunea în care trăia şi activa el. Toate eşecurile sale politice sînt puse pe seama unei lungi galerii de personaje josnice şi malefice. Portretele tuturor oamenilor politici sînt conturate în funcţie de situarea pe care aceştia au avut-o faţă de Groza. Maniu, Iorga, Brătianu, Miron Cristea, Mihalache, Argetoianu, Averescu (cel care l-a făcut, în două rînduri, ministru!), Tătărescu (colegul său de trădare în favoarea comuniştilor), regi şi regine sînt făcuţi praf, rînd pe rînd, sub pana lui Petru Groza. Chiar şi Goga, tovarăşul său de ideal şi de suferinţă naţională, sfîrşeşte într-o poză caricatural-condescendentă. Frustrările îl conduc pe Groza la ură şi ura îl face să nu se dea în lături nici de la ironizarea defectelor fizice ale oamenilor. Filateliştii cunosc că una dintre primele emisiuni de timbre de după instaurarea regimului comunist din România îl înfăţişează pe prim-ministrul de atunci în mijlocul unei mulţimi de ţărani cărora le împărţea titluri de proprietate asupra pămîntului, iar acei ţărani sînt înfăţişaţi ca nişte pigmei pe lîngă statura colosală a lui Groza (cultul personalităţii îşi are rădăcini adînci în România!). Cam aşa apare Petru Groza şi în propria carte de memorii.

De fapt, Petru Groza a fost un politician marginal pînă să se pună în slujba comuniştilor. Frontul Plugarilor a fost o efemeridă pe scena partidelor politice interbelice, un partid de casă, în care intendentul lui Groza, celebrul de mai tîrziu Romulus Zăroni, ajuns ministru al Agriculturii şi un fel de Bulă al bancurilor politice, era activist de bază. Iată, din nou, mărturia lui Corneliu Coposu: „Groza deţinea o bancă în Deva, o bancă populară, care avea drept preocupare asistenţa financiară dată populaţiei, cu împrumuturi şi credite mici, limitate, garantate pe proprietăţi, pe poliţe ş.a.m.d. După perioada de penurie şi criză internaţională care a afectat şi ţara noastră şi, în special, situaţia ţăranilor, la un moment dat a făcut convocarea tuturor debitorilor şi, de o manieră spectaculoasă, a luat toate poliţele ţărăneşti şi le-a dat foc. Cu această ocazie a fondat acest faimos Front al Plugarilor. Era în perioada de criză, mare lucru nu a făcut, fiindcă era vorba de nişte debite în fond pierdute, care erau nerecuperabile, dar a făcut un gest care i-a adus o oarecare popularitate şi care i-a dat posibilitatea să înfiinţeze această formaţiune politică care era subvenţionată din Ajutorul roşu.“

Marea demagogie a lui Groza se vădeşte însă în paginile (cele mai stridente din toată cartea) în care autorul încearcă să justifice marea sa turnură ideologică, momentul în care, în recluziunea celor 7 ani petrecuţi la Deva după eşecul său politic şi ministerial, s-a convertit la „adevărurile“ materialismului dialectic, a înţeles falimentul „lumii vechi“ capitaliste şi a prevestit viitorul luminos al „lumii noi“, socialiste. Fără îndoială că, totuşi, ceva fler politic trebuie să fi avut Groza, dincolo de faptul că, aflat într-o situaţie politică fără ieşire, a apucat prima mînă care i s-a întins. Ceva din acest fler, împreună cu o lipsă de principii morale şi cu furia acumulată din frustrările pe care i le-au adus eşecurile succesive, l-a făcut pe Groza să se erijeze în primul instrument al implantării în România a unui regim tiranic străin. Şi regimul i-a fost recunoscător cu asupra de măsură. Groza şi-a trăit bătrîneţile „în pace şi onor“ (în timp ce alţii, mai puţin abili, precum Tătărescu erau azvîrliţi în închisoare), continuîndu-şi viaţa pe picior mare (chiar dacă în casa altuia, industriaşul Max Auschnit, căruia i-a îmbrăcat şi costumele), a murit pe „tronul“ de şef al statului, a avut parte de o înmormîntare grandioasă (la care şefii Partidului Comunist au fost siliţi să meargă în urma cortegiului de înalţi ierarhi ai Bisericii), a avut parte de statui (ridicate de Ceauşescu, care i-a refuzat această onoare predecesorului său, Gheorghiu-Dej).

Memoriile apărute la Compania reprezintă o piesă subtilă în reconstituirea portretului lui Petru Groza, puzzle clar-obscur de luminiţe (roşii) şi tenebre.

▲

Noi apariţii la Editura Cartier

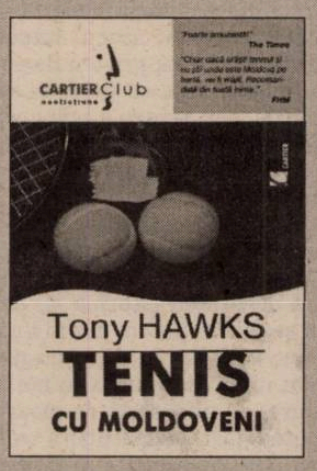

Tony Hawks,
Tenis cu moldoveni

Michel Winock,
Vocile libertăţii. Scriitori angajaţi din secolul al XIX-lea

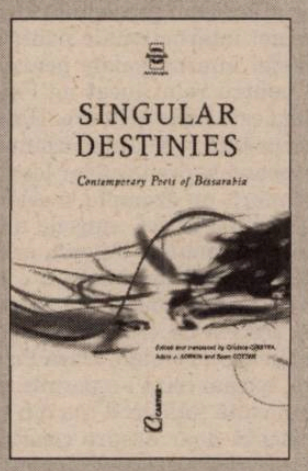

* * *,
Singular Destinies. Contemporary Poets of Bessarabia

Simona SORA

puzzlecturi

Farmecul discret al istoriei orale

● **Zoltán Rostás, Sorin Stoica (coordonatori), *Istorie la firul ierbii. Documente sociale orale*, volumul I, Editura Tritonic, 2003.**

Cele mai frumoase poveşti pe care le-am citit în ultimii ani sînt acele *récits de vie* adunate de Irina Nicolau (& co) în *O stradă oarecare din Bucureşti* ori *Arca lui Noe* sau cele apărute anul trecut în volumul *Chipurile oraşului. Istorii de viaţă în Bucureşti* semnat de sociologul Zoltán Rostás. E în ele o viaţă adevărată care se stinge, pe care am ignorat-o înainte de '89 din raţiuni ideologice şi pe care continuăm să o amînăm în favoarea memorialisticii (scrise) mai spectaculoase. Personaje însă precum Maria Mandrea, nepoata lui Bălcescu, Margarita Ioana Vulcănescu, soţia lui Mircea Vulcănescu sau fabulosul Agop Cividian care „a trăit toată viaţa în frică" sînt extrem de greu de reconstituit în afara provocării la care le supune investigarea de acest tip. Istoria orală, cultivată în afara celor doi „arheologi" la care m-am referit de cercetători precum Smaranda Vultur (de la Timişoara), Doru Radostav (de la Cluj), Mariana Conovici (de la Centrul „Gh. I. Brătianu" al Radiodifuziunii) sau Georgeta Pop (de la Academia Civică din Bucureşti), este o faţă specială a „istoriei mici", personale care înaintea obiectivităţiii sau fiabilităţii mizează pe savoarea memorialistic-fabulatorie şi pe evidenţa ecuaţiei *o viaţă = o viaţă*. Dacă majoritatea înregistrărilor din cartea lui Zoltán Rostás apărută anul trecut datează din anii '80, cea de acum, coordonată împreună cu tînărul prozator şi sociolog Sorin Stoica – un „caz" al prozei noi – reuneşte documente recente, adunate de studenţii celor doi coordonatori, prin interogarea unor oameni (foarte) în vîrstă. Aici lucrurile sînt mult modificate atît de diferenţa de experienţă a „autorilor", de metodele asumate sau recomandate, de eterogenitatea personajelor, care nu mai sondează categorii ca boierimea şi minorităţile unui Bucureşti pierdut, ci diversitatea unei vîrste înaintate care (în anumite condiţii) poate contura un continent deja scufundat. Biografiile acestea paralele sînt extrem de interesante pentru istoriografia recentă, pentru documentarea alternativă a unor evenimente prea repede clasate. Institutul Român pentru studiul Istoriei Recente înfiinţat de Andrei Pippidi este un loc de referinţă în acest sens. Interesul lor însă, dincolo de istoriografie, istoria mentalităţilor, analize sociologice pe categorii de mediu, sex, vîrstă, minoritate/majoritate, ţine de coagularea (sau nu) a personajului. Interesul lor, este, aşadar şi unul prozastic.

În *Chipurile oraşului* lucrurile erau clare, dialogurile erau îndelung revăzute (fără a fi modificate), lucrurile se legau în majoritatea cazurilor. Interacţiunea era cumva echilibrată: „Întrebătorul" ştia la fel de bine ca „întrebatul" la ce se referă cel din urmă, îl putea situa istoric, îl oprea cînd o lua razna. În cazul dialogurilor din *Istorie la firul ierbii*, între cei 14 studenţi de la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării a Universităţii din Bucureşti şi subiecţii aleşi (uneori din propria familie) lucrurile stau altfel. De altfel, Zoltán Rostás ne furnizează un argument decisiv pentru mutarea accentului din zona ştiinţifică în cea fabulatorie prezentîndu-ne „autorii" interviurilor, propriii săi studenţi: „Tineri socializaţi în perioada tranziţiei, în care influenţa propriului grup de vîrstă şi a mass-media au fost covîrşitoare, în defavoarea părinţilor, debusolaţi de schimbare. Perioada de dinainte de 1989 a fost tratată atît de confuz în şcoală, încît interesul pentru trecut, cunoştinţele de istorie ale unora dintre ei sînt practic neglijabile". Oamenii îşi fac tema şi dacă rezultatul poate fi frustrant uneori la nivelul amănuntelor semnificative (mă tem că n-o să găsim aici o trufanda de genul celei din *Chipurile oraşului* în care caleaşca *à la Daumont* cu patru cai e numită de un perşonaj *à la domol)* sau al orientării istorice, el e fabulos pentru *voyeur*-ul lofturilor realiste, pentru împătimitul tonului just, fără de care povestea sună prost, pentru amatorul de autenticitate razantă, piesă esenţială într-o construcţie epică.

Cel mai mult mi-a plăcut (cu excepţia nenumăratelor greşeli de literă, de care nu mai e vinovat nimeni...) cum se leagă personajul Elena Eckardt de 95 de ani, fiică de medic din Buzău („le beau Georges"), actualmente pensionară a statului german. Simpatică, vioaie, amatoare de flirturi caste căci „pîn' la 24 de ani n-a avut nici o combinaţie", ritualică la necaz (înfiază o fetiţă bolnavă „pe prag"), intransigentă cu mitocanii precum glumeţul Tantin Hîrjău, înşelată de familie, după plecarea în Germania, bătrîna doamnă, corect interogată şi mai ales lăsată să se manifeste, izbucneşte *pertinamente* într-un antisemitism organic, nici nu mai contează cum dobîndit sau cultivat: „...acuzi un popor, o naţie că a gazat pe ovrei şi că 6 milioane de ovrei au murit. Unde Dumnezeului, mă nenică? Ai mă... colcăie de ovrei!... Da e aşa de periculos să vorbeşti la ora actuală în Germania că n-ar fi aşa, că n-a gazat pe jidani, că te bagă... te duci dracului, de nu mai rămîne urmă din tine". La fel de savuroase sînt povestirile învăţătoarei Tară Maria (91 de ani) din Regiunea Herţa, persecutată şi de legionari şi de comunişti şi înfierată ca element burghez fiindcă „stătea picior peste picior, cele ale „Generalului" Dumitraşcu Leurda (101 ani) despre Ecaterina Teodoroiu, istoria „Prinţesei" ajunsă funcţionară la poştă şi văduvă la 25 de ani sau cele ale Catherinei Iernici, posesoarea unei „zestre regulamentare " care a ajutat-o să fugă de Pierre, bărbatul iubit, dar vinovat că îmbrîncise o „femeie de stradă".

Mai mult poveşti decît biografii, fabulaţii compensatoare ale unei memorii pierdute şi ale unor vieţi care-şi urmează cursul stabilit din capul locului, istoriile „la firul ierbii" din acest prim volum ne aduc în cerul gurii gustul discret (şi pierdut) al povestirii de dragul povestirii. ▲

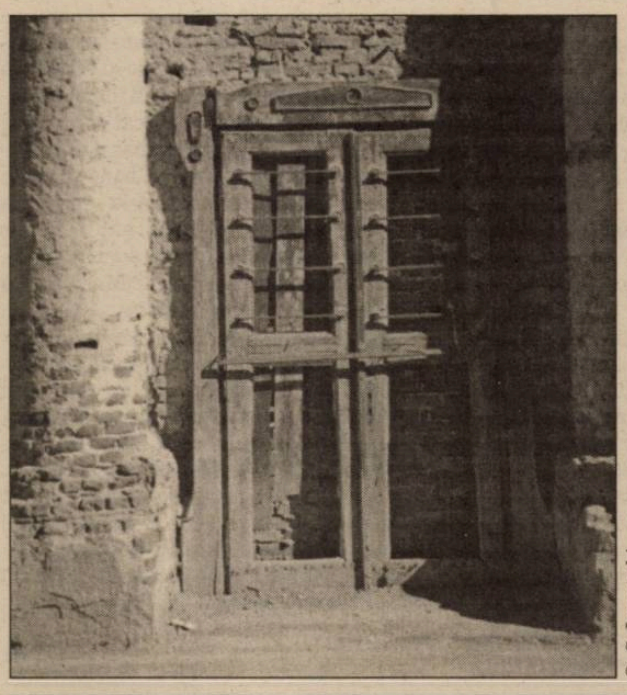

© S. Ivanoschi

Dilema vă recomandă

● Două din cele mai spectaculoase debuturi în lungmetraj – *Intact* al spaniolului Juan Carlos Fresnadillo şi *Oraşul Domnului* al brazilianului Fernando Meirelles – au intrat pe marile ecrane. Nu le rataţi: sînt, cum se zice acum, „de mare excepţie"...! (Alex. Leo Şerban)

● Mircea Cărtărescu. *Pururi tînăr, înfăşurat în pixeli. (Din periodice)*, Editura Humanitas, 2003.). Ca şi un Arghezi care ştia că un Psalm şi un articol despre Ciulniţa se scriu cu acelaşi toc şi cu aceeaşi cerneală, Cărtărescu nu face şi nu vrea să facă belfereasca diferenţă dintre publicistică şi literatură. Adunate în volum – „nu cred decît în publicistica adunată în volum", susţinea Călinescu –, articolele pixelistului au o incandescenţă a ideilor şi o căldură a umanului mai intense, poate, decît în *Jurnal*. Sufletismul lui, aici, în articol, e parcă „mai orbitor" decît altundeva, în ficţiune, opţiunile – de obicei în afara decretelor literare – exasperările, convingerile politice şi apolitice mai clare ca niciodată, puse permanent sub semnul lui „«totuşi» şi «dar pe de altă parte» care nu exprimă nici conformism, nici laşitate". Un Cărtărescu – pagini întregi – entuziasmant. (Radu Cosaşu)

● Michael Cunningham, *Orele* (traducere de Magda Teodorescu), Biblioteca Polirom, 2003, o frumoasă poveste (împletită în trei) despre moarte şi (scurta) iluzie a întîrzierii ei prin scris. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Tovarăşi de artă

● ***Frida* (SUA, 2002), de Julie Taymor**

„Radicalii sînt periculoşi, dar dau cele mai bune petreceri", spune cineva în filmul *Frida*. Şi adevărul este că pînă şi Cary Grant ar fi avut ce învăţa despre *glamour*, de la comuniştii ăştia mexicani. De exemplu, atunci cînd tovarăşul artist Diego Rivera (Alfred Molina) se ceartă pe chestiuni politice cu tovarăşul său în arta frescei, David Alfaro Siqueiros (Antonio Banderas), tovarăşa fotografă Tina Modotti (Ashley Judd) îi cheamă pe cei doi bărbaţi înapoi la problemele serioase: o sticlă de tărie şi un tango cu Tina, pentru bărbatul care trage duşca cea mai lungă. Cîştigă artista Frida Kahlo (Salma Hayek), viitoarea tovarăşă de viaţă a lui Diego (aveau să se căsătorească în 1929, apoi aveau să divorţeze, apoi aveau să se recăsătorească). Şi Frida o dansează pe Tina, o abandonează preţ de cîteva secunde şi un fum de ţigară, iar o dansează, şi în final o sărută pe buze. Văzînd toate acestea, Cary Grant ar fi făcut din două una: ori ar fi explicat că-i e cam cald şi s-ar fi întors în lumea lui – Coasta de Azur, Grace Kelly etc. –, ori s-ar fi lepădat pe veci de prostii capitaliste şi ar fi strigat: *„Viva la revolución!"*. Asta ca să vă faceţi o idee despre exuberanţa molipsitoare a filmului. Această exuberanţă romantică şi comică este în sine un omagiu, adus nu numai Fridei şi lui Diego, energiei şi entuziasmului lor, ci şi unei epoci ale cărei energii şi entuziasme nu mai ştiau cum să se împartă între marile iluzii politice şi marile experimente artistice. De exemplu, montajul cinematografic era lucru mare (şi, pe deasupra, lucru *sovietic* mare) în anii '20, iar *Frida* conţine o lecţie excepţională de montaj – secvenţa accidentului de troleibuz din care eroina a ieşit marcată pe viaţă (asta se întîmpla la jumătatea anilor '20; ea avea 18 ani): imaginea Fridei în geamul troleibuzului, chiar înainte ca geamul să se facă ţăndări, nişte portocale ce se rostogolesc, un papagal care-şi ia zborul, şi praful de aur care o acoperă. Secvenţa care urmează – delirul Fridei – este primul dintr-o serie de plonjoane spectaculoase direct în imaginaţia eroinei. Mai tîrziu (acum sîntem în 1933), Frida merge la un cinematograf din New York ca să vadă *King Kong*; dar în locul animalului îşi vede soţul (comparaţia e oarecum jignitoare faţă de Kong, care, spre deosebire de Diego, e loial în amor), iar în laba lui se vede pe ea. Motivele călătoriei lui Diego Rivera la New York sînt celebre: Rockefeller (jucat de Edward Norton) i-a oferit bani, mîncare, băutură, femei, binecuvîntarea sa şi un perete întreg din Rockefeller Center, pe care să-l folosească aşa cum o vrea geniul său, iar geniul lui Diego a ales să folosească peretele lui Rockefeller ca să arate lumii ce urît e capitalismul şi ce mare e Lenin. (Povestea este spusă mai pe larg în deliciosul film – el însuşi o frescă – al lui Tim Robbins, *The Cradle Will Rock*, unde Rockefeller, interpretat de John Cusack, are replici mai bune: „ăsta pictează pete de ciumă bubonică pe peretele meu!".) Iată cum a căzut King Kong din graţiile lui Rockefeller şi de pe zgîrie-nori.

Mă bucur că realizatoarea Julie Taymor nu împinge prea departe paralela Diego-Kong. I-ar fi fost uşor să se încarce de mînie feministă şi să ne arate cum şarlatanul şi ipocritul (şi animalul) de Diego a sufocat-o în strînsoarea lui pe femeia asta mai talentată şi mai autentică decît el. Dar Diego al lui Alfred Molina, deşi un pic şarlatan, un pic clovn, un pic brută (sau poate chiar datorită acestor virtuţi), are un farmec prodigios (şi vîrsta îl domesticeşte, îl spiritualizează); iar Frida Salmei Hayek nu e genul de femeie care să plîngă, singură în patul ei, atunci cînd lumea e plină de obiecte care abia aşteaptă să se spargă în capul soţului şi de oameni (femei – printre ele şi amante de-ale lui Diego – şi bărbaţi – printre ei şi bătrînul Troţki) care n-ar avea nimic împotrivă să-i ţină companie în pat. Cu alte cuvinte, lupta e egală şi, spre final, cînd vezi că luptătorii – o Frida muribundă, dar tot năbădăioasă, un Diego mai grav, domolit – încă mai sînt împreună, ca doi boxeri care, după multe runde, ajung să se sprijine unul de altul, realizezi că au cîştigat amîndoi. Şi că eşti mişcat: nu cunosc nici un alt film american (nici măcar unul de Sam Peckinpah) care să fi privit spre Mexic cu ochi atît de romantici, iar muzica lui Elliot Goldenthal pare ea însăşi amuzată de abundenţa ei emoţională. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Viaţa ca-n filme

În ultimul timp, au apărut o mulţime de filme – americane – care dezbat relaţiile dintre sexe, într-un mod cel puţin egalitar, dacă nu feminist. Nimic rău în asta, dimpotrivă. Schema este cam aceeaşi: cîte o tînără isteaţă, la început de carieră, se îndrăgosteşte de cîte un june prim, burlac şi fustangiu convins (sau, dacă nu fustangiu, măcar în afara distincţiilor morale). După o perioadă superfericită şi pasională, de revelaţii şi împărtăşiri comune, el – individul, partenerul – îşi dă arama pe faţă şi nu se jeneză să calce pe de lături cu nonşalanţă. Drept urmare, şi ea, cea rănită, contraatacă: îl părăseşte cu surle şi trîmbiţe şi continuă să-l umilească – în general, se realizează profesional exploatînd eşecul ei sentimental. Într-unul din filme, eroina interpretată de Ashley Judd devine o celebră ziaristă, expertă în relaţiile dintre sexe, pe care le aseamănă cu cele dintre animalele domestice, mai precis dintre vaci şi partenerii lor. Cel mai reuşit din serie este, cu siguranţă, „Jurnalul lui Bridget Jones". Cel mai nou este „Cum să scapi de un tip în 10 zile" (regia Donald Petrie, cu Kate Hudson, Matthew Mc Conaughey). Aici, lucrurile sînt prezentate şi mai explicit, din perspectiva războiului dintre sexe: o tînără ziaristă, evident la o revistă pentru femei, are de scris un articol care să-i învioreze rubrica. Subiectul ales: cum să faci un tip să se îndrăgostească de tine, ca apoi să scapi de el, totul în 10 zile. Metode: după cea clasică, de seducţie (femeia fatală, sexy etc.), să aplici, sistematic, reversul ei: să faci toate lucrurile care ştii că-l pot speria sau enerva pe partener – de la lăsatul periuţei de dinţi în apartamentul său, la discuţii despre cum vor arăta viitorii copii şi declaraţii de iubire. Clişeele sexuale vehiculate sînt cele ale partenerei feminine sufocante şi grăbite în evoluţia relaţiei şi ale companionului ei masculin speriat şi mereu pus pe fugă de asemenea complicaţii. Filmul povesteşte, însă, pînă la capăt, cum o relaţie poate rezista în ciuda ambelor feluri de clişee sexiste.

Partea nostimă este că l-am văzut într-un context cum nu se poate mai potrivit. S-a nimerit ca tocmai în acea zi să mă întîlnesc, aşa cum n-am mai făcut-o demult, cu două foste colege de liceu. În ultimul timp, poate tocmai văzînd prea multe astfel de filme (nemaivorbind de serialul „Totul despre sex") mi s-a întîmplat să evit, deliberat chiar, întîlnirile dintre „fete", tocmai pentru că aveam senzaţia că totul s-a spus, mai bine decît l-am putea spune noi, despre relaţiile- şi bătăliile noastre-cu sexul opus. Am păstrat doar întîlnirile cu o singură interlocutoare, în situaţii de criză – divorţ, înşelătorii prea flagrante etc. În duminica respectivă, însă, m-am supus ritualului: m-am întîlnit cu două prietene, ne-am găsit o terasă unde să stăm de vorbă; şi am abordat exact subiectul tabu: povestiri, în general *horror*, despre relaţiile cu partenerii. Ne-am înţeles foarte bine, în ciuda unui sentiment al meu sîcîitor de *déjà-vu*. Probabil că, spre sfîrşitul întîlnirii, tocmai senzaţia asta m-a făcut să propun să mergem la film; şi, dintre toate, să-l aleg tocmai pe sus-amintitul „Cum să scapi de un tip în 10 zile". A fost o seară reuşită, cu toate corespondenţele ei.

▲

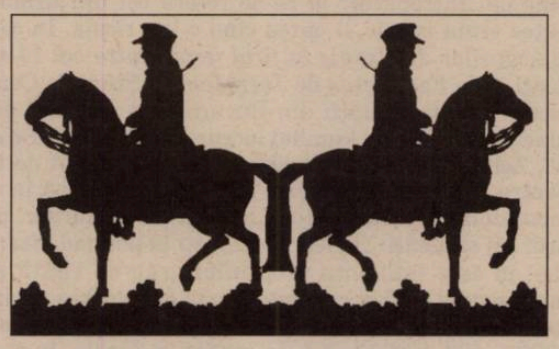

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Deux petites notes de musique

Fiindcă nu scap nici un episod din „saga şansonetei franceze" la TVR Cultural

Adusese în cîntec vorbele cele mai normale, cele mai sărace, cele mai deşucheate şi mai dispreţuite, făcînd pe nebunul şi dîndu-se haimana, golan şi sceptic.

Aiurea! Avea o noblеţe a sufletului cum nici la dracu' nu găseşti şi credea fanatic în solidaritatea de bistrou, în amorurile trăite prin parcuri în care îndrăgostiţii îşi spun un *je t'aime* patetic, în acordeoniştii de cartier care nu vor fi niciodată depuşi la Panteon, în frigul marmorei clasice.

Zicea despre el că e iarbă rea, că nimeni nu-l poate rumega, că nu se poate face din el coroană de înmormîntare, că nu poate trăi în turmă şi dacă asta pare imoral sau anormal, asta este, şi ce vă deranjează ca să mă iubiţi puţin?

Se lua la palme, „mamă, mamă, ce prost am fost!" cînd se îndrăgostise de una, Marinette, care-l lucrase mîrşav: se dusese să-i dăruiască o bicicletă – ea îşi cumpărase un automobil; se prezentase la ea cu un buchet de flori – trădătoarea tocmai îi spunea un *je t'adore* altuia; cumpărase un revolver s-o împuşte – ticăloasa murise dintr-o răceală rău plasată; luase o jerbă să i-o ducă la mormînt – bandita înviase! „Mamă, mamă, ce prost am fost!" Era dulce amicul. De-al nostru.

Tînjea după oarecare tandreţe, dar se prefăcea rece, rău şi cinic, capabil să-i spună femeii iubite: „am onoarea să nu-ţi cer mîna".

Ca pe urmă să recunoască, escrocul, că are şi el, ca fiecare, suflet candriu de papugiu şi, după două palme aplicate aceleia, a treia e întotdeauna o dulce mîngîiere. Te puteai înţelege cu el.

Făcea pe donjuanul şi, nenorocitul, mărturisea că nimeni nu-i poate lua gustul primei îmbrăţişări, la 15 ani, pe plaja de la Sète, unde voia să fie îngropat, umbra mormîntului său, de un farmec indefinisabil, urmînd să-i ferească pe amici de insolaţie!

Toate aceste nuvele şi schiţe – pe muzică. Melodiile lui ţi se topeau în gură şi în soba de tuci a inimii. Sunau hîrşîit şi şoltîc, se dezvoltau strengăreşte şi, şontîc-şontîc, prindeau un sunet singuratic, anarhic şi obsedant, ca tot ce e frumos.

Era bănuit de bunătate, parşivul. Te puteai înţelege cu el, dar „oamenii bine intenţionaţi" şi *les bien pensants* l-au prins: l-au băgat „la populişti". Mare brînză! „Toate pluralurile sînt pentru proşti!".

Brassens – cum decretase insolent şi suveran – nu împarte giulgiul cu nimeni.

Din vigoarea acestui contrast sobru între rochia neagră şi albul celor zece degete apărute la capătul mînecilor lungi,

din siguranţa cu care aceste zece degete ştiu să sugereze toată lumea din jurul unui cîntec: un acordeon, o Senă, o sprînceană de adolescentă dată în pîrg, un peştişor în apă şi o pasăre în zbor, o îmbrăţişare şi o imposibilitate, o idee absolut caraghioasă şi doliul unui amor, un acoperiş şi un refuz, un război tandru şi o noapte complicată, un Sartre şi un Prévert,

din autoritatea acestei graţii care răsare, dintr-un surîs vexat, dintr-o şuviţă de păr ridicată de pe frunte,

din superioritatea deloc şarjată cu care această femeie îngăduie bărbatului să-şi formuleze cunoscutul său *beau discours* ce „continuă să n-o plictisească", deşi e bine înarmată pentru toate vicleniile unui *je t'aime*,

din inteligenţa – a cărei evidenţă se transformă în acea plăcere de a o privi – cu care aduce humorul la capătul fiecărei iluzii,

din orgoliul datoriei de a dramatiza orice pierdere (fiindcă doar cu humor o femeie, mai ales o femeie matură, nu se poate hrăni, oricît şi-ar construi, cu politeţe, disperarea...),

din senzualitatea cu care vesteşte că ştie să-şi ţină capul pe umeri şi n-o să-l piardă la fiecare colţ de stradă sau de frază,

din provocările-i agresive şi rafinate la adresa crocodililor prea serioşi şi a vrăbioilor prea veseli,

din arta cu care izbuteşte acel *„ça n'existe pas"*, acea armonie între exuberanţă şi gravitatea aceluiaşi gînd care caută o consistenţă,

Juliette Gréco îşi modelează o putere de caracter şi de fascinaţie în adîncul căreia iradiază – cu concizia a doar *trois petites notes de musique* – tot ce e mai captivant pe lumea asta: vulnerabilitatea unei prea puternice sensibilităţi.

Acel cîntec venit la timp şi tîrziu pe buzele ei – „Nu, domnule, nu mai am 20 de ani!" – rostit cu cea mai echivocă asprime la adresa exaltărilor imature, cuprinde tremurul fundamental din orice echilibru „bătrîn, dar nu adult": demna, vulnerabila iluzie vitală care permite vîrstei mentale să nu se confunde cu vîrsta arterelor. Toate cîntecele ei se încăpăţînează să creadă că „poeţii sînt copii importanţi". E suficient pentru ca oricare altă retorică a maturităţii, a sfidării ispitelor şi nădejdilor, să devină precară şi, încet-încet, fermecător de du(b)ioasă.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Călin Bogdan Ştefănescu

„Pînă la Revoluţie am strîns bancuri politice. Am pornit de la admiraţia mea pentru umorul omului de pe stradă. Mi-am dat seama că bancurile sînt o comoară care se pierde, fiindcă toată lumea le spunea; dar nimeni nu părea să le consemneze. Poate era şi o teamă de scris. Eu m-am apucat în august '79, singur, neînsurat, n-aveam nici o teamă, îmi riscam doar propria piele. Mai tîrziu, mi-am dat seama la ce-mi expuneam familia. Dar era cam tîrziu, îmi plăcea şi nu m-am mai oprit. La început am scris cam tot ce mi-am amintit pînă atunci. Ulterior am început să scriu fiecare banc cu data la care l-am auzit şi atît. N-am notat de unde l-am cules şi nici consideraţii personale. Mi-era teamă să nu cadă caietele pe mîna cui nu trebuie şi să mai implic şi alte persoane nevinovate. Nu poţi să nu te gîndeşti la aşa ceva cînd te joci cu focul. Cînd am notat data am sperat că odată şi odată mă voi întîlni şi cu un alt culegător şi vom face o analiză comparată privind apariţia şi circulaţia bancurilor pe o anume temă. Sînt inginer, nu filolog. E un handicap. Dar, pînă la urmă, am scos o culegere de bancuri politice şi singur am făcut analiza bancurilor. Evenimentul politic ce a produs bancul şi apariţia lui în culegerea mea. Au fost bancuri ce le-am auzit la mai bine de un an de la eveniment, sau au fost unele la foc automat, cum au fost bancurile după evenimentele de la Braşov. Au curs bancuri, ca şi cum se rupsese ţeava. Tot eu m-am gîndit să le ordonez pe elemente criticabile: Ceauşescu, industria, miliţia... şi am făcut o statistică din '79 în '89, cum a evoluat numărul de bancuri. La un moment dat, nivelul de trai scăzuse atît de mult că tema Ceauşescu trecuse în planul doi. Domnule, le-am auzit în cele mai diverse conjuncturi, le-am auzit de la securişti, oameni care ştiam precis că sînt. Unul era unchiu-meu şi ştiam precis unde lucrează. Am auzit bancuri la şedinţe de partid, între colegi. Bancuri am auzit şi pe stradă, am fost în situaţii hazlii. Îmi formasem ochiul şi ştiam cînd se spun bancuri. Mă dădeam aproape. Cei care vedeau că am o ureche întinsă către ei, încetau imediat şi începeau: n-avem carne, ai cumpărat ouă. Cînd se apropiau doi şi unul începea să rîdă, era clar că se spuneau bancuri. Şi se spuneau în serie şi prindeam şi eu unul-două la coadă. Mă făceam că citeam un ziar, mă încheiam la pantofi... Am auzit bancuri de peste tot. Am identificat vreo 950 de bancuri. Şi cele mai multe le-am prins de la oameni de vîrsta mea, ingineri, colegi şi prieteni. Se spuneau numai între prieteni, în situaţii relaxate. Între bancuri sînt cîteva construite de mine, iar între prieteni le încercam valabilitatea. Nu am o memorie grozavă, dar aveam un carneţel pe care-l aveam mereu la mine şi eram suspect că mi notam mereu în el. Mă opream şi scriam să nu uit. Pe vremea aia eram la ITB, lîngă Facultatea de Limbi Străine şi am plecat ca să merg spre casă. Mergînd prin faţa Ambasadei americane, mi-am adus aminte de un banc şi m-am pus pe scris. Băiatul care stătea la ambasadă m-a luat de guler şi m-a dus unui ofiţer aflat pe Batiştei. Ăla mi-a luat carnetul, s-a uitat bine, mi l-a dat înapoi şi mi-a dat drumul. Nu vă spun că toată ziua aia am aşteptat să vină băieţii la uşă şi să mă lege. Nu s-a întîmplat nimic. Mi-era teamă, ce fac cu caietele? M-am chinuit şi am stat în aşteptare. N-au venit nici pînă astăzi. Soţia n-a ştiut mult timp. Acum pot să le spun şi eu copiilor: mă, asta m-a dus mintea, asta am făcut, disident n-am putut fi. Bine, şi de la miliţieni auzeam multe. Am fost şeful dispeceratului central de circulaţie al ITB şi prin natura serviciului eram delegat să asigur traseele, cînd se goleau străzile. Traseul pentru sosirea sau plecarea lui Ceauşescu."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

S-a dat drumul la case?

Dacă s-a reuşit ţinerea în frîu a inflaţiei, economia s-a mai mişcat (vorba unui cunoscut: vai steaua ei!...) şi, deci, a răsărit – măcar incipientă – clasa mijlocie, atunci au apărut creditele ipotecare. Dacă au apărut creditele ipotecare, s-a dat drumul la case. Dacă s-a dat drumul la case, preţurile apartamentelor au săltat brusc, deoarece în intervalul 0-40.000 USD nu există – încă! – ofertă de locuinţe adevărate, ci doar de blocuri. Or, ştiindu-se imbatabili pe acest sector, proprietarii şi agenţiile au profitat de ocazie revitalizînd ceea ce fusese, vreme de cîţiva ani, un sector muribund.

Fireşte, devreme ce am spus mai devreme „încă", înseamnă că această supremaţie nu poate fi de durată. Mulţi producători de case la cheie au înţele în sfîrşit că nu vor face avere prin umflarea preţului de cost pe metru pătrat, ci, dimpotrivă, prin încercarea de a găsi acele tehnologii şi materiale care să îl coboare la nivelurile cele mai rezonabile. Ţinta psihologică de 100 de euro/mp a fost deja doborîtă, dacă e să ne luăm după unele oferte de la ExpoConstruct. Trebuie însă păstrată o atenţie severă asupra acestor oferte. Fundaţia HAR a reuşit să facă o casă de 70 mp cu 5.600 de euro, dar fără manoperă şi fără teren. Cu alte cuvinte, doar printr-o industrializare înţeleaptă şi pe terenuri cu preţ de cost redus, dar dotate cu infrastructura necesară, se vor putea realiza cu adevărat preţuri decente.

Deocamdată, ce se poate observa pe piaţa imobiliară (şi includ aici expoziţia pentru casele din ansamblul H.Coandă, de la MLPTL) este că nu avem încă nişte case rezultate dintr-o cercetare a ceea ce înseamnă locuirea – atît cea privată, cît şi cea colectivă – astăzi şi aici. Cu firave excepţii, nu există de fapt nici un fel de cercetare pe temă. Oriunde altundeva însă se lucrează intens (dacă ar fi să dau numai exemplul excepţionalelor ansambluri de locuire colectivă din anii nouăzeci din Olanda şi Franţa). Cercetarea aceasta ar fi trebuit să înceapă cu explorarea critică a ansamblurilor existente şi a propriei tradiţii locale/regionale; apoi cu revizitarea experienţei celorlalte state avansate în domeniu; şi, în fine, abia apoi cu „creaţia". Cele cîteva exemple ceva mai reuşite din expoziţia ANL sînt, tipologic şi expresiv vorbind, localizate în modernitatea pre- şi imediat post-belică a caselor, în vreme ce una, cu adevărat reuşită, este un comentariu modest la casele de prerie ale lui F.L. Wright. Or, în condiţiile în care acest domeniu, mereu de avangardă şi mereu conservator, al locuinţei, se schimbă în gîndirea sa intimă deodată cu întreaga arhitectură – dacă nu cumva, cel puţin prin locuinţele arhitecţilor înşişi, imprimă această schimbare – oferta pieţei imobiliare este, în acest moment, crudă încă şi, evident, deloc mînată în luptă de cuvinte cheie precum: avans tehnologic, eficienţă şi (auto)suficienţă energetică.

Unicatele vor rămîne rezervate unei elite, acelei *upper-middle class* care doreşte nu doar locuire, ci şi diferenţă de statut social reflectată în calitatea şi expresivitatea locuinţei proprii. Ceea ce nu înseamnă deloc că locuinţele de „masă" trebuie să fie acefale, cum sînt acum. În definitiv, Philip Starck proiectează ceasuri şi mobilier ieftin, la un stardard al designului inaccesibil multor produse excesiv de scumpe. Locuinţa stabilizează o societate şovăitoare, îi dă temei pentru dezvoltare (inclusiv economică), obligă la salvarea valorilor comunitare prin vot înţelept şi de durată. Dacă autorităţile locale şi naţionale nu vor înţelege de ce este nevoie de mediu construit de bună calitate, eficient din punct de vedere energetic şi accesibil unor categorii din ce în ce mai ample de populaţie, atunci înseamnă că, într-adevăr, nu au, de fapt, un proiect serios de societate în minte. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Sărbătoarea spiritului cu baston alb

Una din concluziile anchetei pe tema „Cum vorbim despre cărţi la televizor" pe care am mai amintit-o cîndva (din revista *Lire*, mai 2003) este următoarea: „La televizor, nu-i este de ajuns unui scriitor să fie bun, ci trebuie de asemenea să fie un polemist acerb şi un actor dotat." Dacă un scriitor vine şi citeşte în faţa telespectatorilor nişte pagini geniale sau un critic îşi turuie exegeza pe care tocmai a scris-o acasă (genială şi ea), nu am făcut nimic. Televiziunea nu este nici literatură, nici critică literară. Scriitorul adus în faţa camerelor de luat vederi trebuie aproape să uite că este scriitor, să-şi descopere calităţile de actor şi să ofere un spectacol. Altfel e absolut neinteresant la televizor (chiar dacă este fascinant în scris).

Pe de altă parte, emisiunile noastre „culturale" trebuie să descopere polemica. Deocamdată, ele nu ştiu ce-i aia. Oamenii noştri de cultură, deşi mulţi dintre ei au opinii divergente (ca să nu mai vorbim de antipatii şi umori), cînd se întîlnesc pe platourile televiziunii se pupă cu toţii Piaţa Endependenţi. E vorba de laşitate, e vorba de „nu ne spălăm lucrurile în public"... La televizor, cu toţii ne zîmbim chinezeşte şi ne pupăm ţoc-ţoc pe ambii obraji. Iar moderatorul ne încurajează să facem asta, ba chiar se arată speriat şi schimbă imediat subiectul cînd se văd în zare norii negri ai unei polemici. Emisiunea culturală nu poate fi altceva decît o colecţie de monologuri triumfaliste, care să vorbească despre minunea că existăm – noi şi operele noastre. Iar cultura este un cîmp de floricele, pe care noi zburdăm, ca nişte mieluşei nevinovaţi ce sîntem.

Mai toţi oamenii de televiziune (şi nu numai) îl evocă admirativ pe Iosif Sava. Dar nu iau deloc exemplu de la el: unul din rolurile de bază pe care le juca era de avocat al diavolului. El nu-şi lăsa invitatul prea mult să vorbească despre sine însuşi cît de bun este şi cît de frumoasă e lumea. Îi dădea dreptate, îi zîmbea uneori chiar ancilar, îi spunea că e cel mai mare creator şi că opera lui înseamnă începutul şi sfîrşitul lumii, dar... – şi de aici începea spectacolul.

Astăzi, oamenii de televiziune din zona culturală şi invitaţii lor au o atitudine faţă de cultură ca faţă de o persoană handicapată. Cultura e şi-aşa dezavantajată, sugrumată de buruienile divertismentului şi ale prostului gust, de ce să o mai criticăm şi noi? Şi, aşa cum faţă de o persoană cu handicap nu poţi avea decît o atitudine binevoitoare, orice gest cultural devine la televizor „o sărbătoare a spiritului", „un eveniment extraordinar", „o întîlnire mirabilă". Spiritul critic este total abolit. Desigur, procedînd astfel, nu putem decît să-i îndepărtăm pe telespectatori de cultură. În primul rînd, litania adulatoare este extrem de plictisitoare şi chiar şi cei interesaţi de „sărbătorile spiritului" vor prefera să schimbe canalul (nici măcar oamenii de cultură nu se mai uită la emisiunile culturale de astăzi – decît doar, eventual, dacă se vorbeşte despre ei). Apoi, dacă sînt recomandate fără discriminare şi pe acelaşi ton triumfalist şi o carte mediocră şi una bună, şi un spectacol ratat şi unul cu o montare genială, şi o expoziţie penibilă şi una cu adevărat de excepţie, „consumatorul" nu va mai pune nici un preţ pe recomandările noastre: cumpărînd o dată un produs expirat (dar prezentat ca extraordinar), el va avea grijă să nu mai repete greşeala şi pe viitor.

Ei bine, poate nu ştiaţi, dar cultura se simte foarte bine şi nu are nevoie de bunăvoinţa noastră să treacă strada. Dacă, însă, vom continua să o tratăm ca pe o persoană handicapată, va deveni în curînd şi aşa ceva. Ba, mai mult, dacă discursurile noastre televizual-culturale vor fi asemeni celor despre cineva recent decedat („Despre morţi numai de bine!"), avem toate şansele să asistăm cîndva şi la funeraliile ei. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Amintiri? Care amintiri?

Sîmbătă seară. Film complicat. *Dead Man Walking*. În aşteptarea morţii. Despre pedeapsa capitală, despre crimă şi vinovăţie. Despre misiunea sacră şi despre spiritul decăzut. Un film american preocupat de faţetele contorsionate ale moralei. Fiind american, face parte, negreşit, din categoria privită de sus de estetica europeană. Adică din categoria filmelor care pot fi urmărite, pentru că povestea este bine scrisă şi pentru că nişte oameni au ceva de spus. Adică din categoria filmelor care, nesinchisindu-se de elite, trebuie negate, pentru a face loc onirismului, experimentului, divertismentului. Ciudat lucru, deşi se revendică de la o mînă de propagandişti (Eisenstein, Dovjenko, Vertov, Riefenstahl etc.), cinematograful european nu atrage spectatori. Ci doar fonduri – guvernamentale sau europene. Şi, evident, cîţiva critici.

Am început cu o paranteză. Voi continua cu o transfocare. Deci. Călugăriţa din film încearcă să-l facă pe criminalul condamnat la moarte să se căiască. Părinţii victimelor n-o înţeleg. Unul din ei spune: „Sper că nu eşti comunistă! Numai comuniştii ţin cu gunoaiele astea". Hait! În majoritatea conştiinţelor americane războiul rece a lăsat în urmă o asociere inevitabilă. A fi comunist este tot una cu a fi întruchiparea răului. A răului absolut, în toate nuanţele sale. De la conspiraţie pînă la crima de stat. De la lipsa de credinţă pînă la obsesia lagărului leninist definitiv. Dar să nu fim, totuşi, idealişti. Stînga liberală americană a finanţat şi numeroase pelicule despre excesivul senator McCarthy şi Comisia pentru Cercetarea Activităţilor Anti-Americane din anii '50. Ca un făcut, mai toate se referă la consecinţele marginale asupra Hollywoodului. Destine deraiate, scenarişti, actori şi regizori rămaşi cîţiva ani fără lucru. Mai căţi vine să rîzi dacă trăieşti în ţara colonelului Arsenescu, şeful rezistenţei anticomuniste din Făgăraş! Ce să mai zic de cei din ţările baltice, unde rezistenţii împotriva Armatei Roşii erau organizaţi militar şi aveau chiar uniforme.

În anii '50, analiştii din lumea liberă se căzneau să stabilească numărul exact al celor asasinaţi de Stalin în timp de pace. Britanicii au lansat cifra de 7-8 milioane. Franţa a protestat: „se poate să fi fost pronunţate cîteva condamnări la moarte, dar numai împotriva conspiratorilor". Bernard Shaw declară: „Stalin avea dreptate, în fond era înconjurat de nenumăraţi duşmani". Nu era singurul naiv. Sau răuvoitor. La Washington, Departamentul de Stat vorbea despre 19-20 de milioane. Propaganda sovietică nici nu s-a ostenit să conteste cifra, prea era absurdă, guvernele europene au rîs în hohote şi au recomandat Casei Albe să administreze diazepam celor de la CIA. În 1990, după prima deschidere a arhivelor de la Kremlin, s-a aflat evaluarea oficială (mai mult ca sigur, incompletă şi ea) – 27 de milioane!

De ce scriu asta? Pentru că începem să uităm. Avem şi motive. Trăim într-o ţară care se prăbuşeşte şi nutrim false nostalgii. Sîntem ca vagabonzii care sparg geamuri ca să fie trimişi înapoi la puşcărie. O anchetă recentă releva natura acestor nostalgii – anii '80 însemnau erotisme adolescente, ţigări, bomboane, timp relaxat, desene animate. Noroc că am văzut datele de naştere ale respondenţilor. Erau, de fapt, fabuloasele amintiri ale copilăriei, suprapuse confuz peste istoria „aceea", confundînd atrocitatea cu bucuria descoperirii lumii. La urma urmei, prima iubire este emoţionantă chiar şi în ghetou. Depinde ce vrei să-ţi aminteşti.

Sună pretenţios? Poate. Eu, însă, cred că sîntem în pericol de a fi înghiţiţi de trecut. Legea e făcută şi azi tot de pocheriştii lui Ceauşescu. Ei au banii, televiziunile, vilele şi legitimaţiile de senator. Noi avem amintirea bancurilor spuse cu jumătate de gură. Admirăm Occidentul pentru vitalitate, dar îl acuzăm că e prea băgăreţ. Politic vorbind, jucăm la două capete, Washington şi Bruxelles (tot noi sîntem mai şmecheri). Au şi ăia un merit, fac filme (artistice, documentare) din care am putea să ne înţelegem mai bine istoria. Dacă vrem. ▲

EŞTI VAL ESTIVAL

Stela GIURGEANU

Vacanţe paralele

Cînd banul nu e totul

Călătorului îi şade bine cu cardul, îmi spune mustăcind motănește, ca şi cum ar fi patronul unei firme de soft din Bucureşti, căruia afacerile i-ar merge din ce în ce mai bine şi căruia succesul material i-ar putea permite să iasă într-un week-end pe terasa casei sale din Cotroceni, să se întindă la un soare de-abia mijit şi să se lase trăznit, aşa, dintr-o dată, de ideea unei năstrușnice evadări în chiar acea dimineaţă, undeva, unde găseşte mai repede o cursă de avion. Îi place să călătorească, dar apoi, cui nu i-ar plăcea? (Aici mă abţin eroic să nu arunc o replică doctă, că adică lui Camus îi displăcea total, şi las vorbele simpaticului meu interlocutor să mă poarte pe unde l-au purtat şi pe el paşii).

Pleacă de cîteva ori pe an, concediile lui se ţin lanţ şi are în perspectivă realizarea concediului de un an de zile. Iar pentru asta se antrenează din greu, de ceva vreme, luînd pauze de cîte două-trei săptămîni la cîte două-trei luni. Anul ăsta, după ce Revelionul l-a petrecut în Yukatan, în Mexic, luna februarie la Paris şi jumătate din aprilie hai-hui prin Europa (bine, călătoria asta, ce e drept, a fost obligată de necesitatea reviziei maşinii, în Germania), ar vrea să ajungă în august prin Canare, iar înspre toamnă tare i-ar surîde o Grecie, bătrînă şi bunuţă, aşa, ca povestea unei bunici la finele unei zile agitate. Pentru că cine ştie unde o să i se năzare să petreacă Revelionul următor?

Îi place să călătorească şi cu avionul, dar şi cu maşina. Îi place să nu aibă probleme financiare, dar nici nu se hazardează la cheltuieli aberante şi inutile. Că anul ăsta a stat în Monte Carlo la un hotel de cinci stele, singurul din toată staţiunea dotat cu plajă privată, a fost mai mult un răsfăţ. De obicei îi plac hanurile vechi, căsuţele de vacanţă pe care să le dibuiască de unul singur pe străduţe necunoscute. Nu-i plac planificările şi se ofileşte de tot la ideea unei vacanţe în grup. Pentru că lui îi place să se piardă, în călătorii, în viaţa celor de acolo. Să meargă mult, să cunoască locurile, dar mai ales oamenii. Anul trecut, prin septembrie a poposit în Turcia. A mers cu grupul, dar în timp ce restul era prizonierul mirajului de cinci stele al piscinei şi luxului oriental, el pleca în explorări.

Aşa a ajuns undeva, pe muntele Privighetorii, unde i-a fost dăruit, pe gratis, cel mai fantastic apus din viaţa lui. Liniște, privighetori, un soare leneş, o margine de munte şi marea. Simţea totul fremătînd ca o sală de teatru, înainte de ridicarea cortinei. Aştepta hipnotizat, cînd, deodată, ca după un gong, a urmat o liniştea grea, de aşteptare. Apoi, ca şi cum cortina s-ar fi ridicat, rotiţele invizibile ale unui „deus-ex-machina“ s-au pus în mişcare şi, cu o repeziciune incredibilă, spectacolul creator a început; cerul, de la o secundă la alta, căpăta culori nebănuite, străpuns de căderea soarelui în mare, norii se amestecau, contopindu-se ca într-un carnaval de măşti cereşti, iar păsările, vîntul şi întreaga natura din jurul lui, cu frenezie, începuseră să aplaude. Pentru unii totul ar fi durat doar cîteva minute, dar rîsul de bucurie care l-a cuprins, rîsul lui inexplicabil, l-a asigurat că, pentru el, totul va dura o veşnicie.

Seara, la hotel, a încercat să povestească grupului... şi-a dat însă seama că nu prea existau cuvinte îndeajuns de puternice să depăşească discuţiile despre farfuriuţele de porţelan din bazar, sau seturile de ceai, cu ochiul lui Alah, cadourile perfecte pentru rude şi prieteni.

Cînd banul este totul

Un jeep enorm, albastru, o benzinărie şi o autostradă în Germania. Letty, cunoscută de altfel şi ca Letiţia, sare din maşină, cinci minute, trei, în fine, cîteva clipe cît îi trebuie lui Bogdan să umple rezervorul, şi se postează faţă în faţă cu soarele Alpilor, într-o atitudine războinică, provocatoare, de genul „care pe care“. Dacă ar fi ştiut ea ce efect are soarele ăsta acolo sus pe pîrtie, nu mai petrecea o săptămînă întreagă la solarium-ul din hotel. Că aşa, se duce acasă, la Bucureşti, fără o dovadă palpabilă că a trecut şi ea prin Alpi. Pfui, ghinion, cînd se gîndeşte că ăştilalţii au stat o după-amiază, o singură după-amiază nenorocită pe pîrtie şi acum uită-te la ei, bronz perfect. A stat şi ea, ce e drept, azi dimineaţă, cîteva zeci de minute, pînă cînd ceilalţi şi-au luat micul dejun, dar parcă nu, nu se vede mare lucru. Ca să nu mai spună de solarium-ul ălora de doi bani. Pardon, euro, se corectează în spirit de glumă.

Şi aşa a trebuit Letty să meargă, pînă a început şcoala, (Letty e studentă la o facultate particulară) să se bronzeze la un salon bucureştean, nu de alta, dar bronzul în ianuarie dă bine, iar lumea e aşa rea şi colegii nu ar fi crezut în ruptul capului că ea chiar a fost de Crăciun să schieze în Alpi şi, ca să evite suspiciunile de genul că a stat în casă şi că vrea doar să se dea mare cu banii lui papa şi cîte şi mai cîte – dar ce, ştie ea ce poate inventa invidia ălora – a apelat la creme autobronzante şi la solarium-ul mioritic, care şi astea au costat-o o mică avere, dar, ce să facă, a trebuit să compenseze cumva dezavantajele unei vacanţe inutile, pline de nervi, fără absolut nici o bucurie, fără măcar un MTV sau un VH1, în care s-a plictisit de moarte, (că nici cumpărături nu a avut de unde face) şi, dacă vreau să mai ştiu, una peste alta, mai bine stătea ea la ea acasă.

▲

Adina POPESCU

„La munte, la mare“

– în orice împrejurare?! –

Mi-amintesc că în urmă cu vreo cincisprezece ani, părinţii mei îşi respectau cu multă stricteţe concediile. Cele aproape trei săptămîni „de relaş„ erau planificate şi organizate cu mult timp înainte. Cele mai fericite momente erau atunci cînd intram în unica „agenţie de turism“ de pe Calea Moşilor şi cumpăram bilete pentru mare; ţin minte că existau nişte hărţi ale clasicelor staţiuni destinate relaxării salariaţilor extenuaţi după un an întreg de muncă, unde puteai să-ţi reperezi hotelul care era desenat în miniatură, aşa că îţi dădeai seama cîte etaje are sau cum arăta tot stabilimentul: ca un bloc turn, în formă de „L“, ca un cub etc... cel mai atrăgător pe hartă, mi se părea, hotelul „Scoica“ de la „Jupiter“.

Într-un singur an, ai mei au întîrziat cu planificările şi n-au mai găsit bilete, aşa că au plecat în necunoscut, apelînd la o gazdă din Constanţa, recomandată de nişte vecini. Aici, am descoperit pe lîngă turiştii ocazionali, cazaţi în nişte camere meschine, proaspăt văruite, construite undeva în fundul curţii, o întreagă armată de rude de-ale gazdei, venite chipurile într-o scurtă vizită, „pe fugă“ la „tanti“, „tuşa“, „cuscra“, „naşa“ sau cum îi mai spuneau ei dnei Rodica, dar a căror intenţie de a se bronza pe plajă şi de a construi castele de nisip era cît se poate de evidentă. De fiecare dată cînd i se mai oprea cîte o Dacie la poartă, cu saltele şi bărci pneumatice pe capotă, doamna Rodica ofta adînc şi se prefăcea că se bucură că-i vede pe vărul de la Focşani sau pe cumătrul de la Feldioara, apoi, pentru că nu se punea problema să-i dea afară, îi caza în camerele cele mai bune din casă şi-i hrănea din propriul frigider, căci altfel s-ar fi creat „conflicte în familie“. Desigur, fiecare rudă avea impresia că era singura căreia îi venise geniala idee să se repeadă cîteva zile pînă la Constanţa. Astfel, conştientizarea „clanului reunit“ stîrnea, la început o stupoare generală care, mai apoi, se transforma în scurte momente de bucurie şi ca la „Suprize...“ se îmbrăţişau fraţi care nu se mai văzuseră de cinci ani şi se împăcau nurorile care se trăseseră de păr în ziua nunţii. După ce se obişnuiau unii cu prezenţa celorlalţi, începea marea petrecere a revederii care dura vreo două zile, masa lungă din curte, de sub dud, se umplea de nepoţi şi de verişori, se goleau navete cu bere, pe grătar se perpeleau mititeii şi „hai să trăim, vere!“, „noroc, naşule că nu te-am văzut de un car de ani!“, „fino, să-ţi trăiască finuţu! dă-i şi lui un pahar de ţuică de la noi din Oltenia, că-i băiat mare de acu'!“, „ce-ai slăbit, nepoato, mîcate-ar tata! ia şi bagă acolo micu' şi cu pită să măi pui ceva şuncă pe tine!“. Spre finalul sezonului, urmau, inevitabil bîrfele şi certurile, căci „ai văzut că alde văru-tu din Slobozia au luat de la piaţă un pepene verde de zece kile şi l-au mîncat la ei în cameră, nu l-au împărţit cu nimeni?“, „Mişulică al tău i-a turnat nisip în cap lu' Alinuţa şi dacă mai face o dată îl bat de-l stric! păi da, tu nu ştii să-i dai educaţie, că şi pe tine tac'tu te-a crescut la coada vacii... şi acuma te porţi ca ţăranu' venit la oraş!“, „fată, am văzut că bărbatu' asta al tău se cam uită după fufe pe plaje! tu mi-ai zis că-i băiat bun, da' cine ştie? mai ţii minte ce-a păţit fata lu' naşa cu ăla care a lăsat-o cu burta la gură şi a fugit cu un marinar în Turcia?“.

Abia acum înţeleg de ce nu-i mergeau doamnei Rodica micile afaceri turistice. Mai trag cu urechea în jurul meu şi realizez că nici acum nu s-a schimbat mai nimic: concediile petrecute pe la rude, fie ele la mare, munte sau şes sînt la fel de „la modă“, de rentabile şi sfîrşesc la fel de prost, evoluînd pe un grafic identic: de la o intenţie nevinovată de a schimba mediul (şi aerul) în puţinele zile de concediu la un circ general!

Familia Georgescu nu-şi permite să-şi petreacă concediul pe litoralul românesc nici măcar în camping, la „căsuţele de lemn“, la munte nici nu mai vorbim căci toate cabanele „cu priciuri“ au ars subit, iar pensiunile au prea multe margarete pentru veniturile celor doi soţi: ea funcţionară la o primărie de sector, cu trei milioane jumate pe lună, el deocamdată în şomaj tehnic. În disperare de cauză, sătui pînă-n gît de apartamentul lor de la etajul zece din cartierul Colentina unde vara e atmosferă de saună, decid să se urce în hîrbul lor de Dacie, din '85, şi să plece aiurea prin ţară, pe la rude: mai întîi la o mătuşă din Braşov, apoi la o verişoară la Mediaş (se mai gîndesc dacă or să treacă şi pe la fina de la Copşa Mică!) şi, într-un final, la un unchi de la Cluj, îmbogăţit de vremea Caritas-ului, cu moşie pe Feleac.

Cu o zi înainte de marea călătorie, doamna Georgescu îşi cară consortul pînă la „Metro“ ca să cumpere cadouri pentru rude şi după „o flanelă pentru mătuşa că o dor şalele, săraca!“, un set de pahare incasabile pentru verişoară şi „un biberon italienesc lu' ăla micu'!“, eventual cîteva napolitane pentru copii finei din Copşa Mică, apoi un covor persan pentru unchiul bogat, deşi soţia afirmă: „Cred că Sandu are destule din astea, dar măcar gestu' contează! Nu puteam să-i ducem tocma' lui o cutie de bomboane!“, cei doi constată că au cheltuit, din economiile lor bani, pentru cel puţin o mini-vacanţă într-o staţiune balneo mai „păduchioasă“. După cîteva ore de drum cu o pană, o tobă spartă şi ceva probleme la motor cei doi soţi poposesc la Braşov unde nu stau decît două zile, căci „mătuşa era foarte bolnavă, abia ieşise din spital, nici nu se putea mişca din pat şi m-a pus pe mine să-i gătesc! Păi ce, am ajuns să gătesc şi-n concediu?! Şi aşa, tot anu' stau la cratiţă, măcar cîteva zile am şi eu dreptul să mă relaxez!“, povesteşte ulterior revoltată doamna Georgescu.

La Mediaş, au stat ceva mai mult, vreo patru zile pînă cînd n-au mai suportat uitătura urîtă a verişoarei, patul cu o gaură la mijloc pe care i l-au dat, cojiţele de salam lăsate în frigider, pentru micul dejun. „În prima seara totul a fost bine! S-a bucurat că ne vede, am stat la masă, am mîncat un pui şi am băut nişte vin! Să se fi supărat pe noi din cauza paharelor!? Atîta s-a lăudat nevastă-mea că sînt luate de la «Metro» şi că sînt incasabile, încît de emoţie a scăpat unu' pe jos şi ţăndări s-a făcut! Verişoara a strîns cioburile şi dup'aia vreo juma' de oră n-a mai scos un zîmbet...“, îşi aminteşte domnul Georgescu. Dar, „mai era şi ăla micu'! Io una n-am văzut aşa copil, toată ziua să vrea în braţe şi cînd e lăsat jos să urle! I-am zis verişoarei că-l răsfaţă prea tare, da' s-a supărat pe mine, mi-a zis să-mi văd de copiii mei, nu de-ai altora!“ Mai departe, cei doi au evitat Copşa Mică şi s-au îndreptat direct spre Cluj. Odată intraţi pe poarta vilei de pe Feleac, au aflat de la o menajeră că „domnu' nu-i acasă! E plecat o săptămînă în Spania, în vacanţă! Da' puteţi să-l sunaţi pe mobil dacă vreţi să vorbiţi cu el!“. L-au sunat pe mobil, iar unchiul s-a bucurat că-i aude, le-a spus că nu-i nici o problemă, pot să stea în casa lui cît vor, oricum el avea de gînd să se întoarcă peste cîteva zile pentru că „Atlanticu-i cam rece!“. Timp de cinci zile, soţii Georgescu n-au ieşit din casă: s-au uitat la televizor, au mîncat nişte rămăşiţe de somon-fume de prin frigider, au făcut baie în jacuzzi, dar s-au ferit de saună căci le amintea de căminul lor conjugal. Una dintre principalele preocupări ale doamnei Georgescu a fost să-i găsească un loc covorului persan ca să-i bucure ochii unchiului la întoarcere. „Toată casa asta-i numa' gresie şi parchet, nici nu ştiu unde aş putea să-l pun!“ se tot plîngea doamna Georgescu. Pînă la urmă, au mutat cîteva mobile şi l-au amplasat în sufragerie, despre care ei nu ştiau că se numeşte „living“, în faţa canapelei din piele şi au pus acolo şi o măsuţă din lemn natur care „se potriveşte de minune cu floricele alea roşii, nu-i aşa Pisoi?“.

Cînd a sosit unchiul, puţin cam ofticat din cauza curenţilor de la pol şi a plajei cu nisip cam zgrunţuros, a fost mare veselie. Au băut whisky, au mîncat peşti spanioli în sos barcelonez şi au petrecut o noapte întreagă. Soţii Georgescu s-au simţit chiar bine şi au comentat între ei, pe şoptite, buna alegere făcută. Totuşi, unchiul s-a făcut că nu observă covorul din „living“, pînă cînd doamna Georgescu nu s-a mai putut abţine şi i-a zis: „Vezi, ăsta-i cadou de la noi! De la «Metro»! Uite ce bine merg florile roşii cu măsuţa!“. Unchiul a apreciat covorul, dar a doua zi, de dimineaţă cei doi soţi nu l-au mai găsit la locul lui, aşa că au început să-l caute. L-au descoperit, într-un tîrziu într-un soi de magazie unde-şi ţinea unchiul uneltele de grădinărit, cutii de vopsea întărită şi diverse troace pe care le aruncase de prin casă. Familia Georgescu s-a suit în maşină şi a plecat imediat, sub pretextul unor „probleme de serviciu“ la Bucureşti. „Bogătaşu' ăla crede că-şi bate joc de noi?“ s-a isterizat doamna Georgescu. „Ne-o privi el ca pe nişte pîrliţi, da' pe covoru' ăla am dat trei milioane şi cu banii ăştia poate puteam sta la Neptun două zile, chiar şi la hotel!“ În drum spre casă, maşina a clacat definitiv pe lîngă Copşa Mica, iar celor doi le-a venit ideea că dacă tot sînt în zonă să-i facă o scurtă vizită şi finei, „biata femeie, singură cu patru copii şi să nu-i treacă şi ei nimenea pragu'?“ s-a înduioşat pe moment doamna Georgescu.

Au rămas la Copşa Mică vreo şapte zile şi ar mai fi vrut să mai stea: fina, o fire veselă, i-a făcut să rîdă tot timpul, copiii le-au arătat oraşul, au mers chiar şi la un picnic undeva, pe lîngă calea ferată, „iubitu' lui fina“ le-a reparat maşina pe gratis. S-au întors acasă cu toate hainele albe negre, dar au ajuns la concluzia că fusese totuşi un concediu reuşit!

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Un simplu caz de crimă

Primesc săptămînal cîteva sute de mail-uri. Oameni care au ceva de spus, de întrebat, de rugat. Printre ei, de-a lungul timpului, am întîlnit cîteva personalităţi de excepţie, indivizi a căror semnătură o aştept de fiecare dată cînd deschid cutia poştală. Mi s-a întîmplat, şi nu o dată, să am suite de „dialoguri" via e-mail de o sinceritate incredibilă cu persoane cărora nu le cunoaşteam decît un amărît de nick-name. Habar n-am cum şi de ce se produce lucrul acesta, cum se poate să-i spui unui străin cu care nu împărtăşeşti decît spaţiul virtual al Internetului lucruri pe care, poate, nici celui mai bun prieten nu i le-ai destăinuit pînă atunci? Cum e posibilă o asemenea stare? Ce resorturi nebănuite ale fiinţei mele declanşează apetitul pentru „comunicarea" atipică şi mai ales anonimă prin e-mail? N-o să ştiu niciodată, dar, la urma urmei, întrebările de mai sus sînt oricum retorice...

Cel mai straniu lucru mi s-a întîmplat în urmă cu cîteva luni. Corespondam prin e-mail de ceva vreme cu un amic din Cluj. Pe parcursul unui an schimbaserăm cîteva mii de mesaje, de la cele mai banale pîna la scrisori serioase, de cîteva zeci de pagini. Încet-încet, corespondenţa noastră trecuse de la anoste reflecţii pe marginea întîmplărilor cotidiene la mesaje care pătrundeau dincolo de ceea ce îndeobşte lăsăm să se vadă din fiinţa noastră pentru cei din afară. În felul acesta, absolviţi de povara destăinuirilor faţă în faţă şi eu, şi el am putut spune tot. Angoase, frămîntari, stări. Animaţi de ideea că am descoperit locul în care gîndurile pot evada fără probleme, ne-am lăsat prinşi, mai întîi în joacă, dar apoi din ce în ce mai serios, în ceea ce am ajuns să numim la un moment dat, „jurnalul virtual" al fiecăruia.

E o experienţă unică să scrii mail-uri ca într-un jurnal. E un exerciţiu care testează limita sinceităţii, încrederea în celălalt, dar, peste toate acestea, stai mereu cu un nod în gît care nu anulează, recunosc, ba chiar amplifică plăcerea uşor perversă a dezgolirii propriului eu prin cuvinte. N-ai cum să nu te întrebi cine e cel din spatele lui @ şi în ce fel va înţelege sau nu să se folosească de gîndurile tale evadate. De aceea, orice exerciţiu de sinceritate de acest gen are în mod obligatoriu etape de tatonare şi replieri pînă la sinceritatea totală. Pentru că, nu ştiu cum, dar mi s-a întîmplat, se poate ajunge pînă la foarte aproape de sinceritatea totală.

După multe luni în care şi eu, şi el, aproape că nu mai luam în seamă existenţa noastră fizică am avut proasta inspiraţie de a-i propune să ne întîlnim. Am profitat de un seminar avut la Cluj şi, spre seară, ne-am văzut pentru prima oară faţă în faţă. E aproape imposibil de descris senzaţia pe care ţi-o dă întîlnirea cu un om pe care nu l-ai văzut niciodată, dar despre care ştii tot sau, mă rog, aproape tot. După îmbrăţişări cordiale, dar stîngace, ne-am surprins măsurîndu-ne din cap pînă în picioare, uitîndu-ne unul la altul ca într-o oglindă strîmbă. A fost momentul în care mi s-au anulat toate închipuirile. Bunăoară, nu ştiu de ce, dar eu mi-l închipuisem scurt şi gras, iar el era înalt, deşirat. Vocea, pe care o gîndisem baritonală, gravă era nazală, uşor piţigăiată. Şi-avea o faţă lungă, urîtă, cu doi ochi mici ascunşi în spatele unor lentile groase. Ce să mai, un urît...

Am stat stingheri unul în faţă celuilalt ciocnind cîteva pahare de vin. N-am vorbit nimic. Cea mai „aprinsă" conversaţie s-a iscat pe marginea vremii, „nefiresc de caldă, caniculară, pentru această perioadă a anului"... Fără să o spunem, amîndoi ne-am dat seama că acea întîlnire n-ar fi trebuit să aibă loc niciodată. Îl simţeam privindu-mă şi ştiam că în acele momente, indiferent de subiectul conversaţiei noastre conjuncturale, punea carne peste fantoma din mail. Eu căpătasem trup, el asemenea. Deveneam din gînd, materie şi, dincolo de cuvinte, ne întrupam. Lipsea însă Dumnezeu care să sufle peste noi şi, probabil, din cauza asta ne apăream atît de hidoşi.

Orice-ar fi fost, a murit. N-am mai fost în stare să scriu nici o pagină de jurnal şi nici el n-a mai intrat în împărăţia confesiunilor. Curios însă, n-am suferit deloc. Ne mai scriem mail-uri politicoase din cînd în cînd, dar, pentru că ne cunoaştem de-acum, am uitat starea de graţie a începutului în care n-a existat decît cuvîntul. ▲

ÎNCHIPUIŢI-VĂ CEL MAI MĂRUNT OM AL LOR (AL CELOR RĂMAŞI FĂRĂ PERUCĂ) MÎNCÎND LINIŞTIT DIN TAXĂ

Cu ochii-n 3,14

● Joi, 26 iunie a.c., la emisiunea *Cafeaua cu sare* de pe Antena 1, o doamnă naturistă propunea un exerciţiu de imaginaţie în faţa căruia, după mai multe încercări eşuate, am cedat: „Închipuiţi-vă un galoş vechi, tras la xerox în fiecare zi...". (**D. S.**)

● Două din multele replici memorabile ale lui Katharine (şi nu „Katherine", cum a scris PRO TV-ul!) Hepburn, care s-a stins acum cîteva zile la venerabila vîrstă de 96 de ani: „Natura, dragă domnule, este lucrul peste care se presupune să ne ridicăm atunci cînd sîntem aduşi pe lume." (din *Regina africană);* şi: „Actoria este cel mai mărunt dintre talente. În fond, Shirley Temple putea să joace la vîrsta de patru ani." (**a. l. ş.**).

● Invitate duminică, 29 iunie, la *Big Brother,* rudele concurentului Costel au avut o obiecţie: de ce omul lor, mai mult decît alţii, a fost prezentat scărpinîndu-se şi mîncînd direct din oală? (**I. P.**)

● Din jubilaţiile zilnice ale *Big Brother*-ului: cei cinci rămaşi dezbătînd, foarte serioşi, cum se face acordul subiectului cu predicatul atunci cînd propoziţia începe cu „Majoritatea..."; Alida şi Flo căutînd Fîşia Gaza undeva, „mai la nord de Afganistan"; Coco, Flo şi Soso prezentînd ştirile la costum, pantaloni scurţi şi-n picioarele goale; Andreea vorbind tandru cu motănelul: „Eşti o şmecherie cu şurub, asta eşti!"; şi Soso, băgînd găinile în coteţ şi spunîndu-le: „Hai, mă, intraţi odată, că am buletinul de ştiri de prezentat..." Aşa ceva nu se poate inventa! (**a. l. ş.**)

● Poate că unora – obsedaţi de problemele magistraţilor români – li se va părea cam trasă de păr dezbaterea din Anglia în jurul perucii clasice fără de care judecătorii şi avocaţii Majestăţii Sale nu pot fi imaginaţi. Totuşi asta e *the question* care le stă pe cap celor care vor să modernizeze Justiţia engleză, deloc „recentă": desfiinţăm sau nu peruca, model neschimbat de la 1822, confecţionată din coamă de cal argentinian (precizare pentru Ştefan Agopian)...? Părerile sînt foarte împărţite în anchetele ancestralului *The Times.* Sînt avocaţi care recunosc că perucile le par ridicole, anacronice, ţin prea de cald vara şi cam put... – sînt alţii care nu concep că pot pleda fără ea. Unul spune chiar aşa: „Un avocat fără perucă e ca un doctor fără stetoscop, ca un bucătar fără polonic, ca un grădinar fără foarfecă"... My Lord, ce comparaţii le pot trece prin capetele îmbuclate! (**R. C.**)

● Duminică, în timp ce mîncam liniştiţi, cu familia, în restaurantul „La mama" (II), vedem, pe geam, cum opresc cîteva maşini, una după alta, în faţă; din ele coboară, neaşteptat, mulţi oameni în negru, deloc binedispuşi. Spre şi mai marea stupoare a spectatorilor, se îndreaptă spre restaurant. Explicaţia e simplă: rezervaseră o serie de mese pentru parastas. Într-o lume grăbită şi tot mai exterioară, după serbarea nunţilor „la local" şi a zilelor de naştere ale copiilor la McDonald's, prelungirea înmormîntărilor la restaurant reprezintă pasul următor în ciclul vieţii. (**I. P.**)

● Dragoş Şeuleanu, într-o transmisie în direct din Germania, a spus că „a fost o zi mare pentru radioul european: în Germania, pentru că s-au sărbătorit 50 de ani de la înfiinţarea postului «Deutsche Welle», iar în România pentru că s-a votat taxa radio-TV". Mi-a plăcut „comparaţia". (**M. V.**)

SUB PRETEXTUL ARMONIZĂRII VEŞNICIEI CU MOLOZUL, ACEEAŞI FIGURĂ ÎNCHIDE OCHII LA POVEŞTILE DIN CE ÎN CE MAI INTERESANTE ŞI ÎNCEPE SĂ FACĂ NIMIC

● În Portugalia s-a înfiinţat *Asociaţia portugheză a prietenilor siestei,* alcătuită din jurnalişti, avocaţi şi reprezentanţii altor profesii liberale. Ei se împotrivesc legislaţiei europene, care sub pretextul armonizării orarului de muncă a anulat acest obicei străvechi din ţările sudice. „Munca e insuportabilă oricum în timpul orelor de după-amiază", afirmă preşedintele asociaţiei, Jose Miguel Medeiros, parlamentar, susţinut de terapeuţi şi neurologi. Tot cu sprijinul specialiştilor se poate susţine că munca e insuportabilă la orice oră şi în toate punctele cardinale, dar ideea legiferării siestei – caracter obligatoriu între orele cutare şi cutare, sînt recomandate visele cu potenţial optimist – mi se pare un atentat la dreptul inalienabil al omului de a dormi cînd poate şi cînd vrea. (**M. B.**)

● Mi-a plăcut sau nu, mi-a convenit au ba – cea mai interesantă pagină din ziarele săptămînii trecute o consider pe aceea din *Ev. Z.* (duminică, 29 iunie) în care reporterii au bătut satele din Oltenia, Moldova, Banat şi Ardeal urmărind amploarea emigraţiei spre Occident. La Corod, lîngă Galaţi, „aproape nu există familie care să nu aibă pe cineva plecat la Padova"; bărbaţii – porecliţi „italieni" – cîştigă bani frumoşi, îşi ridică mîndreţe de case, există în fiecare joi o linie de maxi-taxi Corod-Prahova, copilelor li se zice „bambina". La Marginea Sucevei, jumătate din populaţie „e afară", în comună „cresc vile de cîte 70-80.000 de dolari", sînt 3 staţii de benzină, o staţie TV şi „o zonă industrială Dallas". Lui Blaga, cu a sa „Veşnicie care s-a născut la sat", reporterii îi răspund că „azi ea a emigrat."... „C'est pas une blague!", aş murmura tot în străineză, adică: domnilor, cu povestea asta nu-i de glumit! (**R. C.**)

● Pe 30 iunie, la prînz, mult-anunţatul *Aqua Magic,* parcul acvatic din Mamaia, a cărui inaugurare a fost anunţată pe 1 iulie; era încă o piramidă de moloz. Regret doar că n-am apucat să prind deschiderea (300.000 de lei intrarea), să mai văd o dată cum facem noi într-o noapte cît alţii într-o lună. (**S. S.**)

● Văd la ştiri că, la Constanţa, un soldat american s-a însurat cu o româncă. Ofiţerul stării civile îl întreabă dacă vrea şi el zice „yes". Toată lumea mulţumită, inclusiv eu. Acum cîţiva ani, cînd a încercat, pe la Cluj, un altul aceeaşi figură, zicînd „igen", a ieşit scandal naţional. Curat discriminare! (**C. G.**)

● La ultima emisiune moderată de actorul Adrian Pintea (pe TVR Cultural) s-au spus multe lucruri pertinente despre ce (mai) înseamnă „Cultura la televizor„. Un domn producător al postului amintit – dac-am înţeles bine – a făcut, la sfîrşit, remarca: „Noi ne-am născut în noiembrie anul trecut! Sîntem încă în copilărie, nu e bine să fim criticaţi..." (sau ceva de genul ăsta). Eu ştiu aşa: copiii, cînd fac prostii, sînt bătuţi la popou. Ce-ar trebui făcut – să-nchidem toţi ochii ca să nu se găsească popoul TVR Cultural-ului? (**a. l. ş.**)

● O poveste auzită pe plajă. Cică un preot a cerut să fie mutat din parohia sa, de undeva din Banat. Acolo, biserica era pe un deal, iar cimitirul pe un alt deal. Între ele, satul. La înmormîntări, sicriele erau întîi cărate la deal pînă la biserică. Se ţinea slujba, apoi convoiul cobora în sat. Înainte de a urca celălalt deal, cu cimitirul, oamenii făceau pomană şi se cinsteau. La locul de îngropăciune erau deja piliţi şi, nu rareori, mortul era pus să dea din mînă către sat, în semn de rămas bun. (**A. M.**)

● Preşedintele României l-a decorat pe dl Octavian Paler, unul din cei mai acerbi critici ai „regimului Iliescu", cu prilejul împlinirii unei vîrste. Tita Chiper – pe care o sărbătoream la fiecare 30 iunie – avea dreptate: „România devine o ţară din ce în ce mai interesantă". (**R. C.**)

● În autobuz, o mamă cu fiica ei. Autobuzul trece prin faţa unei biserici şi amîndouă încep să dea din mîini, făcîndu-şi cruce cu evlavie. Apoi, juna cuvîntează: „Cînd o să mă spovedesc, o să trebuiască să spun şi că n-o suport pe diriga." (**D. S.**)

● Că printr-un politician dibace poţi spera să se rezolve totul, nu-i o noutate. Un amic mi-a pasat întîmplător o scrisoare găsită prin nu ştiu ce minune în podul casei. Să vedem ce spune istoria: „Cetatea Albă 1 oct. 1932 / Dragă Nene şi Tanţă / Veţi şti că am ajuns cu bine acasă dar cu mare supărare din partea celor ce ştiţi că mi sa întîmplat în gară. Nene ce ai făcut cu chestiunea, ai scos damigeana s'au nu? Ai fost pe la prefect şi dacă nu ai făcut nimic te rog interesează-te mata şi fă ca să nu mă amendeze. Eu cred că ai fi avînd mata un om politic pe la Focşani ca să poţi face prin el totul. / Te rog răspunde-mi ca să ştiu eu ce fac. / Aici am găsit totul intact, porc păsări toate sănătoase. / Primiţi sărutări din partea noastră / Gheorghe şi Florica". Dar dacă nenea n-a scos damigeana? (**M. M.**)

„Ei, aş!“

– dialog cu Nina CASSIAN –

Acum cîţiva ani am fost cu Moni (Ov. S. Crohmălniceanu) la Institutul Goethe să vedem un fel de telefilmuleţ foarte oarecare – se chema (în traducere) „La sudul sufletului meu“ şi era, în principal, despre Celan; dar *în el – interpretată de Simona Măicănescu – apăreai şi tu, împreună cu toată boema doimaistă de la sfîrşitul anilor '40... Îţi renegi – acum, în aceste vremuri „politic corecte“ – trecutul boem, sau ţi-l asumi? (Ştii ce se poate spune: în timp ce voi vă făceaţi de cap la mare, unii erau trimişi la închisoare etc.) Aveaţi conştiinţa faptului că eraţi o boemă, sau nici nu vă puneaţi această problemă? Existau ticuri, „rime“, ritualuri – „rites de passage“? Pe ce criterii se făceau acceptările în grupul vostru? Existau – în epocă – şi alte boeme, cu care să fi fost în rivalitate? În fine, ce sfaturi ai da unui novice într-ale boemei – ceva gen „Învăţăturile Ninei către fiii şi fiicele ei boeme“?...*

Nu m-am considerat niciodată ca făcînd parte din „boemă“. Chiar în anii 1944-47, cînd încă mai apăreau expoziţii suprarealiste, Vladimir Colin, soţul meu şi cu mine eram prea „serioşi“, ne socoteam scriitori avangardişti şi angajaţi totodată, luptam pentru o „lume nouă“ şi cream (eu şi compuneam) şi speram şi eram tineri! Anii care au urmat interziceau boema (fie ea doar mentală), dar interziceau şi orice activitate cu adevărat creatoare plasîndu-ne sub teroarea „realismului socialist“ (care m-a costat circa şase ani de desfigurare pînă am amuţit de tot în poezie – cu excepţia evaziunii în basm, *Nică fără frică*, şi a unor compoziţii muzicale). La 2 Mai (mai toţi îi ziceam 2 Rai), în 1956, cuvintele s-au întors la mine. Poezia a revenit odată cu starea de libertate. Eram liberă şi goală în soare şi înotînd în Marea Neagră şi eram liberă în faţa hîrtiei albe („que la blancheur defend“) în care îşi făceau loc teme multă vreme mult hulite ca natura şi dragostea. (Puţin îmi păsa dacă versurile mele aveau să fie publicate sau nu.) Şi totuşi, nici eu nici apropiaţii mei, nici frecventatorii obişnuiţi ai 2 Maiului nu alcătuiam o boemă. Erau aceştia arhitecţi, actori, matematicieni, pictori, chimişti, profesori universitari, poeţi, (de pildă, în curtea mea vieţuiau în bună înţelegere actorul Jorj Voicu, preşedintele Comitetului pentru arhitectură Nicolae Bădescu şi soţia, cercetătorul chimist Claudiu Sfinţescu şi soţia lui, Rodica, prozatoare, ministrul adjunct la Externe Vasile Dumitrescu şi soţia, asistenta universitară Lucia Fetcu etc.) – şi toţi ne simţeam liberi de cătuşele meseriei şi obligaţiilor noastre bucureştene (dacă pînă şi Gogu Rădulescu frecventa 2 Maiul...)

Pentru mine însă, 2 Maiul însemna vacanţă de lucru. Acolo (şi la Sinaia) mi-am scris aproape toate cărţile. Dimineaţa aparţinea plăjii şi înotului, dar după-masă, între 2 şi 6, lucram. După ora 6, începea defilarea prietenilor cărora le citeam uneori, cu care beam votcă şi discutam (arareori frivol şi deseori subversiv, cu precădere în timpul interminabil şi absurd al domniei ceauşiste – unele din aceste întîlniri fiind carcterizate drept „cenaclu subversiv“ în anchetarea lui Gh. Babu Ursu...) Seara mergeam la cîrciumă la „Dobrogeanu“, unde am cîntat o dată la pianul dezacordat împreună cu Johnny Răducanu, dar, mai ales, la cîrciuma de peste drum, la „Musuret“, unde, o noapte-ntreagă pînă-n zori, am intonat cîntece populare, de lume, de muzică uşoară dintre cele două războaie, romanţe şi melodia locului, „La Iaffa şi la Beirut“, drept care ospătarul care ne aproviziona cu vodcă ne-a declarat că a fost cea mai frumoasă zi din viaţa lui! Oricum, nu eram o inocentă boemă.

De ce era Nina atît de grozavă?

Eram eu grozavă? („şi adio“ cum sună un titlu al meu la o carte de proză)? Mai degrabă eram, probabil, un coagulant între diferite persoane şi personalităţi, poate îi şi contaminam cu „libertatea“ mea (chiar dacă iresponsabilă, ea era reală). Şi, desigur, umorul care mă şi ne ajuta să supravieţuim juca un rol de frunte. Aş adăuga la capitolul magnetismului pe care se pare că-l exercităm şi un anumit „democratism“ – eram prietenă cu primarul turc al comunei Limanu, Mustafa M. Mustafa (M-ul din mijloc însemnînd... Mustafa), cu pescarii, cu doctorul satului, cu directorul muncitor al S.M.T.-ului din Albeşti, eram cu adevărat îndrăgostită de gazda mea, Babuşca, ţăranca lipoveană analfabetă, maica mea de vară...

...Unde am stat şi eu şi unde te-am cunoscut, la sfîrşitul anilor '70, pe tine şi pe soţii Sfinţescu: mîncam scoici, beam Scotch şi jucam mima cu Nina...

© A. Borgovan

Asta să fi fost boema? Ei, aş! Ce s-a ales din 2 Mai astăzi? Du-te să vezi. Eu n-am avut inimă. Ce s-a ales din mine? Răspunsul îl rezerv unui interviu viitor...

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

Divagaţii la 1, 2, 3 beri

– dialog cu Matei E. BRANEA –

Pentru artişti e musai să ducă o viaţă boemă?

Nu, nu cred. De fapt aici ar fi două concepte de definit: una e viaţa boemă – adică mănînci, bei, fu**, cunoşti lumea şi mai lucrezi un pic pe lîngă –, şi alta e viaţa de artist, care presupune foarte multă muncă. Boema artistului ar fi un fel de îmbinare serioasă între munca intelectuală şi cunoaşterea lumii de afară; un artist care stă închis în casă toată ziua nu poate fi un artist bun.

Tu însuţi, eşti un boem?

Sînt boem şi mic-burghez în acelaşi timp. Un boem nu are bariere, nu prea ţine cont de cutumele sociale. Sînt mic-burghez, pentru că sînt leneş. Boem leneş – ca Oblomov!

Boemia merge mînă în mînă cu lenea?

Da. Tot îmi zic: „n-am timp să lucrez”. Da' şi cînd am timp, tot nu lucrez cît mi-aş fi dorit de fapt.

Descrie boemia maximă!

Sex, droguri şi muzică! Pînă la moarte! Da' un boem din ăsta ar fi o persoană insuportabilă pentru oamenii normali. Şi ar fi un personaj genial de film. Toţi am vrea să fim ca el – dar, la un moment dat, îţi dai seama că nu mai merge, că ajunge! Această fascinaţie e cumva normală, pentru că boemul face cam tot ce ai vrea şi tu să faci şi nu o faci pentru că ştii că e autodistructiv. Pe boem nu-l poţi cunoaşte niciodată îndeajuns de bine. Şi nici nu e nimeni boem 100%. Există, totuşi, pînă la urmă, nişte bariere mentale, sociale etc. etc. Plus – o problemă foarte mare – banii! Dacă nu ai bani, nu poţi să te desfăşori ca lumea. Şi e foarte greu să ai bani să faci tot ce vrei. Ar fi foarte mişto să existe nişte oameni care să facă o chestie superdesteaptă şi să-şi dea seama ce înseamnă o muncă artistică de calitate. Şi să vină să zică: „da, mă, îţi dau bani, îţi dau bani să faci o pi*** cît Casa Poporului şi o punem acolo, în faţă!” Dar în România e tare greu – vin ăştia şi spun că e porno şi nu se poate. Păi, există porno şi porno. Nu-i acelaşi lucru. La noi, cum treci de anumite tipare, nu mai găseşti bani. Şi mai e o chestie: dacă eşti Stănescu şi vrei să faci o pi*** cît Casa Poporului, poate merge – el e cunoscut, are un nume; dacă merge unul ca mine, un *no name*, care l-am făcut pe Omulan, o să zică ăia: „Pleacă, dom'le, de aici, care Omulan? Nu te cunosc.“ Atunci faci desen după desen, mergi de la o revistă la alta şi toţi zic „dom'le, e preaaa...“ şi nu-ţi dau nici un ban. Şi adio boemă!

Dacă ai avea foarte foarte mulţi bani, ai mai munci?

Asta aş fi şi eu foarte curios să aflu! Nu cred că pot să mă opresc din desenat. Dar cred că ar fi aşa o perioadă mai mare de timp în care să acumulez: să mă plimb etc. Dar la un moment dat tot m-aş reapuca de desenat, că doar aşa am pornit. N-aş mai desena, în schimb, decît ce vreau eu. Că dacă ai bani, nu mai trebuie să vinzi neapărat ce faci, aşa că nu mai trebuie să respecţi neapărat regulile alea. Dar la nivel de personalitate vor fi cu siguranţă schimbări majore. Întrebarea e ce aş fi fost dacă aş fi avut bani de la început – adică aşa, mulţi: dacă m-aş fi născut cu milionul lîngă nas, dacă aş fi crescut cu lapte fără cofeină şi suc de portocale degresat. Atunci cred că intervine plictiseala aia, că întinzi mîna şi iei ce vrei.

Apropo de plictiseală şi de boemă: după cîte beri te plictiseşti?

După multe. După prea destule. Adică – ştiu unde baţi: la un moment dat plictisul intervine. Fie că e vorba de boemie, fie că e vorba de o viaţă cum se cade. Stereotipul e să ajungi un om plictisit total, un om care nu se mai ridică din fotoliu pentru că îi este scîrbă să se mai mişte. Cheia situaţiei ar fi să rămîi mereu copil şi să fie totul o jucărie. Să devin un om aşezat după o lungă viaţă boemă? Sigur că te poţi schimba, da oricum spiritul rămîne. L-ai avut toată viaţa. Dacă vrei să te duci şi să te călugăreşti... ar ieşi un călugăr mişto. Cel mai căutat călugăr din mănăstire. Cel mai non-conformist.

Există o anumită categorie de oameni mai expuşi acestor atracţii – droguri, băutură etc. – sau e ceva ce priveşte pe toată lumea?

Boemul, din cauza comportamentului, e vecin cu băieţii de cartier care ajung să vîndă maşini furate, să şi-o bage în venă, să meargă la curve. Pentru că, în mod inevitabil, va ajunge în lumea asta periferică. E o lume de fapt mult mai cinstită decît înalta societate, care e ipocrită şi trăieşte conform unor principii şi reguli nenaturale. Din păcate, lumea periferică e mult mai urîtă. Iar lumea periferică este majoritatea. Trebuie însă evitat să punem etichete: e bine, e rău, e frumos, e urît, aia e curvă, ăla e aurolac. Dacă totul e urît în jur, hai să ne sinucidem cu toţii în masă. Hotărîm o zi şi o facem. Şi poate că Dumnezeu îşi dă seama şi zice „Asta e, băieţi, îmi pare rău“ şi ne învie pe toţi. Viaţa boemă începe să devină o etichetă. Deja are o conotaţie negativă. A fi artist a devenit tot o etichetă. Zic unii, cînd văd un boem: „ia uite, un artist“. Chestie care iară deranjează. E o diferenţă între a fi muncitor la APACA şi a fi artist. Muncitorul nu se exprimă prin munca lui: ăla vine acasă de la uzină şi se exprimă cu pumnii în nevastă-sa. Un artist vede asta şi se exprimă: Paraziţii văd muie peste tot şi asta şi cîntă. La fel fac şi unii artişti plastici. Pînă la urmă, e o chestie de cunoaştere.

a consemnat Matei MARTIN

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 536
11-17 iulie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Libertate şi responsabilitate în presă

„Congresul nu trebuie să emită o lege care să dea întîietate vreunei religii ori să interzică libera exercitare a acesteia; sau să îngrădească libertatea cuvîntului ori a presei; sau dreptul cetăţenilor de a se întruni în mod paşnic şi de a adresa petiţii guvernului pentru îndreptarea neajunsurilor.“

PRIMUL AMENDAMENT DIN CONSTITUŢIA SUA

GRATUIT

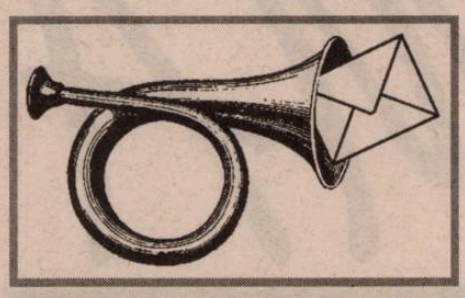

Nr. 534: *„Ce era bine cînd era rău“*

Domnului Viorel Moţoc cu recunoştinţă vampirică

Încep şcolăreşte: Mă numesc Antoaneta Bugner (Aimée pentru prieteni) şi sînt psiholog principal la Institutul de Hematologie transfuzională Bucureşti din 1983. Din 2000 sînt şi preşedinte al Fundaţiei Donatorilor Benevoli de Sînge. Recunoştinţa de care pomeneam se referă la o frază din articolul dumneavoastră din nr. 534: „Ziua cînd mi-am vărsat sîngele pentru facultate“. Iată fraza: „Cînd am ieşit în stradă, pe Luterană, parcă pluteam. Nu mai încercasem niciodată o senzaţie atît de luminoasă. Mă simţeam mai uşor, perfect senin, binişor desprins de măruntele mizerii ale cotidianului.“

Dle Moţoc, aşa m-am simţit şi eu (parol!) şi toţi acei prieteni ai mei cu care am făcut sus-amintita fundaţie. Sîntem un fel de „La bunul samaritean non-stop“ – fără nici un fel de fonduri (asta e, nu ştim să cerem ştim să dăm), dar care mărturisim cu mîna pe inimă c-am simţit exact la fel, atunci cînd am donat (şi prima, şi a doua oară etc.). Vă mulţumesc aşadar pentru descrierea atît de frumoasă şi de exactă. Am fost tentată să intitulez acest raspuns „Pentru domnul Moţoc cu dragoste şi abjecţie“ la-nceput, păstrînd, sper, nealterată aparenta candoare a povestirii lui Salinger. Să vă spun şi de ce mă gîndeam la acest titlu: atunci cînd aţi donat (de fapt nu pentru facultate, ci pentru un bolnav anonim), cam aşa era cu donarea. Studenţilor li se motivau absenţe, directorii de fabrică aveau un plan de donare pe care trebuiau să-l respecte, oamenilor li se cam forţa mîna, dar nu era criză de sînge. Era oare „abjecţie“?

Şi ne trezim în '90, plini de speranţe, de avînt, şi liberi. Liberi în toate cele, liberi şi să donăm cînd vrem, nu după plan. Care credeţi că a fost alegerea? Ei bine, oamenii au ales să nu mai doneze. Pentru mine, ca psiholog care aveam deja nişte ani buni de cînd lucram în transfuzie, reacţia aceasta a fost dureros de previzibilă; dezamăgiţi de tot ce a urmat acestor vise, înşelaţi în aşteptări, ideea de donare de sînge le-a apărut ca fiind excesivă.

Tot în acest timp s-a conturat omul noilor vremuri, călăreţ pe creasta valului, cu firme multe şi cont în bancă, pentru care ideea de a face un lucru fără profit era de-a dreptul hilară. Şi ei au devenit repede un model...

Văd, mai des decît mi-aş dori, pe culoarele institutului genul acesta de oameni; costume scumpe, foarte grăbiţi, avînd pe cineva în spital într-o situaţie de sănătate critică, derutaţi de ideea că nu pot cumpăra un donator, sau că un doctor nu poate scoate prin magie o pungă de sînge din halat. Nici unuia dintre aceştia nu i-a venit ideea de a întinde pur şi simplu mîna pentru a dona (unii au în spitale un tată sau o mamă).

La nenumărate chestionare pe care le-am făcut în toţi aceşti ani, răspunsurile sînt de genul „n-am ştiut că nu e sînge“ sau „n-am sînge de dat“. Cel mai adesea sînt aceeaşi care au suficienta vitalitate să umple stadioanele la meciuri şi să circule cu exces de viteză, accidentîndu-se sau accidentîndu-i pe alţii.

Motivele pentru care se donează în alte părţi (alte glasuri, alte încăperi) sînt: pentru îmbunătăţirea propriei imagini, din altruism, din spirit civic. Nici una din aceste motivaţii nu pare să meargă aici. Cei pe care îi văd eu la televizor par extrem de mulţumiţi de imaginea proprie şi nu cred că i-ar impresiona dacă ar auzi că familia regală din Anglia (şi nu numai din Anglia) donează sînge, că este normal ca parohul bisericilor importante să fie donator, că decanii dau exemplu studenţilor donînd primii etc.

E foarte greu să nu cazi în capcana cuvintelor şi să te fereşti de un ton dramatic, atunci cînd vorbeşti despre lucruri dramatice: dacă spunem că uneori în Bucureşti se acoperă doar jumătate din cererea de sînge nu pare dramatic, dar în fapt aceasta înseamnă zeci de operaţii amînate iar şi iar, înseamnă aceleaşi telefoane la punctul de expediţie al Centrului de Transfuzie, unde un doctor încearcă să impartă prea puţinele pungi, la multele spitale, iar în cazul unei grupe mai rare de sînge poate însemna sfîrşitul.

Sîntem oare insuficient de maturi ca să ştim ce să facem cu propria noastră libertate şi-o folosim numai pentru negare? Era în acest sens mai bine cînd era mai rău?

Dar, dincolo de toate aceste întrebări, pentru frumoasa dumneavoastră descriere, încă o dată cu recunoştinţă, a dumneavoastră,

Aimée
aimeebugner@yahoo.com

Nr. 533: *„Tinerii de valoare“*

Nişte hăbăuci...

Azi-noapte am visat-o pe Lavinia (cred că ea era, deşi nu mai ţin minte cum arată în vis). Şi Lavi mi-a zis în vis că anul ăsta se împlinesc 10 ani de cînd am terminat şcoala generală şi se face un soi de întîlnire cu toată clasa.

M-am trezit şi, înainte să mă spăl pe ochi (întotdeauna mi-a plăcut expresia asta, de parcă ai putea să te speli numai pe ochi), am făcut scăderi. Şi aşa este.

De fapt, se şi vede pe mine. Cea mai bună dovadă de maturitate este că pot să-mi prind părul în coadă. Mă gîndeam eu aşa, ce am făcut în ăştia zece ani. Dar singura construcţie care îmi vine în cap este asta: „... între timp... mi-a crescut părul. Grămadă.“

Plouă frumos, e dimineaţă, aşa că ar trebui să dorm. De trei zile reascult Manu Chao că m-am plictisit de toate muzicile pe care le am. Şi încerc să termin odată di-z/s-ertaţia. Lucrarea de diplomă. Teza. Moaşă-sa pe gheaţă.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Am aproape 24 de ani şi singurele lucruri pentru care am fost plătită în adevăratul sens al cuvîntului (nu se pun burse, granturi şi alte sponsorizări) sînt aranjat produse în rafturi într-un supermarket, spălat vase şi... cartea mea. Isn't it ironic? Ultimele două foarte recent. Da, este un început. Ce clişeu stupid. Ca toate clişeele.

Ce am? O facultate terminată, una începută, un master aproape terminat, unul început şi vreo 3 ani petrecuţi prin străinătăţuri, la şcoală sau la plimbare, cu bursă sau fără.

Ce n-am? Un prieten stabil (pfffffff), un job sau o sursă de venit cît de cît stabil, un domiciliu stabil, un copil stabil... stabil nu face parte din viaţa mea. A noastră. Sîntem mulţi, da, o întreagă generaţie e ca mine şi eu sînt ca ei. Nişte hăbăuci.

Cum spune Vintilă Mihăilescu în ultimul său articol din *Dilema,* sîntem generaţia „la purtător“. Tot ce am e pe mine, e la mine, pentru că nu se ştie cînd îmi iau bocceluţa şi plec. Şi unde. Şi pentru cît timp.

Ce nu spune V.M. decît indirect e că şi iubirea e tot la purtător. Iubirea e aici, e peste tot, pentru că e cu mine, ca o masă de ping-pong rabatabilă; trebuie doar să găsesc pe unde hălădui personajul care stă de partea cealaltă a fileului. Şi care după ce partida s-a terminat, să poată să-mi trimită e-mail-uri de genul: odioaso, prăpădito, nenorocito, firoscoaso, perfido, fido dido, manipulabilo, execrabilo, nesuferito, afurisito, îngîmfato, parfumato, sportivo, nativo, pasivo, captivo, clepsidro, comunisto, liber-schimbisto, valutisto, şmenaro, ţeparo!

Pentru că V.M. a mai uitat să spună că şi eu sînt „la purtător“ pentru altcineva ca mine.

Şi atunci de unde stabil? Vorbesc prostii şi îmi inventez sfinţenii. N-am nevoie de stabil. Mi s-ar părea artificial.

Raluca NAGY

Tînărul-profesionist-care-va-salva-România

Construind portretul tînărului-profesionist-care-va-salva-România (în opoziţie, probabil, cu „filosofii inadaptaţi sociali“), domnul Bucurenci menţionează necesitatea ca acesta să fie şcolit, însă slăbeşte imediat această necesitate (sper că nu e vorba de o frustrare personală): „nu e musai să le facă (studiile n.m.) la zi – programele de învăţămînt la distanţă există în Europa de la 1850 – şi nu e musai să le zică diplomă, masterat, doctorat – se pot numi pur şi simplu training.“. Nu înţeleg de ce tradiţia învăţămîntului la distanţă (fie ea şi europeană) reprezintă un argument pentru valoarea acestuia sau pentru egalitatea lui valorică cu cel de „zi“. Din cîte ştiu eu, şi şcolile de ucenici au o istorie prodigioasă (dacă tot veni vorba de training).

Camil GOLUB

Am zîmbit la...

Sugestii de teme pentru Dilema

- Duşul: zilnic sau săptămînal?
- Aspiratorul: util sau energofag?
- Şoseta: articol vestimentar sau armă chimică?
- Coşul de gunoi: mijloc de publicitate pentru primar sau chilipir pentru „colecţionari“ (de fier vechi)?
- Strada: „everybody's junk yard“ sau „tax free zone“ pentru manelişti?
- Românul verde: verde că-i ecologist sau i-a oxidat „pieptu-i de aramă“?
- Săpunul: prieten adevărat sau jucărie erotică şi înlesnire perversă?

N-ar fi mai bine să faceţi şi un număr intitulat *E-maturitatea?*

Stelian NACU

Şi la noi e ca la alţii...

Domnule Cezar Paul-Bădescu,

Citit cu multă plăcere articolul dumneavoastră referitor la decernarea premiilor MTV România. Se pare că după ce am reuşit să „deturnăm“ comunismul şi capitalismul, ne opunem cu rădăcinile noastre balcanice „mondializării“ muzicale.

Vă trimit, în schimb, imaginea acestor „jet-setteuses“ americane care au cîştigat nu-ştiu-ce premiu în cadrul MTV-ului mamă (sau tată?) de la Los Angeles. Cu o întrebare: unde este diferenţa?

...este universală

Cu respect,

Mirel BĂNICĂ
mirel7@yahoo.com

N. red.: Din păcate, nu putem publica poza, dar ne asigurăm cititorii că, într-adevăr, nu este nici o diferenţă între vulgaritatea „mondializării“ la noi şi la ei. Să mai terminăm cu basmul care începe cu: „ca la noi, la nimenea...“

Precizare

În numărul 534 despre „Ce era bine cînd era rău“ am făcut, – desigur, din inconştienţa datorată vîrstei (sînt născut în 1978) – o „gafă enormă“, aşa cum mi-au reproşat, prin telefoane succesive la redacţie, mai mulţi cititori: i-am atribuit Angelei Similea megaşlagărul „Strada speranţei“. De fapt, melodia a fost interpretată de Corina Chiriac. Îmi cer scuze celor două cîntăreţe precum şi fanilor lor. Dar poate că există şi un bine: noroc că am uitat cine ce a cîntat, dar mi-am amintit de coada la unt, de frig, de discursuri... **(M. M.)**

Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema,* cu o *reducere de 20%,* direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1 71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Reînvăţarea negustoriei**
- **Urban vs. rural**
- **Ce (mai) mîncăm**
- **Starea filmului**
- **La mijlocul vieţii**
- **Arta de a minţi**
- **Nevoia de joc**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cultură economică

„Dacă aţi fi şef de echipă şi aţi avea un muncitor care vine la lucru cînd vrea el dar îşi termină totdeauna ce are de făcut, cum aţi proceda, l-aţi sancţiona sau nu aţi interveni?“ Genul de situaţii pe care le inventează sociologii ca să măsoare, cu aproximaţiile de rigoare, cam ce e în capul oamenilor. În acest caz, cam ce gîndesc ei despre „contractualitate“ sau, mai simplu spus, despre norme şi reguli de muncă. Ei bine, dintr-un eşantion de 100 de muncitori, doar aproximativ o treime gîndesc „contractual“ – adică şi-ar sancţiona subalternul deoarece încalcă o regulă clară, prezenţa la program. Restul de două treimi nu văd care-i problema, de vreme ce omul îşi face norma; ba chiar se entuziasmează: *Bravo lui, dacă poate!* Îi simţi că ar face şi ei la fel, dar le e teamă că şeful lor s-ar putea să nu fie la fel de înţelept precum ei înşişi.

„Dacă aţi fi şeful unei echipe de 3 muncitori şi într-o săptămînă Ion şi Gheorghe ar face cîte 100 de piese fiecare, iar Vasile doar 80 de piese, cum i-aţi plăti: Ion şi Gheorghe cîte 10 milioane fiecare, iar Vasile 8 milioane sau le-aţi da la fel la toţi?“ Altă povestioară, referitoare la egalitate şi echitate de data aceasta. Aproape jumătate dintre cei întrebaţi se dovedesc a fi „egalitari“, preferînd să împartă veniturile în mod egal chiar dacă munca nu a fost egală: *Dacă am pornit împreună, mergem împreună pînă la capăt. E mai bine, ca să nu se ivească certuri în echipă*. E şi un fel de solidaritate de grup în această atitudine, dar una clar de tip colectivist şi nu individualist.

La o a doua privire, lucrurile încep să se nuanţeze: muncitorii angajaţi sînt semnificativ statistic mai „contractuali“ şi mai înclinaţi spre „echitate“ decît cei disponibilizaţi. Munca în instituţie, aşa cum este ea, pare să îi facă ceva mai sensibili la valorile „culturii economice“ (de piaţă).

Şi mai există şi o a treia privire. În urbea de unde vă vorbesc, există două întreprinderi: uzina babei şi uzina moşului, ca să spun aşa. Amîndouă sînt privatizate şi ambii „patroni“ sînt firme occidentale: „olandezul“, în primul caz, „trustul german“ în al doilea caz. Există o diferenţiere între ele chiar şi la acest nivel al denumirilor cu care circulă cele două instituţii în vocabularul curent al oamenilor. Apoi, dacă mergi pe stradă şi întrebi un trecător care e viaţa lui, poţi şti cu siguranţă cel puţin un lucru: în ce întreprindere lucrează. Angajaţii „trustului german“ îţi vor spune ceva, nu neapărat entuziasmaţi, în timp ce angajaţii „olandezului“ se vor speria sau se vor răţoi la tine: *Aveţi vreo autorizaţie, ceva? Altfel nu vă spun nimic, că se află şi mă dă afară*. Afli apoi că „uzina babei“ este pusă pe butuci de către „olandez“, că a făcut datorii la stat de 2-3 ori mai mari decît valoarea fabricii şi mai ales că în spatele întregii situaţii este un personaj al cărui nume de familie este psd, dar nimeni nu ţi-ar spune nici bătut numele mic. Peste gard, la „uzina moşului“, lefurile sunt de 2-3 ori mai mari şi, deşi au fost şi aici multe nereguli şi disponibilizări, de cînd nemţii au preluat controlul, lucrurile par a merge „într-o direcţie bună“, cum se spune prin sondajele de opinie.

Vorbim apoi cu şefii celor două întreprinderi. La prima ne întîmpină o portăriţă ce îşi soarbe agale din cafea. Îi spunem că ne-a trimis primarul şi toate porţile sînt deschise. Încercăm la fel şi la cealaltă întreprindere: din spatele calculatorului său, portăriţă ne face amabilă legătura cu secretara, care ne programează pentru săptămîna următoare. *Mda, am înţeles...* – spun eu, amabil, la capătul unei ore de interviu cu primul şef, de la care nu aflasem nimic. *Nu cred* – încheie el discuţia, zîmbind ironic. *Principala problemă? Să ne folosim mai mult capul decît sufletul* – conchide celălalt director, la capătul a două ore de discuţii detaliate în care se arătase înţelegător faţă de „condiţiile care ne obligă să fim mai populişti“, dar ferm hotărît să-şi asume şi „decizii nepopulare“.

Să ne folosim mai mult capul decît sufletul... Mai conceptual, Weber numise acest lucru „raţionalizare“. În „uzina moşului“ ea a început. Şi, fără să mă hazardez în afirmaţii spectaculoase în lipsa unor date suficiente, am impresia că aceasta a început să pătrundă, încet, şi printre muncitori: „lucrătorii moşului“ par a avea deja o „cultură economică“ puţintel diferită de cea a „lucrătorilor babei“. Cultura economică nu este un dat de 2.050 de ani, ci se învaţă şi ea, încetul cu încetul. Dacă ai de la cine...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Inamicul public: SRI

SRI a „sfătuit“ Parchetul General să nu respecte o hotărîre judecătorească definitivă. Nu este prima dată cînd principalul serviciu de informaţii se consideră deasupra legilor şi a regulilor democratice. Printr-un comportament constant anti-democratic, SRI a devenit un bastion al conservatorimului din sistem, colectînd acea reacţie a birocraţiei care refuză deschiderea spre societate. SRI are nevoie de politici transparente, iar ofiţerii de acolo trebuie forţaţi să renunţe la ideea că ar fi infailibili şi veşnici, în afara legilor şi justiţiei.

Povestea este simplă. Asociaţia pentru Apărarea Drepturilor Omului – Comitetul Helsinki (APADOR-CH) a cerut Parchetului General în baza legii liberului acces la informaţiile de interes public (legea 544/2001) numărul de mandate emise pentru ascultarea telefoanelor de către SRI, defalcat pe ani, şi detalii legate de numărul de mandate care s-au încheiat cu urmărirea în instanţă şi condamnarea celor urmăriţi.

Normalitatea unei asemenea cereri nici nu mai merită a fi comentată. Ba chiar, parchetul ar fi trebuit să dea publicităţii din proprie iniţiativă asemenea informaţii, să facă cît mai transparent acest proces sensibil. Practic, se restricţionează dreptul la intimitate pentru a apăra interesul public. Iar cetăţenii trebuie să simtă că sînt feriţi de abuzuri, că există proceduri clare de exceptare a exercitării dreptului. În loc de asta, planează un fel de negură, un singur procuror semnează mandatele de ascultare, pe nu se ştie ce baze. Discuţia intră aici pe tărîmul acelor instituţii care mimează că s-au schimbat în ultimii 13 ani, dar funcţionează după reguli şi mecanisme obscure.

Parchetul nu a oferit nici un răspuns la cererea APADOR. Asociaţia a dat în judecată instituţia şi a cîştigat în toate instanţele, inlusiv recursul la Curtea Supremă. După ce a pierdut definitiv procesul, procurorul general pur şi simplu a refuzat să pună în practică hotărîrea, adică să ofere informaţiile cerute. Apoi a înaintat recurs în anulare în beneficiul instituţiei pe care o conduce. Justiţia din România a devenit astfel un fel de Stan şi Bran cu pianul pe scări: după aproape un an de procese, cel reclamat se scapă singur de răspundere. Se foloseşte procedura recursului în anulare, acea relicvă juridică celebră în perioada Văcăroiu, cînd România construia o democraţie originală, întrebuinţat ulterior ba pentru a proteja clientela politică care ocupase casele furate de comunişti, ba pentru a scăpa din închisoare inşi cu pretenţii de eroi (Stănculescu, Chiţac) sau de tehnocraţi (Temeşan).

Pentru că a refuzat punerea în aplicare a unei hotărîri judecătoreşti, APADOR-CH l-a chemat în judecată pe procurorul general Joiţa Tănase. În timpul procesului, SRI s-a sesizat din oficiu şi a intervenit. Ameninţînd deloc voalat judecătorii, SRI afirmă că dacă s-ar furniza asemenea informaţii „s-ar aduce un prejudiciu major siguranţei naţionale“, iar dacă Parchetul le-ar oferi totuşi, SRI l-ar sancţiona pentru divulgarea de secrete de stat.

Discuţia are mai multe niveluri. Primul ar fi cel procedural: Justiţia din România a hotărît deja că informaţiile sînt publice, iar actualul proces nu poate stabili decît dacă învinuitul Tănase Joiţa se face sau nu vinovat de nerespectarea unei hotărîri judecătoreşti. Intervenţia SRI este tardivă şi stupidă, aducînd un fel de scutire şcolară de la mămica: onorată instanţă, este adevărat că Tănase a încălcat legea, dar a avut motive...

Cît despre argumente, cum era de aşteptat, acestea lipsesc. Divulgarea informaţiilor ar putea aduce un prejudiciu major siguranţei naţionale. Cum? De ce simpla statistică a cazurilor ar afecta siguranţa naţională? SRI nu se dezminte, e o instituţie-dinozaur. Oamenii din SRI au păstrat acea mentalitate birocratic-sacerdotală, potrivit căreia ei ştiu mai bine ce este bine pentru România. Li se pare suficient să pună într-o cerere către instanţă cuvinte-mantra de gen „siguranţa naţională“ şi toţi ceilalţi vor cădea într-o transă aproape mistică şi vor renunţa. Dar chiar dacă SRI nu s-a schimbat prea mult faţă de Securitate, România s-a schimbat. Iar presa nu a înghiţit pur şi simplu cuvintele-mantra şi a reacţionat dur. Cel mai probabil este că SRI ţine cu dinţii de aceste informaţii pentru ca societatea să nu vadă că este incompetent şi abuziv. Dacă s-ar vedea cîţi dintre cei urmăriţi au şi fost condamnaţi, s-ar vedea că SRI ascultă mult şi degeaba, din ceea ce nu îl priveşte.

Dar dacă folosirea cuvintelor mari pentru acoperirea abuzurilor ţine de mentalitate, ce urmează ţine de caracterul anti-democratic al instituţiei. Cum am mai spus, instanţele judecătoreşti pînă la cel mai înalt nivel au interpretat legea 544 şi legea informaţilor clasificate şi au hotărît definitiv că informaţiile cerute de APADOR sînt publice. SRI argumentează acum pe baza legii informaţiilor clasificate. Practic, interpretarea instanţelor (de bun-simţ, de altfel) nici nu contează, iar SRI funcţionează aici în calitate de putere judecătorească. Puterea executivă poate interpreta legile, dar în caz de litigiu doar puterea judecătorească are ultimul cuvînt. Este un principiu de bază pentru separaţia puterilor în stat. Mai mult chiar, SRI pur şi simplu instigă Parchetul, îl ameninţă chiar, să nu respecte o hotărîre judecătorească definitivă, ceea ce este faptă penală.

Nu este prima dată cînd SRI se crede deasupra legilor şi a celorlalte instituţii. SRI nu a dat doi bani pe legea „Ticu“ care îi cere să predea arhiva Securităţii către CNSAS. Din păcate, Colegiul a preferat soluţia perdantă a negocierilor în loc să acţioneze imediat în instanţă. Cînd CNSAS a dorit să publice numele ofiţelor care au făcut poliţie politică, SRI a ameninţat pur şi simplu Colegiul. CNSAS nu este sub nici o formă inferior SRI, ambele sînt instituţii autonome cu legi speciale de funcţionare. Iar CNSAS era singura abilitată să interpreteze legea „Ticu“. Dar toate acestea nu au contat. A contat doar forţa reală de presiune şi ameninţare a SRI.

Ca un dinozaur depăşit de timp, SRI se comportă anacronic. Controlul democratic al parlamentului nu funcţionează, cauzele acestui fapt merită o discuţie separată. Comportîndu-se constant ca posesor al unei legitimităţi superioare celei elective şi legale, ca cerber al unor idealuri măreţe, deasupra legilor şi regulilor normale, SRI a devenit o ameninţare pentru interesul naţional. Şi aceasta nu este o frază goală: interesul naţional este ca România să devină o ţară democratică, cu o justiţie independentă şi instituţii transparente. Este o definiţie minimală cu care clasa politică pare a fi căzut de acord. Iar SRI acţionează constant şi premeditat împotriva interesului naţional. Aura de infailibilitate de care se înconjoară, sentimentul că poate face orice este periculos. Actualul director al SRI trebuie demis şi sînt necesare programe prin care instituţia să devină transparentă, democratică şi responsabilă. Altfel, această democraţie fragilă va fi în continuare ştirbită de cei care se cred deasupra ei.

Precizare: Nu Caţavencu, cum greşit se afirma în numărul trecut, ci Farfuridi emite propunerea cu „să se revizuiască, primesc...“

▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

Ernest Wichner

DIE EINZAHL DER WOLKEN

•

SINGULARUL NORILOR

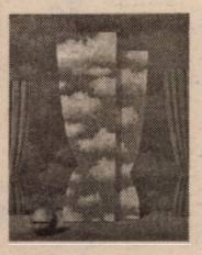

Ernest Wichner,
Die Einzahl der Wolken. Singularul norilor

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

România de mîine onorează România de azi

Din posomorîtul cotidian al tranziţiei s-a desprins recent un episod care, cum se zice în româna poliglotă, face diferenţa: Universitatea „Spiru Haret“ i-a decernat preşedintelui ţării titlul de *doctor honoris causa*. Numita universitate a înflorit sub ocrotirea Fundaţiei „România de mîine“.

Legitimarea puterii politice supreme prin încoronarea unor performanţe ştiinţifice imaginare nu ar reprezenta o prezumtivă premieră pe meleagurile dîmboviţene. Lingăii de profesie îi ridicau patetice osanale „savantei de renume mondial“, recunoscută nu de o obscură înjghebare autohtonă cu pretenţii universitare, ci de însăşi Royal Society din Londra. La doi paşi de ea, în cabinetul 1, se petrecea un eveniment de acelaşi ordin, de o anvergură încă niciodată atinsă: partenerul savantei era solicitat să se lase numit preşedinte de onoare al Academiei. Unii dintre foştii rectori care îi decernaseră pe atunci dictatorului un rang la care nici unul dintre iluştrii săi predecesori nu cutezase să viseze se găseau cu decenii mai tîrziu în adunarea convocată pentru a-i decerna mai modestul titlu de *doctor honoris causa* actualului locatar al Palatului Cotroceni.

Universitatea Spiru Haret îşi asumă autoritatea de a decerna asemenea titluri deşi nici unul dintre membrii corpului său didactic nu a produs o lucrare căreia să i se fi recunoscut meritele unei autentice creaţii ştiinţifice. Sub acest aspect, cei care conferă titlul se găsesc într-o situaţie comparabilă cu a celui care îl primeşte. Strădaniile lui s-au manifestat în două domenii absolut neînrudite: unul ţinînd de profesie – hidrologia, celălalt de hazard şi de vocaţie – istoricul revoluţiei din decembrie, căreia i-a dedicat o amplă colecţie de scrieri (lansarea celei din urmă fiind organizată la Buzău).

Ceremonia înmînării titlului era oficiată de două instituţii care, asumînd aceeaşi misiune, nu îndeplineau totuşi acelaşi rol. Fundaţia îşi afirma implicarea cu discreţie, fără a se amesteca nemijlocit în derularea scenariului. De regizarea detaliilor răspundea în exclusivitate starostele Universităţii alcătuind, împreună cu preşedintele statului, un cuplu de foşti truditori pe tărîmul ideologiei, ca gest de solidaritate prin care corifeii României de azi se disculpă împreună pentru păcatele săvîrşite pe vremea României de ieri.

Onorîndu-l pe reprezentantul României de azi, purtătorii de cuvînt instituţionalizaţi ai României de mîine se onorează pe ei înşişi.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Solidarizări

Unul dintre cuvintele scoase din cînd în cînd din buzunarul tranziţiei şi lipite strîmb pe pereţi este *solidaritate*. Termenul în sine e cît se poate de nobil şi exprimă una dintre valorile umane fundamentale; problema e însă cum, cînd şi de ce îşi amintesc unii de el, iar la acest capitol lucrurile sînt cu totul confuze.

În breasla zgomotoasă şi plină de individualităţi a jurnaliştilor, solidaritatea nu-i uşor de obţinut: de cele mai multe ori ea atîrnă de firul subţire al unei opinii, de personalitatea unuia sau altuia ori de alte motive. Cînd însă cineva din breaslă are probleme cu autorităţile ori cu justiţia, cînd e acuzat pe nedrept, cînd libertatea de exprimare e pusă în pericol, jurnaliştii au învăţat că trebuie să fie solidari, dincolo de opiniile proprii. Au existat în ultima vreme mai multe situaţii în care organizaţiile jurnaliştilor au vorbit „pe-o singură voce“, ceea ce este foarte bine pentru sănătatea breslei. Există acum şi o Convenţie a Organizaţiilor de Media, care grupează mai multe asociaţii ale jurnaliştilor şi încearcă să apere interesele comune ale profesiunii, reacţionînd prompt atunci cînd este nevoie. Aşa a făcut de curînd, cînd jurnalistului Victor Roncea de la *Ziua* i-a fost refuzată, fără explicaţii, intrarea în Ucraina. Aşa a făcut şi atunci cînd în diverse minţi parlamentare a înflorit ideea că pedepsele penale pentru calomnie şi insultă prin presă trebuie menţinute. Tot aşa, breasla reacţionează de cîte ori vreun gazetar este supus la presiuni din partea autorităţilor ori este condamnat. Şi, din păcate, cazurile de acest fel nu sînt puţine: mai cu seamă pe plan local, jurnaliştii sînt victime sigure ale jocurilor de interese politice şi economice.

Există însă jurnalişti care beneficiază şi de solidaritatea unor persoane şi personalităţi *din afara* breslei, ceea ce e un lucru mai rar. Dl Ion Cristoiu a fost condamnat la plata unor despăgubiri de 400 de milioane de lei pentru un articol în care o insulta pe d-na Gabriela Adameşteanu. (Autorul pretinde că nu este insultă, ci pamflet). De curînd, la aflarea veştii că s-a trecut la executarea silită, urmînd ca locuinţa editorialistului să fie scoasă la vînzare, mai mulţi politicieni, în frunte cu preşedintele Ion Iliescu, au donat diverse sume de bani pentru a-l ajuta pe dl Cristoiu. Din punct de vedere uman ori social, lucrurile pot fi în absolută regulă: impresionaţi de un om aflat la ananghie, alţi oameni se hotărăsc să-l ajute. Dacă ţinem seama însă de toate datele problemei, nu mai e atît de clar; dimpotrivă, ne scufundăm cu totul în ambiguităţile tranziţiei. Întîi, pentru că mai există, chiar în acest moment, şi alţi jurnalişti condamnaţi la plata unor despăgubiri, unele chiar mai mari, uneori în urma unor procese „cu cîntec“ declanşate de judecători, poliţişti ori şefi de consilii judeţene împotriva unor ziarişti din presa locală care nu au vrut „să se alinieze“. De ce n-ar beneficia şi ei de donaţii din partea preşedintelui şi a altor politicieni? Pentru că nu sînt celebri, pentru că nu sînt „vectori“? Apoi, e stupefiant să constaţi că un asemenea gest de solidaritate vine după ce ani la rînd politicienii români au făcut tot posibilul pentru a menţine pedeapsa penală pentru insultă, defăimare şi calomnie prin presă: care va să zică, menţinem pedeapsa pentru a le închide gura jurnaliştilor, iar din cînd în cînd, după caz, ne solidarizăm cu cine credem noi că trebuie. În sfîrşit, aşa cum arată Mircea Toma în numărul trecut al *Academiei Caţavencu*, toată lumea pare să fi uitat că, la vremea condamnării dlui Cristoiu, „breasla a reacţionat şi a reclamat disproporţia uriaşă în care se află suma solicitată faţă de daunele morale acceptate în alte cauze“, în contradicţie cu jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului.

Lucrul cel mai amar din toată această întîmplare mi se pare însă faptul că bunul-simţ sucombă, îngropat sub o grămadă de fineţuri juridice ori sub gesturi prezidenţiale pline de nobleţea solidarizării. Nici un bărbat politic sau mediatic român n-a fost în stare nu „să se solidarizeze“ cu Gabriela Adameşteanu, ci să rostească adevărul simplu, minimal, că *nu aşa* se vorbeşte sau se scrie despre o femeie şi că a ascunde mitocănia sub denumirea de pamflet este un sofism ieftin. Solidarizarea – a cărei bună intenţie n-o putem pune la îndoială – cu un editorialist condamnat pentru insultă trădează încă o dată amestecul de criterii din societatea noastră şi incapacitatea de a ne comporta după reguli şi principii clare. Cu alte cuvinte, politica şi justiţia română n-au fost în stare să dea *o regulă* pe care apoi s-o aplice consecvent, dar interpretează şi „se solidarizează“ *după caz*, după simpatii, după posibilităţi, după buget...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

O temă veche

Am constatat deunăzi că poţi reciti o carte nu numai din plăcere sau din interes profesional ci şi, pur şi simplu, din greşeală. Plecînd de acasă în grabă ca să prind trenul, am luat fără să mă uit prea atent cîteva volume „de buzunar“ din bibliotecă şi le-am îndesat în geanta de voiaj. Printre ele, un roman din 1982 al lui Julian Barnes, *Before she met me* (tradus în franţuzeşte sub titlul *Avant moi)*. Am început să-l citesc şi, curios, nu am avut senzaţia de „déjà lu“ decît după cîteva zeci de pagini. Cum drumul era lung şi cum, după escala de la Bucureşti, mă aşteptau alte ore de tren, m-am decis să-l (re)citesc pînă la capăt, sperînd că impresiile primei lecturi se vor deslipi de undeva, din vreo cută ascunsă a memoriei, şi se vor amesteca, proustian, cu impresiile de acum. Jocul nu mi-a ieşit deoarece am fost prins cu totul (aşa se va fi întîmplat şi prima oară?) de povestea eroului şi, mai ales, de modul în care Barnes tratează o temă atît de veche încît ai crede că nu mai poate rezerva nici o surpriză.

Aşadar, Graham, profesor universitar de istorie, duce o viaţă aparent fără probleme alături de soţie, Barbara, şi de fiica lor, Alice. O întîlneşte pe Ann, fostă actriţă de film şi teatru care nu trecuse dincolo de roluri episodice şi se „reprofilase“ îmbrăţişînd o meserie banală dar sigură. Cei doi încep prin a avea o aventură, Graham descoperă plăcerea şi libertatea, îi vine tot mai greu să stea lîngă o nevastă acră şi tipicară, într-o bună zi îşi ia cîteva haine într-o valiză, divorţează (nu fără a fi drastic sancţionat financiar, pensie alimentară, cheltuieli de întreţinere etc.), se căsătoreşte cu Ann şi începe o viaţă nouă. Nimic nu pare să umbrească fericirea lui Graham cînd, printr-o manevră diabolică a Barbarei, ajunge să vadă un film împreună cu Alice, în una din după-amiezile pe care – conform hotărîrii tribunalului – le putea petrece cu fiica lui. Filmul era o tîmpenie, numai că Ann avea un rol de vreo cîteva minute, un rol de femeie cam săracuţă cu duhul şi cît se poate de frivolă.

Ei bine, de aici începe nebunia. Graham, care detesta cinematograful, se apucă să caute toate sălile mărginaşe unde se mai proiectau filmele în care jucase Ann. Le vede pe fiecare de mai multe ori şi încearcă să reconstituie reţeaua de posibili foşti amanţi – actori, regizori, producători, critici. Caută urma paşilor iubiţilor din trecut precum ar căuta „urma cămilelor într-un deşert unde vîntul n-ar sufla niciodată“. Barnes ne înfăţişează ravagiile geloziei retrospective, iar două referinţe literare ne vin imediat în minte: Proust şi Anton Holban.

La Proust, ştim bine, gelozia este consubstanţială iubirii care, la rîndul ei, este descrisă ca o boală practic nevindecabilă, singurul remediu fiind timpul. Gelozia e întreţinută de absenţa fiinţei iubite, cînd imaginaţia celuilalt lucrează fără încetare şi construieşte ipoteze una mai coerentă – şi mai dureroasă – decît cealaltă. Gelozia retrospectivă apare îndeosebi în relaţia Marcel-Albertine, personajul continuînd, şi după moartea femeii, să se întrebe care era adevărata ei natură erotică. Anton Holban a reluat tema în *Ioana*, unde bărbatul îşi chinuie partenera (chinuindu-se totodată pe sine însuşi) cu întrebări asupra foştilor ei iubiţi. Barnes duce acest tip de relaţie la ultimele ei consecinţe. Eroul întreprinde o adevărată anchetă, alcătuieşte dosare cu tăieturi de presă, analizează în detaliu imaginile de film etc. Conştientizează situaţia şi admite că gelozia nu este nici cuantificabilă nici comprehensibilă: e o chimie capricioasă, ori poate o genă pe care o avem sau nu în noi, sau o proastă funcţionare a creierului. Inteligenţa, în loc să ajute, poate fi aici fatală. Graham, mai în largul său cu cărţile decît cu filmele, reuşeşte să decodeze, printr-un fel de „lectură sexuală“, romanele unui vechi amic, descoperind că şi acesta se numărase printre foştii amanţi ai lui Ann. Deznodămîntul e brutal, grotesc şi tragic în acelaşi timp. Graham trece pragul dintre gelozie şi demenţă. Unde se află acest prag, Barnes nu ne spune. El este, în definitiv, la fel de insesizabil ca acela dintre memorie şi uitare. Iar drama personajului vine în bună măsură din faptul că vrea să ia în stăpînire amintiri care nu-i aparţin şi la care, în mod normal (?), n-ar trebui să aibă acces.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Spre o constituţie a Europei

Nimic nu este mai spectaculos în povestea de succes a integrării Europei decît evoluţia cadrului juridic al Uniunii, iar în această evoluţie, apariţia unei Constituţii a Europei va fi, neîndoielnic, momentul maxim. Procesul juridic de integrare a început prin armonizarea legislaţiilor ţărilor membre. După ce Uniunea, încă în forma Comunităţii Europene, a căpătat un relief juridic propriu şi coerent, compatibilitatea sistemelor juridice a devenit criteriu de admisibilitate pentru ţările candidate. Au apărut corpuri legiuitoare cu competenţe tot mai sporite şi curţi specializate. Treptat, în virtutea cedărilor repetate de suveranitate pe care ţările membre le-au făcut către instituţiile politice pan-europene, normele juridice aplicabile pe teritoriile naţionale au început să fie, în proporţie din ce în mai însemnată, edictate la Bruxelles şi la Strasbourg. La jumătatea lunii iunie a acestui an, Convenţia Europeană prezidată de fostul preşedinte francez Valéry Giscard d'Estaing, a încheiat lucrul la proiectul Constituţiei Europei. Comisia Europeană, cea care alături de Parlamentul European a încurajat şi sprijinit Convenţia să redacteze proiectul a ceea ce va fi, în curînd, Tratatul Constituţional al Europei, a salutat rezultatele muncii Convenţiei şi, printr-o declaraţie specială, şi-a exprimat punctul de vedere asupra proiectului.

Convenţia a avut ca misiune redactarea unui proiect de Constituţie în care, conform mandatului desprins din cele decise la Nisa şi Laeken, să se asigure: (1) o mai bună şi mai precisă diviziune şi definire a puterilor în cadrul Uniunii; (2) simplificarea instrumentelor Uniunii; (3) creşterea gradului de democraţie, transparenţă şi eficienţă. În opinia Comisiei, Convenţia s-a achitat foarte bine de aceste sarcini şi probabil că cele mai importante dispoziţii pe care Convenţia le-a adoptat în proiect sînt:

- integrarea Cartei drepturilor fundamentale în corpul viitoarei Constituţii;
- conferirea unei unice personalităţi juridice pentru UE;
- generalizarea unei proceduri de adoptare a legilor europene;
- consacrarea unui spaţiu de libertate, securitate şi justiţie unic;
- clarificarea puterilor în cadrul Uniunii şi, prin aceasta, sporirea capacităţii cetăţenilor europeni de a distinge mai exact între responabilităţile UE şi cele ale ţărilor membre;
- crearea unui Minister de Externe al UE şi stabilirea unei politici externe şi de securitate comune.

Totodată, Comisia are şi cîteva nemulţumiri în legătură cu documentul produs de Convenţie. Procedura de vot care cere majoritate calificată este extinsă prea mult (mai mult decît în prezent) şi va crea greutăţi într-o Uniune cu mai mult de 30 de membri, cum se estimează că va fi cazul în următorii 25 de ani. În plus, Comisia crede că este esenţial pentru bunul mers al Uniunii ca regula unanimităţii să fie complet desfiinţată. Un alt punct nevralgic pare a fi componenţa Comisiei Europene. O comisie alcătuită din cîte un reprezentant al fiecărei ţări, dar în care numai unii au drept de vot va stîrni, cu siguranţă, nemulţumiri serioase. La fel, apariţia unui Preşedinte permanent al Consiliului European va dezechilibra serios balanţa puterilor în cadrul Uniunii. Mai departe, Comisia crede că progresele în integrarea economică şi, mai ales, succesul introducerii monedei unice nu sînt suficient evidenţiate şi folosite în proiectul de Constituţie şi, în final, regretă absenţa unei clauze de revizuire a tratatului constituţional fără a mai fi necesară procedura de ratificare în fiecare dintre Parlamentele ţărilor membre.

În esenţă, observaţiile Comsiei reflectă, după cum era de aşteptat, viziunea progresist-integraţionistă a acestei structuri şi preocuparea ei pentru eficienţa şi rapiditate în adoptarea deciziilor, chiar dacă, aşa cum spun de mulţi ani criticii Comisiei, aceasta ar duce la scăderea sensibilă a profilului ţărilor membre. În fond, Comisia nu face decît să fie cît se poate de credincioasă filozofiei de bază a acestei Uniuni.

Îmi propun ca în săptămînile viitoare să prezint cîteva din elementele importante ale proiectului de Constituţie a Europei, cu acente pe ceea ce va fi important pentru noi, în viitorul apropiat. Nu mă gîndesc doar la necesarele ajustări de legislaţie pe care, în drumul spre UE, va trebui să le facem, ci, mai ales, la ajustările de mentalitate asupra cărora va trebui să reflectăm. Absenţa reacţiilor de substanţă din partea societăţii noastre (civile şi politice, deopotrivă) la lansarea acestui document nu poate decît să neliniştească pe acei români preocupaţi, mai ales, de viitor. Căci, într-o Românie blocată de propria-i neputinţa în coşmarul prezentului, vor mai fi existînd şi oameni obsedaţi de viitorul ceva mai îndepărtat. Fie şi ca o formă de evadare. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De ce n-au românii verzi clorofilă

De vreo cîţiva ani, drumul meu spre slujbă trece pe lîngă un parc, disimulat între două blocuri, într-un cartier bucureştean care a dorit să rămînă anonim. Din cînd în cînd (adică între două vandalizări, dacă pot să folosesc acest cuvînt care întinează memoria unui popor migrator mult mai civilizat), parcul avea şi bănci pe care, dimineaţa, bunicile îşi făceau planul la mileuri şi pulovere. Păsările cîntau în copaci, beţivii se ascundeau după ei urmînd îndemnul naturii, iar echipajele de la salubritate treceau alene căutînd ceva reciclabil de dus la Remat – poate chiar ziua de ieri...

Din păcate, idilicul se opreşte aici. De două zile, în parcul de care vă vorbesc a apărut un excavator. Sub excavator, o pată mare de ulei (apropo, ştiţi vreun utilaj de construcţii din care să nu curgă ceva, de preferinţă urît mirositor şi inflamabil?). În sfîrşit, lîngă excavator, un afiş: *Aviz de construcţie. Obiectiv: Biserica Sfinţii Etc., Antreprenor: Cutare.*

Cu alte cuvinte, la revedere copacilor, bun venit fumului de tămîie şi lumînări (compoziţie exactă: dioxid de carbon 99,9%, har şi mîntuire 0,1%). Era oricum inevitabil: proaspătul absolvent de institut teologic cu pile la primărie avea şi el nevoie de o parohie, iar locatarii din cele două blocuri, în majoritate oameni în vîrstă, vor găsi mai utilă împărtăşania decît clorofila. Cu siguranţă Cel de Sus are să-i întrebe de ea, şi nu de vremea pierdută la umbră...

Dar să nu credeţi că am ceva cu biserica. Nu e ea întîia care-a ridicat drujba. Terasele din parcuri, aprobate cu largheţe de primari şi viceprimari (care au astăzi destui bani să stea toată viaţa la aer curat, la munte), au fost primele care să se bucure la cei cîţiva metri pătraţi de verdeaţă ce apasă pe conştiinţa bietului bucureştean. Garajele din beton – mărturie în stîncă a abilităţii poliţiei de a prinde hoţii de maşini – s-au înfruptat şi ele din locul lăsat sub soare de zgîrciţii planificatori comunişti. Una peste alta, din bani puţini şi cu ambiţii mici am construit în graniţele oraşului o puşcărie perfectă, din care moleculele membre ale clanurilor mafiote Sulfescu, Carboneanu' şi Azotica n-au nici o şansă să mai scape vreodată.

E adevărat, am pus toţi umărul – cei mai mulţi prin atitudinea civică cea mai comună în ţara noastră: privirea îndurerată (sau uşor tîmpă, ştiinţa încă nu s-a pronunţat), combinată cu protestul mut, în durata totală de 2 secunde. Nu există pînă acum decît o singură mişcare de protest la tăierea copacilor şi la autorizarea neruşinată de construcţii complet inutile. Această unică revoltă, la adresa distrugerii unui alt s-a stins fără să mai auzim ce efect a avut: au învins verzii cu frunzele sau cei cu bancnotele?

Problema e că magazinele în exces n-aduc nimănui vreun folos. Cînd sînt mai multe şi îşi împart clienţii, marginea de profit a fiecăruia se subţiază. Soluţia vînzătorilor e, de cele mai multe ori, creşterea preţurilor – nici vorbă de binefacerile concurenţei. Dar, totuşi, sînt alte binefaceri. Din toată sărăcia, atît popa cît şi patronul îşi vor aduce aminte cu duioşie de cel care a dat aprobarea pentru proiect. Un gest pe care copacul n-are să-l poată face niciodată. Poate şi de aceea n-am auzit de nici o aprobare sau campanie a autorităţilor locale din Bucureşti pentru plantarea de pomi. Maximum s-au plantat pancarte la intrarea în parcurile deja existente, prin care trecătorului – la fel de inteligent ca primarul, probabil – i se atrage atenţia că intră într-un loc care nu e nici stradă, nici bloc şi nici cîrciumă. Ci parcul cutare, redescoperit de arheologii de la Sectorul X şi care, ca urmare a proastei comunicări cu Departamentul Investiţii din aceeaşi primărie, a rămas deocamdată nedemolat.

Dar iată că m-am luat cu indignarea şi-am uitat de cea mai importantă dilemă: de ce nu merge ecologia la români? A mers lambada, au mers blugii turceşti, merg dintotdeauna filmele americane. Numai ecologia, şi ea de import, a rămas în rafturi. Acolo unde adună şi praf viaţa mai bună sau viitorul luminos pe care ni le tot promit românii verzi, altminteri complet ofiliţi pe dinăuntru. ▲

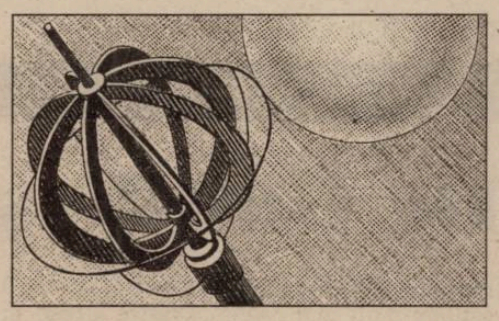

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

O gafă

Cu cîteva săptămîni înainte de 1 iulie, dată la care Italia urma să preia preşedinţia Uniunii Europene, presa examina cu scepticism şi îşi exprima temeri cu privire la persoana lui Silvio Berlusconi. Revista britanică *The Economist* a pus pe copertă, lîngă silueta lui, într-o postură agresivă, calificativul „Nepotrivit". *Berliner Zeitung* l-a numit „un afacerist suspect", în Franţa, *Libération* a afirmat că persoana lui ar fi „o ameninţare pentru democraţia liberală", în Danemarca *Information* scria că Italia de azi e o ţară unde „nepotismul, corupţia şi necinstea sînt încarnate de liderul ei politic" şi iarăşi britanicul *Times* sugera că dacă s-ar pune azi problema admiterii Italiei în Uniunea Europeană ea n-ar fi primită din cauză că justiţia şi presa nu sînt independente faţă de puterea politică. Cu o asemenea pregătire e de presupus că Silvio Berlusconi a intrat extrem de tensionat în hemiciclul de la Strasbourg, că manifestările şi replicile ostile ale grupului deputaţilor de stînga nu făceau decît să confirme complotul comunist îndreptat împotriva lui. (Desigur, preşedintele Putin nu face parte din acest complot, Berlusconi are relaţii personale excelente cu preşedintele rus; singur împotriva tuturor, e de părere că Rusia şi Israelul trebuie primite cît mai grabnic în Uniunea Europeană. În acest context trebuie citite şi încurajările adresate României şi Bulgariei – pentru a ajunge la obiectivele îndepărtate e necesară lichidarea restanţelor). Numai comuniştii pot reproşa unui om cu un asemenea succes în politică şi în afaceri că legile promovate de el garantează propria lui imunitate pentru delictele trecute, prezente şi, poate, cele viitoare. Se ştie – comuniştii dispreţuiesc poporul, iar pentru Berlusconi, votul popular obţinut este izvorul şi justificarea imunităţii sale în faţa tuturor celor care îi scormonesc trecutul, sau vor să-l împiedice să-şi sporească popularitatea şi să-şi dezvolte afacerile în prezent.

După decenii de instabilitate politică la vîrf, după experienţa neagră a terorismului (Brigăzile Roşii), după procesele care au expus corupţia întregii clase politice, Berlusconi se poate prezenta ca un anti-politician, un om sincer, el spune ce gîndeşte, preocupat, la fel de sincer, de banii lui, un bărbat vesel care iubeşte femeile şi fotbalul, pe scurt, viaţa. Cînd, după 11 septembrie 2001, Berlusconi a spus la repezeală că islamul este o civilizaţie inferioară creştinismului, politicienii şi diplomaţii s-au distanţat, dar multă lume a fost bucuroasă că s-a găsit cineva să exprime cu voce tare o explicaţie simplă şi convingătoare. Acum, cînd l-a repezit pe deputatul german, amintindu-i de trecutul nazist, puţini sînt cei care-şi amintesc de cuvintele preşedintelui Republicii, Francesco Cossiga, în vizită la Berlin: „noi italienii şi voi, germanii, am devenit europeni, pentru că împărtăşim experienţa comună a dictaturii (...); spunînd definitiv adio unui trecut tragic, am ales Europa ca un nou destin". Cossiga e un om serios, în timp ce Berlusconi nu înţelege să-şi ceară scuze pentru că există oameni care nu îi înţeleg sau nu-i acceptă umorul. Cu calităţile şi defectele lui, Berlusconi, un tînăr pornit fără nici un ban, şi-a întrerupt şcoala şi a cîntat pe vasele de croazieră ca să cîştige bani, înainte de a avea avere, a ajuns acum la vîrf şi exercită asupra compatrioţilor săi – şi nu numai – fascinaţia succesului. Oricum, puterea conferă oricărei persoane o aură care transformă banalitatea în înţelepciune, mitocănia devine sinceritate şi şmecheria – inteligenţă. Cînd toate acestea sînt susţinute de o puternică reţea mediatică, unde divertismentul înlocuieşte dezbaterea, există şansa ca stilul Berlusconi să erodeze cele cîteva cuceriri ale civilizaţiei funcţionînd în relaţiile dintre oameni şi – uneori – între popoare. În februarie 2002, la întîlnirea la nivel înalt de la Caceres, Berlusconi făcuse o glumă inofensivă: la fotografia oficială le-a pus coarne colegilor de lîngă el. Derutant cu astfel de glumeţi este că ei se supără şi îi pedepsesc cît se poate de serios pe alţii, cînd ei înşişi sînt ţinta ironiilor şi glumelor. Mai serios, subsecretarul de stat italian de la turism a scris într-un articol că nemţii sînt nişte „uriaşi blonzi, care invadează în fiecare an cu certitudinile lor plajele" (probabil dilematice). Şi mai serios, cancelarul Schroeder a anunţat că, în absenţa scuzelor, nu-şi va mai petrece, aşa cum obişnuia, concediul în Italia. Domnul Schroeder crede despre sine că e un uriaş blond. ▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

De Gaulle şi Piaţa Amzei

Francofon sînt începînd cu clasa a IV-a, dar francofil cu mult mai recent. Printre altele, şi datorită documentului ce urmează, tocmai bun pentru a prefaţa acest 14 Iulie de peste cîteva zile. În condiţiile în care *4th of July* devine spaţiu al paradoxului – în aceeaşi zi semnarea tratatului bilateral româno-rus, la Moscova, şi, la Bucureşti, festivaluri, muzici country, pălării de cow-boy şi zel stîrnit demn de o fostă săptămînă a prieteniei româno-sovietice de prin 1947 întoarsă pe dos –, *Quatorze Juillet* rămîne o zi cu mult mai liniştită, spartă eventual de clinchetul celor cîteva duzini de pahare care vor puncta finalul scurtului discurs al ambasadorului francez.

Asta mai nou, pentru că în tînăra epocă a post-comunismului lucrurile nu au stat întotdeauna aşa. La începutul anilor '90, 14 Iulie era mai *tare* decît 4 Iulie. Cum s-ar explica acest lucru? Sau de ce ar trebui explicat? În primii ani ai deceniului trecut, o frenezie a participării anima peluza din spatele Ambasadei franceze din Piaţa Amzei, unde se adunau lejer trei sferturi din *Who's who*-ul bucureştean – că doar francofili eram cu toţii, de cîteva secole. Mai nou, s-au mai rărit rîndurile. Nu din reavoinţă, nu din supărare pe Chirac, ci pentru că Bucureştiul devine, fără să recunoască, un oraş cu o elită foarte cosmopolită. Căutaţi, la mijloc de iulie, un prieten din lumea umanioarelor, a universităţilor sau a ONG-urilor şi aveţi mari şanse să-l aflaţi plecat – dacă nu din ţară, măcar din oraş. Cu 4 Iulie este altceva: dacă ziua Franţei era sărbătoare pentru pătura subţire a cremei intelectuale uşor aplecate spre vîrsta a treia, ziua Americii devine festival popular, unde media de vîrstă a celor prezenţi pluteşte lejer la nivelul lipsei de riduri de la colţul ochilor unei majorete, iar nivelul de entuziasm se ridică pe coada artificiilor aruncate spre cer. Între *Quatorze Juillet* şi *4th of July* este, pe scurt, diferenţa dintre *salon élargi* şi *entertainment*.

Ei bine, în onoarea acestui 14 Iulie puţin zgomotos care urmează, trimit la un act semnat, acum 51 de ani, de către Charles De Gaulle în persoană.

„Doresc ca înmormîntarea mea să aibă loc la Colombey-les-Deux-Eglises. Dacă voi muri în altă parte, va trebui să-mi fie transportat corpul acolo, fără cea mai mică ceremonie publică.

Mormîntul meu va fi acela unde odihneşte deja fiica mea Anne şi unde într-o zi va odihni soţia mea. Inscripţia: Charles De Gaulle, 1890-... Nimic altceva. Ceremonia va fi organizată de fiul meu, fiica mea, ginerele şi nora mea, ajutaţi de cabinetul meu, în aşa fel încît să fie foarte simplă. Nu vreau funeralii naţionale. Nici preşedintele, nici miniştrii, nici biroul Adunării (Naţionale, n.m.), nici un corp constituit. Numai armata franceză va putea participa în mod oficial; dar participarea ei va trebui să fie la dimensiuni foarte modeste, fără muzică, nici fanfară, nici alămuri.

Nici un discurs nu va fi pronunţat, nici la biserică, nici în altă parte. Nici un discurs funebru în Parlament. Nici un loc rezervat la ceremonie, cu excepţia familiei mele, a tovarăşilor mei membri ai Ordinului Eliberării şi a consiliului municipal din Colombey.

Bărbaţii şi femeile Franţei şi din alte ţări ale lumii vor putea, după dorinţă, să însoţească, în memoria mea, corpul meu pînă la ultimul lăcaş. Dar doresc ca el să fie dus acolo în tăcere.

*Refuz în avans orice distincţie, promovare, citare, decoraţie, fie ea franţuzească sau străină. Şi dacă vreuna îmi va fi acordată, aceasta va fi o violare a ultimelor mele dorinţe.“**

Aşa suna testamentul lui De Gaulle, în varianta din 16 ianuarie 1952, niciodată modificată radical. Cel care salvase în 1940 onoarea Franţei, cel care în 1944 a condus la eliberare şi la victorie şi cel care în 1958 avea să scoată ţara de sub zodia războiului civil a murit pe 10 noiembrie 1970. Conform ultimelor dorinţe testamentare, nu au fost organizate funeralii naţionale; singura concesie făcută protocolului a fost declararea zilei de 12 noiembrie drept zi de doliu naţional.

Cînd mi se spune că francezii sînt gălăgioşi şi palavragii, mi-aduc aminte de acest testament francez şi, cu ecoul lui 4 Iulie în urechi, îmi rezerv plăcerea secretă de a fi francofil.

* Cf. *Problèmes politiques et sociaux*, nr. 53-54, 1-8 ianuarie 1971.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Note de călătorie (II)

Ne uităm de sus, de pe marginea de piatră a balustradei din curtea cetăţii Hohenzollern în jos, acolo ne uităm, în jos, direct acolo jos, într-un fel de fîntînă care nu e fîntînă ci un ceva, un puţ mare, rotund, larg, foarte larg şi nu e puţ, ci altceva, un spaţiu de piatră de formă rotundă din cauza faptului că drumul urcă spre curtea interioară, spre spaţiul acela pătrat dintre clădirile cetăţii; drumul urcă larg în felul unui sfredel, se răsuceşte pe sub bolţi roată, roată şi în mijlocul rotirii rămîne spaţiul acela ca o fîntînă uriaşă în fundul căreia noi ne uităm, se uită protagonistul, se uită alături de el cozile cele două cu bilele roşii, şi ele se uită, se uită Lilu, se uită sora ei, se uită o doamnă în vîrstă şi foarte cultă după aspect, şi ea se uită în fundul acelei fîntîni uriaşe care rezultă în urma faptului că drumul urcă roată, roată, de jur împrejur, pe sub bolţi întunecate şi acolo, în fundul acelei fîntîni uriaşe este un spaţiu frumos cu iarbă, gazon: ce bine, ce odihnitoare poate fi verdeaţa ierbii aici prin imperiul acesta al pietrei, mai ales că acolo, prin iarbă, se văd clar nişte broaşte foarte mari, nişte frumoase broaşte de culoare verde-turcoaz, broaşte din acelea meşteşugite din ghips, sînt vreo patru, poate cinci la număr, şi una e mai mare, e asemenea lui Frederic der Grosse, vestitul rege prusac, prietenul lui Voltaire, deoarece are o coroană pe capul ei de broască mare, verde-turcoaz. Şi voi vă uitaţi la ele de acolo de sus şi seamăna chestia asta cu alta asemenea în care la fel vă uitaţi, şi tot de sus, în după-amiaza cisterciană de la abaţia Bebenhausen, şi acolo vă uitaţi de sus, tu, apoi protagonistul, apoi fata cu cozi şi cu bile roşii, se uită şi ea de acolo, de sus, vă uitaţi în uliţa de sub meterezele abaţiei şi vedeţi acolo, în locul broaştelor mari, de culoare verde-turcoaz, un pitic mare, cu o pălărie din aceea pe care o ştim din desenele animate cu frumoasa cu pielea obrazului asemenea zăpezii, piticul nu e verde-turcoaz, altfel este, pălăria lui are culoarea roşu-cardinal, şi el zîmbeşte roşu-cardinal de acolo din uliţă, în după-amiaza aceea medievală, în răcoarea cisterciană, în susurul fîntînii.

– Măi, măi, îşi spune sieşi în barbă excursionistul pe cînd urcă scările, puţine la număr, ale capelei cetăţii Hohenzollern, situată peste drum de alta, o biserică şi un restaurant care împrăştie în aerul istoric al curţii cetăţii Hohenzollern un persistent miros de cîrnaţi din aceia nemţeşti şi de grill, de Jagdwurst, de Landjäger, seit 1891, produs de firma Lutz, „unter Schutzatmosphäre verpackt. „

– Măi, măi, îşi zice sieşi excursionistul în vreme ce stă pe un scaun din acela de fier forjat în terasa cetăţii, nu departe de un *boutique* de unde turistele-mame cumpără turiştilor-prunci îngheţată, coca-cola, alte asemenea dulciuri spre desfătarea lor. Acu' trece degrabă protagonistul-turist; instanţa narativă trece prin faţa a tot soiul de suveniruri turistice din *boutique*-ul de sub poalele dealului cetăţii Hohenzollern, un deal pe care l-a descris încet ca să nu-l vadă nimeni în reportofonul minuscul:

– Este un drum printre nişte pomi mari, zice el acolo, în *tape-recorder*, cu viţă de vie sălbatecă şi cu brazi într-o parte şi alta a drumului, şi este puţină răcoare.

Pe urmă ajunge instanţa narativă în bar, în boutique, priveşte o expoziţie pe o masă chiar la intrare: acolo, pe masa aceea, în tot felul de recipiente, se află dulciuri sub formă de căpşuni, în altele sînt sub formă de nuci, altele sub formă de zigurat, steluţe, altele închipuie luna în ultimul pătrar. Mai are aici turistul săbii, topoare, pistoale de prin secolul XVIII, sabia lui Richard Löwenherz, adică Inimă de Leu, cu 245 de euro, alte săbii cu 16 euro, uite aici una mai mare cu 105 euro, pistoale cu 25 de euro, şi sînt ele aşa ca în cărţile de istorie cu haiduci, pumnale cu pietre scumpe frumos lucrate cu 26 de euro, după aceea un buzdugan – Wikinger Dolch se numeşte – cu 27 de euro.

Din cînd în cînd, în cămăruţa aceea plină de kitschuri, intră cîte un turist, uite chiar acu' intră un japonez cu aparat de filmat agăţat de tricoul lui cel corect, de ins cinstit şi respectuos, care îşi petrece disciplinat vacanţa după un pogram alcătuit de instanţe superioare în care, iată, un punct anume îi pretinde să se uite la toate prostioarele astea, ceea ce el chiar şi face: se zgîieşte la vitrine şi la rafturile din *boutique*.

▲

Centrul de cercetare "Fundamentele Modernităţii Europene" al Universităţii din Bucureşti,
Universitatea de Vest "Vasile Goldiş",
Asociaţia Română a Cercetătorilor Francofoni în Ştiinţe Umane
şi Colegiul Noua Europă anunţă

Şcoala de vară internaţională
Souls, Clocks, Atoms and Forces: Competing Models of Individuals in Early Modern Thought

Sponsori: Connex | Ambasada Franţei | Consiliul judeţean Arad

Şcoala, cu un caracter interdisciplinar, va privi aspecte ale fundamentelor modernităţii europene în secolele XVI-XVIII, şi se va desfăşura la Castelul Macea (jud. Arad) între 30 august şi 14 septembrie 2003, în limbile franceză şi engleză.

Site-ul Internet **http://relis.uvvg.ro/FME** cuprinde programul şcolii, precum şi formularele de candidatură, care vor fi expediate prin poştă la adresa Ciprian Tudor, C.P 19, Of. poştal 63, Bucureşti, până la data de 15 iulie 2003.

Vor ţine cursuri, conferinţe şi ateliere: Vlad Alexandrescu (Bucureşti), Roger Ariew (Blacksburg), Katherine BRADING (Oxford), Vincent Carraud (Caen), Cătălin Avramescu (Viena), Daniel Garber (Princeton), Dana Jalobeanu (Arad), Brînduşa Palade, (Bucureşti), Horia-Roman Patapievici (Bucureşti), Ioan Pânzaru (Bucureşti).

Şcoala se adresează absolvenţilor, cercetătorilor şi cadrelor didactice universitare cu interese de cercetare legate de naşterea gândirii moderne, precum şi studenţilor din anii terminali cu rezultate deosebite.

Alte informaţii pot fi obţinute scriind la adresa:
djalobeanu@uvvg.ro.

CONNEX viitorul sună bine

Texte şi opinii de: *Brîndușa ARMANCA (profesor univ., Facultatea de Jurnalism, Timişoara) ● Ioana AVĂDANI (director executiv, Centrul pentru Jurnalism Independent) ● Gabriel GIURGIU (jurnalist, TVR) ● Yves-Claude LLORCA (secretar general al Sindicatului Naţional al Jurnaliştilor din Franţa, director Agence France Press pentru România) ● Răzvan MARTIN (coordonator de programe, Agenţia pentru Monitorizarea Presei /* Academia Caţavencu*) ● Răsvan POPESCU (membru CNA) ● Andrei POSTELNICU (jurnalist,* Financial Times*) ● Emanuel TÂNJALĂ (fotograf)*

Cristian Ghinea: *Cred ca ar trebui să explicăm oamenilor cum am ajuns să facem acest număr. Eu vroiam un număr despre libertatea presei în România, despre „răii" care o ameninţă pe ea, săraca. Tu ai propus un număr despre responsabilitatea presei, sau mai bine spus despre iresponsabilitatea ei. Redacţia a hotărît să le facem împreună, şi cum redacţia are mereu dreptate, iată-ne colegi de responsabilitate şi de „Argument". Oricum, e mai bine pentru mine, eu sînt redactorul bun care apără presa, tu eşti cel rău care vrea să o responsabilizeze. Ce ai, domnule, cu presa?*

Matei Martin: *Libertatea presei cîştigată după '89 nu este un succes în sine, ci doar punctul de plecare pentru o presă profesionistă; presa profesionistă înseamnă: ● informează cu exactitate şi obiectivitate despre ceea ce se întîmplă; ● reacţionează atunci cînd drepturile şi libertăţile sînt ameninţate; ● nu se supune nici unei forme de cenzură sau influenţelor de orice natură. Responsabilitatea este cuvîntul la care mă gîndesc imediat ce vine vorba despre libertatea presei!*

C.G.: *Tocmai m-am întors din Republica Moldova, unde există două ziare de limba româna (pe care le-am găsit eu), unul al puterii şi altul al opoziţiei, de cîte patru pagini fiecare. Cînd vezi aşa ceva, îţi dai seama cît s-a schimbat presa din România, inclusiv ca profesionalizare. Depinde deci cu ce compari:* Libertatea *cu* New York Times*? Hai să comparăm cu tabloidele de la ei. Dar asta este problema acum, cînd pe televiziuni se vede doar guvernul, presa locală este asaltată şi apar o grămadă de gazete de bruiaj, care nu se ştie din ce trăiesc? Cînd Agathon ameninţă un ziar că nu îi mai dă publicitate de la minister, de parcă erau banii lui aduşi de acasă. Şi după toată această poveste nu numai că nu se retrage spăşit la mănăstire, dar este avansat responsabil pentru relaţiile cu presa al PSD, pentru că se pare că este eficient. Uite că m-am enervat.*

Argument

M.M.: *Problema despre care vorbeşti ţine tot de etica profesională. Există – în completarea cazurilor tale – ziare care exercită presiuni puternice asupra marilor firme să cumpere spaţiu de reclamă. Aceste presiuni merg uneori chiar pînă la publicarea unor articole negative despre firma respectivă, care este „obligată" să-şi refacă imaginea investind în publicitate. Astfel de practici nu pot fi îngrădite prin reglementări juridice, dar ar putea fi „penalizate", blamate şi descurajate prin intermediul unor mecanisme de autoreglementare constituite chiar din ziarişti şi patroni ai presei. Etica şi responsabilitatea trebuie apărate pentru a putea avea suficiente argumente de a apăra libertatea presei.*

C.G.: *Că frumos le zici! Adică tu susţii că Nicolae Mischie şi Marian Oprişan ar dori să lase ziarele în pace, ar dori o presă independentă şi critică, dar nu pot săracii oameni pentru că presa nu este profesionistă, nu îi critică argumentat. Eu nu susţin să nu se profesionalizeze, dar revin la exemplul cu Moldova şi la senzaţia pe care am avut-o, că este altă lume, altă presă. Dar uite, de exemplu, Media Sustainability Index (studiu făcut de IREX) remarcă faptul că, faţă de 2001, în 2002 presa din România a crescut la capitolul profesionalism (s-a schimbat ceva în modul de atribuire a publicităţii, după ce a apărut un studiu serios de audienţă), în schimb a scăzut media României la capitolul „pluralityˮ. Adică profesional se îmbunătăţeşte, dar se aud mai puţine voci. Or, cred că principala cauză pentru care presa nu poate depăşi un anumit prag de profesionalism (pe care văd că noi doi îl cunoaştem, deşi nu ştiu exact ce ar trebui să facă dacă mă întrebi concret) este faptul că presa nu este lăsată să fie liberă. Există publicaţii care apar doar ca o anexă a altor afaceri sau pentru a lăuda un anumit partid. Din păcate cam aceasta este situaţia cu majoritatea ziarelor locale. Cînd reţeaua* Monitorul *nu s-a mai putut susţine, a fost fragmentată şi cumpărată pe bucăţele de afacerişti-politicieni. Dar şi la nivel central au apărut multe titluri-fantomă, se pare că este rentabil, dacă şi Marin Vanghelie îşi permite să aibă ziar. Oricum, aici discuţia este inutilă, şi despre libertate şi despre responsabilitate. Aceasta nu este presă, punct. Trebuie apărată presa care merită, eu nu înţeleg de unde găsim atîtea resurse de sictir, şi mă uit şi peste articolele primite la număr. Avem o piaţă pentru a scoate ziare de nivel* Washington Post*, ca sa nu mai fac reclamă atît la NYT? Avem un trecut şi o experienţă? Profesionalismul şi responsabilitatea nu se pot institui prin legi. Dar apărarea libertăţii de exprimare ţine de legi şi de voinţa politică. Părerea mea!*

M.M.: *Desigur că nu avem încă o piaţă a presei aşa cum există în Europa occidentală sau în SUA. Dar nici nu o să apară în absenţa preocupării pentru adevăr. Şi mai ales dacă jurnaliştii nu au conştiinţa că meseria lor este una care formează conştiinţe.*

Declaraţia finală a conferinţei „Defăimarea în Sud-Estul Europei"

– organizată de Article 19, Comitetul Helsinki/România şi Centrul pentru Jurnalism Independent –

Noi, participanţii la conferinţa asupra „Defăimării în Sud-Estul Europei", organizată de ARTICLE 19, Centrul pentru Jurnalism Independent şi Comitetul Helsinki din România în urma întîlnirii din 27-28 iunie 2003 din Bucureşti;

Reamintim şi reafirmăm:

Concluziile Conferinţei Regionale asupra Defăimării şi Libertăţii de Exprimare, organizată de Consiliul Europei în perioada 17-18 octombrie 2002, în special pe cea care prevede că:

– în cazul defăimării şi insultei, trebuie încurajate alternativele la procesele în justiţie, precum medierea conflictului sau publicarea unei scuze, a unei rectificări sau a unei replici, pentru a reduce numărul proceselor intentate pe astfel de baze. În cazul în care aceste alternative sînt obţinute, nu trebuie să mai existe posibilitatea de a se recurge la un proces în instanţă, la hotărîrile judecătoreşti.

Salutăm:

Paşii pozitivi făcuţi de guvernul român, în colaborare cu societatea civilă, pentru amendarea reglementărilor referitoare la insultă şi calomnie din Codul Penal, în special:

● eliminarea insultei ca delict din Codul Penal (Art. 205 din actualul Cod Penal);

● eliminarea pedepsei cu închisoarea pentru calomnie (Art. 206 din actualul Cod Penal);

● înlăturarea „ofensei adusă naţiunii", „semnelor şi simbolurilor României şi autorităţilor române", precum şi a „ofensei la adresa simbolurilor unui stat străin" (Art. 238 al actualului Cod Penal).

Recomandăm ca:

Autorităţile române să ia în considerare modificarea suplimentară a *actualului* Cod Penal şi eliminarea unor reglementări propuse în proiectul de Cod Penal, pentru a obţine o aliniere perfectă cu standardele internaţionale, aşa cum au fost stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului:

● înlăturarea delictului de calomnie atît în cazul persoanelor fizice cît şi în cazul persoanelor juridice din actualul Cod Penal (Art. 206);

● înlăturarea delictului de răspîndire de informaţii sau ştiri false din Codul Penal, deoarece aceasta exercită un efect inacceptabil de constrîngere asupra libertăţii de exprimare (Art. 273 al proiectului de Cod Penal);

● înlăturarea referirii la „secretul de serviciu" din Art. 285 al proiectului de Cod Penal, deoarece nu are nici o legătură cu scopul legitim de protejare a siguranţei naţionale;

● înlăturarea delictului de „ultraj prin ameninţarea oficialilor publici" deoarece implică o mai mare protejare a oficialilor publici decît a cetăţenilor obişnuiţi.

Guvernele din ţările sud-est europene:

● să procedeze la eliminarea reglementărilor penale cu privire la defăimare şi înlocuirea lor, acolo unde este necesar, cu reglementări civile corespunzătoare;

● să elimine pedepsele cu închisoarea sau cu amenzi grele pentru defăimare;

● să elimine delictele de defăimare a statului, a simbolurilor şi emblemelor sale;

● să elaboreze legi noi referitoare la defăimare în cadrul unui proces consultativ larg care să implice societata civilă;

● să se abţină de la a abuza de legi referitoare la defăimare pentru înăbuşirea articolelor critice şi a dezbaterilor publice.

Această din urmă recomandare vizează în special politicienii şi oficialii din Albania, unde ameninţarea ca ziariştii să fie daţi în judecată pentru defăimare este tot mai des folosită de politicieni pentru a suprima articolele critice.

Toţi jurnaliştii şi profesioniştii media din ţările sud-est europene:

● să introducă şi/sau să implementeze codurile etice ale jurnaliştilor deja existente ;

● să dezvolte organisme de auto-reglementare independente şi autonome în cadrul unui proces transparent şi consultativ care să permită o abordare diversă din partea diferitelor asociaţii de jurnalişti;

● să popularizeze cît mai larg codurile etice după care se conduc.

Sistemele juridice din ţările sud-est europene:

● să implementeze şi să pună în aplicare principiile şi precedentele stabilite de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului şi de către alte convenţii internaţionale, aşa cum s-a specificat în recomandarea către guverne;

● să ofere condiţii de pregătire în ceea ce priveşte implicaţiile obligaţiilor internaţionale în domeniul drepturilor omului în ţara respectivă şi să se asigure că textele traduse ale jurisprudenţei Curţii Europene sînt puse la dispoziţia publicului larg;

● să asigure accesul la sentinţele justiţiei pentru a îmbunătăţi transparenţa judiciară şi pentru a întări astfel protecţia împotriva corupţiei;

● să popularizeze sentinţele civile referitoare la defăimare, pentru a spori conştiinţa eficacităţii lor ca remediu al defăimării penale.

ONG-urile din ţările sud-europene:

● să facă lobby pentru reforma legală de decriminalizare a defăimării;

● să sensibilizeze conştiinţa publică asupra reglementărilor care oferă reparaţii pentru protecţia reputaţiei, altele decît cele care recurg la procedura penală;

● să facă lobby pe lîngă Curtea Supremă pentru ca aceasta să formuleze recomandări referitoare la aplicarea jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului;

● să ofere pregătire avocaţilor de presă, judecătorilor şi jurnaliştilor în conformitate cu standardele internaţionale referitoare la legislaţia în domeniul defăimării;

● să ofere pregătire jurnaliştilor cu privire la etica profesională şi la cum să scrie articole critice fără riscul de a fi daţi în judecată.

Bucureşti, 28 iunie 2003

(Conferinţa a fost finanţată de Ministerul de Afaceri Externe al Germaniei în cadrul Pactului de Stabilitate)

▲

Yves-Claude LLORCA

Drepturile şi libertăţile ziaristului

– un echilibru instabil în România –

Mă aflu deja de nouă luni în România, o ţară pe care o descopăr cu din ce în ce mai mare plăcere, cu tot ce e bine şi e rău. La Iaşi, la Timişoara sau la Bucureşti, atunci cînd m-am întîlnit cu ziarişti tineri sau mai puţin tineri, am putut descoperi ce e bine şi ce e rău cu jurnalismul din România; e o experienţă preţioasă şi complementară relaţiilor profesionale cu şefii marilor instituţii de presă de la Bucureşti. Ca şi în Franţa, în Peru sau în Spania – unde am lucrat ca ziarist – şi în România există ziarişti buni şi răi –, dar mai ales există nevoia de conciliere a individualului cu colectivul.

O profesie slab organizată

Am fost surprins de o particularitate românească. Ziariştii români sînt reprezentaţi de Clubul Român de Presă – organizaţie a patronilor de presă afiliaţi la Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor (FIJ), care reuneşte în jur de 550.000 de jurnalişti din lumea întreagă. Clubul Român de Presă joacă rolul de interlocutor cu autorităţile publice, deci cu guvernul, pentru a apăra interesele economice ale sectorului. Dar în ceea ce îi priveşte pe ziarişti, dincolo de sindicatele posturilor naţionale de radio şi televiziune, nu există o organizaţie care să apere interesele materiale, etica şi independenţa presei faţă de autorităţi.

În Franţa există o tradiţie a paritarismului, o formă de co-gestiune între patronii de presă şi jurnalişti: Comisia pentru cartea de identitate a jurnaliştilor. Compusă în mod echilibrat din patroni de presă şi jurnalişti aleşi pentru trei ani de către colegii de breaslă din întreaga ţară, această comisie alcătuieşte carta profesională pe baza unor criterii obiective. Astfel, conform codului francez al muncii (aticolul L761-2, pentru precizie), un ziarist trebuie să cîştige „esenţialul veniturilor" din exercitarea profesiei sale. Acest articol ne permite să facem distincţia între jurnalism şi activităţile legate de publicitate, relaţii publice şi moderarea programelor de divertisment.

Totodată, constat că în România nu există reguli efectiv aplicate care fixează salariul minim sau orele de muncă precum şi definirea unor sarcini pentru anumite categorii de persoane angajate în domeniul presei. În Franţa, aceste reglementări fac obiectul unor convenţii naţionale, negociate între patronate şi sindicatele jurnaliştilor, convenţii ce sînt aplicate în toate instituţiile de presă. Astfel, un tînăr posesor de diplomă a unei facultăţi de jurnalistică recunoscute (iarăşi, paritar) are de efectuat un stagiu redus de la doi la un an şi primeşte un salariu superior unui ziarist debutant fără diplomă recunoscută.

O altă diferenţă este voinţa de organizare a ziariştilor francezi în scopul de a menţine vigilenţa în ceea ce priveşte bunele practic profesionale, protecţia vieţii private, dreptul la imagine şi riscurile defăimării, care fac obiectul dispoziţiilor juridice. Astfel, ziaristul francez nu este mai presus de lege şi este nevoit să-şi exercite profesia cu o mai mare responsabilitate profesională şi în spiritul respectului aproapelui.

Protecţia surselor

Dar dacă el nu are dreptul legal la „secretul profesional" precum medicul sau preotul catolic (confesor), tribunalele îi recunosc în schimb dreptul de a-şi proteja sursele. Acest aspect este esenţial pentru libertatea presei în general şi pentru jurnalismul de investigaţie în special – mai ales în cazurile de corupţie din lumea afacerilor sau din politică. Acest drept de protejare a surselor a fost recunoscut de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

În schimb, în România, Agenţia de Monitorizare a Presei şi *Academia Caţavencu*, împreună cu alţi treizeci de colegi de breaslă judecaţi pentru „calomnie" pe baza unui articol din Codul penal a cărui interpretare extensivă ar putea prejudicia libertatea presei, şi-au exprimat pe bună dreptate îngrijorarea faţă de o posibilă derivă judiciară.

În România, ca şi în Franţa, ziariştii trebuie să-şi apere în mod colectiv libera exercitare a profesiei. Ei ar trebui să se organizeze pentru a avea reprezentanţi legitimi, capabili să instaureze un raport de forţe mai echilibrat şi un dialog între patronii de presă şi autorităţile publice. Tot în mod colectiv, breasla jurnaliştilor ar trebui să vegheze la derivele acelor oi rătăcite care, uitînd cu totul de deontologia profesională, se joacă de-a hoţii şi vardiştii cu diverse companii, ameninţîndu-le cu publicarea unor articole negative pentru a obţine publicitate, aşa cum am descoperit recent la Bucureşti.

Pretutindeni în lume, dacă jurnaliştii nu reuşesc să-şi creeze nişte mijloace colective de apărare a intereselor materiale şi morale, ei riscă să determine puterea politică să prevadă dispoziţii legale de reglementare, ceea ce ar putea îngrădi libertatea presei de care cu toţii avem nevoie.

traducere de Matei MARTIN

Emanuel TÂNJALĂ

Libertatea urîtului

Îmi este greu să înţeleg de ce o presă care a supravieţuit îngrădită într-o perioadă atît de lungă, în loc să profite de libertatea pe care şi-a dobîndit-o după revoluţia din '89 îşi bate joc de multe ori de această ofertă. Nu ştiu cîţi dintre cititori îşi pot da seama că multe publicaţii româneşti sînt conduse de foşti lucrători în presa comunistă, deveniţi patroni capitalişti, cu pretenţii că ar înţelege o presă modernă, dar cu rezultate fără notă de trecere. În România anilor '92-'93, au făcut vîlvă ziare şi reviste care ne-au adus pe tarabe o presă de model turcesc, avînd pe coperţi fotografii mari şi multe, fără legătură cu conţinutul articolelor din interior şi care au popularizat prostul gust, infestînd presa cu imagini deşănţate. Pentru mine, care am lucrat mulţi ani în presa comunistă şi care de multe ori am fost cenzurat la revista *Flacăra* cînd am vrut să arăt imagini adevărate despre acea perioadă, rămîne curios de ce astăzi nu se profită de avantajul libertăţii. Majoritatea directorilor de publicaţii preferă subiecte de la marginea societăţii, fotografii pe care parcă le revezi la nesfîrşit, cu copii care dorm prin canale, cerşetori de meserie, politicieni prinşi cu mîţa în sac profitînd de un sistem corupt, aşazise VIP-uri catalogate de incompetenţi, zeci de imagini care nu-şi justifică prezenţa în pagină. Din punctul meu de vedere, perioada de adaptare a trecut demult. Mi-ar plăcea să văd abordate în presa română subiecte existente în viaţa cotidiană, pe care oamenii trebuie să le cunoască, cum ar fi: o învăţătoare care merge 7 km pe jos pînă la şcoală unde predă numai celor trei elevi din sat, un poliţist englez acum la pensie care a ales să trăiască într-un sat din Vrancea ca un fermier retras, un fost învăţător de ţară trecut prin puşcăriile comuniste, suferind umilinţe şi torturi de neînchipuit, ajuns acum la 92 de ani şi dorind să-şi publice memoriile, dispariţia unor linii de mocăniţa în micile paradisuri din interiorul ţării ş.a. Mă împotrivesc cu vehemenţă motivaţiei multor făcători de presă ca oferă exact ceea ce îşi doreşte cititorul român. În ciuda aparentei diversităţi, presa românească are un unghi îngust de abordare, care nu îi dă posibilitatea cititorului să aleagă. Această tendinţă vizibilă a presei româneşti de aplecare asupra subiectelor indecente, permanenta odă închinată urîtului riscă să strice opţiunea celor care cumpără ziarul, dînd naştere unui nou fel de manipulare.

Am ajuns la momentul în care nu mai există cenzura politică, dar libertatea rămîne îngrădită, de data aceasta din cauza lipsei de profesionalism a celor care decid în presa română. Cîţi dintre directorii de presă au angajaţi fotoeditori, directori de fotografie sau art-directori, pentru a face o selecţie profesionistă şi corectă a fotografiilor care trebuie să ilustreze articolele? În presa din ţările occidentale, pe care majoritatea creatorilor de publicaţii de la noi încearcă să o imite, nu există ziar sau revistă să nu aibă aceste trei poziţii importante în grupul redacţional. Prin desele mele deplasări în ţară, întîlnesc tot mai mulţi oameni care se plîng de penuria de informaţii folositoare din ziare sau care au ajuns să refuze presa română, din cauza saturaţiei faţă de fotografiile care împing spre vulgaritate şi agresivitate. Fotografia ar trebui să fie

În ciuda aparentei diversităţi, presa românească are un unghi îngust de abordare...

un act pozitiv. Profitînd de libertatea presei, cititorul ar trebui să observe în cotidiane o expunere coerentă şi estetică a imaginilor pe care el nu are posibilitatea sau capacitatea de a le vedea. Cu toate acestea, cenzura comunistă a dispărut, lăsînd locul unei libertăţi a urîtului, a grotescului, a mizeriei.

Pentru mine, libertatea presei înseamnă scoaterea la lumină, prin intermediul fotografiei, a lucrurilor frumoase, evitarea negativismului şi a mohorîtului, încercarea de a lupta pentru ca oamenii de aici să devină normali. Pentru că nu este normal, spre exemplu, ca într-o ţară un om de presă să se plîngă de sărăcie şi să scoată o revistă de zeci de mii de lei, pe coperta căreia apare un bărbat în pielea goală, care-şi acoperă părţile intime cu un clop maramureşean! De asemenea, nu e normal ca într-o perioadă în care se vehiculează obsedant ideea de „imagine a României în exterior" să iasă pe piaţă cu tam-tam un album de fotografie în care românii sînt prezentaţi în posturile cele mai dezavantajoase. Într-o ţară civilizată, autorul acelui album ar fi fost dat în judecată, pentru sume fabuloase, de multe dintre personajele publicate, cărora sîntem siguri că nu le-a cerut permisiunea de a-i folosi drept bufoni în folosul propriu. Soţia fostului ambasador al SUA la Bucureşti, doamna Sheila Rosapepe, a rămas consternată după primirea respectivului album la sfîrşitul unei emisiuni televizate. Mi-a mărturisit într-o zi că nu înţelege dacă a fost o ironie din partea realizatorilor, atîta timp cît rolul domniei sale este acela de a susţine ţara noastră pentru intrarea în NATO şi Uniunea Europeană.

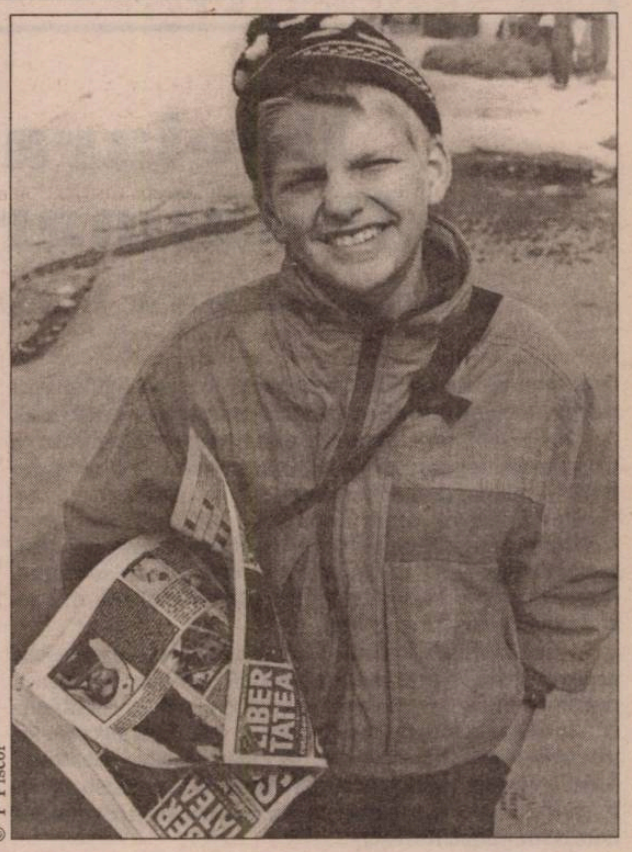

© P Piscoi

Sînt convins că o mînă de tineri ziarişti cu talent şi profesionalism vor profita într-o bună zi de libertatea presei şi vor conştientiza că România este în acest moment unul dintre cele mai prolifice locuri din punctul de vedere al subiectelor existente. Mă gîndesc, de exemplu, la Roşia Montană, acolo unde nişte minţi inconştiente au dat linie verde unei exploatări necontrolate a aurului. Foarte puţini reporteri şi doar cîţiva fotografi s-au încumetat să vadă ce se întîmplă la faţa locului, să arate casele şi bisericile care fac parte din patrimoniul naţional şi care au fost puse pe lista neagră. Ajungem să ne întrebăm dacă jurnaliştii români îşi cunosc responsabilităţile, dacă ştiu care le este misiunea, care subiecte sînt de importanţă şi care trebuie ignorate. A umple paginile cu femei goale, cu scuza că aşa se vinde ziarul, mi se pare o gogoriţă. Oare cititorii români nu sînt interesaţi să afle cum îşi duc viaţa oamenii de la satele de graniţă sau care este adevărata istorie, pe care o păstrează sute de personaje ajunse la vîrste înaintate? Cu ştiri desuete şi frivole, presa nu poate fi niciodată un semnal de alarmă şi atunci libertatea nu îi foloseşte la nimic. ▲

Ioana AVĂDANI

Piramida media

Ia să încercăm să vedem ce ne spune înţelepciunea populară despre puterea cuvîntului şi cumpătarea în a o folosi: vorba dulce mult aduce, cuvîntul e de argint, dar tăcerea e de aur, dacă tăceai – filozof rămîneai, gura bate...

Mesajul subliminal – mai bine taci şi-ţi vezi de ale tale – este uşor de citit. Ce te faci însă cînd „ale tale" presupun răspîndirea de cuvinte la tot poporul, cînd din argintul vorbei îţi scoţi arginţii pentru traiul de zi cu zi, ca – presar?

Dacă ceva ar trebui să-l apese pe jurnalist – dincolo de litera (aspră) a legii, de mofturile şi umorile patronului şi de sprînceana încruntată profilactic a vătafului (vedeţi, n-am spus baron!) local – apoi responsabilitatea impactului muncii lui ar trebui să-l apese. Faptul că ceea ce spune/scrie el este luat de-a gata, pe nemestecate, de sute, mii, chiar milioane de oameni. Că orice greşeală a sa, omenească în fond, este multplicată public de sute, mii, chiar milioane de ori şi devine referinţa strîmbă.

De la re-lansarea sa post-decembristă, presa română a ocupat un loc de frunte în topul instituţiilor credibile din România – al treielea, după Biserică şi Armată. (De dragul corectitudinii, trebuie să remarcăm că în ultimul sondaj s-a plasat pe locul al patrulea, fiind devansată de – n-o să vă vină să credeţi! – educaţie). Indicele de credibilitate este undeva în jur de 70%, performanţă invidiată de jurnalismul vestic, care de-abia dacă atinge un indice de 30%. Poziţia aceasta a fluctuat destul de puţin, insensibilă la avatarurile presei: apariţia şi instaurarea jurnalismului de tip tabloid, invazia *info-tainment*-ului, intensificarea controlului cercurilor de interese asupra conţinutului editorial, seducţia pro-guvernamentală. Expresii precum „e adevărat, scrie la gazetă" (sau „am văzut la televizor") fac deja parte din arsenalul de argumente irefutabile al oricărei discuţii în contradictoriu.

Ce pune jurnalistul ca să umple această încredere nestrămutată? Aceasta este una dintre marile întrebări ale comunităţii jurnalistice – ca şi a analiştilor fenomenului de media. Calitatea produselor jurnalistice de la noi este departe de ideal – şi, în unele cazuri, este departe chiar de minimele cerinţe ale meseriei. Responsabilităţile sînt şi aici împărţite.

Primul, întotdeauna în linia întîi este jurnalistul. Depinde de el cum găseşte şi cum îmbracă în amănunte ştirea, cît timp îi alocă (din bugetul său de timp profesional) şi cît de adînc îi sapă la rădăcină. Depinde de valorile sale personale cum se raportează la subiecţii materialului său şi cu cîtă delicateţe sau agresivitate îi tratează. Depinde de el ce cuvinte foloseşte şi cît de egal departe se menţine de polii ştirii.

Vine deasupra lui editorul, cel care dă viză materialului. Cel care are puterea de a schimba materialul fără dreptul de intervenţie al autorului. Cel care îi poate corecta (sau nu) greşelile neştiinţei, cel care îl ajută (sau nu) să nu le mai repete. Cel care are grijă (sau nu) ca pagina sau jurnalul să aibă acelaşi ton şi să cînte în aceeaşi gamă. Păstrătorul standardelor, oricare ar fi acelea.

În vîrful piramidei stă redactorul-şef, cel care dă indicaţiile strategice şi arată calea de urmat. De el depinde filozofia întregului produs jurnalistic, agresivitatea lui (frumoasă sau băloasă), sănătatea şi reproductibilitatea lui.

În spatele acestor profesionişti stă, de cele mai multe ori, mînuitorul de bani – căci majoritatea operaţiunilor media din România nu sînt profitabile şi au nevoie de un sprijin financiar exterior. Şi mînuitorul de bani are partea lui de influenţă asupra conţinutului editorial. Sînt banii mei, fac ce vreau cu ei este o frază perfect legitimă. Doar că în domeniul media acest orice este – sau ar trebui să fie – amendat de legile proprii ale presei, în care obiectivitatea şi credibilitatea sînt cuvinte cheie.

Care dintre aceste niveluri poartă povara responsabilităţii? Care dintre ele trebuie arătat cu degetul în cazul în care calitatea produsului jurnalistic nu satisface încrederea de care se bucură?

Răspunsul holistic este evident: fiecare în parte şi toate împreună. Mai simplu de spus decît de făcut, atunci cînd între mînuitorul de bani şi jurnalist zace un strat gros de ignoranţă şi dispreţ. Atîta timp cît jurnalistul este văzut mai degrabă ca o piesă de schimb, ca un produs de unică (sau limitată) folosinţă, şi nu ca un bun al afacerii, ca un (scuzaţi expresia) capital de valoare. Atîta timp cît jurnalistul însuşi se vede ca un simplu slujbaş, pus acolo să urmeze indicaţiile şi să primească ordine. Atîta timp cît editorul preferă să lucreze cu ziarişti tineri – a se citi lipsiţi de experienţă, fără conştiinţa propriei valori, uşor de manipulat şi uşor de ţinut în frîu.

Ce-i de făcut? Multe şi în mult timp. Mînuitorul de bani trebuie să înţeleagă că presa trăieşte din credibilitate şi că un sac de bani poate face un ziar, dar un sac de bani, pus pe masă, nu este un ziar. Editorul trebuie să înţeleagă că el este păstrătorul standardelor, că lui îi vine delicata, chirurgicala sarcină de a media între standarde şi creativitate, între „vocea redacţiei" şi personalitatea jurnalistului. Iar jurnalistul, el trebuie să înţeleagă că „etica" nu este doar o materie de şcoală, ci o opţiune în primul rînd personală, individuală. Că aderarea în comun la un set de principii profesionale dă acestora şi mai multă forţă, şi mai multă vizibilitate. Că „legea breslei" trebuie să fie la fel de tare ca legea statului, dacă vrem să nu fie înlocuită de aceasta. Şi că responsabilitatea, ca şi frumuseţea, e în ochiul celui care priveşte. ▲

Răzvan MARTIN

Libertatea de expresie şi adversarii săi

Libertatea de expresie se aseamănă într-un fel cu mult hulita corupţie, doar că cei care „o scot afară şi o întorc înăuntru" sînt, de data aceasta, nu ziariştii ci chiar politicienii. „O scot afară" frumos ambalată, să vadă Europa ce democraţie tînără şi frumoasă avem. Din păcate, în ţară, tînăra noastră democraţie este violată în ce are ea mai scump: libertatea de expresie, iar violatorii sînt, în cele mai multe cazuri, politicienii. Noi nu vrem însă să-i împuşcăm pe stadioane, ci doar să vă prezentăm pe scurt cum este „întoarsă înăuntru" libertatea de expresie...

Conform raportului pe anul 2002 al Agenţiei de Monitorizare a Presei – *Academia Caţavencu*, situaţia libertăţii de exprimare în România s-a înrăutăţit în ultimii trei ani. Raportul precizează că „fenomenul cu efectele negative cele mai ample este limitarea accesului la informaţia difuzată de televiziuni. Agresiunile cele mai grave ca intensitate sînt cele care s-au declanşat împotriva presei locale. În cîteva judeţe, lideri politici, şefi ai administraţiei locale asociaţi cu oameni de afaceri exercită presiuni barbare împotriva puţinelor publicaţii care îndrăznesc să difuzeze mesaje critice la adresa lor".

Vom încerca să vă prezentăm pe scurt principalele metode de hărţuire a jurnaliştilor, exemplificînd cu ajutorul unor cazuri concrete. Instrumentul cel mai des utilizat este procesul. Articolele 205 şi 206 Cod Penal, privind insulta şi calomnia, oferă celor deranjaţi de prea multă libertate de exprimare posibilitatea de a o „întoarce înăuntru" un pic. Evident, cei care îl folosesc cu preponderenţă sînt reprezentanţii autorităţilor sau politicienii. Vom menţiona cîteva cazuri. Dan Bălăşescu, redactor-şef adjunct al cotidianului *Gazeta de Sud*, a fost condamnat prin hotărîre definitivă, într-un proces penal pornit de la plîngerea prefectului de Olt, Marin Diaconescu, la 7.000.000 de lei amendă penală pentru calomnie şi insultă. În plus, prefectul a solicitat în faţa instanţei daune morale de 100.000.000 de lei ziaristului, în solidar cu partea responsabilă, S.C. Media Sud Europa SA, iar prin exces de zel, judecătorii olteni i-au obligat la plată a 600.000.000 de lei despăgubiri morale.

Pe locul doi în clasamentul daunelor morale de plată se află Lia Lucia Epure, director al publicaţiilor *Ziua de Vest* şi *Focus Vest* din Timişoara, împreună cu redactorul Mariana Dineica. Ziaristele au fost condamnate de către Judecătoria Sînnicolau Mare, la plata unei amenzi penale de cîte 5 milioane de lei şi plata în solidar cu ziarul a 500 de milioane de lei daune morale, în urma unui proces în care reclamant este senatorul PSD Viorel Matei. Jurnaliştii timişoreni au publicat, în urmă cu un an, în *Focus Vest* şi *Academia Caţavencu*, o anchetă despre afacerile senatorului Matei. Iniţial, Matei a solicitat despăgubiri în valoare de 2,7 miliarde de lei. Există însă şi situaţii cînd chiar jurnaliştii apelează la instanţă pentru rezolvarea unor conflicte. Menţionăm cazul Cristoiu *vs* Mititelu. Jurnalistul postului BBC îl acuză pe Cristoiu de rea credinţă, de publicare cu bună ştiinţă a unor afirmaţii false, cu scopul discreditării sale şi a postului BBC, formulîndu-şi plîngerea pe baza afirmaţiilor apărute în două articole: „Christian Mititelu, denunţat ca securist", semnat Marius Josef şi „Lături electorale", semnat Ion Cristoiu. Christian Mititelu solicită daune morale de 500 milioane lei, daune acordate deja de prima instanţă de judecată.

Articolele 205 şi 206 Cod Penal au adepţi şi printre intelectuali de marcă. Menţionăm aici cazul Andrei Pleşu *vs* Gabriel Andreescu. Pentru afirmaţia: *„Avem un singur caz despre care pot spune că am o bănuială* (existenţa unor probleme la dosar, n.n.) *cred că avem dreptul să ne exprimăm bănuielile, iar persoana pe care o am în minte este dl. Andrei Pleşu."*, Gabriel Andreescu a fost condamnat la o amendă penală de 5 milioane de lei şi obligat la plata sumei de 50 milioane de lei despăgubiri civile. Evident, am menţionat acest caz pentru a verifica dacă există presiuni sau cenzură la revista *Dilema*. *(N.red.:* Ne-aţi făcut curioşi: există?...)

Există însă metode şi mai grave de violare a libertăţii de expresie. S-au înregistrat recent mai multe situaţii în care jurnaliştii au fost cenzuraţi de către conducerile redacţiilor în care lucrează în urma unor presiuni venite din partea autorităţilor centrale şi locale sau a unor oameni de afaceri locali. Cazul cel mai cunoscut este al celor trei demisionari de la postul Radio Europa FM, Rodica Culcer, Cosmin Prelipceanu, Nadina Forga, persoane cu atribuţiuni de conducere în departamentul de ştiri. Aceştia şi-au prezentat demisiile în semn de protest împotriva presiunilor exercitate asupra corpului editorial pentru a manipula politic programele de informaţii.

La postul public de televiziune din Timişoara o altă realizatoare de emisiuni, Brîndușa Armanca, a fost cenzurată de conducerea postului ca urmare a intervenţiei unor oameni de afaceri locali. Aceştia erau nemulţumiţi de faptul că realizatoarea a citat în cadrul unei emisiuni un ziar local care vorbea despre scandalurile de corupţie în care respectivii oameni de afaceri ar fi fost implicaţi.

O ziaristă din Tîrgu-Jiu, Gabriela Mladin, şi-a dat demisia de la postul local de televiziune RCS după ce emisiunea pe care o realiza a fost întreruptă de redactor-şef. Ediţia din data de 20 martie a emisiunii „În căutarea adevărului" avea drept temă un scandal în care este implicat preşedintele Consiliului Judeţean local, Nicolae Mischie (preşedinte şi al filialei locale a partidului de guvernămînt). La scurt timp după începerea emisiunii, redactorul-şef a sunat în regia de emisie şi a cerut întreruperea emisiunii (fără a avertiza realizatorul). Regia de emisie a afişat mai întîi, după cum a cerut redactorul-şef, anunţul „Defecţiune tehnică" după care a reluat transmisia cu un program de muzică populară. Gabrielei Mladin i s-a comunicat de către conducere că noua politică a postului nu mai permite transmiterea de informaţii defăimătoare la adresa autorităţilor locale, chiar dacă acestea sînt susţinute din surse oficiale.

La nivel local, presa este supusă adeseori intimidărilor venite din partea autorităţilor sau ale oamenilor de afaceri din zonă. Mai multe publicaţii din Judeţul Gorj, *Adevărul de Gorj, Informaţia Gorjului, Gorjeanul, Impact în Gorj, Opinia, Timpul şi Obiectiv gorjean* au fost vizitate în zilele de 27 şi 28 februarie 2003 de comisari ai Gărzii Financiare şi de inspectori ai Direcţiei de Finanţe Gorj. Controalele veneau la două zile după ce preşedintele Consiliului Judeţean, Nicolae Mischie, declarase într-o conferinţă de presă că „anumiţi agenţi economici finanţează presa locală pentru a denigra PSD-ul şi pe mine" şi că ar trebui „să se ia măsuri". Şi s-au luat...

La Fundulea, şapte consilieri locali PSD şi PRM, mai puţin familiarizaţi cu Constituţia României, au propus interzicerea ziarului local *Gazeta de Fundulea* care publicase o serie de articole referitoare la activitatea lor de consilieri. Conform actului înaintat spre dezbatere şi vot, „se aprobă suspendarea apariţiei ziarului *Gazeta de Fundulea* începînd cu data de 1 mai 2003, înştiinţarea Poliţiei Fundulea în vederea suspendării vînzării ziarului la chioşcul de ziare". Ca o pedeapsă suplimentară, cei şapte au dorit ca „primarul oraşului să asigure ducerea la îndeplinire a hotărîrii", iar „secretarul împreună cu consilierul juridic să cheme în judecată editorul ziarului pentru comunicare de informaţii false privind hotărîrile adoptate de consiliul local şi a denigrării consilierilor". *No comment.*

Există însă şi un licăr de speranţă. Ultima variantă a noului proiect de Cod Penal elimină complet articolul referitor la insultă. Calomnia este însă menţinută ca infracţiune, dar nu se mai sancţionează cu închisoarea. Rămîne problema atitudinii magistraţilor în cazul proceselor ce au ca parte vătămată reprezentanţi ai autorităţilor pentru a evita repetarea unor situaţii ridicole cum este cea în care s-a aflat Cosmin Pigui, jurnalist la săptămînalul *Impact în Gorj*. Printr-o hotărîre definitivă, acesta a fost condamnat penal pentru săvîrşirea infracţiunii de insultă (art. 205 Cod Penal), fiind obligat să plătească 2 milioane de lei amendă penală, precum şi daune morale părţilor vătămate în valoare de 2 milioane lei, în urma plîngerii înaintate de primarul localităţii Pestişani, Dumitru Tabacu, şi de soţia acestuia, Angela Tabacu. Cazul este de semnalat în special pentru replica imparţială a judecătorului către ziaristul inculpat: „Cum ţi-ai permis să scrii aşa ceva despre domnul Primar?!?" ▲

*Recent introdusa taxă radio-TV a născut dispute aprinse. Miza pare a fi acum: merită Radioul şi Televiziunea de stat aceşti bani? Am crezut că este un bun studiu de caz la o temă despre presă. (**C. G.**)*

Gabriel GIURGIU

De arşiţă şi de taxă

„De arşiţă, îmi venea să îmi iau cîmpii!" Expresia m-a făcut să rîd din senin. Eram în plină cîmpie. În mijlocul Bărăganului, pe şosea, la vreo 35 de grade Celsius. Eram într-o Dacie din alea fără aer condiţionat. Cinci radare am detectat, numai între Mangalia şi Constanţa. Am detectat cu ajutorul şoferilor care veneau din sens opus şi care ne semnalizau amabil. Nici vorbă de vreun detector de nu'ş'ce generaţie. Mai greu era să ne detectăm propria viteză. Dacia asta nu avea vitezometru, că era defect şi că „aia de la garaj mă freacă de o săptămînă cu hîrtiile, pînă la urmă mă duc io în tîrg, dau două milioane şi îmi iau un bord nou". Asta era replica lui nea Dorin, şoferul. Eu nu mai aveam replici. Eram deja de cinci ore pe drum şi în mare întîrziere cu scrisul articolului despre „cum-e-cu-taxa TV". Veneam din deplasare, cu maşina TVR-ului. La TVR este emisiunea „Casa Mea", o emisiune de educaţie în materie de amenajări interioare şi arhitectură. Filmasem mizeria construcţiilor noi din 2 Mai. Mă simţeam, de asemenea, mizerabil.

Aproximativ o lună a durat, pe Freeex (cine nu ştie ce este, să afle), un soi de polemică pe seama taxei radio-TV. Un soi de polemică, pentru că, a fi aproximativ singuratic în faţa a circa 30-40 de colegi de breaslă furioşi, a semănat mai mult a masochism decît a conversaţie. Pînă la urmă, au ieşit cîteva reproşuri-tip, cu contra-argumentele lor tip. Le înşir după cum îmi vin în minte (încă afectată de trauma traversării Bărăganului la peste 35 de grade), urmate apoi de contra-argumentele de serviciu.

Primul: „nu vreau să plătesc un serviciu pe care nu îl am la îndemînă pentru că nu am televizor (sau radio)". Cel mai tare, cel mai greu de răspuns. Primul contra-argument: TVR încasează şi bani de la buget (vezi reproşul următor), carevasazică alimentat din banii tuturor contribuabililor, indiferent dacă au sau nu un receptor în casă. Cu alte cuvinte, cam tot aia ar fi. Există o diferenţă: acum ştii că dai banii pentru TVR, nu pentru bugetul care dă, cît dă, cînd dă, pe ce dă etc. O legare a contribuabilului de serviciul public, în mod direct, fără evitabila intermediere a statului. Al doilea contra-argument: cine credeţi că ştie, în România, cine are sau cine nu are televizor sau radio? Nu există nici o bază de date, nici o soluţie de recensămînt pentru aparatele existente sau pentru cele care vor fi, în viitor, vîndute. Chestiunea cu intratul peste om în casă, la control, este de-a dreptul ridicolă. Proprietatea nu poate fi percheziţionată fără mandat.

Al doilea: „televiziunea publică ia bani şi de la buget şi din taxă şi din publicitate". Da, deocamdată, adevărat. Intenţia este ca, pînă într-un an, TVR să renunţe la toate sumele de la bugetul statului. „Păi, de ce nu de mîine?" Pentru că, de mîine, nu avem bani din care să trăim. Celebra colectare prin Electrica este mai mult prilej de expresie a nemulţumirii publice, decît strîngere de taxă. Ultimele cifre ziceau că acum strîngem un pricăjit de 40 la sută din pricăjeala pe care o strîngeam cu abonamentul. Cum se ajunge la o colectare decentă prin Electrica, de îndată se renunţă la alocarea bugetară. Deocamdată, dubla intrare de bani publici face parte din capitolul „preţ pentru o restructurare". Adevărul este că argumentul doi face parte mai ales din setul de interese al televiziunilor comerciale, bine mersi promovat de multe voci ale CNA care, vezi Doamne, veghează să nu apară disproporţii între veniturile unei televiziuni (TVR) sau ale alteia (oricare dintre comerciale). Dacă se renunţă la veniturile din publicitate (sistem existent în două ţări europene), şi vocile din CNA şi concurenţa comercială ar fi fericiţi. Inutil de explicat de ce, este la mintea cocoşului. În această situaţie însă, publicul ar trebui să suporte diferenţa de încasări. Astfel, taxa ar urca spre 5 euro pe lună. Ar fi mult prea mult, fără îndoială.

Argumentul trei: „sînt oameni care plătesc tarif social la energie şi taxă la TV". Lista de categorii de persoane scutite face vreo 3 milioane de români. Taxarea din prima lună s-a făcut mai mult decît penibil. De aceea au apărut ca plătitori de taxe radio-TV şi cimitirele şi grajdurile şi tarabagii. Au apărut, pentru că Electrica nu ştia pe cine să scutească. Acum se ştiu categoriile. Din nefericire, nimeni nu avea, centralizat, baze de date cu nume şi adrese ale celor din fiecare categorie în parte (veterani de război, persoane cu venit minim garantat etc.) De abia acum se construiesc tabelele astea, pe baza unor declaraţii pe proprie răspundere şi a unui set minimal de acte. Balamucul va mai dura cîtăva vreme iar returnarea banilor către cei taxaţi fără motiv va dura mai multe luni. Scuzele au fost adresate public, de către TVR. Cît priveşte pe pensionari, aici lucrurile sînt mult mai simple. Sistemul trecut, cu plată la poştă, i-a făcut pe pensionari să fie campionii abonamentului. Practic, poştaşul bătea la uşă, dădea pensia şi reţinea abonamentul. Persoanele active uitau să se ducă pînă la poştă să plătească (să nu fim ipocriţi, cam aşa făceam toţi).

Argumentul patru: „nu plătesc o televiziune publică proastă". Ăsta e argumentul meu preferat. Fie vorba între noi, întreaga presă românească mai are mult pînă la liga mare. Deocamdată, e o presă estică, balcanică, de tranziţie, relativ imatură şi cu prea puţină grijă faţă de detalii şi nuanţe. Apoi, dacă serviciul public de televiziune nu are performanţă (de acord că e departe de a fi perfect), atunci să ne întrebăm de ce plătim din impozite armata română. În fond, a pierdut ambele războaie mondiale. Tot din impozite plătim sistemul sanitar sau transportul public. Ce ne facem? Nici unul, nici celălalt nu sînt nemaipomenit de performante. Aşadar, refuzăm să mai plătim impozite? Interesant exerciţiu care ne duce la alte conversaţiuni, alte argumente, alte polemici în legătură cu statul-furnizor şi cetăţeanul-receptor.

De fapt, dacă stau să trag linie şi să văd cu ce m-am ales din masochistul exerciţiu de pe Freeex, cred că cea mai bună concluzie este că discuţia a fost infinit mai interesantă decît miza ei. În fond, este vorba doar despre un (alt) mod de colectare a unor fonduri pentru un serviciu public. Ce este acela serviciu public în general (de televiziune în special) şi care îi sînt criteriile de performanţă, iată tema viitorului apropiat. Ca ziarist în televiziunea publică, sper din suflet că acest viitor să fie, musai, cît mai apropiat. Să nu uit: mai era vorba şi despre scăderea gradului de dependenţă editorială faţă de decizia guvernamentală. Am depăşit spaţiul articolului. Altă dată, OK?

Două ore mai tîrziu, încercam să mă spăl cu ceva apă rece. Nu era. Nici rece, nici caldă. Eram în sediul TVR şi, ca întotdeauna cînd creşte consumul, rămînem fără apă. Patru ore mai tîrziu, dăm să plecăm spre casă. Inutil. Rămăsesem fără baterie la maşină, pe motiv de un contact care, din cauza căldurii, se topise. Iau „curent" de la o altă Dacie de prin curte şi ajung acasă. Constat că ultimele două beri din frigider nu mai erau. Nici acum nu ştiu de ce. Cred că am socotit eu greşit. Pînă la urmă, trăgînd linia, am avut o zi bună. Am filmat patru reportaje pentru o emisiune care, deşi îşi propune să facă educaţie, are cea mai bună audienţă pe tronsonul ei orar. Mai mult, am încercat un stil de filmare nou pentru România. Am văzut şi marea pe anul ăsta şi am cunoscut doi arhitecţi interesanţi. Da, îmi place meseria asta. Mai mult, cred că îmi place şi în TVR. Ah, să nu uit, e loc de mult mai bine.

▲

Răsvan POPESCU

Jurnal de nuntă PSD

Dacă ordonanţa guvernului privind taxa radio-tv are vreun merit incontestabil, atunci acela este că a adus în discuţie serviciile publice. Şi în primul rînd televiziunea. O dezbatere cum la noi n-a mai fost şi care s-a extins din aproape în aproape la toate aspectele. Este într-adevăr TVR în serviciul publicului sau mai curînd în serviciul statului? Este ea o televiziune independentă? De unde e finanţată şi ce face cu banii? Are ea obligaţii specifice, cultură, educaţie, informaţie, sau se poate comporta comercial pe banii publici?

Dar să începem cu taxa. Şi s-o spunem din capul locului: în cele mai multe ţări europene, televiziunea publică este finanţată printr-un sistem de taxă sau abonament. Aşadar, nu aceasta este problema, taxa nu e imorală în sine, ci în context. TVR nu trăieşte doar din taxă, banii vin în acelaşi timp din publicitate şi de la bugetul de stat, care acoperă costul emisiei. Practic, cetăţeanul plăteşte de două ori: o dată direct prin taxă radio-tv şi a doua oară indirect, prin contribuţia la bugetul de stat, de unde se plăteşte emisia. La banii din taxă şi din alocaţie, se adaugă 8-10 milioane de dolari anual din publicitate. Una peste alta, estimările arată aproape o dublare a bugetului TVR, aproximativ undeva la 100 milioane de dolari. Poate plăti oricît pe un film, un meci. Un colos care concurează „liber" pe piaţă cu televiziunile comerciale unde bugetele anuale nu depăşesc 20 de milioane de dolari. Acelaşi lucru, dar la o scară mai mică, se întîmplă pe piaţa radio, însă voi continua să mă refer la televiziune pentru a fi mai uşor urmărit. Numai interzicerea publicităţii la posturile publice ar mai reduce dezechilibrul, dînd posturilor comerciale o şansă în competiţie.

În ce moment a survenit ordonanţa privind taxa? Se prăbuşea TVR sub povara evazionismului? Dădea ea oameni afară din lipsă de fonduri, introducea o curbă de sacrificiu a salariilor? Nici vorbă: în raportul anual către Parlament TVR a înscris profit, iar numărul angajaţilor a crescut la aproape 3.000. În Cehia, de exemplu, sînt 1.000. La TVR, pînă şi buletinul meteo e prezentat de două angajate.

Capac la toate, directorii generali ai televiziunii şi radioului au fost nevoiţi să recunoască în faţa comisiilor parlamentare de specialitate că au salarii de 80 de milioane de lei. Mai mult ca Preşedintele României...

Pe acest fond inconfortabil s-a încercat lansarea unei perdele de fum. S-a spus sus şi tare că taxa radio-TV va asigura serviciilor publice o adevărată independenţă. Demagogie. Strict financiar vorbind, dependenţa de buget, aşadar de guvern, se face prin alocaţia pentru acoperirea costului emisiei şi nu e mică deloc. La ea trebuie renunţat dacă vrem să trîmbiţăm independenţa. Şi tot nu ar fi suficient. Modul partizan în care sînt acuzate că funcţionează televiziunea şi radioul public îşi are originea în constituirea consiliilor de administraţie după algoritmul parlamentar. Atîta timp cît aceste consilii reflectă în mic raporturile de forţă rezultate din alegeri este greu de vorbit de independenţă faţă de puterea politică. Obiceiul pămîntului face ca fiecare putere sa-şi pună în fruntea televiziunii şi a radioului oamenii săi. După care monitorizările CNA şi ale societăţii civile arată un dezechilibru de necontestat între mediatizarea puterii şi a opoziţiei.

Atunci cînd sînt în opoziţie, partidele acuză cele două instituţii media, pe care le apără cu dinţii imediat ce reuşesc să vină la putere, repetă la infinit erorile înaintaşilor. Lucrurile au mers atît de departe, încît în ziua cînd în fruntea TVR a fost instalat un fost consilier al premierului Adrian Năstase, nu a protestat nimeni, era în firea lucrurilor. Sau: nici nu s-a uscat cerneala pe legea anticorupţie şi Preşedintele Iliescu a cerut o derogare care să-i permită purtătorului său de cuvînt să-l reprezinte şi în consiliul televiziunii. Să fie atît de important?

Şi totuşi problema nu e insolubilă. Desigur, ideal ar fi ca profesioniştii să-şi facă treaba indiferent de putere. În cei 13 ani de televiziune liberă, acest lucru nu s-a întîmplat. Atîta timp cît desemnarea consiliilor de administraţie se face de către politicieni, prin intermediul Parlamentului, tot acolo trebuie căutată şi soluţia. Un sistem paritar de constituire a consiliilor, indiferent de raporturile temporare dintre partide, şi mandate mai lungi decît ciclul electoral ar mai echilibra funcţionarea televiziunii şi a radioului. Dacă directorii generali sînt agreaţi de majoritatea parlamentară, cum se întîmplă astăzi, ei ar putea fi secondaţi de adjuncţi, agreaţi de opoziţie. Oameni care să lucreze uşă în uşă. Nu spun că e un sistem perfect, ci îmbunătăţit atît cît e omeneşte posibil la noi şi, chiar dacă n-ar face minuni, cel puţin n-ar mai permite mari derapaje. De pildă, în cazul Pană *versus* PD, n-am mai asista la invitarea în studio doar a unei singure părţi. Minute în şir, senatorul Pană şi-a „înjurat" adversarul politic în absenţa acestuia, la oră de maximă audienţă.

Sau, în alt caz, după un bilanţ triumfalist de etapă al premierului, opoziţia, analiştii ar avea ocazia să-l comenteze. Dacă nu pe loc, măcar a doua zi. O vorbă veche spune că adevărul e de obicei la mijloc. Trebuie doar găsit mecanismul care să-l caute.

Dar cît de departe sîntem de acest deziderat. De curînd „Jurnalul" ne informa cu mîndrie că principala crainică a televiziunii s-a măritat cu un deputat PSD. Jurnal de nuntă...

▲

Brîndușa ARMANCA

Jurnaliştii trebuie apăraţi

Cu două luni în urmă, 14 jurnalişti timişoreni reuniţi în grupul de analiză „Pod Media Timişoara“ lansau pe reţeaua *freeex** un apel la solidaritate sindicală pentru apărarea condiţiei jurnalistului, aducînd ca argument „starea deplorabilă a presei timişorene“. Analiza extinsă pe intervalul ianuarie 2002-aprilie 2003 arată deteriorarea sensibilă a condiţiilor în care se practică meseria de gazetar într-un oraş care are ca referinţă (încă) Revoluţia din 1989 şi libertatea cîştigată atunci. Ce e aşa de grav încît a necesitat un semnal de alarmă, botezat imediat, cu năduf sau cu simpatie, „Armagedon-ul presei timişorene“?

Presa din Timişoara este anexată politic, spune analiza, şi ilustrează enumerînd cazurile notorii: baronii locali recrutaţi dintre autorităţile judeţene PSD sau dintre îmbogăţiţii zonei ataşaţi partidului de guvernămînt cumpără sau finanţează publicaţii şi posturi radio-tv transformîndu-le în instrumente de propagandă *(Prima oră, Renaşterea bănăţeană* etc.), de răfuială cu adversarii politici sau cu ziariştii incomozi *(Copita, Vip de Banat)*, de susţinere a afacerilor proprii sau de partid *(Ziua de Vest, Tele Europa Nova* etc.), în timp ce mediile publice regionale *(Radio Timişoara* şi *TVR Timişoara)* „promovează valori conjuncturale“ şi practică „cenzura“. Pînă şi mass-media studenţeşti, adaptate din mers, „exersează oportunismul juvenil“. În aceste condiţii, funcţia critică a jurnalismului este inhibată, temele delicate sînt ocolite, investigaţia a dispărut ca gen, iar puţinele voci critice rămase la *Evenimentul zilei, Bănăţeanul, România liberă,* ziarul *Timişoara* au parte de atacuri sistematice în presa obedientă sau de presiuni oculte, uneori chiar asupra familiei.

„Asociaţia Presei Timişorene e compromisă“, susţine grupul de analiză, după ce s-a descoperit că preşedintele acesteia a eliberat nemotivat sute de legitimaţii şi a încasat bani nerelevaţi prin chitanţe, prostind breasla cu gratuităţi inexistente. Nemulţumiri a produs şi acordarea de premii de „onoare“ unor demnitari controversaţi ca gen. Toma Zaharia sau Vasile Dîncu. Asociaţia, cea mai importantă numeric din Timişoara, a făcut de curînd alegeri, dar nu l-a sancţionat, nici moral, nici material pe fostul preşedinte APT care între timp s-a refugiat în PSD.

Ce mai e grav? Grav este faptul că precaritatea presei nu rămîne fără consecinţe, spune analiza.

Autorităţile locale afişează o atitudine dispreţuitoare, şefi de instituţii de la Direcţia Agricolă, Teatrul Naţional, Muzeul Banatului, sau şefii locali ai PSD (sînt citaţi Poenaru, Milutinovici, Şipoş) se comportă dominator, intervenind împotriva jurnaliştilor incomozi sau recompensîndu-i pe obedienţi cu sponsorizări, posturi călduţe la „judeţ“, premii, medalii.

Absenţa protecţiei sociale şi profesionale creează labilitatea locului de muncă, fluctuaţie, renunţare la standarde şi ambiţii profesionale înalte, răspîndeşte nesiguranţă şi teamă. Iată o descriere a situaţiei: „...Cei mai mulţi jurnalişti nu au contract de muncă şi nu beneficiază de drepturile ce decurg din legislaţia muncii. Situaţia economică a presei este proastă, în pierdere, rulînd pe o piaţă îngustă de publicitate, jurnaliştii sînt plătiţi sub orice standard european (în Ungaria salariile medii ale jurnaliştilor ating 1.000 euro, în Cehia 1.500 etc.), astfel încît un salariu de 4-5 milioane de lei (150-200 euro) este considerat „bun“. Marile companii străine stabilite în Timişoara nu au piaţă de desfacere internă, deci nu plătesc reclamă. Presa este considerată de mulţi patroni locali nu o afacere în sine, ci un apendice de utilitate politică sau pentru a contracara competitorii în alte afaceri. Fluctuaţia de personal este pronunţată, însă, printr-o înţelegere mutuală a patronilor, ziariştilor incomozi li se închid adesea toate uşile şi sînt nevoiţi să părăsească domeniul. Cel puţin 20 de procese de calomnie sau insultă se află actualmente pe rolul instanţelor timişorene, iar gazetarii timişoreni se confruntă cu intruziunea puterii sau cu puterea corupătoare a banului în justiţie. Cele trei facultăţi de jurnalism din Timişoara livrează anual aproape 200 de jurnalişti tineri, expuşi compromisurilor pe o piaţă profesională insuficient dezvoltată“.

Apelul se justifică prin „vulnerabilitatea profesioniştilor din mass-media în faţa abuzurilor patronale, politice“ ceea ce duce la situaţia ca „breasla să facă faţă tot mai greu ofensivei puterii pentru limitarea libertăţii presei, iar jurnaliştii să o ducă tot mai prost“.

Scopul analizei, spune grupul „Pod Media Timişoara“, este de a-i chema pe jurnalişti, şi nu doar pe cei din Timişoara, să-şi apere interesele profesionale şi sociale printr-o organizaţie de tip sindical, după modele accesibile în Europa occidentală.

Felul cum a reacţionat presa timişoreană la apel confirmă ceea ce analiza a relevat: lipsa de independenţă, fracţionarea breslei, controlul politic, dar şi faptul că numeroşi jurnalişti sînt siliţi să aşeze în plan secundar valorile profesionale şi etice pentru a putea supravieţui. Descurajaţi să-şi exprime deschis punctul de vedere, jurnaliştii au preferat să tacă sau să-şi spună părerea confidenţial, iar cîţiva dintre cei care lucrează la publicaţii analizate critic au reacţionat vehement, pe un ton mitocănesc sau patetic, din incapacitatea de a asimila critica şi de a se supune regulilor dezbaterii publice.

Ultimele sondaje arată că încrederea publicului în mass-media nu s-a erodat şi că oamenii văd în jurnalişti un aliat pe care la rîndul lor îl susţin ca pe un promotor al democraţiei. Totuşi nu voi înceta să cred şi să spun, ca profesor de jurnalism, că libertatea presei nu poate fi apărată decisiv decît de breasla însăşi. Existenţa unui proiect de Contract Colectiv de Muncă Unic la nivel de mass-media, iniţiat de Federaţia Sindicatelor Jurnaliştilor şi Tipografilor din România, contract aflat în prag de negociere cu Clubul Român de Presă ca asociaţie patronală, mă încurajează să cred că apelul timişorenilor nu rămîne fără rost.

* freeex@yahoogroups.com – grup de discuţii legate de libertatea presei, iniţiat de Asociaţia pentru Promovarea Libertăţii de Exprimare.

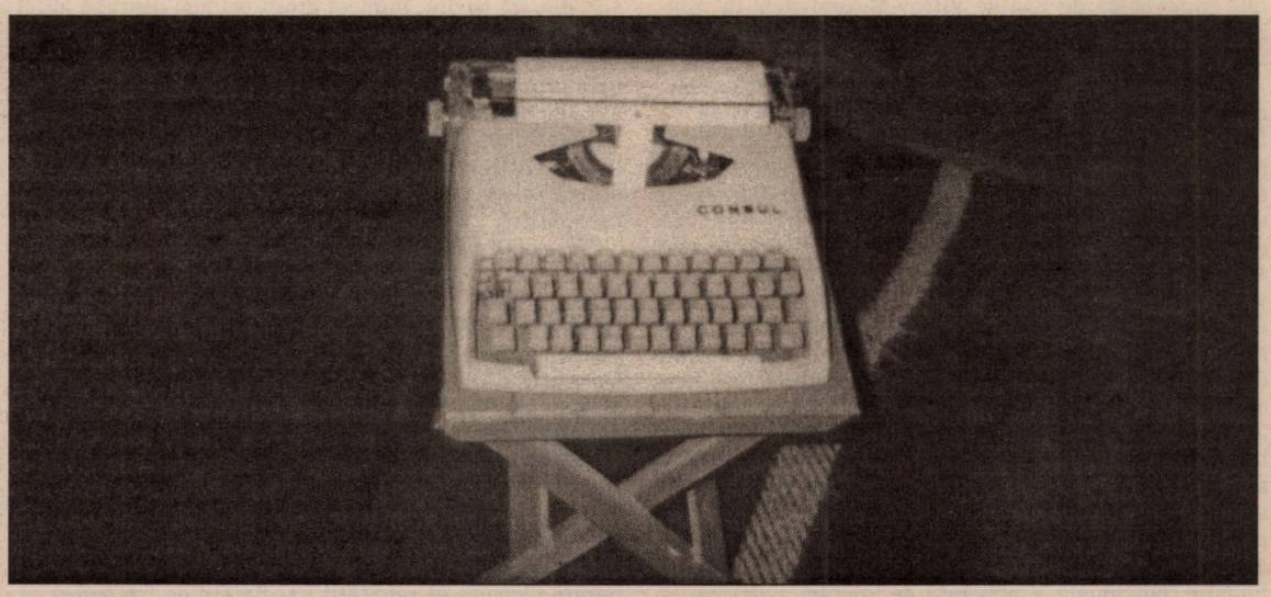

© A. Iordache

Andrei POSTELNICU

Lupta de gherilă, prin jurnalismul despre bani

Nu de mult mi-a fost dat să trăiesc pe pielea mea o ironie de proporţii cosmice. Un coleg român mi se plîngea de inerţie, de incapacitatea lui şi a colegilor săi de a trata subiecte importante în aşa fel încît publicul să vrea să fie atent la ce spun ei în emisiunile pe care le fac despre respectivele subiecte importante. Într-un e-mail destul de lung şi de liric îmi descria cum echipa pe care el o conduce este conştientă că nu face bine ceea ce face, tratîndu-şi temele în mod plictisitor, dar prezenta scuza destul de mediocră a inerţiei care, vezi Doamne, e mai frecventă decît gangrena în peisajul mediatic românesc.

Motivul pentru care episodul respectiv reprezintă o ironie de proporţii cosmice îl constituie faptul că respectivul coleg făcea jurnalism economic de calitate cu cîţiva ani buni înainte ca *Financial Times* să se înfiripe ca ambiţie în mintea mea. Înainte ca eu să plec în Occident obsedat de dorinţa de a deveni jurnalist, urmăream ce făcea acest om la televizor şi visam să fac şi eu la fel, cîndva. Culmea culmilor este că, în urmă cu cîteva luni, îmi trimisese un material scris de el recent, care nu era cu nimic mai prejos de ceea ce aş putea citi în revista *Fortune,* de exemplu.

Cu alte cuvinte, în ziua ironiei cu pricina trăiam o versiune a eternei poveşti a oului şi a găinii: eu, adică oul de odinioară, ascultam găina care se plîngea că nu mai ştie să clocească.

Episodul respectiv m-a făcut să mă gîndesc într-o nouă lumină la problema mediocrităţii crunte care domină presa românească. Am avut în ultimele luni şansa să schimb păreri cu colegi români şi să aflu cîte ceva din grijile care-i frămîntă şi am ajuns la concluzia nesurprinzătoare că, deşi mulţi ar vrea să facă meserie ca la carte şi ar avea curajul inconştient necesar, mediocritatea copleşitoare a şefilor lor, manifestată prin lăcomie, nu îi lasă şi constituie un impediment mult mai important decît tendinţele neocomuniste ale puterii; pe de altă parte, încep să cred că acest lucru devine o scuză convenabilă pentru ca ei să se complacă în jurnalism mediocru. Acestea fiind spuse, cum ar arăta calea de scăpare din această situaţie?

Baronii mediocrităţii jurnalistice din România, supuşi regimului sau fie şi numai propriei lăcomii, nu pot fi învinşi decît pe fronturi pe care ei nu ştiu cum să se lupte, cu arme prea puternice pentru a fi confruntate. Jurnalismul despre şpăgi şi scandaluri politice este uşor de redus la tăcere pentru că reprezintă o ameninţare imediată şi uşor de înţeles. Pentru a putea avea şanse împotriva caracatiţei corupţiei, jurnaliştii români trebuie să lupte prin învăluire, în domenii care să nu pară periculoase baronilor României. Se pretează cel mai bine la o astfel de luptă jurnalismul economic şi de afaceri.

Adevărul dur despre baronii care sugrumă România este că ei nu ştiu să facă afaceri decît în universul paralel al unei economii în tranziţie. Aceşti indivizi nu pot supravieţui într-un climat economic-financiar cît de cît normal, deoarece instinctele lor sînt anacronice moşteniri ale comunismului. Ei nu fac viaţa grea numai românilor de rînd, dar şi celor care încearcă să facă afaceri cinstite în România. Ideea unui mediu de afaceri transparent îi sperie, iar ei folosesc scandalurile de tip Enron pentru a ne spune că de fapt capitalismul e la fel de rău în Occident ca şi ceea ce vedem în România. Ei nu vor să realizeze că Enron-urile şi WorldCom-urile nu sînt decît anomalii care nu pot răpune economia capitalistă autentică, nu o pot înlocui cu versiunea mutilată din această parte a lumii. Ei se declară adepţi ai integrării europene doar pentru că speră că poate ea nu va schimba prea multe lucruri. Limita ambiţiilor lor este una care îi împiedică să viseze să fure ca verişorii lor mai sofisticaţi din Vest, unde sînt necesare eforturi mai mari ca aici pentru a-i putea jupui pe contribuabili sau pe acţionari; preferă în schimb să se complacă cu tertipuri de gen Bancorex.

În acest context, jurnaliştii români au şansa să prezinte publicului lor realitatea economiei capitaliste autentice, în care profitul nu este imoral şi poate fi cîştigat cinstit, în care putregaiurile sînt eliminate rapid pentru că dăunează întregului sistem, care funcţionează cel mai bine atunci cînd este bine uns cu integritatea participanţilor. Nu trebuie subestimată puterea exemplului, iar mediul economic şi practicile de afaceri din afara României oferă din plin exemple de companii care funcţionează normal, oameni de afaceri care nu fură... sau oferă exemple de corupţie pedepsită, de acţionari care cer şi îşi fac dreptate, de guvernanţi care nu pot ignora proasta funcţionare a pieţelor.

Rămîne dilema colegului care nu ştie cum să prezinte astfel de subiecte de aşa manieră încît să incite interesul unui public ce pare etern sedus de „Surprize, surprize!“, violuri şi scandaluri. Eu unul cred că argumentul că „totuşi, se poate şi altfel“ are potenţial, dacă nu e prezentat într-un stil senzaţional, de o manieră echilibrată. Ba mai mult, cred că abia pe acest front, într-o luptă lungă şi obositoare, vor putea fi înfruntaţi cei care au destui bani să cumpere redacţii dar nu şi destul bun simţ să le şi construiască din temelii şi să le clădească în ceea ce ar trebui ele să fie: a patra putere în stat, demnă de respectul pe care celelate trei nu îl trezesc.

Andrei Postelnicu *este jurnalist la cotidianul internaţional de afaceri* Financial Times, *în redacţia din New York. La* Dilema *scrie în nume personal. Cititorii îl pot contacta pe Andrei Postelnicu prin e-mail la adresa:* andrei.postelnicu @ft.com.

Anca MANOLESCU

Dans şi cunoaştere

„Regele gîndului netulburat, / Dănţuind s-a îndepărtat / Către tărîmul celălalt, / Spre pămîntul Luminii", a spus Rumi despre sine. Socotit în lumea islamului unul dintre cei mai mari maeştri ai sufismului, Djalal-od-din Rumi (1207-1273) e cunoscut şi în afara ei ca un excepţional poet mistic, dar mai ales ca fondator al confreriei dervişilor rotitori şi al dansului lor: *sama'*. Dans ritual, dans liturgic s-a spus, *sama'* are un sens foarte precis: el e suport pentru o *realizare* spirituală efectivă, pentru „reîntoarcerea la originea" absolută, pentru fuziunea cu Cel preaiubit, dacă e să utilizăm termenii lui Rumi şi ai discipolilor lui. Simbolica, amplu expusă, a veşmintelor, a muzicii şi a instrumentelor muzicale utilizate, simbolica rotirii dansatorilor – în jurul lor înşile şi în jurul sălii – fac din *sama'* „un dans cosmic" (cf. Eva de Vitray-Meyerovitch, *Rumi şi sufismul*, Seuil, 1977) prin care dănţuitorul se realizează pe sine ca microcosmos analog cu universul; dar, dănţuitorul e, în dans, un univers învăpăiat de atracţia pentru Soarele transcendent şi el percepe universul mare (ori mai degrabă îl interiorizează) ca fiind animat de acelaşi vîrtej pasionat spre polul Luminii. „Înalţă-te zi! atomii lumii dănţuiesc, / Sufletele, răpite în extaz, dănţuiesc... / Fiece atom, fericit ori suspinînd, / E îndrăgostit de acel Soare aflat dincolo de cuvînt." (Rumi, *Rubâ'iyât*, traducere inedită în franceză de Eva de Vitray-Meyerovitch, în volumul deja menţionat din care preiau aici citatele şi informaţiile).

Extazul, vîrtejul dervişilor rotitori nu are totuşi nimic dintr-o dezordonată transă. Dervişul trebuie, de pildă, să fie în stare ca, în orice moment al dansului, la un anume semn să se oprească din rotire: e exigenţa stăpînirii de sine, a unei lucidităţi care însoţeşte amplificarea fiinţei şi se amplifică o dată cu ea. Simbolica celor trei rotiri ale dansului arată că *sama'* e o foarte atent structurată cale contemplativă, punînd în act (şi în dans) trei mari etape: prima rotire corespunde etapei *ştiinţei*, în cursul căreia dănţuitorul ar ajunge la conştiinţa deplină, reală, a faptului că toate elementele universului decurg din, depind de şi se reîntorc în Unitatea divină; cunoaşterea lui e concentrată pe această Unitate (el trece în această etapă de la starea de „slujitor" la starea de „credincios"). A doua rotire corespunde etapei *viziunii* (cunoaşterea Unităţii e absorbită în experienţa Unităţii, iar „credinciosul" devine un „îndrăgostit" de Dumnezeu); în sfîrşit, a treia rotire corespunde *unirii* cu divinul şi „anihilării" ori „stingerii" fiinţei în Dumnezeu (fiinţă care, renunţînd la orice determinaţie individuală, e eliberată de limitări, participă la nesfîrşirea oceanului divin). Poetul turc Mehmed Celebi, în tratatul său despre simbolismul dansului instituit de Rumi, explica a treia etapă prin spusa lui Dumnezeu: „Murind, v-aţi eliberat de moarte; prin stingere aţi regăsit calea spre Mine". „Murind, v-aţi eliberat de moarte" are un ton foarte christic, ceea ce nu vrea să însemne neapărat influenţă ori împrumut din tradiţia creştină, ci, mai degrabă, o convergenţă a experienţelor mistice din diferite tradiţii.

Rumi, el însuşi, era, de altfel, unul dintre contemplativii în mod special conştienţi de convergenţa căilor spirituale, temă despre care vorbeşte deseori. Dacă spusa lui: „Sînt mai multe căi ce duc la Dumnezeu; eu am ales-o pe cea a dansului şi a muzicii", se poate referi la diversitatea tipurilor de vocaţie *în interiorul* lumii musulmane, Rumi a vorbit şi despre confluenţa tradiţiilor spirituale care, o dată parcurse ca drumuri spre Adevăr, pun toate pe adepţii lor în prezenţa aceleiaşi Realităţi, simbolizată de *kaaba*. În *Cartea lăuntrului*, el spune: „Cu toate că drumurile sînt felurite nu există decît un sigur ţel... Inimile cunosc o singură legătură, o aceeaşi ardoare, o mare iubire pentru kaaba şi în această atitudine nu e loc pentru opoziţii. O dată atinsă kaaba, disputele, războaiele, divergenţele, întîmplate pe cale, încetează; îşi dau seama că lupta privea numai drumurile, dar că ţinta era aceeaşi" (apud S.H. Nasr, „L'Islam et la rencontre des religions", în *Essais sur le soufisme*, Albin Michel, 1980). Lumea, locul, comunitatea în care a trăit Rumi erau foarte diverse religios, iar toleranţa şi chiar fraternitatea între adepţii diferitelor religii era o atitudine acceptată, pe care Rumi a încarnat-o cu strălucire şi a întărit-o. Oraşul Konya din Anatolia, capitală a sultanilor selgiukizi găzduia creştini şi evrei, a căror practică religioasă era garantată de stăpînirea musulmană. Artiştii şi savanţii găseau protecţie şi preţuire la sultanii acelei vremi, iar biserica Sfîntul Amfilohie din oraş, transformată de turci în moschee, constituia un loc sacru atît pentru creştini cît şi pentru musulmani, fiind socotită locul de mormînt al „dumnezeiescului Platon". Numele însuşi de Rumi spune ceva despre confluenţa culturală şi spirituală a acelui loc şi timp. „Rum" era numele prin care, chiar înainte de cucerirea musulmană, turcii selgiukizi şi otomani desemnau Anatolia, ca parte a Imperiului bizantin, Imperiul roman creştinat. Rumi era „cel din Rum", sugerînd prin numele său şi întrupînd prin atitudinea sa convivialitatea celor trei religii abrahamice, conştiinţa lor de a fi căi colegiale, convergente. La moartea lui Rumi, spune hagiograful dervişilor rotitori, Aflaki, fiecare comunitate religioasă şi etnică din Konya, musulmani, creştini, evrei, greci, arabi, turci l-au petrecut citind din propria lor Carte sacră.

Confuzie şi cunoaştere

Pentru un contemplativ, a cărui minte e orientată către misterul divin, orice împrejurare, orice detaliu de viaţă poate căpăta un sens mistic. Lucrurile cele mai banale pot deveni brusc vectori spre Ultim, pot trimite – printr-o asociativitate ciudată pentru simţul comun – către Cel dorit. Sufitul fiind un „îndrăgostit" de Prietenul divin, el se comportă după norma iubirii: oricare dintre imaginile lumii, oricît de mărunte sau vulgare pentru ceilalţi, trezesc în el amintirea Celui spre care tinde. (Atitudinea se găseşte de altfel consemnată şi în alte spaţii mistice. În *Pateric* de pildă, ca să-l pună la încercare, nişte fraţi vorbesc lîngă un avva: „Mulţumim lui Dumnezeu că anul acesta a plouat mult, a udat palmierii, ramurile cresc din belşug, avem de lucru", la care avva răspunde: „Aşa e Duhul Sfînt. Cînd coboară în inimile oamenilor, ele se reînnoiesc şi dau mlădiţe...". Un altul, avva Pambo, e chemat în oraş de episcop, vede o actriţă şi izbucneşte în plîns. „Eu nu am zelul", spune el, „de a-i plăcea lui Dumnezeu, pe care îl are ea de a plăcea oamenilor murdari".) Dar în ce îl priveşte pe Rumi, aceste „declicuri" nu sînt stîrnite numai de analogii, chiar forţate ori abrupte; se întîmplă ca ele să fie stîrnite pur şi simplu de confuzii. O situaţie, un cuvînt, înţelese greşit ori mai degrabă altfel decît o face logica noastră unanimă, îl împing pe Rumi să-şi pornească dansul unitiv. Se relatează că, trecînd o dată prin bazarul din Konya, Mawlana aude un turc care avea de vînzare o blană de vulpe şi îşi lăuda sus şi tare marfa: *Dilku! Dilku!* (vulpe). Rumi scoate un strigăt şi îşi începe rotirea: Unde este inima? *(Dil ku?)* Unde este inima? intonează el şi se întoarce dănţuind la aşezămîntul sufiţilor.

Episodul poate fi, evident, privit drept o simplă curiozitate sau, aşa cum spuneam înainte, drept expresia dispoziţiei mistice, a atenţiei mistice care – orientată spre un ţel unic – găseşte indiferent în orice cuvînt şi împrejurare un sprijin pentru efortul ei. Cît priveşte aspectul de percepţie a realităţii şi de cunoaştere, vom spune că, oricum am lua lucrurile, Rumi a comis o confuzie, o eroare, că, în pasiunea lui de îndrăgostit mistic, el a ajuns într-o amuzantă inadecvare faţă de realitatea pe care toţi sîntem în stare să o percepem şi să o judecăm în mod sănătos. Chiar aşa să fie? În fond, anecdota ne semnalează că planul nostru de fiinţă e de referit mereu la originea lui absolută, la zona de unde îşi deţine realitatea, că fiecare element al realităţii imediate e de „recondus ca sens" spre izvorul său: e ceea ce contemplativii musulmani numesc interpretare de tip *tawil*. În cazul de faţă, acest *tawil* este fulgerător, scurtcircuitează nivelurile intermediare, secvenţele logice: Rumi face legătura dintre cotidian şi sursa lui divină sărind peste toate etapele intermediare. Pe urmă, anecdota semnalează un transfer al interesului cunoaşterii: realitatea imediată, pozitivă apare aici drept secundă, derivată, contingentă (aşa cum şi este). Ea poate interesa cunoaşterea în măsura în care ajută sau declanşează un efort de cunoaştere interioară, de căutare a centrului fiinţei: „unde e inima?" asta e problema lui Rumi. Prin dans, e căutat şi depistat centrul noetic al fiinţei, locul în care Prietenul se oglindeşte, în care El poate fi întîlnit. Prin dans, chiar lucrurile lumii – ori esenţele lor – sînt asimilate de contemplativ în inimă, sînt înţelese în aspectul lor esenţial, interior (*batîn*). Inadecvarea lui Rumi, confuzia lui în bazarul din Konya indică, poate, ceva de felul unei răsuciri; e un mic scandal care încearcă să reorienteze cunoaşterea, să-i propună un alt model şi traseu: în loc de o cunoaştere strict pozitivă şi „plană", ni se sugerează aici o cunoaştere interioară şi centrală care poate avea acces la Stăpînul şi principiul cunoaşterii.

© R.-C. Marinescu

Inelul şi sita

De altfel Rumi face distincţia între cele două tipuri de cunoaştere într-o istorioară cuprinsă în *Cartea lăuntrului*: un rege îşi încredinţează fiul profesorilor şi maeştrilor pentru ca să îl înveţe ştiinţele cerului şi ale pămîntului (astronomia şi geomancia). Tînărul ajunge să fie socotit un învăţat, iar tatăl vrea să se convingă de priceperea lui. Regele închide în palmă un inel şi îi cere să identifice obiectul. Învăţatul răspunde: „Ceea ce ai în palmă este ceva rotund, galben şi gol în centru." „Trăsături perfect juste" replică tatăl, „dar spune-mi ce e obiectul ăsta în realitate?" „Trebuie să fie o sită" zice prinţul. „Dar cum se poate, ai dat informaţii atît de exacte despre obiect încît mintea mi-e uluită de soliditatea studiilor tale şi de ştiinţa pe care ai dobîndit-o; şi aşa fiind nu înţelegi că o sită nu poate fi ascunsă în palmă?" Tot aşa, continuă Rumi, „savanţii vremii noastre fac cercetări tăind firul în patru; cunosc la perfecţie ceea ce nu îi priveşte... dar nu ştiu să discearnă, în ei înşişi, licitul de ilicit, îngăduitul de neîngăduit, purul de impur... Că un obiect e gol în mijloc, rotund şi galben nu constituie decît accidente. Dacă îl arunci în foc, nimic din aceste atribute nu subzistă. Obiectul redevine o pură esenţă. Aşa se întîmplă şi cu indiciile furnizate de ştiinţe, de acţiune sau cuvînt; ele nu se referă la esenţa lucrului luat în considerare... căci savanţii ignoră principiul lucrului la care se referă."

Putem constata că istorioara lui Rumi nu pledează nicidecum pentru descalificarea studiului lumii obiective în favoarea unei pioase şi exclusive concentrări pe domeniul sufletesc, pe ondulaţiile ego-ului. Nu. El susţine pur şi simplu că pentru a obţine o cunoaştere globală (a exteriorului şi a interiorului), o cunoaştere certă, e nevoie să atingi acel nivel la care sînt situate principiile, esenţele, realităţile depline ale tuturor lucrurilor, nivelul Autorului lor. Şi că, pentru asta, e necesar ca fiinţa însăşi să îşi descopere centrul şi să îl doneze Prietenului.

Distincţia între cele două tipuri de cunoaştere – una descriptivă, parcurgînd solid suprafeţele lucrului studiat, pe care ne-am obişnuit să o numim obiectivă şi cealaltă, verticală, orientată spre principiul obiectului în cauză – e, de altfel, o temă mereu actuală şi mereu dezbătută. Cu la fel de mult umor ca Rumi vorbeşte despre ea C.S. Lewis (medievist, specialist în literatură engleză) în *Sfaturile unui diavol bătrîn către unul mai tînăr*. Diavolul maestru îi scrie mulţumit discipolului: „...acum, dintre toţi oamenii, de la un studios te aştepţi cel mai puţin să cîştige înţelepciune din lecturile sale. I-am pus la punct inculcîndu-le punctul de vedere istoric. Pe scurt, prin punctul de vedere istoric înţelegem că, atunci cînd un învăţat întîlneşte vreo afirmaţie într-un autor vechi, singura întrebare pe care nu şi-o pune este dacă afirmaţia este sau nu adevărată. Ce întreabă el este cine l-a influenţat pe autorul respectiv, în ce măsură este afirmaţia cu pricina coerentă cu ce spune autorul în alte cărţi... Încercarea de a-l privi pe autorul cel vechi ca o posibilă sursă de cunoaştere – adică de a admite că ceea ce a spus el i-ar putea transforma gîndurile şi comportamentul – i-a părea de o naivitate vecină cu prostia."

Pînă la urmă, restrîngerea „obiectivă" la fenomene apare, pentru contemplativ şi pentru omul spiritual în genere, ca o demisie de la cunoaştere: limitate la propriul lor domeniu, fenomenele sînt numai accidente, sînt realităţi parţiale, tăiate de corespondentul lor microcosmic, tăiate de analogiile lor celelalte niveluri ale lumii, tăiate în sfîrşit de rădăcinile lor ultime. Rumi a fost în prima parte a vieţii lui un teolog doct, dar întîlnirea cu Şams din Tabriz, misterios sufit călător, l-a transformat. „Fusese un savant; a devenit un poet. / Fusese un ascet; s-a îmbătat de iubire, / Nu de vinul strugurelui: sufletul iluminat bea doar vinul Luminii", spune despre el fiul şi continuatorul său Sultan Valad.

Calea pe care a mers Rumi, calea pe care el a experimentat-o şi a deschis-o altora este o cale a *ritmului*, a vibraţiei concordante între multiplele niveluri ale lumii şi ale fiinţei: atomii lumii şi sufletul îndrăgostitului sînt *reconduse*, prin dans, spre nivelul lor prim, spre planul infinit al oceanului divin. ▲

Maria ȘANTASKEEVA (Rusia)
Cristian PĂTRĂȘCONIU (România)

Poveste de iarnă: un chestionar despre Rusia

Cel mai onest început cu putinţă pentru acest text nu poate să fie decît următorul: autorii lui *îşi asumă* „superficialitatea“ (în sensul survolării doar a „superficiilor“ obiectului de investigat) demersului lor. Cei doi au vrut să ia „pulsul“ Rusiei, cu ajutorul răspunsurilor la 11 întrebări şi... au reuşit. Au reuşit, bineînţeles, doar parţial; ceea ce era inevitabil.

Concret, metodologia de care au făcut uz a fost următoarea: a) au formulat 11 întrebări cu caracter general al căror „personaj“ principal a fost Rusia; b) le-au ordonat într-un chestionar pe care l-au aplicat în 10 locuri semnificative din Rusia (atît din partea europeană a Rusiei, cît şi din aceea asiatică); c) o parte din chestionare au fost aplicate chiar de către autorii/producătorii anchetei în patru locuri: Moscova, Transsiberian (în cursul unei călătorii care a durat aproximativ 6 zile; de la Moscova, pînă în Ulan-Ude), Irkuţk şi Ulan-Ude; d) restul locurilor au fost sondate de alţi 6 operatori-colaboratori.

Tehnic vorbind, la cele 11 întrebări au răspuns 497 de persoane, provenite din zonele următoare: Moscova (70), Sankt-Petersburg (63), Ekaterinenburg (40), Stavropol (37), Novosiibirsk (62), Irkuţk (40); Ulan-Ude (70), Habarovsk (25), Birobidjean (32) şi Vladivostok (58).

283 dintre respondenţi sînt femei şi 214, bărbaţi. Pe grupe de vîrstă, repartiţia este următoarea: 15% dintre subiecţi au vîrsta cuprinsă între 15 şi 25 de ani; 20% au între 25 şi 35 de ani; alţi 20% au între 35 şi 45 de ani; 15%, între 45 şi 55 de ani; 20% au între 55 şi 65 de ani; în fine, peste 65 de ani au aproximativ 10%. Pe de altă parte, 53% dintre persoanele care au răspuns acestui chestionar au studii universitare; 29% dintre ele au terminat liceul sau şcoala profesională şi 18% sînt persoane cu educaţie precară sau care au abandonat studiile foarte devreme. În acelaşi timp, 48% dintre subiecţi aveau la momentul răspunsului, un loc de muncă, 27% dintre ei se aflau la studii, în vreme ce 25% nu munceau niciunde.

Chestionarul a fost realizat în mai multe tranşe, în lunile decembrie, ianuarie şi februarie. După centralizarea datelor, iată care ar fi, în rezumat, cele mai semnificative rezultate.

a) **cea mai frumoasă şi mai bună perioadă din întreaga istorie a Rusiei?** Scorul cel mai mare (24% din totalul răspunsurilor) l-au obţinut aceia care au indicat începutul de secol XX ca fiind climaxul socio-politicii ruseşti. Pentru că, spun aceştia, atunci au avut loc reformele lui Stolîpin; tot atunci, în Rusia era stabilitate şi economia începuse să urce într-atît încît din ce în ce mai mulţi oameni începuseră să simtă ce înseamnă condiţii bune de viaţă. Secolul al XIX-lea rusesc este pe locul doi în acest top *sui generis*, pentru „frumuseţea lui, înflorirea culturală pe care a adus-o, eliberarea ţăranilor din robie“ – 18% dintre subiecţi au această părere. Şi, tot atîţia, cred că perioada scurtă de domnie a lui Nikita Hruşciov este cea mai frumoasă perioadă din istoria Rusiei; pentru aceştia, timpurile hruşcioviene echivalează cu libertatea şi/sau cu eliberarea de sub (o)presiunea stalinistă. Secolul al XVIII-lea are, la rîndul său 15% din totalul răspunsurilor; pentru că atunci, se argumentează, cultura şi societatea rusească au suferit o transformare decisivă. Acelaşi procentaj este şi în beneficiul „Kievskaia Russia“, motivul acestui fapt fiind aceea că acele timpuri au fost din cale-afară de generoase pentru Rusia (care, prin specificul său cultural de la acea vreme, era un intermediar între Est şi Vest). În fine, vechea Rusie are şi ea 10% susţinători; pentru tradiţionalismul său, pentru „cultul demnităţii şi al generozităţii“. După cum se observă, Rusia contemporană nu poate fi părtaşă, în sensul acestei întrebări, la superlative. Dar, cu excepţia timpurilor în care Hruşciov a fost liderul URSS, nici perioada comunistă nu se bucură de mare simpatie. E drept că URSS nu poate fi integral suprapusă Rusiei, dar, cum se va vedea mai departe, alte date ale acestui sondaj vor trimite, fără nici un dubiu, la concluzii paradoxale. Pe de altă parte, cînd soliciţi cuiva să indice „cea mai frumoasă perioadă“, acela îţi va indica tocmai perioada despre care el crede că este... cea mai frumoasă perioadă, fără să aducă în discuţie şi eventualele părţi umbroase ale acelei perioade. Acesta este unul din riscurile întrebărilor tip-grilă...

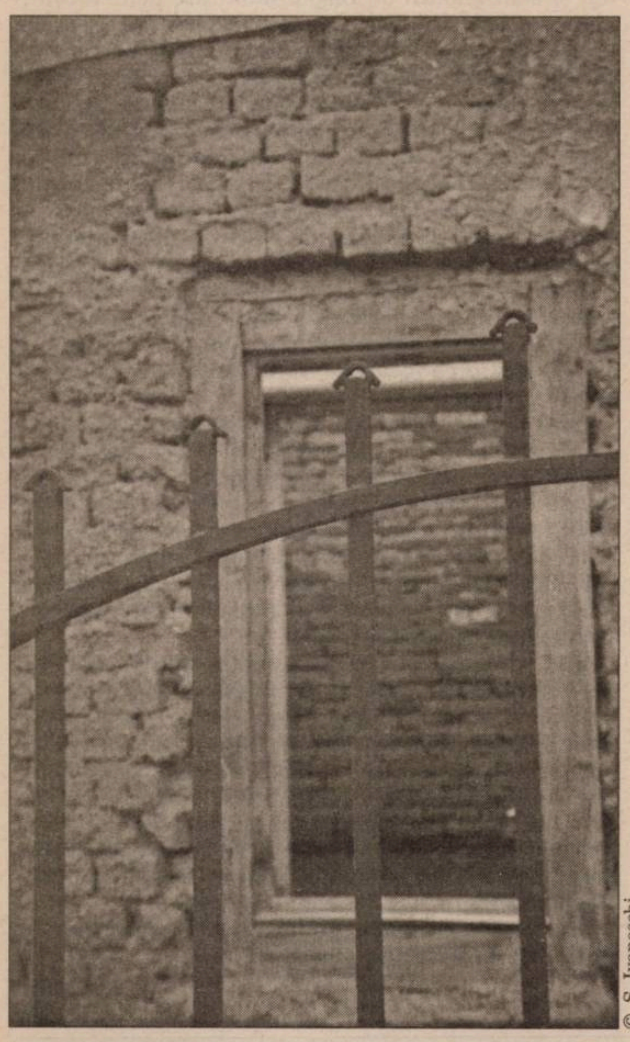

© S. Ivanoschi

b) **marii eroi ai Rusiei?** Dar, mai întîi, ce înseamnă să fii erou, din punctul de vedere al cetăţenilor Rusiei? Dacă prima întrebare pare să fie una simplă, cea de-a doua nu este chiar aşa. Sistematizînd, trei sînt definiţiile majore cu care, din punctul de vedere al respondenţilor, trebuie lucrat: i) erou este acea persoană care face pentru ţara sa ceva foarte bun şi foarte important (aşa consideră 62% dintre cei chestionaţi); ii) erou este acea persoană care se uită pe sine şi care se gîndeşte, înainte de orice, la oamenii ţării sale sau la oamenii din lumea întreagă (28% dintre definiţii); iii) erou este cineva care face ceva extraordinar (10%). Avînd în vedere aceste definiţii (cea de-a doua este chiar extrem de interesantă!), fiecare dintre cei chestionaţi au indicat mai multe nume; acesta este motivul pentru care suma răspunsurilor trece, normal, de 100%. Clasamentul celor mai „eroificaţi“ ruşi, conform datelor acestei anchete, arată astfel: Iuri Gagarin (42%), Mihail Lomonosov (34%), Iosif Stalin (33%), mareşalul Gheorghi Gugov (27%), Andrei Saharov (27%), Alexandr Puşkin (26%), Vladimir Putin (24%), Ecaterina a II-a (23%), V.I. Lenin (22%), Piotr Stolîpin (21%), mareşalul Vasili Jukov (19%), Petru I (18%), Vladimir Monomah (17%), Alexandr Suvorov (13%), Olga Kniaghina (11%). Sub 5% din voturi au: mareşalul Alexandr Pokrîşkin, Nikolai Vavilov, Felix Dzerjinski, Arkadi Gaidar, Ivan al IV-lea, Marina Ţvetaeva, Konstantin Ţiolkovski, Alexandr Nevski, Nikolai al II-lea, Mihail Kutuzov, Alexandru al II-lea. În fine, şi mai puţin (ceea ce înseamnă că numele lor au fost enunţate doar sporadic, ca procentaj, ele înseamnă, fiecare, sub 1%): mareşalul Mihail Tuhacevski, Mihail Kalinin, Anna Ahmatova, Iaroslav Mudri, Valeri Cikalov, Serghei Korolev, Mihail Frunze, Vasili Ceapaev. Ar fi de spus numai că, încă din secolul al XIX-lea, un scriitor rus genial, Dostoievski, expulzase eroii din literatură şi inventa anti-eroi. Uneori, de multe ori, de fapt, viaţa bate literatura...

c) **Rusia – o naţiune puternică?** În această privinţă, răspunsurile nu au nevoie de comentarii suplimentare: 28% dintre subiecţi răspund afirmativ; restul (72%), cred contrariul.

d) **sensul bun al naţionalismului?** Din capul locului, 22% dintre cei intervievaţi nu consideră că naţionalismul ar avea vreun sens pozitiv; e interesant că mulţi dintre cei care au răspuns în acest fel sînt din partea asiatică a Rusiei. Cumva corelativ cu cei 22%, alţi 7% dintre subiecţi spun că este dificil de răspuns la această întrebare, aşa încît, cel mai bine li se pare să se abţină. Pe de altă parte, 44% din totalul celor întrebaţi cred că sensul pozitiv al naţionalismului constă în „protejarea culturii şi a tradiţiilor“; totodată, încă 16% văd în promovarea intereselor naţionale partea luminoasă a naţionalismului. Alţi 8% sînt de părere că respectul de sine, împreună cu respectul faţă de celălalt, pun un semn „plus“ în dreptul naţionalismului; încă 3% cred că naţionalismul bun este identic cu patriotismul.

e) **Rusia & NATO.** 64% dintre subiecţii acestei anchete nu sînt de acord cu intrarea Rusiei în NATO. Aceasta, din două motive: pe de o parte, Rusia trebuie să „supervizeze“ Estul şi, pe de altă parte, NATO a fost un adversar aprig al URSS şi acum, e şi al Rusiei. 9% dintre cei chestionaţi spun că este dificil de răspuns la această întrebare, în vreme ce 27% ar accepta ca Rusia să fie integrată în NATO, fiindcă, spun aceştia, în felul acesta, Rusia şi-ar întări poziţia sa în geopolitica mondială.

f) **Rusia & securitatea / Rusia & duşmanii.** Aproape în fiecare seară tema securităţii teritoriale a Rusiei este prezentă – dintr-o perspectivă sau alta – la jurnalele principalelor posturi de televiziune din Rusia. 21% dintre subiecţii acestui chestionar nu cred că, în acest moment, Rusia este ameninţată. Însă, restul, 79%, cred exact contrariul. Este, prin urmare, normală apetenţa jurnalelor ruseşti şi a producătorilor lor pentru ştiri de acest gen. Cei mai mulţi ruşi, conform datelor sondajului, se tem de imperialismul american (76%; şi, în această privinţă, avertismentul că prietenia dintre Bush jr. şi Putin nu trebuie confundată cu prietenia dintre SUA şi Rusia, trebuie luat în serios!) şi de terorism (57%). NATO nu este nici ea suferită (10%), la fel cum nici străinii, în special aceia care provin din China (15% dintre răspunsuri au venit în această direcţie). Alte motive de temeri pentru ruşi: criza economică şi dura stratificare socială; criza moralei în Rusia; instabilitatea preţurilor; expansiunea economică în Rusia a altor ţări (multinaţionalele).

g) **Globalizarea în Rusia?** La modul general vorbind despre globalizare, aproape două treimi dintre cei chestionaţi (64%) nu o văd ca pe un lucru bun. Pentru că: striveşte tradiţiile unei ţări, precum şi cultura acesteia; în general, pentru că striveşte progresul naţiunilor mici, înrobindu-le. Doar o treime dintre subiecţi (aproximativ 36%) cred că globalizarea („globalizaţia“!) reprezintă ceva bun. Pentru că: presupune o extindere a cunoaşterii, libertatea de a emigra şi comunica. Avînd în vedere aceste date generale, 44% (!!!!) dintre respondenţi cred că globalizarea înseamnă ceva bun pentru Rusia. Fiindcă: acesta este actualmente cursul economic mondial; pune Rusia în dialog direct cu alte culturi; produce dezvoltare şi aboleşte frontierele naţionale. 56% însă dintre subiecţi cred că globalizarea nu aduce nimic bun Rusiei. Pentru că: induce instabilitate a economiei naţionale; creează monopol asupra producţiei; Rusia nu are abilităţi competiţionale excelente şi, de aceea, a concura pe piaţa mondială, în condiţiile globalizării, înseamnă unu eşec pentru Rusia.

h) **Biserica & statul.** Unul dintre cei mai carismatici – şi mai aprigi polemişti – care apar la televiziunile ruseşti este fostul campion mondial la şah, Garri Kasparov. De Crăciun, aproape două ore a ţinut piept unui tandem într-o chestiune fierbinte pentru programa şcoală rusă: obligativitatea studierii religiei în şcoală. Cei doi preopinenţi susţineau că religia pravoslavnică trebuie studiată obligatoriu în şcoală. Kasparov, dimpotrivă, că nu e nevoie de aşa ceva. Un argument: dacă religia pravoslavnică ar trebui să fie obligatoriu studiată de către elevi, atunci la fel ar trebui să se întîmple şi cu iudaismul, cu budismul, cu şamanismul, cu confucianismul, ş.a. 12% dintre cei chestionaţi cred că Biserica (anume, Biserica Pravoslavnică!) ar trebui să coexiste cu statul. 88% sînt de părere că nu este nevoie. Cu toate acestea, Vladimir Putin nu ratează nici o ocazie să apară alături de Patriarhul Alexei; sînt cordiali, bine dispuşi, par buni amici; e ca şi cum s-ar cunoaşte de cînd lumea...

i) în fine! Paragraful din chestionar în dreptul căruia trebuiau inventariate **problemele cu care se confruntă astăzi Rusia** s-a dovedit a fi neîncăpător. Aici au fost cele mai multe şi cele mai ample răspunsuri. Iată cîteva dintre ele: clasă politică nepotrivită (79%); salarii mici (71%); instabilitate economică (62%); şomaj (60%); pentru Occident, Rusia este doar „carne de jupuit“ (42%); impozite nefiresc de mari (32%); infrastructură depăşită (25%); o criză înspăimîntătoare a culturii (20%); exporturi prea mari (18%); o programă şcolară care afectează pînă şi sănătatea copiilor (17%); multe probleme ecologice (15%); mulţi oameni sînt bolnavi (14%); sectele religioase (7%).

În final: precizăm încă o dată că acest chestionar nu este girat de nici un institut de specialitate, ci numai de curiozitatea noastră. O curiozitate care a sporit după centralizarea tuturor datelor care au compus-o şi care este mereu necesară ca să te îndrăgosteşti de un om, de o idee sau de un loc...

▲

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Şlagăre cretine

Doamnelor şi domnilor, iată: de afară se aude muzică – manele cu dedicaţii – iar mie îmi zboară ideea (fleoşc: e doar una şi aia zboară. Zboară şi bîtlanii. Şi avioanele. Vedeţi? E deja grav.) Ştiu, ştiu, să închid geamul. Şi pe urmă ce? Să-mi cumpăr un aparat de aer condiţionat sau barem un ventilator. Ideile se păstrează greu vara. Au nevoie de introduceri lungi. De bîtlani şi de avioane. De un nou alineat.

Dacă verbul *a literaturiza* a ajuns cea mai mare ofensă care i se poate aduce unui cutărescu care scrie la ziar (şi nu că literaturizează prost sau demodat sau, eu ştiu, bate pur şi simplu cîmpii), de ce nu şi-ar schimba sensul şi adjectivul *cretin* în ceva care să însemne *simpatic, haios, irezistibil?* Ia uite, nene... sigur că se poate. În felul următor: se ia una bucată formaţie dance moldovenească O-zone şi se cere de la ea să facă muzică. Ce se întîmplă apoi? Se întîmplă aşa: apare melodia „Despre tine“ şi un videoclip cu băieţi în steluţe, apar versurile „nu-mi răspunzi la esemes / eu îţi scriu atît de des“ şi, mai rapid decît ar trage carasul dintr-o mămăligă pusă pe ace, toată lumea cîntă şi strigă „uuuh!“, iar la premiile MTV „Despre tine“ e votată piesa anului. Poate nu chiar toată lumea cîntă, în orice caz eu unul cu siguranţă şi, dacă vă gîndiţi că aş fi singurul de pe aici care o face, citiţi *„Dilema* vă recomandă“ de acum două săptămîni.

Credeţi că se mai întreabă cineva unde-i muzica? Să fim oameni serioşi, ce treabă mai avem noi cu muzica dacă instantaneu cretinismul acela ne gîdilă sufletul într-un mod plăcut, aducător de bucurie & uitare (griji exasperante). E un schepsis tulburător de savuros în a deveni fanul necondiţionat al anumitor lucruri idioate: bunăoară, unul Gorzo şi cu mine ne exasperăm prietenii puţini dar siguri cîntîndu-le (urlîndu-le de fapt) Dan Spătaru. Pentru mine, maestrul Dan este, în lipsa unor competitori de reală valoare, cel mai tare (şi adevărat) punkist pe care l-a dat România în decursul timpului. Un punkist care nu a aflat ce-i aia (şi ce dacă). Dacă înţelegeţi ce vreau să spun e foarte bine, dacă nu, mi-ar fi prea greu să vă explic, iar la sfîrşit cu siguranţă că v-aţi uita cîş. Mi s-a mai întîmplat.

Şi să revin. O-zone s-a întors cu „Dragostea din tei“. Cum adică din tei, m-a întrebat un amic la o bere (mă rog, pe bună dreptate). Şi continua el mai încolo: din tei, din copac? Ce naiba, sînt pupeze? Ştiu că există tot felul de trăsnăi, da' chiar aşa, pe crengi, aiurea? Poţi să pici oricînd. Moldovenii îi insultau logica. Dacă ar fi apărut, zicea el, într-un interviu, să explice că e vorba despre cartierul „Tei“ şi vreo fată de-acolo, era dispus să şteargă totul cu buretele. Cică pînă acum n-au apărut. Cum pot să-i spun că e cazul să dea cu logica de pămînt şi să rîdă cînd o vede că plînge? L-am luat cu binişorul: „alo / sînt eu Picasso“, „ţi-am dat bip şi sînt voinic“. Nimic. (Băiatul are simţul umorului, dar în privinţa asta era de neclintit.) Ce să zic, am început iar: „mai i-hi, mai u-hu, mai o-ho, mai a-haha“. Lumea de la bere s-a întors la mine. Era timpul să mă potolesc. O luasem razna. Aşa că m-am dus pe baltă.

Pe baltă era cald şi peşte puţin. De pe baltă, la rame, ajungeai pe uscat, iar pe uscat era o discotecă. N-am intrat, dar nici nu trebuia: se auzea foarte bine şi de afară. O-zone. Lumea, lipovenii tineri, cîntau în cor despre Picasso de parcă în setcile lor s-ar fi adunat toţi crapii şi somnii pămîntului. Nu se adunaseră, dar ei cîntau. Aşa că pune-te să explici resortul şlagărului cuiva: o să strîmbe din nas. Roagă-l apoi pe acel cineva, oricare ar fi el, să compună un şlagăr: n-o să reuşească.

În încheiere n-am să vă vorbesc despre cum se face un şlagăr, ci am să vă spun o poveste: mergeam într-o zi pe lîngă o şcoală. Pe un gard erau nişte fete (13, 14 ani, chiuleau cred). Eu am trecut, iar ele au început să-mi cînte „te aştept cu un buchet de mărăcini /e, o“. Pentru cine nu ştie despre ce-i vorba, am să vin cu precizarea: ce cîntau era Akcent, iar fetele înlocuiseră special pentru mine „trandafiri“ cu „mărăcini“. Dacă melodia n-ar fi continaut cu versurile (pe care eu, însă, le ştiam): „te aştept pe aceeaşi bancă plină de amintiri / şi mi-e dor să-ţi spun / dor să-ţi dăruiesc / un sărut şi un sincer te iubesc“, nu mi-aş mai fi arătat faţa niciodată în lume.

Da. Şi mai vroiam să spun parcă ceva, dar de data asta chiar că am uitat.

Precizare: în textul acesta, termenul *şlagăr* a fost folosit deliberat în detrimentul celui de *hit*. Este umilul meu omagiu pentru cel care este Dan, „Maestrul Dan“, Spătaru. Dacă a fost sau va fi ziua lui în curînd, omagiul se va transforma automat în cadou.

▲

Alexandru A. POPOVICI

Influenţa lui Moisil

De curînd s-au împlinit 30 de ani de la dispraiţia lui, dar nu întîmplător cărţile, ideile şi glumele sale rămîn vii nu numai pentru matematicieni, ci pentru toţi intelectualii.

Moisil considera că problema celor două culturi (cum le-a numit C.P. Snow într-o carte celebră), ştiinţifică şi umanistă, nu e doar falsă, ci denotă şi o nuanţă de decadenţă a civilizaţiei, epocile de efervescenţă creatoare necunoscînd o asemenea separaţie. A căutat permanent să scoată la iveală asemănările dintre ştiinţă şi artă, prin punerea în valoare a aspectelor emoţionale ale creaţiei ştiinţifice şi a celor cognitive din opera de artă.

„Omul de ştiinţă e un om întreg“, afirma el, care îşi angajează în cunoaştere nu numai mintea, ci toată fiinţa. E aici şi un autoportret ascuns. Dacă Ţiţeica şi Pompei aparţin vîrstei clasice a matematicii româneşti, Moisil era un creator romantic, un inovator rebel, pasionat de teritorii exotice şi metode inedite, nonconformiste. Dar pasiunea îi era bine temperată de simţul său deosebit al umorului şi al auto-ironiei. Aşa cum Camil Petrescu „vedea idei“, iar ecuaţia artei sale era „raţiune plus pasiune“, Moisil vedea peste tot structuri, iar matematica îi apărea ca o îmbinare de fantezie (creatoare de „făpturi matematice“) şi rigoare logică.

Cu toată individualitatea sa puternică, era conştient de influenţa condiţiilor sociale asupra creaţiei ştiinţifice. În concepţia lui, actuală şi astăzi, ştiinţa contemporană se sprijină pe trei structuri sociale piramidale – instituţiile de cercetare (fundamentală, departamentală şi chiar uzinală), învăţămîntul (universitar, liceal, elementar) şi publicistica (edituri, biblioteci, librării) – precum şi pe legăturile lor esenţiale cu comunitatea internaţională. Toate trei îl au ca principiu motor pe cercetătorul ştiinţific adevărat, care efectuează cercetarea fundamentală, aduce în învăţămînt ştiinţa vie şi absoarbe informaţia din sistemul publicistic naţional şi internaţional alimentîndu-l totodată cu ideile şi realizările sale.

Din proprie experienţă, Moisil ştia şi afirma că noutatea ştiinţifică şi artistică stîrneşte împotriviri (dacă este importantă), că autorul trebuie să lupte pentru operă, iar curajul şi perseverenţa, capacitatea de a rezista la lovituri, fac parte din talent. Aceste calităţi, geniul socratic al lui Moisil le-a pus în valoare încă din tinereţe, cînd şi-a luat libertatea să-şi afirme pe căi neconvenţionale ideile inovatoare, cît şi spre sfîrşitul vieţii, cînd a opus arbitrariului dictatorial adevărul legilor necesare. Nu e singurul paradox pe care l-a trăit.

Ideile lui de sociologia ştiinţei s-au născut atît din eforturile sale constructive (de organizare a Societăţii de Matematică, a celor două serii ale *Gazetei Matematice* şi a Centrului de Calcul al Universităţii), cît şi din lupta pe care a trebuit să o ducă, mai întîi pe timpul lui Gheorghiu-Dej (cu prejudecăţile dogmatice staliniste împotriva logicii matematice, ciberneticii, informaticii şi cercetării operaţionale, arătînd importanţa practică a acestor ştiinţe), iar apoi al lui Ceauşescu (împotriva încercărilor voluntariste de subordonare a cercetării fundamentale, sub pretextul apropierii de producţie), cînd s-a opus public, încă din 1969, desfiinţării institutelor Academiei.

Este interesant şi amuzant de observat că în a doua etapă (defensivă) a luptei a folosit ca argumente succesele obţinute în prima etapă (ofensivă), ambele împotriva aceluiaşi adversar – birocraţia politică şi statală şi chiar cu armele acestuia – ideologia marxist-leninistă.

Îndepărtarea sa (în anii '64-'66) de la conducerea secţiei de matematici şi a comisiei de automatizare (de către preşedintele Academiei, Ilie Murgulescu) şi de la centrul de calcul şi din Facultatea de matematică (în 1971, de către decanul N. Teodorescu, fostul său prieten), se datoresc, desigur, invidiei faţă de creativitatea ştiinţifică neîntreruptă şi popularitatea lui Moisil. Dar aceste intrigi n-au făcut decît să profite de sentimentele ostile sau să dea urmare sugestiilor conducerii partidului şi nu s-ar fi putut pune în aplicare fără acceptul acesteia.

Tatăl meu era prieten şi coleg cu Moisil la Facultatea de matematică şi în conducerea Societăţii de matematică. L-am cunoscut şi eu de cînd aveam 4-5 ani (prin 1950) şi venea cu soţia sa Viorica la noi sau mergeam cu părinţii mei în vizită la ei. Acolo, copiii erau lăsaţi să se joace în voie cu micile chinezării ce umpleau un dulăpior special, din care cîteva au mai rămas şi acum.

Cu trecerea anilor, am fost admis să asist la discuţiile (uneori serioase, alteori amuzante) dintre cei mari. La el veneau mai ales matematicienii Neculcea (bun pianist, care acompania cîntecele Vioricăi) şi N. Teodorescu (care îi mai era încă prieten), dar şi alţii (uneori, Camil Petrescu). Atmosfera era extraordinară, şi la ea contribuia cu mult Viorica Moisil, care l-a sprijinit toată viaţa cu o iubire profundă şi inteligentă (ultima – mult mai rar întîlnită), de care aveam să iau cunoştinţă şi din scrisorile lor (doar parţial publicate), care constituie, cred, cea mai frumoasă corespondenţă de dragoste din literatura română.

Mai tîrziu, Moisil avea să intervină în mod hotărîtor în cîteva momente cruciale din viaţa mea, aşa cum sînt convins că a făcut cu mulţi alţii, şi de aceea aş vrea să povestesc şi despre asta aici.

În 1962 eram în penultimul an de liceu şi trăiam cu sufletul împărţit între studiul istoriei (o pasiune care continuă şi astăzi) şi cel al fizico-matematicilor (care îmi plăceau, fiind, în plus, şi specialitatea tatălui meu). Moisil mi-a argumentat că, oricum, ar trebui să urmez matematicile, pentru că însăşi ştiinţa istoriei este într-un proces de matematizare, care se va accentua în anii următori (şi într-adevăr, chiar el avea să organizeze la Constanţa, în 1969, un simpozion internaţional de matematici aplicate în arheologie, după cum tot în acea vreme se dezvolta şi noua istorie cantitativă). Nu cred că ştiam pe atunci de preocupările de numismat ale lui Constantin Moisil (tatăl matematicianului şi întemeietorul muzeului de numismatică), pe care fiul le împărtăşise o vreme. Probabil că o motivaţie suplimentară (dar nerostită) a acestui îndemn o constituia nivelul ingerinţelor ideologice – mai scăzut în matematică decît în istorie.

Discuţia a avut o pondere importantă în hotărîrea mea din vara lui '64 de a participa la concursul de admitere la matematică, alt element determinant fiind moartea tragică a tatălui meu, chiar la începutul acelui an, şi sentimentul de responsabilitate pentru continuarea operei lui. Studiile mele matematice n-au fost totuşi prea grozave, împărţindu-mi timpul mai departe cu disciplinele umaniste (participam la unele cursuri de la filologie şi petreceam multe zile la biblioteca universităţii, citind literatura pe care nu o găseam în altă parte). Cu toate acestea, la sfîrşitul anului III, cînd s-a pus problema alegerii secţiei de specializare, Moisil mi-a acceptat cererea de a urma cursurile recent înfiinţatei secţii de Maşini de calcul (informatică), al cărei conducător era. Secţia mă interesa mai ales pentru logica matematică şi am avut o discuţie cu el despre ideea mea de a analiza unele dialoguri platoniciene (în special *Parmenide)* cu ajutorul uneltelor ei, dar n-a fost prea încurajator. Mai tîrziu şi-a schimbat părerea, dar şi eu.

De-a lungul anilor, am încercat şi poate că în parte am reuşit îmbinarea matematicii şi informaticii cu diverse domenii (tehnica şi economia, dar şi studiul literaturii sau al muzicii) pentru care militase Moisil în diverse forme, în acelaşi timp riguroase şi seducătoare. Două din cărţile de acest fel pe care le-am publicat îi sînt direct închinate, iar într-o alta, tratînd despre relaţia dintre ştiinţele naturii şi cele umane, i-am consacrat chiar un capitol special.

Sînt paradoxuri trăite şi asumate. Moisil a fost şi el „un extremist de centru“. A practicat logica nearistotelică de dragul creaţiei libere, dar i-a găsit justificarea în aplicaţiile practice. A militat pentru relaţia ştiinţei cu tehnica, însă a trebuit să lupte cu practicismul. A ţinut la lărgirea permanentă a domeniului său de competenţă autentică, dar a fost silit să şi-l apere de incompetenţa unora. În fine, a reuşit să explice multe, însă rămîne actual mai ales prin întrebările pe care le-a pus – altora, dar în primul rînd sieşi.

Aşa cum i-a plăcut să spună, a lăsat „ca şi viitorul să aibă parte de bucuria cunoaşterii“.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Rana

● Gabriela Adameşteanu, *Întîlnirea*, prefaţă de Carmen Muşat, postfaţă de Gabriela Adameşteanu, Polirom, 2003.

Într-unul dintre romanele sale cu o istorie paraliterară cel puţin la fel de incitantă ca povestea propriu-zisă, apărut mai întîi în spaniolă sub titlul *La ingnorancia*, Kundera povesteşte o împrejurare a destinului postum al poetului naţional islandez Jonas Hallgrimsson. Mort în urma unei căzături pe scări la Copenhaga, capitala de atunci (1845) nu doar a Danemarcei, ci şi a iubitei lui Islande, poetul patriot („mare băutor, ca toţi romanticii") a fost îngropat în pămînt duşman. Lucrurile s-au precipitat după o sută de ani, cînd unui industriaş islandez patriot a început să-i apară în vis umbra supărată a lui Hallgrimsson. Vroia acasă. Industriaşul, cîntărind probabil oportunităţile politice care i se deschideau în noua republică recent independentă, a făcut toate demersurile de repatriere şi chiar l-a înhumat în ţinutul natal. Parlamentul islandez decisese însă altfel: poetul naţional trebuia să împartă veşnicia cu alt mare poet islandez, Einar Benediktsson, în noul Panteon al neamului. În acel moment însă, industiaşul-receptacol a mărturisit, cu fereală, nesiguranţa sa în privinţa identităţii rămăşiţelor reînhumate. Extrase dintr-o groapă comună, ele puteau fi la fel de bine oasele unui bozgor de danez. Concluzia lui Kundera, pusă în gura personajului Josef – un emigrant ceh întors în Bohemia şi purtînd în bagaje un exemplar din *Odiseea* în daneză – este următoarea: „nimănui nu-i pasă, nici cît negru sub unghie, unde ajung oasele unui mort". Nostalgia, suferinţa provocată de dorinţa neîmplinită a întoarcerii – o durere ce-şi ignoră mecanismul, la Kundera –, este o dimensiune a existenţei mici, măsurate de cei 70-80 de ani de viaţă ai unui individ. Dincolo de asta, ne paşte ridicolul extrapolării, cum se întîmplă la scriitorul ceh, sau pericolul „neîntîlnirii", neînţelegerii, nerecunoaşterii, cum se petrece în *noul* roman al Gabrielei Adameşteanu, două cărţi ale „imposibilei întoarceri", cartografiind (în feluri diferite) imponderabila zonă a nostalgiei.

S-a spus că Gabriela Adamenşteanu nu scrie decît roman, că volumele sale de nuvele nu sînt decît schiţele unor construcţii epice largi în curs de limpezire (vezi romanul *Provizorat*, lăsat în suspensie, dar conturat ca personaje, construcţie, procedee prozastice). Rescrierea romanului *Întîlnirea* (căci roman a fost de la publicarea în volumul *Vară-primăvară*, în 1989) confirmă această ipoteză, ducînd lucrurile mai departe, cel puţin în două direcţii: limpezirea profundă (liberă) a dramei exilului şi un soi de reconciliere spontană cu cititorul care astăzi citeşte altfel *cartea*, chiar dacă a citit şi prima ei formă.

Subiectul romanului este legat, deloc întîmplător, de o întîmplare povestită scriitoarei de către Mihai Botez, prin 1986 (să ne amintim un articol inclus în *Cele două Românii*, despre „disidenţa relaxată" a acestuia): un emigrant rus revine în patrie, după foarte mult timp, mai mult de 20 de ani, iar la întoarcerea acasă (adică în Occident) nu reuşeşte să se lămurească dacă cei care îl întîmpinaseră în Rusia şi cu care coabitase o perioadă alcătuiau într-adevăr familia sa (uitată) sau marea familie de figuranţi mînuită de poliţia secretă. Dilemă fără scăpare, ce se amplifică în *Întîlnirea* sau se bagatelizează retoric (în funcţie de mediul receptor) pînă la nerecunoaştere. Personajul principal, savantul Traian Manu – şeful Institutului European de Cercetare a Mediului Mediteranean din Neapole, cum aflăm cel mai bine din dosarul său de la Securitate, judicios intercalat în corpul romanului –, există ca identitate personală (memorie) doar după întoarcerea în Italia, atunci cînd îşi reface itinerariul parcurs, povestindu-i-l fie Christei, soţia sa nemţoaică, fie unui grup atent de studenţi. În scurta perioadă petrecută în România, hăituit de străini şi aşa-zise rude, de propriile amintiri distorsionate şi de o îngălare grăbită de interese-vini-nevoi ale „ghemului negru de vinovaţi" ce îl aşteaptă la aeroport, personajul îşi pierde forma, consistenţa, cade într-un imaginar larg, al fugarului generic, din care, paradoxal, se recuperează chiar mai puţin decît celălalt personaj forte al cărţii – Christa, o Callypso modernă în povestea amintitului Manu, dar o Penelopă neînţeleasă pînă la capăt într-un alt scenariu, cel al lui Hermann. Este, de altfel, un paradox al cărţii: Traian Manu, povestit şi răspovestit din zeci de unghiuri mai mult sau mai puţin convergente sau creditabile (al său – dar cine e cel care-şi aminteşte/visează? –, al rudelor intrate într-un malaxor amputant, al colegilor de breaslă retardaţi profesional, al lui Daniel, *alter-ego* străin, irecuperabil şi el din tărîmul umbrelor, al securiştilor, ofiţerilor şi informatorilor, care se suprapun, în parte cu cei dinainte), rămîne mai fantomatic decît supravieţuitoarea Christa. Vindecată de timp (căci *timpul omenesc* e, de fapt, personajul cărţii Gabrielei Adameşteanu), ajunsă – o dată cu experienţa, şi cu depăşirea echivocurilor – pe pămînt ferm, Christa, mezina unei familii germane micburgheze, ce ispăşeşte prin moartea celor apropiaţi vina tuturor, are o singură certitudine, un singur sfat: nu există întoarcere, nostalgia e o capcană ce nu ţine de măsurarea omenească a timpului, e o pedeapsă aplicată o dată cu prima cădere în lume. Prin învingerea timpului, prin supravieţuire, ea este Callypso, cea care-i oferă nemurirea rătăcitorului Ulise, ea e Nausicaa, fiica regelui feacilor, la curtea căruia Ulise povesteşte vreme de opt zile (în Ithaca acest lucru nu i se va cere) şi, în cele din urmă, aproape în pofida autoarei şi a istoriei însăşi, ea e şi Penelopa (mai mult decît abia-schiţata Buni). Între cele două personaje, Manu şi Christa, minuţios construite încă din prima formă a romanului, există un contabalans care se vede acum mult mai bine şi datorită structurării odiseice, pe momente-cheie, pe anxietatea (asumată) a influenţelor. Mai clar, Christa e un personaj definit pînă la capăt, coagulat istoric şi de fatala scurgere a timpului. Lui Traian Manu, în trecere (deşi hotărîrea îi aparţine) prin *fosta* lui ţară, scriitoarea îi impune (şi îşi impune) o limită temporală: anul 1989. Doar extrasele din dosarele de Securitate (prin care se limpezesc o mulţime de lucruri din economia romanului) ies în afara infernului: mîna care le-a colaţionat nu putea fi decît una de dincoace de 1989. Traian Manu rămîne aşadar în suspensia (creatoare şi incitantă) a destinului său aşa-zicînd postum, adică de după terminarea cărţii. Cum va arăta el, sau surprinzătorul Daniel (cel care scapă de decerebrare, dar nu de un fel de suspendare laşă în proiect), răsfoind dosarul pe care noi îl avem în faţa ochilor? Cum va arăta viitorul roman al Gabrielei Adameşteanu, în care „tot ce s-a petrecut după '89 – uluitoarea continuare a *Dimineţii pierdute*" va prinde viaţă?

În această complicitate cu cititorul, cu actualitatea lui nesăţioasă stă şi reconcilierea spontană de care vorbeam. Încifrarea din prima formă a romanului e dusă la extrem. Acolo Gabriela Adameşteanu făcea o proză experimentală care, paradoxal, mergea mai bine atunci, în epoca racordării la toate textualismele. La vremea respectivă mai erau de încifrat textual problema exilului, eşecul întoarcerii, cenuşiul şi grotescul „fiecărei zile" şi mai ales ideea care ne apare azi mai limpede şi mai îngrozitoare, în adevărul ei, ca niciodată: aceea că nu există comunicare (întîlnire) posibilă între generaţia interbelică, ultima normală, neatinsă în fibra ei omenească profundă, şi pandantul său din zilele noastre. S-ar zice, cu alte cuvinte, că ceea ce s-a pierdut... s-a pierdut iremediabil (mai ales prin trauma exilului), iar ce a rămas seamănă mai mult cu masa care a devenit, între timp, individul de atunci. În plus, la cei născuţi şi crescuţi în captivitate, putem regăsi o indicibilă nostalgie după nimic, care seamnănă teribil cu cea a exilaţilor, un amestec pe care scriitoarea îl numeşte într-un articol „rana" şi care, de multe ori, îi duce pe tineri departe de „tărîmul blestemat, unde tot ce zideşti ziua se dărîmă noaptea". (*Cele două Românii*)

În romanul rescris după multă vreme, autoarea descifrează fără a explica, devoalează fără a arăta altfel decît analogic, demistifică fără a acuza, într-o extraordinară reconstituire, din zeci de perspective, de o forţă incredibilă, în care construcţia (impecabilă) contează mai puţin decît acea polifonie (a vieţii adevărate) care îi reuşeşte Gabrielei Adameşteanu la fiecare cinci ani.

▲

Dilema vă recomandă

● Clipul „Copilul rebel" al formaţiei Ocs; şi volumul de nuvele *Ca o apă care curge* de Marguerite Yourcenar (ed. Polirom), cu o postfaţă foarte aplicată semnată Laurent Rossion şi în traducerea entuziasmantă a lui Laurenţiu Zoicaş: „Se apropie de uşă tiptil, cu opriri lungi, şi se sprijini de canat. Simţea că şi ea se sprijinise; lemnăria tremura de tremurul trupurilor lor. Era o beznă de nepătruns: amîndoi ascultau, în întuneric, gîfîitul aceleiaşi dorinţe." (Alex. Leo Şerban)

● Turul ciclist al Franţei, ediţia centenară (la Eurosport, în mai toate după-amiezele lunii iulie). Măcar o dată la o sută de ani – oricît aţi fi de apolitici în sport – uitaţi-vă la această legendă pe două roţi. Dacă nu vă interesează cicliştii, ascultaţi-i pe Radu Naum şi Radu Banciu, cei mai competenţi şi zurlii comentatori sportivi, şi dacă nici ei nu vă amuză, priviţi peisajele, munţii, Alpii, Pirineii, şoselele, casele, străzile, mulţimile. Pe praful ăsta e o pozitivă spălare pe ochi şi, deci, de creier. Nu amînaţi pentru 2103: s-ar putea ca peste o sută de ani să nu mai existe biciclete, aşa cum după 200 de ani mulţi nu mai vor să audă de Revoluţia Franceză... Vive 14 Juillet! (Radu Cosaşu)

● Interviul luat de Stelian Ţurlea lui Ştefan Agopian în *Ziarul de Duminică*, săptămîna trecută, în care cel din urmă ne deconspiră de ce l-a omorît de la început pe Fric: „Scriitorii sînt mai de folos cînd sînt morţi. Dau de lucru multor oameni, celor din industria hîrtiei şi a cernelurilor, calculatoriştilor, corectorilor, librarilor, educatorilor de la grădiniţă, învăţătorilor, profesorilor, redactorilor, celor din mass-media, celor din Academie, bibliotecarilor, anticarilor şi vînzătorilor ambulanţi, criticilor literari." (Simona Sora)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Sfîntul din bordel

● *Strada plăcerilor* / *Rue des plaisirs* (Franţa-Germania, 2002), de Patrice Leconte.

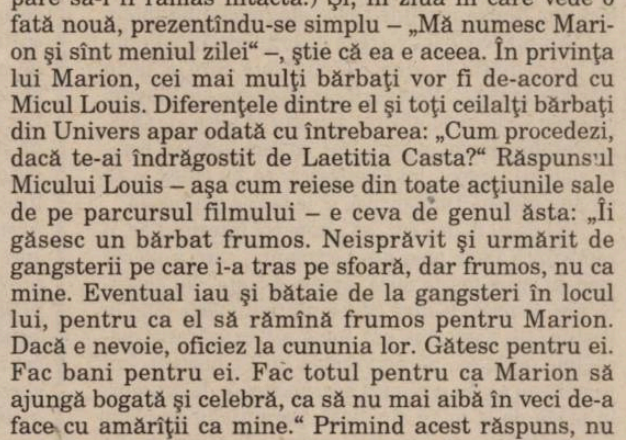

Mi-a plăcut *Strada plăcerilor*, dar cred că mi-ar fi plăcut şi mai mult dacă, înainte de a da ochii cu el, aş fi făcut o cură intensivă de Edith Piaf. În orice caz, nu l-aş recomanda unei persoane căreia nu-i plac şansonetele. Filmul începe cu trei prostituate în ploaie, observînd că „prostituţia e pe cale de dispariţie" şi că, odată cu închiderea bordelurilor, fostele angajate s-au transformat în „felinare de stradă". Ca să treacă timpul, una dintre fete spune povestea lui Marion (Laetitia Casta) – o fostă colegă, în ultimele zile ale bordelurilor pariziene (1945) – şi a Micului Louis (Patrick Timsit) – bărbatul care a iubit-o „aşa cum nici un alt bărbat n-a iubit vreodată o femeie". O afirmaţie de genul ăsta pare întotdeauna exagerată, dar în cazul Micului Louis ea este nici mai mult nici mai puţin decît exactă. Născut în bordel, produs „al unui accident de muncă", Louis pare să fi aşteptat toată viaţa o femeie pe care s-o slujească, din care să facă o vedetă de music-hall şi o mireasă fericită alături de *alt bărbat*. (Cît timp a aşteptat, părul lui s-a rărit, dar castitatea pare să-i fi rămas intactă.) Şi, în ziua în care vede o fată nouă, prezentîndu-se simplu – „Mă numesc Marion şi sînt meniul zilei" –, ştie că ea e aceea. În privinţa lui Marion, cei mai mulţi bărbaţi vor fi de-acord cu Micul Louis. Diferenţele dintre el şi toţi ceilalţi bărbaţi din Univers apar odată cu întrebarea: „Cum procedezi, dacă te-ai îndrăgostit de Laetitia Casta?" Răspunsul Micului Louis – aşa cum reiese din toate acţiunile sale de pe parcursul filmului – e ceva de genul ăsta: „Îi găsesc un bărbat frumos. Neisprăvit şi urmărit de gangsterii pe care i-a tras pe sfoară, dar frumos, nu ca mine. Eventual iau şi bătaie de la gangsteri în locul lui, pentru ca el să rămînă frumos pentru Marion. Dacă e nevoie, oficiez la cununia lor. Gătesc pentru ei. Fac bani pentru ei. Fac totul pentru ca Marion să ajungă bogată şi celebră, ca să nu mai aibă în veci de-a face cu amărîţii ca mine." Primind acest răspuns, nu poţi decît să-i dai dreptate naratoarei filmului: într-adevăr, nici un alt bărbat n-ar iubi o femeie *în felul ăsta*. Dar ai dreptul să te întrebi: ce fel de om e Micul Louis? Nu pare complet asexuat, judecînd după expresia lui, atunci cînd Marion îi permite să-i încheie rochia la spate sau să-i facă masaj. Dar nici nu întrezăreşti la el vreunul din lucrurile – niţică frustrare, un pic de ceva reprimat, un spasm de revoltă, oricît de slab – la care te-ai aştepta: *acest* triunghi nu vrea să ştie de legile geometriei amoroase. Bunul Louis, cu chelia şi zîmbetul de Buddha şi pleoapele lui pe jumătate închise, nu există decît în lumea pe care a creat-o regizorul Patrice Leconte pentru el. E o lume în care tunetul bubuie atunci cînd doi îndrăgostiţi se sărută, iar gangsterii, ca şi ceaţa care-i învăluie în penultima înfruntare, par rămaşi din alte epoci ale filmului francez – epoca lui Jean-Pierre Melville sau, mergînd şi mai mult în urmă, epoca lui Marcel Carné. („Nu-mi plac nunţile", spune un gangster. „De ce?", îl întreabă colegul său. „Nu te interesează. E personal." Astfel de replici ne amintesc de ce-i iubim pe gangsterii „clasici" ai cinematografului.) Cu alte cuvinte, *Strada plăcerilor* e o pastişă. Dar mai are ceva: îl are pe Micul Louis, care, indiferent ce-o mai fi, e sufletul filmului – şi ce suflet ciudat, enigmatic, chiar uşor sinistru! Ca să nu vă ascund nimic, trebuie să mai spun că, în momentul în care am ieşit la lumina zilei, filmul care tocmai se terminase mi-a apărut ca o absurditate. Dar, pînă la urmă, mai important e ce se întîmplă în întuneric – adică Laetitia Casta spunînd: „Mă numesc Marion şi sînt meniul zilei." Cum să refuzi aşa ceva?

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Revederi şi reacţii

Vara asta, nu ştiu cum s-a întîmplat, s-au întors în ţară mulţi dintre cei plecaţi înainte de '89. Majoritatea dintre ei au plecat acum 20, chiar 30 de ani şi nu au simţit nevoia să se întoarcă. Nu ştiu ce s-a întîmplat anul acesta – probabil conjunctura internaţională americano-europeană favorabilă României, sau poate, pur şi simplu, scurgerea intervalului necesar pentru a putea redigera o lume tabu –, dar prieteni şi rude plecaţi demult l-au ales ca moment favorabil reîntoarcerii. Pe vremea lui Ceauşescu, erau cu toţii nişte mituri, mai ales în copilăria mea. Fotografiile sau pachetele de la ei reprezentau evenimente: motiv de întîlniri şi discuţii între cei rămaşi aici; posibilitatea de a aduce, între colegii de şcoală, un look nou, „aliniat" trend-urilor occidentale; ocazia de a fi generos, împărţind în stînga şi-n dreapta guma Spearmint de cireşe primită din Germania; şi, pînă la urmă, singurul contact cu lumea mare, cu nemărginirea, singura dovadă că mai există şi altceva în afara universului călduţ şi bine delimitat (cu sau fără voia noastră) de acasă. Atît de puternice au fost aceste mituri, încît, atunci cînd, după '89, ele s-au transformat, pentru început, în voci de oameni în carne şi oase, nu ştiam ce să le spun. Poate doar un timid „La mulţi ani!" şi „Nu mai vorbiţi atîta, că plătiţi prea mult". De asemenea, tot după '89, cînd am avut ocazia să văd că lumea largă e reală, şi am putut păşi în ea, şocul a fost foarte mare, mai ales datorită senzaţiei de incredibil şi ireal constant predominantă, fie ea în Praga, Köln sau Paris.

Timpul a trecut, şi rudele şi prietenii din străinătate au devenit, tot mai mult, oameni în carne şi oase. Mai întîi a venit sora mea din Australia, care s-a demitologizat cel mai repede, pentru că, în ciuda faptului că nu ne văzusem de 20 de ani, şi, de fapt, nu ne cunoşteam foarte bine, ne-am găsit imediat multe puncte comune. Ceea ce nu înseamnă că sora mea, profund australiană, sau occidentală în obiceiuri, nu a fost şocată de diversele realităţi româneşti: de la mizeria străzilor la nesimţirea şi delăsarea multor compatrioţi de-ai noştri. Reacţia ei a fost una dintre reacţiile tipice ale românului întors din ţări mai civilizate: aceea de oripilare în faţa lipsei unora dintre deprinderile civilizate, care lor le-au intrat în instinct. Povestirile australiene ale Slaviţei (aceeaşi soră) au spulberat şi miturile false ale Occidentalului alienat şi acultural, cu care fusesem bombardaţi pe vremea lui Ceauşescu: că nu citesc şi că nu au prieteni. Dimpotrivă, ei le fac pe amîndouă.

Cel de-al doilea caz, să zicem cel intermediar, îl reprezintă naşa mea din Germania, care a plecat cînd eu eram foarte mică, aveam 4-5 ani. Nu degeaba era ea naşă, pentru că s-a potrivit foarte bine în postura de naşă-zîna cea bună a Cenuşăresei: pachetele de la ea, de pe vremea lui Ceauşescu, îmi permiteau să fiu o vajnică deschizătoare de drumuri în moda de la mine din clasă, permiţîndu-mi chiar inimaginabile excentricităţi: cum ar fi să mă duc la practică, la cartofi, în clasa a 9-a, îmbrăcată în blugi bufanţi şi bluză cu volănaşe ultimul răcnet. Reîntoarsă, după 30 de ani, în România, a început prin a fi muşcată de un cîine în chiar prima zi a şederii ei. Atitudinea ei a fost cumva mai adaptată decît a australienilor: spiritul ei nemţesc, probabil, a determinat-o să înveţe repede preţurile alimentelor şi ale taxiurilor, pe care a preferat să le înlocuiască cu metroul sau mersul pe jos, şi, una peste alta, să ia lucrurile mai pragmatic.

Un al treilea caz este o prietenă de-a mamei mele întoarsă, după 30 de ani, din America, chiar de la New York. Mama mea şi cu Adina s-au împrietenit cînd eu şi băiatul ei, născuţi în aceeaşi zi, eram în cărucior, în Parcul Libertăţii. Răducu (devenit Ted, de la cel de-al doilea nume, Teodor, în America) a fost primul meu prieten, şi a plecat cînd aveam 6 ani. Mitul lor s-a format pe baza unei fotografii, pe care o mai am şi acum, cu ei trei îmbrăţişaţi de Mickey Mouse, în Disneyland. Pentru mine, la vîrsta aia, era suprema destinaţie. Adina, devenită un cardiolog de succes în New York, a privit România cu mult mai mult optimism şi bună dispoziţie: totul i se părea, sincer, excelent, de la micii de „La mama" la piesa de teatru văzută la Teatrul Naţional şi culminînd cu schimbările, în bine, din Bucureşti. Să fie datorită succesului profesional de acolo, sau mult vehiculatului spirit american... cert e că atitudinea ei m-a binedispus, şi mi-a redat o dimensiune normală a lucrurilor, fără senzaţii de „rudă săracă".

▲

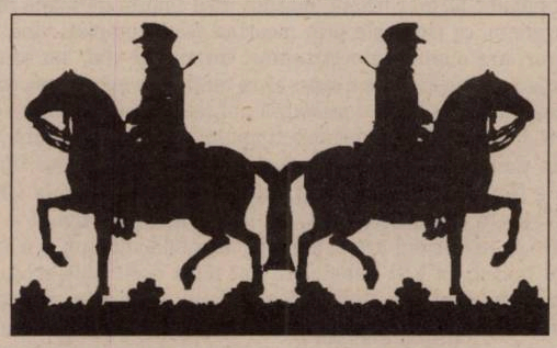

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

„...aceleaşi trei întrebări"

Textul care urmează nu-mi aparţine, deşi aş fi dorit-o; a-l rezuma mi se pare un act de sărăcire intelectuală; a-l transcrie, cuvînt cu cuvînt, mi se pare presant, chit că vor exista mutre şi interpretări:

„Scriitorul din nefericitul Est al Europei, mutilat timp de decenii de propriii lui concetăţeni, de nebunia ideologică în care s-a pomenit fără vină şi în care a trebuit, împotriva tuturor, să-şi scrie şi să-şi apere literatura, se resemnează astăzi să fie mutilat pentru a doua oară în momentul în care ajunge în zona culturală spre care a tînjit întotdeauna, din care s-a crezut întotdeauna o parte vie: în Occidentul liber care, în sărăcie sau opulenţă, a avut şansa istorică să trăiască normal. Să călătoreşti, să faci lecturi, să ţii conferinţe, să fii tradus în limbile pe care le-ai învăţat la şcoală fără să ai speranţa că o să ajungi să le vorbeşti vreodată cu cineva – visul acesta s-a realizat, după căderea cortinei de fier, pentru mulţi autori din Est. Instituţiile culturale occidentale sînt generoase, şi scriitorii bulgari, români, ruşi, sîrbi, cehi, polonezi, unguri s-au văzut deodată bine primiţi şi respectaţi. De ce atunci sentimentul amar al multora dintre ei? De unde tristeţea pe care o simt şi eu şi pe care mi-au mărturisit-o atîţia alţii dintre autorii cu care am discutat? Mulţi privesc discuţiile la care participă, cu ziarişti, cu public sau cu confraţii lor din Vest ca pe adevărate corvoade. Mulţi nu se recunosc deloc în recenziile şi cronicile de care traducerile din opera lor au parte. «Mulţumim de primirea cea bună, dar vă înşelaţi, nu ne-aţi invitat pe noi, cei care ne-am trăit viaţa, cu bucurii şi tristeţi, şi care ne-am scris cărţile, bune sau rele, exact ca şi voi. Aţi invitat imaginea voastră despre noi, aţi invitat nişte clişee ca să vă vorbească în clişee, să vă împlinească aşteptările, să vă confirme o imagine simplistă şi falsificatoare despre ce înseamnă literatura şi care e datoria scriitorului», par să spună cu toţii. *Cine dintre noi n-a avut surpriza ca, în urma unei lecturi despre dragoste şi ură, despre suferinţă şi bucurie, despre greutatea de a fi om, despre straniul visului şi straniul şi mai tulburător al realităţii, despre tot ce au scris autorii dintotdeauna, să primească din public mereu şi mereu, de zeci, de sute de ori, pînă la saturaţie, pînă la greaţă, aceleaşi trei întrebări: despre disidenţă, despre cenzură, despre poliţia politică? Ai făcut imagini şi metafore cu care ai sperat să tai răsuflarea celor din sală, ai dezvoltat simboluri universale, ai descris gesturi unice, semnificative, emoţionante, mergînd serios şi pasionat pe urmele lui Kafka şi Musil, şi Pynchon, şi Sabato, pentru ca aceleaşi trei întrebări să te aştepte în final. Înţelegi în cele din urmă că nu se doreşte, din partea ta, artă adevărată, ci doar o imagine. Că un autor din Est nu are voie să scrie liber despre natura umană, ci se aşteaptă de la el să fi stat cu nasul numai în problematica lui locală, să fi luptat cu regimul comunist, să fi fost cenzurat, să fi suferit din cauza poliţiei politice.* Să scrie numai şi numai despre asta. Să întruchipeze, asemenea justiţiarilor din Vestul Sălbatic, un cod etic. Da, mai presus de orice: nu cumva să *fie* ceva, ci mereu şi mereu să *întruchipeze.* Iar dacă vreau să fiu pur şi simplu eu însumi, ca orice scriitor liber (în loc să accept jocul, ca unii dintre autorii estici), o pot face riscînd să nu mai fiu vizibil, căci vizibilă e doar caricatura.

Vrei să ieşi la larg, să exişti în spaţiul literaturii libere, dar te vezi pînă la urmă din nou ghetoizat, falsificat, împins la loc în lumea ta. Ţi se arată iarăşi care ţi-e locul. Nu vei face concurenţă scriitorilor occidentali. Mesajul tău e dinainte ştiut, literatura ta e dinainte citită.

Atotputernicia clişeelor: iată o parte din moştenirea împărţirii Europei, iată ce reunificarea ei va trebui să elimine."

Acest fragment dintr-un text intitulat „Refuz să fiu altceva decît eu însumi" îi aparţine lui Mircea Cărtărescu, a apărut, în 2001, în revista germană *Zeitschrift für Kulturaustausch* şi e reprodus în ultimul său volum, „Pururi tînăr, înfăşurat în pixeli". Este pentru prima oară, după cunoştinţele mele, cînd se pune astfel, cu o asemenea claritate şi vigoare, cea mai acută problemă, în crescîndă apăsare, a scriitorului român de cînd e liber: desfigurarea artei sale – atît dinăuntru cît şi din exterior – de către o „politică la zi" care durează de peste 50 de ani şi se exprimă brutal de simplist prin „aceleaşi trei întrebări". Îndelunga subliniere îmi aparţine.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Elena

„Nu ziceţi vitreg lui Ane, că nu este vitreg. Niciodată Ane nu m-a socotit mama lui vitregă. Ne cunoşteam din copilărie, mie mi-a murit soţul, mama lui adevărată a murit la cinci anişori şi eu cînd m-am căsătorit cu tatăl lui el avea nouă anişori. Nu aveam complicaţii, Doamne fereşte! Tatăl lui era cineva în oraş, iar eu eram balerină. Eu am căutat special un om cu copii. Ane i-a zis lui taică-su: tată, s-o iei pe Nuţi, că ea n-o să mă bată! Nu ştiu de unde pînă unde avea el frica asta de bătaie! I-o fi zis în familie, cine ştie cum se va comporta cu tine. Şi l-am crescut ca pe copilul meu, că eu nu puteam face copii şi atît de mult îl alintam că şi taică-su zicea: prea îl alinţi, lasă-l şi tu. Dacă el vroia geacă de aia, de aia îi luam, chiar dacă mai avea nu ştiu cîte geci pe acasă! Dar era şi un copil care merita, un copil de nota zece, un copil care nu ne-a creat probleme, domnule, să vezi în el nu ştiu ce. Nu. O muscă de i se punea pe pîine, pe farfurie, aşa o dădea afară. Speranţele noastre au fost ca el să termine facultatea la Galaţi şi să plece în Grecia, acolo sînt rudele soţului meu. La orice mă aşteptam, să mi se întîmple mie, soţului accidente! Era ascultător, curat, foarte religios, noi avem icoane de sute de ani vechime. El a crescut cu *Tatăl nostru,* se închina înainte de a mînca, după ce mînca, sărutmîna. Ni s-a dat telefon de la Galaţi. O vecină care stătea în gazdă la el ne-a dat telefon. Ştia că eu sufer cu inima şi a întrebat dacă-i soţul acasă. L-am dat pe el şi i-a spus. Am înlemnit. Imediat am fost la locul faptei, în Galaţi. Ni s-a spus să nu venim cu număr la maşină de Constanţa şi să nu ne dăm numele la hotel. Puteam fi linşaţi. Am fost la locul faptei, am văzut albumul cu reconstituirea, soţul nu a putut să vadă. A fost nu un vis urît, ci ceva ce nu se putea spune. Bineînţeles, lumea se comporta normal, noi eram părinţii criminalului. Noi eram pe hol şi cine l-a anunţat pe procuror a spus: au venit părinţii criminalului, normal, aşa era. Şi soţul meu zicea: e criminal, a omorît, dar e criminalul meu, e sîngele meu. Niciodată nu l-am renegat. Domnule, eu am avut un soţ minunat, ne-a adus şi luna de pe cer şi mie, şi lui Ane. Şi cum? Cînd am avut o viaţă de familie minunată, noi cîntam, dansam. Şi Ane îi spunea uneori soţului: tăticule, eu cred că tu o iubeşti mai mult pe Nuţi decît pe iubita mea. Soţul: şi pe maică-mea am iubit-o, dar dacă asta a fost soarta... Cum să-l reneg pe Ane? Toată lumea l-a renegat. Are unchi în Suceava cu stare materială foarte bună. În treisprezece ani de cînd s-a întîmplat crima, un singur unchi i-a trimis trei pachete de ţigări şi asta fiindcă i-am telefonat că nu mă pot descurca. Din ce să pot? Am pensie de un milion două sute. Cum pot mă descurc, am vîndut din casă să pot ţine pasul cu el. A luat condamnare pe viaţă! La Craiova m-am dus. La Rahova m-am dus. Am umblat cu memorii şi lumea mi-a zis că nu e cazul, fiindcă după douăzeci de ani poate fi o speranţă, că se adună comisia şi spune ce comportare a avut în puşcărie. Am vrut să mă duc la domnul Scalevschi, de la drepturile omului, fost căpitan de vas care a pornit cu vasul spre Occident pe timpul lui Ceauşescu şi l-au condamnat la moarte. Acest băiat a fost de cîteva ori în casa mea. Acum avem o moştenire, o casă de la socri. Se aude că se vor da ceva compensări şi tot pentru el, dacă s-or da bani, oi pune deoparte, oi face pachete. Pachetele sînt importante acolo, că vezi că nu te uită lumea. Conserve de carne, de peşte, dulciuri, magiunuri, brînză, fructe, legume, lapte praf, ciocolăţică. Mă ajută şi vecinii, cum pot. Cînd aud că mă duc la el, îmi dau ce au şi ei. Nu fumează, nu bea. Vă daţi seama, Ane e condamnat pe viaţă. El era cu soţia lui şi avea un copil şi ea a avut un cancer osos. Şi a ajutat cît a putut şi el. A avut o iubită şi pe aia a omorît-o. Era gelos. Asta a fost. Că iubita i-a spus că nu mai vrea să se vadă, fiindcă se căsătoreşte şi atunci a omorît-o. Eu nu ştiu cum a putut. A făcut-o bucăţi şi se spunea în ziare că i-a fiert sînul şi l-a mîncat. Ce să facem? Uite, îl aştept cu camera lui gata. Tot ce are familia lui pentru el este, doar s-o elibera. Mai sînt nouă ani. Vreau să mai prind momentul ăla cînd o veni să-i spun: bine ai venit, uite aici e totul pentru tine!"

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Rost în spaţiu

Volumul *Lost in Space,* care tocmai a apărut sub egida generoasă a Colegiului „Noua Europă", este unul hibrid în chip deliberat. În primul rînd, este vorba despre o înţelegere diversă a noţiunii de „spaţiu". În fizică, filozofie, geografie sau arhitectură – el are cu totul alte accepţiuni decît atunci cînd vorbim despre spaţiul socialului, despre spaţiul în artele plastice sau în artele spectacolului. Iată de ce şi opţiunile atît de diferite ale autorilor cuprinşi în carte, pe care le-am reunit pentru a putea reuni, din cioburi holografice, înţelesuri cît mai diverse. Să ne amintim critica pe care, în „Altfel de spaţii", Foucault o face filozofiei vremii sale care, după ce a discutat în exces problematica timpului, nu se dovedeşte la fel de interesată (sau de capabilă) să dialogheze cu aceeaşi competenţă şi despre problematica spaţiului care rămîne, din multe puncte de vedere, crede autorul citat, una încă arhaică (a se vedea filamentele îndărătnice de sacru pe care el le identifică supravieţuinde încă în peisajul urban contemporan). Domeniul acesta, după „epuizarea" timpului – ca temă filozofică, se înţelege –, devine aşadar unul de perspectivă pentru investigaţia interdisciplinară. Chiar şi la noi, prin grija cîtorva tineri cercetători (şi – aproape nici nu mai trebuie menţionat – sub umbrela NEC) de felul lui Ciprian Mihali de la Cluj, a lui Octavian Groza de la Iaşi, încep să apară mugurii unei literaturi dedicate temei spaţiului, sub forma cîtorva volume individuale şi colective. Nu altul este sensul propriului meu demers, de ridicare la demnitatea discursului filozofic a comentariilor asupra spaţiului arhitectural sau, în sens mai larg, a spaţiului habitat. Pentru arhitecţi, domeniul este cu deosebire sensibili. Atrag atenţia adeseori studenţilor mei că obiectul de lucru – fie el investigativ în sens teoretic, sau practic, de decupare, asamblare, îngrădire sau, dimpotrivă, eliberare – al profesiunii noastre este spaţiul, iar nu mijloacele prin care ajungem să vorbim despre el, sau să operăm asupra lui. Învăţămîntul de arhitectură se concentrează prea mult asupra faţadelor, planurilor, decupajelor, asupra materialităţii instrumentarului cu care operăm asupra spaţiului decît asupra spaţiului însuşi. Imponderabil, el este aproape o necunoscută pentru viitorii arhitecţi. Fizica şi matematicile contemporane ale spaţiului, cu incredibilele lor teorii de azi, sunt prea puţin cunoscute şi mai deloc studiate. Cît despre filozofia spaţiului, ea este lăsată pe seama teoreticienilor, cîţi se vor fi aflînd într-o şcoală al cărei plan de învăţămînt este centrat pe practica de atelier. Aşa se face că viitorii arhitecţi nu se află nici măcar înaintea dilemei Fericitului Augustin privitoare la timp. Cu alte cuvinte, iată o profesiune care îşi cunoaşte, vai, atît de puţin, „obiectul muncii".

În al doilea rînd este vorba despre o diversitate a autorilor nu doar în sensul propriului *background* cultural şi profesional, ci şi al originii geografice. Fără a acoperi mapamondul, autorii vin din cele mai depărtate (faţă de locul apariţiei cărţii cel puţin) „colţuri" ale lumii. Cei mai mulţi sînt, totuşi, foste alumne şi trecuţi alumni ai NEC, care îşi dovedeşte astfel vocaţia de interdisciplinaritate articulată împrejurul unei teme atît de generoase. Arhitectura şi filozofia spaţiului, pornind dinspre arhitectură, au propus, de la deconstrucţie încoace, un întreg instrumentar de investigaţie critică, inclusiv prin intermediul limbajului arhitecturii înseşi.

Artele plastice au şi ele o contribuţie semnificativă la temă, extinzînd spaţiul tabloului la profunzimea-spaţiului compoziţional şi, mai tîrziu, al situării instalaţiei sau evenimentului. Explorare a spaţiului face şi teatrul experimental, dar şi fizica, atunci cînd vorbeşte despre universuri potenţiale, realităţi alternative, ori ştiinţele computerului atunci cînd vorbesc despre *cyberspace* sau realitate virtuală. Cu alte cuvinte, avem căi şi metode de investigare contemporană a spaţiului care deschid una către alta ştiinţele şi artele. Cartea mea încearcă doar atît: să dea seamă despre acest potenţial de cercetare. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

„Numai lucrurile proaste au nevoie de reclamă!"

Povestea deunăzi o colegă de redacţie cum, pe vremea cînd lucra în teatru, îi era dat să audă, din gura unui tip din conducere, texte ca: „Nu este cazul să facem reclamă pieselor bune. Numai piesele proaste au nevoie de publicitate." Nu ştiu de unde vine o asemenea concepţie (pe care, de altfel, am auzit-o şi eu, în alte circumstanţe, înainte de '89 şi la începutul anilor '90). Poate de la faptul că reclama ţinea de spiritul capitalismului, iar produsele capitaliste erau rele (deci aveau nevoie de publicitate); produsele noastre, ale glorioasei industrii socialiste, nu aveau nevoie de aşa ceva! Uneori, e drept, se mima şi la noi publicitatea, dar era una paradoxală, căci nu promova un anumit produs, ci categorii – viza într-un fel să facă educaţie. (Vă mai amintiţi de „Nici o masă fără peşte oceanic" de pe stadionul Giuleşti sau de incredibila „Vara, purtaţi sandale!"?)

Ei bine, iată că, după 13 ani de capitalism, prin TVR încă mai bîntuie ideea că produsele bune (adică cele pe care le oferă ei) nu au nevoie de reclamă. În timp ce televiziunile comerciale nu mai pot respira de atîtea autopromo-uri şi au tot felul de strategii de promovare a emisiunilor şi a vedetelor proprii, cei de la TVR se complac într-o dulce somnolenţă, probabil la umbra bugetului în floare şi a birurilor impuse populaţiei.

Am discutat cu mai multe din vedetele TVR-ului şi toate se plîngeau că nu sînt deloc promovate de instituţia proprie, ba chiar serviciul lor de presă nu le înlesneşte deloc o relaţie cu mass-media. Şi chiar aşa este. Am lucrat la cîteva reviste de tip ghid TV şi, de fiecare dată cînd trebuia să fac un material cu vreo vedetă din TVR, mă loveam de această realitate. Ceilalţi te bombardează tot timpul cu e-mail-uri despre ce au mai făcut vedetele lor, iar cînd te decizi să faci vreun articol cu vreuna dintre ele nu ştiu cum să-ţi fie mai utili; cei de la România 1 nu te ajută cu nimic, ba, mai mult, uneori delăsarea lor nu face decît să-ţi pună beţe în roate. De exemplu: vrei să faci un interviu cu Dana Războiu, prezentatoarea principalului program de ştiri al postului, un fel de Andreea Esca a TVR-ului? (nu ştiţi cine e Dana Războiu pentru că ea nu e promovată ca ştiristele de la celelalte televiziuni, nimeni nu o anunţă la începutul ştirilor aşa cum face PRO TV cu Esca). Nu e cazul să suni serviciul de presă, pentru că mai mult te încurcă. Îi telefonezi Danei pe numărul personal şi ea, amabilă cum este, va accepta să stea de vorbă cu tine. Numai că nu va reuşi să facă rost de un bilet de intrare în TVR şi veţi fi obligaţi să discutaţi pe o bancă, la poartă, unde aşteaptă tot felul de inşi veniţi din provincie cu jalbe la televiziune. Cînd m-am întîlnit astfel cu Dana Războiu, prin toamna anului trecut, lîngă banca unde stăteam şi unde încercam să ne înţelegem printre vociferările „petenţilor" de tot felul, era o baltă de vomă, a unuia probabil mult prea supărat pe viaţă. Şi, *à propos* de auto-promo, Dana îmi povestea atunci cum a fost ea trasă de urechi cînd şi-a permis, la finalul ştirilor, să recomande emisiunea *Profesioniştii* din seara respectivă (este o admiratoare a emisiunii Eugeniei Vodă)... Asta în timp ce la celelalte televiziuni sînt promovate la ştiri nu numai propriile emisiuni, ci şi celelalte produse ale trusturilor. Vom vedea cîndva anunţat la jurnalul de pe România 1 un eveniment de pe TVR Cultural, aşa cum procedează PRO TV cu Acasă (şi Acasă cu PRO TV)?

Pe TVR 2, sîmbăta după-amiaza, există, totuşi, o emisiune de autopromovare: *Film Puzzle,* prezentată de Irina Margareta Nistor. Emisiunea, realizată în direct, este o încîntare, dar asta datorită şarmului şi inteligenţei prezentatoarei. Comentariile Irinei Margareta Nistor pe marginea nu ştiu cărei telenovele sau a serialului de desene animate *Digimon* sînt savuroase: referinţe culturale de tot felul, ironie şi umor cît cuprinde. Urmărind emisiunea *Film Puzzle,* îţi dai seama că accentul este pus greşit: nu telenovele şi Digimoane ar trebui promovate cu precădere, ci emisiuni cum este cea a Irinei Margareta Nistor. Dar, precum spun înaintaşii, numai lucrurile proaste au nevoie de reclamă. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Un tratat uşor, de vară

Vara suflă din nou pulbere încinsă peste statuile care se tîrăsc prin oraşe. Ţăranii au scos la bătaie paparudele şi moaştele judeţene. Rezultatul se simte imediat – furtuni care smulg acoperişuri, grindina care omoară găinile şi copaci care strivesc trecători. Televiziunile s-au mutat la mare, făcînd un serviciu public celor care nu vor vedea litoralul nici anul ăsta. Aceiaşi invitaţi, aceleaşi subiecte, doar reclama prost mascată a crescut exponenţial. Hoteluri, restaurante, oameni politici. Deh, cei cu care ne facem treaba – o mînă spală pe alta şi amîndouă pregătesc alegerile. Nici măcar amendarea Constituţiei nu mai declanşează averse.

Noroc cu semnarea Tratatului cu Rusia, care a mai animat jurnalele şi telejurnalele. La TVR, analistul Radu Tudor s-a smuls din valul de entuziasm ocazional şi a amintit lucruri bine cunoscute celor care stau cu ochii pe spaţiul dintre Baltică şi Pacific. Asasinatele politice şi mafiote au devenit fapt cotidian în Rusia lui Putin, iar întreaga viaţă economică e dominată de grupuri de interese educate la universitatea lui Al Capone. În consecinţă, mult sperata penetrare românească pe piaţa fostei Uniuni nu va fi nici pe departe floare la ureche. Chiar dacă această piaţă e uriaşă şi (ceea ce nu s-a prea spus), este şi obişnuită cu standarde de calitate ceva mai reduse. Absenţa din magazine a mobilei româneşti, a vinurilor, a echipamentelor de tot soiul nu a lăsat un gol, dimpotrivă, ele au fost înlocuite (e drept, nu în totalitate) de ofertele unor competitori mai activi. Atît occidentali, cît şi asiatici – chinezi, coreeni, indieni, malaezieni, care au înţeles mai devreme ca noi importanţa zonei. Uriaşul teritoriu de graniţă dintre Rusia şi China (odinioară inaccesibil) s-a umplut, de ambele părţi, cu un fel de oraşe volante, unele de zeci de mii de locuitori, destinate unui singur scop – traficul de frontieră cu absolut orice. Automobile şi electronică, chimicale şi alimente, arme şi droguri.

Nici n-a terminat bine Radu Tudor ce avea de spus, că atentatul de la Moscova a luminat oblic şi exemplar haosul care domneşte în lumea lui Putin. *Mane tekel fares*, în variantă cecenă. Nu zic, e bine că răceala bilaterală a fost tratată cu documentul semnat de Iliescu şi omologul sau. Decît că tratamentul seamănă mai mult cu leacurile băbeşti contra cancerului. Comerţul are nevoie în primul rînd de măsuri fiscale şi economice. Un tratat general „de prietenie" ţine mai degrabă de lumea CAER-ului şi a Pactului de la Varşovia decît de lumea de azi. Dimensiunea lui principală este (doar) cea politică. În fond, nici Putin şi nici Iliescu nu vor putea să impună cuiva să cumpere de la altcineva. Cu excepţia firmelor de stat, dar – şi la noi, şi la ei – acestea joacă mai ales după melodii doar de ele ştiute. Din păcate, însă, nici măcar din punct de vedere politic tratatul de la Moscova nu înseamnă un moment de cotitură.

La ora cînd scriu, media românească nu a văzut textul tratatului. Ştim doar, din declaraţiile lapidare ale preşedintelui României, că tezaurul şi pactul Ribbentrop-Molotov sînt chestiuni destinate în exclusivitate istoricilor. Expulzate în nişte anexe fără valoare juridică, ele au fost practic abandonate. Odată cu ele, regimul politic de azi a abandonat fără demnitate o parte a trecutului nostru. Este continuarea machiată a politicii duse de PCR încă de la înfiinţare, cînd milita pentru cedarea Basarabiei. Mai mult, Ion Iliescu a lăsat impresia că ar fi chiar o impietate să ne deranjăm partenerul cu astfel de mărunţişuri, cînd acestuia tocmai „i-a ars casa". În schimb, relaţia noastră va fi una „privilegiată". În ce sens?

În discursul său, Putin a optat şi el pentru o privire îndreptată doar către viitor. A lăsat însă pe seama miniştrilor săi cîteva înţepături ce dovedeau că Moscova nu e dispusă să negocieze în termeni de egalitate. S-ar putea spune că tratatul româno-rus e ca eticheta frumos colorată de pe o conservă. Mai rămîne s-o deschidem, s-o gustăm, să vedem dacă are sau nu E-uri, şi de care. Şi dacă nu cumva e pentru pisici. ▲

Luciana LUNGU

Fratele cel mare

– critica unei emisiuni –

Am asistat la multe discuţii despre „Big Brother", unele particulare, altele publice şi televizate şi chiar la înfierări cumplite venite din partea unor persoane cultivate. Atît de vehemente încît probabil au făcut prin ele însele mai simpatică emisiunea cu pricina. Dar iată că am primit şi noi la Dilema *o opinie despre „Big Brother", care demonstrează că cititorii noştri care pot fi şi telespectatorii lor sînt oricum mai rezonabili, şi mai argumentaţi în părerile lor decît unii invitaţi de marcă ai talk-show-urilor. Citiţi opinia de mai jos. (**A. M.**)*

Dacă mă întreabă cineva: „Ai auzit de Fratele cel Mare?", îi răspund imediat „Da". Este un simbol pe care mi-l evocă zilnic TVA-ul, Armageddoanele (dovezi ale faptului că mecanismele democratice încă nu funcţionează), eforturile de integrare într-o Eurasie care să se războiască etern (chiar şi numai pe teren diplomatic) cu Oceania şi Estasia. Este un personaj care mi-a marcat copilăria cu defilări şi cozi la carne, este cel care asculta telefoanele, persecuta povestitorii de bancuri politice şi care mi-a interzis plecarea în tabără în Germania pentru că părinţii nu erau membri de partid. Pentru că, fie că ne mai amintim sau nu, Fratele cel Mare al lui George Orwell a făcut parte din viaţa noastră.

Nimic din toate acestea nu s-a regăsit în răspunsurile celor intevievaţi de reportera de la Prima TV – tineri, unii dintre ei mai tineri decît mine, şi cel mai probabil neconsumatori de carte – exponenţi ai publicului ţintă pentru emisiunea aflată în pregătire. Şi este incredibil cum o campanie de promovare de numai două săptămîni pe un post de televiziune a reuşit să schimbe înţelesul unei sintagme creată acum mai bine de jumătate de secol şi să arunce în uitare o capodoperă a literaturii şi la fel de apreciata ei pereche cinematografică.

Putem vorbi de manipulare? Mai degrabă nu, încă nu. Prima TV nu are motive să se lepede de originile Fratelui celui Mare, nici nu urmăreşte discreditarea avertismentului publicat în 1948 de genialul britanic. Este vorba doar de o uşoară dezinformare prin omisiune, pentru a nu proiecta asupra unei emisiuni din categoria „entertainment" sensurile negative ale unor cuvinte ca „dictatorial", „propagandă", „Poliţia Gîndirii".

Dar ce este de fapt emisiunea „Big Brother"? Încadrîndu-se în mai nou apăruta specie de emisiuni de divertisment de tip *reality show,* emisiuni în care oameni „obişnuiţi" sînt monitorizaţi zi şi noapte cu camerele de luat vederi, scopul fiind acela de a-i surprinde în cele mai inedite, sau dimpotrivă, în cele mai umane ipostaze, spre deliciul audienţei, „Fratele cel Mare" ne promite că vom asista la o palpitantă luptă a caracterelor ce se dă între doisprezece oameni închişi pentru patru luni într-un spaţiu delimitat, fără nici o legătură cu lumea. Iar judecătorul suprem al acestei confruntări este publicul, care hotărăşte ce concurenţi părăsesc emisiunea şi care sînt cei care rămîn. Spectacolul constă în a privi oameni obişnuiţi cum se umilesc într-o cursă pentru bani. Desigur, sîntem o societate liberă, în care fiecare are dreptul să consimtă sau nu la acest lucru şi dacă sînt oameni care o fac, ce nu ar fi în regulă?

În primul rînd, ca orice *reality show,* „Big Brother" anunţă că reproduce viaţa reală, cu oameni obişnuiţi. De fapt, reuşeşte acest lucru la fel cum reuşeam noi în liceu să rezolvăm problemele de fizică folosindu-ne de sisteme ideale. Sistemul pe care „Big Brother" îl creează pentru a nu rata demonstraţia este unul complet nenatural, bazat pe relaţii interumane – în speţă relaţii de comunicare – distorsionate.

Sînt mai multe relaţii de comunicare prezente în ecuaţie: relaţiile dintre cei doisprezece concurenţi, relaţiile dintre concurenţi şi entitatea numită Fratele cel Mare, relaţiile dintre concurenţi şi public, relaţiile dintre concurenţi şi lume, relaţiile dintre Fratele cel Mare şi public. Am despărţit categoriile de public şi lume, evident fiind că nu orice trăitor în lume face parte din public şi, pe de altă parte, e foarte probabil că cei doisprezece interacţionează cu asemenea persoane în viaţa de zi cu zi. În cadrul emisiunii însă, comunicarea concurenţilor cu lumea e complet tăiată, în timp ce comunicarea cu publicul rămîne, dar într-un mod care îmi aminteşte de spectacolele susţinute de nevăzători: protagoniştii se străduiesc să impresioneze un public pe care nu-l văd, şi nu-şi pot evalua performanţele decît pe baza voturilor pe care le primesc şi care le permit să rămînă sau nu în competiţie.

Relaţiile dintre cei doisprezece concurenţi sînt şi ele nenaturale. Este adevărat că toţi bărbaţii care au făcut armata au experienţa unei „tabere" de mai multe luni într-o companie formată exclusiv din necunoscuţi, dar prea puţini dintre ei consideră că serviciul militar debordează de naturaleţe. Alte diferenţe ar fi prezenţa în „efectiv" a ambelor sexe şi faptul că, dacă în armată solidaritatea este încurajată, pentru eficientizarea maşinii de luptă, în „casa cu pereţi de sticlă" atmosfera de „bellum omnium contra omnes" va fi doar ici şi colo punctată de alianţe tip „fă-te frate cu ceilalţi pînă treci proba".

În ceea ce-l priveşte pe Fratele cel Mare, el va comunica unilateral cu „masa" celor doisprezece, de pe aceleaşi poziţii de putere ca şi omologul lui literar. Nu-l poţi contesta pe Fratele cel Mare şi nu poţi negocia cu el aşa cum nu-l poţi contesta pe şi negocia cu Dumnezeu. Cu deosebirea esenţială că Dumnezeu, dacă dă sau ia, ştie ce face, pe cînd în spatele lui Big Brother se află o echipă de ucenici vrăjitori la fel de supuşi greşelii ca şi cei asupra cărora vor să-şi exerseze bunul plac timp de şaisprezece săptămîni, şi cărora situaţia le poate scăpa oricînd de sub control.

La o primă vedere, publicul ar avea rolul de cenzor al Fratelui celui Mare, deoarece, în raport cu el, Fratele cel Mare este doar un organizator de „circenses". Dar cred că se găsesc destui binevoitori gata să alimenteze stocul de idei al lui Big Brother cu sadisme şi cinisme. Mi-e imposibil să nu fac legătura cu luptele de gladiatori din Roma antică, în care plebea urbei defula contribuind la creşterea violenţei din arenă. Pe de altă parte, convinsă fiind că omenirea a evoluat ceva în ultimii două mii de ani, sper că nu se va trece de anumite limite ale decenţei. Deşi, vorba unui prieten: „Este incredibil cîte lucruri se pot difuza după miezul nopţii..."

Apoi, de ce l-ar cenzura publicul pe Fratele cel Mare atunci cînd Fratele cel mare poate manipula publicul? Emisiunea este astfel concepută încît manipularea constituie un instrument organizatoric. Mai întîi, emisiunea nu se poate face fără un psiholog în spate care să indice punctele slabe ale fiecărui participant şi, implicit să contribuie la crearea probelor cel mai greu de trecut şi situaţiilor cel mai greu de îndurat, nici n-ar avea haz. Şi aici apare decalajul între intenţiile declarate şi punerea lor în practică. Odată cunoscuţi oamenii, iar pentru un psiholog cu experienţă personalitatea concurenţilor nu ar avea secrete, probele pot fi alcătuite astfel încît să fie în avantajul unora şi în dezavantajul altora. Publicul votează îndeplinirea poruncilor, nu justeţea lor. În al doilea rînd pentru că, deşi cei doisprezece sînt filmaţi 24 de ore din 24, timpul de emisie limitat va face ca din viaţa lor individuală, care ar trebui să demonstreze „ce fel de oameni sînt", să se prezinte pe micile ecrane doar selecţiuni. Şi cum se ştie că publicul votează de mai multe ori pe considerente de înclinaţie şi nu conform cu un barem inflexibil al competiţiei (rezultatele electorale sînt cel mai bun argument în acest sens), imaginile difuzate pot prezenta unii concurenţi într-o lumină mai frumoasă decît pe ceilalţi. Pe de altă parte, nu este exclus să apară manipularea şi între concurenţi.

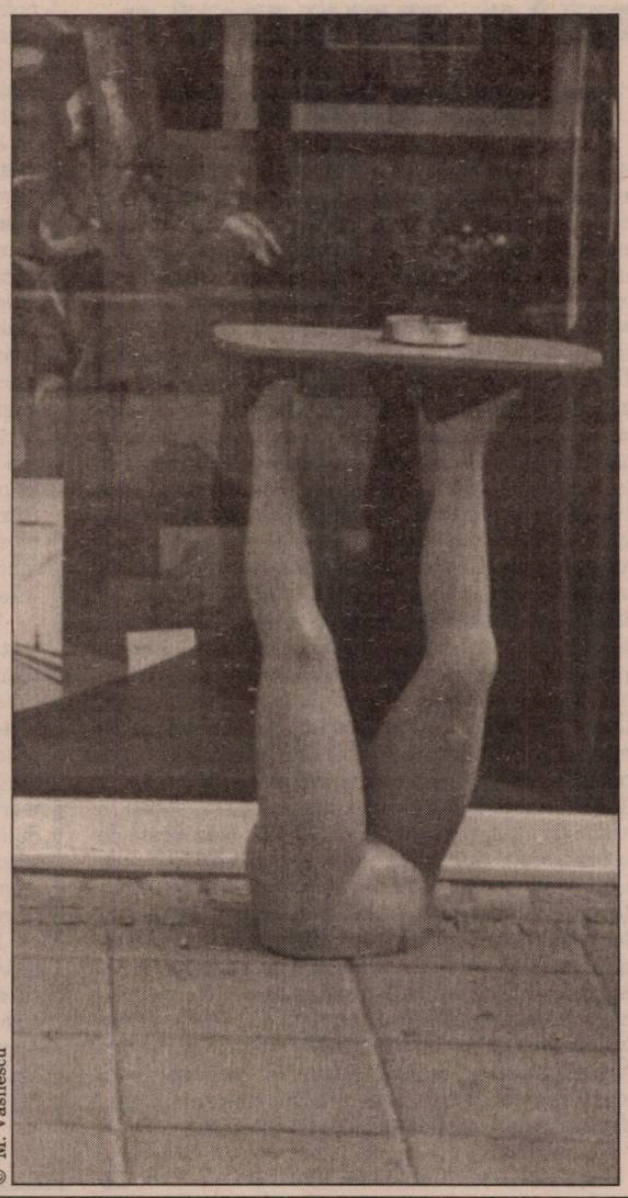

© M. Vasilescu

Nu avansez ideea că organizatorii ar avea interese oneroase conform cărora cîştigătorul întrecerii trebuie cunoscut de la început. Dar mă întorc la ceea ce spuneam mai devreme – că un *reality show* ţine să demonstreze că înfăţişează realitatea. Scenariştii fac următorul raţionament: noi vă prezentăm viaţa, viaţa nu e dreaptă, aşadar selecţia nu trebuie să fie dreaptă. Pentru fiecare participant, manipularea joacă, discret, rol de hazard, fatalitate, providenţă, stea norocoasă. Că aici avem o contradicţie între neasumarea responsabilităţii din spatele paravanului „Aşa e viaţa, descurcaţi-vă!" şi funcţia culturalizatoare a mass-media, care are ca scop promovarea valorilor, aceasta rămîne o problemă a viitorului văduvit de repere axiologice. Nimic stringent...

Ajunsă în acest punct, nu pot să nu fac o paranteză. De ce audienţa este considerată invers proporţională (şi din păcate statisticile dovedesc că aşa este) cu nivelul emisiunilor? Avem de-a face cu deja vechea dilemă: scăderea calităţii programelor la nivelul publicului sau ridicarea publicului la nivelul programelor? Am în această privinţă o convingere derivată din experienţa personală: unii dintre cunoscuţii mei se uită la emisiuni proaste pentru că „nu au la ce altceva să se uite". Ei bine, argumentul ar putea funcţiona şi invers: dacă n-ar exista decît programe bune, oamenii mai puţin educaţi, care „n-ar avea la ce să se uite", ar urmări ceea ce li se oferă – şi nu le-ar prinde rău de loc. Mirajul televizorului funcţionează pentru toată lumea la fel.

Revenind la „Big Brother", scopul unui *reality show* este de a trezi în privitori curiozitatea şi mila. E de presupus că spectatorii bărbaţi vor urmări cu precădere acţiunea, în timp ce femeile vor empatiza cu protagoniştii. Şi unii şi alţii se vor grăbi însă la aruncatul pietrelor şi la extrasul paielor din ochii concurenţilor. Cei care, nu cu aşa de mulţi ani în urmă, tremurau la gîndul ascultării telefoanelor, trec acum (cu inconştienţă) în tabăra adversă şi nu găsesc nepotrivit să-şi spioneze semenii chiar şi în camera de baie.

Se poate argumenta că participanţii la competiţie sînt maturi şi au ştiut la ce se expun; au acceptat că cineva care îi plăteşte cu 50.000 de dolari le poate cere să facă orice. Pe de altă parte, este greu de crezut că vreunul dintre concurenţi n-a intrat în concurs cu gîndul de a demonstra omenirii ce persoană deosebită este. Dificultatea afirmării în comunităţile mari face ca aceia care caută aprecierea publicului să aleagă orice mijloc de a se face cunoscuţi, confundînd celebritatea cu notorietatea şi mulţumindu-se cu cea din urmă.

În viziunea mea, „Big Brother", şi în general emisiunile de tip *reality show* seamănă cu un experiment pe oameni, făcut însă în văzul lumii. Rezultat al lipsei de inspiraţie pe care o suferă creatorii de divertisment ai zilelor noastre, *reality-show*-urile nu sînt altceva, după mine, decît o variantă modernă a spectacolelor de circ care făceau deliciul publicului în Antichitate. Aşa cum am mai arătat, Fratele cel Mare nu se deosebeşte prea mult de luptele de gladiatori. Scopul „jocului" este acelaşi – să rămînă unul singur, cel mai puternic să cîştige. Iar tot acest spectacol grotesc este aplaudat la scenă deschisă de un public frenetic. Desigur, zgomotul uralelor din arenele de altădată s-a transformat acum în zumzăitul alert al telefoanelor de susţinere sau, dimpotrivă, de penalizare a concurenţilor. Greu de conceput că astfel de spectacole se bucură de succes, în condiţiile unei epoci în care respectul pentru spaţiul privat al individului este ridicat la rang de lege. Şi totuşi, aceste emisiuni se poziţionează foarte sus în topurile de audienţă. Ele îşi datorează succesul curiozităţii bolnăvicioase a oamenilor care, în lipsa unei vieţi personale, privesc cum trăiesc alţi oameni, şi a plăcerii lor obscure de a-şi vedea semenii greşind, umilindu-se, încercînd să facă faţă unor situaţii penibile şi absurde.

Cum se plasează această emisiune şi altele asemenea în raport cu funcţia culturalizatoare a mass-media, rămîne, din punctul meu de vedere, o problemă deschisă. Cît priveşte însă plasarea sa în categoria emisiunilor de divertisment, mărturisesc că este un gen de divertisment pe care eu nu-l înţeleg, dar pe care îmi iau libertatea să-l dezaprob.

luciana@mailbox.ro

▲

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Fuga în Egipt

Cînd am început să scriu ceea ce veţi citi în continuare, se întîmpla să fie o dimineaţă tristă. Pentru mine, evident. Stăteam cu o ceaşcă de cafea în faţă citind despre creşterea preţurilor pe litoralul românesc, dar mintea mea era departe, undeva, în inima deşertului egiptean, într-un loc numit Sharm el Sheikh, din care mă întorsesem de cîteva ore.

De fiecare dată cînd revin în ţară dintr-un loc în care m-am simţit bine mă încearcă o senzaţie stranie. Mă simt ca un cosmonaut care are nevoie de carantină. Nu spun că nu-mi place să revin în ţară, ci doar că am nevoie de o perioadă pentru a mă reobişnui cu atmosfera ei. Trebuie să treacă măcar cîteva ore pentru a înţelege că, gata, aici e altceva, lucrurile se mişcă altfel. Din punctul ăsta de vedere, sînt categoric de acord că nicăieri nu-i ca acasă.

Revenisem, aşadar, de la Sharm el Sheikh şi făceam comparaţii. Mă gîndeam cum de reuşiseră egiptenii să facă o minunăţie de staţiune turistică într-o zonă plină doar de nisip şi piatră. Şi nu o staţiune oarecare, ci una ticsită de hoteluri de cinci stele, cu teren de golf, cu uzină care desalinizează apa Mării Roşii, cu piscine şi cazinouri, cu servicii ireproşabile.

Mereu fac aşa. Oriunde mă duc, fie la faţa locului, fie la întoarcerea în ţară, fac comparaţii. Dacă ajung pe undeva, pe lîngă vreo mare sau ocean, văd automat în faţa ochilor tot kitsch-ul litoralului românesc şi încep să-mi pun întrebări: cum de la ei se poate şi la noi nu, ce-au ei în plus şi noi în minus, cum de lor le-a venit nu ştiu ce idee şi pe noi ne-a ocolit pe toate părţile şi din toate direcţiile? La un moment dat mă enervez atît de tare încît renunţ la întrebări şi răspunsuri şi mă cufund în lehamite. Cu alte cuvinte, mă simt român.

Privind ceea ce au reuşit să facă egiptenii în mijlocul deşertului la Sharm el Sheikh, m-a apucat însă pentru prima oară o furie cumplită pe neputinţa noastră. Pînă atunci călătorisem mai ales în ţări în care nivelul de trai era de cîteva ori mai ridicat decît al nostru. Şi-am zis, deh, e normal, sînt mai bogaţi, prin urmare şi turismul e altfel. Ori, de data aceasta vedeam o ţară mult mai săracă decît România, dar care înţelesese avantajele enorme ale turismului de calitate şi acţionase în consecinţă. Nimic din ceea ce au făcut egiptenii la Sharm el Sheikh nu există în vreo zonă turistică de la noi din simplul motiv că acolo s-a lucrat cu marile lanţuri hoteliere, cu marii operatori din domeniu, care ştiu ce-i trebuie turistului pentru a fi cucerit şi convins să revină cu proxima ocazie. La ei se pune mare preţ pe calitatea serviciilor, în vreme ce la noi se pune doar mare preţ. De fapt, aici e toată „filozofia"...

Şi, cu toate acestea, uite, ar putea spune cineva, n-ai loc s-arunci un ac pe litoralul românesc. Dacă mai era în funcţie îl vedeam de zece ori pînă acum pe zîmbăreţul ex-ministru Agathon explicînd şi expunînd succesele înregistrate pe ramură „datorită creşterii calităţii serviciilor, gradului de confort etc". De fapt, explicaţia valului de turişti pe litoralul nostru este alta: românului încă nu-i pasă pe ce dă banii, el merge la mare nu ca să se relaxeze, ci ca să bifeze că a fost la mare „şi anul acesta". Cîteva zile pe litoral, iată punctul suprem al listei de acţiuni care transformă un banal concediu într-un concediu reuşit!

Adevărul e că n-am prea văzut români mulţumiţi după un sejur la mare. Nici măcar relaxaţi. Toţi înjură preţurile, recepţionerii, salvamarii, mizeria de pe plajă. Şi, cu toate astea, merg „la mare" în continuare. Aflat încă sub influenţa periplului egiptean, singura explicaţie pe care o găsesc pentru comportamentul lor de turişti-masochişti e legată de faptul că, probabil, staţiunile româneşti fascinează prin asemănarea din ce în ce mai mare cu locurile pe care s-a ridicat Sharm el Sheikh: sînt praf şi pulbere.

▲

Cu ochii-n 3,14

ASTĂZI NE DISTRĂM ÎN APELE CALME ALE VERII ATIPICE

● La Sulina este în mare vogă noua manea („fundamentalistă"), care zice-aşa: „Bin Laden, Bin Laden / Astăzi ne distrăm şi bem." (Refren): „Al Qaeda, Al Qaeda / Fac ce vreau cu gaşca mea!" Şi-o bombiţă pun colea... (**a. l. ş.**)

● Duminică, 6 iulie 2003, la orele de zăduf ale după-amiezii, mi-a alunecat telecomanda pe National Geographic, unde curgea domol un documentar despre crocodili. Era, pe alocuri, destul de atroce. I-am văzut, de pildă, în apele calme ale unui fluviu, pîndind o turmă de gazele care se adunaseră pe mal să se adape. Nu am avut prea mult de aşteptat pînă cînd, una cîte una, nefericitele gazele au intrat în apă. Şi haţ! – un bot cît toate zilele s-a descleştat şi a-nhăţat un trup gracil, tîrîndu-l în adîncuri. Iar dedesubt (nu, nu pe fundul fluviului, ci în partea de jos a ecranului, unde apare subtitrarea) scria aşa: „Femeie modestă, a refuzat să fie cîntărită în pielea goală". Apoi, a venit rîndul unor zebre să intre în apă şi alte fălci s-au deschis, muşcînd din crupa uneia. Iar pe ecran scria aşa: „Cînd te întîlnesc, inima îmi tremură". Pe urmă, înainte de a opta pentru imagini mai potolite, mi-a fost înfăţişat un crocodil tolănit pe ţărm şi făcîndu-şi pesemne siesta, după carnagiu. Iar subtitrarea (ajunsă accidental acolo, v-aţi dat seama, dintr-un film cu totul diferit) m-a lămurit cam ce gîndea el: „Da, cred că am comis un păcat într-o viaţă anterioară dacă m-am născut aşa". (**D. S.**)

● Duşmanii declaraţi ai telenovelelor au toate motivele să-şi pună cenuşă în cap. Pentru că este totuşi de preferat o *soap opera* nord- sau sud-americană unui film indian, cîntat şi cu fineţurile la pămînt, după cum *Vara ispitelor* era de preferat lui *Big Brother* sau Cozmin Guşă lui Octav Cozmîncă. (**A. C.**)

● Frumuseţea avînd smucelile ei, duminica trecută, după o oră cu Brel, pe seară, la TVR Cultural şi alte două, cu Elton John, pînă spre miezul nopţii la TVR 1, m-a săgetat o întrebare de o spontaneitate nu chiar iraţională: ce s-a mai întîmplat, dom'le, cu virusul acela al pneumoniei atipice...? Ne-a terorizat primăvara... Şi dacă a dispărut, de ce nu ni s-a spus? (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

AM FI FOST CURIOŞI SĂ ŞTIM CE-A SPUS UN PERSONAJ ROMANTIC LA FIECARE INTRARE SUB UMBRELE

● Oglindă, oglinjoară. Dl Alex. Ştefănescu povesteşte, în *România literară* de săptămîna trecută, cam care a fost atmosfera la Oneşti, unde criticul-preşedinte de Academie Eugen Simion a fost omagiat „cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani" (La mulţi ani!). Aflăm că dl Nicolae Manolescu a transmis un mesaj „aplaudat de toată lumea", care începea aşa: „Eugen Simion este, astăzi, (...) cel mai important critic al literaturii nostre postbelice." Aflăm şi că dl Simion, „în cuvîntul său – emoţionant – îşi schiţează o autobiografie spirituală". Am fi fost mai curioşi să ştim ce-a spus – dacă a spus, cînd, cum şi unde – dl Eugen Simion despre dl Nicolae Manolescu... (**a. l. ş.**)

● În cascadele de rîs barbar pe care le provoacă anual tezele de română ale bacalaureatului, în frenezia stupidă cu care se caută perlele ce vor îngrozi lumea cică citită – îndrăznesc să scriu că nu mi se pare deloc hilară sau imbecilă această caracterizare a lui Alexandru Lăpuşneanu, dată spre hăhăitul presei, luni de dimineaţă: „A. L. este un personaj romantic pentru că are realităţi şi efecte. El are relaţii spaţiale şi temporale cu soţia sa Ruxandra". E nu numai uşor bizar, dar şi îndeajuns de expresiv. (**R. C.**)

● În Mamaia, taxa de intrare în staţiune există şi anul acesta. O veste bună e că n-a crescut faţă de anul trecut. A doua veste bună e că s-au introdus şi abonamente (pe 24 de ore, o săptămînă sau pe sezon), la care „ieşi" ceva mai ieftin decît dacă plăteşti la fiecare intrare. Vedeţi cîte veşti bune pot veni dinspre o taxă?... (**M. V.**)

● La Mamaia, spre Capul Nord, în ultimii ani era linişte. Minus episodul cu mistreţul. De anul ăsta cacofonia radiofonică te urmăreşte şi aici. În plus, pe plaja hotelului în care stai se plimbă nişte băieţi care îţi închiriază aerul de sub umbrele. Dacă îi laşi. (**S. S.**)

DUPĂ O ANUMITĂ VÎRSTĂ, AR FI PROFUND INUMAN SĂ NU ŢINEM SEAMA DE ÎNTÎRZIERI

● După ce a fost umilit public, la un pas de a dispărea definitiv din audio-vizualul colectiv în urma unei suspecte afaceri cu droguri – şi atunci am fost solidar cu Andrei Gheorghe! –, iată că cel mai obraznic showman român îşi mai dă o dată în petic: scriitoarea Nina Ţînţar povesteşte, în *Observatorul cultural* de săptămîna trecută, o scenă incredibilă avîndu-i ca protagonişti pe Gheorghe şi pe partenera sa, Roxana Guttman. Nemulţumiţi că publicul de la Sf. Gheorghe n-a reacţionat aşa cum se aşteptau la piesuţa în care jucau (în caz că nu ştiaţi, Gheorghe e şi actor), „Sf." Andrei Gh. a cerut – de la înălţimea scenei şi, mai ales, a personalităţii sale – ca aceia care au comentat să se ridice în picioare şi să-şi spună numele!!... Se zice că oamenii, după o anumită vîrstă, se înţelepţesc; în cazul Andrei Gheorghe, se vede că nu se verifică: el n-a înţeles că vedeta (mare, mică) nu-i decît un Hopa-Mitică – azi eşti, mîine-n Focşani. Într-un singur loc exagerează Nina Ţînţar: atunci cînd o numeşte pe Guttman „frumoasa actriţă"... Guttman e tot atît de frumoasă pe cît este Gheorghe de inteligent. (**a. l. ş.**)

● Ministrul Educaţiei a declarat că oricît de impopulară se va dovedi această măsură, toate cadrele didactice din învăţămîntul preuniversitar şi superior vor fi supuse unui „examen medical serios". „Primul profesor care se va supune acestui examen voi fi eu", a ţinut să precizeze A. Athanasiu. După toate cîte s-au întîmplat recent în sistemul pe care-l dirijează, ar fi profund inuman, am fi nişte bestii curate, să nu-l înţelegem. (**R. C.**)

● Au revenit pe micul ecran aceste două *love-birds*: Badea şi Oreste. Aceleaşi poante scatologice la Oreste (poantă: „Trag muştele la noi ca la ce mănîncă politicienii" etc.), aceleaşi glume retardate la Mircea Badea. Nu înţeleg: cei de la Prima TV îi aveau pe Cîrcotaşi, care-şi fac treaba foarte bine, ce nevoie mai aveau de cei doi obosiţi? (**C. P.-B.**)

● Bibliografie pentru „stupid people", introdus în politologia românească de Silviu Brucan: într-o *Scurtă introducere asupra istoriei prostiei omeneşti* (1934), Walter B. Pitkin considera că proşti sînt cam 80% dintre oameni. Apoi formula importanta şi adeseori neglijata observaţie că probabilitatea prostiei este independentă de celelalte caracteristici ale unei persoane (e drăguţă, e simpatică, e cultivată, e „cu noi"). Pentru că nu ţin seama de această rezervă, cei care nu sînt proşti tind, într-un mod prostesc, să subestimeze ameninţarea reprezentată de majoritatea proştilor. Concluzia autorului american: un prost este o persoană primejdioasă. (**M. B.**)

● Tocmai citeam săptămîna trecută că TAROM a ieşit pe primul loc în Europa ca promptitudine, adică puţine întîrzieri. Am zîmbit superior atunci. Dar poftesc pe cine se mai plînge de TAROM să zboare cu Moldova Air. E traumatizant, nu se poate descrie. (**C. G.**)

© a.l.ş.

Presa şi reforma, sau invers

Media Sustainability Index *este un studiu asupra dezoltării presei în ceea ce s-ar putea numi codaşele spaţiului fost comunist, de la cei mai privilegiaţi, ca România, Bulgaria sau Croaţia pînă la spaţiul asiatic fost sovietic (Tadjikistan, Kazahstan). Studiul urmăreşte cinci criterii majore: libertatea de exprimare, profesionalismul, pluralitatea surselor de informare (diversitatea mediei), managementul (eficienţa presei ca afacere), instituţiile de susţinere a presei (de la sindicate ale ziariştilor pînă la justiţie). Fiecare criteriu era la rîndul lui explicitat printr-o serie de întrebări. În fiecare dintre ţări, o metodologie unitară a fost aplicată unui grup de specialişti. Practic, grupuri de oameni din domeniu au răspuns în fiecare din aceste ţări unui şir interminabil de întrebări, de genul: este informaţia publică accesibilă tuturor jurnaliştilor? firmele de difuzare şi tipografiile sînt în vreun fel obstructive faţă de presă (funcţionează lent? acţionează preferenţial?); distribuţia publicităţii urmează evaluări ale audienţei? Etc., etc. În total peste o sută de întrebări foarte punctuale. A rezultat un studiu mamut pe care îl puteţi găsi, capitolele fiecărei ţări sau ca întreg, la adresa www.irex.org/msi. Citäm mai jos cîteva dintre concluziile generale la nivel regional şi din concluziile pentru Bulgaria, ca termen de referinţă.*

Europa de Sud-Est

Croaţia, Bulgaria şi România sînt cel mai aproape de un mediu propice dezvoltării presei şi au făcut şi cele mai importante progrese faţă de anul trecut. Această evoluţie este legată de evoluţia generală apropierii de Uniunea Europeană şi NATO. Totuşi, anumite evenimente arată că aceste progrese nu sînt în mod necesar ireversibile. Bulgaria are în continuare nevoie de reforma legislaţiei privind media, iar comunitatea jurnaliştilor face presiuni pentru liberalizare. În România, aplicarea legii accesului la informaţii arată ce distanţă enormă poate exista între adoptarea unei legi progresiste şi implementarea sa reală. Succesul presei în aceste ţări depinde foarte mult de succesul reformelor în general. Există în aceste state tendinţa ca totul să fie politizat şi societatea să se polarizeze. Această atmosferă nu doar că furnizează statului pretexte de a limita libertatea de exprimare în numele stabilităţii, dar afectează şi perspectivele dezvoltării unui jurnalism profesionist, de vreme ce media devin oglinda polarizării politice şi sociale.

Şi în Kosovo, Muntenegru şi Serbia au fost înregistrate progrese semnificative faţă de 2001. Muntenegru a adoptat o nouă legislaţie în domeniu, Kosovo a continuat să-şi consolideze progresele înregistrate după intervenţia NATO din 1999, iar presa din Serbia, în ciuda legislaţiei învechite, a făcut importanţi paşi înainte. La fel şi Albania, care se bucură de o perioadă de relativă stabilitate politică. Presa din Macedonia a fost în pericol din cauza tensiunilor etnice dintre macedonei şi albanezi, dar conflictul a fost depăşit şi s-au înregistrat progrese. Între timp, situaţia din Bosnia a stagnat, cu anumite progrese parţiale, dar şi cu paşi înapoi, din cauza climatului politic şi economic care continuă să ameninţe reformele. Mai mult, ţara continuă să rămînă divizată etnic, iar această diviziune se manifestă şi în presă.

Scorurile generale pentru regiune, în 2002 (pe o scală de la 0 – guvernul şi forţele sociale se opun dezvoltării presei, la 4 – mediu propice): Croaţia – 2,68, România – 2,48, Serbia 2,42, Bulgaria – 2,37 (sîc, sîc – nota traducătorului, nu m-am putut abţine!), Kosovo – 2,32, Muntenegru – 2,12, Macedonia – 2,02, Albania – 1,97, Bosnia – 1,66.

Rusia & vestul Eurasiei

Rusia, cea mai liberală ţară din acest grup, a înregistrat regrese în 2002 pentru că presiunile politice şi economice asupra presei au crescut. Moldova a înregistrat de asemenea regrese pentru că guvenrul comunist încearcă să impună un control mai strict asupra presei. În Belarus au existat mici progrese, după alegerile prezidenţiale din 2001 presa a făcut diverse tentative de a testa limitele controlului. Totuşi aceste progrese sînt minore, iar Belarus rămîne una din cele mai prost cotate ţări.

Polarizarea dintre presa privată şi cea de stat, omniprezenţa intervenţiilor statului în afacerile de presă, cenzura deschisă sau indirectă, toate arată că presa din aceste ţări este departe de un mediu propice. Principala problemă pentru Rusia: presa privată deţinută de aşanumiţii „moguli de presă“ se poate bucura de independenţă faţă de guvern şi faţă de proprietari? Mai mult, de vreme ce Moldova, Belarus şi Ucraina au legături politice şi culturale vechi de secole cu Rusia, orice progrese în aceste ţări sînt puţin probabile dacă situaţia din Rusia nu se schimbă.

Scorurile pe regiune: Rusia – 1,71, Moldova – 1,51, Belarus – 1,43, Ucraina – 1,35.

Caucaz

În această regiune nu au existat schimbări esenţiale. Ca şi în 2001, toate ţările de aici sînt departe de a avea un mediu propice dezvoltării presei. Deşi relativa stabilitate poate însemna un semn pozitiv pentru standardele regiunii. Presa rămîne foarte vulnerabilă şi are nevoie de asistenţă şi programe de pregătire. În general, calitatea presei rămîne scăzută, în ciuda unor exemple pozitive punctate de respondenţii din aceste ţări. Cadrul legal şi de reglementare asigură o protecţie teoretică a presei, dar mai este mult pînă la o reală implementare a acestor acte normative.

Scorurile pe regiune: Azerbaidjan – 1,76, Armenia – 1,71, Georgia – 1,71.

Asia Centrală

Această regiune înregistrează cele mai mici scoruri. Cele patru ţări de aici (vezi mai jos) au cele mai puţin propice condiţii pentru dezvoltarea presei şi nici nu au înregistrat progrese faţă de 2001. Tadjikistan şi Uzbekistan sînt pe ultimele locuri din întreaga cercetare, iar în Turkmenistan nu s-a mai efectuat studiul, după ce în 2001 înregistrase cele mai scăzute punctaje pentru toţi cei cinci indicatori. Singurul aspect pozitiv este creşterea influenţei presei ruseşti, care ar putea crea modele pentru a îmbunătăţi situaţia. Controlul statului asupra presei este cel mai ridicat aici şi constituie principala cauză a lipsei de progrese. Atîta vreme cît guvernele de aici vor încerca să controleze informaţiile, nu sînt posibili nici un fel de paşi înainte pentru a avea o presă independentă şi sustenabilă în Asia Centrală. Nu există soluţii uşoare sau rapide la această problemă.

Scorurile pe regiune: Kîrgîzstan – 1,62, Kazahstan – 1,54, Uzbekistan – 1,00, Tadjikistan – 0,99.

MSI 2002 demonstrează prin abordarea comparativă conexiunea între reformele politice, economice şi sociale şi dezvoltarea mediei. Presa independentă poate ajuta procesul de reformă, dar şi relaţia inversă este valabilă: pentru a se maturiza, presa are nevoie ca procesul general de reformă să avansaseze. Această conexiune a fost demonstrată, de exemplu, în Muntenegru, unde reforma politică a constat şi în adoptarea a trei legi liberale în domeniul presei. În acelaşi timp, dezvoltarea presei în Moldova este ameninţată de un guvern neinteresat în procesul general de reformă. Presa nu poate schimba singură societatea, iar dacă societatea nu îi permite, presa nu se poate schimba nici pe ea însăşi. Dar în contextul unei democratizări generale, presa poate face diferenţa între a avea o democraţie şi a rămîne împotmoliţi în drum.

Bulgaria

Bulgaria a înregistrat progrese importante în ultimii ani, care au adus-o mai aproape de Uniunea Europeană şi de NATO. În ciuda acestor progrese, persistă problemele tipice ţărilor în tranziţie. În ultima parte a lui 2002, Bulgaria s-a aflat din nou în pragul unei crize politice. Deziluzia generală faţă de elita post-comunistă, sentiment care l-a adus în 2001 la putere pe fostul rege Simeon, s-a întoprs rapid împotriva lui. În ciuda promisiunilor electorale, calitatea vieţii nu s-a îmbunătăţit semnificativ şi economia a stagnat. Această situaţie s-a reflectat asupra presei. Există intervenţii politice care afectează dezvoltarea presei. În 2002 guvernul a încercat să schimbe legislaţia cu scopul evident de a înlocui conducerea televiziunii publice. Piaţa de publicitate nu s-a dezvoltat destul pentru ca presa să devină auto-sustenabilă, iar abundenţa de publicaţii înrăutăţeşte situaţia. Radiourile private s-au stabilizat pe piaţă şi concurează cu succes Radioul Naţional, încă dominant. Presa scrisă este pluralistă, privată şi din ce în mai bine manageriată.

Pe de altă parte, adoptarea unor standarte profesionale rămîne o necesitate stringentă. Reportajele sînt adesea neprofesionale, părtinitoare şi intolerante. Calitatea lasă de dorit mai ales în articolele privitoare la sistemul juridic, economie, autorităţile locale şi relaţiile etnice. Reportajele de investigaţie şi expunerea faptelor de corupţie sînt limitate la cîteva publicaţii. Importanţi operatori de presă sînt folosiţi în mod deschis pentru campanii politice, ceea ce subminează credibilitatea presei ca întreg. Persistă problemele legate de independenţa presei audio-video. Consiliul pentru Media Electronică şi Comitetul de Reglementare a Comunicaţiilor sînt controlate politic.

Respondenţi bulgari: „Jurnaliştii trăiesc cu frica permanentă că vor trebui să îşi susţină cele scrise prin dezväluirea surselor, ceea ce este de neimaginat. Ziaristul se teme să mai dezväluie ceva tocmai din această cauză. Legislaţia trebuie să fie îmbunătăţită, astfel încît reclamantul să probeze falsitatea celor afirmate de ziarist“; „Există cazuri în care jurnaliştii acceptă daruri, dar asemenea cazuri sînt dificil de probat şi mai dificil de urmărit în justiţie. Sînt chestiuni curente, dar nimeni nu reacţionează public.“; „Nu pluralitatea surselor de informaţii este problema, ci accesul la acestea. Cetăţenii din Sofia şi din oraşele mari au un număr absurd de mare de posibilităţi de informare, dar există regiuni întregi fără nici una.“

Adoptarea unei legi a accesului la informaţiile publice a reprezentat un pas înainte. Există cazuri de ziarişti care au cîştigat procese pentru că informaţiile le-au fost refuzate. Dar guvernul central şi agenţiile naţionale, autorităţile locale tind să acorde puţină atenţie aplicării acestei legi.

▲

© Fotobine

Pagină realizată de Cristian GHINEA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABILI DE NUMĂR:** Cristian GHINEA, Matei MARTIN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 537
18-24 iulie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Reînvăţarea negustoriei

„Doar munca asiduă aduce rezultate remarcabile. Însă munca asiduă însoţită de o metodă şi de un sistem organizat vor aduce rezultate miraculoase. Nimeni nu va ieşi mai cîştigat din punerea în practică a acestor adevăruri decît persoana care vinde pentru a-şi asigura existenţa.“

W.C. HOLMAN

GRATUIT

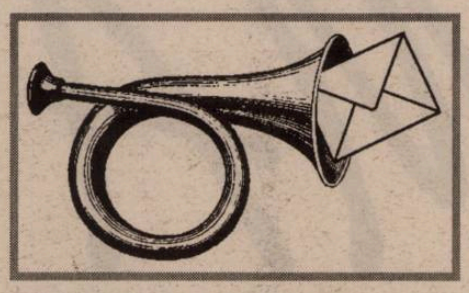

Nr. 534: *„Ce era bine cînd era rău“*

Dilemele Dilemei

Cine a schimbat – în văzul lumii – titlul temei din *Nostalgii minore* în *Ce era bine cînd era rău* a avut o idee genială, fie că a fost ori nu conştient de acest lucru. Schimbarea incită. În cazul acesta, deschidea calea unor speculaţii pe teme de nostalgie fără să abandoneze nici permanenta noastră predispoziţie de a analiza *socialul* autohton, mai degrabă decît a ne hotărî să-l schimbăm.

Înainte să aflu de modificarea cu pricina mă întrebam ce-o fi această *nostalgie*. O fi ea bună la ceva? Pe deasupra mai era şi „minoră“. Norocul m-a ajutat însă şi de această dată...

Trecînd pe lîngă un lanţ de stabilimente ce-şi schimbaseră pentru a şaptea oară destinaţia, citeam absent: *Birou notarial, Cabinet stomatologic, Cabinet veterinar, Pet Shop, Salon de înfrumuseţare*... Între ele, o locaţie absolut nouă. Da, scria chiar aşa: *Cabinet de filozofie*. Mirat peste măsură de această ciudăţenie, am pătruns timid înăuntru. Mă întîmpină asistenta. „Cît costă o consultaţie?“, o întreb cu gîndul la cele paisprezece milioane plătite cu cîteva zile în urmă pentru o amărîtă de ieşire din indiviziune cu zece hectare de pămînt din Bărăgan... „Trei sute de mii pentru o oră“, îmi răspunde domnişoara pe un ton neutru. Meditînd la preţul modest, îmi scot portofelul să plătesc... „Vă rugăm să nu abordaţi teme cu implicaţii politice concrete“, îmi mai spune fata şi îmi taie chitanţa.

Aştept emoţionat să-l cunosc pe „filozof“. Cînd îl cunosc, îmi dau seama imediat că, deşi vorbeşte impecabil româneşte, nu e de prin partea locului.

Îi spun despre ce e vorba şi, probabil de emoţie, îi şi depăn, destul de confuz, propria mea teorie despre nostalgie. Mă ascultă cu răbdare cîteva minute şi îmi atrage atenţia cu blîndeţe că în felul acesta pierd banii vorbind singur. Observaţie corectă! Îi cer părerea despre temă. Nu e de acord cu mine. Îmi spune că nostalgia e un fenomen nociv, că blochează evoluţia întrucît te leagă de trecut. Este un ataşament, o pasiune. „Bine, dar cum rămîne cu afectivul, cu sentimentul? Nu este şi nostalgia un sentiment?“, îl întreb, consternat de această stranie teorie. Vocea filozofului se schimbă ca pentru un elev dintr-o clasă inferioară. Nu toate sentimentele sînt bune, iubirea nu este acelaşi lucru cu nostalgia, îmi explică el. Trebuie să fii mereu pregătit să înveţi lecţiile pe care Dumnezeu ţi le scoate în cale. Dacă eşti nostalgic refuzi să înveţi şi pe deasupra te poţi alege cu o depresie. Îmi mai spune că, după părerea lui, mai bine părăseşti mediul care nu-ţi mai prieşte decît să devii nostalgic după nişte condiţii ireproductibile. „Numai ateii sînt nostalgici“, zice filozoful şi tace considerînd, probabil, consultaţia încheiată. Nu mă pot abţine, ignor sfatul asistentei, şi-l întreb direct: „Cum adică, domnule, dacă Biserica este uneori nostalgică după comunism, asta înseamnă că Biserica este atee?!“

Omul zîmbeşte şi tace iarăşi, precum a tăcut Iisus cînd l-a întrebat Pilat ce este Adevărul. Oricum, am senzaţia că am înţeles răspunsul.

Plec de la cabinet pe şapte cărări şi rămîn în aceeaşi stare încă o săptămînă, pînă cînd *Dilema* schimbă titlul aplicaţiei, păstrînd conţinutul.

Aşa, da! Bănuiam eu că trebuie să existe un *target*, o ţintă anume. Alerg acasă şi mă pun pe scris. Nu mai am nevoie de nici un filozof! „Să vă spun eu *ce era bine cînd era rău!*“ Numai de s-ar publica, fiindcă *Dilema* nu e *România Mare*...

Mai întîi de toate, exista un criteriu al valorii. Noi, pe atunci, credeam că nu există fiindcă comunismul însuşi este negaţia valorii, de la Revoluţia franceză încoace... Dar abia după '89 am văzut ce înseamnă cu adevărat lipsa criteriului valorii. Am văzut ce înseamnă să ai tineri cu masterate la universităţi şi stagii la firme de mare prestigiu care, întorşi acasă dintr-o naivitate bolnavă, rămîn şomeri. În schimb, avem în ţară profesori care, ani de-a rîndul, n-au putut elabora pentru bacalaureat decît subiecte şi teste greşite, de parcă am fi o ţară de handicapaţi .

Înainte de revoluţie, România – ca şi celelalte ţări socialiste –, era un sistem închis şi, ca urmare, nu se putea lipsi total de ierarhie. Pe lîngă cea politică şi securistă trebuia să existe şi una reală (în producţie, în cultură etc.), pentru că altfel sistemul s-ar fi destrămat imediat. Chiar şi disidenţii erau mult mai apreciaţi de popor decît au fost ei după căderea regimului. S-ar putea spune că după revoluţie „poporul şi-a pierdut busola“.

Românii au luat de la capitalism criteriul banului, dar au ignorat faptul că în Occident, în mare parte, cine are bani are şi o anume valoare. (Cei care au tendinţa de a se strîmba la această afirmaţie să se gîndească cîteva clipe la Bill Gates şi apoi la cel care ar putea fi cel mai bogat om din România.)

Înţelegînd greşit banii ca pe o cauză şi nu ca pe un efect, au eliminat complet adevărata competiţie. Băncile şi comerţul sînt noua noastră pasiune, spre disperarea spiritului lui Ceauşescu care credea prosteşte în „vocaţia de constructor a poporului român...“ Poate doar constructor de vile...

Lăcomia dusă la paroxism a generat ciudata situaţie în care, deşi nu se produce aproape nimic în afară de bere, Coca-Cola şi cîte ceva prin agricultură, avem în schimb oameni foarte bogaţi. În rest, se cumpără din afară aproape tot ce se poate cumpăra, dar în mod special maşini de lux.

N-am înţeles încă, din păcate, că banii sînt doar instrumentul jocului şi am pervertit scopul acţiunii, care nu este, în primul rînd, „capitalizarea“ în bunuri personale. Aşa s-a ajuns la senzaţia că *ceva* era mai bine înainte...

Colac peste pupăză, fuga tineretului din ţară accentuează unele sensibilităţi demografice. Fenomenul nu presupune însă nici nostalgie, nici laşitate. Este pur şi simplu refuzul de a trăi într-o lume cu care nu te asemeni şi pe care n-o poţi schimba pentru că ea însăşi are o inimaginabilă rezistenţă la schimbare, pe care doar o mimează. Este de asemenea refuzul de a rămîne în ţară, nu numai ca sclav, ci şi ca subiect de băşcălie pentru escroci.

Asta nu înseamnă nicidecum că dictatura era bună sau socialismul era bun. Înseamnă doar, aşa cum maliţios remarca un cunoscut personaj contemporan, că „România a compromis socialismul şi acum se pregăteşte să compromită şi capitalismul“. Şi mai poate însemna, după cum spunea filozoful, că nostalgia nu e bună la nimic. Fiindcă, deşi în libertate lucrurile nu merg bine deloc, am avut ocazia să ne cunoaştem mai bine.

De fapt, toată această argumentare putea fi înlocuită cu o singură replică dintr-un celebru film al lui Zeffirelli: „Înainte de a se schimba împărăţiile trebuie să se schimbe oamenii“.

La noi a fost invers. Şi atunci, cum era şi firesc, a apărut nostalgia.

Mihai BĂDIC

Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

(In)Actualităţi

În faţa unei halbe reci

Dragă *Dilema*,

M-am surprins că nu sînt ceea ce credeam a fi.

...Dus pe gînduri, cu o halbă rece în faţă, întorceam pe celelalte feţe obsesia de zi-cu-zi a românului: lipsa banilor, dar nu a *unităţilor* şi nici măcar a milioanelor („azi mai toţi românii sînt de milioane“), ci a miliardelor.

Mi-am pus problema (mediul fiind propice) la ordinea zilei: *ce aş face dacă* – da –, dacă aş da lovitura la loto şi aş cîştiga potul cel mare. Singur sau cu încă un partener – hai, doi.

O stare de *bea*titudine mă cuprinsese, cred; aş putea fi generos cu nişte oameni care m-au ajutat ori care merită să fie ajutaţi, cunoscuţi şi necunoscuţi. Nu intru la concret, dar, în timp ce, probabil, pe faţă mi se aşternuse mulţumirea pentru generozitatea faptelor mele, de masă s-a apropiat un ţigănuş, refuzat la celelalte, cu mîna întinsă şi în care avea cîteva monede: „dai o mie?“. Automat, din înaltele sfere pe unde mă aflam, am ridicat mîna şi am clătinat-o a *nu*. A fost suficient să cad pe pămînt. Adică, sînt larg la mînă *cu ceea ce nu am*, dar nu pot da de la mine, unui amărît, o mie de lei?! (E drept, m-am putut consola imediat: băiatul, după ce a testat şi celelalte mese, a ajuns la bar, unde a cerut *una mică* şi ţigări la bucată.)

Subconştientul să fi fost prevăzător (am mai văzut asemenea scene), sau sînt un zgîrcit? Ajuns acasă, probabil ca să rămîn în mediu, am dat peste o povestire de Danilo Kis în revista *Orizont*. Eroul povestirii, pe patul morţii, făcea bilanţul datoriilor sufleteşti, pe care credea că le avea faţă de cei care l-au ajutat şi înţeles de-a lungul vieţii sale. Şi constată că, dacă ar fi vrut să-i răsplătească, simbolic măcar, cu o sumă modică nu i-ar fi ajuns banii pentru toţi, ar fi rămas dator. Printr-un subterfugiu (al său ori al autorului) a reuşit, totuşi, să-l păcălească pe intransigentul luntraş.

Oare în faţa halbei cu bere făceam şi eu, inconştient, un bilanţ al datoriilor? Cred că eram pe aproape, deşi din perspective diferite; dar de unde generozitate la mine dacă m-am zgîrcit la o mie de lei? Oricum, pentru luntrea lui Charon nu-mi fac probleme...

Dar nu e doar asta. „Noi“ (mă includ pentru a nu fi procuror), cei care ne tot rugăm Domnului să ne facă cîştigători la loto, să ne dea că vom face şi vom drege apoi, biserici şi fapte bune, cerem doar, vrem să ni se dea.

Cu ceva zile în urmă citisem o mărturisire a poetului Emil Brumaru: „Am îngenunchеat şi m-am rugat lui Dumnezeu *să nu-mi ia* poezia“ (s.m.). Cere şi poetul, dar *să nu i se ia ce are*, adică. „Cred, Doamne, ajută necredinţei mele.“ Cei care tot cerem Domnului să ne dea (şi, uneori, o face, dar nu ne bagă şi în traistă), sîntem mincinoşii care, sperînd în minuni, ne declarăm încrederea maximă în Biserică, cei care, deşi declară că lucrurile merg rău, tot cu „ai noştri“ ar vota. Pentru că poetului nu i se luase poezia, am fermecat o femeie, prin '90, citindu-i din poeziile publicate în *Contrapunct*. În afară de un gînd bun – o cafea cerşetorului –, nu am altceva la îndemînă pentru a mă „achita“.

Sau pe cînd citeam „Poveşti pentru a-mi îmblînzi iubita“, chiar am îmblînzit-o, şi dacă n-a durat o veşnicie, clipele acelea, precum cărţile bune, nu se pot uita. O pipă pentru dl Radu Cosaşu. Dar promisesem că nu voi divulga fantomele ce se iţeau din halba cu bere şi nu mă „prind“ destăinuirile, am aruncat pixul reluînd revista. Danilo Kis mai avea o proză, „Harpa eoliană“. Îmi vine să cred că omul acesta mă spiona pe cînd eram copil, căci şi eu puneam urechea pe stîlpii de lemn, unşi cu catran, ai liniilor telefonice, şi încercam să descifrez zumzetul ce se auzea prin crăpăturile făcute de vreme. Fiecare cu stîlpii lui; ai mei, uneori, îmi spuneau să am răbdare, să cresc mare, să ajung bogat, ca să fiu admirat de cei din jur, dar mai ales de o fată (rea), după care să dispar (nu să mă ascund), să dispar de-adevăratelea, ca lumea să mă regrete, fiind eu un victorios. Lemnul stîlpului de telefon n-a avut norocul altor confraţi ajunşi hîrtie de carte, dar sîngele apă nu se face şi el nu se denaturase. Mai ştia cîte ceva şi îmi spunea şi mie uneori.

Ultima dată cînd am pus urechea la stîlp, rămas la datorie cred că din copilăria-mi, căci era cam ros de ploi şi soare şi nu se mai vedea urmă de catran protector, părea obosit, dar deloc apatic. „Copile“ – mi-a zis –, „adu-ţi aminte că în „Idiotul“ autorul pusese pe unul dintre personaje să născocească un joc de societate nu prea plăcut, cînd fiecare trebuia să povestească cea mai urîtă faptă a vieţii sale. Fiecare îşi înzorzona gestul urît cu motivaţia că pornise dintr-o bună intenţie. Nu crezi că e asemănătoare, ori pe aproape, adică postmodernă, cu sceneta în care demnitarii au fost puşi să-şi declare averile?“

Poate se înrăise stîlpul meu, poate e prea cald afară, sau poate că mi se pare doar insuportabil unul dintre ultimele bancuri seci pe care l-am auzit: „Dacă pe stil vechi era nevoie de şase miliţieni pentru a înşuruba un bec, pe stil nou de cîţi poliţişti e nevoie? Dar nu vă grăbiţi, nu e nevoie de nici unul – proasta poate spăla şi pe întuneric“.

Victor BALINTONI

Aleea Vişinilor 4, etaj III, ap. 55

Lugoj

N. red.: Sînteţi singurul nostru cititor care ţine să ne spună, în fiecare text, cît îi plac extraordinarele scrisori ale lui Emil Brumaru către Lucian Raicu. Vă felicităm!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Urban *vs.* rural**
- **Ce (mai) mîncăm**
- **Starea filmului**
- **La mijlocul vieţii**
- **Arta de a minţi**
- **Nevoia de joc**
- **Micile dependenţe**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Joco

Începuse sezonul scrumbiei şi ar fi fost greu... Peştele are şi el legea lui, nu stă după tine, să-ţi termini tu treburile. Trebuia să merg la pescuit şi nu ştiu cum m-aş mai fi descurcat. Aşa, ne-a ajutat Dumnezeu şi l-am găsit pînă să nu fie prea tîrziu!

Mă uit la peştişorul prins azi dimineaţă. Ce-o căuta pe uscat? Se uită la mine şi deschide din cînd în cînd gura în tăcere. Îi mai arunc o privire în treacăt şi mă gîndesc că, probabil, aşa se uită şi peştii la un înecat. La Joco, de pildă, care a stat peste trei luni sub apă. Toată după masa, la parastasul de şase luni, am ascultat povestea lui.

– Trecuseră deja trei luni şi mai bine. În fiecare zi l-am căutat, cu bărcile, la început ieşeau pescarii cu cîte şapte, opt bărci. Cu rîndul, în fiecare zi. Şi cu elicopterul l-am căutat. Vasea a adus şi un scafandru. Femeile îl visau noaptea şi veneau dimineaţa să ne spună. Şi Vasea mergea pe unde spuneau ele că l-au văzut, dar nimic! Într-o zi, a venit tanti Tina şi mi-a spus că a visat că aveam trei borcane mari cu apă în cămară şi două erau unul lîngă altul, dar al treilea era mai depărtat, aşa, într-un colţ. Am ştiut atunci că o să mai dureze, că eu o să-l găsesc ultima. Şi aşa a fost, a mai durat peste trei luni după ce i-au găsit pe ceilalţi doi.

– M-au anunţat de la poliţia de frontieră. *Vezi că s-a găsit om la vreo treizeci de kilometri înspre Constanţa. Mergi şi vezi dacă e al tău, îl iei şi ţi-l aduci acasă, dacă nu, îl laşi acolo, că nu mai e treaba ta.* Aşa mi-au zis. Şi m-am dus pe jos, că nici eu nu ştiam ce mai fac. Aveam aşa, o speranţă în suflet că e Joco al nostru. Şi m-a ajutat Dumnezeu şi aşa a fost! L-am pus pe o targă de aia de spital, şi l-am cărat cu rîndul, că era greu de cît nisip era în el şi mi-a dat şefu' de la cherhana, de acolo, opt pescari să mă ajute. Ţineam targa pe umeri, aşa, la nivelul capului, că era capul lui chiar lîngă capul meu. Şi avea doar dinţii încleştaţi, aşa, ca atunci cînd ţi-e frig. Că ei au murit îngheţaţi, ştii, şi pe urmă i-a luat marea şi i-a dus unde-a vrut.

– Mai ia din ciorbă, că se răceşte – mă îndeamnă mama lui Joco, după care îi ia vorba din gura lui barbată'său: două-trei zile dacă mai dura, s-ar fi terminat, că au venit după aceea nişte călduri mari şi s-ar fi topit tot. Aşa l-am adus acasă, l-am dat înapoi pămîntului şi ne-am mai liniştit şi noi. Dar trei luni n-am mîncat şi n-am dormit, n-am ştiut de noi!

– De Sfîntul Gheorghe, acum, săptămînile trecute – Sfîntul Gheorghe e patronul nostru, ştii, şi e hram mare la biserică – a fost sărbătoare mare, s-a omorît şi un bou şi s-au cîntat cîntece în onoarea lor, a celor trei băieţi. A fost aşa, foarte frumos!...

Nu numai că nu am habar cum se poate povesti moartea, dar nu am nici cea mai mică idee despre cum poate fi ascultată o asemenea poveste. Stau, ascult şi încerc să spun şi să fac doar „cele cuvenite". Dar ce e „cuvenit" în capul meu e doar o privire cît mai îndurerată, un gest de cît mai multă compasiune şi fie un *Doamne iartă-l!*, fie un *Doamne fereşte!*, după caz. Mă simt total handicapat! Handicapat în faţa morţii. Şi handicapat în faţa acestor oameni, pentru care moartea este o cunoştinţă veche, de care eu însă nu reuşesc să mă apropii în nici un chip.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

A început

„Noi lansăm astăzi... o puternică ofensivă politică, al cărei scop este producerea unor schimbări pozitive majore în viaţa cetăţenilor noştri şi cîştigarea alegerilor viitoare... Ne propunem ca ţintă cîştigarea alegerilor locale, parlamentare şi prezidenţiale şi continuarea guvernării pe mandatul 2004-2008. Dorim ca în toate tipurile de scrutin PSD să se apropie de condiţia unui partid majoritar", spunea Adrian Năstase adresîndu-se delegaţilor la Consiliul Naţional al PSD.

La aproape trei ani de la cîştigarea alegerilor, PSD a vrut să facă o demonstraţie de forţă. După multele bîlbe guvernamentale şi după o schimbare de guvern din care nu s-a înţeles foarte exact ce a fost bun şi ce a fost rău, partidul a vrut să arate presei, electoratului şi adversarilor că este stăpîn pe situaţie. Nu mai este dispus să cedeze spaţiul public unor adversari, aşa cum s-a întîmplat înaintea alegerilor din 1996. De acum înainte spaţiul public va fi ocupat de lupta electorală, cu tot ceea ce presupune procesul: intoleranţă politică, deformarea realităţii, demagogie.

Acelaşi discurs a conturat şi temele principale pe care PSD le va utiliza în următoarele alegeri. Capitolul de realizări indiscutabile: eliminarea vizelor, invitaţia de a intra în NATO, creşterea economică, dezinflaţia. Capitolul realizări pe care presa şi opoziţia se încăpăţînează să nu le vadă: progresele în integrarea europeană („Nu putem concepe să încheiem acest mandat parlamentar fără să fi terminat procesul de negociere a aderării. Indiferent dacă alegerile vor fi în toamna lui 2004 sau în primăvara lui 2005, acest guvern va trebui să se prezinte în faţa electoratului cu obiectivul «integrare» atins"); lupta împotriva corupţiei; revizuirea Constituţiei; reforma administraţiei; restructurarea guvernului.

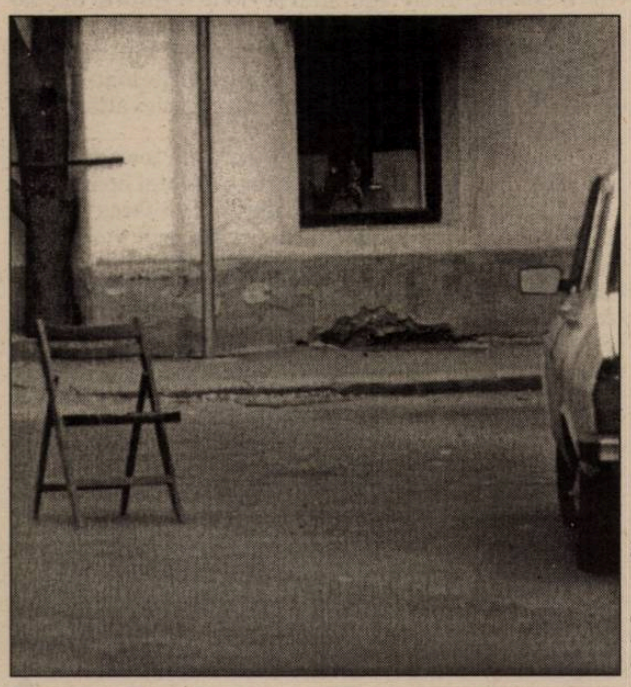

© S. Ivanoschi

Impresia generală lăsată de discurs este aceea că PSD a făcut pentru România multe, foarte multe lucruri bune, că PSD este singurul partid care poate şi ar putea conduce România şi cine nu recunoaşte aceste lucru este ticălos, hoţ, mincinos, corupt sau politicianist. Logica electorală primează în acest discurs şi va determina şi comportamentul general al puterii. Iar logica electorală are propriile ei mecanisme, logica lui „totul e permis" permite şi gogomăniile. Şi pentru a nu fi acuzaţi de procese de intenţii, cîteva exemple: „Dacă, pînă în 1996, eram printre primele şase state candidate, în 2000 am ajuns pe locul 12. Aceasta este realitatea." Această realitate este o glumă. Înainte de 1996, România era percepută aşa cum este acum Belarusul, abia intrase în Consiliul Europei, iar Uniunea Europeană era un vis îndepărtat. Cum ar fi putut fi printre primele şase candidate, cînd România a devenit stat candidat abia în 1999? E genul de frază politicianistă care desfiinţează credibilitatea unui întreg discurs, dar irezistibilă pentru politicieni. Ei nu vor doar să convingă, ci şi să sfărîme adversarul. Alt exemplu: „salariul de bază minim brut a crescut de la un milion la 2,5 milioane de lei. Nu este un salariu mare, dar este de două ori şi jumătate mai mult decît oferea fosta guvernare." Salariul minim este o limită stabilită administrativ care nu spune nimic despre economia reală. Guvernul l-a crescut artificial în 2002 la presiunile sindicatelor şi acum se laudă cu această creştere. Un ultim exemplu: „Circa 87% din populaţie primeşte cel puţin, direct sau indirect, un sprijin ca protecţie socială (venitul minim garantat, subvenţia pentru căldură, alocaţia de stat pentru copii şi ajutorul suplimentar pentru copii, pensii, ajutorul de şomaj, ajutoare sociale etc.)." A te lăuda că 87% din populaţie este dependentă de stat nu este chiar un merit, nici măcar pentru un guvern social-democrat. Oricum, cifra este trasă de păr. Alocaţia pentru copii este universală, deci după logica aceasta doar cei fără copii nu primesc protecţie socială, iar pensiile nu pot fi considerate protecţie socială, ci retribuţii.

Practic, acest discurs spune mult despre ceea ce va urma. Cifrele vor fi chinuite, realitatea deformată, în funcţie de interese. Ce a urmat după Consiliu confirmă această presupunure. Opoziţia a criticat diverse aspecte, aceasta fiind în fond misiunea ei, pe alocuri corect, în alte părţi doar de dragul de a critica. PSD a dat presei trei comunicate prin care ripostează. Nu este nimic neobişnuit pînă aici. Doar că aceste comunicate sînt îmbibate de aceeaşi logică electorală care face orice discuţie inutilă. Despre Traian Băsescu, care acuzase guvernul că nu are bani să îşi respecte promisiunile către micii agricultori: „Traian Băsescu este împotriva ajutoarelor pentru micii agricultori... Preşedintele PD, Traian Băsescu, ne-a dovedit din nou că nu cunoaşte principiile social-democraţiei. Probabil că din momentul în care a început negocierile cu PNL, Traian Băsescu a derapat spre dreapta eşichierului politic, şi nu mai are legătură cu doctrina politică din care pretinde că face parte partidul său." Senatorului liberal Paul Păcuraru, care criticase fuziunile PSD cu partide-fantomă: „Partidul Naţional Liberal ar putea face fuziuni prin absorbţie, în afara celor cu PD şi PNL aripa Brătianu-«cartof», cu SRL-urile căpuşă de pe lîngă Combinatul SIDEX Galaţi, în care se aude că ar fi implicat senatorul liberal." Din răspunsul către Mugur Ciuvică, ce acuzase PSD de intimidare a unui lider al Acţiunii Populare prin declanşarea unui proces: „Îi atragem atenţia domnului Ciuvică şi asupra faptului că trimiterea în judecată a unei persoane, în România secolului XXI, nu se face ca urmare a unei comenzi politice, aşa cum probabil se întîmpla în timpul mandatului domnului Emil Constantinescu, justiţia fiind acum total independentă... Domnul Mugur Ciuvică poate sta liniştit. Actuala guvernare nu fabrică dosare nici membrilor AP, nici membrilor altor partide." (această frază s-ar putea salva ca fiind autoironică, dar analiza ar merge prea departe).

Se apropie alegerile. Începe, prea repede, perioada în care politica românească va deveni şi mai slinoasă ca de obicei, în care adevărul trebuie cucerit. În acest timp, România reală pare a fi în vacanţă.

▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

Petre Răileanu,
Europa, mon amour

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Cărturarii vremurilor noi

Sub zodia tranziției, ca și odinioară, cărturarii pătrund în istorie ieșind pe porțile universităților. De-a lungul anilor, nu toate universitățile au format cărturari și nu toți cei pe care îi livrau societății dobîndeau faima unor cărturari autentici – gloria acestora s-a nutrit în bună măsură din mediocritatea majorității în a cărei ambianță și-au făcut ucenicia.

Strădaniile tranziției de a produce o pătură de cărturari (intelectualitatea, inteligența) sînt condiționate de inepuizabila moștenire a trecutului. Vechiul regim i-a tratat pe mulți creatori inegalabili ca dușmani de clasă, punîndu-i sub interdicție sau chiar condamnîndu-i ca răufăcători, pe cînd cu avantajele recunoașterii oficiale erau răsplătite nulitățile patente care nu pierdeau nici un prilej de a-și dovedi fidelitatea ideologică. Transformarea activității intelectuale în instrument de propagare a materialismului dialectic și istoric își subsuma în chip firesc și activitatea universităților. Statul asigura învățămîntul superior gratuit, acordîndu-l cu precădere tinerilor de obîrșie muncitorească sau țărănească, preferați nu pentru calitățile demonstrate la probele de admitere, ci pentru căldura cu care erau recomandați de organizațiile politice de tineret.

Dictatura ceaușistă s-a distanțat de vechile clișee, obsesiile ei naționaliste și-au pus pecetea și asupra vieții universitare, mai ales după ce fiul dictatorului a fost numit președinte al asociației studenților comuniști. Tinerii care și-au făcut studiile în acele circumstanțe sînt specialiștii maturi la care tranziția apelează pentru a pune capăt degringoladei sociale și economice cu care ea se identifică de atîția ani. Folosindu-se de acești oameni, tranziția își califică totodată propriii săi specialiști, recurgînd la învățămîntul superior căruia îi aduce în acest scop o serie de inovații. Unele dintre acestea decurg din evoluția contextului: liberalizarea călătoriilor peste granță, celelalte rezidă în reorganizarea internă a sistemului universitar care, pe lîngă universitățile de stat, legalizează crearea universităților private. Datorită liberalizării călătoriilor, crește substanțial numărul tinerilor plecați la studii în străinătate.

Tinerii rămași să studieze pe meleagurile strămoșești își pot găsi o consolare în universitățile private. Condusă de reguli aproximative, privatizarea învățămîntului universitar alunecă persistent spre degradare. A răsărit astfel o înfloritoare recoltă de universități private a căror îndeletnicire efectivă este comerțul de diplome. Modalitatea funcționării lor poate fi ilustrată de așa numita „Universitate Deschisă: Tehnoeconomia Europeană". Desfășurîndu-și activitatea fără nici o autorizație, fantomatica instituție își recrutează clientela propunînd cele mai sumare condiții și cele mai convenabile prețuri. Pînă și cea mai prosperă universitate privată, Spiru Haret, îi pregătește pe cărturarii tranziției în sucursalele ei de la Brașov, Craiova, Constanța, Rîmnicu-Vîlcea, Cîmpulung-Muscel și Blaj.

Fie că își susțin conștiincios examenele ori că își achiziționează diplomele, că și-au ros coatele pe băncile de la M.I.T. ori de la Cîmpulung-Muscel, aceștia sînt cărturarii pe care tranziția se bizuie pentru a deschide drumul națiunii spre un viitor luminos.

▲

BARBURISME

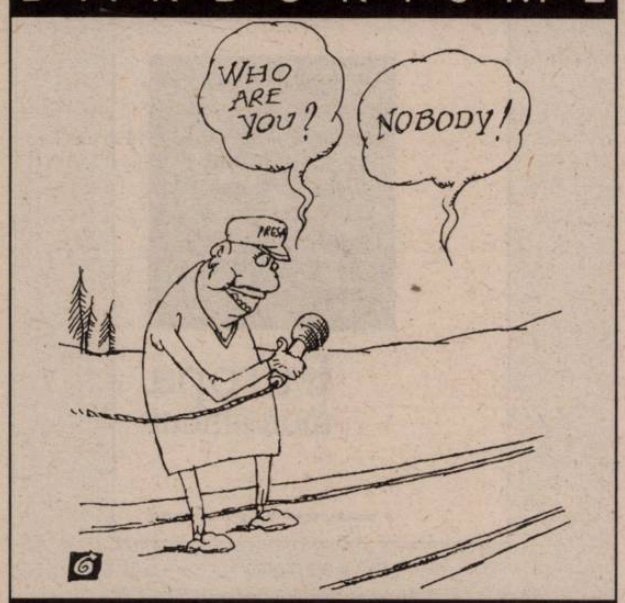

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

De bine despre CNA

Observ că, puțin cîte puțin, Consiliul Național al Audiovizualului începe să facă acele lucruri de care era nevoie de multă vreme: nu mă refer la comunicatele prin care face aprecieri la conținutul emisiunilor (acestea vor fi întotdeauna criticabile, căci aduc atingere libertății de exprimare), ci la studiile și sondajele care înregistrează *starea lucrurilor* și care le sînt utile tuturor jucătorilor de pe piața audiovizuală. De curînd, a fost dat publicității primul studiu care prezintă configurația pieței audiovizualului din România. El a fost deja comentat în presă, de cele mai multe ori cu stupori și exclamații, pentru că ne plasează pe primul loc în Europa în ceea ce privește consumul de programe TV: românii țin televizorul deschis cam 5-6 ore pe zi (mai mult în week-end). Mai puțin comentate au fost celelalte cifre; de pildă, din studiu reiese că televiziunile private *sînt departe de a avea* cu adevărat o audiență națională: dacă postul România 1 are 98% și TVR 2 îl urmează îndeaproape, PRO TV abia „atinge" două treimi din populație (puțin peste 70%), iar celelalte canale private și mai puțin. Ceea ce este important de știut în diverse împrejurări – inclusiv în vederea alegerilor!

„Strigătul de victorie" dat de ziare (acela care ne plasează pe locul I la consumul de TV) bruiază întrucîtva discutarea rezultatelor acestui studiu. În definitiv, el ar putea părea celor mai mulți doar un studiu tehnic, rezervat celor care lucrează în televiziune ori în industria publicității. Nu e așa. Un asemenea studiu este important și pentru imaginea despre sine a societății românești în ansamblu, și pentru că ne ajută să înțelegem mai bine relația publicului românesc cu mass-media pe baza unor date exacte. Sigur, cineva ar putea spune că „era limpede că marele public se uită ore întregi la televizor", studiul nu face decît să confirme ceea ce intuiam cu toții. În principiu așa este, dar măsurătorile cît mai exacte sînt necesare nu doar pentru a ne confirma intuițiile ori observațiile empirice, ci și pentru a permite, ulterior, analize și interpretări rafinate ori pentru a deschide calea unor cercetări mai amănunțite. Problema este că astfel de cercetări sînt puține și privite, în general, cu neîncredere de către mediile intelectuale. Concret, studii despre mass-media nu prea se fac la noi – și mă refer în primul rînd la cercetările academice, nu la studiile de piață. Ideea că niște universitari ori niște cercetători s-ar putea ocupa cu studierea emisiunilor de televiziune și a efectelor lor asupra publicului le dă multora impresia de neseriozitate: cum adică, ditamai profesorii universitari să facă studii docte despre *Big Brother* ori despre *Vara ispitelor* și despre cum privesc adolescenții asemenea programe? Ori să ia la disecat clipuri cu Parazitii și Morometzii? Sau să se ocupe cu analiza efectelor pe care le au telenovelele asupra vieții de familie? Sau să descrie cum a influențat televiziunea comportamentul și stilurile de viață ale tinerilor? Asemenea subiecte par nu doar „nedemne pentru niște studii academice", dar și „la îndemîna tuturor": aproape oricine e convins că s-a lămurit în aceste privințe, iar mediile intelectuale cu atît mai mult – sînt pline revistele noastre de opinii ferme în legătură cu efectele televiziunii asupra nației. Și totuși: studiile media au metodologii complexe și cît se poate de serioase și sînt cu atît mai necesare cu cît publicul românesc s-a trezit, în interval de cîțiva ani, pus în fața unei multitudini de posturi TV, după ce avusese parte ani la rînd de două ore pe zi...

Studiul dat publicității de CNA este doar un prim pas, dar unul esențial: ne pune cu picioarele pe pămînt. Acesta este, cred, tipul de activități prin care Consiliul Național al Audiovizualului poate „face ordine" pe piață: pornind de la cunoașterea exactă a actorilor și a publicului. În colaborare cu ONG-uri, cu universitari și cercetători, CNA-ul ar putea promova și alte tipuri de studii, pe diverse teme, pentru a măsura mai exact și alte realități – de la felul în care privitul la televizor a schimbat modul de viață al familiilor din România pînă la efectele filmelor violente asupra tinerilor și copiilor. Prin astfel de activități, CNA-ul se manifestă ca o instituție publică și ca un partener viabil al societății civile. Cred că aceasta este direcția în care Consiliul trebuie încurajat.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Enigma rusă

Profesor la Berkeley, Martin Malia a publicat acum aproape un deceniu o carte despre *Tragedia sovietică,* carte ce s-a impus ca unul din titlurile de referință în domeniu. A revenit asupra subiectului, extinzînd analiza și examinînd o perioadă istorică mult mai amplă în *Rusia în ochii occidentalilor.* Titlul ediției franceze e mai tranșant și pune față în față „Occidentul și enigma rusă". Malia pleacă de la epoca lui Petru cel Mare cînd Rusia își face intrarea pe scena occidentală și cînd o convergență ruso-europeană părea posibilă. Vedem, apoi, cum imaginea Rusiei a luat forme violent contrastante. Simplificînd, am avea, pe de o parte, o Rusie barbară, înapoiată, amenințînd – prin planurile hegemonice – civilizația occidentală; pe de alta, o Rusie suscitînd, spre exemplu, admirația filozofilor secolului al XVIII-lea prin despotismul ei luminat sau impresionînd – sub domnia lui Alexandru al II-lea – prin ambițiile ei reformatoare și prin voința de a se conecta la valorile europene. Oricît de legitime erau, în anumite perioade, neîncrederea și teama pe care le-a inspirat imperiul rus, occidentul a fost, în mai multe rînduri, victima unei optici eronate: ostil țarismului cînd acesta abandonase proiectele expansioniste, i-a acordat încredere cînd era puternic și arogant. Rusia însăși s-a confruntat cu o dilemă permanentă: a încercat să se adapteze unor modele de modernizare prea complexe, a fost obligată să ardă etapele agravînd astfel tensiunile interne. Toate aceste avataruri sînt urmărite de Malia cu o impecabilă rigoare și cu dorința de a vedea ce se află dincolo de clișee și de ideile primite. Întreprindere de mare erudiție totodată, căci autorul acordă un loc privilegiat mentalităților, culturii, filozofiei, mișcărilor artistice și literare (cultura și „sufletul rusesc", să nu uităm, au fost – începînd cu secolul al XIX-lea – foarte prețuite „produse de export").

La începutul veacului trecut, Rusia este practic acceptată ca aparținînd civilizației europene și se spera că, grație imenselor ei resurse, va reuși să ajungă din urmă țările occidentale. Războiul și cucerirea puterii de către bolșevici au avut consecințe dezastruoase; salvele trase de pe crucișătorul *Aurora,* scrie Malia, au marcat intrarea în „era tenebrelor". Jumătate din cartea istoricului se ocupă de ceea ce el numește „cea mai mare halucinație a timpurilor moderne". Și aici, el merge la origini și la surse, marxismul, nașterea și ecloziunea ideilor socialiste. În fapt, socialismul a apărut – și s-a legitimat – drept *negație,* respingînd atît democrația „burgheză", cît și societatea industrială. Marxismul a reușit – iar aici putem într-adevăr vorbi de o manevră genială – să treacă drept o știință socială pozitivă. A fost regimul sovietic, așa cum s-a spus (și se mai spune), continuarea logică – și fatală – a despotismului țarist? Malia contestă categoric acest loc comun, arătînd spre exemplu că birocrația comunistă nu este o nouă ipostază a fostei administrații rusești pletorice și greoaie, ci un fenomen de natură diferită, o *partidocrație* definindu-se prin ideologie și considerîndu-se, astfel, omnicompetentă. Enorma mașinărie a Partidului a permis sistemului să supraviețuiască, în condițiile în care s-au succedat patru generații de lideri. Specificitatea regimului sovietic rezultă și din pasionantele analize comparative cu fascismul și nazismul; Malia amintește cum admirația inițială a lui Hitler pentru Rusia sovietică s-a transformat în ură, readucînd în actualitate ideea ireductibilei alterități a sufletului rusesc.

Decenii de-a rîndul, pînă în anii „coexistenței pașnice", atît stînga cît și o parte a dreptei occidentale au consolidat mitul grelei moșteniri care făcea imposibilă modernizarea Rusiei altfel decît prin violență și prin dictatură (idee activată și astăzi, așa cum s-a văzut în discuțiile provocate de *Cartea neagră a comunismului).* Mitul a fost demolat doar de vocile din interior, de Soljenițîn, Amalrik, Saharov și ceilalți, care au arătat că doctrina marxist-leninistă, departe de a fi singura soluție adecvată, condusese la un eșec absolut. Ultim mare paradox: „niciodată în istoria occidentală un faliment monumental nu a cunoscut un succes atît de uluitor". Rusia a revenit în punctul de plecare: comunismul nu a lăsat nici o moștenire în afara ruinelor, a mizeriei, a deziluziilor și a blazării, țara se află din nou în fața dilemei modernizării accelerate, după decenii de modernizare caricaturală. Mai e posibilă o reapariție a utopiei? Martin Malia se ferește, la finele admirabilei sale cărți, să extragă o morală sau să rîște o profeție. Istoria s-a dovedit de atîtea ori imprevizibilă...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Spre o constituţie a Europei (II)

Proiectul tratatului privind Constituţia Europei, prezentat Consiliului European de la Salonic la 20 iunie a.c., este un document tipic european. Cele mai importante trăsături ale lui sînt *masivitatea* şi *ambiţia*. În toate sensurile.

Masivitate la propriu, pentru că documentul are peste 250 de pagini, incluzînd anexe şi protocoale care fac parte din textul constituţional. Nu ştiu exact cîţi dintre cetăţenii Europei de azi sau de mîine vor citi Constituţia lor de la cap la coadă. Probabil că nu mulţi. Va fi, ca întregul *acquis* de altfel, un document tehnic, pentru uzul eurocraţilor şi profesorilor de drept, va fi, desigur, o mare încercare pentru viitorii studenţi în ştiinţe juridice şi va fi o enormă jucărie în mîinile europarlamentarilor. Sînt toate şansele ca marea masă a europenilor să afle despre ce mai zice Constituţia lor cînd, vorba poetului, se mai ia cîte-o măsură şi lumea-njură. Cu ocazia asta se va afla că „măsura" trebuia luată, căci aşa cere Constituţia.

La figurat, documentul are masivitate pentru că stabileşte arhitectura instituţională a Uniunii de mîine. Vocaţia europeană pentru construcţii impresionante nu se dezminte, iată, nici cînd vine vorba despre prima Constituţie a întregului continent. Toate resursele culturale ale identităţii europene par să fi fost solicitate acum, într-o sinteză unică. Inteligenţă gotică, imaginar baroc, un strop de impresionism, ceva (mai puţin, recunosc) expresionism, mult modernism (în varianta „post-"), în fine, cam tot ce a produs continentul nostru în materie culturală se poate regăsi în multele pagini ale Constituţiei. Cred că familiarizarea cu un asemenea document nu e uşoară. Voi încerca să-l prezint ca pe o grădină botanică în care ne vom plimba şi, din cînd în cînd, ne vom opri să mai vorbim despre cîte o plantă cu efecte mai interesante în ecosistem – ştiind bine că toate plantele expuse au rolul lor, dar că unele sînt mai spectaculoase decît altele. Să pornim, deci.

După un preambul în care, sub un motto din Tucidide, se reafirmă filosofia Uniunii Europene şi încrederea în forţa *„unităţii în diversitate"*, începe textul propriu-zis.

Partea I (59 de articole structurate în 9 titluri) este dedicată principiilor şi regulilor de bază care guvernează Uniunea şi relaţiile dintre Uniune (care dobîndeşte personalitate juridică) şi membrii săi. În titlul I (*„Definiţia şi obiectivele Uniunii"*) sînt cîteva norme cu valoare de opţiune strategică. Astfel, din punct de vedere economic, UE îşi propune să acţioneze pentru un tip de dezvoltare susţinută a Europei, bazată pe *„creştere economică echilibrată, economie socială de piaţă, înalta competitivitate"*, ţintind spre eliminarea şomajului şi *„progres social"*, cu un nivel ridicat de protecţie şi îmbunătăţire a calităţii mediului. Economiştii ne pot explica exact cam ce înseamnă acest tip de dezvoltare economică, dar, pentru neprofesionistul care sînt, asumarea într-un text constituţional a modelului *„economie socială de piaţă"* şi, abia după aceea, sublinierea necesităţii unei *„înalte competitivităţi"* spune ceva.

Titlul II *(„Drepturile fundamentale şi cetăţenia Uniunii")* mi se pare foarte interesant în cel puţin două privinţe. Mai întîi, stabilirea faptului că drepturile fundamentale, aşa cum sînt ele garantate de *Convenţia Europeană pentru Protecţia Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale* şi aşa cum rezultă ele din *„tradiţia constituţională comună a statelor membre"* vor constitui *„principiile generale ale dreptului Uniunii"* (art. 7 al. 3). Această prevedere solicită un întreg eseu de filosofia dreptului – acum mă limitez doar să remarc că e dificil să înţelegem ce înseamnă *„tradiţii constituţionale comune"* în materia drepturilor omului într-o Uniune în care, peste puţini ani, aproape jumătate din membrii ei vor fi petrecut ultimii 50 de ani ai secolului trecut (adică exact epoca în care tradiţia drepturilor omului s-a consolidat serios în Occident) în plin comunism. În orice caz, mai merită de remarcat şi faptul că autorii proiectului au ridicat drepturile fundamentale ale omului la rang de principii generale ale dreptului Uniunii şi această premieră trebuie salutată cu entuziasm. În ceea ce priveşte cetăţenia europeană, se stabileşte ca fiecare cetăţean al unui stat membru va fi şi cetăţean al Uniunii şi că cetăţenia Uniunii va fi *„adiţională"* la cetăţenia statului membru şi nu o va putea înlocui (art. 8 al. 1).

În titlul III *(Competenţele Uniunii)*, se statuează şi se definesc categoriile de competenţe ale UE şi principiile care vor guverna limitele şi exercitarea acestor competenţe. Există două categorii mari de competenţe: 1) cele exclusive, adică acelea pe care doar Uniunea le poate exercita şi dispar complet din arsenalul statelor membre; 2) cele comune, în care statele şi Uniunea păstrează competenţe pe care statele le pot exercita numai dacă Uniunea nu îşi exercită competenţele sale. Fireşte, rămîn în continuare competenţe exclusive ale statelor membre despre care, însă, acest proiect nu face vorbire – firesc, avem în faţă un proiect de Constituţie a Uniunii şi nu a statelor membre.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Salmonela în vacanţă

Vestea a trecut neobservată: salmonela a ales şi ea litoralul românesc pentru concediu. Nu, nu Mamaia – e prea aglomerat. Să zicem Constanţa, oraş care i-a creat micului animal toate condiţiile: soare, apă murdară şi antren. Nu avem încă date despre efectele muzicii de pe plajă asupra vieţuitoarelor marine, dar se pare că surzirea observată la adulţi după concediu nu apare şi la organismele unicelulare. Spre deosebire de noi, Salmonela se simte bine la mare.

Fireşte, ea nu trebuie să plătească taxa de intrare în staţiune – nu pentru că autorităţile au scutit-o, ci datorită unei întîrzieri în livrarea microscoapelor, care vor permite taxarea la sînge a tuturor speciilor animale. Acelea care, din lipsa de experienţă se aventurează pe domeniile estivale ale unei noi clase de exploatatori: proprietarii de hoteluri, stăpîni peste nostalgiile noastre, singurele care ne mai aduc la mare, în căutarea zilei de ieri şi a berii stătute pe care am băut-o cu iubita, acum 15 ani...

Cînd românii au pus mîna pe Dobrogea, acum vreo sută trei zeci de ani, Regatul a făcut toate eforturile să-i convingă pe cetăţenii săi să se mute în noua provincie şi să strice statisticile care-i aşezau pe bulgari şi turci înaintea noastră. Ca urmare s-a dat pămînt gratuit, s-au făcut şcoli şi căi ferate, mă rog, s-au creat toate condiţiile. În acelaşi timp, conlocuitorii au avut parte de un tratament uşor enervant, care s-a lăsat, pe la începutul secolului trecut, cu schimburi de populaţie mai ceva ca-n Kosovo. Ei bine, această frumoasă tradiţie s-a păstrat: bulgarii de altădată sînt astăzi turiştii de toate neamurile, care trebuie aruncaţi peste graniţa judeţului, după ce în prealabil chirurgii de la restaurante şi terase le-au operat buzunarele.

Nicăieri nu e mai vizibil acest efort patriotic local decît în Mamaia, singura localitate din România în care trebuie să scoţi banul ca să-ţi poţi lăsa amprenta papucului pe nisip, întocmai ca Neil Armstrong pe Lună. Numai că el a stat două zile în campingul de pe satelitul nostru natural şi s-a simţit bine acolo: nici o terasă, nici un punct de taxare a turiştilor americani, nici un magazin cu suveniruri sau cu pietre ponce lunare. În plus, primarul de la Marea Liniştii încă nu făcuse nici o convenţie cu Mazăre.

De fapt, bariera de la intrarea în Mamaia spune deschis ceea ce, pînă acum, mai toată lumea se prefăcea că ascunde: la mare vii să plăteşti taxa pe vacanţă. Iar banii pe care îi cheltuieşti n-au nici o legătură cu felul în care te simţi acolo. De fapt, nimeni nu te întreabă ce ţi-ar plăcea – şi nimeni nu face vreun efort să afle. Reţeta rămîne cea a anilor '70 şi '80, cînd muzica la modă era Disco şi volumul era maximum, asta şi într-un gest de frondă faţă de încremerirea socialistă din restul ţării. Astăzi, cînd la modă e liniştea, turiştii trebuie să aştepte ca gazdele să recupereze întîrzierile culturale.

Şi totuşi, nu numai hotelierii sînt de vină, ci şi colegii tăi de vacanţă. Pentru un suflet sensibil, tovărăşia semenilor cu bani e aproape de nesuportat. Nu pentru că aceşti oameni au în faţă fleici mai mari şi beri mai scumpe. Ci pentru că se chinuie foarte tare s-o şi arate. E, de fapt, singurul motiv pentru care merg la mare. Şi pun pariu că nici ei nu se distrează, ci, la fel ca şi noi, bifează încă o sarcină: am fost, m-au văzut, m-am întors.

Ajunşi aici, trebuie să vă mărturisesc că scriu articolul acesta cu o zi înainte de a pleca pe litoral. E, de fapt, un fel de a le spune chelnerilor că sînt pregătit să-mi vînd pielea scump şi că trebuie să se aştepte la represalii în caz că nu-mi place ciorba. Ştiu, scepticii vor spune că indivizii n-au nici o putere. Că nu poţi lupta tu, un consumator singuratic, cu maşina orwelliană care te înghite la un capăt sănătos şi vesel şi te scuipă la celălalt ţinîndu-te de burtă, bolnav de nervi, dar – mulţumită grijii autorităţilor locale – bronzat.

Tot ce se poate. Dar mai am 24 de ore să găsesc o soluţie. Poate fi şi de plajă – aceea cu factor de protecţie 35.

▲

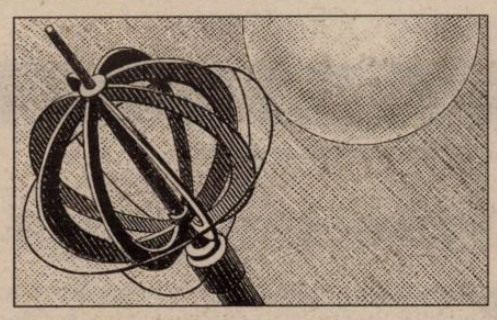

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Corectitudine tehnică

Se înteţeşte polemica despre minciunile şi manipulările folosite de preşedintele SUA, George W. Bush şi de prim-ministrul britanic, Tony Blair, pentru declanşarea războiului din Irak. La o sută de zile după căderea regimului irakian nu s-a găsit nici o urmă a acelor arme care ar fi putut distruge Occidentul, iar declaraţia purtătorului de cuvînt al preşedintelui american din 8 iulie a avut de ce să surprindă: „Ştim acum că documentele unde se descria tranzacţia de uraniu între Irak şi Niger erau false". Această informaţie a fost etalată de George W. Bush, pe 28 ianuarie 2003, în discursul său despre starea Uniunii şi a fost reluată de secretarul de stat de la Apărare, Donald Rumsfeld, şi de consilierul pentru securitate naţională, Condoleezza Rice. De fapt, se ştia mai de mult că nu-i adevărat. Încă din februarie 2002, fostul ambasador american din Gabon, Joseph Wilson, a fost trimis de către CIA să verifice informaţiile parvenite la sfîrşitul anului 2001 de la serviciile secrete italiene, etalate public pentru prima oară de Tony Blair în februarie 2002. Wilson s-a întîlnit cu preşedintele Nigerului şi cu alţi membri ai administraţiei bănuiţi că au fost asociaţi vînzării. S-a constatat că documentele erau false, numele şi datele nu corespundeau, şi vicepreşedintele Cheney a fost informat de îndată. Odată cu izbucnirea scandalului, în ultima săptămînă, directorul CIA, George Tenet a declarat că agenţia sa ştia că informaţia e dubioasă şi că s-au făcut eforturi ca ea să nu să figureze în discursul preşedintelui. N-au avut succes. Responsabilii politici din jurul preşedintelui au crezut altfel şi acum ei se justifică prin sursele britanice care n-au retractat: „tehnic, informaţia e corectă". Opinia publică americană ştie mai de mult că „tehnic corect" nu înseamnă şi adevărat. Referinţa la serviciile britanice nu le asigură nici ea mai multă credibilitate: afirmaţia lui Tony Blair că în 45 de minute rachetele irakiene cu încărcătură nucleară pot lovi orice capitală occidentală s-a dovedit a fi, de asemenea, o figură de stil. Comisia parlamentară de anchetă a conflictului iscat între cabinetul prim-ministrului şi BBC (care a susţinut că unul din consilierii săi a exagerat conştient pentru a susţine cauza) nu a pus, totuşi, sub semnul îndoielii buna credinţă a lui Tony Blair, „acordînd o importanţă excesivă unei afirmaţii (cea cu 45 de minute) venită dintr-o singură sursă, necoroborată" într-un domeniu unde ar fi fost preferabilă „utilizarea unui limbaj măsurat şi chiar prudent".

Şi în SUA, şi în Marea Britanie, subiectul rămîne central din considerente de politică internă: într-o democraţie, campaniile electorale nu sînt niciodată prea departe. Publicul reacţionează: doar 53% dintre americani aprobă politica americană în Irak, faţă de 69% acum cîteva luni. 45% consideră că guvernul a interpretat prost informaţiile serviciilor de spionaj în legătură cu armele de distrugere în masă, dar 38% cred că administraţia i-a înşelat în cunoştinţă de cauză. Credibilitatea lui Tony Blair urmează aceeaşi curbă descendentă.

Ca de obicei, cînd e vorba de serviciile secrete, conturile adevărului dispar în ceaţa informaţiilor confidenţiale, mincinoşii de rang inferior se justifică prin pecetea tainei (ei au în continuare informaţii care nu pot fi dezvăluite pentru a nu compromite cauza superioară a securităţii naţionale), cei din straturile înalte ale puterii mint pentru că sînt minţiţi de cei plătiţi să le servească măreţia, programele şi obiectivele.

De cîteva decenii, unii preşedinţii americani au spectaculoase probleme cu adevărul, fie că e vorba de politica externă (Reagan – afacerea Iran-contras), fie de cea internă (Nixon – Watergate), fie de alcov (Clinton – Monica Lewinsky). Nu cred că salariaţii Casei Albe sînt mai mincinoşi decît omologii lor de prin alte locaţii, dar, probabil, americanii sînt mai puţin dispuşi decît alţii să înghită dispreţul inclus în minciuna publică. Înlăturarea regimului Saddam din Irak, prezenţa militară anglo-americană în Orientul Mijlociu au avut alte raţiuni decît cele anunţate patetic de Bush şi Blair. Tocmai acestea riscă să fie compromise, pentru că deosebirea dintre Bush şi Blair pe de o parte şi Saddam pe de alta ar trebui să rezulte tocmai din capacitatea lor diferită de a digera informaţiile „tehnic corecte", împăcînd adevărul cu politica.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Scriitori în Praga

Programul de literatură de la Praga este o minunată pepinieră pentru ucenicii scriitori care reuşesc astfel să studieze cu scriitori experimentaţi, într-un oraş superb, care gîlgîie încă de efervescenţă intelectuală. Praga are un farmec dulce-amărui; amărui pentru că este oraşul lui Kafka, al lui Einstein şi un amestec exploziv de geniu evreiesc antebelic, distrus copios de către naziştI; dulce pentru că arhitectura ei îţi taie respiraţia şi pentru că încă se mai hrăneşte din glorii cehe precum Milan Kundera, Vaclav Havel, Ivan Klima şi Arnost Lustig. Aceştia patru din urmă sînt scriitori care predau în program. Unul dintre ei este, evident, preşedintele Republicii Cehe. Discursul de deschidere a fost rostit, anul acesta, de ministrul Culturii, un hippiot cu un cercel în urechea stîngă, care a reuşit să fie nu numai nostim, ci şi incisiv. Ia încercaţi să vă imaginaţi un astfel de ministru în Statele Unite. Imposibil!

M-am simţit obligat să vă descriu acestea pentru a crea fundalul adevăratei mele poveşti, care se referă la bizareriile scriitorilor. Americanii care au predat anul acesta sînt cu toţii somităţi în domeniile lor, Mary Karr, poeta, Willis Barnstone, mare poet şi traducător, Jaimy Gordon şi Elisabeth McCracken, scriitori de ficţiune geniali, Aliki Barnstone, poetă extraordinară, Joseph Parisi, editorul revistei *Poezia*, şi mulţi alţii, inclusiv directorul programului, Richard Katrovas, care a trăit cîndva la New Orleans.

Tema programului a fost Anii '60, deceniul de care nu ne plictisim niciodată şi din care îşi trag rădăcina majoritatea necazurilor cu care se confruntă generaţia mea. Condiţii optime de harţă şi discuţii. Poate că nu ştiţi, dar, în domeniul poetic, războiul despre cum se scrie poezia încă se mai duce, chiar dacă unii dintre combatanţi au uitat de mult de ce ne luptăm. În loc de luptă, însă, am avut o dezbatere însufleţitoare şi mustind de nostalgie. S-a demonstrat că ceea ce ne înconjura pe noi în America anilor '60 depăşea cu mult selectivitatea noastră estetică. La urma urmei, totuşi, esteticile şi sensibilităţile particulare ale generaţiei noastre au creat ceea ce vedem şi consumăm acuma, aşa că discuţia nu era strict teoretică.

În general, scriitorii nu se adună uşor cu alţii asemenea lor, din nenumărate motive, principalul fiind acela că sînt nişte creaturi solitare, care nu aşteaptă de la alţi scriitori decît omagii. Au o relaţie complicată cu lumea şi în 75% din cazuri simt că ortacii lor nu îi tratează cu respectul cuvenit. De aceea, întîlnirile scriitorilor sînt marcate de culmi ale flateriei sau fulgere de antipatie. Nu aşa au stat lucrurile la Praga, anul acesta. În parte pentru că Praga însăşi este într-atîta de frumoasă încît circa 25% din atenţia tuturor a fost atrasă către oraşul în sine. Alte 25 de procente au fost acoperite de accidentul fericit că unii dintre scriitorii prezenţi nutreau o sinceră admiraţie reciprocă pentru scrierile confraţilor. Restul este destul de complicat ca să încapă într-un roman, două şi are de a face mai mult cu istoria, să zicem pe ultimii 1000 de ani. 1968 nu este chiar atît de departe în timp, încă mai poţi vedea umbrele tancurilor sovietice în Praga, dacă te uiţi cu atenţie. Problema cu furtunile din literatura zilei de azi este că se petrec într-un pahar cu apă. Dacă vrei ceva acţiune şi emoţii, trebuie să sapi în istorie. Poţi să obţii un *lovefest* provizoriu în 2003, dar ia încearcă să faci rost de unul în 1939. Vezi să nu! *Lovefest* mă îngrijorează, ceea ce nu înseamnă că nu am depus armele. Am rămas şi dezarmat, şi fermecat.

Pe vremuri, scriitorii beau cu mult mai mult decît o fac în zilele noastre, de cele mai multe ori ca să le treacă de urîtul de a fi împreună cu alţi scriitori. De data aceasta, generaţia mea a băut o groază de cafele şi cîteva păhărele, dar, în cea mai mare parte a timpului, ne-am simţit bine în pielea noastră de scriitori. Şi mai erau şi studenţii, dar asta e o altă poveste. Studenţii, din fericire, ei au avut întrebări de pus.

Pentru întrebări legate de Programul de Vară pentru scriitori de la Praga îl puteţi contacta pe Richard Katrovas, la Katrovas@aol.com.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Legionarism cu degete fine

S-a întîmplat în prima miercuri a acestei luni. Mai devreme primisem un telefon: o voce suavă, de domnişoară neînvăţată nici să invite, nici să fie invitată în oraş, care respira emoţionată în telefon şi care s-a recomandat a fi redactor la revista „Obiectiv legionar"! *Ce revistă?*, am zis surprins, puţin neîncrezător şi bănuind şotii. *Obiectiv legionar, urmează să apară*, mi-a răspuns domnişoara; încă o dată vă mai spun că vocea ei, tremurată, şi cuvintele rostite nu se lipeau deloc. Am acceptat întîlnirea dorind ca, măcar dacă nu o voi auzi pe Paula Seling comentînd o partidă de *wrestling*, măcar să văd o tînără timidă argumentîndu-mi virtutea legionară.

Şi în miercurea aceea ne-am dat întîlnire pe o terasă din Herăstrău, unde domnişoara Raluca V. a venit cu o geantă grea şi cu un reportofon. Comandase o cafea şi făcea eforturi pentru a desface căpăcelul cu lapte, pe măsura eforturilor mele de a-mi masca slăbiciunea ce-mi coborîse în genunchi. Surpriză totală. O mînă fină, un chip de-o frumuseţe naturală, adus din timp de prin anii '30, fără fard şi fără ruj (nu că ar fi o calitate, dar asta era situaţia) şi o privire de claritatea celor despre care ştii şi te temi, în mintea mai mult decît în sufletul tău, că ziua de mîine le-ar putea-o răni în vreun fel anume. Să vezi un chip frumos privindu-te relaxat în ochi şi vorbindu-ţi despre Legiune – recunoaşte, cititorule, nu ţi se întîmplă în fiecare zi. Născută prin Moldova, studentă la Arhitectură, Raluca s-a apropiat de legionarism prin cărţi. Apoi a plecat într-o tabără legionară a dlui Suru. *Şi cum a fost, v-a plăcut?* – am întrebat eu. *De fapt, n-am stat prea mult* – îmi răspunse chipul luminos –, *în prima seara ne-am spălat toţi cu apă rece, eu m-am spălat şi pe cap, am făcut meningită, m-am internat şi am stat două luni bolnavă.*

Rîdea şi ea, am rîs şi eu, dar nu ştiu ce era într-adevăr de rîs.

I-am spus că în opinia mea îşi cam pierde vremea. Că sînt maniere mai fericite şi mai benefice de a te implica. Că sînt idei care ţin numai de timpul lor – şi că ideea legionară ar fi una dintre ele. A zîmbit ceştii de cafea, s-a jucat puţin cu căpăcelul de lapte, a ridicat ochii spre mine şi mi-a zîmbit şi mie – dar nicidecum în pericol de a fi deturnată prin ceea ce-i spuneam. *Dar mişcarea activează potrivit Constituţiei* – mi-a spus dînsa. *Să nu-mi spuneţi că aveţi Constituţia în geantă* – am zis eu. *Ba da* – şi mi-a scos-o. *Să nu-mi spuneţi că aveţi şi o poză a lui Codreanu*, am mai spus eu. *Ba da*, a spus chipul, şi mi-a scos-o.

Apoi am discutat despre crime. Nu este chiar subiectul cel mai indicat în faţa unei domnişoare frumoase, dar mai dramatic este cînd domnişoara chiar are versiuni proprii. I.G. Duca nu jucase corect şi fusese necinstit, spunea. Nici Iorga nu fusese foarte corect şi, oricum, nu întreaga mişcare era vinovată de moartea lui, ci numai un grup care etc. *Părinţii dvs. ce-au spus cînd au aflat?* – am zis eu într-un final. *Păi, mama la început s-a speriat, dar acum nu mai spune nimic.* Zîmbea. *Aţi avut bunici în legiune?* – am plusat. *Nu, eu sînt prima legionară din familie* – mi-a spus ea, deschizînd alt zîmbet.

Am privit-o şi am tot privit-o, i-am răspuns la întrebările pe care mi le-a pus, i-am urmărit cu ochii mîna cu degete lungi de pe reportofon. I-am urat succes pe mai departe şi am invitat-o la *Dilema*, pentru a vedea cum funcţionează o redacţie. Mi-a promis că vine.

...În săptămînile din urmă am fost la Piatra Neamţ, am trecut prin furtună mare prin Roman şi am ajuns într-o seară la Iaşi, văzînd splendoarea Copoului cu tei spălaţi de ploaie. M-am întors la Bucureşti şi am fremătat pe căldură la gîndul de a pleca din nou. Apoi am ajuns la Baia Mare şi am văzut, tot pe ploaie, malurile cu sălcii tinere ale rîului Săsar. Ei bine, şi, în toate aceste locuri mi-am amintit de zîmbetul ei sub soarele acelei miercuri şi nu m-am simţit deloc bine la ideea că, în unele mici momente ale vieţii noastre, aripa persuasiunii nu ne flutură pe creştet, să ne ajute nu să schimbăm lumea, ci să scăpăm un singur om din eroare.

Partea proastă este că poate asta gîndea şi domnişoara.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Note de călătorie (III)

Istoria asemenea vocii feticăi aceleia care îi fusese ghid lui Kă, lui şi tuturor vizitatorilor din Burg Hohenzollern, de acolo din cetatea aceea de pe muntele cel înalt de unde se văd în vale oraşele de la poalele Alpilor Suabi. Şi vocea feticăi era o voce subţire, cîntată, rutinată, plictisită. Istoria prin sălile acelea împodobite cu tablouri cu domni regi şi doamne regine prusace, cîntată de o voce care părea că-şi dă duhul dintr-un moment în altul din cauza emoţiei, din cauza efortului zicerii, din cauza gravităţii semnificaţiilor zicerii despre, bunăoară, Frederic der Grosse al Prusiei, regele filosof şi cătană din epoca lui Voltaire, ca să afli, ca să percepi mai apoi, că nimic nu era adevărat din ceea ce ţi s-a părut a fi astfel în vocea aceea, nimic nu era acolo neapărat emoţie, nimic nu era acolo surpat de importanţa neapărat a ceea ce spunea fetica. Nimic. Doar o reluare profesională, repetîndu-se în acest fel, întotdeauna la fel şi din jumate în jumate de oră, timp cît era necesar unui grup să parcurgă sălile acelea din interiorul marelui castel Hohenzollern, să vadă coroane, medalii, figuri urîte de generali, de prinţi, de regi, să surprindă cu coada ochiului gingăşia unei fiice de ceva mare de acu două sute şi mai bine de ani care ne priveşte pe toţi cu un aer uşor naiv, dar şi maliţios, nevinovat dar şi altfel, cu o sclipire jucăuşă în ochi pe care nici n-ai şti cum s-o califici şi ce să spui despre ea, despre uitătura aceea din rama tabloului spre noi, gloata aceea respectuoasă de turişti încălţaţi cu nişte ceva hidos peste pantofi ca să nu dărîmăm parchetul, să nu-l distrugem, să nu producem pagube.

Şi cum spun, ne tîrşim din sală în sală, printre medalii purtate de generali prusaci membri ai unor familii de mare şi nelimitată noblete despre care cînta aproape sufocîndu-se vocea feticăi pe post de ghid, în timp ce ne îndruma prin interioarele cetăţii-castel, prin istorie ne duce cu figura ei nevinovată, de fetică de la sat, aşa părea a fi ea, o fetică de la sat, de undeva din comuna Bulgăruş, din comuna Tomnatec, o fetică nevinovată care face naveta la Arad, la fabrica Bumbacul sau Tricoul Roşu, prin anii optzeci, înaintea marii părăsiri, înaintea marii repatrieri a naţiunii germane de pe meleagurile banatice. Te uiţi la fetică şi păşeşti incomodat de păpucocii uriaşi din pîslă peste întinderile colorate ale parchetului, treci stînjenit şi supravegheat de figuri de prinţi, de regi, ia te uită, zici, ramurile, ascendenţele şi descendenţele, cutare arbore cu roşu desenat, cutare arbore cu albastru desenat, ia te uită ce de mai nobilime, îţi zici în chiar prima odaie în care apucaţi cu toţii să luaţi papucii aceia monstruoşi, înainte ca fetica să pornească zicerea, cîntarea ei, apoi auzi cum spune fals emoţionată, fals gata, gata să-şi dea duhul, fals gîtuită de o stare care pare a balansa între emoţie şi ceva, o urgenţa fiziologică greu de stăpînit, mergeţi împreună, gloata cu papucii uriaşi tocmai încălţaţi şi vocea aceea de-a lungul arborilor genealogici, călătoriţi, vă aburcaţi de-a buşilea pe pereţii odăii dintîi a castelului pe nume Burg Hohenzollern, vă căţăraţi pe ramurile arborilor purtaţi de cîntarea gîtuită a ghidului, şi auzi ceva despre regii României şi chiar îi vezi acolo, sus, în colţul din dreapta al tavanului, la capătul arborelui roşu şi o întrebi pe fetică despre ei, despre König Karl erste, despre Karl zweite, despre Ferdinand, despre Michael, adică Mihai, şi fetica zice profesional şi incolor ceva despre ei, o întrebi şi ea îţi spune despre moşul Leopold, despre nu mai ştiu cine, tatăl lui Carol fu Leopold, uica lui fu el, adică bunicul, nu mai ştiu ce e cu Leopold, şi nici nu mai percep exact cum stă treaba asta din punct de vedere al istoriei, al acestei istorii, al istoriei după-amiezii acesteia de aprilie, prin răcoarea curţii cetăţii cu metereze, cu intrînduri întunecate, cu turle foarte mari, ascuţite, dominînd sever valea pînă departe, cu oştenii aceia restauraţi de deasupra porţii de intrare, oşteni cu scut, cu halebardă, cu nădragi mulaţi pe picioarele groase şi scunde, cu încălţări medievale, un fel de cizmuliţe pe care le-ai tot văzut prin spectacole, prin filme, şi oştenii medievali de peste poartă se uită foarte responsabil şi foarte încruntaţi peste depărtări, şi poartă mustăţi de piatră, asemenea grofilor de odinioară, asemenea grofului Mairowitz, asemenea grofului Nadasi de pe valea Mureşului. De acasă.

▲

Texte şi opinii de: Cătălin AVRAMESCU (eseist) ● Lavinia BOGDAN (studentă) ● Radu CRISTACHE (coordonator training) *● Marina DUMITRESCU (jurnalistă) ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Mircea KIVU (sociolog) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Bogdan MURGESCU (istoric) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Adina POPESCU ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Ionuţ POPESCU (jurnalist)*

Argument

Comunismul a distrus aproape definitiv spiritul comercial al oamenilor. Vînzătorii au devenit un fel de funcţionari nesuferiţi, iar cumpărătorii nişte supuşi dependenţi de bunăvoinţa acestora. După revoluţie, poate primele schimbări au fost sesizate chiar în comerţ, deşi nici pînă astăzi pe deplin satisfăcătoare pentru cumpărătorii tot mai pretenţioşi şi rafinaţi. Două filiere par să fi fost cele prin care românii au reînvăţat negustoria, cea turcească şi cea occidentală. Doi profesori, unul mai bun decît celălalt, de la care însă s-au învăţat mai întîi lucrurile mai proaste, odată cu mărfurile mai ieftine şi mai proaste. Chiar şi acum, deşi există mitul că „găseşti tot ce vrei, numai bani să ai", lucrurile nu stau chiar aşa. Diferenţa dintre magazinele noastre şi cele occidentale este încă foarte mare chiar dacă nu sesizabilă imediat, iar diferenţa dintre tehnicile vînzătorilor români şi cele ale turcilor este şi ea considerabilă. Am putea spune că vasul negustorilor români a străbătut aproape un ocean, dar i-a rămas probabil porţiunea cea mai grea: trecerea printre stîncile din apropierea continentului. Şi îi mai trebuie multă măiestrie şi sofisticare pînă la a putea ancora în Europa. O Europă care nu ne consideră încă apţi pentru carnetul de navigatori. Adică pentru statutul de economie de piaţă funcţională. Statut care, evident şi din păcate, nu depinde numai de calitatea negustorilor, ci şi de cea a politicienilor şi a negociatorilor politici. Deocamdată însă, ne-am propus să fotografiem starea de fapt actuală: comerţul postsocialist sau precapitalist, cu ale lui bune şi rele; starea de spirit a populaţiei faţă de comercianţi, care pare astăzi ceva mai bună decît a fost în trecutul apropiat sau chiar mai îndepărtat. Şi să vedem cît de mercantilă a devenit lumea noastră. Unde sînt frontierele negustoriei şi care sînt riscurile depăşirii lor. Acum se pare că se poate vinde orice fără probleme, chiar şi apă. Chiar şi sufletul (de obicei, în fals).

Dar cît de fericiţi sînt cumpărătorii între milioanele de produse, la care într-o extrem de mare parte nici nu visau înainte şi în ce măsură se simt chinuiţi de procesul alegerii, de frustrările băneşti sau de năvala reclamelor (desfătările şi chinurile supermarket-urilor)? Cultura consumatorilor se crează încet şi aproape odată cu cea a ofertanţilor, iar pentru asta se pare că e nevoie de muncă, nu glumă. Nimic nu e simplu. ***(A. M.)***

Bogdan MURGESCU

Negustori, capitalişti şi „restul lumii"

Cîndva, demult, anumiţi oameni au început să se specializeze în realizarea schimburilor economice, să-şi asume intermedierea acestor schimburi între diverse comunităţi, cu alte cuvinte să devină negustori. Deşi acest proces de specializare a avut loc treptat, deşi negoţul răspundea unor nevoi sociale reale, deşi de multe ori negustorii îşi asumau şi alte roluri la nivelul comunităţilor din care făceau parte, totuşi activitatea negustorească se afla inevitabil într-o anume tensiune cu modelele sociale existente la nivelul comunităţilor respective. Prin chiar faptul că la anumite intervale de timp îşi părăseau comunitatea pentru a intra în legătură cu „străinii", negustorii îşi asumau o anumită diferenţă faţă de ceilalţi semeni ai lor, şi această diferenţă stîrnea adesea nedumeriri, reacţii de respingere şi/sau invidii din partea celor „rămaşi acasă". O anumită „înstrăinare" psihologică era inevitabilă, cu atît mai mult cu cît negustorii intrau inevitabil în contact cu alte comunităţi, şi uneori preluau chiar unele „obiceiuri străine". Totuşi, deşi negustorii dobîndeau destul de repede conştiinţa superiorităţii lor asupra celorlalţi semeni ai lor, deşi complexele de superioritate le erau potenţate de cunoştinţele mai multe şi de bogăţia acumulată, presiunea modelelor sociale prevalente la nivelul comunităţilor de bază nu trebuie neglijată. De cele mai multe ori, atunci cînd se întorceau acasă, negustorii se simţeau obligaţi să se comporte cît mai conform cu obiceiurile „bune şi vechi". Uneori, aceasta putea antrena chiar abandonarea după o perioadă de timp a activităţii negustoreşti, sau „răscumpărarea" păcatelor acumulate prin acte spectaculoase de recunoaştere a valorilor tradiţionale, de exemplu prin ctitorirea anumitor lăcaşuri de cult, sau prin alte binefaceri pentru comunitate. Alteori asemenea fenomene de „trădare" a vocaţiei negustoreşti puteau apărea prin trecerea de la o generaţie la alta, generaţia moştenitorilor fiind deseori mai puţin motivată de obţinerea profitului comercial decît cea a fondatorilor. În literatura secolului al XX-lea, acest tip de tranziţie inter-generaţională a fost exemplar evocat de Thomas Mann în *Casa Buddenbrook*. Fenomenul este însă mult mai vechi, iar istoricii pot aduce numeroase exemple anterioare, cel mai spectaculos fiind cel al familiei de Medici din Florenţa secolelor XIV-XVI: puterea familiei s-a bazat pe prosperitatea dobîndită din comerţ şi afaceri bancare, care a îngăduit lui Cosimo cel Bătrîn să cucerească şi puterea politică la Florenţa în 1434; după un scurt intermezzo al fiului Piero, nepotul Lorenzo de Medici a fost preocupat mai mult de politică şi de promovarea culturii renascentiste decît de afaceri, iar compania Medici s-a îndreptat spre faliment. Desigur, în cazul familiei Medici falimentul comercial nu a însemnat declinul absolut, un fiu al lui Lorenzo a ajuns papă, iar o generaţie mai tîrziu un descendent al familiei devenea mare duce al Toscanei, dar aceste noi faze de ascensiune nu mai păstrau prea multe legături cu începuturile comerciale ale primilor Medici.

Dincolo însă de aceste avataruri ale dinastiilor negustoreşti, important este faptul că atît membrii elitelor, cît şi oamenii obişnuiţi, tindeau să blameze preocuparea pentru cîştigul comercial şi comportamentul negustorilor. De exemplu, în Europa medievală unul dintre puţinele lucruri în care părerile majorităţii clericilor, nobililor şi ţăranilor concordau era faptul că negustorii nu duc o viaţă creştinească, şi că probabil vor avea de pătimit pentru aceasta în „lumea de dincolo". Aceeaşi reprobare poate fi întîlnită şi mai tîrziu, inclusiv în multe dintre creaţiile intelectuale moderne. Totuşi, în trecerea la lumea modernă schimbările economice şi sociale au determinat o mai mare acceptare a activităţilor negustoreşti. Tot mai mulţi oameni au început să trăiască în oraşe, unde au practicat activităţi economice care aveau legături cu negoţul, şi au început să-şi dea seama că acestea nu au nimic în comun cu Necuratul. Pe de altă parte, în edificarea statelor moderne negustorii au colaborat adesea cu noile elite intelectuale şi politice, combătînd vechile forme de organizare a societăţii şi propunînd noi valori sociale, bazate tot mai mult pe performanţa individuală. Surprinzînd această convergenţă, istoricii germani insistă asupra faptului că în secolul al XIX-lea se afirmă un „Bürgertum" care cuprinde atît burghezia economică (negustori, industriaşi etc.), cît şi „Bildungsbürgertum" (cuprinzînd intelectualitatea cu pregătire academică, înalţi funcţionari şi liber-profesionişti) şi pături mic-burgheze, toate aceste categorii sociale acţionînd convergent în numele unor valori comune de esenţă liberală. Această relativă apropiere dintre o parte a intelectualilor şi burghezia economică a contribuit la legitimarea sporită a activităţilor negustoreşti. Pe de altă parte, nu trebuie pierdut din vedere faptul că tot în secolul al XIX-lea s-au dezvoltat şi ideologii care respingeau principial activitatea orientată spre profit a negustorilor, ideologii dintre care marxismul este numai cea mai cunoscută. Totuşi, după cum prea bine ştim, marxismul s-a dovedit o ideologie care nu a oferit o alternativă viabilă la organizarea socială de tip capitalist, iar evoluţiile economice şi sociale de după al doilea război mondial au făcut ca un număr crescînd de oameni din ţările dezvoltate să practice diverse activităţi de tip comercial. Ca atare, deşi uneori se întîmplă să fie blamaţi micul negustor de la colţul străzii sau marele rechin al finanţelor, per total în societăţile dezvoltate activitatea negustorilor este percepută ca firească şi onorabilă.

În România avem prea puţine informaţii despre felul cum au fost percepuţi negustorii de-a lungul timpului. De fapt, pentru o foarte lungă perioadă de timp, nu avem chiar nici o informaţie. Ştim desigur că societatea românească a fost pînă tîrziu o lume covîrşitor rurală şi agricolă, şi că în acest context locul negoţului era inevitabil limitat. Totuşi, registrele comerciale ale Braşovului consemnează faptul că la mijlocul secolului al XVI-lea săteni din peste 100 de aşezări din ţara Românească veneau să cumpere sau să vîndă mărfuri pe piaţa acestui oraş. Această foarte largă implicare comercială a sătenilor ne avertizează, dacă mai era nevoie, asupra faptului că economia rurală medievală nu excludea neapărat schimburile. Cum erau însă văzuţi aceşti negustori săteni, sau negustorii din oraşele muntene sau moldoveneşti, nu ştim. Ştim însă faptul că în secolele XVI-XVIII accentuarea dominaţiei otomane a fost însoţită de venirea unui mare număr de „greci" (de fapt, creştini ortodocşi proveniţi din teritoriile otomane), fie negustori, fie cămătari, fie oameni de încredere ai domnilor numiţi de la Istanbul. Boierii din ţara Românească şi Moldova au încercat să combată concurenţa acestor intruşi. Pentru aceasta ei au dezvoltat o ideologie conservatoare, care punea preţ pe categoria de „pămîntean" şi respingea „obiceiurile noi şi spurcate" aduse de „străini". Printre aceste obiceiuri, practicile negustoreşti au fost şi ele blamate, deşi mult mai puţin decît cămătăria şi decît tehnicile de sporire a impozitelor. Negustorii din acea vreme nu par să fi fost foarte sensibili la acest blam, cu atît mai mult cu cît în această perioadă oraşele au avut o structură etnică extrem de eterogenă. În secolul al XIX-lea aceşti negustori au avut un rol important în modernizarea economică şi în mişcarea naţională, exemplul cel mai cunoscut, dar nu singurul, fiind Ion Heliade Rădulescu. Pe de altă parte, chiar exemplul lui Heliade, cu vocaţia sa literară şi politică, ne arată felul în care mulţi dintre negustorii acelei vremi şi-au trădat vocaţia negustorească, şi s-au angajat în ocupaţii intelectuale şi/sau în serviciul statului. Această mişcare s-a accentuat după 1859, şi, împreună cu asumarea unui rol economic activ de către imigranţi din Europa centrală şi apuseană, dintre care mulţi erau evrei, a contribuit la înstrăinarea dintre intelectualitate („Bildungsbürgertum") şi burghezia economică. Această înstrăinare deosebit de vizibilă l-a determinat pe Ştefan Zeletin să afirme în lucrarea sa *Burghezia română* că cea mai mare parte a culturii române moderne a avut un caracter reacţionar. Ea a marginalizat păturile cele mai active din punct de vedere economic, şi a contribuit la proliferarea modelului elitar conform căruia românul începe ca bursier, devine funcţionar şi sfîrşeşte ca pensionar. În ce măsură această depreciere socială a ocupaţiilor comerciale a impietat asupra dezvoltării economice a Vechiului Regat şi a României Mari, rămîne încă să fie clarificat de cercetări viitoare. Cert este însă faptul că societatea românească de dinainte de al doilea război mondial nu preţuia prea mult activitatea negustorilor. Apoi a venit comunismul, cu naţionalizarea mijloacelor de producţie şi cu o ideologie explicit anti-capitalistă şi anti-individualistă. Negustorul a devenit „speculant", element care trebuia combătut cu mijloacele luptei de clasă. Chiar şi mai tîrziu, cînd disfuncţionalităţile economiei comuniste au devenit evidente, şi cînd activitatea economică „la negru" repara cît de cît aceste disfuncţionalităţi, termenul de „bişniţar" a fost folosit pentru a blama pe noii negustori sui-generis.

Nu este intenţia noastră de a continua această discuţie abordînd perioada de după 1989, deosebit de interesantă atît prin supravieţuirea unor mentalităţi antinegustoreşti, cît şi prin procesul de învăţare socială după „dez-alfabetizarea economică" impusă de comunism. Rămîne de reflectat dacă procesul de emulaţie negustorească, în cadrul căruia sute de mii de români şi-au deschis propriile firme şi au deprins noi competenţe economice, reprezintă o soluţie viabilă pe termen lung, sau doar o fază de tranziţie spre o societate în care vor supravieţui doar un număr limitat de firme mari. Această problematică poate fi însă subiectul unei alte dileme.

▲

Ioana POPESCU

Comerţu-i peste tot

– sau „Ce-mi dai ca să mă schimb?“ –

Deunăzi, pe stradă, mă întreba cineva, cine le mai dă ăstora bani, ăstora care cerşesc cu icoana de hîrtie, cu căţeluşii ţinuţi în braţe, cu rugăciuni şi cu poveşti despre *sîntemşaptefraţişimamanoastrănea părăsit* etc. Am răspuns că oamenii dau, pentru că aşa se păstrează echilibrul; toată lumea ştie că dacă dai, ţi se întoarce, măcar pe lumea cealaltă. Pare cam mercantil? Păi antropologul ştie că totul este schimb şi negociere pe lume. Schimbi o vorbă bună cu o mînă-ntinsă, o pilă cu o creştere de salariu, o atitudine supusă cu o poziţie (mai) suspusă, şi tot aşa.

Din vechime, românul ştie că odată şi odată, totul are un răspuns şi că totul e troc. Pînă şi tîrgul cu morţii e unul profitabil dintr-o anume perspectivă. Le dai de pomană ca să aibă ce bea şi ce mînca pe lumea cealaltă, cu ocazia asta hrăneşti totodată şi niscaiva rude, vecini şi amărîţi din lumea asta şi ai cale deschisă către *Cel de sus*, pentru că mortul sătul îţi pune o vorbă bună. Nunta e şi ea un troc, darurile pe care şi le fac mirii la nuntă se numesc *schimburi*, iar logodna – *tocmeală*. Pe vremuri, la logodnă, fata primea de la fecior un măr cu bani de argint înfipţi în el; dacă ea avea să vrea să rupă logodna la un moment dat, trebuia să înapoieze mărul, dar cu de două ori mai mulţi arginţi înfipţi în el. Iaca şi dobînda! Sau botezul, ca datorie perpetuă... Finul primea daruri de la naşă, dar apoi în fiecare an se plătea cu cîte un plocon de Lăsata secului.

Astăzi se dau acatiste la biserică în schimbul celor mai varii şi precise lucruri, pentru succesul la concursul de admitere în facultate sau pentru examenul de restanţă, pentru ca iubitul să nu te părăsească sau ca să cîştigi la Loto. Dai acatist, pleci în străinătate; nu dai, mănînci căpşuni autohtone. La unele mînăstiri se plătesc slujbe de sfeştanie pentru autoturisme, ca să nu facă accidente sau să nu le lase motorul pe drum.

Pe vremuri, lumea satului cunoştea tîrguri specializate, aproape pentru orice. Tîrguri de vite şi tîrguri de icoane, tîrguri de fote şi tîrguri de fete, tîrguri de oale şi tîrguri de cruceri, tîrguri de grîne şi tîrguri de neveste. Tîrgul era locul relaţiilor prin excelenţă. Relaţia cu oraşul se instala şi ea tot datorită comerţului. Schimbul cu oraşul şi cu vecinii îl făceau meşteşugarii itineranţi sau vînzătorii de lactate. Pe vremuri, fiecare lăptăreasă sau iaurgiu aveau cartierul lor şi strada lor, aveau clientele/cucoanele lor la oraş. Cu timpul se cunoşteau mai bine şi, destul de des, clienţii de la oraş deveneau naşii copiilor de la sat, ba uneori îi mai şi cununau.

În timpul lui Ceauşescu, ţăranii vindeau alimente oraşului pe bani, şi apoi cumpărau din cîştig produse de larg consum cu care se mîndreau acasă. Aşa s-a ajuns, printre altele, ca străchinile de pomană să fie înlocuite cu lighenaşele de plastic alb-roz sau alb-bleu.

Astăzi, la sat, relaţia comercială cu oraşul o întreţin ţiganii. Iau produse de la ţărani, pentru piaţă şi apoi le interzic acestora accesul la tarabe sau cumpără produse de larg consum de la magazinele oraşului şi le vînd mai scump la ţară. Prin cartierele cu case şi curţi din Bucureşti nu mai umblă astăzi decît ţăranii cu căruţa plină de pămînt de flori sau cu găleţile smălţuite pline cu brînză şi smîntînă. Strigăturile lor se aud în fiecare dimineaţă, cu precădere în cartierele de vile.

Acelaşi oraş continuă să amenajeze locuri în care se vînd obiecte din categoria *te miri ce:* garnituri coapte, scaune de maşină desfundate, cîini furaţi, robinete fără filet, blăniţe mîncate de molii, ceasuri cu arcul rupt, crătiţi cu smalţul sărit, şiraguri rupte de mărgele, caiele, cărucioare de butelie, pahare de unică folosinţă folosite şi altele...

În aceste condiţii, ar fi firesc ca spiritul comercial să se dezvolte de timpuriu la copiii zilelor noastre. Un tîrg recent de jucării, organizat de Muzeul Ţăranului Român, mi-a demonstrat că nu e aşa. Un copilaş reuşise să-şi vîndă colecţia de maşinuţe unui adolescent. A observat curînd cu mirare neputincioasă că acela le vindea la rîndul său, cu un preţ mai mare. Părinţii puştiului s-au dus la el şi i-au spus, să-ţi fie ruşine, nu eşti cinstit!

Ce-mi daţi, ca să mă schimb?

▲

Cătălin AVRAMESCU

Cultivarea generozităţii

La începutul secolului al XIX-lea, un vizitator german la Londra – pe atunci capitala economică a lumii – privea cu uimire la abundenţa de produse din magazine. Aici se găsesc de cumpărat, notează el, pînă şi lucruri care oriunde altundeva ar fi pe gratis, cum ar fi apa de băut. Ce observase vizitatorul nostru era un nou tip de societate, una în care *comerţul* devenise forma privilegiată a interacţiunii dintre oameni. Aceasta este forma de organizare pe care economiştii clasici au numit-o „societate comercială“. Ea se caracterizează prin centralitatea *banilor*. În acest univers, aproape totul pare că se vinde şi se cumpără, iar obiectele se multiplică odată ce asupra lor acţionează atracţia schimbului.

Încă din vremea în care acest fel de societate exista doar în imaginaţia filosofilor, ea a fost atacată pentru excesul de mercantilism. Chiar nu mai există nimic sfînt, care să pună o stavilă logicii comerciale? Oare omul nu se reduce pe sine ca fiinţă morală sub influenţa consumerismului? Acestea sînt critici binecunoscute, reluate în nenumărate forme din secolul al XVIII-lea şi pînă în zilele noastre.

Disputa despre meritele sau viciile societăţii comerciale are o miză teoretică pentru că ea trimite direct la ceea ce ar trebui să fie raţiunea de a fi a corpului politic. Pe de-o parte, acesta poate fi gîndit ca o expresie a unui instinct social al umanităţii. Pe de alta, el ar putea fi derivat din interesele indivizilor, fiind, la limită, un produs al egoismului lor. Prima opţiune este, schematic vorbind, caracteristică filosofiei politice clasice, în vreme ce a doua descrie societatea modernă, capitalistă. Acesta din urmă ar fi, aşadar, una în care interesul individual ar prima asupra altruismului.

Însă o observaţie mai atentă ne-ar arăta că lucrurile sînt destul de diferite. Majoritatea produselor care îl fascinau pe vizitatorul german sînt mărunte – bomboane, panglici, cutiuţe, tot felul de nimicuri – destinate delectării private şi nu satisfacerii nevoilor vitale. Acesta este peisajul care ne întîmpină astăzi pe o arteră comercială modernă, unde majoritatea produselor nu par să fie destinate altui scop decît amuzamentului. Obiectele acestea au, aşadar, o anume libertate imanentă, detaşate fiind de nevoile vitale.

Ceea ce permite această libertate este o *cultivare a generozităţii*, fără precedent. În societăţile pre-moderne, generozitatea era un fapt excepţional. Chiar şi la grupurile primitive care cunosc forma exacerbată a darului numită *potlach*, actul renunţării ia forma perversă şi punctuală a unui festival în care bunurile sînt distruse ritual, nu oferite celorlalţi dincolo de orice obligaţii precise, către divinitate sau către superiori. Pentru oamenii pre-moderni, a fi generos unul faţă de altul era un ţel aproape cu neputinţă de realizat. Motivul este simplu: penuria. Lipsa cronică în care trăiau făcea imposibilă acumularea unui surplus a cărui regulă de distribuţie să fie benevolenţa pură. Abia odată cu apariţia capitalismului modern a devenit cu putinţă apariţia unui tip de om care are la dispoziţie numeroase bunuri ce nu îi sînt strict necesare şi de care se poate dispensa odată ce le-a dobîndit.

Aşa se face că generozitatea a devenit celălalt versant al egoismului societăţii comerciale. Cumpărăm nu doar ca să ne satisfacem poftele proprii ci şi ca să facem un bine altora sau să le aducem o bucurie. O parte importantă a bunurilor vîndute într-un *mall* nu sînt altceva decît *cadouri* care îşi aşteaptă cumpărătorii. Mai mult, actul de a le vinde s-a transformat, cel puţin în aparenţă, în ceva care mimează generozitatea din partea vînzătorului, dovadă „ofertele“ din perioada sărbătorilor.

Această practică a generozităţii este semnificativă în ordine etică. Pentru filosofia morală a Antichităţii, ceea ce îi ţine împreună pe oameni într-un corp social este o specie de *afecţiune (philia)*. Pentru a exista o asociere, cum arată Aristotel în *Politica*, trebuie să existe ceva comun cetăţenilor, măcar o constituţie şi un teritoriu care să fie ale tuturor. Şi cu cît legătura dintre ei este mai puternică, cu atît au mai multe în comun. Idealul este prietenia, iar prietenii – tot Aristotel ne învaţă – au toate lucrurile în comun. De aici viziunea unei societăţi superioare, bazată pe un lanţ al benevolenţei, care apare în marele text antic despre mărinimie, *De beneficiis* a lui Seneca.

Oricît de nobilă în sine, generozitatea pe care ne-o expune filozofia clasică nu este la îndemîna oricui. Chiar Seneca admite că există un fel de ordine a beneficiilor pe care le putem aduce altora, una care este evident determinată de nevoile lor concrete. Noi trebuie, arată el, să oferim mai întîi ceea ce este necesar, apoi ceea ce e util şi abia în cele din urmă ceea ce este doar agreabil. Însă acest lucru nu este cu adevărat posibil pentru cei mai mulţi decît într-o societate unde există o *abundenţă* de produse. Această abundenţă este, la rîndul său, greu de imaginat în afara schimbului comercial.

Opoziţia dintre cetatea clasică şi societatea comercială nu este, aşadar, pur şi simplu una între o ordine bazată pe pasiuni sociale si alta bazată pe egoism. Ordinea capitalistă are meritul că este singura în care o generozitate calmă si seculară este ridicată la rang de obicei. E felul generozităţii acela care se schimbă. Mărinimia stoicilor este una a *sufletului*. La limită, ea nu are nevoie de un suport economic, aşa cum se vede în povestea acelui discipol al lui Socrate, care, văzînd că ceilalţi îi aduc maestrului daruri, a venit la el cu mîna goală şi i-a spus: „Sînt sărac, nu am nimic de oferit, aşa că ia-mă pe mine“. La aceasta, Socrate i-a răspuns: „Te iau şi am să te înapoiez ţie însuţi, un om mai bun decît erai“.

În comparaţie, generozitatea noastră e mai degrabă una măruntă, a actelor externe, una în care ne permitem să ţinem distanţă faţă de noi înşine. Pe măsură ce avuţia societăţii de consum face posibilă trecerea de la necesar către agreabil şi cu cît bunurile ne sînt mai accesibile, cu atît generozitatea devine un gest mai gratuit, care nu implică neapărat un progres în ordinea caracterului. În locul *mărinimiei* am preferat idealul mai rezonabil, însă mai dezamăgitor, al *amabilităţii*. Iată paradoxul nostru: pe măsură ce societatea comercială ne aduce virtutea mai la îndemînă, pe atîta ea poate să coexiste mai intim cu vicile noastre de fiecare zi.

▲

Lavinia BOGDAN

Apă la mare preţ

O colegă de facultate mi-a zis deunăzi că, pentru a scrie un articol bun, legat de tema numărului, „Reînvăţarea negustoriei“, trebuie să ai neapărat un exemplu zdrobitor de bun. Cu el sigur vei reuşi să-ţi atragi cititorii.

Dar de ce ar trebui să le mai dăm noi exemple de negustorie „bună“ sau „rea“ cînd se lovesc la tot pasul de astfel de situaţii, de la vînzătoarea de abonamente, obtuză si neînţelegătoare cînd vede că pe carnetul de student nu scrie cuvîntul „zi“, pînă la foarte amabila casieră din hipermarket care-ţi oferă chiar şi o revistă cadou doar pentru că i-ai ales pe ei... Şi acesta nu este decît primul nivel, al oamenilor care îndeplinesc „planul“ firmei, societăţii, ministerului, agenţiei etc., etc.

Veţi zice: „Bine, bine, dar exemplul... Cum rămîne cu exemplul?...“

Eu vă voi da unul de sus, de sus de tot. De pe munte, deoarece negoţ se face chiar şi pe munte. Mai ales acolo. Cu siguranţă că vi s-a întîmplat să ajungeţi pe pisc după un traseu lung şi să vă fie sete. Şi cu siguranţă aţi sperat că un cabanier simpatic şi generos o să vă „omenească“ umplîndu-vă sticlele cu apă rece şi bună. Şi noi la fel. Dar am rămas doar cu speranţa.

Cu rucsacii atîrnînd greu in spate, noi, „munţomanii“ (aşa li se zice în limbaj cercetăşesc celor împătimiţi de munte), am ajuns la cabana Babele după mai multe ore de ascensiune pe Jepii Mari. De la intrare ne-a întîmpinat o căldură învăluitoare, în contrast evident cu temperatura foarte scăzută de afară. Oameni puţini, doi la o masă, trei la alta. La bar ni s-a spus că nu au apă minerală decît „la jumătate“. Am ales o altă variantă, o sticlă de suc la un litru. Preţ: 40.000 lei. De, eşti la 2.000 de metri deasupra „pămîntului“, şi băuturile nu au ajuns acolo pe picioarele lor.

E greu, nu există decît poteci, iar cabanierul trebuie să-şi scoată cheltuiala cu telecabina. Resemnaţi, ne-am îndreptat spre ieşire. Iar în spatele nostru am auzit o conversaţie interesantă între o vînzătoare şi un drumeţ însetat...

Respectiva femeie nu voia să-i dea călătorului apă ca să-şi umple sticla goală decît dacă acesta plătea 5.000 de lei. Întîmplarea a suscitat comentarii în rîndul tovarăşilor de drumeţie. S-o fi instaurat o nouă taxă pe apă, valabilă pe munte?! Dar culmea e că nu exista un afiş care să spună aşa ceva pe acolo...

E clar că pe munte apa e la mare căutare. La atît de mare căutare, încît cabanierul încearcă să scoată de la nişte oameni amărîţi 5.000 de lei pe o sticlă de apă chioară. Nu cred că se poate vorbi de o strategie de marketing în acest caz. Poate că s-a luat ca exemplu India, unde apa e scumpă, nefiind în cantităţi prea mari.

Unde sînt cinstea şi bunătatea specifice muntenilor? Probabil că ele există, dar au fost reinventate ca şi negustoria cabanierului. Sau poate că nu am întîlnit noi oamenii potriviţi.

Celor care vor trece în curînd şi pe viitor pe la Babele, le dau un sfat: la vreo 100 de metri de cabană există un izvor. Beţi acolo, nu se percepe taxă...

▲

Ionuţ POPESCU

Clasa de mijloc împinge cărucIorul...

Înainte de 1989, cînd un român ajungea în Occident, indiferent de programul pe care-l avea, obligatoriu trebuia să-şi facă timp şi pentru a colinda prin supermagazine. Dacă nu avea bani, măcar îşi putea clăti privirea şi se putea uita cu invidie la localnicii care-şi încărcau cu un aer absent cărucioarele cu mărfuri la care nici măcar un prim-secretar nu putea rîvni. Pentru cîteva gume de mestecat tot se mai găsea ceva mărunţiş, fie şi numai pentru pungile de plastic pe care le primeai gratis şi care aveau în România o durată de viaţă incredibilă.

După 1989, pe o piaţa avidă de orice produs, primele afaceri care au apărut au fost în domeniul comerţului. Cine obţinea un spaţiu de la primărie şi îşi deschidea un magazin devenea instantaneu un om bogat. Rata profitului era enormă. La începutul anului 1990, pentru a intra în unele magazine trebuia să stai la coadă ca să cumperi te-miri-ce turcisme. Buticurile au proliferat peste măsură; oriunde se putea amplasa un chioşc de cîţiva metri pătraţi apărea un întreprinzător. Era perioadă romantică; românii aveau bani, primiseră înapoi părţile sociale, un fel de cotizaţii strînse în vremea ceauşismului, adaosul comercial fusese limitat, puţine mărfuri aveau preţuri liberalizate. Cîţiva ani posesorii de buticuri au fost oameni prosperi. Puţini au fost însă aceia care au rezistat tentaţiei de a-şi construi case supradimensionate şi de a-şi cumpăra maşini scumpe. S-au întors apoi, mulţi dintre ei, în sărăcia din care evadaseră. Cînd, după o perioadă de regres puternic, puterea de cumpărare a reînceput să crească, piaţa românească a devenit interesantă pentru marile lanţuri de magazine internaţionale. O piaţă de 22 milioane de consumatori era apetisantă. Era începutul sfîrşitului pentru buticarii de la colţul străzii.

Explozia numărului de supermagazine nu a mai ţinut seama de veniturile românilor din statistici. Chiar dacă salariul mediu nu creştea, supermarketurile se înmulţeau ca ciupercile: veniturile nu mai proveneau din salariu ci din economia subterană, cea care scapă de impozitare, sau era vorba de sutele de milioane de dolari pe care românii le aduceau după ce munceau în străinătate. Pentru acest an se estimează că toţi cei care lucrează pe alte meleaguri să aducă aproximativ două miliarde de dolari.

Oricum, românii consumă mai mult decît produc. Deficitul balanţei comerciale, deficitul bugetar, al fondului de pensii, toate arată un singur lucru: consumăm mai mult decît producem. Scandaloasă afirmaţie într-o ţară săracă. Faptul că acest consum se distribuie într-un mod extrem de inegal, este altă discuţie. În România bogăţia a devenit suspectă pentru că ea este afişată mai ales de oameni care, în mod normal, ar trebui să tragă de leafă de la o lună la alta: politişti, vameşi, magistraţi, alţi bugetari şi trepăduşi locali. Moda supermarketurilor este un semn al bunăstării. Sau al începutului de bunăstare. Lanţurile de magazine au venit aici atrase nu de statisticile oficiale, în care românii sînt mai săraci decît în realitate cît, mai ales, de sumele pe care concetăţenii noştri sînt dispuşi să le cheltuie. La casă nu te întreabă nimeni de proveniența banilor. Este cunoscut cazul Carrefour, compania renunţînd la investiţiile programate în Italia pentru a le reorienta spre România. Aici, suma vînzărilor raportată la suprafaţa construită era incomparabilă cu cea din Italia.

Cine îi căinează pe toţi românii, la grămadă, să colinde marile magazine din oraşele importante, la sfîrşit de săptămînă. Va găsi acolo acea clasă de mijloc în plină dezvoltare, aproape indiferentă la greşelile guvernelor, împingînd cărucioare cu rotile stricate de greutatea mărfurilor. Noul lor loc de întîlnire, supermagazinele. Locul unde poţi să impresionezi cu noua maşină şi cu sumele cheltuite, un drog care s-a insinuat în minţile românilor. Furaţi de frumuseţea ambalajelor, românii se lasă cuprinşi de frenezia cheltuielior. E un semn de normalitate şi optimism. Dorinţa de a putea cumpăra mai mult îi va îndemna să producă mai mult. Supermagazinele reprezintă şi iepuraşul pe care îl au permanent în faţă ogarii la curse şi care îi îndeamnă să alerge mai repede. Românii au învăţat să cheltuie şi vor deprinde, de voie de nevoie, şi meseria cea mai grea: aceea de a face bani.

▲

„Vînzătorii ambulanţi n-au putut fi stîrpiţi. (...) Strîmbi, pociţi, dezbrăcaţi, roşi de mizerie, ei au fost mai tari, au rezistat la toate antisepticele societăţii.“

Geo Bogza, 1935

Raluca ION

...la supermarket

Nu-mi plac două lucruri: să umblu prin magazine şi să călătoresc cu metrourile cele noi. În ambele cazuri de vină sînt privirile. Vînzătoarele au priviri circumspecte, presante, condescendente. După ce te-au scanat îţi afişază un rezultat incontestabil: eşti un coate-goale. Paznicii din metrourile noi au privirile dure, ale unor oameni care s-au uitat mult la filme cu Steven Segall, au luat multe castane şi/sau capace în copilărie şi şuturi pe cale ierarhică prin fabricile în care au lucrat înainte. Pentru ei eşti ori un delincvent care a venit să distrugă ultima cucerire a civilizaţiei, ori un troglodit care ar merita cel mult să meargă cu drezina. Aşa că această varietate subterană de Robocop şi/sau erou civilizator vine la călători şi îi averizează să nu cumva să stea jos cu rucsacul în spate, pentru că fermoarele acestuia zgîrie scaunele (chiar dacă respectivul obiect duce lipsă de fermoare).

Ce e de plăcut la complexele comerciale din afara Bucureştiului, gen Carrefour, este în primul rînd sentimentul că nu te urmăreşte nimeni. Fireşte că eşti controlat, există porţi care nu s-ar feri să piuie la nevoie, dar avantajul metodelor de supraveghere scumpe şi eficiente este că nu te simţi ca şi cînd cineva ar sta permanent cu ochii pe tine. Şi în general interacţiunea cu personalul magazinului este minimă. Într-un ev în care s-a dat independenţă să ajungă la toţi şi aici ţi se lasă libertatea de a hălădui de unul singur printr-o hală imensă împărţită în culoare de produse, care variază de la mobilă la pastă de dinţi şi scobitori, şi de a-ţi alege ce îţi pofteşte inima. Şi de a-ţi pune singur cumpărăturile în pungi după ce ai plătit la casă. În anumite zone, zonele electrocasnice mai ales, găseşti de obicei pe cineva căruia să îi pui întrebări asupra produsului şi care eventual să ţi-l probeze. Dar atît, în rest entitatea numită „cel care vinde“ este la fel de nevăzută ca şi Fratele cel mare. Şi la fel de atotputernică. Nu-ţi spune nimeni, de exemplu: *cumpără cît mai mult.* Dar treci printre munţi de marfă, ca ai depozitelor de fabrică şi la tot pasul eşti avertizat de preţul scăzut al acesteia. Cantităţile uriaşe din faţa ta, varietatea produselor, preţurile mici (preţurile sînt cu adevărat mici), absenţa unui ceas de perete care să te avertizeze că mai ai şi alte lucruri de făcut, te aruncă într-o zonă atemporală în care scopul vieţii tale devine, să cumperi cît mai mult, să „îţi acoperi“, aşa cum spune la carte, nevoile care, pe măsură ce împingi căruciorul pe lîngă noi articole, devin din ce în ce mai multe, mai diverse şi mai presante. Cu alte cuvinte te fac să cumperi în draci, să cumperi de toţi banii pe care îi ai. Acesta este motivul pentru care, centrele comerciale din afara Bucureştiului nu sînt pentru oameni săraci în ciuda preţurilor mult mai mici şi pentru care parcarea unor astfel de complexe este mai plină decît sînt autobuzele care vin din oraş.

Unele dintre aceste centre, să luăm cazul *en-gros*-ului Metro, au un vag aer de circuit închis, îţi trebuie o legitimaţie ca să poţi cumpăra, aşa încît omul de rînd are senzaţia că nu sînt de nasul lui. Senzaţia de libertate pe care ţi-o dă orice uriaş supermarket, se diminuează oricum mult aici la gîndul că, o dată, cu ceva timp în urmă a trebuit să stai cuminte să ţi se ia datele de pe buletin şi codul fiscal al firmei la care lucrezi, ca să poţi accede la produsele lor şi că undeva, într-unul din fişierele calculatoarelor lor se ştie de tine.

Ce se întîmplă cu tine şi cu produsele pe care le-ai cumpărat după ce ai plecat de la casă? Depinde. Majoritatea complexelor comerciale îţi transportă orice obiect voluminos, pe care l-ai cumpărat acasă (dacă stai la cel mult 30 de kilometri distanţă). Altele, cum ar fi Metro, se spală pe mîini de ceea ce din marfa lor s-a transformat în cumpărăturile tale. Aşa că, nu ai decît să îţi pui din nou imaginaţia şi priceperea la încercare şi să dai şi tu maşinii tale de familie, o destinaţie mai de Doamne-ajută.

▲

Mircea KIVU

Buticarii

Au fost anii '90. Se părea că am luat-o spre economia de piaţă. Prin toate canalele ni s-a spus că e timpul să ne luăm viaţa în propriile mîini. Să începem o afacere pe cont propriu.

Primele semne ale schimbării – vizibile omului de pe stradă – au fost apariţia „buticurilor“*. Nume ciudat, un fel de maimuţăreală a elegantelor magazine din Rue du Bac. Filiera etimologică trecea însă, aveam să aflu mai tîrziu, prin Istanbul. Nişte simple mese, tarabe sau înjghebări din placaj, asemănătoare barăcilor utilizate la organizarea de şantier (cînd nu erau chiar reciclări ale acestora), pline cu mărfuri de toate felurile, avînd, ca unică raţiune de a fi laolaltă, criteriul „ce se vinde“. Acum am uitat ca şi cînd nici n-ar fi fost vreodată, cititorii mai tineri m-ar putea acuza că îngroş lucrurile (şi har Domnului că e aşa), dar la începutul anilor '90, ele erau singura alternativă la comerţul de stat, încă omniprezent în aşezămintele „civilizate“, etalînd pe zeci de metri de raft un singur şi inutil model de cămaşă, la preţuri controlate, adică de nimic.

Cine erau autorii acestui embrion al economiei de piată? De cele mai multe ori oameni între două vîrste, evadaţi sau dintre primii „disponibilizaţi“ din întreprinderile de stat. Lucrau de obicei cu toată familia – soţia vindea în magazin, în timp ce soţul „făcea Istanbulul“ (mai apoi China), cu o Dacie ale cărei amortizoare erau straşnic încercate de marfa plimbată încolo şi încoace.

Vremurile au evoluat, buticurile au evoluat şi ele. Placajul a fost înlocuit mai întîi cu tabla ondulată, apoi cu termopanul. Buticarii au rămas. Mulţumită lor, eu pot să-mi cumpăr cîteva cutii de bere, dacă am chef, la miezul nopţii şi am scăpat de stresul că voi uita să cumpăr pîinea cotidiană şi mă voi trezi obligat să alerg duminica prin tot oraşul sau să mănînc biscuiţi (ştiu, cetăţeanul occidental va fi oripilat de ideea nerespectării repaosului duminical). Doamna care ţine buticul din drumul meu spre casă mă ştie pe nume, îmi scoate din frigider iaurturile preferate de cînd intru pe uşă, mă întreabă cum o mai duce mama cu sănătatea, mă tolerează cu căţelul în magazin (în felul ăsta eu pot, din nou spre oripilarea UE, să fac două treburi dintr-o dată), îmi spune că strugurii care mi-au plăcut ieri s-au terminat, dar că o să mai aducă vineri; într-un cuvînt avem o relaţie umană, articol atît de rar în vremurile astea prea funcţionale. Într-o zi, soţia mea a cumpărat nişte ţigări de la unul din buticurile cartierului. După cîteva zile, revenind pentru alte cumpărături, vînzătoarea i-a explicat jenată că încurcase preţurile ţigărilor şi că-i luase cu cîţiva lei în plus, lucru pentru care s-a scuzat şi, evident, i-a restituit diferenţa. La fel de evident, soţia mea va resimţi un plus de confort de cîte ori va intra in buticul respectiv (cu consecinţe evidente în planul bunăstării mele domestice).

Ştiu, prin buticurile astea se vinde multă marfă de calitate îndoielnică (dar buticarii să fie vinovaţi sau pensiile de 30 de euro ale clienţilor?), ei nu prea plătesc toate taxele (dar nu cred că evaziunea însumată a tuturor buticurilor din România o întrece pe cea reeşalonată cu largheţe dragelor întreprinderi socialiste). Mai ştiu că acesta nu este ce se cheamă comerţ civilizat, dar mai ştiu că mulţi oameni amărîţi cumpără (uneori, cu plata la leafă) de la tarabele astea cîte o haină croită mai pe măsura pungii lor de tranziţie. Dar ei, buticarii, fac economie de piaţă adevărată, ei sînt cei care riscă să nu-şi poată vinde o marfă prost aleasă, ei nu-şi pot permite (spre deosebire de marile lanţuri de distribuţie) să umfle preţurile căci ştiu că riscă să treci la taraba de alături.

Nu cred să fie mulţi buticari care să se îmbogăţit din afacerea respectivă (de fapt e o certitudine), deşi poate că, dacă ar fi ca lucrurile să fie drept aşezate, ar merita-o din plin. V-aţi gîndit cum e să stai douăsprezece ore în picioare în spatele unei tarabe, cînd termometrul nu creşte peste zero grade? Să te fi bătut în cap tot atîta timp soarele de săptămînile trecute? Să închizi magazinul la miezul nopţii şi să-l deschizi a doua zi în zori, fără pauză de duminică? Să fii la cheremul infractorilor din cartier care-ţi cer, în deplină impunitate, taxa de protecţie? Sau al inspectorilor abilitaţi să găsească nodul în papură? Sau al cîte unui primar care are chef să-ţi închidă prăvălia pentru că în felul acesta arată cît de activ şi musculos este el, cu mult mai puţin efort decît dacă s-ar apuca de asfaltat străzile? Cunosc argumentele – spaţiul public, lipsa aprobărilor legale, standardele europene etc. Oamenii şi-au luat nişte aprobări, despre care nişte oameni aflaţi în partea avantajoasă a ghişeului le-au spus că-s bune, şi au încasat bani adevăraţi pentru ele. N-am auzit ca vreunul din aceştia să fi păţit ceva pentru că a păcălit nişte plătitori de taxe. Cît despre standardele europene, eu aş vota ca acesta să fie lăsat ca ultimul îndeplinit, eventual în ianuarie 2007. Pînă atunci, să-i dau bineţe doamnei de la buticul din colţ.

Căreia profit de ocazie pentru a-i transmite tot respectul meu.

* Ca să facem dreptate, trebuie amintite, în aceeaşi ordine de idei, dozatoarele TEC – trăiam, nu-i aşa, în ţara Dozatoarelor – dar lor le va fi dedicat, sper, un viitor număr al *Dilemei*.

▲

Valeriu NEGRU

Despre eschimoşi, alcool şi o scumpă Domnişoară

De curînd, am văzut, la postul Hallmark, filmul american „Arca lui Noe“, care ne spune cum s-au petrecut lucrurile cînd cu potopul. Omenirea nu s-a înecat toată dintr-o ploaie (era să zic dintr-un foc), cum ne imaginam pînă acum. Plutind îndelung pe apele diluviene, Noe şi ai săi mai întîlnesc supravieţuitori, rătăcind în corăbii improvizate. Unul dintre ei, un negustor simpatic şi cinstit, face cu Noe şi Naama un troc, avantajos pentru ambele părţi, fapt care ne demonstrează că de comerţ nu ne putem lipsi chiar dacă vine potopul. Filmul nu ne arată ce s-a mai întîmplat cu negustorul, dar se ştie ce au păţit atunci toţi pămîntenii, inclusiv negustorii simpatici şi cinstiţi. Şi după potop au existat negustori cărora li s-au înecat corăbiile. Mai mult decît altele, comerţul este o meserie cu „bad time“ şi „good time“, cu „bad news“ şi „good news“. Numai lucrătorii din comerţul socialist cunoşteau doar zile bune. Mărfurile fiind puţine, nu erau nevoiţi să-şi cucerească clientela, s-o mulţumească, să o răsfeţe. Dimpotrivă, ei erau cei curtaţi, cînd se „băga“ şi se „dădea“ cîte ceva. Cu mulţi ani în urmă i-am povestit unuia dintre ei despre comis-voiajorul american care a reuşit să vîndă eschimoşilor, de dincolo de Cercul Polar, cîteva sute de frigidere. A zis admirativ: „Ia uite, escrocu' dracului! Da' cum i-a fraierit?“. I-am explicat că a fost o afacere bună în primul rînd pentru eschimoşi, care puteau să-şi ţină alimentele la o temperatură constantă de +4° C. S-a desumflat brusc. Nu l-a mai interesat povestea. Dacă nu era „o fraiereală“, la ce bun să mai asculte?

Comerţul tranziţiei apare azi cu o faţă rumenă şi strălucitoare dar nu ştiu cît de sănătoasă şi cît de umană. Avem magazine elegante, avem o abundenţă de mărfuri cum nici nu visam pe vremuri, avem şi cîţiva negustori adevăraţi, dispuşi să-şi asume riscurile meseriei şi doritori să performeze. Sînt schimbări în bine, dar mai e mult pînă departe. De aceea vorbim acum despre reînvăţarea negoţului. În această ordine de idei, mai am de spus nişte istorii. De pildă, despre ţăranii din Giurgeni, judeţul Ialomiţa. În comuna amintită, locuitorii sînt cultivatori de grîu şi porumb, aşa că apariţia unei fabrici de alcool a fost foarte bine primită. Producătorii aveau acum unde să-şi vîndă recolta. Fiecare familie a dus la fabrică între 20 şi 30 de tone de cereale. S-au încheiat contracte care stipulau că plata se va face după fabricarea şi vînzarea alcoolului. Cel tîrziu peste trei luni. A trecut aproape un an şi oamenii nu şi-au văzut banii. Mai mult decît atît, proprietarii s-au evaporat mai dihai ca spirtul, fabrica e pustie, porţile sînt închise şi paznici cu cîini îi alungă pe ţăranii care vin să-şi ceară drepturile.

Vorbind despre reînvăţarea comerţului, ar trebui să salutăm revenirea vînzării în rate, dispărută o bună bucată de vreme. Există magazine care vînd mărfuri de folosinţă îndelungată, în rate plătibile în trei ani. Firma se laudă că dobînda creditului este de 14%. În realitate, după includerea unor costuri misterioase pentru clienţi, dobînda reală ajunge la 35%. Astfel, creditul de consum în magazin este mai mare decît creditul bancar pe care cumpărătorul a încercat să-l evite.

Negustorul păcălici duce la apariţia clientului mefient, ezitant, care din nehotărîre sau meschinărie, pierde ocazii uluitoare şi apoi îşi dă cu pumnii în cap. Cum ar trebui să-şi dea şi statul român, după afacerea Domnişoara Pogany. Mă refer la opera lui Brâncuşi aflată, pînă în anul 2000, la Muzeul de Artă din Bucureşti. Piesa face parte din moştenirea Storck şi a fost revendicată de fraţii Eugeniu şi Alvaro Botez (fiii Ceciliei Storck-Botez) trăitori în străinătate. După cîştigarea procesului, în 1999, cei doi fraţi propun statului român (Muzeul de Artă al României) achiziţionarea sculpturii contra sumei de 2 milioane de dolari. Autorităţile acceptă, Banca Naţională pare dispusă să dea banii. Dar, de undeva, cineva lansează ideea că opera este supraevaluată, fiind de fapt o copie. Începe o bătălie mediatică fără menajamente, o păruială mizerabilă între brâncuşologi, în care sînt antrenaţi critici de artă, muzeografi, înalţi funcţionari. Cumpărătorul este cuprins de spaime şi renunţă la afacere. În anul 2000 fraţii Botez scot piesa din ţară şi nimeni nu-i întreabă de sănătate. La drept vorbind, nici nu era cazul, pentru că restituirea s-a făcut fără vreo clauză specială, iar opera nu era înscrisă în listele de patrimoniu, liste în care figurează şi tulumba din Dealul Spirii sau papucii Maicii Smara. Fraţii Botez încredinţează piesa casei de licitaţii Christie's, unde nimeni nu se îndoieşte de autenticitatea ei. Se anunţă o licitaţie pentru anul 2001. La intervenţia ministerului nostru de externe, licitaţia se anulează. Statul român, care ar fi trebuit să se mişte repede, care ar fi trebuit să scoată, la momentul potrivit şi fără tremurici de mînă, 2 milioane de dolari este astăzi antrenat într-un proces costisitor, cu perspective incerte, aşa cum sînt toate procesele. Şi în 1956, cînd Brâncuşi a vrut să doneze ţării (Academiei Române) atelierul său parizian, statul român s-a arătat la fel de nepriceput în afaceri. Brâncuşi era atunci un „decadent“ de care naţiunea nu avea nevoie, dar opera lui putea fi privită ca o marfă valoroasă iar un bun negustor, fie el şi comunist, n-ar fi ratat un asemenea uriaş prilej. Dar să nu ne văicărim prea tare. Sînt 23 de domnişoare, răspîndite în toată lumea. Ne aşteaptă la muzeele din Paris, Londra, Rio de Janeiro sau în America la New York, Philadelphia, Palm-Beach, Buffalo şi Louisville. Cine nu are bani pentru biletul de intrare, poate spera o invitaţie la reşedinţa doamnei Katherine Ordway, sau a domnului William Benenson din New York. Mai sînt Domnişoare şi în casele James Alsdorf sau Joseph Pulitzer, dar ar fi cam peste mînă, în Winetka şi în St. Louis. Nu avem ce face, asta e situaţia! Poate Domnişoara noastră va reveni acasă, dar întrebarea este cînd. Cine se lasă păcălit, cine nu ştie să cumpere ieftin va cumpăra scump sau deloc. (Astăzi se vorbeşte despre 30 de milioane de dolari.)

Avînd în vedere tema numărului de faţă ar fi trebuit, poate, să vorbesc despre legislaţie, şcoli, politici, strategii, tehnici şi instrumente comerciale, despre idei noi şi iniţiative speciale. Sînt sigur că fără toate astea nu se poate face un comerţ modern şi civilizat. Dar sînt la fel de sigur că învăţătura înaltă începe cu aritmetica simplă, cu 1+1. După părerea mea, înainte de toate, trebuie reinventate onestitatea şi avantajul reciproc. Altfel comerţul se transformă într-o fraiereală jalnică şi vulgară, cum vedem adesea împrejur.

▲

Viorel MOŢOC

Viaţa mea de *sales-manager*

– numeroase sfaturi nepractice pentru a reuşi în carieră –

Am început devreme, cu afaceri în domeniul reciclării. Cînd rămîneam fără bani în casă, ai mei mă trimiteau la ICVA, să vînd sticle goale şi borcane. Un leu – borcanul, 2 lei – sticla de jumate sau de litru, 3 lei – sticla de şampanie. În anii aceia, la Alimentară găseai numai vin spumos şi şampanie. Îmi reţineam procentul cuvenit, iar restul profitului îl vărsam în fondul de cheltuieli al micului nostru *business* de familie. Crescînd, am preluat eu întreaga afacere, pînă cînd mi-am cesionat toate acţiunile, cu titlu definitiv şi irevocabil, surorilor mele mai mici. Deja începusem să cîştig binişor, din *retail* cu timbrele. În baza unui abonament, tata îmi cumpărase de la Poştă serii întregi de timbre frumos colorate din Emirate. Blocuri filatelice şi mari coliţe cu sport, pictură sau peşti din Dubai, Sharjah ori Umm-al-Qwaim. În timp, am cedat aproape toată colecţia, piesă cu piesă, la bucată, unor fraieri atraşi de frumuseţea unor obiecte cu valoare filatelică cvasi-nulă. Marja de profit fiind foarte mare, m-am grăbit să reinvestesc o parte din bani în ceea ce mă interesa cu adevărat: exponatul meu intitulat „Din minunata lume a animalelor“ şi colecţia de timbre româneşti. Le mai am şi astăzi. În schimb, nu acelaşi lucru s-a întîmplat cu cărţile. După ce am achiziţionat grămezi de tomuri de la anticariat, am ajuns să apreciez avantajele sistemului *buy-back*. În liceu, vindeam la acelaşi anticariat volumele pe care tot eu le cumpărasem de acolo, în gimnaziu. Bineînţeles că, în prealabil, le ştergeam minuţios ştampila, astfel încît obţineam pe ele preţul unui exemplar nounouţ sau, mai bine zis, vechi-nouţ. Am rămas în această branşă, dar numai ca angrosist, pînă tîrziu, în facultate. Mergeam în talcioc sau aveam oamenii mei pe lîngă Piaţa Matache şi, în cinci minute, scăpam de sacoşele cu volume din colecţiile „Enigma“, „Aventura“, „Delfin“, „Cutezătorii“ sau „Romanul de dragoste“ – super-marfă în epoca aceea. Într-o vară, am plecat la mare doar cu un sac de cărţi şi fără nici un ban în buzunar. N-am reuşit să plasez nimic pe piaţa bucureşteană. Atît la „Matache“, cît şi în celelalte locuri ştiute de mine, n-am găsit nici o oportunitate de plasament. Dar nu m-am lăsat. Mi-am continuat drumul. În tren am dat peste o prietenă care m-a creditat cu 400 de lei pînă în toamnă. Şi am mai avut noroc că amicul meu, Ingineru', ştia nişte mediciniste cu bani, care stăteau în Costineşti, şi mi-au cumpărat la preţ bun cîteva romane de iubire cu aventuri. Sau, poate, invers. Astfel am reuşit să rămîn două săptămîni pe plaja din 2 Mai. Tot atunci soră-mea m-a rugat s-o ajut să vîndă un săpun „Fa“. M-am dus la tejghea, la „Dobrogeanu“, şi am întrebat-o pe barmaniţă dacă vrea să cumpere. A fost de acord. I-am spus preţul – 70 de lei. Am negociat pînă la 55 şi am bătut palma. Dar, întrucît nu izbuteam să picăm de acord asupra formulei de cheşuire, am acceptat şi alt gen de lichidităţi – adică bere. M-am întors la masă cu braţele îndoite de greutatea multelor halbe, spre stupoarea furnizoarei şi bucuria numeroşilor asociaţi. A fost prima şi ultima mea afacere în domeniul cosmeticelor. Nici pe piaţa tutunului n-am stat prea mult. Eram a treia verigă dintr-un circuit de distribuţie internă care începea din dana 2 – Port Constanţa, era continuat la Bucureşti de colegele mele constănţence şi sfîrşea în camera mea din căminele Grozăveşti. Am vîndut o vreme Assos pînă am realizat că, pentru o muncă grea, inclusiv de noapte, nu mă aleg cu prea mare lucru. Rămîn totuşi cu satisfacţia că, nişte săptămîni, am fumat şi eu ţigări bune, cu filtru. Iar dacă tot e să vorbim de satisfacţii, îmi place să-mi amintesc de cel mai tare tun ante-decembrist, pe care l-am dat în străinătate, lîngă Turnul Televiziunii din Berlinul de Est. Acolo, într-un sfert de ceas, le-am vîndut redegiştilor o impresionantă cantitate de globuri pămînteşti din plastic, scrumiere în formă de lebăduţă şi peşti de sticlă din România. A fost grozav! Dacă mai aveam marfă, în scurt timp aş fi ajuns miar în mărci-Est (0,90 pfenigi/halba). Aşa m-au găsit pe mine capitalismul şi sora lui, democraţia.

Prin februaire '90, deja vindeam *Caţavencu* în Gara de Nord şi Ploieşti-Sud. Mi-a plăcut şi am continuat. Ca jurnalist, am vîndut de toate: comentarii, opinii, informaţii, ponturi şi destule iluzii. Sînt de 13 ani pe piaţă şi nu merge tocmai rău. Am ajuns acţionar la mai multe societăţi comerciale, am conturi în lei, dolari şi euro. Pentru toate acestea, le rămîn recunoscător prietenilor, colegilor şi partenerilor mei. Întorcîndu-mă la începuturi, fără a vrea să dau sfaturi nimănui, realizez un lucru: foaia de hîrtie e ca o sticlă goală. O dai aşa cum e, primeşti 2 lei pe ea; o umpli cu ceva, eşti plătit în funcţie de conţinut. E adevărat, nu eşti plătit întotdeauna cu bani. Da' cine se mai gîndeşte la bani în ziua de azi?! Aşa că mi-a trăsnit să continui planul meu de *direct-sales*, inspirat de literatura unor precursori în domeniu: o să mă vînd pe mine, scriindu-mă, în ideea că, astfel, îmi cîştig sufletul. Profitul mi se pare incalculabil. Nu voi da faliment decît în ziua cînd va intra în colaps departamentul resurselor mele umane. Şi poate că nici atunci. Mai ştii ce-o fi dincolo?

▲

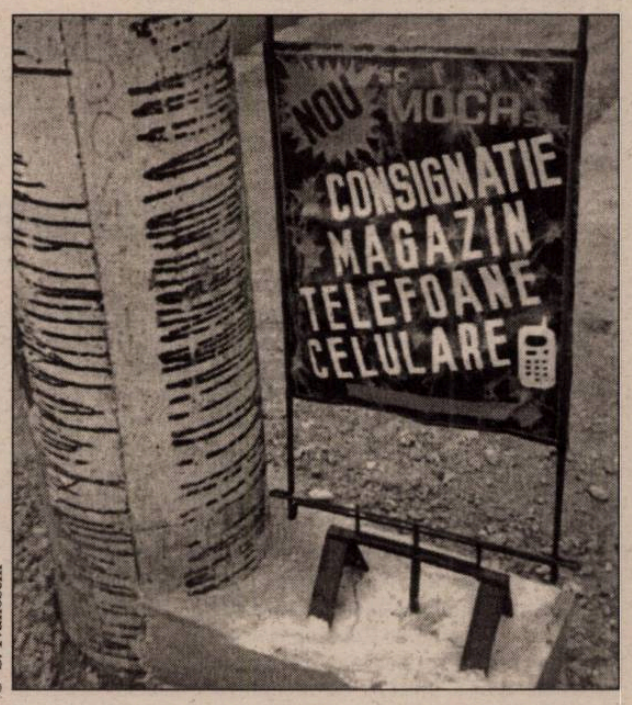

© S. Ivanoschi

Stela GIURGEANU

Boccegiu-tarabagiu

© S. Ivanoschi

Demult, comerţul ambulant al Bucureştiului avea culoare, se plimba prin mahalale, strigat de telali sau prezentat mieros pe sub balcoane de către boccegii (negustorii ambulanţi, care purtau în traiste tulpane, batiste şi alte podoabe indispensabile mereu tinerelor duduci), colorat de marchitani (ruşii de odinioară) sau de mămulari (negustori de mărunţişuri), pigmentat de grătarele de mititei despre al căror miros îmi povesteşte amintirea octogenarului meu vecin de la parter că nu avea nevoie de nici o autorizaţie. Negustori adevăraţi, cărora le plăcea să negocieze, nu să înşele, să ţi se vîre pe sub piele şi să vîndă atît în cîştigul clientului, cît şi în al propriului buzunar. Şi totul se petrecea la vedere, colorînd din plin viaţa mahalalelor şi a parcurilor.

Cum pînă şi preţul promoţional al unei tarabe autorizate în Crîngaşi (25 de mii de lei pe zi) le este prea mare, foştii tarabagii (dezrădăcinaţi de primar) s-au reprofilat, regrupîndu-se, care pe unde au putut, cu sacoşe pline de mărunţişuri, sau cu mese improvizate, pe lîngă metrouri sau pieţe. Cei mai temerari şi mai cu marfă de week-end (jucării, baloane, padibuzuri, morişti) stau prin parcuri, atunci cînd „starea vremii“ (adică lipsa de gardieni şi de controale) o permite. Unii, cu reminiscenţele tertipurilor de comerciant de altădată, te mai ademenesc să „iei covrigu' cald la 7 mii, că sarea-i gratis“ sau „bermudele largi ce nu freacă-ntre picioare“. Alţii îşi rearanjează marfa, într-o continuă mişcare, scoţînd de sub tarabă o alta nouă, în chiar clipa în care posibilul cumpărător trece pe lîngă ei. Dar, pentru că posibilul cumpărător, de cele mai multe ori, trece nepăsător, mulţi renunţă la orice fel de ademenire, mulţumindu-se să şadă pe cîte un scăunel şi, cu ochii-n patru după gardieni, să contemple. Oarecum activi sau pasivi de-a dreptul, vînzătorii străzii de azi, reduşi la o singură identitate, cea de „tarabagii“, sînt peste tot la fel, fără culoare, cu aceeaşi marfă şi aceleaşi probleme, că mulţi „de nevoie, nu de drag stau la colţ, pîndind după gardian“.

Veronica nu vede de două ori acelaşi chip. Pentru că marfa îi vine cînd şi cînd, direct din India, mă asigură, femeia cu faţa arsă de soarele din Tineretului nu ştie unde va fi mîine, sau chiar peste două ore. Acum stă pe o băncuţă, răpusă de soare şi de căldura venită prea brusc anul ăsta, la umbra unui copac din parc, cu o sacoşă de fîş plină cu parfumuri orientale, treizeci de mii flaconul, beţigaşe aromate şi amulete aducătoare de noroc. Nu are ea treabă cu gardienii publici. Iar de controale nici nu a auzit. Cum deţine arta conversaţiei, nu are nevoie de nici o autorizaţie, iar la o adică, să fim serioşi, cine să-i dea ei autorizaţie pentru trei uleiuri şi un băţ? Nu de ea, ci de ăia cu tarabe în toată regula ar trebui să se ia Băsescu, că ăia învîrt afaceri de milioane, îmi spune la sigur, şi îşi permit să ia autorizaţie. Că nu ea face gaură în bugetul statului, iar pentru autorizaţie îţi trebuie nu numai bani, ci şi o firmă importatoare, iar singura ei firmă importatoare este cineva, nu-mi spune cine, cineva din bloc care mai „importă“ cînd şi cînd flecuşteţele de le văd iţindu-se din traistă. Iar cu cele cîteva zeci de mii de le scoate pe zi de-abia îşi trece viaţa pînă la pensie. Dacă se mută de pe un picior pe altul, ca să zică aşa, o face nu din frică de controale, ci că aşa îi vine ei cheful şi după cum are treabă. Astăzi, de exemplu, are treabă prin Brâncoveanu, pe la o cunoştinţă şi, cum pe la cunoştinţă nu dă decît după patru, mai vinde şi ea ce poate. Că pensiile sînt aşa mici şi întreţinerile aşa mari. Despre domeniul public (ce e aia?) nu-mi zice mare lucru, că la o adică strada e liberă, iar ea moare de foame.

Costi e mult mai tînăr. El nu moare de foame, dar ce altceva să facă? Vinde CD-uri. Muzică n-are, a vîndut mai demult, dar cu asta e mai greu, că trebuie să ştii cam ce se vinde că, dacă nu cazi pe preferinţa clientului, iei ţeapă, te procopseşti cu maldărul de CD-uri nevîndute. Poate să facă rost de muzică, dar numai pe comandă. Dacă vrei jocuri şi soft, te ajută pe loc. Dacă nu-s bune, le aduci înapoi şi ţi le schimbă. Dacă îl mai găseşti în acelaşi loc? Sigur, e mereu aici, la „birou“ sau, dacă nu aici, e sigur la Unirii. Dar de controale nu îi e frică? Costi nu ştie ce-s alea şi, chiar dacă ar şti, nu are el treabă cu ele. Că oameni sîntem cu toţii şi tot românește vorbim.

Mai încolo, înspre metrou, rusoaicele venite şi ele cu ojă, ciorapi, chiloţi şi bretele de sutien transparente au locul lor stradal de întîlnire. Care diferă în funcţie de „starea vremii“. Mai vine „meteorologul de serviciu“ să le anunţe dacă şi cînd trebuie să schimbe piaţa de desfacere. („Meteorologul de serviciu“ este un vlăjgan înalt, încredinţat cu problemele de marketing, care mai primeşte şi el cîte ceva pe zi, pentru că face pe bodyguard-ul.)

Tevatura? Nu se merită, dar n-au ce face, că ori asta, ori muritoare de foame. Şi, pentru că am vrut să o ştiu şi pe-aia dreaptă, „degeaba se trezesc ăştia să-i alerge pe bieţii oameni, că nu ei supără. Mai bine să aibă grijă să nu ajungem cu toţii să ne vindem la colţ de stradă lucruşoarele de prin casă“, îmi spune cu năduf o bătrînică: are două borcane de ardei muraţi şi o pereche de pantofi uzaţi, de la nunta ei.

Demult, comerţul ambulant al Bucureştiului avea culoare, aparţinea tîrgoveţilor, telalilor, boccegiilor, mămularilor, marchitanilor, lăutarilor... ▲

Adina POPESCU

La Obor

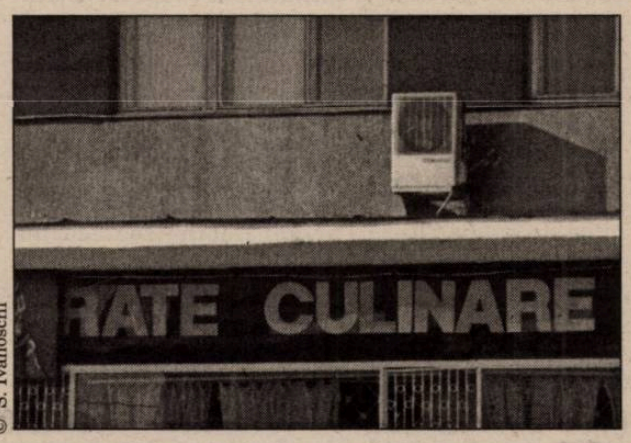

© S. Ivanoschi

Dacă vrei să-ţi faci piaţa la Obor, trebuie de multe ori să-ţi „confecţionezi“ o stare deosebită, încă de acasă, căci dacă nu eşti în dispoziţia necesară pentru a suporta acel amestec de balcanism dus la extrem, cu spiritul de mahala al negoţului „de tarabă“, apoi palidele umbre ale unui soi de comerţ capitalist bizar şi, în sfîrşit, rămăşiţele unei îndoielnice tradiţii populare autohtone – de pildă, despre „roşiile de grădină foarte gustoase“ nu vei şti niciodată, într-o anumită perioadă a anului, dacă nu cumva sînt „roşii import Turcia“ sau „roşii proaspete de seră“ şterpelite de ţigani sau cumpărate la un preţ de nimic şi apoi revîndute, după cum nu vei şti dacă „producătoarea“-vînzătoare, cu părul pus pe moaţe şi cu dîre de ojă roşie pe unghii, este într-adevăr originară dintr-un sat din Gorj, aşa cum declară, pe cuvînt, sau o mică „afaceristă“ de capitală sau o ceva mai albă membră a etniei rrome – în fine, după cum spuneam, dacă în ziua respectivă nu ai chef de toate astea şi de alte mici amănunte insignifiante „de piaţă“ care te pot enerva pe tine „la maxim“, căci pe „Minodora – la maxim“ o poţi auzi oricum de la taraba cu blugi turceşti, mai bine îţi faci cumpărăturile la supermarket!

Piaţa Obor începe din dreptul magazinului Bucur, mai exact de pe una dintre laturile sale, unde te pierzi în mulţimea cu sacoşe şi cărucioare care cască gura şi achiziţionează cîte o rudă de salam uscat la douăzeci de mii, cu „E-uri“ chipurile ungureşti, o băutură spirtoasă cu gust de caise din Republica Moldova şi alte produse alimentare frumos ambalate şi suspect de ieftine, cărate cu autocarul din alte ţări vecine şi prietene. La fiecare pas te ciocneşti de vînzătorii ambulanţi care-şi fac reclamă: „Avem ţigări, băieţii!“ (nu vezi nici o ţigară, căci cartuşele sînt dosite în portbagajul unei maşini parcate ceva mai departe) sau „hai să te îmbrac, frate!“ şi-ţi flutură prin faţa ochilor o pereche de blugi „trataţi“ cu nu ştiu ce, că „ăştia-s la modă acuma în Germania de unde i-am luat io!“ sau „ia dioptria, neamule!“ (am văzut mai de mult o scenă: un bătrînel se întorcea paşnic de la piaţă cu cîteva roşii şi o pîine în plasă şi a dat din greşeală peste un vînzător de „dioptrii“ care atît aştepta: „Nu vezi că eşti chior dă tot, tataie? Da' las că te fac io să vezi ca la douăj' de ani!“ şi i-a potrivit repede pe nas o pereche de ochelari, după care i-a cerut şi banii).

După această mică introducere, ajungi cu adevărat în piaţă şi descoperi aici paradisul gospodinelor, originale autoare de liste cu „trei legături de morcovi, o cutie de detergent, ulei de la bunica, eventual floriol etc.“, al soţilor gospodinelor, lăsate la vatră, care se bucură de o jumătate de oră de libertate şi de berea băută în grabă, dintr-o sorbitură, la unul dintre birturile „locale“, al pensionarilor care numără boabele de fasole ce intră la kil (am văzut o bătrînică încercînd să plătească o jumătate de kilogram de cartofi cu monede de cincizeci şi de o sută de lei şi degeaba i se explica că nu mai sînt valabile, ea nu putea să conceapă aşa ceva), al adolescentelor care-şi caută saboţi turceşti cu talpă groasă şi al copiilor care dacă sînt cuminţi mai primesc cîte o îngheţată sau un cico (pe bune! Există un centru de sifoane unde se vinde „cico“ adevărat cu aceeaşi etichetă de acum douăzeci de ani, la sticlă din sticlă „de jumate“).

O lume cu totul aparte descoperi în faimoasa hală cu pereţii mîncaţi de igrasie, cufundaţi într-un clarobscur de catedrală gotică. „Acum vreun an i-am auzit pe unii că or să vină nişte nemţi să cumpere hala şi s-o transforme într-un hipermarket cum e Metro“, povesteşte un măcelar, aflat într-o pauză la „una mică“. „Nu s-au înţeles cu ăia de la primărie, dar io cred că motivu' e că românii au nevoie de hala asta, cu carne mai ieftină, cu brînză, cu peşte, ci nu de ditamai magazinu'... Io muncesc aicea de zece ani şi vă zic că hala asta e foarte folositoare omului de rînd!“. Pe la ora prînzului, majoritatea măcelarilor sînt mai bine „afumaţi“ decît slănina pe care o vînd şi îşi permit diverse poante cu clienţii sau povestesc diverse istorioare: „Acu' două zile a murit unu' de la o ţuică pe care a luat-o de aici din spatele halei... îi ştiţi p'ăia care vînd nu ştiu ce ţuică în sticle de cola, nu? Ei bine, şi-a luat o sticluţă de două sute de grame şi a dat-o pe gît, că era însetat omu'! A murit pe loc ca fulgerat! Au venit inspectori de la protecţia consumatorului, da' un' să-l mai găsească pe ăla care îi vînduse ţuica mortului, că dispăruse de parcă ar fi intrat în pămînt!... Dacă vreţi pălincă adevărată, de la mama ei, mergeţi la alea două maramureşence ce vin numa' sîmbăta de la Baia Mare! E ceva mai scumpă, da' măcar e curată!“. Le poţi găsi pe maramureşence, cu obrajii şi cu nasul foarte roşu, la sectorul producătorilor particulari unde sînt şi sibienii cu clop pe cap şi cu brînză care, pînă-ţi cîntăresc cu gesturi tărăgănate o jumătate de kil, se închide hala!

În piaţa propriu-zisă, comercianţii rurali au cîteodată o amabilitate ieşită din comun: îţi lasă cîte un cartof în plus, la cîntar, „de sufletul răposatului, nu al dvs., al meu!“, îşi amintesc de tradiţiile şi leacurile strămoşeşti şi mai dau de pomană cîte-o căpăţînă de ustoroi, „s-o puneţi la macerat în alcool şi s-o lăsaţi într-un borcan descoperit, lîngă prag, că alungă rău' şi bolile din casă“, „ia, cucoană, de la mine nişte frunze de varză dulce să le pui pe o rană care coace sau pe şale, că-s bune şi la reumatism!“, şi, în plus, *discount*-urile: „Lăptişor de matcă la juma de preţ! Cum, domnu', vi se pare prea scump?! Ce, credeţi că matca se mulge acum, în decembrie?!“ (rîde, foarte amuzat de propria-i glumă). „Da' nu plecaţi, luaţi miere de la toate florile, că vă dau şi un fagure gratis!“.

Dacă vrei să achiziţionezi şi niscaiva euforizante naţionale, mergi într-un sector al pieţei ştiut doar de către cunoscători. Acolo îl găseşti de obicei pe Bebe, cel cu tămîioasa „la douăşpatru, fără aspartan“, un nene cu ochelari, înconjurat veşnic de muşteriii săi de conjunctură care iau doar la jumate, de control, la botul calului, iar dacă Bebe nu e, în cel mai rău caz îl vizitezi pe Cucu (eventual, nevasta lui Cucu), un tip mai soios, cu buricele degetelor bătucite de la tonele de struguri storşi pentru Riesling-ul „la cinşpe mii“. Dacă ai noroc, dai şi peste nea Gică, cel cu ţuica bătrînă şi peste vecina de tarabă a lu' nea Gică, Niculina, comerciantă de tot soiul de verdeţuri legate cu sfoară şi responsabilă şi cu imaginea ţuicii. Niculina, femeie serioasă cu părul alb, ţi-o zice verde în faţă: „Io am fost tare bolnavă şi doctorii n-au putut să-mi facă nimica, da' am început să beau cîte un păhărel, două de la nea Gică şi uite că m-am făcut bine! Medicament, penicilină nu alta!“. Ceva mai tîrziu, pe la „spartul tîrgului“, în acel sector al pieţei e mare veselie: muşteriii lui Bebe sînt deja ameţiţi, mai încing şi cîte o horă şi inventează ad-hoc tot felul de slogane şi de lozinci naţionaliste, cum ar fi: „Nu e vinu' ca răchia! / Nici ţară ca România!“.

Nu poţi pleca din piaţă fără un popas la una dintre „terasele“ din Obor, unde micul alunecă bine pe gît doar pe refrenuri de tipul „băiatul şi fata mea sînt o valoare!“ sau „beau red-bull şi cu whisky, c-aşa beau toţi şmecherii!“. Aici eşti asaltat de alţi neguţători care îţi vînd orice, de la napolitane expirate „trei la zece mii“, la ojă cu sclipici, de la şosete din bumbac „sută-n sută“, la un set de cutiţe japoneze „de samurai“: „Nu te mint, frate! Vrei să mă tai pă mînă cu unu' ca să vezi cît de bine-i ascuţit?“.

Pătruns de toată această atmosferă, specifică pentru Piaţa Obor, te întorci acasă cu sacoşele pline şi, dacă ai fost de la bun început într-o stare de spirit bună, poţi savura pe drum, mergînd agale, farmecul discret şi într-un fel inedit al acelei zile. ▲

Silviu LUPAȘCU

Imaginarul paradisiac: „Grădina împrejmuită cu ziduri“

În Iranul antic, al mezilor aflaţi sub domnia lui Cyaxar şi perşilor din perioada Ahemenizilor (sec. VII-IV î. H.), două cuvinte erau întrebuinţate pentru „paradis“: *pari-daeza* în meda şi *paridaida* în persana veche. Cel dintîi a fost adoptat ulterior de babilonieni *(pardesu)*, evrei *(prdes)* şi greci *(paradeisos)*, iar cel de al doilea a fost transferat în elamită *(partetas)*, utilizată ca limbă de cancelarie în Persepolis pînă în jurul anului 460 î. H.. *Pari-daeza* înseamnă „incintă“, „împrejmuire“, „loc închis“ sau „loc îngrădit“, sens implicat de *pari*, „în jurul“, şi *daeza*, „zid“. Concomitent cu înţelesul religios de „grădină a zeilor“ sau „grădină a lui Dumnezeu“, *pari-daeza*, *paridaida* şi variantele tardive au o multitudine de înţelesuri profane, legate de noţiunea de spaţiu vegetal privilegiat: livadă; vie; depozit de grîne; parc care conţine mulţi copaci, alei pentru plimbare, pavilioane şi surse de apă; parc regal sau parc imperial, aflat în imediata vecinătate a palatului monarhului; parc destinat acţiunilor cinegetice săvîrşite de monarh şi curteni, unde copacii coexistă cu animalele sălbatice, iar experienţa vînătorii este trăită ca simulacru al războiului; grădină cu pavilioane şi locuri umbroase, menită plăcerilor erotice. *Pari-daeza* supravieţuieşte pînă în epoca tîrzie a stabilirii textului din *Zend-Avesta* (sec. IV d. H.), forma medă este menţionată în *Videvdad*, 3, 18 *(cf.* Jan N. Bremmer, „Paradise: From Persia, via Greece, into the *Septuagint*“, in *Paradise Interpreted*, p. 1-20).

În Vechiul Testament, *Cartea Facerii*, 2, 10-14, focalizează imagologia paradisiacă asupra Edenului, grădinii şi rîului primordial, care se ramifică în alte patru rîuri: „Şi din Eden ieşea un rîu, care uda raiul, iar de acolo se împărţea în patru braţe. Numele unuia era Fison. Acesta înconjură toată ţara Havila, în care se află aur. (...) Numele rîului al doilea este Gihon. Acesta înconjură toată ţara Cuş. Numele rîului al treilea este Tigru. Acesta curge prin faţa Asiriei. Iar rîul al patrulea este Éufratul.“ În opinia lui Ed Noort, scribul biblic care a redactat descrierea paradisului a folosit argumente geografice pentru a reconstrui la nivel textual realitatea necunoscută, mitologică, a paradisului. Edenul, grădina raiului şi rîul primordial se situează în planul realităţii reale sau realităţii nevăzute a paradisului. Fison şi Gihon, primele două ramificaţii ale rîului primordial, aparţin unui spaţiu nedeterminat, aflat la frontiera dintre împărăţia văzutelor şi împărăţia nevăzutului, aparent localizabil, totuşi imposibil de localizat: Armenia sau Arabia, Egipt sau Palestina, Golful Persic sau India *(cf.* Ed Noort, „Gan-Eden in the Context of the Mythology of the Hebrew Bible“, in *Paradise Interpreted*, p. 21-36). Cele două prezenţe acvatice intermediare realizează coeziunea planului narativ care sub-tinde continuitatea imagologiei biblice între Eden şi materialitatea geografică a Tigrului şi Eufratului, între lumea văzută a creaţiei şi lumea nevăzută a împărăţiei lui Dumnezeu. Profetul, misticul sau sfîntul care vede şi parcurge calea spirituală dintre *gan Eden* şi apele Tigrului-Eufratului, este înzestrat cu puterea şi harul de a înţelege continuitatea dintre lumea nevăzutelor şi lumea văzutelor. Cititorul nedesăvîrşit al textului biblic porneşte de la certitudinea geografică a Tigrului-Eufratului şi îşi imaginează nevăzutul, fără a trăi experienţa realităţii reale, atunci cînd calea sa se sfîrşeşte dinaintea zidurilor care împrejmuiesc „spaţiul închis“...

În spaţiul religios al tradiţiilor abrahamice, există multiple ipostaze ale relaţiei dintre „om“, „cunoaştere“, „Dumnezeu“. Fragmentul narativ din *Cartea Facerii* despre căderea adamică în păcat acordă o poziţie de primplan pomului cunoaşterii binelui şi răului, care se află în mijlocul grădinii din Eden, împreună cu pomul vieţii. Însuşirea cunoaşterii de către fiinţele omeneşti reprezintă o transgresiune a limitelor umanităţii, a măsurii viului omenesc, aşa cum au fost acestea fixate de voinţa divină în momentul creaţiei omului din „ţărînă din pămînt“ şi „suflare de viaţă“. Prin cuvinte misterioase, vocea lui Dumnezeu pedepseşte, în *gan Eden*, noua identitate adamică, rezultată din alterarea, remodelarea sau reconfigurarea creaţiei iniţiale, „după chipul şi după asemănarea Noastră“, în urma aproprierii necuvenite a cunoaşterii binelui şi răului: „Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi, cunoscînd binele şi răul.“ *(cf. Facerea*, 1, 26 – 3, 22)

Prin urmare, deşi omul fusese creat „după chipul şi după asemănarea Noastră“, el nu devine „ca unul dintre Noi“ decît după ce îşi însuşeşte în mod abuziv cunoaşterea binelui şi răului, după căderea în păcat. Cunoaşterea binelui şi răului nu este damnabilă în sine. În calitate de atribut divin, ea organizează economia teocratică a creaţiei. Transferată în planul umanităţii edenice, ea determină căderea în păcat. Menţionarea pomului cunoaşterii binelui şi răului în mijlocul grădinii raiului presupune originea şi existenţa răului, în cadrul creaţiei sau în afara creaţiei, fără a le explica, fără a le elucida. Cu alte cuvinţe, dacă neantul abhoră cunoaşterea, atunci cunoaşterea presupune existenţa obiectului cunoaşterii, iar cunoaşterea binelui şi răului presupune existenţa binelui şi răului. În acest paradox aparent al textului biblic rezidă deosebirea dintre cele două feluri de cunoaştere definitorii pentru viaţa omenească, pentru destinul peccabil sau destinul redemptor al fiinţelor omeneşti: cunoaşterea omenească a binelui şi răului ca înţelegere de sine şi revelaţie a nudităţii trupeşti, ca tentativă prea-omenească de a anula raportul de inferioritate care separă fiinţa adamică plămădită din ţărînă şi duh de Fiinţa Divină creatoare; cunoaşterea Dumnezeului de către om, cunoaşterea de Dumnezeu a omului, ca efort prin care omul se leapădă de sine, de umanitate, de lume, în încercarea de a anihila cunoaşterea omenească a binelui şi răului, de a se reîntoarce în Eden şi a se îndumnezei prin *unio mystica*, de a realiza metamorfoza fiinţei omeneşti în fiinţă teandrică. Un *tanna* din perioada inter-testamentară ar fi rezolvat coliziunea hermeneutică dintre *Facerea* 1, 26 şi 3, 22 prin invocarea versetului 2, 3 din *1 Regi*, un fragment din *Cîntarea Anei*: „Domnul este Dumnezeul a toată cunoştinţa.“

În două dintre textele de la Khirbet Qumran, care sînt parafraze sau rescrieri succinte ale naraţiunii biblice despre Eden şi creaţia-căderea lui Adam, s-a păstrat o altă versiune despre dobîndirea cunoaşterii de către părintele familiei omeneşti: cunoaşterea nu este însuşită de om prin cădere în păcat, ci îi este dăruită omului de Dumnezeu *(cf.* Tigchelaar, „Eden and Paradise: The Garden Motif in some Early Jewish Texts“, in *Paradise Interpreted*, p. 52-54). Nu este vorba despre rodul pomului cunoaşterii binelui şi răului, care nu este menţionat în rescrierile qumranice, ci despre o cunoaştere insuflată sau octroiată asupra fiinţei adamice de către Fiinţa Divină. Dobîndirea acestei cunoaşteri nu este un păcat, ci o expresie a supunerii omului faţă de voinţa lui Dumnezeu. 4Q305 sau *4QMeditaţie asupra creaţiei C*, col. ii, conţine în linia a doua o propoziţie despre El (Dumnezeu), Adam şi cunoaştere: „El (Dumnezeu) a dat lui Adam cunoaştere.“ *(cf.* Lim, *Discoveries in the Judaean Desert*, vol. XX, p. 156-157, pl. XIII) Totodată, 4Q504 sau *4QDibre Hamme'orot, Cuvinte ale luminătorilor (a)*, frag. 8 recto, se referă în liniile 4-5 la insuflarea cunoaşterii asupra lui Adam, împreună cu „suflarea de viaţă“ prin care Dumnezeu preschimbă ţărîna în fiinţă omenească: „Pe Adam, tatăl nostru, Tu l-ai plămădit după imaginea gloriei Tale. (...) Suflarea de viaţă Tu ai suflat în nara sa şi înţelegere şi cunoaştere.“ *(cf.* Baillet, *Discoveries in the Judaean Desert*, vol. VII, p. 137-168, pls. XLIX-LIII).

În *Biblioteca de la Nag Hammadi*, în *Apocryphon-ul lui Ioan* (19, 15 – 24, 16), se află o rescriere gnostică a fragmentului vetero-testamentar despre Adam, Eva, pomul vieţii, pomul cunoaşterii binelui şi răului, datată, cu aproximaţie, la jumătatea secolului al II-lea d. H. Proporţiile bine-rău sînt răsturnate spectaculos, în cheia modului gnostic de explicare a originii şi prezenţei răului în univers: creatorul lui Adam este Ialdabaoth, Demiurgul cel rău şi stăpînul arhonţilor. În scena suflării de viaţă, duhul suflat este bun, deoarece provine de la mama celestă, Barbelo, deşi este suflat de Demiurgul cel rău. Acest paradox al facerii omului în creuzetul binelui şi răului sau al răului limitat de puterea binelui, are drept rezultat crearea omului ca fiinţă care aparţine, la nivel ideal, sferei binelui, dar care este totodată întemniţată în sfera răului şi trebuie, prin urmare, să înfrunte şi să învingă puterile răului, cu ajutorul Dumnezeului bun şi îndepărtat, pentru a se putea salva şi a accede în spaţiul pur al binelui celest. Deşi Ialdabaoth doreşte să facă o fiinţă asemenea sieşi, binele divin îl învăluie pe om sub protecţia sa, „trupul s-a mişcat şi a cîştigat putere şi era luminos“. Dumnezeul cel bun, numit „Cel binecuvîntat“ sau „Viaţă“, îi trimite în ajutor lui Adam „luminoasa *Epinoia*, înţelegere“, care emană din Dumnezeu şi devine deopotrivă esenţa ascunsă a fiinţei omeneşti şi esenţa pomului cunoaşterii binelui şi răului. În această calitate, *Epinoia* asistă tribulaţiile lui Adam şi îl învaţă misterul coborîrii seminţei sale din binele divin, precum şi calea ascensiunii sale în împărăţia celestă, o cale unică, a coborîrii iniţiale şi urcării mîntuitoare. În mijlocul paradisului guvernat de Ialdabaoth şi arhonţi, pomul vieţii este o întruchipare a răului cosmic şi a viului celest rău, care-i animă pe arhonţi, este un simbol al morţii, întunericului, desfrînării şi lepădării de Dumnezeul cel bun, iar pomul cunoaşterii binelui şi răului este o întrupare a „luminoasei *Epinoia*“, pe care arhonţii nu o percep. Prin urmare, atunci cînd Adam şi Eva mănîncă din fructul pomului cunoaşterii binelui şi răului, ei se revoltă împotriva tiraniei arhonţilor şi a lui Ialdabaoth, sînt treziţi de chemarea adevăratei cunoaşteri şi înţelegeri de sine, activează „luminoasa *Epinoia*“ ascunsă în propriul sine, care reintră astfel în comuniune cu „luminoasa *Epinoia*“ din pomul cunoaşterii şi din Fiinţa Dumnezeului bun: „Şi prin ea, ei au gustat Cunoaşterea desăvîrşită. Am apărut sub forma unui vultur pe pomul cunoaşterii, care este *Epinoia* dintru preştiinţa luminii pure, pentru ca să-i învăţ şi să-i trezesc din adîncimea somnului.“ Drept pedeapsă, Demiurgul cel rău îi alungă pe oameni din paradis şi îi constrînge să procreeze, pentru ca seminţele de lumină căzute pradă împărăţiei întunericului să fie împărţite în trupurile descendenţilor lor, iar readucerea lor în împărăţia luminii pure să fie mai greu de realizat *(cf. Nag Hammadi Codex*, II, 1, III, 1, IV, 1, BG 8502, 2, Robinson, p. 116-118; Rudolph, *Gnosis. The Nature and History of Gnosticism*, p. 102-106).

Printr-un comentariu spectaculos, *Talmud Bavli*, *Sanhedrin*, 38 b, situează *Facerea*, 1, 26, în contextul dialogului dintre Dumnezeu şi ierarhiile angelice. După ce a hotărît crearea lui Adam, însă înainte de a-l crea, Dumnezeu creează un grup de îngeri slujitori, pe care îi consultă cu privire la facerea omului: „Sînteţi de părere ‘să facem om după chipul şi asemănarea Noastră’?“ Îngerii răspund printr-o întrebare: „Suveran al lumii, care vor fi acţiunile omului?“ „Omul va săvîrşi lucrurile acestea şi lucrurile acestea.“, le răspunde Cel Sfînt. Atunci îngerii citează versetul 4 din *Psalmul 8*: „Ce este omul că-Ţi aminteşti de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el?“ Nemulţumit, Elohiim îndreaptă spre îngeri degetul cel mic şi îi arde. Lucrurile se repetă cu al doilea grup de îngeri slujitori, iar îngerii din al treilea grup declară cu supunere şi resemnare: „Suveran al lumii, oare ce au obţinut primii îngeri care au vorbit dinaintea ta? Lumea întreagă este a Ta: prin urmare, fă tot ceea ce doreşti în lumea Ta.“ Mai tîrziu, în vremea generaţiei Potopului şi în epoca Turnului Babel, cînd oamenii săvîrşeau multe acţiuni păcătoase, îngerii s-au adresat lui Dumnezeu: „Suveran al lumii, oare primii îngeri nu au avut dreptate?“ Drept răspuns, Elohiim citează *Isaia*, 46, 4: „Pînă la bătrîneţea voastră, Eu sînt acelaşi, pînă la adîncile voastre căruntеţe, Eu vă voi ocroti.“ *(cf. Aggadoth du Talmud de Babylone. 'Ein Yaakov*, Elkaim-Sartre, p. 1029-1030).

Fragmentul talmudic are drept fundal înglobarea întregului creaţiei şi a destinului adamic în Prezenţa atotcunoscătoare a Fiinţei Divine. Dumnezeu cunoaşte căderea lui Adam în păcat şi păcatele seminţiei omeneşti, înainte ca omul să fi fost creat. În *gan Eden*, Adam se bucura de privilegiul intimităţii cu Prezenţa Divină, dar prin însuşirea cunoaşterii binelui şi răului, prin cădere în păcat, a încercat să se înalţe pînă la Fiinţa Divină şi a fost alungat din grădina paradisiacă a Prezenţei, a pierdut fericirea şi libertatea primordială de a fi viu după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Atotcunoaşterea lui Dumnezeu nu anulează liberul arbitru adamic, de vreme ce Dumnezeu cunoaşte din eternitate cum va acţiona Adam, cum vor acţiona oamenii, atunci cînd îşi vor folosi liberul arbitru, pentru a se defini şi a se redefini pe sine, în diferite circumstanţe pămînteşti. Îngerii cunosc, la rîndul lor, în oarecare măsură, conduita peccabilă a omului, înainte de contopirea ţărînii şi duhului. Nu Dumnezeu îl opreşte pe om să păcătuiască, ci voinţa omenească însăşi, dacă este îndreptată spre nepăcătuire, deşi Prezenţa atotcunoscătoare a Fiinţei Divine ştie dinainte de facerea omului dacă omul va păcătui sau nu va păcătui. Prin dinamica liberului arbitru, voinţa omenească desăvîrşită tinde asimptotic spre voinţa divină. În punctele de proximitate şi neîntîlnire a traiectoriei voliţionale şi Traiectoriei voliţionale, omul se bucură de harul înţelegerii omeneşti a lui Dumnezeu, de harul cunoaşterii omeneşti a lui Dumnezeu, o cunoaştere adevărată şi pură, care nu este însuşirea necuvenită a cunoaşterii binelui şi răului, ci un dar divin, pe care Dumnezeu îl încredinţează omului.

▲

Victor Iulian TUCĂ

Controverse constituţionale europene

„Constituţia noastră se cheamă democraţie pentru că puterea nu zace în mîinile unei minorităţi, ci a unei largi majorităţi".

Şampanie, intonarea imnului Europei, Giscard d'Estaing vesel şi zîmbitor flancat de steaguri albastre cu steluţe galbene dublate de drapelele naţionale ale celor 15, delegaţi din partea statelor membre şi a celor candidate, parlamentari, Dominique Villepin, Joschka Fischer şi Louis Michel, diverşi invitaţi, precum şi un număr impresionant de ziarişti, iată care a fost imaginea finală a sălii Parlamentului UE din Bruxelles în ultima zi a desfăşurării sesiunii comune a Convenţiei privind Viitorul Europei.

Pendulînd indecis între adunare constituantă, menită să redacteze un proiect de constituţie (varianta maximalistă) şi cadrul general de dezbateri care să ofere soluţii (fără caracter obligatoriu) viitoarei conferinţe interguvernamentale din toamna acestui an care se va desfăşura la Roma (varianta minimalistă), *Convenţia privind Viitorul Europei* a reuşit să producă un document final care va influenţa în mod cert conţinutul viitoarei Constituţii europene. Din acest punct de vedere, nu poate trece neobservată o posibilă comparaţie a acestui forum cu istorica *Convenţie de la Philadelphia* care, autorizată la început doar cu amendarea prevederilor acordului confederaţie americane din 1781, a jucat în final rolul de adunare constituantă în elaborarea Constituţiei Statelor Unite ale Americii (1787), adică a principiilor juridice fundamentale care au adus împreună toate statele fostei colonii britanice.

Convenţia Europeană propune modificarea actualei formule a celor trei entităţi separate (*three pillar structure*) în sensul contopirii lor într-un singur tratat constituţional care să asigure Uniunii personalitatea juridică necesară în planul relaţiilor internaţionale. În plus, se propune crearea unei noi instituţii, şi anume aceea a Ministrului de Externe care s-o înlocuiască pe aceea a *Înaltului Reprezentant* (momentan Javier Solana) şi pe a *Comisarului pentru Relaţii Externe* din cadrul Comisiei Europene (Chris Patten).

O altă noutate ar viza instituţia responsabilă în adoptarea deciziilor strategice ale Uniunii, am numit aici *Consiliul European,* care va avea un preşedinte ales pe o perioadă de 2 ani şi jumătate. O astfel de preşedinţie ar înlocui actualul sistem prin rotaţie, în care la fiecare 6 luni o altă ţară membră preia această importantă poziţie şi care este lipsit de eficacitate şi coerenţă. În schimb, sistemul preşedinţiei prin rotaţie se va păstra la nivelul Consiliului Uniunii Europene (format din reprezentanţi ai guvernelor statelor membre), în cadrul *Consiliului Afacerilor Generale*, instituţie care îi are în componenţă pe miniştrii de Externe ai celor 15. În acest fel, se dă satisfacţie statelor mici care mai pot juca un rol important în cadrul acestui organism. În aceeaşi cheie poate fi văzută şi crearea posturilor de *comisar asociat* care să satisfacă noua propunere de limitare a numărului comisarilor europeni la 15. Această măsură, preconizată a intra în vigoare începînd cu anul 2009, va face imposibil ca fiecare stat să aibă cîte un comisar (actualul sistem) însă va aduce mai multă coerenţă şi eficacitate Comisiei Europene, mai ales în perspectiva aderării statelor est-europene, fapt care ar presupune, conform actualei configuraţii, nu mai puţin de 25 de comisari.

Una peste alta, această politică a paşilor mărunţi, mai exact unul înainte dublat de o poticnire mascată în mod elegant (vezi în acest sens şi noua propunere de alegere a Preşedintelui Comisiei de către Parlamentul European, diminuată considerabil de o a doua recomandare prin care candidatul la această funcţie nu e desemnat de Parlament, ci de Consiliul European) creează deja numeroase controverse. Astfel, rămîne în continuare aceeaşi structură paralelă între statele membre şi Uniune şi, în plus, lipsa unui răspuns coerent la următoarea întrebare: cine va conduce Uniunea Europeană, Preşedintele Consiliului European sau Preşedintele Comisiei Europene? Cel puţin, după viitoarele schimbări legislative, ultima instituţie va căpăta o legitimitate sporită, odată ce va fi aleasă în mod democratic de Parlament, spre deosebire de Preşedintele Consiliului European care va fi ales de reprezentanţii statelor membre în Consiliul European printr-o procedură a uşilor închise.

O altă controversă este legată de o posibilă criză între Parlament şi Consiliul European, în situaţia în care propunerea pentru alegerea candidatului la funcţia de Preşedinte al Comisiei nu va întruni aşteptările parlamentarilor europeni. În acest sens, Convenţia nu a reuşit elaborarea criteriilor desemnării persoanei viitorului preşedinte, mai exact dacă este vorba de criterii politice (de exemplu, candidatul partidului care a cîştigat alegerile europene), deşi există prevederea că în acest proces *„se vor lua în considerare alegerile din Parlamentul European"* (articolul I-26: Preşedintele Comisiei Europene, Convenţia Europeană, 12 iunie 2003).

O altă controversă este legată de raporturile dintre viitorul Ministru de Externe şi viitorul Preşedinte al Consiliului European. Astfel, în actualul proiect constituţional, Ministrul de Externe va conduce politica externă şi de securitate a UE (art. I-27, 1). În acelaşi timp, un alt articol (I-21, 2) prevede că Preşedintele Consiliului European asigură reprezentarea Uniunii în aspecte legate de aceeaşi materie, consacrată sub denumirea abreviată *CFSP* (*Common Foreign and Security Policy*). Cum îşi vor corela activitatea cele două instituţii în condiţiile în care ele aparţin unor organisme separate, mai exact Consiliului European şi respectiv Comisiei Europene, cu priorităţi şi interese diferite, rămîne greu de anticipat. Cert este că atît Consiliul European, cît şi Consiliul de Miniştri rămîn dominate de statele membre care deţin atributele esenţiale în materia de politică externă şi de securitate. În acest sens, a prevalat curentul interguvernamentalist care favorizează statele membre, spre deosebire de federalişti care susţin interesele Comisiei şi ale Parlamentului European. Totuşi, propunerea extinderii votului cu majoritate calificată în dauna celui în unanimitate, inclusiv în domenii privind justiţia şi afacerile interne, favorizează în mod indubitabil poziţia federalistă. În acest domeniu, începînd din 2009 se propune şi introducerea unui sistem de vot al dublei majorităţi (a statelor membre şi a 60% din populaţia UE), care să eficientizeze procesul de luare a deciziilor.

Lato sensu, din toate aceste propuneri se poate decela aceeaşi abordare neo-funcţionalistă în care se optează pentru modificări relativ modeste, dar care să producă mai tîrziu, printr-un proces de *spill-over* (diseminare), o integrare la nivel macro, în arii în care nu a fost posibilă o reglementare iniţială.

În sfîrşit, un alt tip de controversă priveşte faptul includerii în preambulul Constituţiei a unei referinţe privitoare la divinitate. După lungi dezbateri, s-a optat pentru o variantă în care se vorbeşte doar despre „moştenirea religioasă" a Europei (alături de cea umanistă şi culturală) fără o menţionare *expressis verbis* a lui Dumnezeu. Într-adevăr, viitoarea constituţie presupune un contract politic între toţi cetăţenii polisului european, fără deosebire de credinţă religioasă, dar care presupune garantarea libertăţii gîndirii şi a opiniilor. Prin urmare, această opţiune negativă nu implică ideea că Dumnezeu ar fi murit, ci se explică prin spiritul de toleranţă care trebuie să definească orice comunitate politică. Mai rămîne de văzut dacă acest proiect constituţional va conduce la fondarea unei Europe reîntregite şi deschise către libertate, solidaritate şi diversitate. Doamne ajută!

Bruxelles, iunie 2003

▲

Constituţia Europeană văzută de peste ocean

În legătură cu proiectul de Constituţie Europeană, *New York Times* a publicat (în ediţia din 13 iunie) un comentariu în care se face comparaţia cu Constituţia SUA, dar nu sînt economisite nici ironiile la adresa multitudinii de documente, recomandări şi legi emise de Comisia Europeană.

„Va fi mult mai puţin decît Statele Unite ale Europei. Dar va fi mult mai mult decît distilarea a cinci decenii de tratate într-un singur document", scrie *New York Times*, pentru ca imediat să compare procesul de acum (care a durat 16 luni, implicînd reprezentanţi ai celor 15 ţări membre ale UE şi ai celor care vor deveni membre în curînd) cu ceea ce s-a întîmplat în urmă cu peste două sute de ani în America. Acum, statele au acceptat să cedeze părţi din suveranitate, dar fiecare s-a străduit să-şi protejeze interesele naţionale; părinţii fondatori ai Constituţiei SUA „s-au adunat în 1787 pentru o Convenţie Constituţională cu scopul de a realiza un document care a creat o identitate naţională şi a instituţionalizat suveranitatea poporului american într-un statnaţiune". Ziarul american îl citează apoi pe Giuliano Amato, vicepreşedintele Convenţiei Europene: „Nu sînt pe deplin mulţumit. Prea multe state-membre se apără pe ele însele, în loc să-şi împartă puterile la nivel european pentru a face lucrurile să meargă mai bine".

Mecanismul complicat de elaborare şi de ratificare a Constituţiei Europene, precum şi relaţiile dintre state sînt prezentate de *New York Times* din perspectiva unei ţări care a depăşit de mult asemenea probleme: „În octombrie, proiectul va fi revăzut la nivel interguvernamental, fiecare stat membru avînd dreptul să ceară modificări. Fiecare parlament – inclusiv parlamentele celor 10 noi state membre – trebuie să ratifice documentul înainte ca el să intre în vigoare. În unele ţări, precum Irlanda sau Danemarca, va fi nevoie de referendum – căci aşa cer constituţiile acestor ţări. Chiar şi Papa a făcut lobby – fără prea mult succes – pentru o referire specifică la Dumnezeu şi la moştenirea creştină a Europei. Pînă la urmă, au fost menţionate «civilizaţiile Greciei şi Romei» şi «curentele filozofice ale Luminilor».

Una dintre principalele provocări în perfecţionarea mecanismelor Uniunii Europene este aceea cu care s-au confruntat şi părinţii fondatori (ai Constituţiei SUA): cum să găseşti o cale prin care statele mari şi cele mici să-şi împartă puterea. Franţa şi alte ţări mari ar vrea un preşedinte puternic dintr-un stat mare, care să-i reflecte punctele de vedere, o idee care e privită ca o anatemă de către statele mici. Spania s-a luptat să fie menţinute actualele reguli complicate de votare, care îi conferă o putere disproporţionată faţă de populaţia sa (Spania are 27 de voturi în Uniune, cu doar 2 mai puţine decît Germania, care are însă o populaţie dublă). Marea Britanie, sceptică faţă de ideea de a crea ceva de genul unui stat european, cere pentru fiecare stat membru dreptul absolut de a se opune prin veto deciziilor de politică externă şi impozitare. Uneori, istoria nu mizează pe împărţirea în mari şi mici. Germania, de exemplu, este tentată mai degrabă de o structură federală care ar semăna mult cu un fel de State Unite ale Europei.

Noua Constituţie va introduce un ministru de Externe unic, pentru a-i conferi Uniunii o singură voce pe scena internaţională. Va crea, de asemenea, un preşedinte permanent, ales de şefii statelor membre, al cărui mandat de cinci ani va înlocui actualul sistem al preşedinţiei prin rotaţie la fiecare şase luni. [...] Dar, de fapt, vor fi doi preşedinţi – unul pentru Consiliul Uniunii Europene, format din şefii statelor membre, şi unul pentru Comisia Europeană, un fel de putere executivă care e mai federală în spirit şi care tinde să ia mai în serios statele mici. «Avem un animal cu două capete», a spus Giuliano Amato, adept al unificării celor două funcţii de preşedinte în 2015. «Poate supravieţui pe termen lung un animal cu două capete?». Valéry Giscard d'Estaing spune că da. «Avem totuşi şapte monarhii în sistem», a declarat într-un interviu. «Dacă vom opta pentru un sistem ultrasimplificat, nu va funcţiona». [...]

Parcă pentru a sublinia cît de importante rămîn diferenţele, Constituţia va fi publicată în cele 11 limbi oficiale ale Uniunii – 21 începînd de anul viitor, cînd vor fi admise 10 noi membre. Nu s-a ajuns la o înţelegere în legătură cu felul în care se va numi noua uniune, astfel încît delegaţii au şters spaţiul din preambulul proiectului unde ar fi trebuit să apară noul nume. Chiar şi includerea înspăimîntătorului cuvînt «federal» ca o descriere a felului în care va funcţiona Uniunea a fost considerată ca generatoare de obiecţii, în special din partea Marii Britanii. A fost aşadar înlocuit cu o expresie anodină, «uniţi şi mai strîns». «Realitatea este că avem viziuni diferite despre Europa», a declarat Jean-Luc Dehaene, fost prim-ministru al Belgiei şi vicepreşedinte al Convenţiei. «Aşa că să nu ne certăm pentru cuvinte. Dacă cineva nu vrea să-i pună nume copilului nu înseamnă că trebuie să arunci copilul».

Chiar şi după cel mai optimist scenariu, Constituţia nu va intra în vigoare în următorii cîţiva ani. Aşa încît nu va rezolva problema absorbirii celor 10 noi ţări anul viitor. Prin această extindere, populaţia clubului european va creşte cu 20%, dar nivelul mediu de trai va scădea cu 13%, dat fiind că noile state membre sînt relativ sărace. Asta înseamnă că noua Uniune, care a început prin a fi un club pentru bogaţi, va trebui să găsească mijloace de a echilibra interesele unei ţări ca Luxemburgul, care are un PIB de 43.000 de dolari pe locuitor, cu ale unei ţări precum Lituania, cu un PIB de doar 3.200 de dolari pe locuitor. De asemenea, Constituţia nu va anula cele 80.000 de pagini de legi şi reglementări ale Uniunii Europene care dictează ce pot şi ce nu pot face statele membre în diverse domenii mari şi mici ale vieţii. Aceste reguli stabilesc tot felul de lucruri, de pildă cum se fac maşinile sau ţigările, cum pot corporaţiile să facă achiziţii, cît de mare poate fi deficitul bugetar al unei ţări membre, ce este un dentist, ce conservanţi pot fi folosiţi la fabricarea berii, cîte ore poate avea săptămîna de lucru şi cînd pot fi vînate păsările mici."

▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Circul sau revoluţia?

Două spectacole contrastante, ca text şi interpretare, incită la o examinare comparativă. Unul abordează o temă „mare“, situarea intelectualului în revoluţie, altul, o temă marginală, echilibrul psihic precar al celor din lumea circului. Opţiunea publicului între cele două oferte nu poate fi ghidată doar de valoarea artistică, ea se sprijină pe raţiuni mai profunde, de ordin intelectual.

Piesa lui Romain Rolland, „Jocul dragostei şi al morţii“, pusă în scenă de Lucian Giurchescu la Teatrul Nottara, este, în ciuda titlului, care trimite în urmă la Marivaux şi, înainte, la Lovinescu, deasupra aşteptărilor, ce-i drept, modeste. Desigur, tot „teatrul revoluţiei“ al lui Rolland nu face cît „Danton“-ul lui Camil, dar piesa de faţă este construită riguros şi clar, iar o intertextualitate jucăuşă animă situaţiile dramatice. Este vorba despre ilustrul savant Lavoisier (n-am înţeles de ce Romain Rolland îl rebotează Jerôme pe Antoine-Laurent), pe care Revoluţia avea să-l trimită la moarte, cu verdictul „republica n-are nevoie de savanţi“. Deocamdată, el se află într-un echilibru nesigur: după o pendulare politică inteligentă, a ajuns deputat în Convenţie, unde se manifestă prudent, caută să nu se compromită şi, tocmai prin aceasta, stîrneşte suspiciuni. Viaţa de familie, invidiată pentru armonia ei liniştită, se află, şi ea, în pericol. Soţia lui, care pare întruchiparea demnităţii şi a devotamentului, cel puţin în faimosul tablou al lui Louis David de la Metropolitan, care o înfăţişează aplecată matern asupra soţului genial, aici, ea are o istorie de amor cu un proscris, Vallée, pe care încearcă să-l salveze. Surprinsă de soţ, mărturiseşte tot, iar acesta, nobil, îl ascunde pe amant de persecutori, apoi se sacrifică pentru a-i salva pe adulterini. Scena percheziţiei are savoare, căci aminteşte de situaţia din „Hernani“, cînd Don Ruy Gomez de Silva refuză să predea regelui pe amantul iubitei sale, Dona Sol. Toată înscenarea respectă stilul realist al teatrului psihologic şi emană un iz de plictiseală. Intervenţiile regizorale sînt disonante. Personajele caută, la început, să se izoleze de atmosfera Terorii, dansînd ca la grădiniţă. Pe parcurs, se bagă mereu degetul în ochii spectatorilor, apăsîndu-se replicile care pot avea relevanţă pentru propria lor experienţă şi combinîndu-se Marseieza cu Internaţionala, pentru ca toată lumea să înţeleagă cum vine de se leagă totul. Diana Lupescu, ca M-me Lavoisier, îşi şopteşte rolul cu o chinuită resemnare. Ion Siminie întruchipează un odios informator de operetă, Ruxandra Sireteanu, ca revoluţionară de mahala, este vivace şi pitorească. Cuplul Ada Navrot-Daniel Popescu adaugă o notă caldă, umană, tentativei personajelor de a-şi găsi refugiul în erotism. Cristian Şofron are severitatea inteligentă, potrivită unui inginer revoluţionar, cum era Carnot. Gabriela Crişu este fragilă şi atrăgătoare în rolul fetei opresate de circumstanţe, dar gama expresivă este restrînsă la intonarea plîngăcioasă şi alergarea de colo-colo. Personajul ar fi putut fi îmbogăţit, printr-o conexiune insolită cu Ziţa, alta care se plînge de „afurisita de viaţă“. Ar fi fost doar un spectacol oarecare, cu temă interesantă, tratată tern, dacă n-ar fi fost contribuţiile lui Alexandru Repan şi George Alexandru. Primul joacă interiorizat, cu tensiune în glas şi ţinută, făcînd ca ceea ce pare fortuit, trist şi tern, să se arate necesar, serios şi semnificativ. Ultimul, din întîmplare, desigur, reuşeşte să transforme spectacolul (premiera) într-o irezistibilă comedie, care poate da sugestii interesante pentru montări ulterioare. Uitîndu-şi textul, sau necunoscîndu-l deloc, actorul a aşteptat cu răbdare ca sufleorul să-şi facă datoria, repetînd apoi conştiincios ceea ce auzea, şi el, şi noi. Iată o idee: piese despre sufleori s-au mai făcut, dar un spectacol în care fiecare replică să fie precedată de rostirea ei răspicată, în alb, de către sufleor, ar avea un fior nou şi un efect de distanţare pe care însuşi Brecht l-ar putea invidia.

Cei care nu sînt amatori de „teme mari“, tratate cuminte, care preferă circul, văzut „altfel“, unei revoluţii înfăţişate nu altfel decît ne puteam aştepta, au la dispoziţie propunerea de mare prospeţime a Teatrului Odeon, cu piesa „De ce fierbe copilul în mămăligă“, în versiunea dramatică şi regia lui Radu Afrim, după proza poetică omonimă a Aglajei Veteranyi. Circarii nomazi îşi petrec viaţa într-o stare de cronică de-teritorializare, sub semnul primejdiei. Primejdie pentru identitatea lor psihică, dar şi pentru cea fizică, datorită riscurilor asumate. S-a glosat mult despre lumea ca circ, despre tristeţea şi însingurarea actorului de circ, aici însă se evită orice clişee care ţin de melodrama Chaplin-iană sau de cea Fellini-ană, mai sofisticată. În piesă, ca şi în roman, circul nu este un simbol atotcuprinzător, ci un mod particular de viaţă, în acelaşi timp extravagant şi frustrant. Dacă piesa lui Rolland este bine închegată ca structură dramatică, în scenariul lui Afrim, scenele se succed într-o ordine arbitrară, ca mărgelele pe aţă, fără să se adune într-o veritabilă construcţie. Nici replicile nu se leagă între ele, ci zburdă şi se ciocnesc haotic, ca particulele elementare. Mai grav, uneori nici nu se aud. Chiar aşa, poezia textului tandru şi nervos trece rampa, emoţionînd şi încîntînd. Felul în care regizorul a ales echipa şi a cultivat interacţiunile subtile dintre personaje este demn de admiraţie. *Song*-urile Adei Milea, voit neseducătoare, cu liniile melodice frînte, aspre, aduc spectacolului un influx de energie. Ca interpretă, compozitoarea este expresivă şi emoţionantă. Adriana Trandafir, admirabilă în rolul mamei, are tensiune şi temperament, pe care le menţine sub un atent control. Oana Ştefănescu impresionează, îndeosebi în monologul despre inscripţiile din cimitire. Pavel Bartoş este în bună formă, în plină ascensiune, reuşind foarte bine rolurile de compoziţie, mai ales pe cel al copilului. Gabriel Pintilei construieşte un personaj gen Peter Pan, valorificîndu-şi, ca întotdeauna, flexibilitatea fizică. Mai şters, Ionel Mihăilescu se integrează ansamblului, fără să atragă atenţia. Cît despre Antoaneta Zaharia, interpreta copilului care „fierbe în mămăligă“, nu se poate spune altceva decît că „s-a născut o stea“. Interesantă, febrilă, dar şi *cool*, cînd e cazul, cu o voce infinitezimal nuanţată, ea aminteşte puţin de Rodica Negrea, pe vremea cînd era „principesa Burgundiei“.

Cele două spectacole bucureştene simbolizează două direcţii în teatru: revenirea valorilor sigure ale construcţiei inteligente şi ale psihologiei coerente şi, respectiv, explorarea parţială, dar îndrăzneaţă, a teritoriilor încă necartografiate şi a mijloacelor de expresie încă neomologate.

▲

Stan VELEA

bon de lectură

Intuiţii premonitorii

Semnalată frecvent în mai toate ţările bătrînului continent, izbucnirea celei de-a doua conflagraţii mondiale a înregistrat în Polonia, ţara vecină ameninţată în primul rînd de invazia germană, o amploare deosebită, afectînd toate domeniile vieţii. S-a înfiripat, printre altele, şi un eşafodaj filosofic, pe care s-a dezvoltat o bogată literatură catastrofistă. Aproape toţi scriitorii şi-au dat obolul , abordînd această problematică, alături de confraţii aparţinînd altor discipline ale umanioarelor. Învăţînd din lecţia istoriei naţionale, cu toţii avertizau asupra iminenţei flagelului care se apropia dinspre apus şi Răsărit, reclamînd întreprinderea măsurilor de apărare. O tipologie diversă, angrenată în naraţiuni tradiţional-realiste, exprimă într-o multitudine de ipostaze atitudinea autorilor variind dezinvolt între îndemnul patriotic şi apatia resignativă. Peste toată această lume trona apăsător spectrul unui viitor sumbru. Previziunile aveau să se adeverească peste puţină vreme.

Calvarul a continuat însă şi după eliberare. Instalarea unui regim totalitarist, după euforia derutantă de la început, a creat condiţii similare pentru desfiinţarea libertăţilor individuale în folosul drepturilor colective. Impunerea pe criterii extraliterare, exclusiv ideologice, a constrîngerilor metodologice în creaţie a adîncit şi mai mult criza intelectualilor. Resimţind restricţiile imixtiunii de sus în jos în toate straturile activităţii omeneşti ca un atentat nemijlocit asupra rosturilor profesiunii lor, scriitorii au reluat dialogul încrîncenat cu noua putere, taxînd idilismul himeric drept o revoluţie spre catastrofa socială. Oficializată în 1954-1955 prin renunţarea la reţetarul realismului socialist, împotrivirea lor avea să dea roadele aşteptate abia după reînnodare legăturilor cu rezultatele experienţelor literare din Apus, îndeosebi cu noua critică. Literatura concepută în aceşti ani sub zodia concepţiei relativiste, în dauna obiectivismului aristotelic, poartă însemnele noilor poetici şi implicit ale „răfuielii“ cu provincialismul şi tiparele tradiţionale. Era de aşteptat, prin urmare, ca acest context spiritual, care prelungeşte şi prefacerile social-politice fertile intervenite în realitatea Poloniei după evenimentele din octombrie 1980 şi apariţia „Solidarităţii“, să-şi pună amprenta primenitoare, conceptual şi artizanal, şi asupra prozelor din acest răstimp ale lui Tadeusz Konwicki (n. 1926). Cu atît mai mult, cu cît se poate vorbi şi de o neîndoielnică predispoziţie temperamentală a prozatorului pentru situaţiile conflictuale, transmise din propria biografie multora dintre personajele aflate în permanentă harţă cu lumea opresivă, care-i populează romanele; alături de altele, *Mica apocalipsă,* în primul rînd.

Pînă mai ieri, cunoscut cititorului român doar printr-o naraţiune nu prea semnificativă, *Şantierul,* tradus în 1951 de T. Holban, un tribut plătit „romanului de producţie“, T. Konwicki şi-a arătat adevărata măsură valorică recent, în *Mica apocalipsă,* într-o versiune românească semnată în 2002 de Aura Ţapu. De astă dată, avem de-a face cu o operă reprezentativă care certifică schimbarea la faţă în prozele concepute după 1955. Autorul însuşi a încadrat-o într-unul din cele patru cicluri crescute din propriile-i nelinişti obsesive în jurul cîte unui personaj ce înglobează frecvente inserţii autobiografice. Cultivat preferenţial în cele mai multe dintre componente, naratorul întrunind trei ipostaze: erou principal implicat nemijlocit în evenimente, agent al expunerii şi, lesne de presupus, autor, întruchipează acelaşi contestatar intransigent al realităţii care-l oprimă. Intruziunile statului totalitar, insinuat acaparant şi terorist în întreg spaţiul social şi individual, nu îngăduie decît manifestări pasive, lipsite de orizont în ordinea practică, provocînd, în schimb, dramatice zbateri interioare. Agresat din toate părţile de interdicţii de tot felul, personajul scriitor, solitar într-o lume tot mai ostilă, este condus încetul cu încetul de autor spre o fundătură tragică. Izolat de semeni sub imperiul spaimei, al minciunii şi al manipulării instituţionalizate, acceptă propunerea unei opoziţii politice precare de a renunţa la viaţă, dîndu-şi foc în faţa clădirii unde avea loc un congres al partidului unic, care trebuia să hotărască intrarea Poloniei în blocul sovietic. Naratorul, o dată cu romancierul, intuieşte premonitoriu că societatea polonă, subminată din interior de corupţia generalizată, în deceniile dinaintea anilor '80, aluneca precipitat spre propria pierzare.

Pentru a sugera acest adevăr existenţial, eşecul iminent al politicii totalitare, Konwicki îşi construieşte pledoaria după un model preluat cu unele abateri de la unul dintre iniţiatorii prozei moderne, J. Joyce, în opera-i de referinţă – *Ulise.* Renunţă la imunitatea invarianţilor romanului tradiţional, subţiind acţiunea, personajele, spaţiul şi timpul pînă aproape de dispariţie, pentru a-i putea folosi discreţionar prin îmbinarea inegală a cel puţin trei modalităţi narative: fluxul neîntrerupt al memoriei-inspiraţii, expunerea convergentă şi facerea în văzul tuturor. Cu toate că intervenţiile explicative lipsesc cu desăvîrşire, episodica se încheagă în faţa lectorului din întîmplările fie şi incoerente cauzal la care participă şi din comentariile ocazionale sau nu ale scriitorului-narator şi ale celorlalte personaje. Povestind, spre deosebire de Joyce, deci în alt context narativ, la persoana întîi, numai incidental la a doua şi la a treia, propriul periplu, Konwicki adună argumente-*flash*-uri temeinice din mai toate straturile sociale de sus şi de jos, pentru a înfăţişa în final contururile unei imagini convingătoare. Comunicată într-un stil lejer, care nu ocoleşte premeditat asprimile argotice de vocabular, ea transmite persuasiv cititorului ideea lipsei de durabilitate a oricărui regim totalitar, aşadar şi a celui socialist-comunist. Acelaşi mentor suprem şi infailibil, istoria, a demonstrat nu demult justeţea acestei aserţiuni. Destinul ţărilor din estul Europei, şi nu numai al lor, o ilustrează prin excelenţă. Conlucrarea rodnică dintre licenţele lexicale şi horbotele satirice ale fabulaţiei potenţează expresivitatea, consolidînd-o între hotarele şarjei groteşti.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

„Fortăreţele credinţei“

Primul text al Adelei Greceanu pe care l-am citit a fost o scurtă confesiune din volumul *Pentru Gellu Naum*, apărut nu de mult la Editura Vinea. Scurt poem în proză, *Întrebătorul* Adelei Greceanu se situa, fără eforturi, în grupul care gravitase, în multe feluri, în jurul lui Gellu Naum: „Nu l-am cunoscut pe Gellu Naum în persoană. Nu am amintiri cu el. Nu pot să povestesc întîmplări miraculoase cum pot cei care l-au cunoscut (...). Încerc să-l percep altfel: cu ajutorul *Întrebătorului* şi printr-o metodă personală care se numeşte înţelegerea drept în inimă. Aşa percep, de fapt, tot ce mă interesează.“

Citindu-i apoi cărţile, *Titlul volumului meu care mă preocupă atît de mult...* (Editura Eminescu, 1997) şi *Domnişoara Cvasi* (Editura Vinea, 2001), am descoperit în poemele Adelei Greceanu mai degrabă urmele acestui joc narcisistic pe buza prăpastiei decît (aşa cum s-a spus) exercitarea unor ingenioase textualisme poetice actuale. Altfel zis, mi se pare mai importantă şi mai semnificativă căutarea de sine (poetică) decît mecanismul textuării pe care s-a bătut atîta monedă în cazul mai noilor şi mai vechilor poeţi. Face parte însă din destinul poeţilor adevăraţi această simultană revendicare de către diferite paradigme teoretice, adesea divergente, ca şi (în alte cazuri) excluderea lor din toate, neînţelegerea, trecerea peste. S-ar zice că doar „căldiceii“ rămîn confortabil instalaţi în *trendul* generaţiei.

La a treia carte, *Înţelegerea drept în inimă**, destinul poetic al Adelei Greceanu este, în mod hotărît, asumarea de sine, plonjarea (fără plasă) spre propria direcţie, mai mult intuită decît înţeleasă, prin oglindirea inocentă în apa întunecată a unui suprarealism crepuscular, în care totul e semnificativ (*Jurnalul scrierii de tot* se numea cartea într-o primă fază) şi unde ecuaţia cartea mea = viaţa mea (din primul volum) îşi inversează termenii şi îşi schimbă accentul.

Volumul se deschide cu un poem intitulat *Albedo*, replică de magie albă la „poemul“ sibilinic al lui Gellu Naum *Nigredo*, poem format din 44 de semne dispuse în patru şiruri, „scris“ de poet într-un moment de adîncă neîncredere în poezie. Citind în negativ runele vizualizate în încifrarea din *Nigredo*, Adela Greceanu reface o „situaţie a lumei“ ce o conţine împreună cu poezia ei, o defineşte şi seamănă mai degrabă cu o mistică a scrisului decît cu o poetică a lui. Aici *Cîntarea Cîntărilor*, mitul androginului, Cetatea Inimii din mistica Teresei de Ávila se aşează peste punctele nodale ale piramidei ce te scoate (la Gellu Naum) din „maladia conştientului“.

Acesta însă nu e tonul de fond al poeziei Adelei Greceanu, ci doar o „punere în starea de scris“, o ramă mistică personală ce presupune toate cele şapte trepte ale iluminării (detaşarea, perseverenţa, umilitatea, liniştea, uniunea, logodna, căsătoria spirituală), unele neatinse, altele nedorite. Este însă o mistică lumească, o celebrare a împlinirii iubirii *de aici* împletită cu scrierea ei „totală“ şi, astfel, salvarea ei din lume.

Aproape de Gellu Naum, de poetica suprarealistă a apropierii de lucruri şi de combinaţiile surprinzătoare pe care ele le pot da sînt tactica şi strategia evitării „greşelilor“. Cum se greşeşte însă în poezie, altfel decît prozodic, prin neadecvare sau măsluire de sine? Cum se greşeşte în dragoste? În diferite feluri greu de precizat, în afara unei stări speciale care te avertizează de iminenţa căderii, în afara acelei „înţelegeri drept în inimă“, metodă ludică de căutare a adevărului, ca un şotron cu dale albe şi negre pe care poeta nu le evită (vrînd „totul“), dar pe care le calcă cu intensitate diferită: „Trupul cu fricile lui e fragil. E o armură spartă prin care poate pătrunde ce nu e iubire. Pe-acolo pătrund şi greşelile celuilalt. Şi, ca să ai iertarea deplină, trebuie să te ierţi în timp ce eu te iert. Atunci apare grădina în jurul gîndului nostru. Cîte iubiri sunt în noi cînd iubim! Şi cum trebuie să le facem una... Mi-e dor să-i cînt. Cu degetele de la mîna stîngă apăs cele patru colţuri de pe unghia mare a mîinii drepte. Aşa cînt. Îmi iau trupul în suflet“. O altă ieşire, o altă cale spre „înţelegerea drept în inimă“ (metodă şi scop în sine) este plonjonul în copilărie („Mi-ar plăcea să trăiesc în mintea unui copil etern“), redat prin secvenţe epic-umoristice intense şi grave: o peţire în zori, la piaţă, între o nevralgie şi o roşie, o chestiune de filozofia identităţii într-o alimentară comunistă („De ce nu sunt eu şi în altcineva“).

Greşelile grave, în poezie ca şi în dragoste, sînt, în cartea Adelei Greceanu: frica, tristeţea, căderea în „maleficul feminin“, nerăbdarea, lipsa de încredere (credinţă); lungul poem în cercuri concentrice din carte devine un complicat ritual de exorcizare a tuturor acestor rele de moarte: „Oricît ar suge din mine, tristeţii nu-i ajunge. Să mă vadă fără suflare şi n-ar fi satisfăcută. E frigidă. Muritoare fiind, rîvneşte la nemurire. Dacă nu dai cu ea de pămînt, îţi suge vlaga la nesfîrşit. E o curvă tristeţea. Am băut o băutură neagră ca s-o alungăm. Şi o prietenă a plătit-o cu bani ca să nu mai vină“. Simultan cu lustraţia, cu liniştirea, cu ţinerea în frîu a „femeii cu coarne“, se pregăteşte – în această *Cîntare a cîntărilor*, folosind mecanismele realului în aceeaşi măsură în care instituie irealitatea – o nuntă în cer („Aş vrea să ne iubim ca-ntre bărbaţi“), pregătită de o îndelungată simbioză, de o adevărată gastronomie onirică, în care materia se preschimbă, prin mecanisme neştiute, alchimice, în care nu se ştie cine dă şi cine primeşte, cine e alchimistul/artistul (iubitul mînuieşte instrumente ciudate sau îi face portretul) şi cine Golemul, cu ce seamănă „omul intact“ (şi, desigur, transparent) şi ce se naşte în urma ingurgitării repetate a iubitului de către o blîndă „femeie uriaşă“ flămîndă.

Fulgurantă ca metoda „înţelegerii drept în inimă“, parţială ca orice vedere univocă (întrucît „Între bărbat şi femeie este o diferenţă de jumătate de regn“), *Dragostea* cea cîntată cu chimvale primordiale, construită christic în marginea absolutului, pare a fi, în final, doar „un amor“. „Poeta de jazz“ e asistată la privegherea acestui amor (unic) de „Uriaşa cu poale simple“, alt personaj parcă naumian, dintr-un pasaj de o extraordinară plasticitate grotescă, amestec de necesitate ritualică şi absurd familial (ca la Cristian Popescu): „S-a aşezat un stol de lilieci pe dungile dintre noi. Nu le-au rupt, dar un pui mi-a intrat în gură şi-a început să-şi lepede respiraţia în mine. Nu puteam face nimic. Au venit prietenii şi nu ştiau ce să spună. Dar o persoană, relatîndu-i ce am păţit, a răspuns «Mda...», cu un dispreţ amestecat cu o milă de care îi era cam scîrbă. Şi a mai spus, fără legătură cu situaţia de altfel, «Nu prea te speteşti muncind». Aş fi vrut să-i răspund că eu niciodată nu muncesc, ci lucrez. O lucrare continuă. Că şi-n vis tot asta fac şi că obiectele pe care le construiesc şi care ei i se par puţine la număr, au în spatele lor o lucrare neîntreruptă. Dar nu i-am spus toate acestea pentru că liliacul din gura mea se umflase, nu-şi mai încăpea în piele, ţinea cu persoana. Poate îşi şi făceau semne de salut“.

Adela Greceanu „lucrează“ cu toate cărţile pe masă în acest volum de o maturitate poetică rară azi, care o izolează brusc de generaţia (voluntar uniformizată) căreia îi aparţine. Căci *Înţelegerea drept în inimă* este o dublă maieutică: a învăţării scrisului de sine (a autonomizării, a căutării vocii poetice profunde) şi a trăirii iubirii absolute. Dacă ultimei îi bate ceasul („Ceasul de la mîna lui arăta 11,37. Era o oră exactă. O oră care ştia ce avea de făcut... Jumătăţile adormite nu aveau contur, deşi păreau corpuri întregi“), prima este calea regală, drumul propriu. Poeta îşi ştie textul îmbibat pînă la aglutinare de un alt text, dar mai ştie că nu textele contează aici, ci felul în care te poţi găsi pe tine în înţelegerea neteoretică, nemijlocită şi firească a unui mare poet: „Între cuvintele acestui text e încă un scris, mai bine ştiutor, care îmbibă pagina cum îmbibă uleiul ţesătura. O taină lichidă. Scrisul ăsta, ca vitraliile, se vede cînd trece lumina“.

Sub semnul *poheziei* („opusul literaturii“) lui Gellu Naum, la adăpostul credinţei în hazardul obiectiv, în semnele subiective şi coincidenţele-corespondenţe („M-am uitat în trecere în vitrina unei librării şi am citit titlul «Fortresses of Faith»“), Adela Greceanu scrie o poezie aparent confesivă, de o forţă „firească“, o poezie a accentelor judicios distribuite, reconstituind o prozodie interioară profundă pe care în cele din urmă şi-a descoperit-o.

---

* volum în curs de apariţie la Editura Paralela 45.

▲

Dilema vă recomandă

● Harry Tavitian, *Old Balkan Rhapsody* (Pirate Records 001). Lasă-te purtat pe apele clapelor de un vrăjitor sonor. (Dan Stanciu)

● Dacă aveţi o zi proastă, există două soluţii: 1) vă uitaţi numai la clipuri ţopeşti, gen Costi Ioniţă („cîte lacrimi cristaliineee...“), copilu' Alin, Diler, Delia, Spicy (s-a spart ţeava cu Cannes în videoclipurile româneşti!), pe ideea că n-aveţi ce să mai stricaţi din ea, sau – 2) vă dregeţi cu două piese-clipuri care vă vor readuce buna-dispoziţie instantaneu: live-ul lui Bruce Springsteen, *Waitin' on a sunny day*, şi cover-ul (după... Beethoven!, compozitorul) *When / get you alone*, al lui Thicke. Se dau pe VH1. (Alex. Leo Şerban)

● *Lettre Internationale* (ediţia română – vara 2003). Abrupt, renunţînd la orice alte adjective privind densitatea – deja clasică – a revistei, vă sfătuiesc ca înainte de a citi memoriile lui Gabriel García Márquez şi articolul lui Adam Michnik despre Jan Kott, să începeţi cu pagina lui Cristian Teodorescu, intitulată „Un bine pentru literatura română“... O frumuseţe de gînd, rară în publicistica noastră actuală. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Reality-show-ul din luneta puştii

● ***Cabina telefonică / Phone Booth* (SUA, 2003), de Joel Schumacher.**

Joel Schumacher este cineastul care a dăruit omenirii experienţe precum *Batman Forever*, *Batman şi Robin* sau *8mm*, în urma cărora unii dintre noi am jurat că, în clipa în care vom afla că o nouă creaţie de Schumacher încearcă să pătrundă în oraşul nostru, vom suna imediat la serviciul de dezinfecţie-dezinsecţie-deratizare. Dar de data aceasta am două motive de a încălca jurămîntul, de a vă încuraja să vedeţi filmul sau măcar de a vă sfătui să nu le telefonaţi celor de la D.D.D. – în orice caz, nu dintr-o cabină publică. În primul rînd, toată comédia dementă a filmului se joacă în interiorul şi în jurul unei cabine telefonice – mai precis, cea situată la intersecţia dintre 8th Avenue şi 53rd Street din New York, cabină folosită de 300 de ori pe zi şi jefuită de 41 de ori în ultimele şase luni. (Aceste cifre, şi multe altele, ne sînt comunicate în prologul filmului, care ne mai şi plimbă din spaţiul cosmic pînă în interiorul unui telefon mobil; oare Scumacher nu face decît să-şi arate muşchii, sau îşi ia distanţă, ca să vadă mai bine cum stă treaba cu mijloacele de comunicare?) În al doilea rînd, filmul nu e rău deloc; e mic (vreo 80 de minute), nervos şi musculos. După cum a dovedit-o în *Cădere liberă*, cel mai bun film al său (cel în care Michael Douglas pleca la serviciu şi nimerea într-un ambuteiaj, unde îşi lăsa maşina şi minţile), Schumacher e atras de spectacolul unei metropole aflate în plină criză psihotică (şi ca regizor, are mijloacele necesare pentru a trata o astfel de criză: stilul său e ţipător, isteric, iar criza scoate la iveală ce e mai rău – adică mai bun – din el.) Secvenţa în care un poliţist (Forest Whitaker) încearcă să discute cu suspectul (Colin Farrell) care ocupă cabina telefonică, iar suspectul, prins în cabină şi în luneta puştii unui psihopat, primeşte instrucţiuni telefonice de la lunetist, să se intereseze de viaţa sexuală a poliţistului – prin concentraţia ei de nevroze, secvenţa aceea e demnă de *O după-amiază de cîine* (filmul lui Sidney Lumet, unul dintre cele mai mari filme despre New York).

Lunetistul (vocea lui Kiefer Sutherland) l-a ales ca victimă pe bărbatul din cabina telefonică pentru că acesta e un profesionist al relaţiilor publice – ceea ce, în termeni hollywoodieni, înseamnă „un ticălos“. (Ce s-ar face Hollywoodul dacă n-ar mai exista publicitari, jurnalişti şi oameni de televiziune? Pe cine ar mai lua de sus? Cui i-ar mai arăta obrazul? Ce i-ar mai da de mîncare lui Hannibal Lecter?) Ascuns într-una dintre clădirile din zonă, invizibil în spatele ferestrei, dar văzînd totul prin luneta sa, lunetistul îşi realizează propriul *reality-show*, băgînd rolul principal pe gîtul bărbatului din cabină, bazîndu-se pe două roluri feminine puternice (soţia eroului şi femeia pe care acesta încearcă să o vrăjească), pe ajutorul poliţiei, al mulţimii de gură-cască, al camerelor de luat vederi şi al puştii care poate să doboare pe oricine, de la un simplu figurant (asta ar creşte *rating*-ul emisiunii) la personajul principal (asta ca final glorios). E un psihopat jucăuş: cînd vine vorba de motivele sale, propune tot felul de scenarii (maică-sa nu l-a iubit, a eşuat în artă, a fost traumatizat în Vietnam etc.), pe care tot el le demolează. Singurul scenariu care-l interesează e unul de tip *Iartă-mă!*, în care victima îşi cere scuze în faţa lumii întregi, pentru că e un papiţoi agresiv şi nesincer, îmbrăcat într-un costum negru cu vişiniu. Lunetistul pare conştient de vulgaritatea acestui spectacol (din moment ce spune că „televiziunea scoate ce e mai rău din oameni“), dar, pe de altă parte, Schumacher şi scenaristul său, Larry Cohen, par să creadă că, indiferent dacă lucrăm în publicitate sau nu, nu ne-ar strica să îngenunchem din cînd în cînd în public şi să ne turnăm puţină cenuşă în cap. Precum ceasul de la mîna personajului principal, ideile filmului se remarcă mai curînd prin fiţe decît prin valoare, dar în orice caz sînt la zi (înainte de a-l lansa, producătorii au lăsat să treacă ceva timp, peste crimele – reale – ale lunetistului din Washington). În privinţa lui Colin Farrell (care a fost atît de bun în *Raport special*, unde îşi înfigea colţii în turul pantalonilor lui Tom Cruise şi nu mai dădea drumul), nu mai există dubii: cu puţin noroc va ajunge o mare vedetă. Iar Forest Whitaker, cu umorul şi tristeţea sa, înnobilează instantaneu orice film în care apare. Inutil de precizat, orice film de Joel Schumacher – chiar dacă, precum în cazul de faţă, e foarte bine făcut – are mare nevoie de puţină nobleţe.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Hawaii de la Marea Neagră

Toată lumea ştie că visul oricărui american din filme care se respectă este să ia banii (care or fi ei şi prin orice mijloace) şi să plece în Hawaii, unde, după ce este întîmpinat de două fete locale cu tradiţionalele ghirlande, sfîrşeşte pe şezlonguri, sub umbreluţe, la malul mării, cu paharele de cocktailuri – şi ele cu umbreluţe – în mînă pe malul oceanului. Pînă şi Tom şi Jerry fraternizau într-o asemenea situaţie. Clişeul acesta ni s-a împămîntenit ca cel al supremei distracţii „pe litoral". E drept, niciodată nu l-am asociat conştient sau explicit cu litoralul Mării Negre, unde, în general, nu puteai întîlni nici şezlonguri, nici umbreluţe şi nici cocktailuri aduse de chelneri îndatoritori. Idealul neaoş se asocia mai degrabă cu berea la pahar de plastic servită (cuvînt din vocabularul specializat al chelnerilor) în picioare, sau pe scaune de plastic la cîte o terasă un pic mai sus de malul mării. Sau, în cel mai bun caz, cu o masă de seară, cu mititei şi de astă dată un vin, la un restaurant cu ring de dans şi muzică uşoară sau populară, stil Dan Spătaru sau Gil Dobrică.

Anii '90 au început să aducă, însă, idealul american tot mai aproape de realităţile estivale româneşti. Mai întîi au apărut umbrelele, pe care ţi le puteai pur şi simplu cumpăra din bazar şi căra la plajă; şi, mai tîrziu, chiar închiria de pe plajă. Apoi, prin '99-2000 – şezlongurile de închiriat: prima dată le-am văzut la Mamaia şi mi s-au părut incredibile. Anul acesta, la Neptun, însă, surpriza a fost totală: imaginea hawaiiană virtuală a devenit tot mai reală şi mai completă. Plaja de la Neptun s-a privatizat, parţial, şi au apărut şezlonguri, umbreluţe, dar şi două noi chioşcuri cu băuturi şi gustări. Pînă aici, nimic nou. Stînd însă comod întinsă pe unul din deja amintitele şezlonguri, am văzut doi „beach boys" (băieţi musculoşi, foarte bronzaţi, îmbrăcaţi în culori tari sau în alb) alergînd ca nebunii pe plajă cu... tăvi în mînă. Pe tăvi se aflau căni şi pahare apetisante, din care se zărea frişca sau paiul – amîndouă semne incontestabile ale plăcerilor posibile. După ce i-am contactat pe respectivii băieţi rapizi, am avut deosebita onoare de a primi tava cu capucino şi suc de grapefruit cu pai la şezlong, cu tavă şi măsuţă, totul împreună cu ziarul, gratuit, al litoralului. Umbreluţele lipseau (probabil vor apărea în timp, odată cu concurenţa), dar amănuntele nu mai contează: îmi puteam îndeplini idealul hawaiian pe litoralul Mării Negre. Aşa că, zilnic, mi-am băut capuccino-ul pe şezlong, semi-întinsă, cu marea strict în faţă. Ba am învăţat să las şi bacşişul potrivit pentru serviciile „la botul calului".

Toate acestea au compensat pierderea distracţiilor mai populiste şi mai colorate despre care scriam anii trecuţi: vînzătorii ambulanţi cu coliere, banane, produse cosmetice. Într-o atmosferă civilizată, aceştia se pare că au fost interzişi. Fructele se găseau, acum, cu preţ la bucată, la cele două chioşcuri de pe plajă. Singurii ambulanţi, de astă dată discreţi, erau vînzătorii de ziare, cei de bilete la spectacole (dar fără a mai urla în megafoane) şi, leul cu care te puteai poza. Existau, în schimb, un punct de cruce roşie şi unul de jandarmi la îndemînă, precum şi două toalete curate, evident, pe bani, de care paznicii lor erau foarte mîndri. Totul într-o incredibilă atmosferă liniştită, cu puţini turişti (grosul, probabil, s-au dus în mult mediatizata Mamaie şi cei mai cu bani în ţările mai calde). Patronul însuşi al părţii private din plajă a fost de acord să dea muzica mai încet şi a mărturisit că, de fapt, el e iubitor de simfonică. Aşteptăm cu interes anul viitor, cu umbreluţe şi cocktailuri în acorduri de Mozart. ▲

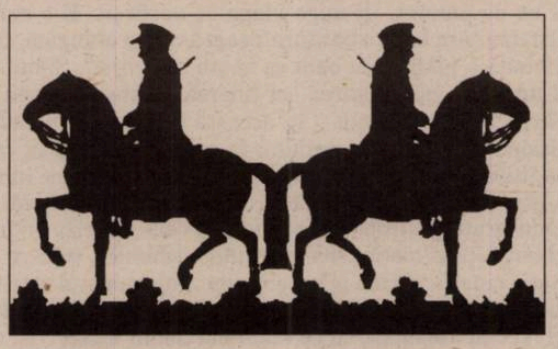

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

De ce şi cum veştile bune – ca şi belelele – curg

Văd la un telejurnal de noapte cum cîrduri şi roiuri de balene coboară spre apele calde ecuatoriale pentru a-şi găsi acolo perechea, la ora anuală a rutului cetaceu; mă bucur şi mă întreb care e masculinul de la balenă.

O mătuşă, de aproape un veac în funcţiune, mă cheamă la telefon de pe un ţîrm al Mediteranei să-mi spună că după comoţia aceea din iarnă „multe litere i-au plecat de acasă, dar speră că se vor întoarce, deşi ea se descurcă şi fără ele".

Azi dimineaţă, după două săptămîni de reparaţii în centrală, apa caldă a revenit la baie şi bucătărie.

Un domn prieten necunoscut din Bacău îmi trimite, într-un plic bine căptuşit, cîteva CD-uri, dintre care unul – o înregistrare din '57 – cu Count Basie şi Oscar Peterson mă face să mă gîndesc la ideea lui Richter: idealul pianistic este extremul pianissimo.

Redactorul meu şef, proaspăt întors de la Viena, îi comunică unuia cîteva detalii ale vieţii în „Occidentul apropiat"; îmi place expresia şi, ca un făcut, din Orientul Apropiat mă sună cel mai straniu posesor, pe plan mondial, de limbă română, Otto Stark, cel care stă lîngă Tel Aviv şi îi traduce de ani de zile, în eminesciană, pe Omar Khayyam şi Rumi; Otto – în a 4-a primară, cîndva, ne povestea în recreaţie romane poliţiste – îmi zice că are 10 boli, dar vrea să ştie precis dacă am citit ultima lui traducere din Rumi, apărută la Bucureşti în colecţia Biblioteca Islamică, fiindcă acum lucrează la un alt mare persan; îl asigur nu numai că am citit acele „Meditaţii şi parabole" şi le-am recomandat la noi, în *Dilema,* dar nu pot să-i ascund că ele nu vor modifica, nici la Bucureşti, situaţia internaţională; mă simt bine, ca ori de cîte ori spun cuiva adevărul.

La prînz, vine la redacţie dragul meu Manolo T., fotograful *Cinema*-ului de altădată, rămas cîndva afară, în Beverly Hills, şi îmi cere să-mi aduc aminte ce i-am spus atunci, în '81, cînd m-a luat deoparte să mă anunţe că pleacă; ezit o secundă, văd locul, blocul, camera – Manolo nu are răbdare: „Mi-ai spus că «te bag în m..., dacă te întorci!», ai uitat?".

Seara termin ultimul Kundera, „Ignoranţa", de o frumuseţe uşor obosită, dar capabilă să formuleze o boală nouă printre cehii vest-europeni întorşi la Praga: a suferi dintr-o „insuficienţă a nostalgiei".

Noaptea, într-un film vechi, de prin '69, care-mi dă scurta impresie că filmele americane erau mai inteligente pe vremea aceea, Dustin Hoffman, tinerel idealist, îi spune Miei Farrow punîndu-i la picup un oratoriu de Haendel: „Foarte practic Haendel... Perfect curat."

Şi mai tîrziu în noapte, un dîrz auschwitzian mă sună ca să mă roage să-i comunic Ralucăi Ion că ceeea ce a scris ea în *Dilema* pe tema aceea – ce-a fost bine cînd era rău – „face cît o mie de articole teoretice".

Mă întorc, după aceea, la articolul unui scriitor francez din zilele noastre care susţine că toată problema lui este să găsească tonul just între „miorlăiala contemporană şi cinismul ancestral"; nu mă culc pînă nu transcriu această idee bine-făcătoare a lui Nabokov, citată într-o cronică a lui Gorzo: „...cantitatea incalculabilă de tandreţe care există pe lume, soarta acestei tandreţi, care este fie strivită, fie irosită, fie transformată în nebunie"; subliniez cu voluptate adjectivul „incalculabilă" şi îi adaug un semn de exclamaţie urmat de un semn de întrebare.

Apoi îmi fac patul, dezbrac T-shirt-ul meu preferat – „copyright Ion Barbu's Cartoon Industries" –, un tricou pe spatele căruia scrie ca la fotbalişti: Fellini 8 1/2 – şi, înainte de a adormi, minute întregi îmi joacă în faţa ochilor definiţia lui Arghezi de la 1 orizontal care mă chinuie de două zile: „E politic să te inspiri din ea cu entuziasm, dar să te fereşti din răsputeri." În 10 litere. E dintr-un careu de cuvinte încrucişate şi potrivite pe la 1933-1934 pe care Ioana Pârvulescu mi l-a trimis xeroxat, conform promisiunii, după ce i-am citit „Bucureştiul interbelic", unde avusese inspiraţia să se refere şi la geniul lui Arghezi în rebusism, cu totul ignorat de specialiştii în creaţia lui. Era, şi acolo, întru totul formidabil. De două zile mă înverşunez să-i dezleg acest careu, nu am izbutit decît partea inferioară, definiţiile sînt desfrînate în jocul lor între Sfinx şi Oul lui Columb, întorcîndu-mă brutal la starea de adolescenţă din secolul trecut cînd puteam pierde ore întregi pentru „Fată în casă sub drapel" în 9 litere (Ordonanţă!). Adorm astfel torturat – îmi zic că şi asta e bine.

...Prea bine? Nu-i prea mult? Nu-s prea multe veşti bune pentru o singură zi? Şi de ce n-ar fi? Sînt posesorul, în ultimele 72 de ore, a 3 veşti foarte proaste, într-atît de proaste că nu le pot pune pe hîrtie. Trebuie să le opun rezistenţă. Dacă nu eu – atunci ea, vieaţa, viţica, viţeluşa asta de viaţă. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mama lui Gherase

Mîna lui Gherase Anton e moale şi umedă. I-am cerut adresa de acasă. Noaptea în Grecii de Grădiştea. Ultima casă din sat era a Gheorghiţăi, mama plînsă a lui Anton. Gardul era degeaba, casa stătea într-o lumînare gata să se stingă. Uşa, din linoleum şi carton. „Am mers cu el la Bălăceanca să-l internez, dar o zis că îi trebuie cuponul de pensie. A stat să ia talonul. Trebuia mers să ia de la spital adeverinţă că el a fost operat la intersticole, de TBC, a avut TBC pe os, a avut apă la plămîni, peritonită pe maţe şi eu mi-am dat viaţa ca să se facă bine, i-am luat la cîţi bani aveam răţoi, să facă pipi, că nu dădea răţoi de la spital. Şi să aducă adeverinţă că nu este contagioasă boala. Şi a zis că se duce singur, şi s-a pus pe capul lui sor-sa că vreau să-i iau casa şi să-l bag între nebuni. Şi el n-a mai vrut să meargă la spital. Era ceva la el, spărgea, vindea butoaie, oi, maşina de spălat pe bani puţini, pe nimic. Şi poliţia a ştiut şi toţi au ştiut, dar au zis că să nu se interneze. A luat-o pe urma lu' soră-sa, că dacă se ducea la spital nu se întîmpla. I s-a tulburat mintea de la femeia lui, că şi aia i-a făcut copil, uite, ăsta micu', Alexandru Florinel, e de şase anişori, şi pleca. Uite, din ce pot, mănînc o ceapă, dar mă duc la el, la puşcărie. Uite, luni a zis să-i duc şi lui un kil de zahăr, un kil de ulei, două margarine

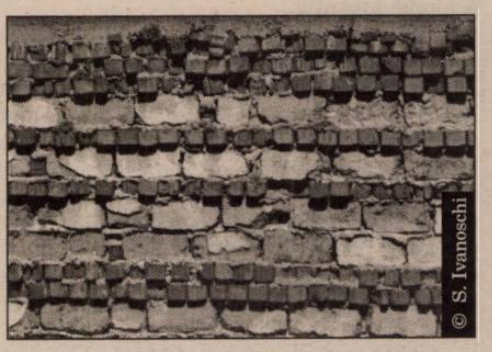

şi n-am pe ce, ţigări... am un milion două sute de lei şi nu ştiu din ce să-i duc. Sînt terminată, dar mă ţine cît mă ţine Dumnezeu. N-am mîncat de aseară. Am alergat în pădure după urzici, dar uite că n-am avut usturoi să le fac. Uite, şi cu ăsta micu' nu e bine, că l-a găsit cu polipi, dar nu poate să-l opereze, că e cu inima, micuţu'. Şi l-a trimis acasă de la grădiniţă. Dar nu prea are grijă de copii la grădiniţă, se duce la cafele. Dar l-au trimis acasă. Şi vrea să-l ţin, dar ce, eu am un ness să dau la femeile astea? Dacă nu era copilul, eram moartă. Nu prea vorbeşte, ce să-i fac eu, că a fost şi el şocat de la omorul ăla, de acum trei ani. Uite, satul nu se fereşte de noi, dar se gîndeşte că poate-poate şi noi om face dacă a făcut el. Puţin-puţin. Nevastă-sa l-a părăsit şi a găsit-o pe asta, pe care a omorît-o la vreo cinci luni de cînd stătea cu ea. Mama la copil pleca pe cîmpuri, zicea că nu are nici sîn să dea la ăsta micu'. Uite, Gherase în ziua aia a băut cu nişte veri de-ai noştri şi a venit şi a omorît-o. Că i-or fi pus ăia ceva în cafea, că i-ar fi adus ăia cafeaua gata făcută. Dar cînd a fost la reconstituire, aia de la bar a zis: n-a băut la mine, nu, n-a băut la mine. A zis el la mine că să-i dau ţigări, de unde mamă că m-am îndatorat rău de tot, dar eu o văd pe aia în foc şi zic: poate o avea zile, mă duc, şi m-am dus la poliţie şi am spus, Dumnezeu să mă ierte. Poate am făcut rău că am pîrît, dar dacă am dat de ea în foc ce să fac, parcă era copila mea. El mă aştepta cu ţigările. Mă doare sufletul. Dar tot mă duc la el, Doamne, de aş trăi să-l mai văd uite aici în bătătură. Are 11 anişori." ▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Makovecz

Chiar lîngă Moskvater, care e la două staţii de autobuz de cetate, chiar în nord-vest, la poalele acesteia, este un ansamblu în maniera lui Imre Makovecz, părintele arhitecturii „organice“ ungureşti. Piatră, lemn, ev mediu, umbre profunde de gotic vernacular revizitat din perspectivă postmodernă: forme contorsionate şi masivitate. Mucaliţi, îl numeam „Fred Flinstone House“ şi ne imaginam ce va fi fiind să însemne locuirea în astfel de peşteră întoarsă pe dos, ca mănuşa.

Mi-l amintesc pe Makovecz de cînd a conferenţiat în sala Amfiteatru a Hotelului Intercontinental din Bucureşti la o conferinţă a UAR, la începutul anilor '90. Cu cizme, chimir, mustaţă întoarsă, ne-a anunţat că ei au stîrpit comunismul, după care ne-a arătat o parte din lucrările sale, pe care de altfel le ştiam de la Venezia unde, în 1991, pavilionul unguresc a prezentat doar această arhitectură organică (cu un catalog excepţional, pe care încă îl păstrez). Ce e „organic“ în această arhitectură, mai ales dacă este să o compar cu aceea de la schimbarea de secol cealaltă? Materialele naturale, cît şi cum se pot ele folosi astăzi – între timp, în ultimii douăzeci de ani, a devenit o practică generalizată, mai puţin punerea în operă aproape *as found* maghiară – şi, poate, o revizitare a *national-romanticism*-ului care are în Ungaria opere remarcabile, precum Muzeul de Arte Aplicate 1896 (Lechner).

Altfel, este o distopie, care încearcă să recupereze o „maghiaritate“ mitică, un ev mediu cu biserici „păgîne“, ambigue în sacralitatea lor imprecis creştină, cu „idoli“ şi semne astrale ale unui sentiment sacru cosmic, rural-folcloric. Adus în arhitectura urbană şi mai ales în astfel de *block*-uri relativ înalte, organicismul îşi pierde supleţea pe care Makovecz o are în bisericile sale dintîi şi inventează fortăreţe. I se mai reproşează autorului şi şcolii sale, care s-au rupt cu totul de *establishment*-ul profesional maghiar, fondîndu-şi propria şcoală delocalizată, pelerină şi propria uniune care îl venerează pe Kos Karoly, o anumită atitudine politică pe care asocierea cu prim-ministrul de la începutul deceniului trecut o defineşte. Cu alte cuvinte, organicismul nu este numaidecît o atitudine *back to basics*, ci una cu un deliberat program politic de dreapta radicală, iar întoarcerea la origini, politic-culturală cum se află (căci nu există o alta), nu poate să camufleze, la finele mileniului şi începutul cestuialt, teme cît se poate de contemporane ale spaţiului public maghiar.

De fapt, nu am fost convins încă, deşi mi-aş dori, nici după vizitarea unor lucrări ale lui Makovecz şi ale şcolii sale, că fractura dintre rural/vernacular şi urban/cult este traversată deocamdată şi pe altundeva decît pe puntea pitorescului şi a nostalgiei – după vîrsta de aur medievală plînsă şi de Eminescu. Ecouri însă ale acestui organicism răzbat însă pînă la noi, unde Şerban Sturdza bunăoară, dar şi alţi concitadini de-ai d-sale (Radu Mihăilescu şi cuplul Gaivoronski-Andreescu sînt, probabil, cele mai strălucite exemple de acolo, deşi ultimii doi s-au îndreptat în ultimii ani către un alt tip de radicalism, mai conceptual şi mai puţin localizat) pot fi în unele din lucrările lor „recuperaţi“ în această paradigmă nostalgic-postmodernă, oarecum regionalist-critică în sensul termenului lui Frampton. În ceea ce-i priveşte pe românii citaţi mai sus – şi nu sînt singurii, bucureştenii vin şi ei din urmă, nostalgia lor este mai degrabă locală decît pan-regională şi pare lipsită (o spun apreciativ) de vîna oarecum sumbră, violentă a multora din lucrările monumentale – mai ales dintre cele urbane – ale colegilor unguri.

Întîmplarea face ca, întors la Bucureşti de Paşti, să dau aici peste o expoziţie a Asociaţiei Karoly Kos pe care o conduce şi tutelează patriarhal Makovecz. Nu mi-am schimbat nici admiraţia, nici criticile.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Copile scoase la mezat

Le vezi la emisiunile de duminică dimineaţa cîntînd pe o scenă improvizată în studiourile televiziunilor, printre baloane, clowni sau marionete. Vocea nu este punctul lor forte, dar părinţii au vrut cu orice preţ să le facă vedete şi le-au adus sub lumina reflectoarelor (la emisiunile cu copii şi pentru copii). Şi cum poţi să faci o vedetă? Foarte simplu: fardîndu-ţi odrasla violent şi îmbrăcîndu-o provocator. Prin urmare, aceasta trebuie să aibă neapărat rochia cu sclipici crăpată pînă foarte sus, încît să i se vadă, din profil, şnurul de la bikini, sau nişte pantaloni scurţi mulaţi pe poponeţ, ca ai lui Kylie Minogue, sau o fustiţă mini neagră asortată cu ciorapii-plasă, negri şi ei. Desigur, decolteul trebuie să fie generos. Nu contează că dincolo de el este un piept ca o scîndură şi că odorul îşi pune sutienul costumului de baie, pe plajă, de foarte puţin timp – sutien care, oricum, nu are ce să acopere. Nu contează că fetiţa mamii se înnebuneşte să pieptene păpuşile şi că are pătucul plin de ursuleţi. Nu contează că serialul ei preferat e *Prinţesa Sissi*, de pe Fox Kids. Pe scenă, ea trebuie să transmită bărbaţilor care o văd mesaje clare, de tipul „Ia-mă-n braţe şi aibă-mă!“. Versurile cîntecelor pe care le interpretează (hiturile momentului) spun şi ele acelaşi lucru: „Ştiu că mă doreşti!“, „Vrei să mă ai!“ etc. Pentru succesul viitor în afaceri, părinţii fac în aşa fel ca fructul dragostei lor, crud şi nedezvoltat, peste care nu au trecut nici măcar zece primăveri, să se vîndă ca unul pîrguit, numai bun de cules. Miza este mare: dacă se leagă ceva, pot (aşa cum au făcut cei care au reuşit – părinţii fetiţelor de la Andre, Bambi, Indigo, Candy ş.a.) să renunţe la slujbele lor şi să trăiască liniştiţi pe spinările plăpînde ale odraslelor.

© S. Ivanoschi

Sîmbăta trecută, am văzut, pe VH1, documentarul „Rise & Rise of Christina Aguilera“, unde au dat mai multe secvenţe cu micuţa „genie on the bottle“, la nici zece ani, cîntînd pe scenă. Era îmbrăcată absolut decent, ca orice fetiţă normală: rochiţă pînă la genunchi, şosete albe, părul prins în două codiţe. Nimic provocator, *sex-appeal* zero. Asta poate pentru că avea altceva de oferit. Vocea ei te lăsa, pur şi simplu, cu gura căscată: o voce plină, matură, stăpînită perfect. Christina Aguilera cînta, încă de la vîrsta aceea, ca o interpretă profesionistă. În plus, se mişca excelent, era o adevărată prezenţă pe scenă. Unii spun: „În show-biz-ul *lor*, totul e numai imagine şi nimic altceva“. E adevărat, e foarte multă imagine, lucrată din greu de specialişti, dar, în cazurile de real succes, aceasta mai e dublată şi de un talent autentic. Dacă ne uităm la videoclipurile Christinei Aguilera („Dirrty“, „Beautiful“ sau mai ales „Fighter“ – remarcabile, de-a dreptul!; de fiecare dată o altă stilistică şi, în plus, de fiecare dată o stilistică şocantă) şi le comparăm cu apariţiile de acum ale fostelor copile-minune de la noi, constatăm că nici măcar la capitolul „imagine construită de specialişti“ nu stăm prea bine.

▲

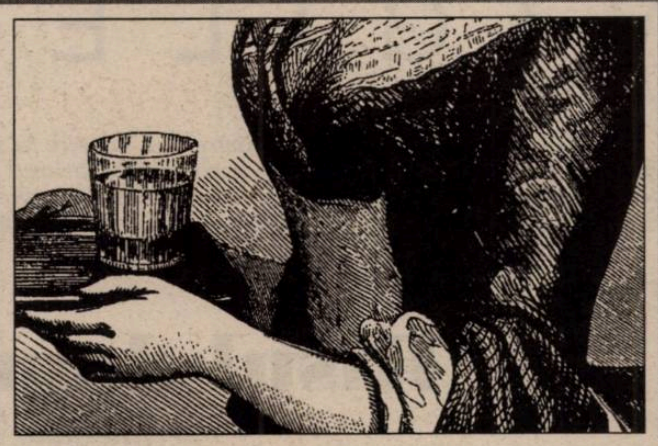

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Oameni şi şoareci

Recunosc, nu ştiu care este etimologia Partidului Popular European, entitatea continentală ce reuneşte în UE partidele de dreapta. Mi se pare că există acolo o contradicţie, explicabilă probabil doar prin raţiuni istorice, dar asta nu contează. Precedentul fiind creat la Strasbourg, urmează logic că el va fi preluat şi pe malurile betonate ale Dîmboviţei inferioare. A apărut şi la noi o formaţiune politică ce îşi asumă termenul de „popular“ – Acţiunea Populară. Partidul d-lui Constantinescu se revendică de la doctrina dreptei (în măsura în care dreapta şi stînga mai au vreun sens în lumea românească de azi, căci naţionalismul cu diazepam şi social-democraţia 4x4 au lucrat cu abilitate la încurcarea noţiunilor). Stînd strîmb şi judecînd rectiliniu, ce-ar putea fi popular într-un program de dreapta, dacă tot s-au făcut (oarecum) declaraţiile de principiu? Mi-e teamă că, în România anului 2003, nu mare brînză! Dreapta generică, republicanii, conservatorii, *ejusdem farinae*, sînt populari (pe-acolo pe unde există) doar într-un anume mediu, foarte bine precizat – în clasa de mijloc, o comunitate care se evidenţiază în România printr-o igienică absenţă. Asta dacă nu punem la socoteală micii patroni care păcălesc fiscul, intelectualii care trag targa pe uscat şi proprietarii de castele cu turnuleţe, că de restul a avut grijă guvernul.

Acţiunea Populară vrea să profeseze ideile dreaptei, contează pe popularitate, dar n-are mediul în care ideile sale ar putea rezona electoral. E un gest la fel de temerar ca acrobaţiile trupei Moşoianu. Ca orice partid nou, şi AP vine cu invenţii care nu sînt posibile decît în ţările unde politica e atributul şamanilor. Nu alergăm după voturi, dar vrem să fim o forţă semnificativă în parlament, alegerile liderilor se vor face negreşit doar de jos în sus, liderul partidului nu va candida la preşedinţie, dar, de, dacă echipa i-o va cere, se va sacrifica etc. Punem pariu că echipa chiar asta îi va cere? Dar e ceva nou aici? Un lucru normal e prezentat ca un sacrificiu tricolor, sperînd că gaura trece neobservată. Am văzut de prea multe ori această scenetă stîngace ca să nu am simptomul turmentării cetăţeneşti.

În fine, dacă dl Constantinescu nu a vrut să renunţe la politică (aşa cum susţine acum), de ce şi-a publicat voluminoasele (şi veninoasele) memorii, gest care în toată lumea democratică se face la vîrsta pensiei şi a retragerii definitive? Am putea spune că, hai, treacă de la noi, aşa sînt intelectualii – şovăielnici. Din păcate, în politică (la fel ca în geologie) astfel de falii dovedesc existenţa unor periculoase mişcări subterane.

Mă simt ca şoarecele din bancul de pe vremuri. Cineva fabricase un dispozitiv care avea, într-o parte, o bucată de brînză şi, în cealaltă, una de şuncă. Şoarecele se uita la stînga, apoi la dreapta, nu se putea hotărî ce-l tentează mai tare, dilema îl extenua în aşa hal încît cădea ca un stejar sau, mă rog, ca un puiet de stejar, după care putea fi cules cu o pensetă şi aruncat la ghenă. Invenţia nu a avut viaţă lungă, un alt inventator a pus la punct o cursă care nu avea nici şuncă, nici brînză, ci doar o lamă de ras. Şoarecele se tot uită, ba în stînga, ba în dreapta, constatînd că nu găseşte nici una, nici alta şi, din nebăgare de seamă, îşi tăia beregata. Ca în orice economie de piaţă, a învins instalaţia ce făcea economie de materii prime, şunca şi brînza urmînd a fi valorificate prin reţeaua de economate.

Altfel zis, pe de o parte mă bucură faptul că încă mai există oameni care vor să atace democratic partidul-stat care a împînzit ţara cu relaţii de interese, ascunse neglijent sub panglicile imaginii naţionale şi ale eficienţei politice. Pe de alta, mă întristează precaritatea acestor tentative (includ şi fantomaticul URR) care nu par să folosească nimic din experienţa ultimilor ani. Îi studiez pe unii, îi studiez pe alţii, nu văd şunca, nu văd brînza. Beau un pahar cu apă de la robinet şi extrag lama cu grijă. Poate-o fi bună vreodată la ceva.

▲

VIGILENŢA LA BLOC

Cotele tot mai ridicate la întreţinere dau naştere la situaţii dramatice şi ordonanţe guvernamentale tot mai paradoxale. Fie iarnă sau vară, rău-platnici la întreţinere vor fi întotdeauna, din varii motive, primul pe listă rămînînd, totuşi, sărăcia (sau, mai complicat, spun, inadvertenţa dintre venituri şi cheltuieli). Intruziunea, cu voie de la stăpînire, a administratorilor în spaţiul privat al locatarilor nu cred că va rezolva problema datoriilor la întreţinere. Îi va încuraja cu siguranţă, însă, pe vecinii băgăreţi, mereu preocupaţi de capra vecinului. ***(I. P.)***

Claudiu BĂLAN

Rîsul domnului T.

– întreţineriada de iarnă –

Domnul T., inspector la una din primăriile de sector din Bucureşti, se uită într-o seară la ştiri, ca toţi inspectorii, şi află că guvernul intenţionează să-i facă pe datornici să-şi plătească facturile la întreţinere – pe unii să-i ajute, pe alţii să-i oblige să dea banii, pe alţii să-i forţeze să facă împrumut la bancă – şi îl pufneşte rîsul. *(„Cum, dom'le, să facă oamenii împrumut? Din ce să-şi achite, dom'le, rata dacă ei nu au să plătească o amărîtă de întreţinere? Şi cu banca nu te joci.")*

A doua zi, domnul T. s-a dus, ca de obicei, la serviciu, unde a descoperit că este unul din cei desemnaţi să facă aşa-zisele „anchete sociale" menite să centralizeze situaţia restanţierilor, deşi ocupaţia sa în cadrul primăriei este cu totul alta. Aşa că a luat foile tipărite şi... a început din nou să rîdă: formularele care se numeau „anchete sociale" nu doreau să cunoască decît patru informaţii (cîţi oameni locuiesc în apartament, ce venituri au fiecare dintre ei – conta şi alocaţia de stat pentru copii – ce datorii au la întreţinere şi de cînd). *(Bă, nene, o anchetă socială e o anchetă socială, nu trei date).* E drept, exită şi o linie pentru observaţii, dar li s-a explicat că acolo trebuie completat doar dacă restanţierul a fost dat în judecată de către asociaţie. Însă pe nimeni nu interesează situaţiile speciale ori motivaţia sau istoricul apariţiei restanţei – lucruri care, din punctul de vedere al domnului T., erau mult mai importante într-o ANCHETĂ SOCIALĂ. *(Păi, zi şi mie ce să facă femeia aia lu' care fii-sa a făcut operaţie de apendicită, reţine doar de apendicită, şi a dat pe doctori trei salarii pentru trei zile de spital?)*

Prin urmare domnul T. a purces la ÎNTREŢINERIADA... imediat... căci trebuia să termine în cinci zile *(Numai în România se poate face protecţie socială la scară naţională într-o săptămînă!)*... şi erau 23 de blocuri.

Primul pas, identificarea administratorilor, a durat două zile jumătate, deşi începuse bine. La primul bloc la care s-a dus a avut norocul ca primul om pe care l-a întîlnit în faţă să fie chiar administratorul, dar după aceea... la unele blocuri nu era nimeni prin jur, la interfoane nu răspundeau, iar unii habar nu aveau. Dar după cîteva ore a prins *şpilu'*: întreba numai persoane în vîrstă, care, chiar dacă nu ştiau exact unde locuieşte administratorul, tot ştiau să-i spună pe cine să întrebe. Dar era iarnă şi babele de la scară erau acum în spatele perdelelor. Şi-aşa domnii administratori s-au trezit în mînă cu o hîrtie pe care trebuiau să o completeze... în 48 de ore, scria acolo.

Majoritatea administratorilor au fost foarte fericiţi că o să le vină, în sfîrşit, cineva de hac nesimţiţilor care mănîncă şuncă dar nu plătesc întreţinerea, însă au fost şi excepţii. Unii încercau să-i explice domnului inspector că familia cutare sau familia cutare a păţit nu ştiu ce, că vai de capul lor, că dacă le ia şi casa ce-o să facă sărmanii copilaşi. Alţii nu voiau să coopereze că legitimaţia domnului inspector e falsă şi că vor să ia date de la ei ca să-i jefuiască pe locatari. *(Auzi, mă, tocmai pe sărăc.)* Însă domnul T. nu avea timp să asculte, formularul nu cerea decît cîteva date, pe care nici un fel de poveste nu putea să le schimbe, iar cea mai mare supărare a lui era că a fost tot timpul pus în situaţia penibilă de a nu putea răspunde la întrebări – şi ce-o să se întîmple cu oamenii ăştia, şi cînd se vor lua aceste măsuri, şi de ce nu fac altfel – pentru că, deşi fusese la un fel de instructaj, n-a fost nimeni în stare să explice ce, de ce şi cum se va desfăşura exact Întreţineriada. *(Poate pentru că nici ăia care au dat ordonanţă de urgenţă nu ştiau).*

Mersul la fiecare în parte dintre restanţieri a fost mult mai uşor. Surprinzător, n-a sărit nimeni la bătaie, nu l-a dat nimeni afară, aşa cum se aştepta *(Oameni săraci, mă!).* Aproape toţi se simţeau vinovaţi că nu au plătit şi toţi încercau să-şi explice de ce domnul T. îi ascultă şi le dă dreptate şi le spune că şi el e doar un simplu funcţionar şi că nu ştie exact cum se va proceda şi se bucură cînd veniturile însumate ale familiei erau la nivelul în care reprezentau caz social şi trebuiau ajutaţi. *(Măi, unii trăiau dintr-o pensie de boală de 800.000 lei, nu mai primeau nici ajutor de şomaj şi mai aveau şi un copil bolnav, dar care nu se încadra în nici-un grad de handicap).*

După cîteva zile, domnul T. s-a uitat din nou la ştiri şi, din nou, a rîs: guvernul abrogase ordonanţa de urgenţă dată cu o săptămînă înainte. De ce? *(Măi, pe lista mea erau 80 de restanţieri; din ăştia, 78 se încadrau în categoria în care trebuiau să primească ajutor financiar. Lor li s-a părut că oamenii au bani şi nu vor să plătească!)*

Domnul T. muncise degeaba.

▲

© S. Ivanoschi

Stela GIURGEANU

Mia casa, sua casa

Înarmat cu ochelari cu lentile duble, cu un scaun micuţ, de scînduri verzi (la atîtea ore de veghe, un asemenea scăunaş este absolut indispensabil) şi proptit cu străşnicie de vizor, ochiul vigilentei tanti Flori de la parter, soţia administratorului, ştie Legea. Adică, dacă bărbatu-său este moale, şi la o adică *este* moale, ea îşi cunoaşte drepturile ei de locatar şi în ruptul capului nu mai vrea să plătească apa cu care vecinii îşi spală toate rubedeniile sau cunoscuţii care îi tocesc constant, fără pic de ruşine, pragul blocului.

Şi, ca să nu mai zică de elevii profesoarei de la doi, tanti Flori începe să îşi verse năduful. Toată ziua vrei nu vrei, îi ţîrîie interfonul. Nici măcar ea nu mai face faţă numărului de puradei care se tot fîţîie pe la meditaţii. De exemplu, lunea. Păi, luni vine ăla roşcatul cu mamă-sa, apoi pe la patru, studentul cu bube pe faţă, apoi seara, de la şapte, fata cu ochelari. Marţi, încă de la opt, o trezesc toacele sclifositei de zici că-i girafă, aia de o lasă tată-său din merţan drept în faţa blocului, de unde o şi ia două ore mai tîrziu. De abia pe seară vin gemenii. Miercuri e mai linişte, apare doar bubosul, joi de abia vin, din nou, sclifosita şi gemenii. Dar vineri, vineri e o nenorocire. Pe lîngă bubos, sclifosită şi fata cu ochelari (aia de vine luni la şapte), apare în scenă, după nouă seara, un domn înalt, cam pe la 40 de ani, brunet, tip bine de altfel, dar care, ţineţi-vă bine, nu mai pleacă pînă dimineaţa... ăstuia îi dă meditaţii la seral, mama ei de intelectuală. (Aici se opreşte pentru o gură de aer şi o confesiune şi îmi împărtăşeşte într-un oftat de obidă cum tare şi-ar mai dori ea să fie o muscă, să intre la ei în casă şi să vadă cu ochii, acolo, de pe un perete, unde ar sta dacă ar fi muscă, ce fac nenorociţii ăia că, să ştie şi domniile voastre, uneori domnul cu păr ca pana corbului stă şi un week-end întreg). Dar nu numai doamna profesoară cu meditaţi şi amant strică.

Nici cu cei de deasupra, tanti Flori nu se ruşinează. Păi, cînd se apucă, doamnă dragă, de raşchetat parchetul în toiul nopţii, nici nu mai ştii dacă eşti pe şantier sau într-o casă de oameni normali. La fel se întîmplă şi cu vecinii de palier. Vin la ei tot felul de ciudaţi, pe cuvîntul ei de tanti Flori. Odată a sunat la uşa lor un negru. Din ăla de ţi-e frică să te uiţi la el chiar şi de după vizor. A venit pe seară, nici ea nu mai ştie cît era ceasul, dar de plecat a plecat a doua zi dimineaţa, pe la cinci, cu un rucsac enorm. Lucru suspect, mai ales că au copil mic, păi aici vecinii ar trebui reclamaţi direct la Protecţia Copilului. Dar cîte nu se întîmplă în blocul vechi, de patru etaje din Crîngaşi! La o adică, de cînd cu scandalul cu parcatul maşinii, a început să-l bănuiască de lucruri necurate şi pe studentul de stă cu chirie la patru. De droguri, de ce, Doamne iartă-mă, să-l bănuiască? Păi, ce student este ăsta care nu stă la cămin, dar îşi permite maşină străină?

Pînă acum nu a putut face nimic, dar de acum încolo, de cînd ştie că are legea de partea ei, de acum să te ţii disciplină. Că aici sîntem la bloc, nu în junglă şi nu trăieşte fiecare după capul lui. O să ajungă să le pară rău că şi-au bătut joc de ea, o să aibă ea grijă să fie din nou linişte în imobil. Tare e bună legea asta, dar, ca orice lucru bun, ordonanţa are o hibă, iar tanti Flori, o tristeţe. *„Preavizul ăsta nu vi se pare, domnişoară, cam prea lung?"*

Neştiind încă ce-i paşte, doi tineri, vecini ai vigilentului ochi, stăteau pe înserate pe băncuţa din faţa blocului vechi, de Crîngaşi, fumînd inconştienţi de pericolul la care se expun. Ce ştiau ei despre ordonanţa 400/2003 a Guvernului? Nu ştiau nimic, dar absolut nimic. Habar n-aveau ei că proprietarii vor fi obligaţi de lege şi administrator să întocmească cereri în care să declare pe cine şi de ce primesc în casă. Dacă respectivul intrus în viaţa ermetică a imobilului stă temporar (şi cît de temporar) sau dacă doar prestează „activităţi gospodăreşti". Persoanele nedeclarate, după cum glăsuieşte însăşi litera de lege, pot fi *„constatate vizual sau la sesizarea altor persoane"* şi trecute la întreţinere (cu alte cuvinte, dacă te pui rău cu vizorul vecinului, iar vizitele persoanelor nedeclarate ating 15 zile pe lună, eşti bun de cinste).

Cei doi tineri în blugi încă mai rîdeau, redactînd tot felul de cereri înspre administrator, fapt ce m-a provocat să arunc în joc „la pièce de résistance". Ordonanţa prevede de asemenea dreptul de percheziţie al administratorului. Nu ştiau că acesta poate să îţi intre în casă cu un preaviz de 15 zile şi, cu toată vigoarea legală, să inspecteze, după caz, eventualele nereguli sau simplele şi morbidele curiozităţi umane.

Restul a fost tăcere. Cel puţin pentru cîteva minute de stupoare, de schimbat de fizionomii şi de făcut cruci. *Adică*, începu unul să îngaime, mormăind uşor pe lîngă ţigară, *de acum pot să-i spun soacră-mii că ar trebui să o mai rărească cu vizitele, că nu am bani să o trec la întreţinere?*

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Proşti, dar mulţi

Scrisoarea de mai jos e de o banalitate înfiorătoare. Subliniez, înfiorătoare. Dar, cu toate acestea, printre rîndurile scrise de Ion Enciu, ţăran sucevean, se vede ca prin crăpătura unei uşi lăsate întredeschise o parte din realitatea mizerabilă a satului românesc. Locul în care bîntuie ca niciunde ura între rude dublată de bătăi pe case şi pămînt. Totul stropit din belşug cu alcool. Mult alcool.

De fapt, în multe sate din România, episodul de mai jos rulează cu o frecvenţă înfricoşătoare. Actorii sînt alţii, scenariul e acelaşi: beţivi, bătaie, şefi de post şi din cînd în cînd tribunal sau ziare. E motivul pentru care o bună parte din scrisoarea suceveanului Enciu poate fi transformată în formular tipizat valabil pe tot teritoriul ţării. O originală metodă de a ţine evidenţa gărgăunilor care bîntuie prin mintea multora dintre noi.

„Subsemnatul Enciu Ion Sorin din satul Deleni comuna Pîrteştii de Jos judeţul Suceava. Doresc să vă aduc la cunoştinţă unele necazuri ce le întîmpen cu Poliţia din comună. Mam adresat cu o plîngere la Şeful Poliţiei Comisar Şef Moţoc Vasile. Dar namai venit nimeni în anchetă. La data de 3 iunie am fost împreună cu mătuşa mea pe care o întreţin Ciornei Viorica, concubina mea Sava Elena, mama mea Enciu Maria Didina şi fratele concubinei pe nume Sava Radu în tinp ce făceam curăţenie într-un bordei pe care îl stăpîneşte mătuşa mea zestre de la părinţii ei Ciornei Filip şi Agapia. Bordeiul avînd peste 80 de ani şi este în curtea părintească unde a locuit Ciornei Grigore fratele mătuşei în prezent decedat, are ca urmaşi pe Ciornei Rahila avînd copii pe Ciornei Filip şi Moroşan Maria şi Ciornei Vasile. Primii cei doi după ce sau alcolizat bine au pornit spre noi înarmaţi cu bîte şi în gura mare strigînd să plecăm de la bordeiul mătuşii dupe care a lovit prin geamuri brîncindo pe mătuşa care este handicapată locomotor. După ce sa potolit scandalul am mers şi am dat telefon la poliţie unde nu a răspuns nimeni, pe la orele 21.30 am fost personal la şeful de post unde a fost de negăsit am sunat la poliţia Jud. Suceava am primit răspuns să aştept că vin, am sunat la poliţia Oraş Gura Humorului de unde au motivat căci nu au cu ce se deplasa. În ziua de 4 iunie sa deplasat la poliţie mama mea ducîndo pe mătuşa cu o căruţă fiind bolnavă şi nu se poate deplasa şi şeful de post a refuzat să se prezinte la faţa locului luîndule cîte o declaraţie şi a rămas ca pe data de 5 iunie să vină la faţa locului lucru care nu sa întîmplat. Mai tîrziu peste două săptămîni sa gîndit şeful de post şi sa dus la cei vinovaţi nu cunosc ce au discutat, dar la faţa locului să vadă geamurile şi alte activităţi ale bătăuşilor nu a venit să le vadă. Mai tîrziu a fost chemată concubina mea Sova Elena luîndui o declaraţie, în timpul discuţiilor şeful de post a părtinit celor care au venit la bătae. Atunci ne-am dat seama că poliţia noastră favorizează pe cei care încalcă legile. Mam adresat cu o plîngere la Comisarul Şef Moţoc Vasile dar sa înpotmolit acea plîngere trecîndo subt tăcere apărărtorii şefului de post. Mam adresat la Gazeta Obiectiv personal doamnei Guraliuc cu rugămintea să ne ajute a publica necazul, iam lăsat un memoriu prin a doua decadă a luni iunie dar am rămas fără rezultat. Ciornei Filip cel care a declanşat scandalul are pe cumnatul lui Statan Ilie ce lucrează la o secţie de cismărie, el este şeful şi este bun prieten cu şeful de post şi toate se camuflează. Vă rugăm frumos dacă veniţi la Suceava treceţi şi pe la noi prin comuna Pîrteştii de Jos cu oameni harnici şi gospodari numai că conducere nu avem bună şi şeful de post camuflează toate mîrşăviile. Semnătura, Encău."

▲

Lettre Internationale, nr. 46
ediţia română / vară 2003

Cronica timpului care trece: Francis Deron, *Ilustrate foarte strict încadrate din Coreea de Nord* ● Lawrence Wright, *Omul din spatele lui Ben Laden* ● Rodica Culcer, *Excepţia cubaneză* ● Svetlana Aleksievici-Paul Virilio, *Focul radioactiv* ● Armin Wertz, *Febra Mekong* ● Adina Popescu, *Psihoza uraniului* ● **Cultura – cardiograme:** Gabriel García Márquez, *A trăi pentru a-ţi povesti viaţa* ● Ján Johanides, *Cea mai tristă baladă din Orava* ● Adrian Cioroianu, *Eroii – chipurile cu măşti ale Istoriei* ● George Blecher, *Gînduri deloc eroice despre eroi* ● Adrian Mihalache, *Eroul care dansează* ● György Dalos, *Eroismul meu şi efectele sale de lungă durată* ● Kjell Espmark, *Uitarea* ● Dubravka Ugrešić, *Deplina libertate interioară* ● Cristian Teodorescu, *Un bine pentru literatura română* ● František Šebej, *Despre şobolani şi oameni* ● Adam Michnik, *Viaţa secretă a lui Jan Kott* ● **Biblioteca «Lettre Internationale»:** John Cheever, *Falconer* ● Jonathan Coe, *Clubul putregaiurilor* ● Salman Rushdie, *Harun şi Marea de poveşti* ● Patrick Modiano, *Micuţa Bijou* ● **Comentarii şi scrisori:** Sergio Benvenuto, *Steaua în declin a Italiei* ● Michael Finkenthal, *Scrisoare din Ierusalim* ● Ursula Daus, *Vitrina Boliviei: Santa Cruz de la Sierra.*

Cu ochii-n 3,14

PENTRU RUBRICA ASTA AM AVUT ONOAREA SĂ ÎNTÎLNIM O PSIHOLOGIE DE BASM A POPORULUI ROMÂN: ISTEŢUL DE TACLALE

● Zilele trecute am fost la Petrila, chemat de Ion Barbu să ascult muzici bune în Festivalul „Om rău", creat de el. Şi fiindcă eram acolo, m-am plimbat niţel prin oraş, de unde am cules ceva pentru rubrica asta: numele unui local care azi nu mai e şi din care au rămas să înfrunte vremurile aspre doar nişte litere, scrise cu roşu pe un geam aproape negru din cauza prafului vechi – *CAFE BAR STENDHAL*. (**D. S.**)

● La bazarul din Neptun, în mijlocul jucăriilor fosforescente, al trăsurilor şi al maşinuţelor care se ciocnesc, am avut onoarea să întîlnim o vedetă: celebra, deja, Izabela de la *Big Brother*, cu un nas mai mic, parcă, decît pe ecran. Seara, la discoteca Paparazzi, mai spre Olimp, aceeaşi sătmăreancă putea fi văzută printre cele 5 persoane care dansau pe ring: de data aceasta prezentă, inedit, ca vedetă *Penthouse*. (**I. P.**)

● Există şi realizări, nu glumă! Un sondaj pe un eşantion de 12.000 de gospodării (oho-ho!), cu o marjă de eroare stabilită la doar 0,8%, calculează că în România se „consumă" zilnic aproape 5 ore din viaţă în faţa televizorului, ba chiar în week-end dincolo de 6 ore – ceea ce ne-ar clasa peste grecii socotiţi printre cei mai mari teledevoratori europeni. Pe de altă parte, tot la TV, ni se anunţă că în 2003 a dat norocul peste producătorii noştri de bere. Trecerea bruscă la vară ar fi silit companiile specializate să se adapteze la piaţa şi la buzunarul sărăcimii însetate, să se decidă la a-băga-berea-la-plastic şi să scoată profituri cel puţin frumuşele. Tot plastic vorbind, cu asemenea succese, de ce n-ar intra televizorul şi berea în acea „Psihologie a poporului român" pe care Drăghicescu o stabilea încă de la 1906...? (**R. C.**)

● Drumul spre mare, via Feteşti, prezintă o topografie, la propriu, de basm; după localitatea Ileana urmează satul Călăreţi (sau, poate, viceversa). (**I. P.**)

● Mintea neodihnită a dlui Dumitru Dragomir, preş-ul Ligii Profesioniste de Fotbal, a mai elaborat o idee cică isteaţă: „Cu Ştefan (patronul Ceahlăului din Piatra Neamţ, cu care anul trecut ajunsese la blesteme cumplite! – n. mea) m-am împăcat ca nişte gentlemani ce sîntem. Doar jigodiile nu se împacă. În fond, ce-am făcut noi? Ne-am certat şi ne-am înjurat puţin, ca doi români adevăraţi." Ce se înţelege de aici, că n-o fi chiar impenetrabil? Cînd doi români se împacă sînt (gentlemani) englezi, dar cînd „se înjură puţin", cît un blestem, sînt români şi încă adevăraţi. De mult n-am auzit o prostie mai antiromânească. (**R. C.**)

● Pe la televiziunile române, în vara asta sînt la modă emisiunile de taclale pe malul mării. Se vorbeşte cam fără cap şi coadă, improvizat, se bate apa-n piuă în faţa camerelor, cu aerul că toată lumea aşteaptă să treacă timpul. În asemenea condiţii – mă scuzaţi! – regret „Vara ispitelor"... (**M. V.**)

CUM AR ARĂTA ROMÂNIA CU BUZELE SILICONATE? PRESUPUN CĂ SPLENDID ŞI PROPUN SĂ FIE DESCHISĂ LUNI-MARŢI-MIERCURI-VINERI PENTRU BĂRBAŢI

● Cu cele peste 82% de voturi, Soso ar putea fi viitorul preşedinte al României! (Chiar: oare cum ar arăta România condusă de cineva ca Soso?... Să răspundă dl senator Pruteanu.) Dar, pentru că şi ceilalţi 11 concurenţi *Big Brother* ar merita ceva, iată propunerile mele: prim-ministru – Andreea; ministru de Externe – Nadira; ministru de Interne – Mumu; ministrul Culturii – Alida; ministrul Agriculturii – Coco; ministrul Familiei şi Protecţiei Sociale – Iulia; ministrul Sănătăţii şi Sportului – Flo; ministrul Educaţiei – Vio; ministrul Tineretului & Turismului – Ernest; ministrul Mediului & Mass-mediei – Adrian; ministru pentru Relaţia cu Parlamentul – Iza. (**a. l. ş.**)

● La Jurnalul de la ora 19 de pe România 1 (sîmbăta trecută) am aflat o ştire senzaţională şi de interes naţional: un liceu din localitatea Bîrca a primit numele lui Adrian Păunescu. Cu numai cîteva ore înainte, la postul Acasă, Marinela Niţu recita transpusă o poezie a bardului. Poezia lui Păunescu pe buzele siliconate ale divei huilei – un deliciu! Cum să nu-ţi vină să militezi – aşa cum făcea Alexandru Mironov în emisiunea lui din seara precedentă – pentru primirea poetului în Academie? (**C. P.-B.**)

● În Bucureşti, pe Aleea Alexandru, chiar vis-à-vis de Ministerul de Externe, se construieşte ceva. Muncitorii de pe şantier întind de-a latul străzii o panglică din acelea folosite pentru a împrejmui locurile unde se lucrează şi joacă tenis cu piciorul. Dacă treci cu maşina pe acolo, tre' să aştepţi pînă se termină faza. Presupun că delegaţiile oficiale au prioritate. (**M. V.**)

● „Cu toţii ştim versul «partir c'est mourir un peu», dar cine mai ştie (dacă a ştiut vreodată) cum îl cheamă pe acel poet intrat în istorie măcar cu acest splendid vers" – zice Marius Chivu într-o cronică din *România literară* nr. 27. Cum să uităm, dragă Marius, *Le rondel de l'adieu* de Edmond Haraucourt, noi, ăştia care ne-am despărţit mai des şi mai demult... (**S. S.**)

● Cititor al *Evenimentului zilei* comentînd decizia de expulzare a doi chinezi: „Propun să-i dea afară din ţară pe chinezi pentru că ne strică obiceiurile din ţară. Ei muncesc şi noi nu." (**C. G.**)

● Habar n-aveam că pe Sfinţii Voievozi, colţ cu Griviţei, mai există o „baie publică" – Baia Griviţa, deschisă luni-marţi-miercuri-vineri pentru bărbaţi şi (culmea discriminării!) doar joia pentru femei. Oricum, după firmă, se pare că prosperă. (**S. S.**)

POATE DE AIA ESTE SINGURUL LOC DIN LUME UNDE FAIMA SE ÎNVÎRTE ÎN JURUL UNUI FIOR

● Italianul Stefano Stefani, subsecretar de stat la Ministerul Turismului, cel care i-a jignit pe turiştii germani, provocînd crize diplomatice şi financiare, a fost, timp de 20 de ani, căsătorit cu o nemţoaică. Poate de aia. (**M. B.**)

● Recent invitat la Bucureşti, regizorul Andrei Şerban a susţinut o conferinţă la Teatrul Act, în prezenţa tinerilor artişti „alternativi" şi nu numai. O afirmaţie a sa m-a uimit: „Broadway este singurul loc din lume unde nu se poate face teatru din raţiuni financiare". Să fie un fel de consolare pentru artiştii din România care fac teatru pe gratis? (**M. M.**)

● „Pe la şaişpe ani / Nu ştiam de faimă sau de bani..." (Akcent); şi „Ani de liceu /.../ Cînd le spui că pleci în turneu..." (TNT). Hotărîţi-vă! (**a. l. ş.**)

● Tot mai des parcă, în filmele americane personajul principal sau cel în jurul căruia se învîrte acţiunea este chiar preşedintele Statelor Unite, pus în situaţii care mai de care mai penibile. Nu mai demult decît într-o seară din săptămîna asta, am văzut două filme de acest gen. Unul în care preşedintele era impotent, iar prima doamnă umbla printre nişte vagoane cu Charles Bronson. Altul în care preşedintele încasa pumni şi era tras de păr pe acoperişul unei clădiri. M-am întrebat de ce nu facem şi noi, românii, filme în care să-i luăm la poceală pe preşedinte sau pe premier. (**A. M.**)

● Noul guvern irakian reuneşte – după o expresie de o inimitabilă eleganţă diplomatică auzită la TV5 – „toate sensibilităţile ţării". Fiinţă insensibilă cum am devenit de la cucerirea Bagdadului încoace – m-a străbătut totuşi un fior. (**R. C.**)

Marina DUMITRESCU

Frontiere

1. Deontologia vînzătorului şi a cumpărătorului

În lumea occidentală se produce, materialmente, atît de mult încît *comerţul* a ajuns să aibă simultan nevoie de strategie şi filosofie, de metadiscurs şi puternice think-tank-uri. Concurenţa acerbă între producătorii de bunuri de consum similare (care apar tot mai mult pentru a crea necesităţi noi şi tot mai puţin pentru a acoperi nevoi obiective) amplifică şi ramifică într-un ritm aiuritor inovaţiile în domenii precum *marketing*-ul sau *publicitatea*. Cred că toată lumea e de acord: cumpărăm enorm. Pentru că se *vinde* enorm. (Mai ales după coma profundă în care s-a aflat *negustoria* în comunism, foştii supuşi ai sistemului înţeleg mai bine decît oricine realitatea *tentaţiei de a achiziţiona* – cel mai adesea în pofida severelor constrîngeri bugetare.) Orice supermarket oferă imaginea imparabilei determinări între creşterea ofertei şi frenezia cererii. De cîte ori nu ne simţim extenuaţi, la capătul unei „şedinţe" de cumpărături mai mult sau mai puţin necesare, în decursul căreia a trebuit să ne luptăm cu opţiunile, cu reclamele, cu preţurile? De cîte ori nu ne promitem o mai mare detaşare faţă de lucruri, pentru a evita o asemenea inutilă oboseală, propunîndu-ne ca pe viitor să aducem acasă doar ceea ce ne este cu adevărat necesar? De cîte ori nu cădem *în capcana* întinsă de *negustori*?

Iată, aşadar, o primă frontieră. Este cumpărătorul doar *beneficiar* sau poate deveni şi *victimă* – a creatorului, respectiv a vînzătorului de produse noi? Se pune, sau nu, problema unei *deontologii* comerciale într-o economie *liberă*? Oricît ar părea uneori de justificată reflecţia că sîntem „prinşi" în plasa varietăţii materiale, nu putem considera oferta de tip capitalist drept *imorală*, din simplul motiv că procesul de producţie corespunzător dă de lucru atîtor oameni. Pe de altă parte însă, în relaţia directă cu clientul, comerciantul este *moralmente* obligat să-i ofere acestuia *calitate*. Mai exact: obiectul ale cărui calităţi să corespundă cît mai mult discursului promoţional. Deşi un minimum de mistificare nu poate fi, prin natura lucrurilor, refuzat publicităţii (ca univers histrionic) un cod nescris e chemat să funcţioneze, pentru a limita *înşelăciunea*. Realitatea grăieşte singură: *numele* comercial care *se* respectă, îl respectă şi pe *consumator*, aşa cum nu îşi sabotează rivalul, onoarea făcînd în asemenea cazuri casă bună cu reuşita economică. În schimb, negustorul (generic vorbind) care înşeală, deşi cîştigă în imediat, pierde pe termen lung căci lipsa de *viziune* costă. Pînă aici e clar: cumpărătorul poate, prin urmare, deveni o *victimă* a vînzătorului, cu menţiunea că acela care abuzează o face în detrimentul său. Mai departe. Putem vorbi şi de o *deontologie* a cumpărătorului însuşi? Într-un sens, da. Beneficiarul unui anumit serviciu sau achizitorul unui produs este (tot moralmente) dator faţă de el însuşi, faţă de comunitatea căreia îi aparţine şi nu mai puţin faţă de producător sau distribuitor, să fie *exigent*. Să se vrea preţuit ca individ, prin respectivul act comercial. Asociaţiile pentru protecţia consumatorului, existente de multă vreme în occident şi apărute la noi în utimul deceniu, au tocmai rolul de a ne *dezvăţa* să înghiţim în tăcere orice ni se bagă pe gît de către pseudo-negustori: de la alimente perimate sau insalubre pînă la escrocherii financiare. Cîţi români sînt însă la curent că au nu doar dreptul ci şi *îndatorirea* să recurgă la ele?...

2. Negustorie şi mercantilism

Accelerarea practicilor de vînzare-cumpărare coincide, în societatea industrializată, cu depăşirea sistematică a formelor tradiţionale. A cumpăra ceva, de la cineva, cu bani gheaţă, în faţa unei tejghele, în magazinul unui proprietar, au devenit gesturi plăcute, dar mai curînd desuete. Tot mai mult, se vinde anonim-abstract: în mega-suprafeţe comerciale, cu cărţi de credit sau în rate, prin corespondenţă, prin internet sau în leasing. Acestui fenomen îi corespunde logic diversifcarea pe măsură a *ceea ce se poate comercializa*. Nu se mai vînd de mult doar produse fizice. Marfă poate fi o idee, un „concept" media, o licenţă de fabricaţie, imaginea unei persoane sau a unei firme, mîna de lucru a unei ţări ş.a.m.d. Se poate oare spune, în acest context, că exacerbarea *negustoriei* încurajează *spiritul mercantil?* Iată o a doua frontieră posibilă. Nu e deloc uşor de precizat unde se termină negustoria şi de unde începe mercantilismul. Deşi din punct de vedere semantic termenii sînt destul de bine definiţi, primul implicînd un sens pozitiv iar celălalt unul peiorativ, în practică delimitarea celor două aspecte e mai puţin limpede.

Într-o societate în care se cumpără tot mai mult, tot mai des şi tot mai repede, *gîndul* unilateral că există şanse de a obţine un profit, convingînd publicul (obişnuit cu agresivitatea ofertei) în legătură cu utilitatea sau viabilitatea unui *bun* sau a altuia, riscă să devină obsedant; anesteziind orice altă raţiune de a fi. Spiritul *comercial* devine atunci *mercantil*, în măsura în care destinatarul ofertei este privit ca un simplu pion. Dintr-un asemenea mecanism derivă o serie de fenomene negative ale lumii actuale: începînd cu rentabilizarea pînă la saţietate a competiţiei sportive, în detrimentul componentei sale morale şi ajungînd pînă la industrializarea pornografică a raporturilor sexuale, în dauna erotismului ca formă de expresie esenţială a fiinţei umane. Mai greu explicabile par însă lucrurile cînd fenomenul menţionat atinge creaţia. Dacă un editor cu o bună intuiţie negustorească a publicat şi a lansat pe piaţă o izbutită carte de copii precum „Harry Potter", industria parazită (filmografică şi de gadget-uri) apărută mult prea devreme în jurul operei *scrise* (neîncheiate!) nu poate fi pusă decît pe seama unei derizorii logici a profitului căreia nu i se poate scăpa. De ce oare *succesul editorial* (dublat, în virtutea tirajului, de unul financiar) nu o va fi mulţumit pe *scriitoarea* Joanne Rowling? Atît de irezistibilă să fi fost atracţia banului, pentru ca talentata autoare să nu îşi pună măcar problema că ecranizările premature ale romanului său pot amputa, în rîndul copiilor mai mici, interesul pentru *lectura* acestuia? Ce altă raţiune decît una limitat *mercantilă* poate ignora (în ziua de azi!) importanţa unei veritabile şi complete *receptări literare* (cum a fost iniţial cazul H.P.), în favoarea supraproducţiei de material vizual perisabil şi facil?...

3. A vinde, a se vinde

Această a treia frontieră este una din cele mai sensibile, implicînd o dezbatere largă. Pentru a delimita discuţia, să aruncăm o privire asupra literaturii personalizate, de tip *confesiv*: jurnale, autobiografii, memorii, epistolare etc. Se poate observa că, pe model american, şi în Europa se redactează, se publică şi se *vînd* tot mai multe cărţi avînd ca subiect *persoanele* reale şi viaţa lor privată – o formă superioară a mentalităţii de tabloid. Faptul, nevinovat în sine, ba chiar interesant uneori, devine contestabil mai ales în două cazuri: pe de o parte cînd se constată *uşurătatea* cu care unul sau altul se grăbeşte să-şi pună numele pe o carte (fie ea de mărturisiri), ca remediu al unei poziţionări intelectuale, profesionale sau sociale nemulţumitoare şi, pe de altă parte, cînd demersul confesiv este prea clar dirijat spre *cîştig* (bănesc sau de popularitate). Fără a nega aprioric faptul că o tînără precum fiica nelegitimă a fostului preşedinte francez Mitterrand sau o alta precum ex-amanta preşedintelui american Clinton vor fi avut ceva de spus în volumele de memorii destinate publicului larg, trebuie să admitem că fiecare ilustrează înainte de orice tentaţia de *a se vinde*, făcînd din propria intimitate (altminteri banală) un produs destinat curioşilor atraşi doar de rezonanţa unor nume. Tentaţie a cărei materializare a devenit mai mult ca niciodată posibilă pe o piaţă a cărţii oscilînd dramatic între criteriile de valoare şi cele de profit. Oarecum diferit stau lucrurile în cazul recentei autobiografiia lui Hillary Clinton („Living History"), în măsura în care cei opt ani petrecuţi activ de fosta primă doamnă a S.U.A. în „culisele" istoriei contemporane justifică ceva mai bine suma oneroasă contra căreia *şi-a vîndut* povestea vieţii.

Din fericire, clişeul „memoriilor scoase la mezat" nu este generalizat. Din fericire, există încă *personalităţi* care, evocîndu-şi viaţa, fac gestul temerar şi nobil de a se autoexplora şi a se expune dinaintea semenilor, convinşi că un asemenea demers este, în sine, *fertil*. Dacă recent publicatul jurnal al lui Gabriel Liiceanu şochează prin ceva, aceasta e discreţia neliniştii cu care eul biografic şi cel auctorial îşi caută chipul autentic: singurul capabil să-i folosească *celuilalt* şi să-l respecte. Spune Liiceanu („Uşa interzisă", pp. 145 şi 323): *„Jurnalul meu nu este o luptă cu Timpul, nu este amprenta pe hîrtie sau masca mortuară a vieţii mele, ci un suprem exerciţiu de exorcizare, de scoatere la aer şi lumină a conţinuturilor leneşe din mine (...) Din acest punct de vedere jurnalul este soluţia pe care am găsit-o pentru a continua să trăiesc (...) „Principiul jurnalului" este unul al spovedaniei (ajung la mine mărturisindu-mă) combinat cu descoperirea de sine a celui care îmi citeşte mărturisirea (te ajut să ajungi la tine prin mine). Mă ofer mie, dar de fapt mă ofer ţie."*

Există, fără îndoială, şi o deontologie a literaturii confesive.

Lisabona, iulie 2003

▲

Radu CRISTACHE

Totu' de vînzare

„Dacă vrei să ştii (ce) să cumperi,
urmează un curs de vînzări..."

E greu, foarte greu să scrii despre oameni de vînzări şi să nu adopţi un ton colocvial, mai ales cînd te ocupi de instruirea unora dintre ei, sperînd că vor ajunge vînzătorii de succes care nu încep prin a-şi vinde produsele/serviciile, ci prin a creea nevoia pentru acel produs/serviciu, cum a fost ţiganul care îţi va spune întotdeauna ce picior „mişto" ai şi ce botine boccii porţi, înainte de a-ţi recomanda „pantofii italieneşti" pe care îi poartă cu două degete, ca pe sfintele odoare, prin tîrg... privind ce privesc şi eu: pepenii de Dăbuleni, brînza de Sibiu, tenişii de China în timp ce eu mă gîndesc că marii producători de arme nu bat la uşa ta îmbiindu-te cu un Kalaşnikov sau cu un snop de grenade: au însă grijă să declanşeze un mic război pentru a-şi vinde produsele/serviciile (aici am fost chiar cinic). Cinic zici? Un politician versat (mult prea versat...) îţi va spune ce mare nevoie ai de linişte înainte de a-ţi oferi acest produs/serviciu (apropo, cîţi dintre noi mai „cumpăra" acest produs/serviciu?!). Cîţi dintre noi vindem castele în Spania şi mînăstiri în România? Cîţi ştim să vindem nevoia de folosinţă şi de posesie? Pînă şi escrocul care a vîndut Mînăstirea Caşin unor străini şi avionul din Herăstrău unui cioban, a vîndut iniţial nevoia de posesie a acestora, a schimbat percepţia despre oamenii de vînzări care diferă de la obrăznicătura pe care o dai afară pe uşă şi-ţi intră pe fereastră pînă la agentul stilat gen: Bond. James Bond, agentul de mare calibru (007, 625), care-ţi face o maaaare favoare că stă de vorbă cu tine şi-ţi spune de ce ai nevoie de nouă categorii diferite de vînzători, împărţiţi în funcţie de dificultatea procesului pe care îl controlează vînzătorii detailişti din magazine cu vînzare cu amănuntul sau in-store promoterii şi care se uită la livratori care succed pre-salerii pe care nu-i vezi, dar vezi *sales*-promoteriţele care-ţi dau ţigări ambigue care te fac să te simţi şi cu ţigara în gură şi cu sufletul în rai, acolo de unde par veniţi agenţii de vînzare specializaţi în computere, supozitoare şi aspirine de care ai nevoie ca să aspiri la statutul de agent de vînzare creativ – produse tangibile: automobile, imobiliare şi imobil rămîi cînd ai în faţă agentul de asigurări de viaţă care-ţi vorbeşte de viaţa ta, familia ta, moartea ta, viaţa ta şi tu te gîndeşti la viaţa lui, moartea lui, plecarea lui ca negociator pentru contracte guvernamentale şi spăgi particulare cu iz de specialişti în contracte speciale (flote aeriene, motoare de avioane şi de submarin, consultanţă financiară, servicii financiare) la care n-am visa dacă n-am şti de negocierile tripartite americano-israeliano-arabe, unde naiba ştie ce se vinde pentru că ştim ce se cumpără: produse/servicii care se revînd cu discount, cel mai bine, la Telejurnal. Omule, calmează-te! Cumperi un distonocalm?!

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei MANOLESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 538
25-31 iulie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Înapoi la sat?

„Schimbarea direcţiei şi intensităţii fluxului migraţiei interne este specifică perioadelor de criză în societăţile moderne."

(din raportul „Tendinţe sociale", elaborat de UNICEF împreună cu Institutul Naţional de Statistică, prin care se constată revenirea cetăţenilor la viaţa de ţară, începînd din 1997)

GRATUIT

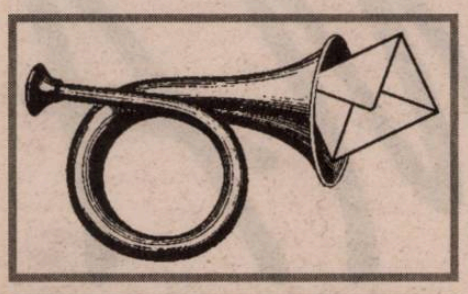

Nr. 536: Articolul dnei Luciana Lungu

Cîteva precizări în apărarea lui Big Brother

În nr. 536, la pag. 18, doamna (sau domnişoara) Luciana Lungu aduce o serie de critici „fenomenului Big Brother". În cele ce urmează voi încerca să răspund cîtorva, din perspectiva unui (alt) telespectator.

1. Preluarea termenului „Big Brother" de la Orwell este un procedeu tipic artiştilor situaţionişti (anii '60), care recurgeau la ceea ce se cheamă *„détournement"*; în acest caz particular, este vorba despre deturnarea sintagmei orwelliene (şi a sensului acesteia) înspre divertisment: dispozitivul rămîne acelaşi („ochiul" care supraveghează), intenţia la fel (= controlul & manipularea), dar sensul profund este modificat prin inserţia acestui dispozitiv într-un format TV de tip „reality-show". Deturnarea devine aici o strategie postmodernă, ceea ce face ca a mai vorbi despre „sistemele de supraveghere comuniste", în asemenea condiţii şi în acest context precis, să fie cel puţin extravagant – în orice caz, ineficient. De aceea,

2. răspunsurile celor intervievaţi pe stradă despre „fenomenul BB" („tineri (...), cel mai probabil neconsumatori de carte" – cum îi descrie, cu un abia mascat dispreţ, L.L.) sînt juste: a te referi la *1984* al lui Orwell şi/sau perioada comunistă este inutil, după cum referirea la acelaşi Orwell, din partea realizatorilor emisiunii, ar fi redundantă.

Senzaţia mea este că L.L. este mai vexată de „uşoara dezinformare prin omisiune" (a numelui Orwell, a sintagmei sacrosancte „Big Brother") şi de faptul că emisiunea îşi permite să utilizeze denumirea patentată prin deturnarea ei înspre *divertisment* (categorie, nu-i aşa?, „subculturală"), decît de „incultura" tinerilor (subiect mult bătătorit)... Or, tocmai preluarea unui titlu precum *Big Brother* demonstrează dimensiunea *culturală* – în sens larg – a unui asemenea format de televiziune: *Big Brother* nu este un show pentru intelectuali, dar faptul că vehiculează un termen cu vastă conotaţie intelectuală este un indiciu mai degrabă îmbucurător al integrării „culturii înalte" în „cultura joasă"! Altfel spus: „intelectualii" (categorie căreia, sîntem somaţi să înţelegem, îi aparţine L.L.) n-ar trebui să aibă nici un motiv să strîmbe din nas la *Big Brother* – dimpotrivă: dacă ei acceptă cultura contemporană (loc al tuturor metisajelor şi diferenţelor), ar trebui să fie încîntaţi că există un show de televiziune care, pornind de la Orwell, trecînd dincolo, deturnîndu-l (deturnarea este semnul cel mai limpede al depăşirii tragicului prin ludic!) şi instrumentîndu-l în condiţii de totală libertate, propune altceva.

3. „Sistemul... complet nenatural, bazat pe relaţii interumane – în speţă relaţii de comunicare – distorsionate" (cf. L.L.) este, pînă una-alta, *cel mai apropiat* de Viaţa adevărată pe care îl poate concepe televiziunea în acest moment. Ducînd lucrurile la extrem, ar trebui poate să ne întrebăm: ce nu este „distorsionat" la televiziune?... Şi: este televiziunea (care nu este artă) în stare să prezinte „nedistorsionat" (tocmai pentru că implică oameni reali) ceea ce numai Arta (care propune ficţiuni) poate face? În ultimă instanţă, mai contează? Ca şi în chestiunea manipulării – care e peste tot sau nicăieri, pentru că nu schimbă cu nimic datele problemei –, ar trebui poate să acceptăm rezultatele „experimentului" *cum grano salis*, admiţînd că da, există un anumit grad de distorsiune, respectiv manipulare, dar că acesta este constitutiv televiziunii şi, ca atare, inoperant...

Dar L.L. se contrazice fără să-şi dea seama, căci cealaltă modalitate de a *arăta Viaţa aşa cum e* – prin procedeul, deloc „inocent" şi acesta, numit „camera ascunsă" – presupune acceptarea unui voyeurism încă şi mai pronunţat, de care L.L. se delimitează ferm atunci cînd vorbeşte despre

4. „curiozitatea bolnăvicioasă a oamenilor care, *în lipsa unei vieţi personale* (subl. mea), privesc cum trăiesc alţi oameni." Trec cu vederea generalizarea diletantă, discreditarea curiozităţii (cel mai important factor de progres în orice domeniu!) şi alegaţiile cu conotaţii clinice, pentru a decupa dogma filistină care se ascunde în spatele acestor consideraţii; conform acesteia, televiziunea *nu trebuie* să se apropie prea mult de intimitatea unor oameni obişnuiţi, presupoziţia fiind că aceasta este în mod obligatoriu neinteresantă, lipsită de valoare „culturală", „vulgară" ş.a.m.d.

O asigur pe L.L. că viaţa mea personală există, ba chiar este foarte bogată, dar că acest lucru nu m-a împiedicat să urmăresc cu un viu interes peripeţiile celor 12 concurenţi din casa BB, să descopăr nenumărate momente de *ciné-vérité* cu valoare antropologică, sociologică ş.a.m.d. şi să trec relaxat peste bau-baul numit „manipulare" pentru a jubila – exact, ăsta e cuvîntul! – la acele clipe de epifanie profană în care Viaţa-aşa-cum-e îşi lua revanşa asupra formatelor, dictatelor şi manipulărilor şi mă izbea cu forţa fragilă şi netraficată a adevărului-de-o-clipă...

5. „...mărturisesc că este un gen de divertisment pe care eu nu-l înţeleg, dar pe care îmi iau libertatea să-l dezaprob" – scrie Luciana Lungu în încheierea pledoariei sale anti-*Big Brother*. Este o mărturisire-kamikaze de o candoare abisală, al cărei umor involuntar vine, din păcate, prea tîrziu – după ce L.L. dăduse, dimpotrivă, semnale insistente că *ar şti despre ce e vorba!*

Îmi iau, la rîndul meu, libertatea de a-l recomanda ca *incipit* al textului.

Alex. Leo ŞERBAN

Nr. 536: *„Libertate şi responsabilitate în presă"*

Aservirea presei – efecte secundare

Cititorii inteligenţi sînt o pacoste. Realizez adesea acest lucru pentru că ai mei sînt toţi daţi dracu' de deştepţi (e vorba de un grup select de vreo cinci...). Dacă lor le-aş spune că presa nu poate fi liberă atîta timp cît se constituie într-o afacere, situaţie care exclude din start ideea de independenţă totală, i-aş plictisi. Cum în aceste momente se poate spune că aţi intrat în cercul mult prea strîmt al cititorilor mei, nu vă voi plictisi cu truisme şi nu voi încerca să demonstrez că singura soluţie pentru ca presa să fie liberă este ca ea să fie complet şi pe faţă aservită unui număr de cel puţin două centre de putere de mărimi aproape riguros egale. Atunci nici un subiect important pentru proştii statului n-ar mai scăpa şi cinstea ar începe să renteze. Nu voi cuteza nici să aduc în discuţie definiţia aservirii, pentru că dumneavoastră, cititorule, ştiţi deja: nu ţi se spune ce să scrii; ţi se spune ce să nu scrii. Nu mă voi ocupa de acest făgaş pentru că este mult prea simplu şi ar semăna cu o traducere mascată din cărţile pe care le-aţi citit deja în original. Vin însă cu o observaţie personală:

ÎNTR-O PRESĂ ASERVITĂ SE SCRIE DIN CE ÎN CE MAI PROST! Acesta este un efect secundar care nu deranjează nici pe cititorul majoritar (care doarme din ce în ce mai liniştit în haznaua lui legănată de filme indiene) şi nici PSD-ul (populat de atîţia agramaţi încît nu mai pot să cred în învăţămîntul obligatoriu de pe vremea lui nea Nicu, el însuşi un mare creator de limbă prin stîlcire). Nu trebuie multă şcoală şi cu atît mai puţină vacanţă ca să înţelegem de ce stilul gazetăresc se duce pulii de suflet: ca să scrii la comandă trebuie să fii o tîrîtoare şi ăia cu un pic de coloană vertebrală te cam scot din sărite. Or, tocmai ei sînt aceia care scriu bine, pentru că lor le pasă. Ei simt această datorie subtilă, deloc palpabilă, pe care orice gazetar o are faţă de publicul său: *Ars bene dicendi*.

Sînt de acord că există şi jigodii talentate, cu... condei. Dar ele nu prea staţionează în presă. Le găsiţi în avocatură, publicitate şi relaţii publice. Dacă totuşi rămîn în presă, ajung fie directori de vînzări, fie directori plini, poziţii din care, de cele mai multe ori, nu prea mai scriu şi – încet-încet – uită cum se face.

Totuşi nu vă sfătuiesc să refuzaţi promovările. Persoanele de faţă se exclud.

Radu CONSTANTINESCU
raduco@profm.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Argumentele dlui G. Giurgiu

Argumentele cam trase de păr ale dlui Giurgiu în apărarea taxei aberante pentru cei ce nu au radio sau televizor se pot explica prin aceea că şi dumnealui poate fi plătit mai consistent prin creşterea nejustificată a încasărilor acestor instituţii, mai ales dacă se situează de partea celor care au luat această măsură. Argumentul unu, că acum vom şti că dăm bani pentru TVR şi radio şi direct, nu doar prin impozite la buget, nu stă în picioare; ştim că dăm direct şi pentru sănătate, dar banii noştri nu ajung acolo. Argumentul doi, cu promisiunea că TVR *intenţionează* să renunţe la sumele de la buget sună ca o promisiune electorală. Argumentul trei, că de vină pentru haosul produs este lipsa evidenţei celor care ar trebui scutiţi, ilustrează tocmai arbitrariul măsurii luate fără un studiu prealabil care să evite toate nedreptăţile flagrante apărute şi toate tracasările la care sînt supuşi atîţia oameni nevinovaţi.

Dar ceea ce m-a decepţionat profund din partea d-sale este insulta pe care o adresează Armatei române, care, după d-sa, „în fond a pierdut ambele războaie mondiale". Armata română şi eroii căzuţi la Mărăşeşti şi Oituz sau pentru dezrobirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei şi în Ungaria sau Tatra, ei sînt cei care au pierdut războiul? Curios mod de a gîndi. Dacă a fost doar o inadvertenţă dată „de arşiţă şi taxă", atunci sînt de aşteptat scuze din partea autorului pentru care aveam pînă acum oarecare stimă.

Constantin VOLANSCHI
volanschi@fx.ro

La zi

Cu Tita

A trecut un an. Pe 30 iulie 2003 este pentru prima oară cînd, de ziua ei, ea nu mai este. Cînd vrei să scrii despre o persoană, mai ales dacă este vorba de cineva dispărut dintre noi (aşa se spune, nu?), primul lucru pe care încerci instinctiv să-l faci este să-ţi aduci aminte cum arăta. Încerc şi eu. Închid strîns pleoapele. Nimic. Doar luminiţe mici şi galbene îmi dansează prin faţa ochilor. Încep să mă rog... Zadarnic! Deschid ochii. Şi abia atunci, din impactul luminii orbitoare, îmi apare în minte surîsul ei ironic şi mi se pare că-i aud şoapta amuzată: „Cuţu, cuţu, ai?". N-am să reuşesc niciodată să scriu despre ea fără ajutorul ei.

Mă ridic înfuriată şi mă duc să-mi fac un ness. Asta trebuia să fac de la bun început. Asta făcea şi ea întotdeauna înainte să se apuce de scris. Dacă ai fi rugat-o pe ea să-ţi scrie un articol, să zicem despre o salată, articolul ar fi ieşit cu siguranţă original, amuzant şi plin de idei la care nici nu te-ai fi gîndit că pot fi puse în legătură cu o banală salată verde. Pentru mine însă salata tot salată rămîne, oricît aş întoarce-o pe toate părţile.

Mă întorc în faţa paginilor începute. Caut formule. Cuvinte. Trăsături. Întîmplări. Orice. Ceva care să mă ajute să evoc măcar o fărîmă din farmecul ei. Ştiu că ea ar fi încercat să surprindă într-un fel frumuseţea şi paradoxul subiectului despre care îşi propunea să scrie. Este însă ca şi cum aş încerca să captez zîmbetul pisicii din Cheshire.

Cuţu, cuţu, ai?

Am iubit-o atît de mult, încît n-o pot nici descrie şi nici analiza. Mi-o pot doar aminti. Eram la mare, aveam 4 ani, eram singurul copil într-o gaşcă de adulţi şi cea care mi-a transformat plictiseala într-o aventură a fost ea. M-a învăţat să respect o regulă transformînd orice interdicţie într-o multitudine de opţiuni. Mai tîrziu, la vîrsta la care totul părea să devină ceva „absolut minunat" sau „absolut groaznic", mi-a arătat că trebuie să discern ce este esenţial, adevărat. Ea m-a învăţat ce este fair-play-ul şi mi-a făcut cunoştinţă cu gustul dulce-acrişor al paradoxului...

Sau mai bine să scriu despre acele zile, cînd ne plimbam prin oraş? Eu îi duceam sacoşa plină cu ziare şi încercam să mă ţin după ea printr-un Bucureşti uniform, pentru mine mereu acelaşi, iar ea reuşea să-mi arate la tot pasul locuri şi personaje atemporale ce transformau realitatea într-un epilog caragialian al unui basm trecut...

Ar fi mai potrivit poate să evoc acea ultimă întîlnire de ziua ei, cînd am serbat şi treizeci de ani de prietenie? Am luat-o pe sus între două interviuri şi am dus-o cu maşina la Pizza Hut... în drum comenta cu hazul ei unic casele, străzile... a fost ultimul cadou pe care mi l-a făcut...

Cuţu, cuţu, ai?

Începe să mă obsedeze replica asta. De fiecare dată cînd încercam să-i demonstrez logic că eu nu cred că pot face singură ceva ce-mi propusesem, că ea m-ar fi putut ajuta, că era singura în stare să o facă, îmi răspundea cu acel zîmbet ironic şi blînd ce nu-mi iese din minte şi cu această replică zăpăcitoare. Dacă mă ajuta? Ei, da, în felul ei original, continuînd cu mine un dialog aproape socratic, care mă ducea pe căi numai de ea ştiute la concluzia că am atîtea posibilităţi în faţă, încît merită să încerc. Mă las obosită pe scaun şi privesc în gol ecranul computerului. Ness-ul este rece şi cu spumă, exact cum îi plăcea ei. Simt doar un dor imens. S-o mai văd o dată. Să o mai aud o dată. Să mai citesc măcar o dată un articol semnat Tita Chiper.

Cuţu, cuţu, ai?

Magdalena SCHUBERT

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ce (mai) mîncăm**
- **Starea filmului**
- **La mijlocul vieţii**
- **Arta de a minţi**
- **Nevoia de joc**
- **Micile dependenţe**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Nunta

Nu am auzit în viaţa mea clopote bătînd mai explicit a mort!

„Cine o fi murit?“ – se interesează un vecin, încrucişîndu-se din întîmplare cu un altul la colţul uliţei.

„Tot vreunul de-al nostru...“ – îşi dă cu părerea celălalt şi trece mai departe.

O luăm de-a lungul Dunării, spre plaja de la vărsare, unde la ora cinci, din cîte am auzit, va avea loc o nuntă. Sînt doi tineri din Bucureşti care s-au cunoscut aici şi acum s-au întors să se căsătorească.

„De 30 de ani nu s-a pomenit aşa ceva la noi!“ – mă anunţase dimineaţa Tibi. Cei 30 de ani erau mai degrabă expresia imemorialului decît o dată precisă. Dacă or fi îngrijiţi la cap... – s-a îndoit el apoi cu voce tare.

Ajungem exact cînd mireasa este adusă cu barca pe Dunăre. E frumoasă şi emoţionată. Preotul satului, tînăr şi el, instalat de curînd de la Tulcea, începe slujba.

„Aşa-i tradiţia aici!“ – explică un domn în şort tinerei sale soţii.

Mă întreb în sinea mea despre ce tradiţie o vorbi. Doar aşa ceva nu s-a mai întîmplat „în ultimii 30 de ani“!

Cred că s-au adunat pe plajă toţi turiştii care s-au întîmplat în sat. Sînt şi cîteva mătuşi cu nepoţii de mînă, care privesc şi comentează în soiul lor de ucraineană. Pierdut între plaja imensă şi marea nesfîrşită, grupul are expresivitatea unei scene de film, ceva între Wajda şi Kusturica. Cîteva zeci de aparate digitale de fotografiat imortalizează scena. O tipă îmbrăcată ca un corespondent de presă în jungla amazoniană filmează tot, făcîndu-şi loc prin mulţime cu gesturi hotărîte. Probabil un canal de televiziune care nu a vrut să rateze acest eveniment exotic. O tînără *topless* îşi deplasează alene tanga de-a lungul ţărmului. Pentru un minut sau două privirile se deplasează şi ele, scrutînd dezinteresat ţărmul. Apoi revin la nuntaşi, care se urcă în „trocarici“ – un soi de titi-car tras de tractorul răposatei ferme zootehnice, iniţiativa unui profesor de la Bucureşti retras la pensie aici, în Sfîntu Gheorghe – pentru a se întoarce în sat. Cîteva femei localnice, care fac parte din alaiul nuntaşilor, încep să cînte o melodie veselă ucraineană. Încearcă să chiuie cu foc, aşa, ca la nuntă, dar exuberanţa cade în gol şi cîntecul se stinge aşa cum a început. Trocariciul o porneşte hurducăind spre sat. Sînii goi ai fetei se deplasează agale pe ţărm, în sens invers.

Ne aprindem o ţigară în aşteptarea celei de-a doua curse a trocariciului. E prea cald ca să o luăm pe jos cei 2 km de landă pînă acasă. Cînd se întoarce, ne înghesuim cu toţii în cele două remorci. Privirile îmi rămîn agăţate de chipul puştiului care ne taie bilete, un chip cu ochi de culoarea mării iarna şi trăsături de o extraordinară fineţe, par cioplite în marmură. Cînd se întoarce puţin, se dovedeşte a fi o fată.

„E calul lui nu-ştiu-cine?“ – încearcă un domn cu burtă şi cameră de filmat să intre în vorbă cu fata de la bilete.

„Da.“

„L-ai călărit şi tu?“

„Da.“

„E blînd, nu-i aşa?“

„Nu“ – răspunde sec mica amazoană pe sub pălăria Marlboro. „E altfel!“

Ajunşi acasă, îi povestim lui tanti Valentina cum a fost la nuntă.

„Eh, mi-ar fi plăcut şi mie să merg. Îmi plac nunţile...“ Şi începe brusc să cînte. Are o voce surprinzător de frumoasă şi ochii albaştri i se aprind în cap. Asta s-a cîntat la nunta noastră – ne mai explică ea şi se întoarce să cureţe peştele pentru următorul rînd de turişti.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Severin, Năstase, Guşă, Patriciu

– în căutarea normalităţii –

„În cazul PSD, lipsa de curente de opinie lăsate să funcţioneze transparent, ca şi lipsa unei concurenţe libere şi loiale între lideri vor face, inevitabil, ca succesiunea să se decidă printr-un război între non-personalităţi. Constituirea formaţiei de conducere pe principiul loialităţii faţă de şeful infailibil, iar nu pe acela al meritelor în atingerea obiectivelor comune, face din liderii secunzi nu alternative, ci locotenenţi cronici, baroni ce nu pot ajunge la coroane decît prin regicid sau prin fratricid. Şi cum acolo unde promovarea nu se face printr-o competiţie zilnică, ci prin capriciul graţiei şi dizgraţiei care aduce din neant necunoscuţi urcaţi direct pe post de secretari generali pentru a-i emascula apoi politic prin crearea de preşedinţi executivi în afara prevederilor statutare – candidaţi autentici nu pot exista, soluţia va trebui căutată nu în impredictibilitatea viitorului, ci în certitudinile trecutului.“

S-ar putea crede că citatul de mai sus aparţine unui comentator de obicei acid la adresa actualei puteri. De fapt, a fost scris de Adrian Severin şi a apărut în *Ziua* din 17 iulie. Analiza este rece şi critică, dar mai interesant decît ce scrie acolo este contextul. Adrian Severin este membru de seamă al PSD. Autorul scrie săptămînal editoriale pentru *Ziua*, dar de cele mai multe ori se rezumă la analiza politicii şi conjuncturii externe. Trebuie să mărturisesc că atunci cînd am citit prima oară acest articol am simţit nevoia să îl recitesc. L-am arătat unui cunoscut, care a avut o reacţie asemănătoare: m-a întrebat dacă Severin mai este membru PSD.

M-am mirat apoi de mirarea mea. De fapt, ce era atît de neobişnuit? Un membru marcant al unui partid criticase public mecanismele de selecţie şi conducere ale formaţiunii. Raportat la starea de normalitate, singura nelămurire care se putea naşte era de ce Adrian Severin a scris aceste opinii în ziar şi nu le-a exprimat în faţa celor 1.000 de membri PSD de la Consiliul Naţional desfăşurat în urmă cu doar două săptămîni.

Dar viaţa internă a acestui partid, la fel ca şi a altora din România, este departe de normalitate. Nu există procedee de selecţie clare, nu se ştie pentru ce este avansat cineva sau retrogradat altcineva. De fapt, se ştie: cînd este avansat i-a plăcut şefului, cînd este retrogradat a ridicat pretenţii, a pus la îndoială autoritatea şefului, a vorbit prea mult. Publicul nu are nici un rol în procesele din interiorul partidelor. Nici membrii de rînd ai partidelor nu simt că ar putea influenţa conducerea: cei 600.000 de membri pe hîrtie ai PSD sînt o ficţiune, cum ficţiune au fost şi cele 4 milioane de membri PCR. Partidele sînt structuri piramidale răsturnate, vîrful susţine baza.

Cazuri ciudate, apariţii şi dispariţii în prim plan fac din politică tărîmul „graţiei şi dizgraţiei“ şefului (cum se exprimă A.S.). În urmă cu cîteva luni a apărut prin presă un fel de „Armaghedon“ intern al PSD prin care nişte anonimi „curajoşi“ cereau o nouă politică şi eliminarea corupţiei din partid. Susţineau că sînt sprijiniţi de lideri cu nume sonore din PSD. Ziariştii i-au intitulat rapid pe aceşti anonimi: „PSD – aripa curată“. Întrebaţi dacă sînt de acord cu ideile exprimate, toţi cei bănuiţi a fi susţinători au afirmat că habar n-au; că au auzit ceva, dar nu ştiu sigur; că nu comentează. Nişte oameni presupuşi a fi puternici şi realizaţi s-au dovedit bieţi muritori într-un tărîm al fricii, al groazei de a nu îşi pierde poziţia odată cu nemulţumirea şefului. În cele din urmă, încolţită cu întrebări, senatoarea Simona Marinescu şi-a asumat documentul, fiind imediat trimisă la cratiţă de şeful filialei din Bucureşti („să-şi pună în valoare aptitudinile gospodăreşti“). O încheiere cum nu se poate mai potrivită pentru un episod penibil.

Nimeni nu ar putea spune, de exemplu, de ce a ajuns Victor Ponta şef peste organizaţia de tineret a partidului. A fost propus de Adrian Năstase ca unic candidat şi votat în unanimitate. Postul de preşedinte al Tineretului Social-Democrat era vacant de ceva vreme şi prin presă se vorbea despre diverşi favoriţi care se luptau acerb între ei. Şi totuşi organizaţia a votat în unanimitate pe cineva care nu avea nici o activitate politică. Să fi fost o iluminare în masă prin care acei oameni au avut brusc şi unanim revelaţia valorii domnului Ponta? Şi chiar nici unul dintre foştii competitori nu a găsit nimic de spus?

Şi Cozmin Guşă a avut o ascensiune uluitoare, ajungînd secretar general imediat ce a intrat în partid, la invitaţia preşedintelui. S-ar putea presupune că cele două cazuri, Ponta şi Guşă, arată deschiderea formaţiunii: tineri de viitor, cu rezultate anterioare în magistratură şi afaceri, ajung imediat în vîrful ierarhiei interne. Dar dacă orice alt tînăr din România cu rezultate profesionale apreciabile ar dori să le urmeze exemplul, care ar fi reţeta? Unde ar trebui să ţină discursuri, unde ar trebui să caute susţinere publică? Unde ar trebui să îşi expună planurile şi ideile? Audienţa la Adrian Năstase nu poate fi un mijloc universal, rezonabil, de ascensiune personală.

Iar traseul invers este simetric. Căderea lui Guşă a fost la fel de bruscă. Secretarul general al partidului s-a trezit că s-a modificat ierarhia, că a apărut postul de preşedinte executiv, superior lui. Funcţia nu exista în statut, iar noul preşedinte a fost numit pur şi simplu prin anunţ făcut de premier într-o conferinţă de presă. S-a văzut atunci că, de fapt, funcţiile sînt ficţiuni: secretar general, preşedinte executiv, o mulţime de secretari executivi şi vicepreşedinţi. Guşă nu reprezenta mai mult decît funcţia de „om al lui Năstase“ în PSD, poziţia sa nu era nici susţinută, nici legitimată de altceva. Se poate imagina că un secretar general care îşi vede atribuţiile dublate ar putea începe lupta, ar putea apela la votul membrilor, ar putea reclama încălcarea de statut chiar prin justiţie. N-avea nici un rost, toată lumea a înţeles mesajul: ascensiunea lui Guşă s-a încheiat.

Construit ca partid-vehicul pentru Ion Iliescu, PSD trece acum prin chinurile preluării succesiunii. Iar în această etapă, mecanismele de conducere nu au cum să se schimbe. Pentru a fi sigur de poziţia sa, Adrian Năstase trebuie să facă din partidul personal al lui Iliescu propriul partid personal. Instituţia partidului este inexistentă: dezbaterea internă deschisă lipseşte, decisive sînt principiile tradiţionale de clan: şeful este infailibil, pînă este doborît, cine spune ceva împotrivă este exclus. Controlul public asupra partidelor din România nu există.

Revenind la Adrian Severin, lider PSD care scrie: „cultul personalităţii sale *(ştiţi cine! – n.m.)* în partid evoluează“. Învăţaţi cu această politică, cu miniştri care au ca suprem argument: „aşa ne-a cerut domnul prim-ministru“, cu Guşă-meteorit şi o mulţime de planete, dar un singur soare, critica din interior e percepută ca un atac, ca o lovitură de partid. Şi nu doar la PSD. După ce Traian Băsescu a cîştigat partida în PD, nu a mai existat un grup Roman, toţi şi-au îndreptat eforturile pentru un loc pe orbita noului soare. Presa tratează fiecare vorbă spusă de Petre Roman sau Valeriu Stoica ca pe începutul unei tentative de a recîştiga puterea. Dinu Patriciu e o figură singulară, din cînd în cînd apare la conferinţe şi critică propria conducere. Dar Dinu Patriciu este un om bogat, îşi permite, este excepţia care confirmă regula. Ne-am obişnuit cu politica de clan, dezbaterea internă nu există şi nici nu o aşteptăm. De fapt, Adrian Severin a comis un act de normalitate. Care va atîrna greu în dosarul său. Aş putea paria că nu va mai fi prea curînd ministru.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Botez laic la şcoala din Bîrca

Într-una din acele zile ale lui decembrie '89, cînd cei mai înverşunaţi dintre răzvrătiţi îşi făcuseră rost de arme, avea loc un incident fără importanţă şi deci trecut cu vederea, care avea să fie însă evocat mult mai tîrziu. Strecurîndu-se ca o umbră pe lîngă edificiile din zona centrală a Capitalei, un trecător neobişnuit de voluminos era înconjurat de cîţiva tineri care, adresîndu-i mînioase ameninţări, păreau gata să-l lovească. Pînă la urmă cei mai moderaţi dintre agresori i-au domolit pe ceilalţi şi ameninţările n-au devenit altercaţii. Omul care provocase acest început de linşaj se numea Adrian Păunescu. După aproape 14 ani, locuitorii din Bîrca atribuiau şcolii locale numele aceluiaşi erou al linşajului refulat.

Asupra poetului plana, în zilele revoluţiei, animozitatea atrasă de rolul cu totul special jucat de el în ierarhia puterii ceauşiste şi, pe această bază, în viaţa publică a ţării. Succesele dobîndite de el sub rînduielile dictaturii s-au datorat, pe de o parte, inepuizabilei sale energii, şi pe de alta, extraordinarei sale abilităţi în practicarea strategiei comportamentale a ambiguităţii. Această strategie combina cea mai patetică proslăvire a dictatorului cu discreditarea pe faţă, tolerată şi încurajată, a aparatului represiv. El îşi asuma astfel bravura aparentă de a exprima vindicta populară împotriva temutei Securităţi.

Descleştîndu-se din penibilul incident al linşajului, Păunescu abordează tranziţia investindu-şi şansele într-o formă desuetă a militantismului politic: el aderă la periferica formaţiune restauratoare a lui Ilie Verdeţ, Partidul Socialist al Muncii. Eroul linşajului candidează pentru funcţia de preşedinte al statului, apoi părăseşte PSM, căruia îi atribuie vina eşecului suferit. Drumul său predestinat îl propulsează în partidul puterii şi astfel tranziţia îi oferă binefaceri comparabile, în altă cheie, cu cele de pe vremea dictaturii. Păunescu devine membru al Parlamentului, preşedinte al Comisiei senatoriale pentru cultură şi, cu titlu privat, protagonistul unei emisiuni TV cu durată de 3-4 ore, transmisă în nopţile fiecărei zile lucrătoare. Pe firmamentul tranziţiei steaua fostului bard ceauşist e încă strălucitoare.

Locuitorii din Bîrca nu iau parte la botezul şcolii supunîndu-se unei mobilizări autoritare, ci fascinaţi de frenetica prezenţă publică a consăteanului lor, dovadă că merită această cinstire. O simplă, dar semnificativă coincidenţă face ca, nu cu mult timp în urmă, pe bulevardele centrale ale capitalei să eşueze, din lipsă de participanţi, un miting convocat de Alianţa Civică. Asociată lamentabilei nereuşite a Alianţei, patetica festivitate de la Bîrca defineşte simbolic actuala conjunctură în care foştii oponenţi ai dictaturii îi urmăresc cu justificată invidie pe foştii ei trepăduşi.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Succese şi vinovăţii

Nu-i simplu să fii telespectator sau cititor de ziare în România. Chiar şi despre subiecte de rutină, care se repetă în fiecare an, cum ar fi examenele de capacitate sau de bac, îţi poţi da seama la un moment dat că nu ştii mai nimic, deşi ţi s-au spus multe, chiar prea multe. Anul acesta, ca şi în anii trecuţi, un cetăţean mediu care s-a uitat la ştiri în zilele cînd aveau loc bacalaureatul sau concursul de titularizare pentru profesori a putut înţelege că e dezastru: telejurnalele n-au făcut economie de termeni tari (haos, dezastru, dezorganizare etc.). Cîteva zile mai tîrziu, acelaşi cetăţean mediu putea afla, din comunicatele ministerului Educaţiei, că totul a fost în regulă, în afară de cîteva „disfuncţionalităţi" izolate care vor duce, desigur, la sancţionarea severă a celor vinovaţi. Ce să înţeleagă bietul cetăţean mediu? Pe cine să creadă şi de ce?

Mi se pare că nu are nici un sens să invocăm vreo teorie americănească despre *newsmaking* pentru a explica de ce „ştiriştii" ne-au prezentat, zile la rînd, exemple de dezorganizare şi improvizaţie, iar ministerul a pus, la sfîrşit, capacul unei viziuni pozitive şi senine. Sigur, am putea evoca – iarăşi – pasiunea excesivă a telejurnalelor noastre faţă de tot ceea ce merge prost, ne-am putea enerva din nou că *newsmaker*-ii naţionali văd numai paiele şi bîrnele din ochii tuturor, că n-au nici o înclinaţiune către pozitiv şi optimist, am putea bombăni, alături de clasa politică românească (sau de o anumită parte a ei, poftim!) că presa deformează, exagerează, trunchiază, răstălmăceşte ş.a.m.d. Am putea spune ori face toate astea şi poate că uneori am avea chiar dreptate. Dar ar însemna să pierdem din vedere arta & meşteşugul instituţiilor române de a da comunicate în care totul se ambalează într-un abur care vrea să sugereze că trăim în cea mai bună dintre lumile posibile. Cazul recent al examenelor este doar unul dintr-o lungă serie, doar un exemplu dintr-o situaţiune aproape generală: indiferent ce s-ar întîmpla, indiferent de gravitatea unei probleme, instituţiile naţiei au o vocaţie colosală de a produce un comunicat în care să spună că „pe ansamblu, chestiunea e pozitivă", că „au fost semnalate doar unele disfuncţionalităţi minore" care, bineînţeles, n-au umbrit succesul chestiunii, că „se vor lua măsuri împotriva celor care se fac vinovaţi de..." şi că, ce mai tura-vura, reforma merge înainte şi e bine, doamnelor şi domnilor, e bine. Cît despre măsuri şi vinovăţii (mai ştie cineva ce s-a întîmplat cu profesorii care au vîndut subiectele de examene în anii trecuţi?), de la o vreme e la modă plasarea unui adjectiv lîngă substantiv, pentru a sugera că nu e de glumă: „se vor lua măsuri severe", „se vor da sancţiuni aspre" etc. Dar cel mai bine este ca vina să fie pusă în cîrca unei dificultăţi obiective – de exemplu *tehnica*, aşa cum face ministerul Educaţiei în comunicatul despre examenul de titularizare a profesorilor, cînd în unele centre candidaţii au aşteptat ore în şir pînă li s-au comunicat subiectele: „Întîrzierile apărute în unele centre de examen şi distribuirea deficitară a subiectelor au fost cauzate de problemele tehnice apărute în multiplicarea acestora. Totuşi, pe ansamblu, acestea nu au afectat buna desfăşurare a concursului." Probabil că „pe ansamblu" nu, dar celor cîteva zeci sau sute de candidaţi care au aşteptat în tensiune ore întregi le-au mîncat nervii şi i-au făcut să intre în examen într-o stare extrem de proastă. Într-o ţară civilizată, examenul s-ar fi anulat, candidaţii ar fi dat în judecată statul ş.a.m.d. Iar cei vinovaţi (şi care nu sînt, evident, mototoalele de copiatoare care n-au vrut să funcţioneze mai repede, ci oamenii care nu s-au organizat din timp) chiar ar fi fost sancţionaţi concret. La noi, vinovăţia rămîne o abstracţiune, un lucru care „li se întîmplă doar altora...". Şi mai avem şi probleme tehnice, după ce că istoria a fost nedreaptă cu noi...

Această tehnologie a comunicatului în termeni generali şi impersonali exprimă, de fapt, un singur lucru, bine fixat de pe vremuri: „au existat, tovarăşi, şi unele aspecte negative, dar pe ansamblu situaţia e pozitivă, ba chiar un succes". E un mod destul de stîngaci de a încerca să păcăleşti oamenii lustruind realitatea. În spatele unor asemenea comunicate, se întrevăd tocmai *incomunicarea*, lipsa de respect faţă de interlocutor (în acest caz, interlocutorul fiind opinia publică) şi un fel de deresponsabilizare. Cum spuneam, nu e cazul să recurgem la cine ştie ce explicaţii şi teorii savante ale comunicării. Pur şi simplu, este un reflex al sistemului de a încerca să coloreze realitatea în roz, din pură nepăsare faţă de cetăţenii care trăiesc în *acea* realitate, ba chiar sînt uneori victimele ei.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Malet

Nu prea mă atrag, mărturisesc, filmele cu Maigret (re)difuzate pe TV5 cu ocazia centenarului Simenon. Actorul (Bruno Cremer) mi se pare insipid, inexpresiv şi – ca să-mi duc gîndul pînă la capăt – antipatic. Episoadele au o lentoare căutată, ce încearcă să corespundă ritmului narativ al romanelor, dar care nu reuşeşte să fie decît enervantă. Serialul mai prezintă un defect, cu siguranţă fatal: exterioarele au fost filmate pe undeva prin Cehia, nimic nu aminteşte de Parisul lui Maigret. Ce mai rămîne din atmosfera romanelor fără clădirea poliţiei judiciare pe pe Quai des Orfèvres, fără locuinţa comisarului de pe bulevardul Richard-Lenoir, fără bistrouri, cafenele, fără plimbările duminicale prin cartier etc., etc.? M-am gîndit, cu nostalgie, la excelentul serial avîndu-l drept erou pe Nestor Burma, personajul lui Léo Malet: nu numai că juca acolo un actor plin de şarm şi de umor (Guy Marchand), dar Parisul era o prezenţă vie, palpabilă, aşa cum intenţionase romancierul însuşi, al cărui proiect fusese de a realiza un ansamblu de romane care să „acopere" toate cele douăzeci de arondismente ale oraşului.

Personaj cu totul remarcabil, acest Léo Malet. S-a născut în 1909 la Montpellier şi la vîrsta de patru ani a rămas orfan de ambii părinţi, morţi de tuberculoză. Crescut de bunicul matern, pleacă foarte tînăr la Paris, cu ambiţia de a deveni şansonetist în Montmartre. Are fel de fel de slujbe, una mai insolită ca alta. Intră în mediile anarhiste, colaborează la ziarul *L'Insurgé* (urmaşii anarhiştilor din anii '20 au astăzi un post de radio, Radio Libertaire, şi o librărie pe strada Amelot, în cartierul Bastiliei). Fondează un cabaret, nu în Montmartre, ci în Cartierul Latin, pe care îl numeşte „Poetul spînzurat", pe firmă fiind adăugate cuvintele „...scoate limba la imbecili"; foarte probabil din cauza numelui, cabaretul nu atrage spectatori. Trecînd într-o zi prin faţa librăriei José Corti (aflată atunci pe strada Clichy, devenită ulterior un loc mitic pe strada Médicis, lîngă grădina Luxembourg), vede în vitrină revista *La Révolution surréaliste*. Îi solicită o întîlnire lui Breton, intră în grup, devine prieten cu pictorii Oscar Dominguez (cel din cauza căruia Brauner îşi va pierde un ochi) şi Magritte, scrie poeme, semnează manifeste (inclusiv cel care îi lua apărarea lui Aragon după apariţia sinistrului text intitulat *Front Rouge*, semnătură pe care Malet o va regreta mai tîrziu, socotind că a-l apăra pe Aragon atunci cînd făcea apologia crimei în numele cauzei comuniste însemna a legitima iresponsabilitatea artistului). În ianuarie 1938, Rudolf Klement, secretarul lui Troţki, dispare pentru totdeauna după ce tocmai ieşise din locuinţa lui Malet de pe rue de Vanves. Malet îşi va compune practic întreaga operă la maşina de scris rămasă de la Klement şi la biroul pe care i-l dăruieşte, cam tot atunci, Salvador Dali.

A fost o vreme vînzător de ziare, găsindu-şi un loc nu departe de Operă, la colţul dintre rue des Petits-Champs şi rue Sainte-Anne; acolo va situa sediul agenţiei *Fiat Lux*, agenţia lui Nestor Burma. Personajul îşi face apariţia în 1943, în romanul *120, rue de la Gare*. Cîţiva ani mai tîrziu, prinde contur ideea unui ciclu care să fie şi un fel de geografie romanescă a Parisului. Vine curînd şi succesul de public, se realizează primele adaptări cinematografice. Într-un interviu, Malet declară că succesul se explică prin faptul că lumea îl uitase şi îl credea mort. În 1959, imobilul din strada Ponceau în care locuia de şaptesprezece ani este demolat; familiei Malet i se repartizează un apartament la bloc, romancierul nu se va adapta niciodată şi scrie tot mai puţin. Primăria îi acordă concesiunea unui loc de buchinist, pe malul drept al Senei; experienţa durează doar cîteva luni: cînd achiziţiona cărţi interesante, Malet, în loc să le pună în vînzare, le păstra pentru el. Publică ultimul lui roman, *Abator însorit*, în 1972; moare în martie 1996, retras, păstrîndu-şi pînă la sfîrşit luciditatea şi ironia, ba chiar scandalizînd prin declaraţii nonconformiste şi deloc corecte din punct de vedere politic. Moraliştilor de circumstanţă le răspunsese, anticipat şi metaforic, prin titlul volumului de poeme suprarealiste din 1936: *Ne pas voir plus loin que le bout de son sexe*.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Spre o constituţie a Europei (III)

Limitele competenţelor Uniunii vor fi guvernate de principiul ***conferirii,*** apropiat pînă aproape de identitate de principiul confederal. Asta înseamnă că UE va acţiona în limitele competenţelor ***conferite*** de statele membre, iar competenţele neatribuite Uniunii rămîn statelor membre. Exercitarea competenţelor va fi guvernată de principiul ***subsidiarităţii*** şi avem, în sfîrşit, o tentativă de a defini ***legal*** acest principiu pe care practica Uniunii l-a dovedit drept esenţial, dar care este atît de dezbătut din punct de vedere politic şi birocratic. Astfel, subsidiaritatea înseamnă că, în domeniile în care nu are competenţe exclusive, Uniunea va interveni *numai dacă* şi *în măsura în care* obiectivele unei acţiuni ale autorităţii centrale sau locale (obiective care, se înţelege, trebuie să fie în acord cu obiectivele Uniunii) vor fi insuficient îndeplinite şi, datorită anvergurii lor, pot fi îndeplinite mai bine prin acţiuni de la nivelul Uniunii.

Tot în acest capitol, dedicat competenţelor UE şi, deci, raportului de *suveranitate* dintre Uniune şi statele membre, se găsesc şi normele referitoare la politica externă şi de securitate a UE. Se ştie, în contextul internaţional generat de războiul din Irak, chestiunea forjării unei politici externe şi de securitate comune a UE a devenit, probabil, subiectul cel mai fierbinte de pe agenda europenilor. Integrarea europeană merge, fără nici o îndoială, către momentul în care toate statele membre vor avea o politică externă dacă nu cu adevărat comună, măcar foarte bine coordonată. Mai mult, probabil că visul celor mai devotaţi susţinători ai integrării europene, de a vedea Uniunea ca un subiect de drept internaţional de sine stătător şi cu fotoliu de membru permanent în Consiliul de Securitate al ONU, nu este chiar aşa de utopic. În orice caz, e clar că divergenţele generate de criza irakiană au accelerat procesul de luare a unei decizii în privinţa politicii externe şi de securitate comune, iar proiectul de Constituţie, deşi redactat cu gîndul la viitor, mărturiseşte această grabă sub impulsul prezentului. Textul proiectului stabileşte că UE va avea competenţa de a defini şi implementa o politică externă şi de securitate comună, inclusiv de a contura progresiv o politică comună de apărare. După enunţarea acestui principiu, cîteva paragrafe mai departe, un întreg articol este dedicat explicaţiilor.

Competenţele Uniunii în materiile politicii externe comune şi a politicii de securitate vor acoperi întreaga arie a politicii externe şi toate problemele legate de securitatea Uniunii, inclusiv conturarea progresivă a unei politici comune de apărare, care ar putea duce la o apărare comună. Statele membre vor susţine activ şi fără rezerve politica externă şi de securitate a Uniunii, în spiritul loialităţii şi solidarităţii mutuale, şi se vor supune actelor adoptate de Uniune în acest sens. Statele membre se vor abţine de la acţiuni contrare intereselor Uniunii sau acţiuni care ar putea să constituie un impediment pentru eficacitatea Uniunii.

Rămîn, desigur, multe puncte neclare. Întîi, remarcăm că politica externă nu este clar definită ca un atribut exclusiv al UE, dar spiritul textelor rezumate mai sus ne face să credem că aceasta a fost intenţia Convenţiei. Apoi, înţelegem că e posibilă, măcar teoretic, coexistenţa politicii externe a Uniunii şi a politicilor externe ale statelor membre, care au, însă, obligaţia de a se conforma politicii externe a Uniunii. În fine, dacă politica externă e atribuită exclusiv Uniunii, atunci e greşit ca mecanisme clasice de implementare a strategiilor de politică externă (mecanismele consulare, de pildă) să rămînă în spaţiul competenţelor comune. În privinţa reglementărilor privind politica de securitate comună, merită remarcată diferenţierea aproape scolastică dintre categoriile *„politica de securitate"* şi *„politica de apărare"* şi, în final, chiar dintre *„politica de apărare"* şi *„apărare"*. Asemenea diferenţe sînt foarte greu de perceput de europeanul de pe stradă atîta vreme cît, sînt gata să pariez, nu mulţi dintre absolvenţii Colegiului Naţional de Apărare ştiu să explice diferenţa dintre politica de securitate şi politica de apărare. În principiu, nici o Constituţie nu operează cu termeni lipsiţi de rezonanţă pentru cetăţenii cărora li se adresează. În particular, această Constituţie riscă să fie, în anumite părţi ale ei, mai degrabă un tratat tehnic de integrare, decît o Constituţie în sensul clasic şi aşteptat al cuvîntului.

Personal, găsesc încă ambiguă reglementarea raporturilor dintre Uniune şi statele membre în această materie, şi e foarte posibil ca, în procesul dezbaterilor care vor urma, aceste reglementări să nu reziste tocmai datorită ambiguităţii lor. În orice caz, într-un capitol asupra căruia ne vom opri în viitor, acest proiect de Constituţie face precizări importante asupra mecanismului de decizie şi implementare a acestor politici.

▲

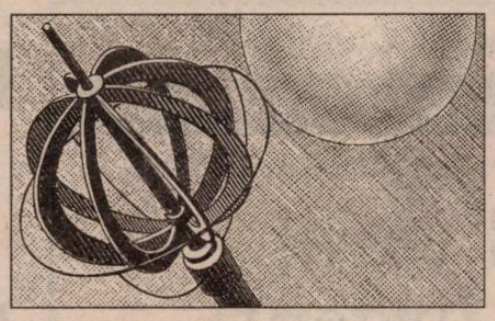

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Insomnii

În Hong Kong, s-a stat la coadă la panglicile de protest, scrie revista *Newsweek:* cele galbene erau împotriva articolului 23, cele roşii împotriva politicii guvernamentale, cele albastre împotriva şefului acestui guvern, Tung Chee-hwa. Marea manifestaţie de protest din 1 iulie, care a adunat aproximativ jumătate de milion de persoane (cea mai mare din 1997, de cînd fosta colonie britanică a trecut sub administraţie chineză), urmată de altele, i-a neliniştit pe conducătorii de la Beijing. Promisiunea cuprinsă în lozinca „O ţară, două sisteme" a fost ameninţată în primul rînd de adoptarea legii cu privire la securitatea naţională. Faimosul articol 23 pedepsea, într-o primă formă, dezvăluirea „secretelor de stat", criticarea guvernului de la Beijing, răspîndirea materialelor subversive, apartenenţa la grupuri de felul sectei Falun Gong, teoretic legală, practic persecutată în China. Cînd o ţară cu peste un miliard de locuitori, condusă de un partid comunist care a făcut imense concesii faţă de dogma colectivistă, dar nu a renunţat la bazele ei teoretice, promite că va respecta sistemul capitalist dintr-un teritoriu cu o populaţie de aproximativ cinci milioane de oameni, aceştia din urmă au de ce să se teamă de formulări ca acelea de mai sus.

Şeful executivului din Hong Kong este Tung Chee-hwa, un om bogat, cu bune legături de afaceri la Beijing, susţinut de aparatul comunist, „ales" în 1997 de un Consiliu cu o legitimitate restrînsă. El a retras legea şi a prezentat după o săptămînă o versiune ceva mai permisivă. În tot acest timp, Beijingul a tăcut, impunînd o cenzură totală asupra ştirilor din Hong Kong. Consultările – cu reprezentanţi ai Bisericii, cu animatori ai mişcării sindicale – au început de-abia cînd protestatarii s-au îmbrăcat în portocaliu, culoare prin care se cere introducerea sufragiului universal.

În Hong Kong este ameninţat echilibrul între sistemul democratic de tip occidental (niciodată practicat, nici pe vremea dominaţiei britanice, dar guvernatorul Hong Kongului era răspunzător în faţa parlamentului şi guvernului de la Londra, ceea ce e altceva decît misterioasa ierarhie a Beijingului) şi starea de tranziţie a Chinei, o ţară fidelă ideologiei comuniste, alimentată de eficienţa capitalistă. Aspiraţia spre democraţie, care a scos atîţia oameni în stradă la Hong Kong, este la rîndul ei determinată de prelungita criză economică (şi fără pagubele pricinuite de epidemia de pneumonie atipică, deficitul bugetar a atins cifre record, salariile au scăzut, şomajul a crescut, ajungînd la 8%). Indiferenţa clasei mijlocii, mulţumită de prosperitatea ei, a devenit implicare politică, atunci cînd belşugul s-a transformat în simplă bunăstare. Tulburările au dus la demisia a doi miniştri: doamna Regina Ip, responsabila cu securitatea, supărată că e contestată „legea ei", şi secretarul cu finanţele, acuzat că şi-a cumpărat un automobil străin foarte scump, exact cu două săptămîni înainte de a mări taxele la importul de automobile. Domnul Tung, după ce a spus că are insomnii din cauza situaţiei create, dar că nu va demisiona, s-a dus la Beijing să vadă dacă şi şefii lui de acolo sînt de acord cu poziţia sa. Da, sînt de acord. Prim-ministrul chinez, Wen Jiabao, şi-a exprimat convingerea că „guvernul domnului Tung e capabil să depăşească această criză curentă", iar preşedintele Hu Jintao crede că „după largi şi serioase consultări, noua legislaţie va obţine înţelegerea, sprijinul şi recunoaşterea marii majorităţi a compatrioţilor din Hong Kong". Toate aceste bune sentimente au fost pecetluite de o caldă strîngere de mînă în faţa fotografilor.

Mişcarea de protest din Hong Kong nu a arborat nici o culoare prin care să-şi exprime atitudinea faţă de celălalt sistem al singurei ţări. Liderii mişcării populare şi-au exprimat neîncrederea în capacitatea acestui şef al executivului de a asigura trecerea spre sufragiul universal pentru alegerile din 2007. Dacă devine contagioasă, pretenţia asta cu sufragiul universal ar putea provoca insomnii şi oamenilor care dorm încă liniştiţi la Beijing.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Restaurant sau bibliotecă?

Acum cîteva luni, un cunoscut de-al meu mi-a propus să ne asociem şi să facem împreună cu mai mulţi amici o bibliotecă privată. Conceptul părea simplu: dacă e adevărat că atîţia intelectuali n-au bani de cărţi, ar trebui să existe o piaţă considerabilă pentru un serviciu privat de închiriere. Unul asemănător cu fostele biblioteci mobile de altădată, însă diferit printr-un plan de marketing mult mai agresiv. În glumă, m-am prins în jocul lui şi i-am sugerat chiar diverse *brand*-uri pentru noua întreprindere, de la „Cartea Înfuriată" – omagiu unui *business* cu gogoşi, altminteri foarte prosper – şi pînă la „Citeşti şi respiri uşurat". Nu pentru c-ai înţeles, fireşte.

Omul n-a apreciat ironia şi s-a apucat să caute bani pentru *business*. Planul de afaceri părea tentant – un profit de 15 la sută pe an, după primul an de activitate. Ei bine, cred că nu veţi fi surprinşi să aflaţi că băncile l-au trimis fie la plimbare, fie la continuarea lecturilor din utopiştii francezi. Un singur ofiţer de credit s-a milostivit de el cu un sfat: „De ce nu încercaţi cu un restaurant? Puteţi servi şi cărţi, dacă le comandă cineva..."

Încă o dată, contabilul avea dreptate. Ocupaţia asta a cititului pare – cel puţin la români – specifică epocilor în care oamenii stau, aşteaptă ceva, meditează şi rezistă interior (vezi anii '80). Vremurile în care lumea face cu adevărat ceva sînt lipsite de lecturi, ca şi de idoli ai scrisului. Singurul scriitor român încă valorizat la nivel de mase e Mircea Dinescu, şi nu pentru ce scrie, ci mai ales pentru ce face – în cazul lui, emisiuni de televiziune şi-un pic de politică.

În rest, respectul mulţimii se duce către cei care fac: avere, manele, maşini, case, medalii, goluri, blaturi, puşcărie. Nu-i de mirare că astăzi auzi cu mult mai des cuvîntul *autor* în formule de genul „autorul infracţiunii/crimei/accidentului" decît în vetusta „autorul volumului". Pe de altă parte, merită riscul: *autorii* de astăzi merg la restaurante scumpe, în care n-a intrat niciodată vreun scriitor. Acolo, chelnerii respectuoşi joacă rolul criticilor, judecîndu-i pe *maeştrii* zilelor noastre după singurul criteriu estetic nesubiectiv: mărimea bacşişului.

Şi totuşi, aş zice că mai există o şansă pentru *business*-ul cu litere: să-i convingem pe aceşti lideri de opinie (mai cunoscuţi ca „figuranţi", „băieţi", „şmecheri" sau „barosani") că, pînă la urmă, cărţile sînt *marfă* – sau *parfum*, ori de-a dreptul *adevărăciune*. Pentru asta e nevoie de un lucru simplu, la care nu s-a gîndit nimeni pînă acum: traduceri. Din româna clasică (aceea cu prea multe cuvinte şi care nu-ţi foloseşte la nimic în momentele esenţiale ale vieţii – ca atunci cînd vrei să înjuri pe cel care ţi-a blocat maşina în parcare) în româna nouă – limba care, pînă la urmă, leagă între ei pe indivizii acestei naţiuni. Tehnica e simplă: scoţi 90 la sută din fondul de cuvinte şi rogi pe un fost puşcăriaş să te ajute cu cîteva verbe mai de efect („a se gini" îmi pare obligatoriu. Ex: „Ai ginit conflictul în *Moby Dick?*").

Pe lîngă asta, fireşte, trebuie să transformi cărţile în obiecte aspiraţionale. Problema lor în acest moment nu e doar aceea că-s greu de parcurs, ci şi că-s exagerat de ieftine. Nu poţi să pui un Cărtărescu (200 de mii în medie volumul) pe masa din restaurant alături de mobilul de 25 de milioane fără să te simţi jenat. Ori tocmai asta e problema oamenilor cu bani: trebuie să-i arate mereu, altfel lumea îi va crede scăpătaţi. Pentru ei e nevoie de ediţii legate în platină, cu foiţă de titaniu şi cotor de aliaj, întocmai ca la maşinile scumpe. Cartea ar deveni astfel nu numai o investiţie în tine însuţi, ci şi o investiţie propriu-zisă. Cine ştie cît va ajunge, peste 20 de ani, un Lucian Boia Gold, bătut cu briliante? Industriile conexe ar avea şi ele de cîştigat: gîndiţi-vă numai la cererea de tatuaje „I love Hemingway" la cabinetele de specialitate de pe plajă...

Totul e ca autorii să nu se îmbogăţească din asta. Altminteri s-ar duce naibii cea mai mare satisfacţie a noilor cumpărători: aceea că au avut dreptate cînd s-au lăsat de citit.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

E vară, e urgent!

Cătinel-cătinel, arta îşi desăvîrşeşte lucrarea şi în oraşe şi orăşele – mai mici, mai mari, mai potrivite – se ticluiesc poveşti şi poezii, furtuni de frumuseţe precum un zbor de fluturi peste un creştet sur. Aţi putea crede că de acum fiecare zid al fiecărei case din lume este plin de opere de artă şi că pe fiecare scaun zace cîte un teanc de poeme, citite din zori şi pînă în seară, cu voce tare sau doar pentru sine, de iubitorii cuvintelor. Dar nu, majoritatea pereţilor sînt golaşi, decoraţi poate doar cu icoane şi, în cazul cel mai rău, cu tablouri produse în serie, de la vînzările de vechituri sau din supermarketuri, iar oamenii citesc doar ştiri ce rulează pe *crawler*-ele televizoarelor şi ziare subţiri, care oferă cuvinte încă şi mai subţiri şi nivel zero de materie de reflecţie. Oamenii se plîng de mediatizare excesivă, de prea mult TV, de publicitatea prea zgomotoasă, de ştiri prea senzaţionaliste, dar mie nu mi se pare. Eu cred că ne înconjoară o tăcere uriaşă, care ne cuprinde, şi că toate zgomotele lumii de-abia dacă o străpung şi că cei mai mulţi oameni nu au decît vieţi interioare care seamănă cu nişte cratere amuţite, din care se revarsă numai monotonia circulară a propriei voci care discută despre legăturile proaste şi mortalitate, în proză non-stop.

Şi totuşi, acolo departe, dincolo de pădurile de pe dealurile Vermontului, se face, de decenii, un teatru minunat şi magic, la Bread & Puppet Theater, iar aici, pe Russian River, dăinuind de ani într-o casă între sequoia, poetul Pan Nolan proiectează în linii minunate problemele unei conştiinţe intens scufundată în natură şi ironie, iar ceva mai peste ocean, în Praga, Vincent Farnsworth transformă cacofonia repetiţiei de orchestră din vecini într-un manual despre cum să îmbătrîneşti cu graţie, iar colea, după colţ, în Baton Rouge, Colleen Fava, arzînd pentru artă ca într-un sacrificiu, îl citeşte pe Robert Musil în totalitatea lui păroasă şi incompletă, ca să-şi hrănească mintea şi ca să-i facă pe plac capriciosului său profesor, iar nu mai departe de New York, care se tîrăşte acum printr-o economie în depresiune, Simon Pettet scrie versuri demne de trubaduri, în timp ce în nu ştiu ce alte păduri Rodger Kamenetz toarce vise ca să deseneze cosmosul. Dacă ai ochi de văzut şi urechi de auzit, arta ţîşneşte de pretutindeni, revărsîndu-şi abundenţa de spirit din şi către orişice locşor locuit de oameni. Şi atunci cum se face că cei mai mulţi oameni nu aud decît tristeţea lor însingurată, îmbibată cu zgomot de televizor, şi nu văd decît propria lipsă de importanţă, abia-abia mascată de actul cumpăratului? Răspunsul este că există doi diavoli: Diavolul Conformismului, care ne împiedică să vedem şi să auzim ce produc artiştii şi care astfel ne condamnă la solitudine stearpă, şi Diavolul Artei şi Bucuriei, care se luptă cu Diavolul Conformismului chiar în această clipă.

Astăzi, în leneveala adîncă şi amorţeala profundă a verii, ieşiţi din casă şi cumpăraţi o operă de artă şi o carte de poezie şi ţineţi-le pe aproape, ca pe nişte talismane, sau luaţi-le cu voi în valuri. Trebuie să încetaţi de îndată să vă mai plictisiţi pe voi înşivă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Minitehnicus, nepotul lui Rahan

Se spune că în staţia din Filiaşi, în trenul Timişoara – Bucureşti, urcă într-o zi un ţăran oltean, mînat de ceva treburi pe la Craiova (nici o legătură cu dosarul care începe pe pagina din dreapta). Zi de vară, căldură... În compartimentul în care intră mai era doar un tînăr de culoare. *Bună zîua* – spune albul, iscoditor; *bune zeua* – răspunde tînărul negru. *Pînă un'e mergi, taică?* – întreabă ţăranul, curios din fire. *La Bucureşti, tataie; eu sînt student acolo* – răspunde tînărul amabil. *Aha!* – spuse ţăranul, şi într-un tîrziu continuă: *cald, taică*. Cu ceva mîndrie în glas, studentul spuse: *Cald, cald, darî la noi, în Africa, e şi mai cald!* Mai trece ceva timp. *Şi de un'e eşti din Africa, taică?* – zise ţăranul. *Din Congo, tataie!* – răspunse studentul, lămuritor. Iar mai trece ceva timp. *Aha! Şi de unde din Congo, taică?* – mai zise ţăranul. *Ehe, din Brazzaville, tataie, oraş mare, capitala noastră* – explică studentul, binevoitor. *Aha, Brazzaville!* – dădu din cap ţăranul. Şi mai trecu ceva timp. *Şi de-al cui eşti din Brazzaville, taică?* – se auzi într-un final întrebarea decisivă a satului oltenesc.

Ei bine, în logica acestei ultime întrebări, eu aş putea răspunde că fac parte dintr-o generaţie de români care, într-un fel, este de-a lui *Minitehnicus*. Cine este *Minitehnicus?,* vor întreba prea-tinerii dintre dvs. Respectivul este – sau era, mai bine spus – un personaj de bandă desenată născut pe la începutul anilor '70 într-o revistă românească pentru elevi, pare-mi-se dintr-o colaborare cu C. Arnal, creatorul lui *Pif;* zîmbitor, oţelit-inoxidabil şi cu antene pe creştetul luciu, *Minitehnicus* avea datoria de a-i trece pe tinerii români peste pragul anului 2000, ajutîndu-i implicit să construiască o societate multilaterală care între timp a sucombat unilateral, cu roboţel cu tot.

Minitehnicus a fost contemporan şi congener cu *Rahan* – cel apărut recent pe tarabe în traducere românească. Eh, *Rahan!* Ce vremuri! Erou al desenatorului André Cheret, parte din galeria de eroi şi super-eroi a editurii Vaillant şi a revistei *Pif*, Rahan a fost o vreme, în francofonia-ne marginală, un *pop-icon* al celor născuţi după decretul anti-avort al lui Ceauşescu din octombrie 1966. Enciclopediile BD îl trec, de regulă, la rubrica *şi alţii*; la noi a avut, totuşi, perioada lui de glorie, mai ales după ce editorul francez a ales să-şi tipărească albumele la Bucureşti *(imprimé par ILEXIM en Roumanie)*, dîndu-ne astfel posibilitatea să le mai găsim prin chioşcurile de ziare autohtone, la preţul măricel de 16 lei. Neînfricat, tînăr, cu ochi albaştri şi cu plete blonde, Rahan a trecut prin sute de aventuri bidimensionale, oferindu-ne – din vremurile imemoriale în care omenirea era aproape de peşterile începuturilor – lecţii de umanism cu bătaie lungă. Bun, o să-mi spună cei mai lucizi dintre dvs., Rahan nu avea numai un cuţit de fildeş cu care străbătea continentele şi mările, nu avea numai un colier cu 5 colţi la gît, moştenire de la tatăl său adoptiv, spre a-i aduce aminte de cele 5 calităţi fundamentale ale omului; el mai avea, într-un fel, şi carnet de membru al partidului comunist francez – dat fiind patronajul sub care apărea revista *Pif* şi albumele conexe. Ce mai contează, azi, cînd Pif a murit, Rahan aşijderea, şi nici PCF-ul nu se simte foarte bine? Cît a fost viu, Rahan făcea cu eleganţă un foarte subtil învăţămînt politic, luptînd împotriva obscurantismului religios (toţi şamanii triburilor aveau ceva cu eroul!), pentru egalitatea între rase (sute de negri a scăpat arianul Rahan din diferite capcane!) şi inventînd tot felul de lucruri, ca o prefaţă la revoluţia tehnico-industrială a epocii marxiste şi post-marxiste.

Ca fan BD cu state vechi, m-a fascinat întotdeauna diferenţa enormă dintre proto-*comunistul* Rahan şi supereroii americani, de tipul veteranului *republican* Superman sau al mai tinerilor *democraţi* Spiderman sau X-men. Tratate de politologie sînt rezumate în aceste diferenţe; nu e aici locul pentru detalii. Dar într-o vreme în care prin televiziunile noastre unele filme vorbesc încă despre virtuţile comuniştilor apăraţi de comisarul Moldovan, iar Birlic, obligat de rigorile anilor '50, beştelеşte logocraţia liberală a epocii interbelice, eu salut românizarea lui Rahan. Nu ştiu cum va prinde – dacă va mai prinde – el la generaţii crescute cu jocuri virtuale 3D şi cu flirturi precoce pe *chat*. Dar eu, privindu-l la tarabă, am trăit o emoţie reală.

Ca şi cum mi-aş fi întîlnit o rudă de prin Brazzaville-ul primelor fantezii.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Autodenunţ

După un an m-am întors acasă într-un autocar simpatic, plin de lume amestecată, eu înconjurat de trei june – aşa mi-au zîmbit sorţii numărului de la scaun. Am petrecut o zi şi o noapte între aceste trei frumuseţi pline de umor care se întorceau după luni de muncă legală, pe contract, în lumea vestică: inteligente frumuseţi, cu har în deprinderea limbilor străine, cu un accentuat simţ ironic, cu talent în a se adapta în situaţii dificile. Împreună am împărţit Coca-Cola, Orbit fără zahăr, biscuiţii Prinzess Roll. Le-am ascultat poveştile presărate cu poante, cu umor, cu izbucniri faţă de cutare patron italian, altul neamţ, intimidaţi de frumuseţea, de ironia, de capacitatea lor de muncă şi mi-am adus aminte de ce îmi spusese Guido Canciani, amicul meu din Padova, înamorat şi el, ca mai toţi confraţii lui de obîrşie, de, vorba lui Alecu Russo, „femeia româncă". „Aveţi femei atît de frumoase, şi de inteligente, şi de harnice, şi voi sînteţi exact inversul lor", mi-a spus şi eu am citit spusele lui pe deandoaselea, în oglindă; care va să zică noi, bărbaţii români, am fi „urîţi, proşti, leneşi". „Ehe", i-am replicat în grabă, „poate că poporul de gay europeni o fi gîndind altfel, ori poate chiar doamnele din vechea Europă să aibă păreri diferite de ale domnilor din UE".

În sfîrşit, coabitarea mea cu frumuseţile patriei din autocar a ajuns în zone de mărturisiri de interes general, nu ştiu care din preajma zarvei noastre a aruncat, printr-un oftat semnificativ, observaţia că ţărişoara noastră ar fi frumoasă şi minunată dacă n-ar fi corupţia asta care o macină la toate nivelurile. Pe dată fetele mele, întrucît nu aveau chef de politici, au explicat că, bunăoară, dacă la vamă ar fi să li se solicite dijma cuvenită şi obştească în euro, ele, frumuseţile mele cele ironice, bătăioase, pline de viaţă, au pregătite pentru vameşi, bani roşi. Ăsta e, mi-au spus, numele pentru mărunţişul acela de un cent, de doi cenţi care cu greu poate fi plasat pe la magazine şi care sfîrşeşte, în inutilitatea lui, prin scrumiere.

Aşadar poante, glume, voie bună pînă în clipa în care neam apropiat de vama dinspre ţară. Atunci s-a ridicat unul dintre şoferi şi, cu o voce îngreunată de reponsabilitate, ne-a explicat metodologia de intrare în România, adică fiecare călător să pregătească o bancnotă de 5 euro şi să pregătim mucarerul (tributul, adică) din timp. Mai mult, ni s-a anunţat de la comandament că nu se acceptă excepţii: ori dăm toţi mucarerul cu pricina ori tragem pe dreapta şi desfacem geamantanele la vamă preţ de două, trei ore. Cînd strîngătorul de peşcheş a ajuns în dreptul meu i-am spus că nu dau deoarece am hotărît să lupt împotriva corupţiei din ţară. Mai marele autocarului m-a privit uimit, mi-a spus că noi nu facem politică aici în autocar şi că toată lumea dă, toate firmele, toate autocarele, tot ce mişcă. Mare linişte s-a lăsat, toţi au înţepenit cu bancnota în mînă şi la refuzul meu repetat a încetat colecta, mai apoi un aer de vagă duşmănie s-a strecurat în aerul condiţionat al împrejurimii scaunului meu, fetele n-au mai rîs, toţi au stat multă vreme îmbufnaţi şi un moş din spate, care în toată vremea drumului a răsucit evlavios paginile unei broşuri cu sfaturi despre cum e să fii un bun creştin, a apucat să spună cum că şi aşa nu se poate face nimic şi că o singură floare... etc. Etc. Mai apoi s-a produs un mic conclav la comandamentul busului şi o junădintre cele frumoase, şi inteligente, şi cu umor s-a apucat să strîngă ea bani şi a anunţat cu voce tremurată de importanţa deciziei că va plăti în locul meu, ceea ce, totuşi, mărturisesc, n-am acceptat.

Vă invit acum să facem un calcul simplu: la noi în autobus mucarerul a ajuns la vreo 200 de euro deoarece eram aproape 40 de călători. În faţa noastră au trecut în nici o oră 10 autocare, asta înseamnă 2000 de euro, înmulţiţi suma asta cu 24 de ore de muncă rodnică şi veţi avea rezultatul exact al sumelor: un adevărat Amazon de euroi care şerpuieşte spre Bucureşti, spre resorturi, departamente, birouri, poliţii de frontieră, reprezentanţi SRI. Altfel nu-mi explic cum se poate practica la scară aşa de mare această cutie a milelor. Şi cînd te gîndeşti ce simplu ar fi să poţi organiza un flagrant, ar putea chiar primul ministru, bine deghizat, să o facă.

În loc de epilog. În autogara din Arad o doamnă responsabilă s-a apropiat de mine şi mi-a şoptit, după ce a privit dreapta-stînga, că nu trebuia să cedez. Aşa a spus, îmi aduc bine aminte, după cum îmi amintesc că în momentul în care s-a arătat cel cu colecta, avea bancnota cu pricina pregătită din vreme.

▲

Texte şi opinii de: Dragoş BUCURENCI (Web & New Media Manager, British Council) ● Roxana CĂLINESCU (jurnalistă) ● Stela GIURGEANU ● Cristina MODREANU (jurnalistă) ● George ONOFREI (jurnalist) ● Stejărel OLARU (cercetător, Institutul Român de Istorie Recentă, Bucureşti) ● Brînduşa PALADE (lector univ., SNSPA) ● Aurelia SÎRBU (jurnalistă) ● Laurenţiu STAICU (lector univ., Facultatea de Filosofie, Universitatea Bucureşti) ● Luminiţa VARLAM (filolog)

O nouă migraţie? (argument)

Hrănită timp de generaţii în spiritul poveştilor despre fuga în munţi sau în păduri din faţa invadatorilor de tot felul şi despre satele mutate după cîte o năvălire turcească mai apăsată – sau după o inundaţie – şi digerată de un proces de industrializare care a durat preţ de două generaţii şi a modificat radical societatea, românitatea intră, la începutul secolului nou, într-o nouă zodie a schimbării.

Românii par a se reîntoarce la sat. Este aceasta o nouă migraţie? Sau este un fel de „transhumanţă" socială pasageră? La ce va conduce ea, oricum am numi-o?

În istoria noastră, migraţiile interne au o poveste interesantă. Unele s-au numit, cîteodată, colonizări: vezi cazul împroprietăriţilor regăţeni din Basarabia unită cu România în 1918, după reforma agrară. Unele s-au numit, mai simplu, calvar: vezi refugiaţii moldoveni plecaţi spre sud şi vest în timpul secetei aducătoare de foamete din 1946-1947, o deplasare internă de populaţie care nu-şi avea echivalentul nici măcar în timpul războiului mondial care tocmai se încheiase.

În cîteva cuvinte, miza ar fi următoarea: în timp ce în toată Europa populaţia rurală scade, în România ea este în creştere. Din acest punct de vedere, statisticile noastre oficiale nu sînt foarte limpezi, şi nici convingătoare. Pe de o parte, pentru că, tehnic vorbind, „ţărani" sînt consideraţi numai cei care au o pensie de la fostele CAP-uri şi care au domiciliul stabil în lumea satului. O familie de pensionari de la oraş, care şi-a vîndut apartamentul şi s-a retras la ţară în casa părinţilor, sau un „disponibilizat" care este pe şomaj şi fuge spre sat de frica întreţinerii de la bloc nu intră în acest calcul. Pe de altă parte, în ultimele două decenii în România s-a produs o adevărată frenezie a urbanizării declarative: zeci de comune mai răsărite au fost transformate în oraşe, deşi argumentele care să legitimeze această schimbare de statut încă se lasă aşteptate.

În cazul nostru, punctul de reper este anul 1985: pînă atunci, timp de o istorie întreagă, România a fost o ţară preponderent rurală. Atunci, în '85, s-a ajuns la paritate; industrializarea îşi arăta consecinţele. „Sistematizarea rurală" planificată de Ceauşescu avea un bun punct de pornire.

*Cine sînt aceşti oameni care se întorc astăzi la sate? Sînt ei purtători ai modernizării, sînt ei cei care vor aduce la o nouă lumină satul românesc? Sau sînt oameni care au eşuat la oraş şi de la care nu mai este, practic, nimic de aşteptat? La mijlocul acestei dileme este chiar România de mîine. (**Adrian Cioroianu**)*

Laurenţiu STAICU

Scurtă istorie a ruralităţii postrevoluţionare

În ultimii ani, se petrece la noi un fenomen bizar, prin amploarea pe care a căpătat-o şi, în anumite privinţe, de-a dreptul paradoxal. Este vorba de migraţia masivă a populaţiei urbane către zonele şi comunităţile rurale, migraţie care, deşi s-a desfăşurat în valuri, şi a debutat în 1990 oarecum firesc, s-a accentuat sensibil în ultima vreme. Fenomenul poate fi descris în fel şi chip, mai ales că nu ţine neapărat de vreo „dimensiune românească a existenţei", deşi are, cu siguranţă, caracteristici autohtone: întoarcere la origini, reruralizare, mişcare ecologistă sau reviriment al naturismului, revalorizarea vieţii la ţară etc. Un prim val al acestei migraţii moderne s-a declanşat, spuneam, încă din 1990, fiind motivat, cu precădere, de raţiuni sentimentale. Întoarcerea la vatra părintească, recuperarea pămînturilor, pădurilor şi caselor spoliate de regimul comunist, toate acestea i-au împins pe mulţi orăşeni să bată drumurile prăfuite de ţară, aproape pustii pînă atunci. Pentru mulţi dintre aceştia, recuperarea proprietăţilor nu a fost doar o reparaţie morală şi de drept, ci o oportunitate, o şansă de a începe o viaţă nouă, de a-şi recupera identitatea. Mă refer aici, în primul rînd, la ţăranii siliţi de regimul comunist, direct sau indirect, să vină la oraş pentru a-şi găsi un rost. Un rost pe care nu l-au găsit niciodată cu adevărat, mulţi rămînînd în categoria muncitorilor cu calificare minimă, refractari şi suspicioşi faţă de educaţia, valorile şi cultura urbane. Aceştia sînt cei cărora le datorăm straturile de legume plantate în primii ani după '89 pe spaţiile verzi din jurul blocurilor, autoturismele de mîna a doua parcate sub fereastră, ca semn al avuţiei personale, sau băncuţele de la intrarea blocurilor ca punct de observaţie şi de adunare. Pentru toţi aceştia, oraşul n-a fost niciodată un mediu familiar, ci un domiciliu oarecum forţat, un fel de *diasporă*, un mediu care le-a agresat identitatea şi la care au răspuns la fel de agresiv. Tocmai de aceea, părăsirea acestui mediu străin a fost pentru ei un lucru firesc şi, trebuie să recunoaştem, binevenit pentru toată lumea.

În ultimii ani însă, cei care se îndreaptă către sate nu mai fac parte din categoria ţăranilor dezrădăcinaţi de regimul comunist, ci sînt oameni pentru care instaurarea statului de drept, redobîndirea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ar fi fost de aşteptat să însemne prosperitate şi bunăstare în mediul urban. Oameni despre care am fi spus, în entuziasmul şi naivitatea care ne molipsiseră pe toţi în primele luni după '89, că vor alcătui o veritabilă clasă de mijloc şi vor constitui unul dintre pilonii dezvoltării şi progresului. N-a fost chiar aşa. De aici şi nuanţele paradoxale ale acestei migraţii moderne şi inedite la care asistăm acum. Noii *migratori* sînt bogaţi şi săraci, deopotrivă, cu studii superioare sau cu o educaţie mai modestă, laolaltă mînaţi de dorinţa de a se stabili în afara oraşelor. Această dorinţă este, de altfel, şi singurul lucru care-i uneşte pentru că, altminteri, motivaţiile lor sînt fundamental diferite. Pentru unii, viaţa la ţară este echivalentă cu ultimul refugiu, mediul rural are „valoare de supravieţuire", este singurul loc în care se mai poate trăi „ca pe vremuri". Pentru toţi aceştia, traiul la bloc sau, în genere, în oraşe, a devenit insuportabil în sens propriu: veniturile lor nu mai suportă cheltuielile necesare unui trai decent şi uneori chiar supravieţuirii. În aceste condiţii, este firesc ca locuinţa de la ţară să pară un adevărat paradis. Un paradis ceva mai puţin confortabil, e drept, însă în care se pot obţine mai uşor şi mai ieftin cele necesare vieţii de zi cu zi. Cîteva găini, un porc, o vacă, legume în spatele casei, pîine făcută în casă şi, iată, dintr-o dată se poate trăi. Cheltuielile cu întreţinerea locuinţei şi cu hrana, care devorează pur şi simplu venitul orăşeanului bugetar sau cu venit mediu, devin astfel suportabile, oferind ocazia unui trai decent.

Pentru alţii însă, întoarcerea la „mama natură" nu este o necesitate, ci mai degrabă un soi de blazon nobiliar. Adevărată expresie a libertăţii şi puterii, locuinţa de la ţară devine pentru aceştia un simbol purtător de statut, un marcator al prosperităţii şi succesului. Motivele care-i animă pe aceşti „nouveaux riches" să se stabilească în sînul comunităţilor rurale nu au nici o legătură cu „valoarea de supravieţuire" pe care o capătă pentru ceilalţi ograda, staulul de vite sau grădina de legume. Pentru ei este vorba de cu totul altceva: aerul curat şi priveliştea idilică, depărtarea de zgomotul şi poluarea oraşelor, pitorescul locurilor şi locuitorilor.

E limpede că, pentru *migratorii* săraci, alegerea de a locui la ţară nu este propriu-zis o alegere, ci mai curînd o manifestare a constrîngerii şi presiunii teribile la care îi supune mediul urban, cu toate valorile care-l alcătuiesc. Pentru noua aristocraţie, viaţa la ţară este, dimpotrivă, o alegere şi o manifestare a libertăţii, un act deliberat şi nicidecum dramatic.

Cam aşa se poate contura, foarte sumar, profilul migratorului român care părăseşte forfota oraşelor pentru tihna uliţelor de ţară. E interesant de văzut ce aduc cu ei toţi aceşti oameni, ce impact are această migraţie modernă asupra locuitorilor din mediul rural şi valorilor tradiţionale. Răspunsul este, cred eu, simplu. Săracii vor fi asimilaţi rapid de comunitate şi de cultura acesteia, integrare esenţială practic pentru supravieţuirea lor în sînul unei comunităţi conservatoare şi rigide cum este cea rurală. Aristocraţii, în schimb, rămîn eterogeni, pentru ei comunitatea este pitorească, dar neinteresantă şi inutilă, iar valorile acesteia şi cultura tradiţională doar un prilej de „entertainment", un exotism. Cu alte cuvinte, ei continuă să rămînă orăşeni, să împărtăşească valorile şi cultura urbei, aceasta asigurîndu-le în continuare prosperitatea.

Şi astfel, mediul rural, deşi se lărgeşte ca întindere pentru a face loc noilor veniţi, nu-şi lărgeşte şi orizontul, ci rămîne în mare parte neschimbat. Ţăranii sadea vor îndura şi această migraţie aşa cum au rezistat şi migraţiei, inverse din epoca industrializării şi agresiunii urbanismului de mucava din anii comunismului. Căminele culturale, de pildă, acele „focare de cultură şi educaţie", unul dintre instrumentele cu care regimul comunist a încercat să urbanizeze în marş forţat satele şi comunele, n-au fost niciodată asimilate, ci au rămas un element străin. Da, au fost bune pentru o vreme pentru organizarea nunţilor, botezurilor, parastaselor... Uneori mai rula cîte un film itinerant care inspira apoi joaca copiilor de pe uliţe cu nume de eroi moderni. Dar cam atît.

Satul nu se schimbă. Doar oamenii care-l locuiesc şi-l caută ciclic ca pe un paradis pierdut. S-ar putea ca toate acestea să se schimbe odată cu intrarea în UE. Rămîne de văzut. Deocamdată viaţa la ţară este privită încă, de mulţi orăşeni, ca un adevărat paradis. Un paradis nietzscheean.

▲

Cîteva date statistice

Potrivit ultimului recensămînt, în martie 2002 România avea o populaţie de cca 21.670.000 de locuitori (51,2% femei), mai puţin decît la recensămîntul anterior şi – ceea ce este mai important – înscrisă pe o curbă demografică descendentă.

Din total, aproape o treime – 6.360.000 – o reprezintă pensionarii.

47,3 procente din populaţie locuieşte la sate – sau, în date mai precise, cca 10.261.000 de locuitori.

În privinţa consumului de bunuri industriale şi culturale, în privinţa natalităţii-mortalităţii, populaţiei şcolare, structurii pe categorii de vîrstă a populaţiei active etc., situaţia în mediul rural este net inferioară celei din mediul urban.

În mediul rural românesc se află 46% din numărul total al gospodăriilor populaţiei şi 76,4% din numărul total al clădirilor inventariate pe teritoriu. Din numărul total al camerelor de locuit ale românilor (aproape 20.703.000), 50,3 la sută se află în mediul rural; aşadar, la o populaţie mai mică, un număr mai mare de camere – ceea ce duce la ideea că, măcar din acest punct de vedere, viaţa este mai confortabilă la sate.

Din numărul total al acestor camere, doar 39,5% sînt folosite la sat în scopuri comerciale – un procent net inferior celui din mediul urban.

Din totalul suprafeţei de locuit la nivel naţional (304.253.207 m.p.), în mediul rural se află 47,4 procente.

O formă de paradox a României rurale: camere mai multe, suprafaţă mai mică. (**A. C.**)

Cristina MODREANU

Cultura nu vine de la centru

Amintirile mele legate de sat datează din cele cîteva veri ale copilăriei, petrecute, fragmentar, în satul din care plecase, de tînăr, bunicul meu, acolo unde mă simţeam mereu, nu ştiu de ce, o intrusă, atent măsurată de oamenii de pe uliţe, pe care nu-mi venea niciodată să-i salut, aşa cum mi se spunea că se cuvine într-o comunitate mică, unde toată lumea cunoaşte pe toată lumea. Pentru mine, oamenii de acolo rămîneau nişte străini, obiceiurile lor erau departe, îi priveam, inevitabil, ca pe nişte piese de muzeu, mai ales pe cei mai în vîrstă, care îşi păstraseră un fel de vieţuire ciudat, inexplicabil pentru un copil venit de la oraş. Astăzi, cînd eu una aproape că nu mai calc pe „la ţară", observ că s-a născut spontan o pătură de nostalgici ai satului, care îi fac mai mult rău întorcîndu-se acolo, unii ambiţionînd să-l „civilizeze" din punct de vedere arhitectural, mai toţi transportînd, într-o lume încă păstrînd oaze de puritate, felul lor de viaţă murdar, agitat, lipsit de bun gust. Majoritatea sunt plecaţi nu de mult de acolo, mutaţi de socialism la oraş, numai că, o dată întorşi, din sărăcie sau din orgoliul de a arăta că „s-au ajuns", îşi murdăresc vatra, ca cine ştie ce animale ciudate.

Conform statisticilor, populaţia rurală a României ar fi în creştere, din cauza acestui fenomen de „întoarcere la vatră", în schimb, în rapoartele Guvernului – scos la lecţie de Uniunea Europeană –, numărul de ţărani a scăzut brusc, de la aproximativ 40 la sută din populaţia activă a ţării, la numai 28,3, pe motiv că trebuie avută în vedere doar populaţia implicată în activităţi agricole. Calculele se pot face în multe feluri, dar ceea ce nu se poate ignora este primitivismul felului de viaţă al locuitorilor din satele României. Cine ar putea să creadă că acum, în 2003, majoritatea satelor din România supravieţuiesc fără cinematograf, fără bibliotecă, fără acces la Internet, ba chiar, în unele cazuri, mai rare, fără televiziune sau numai cu acces la postul naţional România 1? La începutul anilor '90 existau în România 7064 de cămine culturale, dintre care 2672 sedii şi 4392 filiale. 70 la sută dintre ele nu aveau dotările minime pentru a fi funcţionale. Dacă aceste instituţii, plantate la sate în timpul comunismului, în mod artificial – asemeni palmierilor lui Agathon –, erau atunci la pămînt, între timp ele nu s-au ridicat de acolo şi nici nu dau semne că o vor face curînd. Toată lumea s-a obişnuit ca sediile fostelor cămine culturale să funcţioneze doar pentru nunţi, botezuri sau discoteca de sîmbătă seara, iar în rest, pe uşile clădirilor să atîrne lacăte mari, descurajatoare. Asta numai dacă între timp, respectivele sedii nu au căpătat deja alte destinaţii, ca restaurant, bar, sală de bingo, atelier de reparaţii sau casă de pariuri, cum am văzut undeva. Problemele lumii de la sate sînt multe şi grave, aşa încît numai de „accesul la cultură" nu le arde oamenilor din acest mediu. După avalanşele de acţiuni organizate înainte de '89 „de la centru", pentru culturalizarea maselor de la sate, în această lume, care include aproape jumătate din populaţia României, s-a aşternut tăcerea, nu mai pătrund decît întîmplător voci ale culturii, sub o formă sau alta. Dacă îi întrebi, oamenii susţin, din politeţe probabil, că e mare păcat şi că le lipsesc „activităţile culturale" –, nu sînt sigură că le-ar putea şi defini, la o adică –, dar se vede de departe, din zîmbetul lor indiferent, din nelipsitul ridicat din umeri, că nu e decît o mică ipocrizie la mijloc, atunci cînd sunt tentaţi să-ţi răspundă aşa, adevărul fiind că viaţa lor curge la fel, cu sau fără cultură.

Ipocriţi sînt, cu mai mult rafinament şi mai puţine scrupule, şi cei care plîng nerușinat pe umărul „populaţiei de la sate", a cărei dramă ar fi lipsa accesului la cultură. Programul PSD în domeniul culturii e făcut să stîrnească lacrimi de crocodil mai ceva ca filmele indiene: partidul promite că va reduce preţul cărţilor şi va asigura „dreptul fiecărui cetăţean de a intra într-o bibliotecă" (una aflată la mai puţin de 100 de km de propriul domiciliu, adică), iar preşedintele României îşi exprimă televizat, la ore de maximă audienţă, regretul că fiii şi fiicele de ţăran nu mai au posibilitatea de a ieşi din sat pentru a se alătura „păturii subţiri" a intelectualităţii. Nu ştiu cum se face, dar toată lumea uită că într-o societate roasă de sărăcie în halul în care încă este a noastră, toate „păturile" riscă să se umple de găuri, în timp ce oamenii (fie ei de la oraşe sau de la sate) se zbat pentru hrană. Iar meniul zilnic nu o include şi pe cea culturală.

Abia acum, la aproape 14 ani de la Revoluţie, cîteva programe culturale pentru sate au fost anunţate de către Ministerul Culturii, cu festivismul de rigoare. „Cinema la sate" îşi propune achiziţionarea de aparate DVD pentru cinematografele rurale (unde sînt), dar deocamdată a fost inaugurat unul singur, mai departe nu s-a mers. A apărut „cartea de 1 euro", dar bibliotecile de la sate încă zac închise din lipsă de fonduri pentru plata – modestă, mizeră chiar – unui bibliotecar. Ironia sorţii sau poate altceva (să fie indiferenţă, să fie blazare?) face ca populaţia rurală din România – folosită decenii la rînd ca *material didactic*

© C. Prisecaru

de către un regim comunist care a desfigurat-o, transformîndu-i reprezentanţii în „orăşeni", fiinţe neadaptate, populînd tristele mahalale ale marilor oraşe, fără a fi reuşit, la a doua generaţie, să-şi găsească locul –, să fie acum în postura de *masă de manevră* pentru campanii electorale. Motiv pentru care încă pluteşte, otrăvită, în aerul rarefiat al lumii politice, convingerea nedeclarată că e mai bine ca oamenii din acest mediu să nu fie „deranjaţi" cu prea multă informaţie sau puşi în pericolul de a fi, din cauza a prea multe uşi deschise, traşi de curentul culturii, care le poate da – cine ştie? – idei.

Pe de altă parte, nimic nu e bine să vină „de la centru", iar cultura cu atît mai puţin, aşa încît, pînă cînd comunităţile rurale – un sat, o comună, mai multe la un loc, sau poate doar un localnic cu dare de mînă – nu vor simţi nevoia reală de a avea, într-un fel sau altul, acces la viaţa culturală de aici sau de aiurea şi nu vor face singure efortul de a risipi izolarea în care sînt zidite, totul va rămîne la fel. Îndrăznesc să spun: e chiar bine să rămînă la fel. Este, într-un fel bizar, sucit, aparţinînd şi el de anomaliile tranziţiei, o dovadă de normalitate. ▲

Aurelia SÎRBU

O struţo-cămilă cu preţ social

„La noi, majoritatea oamenilor sînt atît de îndatoraţi că, muncind tot anul viitor, nu numai că n-ar lua absolut nimic pe munca lor, dar nici nu şi-ar putea plăti trecutul întreg şi ar mai rămînea împovăraţi şi pentru viitor" – spunea Liviu Rebreanu pe la începutul secolului trecut, într-o radiografie lucidă a stării rurale în 1907. Una dintre întrebările fireşti, după lectura acestei opinii, ar fi ce s-a schimbat în veacul care s-a dus. De schimbat s-au schimbat multe, însă în nici un caz în favoarea ţăranului român, întrucît mai bine de jumătate din acest secol s-a lucrat la distrugerea sistematică a gospodăriei ţărăneşti. Destabilizată, subminată, jefuită fără milă şi fără scrupule, mica proprietate ţărănească şi-a pierdut busola şi căpitanii cu prea mulţi ani în urmă pentru a mai putea fi resuscitată cît ai bate din palme. Nimeni nu se aştepta, în 1990, ca lucrurile să se îmbunătăţească peste noapte. Profund metamorfozat în procesul de formare a omului nou şi supărat pe zeci de ani de cooperativă, ţăranul român s-a hotărît să nu mai împartă nimic cu statul. E greu de crezut că ideea a apărut din neantul societăţii multilateral dezvoltate, în sute de mii de capete care au crezut că, o dată cu bucăţica de „ceapeu", duc acasă şi o fărîmă de noroc. Cert este că aşa au fost defrişate păduri întregi, au fost distruse perdelele protectoare de pe marginea şoselelor, au apărut în cocina porcilor aleile din dale de la sistemele de irigaţii, coteţele de găini s-au ridicat cu bucăţi de cărămizi din zidurile CAP şi IAS dărîmate, în timp ce bunurile în stare cît de cît acceptabilă (spre exemplu utilajele agricole) au fost vîndute pe sume de nimic, de multe ori la licitaţii trucate.

Cu ce s-a ales de aici ţăranul român? Individual, cu satisfacţia de a fi distrus simboluri comuniste (!) şi, în cel mai rău caz, cu ceva procese penale pentru furt. La nivel colectiv, însă, repercusiunile sînt mai dramatice şi cu bătaie mai lungă, fiindcă se poate vorbi chiar despre afectarea ecosistemului. În zonele de cîmpie decimarea pădurilor a dus la extinderea porţiunilor deşertice; lipsa hranei a determinat animalele sălbatice să o caute pe terenurile agricole şi uneori mistreţii şi urşii au suficient curaj să vină chiar pînă în curtea ţăranului. Pe de altă parte, distrugerea sistemelor de irigaţii a lăsat cultura pămîntului la voia întîmplării, sub semnul evenimenţialului şi al rugăciunilor. Ţăranul român, care nici lingura în mînă n-o lua pînă nu rostea „Tatăl nostru", acum se închină creştineşte, spunînd – de dimineaţă pînă seara şi de seara pînă dimineaţa – „Dă, Doamne, să plouă!" Dar natura nu mai e de mult soră cu românul, fiindcă ploaia vine cel mai adesea ori prea tîrziu, ori cu sarica plină de grindină, iarna ne ia întotdeauna pe neaşteptate, soarele dogoreşte mereu prea tare, iar anotimpurile nu mai sînt de multă vreme patru şi nu se mai succed aşa cum ştiau bunicii noştri.

În această vreme, ţăranul român orăşenizat acum cîteva zeci de ani, cînd era nevoie de el la construirea socialismului, s-a trezit că, după ce s-a chinuit atîta amar de vreme să se adapteze la traiul în cutiuţele de chibrituri – pe numele lor comun blocuri –, nu prea mai are ce face la oraş. În fabrici şi uzine s-a uitat de „cincinalu-n patru ani şi jumătate" şi se rosteşte cu jumătate de gură cuvîntul „privatizare", ştiind, din trista experienţă a trecutului recent, că privatizarea nu înseamnă şi eficientizare, ci în primul rînd şomaj. Ajuns la o vîrstă cînd nu mai prezintă interes nici pentru cel mai inimos angajator (dac-o exista o asemenea categorie social-economică!), ţăranului român orăşenizat îi rămîne, ca alternativă la seninătatea ciobănaşului din „Mioriţa", întoarcerea la sat. Numai că nu este vorba despre o întoarcere „acasă", fiindcă nu mai există acel „acasă" ce oferea siguranţa unui trai decent, ci o întoarcere în istorie cu cîteva zeci de ani, la agricultura „comisă" cu cîrca şi cu palma, dar cu o cîrcă şi cu o palmă dezvăţate, în timp, de greutatea sacului şi asprimea cozii de sapă. Mai mult, la sat se întoarce o generaţie care a uitat semnele vremii sau chiar nu le-a ştiut niciodată. Pentru ţăranul orăşenizat, pentru a doua sau a treia „generaţie de pantofi" ele n-au nici o relevanţă. Pe de altă parte, obişnuit cu binefacerile apei curente, orăşeanul fost ţăran se întoarce la sat cu inima îndoită şi cu gîndul ca, în doi-trei ani – dac-o da Dumnezeu vreme bună! – să revină în cutiuţa de chibrituri pe care eventual a închiriat-o în valută, să aibă cu ce plăti muncile cîmpului. Dumnezeu are, însă, şi alte treburi şi nu stă doar de dat, aşa că ţăranul fost orăşean şi redevenit ţăran nu se mai poate baza nici măcar pe sfinţii din capul ţării. Cei mai de plîns sînt, însă, copiii ţăranului român, forţat de vicisitudinile istoriei să devină ba orăşean, ba iar ţăran. Trăind într-o lume confuză, fără o scală reală de valori adevărate, speriaţi de o (re)ruralizare care nu a făcut parte niciodată din socotelile lor, în ceea ce priveşte viitorul, majoritatea visează siviuri în engleză, sperînd să-şi găsească un job full-time măcar la o firmă străină, dacă nu în Italia, Franţa, Canada... Ce contează că s-au pregătit (şi unii chiar s-au pregătit!) ani de zile să ajungă profesori, medici, ingineri! Viaţa nu se trăieşte cu diplome: dacă ies mai mulţi bani din cules de căpşune sau de măsline, profesorul, medicul şi inginerul îşi suflecă mînecile şi trec la treabă. Cu aproape acelaşi gînd ca al părinţilor – dacă dă Dumnezeu două-trei sezoane bune. Tragic este că există trei categorii de români care trăiesc cu emigrarea în minte: una cu „Prea tîrziu pentru mine!", alta cu „Încă un pic şi fac suma!" şi, în sfîrşit, ultima cu „Dac-aş avea bani, aş pleca!"

În aceste condiţii, nu se poate să nu te întrebi cu cine şi cu ce s-ar face – s-ar face, nu se face, pentru că realmente nu se face! – o reruralizare a României? Cu sărăcie şi rugăciune? Cu ţărani pe care nu mai stau hainele de foame sau care şi-au vîndut şi hainele de îngropăciune ca să cumpere grîu şi porumb de sămînţă? Cu oameni de 40-50 de ani (în cel mai bun caz!), cu sănătatea măcinată de hrana proastă, de traiul neîndestulat şi de grija zilei de mîine?

La 12 ani după promulgarea Legii fondului funciar, oamenii încă se mai judecă pentru titluri de proprietate, cheltuind bani frumoşi prin tribunale, fără măcar să aibă siguranţa că, într-o zi, nu se ştie cînd va fi aceea, îi vor scoate din recolta de pe pămîntul lor. Cîtă vreme legile pămîntului nu sînt descurcate şi agricultura nu este subvenţionată serios de un guvern chitit pe treabă – aşa cum se face în ţări vecine şi prietene, care n-au fost la fel de dăruite de Dumnezeu în materie de resurse – la români nu se va putea vorbi curînd despre gospodăria ţărănească acum ca şi inexistentă, iar procesul de reruralizare a României va rămîne o struţo-cămilă cu preţ social în continuă aliniere la euromonedă. ▲

Roxana CĂLINESCU

Schimb apartament central la bloc pe casă la ţară

Căutînd un apartament într-o zonă destul de bine cotată din Bucureşti, am intrat cu speranţă la o familie de muncitori. Mi-a deschis uşa tatăl familiei, însoţit de nevastă şi cele două fete, ambele adolescente. Am păşit pe un linoleum scorojit, salutînd respectuos în timp ce-mi ridicam privirea spre ornamentele din ipsos care încadrau lampa cu multe fasunguri şi un singur bec aprins. Povestindu-mi cum s-a întors din schimbul doi de la IMGB, domnul în trening şi ciorapi albi mi-a făcut turul bucătăriei şi al celor două camere, în care locuieşte de 13 ani. Mi-a explicat că îşi doreşte să se retragă la ţară şi să lase şi fetelor o garsonieră în capitală.

Apartamentul, destul de mare şi de bine împărţit, arăta atît de degradat şi de deprimant încît am făcut mari eforturi să urmăresc explicaţiile detaliate ale potenţialului vînzător.

M-am dezmeticit brusc din tristeţea care mă învăluise cînd am văzut în baie două găini ciugulind nervos mălai dintr-o cutie de Rama. Grupul sanitar, cum îl numea profesionist gazda, mă făcea s-o iau la fugă calculînd cifrele astronomice la care aş fi ajuns cu reparaţiile ce se impuneau.

Proprietarul apartamentului este unul dintre acei puţini care, odată cu industrializarea socialistă, a venit la oraş pentru un loc de muncă, atras fiind de perspectiva unui minim de confort şi de încălzirea centrală.

Acestă categorie socială nu a reuşit însă să se integreze în mediul urban. A trece de la o viaţă patriarhală la un ritm de viaţă citadin presupunea un efort de adaptare şi o pregătire prealabilă. Pseudo-orăşenii de tipul proprietarului apartamentului de care am vorbit nu au curajul să reia o muncă cu mult mai dificilă şi mai riscantă.

Tatăl celor două fete de care vorbeam şi-a propus să se retragă la ţară şi să-şi încropească o mică gospodărie. „La roşii mă pricep, ardei, pepeni şi apoi le vînd, vedeţi ce bine se vînd acum legumele, ne-om descurca, sănătoşi să fim", se încurajează el. „Fetele rămîn aici, termină liceul şi apoi zboară care încotro, că şi eu am zburat la vremea mea". Într-un tîrziu, am reuşit să readuc discuţia la subiectul care mă interesa mai mult, vînzarea casei. În vreme ce-i arunca nevestei cîte un „Spune tu, că tu ştii mai bine preţurile zonei", domnul cu anunţul a ezitat cu inteligenţă, a mai schimbat cîteva vorbe cu familia şi mi-a spus pînă la urmă preţul. Mulţumită de ce am auzit, am căzut de acord şi am propus imediat şi un notar. Apoi mi s-au arătat actele casei şi toate hîrtiile necesare unui act de vînzare pe care le-am verificat cu atenţie. Toate erau la zi. Ne-am strîns mîinile ca şi cum am fi încheiat un parteneriat şi am plecat anunţîndu-mi vizita de a doua zi pentru a face tranzacţia.

Am revenit a doua zi cu banii şi destule emoţii la gîndul noului statut pe care urma să-l dobîndesc, acela de proprietăreasă. Întreaga familie mă aştepta, în aceeaşi formaţie, încolonată pe holul luminat de un singur bec. Eu m-am aşezat pe unul din fotolii, toţi ceilalţi patru s-au înghesuit cu solidaritate pe canapeaua din faţa mea. După ce mi-am expus punctul de vedere, care însemna adresa notarului şi cheltuielile aferente, am constatat cu uimire că vorbesc singură. Vînzătorii de pe canapea tăceau fără să pară preocupaţi de efortul meu. Convinsă fiind că peste noapte a crescut preţul casei, i-am întrebat dacă a intervenit vreo schimbare.

„Nu mai vindem, ştiţi cum e, e greu, poate nu găsim ceva bun şi nu ne descurcăm şi stăm şi aici de atîta timp, ne-am obişnuit, vă rog să ne credeţi..." „Bine", am răspuns eu cu disperare în voce, dar am venit cu banii, i-am retras dimineaţă din bancă, am vorbit apoi la telefon şi nu mi-aţi spus nimic".

Revoltată, i-am anunţat că îi rog să se mai gîndească, apoi am ieşit pe uşă în fugă spre administratorul de bloc şi spre o familie de prieteni de la care aflasem de apartament. Am fost atît de convingătoare în relatarea dramei prin care treceam legată de neseriozitatea vecinilor de la etajul 4, încît administratorul s-a înduioşat şi şi-a intrat brusc în drepturi. Însoţită de o persoană cu putere administrativă mai speram, încă, într-o rezolvare în favoarea mea. Am urcat amîndoi şi mai sus, la prietenii părinţilor mei, o familie respectabilă de intelectuali care, gîndeam eu, ar întări frumos rîndurile. În timp ce comentam indignaţi cele întîmplate cu jumătate de oră în urmă, am coborît toţi patru, pregătindu-ne discursul mustrător.

Şi am intrat cu toţii în casă în această formaţie: eu, adiministratorul de bloc, domnul M şi soţia acestuia. Fericit de atîţia oaspeţi, proprietarul ne-a poftit cu mare emfază, ba ne-a mai întrebat şi dacă nu servim cîte un pahar de Fanta. Am refuzat cu toţii aproape în cor şi am început, pe rînd să cuvîntăm conform planului de pe casa scării. „Uitaţi, îmi spune de parcă şi-ar bate joc de mine proprietarul, în bloc stă lume de calitate, îl avem vecin pe domnul M, sîntem oameni serioşi, ce Dumnezeu." „Tocmai, îi răspund eu, aseară şi astăzi dimineaţă vorbeam de notar şi de cele două săptămîni pe care le solicitaţi pentru eliberarea casei." „Nu mi-aţi zis, domnu' Costel, să vă aduc cumpărător, am adus-o pe domnişoara şi dumneavoastră vă bateţi joc de noi", m-a ajutat administratorul. Domnul M, de departe cel mai calm dintre toţi, a încercat o abordare mai elegantă: „Poate v-aţi speriat de schimbarea care va urma, e greu cu mutatul ăsta, şi noi am trecut prin asta...". „Nu mai vînd, v-am spus, dacă nu găsim ceva bun la ţară, s-au anunţat la ştiri şi inundaţii, zău, mai bine rămînem aici."

Toate eforturile noastre comune au fost zadarnice. După ce mi-am revenit din şocul neachiziţionării apartamentului care era de vînzare, dar, printr-o neşansă, eu nu l-am mai putut cumpăra, am reluat căutările în ziar. La scurt timp am şi devenit proprietara unui apartament foarte frumos aranjat, într-o zonă cu multă verdeaţă. Am avut însă nevoie de un tîmplar, drept care l-am rugat pe administratorul blocului cu bucluc să mă ajute. Printr-o coincidenţă, tîmplarul care a venit la mine locuia tot în bloc cu proprietarul, cu administratorul şi cu domnul M. L-am întrebat din pură curiozitate dacă domnu' Costel a vîndut casa. „N-a vîndut, dar a lăsat afişu' ală jos de parcă ar aştepta în fiecare oră un cumpărător. Ba mai ţine şi doi iepuri în cuşcă în balcon, că mi-e şi milă de ei, asta-i lumea, domnişoară, fiecare cu ale lui".

▲

Stejărel OLARU

Viaţa la ţară, între presiune şi atracţie

Citeam undeva că, peste 30 de ani, ponderea populaţiei globului din zonele urbanizate va fi de aproximativ 60%, în creştere, faţă de aproximativ 47%, în prezent. Studiul, pe care mai mult îl rosfăiam, prezenta apoi „tendinţe în evoluţia populaţiei", „dinamica ascendentă a ratei şomajului", „factori de atracţie", dar şi „factori de presiune" etc. În România, mi-am spus, tendinţa e alta. E drept, oameni cu stare îşi cumpără, mai nou, pămînt. Îşi ridică cîte o „viluţă" de vacanţă la ţară. E mai multă linişte, iar mediul nu e poluat. Cu alte cuvinte, zona rurală văzută ca factor de atracţie. Dar ei nu contează în statistici, pentru că tot în mediul urban îşi desfăşoară viaţa de zi cu zi. La sate, m-am gîndit din nou, s-au retras muncitorii disponibilizaţi din marile uzine, din Valea Jiului, în speranţa că vor avea o viaţă mai bună. În acest caz, e vorba de presiune, nu e nici o îndoială. Dacă ar fi avut locuri de muncă şi venituri rezonabile, apartamente şi nu camere de familişti, muncitorii nu ar fi lăsat oraşul.

Dar oare motivaţia e întotdeauna socială? Oamenii se întorc în mediul rural doar pentru că viaţa la oraş a devenit insuportabilă din punct de vedere material? Dacă da, atunci G.D., muncitor şi participant la revolta din noiembrie 1987, este o excepţie. D. s-a născut în 1932, la Braşov. A lucrat la uzina „Tractorul" între 1981-1987. Din dosarul său de la Securitate aflăm că, în ziua de 15 noiembrie 1987, „a pătruns în sediile consiliilor populare ale municipiului şi judeţului Braşov şi a incitat alte elemente huliganice să participe la degradarea unor bunuri materiale". De fapt, el a fost unul dintre cei care a desprins şi aruncat în stradă uriaşul tablou al lui Ceauşescu de circa 3 pe 5 metri, care se afla pe clădirea Comitetului judeţean al PCR. Evident, G.D. a plătit pentru nesăbuinţa sa. A fost arestat în aceeaşi zi şi torturat cu bestialitate. Printre altele, a fost răstignit ore întregi, legîndu-i-se de picioare o greutate de circa 20 de kg. A fost bătut cu metodă, trezit din leşin, iar bătut, pentru a scrie în declaraţie că „s-a manifestat huliganic", iar faptele sale, „deosebit de grave, incalificabile", făcute sub influenţa alcoolului. D. şi muncitorii din Braşov, „purtîndu-se ca nişte adevăraţi vandali, nu au înţeles ce li s-a dat de către societate în rezolvarea multor probleme de familie. Ceea ce au făcut ei este o gravă încălcare a normelor de conduită socială. Au indignat profund, prin atitudinea lor, opinia publică", spunea reprezentantul procuraturii la procesul ce a urmat.

Regimul l-a condamnat la 3 ani de închisoare cu executarea pedepsei la locul de muncă. Cu alte cuvinte, a fost deportat într-o localitate de graniţă a ţării şi obligat să se angajeze la o întreprindere de construcţii. Familia sa a rămas în Braşov. În deportare, G.D. nu a fost chiar atît de cuminte, cum s-ar fi aşteptat Securitatea. În notele informative se spunea despre el că refuză să-şi aducă familia în oraş, ascultă şi colportează ştirile transmise de postul de radio *Europa Liberă* şi îşi încită fiul, deportat şi el în urma participării la revoltă, să se întoarcă împreună în Braşov. Pînă în decembrie 1989, oricîte eforturi ar fi făcut, nu s-a putut întoarce acasă. În schimb, odată cu căderea lui Ceauşescu, D., alături de cei mai mulţi dintre cei deportaţi în 1987, a revenit în Braşov. A fost reprimit în întreprindere, autorităţile locale i-au dat un apartament spaţios în centrul civic al oraşului şi viaţa lui părea că revine la normal.

© S. Ivanoschi

Adesea îşi vedea foştii anchetatorii la televizor sau în presa locală. La un moment dat, s-a întrebat dacă aceştia vor fi traşi vreodată la răspundere pentru zelul de care au dat dovadă în noiembrie 1987. A avut ideea unui proces, („să-i dăm în judecată, pe ei şi statul român!"), şi-a rugat foştii colegi să semneze scrisori către autorităţile de la Bucureşti etc. Într-o zi, întorcîndu-se acasă, s-a întîlnit pe stradă cu unul dintre ei. A vrut să-l evite, dar fostul securist s-a îndreptat direct către el şi, după ce au discutat cîteva minute, i-a spus că vina nu a fost a lui, ci a sistemului de atunci. Apoi i-a povestit cum a fost bătut (nu de el, ci de colegii lui) pentru că D., normal, nu-şi mai aducea aminte, leşinase de prea multe ori în anchetă. Cînd s-au despărţit, securistul l-a rugat „prieteneşte" să înceteze efortul lui justiţiar: el a fost securistul bun, dar alţii nu sînt...

G.D. a ieşit la pensie şi, într-o zi, prietenii săi au aflat că vinde totul şi se mută la ţară. Unde la ţară? Nu ştia încă, dar spunea tuturor că este dezamăgit. Şi-a cumpărat pămînt şi o casă şi a crezut că şi-a găsit liniştea. Însă, într-o zi, a primit vizita unui necunoscut. După ce i-a explicat că-i vrea doar binele, musafirul l-a sfătuit să uite ce s-a întîmplat în 1987, să-i uite pe cei care l-au anchetat, tortura şi cuvintele grele pe care a fost nevoit să le suporte. „Nu mai interesează pe nimeni", a continuat el. Apoi, înainte să plece, necunoscutul i-a spus: „Viaţa la ţară e mai liniştită, nu simţi presiunea oraşului". De atunci, G.D. nu mai vrea să vorbească cu nimeni despre politică. Spune că s-a săturat. Continuă să se simtă ameninţat, însă are speranţa că, fiind departe de oraş, va avea mai multă linişte. El se numără printre cei care au migrat către mediul rural, dar motivele care l-au determinat să facă acest gest sînt cu totul altele. Factorul de presiune, de această dată psihologic, a stat la baza deciziei lui. În plus, trăieşte o mare decepţie. Crede că politica şi-a schimbat doar forma, însă bolile sistemului au rămas aceleaşi. Dar securiştii, miliţienii şi procurorii de atunci, anchetatorii lui D., nu se retrag şi ei la ţară? Ei, ba da, însă aici e o altă problemă, factorii nu sînt de presiune, ci de atracţie, iar natura lor e cu totul alta. Patrimonii ale fostelor IAS-uri, pămînturi şi utilităţi ieftine, cumpărate de aceştia şi transformate peste noapte în ferme de sute de hectare. E ceva rău în asta? Nu, evident. Oricine ar putea cumpăra, chiar şi G.D. Însă nu oricine poate avea acces la subvenţiile guvernului, nu-i aşa? Dar asta e o altă poveste...

▲

Brîndușa PALADE

În răspăr: pseudo-morometizarea

Anii de „revenire“ din comunism, cu dislocările lor specifice, ne-au pus și în fața unui fenomen social insolit: deplasarea dinspre orașe și suburbii către zonele cele mai rustice: o migrație contraintuitivă și *inversă*. Fenomenul e suficient de acut încît să stîrnească nedumeriri științifice. Cu toate astea, e destul de puțin studiat, nefiind de obicei inclus între temele pentru acasă fixate de experții europeni, înarmați, cum sînt, cu îmbietoare fonduri pentru cercetare și excursii științifice la sate: *sărăcia, discriminarea, dezvoltarea rurală* etc.

În ciuda acestei marginalități a migrației inverse pe lista subiectelor demne de atenție, cîteva reflecții asupra fenomenului ar putea fi totuși legitime. Mai întîi de toate, am vrea să știm ce anume mobilizează refluxul spre sate și spre ocupații agricole, atît de caracteristic „tranziției“ românești. Să fie vorba, ne putem întreba mai sofisticat, de o capitulare psihologică în fața instabilității orașelor, cu transformările lor traumatizante din post-comunism (inflație galopantă, șomaj, explozie a întreținerilor etc.)? Să fie oare acesta impulsul ce secretă dorința eului migrator al orășeanului „proaspăt“ de a părăsi mediul angoasant al urbei și de a reveni la ritmul bucolic ancestral și la ocupațiile primordiale? Dacă imaginația noastră „sofisticată“ se lasă în voia propriilor frenezii, putem vedea aici o hipnoză utopică a revenirii la „leagănul rural“, cu seducțiile sale calme, abundente și sigure. O foame onirică de a reabilita locul unde s-au inventat plăcerile terestre, înainte de discordia „civilizată“ dintre dorințe și limitările satisfacțiilor.

Acest tablou pictat de o exaltată imaginație interpretativă poate să capete o tonalitate ceva mai sobră, dacă privim lucrurile mai așezat, dezbărîndu-ne pentru o clipă de „mofturile intelectuale“. Pentru că se pare că motivațiile orășenilor din prima sau a doua generație urbană de a reveni la sate și la agricultură sînt mult mai utilitare: mulți caută nu doar o ocupație mai sigură (mai legată de pămînt), ci și mai atrăgătoare financiar. Nu grădinile primordiale și boarea lor idilică par să-i mîne spre sate pe unii „orășeni“, să-i determine să cumpere pămînt și să-l arendeze țăranilor contra unor sume simbolice, prosperînd după metode semi-feudale; și nici excesul de onirism, care, la limită, ar putea fi chiar paralizant. Chestiunea pare mai curînd calculată în termenii profitului economic, extras cît mai confortabil, adică cu costuri cît mai mici. Desigur, cineva dornic să descopere neapărat „ingredientele sentimentale“ ale migrației spre rural ar putea găsi ceea ce caută, în doze mici. Dar de aici pînă la a construi scenarii în care predomină motivațiile utopice și romantice distanța e foarte mare. Dar, dincolo de chestiunea umanist-antropologică a motivațiilor indivizilor de a reveni la „matricea de siguranță“ a satului, ca și de tema identităților descompuse și recompuse după comunism, o chestiune rămîne fără răspuns, dacă facem efortul de a plasa lucrurile în perspectivă.

Am convenit că formula predilectă de exploatare agricolă are încă, în multe cazuri, o sursă de inspirație feudală. Dar cum rămîne atunci cu „timpurile noastre“? Sau, mai bine zis, încotro se îndreaptă pseudo-morometizarea (repopularea satelor cu „orășeni“)? Către ferme mari, funcționale, echipate cu tehnologie contemporană și dătătoare de randament? Exclus, se pare, din moment ce dezvoltarea fermelor competitive ar presupune reducerea și nu augmentarea populației ocupate în agricultură. Către o resuscitare lentă, dar sigură a „economiei preponderent agrare“ din interbelic? E prea pesimist, deși nu cu totul neplauzibil, dacă ne gîndim la populația ancorată de comunism de niște structuri industriale ce sunt acum muribunde, și care privește cu speranță înspre afaceri agricole.

S-ar zice că ne dă tîrcoale o strategie de modernizare locală, în care încap și pseudo-Morometii îmbogățiți din agricultură și pseudo-proletarii inadaptați din cartierele industriale, ce încearcă să recupereze melancolic obiceiurile sătești la bloc, și alții, și alții. Ceea ce, *în sine*, n-ar fi ceva rău. Singura problemă ar fi că „modernitatea noastră“ atît de plină de „fior local“ ar putea să nu mai prezinte *asemănări de familie* cu ceea ce știm deja despre această fază a civilizației. Dar, desigur, aceasta e o dramatizare a situației. În realitate, nu-i așa, suntem deschiși și receptivi la toate *formele* modernității, la proceduri și legi prin care se instituie un canon social în pas cu vremurile și, dacă modernizarea ar depinde numai de viteza legislativă și de suplețea birocratică, lucrurile ar arăta chiar promițător, deși la nici unul din capitole nu stăm deocamdată prea bine. Chestiunea e însă, din păcate, mai greu de prins în determinisme birocratice și juridice decît ne-am putea dori, din motive de simplitate.

Pe de altă parte, s-ar părea că modernitatea nu exclude deloc „goana după profit individual“ (ceea ce se cheamă capitalism sălbatic) și, la limită, nici farmecul genuin al „localismului“ (ce se numește multiculturalism). E însă într-un divorț structural cu regresiile, cu economia semifeudală și cu blocajele în tehnologie nostalgică. Aria pseudo-morometizării pare, de aceea, să sune destul de fals în concertul modernității, cu toată politețea și bunăvoința relativistă a audienței sale întîmplătoare. Nu e deloc limpede că „soluția de masă“ a regresiei spre rural și agricol ne poate extrage din imobilitățile noastre profunde. Sau că ne poate echipa adecvat, pentru a întîmpina nerudimentar ceea ce se pare că ne așteaptă (alinierea europeană, reformarea de adîncime a structurilor economice etc.).

Desigur, chestiunea nu trebuie neapărat să ne deprime. Putem savura în continuare cu delicii „autenticitatea“ și pitorescul inițierii noastre atipice în modernitate. Sau farmecul inefabil al întoarcerilor la origini rustice, cu tot cortegiul de „urbanisme“ vag asimilate în ultimele decenii de populația cu un trecut deja migrator, supusă, *sub vremi*, „modernizării forțate“ din anii industrializării comuniste. Dar, cît privește direcția *culturală* a mobilității spre sate, ar fi bine să rămînem sobri. Pseudo-morometizarea cu foști pseudo-proletari dornici de o „acumulare de capital“ comodă și rapidă pare expresia unui straniu hibrid, și el întru totul autohton, între feudalism și capitalism. O realitate ce poate fi cu greu prinsă într-un discurs cît de cît coerent despre strategiile modernității. Deși, desigur, dacă ar fi să nu cedăm „dogmelor“ și „categoriilor“ vieții moderne, ar trebui să ne dăm măsura creativității conceptuale, reinventînd standardele modernității, cu particularizarea lor locală. O idee care ne-ar putea surîde într-adevăr, dacă n-ar presupune și justificarea unor eșecuri. ▲

Stela GIURGEANU

Povestea unor strămutări

– piesă alternativă –

Personaje:

Viorel Dobrin: costum elegant, ochelari subțiri, aurii, posesorul a două autoturisme și a unui recent infarct minor.

Mihai Garabonț: blugi prespălați, ochelari groși, maronii, posesorul unui accent ardelenesc (în ciuda celor aproape 20 de ani petrecuți în București) și a jumătate din banii luați pe apartamentul din Pajurei.

Decoruri:

Interiorul unui jeep Rover, *full option*.

Vagonul unui tren de noapte spre Arad.

Actul I

Scena 1: Stresul, asta l-a determinat să renunțe la Capitală. Afacerile îi acaparaseră întreaga viață. Somnul, aproape cinci ore, cafeaua, aproape 15 căni, țigările, aproape două pachete. Ajunsese un robot, stătea uneori noaptea, suferind de insomnie, surprinzîndu-se fără un gînd în cap, doar cu o oboseală enormă. Și piuitul ăla neîncetat al mobilului. Mereu pe drumuri, rezolvînd ce nu puteau rezolva alții, întreținerea contactelor de afaceri, ochii mereu în patru ca totul să meargă bine. Nu, ajunsese nu să trăiască, doar să supraviețuiască. Pînă cînd...

© S. Ivanoschi

Scena 2: Foamea, asta l-a determinat să renunțe la Capitală. Facturile îi acaparaseră întreaga viață. Somnul, cîteva ore și alea chinuite, trezirile bruște, în sudoarea disperării, ușile mereu închise ale firmelor. Nimeni nu mai avea nevoie de un strungar, chiar dacă strungarul era maistru-strungar. Metropola, în modernizarea ei de după Revoluție, nu mai are nevoie de meseriași. Și piuitul ăla neîncetat al fricii că ajunge în stradă. Și el și nevasta. Mereu pe drumuri, încercînd să rezolve ceva, plata întreținerii, ochii în patru după anunțurile din ziare... Nu, ajunsese nu să trăiască, doar să supraviețuiască. Pînă cînd...

Actul II

Scena 1: Infarctul minor survenise în urmă cu un an. Doctorul, familia, prietenii, toți îl sfătuiseră să o ia mai ușor. Dar cum să o ia mai ușor? Habar n-aveau ei ce vorbeau. Adică facturile de mobil, taxele de liceu și facultate, ambele particulare, manichiurile și masajele nevestei, tonele de haine și mașinile, toate astea credeau ei că se pot plăti „luînd-o mai ușor“? Contractele cu partenerii nu mai puteau aștepta, angajații nu se mai descurcau fără autoritatea boss-ului iar el simțea că o ia razna. Atunci a intervenit schimbarea.

Scena 2: Șomajul survenise în urmă cu doi ani. Fabrica unde lucra de cînd ajunsese în București s-a privatizat, lăsîndu-l doar cu ceva bani și cu titulatura de disponibilizat, adică șomer cu acte. Banii s-au dus repede, doar căutarea zadarnică a cuiva dispus să angajeze un barbat fără studii superioare, dar aproape de vîrsta pensionării, a rămas constantă. A mai lucrat între timp cîte ceva pe la vecini, pe la amici. A mai lungit-o așa un timp, dar pînă la urmă tot a ajuns să se împrumute. S-a înglodat pînă peste cap în datorii. Și a și stricat relațiile cu mulți. Pentru că nu avea de unde să dea înapoi. Ajunsese, în ultimele luni, să nu mai iasă din casă, să se lase năpădit de tot felul de gînduri negre. De ideea cerșetoriei. Atunci a intervenit schimbarea.

Actul III

Scena 1: A urmat excursia, undeva, prin nordul Moldovei. Hilișeu Crișan, case depărtate, 8 km de granița cu Ucraina, un sat verde, pitoresc cît cuprinde, drumeagul molcom de la deal pînă la pădure, spațiile mari, oamenii zîmbitori. O săptămînă, două, o lună. Nu se mai sătura de liniște și de aerul curat. Diminețile începeau pe la miezul zilei, nopțile, puțin după opt.

Scena 2: A urmat plecarea în satul natal, undeva, prin Ardeal. Pe lîngă Vidrele, casa bătrînească, unde o lăsase pe soră-sa cu două decenii în urmă fără prea multă remușcare în căutarea unui trai „capitalist“. Că pe atunci era dornic să vadă lumea, să trăiască și el la oraș, să își facă un viitor. Halal viitor, ar spune acum: maistru-strungar șomer, o nevastă bucureșteancă plină de ifose și statut de casnică. Revenirea, locurile copilăriei, soră-sa, cumnatul, nepoții, propunerea rudelor. Reînvățarea timpului de odinioară, potențialul traiului fără alte facturi decît cele ale propriei existențe, un calcul estimativ.

În loc de epilog

Hotărîrea a survenit la foarte puțin timp. Perspectiva părăsirii grijilor de oraș în favoarea grijilor pastorale. Cel mai greu le-a fost să convingă familia că ăsta era cel mai bun lucru ce se putea întîmpla. Viorel nu a reușit și a plecat fără familie, copiii, amîndoi studenți cu celulare, nici nu vroiau să audă să își îngroape tinerețea la coada vacii. Ceea ce era de așteptat și deloc condamnabil. Soția lui Mihai, însă, neavînd ce face, s-a conformat, a bodogănit cîteva luni după mutare, dar în timp s-a acomodat. Viorel a vîndut firma cu stresul ei cu tot, pe bani grei, strămutîndu-se în vacanța permanentă a dealurilor din Hilișeul Crișan. Mihai a vîndut apartamentul din București, cu igrasia lui cu tot, pe cîteva mii de dolari. O parte din bani a plătit datoriile, alta a fost investită în reparații și în utilaje, iar el s-a strămutat în viața deloc ușoară, dar infinit mai sigură a satului natal.

Foarte rar, aproape deloc, cei doi mai pot fi văzuți prin București. ▲

Dragoş BUCURENCI

Într-o veşnicie a supravieţuirii fără miză

Dragă domnule ţăran care poate citeşti *Dilema*,

Ai să mă ierţi pentru rîndurile care urmează – sînt scrise cu năduf, adică din suflet. Aş vrea mai întîi de toate să ştii că e prima şi ultima oară cînd am de gînd să te bag în seamă scriindu-ţi. Ai dreptul să ieşi cîteva minute de sub vitrina standului România, mereu surprinzătoare, şi să te simţi om – cineva vorbeşte cu tine. Te ştiu de ceva timp şi uneori, recunosc, mă amuză să te privesc: la marginea drumului făcînd reclamă unui kilogram de prune uscate, la masa de plastic dintr-un restaurant-bar-categoria-I făcîndu-te pulbere, în ratele interorăşeneşti făcînd naveta la combinat, în trenuri făcînd politică, la televizor făcîndu-te de rîs... Te privesc ca pe un obiect. Eşti pitoresc, asta ţi-o conced, dar eşti un obiect pitoresc. Ca om, pentru mine nu exişti. Cînd mă uit la tine, nu văd indivizi, văd o masă. Nu te-am ascultat niciodată atent pentru că tu nu produci idei, ci perpetuezi mentalităţi. Eşti purtător de cifră: atît la sută analfabet, atît la sută încrezător în biserică, băutor de atîţia virgulă atîţia litri de vin pe lună. Reuşeşti să mă scoţi cu regularitate din sărite o dată la patru ani cînd intri în cabina de vot. Pentru că tu nu votezi, tu dai lovituri de stat.

Şi, mai nou, dumneata eşti în creştere. Te-ai supradimensionat cu cîteva procente în ultimii ani şi mai ai abia trei pînă la fatidicul 50%. Dacă nu te-aş cunoaşte mai bine, aş crede că visezi să ajungi preşedinte. Din cînd în cînd te înfrăţeşti cu omologii tăi europeni şi nici atunci nu ai bunul-simţ de a observa *trend*-ul global: de cîteva decenii ruralul se poartă suplu. Şi asta, să fim înţeleşi, se întîmplă fără colectivizări forţate ori demolări criminale. Ceea ce ar trebui să-ţi dea de gîndit. Am însă impresia că tu nu gîndeşti prea mult cînd alegi să rămîi la sat ori să părăseşti oraşul. O judecată sumară (privirea în farfurie, în viitor şi în preavizul de intrare în concediu fără plată) te face să alegi rămasul sau plecatul la ţară. Arunc şi eu o privire şi tind să-ţi dau dreptate. S-a închis fabrica – părăseşte oraşul. N-ai chef de facultate, nu-ţi găseşti o slujbă la oraş – rămîi la sat. Dar a judeca astfel înseamnă a porni de la un orizont închis de ochelarii de cal. De unde alternativa asta stupidă sat/oraş? S-a închis uzina din Cîmpulung? Reprofilează-te sau mută-te la Braşov. Nu găseşti de lucru la combinatul din oraşul de lîngă comuna ta? Ia un ziar şi caută slujbe în alt oraş.

Oricît mă străduiesc nu reuşesc să te pricep. Mă uit la tine cel tînăr: pînă pe la 20 de ani trăieşti sub atracţia oraşului cel mai apropiat şi sub fascinaţia inaccesibilei capitale. E vîrsta la care operezi cu distincţii ferme – ştii că discoteca e la oraş şi că acolo sînt de găsit gagicile mişto, tipii marfă; tot la oraş există pizzeria, magazinul universal, promenada pe strada principală, restaurantul unde se fac nunţile cu protocol zero, liceul care a dat ţării nume ilustre, spitalul, bordelul şi bagaboantele. E vîrsta la care satul e locul unde mănînci şi dormi, unde te revolţi în faţa părinţilor, unde ţi se cere să munceşti în gospodărie, la cîmp ori la pădure, unde ştii pe toată lumea şi toată lumea te ştie pe tine. Oraşul îţi pare opţiunea validă, satul e o temporară subzistenţă. Te privesc şi ştiu că vei locui peste cîţiva ani la oraş împlinindu-ţi visul. Dar nu se întîmplă întotdeauna aşa – te regăsesc la 25 de ani puternic ancorat în sat: construieşti o anexă la casă ori ţi-ai deschis un butic şi te chinui să-l menţii profitabil, ţi s-a deschis perspectiva de a prelua parohia de la preotul cel bătrîn, te-ai ales consilier la sfat ori pur şi simplu te pregăteşti de însurătoare/măritiş cu fata/băiatul vecinilor. Cînd şi cum s-a produs schimbarea asta de atitudine? S-a închis discoteca din oraş, s-au blazat panaramele de la gară, s-a desfiinţat rata preorăşenească? Pare că nimic din toate astea. Aşa te-ai gîndit tu – că la sat poţi trăi mai simplu, că riscurile de a nu-ţi face un rost sînt mai mici, că deşi nunţile sînt mai puţin fastuoase, parastasele dau totuşi clasă celor de la oraş. Îmi vine să te leg şi să te trag înapoi, dar suficienţa pe care ţi-o ghicesc în spatele privirii mă descurajează. Ai început deja să repeţi banalităţile pe care le debitează consătenii tăi, să citeşti *Libertatea* şi să urmăreşti ştirile pe canalul naţional de televiziune. Pe nesimţite ai devenit omul nou de la sat; încet, încet te refugiezi în pitoresc ca opţiune la risc, ambiţie, posibilităţi. La 25 de ani ţi-ai îngropat deja talentul şi bătătoreşti pămîntul deasupra lui. Tu n-ai rămas la sat ca să munceşti pămîntul, tu ai rămas ca să-i faci umbră.

Îmi îndrept acum privirea spre tine cel vîrstnic. Te-ai născut la oraş sau, cel mai probabil, ai avut tăria de a părăsi cîndva satul. Ai fost inginer, muncitor, şofer, profesor, vînzător. La finalul cursei profesionale, ai aflat că premiul e mai puţin consistent decît credeai, dar în lipsa unei opţiuni, te-ai resemnat cu el. Ai apelat la toate schemele, subterfugiile, găselniţele: carne mai ieftină la o alimentară de la periferie, pîine congelată şi prăjită pentru a ţine mai mult, ulei în loc de unt, zaţ în loc de cafea, somn în loc de căldură, piaţă în loc de viaţă. Ai rezistat la fel cum făcuseşi şi „înainte“: te-ai descurcat. Pînă în clipa în care ai coborît pe curba statistică sub nivelul subzistenţei – a trebuit să capitulezi şi să recunoşti că nu te mai descurci. Între a muri de foame şi a ieşi la cerşit ai ales onorabil: mai bine la sat. Nu pentru că s-ar trăi mai bine, ci pentru că la sat traiul e posibil la cote mult sub nivelul subzistenţei de la oraş (am cunoscut cîndva un cuplu vîrstnic fără venituri care rezista la ţară mîncînd de ani de zile ciuperci culese din pădure şi resturi de la vecini). Nu pot să-ţi judec opţiunea pentru că nu am ce să judec: sistemul, secolul, contextul ţi-au răpit umanitatea – nu ai voinţă pentru că, de fapt, nu ai opţiuni; reacţionezi doar la foame, sete, frig pentru că goana după resurse elementare nu-ţi dă timp să mai simţi altceva. Sub vitrina României, mereu surprinzătoare, te văd robotind, căutînd, supravieţuind. Dar am dubii pînă şi cu privire la toată povestea asta cu subzistenţa. Cineva îmi şopteşte că speranţa de viaţă e mai mică în mediul rural decît la oraş şi nu-mi pot reţine gîndul că, retrăgîndu-te la sat, ai ales o frînghie mai moale şi un săpun mai parfumat.

Pe tine, tînăr sau bătrîn, ceva te-a scos din lume şi din timp şi te-a aruncat într-o veşnicie a supravieţuirii fără miză. Din praful şi agitaţia oraşului, nu te percep decît ca pe-o radiografie voalată. Te aşez la loc sub vitrină pentru că nu mai am ce să-ţi scriu. Mă gîndesc că nu eu te-am aşezat prima dată acolo şi că nu am cu ce să te ajut. În definitiv poate că nici măcar nu vreau să fac ceva pentru tine – mă frustrează ideea că cei care se joacă cu tine te întreabă cu cinism o dată la patru ani dacă vrei să rămîi acolo unde eşti şi tu aprobi cu docilitate punînd ştampila fără să te gîndeşti prea mult. E o discuţie întreagă dacă nu cumva ai soarta pe care o meriţi, dar îmi dau seama că ai pur şi simplu soarta care pe mine nu mă interesează. Aşa că, înainte de a închide vitrina de unde te-am scos, nu îţi cer decît un singur lucru: cu ultimele rămăşiţe de luciditate din tine, fii bun şi apreciază-mi sinceritatea. La revedere! Veşnicie plăcută!

▲

aduse cu poşta

Urban *versus* rural?

Mi-a venit în minte, imediat ce am citit tema, diferenţa pe care am remarcat-o de curînd între modul de a scrie a două persoane. Ea e femeie simplă, de la ţară, iar el e un bărbat pretins cultivat, bineînţeles, de la oraş. Femeia în cauză are de plătit, în urma unui proces, daune pentru nişte distrugeri provocate de fiul ei. E aşadar „pîrîta“. Domnul în cauză e „reclamantul“, cel care îşi cunoaşte (sau crede că îşi cunoaşte) drepturile şi pretinde, în virtutea acestora, după 25 de ani, o modificare în cartea de muncă. Acestea sînt datele iniţiale, juridice, dacă vreţi. Ceea ce interesează e o altă diferenţă, mai profundă poate, dintre ei. Pentru că ţine de mentalitate. Femeia de la sat e umilă, nu are de contestat nimic şi în limbajul ei, uneori poticnit, alteori curgător – fără puncte între propoziţii – scriind pieziş şi de parcă ar şopti o litanie, invocă viaţa grea pe care o duce. Nu acceptă însă să rămînă datoare, achită jumătate din datoria fiului şi cere o amînare pînă va plăti şi restul. Iată cea mai mare parte din scrisoarea ei (se citeşte mai greu dar poate că merită): „Subsemnata Gîrz Anuţa (Morar) vă declar următoarele probleme şi vă rog foarte frumos să mă înţelegeţi vreau ca să vă scriu căci fiul meu morar Alin a plătit 1.000.000 lei şi eu Mama lui nu am nici o posibilitate de a plăti toată amenda acum căci de la primărie am luat bani şi leam cumpărat la copii de şcoală şi nu am de unde să plătesc toţi bani în afară de 500.000 am plătit acuma şi cinci sute de mii îi plătesc cînd îi iau de la primărie şi vă rog ca să mă înţelegeţi că tata lui Morar Alin a plecat de 9 ani de zile şi ma lăsat cu 5 copii şi eu cele 500.000 vi le plătesc cînd am posibilitate pînă la sfîrşit de an şi am şi eu foarte mari greutăţi nu am nici un sprijin de la nimeni şi trăim numai din alocaţia la cei 2 copii şi eu ca mamă să pot săi întreţin lucrez pe la oameni numai pe mîncare nu pe bani şi dacă aţi vedea în ce situaţie am ajuns cu copii şi nu vreau săi părăsesc săi las bagabonţi pe drumuri căci sunt mamă pentru ei căci tata lor nu se interesează de ei de loc nici măcar să le trimit cîte ceva de mîncare sau îmbrăcăminte şi umblă şi ei cu ce le dă lumea vă rog Domnul Jurist consult să mă înţelegeţi o început casa să se dărîme pe mine şi pe copii şi mai am şi doi nepoţei 1 are 2 luni şi unul 2 ani şi nu şti ce să fac că nu vreau să las copii pe drum un copii îl am operat de splină i scoso afară şi vă rog foarte frumos ca sămi trimeteţi răspuns înapoi ca să şti ce să fac să trimiteţi pe adresa mea Morar Anuţa Sat Ruşor nr. 108 data 30-09-2002 vă mulţumesc Gîrz Anuţa“. Mi-o şi imaginez pe femeie stînd seara, după ziua de muncă, în bucătăria ei ca vai de lume şi trudindu-se să le scrie domnilor de la oraş care o ameninţă cu sechestrul şi evacuarea. Spre comparaţie, bărbatul de la oraş e mai liniştit, cunoaşte carte, a citit o mulţime de legi şi e stăpîn pe sine. El foloseşte bine semnele de punctuaţie şi chiar inventează, unde consideră dînsul, cuvinte noi, cum e antilege. E mîndru pentru faptul că a mai adus pe cineva în faţa judecătorilor, că are libertatea să spună orice şi să acuze pe oricine în numele singurei idei care îl animă: dreptatea. Dreptatea pe care o caută îi slujeşte de paravan. De fapt, el este un procesoman. Am citit în cărţi despre acest soi de oameni, dar este primul pe care l-am întîlnit în carne şi oase. Spicuiesc din „scrisoarea“ sa care se vrea a fi un contra-răspuns la întîmpinarea părţii cu care se judecă: „Ei, care habar n-au de ceea ce vorbesc pentru că au ajuns pe posturi prin relaţii, şi nu cunosc nimic ca mine, vor de a duce în eroare completul de judecată/justiţia din acest dosar pentru a obţine o sentinţă împotriva legilor menţionate mai sus cu care ei să îşi poată realiza scopul urmărit de ei împotriva legii. Pentru a se evita capcana cu care vădit ei vor cu orice preţ să vîre completul de judecată/justiţia pt. a-i smulge o sentinţă antilege formulez prin prezenta Răspuns la întîmpinările lor Această dispoziţie de concediere nu a existat niciodată şi nici nu există niciunde. Şi trebuie să existe această dispoziţie scrisă pe care o cer eu aici, nu aşa cum ar fi vrut ei să fie, trebuie să fie aşa cum zice legea nu cum vrea ei. Deci veţi da o sentinţă în acest dosar prin care să mi-o comunicaţi în scris şi mie în mînă. Întîmpinările lor în acest dosar nu fac şi nu pot face obiectul acestui dosar şi nici din greşeală nu trebuie să facă obiectul dosarului acesta şi nici nu pot produce nici un fel de efect sub nici o formă în acest dosar. Nimeni, niciodată, niciun complet de judecată în nici un fel de dosar nu s-a pronunţat în acest fel vreodată (...) insinuînd totul ca să daţi o sentinţă antilegilor menţionate aici în acest dosar. Aşa cum am arătat în capetele de cerere anterioare mai sus rog să vă pronunţaţi pt. fiecare capăt de cerere din această plîngere cerut aici. (...) Să certifice instanţa data comunicării în scris pe ea şi să mi-o comunice în scris şi mie/să mi-o dea în scris şi mie pt. că aceasta îşi produce efectele numai de la data comunicări în scris a conducerii unităţii, pt. că mie nu mi-a comunicat niciodată nimeni o dispoziţie scrisă a conducerii unităţii pt. desfacerea contractului de muncă.“. Menţionez, în treacăt, că au trecut săptămîni de zile pînă ca toate părţile implicate să-şi poată da seama, din cererile reclamantului, ce anume doreşte, de fapt, semnatarul lor. În loc de încheiere, un alt caz de la oraş. El e patron şi are o firmă de materiale de construcţii. Firma trebuie să plătească, în urma unui proces, despăgubiri civile de 200.000.000 de lei. În faza de executare silită, a sustras materialele pe care i se pusese sechestru şi, deşi fapta e considerată infracţiune, nimeni nu i-a făcut nimic pentru că e fiul unui fost mare şef în securitate. Şi-a trecut toată gestiunea pe o altă firmă şi se pare că aşa va scăpa fără a mai plăti ceva. Ce reprezintă în comparaţie cu noul domn al oraşului femeia de la ţară care se roagă de iertare pentru amînarea celor 500.000 de lei pe care îi mai are de plătit sau chiar procesomanul căruia îi place să se judece dar care în fond nu face mare rău nimănui? Oraşul, cu toţi domnii săi, va sfîrşi, în viziunea mea, să suprime pînă la urmă imaginea idealizată pe care o (mai) avem despre satul românesc. Un altfel de încheiere: Oraşul e soţul bogat şi matur, mîndru de bunăstarea şi ştiinţa sa. Satul e soţia tînără, săracă, încă frumoasă, încă naturală, care rîvneşte la bogăţia, ştiinţa şi respectul de care se bucură soţul. Mariajul celor doi însă nu prea merge. Din lipsă de dragoste, soţul îşi impune adeseori forţa printr-un viol domestic, nepedepsit de lege, dar cunoscut şi acceptat de toate rudele. Li se pare firească această stare de lucruri, cu bărbatul (Oraşul) care să cîştige întotdeauna. Ce?

Cosmin SOAMEŞ
cossoames@yahoo.com

Anca MANOLESCU

În religie, nici o constrîngere

Revista *Actualité des religions* conţinea, în numărul din martie 2003, două texte asupra felului în care, în ajunul războiului din Irak, se percep reciproc America şi lumea musulmană. Grupajul era intitulat „Sam versus Islam“ („Războiul care se anunţă nu are nimic dintr-un război religios. Însă e de aşteptat ca religia să tot fie invocată în săptămînile următoare“, se spunea în editorialul revistei. Titlul menţionat confirma deja această previziune.)

Clişee

Imaginea pe care americanii o au despre „celălalt“ era rezumată de Assem Akram, istoric de origine afgană, instalat în Statele Unite, cu doctorat la Sorbona, autor al unei apreciate „Istorii a războiului din Afganistan“. Imediat după 11 septembrie 2001, au existat, spunea el, alături de manifestări frenetice de patriotism, şi răbufniri xenofobe, dar ele şi-au ales ţintele nu atît după religie, cît mai cu seamă după „delictul de înfăţişare“. Cei dintîi agresaţi au fost sikhi (sikhismul, formă religioasă monoteistă care îmbină date islamice şi hinduse, a apărut în sec. XV-XVI în zona actualului Pakistan); barba şi turbanul lor îi asociau, în ochii unora, cu Osama Ben Laden, obsesiv afişat pe toate canalele de televiziune. Americanii musulmani şi-au arătat atunci, tot prin mijloace „vizuale“, fidelitatea faţă de ţara lor: reuniuni de veghe cu lumînări, drapele şi colante afişate pe maşini, pe imobile, pe haine. În dezbateri televizate reprezentanţii lor au criticat poziţia unor politicieni şi jurnalişti care insinuau continuitatea între „arab, musulman, terorist“. Încet-încet, calmul a revenit. Preşedintele Bush a amintit în mod repetat că islamul e o „religie a păcii care îl respectă pe celălalt“, a făcut o vizită la moscheea din Washington, a ţinut să se distanţeze de teleevanghelişti la modă care prezintă islamul drept o „religie a răului“ şi insistă asupra caracterului lui „violent“. De altfel, administraţia Bush trebuie să ţină seamă, pe de o parte, de cei şapte milioane de americani de confesiune musulmană (ale căror voturi contează), iar pe de altă parte, să-şi asigure în continuare cooperarea cu guvernele ţărilor musulmane care vor să lupte împotriva terorismului de inspiraţie islamistă. (Statele arabe şi musulmane, amintea Assem Akram, au fost, înaintea Americii, primele victime ale acestui terorism.)

În ţările musulmane, organizaţiile moderate şi politica oficială de combatere a terorismului sînt covîrşite, în spaţiul public, de ostilitatea crescîndă a populaţiei din bazare, campusuri şi moschei. Radicalismul lor tot mai agresiv e preluat şi potenţat de discursul multor reprezentanţi ai religiei. Nu numai America este vizată, ci şi regimurile musulmane care nu pun la zid iniţiativa ei împotriva Irakului. În Liban, secretarul general al Hezbollah-ului, şeicul Hassan Nasrallah acuza deja pe un ton apocaliptic „America atotputernică care, îmbătată de orgoliu, ameninţă cu războiul întreg pămîntul şi milionele lui de oameni“. Şeicul nu pomenea nici un cuvînt despre masacrele în masă, acelea certe, deja comise de Sadam Hussein asupra musulmanilor din propria lui ţară. De atunci încoace, intervenţia în Irak s-a produs fără urmările cataclismice anunţate de şeic; în schimb Sadam Hussein a fost înlăturat.

Autorii celui de-al doilea articol menţionau cu scepticism iniţiativa unui prinţ saudit care a oferit zece milioane de dolari pentru crearea la Cairo a unui centru de studii destinat „să corecteze prejudecăţile arabilor cu privire la americani“. Să fie oare încercările de acest gen chiar atît de zadarnice? Prin perseverenţă, prin acumulare, o asemenea muncă nu are ea oare nici o şansă de izbîndă? Prin acumulare, prin perseverenţă, tonul echilibrat, nuanţat, analitic nu va izbuti oare să se facă auzit alături de vociferările iresponsabile ale radicalismelor care nu simplifică doar realitatea, ci o desfigurează şi o otrăvesc? De o parte ca şi de alta, în America ca şi în ţările musulmane, omul obişnuit – şi nu numai el – îl judecă în genere pe celălalt după clişee confortabile, fiindcă nu cer mai deloc efort de informare şi de înţelegere, dar atît de periculoase în măsura în care împart lumea în alb şi negru, instigînd la reticenţă ori ostilitate faţă de celălalt. Am auzit eu însămi în ultima vreme români care vorbesc despre islam ca despre o religie a războiului, recomandat chiar în Coran, o religie intolerantă care a produs o civilizaţie tradiţionalistă, incapabilă de modernizare şi dialog. Ne-am putea întreba atunci cum de creştinsimul, o religie a iubirii, a putut produce totuşi cruciade, pogromuri, inchiziţie.

Refuzul modernităţii este şi el într-o oarecare măsură un clişeu. Émile Dermenghem amintea încă acum cincizeci de ani, în *Mahomet et la tradition islamique*, iar lucrări recente de istorie şi sociologie continuă să analizeze curentele reformiste care, începînd de la mijlocul secolului al XIX-lea, s-au manifestat în aproape toate ţările islamice. Animatori şi teoreticieni ai acestor curente au arătat în ce măsură dreptul canonic *(fiqh)*, care decide asupra tuturor domeniilor vieţii musulmane, sclerozat printr-o practică formalistă, ajunsese să se îndepărteze de spiritul de generozitate, realism şi suplete al Coranului şi Hadith-ului (Tradiţia, păstrată prin lanţuri de transmitere neîntreruptă, a spuselor Profetului). Faptul că, după impunerea celor patru şcoli juridice sunnite, efortul de interpretare *(ijtihad)* directă a textelor fundamentale fusese abandonat constituia, după aceşti reformişti, handicapul societăţii musulmane; ei susţineau reluarea interpretării cu atenţie pentru mutaţiile modernităţii. Însă efortul acesta de înnoire s-a scindat şi a slăbit. Una dintre tendinţe, voind să revină cu rigoare la surse, obsedată de „purism“, s-a opus oricăror „inovaţii“ şi a ajuns ea însăşi la un formalism intransigent urmărind o utopică „restabilire a normei islamice.“ Lupta ei împotriva „superstiţiilor“ a făcut-o să îi combată pe sufiţi, care au mare influenţă între oamenii simpli datorită unor forme de religie populară şi extatică. Curent mistic, sufismul a avut dintotdeauna capacitatea de a cuprinde forme de devoţiune populară fervent, alături de riguroase doctrine metafizice, sensibile faţă de adevărul tuturor religiilor. O altă tendinţă, activă mai cu seamă în cercurile universitare, încearcă o privire nouă asupra tradiţiei şi o înnoire a conştiinţei islamice, cu deschidere către cultura modernă, însă ea nu e preluată de teologia oficială. Apariţia a ceea ce se cheamă „islamul politic“ şi mişcările fundamentaliste, explozive în ultima vreme, îngreunează dialogul cu lumea occidentală şi examenul critic, fertil al propriei tradiţii.

O religie „deschisă“

În privinţa celorlalte credinţe şi religii, Coranul – care pentru islam constituie Revelaţia însăşi – cuprinde totuşi declaraţii de un net ecumensim. „Noi am hotărît fiecăruia dintre voi o lege şi un drum. Dacă Dumnezeu ar fi vrut, ar fi făcut din voi o singură adunare, însă El a vrut să vă pună la încercare prin darul ce vi l-a făcut. Întreceţi-vă unii pe alţii în cele bune“ (V, 48; traducere George Grigore, *Coranul*, Ed. Kriterion, 2000). În religia cea mai riguros monoteistă, în religia care condamnă orice posibilă asociere a divinului cu orice i-ar ştirbi majestuoasa Unitate, în această religie, Cartea sacră vorbeşte despre diversitatea religioasă ca fiind nu numai legitimă, ci mobilizatoare pentru credinţă, pentru efortul spiritual. O atare concepţie – dacă e asumată – fereşte de „obiectivările“ proaste ale unicităţii lui Dumnezeu: nici o tradiţie spirituală nu poate pretinde, pe pămînt şi în istorie, că e singura deţinătoare a adevărului ultim, că e singura *religio vera*, nici una nu poate revendica pentru sine calitatea de religie superioară celorlalte, de unică reprezentantă în istorie a unicităţii divine. În secolul al XV-lea, Nicolaus Cusanus expunea în tratatul său *De pace fidei* o armonizare metafizică a credinţelor. Unul dintre pasaje sună foarte apropiat de *sura* citată: „Dar poate că această diferenţă a riturilor nu poate fi eliminată; ori poate că nu e nimerit (ca ea să fie desfiinţată), pentru că diversitatea ar putea duce la sporirea evlaviei, de vreme ce fiecare ţinut va împlini cu o atenţie plină de grijă propriile ceremonii pentru a le face mai bine plăcute ţie, Împăratul“ *(De pace fidei*, I). Ne putem întreba dacă Nicolaus Cusanus, care căutase să obţină traduceri ale Coranului, care a scris un *Examen critic al Coranului*, care s-a străduit să arate coerenţa lui cu doctrina Evangheliilor, ne putem întreba dacă el nu a întîlnit în această *sura* şi nu şi-a confirmat prin ea una dintre intuiţiile fundamentale pe care se sprijină doctrina sa. Anume că toate formele religioase sînt vehicule spre Cel ce are o mulţime de nume dar e dincolo de orice nume.

În islam, sufiţii au spus, deseori în formule de acută frumuseţe şi îndrăzneală, această universală căutare a Unului. Iată-l pe D'Abu'l Fazl în *Akbar Nameh* (citat de E. Dermenghem): „Într-o zi merg în biserică, într-alta în moschee; dar, din templu în templu, nu te caut decît pe Tine... Adevăratul tău credincios e neguţătorul de parfumuri: el are nevoie de esenţa rozei iubirii divine.“ Nu este vorba aici despre o universalitate neglijentă faţă de căile religioase, faţă de legea şi de disciplina specifică fiecăreia din ele; nu este vorba despre sincretism, ci despre *o convergenţă trăită* a religiilor, despre conştiinţa libertăţii cu care transcendenţa se comunică în forme nenumărate, ce depăşesc limitările în care încercăm să o „captăm“. Iar acestei libertăţi suverane a divinului îi răspunde libertatea suverană a omului: ea este cea care dă umanului demnitatea de interlocutor al lui Dumnezeu, de oglindă a sa, de receptacol al manifestării, al epifaniei Sale. „În religie, nici o constrîngere!“ spune Coranul (II, 256).

„Acest cuvînt divin decisiv“, scrie Émile Dermenghem, „pune principiul (nu întotdeauna cu desăvîrşire dar totuşi în genere respectat) al toleranţei; iar el se înalţă mai sus decît numeroasele chemări la luptă care, în primii zece ani ai Hegirei, au răsunat pentru apărarea unei comunităţi grav ameninţate.“ De altfel, notează el, „războiul sfînt *(jihad)* nu face parte dintre cei cinci stîlpi ai credinţei... Puterile temporale înclină bine-înţeles să se servească de el, însă juriştii modernişti ai islamului au apreciat că singurele războaie sfinte au fost cele ale Profetului.“ „În religie, nici o constrîngere! Adevărul se deosebeşte îndeajuns de eroare.“ Distincţia, adevărata şi esenţiala distincţie nu se face prin sabie, ci prin efort de cunoaştere, prin sabia discernămîntului şi prin lucrare asupra propriei fiinţe. La întoarcerea dintr-o expediţie, Profetul a rostit: „Ne-am întors de la micul război sfînt pentru a duce marele război sfînt“, care e lupta cu sine, bătălia pentru obţinerea limpezimii şi unităţii interioare.

Hadith-ul învierii

Sufismul şi filozofii, spune E. Dermenghem, au fost forţele vii ale civilizaţiei islamului; ei îi menţineau şi îi adînceau caracterul de „religie deschisă“, atentă la Adevărul universal, respectuoasă faţă de felul în care el este rostit în alte spaţii religioase. În momentul în care Averroes a fost exilat de al treilea calif almohad, Al-Mansur, iar cărţile sale au fost arse, în momentul cînd, pentru a-şi asigura izbînda în luptă, Al-Mansur s-a solidarizat cu doctorii Legii exoterice *(fuqaha)*, îndepărtînd atît pe mistici cît şi pe filozofi începe, spune Dermenghem, declinul. Prin dispariţia sau decadenţa lor, cîmpul a rămas liber pentru ca interpretarea juridică formalistă a Coranului să fie socotită singura valabilă, ceea ce a antrenat scleroza civilizaţiei musulmane. Marele comentariu la Aristotel al lui Averroes va da roade nu în interiorul islamului, ci în scolastica creştină. Şi pentru Henry Corbin *(L'imagination créatrice dans le soufisme d'Ibn Arabi)*, Averroes este o figură crucială, şi pentru el, moartea lui Averroes este un moment simbolic înalt. Dar el nu constată aici un sfîrşit, ci o mare răspîntie. La înmormîntarea lui Averroes asistă Ibn Arabi, care avea să-şi înceapă în curînd călătoria în Orient, care avea să fie marele doctrinar al sufismului, care avea să facă un imens comentariu simbolic, contemplativ, metafizic al Coranului şi al Hadith-ului. Dacă o tendinţă a filozofiei musulmane (cea cu dominantă raţională) se stinge în Occident, Ibn Arabi porneşte spre Orient şi face joncţiunea cu o altă linie de filozofie, care va rămîne în mod strălucitor fertilă mult după acel moment: e linia filozofiei vizionare, a filozofiei care formulează simbolic şi tematizează o experienţă spirituală efectivă, experienţa călătoriei spre intimitatea divină, experienţa „identităţii supreme“. Ibn Sina (Avicenna), Najm Kobra, Sohrawardi fuseseră cîteva dintre marile ei figuri pînă în vremea lui Arabi; Semnani (sec. XIV), Molla Sadra din Şiraz (sec. XVII) o vor continua. În Orient, sufismul şi filozofia vor rămîne solidare în efortul de realiza, de a adînci, de a comunica cunoaşterea vizionară.

Or, pentru acest tip de gîndire, convergenţa religiilor este o temă metafizică tare. În *Nestematele înţelepciunii*, Ibn Arabi invocă deseori un extraordinar *hadith*: „În ziua Învierii, Dumnezeu se va arăta (se va „epifaniza“ traduce Corbin) în faţa creaturilor sub o formă (religioasă) pe care ele o vor fi respins; atunci El le va spune: Eu sînt Domnul vostru! Dar ele vor răspunde: Ne căutăm scăpare în Dumnezeu împotriva ta! Se va arăta atunci lor sub forma credinţei ce le este proprie şi ele îl vor adora.“ „Ziua învierii“ poate fi interpretată, într-un sens comun, drept sfîrşitul global al lumii, dar pentru contemplativ ea reprezintă şi altceva: e clipa cînd în el se trezeşte cunoaşterea unitivă, cînd realizează că toate fiinţele şi toate formele de credinţă sînt manifestări, expresii ale divinului, sînt „epifaniile“ sale. El va percepe atunci în mulţimea credinţelor o dovadă a ilimitării divine, a faptului că nici una nu îi poate epuiza manifestarea, că toate îi comunică bogăţia. Iar, în acest moment, inima contemplativului e transformată, e capabilă de o „lărgire“ care înţelege toate aceste forme drept străluciri ale Unului: „inima mea s-a deschis către toate formele credinţei“ spune Ibn Arabi. Dar fie că e vorba despre contemplativ ori despre omul comun, spusa Profetului avertizează că, în ceasul ultim, toţi vor avea să se confrunte cu această probă a ilimitării divine care e diversitatea religiilor; Dumnezeu va cere tuturor să-şi abandoneze limitările propriei forme religioase, să îl recunoască *prin* toate formele şi *dincolo* de forme.

▲

Wolf LEPENIES

Varianta bilingvă a democraţiei

Dicţionarul explică clar ce înseamnă populismul: conform definiţiei din *Duden,* înseamnă „o politică marcată de oportunism, populară şi adesea demagogică." Programele politice ale unor Jean Marie Le Pen şi ale Frontului Naţional din Franţa sau ale lui Jorg Haider de la FPO au ilustrat din plin această definiţie. În ceea ce îl priveşte pe olandezul Pim Fortuyn, a fost ceva mai greu să fie încadrat în categoria „populismului de dreapta", la care se reduce de obicei populismul.

În Republica Federală Germania, succesul mişcărilor populiste s-a menţinut la cote scăzute. Ronald Schill nu ar putea să repete succesul electoral de la Hamburg la un nivel mai înalt. Iar întrebarea dacă Jurgen Mollemann ar fi vrut să întemeieze un partid populist nu îşi mai poate găsi astăzi un răspuns. În Germania, memoria epocii naziste îngrădeşte succesul partidelor populiste de dreapta.

Dar dacă în Bundestag nu există partide populiste, în toate partidele se pot regăsi elemente ale politicii populiste. Pentru a le defini, trebuie doar clarificată definiţia din *Duden:* este vorba despre o politică marcată de oportunism şi aproape de popor. Cum altfel ar putea fi într-o democraţie în care toate partidele mari se definesc ca „partide naţionale"? Cînd li se oferă ocazia, toţi politicienii arată cît de mult le place folclorul. Să critici astfel de atitudini e ca şi cum ai demola raţiunea politică a „poporului".

Aici e problema democraţiei moderne: poporul este suveran, iar folosirea suverană a raţiunii politice este reglementată constituţional. Limitării în timp a puterii îi corespunde participarea indirectă: conducătorii sînt aleşi pe o perioadă limitată de timp, în care nu sînt răspunzători decît în faţa propriei conştiinţe, nu au un mandat imperativ. De aceea, democraţia reprezentativă este o construcţie destul de fragilă. Ameninţată de îndoială, ea se legitimează tocmai prin viziunea că politica e perfectibilă. Dictaturile nu cunosc îndoiala şi au pretenţia că sînt superioare unei politici perfectibile.

Proiecţie a iluziei

Politica populistă e o proiecţie a iluziei. Pentru o clipă pare că limitele democraţiei reprezentative au fost depăşite. Parlamentul nu mai are un rol important iar partidele par să nu mai existe. Este apogeul lui *Gefuhlspolitik* (Max Weber), în care capitalul politic se cîştigă mai degrabă din sondajele de opinie decît din voturi. Aşa se înţelege de ce în unele ţări europene populismul a devenit din nou popular. La sondaje nu se poate apela (încă) pentru toată Europa, ci numai într-o singură ţară. Populismul este un refugiu al politicii naţionale în cadrul procesului avansat de unificare.

Democraţia parlamentară nu poate renunţa total la momentele de politică populistă. Cu atît mai mult cu cît dezamăgirea i-a făcut pe unii să-şi exprime atitudinea politică prin absenteism. De aceea, trebuie profitat de orice şansă pentru a recîştiga participarea acestora la politică. Actul populist îi recuperează pe cetăţeni pentru politică, dar o face prin mijloace nepolitice. Argumentele nu se găsesc în efortul de a convinge, ci în concordanţa opiniilor, de regulă uşor de dobîndit. Populismul e varianta bilingvă a democraţiei parlamentare.

În anumite condiţii, un act de politică populistă ar putea servi de compensare: poate e mai uşor să obţii astfel acordul pentru o agendă nepopulară, dar necesară. E o speranţă care nu se îndeplineşte însă neapărat. Se poate întîmpla şi contrariul, şi atunci populismul devine costisitor, căci provoacă aşteptări greu de satisfăcut. Cui a stat o dată să se uite în gura poporului, îi va fi tare greu să explice de de nu o face de fiecare dată. Marea artă e să se arate că într-o democraţie parlamentară actul populist nu poate fi decît o excepţie, nu o regulă. Dacă nu îi reuşeşte, politicianul cade în capacana populismului. Atunci însă devine, aşa cum a spus-o Georg Christoph Lichtenberg, nu un foc, ci un felinar pentru părerile altora.

(text apărut în Süddeutsche Zeitung)

▲

Televiziune, bani, politică

„În ţara asta nu există jurnalism independent, serios, de calitate" – citatul e dintr-o publicaţie cehă pe net – *Britske Listy* – şi, firește, ţara „asta" e Republica Cehă. Pentru cine îşi aminteşte demonstraţiile de masă din iarna anului 2000, cînd mii de persoane au manifestat în Piaţa Venceslas ca să apere televiziunea publică de amestecul politic, diagnosticul poate părea, dacă nu pripit, în orice caz superficial. În urmă cu doi ani şi jumătate, cînd poporul sărise în apărarea gazetarilor curajoşi care nu voiau să accepte dictatul politicii de partid, părea că „revoluţia de catifea" continua. În nici trei ani, procesul s-a inversat, televiziunea publică a devenit un „element rezidual vegetînd la umbra unui canal privat – *Televizja Nova*, „Televiziunea Nouă" (Niklas Perzl, *Flater*, Viena, săptămînal cultural, 42.000 exemplare, cf. *Courrier International).* Acum şi *TV Nova* e în criză: autorităţile cehe ameninţă cu retragerea licenţei de funcţionare, iar un tribunal internaţional de la Stockholm a condamnat statul ceh la o amendă de 10 miliarde de coroane (320 de milioane de euro) pentru că nu a protejat interesele investitorului străin.

Povestea e complicată şi banii bat ideologia. Iată cum este ea descifrată în săptămînalul austriac: „În 1993, şase intelectuali cehi şi slovaci au decis să creeze primul canal privat din Republica Cehă. Se proiecta difuzarea de documentare, organizarea unor dezbateri, producţia unor altfel de filme decît cele ale Molohului reprezentat de televiziunea cehă, infectată încă de putregaiul televiziunii de stat comuniste. Central European Medial Entreprises (CME), un grup de investitori americani condus de Ronald Lauder, fost ambasador al Statelor Unite în Austria, a furnizat fondurile necesare. Cînd canalul a obţinut licenţa de exploatare, lumea politică din Cehia era sfîşiată. Revoluţionarii din 1989 pierduseră puterea în favoarea pragmaticilor. Aceştia nu aveau nimic împotriva finanţării americane, dar nu voiau ca o societate cu capital străin să preia controlul canalului. I s-a încredinţat grupului american exploatarea, dar societatea cehă CET 21, alcătuită din intelectualii fondatori, a obţinut licenţa, *Televizja Nova* fiind doar o marcă depusă. Vladimir Zelezny a fost persoana de legătură între cele trei elemente. Era singurul dintre fondatori cu experienţă de televiziune şi vorbea suficient de bine engleza ca să se poată înţelege cu americanii. Acest bun cunoscător în materie de artă şi cultură ştia care sînt gusturile marelui public şi credea că e o dovadă de aroganţă intelectuală presupunerea că masele sînt interesate de artă şi cultură. E o eroare să se creadă că oamenii ar fi interesaţi de aşa ceva. Conceptul iniţial nu s-a realizat niciodată. Un cocktail, pînă atunci necunoscut cehilor, alcătuit din telenovele sud-americane, filme de acţiune violente şi emisiuni cu starurile epocii comuniste, dispreţuite de disidenţi, a cucerit spaţiul audiovizual – 70% din piaţă – şi a precipitat criza televiziunii publice, criză din care nu şi-a revenit. Ironie a soartei, Zelezny, un intelectual, a distrus mitul cehului avid de cultură şi e mîndru de asta. El spune că şi cehii sînt consumatori obişnuiţi, «la fel ca bavarezii» . La început neutru sub raport politic, postul *Televizja Nova* încarna calea cehă spre capitalism, devenind, în cele din urmă, copia audiovizuală a Partidului democraţiei civice al lui Vaclav Klaus, actualul preşedinte al Republicii Cehe, ca şi Zelezny, un intelectual anti-intelectual. Zelezny avea o emisiune săptămînală, «În direct, directorul», forum unde se celebra în fiecare sîmbătă o mesă populistă şi se ţineau predici politice. Americanii erau interesaţi de bani, nu de ridicarea nivelului cultural în Republica Cehă, aşa că i-au dat cîteva sute de milioane de dolari ca să cumpere părţile prietenilor lui din CET 21. Aceştia s-au grăbit să prindă ocazia, pentru că banii le permiteau să evadeze din monotonia vieţii universitare. Nici clasa politică nu a fost peste măsură de supărată că nu s-a respectat proiectul iniţial. Pe de o parte, Zelezny era prea puternic ca să mai poată fi combătut; pe de altă parte, mulţi oameni politici erau satisfăcuţi cînd preşedintele Havel, pe atunci în funcţie, era ridiculizat în fiecare seară de fostul său prieten dizident prin indiscreţii din viaţa lui privată".

Cu principiile, oamenii s-au mai descurcat. Mai rău a fost cu banii. Zelezny n-a mai vrut să le dea americanilor banii munciţi de el şi a început să şi-i însuşească prin procedee opace. Americanii l-au concediat. Dar licenţa de exploatare era pe numele lui. A denunţat contractele cu americanii şi a înfiinţat propria lui societate de producţie. În 2001, a devenit senator pe listele partidului lui Vaclav Klaus (ODS). Investitori misterioşi au cumpărat părţi din fosta societate a foştilor disidenţi – CET 21. Cînd misterioşii au aflat că guvernul social-liberal, adversar al ODS, ameninţă cu retragerea licenţei, l-au concediat pe Zelezny. De data asta nu vor mai fi manifestaţii în Piaţa Venceslas şi, ca să se onoreze amenda decisă la Stockholm, statul propune o creştere a impozitelor. Buna combinaţie între apatie şi corupţie face din cea mai luxoasă catifea o cîrpă de şters praful. **(M. B.)**

▲

Antropologia spaţiului sacru

Program de master
la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti

O motivaţie

Acest program se adresează *în egală măsură* absolvenţilor de facultăţi de filosofie, ştiinţe socio-umane, teologie, arte şi arhitectură. Nici un fel de alte cerinţe nu se impun candidaţilor, în afară de interesul asupra temei şi de lecturi medii pe care admiterea le presupune.

Structura programului de învăţământ:

Semestrul I: ***Antropologia locuirii. Casa***

Dr. Radu Drăgan: *Antropologia spaţiului sacru;* dr. Ciprian Mihali: *Filosofiile locuirii;* dr. Cristian Tiberiu Popescu: *Istoria mentalităţilor româneşti;* Cătălin Berescu: *Seminar de antropologia obiectului contemporan;* dr. Silviu Lupaşcu: *Spaţiul real – Descrieri ale împărăţiei spiritului în textele unor mistici evrei, creştini, musulmani;* Curs cu invitaţi (în toamna anului 2001, cursul va fi susţinut de Arhiepiscopul Chrysostomos de Aetna, California, Senior Fulbright Scholar). Curs practic/atelier: *Arhitectura casei în comunitate. Prezentarea stadiului cercetărilor în privinţa locuinţei contemporane şi proiectarea unui habitat urban* (com/unitate de locuire).

Semestrul II: ***Arhitectura memoriei: mormînt şi monument***

Anca Manolescu: *Simbolica spaţiului în Răsăritul creştin;* Alexandru Nancu*: Seminar despre relaţia dintre arta contemporană şi sacru;* Curs cu invitaţi (cursul este o succesiune de prelegeri pe tema locuirii susţinute de specialişti din varii domenii legate de problema artei monumentale şi a artei funerare); Curs practic/atelier: *Artă şi arhitectură funerare la Mincu, Brâncuşi, Aldo Rossi.* Analiză de teren şi proiect de semestru: *monument/mormînt.*

Vara va avea loc o tabără de arhitectură în luna august. Pentru 2003 se preconizează o tabără organizată împreună cu Fundaţia Habitat şi Artă în România în colaborare cu Muzeul Satului din Rîmnicu Vîlcea. Ca şi în taberele din anii trecuţi, programul va îmbina prelegerile cu proiectarea şi construirea unor locuinţe sociale-pilot şi/sau a unei capele.

Semestrul III: Tema abordată: ***Hermeneutica spaţiului sacru***

Ieromonah Iustin Marchiş: *Perspective teologice ortodoxe asupra arhitecturii sacre;* conf. dr. Augustin Ioan: *Spaţiul sacru azi;* Curs cu invitaţi (cursul este o succesiune de prelegeri pe tema locuirii susţinute de specialişti din varii domenii legate de problema arhitecturii religioase creştine, evreieşti şi musulmane); Curs practic/atelier: *Arhitectura în religiile cărţii. Arhitectura creştină (ortodoxă, greco-catolică, catolică) contemporană.* Invitaţii sînt autori de proiecte şi realizări contemporane. Analize de teren şi proiect cu temă la alegere: *Biserică sau centru social/comunitar creştin. Mînăstire sau restaurare, revitalizare, conversie a unui obiect/ansamblu.* Nota bene: proiectarea se va face în echipe; studenţii de la alte facultăţi decît Arhitectură sau Urbanism vor participa la aceste echipe interdisciplinare drept consultanţi şi vor primi notă în această calitate.

Persoane de contact pentru informaţii suplimentare asupra programului: dr. arh. Florin Biciuşcă (biciusca@yahoo.com) şi dr. arh. Augustin Ioan (aioan @ap.nec.ro), precum şi la biroul de studii avansate din UAUIM.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

4 videoclipuri noi plus 1,5

1. Metallica – St. Anger (cameleonul, atît timp cît nu se transformă în pisică, e un animal adorabil)

Metallica este Madonna muzicii metal. Se poate observa fără a avea nevoie de vreo lupă cum imediat cu sosirea anilor '90 şi a unui nou stil în rock muzica lor s-a îmblînzit subit, s-a simplificat şi în loc de vîj-vîj şi de rocă dură a luat-o mai la vale spre păşuni şi pajişti şi balade. Ceea ce vrea să însemne că dintr-un cîrd de capete pletoase creatoare de armonii zgomotoase (Megadeth, Anthrax şi aşa) ei au rămas singuri-singurei, başca cu un succes comercial de trei ori mai mare decît cel din anii '80. Pe termen lung însă, schimbarea asta nu putea să ţină pentru că încetişor balada (fie ea şi metal) a rămas pe lume doar pentru adoratoarele unor de-alde Bon Jovi sau Aerosmith, iar rock-ul metalic (chiar şi cel simplu şi comercial) s-a întrepătruns cu atîtea alte stiluri încît cu greu mai poţi vorbi despre acelaşi gen pe care-l ştiai odată fără să pici în buimăceală. De abia acum, cu *St. Anger*, s-a văzut că şmecheria celor de la Metallica de a rezista acolo sus cu imaginea neştirbită (dar schimbînd lucrurile atît cît trebuie ca să rămînă la modă) este cel puţin egală cu a Madonnei. (Ba chiar mai mare: să rămîi în picioare după un cutremur care a dărîmat totul cum s-a întîmplat în rock este o dovadă de vitejie mult mai mare decît cea de a cînta şi cu hainele pe tine.) Oameni buni (cei care vă puteţi uita la un clip Metallica) poate nu aţi observat: nu mai există solo de chitară! (iar dacă nu eşti atent ţi se poate întîmpla şi o minune mai mare: să-i confunzi cu Limp Bizkit).

(cum s-ar zice) Ei bine, da: am trăit s-o vedem şi p-asta. Şi două alte lucruri îţi mai vine să zici: e cea mai bună şi dură melodie a lor de vreo zece ani încoace, iar în ea se zbuciumă împreună (concordanţă deplină cu spiritul vremurilor) toate stilurile prin care au trecut de la începuturi şi pînă mai amu. Părţile sînt foarte bine legate, iar speed&trash-ul sună mai proaspăt ca niciodată. Cameleonul e un animal tare inteligent: are un milion de culori pe care le schimbă cînd vrea şi nimănui nu i-a trecut prin cap să spună despre el că ar fi pisică.

2. Radiohead – There, There (după ce a plecat Alice vine Radiohead acolo şi ce se întîmplă mai departe)

Videoclipul este un fel de Alice în ţara Minunilor cu Thom Yorke pe post de Alice. Pentru că Thom Yorke este Alice, ţara Minunilor va fi un pic diferită: tot felul de iepuri- şobolani şi ciori îl vor face pe noul Alice să se rătăcească printr-o pădure nebună. E un vis, iar inflexiunile voci şi chitara obsedantă te poartă şi pe tine acolo. Ca stare de reverie şi plutire, *There There* se apropie de ultimile două albume „Kid A" şi „Amnesiac". Dincolo de locurile astea vrăjite prin care te-ai mai plimbat şi înainte, muzica are mai mult de-a face cu rock-ul de pe „OK Computer". Făcută, parcă, să ocolească topurile, ea rămîne însă singura legătură vie şi nealterabilă (de stare, nu neapărat de sonoritate) cu ceea ce făcea Pink Floyd-ul în perioada lui de graţie. E de-ajuns.

3. Masive Attack – Butterfly Caught (orice om ajunge fluture dacă i se dă muzică bună)

Un domn dintr-o încăpere se transformă într-un fluture (domnul e din formaţie, iar clipul aduce mai mult sau mai puţin a Björk). Transformarea îi reuşeşte şi lui şi regizorului şi omului care l-a machiat, astfel că la sfîrşit de tot (cînd scrie acolo că s-a terminat şi începe Bikini Party) am o vagă senzaţie cum că aş fi pierdut ceva. Pierdusem: muzica. Care-i cît se poate de bună, şi e bună pentru că e întunecată şi e întunecată pentru că asta îţi transmite. Domnul acela transformat în videoclip a spus cu altă ocazie că a compus o melodie de dragoste. Pe asta nu o mai simt. Dar ce treabă am eu cu el.

4. Coldplay – God Put A Smile Upon Your Face (un videoclip care arată bine, dar să nu vă aşteptaţi să spun asta)

Nu, pentru că nu e imaginea mea despre Coldplay ca un oarecare domn de afaceri să înceapă să se dematerializeze pe străzi pe un fundal alb-negru. Sînt alţi de la care accept asta mult mai uşor. În plus, acum vorbesc ca un îndrăgostit să ştiţi, Chris Martin, vocalul, a început să flirteze cu camera de filmat.(Găsesc comportamentul său nelalocul lui). În circumstanţele date, nu cred că e bine să luaţi părerea mea drept una obiectivă: muzica e la fel de curată şi se păstrează aşa şi în imagini alb-negru cu oameni de afaceri trăind vremuri de restrişte.

5. Madonna – Hollywood (fără comentarii)

A apărut şi la ştiri cu bijuteriile ei de nu ştiu cîte milioane de dolari. Se dezbracă din nou, dar de data asta vrea să demonstreze cică şi altceva. (Era cît pe-aci să nu mă prind). *Hollywood* sună mai bine decît *American Life*. În rest, nimic nou sub soare: încă nu a învăţat să cînte. Poate la anul.

▲

Adina POPESCU

Imagini în *fondu*

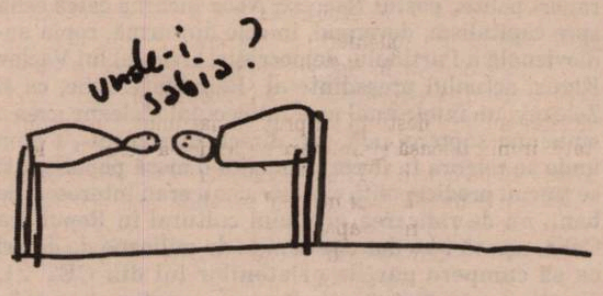

Cînd am plecat la Sibiu, la vernisajul expoziţiei lui Dan Perjovschi, „Ich habe keinen Zeitraum", nu mă puteam lăuda că ştiam prea multe despre arta contemporană din România şi, de altfel, de pretudindeni. De fapt, nici acum, după expoziţia propriu-zisă pe care am văzut-o şi după alte cîteva, după nişte poveşti despre ce se face „afară" auzite în seara aceea la Sibiu, care m-au incitat şi m-au contrariat, deopotrivă, nu pot încă să am o privire de ansamblu şi vizualizez doar fragmente, frînturi, înţeleg probabil greşit anumite mesaje şi nu le pot lega, în nici un fel, să zicem de cursurile clasice de „Istoria artei" care mi s-au predat în facultate. Găsesc un pretext: lipsa de educaţie în acest sens care ar fi avut drept scop să capteze atenţia unui public mai larg către acest gen de manifestări, un public obişnuit cu obiecte expuse care au volum, deci ocupă un loc în spaţiu, care pot fi pipăite şi care durează în timp şi nu numai. Lipsa de educaţie a mea. Apoi, aflu că de fapt aceast tip de educaţie există, că de zece ani în România cîţiva oameni se străduiesc să formeze un public, să le ofere o altă perspectivă. Îmi amintesc de o gafă pe care am făcut-o acum cîteva luni, la un vernisaj din Bucureşti al unui proaspăt absolvent de sculptură de la Academie pe care-l cunoşteam prea puţin: am intrat într-o sală şi nu mi-am dat seamă că aceea este chiar sala în care se expune, posibil m-am gîndit că e un soi de garderobă mai mare şi mi-am agăţat haina de o bîrnă din lemn care părea aşezată într-un colţ special pentru acel scop; de fapt, am aflat mai tîrziu, că bîrna era una dintre lucrări. Altcineva a scos un cui dintr-o altă bucată de lemn, aruncată parcă la întîmplare pe podea. Cu toţii ne simţeam foarte lejer, beam vin, discutam şi cei care ştiau despre ce era vorba şi cei care, la fel ca mine „s-au prins" mai greu şi poate că acesta era şi unul dintre scopuri... poate... am amintit mai sus de mesaje greşit înţelese.

Expoziţia lui Dan Perjovschi a fost găzduită de muzeul Bruckenthal în perioada 27 iunie-20 iulie, dintr-un motiv pe care artistul însuşi l-a expus de mai multe ori în micile sale speech-uri şi care poate fi considerat drept „inedit" pentru acel larg public menţionat mai sus (de exemplu, cei care-l cunosc pe Perjovschi doar din desenele din revista *22)* şi pentru presa fără prea mari tangenţe culturale: „Cînd eram mic şi învăţam la Sibiu, ne luau cu japca de la şcoală şi ne duceau să vedem muzeul Bruckenthal, iar eu nu mai ştiam cum să scap de acolo. Astăzi am o expoziţie în care desenez chiar pe pereţii muzeului!". O afirmaţie întîmpinată cu zîmbete: răzbunarea puştiului de odinioară?

„Fără limită de spaţiu şi de timp", expoziţia se înscrie în linia proiectelor radicale ale lui Perjovschi şi este considerată de către autor drept unul dintre cele mai importante dintre aceste proiecte. Dan Perjovschi a cîştigat în anul 2002 concursul „Premiul Henkel CEE pentru Artă", categoria desen contemporan. Acest concurs, aflat anul trecut la prima sa ediţie, este iniţiat de compania Henkel Central Eastern Europe, pentru promovarea artiştilor din Europa Centrală şi de Est. În anul 2002, au intrat în concurs peste 180 de lucrări din 15 ţări.

„Imagini care se pierd" sau, de ce nu?, varianta filmică, „imagini în *fondu*". Aşa îşi caracterizează Dan Perjovschi expoziţia. Desenele sînt cele cu care ne-am obişnuit, o perpetuă satiră a societăţii, o viziune cinică care ilustrează alienarea, violenţa, corupţia, structurile politice etc. Inéditul constă în faptul că desenele sînt „mîzgălite" pe pereţii muzeului, în cele cîteva săli care înainte de expoziţie erau destinate gravurilor lui Dürer, cu un creion obişnuit de desen, cu o nuanţă atît de ştearsă încît trebuie să te apropii la mai mult de treizeci de centimetri ca să distingi contururile. Desenele sînt peste tot, acoperă pereţi întregi, dar, de fapt, nu sînt nicăieri! Ce se va întîmpla cu ele după expoziţie? „Le voi şterge!", declară Perjovschi. Probabil că Dürer va acapara din nou acei pereţi ai Bruckenthal-ului care i-au aparţinut de ani de zile.

Fantastică mi s-a părut atmosfera hilară de la vernisaj, oamenii care mai că nu scoteau din buzunar o lupă ca să vadă mai bine desenele, oamenii care se lipeau de pereţi şi, mai ales, camerele video şi digitale ale diverselor posturi TV, aparatele foto care nu înregistrau nimic decît o gloată care se zgîia şi comenta cu gesturi largi nişte ziduri albe şi goale.

Uşor confuză după vernisaj (v-am mai zis că nu am o educaţie în acest sens şi că, de obicei, iau lucrările pe post de cuiere), am mai aflat despre zecile de găini adormite, într-o sală de expoziţie, cu ciocul sub aripă, care la intrarea în şoaptă a vizitatorilor sînt trezite de muzică şi trompete, se sperie şi nu mai ştiu încotro să zboare, despre vernisajul unui sculptor care şi-a primit invitaţii într-o sală goală, s-a aşezat pe un scaun şi a început să le povestească despre ce lucrări extraordinare are el în Elveţia şi am mai aflat că „afară" toate acestea se vînd... şi găinile buimace după somn... şi istorioara despre sculpturile din Elveţia... orice idee bună îşi are un cumpărător.

▲

trecerea prin reviste

Declaraţie de dragoste

Numărul 46 al revistei *Lettre Internationale* (vara 2003) oferă şi de data aceasta cititorilor săi texte de excepţie, aşa cum sînt, de exemplu, şocantul jurnal de călătorie al lui Francis Deron în Coreea de Nord a anului 2003, incursiunea lui Lawrence Wright în culisele organizaţiilor Al-Qaeda şi Jihad-ul islamic, discuţia lui Paul Virilio cu Svetlana Aleksievici (martoră, autoare de cărţi despre catastrofa de la Cernobîl şi, în cele din urmă, victimă a acesteia) sau grupajul de texte despre eroi şi eroism semnate de Adrian Cioroianu, George Blecher, Adrian Mihalache şi György Dalos.

Printre acestea, editorialul lui B. Elvin despre fascinaţia exercitată de Fidel Castro asupra unor intelectuali de marcă – o excelentă analiză şi trecere rapidă în revistă a fenomenului. B. Elvin oferă explicaţia pentru această fascinaţie, care „ţine de pasiunea unei anumite familii de inteligenţe pentru conceptele absolute, de exasperarea creditînd soluţiile radicale, de un blestemat dar de a ne minţi ca şi de dificultatea orgoliului de a-şi recunoaşte o eroare, de greutatea de a renunţa la o definitorie investiţie de iluzii." Redactorul-şef al revistei îşi încheie editorialul cu o observaţie care-l recomandă ca un devotat necondiţionat în faţa culturii şi a literaturii în special: „Dar mă gîndeam în acelaşi timp şi că în literatură marele talent se află în graţia adevărului şi în alianţa cu binele, chiar dacă în viaţa de fiecare zi unele din ataşamentele sale sînt bizare. Fiindcă în spaţiul creaţiei funcţionează alte legi, printre care aceea că harul poate constitui un important element de sprijin al conştiinţei". Frumoasă declaraţie de dragoste adresată literaturii, într-adevăr! Discursul lui B. Elvin este la fel de frumos ca al oricărui îndrăgostit, care preferă să nu vadă (sau chiar nu vede) imperfecţiunile de pe chipul iubitei. Şi, dacă citeşti fragmentul din memoriile lui Gabriel García Márquez (un castrist notoriu, un etern castrist, de altfel) publicat în revistă, nu poţi decît să ai discursuri de îndrăgostit, ca al lui B. Elvin. Cum să ai cea mai mică îndoială în privinţa lui Márquez, cînd e atît de fermecător în scris? Derapajele biografice nu pot să afecteze frumuseţea textului scris!

În dialogul lui Paul Virilio cu Svetlana Aleksievici, autoarea rusă povesteşte o discuţie pe care a avut-o cu o profesoară din zona afectată care, arătîndu-i rafturile bibliotecii, i-a spus: „nimeni nu ne poate ajuta, nici Dostoievski, nici Tolstoi şi nici măcar Biserica". Iată că, din păcate, există şi cazuri în care literatura nu mai poate face faţă exceselor realităţii. Păcat. **(C. P.-B.)**

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Un pinguin din Labrador

● **Gellu Naum, *Cartea cu Apolodor* ilustrată de Nicolae Vasilescu, *A doua carte cu Apolodor*, ilustrată de autor, cu o scrisoare-prefaţă de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas Educaţional, 2003.**

Printre sute de reluări, readaptări, traduceri stîngace şi agramate, în mijlocul unor volume ce ignoră ediţii şi stilizări anterioare (concentrîndu-se exclusiv pe copertă, titlu atotcuprinzător şi pe „segmentul de piaţă"), într-o zonă în care n-ai mai citit o frază cumsecade de nu ştiu cît timp (de la *Enciclopedia Zmeilor* de Cărtărescu sau de la *Opt poveşti adevărate cu fiinţe minunate* de Pavel Şuşară), reapariţia *Cărţilor cu Apolodor* pare de-a dreptul o sfidare. S-ar putea ca genul literaturii pentru copii să nu fie, totuşi, în aşa mare suferinţă, dovadă faptul că juriul care a stabilit recent premiile Uniunii Scriitorilor la secţiunea respectivă a avut de unde alege. În librării, însă, cărţile pentru copii sînt o loterie cu şanse, practic, nule. Ai nevoie, ca să nu-ţi năucească copilul, de un bun redactor la domiciliu care să-ţi scoată anacoluturile, greşelile de gramatică, redundanţele, să atenueze neologismele, să pună punct (că virgula s-a desfiinţat), apoi de un stilizator care să refacă frazele, de un scriitor care să-ţi refacă povestea (de pe vremuri) acolo unde ea a fost scurt tăiată fiindcă se termina ilustraţia, sau hîrtia, sau programul editurii. Nu ştiu cine ar trebui să intervină în asemenea cazuri, dar ce se poate vedea cu ochiul liber e faptul că, deşi piaţa prosperă, copiii se orientează (ca şi părinţii lor) mai degrabă spre jocurile pe calculator, sau spre televizor. La ce bun să pierzi timpul cînd nu te alegi decît cu frustrare, mirare şi-un soi de stupefacţie pe care-o mai încerci doar cînd înţelegi pe jumătate o limbă străină, altădată ştiută? Nu e nevoie de studii de psihologie infantilă ca să aflăm în ce fel influenţează anumite sonorităţi lingvistice dezvoltarea psihică (armonioasă au ba) a copilului, sau în ce fel învăţarea şi tot felul de abilităţi cognitive de mai tîrziu sînt legate de locuirea normală (şi creatoare) a unei limbi. Oricum ar fi, aruncarea pe piaţă a unor publicaţii cu coperte colorate (scumpe sau ieftine, pentru tot omul) care mimează (folosind alfabetul latin şi rudimente de limbă română articulată) literatura pentru copii ar trebui pedepsită precum comercializarea alimentelor cu salmonela.

Adevărul e că asemenea filipice sînt cel mai adesea declanşate de partea bună a lucrurilor, de extrem de rarele (azi, la noi) cărţi pentru copii adevărate. Prima *Carte cu Apolodor* a fost publicată de Gellu Naum în 1959, într-un volum ilustrat de Jules Perahim, a fost reeditată în 1963 şi apoi în 1972 cu desenele lui Dan Stanciu. *A doua carte cu Apolodor*, ilustrată de autor, datează din 1964 şi a fost reeditată în 1975. Cărţile au fost traduse, puse în scenă ca teatru de păpuşi şi chiar transpuse de compozitorul Ştefan Niculescu într-un original spectacol de operă montat la Cluj. Însă discreta lor frumuseţe, „actualitatea", cariera, modelul, dacă vreţi, ţin de felul cum sînt (şi au fost) receptate de copii şi nu doar de ei, de felul în care generaţii după generaţii (cu alte gusturi şi alte aplecări) au ţinut minte strofe întregi din

Apolodor: „La circ, în Tîrgul Moşilor, / Pe gheaţa unui răcitor, / Trăia voios şi zîmbitor / Un pinguin din Labrador. / – Cum se numea? Apolodor. / – Şi ce făcea? Cînta la cor". Cine a uitat jelania lui Apolodor („Mi-e dor, mi-e dor / De fraţii mei din Labrador"), amorul cu o maimuţică („Apoi aceeaşi maimuţică / – De data asta fără frică / Dar cu sfială şi mai multă – / Îl întrebă cum se numeşte. / Ca orişice persoană cultă / Vorbea, firește, românește"), aventurile selenare ori nord şi sud-americane?

Se spune că Gellu Naum nu şi-a prea iubit cărţile cu Apolodor, că le-a considerat „cărţi scrise pentru alimente", cum spune undeva, în dialogul cu Sanda Roşescu, şi că nu a fost de acord să le reediteze decît în scopuri practice. Cărţile acestea au însă destinul lor propriu, iar imensa disponibilitate, ironia tăioasă şi aplecarea spre joc a autorului lor se văd la fel de bine ca în cărţile sale „serioase". Şi mai e ceva ce ţine, într-un fel, şi de motivul insistenţei cu care această rubrică nu scapă nici o apariţie semnată sau legată în vreun fel de Gellu Naum. E vorba de un lucru la fel de rar în literatura de azi ca şi cărţile bune (şi bine editate) pentru copii: starea în care te lasă orice rînd scris de Gellu Naum, chiar atunci cînd nu înţelegi nimic. Mircea Cărtărescu îl consideră pe Gellu Naum „oracolul unei mari religii", avertizînd asupra pericolului de a-l înţelege greşit sau neadecvat „dacă nu eşti tu însuţi, structural, un fundamentalist, un fanatic, un aiatolah al acestei religii". Cred însă (fiind de acord, în principiu, cu M.C.) că dincolo de înţelegere şi, cum spunea o doamnă, împotriva interpretării, cărţile lui Gellu Naum (chiar *Cărţile cu Apolodor*, care sînt, desigur, altceva) deschid o uşă într-un loc în care, cel mai adesea, se profilează un zid gros, cu cărămizi regulate şi bine arse. Faptul că dincolo de uşă poţi plonja în gol, în pur ridicol sau în altceva, e o experienţă ce ţine şi de norocul fiecăruia.

▲

Dilema vă recomandă

● Matei Călinescu, *Portretul lui M* (în *22*, nr. 617, apărut săptămîna trecută, cu continuare în această săptămînă). Un text de o tensiune a ideilor şi o luciditate a suferinţei cu totul neobişnuite, chiar necunoscute, în literatura română de azi. Urgenţă. (Radu Cosaşu)

● Pe 7 iulie, marele nostru Liviu Ciulei a împlinit 80 de ani. Cu cîteva luni în urmă apăruse la editura Tehnică – în chip de „La mulţi ani!" – un album elegant dedicat capodoperei *Pădurea spînzuraţilor*, singurul film românesc premiat pentru regie la Cannes, în 1965 (cînd în juriu se aflau Maurois, Olivia de Havilland şi Robbe-Grillet, trebuie precizat!). Autorul albumului este Virgil Petrovici, care, pe lîngă cîteva impresii „după 35 de ani" smulse unui maestru darnic la duh, dar zgîrcit la vorbă, conţine contribuţiile inconturnabile ale unor Rebengiuc, Gina Patrichi, Mariana Mihuţ, Caramitru, Carabăţ, Mircea Alexandrescu, Cosaşu, Frunzetti, Iliu, Littera, Ecaterina Oproiu sau D.I. Suchianu... Este cu atît mai regretabil că într-o asemenea carte s-au strecurat cîteva neglijenţe editoriale: numai la pagina 226, „Albin" Langlois (pentru *Henri* Ł., miticul director al Cinematecii Franceze!), „Albi Coco" (pentru Albicoco) sau Jean-Louis „Lory" (pentru *Bory*, legendarul cronicar de film). O viitoare ediţie va trebui să ţină seama de aceste corecturi. (Alex. Leo Şerban)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

„Iar printr-un somn să-nchei dureri"

● ***Insomnia* (SUA, 2002), de Christopher Nolan.**

Filmul precedent al lui Christopher Nolan, *Memento* (2001), îşi spunea povestea de la coadă la cap. Secvenţă după secvenţă, te ducea în trecutul protagonistului – ce-a făcut în ultimele cinci minute, ce făcuse în cele cinci minute de dinaintea lor, şi aşa mai departe. Efectul era, într-adevăr, unul de îndepărtare – un eveniment care avusese loc cu o oră mai devreme apărea ca o porţie de istorie antică – şi trucul nu era gratuit, pentru că memoria protagonistului nu păstra nimic mai mult de cîteva minute; era ca şi cum s-ar fi mişcat printr-un tunel, luminile stingîndu-se în urma lui, şi noi ne afundam în întunericul din care ieşea el, conduşi de regizor cu o lanternă. Eroul era ca o planetă solitară, dezolantă, pierdută în spaţiu, iar noi ne îndreptam – cu groază, dar incapabili să rezistăm atracţiei – către explozia din care se născuse. Acest *thriller* extraordinar n-a fost adus în România, dar toţi cei care am avut norocul de a-l vedea eram pregătiţi să-l urmăm pe Christopher Nolan în orice tunel, în orice pustietate, pe orice teritoriu interzis care-i va mai atrage imaginaţia. Regizorul britanic ne-a adus în oraşul (fictiv) Nightmute din Alaska, în anotimpul soarelui de la miezul nopţii, cînd noaptea pare să se fi mutat definitiv pe alte meleaguri şi eşti silit să-i dai dreptate nebunului care dă telefoane la ore imposibile, ca să schimbe impresii: „Parcă toată planeta e pustie. Sîntem numai noi doi." Nebun-nebun, dar nu bate cîmpii.

Al Pacino e un poliţist care se numeşte Dormer şi e nedormit. La el acasă, la Los Angeles, cei de la Afaceri Interne adulmecă şi latră pe urmele lui. La Nightmute, el anchetează uciderea unei fete, suportă cu eleganţă veneraţia unei colege tinere (Hilary Swank), ziua mestecă gumă ca să nu adoarmă, noaptea se întoarce de pe o parte pe alta şi răspunde la telefoanele unui tip cumsecade (Robin Williams), care îl înţelege, vrea să-i ţină de urît şi, întîmplător, e suspect de crimă. La rîndul lui, Dormer ucide pe cineva: un accident regretabil, dar mai ales convenabil pentru cariera lui Dormer – poate prea convenabil ca să fie un accident. Ce-o mai fi fost în mintea lui, în secunda în care a apăsat pe trăgaci, pe lîngă refrenul lui preferat – ăla cu „vreau şi eu să dorm"? Şi dacă ideea din refren le-a scurtcircuitat pe toate celelalte? E ca una dintre secundele acelea mari, rele şi grele de consecinţe în jurul cărora Ian McEwan scrie romane întregi – personajele încearcă să le recupereze, să le vadă clar (ce anume s-a întîmplat în secunda aceea, de-a schimbat totul?), iar timpul încearcă să le înghită. Filmul nu reuşeşte să sape în insomnia lui Dormer la fel de adînc cum a săpat *Memento* în amnezia eroului său. Nu e vina lui Pacino. Ca fanatic al lui Shakespeare şi interpret al lui Michael Corleone, acesta ştie prea bine cum arată şi se mişcă un om care, fără să fi murit, e pe cale să devină cadavru. E vina lui Nolan şi a scenaristei Hillary Seitz, care compromit finalul, după ce au rasolit confruntările dintre poliţist şi suspect – nişte confesiuni şi pacte care sună artificial. Şi cred că e vina lui Robin Williams, care e prea reţinut. L-am văzut recent la televizor, într-o ecranizare după *Agentul secret* al lui Conrad, unde juca rolul anarhistului absolut („Nimeni nu-l băga în seamă. Trecea nebănuit şi ucigător ca o molimă pe străzile pline de oameni.") şi unde m-a băgat în sperieţi, cu simplitatea şi concentrarea interpretării lui. Aici încearcă o altă abordare – o banalitate fără nori şi fără valuri, care ar trebui să devină din ce în ce mai sinistră, dar nu reuşeşte.

Dar nu regret că am trecut prin Nightmute. Nu pot să-mi scot din cap străzile acelea, unde felinarele sînt aprinse, deşi e destulă lumină şi la ora aia nu e nimeni care să se bucure de ea – decît Pacino, care nu-şi doreşte decît puţin întuneric; sau groapa de gunoi unde a fost aruncat cadavrul; sau cerul care pare plin de vînătăi. Oricîte hibe i-aş găsi, filmul acesta trăieşte. Şi e nefericit.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Senzaţii de bifat

Pe lîngă idealuri, vacanţele, fie ele la mare sau la munte, presupun o serie de clişee la nivelul senzaţiilor: ştii, dar şi simţi (la un anumit nivel, pompos spus, al eului tău) că, atunci cînd te afli în spaţii mai puţin încartiruite şi mai aproape de natură decît cel citadin trebuie să ai un oarecare contact cu absolutul. Sau măcar, mai simplu spus, un oarecare sentiment al naturii, care presupune o detaşare de fleacurile lumeşti consumiste, o dorinţă de meditaţie şi de acces la adevărurile esenţiale combinate cu înclinaţia, romantică, spre visare. Pînă şi cei mai îndepărtaţi de natură dintre citadini simt ceva diferit atunci cînd adastă, pe înserat, la malul mării sau cînd se urcă pe munte şi ajung sus, pe drumuri mai puţin umblate: e vorba de senzaţia unui spaţiu pe care nu-l mai poţi controla şi care nu se mai supune, decît în mică parte, legilor stăpînirii umane. Lipsa de hotar, cel puţin aparentă, a acestor spaţii, întreţine senzaţia anterior pomenită.

Din păcate, postmodernismul de zi cu zi face ca, pentru cei mai înrăiţi dintre orăşeni, pînă şi aceste trăiri să nu fie cu totul genuine, ci reflectări ale receptării lor prin diverse media: din filme şi cărţi cu călătorii ori aventuri pe mare, din articole de revistă cu vacanţe de vis, din reclame asemenea etc. Combinaţia dintre rămăşiţele senzaţiilor iniţiale, de veneraţie sau măcar de stînjeneală în faţa naturii, şi clişeele din producţiile despre natură (care exploatează sentimentele enumerate mai înainte pentru a o transforma într-un produs promoţional) dau naştere unei serii secundare de reacţii ale omului postmodern în faţa mării sau a muntelui. Intrate în „sistem", reacţiile se transformă în gesturi fireşti de luare în stăpînire şi integrare în ideologia distracţiei:

La mare: cel mai puţin aventuros – poţi sta seara la o terasă pe malul mării, cu lumini albastre (chiar există una între Neptun şi Olimp, dar poezia este ruinată de mesele şi scaunele de plastic), şi, cu un pahar de vin în faţă, să-ţi autoîncurajezi meditaţiile pe tema absolutului marin şi a micimii fiinţei umane;

Pe zi, poţi scruta „adîncurile albastre" cu barca legănată pe valuri a salvamarului, şi să te simţi, contra unei sume modice, ca-n Europolis sau Căpitanul Cook; sau, dacă eşti vitezoman, să tai întinderea liniştită cu scooterul, bine echipat cu vesta de salvare, arătîndu-i mării cît eşti de tare şi cît de puţin ţi-e frică de nemărginirile ei;

Mai paşnic, tot pe zi, poţi aborda marea pur şi simplu prin clasica bălăceală: un mod vioi de a-i face curte şi de o lua în stăpînire indirect, jucăuş şi aparent neserios;

Sau, mai sobru şi didactic, cu ochelarii de scafandru şi tubul de respirat pe nas, explorînd frumuseţiile adîncului şi extaziindu-te în faţa lor cu respectul cuvenit, în genul Discovery sau Cousteau;

Reverie populistă în faţa aceloraşi comori din adîncuri manifestată în bazar, cumpărînd coşuri şi plase cu scoici şlefuite şi vopsite, în care încă mai poţi auzi marea, dar domesticit;

Înlocuirea senzaţiilor copleşitoare cu unele şi mai departe de sublim şi mai aproape de varianta lui kitsch, dacă o exista vreuna: în loc de legănarea malurilor şi suspansul posibilei furtuni: datul în umbreluţele care te rotesc, te urcă şi te coboară, sau în mixerul de oameni care te zguduie şi chiar dă peste cap din parcul de la Neptun;

Încercarea de alunga angoasele cu senzaţii aparent mai tari: dansul la discotecă pînă curg apele pe tine şi băutul pînă la epuizare.

Muntele presupune alte „strategii" de luare în stăpînire. Despre acestea, într-un articol viitor.

▲

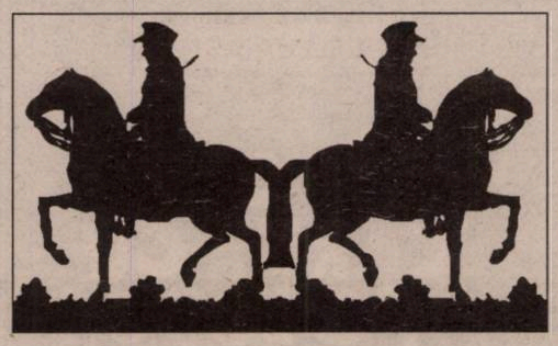

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Fiul

Indiscutabil, Babu a fost amuzat şi chiar mulţumit aflînd unde m-a găsit, luni 14 iulie 2003, vestea verdictului în procesul asasinilor săi. Eram în Alpi, în Turul Franţei, pe Eurosport, îl urmăream pe Lance Armstrong cucerind tricoul galben, cînd a sunat telefonul şi un domn de la radio Europa FM m-a întrebat – ştiind că „i-aţi fost un bun prieten" – ce părere am despre sentinţa dată azi de tribunal în procesul Gheorghe Ursu; i-am recunoscut, brusc culpabil, că nu ştiu nimic, reporterul mi-a comunicat-o precis, în toată amploarea ei, eu am înmărmurit cîteva secunde lungi, timp în care omul mă rugă să-l las să-şi aranjeze reportofonul pentru a-mi înregistra declaraţia; nu am şi nu vreau să dobîndesc vreo experienţă în acest domeniu – nu mă „declar" decît pe hîrtia mea, în articole şi nuvele – încît am fost fidel mie însumi, adică, într-un cuvînt, concis: „Am aşteptat de 13 ani, de cînd sîntem liberi, acest verdict. Sînt foarte emoţionat". Mi s-a părut normal să-i precizez – *off the record*, aşa se spune? – că nu-mi stă în fire să vorbesc mult, nicăieri, şi dacă declaraţia mea, prin scurtimea ei, nu le va folosi, să fiu iertat. Dimpotrivă – reporterul m-a rugat să-i mai răspund doar la o singură întrebare: „De ce credeţi că s-a întîrziat atît de mult cu această judecată?" Am fost şi mai concis, permiţîndu-mi un accent dur: „Nu ştiu". Ne-am spus unul altuia „mulţumesc!" şi m-am întors la Tur, cu Babu lîngă mine. În viaţa lui nu văzuse, în direct, Turul Franţei. Şi încă într-un 14 juillet...

Era „mort" după Turul Franţei (şi după UTA la fotbal), era singurul intelectual din Bucureşti care putea susţine – avînd bibliografie *L'Humanité*-ul! – o discuţie serioasă despre Anquetil, Poulidor, Bahamontes cu Mirodan (şi cu mine...); nu lipsea de la nici un concurs atletic de pe „Republicii", ştia cît Romică Vilara toate recordurile mondiale şi naţionale, îi diviniza – în patetismele lui celebre – pe Soeter, pe Ioli, pe Bob Guttowski, Zatopek şi Kuţ. Pasiunea cea mare era însă înotul, înota formidabil, la 2 Mai, zilnic, se ducea pînă departe, după cherhana şi se întorcea după mult timp pe plajă, triumfător, mîndru de performanţă – de cînd ştiu cum a fost chinuit de ăia, nu-l văd decît aşa, în crawl-ul lui impetuos; în tot ce s-a scris despre el, nimeni nu l-a evocat înotînd şi respirînd fericit. Ar fi fost prea apolitic? Babu sportsmanul este pentru mine cît arhitectul care în dimineaţa de după cutremurul din '77 suna la primăria Galaţiului ca să afle dacă blocurile lui au rezistat, cît cinefilul care nu scăpa un film „la francezi", cît veşnicul înamorat, cît nebunul care-l putea ţine la vedere pe Bolivar lîngă planşeta lui (şi jurnalul intim, la birou, în sertar...).

Nu-l metaforizez: din Andrei, fiul său, a ţinut morţiş să facă – şi chiar a izbutit – un campion naţional la nataţie-juniori; mă suna după fiecare concurs să mă întrebe dacă am citit *Sportul* cu ce a mai realizat băiatul... Şi eu vedeam în acest flăcău frumos un campion la seniori; la 2 Mai îl dopam în fiecare zi cu nugale.

Pentru a nu mă pierde printre melancolii mai mult sau mai puţin periculoase, prin pitoresc, în faţa unei drame – voi monta imediat această idee: fără Andrei, fiul lui Gheorghe Ursu, acest proces complicat şi torturat, da, torturat, timp de peste un deceniu, nu ar fi ajuns la decizia din 14 iulie 2003. Fiul a fost de o tenacitate care ne dă dreptul la a ne gîndi, gingaş, că în ţara asta s-a scris „Baltagul". Am liniştea să scriu că i-am fost alături într-o tăcere chinuită de cîteva întrebări pe care ştiu că totuşi le-a auzit în vuietul epocii, cu totul diferit de cel al mării. Din '90, de cînd s-a deschis „dosarul Ursu", am considerat problema ca definitorie – nu cred să fi exagerat – pentru ceea ce va urma şi am tratat-o, nu o ascund, cu acel scepticism pe care ni l-au inoculat sila, „păcatul sîngelui vărsat", dar şi, ca să zic aşa, exagerînd conştient, „afacerea Dreyfus", ultima-bătălie-pentru-adevăr-cîştigată-de-intelectuali-în-secolul-trecut, conform clişeului... Într-un tîrziu – prin 2000 şi ceva, după ce s-a ajuns pînă la abjecţia ca Babu să fie acuzat că a fost securist, sau pînă la vomitiva indiferenţă faţă de „un comunist care a fost ucis de comunişti, ce mare brînză!?" – ne-am explicat amîndoi pe îndelete, ieşind împreună din dezesperantul blocaj al stîngii şi dreptei la români; fusese în ziua aceea pentru a nu ştiu cîta oară minţit de autorităţile noastre (care noastre?) judiciare – nu dădea nici un semn de dezabuzare; se conta desigur pe oboseala lui şi pe plictisul general pentru a se închide povestea; nu-l interesa pe ce se conta – el conta numai pe el, cu superioritatea unui campion în probele de anduranţă; mi-am permis să-i spun că, după mintea mea, fără o presiune externă nu se poate face nimic şi asta fiind o tradiţie „de un albastru infinit", la noi; dacă greşeam sau nu – nu mai are importanţă.

Clipa de azi e prea densă în gravitatea ei emoţională pentru a ne mai ocupa de vanităţile noastre, de prejudecăţile care ne cer (re)sentimente cursive, prea cursive, precum satisfacţia-că-s-a-făcut-dreptate, ca bucuria-răzbunării-peticăloşi, ca şablonarda tristeţe a dreptăţii-venite-prea-tîrziu. Nu simt şi nu resimt în aceste clişee. Pentru mine – ca unul căruia secolul trecut i-a dezvăluit cumplita „superioritate" a suferinţei umane asupra oricăror adevăruri ideologice – clipa aceasta e binecuvîntată fiindcă îmi zguduie sănătos solidul meu scepticism. O clipă, fie şi doar atît, sila îşi suspendă autoritatea, inteligenţa, îndreptăţirile: se mai poate face ceva de bine atunci cînd totul e pierdut. Numai taciturnii peptimişti – contracţie între pesimism şi optimism – pot pricepe, fugitiv îmblînziţi, imperceptibila însemnătate a evenimentului.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Locuri unde nu se mai întîmplă nimic

Jilava

Constantin Valentin are un cap mare cu mustaţă. E condamnat pe viaţă.

A ucis un copil de 14 ani. Felix. I-a dat pietroaie în cap şi i-a dat foc. A pus frunze de porumb deasupra. În urma lui Felix a rămas palatul din Jilava, chiar la intrare: trei case de două etaje legate între ele şi deasupra firma „Felix". Stînd de vorbă cu clanul Soporel, nimeni nu înţelege de ce Constantin l-a omorît pe moştenitor. Cînd le-am spus că poate ieşi la 20 de ani, mi-au zis: „Doamne, să moară acolo, că bine i-a dat poliţia noastră românească care este dintre cele mai bune din lume. I-a dat ce merita, că nu e cum ai fugi cu un sac de găini. Era copil." Aşa ziceau fratele şi unchiul lui Felix. „Mă, să nu-i mai luaţi interviu şi să-l băgaţi în seamă, că să moară acolo. Constantin ăsta de mic era cu japca, că scotea ochii la vrăbii şi pisici. Şi tot el a fost găsit cu crima unor străini turişti, din ăia de merg pe jos cu rucsacuri, că i-a prins în spate la crîşmă, la «Patru măgari». Doamne, să-i putrezească oasele la ocnă." „Dacă ar fi după noi am da nişte bani să meargă pînă la omorîrea nenorocitului pe puşcărie că ne-a omorît inimile." Atunci, mama lui Felix a făcut şoc nervos. După ceva ani a plecat în Spania cu soţul. Fratele lui Felix a fost şi el în Spania şi şi-a pus dinţi de aur. Trei, în faţă. Şi stă în papuci. Tatăl lui Constantin a murit de inimă rea, iar mama vitregă era o boarfă. A rămas. Îi scrie lui Constantin să-i lase ei casa moştenire.

Strada Dinicu Golescu

Cînd l-am auzit pe Hrib vorbind prima oară m-a apucat un entuziasm tîmp, neîngrădit: „Cu dumneavoastră pot vorbi altfel, pot vorbi mai multe, mă puteţi înţelege mai bine." Şi evreul, simplu: „Dom'le, eu am omorît şi am înşelat toată viaţa asta." Speram ca tot ce nu înţelesesem despre vieţaşi să înţeleg acum, de la un singur om. Mi-a povestit crima, mi-a povestit cum a tras în tatăl său. Am amuţit. Şi eu aş fi tras în tata. Cînd a citit în faţa familiei scrisorile de dragoste ale iubitei mele de liceu. Pe la ora două, evreul repeta Educativului povestea crimei. Nu-i putea ierta mamei sale, nu că l-a dat în vileag poliţiei, ci faptul că în camera anchetatorului aceeaşi mamă putea să-l predea pe fiul ei mai mic. În mintea evreului, fratele putea să ia asupra lui crima: scăpa uşor, doar cu şcoala de corecţie, fiind minor. Interviul i l-am luat la trei jumătate şi l-am întrebat pe roşcovanul uşor bîlbîit: „Ce înseamnă ora trei jumătate pentru dumneavoastră?". „O oră jumătate pînă la *Ştirile PRO TV*."

În cartea de telefon figurează Drăgilă Lucia, ultima victimă a evreului, şi adresa din Golescu. Oamenii îşi aduc bine aminte de tărăşenie. Lucia era funcţionară, ca şi soţul ei, la CFR. Se întorsese din Germania şi peste două zile pleca în Israel. Avea bijuterii, dar locatarii au văzut că nu părea jaf. „El era lungit pe jos, ea stătea pe fotoliu acoperită cu cuvertura. Amîndoi împuşcaţi. Fuseseră omorîţi vineri, nişte colegi de serviciu au venit marţi şi, din greşeală, tot foindu-se pe lîngă uşă, au apăsat clanţa. Deja era un miros... Şi după poliţie, am chemat Sanepidul, că nu puteam trăi." Fiul era în Germania şi-n Germania a rămas. Casa nu şi-a găsit stăpîn nici pînă azi, stă goală.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Nagy Balint & Tsai

L-am cunoscut pe arhitectul maghiar Nagy Balint prin bunăvoinţa fostului rector de la Collegium Budapest, care a ţinut să îmi prezinte nu doar un bun prieten al său, dar şi un personaj reprezentativ pentru ceea ce ar putea fi (ar fi putut fi, mai bine spus) o generaţie „optzecistă" a arhitecturii ungureşti. Spre deosebire de versiunea sa românească, generaţia echivalentă ungară – de la literatură la arhitectură – a avut o vehementă conştiinţă civică şi antitotalitară. Dacă a fost posibilă schimbarea de regim în felul în care a fost făcută în Ungaria, este şi datorită acestei generaţii care se afla, la schimbarea lui Kadar, la intrarea în maturitate. Dar să nu intrăm într-un subiect dureros pentru ambele părţi – şi pentru cei care n-au făcut decît „rezistenţă prin cultură", dar şi pentru cei care le-o reproşează astăzi de la înălţimea, spun cei criticaţi, a absenţei operei.

(Aici ajunşi însă, un mic adagio: cînd îi trage de urechi pe tinerii critici literari care impută celor mai vechi lipsa de acţiune ante-1989, alta decît vagile şopîrle strecurate în text cu voie de la poliţie, dl Manolescu se înşeală. Mai întîi invocă întru apărarea respectivilor complexitatea situaţiei. „Complexitatea" nu e o scuză, realitatea românească nu a fost vreo clipă mai „densă" decît cea a vecinilor. Pentru ce va fi fost mai greu aici să fii cu adevărat rezistent decît în Ungaria sau Cehoslovacia? De ce nu s-au făcut deloc, dar deloc palate staliniste de talia Casei Scînteii în Budapesta, deşi aceasta fusese dărîmată aproape integral în război, dar s-au făcut în schimb la Bucureşti, practic intact în 1945? De ce nu s-au făcut centre civice şi Case ale Poporului în ţările Tratatului de la Vişegrad? Şi, dacă e vorba să propunem valorile în numele cărora critică literatura tinerii critici, cu care mă simt deplin solidar, apoi ele sînt – în arhitectură şi nu mă îndoiesc că şi în literatură – cele ale lumii libere, ale culturilor democratice. Iată: în loc de Casa Poporului, Parlamentul din Canberra, contemporan ei, sau chiar, în ciuda „faraonismului", excepţionalele „grands projets" mitterrandiene. În locul cartierelor de blocuri, locuinţele unifamiliale americane şi chiar experimentele sociale ale unor reuşite HLM-uri franceze. În locul prefabricatelor tîmpite, inteligenţa proiectării celei mai rafinate, chiar cu materiale paupere; în locul betonului masificator, materialele naturale, sticla şi oţelul pe care îl produceam „pe cap de locuitor", dar nu reuşeam să îl schimbăm în structuri flexibile ca trestia, pentru cutremurele de care lipsă nu ducem.)

Atelierul Nagy Balint & Tsai cuprindea, poate, cincisprezece persoane, printre care un designer şi un director de prezentare. De asemenea, atelierul are şi o extrem de activă galerie de artă. Din vreme în vreme îmi mai răspundea la telefon într-o română aproximativă şi cîte un tînăr arhitect venit probabil din Ardeal. Se asculta jazz, se vorbea, se fuma. Aflat în centrul Budapestei, undeva între Deak Ter şi Gara Nyiugati, în profunzimea unei curţi interioare a unei masive şi foarte întunecate clădiri neoclasice, atelierul părea o oază în agitaţia mediului de afaceri a centrului de oraş. Firma nu este una aglomerată de mari lucrări, prin urmare proiectează cu aceeaşi bucurie şi amenajări de interior de mici dimensiuni, şi design de obiect, dar şi biserici sau bănci. Acum corpolent şi cu o barbă patriarhal de amplă şi albă, blîndul Nagy Balint mi-a arătat experimentele sale spaţiale, pornind de la cubul de lemn devenit casă, apoi biserică, dar şi temă/logo a multora din lucrările sale ulterioare – şi terminînd cu coloana-omagiu adus lui Brâncuşi, sau cu proiectul de spaţiu sacru şi comemorativ pe ruinele unei biserici acum absente de pe Insula Margareta.

Ceea ce mi-a plăcut în mod deosebit la lucrările firmei Nagy Balint & Tsai este lucrul firesc, relaxat, cu materialele naturale, într-un mod însă diferit de cel pe care îl practică Makovecz Imre şi urmaşii lui. Descins direct din modernismul tîrziu, arhitectura firmei NB&T este una în care materialul este aprehendat în raţionalitatea alcătuirii sale interioare şi folosit tocmai pentru calităţile sale, iar nu în numele unui ideal transcendent. Lemnul este folosit pentru căldura sa, de pildă, iar nu pentru că ar sugera cine ştie ce nebuloasă mistică a originilor. Geometria este investigată ca posibil motor al raţionalităţii formelor, dar apelul la materiale naturale o îmblînzeşte. Pe scurt, un mod de a proiecta lipsit de fasoane şi, tocmai de aceea, fertil, pe care nu pot decît să îl recomand cu căldură colegilor români. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Urări de pe Lună

Pe 20 iulie, duminica trecută, s-au aniversat (sau ar fi trebuit) 34 de ani de la primul pas al unui om pe alt corp ceresc. Omul era Neil Armstrong, iar corpul ceresc – Luna, în caz ca nu ştiţi – era plin de praf. În loc să pună mîna pe mătură, americanul a preferat să spună cîteva cuvinte bine cîntărite: „E un pas mic pentru om, dar un pas uriaş pentru omenire". Avea să fie urmat după cîteva minute de un alt cosmonaut, Edwin Aldrin, dar acesta a tăcut, căci, ştim toţi, locul doi este întotdeauna sortit anonimatului. Ce să mai spun de al treilea astronaut, Michael Collins, partenerul care dădea tîrcoale Lunii, fără să aibă voie să-i însoţească în romantica lor plimbare. Îi aduc omagiul meu compensatoriu.

Spun „ar fi trebuit" să se aniverseze pentru că evenimentul ce părea să schimbe cursul istoriei s-a transformat, în timp, într-o modestă realizare inginerească. Soarta lumii a fost jucată de atunci în Orientul Mijlociu şi Afganistan, la Moscova, în capitalele Europei de Est ale lui 1989 şi, mereu, la Washington. Entuziasmul tehnologic al deceniului 7 a cedat locul geopoliticii şi înţelegem acum că eroii care zburdă prin praful lunar nu sînt decît marionetele politicii. Succesul lui Apollo 11 era doar un dans tematic din spectacolul Războiului Rece. De altfel, odată dovedită forţa Americii, programul Apollo a încetat, lăsînd locul unor ezitante colaborări cu ruşii, mai pragmatice, dar tot pe la marginea vieţii reale.

Aşa se face că ziua de 20 iulie 1969 mai e pomenită doar de pasionaţii istoriei paralele, în special de maniacii care susţin că aselenizarea a avut loc de fapt în Nevada, că totul a fost o farsă. Nu contează dovezile, arhivele şi declaraţiile; ca orice instituţie de stat, nici NASA nu are imaginaţia şi energia de a contrazice o teorie atît de fermecătoare. Cu atît mai mult cu cît trăim în epoca în care orice prostie promovată pe Internet devine aproape un adevăr. În cyber-poiana lui Iocan, moromeţii cu *mouse* înghit pe nemestecate orice enormitate.

Şi totuşi. Una din enigmele lui Apollo 11 se referă la cîteva cuvinte rostite de Armstrong după ideea cu pasul mic etc. Printre alte mesaje de natură tehnică, americanul a spus brusc: „Vă urez multa baftă, domnule Gorski". NASA a considerat că o fi vreo ironie la adresa unui cosmonaut sovietic şi au lăsat-o moartă. Alţii însă au făcut investigaţii şi, la disperare, l-au întrebat chiar pe Armstrong. Dar acesta nu răspundea, ci doar zîmbea cu subînţeles. De-abia după 26 de ani, într-o conferinţă de presă de la Tampa, Florida, astronautul a rupt tăcerea, mai ales că, spunea el, domnul Gorski murise între timp, deci se simţea eliberat. Totul începuse în vara lui 1942, cînd viitorul astronaut juca baseball împreună cu puştii de pe strada sa. O lovitură nefericită a expediat mingea în grădina familiei Gorski. Neil a sărit gardul şi a recuperat-o. Dar în timp ce se strecura prin tufişuri a auzit-o pe doamna Gorski ţipînd în casă la nefericitul ei soţ: *„Ce face? Vrei sex oral? Asta vrei? Află domnule că o să ai parte de aşa ceva doar cînd vreunul din copiii ăştia o să meargă pe Lună! Aşa să ştii!"*.

Ăsta era, aşadar, sensul ironic şi complice al misterioasei remarci lunare. Pe scurt, genul acela de anecdote simpatice, care ne fac viaţa mai suportabilă. Puţin sex, puţin umor, detalii din viaţa celor puternici care ne fac să-i credem mai umani, mai apropiaţi de noi, cei care nu declarăm războaie, nu păşim pe Lună şi nu sîntem logodiţi cu Pamela Anderson. Dar care ne luptăm cu întreţinerea şi cu incompetenţii care ne sînt şefi.

Dar, vai, povestea de mai sus nu este decît o mică bazaconie inventată nu se ştie de cine. A apărut în presă, a circulat din gură-n gură, a fost reluată şi comentată, dar nu are în spate nimic real. Nu există interviul din Tampa, nici vreo familie Gorski vecină cu familia Armstrong şi, evident, emeritul astronaut nu a rostit niciodată amuzanta urare cosmică. În America acest gen de minciuni plauzibile şi persistente poartă numele de *urban legends*. Sociologii spun că sînt aproape imposibil de combătut. Dar oare merită?

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Credinţă cu silicoane

Înainte de '89, Dan Ciachir a colaborat la revista *Săptămîna* a lui Eugen Barbu, celebra foaie cu pretenţii culturale şi tribună a naţional-comunismului ceauşist, în care Securitatea ataca tot ce nu era conform cu interesele Partidului şi, de fapt, cu interesele personale ale unora bine poziţionaţi în Partid sau aflaţi în graţiile lui. După '89, omul s-a reorientat, a găsit un domeniu cît de cît virgin în care se putea exercita, şi a devenit un jurnalist preocupat de destinul bisericii ortodoxe de la noi. L-a făcut celebru o pagină cu această tematică pe care a realizat-o în revista *Cuvîntul*, unde s-a recomandat în repetate rînduri ca un admirator al lui Nae Ionescu. Fiind văzut ca o autoritate în materie, Dan Ciachir a publicat şi cîteva cărţi care îi reuneau articolele scrise după '89 (oare cu cele de dinainte nu are astfel de gînduri editoriale? – ar fi păcat să se piardă...). Cînd vezi asemenea oameni, te gîndeşti automat la traiectoria Sfîntului Apostol Pavel. Pînă la urmă, nu mai contează atît de mult ce au făcut *înainte* dacă, după vreo revelaţie pe drumul Damascului, au trecut de partea Binelui. Singura problemă ar fi cum văd ei acest Bine în sînul căruia s-au culcuşit, ce înţeleg ei prin el şi, de fapt, care sînt motivele pentru care au schimbat macazul. Sînt oare întotdeauna animaţi de idealuri şi de credinţă dezinteresată?

Duminica trecută l-am văzut la televizor pe Dan Ciachir, la ultima ediţie, înainte de vacanţă, a emisiunii „Întîlniri de credinţă" de la B1 TV. A mai fost invitat şi cu alte ocazii, aşa că poate mulţi îl cunosc: un om cu o faţă blîndă şi foarte afectată, care vorbeşte în elipse (uneori, nu prea duce propoziţiile pînă la capăt). Altfel, spune lucruri de adîncă simţire românească. De exemplu, el a explicat în emisiunea respectivă de ce a preferat să nu facă disidenţă înainte de '89: „În timp ce alţi oameni doreau reforme, eu spuneam «nu, să fie cît mai rău, ca să plesnească băşica»" – iată, deci, că a participat şi el la prăbuşirea comunismului! (Această explicaţie o întrece chiar şi pe cea a lui Marian Munteanu, un alt pocăit post-revoluţionar, care îşi justifica zelul în PCR prin dorinţa, mărturisită ulterior, de „a sabota sistemul din interior"; în fine, Marian Munteanu a sfîrşit prin a se întoarce la prima iubire şi, precum ştim, la alegerile trecute a defilat alături de Virgil Măgureanu, cel care – teoretic – pusese ca preşedintele christic al Ligii Studenţilor să fie bătut de mineri în Piaţa Universităţii.)

Revenind la Dan Ciachir, am remarcat, în emisiunea de pe B1, preferinţa lui pentru maşini de lux, în special pentru maşina de lux prin excelenţă, Rolls Royce. Aceasta revenea periodic în figurile stilistice la care apela: „Am cunoscut biserica prin Rolls Royce-ul ei, prin monahism" (interesantă metaforă, avînd în vedere că monahismul înseamnă, printre altele, umilinţă şi sărăcie); „Sorin Dumitrescu era ucenicul părintelui Galeriu, pe cînd eu mergeam acasă la părintele Stăniloae. Deci e diferenţa dintre Rolls Royce şi o motoretă." (iată că ne aflăm în spaţiul ortodoxiei, de fapt, pentru e ne umfla pectoralii – eventual, cu silicon – şi pentru a sui, în aplauzele publicului, pe cea mai înaltă treaptă a podiumului unui concurs de culturism...).

Dan Ciachir, la emisiunile „de credinţă" de la televizor (aşa bun, blînd, înţelept, dar vizibil obosit şi cu suferinţa întipărită pe faţă), pare o bunicuţă de care ar trebui să ţi se facă milă. Şi, prin urmare, care ar trebui să nască în tine nobila dorinţă de a o trece strada. În realitate, bunicuţa este unsă cu toate alifiile şi are atîta tenacitate, încît ar putea să te treacă ea pe tine strada – şi nu oricum, ci în spinare. Pasiunea ei ascunsă sînt sporturile extreme, aşa că ar face asta, fără probleme, şi pe culoarea roşie a semaforului.

Vara aceasta, la mare modă pe micile noastre ecrane sînt cadrele cu fese care se doresc apetisante, filmate de cele mai multe ori în *gros plan*, în timp ce mestecă pe ritmul nu ştiu cărui hit. (Dacă fetele tot poartă slipuri tanga, deci au foarte mult de arătat, de ce să nu profite de asta şi producătorii de emisiuni estivale, ca să-şi mai crească puţin *rating*-ul?). Din punctul meu de vedere, problema imaginilor cu popouri de tinere aliniate ca pentru a da raportul nu ar fi una a lipsei de decenţă, ci legată mai degrabă de ipocrizie. Popourile acelea sînt profund ipocrite şi de asta nu au nimic apetisant în ele. Ei bine, lucrurile sînt şi mai greţoase cînd chiloţeii tanga dezvăluie fese de bunicuţă – oricît ar fi acestea de fardate, de bombate şi de reciclate. ▲

TIMPURI LIBERE

Adina POPESCU

„Artifica“

– scurt istoric –

Pentru acest text îmi permit o licenţă: subiectul principal al expunerii, jocurile de artificii bucureştene cele care încheie, mai nou, orice festivitate populară, festival, ziua Europei, ziua lu' cutare etc. vor fi numite generic şi, într-un fel, caricatural „artifica“. De altfel, licenţa nu-mi aprţine; odată, la un festival al berii, un amic de-al meu, aflat într-o totală stare de euforie din care nu şi-a mai adus aminte mare lucru, ulterior, a afirmat: „Mergeam pe stradă spre casă şi, la un moment dat, mi-a explodat o artifică în ochi de n-am mai văzut dup'aia nimic, în afară de nişte foarte mişto steluţe verzi!“.

Primul meu contact direct cu „artifica“ l-am avut acum mai bine de trei ani, la miezul nopţii – „Revelionul Mileniului“, cel regizat de PRO TV. Atunci, îngerul suav care făcea parte din grandiosul spectacol s-a înălţat în plin viscol şi a zburat deasupra Pieţei Revoluţiei iar, mai apoi, cu aripile încărcate de zăpadă, a coborît jalnic deasupra noastră ca să ne binecuvînteze, în timp ce „artifica“ exploda undeva în cer, iar rockerii se zbuciumau într-o horă al cărei ritm e greu de descris, după zeci de sticle de vodcă consumate în aer liber, ca să se mai încălzească pe o asemenea vreme.

Totuşi, înclin să cred că bucureştenii au început să ia în serios „artifica“ de la acel patru iulie tot din anul 2000, cînd, în Parcul Herăstrău, s-a desfăşurat o mişcare populară de anvergură în cinstea Zilei Americii. Era o scenă improvizată pe care se tot cînta „Oh, Suzanna!“ şi alte piese country, în timp ce românii se înghesuiau la chioşcurile cu coca-cola şi cu pop-corn, cu reduceri de preţ. Toţi cei cu steguleţe „stars'n'stripes“ în mînă se aşteptau ca Rosapepe, ambasadorul de atunci să le ţină o cuvîntare la „midnight“. În loc de cuvîntare (s-a ţinut pe la fără un sfert, dar a fost neconcludentă) a explodat feeric „artifica“ deasupra compatrioţilor noştri care de la prea multă cola (băutură energizantă – „Don't forget!“) s-au isterizat frenetic.

De fapt, istoria „artificăi“ „made in Romania“ e lungă şi tristă. Cu toţii ne amintim de un festival care se organiza acum cîţiva ani în centrul vechi al Bucureştiului („D'ale carnavalului“) unde participanţii se „ambetau“ şi se amorezau suspect de repede (căci se credeau în perioada interbelică), în timp ce puradeii din zonă băgau mîna prin buzunare, mai pe şest, şi cerşeau cu Sfîntul Gheorghe, ucigaşul de balauri, în icoană, mai pe faţă. Întreaga manifestare care dura trei zile se sfîrşea cu o „artifică“ destul de modestă, dar lumea se întorcea satisfăcută acasă îngînînd refrenuri de genul „Mie îmi place Zaraza!“ şi schimbînd impresii: „Berea cam caldă, micii cam arşi, dar, una peste alta, ne-am simţit ca în anii '30, nu-i aşa, mon cher?“

De ceva timp, să zicem ultimii doi-trei ani, „artifica“ este prezentă printre noi cu toate ocaziile şi sub toate formele sale: ciupercă luminoasă, cerculeţe strălucitoare, steluţe portocalii, mici explozii roşiatice etc. Lansarea ei e legată de tot soiul de evenimente de stradă la care bucureşteanul, scîrbit de mirosul de transpiraţie din 336, de merdenelele sleite de pe Lipscani şi de telecomanda care schimbă consecvent posturile TV, participă mai de voie, mai de nevoie. Dintre aceste manifestări s-ar putea consemna:

„Parcul copiilor“ (2001), de la staţia de metrou Izvor.

Timp de mai mult de-o săptămînă copiii s-au putut bucura de ritmurile gen „Aşa sîntem noi, femeile / Căutăm doar dragoste / Nu vrem bărbaţii cu bani / Că sînt toţi nişte golani“ care veneau din direcţia lebedelor albe din tablă ce se ridicau şi se învîrteau la circa zece metri înălţime, loc de unde se puteau admira panorama Casei Poporului şi împrejurimile. Toate acele stabilimente, de tipul „tiribombe“, frumos colorate, cu sau fără muşterii erau înconjurate de clasicele corturi ale fabricilor de bere şi de grătare fumegînde unde, de fapt, petreceau adulţii. S-a organizat şi concursul „BigMic“: care dintre grataragii e în stare să confecţioneze cel mai lung cîrnat din carne tocată „tradiţională“. Pînă la urmă, s-a obţinut un produs de vreo cinci metri care se întindea pe două mese. Un operator de la „teleşapte“, care filma evenimentul pentru ştiri, începuse deja să saliveze şi a informat-o pe reporteriţă care voia să-i ia grataragiului cîştigător un interviu de zile mari: „Stai puţin aici cu camera! Mă duc şi io să-mi tai o bucată din partea pentru presă!“. Reporteriţa a rămas să-şi închipuie de una singură un lung panoramic pe „bigmic“, în timp ce operatorul tot mai căuta un strop de muştar. Micul gigant s-a epuizat în cîteva minute, iar cei care n-au mai apucat s-au consolat cu cîrnaţi trandafir la grătar, de la taraba de vizavi.

În tot acest timp, primarul Băsescu stătea la o lungă masă cu studenţii, ciocnea pahare cu bere, îi chestiona despre cît de grea era viaţa în cămine etc.

Peste întreg acest peisaj a explodat „artifica“, dar nimeni n-a mai băgat-o în seama, toţi fiind prea preocupaţi de ingurgitarea rămăşiţelor din „bigmic“, de bere sau de conversaţii cu primarul.

„Romexpo“ (2001 sau 2002, nu mai ţin minte, dar oricum n-are prea mare importanţă!). Atmosferă liniştită, zero vizitatori (unde e coada de altădată la admirat frigidere de export pline cu mortadella şi cu ghiudem?). Atunci a fost la modă hamsia prăjită, la suta de grame, ca la mare, iar ca bere „Alutus“, deşi la cortul „Tuborg“ era mai bine, căci aveau şi budă. Totuşi, cei de la „Alutus“ şi-au înregistrat o melodie proprie, foarte vioaie, pe care o difuzau din cînd şi cînd şi era imposibil să n-o fredoneze consumatorii. Alături de cortul lor era un stand viticol din Vrancea, serveau la pahar Pinot Noir şi Galbenă. Băutorii de bere îşi mai turnau şi cîte un vin de butoi în pahare, în timp ce îi urmăreau plini de emoţie pe cei care săreau la „bungee jumping“. „Ia uite la ăla cum saltă ca hamsia noastră pe grătar!“, exclama un comesean, după care îşi abandona poftele de senzaţii tari şi începea să se legene, alături de ceilalţi, cu halbele în mîini şi să răcnească melodia deja preferată: „Alutus e berea ce o bem! Bei Alutus şi eşti ca nou!“.

Între timp, coarda de la „bungee“ avea probleme cu pendularea, din cauza vîntului, au început concursurile ad-hoc pentru alpiniştii de ocazie, „căţărare pe vertical cu prize la îndemînă“, cîţiva actori debutanţi jucau teatru pentru nimeni, un columbian urina în boscheţi, fluierînd „Aş da zile de la mine!...“, în ritm de samba, iar o trupă necunoscută de rockeri concerta pe o scenă improvizată pentru doi-trei spectatori, urlînd plini de enuziasm, cît îi ţineau plămînii: „Bună seara, Bucureşti! Sînteţi gata pentru marele show?“.

Şi, peste toţi şi toate, a răsărit o caricatură de „artifică“ pe care cîţiva au aplaudat-o, iar alţii au confundat-o cu luminile de semnalizare ale avioanelor care decolau de pe Aeroportul Otopeni.

Un festival al berii din Piaţa Constituţiei (mai prin zilele noastre, cînd „artifica“ căpătase deja o altă grandoare).

Coada de la cele cîteva toalete ecologice merge greu, iar oamenii sînt destul de nervoşi. Unii dintre ei îşi mai iau vreo două, trei beri în timpul în care aşteaptă, „măcar să avem ce acumula în vezică!“. Se iscă comentarii: „Mai bine mă duceam pînă acasă şi-mi rezolvam treabă!“, spune cineva. „Pun pariu că dacă mi-aş fi lăsat rînd şi m-aş fi întors înapoi, tot n-aş fi ajuns în faţă!“. Cîţiva înjură nervoşi, abandonează „cauza“ şi pleacă în căutarea unor boscheţi. Cei rămaşi suportă cu stoicism. „Mai bine plecam de tot acasă!“, murmură o fată, vizibil plictisită de atmosfera zgomotoasă din jur. „Cum, să nu stăm pînă la artificii?!“ o întreabă un tip care o ţine de mînă, probabil prietenul ei. „M-am săturat şi de artifiicile astea! Le văd aproape zilnic şi toate sînt la fel!“. Alţii din jur o aprobă. Prietenul e contrariat şi posibil să simtă că nu mai are prea multe lucruri în comun cu iubita sa. „Niciodată n-am plecat de la chestii de genul ăsta, înainte de artificii!“, îşi exprimă el un tabiet deja format şi iată cum constatăm că „artifica“ devine şi un etalon al trecerii timpului care se împarte în cel „de dinainte de artificăă“ şi cel de „după“ şi oricum nu e de „bon ton“ să te prindă „artifica“ în pat, acasă, ci numai pe străzile marelui oraş.

Pe de altă parte, cu astfel de spectacole, zise şi praznicuri publice, ne-am obişnuit cu toţii. Stăm cît stăm, mai ascultăm o muzichie, ne îmbătăm sau nu, ne trezim alergînd după ultimul autobuz, apoi, odată, ajunşi acasă, ieşim în balcoane sau ne suim pe terasa blocului ca să nu pierdem nici de astă dată explozia de steluţe multicolore... atît de puţin îi trebuie bucureşteanului pentru a fi fericit!

▲

© S. Ivanoschi

Cîteva seri în Europa

Viena, august 1997. În faţa primăriei, Rathaus (o clădire neogotică, plină de arcade şi statuete): o mulţime de bănci de lemn pline de lume relaxată. Pe faţada primăriei, un ecran imens pe care sînt proiectate concerte simfonice cu Karajan şi Bernstein, Barbirolli şi Celibidache. Uneori şi filme. În spatele băncilor de lemn, o mulţime de corturi cu restaurante ambulante, turceşti, indiene, franţuzeşti, chinezeşti, italieneşti şi sîrbeşti. Bere de o sută de feluri. Lumea îşi ia farfuria şi apoi tîrş-tîrş pînă la locul de pe bancă, să nu scape concertul. Mîncărurile miros care mai de care mai îmbietor. Femeile miros a parfumuri, care mai de care mai rafinate. Muzica te copleşeşte. Berea îţi ia toate durerile. Vînticelul subţire te răcoreşte.

Bucureşti, 11 septembrie 2001. Căldură. Festivalul „George Enescu“. În Piaţa Revoluţiei în faţa Ateneului, un ecran nici prea mare nici prea mic, pe care se pot urmări concertele. Cîteva mese de lemn rabatabile, cîteva scaune de plastic roşii, corturi cu Coca-Cola, Fanta, bere Ursus şi kebab. Cîţiva consumatori. Piaţa pustie, cu excepţia cîtorva agenţi de circulaţie agitaţi încercînd să explice şoferilor restricţiile de circulaţie inventate pe timpul festivalului. La New York se comisese atacul.

Fischamend, lîngă Viena, 1 mai 2003. Un sat cu petrecere de ziua muncii în piaţa turnului cu ceas. Bănci şi mese rabatabile de lemn. Estradă cu orchestră de rockeri hippioţi. La mese, lume ce se cunoaşte. Dansuri între vecini, oameni trecuţi de prima tinereţe. Şniţele vieneze, cîrnaţi, salată de varză cu ceapă, un fel de bere, cîteva felii de pîine, 0,5 euro fiecare. Rockerii în piele şi metal, cu pletele albite, cîntă blînd din ABBA, Elvis şi Kenny Rogers.

Balta Albă, Bucureşti, 15 mai 2003. Petrecere cu muzică populară în parcul I.O.R., organizată de Pleşca. Lîngă debarcaderul lacului necurăţat. Mici şi bere. Fum. Naiuri şi hore pe estradă. Alături, noul loc de joacă Chicco. Căsuţe şi tobogane. Copii speriaţi de volumul muzicii. La sfîrşit, artificii. Pornite de lîngă o Dacie Papuc a pirotehniştilor, la marginea locului de joacă, unde încă sînt copii. Vreo două explodate la sol. Vară, cald, ţînţari. (**A. M.**)

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Muritor

Ostare de rău. Să presupunem că e una dintre acele stări pe care o ai în timpul unui divorţ sau după ce pierzi pe cineva drag. Oricum, din multe puncte de vedere stările se aseamănă pînă la confuzie. Cine te salvează? Nimeni. Răspuns trist, dar potrivit.

Sună telefonul. De obicei e vorba de prieteni care au aflat, nu se ştie cum şi de la cine. „Ştiu cum te simţi, dar o sa vezi, trece...". Trece pe dracu'! Reacţia e întotdeauna aceeaşi, doar prietenii sînt alţii. Stai şi asculţi, te laşi compătimit şi îmbărbătat. Toată lumea te întreabă dacă ai nevoie de ceva. Zîmbeşti strîmb, noroc că nu se vede: n-ai nevoie de nimic, totul e în regulă, o să treacă...

Există şi o categorie de amici care vede în nenorocirea ta ocazia potrivită pentru a-ţi împărtăşi felul în care au trecut ei peste o nenorocire similară. În receptorul telefonului sau – caz tragic de-a dreptul! – chiar în discuţii faţă în faţă, încep să vorbească despre drama lor în vreme ce tu, cu zîmbet tîmp şi privire fals-interesată, asculţi, zîmbeşti, te minunezi, dar nu înţelegi nimic. E simplu, nu te interesează.

Cel mai greu e în familie. Părinţi, fraţi, surori, oameni foarte apropiaţi, toţi vor să-ţi fie aproape. Eşti bolnav şi apoi convalescent. N-au nici o vină, dar oricît ar încerca să fie de convingători în compasiunea lor, ceva sună fals. E motivul pentru care simţi că-ţi fac mai mult rău decît bine.

În astfel de momente vrei să fii singur. E cel mai greu lucru de obţinut. Toată lumea se oferă să fie cu tine, lîngă tine, pe tine. Toţi se simt solidari cu suferinţa ta şi au impresia că singurătatea în astfel de momente e la fel de nepotrivită pentru tine ca şi soţia de care tocmai ai divorţat. N-ai cum să te opui invaziei decît cu riscul de a declanşa o serie întreagă de tensiuni familiale. Te laşi încălecat de iubirea oamenilor care „ţi-au fost şi-ţi vor rămîne tot timpul aproape".

Ar fi, probabil, cel mai indicat să nu priveşti televizorul, să nu asculţi radio şi să nu citeşti nici un ziar. Dar pentru că e aproape imposibil, intri fără să-ţi dai seama într-un alt vîrtej: toate, sau aproape toate, cîntecele, filmele şi ştirile au legătură cu nenorocirea ta. Există milioane de melodii care vorbesc despre dor, dragoste, persoana iubită şi lipsa ei din viaţa ta. Mai nou, face furori un hit în care se vorbeşte despre o ea ridicată la ceruri. Versuri pe care altădată n-ai fi dat doi bani capătă brusc o valoare deosebită doar pentru faptul că se lipesc mănuşă peste nenorocirea ta. Filme tîmpite din categoria celor pe care cîndva nu le-ai fi urmărit decît obligat-legat ţi se par într-o astfel de perioadă aşezate în grilele de programe ale televiziunilor de cine ştie ce mînă a destinului. Sînt acolo, în producţiile de duzină, cazuri şi necazuri care, iarăşi nu se ştie cum, îţi trezesc amintiri, regrete, nostalgii. Plîngi ca prostul în faţa televizorului, cu sentimentul cumplit că na, ţi se întîmplă şi ţie, tocmai ţie...

O stare de rău te redefineşte ca individ. Redescoperi bucurii simple şi nevoia echilibrului, te simţi din nou comun şi vulnerabil. Muritor, altfel spus. Inutil de precizat că în astfel de momente te rogi mai des, renunţi la crucile făcute pe fugă în autobuz şi e foarte posibil să ajungi în faţa icoanelor din biserică. Prima oară după multă, foarte multă vreme.

Uşor, uşor, ca orice rană, se vindecă. Prietenii se retrag, rămîn doar amintirile şi semnele stării de rău: o cruce, o sentinţă de divorţ. După ceva mai multă vreme viaţa le aruncă în debaraua cu vechituri a destinului, alături de atîtea şi atîtea întîmplări peste care ţi s-a părut cîndva că nu vei putea trece. Şi totuşi... Norocul fiecăruia dintre noi se numeşte „uitare", ceea ce vă doresc şi dumneavoastră. ▲

Cu ochii-n 3,14

BRE, ÎNTOARCE-TE LA CONŞTIINŢA ROTATIVĂ ŞI APUCĂ-TE SĂ CITEŞTI NUMAI ACTE

● Un român stabilit în SUA, prins pe-o plajă de-o televiziune comercială (sincer, nu mai ştiu care: vara sînt toate la fel!), se plînge de americance, care „nu-s frumoase ca româncele noastre"; peste o oră, aflu de la ştiri că *o americancă* se află printre primele cinci Miss World... Aceeaşi televiziune îl somează pe româno-american să-i spună „te iubesc" prietenei sale (românce!); acesta se execută, şi iese ceva gen „Hai sictir!"... Un sfat: bre, întoarce-te în „ţara tuturor posibilităţilor" şi ţine minte aceste vorbe din înţelepciunea comună: „What you see is what you get" şi „Dacă tăceai, filozof rămîneai...". (**a. l. ş.**)

● Eterna şi fascinanta... Rusie: în timp ce Fanny Ardant, interpreta Mariei Callas din *Callas Forever* (filmul cu care s-a închis cel de al 25-lea Festival Internaţional de la Moscova), a apreciat la Vladimir Putin, după întîlnirea lor la o recepţie într-o vilă prezidenţială, „spiritul său rezervat, simplicitatea şi privirea inteligentă" – romanul *Doctor Jivago* a dispărut de pe lista lecturilor obligatorii în şcolile medii din Rusia, unde fusese introdus cu ani în urmă; în protestul lor, numeroşi scriitori ruşi au atras atenţia Athanasiului lor că asemenea epurări „riscă să ducă la o încetinire în formarea unei conştiinţe democratice a tinerilor". Să devină „o conştiinţă democratică" o problemă rusească? Pe lume n-or fi mai multe Românii, dar Rusia e mai enigmatică decît toate. (**R. C.**)

● Noi aventuri euro-atlantice ale limbii române: despre preşedinţia Uniunii Europene, care îi revine fiecărui stat membru pentru cîte şase luni (este, aşadar, o preşedinţie *prin rotaţie),* am auzit la mai multe posturi de radio că este o „preşedinţie rotativă". Iar în legătură cu armele de distrugere *în masă* se foloseşte formula „arme de distrugere *masivă*". Resursele expresive ale limbii române se îmbogăţesc *masiv*... (**M. V.**)

● Hallmark a dat un film extraordinar despre falimentul Enron, văzut prin ochii cîtorva personaje. Pe scurt: toţi mint, cine spune adevărul este pedepsit, toţi sînt optimişti în public şi în particular convinşi că se duce dracului, subalternii fură cu sacul, şefii cu camionul, controlorii sînt corupţi, după dezastru cei mari nu păţesc mai nimic şi rămîn bogaţi în vile luxoase, cei mici rămîn cu iluziile care nu ţin de foame. Pe onoarea mea, totul seamănă cu căderea comunismului. La un moment dat, în clipa dezastrului, un mahăr bea whisky scump de 300 $ sticla şi filozofează ieftin: „Asta e globalizarea prostiei... Abia aştept să ajung la închisoare. Mă mai odihnesc şi eu. Mai apuc să citesc". Aşa or fi gîndit şi Postelnicu, Bobu... (**C. G.**)

● În satul doljean Malu-Mare, duminică noaptea, a fost spartă Primăria, în timpul unei pene de curent, şi hoţii au luat una dintre cele două case de bani aflate într-un birou *(Naţional*, 22 iulie a.c.). Seiful, greu de aproximativ 50 de kg, a fost transportat cu bicicleta pînă la malul Jiului şi a fost spart. Spre surpriza hoţilor, în interior erau numai acte; banii se aflau în celălalt seif, care era probabil ceva mai uşor. O lecţie de viaţă. (**A. C.**)

CA ÎN VREMURILE BUNE, DISPERAREA DUCE (VOIT COMIC) ÎN AFARA GRATIILOR. TRĂIASCĂ DRUMURILE DIN TOATĂ ŢARA!

● Noua găselniţă a PRO TV, cu Nicu, pare un gest disperat al unei instituţii care se duce de rîpă şi încearcă să mai cîştige publicul, ca în vremurile bune. Disperarea îi duce, însă, în zona penibilului. O mai mare prostie ca asta cu Nicu n-am mai văzut. Şi apoi, de ce neapărat „Nicu"? Adică sîntem un popor de tizi ai lui Nea Nicu? Unde bate dom' Sârbu? (**C. P.-B.**)

● Dacă e să ne luăm tot după Izabela de la *Big Brother,* publicul românesc mediu de televiziune mai are şanse de scăpare: întrebată de duetul voit comic Badea-Oreste dacă a auzit de Andreea Marin, Izabela a confundat-o cu Andreea Raicu. Numele Mircea Radu, a mărturisit vedeta, nu-i spune nici atît. (**I. P.**)

● Banditul Opriţă, profesor la o şcoală din Braşov, a fost arestat pentru propagandă xenofobă; asta a fost vestea bună... Pentru că sîntem în România, urmează şi veştile proaste: condamnat la doi ani şi jumătate închisoare, banditul Opriţă beneficiază de graţiere, aşa că va sta bine mersi în afara gratiilor, va continua să predea, eventual va da interviuri etc.; în plus, activitatea lui nici nu este considerată periculoasă de către un coleg, profesor la aceeaşi şcoală, care a declarat unei televiziuni că preocupările lui Opriţă pentru legionarism, ortodoxism ş.a.m.d. ar fi fost mai degrabă „teoretice"... Oare a stat cineva să verifice legăturile „teoreticianului" Opriţă cu alţi „teoreticieni" de aceeaşi orientare? Chiar nu conştientizează nimeni pericolul pe care îl reprezintă asemenea indivizi pentru minţile celor tineri? Dacă poliţia nu ştie în ce „cuiburi" să caute, să mă-ntrebe pe mine: am o listă completă. (**a. l. ş.**)

● Pe gardul unei terase din Predeal scria: „Nimeni nu mă obligă să beau, sînt voluntar!". Ceva mai încolo, pe un afiş scria: „Pui zburaţi". Trăiască zborul voluntar şi neîngrădit! (**A. M.**)

● Complicate sînt drumurile democraţiei: pe vremea cînd generalul american McArthur era guvernatorul Japoniei şi pregătea constituţia ei democratică, cenzura era atît de restrictivă încît nu era voie să spui sau să scrii că în Japonia există cenzură. (**M. B.**)

● O replică sarcastică la şablonardul antiamericanism al francezilor, venită din partea unui nonconformist, tot francez, Bernard Frank, în *Le Nouvel Observateur:* „Ceva nu e în ordine cu americanii. În '914 n-au intervenit decît în '917, lăsîndu-ne să ne epuizăm prosteşte. În '940, iar n-au fost aici. Am avut parte de Pétain, din cauza lor, a americanilor. În primele sale discursuri, Pétain s-a folosit de absenţa lor pentru a justifica armistiţiul. Aviaţia engleză s-a consumat pentru bătălia Angliei şi tancurile americane ne-au lipsit cumplit cînd drumurile Franţei erau invadate de panzere." (**R. C.**)

● Ofiţeri de la Centrele Zonale (aşa e tipărit: cu majuscule!) de Combatere a Crimei Organizate şi Antidrog *din toată ţara* (subl. mea) se vor infiltra printre participanţii la Festivalul de Artă Medievală din Cetatea Sighişoarei, costumîndu-se în marchizi şi conţi pentru a-i ţine sub observaţie pe cei suspecţi. RomNet nu ne dezvăluie cum vor fi costumaţi suspecţii. Dacă vor fi mascaţi în ofiţeri medievali care urmăresc marchizii suspecţi...? Bine şi temeinic ne-a blestemat cu drag cineva să jucăm toată viaţa în D'ale Festivalului. (**R. C.**)

CARE VA SĂ ZICĂ, ÎNTREBĂRI FĂRĂ SENS OBŢINUTE DIN ALCOOL DISTILAT

● În *Adevărul* de luni, 21 iulie, titlu pe prima pagină: „Anei Caraiani, cea mai bună matematiciană din lume, i s-au pierdut bagajele". Care va să zică, subiectul arzător la ordinea zilei (şi ocupaţiunea mintală a ştiristului) a fost pierderea bagajelor, nu cîştigarea locului I la Olimpiada de Matematică. Dacă găseam un astfel de titlu în *Libertatea*, mi se părea normal. Dar parcă *Adevărul* avea renume de ziar serios... (**M. V.**)

● Şi, totuşi, există „cărţi" care ar trebui arse în piaţa publică: publicaţiile editate în 2003, după schimbarea Codului Rutier, de Editura Naţional, cu teste pentru obţinerea carnetului de conducere. Întrebări greşite, răspunsuri aberante, poze lipite aiurea la întrebări fără sens. Altele neexistînd pe piaţă, mă întreb cine răspunde dacă pici testul din cauza bazaconiilor publicate în ediţii enorme cu preţuri monstruoase? Sau dacă ar trebui să se sesizeze OPC-ul ori direct Poliţia care organizează aceste examene? (**S. S.**)

● O veste bună pentru cei doritori să se facă pulbere: a mai apărut o armă de udare în masă. După cum se vede în imaginea de mai jos, este vorba de o grenadă a cărei încărcătură explozivă (300 ml) constă într-o „băutură alcoolică obţinută din alcool distilat din cereale cupajat cu apă dedurizată". Noua piesă de arsenal, botezată „La bomba Alexei", este produsă de Costas Drinks GMB IF Petrechioaia. Se recomandă utilizarea ei în situaţiile de criţă. (**D. S.**)

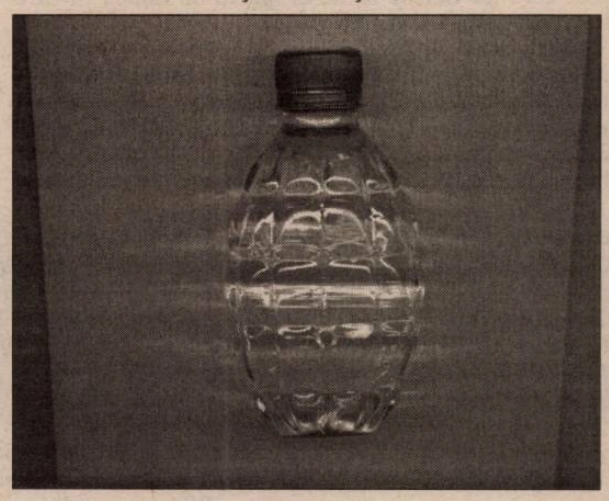

Luminița VARLAM

Proprietatea pe nasture

„Vezi de treabă, domnucule, că n-ai matale spete să te pui cu mine. Eu îs proprietar de cînd m-o născut muma şi pînă azi, fără a mă opri. Mata te-oi fi procopsit de... de cînd?“ Sînt vorbe rostite de un bătrîn ţăran care ridică mai întîi o palmă cu degetele răşchirate, apoi pe cea de-a doua, încercînd să ghicească dacă „procopsela“ interlocutorului era veche de doar cinci ani sau „avea şi ceva pat dedesubt“. Din lunga lui confesiune a rezultat ideea că ţăranul român a fost fără tăgadă superior orăşeanului din punct de vedere al relaţiei cu proprietatea privată. Dintotdeauna şi pentru totdeauna. De ce? Simplu. La oraş, urmare a naţionalizării, locuitorii au devenit un bun al statului socialist, în timp ce la sat, cu toată colectivizarea victorioasă, ţăranului i-a rămas casa părintească, ba chiar şi ograda. „Şi ce, domnule dragă, dacă eram stăpîn «pe-un nasture»? Doară în capul şi-n sufletul meu, o viaţă întreagă am fost proprietar. Habar n-ai ce-nsamnă asta“. Desigur, şi orăşeanul şi-a putut cumpăra locuinţă la un moment dat. Se pare însă că „vatra“ adevărată trebuie să stea în mîinile fiecăruia. Casa cumpărată „de la stat“ – crede moşul nostru – a fost un alt fel de proprietate, diferită de cea cu care îi este dat omului să trăiască. Modelul proprietaţii individuale de tip comunist nu s-a suprapus nicicînd peste matricea naturală a instinctului de proprietate. În ce-i priveşte pe ţărani deci, deposedaţi de sfîntul lor pămînt, în loc să fi rămas ca nişte animale bolnave, „au ţinut legătura“ cu instinctul proprietăţii nu numai prin frustrare şi suferinţă, ca la oraş, ci prin minuscula moştenire imobiliară încercuită cu brîul viu al roşiilor din grădină. Suficient ca ele să funcţionze ca amintirea organului amputat... Desigur, toate acestea sînt în special valabile pentru generaţia vîrstei a treia. Copiii lor au migrat la oraş în vremurile comuniste. Mirosul şi gustul pămîntului nu apucaseră să modeleze definitiv, în acel unic fel, percepţia ţărănimii tinere ce tocmai se transforma în clasă muncitoare. Adaptarea lor la legile oraşului s-a produs. Procentele de populaţie urbană şi rurală s-au decantat încetul cu încetul şi doar răsucirea istoriei in propria-i spirală, după circa cinci zeci de ani, a declanşat un nou model ce merită discutat pornind de la limitele sale cele mai îndepărtate, care par să anunţe că *migrarea* devine paradigma esenţială a dinamicii existenţiale mondiale.

În lumea largă, politica si economia (sau invers) au dinamitat graniţele şi se tot lungesc-lăţesc dincolo de propriile lor dimensiuni, asigurîndu-şi viitoare creşteri de nebănuit peste spaţii ce încă nu le aparţin, dar sînt în curs de cucerire. Implicit, oamenii care le servesc, se acomodează din mers, din fugă, cu noul lor loc de muncă, ce va fi consemnat pe harta personală şi însoţit de orarul mijloacelor rapide de transport. Unde va fi adresa „serviciului“ lor? Probabil că o parte a săptămînii pe un continent, restul pe celălalt şi, înnebuniţi dar mîndri de performanţele profesionale, vor afla din conversaţiile telefonice pe unde se mai află. Sedentarismul ca expresie a identităţii se clatină în ritm de cutremur. Pînă nu de mult, proprietatea îi lega pe oameni de un spaţiu anume, la fel de definitiv ca şi numele pe care-l purtau. Astăzi, mai mult decît conţinutul şi etalarea avuţiei începe să conteze exprimarea potenţialului profesional. Devine important nu atît ceea ce ai moştenit şi ai deja, cît ceea ce eşti în stare să construieşti şi să arăţi antrenat în maratonul global/mondial. Să se vadă cine eşti în mers, nu static. Averea să devină o consecinţă a vieţii de zi cu zi şi nu o cauză a ei. Să fii bogat pentru că te manifeşti şi nu invers. Au venit vremurile bogăţiei ca activitate şi nu ca acumulare pasivă, liniştită, moştenită. Din aceste motive, foarte mulţi oameni se întreabă deja unde este „acasa“ lor. Există însă şi alte poveşti, mai puţin „bogate“, unde casa, aşezarea individuală devine din ce în ce mai neclară. Migraţia populaţiilor sărace din ţările subdezvoltate către Occident precede în sens invers fenomenul neoruralităţii studiat deja în vestul Europei.

Între 1975 şi 1990, Franţa rurală a cîştigat 1,5 milioane de locuitori, adică 12% mai mult decît în urmă cu 15 ani. Şi totuşi, concomitent cu această neaşteptată creştere, tradiţionalul exod rural şi-a continuat şi el treaba, aşa încît cifrele anunţate mai sus nu reprezentau altceva decît soldul între sosiri şi plecări. Să menţionăm în plus că în aceeaşi Franţă neo-rurală este semnalată crearea de locuri de muncă cel mai adesea în domenii non-agricole? Da, menţionăm şi asta pentru că este posibil astăzi şi acolo, în satul francez, să fii editor, tipograf sau informatician, lucru inimaginabil în urmă cu 20 de ani. A nu se înţelege totuşi că occidentul îşi mută deja centrul de dezvoltare. Ne aflăm încă la o distanţă sensibilă de dreptul la o concluzie rezonabilă. Aceleaşi două tendinţe, plecare spre şi de la sat, se manifestă şi în România. Motivele însă pentru care populaţia urbană se mişcă înspre rural sînt fundamental diferite. În afara constatărilor de mai sus, în Occident, o parte a populaţiei migrează spre sat în dorul „contopirii cu natura“. Mişcarea ecologică, dincoace de structurarea ei pe şipcile politicii, lasă în mentalul oamenilor şi altfel de semne. O fi trecut deja prea mult de cînd am uitat cu toţii de unde ne tragem şi cam cît valorează o floare sau un porc viu? Telefoanele mobile, aeropoartele, anglofilia impusă de o instanţă fără nume şi figură, vecinii de pe verticală şi etniile care-şi vînd mîna de lucru, merită schimbate pentru măcar un week-end cu amintirea basmelor? Bogaţii Occidentului pleacă să se liniştească în insulele Pacificului sau la ţară. Bogaţii României, la fel. Săracii Occidentului nu prea ies la numărătoare, în timp ce săracii României, neputincioşi la plata întreţinerii, vînd apartamentele din blocurile comuniste şi pun talpa în curtea părinţilor sau a bunicilor ţărani. Încearcă, în afara existenţei spaţiului industrial, supravieţuirea rurală.

Şi dacă am încerca un demers mental mai optimist? Să nu mai considerăm aşezarea la sat un semn al decăderii, ci un început încă neclar de următor ciclu al evoluţiei sociale. Să luăm în calcul eforturile unor guverne (vest si est europene) de a dezvolta în zona rurală proiecte de viaţă diferită de cea cunoscută nouă: relansarea învăţămîntului la sate – biblioteci, laboratoare şcolare, computere, reţele de tansporturi moderne. Am putea noi adăuga că medicina alternativă naturistă ar putea să-şi aducă aminte că un stagiu în laboratorul mamei-natură ar fi de un firesc impresionant, turismul rural şi comerţul agro-zootehnic ar avea toate şansele să facă epocă, iniţiative de proiecte culturale locale ar putea strînge toată ţara în festivaluri, iar toţi cei ce vor face aceste lucruri, cu siguranţă, nu vor uita că au de muncit pămîntul şi de crescut vitele.

Nu cred că ar fi imposibil de imaginat, în acest mileniu supus informaticii, un nou model social în care „mişcarea“ dus-întors între sat şi oraş ar ajunge să fie la fel de firească precum cea dintre două continente. În fond, urbanitate vs. ruralitate înseamnă progres informatic vs. natură. Ţăranul rămas pentru o întreagă viaţă proprietar „pe-un nasture“ ştie mai bine decît oricine, chiar dacă empiric, că doar în natură şi în taina vieţii informatica atinge matricea perfectă.

▲

George ONOFREI

Niculae să ne judece pe toţi!

Satul românesc nu mi-a fost, mai niciodată, drag. Cu toate că mi-am petrecut o mare parte a copilăriei la ţară, de la vîrsta pubertăţii am început să fiu ahtiat după oraş, cu tot ce presupune el în materie de confort sau, de ce nu?, disconfort. Rare escapade s-au mai produs înspre locurile primilor mei ani doar pentru a-mi revedea bunicii. Escapade tot mai rare, vizite intermitente. Asta şi pentru că bunica a început ea însăşi să prefere viaţa la bloc în iernile lungi. L-a descoperit într-un an pe Screech. Ştiţi... personajul acela slăbănog din „Salvaţi de clopoţel“. În primăvară, a dat numele elevului din „Bayside Highschool“ porcului din coteaţă.

Părinţii mei fac parte din generaţia acelora aduşi de valul industrializării forţate la oraş. Surorile mamei au continuat să-şi rezerve săptămîni întregi din an pentru lucrul ogorului şi după ce au părăsit casa părintească. Au muncit verile pe cîmp, pe durata concediului primit de la fabrică, de cele mai multe ori şi spre disperarea propriilor odrasle. Odată ce şi-a recăpătat pămîntul, bunica nu ar mai putea concepe să-l lase acum de bunăvoie. Iar părinţii nu pot fi lăsaţi la nevoie. Mai ales aceia care nu concep să se despartă de lumea în care şi-au trăit trei sferturi din viaţă.

Acum, mătuşile nu ştiu cum să scape de o activitate faţă de care nu mai simt absolut nici o atracţie: viaţa (e drept, fragmentară) la ţară. Şi nu dintr-o închipuită silă de muncă, ci din lehamite. Pur şi simplu. Ăstimp, copiii oraşului umblă să cumpere pămînt de la ţărani. Acei plozi ai urbei care şi-au ratat „cariera“ de orăşean şi cred, dintr-o dată, în dumnezeirea grădinii de zarzavat şi a viei din deal.

Cu toate că mătuşile mele nu bănuiesc, există o diferenţă de fond între cei care vor să plece din sat şi cei care migrează spre acesta. Sărind puţin calul, diferenţa ar putea fi explicată prin raportarea la unele dintre personajele lui Preda, dar şi la unele dintre personajele lui Constantin Simirad. Poate nu ştiaţi, dar primarul municipiului Iaşi, viitor ambasador în Cuba, se dă, printre altele, şi de ceasul scriiturii. Una dintre cărţile sale recente se numeşte „Arca lui Noe“ (...asta în caz că domnul Manolescu a crezut că, după dumnealui, potopul! – n.m.).

Primarul-scriitor-matematician are o povestire, chiar la primele file, intitulată „Braconierii“. Acţiunea nu se petrece prea departe de urbe, respectiv în localitatea Vlădeni din judeţul Iaşi, pe lîngă... „nişte bălţi măricele, înconjurate de stufăriş“. Dincolo de toate aluziile sau, mai bine zis, parafrazele de sorginte sadoveniană şi de bunătatea inginerului Huţanu, „halimaua“ prezintă interes. Personajul central al istorisirii este Ion Duduic, fericitul posesor al mai multor copii, între care doi se disting din motive ce ţin de voinicie şi frumuseţe şi care „n-au trecut pe la şcoală, dar care aveau o inteligenţă nativă, ce îi plasase printre deştepţii satului.“ Ion şi fiii săi formează un comando care atacă bălţile bogate în peşte din jurul Vlădeniului. Într-o noapte, paznicul îl prinde pe unul din fii cu ajutorul cîinelui. Ion, în loc să împuşte potaia, îşi împuşcă propriul copil. Marcat de moment, eroul uită de sarsanaua cu peştele furat. Însă copilul, sîngerînd, îi atrage atenţia că ar fi păcat să lase atîta hrană în drum. Care va să zică, tînăra generaţie, chiar trăgînd să moară, nu concepe să risipească cele obţinute prin furtişag. Finalul povestirii îi găseşte pe protagonişti la muncă, în Italia...

...acolo unde poate că unii fură, iar alţii se spetesc. Mirajul ţărilor care plătesc bine munca, de orice fel, există deopotrivă la ţară şi la oraş. Uneori, angajatorul străin chiar preferă pentru culesul căpşunilor pe ţăran, iar nu pe profesorul de liceu. Chinuit nevoie mare, un nou tip de sătean răsare. Este vorba despre cel mai nou produs al capitalismului – varianta mioritică – şi al uliţelor încă desfundate ale satului. Transhumanţa se face acum cu autocarul de Istanbul sau de Italia. Şi-atunci, cine-i ţăranul ăsta adus de la oraş, cine-s ţăranii întorşi la vatră?

Eu cred, vorba lui Coco de la *Big Brother* sau chiar a lui nenea Nicu Văcăroiu de la Senat, părerea mea, că la sat nu s-a mai întors nimeni de bunăvoie. S-au întors poate cei evacuaţi din fabricile cu pierderi mari sau privatizate şi pe care economia n-a fost în stare să-i aspire în alte ramuri „de producţie“. S-au întors cei pentru care recalificarea a sosit în vocabular deja prea tîrziu. La ţară s-or duce acum tinerii care nu s-au adaptat nici la ga şcă şi nici n-au răzbit în afaceri ori, mai simplu, nu i-a dus capul. La ţară se vor duce, cel puţin în teorie, tinerii bursieri încurajaţi de Universitate cu un ban de sărac în plus ca să se facă peste an profesori la ei în sat.

În fine, ultimul gînd: asemenea multora dintre prietenii mei, am trecut prin anii de şcoală împins de îndemnul necruţător al mamei „dacă nu înveţi, ai să ajungi să paşti vacile la ţară!“. Din acest motiv, abia în primul an de facultate am avut tupeul să-mi las un examen pentru vremuri ce vor veni.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Adrian CIOROIANU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 539
1-7 august 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce (mai) mîncăm

„Plăcerea de a mînca e cunoscută la toate vîrstele, în toate clasele, în toate ţările şi în toate zilele; ea se poate îmbina cu toate celelalte plăceri şi rămîne cea din urmă să ne mîngîie de pierderea lor.“

BRILLAT-SAVARIN – „FIZIOLOGIA GUSTULUI“

GRATUIT

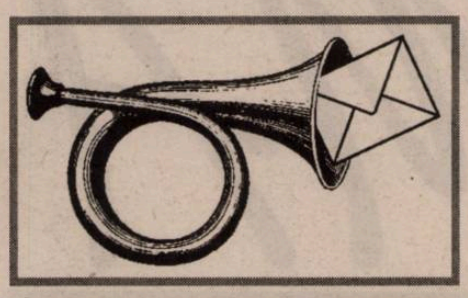

De bine

Andrei Pleşu la Salzburg

„Unificarea europeană va însemna între altele şi unificarea bucuriilor noastre. Vom învăţa să ne bucurăm de aceleaşi lucruri, dar înainte de toate vom învăţa, Est şi Vest, să ne bucuram unii de alţii. Trebuie să ştiţi că înainte de 1989 noi am admirat fără urmă de gelozie modul de viaţă vestic. *«Norocul altora»* spunea Balzac, *«poate fi o sursă de bucurii pentru aceia care nu pot fi fericiţi».*"

Cu acest citat din Balzac încheia joi, 24 iulie, Andrei Pleşu discursul său de deschidere a Festivalului de la Salzburg. (Festivalul este unul din reperele cele mai importante în calendarul cultural european, deschiderea lui a fost făcută printre alţii şi de Vaclav Havel, şi a fi invitat să o faci e un semn special, în primul rînd pentru România!)

Trimiţînd prin mail textul cuvîntării, preluat din *Der Standard*, am scris prietenilor mei „subscriu la citatul din Balzac!" însă invers decît intenţionează Andrei Pleşu: bucuriile prietenilor din Bucureşti sînt o sursă de bucurie pentru cei ca mine, care nu pot fi fericiţi în Vest. Apoi am încercat să aflu ce spune presa românească: *Adevărul, Cotidianul, România Liberă, Evenimentul*... nicăieri nu se anunţa nimic. Nici măcar la BBC... Să mă fi înşelat Internetul şi motoarele de căutare? După ce multă vreme presa austriacă nu amintea nimic despre ceea ce se întîmplă în România, iată că mă trezesc astăzi într-o situaţie inversă: presa austriacă notează din belşug, publică discursul de deschidere a festivalului şi detalii despre cultura română, se difuzează la televiziune discursul, în timp ce în Bucureşti s-a lăsat tăcerea.

Categoric lucru, astăzi am un motiv să fiu fericit. Am chiar motive să nu mai subscriu citatului din Balzac.

Horia MARINESCU
horia@utanet.at

Nr. 535: *„Ce era bine cînd era rău"*

Norocul de a fi fost prea tînăr

Se spune că o dată cu trecerea anilor, nenorocirile ce ne-au lovit în viaţă îşi pierd din încărcătura lor dramatică şi devin, în amintire, fapte înduioşătoare. Tot aşa cum bucuriile de odinioară, devin, se pare, peste ani, clipe sublime. Nostalgia „funcţionează" însă diferit la fiecare dintre noi. Există astăzi români care cred că Ceauşescu „a fost, este şi va rămîne cel mai mare erou al României" şi care încă regretă după tot ce a fost *înainte*. La polul opus întîlnim oameni pentru care comunismul a fost o neîncetată prigoană, oameni ale căror evocări din acea vreme constituie un soi de antimemorii lipsite, natural, de orice idilism. Marea majoritate a celor care au trăit, mai mult sau mai puţin, sub comunism, raportează pesemne întotdeauna, în amintirile lor, momentele plăcute cu cele neplăcute, gîndindu-se poate care au fost mai dese sau mai intense ca trăire...

În ceea ce mă priveşte, nu mă pot plînge: nu am nici douăzeci şi şase de ani, şi cea mai mare parte a copilăriei am petrecut-o la ţară. Ce ştie un copil despre Ceauşescu? Şi dacă ştie ceva, ce-i pasă?... La serbările şcolare recitam cu patimă imnuri închinate „conducătorului iubit" străduindu-mă să nu mă încurc şi bucurîndu-mă apoi nemaipomenit cînd mulţimea adunată claie peste grămadă în sala Căminului cultural răsplătea oratoria mea patriotică cu ropote de aplauze şi fluierături scurte. E adevărat, şi la noi în casă erau înjuraţi frecvent Ceauşeştii. „Bă, striga tata după ce bea cu un pahar mai mult. Bă, io să am un pistol uite aci l-aş împuşca, uite aci la mir", zicea apropiindu-se de televizor şi punea degetul lui gros pe fruntea încreţită a secretarului general al P.C.R. Şi înjurînd straşnic se retrăgea posomorît pe pat, deşi ar fi putut sta aşa, cu mîna pe ecran pînă la zece cînd se cînta Hora Unirii. Mă amuzau reacţiile lui spontane, rîdeam şi întorceam pagina cărţii ce-o citeam (asta bineînţeles dacă în seara respectivă era lumină electrică!)

Lucrurile puţine şi rare bucură mai mult cîteodată. Îmi amintesc bunăoară zilele acelea cînd venea camionul cu marfă, uliţa satului pustie şi anostă, şi deodată un răcnet: vineee măăă! ţipa unul dintre noi, săream toţi în picioare şi ne luam după maşina hodorogită făcînd o hărmălaie de nedescris, şi aşteptam pe urmă în faţa cooperativei să ne deschidă, strîngînd în pumni monedele alea de aluminiu de cinci lei cu care puteai să-ţi cumperi cel puţin o dată (fiindcă a doua oară poate nu mai găseai) un baton sau o îngheţată la cutie. Eh, şi cum aşteptam noi întreaga săptămînă cele zece minute de desene animate de sîmbăta şi mai ales cum aşteptam după-amiaza de duminică cînd, de la patru, la Cămin, nea Loţi ne punea filme color, să vezi cum ne îmbrînceam la intrare ca orbeţii să prindem un scaun la *Biciul fermecat, O floare şi doi grădinari* sau *Pistruiatul*.

Peste zi locuiam mai mult cu bunicii, părinţii erau prinşi cu serviciul, făceau naveta. Bătrînii deveniseră practici, de-a dreptul versaţi: trecuse vremea suspinelor că li se luase pămîntul, nu se resemnaseră totuşi, ci se răzbunau parcă pe viaţa nedreaptă furînd de la CAP sau din ferma pomicolă. „Atenţie, repeta bunicul, ca un hoţ cinstit ce era, dacă ne prinde paza spunem că luăm de pe pămîntul nostru". „No, lasă, făcea bunica, că de pe-al nostru iau alţii, noi luăm de pe-al *lor*". Am fost cu ei de cîteva ori, nu i-a prins nimeni niciodată.

În rest, învăţam, peste vacanţă aveam de făcut zeci de lecturi suplimentare, se citea mult şi, în genere, şcoala de atunci era mai temeinică decît cea de azi. Părerea mea. În plus, mie îmi plăcuse încă de mic să desenez şi să pictez. Luam creioanele colorate şi începeam să desenez din imaginaţie scene de luptă între „ai noştri" şi „duşmanii ţării" fluierînd şi răcnind cumplit, imitînd acele zgomote caracteristice unei bătălii, cum ar fi răpăitul mitralierei sau căderea unui obuz, mă umpleam tot de salivă.

Aşa au trecut anii. (Dacă, prin absurd, m-ar fi întrebat Ceauşescu: „Cînd ai făcut tu toate acestea?", i-aş fi răspuns senin: „În timp ce tu vorbeai singur.")

În '89, cînd a venit Revoluţia, aveam 13 ani şi, de Crăciun, am primit cadou de la bunici un cîine. Avea doar cîteva săptămîni, era gras şi pufos, alerga strîmb şi se împiedica icnind şi iar alega. Pe atunci îl consideram un „căţel al Revoluţiei" şi-i făceam tot hatîrul; ulterior însă a ajuns un cîine de tranziţie, mănîncă ce i se dă şi cînd i se dă, e drept, a şi îmbătrînit, doarme mai tot timpul.

Apoi, prin '90, în epoca mineriadelor şi a violenţelor interetnice, m-am îndrăgostit pentru întîia oară. Fata venise în vacanţă la o mătuşă de-a ei, mai fusese şi-n anii trecuţi, dar acum era cu totul altceva; eu rămăsesem la fel de pipernicit, ea, în schimb, se maturizase parcă prea repede, avea coapse de muieruşcă şi sînii îi erau cît pumnul meu şi pînă şi vocea îi era schimbată, cînd îmi cînta seara, pe bancă, veselă „Două buze la pătrat / Se numeşte sărutat". Îmi era greaţă parcă şi îmi vîjîiau urechile şi ştiam că astea-s simptomele dragostei, mă avertizaseră băieţii mai mari.

Iată cîteva dintre bucuriile mele din acei ani '80, ani care pentru foarte mulţi au însemnat (aveam să înţeleg mai tîrziu) un adevărat coşmar. Eu am avut norocul să fiu prea tînăr...

Dan COSMA
str. Principală 159
com. Crucişor, jud. Satu Mare

P.S. Prins, iată, cu amintirile, am trecut niţel în vremea postdecembristă... Mă rog, amintirile ca amintirile, dar poţi să spui că atunci a fost mai bine?...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Ludice

Eli Culbertson – 112

Eli Culbertson... nu este o marcă de whisky ori de vodcă supusă accizării, prin care statul speculează prevalenţa viciului asupra raţiunii multora din cetăţenii săi. Eli Culbertson a fost cetăţean american, născut în România la 22 iulie 1891, personalitate remarcabilă şi strălucit reprezentant al unui pregnant spirit ludic, rezultat din fuziunea patosului slav al mamei sale rusoaice cu pragmatismul şi rigoarea inginerului scoţian de origine evreiască, Almon Elias Culbertson.

Născut ca cel de al patrulea fiu al soţilor Culbertson, într-una din localităţile perimetrului petrolifer al oraşului Cîmpina, unde tatăl său era angajat ca inginer la una din societăţile anglo-olandeze din zonă, după o tinereţe aventuroasă, implicat în mişcările revoluţionare din Rusia şi din Mexic, cu studii la Yale (Connecticut) şi la Sorbona, E.C. reîntors în SUA, aflate atunci, la nivelul anumitor cercuri mondene, sub influenţa perioadei de expansiune a jocului de bridge, determinată atît de inovaţiile lui Vanderbilt, dar şi de metamorfozarea sa în apanaj al elitelor, el se dedică în exclusivitate perfecţionării şi promovării acestui „Monstru Sacru" al jocurilor de cărţi. În felul acesta, impetuosul şi activul E.C. a devenit rapid cea mai autorizată voce în domeniu, inclusiv prin faimoasele volume *Blue Book* şi *Gold Book* editate în milioane de exemplare în toată lumea, dar şi prin periodicul „The Bridge World" inaugurat în 1929, care apare şi astăzi în zeci de mii de exemplare...

Pornind de la realităţi detaliate în romanul autobiografic intitulat *The Stringle Lives of One Man* (Mollo, 1969) consider oportună şi justificată această evocare, menită să confere o oarecare legitimitate sentimental-istorică afinităţii multor români pentru simbolurile Americii.

Este omagiul postum, adus cu întîrzierea provocată de cei 45 de ani de segregaţie culturală comunistă, şi încă de vreo zece, de inapetenţa culturală postdecembristă, dedicat unui american născut în România, devenit celebritate mondială prin aportul adus la dezvoltarea fără precedent a unui joc de cărţi, extrem de benefic prin calităţile sale modelatoare la formarea unor spirite evoluate, pragmatice şi eficiente!

Nu pot încheia fără a aminti că acelaşi E.C. a reprezentat culorile SUA la Campionatul Mondial de Bridge, din 1937 de la Budapesta!!!... în timp ce noi, majoritatea covîrşitoare, am rămas, aşa cum am mai scris, la mioriticul şi blîndul Popa-Prostu' jucat pe muzica din... „Deşteaptă-te odată, măi Române"!

Am scris prezentul articol cu speranţa că şi fanii „într'apucături" ai lui E.C. de la Federaţia Română de Bridge din cadrul răposatului Minister al Sporturilor vor afla noutăţi...

Dan C. BASILIADE

N.red.: Sperăm că printre dilematicii noştri se numără cîţiva care cunosc şi iubesc bridge-ul în care, de atîtea ori, rezolvarea unui impas devine hotărîtoare, ca în viaţă, ca în cărţile numite romane. Poate că aflînd de naşterea genialului Culbertson pe meleagurile noastre vor primi un nou avînt în „munca la levată".

Am zîmbit la...

Fără titlu

A, bonjour, *Dilema*. Dacă-mi aduc aminte cam aşa se scria, acum se croncăne englejişte. În fine la object.

Da domnilor sînt subacord cu reducerea orele de lingă romînă.

Ce mă interesează pe mine may(3) a lui M. Eliade? Sau că Dl. Maiorescu s-o certat cu Gîrbea. Treaba lor.

De Sadoveanu ce să mai vorbim. Curat romane poliţiste.

Ac. perle gîndiristice sau evidenţiat şi la bac. Şi copiii sînt deştepţi.

În loc de ele ceva necesar în viaţă. Par de ex arta sexului, cum să ne vrăjim şefii etc. A, cine vrea să se facă... firoscos, gîsca lui.

Noi savem la mînă patalamaua de 10 clase, care să fie variabilă pînă în Japonia şi Eschimosia. Restul doamne ajută.

Cursul obligatoriu prin poştă iar ţidula prin poştă (cu timbrele şcolii).

Auzi şi Dl Juvara, care dealtfel mi-e simpatic, să afirmeze că marii savanţi ai Franciei, au făcut iniţial studiile de umanioare. Trebuţa lor. Ce ne trebuieşte nouă atîtea fineţuri. N-aţi văzut şi la TV, cîte accidente, gîlceavă sportisimă, bătăi sîngeroase?

Cultura, moft.

Ardisez ac. scrisă ca semnal de mulţumită Dl care reduc orele la romînă. Cam aşa ar arăta o nedorită sc. adresată în deceniul următor dlor. conetabili dela învăţămîntare (ferine-ar cerul...).

Omagii *Dilemei* pt toleranţa şi pesimismul-optimist.

Indescifrabil
Alba Iulia

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Starea filmului**
- **La mijlocul vieţii**
- **Arta de a minţi**
- **Nevoia de joc**
- **Micile dependenţe**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Jurnal de Sfîntu Gheorghe

– Ce faci, băi!? – se răsteşte un turist care tocmai iese din toaleta cîrciumii către prietenul său care udă prelung zidul clădirii.

– Dă-i, mă, dracului, doar n-o să intru în closetul lor!

– Nu vă supăraţi, îmi daţi şi mie o ţigară? – îl întreabă un pescar uscat, cu privire de beţiv trist, pe turistul lîngă care tocmai se aşezase la masă.

– Nu! – îi răspunde acesta sec, după ce-l examinase preţ de cîteva secunde, timp în care principiile ieşiseră învingătoare. Apoi îi întoarce spatele şi îşi continuă discuţia cu prietenul său.

Beţivul nu zice nimic, rămîne unde este şi priveşte în gol. După cîtva timp, într-un moment de neatenţie a turistului, palmează pachetul, îl bagă sub masă, scoate o ţigară, după care aşează la loc pachetul, cu ţigara scoasă sprijinită de el. Apoi continuă să privească în gol.

– Oamenii sînt şi ei ca peştii – comentează S., după ce vreo oră am discutat despre sociologie şi ce facem noi aici. Pentru fiecare peşte îţi trebuie o sculă specială, nu merge aşa, la grămadă.

– Asta e! – intervin eu, încîntat de analogie şi încep să ţin un curs de tehnica interviului în termeni pescăreşti. Şi dacă vrei să-l aduci la mal, trebuie să-i mai dai şi fir, să se ducă unde vrea el, că altfel smuceşte şi, dacă e peşte mare, pleacă cu momeală cu tot. Dacă vrei să-l faci pe om să vorbească, te dai după el şi pînă la urmă, încetul cu încetul, îl aduci unde vrei tu fără ca el să-şi dea seama. Dacă n-ai răbdare, pleci cu buza umflată şi zici că n-are balta peşte.

– Mda... – mă aprobă S., gînditor. Dar am observat că cei care vin pe aici parcă n-au răbdare să asculte şi ce avem noi de zis. Vor să le sară peştele direct în undiţă, că ei de aia au venit aici. Apoi, după o clipă de ezitare, mă întreabă brusc: „Dar acolo, la facultate, aveţi şi un curs, nu ştiu cum să zic, de bun simţ? Că fără ăsta nu văd cum poţi să faci sociologie sau antropologie, ce faceţi voi!"

– Ce-i aia „pică"?

– Ce să fie, un fel de suliţă, o prăjină zdravănă, ascuţită la vîrf. Trebuie să i-o înfigi mistreţului aici, sub omoplat, te împingi în ea şi în acelaşi timp îl răstorni pe o parte. Apoi îi iei gîtul repede, că altfel te ia el pe tine. Noi aici aşa vînăm, cu cîinii şi suliţa, ca primitivii – zîmbeşte R., de fapt mîndru. Nu este înalt, ca prietenii lui, dar are un trup condensat ca şi ei, cu muşchi lungi şi lucioşi ca ai unui cal de rasă rumegîndu-şi fînul. Îi simţi însă gata oricînd să zvîcnească. Poveştile de vînătoare au fost modul lui de a ne prezenta teritoriile lor, ale tinerilor din Sfîntu.

W., proaspăt întors din Noua Guinee, se oferă să ţină o prelegere studenţilor. Ne vorbeşte despre cele peste 800 de limbi papuaşe, despre Trobriandul magic al originilor antropologiei şi, bineînţeles, despre etologie umană, marea sa pasiune. În timp ce povesteşte plin de entuziasm despre teritorialitate, mă gîndesc în ce măsură pentru localnicii din Sfîntu Gheorghe *hahul* înseamnă, în străfundurile sentimentului de apartenenţă, pescar + teritoriu, adică, de fapt, oamenii ***locului***. Numai să nu-i confunzi cu lipovenii, care nu sînt de aici şi nici n-au fost vreodată pe aici (ceea ce nu este tocmai adevărat); în rest, la o adică, nu au nimic împotrivă dacă sînt luaţi drept „români normali", cum ni

s-au prezentat unii dintre ei în primele zile. Problema este că acum, acest „teritoriu identitar" este definit ca *rezervaţie* şi pus sub ocrotire internaţională de către „ecologişti", ca *proprietate* de către legislaţia naţională şi, bomboana pe colivă, drept *concesiune* de către legislaţia particulară a Deltei Dunării. Cu aproape o treime din gospodăriile satului vîndute în ultimii cîţiva ani, tot malul Dunării pînă la vărsarea în mare cumpărat de un prosper om de afaceri şi toată delta, pînă la stuful de pe teritoriul comunal, concesionată unor necunoscuţi, localnicii se simt... de-localizaţi. „Parcă ne-ar fi fugit pămîntul de sub picioare" – comentează, nedumerit, un pescar. Iar un altul, mai vizionar, adaugă: „În vreo zece ani, la debarcader o să fie o pancartă pe care o să scrie: «Bine aţi venit în rezervaţia de pescari Sf. Gheorghe!»"

Pe J. l-am întîlnit ieri la cîrciumă, unde încerca să-şi cumpere o apă minerală. Venise din State urmînd recomandările din *Let's go,* care prezentau Sf. Gheorghe ca pe un capăt de lume. Azi a plecat deja, dezamăgit: nu era nimic „extrem" de văzut în Sfîntu!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un alt erou pozitiv

„Eurobarometrul pentru ţările candidate", iulie 2003, arată că românii sînt printre cei mai dornici să intre în Uniunea Europeană. De altfel, UE tinde să devină un erou necondiţionat pozitiv, fiind aproape în încrederea românilor de instituţiile sacrosancte, Armata şi Biserica. Românii sînt cei mai dornici să renunţe la moneda naţională, cei mai doritori ca UE să joace un rol mai mare în viaţa lor de zi cu zi, dar şi cei mai sceptici, neîncrezători că politicienii lor ar face ceva bun în direcţia integrării.

● Dintre cele 13 naţiuni, românii şi bulgarii sînt cel mai puţin satisfăcuţi de nivelul lor de trai, doar 38% dintre români şi 30% dintre bulgari se declară mulţumiţi. Ciprul, Slovenia şi Malta conduc, cu peste 80%.

● Bulgarii o duc cel mai rău şi tot ei au cea mai puţină încredere în instituţiile politice locale. Sînt urmaţi de polonezi şi sloveni. Ce-or avea slovenii cu instituţiile lor!?

● Ciprioţii sînt cei mai satisfăcuţi de felul în care funcţionează democraţia în ţara lor. Bulgarii sînt cei mai nemulţumiţi (peste 80%), urmaţi de români şi de polonezi. În toate aceste ţări, tinerii, studenţii şi managerii sînt cei mai mulţumiţi de democraţie, cu scoruri care nu depăşesc totuşi 50%. Cei mai nemulţumiţi sînt pensionarii, şomerii şi cei cu puţine studii. Cînd nu prea ai ce mînca, dai vina pe tot, inclusiv pe democraţie.

● Uniunea Europeană ca actor public se bucură în ţările candidate de o încredere nesperată în ţările membre. Ba chiar, în Bulgaria, UE a întrecut Armata în topul încrederii populaţiei, 59%, respectiv 55%. Urmează o altă instituţie externă: ONU. Iar situaţia nu este singulară, în alte trei ţări, Uniunea Europeană este cea mai de încredere instituţie: Ungaria (60%), Lituania (55%), Slovenia (48%).

● Românii rămîn în continuare cei mai conservatori, creditînd Biserica şi Armata cu scoruri record de peste 75%. Noutatea este că urmează pe locul trei Uniunea Europeană, cu 60%. Toate sondajele arătau pînă acum o distanţă imensă între instituţiile de prestigiu (Biserică şi Armată) şi cele funcţionale – Parlament, partide, sindicate, Justiţie – cu mult sub 50%. Pusă în context intern prin această întrebare, Uniunea Europeană apare ca un alt depozitar al speranţelor, aproape de Armată şi Biserică. UE intră în galeria eroilor pozitivi în toate ţările candidate. Se va schimba oare situaţia cînd noii veniţi vor descoperi că nici în UE mierea nu curge de una singură? În definitiv, Biserica nu şi-a pierdut din farmec, deşi doar de gestionarea iluziilor se ocupă.

● Tot românii cred în cea mai mare măsură că e un lucru bun ca ţara să aparţină UE, cu 74%. Urmează Cipru, Bulgaria şi Turcia. Media ţărilor care chiar vor adera în 2004 este de 58%, o majoritate calmă, de oameni relaxaţi. Iar această relaxare se transformă în plictiseală arţăgoasă la cehi şi estonieni, unde procentul scade sub 50% (doar 31% în Estonia). Dar nici contra nu sînt, cei mai mulţi cred că nu prea contează.

● Iar românii devin plictisitori prin disperarea lor entuziastă, care îi face fruntaşi în topuri. Dacă ar fi un referendum pentru aderare, doar 2% ar vota contra. Tot românii sînt singurii care depăşesc procentul de 50% cînd sînt întrebaţi dacă ar merge la vot pentru alegeri europene. Doar 25% dintre români şi bulgari cred că există şi aspecte negative în ce priveşte aderarea. Şi doar ciprioţii îi întrec pe români (71%) în a-şi exprima dorinţa ca UE să joace un rol mai important în viaţa lor de toate zilele. Nu este foarte clar ce înseamnă asta, dar este posibil să aştepte butelie de la Bruxelles.

● Tot românii sînt printre cei mai doritori să renunţe la moneda naţională în favoarea Euro, întrecuţi doar de sloveni (ce monedă au slovenii?!). Şi, mai ales: „Mai mult decît oricare alt popor, românii ar dori ca integrarea să fie mai rapidă". Iar situaţia devine aproape comică: românii iubesc aşa de mult UE încît sînt primii în ce priveşte susţinerea unei taxe pe venit plătită direct Uniunii (e drept, doar cu 34%, dar la distanţă).

● Însă tot românii cred în cea mai mică măsură că politicienii fac ce trebuie pentru integrarea ţării în viitorul apropiat. Să fie acesta motivul disperării: senzaţia că se pierde un alt tren? De fapt, lipseşte o întrebare: nu credeţi că ar fi bine ca doar UE să se ocupe de integrare?

● Estonienii nu s-ar prezenta la vot pentru eventuale alegeri europene decît în proporţie de 17%, nu prea au chef să renunţe la moneda lor, se plîng de aspectele negative ale aderării. Văzîndu-i la toate întrebările mofturoşi, sceptici şi încăpăţînaţi, ajungi să te întrebi ce au estonieinii ăştia cu Europa. Un motiv de regret că această cercetare nu oferă deloc explicaţii, prin cercetări de profunzime asupra bazei de date, mărginindu-se la lungi liste de tabele.

● 83% din populaţia acestor ţări susţine candidatura României la UE. Maghiarii sînt cei mai puţin entuziasmaţi de idee, „doar" 67% sînt în favoare. În schimb, 94% dintre români sînt de acord cu integrarea Ungariei, semn că nu prea le pasă.

● Acest eurobarometru pentru ţările candidate are un capitol consistent de „Orientări geopolitice". Un fel de: nu este aşa că Uniunea Europeană are un rol pozitiv în menţinerea păcii în lume, în lupta împotriva terorismului, în lupta împotriva sărăciei şi în protecţia mediului? Şi nu este aşa că SUA au un rol negativ în toate aceste aspecte? Ba da. De unde se vede că dacă nu joci nici un fel de rol în menţinerea păcii în lume şi chiar dacă nu ai fost în stare să joci vreun rol în menţinerea păcii lîngă hotarele tale (Bosnia, Kosovo), oamenii vor tinde să spună că joci un rol pozitiv. Poate fi şi acesta un model de succes.

● Cei mai antiamericani sînt ciprioţii, probabil că este o modă printre greci. La cealaltă extremă sînt (bineînţeles) românii, cei mai pro-americani dintre toţi, urmaţi de polonezi şi cehi. Totuşi, peste tot procentul pro-UE este mai mare decît cel pro-USA. Deşi nu prea au chef să răspundă la această întrebare sinistră, europenii din Vest continuă să îi întrebe pe cei din Est: dar pe cine iubeşti tu mai mult?

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
Intégration et mondialisation
L'approche roumaine
de Ion Iliescu

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

De senectute

(în versiunea lui Ghiță Brătescu)

Introducere sub formă de copertă

Zilnic scade numărul întîrziaților octogenari care, ca și doctorul Brătescu, au înfruntat dublul ghinion de a se fi născut la începuturile secolului XX și de a-l fi străbătut pînă la capăt. Continuînd să viețuiască și totodată să decadă, o bună parte dintre ei devin o povară pentru cei care le stau aproape și pentru ei înșiși. Întreținută prin inerție, longevitatea capătă conotațiile unui comportament indecent.

Nu asemenea conotații sugerează înfățișarea stenică a fotografiei montate de jovialul Ghiță pe coperta ultimei lui cărți. Decontractata fotografie nu se învecinează cu un titlu, ci cu două, a căror prezență iradiază o neliniștitoare stare de incertitudine. Primul, imprimat cu litere albe: „Notații autobiografice", celălalt cu enigmatice caractere roșii: „Ce a fost să fie".

Sub aparenta sfătoșenie a celor două formule pluteşte negura unui nedesluşit subtext cu veleități filozofice. Brătescu nu eludează avatarurile vieții lui din motive de ordin personal, ci categorial: în optica lui, autobiografia autentică, adică fidelă faptelor, rămîne o povestire inenarabilă. Motivul: nimeni nu poate fi cu aceeiași rigoare și eroul, și martorul unei astfel de povestiri. Cei care s-ar încumeta la asemenea tentative ar trebui să-și păstreze individualitatea indemnă și totdată să o țină la o distanță suficientă pentru a putea emite judecăți pertinente asupra ei. Drept urmare la elaborarea unor autobiografii autentice au cele mai bune șanse să acceadă indivizii inautentici. Fidelitatea de martor al propriei sale biografii reclamă infidelitatea individului față de sine. Condiționarea individului de către martor tinde să transforme autobiografia din document uman în ficțiune beletristică. Rezultatul: societatea își sporește stocul de povestiri autobiografice diminuînd individualitatea membrilor săi.

Seninul octogenar în ținută sportivă, a cărui fotografie împodobește incitanta copertă, nu are aerul să se afle printre victimele acestei asimetrii. El nu consideră textul tipărit de Humanitas ca pe un testimoniu cu veleități autobiografice, ci, potrivit formulei înscrise pe copertă cu slove albe, o simplă „notație autobiografică". Stimulul acestei opțiuni l-ar putea constitui fie discreția, fie dorința de a disimula anumite capitole din trecutul său. Cele două impulsuri nu se exclud, ci se combină, sursa generală a acestei vulnerabilități constituind-o imersiunea biografiei în contextul istoric. Cu sau fără intenții mistificatoare, depoziția naratorului nu se poate delimita de acest context.

Autobiograful se metamorfozează în istoriograf, autobiografia în „notație autobiografică", asumată ca atare.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Informarea corectă

Consiliul Național al Audiovizualului supune dezbaterii publice proiectul unei decizii cu privire la informarea corectă. Gestul în sine merită apreciat, iar dacă el va deveni o practică obișnuită a CNA, se cheamă că instituția va face un pas mare în direcția atribuțiilor sale de garant al interesului public. Se cuvine ca instituțiile media, societatea civilă și „consumatorii" – adică telespectatorii și ascultătorii – să dea curs acestei invitații la dialog.

Proiectul în sine nu conține altceva decît principii de bază ale funcționării instituțiilor media și ale jurnalismului de informație. Unele țin de practica profesională, chiar de abc-ul acesteia – de pildă, articolul 2: „Informațiile difuzate trebuie să fie verificate, formulate clar și cu acuratețe, fără nici o influență din partea autorităților publice, a altor persoane juridice de drept public sau privat ori a unor persoane fizice". Sună normal – dar din păcate găsim destule exemple în radiojurnalele și telejurnalele românești care nu respectă un asemenea principiu elementar. Radiojurnalul de la radioul public, de pildă, care acum cîțiva ani era foarte bun și făcut profesionist, acum este de cele mai multe ori vopsit în culorile guvernamentale, iar uneori se limitează să reproducă niște comunicate oficiale primite de la Guvern, Parlament ori Președinție. Ceea ce începe să nu mai semene deloc cu jurnalismul de informație.

Un articol a cărei punere în practică o aștept cu nerăbdare este cel referitor la formulele cu care trebuie denumiți cei acuzați de infracțiuni: „pînă la pronunțarea unei sentințe judecătorești se vor utiliza, după caz, termenii de suspect, învinuit, urmărit, acuzat". Și presa scrisă, și știrile TV s-au obișnuit să decreteze vinovății „din prima", înaintea Justiției: de-abia e arestat un suspect și aflăm de la știri că e „un criminal odios", un „delapidator", un „corupt" ș.a.m.d. Or, pînă la pronunțarea definitivă a sentinței, pentru cei acuzați sau arestați trebuie să funcționeze prezumția de nevinovăție nu doar în fața Justiției și a societății, dar și în fața editorilor de știri. Un exemplu recent: cazul judecătoarei Andreea Ciucă, așa cum a fost tratat în cotidienele „naționale independente", unde a fost acuzată sau „iertată" înainte ca Justiția să se pronunțe în vreun fel.

Un alt articol pe care – ca simplu telespectator, ce-i drept cam chițibușar – aș vrea să-l văd aplicat este cel care spune: „televotul sau anchetele făcute pe stradă nu vor fi prezentate ca fiind reprezentative pentru opinia publică sau pentru un anumit grup minoritar". Ceea ce înseamnă că o anchetă pe stradă în care trei-patru inși sînt întrebați despre una-alta nu mai trebuie prezentată cu fraza „românii preferă cutare..." sau „românii se pronunță pentru cutare..." sau „românii sînt de părere că...". Acum cîtva timp, o asemenea anchetă făcută pe bd. Magheru din București, în fața unor agenții de turism, în care interlocutorii declarau că pleacă în vacanță în țări asiatice, a început cu fraza: „Pentru vacanță, românii preferă destinații exotice". Care români? Sau cîți?

Unele articole nu cred că sînt necesare, pentru că se referă la lucruri deja reglementate prin lege sau prin alte documente: de exemplu, articolul 8, cu privire la obligativitatea traducerii în limba română a emisiunilor în limbi străine.

Este necesară o asemenea decizie a CNA? Programele de știri TV sînt tot mai inconsistente, de un senzaționalism adesea prostesc, fără respect pentru intimitate, pentru persoana umană, cu greșeli de redactare (și nu mă refer la cele de gramatică, ci la cele de logică, de construcție etc.). Așadar, o bună parte a telespectatorilor ar putea simți nevoia „să vină cineva și să facă ordine". Iar decizia CNA vine pe fondul unei incapacități cronice a instituțiilor media de la noi de a se autoreglementa, de a impune și *respecta* propriile standarde, de a-și respecta, pînă la urmă, publicul (deocamdată tratat mai degrabă ca masă amorfă numai bună de umflat cifrele de audiență, deci încasările din publicitate). S-ar putea spune așadar că este necesară, dar ca măsură de tranziție. Și *a tranziției*. Cu niște televiziuni profesionalizate și bine încheiate la toți nasturii deontologiei, CNA și-ar fi ocupat timpul cu altele, iar o asemenea decizie n-ar fi avut sens. Probabil că ea își va pierde sensul în momentul cînd știriștii români de la posturile radio-TV vor putea să spună, cu deplină sinceritate: „Informare corectă? Mulțumim, știm ce este!". Pînă atunci, bunul simț le poate șopti multor telespectatori că „de undeva trebuia început" și, uite, a făcut primul pas tocmai o instituție publică. Problema este că un organism precum CNA nu va avea cum să facă și pașii următori: dacă decizia nu e respectată, ce se întîmplă? CNA va da avertismente și amenzi? Legal, poate să o facă. Dar va stîrni de fiecare dată furtuni și își va atrage acuzația de cenzură, de intervenție în conținutul programelor etc. Probabil că decizia va apărea, cu eventuale modificări rezultate în urma dezbaterii publice. Cel mai important mi se pare faptul în sine că există o dezbatere publică. Din exprimarea tuturor punctelor de vedere nu poate ieși decît ceva bun și însuși Consiliul își poate corecta eventualele erori.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Decupaje

Despre importanța strategică și despre implicațiile simbolice ale începutului și sfîrșitului unui text s-au scris rafturi întregi de bibliotecă. Dincolo de considerațiile teoretice, nu o dată de o seducătoare subtilitate, rămîne un lucru simplu și evident: cititorul poate alege o carte și atunci cînd, răsfoind-o, e atras de ceea ce îi „promite" începutul precum și de ceea ce îi sugerează sfîrșitul (firile mai subtile, sau persoanele care trec printr-o pasă proastă, iau adesea – așa cum s-a constatat – drept criteriu al opțiunii faptul că un roman „se termină bine", are așadar un deznodămînt fericit). Pe de altă parte, maniera de a delimita textul dă seama de o anumită viziune asupra lumii și de o anumită stare de spirit a societății la un moment dat.

Cum îl „interpelează" pe cititor cîteva din romanele recent apărute (alese, bineînțeles, nu la întîmplare), ce semnale îi transmit acordurile de început și de final? Secvențele care urmează, decupate – totuși – arbitrar (unde se termină începutul? și unde începe sfîrșitul?) ne dau posibilitatea să luăm „pulsul" textului. Și nu numai al lui.

● *„Multă vreme am ezitat în fața începutului, în fața colii albe de hîrtie. Am ezitat prea mult, dar nu dintr-o presimțire a obișnuitelor dificultăți ale scrisului, pe care nici nu ajunsesem să le încerc. Nici nu am șters vreun rînd început, nici nu am aruncat vreo filă maculată sau violată de o tentativă neizbutită. Nu am avut prilejul să trăiesc dezamăgirea neputinței, consecutivă vreunui eșec. Nu; nu am fost pur și simplu în stare să încep".*

„Eu, decît cu oricare alt om, aș putea spune că vorbesc mai ușor și mai cu plăcere cu orice prieten al meu, sau cu mai mulți deodată, tocmai atunci cînd sunt mai singur, cînd mă aflu numai eu în această cetate de despărțiri, atunci cînd pot auzi mai limpede tot ce-mi spune fiecare, pentru că nu vorbește nimeni decît pentru auzul meu și se confundă totul, cu limitele dizolvate sau schimbate mult sub imperiul fanteziei mele, în toate aceste prea numeroase pagini – totul în același plan pe hîrtie: oameni și umbre, glasuri, tăceri". (Alexandru George, *Oameni și umbre, glasuri, tăceri)*

● *„Trecuseră mulți ani de cînd, într-o dimineață, înainte de a deschide ochii, îl fulgerase un gînd păgîn".*

„Mai mult un horcăit – altceva decît am vrut să zic – nici eu nu desluşesc destul: «Doamne, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?»" (Alexandru Ecovoiu, *Sigma)*

● *„Amîndoi, în holul de la intrare, în fața aceleiași vitrine joase cu cîteva cărți recent apărute. Pînă la ușa care dă spre ieșirea din bibliotecă și spre frigul de afară sunt cîțiva metri. După o șovăială de cîteva secunde, fata puse hotărîtă degetul pe una dintre coperți.*

– Lolita, lumină a vieții mele, văpaie a viscerelor mele. Supliciul meu, suflet al meu ..."

„Odihnesc acum amîndoi destul de aproape unul de altul, cam la jumătatea distanței la care au trăit în București, între străzile Mîntuleasa și Smîrdan. Nu știu dacă vor dormi alături «mereu», cum și-ar fi dorit poetul Ioan Pavel: vor dormi însă suficient de mult pentru ca noi, cei care i-am cunoscut, să ne închipuim că vor înfrunta eternitatea împreună". (Mihai Zamfir, *Fetița)*

● *„Toropeala duminicii de vară se lasă și peste piața Obor".*

„Tot, mai puțin realitatea că de ani de zile ne naștem, învățăm, iubim, muncim, ne înmulțim, ne îmbogățim sau sărăcim, îmbătrînim și într-un final așteptat murim, în a noastră dulce și unică Republică Nepregătită România". (Bogdan Teodorescu, *Spada)*

● *„Pentru a se face înțeles cum trebuie, un savant a simplificat teoria, reducînd istoria universului la o perioadă de un an".*

„Nu e nimeni. Nu vedeți pe nimeni. Doar pitecantropul, omulețul negru, tîrîndu-și ghearele pe asfalt.

Să mergem acasă". (Florin Lăzărescu, *Ce se știe despre ursul panda)*

● *„Prin fereastra, largă cît peretele, intră lumina edenică, de primăvară. Bărbatul din cameră contemplă, de la înălțimea a zece etaje, forfota Paradisului. Clădiri, firme, pietoni de pe Lumea Cealaltă.* In Paradise one is better than anywhere else, *ar trebui să repete și în această dimineață".*

„Prima dimineață americană nu se dovedește, nici ea, mai generoasă. La ora 10 mi se confirmă spaima, la ora 11 din nou, la ora 12 mi se repetă, cu iritare, că pierdusem definitiv speranța, dar că, fireşte, dacă intervine vreo minune, obiectul îmi va fi trimis acasă.

Acasă, la adresa mea din New York, fireşte. Da, Upper West Side, Manhattan". (Norman Manea, *Întoarcerea huliganului)*

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Spre o constituţie a Europei (IV)

Primul capitol al titlului al patrulea al proiectului de Constituţie redactat de Convenţia Europeană şi adus oficial la cunoştinţa membrilor UE cu ocazia summitului de la Salonic este dedicat cadrului instituţional al Uniunii. Paradigma celor trei puteri independente, care stă la temelia sistemelor constituţional-democratice occidentale de cîteva sute de ani, va sta şi la temelia viitoarei Uniuni Europene. Totuşi, ambiguităţile şi suprapunerile sau chiar atribuirile surprinzătoare de competenţe nu lipsesc din acest proiect constituţional.

Parlamentul European va fi compus din maximum 736 de parlamentari veniţi din toate ţările membre, aleşi prin vot universal direct şi secret de către cetăţenii Europei pentru un mandat de cinci ani. Atribuţiile Parlamentului vor fi, în principal, acelea de a legifera, de a decide asupra bugetului Uniunii, alături de funcţii specifice de control politic şi consultare. De asemenea, Parlamentul va alege pe preşedintele Comisiei Europene.

Consiliul European nu va avea atribuţii legislative, dar va fi cel care va defini direcţiile şi priorităţile Uniunii. Consiliul va fi alcătuit din toţi şefii de state sau guverne ai statelor membre, împreună cu propriul preşedinte şi cu preşedintele Comisiei Europene. Miniştrii de Externe ai ţărilor membre vor lua şi ei parte la lucrări. Consiliul European se va reuni trimestrial, fiind convocat de preşedintele său. Regula în privinţa deciziilor Consiliului este unanimitatea, excepţiile fiind constituţional prevăzute. Preşedintele Consiliului va fi ales de către Consiliu, cu majoritate calificată (adică o majoritate care să exprime voinţa a cel puţin trei cincimi din populaţia Europei), pentru un termen de doi ani şi jumătate, şi va putea fi reales doar o singură dată.

Consiliul de Miniştri va fi compus din reprezentanţii fiecărui stat membru, la nivel ministerial. Numai miniştrii pot să asume obligaţii în numele statelor membre şi pot să voteze în numele statelor lor în cadrul Consiliului. Consiliul de Minştrii va lucra în *formaţii*, adică în grupuri specializate pe diferite probleme.

Comisia Europeană rămîne, în continuare, cea mai puternică şi influentă instituţie a Uniunii. Atribuţiile ei sînt, în acelaşi timp, de ordin, legislativ şi executiv. Comisia monopolizează, ca regulă, iniţiativa legislativă pentru orice altă instituţie legiuitoare a Uniunii şi va supraveghea aplicarea legilor Uniunii, sub controlul Curţii de Justiţie. Componenta Comisiei este eclectică şi, poate, prea sofisticată. Comisia constă dintr-un *colegiu* compus din preşedinte, ministrul de Externe al Uniunii ca vice-preşedinte şi treisprezece comisari europeni aleşi prin rotaţie din statele membre. Sistemul de alegere al acestor comisari europeni, care urmează să fie stabilit de Consiliul European, se anunţă a fi destul de complicat şi, cu siguranţă, va fi o sursă de nemulţumire permanentă. În orice caz, preşedintele Comisiei va numi, în plus, comisari fără drept de vot, care vor veni din state membre nereprezentate în *colegiu* (adică prin cel puţin unul dintre ceilalţi treisprezece comisari cu drept de vot). Comisia va fi deplin independentă în exercitarea atribuţiilor sale şi va fi răspunzătoare în faţa Parlamentului care va putea, chiar, să voteze o moţiune de cenzură împotriva Comisiei, situaţie în care toţi comisarii vor trebui să demisioneze.

Ministrul de Externe al Uniunii, neîndoielnic „vedeta" actualului proiect de Constituţie, va fi numit de Consiliul European cu acordul preşedintelui Comisiei. Acest ministru al Uniunii va fi responsabil pentru administrarea relaţiilor externe ale Uniunii şi, pe de altă parte, pentru dezvoltarea şi articularea politicii externe comune. Ministrul de Externe al Uniunii va „conduce", de asemenea, şi politicile comune de securitate. În privinţa politicilor de apărare, ministrul va executa mandatul stabilit de Consiliul de Miniştri, aşa cum, în general, el se va afla sub imperiul mandatului ce-i va fi stabilit în acest cadru ministerial. La o lectură atentă a textului dedicat în proiect ministrului de Externe al Uniunii (art. 27, cap. 1, titlul 4) o remarcă apare spontan: e clar că autorii proiectului aşteaptă ca practica viitoare să lămurească pe deplin locul şi rolul exact al mult doritului ministru.

Curtea de Justiţie va cuprinde Curtea Europeană de Justiţie (compusă din cîte un judecător din fiecare stat membru), Înalta Curte (compusă din cel puţin un judecător din fiecare stat membru, după ce se va stabili exact cîţi anume judecători vor compune această curte) şi curţile specializate.

Schiţa sistemului instituţiilor europene pe care, desigur, într-o manieră foarte generală, am prezentat-o aici, este menită să nască dispute. Obsesia reprezentativităţii politice (adică a fiecărui stat membru) a acaparat prea mult din energia autorilor acestui proiect în care, pe de altă parte, nu se vorbeşte aproape deloc despre responsabilităţi ***(check and balance)*** şi în care cetăţeanul european are toate şansele să se simtă ca în junglă.

▲

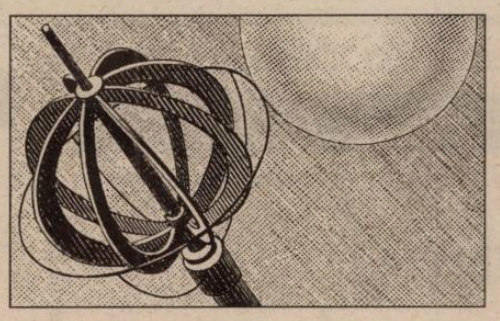

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Locuri unde n-ai vrea să fii

La Bagdad, în Irak, a mai murit un soldat american victimă a unui atac cu bombă; e al cincizecilea mort de la 1 mai încoace, de cînd preşedintele Bush a anunţat încetarea ostilităţilor. ● În Liberia e mai greu de numărat: armistiţiul declarat în aşteptarea forţelor de menţinere a păcii nu este respectat, pentru că rebelii (LURD – Liberienii Uniţi pentru Reconciliere şi Democraţie) au avantaje pe teren şi nu vor să se oprească, preşedintele Charles Taylor nu pleacă pînă nu vin forţele multinaţionale, dar ele „nu vin pînă nu încetează luptele şi pînă nu pleacă domnul Taylor" (Paul Wolfowitz, adjunctul secretarului de stat de la Apărare din SUA). Mor luptătorii, mor civilii, aproximativ două treimi dintre cei un milion şi jumătate de locuitori ai capitalei Monrovia sînt refugiaţi din zonele controlate de rebeli; s-au adăpostit şi ei pe unde au putut, în clădirile oficiale părăsite şi pe stadioane. Lucrătorii organizaţiilor umanitare avertizează asupra iminentelor pericole: refugiaţii nu au apă, nu au mîncare, doar armele prisosesc în Liberia, adeseori depăşind înălţimea celor care le mînuiesc. ● Călătorind prin Mongolia (o destinaţie absentă din listele agenţiilor de turism), corespondentul BBC a observat în jurul capitalei Ulan Bator o imensă centură de corturi: sînt crescătorii de animale goniţi de vara secetoasă şi de gerurile iernii. Autorităţile le-au interzis să-şi aducă vitele cu ei, aşa că urbanizarea lor se produce pe calea consumului excesiv de bere: „pe străzile oraşului Ulan Bator, am fost acostat de tineri atît de beţi, încît de-abia se ţineau pe picioare", scrie corespondentul. Pe urmă a gustat şi el din berea marca Gingis Han. ● Şi în Coreea de Nord şi în Coreea de Sud au avut loc ceremonii aniversare, s-au împlinit 50 de ani de la încheierea armistiţiului; în Coreea de Sud, s-a vorbit puţin despre cele 3 milioane de morţi, despre cele 7 milioane de persoane deplasate în urma împărţirii ţării printr-o linie straşnic păzită. Aici, veteranii conflictului (1.500 veniţi din 19 ţări) cred că linia de armistiţiu a fost un prim pas spre reunificarea ţării. Al doilea n-a fost niciodată făcut. Oficialităţile din Nord au avut serbarea lor separată, în capitala Phenian: fast şi hotărîre de a lupta împotriva agresorului american, dacă acesta ar intenţiona să se pună în calea programului nuclear: „vor fi înfrînţi într-un mod ruşinos". ● La Havana s-au sărbătorit 50 de ani de la atacul împotriva garnizoanei de la Moncada, cînd tînărul revoluţionar Fidel Castro, în fruntea a 120 de luptători, a fost înfrînt. Se consideră că atunci a fost începutul revoluţiei, Castro arestat şi-a înfruntat judecătorii la proces: „N-aveţi decît să mă condamnaţi. Istoria mă va achita". Condamnat la 25 de ani de închisoare, a fost amnistiat după aproape doi ani, iar istoria i-a asigurat cel mai lung stagiu la cîrma unei ţări condusă cu mînă de fier. Duşmanul e foarte puternic şi e foarte aproape. În discursul festiv însă, Castro nu s-a referit la americani, ci la europeni, continent unde are încă destui simpatizanţi şi unde şefii de stat păreau dispuşi să colaboreze: „Uniunea Europeană este un grup de foste puteri coloniale, istoric responsabile pentru comerţul cu sclavi, pentru jafuri şi chiar pentru exterminarea unor popoare". ● Oficialităţile din Rusia sînt preocupate de rezultatele ofensivei declanşate de puterea politică – prin intermediul celei judecătoreşti – împotriva unor magnaţi ai petrolului. Pînă nu de mult, preşedintele Putin a profitat de banii şi de susţinerea lor. Totuşi, recunoştinţa e un sentiment care nu a pierit: în Kirghiztan, pe malul lacului Issyk-Kul, un om de afaceri (fost vameş, acum, se pare, cel mai bogat om din republică) a finanţat înălţarea unei statui de 2 metri înfăţişîndu-l pe Boris Elţîn. Sculptorul l-a dotat pe fostul preşedinte al Rusiei cu trăsături asiatice. Între timp, preşedinta Filipinelor, Gloria Arroyo, i-a redus la tăcere pe militarii care cereau demisia ei, partidul de guvernămînt din Cambodgia a cîştigat alegerile parlamentare (cu o majoritate bătînd spre unanimitate în toată ţara, cu excepţia capitalei), în California s-a colectat numărul necesar de semnături pentru organizarea de noi alegeri pentru postul de guvernator. Democratul Gray Davis, a adus bugetul într-o stare deplorabilă, trupele de menţinere a păcii au debarcat (ocupat) Insulele Solomon, situaţia din Sao Tome s-a calmat. Restul lumii e în concediu.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Total system shutdown

Sigur ştiţi formula din titlu. Filmele sînt pline de ea, de la *Odiseea Spaţială* şi pînă la *Terminator* sau *Independence Day*. Fericiţi că publicul a găsit în ea o versiune modernă a apocalipsei, producătorii o folosesc în momentele de maximă tensiune tehnologică, atunci cînd computerul/nava spaţială/robotul ucigaş se defectează definitiv. Ei, nu chiar definitiv – doar pînă la următorul *sequel*.

Ar trebui s-o punem şi la intrarea în Vama Borş. Ţara – cum se poate constata şi fără un sistem de supraveghere din satelit – e în concediu. Şi nicăieri nu se simte mai puternic această calamitate naturală decît în redacţiile de ştiri – fie ele ale ziarelor sau posturilor de televiziune. Acolo, redactori osteniţi şi dopaţi cu cafele caută în fiecare zi – ca Luke Skywalker[1] cu binoclul termic în deşertul de pe Tatooine – umbra unei ştiri. Mulţi caută degeaba, şi-atunci prima pagină se procopseşte cu poze mari şi titluri cît palma, pe care cititorul pleoştit de căldură nici nu mai are putere să le citească – doar le contemplă, ca pe un peisaj. Alţii, care în restul anului se ridică de pe scaun doar la vreo prăbuşire de avion, tresar acum şi la un biet accident soldat cu moartea calului şi-l trec negreşit pe locul trei în jurnal. Ziare serioase, ale căror subiecte se odihnesc la Palm Beach (cu banii furaţi de la gura poporului, să nu cumva să uitaţi pîn' la toamnă!), sînt nevoite să descopere oamenii obişnuiţi din Adunaţii Copăceni. Sună îndepărtat, dar e doar la o jumătate de oră de Bucureşti – pînă la prînz eşti înapoi cu articolul. În sfîrşit, editorialiştii sînt nevoiţi să constate problemele din agricultură, cu care s-au întîlnit la marginea şoselei, în drum spre aeroport.

De ce ne chinuim aşa? Care e rostul acestei prefăcătorii naţionale – aceea că se mai întîmplă ceva? Cine ne împinge să mai venim la slujbă, cînd în mod clar nimeni nu mai are chef de noutăţi, iar singurele lucruri care se citesc – bîrfe cu vedete şi cronici auto – puteau fi foarte bine scrise încă din primăvară?

Poate departamentele de vînzări, care trebuie să plaseze undeva reclamele la bere şi răcoritoare. Sau poate teama că publicul ar putea să constate că, pînă la urmă, cîinele de pază al democraţiei poate fi înlocuit şi cu o pisică birmaneză, care toarce calină şi nu te trezeşte noaptea din somn cînd cine ştie cine mai trece pe stradă... Sau poate e orgoliul acela al gazetarului convins ca ştirile sînt ceea ce el decide să pună în pagină *(news is what I say it is...!)*. Pentru el, trecerea verii cu ziarul pe tarabă e ca urcarea pe Everest: o faci pentru că provocarea există, nu pentru că te alegi cu ceva din asta...

Oricare ar fi motivele pentru a scrie *despre nimic*, ele pălesc în faţa celor care te îndeamnă să te opreşti. Primul ar fi de ordin medical: creierul turat în gol se strică (medicii pe care i-am consultat sînt de altă părere, dar ei n-au lucrat niciodată într-o redacţie). Al doilea pare banal, dar îmi încerc norocul cu dumneavoastră, poate îmi veţi da dreptate: vacanţele mai lungi sînt mai plăcute decît cele mai scurte.

Ca de obicei, soluţia la această dilemă estivală a fost deja găsită de înaintaşi. Ne aduce aminte de ea Ioana Pârvulescu[2], care povesteşte cum Arghezi închidea *Bilete de papagal* pe timpul verii sau cum redactorii revistei avangardiste *unu* au scos un număr estival cu opt pagini complet albe, semnate cu curaj de autorii care nu scriseseră nimic.

Au fost, probabil, cele mai sincere opt pagini din istoria gazetăriei româneşti.

▲

1. Erou din *Războiul Stelelor*, preocupat de victoria Republicii împotriva trupelor Imperiului. Un fel de băiat de ţărănist în lupta cu baronii locali ai Galaxiei.

2. Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureştiul interbelic*. Cea mai delicioasă lectură a anului – poate şi pentru că ne face cadou o Românie complet lipsită de mitocani...

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Sfinţi degeaba

Acum cîţiva ani, Vaticanul analiza posibilitatea de a-l numi pe Sfîntul Isidor din Sevilla drept patron al utilizatorilor de Internet şi al programatorilor de computer. Am citit ceva despre această numire pe Internet, dar de atunci n-am mai auzit o vorbă. A luat Sfîntul Scaun vreo decizie? Se spune că Sfîntul Isidor, care a trăit în secolul al şaptelea, este cel care ar fi scris prima enciclopedie din lume, *Etimologiile,* care includea noţiuni din medicină, matematică, istorie şi teologie. Mie îmi pare un pic evreu Sfîntul Isidor ăsta. Dar, fie el ce-o fi, cam ce slujbă ar trebui să îndeplinească? Să-i apere pe oameni de *spam*-uri şi de sindromul tunelului carpian? Sau de glumele proaste şi de informaţiile eronate? Şi cum ar trebui să se poarte bunii catolici: să-şi atîrne o icoană a sfîntului deasupra calculatorului sau să o sărute de fiecare dată cînd intră pe Internet? Vaticanul a intrat online pentru prima oară în 1996, la www.vatican.va. Site-ul era găzduit de trei computere puternice, purtînd numele arhanghelilor Rafael, Mihail şi Gabriel. Papa însuşi a pătruns în ciberspaţiu în 1998 şi cei un miliard de catolici din lume au putut să-l asculte rostind *Angelus*-urile în fiecare duminică şi să urmărească, în toate miercurile, audienţele săptămînale. Un prieten de-al meu se jura că Papa a spus odată că „piramidele sînt nişte malluri din vechime, lăsate în părăsire". Sau, mă rog, aşa crede el că a auzit, că după aceea nu mai era atît de sigur. Poate că Sfîntul Isidor al lui nu funcţiona cum trebuie. Sfînta Cecilia, sfînta patroană a televiziunii, n-a făcut nici ea mare brînză. De la numirea ei, televiziunea merge tot mai prost şi nici n-am văzut vreo icoană de-a ei pe niciunde, nici măcar în birourile liniilor aeriene mexicane, unde poţi găsi toată sfinţimea, cu mic, cu mare. Or fi toţi sfinţii inutili sau numai ăştia doi?

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

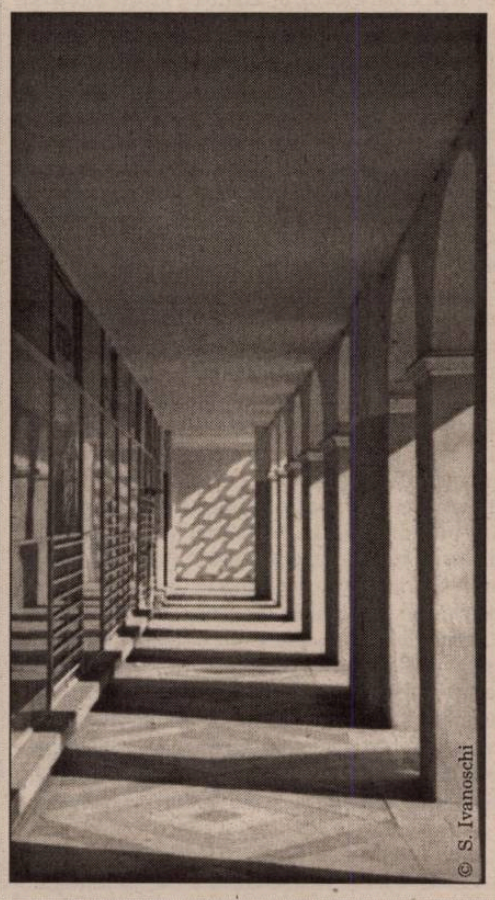

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Păstrăvi şi zmeură

Există cîteva explicaţii pentru faptul că apa este scăzută la barajul de la Bicaz. Însoţitoarea mea, minionă şi cu părul roşu, mi-a oferi una dintre ele chiar în timp ce conducea maşina printr-o trecătoare de munte: ceva în legătură cu hidrocentrala de la Porţile de Fier şi cu anumite norme ale Uniunii Europene. Drumul pe care mergeam, ce leagă staţiunea Durău de baraj, este, aflu, construit prin munte de fosta Securitate; acum nu mai e îngrijit şi, acolo unde nu se surpă, el e mai îngust cu şapte centimetri la fiecare doi ani. Ajunşi la baraj, văd o placă pusă de *AFDPR* în memoria prizonierilor politici care şi-au consumat destinele pe aici, cu decenii în urmă (Tita Chiper avea multe poveşti despre ei). La acea oră a amiezii, cei cîţiva turişti din zonă, ambetaţi de drumul în curbe care te aduce acolo din toate părţile, se plimbau agale prin faţa celor două-trei chioşcuri de suveniruri, cu ochii în albia seacă. Cineva îmi arată o rampă de beton ce leagă nivelul apei de nivelul şoselei; mii şi mii de metri cubi de lemn au trecut pe acolo şi au ajuns, de pe Bistriţa, în URSS. Era vremea Sovromlemnului, primii ani ai comunismului românesc, ultimii ani ai vieţii lui Stalin. Îi ţin fetei cu părul roşu o scurtă lecţie de istorie şi ea mă întreabă imediat de ce i-am spus că seamănă cu Mika Hakkinen; *pentru că ai condus bine*, îi răspund.

La Durău, în ultimul deceniu, s-a construit mult; de la un dolar metrul pătrat s-a ajuns la vreo şapte euro. Vizitez o astfel de vilă şi am ocazia să văd una dintre afacerile propice zonei: o crescătorie de păstrăvi; mă aşteptam la ceva spectaculos, o apă şerpuind printre stînci, precum în rîul canadian din amintirile mele. Văd o groapă de trei pe patru, în care păstrăvii sînt de vreo două ori mai mari decît cei din Canada. Este meritul, se pare, unor granule nemţeşti şi daneze cu care sînt hrăniţi peştii astfel încît să ia în greutate 14 grame pe săptămînă. *Asta e, pe turiştii noştri îi interesează mai mult mărimea decît gustul* – îmi spune cineva, cu aerul că-mi livrează un mare secret. În direcţia asta merge capitalismul nostru, cum a mers şi în Occident – după modelul tomatei americane, care este cu mult mai mare – şi mai ieftină – decît tomata din micile ferme italieneşti.

La o săptămînă după Durău, zilele trecute, am luat trenul

spre Ilieni (Illyefalva) – Harghita. Rapidul de Braşov, cu plecare la 15h30, e de o curăţenie suspectă. Din difuzorul compartimentului curge Vivaldi, însoţitoarea de vagon este amabilă, iar barmanul din vagonul restaurant (care are un decor efectiv occidental şi mai avea şi o ardeleancă ce schimba picior peste picior cu aerul că vrea să-i neuroastenizeze pe cei trei tineri arabi care o sorbeau din priviri) nu are privirea şmecheră pe care-o asociam de regulă cu cei din branşa lui. Şi, la un moment dat, în acest tren – să fi fost gara Predeal – au urcat doi flăcăiandri, cu cîte un coş de nuiele în mînă; în coşuri, păhărele mici, de plastic alb, pline cu zmeură şi mure.

Aici e cazul să spun ceva. Fac parte dintre cei pe care un hotel nou apărut pe Prahova sau pe Bistriţa îi bucură. Mă simt bine cînd, prin cine ştie ce coclauri ale ţării, găsesc cîte un calculator legat la reţea, tocmai bun pentru a-mi trimite poveştile. Mă bucur cînd studenţii îmi spun că miile de ore de program ce curg săptămînal pe televiziuni sînt atît de anoste încît i-a apucat din nou dorul de citit – asta în ţara în care mai ieri se citea tocmai pentru că nu era televiziune. M-am bucurat şi cînd am mers de la Iaşi la Bucureşti cu un tren *săgeată albastră* luminos şi cu aer condiţionat şi am vorbit ore întregi la telefon, ca beneficiar al ofertei de un cent pe minut.

Văd lucrurile prea în roz, veţi spune. Să fie din cauza boabelor de zmeură pe care le-am gustat în trenul de Braşov, între două guri de bere daneză? (Nu e combinaţia cea mai fericită, totuşi.)

Altfel, nu am nici o îndoială că păstrăvul, la Durău, avea un gust mai bun pe vremea Sovromlemnului. Problema e: este el de regretat?

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Chiar aşa!

Capitalismul se grăbeşte mai tot timpul, nu are vreme, este în permanentă criză temporală. În capitalism ceasul este esenţial, oamenii trăiesc cuprinşi în mişcarea circulară a arătătoarelor, a secundarului, a minutarului, a agendelor de pe birou, a listelor de lucruri care trebuie rezolvate grabnic. Există azi şi alte ritmuri fundamentale ale timpului pe lîngă cele bergsoniene preluate în ciclul proustian sau în romanul acela al lui Hans Castorp, creaţia pentru eternitate a lui Thomas Mann.

Şi filosoful şi scriitorii influenţaţi de ideile sale ne asigură că pe lîngă timpul obiectiv, imperturbabil, cosmic, există timpul celălalt, subiectiv adică, supus stărilor lăuntrice, încetinit în reverii, grăbit în emoţii şi plăceri. Numai că, adăugăm noi, timpul mai înseamnă bani, ăsta este un alt redutabil adevăr capitalist de care reflexivităţile filosofico-artistice nu au ţinut seamă. Bani dobîndiţi cinstit, alţii mai puţin cinstit. Timpul necesar pentru a munci, timpul necesar pentru a fura. Amîndouă sînt cheltuieli temporale. Mod de a-ţi petrece vremea cîtă ţi s-a dat pentru a face umbră pămîntului. Mă uitam mai zilele trecute fascinat la grămada aceea de poliţişti arestaţi, la ale lor supărări agresive, la întrebarea repetată obsesiv şi revendicativ de cutare arestat supărat, indignat, mînios şi patetic adresată unui reporter şi prin el nouă tuturor dacă avem copii şi dacă putem înţelege ce e în sufletul lui. În primul moment mi-am spus, am bolborosit în liniştea odăii, cum că are dreptate, bietul om şi bieţii lui prunci. Mai apoi mi-am spus, ia stai puţin, dar ăsta e hoţ şi mai mult decît atît, este hoţul pus să prindă hoţi, un absolut al hoţiei, un superlativ al acesteia. Numai că, la scurtă vreme, mi s-a arătat închipuirii avocatul poliţistului-hoţ-compromis-în-ochii-propriilor-odrasle şi mi-a spus aşa avocatul acela în cuvinte bine cumpănite, cu argumente atent cîntărite: „Matale nu ai copii?" „Am", i-am spus degrabă. „Păi, vezi", mi-a spus avocatul acela al poliţistului-hoţ şi eu pe dată m-am înduioşat şi mi-am spus cum că ar trebui să avem înţelegere, să avem nitică înţelegere, să relativizăm hoţia, să-i căutăm alibiuri, să ne eliberăm, noi şi inculpaţii, de conştiinţa vinovăţiei pe care fapta acestora ne-o strecoară în suflet. La o adică, toţi am avut tentaţia asta, de la Nicolae Văcăroiu la Sorin Ovidiu Vîntu. Toţi. Aşa şi cu Miron Cozma, aşa şi cu generalul Chiţac, aşa şi cu miliardarii de carton, cu baronii arestabili şi nearestaţi: toţi, au copii, toţi sunt bolnavi, toţi ne privesc semnificativ, indignaţi, jigniţi, terfeliţi. Toţi, dar absolut toţi, ne privesc aşa de parcă noi le-am făcut ceva inadmisibil şi mai, mai că ne încearcă un uşor sentiment de vinovăţie. Dacă noi ne simţim aşa, daţi-vă seama ce-o fi în sufletul procurorilor şi judecătorilor meniţi să aresteze şi să condamne, să surpe prestigii, cariere politice, destine economice, onorabilităţi, fapte caritabile, maşini luxoase, familii dărîmate, copii politraumatizaţi psihic. E prea de tot. E vremea să devenim umani şi să umanizăm Justiţia, să graţiem şi să fim de acord cu graţierea, să practicăm recursul în anulare şi să fim de acord cu multilaterala lui folosinţă. E vremea să dăm de înţeles judecătorilor că peste tot şi peste toate există o autoritate, una singură, mare şi indestructibilă: Autoritatea de partid şi de stat. Aceasta trebuie bine păzită, trebuie bine ocrotită de atacurile, oricare dintre ele, care ar putea-o fragiliza. De la anemica opoziţie politică pînă la toate televiziunile, ziarele, organizaţiile de toate mărimile şi ponderile, toate pot şi trebuie să conştientizeze cît de mult rău ne poate produce nouă tuturor Autoritatea de partid şi de stat fragilizată în acest fel, compromisă, redusă la neputinţă prin aceste inadmisibile scandaluri de corupţie de rang înalt. Adăugaţi la asta o altă consecinţă inevitabilă a unor asemenea practici şi răul pe care-l fac ele ţării prin debilitarea respectivei Autorităţi care, odată anemiată, nu mai poate eficient lupta împotriva corupţiei „endemice" din societatea noastră.

Chiar aşa! Cum anume ar putea ea, Autoritatea de partid şi de stat astfel ştirbită, să tragă la răspundere frizerii care iau foloase necuvenite, chelneri care asemenea procedează stricînd imaginea României peste hotare. Cum ar putea o asemenea Autoritate slăbită, timorată, hărţuită să stîrpească asemenea nenorociri dacă nu este lăsată în pace să lucreze?!

▲

Texte şi opinii de: Cătălin AVRAMESCU (eseist) ● Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare) ● Răzvan CUCUI (jurnalist) ● Eugen ISTODOR ● Horia MARINESCU (arhitect) ● Ioan T. MORAR (jurnalist) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Sorin STOICA (scriitor) ● Alex. Leo ŞERBAN ● Linda WILLY (PR manager, Young & Rubicam/Team Advertising)

Despre ce să mai croieşti dileme în mijlocul verii? Ne-am gîndit că despre ce şi cum (mai) mîncăm. O asemenea temă (frivolă?) a mai fost tratată în Dilema *acum zece ani, în numărul 4/1993. Pe atunci nici nu se punea problema E-urilor, iar restaurantele chinezeşti, irlandeze, belgiene, italiene, franţuzeşti care acum colorează Bucureştiul nu se găseau nici măcar la faza de concept. Nici chiar restaurantele pur româneşti nu se simţeau prea bine, încă nerecuperate după comunism. Iar noi, cetăţenii, aveam încă proaspete în memorie cozile la unt, la carne, la pîine.*

Argument

Să mai spun că între timp multe s-au schimbat? Se vede cu ochiul liber – ne-au năpădit restaurantele, supermarketurile apetisante, avem reviste specializate în gastronomie, bucătărie, reţete (las' că şi revistele celelalte, nespecializate, sînt pline de reţete), cooking-show-urile *au creat adevărate vedete mediatice. Ce ne mai trebuie, care va să zică? Bani, desigur (scuzaţi...). Dar nu strică nici să ştim ce, unde şi cum se mai mănîncă. Sau măcar să ne gîndim puţin la asta – nu foarte profund şi nici foarte precis, că doar e vară. Colaboratorii acestui număr au făcut-o şi vorbesc despre tot felul de subiecte: fie despre călătoriile în Orient după mirodenii, fie despre restaurante noi şi vechi, fie despre organizarea & ornamentarea spaţiilor destinate mîncatului la Viena, Paris şi Bucureşti (nu credeţi în posibilitatea unui astfel de trio?...), fie despre cum „se comunică mîncarea" prin intemediul reclamelor sau al revistelor de reţete. A ieşit ce a ieşit. Şi, ca bonus, o reţetă autentică – prima din istoria* Dilemei, *dacă nu greşesc: „Salată portugheză Alaleo", în exclusivitate. Poftă bună! La citit, desigur... (**M. V.**)*

© S. Ivanoschi

Cătălin AVRAMESCU

Geografia gustului

În marea sa lucrare despre coloniile europene, *Istoria filozofică şi politică a celor două Indii* (1770), abatele Raynal menţionează o vizită pe care a făcut-o într-o grădină botanică din Paris, ocazie cu care a găsit o plantă nouă şi curioasă, adusă din Asia. Ea era cultivată de un medic de la curtea Regelui, cu speranţa că se va aclimatiza şi că astfel îşi va pune virtuţile medicinale la dispoziţia europenilor.

Rubarba – aceasta era planta ale cărei prime exemplare cultivate în Europa le văzuse Raynal – a devenit acum un articol disponibil pe rafturile supermagazinelor şi un ingredient al deserturilor noastre. Destinul său este destinul a nenumărate produse ale teritoriilor de peste mări, care au început prin a fi raritaţi sau remedii şi au sfîrşit prin a deveni bunuri de consum. E uimitor pînă la ce punct dieta omului contemporan e compusă din asemenea importuri. Gusturile noastre s-au format, istoric vorbind, în colonii. Noi moştenim apucăturile gastronomice ale marinarilor şi călătorilor, care ni s-au transmis adesea cu ajutorul medicinii speculative a secolelor trecute. De la începuturile sale, bucătăria modernă a fost o colecţie de curiozităţi. Primele sale localuri publice au fost cele dedicate consumului acestor produse exotice. În secolul al XVII-lea apar, mai întîi în Anglia, cafenelele, care vor deveni curînd un forum pentru dezbateri politice şi religioase. În secolul al XVIII-lea, ciocolata începe să devină o băutură accesibilă şi apar primele restaurante, de data aceasta în Franţa. Obişnuiţi ca în magazinele noastre să se găsească o diversitate de alimente ce l-ar uimi şi pe un gurmand din Roma imperială, nu este facil să percepem cît de monotonă era înainte dieta majorităţii. Doar cîteva produse – grîu, vin, peşte uscat, ulei – făceau obiectul unui comerţ notabil.

Începînd cu epoca marilor călătorii, pe masa europenilor au început să se adune bucatele Universului. Primele au ajuns mirodeniile, care erau uneori traficate ca leacuri. La tomatele din America, dulciurile turceşti şi citricele africane s-au adăugat apoi merindele a căror transportare dintr-un capăt în altul al lumii a fost făcută posibilă de progresul tehnologiilor conservării: carnea de vită argentiniană, mielul neozeelandez, sardelele din Atlantic. Migraţiile au însemnat totodată şi inovaţie gastronomică, mai întîi în Lumea Nouă, de regulă, şi de acolo în lumea largă. Pizza a ajuns la noi din cartierele italiene din New York şi Chicago, iar Coca-Cola îşi are originile în băuturile tonice vîndute de farmaciştii americani în secolul al XIX-lea.

Este o întreagă geografie, aşadar, aceea care ni se înfăţişează în micul spaţiu al dorinţelor noastre alimentare. O cartografie a dorinţei, care ne cheamă spre orizonturi, smulgîndu-ne din condiţia noastră de fiinţe aşezate. De aceea pentru noi o masă se poate transforma într-o aventură.

O plimbare prin centrul unui mare oraş ne expune la o varietate de tentaţii culinare de-a dreptul prodigioasă. Ce este interesant aici e că începe să se estompeze tocmai specificul locului. În centrul Parisului sînt mai multe restaurante arăbeşti decît franţuzeşti, străzile engleze miros seara a kebab sau a mîncare indiană, în Torino parcă sînt mai puţine pizzerii decît în Helsinki, iar la Viena e mai greu de găsit un ştrudel sau un şniţel decît un hamburger sau un sandwich. Prin mijlocirea bucătăriei „etnice" oamenii devin un fel de evadaţi permanenţi din condiţia lor. Este o experienţă a dezrădăcinării, a mobilităţii simbolice, aceea care se deschide cînd alegem să intrăm într-un local japonez în Londra, să mîncăm grecește în Budapesta ori să căutăm un restaurant brazilian în Bucureşti. Desigur, derivăm plăcerea dintr-o atracţie faţă de o lume străină. Dar această înclinaţie are şi un versant negativ. Incapabili de a rămîne la sine, inconfortabili într-o identitate culturală simplă, ne căutăm întregirea pe altundeva, ne definim în funcţie de maniere străine, ca fiinţe compozite. Timpul Luminilor aduce cu sine primele mari mişcări de masă, trans-naţionale, ale gusturilor individuale care au modelat percepţia de sine a europenilor. Aceasta e perioada în care apare, spre exemplu, o manie după lucrurile chinezeşti precum porţelanurile ori ceaiul care era servit în ele. Nu întîmplător, aceeaşi epocă cunoaşte un avînt al literaturii de călătorie, care acum este adunată în culegeri accesibile publicului larg prin intermediul bibliotecilor de împrumut.

Freamătul acesta exploratoriu al vieţii interioare este cel care ne aduce în faţa a ceea ce este una dintre puţinele aventuri pe care ni le mai putem permite într-o lume dominată de banalul cotidianului. O masă în doi este posibilă numai în conjuncţia istorică a egalităţii, individualităţii, sociabilităţii şi abundenţei făcute posibile de modernitate. Într-o asemenea ocazie, hrana este doar pretextul, la limită putem să nici nu ne atingem de ea, şi totuşi nicicînd nu sîntem mai atenţi cu ce punem pe masă. Nimic nu e prea rar ori prea ales şi sîntem chiar dispuşi să ne învingem nepriceperea pregătind noi ceva deosebit, pentru a ieşi astfel din tiparele noastre. Aici felurile de mîncare îşi regăsesc intenţia terapeutică originară, evocată şi de micul ritual care le însoţeşte. Ele devin întăritoare pentru spirit, ne fac semn spre locurile imaginaţiei în care dorim să ne regăsim. E o curiozitate, mai întîi, cu care încercăm să îl atragem pe celălalt, una care ne conduce spre speranţa unei libertăţi elementare, aceea de a fugi împreună. Sau spre nostalgia unor drumuri pe care nu le-am făcut niciodată. ▲

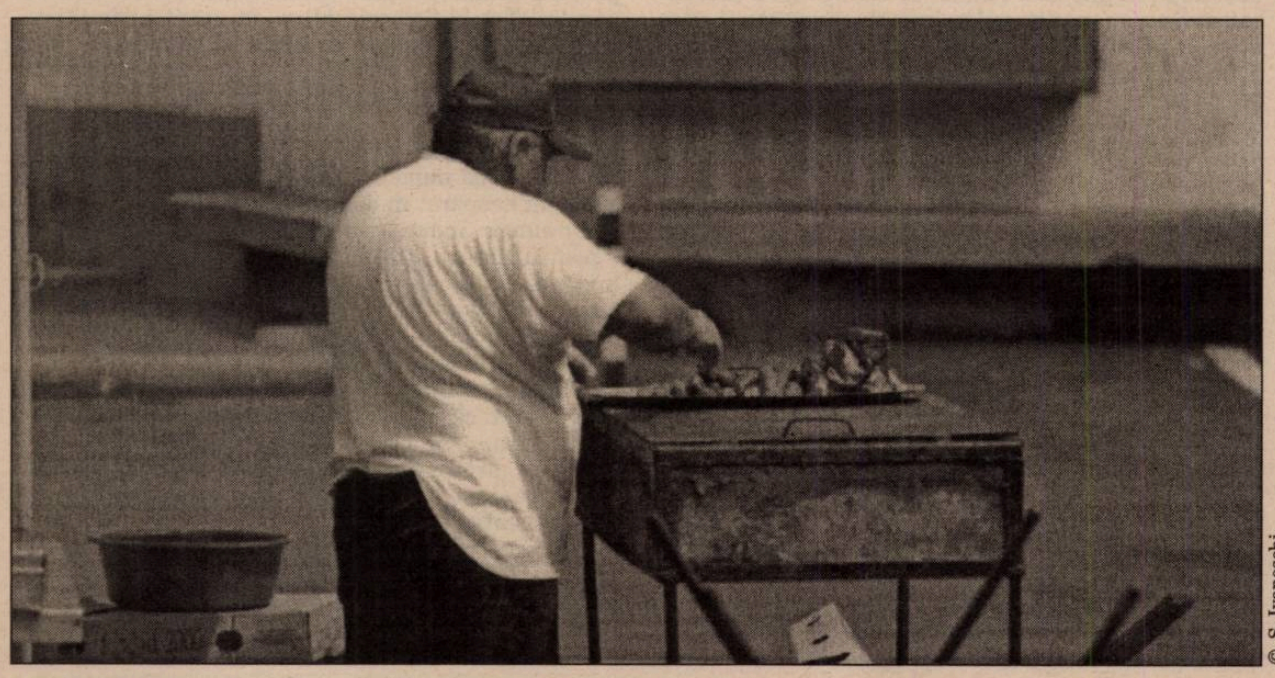
© S. Ivanoschi

Alex. Leo ŞERBAN

Salată portugheză „Alaleo"

Cantităţi pentru 4 persoane: 1 salată verde, 1 salată vineţie sau creaţă, 1 pachet surimi (batoane de crab), 1 portocală, 2 linguri mari de pastă de măsline, 3 linguri maioneză, sare, piper, usturoi şi lămîie (după gust).

Se spală foile de salată, se rup în bucăţi nu prea mici şi se lasă deoparte să se scurgă.

Se taie batoanele de surimi pe lat, în 4-5 bucăţi, şi portocala în jumătate: una din jumătăţi se păstrează pentru că se va stoarce peste salată, cealaltă se taie rondele, cu coajă cu tot. Se prepară maioneza, amestecînd-o cu pasta de măsline, cu usturoiul pisat, sarea, piperul şi – eventual – cu sucul de la o jumătate de lămîie.

Se pun foile de salată într-un castron adînc, se adaugă surimi-ul, portocala şi maioneza şi se amestecă.

Se pune la frigider circa o oră.

Se serveşte imediat iar, la sfîrşit, se spune *Obrigado* („mulţumesc", în portugheză)! ▲

Linda WILLY

Cine şi cum ne îndeamnă să mîncăm?

Iaurt, prune, muştar, porumb, margarină sau ciocolată – cine şi ce produce în România şi, mai ales, cui şi cum vinde? Sîntem o ţară mare cu multe tradiţii culinare, cu gastronomie populară şi totuşi cu o industrie alimentară de scară redusă. Nu-mi propun să fac acum analiza (sub)dezvoltării acesteia, cît mai degrabă a felului în care cei care se numesc consumatori se confruntă cu mesajele celor care împing alimentele pe raft. Adică marii producători care îşi creează în jurul produselor o filozofie, le transformă în mărci şi le tratează cu atenţie, în funcţie de piaţa pe care au învăţat s-o asculte. Fiindcă produsele alimentare reprezintă o cotă importantă din piaţa produselor de LARG CONSUM, acele *commodities* pe care fiecare dintre noi le cumpără de la băcănia din colţ sau chioşcul din scara blocului. Deci produse pentru care nu sîntem dispuşi să facem mari eforturi în procesul de achiziţie, nu străbatem zeci de kilometri ca să comparăm oferte şi nici nu economisim cinci salarii ca în vederea unei investiţii grozave. În tot acest context, producătorii (în speţă cei internaţionali, care au venit şi pe la noi cu *know-how* şi bugete), lansează produse, investesc în publicitate şi obţin astfel educarea şi informarea consumatorului, într-o primă fază. Urmînd ca apoi să construiască o imagine, un brand – adaptat, atunci cînd e cazul, particularităţilor locale.

În România, publicitatea are încă rol de informare. Acesta este încă stadiul recunoscut şi de studii de anvergură comandate recent de marii investitori în domeniu. Ce înseamnă asta? Că piaţa absoarbe informaţii şi are nevoie să înţeleagă pe ce dă banii, ce beneficii imediate îi aduce un produs, cum îi este de folos. La alimente se poate observa uşor acest fenomen. Gîndiţi-vă la exemplul reclamelor la ciocolată sau iaurt. Scenariile unui spot de 30 de secunde conţin cel puţin 5 secunde de secvenţe demonstrative, „demo" în jargonul nostru de publicitari. Adică imagini în care ciocolata se prăvăleşte în valuri amestecîndu-se cu laptele într-un vîrtej de alune; sau potul de iaurt în care, odată scufundată, o linguriţă este absorbită de rotocolul alb şi cremos. Sînt imagini din care consumatorul cere să obţină informaţii şi găseşte răspunsuri la întrebări de genul: „Cum ştiu din ce e făcut?", „În ce fel se justifică anunţarea unei noi reţete îmbunătăţite?", „Care e calitatea ingredientelor?". Asta pe de o parte. Pe de altă parte, e şi în interesul mărcii să-şi prezinte latura apetisantă şi atrăgătoare. O margarină fină pe pîine rumenită, supe aburinde în care se scaldă o avalanşă de legume proaspete, un pateu de ficat tartinat pe o felie din care îţi vine să muşti direct pe ecran. Sînt secvenţe care trezesc pofta, tocmai fiindcă alimentele răspund unor nevoi fiziologice elementare. Iar la noi, pe o piaţă încă în formare şi aşa de sensibilă la preţ, nu poţi impulsiona deocamdată decît prin reclame adresate acestui nivel. În Germania, spre exemplu, există mărci de margarină în ale căror reclame nu vezi decît doi tineri facînd dragoste, urmînd ca pe final să ţi se înfăţişeze caserola numitei mărci X cu sloganul „Pentru simţuri". Care sînt respectivele simţuri, e deja

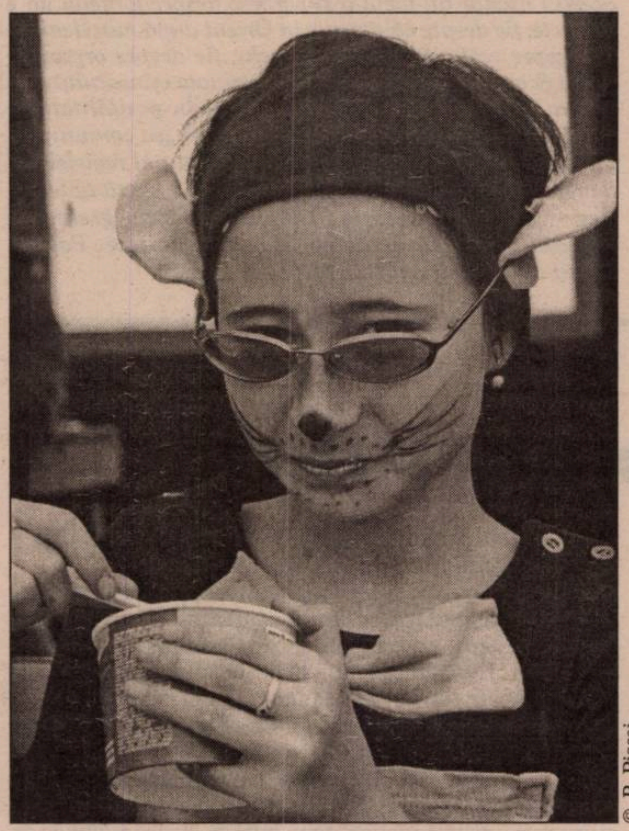

© P. Piscoi

o altă discuţie, la un alt nivel. Despre ingrediente aflăm mai multe pe cont propriu, deducînd din efectele prezentate în spot... Dacă aruncăm o privire înspre lista categoriilor alimentare care sînt promovate, reiese că majoritatea folosesc cel mai frecvent televiziunea. Este de departe cel mai popular mediu, iar cum alimentele se adresează unor segmente copleşitoare de consumatori, justificarea investiţiei este lesne de făcut. Din cele de mai sus reiese că este şi cel mai potrivit, ţinînd cont că alimentele trebuie prezentate în media vizuale, care să stîrnească impulsul de cumpărare. Cînd vezi o fată frumoasă savurînd alene o îngheţată cu frişcă sau un desert Raffaello, ar trebui să salivezi şi să alergi la magazinul din colţ să încerci şi tu gustul. Alimentele sînt produse de larg consum, a căror achiziţie se bazează în foarte multe cazuri pe impuls. Şi atunci perfecţionezi arta ambalării şi prezentării în tot ce implică ea. Un aspect interesant la acest capitol este şi categoria de meserii create pe nişa realizării de reclame la alimente. În branşă există de-acum aşanumiţii *food-stylists* (avîndu-i corespondenţi în industria băuturilor pe *beer-stylists),* specializaţi în cosmetizarea produselor filmate sau fotografiate. Ei deţin secretul multor proceduri de prezentare şi sînt de nelipsit de pe platourile de filmare şi din studiourile foto. Fiindcă nu întotdeauna exemplarele obişnuite ale produsului pe care îl avem în frigider fac figură frumoasă şi la filmări. Ele sînt actorii principali, sînt în luminile reflectoarelor şi trebuie să performeze un rol de adevărate vedete. Deci, ca şi în viaţa adevărată, trebuie machiate, costumate, retuşate, puse cu atenţie în scenă. Ore în şir, aceşti maeştri lucrează la pregătirea amestecului de iaurt cremos (cu adaos de aracet, pentru a-i asigura înfăţişarea consistentă), la feliile de şuncă (cu glazură strălucitoare, ca să denote prospeţime) sau la perfect rotunjitele broboane de bere de pe sticla reprodusă pe panourile uriaşe de prin oraş. Ce dovedesc toate aceste lucruri? Că pofta nu mai vine neapărat mîncînd, ci văzînd, înţelegînd, comparînd mesaje şi imagini care induc dinainte pofta. Şi informaţii pe care le asimilăm despre cine şi ce ne invită să punem pe masă. Cît de tare reuşesc, cred că merită să ne întrebăm fiecare dintre noi făcînd o scurtă vizită la frigider...

▲

Răzvan CUCUI

Bucătăria pentru toţi, cîinele de pază al gastronomiei

De mai bine de un an, de cînd eu şi actorul în retragere Stelian Nistor ne-am vîndut televizoarele ca să scoatem revista *Bucătăria pentru toţi,* colegii din presă, şi mai ales cei de la *Academia Caţavencu,* nu scapă nici o ocazie să mă ia în balon: „Băi, ziarist de sarmale", „jurnalist de reţete", „ce subiect ai numărul ăsta la investigaţii?", „dosarul E-urilor?", „drojdia contrafăcută?" Invidioşi...

Lor şi tuturor celor care nu cred că există o „presă gastronomică" puternică în România vreau să le adresez rîndurile următoare.

Da, şi noi, redactorii de la *Bucătăria pentru toţi,* facem presă. Presă autentică. Chiar dacă nu schimbăm guverne, prin conţinutul publicaţiei noastre încercăm să schimbăm mentalităţile unui popor pentru care, în 45 de ani de comunism, friptura cu cartofi prăjiţi ajunsese idealul de bunăstare. Aşa că şi noi, „ziariştii culinari", avem războaiele noastre: luptăm împotriva proastelor obiceiuri alimentare, luptăm pentru împotriva „spălării stomacelor" cu hamburger, luptăm pro şi contra colesterolului, împotriva globalizării *checiapului,* împotriva vinului cu cola... Avem însă şi idealuri mai mari. Vrem să aducem pe mesele românilor tot ce este mai bun în bucătăria internaţională şi să redescoperim ceea ce regimul (alimentar) de tristă amintire ne-a şters din meniul de la bunica. Adevărul trebuie să iasă la lumină, fie el doar adevărul despre bucătăria românească tradiţională, cea surprinzătoare şi rafinată. Vom dovedi o dată pentru totdeauna că bucătăria noastră nu este nici „turcească", nici „austro-ungurească". De aceea vrem să demonstrăm în paginile revistei că noi am preluat de la cotropitori, în mod creativ, mîncărurile lor de tip *fast, fast-food,* adică preparate în goana cailor, sub şaua cailor, ca să ajungem astăzi la feluri aparte, aşezate, la care bucătarii lor trufaşi nici n-au visat vreodată. Militäm, de exemplu, pentru a ni se recunoaşte meritul de a fi primii din Balcani care am pus carne în sarmalele turco-greceşti, pentru ca, mai tîrziu, să mai facem un pas şi să le lăsăm neînfăşurate în varza „à la Cluj" (pe deasupra căreia, ca să ştergem orice urmă de intruziune venetică, am turnat smîntînă cu polonicul!). Vrem să dovedim că tot noi am fost primii din lume care am fript pe grătar, „La Iordache", compoziţia de mici după ce Imperiul Roman de Răsărit ne-a îndopat samavolnic cu patricianul în intestin. Era timpul să se nască o gazetă gastronomică, o tribună a gospodinelor de ambele sexe, care să afirme cu tărie: chiar dacă nu este *unitară,* chiar dacă am dori-o *alienabilă* pe la turiştii străini, bucătăria românească este *independentă!* Căci prea mult ni s-a repetat la şcoală că noi, românii, avem o bucătărie mică, la întretăierea marilor mirosuri europene, şi că sute de ani a trebuit să ne înghiţim pe fugă boţul de caş proaspăt, eventual cu juma' de ceapă, pentru a ţine piept năvălitorilor prin mlaştini, în timp ce, uitată prin ungherele satinate ale marilor cancelarii apusene, brînza de tip Roquefort mucegăia liniştită pe lîngă cîte un ciorchine de strugure. Fals! Total neadevărat! Şi avem dovada! În numărul din august, reporterii noştri speciali au descoperit grotele de la Ţaga, acolo unde brînza Năsal îmbracă un mucegai nobil de culoare roşie, unic în gastronomia mondială! Iată că şi la noi se „maturează" brînza precum cea de tip Camembert şi nu doar se împute în galantare cum ne arată reportajele OPC-ului, în goana după amenzi senzaţionale! La Ţaga se face brînză mucegăită de cînd oaia!

E drept că, dacă turcul era la Dunăre, aveam la dispoziţie doar 24 de ore să mîncăm mioara întreagă, pentru a nu o lăsa să ajungă kebap. Însă a fost tot în avantajul nostru: o dată că am descoperit oaia „la groapă", gătită „haiduceşte" şi a doua oară că, lipsit de apă rece, căci fîntînile erau evident otrăvite, otomanul era nevoit să ia o linguriţă de şerbet pe stomacul gol, ceea ce îl moleşea într-atît de tare, încît trebuia să se întindă două-trei ore la umbră. Timp berechet pentru ca hărţuitorii lui Ţepeş sau solii lui Ştefan să dea iama prin bucătăria de campanie, prin reţetare, doar aşa, din lipsă de preopinenţi. Chiar în acest sens, tot în numărul din august, facem o dezvăluire epocală. Vestitul *cous-cous* musulman, „pîinea" de astăzi a arabilor (nimic altceva decît nişte arpacaş zdrobit şi pus la fiert), în Slobozia de dincolo de Prut a căpătat o formă deosebită, chiar dacă numele i-a rămas aproximativ acelaşi: „Cuscuţi". Aici fiecare grăunte de *bulgur* (!) se îmbracă într-un aluat delicat, printr-un procedeu special, iar, după ce este prăjit bine, devine crocant la exterior şi moale în interior. Niciodată nu le-a trecut asta prin cap şi mai ales prin stomac nici turcului, nici bulgarului! Tot la Slobozia Mare am găsit nişte tăieţei foarte laţi, fierţi în supă de găină, cu nimic mai prejos decît *pappardelle*-le italieneşti despre care facem vorbire la capitolul „Paste" din aceeaşi ediţie.

În fine, ca în orice publicaţie serioasă, în *Bucătăria pentru toţi* avem şi interviuri. Spre dezamăgirea unora, stăm de vorbă numai cu personalităţi care au ceva de spus, nu neapărat în domeniul gastronomiei. Chiar în acest număr, îndrăgita solistă Valeria Peter Predescu – pentru cine nu ştie, fosta responsabilă a laboratorului Cooperaţiei care aproviziona cele 57 de cofetării din judeţul Bistriţa – ne vorbeşte „în exclusivitate" despre *cocoradă,* un fel de pizza românească al cărei aluat se frămîntă cu smîntînă. Interesant, nu?

Despre investigaţiile de luna asta nu mai am loc să scriu. Puteţi citi şi singuri, în dosarul „Banana", că bananierul nu este arbore, ci doar o iarbă uriaşă şi că şalăul cu garnitură de banane şi alune este o nebunie! L-am preparat în redacţie şi l-am mîncat pe loc, din respect pentru adevăr.

Deci, facem sau nu facem presă, stimaţi colegi? Vă spun eu, chiar dacă nu muşcăm pe nimeni, cu excepţia preparatelor prezentate, tot ziarişti ne numim.

▲

Ioan T. MORAR

America cetăţeanului grăsuliu sau Saliva unchiului Tom

De cîte ori aud că „americanii mănîncă prost“ sau că „americanii nu ştiu să mănînce“, completez imediat fraza interlocutorului cu urmarea firească şi, oarecum, logică: „Noroc cu noi, românii, că mîncăm bine!“. Am fost de vreo zece ori în America (în State şi Canada) şi toţi americanii sau canadienii cu care am luat masa mîncau bine şi, mai ales, ştiau ce să mănînce. Aşa că un alt răspuns la generalizarea de care m-am săturat este: poate americanii cu care te întîlneşti tu şi cu care mergi la masă mănîncă prost. Clişeul în discuţie se datorează, desigur, unei invenţii americane, fast-food-ul. Fac o paranteză şi vă reamintesc faptul că şi ruşii cei bogaţi au inventat un fel de fast-food, dar în Franţa, atunci cînd, grăbiţi, cereau ceva de mîncare, dar *bîstro*, *bîstro*, adică repede. Da, aţi ghicit, de aici vine localul cu numele *bistro*, spune legenda. Bun, revenind la farfuriile noastre, constat că fastfudizarea şi macdonaldizarea au dat impresia că toată America are stomacul bătătorit de hamburgeri fără gust şi că, prin urmare, toţi americanii sînt obezi „de la prostiile pe care le bagă în chiftelele lor“. Există, desigur, clienţi pentru fast-food-uri, altfel ar da faliment, dar dincolo de ele trebuie recunoscut că în toată America fumegă coşurile unor restaurante cu cele mai felurite bucătării şi că nimeni nu te obligă să intri într-un local sau în altul. Cu excepţia portofelului. La un fast-food poţi mînca pînă-n cinci dolari pe cînd restaurantele normale (adică bune) costă cam cît cele din România. Dacă aş fi silit să fac o analogie, fast-food-urile sînt un fel de cantine pentru săraci, mai curate şi mai vesele. Vă daţi seama ce generalizare s-ar putea trage dacă aţi duce un străin să ia masa la cantina săracilor? Ce-ar spune despre noi? „Românii, săracii, mănîncă foarte prost“ sau „Toţi românii mănîncă la cantina săracilor“. Asta ca să nu mai vorbim de concluziile pe care le-ar trage dacă ar trece prin satele sărace sau dacă ar putea vedea punga cu merindea sărmanului lucrător cu ziua de pe şantier sau de la te miri ce fermă. Pentru că pînă la urmă fast-food-ul este un răspuns afirmativ, în stil american, la dilema „A mînca ceva sau a nu mînca nimic?“.

Desigur, analiştii bolului alimentar ar putea ajunge la concluzii mai nuanţate, mai ştiinţifice, de bună seamă, iar sociologii statului la masă ar putea scrie studii docte pe tema asta, dar eu vă ofer impresii de consumator care luptă cu un clişeu. Şi care vrea să vă spună că, de fapt, democraţia americană funcţionează şi în domeniul restaurantelor. Dacă vrei, poţi să mănînci şi prost, dar poţi să rămîi cu obiceiuri alimentare neschimbate din ţara ta, dacă nu eşti născut în America. Poţi rămîne român în cuget, simţiri şi-n suc gastric, poţi să-ţi aminteşti de plaiurile natale nu neapărat mîncînd carne de mioriţă, ci bănuind-o în mititeii pe care ţi-i servesc restaurantele româneşti din New York, Miami, Chicago sau Los Angeles. Cele care rezistă pe piaţă pentru că sînt destui români care cred că pot face o afacere bună deschizînd un local pavoazat cu două-trei blide şi ştergare şi servind sărmăluţe, mămăliguţă sau ciorbă de burtă. Nu prea fac mare brînză toţi pentru că „target“-ul lor, românii care sînt foarte nostalgici şi neintegraţi, nu prea au bani să mănînce la cîrciumă, iar cei care au bani deja s-au integrat şi merg la alte restaurante, cu alţi americani care „mănîncă prost“! Tudor Octavian a povestit cum nişte cunoscuţi de-ai lui au crezut că vor da lovitura deschizînd un restaurant în autogara de la Montréal, închipuindu-şi că e ca în autogările de acasă unde omul merge cu două-trei ore înainte de a-i pleca RATA ca să prindă loc la bufet, mai întîi, la o berică, apoi în autobuz. Au dat faliment nu numai din lipsă de clienţi, ci şi pentru că rarii muşterii nu mai veneau pe acolo simţindu-se ameninţaţi de mîncarea prea consistentă şi plină de calorii pe care le-o oferea bucătarul român.

În afara restaurantelor cu specific există şi magazine alimentare de toate soiurile. În Queens, NY, de pildă, sînt cel puţin patru băcănii româneşti care-ţi vînd de la leuştean la borş şi de la slănină afumată la şorici proaspăt. Prima inscripţie românească pe care am văzut-o, de altfel, în acest cartier, a fost cu specific alimentar, pe vremea cînd, alături de colegii de la *Divertis*, am stat peste o lună acolo şi, trecînd pe stradă, am văzut, în oceanul de semne newyorkez, incredibila inscripţie: „Oferim untură gratis!“. Era vorba de băcănia lui Cornel Picioane care avea, de altfel, şi o deviză drăguţă prin publicaţiile româneşti de acolo: „Să mergem cu mic cu mare / la băcănia lui Picioane!“. Nu rima, dar dădea untură gratis. Românii care locuiesc în alte părţi se duc ba la polonezi, ba la ruşi sau la greci, la magazine, pentru a rămîne pe poziţiile gastronomice naţionale.

A mînca prost, a mînca bine e o problemă, desigur, de gust. Şi, măcar în acest caz, gusturile se discută. Iar prin discuţii chiar putem ajunge la o înţelegere: americanii nu mănîncă prost!

▲

Viorel MOŢOC

Atenţie! Mîncatul creează dependenţă

„Am ajuns să nu mai avem încredere nici în carne!“ – se plîngea o telespectatoare, anul trecut, la „PRO TV te ascultă ce vezi“. „În afară de fructe şi legume, toate alimentele conţin E-uri. N-aţi văzut cît de mult se moare de cancer în ultimii ani?“ – mă avertiza, nu demult, un mai tînăr coleg de redacţie. Iar surorile mele mă întreabă de ce, în articolele mai recente, scriu parcă un pic prea mult despre băutură. Răspunsul meu este unul singur, clar, subliniat apăsat: ***Mîncarea este opiul popoarelor!***

Aş putea să pornesc de la Vechiul Testament şi să invoc parabola nefericitului Esau care i-a vîndut fratelui său Isac toate privilegiile pentru un blid de mîncare. Sau, într-un demers istoric, aş găsi lesne argumentele apte să-mi justifice teza că numeroase evenimente sîngeroase n-au fost generate decît de foame. Dar, fiind vorba despre ce (mai) mîncăm astăzi, n-o să bat prea mult cîmpii. Aşadar, şedeam cu amicul Ştefan pe terasă, normal, la un şpriţ. El îşi crănţănea aripioarele cu boia, eu îmi ciuguleam ficăţeii cu mujdei. O muscă obosită dădea tîrcoale sălăţicii mele de roşii. Şi atunci el mi-a mai povestit încă o dată despre Charles Fourier, tatăl Falansterului, acela care susţinea că războaiele viitorului vor fi, în primul rînd, nişte războaie gastronomice – cine va reuşi să prepare cel mai apetisant ecler din lume, ei bine, va stăpîni Universul. Curat utopist social, coane Fănică! La mai bine de un veac şi jumătate de la trecerea în neant a simpaticului filozof şi economist francez (Besançon, 1772 – Paris, 1837), pe suprafaţa mapamondului globului pămîntesc lucrurile stau puţintel altfel. N-o să mă întreb, aidoma unui ilustrissim om de stat românesc, încremenit în proiectul şaptezecist al Clubului de la Roma: „Cine va hrăni China?“. Ci, doar aşa, mediat, bazîndu-mă pe ştirile culese de aiurea, voi constata: planeta-i în foame, măi tată, măi! Şi, în timp ce societăţile subdezvoltate trăiesc cu obsesia mîncării ca garanţie a supravieţuirii pur şi simplu fizice, ei bine, în restul lumii (adică în lumea „civilizată“) mîncarea se abstrage din sfera imanenţei (hai, c-am zis-o), ajungînd să ţină loc şi de *way of life* şi de *Weltanschauung* (na, c-o zisei încă o dată!). Dacă socotiţi că nu sînt suficient de riguros în demersul meu analitic (şi nu sînt), atunci n-aveţi decît să vă aruncaţi ochii primprejur sau, şi mai comod, la televizor, unde emisiunile de bucătărie au devenit adevărate linii fierbinţi pe teme culinare. Veţi descoperi, aşadar, că mîncarea ecologică şi dietele disociate au devenit, nu pentru puţini, veritabile filozofii de existenţă. Treaba lor, îi priveşte, oamenii s-au născut liberi, cu obligaţia de a fi fericiţi. Da' tot prietenul Ştefănică îmi zice că s-a uitat el pe Discovery şi, în documentarul despre spitalul de urgenţă, toţi americanii – medici sau pacienţi – erau graşi rău de tot. Am mai comandat, deci, un şpriţ. Aş mai fi cerut şi o salată de vinete cu ardei copţi, dacă n-aş fi ştiut că ardeii nu-i nimeresc niciodată copţi cum trebuie pe terasa noastră. Păcat. Mi-era poftă. Aseară am mîncat calamari cu nu ştiu ce şi nu mi-au zis mare brînză. În schimb, telemeaua cu roşii, ardei copţi şi salată de vinete, da, înseamnă ceva! Atunci cînd, repet, ţi-e poftă. Sub semnul mobilizatoarei devize „Foame – nu, poftă – da!“ iniţiez, susţin şi semnez, prin urmare, un manifest împotriva Partidului Consumist. Unii, şmecheri, îşi imaginează Paradisul ca pe o bibliotecă. Eu, lingavul, îmi închipui Iadul ca pe o nesfîrşită pendulare între restaurantul McDonald's şi WC-ul din Pasajul Universităţii, într-un spaţiu unde chioşcul de ziare şi buticul de ţigări au dispărut. Şi fiindcă împotriva acestui coşmar chiar trebuie să lupţi, afirm: Mîncătorii n-au de pierdut decît lanţurile alimentare!

▲

Sorin STOICA

Vis aiurea

Un vis revenea periodic. Nu pot spune dacă asta se întîmpla într-o zi anume, nici dacă apariţia lui corespundea unei anumite faze în care se afla Luna sau vreunei conjuncţii astrale mai deocheate. Visul revenea cînd voia el, independent de cine ştie ce determinări exterioare.

El mă visa. Atît era de puternic. Visul ăsta era diferit de altele. Acelea păreau proiectate pe un ecran. Vise vizionate. Ăsta despre care încerc să povestesc avea o altfel de consistenţă. Materialitate.

Visam că sînt undeva într-o cameră înaltă sau în aer liber, într-o curte, aş putea să spun. Pe o stradă uneori. În jur sînt oameni care se uită la mine. Se uită nu neapărat cu insistenţă, dar privirea lor are ceva întrebător. Îmi dădeam seama ce-ar putea să exprime privirile acelea abia atunci cînd observam că eu, de fapt, zbor. Eu eram undeva deasupra, aproape că loveam tavanul cu creştetul. Pluteam la fel ca atunci cînd ai aripi. De parcă ar exista un „cînd“ pentru asta. Sau poate o fi existat odată.

Mîinile tăiau aerul, îl loveau şi asta reuşea să mă propulseze. Nu era nevoie să mă direcţionez, să dirijez zborul spre un loc anume. Visul ştia direcţia corectă.

O energie nemaipomenită şi o uşurare. Asta puteam să simt. Să zbori e ca şi cum ţi-ai aminti ceva. Te înalţi ca şi cum ai fi făcut asta dintotdeauna. Descoperi secretul, apoi te miri că totul a fost atît de simplu, indecent, de simplu. Parcă ai călări aerul. Înaintezi cu spatele. Picioarele pedalează de parcă te-ai menţine la suprafaţă pe un lac sărat. Şi aerul prinde miros de sare.

Cînd zbori nu trebuie să te îndrepţi undeva. E suficient şi atît. Simţi cum te sprijini de aer, cum el te conţine. Atingi pămîntul şi parcă el te frige şi te-ar ajuta să te înalţi şi mai mult.

În vis vorbeam cu oamenii din jur, dar n-aş putea spune ce anume şi nici dacă toate acele cuvinte se potriveau, se pliau contextului.

Pentru că în afara visului n-am mai zburat niciodată, vă daţi seama că habar n-am ce trebuie să spui într-un asemenea moment.

Am încercat de foarte multe ori să dau de cap visului, să-l explic. Explicaţiile erau fanteziste toate, pînă cînd, de curînd, mintea mea a realizat o conexiune. Visul revenea într-un moment extrem de precis. Cînd mîncam seara tîrziu. Noaptea. Cînd ajungeam acasă mai tîrziu şi, după o zi hămesită, băgam la ghiozdan la greu. Era, aşadar, un vis cu burta plină. Aici era tot misterul.

Brâncuşi spunea că absintul e cheia euforiei şi a expansivităţii franceze. E posibil, zic io, ca şi asiaticii să fie ceva mai crispaţi din cauza consumului abuziv de orez. Care adesea provoacă constipaţii. Era şi un banc pe tema asta.

Aşa că tot misterul stătea în fiziologic. Totul trece prin stomac. De atunci nu mai am acel vis. Nici nu prea mai mănînc după ora 6. 18 pentru intelectuali.

▲

Svetlana CÂRSTEAN

Fast & Furious Food

În anii '70, mîncam la felul întîi borş de urzici, la felul doi tocană de cartofi, iar seara şi dimineaţa beam lapte de capră. La desert, cît era ziua de lungă, aveam dude: dude albe, rozalii şi nu în ultimul rînd negre. Mîncam pur şi simplu. Nu-mi amintesc dezgusturi radicale sau plăceri nebune legate de mîncarea pe care o descopeream în farfurie. Una din delicatesele acelor vremuri: cleiul de pe coaja prunilor. Era perioada copilăriei mele fericite la ţară.

În anii '80, devenisem deja un copil civilizat: învăţam la cea mai bună şcoală, pe atunci, din orăşelul numit Botoşani, din cînd în cînd aveam la micul dejun muşchi file şi crenvurşti, la prînz alternativ supă de găluşte şi de perişoare, apoi invariabil friptură cu piure, sarmale, ardei umpluţi. Toate astea primeau în Moldova natală cantităţi însemnate de smîntînă, care trebuia să îmblînzească lumea şi asperităţile ei. Masa de prînz era pentru mine o adevărată poveste, un teren de luptă. Mîncam timp de o oră jumătate. În timp ce părinţii mei spălau vasele, eu contemplam încă supa de găluşte, care era începutul şi sfîrşitul meu: nimic nu mi s-a părut vreodată mai fad, mai nesfîrşit şi mai agasant. Era perioada lungii mele acomodări cu oraşul. Aruncam sandviciurile cu muşchi file, adevărate trofee ale acelor ani, pe unde apucam. Nu la coşul de gunoi de acasă, nici în cel de la şcoală, pentru că puteau fi reperate, ci mai întîi pe acoperişul casei de vis-à-vis, iar apoi, în spatele unui raft de bibliotecă. Cînd mortul din spatele cărţilor de popularizare a ştiinţei a fost descoperit de ai mei, războiul meu cu civilizaţia sandviciurilor puse în pachetelul pentru şcoală a devenit făţiş. Nu mă îndoiesc că, dacă ar fi fost posibil, şi supa de găluşte şi-ar fi putut găsi un loc de cinste în tomberonul din spatele bibliotecii.

Şi totuşi inevitabilul s-a produs. În anii '90, eram deja o carnivoră înfocată, dependentă de gustul şi savoarea mîncărurilor pe care le făcea mama mea, gust

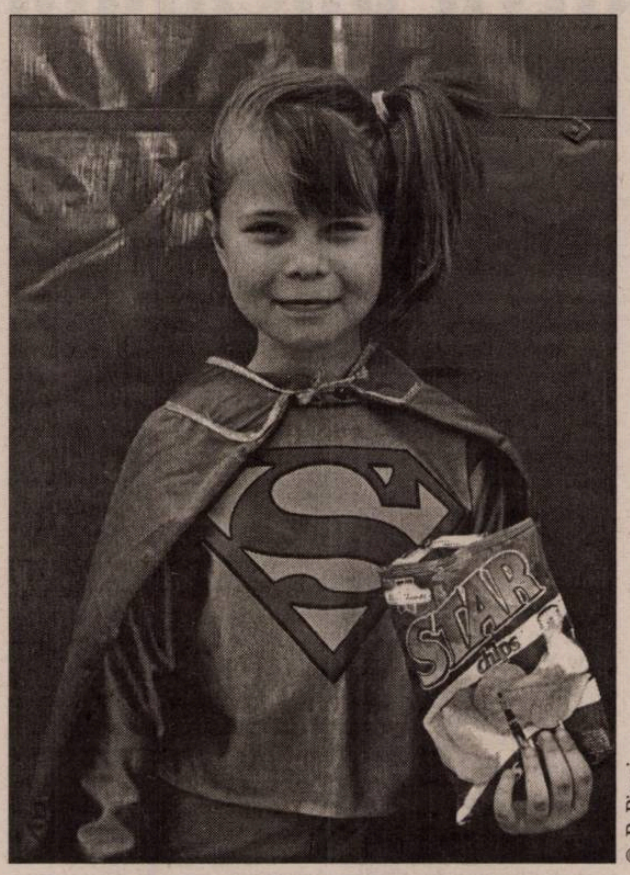

© P. Piscoi

cu care mă războisem ani la rînd. N-am realizat asta decît atunci cînd am descoperit mîncărurile Sudului, pustii şi lipsite de fantezie precum cîmpiile aceluiaşi Sud. (Nu mă îndoiesc că specialiştii s-ar grăbi să mă contrazică în privinţa fanteziei culinare munteneşti, însă, spre dezamăgirea mea, nu m-am lovit în drumurile mele de fantezia cu pricina). Din toate lipsea în primul rînd smîntîna, pe care eram obişnuită să o descopăr în orice mîncare. Iar atunci cînd nu o găseam, o adăugam eu, la fel cum amestecam la orele de desen toate culorile cu alb – cel mai adesea cu pastă de dinţi: aveam impresia că albul schimbă faţa lucrurilor, le face mai frumoase, mai uşor de înghiţit, dacă vreţi. Am mîncat mîncărurile noi de foame, din curiozitate, din prietenie, din neputinţa de a-mi face singură o mîncare moldovenească. Mi-am revizuit atitudinea faţă de legume, dar am rămas ani la rînd dependentă de pachetele cu sarmale, ardei umpluţi şi plăcinte care se legănau pe tren cîte opt ore dinspre Botoşani spre Bucureşti. Poate de asta m-am împrietenit în general greu cu alte bucătării: cel mai puţin cu cea chinezească, cel mai mult cu cea unguroască, destul de asemănătoare în generozitatea ei cu cea în spiritul căreia am fost setată.

Acum gătesc singură sau mănînc în oraş. Cu alte cuvinte, îmi procur singură hrana. Nu mai primesc pachete decît foarte rar. Nu mai arunc mîncarea în spatele bibliotecii, nu mai detest sandviciurile şi nici măcar nu mai ador smîntîna. Multe s-au schimbat. Papilele mele gustative încăpăţînate şi rebele au şi ele istoria lor plină de plăceri şi frustrări. Le-am descoperit peste ani, cu surprindere, destul de conservatoare. Cleiul de pe pruni e acum o metaforă minimalistă, un vis de asceză.

Ceea ce s-a schimbat însă radical este ritmul. Ritmul în care mănînc. Viteza. Furia aceea lentă pe care o desfăşuram în faţa supei cu găluşte nu a dispărut fără urmă. A devenit o furie rapidă. Sînt o mîncătoare a timpului meu (!), o consumatoare de tip *Fast & Furious Food*.

▲

Eugen ISTODOR

Porţia şi respectul de sine

La patruzeci de ani ascult povestea mîncării de puşcărie. Un anunţ:

„Începînd cu 1.12.2000 se vizitează un deţinut de către maxim 3 persoane. Între orele 8-18: Luni ARST, Marţi CIV, Miercuri DFGHEUZY, Joi BJKLM, Vineri NOP. Între orele 7-14, Sîmbătă, Deţinuţi ce muncesc în puncte exterioare. Duminică, Sistem fără pază. Scrisori nelimitate.

Aparatura electronică, L-V, 7-14.

Lunar: 1 kg. Ness, 15 cartele telefonice.

Arestaţii preventiv 3 pachete – 5 kg/lună, 3 vizite.

Nerecidivişti 3 pachete de 5 kg/lună, vizite 3.

Recidivişti 2 pachete de 5 kg/lună, vizite 2.

Condamnaţi sancţionaţi minori 4 pachete – 5 kg, vizite 4.

Condamnate gravide care au născut, cît e copilul cu mama în detenţie 4 pachete – 5 kg, vizite 4.

Condamnaţi selecţionaţi în sistem, cu paza altor condamnaţi 3 pachete – 5 kg lunar, vizite 3.

Arestaţi contravenţional 4 pachete – 5 kg lunar, vizite 4.

Scrisori nelimitat.

1.200 bucăţi ţigări.

Lunar, deţinuţii pot face cumpărături. Cuantumul sumei în care pot efectua cumpărăturile: un sfert din salariu lunar minim brut pe ţară, pentru cei care primesc pachete cu alimente. Jumătate salariu minim pentru cei care nu primesc pachete cu alimente. Pachetele cu alimente se primesc cu prilejul vizitelor sau prin poştă, fără ca greutatea unui pachet să depăşească 5 kilograme.

Fructe, legume, dulciuri, băuturi răcoritoare aduse cu ocazia vizitelor nu vor fi incluse în greutatea pachetului. Cantităţile de fructe, legume, dulciuri nu vor depăşi 5 kg., băuturile răcoritoare, 10 litri.

Pe spital e voie cu:

1 kg zahăr

sucuri, apă minerală, compoturi, fructe."

Apoi, supravieţuirea unui puşcăriaş:

„Omul şi-ar mai face şi ca să mănînce. Orezul care-ţi vine... prăjeşti o ceapă, bagi un pic de bulion şi i-ai schimbat şi aspectul şi gustul, de esemplu. Sau îşi mai face omu' cartofi prăjiţi. Că, dac-ar fi să stai 20 de ani în puşcărie, 20 de ani nu mai mănînci cartofi prăjiţi deloc? Ore moarte la mine vine după masă, pe la două-trei. Mănînci, n-ai ce face zilnic doar cu burta aia plină. O Coca-Cola, două bune. Merge Coca, că e reclamă mai mult decît la Pepsi. Una naşpa de Fruti Freş automat că nu se prea vinde, că e obişnuit hoţul cu ceva bun, nu cu toate aneurile. Pe meseveu nu se face rachiu, dar din auzite, o jumate merge un carton de Viceroy, dar e rar, cine e prins, e ras. Checeapul, dulceaţa aia, nu iau, merge la unu' de fumat, de Carpaţi, cum merge şi o conservă de pateu sau de peşte. Conserva de patru sute e două bune. Cafeaua e interzisă. Nu ştiu de ce, că trebuie fierbător, poate. Şi fierbător canci. Mierea e mai cumpărată, e sătul hoţul de atîta gem de la cantină. Un butoi din ăla de un kil e scump." Povestea am auzit-o de la un hoţ ce face schimburi, adică speculează ţigările sau nessul în folosul a ceva mai bun de mîncare.

Şi cum gîndeşte un hoţ cinstit ce împarte mîncarea puşcăriaşilor:

„La fiecare porţie să nu laşi altul fără mîncare şi să-i dai la altul mai mult decît trebuie. În cameră, întotdeauna mă feresc să fac porţii cînd împărţim ceva. Un măr, o aia... De ce? Fiindcă întotdeauna ştiu că oamenii gîndesc aşa, majoritatea: «Dom'le, ăsta a luat bucata mai mare, că el a tăiat-o!». Şi consider că există şi tentaţia asta, să mai iei, eu ştiu, o bucată de carne... adică, deja sîntem în situaţia în care, de exemplu... pentru cel de afară nu reprezintă nici un interes, dar pentru noi sînt tentaţii. Dar, totuşi, consider că nu e de demnitatea omului să facă lucrul ăsta, mai ales aici, fiindcă nimeni nu are posibilităţi prea mari ca să-şi îmbunătăţească hrana. Şi-atunci, dacă din porţia deţinutului respectiv eu îi iau pentru mine, nu ştiu, deja, cred că nu mă mai respect pe mine."

▲

aduse cu poşta

Ciocolata chinezească

Sînt prea mic să îmi aduc aminte cu adevărat ce era bine şi ce era rău înainte să fie „bine". Eram în clasa a treia cînd a avut loc Marea Revoluţie din Decembrie şi nu mai ţin minte decît că m-am distrat pe cinste, în inconştienţa vîrstei, de teama şi dezorientarea alor mei, şi că a fost cea mai lungă vacanţă de iarnă din viaţa mea de elev, pentru că, pe lîngă prelungirea datorată evenimentelor, am avut parte şi de o drăguţă de hepatită A, care m-a ţinut departe de şcoală cam cît o vacanţă de vară. În fine, astea sînt lucruri personale.

Tot ce mai ţin bine minte de pe tărîmul celălalt este legat de gust, ca orice mîncău care se respectă. Ştiţi, bunicii mei sînt dintr-o comună de lîngă Scorniceşti, Optaşi-Măgura îi spune, aşa încît, copil fiind, mai aveam parte şi eu de cîte un Pepsi, de cîte o ciocolată, lucruri la care copii din alte părţi poate că nici nu visau. Ei bine, aici voiam să vă aduc: mai ţineţi minte ciocolata aceea chinezească, cu o clădire pe ambalaj, dacă nu mă înşel (nici pînă astăzi nu am aflat despre ce clădire era vorba), învelită cu toată grija? Sînt sute de sortimente de ciocolată acum, care mai de care mai îmbietoare, iar părinţii mă asigură că multe sînt mult mai bune decît ciocolata de care vă vorbesc. Dar eu tot pe *aceea* aş vrea-o, tot ea mi-a rămas în minte ca inegalabilă, cu gustul ei indicibil. Mai ţineţi minte aroma aia specială, o adevărată alintaromă, şi felul cum se topea în gură, nu ca placajul amestecat cu rumeguş al celorlalte ciocolate de pe piaţa comunistă? De fapt, întrebarea asta era adresată mai mult doamnei Iaromira Popovici, pentru că, fără supărare, pare singura din redacţie capabilă a înţelege adîncimea filozofică şi profunzimea gastrică a acestei dileme, care mă frămîntă la fel de tare de 13 ani.

În final, o cerere pentru întreaga redacţie şi pentru naţiune: dacă mai aveţi, uitat prin vreun colţ nemăturat al casei, vreun ambalaj întreg (ce vis frumos!) sau măcar o bucăţică din el, trimiteţi-mi-l mie, că vă ridic altar şi vă aduc jertfe, vă dau tronul lui Zeus şi fotolii în fiecare academie.

Salivînd,

Valeriu DIŢULEASA
(un mare mîncător de ciocolată)

Horia MARINESCU

Papila şi spaţiul – Bucureşti/Viena/Paris

Mîncare şi spaţiu – unde şi cum mîncăm? Acasă: în bucătăria de bloc, în sufrageria caselor vechi, în grădină dacă avem noroc, pe terasă dacă sîntem *new rich*. Statisticile arată că bucătăria e locul preferat de adunare a familiei; aşa era şi în România anilor '80, cu frig în apartamente şi *duze* lărgite la aragaz, unde ne încălzeam cu toţii, iar Mircea Cărtărescu scria *Levantul* pe un colţ de masă. Oricît de spaţioasă e casa, lumea tot în bucătărie se adună. Trăncănitul e determinat de starea de bine. Fie că se bea cafea, şpriţ de vară cu sarmale reci, că se mănîncă prăjituri sau se bea ceaiul de ora cinci, important e să fii în bucătărie, alături de bucătar(easă), ca să n-o laşi singură, ci s-o întreţii. Ca şi cafeaua, gătitul *se discută*. Camera de zi, livingul, este de fapt bucătăria, iar livingul definit ca atare de arhitect a devenit adesea, pe cît e de mare, un spaţiu singuratic. Acolo oamenii stau la televizor, privind emisiuni după emisiuni şi ronţăind, absenţi şi în neştire, tot ce le cade sub mînă, pus pe măsuţa joasă de către gazdă. În spaţiile mari părem să fim singuri, în cele mici ne adunăm „la înghesuială", ne simţim bine, trăncănim, mîncăm. Spaţiile mari par să fie necesare doar ca să avem de unde ne aduna în înghesuiala bucătăriei. Plăcerea ia naştere ca alternativă la monotonie, la fel şi congresele din bucătării ca alternativă la livingul cu televizor.

Ce importanţă au spaţiile, dacă le dezgolim de ornamentică? Rămîne relaţia lor cu omul care le locuieşte, populează, animă.

Mîncăm şi în oraş. De ce, cum, unde? Chiar dacă pare greu de crezut, vienezul, parizianul şi bucureşteanul (ca să facem o comparaţie europeană de la vest prin centru către est!) au motive complet diferite de a ieşi în oraş. Spaţiile în care ei mănîncă vor fi şi ele marcate de aceste comportamente. Făr-a prinde chiar de veste.

Bistroul sau cafeneaua pariziană au un element esenţial: a fi în public. Bine, o să spuneţi, orice restaurant e un loc public. Da, numai că nu peste tot „a mînca în public" este dus la extrem ca în Paris. Pentru francez, un tip eminamente urban şi comunicativ, un raţionalist, mîncatul e un prilej de afişare şi de relaţionare cu publicul. Fiind urban, francezul pune mare preţ pe tot ce se întîmplă în oraş, în *Öffentlichkeit* cum zic nemţii, adică în spaţii deschise şi deci publice. Viaţa e o conversaţie, iar limba franceză e cel mai important mijloc de trai. Bistroul franţuzesc nu va fi deci unul închis şi intim, ci mai degrabă unul vitrat, în care, dacă e iarnă, perechile stau literalmente în vitrină, expuse trecătorilor în momentele lor cele mai intime, de delicii gastronomice. Dacă e vară, ele stau direct în stradă, pe trotuarul adesea îngust din cartierele vechi, unde, la doar cîţiva centimetri, vîjîie maşinile şi autobuzele, astfel încît uneori nici n-ai loc să treci, ca pieton. Manierele sînt în aşa o situaţie indispensabile. Cît timp mănînci într-un separeu, nu prea contează cum o faci. Poţi, la o adică, să te comporţi ca în propriul harem, înfruptîndu-te după plac din felurile de mîncare aşezate ca nişte cadîne pe masă, în jurul tău. Dar mîncatul la bistro e public, e transparent, mai transparent decît multe afaceri de stat, fie el şi un stat democratic, mîndru urmaş al Revoluţiei.

Bistroul franţuzesc pare astfel gîndit pentru a vedea şi pentru a fi văzut. Spaţiul public exterior este lăsat să curgă în interior, pînă la completă coincidenţă. Interiorul, la rîndul lui, năvăleşte vara peste exterior. Amenajarea este şi ea foarte vizuală. Parizianul nu prea are perdele nici acasă, cu atît mai puţin într-un bistro. Cei dinăuntru trebuie să vadă pe stradă şi să fie văzuţi. Spaţiile sînt mai degrabă aerate şi largi, şi oglinzile pe suprafeţe mari nu sînt o raritate. Privirea este multiplicată în oglinzi, lăsată să treacă prin vitrine şi ferestre. O anumită claritate carteziană pare să domine amenajările. E locul în care se mănîncă de prînz baghete la cuptor, cu brînză topită peste ele şi garnisite cu salată (se iese pentru o jumătate de oră, în mare grabă, dar, odată încinsă discuţia, se rămîne cîte două ore) sau în care se întîlnesc la o cină bogată, cu fripturi şi vin roşu, cei mai diverşi oameni. Poate fi foarte elegant sau doar un birt de cartier. În ambele cazuri însă există o anumită simplitate. Bistroul este pentru toată lumea. Societatea e una a clasei de mijloc, care cuprinde prin extensie şi părţi ale clasei de sus, şi părţi ale săracilor. Astfel încît bistroul e pentru toţi, chiar dacă cu nuanţări şi preţuri diferite.

La Viena e altfel – acolo cafenelele au şi ele o mare tradiţie, fiind pe vremuri locul de întîlnire al artiştilor, însă spaţiul lor şi modul de folosire sînt cu totul altele. Regăsim mesele pe trotuar, ca şi la Paris, dar aici ele capătă o împrejmuire aproape obligatorie, garnisită cu flori şi tufe, şi care defineşte un teritoriu aparte, numit *Schanigarten*. Poţi observa cum cei care stau la mesele din *Schanigarten* se ascund după verdeaţa gărduţului şi încearcă, în mijlocul vuietului străzii, să îşi creeze un cuibuşor propriu, pentru perioada mesei. Nu mai este pasiunea pentru spaţiul liber, ca la Paris, derivată din pasiunea conversaţiei savante şi a rafinamentului seducţiei, ci doar o preluare formală, cu altă destinaţie şi în alt spirit, a unui model iniţial francez. Chiar dacă şi francezul are restaurante de inspiraţie ţărănească, restaurantul tradiţional austriac e mult mai adesea dominat de reţete şi amenajări à la Wilhelm Tell. Ţăranul liber devine la un moment dat burghez şi aduce în oraş obiceiurile şi gastronomia de acasă. La fel şi spaţiile restaurantelor: fie că e vorba de restaurantul şi cafeneaua Sacher, fie de un restaurant tirolez, spaţiile nu au deschiderea şi accentuarea vizualului ca bistrourile pariziene. La exterior – gărduţ de *Schanigarten*, la interior se şade de preferinţă pe canapele care formează *Kojen*, un fel de separeuri pluşate sau de piele. Cafenelele clasice au totdeauna perdeluţe la geamuri, şi anume chiar la nivelul ochiului, încît, chiar dacă poţi privi cerul, să nu poţi fi privit cînd mănînci. Turcii, după asediul de la 1683, par să fi lăsat în urmă pasiunea pentru cafele, dulciuri şi intimitatea spaţiilor. Perdeluţa vieneză are un rol similar cu muşarabieul oriental: poţi privi la o adică afară, printre danteluţe, dar nu poţi fi privit de afară. Relaţia debordantă dintre public şi privat a francezului se schimbă la Viena, aici se trasează graniţe clare.

În Viena, preţurile restaurantelor sînt cam la jumătate faţă de preţurile pariziene. Cantitatea de mîncare pe care o primeşti este de obicei dublă. Ceea ce înseamnă că e mult mai rentabil să ieşi în Viena la restaurant. Totuşi, mentalităţile sînt exact inverse. La Paris toată lumea mănîncă în oraş, în Viena obiceiul este mai puţin răspîndit. Vienezul de rînd pare să spună: dacă tot ies în oraş, să fie ieftin şi mult, că altfel pot să-mi fac un şniţel şi singur, acasă. Astfel se întîmplă că şniţelul vienez este uriaş, dînd pe afară din farfurie cu cîte o palmă pe fiecare parte. Legea cererii şi a ofertei se aplică şi aici, culinar şi subconştient.

Spaţiile vechilor cafenele vieneze (dintre care o recomand pe cea numită *Westend*, pentru că e chiar vizavi de ieşirea din gara în care te lasă trenul, cînd vii din Bucureşti) sînt adesea foarte înalte, ocupînd parterul unor case de 1900, în stil *Ringstrasse*. Fumul de ţigară sau mirosurile se ridică astfel într-un cer propriu lor, amestecîndu-se fără să ştim cum şi în ce proporţii savante. Spaţiul înalt sugerează o lume proprie, în care intri odată ce treci pragul. Chiar dacă există uneori şi mese în afara cafenelei, pe trotuar, spaţiile rămîn separate. Nu există ferestre-uşi care să dea spre stradă, şi interioru-i interior, nu se amestecă cu ce e afară.

Bucureştiul e şi el altfel, desigur. Tradiţiile lui pendulează între cele mai variate influenţe: întîi turcească şi grecească, mai apoi franţuzească, vieneză, germană chiar. Peste ele se suprapun acum pizzeriile, fast-food-ul şi restaurantele orientale (arab, indian, chinezesc).

Spaţiile publice bucureştene oglindesc şi ele aceste multiple influenţe. Capşa şi vechile localuri de pe Podul Mogoşoaiei, cîte au mai rămas sau mai pot fi imaginate, Cafeneaua Veche din zona Lipscani, sînt tributare Parisului sau Vienei sau Istanbulului. Probabil că Mon Jardin era deja o închegare specific bucureşteană, dar din păcate nu mai există. Grădinile bucureştene autentice au început să apară iar. Cunosc cel puţin cîteva. Grădina mi se pare definitorie pentru spaţiul public bucureştean. Pentru că e un spaţiu intermediar – nici afară, nici înăuntru, nici în căruţă, nici în teleguţă, şi cu fundu-n două luntrii. Ca şi în locuire, intermediarul şi locul de trecere par să fie preferatele bucureşteanului. Spaţiul de trecere reflectă o deschidere şi o mare libertate, o disponibilitate pentru toate opţiunile. Bucureşteanul nu vrea să se fixeze într-un loc clar, să stabilească ceva limpede, preferă să aştepte, să mai încerce. Grădina este un fel de spaţiu public, ca şi cel parizian, cu anumite diferenţe. Dacă parizianul aflat în bistro este de fapt pe stradă, iar vienezul este într-un interior comod şi plăcut, bucureşteanul nu este nici afară, nici înăuntru, ci într-un fel de purgatoriu, pe care fiecare îl interpretează după bunul lui plac. Unii spun că e interior, alţii că din contră... Nu ştiu cum arăta birtul lui Caragiale din Ploieşti, dar tipul de spaţiu de trecere s-ar potrivi bine universului său literar. Tranziţia pare să fie un element spaţial important pentru noi, nu numai o situaţie politică din care ne vrem scăpaţi cît mai curînd. Dacă ar fi să judecăm după spaţii şi după Caragiale, tranziţia pare să fie chiar baza sufletului românului. (Iar normalitatea – utopia lui, aşa cum a spus-o chiar astă seară, 24 iulie, Andrei Pleşu la Radio Ö1, într-o discuţie încîntătoare în germană cu Michael Kerbler).

Spaţiul polivalent şi fără direcţionare clară al Grădinii pare să amintească şi de lipsa de direcţie din bucătăria românească. Baclavaua, Doboşul, Linzerul, Ştrudelul, Fursecul, mai nou Tiramisu-ul, Donut-ul de la fast-food, toate coexistă la noi cu drepturi egale (asta ca să rămînem doar la deserturi!). Totul pare să se încheie într-un mare ghiveci care, s-ar putea spune, ilustrează (arhitectonic) esenţa postmodernă (de mare apetit pentru colaj şi citat) a românului. Ghiveciul fiind şi el un cuvînt turcesc!

Ca şi în cazul Vienei, cu spaţiile ei gastronomice derivate adesea din rural *(Heuriger*, grădina în care se bea vinul local cultivat pe dealurile vieneze, *Bauernstube* etc.), Bucureştiul pare să fie şi el (gastronomic) mai mult rural decît urban. Grădina e şi ea o urmă a acelui oraş de început de secol XX, care era încă o aglomerare de conace, aşezate fiecare în mijlocul grădinii (agrare) proprii. Sigur, grădina poate fi interpretată şi ca o domesticire a naturii şi o aducere a ei în oraş, ceea ce o apropie iar de modelul francez, care este, şi în gastronomie, urban *par éxcellence*. Chiar dacă Bucureştiul are şi el, acum, ca şi în anii '30, restaurantele lui în stil european, francez, italian sau oriental, mi se pare că grădina, terasa, birtul sînt mai aproape de spiritul oraşului. Restaurantele bune au încă, în Bucureşti, o înţepeneală a începătorului. Le lipseşte adesea firescul, ingredient esenţial al oricărei virtuozităţi. Amabilitatea chelnerilor şi amenajarea sînt ambele străduite, ceea ce dă o impresie de ostentaţie. În Viena, restaurantele cu un iz mai ponosit au uneori cel mai mare succes. Celebra *Hawelka*, la doi paşi de *Stephansdom* şi *Graben*, este ţinută de o doamnă care e aproape de a împlini o sută de ani şi care încă mai trage scaunele clienţilor pentru a-i ajuta să se aşeze, după vechile maniere (chiar dacă uneori clienţii sînt nişte suporteri ai echipei Rapid Viena, cu fulare bicolore). Interiorul nu pare să fi fost modificat de prin 1960 încoace, dacă nu chiar mai demult. E însă un loc celebru de întîlniri, şi e totdeauna plin, în ciuda mobilelor simple şi vechi, şi a tavanelor practic negre. O atmosferă de scenografie domneşte, sugerînd celui care îşi ia acolo cina sau doar fumează la o cafea, că este actor într-o piesă, cu implicitele nostalgii şi visări. Un lustru greşit înţeles pe care se străduiesc să-l menţină mulţi proprietari de localuri bucureştene e, cred, contraproductiv, pentru că e ostentativ. Că lumea vrea altceva, o demonstrează succesul mare avut de curînd de o cafenea amenajată mai lejer, de inspiraţie vieneză/olandeză, prin zona Lipscani – Cafeneaua Amsterdam.

Mai este şi problema socială: cui se adresează un restaurant, şi dacă o face selectiv, exclusivist sau inclusivist şi deschis. Există aici iar un aspect care e în Bucureşti mult diferit faţă de capitalele europene. În Viena cafenelele şi restaurantele, chiar şi cele mai scumpe, sînt pentru toţi. Diferenţele de preţ şi de stil nu te împiedică să intri la *Landtmann*, lîngă Parlament, dacă vrei neapărat să plăteşti mai mult. Se întîmplă să dai acolo peste cîte o mică întîlnire cu presa a unui parlamentar, şi nimeni nu te dă afară din cauza asta. Preţurile însă sînt rar prohibitive sau ostentativ mari. În Bucureşti au început să se schimbe lucrurile, dar era o vreme cînd orice restaurant pretins bun producea repulsie. El semnaliza pe toate căile că „aici nu intră oricine". Nu în ultimul rînd o făcea printr-o amenajare pretenţioasă, nu la modul absolut, dar era de ajuns să fie pretenţioasă faţă de restul oraşului. Arhitecţii continuă, de altfel, să facă acest lucru – să creeze interioare care se vor diferite cu orice preţ, în loc să fie doar, în contextul dat, amenajate cu rafinament şi cu un anumit firesc. Lucrurile încep să se mişte, va mai dura însă.

Bucureştiul pare totdeauna un oraş al alăturărilor, trecerilor, intermediarului. Farmecul lui nu vine din mari prezenţe, ca la Paris (Casa Poporului nu e totuşi un *Tour Eiffel*, ea doar încurcă locul), ci din alăturări de case şi grădini, de obiecte fără o valoare deosebită în sine. Tot aşa pare să se întîmple şi în gastronomia oraşului – şi ea pare să respecte regula alăturărilor şi mixajelor fermecătoare – mixtura, alăturarea de lucruri simple, duce la farmecul inconfundabil al mîncărurilor. Nu că această alăturare n-ar exista şi-n alte locuri, dar nicăieri ea nu pare să fie făcută cu atîta nonşalanţă, ca în magazinele care vînd alături de lenjerie de damă traduceri din Husserl (sugerînd o lectură fenomenologică a femeii în *dessous*-uri, ca un tot unitar...)

Dacă ar fi ceva mai variată (căci a suferit o sărăcire teribilă pînă în '89 şi mai are încă de recuperat), bucătăria noastră, cu ale ei alăturări şi mixări, ar putea fi cu adevărat un peisaj gastronomic în sensul cel mai direct: ca şi în cazul peisajului natural, juxtapunerile şi terenul ne surprind şi nu găsim nici un sens mai înalt în ele, constatînd astfel, pur şi simplu, poezia lor.

(O versiune mai amplă a acestui eseu se află la www.horia-marinescu.ro)

▲

Silviu LUPAŞCU

Eu, el, noi: voci în grădina cunoaşterii

În Sura 2 – *Vaca*, 28-31, Dumnezeu îi avertizează pe îngeri că va aşeza „un vicerege pe pămînt". Îngerii se miră că Allah a hotărît să încredinţeze acest rang înalt unei fiinţe care „va lucra corupţie" şi „va vărsa sînge", în timp ce ierarhiile angelice laudă neîncetat pe Dumnezeu, dar vocea divină le răspunde tranşant: „Cu siguranţă, Eu ştiu că voi nu ştiţi." Superioritatea lui Adam faţă de îngeri rezidă în puterea „numelor", pe care Dumnezeu nu le-a revelat cunoaşterii angelice: „Glorie Ţie! Noi nu ştim decît ceea ce Tu ne-ai învăţat. Cu siguranţă, Tu eşti atoatecunoscător, atoateînţelept." Allah îl învaţă pe Adam numele şi îi porunceşte: „Adam, spune-le numele!" Adam rosteşte numele îngerilor, iar Allah le reaminteşte atotputerea cunoaşterii divine asupra lucrurilor nevăzute din cer şi de pe pămînt: „Nu v-am spus oare că Eu cunosc lucrurile nevăzute ale cerului şi ale pămîntului? Şi Eu ştiu care sînt lucrurile pe care voi le dezvăluiţi şi care sînt lucrurile pe care voi le ascundeţi." *(cf.* Arberry, *The Koran Interpreted*, p. 5) Acest fragment qur'anic statuează că, înainte de aşezarea omului în grădină, Adam a primit în dar cunoaşterea numelor din partea lui Dumnezeu.

La fel ca în Sura 2 – *Vaca*, 32, în Sura 7 – *Crenelurile*, 9-17, Dumnezeu le porunceşte îngerilor să se închine dinaintea lui Adam, iar îngerii se supun poruncii şi se închină, mai puţin Iblis, care iniţiază o revoltă anti-teocratică şi este aruncat în Gehenna: „Noi v-am creat, apoi Noi v-am dat formă, apoi Noi am grăit către îngeri: «Închinaţi-vă lui Adam»; astfel încît ei s-au închinat, în afară de Iblis – el nu a fost dintre cei care s-au închinat. Grăit-a El: «Ce anume te-a împiedicat să te închini, atunci cînd Eu ţi-am poruncit să o faci?» Spuse el: «Eu sînt mai de preţ decît el; creatu-mai Tu pe mine din foc, iar pe el creatu-l-ai Tu din ţărînă.» Grăit-a El: «Coboară-te de aici în afară; nu îţi este cuvenit să creşti mîndru aici, aşa că pleacă departe; cu siguranţă, te numeri printre cei umiliţi.» (...) Grăit-a El: «Pleacă departe de aici, înjosit şi exilat. Cît despre cei ce te vor urma – cu siguranţă, voi umple Gehenna cu voi toţi»." (*cf.* Arberry, *The Koran Interpreted*, p. 5, 143-144) *Qur'an*-ul situează astfel căderea angelică şi căderea umană în registrul textual al continuităţii narative a revelaţiei divine, în timp ce textul vetero-testamentar istoriseşte aceleaşi evenimente în două *aggadoth* distincte, redactate de sursele J şi E, în *Facerea*, 3, 1-24 şi *Facerea*, 6, 1-4.

Atît spaţiul narativ talmudic, cît şi spaţiul narativ qur'anic fixează drept fundal al facerii omului un dialog tensionat între Dumnezeu şi îngeri. Dincolo de deosebiri şi de ţesătura diferită a cuvintelor sacre, cele două texte sînt aproape identice ca structură şi conţinut. Scenariul acestui episod traumatic-celest, care însoţeşte împreunarea teocratică a ţărînii şi suflării de viaţă, conţine consultarea îngerilor de către Dumnezeu sau schimbul de replici generat de dăruirea puterii numelor, scepticismul îngerilor cu privire la planul divin de aducere a omului în fiinţă sau certitudinea angelică despre viitoarele acţiuni păcătoase pe care omul le va săvîrşi pe pămînt, porunca divină a închinării îngerilor dinaintea lui Adam sau revolta anti-teocratică declanşată de Iblis, arderea îngerilor prea puţin entuziasmaţi cu degetul mic al lui Dumnezeu sau exilarea lui Iblis şi a îngerilor rebeli în Gehenna, supunerea necondiţionată a îngerilor faţă de voinţa divină.

În Sura VII – *Crenelurile*, 18-24, scena revoltei angelice este urmată de scena căderii omului în păcat şi de alungarea din „grădină". Textul qur»anic focalizează simbolismul religios al grădinii asupra unui singur copac, fără a menţiona denumirile biblice „pom al cunoştinţei binelui şi răului" sau „pom al vieţii": „O, Adam, moşteneşte tu şi soţia ta grădina şi mîncaţi de unde doriţi, dar să nu vă apropiaţi de acest copac, pentru ca să nu vă număraţi printre răufăcători." Revelaţia ascunderii şi dezgolirii trupului este cauzată de mîncarea fructului oprit şi de şoaptele lui Satan, care locuieşte în grădină, neipostaziat ca şarpe, deşi Iblis fusese aruncat în Gehenna: „Domnul vostru v-a interzis numai acest copac, pentru ca să nu deveniţi îngeri sau să nu deveniţi nemuritori. (...) Şi cînd ei au gustat din pom, le-au fost arătate părţile ruşinoase ale trupurilor lor, iar ei au început să se acopere cu frunze din grădină." Allah pedepseşte păcatul originar prin interzicerea prezenţei omeneşti în grădină, prin imersiunea fiinţelor omeneşti în durată, duşmănie reciprocă şi moarte, dar anunţă totodată bucuria efemeră a traiului pămîntesc şi continuitatea inefabilă a vieţii adamice dincolo dè pragul tanatic: „Coborîţi de aici, fiecare dintre voi un duşman pentru fiecare dintre voi. Pe pămînt veţi sălăşlui şi vă veţi bucura pentru o vreme. (...) Acolo veţi trăi şi acolo veţi muri şi de acolo veţi fi duşi mai departe." (*cf.* Arberry, *The Koran Interpreted*, p. 144-145)

Textul qur'anic nu echivalează căderea în păcat cu dobîndirea cunoaşterii binelui şi răului, ci mai curînd cu aproprierea necuvenită a naturii angelice sau a nemuririi, cu toate acestea, îngurgitarea fructului oprit are drept efect trezirea conştiinţei de sine şi revelarea părţilor ruşinoase ale trupului. În concepţia musulmană, copacul din centrul grădinii pare să fie rezultatul hibridizării narative dintre pomul vieţii şi pomul cunoaşterii binelui şi răului. În S. XX – *Ta Ha*, 18, acest copac este numit „Copac al Veşniciei", iar imaginea sa este corelată cu „Împărăţia care nu cade în ruină". S. II – *Vaca*, 35-37 şi S. XX – *Ta Ha*, 121-124 *(cf.* Arberry, *The Koran Interpreted*, p. 6, 320) amintesc că Adam va fi salvat de tribulaţiile rătăcirii spaţiale-temporale în afara grădinii, graţie călăuzirii pe care o va primi din partea lui Dumnezeu, prin mesajele comunicate neamului omenesc de către mesagerii trimişi de Dumnezeu. Darul călăuzirii divine este un alt dar al cunoaşterii divine. Un ciclu al cunoaşterii nepăcătoase, dăruită de Dumnezeu omului, pare să se înnoiască şi să se reînnoiască în *Qur'an*, din timpuri imemoriale, o dată cu trecerea fiecărei vîrste.

Într-un *hadith* transmis de Al-Tirmizi şi Imam Malek, intitulat „Despre crearea lui Adam", se aminteşte că atunci cînd Dumnezeu l-a creat pe Adam şi i-a insuflat sufletul, Adam a strănutat şi a spus: „Lăudat fie Dumnezeu!" Dumnezeu i-a răspuns şi i-a îngăduit să-I înalţe laude. Adam schimbă cu îngerii formule de salut, iar Dumnezeu îi aşează dinainte cele două mîini ale Sale, cu pumnii strînşi, şi îi porunceşte să aleagă una dintre ele. Adam alege mîna dreaptă a lui Dumnezeu, iar Dumnezeu o deschide şi îi arată, în căuşul palmei, pe însuşi Adam şi posteritatea sa: „Ei sînt, răspunde Dumnezeu, posteritatea ta, iar durata de viaţă a fiecăruia dintre ei este înscrisă între ochi." Între oamenii din palma lui Allah, unul iese în evidenţă prin strălucirea chipului: „El este, răspunde Dumnezeu, fiul tău, David. Am fixat durata vieţii lui la patruzeci de ani." Adam adresează lui Dumnezeu rugămintea de a spori numărul zilelor lui David şi îi oferă şaizeci de ani din propria sa viaţă, menită să se întindă pe durata a o mie de ani. *Hadith*-ul menţionează că Dumnezeu i-a îngăduit lui Adam să locuiască în paradis atît cît va dori, iar apoi l-a făcut să coboare. Adam îşi număra zilele vieţii, cînd îngerul morţii îl vizitează şi îi declară că i-a venit sorocul. „Te-ai grăbit, îi spune Adam, mi s-a fixat o longevitate de o mie de ani." „Desigur, răspunse îngerul, dar ai cedat şaizeci de ani fiului tău, David." Adam neagă şi posteritatea sa va nega de asemenea, Adam uită şi posteritatea sa va uita de asemenea. În consecinţă, Profetul a instituit prezenţa scribilor şi martorilor la încheierea contractelor. *(cf. Al-Ahadiths Al-Quoudoussias*, X, 32, Chaaban, p. 38 / 84)

În cadrul sufismului, cunoaşterea omenească a fost considerată un obstacol pe calea dintre om şi Dumnezeu. În cadrul sistemului Sufi elaborat de Niffari (m. în a doua jumătate a secolului IV / X), în *Mawaqif* şi *Muhatabat*, lepădarea de ştiinţă şi gnoză, *'ilm* şi *ma'rifa*, reprezintă preludiul necesar pentru realizarea „opririi" dinaintea lui Dumnezeu, *waqfa*, stadiu mistic superior, simbolizat prin imaginea omului care „stă în picioare" dinaintea lui Dumnezeu. Niffari a afirmat că omul ştiinţei este străin faţă de el însuşi şi faţă de propria sa ştiinţă, deoarece ştiinţa pe care a asimilat-o în anii de ucenicie nu este „a sa" cu adevărat, ci mai curînd „a celorlalţi". *'Ilm* este ştiinţa lucrurilor permise şi lucrurilor interzise, care locuieşte în mediul cărturarilor, situat în afara împărăţiei lui Dumnezeu. Pentru Niffari, depăşirea ştiinţei, în cadrul pelerinajului ascensional care îl poartă pe om spre Dumnezeu, este o intrare în *gahl*, ignoranţă. Paradoxul ştiinţei şi ignoranţei nu poate fi înţeles decît din perspectiva unei duble ştiinţe: „...vei şti graţie unei ştiinţe care nu are contrariu: este ştiinţa seniorială; şi vei avea o ignoranţă care nu are contrariu: este certitudinea veridică. Şi El mi-a spus: dacă ştii printr-o ştiinţă care nu are contrariu şi dacă ignori printr-o ignoranţă care nu are contrariu, nu mai eşti nici terestru, nici celest." Pentru a ajunge la Dumnezeu, misticul Sufi trebuie să-şi aducă sufletul în starea vidului absolut, *farag*, iar acest lucru se realizează prin intrarea în ignoranţă, *gahl*, care reprezintă intrarea în noaptea sufletului: „El m-a aşezat în noapte şi apoi mi-a spus: cînd noaptea vine la tine, stai dinaintea Mea şi ţine în mînă ignoranţa, pentru ca să alungi prin ea ştiinţa cerurilor şi a pămîntului. După ce o vei fi alungat, vei vedea coborîrea Mea." (*cf.* Nwyia, *Exégèse coranique et langage mystique*, p. 348-373)

Waqfa, adevărul omului oprit dinaintea lui Dumnezeu, începe dincolo de gnoză. Vidul negativ, al ignoranţei, se revelează ca vid pozitiv, ca dar al plenitudinii prezenţei divine. Gnoza, *ma'rifa*, a fost ultimul refugiu pe care „omul oprit", *waqif*, a trebuit să-l părăsească, pentru a se elibera de idolatria gnozei. Niffari a descris în cuvinte memorabile lipsa de sens a gnozei, din perspectiva apropierii omului de Dumnezeu: „Gnosticul nu este vrednic să vină în prezenţa Mea. Deoarece conştiinţa sa construieşte cetăţi, graţie gnozei, iar el, asemenea unui rege, nu doreşte să-şi părăsească regatul. (...) *Waqfa* se află dincolo de îndepărtare şi de proximitate. Gnoza se află în proximitatea care este dincolo de îndepărtare. Iar ştiinţa se află în îndepărtarea care îşi este propria sa limită." Dialogul dintre om şi Dumnezeu, în calitate de „dialog al celor două esenţe", are drept deznodămînt fericit constituirea realităţii teandrice: omul îndumnezeit vorbeşte limbajul lui Dumnezeu, iar Dumnezeu vorbeşte limbajul omului îndumnezeit. (*cf.* Nwyia, *op. cit.*, p. 376-407)

Deosebirea dintre „cunoaşterea convenţională" şi „cunoaşterea adevărată" este menţionată de Jalal-uddin Rumi (604 / 1207 – 672 / 1273), în paginile *Mathnawi*-ului. Prima este o gnoză destinată vînzării şi cumpărării în piaţa cetăţii terestre, iar cea de a doua este gnoza teandrică, a dialogului dintre om şi Dumnezeu: „Cunoaşterea convenţională este de vînzare (serveşte pentru a bate toba sinelui în piaţă): cînd găseşte un cumpărător, străluceşte de plăcere. Cumpărătorul cunoaşterii adevărate (cunoaştere încercată prin experienţă mistică) este Dumnezeu: piaţa sa este întotdeauna o splendoare. El (stăpînul cunoaşterii adevărate) şi-a închis buzele şi este răpit în comerţul său: cumpărătorii sînt fără număr, deoarece Dumnezeu a cumpărat." Gnosticul înzestrat cu cunoaştere adevărată contemplă rîul gîndirii, a cărui apă poartă, la suprafaţă, cojile fructelor din „Grădina Invizibilă", dar caută sîmburii din interiorul cojilor nu în apă, ci în Grădină, pentru că apa vine din Grădină în albia fluviului: „Cuvîntul este asemenea cuibului, iar înţelesul este asemenea păsării: trupul este albia rîului, iar spiritul este apa curgătoare. (...) Cînd acest curent a devenit extrem de rapid în curgerea sa, nici o grijă nu mai persistă în minţile gnosticilor. Din moment ce este plin şi iute peste măsură, nu mai este loc înlăuntrul său pentru altceva decît apa." Membrii comunităţii profeţilor şi sfinţilor şi-au spălat inimile de toate felurile de cunoaştere exoterică, de vreme ce această cunoaştere nu cunoaşte Calea: „Pentru a păşi pe Cale, cineva are nevoie de o cunoaştere ale cărei rădăcini se află Dincolo, după cum fiecare ramură este o călăuză spre rădăcină. Cum ar putea să zboare oricare aripă peste întinderea Mării? Numai cunoaşterea esoterică te va purta spre Prezenţa lui Dumnezeu." *(cf. Mathnawi*, II, v. 3265-3267, 3292-3302 şi III, v. 1121-1125, Nicholson, II, p. 391-393 şi IV, p. 64)

Spaţiul închis al Grădinii, realitatea paradisiacă împrejmuită cu zid, este locul unde omul păcătuieşte întru cunoaştere sau primeşte darul divin al cunoaşterii adevărate. Diferitele orchestraţii narative ale acestui mit mărturisesc despre poziţia sa privilegiată în iudaism, gnosticism şi islam, despre nevoia continuă de a reelabora, rememora, medita şi amplifica, în cadrul tradiţiilor religioase abrahamice, povestirea întemeietoare despre căderea în păcat şi cunoaştere, despre idealul teandric al înălţării prin cunoaştere. Stratul istorisirii iniţiale din Legile Scrise *(Torah, Qur'an)* este urmat de stratul exegetic din Legile Orale *(Talmud, Ahadiths)* şi de stratul resemnificărilor complexe din cărţile mistice. De fiecare dată, aceleaşi voci, în acelaşi decor, configurează în mod diferit continuitatea narativă a pierderii inocenţei omeneşti prin cunoaştere şi salvării prin darul divin al cunoaşterii. În urma facerii din ţărînă şi duh, Adam este *el* faţă de Creatorul său, iar Dumnezeu este *El* faţă de omul creat. Revelarea lui Dumnezeu ca *Noi* rămîne un mister insondabil, *Elohiim* este într-adevăr un singular care derivă dintr-un plural, lucru demonstrat de sufixul *iim*. Prin cunoaştere teandrică, *eu* este absorbit în *Eu*, numai *Eu* există cu adevărat. Însuşirea de către om a cunoaşterii binelui şi răului este, poate, începutul singurătăţii şi contemplaţiei omeneşti. O contemplaţie a Grădinii din afara hotarelor ei, o rătăcire a privirii de-a lungul zidurilor spaţiului închis, o metamorfoză a nostalgiei şi suferinţei exilului în construire spirituală a reîntoarcerii. Cumpărătorul cunoaşterii adevărate nu mai contemplă goliciunea trupului omenesc, ci absenţa sinelui adamic şi realitatea minunată a fiinţei teandrice.

▲

Victor-Iulian TUCĂ

Identităţi europene

Privită de departe, Belgia pare o ţară cu o identitate incertă şi cu un viitor impredictibil. Divizată între un nord prosper (Flandra) în care trăiesc 60% dintre locuitori (flamanzi), un sud (Valonia) caracterizat de majoritatea jurnaliştilor britanici in termeni flatanţi cum ar fi *the depressed French speaking Valonia* şi o capitală cu o compoziţie extrem de eterogenă, Belgia îţi dă o senzaţie insidioasă de fragmentar.

Astfel, deşi este situat în partea flamandă, *Bruxelles Capitale* rămîne dominat de vorbitorii de limbă franceză. În fapt, aceeaşi capitală reuneşte o populaţie compozită, formată din valoni, flamanzi (minoritari), numeroşi funcţionari europeni, apoi puternice comunităţi africane (în principal marocani şi congolezi), precum şi un număr însemnat de turci, armeni, portughezi şi polonezi. Al doilea oraş ca mărime, Anvers (Antwerpen), situat in partea flamandă, include o însemnată pătură de emigranţi, provenită în special din ţări musulmane. Tot în acest oraş, *Vlaamsk Blok* (partid de extremă dreaptă) a cîştigat la alegerile din 18 mai 33% din voturile alegătorilor, ceea ce înseamnă că unul din trei cetăţeni a ales un partid intolerant, cu grave reminiscenţe rasiste.

Totuşi, faptul că *Vlaamsk Blok* deţine în urma alegerilor din mai 2003 un procent semnificativ de 18,1% la nivel naţional (important de reţinut este faptul că partidele politice nu activează decît în una din cele două mari regiuni ale Belgiei, în Flandra sau în Valonia, cu excepţia Bruxelles-ului) nu poate fi explicat exclusiv prin numărul ridicat de emigranţi. De remarcat este că Belgia deţine primul loc dintre ţările Uniunii Europene în privinţa cererilor de azil, numai în perioada ianuarie-iulie 2003 înregistrîndu-se 19.000 de astfel de cereri. Însă creşterea popularităţii acestui partid extremist îşi are principala cauză în protestul unei pături însemnate a populaţiei flamande împotriva repartizării veniturilor obţinute din taxe către regiunea mai săracă a Belgiei, respectiv către Valonia. Ca atare, polarizarea cea mai însemnată rămîne aceea bazată pe linia de demarcaţie nord-sud, respectiv Flandra-Valonia. Din acest punct de vedere, clasicul clivaj biserică-stat care a menţinut la putere pentru mulţi ani un partid creştin-democrat extrem de popular, şi-a pierdut din importanţă deşi actualul CD&V (Christen-Democratisch&Vlaams) rămîne a treia formaţiune poltică, cu 13,2% din voturi.

Mult mai interesant a fost duelul liberali-socialişti (social democraţi), partide care au format actuala coaliţie guvernamenală, în urma alegerilor federale din 18 mai 2003. În primul rînd se remarcă numărul mare de locuri cîştigate de cele două partide de centru stînga (flamand *SP.A-Spirit* şi valon *PS*) în noua alcătuire a Parlamentului belgian, aceasta fiind cea mai mare victorie a stîngii din ultimii 15 ani. Astfel, în Flandra, SP.A-Spirit cu 14,9% a devenit a doua formaţiune politică după liberali iar Partidul Socialist din Valonia şi-a consolidat poziţa sa de lider deţinută încă de dinaintea ultimului scrutin electoral (13%). Di Rupo, liderul socialiştilor valoni zîmbeşte larg şi poartă un nelipsit papion roşu. Diferenţele dintre liderii socialişti din vestul şi respectiv estul Europei le înţelegi urgent cînd observi prestanţa lui Di Rupo şi discursul său elegant. În sfîrşit, ca o explicaţie extrem de generală, revigorarea partidelor de stînga are conotaţii sociale (11, 6% – rata şomajului) şi politice (masivele proteste împotriva războiului din Irak).

Pe de altă parte, 70%-75% dintre voturi s-au îndreptat către partide de dreapta (liberali, creştin-democraţi) sau de extremă dreapta (Vlaams Blok), ceea ce arată că, în ciuda faptului că cele două partide socialiste formează cel mai numeros grup parlamentar la nivel federal, electoratul belgian se exprimă extrem de nuanţat. În acest sens, rămîne remarcabil faptul că partidul liberal al premierului Guy Verhofstadt (VLD – Vlaamse Liberalen en Democraten) a cîştigat alegerile pentru a doua oară consecutiv. Guy Verhofstadt a rămas în postul de prim-ministru, conducînd noua coaliţie formată din liberalii şi socialiştii flamanzi şi valoni. Tînăr şi ambiţios, Verhofstadt a reuşit să puncteze multe aspecte din programul său electoral, printre care pot fi enumerate implementarea unui nou program de reducere a taxelor fiscale, privatizare, o poziţie fără concesii în privinţa conflictului din Irak. O persoană extrem de importantă pentru politica externă a guvernului belgian este fostul şi actualul ministru de externe, Louis Michel. Figură jovială şi relaxată, simpaticul liberal rămîne cel mai important motor al partidului de această orientare din Valonia (Mouvment Réformateur), partid care a obţinut la recentele alegeri 11,4% din voturile alegătorilor din sud şi din Bruxelles şi care a devenit al doilea ca pondere în regiunea valonă. Rămîne de văzut cum se va descurca la guvernare noua coaliţie formată din partide care aparţin unor familii politice diferite.

În sfîrşit se cuvine remarcat adevăratul dezastru înregistrat de partidele ecologiste. După o primă participare la guvernare în timpul mandatului anterior, actualele alegeri au însemnat pentru verzii flamanzi (Agalev) eliminarea din Parlament, în timp ce ecologiştii valoni (Ecolo) au suferit o pierdere semnificativă (de exemplu, locurile din Camera Deputaţilor li s-au redus de la 7 la 2, în timp ce la Senat li s-au înjumătăţit).

Faptul că promisiunile ecologiştilor (abordare pronunţat sindicalistă) din timpul guvernului Verhofstadt s-au transformat în tot atîtea eşecuri (un ultim exemplu, încercarea nereuşită de a înlătura transportul echipamentului militar american destinat războiului din Irak *via* Belgia) a fost penalizat în mod radical de către alegătorii săi care s-au întors la opţiunile clasice, creştin sau social-democraţie.

Deşi divizat pe regiuni şi comunităţi lingvistice, actualul sistem electoral (reprezentare proporţională, metoda Hondt) reuşeşte să ofere coaliţii stabile şi coerente. Încă din 1970, Belgia a renunţat la partidele politice cu acoperire naţională. După cum s-a remarcat, în Valonia există numai partide politice francofone iar în Flandra numai partide flamande. Singurul punct de convergenţă rămîne capitala, unicul loc unde există ambele opţiuni, adică unde poţi alege între un partid valon şi unul flamand. Pe de altă parte, *Bruxelles-Capitale* este organizată ca regiune diferită, cu Parlametul şi Guvernul său regionale. Valonia şi Flandra au şi ele Parlamentele şi Guvernele lor regionale, la care se adaugă, Parlamentul şi Guvernul comunităţii francofone.

Privită din afară, Belgia este caracterizată nu de puţine ori ca fiind *a big mess,* un sistem birocratic sau o ţară de amatori. Totuşi, extraordinara dezvoltare a Flandrei, potenţialul turistic enorm al unor oraşe ca Brugges, Gent sau Antwerpen, spiritul de toleranţă pe care îl poţi întîlni la majoritatea locuitorilor săi (cu excepţia naţionaliştilor flamanzi) caracterul cosmopolit al capitalei care adăposteşte cele mai importante instituţii ale Uniunii Europene oferă Belgiei cîteva atu-uri care lipsesc altor oraşe europene.

Pentru părţile negative, belgienii au inventat un paliativ: trappistele blonde şi brune. În Grande Place, împreună cu cher Jacques Brel et comp...

Bruxelles, 18 iulie

▲

Impactul extinderii UE asupra judeţului Cluj

– fragmente dintr-un studiu –

Uneori, pentru a înţelege mai bine cum se va face integrarea în UE şi cu ce efecte nu trebuie să privim doar spre Guvern sau spre Bruxelles. Putem găsi răspunsuri chiar pe lîngă noi. Un ONG a realizat un studiu despre efectele integrării europene asupra judeţului Cluj. Publicăm mai jos cîteva fragmente.

Într-un studiu realizat pe un grup de tineri privind modul în care este perceput procesul de extindere, printr-o abordare la nivel micro-social, s-a urmărit perceperea impactului extinderii UE asupra comunităţii studenţeşti clujene, aceştia avînd calitatea de membrii ai comunităţii clujene în măsura în care oraşul îşi atrage şi menţine prestigiul de centru studenţesc cu tradiţie şi cel mai important oraş cultural pe scena transilvăneană.

Din analiza informaţiei oferite de ancheta socială reiese slaba informare privind programele Uniunii Europene ce au vizat comunitatea clujeană, precum şi neîncrederea în impactul direct al acestora asupra lor, în calitate de cetăţeni. Mai mult decît a trata cu un înalt grad de încredere procesul de extindere a Uniunii Europene, subiecţii intervievaţi privesc întregul fenomen ca fiind ireversibil, concentrarea discuţiei făcîndu-se asupra slabei eficienţe a mecanismelor naţionale responsabile.

Mentalitatea pare a îngreuna întregul proces, este cea care creează o politică defectuoasă şi o societate-electorat de două ori sărăcit: o dată dezamăgit şi devenit indiferent în implicare si creditarea politicului şi a doua oară, fără perspectiva unei respecializări şi/sau a unui nivel de trai decent. Pentru că schimbarea mentalităţii este un proces treptat, se mizează pe crearea cadrului optim de desfăşurare a acestui proces. Acesta presupune atît sprijinul UE cît şi efortul nostru de a îndeplini condiţiile impuse.

Opinia generală este că în România, în general, şi la nivelul Clujului în particular, nu există oameni pregătiţi pentru a identifica problemele, pentru a scrie proiecte coerente cu şanse de succes. Pentru ca ţara sa fie acceptată în UE trebuie să fie dezvoltată pe plan economic şi pentru asta există programe speciale de pregătire, de formare competitivă.

Pentru atingerea acestui deziderat e nevoie de schimbarea mentalităţii, dar nu a unui întreg popor, ci doar a factorilor de decizie. Se consideră că cei chemaţi să schimbe această mentalitate sînt ONG-urile, care, deocamdată, nu sînt destul de puternice nici să contrabalanseze, nici să influenţeze administraţia locală sau guvernamentală şi generaţia tînără care, prin educaţie şi specializare, poate conduce ţara spre integrarea în Uniunea Europeană.

Analiza realizată pe structura Clujului scoate în evidenţă următoarele:

Puncte tari: calitatea şi calificarea resurselor umane; forţă de muncă ieftină; dezvoltarea sectorului serviciilor de înaltă specializare, precum serviciile bancare, IT, serviciile medicale înalt specializate.

Puncte slabe: nivelul scăzut al investiţiilor; blocajul administrativ la nivel local, conflict între factorii de decizie; stagnarea turismului; un anumit comportament al populaţiei orientate spre migraţiune; fiscalitate excesivă; birocraţie excesivă (în special pentru realizarea de investiţii); lipsa facilităţilor pentru investitori (incubatoare de afaceri); mentalitatea generală uşor conservatoare, fără asumarea de riscuri.

Oportunităţi: aeroportul internaţional care facilitează transportul internaţional; calitatea de centru universitar european activ care deschide întreaga zonă spre Europa.

Ameninţări: migrarea resurselor umane (cîştiguri sub media naţională); conflictele prelungite la nivel local care conduc la creşterea neîncrederii pentru investitori; lipsa unui parteneriat eficient autorităţi-mediu de afaceri; coridorul de transport european va ocoli zona, ceea ce va determina scăderea economică în regiune.

Riscuri majore: retragerea investitorilor, o dată cu construcţia autostrăzii spre Arad – Deva; infrastructura de slabă calitate şi posibilitatea extinderii tendinţei ce se manifestă în planul Europei Centrale şi de Est – retragerea investitorilor şi migrarea acestora spre Asia.

Soluţii – un viitor pentru Cluj în perspectiva extinderii: definirea şi articularea unei viziuni/misiuni pentru Cluj; crearea unei imagini şi a unei identităţi a Clujului; crearea unor structuri care să asigure managementul fondurilor venite de la UE, orientarea fondurilor disponibile spre proiecte care se integrează într-o strategie globală de dezvoltare, utilizînd programarea multianuală; dezvoltarea investiţiilor în domenii în care există tradiţie locală, ce pot fi valorificate, în special prin crearea parcului industrial (peste 5.000 de locuri de muncă, o investiţie de peste 10 milioane euro); programe de coeziune economică şi socială (investiţii în turism, transport, mediu, racordate la obiectivele strategiilor naţionale); programe de *twinning* care să asigure transferul de *know-how* (în politica industrială, formare, justiţie şi afaceri interne, mediu); soluţie pentru schimbarea raportului ocupării din zonele rurale ar putea fi: dezvoltarea de mici întreprinderi de procesare a resurselor din zonă (inclusiv ferme ecologice) şi servicii aferente producţiei şi de agrement (agroturism, turism cultural). În zonele cu potenţial de creare a parcurilor şi rezervaţiilor naturale de interes naţional pot fi dezvoltate şi alte servicii specifice, cum ar fi garda ecologică, întreţinere şi monitorizare a vegetaţiei, animalelor, solurilor, apelor, lacurilor, peşterilor; valorificarea oportunităţilor şi soluţii pentru înlăturarea ameninţărilor (în măsura în care acest lucru este posibil); utilizarea surselor de inovare din zonă (cercetare şi dezvoltare, *know-how,* clienţi şi consumatori); creşterea iniţiativei şi a abilităţilor pentru a face faţă schimbării (oportunităţi de piaţă, depăşirea barierelor, flexibilizarea structurilor, managementul performant al comunicării, al schimbării, al motivării şi formarea unor lideri puternici); utilizarea ofertelor de educaţie şi formare continuă pentru realizarea unor strategii de formare adecvate orizontului 2007-2010.

Aplicarea acestor soluţii necesită formarea unor reţele de lucru informale alcătuite din principalii actori cheie ai dezvoltării care îşi asumă acest rol (autorităţi, universităţi, agenţii, Camera de Comerţ şi Industrie, servicii descentralizate, mass-media, asociaţii profesionale, ONG-uri, etc.).

(Fragment din studiul Impactul extinderii Uniunii Europene asupra Clujului, *realizat de Asociaţia „Casa Europei" din Cluj, www.casaeuropei.com – coordonator: Mihaela Luţaş)*

▲

În mijlocul Europei Centrale

– interviu cu scriitorul Andrzej STASIUK –

Am început discuţia în engleză, sprijiniţi de un pervaz, fiecare cu o scrumieră în mînă. Am continuat-o în polonă, în cel mai prelung-întunecos birou din Fundaţia Culturală Română (sau Institutul Român, cum vă place...), unde se amestecau, prin uşa abia întredeschisă, speech*-urile de deschidere ale „Confluenţelor literare româno-polone" tocmai inaugurate în sala mare, cu domnul profesor Petrică traducînd (motiv pentru care îi mulţumesc, pe această cale). Am încheiat-o în româneşte, răsfoind* Dilema *împreună cu editoarea Monika Sznajderman, soţia scriitorului, în căutarea unui articol preluat din* Courrier International, „Ubu pleacă la război". *Stasiuk a rîs tot timpul, uneori în hohote, nuanţînd, disociind, relativizînd. Mi-a părut rău, pentru prima dată, că n-am învăţat limba polonă.* ***(S. S.)***

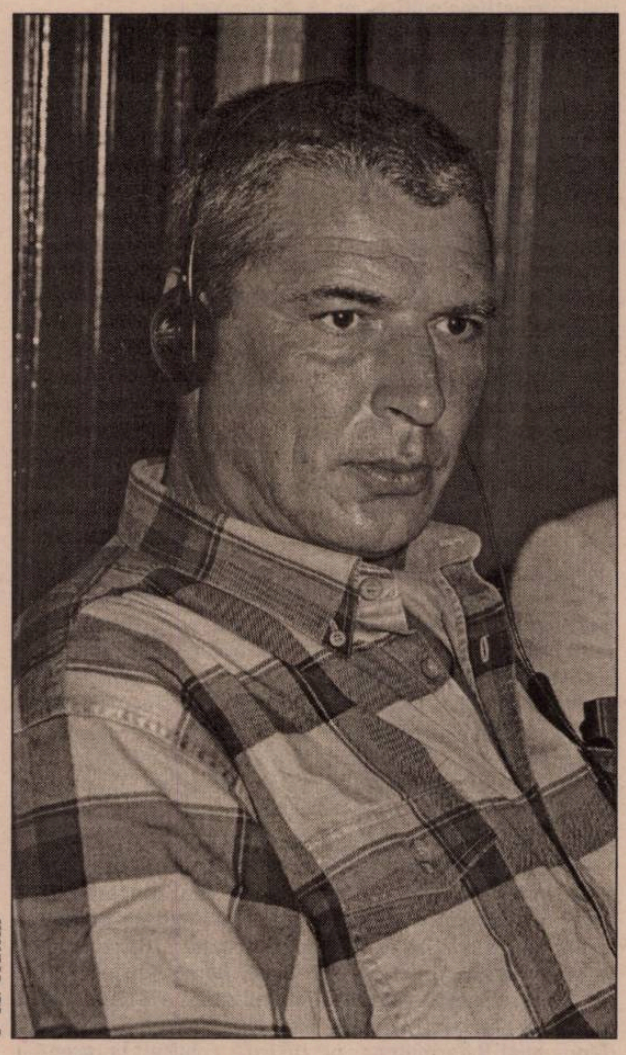

© M. Cratofil

Literatură, puşcărie şi fugă în munţi

Spuneaţi undeva că în închisoare aţi început să gîndiţi ca un „om de litere". Nu e cam mult spus?

Închisoarea este un loc care se pretează la un asemenea paradox. Închisoarea în sine este un imens spaţiu, gol din multe puncte de vedere care trebuie umplut cu ceva. De ce să nu te gîndeşti la lucrurile pe care apoi ai vrea să le scrii? Ca să-şi păstreze o parte din umanitate, deţinutul trebuie să gîndească, iar dacă poate gîndi el este oarecum salvat. Ar trebui spus şi că această carte în care eu îmi povestesc experienţa la care vă referiţi este o carte esenţial autoironică. E important, pentru că autoironia se răsfrînge şi pe eticheta pe care mi-o asum o clipă, aceea de „om de litere". Mă prăpădesc de rîs cînd dau de persoane care cred că trebuie să fi terminat filologie ca să te faci scriitor. Nu îţi trebuie studii de specialitate, pentru aşa ceva e mai bună puşcăria.

De ce aţi plecat acum cinsprezece ani la Wolowiec, în munţii Beskides, părăsind cu totul capitala, viaţa culturală unde, totuşi, aveţi mulţi prieteni?

Din aceleaşi raţiuni pentru care am intrat în închisoare. Însă n-a fost o fugă. De cînd mă ştiu am vrut să plec în munţi şi am făcut-o de îndată ce s-a ivit ocazia. Un prieten a plecat în Statele Unite şi m-a rugat să am grijă de casa lui. Am fost de acord şi am ajuns să nu mai plec de acolo. Nici amicul meu nu s-a mai întors. De fapt, am vrut să plec, însă aşteptam ocazia. În momentul plecării m-am simţit foarte liber. Şi mai e ceva. Şederea în munţi îţi deschide alte orizonturi asupra Europei Centrale. Eu stau la 10 kilometri de frontiera slovacă, la 150 de cea ungurească şi la 300 de kilometri de Baia Mare. Pentru mine, România este, cum vedeţi, mai aproape decît Varşovia, mă urc în maşină şi în cinci ore sînt în Transilvania. Dacă sînt invitat la masă în Ungaria, în două ore şi jumătate degust, într-o excelentă companie, un Tokay imposibil de găsit în Polonia. Dacă aş fi rămas în capitala Poloniei, lucrurile ar fi fost mult mai complicate, viziunea mai provincială. Numai ca să ieşi din aeroport (şi asta te costă) ai nevoie de trei ore. Varşovia nu e nici Paris, nici Berlin, nici Moscova. Este un oraş provincial care şi-a pierdut din farmecul de altădată. În munţi sînt în mijlocul Europei Centrale.

Recursul la gîndire şi osul de peşte

Prin anii '80 eraţi pacifistul grupului, făceaţi pelerinaje la mormîntul lui Schimek, soldatul austriac executat la Machowa, pentru că refuzase să tragă în populaţia civilă. Are vreo legătură pacifismul de atunci cu atitudinea din timpul războiului în Irak sau cu luarea de poziţie de acum o lună, din articolul „Ubu pleacă la război", *preluat şi în* Dilema?

N-am fost niciodată pacifist, însă pelerinajele acelea simbolice le făceam cu nişte prieteni pentru care puteai deveni pacifist. Cum zice mexicanul, de dragul prieteniei m-aş lăsa spînzurat. Prietenii mei pacifişti erau şi anticomunişti şi astfel lucrurile se legau. În articolul acela nu e vorba de pacifism, ci mai degrabă despre imaturitatea felului de a face politică în Polonia de azi, de idioţenia suprapusă peste această îndeletnicire. M-au cam înjurat, dar mie îmi place să fiu înjurat. Eu spuneam acolo că înainte de a te ocupa de politica internaţională, trebuie să faci curăţenie la tine acasă, să mături, să speli, să asiguri o igienă minimă. Adică să nu te arunci în războaiele altora pînă nu te ocupi de corupţia din ţara ta şi de starea jalnică a economiei. Ceea ce putea fi luat de pacifism în acel articol nu era decît apărarea recursului la o gîndire sănătoasă. Războiul din Irak a fost de la început pînă la sfîrşit o problemă a Statelor Unite. Ultimele descoperiri o confirmă. Este, de altfel, o politică a americanilor, declanşarea unui război într-o zonă şi apoi reconstruirea acelei zone din motive pur economice.

Spuneaţi într-un interviu: „Mă tem că Europa Centrală va trebui să plătească un preţ foarte mare pentru a progresa: pierderea identităţii sale." Nu e prea drastic diagnosticul dvs.?

Mi se pare că se consumă o imensă energie pentru îmbunătăţirea relaţiei cu Vestul şi asta e destul de absurd. Dacă această energie ar fi investită în refacerea relaţiei pierdute cu sinele propriu, s-ar obţine lucruri uimitoare. Este o utopie să crezi că o să putem ajunge să semănăm prea mult cu Vestul. De ce n-ar ajunge mai degrabă francezii moldoveni decît invers? Cred că asta încerc în cărţile mele de eseuri, să demitologizez necesitatea asta imperativă a extinderii Uniunii Europene. Am tot scris în diferite reviste italiene şi nemţeşti pe acest subiect şi n-aş lua-o de la capăt. Pe scurt, ideea e să nu ne înghită cu aşa mare uşurinţă, să le stăm în gît uneori ca un os de peşte. După integrare vor fi mult mai multe probleme. Marea majoritate a populaţiei nu se va integra, continuîndu-şi modul de viaţă de pînă atunci. E un reflex al maselor, binecunoscut în istorie, de a refuza o asimilare atît de rapidă. E ca şi cum ţi-ai muşca propria coadă, mai degrabă un model de apărare decît unul de dezvoltare. Fireşte, ei nu ştiu lucrul acesta, dar or să-l afle curînd.

Literatura reflexivă şi paramistica Europei Centrale

În autobiografia intelectuală recent publicată şi în româneşte, în traducerea profesorului Petrică, aveţi o serie de referinţe ironice (Ginsberg, Kerouac, Hesse) şi altele pe care le consideraţi cu adevărat importante – Dostoievski, Isaac Babel, Andrei Platonov, cehii. Cum vă raportaţi la literatura contemporană din Est şi Vest?

De la un timp încoace, mă interesează din ce în ce mai puţin literatura vestică. Mi se pare destul de normal, după o lungă perioadă cînd ea a fost pe primul loc la noi. Sînt din ce în ce mai convins că literaturile din Europa de Est şi Centrală sînt mult mai interesante şi mai incitante pentru noi decît literaturile occidentale. Andrei Platonov este un scriitor cu adevărat genial, Bohumil Hrabal, cehul Oto Pavel la fel; ei ne propun o fascinantă şi foarte precisă apropiere de realitate care în literatura polonă cam lipseşte.

Nu despre Oto Pavel spuneaţi că e singurul scriitor care v-a făcut să plîngeţi?

Eram ironic şi pervers. De fapt, voiam să introduc un paradox spunînd unor ascultători: oricît aţi încerca, nu veţi reuşi să plîngeţi citind o carte nemţească, în timp ce atunci cînd citiţi o carte cehească lacrimile vă vin în ochi fără efort...

Vorbeaţi în volumul de povestiri Dukla *de un „misticism ateist postreligios". Ce Dumnezeu e asta?*

Astea sînt ecouri ale lecturilor mele franţuzeşti pe care nu le-am practicat de mult. Chiar, unde aţi citit asta, de obicei nu sînt aşa fiţos. Camus, Cioran, Bataille ar spune mai bine ce vroiam să zic acolo. E o poveste care nu mă mai interesează deloc, deşi parcă îmi aduc aminte care era *clou*-ul... Mi se pare acum mai important să încerc să trăiesc metafizica acestui spaţiu, Europa Centrală, cîtă o exista. Scriu acum o carte de călătorie prin această parte de lume şi dacă mă interesează ceva foarte tare, acel lucru este un soi de paramistică a acestui loc, o paramistică a Europei Centrale, o aspiraţie nedefinită, un lucru care e religios, dar este destul de greu de numit teoretic. Nu ştiu dacă-mi va ieşi, dar încerc...

Voiaţi să scrieţi un roman despre „un Hamlet modern", fost director de cooperativă agricolă pe vremea comuniştilor, transformat acum în agricultor capitalist. În ce stadiu e proiectul?

Am scris cinci pagini. Dacă mă întrebaţi despre romane, vreau să vă spun că proza de ficţiune a încetat să mă intereseze. Genul care mă interesează acum e un amestec de eseu şi reportaj şi jurnal de călătorie. De fapt, aş călători întruna, însă nu mi-ar mai rămîne timp pentru scris. Eu cred că, într-un fel, partea de ficţiune a literaturii a fost, în bună măsură, preluată de către cinematograf. Şansa literaturii este să fie intens reflexivă, să se adreseze unui număr cît mai mic de cititori...

Să fie strict pentru elite?

Desigur, asta a fost literatura dintotdeauna, să nu ne facem iluzii. Nu a fost niciodată pentru toată lumea, cum scrisul şi cititul nu erau pe vremuri la îndemîna oricui. Literatura pentru toţi e un mit.

interviu realizat de Simona SORA

Dilema vă recomandă

● La HT003 gallery (Hanul cu Tei), fotografii & video în expoziţia *Looking for Heroes*. Teodor Graur, Ion Grigorescu, Iosif Kiraly, Gheorghe Rasovszky – patru căi de filtrare a realului şi de infiltrare în altceva. (Dan Stanciu)

● Alain de Botton, *Eseuri de îndrăgostit*, colecţia „Cartea de pe noptieră" a Ed. Humanitas. O carte pentru îndrăgostiţii de filozofie, pentru îndrăgostiţii de roman, pentru îndrăgostiţii pur şi simplu, pentru femeile cu strungăreaţă, pentru femeile care vor să fie iubite pentru strungăreaţa lor, pentru oamenii cu gust, pentru oamenii care vor să aibă gust, pentru cei care, în plin amor, nu uită să aibă umor, pentru toţi cei cu umor... Lansat în suplimentul *„cooltura"*, britanicul de Botton este revelaţia literară a verii, iar prima lui carte – un regal! Genul de carte pe care n-o laşi din mînă şi care se dă mai departe prietenilor, somîndu-i s-o citească în 24 de ore: dacă tu ai putut, ei de ce nu?? (Alex. Leo Şerban)

● Victor Rusu, *Elefantul şi evreii* (Editura Dacia, 2003). Schiţele, momentele, amintirile, reflecţiile decanului de vîrstă al gazetarilor de (frumoasă!) limbă română stabiliţi în Israel. Omenie cuceritoare cumpănită clasic între înţelepciunea tristeţilor şi humorul sarcastic, inevitabil în spaţiul nostru iudeocreştin unde se concentrează, de veacuri, problemele mondiale. O lectură binevenită azi, la ţanc, aş zice surîzînd. (Radu Cosaşu)

● Articolul lui Dan C. Mihăilescu din ultimul număr al *LA&I*-ului, „Semănatul de vînt, culesul de furtună" despre nefericitul articol al lui Cristian Moraru din *Observator cultural:* „Urîtă diseminare de zîzanie! Doi scriitori cu aceeaşi deschidere intelectuală, cu talente egale în strălucire, varietate şi percutanţă, cu aceeaşi osatură cosmopolită a ideilor, la fel de autentici în trăirea febrilă a Lumii şi în asumarea deplină (estetică la unul, filosofică la celălalt) a destinului, se văd fără voia lor violent polarizaţi de o voinţă ideologizantă, campată în dogmatismul cel mai pernicios. Tonul de instigare la violenţă intelectuală dinspre finalul textului semnat de Cristian Moraru nu e prea departe de chemările peremiste la mineriadă, ceea ce numai a spirit liberal, democrat şi tolerant nu aduce. După un deceniu de Americă... parcă-i prea puţin!". Eu, una, subscriu. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Polski
On the road

● **Andrzej Stasiuk, *Cum am devenit scriitor. Încercare de autobiografie intelectuală*, traducere de Ion Petrică, prefaţă de Wieslaw Kot, postfaţă de Simona Popescu, Editura Paralela 45, 2003.**

Despre Andrzej Stasiuk se spun multe. Chiar şi la noi, unde a venit de cîteva ori ca să lanseze diferite cărţi proprii sau ale altora, se povestesc tot felul de anecdote care sună la fel de incredibil ca „biografia de infern" pe care i-a construit-o critica poloneză, în raport desigur, cu alţi congeneri cuminţi, copii ai timpului lor – „meseriaşi, zeflemişti, imoralişti", cum îi împarte, frăţeşte, profesorul Kot de la Universitatea „Adam Mickiewicz" din Poznan, dar şi redactor-şef al variantei poloneze a revistei *Newsweek*. Probabil pentru că nu prea intră în nici o categorie, poate ca exerciţiu de libertate şi de demitologizare personală şi în mod sigur pentru a duce parodia, autoironia şi detaşarea departe de tot, Stasiuk s-a hotărît să scrie acest *Bildungsroman* plin de umor în care romanul e mai important decît formarea, iar poezia (prieteniei) e mai importantă decît proza (vremurilor). Înainte de *Cum am devenit scriitor* (1998), Stasiuk a scris mai multe cărţi de povestiri – *Zidurile Hebronului* (1992), considerată de satiricul Jerzy Pilch „o epifanie a celulei", *Povestiri din Galiţia*, *Pe fluviu* (1996), *Dukla* (1998), ultima considerată capodopera scriitorului, un roman *Corbul alb* (1995) şi cartea de eseuri *Europa mea*, recent tradusă la Polirom, împreună cu ucrainianul Iuri Andruhovîci.

Înainte de orice, Stasiuk ne spune ce **nu** este această carte, e felul lui de a-şi tăia povestea despre „ultima generaţie fericită", cea a anilor '80, de a segmenta amalgamul indistinct al unei vieţi *on the road*, şi de a da un sens (retrospectiv ironic) revoltei instinctive a tinereţii sub comunism. Aşadar, *Cum am devenit scriitor* „nu-i o carte de bîrfe şi nici una cu cheie" (p. 45). Scriitorul nu reglează conturi şi nu-şi „aranjează" favorabil amintirile, povesteşte pur şi simplu respectînd principiul „eroism şi poveste", lasă lucrurile să se dispună după o logică a lor, omite mai ales din discreţie şi pentru o gradare „poetică" a naraţiunii. Apoi, Stasiuk îşi trece sub tăcere amorurile concomitente „aventurii spirituale", chiar iubirile serioase pentru că, spune el, „nu scriu un jurnal intim, ci cronica unei formaţii spirituale" (p. 90). Iar în al treilea rînd, cartea lui Stasiuk refuză orice destăinuire (foloseşte chiar pluralul din acelaşi motiv, dar îşi uită repede hotărîrea), fiindcă vrea să facă „un studiu social-istoric şi de moravuri, aşa că nu veţi afla nimic chiar dacă veţi plesni" (p. 140). Scriitorul se ţine de cuvînt: n-o să aflăm nici ce simţea în puşcărie, unde ajunsese după o dezertare în zori, nici ce efect avea viteza şi dorul de ducă, cum era sus, pe macara, la înălţime, cum se simţea ca pacifist-anarhist în pelerinaje urmărite de poliţie, cum era ca zugrav într-o casă plină de cărţi, cînd citeşte ca să-şi umple timpul, fiindcă nu avea loc să dea cu bidineaua, cum (şi de ce) intră în conspiraţii peste conspiraţii, cum era ca îngrijitor la nebuni, la graniţa (mobilă) între personal şi pacienţi. Există în carte numai faptele povestite cu umor şi cu acel stil (între Kerouac şi *Expulzatul* lui Beckett) care i-a adus eticheta de „meseriaş„, există prietenii, fără de care mai nimic nu merită povestit şi mai sînt cărţile pe care nu le caută şi cărora nu le dă mai multă importanţă decît vieţii. Totuşi, Kerouac, ca şi Ginsberg sînt la fel de prezenţi (accidental şi Cortázar, Genet, Beckett, Ken Kesey, Céline, Lowry, Kundera, Sábato, José Donoso), ca minuţios evocaţii amici: Fantomas (care dă şi motto-ul cărţii: *La opt dimineaţa, la „Parana" spălam greaţa*), Ostas, cel care „citea *Fructele mîniei* şi plîngea", Juraj cel care „cînd a întins-o, n-a făcut-o în căcăcioasa de Germanie sau în America mitocănească, ci direct în Australia", Tadeo care „avea un caracter deosebit de dificil „dar recita „kilometri întregi de versuri" şi mai ales Bunicul Jarema care-l pune pe Andrzej să scrie o carte despre închisoare, ori Karol şi Pluszowy, protagoniştii unor aventuri (interior/exterioare) care ar merita cîte-o discuţie fiecare.

Karol e vitalistul, susţinătorul fizic şi emoţional al acestui nou Sal Paradise, iar cu el se ajunge, fără greş, în arest pentru ofensarea sau insulta autorităţii. Pluszowy, dimpotrivă e părintele (sau fiul, după dispoziţie) spiritual, cel care „ştie tot": „cine a cucerit primul loc la triplu salt la Campionatele Mondiale din 1984... cine a ocupat locul al doilea la ştafeta 4x100 femei în 1965". În plus, tradusese *Foc palid* de Nabokov, scrisese cîteva cărţi pentru sertar şi „mai avea cîteva în cap, dar nu voia să-şi piardă vremea cu scrisul". Spre deosebire de zurbagiul Karol, Pluszowy se plictiseşte foarte repede, atît de repede încît o dată, traversînd o arteră circulată „l-a cuprins o plictiseală atît de mare , încît a adormit pe gazon, între cele două sensuri de circulaţie". Andrzej nu se plictiseşte însă niciodată, şi probabil nu întîmplător ultima excursie e una verticală, căţărarea împreună cu Karol în vîrful unei macarale din şantierul proiectatului Hotel Marriott din Varşovia. Ajuns în vîrf, face un pariu – cîştigat acum, ştim noi ipocriţii – ce s-ar putea rezuma, o dată cu întreaga carte: ce nu te omoară, te face scriitor.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

CENTRUL DE EXCELENŢĂ ÎN STUDIUL IMAGINII (CESI)
al Universităţii din Bucureşti
Program de masterat interdisciplinar
2003-2005

TEORIA ŞI PRACTICA IMAGINII
Tematică generală:
filozofia imaginii, imagine literară/imagine vizuală,
imagologie: Sinele şi Celălalt, politica imaginii, imaginea politicii
Cursuri de zi:
20 de locuri cu taxă (150 euro x 3 semestre, 50 euro – semestrul 4);
3 semestre de cursuri şi ateliere practice; 1 semestru pentru pregătirea dizertaţiei.
Programul de masterat cuprinde un *stagiu de vară opţional* şi un *modul practic facultativ*,
realizat în colaborare cu instituţii extra-universitare.
Cursuri în regim de învăţămînt la distanţă:
20 de locuri cu taxă (200 euro x 4 semestre)
4 semestre de cursuri şi ateliere practice; stagiu de vară opţional
Înscriere: 8-14 septembrie
Admitere: 17-25 septembrie
Director de studii: prof. dr. Sorin Alexandrescu
Informaţii despre admitere:
sediul CESI: Facultatea de Istorie, sala 9, parter, Bd. Regina Elisabeta, nr. 4-12
www.cesi.ro
e-mail: mastercesi_info@yahoo.com

Andrei GORZO

dilematograf

Şi-au rămas doar nouă (8, 7, 6...)

● ***Identitate* / *Identity* (SUA, 2003), de James Mangold**

Din întîmplare, am văzut *Identitate* curînd după ce terminasem romanul lui Jane Austen *Mînăstirea Northanger*, a cărui eroină, domnişoara Morland, ia foarte în serios istorioarele gotice ale doamnei Anne Radcliffe şi ajunge să interpreteze lumea sub influenţa lor, pînă cînd e trezită la realitate de muştruluielile domnului Tilney – „Vai, domnişoară Morland, cum aţi putut să credeţi asemenea orori? Oare nu sîntem englezi, nu sîntem creştini?" şi altele asemenea (domnul Tilney e preot). Ca fan al genului *horror*, o înţeleg pe domnişoara Morland mai bine decît o înţelege iubitul ei (care o face să plîngă de ruşine cu vorbele lui aspre): ea a crezut în născocirile acelea înfiorătoare pentru că, deşi rişti să-ţi pierzi somnul şi să faci febră şi să leşini de frică, pînă la urmă e plăcut să crezi. Dacă aş putea s-o scot la cinema, aş duce-o numai la filme gen *Identitate*. Ce sperieturi plăcute am trage împreună!

Problema *horror*-ului, aşa cum o vedeam acum cîţiva ani, este că risca să se transforme într-o specie de comedie. Din ce în ce mai puţini realizatori păreau să creadă în propriile născociri. Filme precum *Scream* se adresau unui public tînăr, dar lipsit de inocenţa domnişoarei Morland, care venea hotărît să nu creadă o iotă, să se tăvălească pe jos de rîs la momentele cele mai cumplite şi, în general, să se simtă mai deştept decît oamenii care încercau să-l sperie (ceea ce, pînă la urmă, tot inocenţă se cheamă). Iar regizorii se simţeau obligaţi să fie ei primii care rîd, cîştigînd astfel bunăvoinţa publicului, ca puştanii terorizaţi care încearcă să scape de scărmăneală devenind bufoni. Tendinţa asta m-a întristat atît de tare încît îmi creşte inima ori de cîte ori constat că mai există oameni care ştiu să trateze problema cu seriozitatea cuvenită (problema fiind monstrul care într-o noapte furtunoasă, într-un motel izolat, măcelăreşte tot ce prinde), duri precum James Mangold, care cred în ceea ce fac. Eu însumi cred în Mangold de cînd am văzut filmul *Copland*, pentru care regizorul l-a trezit din morţi pe actorul care zăcea, de vreo douăzeci de ani, sub pectoralii lui Sylvester Stallone. (Pe lîngă minunea asta, învierea lui Lazăr pare o nimica toată.)

Deci se dă un motel. Se dă întuneric. Se dă furtună – potop, de fapt. Se dau zece oameni, care încep să moară în ordinea descrescătoare a numerelor de cameră. În acelaşi timp, dar în alt loc, se dau nişte bărbaţi încruntaţi care discută despre personalitatea frîntă în multe bucăţi a unui ucigaş condamnat la moarte. Cîte identităţi diferite are de fapt ucigaşul şi cum influenţează ele evenimentele din motel, acestea sînt secrete pe care numai un cronicar foarte viteaz le-ar trăda, şi cronicarul respectiv ar fi descoperit cîteva zile mai tîrziu, cu o bîtă de baseball băgată pe gît sau despărţit cu forţa de trunchi, braţe şi picioare – numai un cap rotindu-se într-o maşină de spălat. Nu te joci cu un film ale cărui secrete par să se fi înfipt în carnea personajelor la fel de adînc ca lama cea mai ascuţită. Să-l luăm pe John Cusack, care joacă rolul unui fost poliţist. Ce-i cu el? Cu impermeabilul lui, cu tenul acela care nu pare să fi înfruntat niciodată soarele şi cu volumul lui din Sartre, pare să vină din întunecimea cea mai adîncă a filmului *noir* şi să ducă *Identitate* spre zona *horror*-ului existenţialist, unde Răul e de fapt răul de viaţă. Sau poate că nu-i aşa. Poate că tipul e doar hrană pentru morţii-vii, ca toate celelalte personaje, căci motelul a fost ridicat peste un cimitir. Sau poate nu-i nici asta. Mangold se joacă şi, la un moment dat, dă peste cap lumea pe care a creat-o – *Zece negri mititei* în variantă *Psycho* –, dintr-o singură lovitură. Asta înseamnă că filmul său nu are unitatea şi limpezimea unui clasic precum *Halloween* – un film care nu se preta la şmecherii şi nu se obosea să creeze piste false, ci îşi vedea de treaba lui, modest, liniştit, econom. Dar curăţenia stilistică a celor mai bune momente vine de-acolo. La un moment dat, doi proaspeţi însurăţei se ceartă. El devine violent, ea se închide în baie. El bate în uşă cu pumnii şi cu picioarele, urlînd la ea să-i deschidă. Brusc se opreşte: oare ucigaşul a lovit? Presimţind acelaşi lucru, fata se apropie de uşă, care deodată începe să se zguduie şi mai tare de loviturile băiatului, în timp ce urletele se reiau. Apoi băiatul tace iar – definitiv. Şi realizăm că ultimele lui urlete nu erau de furie, ci după ajutor. I-am crezut urletele; le-am luat în serios atît de tare că mi-a venit şi mie să urlu. Vedeţi-vă de treabă, domnişoară Morland, n-aveţi de ce să vă ruşinaţi.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Clişee mioritice

În numărul precedent promiteam să vorbesc despre obiceiurile de vacanţă legate de mersul pe munte. Le voi înlocui, deocamdată cu mai proaspetele tabieturi inerente voiajului ocazional la ţară, la rude.

Primul clişeu este cel al drumului. Drumul nu poate fi oricum, ci neapărat rustic, cu peisaje demne de privit pe geam, eventual chiar mioritice, cu tradiţionalele alternanţe deal-vale. Partea estetică e bine să se manifeste prin forme domoale, şi mult verde, iar cea mai pragmatică prin prezenţa reprezentanţilor vieţii rustice ieşiţi la drumul mare cu felurite produse din gospodăriile proprii. Drumul spre Cîmpulung prin Tîrgovişte satisface toate aceste deziderate. Doar că savurarea atît a priveliştilor, cît şi a roadelor rustice se adaptează vremurilor în schimbare: dacă admiri peisajul, răsar ca din senin cîţiva puradei pe faţă care îţi cer, în cor, invocîndu-l pe Dumnezeu, să le dai un ban (deşi tu, în poezia ta turistică, ai senzaţia că nu ar avea nevoie de o asemenea unealtă meschină în nişte locuri atît de neumblate); dacă te laşi sedus de caşcavalurile afumate, de pildă de la margine de drum, rişti să îţi întorci stomacul pe dos şi să faci urgent apel la protecţia consumatorilor, care să dibuie aracetul din compoziţie (în ciuda aparenţei conform aşteptărilor a comercianţilor din poarta casei: un moş cu flanelă şi pălărie de pai şi o doamnă cu un sugar în braţe). De enervare, dar şi dintr-o firească dorinţă de supravieţuire, nu-ţi mai rămîne decît să ieşi din clişeu şi să apelezi la bezinăriile-fantomă de la margine de drum (în loc de Lukoil – Makoil). Acolo poţi găsi toalete foarte murdare, fără hîrtie şi săpun şi mai ales fără încuietoare (într-un spaţiu al transparenţei şi neinhibiţiei rurale), precum şi o gamă de produse cu un număr ridicat de E-uri, care nu fac decît să îngraşe, să ridice colesterolul şi glicemia, fără să hrănească de-adevăratelea (cum ar fi covrigeii, ciocolatele, napolitanele, chipsurile şi jeleurile).

Ajunşi la destinaţie, primul clişeu este să-ţi vezi rudele şi al doilea să nu laşi să treacă pe lîngă tine frumuseţile locului. În cazul satului Nămăieşti, principala atracţie este o mînăstire, foarte veche, despre care legenda spune că a fost construită pe locul în care nişte ciobani au găsit o icoană a Maicii Domnului în stîncă. Pe dinafară, totul arată extraordinar: biserica are un întreg perete în minte, e construită într-un loc înalt, de unde poţi admira aproape întreaga zonă. Pe dinăuntru, însă, lucrurile sînt mai prozaice: vechea icoană, e adevărat, se păstrează, arătîndu-ţi o surprinzătoare Maica Domnului fără chip, dar, datorită faimei acesteia probabil, preotul cere tarife fixe pentru biserică (nu mai mici de 120.000 lei), noile geamuri sînt termopane, noile icoane sînt kitsch, iar la intrare se vînd iconiţe şi cruci pe post de brelocuri. Singura mulţumire pe care o poţi avea pe drumul de întoarcere este un mic magazin sătesc, în stilul caracteristic amalgamat şi înghesuit, în care poţi găsi o şapcă cu 20.000 lei (plus o a doua pe gratis pentru că ai cumpărat de la ei) şi stele fosforescente de pus la bicicletă în valoare de 1.000 lei. Plus un drum prin sat în care toată lumea te salută, te întreabă cît e ceasul sau al cui eşti (eventual chiar hazardîndu-se să te recunoască, pe tine şi strămoşii tăi locali).

▲

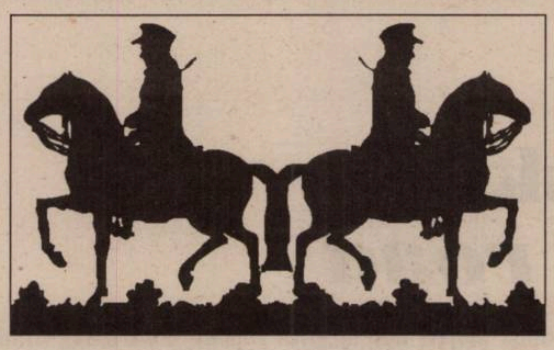

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O pasiune proaspătă

Pe zi ce trece creşte pasiunea mea pentru discreţie. Pe zi ce trece, discreţia mi se impune drept calitatea capitală a unui om inteligent, dacă, fireşte, e inteligent şi vrea să rămînă astfel în spectacolul din ce în ce mai deşănţat al lumii, în tam-tam-ul tot mai brutal, cacofonic şi perfect democratic al libertăţilor de expresie şi manipulare, în violenţa indiscreţiilor care transformă satul planetar într-o mahala.

Un om inteligent ştie foarte bine că din acest spectacol – oricît l-ar dezgusta – nu se poate ieşi. Spectacolul – cu permanenta sa selecţie pentru „Chorus line" – e tiranic, dur şi inevitabil. A te extrage din mizanscena sa cotidiană, a nu te prezenta la „selecţie", a declara că nu te interesează e un inutil nonconformism, cu atît mai puţin o revoltă, o revoluţie, repede recuperate şi digerate cu poftă crocodiliană de scenariu. Orice protest, orice refuz, orice „huo!", dacă nu e răcnit spectaculos, nu contează, e moft. Taciturnii sînt de mult priviţi ca nişte moftologi. Gălăgia şi hărmălaia au ajuns să decidă destinul unei idei. Fără scandal, ea moare şi omul inteligent nu trebuie să fie scandalizat (căci asta se aşteaptă...), ci atent: el nu poate ieşi din sală, de pe scenă, dar nici nu poate evita provocările şi presiunea spectacolului întins totalitar din Parlament în ogradă, din dormitor pînă în ascensor. Toată lumea este vizată să facă parte – fără discriminări, de la prinţ la cerşetor – din casting-ul lui, din distribuţia sa.

Nu există scăpare pentru cel care nu are vocaţia de-a-călca-peste-cadavre pentru a ajunge mai în faţă – nu contează dacă în dreapta sau în stînga, ci doar în faţă, în prima linie a acestui balet hilar ca tot ce e o mecanică placată pe uman. Decît automarginalizîndu-se liniştit, conştient, cît mai viclean desigur, cu o încordare care să nu-i strice plăcerea, fără a se simţi persecutat, victimă, disperat, erou de melodramă. Automarginalizarea fiind un cuvînt prea lung, prefer s-o numesc discreţie.

Soluţie sau nu – de unde soluţie cînd s-a calculat că în Univers sînt mai multe stele decît fire de nisip pe Terra? –, cred că trebuie să ne încredinţăm ei, discreţiei, fără s-o confundăm cu modestia, pudoarea sau laşitatea. A, nu! Ea le cunoaşte, dar nu se lasă dominată de ele şi reacţionează ori de cîte ori le surprinde manifestîndu-se ostentativ, dornice să se dea şi ele în spectacole cu totul neplăcute (Ah, spectacolul pudorilor indignate!).

Încerc deci să pun discreţie în pudoare. În modestie. În responsabilitate. În patriotism. În curaj. Chiar şi în bun-simţ. Inclusiv în libertatea de expresie. În decepţie şi tenacitate. În lehamite, prudenţă şi tandreţe. În telefoane şi tresăriri. În linii mari şi în linii mici.

Mă exprim concis, conştient că în concizie stă forţa discreţiei, dar şi slăbiciunea ei, căci în spectacolul totalitar tot ce e concis nu are greutate, importanţă şi nici influenţă. Concizia enervează, congestionează, e chiar ostilă ritmului drăcesc şi vervei atotstăpînitoare de pe scenă. Mai rău: prin mecanica lui – exact ca în filmele extraordinare ale lui Almodovar – „show"-ul devorator poate face chiar din discreţie un „număr" ostentativ, iar din cel discret un cabotin!

Trebuie să înfrunt(ăm) şi acest risc. Poate că nu trebuie folosit verbul „trebuie" – e prima mea obiecţie la acest text în care cred că am spus şi aşa prea mult. Rog respectuos secretariatul de redacţie să lase un spaţiu alb de aici pînă la linia finală a rubricii. Albul e, în fond, culoarea preferată a discreţiei.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Poezie de puşcărie

Puşcăriaşii de rînd merg la dramoterapie. Pe pereţii încăperilor destinate – Cluburi se numesc – atîrnă afişe uriaşe. Lista am rescris-o pe caiet în fugă, de frică să nu mă ia la întrebări dramoterapeuţii.

Lucruri care mă împiedică să mă gîndesc la mine

Cearta; Alcool; Religia; Femei; Dragostea; Furia; Umilinţa; Hobby-ul; Vestea proastă; Ispita; Anturajul; Aşteptarea; Cartea; Filmul; Pedeapsa; Banii; Familia; Recompensa; Şoc, Dorul de cineva; Mă înşală; Mă minte; Mă înjură; Vrea să mă lovească; Nu am ţigări; Sînt în puşcărie; Sînt furat; Mi-a dat amînare; Nu sînt ascultat; Nu-mi respectă drepturile; Ia bătaie echipa favorită; Sînt inferior; Sînt contrazis; Sînt provocat; Sînt luat la mişto.

Mă fac să mă gîndesc la mine: *Grija; Sănătatea; Foamea; Viaţa; Dragostea; Greutăţile; Rănile; Pericolele; Boala; Probleme grele; Ziua de mîine; Privitul în oglindă; Pericolul; Bogăţia; Egoismul.*

Unul din acele poeme postmoderne... Dar uite şi o poezie adevărată:

Bucureşti Rahova 12.09.99

De iubire

„Cînd de flori se scutur pomii / Nimeni dorul nu-mi alină / mi-ai ieşit în calea sorţii / chip frumos ca de regină // m-ai făcut să cred în tine / m-ai făcut să preţuiesc / am iubit, uitînd de mine / farmecu-ţi copilăresc // mi-am pierdut degeaba timpul / crezînd că ai să mă iubeşti / tu frumoasa mea prinţesă / tu eşti zîna din poveşti // am crezut că eu voi face / în a visului cetate / din poveşti de mult uitate / să trăiesc realitate // am crezut că voi întoarce / din a timpului mistere / personaje minunate / miturile efemere // să pot să scriu o poezie / de iubire preacurată / îmbinînd şi fantezie / şi dragoste adevărată // şi se scutură toţi pomii / frunzele se duc în vînt // Şi se duc, dar în tăcere / De iubire a mele gînduri / Se aşează-n calea vieţii / Rînduri, rînduri // Dar rămîn a mele versuri / Îmi rămîne poezia / Şi voi scrie de iubire / Doar trăind cu fantezia // Sînt acum precum o frunză / Ce-i pictată pe cărare / Şi pe care vîntul serii / O poartă în depărtare. // Dar ce folos în lume / O frunză mai puţin, / Cînd tot pămîntul este / De-atîtea frunze plin. // Voi scrie de iubire / Voi scrie pentru tine / În nopţile de toamnă / În nopţi tîrzii senine."

E a fratelui Mocanu. Data înseamnă ceva, zi de toamnă, mai melancolie. A început la puşcărie să scrie, la cîteva zile de cînd a fost arestat. Trecea timpul. La început nu erau cine ştie ce, după aceea a început să persevereze, mai una, mai alta. A vrut să scriu o carte despre cum scria poeziile, dar a renunţat. Renunţi la multe la puşcărie. A avut o singură dată o comandă de poezie, un coleg Chereches, că vine în vizită Maria, o iubită de-a lui, şi i-a compus, dar nu pe avantaj, o poezie pentru o femeie mai în vîrstă, mai plinuţă, zi de naştere.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Arhitectura fără arhitect

Lăsînd la o parte arhitectura vernaculară, aceea făcută de către meşteri specializaţi într-un anume mod de a fi al zidirii, transmis din generaţie în generaţie prin intermediul echipelor, relativ autistic în raport cu devenirea mai generală a domeniului şi, mai cu seamă, infra-stilistică, vom observa de îndată că există o cantitate enormă de zidărie cu pretenţii, care intră însă în regimul arhitecturii fără arhitect. Desigur, o astfel de afirmaţie presupune, spre a fi riguroşi, că ştim cel puţin cîteva lucruri: 1) ce este arhitectura? şi 2) cînd a apărut ea? Dacă acceptăm drept adevărată definiţia, minimală, a lui Robert Venturi, potrivit căreia „arhitectura este un adăpost decorat cu simboluri", vom observa că multă din cantitatea de edificare petrecută şi la noi după 1989 intră sub regimul unei asemenea definiri, cu observaţia că îi lipseşte cu desăvîrşire semnul autoratului pozitiv, afirmativ, artistic.

În aceste condiţii, bine este să ne amintim, poate, că există suficientă literatură care propune o apariţie a arhitecturii care nu numai că nu o situează în vreo anume epocă (pre)istorică, dar care o crede chiar ca fiind un produs pre-uman. Cei din generaţia Minitehnicus, vorba d-lui Cioroianu, îşi amintesc, probabil, despre afirmaţiile lui J.-Y. Cousteau, care vorbea cu patos despre „oraşele caracatiţelor", ceea ce sugera că nu numai arhitectura ne precede, ci şi urbanismul – pastilă greu de înghiţit de către specialiştii domeniului, mă tem. Dar există vorbiri despre oraşele termitelor, despre „funcţionalismul" stupilor de albine, despre sofisticarea cuiburilor cutăror păsări. Desigur, criticii unei asemenea perspective dezesperante pentru fiinţele umane reproşează arhitecturii fără arhitect (uman) că ei nu fac altceva decît să proiecteze „înapoi" pe scară istorică şi pe arbore evolutiv trăsături care sînt proprii arhitecturii umane. Funcţionalismul, mai cu seamă, despuiat de decoraţia „criminală" (spunea Loos în alt context decît acela în care i-a fost consacrată sintagma ulterior), părea că doreşte să regăsească doar adăpostul ca termen prim, ca arheu al arhe-tectonicii. Or, în această postură limitativă – pentru că marea arhitectură modernă a depliat un alt înţeles şi o altă formă a ceea ce fusese ornamentul – pare că, într-adevăr, arhitectura se regăseşte în croiala de adăposturi animale. Ceea ce este, totuşi, profund fals: între arhitectură şi adăpost este o ruptură de rang, nu doar o incrementare de grad. Acele simboluri din definiţia lui Venturi „fac diferenţa", cum se spune azi în comentariul fotbalistic, între adăpost şi casa arhitecturală. Şi, aş adăuga, acele simboluri care dau seamă despre descoperirea sacrului ca problemă centrală a edificării, ca supliment al simplei evitări a intemperiilor.

Mi-am amintit din nou despre această veche, nouă dispută, citind ultimul număr al ediţiei româneşti din *National Geographic* (admirabil pentru cei interesaţi de problemele spaţiului, de vreme ce le propune şi o hartă a templelor egiptiene antice cele mai reprezentative). Aici, pasărea ţesător ne dă o lecţie despre ce va să însemne zidirea în vederea perpetuării genelor. Iată descrierea acestui cuib, cu adăpost, decoraţii stranii şi chiar cu perpetuarea tradiţiei ziditoare cu tot:

„(Umbrarul) ...este o construcţie robustă şi arătoasă *(soliditas şi venustas?)*, cu decoraţii aranjate artistic, cu pereţi de paie groşi şi simetrici. În centru, el a adunat o grămadă de cioburi dintr-un parbriz, fiecare avînd un diametru de aproape un cm. Cînd le bate soarele, ele strălucesc ca diamantele. De-a lungul pereţilor a atîrnat cîteva bucăţi de sîrmă şi o bandă de plastic roşu, iar în afara arenei, la o mică distanţă de capătul unuia din pereţi, a clădit un zid gros din vertebre de oaie. La capătul opus se găseşte o grămadă la fel de mare de cioburi de sticlă transparentă şi colorată presărată cu cîteva tuburi de cartuşe şi inele de aluminiu de la dozele de bere. Alte grămăjoare mai mici de sticlă şi bucăţi ciudate de folii de aluminiu şi plastic sînt răspîndite ca un mozaic în jurul umbrarului, unele la distanţă de un metru... Tot ce nu e natural aici face parte din umbrarul lui. Un mascul poate construi un umbrar de paie în doar cîteva zile. Totuşi, îi mai ia cîteva zile în plus să îl decoreze, iar adunarea ornamentelor la locul lor poate să dureze ani. Păsările-grădinar pestriţe îşi reconstruiesc umbrarele în fiecare an, de regulă în imediata apropiere a celui din sezonul de împerechere anterior. Iar cînd o pasăre bătrînă moare, una mai tînără, poate un fiu sau un *alt mascul* înrudit îndeaproape, îi va prelua locaţia şi comorile". *(National Geographic,* iulie 2003, pp. 73-74)

Cît despre importanţa sexuală a acestei „arhitecturi", căci despre ea este vorba în articolul citat, pasărea-grădinar ne mai dă o pildă, care se poate aplica fără prea multe nuanţe în plus unei părţi semnificative din proasta zidire a îmbogăţiţilor post-mioritici: „Toate aceste decoraţii, tot ce alege masculul şi modul în care el le aranjează, totul este determinat de preferinţele femelei... Într-un fel, păstrînd proporţiile, şi ei sînt ca noi: ornamentele masculului nu trebuie să fie neapărat ale fizicului său, ci mai degrabă se referă la lucrurile dobîndite"...

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Datoriile regimului Iliescu

Preşedintele Iliescu îşi pregăteşte ieşirea. Presiunea alegerilor e tot mai puternică, în PSD sînt multe de rezolvat, aşa că o serie de lucruri dragi inimii prezidenţiale trebuie puse la punct acum, cît timpul încă mai are răbdare. Mai ales că, şi-o fi zis dl. preşedinte, vară fiind, răuvoitorii au gurile uscate, iar opoziţia moţăie. Nu e singurul preşedinte care înghesuie la final de mandat chestiuni controversate, care altminteri ar stîrni nemulţumiri cu consecinţe imprevizibile. După teoria „urma scapă turma", unii îşi decorează prietenii şi amantele, alţii încheie contracte pentru îndulcirea bătrîneţilor. Ion Iliescu cochetează cu ideea graţierii lui Miron Cozma.

La urma urmei, de ce nu? Toţi cunoaştem adeziunea neştirbită a preşedintelui faţă de cîteva principii. Proprietatea e un moft, comunismul era rău numai pentru că Ceauşescu era dirijat de nevastă, iar el însuşi fusese „marginalizat" ca director de editură. Dl. Iliescu nu şi-a repudiat niciodată trecutul de activist al regimului totalitar, de ce l-ar uita pe omul de nădejde din Valea Jiului? Omul care a „disciplinat" Bucureştii anilor '90 în numele manipulării numite de comunişti „voinţa maselor". Ce contează că mineriadele au fost perfect ilegale, că România a fost în pragul unui război civil, că au fost asasinaţi oameni în plină stradă sau că minerii şi-au făcut nevoile în laboratoarele Universităţii? Pentru dl. preşedinte toate astea sînt „chestiuni sindicale". În plus, să nu ne mai cramponăm de trecut ...

Mi se poate spune că Miron Cozma ispăşeşte deocamdată doar mineriada din '91. Adevărat, dar ce şanse va mai avea Justiţia să rezolve şi celelalte dosare ale celui ce făcea treburile necurate ale Puterii? Gestul (intenţia) preşedintelui o spune clar – nu prea multe! Un argument suplimentar – declaraţia lui Tănase Joiţa: în 13 ani nu a fost timp să se finalizeze dosarul mineriadei din 13-15 iunie 1990!

Nu sînt în măsură să apreciez pedeapsa lui Cozma, dar de ce nu este dl Iliescu la fel de milos şi cu nefericiţii care au luat ani grei pentru trei pîini şi o ceapă? Poate pentru că pîrliţii au acţionat de capul lor, fără ordine de sus şi fără să înţeleagă binefacerile unui sistem social-democrat curat constituţional. Sigur, dacă ar fi avut instincte sănătoase, ar fi ştiut să-şi acopere matrapazlîcurile cu funcţii în partid – la centru, la judeţ, în ministere, ba chiar şi la comune. Nu e zi în care presa să nu scoată la lumină noi conflicte de interese, noi acte de corupţie, noi averi misterioase. În fiecare interviu preşedintele înfierează ilegalităţile, dar numai „în principiu", fără să observe fauna de îmbogăţiţi de război care a îngroşat rîndurile PSD-ului sub ochii săi. Aşadar, principii pentru poporul care votează – protecţie pentru baronii care donează!

E vară. Ion Iliescu pregăteşte graţierea lui Miron Cozma. Un gest mic pentru un preşedinte, dar enorm pentru regimul său. Unii vor vedea aici generozitate, alţii doar comerţ electoral. Oricum, echilibristica politică a dlui Iliescu reuşeşte binişor pe teren românesc, căci sărăcia este anestezicul perfect. Pe teren extern, însă, avem şi scăpări. Gazetarii străini, nesupuşi presiunilor PSD, nu se lasă pînă nu obţin o perlă. S-a comentat dezastruosul efect al teoriei prezidenţiale despre Holocaust, mie mi s-a părut interesant alt aspect al nefericitului interviu. Anume fragmentul în care dl Iliescu punea pe acelaşi plan antisemitismul şi anticomunismul, lagărele de exterminare şi cele rezervate slugilor Cominternului. Să stăm strîmb şi să judecăm drept – Partidul Comunist era interzis încă din 1924, deci liderii săi (între care şi tatăl preşedintelui) erau în faţa legii infractori periculoşi care militau pentru dezmembrarea ţării. O mare diferenţă faţă de exterminarea indiscriminată a unei populaţii, să recunoaştem!

Înainte de a părăsi Cotrocenii, Ion Iliescu îşi plăteşte datoriile. Îl aşteaptă un dificil război electoral, căci va reintra în alt partid decît cel pe care l-a fondat. Datorită căldurii, renunţă din cînd în cînd la mască.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Estivale

Specialiştii susţin că marea este un excitant nervos. Cînd îi vedem, însă, pe cei care sînt la mare pentru a face emisiuni estivale mai că ne vine să punem la îndoială asemenea aserţiuni. Ori ceea ce spun specialiştii e o bazaconie, şi marea, dimpotrivă, nu face decît să inhibe sclipirile de inteligenţă, ori prezentatorii deplasaţi la faţa locului sînt atît de sărăcuţi cu duhul, încît nici marea nu-i mai poate salva. Oricum, indiferent de motive, şuetele estivale de pe micul ecran sînt nişte producţii realizate la minima rezistenţă, pe genunchi, în care oamenii de televiziune cred că e de ajuns să-şi instaleze cîteva măsuţe pe plajă sau pe terasa vreunui hotel pentru a deveni dintr-o dată interesanţi. La măsuţele respective se perindă aceleaşi figuri dîmboviţene cu pretenţii de VIP, care sînt puse să-şi recite poeziile despre esenţiala problemă a vopsirii părului propriu, despre recenta maşină achiziţionată sau despre persoanele cu care visează să aibă o aventură (aceste emisiuni copiază întru totul formula revistelor despre vedete, care obişnuiesc să ne anunţe cu emfază orice prostie legată de viaţa celor de care se ocupă, inclusiv, de exemplu, dacă şi-au schimbat lacul de unghii sau obişnuiesc să-şi penseze sprîncenele – nu exagerez deloc, chiar am întîlnit astfel de lucruri în publicaţiile mondene). Desigur, un asemenea tip de emisiune, care nu spune nimic, căci nu spune nici măcar un nimic nou, nu poate decît să plictisească. Dacă noi, telespectatorii, avem şansa că putem schimba canalul (ca să dăm peste o altă emisiune estivală) sau, în cel mai bun caz, să stingem televizorul, realizatorii sau prezentatorii de astfel de emisiuni nu mai au unde se ascunde. E clar că şi pe ei îi plictiseşte ceea ce fac! De exemplu, pe Realitatea TV, un nene care se întreţine cu vedetele şi care obişnuieşte să rîdă zgomotos la fiecare lucru pe care-l zice îşi mărturiseşte public starea, în pauzele dintre propriile-i hohote, bîţîind plictisit din picior. Te apucă şi mila cînd îl vezi!

Există, totuşi, o emisiune estivală care nu are cum să plictisească, pentru că e într-o adevărată ebuliţiune de idei. Emisiunea este prezentată de tandemul Badea şi Oreste, iar ideile respective poartă numele de poante. În faţa unui asemenea spectacol al inteligenţei, m-am aşezat cuminte în banca mea şi mi-am luat notiţe. Ofer şi cititorilor noştri, în cele ce urmează, un florilegiu din gîndirea celor doi corifei.

● Badea: „Pentru o sută de dolari, eu pozez dezbrăcat şi în revista *Arici Pogonici.*"

● O invitată, către Mircea Badea: „Tu numa' lasă-te la mîna mea!"

Oreste: „Nu, că la mîna lui se poate lăsa şi singur."

● Badea, către o invitată de 17 ani: „Eu, recunosc, cu fetele de 17 ani nu am vorbit nici măcar cînd aveam 17."

● Oreste: „Cea mai mare performanţă sportivă a mea a fost că odată am mîncat 14 şniţele."

● Invitata către Badea: „Spune şi tu un lucru frumos, că numai lucruri urîte zici."

Badea: „Un milion de dolari."

● Oreste: „Eu am stat în apărare şi nu am avut cu ce altceva să lovesc în minge, decît cu nişte lucruri pe care aş fi vrut să mi le protejez."

● După ce un sportiv le spune că se antrenează dînd cu barosul în pămînt, Badea îi zice lui Oreste: „Mă, dar tu ai ciocanul la tine?"

Oreste: „Îl am, dar al meu nu e aşa de mare."

● Badea: „Eu îi iubesc foarte mult pe poliţişti."

Oreste: „Şi ei pe tine."

Badea: „Da, şi ei pe mine!"

Oreste: „E ca-ntr-un 69 perfect."

● Oreste: „Ce începe cu P...?" (şi lasă o pauză cu mult subînţeles)

Badea: „Nu în emisiunea asta!"

Oreste: „Ba nu, mă! Publicitate!"

Îmi cer scuze cititorilor noştri că, în cele cîteva emisiuni pe care le-am urmărit, nu am prins nici una din poantele care l-au făcut celebru pe Oreste, şi anume cele care se referă la mirosul propriilor şosete. Dar, cu siguranţă, chiar şi cele pe care le-am cules eu sînt destul de valoroase: după emiterea fiecăreia, orchestra din platou puncta cu măiestrie momentul. Acestea fiind zise, nu cred că ar mai fi ceva de adăugat. Decît, eventual, o trimitere la un final celebru: Curat estival! Muzica, muzica!

▲

STRESĂRI

*Noţiunea de „stres" pare să fie nelipsită din vocabularul contemporan. Identificat, incontestabil, drept principala (şi cea mai la îndemînă) cauză a nereuşitelor cotidiene, stresul a creat în jurul său o adevărată industrie: există cabinete de combatere a stresului, cu terapeuţii de rigoare, tratamente cosmetice, muzici, arome, băuturi, ba chiar şi covrigi angajaţi în aceeaşi bătălie. Cum sînt „gestionate" pe unele dintre acestea de cîţiva dintre semenii noştri aflăm din reportajele următoare. (**I. P.**)*

Cristina POPESCU

Cine se stresează, ăla e!

Aş putea spune, parafrazînd o reclamă pe care o tot aud, în ultimul timp, la radio, că taximetristul în maşina căruia tocmai m-am urcat are o figură serioasă, extraordinar de serioasă, aş putea spune chiar... supărată. Simt că ar avea chef de vorbă, deci îl întreb. E stresat. Da, îl înţeleg, nu are chiar cea mai uşoară meserie din lume: toată ziua în maşină, canicula, şoferi (mai ales şoferiţe) care conduc aiurea, clienţi nesuferiţi, curse proaste... nu? Greşit. Într-adevăr, nu-i prea place să fie taximetrist, era mai bine şofer de autobuz, dar a trebuit să plece, îi descoperiseră nu ştiu ce problemă de sănătate. Dar nu: pe el îl stresează nevasta. Adică? Adică, el munceşte de dimineaţă pînă seara, ca un apucat, ca să aducă, nu-i aşa, o pîine pe masa conjugală, iar ea... Ei bine?... E geloasă, domnişoara, e nebună, nu ştiu cum să mă mai împac cu ea! Că unde stau toată ziua? În taxi, îi spun. Da, zice, stai în taxi, 14 ore, cine să te creadă, lasă că ştiu eu... Ce ştii, femeie? Lasă că ştiu eu cum sînt fufele astea tinere, îmbrăcate, acuma vara, cu fustele alea care de-abia le acoperă fundul!!! De unde ştiu eu unde umbli tu toată ziua şi pe unde te opreşti... Şi aşa o ţine, vă jur, toată seara, eu sînt obosit mort, nici nu mai văd bine de somn, iar ea, în loc să-mi dea să mănînc şi să-mi spună o vorba bună, urlă... Divorţ? Nu prea ar vrea, are doi copii, îi iubeşte. Dar nici cu nebuna nu mai poate. Cum rezistă totuşi? Încearcă să ţină totul în el, că, dacă ar începe şi el să strige, ar ieşi scandal... Dar au început deja să-l supere şi stomacul şi inima. Nevastă-mea o să mă bage în mormînt, exclamă, deşi pare, în mod straniu, împăcat cu ideea.

Mă dau jos din taxi şi intru în sediul uneia dintre nenumăratele bănci de pe teritoriul capitalei. E vineri. Coadă mare. Căldură şi mai mare, în ciuda aerului condiţionat, din care nu pare să mai fi rămas decît zgomotul. Lumea îşi face vînt cu facturile. La un ghişeu alăturat, o tînără discută aprins cu funcţionara, care comentează ceva despre niscai «ordine de plată», care ar fi trebuit redactate diferit. Tonul vocii, iniţial rezonabil, ajunge, treptat, strident. Curînd, ambele femei ţipă una la cealaltă. Deşi nu se înţelege prea bine de ce se ceartă, oamenii care stau la coadă pentru *Connex* sau *Orange* se agită. Are dreptate clienta: păi, e posibil, la 13 ani după revoluţie, să stai la coadă ca să plăteşti ceva???... Păi, nu, că nu e decît vina noastră, dom'le, care nici măcar la bancă nu ştim să stăm civilizat la rînd... Ne înghesuim ca animalele... Au dreptate tinerii care vor să plece din ţară! Pe cine faci dumneata animal, măi, boule... ş.a.m.d. Casiera se enervează şi ne somează să facem linişte. Hai, lasă-ne-n pace, cucoană... Vezi-ţi de calculatorul dumitale, că sîntem 10 la coadă şi dumneata te mişti cu încetinitorul, o apostrofează cu mult năduf o tînără, care are în braţe un teanc de cursuri de medicină legală, dacă ţi-ar fi plăcut şcoala nu mai erai funcţionară...

Pînă la urmă plătesc telefonul şi plec. Mă întîlnesc cu Maria, ce mai faci, bine, dar tu, eh, zic, am avut şi vremuri mai bune. S-a certat cu...? Nu, dar la serviciu e „naşpa de tot"... De ce? Păi d-aia, că s-a angajat ca proasta acolo, unde mai nou are vreo trei şefi... şi toţi vor diverse lucruri rezolvate imediat, în acelaşi timp: unul te sună pe mobil, unul pe fix, altul îţi trimite mail-uri marcate cu «prioritate maximă»... E corectă expresia asta? Nu ştiu, ce contează! Şi, dacă le faci treaba cum trebuie, merg la şefii cei mari şi se laudă, dacă nu, ghici cine e de vină fiindcă nu a telefonat/trimis fax/mail/curier suficient de repede? Dacă sînt prost dispuşi, vin la tine şi ţipă... Ca să nu mai vorbim de colegi, care te bîrfesc şi, în general, „te sapă", fiindcă tu ai fost promovată şi nu ei, în loc să fie mulţumiţi că nu-i bate nimeni aşa de tare la cap... Pe Maria o apucă plînsul, nu ştie cît mai rezistă acolo, dar nici de plecat nu e cazul, vara se găsesc greu job-uri, iar ea nu-şi permite să rămînă fără nici un ban. Poate, după concediu...

Plec şi de aici, trebuie să ajung acasă, n-am mai văzut-o de mult pe mama, o fi supărată, mai ştii... Şi chiar este, dar nu pe mine, ci pe vechea durere de gît, ale cărei cauze bănuite de ea sînt sumbre... Nu mi-a trecut de astă vară! Parcă nu te mai durea, încerc eu timid... Ba nu, nu i-a trecut de fapt niciodată, doar o ameliorare pasageră... Ai fost la doctor? Da. Şi? Nimic, parcă nu ştii cît de proastă e doctoriţa noastră de familie... Şi-a făcut analize, şi-a făcut ecografie, nu i-au găsit nimic... Norocul a fost doctoriţa de la endocrinologie, care i-a diagnosticat, salvator, o uşoară hipotiroidie. 25 de grame de Eutirox dimineaţa, pe stomacul gol. Dar tot nu-i trece. Şi-ar face analize speciale, care detectează celulele canceroase, dar 1) sînt prea scumpe, 2) îi este frică. Dacă ai fi avut cancer, mamă, ţi-ar fi ieşit prost măcar una din celelalte analize. Nu te mai gîndi la prostii, Doamne fereşte! Nu vrea să se gîndească, dar dacă nu-i trece... Apropo, eu ce fac, cînd mă mai duc la Parhon să-mi controlez tiroida? Cînd o să am timp, mă simt foarte bine, nu am mai avut nimic de 3 ani. Adică de 3 ani nu te-ai mai dus la control! Dar nu înţelegi că nu mai am nimic?! Şi, oricum, nu pot lipsi de la serviciu aiurea! Nu se poate, mamă, trebuie să te mai vadă un doctor din cînd în cînd. Uite, am vorbit cu doctoriţa mea şi a zis să mergi sîmbătă la un laborator cu plată să-ţi faci TSH-ul (??) şi, pe urmă, la Urgenţă, ca să-ţi faci o ecografie, şi pe urmă îmi dai mie rezultatele şi merg eu şi vorbesc cu doctoriţa... să vedem dacă e bine ce iei, poate ar trebui să mai iei şi alte pastile... Te stresezi aiurea şi mă stresezi şi pe mine îi declar, enervată. Plec, închid uşa la limita trîntelii. Se supără, aşa sînt copiii, tu îţi faci o mie de griji şi încerci să-i sfătuieşti de bine, şi ei...

Claudiu a ajuns şi el, în sfîrşit, acasă, după doar 12 ore de activitate erotică intensă (= „f... la cap") la serviciu. E posomorît. Colegi/subalterni iresponsabili sau rău intenţionaţi, contracte cu clauze complicate care se negociază de luni de zile, patronul care e nemulţumit orice ai face. Încerc să-l înveselesc fără prea mare succes, îmi explică, cum poate mai bine, dar într-un mod care mi se pare de-o răceală insuportabilă, că are o perioadă proastă la serviciu. E obosit şi supărat şi să-l înţeleg (= „las în pace"), că o să-şi revină el. Eu îi aduc aminte, glumeţ-mustrător de primele luni ale relaţiei noastre, cînd nu locuiam împreună şi cînd îmi spunea, atunci cînd ne întîlneam *after work*, că, doar văzîndu-mă, se simte mult mai bine. El se enervează că-i fac reproşuri. Nu era un reproş, era doar o constatare. Aşa sînteţi voi femeile, bolnave după atenţie, niciodată nu vă ajunge; eu acum nu am disponibilitate – asta e! Mă enervez şi eu, adică cum „voi femeile", parcă îţi plăcea de mine fiindcă sînt altfel decît... Îşi aprinde încă o ţigară, mai bea o gură de bere, încearcă, vizibil, să tragă de timp şi să nu se răstească la mine. Efort care pe mine mă întărîtă şi mai rău, de ce e nevoie de asta, ar trebui să fie fericit lîngă mine tot timpul, dacă mă iubeşte, nu? Încearcă să schimbe vorba, mă întreabă ce-am făcut azi. Îi explic că am fost la cumpărături... Şi mi-am cumpărat haine pînă am rămas fără nici un ban. Şi să ştie că nu am nici pe departe suficiente resurse financiare ca să merg la *shopping* de fiecare dată cînd mă simt neglijată... Se ridică din fotoliu cu mare bruscheţe şi merge să-şi mai ia o bere din frigider. Confruntată cu asemenea insensibilitate (tipic masculină), pe mine mă apucă plînsul... Pînă la urmă, fireşte, ne împăcăm, dar tîrziu, după multe lacrimi şi discuţii, care mă fac să mă întreb a n-a oară de ce m-am mutat la el şi, de fapt, de ce naiba (mai) sîntem noi împreună.

Epilog: fiindcă iniţial am avut intenţia să scriu un articol mai ştiinţific, am citit despre stress pe net. Aşa că acum ştiu exact care sînt cauzele (de la blocajele de trafic cotidiene la globala ameninţare nucleară) şi pot recunoaşte cu uşurinţă semnele, de la palme transpirate şi reci, respiraţie accelerată şi crampe abdominale, pînă la anxietate, frică, agitaţie, lipsa atenţiei, confuzie şi modificare abruptă a obiceiurilor alimentare. Am aflat, că, dacă nu e tratat, prin autosugestie, meditaţie, acupunctură, yoga, sex (!?..), melo/crono/aromo terapie, regim alimentar şi o atitudine pozitivă, stress-ul duce, printre altele, la depresie, agresivitate, bulimie, apatie, anorexie, ulcer, infarct, slăbirea sistemului imunitar, demisie şi/sau divorţ. Din cele 10 teste *on-line* pe care le-am rezolvat, 9 mi-au dezvăluit că nivelul meu de stres se situează la cote mai mult decît alarmante.

▲

Stela GIURGEANU

Boală veche, nume nou

Alo, ce faci?
...Bine, sînt stresat...

Uită-te la mine, m-au îndemnat buzele tremurate şi ochii plînşi de frica examenului de estetică. *Eu*, continuară pe acelaşi ton, atît buzele cît şi ochii, *nu iau licenţa. Chiar nu o s-o iau*. Şi, încetul cu încetul, după o cafea şi cinci ţigări am aflat, nu numai de la buzele tremurînde şi de la ochii obosiţi, dar şi de la degetele prelungi ale mîinii drepte care striveau cu simţ de răspundere un zar de burete albastru, anti-stres, cum, de la o vreme, nu ştiau cu exactitate de cînd, nici ele, nici proprietara lor, nu se mai puteau concentra. Ajunseseră în aşa hal, încît ore întregi nu făceau nimic altceva decît să contemple mobila, sau pixurile, sau să sudeze ţigările. Deseori, pentru ochii lipiţi de tavan, literele îngrămădite de-a valma prin cursuri, în şiruri mai lungi sau mai scurte, nu mai aveau nici o noimă. *Nu ştiu, zău, ce e cu mine...* Şi atunci, ca o revelaţie, şi-a dat seama. Era stresată.

După scurta dare de seamă, **Irina**, studentă în anul IV a Facultăţii de Litere, a apelat la serviciile unui cabinet de psiho-terapie. A urmat o serie de masaje, a învăţat să se relaxeze cu jocuri de relaxare, să simtă cu aromo-terapia şi să leviteze cu muzico-terapia. Gîndurile pozitive îi reveneau. Ideea, după cum îi spunea terapeuta, era să se regăsească, în spatele jocului cu biluţe portocalii, pe o pajişte verde, într-o temperatură de mai, înconjurată de maci înfloriţi, fără gîze pişcăcioase, doar cu fluturi şi triluri de păsări. Şi toate astea doar pentru 250 de mii. Într-adevăr, după prima şedinţă, după cele 45 de minute de relaxare, de deconectare totală, a uitat de proful cu băscuţă căruia i se dusese buhul în facultate că an de an avea normă de restanţieri fixă: jumătate de serie. A uitat şi de examenul de LEC şi de faptul că, pentru a putea profesa în cariera aleasă mai avea de dat un alt examen, paralel atît cu licenţa cît şi cu titularizarea, examenul de atestat. A uitat pînă şi de revizia anuală a apei calde. A plecat aşadar, trecînd uşoară, întîi pe la casierie, unde cu zîmbetul pe buze a plătit biletul spre pajiştea imaginară, a coborît, două cîte două, scările de marmură ale clinicii şi s-a avîntat cu toate *chakrele* deschise în stradă. Încărcată fiind cu atîta energie pozitivă, drumul spre casă deja nu mai conta, iar perspectiva cursurilor era undeva, departe de angoasa simţită doar cu o oră înainte. De cum a părăsit clinica simţea, aproape ca pe o curiozitate, îmboldul de a da iama printre cursuri. Dornică să ajungă să afle cum defineau anticii estetica şi cum modernii lor urmaşi îi combăteau, străbătea pajiştea fără a da atenţie asfaltului. Inevitabil a ajuns însă în staţia de autobuz.

Aici, cu gîndurile încă departe de praful bucureştean, de căldura caldarîmului şi de fluierăturile muncitorilor, Irina s-a încăpăţînat să existe paralel, pe o cîmpie plină cu flori. Aşteptarea nu o mai stresa, nu mai simţea inima febrilă în tîmple, iar mintea îi era limpede. Şi a aşteptat. Dar nu conta de vreme ce totul părea uşor, totul părea doi şi cu doi. Aşa că a mai aşteptat. Zece minute, un sfert de oră, dar după douăzeci de minute chiar a reuşit să se împingă laolaltă cu alţi 20 de oameni şi cu 100% voinţă într-un 226 mai mult aglomerat decît gol. Cu toate astea, exerciţiile de relaxare ale canapelei şi ale semi-întunericului, împreună cu vocea caldă a terapeutei păstrau încă vii în ochii minţii ei cerul albastru, iar în urechi încă îi mai susura trilul de păsări. De abia pe la a patra staţie, cînd cu scandalul cu tînărul care a călcat un moşuleţ pe pantof, trilurile s-au estompat, transformîndu-se, odată cu încăpăţînarea tînărului de a sta în spatele scuzei că nu a făcut-o intenţionat, în vocile ascuţite şi isterice ale călătorilor. Cerul se depărta şi el, pe măsură ce scandalul lua amploare. Pajiştea era înlocuită cu o repeziciune uluitoare de spinările nervoase ale călătorilor, de paşii lor înghesuiţi de nerăbdătoarele lor mîini căutătoare febrile ale unui punct de sprijin. Apoi, ca şi cum cîmpia serenă nu ar fi existat niciodată, în spatele ochilor săi au apărut Ele, cursurile de estetică, laolată cu scrisul mărunt, cele cinci cursuri care îi mai rămăseseră pentru azi, că mîine la şapte trebuia să fie în sală, iar acum deja se înserа, iar stopul ăsta interminabil, lucrările nesfîrşitului Bucureşti, va ajunge probabil în 45 de minute acasă, mama o să-i dea să mănînce, ea nu poate, niciodată pe condiţii de stres nu poate mînca, mama nu înţelege, dar nu poate să o mai streseze şi din cauza asta, că şi-aşa săraca parcă suferă mai mult decît ea cînd o vede în ce hal e şi se dă peste cap să o ajute, iar ea, ea papă banii şi te pomeneşti că dă 6 milioane de pomană, că oricum nu ia licenţa. Cînd a coborît, îmbrîncită cu brutalitate, denumită vacă şi cu un nasture lipsă, a scos cu degetele tremurînde mobilul, a sunat şi a făcut o nouă programare. *Da' şi avea cu ce*, îmi concluzionează aici brutal domnul Gică, amicul meu vamist, aprinzîndu-şi o nouă ţigară. *Că toţi avem stresuri, da' cine-şi permite, dom'le, să le trateze ca la carte? Cel puţin a luat-o?* Irina a luat Licenţa. Că pe vremea lui se stătea cu picioarele în apă rece. De atunci fumează el ca turcul. Şi rîde. Acum e la mare şi e liber. Şi eu la fel, mă întind lîngă el, pe nisip, fără să-mi pese de tricoul alb, lăsînd o clipă să conteze doar cerul şi marea. Articolul e făcut, domnul Gică mă mai îmbie cu o ţigară (ale mele s-au terminat), mobilul mort, libertate totală, totală în afara timpului.

A apărut dintr-un colţ uitat al subconştientului. Păi, mi-a zis, picurînd cucută în ureche, dacă azi e joi seara, amicul nefiind în stare să conducă, prea multe ţigări la bord, mîine, cum ajungi tu mîine la redacţie, în timp, să predai materialul?

Iar mintea, chiar acolo, departe de stresurile bucureştene, a început să lucreze iar inima, tot acolo, în faţa mării, a luat-o la goană, lăsînd în urmă adierea sărată şi cerul înstelat.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

La o graţiere

Ce dimineaţă nenorocită! Îmi simţeam picioarele bocnă şi blestemam clipa în care mă hotărîsem să încalţ porcăriile acelea de pantofi care parcă adunau în interior toată umezeala sfîrşitului de ianuarie. Şi de-ar fi fost numai pantofii! În piciorul stîng nu mai aveam decît o jumătate de şosetă, iar în dreptul nici atît. Cînd le aruncasem cu o seară înainte pe teracota sobei din casa lui nea Tinel (binecuvîntat fie-i sufletul!) nu mă gîndisem deloc că s-ar putea să ardă, mocnit şi înecăcios, mai-mai să ne sufoce de n-ar fi fost Marcel să-mi dea o palmă peste ceafă în miez de noapte, şuierînd printre dinţi „Scoal' băi, netotule, că ţi-au luat foc boarfele şi murim aici!“...

Le încălţasem oricum, trăgînd cu grijă peste degetele picioarelor de peticele scorojite de bumbac pentru că ştiam ce mă aştepta afară, umezeala aceea nenorocită din cauza căreia tremurasem ore întregi cu o noapte înainte chiar şi pe lîngă focurile mari, de tabără, aprinse de jandarmi. Şi ei tremurau şi toţi înjuram minerii. Din cînd în cînd, cîte o maşină a vreunui coleg de breaslă venea cu informaţii despre mişcările de trupe puse la cale de Cozma. Apoi veneau alţii şi alţii cu tot felul de ştiri aiuritoare. La intervale regulate ajungea şi la mine ba o sticlă de votcă, ba una conţinînd un lichid gălbui sau poate roşiatic, despre care n-am ştiut niciodată nici ce e şi nici dacă e bine a-l înghiţi. Dar, cu toate astea, l-am dat pe gît la fiecare tură cu speranţa că o să-mi mai oprească tremuratul genunchilor. Cînd a venit Marcel şi mi-a spus luîndu-mă de-o parte că a găsit un sătean dispus să ne deschidă uşa casei şi să ne dea o masă caldă şi un pat, am văzut pe cerul Costeştiului chipul lui Dumnezeu. Am dormit în noaptea aceea cele mai odihnitoare patru ore din viaţa mea şi de n-ar fi fost blestemul cu şosetele poate că nici dimineaţa nu mi s-ar mai fi părut atît de nenorocită.

Nu mai ştiu cum a început totul. S-au ridicat la un moment dat jandarmii şi au început să bată cu tonfele în scuturi. Toată valea s-a umplut de un sunet sinistru şi cînd am intrat în legătură telefonică directă cu radioul nici nu mai ştiam dacă mă aude cineva sau nu. O vorbă nu-mi aduc aminte din ce-am spus atunci, ştiu doar că la un moment dat au început gazele lacrimogene şi abia am mai apucat să rostesc o formulă de încheiere. „Ai maiou?“, m-a întrebat Marcel. Aveam, l-am dat jos, şi în cîteva minute, bandajaţi ca nişte mumii, ne-am îndreptat spre grupul ziariştilor adunaţi lîngă baricadă. În cîteva zeci de secunde toată lumea sfîşia alte maiouri, bluze, batiste... Ne era frică, tuturor ne era frică, deşi părea că jandarmii n-au probleme în a-i respinge pe ortacii de lîngă baricadă. Dar chiar atunci, cînd credeam că se va sfîrşi repede şi Marcel se pregătea să spună asta tuturor ascultătorilor de Radio Total, a început dezastrul...

N-am să-l uit niciodată pe acel comandant de pluton strigînd minute în şir, cu voce răguşită şi isterică „Deselnicu şi Cotorobai, apăraţi stînga, apăraţi stînga!“. Veneau din stînga, de sus, din pădurea de pe dealul Costeştiului, dar veneau şi din dreapta, de pe cîmpuri. Şi, la un moment dat, au început să apară şi din spate. Cînd am văzut cum plîngeau jandarmii bătuţi în cap şi în stomac, ba cu bîtele, ba cu pumnii, am format numărul redacţiei, mi-am făcut cruce şi am început sec şi incredibil de calm, cea mai scurtă relatare făcută vreodată: „La Costeşti, au învins minerii. Jandarmii, rămaşi fără structurile de comandă, au fost dezarmaţi şi luaţi prizonieri. Mulţi dintre ei au picioarele rupte, capetele sparte şi sînt într-o stare foarte gravă. Miron Cozma anunţă că minerii vor continua marşul spre Bucureşti. Voi reveni cu amănunte“.

Cînd am închis telefonul am auzit şi înjurătura. El era cam de-o seamă cu tata, dar avea ochii plini de ură şi bîta ridicată deasupra capului. Am fugit, am alunecat şi cînd credeam că se apropie deja lovitura peste şale a venit îngerul meu păzitor ascuns încă o dată sub cele 120 de kilograme ale lui Marcel. M-a smuls în ultima clipă, a parat lovitura şi m-a împins sus, pe deal, la adăpostul copacilor. De undeva, de la marginea unui pîlc de fagi sau mesteceni am mai apucat să aruncăm o privire în vale şi-apoi am scuipat lung, a neputinţă, aerul Costeştiului împuţit de mirosul greu, de hoit, al democraţiei româneşti.

P.S. Mulţumesc, Marcel Bărbătei!

▲

NU PUNEŢI ORICE ÎN TELESPECTATOR, PUNEŢI NUMAI NUDITATE CU BIDONUL ŞI DEZBRĂCARE DE CARACTER PAVOAZATĂ

● Nu cred c-am văzut reclamă mai idioată decît aceea la Rompetrol: un individ care se uşurează în spatele unei maşini... „Gagul“: de fapt, el punea *benzină* în rezervorul maşinii! Mesajul clipului fiind: nu puneţi „orice“ în rezervor, puneţi numai benzina Rompetrol! Autorii reclamei s-au gîndit, oare, cît de cît, sau măcar au întrebat un psiholog?... Desfid pe oricine nu asociază urina cu benzina (Rompetrol), ideea de a-ţi băga... în Rompetrol cu Rompetrolul, Rompetrolul cu un clip tembel ş.a.m.d. (**a. l. ş.**)

● Logică de telespectator român urmărind încordat Turul ciclist al Franţei şi bătînd repede un e-mail către comentatorii noştri de la Eurosport: „Aş vrea să am bicicleta lui Lance Armstrong, s-o vînd şi să-mi cumpăr o maşină“. Rămînem imbatabili şi în Turul Franţei! (**R. C.**)

● Ziarul *Libertatea* (din 29 iulie a.c.) lărgeşte accepţia asupra vedetelor şi a nudităţii acestora: dacă, pe prima pagină, Andreea Bănică de la Blondy îşi arată trupul semidezgolit, inspectorul Piedone ne delectează, pe pagina 3, cu capul său complet descoperit (proaspăt tuns). (**I. P.**)

● După producătorii de bere, vara asta a mai făcut fericiţi cîţiva români – „porumbiştii“, vînzătorii de porumb de pe litoral. 10.000 bucata ziua, 20.000 seara, „pe promenadă“. Într-un excelent reportaj al lui Cătălin Tache, în *Naţional,* porumbistul Rodrigo se exprimă cu o dezinvoltură demnă de oamenii lui Istodor: „Fraierii care au băgat bani în terase d'alea cu fiţe ne iau la miştou cînd ne văd cu bidonul după noi, da' să pic la suferinţă de-oi minţi, de nu producem mai mult decît ei! Păi io îmi iau Merţ numai din porumbei!“. (**R. C.**)

● Titlu în *Libertatea* de luni, 28 iulie: „Studiu realizat de sociologii de la Universitatea din Berlin / Culoarea bikinilor trădează caracterul“. Bun, asta e: caracterul ni se vede şi cînd sîntem – pardon – în chiloţi.

© S. Ivanoschhi

Cu ochii-n 3,14

Dar sînt curios ce-ar zice sociologii din Berlin despre vorba românească „a se dezbrăca de caracter“... (**M. V.**)

● Toaleta din restaurantul „Hanul tîrgoveţilor“ din Tîrgovişte o întrece pe cea a restaurantului „Oasis“ din Bucureşti (despre a cărei maiestate am scris mai demult): pavoazată, de jur împrejur, cu lemn, arată ca o scorbură dintr-un uriaş copac lăcuit. (**I. P.**)

SĂ MAI IEI O GURĂ DE LUMINĂ DIN CEALALTĂ PARTE A UNIVERSULUI ALTERNATIV DE ACUM ŞI DIN VIITOR – NU E PREA MULT?

● Scenă absolut incredibilă într-un restaurant McDonald's: peste 50 de cercetaşi, cu rucsacuri şi toată costumaţia aferentă (cămăşi maronii, pantaloni scurţi de aceeaşi culoare, pălării, cravate tip „pionier“), poposesc, ca la popotă, în restaurant, şi comandă, *fast,* hamburgeri, Coca-Cola, cartofi prăjiţi etc. E şi normal – înainte să pleci la drumeţie pe vîrful muntelui, mai iei o gură de oxigen, o gură de civilizaţie. (**M. M.**)

● Vestea cea mare a lunii iulie a fost pentru mine aceea a numărului de stele din întreg Universul. O echipă de astronomi australieni a stabilit matematic că ar exista 70 de sextilioane de stele, adică cifra 7 urmată de 22 de zerouri, ceva de ordinul a 70 de mii de milioane de milioane de milioane. Pentru a fi şi mai clar sau mai uman, numărul stelelor – calculat nu una cîte una, Doamne fereşte!, ci pe o fişie de cer unde s-au descoperit, numai acolo, 10.000 de galaxii! – ar fi de 10 ori mai mare decît al tuturor firelor de nisip ale plăjilor şi deşerturilor terestre. Dar cum au calculat firele de nisip? Gîndul nu se mai sparie, nu încremeneşte, ci cade, săracul, în ce ştie, în poezie. La Adunarea Generală a Uniunii Internaţionale a Astronomilor, profesorul australian Simon Driver a declarat că „Universul este atît de mare încît lumina din cealaltă parte a lui nu a ajuns încă la noi“. Ştiinţific vorbind, mi se pare un vers cunoscut. (**R. C.**)

● În plin tămbălău legat de povestea asta cu *savevamaveche.home.ro* (eu aş crea un site „alternativ“: *vamavecheisnotworthsaving.bye.ro*), a fost de tot hazul s-o vezi/auzi pe actriţa Iarina Demian susurînd senină pe România 1 că Vama trebuie păstrată „fără manele şi fără corturi“...! Îţi venea să-i strigi: Alo, doamnă, păi ăia cu corturile se luptă cu ăia cu manelele, şi invers! Distrata doamnă putea să-l întrebe pe popularul său fiu, de la formaţia cu-acelaşi nume cu localitatea, cum stau lucrurile – şi aş fi „salvat“ un 3,14 (ăsta!). Eu propun să fie „(p)rezervată“ Vama Veche sălbatică-sălbatică, adică fără manelişti, cortişti, turişti, vamavechişti, doimaişti, chitarişti, medicinişti, artişti, gardişti, solişti, solipsişti şi altele... Trăiască lupta pentru plaja goală! (**a. l. ş.**)

● La Radio Delta RFI, Catherine Tasca, fost ministru al Culturii în Franţa, afirma necesitatea susţinerii filmului european pentru ca acesta să poată face faţă invaziei yankee: ar trebui ca toate ţările membre ale Uniunii, de acum şi din viitor, să sprijine moral şi concret – prin prestări de servicii, de exemplu – producţiile franceze. Excepţia culturală (politica prin care Franţa îşi apără specificul naţional) a unora va consta în filme, a altora în prestări de servicii. (**M. B.**)

● Revista *Unica* a devenit de la un timp foarte glumeaţă. Iată o mostră de umor à la *Unica*: „Antonio Banderas – pentru un aşa bărbat de acţiune, nici nu se găsea un sport mai potrivit. Să recunoaştem că schiurile nautice îi vin ca nişte mănuşi. Stîngi.“ Haida-de! Schiurile mănuşi! Şi în plus şi stîngi – nu e prea mult? Unde te poate duce umorul ăsta!... (**C. P.-B.**)

ÎN DURUL REALISM, CARTEA E DESCOPERITĂ PRIVIND PRINTRE ELEFANŢI

● În ziarul *Naţional* de duminică, 27 iulie 2003, a apărut, la rubrica „Şi eu ştiu să scriu!“, un soi de poezie purtînd titlul „Dilema“ (!) şi aparţinînd lui Nicolae Păun din Bucureşti. Îmi iau îngăduinţa să citez dintr-însa: „Aştept o împlinire născută din genuni / O strălucire, un mit, o tolbă de cununi / Un foc mistuitor de stele şi abisuri / Un haos ce distruge şi creează visuri / O flacără a conştiinţei purtată-n infinit / Să vină să destindă un univers strivit / Geneză ce se iscă din orice cataclism / Ca existenţa dură în durul realism / Da, hohote natura de gluma ce-a făcut / Osîndind miliarde de tuburi la păscut / Alte miliarde substanţa le-o deversă“. Mă scuzaţi, am încheiat citatul. (**D. S.**)

● În *Ziua literară* nr. 63, Alexandru George povesteşte – într-un articol intitulat *Omul sau cartea?* – cum a luat Marele Premiu SOROS pentru roman în 1996 la concurenţă (în ultimul moment) cu primul volum din *Orbitorul* lui Cărtărescu şi mai ales cum a aflat că nici unul dintre cei 15 critici din juriu nu-i citise cartea. Şi închipuiţi-vă că la Soros se mai plătea încă jurizarea... (**S. S.**)

● S-a reeditat vechea poveste cu lebedele. Nu cea a lui Andersen, ci aceea cu mîncatul. La Tulcea, patru indivizi au sucit gîturile a 28 de lebede pentru a le mînca. Unul din cei patru era profesor de istorie, probabil iniţiatorul faptei, creierul acţiunii şi singurul care mai ştia istoria ocupaţiei romilor din Viena. Cert însă, oriunde s-ar petrece, fapta cu pricina e descoperită, iar autorii sînt prinşi. O fi din cauza gîtului prea lung. (**A. M.**)

● Preşedinţia spune că „România este consecventă poziţiei sale privind Holocaustul“. Este OK, dar care era poziţia? (**C. G.**)

● Foarte frumoasă ideea indiană de a pune panouri fosforescente pe ditamai elefanţii, să nu-i lovească noaptea, pe şosele, vreun camion, vreun şofer... Elefanţii sînt adoraţi în India, simbolizînd înţelepciunea şi răbdarea – ceea ce nu mă împiedică să gîndesc, ca bucureştean nemîntuit, dacă n-au apărut şi printre ei cazuri de rinocerită. Chiar, cum ar fi tratată rinocerita printre elefanţi? (**R. C.**)

Constantin GEAMBAȘU

Confluenţe literare polono-române

Literatura polonă este destul de bine reprezentată în România, fenomen explicabil atît datorită interesului cititorilor români faţă de spaţiul literar şi cultural polonez, dar şi strădaniilor şi iniţiativelor poloniştilor români. Procesul de difuzare a valorilor culturii polone s-a intensificat îndeosebi după înfiinţarea, în anul 2001, la Bucureşti, a Institutului Polonez, care în doi ani s-a impus pe piaţa românească printr-o coerentă şi provocatoare strategie concentrată asupra promovării culturii polone în ansamblu şi a stabilirii unui autentic dialog polono-român.

Institutul Polonez a organizat, împreună cu Fundaţia Culturală Română, colocviul *Confluenţe literare polono-române*, manifestare care a prilejuit strîngerea laolaltă a specialiştilor români şi polonezi din centrele universitare Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Cracovia şi Poznan (unde funcţionează secţii sau lectorate de limba polonă sau română), precum şi a redactorilor, editorilor, jurnaliştilor preocupaţi de colaborarea dintre cele două culturi.

Premisa fundamentală de la care au pornit organizatorii colocviului a fost abordarea concretă a problemelor cu care se confruntă criticii literari, traducătorii şi cadrele didactice în susţinerea şi receptarea celor două literaturi şi culturi. Aşa se explică formularea nerestrictivă a temei, urmărindu-se expunerea unui număr cît mai mare de păreri. Chiar dacă absenţa unei teme clar circumscrise a condus, firește, la o anumită „dispersie" a comunicărilor, totuşi problemele enunţate au urmărit cîteva trasee impuse atît de practica de pînă acum, cît şi de anumite idei cu caracter de deziderat.

După exprimarea unor reflecţii referitoare la realizarea de traduceri într-un cadru proprice, bazat pe congruenţa factorilor de susţinere organizatorică şi financiară (instituţii, sponsori, proiecte de anvergură), Adriana Babeţi a subliniat contribuţia Fundaţiei „A Treia Europă", de la Timişoara, la înviorarea contactelor româno-polone (vizite, lansări de carte, comunicări, publicaţii). S-a ajuns chiar la formularea unor teme comparate pentru cursuri opţionale: Bruno Schulz şi M. Blecher sau Hortensia Papadat-Bengescu şi Zofia Nalkowska, bine apreciate de studenţi. Seria beletristică „A Treia Europă", alături de revista cu acelaşi nume, s-a impus pe piaţa românească în ultimii ani (din literatura polonă au apărut în această serie 4 cărţi: Olga Tokarczuk, *Călătoria oamenilor cărţii; Străveacul;* A. Szczypiorski, *Frumoasa Doamnă Seidenman;* I. Andruhovîci, A. Stasiuk, *Europa mea).* A fost evocată, de asemenea, importanţa călătoriei de studii în Polonia, în toamna anului trecut, a unui grup de universitari şi ziarişti români, însoţiţi pe tot parcursul vizitei de impresii favorabile în ceea ce priveşte managementul cultural polonez. După aceste consideraţii s-a trecut la comunicările propriu-zise, majoritatea (5) ocupîndu-se de receptarea fenomenului literar românesc în Polonia.

O apreciere a calităţii traducerii lui Eminescu în polonă şi a dificultăţilor inerente a încercat J. Cieszkowski, lector de limba polonă la Universitatea din Iaşi. Din păcate, antrenat în detalii, autorul nu a reuşit să-şi ducă la capăt demonstraţia, astfel încît nu mi-am dat seama dacă a cunoscut celelalte studii pe această temă, publicate anterior de I.C. Chiţimia, I. Petrică şi S. Velea şi, ca atare, în ce ar consta propria cercetare.

Un interes deosebit a stîrnit comunicarea profesorului Z. Hrychorowicz, şeful catedrei de limba şi literatura română de la Universitatea din Poznan, care, la întrebarea elementară, dacă literatura română este cunoscută în ţara sa, a oferit un răspuns trist, în pofida nuanţărilor. Nu este cunoscută, împărtăşind soarta literaturilor periferice, chiar dacă decenii la rînd mulţi traditori polonezi s-au străduit să-i schimbe acest statut. În ultimul deceniu, situaţia a devenit de-a dreptul nefavorabilă datorită factorului de piaţă (rentabilitatea), dar mai ales instituirii în rîndurile cititorilor de rînd a unui stereotip apăsător: românii trec în ochii multor polonezi drept ţigani! De aici dezinteresul publicului cititor faţă de cartea românească, iar „fără public, afirmă Hrychorowicz, cartea, ca şi actorul, îşi pierde menirea".

Într-adevăr, situaţia cărţii româneşti pe piaţa poloneză nu arată cum am dori, dar recuperarea operei lui M. Eliade, E. Cioran şi, în ultima vreme, a lui C. Noica poate fi considerată un element compensatoriu în raport cu situaţia dinainte de 1989, cînd se traducea mai mult, însă criteriul valoric nu funcţiona de fiecare dată. Nu se poate vorbi totuşi de un dezinteres total al intelectualului polonez (căci la el ar trebui făcută în primul rînd raportarea) faţă de literatura şi cultura română. Cele două numere ale revistei *Literatura na żwiecie* sau numărul *Decadei literare* apărut la Cracovia, consacrate integral literaturii române moderne, sînt o dovadă în acest sens. De asemenea, versiunea poloneză a *Jurnalului de la Păltiniş* ar putea fi considerată un eveniment benefic, alături de romanul *Exuvii* al Simonei Popescu şi de eseurile şi prozele lui N. Manea. Ce-i drept „cu o floare nu se face primăvară", dar în condiţiile actuale trebuie preţuit orice cîştig.

Spre deosebire de „latura sumbră" a aprecierii românistului Z. Hrychorowicz, care, din modestie, nu a amintit propria monografie despre Urmuz – o contribuţie remarcabilă la studierea comparată a avangardei româneşti –, publicată anul trecut, S. Velea conturează în intervenţia sa tabloul poeziei româneşti în Polonia, considerînd, pe bună dreptate, *Antologia poeziei româneşti*, apărută la editura PIW din Varşovia, în anul 1983, o contribuţie de înaltă ţinută ca selecţie şi calitate a traducerilor. De altfel, dacă citim capitolul *Literatura română în Polonia,* publicat de polonistul român în monografia *Interferenţe literare româno-polone* (Bucureşti, 1989), vom înţelege că o anumită alterare a imaginii s-a produs după 1989, o dată cu schimbarea de sistem şi de structură, şi că se impune o strategie nouă, de conlucrare la nivel preponderent instituţional între cele două ţări. Înfiinţarea unui Institut Român de cultură la Varşovia ar contribui, cu siguranţă, la ameliorarea acestei imagini, dar deocamdată această idee rămîne în continuare la nivel de deziderat.

Rolul primordial al traducătorului în procesul de receptare a reieşit din comunicarea lui K. Jurczak, titularul cursului de literatură română la Universitatea din Cracovia. Oprindu-se cu precădere la activitatea impresionantă a lui I. Kania în domeniul traducerilor din peste 10 limbi, autorul a atras atenţia şi asupra receptivităţii şi sensibilităţii critice a acestuia, aşa cum se vede din numeroase eseuri şi studii, Kania dovedindu-se totodată un excelent cunoscător al religiilor orientale şi al curentelor filozofice europene, ceea ce îi înlesneşte folosirea demersului comparat.

De altfel, o mare bucurie a stîrnit prezenţa traducătorului însuşi la acest colocviu, după 27 de ani de la ultima sa participare la un curs de vară la Sinaia! Într-o scurtă intervenţie, I. Kania a dezvăluit afinităţile sale cu cei trei mari gînditori români (Eliade, Cioran, Noica), pe care i-a tradus în ultimii ani şi i-a promovat în presă sau prin intermediul unor conferinţe, exprimîndu-şi deschiderea afectivă faţă de limba şi cultura română. În mod deosebit l-au preocupat viziunile complementare la Eliade şi Cioran, precum şi relaţia dintre Noica şi discipolii săi (modelul paideic). În încheierea intervenţiei sale, şi-a exprimat recunoştinţa pentru „tot ce i-a oferit cultura română". Personal consider că instituţiile româneşti abilitate ar trebui să arate mai multă preţuire personalităţilor de acest gen, sub forma acordării unor burse de studii sau a unor invitaţii la simpozioane internaţionale, organizate la noi în ţară, pe tema culturii. Un traducător, oricît de bun ar fi, are nevoie de contactul frecvent cu ţara din a cărei limbă traduce. Se ştie, nu este vorba doar de limbă, ci de realitatea vie, de dinamica evenimentelor şi a ideilor.

Celelalte două comunicări au conferit fenomenului de receptare conotaţii mai ample. După cum se ştie, dincolo de traducerile în sine, se impune actul critic asupra literaturilor străine, exercitat de multe ori comparativ, dintr-o perspectivă bazată pe experienţa critică autohtonă şi nu numai. Profesoara Antoaneta Olteanu de la Universitatea din Bucureşti a încercat în acest sens o interesantă interpretare a celor două romane ale Olgăi Tokarczuk *(Călătoria oamenilor cărţii* şi *Străveacul),* urmărind dimensiunea mitologică a structurii narative. La rîndul meu, am pornit de la o paralelă între W. Gombrowicz şi Cz. Milosz pentru a delimita conceptul de polonitate şi importanţa pe care cei doi scriitori au acordat-o valorilor identitare în ţară, dar mai ales în emigraţie. Înţelegerea nuanţată a conceptului de polonitate înlesneşte, după părerea mea, pătrunderea în structurile de adîncime ale mentalităţii culturale poloneze.

Al doilea „tronson" al colocviului l-au constitit cele 5 comunicări (Valentina Curticeanu, M. Mitu, Cristina Godun, Joanna Porawska, Codruţa Cofan), cu caracter preponderent didactic, despre metodologia predării celor două limbi la nivel universitar şi a dificultăţilor survenite în procesul de reformă din învăţămîntul superior. Dintre multiplele probleme abordate, au reţinut atenţia: structura programei de literatură, modernizarea metodelor de predare, folosirea noilor mijloace audiovizuale, rolul cursurilor opţionale, creşterea motivaţiei studenţilor prin diversificarea ofertei didactice etc.

Profesorul M. Mitu a formulat chiar cîteva deziderate care ar trebui să se afle în faţa secţiei de polonă de la Bucureşti şi a celor de română de la Cracovia şi Poznan, pentru a forma în viitor specialişti cît mai buni: stimularea interesului faţă de actul traducerii şi cultivarea spiritului de cercetare ştiinţifică în rîndul studenţilor (participarea acestora la simpozioane sau colocvii, pregătirea adecvată a lucrărilor de diplomă, înscrierea la masterat sau doctorat, aprofundarea celei de a doua specializări etc.). Pe de altă parte, la nivel instituţional, se impun forme de sprijin concret, după absolvirea studiilor, prin diversificarea ofertelor de lucru pe piaţa muncii şi asigurarea unui cadru de conlucrare funcţională între ţări. În acest sens, învăţămîntul universitar nu ar trebui să rămînă la nivelul umanist-filologic, ci să-şi diversifice structurile, îndreptîndu-se spre integrarea cu discipline de profil neumanist. S-a subliniat pregnant lipsa de traducători tineri, fără de care viitorul contactelor literare polono-române rămîne sub semnul întrebării. Firește că sînt acestea elemente ale unei politici culturale şi educative de ansamblu, dar şi aici, deşi într-o mai mică măsură, cererea va stimula oferta, chiar dacă formarea unui bun traducător seamnănă mai puţin cu fabricarea unui produs concret. Dar oare un bun traducător este format de altcineva? Cred că el are nevoie, în primul rînd, de talent, voinţă, hărnicie, dorinţă de afirmare şi abia după aceea de un cadru favorabil, în care să-şi pună în valoare aceste atribute. Nu-i rău, bineînţeles, dacă lucrează sub îndrumarea unui maestru, dar cîţi dintre traducătorii actuali din polonă sau română au avut un mentor real? Din discuţia pe care am purtat-o cu domnul I. Kania am înţeles că el singur şi-a decoperit vocaţia de traducător. La rîndul meu am devenit traducător, traducînd. Îmi place să traduc, dar nu cred că este vorba de o vocaţie în sine. Nu trebuie să se înţeleagă de aici că disprețuiesc rolul formativ al profesorilor sau al atelierelor de traduceri, nu, pur şi simplu, pun mai mare preţ pe decizia interioară proprie viitorului traducător.

Cel de al treilea panel al colocviului s-a desfăşurat sub genericul „canoanele literaturii române". Cu excepţia moderatorului Eugen Uricaru şi a profesorului C. Ungureanu, reprezentanţi ai generaţiei mai vîrstnice, la dezbateri au participat îndeosebi optzeciştii (I.B. Lefter, Gh. Crăciun, M. Cărtărescu, Denisa Comănescu) sau scriitoare din generaţia ceva mai tînără (Simona Popescu, Ioana Nicolaie). În pofida efortului de a defini canonul şi de a face oarecare ordine în această direcţie, cu scopul vădit de a veni în ajutorul oaspeţilor polonezi, discuţiile au dezvăluit mai degrabă dificultăţile determinate de varietatea criteriilor (de multe ori subiective) utilizate în stabilirea canonului. „Canonul se face, nu se discută" (N. Manolescu), iar listele „canonice" nu pot fi întocmite după ureche şi nici impuse cu forţa.

În final, doresc să-mi exprim gratitudinea faţă de această iniţiativă a Institutului Polonez şi a Fundaţiei Culturale Române, care, dincolo de latura ei teoretică şi practică, a oferit prilejul de a cunoaşte nemijlocit preocupările colegilor polonezi şi de a estima, fie şi în grabă, pe ce forţe ne putem bizui în continuarea dialogului literar polono-român şi în realizarea proiectelor viitoare (traduceri, studii critice, istorii literare, compendii de cultură, dicţionare, lexicoane, antologii, manuale, ghiduri de conversaţie etc.).

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 540
8-14 august 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

STAREA FILMULUI

„Meseria noastră este făcută din rigoare şi elasticitate totodată. Trebuie să fim intransigenţi şi cît de cît supli, gata să îndurăm împotriviri, variaţii, să vedem greşelile în spiritul unei responsabilităţi vigilente."

FEDERICO FELLINI

Andrei PLEŞU – „Despre bucurie în Est şi Vest" (paginile 12-13)

GRATUIT

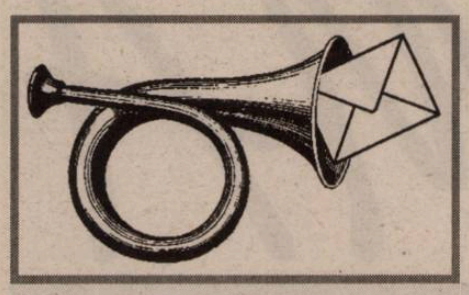

Nr. 537: *„Înapoi la sat?“*

Aici a fost cîndva un sat

Animale. Căruţe. Cîinele pus în lanţ. Raţe şi gîşte tacticoase încurcînd circulaţia maşinilor. Tiruri grăbite, frînînd supărate în faţa unor animale impasibile. Oameni în haine vechi, murdare, mergînd la lucru. Cumpăna scîrţîită a fîntînii. Găleata şi ligheanul în locul robinetului. „Lumea a treia“?

Cocoşii dimineţilor care vestesc răsăritul în ciuda ceasurilor electronice. Pîinea cumpărată de la oraş. Coasa-n spinare în dimineţile mici ale zilelor de vară, mirosul salcîmului în serile de mai, al sînzienelor la vremea înfloririi, mirosul fînului abia cosit. Idilisme, desigur...

Ţîrîitul greierilor nu-l mai aude nimeni. Nici cîntecul păsărilor nu-l mai cunoaştem. Şi tot mai rar ne afundăm privirea în frumuseţea asfinţitului.

Ochiul stăpînului nu mai îngraşă vita. Tot mai puţini stăpîni şi tot mai puţine vite. Pensia cheltuită, aproape toată, pe lucrări agricole. Agroturism? Fonduri SAPARD? Cine a auzit de ele?

Ţărani cu pensii de mizerie, bătrîni neînvăţaţi să-şi aştepte moartea inactivi, oameni pe care ultima suflare îi prinde lîngă carul cu vite sau pe cîmp, sub soarele duşmănos al amiezilor de vară.

Rîuri tot mai populate de cohorte de vilegiaturişti urbani veniţi să-şi petreacă week-end-urile la picnicuri pe malul apei.

Casele de vacanţă profilate băţos în decoruri idilice, făcînd notă discordantă cu modestia caselor de „rurali“.

Sporul de mediu rural al profesorilor. Dacă ai şosea naţională „la scară“: 5% „concentraţia“ de intelectuali pe kilometrul pătrat. Sau de funcţionari la suta de locuitori. Oameni simpli. Priviţi de sus de orăşeni. Aşa cum bucureşteanul priveşte de sus provincia. Şi Occidentul – Estul Europei. Lanţul slăbiciunilor.

Datini tot mai anemice, sărbători tot mai împînzite de obiceiuri „urbane“ şi „suburbane“. Televizorul ţine loc de carte, obicei, distracţie. Biserici cu cîţiva bătrîni singuri, veniţi să-şi plîngă morţii şi să întărească legătura cu Dumnezeu.

Copii care fac pe jos între 2-10 km pentru a ajunge la şcoală. Înfruntă nămeţii, ploile şi vîntul.

Jumătate din populaţia României locuieşte în mediul rural. Muncesc cum pot o bucată de pămînt fără salarii compensatorii, fără a bloca şosele.

Chateaubriand spunea că fiecare loc de pe pămînt îşi are locuitorii lui pentru că Dumnezeu îi leagă pe oameni cu un „instinct al patriei“ de locul naşterii lor. Doar astfel se poate menţine firavul echilibru al lumii. Pentru asta El seamănă în sufletul cîtorva dragostea de natură, de linişte, de libertate cu care îi leagă de o casă la ţară, o curte şi un cîine credincios, un ogor şi o fîntînă, un drum de ţară şerpuind printre dealuri, un car şi nişte vite, o grădină cu trandafiri şi un nuc bătrîn cu umbră deasă.

„Ruralul“ uitat de citadini este pămîntul de sub caldarîm, firul de apă ce străbate urbea, cel mai bătrîn copac al oraşului.

Să nu uităm că marile metropole ale lumii au fost cîndva sate, apoi tîrguri, apoi cetăţi.

Teodora COSTA
Băieşti

Nr. 536: *„Libertate şi responsabilitate în presă“*

Utopia libertăţii presei

A trecut ceva vreme pînă să-mi dau seama că libertatea presei, în România, este ceva vag, misterios, dacă nu chiar utopic. La debut, sincer să fiu, am fost îndrăgostit mort, total, de presă. Fără să-i ştiu regulile, legile nescrise. Şi fără să-mi dau seama că e o meserie de cursă lungă. Nu ştiam de fler, de surse, de inspiraţie, de cum trebuie să taci. Sau să te informezi şi să-ţi faci relaţii.

Acum o văd ca pe o prostituată la apus de carieră. Cu mult fard, ruj şi haine scumpe, dar consumată. De nu chiar putredă pe dinăuntru. Fără să teoretizez, iată cinci argumente, polemice, împotriva ideii de libertate a presei în România.

1. Presa e anexată economic şi gîtuită editorial. Exemplele clasice sînt gazetele de partid sau cotidienele cu tiraje confidenţiale care umplu degeaba tarabele pentru cititori şi servesc perfect interesele diverselor grupuri. Sînt duzine din ambele. Ziariştii se complac să scrie ceea ce ştiu că vor patronii fără crize de conştiinţă. Cazuri există şi în provincie.

2. Presa exercită şantaj şi trăieşte bine din contracte de publicitate smulse cu forcepsul. Există exemple şi la Cluj deşi nici una dintre firmele afectate nu a recunoscut public şantajul. Vorbim deja de o absenţă totală a oricăror norme deontologice iar asociaţiile profesionale nu se sesizează pentru că sînt formate din patroni care deţin astfel de ziare sau ele însele sînt deja aservite economic.

3. Redactorii-şefi opresc materiale incomode care demonstrează grave încălcări ale legislaţiei economice din partea guvernului. Din nou la presiunea patronilor sau din cauza situaţiei financiare şubrede a instituţiei de presă. Mi s-a întîmplat recent după ce am scris un material despre dezincriminarea penală a stopajului la sursă.

4. O mare parte din jurnalişti, mai ales cei mai tineri, sînt dependenţi economic. Sînt plătiţi catastrofal, nu beneficiază de elementarul contract de muncă şi sînt şantajaţi (culmea!) cu pierderea locului de muncă. Pentru că acceptă să lucreze la negru nu au nici o libertate editorială.

5. Asupra trusturilor care încearcă din răsputeri să fie independente se exercită subversiv diverse presiuni, niciodată recunoscute de cei care le practică. Inventarul e compus de la telefoane incomode şi ameninţări cu controale din partea instituţiilor statului pînă la demolarea reţelei de distribuţie. S-a întîmplat în Vrancea, anul trecut, o ştie toată lumea.

O democraţie participativă nu se poate construi fără libertatea presei. Pînă mai apar ziare, mai există posturi TV şi se ascultă radiouri care nu fac jocuri politice şi economice oneroase, mai există şi speranţa. Ferice de cei care se îndrăgostesc astăzi de presă. Al lor este viitorul.

Tiberiu FARCAŞ, jurnalist
Cluj-Napoca

Replici

Articolul lui L. Mîndruţă „De ce n-au românii verzi clorofilă“ (nr. 536)

După 1990, parcurile şi pădurile au devenit locul preferat al transpunerii în beton, metal şi sticlă a visurilor edilitare neîmplinite ale indivizilor şi instituţiilor, ignorînd, adesea în mod vinovat, rostul acestora pentru bunăstarea fizică şi spirituală generală. *Chiar dacă nu deţine întîietatea în agresarea parcurilor, biserica, ca instituţie în care se încrede marea majoritatea a populaţiei, avea datoria morală să nu recurgă decît „in extremis“ la asemenea soluţii.* Dar, cu deferenţa cuvenită, trebuie

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

spus că se întîmplă tocmai pe dos!

La finele lui aprilie, premierul a semnat o hotărîre guvernamentală prin care se transferă bisericii majoritare o suprafaţă de teren proprietate publică în Parcul Libertăţii, pardon, Parcul Carol. Iată că, după ce s-a plimbat prin toată Capitala, Catedrala Patriarhală a ajuns de unde a plecat cu mai bine de o legislatură în urmă. Cine oare insistă asupra revenirii la această soluţie, uitînd că, vorba înaintaşilor, „perseverare diabolicum...“ (Cu alte cuvinte, după invitaţia de a închide uşa pe dinafară, Aghiuţă reintră pe fereastră)?!

Acum cinci sute de ani, căutînd un loc de închinăciune, Ştefan cel Mare l-ar fi chemat pe hatmanul Arbore sau pe aprodul Purice să-i pregătească arcul şi săgeţile. Nu se ştie pe cine a chemat premierul, dar prima lui săgeată a nimerit într-un loc revendicat de foştii proprietari (lîngă proiectata Operă Naţională) în timp ce a doua, a naibii coincidenţă, s-a înfipt în iarba dintre brazii plantaţi în parcul istoric Carol, proprietate publică. Diferenţa este că oriunde ar fi încercat, săgeata lui Vodă Ştefan nimerea tot în pămîntul măriei sale, deoarece era proprietar eminent, unic, suveran (în întunecatul ev de mijloc). Alt proprietar eminent era atunci, şi numai atunci biserica, multe tîrguri fiinţînd pe pămînt bisericesc care s-a tot întins, întins (numai în ţara de Sus a Bucovinei ajunsese să ocupe jumătate din teritoriu).

Între timp lucrurile s-au mai schimbat, chiar şi în România, în sensul că proprietatea s-a democratizat la rîndu-i, proprietatea eminentă făcînd loc proprietăţii private a indivizilor şi instituţiilor. Doar că nu toată lumea (mai ales aceea care se pretinde bună) vrea să accepte înnoirile. Nu mai departe pe timpul huliţilor fanarioţi, breslaşii doritori de un loc de închinăciune îşi cumpărau teren pentru bisericile care există şi în prezent. (Aşa procedează celelalte culte de mai multă vreme, chiar şi azi). De altminteri, una dintre explicaţiile pentru care „Catedrala Neamului“ nu s-a zidit pînă azi a constat în ambiţia oamenilor bisericii de a nu fi în pas cu mersul vremii, aşteptînd ca statul să acorde terenul (şi nu oriunde) din proprietatea publică. Trebuie spus că de-a lungul anilor s-a cerut teren pe Bdul I.C. Brătianu şi pe locul ocupat acum de Cercul Militar. De două ori (în 1906 şi 1937, înainte şi după instalarea mormîntului ostaşului necunoscut) municipalitatea a refuzat hotărît, dar cu politeţea necesară, amplasamentul din Parcul Carol. În timp ce umblă după terenul oraşului, capii bisericii ignoră terenul care le-a aparţinut la fosta Mînăstire Văcăreşti, al cărei martiriu s-ar cere recunoscut printr-un gest reparator. (Nu cumva donatorii de fonduri ar putea condiţiona folosirea acestora la învierea Bisericii Văcăreşti sub forma Catedralei, evitîndu-se trunchierea şi desfigurarea Parcului Carol?!)

Revenind la săgeata premierului – nu la altceva – oricum mai scurtă decît a lui Ştefan (drept pentru care a şi fost supranumit „cel Mare“), ea a căzut într-un loc nepotrivit, ocupînd o cincime din parc. Nu neapărat pentru arborii şi pomii care ar trebui tăiaţi (slavă Domnului, parcurile şi codrii patriei ştiu multe despre defrişări), ci pentru că nu e proprietatea sa şi, pe deasupra, e ocupat. *Chiar dacă Bucureştii nu au cadastru, parcul nu poate fi decît proprietate publică şi, în principiu, ar trebui să aparţină municipalităţii.* (Hotărîrea anterioară a şefului de guvern cederist măcar cerea formal sprijinul Primăriei în transferul de proprietate). Cedînd din proprietatea bucureştenilor neconsultaţi (în loc să ofere la schimb propriile terenuri), actualul şef al administraţiei centrale trădează o mentalitate care merge dincolo de stînga social-democraţiei, chiar dacă în felul acesta distruge „Panteonul eroilor“, aşa-zisul însemn al comunismului. (În care caz n-ar trebui mai degrabă să demoleze Casa Poporului decît să îngroape în continuare banii publici în ea, şi, pe deasupra, culme a ironiei, sub îndrumarea arhitectului preferat al discutabilului ctitor înaintaş!?)

Aici însă e gînd la gînd cu capii bisericii care, fireşte, dispreţuiesc bogăţiile lumii acesteia. Se ştie că România este o ţară săracă, stare datorată între altele nu numai faptului că din felurite cauze s-a produs prea puţin, ci şi pentru că puţinul care s-a realizat nu a fost păstrat. Alte biserici şi-au învăţat enoriaşii cum, respectîndu-l pe Dumnezeu, să respecte şi opera lui, să trăiască cu demnitate şi să se gîndească la viitor, inclusiv cel de pe pămînt. Chiar dacă trecînd în lumea cealaltă nimeni nu poate lua nimic de-aici, merită măcar efortul de a produce şi a păstra bunuri (între care şi parcurile, amenajate pentru confortul obligat al locuitorilor) pentru ca urmaşii să trăiască mai bine. Pentru mulţi oameni de bună credinţă, biserica este o instituţie cu rost esenţialmente constructiv pentru care lucrurile în care s-au investit bani, muncă, materiale, ştiinţă, trebuie folosite în scopul pentru care s-au lucrat, ori în scopuri apropiate.

Este şi cazul „Panteonului“ care, înghiţind un purcoi de lei pe vremea cînd dolarul valora 15 lei, poate fi folosit cel mai bine ca... „Panteon“ (sic!), de data aceasta autentic. Nu era mai bine ca Titulescu şi Carol al II-lea să fie depuşi într-un monument central decît să li se risipească osemintele pe coclauri!? Nu e mai bine pentru atîţia alţi fruntaşi ai neamului uitaţi în pămînturi străine sau pentru viitoarele personalităţi care vor binemerita recunoştinţa ţării?!

Dar înaintea tuturor va fi mai bine pentru ostaşul necunoscut care nu merită să stea la picioarele nimănui!

Peter DERER
Bucureşti

Ochii cititorilor în 3,14

În Piaţa Romană

Iată un anunţ găsit în Piaţa Romană: „Calculator – Casio ştiinţific – programabil (poţi implementa programe), îţi poartă noroc la admitere. Costă numai 4.000.000 lei. Are mufă pentru imprimantă. Cadou: Talisman Sf. Anton şi rugăciune engleză“. Ştiinţa şi religia fericit îmbinate întru progresul intelectului şi mîntuirea sufletului, nu?

Maria BOJIN

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **La mijlocul vieţii**
- **Arta de a minţi**
- **Nevoia de joc**
- **Micile dependenţe**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Timpul scrumbiilor, timpul banilor

– Nu te poţi baza pe ei! – mai mult constată decît se plînge S.D., un fel de *general manager* al întregii zone Sfîntu Gheorghe. Te înţelegi să vină mîine la 8 dimineaţa la lucru şi vine seara sau nu mai vine deloc, că între timp s-a apucat de altceva.

Ştiu despre ce vorbeşte, căci nu mai departe de ieri am stat cu un astfel de tip la cîrciumă, care la fiecare nouă sticlă de bere spunea *gata, asta e ultima, că la 12 trebuie să fiu la lucru*. Şi cînd s-a ridicat de la masă se făcuse ora 3. *Nu-i nimic, că nu fuge lemnul* – a explicat el la plecare.

Mă mai gîndesc însă apoi că de cele trei ori cînd vreo cîţiva dintre noi au fost cu pescarii pe mare, la taliene, au trebuit să fie cu vreo 10 minute mai devreme, căci nu i-ar fi aşteptat nimeni nici un minut în plus. La peşte nu se întîrzie! Cînd te hotăreşti să te duci, desigur. Îmi aduc aminte apoi de nea Vasea, tatăl lui Joco, care, în toată suferinţa lui, era mulţumit că şi-a găsit corpul băiatului său înecat înainte de „timpul scrumbiilor". De fapt, gîndiţi-vă, aţi auzit vreodată de ţărani care să „întîrzie" la muncile cîmpului sau la vremea fînului? Desigur, există, ca peste tot, indivizi leneşi, există hahalere, există beţivi, pe scurt, oameni „neserioşi". Nu au existat însă, nicăieri şi nicicînd, populaţii leneşe sau „neserioase". Pentru simplul motiv că nu ar mai fi apucat să existe. Astfel, de pildă, de cîteva mii de ani, ţăranii de pretutindeni au fost totdeauna extrem de punctuali la muncile cîmpului. Atît de „punctuali" încît în fabricile şi uzinele patriei, în perioada comunismului, curba absenteismului urma cu destulă fidelitate pe aceea a muncilor agricole. Muncitori „neserioşi", ei rămîneau ţărani cît se poate de „serioşi", de „raţionali" chiar, adică cu rostul lor. Căci nu poţi să măsori timpul altfel decît cu rostul scurgerii sale.

Aşa şi cu pescarii de la Sfîntu Gheorghe. Scrumbia are timpul ei, dar n-are condică! Este un soi de întîlnire pauşală cu natura, în care, la final şi în ansamblu, omul îşi ia partea ce i se cuvine pentru munca şi sacrificiile cuvenite. Aşa a fost nu de mii, ci de zeci de mii de ani. Chiar şi comunismul s-a mulţumit să-şi ia partea leului, fără a interveni, de fapt, în acest „ecosistem". Cum poţi atunci să-i consideri pe aceşti oameni un „neam de puturoşi"? (Nişte muncitori moldoveni, veniţi să cîştige un ban trudit în Deltă, se minunau că *ăstora le-a dat Dumnezeu carne în apă şi lor le e lene să întindă mîna să o ia*. Pe ei îi înţeleg, căci, veniţi din alt ritm al trudei, cel al pămîntului, pescuitul li se părea mană cerească.)

Cum îl înţeleg, pe de altă parte, şi pe S.D. Weberian fără să ştie, îmi ţine un adevărat curs despre necesitatea raţionalizării muncii. El vrea să transforme pescuitul acestor pescari într-o întreprindere eficientă şi „turbează" cînd vede că aceştia pierd timpul de pomană, în propriul lor detriment, incapabili să transforme sistematic în bani resursele disponibile. Cînd i-a obligat pe pescari – deveniţi muncitori piscicoli – să-şi planifice munca în funcţie de taxele lunare la stat şi nu de înţelegerea lor tacită cu apele, aceştia au înţeles că s-a

introdus „program de opt ore pe zi" şi s-au revoltat: *Da' ce sîntem noi, funcţionari?* Va trebui să treacă timp pentru ca să descopere, practic şi pe cont propriu, rostul diferit al acestui „timp al banilor".

Modernitatea, în general, şi cea triumfătoare a capitalismului, în particular, înseamnă controlul timpului. Capitalistul este stăpînul timpului – şi astfel, totodată, sclavul acestui timp controlat de el. Acest control al timpului este, de fapt, cea mai mare vanitate umană şi noi, cu toţii, sîntem beneficiarii – şi robii – acestei prometeice ambiţii. Trăim, ca atare, într-o altă temporalitate, devenită, prin practicarea ei cotidiană, durata firească a vieţii noastre. De pe ţărmul acestei curgeri măsurate a timpului, pescarul, cu munca sa sezonieră şi după necesităţi, ne apare ca exotic în lenea sa „primitivă". Din lotcile pescarilor însă, această voinţă de a le „raţionaliza" timpul nu este decît dorinţa de control a unor intruşi.

La Sfîntu Gheorghe, în aceste luni, aceste două curgeri ale timpului se ciocneau sub privirile noastre. Ca la vărsarea Dunării în mare, se produceau la împletirea lor imprevizibile vîrtejuri, care, ca şi apele, vor înghiţi multă lume. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Guvern bun, FMI rău

Guvernul a anunţat la puţin timp, una după alta, noi măsuri de protecţie socială şi creşteri ale preţului la energie şi gaze, plus circa 20.000 de disponibilizări, mai ales de la CFR. Motivarea acestor măsuri s-a făcut astfel încît să convină guvernului: dacă oamenii primesc ceva, guvernul a avut o iniţiativă bună; dacă li se ia ceva, de vină sînt negocierile cu FMI. Această metodă de asumare a guvernării nu este specifică doar Guvernului Năstase, dar pentru că are o strategie generală de comunicare destul de coerentă, acum a devenit foarte vizibilă.

Preţurile la utilităţi reprezintă una dintre ultimele pîrghii de control cu care a rămas statul român. Subvenţiile directe pentru regiile producătoare au fost retrase în cea mai mare parte. Amînarea şi scutirea datoriilor către buget, adică subvenţiile indirecte, sînt tot mai indezirabile politic şi guvernul se vede nevoit să renunţe şi la această metodă. Cu alte cuvinte, furnizorii se văd nevoiţi să cumpere la preţul pieţei şi să vîndă la preţul intern, încă mai mic decît cel al pieţei externe. Dar acest preţ este deja insuportabil pentru consumatori. De aici şi marea problemă politică a guvernelor române: nu mai pot ajuta masiv producătorii, dar nici nu pot supăra consumatorii, care votează. Preţul controlat la utilităţi produce insomnii. Din cînd în cînd devine evidentă tensiunea între forţele pieţei şi dorinţele guvernului. De obicei, guvernul pierde şi consumatorul plăteşte mai mult. Soluţia este simplă: aruncăm vina pe FMI. Dacă ne cere FMI, trebuie să creştem preţul. Iar acest argument ţine întotdeauna: cine se poate opune FMI? E în joc credibilitatea externă a ţării. Scenariul este aproximativ acelaşi şi în cazul CFR. Compania a fost restructurată în ultimii ani, împărţită în cîteva companii mai mici. Dar s-a reuşit performanţa uimitoare să se schimbe fără concedieri. Acum, se anunţă disponibilizări masive, aproximativ 18% din salariaţi. Aceeaşi cifră figura în urmă cu patru ani într-un plan de reformare. Dar, cum se apropie un termen de negocieri cu FMI, a revenit cheful de reformă. Pentru că acum există un vinovat.

Acesta a fost băţul. Cît priveşte zăhărelul, aici doar guvernul are merite. Pensiile vor fi recorelate, agricultorii pensionari vor primi pensii duble, se vor introduce tichete de căldură şi se vor acorda 2 milioane de lei pentru hectarul arabil. Acestea sînt măsurile cu care prim-ministrul se mîndreşte în ultima vreme, la videoconferinţa cu prefecţii din 11 iulie, la recentul Consiliu Naţional al PSD şi prin toate emisiunile televizate. Strategia de comunicare este excelentă: guvernul are grijă de populaţie şi găseşte diverse soluţii originale pentru a-i ajuta pe oamenii nevoiaşi. Ţinta este clară: mediul rural şi pensionarii, bazine electorale predilecte pentru partidul de guvernămînt. Numai că a urmat întrebarea firească: de unde bani? „Chiar dacă unii ne întreabă de unde vom avea banii, în loc să se bucure că am luat această decizie, vreau să vă anunţ că este vorba de o hotărâre care, într-adevăr, are o componentă politică, pentru că politic înseamnă să ţii seama de interesele populaţiei", spunea Adrian Năstase la videoconferinţă. E adevărat, toată lumea se bucură că pensionarii vor primi mai mulţi bani, întrebarea se referea la resurse. Deşi as în comunicarea politică, premierul are probleme în a comunica simplu lucruri necomplicate.

Iar iniţiativele extraordinare prezentate de guvern, la care abia urmează să se calculeze costurile, sînt fie vechi promisiuni, fie schimbări pe traseul banilor. Recorelarea pensiilor era o măsură programată de mult. Încă din 2001, în „Programul social 2002-2003" al guvernului se spunea că pensiile vor fi indexate „în martie şi iunie 2003". Birocraţia ministerială care se ocupă de implementare trebuia să fi pregătit aceste măsuri. S-ar putea spune, deci, că guvernul a întîrziat cîteva luni.

Tichetele de căldură nu reprezintă o nouă măsură socială, ci doar o altă formă de alocare a ajutoarelor pentru căldură. Fără precizări legate de sume, nou anunţata măsură nu este decît o schimbare birocratică în circuitul banilor, binevenită pentru că simplifică lucrurile. Cît despre cele două milioane de lei pentru hectarul cultivabil, nici aici nu este o noutate extraordinară. Guvernul Ciorbea a început prin a da cuponul ţăranilor, pe care actualul guvern l-a schimbat iniţial în altceva, pentru a renunţa apoi la el. Se revine acum la ideea alocării de bani direct producătorilor mici, iar calculat la rata inflaţiei nici nu primesc foarte mult în plus. Din nou, ideea este bună: a acorda bani direct oamenilor este întotdeauna o soluţie mai bună decît introducerea lor în complicate sisteme birocratice (ajutoare pentru combustibil, pentru asigurări agricole, credite subvenţionate etc.) în care cea mai mare parte a sumelor se pierd.

În ce priveşte pensiile agricultorilor, noutatea o reprezintă doar cuantumul majorării. Această categorie de pensionari era menţionată în toate documentele de politici sociale ca avînd nevoie de creşteri substanţiale, inclusiv în „Planul Naţional Anti-sărăcie şi Promovare a incluziunii sociale" (document mamut elaborat în 2001 care a rămas neaplicat în cea mai mare parte). Aici costurile nici nu sînt foarte greu de calculat. Pe site-ul Ministerului Muncii se găsesc statistici detaliate legate de numărul de pensionari agricoli şi de sumele primite de ei. În mai 2003 erau 1.581.800, cu o infimă pensie medie de 373.818 lei. Dacă se vor dubla aceste pensii, statul va plăti puţin peste 18 milioane dolari pe lună. Nu a fost greu de făcut acest calcul şi nici nu a durut. Este necesară această măsură? Răspunsurile pot fi diferite. Nu e necesară, pentru că pensionarii de la ţară nu cheltuiesc pentru utilităţi şi dispun de agricultura de subzistenţă, pe cînd cei din oraşe cheltuiesc 70% din venituri pe întreţinere şi alte utilităţi şi nici nu au alte mijloace de trai, deci ar fi avut mai multă nevoie de bani. În plus, bătrînii din fostele CAP nu au contribuit la sistemul de pensii, actualele pensii fiind un fel de cadou din partea societăţii. Da, este necesară, pentru că aceste pensii sînt ridicol de mici (11 dolari) chiar şi în comparaţie cu celelalte pensii din România (55 dolari în medie) şi, în definitiv, nu este vina oamenilor că sistemul comunist i-a pus să muncească într-o formă de proprietate aberantă (pămîntul era al lor doar formal, de fapt tot pentru stat au muncit). Costurile nu sînt enorme dat fiind că vorbim de un milion şi jumătate de oameni, măsura are argumente raţionale pro şi contra, dar acest gen de argumente nu s-au văzut.

În locul unor asemenea explicaţii, prim-ministrul a preferat stilul cu care ne-a obişnuit: guvernul este magicianul care inventează soluţii minune şi scoate fonduri din locuri misterioase, pe care ceilalţi nu trebuie să le ştie. Creşterile de preţ la energie şi disponibilizările de la CFR au cauze reale. Pensiile agricultorilor şi celelalte beneficii sociale reprezintă doar modalităţi de a redistribui banii societăţii către unii membri ai săi, prin mecanisme şi după principii clare, raţionale şi încercate înainte de alţii. Nu este nevoie de vinovaţi şi de eroi şi în mod cert nu este nici o scamatorie la mijloc. Nu este ruşinos să întrebi de ce şi de unde vin banii şi, mai ales, nu este deloc ruşinos să explici. Dimpotrivă. ▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
Şah la regizor
de Cristina Modreanu

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

De senectute (II)

(în versiunea lui Ghiță Brătescu)

„Ce-a fost să fie"

Povestind lungul său parcurs prin abisalele hîrtoape ale secolului XX, Brătescu nu oferă nici cronica circumstanţelor intervenite independent de voinţa lui şi nici o autobiografie: descrierea tentativelor de a răspunde acestor circumstanţe, iniţiate prin propria sa voinţă. În centrul povestirii se află confruntarea dintre voinţa povestitorului şi neputinţa acestuia de a controla circumstanţele povestite. Voinţa lui Brătescu nu a influenţat nicicum împrejurarea de a se fi născut în 16 iunie 1922 la Vălenii de Munte în casa doctorului Brătescu, o populară personalitate a micii localităţi. Nou-născutul nu a influenţat în nici un fel această circumstanţă genetică şi nici fluxul circumstanţelor ulterioare pe care ea le-a precedat. Înaintînd în vîrstă, el a încercat să opună imprevizibilelor contorsiuni ale acestui lux proiecte pe termen scurt, zămislite de propria sa voinţă. Judecînd după neregularitatea reuşitelor, ghidul comportamentului său de ansamblu este mai direct înrudit cu predestinarea decît cu o strategie: „Ce-a fost să fie".

Dincolo de primul nivel al naraţiunii, lucrarea tipărită de Humanitas adăposteşte un subtext al cărui esenţă o constituie înfruntarea dramatică dintre strategie şi destin. Predestinat i-au fost atît condiţia de longeviv, cît şi pasiunea insaţiabilă pentru investigare şi pentru studiu. Acestea sînt dominantele, sursa unei imagini alcătuite dintr-o infinitate de fragmente. Observaţiile autorului menţionează atît un număr considerabil dintre evenimentele survenite, cît şi un enorm catalog al congenerilor în compania cărora a trebuit, din spirit de solidaritate ori de adversitate, să le facă faţă. Anexa cărţii consemnează cîteva sute de nume, incluzîndu-i atît pe actorii cărora implicarea în respectivele evenimente le-a conferit aura de personalităţi istorice, cît şi pe cei pentru care această implicare s-a mărginit la un simplu sincronism, fără efecte asupra statutului lor public, avînd o vădită preferinţă de a nu emite judecăţi asupra lor.

Adolescenţa lui Brătescu se desfăşoară într-un interval cumplit al istoriei mondiale şi naţionale. România împărtăşeşte soarta continentului purtată de urgia vremurilor către un iremediabil dezastru. Caricaturala dictatură regală îi deschide drumul spre tragicul sfîrşit al miilor de ostaşi români pe cîmpiile din jurul Stalingradului. Ea pierde fără luptă Basarabia, nordul Transilvaniei şi Cadrilaterul, îl izgoneşte pe rege, instituie statul naţional-legionar pe care îl înlocuieşte prin dictatura militară, se angajează într-un război fără speranţă din care iese prin lovitura de palat organizată de noul rege cu sprijinul Partidului Comunist. După lunile de căutări şi incertitudini situaţia se clarifică: din ordinul Moscovei este instaurat în prima sa versiune Guvernul Petru Groza. Acest insolit episod al lui „Ce-a fost să fie" îl dislocă pe Brătescu din ipostaza de observator. Întîiul rol de protagonist cu care noul regim îl gratifică este cel de membru în comitetul de conducere al studenţilor democraţi. ▲

Mircea VASILESCU

satul global

Masele şi diversitatea

În fiecare vară, îmi fac ordine printre hîrtiile adunate peste an – arunc note de curs de anul trecut (sau le păstrez pe cele refolosibile), rup cu mare plăcere liste şi „însemnărici" de tot felul, mototolesc prinţuri ale articolelor, mă întreb din cinci în cinci minute de ce mă încăpăţînez să păstrez atîta timp tot felul de hîrţoage, faxuri, invitaţii la evenimente la care n-am ajuns ş.a.m.d. Bineînţeles, tot din cinci în cinci minute binecuvîntez computerul, care mă ajută să stochez multe lucruri utile în format electronic: fără el, aş fi înotat irecuperabil într-o mare de hîrtii de-a dreptul fatală. Din cînd în cînd, dau peste vreun lucru pe care mă bucur că l-am păstrat (şi îmi reproşez că nu i-am dat mai multă atenţie la vremea respectivă). De exemplu, un interviu decupat din *La Stampa* (24 ianuarie 2002) cu Manuel Castells, sociolog spaniol care predă de douăzeci de ani la Berkeley University, autor al unei trilogii devenite clasice *(The Age of Information: Economy, Society, Culture)* şi al altor lucrări despre implicaţiile comunicării globale asupra societăţii (cea mai recentă, *The Internet Galaxy)*.

Manuel Castells se pronunţă direct asupra multor probleme ale societăţii de azi şi de mîine, fără teama că va deranja. De pildă, crede că vremea în care lumea se ghida după nişte *maîtres à penser* a trecut: „Eu sînt foarte critic faţă de intelectualii *à la Bourdieu* care, doar pentru că ştiu ceva în legătură cu o anumită temă, se simt autorizaţi să conducă societatea în orice domeniu posibil, prin intermediul valorilor lor, pe care le presupun superioare din punct de vedere intelectual şi etic, iar asta în ciuda faptului că, despre cele mai multe probleme, ei nu au cunoştinţe mai bogate decît oamenii obişnuiţi".

Cînd în România se discută de atîţia ani despre participarea sau non-participarea intelectualilor la treburile publice, cînd mulţi deplîng, la noi, slaba prezenţă a intelectualilor în spaţiul public şi caracterul mai degrabă firav al dezbaterilor de idei (semn de slăbiciune a spiritului civic), cuvintele lui Manuel Castells îmi sună cam tăios. Dar înţeleg că asta e „la ei, acolo"; şi nici chiar la ei peste tot, căci la întrebarea reporterului cum se face că în Italia, „o ţară modernă", a fost posibil să ajungă prim-ministru un om care şi-a clădit averea şi puterea pe un imperiu mediatic avînd în centru televiziunile comerciale, Manuel Castells răspunde: „Ei bine nu, Italia nu e o ţară modernă, este una dintre ultimele ţări avansate unde vechile teorii marxiste despre integrarea oligarhiilor de afaceri, a puterii mediatice şi a puterii politice ajută încă la înţelegerea dinamicilor statului". M-am mai liniştit: nu atît pentru că „vechilor teorii marxiste" li se mai găsesc întrebuinţări, cît pentru afirmaţia seacă: „Italia nu e o ţară modernă". În ţările moderne (şi post-), crede Castells, epoca televiziunilor „de masă" s-a încheiat: „S-a terminat cu audienţa de masă. Chiar şi televiziunile gratuite se adresează acum unor tipuri diferite de public. Audienţa e segmentată pentru că se referă la un vast sistem multimedia, care cuprinde cablu şi satelit, TV, multe radiouri, Internet, plus o cantitate din ce în ce mai diversificată de media tipărite (tot mai specializate) şi, în curînd, comunicaţiile Internet WAP pe scară largă, mai ales printre tineri. Toate acestea nu sînt în contradicţie cu creşterea concentrării multimedia în cîteva grupuri oligopolice care sînt interconectate global şi au o consistentă influenţă politică". Cu alte cuvinte, chiar atunci cînd diverse canale mass-media se concentrează în imperii vaste, eventual aflate în strînsă legătură cu politicul, presa scrisă şi audiovizuală oferă „limbaje specifice confecţionate pentru segmente specifice de audienţă". „Masele" au fost decupate şi studiate în detaliu, iar editorii de presă şi proprietarii posturilor de radio şi televiziune lansează pe piaţă produse adresate unor grupuri cu interese şi gusturi diferite. Cercetătorii mass-media au renunţat, de altfel, de mai multă vreme să vorbească despre „cultura de masă", căci au constatat comportamente şi atitudini diferite ale unor categorii de public presupuse a forma „masele".

Mă uit la peisajul mass-media din România şi mi se pare că presa scrisă s-a adaptat cel mai rapid la această diversitate: nu numai (sau nu în primul rînd) cotidienele, dar şi (mai ales) revistele de tot felul – de la cele lunare pentru femei la revistele pentru pescari, pentru iubitorii de animale ori pentru iubitorii de rock. Formele în care se împachetează divertismentul, evaziunea ori informaţia s-au diversificat şi s-au nuanţat, astfel încît, de exemplu, nici nu e foarte corect să spui „reviste pentru femei": *Avantaje, Cosmopolitan, Elle, Lumea femeilor* şi *Unica* îşi „construiesc", fiecare, modele de feminitate distincte, segmentele de public feminin vizate diferă destul de mult de la una la alta. De Internet nici nu mai vorbesc: a evoluat enorm în ultimii ani, site-urile româneşti au „prins din urmă" tendinţele mondiale (de la portaluri la divertisment, de la informaţie la bancuri, de la biblioteci virtuale la *e-government)*, iar utilizatorii s-au structurat şi s-au stratificat în funcţie de interese.

Televiziunile, în schimb, mi se pare că bat pasul pe loc tratînd în continuare publicul ca un fel de masă informă, cel puţin prin două componente esenţiale: informaţia şi divertismentul. În materie de ştiri, între principalele posturi private se dă în continuare o luptă acerbă şi absurdă pentru a cuceri segmentul de public curios să vadă de aproape accidente, bătăi, infracţiuni ş.cl. Tonul vocii (cînd paternalist, cînd spăimos), subiectele alese (uneori riguros aceleaşi pe toate posturile şi la toate telejurnalele, uneori puse chiar în aceeaşi ordine – n-aveţi decît să faceţi un *zapping* în timpul telejurnalelor de la ora 19 şi vă veţi convinge), vorbăria inutilă şi diluată şi altele arată că prin studiourile de ştiri TV bîntuie în continuare credinţa că publicul este o masă informă care ia pe nemestecate tot ce-i dai. Nimeni nu îndrăzneşte să fie altfel, nimeni nu „segmentează" publicul încercînd să-l cunoască mai bine sau să şi-l *formeze* altfel. Despre divertisment, ce să mai vorbim? Emisiunile de vară sînt cea mai bună dovadă: pe toate posturile apar aceleaşi vedete făcute peste noapte, care trăncănesc despre aceleaşi subiecte („cum sînt femeile", „cum sînt bărbaţii", „cum e amorul" etc.) cu acelaşi aer suficient şi preţios, emiţînd locuri comune sau de-a dreptul prostii şi făcînd glumiţe chinuite. În fiecare toamnă ni se anunţă bombastic grile noi şi nemaivăzute, dar toate sînt – iarăşi – cam la fel, cu concursuri stupizele, filme de serie, alte emisiuni cu aceleaşi vedete trăncănind plicticos ş.a.m.d. Din televiziunile româneşti, creativitatea a fugit cu totul. Dar a dispărut (sau nici n-a existat vreodată) şi capacitatea de a înţelege publicul şi de a dialoga eficient cu anumite segmente ale lui. Încă persistă impresia că la televizor „se uită toată ţara". Se uită, şi încă mult, dar începe să se uite *diferit*, cu motivaţii şi interese diverse.

De fapt, persistenţa în a produce pe bandă rulantă ştiri cu infracţiuni şi emisiuni de divertisment trase la indigo reprezintă un semn de criză a televiziunilor. O criză de creştere, cuplată cu interferenţa televiziunilor cu politicul, care produce şi ea constrîngeri, şi cu goana după bani cîştigaţi uşor şi rapid din reclame, fără gîndul la ziua de poimîine. Dar tot Manuel Castells spune că nu banii sînt importanţi, ci valorile în care cred oamenii: „Banii pot cumpăra o mulţime de lucruri, inclusiv dragostea. Dar nu pot schimba minţile care au fost formate după alte valori". ▲

BARBURISME

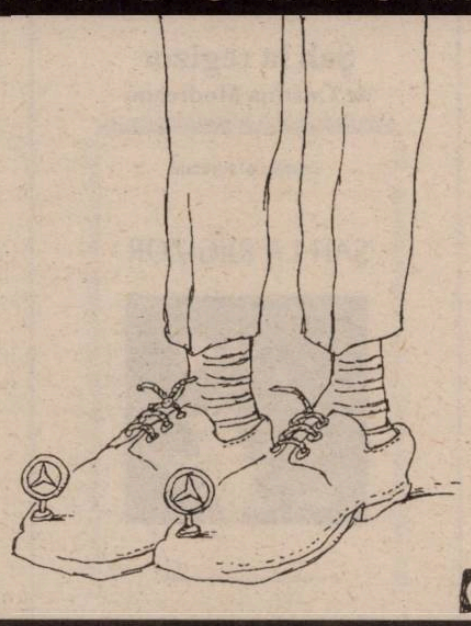

Desen de Ion BARBU

STUDII CULTURALE BRITANICE

(BRITISH CULTURAL STUDIES)

Centrul de Studii Culturale Britanice (The British Cultural Studies Centre – BCSC) inaugurat de Consiliul Britanic şi funcţionînd sub auspiciile Universităţii din Bucureşti, oferă un program masteral de interes mereu crescînd în rîndurile absolvenţilor de studii universitare umaniste (filologie, filosofie, istorie, sociologie, geografie, arte plastice, teologie, muzicologie etc.).

Cu un caracter net *interdisciplinar* şi *omologat internaţional*, programul cuprinde următoarele module: *istoria ideilor – identitate culturală* (filiaţia principalelor concepte în cultura occidentală, identitatea modernităţii clasice şi tîrzii, principalele şcoli de gîndire postmodernă), *mentalităţi* (investigarea instituţiilor culturale britanice din perspectiva „analiştilor" francezi), *antropologie culturală* (valori şi practici culturale), *istorie, muzică* şi *arte vizuale* (ilustrări estetice ale specificului britanic din perspectivă diacronică), *identitate naţională* (teorii clasice şi recente despre naţiune, statul naţional, naţionalism), *identitate (post)colonială* (mozaicul identitar irlandez, scoţian, anglo-indian şi canadian), *cultură vizuală şi globalizare* (construirea şi diseminarea identităţii în spaţiul public postmodern), *credinţe şi instituţii religioase* (evoluţia identităţii religioase a arhipelagului britanic de la instalarea creştinismului la multiculturalismul contemporan), *spaţiul public* şi *discursul public* (practici de validare socio-profesională şi de grup).

Centrul organizează *dezbateri periodice*, avînd invitaţi de talie internaţională din instituţii de învăţămînt superior occidentale (Marea Britanice, Franţa, SUA, Canada). În raport de colaborare constantă cu New Europe College (rector: prof. dr. Andrei Pleşu), BCSC are proiecte de colaborare cu University of East Anglia, Université Val de Marne, Paris XII, şi Bogazici Univeritesi, Istanbul.

Cei interesaţi de condiţiile de admitere pot afla informaţiile necesare de la: tel. 211-1820 (interior 26); www.123start.ro/bcsc sau pot vizita centrul la adresa str. Pitar Moş, nr. 7-13, et. I, Sala Levitchi în intervalul luni-vineri, orele 9:00-16:00. De aici se vor putea procura, contra cost, broşura programului şi culegerea de texte pentru admitere. Biblioteca excelent dotată cu studii de identitate culturală şi gîndire postmodernă la zi vă stă la dispoziţie. Vă aşteptăm.

Sever VOINESCU

statul de drept

De-a victimele

„Mai erau şi alţii, care erau etichetaţi drept comunişti şi erau în mod similar victimizaţi. În România, în epoca nazismului, evreii şi comuniştii au fost trataţi în mod egal.“ Aşa susţine un cotidian din Israel că a răspuns preşedintele României cînd a fost întrebat despre victimele Holocaustului. Alături de evrei, iată, mai există o altă categorie de *victime* ale „nazismului“: comuniştii. Mai jos, în acelaşi interviu, dl Iliescu mai vorbeşte cu năduf despre o altă *victimă:* poporul român, care e prea sărac să suporte acum restituirile proprietăţilor confiscate abuziv de comunişti. Dl Iliescu spune aceste lucruri nu la multă vreme după ce şi-a exprimat părerea asupra condamnării pe care Miron Cozma o execută în prezent: *„e exagerată“*. Cu alte cuvinte, Miron Cozma e şi el o *victimă* – trebuie să stea în puşcărie mai mult decît merită.

Găsesc semnificative consideraţiile dlui Iliescu. Nu mă refer aici la politică. S-a făcut deja, în presa noastră, legătura dintre aceste declaraţii şi relansarea campaniei electorale a partidului-stat, dar nu asta mă preocupă acum. De fapt, nici nu cred că e vreo legătură premeditată între strategia electorală a PSD şi aceste opinii ale fondatorului său. Cred, pur şi simplu, că şeful statului a spus ce crede fără să se fi gîndit la o strategie anume. Ceea ce mi se pare, însă, important, este perspectiva pe care aceste poziţii, care nu sînt deloc singulare în societatea românească, o oferă asupra noţiunii de *victimă*. Ce substanţă umană dăm noi, acum, noţiunii de *victimă?*

Victima vine din latinescul *„victima“*, cuvînt care însemnă „animal destinat sacrificiului“. Ca bietul animal a cărui soartă era decisă ireparabil de alţii în numele unei relaţii în care nu avea nici un amestec, care îl transcendea cu totul (relaţia dintre om şi divinitate), omul-victimă este un *ne-norocit* peste care a căzut o pacoste. Esenţială pentru calitatea de *victimă* este *„întîmplarea rea“* care a dat peste bietul om, ceva dincolo de voinţa şi opţiunea sa şi, mai ales, ceva nemeritat, injust, incorect. Categoria juridică de *„victimă“* pune accentul pe acest din urmă aspect şi, în acest caz, înţelesurile juridice sînt identice cu cele ale vorbirii comune. Esenţial pentru a fi victimă este să ţi se întîmple ceva neaşteptat şi nemeritat.

Cu riscul că înţeleg istoria în mod diferit decît o face şeful statului, afirm că nici comuniştii nu au fost victimele Holocaustului, că nici Miron Cozma nu e o victimă şi că nici poporul român nu e/nu poate fi o victimă a retrocedărilor proprietăţilor confiscate de comunişti. Argumente sînt foarte multe. Dacă ne aducem *corect* aminte de ce comuniştii din România erau trimişi în lagăre sau de ce stă Miron Cozma în închisoare, parcă nu le-am atribui nume de *victime*. Dacă mergem pe logica dlui Iliescu, atunci şi legionarii au fost victime ale „nazismului“, căci şi pe ei i-a trimis Antonescu în lagăre. În fine, poporul român nu are de ce să fie o victimă a retrocedărilor proprietăţilor din simplul motiv că proprietarii de la care statul comunist a furat proprietăţile acum 50 de ani, precum şi urmaşii lor, sînt, şi ei, români în imensa lor majoritate. Şi ei fac parte din poporul român. Ei nu sînt mai puţin români decît cei care au fost înghesuiţi de Sfaturile Populare să-şi ducă vieţile în proprietăţile lor. Înainte de marile naţionalizări, poporul român era un popor de proprietari, doar comuniştii l-au transformat într-un popor de chiriaşi la stat. Pe de altă parte, retrocedarea proprietăţilor confiscate de comunişti este un proces just.

În orice caz, în lumea derutată a Bucureştiului de azi, între atîtea confuzii şi perdele de fum, jocul de-a victima, în care la întrebarea *cine-i victima?* arată fiecare, cu degetul, umbrele preferate, se practică cu o plăcere suspectă. Societatea românească trăieşte astfel de mult timp şi nu dă semne că se schimbă. Prea multă vreme a trecut de cînd vedem victime peste tot. De la propaganda cea mai deşănţată (dusă de grupuri politice sau de afaceri interesate) pentru reabilitarea fostei poliţii politice sub diversiunea patriotismului, pînă la eseistica fină a unor intelectuali care ne duc prea rapid în absolut şi ne vorbesc despre jocul victimă-călău în care victima devine călău şi călăul victimă pentru că, nu-i aşa, omul e o natură complexă, e prea multă confuzie şi prea multă iresponsabilitate în lumea noastră în legătură cu victimele. Adevăraţii perdanţi ai acestui joc nebun de-a victimele sînt *victimele* adevărate; victimizate deja, adevăratele *victime* trăiesc, mulţumită jocului nostru prostesc, a doua victimizare. Într-o lume în care victime sînt ofiţerii de Securitate, comuniştii şi Miron Cozma, Gheorghe Ursu abia de mai are loc.

Toate aceste bîlbe ale conştiinţei noastre îmi confirmă mie că *marea problemă a României e trecutul ei*. Prezentul nu poate fi altfel decît e şi viitorul nu va putea fi mai bun decît prezentul dacă nu lichidăm onest conturile cu trecutul nostru. Şi un astfel de proces, în care ne împăcăm cu conştiinţele noastre prin acceptarea onestă a trecutului, nu poate începe decît prin recunoaşterea vinovăţiilor şi a meritelor, adică prin identificarea corectă a victimelor şi călăilor, a eroilor şi a ticăloşilor. Altfel, o lume incapabilă să identifice corect victimele e o lume defectă, e o lume care nu ştie de cine trebuie să aibă grijă şi pe cine trebuie să pedepsească. Într-o astfel de lume, dragii mei, trăim noi. Nimic nou, desigur. ▲

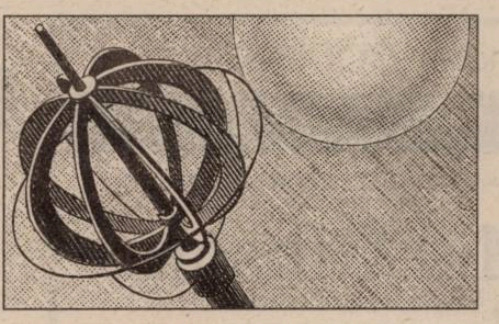

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Vestele de pichet

Ostap Bender, marele maestru al combinaţiilor, simpaticul personaj principal al unui roman sovietic „incorect politic“, *Viţelul de aur*, îl întîlneşte pe Funt, un bătrîn de nouăzeci de ani, purtînd cu demnitate vestigiile unui costum elegant, în timp ce-şi exersează profesia de preşedinte-paratrăsnet. Face parte dintr-un grup de bătrîni, al căror semn de recunoaştere e vesta de pichet alb; toată viaţa lor – sub trei împăraţi, sub guvernul provizoriu, în timpul comunismului de război şi în perioada NEP-ului – au slujit drept paravan pentru afacerile altora, pentru societăţile de credit reciproc, pentru asociaţiile de acţiune cu capital mixt, pentru toate combinaţiile imaginate de directorii hoţi, care fugeau cu banii, în timp ce preşedintele intra pe un termen limitat la puşcărie în schimbul unui procent satisfăcător din valoarea totală a escrocheriei. S-au dus vremurile cînd se ştia precis cine fură, cine stă la puşcărie, cine joacă rolul omului cinstit. În afacerea Iukos, care zguduie acum mediile de afaceri şi politice din Rusia, toată lumea joacă toate rolurile.

Pe 2 iulie, parchetul general al Rusiei l-a arestat pe Platon Lebedev, numărul doi al societăţii Iukos, companie petrolieră cu cel mai mare capital pe piaţa rusă (31 de miliarde de dolari) sub acuzaţia de a fi deturnat, în 1994, 283 de milioane de dolari în procesul de privatizare a unei uzine chimice din Nord. Ziarul *Kommersant* din Moscova consideră că, aşa cum se întîmplă în asemenea cazuri, „motivele juridice invocate sînt mai curînd discutabile... conflictul fiind stins de mult în tribunal“. Deşi nici Lebedev nu e un oarecine (înainte de a ocupa locul 427 pe lista stabilită de revista *Forbes* a miliardarilor mondiali, a fost director în Ministerul Ecologiei), el nu este decît pionul prin care se încearcă doborîrea omului din vîrful companiei Iukos, Mihail Hodorovski (numărul 26 pe lista *Forbes*), chemat şi el pentru audieri la Parchet, deocamdată liber. Cei mai mulţi comentatori consideră că acţiunea este una dintre consecinţele luptei dintre clanurile de la Kremlin. Pe de o parte „oligarhii“, profitorii privatizărilor oneroase, acum proprietarii imenselor resurse naturale ale Rusiei, oamenii care au asigurat, într-un dificil moment politic, realegerea lui Elţin, „moşteniţi“ de Putin. Pe de altă parte, „petersburghezii“, foştii colegi din KGB ai actualului preşedinte, aduşi în aparatul central în posturi-cheie, absenţi de la marea împărţeală.

Tot analiştii ruşi spun că, spre deosebire de Berezovski şi de Gusinski (oligarhii zgomotoşi ai familiei Elţin, ambii în exil), Hodorovski nu are canale de televiziune şi ziare unde să critice Puterea, dar i se reproşează excesul de sinceritate al declaraţiei prin care spunea că a subvenţionat partide politice din opoziţie, ceea ce le-a sugerat unora că la anul ar putea să-şi depună candidatura la preşedinţie. O variantă romantică, avansată de *Moskovskie Novosti*, porneşte de la presupunerea că lansarea lui în politică ar putea să corespundă nevoii de ideal, dorinţei de a salva sufletul său şi al Rusiei. Apărătorii lui Hodorovski nu spun că el e un om cinstit, ci doar că ar putea să devină.

Dacă operaţia împotriva firmei Iukos a fost declanşată cu acordul preşedintelui Putin (mulţi spun că nu), s-ar putea să bată mai departe decît înlăturarea unui ipotetic rival. Un sondaj al Fundaţiei *Obşcestvennoe Mnenie* dă peste 70% dintre ruşi de acord cu renaţionalizarea; sărăcia, criminalitatea au făcut ca libertatea să fie asemenea produselor de lux de pe vremuri, distribuite atunci privilegiaţilor regimului comunist, acum celor ai capitalismului kaghebist. Liberi sînt doar cei cu bani, dar oamenii lui Putin nu vor să extindă teritoriul libertăţii, ci doar să-i înlocuiască pe ocupanţii lui de astăzi.

Arestarea lui Platon Lebedev şi vizita la procuratură a lui Hodorovski a avut un efect imediat la bursă: acţiunile Iukos au scăzut spectaculos. Investitorii occidentali, pînă acum interesaţi de participarea la exploatarea bogăţiilor naturale din Rusia, au declarat că se grăbesc încet. Probabil, şantajul occidental va funcţiona. În măruntaiele Puterii vor avea loc diverse înţelegeri între adversari ireductibili, se vor descompune alianţe indestructibile. Pînă la urmă se va găsi cine să joace rolul bătrînului preşedinte-paravan, cu vestă de pichet alb, care va sta la puşcărie în timp ce tinerii escroci îşi vor salva sufletul consumînd banii pe plaiuri însorite. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Donatorii de zgomote

În 1929 apărea primul radio de maşină. Inventatorul, un domn pe nume Paul Galvin, s-a gîndit că are nevoie de un nume spectaculos. Ceva care să sugereze mobilitatea şi veselia, dacă nu cumva chiar entuziasmul. Aşa a apărut Motorola, mulţi ani singurul furnizor de muzică la volan. Dar nu numai muzică: în anii '50, radiourile de maşină erau folosite pentru captarea coloanei sonore la cinematografele *drive-in* din America.

Nu ştim însă cine a fost primul şofer care a deschis geamurile în timp ce dădea volumul mai tare. Ar merita cu siguranţă o statuie. Mică, de plastic, uşor de prins sub oglinda retrovizoare, lîngă coada de iepure şi brăduţul frumos mirositor. Rămas anonim, acest conducător auto ne-a lăsat un scop: să-i facem pe ceilalţi să ne asculte muzica, indiferent dacă vor sau nu. Meşteşugul lui supravieţuieşte, deşi omul e probabil mort într-un accident stupid pe cînd se apleca să schimbe postul...

Şi aici, ca şi în alte domenii, românii suferă (un fel de a spune, unii chiar se bucură) de o anumită rămînere în urmă: în vreme ce în alte părţi moda donaţiilor de decibeli a trecut, la noi e încă socotită o activitate caritabilă. E mult mai simplu decît să-ţi dai organele: nu e nevoie să mori în prealabil, religia nu zice nimic în privinţa asta, iar protestele bunului simţ (în caz că ele există) sînt uşor de acoperit în volum cu orice casetofon mai scump de 100 de dolari.

Însă nu e uşor să te dedici acestui domeniu umanist. Iarna, mersul cu geamurile deschise creşte riscul de otită sau pneumonie şi garantează oricum o răceală. Vara, creşte riscul de hipertensiune şi deshidratare. Adăugaţi muştele, ţînţarii, precum şi oroarea cea mai mare: să te opreşti la stop lîngă un alt şofer cu boxe mai puternice şi geamuri mai largi...

Dar cine e cetăţeanul de pe scaunul proptit între boxe şi volan, omul care îşi jertfeşte, de dragul audiţiei noastre muzicale, timpanul şi urechea medie? „Un mitocan“, vor spune repede doamnele delicate, învăluite încă în parfumul lemnului de la pianul din sufragerie al bunicii. „Un răzvrătit!“, vor suspina adolescentele cu experienţe eminamente pietonale, gata să găsească în puterea difuzoarelor promisiunea unei forţe primare, interzise minorilor. Dar ce ziceţi de un tată de familie, apăsat de greutatea ratelor la Dacie? Ori un locuitor al comunei Dărmăneşti-Olt (numele e fictiv), dornic să intre în rîndul orăşenilor printr-o simplă apăsare pe buton...?

Adevărul e că donatorii de decibeli nu pot fi încadraţi într-o anume clasă socială, vîrstă ori limită de îmbibaţie alcoolică. Ceea ce îi uneşte însă e uşor de observat: credinţa că muzica lor e cea mai bună, dacă nu cumva singura care trebuie să rămînă pe pămînt. E aproape un apostolat muzical: oamenii aceştia trec printre noi împărţind credinţa adevărată în Nelu de la Afumaţi, Cel care a coborît între noi pentru a ne mîntui de cîntecele păgîne. Surprinzător, conform unui studio personal, proprietarii de maşini mai necăjite sînt majoritari între donatorii de zgomot. Poate şi pentru că n-au de ales între aerul condiţionat şi desfătarea trecătorilor. Tot ei tind să-şi livreze marfa în poieni şi la margine de drum turistic, cu uşa de la portbagaj deschisă larg, asta pentru a compensa puterea mai redusă a difuzoarelor. În proporţie de 90% această categorie socială preferă micii, berea la sticla de plastic şi napolitanele la pungă. Bizar, deşi produsele acestea au avut loc în maşină la sosire, ambalajele lor nu mai încap la plecare.

Fireşte, regii domeniului sînt proprietarii de maşini scumpe, ale căror difuzoare pot omorî pasărea pe creangă şi somnul într-un întreg cartier. Nu ştim însă cum se înţeleg cu partenerele de pe scaunul din dreapta – asta dacă prin absurd ar avea ceva de discutat.

Şi totuşi, de unde vine chemarea asta a decibelilor? Aş zice că toate explicaţiile psihologice – acelea care vorbesc despre frustrare, educaţie etc. – sînt prea complicate. Probabil că doar cîinii ne-ar putea lămuri în chestiune: i-aţi văzut cu cîtă invidie se uită la aceşti oameni care îşi marchează teritoriul cu zgomote, fără să fie nevoiţi măcar o dată să ridice vreun picior? ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Mel Gibson şi al său *snuff movie**

Ştiaţi că Mel Gibson este „un Michelangelo al generaţiei sale?“. Aşa grăit-a reverendul Ted Haggard, preşedintele Asociaţiei Naţionale a Evanghelиştilor, referindu-se la *Patimile*, saga de 25 de milioane de dolari produsă de S&M despre moartea lui Hristos şi finanţată de Mel însuşi. În afara bunului părinte, Gibson şi-a prezentat filmul în faţa unor profunzi gînditori creştini precum Matt Drudge, Cal Thomas, Peggy Noonan şi staff-ul Conferinţei Republicane din Senat şi al Biroului Casei Albe pentru iniţiative comunitare sau întemeiate pe credinţe. Se pare că toţi au căzut în admiraţie pentru veridicitatea plină de credinţă a unor detalii precum scena pătimirii, în care Iisus, înainte de a fi răstignit, este bătut cu un cnut, pînă devine o masă de carne însîngerată. Este ca şi cum Mel ar fi fost acolo, la vremea aceea, ceea ce s-ar prea putea să fie adevărat, dat fiind că el aparţine unui cult catolic retro din Los Angeles, care ţine slujbele în latină şi nu recunoaşte nici un Papă de după 1965. Mel a refuzat cu încăpăţînare să ofere o avanpremieră grupurilor evreieşti îngrijorate, ca de altfel mulţi creştini care vor să construiască punţi între credinţe, de posibila reînviere a urii antisemite datorită prostiei care spune că „evreii l-au ucis pe Hristos“. Cît de corect este filmul se poate judeca după limbile folosite, latina şi aramaica. De fapt, romanii din vremea aceea vorbeau greceşte cu supuşii lor. Chiar dacă laşi deoparte ce făcătură de publicitate este filmul acesta, momentul în care are loc lansarea e cum nu se poate mai prost. Cînd fundamentaliştii se aruncă în aer pe străzi, nu e un moment bun să ridici în slăvi martiriul sîngeros. În Orientul Mijlociu se poartă negocieri delicate, cu puţini lăstari de speranţă. Se construiesc punţi fragile între creştini şi evrei, pe de o parte, şi între catolici şi ortodocşi, pe de altă parte. Mulţi sînt aceia care încearcă să dea uitării superstiţiile sîngeroase ale Bisericii şi Moscheii şi rugurile Inchiziţiei, protocoalele Sionului, antisemitismul şi bla-bla-urile apocaliptice. Pe acest covor verde încă fraged calcă, cu cizma-i grea, Mel „Mad Max“ Gibson, injectînd noi „patimi“ întregului dialog. Noul arhiepiscop al Bostonului a declarat, în discursul său inaugural: „Cei săraci cu duhul care trăiesc în stradă şi care se cred Iisus chiar SÎNT Iisus, sub o înfăţişare ciudată (pentru noi). Ar trebui să-i iubim pe toţi.“ Acesta este mesajul care ar trebui să învingă descrierea sadică (şi încă de cîte ori, Doamne?) a unui trup chinuit de Hollywood.

* Gen de film în care actorul este ucis cu adevărat în cursul filmării.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

România cablată

(cînd toată lumea vrea mai mult)

Românul e un telespectator mai educat decît s-ar crede, drept care nu votează oameni de care rîde la televizor – îmi spunea alaltăieri o doamnă foarte simpatică şi ştiutoare, directoare de programe într-o televiziune, comentînd intenţia mai veche a unui patron media de a propulsa sus, în politică, un foarte popular personaj de televiziune.

Aşa o fi?

Pînă una alta, România profundă se deşteaptă şi intră în atenţia operatorilor de cablu, devenind public ţintă pentru televiziunile comerciale. Potrivit calculelor făcute de oamenii din branşă, în spaţiul rural trăiesc mai bine de 60 la sută dintre telespectatorii activi. Vîrstă medie destul de înaintată, sedentarism domestic în cîteva luni bune ale anului, inapetenţa pentru alte modalităţi, eventual sociale şi mai sofisticate, de petrecere a timpului liber – toate acestea transformă lumea satului românesc într-un El Dorado pentru diviziile de cablişti şi într-un obiect de dispută pentru posturile TV. Deja campioană europeană la privitul pe sticlă, România mai are încă aici loc de creştere. Acest important segment de telefili rurali, care au asigurat pînă acum lejer supremaţia postului public de televiziune, vrea şi el mai mult. Vrea să vadă ce vede toată ţara, adică. Dacă e video-democraţie, să fie pentru toată lumea!

Societăţile de cablu vor şi ele mai mult, iar după ce concurenţa urbană s-a tranşat, într-un fel sau altul, între cîţiva mari operatori şi unii mai mici pe cale probabilă de dispariţie treptată, noua frontieră care se zăreşte la orizontul confuz al lumii media, în calea-le, este acest sat prizonier pînă acum al jurnalelor TVR şi al emisiunilor adiacente. De fapt, miza este alta şi este considerabil mai mare. Cabliştii sînt creaturi ce gîndesc pe termen lung. Difuzarea de programe de televiziune prin cablu a fost doar începutul poveştii; în deceniul acesta, marii operatori vor începe asaltul pentru cucerirea unuia dintre legendarele monopoluri de stat: telefonia fixă. Iar pentru reţelele telefonice, o mare parte din această Românie rurală este încă teritoriu virgin, în care şcoala şi postul de poliţie reprezintă insuliţe neglijabile. În fine, cine îşi poate permite optimismul de a privi în viitor preţ de două decenii (şi chiar mai puţin, spun cunoscătorii) ar putea bănui că odată şi odată satele se vor deschide masiv şi spre *web*-ul dominator. Aşadar, aceasta este fenomenul: mai întîi cablu TV, apoi telefonie şi aproape simultan conectare la reţea. Pentru conservatorii incurabili, pare un scenariu SF; dar există firme gata să parieze pe materializarea sa şi să investească în domeniu, aşteptînd, la capătul unei aşteptări relative, profit.

La ora la care scriu, un post TV care difuzează, în condiţii de maximă modestie, numai muzică populară, este pe cale de a deveni în segmentul rural al ţării un fel de *media smash hit*, devansînd net – la capitolul cerere şi audienţă – un post de ştiri la aceluiaşi trust. Pe planşete, în faza de proiect avansat, se află un nou post, exclusiv de sport, care va transmite printre altele şi meciurile din seriile diviziei B autohtone. Pare greu de crezut, dar pentru aşa ceva chiar există o piaţă. Iar piaţă, în limbajul sec al calculelor din domeniu, înseamnă orice spaţiu în care se vor găsi cel puţin 300 de gospodării dornice să tragă cablul pe lîngă streaşină. De la acest număr în sus, amortizarea investiţiei este o problemă de timp scurt; dar se va coborî şi sub 300, pentru că tehnologia aferentă este ea însăşi din ce în ce mai ieftină.

Rămîne de văzut ce amploare vor avea consecinţele acestei întîlniri dintre sat şi oferta extinsă de televiziune. Nu mi-e foarte clar dacă vor creşte pretenţiile telespectatorului rural sau va scădea calitatea de ansamblu a programelor – care oricum nu străluceşte –, după principiul *la ţară merge*.

Şi mai este o dimensiune, cea strict legată de politică. Cu un excedent de divertisment care se va răsfrînge egalitar peste România, cred că abia atunci va deveni mai clar de cine rîde românul generic şi pe cine votează. E loc de surprize.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Istoria dincolo de defilări, coroane, fanfare

Civilizaţia nu înseamnă numai Internet, telecomanda la televizor, baia cu jacuzzi, Mercedes sau Volkswagen Passat la scară. Nu e numai atît. Civilizaţia e o realitate trăită de cele mai multe ori într-o banalitate care ar trebuie înţeleasă fără false pudori. Bunăoară, dacă igiena naţională ar fi mai consistentă, sălile noastre de aşteptare de prin gări ar avea aerul respirabil. De ce duhnesc aceste spaţii publice e o întrebare simplă cu un răspuns complicat. Mă uit adesea la casele cele cu faţade surpate de ploi din Timişoara. Prin centru mai ales. Palatele de odinioară pe care nu le putem întreţine. Avem trecutul şi ne mulţumim să-l alungăm în solemnităţi comemorative, în defilări, în fanfare, în calcule electorale. Numai că istoria este şi altfel. Dincolo de gravităţi retorice, de originea poporului, de continuitatea lui, de voievozi, de lupte şi isprăvi prin letopiseţe, ea, istoria, este şi cutare faţadă a unei clădiri atacate de mucegaiuri, de ciuperci, de igrasii.

Iacătă, bunăoară Piaţa Unirii din Timişoara, una dintre cele mai frumoase pieţe din sud-estul european, cu grupul statuar – baroc vienez – care comemorează flagelul ciumei de la mijlocul veacului al XVIII-lea, în mijloc. Alături Domul asemenea, apoi o serie de minunate palate, o desfăşurare de istorii prin faţade, culori, ancadramente, basoreliefuri, balcoane, ritmuri, ciorchini, satiri, doi lei uriaşi pe frontonul unui palat din apropiere pe care cu greu îi mai poţi identifica. Porumbei, miros de găinaţ, de pîine acrită, fîntînă cu apă ţîşnitoare asemenea atîtor locuri din Europa arealului germanic dar şi de prin Italia, numai că la noi e altfel. Alteritatea e asigurată de ruină, de neputinţa noastră de a respecta trecutul, de a administra moştenirea istoriei altfel decît cu fanfare şi defilări la date fixe. Privesc, cum zic, splendoarea unor clădiri refăcute şi tristeţea posacă a altora care plîng cu toate ale lor scurse, murdare, bolnave. Căzute în anonimat. O clădire nu există atîta vreme cît stă în uitare, înnegrită, scorojită, cu mortarul desprins asemenea unor carii fără plombe. Restaurarea e adevărata cinstire a istoriei, este poate singurul lucru concret pe care aceasta ni-l cere. Restul e demagogie. Iată palatul baroc al guvernatorilor austrieci ai Banatului, o clădire superbă din aceeaşi piaţă, pe care o tot refacem de vreo 15 ani – o perioadă mai lungă decît aceea necesară construirii ei. Acu', în sfîrşit, este aproape gata, a mai rămas parterul. Este o minunaţie elegantă ca o sonată mozartiană încă împrejmuită de schele, de garduri. Restaurarea aceasta schimbă spaţiul şi atmosfera pieţei, e o prezenţă tonică. Alături, nu departe, o clădire cu arhitectură preluată parcă dintr-un canton elveţian la sfîrşit de veac XIX, este pe jumătate refăcută de o bancă germană care şi-a găsit acolo sediul. Mă întreb şi eu ca tot cetăţeanul, oare nu s-a putut găsi o modalitate de a negocia cu mai marii bancheri din sediul acela să repare totul? Clădiri refăcute la parter şi părăsite la etajele superioare în ursuzenia lor moştenită; e aşa ca şi cînd ai avea pantaloni noi de la un costum Armani şi o haină de la gărzile patriotice. E vremea amenzilor, dacă vrem să intrăm în civilizaţie! Ca să ieşim din letargie, din pasivism, din starea de abandon istoric, de datul din mînă a lehamite.

Restaurările relansează şi economic spaţiile urbane. Aceeaşi Piaţă a Unirii cu statuia baroc refăcută, cu Domul, cu alte cîteva palate restaurate, cu Palatul baroc aproape gata, a depăşit un prag critic al stagnării şi s-a animat. Într-un an numai – cîtă vreme am lipsit – zona s-a umplut de turişti, de baruri mititele şi foarte elegante, de pub-uri, de cluburi, de mărunţele magazine luxoase amenajate cu gust de tineri designeri. De arhitecţi de interioare. E o diversitate plăcută. Europeană. Acu e miez de noapte în piaţă şi sînt tineri la terase amenajate cu gust de investitori italieni. Comand un gin tonic la o terasă din asta circulară cu pultul barului în mijloc. E miez de noapte şi toate mesele sînt ocupate, aici şi la celalalte terase, alţi juni stau pe băncile de piatră din vremurile lui Napoleon. Refăcute. Amestecul acesta de tinereţe şi de istorie recondiţionată este semnul că ne împăcăm cu trecutul, îl scoatem din demagogie, din ceauşism, din defilări, coroane, fanfare, academisme plicticoase. Istoria vie este simplă: Domul în noapte, învăluit în lumina reflectoarelor, şi alături, în parcare, o motocicletă Yamaha.

▲

Texte şi opinii de: *Alexandru BACIU (jurnalist, absolvent de regie de film, UNATC) ● Antoine BAGNANINCHI (director general, Independenţa Film) ● Mihai CHIRILOV (critic de film) ● Mircea CIOCÂLTEI (monteur de film) ● Andreea COMĂNICI (director general, InterComFilm) ● Tudor GIURGIU (regizor de film) ● Andrei GORZO ● Virgil Ştefan NIŢULESCU (consilier, Comisia de Cultură a Camerei Deputaţilor) ● Adina POPESCU ● Cristi PUIU (regizor de film) ● Bujor T. RÎPEANU (critic şi istoric de film) ● Alex. Leo ŞERBAN*

Anul XI
nr. 540
8-14 august 2003
DILEMA
SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU
STAREA FILMULUI
„Mereu căutăm ceva fixat din exterior şi elasticizat totodată. Trebuie să fie interesant şi cît de cît nou, ceva să ne îndurăm împotriva, surîzînd, să vedem greşelile în spiritul unei responsabilităţi vigilente."
FEDERICO FELLINI

Argument

Starea cinematografiei noastre? Care cinematografie? Noi avem (cîteva) filme, nu cinematografie. La o privire rapidă, în treisprezece ani, după Revoluţie, avem doar cinci-şase filme (E pericoloso sporgersi, Marfa şi banii, Filantropica, Occident *şi încă unul sau două) şi vreo duzină de lung metraje jenante. Atît. De dinainte de '89, mai avem încă alte cîteva filme care contează. Nici actorii de film nu pot fi număraţi decît pe degetele unei singure mîini. (Ceilalţi au învăţat în şcoală să facă gesturi largi şi exagerate, să-şi smulgă părul din cap şi să urle, în aşa fel încît să fie auziţi şi înţeleşi şi de spectatorii din ultimele rînduri din sala de teatru – ceea ce nu dă deloc bine în film.) Pot face toate acestea o cinematografie? Mă tem că nu.*

Prin urmare, numărul de faţă va vorbi, de fapt, despre o absenţă. Despre ceva admirabil, la care visează mulţi, dar care întîrzie să prindă, cu adevărat, contur. Un fel de frumoasă fără corp.

Deşi practic nu există, cinematografia noastră fascinează pe foarte mulţi cu himera ei. Au loc nenumărate confruntări de dragul ei şi cîţiva îşi dispută trupul ei iluzoriu. Unii mai tineri încearcă să-i moşească naşterea, alţii mai în vîrstă se bat cu pumnii în piept că au văzut-o cu ochii lor, că e bine sănătoasă şi, nu în cele din urmă, îşi revendică paternitatea asupra ei; unii visează la ea, alţii fac bani buni de pe urma ei.

Desigur, acest număr de revistă nu-şi propune nici să moşească apariţia cinematografiei, nici să profite de pe urma ei. El doreşte doar să-i deseneze, oricît de vag, conturul. Să ofere fotografia unei (alte) stări de fapt. ***(C. P.-B.)***

Virgil Ştefan NIŢULESCU

Fondu

Privit de departe, ceea ce s-a întîmplat cu cinematografia românească şi cu filmul românesc nu constituie o excepţie pentru zona politică a fostei Europe comuniste. Începutul anilor '90 a produs fenomene similare în întreaga regiune: diminuarea producţiei cinematografice, pînă aproape de dispariţie, şi trecerea întregii industrii de profil pe un fel de producţie în sistem *lohn* (materii prime artistice străine şi decoruri locale; nimic condamnabil, în sine, de vreme ce „comisiile de film" au înflorit în întreaga lume, inclusiv în SUA), falimentul studiourilor de stat şi privatizarea dubioasă a acestora, închiderea cinematografelor, dispariţia festivalurilor, convertirea cineaştilor înspre orice alte profesii şi un entuziasm încrîncenat al politicienilor – pentru reformă administrativă şi legislativă – şi al creatorilor – pentru manifeste artistice cu pretenţii refondatoare.

Unele dintre soluţiile propuse de cineaştii români, pentru scoaterea cinematografiei naţionale din moartea clinică în care aceasta intrase (las la o parte discuţia cu privire la calitatea filmelor româneşti de dinainte de 1990 şi bănuiala că producţia la kilogram nu înseamnă, neapărat, şi valoare culturală, altfel spus, „viaţă"), au vizat resortul normativ. În această situaţie, cei implicaţi au dovedit, din păcate, că pasiunea pe care o puseseră în joc era, adesea, justificată (şi) prin interesele strict personale, nu rareori, pecuniare. Fără să mai deschid durerosul capitol al avatarurilor construirii legii în vigoare, mă voi mărgini să constat că aceasta are, în fapt, două ţinte majore (dar insuficiente, aş adăuga): asigurarea unui fond necesar derulării proiectelor cinematografice şi protejarea producţiei naţionale de filme artistice în faţa concurenţei străine. Ambele ţinte sînt consensuale cu scopurile majorităţii legilor europene în domeniu, deşi criticabile dintr-o perspectivă strict economică. Modul în care se constituie Fondul cinematografic poate fi, bineînţeles, îmbunătăţit, chiar dacă asta nu ar face, în ultimă instanţă, decît să ridice nivelul fiscalităţii, spre disperarea capitaliştilor şi bombăneala restului de cetăţeni. Desigur, s-ar putea şi renunţa la Fond, dar acest lucru ar determina cineaştii să ceară subvenţie de la bugetul statului şi ar întări bănuiala că banii sînt alocaţi pe criterii extraartistice – şi o asemenea perspectivă ar fi de neevitat, din cauza lipsei unei industrii cinematografice private (dacă facem abstracţie de cei care produc *Garcea şi oltenii),* ceea ce ne aduce în situaţia să obligăm statul ca, într-o formă sau alta, să aloce bani din buzunarul public, dacă vrem să ne menţinem producţia de filme *artistice*. În teorie, statul ar trebui, doar, să crediteze (în condiţii avantajoase) realizarea filmelor (aşa prevede legea), urmînd ca banii să fie returnaţi, după ce filmul îşi amortizează cheltuielile. În realitate, cazurile de returnare a creditului rămîn prea puţine. Efortul poate părea schizofrenic şi inutil, cîtă vreme Uniunea Europeană, cu cele 628 de filme produse în 2001, nu reuşeşte să concureze, cu adevărat, SUA – care au realizat, în acelaşi an, 739 de producţii; probabil că raportul se va „îmbunătăţi", din momentul aderării celor 10, în 2004, în situaţia în care, în acelaşi an de referinţă, Polonia, Ungaria şi Cehia au scos pe piaţă 29, 22 şi, respectiv, 16 filme (România, amintesc, doar 7!). Dacă vrem, aşadar, să avem filme româneşti, pe bani publici, şi dacă tot nu reuşim să le vindem în profit, măcar să fie, cît de cît, apreciate de spectatori şi de critici (la festivaluri, de exemplu)! Realitatea cruntă este că cele mai multe dintre filmele noastre nu sînt competitive nici măcar pe piaţa internă, ceea ce trebuie să ne determine să ne gîndim că a realiza filme de anti-succes este la fel de profitabil cu a produce tractoare sau locomotive în pierdere. Este adevărat că întreaga Europă a trecut, acum două decenii, printr-o criză de public în cinematografe şi că, după ce s-a investit masiv în multiplex-uri, iar publicul a revenit în săli, s-a constatat că filmele preferate sînt tot cele americane. Chiar făcînd abstracţie de faptul că, în medie, un cinematograf european vinde aproape 100.000 de bilete anual, iar unul românesc sub 15.000, filmele româneşti nu reuşesc să atragă spectatori, în pofida obligării administratorilor de săli de a rezerva minimum 5% din numărul de spectacole cinematografice, anual, pentru producţiile autohtone. Unul dintre „specialiştii" noştri, afirmat în superproducţii comerciale, acum mai bine de trei decenii, susţine că motivul părăsirii sălilor de către public ar fi tocmai lipsa abordării „populare" a filmelor chinuite de fiorul artistic, realizate din '90 încoace. Numai că – lăsînd la o parte concurenţa incomparabil mai acerbă, acum, produsă de televiziunea prin cablu şi de piaţa de casete şi DVD-uri – gusturile publicului s-au schimbat, generaţia care merge, preponderent, la cinematograf are cel mult 30 de ani, iar regizorul român cel mai prizat al momentului nu mai este Sergiu Nicolaescu, ci Nae Caranfil (o explicaţie a fenomenului ar necesita o discuţie aparte). Tocmai această realitate pare a nu fi înţeleasă de către comisia care face selecţia proiectelor cinematografice, şi care se dovedeşte a fi victima unei păguboase nostalgii după vremuri de mult apuse: un fel de José Bové spărgînd vitrinele de la McMatrix, cu ochii la hrana neaoşă, verificată în timp, de la *Dacii* şi *Burebista*, la *Serata* şi aventurile comisarilor. Această inadecvare la realitatea cinematografică mondială exclude România din cinematografia actuală şi o plasează într-un trecut pre-postmodernist. Galoanele academice ale selecţionerilor nu pot gira, din păcate, decît o producţie cinematografică născută moartă.

Cît despre Centrul Naţional al Cinematografiei, poate că legea ar trebui ca, dincolo de administrarea Fondului, să îi propună mai multe lucruri de făcut (a se vedea legea canadiană în materie, de exemplu), cu un personal mai numeros şi cu un buget mai mare – dar numai pentru administrarea patrimoniului cinematografic (în sens cultural, nu economic); aceasta, în condiţiile în care statul român ar fi trebuit să încerce să scape de povara studiourilor şi a sălilor din patrimoniul public, de cel puţin un deceniu.

Din păcate, însă, ghemul de frustrări al cinematografiei româneşti nu poate fi rezolvat prin metode legislative, ci prin acceptarea ideii că nu mai sîntem în 1971, cu toate consecinţele ce decurg de aici. *Fondu*.

---

1. Practica dovedeşte că raportul dintre calitatea filmelor şi nivelul subvenţiei este invers proporţional. Astfel, în vreme ce ţări precum Austria şi Azerbaidjanul ating un nivel de subvenţionare de 90% din totalul cheltuielilor, Franţa – cu una dintre, totuşi, cele mai apreciate cinematografii mondiale – în pofida retoricii anti-americane, a redus acest procentaj la doar 23%.

2. În întreaga lume, 85% dintre spectacolele cinematografice proiectează filme hollywoodiene. ▲

Descoperiţi diferenţele!

Dilema *a mai făcut, în 1995, un număr cu tema „Starea filmului" (nr. 149), coordonat de Alex. Leo Şerban. După opt ani, ne-am propus să surprindem situaţia într-un nou instantaneu, în speranţa că vom descoperi diferenţe esenţiale. După ce am revelat imaginea de acum, am realizat că lucrurile mai mult se aseamănă, decît diferă. Reproducem, în cele ce urmează, cîteva fragmente din „Starea filmului" de acum opt ani şi-i invităm pe cititori să descopere deosebirile, ca în jocurile din cărţile pentru copii. Dacă cineva le descoperă, să ni le spună şi nouă.* ***(C. P.-B.)***

Alex. Leo Şerban: „Şi-apoi, este ciudat să observi că aceia care critică modelul american (nici o grijă, mai avem mult pînă acolo!) nu suflă o vorbă despre «minunatul» model indian (familie, drame, «mame cu copii»... gemeni!) care a adăstat şi pe la noi şi care – ne spune M. Braudeau – înlocuieşte cu succes filmele americane pe malurile Gangelui (India este singura ţară în care filmul naţional face reţete superioare celui hollywoodian!). Or, între melodrama «Bombay» cu cîntece-nlăcrimate şi cea «Beverly Hills» există măcar o diferenţă: a doua e mai bine făcută."

Valerian Sava: „Cu regizorocraţia actuală, baricadată în suficienţa utopică a autorului total şi cu breasla noastră decapitată dar guralivă, n-are cum să apară binomul formativ al unei şcoli naţionale pe care nu-l pot compune decît regizorii şi criticii împeună."

Magda Mihăilescu: „Dacă ar fi să credem că avem de a face cu o criză prelungită a talentului, ar trebui să ne lăsăm cu toţii de meserie. Sau să acceptăm fatalitatea de a trăi viaţa cinematografului nostru precum (odinioară) agricultorii: depinzînd de ploi, sperînd în mila cerului. Criza este una a sistemului şi chiar dacă împărtăşim, pînă la un punct, soarta altor ţări din Est, prăbuşirea vecinilor ne poate ajuta, eventual, să o înţelegem, nu să ne şi consolăm la nesfîrşit. Practic, este greu de înţeles, pînă la urmă, în virtutea cărui sistem funcţionează, de fapt, cinematografia noastră, cu studiourile ei mai degrabă de tip «perestroika» (falimentare în fosta Uniune Sovietică, în Polonia) ce au focalizat atîtea orgolii, individualisme, pasiuni revanşarde; cu un Centru Naţional al Cinematografiei care ar vrea să semene cu cel francez, dar în privinţa căruia nimeni nu s-a bătut pentru a-l încredinţa unor buni manageri, nu unor stele."

Stere Gulea: „Şi ce constatăm? Că această industrie e monopolist-etatistă în proporţie de 99 virgulă nu ştiu cît la sută. Se vorbeşte de producători privaţi, dar ei nu există cu adevărat, e o confuzie: deşi s-au vehiculat nişte nume, legate de cîteva filme, genul acela cu «Constantinopolul...» şi alte două sau trei, ele nu sînt, de fapt, *producătoare* – n-au puterea financiară pentru a se aventura într-o producţie cinematografică al cărei cost, pentru un film simplu, nu scade sub 6-7.000 de milioane. (...) Mi-a fost dat să aud, la nivelul Guvernului, comentarii de genul: «Stai, domnule, le dăm ăstora bani ca să ne-njure?». De parcă un regizor e un subaltern, de parcă un film poate să «înjure», de parcă guvernul dă bani din buzunarul lui: îi dăm noi toţi!"

Nae Caranfil: „Or, unei bune părţi din filmul românesc i-a lipsit exact asta: reflexul spunerii unui banc fără a rata poanta. Poate că sînt prea dur în judecăţile mele, dar sînt dur astăzi, din perspectiva contemplării acestui Stalingrad instalat în cinematografia noastră de vreo cinci ani încoace! Sînt mult mai dispus să scuz filmul românesc din perioada lui Ceauşescu decît filmul românesc de astăzi. Sigur, rămîne de văzut ce-nseamnă pentru fiecare filmul românesc, pentru că în filmul românesc există şi Pintilie, şi Stere Gulea. Doar că domnii aceştia sînt desprinşi de ceea ce în mod oficial se numeşte cinematografie naţională – adică subvenţionată de stat –, adică de patrimoniu. În rest, la noi, cu banii statului se face film pentru posteritate. Mă-ntreb ce poate gîndi un om care îşi organizează o premieră şi căruia îi dispare publicul a doua zi după această premieră. Că peste 50 de ani i se va dezgropa opera în sunet de fanfare?" ▲

Tudor GIURGIU

Între cooperativă şi hainele împăratului

Mă gîndesc de multă vreme că starea filmului românesc nu are cum să fie alta decît cea a fotbalului, economiei sau a învăţămîntului. Adică pendulează între sublim şi catastrofal. Avem şi noi blaturi de care ştie toată lumea, dar nimeni nu vrea să le dovedească, avem o Divizie A de filme româneşti, unde ultimele premiere seamănă cu meciurile „strategice", adică sînt pline de non-combat şi te îndeamnă spre fluierare şi huiduieli. Şi, la fel ca în fotbal, mai e un lucru important: a face film înseamnă a obţine şi a gestiona sume astronomice cu multe zerouri pentru că producţia de film înghite oriunde în lume mulţi bani. Există deopotrivă regizori consacraţi, dar şi producători „de carton" (cu o experienţă cinematografică redusă sau inexistentă) care „s-au învîrtit" şi primesc constant de la stat (prin CNC) bani mulţi, fără să dea socoteală nimănui. Nici celor aproape o mie de spectatori (atenţie, mai puţini decît cei care au văzut în seara de premieră *Matrix*-ul la Cluj, spre exemplu) care vin să le vadă filmele, nici contribuabilului care poate şi-ar dori acei bani cheltuiţi pe achiziţia de medicamente în locul satisfacerii unor ambiţii care nici artistice nu mai sînt, din păcate. Sînt cineaşti care s-au „prins" că aceşti bani ai filmului românesc pot ţine loc de pensie sau pot fi o trambulină perfectă pentru afaceri înfloritoare.

Din cînd în cînd se mai întîmplă însă şi „evenimente": filmele româneşti primesc premii în festivaluri, cineaştii fac proteste publice în presă, se mai agită astfel apele şi tindem să credem că trăim în normalitate, că industria de film chiar există, e un organism viu şi se agită pentru a-şi dovedi importanţa. De fapt, de cîţiva ani trăiesc senzaţia că sînt un personaj care interpretează un rol în povestea „Hainelor Împăratului". Şi anume rolul unuia care a înţeles că Împăratul e gol şi încearcă să vadă ce e de făcut: fie să lase totul baltă şi să se care în altă poveste (mi-ar fi plăcut în Nils Holgerson), fie să se apuce de treabă şi să construiască ceva. Sînt mulţi alţii însă care acceptă că Împaratul e gol, ba mai mult îl laudă sau, varianta comodă, nu scot nici un cuvînt, după modelul unui personaj din „Balanţa": „Nu zi nici da, nici ba, fii ambiguu".

Vorbesc aici de un întreg sistem care trebuia decapitat cu ani buni în urmă iar apoi reinventat altul. A existat o astfel de încercare de-abia în 1997 cînd s-a creat ONC-ul şi a apărut o nouă concepţie despre cum urmau să se desfăşoare concursurile de proiecte, despre mecanismele de finanţare ale cinematografiei. Impresia era aceea a unei schimbări profunde, pentru că oamenii care au lucrat la acea Lege cunoşteau mecanismele pieţii, se dorea integrarea în structurile europene de film şi audiovizual.

A apărut însă faimoasa Lege a Cinematografiei din decembrie 2002 care, pe lîngă multe inepţii şi omisiuni, consfinţea oficial posibilitatea că toţi membrii faimosului Colegiu Consultativ (acum decedat) să poată obţine bani de la CNC (pe lîngă retribuţia lor lunară) în diversele lor calităţi şi să facă film. Ceea ce s-a şi întîmplat două sesiuni la rînd, anumiţi membri ai Colegiului fiind, pe rînd, juraţi, apoi cîştigători. „Suveica" a funcţionat ireproşabil.

După vreo 10 ani în care am fost pe rînd asistent de regie, regizor secund, regizor, producător, director de festival, afirm cu mult simţ de răspundere că producţia de film românesc e acum o cooperativă care e la pămînt. E drept că n-am avut tradiţia şcolii de film poloneze sau cehe ori lobby-ul internaţional pe care îl au ungurii. Dar noi ce-am făcut în schimb? Ne-am pus beţe în roate cît am putut, orgoliile regizorilor au creat patimi şi umori nebănuite în breaslă, iar oamenii care-l înjurau pe Împărat acum sînt în suita lui regală. O mare goană după agoniseală. O luptă pentru miliardele din vîrful unei imense colive. Coliva filmului românesc.

Rezultatele?

Sălile de cinema arată absolut penibil pentru că a existat o teamă (un calcul?) de a le privatiza. Unii zic că a fost chiar o strategie... Iată, după 14 ani, CNC-ul a anunţat că din toamnă anumite săli vor putea fi în fine concesionate!

Nu există nici un fel de criterii precise, cuantificabile pe baza cărora comisia numită de CNC să hotărască ce proiecte de film primesc finanţare pentru a intra în producţie. Astfel se face că filme care au primit peste 6,4 miliarde lei credit în 2001 de-abia adună 8.000 spectatori în sală. Publicul rîde la replicile inepte ale personajelor.

Scenarii hilare, personaje-şablon – peste tot securişti, afacerişti veroşi, curve naive, rockeri cu părul lung şi geci de piele, patroni burtoşi şi fără creier asezonaţi cu „tradiţionala" deja moldoveancă de peste Prut care destinde inevitabil atmosfera.

Nu sînt bani să participăm la marile tîrguri şi pieţe europene de film (unde slovenii, moldovenii şi ungurii au standuri naţionale), în schimb demarăm ambiţiosul program „Cinematograful la sate" şi păstrăm în „viaţă" cîteva studiouri care sînt în moarte clinică (Sahia, Rofilm şi Animafilm).

Deşi una din marile bube ale filmului românesc este scenariul, noi desfiinţăm (prin aceeaşi faimoasă Lege), „prima de dezvoltare", cea care îi permitea unui scenarist să primească nişte bani de la CNC (în calitate de cîştigător al concursului), să dezvolte un sinopsis pînă la varianta finală a scenariului, fără să mai fie astfel obligat să se gîndească unde va munci în următoarele luni, ce joburi va trebui să mai găsească pentru a supravieţui decent.

Poate părea un scenariu apocaliptic, dar asta e starea filmului românesc. Datorată celor care au acceptat că Împaratul e gol. Celor care s-au mulţumit cu un loc călduţ şi nu au avut deloc iniţiativă. Celor care nu vor să deranjeze. Celor care au o mentalitate depăşită. Celor care n-au habar despre rolul producătorului, despre felul în care se finanţează proiecte, despre strategii de promoţie şi distribuţie. Celor care nu mai merg la cinema şi au rămas cu informaţia la nivelul anilor '80, care nu au habar despre schimbările petrecute în filmul european azi, dar în schimb îşi dau cu părerea despre direcţia în care trebuie să meargă filmul românesc. Au păreri docte şi argumentate, sînt profesori şi conferenţiari universitari.

În tot acest peisaj, filmele lui Caranfil, Mungiu, Cristi Puiu sau Radu Muntean arată că adie un vînt de schimbare şi asta sperie pe mulţi, dar bucură în egală măsură.

Ei vin cu o altă mentalitate despre cum se povestesc filmele, cum se promovează sau cum se filmează pur şi simplu. Şi nu sînt singurii care gîndesc aşa.

Scriam în catalogul Festivalului Internaţional de Film Transilvania (TIFF) că „anul trecut (2002) cînd am anunţat începerea pregătirilor pentru organizarea primului festival internaţional de film de lung-metraj din România, unii au spus că e o acţiune kamikaze, o utopie, că e foarte greu şi că nu vom reuşi. Aşa e firea românului, să nu creadă că, totuşi, «se poate». Se poate să schimbi mentalităţi, să lupţi cu inerţia sistemului, să cîştigi."

Cred că am început să cîştigăm. Cooperativa filmului românesc a început să se clatine.

▲

Bujor T. RÎPEANU

În apărarea preşedintelui

Trebuie s-o spun încă o dată şi cu toată seriozitatea: sînt un fan al domnului Sergiu Nicolaescu, a cărui activitate multilaterală şi viaţă publică le urmăresc de cîteva decenii cu sufletul la gură, ca pe un film de Sergiu Nicolaescu. Mă leagă prea multe lucruri de el – inclusiv năzuinţa (secretă pînă azi, dar, iată, a sosit timpul confidenţelor!) de a scrie cîndva o carte despre domnia sa – ca să nu-i fiu tocmai în aceste momente alături.

M-am întristat, solidar, atunci cînd a mărturisit pe un mic ecran (mult prea mic pentru a-i cuprinde întreaga supărare) că a fost victima unei „cacealmale" de partid: colegii de Parlament n-au votat „Legea Nicolaescu", întocmai aşa cum o voia „pohta ce-a pohtit" (citez nu din *Mihai Viteazul*, ci din defuncta revistă *Cinema*, ctitorită şi păstorită după chipul şi asemănarea domniei sale). Acum este o situaţie mult mai gravă. Nu mai este vorba de o simplă „cacealma", ci despre o crimă! Una dintre crimele comise spre bucuria „nebunilor": cei care n-au înţeles măreţia Legii Cinematografiei, cei care s-au agăţat şi altă dată de aşa zisele incompatibilităţi dintre statutul senatorului şi cel al vicepreşedintelui CNC (în anii '90), apoi preşedinte al Colegiului (în anii 2000), directorul şi acţionarul unic al firmei „Cine Film"; cei care n-au vrut să ţină cont de succesul naţional şi internaţional al filmelor postrevoluţionare semnate de el, opere ce-au zguduit firmamentul cinematografiei naţionale (*Oglinda şi Adevărul*, *Punctul zero* şi *Triunghiul Morţii*, opere care au dus mai departe, într-o altă epocă, filonul epopeii naţionale cinematografice, păstrîndu-i tonul şi tonalitatea, cît şi ambiţiile economice de a da o bună întrebuinţare unor considerabile fonduri publice, în „filme de interes naţional". Mi-aş face harakiri, sau mi-aş da foc într-o piaţă publică, dacă aş putea spera – măcar o clipă – că gestul meu i-ar ruşina puţin, puţin de tot, pe cei care au abrogat fără să clipească articolul cu pricina (7) din Legea Cinematografiei, desfiinţînd „Colegiul consultativ" al CNC, organism gîndit de domul Nicolaescu şi onorat de domnia sa prin funcţia de preşedinte pe care a exercitat-o. Un adevărat atentat la viitorul cinematografiei naţionale!...

Cine şi de ce şi-a dorit desfiinţarea Colegiului consultativ? Tinerii cineaşti, manipulaţi de forţe oculte? Vreun regizor frustrat? Un deputat, care „nu poate lumina cu nimic destinele cinematografiei naţionale"? Un guvern care se reorganizează fără rost, băgînd astfel cinematografia în criză, şi care nu face astfel decît să servească interesele celor care vor „să pună mîna pe cinematografe, Sahia Film şi RoFilm, aflate în stare de faliment", să privatizeze tot, „să distrugă planuri de viitor extrem de solide şi profesionale", să împartă toate – „clădiri, costume, recuzită, laboratoare (...), patrimonii care nu sînt de neglijat". Citez din scrierile domnului Nicolaescu, pentru că doar el putea să exprime atît de coerent şi de pertinent situaţia, el care care cunoaşte „din interior" problematica aceasta; şi a făcut-o în pateticul său drept la replică, răspîndit recent prin sutele de mii de exemplare ale *României libere* (23 iulie) în toată ţara. M-am liniştit! Există cineva care – sîntem asiguraţi în acest text – luptă şi „nu va înceta să lupte" pentru filmul românesc! Neprihănit cavaler al dreptăţii, al dezinteresului, al principiilor noii etici şi echităţi... capitaliste.

Mai mult, *„dacă va fi nevoie"*, El „va spune tot adevărul"!? Cum adică „DACĂ... TOT ..."?! Adică, în calitatea sa de deţinător al adevărului, el NU îl va livra public decît „DACĂ VA FI NEVOIE"? Sau cumva – doamne fereşte! – acest adevăr periculos este o marfă negociabilă în războaiele şi coaliţiile, şi din nou războaiele cu care un strateg şi un politician versat ne-a obişnuit?...

M-am întrebat de ce o personalitate atît de fascinantă, care „slujeşte arta cinematografică de mai bine de 50 de ani", un ins care a produs adevărate romane autobiografice de senzaţie în interviurile date pe parcursul anilor, nu a făcut obiectul unei lucrări monografice. Această lipsă bibliografică nu poate fi compensată prin zecile de articole care focalizează în totalitate pe propria părere a cineastului despre el însuşi şi nici nu poate fi explicată doar prin lipsa de elan a criticii şi prin modestia funciară a domnului Nicolaescu. Mai este şi altceva: sînt forţe care, din varii motive, obturează accesul omului de rînd către cunoaşterea adevărului şi aprecierea corectă a artistului/omului politic/producătorului/managerului/individului Sergiu Nicolaescu. O recentă, „bizară", nefericită întîmplare m-a făcut să înţeleg acest lucru: mă aflam la al 15-lea episod din ciclul „Filmul românesc – examenul timpului", episod dedicat filmului *Mere roşii* de Alexandru Tatos. Era chiar în ziua transmisiei înregistrării pe postul public (Cultural). Ca şi în celelalte cazuri, scenariul avea şi o parte de punere în context: citam un fragment din *Jurnalul* lui Tatos: „facem filme şi asta pentru un singur spectator, care nu vrea nici film, nici artă...; cultura dispare pe zi ce trece, şi curînd vom ajunge la fel ca în China...; tîmpenia atinge cote inimaginabile" (rînduri scrise în 1976, cu o lună înainte de premiera la *Mere roşii* şi cu două luni mai devreme decît evenimentul „politic major" al sezonului: Congresul Culturii şi Educaţiei Socialiste). Apoi, pentru că în lipsă de ceva mai bun, sau poate din perfidă maliţie, revista *Cinema* din aceeaşi lună pusese pe coperta ei, sub lozinca „Programul partidului – izvor de idei al filmelor noastre", două fotografii din filme violent opuse în concepţie şi realizare (altfel două „filme de actualitate": *Mere roşii* de A. Tatos şi *Zile fierbinţi* de S. Nicolaescu), prezentarea includea un lung panoramic peste paginile revistei: de la titlul *„Sergiu Nicolaescu: doresc ca fiecare film pe care-l voi face să fie o cărămidă la opera de edificare a omului nou"*, pînă la fraza finală mobilizatoare rostită de acelaşi, „în numele cineaştilor şi criticilor comunişti din Asociaţia Cineaştilor" – *„şi acum, urmînd exemplul secretarului general, să trecem la fapte!"*. Deşi scenariul predat de mine pentru emisiune cuprindea tot decupajul acestei secvenţe, am avut surpriza ca seara, în transmisie, să constat amputarea înregistrării, efectuată – după cîte am înţeles – de regizorul emisiei, din dispoziţia altora, de deasupra lui, care nu au avut măcar bunul simţ de a-mi semnala cele hotărîte de ei, şi de a-şi cere, eventual, scuze. Era oare cenzura aceasta, indirect, un gest în apărarea vechilor credinţe ale domnului Nicolaescu sau un gest împotriva adevărului, atît de drag lui, şi înainte ca şi astăzi?

ADEVĂRUL, tot adevărul despre cinematograful românesc, cuprinde şi asemenea mici întîmplări, pe care istoricul are datoria să le consemneze. Şi nu doar pentru că, fără ele, istoria tranziţiei noastre şi-ar pierde o parte din haz.

▲

Alexandru BACIU

O lume a excepţiilor, din care a dispărut regula

Privită din afară, cinematografia românească pare împărţită în două tabere perfect polarizate. De o parte, cei ce au în spate o carieră veche în domeniu – de obicei în vîrstă, în funcţii şi, în continuare, în filmări. De cealaltă parte, membrii noii generaţii de realizatori, mai tineri, uniţi, însă cu o filmografie mai puţin impresionantă şi în perpetuă încercare de a le lua locul celor dinainte. Pe acestă judecată sumară se odihneşte mărul discordiei. Datorită acestui fel de a privi lucrurile, toate încercările colective de a îndrepta lucrurile se vor sfîrşi trist. Asta deoarece o privire atentă distinge o lume mult mai complicată. Nu mai avem, de exemplu, mulţi vîrstnici în filmări, nici prea mulţi tineri cineaşti uniţi, ci mai degrabă o seamă de personalităţi distincte, fiecare cu o listă proprie de priorităţi, din care lipseşte mai mereu dorinţa sinceră ca industria cinematografică din România să intre în normal. Şi mai sînt şi oameni care, ca şi mine, privesc cu interes şi oarecum din afară problema filmului românesc, iar, făcînd asta, descoperă în faţa lor o lume a excepţiilor, din care a dispărut, din nenorocire, regula.

De departe, prima dovadă că lucrurile au început să fugă din normal este chiar instituţia pe care am absolvit-o. De cîţiva ani încoace, UNATC se mîndreşte cu titlul de „cea mai bună şcoală de film din lume". Această afirmaţie este pentru mine (ca orice absurditate) şi amuzantă şi înfricoşătoare, în egală măsură. Am încercat un exerciţiu. Am pornit de la premiza că afirmaţia este adevărată. Dacă este aşa, adică dacă România are cea mai bună bază de formare în film, atunci, cu siguranţă, anual ies de pe porţile şcolii, cum se spune, cel mai bine pregătiţi tineri cineaşti ai lumii. Ar trebui ca România să fie astfel abonată la premiul Oscar sau Cannes-ul să fie prezentat în limba română. Cum se face, atunci, că jucăm mai mereu în liga a doua sau a treia? Există şi varianta în care cea mai bună şcoală să fi apărut într-o ţară prea mică unde nu se nasc talente suficiente. În cazul ăsta, de ce nu avem o invazie de străini dornici să-şi părăsească UCLA-ul (de exemplu) şi să studieze pe Matei Voievod? Şi ce nu se duc profesorii noştri în altă parte, să-i înveţe şi pe alţii meserie?

Mergem mai departe şi ne uităm acum la cei care au făcut şi vor în continuare să facă film. Observăm în treacăt oameni cu experienţă care depun la concursurile organizate pe banii noştri scenarii care nu întrunesc măcar condiţia de bază – numărul normal de pagini. Iar asta nu-i deranjează, pentru că este o altă regulă ca oricare, şi trebuie încălcată. Despre cei ce jurizează aceste excepţii s-a vorbit deja prea mult, aşa că ne continuăm drumul şi ne oprim în sălile de cinema. Aici vedem una după alta excepţii autohtone la reguli pe care alţii, mai naivi, le urmează cu sfinţenie. Ne trec prin faţa ochilor secvenţe filmate după scenarii care nu au auzit de *plot point*, sau dacă au auzit li se rupe. Poveşti dezlînate, replici finisate cu toporul, mediu-metraje gonflate ca să pară filme mari şi actori care nu au cum să-şi facă meseria în aceste condiţii, dar nici nu au curajul să refuze compromisul. Avem, într-o enumerare rapidă a ultimelor mele vizionări: un film din care nu înţelegi decît că e vorba de un tanc, iar regizorul ne asigură că pelicula vorbeşte despre globalizarea omenirii (!), o poveste tragică din vremea închisorii comuniste peste care curge o voce din *off* copiată parcă de la Teleenciclopedia şi un altul care se vrea un manifest al cineastului care face filme fără nici un ban, dar care dovedeşte că mijloacele materiale precare sînt, din nenorocire, cea mai mică problemă a filmului.

Într-un cuvînt, produse care au, din punct de vedere artistic, valoarea pe care o arată termometrele cînd îngheaţă apa.

Dar de ce să vorbim de nivel artistic? Poate că filmul este un succes de casă, vor zice unii pe bună dreptate. Greşit! Nu aţi aflat, dar filmul românesc a renunţat definitiv la ideea de profit. S-a convenit, şi nici un producător nu se chinuie să demonstreze contrariul. Filmele noastre ajung, în timp, să nu mai valoreze nici cît pelicula dintr-o copie standard. Nimeni nu se oboseşte să aplice regula, adică să susţină filmul în reţeaua de cinematografe, apoi să-l vîndă pe la televiziuni, sau pe DVD, şi să îl scoată apoi pe piaţa închirierilor video. Şi asta, pentru că sub acoperişul trainic al nerentabilităţii filmele scot bani de la stat, motivînd că statul trebuie să susţină, ca peste tot în lume, arta. Nimic mai frumos şi mai nobil, însă confuzia perturbă şi aici ordinea firească a lucrurilor. Pentru că privim adesea produse care au toate datele să fie filme comerciale, dar sînt cosmetizate şi prezentate astfel încît lumea trebuie să plece de la spectacol cu convingerea că a văzut un film de autor. Există şi la nivelul finanţărilor o specie nouă de excepţie. Proiectul nu-ştiu-celiteră-din-alfabet doreşte să realizeze cel mai scump scurtmetraj de la noi, iar pentru asta vrea nici mai mult nici mai puţin decît banii noştri adunaţi prin subscripţie publică. O să le răspund, citîndu-l pe un bun prieten: respect şi încurajez orice iniţiativă privată, cu condiţia să nu-mi ceră mie bani.

În aceste condiţii, răspunsul la întrebarea „ce e de făcut?", este pentru mine mai greu decît orice teoremă de matematici superioare. Una din rezolvări ar fi ca oamenii care vor cu adevărat să facă film adevărat să înveţe cum să şi-l producă şi să o facă riscînd, la limită, propriii bani pentru a învăţa astfel că filmul poate şi trebuie să aducă întotdeauna un profit. Dar cred cu tărie că soluţia asta nu va fi valabilă pentru toată lumea. ▲

Adina POPESCU

Ţeapa

N-am să vă povestesc despre faptul că am făcut o şcoală de film în România, nici despre atmosfera din facultate, despre profesorii sau despre colegii mei. N-am să vă spun despre planurile mele de atunci. N-am să vă vorbesc despre dragostea mea pentru film de acum şi dintotdeauna. N-am să încerc să demonstrez că nu am nici un fel de perspective în acest domeniu şi poate că nu sînt eu cea care merită, poate că sînt alţii, pe care nu-i cunoaşteţi şi poate că nu-i veţi cunoaşte niciodată, care merită infinit mai mult decît mine, dar se lovesc de acelaşi zid în care nu apare nicăieri nici o breşă.

De fapt, avînd drept temă starea cinematografiei româneşti, aş fi dorit să ilustrez totul printr-o experienţă personală (oare am ce să ilustrez?), precizînd că informaţiile pe care le voi folosi în acest text nu sînt oficiale şi se bazează mai degrabă pe zvonurile şi bîrfele din cadrul unei echipe de filmare, despre care sînt convinsă că ar conţine şi ceva mai mult decît un sîmbure de adevăr.

În anul III de facultate, am lucrat timp de aproape două luni ca asistent de regie la o producţie românească, cu replici în engleză, pentru a se putea vinde mai bine „afară", realizată în mare parte cu bani de la actualul C.N.C. Să nu vă închipuiţi că m-au căutat ei pe mine pe holurile facultăţii cu intenţia de a-şi forma o echipă tînără şi inovatoare, sau că am bătut eu, timidă, la uşa casei lor de producţie (o ramură desprinsă din agenţia de turism a consoartei regizorului, devenită între timp şi peste noapte şi producător principal; regizorul, aflat la debut în lung-metraj, a venit probabil cu ideea de „afacere", avînd şi ceva relaţii pe la C.N.C., deci o sursă sigură de bani pentru diverse investiţii), rugîndu-mă să mă ia pe platoul de filmare ca să învăţ cum se face un film „adevărat". Am fost adusă (şi propusă) de către un coleg de facultate care la rîndul lui fusese adus de către un alt coleg care făcuse parte din echipă încă de la începutul proiectului, fiind introdus şi el de către taică-su care era actor şi juca în film rolul unui călugăr.

N-o să insist asupra subiectului filmului respectiv: acelaşi *Dracula (The Impaler* – a rulat pentru scurt timp şi în cinematografele noastre).

În prima zi de filmare, am venit la ora la care mi s-a spus (cred că nouă dimineaţa) la locaţia stabilită şi n-am găsit pe nimeni. După vreo jumătate de oră de aşteptare, a apărut directoarea de producţie, o femeie blondă, surîzătoare, care părea că tocmai a ieşit dintr-un spot publicitar. A dat un telefon la firma de *catering* şi a comandat meniul echipei pentru ziua respectivă, oscilînd între pui şi şniţele sau ceva de genul ăsta. Mi-am dat seama că era vorba despre o decizie foarte importantă, pentru că toţi cei care au venit după aceea, pe rînd şi la intervale de timp destul de mari unul de altul, au întrebat-o pe păpuşa Barbie „ce avem astăzi la prînz?". Unii s-au arătat bucuroşi, alţii dezamăgiţi, apoi toată lumea a început să fumeze nervos (doar se turna un film, ce dracu'?) şi să-şi prepare cafele. L-am cunoscut şi pe directorul filmului, un ins mai în vîrstă care mi-a mărturisit ulterior că e mason, apoi, la o altă greşeală de organizare, mi-a zis pe şoptite: „Ce păcat că voi, tinerii, n-aveţi ce învăţa din astfel de proiecte! Ar trebui să vi se ofere şansa să lucraţi la un film profesionist, dar unde să găseşti în România aşa ceva?". Mai apoi, au venit şi actorii, întîi rolurile secundare, apoi cele două capete de afiş. Iubita unuia dintre capetele de afiş (pentru celălalt am încă un sentiment de respect), cel care nu prea se descurca cu limba engleză şi uneori punea pe cineva să îi scrie pe o hîrtie replicile, aşa cum se pronunţă ele, actriţa cu rol principal (Elisabeth), acordat la insistenţele iubitului ei faţă de regizor, a apărut pe platou cu maidanezul ei, în lesă, tocmai salvat din ghearele hingherilor, pe motiv că „nu poate să stea singur acasă, sărăcuţu'!".

Pe la prînz a venit şi regizorul, care mi s-a părut stresat şi buimac deopotrivă şi, după ce a ţipat de cîteva ori, „de control", şi-a întrebat candid secundul care ţipa cel mai tare (probabil că îşi închipuia că asta era partitura lui – am observat acelaşi comportament la mulţi „secunzi" de pe la noi): „Ce filmăm noi astăzi?". I s-a fluturat prin faţa ochilor script-ul, în lipsa unui decupaj care o fi existat şi el prin vreun fund de sertar, apoi „Gata! Începem! Toată lumea la cadru!". Pînă s-a pus lumina – şi asta a mai durat vreo jumătate de oră, pentru că tehnicienii din Buftea or fi avînd ei experienţă, dar s-au cam uzat în ultima vreme – au sosit şi cei de la *catering* cu masa şi s-a decretat „pauză", toată lumea inspectînd caserolele aburinde.

Rolul meu ca „director asistent", ca să zic aşa, era să-i informez pe actori, la telefon, cînd să se prezinte la filmare, la ce oră şi în ce locaţie (un job absolut inutil: „Cum aşa, don'şoară, abia acum mă anunţaţi pentru mîine dimineaţă, nu vă e puţină jenă?", „V-am mai sunat ieri, acum doream doar să-mi confirmaţi...", „Nu-mi amintesc! Eu mîine am repetiţii la teatru! Nu pot veni.", „Vă rog să...", „Nu mai înţeleg nimic! Aşa hal de organizare! Dă-mi-l pe regizor la telefon!". Regizorul îi era prieten, eu nu.) şi să coordonez figuraţia formată în mare parte din studenţi din complexul din Regie (o simplă coincidenţă, nu-i aşa?). Studenţii veneau ca să-şi primească suta de mii de lei pe zi, ca să caşte gura, ca să vadă capetele de afiş şi ca să-şi ingurgiteze sandwichurile de la prînz.

La un moment dat s-a iscat şi o revoltă pe care n-am putut s-o înăbuş, deşi era de datoria mea s-o fac. Regizorul, pe care niciodată nu l-am văzut altfel decît buimac şi stresat, ca în prima zi, a venit pe la mijlocul zilei, ca de obicei şi a văzut „locaţia" (o discotecă) plină de figuraţie, studenţii aşteptîndu-şi cuminţi planurile generale pe care trebuiau să le animeze şi sandwich-urile prînzului lor, încă de la ora nouă, atunci cînd fuseseră chemaţi (eu mă obişnuisem deja să nu mai respect orarul de filmare). Deşi, cu o seară înainte, comandase aceeaşi figuraţie şi pentru ziua respectivă, contorizîndu-şi încă o dată bugetul (cel pentru film, cel pentru alte investiţii etc.), regizorul s-a decis brusc că n-are nevoie decît de trei studenţi (din cei douăzeci) şi doi negri, din cei cinci care jucaseră în ajun. A trebuit să le comunic tuturor vestea cea tristă. Studenţii au făcut gură, după care s-au cărat acasă dezamăgiţi, „măcar sandwich-ul...!". Negrii însă au fost solidari, au ţinut o scurtă şedinţă într-o agitată limbă africană, după care au declarat: „Noi ori jucăm toţi, ori nici unul! Ori plătit toţi, ori nici unul! La noi în Congo văzut cum se face filme, dar nu aşa ca la România, neserioasă treaba!". Regizorul a oftat, n-a vrut să se pună cu cei cinci negri vînjoşi din Congo, studenţi la medicină şi la farmacie, s-a mai scobit prin buzunar şi a distribuit roluri pentru fiecare.

Finalul filmului a fost apoteotic. Scena de luptă decisivă trebuia să se desfăşoare într-o catacombă, cu un rîu subteran, cu o cruce în flăcări, cu nişte cascade spectaculoase etc. (cel puţin aşa scria în scenariu!). A fost chestionat scenograful filmului în această problemă, tot veteran de prin Buftea, tot cu experienţă, care pînă la urmă şi-a amintit că a filmat o scenă asemănătoare în urmă cu mulţi ani, la Peştera Ialomicioarei. Mai existau ceva bani pentru finalul culminant, adică pentru încă o scurtă deplasare la peştera cu pricina (mai ales că acolo se afla şi hotelul „Peştera", cu bar, restaurant, sală de biliard, camere confortabile – locul ideal pentru cheful de adio!). Deplasarea a impus o echipă restrînsă din care eu n-am făcut parte, dar am auzit, ulterior, comentariile: „A greşit autocaru' drumu'! Au ajuns la Peştera Dîmbovicioarei!", „Grupul electrogen n-a putut urca pînă la peşteră, panta era prea mare!", „Directorul de imagine a intrat în peşteră şi a spus că nu putea să pună acolo lumină, că se reflecta nu ştiu cum pe stalactite şi strica toată secvenţa!", „A fost o băută de pomină la hotel; toată lumea s-a certat cu toată lumea!".

Pînă la urmă, scena finală s-a filmat într-o singură noapte, într-un „circ al foamei" de pe Bdul Timişoara, fără rîu subteran şi fără foc: doar un hău şi un soi de cruce, foarte frig, mult moloz, aurolaci speriaţi de luminile reflectoarelor, cîini vagabonzi care au muşcat cîţiva membri ai echipei, dar s-au împrietenit suspect de repede cu fleţurile lui „Elisabeth".

N-am să vă spun nimic despre ceea ce ştiu acum, din auzite, despre cei care vin să facă film în România pentru că în ţările lor trebuie să plătească autorizaţii la fiecare colţ de stradă şi pentru fiecare faţadă de clădire care intră în cadru, iar aici pot da foc pădurii de la Cernica, doar pentru că filmul se numeşte *Fire* şi pentru că românii au nevoie de bani (de investiţii etc.). N-am să vă povestesc despre nepoţii nepoţilor care se infiltrează în proiectele mari, cum ar fi cele de la *Media Pro Pictures,* iar acolo nu mai poate să te aducă nimeni, nici măcar tatăl colegului care... pentru că nu mai e vorba de un sandwich cu salam şi cu roşii şi de-o caserolă cu şniţel vienez, ci de cel puţin o sută de dolari pentru o săptămînă de filmare. N-am să vă vorbesc despre C.N.C. şi despre scenariile care participă şi nu se citesc aproape niciodată şi cele care cîştigă (apropo: casa de producţie amintită, alias agenţie de turism a mai cîştigat şi anul acesta vreo două proiecte). N-am să vă mai spun nimic, decît atît: poate că cei cinci negri au avut dreptate, în Congo treaba cu filmul e mai serioasă decît în România!. ▲

Cristi PUIU

Despre contribuţia regizorilor la beteşugul cinematografiei

De multe ori am fost întrebat: „De ce sînt proaste filmele româneşti?“ sau „De ce actorii joacă prost?“ sau „De ce nu fac şi românii filme ca americanii?“. De fiecare dată, neştiind exact ce să răspund, am privit jenat în pămînt. Din păcate, oricît de neavizate şi de stîngace ar părea, aceste întrebări sînt justificate şi nu lipsite de bun simţ. Chiar aşa: de ce joacă prost actorii noştri?

Ştiu că e absurd să te aştepţi ca cinematografia să funcţioneze normal într-o ţară în care nimic nu funcţionează normal. Într-o ţară în care cei mai mulţi trăiesc de azi pe mîine, şcolile se năruie, iar sănătatea a devenit un lux; într-o ţară în care parlamentarii moţăie prin şedinţe, iar studenţii se gîndesc cum să fugă mai repede spre vest; într-o ţară în care electoratul este reprezentat de Mitică Dragomir şi Ion Dolănescu, cinematografia nu poate fi mai performantă decît, de pildă, agricultura. Aşa este. Dar eu sînt regizor de film şi pe mine mă doare mai tare că în România se fac filme proaste decît că în nu ştiu ce judeţ nu a fost depăşită producţia la hectar. În plus, pîinea făcută la noi este comestibilă, în vreme ce filmele sînt cu totul indigeste.

În România mersul la cinema costă mai mult decît îşi poate permite un cetăţean cu salariu mediu, iar cînd i se întîmplă să iasă din casă pentru a merge la film, acesta va alege, cu siguranţă, o producţie americană. Dacă optează totuşi pentru un film românesc şi dacă n-a adormit în timpul proiecţiei, va ieşi din sală dezamăgit şi indignat. Să plăteşti ca să vezi un film românesc este un semn de bunăstare, un moft, dacă nu chiar o dovadă de masochism.

A doua ediţie a Festivalului Internaţional de Film Transilvania – care s-a încheiat la sfîrşitul lunii mai – a găzduit o secţiune specială numită „Romanian Days“. În cadrul acesteia au fost prezentate cîteva din ultimele producţii româneşti. Cu excepţia filmului *Examen* al lui Titus Muntean, toate celelalte dau dovadă de o alarmantă lipsă de profesionalism. Făcute cu bani de la CNC, filmele *Raport despre starea naţiunii, Tancul, Binecuvîntată fii, închisoare, Maria* şi *Turnul din Pisa* se adaugă producţiilor care ţin neapărat să-i confirme spectatorului român că nu greşeşte atunci cînd alege să vadă un film american. *Faraon* şi *3 păzeşte,* proiectate şi ele în cadrul secţiunii, au fost produse fără ajutor din partea CNC. Dacă primul conţine o oarecare intenţie artistică – în ciuda scenariului dezarticulat şi estetismului din epoca albumului duminical – cel de-al doilea, chemîndu-se în mod abuziv film, nu poate fi nici măcar comentat. Iar dacă cineva m-ar întreba acum de ce sînt proaste filmele româneşti aş răspunde fără să stau prea mult pe gînduri: din cauza regizorului.

Fiecare premieră a unui film românesc reprezintă, pentru profesioniştii din branşă, o ocazie: de la maistrul de lumini la producător, de la actori la regizor, toţi cei implicaţi în realizarea filmului au astfel posibilitatea de a arăta ce pot şi cît pot. După ce proiecţia se încheie şi luminile se aprind, în jurul unui păhărel de vin şi înconjurat de colaboratori, regizorul deapănă amintiri de la filmare şi îşi expune, plin de emfază, arta poetică. În ciuda faptului că filmul care tocmai s-a încheiat s-a dovedit a fi o bîlbîială audio-vizuală inclasabilă, regizorul este lăsat să-şi ducă pînă la capăt puţinele idei. Filmul său este ratat, dar nimeni nu îndrăzneşte să i-o spună. Iar el, sorbind satisfăcut vinul din păhărelul de unică folosinţă, continuă să se creadă alesul, dacă nu egalul zeilor.

Filmele româneşti sînt proaste pentru că regizorii români sînt ori nepregătiţi, ori lipsiţi de talent. Pentru cei nepregătiţi există biblioteci, cinematografe şi centre de închiriat casete; pentru cei netalentaţi există programe de reorientare profesională. Cred că, odată cu amendarea aberantei legi a cinematografiei, care permite unor proiecte mizerabile să aibă acces la finanţare, trebuie declanşată reciclarea regizorilor de film.

Nu cred că aroganţa şi suficienţa pot fi motoare ale creaţiei artistice. Dimpotrivă, am convingerea că acestea sînt contraindicate. Regizorul român de film se străduieşte însă, de ani buni, să demonstreze contrariul. Arogîndu-şi statutul de demiurg, speculează metehnele finanţatorilor şi abuzează de bunăvoinţa cinefililor îmbîcsind ecranele sălilor de spectacol cu producţii submediocre. Nu ştiu unde îşi are originea – dacă este genetică sau dobîndită, dacă de vină este UNATC-ul (fost ATF, fost IATC) sau anii petrecuţi sub comunism, Peninsula Balcanică sau lectura defectuoasă a „Luceafărului“ – însă această infatuare demiurgică îmi pare a fi una din bolile cele mai grave de care suferă cinematografia română. Consacrat sau nu, tînăr sau bătrîn, regizorul român de film nutreşte convingerea că istoria lumii începe şi se sfîrşeşte cu el. Păcat de vanitate, dar nu mai mult de-atît. Cunoscîndu-l şi cunoscîndu-i opera, îţi dai seama că acest antropoid, devorat lăuntric de dorinţa de eternizare în panteonul artelor, ascunde în spatele gestului demiurgic banala şi pururi neproductiva suficienţă.

Îmi este greu să fiu radical cu colegii mei de breaslă şi ştiu că mulţi dintre ei se vor supăra, dar cred că aceasta este atitudinea justă:

Este inadmisibil să vă bateţi joc de banii contribuabilului şi de bunul simţ al spectatorului imprimînd pe peliculă dejecţii cu pretenţii de film. Apoi, în braţe cu un alt proiect şi cu aere de proaspăt laureaţi la Oscar, să atîrnaţi pe sub ferestrele CNC-ului pentru o nouă finanţare. Aţi primit bani şi încredere, iar voi, de la film la film, faceţi dovada incompetenţei. Nu mai daţi vina pe scenariu, pe lipsa de echipamente, pe neprofesionalismul echipei şi al actorilor. Daţi dovadă de bun simţ, puneţi-vă cenuşă-n cap şi cruce meseriei de regizor! Ştiţi bine că regizorul este cel care îşi alege echipa de colaboratori şi tot el este cel care supervizează distribuţia. Dacă actorii nu s-au dovedit a fi la înălţimea exigenţelor artei lor este pentru că exigenţele voastre sînt sub standarde. Degeaba îi blamaţi, ei nu fac altceva decît să vă urmeze indicaţiile. Oare vi s-a întîmplat vreodată să vă îndoiţi de justeţea acestor indicaţii? Atunci cînd, neputincioşi, daţi vina pe aparate şi pe lipsa echipamentelor de ultimă generaţie gîndiţi-vă cu ce aparate şi-au făcut filmele Chaplin şi Eisenstein şi aduceţi-vă aminte că Ozu şi Bresson au reinventat timpul şi spaţiul cinematografic, filmîndu-şi întreaga operă cu obiectivul de 50 mm. De cîte ori, în loc să tînjiţi după hipertehnologia Hollywood-ului, aţi gîndit filmul în raport cu săracele mijloace tehnice pe care le aveaţi la dispoziţie? Cu riscul de a părea didactic, vă reamintesc că regizorul trebuie să ştie cel puţin două lucruri: unde să pună aparatul de filmat şi ce să le spună actorilor. Voi însă nu reuşiţi să îndepliniţi această cerinţă minimală. Regizorul este autorul filmului, *„a regiza“* înseamnă *„a crea“*, iar această activitate nu îl plasează în nici un fel deasupra semenilor, dincolo de bine şi de rău. Văzîndu-vă filmele, îmi este greu să înţeleg ce înseamnă pentru voi „a regiza“. Confuzia se adînceşte şi mai tare atunci cînd, însăilînd banalităţi, vă faceţi cunoscut demersul artistic la conferinţele de presă. Dar asta nu vă împiedică să defilaţi în continuare cu fruntea sus, pozînd în creatori de geniu, tenebroşi şi neînţeleşi. Orbi, nu realizaţi dimensiunea minciunii în care vă refugiaţi şi uitaţi că la eşecul personal îi faceţi părtaşi şi pe alţii. Ce vină au actorii? Ce vină are operatorul, sunetistul, monteurul? Poate aceea de a vă fi acordat credit. Permanent ocupaţi cu pescuirea *déjà-vu*-urilor din filmele la modă, nu aveţi timp pentru exersarea propriului stil. Chiar nu vă pun pe gînduri clişeele şi platitudinile la care suficienţa vă îndeamnă să recurgeţi în mod sistematic? Sau poate nu vă daţi seama? Majoritatea producţiilor româneşti sînt realizate, de bine, de rău, pe peliculă, sînt montate, mixate şi se derulează între un generic de început şi unul de sfîrşit. Tehnic, arată a filme şi asta înseamnă că producătorii pun la dispoziţia regizorilor cele necesare: aparat de filmat, echipament de sunet, masă de montaj etc. Şi, totuşi, voi reuşiţi performanţa de a livra pe piaţă rebut după rebut. Cum este posibil să învinuiţi producătorul pentru defecţiuni care ţin de regie? Cum este posibil să învinuiţi scenariul pentru defecţiuni care ţin de regie? Dacă scenariul nu era bun, trebuia să refuzaţi semnarea contractului de regie, dar, mă întreb, cîţi dintre voi ştiţi cu adevărat să citiţi un scenariu de film? Nu învinuiţi destinul pentru lipsa de subiecte şi nu deplîngeţi dispariţia marilor teme. Decît să vă contemplaţi buricul, 24 de ore din 24, cu gîndul la eroi de epopee naţională, la prometei în luptă cu sistemul şi la peplumuri autohtone, reflectaţi puţin la formula Chabrol-Mekas: „Nu există teme mari şi teme mici, doar regizori mari şi regizori mici şi cu cît regizorul este mai mic, cu atît mai mari sînt temele pe care şi le alege.“

Nu îmi este deloc la îndemînă să mă îngrijesc de chestiuni care ţin de domeniul criticii de film. Dar, pentru că cei care se ocupă de critică sînt de prea multe ori toleranţi şi pentru că lipsa conştiinţei profesionale a regizorilor pune în pericol însănătoşirea cinematografiei noastre, am socotit că este de datoria mea să-mi dojenesc colegii. Nici unul dintre ei nu se va arăta încîntat de radicalismul meu. Unii vor spune că greşesc, alţii că exagerez, iar alţii se vor eschiva, continuînd să arunce pisica moartă în ograda producătorilor şi scenariştilor.

Nu cred că greşesc, iar impresia de exagerare are o explicaţie: sînt foarte supărat că filmul românesc nu se înfiinţează şi mă revoltă mediocritatea producţiilor prezentate la TIFF în cadrul *Romanian Days*.

Este adevărat că mulţi producători sînt iresponsabili şi o parte din hibele filmelor li se datorează. Este adevărat că cele mai multe scenarii sînt ilizibile. Este adevărat că nu-i uşor de găsit un producător îndrăgostit de film şi un scenarist talentat. Dar de ce ar fi uşor?

Realizarea unui film este o întreprindere extrem de dificilă şi nici un regizor responsabil nu se apucă de treabă în pripă – caută mai întîi un scenarist, iar după ce obţine de la el scenariul mult visat, caută producătorul potrivit. Această căutare ia timp şi e posibil să depăşească frontierele României. Varianta rapidă, dar mult mai anevoioasă, este aceea în care regizorul este şi scenarist, şi producător.

Fără a garanta reuşita, aceste alternative prezintă următorul avantaj: în cazul în care regizorul va continua să eşueze, nu va mai fi nici din vina scenariului, nici din a producătorului. Asumînd eşecul, acesta va abandona meseria de regizor de film şi, lepădîndu-şi demiurgica epidermă, se va înscrie cuminte într-un program de reorientare profesională. ▲

aduse cu poşta

Istorie inutilă?

Îmi aduc aminte că tropăiam mîndri pe bulevardele Bucureştiului în 1990, cerînd cu disperare independenţa cinematografiei. Chiar ne-am adunat la cinema Studio şi am pus de o grevă a foamei pentru a fi mai convingători. Unul din cei care ne-au vizitat atunci era Sergiu Nicolaescu (evident însoţit de un bodyguard, căci era unul din exponenţii principali ai revoluţiei române). Ne asigura că totul merge bine şi vom avea ceea ce dorim. Ne pierdeam în Piaţa Victoriei printre Cada şi alţi protestatari, dar noi ştiam una şi bună: cinematografie independentă. Apoi băteam la uşa Ateneului Român în timpul unui concert dirijat de Sergiu Celibidache, cu Mircea Daneliuc în frunte şi cu Ion Caramitru căruia i se cerea socoteală. Erau tot felul de zvonuri că Dan Piţa şi Sergiu Nicolaescu lucrează împreună pentru această lege, doar că ea arăta „destul de ciudat“. Legea apoi a apărut, iar după o vreme s-a întors şi regizorul cu care lucrasem atîtea filme, Mircea Veroiu. Am mai lucrat cîteva filme cu Mircea Veroiu, cu Stere Gulea, cu Nae Caranfil, cu cîţiva tineri regizori care au debutat după 1990 (Radu Nicoară, Vali Draguşanu) şi cu care mi-ar fi plăcut să mai lucrez. De fiecare dată ne-am lovit de precaritatea mijloacelor tehnice pe care le foloseam, de o anumită mentalitate că „merge şi aşa căci este un film românesc“, iar pentru el doar atîţia bani avem (puţini de altfel). Între timp a apărut ceea ce s-a numit „Generaţia 13“ prima generaţie şcolită de Universitatea Naţională de Artă Teatrală şi Cinematografie după revoluţie. Radu Muntean, Titus Muntean, Marius Barna, Radu Leon, Tudor Giurgiu, Alex Maftei, Florin Iepan, Miruna Tatu, Tudor Lucaciu, Cornel Lazia, Max Lemnj, Victor Velculescu, Alex Sterian erau cîţiva din cei care sperau. Unii au debutat, alţii vor debuta, alţii...

De cîteva zile înţeleg că tot ceea ce am povestit eu, această bucată de istorie a fost inutilă. O fi nevoie de o altă grevă a foamei? Cada nu prea mai găsim! Nu pun în discuţie o scară de valori: tu eşti aici, tu mai jos, tu nu ai ce căuta! Mă întreb doar de ce nu poate exista un sistem viabil de finanţare a filmului românesc care să fie ferit de tot felul de interpretări atunci cînd se fac selecţiile scenariilor ce vor trebui să devină filme. Şi cum vor mai veni aceşti bani din bugetul unui minister, chiar şi al Culturii? Este complicat? Poate trebuie să dispară o generaţie! Chiar este o luptă între generaţii? Istoria filmului românesc o fac şi eu în măsura în care pot lăsa nişte „urme“ ale muncii mele. Restul, tot ceea ce înseamnă valoare, ierarhie, o las pe seamă timpului. Am adunat şi bune, şi rele în puţin peste 30 de ani de film românesc. Sînt ale mele, există numele meu pe genericele filmelor respective. Dar nu-mi reinterpretez filmografia, ea tot aceea este, nu o poate ascunde nimeni. Îi văd pe cei tineri care doresc să facă cinema puţin „altfel“ decît ceea ce am făcut pînă acum, chiar dacă vine vorba de „clasici“ în viaţă. Este un alt mod de a privi lumea, altele sînt temele lor, este un alt timp, o altă epocă! Unii înţeleg, alţii nu! Nu înseamnă că cer ca toţi cei care am făcut film pînă acum să devenim „istorie“, dar unii am îmbătrînit în felul în care vedem „cinema“, alţii sînt depăşiţi de timpul pe care-l trăim. Şi mai sînt şi alţii. Alte voci. Este complicat de înţeles acest lucru? Atunci de ce nu au dreptul să vorbească şi ei? De ce să nu fie ascultaţi?

Sînt doar nişte gînduri personale legate de tema numărului dumneavoastră. Nu sînt sentinţe, departe de mine gîndul acesta. Dar sînt unul din cei care cred în vocile noi care se aud. Văd cum cresc unii pe băncile UNATC şi mă bucur. Încerc, ca profesor, să le spun cîte ceva din experienţa mea şi mă bucur dacă o fac mai bine ca mine. În rest, îmi este dor de un film românesc. Şi atunci mă apucă „furia“, dar nu mai am vîrsta necesară pentru a lua drumul „Occidentului“.

Mircea CIOCÂLTEI

CEI CARE NE ADUC FILMELE

„Fără Multiplex, am fi fost falimentari“

– convorbire cu Andreea COMĂNICI, director general InterComFilm –

InterComFilm a distribuit pe piaţa românească filme care în Occident au avut încasări record: Matrix, Harry Potter, Stăpînul inelelor, Omul-Păianjen, Oameni în negru, James Bond *ş.a. Din cîte ştim, există o diferenţă foarte mare între succesul de casă al unor filme în străinătate şi încasările pe care le au aceleaşi filme la noi. Care este explicaţia?*

Sînt unele filme care la noi nici nu ar avea cum să meargă – acelea croite exclusiv pe gustul american, pentru publicul lor. Apoi, trebuie luat în discuţie nivelul de trai al românilor. Mulţi nu-şi permit să meargă de foarte multe ori la cinematograf, deşi, din punctul de vedere al nostru, al distribuitorilor, preţul biletelor e foarte mic: a ajuns acum la 1,5 $ – şi asta datorită faptului că Multiplexul are 3 $. Apoi, din ce în ce mai mult se face simţită la noi pirateria. Aici este o mare problemă. De exemplu, noi nu am lansat încă „Terminator 3“, în SUA e lansat de nici o lună şi cunosc o grămadă de persoane care l-au văzut pe DVX.

Aveţi mijloace de a acţiona împotriva piraţilor?

Nu. Există Asociaţia Română Antipiraterie, dar nu am auzit să fi făcut ceva în sensul acesta. Altfel, în lipsa unor acţiuni concertate, noi nu avem cum să-i împiedicăm pe piraţi. Oricum, îi prinzi pe cei de pe stradă, care vînd cu 25 de mii DVX-ul, dar nu ajungi la cel care e în fruntea reţelei.

Care ar fi specificul pieţei româneşti? Ce cere publicul de la noi în materie de film? Reuşiţi să ghiciţi?

Niciodată nu poţi şti. Poţi să spui că primul lucru la un film sînt vedetele. La noi, căci în străinătate acesta a început să nu mai fie un criteriu care să dicteze în aşa măsură succesul la public. La noi, vedetele încă aduc spectatori. Ca gen, românii preferă comedia – probabil că sînt şi aşa destul de negri şi de trişti... Dar şi între comedii lucrurile sînt imprevizibile. De exemplu, ai două filme asemănătoare (să zicem comedii de tineret), cu subiecte identice, dar unul merge foarte bine, altul nu merge deloc. Şi atunci stai şi te întrebi: ce are unul şi celălalt nu are?...

Deci cele mai mari încasări le-aţi avut la comedii?

Nu, cele mai mari încasări le-am avut la filme de acţiune cu nume sonore sau cu renume dincolo *(Matrix, Harry Potter, Stăpînul inelelor)* care au drumul lor, foarte bine stabilit.

E o afacere să distribui filme în România?

Nu. Încasările sînt foarte mici. Noi, pe cînd eram *Guild Film România,* trei ani de zile am lucrat în pierdere. Noroc că a fost *Titanicul* în '98, care ne-a ajutat. Lumea nu se mai duce la cinematograf – şi nici nu mai are unde să se ducă, între noi fie vorba, la cum arată acum cinematografele. În momentul în care a apărut Multiplexul, situaţia s-a mai ameliorat. Altminteri, distribuţia de film în România era falimentară.

V-ar interesa să distribuiţi şi filme româneşti?

Da, ne-ar interesa, dar să fie bune. De exemplu, am vrut să distribuim *Occident*-ul, dar ne-au luat-o alţii înainte. Dar, altfel, ce să distribui? *Tancul?*

Se aude că Garcea şi oltenii *a avut încasări fenomenale, mai mari chiar decît* Titanicul.

Nu e adevărat. Să nu exagerăm! *Garcea şi oltenii* a avut 250.000 de spectatori. *Titanicul* a avut, raportat la vremea respectivă, cînd nu exista Multiplexul, 1.600.000. Încasările au fost de vreo 16 miliarde şi ceva – asta în '98! El deţine topul absolut al încasărilor de la noi. Pe aceeaşi poziţie se află, de altfel, şi la nivel mondial – cu 1,9 miliarde de dolari. Pe locul doi vine *Harry Potter şi piatra filozofală* cu 986 milioane de dolari.

La noi, Harry Potter *cum a mers?*

Bine. Al doilea a mers chiar mai bine decît primul (spre deosebire de SUA, unde al doilea a mers mai slab). Dar a fost pe undeva, pe locul 4. După *Garcea* şi după *Stăpînul inelelor. Stăpînul inelelor* – primul episod – a mers foarte bine, chiar şi în situaţia că am avut doar patru copii; al doilea, însă, nu a mai mers chiar aşa de bine – l-am adus tîrziu faţă de data lansării (am zis să avem copii uzate, să ne coste mai puţin) şi pe opt copii a avut mai puţine încasări decît la primul, pe patru.

De film european aţi fi interesaţi?

Depinde de film. Sinceră să fiu, nu sîntem interesaţi să distribuim filme europene sau româneşti doar de dragul artei sau al faimei. De exemplu, un film de talia lui *Amélie* m-ar fi interesat oricînd. Sau *Frida.* Dar, altfel, nu. Noi respingem şi filme americane, venite de la partenerii noştri...

Cum vedeţi evoluţia pieţei de film din România? Este un trend ascendent sau descendent?

Anul trecut a avut o mică ascensiune, acum este iarăşi în coborîre. Din păcate, pînă la noi investiţii, nu văd un viitor prea roz.

Investiţii în cinematografe...

În primul rînd în multiplexuri, pentru că la noi degeaba mai investeşti într-un cinematograf tradiţional. Viitorul e al multiplexurilor – pentru că oferă un alt concept. Apoi, starea cinematografelor tradiţionale este extrem de proastă. Şi unde mai pui că situaţia de acum la CNC sau România Film este extrem de confuză. Nimeni nu ştie ce se va întîmpla mîine.

Asta vă afectează şi pe dumneavoastră?

Extrem de mult. De exemplu, la ora actuală, nu mi-am primit nici măcar toţi banii de pe luna mai de la România Film. În timp ce eu acum trebuie să fac raportările şi să dau banii la parteneri pe iunie... Partea proastă e că mulţi dintre cei care lucrează în sistem nu vor să vadă realitatea. Dacă te duci şi le spui „domnule, cinematograful ăsta este mizerabil!“, te întreabă „cum adică?“. Aşa cum este, nu ştiu dacă ştiţi, cinematograful Republica din Constanţa, care e considerat cinematograf de categoria zero, deci în rînd cu Multiplex-ul. Acolo aproape că nu vezi nimic pe ecran, nu are nici măcar un sistem de ventilaţie, ce să mai vorbim de aer condiţionat? M-am dus astă-iarnă acolo la un control, la *James Bond,* şi, cu haina de blană pe mine, am înnebunit de frig. Cînd i-am spus directorului, mi-a zis că sînt eu prea sensibilă. Numai că toţi în sală stăteau cu căciuli în cap şi tremurau, nu numai eu... – ceea ce nu cred că este normal într-un cinematograf pretins de categorie zero. Spre deosebire de Constanţa, la Cluj, de exemplu, lucrurile merg foarte bine. E o femeie acolo care face treabă bună şi Clujul are cele mai bune rezultate – la încasări, cinematograful Republica din Cluj bate Patria de nu discută (în condiţiile în care acolo preţul biletului e mult mai mic – 45.000 de lei). În Bucureşti, pentru condiţiile care se oferă, preţul e mult prea mare. Nu e normal ca la Patria să ai 70.000 biletul în timpul săptămînii, cînd la Multiplex e 76.000. Ce condiţii sînt la Patria – ce condiţii sînt dincolo. Nu poţi să ceri un asemenea preţ la aşa un cinematograf! Normal că nu mai vine nimeni! Scala are 60.000. Pe ce? Şi atunci se creează un cerc vicios: noi ne plîngem că preţul e mic, dar dacă ei măresc preţurile fără să ofere nimic în plus nu mai vine lumea la film. ▲

Un strop de optimism

– convorbire cu Antoine BAGNANINCHI, director general Independenţa Film –

Independenţa Film a adus în România filme de artă, filme europene cu precădere (Amélie, Pianistul, In The Mood For Love, Pisică albă, pisică neagră, Totul despre mama mea *şi* Carne tremula *ale lui Almodovar,* Mulholland Drive *al lui Linch,* Dansînd cu noaptea *al lui Lars von Trier etc.). Care a avut cel mai mare succes de casă dintre filmele pe care le-aţi adus?*

Pisica albă, pisica neagră.

Mai mult chiar decît Amélie?

Mult mai mult. Filmul lui Kusturica a avut în jur de 100.000 de spectatori şi mai rulează încă prin ţară, pe cînd la *Amélie* au fost doar 60.000. *Pianistul* are, pînă acum, 40.000 de spectatori – ceea ce este foarte bine pentru un astfel de film.

Totuşi, filmele de artă sau europene nu aduc un mare profit. Cum rezistaţi, totuşi? Activitatea firmei dumneavoastră e profitabilă?

Da, este profitabilă. Noi, spre deosebire de celelalte firme de distribuţie din România, avem şi drepturile pentru video şi TV ale filmelor pe care le aducem – şi de aici avem profitul. Bineînţeles că e foarte greu ca un film să fie profitabil în cinematograf (sînt costuri enorme pentru copii, vamă, subtitraje etc.). Noi, însă, la distribuţia în cinematografe, avem şi avantajul că pentru anumite filme primim ajutoare financiare de la Eurimages, Consiliul Europei.

Dar, de exemplu, pentru In The Mood For Love *nu cred că aţi avut susţinere de la Consiliul Europei, pentru că e un film asiatic.*

Nu, nu am avut. L-am adus pentru că e un film foarte bun. Am avut doar o copie şi a mers destul de bine, fiindcă a fost apreciat de critică. La fel cred că se va întîmpla şi cu *Oraşul zeilor,* filmul brazilian pe care l-am adus acum, care şi el a fost foarte bine primit.

A fost foarte bine primit de critică. Dar publicul?

Oricum, noi distribuim film pentru un public mai restrîns, nu am avut multe filme comerciale. *Astérix* a fost un film comercial, la fel şi *Amélie,* dar şi acestea au avut de la început handicapul că sînt nişte filme franţuzeşti. Pentru un anumit public, e greu să facă pasul acesta, să meargă la un film franţuzesc. Poate după ce au văzut *Astérix* sau *Amélie* au prins, totuşi, gust şi pentru filmul franţuzesc. Acum, filmul franţuzesc se schimbă puţin: e o nouă generaţie de regizori care sînt interesaţi de filmul comercial, destinat şi unui public străin.

Totuşi: de ce aţi adus In The Mood For Love? *Din pasiune pentru film?*

Din pasiune, dar să ştiţi că nu sînt un mecena. Ideea e să cîştig bani. La *In The Mood For Love,* încasările din cinematografe au acoperit costurile pentru aducerea lui, apoi l-am lansat pe video (unde a mers foarte bine) şi în cele din urmă l-am vîndut şi la televiziune. E vorba, deci, de o investiţie pe termen mediu. Nu ştiu dacă ar fi mai uşor să aducem filme americane. Oricum, pe acestea le aduc deja alţii, iar noi ne-am găsit, cu filmul european şi de artă, o nişă. Şi e mult mai palpitant să aduci un film ca *Trainspotting* (primul film distribuit de noi în România) şi să vezi că ceea ce faci tu înseamnă cu adevărat ceva. După o lună de la lansarea lui în România, auzeam muzica de la *Trainspotting* peste tot şi asta îmi dădea un sentiment de mulţumire.

Aţi fi dispuşi să distribuiţi şi filme româneşti – ca filme europene?

Da, sigur. Pînă acum n-am făcut-o, dar aşteptăm propuneri. Sînt filme româneşti care au mers foarte bine *(Filantropica, Occident, Garcea şi oltenii)* şi asta dovedeşte că publicul de aici e interesat de filme româneşti.

Din punctul dumneavoastră de vedere, piaţa de film din România este în creştere sau în descreştere?

Eu sînt aici de şase ani şi, privind distribuţia din cinematografe, mi se pare că lucrurile nu s-au prea schimbat în tot acest timp. Singurul pas înainte a fost apariţia Multiplexului. În rest, sălile de la România Film au rămas la fel, ba s-au stricat şi mai mult. De şase ani spun că le privatizează şi nu s-a făcut nimic. Eu nu sînt neapărat un militant al privatizării, dar dacă statul rămîne proprietarul sălilor trebuie să-şi asume nişte responsabilităţi.

Profiturile dumneavoastră, din distribuţia în cinematografe, au scăzut anul acesta?

Nu au scăzut. Putem să spunem că în cinematografe anul acesta am avut rezultate mai bune.

Cum faceţi faţă degringoladei legate de CNC?

E greu, dar m-am obişnuit cu situaţia. Pe de altă parte, relaţia cu CNC presupune foarte multă birocraţie, dar să ştiţi că şi în Franţa e la fel. E adevărat, nu la un asemenea nivel ca în România; de altfel, CNC-ul din România copiază structura celui franţuzesc. Şi apoi, aici, nu e mai dificilă relaţia cu CNC-ul, decît, să zicem, cea cu Registrul Comerţului. Peste tot e la fel de greu şi m-am obişnuit deja cu asta. ▲

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei PLEȘU

Despre bucurie în Est şi în Vest

În fiecare an, Festivalul de la Salzburg – unul dintre cele mai importante din lume, fondat în 1920 – este deschis de o personalitate culturală sau politică. Ediţia 2003 a fost inaugurată de dl Andrei Pleşu, iar discursul său a fost transmis de postul de televiziune 3sat, *publicat în* Der Standard *şi comentat în* Die Presse, Wiener Zeitung, Kleine Zeitung, Österreich Journal. *Pe 24 iulie, cu o zi înainte de deschidere, emisiunea* În dialog *a postului public de radio* Ö1, *realizată de Michael Korbler (cea mai bună emisiune de prezentare a unei personalităţi culturale), a cuprins un lung interviu cu dl Andrei Pleşu. Publicăm în continuare discursul de deschidere a Festivalului de la Salzburg.*

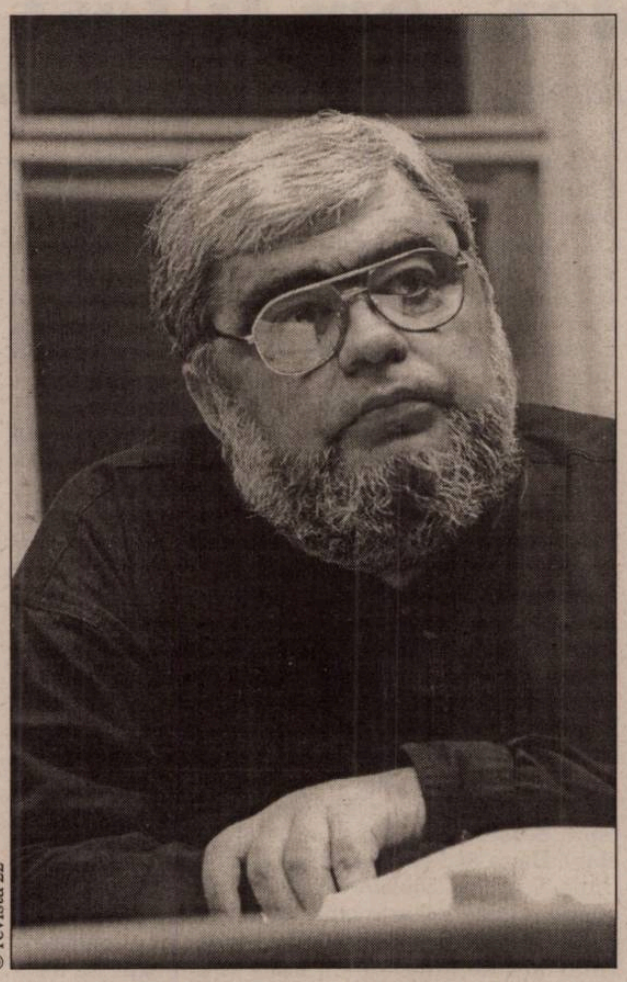

© revista 22

Vă mai amintiţi, poate, imagini ale revoluţiei române din decembrie 1989, aşa cum au apărut ele pe ecranele de televiziune din toată lumea. Fusese, s-a spus, prima revoluţie „în direct": un dictator fugea cu elicopterul de pe clădirea guvernului, străzile erau pline de tancuri, de soldaţi descumpăniţi şi de civili exaltaţi. Se trăgea din toate părţile. Euforia nu se putea încă deosebi de teroare, speranţa se asocia cu doliul. Ulterior, analişti de toate felurile, din România şi din afara ei, au căutat şi au găsit argumente pentru a relativiza dimensiunea revoluţionară a acelor zile. S-au numărat morţii şi s-a stabilit că n-au fost destui, s-au identificat complicate scenarii conspiraţioniste, s-a vorbit de o lovitură de stat comunistă, de o subtilă manevră sovietică, sau americană, sau sovieto-americană, sau, cum altfel, iudeo-masonică. România părea să fi reuşit o înşelătorie de proporţii: organizase ceva care semăna a revoluţie, dar care, în realitate, lăsa neatinse structurile dictaturii. Era, aşadar, marele eşec, excepţia, oaia neagră a estului european. Între timp, suspiciunile s-au mai potolit, oaia a devenit comestibilă, a fost invitată să adere la NATO şi i s-a promis marea păşune europeană. „Evenimentele" din decembrie '89 au fost reinvestite cu titlul de „revoluţie".

Dar eu nu despre aceste grandioase evoluţii istorice vreau să vă vorbesc. Amintirile mele despre revoluţia de la Bucureşti sînt mai modeste: ţin de faptul divers, de spaime concrete, de detalii mai mult sau mai puţin semnificative. De pildă, primul strigăt de victorie pe care l-am auzit, prima bucurie articulată, atestînd schimbarea radicală a vremurilor, a venit din partea unei vecine cumsecade, fără nici un fel de apetenţe revoluţionare. Ea a intrat impetuos în curte, trecînd, eroic, printre gloanţe şi a proclamat, în beneficiul întregului cartier: „La magazinul din colţ se găsesc măsline! Şi nu e coadă!" Am simţit imediat aroma viitorului. Am simţit că sîntem în pragul unei schimbări decisive: de-acum înainte vom avea măsline. Şi le vom putea cumpăra în orice cantitate, fără măcar să stăm la coadă. Din punctul meu de vedere, era o realizare suficientă pentru a justifica o revoluţie...

Bucuria norocoasei mele vecine era, în acelaşi timp, un ecou al trecutului şi o profeţie. Era un tip de bucurie pe care numai austeritatea economică a unei dictaturi o putea explica şi care, în scurt timp, urma să dispară. Atingem, astfel, o primă treaptă a distincţiei dintre Estul comunist şi Vestul liber în materie de bucurie: esticul resimţea achiziţia măslinelor ca pe o bucurie, în vreme ce vesticul care cumpără măsline nu simte nimic. Cu alte cuvinte, ceea ce pentru unul e o circumstanţă banală, subînţeleasă, pentru celălalt era un eveniment, o şansă electrizantă, o sărbătoare. Pentru estic, „subînţelesul" vesticului era – şi este încă – o utopie. Observaţia merită oarecare atenţie, pentru că, după părerea mea, unul din motivele pentru care Estul şi Vestul nu se înţeleg uneori, este faptul că ele nu se „sub-înţeleg", că au experienţe diferite despre ceea ce este, în viaţa zilnică, „de la sine înţeles". „Normalitatea" Vestului constă într-o lungă listă de „de la sine înţelesuri": e de la sine înţeles să găseşti de mîncare, să ai căldură în casă cînd afară e frig, să ai, fără întrerupere, curent electric, să vină autobuzul la timp, să ai paşaport, să te întîlneşti cu cine vrei, să crezi ce vrei, să scrii şi să publici ce vrei. E de la sine înţeles să înjuri guvernul, să fluieri forţele de ordine, să vezi filme din toată lumea, să citeşti orice autor, să porţi sau nu barbă şi plete, să faci cîţi copii vrei, să ai, în genere, drepturi individuale pe care instituţiile trebuie să le respecte. Nimic din toate acestea nu era, pentru cetăţeanul unei ţări comuniste, de la sine înţeles. De aceea, cînd din întîmplare, sau prin excepţie, sau prin arbitrara magnanimitate a puterii, unul sau altul din punctele listei de mai sus era contrazis de realitate, cînd aveai căldură, sau lumină, sau paşaport, sau măsline, cînd îţi apărea o carte, sau nu aşteptai autobuzul decît o jumătate de oră, aveai toate motivele să te bucuri. Improbabilul devenea posibil. Minimalul căpăta proporţii solemne.

Bucurii minimale

A savura din plin bucuriile minimale – iată una din experienţele ireductibile ale bucuriei în Răsăritul european înainte de 1989. Bucuriile minimale nu trebuie confundate cu „bucuriile simple". Una e să te bucuri de o bucată de pîine caldă şi de un pahar cu vin întorcînd spatele restaurantului sofisticat de peste drum şi alta e să te bucuri pur şi simplu că ai pîine şi vin. Aş spune că Vestului îi erau accesibile, în mai mare măsură decît nouă, bucuriile simple. Noi eram în situaţia de a ne mulţumi cu bucuriile minimale. Regimul totalitar nu ne-a putut lua *marile* bucurii, bucuriile de care orice om are parte, indiferent de condiţiile în care trăieşte: bucuria dragostei, a prieteniei, a creativităţii. Dar, obligîndu-ne să ne concentrăm asupra bucuriilor minimale, ne-a văduvit de bucuriile *simple*. Nu *luxul* ne era interzis, ci *firescul*, traiul tihnit, nobleţea calmă a omenescului. Trebuie să adaug că unul din efectele paradoxale ale penuriei era *monumentalizarea bucuriilor minimale*. Bucuria achiziţiei clandestine, a mobilizării supra-omeneşti pentru obţinerea unei mese bune ajunsese un adevărat sport naţional. Una din formele rezistenţei la dictatură era „rezistenţa prin mîncare". Am sabotat *furor*-ul comunist al austerităţii printr-un efort uriaş, organizat şi solidar, al cărui rezultat a fost constituirea unei ample şi eficiente burse negre a hranei. A procura, laborios, cele necesare, a pîndi momentul (şi locul) distribuţiei fulgurante a mărfii (a măslinelor de pildă), a conserva ritualul domestic al mesei şi al sărbătorilor, a oferi oaspetelui străin un prînz suficient de bun ca el să nu mai înţeleagă nimic din discursul despre sărăcie al gazdei – toate acestea (plus cozile interminabile şi mustind de subversiune) au fost forme de rezistenţă mult mai răspîndite decît se crede. În România, unde a avea o maşină de scris devenise o potenţială infracţiune, n-a existat decît un singur samizdat: samizdatul alimentaţiei clandestine.

Diferenţa dintre cele două jumătăţi ale Europei avea, pentru fericitul care se întîmpla să călătorească spre Vest, inevitabile conotaţii comice. La primele mele contacte cu piaţa „capitalistă", am stîrnit perplexitatea multor negustori punînd întrebări de neînţeles pentru modul lor de viaţă. Intram, de pildă, într-o brutărie şi întrebam: „Aveţi pîine?". În prima clipă, cel întrebat amuţea. Glumeam? Eram idiot? Îl luam peste picior? „Bineînţeles că avem pîine! Ce altceva credeţi că vindem?". Omul n-avea de unde să ştie că, în limitele experienţei mele, existenţa pîinii într-o brutărie nu era deloc de la sine înţeleasă. Cînd l-am întrebat ce anume din cotidianul occidental îl impresiona mai mult, un amic care reuşise să fugă din ţară şi se stabilise la Paris mi-a răspuns fără să clipească: „Lucrul cel mai năucitor e că dacă intri într-o berărie şi ceri o bere ţi se aduce o bere!". Lipsa ajunsese, într-un fel, pentru noi, la fel de obişnuită ca aerul pe care îl respiram. Şi odată cu ea, capacitatea de a ne bucura de aproape nimic. De fapt, sfîrşisem prin a nu mai percepe catastrofalul lipsei. Îmi amintesc că, în februarie 1992, invitat pentru cîteva luni la Wissenschaftskolleg zu Berlin, am constatat, pe cînd îmi desfăceam bagajele într-un foarte agreabil apartament din Grünewald, că nu merge lumina. Era la amiază şi mi-am văzut de treabă nestingherit, uitînd incidentul. După două ore, totul a reintrat, oricum, în normal. La Bucureşti, lumina se întrerupea adesea, mai ales seara, cînd era nemijlocit necesară. La Berlin, însă, întîmplarea a provocat o acută criză politică. Pana de electricitate dezorganizase totul: televiziunile trecuseră pe lîngă faliment, mamele nu mai putuseră încălzi la timp laptele pentru copii, semipreparatele din refrigerator se topiseră, apa caldă încetase şi aşa mai departe. Cît pe-aci să cadă guvernul. Bătrînul meu profesor de filosofie din ţară avusese, prin urmare, dreptate: „Ai să vezi, spunea el: sfîrşitul lumii civilizate nu va surveni în urma unei nenorociri de proporţii; totul va porni de la un fleac, de la o comoditate curentă, suspendată brusc. Va dispărea, pentru trei zile, apa minerală, sau hîrtia igienică, sau benzina fără plumb. Şi toţi cei pentru care lucrurile astea fac parte din necesarul *subînţeles* vor sfîrşi, dezadaptaţi, în marasm fizic şi psihic. Nu marea apocalipsă va fi încheierea, ci o *mică apocalipsă*, uşor ridicolă, dar fatală...". În ajunul unei eventuale „mari" apocalipse, Occidentul va fi acela care, cu minunata tehnologie de care dispune, cu extraordinarii lui specialişti, cu mijloacele sale financiare, va putea salva omenirea. Dar dacă ceea ce ne ameninţă este o mică apocalipsă, contaţi pe Europa Centrală şi de Est! Vă vom învăţa, rapid, tehnica de a trăi cu puţin, de a valorifica *Ersatz*-ul, de a savura nimicul.

Bucurii negative

Alături de bucuriile minimale, cetăţeanul din Est avea parte şi de o sumedenie de *bucurii „negative"*. Bucuriile minimale sînt euforia strictului necesar. Bucuriile negative derivă nu din satisfacţia de a avea o experienţă agreabilă, ci din aceea de a *nu* avea o experienţă rea. Bucuriile negative se exprimă perfect în sintagma „se putea şi mai rău". Ele survin pe fundalul unei aşteptări sumbre şi derivă din neîmplinirea acestei aşteptări. Evident, nici vesticului nu îi sînt străine asemenea bucurii. Ele sînt, în fond, bucurii general umane: bucuria de a *nu* fi bolnav, bucuria de a *nu* pierde locul de muncă, bucuria de a *nu* locui cu soacra etc. Cum însă „normalitatea" vesticului era diferită de a esticului, bucuriile negative ale celui din urmă aveau o culoare specifică. Vesticul se bucură că nu păţeşte nimic „anormal". Esticul se bucura că e scutit de „normalitatea" dictaturii: se bucura că din cartea predată unei edituri nu i se tăiase prea mult, că nu i se dărîma biserica ori casa, că nu fusese turnat la securitate, sau că, deşi turnat, nu era (încă) penalizat, anchetat sau arestat etc. Vesticul se bucură cînd anomalia răului nu se produce, esticul se bucura cînd se producea „anomalia" binelui. Cu alte cuvinte, bucuria negativă a esticului era mai intensă şi, ca să zicem aşa, mai „pozitivă": bucuria de a scăpa necenzurat sau nepedepsit era mai ascuţită şi mai „actuală" decît, să zicem, bucuria de a fi sănătos care, cîtă vreme nu apare boala, e, îndeobşte, relativ palidă.

Bucurii interzise

Să amintim şi o a treia categorie de bucurii, resimţite diferit în cele două lumi europene: *bucuriile interzise*. Rapid spus, în Vest, interdicţia, ca expresie a unei moralităţi unanim acceptate, este legitimă, ceea ce face ca transgresiunea ei să fie malefică. În Est, interdicţia era nelegitimă, astfel încît transgresiunea ei era un act de curaj moral, o formă pură de jubilaţie spirituală. A citi *în ascuns* un mare autor interzis, a avea o viaţă religioasă, a asculta „Europa Liberă", a găzdui prieteni din străinătate, a face bancuri pe socoteala guvernului totalitar, a nu declara la poliţie că ai maşină de scris – erau tot atîtea victorii, tot atîtea puncte cîştigate împotriva abuzului dictatorial. Bucuriile interzise sînt bucurii *periculoase*. Plăcerea e dublată de palpitaţia riscului. Chiar şi anumite bucurii care – în condiţii normale – sînt nelegitime, de pildă

bucuria de a păcăli statul, mergînd pînă la *a fura* de la stat, dobîndeau, în contextul comunist, o stranie legitimitate: erau un act de sabotaj, un fel de a lua înapoi ceea ce regimul îți confiscase în mod samavolnic de îndată ce venise la putere. „Statul" era, în fond, Partidul, adică dușmanul. Mă gîndesc, uneori, că explozia iresponsabilă a corupției în unele țări din Europa răsăriteană de astăzi e supraviețuirea inerțială a *acestei* mentalități, ceea ce, firește, nu scuză nimic, chiar dacă poate explica multe... Alături de „pozitivarea" ideologică a furtului, pot menționa și pozitivarea ideologică a viciului. Eram în Polonia, în 1981, cînd se instaurase „starea de urgență". După o anumită oră, era interzis să ieși din casă și să te manifești zgomotos. Vodca avea prețuri prohibitive, asta în cazul în care se putea găsi. Aflat în atelierul unui pictor, am auzit, deodată, dinspre stradă, interjecțiile joviale ale unui chefliu. Gazda mea s-a grăbit să observe, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios: a fi beat la ora asta pe străzile Varșoviei nu mai este un viciu, ci o formă voioasă de dizidență.

În căutarea unor bucurii comune

Am putea spune că bucuria avea, în Est, alt regim *temporal* decît în Vest. Vestului i se potrivește definiția carteziană a bucuriei: „contemplarea unui bine *prezent*" *(Pass. an.,* II, 61, 93). Dar în Est tocmai prezentul, imediatul, erau lipsite de conotația bucuriei. Singura specie de bucurie asociabilă frecvent prezentului era aceea, deja menționată, a bucuriilor negative: un rău anticipat ca probabil întîrzia să se petreacă. Psihologic vorbind, bucuriile negative implică însă și ele o suprapunere a timpurilor. Ele se referă la o așteptare (așadar la o proiecție anticipativă, la un *viitor),* combinată cu o experiență negativă *trecută*. Aștepți ca, acum și în *viitor*, reiterarea – confirmată de *trecut* – a răului să devină *prezentă*. Te bucuri, prin urmare, că răul de care erai sigur nu are loc sau că are loc un bine de care te îndoiai. Sîntem, cu aceste nuanțe, mai aproape de Spinoza decît de Descartes. În *Etica* sa (III, prop. XVIII, schol. II), Spinoza definește bucuria *(gaudium)* drept satisfacția născută din imaginea unui lucru trecut care s-a petrecut în ciuda îndoielilor noastre *(de cuius eventu dubitavimus)*. În Est, Spinoza continuă să fie valabil. Ne bucurăm încă de enorma schimbare survenită în 1989, deși nimeni n-a crezut-o posibilă. Și suferim încă de o proastă experiență a temporalității. Trecutul imediat e jalnic, prezentul e dificil, viitorul e incert. Veți recunoaște că, în asemenea condiții, nu e ușor să-ți păstrezi buna-dispoziție... Nu mai avem bucuriile paradoxale, în același timp chinuite și exaltante, pe care le provoca universul dictatorial, dar nu avem încă nici bucuriile voastre. Ceea ce se numește „perioada de tranziție" este, între altele, o perioadă de criză a bucuriei. Sîntem expuși fie nostalgiilor sterile, fie speranțelor neîntemeiate. Nerăbdarea sincronizării cu Vestul n-a adus, deocamdată, decît apetitul consumului ieftin, plăcerea minoră (sau direct trivială), bucuriile întîmplătoare și derizorii.

Nu numai că nu putem avea încă bucuriile voastre, dar nici nu sîntem pregătiți, întotdeauna, să le înțelegem. Îngăduiți-mi să dau un exemplu. Ideologia comunistă, incapabilă să garanteze un nivel de viață decent (ca să nu vorbim de bunăstare) și preocupată mai curînd să compromită, prin teroare, bucuria de a trăi, ținea foarte mult la tematica fericirii și la ritmica marșului victorios. Cu alte cuvinte, bucuria era, în același timp, imposibilă și obligatorie. Cu atît mai obligatorie cu cît era mai imposibilă. Autorii melancolici erau amendați drastic, proletarul trebuia să creadă într-un viitor luminos, arta trebuia să fie tonică, mobilizatoare, euforizantă. Pînă și tragediile trebuiau să fie optimiste. Din cînd în cînd, de Ziua Națională și la 1 Mai, se organizau mari defilări entuziaste, care să exprime fericirea generală: elevii zburdau după trasee fixe, muncitorii raportau creșteri utopice ale producției, armata își etala înzestrarea necesară luptei pentru pace. Alături de sportivi, jandarmi și tractoriști,

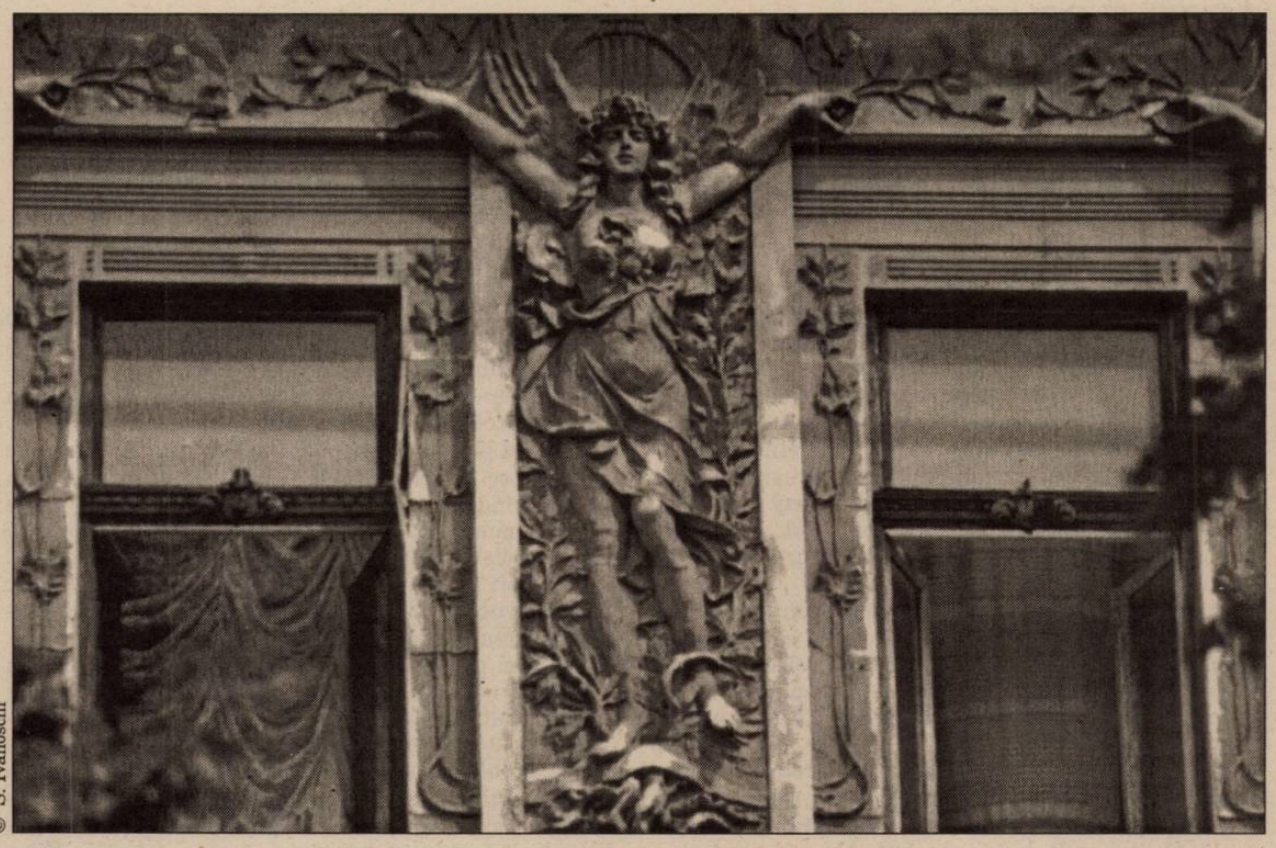

© S. Ivanoschi

toți „oamenii muncii" trebuiau să participe la aceste uriașe manifestări populare, purtînd lozinci ale biruinței, steaguri și portrete ale conducătorilor. Pentru toată lumea, singurele bucurii reale prilejuite de asemenea demonstrații erau efectele lor „colaterale": se dădea liber de la serviciu și se găseau, brusc, crenvurști și bere. În rest, isteria colectivistă, retorica propagandistică, scenografia triumfalistă nu făceau decît să intensifice marasmul general. În comunism, *bucuriile comunitare* erau abominabile, pentru că erau impuse și mincinoase. Prin contrast, *viața interioară,* valorile individuale, convivialitatea micului grup de prieteni căpătau o importanță specială. *Universul privat* era singurul capabil să asigure supraviețuirea sufletească și intelectuală. Bucuria se cupla, așadar, mai curînd cu *concentrarea* decît cu *expansiunea,* ceea ce nu corespunde cu metabolismul obișnuit al unei emoții pozitive. „Bucuria – spunea Sf. Augustin – e expansiunea sufletului *(diffusio animi),* în vreme ce tristețea este contracția lui." Ei bine, comunismul și dictaturile în genere reușesc să răstoarne lucrurile. Ele produc *bucurii ale contracției,* ale reducției voluntare, ale restricției. Exagerînd puțin, aș spune că, în regimurile dictatoriale, bucuria are ceva din metabolismul suferinței: e amară, gîtuită, astringentă. Nu întîmplător, jurnalul de detenție al unui mare intelectual evreu din România, Nicu Steinhardt, se intitulează *Jurnalul fericirii.* Un fel de a spune că dezastrul pușcăriei nu e incompatibil cu bucuria interioară, dar și că bucuria prizonierului e inevitabil contaminată de atmosfera concentrațională.

Marcat de astfel de experiențe, esticul nu e pregătit să înțeleagă simpatia unanimă existentă, în Vest, pentru mișcările de stradă, pentru marile demonstrații publice, destinate să exprime protestul, solidaritatea sau, pur și simplu, bucuria comunitară. Civismul, în această variantă, i se pare ușor carnavalesc. Obișnuit cu defilările impuse și educat, sub amenințare, să se abțină de la protestul colectiv, est-europeanul nu pricepe cum pot organiza oamenii, *de bunăvoie,* „marșuri de Paști" patronate de emblema lui Che Guevara, în loc să petreacă în liniște cu cîțiva prieteni, și care e miza unor proteste stradale zgomotoase, cînd protestatarii nu riscă nimic și totul e, de fapt, un prilej de amuzament, de „socializare" cochetă. Înțelegem, desigur, că oamenii au nevoie să se exprime, că vor să se comporte responsabil, să-și demonstreze luciditatea civică, angajamentul, rostul politic. Dar miza ni se pare mică și formele de manifestare – candid juvenile. În plus, ne tulbură să constatăm că sute de mii de oameni se mobilizează, pe tot globul, pentru a condamna războiul din Irak, dar că împotriva unor dictatori sîngeroși de tipul Kim Jong Il, Ceaușescu, Saddam Hussein, Gaddafi sau Fidel Castro nu s-au născut niciodată mișcări *de asemenea anvergură*. Steven Spielberg declara de curînd că cele opt ceasuri petrecute cu longevivul dictator cubanez au fost cele mai frumoase opt ceasuri din viața sa. Iată o bucurie care rămîne refuzată est-europenilor. Nu sîntem încă pregătiți să ne bucurăm de Fidel Castro, să-l invocăm pios pe Mao, să ne împrietenim, în numele dreptului internațional, cu guvernul rus, ca și cînd Cecenia n-ar exista.

S-ar spune că, în anumite privințe, noi luăm în glumă ceea ce dumneavoastră luați în serios și luăm în serios ceea ce dumneavoastră luați în glumă. Pentru a ajunge la un numitor comun ar trebui ca și dumneavoastră și noi să avem mai mult umor. În ce ne privește, avem oarecare antrenament, pentru că, sub dictatură, umorul era adesea o sursă de bucurie compensatoare, o soluție de supraviețuire. Dar era un umor „de fermentație", un umor fără mare legătură cu veselia. Un fel de a rîde *în ciuda* fundalului lipsit de orice haz al ideologiei totalitare. Peter Berger, un sociolog care trăiește la Boston, dar s-a născut la Viena, vorbea, la un moment dat, despre „teribila lipsă de umor a ideologiilor revoluționare din vremea noastră". Nu există dictatori cu umor. Și singurul fel de a nu te lăsa prostit de prostia sumbră, crudă, a „revoluționarilor de profesie" este tocmai umorul. Ceea ce avem însă de învățat acum este umorul destins, solar, al oamenilor liberi, un umor a cărui motivație nu e, în primul rînd, defensiva neputincioasă, ci o sănătoasă bună-dispoziție.

Unificarea europeană va însemna, între altele, și *o unificare a bucuriilor noastre,* o armonizare a experienței bucuriei din Est cu experiența bucuriei din Vest. Vom învăța să ne bucurăm de aceleași lucruri și, mai ales, vom învăța să ne bucurăm unii de alții. Trebuie să știți că, înainte de 1989, am admirat fără invidie stilul de viață apusean. „Fericirea altora – spune undeva Balzac – poate fi o sursă de bucurie pentru cei care nu pot fi fericiți". Chiar și acum, noi ne bucurăm mai mult de dumneavoastră decît vă bucurați dumneavoastră de noi... Cred, totuși, că avem o temelie comună pentru a reconstrui o bucurie împărtășită de ambele tabere. Avem de refăcut unitatea europeană, pe care dezastrul celui de al doilea război mondial a surpat-o. Avem de înălțat o casă în care să conviețuim după marele incendiu de la Yalta. Iar *reconstrucția,* oricît de grea, e una din cele mai mari bucurii ale omului. Asta spune, în orice caz, o scurtă poveste hassidică, reprodusă de Martin Buber: *„Cel care se bucură cu adevărat e asemenea unuia căruia i-a ars casa și care, lovit de necaz în adîncul inimii, începe să construiască, totuși, o casă nouă. Și pentru fiecare cărămidă nou așezată, inima lui se umple de bucurie".*

(Conferință ținută în deschiderea Festivalului internațional de la Salzburg, 25 iulie 2003)

▲

„Andrei Pleșu s-a referit în discursul său la diferențele de mentalități și la eventualele neînțelegeri între statele Estului și ale Vestului. Pentru a crea punți peste prăpastie, ar fi nevoie de două lucruri, de veselie și de umor. «Trebuie să refacem unitatea europeană pe care a distrus-o cel de a doilea război mondial. Trebuie să construim o casă în care să putem trăi împreună. Iar această reconstrucție – oricît ar fi de grea – este una din cele mai mari bucurii ale omenirii». El este convins că «avem o bază comună pentru a putea reconstrui o bucurie care unește ambele părți», a mai spus cel care a fost în România ministru al culturii și ministru al afacerilor externe."

("Cauza comună a Estului și Vestului", Yahoo News, 25 iulie 2003)

„Salzburg este în fiecare vară un loc al exteritorializării: un întreg continent, «vechea Europă» își ia, la poalele muntelui Monch, concediu muzical de la viața cotidiană mohorîtă trăită în zonele de economie globală.

Intelectualul român Andrei Pleșu își leagă reflecțiile de atrocitățile la care regimul Ceaușescu – acest amalgam ciudat de tiranie «carismatică» și deșertăciune real-socialistă – a supus poporul român. Sînt mostre ale unei încă necunoscute istorii a mentalităților. Festivalul de la Salzburg mai are încă pretenția de a aborda cursul adesea zdrobitor al lumii nu printr-o corecție, ci prin compensație."

(„Consolatorul modernității de la Salzburg", Der Standard, 27 iulie 2003)

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

A fost odată Iris. Încă este

E bine de ştiut chiar de la început (în cazul în care vreo afurisită de furtună de nisip vă va ridica revista pînă la nişte înălţimi ameţitoare ca mai apoi, cu înţelepciunea teribilă pe care numai o furtună e în stare s-o aibă, s-o abandoneze pe crengile cele mai de sus ale unui arbore singuratic), e bine de ştiut deci, acum, repede, din această primă frază înainte ca nenorocirea să se întîmple, că Editura Humanitas a lansat primele volume din colecţia „Muzzak": „The Beatles – Scrisorile lui John Lennon", „Ozzy Osbourne" şi „Iris – Spectacolul abia începe". Pot să răsuflu uşurat: esenţialul a fost spus, tot ce va urma de acum sînt doar nişte nevinovate detalii.

Unul dintre aceste detalii, de fapt primul şi cel mai nevinovat dacă iau în considerare faptul că este cel de întîmpinare, ar suna cam aşa: această colecţie este cît se poate de binevenită ţinînd cont că timp de 45 de ani cît nişte milenii (plus un bonus de alţi 13) nu a existat nimic de genul ăsta în librăriile noastre. Că o editură cum e Humanitas a avut curajul (să zicem) de a urni lucrurile şi în această direcţie este – cu riscul de a vă plictisi puţin – ceva ce ţine în ultimă instanţă de o normalitate mai mult decît agreabilă. Nu văd nimic rău, atît timp cît nu se întîlnesc pe acelaşi raft, ca Hegel şi Ozzy Osbourne să fie colegi de încăpere. Că atunci cînd se lasă noaptea şi se sting luminile, Cristi Minculescu poate fi în acelaşi timp şi acasă la el în pijama şi papuci şi pe noptiera unei domnişoare adormite este genul de bizarerie care, deşi blamată de tot felul de legi care mai de care mai logice, mie unuia mi s-a părut întotdeauna perfect realizabilă. În această notă mai mult decît optimistă, nu-mi rămîne de făcut decît să vă anunţ că urmează cel de-al doilea detaliu.

Nu-mi plac Iris, dar pot avea decenţa de a înţelege că ai de ce să scrii o carte despre ei. În primul şi în primul rînd, numai gîndul că înainte de a mă naşte existau oameni care începeau să se zbuciume de cum auzeau celebrul strigăt de luptă „Bună seara prieteni!" îmi dă fiori pe şira spinării (îi anunţ pe cei care cunosc că am avut în intenţie să reproduc şi intonaţia aferentă, lucru ce s-a dovedit, în scris cel puţin, imposibil. Îi rog deci pe aceştia ca, atunci cînd citesc, să aibă în vedere şi această chestiune fără de care farmecul îşi pierde mult din strălucire). Că vreau sau nu vreau eu, Iris au fost şi rămîn emblema rock-ului românesc. De altfel, problema pe care o am cu ei este mai degrabă minoră şi ţine mai mult de inerţia unei imagini demodate pe care ei continuă să o promoveze şi pe care publicul nostru se încăpăţînează să o accepte. Vina majoră nu este cu siguranţă a lor: nu ai de ce să te schimbi atît timp cît oamenii te plac aşa cum eşti. Poate sînt nedrept: Iris nu mai cîntă chiar aceleaşi lucruri ca cele din anii '80. Sînt mai predispuşi baladelor decît hard rock-ului, iar dacă Metallica au cîntat cu o orchestră simfonică, au făcut-o şi ei cu acelaşi succes (dacă nu raportăm România la restul lumii comparaţia se ţine foarte bine în picioare). Numai că problema despre care vă vorbeam chiar aici este: rockerii noştri bătrîni nu se uită la televizor ca să vadă ce se cîntă şi cum arată acum cei de afară, iar dacă o fac strîmbă din nas şi-şi şoptesc în plete că puştii ăia habar n-au de nimic şi ce nu se trage din Led Zeppelin hip-hop sau alte drăcii mănîncă. Ce nu cred că se aude pe la noi e că acea muzică adevărată nu mai are de multişor fanii din alte vremuri şi că Ozzy Osbourne, ca să recapete succesul de altădată, a acceptat să fie filmat de MTV în propria casă pentru ca puştii să rîdă şi să-i cumpere albumele, iar Mick Jagger, cu tot suportul mastodontului care este Rolling Stones, a filmat un clip întreg alături de slăbuţul dar adoratul muzician care este Lenny Kravitz. Paradoxal însă, ăsta-i un alt lucru bun pe care cartea lui Miron Ghiu-Caia îl face pentru Iris: să-i încremenească în nişte pagini în momentul în care lor nu le trece prin minte să renunţe. Odată cu această încremenire inevitabilă, pe care o presupune o carte şi un raft de librărie, e timpul să trecem şi la al treilea şi cel din urmă detaliu.

Să fim cinstiţi, în afară de Phoenix, despre ce alt grup de rock românesc se putea scrie o carte? (Această întrebare presupune şi un amănunt foarte important, şi anume că orice produs scos pe piaţă trebuie să se vîndă.) Şi nu ştiu voi ce spuneţi, dar eu, între un C.D. cu Iris şi o carte despre ei, am să aleg totuşi cartea.

În speranţa că nimic rău nu v-a tulburat lectura, că vîntul şi ploaia au rămas la locul lor, s-a cam făcut timpul să scriu sfîrşit. Sfîrşit. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

Jurnal de tabără (Sf. Gheorghe)

25 iulie, ora 8. Întîlnire în str. Frumoasă nr. 19 – sediul Fundaţiei Anonimul; prima care-şi face apariţia este... Clara Wagner, ieşită să o plimbe pe Elvira (cîinele, mascota Institutului Francez)! În timp ce sporovăiesc cu ea, apar Doinel Tronaru *(România liberă)* şi Irinel Bucur (Mediafax); îmi dau seama c-ar trebui să mă cheme „Leonel"... Apoi vin Luminiţa Marcu & Costi Rogozanu, Ioana Vîrsta (PR-ul nostru) şi, ultimul (doar e preşedintele juriului), Pavel Şuşară. (Juriul a ce? Al „Taberei de Pictură şi Sculptură Prometheus 2003", cu 12 tineri artişti şi-un premiu – la finiş – de 20 de milioane de lei.) Ne băgăm în microbuz şi o purcedem spre Tulcea. *(în jurul orei 10)* Escală pt pipi şi cafea; Pavel, în mare vervă, ne povesteşte incursiunile lui fabuloase prin talcioc, apoi ne-arată lucruri cumpărate acolo pe nimica toată: un pix *art déco*, un portţigaret (transformat în portvizit), în fine – piesa de rezistenţă –, *pince-nez*-ul... La un moment dat intră în discuţie şi: Adrian Păunescu, Marinela Niţu, Adrian Păunescu, Floriana Jucan, Adrian Păunescu; nu ştiu de ce, toată lumea rîde în hohote şi-un ceas trece ca nimica. *(în jurul orei 14,30)* Ajungem la Murighiol unde ne aşteaptă două şalupe, care ne transportă cu 70 la oră la Sf. Gheorghe. Super!, îmi place cu şalupa (sindromul „Mama, uită-te la mine!"). Iar cînd ajungem, toropiţi totuşi, în sufrageria pensiunii „Mareea" (unde stau artiştii) se dansează pe mese, se chiuie, se face gălăgie... Mîncăm (evident, peşte), bem (bere), o luăm pe Miruna Berescu şi-o tulim spre plajă – 2 km pe jos (hotărîm spontan să nu recurgem la „Trocarici", tractorul cu 2 remorci care face naveta sat-plajă). N-o să credeţi, dar în sat există şi cafeneaua "Visconti"! (E caz de studiu dom' Vintilă, zău aşa...). Seara, toată lumea aşteaptă să-şi facă apariţia „Adonis"-ul grupului (sculptorul Costin Ioniţă), dar acesta are alte planuri; rămaşi fără statuie greacă, unii merg în discotecă, alţii dansează în curtea pensiunii (program latino); premiu cu felicitări: pictoriţa Daniela Chirion.

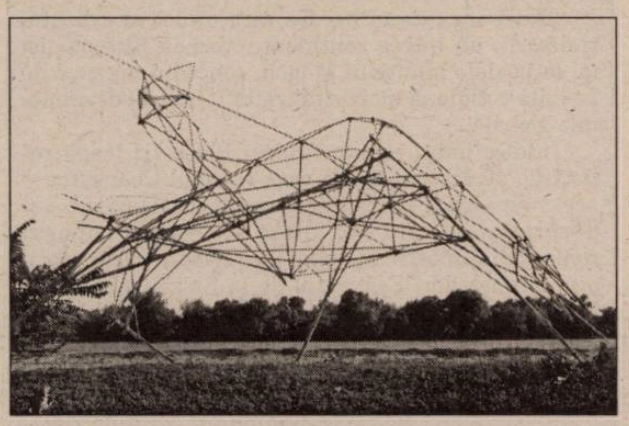

Lucrarea premiată: „Sfîntul Gheorghe", 2003

(26, ora 7) Deja pe plajă cu Irinel – singurii care ne-am trezit aşa devreme. N-am prins chiar răsăritul, dar ceva ultraviolete tot or mai fi. *(în jur de 10,45)* Ne îmbarcăm în aceleaşi şalupe şi-o „tăiem" prin stuf. În următoarele 3 ore, batem canalele în lung şi-n lat. Unii se extaziază: „Uite, nuferi... uite, pelicani... o egretă..." Mă rog, le-am văzut şi la „Teleenciclopedia". După ce „miracolul Deltei" este epuizat, ne-ntoarcem: iarăşi masă cu peşte, iarăşi bătut cei 2 km înapoi la plajă, iarăşi plajă... Sînt singurul nudist pe-o arie de 4 km, dar puţin îmi pasă. Oricum, sînt primul – dintre ziarişti – care ajunge la ceremonia de premiere. (Îmbrăcat, fireşte.) Cele 8x2 picturi sînt expuse pe verandă – sculpturile sînt într-un ţarc, mai la deal. TVR-ul filmează. Vorbeşte Reli Mocanu, apoi Pavel îşi pune *pince-nez*-ul şi spune parabola artistului-cameleon, artistului-melc, artistului-oglindă; se simte fiecare ce e. Reli propune ca mascota taberei să fie un cameleon cu un melc pe spate privindu-se în oglindă. Premiile: Menţiune – Mira Duţescu (fata cu breton şi nas cîrn); Premiul III – Daniela Chirion („the latino girl"); Premiul II – Alex Niculescu („Frida", *apud* Reli: băiatul cu păr lung şi sprîncene împreunate); Premiul I – Costin Ioniţă. Felicitări, poze etc. Ca la *Big Brother*, „toţi sînt învingători" – numai că unii sînt mai învingători decît alţii... Şi iarăşi party, iarăşi – pentru unii – discotecă; mă duc să mă culc. A doua zi,

27 iulie, plecare la 6 dimineaţa cu vaporul popular – supraaglomerat! Stăm pe jos, printre paporniţe, papuaşi-băştinaşi, cîini etc. *Boat people*: avem aerul unor refugiaţi din Bangladesh... Iar un tembel aruncă peste bord broasca ţestoasă adoptată de Reli şi ţinută o săptămînă în cadă! Ultima imagine: broasca, încercînd disperată să prindă vaporul...

Dialog la o bere cu Costin Ioniţă

Te-a confundat cineva cu Costi Ioniţă, manelistul?

Nu chiar „confundat", dar e prima apropiere de mine a necunoscuţilor. Sper ca într-o zi să-l confunde pe el cu mine – da' pînă atunci, mai e.

Ce-o să faci cu banii?

Păi, deja am cheltuit jumătate din ei. Cu întreţinerea, cu datoriile, s-au dus. Vreau să-mi iau o casă. Banii îi foloseşti pe post de investiţii. Cu ăştia e cam la fel.

Întrebare de „Big Brother": ai fi eliminat pe cineva din „casa PP" (premiile „Prometheus")?

Singurul de care mi-a fost puţin teamă era Alex (Niculescu), studentul lui Ilfoveanu. Ştiam că e foarte bun, e preferatul promoţiei lui.

Ai făcut şi pictură vreodată?

Doar cînd eram mai mic, înainte să-mi aleg sculptura. Nu cred că am calităţile necesare pentru pictură.

Te-ai gîndit să faci şi altceva?

Da, grafică. Am avut de ales între grafică şi sculptură. Probabil că voi avea şi-o expoziţie, cîndva. Un artist nu se poate cala doar pe un domeniu, mai face şi altceva.

Gagicile ziceau că ai putea să fii şi fotomodel.

Da, mi s-a mai spus. Sigur, de ce nu – ca să fac bani, după care mi-aş vedea de ale mele.

Cum ţi s-a părut tabăra?

Sincer, mă aşteptam la o organizare ca lumea, spaţiu bun etc. – dar ce-am găsit acolo mi s-a părut peste aşteptări. Mai puţin partea cu timpul, a fost prea puţin. Nu cred că mă pot plînge de altceva. Am avut la dispoziţie două nopţi – şi, ca toţi ceilalţi, un buget limitat. Lucrezi, dar lucrezi în criză de timp. Faci un proiect şi nu-l termini din această cauză.

Sugestie, atunci: „Prometheus", lungeşte tabăra!

Absolut de acord. ▲

Dilema vă recomandă

● Aveaţi chef de-o comedie neagră – deci britanică –, trăsnită, pe alocuri de-a dreptul dementă? *Dragoste „mortală"* (cu Brenda Blethyn, Alfred Molina, Christopher Walken şi Naomi Watts – blonda din *Mulholland Drive)* pare ecranizarea, în fine reuşită (Tony Richardson o ratase), a genialei „novella" *The Loved One* de Evelyn Waugh: umor macabru, gaguri funebre, o imaginaţie dezlănţuită, „vigor mortis", Fred, Ginger şi... Jerry Springer! De mult n-am mai rîs atît de isteric, ceea ce vă doresc şi dvs... (Alex. Leo Şerban)

● Pax – post TV obscur, anunţîndu-şi, ici-colo şi sumar, programele, dar care săptămînal „dă" filme foste sovietice, azi ruseşti, de cea mai bună calitate (Şukşin, „Tema" lui Pamfilov, „Rubedeniile" lui Nikita Mihalkov, în ultimele 3 săptămîni). Despovărate de politicul urîcios de altădată, ele sună, în vara asta prea indiană, ca nişte noutăţi, inalterabile în omenescul lor. (Radu Cosaşu)

● Interviul luat de Iolanda Malamen poetului Emil Brumaru, intitulat *Asiguraţi pîine poeţilor, pentru numele lui Dumnezeu* în *Ziua literară* din 4 august 2003. Din orice parte l-ai citi, e savuros, neaşteptat, fabulos. Chiar şi dinspre show-biz: „Visul meu de vechi «oniric» e să ajung la concurenţă (în popularitate doar!) cu Cosmina Păsărin, cu Jojo... cu Bebeluşa (de ce nu?)... cu «Spitalul de urgenţă»... Cînd i-am zis asta lui Dinescu, s-a uitat la mine atent şi extrem de serios! «Încearcă, bre!». Cuvintele sînt mustoase. E nevoie de puţină îmbujorare a lor, a cuvintelor... şi de darea prejudecăţilor de-a dura... Orgasme? Principalu-i să depistezi punctul G al poeziei!!!". Visul cu Luminiţa Marcu vă las să-l citiţi singuri. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Un anumit fel de integritate

● **Mircea Cărtărescu, *Pururi tînăr, înfăşurat în pixeli (din periodice)*, Editura Humanitas, 2003.**

M-am întrebat de foarte multe ori în ce a-nume constă diferenţa lui Cărtărescu. Care e secretul lui, nu cel mare, din *Nostalgia*, *Levantul* sau *Orbitor*, ci acela mai pragmatic, despre care se poate vorbi (scrie). Cu alte cuvinte, ce ne face să-l citim primul într-un ziar, să ducem cititul pînă la capăt, indiferent de lungimea articolului, să ne mai şi raportăm (după facultăţi) pe urmă, să cumpărăm (în ciuda preţului imens) *Enciclopedia zmeilor* doar fiindcă e scrisă de el, să nu pierdem nici o carte a sa. Nu mă gîndesc aici în primul rînd la valoare, deşi cu greu mă abţin să mă lansez într-o suită generaţională, aşa cum a făcut-o Mircea Martin într-un articol despre Nicolae Manolescu: „Poate A. e mai artist, I. mai spontan, N. mai prozator, C. mai doct. Cărtărescu e însă... total". Mă gîndesc la o calitate a scrisului lui Mircea Cărtărescu ce ţine de relaţia cu cititorul, de „rezoluţia" (măsurată în pixeli) la care cel din urmă îl percepe. Aş numi această însuşire, împrumutînd un termen al Virginiei Woolf dintr-o carte doar în al paişpelea rînd teoretică, *integritate*. Scriitoarea numeşte integritate capacitatea autorului de a-şi transmite propria convingere cititorului şi de a-l convinge pe acesta din urmă că ea este chiar adevărul. E vorba, cu alte cuvinte, de o convingere (sau o emoţie, o premoniţie, o imagine comună) ce poate creşte în minţile celorlalţi, de o comuniune care se poate explica şi prin strategii ale retoricii, dar care ţine în primul rînd de altceva. Poate ţine de o segmentare insolită a frazei, de o păstrare a legăturii cu receptorul prin intermediul unei tensiuni emoţionale *adevărate* şi transmise printr-un canal privilegiat, poate ţine de cultura vie şi esenţială care se pune în joc şi se joacă de fiecare dată *total*, de la început şi pînă la capăt. Să recunoaştem: rar ni se întîmplă să participăm atît de intens la lectură şi, mai ales, rareori avem senzaţia că, de dragul cititorului (mai mult seamăn aici, decît ipocrit), scriitorul măreşte rezoluţia propriei imagini, se „ipostaziază" din pixeli cît un vîrf de ac, ne lasă impresia că schimbă cu noi, ca la jocurile pe computer, vieţi după vieţi, cînd, de fapt, ne-o oferă – a cîta oară? – pe-a sa, singura şi nepreţuita.

Nu cred că aş fi insistat pe povestea asta cu „integritatea" – care poate suna, la o lectură grăbită (de lecturi grăbite am început să mă tem mai mult ca de orice altceva), segregaţionist şi est-etic – dacă n-ar fi existat, în volumul de articole „din periodice" recent publicat de Mircea Cărtărescu, cîteva texte extrem de tulburătoare. De fapt, în felul lor, toate sînt aşa, aliajul acesta de inteligenţă incandescentă şi emoţie contagioasă fiind o parte din secretul cărţii. Textele la care mă refer sînt însă scrieri despre sine, confesiuni despre deschiderea (aproape fizică) a unui alt canal al conştiinţei, despre intrarea într-o altă dimensiune de unde se poate comunica prin scris. Cele mai multe sînt amintiri despre o epocă ferice, de dinainte de cărţi şi de „căderea în proză". Comun tuturor acestora este chiar criteriul de care vorbeam, integritatea autorului, adică posibilitatea de a scrie „pagina adevărată" pentru care a fost receptacol şi pe care i-o împărtăşeşte cititorului. Textul fără titlu care deschide cartea nu e o artă poetică, ci o artă a adevărului (iar *Veritas odium parit*, cum zice alt poet) şi o invitaţie mai degrabă la lectura celorlalte cincisprezece cărţi, decît la relectura (căci toţi sîntem, nu-i aşa, devoratori de presă) articolelor adunate în volum: „*Ce* vei găsi în aceste cincisprezece cărţi? Dacă ai răbdare să le vînturi – cîteva pagini bune. Dar nu cele pe care critica le-a scos în evidenţă. Căci aceste pagini norocoase sînt, cum se întîmplă mereu, înecate în foarte multă literatură. Şi cu cît literatura e mai bună, cu atît sînt mai puţine şanse să găseşti şi pagini mai mult decît reuşite artistic: pagini *adevărate*. Ele sînt tot ce e preţios în cărţi, căci nu sînt experiment, ci *experienţă*, şi nu sînt reuşite de autor, ci *daruri* făcute autorului." Între acest prolog strîns legat de alte trei texte din volum („Cum m-am trezit pe lume", „Un scriitor" şi „Două feluri de fericire") şi cărţile lui Mircea Cărtărescu se întind tot felul de fire încărcate emoţional, care împletesc o plasă inextricabilă de impulsuri şi atracţii. Există în aceste texte o mistică personală legată de cea a scrisului, dar nu pînă la capăt, o sumă de sensuri „revelate" prin scris, dar ţintind înţelepciunea tăcerii. Între cuvintele din prima pagină („Nu ştiu dac-o să mai scriu ceva vreodată şi nici nu-mi pasă"), apologia „scrisului rămas în ţărînă" al lui Isus şi reamintirea „darului copleşitor: cel de a exista în minunea lumii, de a fi vii, de a fi conştienţi de sine" se conturează cineva care nu spune *eu* oricum, cineva care ştie exact valoarea şi greutatea cuvintelor şi, mai ales, ale părţii de viaţă pe care ele o pot transmite. Este vocea din celelalte cărţi ale lui Cărtărescu, cea a Auctorului din *Levantul*, vocea Alesului din *Orbitor*, a naratorului ironic din *Poeme de amor*, o voce nu doar credibilă, nu doar verosimilă, ci intens şi tulburător adevărată.

Să nu uităm, totuşi, că e vorba despre o antologie de articole scrise „la comandă" în ultimii douăzeci de ani („Cum am devenit poet" e din 1983, iar „Too much monkey business" a apărut în *Dilema* anul trecut). Ele curg, nu sînt grupate, deşi se pot ghici şase secţiuni „tematice": prima reface un Bucureşti subiectiv, cea de-a doua e o definire personală a poeziei, a treia o lungă şi emoţionantă declaraţie de iubire pentru cîţiva scriitori apropiaţi, de la Eminescu la Nicolae Manolescu, a patra o exasperat-pitorească descriere a crizei lumii culturale româneşti, a cincea, foarte specială, e formată din texte scrise pentru diferite colocvii şi congrese, iar ultima o addenda dedicată tinereţii (biologice sau de spirit) şi ipostazelor ei. Nimic din înşiruirea de mai sus, nici o etichetă-umbrelă nu are însă o legătură veritabilă cu ceea ce se întîmplă în cartea lui Cărtărescu. Textele, personajele, visele, amintirile, cărţile citite şi oamenii reali, poezia, teoria, proza comunică între ele creînd un univers supraetajat de realitate şi ficţiune, de pagini adevărate şi adevăruri care nu se pot spune. În Bucureştiul subiectiv, al locuirii împreună, fabulosul copilăriei din Ştefan cel Mare nu se mai regăseşte în pitorescul maturităţii din Nada Florilor decît prin presimţirea neliniştitoare „de la Artis" (înrudită imagistic cu axoloţii lui Cortázar): un copil şi un pui de focă privindu-se fascinaţi, ochi în ochi. „Tahistoscopul" prin care adolescentul încearcă, pînă la năucire, să citească mai repede este oferit recenzenţilor literari de azi, imitaţii nereuşite ale cronicarilor de ieri şi care, „în lipsa arbitrilor", îşi fac de cap fără criterii şi discernămînt. E semnificativ că „relansarea" autumnală *(la rentrée*, cum zic francezii) înseamnă pentru autor doar reluarea războiului pierdut între coterii şi facţiuni de interese, scăldarea generală în balta unei violenţe similare celei din cartierele rău famate, o reafişare sinistră a unor traume individuale născătoare de frustrări şi răutate. Cei care cred că „se exagerează" ar trebui să revadă articolul „comparatist" al lui Cristian Moraru din *Observator cultural*, în care „conservatorismul nobil, necesar", de care Cărtărescu vorbeşte în legătură cu Patapievici, e transformat într-un fel de ghioagă şi lansat complet aiurea, fără argumente, fără analiză şi, îndrăznesc să cred, fără citirea vreuneia dintre cele două cărţi „discutate".

Textele publicate întîi în afara ţării sînt, aşa-zicînd, manifeste subiective, mult mai accentuate (dat fiind publicul-ţintă), paradoxale în esenţă şi discutînd, cu aceeaşi valoare euristică, problemele identităţii scriitorului din Est, refuzul discutării diferenţelor înaintea asemănărilor, respingerea noilor împărţiri est-etice ce nu mai au nici sens, nici relevanţă căci, spune scriitorul, „Pe tricoul meu scrie Castalia ca şi pe al lui Goethe".

Deloc întîmplător, volumul se încheie cu o povestire, *Zaraza* (care a încins spiritele acum cîţiva ani, cînd a apărut în *România literară)*, o istorisire în care biografia se amestecă cu cea mai bună proză, adevărul relativ (aflat de la un unchi actor) cu cel istoric (aflat din ziarele vremii), amorul (presupus) cu crima (atestată). Se simte mirosul de „patricieni la grătar", se aude sunetul bandelor de jazz de pe Calea Victoriei, iar noi, mergînd încet spre „Vulpea Roşie" ca să-l vedem pe Cristian Vasile întîlnind-o pe Zaraza, intrăm cuminţi în mirajul întrerupt de clarificările necesare.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

O roboată şi-un robot

● ***Terminator 3 – Supremaţia roboţilor / Terminator 3: Rise of the Machines* (SUA, 2003), de Jonathan Mostow**

Mi-e greu să vă explic de ce, dar în timp ce mă uitam la acest film gîndul meu s-a îndreptat o clipă spre Katharine Hepburn. O fi fost şi-o reacţie întîrziată la moartea ei – acum cîteva săptămîni. Alături de Spencer Tracy (căruia i-a supravieţuit 36 de ani), Hepburn ne-a binecuvîntat cu cîteva comedii – printre care *Coasta lui Adam* sau *Pat şi Mike* – cronici clasice ale războiului între sexe, în care împunsăturile ei isteţe şi eschivele lui calme, inteligenţa ei sofisticată şi bunul lui simţ ţărănesc, mintea ei originală şi capul lui bine înfipt pe umeri ţineau loc de arte marţiale. Odihneasă-se în pace. Azi, dacă e să judecăm după Arnold Schwarzenegger (în rolul Terminatorului) şi Kristanna Loken (în rolul unei Terminatoare de Terminatori), războiul sexelor arată puţin altfel: el îi dă nişte găuri de cîteva zeci de centimetri diametrul, ea îi arde faţa cu aruncătorul de flăcări; el îi dă cu closetul în cap (apoi, ca să se facă înţeles pe deplin, o dă cu capul de closet), ea îl dă cu capul de toţi pereţii (şi încheie rupînd capul respectiv). Ştiam eu că sînt demodat: pînă acum, în modestele mele bătălii cu sexul opus încercasem să mă ţin cît de cît aproape de modelul strategic Tracy-Hepburn, dar acum m-am hotărît să-mi potrivesc pasul cu epoca mea: mi-am luat notiţe la şi cu prima ocazie voi arăta ce ştiu. Vorba marelui Arnold, *„I'll be back"*.

Sînt un admirator al primelor două *Terminatoare* şi al omului care le-a făcut, James Cameron. De obicei, criticii deplîng evoluţia cinematografului hollywoodian din ultimii 25 de ani – dezideratul acţiunii non-stop şi consecinţele lui logice – plictiseala, setea de repaus –, înmulţirea efectelor speciale şi efectul ei ciudat de banalitate. Criticii au dreptate, săracii; dar filmele lui Cameron ne amintesc că efectele speciale nu trebuie neapărat să sărăcească limbajul cinematografic, ci pot să se adauge la figurile lui de stil, iar acţiunea nu trebuie neapărat să-l bumbăcească pe spectator, ci poate să-i vorbească, să-l provoace, să-i conteste concepţiile cuminţi despre el şi obiectele din jurul lui, despre spaţiu şi timp, despre metalic şi organic etc. Astea fiind spuse, recunosc că aveam emoţii în legătură cu *Terminator 3*: revista *Dilema* m-a tratat întotdeauna cu o răbdare îngerească, dar nu eram convins că ar putea să-mi rabde şi elogiile vibrante închinate unui film subintitulat *Supremaţia roboţilor*. Dar nu exista nici o primejdie. Dacă în primele două filme puteai să simţi personalitatea obsesivă a lui Cameron, iradiaţia poppoetică-apocaliptică a imaginaţiei sale, singura obsesie care se simte aici este cea a profitului. Cu excepţia felului în care redefineşte războiul sexelor (sper ca Hepburn şi Tracy să nu se întoarcă în mormînt), nu există multe idei noi. Iarăşi avem de-a face cu un organism cibernetic (ni se aduce la cunoştinţă că aceasta e denumirea *politically correct* pentru roboţi şi roboate), trimis dintr-un viitor în care organismele cibernetice domină lumea, ca să-l termine pe John Connor, viitorul lider al mişcării anti-organisme cibernetice, care la rîndul ei trimite un organism cibernetic, ca să-şi apere liderul. Există o lungă urmărire în care sînt distruse numeroase vehicule, pentru ca apoi un personaj să tragă concluzia că „ne trebuie alt vehicul", pentru ca urmărirea să poată continua şi alte vehicule să poată fi distruse. (La un moment dat am protestat şi eu ca Danny Glover în seria *Arma mortală:* „Sînt prea bătrîn *for this shit!*". Fireşte că filmul n-a vrut să mă audă, aşa cum nu-l aude nici pe Glover.) Roboata cea rea (vreau să zic „organismul cibernetic feminin cu intenţii nonlăudabile") e proteică şi indestructibilă, ca Robert Patrick în *Terminator 2*, iar renaşterile ei din propria cenuşă nu sînt lipsite de-un anumit simţ al spectacolului (am o febleţe pentru mîinile descărnate care ţîşnesc din grămezi de moloz), dar le lipseşte forţa aceea acumulativă – capacitatea de a transforma fiecare înviere într-o glumă sadică pe seama certitudinii tale că totul se va sfîrşi cu bine. Pînă la urmă, cel mai bun motiv de a vedea acest film este Schwarzenegger, care ştie că, după aproape 20 de ani de la primul *Terminator*, rolul a devenit 90% comic. Dar cel mai mult m-a surprins şi m-a înduioşat *criza de nervi* a Terminatorului – ştiu că e ca şi cum aş spune „aruncătorul de grenade al lui Woody Allen", dar asta vedem: Terminatorul zdrobind în pumni o maşină, cu aerul abătut pe care-l avea şi creatura lui Frankenstein, atunci cînd primea o nouă dovadă că n-o iubeşte nimeni.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Bărbaţi de serviciu

Ne-am obişnuit, conform înţelepciunii tradiţionale nescrise, că există meserii specifice mai curînd unuia dintre sexe decît celuilalt. Deşi s-au făcut tot soiul de încercări de a contrazice canoanele, totuşi, pămînteanul mediu îşi închipuie, să zicem, mai curînd un bărbat în rolul unui chipeş ofiţer, al unui politician, ba chiar al unui chirurg, sau mecanic; şi, evident, mai degrabă o doamnă sau domnişoară în postura de secretară, profesoară, manechin, vînzătoare sau cosmeticiană. Dacă în privinţa accesului sexului fost slab la unele dintre profesiile masculine feministele au făcut oarecari progrese (începînd cu cele de ordin lexical „he/she" şi bunul la orice „person" şi terminînd cu producţiile mediatice cu femei ofiţer, doctor sau poliţist), în sensul masculinizării unor meserii masculine nu s-a făcut mare lucru. Desigur, există striperi şi băieţi de companie, iar bărbaţii din profesiile foarte masculine sînt mai feminizaţi prin slăbiciunile pe care sînt lăsaţi să le încerce – în imageria populară.

În viaţa de toate zilele, însă, exemplele de masculinizare ale unor profesii feminine sînt puţine. Vorbeam, deunăzi, despre un tată, cu o profesie vădit masculină altfel (inginer de maşini), care a ales să îşi ia el, şi nu soţia, concediul paternal de 2 ani ca să stea cu copilul. L-am cunoscut, şi nu se simte deloc frustrat, dimpotrivă, este firesc şi plin de tact cu copilul, ba chiar destul de strict în păstrarea regulilor de siguranţă (capitol la care mulţi taţi lucrători lasă de dorit). Un alt exemplu îl constituie bărbaţii Sensi Blu (dacă pot să le spun aşa, după farmaciile în care îi găseşti). Se ştie că în majoritatea farmaciilor, ca şi în alte magazine, există body-guarzi. Nimeni nu se mai miră acum de prezenţa lor, înţelegîndu-le utilitatea şi trecîndu-le, uneori, cu vederea lipsa de politeţe şi de discreţie. În cazul farmaciilor Sensi Blu, lucrurile stau altfel: body-guarzilor gură-cască li s-a găsit, în sfîrşit, şi o utilitate mai puţin plicticoasă. Nu ştiu dacă în urma vreunui *training* sau pur şi simplu la curent cu marfa din magazin, aceştia sînt în măsură să ofere ei înşişi informaţii despre produsele expuse şi în special despre cele cosmetice. Un astfel de body-guard ghid te informează, politicos, ce nuanţe de ruj există, cum miroase cutare parfum, dacă loţiunea X e exfoliantă sau dacă la modă sînt culorile sclipitoare în sezonul ăsta. Băieţii o fac destul de bine şi pe un ton politicos, neuitînd să te salute la intrare şi ieşire. Nu par să fie deloc ruşinaţi că ştiu diferenţa dintre o pudră compactă şi un fond de ten sau între calitatea produselor L'Oréal şi Maybelline.

O altă categorie, de astă dată cumva la graniţa accepţiei comune de masculin şi feminin în profesie, sînt bărbaţii de la Angst. Ei stau la tarabă şi vînd carne; situîndu-se undeva între măcelari şi vînzători. Desigur, meseria lor implică efort fizic, ei trebuind să taie, din cînd în cînd, carnea. Dar, în acelaşi timp, şi ei deţin informaţii culinare mai exacte decît multe gospodine şi ştiu să le prezinte într-un mod foarte politicos. Şi mai ştiu să taie şi bată ornamental, cu multă răbdare, oricare dintre fripturile din galantar.

Deocamdată, exemplele bătătoare la ochi se reduc la atît. Aşteptăm, cu interes, tot mai multe şi variate asemenea exemple.

▲

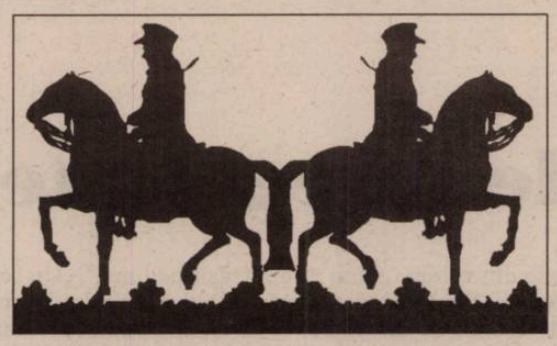

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Eterna politică de cadre

Un fenomen mai mult decît interesant – contaminat de scrisorile lui Emil Brumaru către Lucian Raicu, i-aş zice turghenievian, trimiţînd la romanul acela „Părinţi şi copii", dar cine mai citeşte azi Turgheniev? – are loc sub ochii şi auzul nostru.

Un strălucit intelectual trecut de prima tinereţe, care de ani de zile nu-şi ascunde opţiunea sa liberal conservatoare, îmi citează o notiţă dintr-o revistă din provincie în care se denunţă că tatăl său, un economist de convingere marxistă, făcînd parte, cîndva, în urmă cu 50 de ani, din staff-ul Băncii Naţionale, a fost dintre aceia „care ne-au furat economia". În aceeaşi frază demascatoare, ca într-o paranteză, contemporanul meu este alăturat unui alt eminent publicist, de o indiscutabilă rigoare democratică în tot ce scrie, care şi el este fiul unui fost conducător, tot prin anii '50, al unei organizaţii „care ne-a furat tinereţea". Pentru că viaţa nu se teme să fie simplistă ca în nuvelele proaste, nu trece o săptămînă şi mă văd cu un bătrîn confrate, din „lotul" nostru, al reporterilor „harnici şi talentaţi" care au cîntat Bicazul (şi bine am făcut!). Mă ia imediat la fix: „Aud că te-ai văzut cu..." „Da. Şi?" „Eu l-aş fi băgat în..." „De ce?" „Păi, vine el să ne înveţe democraţia cînd taică-său m-a trîntit de 3 ori la marxism-leninism...? Tu ştii cine a fost taică-său? O teroare!" „Şi? Ce-i cu asta?" S-a uitat scurt şi dur la mine, a murmurat: „Voiam să te invit la o cafea..." şi a dat colţul, lăsîndu-mi amintirea acelei zile din '56 cînd m-a asigurat că, dacă voi fi dat afară din redacţie pentru „negativism", el nu-mi va lua apărarea fiindcă nevastă-sa e în luna a noua şi pentru el „existenţa determină conştiinţa"; nu l-am „băgat" nicăieri...

Adevărul este că de mult, din adîncă tinereţe, cunosc bine problema asta, a părinţilor; am cam plătit pentru ea, cheş, în sensul că sîntem cîţiva, nu puţini, care am rămas fără slujbă din cauza „originii" sociale, etnice şi cîte origini or mai fi. După '89, tot mai mîhnit că nu am copil, m-am alinat cu gîndul – foarte tonic în sarcasmul lui – că dacă aş fi avut, el ar fi trebuit să audă ce tîmpenii a scris tatăl lui prin anii '50, cu ce reportaje venea de la Bicaz şi ar fi trebuit să-mi pierd ore întregi ca să-i explic cum, din cauza caracterului lor demobilizator, apolitic, preocupat de fleacuri precum scutecele copiilor în coloniile muncitoreşti, zilele de salariu şi iaurtul pus în contrast cu cimentul, am intrat la negativişti şi „ostili". Ar fi înţeles ceva? Pentru el ar fi fost prea complicat, pentru mine, prea vesel, periculos de vesel.

Dar ce se întîmplă astăzi cu aceşti fii – anticomunişti sinceri – proveniţi din familii de comunişti la fel de sinceri şi devotaţi în idealul lor înalt şi dogmele lui nenorocite mă sileşte să-mi schimb unghiul ironiei permanent necesare. Ei sînt judecaţi azi tot după „dosar", tot după „origine", ca în logica, de pe vremuri, a „cadrelor care hotărau totul". Ei ar trebui să plătească pentru părinţii lor care, cîndva, în posturile lor de conducere, aplicau ferm politica partidului care începea, grotesc de freudian, cu „dosarul" şi „originea". Cu cît erau mai fermi, mai „încuiaţi" sau (de ce nu?) mai prudenţi şi mai tăcuţi în compromisuri şi îndoieli, cu atît sperau că asigură copiilor lor o educaţie, o şcoală, o cultură, un standing de privilegiaţi în socialismul multilateral dezvoltat şi nefericit. De aici viclenia Istoriei, cu I mare şi i mic: cultura – cu tot ce cuprindea ea ca valori inaccesibile, subversive, interzise oficial, dar ascunse bine în bibliotecă, uneori chiar acasă... – le-a dat acestor descendenţi ai „burgheziei roşii", o conştiinţă din ce în ce mai „contrarevoluţionară", spre uimirea şi spaima părinţilor lor. (Nu era fără precedent: nenumăraţi fii de capitalişti au devenit – la timpul vremelnic potrivit – comunişti, revoluţionari de profesie). Fii de marxişti duri şi păcătoşi au devenit antimarxişti, marcusieni, köstlerieni, camusieni, punînd sub semnul celor mai apăsate întrebări politica partidului şi implicit a părinţilor lor, suportînd din ce în ce mai greu minciunile sistemului, refuzîndu-le tot mai decis fie „fugind" şi „rămînînd", fie „rezistînd prin cultură" sau prin dispreţ (după o expresie prea puţin luată în seamă a lui Valeriu Cristea). Am cunoscut, chiar înainte de '89, un fiu al unui general de „secu", competent în buharinism; ştiam de fiica unuia dintre cei mai sumbri cenzori realist-socialişti, specialistă în abstracţionism. De ce ar fi tăcut asemenea specimene după '89, după o revoluţie în care mulţi dintre ei s-au aruncat cu o frenezie care nu le permitea să descopere nuanţele? De ce ar fi rămas terorizaţi de originea lor? Nu intrau într-o vreme în care nu aveau să mai conteze dosarul, rudele...? Nu. Criteriile acestea au rămas, imuabile, hrănite de cea mai consistentă logică, fie ea comunistă sau anticomunistă: aceea a relei credinţe. Politica de cadre nu moare. Legea nescrisă ar fi ca respectivul să rămînă comunist ca la mă-sa acasă, burjui dacă-i fiu de burjui. Orice evoluţie ideologică este interzisă, culpabilă şi – grozăvie a grozăviilor! – oportunistă.

Sînt de multe ori în dezacord cu ideile acestor „oportunişti", dar aceasta nu mă împiedică să observ că, indiferent de conflictele dintre ei, uneori foarte acute, nici unul din cei pe care-i cunosc nu-şi reneagă părinţii! Ei sînt, fireşte, „trădători ai idealurilor părinteşti", dar nici unul nu-şi mai huleşte mama, tatăl, mătuşile, oricît ar fi fost de nomenclaturiste. Mai mult: le apără memoria, le explică drama erorilor, fără complexe de vinovăţie. Mi se pare un fenomen de o normalitate luminoasă şi de o decenţă dramatică. Un prieten, dintotdeauna vigilent moral, mi-a zis că sufăr grav de bună credinţă.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Bucureşti, spre ieşire

Vis-à-vis de penitenciarul de maximă siguranţă Rahova. Parchez maşina. Sub un copac, inima lui ţintuită într-un cui cu afiş:

„AICI LOCUIEŞTE GENA
Ghicitoarea, Strada Vidului 8A, Telefon 421.09.58"

Mi-amintesc de Sinaia. Tribunalul de acolo l-am găsit în Fundătura Dreptăţii.

Cobor din maşină. 40 de grade.

Pe Vidului. Casă netencuită, ţigănească, pălăţoi. Copil în fundul gol plîngînd la ţurţurele de apă. Uşi prost croite, strîmbe. Gena, ştirbă, ţîţe mari ţinute de sfîrc în cămaşă. Ghiceşte familiilor de puşcăriaş, că vin la ea şi zic: uite, o scăpa ăla, n-o scăpa, ce facem? S-o întoarce la beleaua lui? E sănătos, e bine, ce mi-ascunde, e bulangiu, nu e? Unii îi cer „să vadă cînd se dă graţierea, cînd dă prişidintele ţării decretul". De bani, de boli. „Vine şi avocaţi, şi popi. Gena nu ştie religie, ştie ce e om. Am la practică de douăşcinci de ani. Şi uite, merg pe douşaptelea."

Mi-a ghicit:

„Puţă, n-ai linia vieţii."

Mai departe de Gena zace o crîşmă-magazin. Întuneric de bec murdar. Muşama. De aici cumpără familiile de puşcăriaş suc, ţigări, apă. Scenă tipică pentru crimă.

În faţa puşcăriei zac rude, prieteni, cunoscuţi de-ai puşcăriaşilor aşteaptă vizita.

„Începînd cu 1.12.2000 se vizitează un deţinut de către maxim 3 persoane. Între orele 8-18: Luni ARST, Marţi CIV, Miercuri DFGHEUZY, Joi BJKLM, Vineri NOP. Între orele 7-14 Sîmbătă Deţinuţi ce muncesc în puncte exterioare, Duminică Sistem fără pază. Scrisori nelimitate.

Aparatura electronică, L-V, 7-14.

Lunar: 1 kg. Ness, 15 cartele telefonice.

Arestaţii preventiv 3 pachete – 5 kg/lună, 3 vizite.

Nerecidivişti 3 pachete de 5 kg/lună, vizite 3.

Recidivişti 2 pachete de 5 kg/lună, vizite 2.

Condamnaţi sancţionaţi minori 4 pachete/5 kg, vizite 4.

Condamnate gravide care au născut, cît e copilul cu mama în detenţie 4-5 kg, vizite 4.

Condamnaţi selecţionaţi în sistem, cu paza altor condamnaţi 3 pachete-5 kg lunar, vizite 3.

Arestaţi contravenţional 4 pachete-5 kg lunar, vizite 4.

Scrisori nelimitat.

1.200 bucăţi ţigări.

Lunar deţinuţii pot face cumpărături. Cuantumul sumei în care pot efectua cumpărăturile: un sfert din salariul lunar minim brut pe ţară, pentru cei care primesc pachete cu alimente. Jumătate salariu minim pentru cei care nu primesc pachete cu alimente. Pachetele cu alimente se primesc cu prilejul vizitelor sau prin poştă, fără ca greutatea unui pachet să depăşească 5 kilograme.

Fructe, legume, dulciuri, băuturi răcoritoare aduse cu ocazia vizitelor nu vor fi fi incluse în greutatea pachetului. Cantităţile de fructe, legume, dulciuri nu vor depăşi 5 kg băuturile răcoritoare, 10 litri."

Ce au voie rudele să aducă deţinuţilor ce stau pe spital:

„2 schimburi lenjerie corp; 2 perechi ciorapi; săpun şi 1 prosop; perie şi 1 pastă dinţi; hîrtie igienică; aparate bărbierit unică folosinţă; cărţi, ziare, reviste; radio pe baterii; plicuri, hîrtie. Timbre, obiecte de scris; 1 kg zahăr; sucuri, apă minerală, compoturi, fructe; 1 lighean, vată, tampoane igienice, pentru femei; fotografii cu conţinut decent (în nr. rezonabil)."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Cezar Radu

S-au împlinit trei ani de la moartea Profesorului nostru Cezar Radu. Nu am cutezat niciodată pînă acum să scriu despre el. Poate pentru că mi s-a părut a fi încă prezent printre noi, cei cîţiva cărora ne-a fost maestru în cel mai adevărat înţeles al acestui cuvînt. Noi am avut parte de el; se mira – uşor alintat – că îi acordăm – Costin Popescu, Radu Teacă şi eu – atîta importanţă în formarea noastră. Eu unul îi sînt dator însă punerea pe cale şi, o bună bucată de vreme, sprijinirea discretă a carierei încă fragede. În anul cinci de facultate am făcut cu el cursul de estetică, cel mai bun, alături de cele ale profesorului Alexandru Cişmigiu şi ale regretatei prof. Sanda Voiculescu, de care am avut parte ca student. L-am aşteptat cînd intra la curs: vrei să o ştergi, nu? m-a întrebat (cu umorul adeseori cinic pînă la causticitate pe care i-l cunoşteam cu toţii şi care, proverbial, i-a supravieţuit. Replicile personalizate ale profesorului sînt încă *haddith*-uri printre cei ce i-au fost colegi sau studenţi). Nu, doream să îi arăt cîte ceva din bietele textuleţe pe care le scrisesem pînă atunci.

De atunci, nu m-am mai despărţit de Cezar Radu. La fiecare text dat, primeam înapoi o cantitate comparabilă de comentarii cu pix roşu. Mi-a revăzut, scrupulos, mare parte din cărţile pe care le-am scris pînă la îmbolnăvirea sa. La prima carte, mi-a scris o prefaţă mai degrabă aspră. Nu fi trist, mi-a spus: e dovada că te-am luat în serios! Îmi reproşa prolificitatea, însă – de asemenea – se critica pe sine pentru a nu mai fi terminat o a doua carte. Îi sîntem, de altfel, datori profesorului nostru cu un volum din articolele despre arhitectură. Opiniile sale – rezervate – despre stilul neoromânesc, descrierea mecanismelor „limbii de lemn" a arhitecturii totalitare dar, mai cu seamă, impresionanta sa teorie a producerii kitsch-ului – din *Artă şi convenţie* (1989), singura carte antumă – continuă să mi se pară nu numai valide, dar şi de natură a re-deschide o necesară şi îndelung amînată discuţie pe domeniile respective.

Profesorul era extrem de sever, înlăuntrul prieteniei fără graniţe pe care o acorda celor apropiaţi. Simplu, mîndru de originea sa basarabeană, mentorul nostru profesa o anume frusteţe în raporturile sociale, pe care am învăţat să o îndrăgesc şi să o continuu: aspru cu sine, Cezar Radu cerea de asemenea celor din jur seriozitate academică şi flagela absenţa acesteia din activitatea multor confraţi. Ştiam însă că severitatea sa este paternă, crescătoare. Nu ezita să ne biciuiască verbal cînd greşeam, dar şi să ne laude celor din jur cu cuvinte nemeritat de bune, demne mai degrabă de dobînda viitoare a investiţiei sale în noi decît de ce făcusem cu adevărat pînă atunci. Generozitatea Profesorului era impresionantă: orice avea sau putea procura, în materie de bibliografie, ne punea la dispoziţie (dar, scrupulos, ne scriam în caietul de împrumuturi!). După înmormîntare, familia ne-a chemat acasă şi ne-a transmis dorinţa Profesorului, care ne-a năucit: învăţăceii săi aveau să îşi aleagă ce doresc din biblioteca lui sacrosanctă şi perfect echipată, unde petrecusem multe ore de furtunoase dezbateri, mai înainte ca să i se partajeze moştenirea. Costin şi cu mine ne-am ales doar cîteva cărţi, cele pe care discutasem cel mai mult cu dînsul. Dacă sîntem profesori azi – buni, răi – este şi pentru că încercăm să întoarcem la rîndul nostru ceva din profesoratul generos al lui Cezar Radu.

L-am vizitat ultima oară de Paşte, în vacanţa de la Budapesta: abia mai putea vorbi, dar am petrecut împreună cîteva ceasuri, mai degrabă ocolind subiectul bolii necruţătoare. La plecare, stînd în fotoliul din bibliotecă, mi-a luat mîna dreaptă şi mi-a ţinut-o într-a sa minute bune, uitîndu-mi-se drept în ochi. Aceasta este moştenirea mea, de o nespusă, tragică tandreţe, de la Profesor. În ziua întoarcerii în ţară, pe 31 iulie 2000, m-a sunat Costin Popescu: chiar atunci, la prînz, avea loc înmormîntarea...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

That's All Right, Sam

Încep cu o platitudine – de jumătate de secol muzica a devenit limbajul universal. Sigur, îmi pot imagina tinerii anului 1900 aplaudînd sfioşi domnişoarele de familie care-şi încercau puterile cu valsul lui Pederaski sau romanţa lui Vinteuil. Era doar o afacere de salon. În anii '40 Lili Marlene a răsunat de ambele părţi ale frontului (cu Marlene Dietrich sau Zarah Leander). Era doar un şantaj de război. Lucrurile aveau să se precipite apoi. Englezii se debarasau de Churchill (astăzi îl cred cel mai mare britanic *ever)*, americanii aruncau în aer atolul Bikini, iar ruşii îl jeleau pe Stalin. Pe scurt, erau create condiţiile pentru apariţia rock-ului.

În plus, un anume Charlie Christian inventariase toate şmecheriile posibile cu o chitară electrică, dar jazz-ul era doar pentru negri. Sălile de dans aşteptau altceva. Lipsea omul care să împingă oferta lîngă cerere. De fapt, nu lipsea, era doar ascuns într-un loc unde se vorbea în special de country. În Memphis, Tennessee. Sam Phillips era ahtiat însă după blues-ul electric şi săltăreţul hillbilly. Îşi făcuse mîna înregistrîndu-i (printre primii) pe BB King şi Howlin' Wolf. Firma lui, Sun Records, aproape dăduse lovitura cu Ike Turner şi piesa „Rocket 88", despre care se spune că ar fi primul rock'n'roll adevărat. Boxa de chitară a grupului căzuse de pe maşina cu care mergeau în turnee, dar Phillips nu s-a speriat, a-ndesat difuzoarele cu cocoloaşe de hîrtie şi a obţinut un zbîrnîit plin de energie. O improvizaţie salutară, dar vorbim de pionieratul epocii mono, cînd cele mai exigente studiouri aveau cel mult magnetofoane cu patru canale. Sam se mulţumea cu două. Mixajul se făcea în direct, singura regulă fiind intuiţia inginerului de sunet. Benzile se tăiau cu lama şi efectele speciale erau introduse prin lipire. De dragul reverberaţiilor, Sam i-a montat microfoanele lui Carl Perkins tocmai în closet. Oricum, visul lui era să găsească un alb cu *feeling* de negru. Negri avea destui pe lista de contracte: James Cotton, Little Milton, Rufus Thomas, Little Junior Parker, ba chiar şi nişte puşcăriaşi din Nashville – The Prisonaires.

Soarta îi ajută pe cei răbdători. Şi harnici. Sam Phillips punea muzică la nunţi, experimenta volume şi distorsiuni în minusculul său studio şi, mai ales, alerga după tinere speranţe. Aşa se face că i-a sărit în ochi tinerelul (18 ani) care înregistrase trei piese pentru a i le face cadou mamei. (Deviza studioului Sun Records era „Înregistrăm orice, oriunde, oricînd"). Se spune că marii producători au trei calităţi – să vadă talente acolo unde alţii nu remarcă nimic, să le asigure apoi mediul necesar pentru maturizare (eficientă), în fine, să-i călărească pînă la ultima suflare. Sam Phillips a trecut la treabă – l-a luat de mînă pe timidul Elvis, căci de el e vorba, şi l-a pus lîngă chitaristul Scotty Moore şi basistul Bill Black. Pe 5 iulie 1954 repetiţia celor trei lîncezea, încercaseră cîteva balade, dar lipsea ceva. Aerul condiţionat cedase, aşa că bărbosul Sam a pus mîna pe şurubelniţă. Între timp, mai mult în joacă, Elvis a atacat blues-ul lui Crudup „That's All Right Mama". Îl cînta mai rapid şi mai sincopat, cu o intonaţie delicat parodică şi ultra-senzuală. Sam C. Phillips a deschis brusc intercomunicaţia şi a răcnit: „Nu ştiu ce dracu' faceţi, dar daţi-i înainte, trebuie să înregistrăm asta!". A doua zi piesa era difuzată de 14 ori (record) pe postul local. Au urmat cinci discuri single, cu care Elvis şi Sam au pătruns glorios şi definitiv în haosul denumit cultură populară. Şi nu doar în America (vezi platitudinea iniţială). Restul este, bineînţeles, istorie. (Basmele moderne sînt obligatoriu încadrate de platitudini?)

P.S. Lui Sam îi lipsea totuşi cea de-a treia calitate. În timp, contractele vedetelor moşite pe Union Avenue nr. 706 au trecut în alte mîini. Sun Records n-a făcut avere nici cu Roy Orbison, nici cu Jerry Lee Lewis, Johnny Cash sau Elvis. Dar istoria muzicii nu-i prea reţine pe afacerişti. Sam C. Phillips a murit pe 30 iulie 2003, la 80 de ani.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Pariuri

Povestea unui pariu periculos. Soţul vine acasă şi-i spune soţiei că vor juca un joc. Aşează un Magnum pe masă, îi pune un cartuş în butoiaş, îşi lipeşte pistolul de tîmplă, trage şi nu se întîmplă nimic. Mai pune un glonte şi-i dă pistolul soţiei. Aceasta plînge şi e îngrozită, dar, la insistenţele soţului, duce pistolul la tîmplă. Nici la ea nu se întîmplă nimic. Omul pune un al treilea cartuş, apasă pe trăgaci şi creierii lui îşi iau zborul. Nevasta sare să-l ia în braţe şi-i spune că totul va fi bine, că va supravieţui şi, în dorinţa să repare ce se mai poate repara, începe să strîngă bucăţelele de creier de pe jos. Soţul, care deja nu mai are jumătate de cap, bolboroseşte cuvinte de neînţeles. Îi plăcea foarte mult ruleta... Povestea a fost spusă chiar de soţie.

Povestea unui pariu ciudat. Un nene, în timp ce joacă table cu o tipă foarte bine utilată, îi zice că n-ar fi nimic de capul ei dacă nu ar avea sînii aceia impresionanţi; că el însuşi, dacă ar avea sînii aceia, ar fi şi el apreciat de cei din jur. Şi, cum prin preajmă erau şi oameni cu dare de mînă, face pariu pe un milion de dolari că-şi va face implant şi va avea sînii mai mari ca ai tipei. Povestea a fost spusă chiar de tip, în timp ce-şi ţinea în palme noile sale bidonaşe cu ser, pe care acum, cu un simţ estetic dezvoltat, şi le bărbiereşte. Este foarte mîndru de sînii lui, soţia lui la fel, şi amîndoi sînt mai bogaţi cu un milion de dolari.

Poveştile împătimiţilor de cazinou, care compară cu toţii jocul de noroc cu sexul (în favoarea primului, desigur): „Cînd intram într-un cazinou, mă excitam de parcă aş fi intrat într-un bordel. Mediul mă făcea să mă simt stimulat sexual" – zice un tip mai bucălat; „Seamănă cu orgasmul: e tot o activitate intensă, după care vine răsplata" – zice o blondină pe la treizeci şi ceva de ani; „Sînt senzaţii fizice: pielea de găină, tremurul, ai spasme" – zice o tipă mai ofilită; „Jocul e un drog permanent. Alcoolul şi sexul nu ţin atît de mult" – zice o alta, cu înţelepciunea pe care i-o dă vîrsta; „Sexul e ca un vapor în noapte, odată terminat, s-a dus; dar jocul durează zi şi noapte" – zice un tip uscat şi chelios, trecut şi el.

Poveştile lumii interlope din spatele cazinourilor. Poveste spusă alternativ de călău şi de victimă. Mafiotul 1: „L-am răpit, l-am dus la sediu şi l-am ciopîrţit cu toporul". Mafiotul 2: „Toţi strigau în jurul meu: taie-i mîinile şi picioarele!". Mafiotul 1: „Toporul i-a trecut prin mîini, înfigîndu-i-se în cap." Mafiotul 2: „Aveam o gaură în cap şi mîna prinsă de cap cu toporul." Mafiotul 1: „De ce are omul topor? Doar nu să se uite la el!" Mafiotul 2: „A vrut să-mi facă felul." Mafiotul 1: „Dacă murea, bine, dacă nu, nu." Mafiotul 2: „A pătruns adînc, creierul a avut de suferit." Mafiotul 1: „Era un topor pe cinste, dar l-am pierdut. Nici pînă în ziua de astăzi nu mi l-au mai trimis înapoi!" Acum, cînd povestesc, amîndoi sînt nişte bătrînei simpatici.

Am auzit toate aceste poveşti sîmbăta trecută, cu ocazia primului episod al unui documentar BBC intitulat „Jocuri de noroc" şi difuzat de TVR Cultural. Aşa, desprinse din context, s-ar putea ca istorioarele reproduse de mine să-i oripileze pe unii. Documentarul este, însă, o încîntare: dinamism, investigaţie profesionistă, sugestie, asocieri admirabile, lipsa oricărui didacticism, lipsa oricărei dorinţe de a „poetiza" sau de a transforma totul în ceea ce la noi se numeşte „eseu cinematografic", stilistică impecabilă etc. Într-un cuvînt, o operă de artă, în sine. Felicit Culturalul că a înţeles, în fine, că se poate face cultură şi altfel decît cu degetul la tîmplă şi discutînd despre lucruri grave.

Tot sîmbăta, la vreo două ore după serialul BBC (care e la 20,30), poţi vedea, de data aceasta pe PRO TV, o altă emisiune dedicată pariurilor: „Faci pariu", prezentată de Dragoş Bucur. Dacă emisiunea de pe Cultural e în măsură să te entuziasmeze, cea de pe PRO TV mie nu poate decît să-mi stîrnească o infinită milă. Dragoş Bucur este unul dintre cei mai buni actori de film pe care-i avem. Iată, însă, că nevoia îl împinge să ia parte la o astfel de chestie penibilă şi obosită (chiar şi judecînd-o din punctul de vedere al unei emisiuni de divertisment), cum este „Faci pariu". Dragoş Bucur a început prin a paria pe talentul lui, dar se pare că, deşi a investit mult, nu s-a ales cu mare lucru. În ţările civilizate, ar fi avut o mînă norocoasă. La noi e nevoit să parieze cu Lucian Viziru şi Cabral dacă fata unsă peste tot cu nămol e blondă sau nu. Şi măcar dacă s-ar îmbogăţi din asta!...

▲

EROII ROŢILOR

Adina POPESCU

„135“

După statisticile mele personale, cel mai gălăgios autobuz. Călătoresc destul de frecvent cu tramvaiul 21: aici oameni ori îşi găsesc locuri, ori atîrnă de vreo bară, dar niciodată nu comunică unul cu altul, se izolează într-o tăcere ursuză şi privesc absent pe geam prostituatele de pe Calea Moşilor veche, în şorturi şi în bluze cu lycra demodate care încă îşi mai fac apariţia de prin vreun gang ruinat. Mai sînt troleibuzele spre Universitate, în care niciodată nu se întîmplă nimic, decît că mai apasă vreunul pe butonul „automat“ de deschidere a uşilor, iar cel din spate întreabă: „Aţi apăsat?“, primul dă din cap în semn că „da“, sau se mai discută despre noua staţie intermediară, cea dintre Romană şi Piaţa Gemeni, Piaţa Spaniei: „Era sau nu necesară această staţie?“, „Mulţi şoferi nici nu mai opresc aici! Ba o desfiinţează, ba o fac din nou, cine ce să mai ştie?“. Apoi, mai călătoresc întîmplător, cu 336, maşina-conservă, unde toată lumea se înghiontеşte şi transpiră, fără să crîcnească nimic, poate doar la staţia de la Apaca, unde se sparge conducta şi urcă muncitoarele care ies din schimb, îşi fac loc cu poşetele şi-şi comunică preţul roşiilor şi al vinetelor şi cam atît... 311 are un traseu lung şi inofensiv, nici măcar cimitirul pe lîngă care trece, la un moment dat, nu suscită comentarii de nici un fel, nici măcar complexul Billa; categoric, oamenii din Titan au devenit şi ei apatici, cu timpul. Spre Berceni, cu 313, aceeaşi placiditate, în afară de doi puştani (clasa a IV-a), care vorbesc despre gagici: „Ce, mă, Sonia e gagica ta? Am crezut că e Andreea, aia care şi-a arătat chiloţii în spate la buticu' lu' Vidanu“?“, „Nu, mă, Andreea mi-e doar prietenă! Sonia e gagica mea acuma!“ (rîde). Celălalt scobeşte un miez de pîine dintr-o coajă cu urme de găurele de la cuptorul turcesc şi concluzionează pe un ton foarte serios: „Da, mă, prietena e una şi gagica e alta! E clară treaba!“

Categoric, autobuzul 135 este locul în care asişti la cele mai multe certuri şi tot soiuri de alte răbufniri pe teme date. Unele dintre motivele de discuţie ar fi următoarele:

1) „Ce greu vine maşina asta!“, „Am stat mai mult de treizeci şi cinci de minute! E inadmisibil“, spune un moşuleţ cu cîteva pîini într-o sacoşă. Altul îi dă dreptate: „Da', dom'le, şi io mă urc pentru numai cîteva staţii, că mă lasă aproape de casă, stau pe Polonă, e singurul mijloc de transport care merge pe Polonă şi-l aştept cîte o juma' de oră!“. „Da' să ştiţi că are traseu lung!“, intervine o cucoană care vine tocmai de la Dristor. Al doilea moşuleţ, fără nici o legătură cu ce a zis cucoana: „Da, doamnă, şi io stau pe Polonă şi ăsta e singuru' autobuz care circulă pe Polonă, ditamai strada!, adică ne forţează pe noi, oamenii în vîrstă, să mergem pînă în Romană şi dup'aia să mai facem nu ştiu cît pe jos pînă pe Polonă, ca să ne doară picioarele!“. Cucoana din Dristor se pare că nu e de acord cu moşuleţii şi se enervează brusc: „Io merg tocmai din Dristor pînă-n Pipera cu 135, că acolo stă fata şi merg în fiecare zi ca să-i duc una, alta, fac aproape trei ore pe drum, dus-întors, şi nu mă mai plîng, deşi şi io-s în pragul pensionării, am varice la picioare, îs de două ori operată şi...“.

2) „Dom'şoara nesimţită care ocupă locu', deşi vedeţi că e scris acolo: rezervat persoanelor în vîrstă, cu handicap, gravidelor şi cu copii în braţe!“

„Uită-te la ea cum şade şi ne vede pe noi femei bătrîne, în picioare... stă bine mersi şi se uită pă geam!“. „Păi da, ce poţi să-i zici, doamnă? Tineretu' din ziua de azi nu mai e ca pe vremuri! Am văzut ieri tot în 135 un copil de şapte, opt ani care-l înjura pe altu' de mamă! Da' ştiţi cum îl înjura? Mi se face mie jenă să vă spun ce era la gura lui! Şi ştiţi ce făcea celălalt? Să nu vă vină să credeţi! Rîdea cu gura pîn' la urechi! Ca şi cum nu l-ar fi interesat de mama lui, de mama care l-a făcut! Atunci ce să vă mai mire?“. O lungă tăcere reprobabilă, după care, altcineva: „O fi obosită sărăcuţa! La cît munceşte tineretu' ăsta... d'aia se duce ţara de rîpă! Lenea e cucoană mare şi la ăi de la guvern şi la ăştia, tinerii care nu ştiu ce să mai facă ca să mai scape de muncă!“.

Tînăra se ridică indiferentă şi-şi face loc spre uşă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Pare foarte obosită, are nişte cearcăne negre, imense. O bătrînică se aşează pe scaun oftînd, apoi se fîţîie ca şi cum nu şi-ar găsi locul.

3) „Cei care coboară la prima!“

Doi tineri, tricou şi bermude, look-uri de „calculatorişti“, ochelari fără rame, stare de sprit ghiduşă. Amîndoi în 135, suspendaţi de aceeaşi bară, blocînd trecerea spre una dintre uşile de acces. Se apropie staţia Ştefan cel Mare, iar călătorii care deja formează o coadă amorfă în urma lor se întreabă unul pe altul dacă: „coborîţi la prima?“. Ultimii întrebaţi sînt cei doi „calculatorişti“. Primul dintre ei, destul de tare ca să audă o parte din autobuz: „Ştii, mă, că am citit nişte statistici într-un ziar cum că cei care vor să coboare la prima staţie au un coeficient de inteligenţă mai coborît decît ceilalţi, adică sînt mai tîmpiţi!“. Celălalt: „Să mori, tu! Nu pot să cred aşa ceva!“, „Da', mă, au dat şi la ştiri! De atunci eu nu mai cobor niciodată înainte de ultima staţie, cîteodată şi după ultima staţie, nu vreau să mă creadă alţii de-a dreptu' imbecil!“. Rîd zgomotos.

În 135 se lasă tăcerea. Nimeni nu mai întreabă nimic, toţi se reorientează către celălalte uşi, gălăgia şi certurile încetează. ▲

Stela GIURGEANU

Tăceri suprapuse

„Cît e ceasul?“ „Să tot fie... ai grijă, pui, să nu-ţi sară cineva după autobuz...“ „Am, puiu... stai liniştită... a, uite, chiar mă aştepta la colţ...“ Mircea trage de volan, redresează, zîmbeşte uşor amuzat. *„Băi, frate, da' ăştia chiar vor să moară...“ „E... Ce să facă şi ei... Non omnis moriar!“* Mormăind de pe bancheta din spate (plină de propria-mi erudiţie) replica lui Horatius, incoerentă de somn (pentru că doar un nebun care ar fi dormit vineri noaptea şi ar fi buchisit articolul sîmbătă la *Vamă*, ar mai fi avut o oarecare coerenţă), trăgeam, cu ochii semideschişi, la semnele de pe drum. Spre ieşirea din Bucureşti, fete bronzate, agitînd orizontal şi pasiv, ca pe nişte batiste, facturile în alb. *„Ce-ar zice un străin?“ „Ar fi impresionat, nevoie mare, îi fac fetele cu batistele la ieşirea din oraş...“*

Complexul Europa, înghesuială. *„Aş vrea să merg şi eu o dată, să văd cum e...“ „Hm, nu te-aş sfătui... A făcut Matei un articol despre Complex... Chiar nu te-aş sfătui...“ „Nici eu nu te-aş sfătui... chiar dacă n-am citit articolul lui Matei...“* Mircea a apucat să mai schiţeze doar un surîs, încîntat. O groapă hurducăie întreaga maşină. Înjurătură colectivă. Tăcere.

Nothing's true and nothing's right, so let me be alone tonight, cause you can't change the way I am, are you strong enough to be my man?

Eu nu o înţeleg pe fata asta... adică o înţeleg, pînă la un punct... fain: îi zice tipului că trebuie musai să fie *strong* ca să se ridice la nivelul ei de amazoancă... dar ca puterea lui să fie abilitatea de a-i trînti minciuni sfruntate... în fine, alţi oameni, alte semne. De data asta, agitaţia se produce vertical, cu mîna goală, pălmuind aerul, ca şi cum ar fi lovit o minge pe caldarîm, rugător, dar temerar. Am făcut şi noi cu mîna... Rîsete, tăcere.

Într-adevăr, am spus, consolidînd indignarea prietenei mele, lanurile adiacente Capitalei, pline de gunoaie sînt dovadă de nesimţire. *Într-adevăr*, am repetat, consolidînd contrazicerea soţului prietenei, lanurile adiacente Capitalei sînt dovadă de sărăcie. Cum majoritatea românilor nu se prea gîndeşte decît la stomacul zilei de mîine, prea puţin îi doare de ce zice străinul venit la România. Dar şi că nu totul depinde de bani, adică nu doar oamenii cu bani sînt capabili de bun-simţ, este la fel de corect.

Lie to me, I promise, I believe, Lie to me, But please, don't leave... Tăcere. *„Eşti bine, pui?“ „Da, mi-e cam somn... dar rezist...“* Mircea a dormit şi el puţin... Săracul, e stresat cu firma... *„Vrei să conduc eu?“ „Nu, pui, mi-e bine.“* 320 km. Ultimele rămăşiţe ale Bucureştiului dispar. Grijile, stresurile... Vă las în urmă. Mă întind pe toată bancheta din spate. Muzica începe şi ea să piară aşa că dăm pe CD. Goran Bregovic. *„Suportaţi?“* Tăcere. *„Schimb?“ „...Da“*, şopteşte blonda mea prietenă. *„Da“*, îmi strîng ultimele forţele, pentru a o susţine. *„Da' de ce nu vă place?“* Îmi place, dar sînt obosită. Cînd sînt obosită nu mai pot ţine în frîu Vocile, aşa că am nevoie doar de Vocea dominantă a versurilor pe care să le pot înţelege. Chris Isaak, bun, milk-shake pentru suflet. Închid ochii. E plăcut să suferi din cînd în cînd, chiar dacă doar pentru durerea unui cîntec. Frînă, deschid brusc ochii. *„Pui, înceteşte!“* Mă ridic. O Dacie pe contrasens. Puiu se execută, dar Dacia nu se sinchiseşte. *„PUIU!“* Puiu opreşte de tot. Dacia avansează încă nelămurită. *„Fă-i dobitocului cu farurile!“* De-abia la ultima manevră Dacia frînează cu o tentă aproape uimită şi se învîrte cu aceeaşi stupoare de cîteva ori în jurul propriei axe. Un fum gros, de roţi arse, de asfalt sfărîmat. Nimeni nu a fost rănit. Doar psihicul meu şi al prietenei. Nu mă mai întind.

Un drum spre mare şi trei tăceri. Un lan de floarea-soarelui atacat de un stol negru de ciori. Viol în masă. *„Of, adorm, mai ziceţi şi voi ceva...“* Tac cu egoism. Visez la nisipul Vamei. Sînt obosită. Am nevoie, din cînd în cînd, de liniştea lumii mele. O barză în zbor. Aproape de mare, simţurile minţii depistează de pe acum aerul sărat. Cel puţin două zile sînt în avion. Iar mobilul tace. Marcu Aurelian. Imagini, frînturi de cuvinte. Mi-e bine, în tăcerea uitată a banchetei din spate. Nu ştiu unde sîntem, dar drumul cu mine aş vrea să continue la nesfîrşit. ▲

Raluca ION

Uimirile micului Heinz

Din Elveţia pînă în România se schimbă 3 şoferi. Unul conduce, doi stau pe locurile din faţă ale autocarului înalt şi vorbesc. Micul Heinz Schmutz, în vîrstă de 8 ani, stă lîngă mama lui, pe locul de la coridor. De-a lungul drumului, micul Heinz a luat mai multe gustări, mama l-a şters de cîteva ori la nas şi la gură, a cîntat ceva, a desenat pe o planşă, care se şterge singură, două siameze de care s-a plictisit repede, după care plictiseala a început să se ţină după el şi, în spaţiul acesta strîmt, n-a trebuit să facă mare efort ca să îl prindă. Heinz Schmutz este pe cît de plictisit pe cît poate fi un copil la un drum de 36 de ore. A început să se plimbe pe culoar şi a ajuns la şoferi. Mirat: „Unde este alt şofer?“ (ca precizare absolut necesară, Heinz nu vorbeşte bine româneşte şi de-a lungul discuţiei va fi nevoie ca să alerge de mai multe ori la mama lui s-o întrebe cum se spun anumite cuvinte în româneşte. Cuvinte precum *celălalt*, de exemplu.) Şoferul: „S-a dus să alerge pe lîngă autocar. Cînd se termină tura lui de alergat după autocar, urmează tura mea.“ Micul Heinz cască nişte ochi mari şi miraţi ca nişte ochelari rotunzi din anii '70 şi încearcă să se uite pe geam. „Dar nu e cum, pentru că noi mergem foarte repede.“ „Păi da, dar are o pereche de role şi cînd oboseşte prea rău se ţine de autocar. Uite, ca ale mele“, spune şi scoate o pereche de role nou-nouţe dintr-o cutie. Heinz face un „ah“, de parcă s-ar fi înţepat la mînuţă şi, rămas cu gura căscată, uită să respire. Uimirea lui va fi şi mai mare cînd, la un moment dat, în timpul unei escale, şoferul va coborî şi va apărea din senin, aproape la o secundă în spatele autocarului, printr-o uşă de care cel mic nu are ştire, dar asta se va întîmpla 400 de kilometri mai încolo, iar noi nu am ajuns încă atît de departe.

Deocamdată cel mic a început din nou să respire şi mai mult de atît să se replieze. Aşa că loveşte în forţă: „Ştii, eu am o plantă carnivoră acasă. Mănînci numai insecte.“ „Mănîncă, vrei să spui.“ „Da, normal.“ Iar datul lui din cap, convingător şi mîndru, se izbeşte de totala indiferenţă a şoferului. „Vrei să spui că este la fel de periculoasă ca asta?“ „Ca cine?“ „Ca asta.“ Şi îi arată o aloe, la fel de inofensivă ca o legătură de pătrunjel. Pentru micul Heinz, care nu a mai văzut o asemenea plantă carnivoră în viaţa lui, ceea ce îi arată şoferul este la fel de ameninţătoare ca un leu sau un tigru... „Hai, pune mîna pe ea. Vezi ce ascuţită este?“ Puştiul iar se înţeapă la mînă şi uită să respire. „Cîte insecte mănîncă pe zi planta ta?“, întreabă şoferul. „Trei!? Numai trei!?“ Heinz dă energic din cap. „Păi, vezi, dacă nu ai dresor! Trebuie neapărat să-ţi iei dresor. A mea are dresor şi mănîncă unşpe insecte pe zi.“ „Unusprezece? A!“ Heinz se înţeapă iar la mînă şi uită să respire.

Mai tîrziu, cînd celălalt şofer s-a trezit şi s-a apucat de condus, Heinz Schmutz s-a dus din nou la vechiul lui prieten să-l roage să dea drumul la televizor. „De ce nu este televizorul făcut?“ „Este făcut, cum să nu fie făcut. Vrei să spui de ce nu merge?“ „Da, de ce nu merge?“ „Fiindcă nu are cine să apară la el“, spune şoferul şi îi propune să-i ceară mamei lui să deseneze un leu, să-i decupeze coama şi să i-o aducă lui. Atunci va apărea el la televizor. Abia atunci, pentru că îi este ruşine să apară aşa, cu chelie...

Un om atent la umorul primului şofer se va fi obişnuit pînă acum cu el, poate nu i se mai părea interesant, şi va fi mai captivat de ceea ce face celălalt şofer, care conduce acum autocarul dinspre Elveţia, de felul în care el fugăreşte o biată şi bătrînă Dacie care se chinuie de-şi dă duhul să urce o pantă abruptă, o depăşeşte şi apoi frînează brusc în faţa ei. Dacia se opreşte atunci şi începe să alunece înapoi pe drumul de pe care tocmai venise, cei care ştiu să conducă pot să-şi explice fenomenul.

Toată lumea s-a distrat şi s-a simţit bine, iar călătoria s-a lăsat la sfîrşit cu aplauze pentru cei trei şoferi, care cu aşa o viteză au condus, încît, uimirea-uimirilor, au ajuns în Bucureşti cu 8 ore mai devreme. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Cîntec pentru prieteni

Dragii mei,

La ora la care veţi citi aceste rînduri aflaţi despre mine că sînt în concediu. Sigur, aveţi dreptate, nu-i nici măcar o ştire, ba unii ar putea spune că sufăr de o formă gravă de exhibiţionism dacă am ajuns să public în *Dilema* informaţia banală a plecării în vacanţă. Sau, ca să folosesc o expresie tocită ca o pingea, „într-o binemeritată vacanţă"!. Ei bine, vă rog să nu înjuraţi şi să-mi daţi posibilitatea să mă explic. Pentru că la ora la care scriu aceste rînduri nu ştiu dacă va fi vacanţă.

Există o mie de treburi amînate întotdeauna pentru concediu. Atunci e momentul pentru zugrăveli, schimbat mobila sau faianţa, săpat porumbul la ţară, la părinţi, sau, de ce nu, mutatul într-o casă nouă. Concediul este, teoretic, perioada în care vrei să dormi mult, dar, lucru verificat şi verificabil an de an, nu numai tu ai concediu în tot blocul, ci şi vecinul tău de deasupra, de dedesubt sau de lîngă. Şi ei au amînat pentru vacanţă demolarea pereţilor despărţitori din propriile apartamente sau montarea unui aparat de aer condiţionat. Prin urmare, „vrei să dormi şi dormi", vorba cîntecului, dar numai pînă pe la opt dimineaţa cel mult, pentru că apoi începe să se producă pe scena zorilor celebrul cuplu ciocan-bormaşină generator de adînci vibraţii şi reverberaţii...

În concediu e întotdeauna momentul să te ocupi de maşină. A ta sau a vecinului care îţi cere ajutorul. Numai că de la o banală înlocuire de plăcuţe de frînă (operaţiune programată să consume una bucată după-amiază) se poate ajunge foarte rapid la „scheme" complicate, în care sînt implicate modificări şi schimbări de fuzetă, pinioane, bucşe sau chiar set motor. Totul în faţa blocului, se înţelege.

Soţiile au întotdeauna în concediu planuri pentru vizitarea rudelor. Unchiul Gică, tanti Maria de la Găeşti, mama soacră din Botoşani. Asta înseamnă, de obicei, întîlniri soldate cu festinuri pantagruelice şi orgii bahice la care dacă ai cea mai mică intenţie să nu exagerezi poţi fi lesne taxat drept arogant (cuvînt la modă!) sau prost-crescut. Aşa că, vrei, nu vrei, bagi în tine, mai iei o pastilă de bilă sau stomac şi numeri în gînd rudele care au mai rămas necolindate cu speranţa gîndului că ar putea lipsi de acasă sau din localitate. Zadarnic. Şi rudele sînt în concediu.

Copiii nu-ţi dau bătăi de cap în vacanţă, mai ales că, nu-i aşa, e momentul mult aşteptat pentru a petrece mai mult timp împreună cu ei. Dar, evident, trebuie să-ţi respecţi promisiunile: că le cumperi bicicletă, role şi alt computer, că mergeţi împreună la mare, la bunica sau la pescuit. Ceea ce, repet, nu-i rău deloc, e chiar bine, foaaarte bine...

În concediu, dacă n-ai plecat nicăieri eşti un ratat. Nu contează că te duci la mare sau la munte, în străinătate sau la Tecuci, important e să pleci de acasă ca să ai ce povesti şi să poţi face poze. Multe poze. Pentru asta merită să înduri orice: să te caţeri în locuri imposibile pentru a imortaliza familionul, să prăpădeşti zeci de poziţii pentru fotografii-vedere, în încercarea de a demonstra mai tîrziu cunoscuţilor ce talent indiscutabil zace în tine, în fine, să faci tot ce e posibil pentru a arăta cît mai mult din ce-ai văzut pe unde ai umblat. Doar că, odată ajuns acasă, toate fotografiile sînt îngropate în albume burduşite, pe care, de cele mai multe ori, nu le mai răsfoieşte nimeni niciodată.

Toate cele scrise pînă acum şi încă multe altele (ştiu sigur că aveţi, de asemenea, o listă!) mă obligă să nuanţez afirmaţia tranşantă de la începutul acestei scrisori: la ora la care citiţi aceste rînduri *s-ar putea* să fiu în concediu. Ţineţi-mi pumnii! ▲

Cu ochii-n 3,14

SUPER-URAGANE ÎN HIPER-HĂU PENTRU AMATORII DE ARTĂ FĂRĂ DOMICILIU FIX

● La scară mare, există supermarket-uri şi hipermarket-uri. La scară mai redusă, există minimarket-uri şi (în cartierul meu) un Piciu-market. (**D. S.**)

● Incendii devastatoare, inundaţii catastrofale, uragane ucigătoare... Vă daţi seama că *asta* ne aşteaptă, de-acum înainte, *în fiecare* an, că Sfîrşitul (meteorologic) al Lumii e mai aproape decît ne imaginăm şi că nu ne-a mai rămas decît „şansa" de-a fi ultimii neo-dinozauri?... Vacanţă plăcută! (**a. l. ş.**)

● Un psihiatru german a lansat ipoteza că cei care se aruncă – în sporturile extreme – de la mari înălţimi în hău, ataşaţi de un elastic uriaş, nu fac altceva decît să se reîntoarcă la clipa primordială a naşterii lor. Elasticul ar fi nostalgia cordonului ombilical, iar strigătul lor de azi „reface" ţipătul cu care au ieşit de acolo la lumină. Omeneşte, româneşte, duios, graţios, văzîndu-i cum zboară şi cad din pisc în abis, mie nu-mi vine să le spun, iertaţi-mă, decît sacramentalul: dă-i în mă-sa! (**R. C.**)

● Pe mesele restaurantelor „La mama", pe lîngă meniuri, există şi o altă listă, destinată iubitorilor de artă. După înşiruirea tablourilor expuse în restaurante, cu preţul adiacent, urmează o uimitoare reţetă pentru amatorii de artă: „2 linguriţe de răbdare, 1 ceaşcă de bunătate, 4 linguriţe de amabilitate, 1 doză de credinţă în artă, adăugaţi îngăduinţă, puţină prudenţă, cîteva fire de simpatie, 1 mănunchi din acea plantă rară care se numeşte omenie, condimentaţi totul cu bun-simţ. Lăsaţi să se coacă la foc şi veţi avea o zi bună." (**I. P.**)

● În Austria s-a desfăşurat prima ediţie a campionatului mondial de fotbal al persoanelor fără domiciliu stabil, organizat de reţeaua internaţională a presei pentru cei care nu au un domiciliu fix şi de ONG *Caritas*. Au venit participanţi din 18 ţări, echipele erau alcătuite doar din patru membri: un portar şi trei jucători de cîmp. Solicitanţii de azil din Africa au jucat sub culorile Austriei, romii slavi şi români au jucat pentru Italia. Din ştirea publicată de *Il Giornale* din Milano nu reiese cum s-a terminat istoria: dacă au pierdut, n-au decît să fie ce vor, dar dacă au cîştigat, unde va fi domiciliul lor stabil? (**M. B.**)

SUPER-EXPERIENŢE DE MINI-NAIVI ÎN PEISAJUL MAI DEGRABĂ MODEST AL EXCLUSIVITĂŢII

● După cîteva experienţe consistente cu unele persoane (rude, amici, vagi cunoştinţe) din străinătatea foarte civilizată, un sociolog român a ajuns la părerea că azi are loc – în primul şi primul rînd – o globalizare a nesimţirii în care nici un neam nu are de primit lecţii de la altul. (**R. C.**)

● În fiecare vară, în presă se scrie despre universităţile neacreditate care continuă să facă înscrieri, deşi funcţionează ilegal. Pot să înţeleg că se găsesc nişte naivi (sau creduli, sau oameni neinformaţi, cum vreţi) care să se înscrie, în speranţa că vor obţine contra cost o diplomă de studii superioare. Dar de ce într-un stat care se autointitulează de drept asemenea instituţii ilegale nu pot fi închise, asta nu pot să înţeleg. Sînt naiv?... (**M. V.**)

● O veste bună în peisajul mai degrabă plicticos şi enervant al televiziunilor române pe timp de vară: a reapărut Vlad Petreanu ca prezentator al *Observatorului* de la Antena 1. Sper să rămînă, merită. Şi el, şi telespectatorii. (**M. V.**)

● Am văzut la ştiri un medic pediatru din Braşov – Marcel Albean – care operase de vreo 70 de ori în 4 luni o fetiţă de 5 ani dintr-o familie extrem de modestă. Şi nimeni nu-mi poate scoate din cap legătura dintre încăpăţînarea asta pe cale de dispariţie şi un fel foarte plastic de a vorbi limba română. În direct. (**S. S.**)

● Preşedintele companiei Hyundai Asan, Chung Mong Hun, s-a aruncat de la etajul 12 al clădirii de birouri ale firmei; el fusese acuzat pentru livrarea unor sume – 100 de milioane de dolari mai recent, anterior alte 400 de milioane – guvernului comunist de la Phenian în vederea obţinerii exclusivităţii unor contracte, dar şi pentru contabilitate falsă şi măsluirea registrelor *(Adevărul*, 5 august a..c.). Şi asta cînd mă cam mînca palma să scriu despre comunismul criminal... (**A. C.**)

MINI-COMPATRIOŢI HIPER-SINGURI ŞI SUPER-FERICIŢI ÎNCERCÎND SĂ VIZUALIZEZE PROCENTUL DE VORBĂ

● Dat fiind că iar am auzit la vreo două posturi de radio vorbindu-se despre „manuale alternative", precizez pe această cale că nu există – aşa cum s-a creat impresia printre mulţi compatrioţi – două categorii, una de „manuale" şi alta de „manuale alternative". Aşadar, dragi colegi şi stimaţi concetăţeni, e inutil să spunem „manuale alternative". Putem să le spunem, simplu, manuale. (**M. V.**)

● Sînt îndrăgostit de Jane Birkin de cînd mă ştiu, dar ca acum o lună – cînd am văzut-o şi auzit-o, pe TV5, cîntînd „Elisa" lui Gainsbourg în stil „arabesc" – şi ca săptămîna trecută – cînd am revăzut-o la „Double Je"-ul lui Pivot –, parcă n-am fost niciodată... Jane a mărturisit ce o face „franţuzoaică": faptul că, împreună cu o prietenă, a spus odată (nu mai ştie cu ce ocazie) că „vrea să moară pentru Franţa"; i s-a răspuns: *„Eh bien*, sînteţi singurele!"... Şi se mai simte (încă) englezoaică? – a-ntrebat-o Pivot. Oho – şi-ncă cum! A fi englezoaică înseamnă să nu te sinchiseşti de reguli, de ce e „corect", să faci ce-ţi trece prin cap: „Obişnuiam să traversez rue de l'Odéon în pijama – mă duceam vizavi, la Olivier Rolin (autorul romanului *Tigre en papier)* care-mi citea din Chateaubriand, *Mémoires d'outre-tombe*. Era ca o lampă." Pivot, încîntat, îi spune: „Vă daţi seama ce-aţi făcut? Asta e-o declaraţie de dragoste!". Jane, dînd din umeri: *„Trop tard."* De fapt, ea tocmai compusese un poem... (**a. l. ş.**)

● S-au împlinit 150 de ani de cînd bucătarul-şef George Crum de la hotelul „Saratoga Sprint" din Saratoga (statul New York) a tăiat cartofii în feliuţe subţiri şi i-a aruncat, pentru a-i prăji, în ulei încins. Astfel au venit pe lume cartofii prăjiţi. E una din cele cîteva, puţine, aniversări fericite la care nu e deloc necesar, ba chiar ar fi o prostie, a spune ceva neapărat inteligent. (**R. C.**)

● PRO TV a dat un film-reportaj cu o săptămînă din viaţa lui Dalai Lama. Într-un cuvînt, Dalai Lama este cel mai simpatic popă pe care l-am văzut. Are un rîs molipsitor, uimit şi el de ce i se întîmplă. E considerat zeu în viaţă şi oamenii au crize mistice cînd îl văd. Dar simpaticul Lama spune chestii de genul: „Unii zic că sînt întruparea lui Buddha. Asta e o prostie". Reporterul, care se pregătise pentru întîlnirea cu o altă dimensiune, îl întreabă: „Încercaţi să vizualizaţi moartea?". „Da." „Şi ce vedeţi?" „Nimic, doar pe tine." Şi rîde. Dalai Lama se uită la CNN, nu ascultă muzică şi crede că Muhammad Ali era graţios. Reporterul îl întreabă ceva profund tocmai cînd îşi ia micul dejun. Spune ceva de genul: „Lasă-mă, dom'le, să mănînc liniştit! E ora de înghiţit, nu de gîndit". Bătrîne care cer ultima binecuvîntare şi-l roagă pe înţelept să le sufle peste mătănii ca să le sfinţească, amintiri despre ocupaţia chineză, tineri care plîng cînd îl văd, dar Dalai Lama rămîne un bătrînel simpatic, învelit în cearşafuri şi cu ochelari. „Dar dacă zeii te-au făcut aşa puternic, de ce nu ţi-au dat o vedere bună?", întreabă reporterul. Primul dintre înţelepţi se pune pe rîs. Asta e bună. (**C. G.**)

● Deşi examenele au trecut (deocamdată, dar vin altele în septembrie), adaug că e greşit să spui „procentul de promovabilitate". De fapt, este vorba despre *procesul de promovare*. Rog a nu se mai repeta, căci procentul de repetabilitate a ajuns cam mare... (**M. V.**)

● ARO Cîmpulung şi „Tractorul" Braşov se privatizează după ani de chinuri. Am sunat la „Tractorul" şi am stat de vorbă cu liderul sindical, Gheorghe Apostu. Apoi am sunat la ARO şi mi s-a făcut legătura cu liderul sindical... Gheorghe Apostu. „Aceleaşi!?" „Nu, altul. Aceleaşi sînt problemele." (**A. M.**)

© S. Ivanoschi

Orele filmului românesc

– dialog între Mihai CHIRILOV, Andrei GORZO şi Alex. Leo ŞERBAN –

M.C.: Cine începe? Ăla eu, ăla eu? Bine, o să încep eu prin a vă spune ce mi-a zis deunăzi Tudor Giurgiu, partenerul meu într-ale TIFF-ului: „Dragă Mihai, acum mi-am dat seama cît de nepatriot eşti tu.“ Dragul de Tudor se referea aici la faptul că eu fusesem unul dintre puţinii sceptici la ideea acelei secţiuni din cadrul Festivalului de la Cluj, pe care finalmente am botezat-o pompos „Zilele filmului românesc“. Sigur, i-am înţeles raţiunile. Filmele acestea erau destinate străinilor – reprezentanţi ai unor festivaluri internaţionale, care n-au unde să ne vadă operele decît pe terenul nostru propriu – şi, poate, prietenilor celor implicaţi în ele. E o metodă curentă în festivalurile din Estul sau Centrul Europei de a-şi promova propriul cinema, indiferent de calitate. Nici vorbă să-i aplici aceleaşi criterii de selecţie ca pentru restul filmelor din festival – deşi chestia asta (mă) doare, cîtă vreme ştiu ce luptă dăm pentru a le obţine pe cele din urmă. Mă rog, în ceea ce priveşte filmele româneşti, marfă aveam: 13 bucăţi, mai noi, mai vechi, mai în avanpremieră, mai în stadiu de postproducţie. De unde alege, propriu-zis, mai puţin. Ce faci, în aceste condiţii? Tai în carne vie, cu ochiul la principii, şi rămîi cu ceva gen „Orele filmului românesc“ (ştiu, am mai zis chestia asta o dată...) sau închizi ochii, eventual tai în carnea ta vie şi-ţi faci datoria de român, ieşind la interval cu zece titluri care să dea cît de cît o consistenţă secţiunii? Ghiciţi ce-am ales... Singura soluţie, care mi-ar fi dat o oarece satisfacţie, ar fi fost de-a arăta absolut tot ce-am produs noi recent. Tot, la cătănie, inclusiv lumea veselă, isprăvile nemuritorului Vlad şi ale lui Garcea. Poate că n-ar fi fost tocmai lipsit de interes pentru străini să vadă superlativul nostru în materie de încasări... Dacă tot era să ne punem pe tapet, măcar s-o fi făcut în toată splendoarea. Aşa, mă simt un pic frustrat. Voi ce păsuri aveţi?

a.l.ş.: Asociaţia criticilor. Este ca un fel de C.A.R.P. (Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor) de sector (sectorul cinematografic): aceleaşi umbre vechi care nu fac nimic tot anul, şi-n ceasul al doişpelea îşi aduc vag aminte că trebuie să facă ceva şi-atunci se premiază între ele! Anul ăsta, de pildă, a fost premiată a enşpea oară Magda Mihăilescu. Să mă scuze Madi, cu care „fac“ multe festivaluri şi care e o profesionistă încercată, ştie Cinema, scrie asiduu etc. – dar nu cred că în anul care a trecut s-a remarcat prin altceva decît faptul că a lăudat catastrofe precum filmul Malvinei Urşianu şi pe cel al lui Andrei Enache... Cine a făcut parte din juriul Asociaţiei ar trebui să afle două lucruri: 1. „publicistică“ nu înseamnă doar presa scrisă, ci mass-media în general şi, în consecinţă, aici pot intra şi emisiunile de televiziune – vezi cea a Vioricăi Bucur (care e foarte bună), a Irinei Nistor etc.; 2. e un semn de suficienţă şi autism, chiar, să nu vezi decît pînă la uşa UCIN-ului (şi nici acolo pe toată lumea: Iulia Blaga, de pildă, nu ştiu să fi primit vreodată acest premiu, deşi îl merită cu prisosinţă! şi nici Andreea Chiriac), ignorînd numele care scriu despre Cinema din afara Asociaţiei: mă gîndesc aici la un Laurenţiu Brătan (poate cel mai harnic cronicar de la noi), Gabriela Hurezean, Doinel Tronaru, Andrei Creţulescu şi Alin Ludu Dumbravă...

A.G.: Mă cam obligi să amintesc că, deşi nu fac parte din Asociaţie, anul trecut m-au premiat pe mine. Poate au făcut-o chiar pentru a para acuzaţia că se premiază *tot timpul* între ei, dar, oricum, drăguţ din partea lor. Motivul pentru care n-am intrat pînă acum în Asociaţie (deşi m-am simţit onorat de invitaţia recentă a lui Bujor T. Rîpeanu) este că nimeni (nici măcar Bujor T. Rîpeanu) n-a reuşit să mă facă să înţeleg la ce Dumnezeu foloseşte asociaţia asta: care-i rostul ei pe lume, ce face ea, atunci cînd nu e ocupată să-i dea în cap lui Valerian Sava? Sigur, intrînd în asociaţie am o şansă să-i dezleg misterul, dar nu ştiu... Mi se pare cam comic să vin să spun: „Băi, fiţi atenţi, de azi sînt membru al Asociaţiei criticilor de film din România, om m-am făcut“, în condiţiile în care publicul nu-i prea ia în serios pe criticii de film; şi nu mă plîng de condiţiile astea, ba chiar mă bucur: cînd văd ce se scrie şi cum se scrie, zic: „Slavă Domnului că nu ne ia nimeni în serios! Asta ar mai lipsi – să spună unul că *Tancul* e un film bun, iar lumea să-l creadă!“ Repet, mă refer la marele public. Or fi existînd şi nişte oameni care ne iau în serios.

a.l.ş.: Eu m-am trezit invitat la tot felul de sindrofii – să vorbesc la lansarea unei cărţi de Cărmăzan, să asist la doctoratul lui Damian... Am rămas mască! Evident, nu m-am dus; nu ştiu ce nevoie au indivizii ăştia de mine, dar eu – sigur – n-am nevoie de ei: nu vreau să fac parte din comitete şi comiţii, nu aspir la funcţii administrative ş.a.m.d.

M.C.: Eu am fost la o lansare a unei colecţii on-line de povestiri scrise de Cristi Mungiu, dar în loc să servesc publicului exegeza pe care poate o aştepta (şi cu care celelalte lansări stas l-au obişnuit) am preferat să improvizez un episod care s-ar fi potrivit mănuşă unei povestiri şi stilului lui Mungiu. O joacă de-a hazardul (un pic à la *Occident)*, un triunghi de SMS-uri, foarte realist – pentru că inspirat din realitate, în care Mungiu a intrat imediat. Mai mult ca sigur că unora li s-a părut penibil. Deh, riscurile meseriei...

A.G.: Dar merită să ţi le asumi, pentru un om de filmele căruia îţi pasă. Dacă reuşeşti să convingi cîteva zeci de oameni – scriind, vorbind, prostindu-te cu SMS-uri, stînd în cap, seducîndu-i unul cîte unul sau în grup –, înseamnă că nu trăieşti chiar degeaba.

a.l.ş.: Şi Nae Caranfil, şi Cristi Mungiu ne-au chemat la vizionările filmelor lor cînd acestea erau încă în postproducţie; mi se pare un gest nu doar de curtoazie, ci realmente semnul unui posibil dialog „constructiv“ – în stadiul *work in progress* – între cineaşti şi critici. Este necesar acest dialog? Am dubii... În ce mă priveşte, deşi apreciez gestul, recunosc că nu sînt interesat să cunosc „bucătăria internă“ a unui film. Ei cu treaba lor, eu cu a mea. Pe mine mă interesează produsul finit, nu şantierul! Ştiu că există o oarecare amărăciune, printre regizori, că nu ne „implicăm mai mult“, că nu sîntem destul de prezenţi în soarta filmelor lor – dincolo de cronică... Ei bine, cred că nici nu trebuie! Eu, de pildă, am fost foarte încîntat şi m-am simţit, cumva, „răzbunat“ cînd un mare cineast precum Liviu Ciulei a recunoscut – în cartea recent apărută despre *Pădurea spînzuraţilor* – că „filmul e prea lung“ şi, revăzîndu-l acum, că ar mai tăia din el: cîţi regizori de la noi ar accepta aşa ceva?! Asta e treaba producătorului – dar noi nu avem producători suficient de „cîinoşi“ care să-şi ia inima-n dinţi şi să tragă de mînecă regizorii! Îl vedeţi pe Titi Popescu spunîndu-i lui Lucian Pintilie – cum a făcut-o Marin Karmitz cu Kieslowski – „aici tai“?... Iar Pintilie e un cineast care, la valoarea sa, simte nevoia să pună mîna pe telefon şi să mă-ntrebe pe mine, a.l.ş., cum mi s-a părut ultimul său film!... Mi s-a părut ceva extraordinar – adică, gestul demonstrează că, deşi e Pintilie, e totuşi atent şi interesat de părerile criticii despre filmul său! Eu nu-l văd pe Cristi Puiu făcînd ceva similar.

© S. Ivanoschi

M.C.: Pentru că tot l-ai invocat pe Puiu, eu cred că telefonul lui Pintilie are de-a face, pe undeva, şi cu neînţelegerile dintre ei doi. Puiu e coscenaristul filmului regizat de Pintilie şi e de notorietate faptul că Pintilie şi-a luat anume libertăţi cu care Puiu n-a fost de acord. Poate că Pintilie are dreptate să dispună după bunul plac de scenariu pentru că, aşa cum zici, e Pintilie. Poate că şi Puiu are dreptate cînd spune că altfel ar fi arătat filmul pe care-l avea el în cap. Cît despre chestia cu interesul pentru critici, e cam subită şi nu ţine, nu crezi? Eu cred că, mai degrabă, trădează un soi de nesiguranţă. Chiar sînt curios dacă, la premieră, vom vedea un film diferit de proiecţia de la Cannes sau Pintilie nu va schimba nimic. Revenind la TIFF, care l-a omagiat anul ăsta pe Pintilie, nu pot să nu mă-ntreb de ce regizorul despre care tu zici că-i pasă n-a dat nici un semn cum că măcar i-ar fi surîs ideea. Nu zic să fi venit la Cluj, să spună două-trei vorbe înaintea filmelor arătate, dar orişicît. Jos pălăria pentru Gabrea, care anul trecut a fost mai mult decît încîntat: a venit la Cluj, a participat la fiecare proiecţie şi a răspuns la toate întrebările care i s-au pus după.

a.l.ş.: Vreau să lămuresc acum şi aici o chestie care mă va face foarte antipatic printre regizorii tineri – unii dintre ei, amici –, dar pe care trebuie s-o spun... Şi asta, pentru că unii dintre ei s-au plîns, mai pe la colţuri, mai prin colţuri de gazetă, că nu-i „ajutăm“ îndeajuns. Eu nu cred că vreunul dintre filmele bune apărute în ultimii 5 ani merită mai mult de o cronică de întîmpinare. Înţeleg că ei ar vrea poate „studii“, interpretări complexe, subtilităţi... Din păcate, nu e cazul: nici unul nu e von Trier, nu e Godard, nu e Bergman. Ce mă deranjează la aceste producţii (care au, desigur, calităţile lor – mult umflate în cronici, tocmai pentru a convinge lumea să le vadă!) este că nu mă stimulează intelectual... Adică sînt filme, unele bine făcute, amuzante etc., de un nivel mediu: pot fi exportate fără să ne facem de rîs cu ele, dar nici nu rup gura tîrgului în străinătate... Un premiu al publicului colo, un altul dincolo – e foarte bine; dar nu sînt de performanţă – nu sînt de „Palme d'Or“! Acum 13 ani, cînd scriam „despre un Cinematograf care nu există“, le ceream regizorilor să uite parabolele tarkovskiene-felliniene, să coboare cu picioarele pe pămînt şi să facă filme de gen „cum scrie la carte“ – sau măcar filme viabile, de la care publicul să plece mulţumit, nu să-njure c-a dat banii... Astăzi, prin Caranfil & Mungiu, acest deziderat a fost atins: am format, prin 2-3-4 inşi, „clasa de mijloc“ a filmului românesc. Dar şi pretenţiile mele au crescut, în consecinţă: acum vreau să se treacă *„to the next level“*, şi să văd filme mari! Sîntem în stare să le facem? – asta-i întrebarea... Cinematograful – se uită foarte des acest lucru, unii nici măcar nu-l ştiu – este (şi) un instrument de gîndire, o filozofie în imagini mişcătoare; în cinematograful românesc, eu număr pe trei degete filmele care au făcut acest lucru: *Pădurea spînzuraţilor, Iacob, De ce trag clopotele, Mitică?* – ultimul, o formidabilă exegeză caragialiană folosind mediumul cinematografic!

A.G.: Cînd am lăudat *Occident* şi *Filantropica*, nu cred că le-am umflat calităţile. (Dimpotrivă, în privinţa celui de-al doilea am rămas cu impresia sîcîitoare că articolaşul meu abia începe să sugereze o parte din calităţile lui.) Îmi amintesc clar că am încercat să le tratez pe amîndouă exact aşa cum tratez filmele străine, adică fără suplimentul ăla de amabilitate jignitoare sau de simpatie patriotică cu care cică am fi datori să întîmpinăm filmele româneşti. Criticii le-au votat pe amîndouă pe lista celor mai bune filme distribuite la noi anul trecut, şi zău că păreau la locul lor pe lista aia. La urma urmei, în cîte filme de pe listă se vedeau clar urme de geniu? În al lui Spielberg şi-n mai care? (Dacă spune cineva *Amélie*, încep să urlu.) Nu cred că problema poate fi pusă în *levels* – am atins nivelul mediu cu cîteva filme bune, deci e timpul să trecem la următorul... Nu, e timpul să avem *mai multe* filme bune. Măreţia, geniul sînt factori-surpriză, nu apar atunci cînd vrem noi; nu mă deranjează absenţa lor, ci prezenţa prea multor filme proaste într-o cinematografie care nu şi le poate permite, pentru că scoate prea puţine filme. Dacă am scoate în fiecare an vreo cinci-şase filme competente, amuzante şi cum spui tu, şi asta timp de mai mulţi ani, abia atunci ar avea de unde să iasă măreţia – dintr-o cultură a filmelor bune. Pînă atunci...

a.l.ş.: Filmul românesc este ca un alergător de 100 m pus să facă maratonul, care aleargă singur şi-ajunge tot ultimul...

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cezar PAUL-BĂDESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 541
15-21 august 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

La mijlocul vieţii

GRATUIT

„Spre-amiaza vieţii noastre muritoare
ajuns într-o pădure-ntunecoasă
mă rătăcii pierzînd dreapta cărare.“

DANTE – „DIVINA COMEDIE“

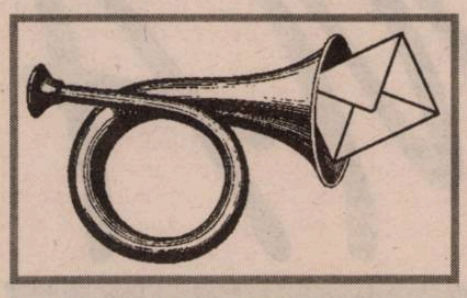

Nr. 539: *„Ce (mai) mîncăm?“*

Produsele de panificaţie

Motto: Pîinea noastră cea de toate zilele
Dă-ne-o nouă astăzi în pungă

În *familia* cea mai cunoscută a magazinelor cu produse de panificaţie dăm cu toţii zilnic dovada iertării nemăsurate, a umilinţei şi modestiei noastre acceptînd supuşi pîinea din mîna surorilor noastre vînzătoare după ce ne-au dat rest la ochiul dracului – asta dacă n-o culegem de pe tejghea din balta lăsată de pungile cu lapte.

Cînd vînzătoarea îşi întrerupe rinoreea apoasă între degetul mare şi arătător, apoi apucă franzela extra, te întrebi dacă e vorba de conştiinţă sau conştienţă!

Înfumurarea de a cere o pungă de 1.500 lei îţi va fi pedepsită, căci pentru a o desprinde din cui îşi va îmbăla două degete, aceleaşi cu care-ţi va da pîinea.

Lăcomia de a cere şi iaurt nu va putea fi ştearsă decît dacă-ţi va fi fost pus direct peste pîine.

Să ne iubim aproapele cu microbii lui cu tot, căci nu ştiu cînd toate acestea se vor îndrepta. Nu ştiu cît va mai trebui să mîncăm de sub unghiile altora – la propriu. Poate atunci cînd pîinea nu va mai fi alimentul de bază al societăţii.

Alexandra COZINOV

Nr. 536: *„Reînvăţarea negustoriei“*

Talentul de a face comerţ

Oare ce învăţau negustorii în trecut? a fost întrebarea care m-a preocupat, iar din dilema aceasta s-a născut tema lucrării de doctorat. Paradoxal, răspunsul este mai simplu în realitate decît pare la prima vedere. Am descoperit că, de fapt, pînă tîrziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, meseria nu se învăţa în şcoală, ci prin ucenicie. „Pracsisul“, cum se spunea în vocabularul epocii, pe lîngă unul dintre marii negustori ai timpului cîntărea mult în balanţă. Familia prin toate ramurile ei de rudenie şi de toate gradele – bunic, tată, frate, unchi, cumnat, fiu, nepot, văr – contribuia la educaţia şi formarea novicelui comerciant. Cercul de învăţătură se lărgea prin alianţa şi rudenia spirituală (socrii, cuscrii, naşii şi finii) şi prin includerea prietenilor. La o analiză în filigran a tipurilor de relaţii întreţinute de un comerciant, mediul negustoresc se înfăţişează ca o mare familie suprapusă pe o reţea geografică ce unea Istanbulul cu Bucureştii şi Viena. Legăturile de solidaritate familială şi prietenii confereau soliditate, credit şi prestigiu firmei. În concurenţa pentru deprinderea negoţului interveneau şi alte criterii de alianţă, precum religia, proveniența etnică sau geografică comune etc., dar în esenţă criteriile de recrutare profesională şi de ascensiune au blocat în oarecare măsură mobilitatea socială. Lumea negustorilor se dovedeşte o lume aproape închisă, cu spirit de castă, în care politicile matrimoniale erau dictate de raţiuni comerciale stricte. Pe scurt, relaţiile personale contau enorm, iar reuşita în afaceri era garantată de o reţea cît mai largă de relaţii sociale, de la simpli crescători de porci la funcţionari de stat, nobili, domnitori, căci negustoria, marele comerţ, se hrănea din influenţă, mită, corupţie. Iată de ce se poate vorbi cu greu de profesionalizarea negustoriei, de un sistem educativ închegat şi instituţionalizat, care se naşte în anii '40 ai secolului al XIX-lea şi care a format mai mult contabili şi mai puţin negustori.

Este oare altfel astăzi? Şcoli comerciale nu prea există şi de altfel ce ar învăţa ele pe amatorii de asemenea studii? În general, autodidacticismul şi sistemul de relaţii personale îşi spun cuvîntul. Analize sociologice recente despre etică şi morală în afaceri demonstrează elocvent că încrederea în contracte a oamenilor de afaceri români este foarte scăzută. Moral este să cîştigi de azi pe mîine, în loc să construieşti o afacere sigură şi prosperă bazată pe încredere pe termen lung, pentru viitor. Etic este să îţi angajezi familia şi prietenii în întreprinderea ta deoarece ai încredere în ei.

Dacă te apropii de negustorii de odinioară cu gîndul să descoperi o cultură profesională bine închegată şi o conştiinţă de sine, vei avea o surpriză. Vei descoperi că stăpîneau la fel de bine contabilitatea, arta de bază a comerţului, cît şi Evanghelia. Negustorii de atunci erau oameni ai timpului lor şi ai culturii lor. Deţineau o formaţie intelectuală ecleziastică, ştiau cîntarea psaltică, ctitoreau biserici şi şcoli, administrau fondurile bisericeşti, ajungînd să aleagă şi să depună preoţii şi diaconii. Oameni umblaţi, cunoşteau în general limbi străine, erau luminaţi şi receptivi, aveau experienţă şi erau la curent cu cele mai noi informaţii, de unde curajul de a finanţa sau chiar de a cerca ei înşişi traduceri didactice şi literare. Aveau o cultură caleidoscopică, de un nivel popular să zicem, pricepîndu-se la toate. Negustorii sînt parte din societatea contemporană lor şi cultura lor este în mare cultura epocii. Un ciob dintr-o oglindă reflectă în mic aceleaşi contururi ale realităţii, precum în oglinda mamă. De aceea nu putem vorbi decît cu dificultate de o cultură profesională proprie. O analiză a comercianţilor va dezvălui mereu în ultimă instanţă stadiul în care se află societatea cu toate nivelele ei sociale şi orizonturile diferite de percepţie. Azi nu s-a schimbat nimic. Fie că privim de la distanţă, fie la microscop, comercianţii nu pot dezvălui decît trăsăturile bine cunoscute ale societăţii în care trăim.

Orice învăţ are şi dezvăţul lui, căci din păcate cazurile de abandon comercial nu erau rare. „Dezvăţarea negustoriei“ se producea frecvent şi motivat de nesiguranţa permanentă a îndeletnicirii mercantile, bănoasă, dar dependentă de conjunctură. În acele vremi negustorul era copleşit de taxe, fiscalitate, tîlhării, războaie, încît trebuia să fie „profet“ ca să prevadă toate greutăţile. Se întîlneau des cazuri de falimente, fraude, bancrute. Din acest motiv nu este surprinzătoare părăsirea îndeletnicirii părinteşti de o viaţă. Cariera militară, profesiile liberale bine plătite, precum cea de medic, şi birocraţia atrăgeau mare parte din urmaşii familiilor de negustori. În plus, chiar şi afaceriştii de succes se orientau spre rente şi acţiuni bancare, spre cumpărarea de proprietăţi imobiliare şi funciare şi spre funcţiile administrative, din dorinţa de stabilitate şi siguranţă care a grevat toate acţiunile lor. Încă o dată comerţul se dovedeşte o meserie de tranzit, bănoasă, dar riscantă, şi de aceea reprezintă doar o etapă de tranziţie spre atingerea scopului: îmbogăţirea. Este un model, o tipologie, ce pot fi descoperite şi aplicate indiferent de timp şi spaţiu? S-ar părea că aşa este, astfel încît (re)învăţarea negustoriei va presupune automat şi dezvăţarea ei într-o relaţie de o dinamică interioară greu de urmărit. Faptul este de natură să îngreuneze definirea identităţii negustorilor şi rolului lor în societate. Tentaţia de a-i caracteriza ca avînd o identitate mobilă, în mişcare în funcţie de conjunctură, sau chiar de a-i taxa drept cameleoni, este foarte mare.

Acest demers cognitiv are drept scop cunoaşterea realităţii din trecut, stabilirea permanenţelor, identificarea moştenirii perene şi a greşelilor, definirea parametrilor de dezvoltare. La final, lecţia istoriei ne poate învăţa doar un lucru simplu şi cunoscut de societatea civilă. Un comerţ normal, reglementat de legi şi care uzează de o etică şi morală profesionale bine definite şi respectate nu este posibil în haos economic, administrativ, legislativ. Reînvăţarea negustoriei şi aşezarea ei în matca firească a cererii şi ofertei, a libertăţii şi controlului mecanismului de comerţ, se vor produce numai într-o societate sigură, stabilă, reformată modern şi nu într-o tranziţie prelungită la nesfîrşit. În aceste condiţii vor putea funcţiona şcoli cu profil specific, se vor profesionaliza, standardiza şi formaliza relaţiile de comerţ. Atunci etica şi morală comerciale nu vor fi simple sloganuri, ci coduri interiorizate ale categoriei profesionale. Atunci talentul real pe care îl presupune negustoria va fi preţuit cum se cuvine şi locul comercianţilor în societate va fi recunoscut. Abia atunci valorile comerciale, printre care vînzarea cinstită, concurenţa, spiritul de economie, se vor suprapune cu valorile burgheze general acceptate de societate, iar procedeele necinstite folosite în perioade de criză se vor atenua la o limită rezonabilă. Aceasta ar fi dilema noastră, a celor de azi, fie negustor, fie client, şi modul cum putem fiecare să contribuim cu ceva.

Ruxandra MOAŞA
doctorand la Facultatea de Istorie Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Polemici

Agresivitatea derizoriului

Aflîndu-mă în diverse oraşe occidentale, am pierdut nopţi în şir urmărind canalele TV necodate pentru a le compara cu cele 8-10 posturi bucureştene. Nu am găsit însă nimic care să semene cît de cît cu *Banc Show*, de exemplu, ori cu emisiunile Mihaelei Tatu (unde, spre pildă, nişte „femei celebre“ se întreceau în a-şi scoate chiloţii „în direct“) sau cu *Ştirile de la ora 5*. Dimpotrivă, într-un oraş american am ascultat dimineaţa, la un post FM, exact cînd pleacă lumea la serviciu şi cînd *PRO FM* dă pe-afară de atîta sex, un anunţ despre celebrarea naşterii lui J.C. Maxwell (fondatorul electromagnetismului modern) la Muzeul ştiinţelor din localitate. Anunţul a fost urmat de glasuri, la fel de tinere şi de zglobii ca şi la noi, şi care, timp de jumătate de ceas, au vorbit despre viaţa şi descoperirile celebrului savant. Culmea e că era tot un post privat...

În acest context contradictoriu şi controversat, apare succesul emisiunii *Big Brother*, la care au candidat, în România, cca. 27.000 de minunaţi tineri şi unde s-au înregistrat aproape 800.000 de telespectatori. Experimentul a fost prolific ca diagnoză, de vreme ce *Evenimentul zilei* (nr. 3410/22.06.03) consacră o pagină întreagă unei expertize a evenimentului. Sociologi şi psihologi vorbesc pe rînd despre *stimularea unui delir colectiv, modele false care ne sînt impuse ca valori, superioritatea agresorului* etc. În afară de asta, prin fenomenele aberante asociate (demonstraţii de stradă pentru susţinerea fanilor, agresarea unor familii ale concurenţilor), *BB* depăşeşte cadrul unei emisiuni de divertisment – unde ar fi trebuit să candideze împreună cu trupa *Divertis*, de pildă –, accedînd incontestabil la valoarea de laborator psihiatric pentru testarea agresivităţii derizoriului. Clasificînd, divertismentul nu implică cu necesitate atributul *subcultural*, atîta vreme cît nu intervin stîngăcia, vulgaritatea. Subcultura nu este a *ne-intelectualului*, ci a penibilului.

Pe de altă parte, înţelesul adevărat al sintagmei *reality-show* (indiferent ce semnificaţie are ea pentru cei apropiaţi televiziunii) nu este adecvat în cazul de faţă fiindcă *BB* este doar realitatea unei făcături şi nu a vieţii obişnuite. Termenul era pe deplin meritat, spre exemplu, de emisiunile lui Gaiţă care întreba părinţii, în piaţa Obor, dacă şi-ar da copiii la *„Cercul* Polar“ şi ei – consumatori sau neconsumatori de carte – răspundeau că... „Da!“. Mai întreba şi pe gospodine dacă au spălat cu detergentul „Dura lex sed lex“ şi ele explicau „cu o candoare abisală“ că l-au folosit şi că sînt foarte mulţumite de el. Era *show*-ul absolut nedistorsionat al realităţii...

În schimb *BB*, după cum arătau şi acei specialişti, este o construcţie mercantilă, o caricatură, în cadrul căreia protagoniştii au numeroase restricţii, altele decît cele din viaţă, şi se comportă artificial. A lipsit *autenticul!* Pentru bani, producători şi concurenţi au împins experimentul pînă în zona patologicului, făcînd ca una din fetele din casa *BB*, vădit decompensată psihic, să dorească ieşirea din joc, invocînd violenţa obscenităţilor la care a fost martoră. Bineînţeles că şi în Occident televiziunile private sînt conduse tot după legea profitului. Tocmai aici e frumuseţea! Că sub aceeaşi lege americanii au creat *Discovery* care provine dintr-un post privat a cărui audienţă a avut cea mai spectaculoasă creştere pomenită vreodată. De unde or avea ăia atît de mulţi „intelectuali“? Or fi auzit ei de atitudinea postmodernă? Aceea care, după Lyotard (unul dintre fondatori), *„nu mai crede în posibilitatea unui discurs sistematic“*, care după Baudrillard este antrenată într-un *„proces al pierderii sensului“*, care *„merge înainte, nu însă în sus“* după Sloterdeijk? Exact aşa cum putem citi în *Dilema* nr.536 din 2003 la pagina 18, nu există nici o diferenţă esenţială între *BB* şi luptele cu gladiatori. Este acelaşi lucru, reeditat cu mijloace moderne, ceea ce ne duce cu gîndul la aserţiunea potrivit căreia omul nu progresează decît din punct de vedere tehnologic. Şi totuşi, există diferenţe. Nu numai că gladiatorii ştiau să facă un lucru foarte bine, dar luptele erau comandate de Putere. Există oare vreo „putere“ în spatele televiziunilor, ori e vorba de propria lor putere? Oricum ar fi, pentru mine, conotaţia comunistă a emisiunii pare a fi mai puternică decît simpla filieră orwelliană. Este suficient să ne amintim că, pînă de curînd, programele TV ne intoxicau cu ore întregi de imagini din fabrici, uzine, ogoare şi din viaţa de familie a proletarilor. De ce acel lucru era rău, pe cînd acelaşi tip de *display* privind viaţa unor exaltaţi, „manelişti“ şi alte vedete de doi bani este un lucru bun, împreună cu manifestările populare de simpatie pe care ambele le presupun? Nu reuşesc să observ diferenţa. Aşa precum nu am reuşit să ofer un răspuns unui copil de vîrstă preşcolară ce privea la televizor pe vremea cînd CNA-ul nu interzisese încă filmele sexy adevărate de la miezul nopţii. Acel copil m-a întrebat de ce respectivele filme purtau bulină roşie, iar emisiunile de la *Antena 1*, nu? Era vorba de acele emisiuni în care diverse persoane publice, legate la ochi (?) pipăiau trupuri tinere, de sex opus, în costume de baie.

Căutînd o explicaţie, mi-a trecut prin minte cuvîntul *decadent*. L-am eliminat însă imediat dîndu-mi seama că e lipsit de orice semnificaţie. Poate cineva să numească măcar un singur fenomen contemporan decadent?

E uşor de remarcat că textul de mai sus a fost inspirat de articolul Lucianei Lungu (nr. 536/2003), al cărui raţionalism impresionează, respectiv de intervenţia semnată de Alex. Leo Şerban (nr. 538/2003), care te poate lesne fermeca prin elevaţia stilului.

Mihai BĂDIC
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Arta de a minţi**
- **Nevoia de joc**

Andrei PLEȘU

Vigilența resentimentară

Într-o publicație care are toate virtuțile juvenilității, dar și cîteva din viciile ei (un anumit aer țanțoș și suficient, camuflînd tot soiul de frustrări și impacienție), am citit, cu cîtva timp în urmă, textul unui universitar american, care trimitea României de baștină un mesaj alarmat. Se vorbea despre Patapievici (cauză de perpetuă insomnie pentru publicația amintită) ca despre un pericol național, se amintea de cercul „contra-cultural" de la Păltiniș (de care, dacă îmi amintesc bine, universitarul – încă nelămurit pe atunci – încercase, fără prea mare succes, să se apropie) și se recomanda tineretului autohton să iubească postmodernismul, să-l admire pe Cărtărescu și să se ferească de fasciști. (Care fasciști? Patapievici, desigur!). Ce ins prost dispus și autoritar! – mi-am spus. Bănuiesc că n-a plecat în America pentru beneficii concrete (carieră și trai bun), ci pentru a scăpa de amintirea relelor din România pre-revoluționară: cenzură, abuz ideologic, dăscăleală partizană, suspendarea unor libertăți esențiale pentru viața spiritului, cum ar fi libertatea de a citi ce-ți place și de a exprima ce vrei. E cu atît mai curios că, ajuns în teritoriul libertății la care jinduise, nu găsește altceva mai bun de făcut decît să reinstituie în beneficiul fostei țărișoare, de la distanță și nesilit de nimeni, veghea ideologică, ora de dirigenție și, în definitiv, delațiunea. Omul are criterii de beton. Știe nu numai ce îi place lui, dar știe și ce trebuie să ne placă nouă, ce trebuie să înfierăm, să aruncăm la groapa istoriei, să interzicem tineretului. La orizont, își face din nou apariția un concept clasic al propagandei culturale de tip stalinist: *vinovății*. Nu există scriitori buni și proști, talentați și netalentați. Există scriitori justi și nejusti. Nu există cărți reușite și cărți ratate. Există cărți periculoase și cărți recomandabile. Vinovați sînt, în aceste condiții, nu doar autorii care produc textele periculoase, ci și cititorii care le citesc. Și care, eventual, o fac cu plăcere. În anii '50, apariția unui asemenea articol s-ar fi terminat cu demascări exemplare, cărți trecute „la secret" și, eventual, cîțiva ani de detenție. Dar nici acum efectele nu sînt de neglijat. Cineva care e clasat sistematic la „fasciști", „reacționari", „anti-moderni", „anti-occidentali" etc. are toate șansele să fie amendat public, evitat de „lumea bună", marginalizat. Asta se și cere. Căci nu teama de fascism explică rigoarea factice a cenzorului (bucureștean sau trans-atlantic), ci ura pentru cel care are succes, care ajunge în centrul atenției, ocupînd locul altora, în speță „al nostru". Trebuie să fie, într-adevăr, foarte trist să fii mereu plicticos, în ciuda faptului că ești harnic, să fii lipsit de strălucire, în ciuda faptului că ai uneori dreptate, să nu stîrnești nici un entuziasm și, ceea ce e încă și mai neplăcut, să nu stîrnești nici măcar antipatie. Trebuie să fie foarte trist să stai bine cu bibliografia (momentului) și prost cu caracterul. Să te străduiești să fii mereu „branșat", „trendy", „politically correct", și să nu capeți pentru asta nici o răsplată substanțială. Să ai, pe scurt, structură și destin de secund, dar aspirații de vedetă.

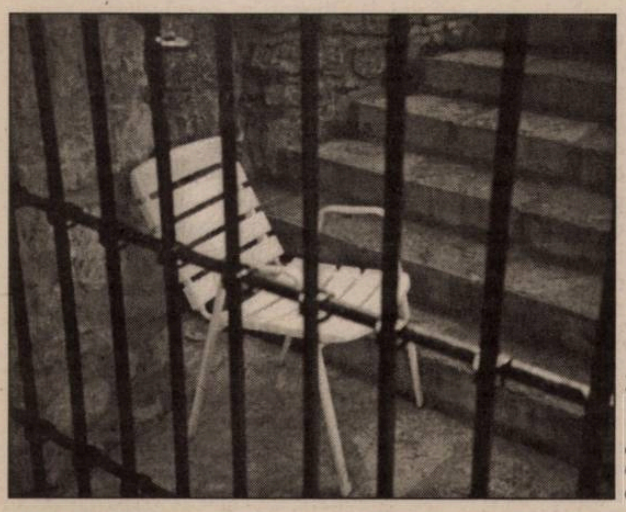

© S. Ivanoschi

Cît despre Păltinișul „contra-cultural", lucrurile se pierd în inanalizabil. Căci din două una: ori gîndim „cultura" în termeni post-moderni, respingînd elitismele și oligarhia intelectualistă, dar atunci a fi „contra-cultural" e un compliment, iar Noica un pionier al vremurilor noi, ori gîndim „cultura" în termeni tradiționali, dar atunci a spune despre filosoful alpin (acuzat îndeobște tocmai de idolatrizarea culturii) că ar fi fost contra-cultural e ca și cum ai spune despre Churchill că era anti-alcoolic...

N-am de gînd să mă adresez magisterial, edificat și îngrijorat tineretului, furnizînd sfaturi de lectură. Voi mărturisi, doar, că savurez șansa istorică de a nu avea la Consiliul Culturii o echipă eficace, condusă de amicul de peste ocean (sau de unii ideologi ai *Observatorului cultural)*. Voi adăuga că îmi plac **și** Patapievici, **și** Cărtărescu, că pe cel dintîi îl admir pentru că e conservator și talentat, după cum pe cel de-al doilea îl admir pentru că e „progresist" („inspirat post-modern" – zice americanul, cum se spunea pe vremuri „înalt patriotic") și talentat. Tuturor le zic: „Creșteți și înmulțiți-vă!". Iar pe cititorii de toate vîrstele îi sfătuiesc să se bucure de libertatea de a alege, fără a ține seama de umorile acre ale noilor activiști, care se aferează spectral „pe tărîmul" culturii și artelor.

P.S. Ar trebui, poate, să pornim o cercetare tragicomică asupra patologiei gazetărești. Poți avea surprize tulburătoare, cînd și de la cine te aștepți mai puțin. Gabriel Liiceanu scrie un text grav cu privire la sintagma „Noica – un guru al comunismului?" tipărită pe prima pagină a unui număr din *22*. Gabriela Adameșteanu ține să răspundă simetric (adică la același nivel cantitativ), străduindu-se să aibă mereu dreptate. În neinspiratul său text, apare o declarație antologică: autoarea admite 1) că nu l-a cunoscut pe Noica, 2) că nu l-a citit și 3) că personajul îi e indiferent. Dar *despre ce* și *despre cine* scrie ea atunci? Și mai cu seamă *de ce?* Care sînt sursele opiniilor ei despre un autor pe care îl ignoră candid și pe care îl judecă „cu indiferență"? „Îți plac rodiile?" „N-am văzut nici una, n-am mîncat nici una, nu mă interesează, dar le consider iuți." Iată ce feste poate juca micul orgoliu unui om, altfel inteligent și sensibil. Gabriela Adameșteanu proclamă, cam facil, că Liiceanu e subiectiv. Da, dar măcar e subiectiv pentru a vorbi despre un altul, în vreme ce ea nu are de apărat decît propria ei subiectivitate. Gabriel scrie în numele unei iubiri contrariate și al unei experiențe vii. Gabriela scrie pentru că e ofensată și pentru că nu se poate, mă-nțelegi, pentru ca să vie cineva cu un afront, care ea a fost întotdeauna imparțială...

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Duios, bușteanul tranzita

Lucrarea Simonei este cît se poate de academică, bine documentată și conceptuală. Analizează în detaliu ceea ce se numește, cu un termen generic, „economia informală" dintr-un sat înconjurat de păduri din Apuseni unde localnicii, considerați de vecinii lor din comunele înconjurătoare ca fiind miliardari, se îndeletnicesc cu – ați ghicit! – economia informal-forestieră. Cînd am citit-o – și ori de cîte ori mă gîndesc la ea – această lucrare riguros științifică îmi apare însă sub forma unui excelent scenariu de film de desene animate despre tranziție; un filmuleț scurt, eventual à la Gopo, în care se explică pe înțelesul tuturor o înțelepciune secretă a celor inițiați: tranziția românească spre economia de piață.

Imaginați-vă deci un bușteanu – el va fi eroul filmului nostru. În prima scenă, acesta apare mîndru și vesel, fluturîndu-și frunzele în vînt în pădurea strămoșească. În cadrul imediat următor apare însă țăranul român, cu un topor pe umăr și un semn mare de întrebare în bula din dreptul căciulii: să-l tai sau să nu-l tai, aceasta este întrebarea! Țăranul român este adică nedumerit dacă acel copac din pădurea moștenită de la bunici este proprietatea lui sau nu și dacă da, ce are voie să facă cu el și ce nu. Cum însă de cîțiva ani buni răspunsul la aceste întrebări a rămas ca în bancul cu bideul[1], țăranul român tranșează întrebarea cu securea: taie copacul. Pe fundal, dintr-un tufiș, se vede lucind ochiul tranziției.

De acum începe acțiunea propriu-zisă, care constă în lungul drum al bușteanului către graniță. Nici n-apucă bușteanul nostru să iasă din pădure că din tufișul pus de regizor în scena precedentă răsare pădurarul și întinde mîna. Bușteanul își pleacă o creangă, care se transformă într-un săculeț cu bani; după care fiecare își vede mai departe de drumul lui. În secvența următoare, ochiul tranziției se ivește de la ferestrele primăriei. Urmează un efect artistic: primăria se vede undeva în spate, iar bușteanul își vede de drum, rămas fără crengi și fără frunze. Cadrul următor: bușteanul face autostop la ieșirea din sat. După o vreme oprește un camion. Cei doi discută aprins, apoi se vede bușteanul făcut scînduri îndepărtîndu-se într-un nor de praf. Următoarele secvențe sînt filmate tot mai alert. La prima intersecție, camionul este oprit de un ochi al tranziției pe motocicletă, după care bușteanul-scînduri devine scîndurele. Urmează șoseaua națională și întîlnirea cu ciclopul Romsilva și, în sfîrșit (?), ultimele punguțe cu bani care cad dintre scîndurelele bușteanului în mîinile întinse ale vameșilor.

Pentru varianta în limba engleză a filmului, aici poate fi introdusă o hartă, tot animată, în care se arată cum simpla deplasare fizică a bușteanului produce punguțe cu bani[2] în stînga și dreapta (pentru tranzitologi se pot desena, la cerere, punguțe mai mici sau mai mari, cu sumele medii pe economie precum și săgeți în diferite culori indicînd relațiile dintre punguțe).

În ultima scenă, poștașul satului îi aduce țăranului român un pachet din străinătate, primește de la acesta de o bere și pleacă. În pachet este un box de scobitori. Țăranul român se freacă fericit pe mîini, se repede la primar și-i vinde scobitorile, după care, cu o parte din bani se duce să bea o bere cu pădurarul, iar cu cealaltă își cumpără o secure nouă.

1. Notă explicativă pentru necunoscători: Întrebat de un vecin, după ce i-a arătat acestuia noua vilă, mașină și celelalte, dacă are chiar și bideu, *homo transitorius* răspunde, căzut pe gînduri: *Mde, așa ș-așa...*

2. Notă explicativă pentru cunoscători: Prin „punguțe cu bani" se înțelege aici un capital monetar care nu provine din producție și nu este investit, de regulă, în activități productive.

▲

O nouă apariție
la Editura Fundației Culturale Române

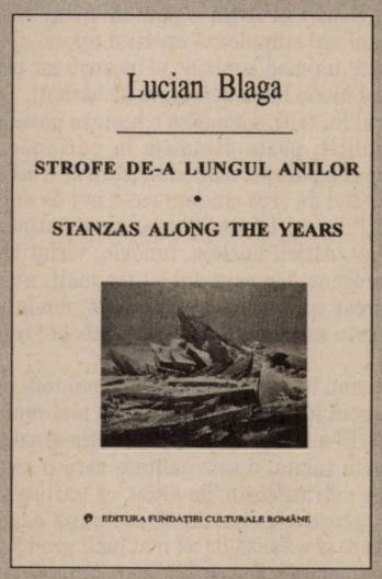

Lucian Blaga,
Strofe de-a lungul anilor
Stanzas along the years

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

De senectute (III)

(în versiunea lui Ghiţă Brătescu)

„Ce-a fost să fie"

Metodologia adoptată de doctorul Brătescu pentru a-şi schiţa autoportretul nu se bazează pe spovedanie, ci pe examinare. Subiectul se obiectivează, el procedează prin ricoşeu, nedescriindu-se pe sine, ci raporturile cu ambianţa înconjurătoare. Materia primă a acestei ambianţe este formată din evenimente şi personaje pe care nu el le selectează, ci îi sînt impuse de hazard. Intervenind în relaţia individului cu sine însuşi, dependenţa de hazard nu îi netezeşte în nici un caz drumul spre libertate.

Autorul nu are libertatea de a selecta personajele cu care se intersectează, dar o păstrează în schimb pe aceea de a le ierarhiza. Oamenii cărora le poartă cea mai profundă gratitudine sînt Niculae Iorga, Gellu Naum şi Cornel Bogdan, un brelan alcătuit din reprezentanţii unor zone istorice, culturale şi politice care nu pot fi articulate decît într-o viziune extrem de incoerentă asupra lumii.

Relaţiile stabilite de Kremlin cu diplomaţii acreditaţi în URSS degajau o atmosferă la fel de mohorîtă ca şi zîmbetul lui Gromîko, şeful diplomaţiei sovietice. Chiar şi numai pentru a vizita diverse cartiere ale Capitalei, inclusiv dintre cele periferice, oficialii ambasadelor străine trebuiau să solicite din timp o aprobare specială. Brătescu nu putea decît să respecte asemenea reglementări abuzive, dar relatarea lui le-ar fi putut descrie pe un ton de mai moderată îngăduinţă. Îngăduinţa lui faţă de asemenea abuzuri nu se manifestă numai atunci cînd ele aveau loc, ci şi în menţionarea lor retrospectivă, după aproape jumătate de veac.

Trecerea de la dictatură la tranziţie le-a oferit Brăteştilor posibilitatea de a-şi manifesta predispoziţia centrală spre toleranţă cu o energie considerabil sporită. O manifestare de transparenţă maximă a acestei predispoziţii a constituit-o sărbătorirea celei de a 50-a aniversări a Taniei. Asistat de cei trei copii, Ghiţă a organizat în confortabila lor locuinţă din Cotroceni o reuniune festivă de dimensiuni cu totul neobişnuite. Pomelnicul celor cîteva zeci de invitaţi îi includea pe amicii lor cei mai apropiaţi: de la Sany Jakàb, fostul sfetnic al lui Vasile Luca, ajuns o ruină după 12 ani de temniţă, la prinţesa Lambrino, soţia matematicianului Toth Imre, nemaivorbind de Belu Zilber, obişnuit al casei, odiosul participant la executarea prietenului său Pătrăşcanu, ale cărui memorii Brătescu le publicase în ambele versiuni. Grupul invitaţilor reuniţi la aniversarea Taniei era format din oameni care nu se socoteau nici eroi, nici trădători. Fără siglă şi fără drapel, ei nu alcătuiau o organizaţie, veleităţi ale unui program putea avea doar ţelul lor ca nimeni să nu aibă puterea de a-şi osîndi ori de a-şi răsplăti concetăţenii pentru motive politice. Simbolica aniversare a Taniei se înfrăţeşte cu formula lui Ghiţă „Ce-a fost să fie", care nu se poate orienta spre anti-politică decît gravitînd spre o variantă încă neexperimentată a politicii: politica toleranţei.

Rectificare: În articolul din numărul precedent se va citi „contorsiuni ale acestui flux", nu „contorsiuni ale acestui lux" cum din eroare a apărut.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Ce-aveţi cu sondajele?

Senatorul PD Iuliu Păcurariu a reuşit săptămîna trecută să fie prezent în circuitul ştirilor prezentînd o propunere legislativă a domniei-sale: o lege care să reglementeze difuzarea sondajelor de opinie. Probabil că unul dintre motivele care au făcut ca această iniţiativă să devină o ştire îl constituie criza de subiecte de presă a lunii august, cînd politicienii sînt în vacanţă. Sper, de altfel, că din acest proiect nici nu va rămîne altceva decît „o ştire de vară".

În esenţă, dl senator propune să fie interzisă difuzarea sondajelor în perioada campaniei electorale şi un mecanism complicat de control al activităţii instituţiilor de specialitate: institutele de sondaje ar urma să depună la o autoritate a statului chestionarul, metodologia de eşantionare şi celelalte chestiuni „de bucătărie", astfel încît oricine să le poată verifica, într-o anumită perioadă de timp, şi să poată astfel descoperi eventuale erori sau încercări de manipulare. Căci ceea ce l-a determinat pe iniţiator să conceapă un asemenea proiect legislativ este faptul că sondajele ar reprezenta o cale de manipulare a electoratului de către Guvern, care şi-ar fi subordonat institutele de cercetare a opiniei publice. Trec repede peste tendinţa parlamentarului român de tranziţie de a încerca să transpună totul în legi: e aproape un reflex ca, atunci cînd îi jenează ceva, parlamentarii noştri să declare, impetuos, că vor „rezolva problema" printr-o lege. Mi se pare absurdă însă încercarea de a controla cît de bine şi de corect îşi fac treaba institutele de sondaje obligîndu-le să depună undeva toată documentaţia pentru ca apoi cineva (cine? o Comisie? un grup de cetăţeni cumsecade?) s-o verifice şi să le prindă, eventual, cu ocaua mică şi cu metodologia greşită. Există, în spatele acestei propuneri, ideea că totul trebuie controlat, verificat, amendat prin intermediul *statului*, al autorităţilor, al „organelor şi organismelor" de tot felul. De fapt, este pur şi simplu teama de libertatea de exprimare şi de pluralism, dublată de impresia falsă că intervenţia şi controlul pot face ceva.

Pe de altă parte însă, ideea că sondajele pot fi folosite pentru a manipula o parte a opiniei publice este adevărată. Ca orice altă formă de mesaj exprimat public, şi rezultatele sondajelor pot influenţa, pot determina reacţii, pot minţi pur şi simplu, atunci cînd purtătorii acestor mesaje vor să o facă şi atunci cînd publicul nu e suficient de pregătit pentru a face faţă unor asemenea manevre. Din acest punct de vedere, societatea românească e un mediu prielnic: sondajele fac parte din existenţa noastră numai de cîţiva ani, aşa încît nici politicienii, nici publicul nu s-au obişnuit să le plaseze la locul lor. Unii le privesc ca pe nişte profeţii, alţii le neagă vehement, ziarele şi televiziunile le prezintă cel mai adesea ca pe nişte topuri, fără minime comentarii sau explicaţii, astfel încît publicul reţine că politicianul X e „mai bun" decît politicianul Y şi atît. Nu sînt foarte mulţi cei conştienţi că sondajele sînt „produse perisabile", că ele măsoară, şi încă destul de aproximativ, situaţia *la un moment dat*, fără pretenţia unor verdicte pe termen lung, iar în măsurătorile de acest tip nu cifrele în sine au importanţă (deşi ele sînt cele mai vizibile pentru marele public), ci *analizele* rezultate din interpretarea procentelor, după proceduri destul de complexe, inaccesibile profanilor.

Faptul că în societatea noastră apar asemenea polarizări – unii au un fel de religiozitate faţă de sondaje, alţii le resping categoric – spune ceva tocmai despre imaturitatea cu care sînt receptate astfel de măsurători. E adevărat că, în toate societăţile dezvoltate, există un exces de sondaje stimulat de cererea mass-media (iar la cele pe teme politice trebuie să le adăugăm pe toate celelalte, inclusiv cele „de consum", despre preferinţele alimentare, popularitatea vedetelor, viaţa sexuală, preferinţele de vacanţă etc.). E adevărat că şi în societăţile occidentale există unele reacţii de contestare sau de oboseală în faţa „invaziei sondajelor". Dar la noi, după decenii de discurs unic şi de secretomanie comunistă (oare am uitat că regimul comunist desfiinţase facultăţile de sociologie?), sondajele au un rol extrem de important în formarea unei imagini despre sine a societăţii. Cu condiţia să nu le înzestrăm cu puteri divinatorii, dar nici să nu ne închipuim că putem şi fără ele. Iar dacă printre sondajele făcute corect şi profesionist se strecoară şi unele manipulatorii, numai reacţia publică va face, în timp, o selecţie. Pînă atunci, e mai înţelept să lăsăm institutele de sondare a opiniei publice să funcţioneze *în legea lor*, care înseamnă concurenţă, piaţă, exprimare liberă.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Peep-shoe

Am scris aici despre două dintre cărţile lui Alain de Botton, *Cum poate Proust să-ţi schimbe viaţa* şi *Consolările filosofiei*. Apare acum în româneşte prima lui carte, *Eseuri de îndrăgostit* (Editura Humanitas, să sperăm că vor fi traduse şi celelalte două, precum şi mai recenta *Artă a călătoriei)*. Născut la Zürich în 1969, Alain de Botton s-a consacrat, ca filosof şi scriitor, în Anglia, însă – precum un Alberto Manguel, altă revelaţie a ultimului deceniu – scrie cu aceeaşi uşurinţă în mai multe limbi. E şi un caz de excepţională precocitate, a publicat *Eseuri de îndrăgostit* la 24 de ani, dovedind din start o uimitoare siguranţă a scriiturii. Formula de succes, folosită ulterior cu tot mai inventivă abilitate, constă în combinaţia dintre naraţiunea „autobiografică" (în măsura în care prin autobiografie înţelegem tot o construcţie ficţională) şi reflecţia filosofică, în aşa fel condusă încît să fie şi accesibilă şi instructivă. De fapt, asta e tema centrală a majorităţii cărţilor sale: poate filosofia sau, mă rog, pot învăţămintele pe care le găsim în lecturile noastre filosofice (şi nu numai) să ne scoată din depresie şi din suferinţă, să ne domolească pasiunile excesive, să ne consoleze de mizeriile cotidiene, să ne împace cu lumea, cu ceilalţi şi cu noi înşine? Pentru cel care i-a citit (şi i-a „asimilat") pe Platon, Shakespeare, Nietzsche, Flaubert, Schopenhauer, Stendhal etc., etc., iubirea poate fi oare raţională, armonioasă, durabilă, împlinită, fără crize, fără prăbuşiri, fără să eşueze în gelozie şi ură? Povestea pe care ne-o spune Alain de Botton arată, bineînţeles, că fiecare iubire, deşi identică celorlalte, nu seamănă cu nici o alta, că refacem, pe cont propriu, lucizi şi inconştienţi în acelaşi timp, experienţe care pot sfîrşi prost, sau lamentabil, sau tragic. Şi că filosofia ne poate ajuta, eventual, să o luăm de la capăt.

Las cititorului plăcerea să descopere ce li se întîmplă – banal şi unic, derizoriu şi sublim – eroilor lui Alain de Botton. Voi reţine însă un episod în aparenţă insignifiant, mai ales că autorul îl lasă oarecum în suspensie, negăsindu-i o explicaţie mulţumitoare. Nu mult după ce relaţia dintre Narator şi Chloe intrase, ca să zic aşa, pe făgaşul normal, tînăra provoacă, fără să-şi dea seama, primul incident mai grav, care este totodată primul indiciu că legătura lor, părînd acum atît de solidă, e în realitate vulnerabilă: Chloe îşi cumpără o pereche de pantofi noi, ultima modă, cu „talpa înălţîndu-se brusc la călcîi, de lăţimea unui balerin, dar şi de înălţimea unui toc-stilet", cu un „guleraş înalt, vag rococo, decorat cu o fundă, stele şi bordat cu o bucată de panglică voluminoasă". Pantofii i se par oribili Naratorului, în timp ce Chloe îi adoră şi îi găseşte „superbi". De notat că, într-una din plimbările ce marchează începutul idilei, povestitorul înregistrează, admirativ, „ciorapii negri care se sfîrşeau elegant cu o pereche de mocasini". De data aceasta, pantofii îl irită pînă la exasperare, discuţia pe marginea lor se transformă într-o ceartă zdravănă şi, în final, Chloe aruncă spre el cu pantoful drept, care zboară pe fereastra deschisă şi aterizează pe caldarîmul străzii.

Alain de Botton ia scena drept pretext pentru o serie de consideraţii despre relativitatea gusturilor, toleranţă şi liberalism. Dar cum el însuşi o imaginează, în alt loc, pe Emma Bovary întinsă pe divanul psihanalistei Peggy Wearly, n-ar fi, cred, deplasat să-l supunem unui tratament asemănător. Pentru americanul William Rossi *(The Sex Life of the Fort and Shoe,* 1976), încălţămintea transmite mesaje sexuale puternice (naratorul lui de Botton ştie deja că „pantofii sînt un simbol important al diferenţei estetice şi prin extensie psihologice"). Acoperind (ascunzînd) talpa şi laba piciorului, pantoful creează iluzia senzuală şi erotizează nu doar piciorul, ci şi coapsa, şoldurile, mersul, ţinuta etc. Tocul înalt (a cărui modă a fost lansată în Europa de Caterina de Medici, micuţă de statură, purtînd cu mare succes – la ceremonia căsătoriei cu Henric al II-lea – pantofi creaţi special de un meşteşugar italian) stimulează apetitul sexual al bărbaţilor, dar e, totodată, un mod simbolic şi inconştient prin care femeile se apără într-o lume dominată de bărbaţi. Tocul-stilet, prin caracterul lui falic, semnifică o lume în posesie a puterii virile şi, implicit, poate declanşa la partener fantasma castrării. Prin comparaţie, mocasinii (care ar fi cele mai vechi încălţări, existînd de vreo cincisprezece mii de ani) sînt neutri şi „cuminţi" (eroul lui de Botton, ne amintim, îi acceptă fără probleme). Altfel, buclele, fundele, vîrful etc. sînt tot atîtea zone erogene, iar pantoful cu toc înalt, ne mai spune Rossi, e încărcat cu o semnificaţie dublă, feminină şi masculină, fiind prin excelenţă un obiect-simbol al relaţiei sadomasochiste.

Dacă aşa stau lucrurile, episodul cu pantofii cei noi va fi fost, pentru eroul lui Alain de Botton, în mai multe privinţe traumatizant. El a avut, mai întîi, revelaţia senzualităţii puternice a femeii iubite, o senzualitate care îi scapă de sub control (Chloe mărturiseşte, de altfel, că văzuse la magazin nişte cizme „grozave", cizmele fiind, după acelaşi Rossi, încălţămintea ce conotează în cel mai înalt grad sexualitatea şi emanciparea femeii). S-a simţit, apoi, agresat şi pus într-o situaţie de inferioritate. Va fi încercat, în sfîrşit, sentimentul obscur că această, în fond, irelevantă incompatibilitate de gusturi e semnul premonitoriu al unei infidelităţi de altă natură şi, în plus, o infidelitate ireversibilă.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre victimologie

Şi pentru că săptămîna trecută am vorbit despre victime, cred că e potrivit să familiarizez cititorul acestei rubrici cu o ştiinţă despre care, în România, se ştie puţin, deşi, vom vedea, este o invenţie românească. Ştiinţa se cheamă *victimologie* şi, epistemologic, e privită cînd ca o rudă directă a criminologiei, cînd ca o extensie a psihologiei. Este, în orice caz, o ştiinţă de confluenţă, în care se împletesc elemente de drept penal, psihologie şi sociologie. Obiectul ştiinţei, aşa cum uşor se poate deduce, este *victima* – deci, o ştiinţă care studiază victimele.

Totul a început în anii '30, la Bucureşti. Încercînd să-şi apere cît mai bine clienţii din procesele penale, tînărul avocat Benjamin Mendelsohn şi-a dezvoltat o „tactică" proprie, aceea de a evidenţia mereu judecătorilor rolul pe care victima l-a avut în comiterea infracţiunii. Cu alte cuvinte, victima „colaborează" inconştient, dar, din păcate, eficient, cu infractorul la comiterea infracţiunii şi insistenţa, asupra acestui aspect ar putea fi o bună strategie de apărare. Nu ştim cîte succese a avut la bară exersînd această apărare, dar avocatul Mendelsohn a decis să studieze într-un fel mai sistematizat, mai „ştiinţific", victimele. În 1937, Benjamin Mendelsohn publică primele sale încercări în acest sens şi zece ani mai tîrziu, în 1947, într-o conferinţă pe care a ţinut-o în faţa Societăţii Române de Psihiatrie, a vorbit pentru prima dată despre ştiinţa care studiază victimele şi a folosit pentru prima oară denumirea de *victimologie*. În anii care au urmat, Benjamin Mendelsohn a emigrat în Israel, unde a murit la o vîrstă venerabilă, în 1998, fiind unanim recunoscut drept fondatorul noii ştiinţe.

Primii victimologi, „părinţii fondatori" (Mendelsohn, Von Hentig, Wolfgang), uzau de definiţia de dicţionar a victimei şi se ocupau, mai ales, de procesul de victimizare – adică de felul în care cineva devine victimă. Ca la orice început de ştiinţă, fondatorii trasează marile categorii ale disciplinei – categorii care, natural, urmează a fi aruncate în aer decenii mai tîrziu de noii cercetători. Atît Mendelsohn cît şi Von Hentig şi-au petrecut anii încercînd să categorizeze victimele şi să rafineze pe cît posibil criteriile de categorizare. Mendelsohn, de pildă, plecînd de la convingerea că orice victimă are o aptitudine inconştientă şi *a priori* de a fi victimizată produce o tipologie de 6 categorii de victime în care doar una, cea a *„inocentului"*, este la locul nepotrivit, la timpul nepotrivit şi nu are nici un rol în producerea infracţiunii. Toate celelalte cinci categorii de victime contribuie într-un fel sau altul, desigur inconştient, la agresiunea căreia îi cad victime. Von Hentig a studiat, de pildă, victimele crimelor. A ajuns la concluzia că cei mai expuşi sînt depresivii, pentru că sînt neatenţi şi nepăsători, şi lacomii, pentru că dorinţa lor de acumulare îi face să-şi cenzureze pornirile naturale de auto-protecţie şi suspiciune.

Pe parcursul anilor '70, cercetările unor Cohen, Felson sau Luckenbill aduc un plus de subtilitate şi reorientează disciplina. Victimologia devine, mai ales, o ştiinţă a raportului dintre victimă şi mediul social în general. Circumstanţele de loc şi de timp, ca şi profilul social al victimei, încep să fie tot mai atent analizate şi ocultează, în bună măsură, profilul psihologic şi caracterial care a fost esenţial pentru prima perioadă a disciplinei.

Anii '80 aduc cu ei, sub impulsul mişcării feministe americane, un atac concertat la adresa victimologiei. Ideea că „victima precipită infracţiunea" este virulent contestată. Răspunzînd acestui atac, victimologia începe să considere că victima este o persoană captivă într-un raport social zis „asimetric" şi devine preocupată de raporturile de putere şi dominanţa din cadrul societăţii. Astăzi viziunea disciplinei asupra victimelor este mult mai largă, chiar indiscriminată (se consideră victimă orice persoană care a suferit un prejudiciu de orice fel datorat oricărei cauze). Atenţia se mută tot mai mult către ceea ce se cheamă „victime de gradul doi", adică către cei care suferă prejudiciul infracţiunii în virtutea unei relaţii speciale cu „victima de gradul unu" (copiii unei femei bătute de soţ, soţul unei femei violate etc.). În fine, astăzi se discută şi de „victime de gradul al treilea", care suferă un prejudiciu de natură psihică prin simplul fapt că asistă la infracţiune sau că văd la televizor ori citesc în ziare descrieri detaliate ale infracţiunii.

Cum se vede, disciplina inventată la Bucureşti în 1947 a avut succes. Astăzi, există societăţi internaţionale de victimologie, se organizează simpozioane şi conferinţe de specialitate pe toată faţa planetei şi există catedre specializate în mari universităţi ale lumii. Sigur, victimologia mai are, încă, de cîştigat în greutate epistemologică, dar progresele sînt evidente. Şi atîta vreme cît nu va ajunge să umple lumea de *victime*, pardon, de *supravieţuitori*, chiar cred că e o ştiinţă care are ceva de spus.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cum cartea de alegător ne-a lăsat fără cărţi

Cele mai multe dintre bibliotecile private din România îşi arată vîrsta: e destul să-ţi plimbi degetele peste titlurile din casa unui intelectual ca să realizezi că majoritatea au apărut înainte de revoluţie. Anii '60 şi '70 au fost de departe cei mai productivi la metrul liniar de raft. Hîrtia era ieftină atunci, iar planul de stat la tipărituri, uriaş. Sigur, aprobările ieşeau greu, aşa că numărul de titluri era mult mai mic decît astăzi. Numai că tirajul avea alura unui torent de munte. Forţa lui de pătrundere avea grijă ca, odată puşi pe piaţă, Călinescu, Voltaire, Defoe sau Thomas Mann să ajungă în casa aproape fiecărui om. Am zis om, nu cititor. Ştiţi vorba aia: „să le vadă musafirii – şi poate c-o să le citească ăla micu' cînd s-o face mare".

În vremea aceea, cartea din colecţia „Biblioteca pentru toţi" costa cinci lei, berea străină 7 lei, iar pachetul de ţigări ajungea la 12 lei. Asta în timp ce un salariu modest trecea uşor de 2.000 de lei. Păstrînd proporţiile, astăzi, la un salariu muncitoresc de 5 milioane, o carte „populară" ar trebui să-ţi scoată din buzunar doar 12.500 de lei. Nici vorbă de aşa ceva. Forţate la tiraje tot mai mici, editurile au fost nevoite să ridice preţurile. La rîndul lor, aceste preţuri au îndepărtat cititorii, astfel încît tirajele s-au micşorat şi mai tare. Astfel, robinetul care alimenta bibliotecile – chiar necitite – ale naţiunii s-a închis. Sticlele de băuturi străine, casetele pirat şi ceasurile cu cuarţ chinezeşti au ocupat locul pe care părinţii ar fi pus, poate, cîteva volume. Tacticile de show-biz au mai redresat lucrurile cît de cît în ultimii doi-trei ani – cu micul amănunt că o carte cu un autor-vedetă e şi mai scumpă.

Cine e de vină? Ca adept al valorilor ei, mi-e greu s-o recunosc deschis: probabil că piaţa.

Acum 20 de ani decizia în privinţa cărţilor era luată de funcţionari din comitete de partid. Chiar şi acolo, între zece stupizi, tot mai apărea unul cu o oarecare deschidere. Şi, cum stocul şi producţia de prostii propagandistice erau, totuşi, limitate, pe piaţă ieşeau şi volume remarcabile. Mai mult, subvenţionarea cărţilor era privită ca o obligaţie venită din stratul cel mai adînc al ideologiei la putere: masele trebuiau luminate, educate, culturalizate.

Astăzi, aceleaşi mase trebuie cucerite. Sigur, doar superficial, atît cît trebuie ca să meargă să te voteze. Pentru aşa ceva nu subvenţionezi literatura, ci concertele de muzică uşoară ori preţul la energie. Ca atare, decizia în privinţa cărţilor e pusă, prin mecanismul pervers al preţului, în braţele celor care cumpără. Indiferent ce decide editorul, pînă la urmă o carte devine accesibilă dacă mulţimea o plăteşte şi-o duce acasă. Şi asta în cazul cel mai fericit – acela în care tirajul mai mare determină reducerea preţului – destul de rar la noi. Rezultatul final este că gustul majorităţii decide deja ce carte îşi poate permite un intelectual cu salariu de profesor de liceu: nici una. Noroc că are de-o bere la jumătate – asta se consumă, deci preţul a ajuns suportabil, chiar dacă în el intră şi costul uriaş al marketingului pe televiziune.

Acum ceva vreme am fost în vizită la un amic, proaspăt căsătorit şi mutat în casă nouă. I-am colindat locuinţa, am băut şampania lovită de zid, în cinstea constructorului, în sfîrşit, am admirat termopanele şi inoxul, scările de marmură şi lămpile cu cine mai ştie ce gaze rare – totul perfect, dar cumva, într-un fel, incomplet... Ajuns acasă, am realizat ce mi se păruse ciudat în acea casă: nicăieri, dar nicăieri nu văzusem vreo carte. Singurele tipărituri erau cîteva reviste aruncate studiat pe măsuţa din sufragerie. Nici una nu trata vreun subiect mai complicat decît colorarea părului în şuviţe, în acord deplin cu personalitatea vopsitei şi talentul vopsitorului.

Sigur, oamenii erau foarte fericiţi, şi poate că asta e cel mai important. Spuneţi-mi dumneavoastră o carte bună în care nu se vorbeşte de necazurile altora.

▲

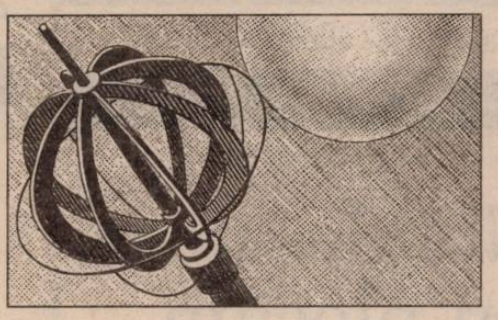

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Guantanamo

Un reportaj relativ recent *(The New York Time Magazine)* de la Guantanamo, bază militară a Statelor Unite din Cuba, descrie viaţa prizonierilor deţinuţi în lagărul de acolo ca pe un „infern igienic". Imaginile oamenilor aduşi cu avionul din peşterile din Afganistan, legaţi la ochi, cu mîinile încătuşate la spate, zăpăciţi de lunga călătorie, înconjuraţi de soldaţi înarmaţi, au cedat locul clădirilor unei închisori de maximă securitate, pe modelul celor existente în SUA. Celule individuale pe podeaua cărora e desenată o săgeată: Mecca – 12.793 km, deţinuţii ştiu unde să stea cu faţa cînd se roagă. Cei 680 de prizonieri, bine păziţi, sînt captivi ai luptelor din Afganistan, provin din aproximativ 40 de ţări, în principal din Arabia Saudită, Yemen şi Pakistan, dar unii sînt cetăţeni ai aliaţilor Statelor Unite, cum sînt Canada, Suedia, Australia, Marea Britanie, Kuweit. Reporterul crede că doar trei deţinuţi sînt minori, copii de 13 pînă la 15 ani. Generalul american Richard Myers, şeful Statului Major Interarme, îi consideră foarte periculoşi: „Unii dintre ei au mîinile pătate de sînge. Au declarat că sînt gata să o ia de la început. Sînt minori, dar joacă pe terenul adulţilor terorişti".

Minori sau nu, statutul acestor deţinuţi este departe de a fi limpede. Prizonierii au fost plasaţi la baza militară americană Guantanamo, în Cuba, pe teritoriul închiriat de SUA, conform unui contract încheiat în 1898, pentru că astfel ei sînt în afara protecţiei asigurate de legile Statelor Unite. (Fidel Castro consideră baza de la Guantanamo „un cuţit înfipt în inima pămîntului cubanez" şi a refuzat, de cînd e la putere, să încaseze cecul cu chiria). Oficialii americani au motivat prin condiţiile speciale impuse de războiul împotriva terorismului această măsură atît de nefirească pentru o ţară obsedată de corectitudinea procedurilor judiciare şi atît de devotată principiilor democraţiei despre care spune că le apără peste tot în lume. Liderii de la Casa Albă susţin că teroriştii nu pot fi consideraţi prizonieri de război şi ca atare nu se simt obligaţi să respecte prevederile Convenţiei de la Geneva: ei au folosit mijloace neconvenţionale şi e necesar să li se răspundă la fel. Ei au profitat din plin de caracterul democratic al legilor şi procedeelor din ţările occidentale pentru a se instrui şi a se organiza şi a lovi. „Ei nu au fost soldaţi disciplinaţi care apărau o ţară, ci indivizi al căror singur obiectiv era să omoare cît mai mulţi americani", rezumă locotenent-colonelul Barry Johnson, responsabilul cu relaţii publice de la Guantanamo.

Poate că, dacă în acest an şi jumătate, de cînd baza militară a devenit închisoare, s-ar fi putut obţine de la cei închişi informaţiile care să ducă la anihilarea reţelelor teroriste, eficienţa ar fi slujit ca argument pentru încălcarea legalităţii. Dar rezultatele nu se văd, deşi interogatoriile sînt conduse de FBI, de Ministerul de Justiţie, de Departamentul de Stat, de Pentagon, de CIA, de serviciul de emigrări şi naturalizări. Blocul 4, mai confortabil, unde sînt aduşi deţinuţii care au acceptat să coopereze, e slab populat. În 2002 au fost 10 tentative de sinucidere, în primul trimestru al anului 2003 – 14. Toate au eşuat, dar la sfîrşitul lunii martie a fost inaugurată o unitate de tratament psihiatric. Vinovaţi sau nu, prizonierii au fost scoşi în afara timpului şi a legii: nimeni nu ştie cît vor sta acolo, cînd, de către cine şi conform căror reguli vor fi judecaţi şi din toate astea, minus igiena, se naşte disperarea. Sentiment care nu le e străin nici soldaţilor din corpul de pază cărora li s-au distribuit pliante cu instrucţiuni de genul „Cum să lupţi cu depresia". Un extraordinar scriitor, trecut prin experienţa Gulagului, Varlam Şalamov, constata că fărădelegea înjoseşte în egală măsură pe iniţiatorii şi pe victimele ei. Şi nu doar contestatarii de serviciu, ci şi cei care sprijină politica de forţă a Statelor Unite consideră că trebuie să se pună capăt multiplelor ilegalităţi de la Guantanamo.

Doar Ayrat Vakhitov, un cecen capturat în Afganistan, nu găseşte nimic scandalos în situaţia lui şi se opune extrădării în Rusia: „Nici un sanatoriu din Rusia nu se compară cu condiţiile de aici", i-a scris el mamei sale, citat reprodus de un ziar rusesc online, *Gazeta*. Slabă consolare.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Noi de-aicea nu plecăm

sau

Dacă poţi să-l silabiseşti, e-al tău

Cucerirea Americii de către Europa Centrală şi Balcani s-a desăvîrşit acum, cînd un austriac şi-o grecoaică se înfruntă pentru controlul Californiei. Încleştarea accentelor dintre Arnold Schwarzenegger şi Arianna Huffington stă mărturie. Lupta politică din cel mai mare stat american nu se mai dă azi între localnici aparţinînd unor partide politice diferite, ci între Viena şi Atena şi consoane duble. Aceste alegeri primesc votul suprarealismului, inclusiv al meu.

Desigur, balcanicii şi central-europenii cu nume greu de scris (Kissinger, Zbigniew Brzezinski, Albright, Zappa) au fost de mult prezenţi în politica externă, pavînd grijului calea pentru Arnold şi Arianna, stropind corpul politic cu *eau-de-Maeterlinck*, Kafkawasser şi, mai nou, Ouzo. Accentul lui Kissinger, în particular, a fost atît de seducător încît a intrat în cultura populară prin vocea lui Dr. Strangelove şi a ocupat locul doi în topul popularităţii, după cel al lui Bela Lugosi. De fapt, datorită lui Henry ne vine greu să ne imaginăm un secretar de stat fără accent central-european. De aceea poate lui Colin Powel i-a mers aşa de rău în ultimul timp: e prea uşor să înţelegi ce spune.

Politica americană a fost dintotdeauna un concurs de accente, dar, pînă acum, acestea erau mai degrabă regionale. Fraţii Kennedy aveau unul de Boston, Lyndon Johnson unul de Texas, Bill Clinton unul sudic. George Bush are o mormăială texană concoctată, precum rachiul de pufoaică, în vreo şcoală de accente de la CIA. Pe vremuri, politicienii locali n-ar fi ajuns să fie aleşi dacă oamenii n-ar fi fost în stare să ghicească de unde sînt. Un studiu care măsoară diferenţa dintre cum vorbesc politicienii în campanie şi cum vorbesc după ce au fost aleşi a relevat că aceştia îşi mai subţiază cojocul după ce se văd cu sacii în căruţă. Mă rog, aşa stăteau lucrurile cam peste tot în ţară, dar California a fost dintotdeauna o excepţie, pentru că nimeni nu era de fapt născut acolo. Cu excepţia lui Richard Nixon, dar el a avut probleme mult mai mari. Ronald Reagan era din Illinois. Politicienii californieni n-au putut niciodată vorbi cu un accent convingător, aşa că, în majoritatea lor, vorbeau ca televizorul, care e peste tot şi niciunde. Hollywoodul, pe de altă parte, este ţara tuturor accentelor ce pot fi adoptate prin educarea rostirii, fiind fondat în principal de central-europeni, care voiau ca actorii lor să se vîndă peste tot. Totodată, Hollywood a făcut ca accentele să fie distractive şi, cum toată lumea se preface azi într-un Hollywood, nici nu mai poţi să fii amuzant fără accent.

După un secol de antrenament hollywoodian, cercul se închide. Statele Unite se mută, cu arme şi bagaje, în Europa Centrală balcanică. Militarii americani s-or fi şi mutat deja la Sofia, Bucureşti, Praga şi Varşovia, abandonînd vechiul NATO în Europa de Vest cea pacifistă, unde poate face mai puţin rău. Şi precum California, aşa şi noi toţi.

Să staţi cu ochii pe mall-uri, să vedeţi cînd apar doboş-tortul, spectacolele de umbre şi vampirii.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mure şi întrebări, în paranteze

(şi cazul Dan Berindei)

Am oprit maşina în faţa lor şi le-am văzut imediat speranţa din privire. Pe şosea, la vreo 20 de kilometri pînă în Tîrgu Mureş, acest grup de patru femei rome păreau a fi coborîte din timp, dintr-o vreme în care basmalele stăteau mai firesc pe capete, iar mîna femeiască, acoperind gura, camufla şuşoteli, spaime sau zîmbete. În spatele lor, colina urca frumos, printre montaje de ţevi şi sîrmă pe care se întindeau, exotice şi înalte, culturi de hamei. În faţa lor, pe şosea, maşini treceau în viteză în acea seară trecută de joi, oameni grăbiţi spre casa lor din Mureş, din Harghita sau din vreun colţ răsăritean de Ungarie.

Două femei şi două copile; în faţa uneia, un stativ artizanal din lemn, de care erau agăţate pungi de plastic cu alune de pădure; în faţa alteia, două găleţi cu mure. Cum am coborît, cum mi-am auzit telefonul – lăsat pe banchetă – sunînd. Între alune, mure şi telefon, ce aţi fi ales, în condiţiile acelea? Am luat o pungă cu alune, alta cu mure. *20 de mii*, a spus una dintre femei, şi într-un caz şi în celălalt. Vorbea stricat românește şi era atît de amabilă încît nu mi-e clar dacă acesta era preţul real sau dacă a spus aşa, dintr-o comoditate a graiului de conjunctură. Am pus o mură în gură; tocmai atunci, din nou, telefonul, *tica-tac*. Un tînăr redactor de la un ziar central întocmea un material despre cazul Dan Berindei.

Dan Berindei este un istoric pe care l-am simpatizat aproape de la bun început, de la primele ore dintr-un curs de istorie modernă pe care l-am frecventat, nu cu cine ştie ce consecinţe. În privinţa revoluţiei de la 1848, sînt puţini oamenii care să vorbească mai relaxat. Dar nu acest lucru m-a impresionat, ci un gest cu totul mărunt, petrecut într-o zi oarecare de primăvară, poate prin '92. În faţa unui amfiteatru întreg, un coleg i-a întins dlui Berindei o lalea! Semnul unei zile aniversare de care noi, restul, n-aveam habar? Semnul unui mic oportunism studenţesc? Nu vom şti niciodată. Cert este că profesorul a primit floarea, a mulţumit frumos şi a întins-o apoi unei studente din primul rînd.

Ne-am întîlnit în cîteva colocvii şi în cîteva emisiuni TV, unde de regulă nu am fost de acord, dînsul a fost amabil şi nici eu din cale-afară de insolent. Conservatorismul dînsului, care la alt purtător mi-ar fi fost dezagreabil, îmi devenea suportabil imediat ce zîmbea. Dl Berindei are un zîmbet aparte. Datorită lui sau nu – nu ştiu dacă e o bîrfă sau un adevăr –, istoricul ar fi făcut şi figuraţie într-un film al lui Sergiu Nicolaescu (Tita Chiper să-mi fi spus oare?). Nu ştiu filmul, dar sînt convins că s-a descurcat de minune.

Dar – curată banalitate –, realitatea taie ficţiunea, viaţa bate filmul. Iar viaţa dlui Berindei, recent, a intrat în discuţie publică, prin două episoade (să le spun angajamente?) separate prin decenii. Mai întîi legionarismul, simpatie de tinereţe. Apoi raporturi cu Securitatea comunistă. Într-un interviu notabil din *România literară*, în urmă cu cîteva luni, Ioana Berindei – soţia – îşi povestea detenţia, la un an după ce născuse primul copil al cuplului; nici soţul nu a avut o tinereţe foarte lină, dar la un moment dat s-a produs ceva. (Ce?)

Intelectualul, în raport cu totalitarismul, este o creatură ciudată. Ia-i unui ţăran, în '50, pămîntul şi-l vei distruge. Ia-i unui burghez fabrica sau banca şi-l vei aneantiza. Intelectualul? El va găsi mereu resorturi pentru volte, pentru revelaţii prefabricate, pentru schimbări de curs. Într-un cuvînt, el îşi poate motiva orice gest. E ceea ce a făcut, în aceste zile, şi dl Berindei. În lipsa proceselor sau lustraţiilor, nu ştiu cine-l va putea judeca; oricum, mi se pare a fi genul de afaceri în care eşti răspunzător mai ales în faţa propriei conştiinţe. Şi nu înţeleg de ce astfel de oameni, inteligenţi şi zîmbitori altfel, nu şi-au creat sau găsit prilejul pentru a-şi explica singuri trecutul, mai înainte ca o pagină de ziar să-l reînvie.

...Cam asta am spus în telefon, apoi, în maşina alergîndă, am trecut temeinic pe mure. Mîna şi gura mi s-au murdărit repede, dar am păstrat (avantajul de a fi din altă generaţie?), nealterată şi calmă, speranţa că la primul săpunit va trece.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Istorii despre rockerii *sixties* din Timişoara (I)

Vine acu' Însîngerata Meri, acu' vine şi le spune morocănoasă: „salut!" şi ei îi răspund la fel şi sînt foarte, foarte rutinaţi şi foarte, foarte plictisiţi. O vreme fumează. O vreme beau cafea. Beau coniac de dimineaţă. Asta fac ei acolo. „Salut!", aşa îşi spun, şi pe urmă se aşează la masă cu gesturi rutinate şi stau ascunşi în dosul fumului de la ţigările cele bulgăreşti. „Pretenarul", „hoavărul" Gimi, are nişte blugi originali, ceea ce este o minune a zilelor noastre, o revelaţie, o bucurie din teritorii depărtate. Jeans-ii Levi Strauss. Apoi mocasini originali, apoi un tricou cu Jimi, cu Preafrumosul J.H. cu barba lui, cu părul lui, cu cearcănele lui, cu ghitara lui. Cu toate ale lui din vremea cîntării *Hey Joe*, înainte de a apărea minunea pe nume *Voodoo Chile*. Şi despre ce discută ei acolo pe cînd stau la masă? Ce pun ei acolo la cale? Ce activitate legală sau semilegală proiectează ei acolo în norii de fum, printre ceştile de cafea, printre paharele cu coniacul de dimineaţă? Ce anume fac şi desfac ei? Ce propun? Ce anume discută? Ce analizează ei? Ce stabilesc? Ce hotărăsc? Ce fac, Doamne sfinte, ei acolo, la masa din apropierea perdelelor de la intrarea în weceul café-barului? Nişte songuri ca din departe le vin, îi cutreieră zicătura pe nume *It's Not Unusual*, pe vocea de gabor corigent a lui Tom Jones, auzită pe seară, în miez de noapte, în faţa ecranului luminat de un beculeţ gălbui închis în spatele ecranului de la radioul cel bătrîn, din vechime, poate că din vremea războiului. Însă bun. Bun radio era acela din camera lui Gimi. Radioul lor bătrîn. Iubitul, dragul de el, marijuana lor, nebunia şi visul lor cel dulce-amărui. Tristeţea şi bărbăţia lor, gustul lor bolnav, şi pervers, pentru altfel şi altceva, adierea blîndă a nebuniei strunite din ghitări, din jocul vocii, din ecourile cele ritmate bine, frumos ritmate în depărtarea vocii şi a ghitării lui Danny Laine, a pianolei şi a vocii lui Mike Pinder, a lui Ray Thomas pe care-l vedeau acolo, o clipă, învăluit în luminiţa aceea de dincolo de lume, din departe; ehei, bătrîne Clint Warwick, cum stai tu aplecat peste bas şi ne strecori fiorii nebuniei în sufleţelul nostru cel pricăjit. Hai, hui, hee, hey... colindăm peste ritmurile cele din departe ale tobelor amicului Graeme Edge, al nostru friend. Al nostru amigo. Hei amigo, zicem şi o întoarcem, ne răsucim, alunecăm, pierim peste tot şi peste toate, cădem tot mai mult în hîrdaia The Moody Blues cu *Nights in White Satin*.

– Foarte ca lumea e bătrînul Joe, zice Meri Însîngerata uşor blegită de audiţie, de melodia care tocmai se topea undeva departe în aerul camerei înfundate în fumul de ţigară, că ei acolo stăteau, în camera lui Gimi, acasă la el, în dărăpănătura de clădire şi se uitau cu toţii la ecranul împodobit cu lumina gălbuie a beculeţului şi dincolo de ea, de lumina aceea, sclipeau întunecate numele unor mari oraşe cu fojgăiala lor, cu minunile acelea pe care le percepeau ca pe ceva fără nume, un no name, un FFN melancolic, bleg, răscolitor, Santana cu *Moonflower*, era aşa ca şi cînd ai fi singur şi ai sta la colţ de uliţă undeva tare departe: în depărtarea luminată gălbui, însemnată de literele negre ale numelor de oraşe. Luxemburg şi radio Luxemburg, şi vocea gălăgioasă, repezită, clătinîndu-se anapoda în liniştea şi tăcerea deplină a nopţii, în şerpuirile ei cele vrăjitoreşti. În frumuseţea ei de satin, de alcool, de lumini, de baruri, de crep. De staniol. În globurile cele care se rotesc încet. Încet se rotesc globurile cu oglinjoare din care lumina se răsfrînge. Syd Barrett în primul disc al ciudăţeniei Pink Floyd şi totul se termină, şi melodia se termină, ce amărăciune, ce durere, ce blegeală, ce tînjire post coitum, ce trezire aici în nenorocita asta de odaie, lîngă amărîtul ăsta de pat al lui Gimi mirosind a transpiraţie tinerească, a păr nespălat, a ceva care nu se mai spune, tăceţi, linişte, mai bine privim acolo în lumina gălbuie, mai bine vă pierdeţi acolo prin traseele cele lungi, prin întortocherile lumilor de departe, alături de gaşca lui Van Morrison călărind motocicleta prin bazele militare din Germania, de lîngă Stutty, Stuttgart adică, de lîngă alte locaţii asemenea. Hei Van, strigăm, ajuns-ai, dear Van Morrison, pe a doua poziţie în UK Top, acolo ai ajuns spre bucuria alor tăi; mamiţika ta e bucuroasă şi tăticu' tău e bucuros, el colecţionează singel-uri cu blues şi mamiţika ta cîntă şi ea blues. Şi jazz cîntă. Şi noi te ascultăm, dear Van, aici, pe lîngă radioul nostru, în camera asta nenorocită din nenorocita stradă Teodoroiu colţ cu Aron Pumnul.

▲

Texte și opinii de: Ștefan AGOPIAN (scriitor) ● Adrian CIOROIANU ● Florin DAVIDESCU (funcționar parlamentar) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Ciprian MIHALI (profesor de filozofie) ● Ioan T. MORAR (scriitor) ● Viorel MOȚOC (jurnalist) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Adina POPESCU ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Sorin STOICA (scriitor)

Acest număr își are oarecum punctul de plecare într-un articol scris anul trecut de Sever Voinescu în Dilema. *Deși articolul cu pricina – intitulat* O generație pierdută? *– se referea strict la cei care au acum între 30 și 40 de ani, vorbind exclusiv „despre ceea ce apare ca fiind elita intelectuală și politică a acestui eșantion demografic", au fost mulți cei care s-au recunoscut în descrierea șfichiuitoare a analistului: „Distanța dintre felul în care, acum 12 ani, voiam să arate România și ceea ce ea este astăzi nu poate fi acoperită verbal decît prin cuvinte precum eșec sau ratare. Cum sîntem o generație încă departe de a-și fi încheiat rolul, cred că e absolut necesar să recunoaștem acum, cînd aproape o treime din parcursul vieții noastre active s-a scurs, că am început printr-un eșec de proporții. Incapacitatea acestei generații de a schimba România în conformitate cu visul pe care l-a avut pe baricadele din decembrie 1989 este, acum, evidentă. Generației mele îi lipsesc datele esențiale pentru asta. Această generație: (1) nu are profil, (2) nu are tendință și (3) nu are importanță." La vremea lui, articolul a trezit reacții de presă, pe care nu le reiau aici. Ceea ce mi se pare important, dincolo de partea elitară (împinsă de relativismul contemporan, ca și recunoașterea geniului, mai degrabă în postumitate), ține de exactitatea diagnosticului și de dramatismul chestionării.*

Argument

Extrapolarea pe care o va face acest grupaj nu e nouă: nu există jurnal, nu există memorii și autobiografii fără o angoasă a „mijlocului vieții". Criza „vîrstei mijlocii" e un motiv recurent prin reviste serioase și talk-show-uri cu pretenții (e drept, cele franțuzești). Însă mai e ceva: există un „mijloc" pe care ni-l facem singuri, pe care (oameni ai vremurilor noastre) ni-l construim în funcție de proiecte și proiecții. Pentru fiecare dintre noi, decembrie '89 e un „mijloc de viață". „Înainte" și „după" separă cel puțin două vieți care nu au adesea în comun decît frînturi de identitate personală și cîteva identități narative.

*Vedeta numărului va fi, desigur, „Generația 35", cum o numește (ironic) Bil Moțoc, fosta beneficiară a Decretului 770 din 1 octombrie 1966 și care – după statisticile referitoare la speranța de viață în România – se află exact la mijlocul drumului. Cu toate că atît speranțele cît și drumurile se mai și schimbă. (**S. S.**)*

Mircea KIVU

Decreței

(fișă demografică)

În 1966, Ceaușescu semna cel mai celebru decret al prea lungii sale guvernări (celebru, pentru că generației la rînd s-au referit la el ca, pur și simplu, *Decretul)* și, cred, primul derapaj clar spre totalitarismul extrem. Avorturile erau brutal interzise, utilizarea anticoncepționalelor limitată. Drept rezultat, în următorii doi ani s-au născut cele mai numeroase generații pe care avea să le cunoască România; în total, 1.053.855 nașteri. Umorul popular (uneori macabru) i-a denumit pe acei copii „decreței". Ei au astăzi 34-35 de ani. Anul trecut, recenzorii au înregistrat 864.989 de persoane aparținînd acestor generații. Diferența dintre cei născuți atunci și cei rămași astăzi este de aproape 200.000 de oameni (exact, 188.866). Unde au dispărut?

Aproape 60.000 au murit în primul an de viață. Anul 1968 nu a fost doar anul cu cea mai înaltă rată a natalității, ci și cel cu cea mare rată a mortalității infantile (59,5 la mie) de după venirea la putere a Dictatorului (astăzi, valorile în jur de 22‰ ne situează pe ultimele locuri din Europa). Ceilalți și-au petrecut copilăria fără costumele portocaliu-bleumarin de șoimi ai patriei, dar negreșit au depus jurămîntul de pionier și apoi, la începutul îngețaților ani '80, pe cel de utecist. Au participat (fără entuziasm) la campaniile de strîngere a recoltei, la udatul porumbului cu ibricul, la jumulirea de frunze a

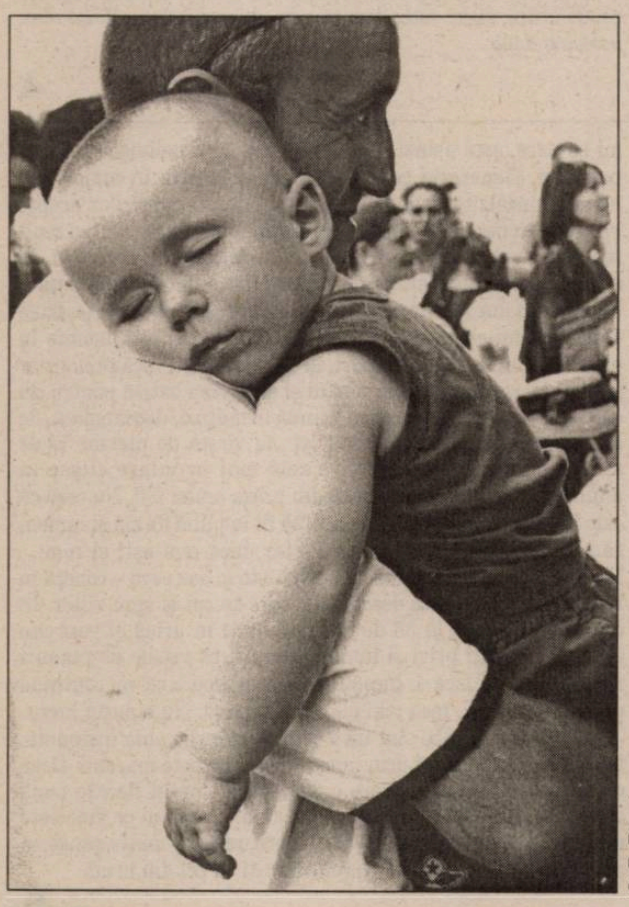

© P. Piscoi

duzilor și scuturatul castanilor, la colectarea hîrtiilor și a fiarelor vechi. În timpul vacanțelor exersau compunerea de tablouri vivante pe teme morale (la unii din ei se va fi strigat, într-o zi de august, în Piața – pe atunci – Aviatorilor: „Veseli copii, fiți veseli, că altfel vă țin aici pînă seara!"), dar uneori erau bucuroși că li se mai motivau niște absențe în schimbul mînuirii plăcuțelor colorate. Au învățat să-și facă lecțiile între două întreruperi de curent, au învățat fondul principal de cuvinte bulgare (începînd cu „lecanoșdeța").

Între timp, au mai murit cîțiva din ei (în limite normale, cam 400 pe an, deci cam 10.000, pînă în 1989). Mulți din ei, înainte să afle cum arată o banană. Oricum, începuse să li se facă lehamite.

A venit decembrie 1989 – ei aveau 20-21 de ani. Cei mai norocoși erau studenți și istoria orală consemnează ciudatul ritual al atîrnării perelor de ramurile plopilor. Mulți din ei s-au aflat, ingenui, în primele rînduri ale manifestațiilor din Timișoara, București, Cluj. O ironie a sorții a făcut ca *decreței* (puțin sub un milion de oameni, conform statisticilor) să furnizeze grosul fluviilor de oameni care au umplut străzile marilor orașe, s-au distrat copios auzind de-acum proverbialul „așezați-vă-ți!", dînd lovitura de grație regimului care îi produsese, ca entitate demografică (falsă pistă psihanalitică). Despre unii din ei, astăzi s-ar spune că au fost victime colaterale. Mulți din ei erau îmbrăcați în kaki, postulanți pentru statutul de bărbat. S-a întîmplat să-i lovească gloanțe plecate aiurea la vînătoare de teroriști. Una peste alta, statisticile înregistrează cam 1.000 din ei care au decedat, din cauze naturale sau doar neelucidate, în acel an 1989.

Cei rămași erau neliniștiți. Se pregăteau să trăiască într-o altfel de lume, pe care o văzuseră doar în filmele de pe casetele video, dar lucrurile se încăpățînau să meargă prea încet și prea îndărăt. Au ocupat Piața Universității, au fost ținta predilectă a oamenilor veniți să restabilească liniștea. Mulți din ei au fost beneficiarii deschiderii granițelor – s-au grăbit să calce tărîmurile altădată interzise, fie pentru a-și cumpăra o mașină „la mîna a doua", fie beneficiind de cîte o bursă de studii.

Ar fi cu totul nepotrivit să discutăm despre experiențele acelor ani, lăsînd la o parte faptul că oamenii despre care vorbim se aflau în acel început de deceniu la vîrsta iubirii. Statisticile nu înregistrează dragostele *decreteilor*, ci doar rata nupțialității, neobișnuit de mare în acel tulbure 1990 (8,3‰, cu vreo 15.000 mai multe căsătorii decît în anul precedent, și de-atunci în continuă scădere).

Au urmat 12 ani cu mai multe dezamăgiri decît speranțe împlinite, de trecere spre vîrsta responsabilității, generațiile despre care vorbim și-au consumat jumătate din speranța de viață, nu înainte ca unii din ei (cam 1.000 pe an) să îngroașe statistica mortalității. Acum, marea majoritate sînt oameni așezați, la casele lor, cu puțin mai mult de un copil (din nou, în medie) de crescut.

Să recapitulăm. Cam 60 de mii, morți în primul an de viață; cam 10 mii, morți pînă în 1989; încă o mie, în 1989; între 1990 și 2002 au mai murit cam 12 mii. În total, pînă în 85 de mii au părăsit în mod „natural" statistica civilă. Și totuși, recenzorii au găsit acasă, în primăvara lui 2002, cu aproape 200.000 mai puțini decît se născuseră în acei doi ani. Înseamnă că o sută de mii de *decreței* au lipsit fără explicație de la apel. Pe unde sînt ei și ce ar avea ei să ne spună (dacă tot nu i-a întrebat nimeni dacă au chef să se nască și nici, mai tîrziu, în ce fel de lume au chef să trăiască), e un posibil subiect de studiu.

▲

Claude KARNOOUH

Să uităm trecutul

Am învățat din experiența mea din România că generația elitelor (cu rare excepții) și a semi-elitelor, cei mai mulți dintre cei care aveau între 35 și 50 de ani în decembrie 1989, au trăit și trăiesc încă, chiar dacă s-au îmbogățit sau au devenit politicieni post-comuniști, momente de incertitudine și de angoasă, absolut schizoide. Desigur, ei se simt apărați de o eventuală demascare privitoare la colaborarea cu Securitatea: fiind într-o situație aproape identică, fiecare îl are la mînă pe fiecare și toată lumea acceptă un mod de comportament minimal.

După ordalia la care a fost supus Ceaușescu și soția lui, după binevenita sinucidere a unor căpetenii cu ceafa groasă, partidele perindate la putere și în opoziție sînt populate și conduse de oameni care, înainte de 1989, erau în linia a doua, a treia, a patra a Partidului Comunist Român. Pentru cei mai tineri, mulți veniți din mediul rural, idealurile afișate de discursul comunist nu erau decît vorbărie goală, dar dobîndirea unei poziții în partidul care conducea politica, economia, administrația și cultura era necesară și ducea la o carieră paralelă cu competențele tehnice, un mijloc sigur de a pătrunde în elite.

Ceea ce dă însă falsitate vieții nu este sabia lui Damocles a unui eventual denunț (Comisia națională care se ocupă de dosarele fostei Securități nu are nici o putere reală), ci ceva mult mai primejdios pentru conștiința de sine. Intrarea în cursul principal al istoriei postcomuniste este condiționată de negarea, de anihilarea vieții de dinainte 1989. Această epocă trebuie denigrată integral și cu putere. A acționa astfel pentru conștiința și imaginea de sine a persoanei înseamnă a trimite trecutul în limburile unei non-existențe, o încercare de reconstrucție, o altă naștere, o nouă inocență. Or, bărbații și femeile din posturile de conducere de acum datorează poziția lor regimului precedent. Dar mai rele decît aspectele instituționale sînt cele personale, intime... În timpurile comuniste, aceste elite au studiat, au cunoscut oameni, și-au făcut prieteni, au întîlnit bărbați și femei pe care i-au iubit, au ales un soț sau o soție, au întemeiat o familie, au educat copiii pe care se pregătesc acum să-i introducă în elite... Toate acestea trebuie uitate, respinse, ocultate. Consecința este o viață psihologică și afectivă amputată, profund marcată de refulări schizoide, și aceasta este cauza formulărilor excesive, comice și dramatice în același timp: mai regaliști decît regele, mai catolici decît papa, mai liberali decît liberalii occidentali, mai anti-lumea a treia decît administrația Statelor Unite, pe scurt, mereu mai mult decît modelul de referință... Un stil asemănător celui ironizat de Caragiale, la vremea lui.

Dar un singur lucru nu poate fi însușit la fel de repede pe cît se ocultează trecutul sau se achiziționează clișeele gîndirii corecte economic și politic; e vorba de simțul societății civile pentru viața publică și stilul privat pentru bunele maniere. Dobîndirea lor ține de un proces mai lent de apelul la memoria de durată, de foarte lungă durată, care nu-și uită înaintașii (schizoidia aceasta este magnific descrisă de Balzac, la fiicele lui Goriot sau la Lucien de Rubempré). E nevoie de timp, de generații... Reputația peluzelor de la Oxford și Cambridge nu s-a făcut peste noapte... de șapte secole se tunde și se rulează gazonul... și celebra ploaie englezească le stropește.

▲

Valeriu NEGRU

Triţa şi îngerul

Ascensiunea, piscul, coborîrea. Cînd se vorbeşte despre viaţa unui om, apare des ispita metaforei montane. Piscul, coincident cu mezzovita, e presupus a fi momentul marilor triumfuri. La mine, nu a fost aşa. Mijlocul vieţii a fost şi el un început, iar performanţa a venit tîrziu. Privind în urmă, spre anii tinereţii, socoteala mi se pare clară şi de o perfectă banalitate: cîteva încercări literare şi muzicale lipsite de merite, lipsite chiar de meritul de a fi categoric şi liniştitor proaste. O adeziune politică totală, fără îndoieli, fără întrebări. Credinţa senină şi îndărătnică în comunism, o certitudine solidă şi calmă, ce nu putea fi dezarticulată, dezacordată, nici măcar ultragiată. Cîteva amoruri tandre ţinînd loc de marea iubire. O căsnicie ratată, un copil reuşit, un divorţ. Cîteva prietenii sinuoase, dar neîntrerupte, cîteva devotamente rezistente. Amiciţii de pahar plăcute, fără amprente apăsate.

Pînă la 32 de ani, trecusem prin două redacţii de ziar. Din ultima, *Scînteia,* fusesem dat afară şi trimis la „munca de jos", zidar necalificat pe şantierul Floreasca. După o vară de zidărie, am urcat spre „munca de mijloc", un alt cerc al infernului. Am fost primit într-un mic serviciu de presă, din Direcţia Difuzării Filmelor, instituţie unde naufragiau tovarăşii buni cu dosare proaste. La instalare, mi s-a spus că voi lucra cu un colectiv muncitor ca un stup de albine. Intrasem într-un cuib de viespi. Zumzăiau în jurul meu, dornici să mă ajute, să mă informeze. Mai ales să mă informeze. Deloc zeloasă, mi s-a părut o doamnă, pe care mi-a fost greu să o plasez într-o vîrstă anume. Se îndrepta, cu resemnare şi cu delăsare, către bătrîneţe, afişînd urmele unei trecute, glorioase frumuseţi. Nefardată, prost pieptănată, purta, cu o distincţie neglijentă, rochii odinioară elegante, avea un mers uneori precipitat, alteori trîndav, balansat între senzual şi şleampăt. Mă privea zîmbitor, uşor ironic, cu nişte ochi teribil de verzi. Verzi şi hotărîţi să mă intimideze. Avea un aer de „fostă". Nu era. Dimpotrivă. Provenea dintr-o familie modestă de evrei ardeleni ilegalişti, făcuse parte din mişcarea comunistă de tineret, avea un trecut de politruc, despre care nu-i plăcea să vorbească. Călcase strîmb şi ieşise din rînd. Acum era redactor, făcea rezumatele filmelor care intrau pe ecrane. O chema Tereza Farchi, i se spunea Triţa. Turnătorul (veşnic de serviciu) mi-a şoptit că „tovarăşa umblă cu bonmoturi". Prima discuţie cu ea m-a încîntat. Era inteligentă, gureşă, hazoasă, dar îşi stăpînea bine caii. După ce ne-am împrietenit, nu i-a mai stăpînit. Îşi deşerta sacul fără reticenţe, îmi făcea confidenţe pentru care nu eram pregătit. Era niţel cam bîrfitoare, ca toate fiinţele înzestrate cu un ascuţit spirit analitic, avea şi o oarecare înclinaţie către cabala măruntă, dar la ea nimic nu era nociv sau supărător. Limbuţia ei caustică ascundea un om cald, bun şi săritor. Stăteam mult de vorbă, mai ales despre permutările politice, despre posibilele dedesubturi sau urmări. La fiecare discuţie participa şi îngerul. După căderea unui înalt personaj din ierarhia de partid, mi-a spus: „Îngerul Bunei-Vestiri face anunţuri şi bărbaţilor. Atunci rămîn desărcinaţi". Despre o poetă care debutase zgomotos şi apoi încetase să scrie, zicea: „După ce îngerul a vestit-o, a pierdut sarcina". Îngerul bunei-vestiri era eroul cvasipermanent în „bonmoturile" ei. Din toată mitologia biblică, pe el îl iubea cel mai tare. Citeodată îşi amintea şi de Moise. Avea o antipatie puternică şi un dispreţ nedrept faţă de unul din marii scriitori ai epocii. Făcînd aluzie la el, mi-a spus: „Moise este singurul autor analfabet suportabil, fiindcă, de fapt, Dumnezeu i-a scris tablele. Dar numai lui". Triţa avea ambiţii şi vulnerabilităţi de vedetă a cercurilor în care se învîrtea. Răbda greu atenţia acordată altora. La un moment dat, au apărut în redacţie doi tineri veseli şi palavragii, care au captat interesul amuzat al colegilor. Am auzit-o mormăind: „Nu mai sîntem cimitirul elefanţilor, am ajuns azilul fanţilor".

Avea probleme familiale complicate şi grele. Legile rasiale, războiul, arestările o despărţiseră de mama ei, despre care nu mai ştia nimic, de foarte mulţi ani. A apelat la Crucea Roşie Internaţională. În aşteptare, imagina scenarii înduioşătoare legate de viitoarea revedere. Crucea Roşie i-a găsit mama şi i-a adus-o. O bătrînă ruinată, beţivă, care cădea prin şanţuri şi cerea bani de băutură. Triţa plîngea fără lacrimi. Şi eu simţeam nevoia să-i plîng pe umăr. Iubeam cu disperare o fată plină de păcate. Era „burgheză", trecuse prin procesele studenţeşti din 1957, făcuse puşcărie politică şi, mai rău decît toate, nu mă iubea cum trebuie. Mă iubea prea puţin, prea altfel, prea aiurea, prea deloc. Era înnebunitoare, ori eu eram nebun. Triţa se uita la mine cu o milă verde şi zicea: „Degeaba ţi-a bătut în uşă". Ştia cine. Îngerul. Mă enerva, mă scotea din minţi, îmi venea s-o gîtui cu îngerul ei cu tot. Pe iubita mea o simpatiza, o luase în ocrotire, o socotea o victimă. Nu preciza a cui. Preferam să cred că a socialismului. Am pledat înflăcărat pentru superbia celei mai drepte societăţi cunoscute în istorie. Obligat să se apere, socialismul greşea uneori şi lovea alături, dar asta nu-i răpea din măreţie şi din frumuseţe. Triţa, în culmea exasperării: „Norocul tău e că eşti prost, altfel de mult erai deştept."

Peste cîţiva ani, a plecat în Franţa, cu soţul, copiii şi îngerul. Apoi, mai departe, în Israel. Acolo, îngerul a dezertat. Fiica ei s-a sinucis, iar ea, măcinată de un cancer generalizat, s-a stins şi ea curînd.

Pentru mine, mezzovita a început cu două întîlniri feminine majore. O dragoste dorită presimţită, sortită, care mi se cuvenea de multă vreme, şi o prietenie neaşteptată, uluitoare, pe care n-o cerusem nimănui, neştiind că ar putea exista. Am intrat în miezul vîrstelor, urmărit de privirea verde şi lucidă a Triţei şi de prezenţa suavă a Îngerului Bunei-Vestiri. ▲

Ioan T. MORAR

Viaţa mea

– partea a doua –

Ani de zile mi-am abandonat marile proiecte, visele majore şi importante într-o magazie. Le-am pus, într-un fel, la adăpost, le-am protejat de infertilitatea prezentului, de lista banalităţilor urgente care-mi haşura existenţa. Claie peste grămadă, laolaltă, idei de cărţi şi dorinţe de călătorii, împliniri personale amînate şi îndeletniciri care mi-ar fi plăcut au umplut pînă la refuz un spaţiu incert, au populat un viitor nesigur, o magazie în mare neorînduială. Acea magazie se numeşte Viaţa mea, partea a doua.

Doamne, de cîte ori mi-am spus că e nedrept, atît de nedrept, că nu ştim cînd sîntem la mijlocul vieţii. Nici un semn, nici o atenţionare, nici un vis premonitoriu care să ne spună: atenţie, aici e mijlocul vieţii. De aici începe partea a doua, de acum încolo ar trebui să vă faceţi socotelile, să vă plătiţi datoriile, să daţi bătaie proiectelor. Acesta e piscul vieţii voastre, acum puteţi privi înapoi, în valea cea verde a copilăriei, de aici vă puteţi revedea iubirile tinereţii, puteţi face semne unei lumi pe care o părăsiţi. Pentru că urmează partea a doua, cea aşezată, pe care, tot din acest pisc, o puteţi întrezări. De pe piscul vieţii de mijloc puteţi socoti cam ce mai trebuie făcut, ce frîne să acţionaţi pentru ca alunecarea pe pantă să fie cît mai plăcută şi sosirea fără regrete. Pentru ca, ajunşi la capăt, să zicem, vorba lui Kurt Vonnegut, „Totul a fost frumos şi nimic nu m-a durut".

Prima dată cînd m-am gîndit că poate sînt la mijlocul vieţii era pe cînd aveam 25 de ani. Stai aşa, mi-am zis, poate că aici e mijlocul, în clocotul acesta minunat, în risipirea clipelor, în zvîcnetul inimii tinere în viaţa asta multicoloră şi nepăsătoare. Cincizeci de ani mi se părea o vîrstă decentă, capabilă de produs împliniri. Apoi, cu fiecare an trecut, mi-am imaginat că sînt, din nou, la mijloc şi asta mi-a permis să-mi trec proiectele dincolo. Dincolo de mijloc. Să mă las amăgit că melasa tulbure a prezentului va fi alta în partea a doua a vieţii. Chiar şi acum, la 47 de ani împliniţi (adică plini de împliniri reformulate pentru partea a doua!), mă amăgesc cu ideea că sînt la mijlocul vieţii. Şi-mi spun că, în fond, există tot mai mulţi oameni care prind 94! Anul viitor, însă, va trebui să visez la cei care au ajuns la 96! În încă doi ani trebuie să bat suta! Speranţa mea lucrează din doi în doi. Şi, bazat pe acest lamentabil calcul, pe această speranţă gonflabilă, încă mai împing în magazia părţii a doua proiecte, îndrăzneli, gesturi fundamentale pe care aş dori să le fac. Caut cu febrilitate în istoria familiei mele lipsite de arbore genealogic, o istorie recompusă din vagi amintiri părinteşti, cazuri de longevivi. Mă agăţ, nu ştiu dacă cu spaimă, cît cu speranţă, de aceşti posibili înaintaşi ai mei care să-mi fi transmis, în codul genetic, un mijloc al vieţii cît mai generos. Tresalt bucuros cînd aflu că nu ştiu ce unchi, deşi nu a luat niciodată nici măcar o aspirină, a trăit peste 90 de ani, că pe o străbunică n-a durut-o niciodată capul, nu s-a senilizat niciodată şi era să bată suta.

Ochii îmi alunecă, de acum, tot mai des, în rafturile farmaciilor pe vitamine, pe antioxidanţi, pe noile produse antiîmbătrînire. Citesc tot mai atent rubricile de sănătate din ziare şi reviste. Extrase de plante mirifice, concentrate de cartilagii de rechin, tehnici de regenerare a energiei, exerciţii la sală, regim sănătos, anularea excesele, cîteva dintre componentele protezei pe care o aşez deja acestei dorinţe de longevitate. Dacă totul merge bine, sînt chiar la mijlocul vieţii! Am auzit, nu cu multe săptămîni în urmă, din întîmplare, pe stradă, pe Calea Victoriei, un băieţandru care se lăuda unor fătuci, dispreţuindu-i pe cei bătrîni, că el cînd va ajunge la cincizeci de ani îşi va trage un glonţ în cap. Mi-a venit să alerg după el, să-l opresc şi să-l întreb pe tînărul arogant ce are cu vîrsta mea de peste trei ani! Dar m-am oprit, evident, socotind că, atunci cînd ai, ca el, sub douăzeci de ani, vîrsta de cincizeci e o abstracţie care se sprijină în baston şi tuşeşte, o arătare căreia trebuie să-i cedezi locul în tramvai, ceva urîcios, bolnăvicios, plicticos, căruia i se pune capăt, elegant, cu un glonţ. Eventual de argint, pentru rafinaţi. Am încercat să judec la rece afirmaţia junelui (impertinent?) şi mi-am amintit de mine, cel abia intrat la liceu, considerîndu-i bătrîni pe cei din clasa a douăsprezecea, care deja se bărbiereau.

Statistic, nu-i exclus să fiu la mijlocul vieţii. Dar destinul, soarta, îngerul păzitor nu lucrează cu statistica. Singura problemă majoră legată de această etapă este alta. Nu spaima de moarte, nu gîndul că am trecut deja de multă vreme de mijlocul vieţii. Singura problemă priveşte magazia devălmăşită în care va trebui să intru, să inventariez proiecte, vise, dorinţe. Să fac puţină ordine, să arunc tot ce trage prea greu, tot ce socotesc eu că nu e realizabil. Şi să încerc să mă simt bine în ceea ce, de acum, sigur este, cum ziceam chiar din titlu, *Viaţa mea, partea a doua.* ▲

Adrian CIOROIANU

La 35

Domnişoara Iordache era o fiinţă subţire şi cumsecade, cu privirea limpede şi deschisă. Era profesoara noastră de steno-dactilografie, iar elevii de liceu de 17 ani care eram profitam temeinic de amabilitatea ei, cîte o săptămînă la fiecare patru. Atelierul era la subsolul unei clădiri a liceului şi intram acolo ca într-o scorbură răcoroasă şi vara şi iarna. Cei şapte băieţi care eram în acea clasă unică de filologie-istorie a Craiovei ne mai rătăceam în drum pe terenul de sport, iar fetele mai întîrziau şi ele, bîrfind despre ce elev de la liceul militar a mai intrat pe geamul căminului de fete, şi la cine. Cele care *numai* bîrfeau comiteau, acum îmi dau seama, acte de disidenţă – era la mijlocul anilor '80, iar interesul regimului pentru o anume consolidare demografică nu mai era un secret pentru nimeni. Interesul nostru pentru stenografie şi dactilografie nu era nici el foarte mic. Cu dactilografia era mai banal – tastele vechilor maşini pe care o deprindeam trecuseră, unele, prin vreo două regimuri politice distincte, şi încă ţineau la bătaie – cam ca o bună parte dintre cele 23 de milioane de români.

Şi, într-o amiază de primăvara, în faţa insolenţelor noastre de tot felul – la 17 ani şi primăvara şi insolenţa vin de la sine –, domnişoara Iordache ne-a privit aşa, pe deasupra, cum stăteam noi în bănci, ţăcănind din fălci şi din maşinile de scris, şi ne-a spus: *ehe, rîdeţi-rîdeţi, vedeţi voi, de la 20 la 30 nici nu ştii cum trec anii.* Sigur că am protestat cu toţii, în cor. Sigur că am *ăăă*-it a neîncredere – pentru că la 17 ani îţi imaginezi că la 30 vei fi efectiv un om mare, matur şi realizat, şi ai impresia că pînă atunci mai ai foarte, foarte mult, o încă netrăită, şi tocmai prin aceasta atît de promiţătoare, tinereţe. Generaţia aceasta, pe care unii fără inimă o numeau *de ceauşei* datorită faptului că apărusem pe lume după decretul antiavort din octombrie 1966, a avut poate o relaţie particulară cu timpul: urma să atingem în anul 2000 exact vîrsta christică – şi aceasta părea a fi o coincidenţă interesantă, linie din conturul unei mistici a acelei adolescenţe ce părea fără sfîrşit. Numai că – şi iarăşi nu spun o mare noutate – adolescenţa nu e fără de sfîrşit. Şi domnişoara Iordache, din păcate, avea dreptate: de la 20 la 30 anii par a trece infinit mai repede decît de la 10 la 20; şi oamenii mai experimentaţi spun că ritmul pare a creşte apoi cu fiecare decadă! Asta spun şi cîntecele de la periferie – măcar o dată toată lumea, de la oameni cu creier la manelişti, cade de acord asupra unui lucru. Şi, dincolo de aceste constatări aflate la graniţa dintre melodramă şi siropel, ce altceva îţi mai aduc, să spunem, cei 35 de ani care reprezintă, măcar în termeni de statistică îngăduitoare, mijlocul unei vieţi româneşti?

Teoretic, maturitate. Dacă aceasta înseamnă o brumă de experienţă, ideea este întrucîtva validă. Dar nu foarte mult, pentru că maturitatea poate însemna în unele cazuri acreală prematur instalată, inhibarea fanteziei şi – cel mai grav – inhibarea umorului. Poate că la mijlocul vieţii apare şi mai multă stabilitate – deşi această generaţie de *treizeci şi*, din cîte mi se pare, este astăzi una dintre cele mai neliniştite şi mai panicate. Generaţia ceva mai mare deja este în majoritate blazată, încălzită doar la lumina palidă a amintirilor despre un trecut constant idealizat; generaţia mai tînără pare cu mult mai lipsită de scrupule şi ştie că viitorul este de partea ei. În schimb, această generaţie de mijloc bîntuie între extazul unor reuşite absolut meritorii şi agonia unui ocean de tristeţe, frustrări şi semi-eşecuri ce se întinde în rest. Din economie în politică şi din cultură în sport, la 35 de ani eşti încă prea tînăr pentru cei ce ţin pîinea şi cuţitul şi deja prea bătrîn pentru cei care aşteaptă nerăbdători să prindă firimituri, deocamdată, de la masa puterii. „Exclus romi" şi „cu vîrsta de maxim 35 de ani" reprezintă unele dintre cele mai populare clişee în anunţurile cu locuri de muncă din presa anilor '90. Nu cred că este foarte comod să ai 37 de ani, să fii în plină formă şi nimeni să nu mai aibă nevoie de tine. (Iar dacă mai eşti şi rom...) Farmecul vîrstei – pentru că mai există şi aşa ceva – constă în faptul că este o vîrstă deschisă şi spre trecut şi spre viitor. În cazurile normale, la 35 de ani poţi privi în urmă şi vezi cîte ceva; la fel, poţi privi şi înainte, pentru că vreme de planuri încă mai este. Dacă ai început bine, poţi spera că vei continua pe linie; dacă nu, încă mai e loc de revanşă. Nu e puţin lucru.

La 35, firele albe sînt încă puţine, ridurile abia insinuate, iar mîinile nu anunţă prin nimic viitoarele pete maronii. Doar că, printr-o minune pe care o descoperă treptat fiecare nouă generaţie, cam tot atunci îţi dai seama că secolul ce vine este mai apropiat decît anul trecut. Ai oricum mai multe şanse să ajungi în primul decît să te reîntîlneşti cu cel din urmă. ▲

Viorel MOȚOC

Fragmentaţi

„Dragă Mugur, am impresia că prea facem caz de vîrstă. Nu numai acum, oricînd. La optsprezece ani ne văităm că avem doar atît. La vreo treizeci începem să spunem că, gata, s-a dus ce era mai frişcă-n noi. La patruzeci urlăm de neputinţă, dar urlăm! Sînt sigur că la cincizeci vom smiorcăi puţin, iar pe la şaizeci vom şuşoti, însă nu ne vom lăsa! (...) Acum, mi se pare, nu mai e voie să bocim. Sau, dacă o facem, bocetul trebuie, prin el însuşi, să fie frumos.“

Emil Brumaru

Destinul generaţiei mele seamănă pe undeva cu povestea acestui număr din *Dilema*. Cînd am discutat cu Simona despre temă, ne-am entuziasmat şi ne-am zis că vom intra în gura tîrgului cu o chestie mişto, tare de tot. Nu, nu chiar cu un manifest, ci mai degrabă cu o provocare. Hai, adică, să vorbim despre noi şi ai noştri, cei pe care, generic, ad-hoc şi arbitrar, i-am denumit „Generaţia 35“. 35 de ani. Dar acum, uite, e vară, august, toată lumea e plecată prin concedii şi nu ne mai citeşte nici dracu'. Nu mi se pare corect.

● În 1979, după Anuarul statistic, cea mai numeroasă generaţie biologică de români era cea în vîrstă de 11 şi 12 ani, aproape 1.200.000 de persoane.

● În decembrie 1989, după o revoltă sîngeroasă, regimul comunist al dictatorului Ceauşescu s-a prăbuşit. Presa internaţională a vehiculat, în acele zile, ideea că tiranul a fost doborît de copiii nedoriţi, născuţi în urma Decretului de interzicere a avorturilor, din toamna lui 1966.

● Eu am fost un copil dorit. În 1979 aveam 11 ani. În 1989 eram în facultate. Revin, aşadar, la noi şi ai noştri.

● Discuţia mi se pare importantă nu pentru că reprezentanţii generaţiei mele ar fi diferiţi de cei ai altor generaţii. Ci pentru că – măcar demografic şi istoric – avem, – vrem, nu vrem – specificitatea noastră. Eram, cîndva, toţi, cei mai mulţi. Iar alţii, mai puţini, cei pe care Revoluţia ne-a prins în perioada studiilor, am avut o şansă nesperată: să fim suficient de copţi la minte ca să pricepem ce se întîmpla în comunism, şi destul de tineri ca să ne adaptăm, ulterior, tranziţiei. Ca să fiu mai explicit: la începutul anilor '90, generaţia mea avea, numeric, pondere şi, cultural, perspectivă.

● Cînd mă trezesc vorbindu-le mai tinerilor despre Epoca de Aur sau despre Piaţa Universităţii, zău, încep să mă simt ca un bunic sfătos. Nu-mi place. Sau, alteori, cînd vin vechii prieteni plecaţi în străinătate şi-mi zic că sînt unul din puţinii care nu se plîng de România, ajung să mă socot de-a dreptul pueril. E cam aiurea.

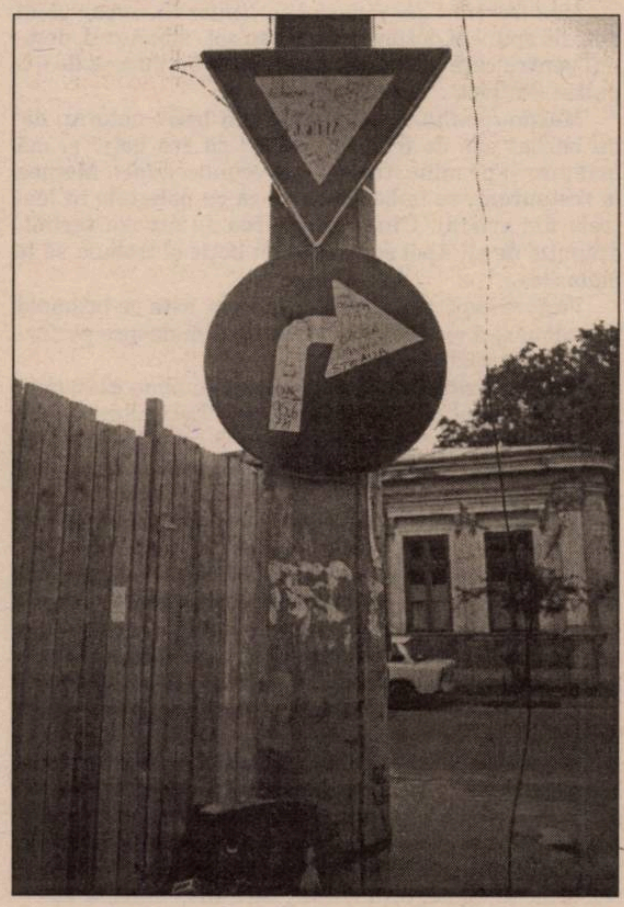

© Fotobine

● Cred că şansa generaţiei mele (o consider, în continuare, şansă) s-a definit fără voia noastră, dar profund. În bine şi în rău, vom rămîne mereu crăcănaţi – între două regimuri, două sisteme, două lumi. Ignor, deja, demografia. Nu mă refer nici la cei care au ales să fie neo-oameni ai tranziţiei, bonjurişti de circumstanţă ai liberalismului triumfător sau bocitori nostalgici pe mormîntul vremurilor cînd citeam Dostoievski, vedeam Tarkovski şi visam la Cultura cu C mare. Nu. Mă gîndesc pur şi simplu că avantajul nostru constă în capacitatea de a percepe multiplu lumea, lumile în care trăim. Vom exista atîta vreme cît ne vom manifesta autentic. În general, ne-am format în absenţa modelelor, a maeştrilor. O generaţie de singuratici. Ne-am învăţat de mici să practicăm evaziunea. Aşa erau vremurile! Am refuzat implicarea socială, pentru că societatea de atunci chiar nu avea ce să ne ofere. După Evenimente, brusc, lucrurile s-au schimbat. Ne-am băgat. Am luat-o în barbă la mineriade şi, urmînd tot ceea ce a urmat, mulţi dintre noi – printre cei mai buni – au tăiat-o afară. Nu-mi fac griji pentru ei. Dacă nu vor să uite definitiv de unde au plecat, într-un fel sau altul (fizic sau simbolic) se vor întoarce. Se va zice, şi pe bună dreptate, că generaţia mea este inexistentă în politică; marginalizată în universităţi; vag prezentă în spaţiul cultural şi artistic; masiv reprezentată în eşalonul doi din mass-media; şi activă, dar excesiv de discretă, în domeniul de business. Cei care au „reuşit“, în marea lor majoritate, n-au făcut decît să se adapteze, mimetic, la stilul promoţiilor anterioare. Numai că nu ăştia sîntem toţi. Revin, aşadar, la demografie: fiind atît de mulţi, mai sîntem destui care credem că se poate şi altfel.

● Am doi colegi de armată care au ajuns în Topul Milionarilor ($) din România. Alt coleg a murit – înecat, se pare, Dumnezeu să-l odihnească. Nici nu ştiu cine îmi lipseşte mai mult. Restul colegilor – se descurcă fiecare cum poate.

● Şi, la o adică, Simona, ce-i cu titlul ăsta? Cum vine asta: „La mijlocul vieţii“? Caută şi tu pe Internet şi o să vezi că nu-i deloc aşa. Sau, dacă vrei, îţi fac cadou eu o carte, despre nişte rockeri bătrîni, care cîntau şi pe vremea noastră. Crede-mă: Spectacolul abia începe.

▲

Ciprian MIHALI

30 plus

În decembrie 1989, aveam 22 de ani şi eram la mijlocul studiilor universitare: făcusem doi ani şi jumătate de filosofie (serioasă, dar marxistă), urma să mai fac încă doi ani şi jumătate (nemarxistă, dar mai puţin serioasă). De atunci, biografia se împarte net între un *înainte* şi un *după*: ceea ce s-a petrecut pînă în '89 părea să nu mai conteze prea mult în efervescenţa unui prezent intens şi a unui viitor seducător. Dincoace de orice conotaţii politice, acel decembrie a fost un moment revoluţionar, pentru că, înainte de a începe cu adevărat să trăim, am putut să ne mai naştem o dată.

Am făcut aşadar parte dintr-o generaţie pentru care „revoluţia“ a venit exact la timp: pentru colegii şi prietenii mai în vîrstă, ceea ce a fost „înainte“ era *prea* mult, pentru cei mai tineri, studenţii de azi, ceea ce a fost „înainte“ era *prea* puţin. Pentru toţi aceştia însă, ceea ce a venit „după“ era mult: mult *prea* mult pentru primii, mult *mai* mult pentru ceilalţi. „Noi“, cei din mijloc, eram oarecum singurii – dar cît de mulţi! – pentru care lucrurile se echilibrau: suficientă experienţă a comunismului (copilărie, adolescenţă, o parte din tinereţe), nu prea multă însă pentru a fixa în minţile noastre dogme şi resentimente. De asemenea, momentul potrivit mai însemna şi că nenumărate oportunităţi (printre care cele profesional-academice) ne-au fost oferite, aşa cum nu fusese cu putinţă mai bine de un deceniu înainte de 1989 şi cum începe să nu mai fie cu putinţă de cîţiva ani încoace. Aveam, prin urmare, toate atuurile unei generaţii norocoase luînd startul tranziţiei din *pole position*. Mai aveam, în acele luni şi în acei ani, chiar şi conştiinţa unei generaţii, cu fronda şi plăcerea de a spune „noi“, de a ne considera altfel, fie şi numai prin şansa unică de a ne fi aflat unde trebuie şi cînd trebuie.

Cred, astăzi, că tranziţia a luat sfîrşit atunci cînd am realizat (fiecare în parte) că nu mai putem spune „noi“, cînd ideea de generaţie a devenit vidă şi inutilă. Travaliul major al tranziţiei înspre o societate de consum a făcut superfluă şi perdantă ideea de generaţie (pentru cei aflaţi acum la mijloc de viaţă, dar şi pentru cei aflaţi înainte sau după acest mijloc), înlocuind-o fie cu afirmarea agresivă a individului şi a interesului său punctual, fie cu reabilitarea stereotipă ori mimetică a ideii de comunitate, a cărei aplicare compensează deficitul de solidaritate cu infuzii de fonduri şi programe comunitare. E oarecum în joc aici un soi de dezvrăjire: în primii ani după 1989, am crezut în efortul şi acţiunea colectivă (să fi fost doar o credinţă reziduală de la pionieri şi utecişti?...), am participat, *ca* şi *cu* atîţia alţii la viaţa publică, mînaţi de un entuziasm ce poate părea astăzi rizibil. Treptat însă, aproape pe nesimţite, rîndurile s-au rupt, fiecare şi-a găsit o nişă, iar pentru majoritatea, dacă nu pentru toţi cei aflaţi azi la mijloc de viaţă, bunăstarea sa şi a familiei sale contează mai mult decît rolul public şi acţiunea colectivă.

Am crezut în „generaţie“ şi din considerente profesionale şi morale: în ciuda fragmentării studiilor universitare şi a incoerenţelor didactice din acei ani („generaţie fără maeştri“...), eram convins de aptitudinile noastre de a face faţă unor situaţii inedite într-o manieră coerentă şi autonomă, după cum aveam deplină încredere în calitatea umană a colegilor mei. Astăzi, privind înapoi, succesele şi eşecurile sînt la fel de numeroase ca la alte generaţii, iar moralitatea e la fel de fragilă ca oriunde altundeva. Mulţi dintre prietenii mei buni de atunci s-au pierdut în cenuşiul învăţămîntului liceal, se „descurcă“ în instituţii de stat sau private, unii au plecat „dincolo“, alţii au cariere ştiinţifice şi publice strălucite sau pur oportuniste. Nu puţini însă dintre cei cu care m-am îndrăgostit deodată au cunoscut şi eşecuri sentimentale, au luat viaţa de la capăt, mai dezabuzaţi şi mai pragmatici, ori au improvizat scenarii discrete de supravieţuire afectivă...

Lăsînd însă deoparte astfel de nostalgii, risc totuşi să spun că, dacă mai este ceva ce-ar putea face din cei aflaţi azi la mijloc de viaţă o generaţie, atunci ar fi vorba de un sentiment mai mult sau mai puţin evident de neîmplinire. În sensul bun al cuvîntului, acest sentiment „ne“ mobilizează încă, „ne“ permite angajări în proiecte comune; în sensul rău, este de netăgăduit o anumită frustrare: în ultimii paisprezece ani, s-au consumat (ca un fum?...) anii cei mai intenşi, dar şi cei mai grăbiţi, ai unei vieţi, anii trecerii de la adolescenţa visătoare la maturitatea cea mai deplină. Atunci, aveam totul înainte, astăzi avem deja mult în urmă; pe nesimţite, facilităţile ca student, ca tînăr (sub 26 de ani...), ca doctorand, ca tînăr căsătorit (ANL şi fatidica vîrstă 35) dispar, iar pe pragul de mijloc ne face deja semn, discret încă, un alt prag, dincolo de care nici creditele bancare, nici alt fel de credite nu mai sînt valabile.

Recuperăm repede (dar, parcă totuşi uneori, cu efort) din spontaneitatea şi dezinvoltura adolescenţilor de azi; dintre aceştia, unii (pentru aceia dintre noi care au fost mai grăbiţi sau mai imprudenţi) sînt chiar copiii noştri; împărtăşim cu ei pasiuni şi gusturi consumiste: Internet, jocuri, petreceri, excursii, modă..., dar tot mai mult sîntem obligaţi să participăm la ceremonii plicticoase cu rudele şi cunoştinţele noastre mai în vîrstă. Sîntem tot mai des luaţi prin surprindere de imprevizibilităţile „tinerilor de azi“, tocmai *noi*, cei care, cu cîţiva ani în urmă, voiam să surprindem pe toată lumea; acceptăm voioşi să fim cu ei cînd ne cheamă, dar uneori locul nostru pare destul de îngust; dimpotrivă, ni se face loc cu largheţe din partea cealaltă. Părinţii noştri, care pînă mai ieri ne trimiteau bani să completeze bursa şi salariile bugetare, sînt acum nişte bătrînei cînd simpatici, cînd agasanţi, cînd bolnavi, mereu dragi. Viaţa de zi cu zi devine monotonă, avem deja vechime în cîmpul muncii, avem sporuri de fidelitate şi de stres, avem concedii pe care le petrecem, previzibil, la mare unde, la fel de previzibil, locuim zece zile într-un hotel de două stele şi mergem cu copiii la plajă dimineaţa şi seara. După care, din nou la slujbă, unde povestim cît de murdar e litoralul şi cît de bine împărţit e prostul gust pe întinderea lui şi facem deja planuri pentru anul următor. Copiii vor fi mai mari, banii vor fi mai mulţi, litoralul mai curat...

30 plus nu e numai toate acestea împreună. *30 plus* este şi numele unui loc în Cluj, aşa cum sînt deja multe astăzi în ţară, în care, de regulă, cei avînd 30 de ani (plus sau minus) îşi petrec serile şi nopţile la sfîrşit de săptămînă. Astfel de locuri nu sînt nici discoteci zgomotoase, unde, vorba lui Kundera, toţi dansează la fel, dar fiecare pentru sine, şi nici restaurante simandicoase, sînt cluburi în care grupuri de amici se întîlnesc vinerea sau sîmbăta seara, cu motiv („E ziua lui X!“, „copiii sînt la ţară!“, „Y pleacă din ţară“) sau fără motiv („Hai să ieşim undeva diseară!“), beau o-bere-două-trei şi dansează pătimaş pe orice muzică, de la Elvis la O-Zone, de la rock'n'roll, disco şi rock, pînă la techno, hip-hop şi house... În astfel de locuri, „la *30 plus*“ sau în altă parte, generaţiile se amestecă, nostalgiile se reambalează, grijile sînt scurtcircuitate. Momentul intens şi, vai, prea scurt de suveranitate face să se uite o săptămînă grea ce tocmai s-a sfîrşit, şi ignoră trufaş o alta, ce stă să înceapă, mobilizînd pentru cîteva ore şi la maxim energiile pe care munca şi rutina nu le-au ştiut sau nu le-au putut cheltui.

La 30 plus, la mijloc de traseu, fără să mai spunem „noi“ decît ocazional, fără să regretăm dureros şi fără să sperăm naiv, mai avem curajul de a cere (aproape) totul şi puterea de a da, la schimb, (aproape) totul. În proiecte, în ambiţii, în zilele şi nopţile ce se petrec unele după altele, viaţa mai are, dragi colegi de „generaţie“, să ne ofere multe. Veniţi aşadar de luaţi viaţă...

▲

Adina POPESCU

Amintiri de la „mijlocul vieţii“

Privindu-le cum stau în jurul mesei de joc (săptămîna aceasta se joacă remy, adică „pietre“ cum zic ele, săptămîna viitoare se va juca poker pe monezi de cincizeci şi o sută de lei pe care le păstrează în cutiuţe argintate, cu încrustaţii, special pentru acest scop), te gîndeşti la un instantaneu fotografic, dar nu ştii cu exactitate ce s-ar potrivi mai bine: o poză „la minut“ cu un polaroid care înfăţişează cu toată cruzimea culorilor sale prea vii, prea brutale, trei bătrîne trecute binişor de optzeci, cu rochiile lor demodate, de mătase cîrpită şi cu rujul lor nefiresc de strident sau o fotografie alb-negru, îngălbenită pe la colţuri, de acum treizeci-patruzeci de ani – trei dame bine împlinite, la aceeaşi masă de joc, cu o atitudine trufaşă şi nonşalantă, în acelaşi timp, cu expresii de regine surprinse în intimitatea apartamentelor lor princiare. A doua variantă incită, desigur, mai tare (se ştie că orice fotografie alb-negru este considerată mai „artistică“ decît una color) şi, pe lîngă nişte portrete decolorate de vreme, mai promite şi cîteva frînturi de poveşti.

Ele întotdeauna au fost cucoane, doamne, madame(s), boieroaice, coniţe, aceste „ladies“ balcanice, aceste moşierese, proprietărese, stăpîne, mai puţin Nini care a venit în Bucureşti din provincie şi n-a fost decît de două ori la Paris şi o dată la Viena şi ale cărei „origini“ erau socotite drept îndoielnice. Ele nu şi-au vorbit la „per tu“ decît tîrziu, mult după ce au ajuns comuniştii la putere, iar numele famiilor lor au dispărut pur şi simplu, toată încrengătura de strămoşi s-a dus dracului şi au descoperit peste noapte că nu mai aveau nimic, dar, de fapt, aveau totul: educaţie, orgoliu, (încă) tinereţe, o forţă fantastică de a se adapta şi de a conduce şi... era chiar mai bine!

Le-am dat drept temă de dialog între două jocuri de „pietre“: mijlocul vieţii lor, adică apogeul, perioada în care străluceau pe firmament ca femei mature, înţelepte.

Magda (aprînzîndu-şi o ţigară „Salem“): „La treizeci şi opt de ani l-am născut pe fii-miu, unicul copil. L-am făcut aşa de tîrziu deoarece pînă atunci nu-mi trebuiau astfel de responsabilităţi. Cine să mi-l crească? Servitori nu mai aveam, familia noastră scăpătase oricum; n-a fost vina comuniştilor! Tata murise de inimă, Dumnezeu să-l ierte! Un om pe care l-am admirat nespus. Mama se stabilise la Paris, eu n-am vrut să merg cu ea cînd a plecat, presimţea probabil tot ce avea să urmeze; mă îndrăgostisem lulea de un profesor universitar de la Bucureşti. L-am părăsit după un an de la căsătorie: nu-l mai sufeream deloc! Întorcea capul pe stradă după toate femeile şi doar mergea cu mine de braţ! La restaurant, era cu ochii după toate fetele alea tinere...“

Vicky (de la Victoria) o întrerupe plictisită: „Dragă, doar n-o să-ţi povesteşti acum toate amorurile tale!“

Nini (sorbind din paharul cu lichior de cafea): „Mai bine ne spuneai despre primul tău soţ, albanezul, domnul pentru care a insistat stimabilul tău tată să fie expulzat din ţară...“

Magda (amintindu-şi): „Mda, un beţiv notoriu, da' un bărbat aşa de frumos... Păcat că era beţiv şi mă învăţase şi pe mine, trebuie să recunosc *(rîde)*. Mergea la restaurant, se îmbăta şi arunca cu paharele în lustrele din cristal. Cînd le nimerea se amuza teribil, drăguţu' de el! Apoi se trezea din beţie şi trebuia să le plătească...“

Vicky (începe să se agite): „Scumpo, asta se întîmpla prin douăzeci şi ceva! Noi acum vorbim despre perioada de după război...“

Magda (scutură din cap şi revine la tema discuţiei): „Tu tot timpul ai dreptate, Vicky! Eşti admirabilă! Aşadar am făcut copilul, pentru că George îşi dorea un copil, iar eu am vrut să-l păstrez pe George lîngă mine...“

Nini (ironică): „Cred şi eu! Era cu opt ani mai tînăr decît tine.“

Magda (prefăcîndu-se că n-a auzit observaţia lui Nini): „George mi s-a părut un bărbat foarte corect. L-am cunoscut la «Statistică» unde lucram eu pe vremea aceea. De altfel, erau mulţi bărbaţi care lucrau la «Statistică» şi toţi, la prima vedere, păreau foarte corecţi.“

Vicky (visătoare): „Ehe! Ce vremuri erau la «Statistică»!“

Magda (prefăcîndu-se că n-a auzit nici observaţia lui Vicky; poate că într-adevăr nu auzise nici una dintre ele, căci e cam surdă de cîţiva ani încoace): „Eram însărcinată în luna a opta cînd am plecat cu George să facem recensămîntul undeva în Ardeal. Am născut într-un sat uitat de lume, fără doctor, fără instrumente sterilizate, fără calmante pentru dureri, închipuiţi-vă!... cu o moaşă! Mi-amintesc de parcă a fost ieri: am născut în chinuri groaznice!“

Nini (iarăşi ironică): „Păi cred şi eu, dacă ai avut vreo douăzeci de chiuretaje pînă la naşterea aceea! Organismul era şubrezit!“

Magda (e clar, nu aude nimic din replicile prietenelor ei!): George s-a bucurat enorm că era băiat. A zis că şi-ar dori ca fiul nostru să fie poet. Ştiţi că, de fapt şi George era un artist. Compunea muzică.“

Vicky (destul de tare ca, de data aceasta, să audă şi Magda): „Eu nu l-am văzut niciodată compunînd nimic!“

Magda (indignată): „Cum poţi să spui, dragă, aşa ceva!? Doar ştii că a lucrat şi la televiziune, ceva în domeniul muzicii, asta după «Statistică»... El a compus genericul de la «Telenciclopedia» pară-mi-se... sau nu-mi amintesc eu exact!“

Nini (răutăcioasă): „Ce mai contează? George a murit acu' cinci ani... Şi nici măcar n-a rămas atunci cu tine, chiar dacă i-ai făcut copilu'...“

Magda (întristîndu-se brusc, apoi continuînd cu vehemenţă, deşi au trecut mai bine de patruzeci de ani de atunci): „Mi l-a luat nemernica aia, stricata aia mică şi blondă, Veronica! Vicky, tu o ştii, căci lucra tot la «Statistică»... I-a tot făcut ochi dulci pînă cînd bărbatul, ca orice bărbat, a cedat! Nu i-a mai păsat de familie, de copil, de...“

Nini (o întrerupe ţipînd ca să se facă înţeleasă cît mai bine): „Aiurea! Tu l-ai dat afară din casă! Toată lumea ştie că s-a întors acasă şi şi-a găsit bagaju' la uşă...“

Magda (nervoasă): „E adevărat, l-am dat afară, da' ce era să fac? Descoperiseră că era bolnav de tuberculoză. Ar fi îmbolnăvit copilu', ne-ar fi îmbolnăvit pe toţi...“

Nini: „Dar Veronica a avut grijă de el pînă cînd s-a însănătoşit...“

Magda (cu dispreţ): „O stricată! Un neam prost! Ştiai că maică-sa a fost servitoare în casa unchiului meu Vicenţiu, arhitectul?“

Nini (împăciuitoare): „Gata, dragă, nu te mai enerva, că-ţi face rău! Oricum, George a fost un măgar. După ce v-aţi despărţit, a afirmat, în anumite cercuri, despre tine nişte chestii... Auzi că cică-l sufocai, îl urmăreai peste tot mai rău ca un jandarm!“

Magda (chicotind, fericită): „Da, da. Aşa-i făceam! Ha, ha... Trebuie să recunosc că toată viaţa am fost o femeie crampon...“

Nini (cu o ironie din ce în ce mai ascuţită): „D-aia ai rămas singură pînă la vîrsta asta!“

Magda (enervîndu-se): „Ce, voi sînteţi mai breze? Soţii voştri de mult îs oale şi ulcele... sînteţi cumva altfel decît singure? Eu una ştiu că am trăit vremuri fericite după ce m-am despărţit de George. Am intrat în Partid. Ştiţi că eu toată viaţa am fost o fire voluntară. Nu activam eu cine ştie ce, dar mai mă conversam cu unul, cu altul, mergeam la tot felul de întruniri şi serate. Apoi, mai era colonelul ăla din imobilul de vis-à-vis de mine care-mi aducea în fiecare zi flori şi-mi trimitea scrisori de dragoste. Nici acum nu ştiu de ce nu m-am măritat cu el! Mai eraţi şi voi, ceaiurile noastre, partidele de cărţi, revelioanele de la Athénée Palace...

Vicky (nostalgică): Ce revelioane frumoase erau! Aveam ocazia să ne purtăm rochiile de seară, bijuurile. Din cauza asta a murit săraca Lia! Tot timpul îşi etala diamantele, mergea cu ele oriunde, chiar şi pe stradă. Pînă cînd într-o zi a intrat cineva peste ea în casă, i-a dat în cap şi i-a furat toată moştenirea...

Discuţia continuă pe un alt ton, mult mai cald, mai detaşat, iar jocul de remy e compromis pentru după-amiaza aceea. Vă sugerez să le priviţi, aşa cum v-am propus la începutul textului: să nu le mînjiţi de culori pline de strălucire care nu le mai reprezintă, să le ignoraţi rujul prea roşu şi să le învăluiţi într-o aură protectoare de alb-negru îngălbenit de vreme care le estompează trăsăturile, dar le ocroteşte poveştile. ▲

Florin DAVIDESCU

Spre viitor, cu nostalgie

Aflat la mijlocul vieţii, se cheamă că ai deja un trecut în urmă. La 35 de ani poţi spune fără probleme „acum zece ani...“ sau chiar „acum douăzeci de ani...“ Cel mai trist este momentul în care începi să spui „pe vremea mea...“. Acesta este primul semn al bătrîneţii care începe să se instaleze. Nu bătrîneţea fizică (deşi se spune că bătrîneţea se anunţă din momentul în care începi să-ţi simţi corpul; şi la 35 de ani îl simţi deja), ci bătrîneţea psihică, mult mai periculoasă. Şi ce înseamnă, de fapt, această bătrîneţe psihică? Starea în care nu mai sincronizezi lucrurile vii, în mişcare, în schimbare, cu generaţia tînără. Bătrîn este cel care încremeneşte în nişte preferinţe/gusturi legate de fenomene care au murit sau sînt pe cale de dispariţie şi acela care se întoarce tot mai des în trecut.

Fac o paranteză: nostalgia este un sentiment personal (de aceea nu cred în „grupuri“ de „nostalgici“) şi ea se leagă de trecutul unei vîrste (în care erai tînăr, puternic, cu mai puţine griji, iubeai, erai iubit etc., etc.) şi nu de trecutul unei epoci anume. De asta nu acord credit etichetelor de genul „nostalgicii fostului regim“ şi sînt sigur că, într-un moment de sinceritate, oricare dintre aceştia ar recunoaşte că păstrează vie amintirea anilor '70, sau '60, sau '50, sau '40 nu pentru că trăia neapărat mai bine sau pentru că lucrurile mergeau mai bine în România (sau oriunde altundeva), ci pentru că în anii aceia era tînăr şi pentru că foamea, lipsurile materiale, frustrările, suferinţele erau nimic în faţa strălucirii tinereţii. (Dar dacă nu cred în nostalgicii epocii trecute, cred însă în tarele de mentalitate.)

Şi trebuie să recunosc faptul că, la 35 de ani, încep să dau şi eu semne vădite în acest sens. Evit să spun „pe vremea mea...“, dar sînt nevoit să constat că mare parte din muzica ce se ascultă acum îmi displace, că moda vestimentară trece pe lîngă mine şi mă lasă aproape indiferent şi că încep să mă uit din ce în ce mai lung la generaţia foarte tînără, încercînd să pricep ce vrea şi ce are în minte. Mărturisesc un sentiment aproape de stupefacţie pe care îl încerc în momentul în care citesc prin ziare despre oameni născuţi în anii '80 şi mă gîndesc că în acei ani, în care aceştia învăţau să se ţină pe picioare şi să vorbească, eu trăiam din plin. Şi uite aşa se declanşează resortul nostalgiei: îmi aduc aminte că, acum douăzeci de ani, cînd se năştea acest X, eu eram un adolescent care începea să iubească, scria poezii, pierdea nopţile cu prietenii, avea principii de la care credea că nu o să abdice vreodată.

© S. Ivanoschi

Dar „vîrsta de aur“ la care mă întorc cu gîndul din ce în ce mai des este cea a anilor studenţiei. În cifre absolute, nu a trecut chiar atît de mult timp de atunci, de-abia zece-cincisprezece ani. Dar cît de multe s-au schimbat de-atunci încoace! Lucrul la care mă gîndesc cu maximă nostalgie este starea mea de spirit din acele timpuri. Nu numai a mea, ci a majorităţii colegilor şi prietenilor mei. Erau nişte vremuri agitate, iar noi ne aflam mereu (şi ne aruncam de fiecare dată cu aviditate) în miezul evenimentelor. Credeam că o să reuşim să schimbăm lumea din temelii şi – dovadă de imensă naivitate – credeam că sîntem în majoritate. Vedeam lucrurile doar în alb şi negru, împărţeam oamenii în (neo-, cripto-)comunişti şi democraţi şi eram gata să luptăm pînă la epuizare pentru un principiu pe care îl consideram sfînt. Refuzam chiar şi ideea de compromis, de orice fel. Trăiam, de fapt, într-o realitate virtuală, dar cît de frumos era acel vis! Anii care au urmat au însemnat – pentru mine, dar cred că şi pentru mulţi alţii – tot atîtea lovituri date unei naivităţi entuziaste. Am abandonat încet-încet încrederea oarbă în diverse personaje „providenţiale“, mi-am nuanţat principiile, am fost nevoit să fac compromisuri în cascadă, mi-am pierdut multe iluzii. Poate că asta se numeşte maturizare, ca să nu folosesc un cuvînt mai greu – blazare. Din păcate (sau poate din fericire), nu am reuşit să mă „maturizez“ de tot şi asta îmi provoacă dificultăţi continue de adaptare la un mediu (oameni, mentalităţi, reguli) pe care l-am sperat cu totul altul. Dar poate tocmai faptul că nu am depus armele definitiv înseamnă că încă nu am îmbătrînit de tot. Şi poate că, în mod paradoxal, recursul nostalgic la o perioadă revolută este o sursă de energie pentru a păstra speranţa şi pentru a înfrunta viitorul. ▲

Simona POPESCU

6 cărți

Habar n-am dacă mă aflu „nel mezzo del camin" al vieţii mele (n-ar fi rău deloc!), dar e clar că am depăşit deja „lo punto sommo", „culmea", pe care tot Dante o fixa pe la vîrsta de 35 de ani. Ca scriitor (pentru că despre asta am să vorbesc), atunci cînd sînt în camera mea, cu cărţile mele preferate, în faţa computerului meu, mă simt mai lacomă de scris ca oricînd (deşi ştiu că Aderca, dacă nu mă înşel, a zis cîndva că scriitorul român e terminat după 33 de ani). Îmi văd încet-încet de treabă, nu prea vorbesc cu alţii despre asta, scriu la mai multe cărţi deodată, cum fac de obicei, ştiind că o să dureze destul de mult pînă să le vină vremea să apară, pe rînd. Dacă nu m-aş uita în oglindă (zic „oglindă" la modul simbolic!), aş putea jura că sînt aceeaşi de la, să zicem, 20 de ani. Adică sînt la fel de vulnerabilă, la fel de naivă în ce priveşte lumea practică, scriu la fel de greu, de lent, am la fel de puţină încredere în mine, sînt la fel de „impulsivă", cred tot aşa de mult în „autenticitate", deşi moda e alta, consider şi acum că scrisul vine dintr-o mare nevoie de „autoclarificare", „autoreglare" – deşi speram ca povestea asta să se termine mai repede şi să trec la ficţiune (mult mai spectaculoasă şi probabil mai uşor de scris, măcar din simplul motiv că nu te angajează decît estetic). Sînt tot atît de izolată şi mă văd, din fericire, tot atît de rar cu alţi „breslaşi". Cînd mă întîlnesc cu scriitorii de vîrsta mea (dar nu numai), de obicei încerc să aflu ce mai scriu. Cam aşa îl întrebam pe V. zilele trecute, cînd îmi vorbea despre nu ştiu ce zone culturale „urît mirositoare". „Aşa se întîmplă, de pildă, cînd se desfundă canalele. Poate că, paradoxal, e de bine", i-am răspuns, şi-apoi l-am întrebat direct, ca să lăsăm vorbitul aluziv despre diversele „zone culturale": „Dar tu ce mai scrii?".

La 38 de ani, eu sînt şi-n ochii altora la fel de tînără ca la 20 de ani. Cîteva exemple:

Acum două săptămîni am primit un telefon de la cineva care coordonează apariţia unei antologii de poezie română în franceză. Sînt incluşi acolo, dacă am înţeles bine, vreo 20 de poeţi. Eu sînt printre cei mai tineri. Iniţial, urma ca toţi cei antologaţi să fie invitaţi la lansare, la Paris, pentru o seară de lectură. Plătitorii drumului (Ministerul Culturii şi Uniunea Scriitorilor) au decis că nu sînt bani decît pentru o parte dintre ei şi primii tăiaţi de pe listă au fost „tinerii". Am 38 de ani. D.p.d.v. al instituţiilor interne specializate în scriitori sînt încă prea tînără. O.K.!

Acum o săptămînă am participat la un fel de „masă rotundă", cum se zice. Moderatorul ne-a infantilizat pe toţi de la bun început, ierarhic, în funcţie de vîrstele pe care le aveam şi, inevitabil, şi de prestigii. Scriitorului cel mai tînăr dintre noi (o scriitoare, de fapt) i-a fost admirat, vai, farmecul „inconştienţei". Cu genul ăsta de paternalism lipsit de respect, de fapt, te întîlneai la tot pasul pe vremea comunismului. Lipsa de respect pentru tineri făcea parte, de altfel, din „normalitatea" bătrînicioşilor. O.K.!

Acum o lună, un traducător insista să se întîlnim la o cafea ca să vorbim despre nişte proiecte legate de traducerea literaturii române în străinătate. I-am dat de înţeles că, efectiv, nu e treaba mea. De fapt, am încercat să-l evit, ca să nu trebuiască să-mi bat capul cu discuţii despre scriitorii români, liste etc. Atunci el, dezamăgit, mi-a pus o ultimă întrebare, cu un soi de disperare: „Nu vă supăraţi, dar dumneavoastră nu aveţi şi scriitori sub 40-45 de ani? De-asta vă sunam!". Se întîlnise cu alţii şi toate numele pe care le primise din surse oficiale (sau mai puţin oficiale) erau, cu mici excepţii, scriitori de peste 50 de ani. Să mai spun şi că, la sfîrşit, mi-a mărturisit că am fost singura persoană cu care s-a întîlnit care nu s-a autopropus pentru a fi tradusă?

Acum cîteva zile, doi polonezi interesaţi de literatura română care ar putea fi publicată în Polonia mi-au spus că-i interesează mai ales autori foarte tineri, pînă în 30 de ani. O.K.

Senzaţia mea, ca scriitor român de 38 de ani, este că trăim, noi, cei aflaţi, să zicem, *nel mezzo del camin*, sub semnul *ferdydurkianismului* (ca să parafrazez titlul romanului lui Witold Gombrowicz). Fie sîntem încă prea tineri, fie sîntem deja prea bătrîni. Prea tineri pentru instituţiile ţării în care trăim (într-o prelungită „dictatură a bătrînicioşilor", cum o numeam în 1990, cu speranţa naivă că am fi scăpat de ea), fie prea copţi pentru o piaţă de carte avidă de „prospături" (o piaţă de carte normală, în fond, în care autorii între 20 şi 30 de ani sînt, dacă au valoare, realmente la mare preţ). Dar ce contează? Ce mai contează?

Zilele trecute, o prietenă mi-a spus, la un moment dat, referindu-se la cineva: „Îţi dai seama imediat că sînt din generaţia noastră". „Şi cum era generaţia noastră?", am întrebat-o. „Oameni cumsecade, măi! Nu te-ar lăsa la greu!"

Înainte de 1990 începusem un poem pentru această generaţie de oameni care, la o adică, „nu te-ar lăsa la greu". Îl intitulasem **Juventus**. Era gîndit ca un fel de manifest – sau mai bine zis scrisoare – către cei aflaţi atunci în jurul vîrstei de 20-25 de ani, pe care eu îi consider ca fiind legaţi între ei măcar pentru faptul că au fost „deprivaţi" de propria lor tinereţe – şi poate de aceea încercînd să „recupereze" azi ce-au pierdut, poate de aceea făcîndu-şi o lege din a nu lovi într-unul mai tînăr ca ei, chiar şi atunci cînd sînt, la rîndul lor, loviţi. Cuminţi şi revoltaţi în acelaşi timp. Intelectualişti şi antiintelectualişti deodată. Mai degrabă politicoşi, cu un soi de „bun-simţ" moştenit de-acasă. Despre poezia noastră se zicea atunci, înainte de 1990, că e „urîtă" – adică, dacă am înţeles bine, fără metafore, fără spectacol, fără artificii. Mi se pare ciudat că tinerii de azi, care scriu o poezie „a sordidului", sînt mai ataşaţi de modelul poetic metaforic sau de cel „strălucitor". Povestea cenuşiului vieţii noastre a trecut, e „istorie".

În aproape 15 ani de literatură – dacă ar fi să încep socoteala de la vîrsta cînd am terminat facultatea – am scris 6 cărţi. Din cauza lor am primit cîteva foarte frumoase scrisori de la nişte liceeni de prin ţară şi chiar nişte mici daruri pe care le preţuiesc mult (un trandafir alb, cărţi, un semn de carte, pietre cu forme frumoase, un cap de păpuşă, desene). S-au adunat, de cînd am debutat în volum, în 1990: mai multe cronici literare O.K., unele foarte emoţionante pentru mine, preţuirea cîtorva colegi la care ţin şi o campanie de înjurături pentru că am „intrat" în două manuale alternative (fără să fac ceva pentru asta, fără, adică, „vina" mea). Din 6 cărţi, în 10 ani, am cîştigat, poate, echivalentul a două-trei salarii de profesor şi nişte teancuri din propriile cărţi. Dar ce contează? Fac parte dintr-o generaţie obişnuită să nu primească recompense, să aştepte, să nu spere niciodată nimic. Nu near fi trecut niciodată prin cap, de pildă, să protestăm, cu pancarte, pentru că nu am primit, la debut, premii literare, aşa cum am auzit că au făcut unii dintre tinerii scriitori de azi. Poate e mai bine cum fac ei. Altfel, or să ajungă şi ei spre 40 de ani şi, indiferent cîte cărţi ar publica şi cît de bune, vor fi eliminaţi, oricum, de pe listele oficiale din cauza „tinereţii" lor. Dar ce contează?

Generaţia mea... „Pururi tineri", înfăşuraţi nu în mantie (şi nici în pixeli!), fără carapace, fără protecţie, vulnerabili ca nişte homari în năpîrlire. Măcar de-am rămîne nişte oameni care „nu te lasă la greu"!

▲

Sorin STOICA

Celule nediferenţiate

Am 25 de ani. Revoluţia s-a întîmplat undeva la jumătatea vîrstei mele de acum. E vorba de jumătatea vîrstei psihologice. Revoluţia m-a rupt în două. M-a lăsat cu ochii în soare. O generaţie întreagă, de fapt, a păţit la fel. Aveam aproape 12 ani. Organismul era într-o fază revoluţionară şi el. De prefaceri, de împliniri măreţe.

Simona Sora, care mi-a spus să scriu în numărul de faţă, spunea despre mine că aş fi un soi de fiinţă cu o alcătuire bizară. Nici/nici. Între şi între. Şi/şi. O fiinţă contradictorie. Un caz.

De aici vin şi belelele profesionale. Necazurile pe care le am cu antropologii, sociologii care mă acuză că literaturizez, polemicile cu prozatorii care, dimpotrivă, consideră că teoretizez excesiv, că mă dau ştiinţific, iar ceea ce fac eu aduce a muncă de saltimbanc cultural. Că antropologia nu se topeşte deloc în textul literar, iar reciproca scîrţîie şi ea. Unii antropologi mă consideră poet, mucles, bă, poete! Prozatorii – infestat de teorie. Oricum, am un stil hibrid cu aparenţe parodice de text băşcălios. Textele mele nu sînt însă decît asumate, sincere.

De fapt, scriu aşa pentru că n-am încotro. Nu se poate altminteri.

Ar trebui să vă povestesc pe scurt viaţa mea pentru a înţelege. În liceu am fost un rocker de ţară, un ţăran hard & heavy, cum zicea Paul Cernat. Unul care făcea naveta între un sat de orăşeni pîrîţi şi un oraş cu destui indivizi urbanizaţi de mîntuială. Toate astea sînt, cum ziceam, între şi între. Şi rockeria şi locuirea. Nici acum nu am un domiciliu stabil, nici o profesie clară. O nefixare identitară care nu-mi dă pace. Naveta a continuat şi în timpul facultăţii. De data asta, la sfîrşit de săptămînă. Şi după terminarea ei, cînd am lucrat la un ziar din provincie, unde făceam naveta din Bucureşti. Sau din provincie migram în Bucureşti. Nu se poate şti care era casa mea.

Azi, pentru mine, aproape oricine altcineva devine „Celălalt". Ce spun e desigur o expresie a orgoliului de a fi diferit, dar şi a singurătăţii pe care uneori trebuie s-o resimt. Dar, din toate astea pot trage şi un ce profit. Pentru mine, orice experienţă socială e inedită. Orice ieşire în oraş devine un teren antropologic. Tehnicile de de-familiarizare ale antropologului care încearcă să observe exoticul vieţii cotidiene îmi sînt mai la îndemînă. Mă pot detaşa, mă pot mira cu mai mare uşurinţă. Şi asta, pentru că v-am spus, n-am încotro. Nu încerc să-mi descopăr cine ştie ce merit.

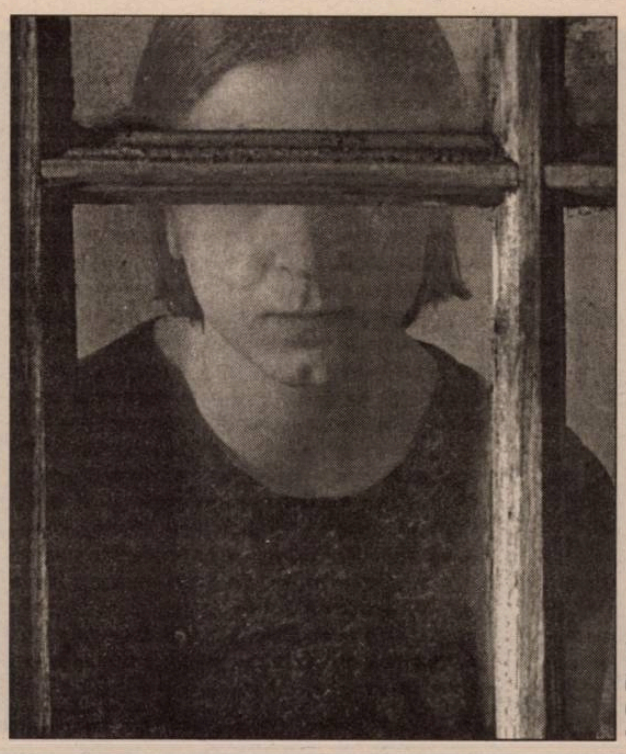

© P. Piscoi

Chiar mă preocupă starea mea de indeterminare. Şi mă obsedează întrebarea bunică-mii, bine, bine, scrii tu cărţi, predai la facultatea aia, publici pe la ziare, dar ce se cheamă c-ai fi tu? N-ai un nume, nu existi. Ea nu ştie de unde să mă ia, cum să-mi spună. N-am un nume, dar mă simt foarte bine aşa. Condiţia asta de rătăcit e pe undeva mai interesantă.

Chiar fraza mea e o corcitură neologistico-golănească.

Am plete, un alt amestec considerat în multe culturi drept impur. Sînt bezmetic, buimac, stări liminale, iar buimăceala, indeterminarea mea ia chiar o expresie gastronomică, pentru că io nu mănînc aşa, pur şi simplu, ci combin ceea ce găsesc pe masă total imprevizibil. Cozonac cu mămăligă, supă cu salată de varză. Şi nu mai continuu pentru a nu vă da ocazia să vă formaţi o părere greşită despre mine.

Şi, pentru că aici voiam să ajung, de curînd medicii mi-au spus ceva fascinant legat de o tumoare pe care mi-au extirpat-o. Cică în ea ar fi găsit nişte „celule nediferenţiate". Între şi între. Nici măcar celulele corpului meu nu aveau o fixare, o structură clară. Celule nehotărîte, schimbătoare. Şi diagnosticul ăsta mi-a confirmat ipotezele. Problema e dacă temperamentul meu instabil a dictat corpului, iar celulele au preluat şi s-au supus, sau chiar corpul a determinat identitatea mea precară. Celulele au decis.

Ceea ce rămîne e că lipsa mea de statut a căpătat, cu acest diagnostic extrem de interesant, legitimitate.

Aşa că ce aveţi cu mine, mă? Dacă aşa sînt eu construit, din celule care nici ele nu pot fi numite? Ăsta mi-e corpul şi cei care spun că scriem cu el nu se înşală deloc.

▲

Anca MANOLESCU

Parabola elefantului

Textele sacre şi textele experienţei spirituale încearcă să vorbească despre o realitate ascunsă, inefabilă. Dar ele nu încearcă numai atît; ele încearcă să spună legătura dintre realitatea noastră imediată, familiară şi acea realitate, cu totul alta. Ele încearcă să spună cum acea realitate, cu totul alta, infinită, se oglindeşte şi se „întrupează" în datele cele mai concrete ale existenţei noastre. Iar, pornind de aici, ele încearcă mai ales să orienteze înţelegerea către acea realitate, să deştepte în noi „amintirea" ei, să ne pornească la drum către ea. Parabola, anecdota, fabula mistică sînt mijloace de expresie privilegiate în această privinţă: texte scurte, utilizînd materialul cel mai comun, pornind de la gesturi şi situaţii cotidiane, ele conţin totuşi o evidentă „semnalizare" către un alt nivel de fiinţă. E limpede că naraţiunea lor e doar punctul de detentă al înţelegerii, că ele cer comentariul şi interpretarea, că simplitatea lor e coaja unor sensuri multiple, care pot vibra pînă la nivelul cel mai înalt al realităţii şi că aceste sensuri trebuie descoperite, dezvoltate, interiorizate. Parabolele, spunea persanul Rumi, sînt ca un vas de măsurat grîul; sensurile sînt ca mulţimea grăunţelor din vas. „Omul inteligent ia grăunţa sensului, nu se opreşte la vasul care o cuprinde."

Cearta orbilor

Folosind imagini şi situaţii familiare pentru a orienta spre adevărul ultim, parabolele vehiculează în fond o seamă de arhetipuri fundamentale, comune tuturor tradiţiilor. Există chiar anecdote mistice care circulă în mai multe spaţii spirituale. Despre o asemenea parabolă vreau să vorbesc aici: despre parabola elefantului. Cazul e interesant fiindcă, alături de comentariile ei contemplative – musulmane, hinduiste şi budiste –, ea a mai primit de curînd interpretarea unui teolog creştin.

În 1999 s-a ţinut la Sorbona un simpozion care îşi propunea o reflecţie asupra stării creştinismului în lumea de azi. Tema lui se numea: „Două mii de ani după ce?". Cardinalul Joseph Ratzinger, responsabil la Vatican în ce priveşte doctrina credinţei, a comentat acolo criza profundă a creştinismului actual ca decurgînd din „criza pretenţiei sale la adevăr". Ce voia să spună cu asta? În primul rînd că, pentru omul de azi, diversitatea religioasă poate apărea drept o „dispută a religiilor" în măsura în care fiecare din ele e convinsă că doar ea singură deţine adevărul despre Ultim, că doar ea exprimă şi comunică Adevărul universal. Aşa fiind, pretenţia de universalitate a creştinismului – bazată pe această convingere în ce-l priveşte – ar fi pusă în dificultate, dacă nu contrazisă. Cardinalul Ratzinger considera că „problema adevărului" e o problemă capitală a creştinismului actual. Însă el începea prin a pune în seama celorlalte tradiţii o concepţie relativistă despre adevăr, după care „pretenţia la adevăr" a creştinismului era simplu de apărat.

Pentru a ilustra ceea ce el considera a fi o concepţie relativistă asupra adevărului, care ar fi proprie religiilor şi filozofiilor sapienţiale altele decît creştinismul, cardinalul cita „parabola elefantului" în varianta ei budistă. Parabola sună aşa: un rege din Nordul Indiei a adunat o dată pe toţi locuitorii orbi ai locului şi le-a pus în faţă un elefant, spunîndu-le: „ăsta e un elefant". Pe unii i-a lăsat să-i atingă capul. Alţii i-au putut atinge urechea ori colţii, trompa, laba, spatele, coada. Regele a întrebat pe fiecare „Cum e un elefant?" Iar, după partea pe care o atinseseră, ei au răspuns: „E ca un coş împletit... ca un vas... ca o oişte de plug... ca o magazie... ca o coloană..." Iar după aceea, continuă parabola, orbii s-au pus pe ceartă, strigînd: „Elefantul e aşa ori aşa". S-au repezit unii asupra altora, lovind cu pumnii, spre desfătarea regelui.

Iată comentariul cardinalului: „Porfir enunţă astfel prima sa idee fundamentală: Adevărul este ascuns. Să ne amintim de parabola budistă a elefantului şi a orbilor, care e determinată exact de aceeaşi idee, în care budismul şi neoplatonismul se întîlnesc. Conform ei, nu există certitudine asupra adevărului, asupra lui Dumnezeu, există doar opinii." În interpretarea cardinalului, celelalte religii ori filozofii sapienţiale şi-ar recunoaşte singure „incompletitudinea", neputinţa în raport cu Adevărul ultim (ceea ce e fals, căci fiece tradiţie se consideră o cale deplină către Adevăr şi propune mijloace spirituale pentru atingerea lui. Dar, ca şi în creştinism, există conştiinţa că Adevărul şi realitatea ultimă se află dincolo de formă şi de expresie, iar cunoaşterea are de înaintat în „ascunsul", în non-manifestatul divin, în ilimitarea sa). Cardinalul continua: „Pretenţia creştinismului de a fi autentica *religio vera* ar fi oare, în consecinţă, depăşită de progresul raţionalităţii? E oare creştinismul silit să-şi coboare nivelul pretenţiei sale şi să se insereze în viziunea neoplatoniciană ori budistă ori hindusă asupra adevărului şi simbolului, ori să se mulţumească – cum o propusese Ernst Troeltsch – doar cu a arăta din faţa lui Dumnezeu numai latura întoarsă spre europeni?... Iată adevărata chestiune la care Biserica şi teologia trebuie să facă astăzi faţă. Toate crizele din interiorul creştinismului actual nu derivă decît din această problemă şi din imensa importanţă pe care o are ea."

În cazul în care creştinismul abandonează convingerea că e singura „religie adevărată", nu ar mai exista, după cardinal, decît soluţia relativistă în două variante: un relativism rezultînd din incapacitatea umană de cunoaştere (la care creştinismul ar fi silit să consimtă, scoborîndu-şi nivelul concepţiei sale despre adevăr şi abandonînd convingerea că religia creştină dă acces la Adevărul transcendent) ori o relativizare „socio-culturală" a divinului.

Dacă mizăm pe un Adevăr ultim, unul şi universal – pare să susţină tipul de discurs menţionat – el trebuie să se manifeste în lume, să se „obiectiveze" *ca atare*, adică într-o *singură* tradiţie religioasă autentică şi completă. O *singură* tradiţie religioasă e instituită de revelaţia *deplină* a Adevărului şi poartă în lume această revelaţie. O singură tradiţie religioasă are o „pretenţie la adevăr" legitimă pentru că adevărul – aşa cum e primit, interpretat, formulat de ea – e Adevărul, acela ultim, suprem. Deja, ceea ce contează în acest mod de a vedea lucrurile, nu sînt atît unicitatea şi universalitatea Adevărului *în sine*, în maiestatea lui transcendentă, şi nici posibilitatea de transformare a umanului pentru a atinge acest Adevăr. Accentul cade pe *proiecţia* Adevărului în planul nostru de existenţă şi pe examinarea atributelor sale de unicitate şi universalitate *în acest plan*. S-ar spune că, printr-o stranie inversiune, calitatea de absolut a Absolutului ajunge să fie gîndită, judecată, legitimată la nivelul relativului: în lumea noastră, sensibilă, omenească, dominată de istorie. E ceva de tipul: „Dacă e Fiul lui Dumnezeu, să se dea jos de pe cruce..."

Depăşirea orbirii

Revenind la parabola elefantului şi a orbilor, ea a fost comentată, în spaţiul hinduismului, aproape de timpurile noastre, de Sri Ramakrishna; în islam, e invocată şi comentată de Al-Ghazali, în *Incoerenţa (sau respingerea) filozofilor*, ca şi de Djalal-od-Din Rumi în *Mathnawi*. În interpretarea lor, lecţia parabolei este, întîi, că Adevărul, dat fiind caracterul său ilimitat, universal, nu poate fi închis în viziuni fragmentare, în puncte de vedere izolate unele de altele şi exclusiviste, în forme acaparatoare, care pretind că îl epuizează (cf. F. Schuon, *Despre unitatea trasncendentă a religiilor)*. Ca atare apologul serveşte, atît lui Al-Ghazali, cît şi lui Sri Ramakrishna, pentru a ilustra insuficienţa „formelor" dogmatice în efortul de atingere a Adevărului, dar nu imposibilitatea umană de a cunoaşte acest Adevăr pe o cale contemplativă, calea intuiţiei intelectuale şi spirituale. Dogmele îşi au raţiunea lor de a fi prin faptul că sînt expresii, formulări ale unor aspecte ale Adevărului ilimitat. Ele sînt perfect legitime în măsura în care fac cunoscute anumite dimensiuni, atribute, feţe ale acestui Adevăr, în măsura în care dau formă unei intuiţii spirituale sau unei cunoaşteri primite prin inspiraţia Duhului. Dar de îndată ce dogma devine dogmatism, de îndată ce pretinde că ea e singura formă corectă de expunere a Adevărului, se petrece un lucru nelegitim. Forma (sau expresia) – care prin natura ei înseamnă limitare – devine mai importantă decît conţinutul ei transcendent.

Porfir, ca şi interpreţii musulmani, hinduşi ori budişti ai parabolei nu pretind că Dumnezeu nu poate fi cunoscut în ascunderea lui, în misterul lui ilimitat. Ei spun însă, ca şi contemplativii creştini, că o atare cunoaştere nu se obţine la nivelul relativului, al formelor şi al punctelor de vedere parţiale; ei spun că la acest nivel există doar „opinii" sau „credinţe" despre Dumnezeu, dar nu certitudinea oferită de o cunoaştere metafizică, ce revine la unirea cu El. Cardinalul a ales să preia numai această primă lecţie, „negativă", a parabolei şi să considere că acesta e unicul ei sens. Am putea spune aproape că el a „dogmatizat" parabola. Ceilalţi interpreţi consideră lecţia negativă doar ca un punct de pornire, ca o operaţie de curăţare a terenului cunoaşterii. După ei, parabola spune, mai ales, că există o cunoaştere relativă, condiţionată, parţială (cea a orbilor din istorioară) pe care omul spiritual trebuie să o depăşească, pentru a trece spre o cunoaştere directă, o „realizare" a Adevărului absolut şi transcendent, ceea ce ar corespunde deschiderii văzului spiritual şi „iluminării". În relatarea lui Rumi, parabola se referă la persoane care pătrund într-o sală întunecată, iar comentariul lui sună aşa: „Dacă fiecare ar fi avut o lumînare, cuvintele lor nu s-ar fi deosebit. Ochiul percepţiei sensibile [spre deosebire de ochiul spiritual, n.m.] e tot atît de limitat ca palma (acelor oameni) care nu poate sesiza totalitatea (elefantului). Ochiul mării [privirea capabilă de contemplarea Realităţii integrale, n.m.] e un lucru, spuma e altceva; lasă spuma şi priveşte cu ochiul mării... O tu, ce-ai adormit în corabia trupului, ai văzut apa sensibilă; contemplă acum Apa apei; apa are o Apă din care izvorăşte, spiritul are un Spirit care îl cheamă".

E limpede, în cuvintele lui Rumi, faptul că orice punct de vedere asupra Adevărului şi orice formă în care el e expus sînt utile în măsura în care sînt *asimilate şi depăşite*, în măsura în care sînt doar puncte de sprijin pentru o *trecere* de la formă la conţinutul ei ilimitat. Apa sensibilă e manifestare, e *formă* sensibilă care decurge din Oceanul divin, trans-formal. Adevărul ultim, transcendenţa se manifestă şi ni se comunică prin intermediul formelor. Dar, în mod complementar, efortul uman de cunoaştere constă în a întoarce aceste forme la sursa lor nelimitată, a urca, prin intermediul lor, dar lăsîndu-le în urmă, către această sursă. ▲

● André Scrima, *Despre isihasm*, Humanitas, 2003, colecţia „Înţelepciune şi credinţă"

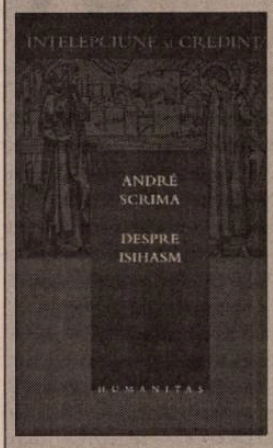

André Scrima este, prin deschiderea, îndrăzneala şi eleganţa lui de spirit, o voce destul de aparte în creştinismul răsăritean actual. Volumul reuneşte textele sale, publicate şi inedite, asupra marelui curent contemplativ al tradiţiei creştine orientale, centrat pe rugăciunea inimii. A cerceta isihasmul înseamnă pentru André Scrima a cerceta şi a pătrunde în fond sensul propriului său angajament de monah. Înseamnă a cerceta experienţa spirituală, intelectuală, existenţială, a unei foarte lungi linii de „profesionişti" ai rugăciunii, de călători în Dumnezeu.

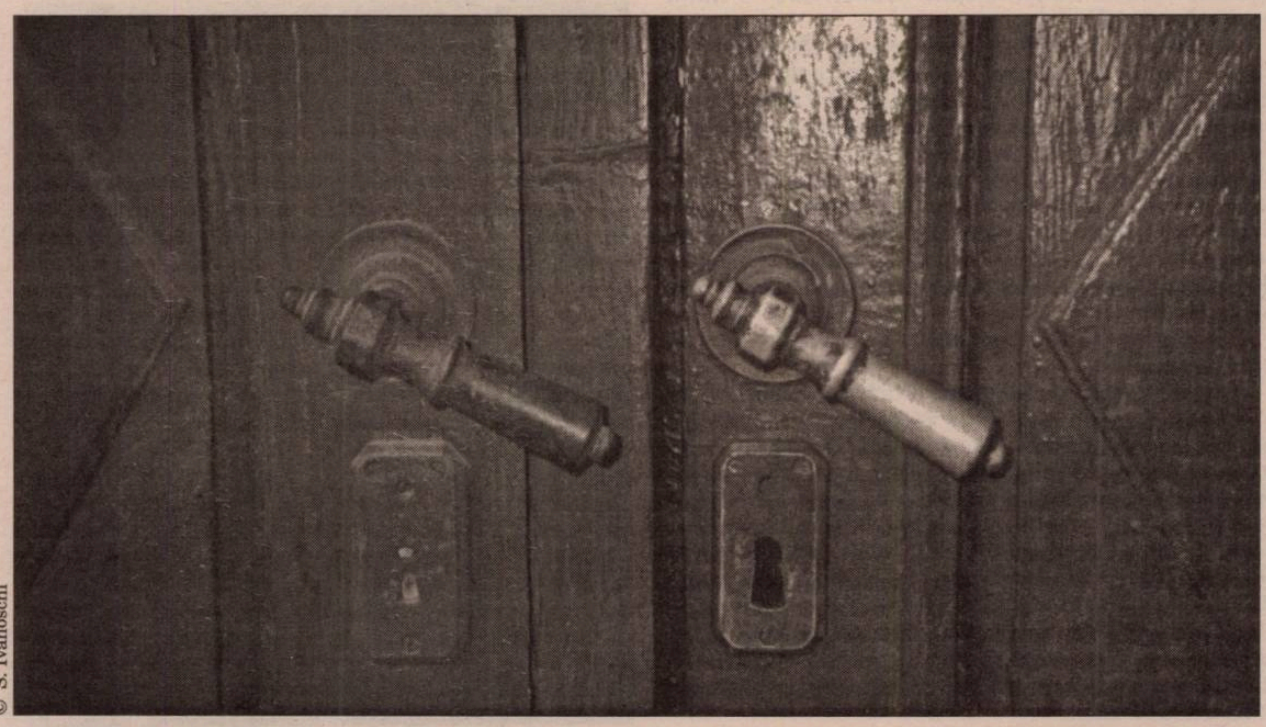

© S. Ivanoschi

Alex-Mihai PĂUN

Comunistul faţă cu acţiunea

„Nu există de fapt o societate comunistă, ci o dominaţie comunistă asupra unei societăţi care supravieţuieşte cum poate.“
Alain Besançon

Ştim cu toţii că în orice discuţie despre comunism vine un moment cînd oportunitatea distingerii între teoretic şi practic nu mai poate fi neglijată. Ştim de asemenea că în cazul capitalismului această disociere e pretinsă cu mai puţină necesitate. Sursa acestei deosebiri ar trebui însă să ne reţină atenţia: a discrimina între cele două strategii economice revine la a descrie două moduri diferite de a-ţi gestiona apariţia în lume.

Presupoziţia sufletească a oricărui capitalist e o anumită *tentaţie a adecvării*. Naturelul său are ceva din înţelepciunea inconştientă a celui ce se lasă ispitit de fidelitate. El *ia notă* de lume, de neajunsul şi de surpriza ei constitutive, iar ingeniozitatea lui negustorească va evolua conformist între limitele pe care aceasta i le trasează. Altfel spus, capitalistul lucrează întotdeauna cu materialul clientului: croitorul va acorda ţesăturii prestanţa vestimentaţiei, dar nu va căuta să înlocuiască ţesătura însăşi.

Fizionomiei acomodante a capitalistului, comunistul îi opune un chip închipuit. Preistoria acestei *intrări în chip* nu poate fi decît o ex-chipuire, o insurecţie a propriului anonimat uterin. Comunistul se leapădă printr-un rictus de toate chipurile pe care lumea e în măsură să i le propună. Cum ticul fiinţei sale e suspiciunea, totul va fi bănuit de malignitate. Orientat de neîncredere, el trebuie să se aşeze în lume împreună cu aversiunea lui pentru aceasta; roşeşte şi decide să se sustragă impurităţii. Subsecvenţa acestei învirginări e previzibilă: confruntat cu lumea, comunistul o va înfrunta. Astfel că maiestăţii întortocheate a lumii sub îndrumarea căreia funcţionează capitalistul îi este opus sublimul geometrizant al unui proiect[1]. Prin urmare, dacă pentru capitalist lumea e un prilej (ocazia de a-i pune imperfecţiunea la lucru), pentru comunist lumea e doar oportunitatea de a o depăşi. Nu-mi pot reprima sentimentul că, în definitiv, această transcendere e spectacolul unei desfigurante autofobii, că orice suicid e un genocid ce n-a fost să fie şi că, deci, activistul e un ratat care a reuşit în viaţă.

Comunismul este, aşadar, reversul afirmativ al unei aversiuni faţă de realitate. Sintagme precum „omul nou“ sau „epoca de aur“ sînt metaforele unei vitorologii ivite din ostilitate, presentimentele unui resentimentar. În aceste condiţii, fervoarea scientistă aferentă e doar pedanteria unei categorii literare prost plasate, un frison ghidat de eschivă. Perversiunea *neliterară* a acestei levitaţii lirice este că ea îşi propune, tocmai prin virtuţile decolării, să rezolve acele dificultăţi pe care le surmontase prin tehnica igienizantă a zborului pe loc. Caricatura comunismului este un aerostat emotiv ce se ia la trîntă cu agricultura.

Am sugerat deja că, dacă nomenclatorul unei economii de piaţă e, la rigoare, darea de seamă a bursei, în cazul economiei planificate funcţia aceasta e preluată de literatură. Diferenţa e edificatoare: bursa, ca miniatură a lumii pe care o ştim, stă pentru natura descriptivă a capitalismului; literatura comunistă e însă crochiul unei alte lumi, difuziunea unui instinct normativ. Care sînt genurile predilecte ale acestei literaturi ideologice? E vorba, cred, de manifest şi de pamflet. Altfel spus, de o formă consemnată de agitaţie (invitaţia la revoluţie perpetuă) şi de pretextul ei (denunţarea inumanităţii unei societăţi nerevoluţionate). Restul – oda siderurgică, statistica măsluită, pastelul agronomic – e literatură de congres.

De drept

Ne-am întrebat poate cu toţii cum pot fi împăcate în gesticulaţia unui acelaşi cetăţean pasiunea pentru solidaritate a omului şi îndîrjirea însingurată a capitalistului. Cum poţi fi individualist fără să fii egoist şi cum poţi sluji unei comunităţi fără să frizezi colectivismul. O exigenţă îi *separă* pe oameni, cealaltă îi *adună*. Soluţiile iscate de această nedumerire sînt însă prejudiciate *ab initio* de însuşi modul în care aceasta e predispusă să se articuleze interogativ. Întrebările suspuse au în comun greşul de a presupune că individualismul şi solidaritatea ne sînt recomandate ca strategii de gestionare a aceluiaşi tip de relaţie socială. Lucrurile stau altfel, de fapt. În vreme ce pretenţia individualismului capitalist e una esenţial economică, exigenţa solidarităţii e mai curînd de ordin politic şi etic.

Orice demers capitalist e ecoul unei fatalităţi antropologice: condiţia economică a omului este singurătatea. Stăm singuri faţă în faţă cu eventualitatea profitului. Aerul dintre nesaţul financiar al sufletului şi cîştigul efectiv nu e filtrat decît de vămile dreptului. Ca deţinător de avere şi rang, omul, spune Canetti undeva, e ca o moară de vînt pe un şes uriaş: „pînă la moara următoare nu mai este nimic“.

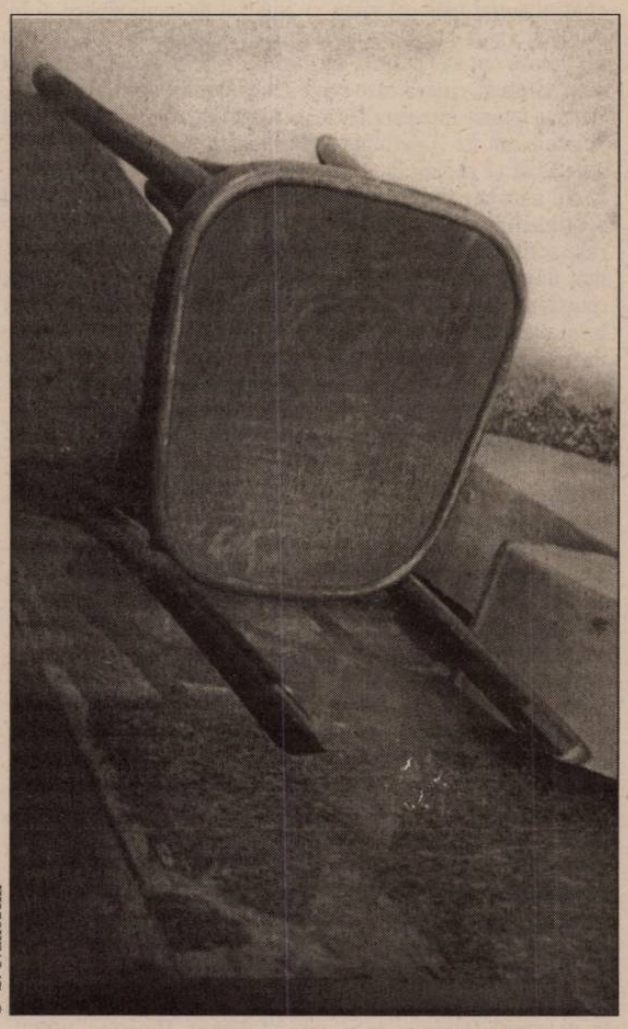
© S. Ivanoschi

E limpede că în democraţia liberală, economic vorbind, indivizii evoluează separat, autonom, şi că ei se asociază numai în virtutea unor interese comune, adică a unor interese personale intersectate. Piaţa dispersează, iar acest efect devine, potrivit literaturii liberale[2], însăşi cauza succesului ei. S-ar spune că, dacă tiparul economic tradiţional e înlocuit cu cel modern, avem a face cu un vacuum de *relaţie* în societate: tipul de solidaritate presupus de economia tradiţională nu e presupus şi de economia modernă. Numai că parte din informalul solidarităţii premoderne e reprodusă politic de cea mai formalizată modernitate: în democraţiile liberale ceea ce capitalismul dispersează societatea civilă adună[3].

Ei bine, *comunismul trăieşte pe seama unei inversiuni a acestui tipar natural*. Economia dirijată, prin soluţia colectivistă, adună (înăbuşind iniţiativa individuală şi, deci, competiţia), iar societatea civilă e fărîmiţată pînă la indivizi ghetoizaţi în ei înşişi (statul întreţinînd suspiciunea şi delaţiunea între oameni, adică o concurenţă reconfigurată malmorf). Altfel spus, comunismul adună acolo unde trebuie să asigure legalitatea separaţiei şi divizează acolo unde trebuie să lase să se unească. Se răspunde astfel nevoii de competiţie cu solidaritate şi nevoii de solidaritate cu competiţie. E ca şi cum ai obliga doi atleţi să fraternizeze pe pistă (împărţind o victorie a nimănui), după care i-ai convoca într-un club în care singura comunitate e aceea a urii.

De fapt

Profilul comunismului nu e însă complet atîta timp cît inversiunii teoretice nu i se adaugă frauda de pe teren. Economic vorbind, comunismul, înlocuind proprietatea privată cu cea colectivă, nu a făcut decît să reinstituie retardatar tiparul tradiţional al proprietăţii devălmaşe[4], perpetuînd astfel şi ierarhiile implicite în aceasta. Cei chemaţi să orizontalizeze egalitar au impus cea mai inabordabilă verticalitate. Nomenclatura scăpa tăvălugului uniformizator pe care îl dirija, aşa încît demonizatul boier a fost parafrazat de transcendenţa activistului. Cu alte cuvinte, cei care în teorie distribuiau colectivismul i se sustrăgeau în practică. Prin urmare, în comunism cei care adună nu se adună. În acest fel premodernitatea respira exact cu plămînii celor care căutau să-i sufoce orice posteritate. Familiile încremenite în propria excelenţă au fost înlocuite de clanuri clientelare, prestigiul greu al blazonului de uşurătatea interesată a adeziunii la partid. Înţelegem, aşadar, că nomenclatura era doar o aristocraţie ignobilă.

În consecvenţă cu discreţionarismul premodern al acestor manevre, societatea civilă, rod al modernităţii, a fost complet destructurată, orice moştenire, oricît de răstălmăcită, nefiind îngăduită. Suspendîndu-se legalitatea tuturor formelor de asociere extraguvernamentală, indivizii erau aruncaţi într-o mişcare centrifugală care îi îndepărta atît unii de alţii, cît şi de viaţa publică. Altfel spus, statul evacua din societate însăşi societatea.

Socoteala finală a acestei grozăvii? Liputin, personaj dostoievskian ivit din insolenţa secolului al XIX-lea, o făcuse deja: o sută de milioane de morţi. În plus, ştim bine: în comunism, cînd demnitatea sufletelor nu s-a plătit cu trupurile, supravieţuirea trupurilor s-a plătit cu sufletele.

---

1. Eroul lui Charles A. Beard (un autor anticapitalist), spune Louis M. Hacker într-un eseu, se mişca într-o „grădină a raiului geometrică“ unde „nu se amestecau niciodată în mod vulgar politica meschină, compromisul politic şi afacerile de piaţă.“

2. Mă refer la liberalismul necomplezent al lui Mises sau Hayek.

3. Potrivit unui studiu citat de Alina Mungiu-Pippidi, 49% din cetăţenii SUA sînt membri ai unei asociaţii religioase. De altfel, cîndva, însuşi Benjamin Constant elogiase zelul comunitar al americanilor.

4. Engels invoca entuziast în 1888 precedentele tribale ale „proprietăţii comune“, întrezărind în ele arhetipul protoistoric al cooperativei postcapitaliste.

▲

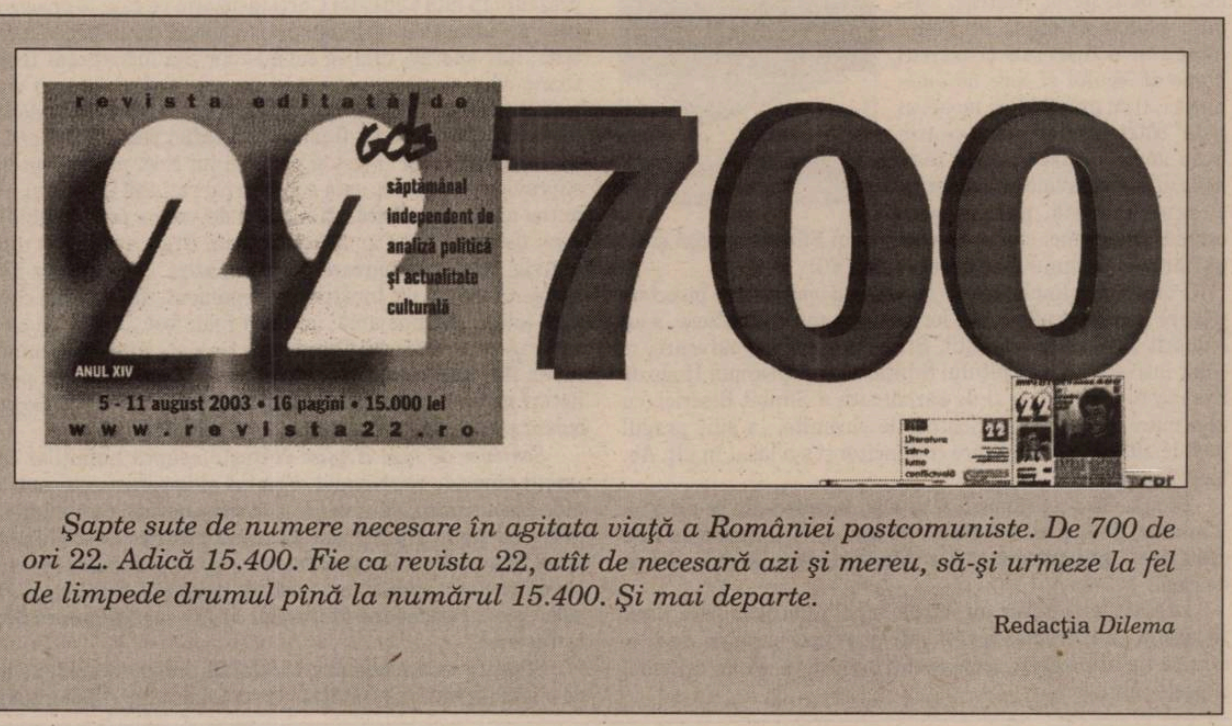

Şapte sute de numere necesare în agitata viaţă a României postcomuniste. De 700 de ori 22. Adică 15.400. Fie ca revista 22, atît de necesară azi şi mereu, să-şi urmeze la fel de limpede drumul pînă la numărul 15.400. Şi mai departe.

Redacţia *Dilema*

Adrian MIHALACHE

Unghiul mort al inteligenţei

Republicîndu-şi romanul *În continuare* la Editura Fundaţiei Culturale Române (2003), B. Elvin atrage atenţia că nu a avut nevoie să opereze modificări, în afara unor precizări minime, prima ediţie apărînd fără dificultăţi, în 1982, la Editura Eminescu. Faptul că romanul, deşi descrie fidel starea de disconfort a intelectualităţii în epoca de început a naţional-comunismului, a „trecut" cu uşurinţă se datorează nu atît neatenţiei cenzurii, cît stilului elegant, degajat, lipsit de încrîncenare şi, în consecinţă, dezarmant.

Eroul, Sebastian Pop, este un *intello* bucureştean al anilor şaptezeci, care lucrează în mediul teatral (secretar literar), scrie cărţi de teatrologie, dar şi încercări de proză. Pare lipsit de griji materiale, frecventează restaurantele, se îmbracă cu o discretă eleganţă şi, o dată pe an, iese în străinătate, pentru a participa la festivalul de teatru din Berlinul occidental. Ceea ce-l face interesant, în afara reflecţiilor subtile, care dau romanului o tentă eseistică, este felul în care refuză, în relaţiile cu oamenii, atît contopirea entuziastă, complicitatea umedă şi caldă, cît şi delimitarea netă, tăietura dureroasă, conflictul deschis. Oamenii nu i se alătură, ci se lipesc de el, *colează*, iar eroul nu face nimic, nici ca să-i deprindă cu sine, nici ca să se desprindă de ei. Cei mai mulţi dintre aceştia „se află la sfîrşitul idilei lor cu societatea, cu Universul, sau mai exact la ceea ce le-a apărut odinioară aşa şi profită din plin de dreptul democratic al decepţiei" (pag. 45). Mama, care vibrează la rumoarea evenimenţială cotidiană, încercînd astfel să se menţină branşată, prietenul tatălui, aflat la capătul unei existenţe aventuroase, actorul ratat, care-l însoţeşte, tăcut, pe străzi simt nevoia să respire alături de el, regăsindu-şi, în detaşarea lui, propriul echilibru. Alţii, adaptaţi vremii, vizitaţi de succes, îl caută în momente de îndoială, dar şi cînd vor să-şi exhibe victoriile, în ambele cazuri simţindu-se reconfortaţi. Pentru el, însă, nu spaţiul social este cel vital, ci „spaţiul de semnificaţii al bibliotecii" (pag. 11). Urmînd sfatul lui Kipling, vrea ca, pentru el, fiecare om să conteze, nici unul, însă, prea mult. Iată că există, totuşi, cineva care contează mai mult decît ar fi cazul: Irina, o femeie independentă, interesantă, imprevizibilă, deci periculoasă. Ea îi pericliteză liniştea intelectuală căci, deşi a decis să se separe de ea, nu este în stare să se şi despartă. Eroul adoptă o „soluţie de continuitate", menţinînd, la nivel sentimental, relaţia. Aflat la Berlin, îi aşteaptă cu înfrigurare scrisorile, îi cumpără o rochie de mare gust, se întoarce mai devreme pentru plăcerea de a-i vedea reacţia. Deşi e conştient că „marea artă e să te împotriveşti ispitei de a voi totul pentru totdeauna" (pag. 52), vrea s-o păstreze pe Irina în mrejele lui mentale. „Toţi ştim, chiar dacă ne facem că habar n-avem, ceea ce avem dreptul să cerem" afirmă el (pag. 42), dar, tocmai pentru că este realist, cere imposibilul. El, atît de detaşat faţă de oameni, se complace în prezenţa noilor bărbaţi din viaţa Irinei, plasînd confidenţele lor inoportune printre „exactităţile, profunzimile şi gingăşiile care sînt ispitele permanente ale spiritului" (pag. 61). O uşoară perversiune (intelectuală, cum altfel?) se infiltrează în complicitatea cu amantul actual al Irinei. Fantasmează asupra a ce anume a atras-o la „celălalt", dacă este „măreţia înfăptuirilor lui spirituale", sau dacă nu cumva „e invers, dacă în celălalt domeniu (*care? numeşte-l!, n.n.*) am devenit prin comparaţie un zero absolut?" (pag. 156). Apariţia noului iubit, tînăr actor, frumos şi talentat, agravează situaţia, făcînd ca „nobila trebuinţă a spiritului de a pricepe să se întoarcă împotriva lui însuşi" (pag. 179). Eroul se comportă „în continuare" ca un perfect *gentleman*, spunîndu-şi că, în fond, „inteligenţa pune mai greu la încercare decît divinitatea pe cei care-o iubesc" (pag. 202). Prin problematică şi stil, prin detaşarea lucidă cu care descrie o criză existenţială într-un context cultural sofisticat, romanul aminteşte de operele sedate şi intelectualiste ale literaturii englezeşti interbelice, îndeosebi de cele ale lui Aldous Huxley şi W.S. Maugham.

Cum procedează un om care nu „se mulţumeşte să devină ceea ce viaţa încearcă să facă din el" ne-o spune tot B. Elvin în volumul *Datoria de a ezita* (Editura Hasefer, 2003). Aparent heteroclită, reunind pagini memorialistice, microeseuri, impresii de călătorie, întîlniri memorabile, cartea îşi dezvăluie, în final, strategia ordonatoare. Titlul este polemic la adresa reproşului adus intelectualilor de fi „şovăielnici". Din blamabilă, ezitarea devine virtute, iar metoda de a te îndoi sistematic este expusă printr-o succesiune de „studii de caz", provenite din experienţa de viaţă a autorului. Eugen Schileru, care i-a fost profesor de liceu, i-a eliberat „mintea turtită de frică" (pag. 31). Cărţile lui Primo Levi, găsite la un faimos anticariat bucureştean, l-au învăţat că „datoria inteligenţei este să caute sensul lipsei de sens" (pag. 39). A găsit în Anatole France un spirit afin, încrezător că inteligenţa va reveni, în cele din urmă, la modă şi a înţeles de la el că „identitatea este frontiera rezultată din războaiele omului cu lumea" (pag. 66). A fost greu, pentru un om a cărui inteligenţă a fost mereu ameninţată de teroare, „să nu marcheze puncte, să nu se arate spiritual sau citit, să nu se lase împins de disperare sau elan" (pag. 67). Reprimarea tentaţiei de a fi spiritual, o condiţie a supravieţuirii în vremuri instabile, învăţată de la Stendhal, prin sfaturile pe care Sanseverina şi contele Mosca le dau lui Fabrice, este frustrantă, dar benefică pe termen lung: verva înăbuşită naşte cărţile bune. Mulţumindu-se, ca şi Montaigne, cu o viaţă „care să poată fi trecută cu vederea" (pag. 80) îşi menţine ferm un singur drept, dreptul la dubiu. O conversaţie cu Heinrich Böll aduce în prim plan ideea că „niciodată credinţa nu ţine loc de bună-credinţă", de unde rezultă că „inteligenţa este lucrarea interogaţiei săvîrşită în separaţie" (pag. 100). Reflecţiile despre scris sînt adînci şi emoţionante: „Comparaţia scriitorului cu un tîlhar nu-i chiar atît de insolentă. Amîndoi îşi plănuiesc fapta în singurătate. Le trebuie mult curaj. Habar n-au ce se va alege de pe urma ei. (...) La care se adaugă şi pericolul de a nu-şi da seama că au dat greş" (pag. 102). Scriitorul nu împărtăşeşte liniştea omului comun, la senectute, cînd „nu mai ai de ce să te temi sau de ce să speri, şi dă peste tine fericirea" (pag. 176), deoarece el încă se teme de ratare şi speră la neuitare. Autorului nu-i este străin exerciţiul „unei inteligenţe de prim ordin, capabilă să se fixeze la două idei contradictorii, fără ca din această cauză să piardă capacitatea de a funcţiona" (pag. 231). Aceasta îi dă „fericirea de a fi trist cînd înţelegi" (pag. 258) şi îl împiedică să rămînă imobilizat, în „unghiul mort al inteligenţei", din care toate se văd într-un singur fel.

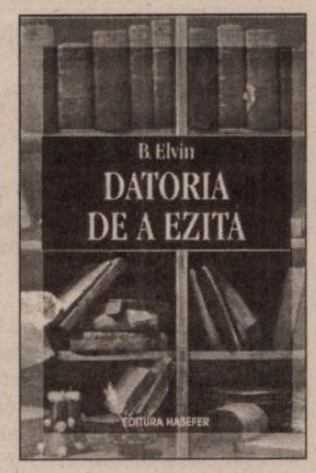

▲

Lorena ARMULESCU

Bestioles şi deliciile de vacanţă

● **Julian Barnes, *O istorie a lumii în zece capitole şi jumătate*, Editura RAO, Bucureşti, 2003.**

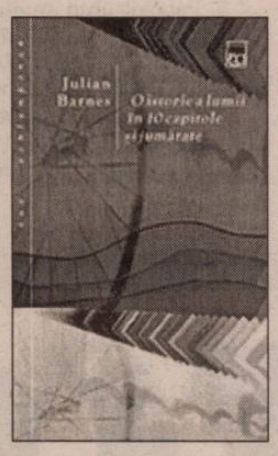

Petition de habitans conţine plîngerea făcută de „noi, trăitorii din Mamirolle, dioceza Besançon, oameni cu frica lui Dumnezeu Atotputernicul, umili supuşi ai soaţei sale Biserica, buni şi la vreme platnici ai zeciuielii" contra „nelegiuţilor care de ani buni ne murdăresc, stîrnind asupra-ne mînia lui Dumnezeu şi pîngărind cinstitul nume al locului şi care ne ameninţă (...) cu prăpădul şi moartea hîdă" către „Înalta Curte ce trebuie să-i sileacă să se facă nevăzuţi, scîrbavnici şi nemernici cum se arată, prin greaua osîndă a anatemei şi excomunicării din Sfînta Biserică şi de pe Tărîmul Domnului Dumnezeu." (p. 66)

Povestea e simplă. Carii *(anobium domesticum)*, insectele celebre pentru preferinţele lor gastronomico-forestiere, s-au cuibărit în Casa Domnului. Şi nu într-un loc oarecare, ci chiar într-un picior al jilţului Sfinţiei Sale, episcopul Hugo de Besançon, care într-o zi de sărbătoare a Sfintei Biserici, cu alai mare, după toate închinările cuvenite, „a suit pragul pînă la altar, s-a întors spre credincioşi şi s-a lăsat în jilţ. Ah, blestemată zi!"

Sfinţia Sa s-a prăbuşît, fără a şti încaltea din ce pricină. L-au dus, firește, cu tot alaiul, în bezna nesimţirii cum l-au găsit, şi au început cercetările. Adunătura ticăloasă şi eretică de cari!

Drăceştile *bestioles* au năruit pînă şi locul în care jilţul zăcuse în pod, vreme de trei sute şase zeci şi patru de zile, fără să fie atins decît acum, pentru anchetă. Şi nu oriunde, ci peste altar.

Plaidoyer des insectes conţine apărarea rezonabilă, raţională chiar, susţinută de juristul Bartholomé Chanssenée în numele insectelor. E o sminteală, de bună seamă, să acuzi aceste suflete de a fi cei mai periculoşi criminali ai oamenilor! Nu sînt ele trecute în Facere? Nu sînt ele lucrul mîinilor lui Dumnezeu? Nu a lăsat Dumnezeu rînduiala ca fiecare vieţuitoare să-şi găsească hrana cu uşurinţă? Aceşti nevinovaţi de cari nu fac decît să se supună! Osînda afuriseniei ar fi teribilă pentru ei, sărmanii!

Réplique des habitans se leagă mai ales de chestiuni de procedură, cum că *les insectes* nu binevoiesc nici măcar a se prezenta în faţa Cinstitei Curţi (acuzaţie pe care le *procureur pour les insectes* o respinge uşor: zapisul de chemare a fost scris, într-adevăr, cum se cuvine, dar S-a încredinţat Înalta Curte că a ajuns cum trebuie şi unde trebuie? Carii n-au primit nimic.), dar nu uită un argument pe care îl doresc nimicitor: Carii nu pot fi parte a Creaţiei pentru că, dacă ar fi, înseamnă că ar fi fost şi pe Arca lui Noe, printre speciile supravieţuitoare. Or, asta e împotriva raţiunii înseşi: cum ar putea carii să trăiască atîta amar de vreme pe o corabie *de lemn de gofer?* Asta ar fi fost culmea. Ergo, au apărut *după* diluviu, ca fiinţe spurcate lui Dumnezeu. *Le procureur pour les insectes* e un pic încurcat de argument, dar susţine că au fost, totuşi, carii pe arcă, iar dacă n-au fost, înseamnă că se sustrag şi poruncii lui Dumnezeu ca toate fiinţele pămîntului să fie supuse omului! Atunci, dacă e aşa, omul nu poate hotărî nimic împotriva carilor şi nici în favoarea lor. *Le procureur pour les habitans* trebuie să se hotărască!

Sentence de juge d'église rosteşte asupra numiţilor cari „greul nume de scîrbavnică vermină şi le porunceşte, sub osînda blestemului, afuriseniei şi excomunicării, ca nu mai departe de şapte zile să lase în urmă biserica Saint-Michel, satul Mamirolle, dioceza Besançon, şi să purceadă spre acel loc de păşunat ce le-a fost găsit de *habitans*, unde să-şi afle sălaş pentru totdeauna fără a mai cuteza să năpădească Sfînta Biserică."

Sfîrşitul manuscrisului, conţinînd pedeapsa pentru vina de a-şi fi îngăduit uşurătăţi în Casa Domnului, s-a pierdut de la 1520, cînd a fost redactat, devorat fiind – se pare – de un gen bizar de termite.

Acesta este unul dintre capitolele cărţii lui Julian Barnes, *O istorie a lumii în zece capitole şi jumătate*, apărută pentru a doua oară în românește în fabuloasa traducere a lui Radu Paraschivescu.

Nu sînt o bună cititoare de literatură engleză, dar aceasta este o carte cum rar am citit! O carte *„brilliant, funny, thoughtful, iconoclastic and a delight to read"*, aşa cum scria despre ea Salman Rushdie. Nu te pune pe gînduri, nu-ţi dă nevroze şi isterii, te destinde şi e terapie curată cînd vine vorba despre a lua lucrurile mai uşor. Chiar şi istoria lumii, chiar şi dogmele noastre (ca specie!) criticate cu un rar bunsimţ de către cari, aceste personaje centrale ale *Istoriei*. Mustește de erudiţie şi de originalitate. Desigur, s-au făcut colocvii şi doctorate pe scriitura lui Barnes, pe procedeele lui narative, pe metodele lui de fragmentare a textului, pe anularea perspectivei în această carte, dar să le lăsăm pentru la toamnă, la seminarii. Deocamdată e un deliciu pentru vacanţă!

▲

Dilema vă recomandă

● Rapid-Steaua (PRO TV, duminică, la 21,30). Derbiul campionatului de fotbal. Şi de ce nu? Chiar dacă nu vă interesează ce-i un ofsaid, fotbalul e o problemă naţională, socială – unii zic chiar religioasă. Aveţi snobismul frumos de a fi în pas cu vremea şi neamul! Va fi nebunie în Giuleşti! Contemplaţi-o! (Radu Cosaşu)

● Manifestul lui H.-R. Patapievici din *Academia Caţavencu* (nr. 31/2003) despre *Calmul discuţiei, seninătatea valorilor,* care – după portretul schiţat „culturii second-hand" şi peisajului cultural românesc „în ruptură" – numai calm şi seninătate nu va declanşa, cel puţin în primă instanţă. Sau, mai ştii... (Simona Sora)

● Traian Ungureanu (& T.R.U.) scriind – frumos şi adevărat – despre Universitatea Craiova, în chiar numărul 700, din 5 august a.c., al revistei *22:* „Se spune că Universitatea Craiova a fost cîndva un soare secundar şi neoficial. Privea spre el toată lumea sătulă de lumina aprobată de la Bucureşti. (...) Echipa s-a născut în anii '70 şi nu a încetat să se nască în următorii 20 de ani." În opinia mea, subiectivă de-a dreptul, antologic. (Adrian Cioroianu)

Simona SORA

puzzlecturi

Bulbuleator

● **Alexandru Vakulovski, *Pizdeţ*, Editua Aula, Colecţia „Frontiera“, 2002.**

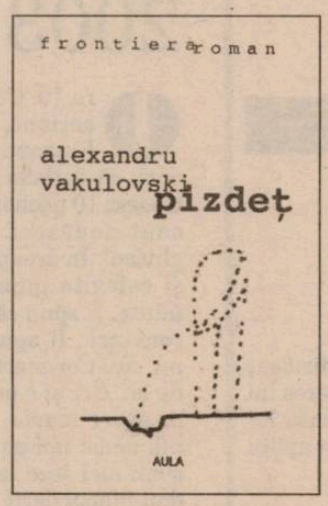

Trebuie să recunosc: Muşina e de vină. Dacă n-aş fi citit ultima sa scrisoare din *Epistolarul de la Olăneşti* (*Vatra*, 4-5/2003) nu m-aş fi aventurat în lectura *Pizdeţului* lui Alexandru Vakulovski, din aceleaşi motive pentru care n-aş fi cumpărat (pînă la scandalul cu CNA-ul) ultima casetă a *Paraziţilor*, cu titlul *Irefutabil*. Şi-ar fi fost păcat, pentru că e bine să pricepi anumite lucruri, chiar dacă nu le păstrezi după aia în casă.

Cum s-a născut romanul („Pizdeţ“ nu-i ce gîndeşti – îi scrie Muşina lui Al. Cistelecan – ci un adjectiv/adverb din dialectul basa, echivalentul lui „nasol“ – „sictirit“) lui Vakulovski? Pînă la replicile fraţilor risipitori V. (şi ale mafiei basarabene, cum a început să se teamă editorul de la Braşov), să ascultăm varianta lui Muşina: „Acum aproape trei ani, la Cluj, i-am repetat lui Sandu (Vakulovski) o idee fixă de-a mea: e momentul unor romane «supărate», scrise de «tineri furioşi»; publicul (potenţial) există, nu există *produsul;* cine-l va oferi primul (dacă va fi, bineînţeles, ceva de calitate) va ocupa «piaţa», va da lovitura... În toamna lui 2001, mi-a adus o primă formă a romanului, cu titlul *Bulbuleator*. Romanul a fost *lucrat* în editură ca la carte, cum numai în Vest se mai face... L-a citit Nicoleta Cliveţ şi i-a făcut observaţii (de la stil, limbaj – exces de cuvinte «basa» –, pînă la construcţie); l-am citit şi eu şi i-am făcut observaţii. Romanul a fost (parţial) rescris de cel puţin două ori. Fără să renunţe la propria «personalitate», Sandu s-a purtat ca un adevărat profesionist, a înţeles că tot ce-i spuneam e în interesul lui, al cărţii. Romanul, evident, îi aparţine în întregime. Dar a fost *redactat* de noi, de Aula“. Una peste alta, *Bulbuleator* (care denumeşte o instalaţie improvizată alcătuită dintr-o sticlă de plastic retezată şi un furtun pentru aspirat drogul) a devenit *Pizdeţ*, s-a vîndut în peste 400 de exemplare (cifra e enormă pentru un debut), editorul s-a certat cu fraţii-autori (unul al cărţii, altul al unui nou contract) pentru cesiunea pe o perioadă nelimitată şi dreptul de preempţiune asupra următoarelor cărţi. Lucrurile par ireconciliabile, deşi...

Ceea ce contează însă (pentru noi) e să ştim dacă respectiva carte merita un asemenea scandal, care se mai răsfrînge (jură Muşina) şi asupra autorilor ce vor mai dori vreodată să publice beletristică la Aula. Tarifele au devenit, în urma colaborării cu fraţii basarabeni, între 600 şi 2.000 de euro, în funcţie de genul abordat şi de mărimea cărţii (pentru editorii lipsiţi de simţul... ironiei, să spunem că Muşina poate face, cum a mai făcut-o, din orice... manuscris bici, aşa încît preţul e echitabil).

Trebuie spus de la început că (aşa, *rescrisă*, nu redactată cum concede editorul în final), cartea se citeşte greu fără un „dicţionar“ moldovenesc-românesc. Poate ne-o ajuta *smoliţelul* lui Vasile Stati. N-ar fi stricat deloc un glosar de o pagină care să ne lumineze şi cu *pizdeţ* (care nu apare în întreaga carte decît ca *pizdos* sau *pizdato* şi care s-ar traduce, am văzut, ca *nasol),* cu verbele *a (se) gruzi* şi *a curni, a (se) pricali, paţani, blea, speed* (SIDA în basarabeană) şi alte asemenea, fiindcă pierdem farmecul unor fraze precum: „Cred că acum, cînd curnesc, dacă au aflat, se gruzesc. Şi eu mă gruzesc, paţani, numai că mie nu-mi dă nimeni de curnit şi chiar dacă mi-ar da, cred că nu prea aş avea cu ce mă pricali. Nu chiar pricalişti menţii, blea. Şobo, Şo – unde ai ajuns, dacă eşti tormoz, pe bicicletă, blea“. Sînt pricinoasă, recunosc, nu e toată cartea aşa, se chiar înţelege, dar te simţi frustrat şi nu-ţi rămîne decît să... povesteşti cartea. Aşadar, romanul e un fel de *On the road* basarabeano-transilvan care seamănă pe alocuri cu biografia scriitoricească a lui Andrzej Stasiuk, recent tradusă la noi. În plus, la Alexandru Vakulovski avem un parfum (rînced) de dejecţii înecăcioase, droguri proaste injectate sub limbă sau tablete procurate de la farmacie „pentru bunica“, revoltă amestecată cu prostraţia dată de roate (pastile) în tren şi o greaţă infinită pentru TOT, de la părinţi („M-am născut într-o familie de genii: tata poponar beţiv şi mama curvă.“) la profesorii de la Universitatea din Cluj („Tuturor profesorilor care nu fac – «fuck you!» – diferenţa între paranoia şi prostie“), la România (asta e veche, nu mai citez), la Eminescu (şi asta). Cine scapă? Prietenii lui Yo (naratorul ambetat): Bobdylán, Baston, Fane Babanu, Harms (fără Daniil), şeful narcomanilor şi cel mai mare chimist Galilei, Scrof. Afganu, poliţistul York, Sâşkă, Başkalău, Kirkea, în prezent ambasadorul Israelului în Republică, Turb, Konch securistul, Kerouac, desigur şi alţii. N-o să ştim, pînă la capăt, dacă sînt realmente amicii revoltatului, dramaticului Yo sau proiecţii halucinatorii compensatorii dobîndite în timpul lecturilor în starea de „varză“. Dar nici nu contează.

Nu sînt fan Burroughs şi mă plictiseşte de moarte folosirea gratuită, la fiecare rînd, a acelor cuvinte de pe conducte dezgropate şi ziduri de cămin împuţit. Între acel cuvînt (cu p) de patru litere din alexandrinii lui Ştefan Agopian şi acelaşi cuvînt din patru litere din varza lui Alexandru Vakulovski e distanţă de secole de literatură. Trebuie însă să recunosc trei lucruri: 1. Că A. Vakulovski (plus Muşina şi Nicoleta Cliveţ, fiindcă, orice s-ar zice, auctorele *trebuie* să-şi rescrie cartea singur de cîte ori simte – dacă simte – nevoia) are talent. Dacă aveţi îndoieli citiţi capitolele „Doar Oaia mi-a zis“ (plin de un umor nebun, culmea, de limbaj), „Călugărul şi moartea“ şi „F“ (pline de un dramatism şi o autenticitate inexistente la tinerii prozatori de azi), „Pacientul sovietic“ şi „12 aprilie 1961“ (ce sfidează orice studiu de psiho-istorie şi istoria mentalităţilor aplicat junilor basarabeni). 2. Că e o carte ce îşi depăşeşte publicul ţintă. Cum zicea un critic spaniol, sînt cărţi care trebuie citite şi de către părinţi, ca să ştie ce fac copiii lor cînd pleacă trei zile de acasă. 3. Acest roman ar trebui să intre în orice selecţie cinstită de literatură română pentru traducerea în străinătate, aşa cum intră, de pildă *Heroina* polonezului Tomasz Piatek. Fiind reprezentativ, *Pizdeţ* ar trece mai bine ca multe romane cu pretenţii. Şi, credeţi-mă, nu spun asta de frica mafiei moldoveneşti.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

La Comana

Cu ocazia împlinirii, pe 1 august, a 88 de ani de la naşterea lui Gellu Naum, Fundaţia Gellu Naum a organizat pe 2 august o manifestare la Comana, la fosta „locuinţă de vară” a poetului. La prima vedere, manifestarea a constat în dezvelirea unei plăci memoriale şi în lansarea website-ului *www.gellunaum.ro*. Acesta este site-ul oficial al poetului şi conţine o biografie, o listă cu operele publicate în română, o alta cu operele traduse, mai multe fragmente critice, fotografii cu Gellu Naum, cu soţia sa Lyggia Naum, cu locuinţa de la Comana sau cu pisicile poetului, cîteva poeme, desene de Gellu Naum şi Lyggia Naum şi un film cu poetul.

De fapt, întîlnirea de la Comana nu a avut nimic formal, nimic din ceea ce se obişnuieşte la astfel de manifestări culturale. Nu s-au rostit discursuri, nu s-au spus vorbe mari, nu au fost prezente oficialităţi. A fost, mai degrabă, o prelungire a întîlnirilor cu prietenii din vremea cînd Gellu Naum era printre noi. De aceea, este impropriu să vorbeşti despre această manifestare în termeni pioşi, aşa cum se obişnuieşte în asemenea cazuri. Nu ştiu dacă spiritul poetului era

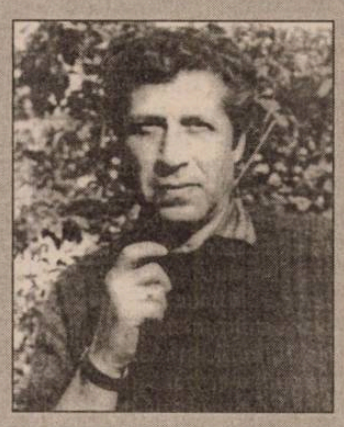

şi el prezent la cinstita adunare, dar cert e că prietenii care au venit pe 2 august la Comana (Gheorghe Brătescu şi soţia sa, Tania, Ion Pop, Ion Bogdan Lefter, Simona Popescu şi fiica lor, Alexandra, Dan Stanciu, Iulian Tănase, Vlad Zografi, Ioana Pârvulescu, Dan Matei, Vlad Russo, Simona Kessler, Iulia Blaga, Alex. Leo Şerban şi alţii) nu au făcut deloc caz de acest lucru. Pur şi simplu, s-au simţit bine şi atît. Cu toţii s-au bucurat de liniştea şi frumuseţea locului şi de căldura cu care au fost primiţi de gazdă, doamna Lyggia Naum. Pe masa de lucru a lui Gellu Naum se odihneau pipele poetului, iar pisica Tismana se plimba alene printre suratele ei sculptate în lemn. (**C. P.-B.**)

Andrei GORZO

dilematograf

Arta de a trata morţii

● ***Dragoste „mortală“ / Plots with a View*** **(Marea Britanie, 2003), de Nick Hurran**

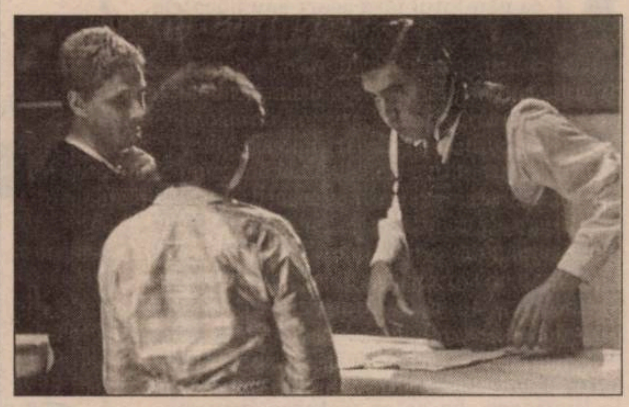

Sîntem fiinţe mici, pline de prejudecăţi: atunci cînd ne gîndim la onorabila şi folositoarea meserie de cioclu (nici nu mai pun la socoteală faptul că, în nerecunoştinţa noastră, încercăm să ne gîndim cît mai rar), cei mai mulţi dintre noi considerăm că practicanţii acestei meserii nu şi-au dorit dintotdeauna şi neapărat s-o practice, n-au visat toată adolescenţa să se împlinească prin ea, ci, pur şi simplu, asta au ajuns. *Dragoste „mortală“* atacă această prejudecată prezentîndu-ni-l pe Frank, un om cu educaţie (şcoala de antreprenori de pompe funebre), cu idei revoluţionare (în opinia lui, *funeral* vine de la *fun*), cu o vocaţie. E un vizionar, un Cecil B. De Mille al superproducţiilor cadaverice, un Karl Lagerfeld al paradelor mortuare, un Bob Fosse al marşurilor funebre, un om al spectacolului, veşnic în căutare de idei („cadavrul de pe *catwalk*“, „coşciugul lunii“) pentru fericirea clientului (sau, în fine, a rudelor îndoliate). Şi, în plus, e Christopher Walken. E *logic* să fie Christopher Walken, ale cărui filme şi spectacole de teatru tind să poarte titluri ca *The Funeral*, *The Dead Zone* sau *The Dead*. Priviţi-l cu atenţie atunci cînd prezintă conceptul „cadavrului de pe *catwalk*“: graţia şi energia unui dansator, combinate cu dezolarea albă, străină, a unei măşti mortuare: e clar că omul ştie despre ce vorbeşte. I-am fost recunoscător lui Spielberg pentru filmul *Prinde-mă! Dacă poţi!*, în care ne-a reamintit că toate walkenismele acelea – paloarea, pauzele ciudate din interiorul replicii, privirea care poate trece peste oricine îi stă în cale – lucruri care la alţi regizori semnalizau demonism, pot foarte bine să semnalizeze durere. Dar i-am fost şi mai recunoscător pentru că l-a lăsat pe Walken să danseze puţin. Nick Hurran îl lasă mai mult, şi tot nu e suficient. Dacă mă gîndesc mai bine, poate că Hurran ar fi trebuit să-l lase pe Frank – personajul lui Walken – să regizeze el filmul. Poate că Frank ar fi adus toate cele 94 de minute la nivelul momentului în care o îngroapă pe Elsie Edwards, cetăţeană a unui orăşel din ţara Galilor („o ţărişoară chiar în stînga Angliei“, ni se explică la începutul filmului; mersi), soţie credincioasă a domnului Edwards din acelaşi oraş şi fană de cursă lungă a domnului Spock din *Star Trek*; deci toată ceremonia e inspirată din *Star Trek* – coşciugul, predica şi, bineînţeles, urechile celor implicaţi – şi ratează la mustaţă capodopera, numai din cauza absenţei inexplicabile a klingonienilor şi a termenului teologic „teleportare“.

Datorită unor astfel de momente, Leo Şerban a comparat *Dragoste „mortală“* cu miniromanul lui Evelyn Waugh *Preaiubita / The Loved One*, iar Frank e cu siguranţă o creaţie-creatură demnă de bestiarul imaginaţiei lui Waugh. De restul filmului nu sînt atît de sigur; firea lui mi s-a părut cam cuminte – destul de diferită de a clocotitorului Frank (care, în toiul unei înmormîntări la care bate stepul şi poartă un papion imens, simte că efectul e prea *anost*) şi mai apropiată de a timidului său rival, Boris (care e interpretat de Alfred Molina şi e genul de tip care-şi invidiază motanul pentru viaţa lui sexuală). *Preaiubita* (pe care Buñuel ţi-a dorit sa o ecranizeze) e o carte care, neavînd pic de respect pentru cei ce locuiesc pe pămîntul însorit al Californiei, nu vede nici un motiv de a-i respecta mai mult pe cei ce locuiesc *sub* el. *Dragoste „mortală“* e mai curînd ca o joacă printr-un cimitir, care se termină înainte ca noaptea să cadă şi ca lucrurile să devină într-adevăr interesante. Pentru o comedie neagră, are cam mult roz. Şi chiar ne trebuiau urările pe care ni le adresează la final Jerry Springer – să avem grijă de noi înşine şi să ne iubim? (Foarte emoţionant, Jerry, dar eşti sigur că n-ai prefera să călcăm în toate strâchinile şi să ne dăm unii altora în cap? Că de-aia eşti Springer.) Partea bună este că toţi actorii au chef de joacă. Partea şi mai bună este că nu numai Walken, ci şi Molina şi Brenda Blethyn au chef de dans. Iar partea cea mai dulce este că, deşi perechea Astaire-Rogers nu prea ar băga în seamă eforturile perechii Molina-Blethyn, aceştia din urmă ar împărţi frumos ringul de dans cu perechea Mastroianni-Masina.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

(Încă) Un muzeu al consumului

Un cartier fără un supermarket este ca pămîntul fără soare sau bucatele fără sare, ar spune un înţelept contemporan de cartier. Deşi nu mă număr printre înţelepţi, şi nici măcar printre gospodine, recunosc că aşa este. Dacă locuieşti într-un cartier de blocuri relativ noi, amestecat cu relicvele unor case cîndva frumoase, dar acum decrepite, şi presărat, pe ici-colo, cu cîteva chioşcuri modeste unde afişul „avem pîine“ pare a fi suprema laudă, nu poţi decît să împărtăşeşti părerea înţeleptului. Căci o asemenea lipsă radicală, asociată cu lipsa deja obişnuită, în tot mai multe cartiere bucureştene, a unui parc, nu poate duce decît la limitarea, ba chiar sistarea incursiunilor, de orice fel, în zonă.

Zona Traian este cu siguranţă o astfel de zonă care obstrucţionează, din start, ideea de promenadă. Poţi merge, rezistînd gunoaielor în bătaia vîntului, pînă la Piaţa Traian ca să cumperi nişte legume mici şi scumpe. Sau pînă la tarabele de pe lîngă piaţă, pentru a cumpăra cîteva produse (diverse) inutile şi contrafăcute. Ori, cel mai des, pînă la magazinul din colţ, non-stop, unde găseşti aproape de toate, la preţuri mari şi într-un stil îngrămădit, antiestetic.

E drept că înaintarea pe căile capitaliste ale tranziţiei a adus zonei, privită în extensiile ei, şi oarecari locuri la care îţi poţi permite să aspiri, dacă nu chiar să ajungi: o benzinărie Shell şi una OMV, însoţită de cafenea, unde te poţi delecta cu produse nu prea multe, dar de calitate, dar şi cu maşini de marcă, inclusiv jeep-uri. Mai încolo se situează cofetăria Ana, de unde eşti liber să cumperi bunătăţi la pachet. Şi dacă te ţin curelele şi nervii să treci de zona praf-cîini-*homeless*-i, poţi ajunge chiar pînă la magazinul Unirea, cu McDonald's-ul şi KFC-ul său cu tot.

Toate acestea se întîmplau pînă în momentul de faţă. Ar fi trebuit, ca atare, să folosesc timpul trecut în toate afirmaţiile de mai sus. Pentru că, acum, locuitorii din zona Traian au intrat în rîndul lumii: beneficiază de un *Mega Image*. Şi nu oriunde, ci în fosta hală Traian, o locaţie (termen specializat pentru branşa investitorilor renovatori) generoasă, mult timp pur şi simplu abandonată. Se vorbise, într-o perioadă, să se facă acolo un teatru, pentru că este o clădire veche, cu alură artistică. Unii spuneau că ar merge şi un muzeu de artă modernă, gen *Les Halles*. *Mega Image*-ul a fost mai eficient, transformînd-o, pînă la urmă, într-un nou muzeu al consumului. Baudrillard, pare-mi-se, numea astfel supermarket-urile. Îmi place termenul de muzeu, şi continuu să cred că i se potriveşte. Este încă un muzeu al cumpărăturilor, în care, contra unei taxe minime (cumperi, simbolic, doar o napolitană, după ce ai înconjurat întreg magazinul cu coşul pe roţi), poţi admira exponatele firmelor de produse alimentare sau domestice. Plimbîndu-te printre rafturi, te delectezi cu ultimele noutăţi în materie de saci de gunoi, cu bureţii mai eficienţi de vase, cu Axionul cu aromă de lămîie în loc de măr verde, cu iaurturile Danone de băut cu mere verzi şi cereale, precum şi cu cremele bicolore, care amestecă, novator, vanilia cu ciocolata. Ce vezi pe rafturi îţi dă măsura a ceea ce trebuie să fie (e bine, la modă, adecvat) în căminul tău. Există şi o secţiune complet in-utilitară, care conţine fundiţe şi hîrtie de împachetat, dar în care nu poţi pătrunde decît cu liftul, pînă la subsol.

Merită să ieşi din casă, în praful şi mizeria din zona Traian, doar pentru a te plimba cu liftul în supermarket-ul-muzeu-parc de distracţii, unica atracţie a zonei; şi să te simţi, astfel, în rîndul lumii consumatoare. ▲

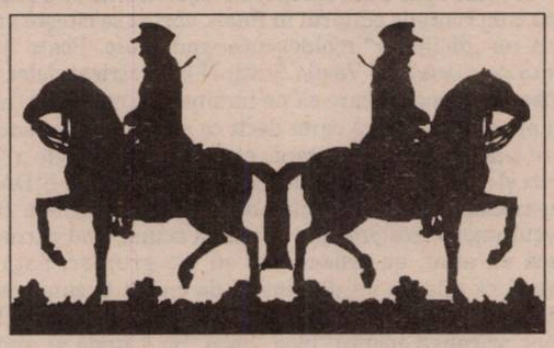

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O dizidenţă bine dispusă

Cu o mare întîrziere şi cu o plăcere pe măsură, mă descopăr dizident postrevoluţionar şi rezistent prin cultură la 2003 ani după naşterea lui Cristos. Desigur că aceste două noţiuni sînt în comă prin intensa lor ridiculizare de 13 ani încoace. Ridicolul, e drept, nu ucide, dar poate aplica lovituri mortale. Sînt multe, fie şi neobservate, asemenea cazuri.

Nu e cazul meu.

Mă definesc azi ca dizident conform definiţiei întru totul valabile din Dicţionarul Enciclopedic apărut în 1986: „Dizident – (persoană) care (făcînd parte dintr-o colectivitate, dintr-o organizaţie) are păreri sau opinii deosebite de acelea ale majorităţii“. În ce mă priveşte, făcînd parte din naţiunea bucureşteană, am opinii diferite chiar de acelea ale minorităţii; sînt mai mult decît minoritar – cred că sînt un dizident total, dacă nu totalitar. Psihanalitic, întins pe un divan, îmi dau seama că mi-am început activitatea mai mult obscură decît secretă încă de prin '90, cînd n-am ţinut nici cu Iliescu, nici cu Blandiana, nici cu Manolescu, nici cu Caramitru – oricît de solidar m-am simţit cu ei sub tiranie –, nici măcar cu Partidul Liber-Schimbist al lui Cazimir. Acestuia i-am propus să pună bazele unui partid hotărît caragialian – să zicem Partidul Caragialian al Muncii – care să aibă ca deviză singura alternativă serioasă şi de succes în România, aceea care începe cu „Facerea de bine...“ „Cazi“ – om cu care cîntam la telefon, prin anii '70, imnul UAER, de pe vremea cînd eram elevi foarte progresişti! – m-a privit cu un ochi de gheaţă. Mulţumită acelei priviri, mi-am dat seama, înfiorat, că nimic nu va fi mai greu în p(r)ostrevoluţie decît să ai humor. Ca urmare, nu sînt împotriva nici unui partid (cu o excepţie, uşor de înţeles, un partid a cărui propagandă şi agitaţie încalcă orbitor de grav Constituţia), nu sînt apolitic, nu-s echidistant, nu-s anarhist, pe scurt: nu-mi găsesc un partid cu care, conform clişeului, să mă identific. Firească m-ar ispiti să ader la un Partid Moderat Român, dar ştiu că nu este posibil, fiindcă: 1) nu există azi un ideolog care să dea o doctrină invizibililor moderaţi români; 2) un Partid Moderat Român ar risca incomensurabil ca iniţialele sale să se confunde fie cu PMR – Partidul Muncitoresc Român de altădată, fie cu PRM-ul de azi. Iniţialele sînt o problemă esenţială în viaţa politică românească, tot aşa cum ideile nu au viitor şi mor, dacă nu sînt puse în versuri.

Pînă atunci, citesc declaraţiile unor confraţi de-ai mei întru literă, fiinţă şi neant – autodeclaraţii intelectuali – care explică prin ziare de ce nici în ruptul capului nu vor să fie membri ai partidului de guvernămînt; mi se par copilăroase, ca să nu zic altfel. Cum să mai consume azi un intelectual seriozitate pentru a lămuri de ce nu vrea să intre într-un partid la putere, fie el de dreapta sau de stînga? Aici, la acest „de ce?“, ar trebui să se audă doar o şoaptă moromeţiană: „De aia!“.

Mă simt dator să precizez – deloc formal, fără ironie – că dizidenţa mea nu e îndreptată împotriva sistemului nostru democratic; nu doresc schimbarea regimului; mă simt bine în democraţie, oricît ar fi ea de imperfectă; imperfecţiunile ei – asumate şi recunoscute – îmi hrănesc consistent răbdarea, calitatea supremă a dizidentului bine dispus.

Şi mai bine dispusă – aproape în sens mozartian: maximum de humor în maximum de seriozitate – este rezistenţa mea prin cultură. Abia acum, în secolul 21, îi descopăr îndreptăţirea şi vigoarea. La brutalitatea curat totalitară a inculturii tinzînd spre semidoctism – o incultură cioclopedică: politică, economică şi, mai ales, sentimentală – la vasta ofensivă a vulgarităţii încerc să rezist, fără vorbe multe şi mari, cu mijloacele mele de bord. Acestea sînt biblioteca, desigur, dar – trăind în postmodernism, nu? – şi televizorul şi un walkman; ripostez tenace şi punctual (ce mîndru sună acest cuvînt!) prin Kertesz, Ishiguro, Bellow sau Botton („Eseurile“ sale „de îndrăgostit“ m-au deturnat de la situaţia din Liberia!), prin Mezzo şi Cultural, prin Louis Malle şi *Mahabharata* lui Brook. E prea puţin? Nu-s de-ajuns de organizat, de conceptual, de transcendental? Alta e problema: suportînd greu, din păcate, singurătatea actului de cultură, pun mîna pe telefon şi îi anunţ pe un prieten radical conservator şi pe unul radical de stînga să nu scape *Lacombe Lucien* la Cultural; dau nu sfoară, ci „sîrmă“ altor cîtorva să nu rateze ultimul *Double je* al lui Pivot de la Berlin, pe TV5; celui mai rebel insomniac îi comunic că astăseară are un brandenburgic pe Mezzo, iar doamnei Ornea să deschidă, la Cultural, pentru un Yves Montand. Vorba unei mătuşi celebre: „Eu nu mă laud, eu povestesc“. Fără emfază, după '89, n-am cunoscut momente mai intense şi mai laconice de solidaritate intelectuală. În afara lor, nu admit – în rezistenţa mea – decît tăcerea. Tăcerea unui walkman în care fixez un CD, îmi pun buburuzele lui în urechi, apăs pe o clapă şi în interiorul meu Richter atacă „Furtuna“ beethoveniană, sonata nr. 17, opus 31, nr. 2. Opusă tuturor mizeriilor. Am primit acest walkman de la o prietenă de departe; după '89, nu mi s-a dăruit ceva mai rezistent, mai intim, mai subversiv faţă de ideile dominante ale zilei. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Marţi, 29 iulie 2003

Ora 10. Cobor din troleibuz pe Antiaeriană. Caut pe la butice ţigări Plugaru, cartele de telefon, nesuri, să satisfac cererile unor puşcăriaşi. Găsesc 10 pachete de Carpaţi undeva. Mai caut douăzeci. Găsesc. În faţa mea e ghişeul. În dreapta, o femeie slabă, fumată şi cafegită pînă-n măduva oaselor. Cuminte. Îi spun că e înaintea mea. Nu pare convinsă. Îi spun să ceară ce vrea. Zice: nu, nu! Cer marfă de vreo trei sute de mii de lei. Cer şi o pungă de două mii. În timp ce-ncarc marfa, ea cere: „Cafea de două mii de lei îmi daţi?“. Îi dă. Şi eu îi ofer ultimii mei zece mii. „Nu, că n-am cum să-i dau înapoi decît în natură.“

Da, numai că mie nu-mi ajungeau banii de prezervativ. Plec pe jos. O staţie pînă la puşcărie.

Ora 14. Ies din Penitenciarul Rahova. Aştept un autobuz în staţia RATB FACULTATIVĂ. După cinci minute nu vine. Lîngă, o pîinărie turcească. Nu mai au decît corn cu gem. Cumpăr un corn cu gem. Cinci mii. Întreb dacă trece vreodată vreun autobuz. „Da, din oră-n oră.“ „Şi cînd a trecut ultimul?“ – nu întreb. Mă hotărăsc să mănînc cornul. Apoi, mă gîndesc la gem. Şi rod doar colţurile. Rămîn cu el în mînă. E dat cu smac, gălbenuş cu zahăr. Vreau un coş de gunoi. Nu e. Ţin într-o mînă servieta primită de ziua mea de naştere şi cornul ciugulit. Mă pocneşte ideea să-mi pun ochelarii de soare. Să-i scot cu mîna din servietă înseamnă să ţin cu aceeaşi mînă cornul, neînvelit în şerveţel, şi geanta. Venisem de pe puşcărie. dădusem mîna cu doi criminali. În staţie vin doi călători. Un maldăr de gunoaie pe-o parte. Zic să-mi arunc cornul acolo. Maldărul e pe cealaltă parte a drumului. Nu-mi pun ochelarii. Ce-ar fi să stau drept, să-mi îndrept coloana? Să stau drept. Afară sînt 36 de grade. Nici o umbră. Încerc să-mi îndrept coloana şi cornul muşcat mă ruşinează. Ce zic ceilalţi despre. Nu ştiu de ce, dar eram îmbrăcat în maro. Mă scoate din sărite culoarea. O cămaşă în dungi... asta-mi mai trebuia. Se potriveşte cu cornul ciugulit. N-am bilet. Ce-o să dau controlorilor? Mobilul? Bani, am cinci mii de lei. Nu, o să fiu dur, să mă ducă la poliţie. Apar o mamă cu fuste multe şi două fete cu mărgele. Încep să se joace, dau din palme şi sar într-un picior: „Tata oţ, cu moţ, estem prinţese şi ne dă mese.“ Stau, se leagănă. Lîngă, pîinărie. Arunc cornul. Văd autobuzul. Cineva din staţie: „Păi, nu e păcat?“. ▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Vernacularul revizitat (cu forţa)

Punerea la lucru în primul rînd a resurselor locului este un principiu de bun-simţ elementar al arhitecturii vernaculare. Cu siguranţă, cel puţin în ceea ce priveşte situaţia dramatică a lipsei de locuinţe sociale, un program pilot bazat exclusiv pe materialele şi pe resursele locului (lut, cărămidă, piatră, lemn, puţuri de apă, toalete chimice) se poate organiza extrem de rapid. El ar avea rezultate imediate şi prin implicarea celor direct interesaţi în ridicarea respectivelor case. În plus, acestea ar fi temporare şi, fără a marca irecuperabil solul, se poate imagina o situaţie în care, în timp, dispărînd necesitatea de adăpost imediat, se vor putea elibera rapid amplasamentele. Imediat după cutremurele catastrofale din Turcia şi Grecia, s-a văzut că statele respective nu erau pregătite în nici un fel spre a preîntîmpina efectele calamităţilor de mari dimensiuni. La cererea unor flăcăi eleni, care prinseseră contracte de stat pe motiv că tatiţa era lipitoare-n guvern şi dimpreună scoteau bani din tragedia propriului popor, făcîndu-le pe nimic aici, am proiectat atunci cîteva case minimale, de una şi două camere, care puteau fi făcute cu sume ridicole, de pînă la 1-1.500 euro (grecii le contractaseră cu statul la 4-5.000 euro). Şmecherul autohton nu s-a mai înţeles cu şmecherii eleni. Dar principiul locuinţei de calamitate rămîne unul serios. Vizitaţi Turcia şi veţi vedea, de la Istanbul la Ankara, păduri de asemenea locuinţe temporare eternizate în sărăcia lor. Or, proiecte de a dialoga serios cu urmările unei catastrofe naturale nu există la noi nici măcar ca intenţie, într-o ţară care este expusă inundaţiilor anuale (din nesimţirea autorităţilor şi locuitorilor, ce nu se asigură şi nu fac diguri, dar şi din pricina exploatării criminale a pădurilor) şi peste care planează iminenţa unui cutremur de mari proporţii.

Un proiect s-a petrecut deja, sub o formă incipientă. Are cel puţin meritul pionieratului. În 2002, cu sprijinul programului UE Cultura 2000, Fundaţia Habitat şi Artă în România (HAR), în colaborare cu o serie de alte instituţii din Suedia, Italia şi SUA, a făcut posibilă ridicarea unei case şi a unei biserici din lemn, pe care le-am proiectat împreună cu sculptorul Alexandru Nancu (directorul HAR) şi arh. Cătălin Berescu, modulate pe (minimum) patru cuburi de 3,6 m care, prin redistribuţia lor în spaţiu, pot crea cele două tipuri de construcţii. Casele pot fi tipizate, întrucît principiul modular poate fi recompus într-un număr deschis de ipoteze de asamblare. Costul unei asemenea case, fără manoperă, care este banală şi poate aparţine celor aflaţi în nevoie, este de sub 6.000 euro. A produce şi stoca un număr de astfel de kit-uri de case pentru situaţii de catastrofă ar trebui să fie un imperativ al statului. Biserica, la rîndul ei, poate fi transportată într-un asemenea loc de agregare a unei comunităţi după dezastru, întrucît, mai cu seamă în astfel de momente, nu este nevoie doar de adăpost fizic, ci şi de cel spiritual.

Desigur, programul nu a fost înţeles nici măcar de cei pe teritoriul cărora s-a desfăşurat. Principiul locuirii ieftine ne-a fost reproşat pentru că „sabota" munca ANL în judeţ. De ce? Pentru că arăta că diferenţa de preţ între casele noastre şi cele ale ANL nu stă decît în inteligenţă de proiectare, bună folosire a materialelor şi absenţa comisioanelor pentru indivizi şi partid. Biserica a fost acuzată a nu fi „cu adevărat ortodoxă", ci „cosmopolită" de către depozitarii locali ai adevărului ultim în materie de arhitectură sacră (primar şi, respectiv, culturnic-şef). Biserica, dăduse ordin domnul senator Păunescu, musai să fie dăruită fraţilor românaşi din Banatul sîrbesc, care-l primiseră lăcrămos. Fireşte, de ce încă nu-şi făcuseră aceştia un locaş de cult ortodox într-o ţară ortodoxă fiind, n-o să aflăm niciodată. Dar exportarea – politică – a bisericuţei de lemn făcute de HAR însemna deturnare de fonduri din bani europeni, iar noi nu aveam de gînd să facem asta, cînd tocmai i se reproşase guvernului că trece cu vederea asemenea grave întîmplări. În schimb, prăpădiţii de la Ocnele Mari nu erau văzuţi de şefii pămîntului ca potenţiali destinatari ai obiectelor noastre, nu! Or, ei erau cei cărora casă şi biserică le trebuiau cel mai mult...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Ion de la Ape, Emil de la AP

Evară. E cald. Nu foarte cald, totuşi destul de cald. Fără a fi prea cald. (Am parafrazat intervenţia disperată a lui Sebastian, colegul meu de liceu, întrebat la geografie despre mărimea Albaniei. I-a fost fatală – pe termen scurt, desigur). Obscurul Nicu a înţepenit în proiect şi nu e în stare să zică nimic inteligent, deşi telespectatorii mai speră. Nici nu mai pot urmări promo-urile în care e pomenit, cu excepţia celui în care ştirista Monica îi zîmbeşte ademenitor. Vrabia Mihai Viteazu!

Viaţa politică a României s-a retras la umbră, nu mai sînt nici conferinţe de presă, nici parlamentari care dorm cu nasul în *Playboy*, nici declaraţii fulminante. Îmi e din ce în ce mai dor de proiectele de lege despre şcolarizarea florăreselor şi informatizarea măgarilor. Mi-e dor de vizitele bonome ale preşedintelui în sînul electoratului. În faţa domniei sale e adus un tînăr cu picioarele tăiate de tren. „Păcat de el, zice domnul preşedinte, dar locomotiva merge pe şine. Trenul e viitorul omenirii". La Tîrgovişte, un balaur fermecat a răpit două fete şi le-a violat. Le-a întocmit în schimb nişte hîrtii suspecte. Cică ar avea de primit fiecare cîte două hectare de pădure. „Mda, proprietatea e o prostie, zice dl Iliescu, fondul cinegetic e bogat, dar de ce să sufere evreii?" Fetele vor să zică ceva, dar SPP-iştii le îmbrîncesc peste ţăranii care se înghesuie de jur împrejur. E drept, ăştia stau în patru labe. Pipăie asfaltul turnat azi-noapte. Cineva le-a zis că, după plecarea caravanei oficiale, asfaltul va fi împăturit şi dus undeva în Bihor. O mamă răzbate prin mulţime cu un copilaş de două luni. Pruncul dă din mînuţe şi plînge. „Aşa o fi el, mai arogant", zice Iliescu înţelegător, prezicîndu-i tînărului viitor de aur. „Aşa plîngea şi Victor Eliade şi uite unde a ajuns! Miron Cozma a-nceput cu excese sindicale, dar scrie poezii frumoase. Mi-a zis Marinela." „N-avem ce să mîncăm, maică", strigă nişte babe ştirbe. „Cînd eram eu tînăr mîncam crap la carton. O mîncare englezească, după cum arată şi numele. Crapul era un peşte, iar cartonul era bun pentru lozinci", surîde preşedintele. „Cine mai are probleme să vină la Cotroceni, sunaţi de două ori lung şi o dată scurt, acuma plec, trebuie să ajung în Bihor." „Cînd să venim, maică?". „Oricînd vreţi!"

Dl preşedinte se străduieşte. E drept, sînt şanse destul de mici să candideze din nou, dar ce poţi face dacă masele te doreşte? Mai ales că simte, din spate, pioletul geologului. În PSD e vînzoleală mare. Cine oare se va opune acestei ameninţări feroce? Probabil Adrian Năstase, cine altul? Nu şi-ar dori el, dar, nu se ştie din ce cauză, partidul n-are alţi candidaţi. Ar fi fost motociclistul ăla, Guşă, dar îi plăcea cam mult să ambreieze. Cozmîncă e cam ocupat, iar Sechelariu stă mai mult pe stadion. Greu. Mai ales că PNL şi PD au hotărît să facă o alianţă puternică, vîrful de lance fiind Acţiunea Populară. Arma secretă a opoziţiei pare a fi URR-ul, îndrăgit de mic şi mare datorită inteligentului său slogan, semnat de poetul dobrogean Olt Whitman.

E vară. E cald. Nu foarte cald, totuşi destul de cald. Dacă eşti om politic, strîngi informaţii şi cauţi parale. Dacă nu – strîngi din dinţi. Şi cauţi parale. Între două calcule te uiţi la PAX TV, singurul post religios care ne arată sistematic ce bine era în URSS, ce mîndru era omul sovietic şi ce păcat că Hruşciov n-a trăit 121 de ani. Sau citeşti ziarele – procesul lui Gheorghe Ursu s-a-ncheiat. Slavă domnului! Mă rog. Vinovaţii au dispărut, sînt pe undeva prin ţară, că doar nu s-or fi ridicat la cer, nu au fost semnalaţi la frontieră, avem speranţe să-i găsească FBI-ul în vreun cămin cultural dezafectat. „Se uitau la filme ruseşti, ardeau dosare şi plîngeau." Dacă n-ai bani de ziare, te-ntorci la televizor. Lucruri interesante – adevărul despre magie, Mircea şi Oreste, aniversarea cenaclului „Flacăra", integrala Vlad Craioveanu şi, mai presus de toate, mira de noapte. Chiar aşa, de ce nu se emite mira şi în timpul zilei?

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Festivaluri

Vara, un roi de festivaluri de muzică uşoară ne năpădeşte micul ecran. Organizatorii şi televiziunile îl prezintă ca pe un roi de fluturi graţioşi, zburînd pe o pajişte înflorită (în fundal, pe coasta dealului, se văd mioare păscînd liniştite, în timp ce un ciobănaş îşi doineşte dorul). În realitate, însă (dacă rămînem la ideea de roi), este vorba de unul de molii, eliberat din lăzile prăfuite ale TVR-ului: Callatis, Mamaia, Cerbul de Aur. Cerbul de Aur s-a îngrăşat bine şi acum arată ca un fluture numai bun de pus la insectar, iar Mamaia a zburătăcit din ograda TVR-ului mai întîi la Antena 1, pentru ca anul acesta, alungat de toţi, să-şi găsească adăpost la Prima. Toată lumea vorbeşte de Festivalul de la Mamaia ca despre o catastrofă, ca despre un organism vorace, devorator de fonduri fără să producă nimic în schimb (a intrat pînă şi în bancuri!), dar iată că el reuşeşte încă să mai păcălească şi să-şi găsească gazde pe care să le paraziteze.

Cînd vine vorba de festivaluri (astfel de festivaluri), televiziunile care le transmit intră în frenezia pe care ţi-o dă proximitatea unui eveniment epocal. Discursul lor capătă accente grave, dacă nu chiar mistice, ca atunci cînd vorbeşti despre nu ştiu ce minune a lumii. Desigur, o astfel de minune trebuie surprinsă de camera de filmat în mod exhaustiv: cînd se trezeşte dimineaţa, cînd se spală pe dinţi, cînd îşi ia micul dejun etc. Pregătirile pentru un asemenea festival sînt la fel de importante ca festivalul însuşi. Iar apoi, cînd festivalul urcă pe scenă, televiziunile nu trebuie să piardă nici un moment şi să ofere publicului telespectator şi posterităţii orice secundă mirifică. Zaiafetul se întinde pe mai multe zile, nesfîrşite.

De vreo patru ani, la Petrila, se întîmplă un festival neştiut de nimeni: „Om rău". Nu, nu-l confundaţi cu „Om bun" (pe care-l dau televiziunile), clubul acela de pensionari condus de Victor Socaciu. „Om rău" nu se bucură de favorurile televiziunii. De altfel, nu se bucură nici de favorurile vreunui minister al Culturii sau al Turismului, care să-i arunce cîţiva bănuţi. Festivalul de la Petrila este dus în spinare de un singur om: Ion Barbu (printre altele, şi colaborator al *Dilemei*). Totul se întîmplă în curtea lui, unde omul (rău, da' bun!) a construit un loc pentru spectacole în aer liber sau un altul unde se pot expune lucrări grafice. Anul acesta, în faţa unui public impresionant pentru curtea unei gospodării, au cîntat Nightlosers, Mambo Siria, Ada Milea, Harry Tavitian, Mihai Iordache, Maria Răducanu şi Dinu Olăraşu. Din cîte am văzut dintr-un material de vreo jumătate de oră făcut de TVR Cultural, lucrurile trebuie să fi fost foarte faine acolo. După patru ani, iată că televiziunea îi acordă atenţie şi „Omului rău" – nu numai celui „bun" şi ramolit. Dar cum îi acordă? Trimite la faţa locului o reporteră, însoţită de un cameraman, pentru a face un material de o jumătate de oră. Fătuca – o tipă destul de mişto, aşa, la înfăţişare – lucrează, însă, la Cultural şi vrea să arate lucrul acesta cu tot dinadinsul. Prin urmare, materialul ei este original, „eseistic" şi, de fapt, destul de ambiguu. Cu mare greutate îţi dai seama ce s-a întîmplat acolo. Pe de altă parte, tot aşa de întortocheat cum a gîndit reportajul se şi exprimă: „Ce v-a determinat opţiunea către înfiinţarea acestui festival?" – îl întreabă ea pe Ion Barbu – sau „a vibrat prin vocea şi fiinţa ei în muzica popoarelor" – comentează ea prestaţia scenică a Mariei Răducanu. Desigur, cînd ai asemenea comentarii şi pretenţii, nu-ţi mai rămîne timp să dai prea mult din piesele celor de pe scenă...

Pe scurt, un reportaj destul de frustrant. Singura chestie care m-a uns pe suflet a fost zicerea lui Ion Barbu: „Minunile ţin doar trei zile, numai sărbătorile prostiei ţin un secol! Aşa că ne aşteptăm ca, după ce se termină mîine festivalul nostru, să continue sărbătoarea prostiei." Am văzut reportajul despre festivalul „Om rău" sîmbăta trecută, pe TVR Internaţional (ar fi fost, într-adevăr, un bun produs de export...). După ce a dat materialul de o jumătate de oră pe la ora 18, TVR Internaţional a transmis cu generozitate, toată seara, Festivalul Callatis. Care parcă a ţinut un secol.

▲

CASA-I ROMÂNUL

Una dintre aspiraţiile compatrioţilor noştri ce tind spre clasa de mijloc este aceea de a fi proprietari; şi nu proprietari ai unui apartament de bloc (pentru că majoritatea dintre ei sînt deja în această postură), ci ai unei case. Adică ai unei clădiri nu foarte înalte, dar stabile, mult mai aproape de pămînt decît suratele ei blocurile, şi cu un petec de teren pe lîngă ea. Fie ea în Bucureşti sau undeva la munte ori la ţară, deţinerea unei case a devenit sinonimă cu a avea un loc al tău, în care alţii nu se amestecă, a fi aproape de natură şi a fi realizat. ***(I. P.)***

Raluca ION

Insularii de după garduri

Se ştie de mult timp că fiecare om este o insulă. Mai încoace vreme, cu plăpîndul şi inocentul ajutor a lui *Robinson Crusoe* şi al *marketing*-ului, s-a ajuns la concluzia că multora le-ar plăcea, la o adică, să aibă insula lor. Aşa că au apărut pe Internet *site*-uri care oferă, contra unor sume care variază între 75.000 de dolari (pentru o insuliţă ceva mai mare decît o barcă pneumatică) şi 10 milioane (pentru o ditamai insulă cu rîuleţe şi copaci), celor cu un buzunar mai bine dezvoltat, şansa unică a unei sihăstrii de lux.

Unde nu-i loc de insulă e loc de garduri

Puţini oameni sînt însă atît de bogaţi încît să-şi petreacă viaţa în huzur în mijlocul oceanului, puţini dintre cei bogaţi sînt atît de romantici, aşa că în România, ca peste tot, cei cu un cont rubensian aleg soluţia clasică a unei vile, de preferinţă într-una dintre zonele rezidenţiale din nordul Bucureştiului. Şi, deşi nu ajungi pînă acolo cu iahtul, ci cu jeep-ul, comparaţia nu este tocmai deplasată atîta vreme cît accesul trecătorilor în apropierea lor este de cele mai multe ori prohibit. Strajnic păzite de paznici înarmaţi, ascunse după garduri înalte sau situate în complexe aflate în spatele barierelor unde nu poţi intra decît ca proprietar sau cu acordul unui proprietar, vilele din Băneasa întăresc imaginea unei ţări mizere, bolnave şi contagioase, pe care mai bine o laşi la intrare. Preţurile caselor cu etaj din Băneasa oscilează între 150 de mii şi 450 de mii de dolari, iar chiria pentru o astfel de casă se leagănă între 2.000 şi 3.500 de dolari pe lună. Străinii spun că în comparaţie cu cartierele de lux din străinătate, ele nu sînt mare lucru. Aici însă...

Băneasa Residential Area

Fotografiatul este interzis, ni se spune de la intrare, în timp ce agentul de securitate ridică bariera. Odată trecut pe partea cealaltă, zona apare primitoare, caldă, deschisă. Între case nu există garduri, iar pe gazonul din faţa cîtorva vile stau bicicletele şi tricicletele copiilor.

Gursel este un turc venit să facă afaceri în România. Are o fabrică de saci de rafie la Tulcea, mai multe depozite la Bucureşti, Piteşti, Constanţa şi Arad, o casă de schimb în Mall. În acelaşi timp, este proprietarul unei vile, a cărei construcţie a costat 250 de mii de dolari şi al cărei preţ pe piaţă este de 350 de mii de dolari. Nu o consideră o casă de lux şi crede că în Turcia ar fi o casă normală, cu etaj. Gursel mai are o vilă cu trei etaje într-o zonă din Tulcea, despre care spune că este mai frumoasă decît Băneasa, şi un apartament în Vitan. Pe acesta din urmă l-a părăsit de dragul Bănesei, pentru că aici poate avea linişte şi libertate. *La bloc trăiam şi eu şi soţia şi copiii ca într-o puşcărie*, spune Gursel. În plus, apartamentul din Vitan i-a fost spart de trei ori în decursul unui an. De aici a tras el concluzia că România este o ţară nesigură şi, cu tot farmecul vecinilor de la bloc, preferă să stea acum într-un perimetru păzit în care copiii se pot juca afară fără nici o problemă. Un alt motiv pentru care Gursel vrea să locuiască aici este grădiniţa americană de la intrare despre care a auzit că *este cea mai bună*. Un cartier scump ar fi unul obişnuit în străinătate, trăim într-o ţară nesigură, apartamentele de la bloc sînt nişte puşcării, gura străinului adevăr grăieşte, se pare. Şi mai vine şi de la o aruncătură de băţ, de prin vecini...

Băneasa făcută felii

Directorul de vînzări de la o mare agenţie imobiliară ne arată o casă din apropierea Cartierului Francez, învecinată cu cea a Irinei Loghin, aflăm. Casa este într-un ansamblu de 5 vile, are un etaj şi o mansardă, un living, o bucătărie uriaşă, şase dormitoare şi poate fi a noastră pentru 400 de mii de dolari. În curte se află două gherete în care stau paznicii. Îl întreb dacă paza este eficientă. Mă asigură că este. Fratele constructorului, aflat şi el în casă, îmi spune, înflorind sau nu, că se poate ca în viitor să fie păzită, nici mai mult nici mai puţin decît de trupele anti-tero. Halucinant. Halucinantă este toată prezentarea directorului de vînzări sau, ca să nu ne mai ascundem după deget şi cărţi de vizită, a agentului imobiliar, care, pentru că mă vede preocupată de siguranţă şi de vecini, are ceva perfect pentru mine. Într-un an de zile, trebuie să aştept atît pentru că respectivul complex este încă în construcţie, mă voi putea muta într-un ansamblu de vile, în care politica este „nu ţigani, nu evrei, nu arabi, nu chinezi". Asta înseamnă exact ceea ce pare: nici un reprezentant al naţionalităţilor amintite nu va putea cumpăra, *oricît ar oferi?*, întreb, *oricît ar oferi*, mi se răspunde, vile acolo. Discriminarea, care nu era valabilă în cazul vilei pe care am văzut-o înainte şi nici în majoritatea cazurilor, este explicată aici foarte simplu: proprietarii complexului de vile, multimilionari în dolari, nu vor probleme. Ţiganilor, arabilor şi chinezilor le-a mers buhul că ar fi necivilizaţi, scandalagii şi degrabă făcători de infracţiuni. *Dar evreii?*, întreb. Evreii nu se potrivesc neam descrierii anterioare, *însă ei sînt vînaţi de alţii* şi apare astfel teama că prezenţa lor acolo va atrage cu sine atentate teroriste.

Cînd vinzi case în astfel de locuri, trebuie să procedezi cu prudenţă, spune însoţitorul nostru, pentru a evita, de exemplu, ca la semnarea contractului *să ne punem paşapoartele pe masă şi să vedem că nu ne potrivim. Pe mine nu mă interesează decît să vînd, iar dacă cineva nu vrea vecini evrei, nu-i dau vecini evrei.* Mergînd spre locul în cauză, trecem peste un mic cartier, alcătuit din case vopsite în toate culorile pămîntului, ce aduc aminte cunoscătorilor de casele ţigăncilor din Mogoşoaia. Aflăm de la agent că majoritatea celor care locuiesc în acest complex sînt arabi, proprietari de *fast food*-uri, şi că din casele lor se aude, normal, muzică arăbească. Pînă la urmă Băneasa este un loc în care toţi cei cu dare de mînă îşi pot face insula lor. În toate stilurile, cu toate rafinamentele, ţărăniile sau aberaţiile.

▲

Adina POPESCU

Coltişor de paradis

„Nu ştiţi cumva o casă de vînzare?". Vînzătoarea negricioasă din spatele tejghelei magazinului mixt se gîndeşte. „Au fost cîteva, da' s-au vîndut. Au venit tot nişte bucureşteni...", spune trăgînd cu ochiul, prin fereastră, la numărul Daciei parcate în faţa magazinului. „A văzut, le-a plăcut... a luat. La noi, cresc preţurile că se bagă gaze... Încercaţi de vale, la nea Petrică, sau mai e una sus pe deal, a lu' finu' lu' Costel care a murit acum un an... l-a tăiat trenu', săracu'..."

Cei doi bucureşteni fac un popas la mica terasă a magazinului, ea bea Cola pentru că e şofer, el bere şi admiră peisajul. Le place, sat de deal, liniştit, nu sînt ţigani, se pare, două magazine mixte şi patru cîrciumi, una cu masă de biliard şi cu pokere mecanice, vaci pe uliţă, deci „o să avem şi lapte şi brînză la discreţie" – un locşor perfect pentru odihnă şi relaxare. De precizat, un fapt observabil: nivelul de bunăstare a românilor de clasă mijlocie este determinat de o locuinţă permanentă, proprietate personală, de obicei apartament de bloc cu îmbunătăţiri, o maşină acceptabilă (în multe cazuri Dacie, mai rar Cielo sau Matiz) şi... casa, hai să-i zicem, de vacanţă, deşi e un termen impropriu, la munte sau la deal, unde e aerul curat şi poţi veni să-ţi încarci bateriile şi unde visezi că te vei retrage la pensie.

Nea Petrică îi introduce într-o curte plină de coteţe şi de magazii, strigă la cîine să nu mai latre, alungă găinile cu o coadă de mătură, culege un măr de pe jos şi muşcă din el. În spatele curţii se poate vedea casa, cam într-o rînă, însă proaspăt tencuită şi cu tablă nouă. „Tot ce e aici am făcut cu mîinile mele... casa, magaziile... de cînd s-a dus soţia, numa' de gospodărie m-am ocupat, că altă treabă n-am avut, da' acu' de cînd îs bătrîn, vreau să mă mut la băiat, la Văleni, aşa că o vînd...". Bucureştenii se uită curioşi, el strîmbă din nas din cauza mirosului de la latrină, ea vede un şoarece cum intră într-o gaură, da' nu-i nimic, aşa-i la ţară! Şuşotesc între ei, nu-i rău deloc, casa merge, magaziile vor fi dărîmate, e bine că-i pe şosea, că pot intra cu maşina în curte, există otravă pentru şoareci, iar latrina va fi înlocuită de o fosă septică, poate trag şi gaze... „O luăm!". Dar preţul? „Păi, ce să vă zic, io m-am gîndit că la tot ce am aici, adică pămînt plus casă, adică construcţie, plus magazii, că şi acolo a fost muncă... patru mii de dolari, la cursul zilei, cînd facem actele." Bucureştenii se holbează la el. Pentru căzătura asta roasă de şoareci şi pentru trei magherniţe care oricum nu folosesc la nimic patru mii de dolari?! „Aveţi un prun, un măr şi un cireş şi vă las şi sculele de fierărie", insistă nea Petrică. Bucureştenii îi spun că se mai gîndesc. Sănătate!

Destul de nervoşi, bucureştenii bat la poartă la finu' lu' Costel, care tocmai îşi bagă vaca în grajd. Curtea e plină de plozi care joacă „mîţa pe cocoţatelea". „Care casă? A, casa din deal a lu' Costel, Dumnezeu să-l ierte! Nu dom'le, n-o vînd! Io ce le dau la fete cînd le-oi mărita? Am şase copii, să-mi trăiască!, cea mare merge pe a opta şi vreau s-o mărit cînd o termina şcoala. Vreţi totuşi s-o vedeţi? Hai, atunci să v-o arăt, da' să ştiţi că de dat n-o dau!". Finu' lu' Costel se urcă în maşină, în faţă, lîngă şofer, că acolo se simte el bine şi doar trebuie să le mai arate şi drumul. Maşina începe să urce dealul, se hurducă prin hîrtoape, împroaşcă cu noroi, ea se concentrează, el înjură şi urlă „a doua, a doua, bagă a doua! Vezi că intri în groapă, proasto!", finu' scuză drumul, „de obicei, era mai bun, da' au dat ploile astea şi l-au stricat, nu-i nimica, se usucă şi e bun la loc". Ajung în vîrful dealului. Casa e ceva de vis, ca la Muzeul Satului, are şi un fînar foarte pitoresc, „gazonul" e de curînd cosit, o fîntînă de-a dreptul ambientală, în spate livada cu tufe de zmeură pe lîngă gard, sălbăticie, te simţi ca la munte, aştepţi numai să apară ursul şi căprioara. El se trînteşte pe iarbă, ea ronţăie o gutuie, se aude ciocănitoarea, „e paradis, măi, aici, e un colţişor de paradis...", exclamă el extaziat. Grijile celor doi dispar ca prin farmec, se contopesc cu spaţiul rural. E drept, casa trebuie reparată (şi asta e cam şuie), dar nu sînt magazii, nici şoareci, iar latrina e tocmai în fundul curţii, idilică. „Chiar n-o vindeţi? Ce să faceţi cu ea aşa cum e? Cu banii de pe ea, vă mai faceţi în curte un corp de casă pentru fete şi le aveţi şi mai aproape la bătrîneţe...", insistă, de această dată, bucureştenii.

Discuţie pe prispa lu' finu' lu' Costel, copiii nu se mai joacă, se zgîiesc la bucureşteni ca la extratereştri, „ssst, tata vrea să vîndă casa din deal!", fata de-a opta aduce tava cu păhărele şi dă-i cu ţuica galbenă şi „plăcut lăutoare", după spusele nevestii lu' finu'. „Da', preţu', preţu'?". „Bă, doamnă, ziceţi dumneavoastră, că io, dacă zic, zic prost, ba ia că zic: păi două mii de metri pătraţi aveţi şi o casă cu acareturi... o sută de milioane jos şi-o dau!" Bucureştenii, puşi serios pe cumpărat case, au la ei zece milioane, „ia avansu'... gata, s-a bătut palma! Nu mai facem hîrtie, că sîntem oameni de cuvînt!" Se bea aldămaşul, el e puţin pilit şi le zîmbeşte încontinuu copiilor, mai ales fetii de-a opta, „o să fim vecini, aicea aproape, să veniţi toamna să culegeţi nucile, că noi n-avem ce să facem cu ele".

Înapoi în maşină, drumul spre Bucureşti, el cîntă „cucule, pasăre sură, cuc" şi zice din cînd în cînd „ce frumos e acolo, ce frumos!", dar curînd euforia îi trece, „oare cum o să urc io maşina pe deal, iarna? Stric bunătate de Dacie şi n-am bani să-mi iau alta... şi parcă e prea izolat, mie mi-ar fi frică să dorm acolo singur, mai ales că a mai murit şi Costel ăla tăiat de tren, treabă necurată... nu e clar, nu-i bună! Căutăm alta... mai bună era aia a lu' nea Petrică, măcar era pe şosea! Întoarce maşina să ne luăm banii înapoi; o să se supere, da' asta e! Sper că nu i-a cheltuit într-o oră... hai mai repede!... bagă a treia!".

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Aproape de oameni, împreună cu ei

Cînd mi-a venit ideea de a face o emisiune despre cele mai eficiente cure de slăbire, nu-mi închipuiam deloc ce avea să urmeze. Sincer vorbind, era una dintre acele zile în care totul părea amorţit: jurnalele TV din seara precedentă începuseră cu „celebrele" accidente rutiere petrecute în ultimele 24 de ore, semn clar că lipsea ştirea-ştirilor, iar ziarele de dimineaţă desfăcuseră pe prima pagină subiectele tip „conservă" din sertarele şefilor de secţii. În jargon gazetăresc, „o zi moartă". Iar dacă nimic nu se întîmplă de la sine, în jurnalistică, elegant fie spus, e nevoie de o idee. Cu alte cuvinte, trebuie inventat un subiect în spiritul celebrei maxime potrivit căreia presa nu reuşeşte întotdeauna să ne facă să gîndim, dar reuşeşte admirabil în a ne spune la ce să ne gîndim.

Aşadar, „România în direct – despre cure de slăbire". Mă simt obligat să deschid o paranteză: subiectul nu aparuse totuşi, aşa, din senin. Eram oarecum mîndru de noua mea siluetă, da, da, nu rîdeţi, după cîţiva ani de „rotunjire" permanentă cauzată (zic eu!) de atît de cunoscutul motiv al lăsatului de fumat, reuşisem să dau jos peste zece kilograme! Cei ce cunosc şi/sau recunosc coşmarul măsurilor XL şi XXL pot spune cu mîna pe inimă că e o incontestabilă performanţă. Cu atît mai mare cu cît ea fusese obţinută fără a recurge la „tradiţionala" metodă a supei de varză sau la metodele înspăimîntătoare şi enervante bazate pe savante calcule de calorii al căror veşnic rezultat este o şi mai veşnică înfometare. Aplicasem regimul disociat descris de un francez, Michel Montignac, într-o cărţulie cu titlu tembel, „Mă hrănesc, deci slăbesc", agăţată de pe o tarabă din Piaţa Romană într-una dintre acele zile în care, din fel şi fel de motive, te apucă o furie nebună pe bucata de burtă revăsată peste curea.

A fost o nebunie. Fără exagerare, poate doar la ediţia legată de tîmpenia numită „Taxa TV" să mai fi fost o aşa listă de apeluri. Nu m-am putut abţine şi, între două sfaturi ale intervenienţilor, am amintit şi eu, în treacăt, despre regimul pe care îl urmasem. Nedorind să fiu acuzat de publicitate mascată, am evitat să pomenesc autorul şi titlul cărţii, dar, amabil cum mă simt cîteodată, am anunţat că tuturor celor interesaţi le stă la dispoziţie adresa mea de mail pentru a comunica pe această temă.

Ce a urmat întrece orice închipuire... A doua zi aveam 624 de mail-uri primite la ora prînzului şi peste 1.000 venite pînă seara! Nou record personal, aş zice. Evident, toată lumea vroia să afle titlul cărţii şi autorul. Nebunia nu s-a oprit însă aici. Alte 500 de mail-uri au venit la două zile distanţă. Pe parcursul unei întregi săptămîni am primit în jur de 4.000 (patru mii!) de mesaje „la temă". Şi poate că întîmplarea aceasta nu m-ar fi marcat atît de tare dacă n-ar fi apărut un amănunt demn de povestit tuturor urmaşilor: din cauza nenorocitului de program folosit la recepţionarea e-mail-urilor, mi-a fost imposibil să răspund tuturor solicitărilor printr-un simplu click de genul „reply all". Am fost nevoit – vă rog, nu rîdeţi! – să răspund fiecărui ascultător în parte, lucru care mi-a adus brusc aminte de pedeapsa cruntă aplicată de taică-meu bunei mele surori care, pe la zece ani, făcînd „marea" greşeală de a nu spune adevărul într-o chestiune legată de notele primite la şcoală, n-a mai avut voie pe afară, la joacă, pînă n-a scris de o mie de ori într-un caiet studenţesc „Nu mai mint niciodată, tată!"...

Au trecut de la acea emisiune mai bine de două luni. N-am mai ţinut contabilitatea mesajelor primite, dar mai găsesc şi acum, măcar o dată la două zile, cîte un mail prin care sînt rugat să trimit „titlul acelei cărţi pentru slăbit despre care s-a vorbit la postul dumneavoastră de radio în urmă cu cîteva săptămîni". Cineva, bun coleg de redacţie altminteri, chiar mi-a sugerat să mai fac o emisiune cu aceeaşi temă. La vremea respectivă, turbat de coşmarul celor patru mii de mail-uri, mi-a venit să-l alerg prin radio. Acum însă, abia scăpat de imaginea obsesivă a miilor de burţi, celulite, colăcei şi altele asemenea întîlnite într-un nevinovat sejur pe pe litoralul românesc, mă văd nevoit să rostesc ieftinul, dar încurajatorul îndemn schwarzeneggerian (!), „I'll be back!". Hasta la vista, baby!

▲

Cu ochii-n 3,14

PROBABIL, OFERTA DE CAPETE PĂTRATE DEPĂŞEŞTE CEREREA DE SURPRIZE APOCALIPTICE

● Din ziare: aflînd că Dan Matei Agathon a transmis o indicaţie a premierului Năstase care îi sfătuia pe candidaţii PSD să nu poarte, în campania electorală, lanţuri (de aur) şi alte bijuterii ostentative, Mădălin Voicu, deputat PSD, a spus: „Cine promovează aşa ceva e cel puţin prost şi tîmpit". Şi cel mult? Tot din ziare: membrii PSM (Partidul Socialist al Muncii) au uitat de disciplina de partid care a făcut gloria înaintaşilor lor. Organizaţia Bucureşti e indignată din cauza fuziunii cu PSD, decisă la vîrf, şi îi consideră pe negociatori „trădători, dezertori, iude, borfaşi, vînduţi pe doi arginţi" (a cam scăzut preţul trădării, probabil oferta depăşeşte cererea). Pe deasupra, Minodora Ilie, instalată în fotoliul de secretar de stat la Culte, a obţinut calificativul de „coropişniţă". La Culte, o coropişniţă? Ar fi îndrăznit membrii PSM să-i spună Suzanei Gâdea aşa ceva? (**M. B.**)

● Ultimul conflict franco-american: un copilot al avionului Air France pe ruta New York-Paris a declarat, pe aeroportul Kennedy, la controlul dinaintea îmbarcării, că are „o bombă în pantof". Glumea, desigur, nenorocitul – credea că e în ţara fraţilor Marx. Americanii nu mai ştiu de glumă în aeroporturi şi l-au anchetat cu o minuţie care a dus la o întîrziere a zborului de 36 de ore! Copilotul va fi judecat în SUA pentru – reţineţi aceşti termeni stranii! – „minciună şi comportament inadecvat". Air France nu i-a făcut mai nimic. Călătorii francezi susţin că „americanii sînt încuiaţi şi au capete pătrate". În schimb – *Dieu soit béni!* – ei n-au un 11 septembrie. (**R. C.**)

● Saddam Hussein a făcut, totuşi, o faptă bună. Irakianul Omar Heder, unul dintre mulţii care au pătruns în apartamentele prezidenţiale în căutare de

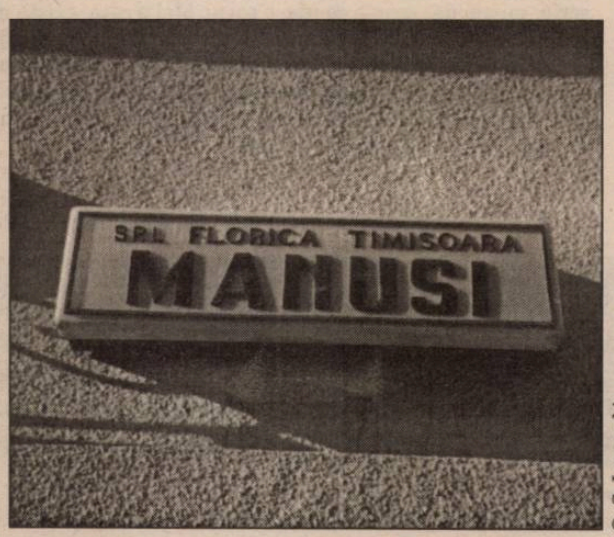

© S. Ivanoschi

– să spunem – suveniruri, s-a învîrtit de un pat mare de mahon, cu saltea şi cearceafuri de mătase *(Naţional*, 12 aug. a.c.). În faţa acestei neobişnuite surprize, prietena lui Omar, care de 10 ani îi tot refuzase cererile în căsătorie, a cedat, ca în faţa unui semn ceresc. Este o mică diferenţă faţă de cazul românului – intens mediatizat în această săptămînă – care, tot în faţa unui refuz prelungit, şi-a amputat o chestie cu totul obligatorie într-un pat, de mahon sau nu. (**A. C.**)

● La unele dintre mînăstirile din nordul Moldovei circulă, printre altele, o broşură intitulată, parafrazez, *Televiziunea, o a doua Sodomă*. Asociată cu imaginile Judecăţii de Apoi de la Suceviţa şi Voroneţ, şi cu explicaţiile uşor apocaliptice ale Maicii Elena (ghid ocazional şi autoarea unui volum despre Voroneţ), sintagma te ducea spre un mesaj final cu conţinutul, eufemistic spus, „luaţi aminte!". (**I. P.**)

NE-AM OBIŞNUIT SĂ VEDEM SURSE DE INSPIRAŢIE UN PIC MAI ÎNCOLO DE PĂMÎNTUL USCAT

● Ne-am obişnuit, la manifestaţii, festivaluri şi, în general, unde sînt mari adunări de oameni, să vedem montate albastrele toalete ecologice. Mai nou au început să fie instalate şi în locuri fixe din Bucureşti (una chiar lîngă guvern). Acum le ştie toată lumea cum arată deşi..., din diverse motive, nu toată lumea se încumetă să le şi folosească. Se poate ridica însă o problemă ideologică. Aceea că populaţia ar putea asocia ecologia cu un anume miros, aproape nelipsit în preajma acestor cutii albastre. (**A. M.**)

● Revista *VIP* ne oferă o ştire senzaţională: premierul foloseşte Internetul. „De multe ori, Net-ul este o sursă de inspiraţie pentru Năstase, care, atunci cînd ajunge acasă, caută aproape zilnic, aşezat la calculator, pentru a mai afla de una, de alta" – ni se spune. Extraordinari sînt jurnaliştii de investigaţie de la *VIP*, dacă pot să afle asemenea lucruri! Oare premierul foloseşte şi telefonul cînd se întoarce seara acasă? Aşteptăm ca, în urma unor investigaţii amănunţite, jurnaliştii de la *VIP* să afle şi acest lucru. Că doar lor nimic nu le scapă! (**C. P.-B.**)

● Dintre localităţile bucovinene, din zona Gura Humorului – Suceviţa, două nume ţi se întipăresc în memorie: *Frumosu* şi, un pic mai încolo, *Pîrţeşti de Jos*. (**I. P.**)

● Ştirea cea mai bună, de luni de dimineaţă, în *Naţional:* din cauza secetei cumplite, Marea Adriatică – faimoasă pentru murdăria ei – este, în acest an, neverosimil de limpede; la 100 de metri de plajă se văd scoicile pe fundul mării! Explicaţia: rîurile au secat şi nu-şi mai deversează mizeriile în mare, toxinele acvatice au încremenit în pămîntul uscat bocnă... Natură (inclusiv cea umană!), numele tău e perversitate! (**R. C.**)

ÎN PARTEA A DOUA A ŞTIRII EXISTĂ O EUFORIE A CONSOANELOR

● La ştirile PRO TV ni se spune că, de anul acesta, copiii de clasa întîi vor afla la şcoală cum au venit pe lume. OK, cei mai mulţi ştiu deja, dacă nu de la părinţi, de la colegii de grădiniţă. Ce n-am înţeles, în partea a doua a ştirii, era o formulare de genul „mai tîrziu, vor face ore de educaţie sexuală, vor învăţa să negocieze". Ce să negocieze? (**S. S.**)

● Am descoperit întîmplător că există o „listă de discuţii" numită dilematicii@yahoogroups.com. Nu ştiu cine a avut ideea şi cine sînt „combatanţii", dar mă bucur că există. Vorba cuiva, ţineţi aproape! (**M. V.**)

● Dintr-o ştire prizărită, undeva, în pagina... a enşpea a unui cotidian de mare tiraj, aflu că „populaţia României avea, în iunie 2003, 2 miliarde de euro în conturi bancare, cu 4,1% mai mult decît în luna mai". Mă supără că n-a fost paginată pe-a'ntîia; nu ştiu de ce. Ca să nu se creeze panică, diversiune, euforie? Mă, direct, oftică faptul că nu înţeleg ce înseamnă „populaţia". Şi eu fac parte din ea, dar, patriotic vorbind, mă doare că nu mi-am adus nici o contribuţie la acest progres bancar şi nici în viitor, oricît mă sucesc şi mă socotesc, nu se va putea conta pe mine. (**R. C.**)

● În articolul „Coincidenţe interesante în unele dintre poeziile lui Eminescu" de Ilie Torsan, publicat în *Revista Jandarmeriei,* nr. 15 din 1 august 2003, citesc: „Să considerăm primii patru divizori, adică 1, 2, 4, 7 şi din primul cuvânt al poeziei („Somnoroase păsărele", n.m.), adică *SOMNOROASE* să extragem literele care au ca ranguri în cuvânt chiar cei patru divizori. Aceste litere sunt: *S O N O*. Ţinând cont de substituţia cifrelor în limba română, cele patru litere generează secvenţa numerică, *6 8 9 8*. Dacă, la cele două numere din această secvenţă care au provenit din substituirea consoanelor, adică 6 şi 9 le adunăm rangurile din alfabet ale consoanelor, deci 19 pentru S şi 14 pentru N, secvenţa devine, *25 8 23 8* şi dacă fiecare dintre aceste numere se înlocuieşte cu litera din alfabet care are drept rang numărul respectiv, se obţine secvenţa *YHWH care reprezintă cuvântul DUMNEZEU scris în ebraică.*" Pus pe gînduri de această secvenţă şi de o asemenea coincidenţă, glisez (oarecum imponderabil) într-o altă pagină a *Revistei Jandarmeriei,* unde mă întîmpină, fragedă, o nouă coincidenţă interesantă: printre laureaţii ediţiei a II-a a concursului de creaţie literară „Vara visurilor mele", organizat de revista *Amurg sentimental* şi cenaclul „Visătorii" al Liceului din Puieşti-Vaslui, se numără Allora Albulescu (poezie) şi Synthia Albulescu (proză), ambele din Piteşti! (**D. S.**)

Punctul G al creativităţii

– interviu cu Ştefan AGOPIAN –

În articolul publicat în revista Deci *aveai o teorie factuală despre declinul prozatorilor după vîrsta de 35 de ani. Şi Dante, în* Convivio, *fixează începutul declinului cam tot pe-acolo. Care era, în esenţă, ideea, suprapui biologicul pe creativitate?*

Nu suprapun nimic peste nimic. Oricum, nu cu încăpăţînare. Mi-a atras atenţia, în ancheta asupra romanului românesc făcută acum cîţiva ani de revista *Observator cultural*, faptul că cele mai bine cotate cărţi erau cele scrise la o vîrstă relativ tînără. În articol dădeam exemple: Marin Preda îşi publică la 33 de ani capodopera, *Moromeţii*. Dacă a publicat-o atunci, se presupune că a scris-o cel puţin cu cîţiva ani înainte. Pe vremea aceea cartea stătea foarte mult în editură, deci e de bănuit că Preda a scris cartea între 28 şi 30 de ani. Eugen Barbu îşi publică *Groapa* tot la 33 de ani. Şi tot aşa, chiar dacă nu am foarte mare încredere în metoda inductivă, am ajuns la acea concluzie. Desigur, poate să mă acuze cineva că am căutat exemplele care să-mi confirme teoria după care un autor îşi dă marile cărţi în jur de 30 de ani, după care începe ori să se repete, să epuizeze tema care l-a dus pe vîrf, ori să nu mai scrie. Încă o dată, e o teorie destul de mecanică, construită doar pe exemple, însă sînt prea multe ca să nu intri la bănuieli.

Uite, eu m-am străduit să găsesc exemple, din literatura română, care să-ţi combată teoria, oricum să ducă mai departe declinul: Bălăiţă a scris/publicat Lumea în două zile *la 41* de ani, *Bănulescu a scris* Cartea milionarului *la 48 de ani, Breban a scris* Bunavestire, *hăt, la 48, Ivasiuc a scris* Racul *la 43, ca să nu mai vorbim de Ibrăileanu, care a scris* Adela *la 62 de ani.*

Scrisul e una, publicatul alta. Din păcate, numai la tîrgovişteni am reuşit să aflu cînd şi-au scris cărţile cu exactitate. Scriitorii din *Şcoala de la Tîrgovişte* au un decalaj enorm între scris şi publicat. Ibrăileanu nu e un caz tipic, nu e un prozator. *Adela* este capodopera tîrzie a unui mare critic. El n-a mai scris alt roman ca să-mi pot da seama dacă ar fi scăzut sau ar fi crescut. Atunci cînd e vorba despre o singură carte, n-ai cu ce să o compari. *Bunavestirea* lui Breban a fost publicată la 43 de ani, dar a fost scrisă mult mai devreme. Amîndoi eram prieteni cu Nichita Stănescu şi ştiu lucrurile astea: pentru publicarea cărţii s-a dat o bătălie de cel puţin trei ani. Breban scrie repede, probabil în doi ani a scris-o, dacă facem scăderea, ajungem la 38 de ani. Dar Breban e suficient de nebun ca să scrie o carte într-un an. Ivasiuc nu este un mare scriitor, după gustul meu.

Nici în Păsările?

Într-adevăr, cu *Păsările* începe să fie mai epic şi să poată fi citit. Romanul *Racul* a fost considerat însă capodopera lui, dar mi se pare un calc latino-american (sînt zeci de exemple) şi de aceea nu pot spune că a crescut prin propriile puteri, ci doar că a aplicat o formulă, cea a dictatorului latino-american, pe care o şi menţine în sfera latino-americană. Cred că *Racul* e o carte nespecifică lui, deci nu-mi contrazice teoria. Bănulescu era un cîcîit, scria foarte încet, se poate bănui că a lucrat cel puţin 10 ani la cartea asta. Ne cunoşteam bine, ştiu exact cum migălea fiecare cuvînt. Volumul doi din *Cartea milionarului*, care trebuia să fie cel puţin egal cu primul, dacă nu mai bun, n-a mai apărut. Ani de zile, el a anunţat că îl scrie şi n-a reuşit să-l termine, deşi a mai trăit 20 de ani.

Proza scrisă de femei e un caz aparte. Hortensia Papadat Bengescu a scris Logodnicul *la 59 de ani, ca să nu mai vorbesc de proza contemporană. Tia Şerbănescu spunea ceva foarte adevărat în* Femeia din fotografie, *că femeile care scriu literatură trebuie să aştepte ca mai întîi să le crească copiii ca să se apuce de scris. Mi se pare mie, sau, cel puţin în articolul cu pricina, excluzi, ca nesemnificativă, proza scrisă de scriitoare? Adriana Bittel, Nora Iuga, Tia Şerbănescu...*

Trebuie să-ţi spun că eu am folosit în articolul la care ne referim doar criteriul acelei anchete: Hortensia, de pildă, obţine cele mai multe puncte din partea criticii, cu un roman scris la o vîrstă relativ tînără. Dar ea a început bătrînă. Mai e ceva, ideea mea nu se referă la vîrsta biologică, adică la faptul că îmbătrîneşti. Dacă eu mă apuc să scriu la 50 de ani, pot să dau o carte bună, însă a doua, să zicem pe la 55 de ani, dacă o mai scriu, e, de cele mai multe ori, mai slabă. Ideea mea asta e: dacă ai o temă importantă şi te apuci de ea, o ţii bine în mînă. După ce ai epuizat tema, lucrurile se schimbă: după un vîrf, pe care îl obţine orice mare scriitor, urmează declinul. Bălăiţă e un exemplu foarte bun. Pînă la *Lumea în două zile* n-a dat mare lucru, iar după, cu *Ucenicul vrăjitor*, a scăzut. Iar de 20 de ani n-a mai scris nimic. E drept, Hortensia şi-a crescut întîi copiii şi după aia s-a apucat de scris. Teoria asta cu mijlocul vieţii nu e bătută în cuie. Eu spun doar că după o creştere treptată, care corespunde şi unei vîrste biologice, se ajunge la un vîrf, după care începe un declin destul de vădit. Sadoveanu poate nu prea intră în această linie, fiindcă el are zece ani în care dă capodoperă după capodoperă. Se mai întîmplă. Deşi nici *Baltagul* (după mine cea mai bună carte a lui), nici *Creanga de aur* nu sînt cărţi specifice, în sensul că ies din maniera lui. Dar sînt foarte puţini cei care au încercat, ca Sadoveanu, să scrie altfel. Cît despre scriitoarele de care vorbeai, îmi plac foarte mult toate. Adriana Bittel a debutat devreme, pe la 27-28 de ani, deci mă confirmă. Nora Iuga, în schimb, scrie proza unei poete; în plus, la ea, ca şi la Tia Şerbănescu, e vorba de cărţi de memorialistică, nu sînt cărţi construite prin imaginaţie. Eu nu neg că biografia poate să fie o cîrjă, sau chiar scheletul unui roman, dar este evident că discutăm despre proza de imaginaţie. Stere, de pildă, şi-a scris la 70 de ani cartea care intră în topul de care vorbeam. Dar ce e acolo? *Povestea vieţii lui*. Nu cred că se poate pune romanul de imaginaţie pe plan de egalitate cu cel biografic. Şi eu pot să mă apuc acum să scriu o carte biografică şi aceasta să fie mai bună decît alte cărţi ale mele.

Mie mi se pare că şi în Sexagenara şi tînărul, *şi în* Femeia din fotografie *există personaje duse mult mai departe de biografie.*

Te-aş contrazice. Nu există saltul de viziune. Eu nu prea ştiu ce înseamnă viziunea, însă mi se tot spune „tu ai viziune“ şi, întrebînd ce-ar putea fi asta, mi-am făcut o idee. Există, desigur, pasaje extraordinare care vor să fie altceva, însă în esenţă aceste cărţi sînt sprijinite pe biografie şi nu pe imaginaţie. Eu nu vreau s-o ţin gaia-maţu' că am dreptate. Sînt nişte simple observaţii.

Introducerea acestui criteriu biologic în miezul creativităţii nu e cumva o extrapolare a cazului tău particular? La urma urmelor, perioada ta de efervescenţă a început în 1979 cu Ziua mîniei *şi a continuat pînă în 1987, cînd ai publicat* Sara. *Nu e ceva personal care spune mai exact ceva despre o căutare foarte orgolioasă a unor noi modalităţi de expresie?*

Nu ştiu, nu cred. Prima carte mi-am scris-o cînd aveam 22 de ani şi am publicat-o la 32 de ani, fără să mai intervin deloc. În prima carte, care nu era o carte proastă de debut, n-am făcut decît să anunţ nişte teme, nişte obsesii pe care, e drept, în momentul *Sarei* le-am cam terminat. Recunosc asta. Trebuie să găsesc alte obsesii, fiindcă alt stil nu mai am cum să-mi găsesc. Am încercat în ultima carte să trec la stilul alb şi am fost destul de înjurat de critică. S-a spus despre mine că din cauză că fac ziaristică nu mai pot să scriu ca un artist. Pot foarte bine, dar m-am plictisit de chestia asta. Nu are rost, la bătrîneţe, să încep să repet chestiile de tinereţe, lucru pe care îl fac foarte mulţi, Breban de exemplu. Cum ştii, fiecare autor are nişte obsesii. Să stai să le toci tot pe alea după ce le-ai tocat bine în cîteva cărţi înseamnă o coborîre a nivelului, şi estetic, şi valoric. Fiecare scriitor scrie cîteva cărţi de pregătire în care îşi anunţă temele, ajunge la un vîrf, după care începe să coboare din motive care pot fi biologice, adică scăderea forţei de creaţie. Mai e ceva, la Preda, de exemplu, am descoperit dorinţa de succes, obsesia de a fi pe val cînd se cerea ceva. S-a cerut cu Antonescu, fiindcă era lumea înnebunită să afle ce se întîmplase atunci, iar oficial nu se vorbea deloc. A scris *Delirul*, s-a vîndut, a avut succes. O carte foarte proastă, mai proastă decît *Cel mai iubit...*, care venea tot pe o aşteptare a publicului. El făcea rabat la calitate. Pe vremea aceea succesul unor cărţi era legat de atacarea regimului. Puteai să scrii o carte proastă sau îmbîcsită, dacă ataca regimul erai luat în braţe de „rezistenţi“. Cărţile alea ar trebui recitite acum, criticii asta ar trebui să facă, să recitească tot, cu creionul în mînă.

Păi, asta şi fac, au început să apară istoriile literare ale perioadei, cea a lui Negrici, de exemplu. Manolescu va ajunge în curînd la perioada contemporană, doar a publicat cronicile...

A fost un exerciţiu dur pentru Negrici partea asta cu proza, el fiind specialist pe poezie. Cartea este o discuţie despre ideologie. Ivasiuc are acolo 10 pagini, dar asta nu-l valorizează ca scriitor, el e un exemplu foarte bun de autor care a ştiut să discute cu puterea politică într-un anumit fel.

Am vorbit nu de mult cu un critic spaniol despre literatura lor tînără, de exhibiţionismul provocator al unei „bande“ de tineri grăbiţi să se afirme, în ciuda modelelor narative prost asimilate. Ce crezi că se întîmplă cu proza noastră „tînără“, care mai are, totuşi, vreo zece ani pînă ajunge la „lo punto sommo“?

Îi cunosc prea puţin. Dintre prozatorii tineri mi-a plăcut o fetică, Ioana Bradea, din Bistriţa. Era studentă la engleză şi la 70 de ani, dar nu mai scrie ca la 30. Mie îmi place cel mai mult *Casa Buddenbrook*. De fapt, cred că există o vîrstă biologică şi a cititorului. Într-un fel citeşti la 20 de ani şi cu totul altfel după aia. Între 20 şi 30 de ani am citit Dostoievski de vreo 10 ori. Tot. Cosaşu mai făcea asta, cred. Iar o dată pe an citeam *Război şi Pace*. După 35 de ani m-am lăsat. Am încercat acum să recitesc. Nu mai pot.

Există o clasă mijlocie în literatura română actuală?

Ar trebui să existe. Nu există literatură fără această pătură germinativă, pe care se constuieşte o cultură, mare sau mică. Pătura germinativă e făcută din scriitori de raftul doi şi trei, gen Cezar Petrescu. Cititorul se pregăteşte prin această pătură, care e compostul literaturii şi pe care trăiesc marii scriitori. Închipuieşte-ţi cum ar arăta o cultură care ar fi doar zece mari scriitori. Avem nevoie de meseriaşi, oameni care să scrie foarte bine, fără să fie vîrfuri.

Ce face vîrful?

Nu ştiu ce face vîrful, te întoarce pe dos. Îţi zici: dom'le, aşa ceva n-am mai citit! Dar încă o dată: nu e nici o ruşine să aparţii mediei culturii tale. Un lucru nu înţeleg colegii noştri (trebuie să fac o dată şi statistica asta): o carte mare apare o dată la 20-30 de ani. Dacă într-un secol apar cinci cărţi extraordinare, e mare noroc pentru cultura respectivă.

De ce te temi de biografie? O să continui proza despre Andi Schönfeld care încheie Fric?

Toţi prietenii mei, cărora le povestesc la un pahar viaţa mea, îmi zic: „Tîmpitule, apucă-te şi scrie despre maică-ta, despre taică-tău!“. Adriana Bittel m-a pus să-i răspund la nişte întrebări despre copilăria mea şi, cînd m-am apucat să scriu, mi-am dat seama că iese o carte. Mai e ceva, există un ton al biografiei pe care eu nu l-am găsit încă. Nu m-am desprins total de vechiul stil, de a aborda într-o manieră mai încurcată lucrurile. Biografia presupune, un eu dezinhibat care poate să povestească tot ce a păţit. Dacă trăiesc destul de mult, o să încerc şi chestia asta.

interviu realizat de Simona SORA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 542
22-28 august 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

„Cugetînd pe de o parte la năravul minciunii – intrat parcă în sîngele unor oameni – iar pe de altă parte la ușurința cu care mulțimea e gata oricînd să creadă tot ce i se spune, am început să mă întreb ce se mai poate alege astăzi din cunoscuta vorbă din bătrîni, potrivit căreia, pînă la urmă, adevărul iese [illegible] la lumină.“

JONATHAN SWIFT – „ARTA MINCIUNII POLITICE“

GRATUIT

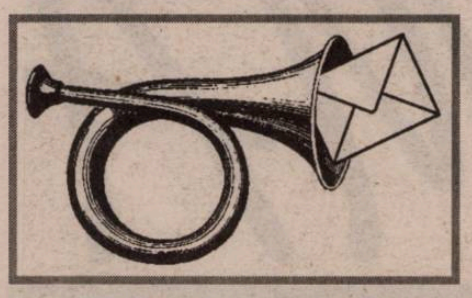

Replici

„Toţi esticii într-o singură oală...“!?

Stimate dle Andrei Pleşu

Am citit cu bucurie (nu ştiu dacă estică sau vestică) discursul d-voastră de la Salzburg din 25 iulie 2003, publicat în *Dilema*. E deosebit de interesant şi frumos spus. Începînd cu titlul, totul e şocant şi *Dilema* merită felicitată pentru publicarea lui. Totuşi, după o a doua lectură, parcă mi se pare prea puţin. Foarte mulţi oameni, printre care mă număram, aveau şi multe alte bucurii profunde, cum ar fi: bucuria de a vedea un spectacol de teatru de mare ţinută artistică, piese foarte bune, jucate de artişti deosebit de talentaţi. Dar acest lucru nu era aşa simplu, pentru că piesele bune erau programate foarte puţin timp. Dar noi organizasem o reţea de obţinere şi distribuire a biletelor care funcţiona perfect. Altminteri, dacă am fi stat la cozile de la casele de bilete de la teatrele bucureştene (care cred că rivalizau cu cele de la măsline, carne, ouă etc.) n-am fi reuşit întotdeauna. În ultimii ani sălile de teatru erau pline, deşi iarna nu era nici pic de căldură, stăteam cu paltoanele pe noi, garderoba fiind inutilă. Acelaşi lucru se întîmpla şi la concerte. Plecam de la teatru seara tîrziu şi deşi de obicei nu mai venea nici un troleibuz, mergeam acasă pe jos fericiţi. Făceam parte din cei, nu puţini, care stăteam la coadă la librării, cînd aflam că apare o carte bună (ele erau rare şi în tiraje mici). Apoi începea schimbul de cărţi între prieteni.

Am lucrat 35 de ani la Institutul Cantacuzino ca medic, cercetător ştiinţific. Într-o zi şeful meu, destul de sever de altfel, m-a chemat la prima oră, mi-a dat o carte de beletristică şi mi-a zis: „Fii atentă, azi nu faci nimic, te încui în cămăruţa ta şi pînă la prînz citeşti cartea asta. Dar să nu spui nimănui.“

În afară de aceste bucurii culturale, intelectualii români, şi nu numai, aveau şi bucurii profesionale. În condiţii atît de vitrege reuşeam performanţe medicale. Bucuria de a pune un diagnostic bacteriolog foarte rapid şi corect, de a indica tratamentul salvator şi a vedea că ai readus la viaţă un om – ba chiar l-ai vindecat – este inegalabilă. Pot să vă spun că în ultimii ani (1986-1989) ziua nu aveam gaze la Institut şi deşi stăteam de dimineaţă pînă la prînz fără rezultat, reveneam seara, lucram toată noaptea (cînd erau ceva gaze) noi trebuind să lucrăm la flacără, dar asta clandestin – să nu afle ministerul sau şi mai sus, că ne desfiinţa Institutul, de plata orelor de noapte nici pomeneală. Un alt aspect: colaboram cu clinicile de ginecologie şi obstetrică. Ştiţi că medicii operau cu halatele de molton pe ei, că se încălzeau în sala de operaţii arzînd spirt într-o casoletă, dar vă imaginaţi cît de fericiţi erau cînd aduceau pe lume un copil sănătos? Aş putea să vă mai povestesc multe, nu bucurii, chiar momente de fericire, pornite de la realizări profesionale, cum ar fi: apariţia unor articole ştiinţifice, rod al unei cercetări, în reviste din străinătate de mare prestigiu, obţinerea, uneori pe căi nu tocmai curate, a unor manuale din străinătate. Obţinerea unor seruri şi vaccinuri de către Institutul Cantacuzino, care erau la nivel internaţional – recunoscute şi omologate de O.M.S. Aceste succese produc bucurii de neimaginat. Dacă aş subscrie la clasificarea d-voastră, bucuria în Est şi în Vest, ar trebui să spun că din punct de vedere profesional (şi nu numai – vezi cele culturale amintite mai sus) bucuriile noastre erau mai mari, pentru că succesele le obţineam învingînd nişte obstacole pe care vesticii nici nu şi le pot imagina. Citind mai departe cuvîntarea d-voastră, iertaţi-mă, dar nu vă pot aproba. Nu e bine să băgaţi toţi esticii într-o singură oală. Spuneţi – citez: „...esticul nu e pregătit să înţeleagă simpatia unanimă existentă în Vest pentru mişcările de stradă, pentru marile demonstraţii...“ etc. Eu personal îi înţeleg şi îi simpatizez pe cei care au manifestat pentru pace, contra războiului din Irak (şi sînt mulţi ca mine în România). Erau mame şi soţii care nu vroiau să le moară fiii şi soţii în război (dar acest război din Irak e o altă problemă şi poate era mai bine să nu atingeţi subiectul – era în afara bucuriei de oriunde. Îi admir şi înţeleg şi pe ecologiştii care manifestă în multiple feluri pentru salvarea naturii şi a vieţii pe pămînt. Cît priveşte bucuriile Revoluţiei, euforia aceea halucinantă, cred că nu se poate reduce la strigătul vecinei: „nu mai e coadă la măsline!“.

În final, vreau să vă spun dle Andrei Pleşu, aş fi dorit, pentru că le consider deosebit de importante, să analizaţi şi aceste aspecte ale bucuriilor culturale (o mare parte din români s-au salvat prin cultură) şi ale celor profesionale, care nu au fost puţine în România şi, presupun, în toată Europa de Est.

Cu stimă

dr. Iudith ARDELEANU
Bucureşti

Bucurii pozitive în Est

Am 75 ani şi sînt inginer electroenergetician, în prezent pensionar. Mi-am început activitatea profesională în anul 1953 şi mi-am petrecut-o în întregime în România, pînă în prezent. În acest timp am experimentat din plin toate categoriile de bucurii descrise de dl Andrei Pleşu. Totuşi, tabloul prezentat de domnia sa nu este complet.

Eu şi foarte mulţi colegi din intelectualitatea tehnică am fost solicitaţi să ne dezvoltăm competenţe şi să participam la realizarea unor proiecte industriale de mare amploare. Concepîndu-le mai întîi în minte, transpunîndu-le pe hîrtie, apoi în realitate, şi văzîndu-le că funcţionează conform aşteptărilor, mi-am procurat, şi ne-am procurat, o mare bucurie (pozitivă), resimţită nu în convivialitatea unui mic grup, ci în mijlocul tuturor participanţilor la lucrare. Această bucurie mi-a (şi ne-a) umplut viaţa, alături de nebucuriile (de exemplu lipsa măslinelor) explicate cu talentul cunoscut al domnului Pleşu.

Rudolf ZIMAND
rudizimand@pcnet.ro
Bucureşti

Articolul lui Mircea Vasilescu „Solidarizări“ (nr. 536)

...„Dl Ion Cristoiu a fost condamnat... pentru un articol în care o insulta pe dna Gabriela Adameşteanu... De curînd, la aflarea veştii că s-a trecut la executarea silită... mai mulţi politicieni, în frunte cu preşedintele Ion Iliescu, au donat diverse sume de bani pentru a-l ajuta pe dl Cristoiu... Lucrul cel mai amar din toată această întîmplare: ...Nici un bărbat politic sau mediatic român n-a fost fost în stare... să se solidarizeze cu (dna) Gabriela Adameşteanu“.

Aceste extrase pe sărite din „Solidarizări“ (nr. 536) semnat de Mircea Vasilescu ilustrează starea de astăzi a comportamentului public în societatea românească. Mai mulţi bărbaţi se întrajutorează pentru a-l scăpa de pedeapsă pe acela dintre ei care a insultat verbal o femeie! Oare cum ar fi reacţionat preşedintele sau ceilalţi „bărbaţi“ politici dacă „alinturile“ dlui I. Cristoiu ar fi fost adresate propriilor soţii, fiice, surori? Ar fi, de asemenea, interesant de ştiut cum privesc soţiile preşedintelui şi ale celorlalţi politicieni gestul lor „cavaleresc“ de a justifica conduita necivilizată faţă de o doamnă!? Oricine îşi poate imagina în ce se metamorfozează menţionata agresiune verbală la nivelul bărbaţilor de pe stradă sau al băieţilor de cartier!

Este posibil ca defectele comportamentale constatate zi de zi să aibă rădăcini istorice. Unii plasează formarea codului bunelor maniere în evul de mijloc, despre care Neagu Djuvara susţine că ar fi fost absent sau altcumva (original) în zona carpato-dunăreană. Limbajul zis de mahala a fost luat în răspăr de scriitorii veacului al 19-lea, după cum în anii interbelici G.M. Cantacuzino încerca o analiză a „mitocanului“ român. În jumătatea de secol urmînd celui de-al doilea mare război, bunele maniere au fost uitate cu totul în favoarea comportamentului şi limbajului „din popor“. Efectele democratizării se constată azi chiar în... cercurile cele mai înalte: despre proasta creştere s-a scris în *România literară*, *Dilema* a deplîns absenţa elitelor, *22* publicînd chiar un eseu despre... gunoaie (în sens larg).

Amara constatare de la rubrica „satul global“ capătă importanţă privită prin prisma eforturilor umane de perfecţionare şi autodepăşire. Lipsind elitele cu rol de model, lumea este tentată să creadă că vorba groasă, expresia vulgară, gestul urît, conduita agresivă definesc omul elevat. Nu în anglicismele împrumutate cu sau fără voia senatorului George Pruteanu zace pericolul stricării limbii româneşti, ci în predilecţia generalizată pentru cuvintele murdare, referirile anatomice, sunetele sulfuroase însoţind maniere şi cutume pe măsură. Nu este exclus ca mulţi tineri din generaţiile şcolite să aleagă drumul străinătăţii şi datorită vecinătăţii zilnice cu mulţimea celor fără cei şase ani de-acasă, între care s-ar putea număra şi cei care s-au solidarizat cu vectorul I.C.

Dacă oamenii politici şi mediatici n-au sesizat nocivitatea socială a comportamentului suburban camuflat sau nu sub forma numitului pamflet, cine ar putea introduce ceva ordine şi bun-simţ în comportamentul social comun? Este o chestiune care ar merita oarecare atenţie într-o ţară cu deficit de tradiţii şi elite în domeniu!

Peter DERER
Bucureşti

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> WILLIAM FAULKNER – *„LECŢIA DE CHIMIE“*

La zi

Viitorii doctori

Sînt „un viitor doctor“. Mai am cel puţin 3 ani la dispoziţie ca să exersez această «pre-carieră», apoi, după suficient timp şi pagini citite, s-ar putea chiar să devin unul. Oricît de incongruent ar suna «sînt un viitor...», în cazul studenţilor la Medicină, expresia are o semnificaţie contextuală: în practicile noastre prin spitale, unii medici ni se mai adresează cu „domnul/domnişoară doctor“ sau se mai referă la noi în discuţiile cu asistentele subliniind «viitorul meu coleg». Cu cît trece timpul, constat că expresia prinde şi o semnificaţie psihologică, pentru că sîntem din ce în ce mai înclinaţi să preluăm din obiceiurilor celor ai căror colegi *vom fi*.

Cred că acum se naşte sămînţa solidarităţii noastre de tagmă, care este, însă, o armă cu două tăişuri. Probabil că profesia de medic este una dintre puţinele profesii în care există o bază foarte solidă a apărării reciproce între cei implicaţi. De altfel, această obligaţie de a fi solidar şi de a-ţi apăra colegii este nu numai necesară, ci şi stipulată în majoritatea codurilor deontologice şi legilor: «Constituie o încălcare a regulilor etice, blamarea şi defăimarea colegilor în faţa bolnavilor, aparţinătorilor, a personalului sanitar», «Medicul va trebui să-şi trateze confraţii aşa cum ar dori el însuşi să fie tratat de ei. Medicii îşi datorează asistenţa morală» (Art. 95 şi 86 din Codul deontologic). De îndată ce-şi părăsesc cabinetul, doctorii dau de multe ori glas unei altfel de „solidarităţi“: lumea medicală este o lume a competiţiei în care contează numărul de pacienţi, numărul de lucrări, numărul de diplome, titlurile, funcţiile, calitatea de membru la cît mai multe societăţi internaţionale, numărul de persoane din tabăra ta şi influenţa lor comparativ cu cei din tabăra cealaltă, finalmente, cantitatea de orgoliu. O astfel de competiţie depăşeşte de multe ori graniţele stimulării reciproce, devenind neloială. Din păcate, o dată cu prima solidaritate, o învăţăm şi pe aceasta: sîntem solidari în a ne complace într-o astfel de atitudine duală.

Probabil că pe undeva lumea la care aştept şi eu să ader într-o bună zi prin jurămîntul lui Hippocrate are aspectul falangei lui Macedon. Este un scut din oameni eficient pentru exterior, dar care, în interior, suferă nenumărate ciocniri intermoleculare.

Dacă energia risipită în aceste lupte interioare ar fi direcţionată altfel, probabil că lumea medicală şi-ar recîştiga un loc social privilegiat pe care, de altfel, s-ar putea chiar să-l merite, iar prestigiul de elită ar depăşi imaginea pe care unii încearcă să i-o creeze de „jefuitori de pacienţi“ scoţînd la lumină un număr redus de exemple şi cîteva zvonuri mai mult sau mai puţin fondate. Se ridică o întrebare: rămîne datoria *«viitorilor* doctori» să unifice feţele lui Ianus sau am putea face ceva începînd din *prezent?*

Olivia SGĂRBURĂ
studentă la Medicină & Psihologie

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Nevoia de joc**
- **Micile dependenţe**
- **Teribilismul**
- **Munca în zadar**
- **Protestul**
- **Mode culturale**
- **Starea dansului**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Joc de-a fuga, prin Bucureşti

Vara aceasta am început să (re)descopăr Bucureştiul. Ajunsesem să-l urăsc sau, în orice caz, era doar numele unui loc de unde îţi doreşti să fugi şi unde trebuie să te întorci. Vara aceasta am mai fost plecat pe ici, pe colo, dar n-am reuşit să „fug" nicăieri, aşa că în fiecare seară am dat fuga prin Bucureşti.

Cîţiva amici străini de Bucureşti mă făcuseră deja curios, lăudîndu-mi un Bucureşti care s-a schimbat, unde s-au simţit bine, în care s-au distrat. Sceptic şi dezorientat, am pornit în căutarea lui. Pe jos, fără maşină, în ritmul pietonului fără griji – ceea ce, din start, mi-a revelat, şoferului cotidian din mine, o cu totul altă faţă a Bucureştiului.

Am descoperit cu plăcere un început de spaţiu public (nu în sensul politic al termenului, ci în cel urbanistic de spaţiu dedicat şi investit cu viaţă publică) în faţa Teatrului Naţional; am tras pe îndelete din narghilea la „Valea Regilor" şi am încercat pe rînd ceaiurile de la rafinata ceainărie din Cotroceni; am bătut zona Lipscanilor de-a lungul şi de-a latul, gîndindu-mă cum ar putea – şi ar trebui – să fie aceasta o adevărată perlă turistică a capitalei, consolîndu-mă apoi pentru această neîmplinire pe „Strada de vară" şi alte lăcaşuri ivite „la ruine"; dar, mai ales, am descoperit cîteva grădini – de la mai vechea „Livadă cu vişini", trecînd prin „Picadilly" şi pînă la recentul „Club la Uritescu" – crescute în curţi vechi de mahala, printre pomi lăsaţi să-şi răspîndească umbra lor aşezată asupra mesenilor.

Pomii! Am realizat că sentimentul de schimbare „în bine" îmi venea mai ales de aici: o urbe în care locuitorii ei se pot aduna la umbra pomilor dă o impresie de aşezat. Iar Bucureştiul îmi părea brusc mai „aşezat", revenindu-şi parcă, încet, după agitaţiile ultimilor ani.

Am mai realizat însă şi altceva. Pe vremea comunismului, nici o ocazie nu era de prisos pentru a organiza o „petrecere", de fapt o întîlnire în spaţiul protejat al lui acasă între prieteni de-ai casei – tot atîtea ocazii de „fugă" dintr-o lume oprimantă. După '90, nu prea mai „fugi" *acasă*, ci *de acasă;* acolo, acasă, mai degrabă uiţi decît te exprimi. Exprimarea s-a mutat, într-o anumită măsură, spre spaţiul public; sociabilitatea a ieşit în stradă. M-am dus şi eu după ea. „Cîrciuma" a devenit astfel substitutul de tranziţie al „fugii" de altădată: un spaţiu de „întîlnire" în care prietenii nu mai au timp – şi poate nu mai au de ce – să ajungă.

Dar şi aici, reîmprietenirea mea cu Bucureştiul m-a făcut să am impresia unei schimbări, a unei noi „aşezări". La umbra pomilor de altădată se aşterne indiferenţa profesionist amicală a unor noi locante, a unor spaţii publice ce oferă – fiind cu totul altceva – un echivalent al „spaţiului protejat de acasă". Sub protecţia acestui spaţiu public anonim pot creşte noi tabieturi individuale. Şi ce poate fi mai aşezat decît un tabiet?

Îmi iau aşadar nevasta şi o pornim agale, din nou, spre „Livada cu vişini". Poate că am obosit, amîndoi, să „fugim"; poate sîntem pe cale să ne (re)aşezăm... ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Neînţelegeri agricole

● Nu înţeleg de ce întreaga populaţie şi mare parte din economie trebuie să fie afectată de secetă. Este secetă şi se scumpeşte pîinea. Este secetă şi producătorii zootehnici nu mai au ce da de mîncare animalelor, deci vînd carnea pe nimic. Iar toată povestea este prezentată la ştiri ca o fatalitate. De fapt, cine este afectat de secetă? Cei care au cultivat ceva şi-au asumat riscul şi acum pierd. Vrea statul să îi ajute? Intervine în asigurări, astfel încît să reglementeze această piaţă şi anul viitor dacă mai este secetă să nu se mai trezească falimentari. Şi dacă au dat greş în acest an, îi ajută statul să îşi cumpere seminţe (ceea ce va şi face). Adică cineva şi-a asumat un risc şi a făcut o afacere. Dacă ploua, ieşea în profit. Dacă zeii au fost potrivnici, plătesc toţi.

● De ce se scumpeşte automat pîinea? Nu este grîu din producţia internă. Nu înţeleg de ce este aceasta o explicaţie. Brutarul ar putea să cumpere din Ungaria, populaţia ar plăti la fel. Nu este porumb? Crescătorul de porci cumpără porumb din Republica Moldova. Şi-a asumat porcarul riscul secetei? Nu, porcul trăieşte şi fără ploaie. De fapt, preţul urcă nu din cauza secetei, ci din cauza taxelor la importuri. Guvernul se laudă că a intervenit şi a autorizat importul a 1 milion de tone de grîu fără taxe. Un proverb modern spune că nevasta este acea persoană care te ajută să treci peste problemele pe care nu le-ai fi avut dacă nu te însurai. Cam aşa este şi cu guvernul: rezolvă magistral problemele generate de politicile sale protecţioniste. Dar dacă oricine putea să importe ieftin, în funcţie de necesităţi şi la timp, nu ar fi fost mai bine? De ce trebuie să plătesc eu prin preţul pîinii o subvenţie mascată pentru cultivatorul de cereale? Dacă anul viitor va ploua, cultivatorii de cereale vor împărţi profitul cu mine?

● Nu înţeleg de ce va fi o tragedie naţională cînd agricultura subdezvoltată a României va da piept cu Uniunea Europeană. Oricum, producătorii români au fost obişnuiţi fără subvenţii, de cînd guvernul Ciorbea le-a tăiat, mai mult din lipsă de bani decît dintr-o anume raţiune economică. Cei care au supravieţuit acestui şoc s-au adaptat. Dacă economia agrară a rezistat (acea parte care a meritat) şocului CEFTA, adică renunţarea la politici protecţioniste faţă de ţările din jur, de ce nu ar rezista şi integrării europene? CEFTA nu a fost un fel de pregătire pentru UE? Din păcate, după 2000 au fost reintroduse politici de subvenţionare în diverse forme, asta tocmai cînd Organizaţia Mondială a Comerţului presează UE să reducă subvenţiile, ceea ce va şi face. România revine la subvenţii ca să aibă la ce renunţa ulterior, la cererea UE.

● Bun, este mare diferenţă între agricultura lor şi agricultura noastră, dar cum îl va împiedica Uniunea Europeană pe oltean să vîndă zaibăr şi praz bucureşteanului? Această mică agricultură subdezvoltată nu este afectată de reglementări şi dacă a rezistat comunismului va rezista şi Uniunii Europene.

● Nu înţeleg titlurile îngrijorate din ziare, că UE nu vrea zaibăr, deci va dispărea această licoare, că UE nu vrea nu mai ştiu ce, că UE îi obligă pe ţărani să pună cipuri la măgari şi alte baliverne. Politicile comunitare vor avea impact asupra acelei economii oficiale care funcţionează după legi şi vrea să intre în relaţii comerciale „scrise", mai ales cu exteriorul. Existau şi pînă acum standarde pentru produsele alimentare. Le-aţi văzut aplicate în vreo piaţă alimentară? Se omorau ţăranii români pînă acum să facă brînză respectînd proporţiile legale? Refuzau orăşenii această brînză pentru că nu respecta aceleaşi proporţii? De ce le-ar păsa mai mult de standardele europene, mai complicate şi mai de neînţeles?

● Care este logica acestor standarde? De fapt, este o politică protecţionistă mascată. Europenii pun standarde astfel încît producătorii din afara UE, din ţările sărace, să nu le poată îndeplini şi se asigură că doar producătorii europeni vor putea vinde pe piaţa lor. Vreau să spun să „standardele alimentare", invocate ca nişte legi ale lui Moise, au de fapt raţiuni economice la bază. Nu a murit nimeni din brînză care nu respectă standardele. Această parte din *acquis* nu va fi aplicată decît pe ici pe colo, şi asta o ştie şi guvernul şi Comisia Europeană, iar ţăranii români o bănuie din instinct (ştiu ei cum e cu regulile). În fond, este Europa în pericol să fie invadată de produse româneşti care nu respectă standardele?

● Presa a constat îngrijorată că ar trebui închise jumătate din fabricile de lapte, care nu respectă standardele. Vor fi închise? Nu, eventual vor fi demarate programe, pe bani europeni, pentru a fi ajutaţi să le respecte. Le vor respecta într-un viitor cît de cît apropiat? Care ar fi motivaţia economică? A respecta standardele ar însemna să produci mai scump. Pentru cine? Dacă fabricile vor fi obligate să vîndă mai scump, cumpărătorii se vor orienta spre ţărani sau spre acele fabrici care produc ieftin, riscînd amenzi. Vor fi respectate standardele cînd ne vom apropia de salariul mediu al europenilor. Ordinea este o stare economică, nu una de spirit. Grecia trăieşte bine în UE aplicînd selectiv *acquis*-ul, nu pentru că nu vrea, ci pentru că nu poate. Grecia este un model pe care îl va urma şi România. Nu este o demonstrare a teoriei lui Huntington. Nu ortodoxia este de vină, ci sărăcia şi lipsa de stimulente economice pentru modernizare.

● Nu înţeleg nici marea problemă a populaţiei rurale. România nu se poate integra în UE cu un procent aşa mare de ţărani. De ce? Le va da UE de mîncare, le va da UE locuri de muncă? Le dă statul român acum de mîncare? Nu, trăiesc singuri din agricultura de subzistenţă. Sînt ignoraţi de statul român şi ei ignoră statul român dintotdeauna. Vor ignora şi UE. Politicile comunitare privesc comerţul cu produse agricole. Sînt ţăranii excedentari implicaţi în acest comerţ? Cel mult vînd vecinului venit sîmbăta din oraş o sticlă de lapte sau orice altceva se găseşte prin jur. Ce s-ar putea întîmpla cu ei? Să li se comaseze loturile de pămînt pentru că guvernul şi Silviu Brucan vor mari exploataţii agricole. Şi atunci ar apărea o bombă socială. De fapt, agricultura de subzistenţă este cel mai eficient mijloc de protecţie socială din România. Dacă vor predomina marile exploataţii agricole (dar mari-mari, ca în SUA, nu contează că în UE predomină cele mijlocii, cu 20 ha în medie) se vor angaja acolo. Cei care nu vor putea, vor trăi mai departe, auzind la televizor că au devenit cetăţeni europeni, fără a se alege cu ceva din asta.

Cam asta nu înţeleg din ce văd eu la televizor despre agricultură. Şi încă ceva: nu înţeleg de ce există analişti politici, analişti economici, analişti IT, analişti bancari, analişti de asigurări, analişti media şi alţi analişti, dar nu există şi analişti agricoli. Şi, în lipsă de aşa analişti, „tot ce-i neînţeles / se schimbă-n ne-nţelesuri şi mai mari / sub ochii mei", cum spunea poetul. Acelaşi poet care spunea că veşnicia s-a născut la sat. Iar veşnicia nu se împiedică de UE. ▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

Smaranda Bratu Elian,
Mirabila tăcere.
Studii despre Giacomo Leopardi

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Obsesia modernizării

După cum îi sugerează şi denumirea, condiţia definitorie a acestei epoci este instabilitatea. Din această condiţie, rezultă o alcătuire vulnerabilă, pe care ea se sileşte să o ţină sub control prin diverse mijloace. Unul dintre acestea: aspiraţia spre un limbaj cît mai consistent. Consistenţa codului ei lexical este menită să compenseze inconsistenţa structurii sale morfologice.

România păşeşte în tranziţie împreună cu celelalte ţări est-europene, de care o leagă numeroase similitudini, dar şi importante diferenţieri. La originea acestora din urmă stau particularităţile drumului ei istoric şi îndeosebi ultima perioadă a dictaturii staliniste sub care a trăit. Dominanta acestui preludiu rezidă în şirul secular al tentativelor de modernizare, încheiate cu tot atîtea eşecuri.

Veleităţile modernizatoare ale regimului de la Bucureşti erau inseparabile de dezafectarea relaţiilor sale cu Moscova, o strategie adoptată înaintea ei de alte ţări din zonă: Iugoslavia, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia.

Desprinderea concomitentă de Est şi de Vest a condus pînă la urmă România ceauşistă într-o poziţie de acută izolare pe plan internaţional. Consecinţele acestei izolări şi-au pus amprenta atît asupra agoniei, cît şi asupra prăbuşirii regimului. Originalitatea prăbuşirii, respectiv a debutului tranziţiei, a avut cîteva premise indiscutabile: întîrzierea, apelul la violenţă, incapacitatea de a-şi stabili un obiectiv istoric plauzibil. Revoluţia nonteoretică despre care vorbea Claus Offe încă din 1990 a generat o tranziţie non-ideologică, susceptibilă să se metamorfozeze într-o utopie.

Libertatea tranziţiei de a opta nu poate evita gravitarea spre derută. Ea îşi fixează pînă la urmă ca obiectiv prioritar modernizarea, asumîndu-şi astfel un nou raport de continuitate cu dictatura stalinistă. Tranziţia de pe plaiurile carpato-danubiene nu se rezumă să reitereze obsesia modernizatoare a dictaturii, asimilînd într-o bună măsură şi elemente din retorica ei. Totuşi, interferenţele nu ajung pînă la analogie. Diferenţierea este obţinută printr-o multiplă delimitare a conotaţiilor. Evoluţia limbajului nu se petrece într-o sferă deconectată de realităţile convivialităţii sociale. Termenului de modernitate i se contrapune conceptul de post-modernism. Dedublarea are un profund impact revelator, dezvăluind perturbarea fundamentală de care suferă societatea tranziţiei: lipsa de omogenitate. Ea provoacă o stridentă segregare propunîndu-şi în acelaşi timp să reunească trei epoci istorice distincte: elemente pre-moderne moştenite de la dictatură, modernitatea, în accepţia omologată de civilizaţia contemporană, şi post-modernitatea. Majoritatea populaţiei continuă să îşi ducă traiul într-o societate pre-modernă, pe cînd elitele, cu precădere cele de formaţie umanistă, se lasă cu frenezie cucerite de farmecele post-modernităţii. Situaţia aminteşte formula chinezească: o naţiune, două orînduiri. Pornite să protejeze naţiunea, multe dintre instituţiile tranziţiei practică un şovinism de cea mai pură extracţie premodernă.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Vecinii absenţi

Mass-media din România nu par conectate la problemele europene. Teme care în Occident stîrnesc dezbateri şi polemici aprinse la noi abia dacă sînt consemnate sumar la „alte ştiri externe". Cît spaţiu a acordat, de pildă, presa noastră prezentării proiectului de Constituţie europeană şi, mai ales, *cum* a fost tratat acest subiect? Ca o simplă ştire externă („să fie la ei, acolo"), deşi peste numai patru ani, în 2007, numita Constituţie s-ar putea să devină o problemă cît se poate de internă a României. Cîte editoriale substanţiale şi pertinente i-au fost dedicate în cotidienele noastre? Eu le-am remarcat doar pe cele ale lui Adrian Severin, în *Ziua* – inteligente, adecvate, „cu dilemă". Pînă şi chestiunea aderării României la UE e tratată în ultima vreme, pe lîngă veşnica lamentaţie că sîntem codaşi, într-o cheie derizoriu-panicardă, creîndu-se impresia că mult încercatul popor român are de trecut nişte probe iniţiatice nitel cam ridicole dacă vrea în Europa: să pună cipuri la vaci şi la măgari, să nu mai facă ţuică în cazanul din curte, să renunţe la zaibăr şi să închidă jumătate din fabricile de lactate. Atunci cînd nu e discutată în terminologia indigestă a tehnocraţilor, pe care jurnaliştii se mulţumesc s-o preia ca atare de prin comunicatele de presă (cu *acquis*, implementare, fonduri structurale, capitole închise provizoriu etc.), tema aderării la Uniunea Europeană este redusă la o veselă baie de concret: măgari-cyborg şi ţuică de Bruxelles, asta vă aşteaptă, dragi români.

Dar dacă, de voie-de nevoie, temele europene îşi mai fac loc în ştirile de pe la noi, există realităţi mai apropiate geografic care lipsesc aproape cu totul sau, şi mai rău, sînt prezente doar prin intermediul unor (noi) stereotipii. Este vorba tocmai despre Europa Centrală şi de Est, despre fostele „ţări frăţeşti" din lagărul socialist şi actuale colege de tranziţie. Ce ni se spune despre ele în mass-media de la noi, cît de sistematic este urmărit drumul lor către Europa? Ce ştim de fapt despre bulgari, cehi, slovaci, maghiari, sîrbi, croaţi, polonezi? Despre ţările central-europene („statele de la Vişegrad") ni se aminteşte tot timpul că sînt premiantele integrării în UE, că au făcut reformele la timp, că vor adera în 2004 (nu ca noi, care...). Concret, Ungaria e un termen de comparaţie oarecum obsesiv (pe ideea „uite ce fac ungurii, noi nu sîntem în stare!"); despre cehi ni se mai spune din cînd în cînd că au salariul mediu de atîtea sute de euro, dar „ei l-au avut pe Havel"; despre polonezi că au – ca şi noi – probleme cu agricultura, dar „au ştiut să negocieze demn cu Europa", eventual că nici la ei nu s-a rezolvat problema accesului la dosare; despre slovaci, mai nimic; bulgarii sînt foarte des pomeniţi sub genericul „pînă şi bulgarii ne-au luat-o înainte" (la capitolele de negociere cu UE, la reducerea inflaţiei, la turismul estival, la reforma justiţiei sau la orice altceva), şi mai ţin afişul cînd vreun poliţist de-al lor persecută vreun automobilist român aflat în tranzit spre Grecia. Spaţiul fostei Iugoslavii e ca şi absent din presa română, în afară de situaţiile în care vreun general este pus sub acuzare la Tribunalul de la Haga (iar atunci aflăm ştirea nu de la Belgrad, ci prin Reuters, AP sau France Presse). Televiziunile care şi-au trimis reporterii la Belgrad în timpul bombardamentelor din 1999 n-au găsit cu cale să-i trimită şi acum, pentru vreun reportaj despre viaţa (grea!) de toate zilele în Sarajevo ori pentru a vedea ce se mai întîmplă în satele din care au plecat sîrbii, croaţii, albanezii, musulmanii. Ştie vreun cititor de ziare româneşti cum se mai trăieşte în fosta Iugoslavie şi dacă refugiaţii au revenit la casele lor? Poate că ştie, dar numai dacă s-a uitat la reportajele difuzate de TV5, Raiuno, BBC, CNN sau alte posturi străine; în nici un caz din presa noastră, în nici un caz de la televiziunile româneşti care, în 1999, cînd Guvernul român a fost de partea SUA şi a NATO, vărsau lacrimi pentru poporul sîrb frate întru ale ortodoxiei şi ţineau lungi discursuri despre multiseculara noastră bună vecinătate. Lacrimile s-au epuizat, buna vecinătate continuă într-o perfectă indiferenţă din partea noastră: interesul mediatic naţional pentru cum se trăieşte la Belgrad sau în Bosnia s-a risipit ca fumul bombelor americane, viaţa de toate zilele a bunilor noştri vecini a devenit o chestiune „colaterală"...

Nu-mi explic această stare de lucruri altfel decît printr-un straniu amestec de provincialism şi de „excepţionalism" specific naţionale. Pe de o parte, ne lamentăm că „mai e mult pînă departe" şi avem o păguboasă tendinţă de a ne tot trîmbiţa insuccesele care ne fac să simţim încă Occidentul ca străin. Pe de altă parte, atunci cînd ar trebui să privim spre tovarăşii de drum asemănători nouă, pentru a învăţa de la ei ori pentru a afla pur şi simplu, uman vorbind, ce mai fac, ne amintim brusc că „la noi e cu totul altceva", că experienţa noastră e unică, şi deci n-are rost să vorbim despre cehi, polonezi, unguri etc. De fapt, oricare ar fi explicaţia, mi se pare că acest dezinteres pentru ceilalţi, pentru „străini", este încă un semn al refuzului nostru de a gîndi modern: stăm deprimaţi în balta ştirilor noastre (corupţie, furtişaguri, „tunuri", Mitică Dragomir, iar corupţie, accidente, copii bătuţi ş.a.m.d.), fără să ne dăm seama ce enormă cantitate de cunoaştere putem afla în problemele *celorlalţi*. Pe care, dacă vrem în Europa Mare, ar trebui să ne obişnuim de pe acum să nu-i mai considerăm chiar străini.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

De sezon

Am plecat pentru două săptămîni în vacanţă şi primele semne s-au arătat favorabile. Nu că aş fi superstiţios, dar e bine, cum se spune, să porneşti cu dreptul. Cerul s-a limpezit în după-amiaza în care am ajuns la destinaţie şi vremea a rămas frumoasă toată perioada. A doua zi, s-a stricat televizorul, ceea ce crea cu adevărat condiţiile unui concediu reuşit. Bateria micului meu aparat de radio portabil şi-a dat şi ea duhul încît am crezut (şi am sperat) că voi rămîne rupt de lumea exterioară, de frămîntările şi de frivolităţile ei. Iluzia a durat mai puţin de 48 de ore. Locul unde mă aflam este administrat de o instituţie culturală importantă (şi care face, în paranteză fie spus, lucruri admirabile). Or, se primesc acolo, prin abonament, două ziare, unul local şi unul central. N-am putut, firește, rezista tentaţiei şi le-am luat cu regularitate la citit, ba chiar, printr-un fel de perversitate masochistă, le-am parcurs temeinic, de la cap la coadă. Era aici şi o anume curiozitate: încercam să mă pun în pielea omului care nu dispune de alte mijloace de informare şi e obligat să se mulţumească doar cu două cotidiene ca să afle ce se întîmplă în judeţul lui, în ţară şi în lume.

Ei bine, în ziarul local erau două categorii de „materiale": unele (majoritatea) foarte scurte, celelalte îngrozitor de lungi. Nota comună – agramatismul: dezacorduri, cacofonii, cuvinte „savante" folosite aiurea etc. Regăseai toate clişeele limbajului jurnalistic actual, în ideea, probabil, că toate ziarele trebuie să semene între ele, altfel riscă să contrarieze aşteptările publicului şi să nu se mai vîndă. În textele cu ambiţii mai înalte, o recenzie de carte spre exemplu, tonul devenea brusc preţios, oracular, înfiorările estetice erau redate prin exprimări abisale. Un interminabil serial (cînd am plecat ajunsese, cred, la episodul cu numărul zece) se ocupa de cazul unui director de liceu victimă a unui „complot pesedist" (ziarul se afirma în mod clar ca unul de opoziţie, ceea ce, în judeţul respectiv, e o atitudine nu lipsită de riscuri). E foarte posibil ca povestea să fi fost adevărată, numai că din text nu se pricepea nimic, într-atît era de lăbărţat, de repetitiv şi de confuz. Mi-a mai atras atenţia un titlu ingenios şi de o bună dispoziţie molipsitoare: „S-a redeschis sezonul la violuri". Frapat de concomitenţa mai multor acte de viol comise în cîteva sate din judeţ, jurnalistul preciza totuşi că, de fiecare dată, violatorii îşi obligaseră victimele să întreţină „raporturi sexuale normale".

Citind ziarul central, ziar cu pretenţii şi cu o cotă foarte ridicată, aveai impresia că, printr-o coincidenţă, toţi şefii şi toate persoanele capabile să joce rolul de „cap limpede" se aflau, în acelaşi timp, în concediu. E drept, ziarul îşi informa în continuare cititorii, număr de număr, despre realizările Universităţii „Spiru Haret". Altfel – texte lălîi, ştiri în doi peri, comentarii după ureche, „lovituri" împărţite în dreapta şi în stînga, fără noimă şi fără logică. Am aflat, mai întîi, că o familie de profesori universitari tocmai îşi vînduse vila somptuoasă ca să-şi cumpere alta şi că îi fuseseră furate lucrurile lăsate provizoriu în prima din cele două locuinţe. A doua zi, într-o scrisoare deschisă a ginerelui păgubiţilor (persoană publică marcantă), se arăta că vila n-avea cum să fie vîndută pentru că familia stătuse acolo cu chirie şi că, în consecinţă, a doua vilă ţinea tot de domeniul ficţiunii. Ziarul, însă, n-a publicat nici un cuvînt de scuze, iar semnătura inventivului autor al articolului am reîntîlnit-o cîteva numere mai tîrziu, dovadă că astfel de fleacuri nu periclitează cu nimic o frumoasă carieră de ziarist român. În alt articol, despre „dinozaurii" din MAE, am avut surpriza să întîlnesc numele lui Teodor Baconsky, trecut pe lista diplomaţilor care, deşi nu au nici un merit, se eternizează pe la ambasade din ţări cu climă generoasă şi peisaje de vis. Şi încă: părintele Galeriu a murit duminică seara, dar ştirea a fost dată abia în ziarul de marţi, număr în care, pe prima pagină, era publicat un amplu articol despre doamna Mutu, nu altcineva decît însăşi mama lui Mutu, la a cărui poză – desfăşurată în chip de poster pe perete – merituoasa femeie se închină, ne încredinţează prestigiosul cotidian „ca la o icoană". Nu numai picioarele pot fi obiect de adoraţie mistică, fundul unei cîntăreţe în vogă a inspirat un poem înflăcărat, iar imaginea apetisantului posterior ocupa acum locul pe care se găsise, cu cîteva zile înainte, fotografia părintelui Galeriu.

Ajungînd duminică seara acasă, am deschis avid televizorul: pe posturile principale perorau de zor figuri binecunoscute, în frunte cu Mitică Dragomir şi Gigi Becali. Uitasem: s-a redeschis sezonul şi la fotbal.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Sclavul fericit

(şi nostalgiile de după)

Într-un articol publicat nu cu mult timp înaintea morţii sale în *Philosophy & Public Affairs*, filosoful Bernard Williams* discuta ipoteza *sclavului fericit*. Ce se poate spune despre sclavul care nu doreşte nimic din ceea ce condiţia sa de sclav îl impiedică să aibă? Avînd tot ceea ce-şi doreşte şi nefiind nimic altceva de care să fie frustrat datorită condiţiei sale, evident, sclavul este fericit. Dar este el liber? Am răspunde, imediat, că nu. Din moment ce e sclav, nu e liber. Dar este libertatea altceva decît fericirea? Este fericirea altceva decît starea de mulţumire generată de satisfacerea completă a nevoilor conştient formulate? Mai departe, să presupunem că apar „eliberatorii" care îl conving pe sclav că are nevoie şi de altceva decît ceea ce are sau ce poate avea ca sclav. Îi deschid orizontul, îl scot din peşteră, îi arată lumina zilei. Dar în momentul în care sclavul e pus în tensiune în propria-i condiţie şi începe să tînjească spre libertate, fericirea sa se sparge. În locul acestei fericiri, apar frustrarea şi dorinţa, apar idealul şi neliniştea căutării. Pentru „eliberatori" asta echivalează cu *trezirea*, dar pentru sclav aşa începe, de cele mai multe ori, *coşmarul*. Nu cumva „eliberatorii", cei care l-au smuls stării de fericire arătîndu-i că are şi alte nevoi decît cele pe care le acoperea perfect în starea de sclavie, îl transformă cu adevărat în sclav în loc să-l elibereze? Oare ce altceva e sclavia decît drama neputinţei atingerii fericirii? Convingînd pe cineva care habar n-are cum e libertatea că sclavia sa e tot ce poate fi mai rău pe lumea asta, nu cumva îl proiectezi într-o sclavie şi mai crîncenă, cea a idealurilor de neatins, cea a ideii de libertate pe care nu o va ajunge vreodată cu adevărat, cea a luptei continue pentru acea altă fericire? Părinţii fondatori ai SUA, ţara cu cel mai înalt grad de libertate atins vreodată în istorie, au rezolvat problema înscriind în documentul fondator al ţării *(Declaraţia de Independenţă a SUA)* dreptul oricui de a-şi urmări propria fericire. Programatic, SUA nu s-au declarat o ţară care asigură fericirea, ci o ţară care asigură condiţiile în care fiecare să se poată lupta pentru propria-i fericire. În cele mai multe privinţe, proiectul a fost împlinit. Dar sînt americanii de azi, aşa cum spun chiar mulţi dintre ei, nişte *sclavi fericiţi* pentru că sînt complet subjugaţi luptei pentru propria fericire? În partea cealaltă a lumii, armatele americane au scăpat Irakul de unul dintre cei mai duri dictatori cunoscuţi vreodată. Irakienii, care probabil au fost sub Saddam nişte *sclavi fericiţi*, sînt pe cale să ajungă nişte eliberaţi nefericiţi şi frustraţi. Şi dacă americanii anilor 2000 şi irakienii de sub Saddam sînt deopotrivă *sclavi fericiţi*, cum de e aşa mare diferenţa între sclaviile lor? Sau nu e nici o diferenţă?

Pe drumul dintre America şi Irak, românii înşişi au propria lor experienţă în acest sens. Una dintre cele mai cutremurătoare descoperiri pe care le-am făcut cu toţii după 1990 a fost că, sub Ceauşescu, românii erau nişte *sclavi fericiţi*. Firește, cu excepţii, dar ce înseamnă cîteva zeci de mii de excepţii într-o ţară ca România? Românii nici măcar nu tînjeau să aibă altceva decît li se oferea, pentru că dictatura, cu brutalitatea ei, disciplinase toate nevoile, de la cele sociale şi profesionale la cele intelectuale şi biologice. Astăzi, la 13 ani după eliberare, continuăm să purtăm cicatricile sclaviei fericite. Şi mentalităţile ei. Şi umbrele ei. Şi continuăm să-i purtăm chiar şi pe ei. Cel care a fost odată sclav fericit va purta mereu cu el nostalgia acelei fericiri, ca pe un virus adormit, latent, gata oricînd să atace sistemul imunitar fragil al eliberatului. Cred că problema noastră stă în incapacitatea de a ne cîştiga independenţa faţă de propriile nostalgii.

Unii zic că o nouă generaţie de români, neatinsă de nostalgia sclaviei fericite, e necesară pentru a putea împinge România în afara crizei profunde pe care o traversează acum. Ca de obicei, ne amăgim că implacabilul biologic sau istoric va lucra pozitiv în chestiunile în care neputinţele noastre ne paralizează. Să nu ne amăgim, însă: generaţia speranţelor noastre va avea şi ea nostalgiile ei. Doar şi ei sînt români. Ce fel de nostalgii vor avea? Priviţi în jur! Astea sînt nostalgiile care vor tara acţiunea generaţiei viitoare aşa acum nostalgia sclaviei fericite ne toarnă nouă, astăzi, plumb în ghete şi în suflete.

---

* Sir Bernard Williams (1929-2003) a fost, pentru mulţi, cel mai important etician britanic al finalului de secol XX. Inteligent, erudit, briliant în dezbateri, Bernard Lewis s-a impus în filosofia moralei, mai ales, ca un excelent cunoscător al filosofiei antice şi ca un critic sagace al utilitarismului şi pragmatismului. În Marea Britanie, şi-a creat şi consolidat reputaţia la universităţi de prestigiu din Londra, Cambridge şi Oxford. A cunoscut un scurt exil auto-impus în SUA (1987-1990), la Berkeley, unde a ales să meargă ca urmare a antipatiei notorii pe care a purtat-o prim-ministrului britanic al timpului, Margaret Thatcher.

▲

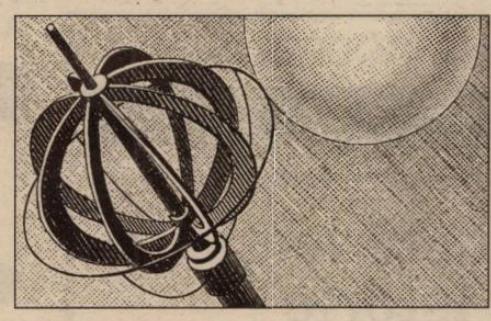

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Creierul

Aproape în fiecare săptămînă cîte o poliţie din lumea largă anunţă victorios că a fost capturat „creierul" organizaţiilor teroriste, sau omul care asigura logistica, sau omul din spatele lui Ben Laden. Ultima victorie de acest gen a avut loc în Thailanda şi l-a avut în centrul ei pe Riduan Isamuddin, zis şi Hambali, considerat a fi capul unei organizaţii implicate în mai toate atentatele – reuşite sau nu – din regiune: se spune că ar fi proiectat în Filipine explozia în zbor a douăzeci de aparate comerciale americane, la Singapore e bănuit de implicare în proiectul care prevedea lansarea a şapte vehicule pline cu explozibil împotriva instalaţiilor americane, se crede că a coordonat explozia a 20 de bombe în bisericile creştine din Indonezia şi cinci explozii la Manila. Există nişte imagini de film unde poate fi văzut alături de doi dintre piraţii aerului din avionul care a atacat Pentagonul, iar în Indonezia va fi acuzat de comanditarea atacului din insula Bali (octombrie 2002, 202 victime) şi a celui de la începutul lunii august de la hotelul Marriott (12 morţi). După arestarea lui într-un oraş din Thailanda, unde ajunsese fără barbă şi cu un paşaport spaniol fals, Hambali a fost transportat în Indonezia, sub supraveghere americană. Poliţia indoneziană nu confirmă.

Paradoxul tuturor acestor capturi spectaculoase este că şi după arestarea celor consideraţi a fi creierul, şi după blocarea conturilor, atentatele teroriste ucigaşe continuă în diverse părţi ale lumii, eliminarea indivizilor pare să nu aibă consecinţe în activitatea grupurilor. Din cînd în cînd apar în presa occidentală portrete ale luptătorilor capturaţi sau ale unor lideri cunoscuţi înainte de a se fi scufundat în viaţa conspirativă: profilurile descrise nu prea se potrivesc cu imaginea, atît de la îndemînă, a unor oameni umiliţi de aroganţa americană şi israeliană, de sărăcie, victime ale discriminărilor şi nedreptăţilor.

Unul dintre cetăţenii britanici deţinuţi la Guantanamo, Moazzam Begg, este fiul unui director de bancă, mîndru de realizarea lui ca englez. Moazzam a fost elev la Birmingham, într-o şcoală dintr-un cartier evreiesc, ceea ce nu părea să-l deranjeze; colegul lui de şcoală, care îi povesteşte biografia în revista *Newsweek*, nu ştie cînd anume băiatul aparent atît de comod instalat în valorile occidentale s-a dedicat vieţii de militant şi s-a decis să plece în Afganistan, de unde s-a refugiat în Pakistan, unde a fost arestat sub acuzaţia de a fi planificat explozia la Casa Albă a unor avioane controlate de la distanţă.

Biografia doctorului Zawahiri, egipteanul considerat de specialişti omul din spatele lui Ben Laden, are în centrul ei acelaşi moment misterios, cînd un musulman intelectual, educat în spiritul valorilor occidentale, cu medicina absolvită în Statele Unite, obţinînd performanţe în lumea laică, întoarce spatele propriei sale vieţi şi ajunge în fruntea unei organizaţii care nu pune prea mult preţ pe viaţa omenească.

Globalizarea terorismului islamic a sporit ameninţarea: lupta împotriva unor regimuri laice din ţările musulmane se însoţeşte cu acţiunile spectaculoase împotriva americanilor: „Din porunca lui Dumnezeu le facem cunoscută tuturor musulmanilor următoarea fatwa: imperativul de a-i ucide pe americani şi pe aliaţii lor civili şi militari reprezintă o îndatorire personală pentru orice musulman avînd posibilitatea de a o face, în orice ţară s-ar afla şi în care îndeplinirea fatwei ar fi cu putinţă" (Manifestul Frontului Islamic Internaţional pentru Jihadul împotriva evreilor şi cruciaţilor – elaborat de doctorul Zawahiri, publicat în februarie 1998). Nu e clar pînă unde ar trebui să meargă concesiile sau retragerile Occidentului pentru a obţine un armistiţiu cu grupările teroriste. Şi chiar dacă, ipotetic, unii ar cădea la pace, ei ar fi depăşiţi urgent de radicalii care i-ar taxa drept trădători ai cauzei. Vestea bună este că sutele de milioane de musulmani nu se simt înregimentaţi în această luptă. Vestea rea este că pe cei înregimentaţi nimic nu-i poate convinge sau opri. Aceştia nu seamănă cu arabii săraci şi inculţi din lumea musulmană, ci mai curînd cu fanaticii instruiţi ai lumii occidentale. În aceste condiţii e inutilă identificarea creierului.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Aprinde lampa, trage perdeaua

Totul a început la 4.11 după-amiază, ora New York-ului. După mai puţin de 20 de minute, televiziunile americane erau în emisie cu programe speciale de ştiri. După vreo încă zece au început şi cele din Europa. Încă cinci minute şi românii aflau şi ei, în româneşte, despre evenimentul catastrofal abătut peste greu încercatul public american: s-a stins lumina.

La vreo oră şi jumătate după (tragedia m-a prins plecat din oraş) am ajuns şi eu în studio alături de colegii mei, gata să mă mir cu voce tare de ce s-a mai întîmplat peste Ocean. Ocupaţie, se pare, nu foarte obositoare, deoarece în tot timpul acesta n-am putut să scap de un gînd: *ei n-au făcut niciodată ediţie specială cînd se întrerupea lumina la noi, noi de ce să facem?*

Sigur, veţi spune, la ei a fost din accident, la noi din planificare. La ei lumea a ieşit în stradă în secunda cînd s-a tăiat curentul, la noi a fost nevoie de 7 ani de întreruperi (începute prin 1982) pentru ca locatarii blocului naţional să se enerveze şi să-l execute pe administrator. Îl ştiţi, era cunoscut – coincidenţă – şi sub numele de *nea' Nicu*, exact ca tipul misterios de la televizor care ne invită la cîte un film. Cel de azi e însă mic copil: cînd îţi recomanda ceva tov. Nicu C., era nu numai greu să nu-ţi placă, dar chiar şi ilegal!

Dar să lăsăm digresiunile şi să ne întoarcem la curentul nostru cel de altădată. Cu o mărturisire: sînt un nomenclaturist al întreruperilor de curent din anii '80. Nu pentru că aveam lumină, ci pentru că învăţasem să profit de întuneric. Mai ales de cel planificat. Metoda funcţiona cel mai bine în lunile de toamnă şi iarnă (cînd se face întuneric devreme şi părinţii se întorc acasă mai tîrziu). Simplu: invitai o fată pe la tine – să zicem la o cafea – cu 10 minute înainte să se oprească curentul în cartier. Mai departe trebuia doar să fii în stare să mimezi totala supriză în momentul întreruperii şi să ai baterii la casetofon. Nu şi la lanternă însă, pe care n-o recomand nici astăzi. Are o lumină prea crudă, care predispune la realism şi la întrebări de genul „dar dacă mîine dimineaţă nu mă mai bagă în seamă?". O lumînare e cu mult mai potrivită în astfel de ocazii, ea îi sugerează partenerei gînduri plăcute, cum ar fi „sigur are să mă ia de nevastă după ce terminăm liceul...". În plus, lumînarea poate sluji şi ca *timer:* dacă n-ai reuşit nimic pînă ajunge la jumătate înseamnă că fetei îi place prea mult cafeaua.

Chiar şi cu o rată de succes modestă a acestei strategii de PR romantic, trebuie să recunosc că sînt şi astăzi recunoscător ţării mele că s-a găsit să facă economie la electrică tocmai cînd eu intram în adolescenţă. A fost, de altfel, singurul cadou pe care regimul lui Nicu C. l-a făcut generaţiei mele.

Acum şi newyorkezii au descoperit virtuţile lumînărilor. Din cochilii individuale, blocurile de locuinţe au devenit comunităţi în care oamenii s-au strîns pe hol sau pe trotuarul din faţă. Mulţi au făcut cunoştinţă cu vecinii. Alţii, cu vecinele. Toţi au avut o zi liberă de computer şi cumpărături, singurele lucruri care mai ocupă astăzi mintea omului. Din cîte-am citit (cred că-n *Herald Tribune),* există chiar propunerea ca Pana De Curent să devină un eveniment naţional. Fără artificii, că strică ochii şi fac prea multă lumină.

Noi însă i-am compătimit. Sau am rîs de ei cu superioritate, ca un şef dintr-un minister care explica doct a doua zi că în al nostru Sistem Energetic Naţional (majusculele semnifică importanţa, aşa că lăsaţi-le acolo) nu se poate întîmpla ce s-a întîmplat în America.

Ei bine, asta le pune capac la toate. *După ce că nu sîntem în stare să punem mîna pe nici una din binefacerile lor, să n-avem parte nici măcar de necazurile americanilor?* Hai, înţeleg să n-avem computere mici şi aer condiţionat foarte rece. Înţeleg să n-avem zgîrie-nori şi fabrică de avioane cu reacţie. Da' nici pană de curent? Nici tornadă?

Nu mai zic nimic. Cred că e clar pe vremea cui era mai bine.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Scurtă lecţie de istorie pentru ai mei

Transmisie specială din Austin, Texas

Am fost la Muzeul de istorie al statului Texas «Bob Bullock» din Austin ca să îi caut pe Democraţii lipsă* şi ca să îl educ pe fiul meu într-ale istoriei texane, pentru că acum trăieşte aici şi creşte la rîndu-i doi fii care vor purta cîndva pălării mari şi vor conduce universul. N-am putut găsi nici un democrat, ceea ce e de mirare, dacă e să te gîndeşti la istoria acestui stat. La începuturi, au existat doar patru texani care nu erau indieni. Doi dintre ei erau mexicani, în timp ce ceilalţi doi, care ar putea să fie una şi aceeaşi persoană, erau fugari din Europa folosind nume false. Cu ajutor din Mexic, Spania, Franţa şi Anglia, dar şi din Statele Unite, cei trei sau patru texani au măcelarit toată rezerva de hrană a indienilor, bizonul, apoi au ucis cîţi indieni au putut, iar cînd nu au mai putut ucide au încheiat tot felul de pacte mincinoase, pe care le-au încălcat de îndată ce şi-au mai tras sufletul şi au fost din nou în stare să omoare la indieni. În cîţiva ani, iată că se făcuseră douăzeci de texani, hai, cincisprezece, pentru că unii dintre ei foloseau şi cîte două nume, plus o mulţime de indieni încăpăţînaţi şi o mînă de sclavi africani. Una peste alta, se pare că erau destui texani pentru a-şi declara independenţa faţă de Mexic, de care aparţinea atunci Texasul, deşi Mexicul aparţinuse şi el pînă nu de mult Spaniei. Revoluţia şi războiul cu Mexicul au adus independenţa Republicii Texas, după ce mulţi oameni, din ambele tabere, au murit în încleştări eroice, în special la Alamo, de mîna lui Bowie Cuţitarul şi a generalului Santa Ana. Pronunţat HE-neralul Santa Ana. Pe vremea aceea, postere mari împînzeau New Orleans-ul, New York-ul şi Europa, promiţînd mii de acri de pămînt oricui ar fi vrut să devină texan. Dar afişele nu suflau o vorbă despre faptul că ai putea fi şi ucis pentru asta. Mulţi au venit în Republica Texas şi aproape că nu au fost ucişi pînă cînd Texasul a votat aderarea la Statele Unite, cînd s-a pornit un nou război cu Mexicul. Statele Unite nu erau prea sigure că vor Texasul, pentru că asta ar fi stricat echilibrul dintre statele libere şi cele care încă mai practicau sclavia, dar lucrul a devenit curînd irelevant, căci a izbucnit Războiul Civil şi aproape toţi texanii au fost ucişi, alături de aproape toţi ceilalţi cetăţeni ai Uniunii şi ai întregii Confederaţii. Partidul Republican al preşedintelui Lincoln i-a eliberat pe sclavi şi de atunci au existat cam zece republicani în tot Texasul, cam pînă prin 1980, cînd Ronald Reagan a făcut lucrul acceptabil. După ce toţi au pierit în Războiul Civil, cirezi de vaci sălbăticite bîntuiau peste tot locul şi atunci au venit cowboy-ii, în frunte cu John Wayne, şi au înconjurat vacile, le-au adunat şi le-au vîndut pentru carne în Kansas. E drept că în cursul acestui proces au pierit şi mulţi cowboys. După asta, Texasul a început să supureze petrol şi a preluat conducerea Statelor Unite. După ce Texasul a cucerit SUA, a trimis oameni din Houston să cucerească luna. Acum Texasul este pe cale să cucerească lumea şi există cam vreun milion de texani cu totul, inclusiv fii-miu, noră-mea şi nepoţii care trebuie să afle toate secretele acestei istorii, pentru ca să decidă singuri dacă vor într-adevăr să trăiască pe-aici cînd Texasul îşi va declara independenţa de restul lumii şi va începe un nou război. Pînă una-alta sînt în siguranţă, pentru că nu se poate face nimic pînă cînd democraţii lipsă nu sînt aduşi înapoi la Muzeul „Bob Bullock" şi transformaţi în expoziţie permanentă.

* Toţi Democraţii din legislativ au zburat *in corpore* în New Mexico, pentru a impiedica un vot al majorităţii republicane care-ar ciopîrţi statul în favoarea republicanilor.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mai bun gazonul decît Sauvignon-ul!

Vinerea trecută, în toiul nopţii, Cernavodă era în mare fierbere. Principala stradă comercială a oraşului vechi – aflată acum sub structura unui pod inaugurat cu cîţiva ani în urmă – era plină de mese de lemn, dozatoare de bere şi grătare pe care sfîrîiau mititei – spre plăcerea flăcăilor ce umpleau piaţeta din faţa primăriei, la picioarele scenei, cu ochii după domnişoarele ce aşteptau fremătînde sunetele de disco manelizat anunţate periodic de un DJ. Primarul Hânsă se plimbă mîndru de colo-colo, salutat de toată lumea; el e o poveste în sine: unul dintre cei mai stimaţi profesori de matematică din oraş şi un om care a dus cu vechiul regim un război personal. Ca să-l oblige să se mute din casa pe care sistematizarea o viza la modul direct, prin '88 i-au fost tăiate apa şi curentul electric; şi tot n-a plecat, pînă n-a văzut buldozerul în poartă. „Dacă mi-ar fi spus atunci cineva că o să ajung primar, l-aş fi trimis la balamuc" – spune.

În întuneric prins, Canalul pare a nu mai curge. Scăzută la un nivel fără precedent, apa spală apatică malurile joase; în zonă înfloresc balastierele, pentru că, da, se poate face o afacere din nisip. La cît se construieşte în ţară, piaţa este asigurată; nisipul şi pietrişul sînt standardizate şi ele, în funcţie de sita prin care curg – sau rămîn.

Auuruuu-raaa-ruuuu – se aude deodată, din boxe, departe, mugetul bucuriei fără preţ; începe discoteca. Pe *banner*-ele de deasupra pieţei, Gînditorul de la Hamangia – sigla urbei – stă cu capul în palme; într-un sfert de oră, va fi singurul care va sta, protector peste sute de tineri unduindu-se cu mîinile deasupra creştetului. Cam aşa începe uitarea de sine.

...Au trecut, aşadar, 50 de ani, împliniţi în această vară. Atunci, în iulie 1953, Hotărîrea Consiliului de Miniştri nr. 24042 oficializa încheierea lucrărilor la şantierul Canalului Dunăre – Marea Neagră, după patru ani de investiţii, metode stahanoviste de excavare, angajamente din ce în ce mai palide ale lui Gheorghiu-Dej, un „proces al sabotorilor" meniţi a explica eşecul, eforturi şi crime politice în coloniile penitenciare de la Columbia-Cernavodă, Km. 31, Poarta Albă, Galeş, Culmea ş.cl. Cifrele sînt relative, ca întotdeauna: în jur de 40 de mii de oameni au trecut pe acolo, în cea mai mare parte deţinuţi politici, apoi băieţi de chiaburi luaţi în armată în batalioane de constructori, apoi muncitori salariaţi – cu bani peste media pe ţară în acel moment – şi, evident, consilieri sovietici. Numărul victimelor umane este încă în stadiul de ipoteză. Pînă cînd, brusc, în vara lui '53, s-a pus punct, fără mari explicaţii.

Sau, mai exact, punct şi virgulă, pentru 20 de ani. Pe 16 iunie 1973, Ceauşescu dorea să vorbească despre fabulosul proiect în faţa marii adunări populare strînse în centrul Bucureştiului (cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la revoluţia de 1848 şi a 25 de ani de la naţionalizarea din 1948 – mai vechea obsesie a comunismului de a se legitima prin alăturări frauduloase de evenimente). N-a făcut-o, nedorind să apară ca într-o reverenţă în faţa memoriei lui Dej, patronul naţionalizării; a mai aşteptat două zile, pînă la Plenara CC-ului din 18-19 iunie acelaşi an, cînd se livrau două surprize: una, că Elena C. devenea membră a Comitetului Executiv; a doua, că era anunţată reluarea lucrărilor la Canalul Dunăre – Marea Neagră.

Peste 11 ani, pe 27 mai 1984, cuplul conducător, de pe puntea vasului *Lancea* (?), a tăiat panglica şi a inaugurat realizarea. *România a dăruit un nou rîu planetei* – îmi sună şi acum în cap versul, ştiu cine l-a scris, dar nu mai am poftă să amintesc aici.

Ei bine, şi – pentru că aici doream să vă aduc – inaugurarea din '84 a avut culisele ei, multe. Iată una. Pe malul drept al Canalului, cel bătut de soare, chiar în faţa Cernavodei, puţin mai la dreapta gării oraşului, colina era plină cu ceva plantaţii de viţă de vie, prilej pentru cîteva dintre familiile din zonă de a mai evada din urbanitate la sfîrşit de săptămînă. Struguri albi, Sauvignon. În primăvara lui '84 ele au fost smulse într-o noapte şi în locul lor a fost pus gazon – pentru delectarea supremă a ochilor Conducătorului, în clipa în care urma să treacă, îmbarcat, pe aici.

...Şi cînd vă sugerase în clar că este urmaşul lui Burebista îl luarăţi la mişto!

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Istorii despre rockerii *sixties* din Timişoara (II)

Tac. Fumează. Pe urmă iarăşi tac şi iarăşi fumează. Pun de-un plan de plecare la cabana Debelagora. Ar mai fi ceva pentru vara asta. Un plan ca să meargă taman la mare, pe litoral, cu caii, cu o căruţă cu coviltir pe care o vor picta, vor avea ghitări, vor avea părul mare, plete vor avea şi cu caii se vor deplasa prin ţară spre litoral. Bună idee. Înainte o să meargă la Debelagora, pe urmă la mare. Asta vor face. E clar cum anume îşi vor petrece timpul pînă la toamnă. În cîteva zile vor fi la Debelagora. Pleacă mîine. Iacătă că a sosit şi nebunul de Pol.

Pînă una-alta problema e cu Joe Louis, cu el e problema, cu fostul campion mondial de box la categoria grea, cu domnul acela cu mutra imposibilă, urîţel este Joe, cu figură boantă, pare cam prostănac, cam ieşit din cine ştie ce, Doamne iartă-mă, pivniţe, hardughii, magherniţe. El este acu' în poză şi Gimi la el se uită, la buzoacele lui, la urechioacele lui, la ochii şi la fruntea şi la părul de docher al lui Joe, la muianu' lui de şef de brigadă la uzina de vagoane din Arad unde au lucrat ei mai acu' o săptămînă, din iunie '71 pînă acu' două zile, adică 15 iulie anul în curs, exact o lună au trudit pe brînci la descărcat vagoane cu dulapi de lemn, aşa le zice scîndurilor acelora foarte groase venite din pădure, de la vreo fabrică de cherestea. Miroseau frumos a pădure, a Debelagora, a excursie şi a libertate, a lemn şi a muşchi pe lemn, a soare de toamnă şi a soare de primăvară. Tare îi plăcea lui, şi lui Pol, şi lui Pit, şi lui Mandragora cum miroseau dulapii din lemn pe care trebuiau să-i descarce din vagon în rampa dintre linii şi erau excitaţi uşor de fiecare dată la gîndul chinului care-i aştepta, a hămălelii aceleia groaznice. Cumplit erau de obosiţi cînd se termina o clipă munca, adică pe la ora 10, apoi la prînz, la ora 12. Groaznic era cînd trebuiau din nou să reînceapă treaba, să urce în vagon cu spatele înţepenit, cu mîinile şi cu podul palmelor umflate, cu muşchii picioarelor încordaţi, obosiţi, cu transpiraţia năvălită pe frunte, de acolo pogorîtă peste sprîncene, în ochi; se şterge Gimi cu o cîrpă pe care a adus-o de acasă, nu este batistă, nu este nici prosop, e ceva util, se şterge cu cîrpa aceea utilă, îi strigă lui Pol să apuce de dincolo, de capătul celălalt al dulapului de lemn, să se ferească, Mandragora rîde ca prostu', întotdeauna cînd sînt la ananghie, cînd le e mai greu, Mandragora nu are altceva mai bun de făcut decît să rîdă anapoda. Joe e asemenea şefului lor de echipă, aşa are el pomeţii obrajilor, figura lui e ca a ăstuia, a lui Feri bacsi şi numai faptul că e negru îi deosebeşte întrucîtva, în rest e şi Feri bacsi, solid, are nişte braţe, nişte muşchi, nişte mînoace, nişte urechioace, nişte muşchi trapezoidali ieşiţi frumos din maieul cela roşu şi albit de soare, de transpiraţie. Şi e bronzat Feri bacsi că mai gata poţi zice că-i un negru din acela de prin magherniţele din care a răsărit Joe. De acolo pare că a ieşit, şi e tare blînd Feri bacsi, Gimi nu mai poate şti dacă şi Joe Louis o fi la fel, crede Gimi că nu e taman aşa, că de-aia l-a şi bătut Cassius Clay, zis Muhammad Ali, şi acu' Joe Louis este el fost campion mondial. Despre cei învinşi numai bine, uităm de ei chiar dacă este el *vicepresident* la o *organization* de asistenţă socială şi de ajutorare a familiilor celor nevoiaşi şi chiar dacă soţia lui – iacătă că are şi soţioară Joe că n-ai fi zis dacă te uiţi la el, la ale lui buzoioace, la al lui spătoc, la ale lui urechioace, zău că n-ai fi zis una ca asta – şi soţia lui Joe spune despre el că nu e falit, că are prieteni, că totul e în regulă, totul funcţionează bine, sînt pe linia de plutire. E clar şi bine, deşi lui îi e cam milă, îi e aşa cam ca în cîntarea *Yesterday* sau ca în cîntarea aceea Led Zeppelin pe nume *Babe I'm gonna leave you* în care se vaietă tare frumos Robert Plant, Roby se necăjeşte, se tînguie, şi Joe Louis se uită cu urechioacele şi buzoacele lui de acolo din poză, şi Jimmy Page zice la ghitară, şi John Paul zice la ghitară bas, şi celălalt John se agită la nebunia de tobe. Îi e milă. Asta e clar. Fără îndoieli. Îi plac poveştile astea cu învinşi şi cu învingători pentru că îi e milă de ăia care au luat-o pe cocoaşă, e cu ei, îi place cum coboară de pe ring în vreme ce adversarul ridică pumnii, braţele le fluştură peste mulţimea care ţipă fericită de parcă au cîştigat cu toţii şi Joe pleacă, se retrage, dispare din lumina reflectoarelor, dintre admiratori, dintre admiratoare, dintre toţi dispare. Se strecoară încet şi vinovat. Dă colţul dincolo de sală, departe de mulţimea cea fericită.

▲

Texte și opinii de: Cătălin AVRAMESCU (eseist) ● Andrei BREZIANU (scriitor) ● Cornel CODIȚĂ (analist politic) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Cristian GHINEA ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Teodor TIȚĂ (jurnalist)

Argument

Unul dintre cei mai atenți și competenți cititori ai Dilemei *mi-a trimis un pamflet al lui Swift intitulat „Arta minciunii politice": o revoluție, cea de la 1688, trădată de politicieni, care încep prin a minți și sfîrșesc prin a se îmbogăți. Pamfletarul e furios, dezamăgirea lui e sumbră, dar speră că în cele din urmă adevărul va ieși la suprafață, puterea scriitorului de a „smulge obrăzarele" va schimba realitatea. Așa credeau scriitorii la începutul secolului XVIII.*

La începutul secolului XXI, a început și s-a terminat războiul din Irak și minciuna de stat a devenit unul dintre importantele capete de acuzare formulate împotriva învingătorilor. E adevărat, s-au găsit în Irakul eliberat de regimul lui Saddam Hussein gropi comune, mii de cadavre neidentificate, supraviețuitorii camerelor de tortură au povești de coșmar. Nu sînt argumente suficiente pentru o intervenție, trebuie dovedit că Saddam era o amenințare iminentă și dovezile nu se găsesc.

Într-o țară democratică, se spune, credibilitatea este temelia contractului între guvernanți și guvernați. Teoretic. Practic, toată lumea înțelege că politica e imposibilă în afara minciunii, la fel cum un om care ar spune numai adevărul s-ar îmbolnăvi de singurătate și ar fi închis urgent la balamuc. Probabil că marii oameni politici sînt cei care știu, simt, unde e limita, cînd trebuie spuse adevărurile cu „lacrimi, sudoare și sînge".

În SUA, opinia publică l-a sancționat pe Nixon pentru că a depășit această limită, l-a absolvit pe Clinton datorită efectului de identificare cu slăbiciunile omenești. Toate aceste scandaluri n-au condamnat atît minciuna, cît insuficiența artei în practicarea ei. Comunismul s-a vrut o minciună rotundă, fără fisuri. Printre crăpături, s-a strecurat dorul de adevăr, care a dus în cele din urmă la prăbușirea sistemului. Și eliberați de minciuna totalitară, oamenii au început să se confrunte cu exagerările, omisiunile, cosmetizările, denaturările, scoaterile din context, într-o lume haotică, unde minciuna nu e centralizată, ea vine de la mai multe centre de putere, unele la vedere, altele obscure.

Colaboratorii acestui număr spun o mulțime de lucruri adevărate despre minciună: în politică, în iubire, în artă. Despre „viața în adevăr" la care ne chema Havel – altădată, dacă se va ivi ocazia. ***(M. B.)***

Cătălin AVRAMESCU

O ignoranță fericită

Atunci cînd, în secolul al XIX-lea, Mark Twain deplîngea declinul artei de a minți, el nu făcea altceva decît să sesizeze ceea ce era deja un *fait accompli* în filozofia morală. Pînă acum două-trei secole, teologii, juriștii și filozofii au dezvoltat, în interiorul științei cazurilor morale, un discurs despre cînd anume minciuna este permisă. Motivul pentru care cazuistica cuprindea o teorie despre speciile neadevărului și despre justificarea lor este destul de simplu. Doctrina necesității care nu cunoaște nici o lege este aceea care îi face pe cazuiști să admită că există ocazii în care minciuna este preferabilă adevărului, atunci cînd beneficiile sale sînt evidente.

Ideile cazuiștilor nu au fost universal apreciate. Este celebră poziția lui Kant, care susține că minciuna nu e justificată în nici o situație, inclusiv într-una de genul aceleia în care un criminal caută un om nevinovat: avem datoria, crede filozoful german, să spunem adevărul despre locul unde este acel inocent, chiar și criminalului. Datoria de a spune adevărul este așadar supremă, nu admite nici o excepție, iar arta de a minți este profund imorală. Mai puțin cunoscut este că acest gen de poziție antedatează cu mult scrierile lui Kant. În secolul al XVI-lea, spre exemplu, se iscă o polemică împotriva „nicodimiștilor", acei creștini protestanți care, trăind în ariile catolice, își disimulau credința și participau la riturile bisericii oficiale. Termenul vine de la numele lui Nicodemus, care s-ar fi dus la Cristos după lăsarea nopții, iar unul dintre cei mai activi antinicodimiști a fost Calvin însuși. Un credincios, susține el, alege martiriul și nu minciuna. A face altfel înseamnă a respinge articolele credinței, ceea ce neagă posibilitatea mîntuirii sufletului. O astfel de minciună este asimilată cu o crimă împotriva naturii, imposibil de legitimat. Există acte atît de grave, ne învață încă *Etica nicomahică*, pe care nici măcar perspectiva morții nu le scuză.

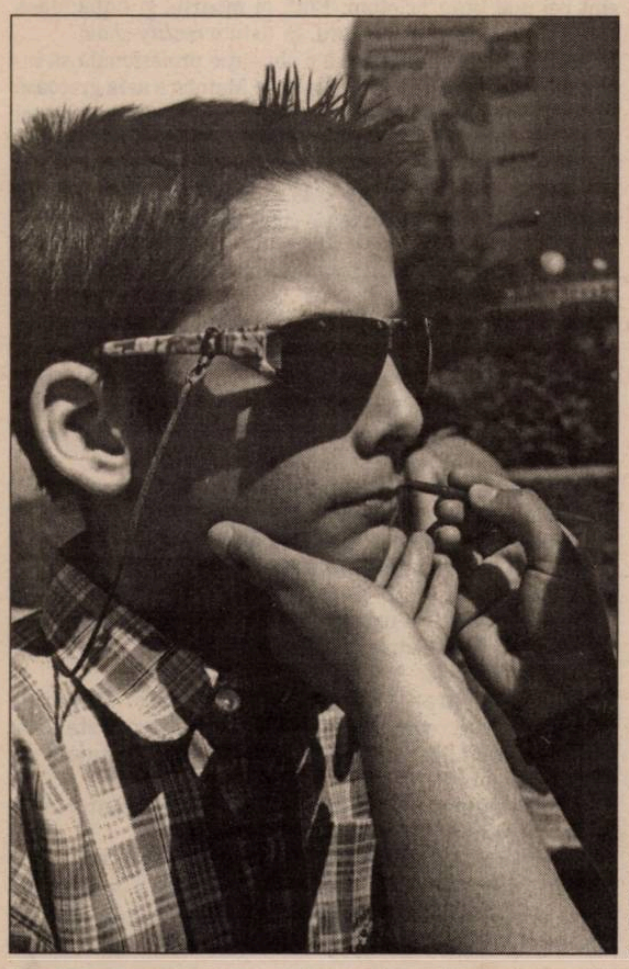

© P. Piscoi

Această intransigență se regăsește în teoriile moderne ale dreptului natural. Pentru Hobbes, care argumentează aici în acord cu cazuiștii, credința este o chestiune de convingere interioară, iar minciuna este justificată în cazuri de forță majoră sau cînd există o constrîngere impusă de suveranul legitim. Împotriva lui Hobbes, Pufendorf arată, în *Dreptul naturii și al națiunilor*, că există o obligație absolută pe care fiecare o are de a-și ține cuvîntul. Rațiunea acestei inflexibilități este și ea destul de limpede. Pentru teoreticienii dreptului natural, atît societatea umană în general cît și „corpurile particulare", cum ar fi familia sau asociațiile profesionale, sînt rezultatul contractelor încheiate de indivizi. Or, orice contract presupune voința constantă a părților de a-i respecta clauzele. Minciuna este aici asimilată lipsei de voință de a respecta obligațiile contractuale. Ea devine o amenințare gravă la adresa ordinii sociale.

Se întîmplă însă un lucru curios în secolul al XVIII-lea. Într-o eră a Luminilor, una în care adevărul devine un gen de meserie odată cu apariția savanților de profesie și a jurnalismului, atitudinile față de minciună devin mai permisive, și asta exact în momentul în care arta minciunii se prăbușește ca o știință sistematică. Libertinismul, mai ales, elaborează un cult al minciunii înțeleasă ca o strategie socială necesară și salutară. Această mutație este probabil legată de popularitatea teoriei pasiunilor, care dezvăluie potențialul de disimulare al omului. Pentru La Bruyère, de pildă, un curtean este asemenea unui orologiu, la care observăm doar limbile cum indică ora, fără să vedem și resorturile ascunse, care le mișcă.

În acest context, minciuna devine aproape o datorie a omului civilizat. Acesta este chiar mesajul satirei lui Twain. Adevărul are o duritate a sa care îl face greu de suportat pentru existența comună. „Nimeni dintre noi nu ar putea trăi lîngă cineva care rostește în mod habitual adevărul, însă – slavă Domnului! – nici nu e necesar. Un om care să spună adevărul ca o înclinație habituală este o creatură imposibilă, nu există și nici nu a existat vreodată". O poziție destul de similară cu aceea a lui Nietzsche, care constată că uitarea este necesară în ordine vitală. Fiecare minte, continua Twain, chiar fără să vrea, în fiecare zi, în fiecare oră, treaz sau adormit, spunînd ceva sau tăcînd, cu vorba sau cu gesturile trupului. Neadevărul este așadar substanța lumii noastre moderne, una în care, cum remarca Marx (reluîndu-l pe Shakespeare), „tot ce e solid se topește în aer".

Așa cum arată Twain, minciuna a devenit pentru noi o chestiune de *maniere*. Cineva care spune adevărul în față nu este, pentru ceilalți, decît un „măgar", pentru că preferă să spună în față adevăruri crude decît să servească minciuni politicoase. El are un „suflet de fier", în vreme ce semenii săi mincinoși dau dovadă de „impulsuri gentile". Bunăvoința, din cîte se pare, a devenit dependentă de decepție.

Pentru spiritele cinice care – nu mă îndoiesc o clipă – abundă în jurul nostru, trebuie să adaug că această apologie a minciunii, a lui Twain, are limitele sale. El arată că trebuie să mințim „judicios, cu un scop bun, nu cu unul rău, pentru avantajul altora și nu al nostru, să mințim... caritabil, uman, și nu crud, rănind pe ceilalți și cu gînduri ascunse, să mințim cu grație... cu hotărîre, cu capul sus...".

Pe fondul cărei schimbări în sensibilitățile noastre este cu putință această coabitare improbabilă, a unei inclinații de a minți asumată ca trăsătură de caracter și a unei absențe a unei arte a neadevărului? Cum a fost posibil să ajungem la acest stadiu, în care minciuna a devenit o chestiune de *apucături* și nu un subiect al unei științe riguroase? Unul în care devenim mincinoși într-un mod firesc, așa cum Goldsmith constata, în secolul al XVIII-lea, despre cineva care profesa ignoranța în privința lui Cristos, că este ateu așa cum un cîine este un cîine, fără să se gîndească nici o clipă de ce anume.

Să privim puțin către teoriile artei de a minți. Ele sînt, așa cum am arătat, legate de doctrina necesității ireversibile. Or, aceasta este invocată de cazuiști mai ales în legătură cu chestiunea persecuției religioase. Este acceptabil să îl mințim pe un suveran necredincios și pe magistrații acestuia? Miza acestor discuții este, în fond, mîntuirea. În ordine etică, ea este traductibilă ca aceea a asumării unui suflet bun. Acesta este punctul de referință a cărui dispariție duce la exercițiul liber al unei minciuni la orizontul căreia nu mai sesizăm întunericul neființei morale.

S-ar putea însă să ne fi grăbit cu dez-incriminarea minciunii ordinare. Ceea ce îi tulbură pe autorii clasici este o concepție de un realism sumbru, despre depravarea fundamentală a ființei umane. „Inima omului este mai vicleană decît orice și foarte stricată! Cine o va cunoaște?" (Ieremia, 17.9). Noi am învățat să trăim, se pare, în această ignoranță fericită.

▲

„După potolirea tulburărilor ce răscolesc și vînzolesc cîte o țară, răsar ca ciupercile pe toate drumurile și o groază de zvonuri și de cîrtiri mincinoase. S-ar spune cu alte cuvinte că, după ce a suferit înfrîngerea, ultima răcorire a unei partide zavistnice și certărețe trebuie să fie aceea de a se pune pe turnat minciuni. Dar și aici Modernii au venit cu însemnate adausuri, același meșteșug folosindu-se în zilele noastre atît la cucerirea puterii, cît și la păstrarea cîrmei cucerite, iar după pierderea ei, la făurirea răzbunării; omul se aseamănă într-aceasta cu celelalte jivine, care-și întrebuințează colții atît pentru a-și dobîndi prada, atunci cînd sînt înfometate, cît și pentru a mușca, atunci cînd sînt înhățate."

Jonathan Swift – *Arta minciunii politice*

Claude KARNOOUH

Comedia umană

După ce am citit şi am recitit *Legăturile primejdioase* am înţeles că forţa evocatoare a dezordinii amoroase, descrierea subtilităţii jocurilor iubirii (de la dorinţă la plăcere) provine din cunoaşterea profundă a strategiei şi tacticii militare. Unii ştiu că generalul Choderlos de Laclos chiar era un artilerist expert în strategia şi tactica militară. Cititorii cît de cît familiarizaţi cu istoria literară occidentală au observat că începînd cu romanul cavaleresc şi cu cele ale Renaşterii (unele poezii de asemeni), continuînd cu cele din epoca preţioaselor (în *Principesa de Clèves*, Tandreţea e cartografiată sub forma unei hărţi cu o serie de oraşe de cucerit) şi pînă la textele romantice, încheind cu Woody Allen, literatura (ca şi marile filme) relaţiilor amoroase prezintă corpul şi inima femeii ca pe o fortăreaţă care trebuie cucerită după o luptă grea, aşa cum pe vremuri era cucerită o cetate după un lung asediu. Victoria nu însemna doar înlăturarea mijloacelor de apărare ale femeii, ci şi folosirea procedeelor necesare pentru îndepărtarea celorlalţi pretendenţi şi, în cele din urmă, pentru permanentizarea efectelor.

Dacă în culturile europene cucerirea amoroasă se aseamănă cu cuceririle militare, există probabil între iubire şi acţiunea militară un factor comun. Or, dacă de la Clausewitz sau mai degrabă de la Machiavelli am învăţat că războiul şi politica sînt acelaşi lucru, doar mijloacele şi acţiunile sînt altele, trebuie imediat să observăm că dacă iubirea se înrudeşte cu războiul, atunci ea nu este decît o specie, o variaţie a jocurilor politice pe un fond structural comun. Războiul, politica şi dragostea dezvoltă aceleaşi structuri ale împlinirii într-o tactică şi o strategie care cuprinde cîteodată şi schemele lingvistico-semnantice: se vorbeşte despre asalt, cucerire, rezistenţă, apărare, armistiţiu şi, în sfîrşit, de capitulare...

În ceea ce-l priveşte, Machiavelli ne-a învăţat că realizarea strategiei şi tacticii politice solicită simultan două calităţi: *virtú* şi *fortuna*. Se va observa că nu doar prinţul triumfător, dar şi amantul triumfător ştiu să se folosească de aceste două calităţi. Fireşte, în acest context, *virtú* nu se referă la moralitate, ci la iniţiativa şi la discernămîntul necesare în acţiune. *Fortuna* e mai mult decît şansa, e capacitatea de a înţelege raporturile de forţă pentru a obţine cele mai bune rezultate dintr-o acţiune. *Fortuna* ne trimite la buna folosire a marjei de libertate a acţiunii, menţinută în cadrul limitelor impuse de necesităţi, în primul caz, prin necesităţile politice (care ar putea fi denumite şi istorice), în cel de al doilea, prin constrîngerile economice şi sociale. În cele din urmă, *virtú* şi *fortuna* converg în capacitatea de a face ca orice raport de forţă să joace în folosul posesorului lor. Încă o dovadă, dacă mai era nevoie, că dragostea şi politica se alimentează din acelaşi rezervor de putere: momentul inaugural al relaţiei – politică sau amoroasă – presupune, în mod fundamental, raportul dintre dominant şi dominat, dar nu se ştie dacă în spatele bărbatului care cucereşte o femeie sau al Prinţului în luptă cu duşmanul său nu se disimulează o altă voinţă – o altă femeie sau o altă putere politică – al căror instrument este. În materie de dragoste, *Legăturile primejdioase* sînt o demonstraţie, iar o lungă frecventare a istoriei diplomatice ne învaţă acelaşi lucru despre politică.

Operele dedicate dragostei – Shakespeare *(Femeia îndărătnică)*, Molière *(Don Juan)*, Marivaux *(Jocul dragostei şi al întîmplării)*, Beuamarchais *(Nunta lui Figaro)*, Balzac *(Ducesa de Langeais, Strălucirea şi suferinţele curtezanelor)*, majoritatea romanelor lui Henry James, Scott Fitzgerald *(Blîndeţea nopţii)* şi nu în ultimul rînd Proust *(Swann)* – pot fi citite în termenii războiului şi ai politicii. Ce este descris în aceste jocuri strategice şi tactice ale iubirii? Omisiunile, sustragerile, eufemismele, litotele, minciunile. Iarăşi, o stranie alăturare între figurile discursului politic şi iubire... Da, alăturarea e stranie, însă doar pentru cei care mai cred în balivernele cîntecelelor şi romanelor din seria roz, dar lecturile solide merg dincolo de vorbăria din saloane. Lecţia politicii e veche, de la Tucidide şi *Războiul din Peloponez*, iarăşi de la Machiavelli şi *Prinţul* lui, de la călătoria lui Montaigne în Italia şi cea făcută un secol mai tîrziu de către Débrosee la Veneţia şi de la tot ce povesteşte Chateubriand în ale sale *Memorii de dincolo de mormînt* despre diplomaţia secretă şi discursul oficial, pînă la motivele expuse de preşedintele Statelor Unite pentru a ataca Irakul. Şi lecţia iubirii vine de demult: totuşi ea nu e atît de veche, fiindcă idealul platonic, devenit apoi augustinian, au jucat rolul de cenzor în enunţul public, fără nici o legătură cu practicile reale, vorbind despre frumuseţe acolo unde în realitate nu era decît noroi şi sînge. Minciuna ca strategie amoroasă apare în literatura de curte, dar fără îndoială, Shakespeare, în *A 12-a noapte*, o pune în scenă pentru prima oară ca joc firesc al strategiilor şi tacticilor amoroase; apoi Molière i-a demontat resorturile în *Tartuffe* (devenit substantiv comun şi denumire a unei acţiuni), iar în *Mizantropul* căutarea în exces a transparenţei (absenţa minciunii) îl condamnă pe erou la o dureroasă singurătate. Transparenţa a fost şi unul dintre scopurile marchizului de Sade, cînd a vrut să dea sens iubirii, erotismului şi politicii şi se ştie că a plătit pentru asta cu închisoarea pe viaţă, sub două regimuri politice antagonice, monarhia absolută şi Revoluţia republicană. În ceea ce priveşte romanul din secolul XVIII pomenit la început, el nu e decît o variaţie despre minciună ca dublă, uneori triplă strategie amoroasă (dar şi militară, adică politică)... Dacă următoarele verbe şi calităţi se aplică politicii (marii politici, cea care întemeiază state şi imperii), atunci a camufla, a înşela, a deghiza, a disimula, a trişa, a ocoli adevărul, a mistifica, a fi duplicitar, a trăda, a fi viclean, perfid, mişel, sînt tot atîtea variaţii ale verbului a minţi şi ale substantivului minciună. Acelaşi vocabular se aplică aidoma pentru descrierea relaţiilor amoroase, a forţei şi violenţei pasiunii, fie ea orbitoare sau exaltată.

E de la sine înţeles că această proximitate între politică, război şi dragoste se referă la pasiunea iubirii, nu la alianţa făcută de dragul unei căsătorii avantajoase; la fel, în politică, mă refeream la acţiunea fondatoare a Prinţului şi nu la gestiunea birocratică a cotidianului în zgomotul creat de certurile dintre partide şi, dacă mergem pînă la capătul comparaţiei, constatăm că seamănă teribil cu scandalurile dintr-o căsnicie în care soţii s-au plictisit unul de altul. Atunci, dispare şi minciuna, pentru că nu se mai joacă şi nu se mai disimulează nimic, a dispărut seducţia, dorinţa cuceririi, deoarece în dragoste, ca şi în politică, nimic nu e dobîndit pentru totdeauna, totul e instabil şi trebuie recucerit: în politică, pasiunea e măreţia, gloria, puterea, în dragoste sărbătoarea seducţiei, acţiunea dureroasă a dorinţei, bucuria şi lenta dispariţie a plăcerii. În tot ce e mai bun şi în tot ce e mai rău, sîntem confruntaţi cu însăşi esenţa umanităţii, cu realitatea condiţiei umane (nu cu cea ideală) cînd pasiunea amoroasă şi acţiunea politică inaugurală reprezintă împreună modalităţile cele mai împlinite ale tragediei, chiar cînd se joacă sub forma unei tragicomedii... Da, cenzurată, ocultată, disimulată, insipidă, trivializată sau glorificată, tragicomedia umană e trăită de fiecare dintre noi, în fiecare zi...

▲

„Minciuna mea, pe cît de ruşinoasă pe atît de inevitabilă, m-a făcut atent la diferenţa dintre două feluri de minciuni, *minciuna pentru a scăpa* şi *minciuna pentru a fi iubit*. În seducţie, minciunile tind să fie foarte diferite de minciunile din alte domenii. Dacă mint poliţia despre viteza cu care conduceam, o fac dintr-un motiv destul de evident, pentru a scăpa de amendă sau de arest. Dar minciuna spusă pentru a te face iubit poartă cu ea prezumţia mult mai perversă că *dacă nu mint, nu pot fi iubit*."

Alain de Botton – *Eseuri de îndrăgostit*

Cristian GHINEA

Oamenii simpli

Politicienii sînt nişte mincinoşi ticăloşi care vor arde în focurile iadului. Tastatura nu poate cuprinde şi hîrtia nu poate suporta deplina scîrbă care ne uneşte în acest moment. Pe mine şi pe cititori, adică. Ce să mai vorbim, nişte fiinţe atît de mincinoase doar în basme mai găseşti. Politicienii, adică. Puţină atenţie, vă rog!

Această idee clară mi-a fost zdruncinată serios de *Big Brother*. Minţeau oamenii ăia acolo ceva de speriat. Îl minţeau pe *Big Brother*, ne minţeau pe noi, se minţeau între ei, se minţeau pînă şi pe ei. Şi ce era foarte frumos: noi vedeam şi ştiam că ei mint. Erau de o perfidie faţă de care un politician în campanie electorală e mic copil. În cazul politicianului, nici măcar nu putem spune sigur că minte, vom simţi mai tîrziu pe propria piele, cînd poate că am şi uitat ce ne-a minţit. Dar pe oamenii simpli de la *Big Brother* îi vedeam cînd minţeau, ştiam instantaneu că mint. Se gratulau reciproc după ce se bîrfiseră groaznic fiecare în parte. Făceau pe eroii revoluţionari în grup şi deveneau mieluşei cînd erau singuri cu *„Biggy"*. În final, fiecare, pe rînd, declara că vor rămîne prieteni pînă la moarte, chiar şi după dacă s-ar putea, deşi nu s-au ales ei între ei să intre acolo şi, mai ales, după ce nu se mai suportau înăuntru. Acum au revenit la Prima TV într-un fel de show nereuşit în care trebuie să fie faţă în faţă şi să discute despre conflictele din casă. Se uită la ei înşişi cum se scuipă, se înjură, se acuză de masturbare nerecunoscută şi tot aşa. Credeţi că se încaieră, că îşi spun clar că: tu eşti o bîrfitoare imposibilă, tu eşti o vulgară greţoasă, tu eşti o mironosiţă falsă, tu eşti un fante de prost gust, tu eşti un băiat de cartier cu probleme grave de personalitate, tu eşti un cioban abia coborît din copac etc.? Nu, sînt cei mai buni prieteni. Pînă la moarte, şi după, dacă s-ar putea. Îi credem? Eu nu. Şi ăsta e *reality-show*.

La politicieni se spune că e obligaţie profesională să înghită o broască în fiecare dimineaţă. Metafora asta greţoasă vrea să spună că trebuie să ai obrazul gros şi stomacul la fel ca să fii politician. Acum oameni simpli (ca noi??!! Brrr!) înghit tone de broaşte pentru că nişte ochi sînt ţintiţi asupra lor. Sau aşa făceau şi la ei acasă? Ce s-a întîmplat între timp? A devenit obligaţie cetăţenească, pentru toţi?

▲

Se spune că...

Arta de a minţi nu e practicată doar de indivizi, ci şi de colectivităţi. Nimic nu e mai credibil decît o minciună pe care toată lumea o crede adevărată. Zece mituri urbane, cu largă răspîndire după atacul terorist din 11 septembrie, aşa cum le-a ordonat săptămînalul britanic *The Observer:*

1. Se spune că Osama bin Laden a fost văzut în statul Utah.

Sursa: Oamenii l-au văzut făcînd cumpărături sau mîncînd la McDonald's.

Nu s-a dovedit. Probabil că e în viaţă şi se ascunde undeva la graniţa dintre Afganistan şi Pakistan.

2. Se spune că evreii au fost în spatele atacurilor de la World Trade Center şi evreii care lucrau în acele clădiri au fost avertizaţi să nu se ducă la serviciu.

Sursa: Televiziunea libaneză a spus că are documente doveditoare.

Nu e adevărat. Osama bin Laden şi-a asumat responsabilitatea; nu există nici o probă a implicării altcuiva şi printre victime au fost mulţi evrei.

3. Se spune că atacurile au fost anunţate pe Internet.

Sursa: cu 15 luni înainte de atac, pe Internet au fost înregistrate cel puţin 17 domenii diferite cu titluri care aveau o legătură (towerofhorror.com; worldtradetowerattack.com).

Nu e adevărat. Nu anunţau vreun atac şi, pe de altă parte, turnurile au mai fost atacate şi în 1993.

4. Se spune că Osama bin Laden e proprietarul firmei de sucuri Snapple.

Sursa: O companie de distribuţie a sucurilor din Arabia Saudită avea legături cu Saudi Binladin Group.

Nu e adevărat. Michael Weinstein, directorul executiv al companiei, a dat o declaraţie prin care a negat această legătură.

5. Se spune că un străin i-ar fi prevenit pe cetăţenii aflaţi într-un supermarket despre primejdiile care îi pîndesc sfătuindu-i să nu bea Coca, să evite metroul.

Sursa: Un musulman rămas fără bani la cumpărături, ajutat de alţi clienţi.

Nu e adevărat. N-au putut fi identificaţi martorii scenei.

6. Se spune că Osama bin Laden e proprietarul Citibank, una dintre cele mai mari instituţii financiare.

Sursa: Numeroase site-uri de pe Internet.

Nu e adevărat. Prinţul Alwaleed bin Tala deţine 4,8% din acţiuni, dar el nu are legături cu Bin Laden.

7. Se spune că SUA au montat atacul împotriva Pentagonului.

Sursa: Autorul francez Thierry Meyssan.

Nu e adevărat. CNN a arătat fotografiile care anulează teza lui Meyssan.

8. Se spune că la 9 luni după 11 septembrie s-a constatat că a sporit numărul naşterilor.

Sursa: ziare, reviste, situri pe Internet.

Nu e adevărat. Spitalele nu confirmă cifre sporite. Dimpotrivă.

9. Se spune că un terorist arab eliberat din închisoare ar fi fost autorul atacului.

Sursa: Ziarele.

Nu e adevărat. Confuzie de identitate. Mahmud Mohamed Atta, condamnat pentru terorism, este altă persoană decît Mohamed Atta implicat în atentatele de la 11 septembrie.

10. Se spune că banii colectaţi pentru ajutorarea victimelor au ajuns la terorişti.

Sursa: Un articol din *Wall Street Journal*.

Nu e adevărat. Organizaţia acuzată a arătat că banii au fost folosiţi pentru asistenţa legală a victimelor. **(M. B.)**

▲

Aurora LIICEANU

Sindromul Münchhausen

Cine nu-şi aminteşte grotesca scenă în care Elena Ceauşescu, bătînd din palme – cu dosul uneia pe partea deschisă a celeilalte –, încă neînfricoşată, cu capul semeţ de putere, striga „Dovada!“, către cei care se făceau a fi justiţiari?

Dar nimeni nu vroia dovezi şi nu dorinţa ei de a se disculpa impresiona, cît siguranţa ei naivă. Era o situaţie în care toţi ştiau şi numai cel ce trebuia să ştie nu ştia.

Cînd cineva îţi reproşează neadevărul, minciuna, este firesc să ceri, în numele demnităţii personale, dovezi. Adesea, însă, chiar cînd ceri dovezi, se întîmplă să intri într-un joc din care pierzi, pentru că nu orice conţinut poate fi verificat. Testele psihologice încearcă să prevină ca pe un virus distorsiunea din răspunsurile subiecţilor care nu este totdeauna deliberată, conştientă. Minţim fără ne dăm seama, se spune, pentru că toţi avem un indice de dezirabilitate socială şi ne „înflorim“ informaţiile despre noi. Fascinant este însă faptul că oamenii mint cu uşurinţă în zona controlabilului, lucru care face ca inteligenţa socială a mincinosului să fie pusă la îndoială. Se întîmplă să poţi aduce dovezi, dar se întîmplă şi să nu poţi demonstra că cel care minte, minte. Expresia „a minţi din ochi“, la acest lucru se referă.

Nu există, cred, părinte să nu se confrunte cu situaţii în care trebuie să predea, să comenteze minciuna şi adevărul copilului său, măcar atunci cînd este vorba despre relaţia între părinte-copil. Cu aceste ocazii, copilul este avertizat de pericolul ieşirii la iveală a adevărului, care se uită atunci cînd presiunea de a minţi este năvalnică, urgentă şi la îndemînă. Copilul învaţă de mic expresia „a fi prins cu mîţa în sac“. Diferenţa între controlabil şi necontrolabil, între dovezi, deci mîţe, şi lipsa dovezilor nu este mereu posibilă şi nici nu te protejează de suspiciune, atunci cînd lucrurile se cos cu aţă albă.

Am fost, odată, subiectul unor minciuni grosolane, ajunse prin hazard la urechile mele, minciuni controlabile, la care existau dovezi şi care m-au indignat pentru simplul motiv că erau spuse de o persoană care trecea drept inteligentă, abilă, cu simţul situaţiei şi al proporţiilor. Eram, mai degrabă, dezamăgită decît indignată. Şi, această întîmplare mi-a oferit ocazia de a vorbi despre minciună, pornind de la întrebarea: cum poate un om inteligent să mintă în controlabil? Mi-am avertizat fiul, recomandîndu-i să nu facă asemenea greşeli, dacă decide „să tragă minciuni“. Am fost sigură că am fost suficient de elocventă. După un timp am avut şi certitudinea asimilării celor spuse de mine. Eram la masă, înainte de a mînca. El a tăiat o singură felie de pîine. M-am repezit să-i reproşez că nu este singur la masă şi că ar fi trebuit să-mi taie şi mie una. S-a uitat fix la mine şi mi-a răspuns calm: „Ţie ţi-am tăiat-o!“. Era evident că nu era aşa. Şi a continuat: „Trebuia să aştepţi să mușc din ea“. Privindu-l în ochi, am avut siguranţa că minte, dar, ce e drept, nu aveam ce spune. Nu existau dovezi.

Totuşi, există dovezi mai subtile, modificări pe care detectorul de minciuni le poate înregistra. Ele nu sînt însă sigure, nu oricine are reacţii detectabile, iar unii pot să-şi exerseze controlul emoţiilor şi reacţiilor.

Dialectica minciună-adevăr este complicată. În perspectivă psihologică, mai ales, adevărul atinge subiectivitatea, confundîndu-se cu ea adesea. Adevărul psihologic pur îl întîlnim în psihiatrie, cînd un pacient acuză o realitate care nu există nici pentru medic, nici pentru cei din jurul lui. Asumarea unei identităţi imposibile este un caz frecvent. Pacientul se reclamă drept cineva despre care toţi ştiu fie că nu mai există, fie că este un personaj complet imaginar.

Dar şi în viaţa de toate zilele există situaţii în care cineva care livrează celor din jur neadevăruri ajunge cu timpul să le creadă, astfel încît a-l contrazice este un gest inutil. Însuşirea unui fapt neadevărat se face prin convertirea minciunii în adevăr psihologic.

Există reguli nescrise atunci cînd oamenii apelează la minciuni. Aşa-numitele minciuni albe sînt neadevăruri acceptate convenţional, care se înscriu în limitele posibilului. Nu poţi minţi sfruntat, cum se spune, iar practica cotidiană ne oferă exemple suficiente pentru a adecva neadevărul în termenii posibilului. Mai mult decît atît, întîmplările care se abat mult de la posibil nu sînt crezute, ridică îndoieli, şi atunci păţitul trebuie să facă inversul acţiunii de înflorire. Mi s-a întîmplat să rămîn seara împreună cu o asistentă medicală încuiată într-o policlinică. Tot personalul plecase mai devreme, riscul controlului fiind minim. Telefon nu exista decît în biroul încuiat al directorului. Dacă aş fi avut o întîlnire în aceeaşi seară mai tîrziu sau a doua zi foarte devreme, la care n-aş fi putut veni, nimeni nu m-ar fi crezut că am rămas încuiată într-o policlinică. Era ceva original. Ar fi fost nevoie de o minciună banală. În cazul de mai sus, adevărul fiind convertit în neadevăr, ar fi trebuit să apelez la ceva familiar: o inundaţie care cerea intervenţii urgente sau trebuia invocat orice alt eveniment credibil.

Din acest punct de vedere, pescarii au un statut aparte. Nu interesează dacă individul-pescar minte sau nu, simplul fapt că el aparţine unui grup, simpla lui identitate colectivă, o anulează pe cea personală. Minciunile sfruntate atribuite pescarilor pot aparţine oricărui pescar care poartă această discriminare negativă. Aşa funcţionează stereotipurile.

Minciuna este necesară, măcar pentru faptul că ea se opune adevărului, şi nici adevărul şi nici minciuna nu există independent.

Uneori, ascunderea adevărului intră în profesie, aşa cum se întîmplă cu spionii. Scopolamina, numită drogul adevărului, s-a inventat pentru a scoate la iveală adevărul, bine cenzurat, în mod conştient. Ambiţiile nu s-au împlinit întru totul şi, chiar atunci, cînd prinşi fiind, spionii s-au dat de gol – aşa cum se întîmplă şi în hipnoză – ei, cel puţin, erau absolviţi de vinovăţia trădării, aşa cum oricine bătut cu cruzime ajunge să spună totul, ba chiar să inventeze, fără a deveni trădător.

Există un fel de a minţi, un fel de „găinărie“ psihiatrică sau *borderline*, cum am spune din prudenţă excesivă, care se poartă astăzi. Acei mincinoşi mici care mint mult, aproape mereu, fără a cîştiga mare lucru sau ceva, minciuni fără miză. Am putea spune că un asemenea individ, în loc să spună că a fost la cizmar, spune că a fost la croitor. Aceşti mincinoşi sînt plebe faţă de marii mitomani. Ei au însă un mare atu: foarte greu realizezi că ei mint mereu, că ceva – nu prea se ştie ce – îi face să deraieze de la adevărul simplu, banal şi benign. S-ar putea spune că este vorba de teamă, de o teamă care-i fac să se ascundă mereu, de o incoerenţă identitară, de un refuz de a fi ei. Se mai poate spune că ei se comportă ca cineva care probează mereu haine diferite, nehotărîndu-se la nici una, pentru care viaţa este un şir de probe. Mincinoşii mici nu ajung niciodată la spital.

Dacă scopolamina şi detectorul de minciuni – imaginarul tehnic le-a inventat din ambiţia de a capta o realitate ce nu se lasă decelabilă – se folosesc pentru a revela adevărul ascuns, există un drog care acţionează invers: el ascunde adevărul pînă la a produce amnezie totală. Drogul violului face acest lucru, memoria imediată dispărînd, ca şi cum uiţi să salvezi un text în computer.

Psihologii folosesc termenul „sindrom Münchhausen“ pentru acei indivizi care au pulsiuni de distorsionare a realităţii. Minciuna şi mecanismele ei au încă mult mister. Se spune că şi animalele mint. Poate că vom descoperi că şi aparatele mint cînd noi credem că se strică. Oricum, minciuna face parte din viaţă. O demonstrează faptul că sondajele au arătat că 80% din ce scriu oamenii în CV-uri este minciună de diferite feluri: înfloriri, omisiuni, dar mai ales înfloriri. Cine se încumetă să controleze? ▲

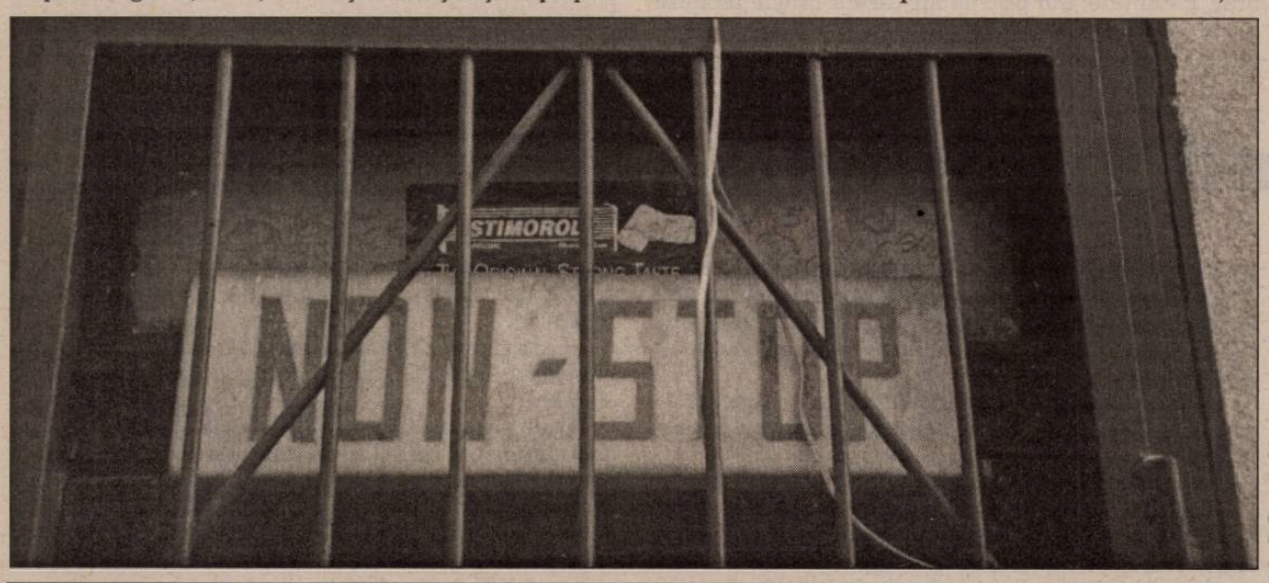

© S. Ivanoschi

16 cuvinte

Un săptămînal francez şi-a deschis un site pe Internet: „Bush – Blair, axa minciunii“. Motivaţiile avansate de cei doi conducători de stat pentru a justifica intervenţia militară în Irak sînt analizate, ridiculizate, demascate. Nu, Saddam nu a cumpărat din Nigeria uraniu, aşa cum a spus George W. Bush. Nu, rachetele lui nu puteau să atingă Londra sau alte centre ale lumii occidentale, în 45 de minute, aşa cum a spus Blair. În Marea Britanie, investigaţiile în legătură cu moartea expertului Kelly şi cu rolul BBC în aflarea adevărului sînt în plină desfăşurare. Oricare va fi rezultatul anchetei, se vede de la început că nimeni n-a spus adevărul: nici Blair, nici Kelly, nici reporterul BBC. În *The Washington Post*, Michael Kinsley examinează credibilitatea afirmaţiilor preşedintelui Statelor Unite.

„Toată lumea din Washington are doar o singură întrebare: cine e monstrul care l-a făcut pe preşedintele Bush să mintă în discursul despre starea Uniunii? Administraţia îl caricaturizează pe Groucho Marx cînd întreabă: «În cine aveţi încredere? În noi sau în ceea ce aţi văzut cu ochii voştri?». Bush se apără cu ceea ce avocaţii numesc «deplasarea problemei». Conform acoliţilor lui Bush: 1. N-a fost chiar o minciună; 2. Altcineva a minţit; 3. Această minciună nu are nici o importanţă. 1. «Bushiţii» afirmă că Bush n-a minţit din punct de vedere tehnic. Fraza incriminată suna aşa: «Guvernul britanic a aflat că Saddam Hussein a obţinut importante cantităţi de uraniu din Africa». El n-a spus că e aşa, a spus ce au zis britanicii. E un argument nevolnic din toate punctele de vedere. Dacă e să-l luăm la bani mărunţi, nu stă în picioare. Bush nu spune că britanicii «au vorbit», ci că «au aflat». Cînd spui că ai aflat, e mai mult decît s-a spus, e de crezut că informaţia e adevărată. E posibil să afli ceva neadevărat? Nu cred. Dar un lucru e sigur, e imposibil să spui că «ai aflat» o informaţie, fără a subînţelege limpede că persoana care comunică doreşte ca informaţia să fie acceptată ca un adevăr. Bush n-a manifestat nici îndoieli, nici scepticism, chiar dacă i-a implicat pe britanici tocmai pentru că pe plan intern au existat dubii. 2. De fapt Bush reproşează CIA că nu şi-a îndeplinit rolul, lăsîndu-l să lanseze acest contraadevăr în discursul său. El cere «Opriţi-mă, înainte de a spune o nouă minciună». Bush a pronunţat cuvintele, asistenţii săi le-au scris şi toţi cei implicaţi au închis bine ochii ca să nu fie sceptici. Ceea ce nu a făcut CIA nu-i exonerează cîtuşi de puţin pe ceilalţi. Agenţia face parte din executiv, la fel ca personalul Casei Albe. Preşedintele şi-a reconfirmat încrederea în directorul CIA, George Tenet. Ce drăguţ! Dacă eu mint cu aprobarea cuiva şi acesta îşi asumă consecinţele minciunii mele, după ce minciuna va fi demascată, o să am în continuare încredere în el. 3. Ultimul argument. A fost o minciună de doar 16 cuvinte! Ce atîta agitaţie! Motivele pentru invadarea Irakului rămîn aceleaşi. Poate că preşedintele ne va preciza care dintre argumentele lui trebuie luate în serios. Sau trebuie să numărăm cuvintele? De exemplu, cînd o să ajungă la o sută de cuvinte, vom avea oare dreptul să presupunem că spune adevărul?“. (**M. B.**) ▲

„Foarte puţine minciuni poartă desluşită pecetea născocitorului, şi cel mai neîmpăcat vrăjmaş al adevărului poate cu uşurinţă semăna minciuni sfruntate cu ghiotura, rămînînd el însuşi nedescoperit: pe lîngă toate acestea nu trebuie să uităm că, aşa cum şi cel mai netrebnic dintre condeieri îşi are cititorii lui, tot astfel şi cel mai nerușinat dintre făuritorii de minciună îşi găseşte cu siguranţă muşterii care să-i dea crezare; ar mai fi de adăugat că foarte adesea ajunge o singură oră pentru ca un lucru neadevărat să-şi săvîrşească menirea în minţile celorlalţi. Minciuna zboară pe aripi de vînt, în timp ce adevărul abia se ţine şchiopătînd anevoie în urma ei: cînd sună ceasul ca cei amăgiţi să se dezmeticească, e din păcate prea tîrziu: comedia e terminată iar ţelul amăgitorului atins: e întîmplarea omului pregătit să spună una bună, cînd s-a schimbat vorba – sau cînd lumea şi-a luat rămas bun, plecînd acasă; sau a leacului fără greş, descoperit după ce bolnavul a fost dus la groapă.“

Jonathan Swift – *Arta minciunii politice*

Andrei CORNEA

Istorie contrafactuală*

A fost odată un om căruia i s-au născut doi băieţi. Primul născut era, încă de mic, un caracter integru, cum se spune: foarte cinstit, chiar dacă oleacă prea naiv, crezînd spontan în cuvîntul dat lui de alţii şi ţinîndu-şi cuvîntul atunci cînd şi-l dădea. La adolescenţă, se făcuse un vlăjgan înalt şi puternic. Era cam taciturn, deoarece credea că vorba trebuie folosită cu măsură şi reţinere. Avea totuşi o problemă: era roşcovan şi cam prea păros pe braţe, pentru ca să corespundă idealului de frumuseţe virilă al momentului şi locului; motiv pentru care nu prea avea succes la fete, iar colegii de şcoală îl ironizau, făcîndu-l să sufere. Fiind însă bun la fire şi nerăzbunător, mînia îi trecea repede şi nu reacţiona violent la răutăţile celor din jur, deşi puterea sa ar fi putut reduce la tăcere pe oricine. Reţinerea lui îi încuraja bineînţeles pe ceilalţi care, luînd-o drept slăbiciune, deveneau şi mai răutăcioşi. Poate că de aceea începuse să nu-i mai placă şcoala, cam chiulea şi a sfîrşit prin a nu străluci niciodată la învăţătură sau a fi cultivat, nu fiindcă ar fi fost neapărat nătîng, dar pentru că începuse să urască tot ceea ce avea legătură cu locurile unde nu se simţea în largul lui. În schimb, iubea sporturile în aer liber şi mai ales vînătoarea, cu atît mai mult cu cît, acolo, în munţii şi pe văile pe unde vîna, nu erau prea mulţi care să-şi bată joc de el.

Mezinul era cu totul altfel: băiat frumuşel, cu pielea albă, netedă, simpatic, bun de gură, isteţ. Îi plăcea societatea şi avea succes în societate. Fetele oftau după el, colegii îl invidiau, dar, cînd se certa cu vreunul dintre ei, ştia, cu vorba dulce şi cu promisiuni, cum să-l împace. De aceea, a ajuns repede ce se numeşte astăzi un „lider informal", cuvîntul lui făcînd lege printre băieţii din clasă. Învăţa bine, era curios să afle noutăţi şi îi plăceau mai ales limbile străine. Treptat însă, deveni fudul şi îşi închipui că poate reuşi orice. Dar defectul lui major era că minţea şi se prefăcea cu o iuţeală şi o dexteritate pe care le-ai fi admirat în sine, ca artă pură, dacă un asemenea comportament nu ar fi fost condamnabil moral.

Pentru a avea complet tabloul acestei familii, mai trebuie spus că băiatul cel mare era preferatul tatălui, în timp ce mezinul era iubit mai ales de mamă. Regula în locurile acelea era însă că la moartea tatălui, primul născut lua aşa-numita „binecuvîntare" de la tatăl lui. Erau un fel de vorbe magice, un fel de poem arhaic despre care se credea că cine îl primeşte poate în mod legitim deveni moştenitorul tuturor bunurilor clanului. Nu erai recunoscut de ceilalţi ca şef dacă nu aveai „binecuvîntarea" părintească şi chiar tu însuţi, fără ea, nu căpătai încredere în tine.

Peste un timp, tatăl, care era bătrîn, aproape orb şi bolnav, simţind că va muri în curînd, îl chemă pe fiul cel mare şi-i ceru să plece degrabă, să vîneze un căprior, să-l gătească şi să i-l aducă să-l mănînce, pentru ca să-i dea mult rîvnita „binecuvîntare". (Pe stomacul gol nu se putea binecuvînta pe vremea aceea; mai tîrziu, chestiunea a fost remediată.) Primul născut plecă degrabă, dar mama auzise despre ce era vorba. Ea îl căută pe mezin şi, vicleană şi înşelătoare ca fii-su, îl învăţă pe acesta ce să facă ca să nu rămînă fără „binecuvîntare". Mezinul găti repede un ied din turma de acasă, luă blana iedului şi se înveli cu ea pe braţe şi, luînd mîncarea, se duse astfel deghizat la tăică-su, prezentîndu-se drept fratele său. Înşelătoria izbuti, tatăl se lăsă păcălit de vorbele mezinului care, bun actor, jucă admirabil rolul fratelui mai mare, în vreme ce bătrînul mînca pofticios. Ba chiar, bietul orb, pipăindu-i braţul, dădu acolo peste blana iedului şi îşi închipui fericit că pipăie braţul păros al preferatului său.

Aşadar, tatăl, sătul tocmai, se pregătea să rostească „binecuvîntarea", care l-ar fi făcut pe mincinos şeful familiei şi suveran peste fratele său, un om cinstit, cînd interveni pesemne o providenţă care veghează întotdeauna ca binele să triumfe asupra răului. Din senin, pe junele frate îl apucă un strănut şi el strănută zdravăn, exact în momentul cînd tatăl îl mai ţinea de braţ. Fatalitate: din pricina mişcărilor bruşte produse de strănut, blana iedului alunecă puţin, iar tatăl ajunse cu degetele la braţul neted al mezinului. Înţelegînd înşelăciunea, tatăl răcni şi îşi înghiţi „binecuvîntarea" care îi stătea în gît, iar fiul nedemn fugi plin de ruşine. Veni peste puţin timp şi fratele său, care îl mai găsi pe tatăl său în viaţă atît cît să primească el „binecuvîntarea" meritată. Apoi tatăl muri împăcat, îmbrăţişat de fiul său vrednic şi iubit, care astfel a fost răsplătit pentru cinstea şi buna sa credinţă. Şi, bun la fire, cum am spus, el se arătă generos şi cu frate-său şi cu mamă-sa, deşi aceştia îi voiseră răul, şi îi lăsă să locuiască în casa părintească, unde într-adevăr locuiră pînă la sfîrşitul zilelor lor, fără să se mai vorbească mult despre ei, după ruşinea ce păţiseră.

În ceea ce-l priveşte, fratele mare alese să trăiască în munţi. Îşi află o soţie potrivită, o fată voinică şi fără mofturi de prin partea locului, care îl îndrăgi pentru caracterul său drept şi pentru vitejia lui şi îi făcu mai mulţi copii. Şi el, şi nevasta, şi copiii, şi apoi nepoţii lor trăiră multă vreme în munţi fericiţi, mulţumindu-se cu puţin, vînători vestiţi din tată în fiu, iubindu-se şi binecuvîntîndu-se unii pe alţii, urînd ca şi părintele lor minciuna şi înşelătoria şi lăudînd în felul lor simplu pe Dumnezeu care, printr-un strănut, nu permisese ca nedreptatea şi minciuna să biruie.

Şi apoi ce s-a mai întîmplat? Nu s-a mai întîmplat nimic: încet-încet, numele lor – ale celor doi fraţi, al tatălui lor, al bunicului, al mamei, ale copiilor, al neamului lor, ale locurilor de unde erau – fură uitate, topindu-se fără urmă în ciclul etern al generaţiilor fără istorie...

---

* Bibliografie obligatorie: *Facerea,* 25, 25-28; 27, 1-40.

▲

„– Nu cred că minţi. Oricum însă ţin să-ţi spun că a deosebi adevărul de minciună nu e o treabă chiar atît de uşoară. Cu timpul, multe minciuni devin adevăruri."

Adolfo Bioy Casares – *O păpuşă rusească*

Teodor TIȚĂ

Experimentînd minciuna

În sondajele de opinie care se dau publicităţii de cîţiva ani încoace există cel puţin o constantă. Românii se îndepărtează de politică. Cei dispuşi să meargă la vot sînt din ce în ce mai puţini. Din ce în ce mai puţini ştiu cu cine ar vota dacă s-ar duce totuşi la urne.

Mi-a rămas prospătă în minte figura, marcată de o oarecare satisfacţie profesională, a sociologului ce a avut privilegiul de a prezenta sondajul de opinie de unde se vedea, pentru prima oară în istoria post-decembristă, că aproape jumătate dintre concetăţenii noştri nu ar intenţiona să meargă la vot, „dacă duminica următoare ar avea loc alegeri".

Omul interpreta datele ca pe o confirmare a unei prevestiri mai vechi: simţul civic dispare în faţa problemelor cotidiene; responsabilitatea cetăţeanului a fost doar o himeră, abandonată de românii care nu mai cred în nimic.

În plus, situaţia ar putea fi şi rezultatul unui proces firesc de aşezare a societăţii. După mai mult de zece ani, în care au încercat şi în stînga şi în dreapta, mulţi îşi pierd interesul pentru politică după ce au înţeles că nu există miracole.

Rămîne astfel doar un segment restrîns interesat de fenomenul politic, de tot ceea ce presupune jocul şi participarea.

Însă pînă s-a ajuns aici a fost un drum lung.

O scurtă trecere în revistă. A fost mai întîi anunţul Frontului Salvării Naţionale, privind participarea la alegerile din 20 mai 1990. Lovitura a fost năucitoare pentru oricine înţelegea în acele zile formidabila forţă pe care o avea FSN în săptămînile ce au urmat prăbuşirii regimului comunist. Liderii Frontului au dat în mai multe rînduri asigurări că sarcina lor se va limita doar la administrarea afacerilor curente ale ţării, pînă la instalarea unei puteri legitime.

© V. Dorolți

Şi-au schimbat peste noapte poziţia şi au cîştigat fără drept de apel în faţa unor partide care nu avuseseră timp nici să-şi construiască infrastructura necesară şi nici să adune capitalul uman pentru a putea susţine o confruntare de asemenea proporţii.

Brusca schimbare de poziţii a celor ce promiteau să asigure tranziţia pînă la alegeri a fost, dacă se poate spune aşa, minciuna fondatoare a sistemului politic românesc.

Poate cineva să îşi închipuie cum ar fi arătat România astăzi dacă FSN, prin liderii săi, şi-ar fi respectat cuvîntul?

După alegerile din mai 1990 au urmat cele din 1992, cînd puterea a rămas în mîinile unei părţi a fostului Front. De această dată s-a intrat în logica mai aproape de normalitate a promisiunilor electorale fără nici un fel de acoperire în realitate. Vremurile se mai schimbaseră, iar aspectul social conta mai mult. Oamenii trăiau prost şi, de voie, de nevoie, în fabricile de stat începuseră concedierile. Aşa că marea promisiune a acelor zile a fost crearea unui milion de noi locuri de muncă. Nu s-a întîmplat deloc aşa cum anticipau pliantele electorale.

Peste patru ani a venit şi momentul decontului. Locul PDSR a fost luat de CDR, care a sedus prin Contractul cu România şi cei 15.000 de specialişti ce aşteptau să se pună la dispoziţia noii puteri. În curînd, Contractul a fost uitat, iar specialiştii, dacă au existat, fie au fost foarte discreţi, fie au ales Canada.

Imensul capital de încredere investit în coaliţia dominată de PNŢCD s-a epuizat rapid, iar oamenii au rămas fără opţiuni. S-au întors la PDSR, iar unii şi-au strigat nemulţumirea alegînd PRM.

Printre dezamăgiţii perioadei s-a aflat şi Emil Constantinescu, care din fotoliul de la Cotroceni a formulat un protest original. A renunţat pur şi simplu la viaţa politică. A întors spatele susţinătorilor şi adversarilor. S-a declarat învins şi a promis că nu mai revine.

Cîţiva ani mai tîrziu, Emil Constantinescu s-a întors şi, invocînd responsabilităţi pe care nu le-a putut onora în vremea cînd era preşedinte, cere din nou încredere. Deocamdată n-a obţinut-o.

După 13 ani este greu de crezut că va mai reuşi cineva, vreodată, să cîştige atîta încredere şi simpatie cît au avut cei care au cîştigat alegerile pînă 1997.

Şi acesta nu este neapărat un lucru rău. Începem să învăţăm că dependenţa de miracole sau încrederea oarbă sînt doar semne ale începutului de drum. Vine apoi experienţa care ne învaţă să discernem între posibil şi imposibil.

▲

Andrei BREZIANU

America celor două viziuni

De la idealismul originar la pilotul pragmatic

O poveste, zice-se apocrifă, scumpă însă multor americani, spune că, pe cînd era copil, George Washington săvîrşise un pocinog în livada părintească, crestînd cu toporişca un cireş. Întrebat de tatăl său „Cine a tăiat cireşul?“, micuţul George şi-ar fi recunoscut fapta pe loc: „Nu pot să spun o minciună. Eu am tăiat cireşul“.

Intrată în legendă şi coroborată ulterior de comportamentul etic exemplar al primului preşedinte, istorioara întruchipează emblematic o mai veche premisă, prezentă pînă nu demult, în diverse forme, în straturi ale subconştientului colectiv american: cea potrivit căreia inşii chemaţi să conducă destinele naţiunii nu pot fi decît oameni oneşti, ilustrînd în faptele şi pronunţările lor, publice şi private, virtuţile veracităţii şi ale francheţei. În acest spirit, Abraham Lincoln – după Washington, unul din marile simboluri ale istoriei americane – a rămas pînă azi cunoscut în popor sub numele familiar de „Honest Abe“. Onestitatea şi o statură morală opusă structural minciunii au reprezentat, într-adevăr, filoane ale mentalităţii americane, surprinse de altfel de un fin observator al Statelor Unite interbelice, românul Petru Comarnescu, care, în *Homo Americanus,* îşi mărturisea admiraţia faţă de prezumţia de onestitate, învederată ochiului sau surprins cu prilejul examenelor scrise la marile universităţi americane, unde supravegherea studenţilor se dovedea, pe atunci, minimală – frauda, formă a înşelăciunii, fiind privită, în spiritul tradiţional al vremii, drept o necinste şi o dezonoare.

Pătrunderea mentalului colectiv de acest tip de idealism moral şi-a tras fără îndoială sevele originare din etica corectitudinii faţă de semeni şi – să-i spunem pe nume – religiozitatea care au caracterizat, după cum observa Alexis de Tocqueville, unicitatea societăţii americane de la începuturi, un prodigios şi auster nou-născut, fără precedent cunoscut în arena istoriei. Este vorba de un idealism de sorginte evident creştină, prezent atît la vîrf cît şi la rădăcini şi în toate ramificaţiile corpului social – temperat însă, nu fără prudenţă, de ctitorii aşezămîntului politic american, unul dintre aceştia, James Madison, fiind creditat cu observaţia de mare acuitate potrivit căreia Constituţia şi rînduielile de bază ale aşezămîntului american – gîndite, cum sînt, în spiritul fidelităţii faţă de morală – nu vor putea fiinţa niciodată în sînul altor societăţi, în coordonate etice străine acestui parametru esenţial. Madison ca şi alţi preşedinţi care au stat de-a lungul timpului la cîrma Statelor Unite au întruchipat, fiecare în felul lui, frînturi şi fărîme din acest idealism american, a cărui afirmare şi dăinuire a datorat fără îndoială destul de mult însingurării iniţiale a ţării de peste ocean de restul lumii, ca şi factorului de natură politică – activ o vreme – cunoscut sub numele de izolaţionism.

Un eseist american contemporan, crescut în anii '30 în spiritul vechei candori şi a aversiunii faţă de minciună, fixa două repere de zdruncinare a vechilor viziuni idealiste, de brutală îndepărtare de acel spirit: momentul războiului din Vietnam şi momentul afacerii Watergate. Este un truism să amintim că – în era exploziei mediatice şi informaţionale – această pierdere a inocenţei nu a rămas fără urmări în dinamica deciziilor politice ulterioare luate la vîrf, ca şi la nivelul percepţiei anonimilor spectatori şi telespectatori ai dinamicului joc politic american, tot mai incisiv şi proactiv implicat, din anii '70 încoace, în marile politici ale eşichierului mondial. Un preşedinte demisionar din cauza fraudelor şi înşelăciunilor comise în tenebroasa afacere Watergate – e vorba de Richard Nixon (1974). Un preşedinte pus sub acuzaţie pentru minciună şi sperjur – e vorba de Bill Clinton (1999), iată două dintre episoadele de imens răsunet mediatic care au marcat, recent, scăderea cotei de încredere a americanilor în pronunţări ale factorului de decizie. Mult ajutată de diluviul de pilduitoare ilustraţii de relativism moral revărsate zilnic, în flux continuu de Hollywood, televiziune şi mass-media, s-a produs şi se produce azi tot mai mult o treptată îndepărtare de la mentalul originar al Americii, cel hrănit din gîndirea etică şi practica politică a unor figuri de cîrmaci – idealişti, dar totodată pragmatici – precum Washington, Adams, Jefferson, Madison, Lincoln şi mulţi dintre urmaşii lor, crescuţi fiecare, într-un fel sau altul, din unul şi acelaşi vechi trunchi de comportament etic şi moralitate tradiţională.

Un nou tip de moralitate, manifest cum am văzut în strategii şi tactici (de răsunet uneori scandalos) desfăşurate în jocul politic american intern, dar – lucru important – şi în cel de proiecţie globală, este cel teoretizat recent cu acuitate de către un cunoscut observator al scenei americane şi mondiale, l-am numit pe Robert Kaplan. O revenire făţişă în politica americană la un „ethos păgîn“, lepădînd vechea viziune moştenită de la două mii de ani de etică iudeo-creştină este concluzia recentei sale cărţi, ostentativ supra-intitulată *Why Leadership Demands a Pagan Ethos* – „De ce arta guvernării pretinde un ethos păgîn“[1]. „Cu cît avem mai mult respect pentru adevărurile din trecut, cu atît mai sigură – navigînd spre viitor – va fi îndepărtarea noastră de ele“, sună concluzia cărţii[2]. Cu argumente din anticii greci şi romani, dar şi din reflecţia şi practica politică a Asiei milenare, Kaplan argumentează pentru o repudiere a tradiţiilor şi normelor etice omologate de societăţile occidentale şi structurate în acţiune civilizatorie (de bună seamă imperfecte) între secolele I-XXI e.n., scoţînd prin contrast în evidenţă acuta actualitate a unui filon alternativ de acţiune politică, preconizat a reacredita, în zilele noastre, dinamica anticelor virtuţi ale păgînătăţii (distincţia „virtute“ păgînă/„virtute“ creştină este cea operată de Machiavelli, frecvent şi elogios citat de Kaplan).

În această viziune post-modernă şi post-creştină, pentru păstrarea puterii Principelui, ori pentru binele intuit al Cetăţii, măsluirile şi înşelăciunea manevrate fără scrupul în scopuri politice, ori în demersuri de eliminare fizică a unui adversar extern, sînt nu numai legitime dar chiar necesare şi vrednice de laudă, ele permiţînd celui mai tare să-şi asigure victoria, trecînd peste impedimente vetuste de tip cazuistic, bazate pe principii, norme internaţionale – inclusiv legi ale războiului – ori coduri cavalereşti de conduită. Admiţînd, strict de dragul demonstraţiei, validitatea unei atari premise, minciuna şi frauda care au constituit, de exemplu, nodul afacerii Watergate ar fi fost pînă la urmă tactici legitime, cel puţin din punctul de vedere al actorului principal, Richard Nixon, care, deşi înfrînt în final, a acţionat în pur spirit machiavelic, urmărind ca, recurgînd la negarea adevărului şi trecînd peste principii, să-şi păstreze, dacă s-ar fi putut, puterea. Pe urmele lui, în mult mediatizata afacere „Monicagate“, protagonistul, Bill Clinton, a recurs şi el la minciună, mergînd pînă la sperjur, întrucît în joc (dincolo de fericita, dar dubioasa, exonerare finală) se află, pentru sine şi ai săi, un bun absolut: puterea politică. Putere a cărei definiţie (potrivit unui enunţ citat de Isaac D'Israeli) ar fi „arta de a conduce oamenii ducîndu-i de nas“.

Este un fapt istoric că, pilotîndu-şi echipajul la momentul cutezătoarei călătorii către ceea ce avea să fie Lumea Nouă, Columb şi-a minţit deliberat echipajul, comunicînd subordonaţilor săi, zi după zi, date înşelătoare despre ritmul înaintării celor trei caravele ce spintecau, păscute de nesiguranţă, talazurile unui ocean necunoscut şi uriaş ca întindere. Importanţa misiunii şi păstrarea moralului oamenilor au justificat, spun moraliştii, demersul. Rectitudinea intenţiei, direcţia şi moralitatea finală a acţiunii nuanţează uneori ponderea etică a deciziei şi pot da sens unor ocultări chemate a trunchia – în ochii şi urechile celor nepregătiţi, sau pur şi simplu nevizionari - adevărul nud. Dar să-şi fi dus Columb cu adevărat oamenii „de nas“ spre Lumea Nouă?... Şi, pe de altă parte, pînă unde poate merge cu arta stratagemei un Pilot Pragmatic, conducînd pe alţii, nu pe ape, ci în arena politică – mai ales atunci cînd finalitatea unor gambituri bazate pe fals se poate dovedi moralmente reprobabilă, prin aceea că, în loc de a salvgarda, sfîrşeşte prin a vătăma, aducînd poate păgubire binelui comun?...

Alarmantele plăsmuiri plantate nu demult pentru cosmetizare „dosarului irakian“, invocarea de probe false înaintea Naţiunilor Unite şi a întregii lumi pentru a justifica intrarea într-un război neprovocat şi cu beneficii îndoielnice, par să constituie deja un prilej de pomină care, în perspectiva comparaţiilor istorice, riscă să facă din vestita depeşă din Ems a lui Bismark o timidă şi puerilă minciună de debutant. Între timp, nicăieri de găsit, temutele arme de distrugere în masă („**W**eapons of **M**ass **D**estruction“) au intrat în fabulă, dînd naştere – sub acelaşi acronim „**WMD**“ – unei formule de stigmatizare ironică, prezentă de la un timp în limbajul colocvial şi în coloanele presei americane: „**W**ords of **M**ass **D**eception“, altfel spus (în loc de arme) „vorbe pentru dus lumea cu preşul“. Vorbind despre astfel de stratageme într-un amplu eseu consacrat artei de a induce programatic în eroare, *Supremacy by Stealth* („Supremaţie prin derutare subreptice“), apărut în ultimul număr al prestigioasei reviste *The Atlantic Monthly*[3] Robert Kaplan revenea luna trecută asupra rolului pe care – în spiritul unui *ethos* debarasat de vechile încorsetări şi principii – variatele deghizări ale adevărului sînt chemate să-l joace în actualul război purtat de America pe mai multe planuri, pentru a-şi asigura, acum şi pe viitor, o supremaţie politică şi militară fără replică într-o lume refractară. Subintitulat *Ten Rules for Managing the World* („Zece Reguli pentru a conduce lumea“), eseul ia act de situaţiile cu care este confruntată politica americană, asaltată azi de atîtea primejdioase inimiciţii, ajungînd la concluzia că factorii responsabili sînt datori să acţioneze, de acum înainte, potrivit unui număr de norme tactice şi strategice noi, reductibile în ultimă instanţă la o singură propoziţie: în războiul pentru pătrunderea altor societăţi şi culturi, jucaţi – la nevoie cameleonic – rolul hegemonului binevoitor, umanitar, generos şi animat de cele mai altruiste intenţii. În fapt, înarmaţi cu panoplia de arme ce ţin de artele disimulării, urmăriţi cu neabătută determinare scopul dur, uneori feroce, al neutralizării oricăror entităţi potrivnice – active ori pasive, rivale ori potenţial rivale – oriunde pe glob.

Evenimente recente – unele dintre acestea războinice, altele diplomatice (cum au fost turnirurile de argumente şi invocările de probe în forul Naţiunilor Unite) – par să confirme adevărul că îndrumarul lui Kaplan, fixînd zece reguli de conduită pentru o nouă politică americană, este coroborat, pe mai multe paliere, de unele dintre desfăşurările suficient de relevante ale lumii de astăzi.

Cu prilejul trecerii sale prin Bucureşti la finele anului trecut, Robert Kaplan a stîrnit viul interes al observatorilor şi analiştilor politici români, cu care autorul american a avut o întîlnire la Casa NATO. În acel context, unii îşi mai amintesc de insistenţa politologului Dan Pavel, curios să afle dacă Robert Kaplan este citit şi luat în considerare la Washington. Răspunsul fiind afirmativ, Dan Pavel a stăruit: „De către cine?“. „De către preşedintele Statelor Unite“, a fost replica ambasadorului american la Bucureşti.

Dacă este adevărat că America cunoaşte astăzi, pe întinse porţiuni ale exprimărilor sale mediatice, o deplasare de mentalităţi în direcţia profanului – printre altele, prin excluderea din discursul public şi din for a semnelor apartenenţei ei la mai vechea tradiţie care a fost cea a întemeietorilor – nu constituie obiect de mirare că, în contextul de după evenimentele teroriste din 11 septembrie, discursul politic şi actul decizional oglindesc ceea ce, împreună cu Kaplan, putem conveni să numim un „ethos“ sau cod etic nou faţă de lumea largă. Că acestui „ethos“ (în fond foarte vechi), nu-i repugnă mascarea deliberată a adevărului atunci cînd este vorba de atingerea unor scopuri absolute de putere, este o concluzie care derivă logic din premisele analizei lui Robert Kaplan: „preocupări de securitate fac în mod necesar ca politica noastră externă să fie mai păgînă“, scrie el în *Atlantic Monthly*[4].

Pentru observatorul avizat, rămîne însă de văzut dacă, împinsă de pîrghii imperiale de influenţare şi putere, lumea ale cărei valori fundamentale s-au clădit preţ de două milenii – în Occidentul şi Răsăritul european ca şi în America – pe temelii **ne**-păgîne, se va angaja acum, în ansamblul ei ori prin masa ei critică, în acest inedit derapaj, mergînd înapoi pe căile acelui vechi cod de conduită în guvernarea, pe viitor, a raporturilor dintre oameni, ca şi dintre naţiuni şi marile comunităţi de persoane. Este incontestabil că idealismului de excepţie (poate cumva exagerat, atunci cînd a frizat naivitatea) – trăsătură caracteristică a vechii Americi tradiţionale – i se contrapune, de la o vreme, un pragmatism nemilos în care, mai lesne decît la vremea descoperirii Lumii Noi, îşi află loc (şi aparenta legitimitate) debridarea numeroaselor ipostaze ale minciunii, piesă de rezistenţă în scenariile unei noi ordini etice privind afacerile lumii, cea teoretizată făţiş şi cu atîta pertinenţă de analiza lui Robert Kaplan.

În America şi în lume există însă, de bună seamă, şi alte păreri şi principii, împărtăşite în spirit pluralist de numeroase alte voci şi autorităţi cu statura morală. Nuanţînd, acestea susţin că Piloţilor care răspund de mersul spre convieţuire al naţiunilor lumii, le revine îndatorirea de a cumpăni formule imaginative de acţiune în care pragmatismul, dintotdeauna necesar actului decizional, să nu fie rupt de noblețea idealurilor – inclusiv democraţia şi cumpăna dintre puteri – din care s-a clădit, de-a lungul a douăzeci de secole de istorie, o inconfundabilă marcă de civilizaţie: cea ilustrată prin metafora Cetăţii de pe munte, cu spiritul şi cele Zece Porunci ale ei. În această lumină, ridicarea celei cu picioare scurte la metereze nu poate constitui, spun unii, decît un vremelnic, deşi percutant contrasens.

---

1. *What Leadership Demands a Pagan Ethos: Warrior Politics.* În traducere românească, *Politici de război: De ce necesită conducerea politică un etos păgîn*, Editura Polirom, 2002.

2. „The more respect we have for the truths of the past, the more certain our journey away from it“, pag. 155 în ediţia engleză.

3. *The Atlantic Monthly,* July-August 2003, pag. 56-84. Numărul cuprinde şi un lung material ilustrat de interes românesc, intitulat „The Bear Slayer“ („Ucigaşul de urşi“) şi consacrat amintirilor unor martori oculari despre Nicolae Ceauşescu la vînătoare, pag. 45-65.

4. „Security concerns necessarily make our foreign policy mare pagagan“. *The Atlantic Monthly,* numărul citat, pag. 83. ▲

Mihai Constantin DUŢESCU

Patruzeci de zile cu Cristea Socol (I)

Argument

Transhumanţa *a constituit pretextul pentru o percepere activă a peisajului din lungul Văii Oltului. Felul în care acesta se schimba s-a dovedit a fi determinat de raţiuni mult mai complexe decît naiva topografie sau evidentele diferenţe climatice etc. Această percepţie inedită se datorează unei experienţe tip „walkscapes" – o experienţă participativă – în care contactul cu peisajul este nemijlocit şi adesea ies la lumină noi feţe ale acestuia, ne-ştiute sau des-considerate, frumuseţi ne-oficiale, aparent ne-semnificative.*

Aşadar, textul de faţă se referă la călătoria întreprinsă de la data de 10 noiembrie – cînd s-a plecat din Brezoi VL – pînă la 21 decembrie, cînd s-a ajuns la Corabia OT, la Dunăre – destinaţia finală. Am fost însoţitorul şi tovarăşul de poveşti al lui Cristea Socol, cioban originar din zona Calafatului, cu rude peste Dunăre la Belogradcik, în Stara Planina, care îşi mîna turma de oi din munţi către bălţile de pe Dunăre, pentru iernat. Toate discuţiile şi comentariile avute cu el în acest răstimp ar putea fi sintetizate şi structurate sub forma unui reportaj – interviu. Această lucrare reprezintă doar un plan dezvoltat al acestui reportaj şi interviu.

Spaţiile de intermezzo scrise cu litere cursive îmi aparţin şi constituie explicaţii sau diverse referinţe pe marginea subiectelor discutate între noi în cele aproximativ 40 zile.

10 noiembrie: din Brezoi spre Rm. Vîlcea

Acolo unde ne cunoaştem într-o seară, cam cînd încep să putrezească în frig frunzele uscate ale frasinilor, căzute pe pămînt şi udate de ploi. Apar bureţii de fag, şi eu ascult un CD cu napoletanii de la Almamegretta – „Pe dint'o'vicche addó nun trasse o'mare".

Cristea Socol e un tip mai degrabă slab şi firav, şi nu arată a cioban aşa cum avem cu toţii această imagine întipărită în minte. Poartă blugi – jerpeliţi – cu cizme de cauciuc înalte şi un fîş peste nenumăratele flanele din lînă împletite. Deşi nu a mers la şcoală, ştie să citească – a învăţat în armată, la Turnu Măgurele. Nu este el stăpînul oilor pe care le păzeşte, ci un machedon din Bucureşti care se pare că ar mai avea şi alte turme, prin ţară, tot cu ciobani tocmiţi. Încerc să discut cu el despre ce ar fi de văzut prin zona Brezoiului, dar îl inhibă probabil hainele mele de aşa-zis „orăşean", cuvintele mele poate prea pretenţioase sau felul destul de didactic în care-i pun întrebările. Reuşesc să aflu despre: bisericuţele de lemn vechi, pictate, hidrocentrala de pe Lotru, gara şi liceul din Brezoi. Voineasa şi Călimăneşti-Căciulata încă mai aduc ceva turişti în zonă.

Mîncăm repede caş fiert în zer, cu lingura, mămăligă direct din tuci şi împărţim nişte pastramă rece de iepure, foarte sărată.

Pornim încă din noapte, pe o ploaie mocănească. Ne întîlnim cu tiruri olandeze, nemţeşti etc., care merg probabil spre Turcia, Grecia. Plouă şi oile se mişcă greu, bezmetice; sînt speriat de ce mă aşteaptă de-acum înainte timp de o lună, dar Cristea Socol mă mai linişteşte. Îmi aduce aminte că ieri l-am întrebat despre zona Văii Lotrului – Văii Oltului, şi îmi mai arată cîteva fabrici de cherestea şi nişte blocuri P+4 (care pentru el probabil reprezintă ceva legat de „civilizaţie", „urbanitate", „apă din perete" etc.). Printre blocuri: coteţe de porci şi găini, grădini cu varză şi conopidă de toamnă – putrezite de ger, însă. Tufe de porumbe, brumării şi mure, prin care oile se amestecă şi cu greu reuşim să le descurcăm şi să continuăm drumul.

Mă gîndesc la conceptul de ***„rurbanitate"*** *vizavi de ce văd în jurul meu: din punct de vedere adminstrativ, Brezoi este oraş. Un oraş mic în care caii umblă slobozi prin faţa „Magazinului de Stat" şi gîştele înfoiate pe treptele noii Primării, care e un remix R. Meier cu L. Khan plus ceva „deconstructivism à la UAUIM"... Deşi nouă, este foarte prost finisată şi întreţinută. Oamenii se îmbracă cu haine de oraş şi par veseli.*

Trecem de hanuri şi moteluri „cu specific românesc", şi într-adevăr Cristea Socol îmi spune zîmbind că sînt pline de prostituate. Le vedem şi noi pe şosea: ţipă după noi, mirate probabil de contrastul dintre cei doi tineri ciobani, iar Cristea Socol rîde de se prăpădeşte...! Ajungem la Rîmnicu Vîlcea după patru zile în care am dormit în blăni miţoase de oaie şi nu ne-am spălat deloc.

15 noiembrie: din Rîmnicu Vîlcea spre Drăgăşani

„Craiova văzută din car e cel mai frumos oraş din lume" (M. Sorescu) vs *„Rîmnicu Vîlcea văzut din turma de oi e cel mai frumos oraş din lume". Încerc să îl conving pe Cristea Socol să nu intrăm, totuşi, cu oile prin oraş... însă se pare că trebuie neapărat să mergem pe centura oraşului, pentru că el vrea să ajungă la tîrgul din data de 15 nov., unde îl aşteaptă cineva căruia îi vinde 8 oi şi 2 miei. Mă plimb cu plăcere prin tîrg şi îmi amintesc de bîlciurile la care mergeam cu bunicii de Sfîntă Mărie şi de Moşi. Nu s-a schimbat nimic, din fericire. Ajungem însă cu turma foarte aproape de centrul oraşului, şi îmi e jenă şi frică să nu avem probleme cu poliţia. Cristea Socol a mai fost pe acolo şi în alţi ani, pentru că deja ştie drumul şi ieşirile din oraş.*

Ţin minte experienţele făcute de grupurile „MUF" şi „CHORA" cu oi şi vaci în Marea Britanie: le-au dat drumul liber pe „lawns" – urile din zone de locuinţe colective cu densitate mare, în Sheffield, Birmingham, Bristol. Au fost evenimente urbane care au ajutat, de fapt, la o mai bună apropriere a spaţiilor comunitare şi per total la creşterea confortului general prin instaurarea unei atmosfere „pastorale" într-un context altfel anost. Nu mai îmi e ruşine să merg cu turma de oi pe Bd-ul Castanilor, în plină urbe, ci o tratez firesc – ca şi Cristea Socol, implacabil – dar şi un pic subversiv, subliminal.

Rămîn în spaţiul britanic şi îmi aduc aminte cu plăcere de bus-urile londoneze, mîncînd un cheeseburger la McDonald's-ul din Rîmnicu Vîlcea.

La ieşirea din oraş pierdem 2 oi, lovite mortal de un jeep. Ca să completăm turma va trebui probabil să furăm altele la un moment dat, de vreme ce jeep-ul a dispărut în viteză şi poliţia ridică din umeri. Acum deja am lăsat în urmă zona muntoasă şi ne îndepărtăm de şosea pentru a merge pe un drum de cîmp care parcă nu se mai termină... Mi-e sete şi trebuie neapărat să mă spăl pe cap. Găsim struguri într-o vie, şi ne hotărîm să înnoptăm acolo, şi tot vorbim despre strigoi şi moroi – poveşti adevărate spuse pe ploaie. Ne acoperim cu o imensă polietilenă, pe care Cristea Socol o cumpărase din tîrg, de la Vîlcea. De data asta dormim cu cîinii sub aceleaşi piei miţoase. Uf, miroase oribil a blană de cîine ud, şi mă doare stomacul probabil de la prea multe porumbe şi struguri răscopţi. A doua zi ne continuăm drumul prin satele de olteni trişti căci nu şi-au terminat încă de recoltat cocenii din cîmp şi iarna se apropie. Nu au strîns nici lemne de sobă şi umblă năuci, ameţiţi de vinul care doar ce s-a oprit din fiert şi de ţuica de prăştină.

Reuşim să mai dormim într-o baracă de pîndari, pe un cîmp în dungi, ca-n Ţuculescu, cu cerul tot în dungi. Sînt de fapt răzoare şi vaduri unde au fost cultivate vinete şi roşii. Găsim ceva legume şi le frigem direct pe jărăgai. Am la mine CD-ul cu Massive Attack şi am chef să-l ascult: „Inertia Creeps", „Karmacoma"...

26 noiembrie: din Drăgăşani spre Slatina

La Drăgăşani am avut surpriza să întîlnesc un grup de catalani. Orăşelul ăsta este înfrăţit – în sensul că primeşte periodic ajutoare – cu Lleida, un oraş din Catalunya.

És el servei integral. Inclou elsdos servei anteriors, de garantia i assistència, més tot un ampli ventall d'avantatges. Visites periòdiques de l'equip tècnic i assessorament per a l'optimització dels recursos. També inclou l'adequació a les noves tecnologies, manteniment i neteja d'elements sensibles, resposta a consultes i substitució de material. A bandeix, la cooperativa es fa càrrec de tot tipus de despeses relacionades amb el transport, la configuració i la mà d'obra. Tot aquest engrenatge de servesi de la cooperativa comporta grans avantatges en forma de solucions.

Am băut vin catalan şi românesc, de Drăgăşani. Pentru prima oară am avut cu adevărat tentaţia să renunţ la călătoria mea, probabil reamintindu-mi cum e să faci o baie cu apă caldă şi să dormi în pat. M-am hotărît să nu renunţ, pînă la urmă, şi am facut autostopul pînă l-am ajuns din urmă pe Cristea Socol, care între timp îşi văzuse de drum. L-am ajuns la Curtişoara, pe 30 noiembrie. Oamenii au casele albe pe aici şi toţi au peri şi livezi de pruni în curţile mari. Femeile încă se îmbrobodesc pînă sub bărbie cu batice din borangic. Cultura vinului pare-se că nu i-a afectat prea tare pe cei de aici.

Ajungem la o fabrică imensă care chiar funcţionează; trebuie să fim aproape de Slatina. Cristea Socol îmi vorbeşte despre părerile lui politice fără ca eu să-l fi îndemnat: nu mai avem „industrii" ca înainte şi asta i se pare fatal. Oile dau semne de nelinişte şi mie îmi curge sînge din nas – habar n-am dacă e din cauza fabricii de aluminiu. Vedem imense trenuri care descarcă minereul de bauxită şi ne mirăm amîndoi, mici şi înmărmuriţi cu mîinile în şolduri, privindu-le şi numărînd furnalele cu flăcări ale fabricii. Ne-am apropiat de Slatina şi îmi e dor să beau Coca-Cola. Mă pregătesc pentru experienţa oraşului şi mă aştept la ceva fabulos! Mi-am pregătit un CD cu David Bowie şi m-am hotărît să-mi schimb pantalonii. Trecem Oltul pe un pod industrial, printre mari conducte izolate care duc apă în oraş şi aici mă despart iarăşi de Cristea Socol, care îşi conduce turma spre centura oraşului, pe cînd eu vreau să am parte de urbanitate la maxim!

Am parte de un concert Candy & Animal X în faţa Casei de Cultură a oraşului, şi mă bucur de tot ce văd: arhitectura şi fete frumoase – oltence. Îmi trec prin cap pozele cu case de-ale lui Meier (amestecate cu Botta şi, bineînţeles, Tadao Ando... sechele din anul I...). Mă gîndesc din nou la Dorin Ştefan şi fac o socoteală aproximativă ca să-mi dau seama cîţi ani avea cînd a proiectat Casa de Cultură din Slatina: adevărata problemă era de fapt dacă Meier construise pînă atunci Muzeul Etnologic din Frankfurt sau nu. Dorm în „Hotel Parc" de ziua naţională a României şi dimineaţa iau autobuzul spre Beciu.

2 decembrie: din Slatina spre Beciu

Urc în autobuz împreună cu şoferul... Acesta îmi explică de ce nu merge nimeni dimineaţa cu cursa asta: fiindcă lumea din sate lucrează la Slatina, şi fac de fapt naveta în sens invers, iar cursa asta e de fapt inutilă. Văd pe geam coline şi rîpe cu iarbă uscată, cu pămînt galben-ocru, din care nu creşte mai nimic: doar duzi şi vii prost întreţinute. Mi se spune că lumea bea foarte mult prin zonele astea. Case din chirpici, cu balegă şi paie, acoperite cu plăci ondulate de azbociment cancerigen. Multe din ele sînt fără gard şi au maxim trei camere. Lumea e pestriţă, la propriu: femeile îmbrăcate foarte colorat, grase, iar bărbaţii au pantalonii rupţi, peticiţi şi băgaţi în cizmele de cauciuc, cu căciuli de miel rupte, slabi, şi veşnic nebărbieriţi.

Totul îmi pare absolut transgresiv, pentru că eu în răstimpul ăsta ascult în căşti „Entre dos Aguas" – Paco de Lucia – şi miroase groaznic a gaze de eşapament în tot autobuzul. Mă gîndesc la Enric Miralles şi la superbele intervenţii în peisaj la Igualada, unde a proiectat cimitirul nou în care ulterior avea să-i fie depus corpul neînsufleţit. Pe geam: case nou-nouţe din chirpici cu căpriori noi din salcîm, încă verzi. Oamenii aleargă în continuare bezmetici după cîte o găină, autobuzul merge încet în urma unei droage trasă de măgar chiar pe mijlocul drumului, şoferul îi tot înjură şi pînă la urmă reuşeşte să-i depăşească.

Ajung în Beciu şi sper să mă întîlnesc la intrarea dinspre Dăneasa cu ciobanul meu din eseu, Cristea Socol. Aveam să-l aştept preţ de aproape 7 ore, timp în care îmi tot aduc aminte de destinul lui Ilie Moromete şi al lui Niculae Moromete, amintindu-mi de destinul bunicului meu şi respectiv al tatălui meu, acum plecaţi departe dintre noi.

Peste 7 ore apare Cristea Socol, plin de nămol, înjurîndu-mă şi pe mine şi oile, care i-au rămas înţepenite în mlaştini. Mergem degrabă să le scoatem de-acolo, împreună cu Corrado Catani, sergentul major de la poliţia satului. Se strînge lumea şi îşi dau toţi cu părerea despre cum ar fi mai bine să mînăm oile, să le „spăriem", să asmuţim cîinii asupra lor, să le gonim cu şomoioage de coceni uscaţi, cu păcură.

Între timp s-a făcut neobişnuit de cald. Salcîmii împrăştiaţi ici-colo peste loturi şi păstraţi de oameni mai mult pentru umbră, dar investiţi cu o valoare simbolică ciudat de mare, pe care îi ocoleau ani în şir cu plugurile şi de care îşi priponeau vitele sau caii la capul locului, încremeniseră fără pic de vînt în aerul gri-gălbui. Crăcile coroanelor se făceau cenuşii, ca şi dunga îndepărtată a pădurii de la Rusăneşti, peste Olt. Bruma pierise probabil din cauza neobişnuitei călduri, Corrado Catani ţipa că ne ia la post şi ne dă amendă, şi totul era ca într-un vis. Mi-aduceam aminte de Joseph Beuys şi ale sale „Aktion im Moor" – „Acţiune în mlaştină" –, cînd artistul german sare printre stuf şi pîlcuri de lintiţă, din piatră-n-piatră, atent să nu se murdărească pe haine. Daţi-i drumul, că nu e de stat, credeţi că eu am timp de stat după voi, mama voastră de 'oţi, că parcă d-aia m-a mutat ăia pe mine de la Turnu acilea, ca să stau după oile voastre...! Iar sub bolta înaltă a cerului se ridicaseră ciocîrliile, multe la număr, şi o cioară fîlfîi pe deasupra mea, aproape să mă lovească în zborul ei, şi se pierdu printre pîlcul de duzi din apropiere cînd deodată tot văzduhul se umplu de croncăniturі şi dintre duzi ţîşni o puzderie de ciori ale căror ţipete ne tulburară pe toţi. Vîrfurile plopilor începură a se mişca şi curînd am reuşit să abatem oile din mlaştina în care se împotmoliseră, plecînd împreună către Dunăre, eu şi Cristea Socol, grăbiţi de frica iernii.

11 decembrie: din Beciu spre Corabia

Aici vom fi vorbit despre ţinuturi îndepărtate, şi Cristea Socol îmi povestea despre cei 11 fraţi lebede, sortiţi să nu-şi poată lepăda aripile decît atunci cînd sora lor le va ţese cămăşi din urzici şi, deşi ştiam bine acea poveste, am ascultat-o încă fascinat. Orezăriile de la Gîlmeie şi Şotînga au rămas azi doar întinse ţinuturi cu pămînt sărac; doar siluetele plopilor desfrunziţi şi cîte un om care-şi mînă, tăcut, calul. Vorbim despre China, ţara în care lumea mănîncă mereu orez, şi eu îi povestesc şi despre Marele Zid, lucru care-l sperie profund gîndindu-se că se vede de pe Lună. La Dudu şi mai apoi la Rîioasa vom fi găsit bureţi sălbatici pe care i-am fiert şi i-am mîncat cu urdă, puţin acrişoară din cauza bidoanelor de plastic în care o ţinea Cristea Socol. După părerea lui urda chiar dacă se învecheşte e cu atît mai bună. Cerul e fără stele, şi, dacă pînă acum în mod miraculos am avut cît de cît parte de vreme bună, de-acum înainte nu se mai ştie.

Mîncăm în continuare urdă sfărîmată cu pistoaga şi mă gîndesc că n-am să mai mănînc urdă sau brînză prea curînd: mi-a fost de ajuns. Şi nici pastramă de iepure sau de orice fel o mai fi. Ne întîlnim cu rudari – costorari; ciudat neam de nomazi cu ochi albaştri şi mustăţi blonde care nici nu vorbesc rromanes – căci se uită miraţi la mine cînd mă adresez lor în această limbă, eu crezîndu-i de fapt ţigani... Se roagă de noi să ne dea tuciuri de aramă contra unei oi sau a vreunui berbecuţ. Stăm cu ei noaptea în jurul focului şi ne învaţă să ne luptăm cu daga, un fel de pumnal mai lung şi încovoiat.

---

1. Zonă muntoasă în vestul Bulgariei, aproape de frontiera sîrbă.

2. Cunoscută drept Ţara Loviştei – se pare cel mai bine păstrat ţinut românesc din punct de vedere al tradiţiilor.

▲

Minciuni transatlantice

Declanşarea războiului din Irak a provocat dispute între alianţa americano-britanică şi cîteva state occidentale, a generat ample manifestări ale pacifiştilor şi critici din partea intelighenţiei – sînt lucruri de-acum cunoscute. Victoria neaşteptat de rapidă părea să le fi dat dreptate lui George Bush şi lui Tony Blair şi să-i fi redus la tăcere pe cei care se opuseseră războiului, în frunte cu preşedintele francez Jacques Chirac şi cu cancelarul Gerhard Schroeder, consideraţi de oficialii americani reprezentanţi ai „vechii Europe". Naţiunile Unite au fost tot timpul într-o poziţie dificilă, iar atacul recent asupra sediului din Bagdad, în care şi-au pierdut viaţa mai mulţi funcţionari, inclusiv reprezentantul ONU, Sergio Vieira de Mello, repune în discuţie într-un mod acut tema rolului ONU. Între timp însă în Irak continuă să moară soldaţi americani, ucişi de misterioase „grupuri de rezistenţă", ţara e încă departe de a fi pacificată, iar armele de distrugere în masă ale lui Saddam, invocate de Bush şi Blair pentru a justifica intervenţia armată, încă n-au fost descoperite. Lucrurile s-au complicat şi mai mult după sinuciderea consilierului David Kelly, care se pare că a furnizat BBC date despre „exagerarea", de către guvernul britanic, a proporţiilor ameninţării pe care ar fi reprezentat-o armele. Obligaţi să explice de ce au spus că Saddam cumpărase uraniu din Nigeria şi că avea arme chimice şi biologice (chestiuni încă nedovedite), George Bush şi Tony Blair dau vina pe serviciile lor secrete, care le-ar fi furnizat informaţii neîntemeiate şi neverificate. Opinia publică şi comentatorii politici pronunţă însă, din ce în ce mai des, cuvîntul „minciună": toată lumea pare să accepte că cei doi lideri n-au spus adevărul; întrebarea e dacă au făcut-o conştient şi deliberat sau dacă au fost victimele serviciilor de informaţii.

De la obiect obscur la adevăr vizibil

Barbara Spinelli, analista cotidianului *La Stampa*, demontează în două editoriale recente mecanismul politicii bazate pe minciună. Pe 13 iulie, într-un articol intitulat *La ce au folosit minciunile*, porneşte chiar de la constatarea faptului că şi George Bush, şi Tony Blair au acelaşi comportament: dau vina pe serviciile secrete şi pe consilierii care le-au furnizat datele privitoare la armele lui Saddam. Dar asta nu-i face mai credibili: „Sînt comportamente ciudate pentru doi oameni politici care făcuseră atîtea eforturi pentru a apărea siguri de sine şi tari precum granitul, gata să pornească în cele mai dificile războaie fără să le pese de aliaţi şi de legile internaţionale. Păreau oameni dintr-o bucată şi poate că tocmai de aceea astăzi par atît de plini de contradicţii, şovăitori, vulnerabili, cu totul incapabili să facă ceea ce ar trebui să fie normal pentru un conducător: să-şi asume propriile responsabilităţi şi nu să le arunce asupra subordonaţilor; să guverneze fără să recurgă la arma falselor alarme. Sînt vulnerabili pînă într-atît încît ar admite implicit că războiul din Irak nu avea motivaţia care a fost în mod solemn prezentată Parlamentelor şi popoarelor, ci o alta, care a fost ţinută ascunsă şi tot aşa e şi azi. Sînt vulnerabili pînă într-atît încît ar admite că nu e un lucru uşor să construieşti pacea în Irak după ce ai cîştigat războiul... «Avem o problemă de securitate», a mărturisit de curînd preşedintele Bush. Războiul nu s-a terminat, ci continuă. Bush pornise ca un om politic care nu avea nevoie de nimic – nici de legitimitate internaţională, nici de vechii aliaţi, nici de ONU, nici de NATO – iar unii dintre consilierii săi deja fantazau pe tema reeditării Imperiului Roman. Acum Washington-ul se adresează NATO şi Europei pe care o definise veche şi superfluă pentru a primi ajutor în Golf. Vrea să-i divizeze pe europeni, dar apoi le cere ajutorul. Francezii, germanii şi canadienii au răspuns deocamdată negativ: nu vor merge în Golf dacă rolul legitimator al ONU nu va fi pe deplin recunoscut şi restabilit la Casa Albă. Oamenii dintr-o bucată se sfărîmă mai uşor decît se credea, ca şi cum ar fi fost făcuţi din ghips: este una dintre lecţiile conflictului Vest-Vest izbucnit în jurul chestiunii irakiene".

Barbara Spinelli foloseşte drept termen de comparaţie filmul lui Luis Buñuel *Acel obscur obiect al dorinţei*: protagonistul filmului umblă prin lume cu un sac în spate şi nimeni nu va şti vreodată ce e înăuntru. „Tot aşa şi cu Irakul: nimeni nu poate spune cînd vom şti toate adevărurile despre un război care i-a făcut atît de populari pe iniţiatorii săi şi care astăzi îi pune în dificultate. Nimeni la Washington nu vrea să spună care a fost cu adevărat obscurul obiect al propriei dorinţe de război. Dar asta nu înseamnă că au dreptate acei pacifişti care au ajuns pînă acolo încît n-au avut nimic de spus despre crimele lui Saddam. E adevărat: nu s-au găsit arme de distrugere în masă în Irak, în schimb s-au găsit gropi de distrugere în masă. Saddam era un despot cu tendinţe totalitare: în anii '80 nu a ezitat să folosească armele chimice împotriva satelor kurde din

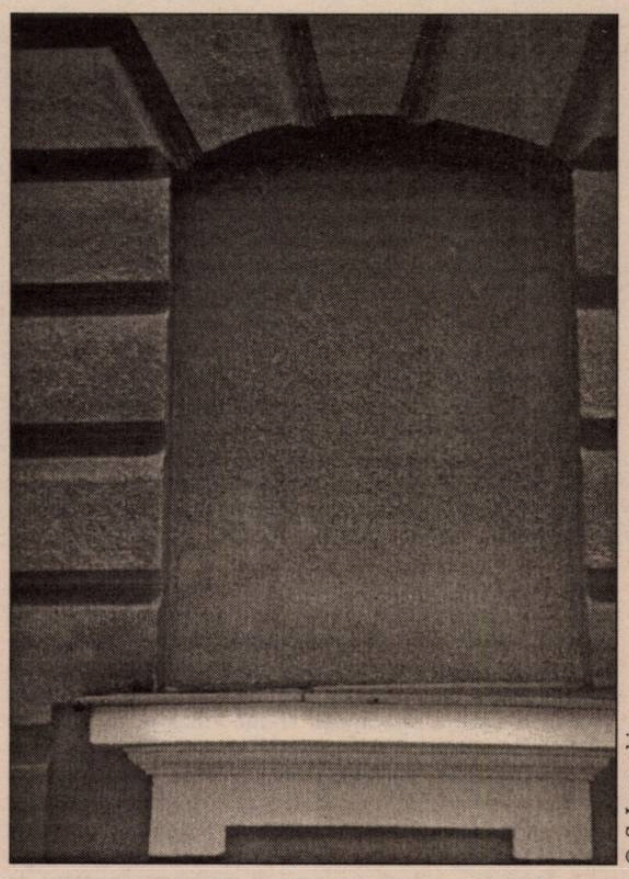

© S. Ivanoschi

nord – a fost ajutat în asta de complicitatea occidentală şi americană, e bine să ne amintim – iar în anii '90 a măcelărit populaţiile şiite din sud (încă o dată, cu tăcerea complice a SUA). Dar nu pentru asta au vrut Londra şi Washington-ul un război, chiar dacă nu se înţelege de ce nu au apărat *această* argumentaţie (pericolul totalitar reprezentat de Saddam), în loc să se împotmolească la ONU şi în discuţiile greu de dovedit cu privire la arme. Nu puţini observatori, între care Sergio Veira de Mello, reprezentant ONU în Irak, susţin că războiul trebuia motivat cu masacrele şi lanţurile impuse poporului irakian, iar nu cu un presupus pericol pentru America şi pentru restul lumii.

Daunele unei asemenea politici bazate pe minciună sînt considerabile şi pentru Washington, şi pentru Londra: o altă operaţiune de acest tip guvernele americane n-o vor mai putea întreprinde, iar asta minează prestigiul şi forţa pe care voiau s-o demonstreze, după atentatul din 11 septembrie, prin cele două războaie succesive din Afganistan şi Irak. Şi la fel de greu de realizat vor fi viitoarele intervenţii umanitare în apărarea drepturilor omului. Dacă Bush şi Blair au ascuns cu atîta grijă vinovată această ultimă motivaţie (legată de totalitarismul lui Saddam), înseamnă că războaiele explicit îndreptate spre crearea bazelor unei democraţii sînt prost văzute".

În opinia analistei italiene, ar fi fost mult mai utilă o discuţie deschisă între americani şi „vechea Europă" despre *adevărata* motivaţie a războiului: ar fi fost evitat climatul veninos care s-a instaurat de o parte şi de alta a Atlanticului şi acuzaţiile reciproce de minciună şi de ipocrizie. „Merita să se discute serios despre utilitatea sau non-utilitatea războaielor de eliberare democratică, în locul scufundării în oceane de minciuni în jurul a ceea ce s-ar putea să fie doar încă un bluff al lui Saddam: bluff-ul unui regim care vrea să pară un pericol mortal pentru lume, cînd de fapt a încetat să mai fie astfel de un deceniu, datorită strategiei occidentale de supraveghere. (...) Dacă Washington-ul ar fi discutat cu Europa despre lucruri adevărate şi nu despre rapoarte legate de arme, trucate în aşa fel încît să creeze în lume maximum de frică, poate s-ar fi putut găsi o cale de ieşire. Aşa, rezultatul e cum nu se poate mai rău. Democraţia din ţările arabe e încă departe, antiamericanismul e în creştere, iar paşii înainte din Orientul Mijlociu nu se ştie exact pe seama cui trebuie puşi – a succeselor sau a eşecurilor lui Bush în Irak? În ultimele alegeri legislative, pe 5 iulie, liberalii din Kuweit au fost practic scoşi pe tuşă, păstrînd doar trei mandate din cele opt pe care le aveau. Celelalte 47 de mandate au fost cîştigate de conservatori şi de integriştii islamici: nu e un rezultat încurajator pentru o ţară favorabilă intervenţiei SUA în Irak.

Necazul este că toate aceste contradicţii şi falimente au efecte şi asupra Europei, nu doar asupra Americii, fără ca Europa să fie încă în măsură să elaboreze o strategie convingătoare. Washington-ul trebuie acum să cîştige bătălia, să contribuie la stabilizarea democratică a Irakului, pentru că în pericol se află nu doar securitatea sa, dar şi a Europei, pentru că sînt perturbate nu doar raporturile sale cu Islamul, dar şi ale noastre. Obscurul obiect al dorinţelor sale trebuie să poată deveni un adevăr vizibil şi împărtăşit, dacă vrem ca războiul rece dintre Occidentali să nu slăbească pe termen lung relaţiile dintre popoarele şi statele lumii".

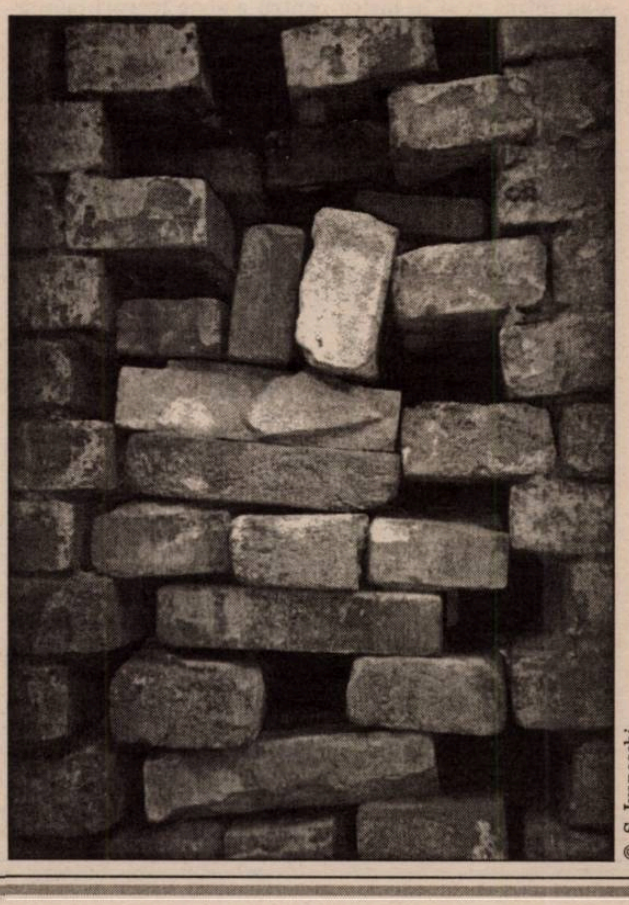

© S. Ivanoschi

Ţesături şi victime

Barbara Spinelli se ocupă, într-un alt editorial (*Ţesătorii de minciuni*, în *La Stampa* din 20 iulie) de întregul mecanism prin care autorităţile pot „confecţiona" minciuni generatoare de spaimă în opinia publică. În acest mecanism, există personaje-cheie care asamblează faptele în „poveşti" sau argumente care să pară credibile în ochii publicului: „Englezii îi numesc *spin doctors*, ceea ce înseamnă ţesători de poveşti, de contrafaceri, de minciuni menite să-i protejeze pe politicieni, să manipuleze parlamentele, să amorţească opinia publică". David Kelly, consilierul britanic mort după ce despre el apăruse informaţia că fusese sursă pentru BBC, a căzut în plasa unei asemenea ţesături. În Marea Britanie, Lordul Hutton efectuează o anchetă independentă în legătură cu moartea lui Kelly, dar pînă la aflarea rezultatelor, Barbara Spinelli punctează problema esenţială: „Deocamdată se ştiu puţine lucruri despre moartea lui Kelly: poate că a fost o sinucidere din disperare sau altceva. Dar în mod sigur acest om credincios serviciului public a fost manipulat de oamenii politici pentru a ascunde singurele chestiuni care contează şi de care nu el era răspunzător: dacă Blair a minţit sau nu în Parlament cînd a spus, în septembrie 2002, că Saddam putea lansa în 45 de minute atacuri chimico-biologice asupra Europei sau Americii. Dacă este licit sau ilicit recursul abuziv la arma supremă a mobilizărilor: frica pură provocată în cetăţeni şi în Parlament. Aceste lucruri trebuie ştiute acum şi asta vor să ştie englezii, iar nu dacă BBC a fost pus la curent în legătură cu minciuna de către o sursă numită Kelly sau altcumva". După ce a fost audiat de către comisia parlamentară însărcinată cu ancheta asupra războiului, Kelly era foarte tulburat şi nemulţumit de felul în care a fost tratat: „Nu era tipul de lume în care David ar fi vrut să trăiască", a declarat soţia lui.

Lumea pe care David Kelly a părăsit-o continuă însă să ţească minciuni, uneori una din alta, astfel încît Barbara Spinelli încheie amar, punînd faţă în faţă istoria cu argumentele şi „adevărurile" sale şi o moarte despre care, pînă la urmă, s-ar putea să nu aflăm adevărul: „Blair a spus în Congresul SUA că istoria îi va ierta pe cei care au făcut un război fără să ştie să le explice soldaţilor cum se va încheia. Că îi va ierta pe *spin doctors*, care au ţesut minciuni fără să găsească armele prin care semănaseră atîtea spaime. Cine ştie însă dacă îi va ierta pe cei care l-au împins pe David Kelly să moară sau să se expună morţii, decît să trăiască într-o asemenea lume".

▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Cine se teme de critica de întîmpinare (I)

Să fim serioşi... Chiar şi întrebarea te face să zîmbeşti. Nu mai e ca pe vremuri, cînd se spiona la buza rotativei din tipografie: oare despre cine scrisese Manolescu în săptămîna aceea? Ca în toate cele, nu mai există prinţipuri, nu mai sînt oameni, nu mai sînt criterii. Dintre multele lucruri care se spun pe seama criticii publicistice trei sînt de discutat: 1. Se spune că adevăraţii critici s-au retras, lăsînd locul unor oameni neformaţi şi mult prea mimetici/asemănători; 2. Se afirmă că aceşti oameni (tineri, deci...) ar trebui să fie cronicari literari (dacă nu chiar critici) din momentul în care încep să publice la revistă; 3. Se susţine că există nişte reguli „de aur" ale cronicii literare, vreo două „de argint" şi una „de bronz". Să le luăm pe rînd. 1. Criticii literari de dinainte de '89 nu doar că nu s-au retras, dar fac o muncă de ocnaş, prost plătită şi urmărită (în eternitate) de ingratitudinea celorlalţi. Faptul că Mircea Iorgulescu şi Dan C. Mihăilescu publică în fiecare săptămînă cîte o cronică literară ar trebui să-i liniştească pe mulţi. E drept, s-a retras din extenuantul rol de cronicar Nicolae Manolescu, dar la România literară *căutarea – începută acum vreo 10 ani cu diferite echipe – continuă. Pînă la urmă, unul dintre noii veniţi va căpăta autoritate. Ar fi în firea lucrurilor. 2. E un lucru de bun simţ să ai o formaţie atunci cînd ocupi un post. Cu alte cuvinte, dacă te duci să faci cronică literară la revista X (sau eşti invitat, ceea ce e acelaşi lucru) nu trebuie să poată nimeni să-ţi pună sub semnul întrebării* formaţia. *Revista (şi nu tu, tînăr absolvent sau încă student) răspunde dacă tu ai impresia că Socrate e doar denumirea unui program de burse şi că Ezra Pound a fost femeie. Revista face cronicarul, nu invers. Mereu au fost şi sînt mulţi cei care ar putea să vorbească, mai bine decît mine, despre asta. Cînd îşi consemna ecourile romanelor în presa londoneză, Virginia Woolf, nu pomenea criticii, ci revistele:* „The Times Literary Supplement *zice*", „New Statesman – *favorabil*", „Nation – *superficial*". *Să recunoaştem, dacă viitorul cronicar ar trebui să vină (de acasă) cu o serioasă cultură umanistică (nu doar literară) şi cu un oarecare talent/înzestrare/fler, discernămîntul, adecvarea şi (uneori) chiar urbanitatea ar trebui periodic analizate împreună. 3. Triada de reguli a căzut (din vina cui?) în desuetudine. Ce e de aur în a face iar şi iar încadrare, decupaj, verdict clar şi a analiza doar literatură română? Ce e de argint în a evita în cronică „critica de la bere" (unde se spun multe) şi atacul la persoană, fără referire directă, ca să nu ajungi la tribunal? Ce e de bronz să te ţii cît mai departe de autorii despre care scrii, ca să nu te năuceşti de la început? Sînt reguli pe care le încalcă toată lumea, dar e bine să fie repetate la fiecare şedinţă de redacţie. Povestea e mult prea complicată şi nu cred să o limpezim aici. Am încercat o anchetă „de receptare". Am întrebat cîţiva scriitori, cîţiva critici cu rubrică regulată, cîţiva dintre cei mai importanţi editori în ce fel influenţează critica de întîmpinare viaţa culturală şi eventuala ei dinamică. Lista iniţială a fost mai cuprinzătoare, însă fiind vară, lucrurile s-au complicat. Cum răspunsurile vor apărea în trei numere succesive, vom intra cu ancheta în toamnă. Aşteptăm, aşadar, şi alte păreri, mai ales pe cele ale cititorilor, veriga cea mai importantă a lanţului... trofic. (**S. S.**)*

Gabriela ADAMEŞTEANU

O cursă individuală

Cu excepţia editorului cu fler şi generozitate literară, nu cred că există pentru un scriitor nimic mai important decît o critică de întîmpinare corectă şi receptivă faţă de valoare.

Au fost extrem de importante pentru statutul meu de scriitor cronicile lui N. Manolescu şi ale Monicăi Lovinescu (sau cele semnate de Cornel Moraru, Cornel Ungureanu, Marian Papahagi, Mihai Dinu Gheorghiu, Cristian Moraru, Tia Şerbănescu, Mircea Iorgulescu, Ion Vlad, Virgil Podoabă, Val Condurache, Ioan Holban, Irina Petrescu, Tania Radu – şi fac desigur nedreptăţi oprind enumerarea numelor aici). Literatura acelor ani a fost ţinută realmente „în spate" de critici. Mai vreau să amintesc profunzimea cu care erau citite atunci cărţile: cea mai extraordinară lectură a *Dimineţii pierdute* i-o datorez lui Valeriu Cristea şi voi avea totdeauna un regret neîmpăcat pentru că viaţa politică de după 90 ne-a îndepărtat. O cronică a lui Lucian Raicu era o mare şansă. Vorbesc din propria mea experienţă, de *outsider*, cîndva, care a avut răbdarea să scrie ani de zile, hrănindu-se cu încurajările unei excepţionale critici de întîmpinare. Chiar şi azi, într-un context critic evident tulburat şi slăbit, revenirea la literatură, cu *Întîlnirea*, o datorez, parţial, unui critic din noua generaţie (lui Carmen Muşat, care mi-a vorbit despre nuvela din *Varăprimăvară)*.

Critica de întîmpinare de azi îmi dă senzaţia că este în curs de închegare – dar nu ca un corp profesional distinct, ci ca o cursă individuală. Sînt multe voci tinere, interesante, care nu se pot auzi îndeajuns de distinct. De ce, ar fi o altă discuţie.

Dintre criticii cu autoritate de altădată, doar cîţiva mai continuă acest efort, deşi prezenţa lor este la fel de necesară ca a colegilor din alte generaţii.

Scriitorului i se cam iartă lipsa de caracter, erorile politice, luciditatea intermitentă – dacă are un foarte mare talent şi dacă este dăruit profesiunii lui.

Criticului literar i se cer, însă, înzestrare literară şi caracter. Criticul literar ideal citeşte (nu răsfoieşte) cărţile, scrie despre carte, nu despre relaţia lui (bună sau rea) cu autorul, nu are partizanat generaţionist sau oportunist, nu se răzbună prin cronici, încearcă să aibă echilibrul unui narator omniscient. Ca să aibă autoritate, criticul are nevoie de caracter şi de o tribună, adică de o rubrică.

Criticul ideal este o utopie, dar la fiecare din cronicile sale, subiective, parţiale, influenţate de umori şi relaţii, criticul real este evaluat (de scriitori, de public) printr-o comparaţie cu acest set de aşteptări maxime.

Ştefan AGOPIAN

Bursa literară, înainte şi după '89

Înainte de 1989, critica literară a jucat un rol important şi ciudat în acelaşi timp. Important, deoarece s-a străduit să apere „autonomia esteticului", cîştigată cu greu după 1964. Ciudat, fiindcă se simţea datoare să sprijine acele scrieri care puneau probleme regimului comunist, dar care, judecate strict estetic, ar fi primit o notă mică, chiar dacă de trecere. Tonul l-a dat Europa Liberă prin Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca: trecînd peste slăbiciunile unor cărţi, ei le-au lăudat în primul rînd pentru „curajul" lor. Metoda a fost preluată, e drept, cu surdină în lauda curajului, de majoritatea criticilor democraţi din ţară. Campionul lor a fost Nicolae Manolescu. De altfel, după cum a mărturisit Monica Lovinescu, cei doi erau înţeleşi în a lăuda la unison anumite cărţi. Astfel, publicul avea două surse de informare credibile şi nu bîjbîia atunci cînd se hotăra să cumpere o carte. Mircea Nedelciu, care a fost multă vreme vînzător la Librăria Cartea Românească, mi-a povestit că joia, după ce apărea cronica lui Nicolae Manolescu, cartea comentată în *România literară* începea să se vîndă ca pîinea caldă, iar după ce te lăuda Monica Lovinescu (vinerea, la ora 19), vînzările mergeau şi mai bine. După cum am spus deja, erau lăudaţi scriitorii neangajaţi vizibil în aparatul de propagandă comunist şi cărţile lor esopice sau de-a dreptul critice pe faţă (singura critică acceptată de regim) la adresa perioadei dejiste. Treptat, „autonomia esteticului" făcea loc „autonomiei politicului". Cărţi cu adevărat importante intrau într-un con de umbră, iar altele, vizibil „defecte", se lăfăiau în lumina reflectoarelor. Un roman extraordinar, *Matei Iliescu,* al lui Radu Petrescu, roman care eluda programatic politicul, a fost primit cu laude de complezenţă, pe cînd *Cel mai iubit dintre pămînteni,* roman dezlînat şi „tras de păr" prin eroul principal, un filozof de mahala, s-a bucurat de un cor de elogii. E drept, Marin Preda era din cînd în cînd aproape violent-critic la adresa regimului. Din păcate, lupta dintre estetic şi politic a fost cîştigată, firesc, de politic. Să nu uităm că trăiam într-o dictatură. Sigur, din cînd în cînd erau lăudate şi cărţi care n-aveau nici o treabă cu regimul. Eu însumi am fost lăudat, în '87, la Europa Liberă, dar Monica Lovinescu a găsit în romanul meu *Sara* destule pretexte pentru a face o critică severă a regimului. Ceea ce era caraghios! Conştientă de confuzia valorică produsă, atunci cînd şi-a tipărit cronicile vorbite (în volumele *Pe unde scurte),* Monica Lovinescu a eliminat pe cît posibil comentariul politic, dîndu-i prioritate celui estetic.

Din acest motiv (amestecul de criterii, mai valoros fiind cel politic), după '89 „bursa valorilor literare" a început să se prăbuşească lent, dar sigur. Noua generaţie de critici a privit strîmb canonul moştenit de la profesorii lor şi, cu puţine excepţii, a stat deoparte. Criticii bătrîni s-au retras şi ei în bîrlog pentru a scrie lucruri mai serioase. Ba chiar, Eugen Simion a declarat că lucrurile sînt bătute în cuie şi cine se atinge de cuiele alea nu a înţeles nimic. Îşi apăra, de fapt, opera, *Scriitori români de azi,* patru volume groase. Numai că, repet, fără un efort real din afară, „bursa literară" se prăbuşeşte. De vină e schimbarea de regim politic. Trecerea treptată de la dictatură la democraţie erodează şi va eroda acele scrieri care au avut un singur merit: s-au opus sistemului comunist.

© A. Căproiu

Adriana BITTEL

„Momente de bucurie"

Din punctul de vedere al scriitorului, critica de întîmpinare este foarte importantă. Dacă nu îţi pot da mai mult talent decît ai, criticii sînt, în schimb, un formidabil catalizator. Te stimulează să-ţi atingi capacitatea maximă. Mă revoltă suficienţa scriitorilor cu excelentă părere de sine care nu aşteaptă de la critica de întîmpinare decît laude şi consideră criticii un fel de muscă la arat, de parazit străin pe spinarea scriitorilor. Mi s-a întîmplat să citesc în redacţie replici neroade la cronici literare! Autorii susţineau că obiecţiile făcute unor cărţi ale lor se datorează, cînd nu unor malversaţiuni, atunci precis obtuzităţii criticului care n-a înţeles nimic.

În ce mă priveşte, datorez criticii de întîmpinare momente de bucurie din viaţa mea, căci am avut cronici nemeritat de binevoitoare la toate cărţile.

Mircea CĂRTĂRESCU

Marea fuşereală

După ce publici o carte, aştepţi cronicile. Nu e nici un fel de vanitate aici. Din jurnalul Virginiei Woolf se vede o preocupare aproape patologică a scriitoarei pentru cronicile la cărţile ei. Murea şi învia cu fiecare dintre ele. Mai mult, sînt exemple de scriitori foarte mari, Joyce printre ei, care-şi aranjau cu grijă „ecourile" din presă. Cronica „de întîmpinare" face parte din regula jocului literar. Mulţi autori spun „asta nu mă interesează, eu am drumul meu din care nu o să mă abată părerea lui X şi a lui Y". Nu trebuie crezuţi. Îi interesează, chiar foarte mult. Recent, unul dintre aceşti „idealişti" care au drumul lor, pe care nu-i interesează celebritatea, a venit la mine şi, discret, m-a rugat să-i pun o vorbă bună undeva... Dacă nu e un aranjament odios sau o simplă reclamă comandată de o editură, o cronică, indiferent din partea cui ar veni, este importantă, ea spune ceva şi despre cartea ta, şi despre cum e construit actualul spaţiu literar. Cronicile „de întîmpinare" îţi spun la ce te poţi aştepta de la lumea literară actuală: cît de mare e interesul pentru scris în general şi pentru al tău în special, care sînt tensiunile de ideologie literară, cît de buni cititori sînt criticii de azi.

Una dintre cele mai mari prejudecăţi în această privinţă e că într-o astfel de cronică „nu poţi spune prea mult despre carte", că nu e vorba decît despre o primă luare de contact, o schiţă preliminară după care, eventual, vor veni studiile, eseurile critice, adică o critică „serioasă" ce va epuiza sensurile cărţii. În realitate, un critic bun trebuie să fie-n stare să spună esenţialul despre o carte într-o jumătate de pagină. În cele trei sau patru pagini standard e loc suficient şi pentru o descriere esenţială a unei Mahabharate. Foiletonul, apoi, e dispreţuit ca „impresionist" prin excelenţă. Dar unul bun va fi, dimpotrivă, riguros, cu epura ideilor frumos desenată. Se poate face asta în trei sau patru pagini.

Cînd un critic a vorbit despre volumul al doilea din *Orbitor* ca despre o carte „frumoasă", de vacanţă, un fel de *Dosare X* din păcate obscurizate de nişte pagini de „deliruri" ce puteau lipsi, m-am simţit adînc ofensat, deşi

cronica era pozitivă. Pînă şi numele personajului principal al cărţii apărea scris greşit. Era o cronică scrisă după fuşeritul unei cărţi. Intolerabilă în critica literară de azi nu mi se pare prostia (un critic prost nu face pînă la urmă prea mult rău), ci nepăsarea. Iar nepăsarea supremă e să vorbeşti despre o carte (entuziast sau demolator) fără s-o fi citit cu adevărat. Fuşereala e, azi, primul păcat mortal al criticii noastre.

Au apărut, am auzit, şi cronicarii, ba chiar şi editorii cu tarif afişat. Prin aceasta, proiectul legalizării prostituţiei se extinde în fine şi asupra literaturii. Vom avea curînd şi noi bordeluri literare sigure şi civilizate.

Radu COSAŞU

...Cu ironia necesară

Respect, ca tot omul-străbătut-de-fraze numit de Barthes scriitor, critica de întîmpinare, dar acest respect nu exclude ironia necesară. Critica asta e o specializare? Un stil aparte? E o corvoadă în perspectiva unui destin? Există, va exista, destinul unui critic-de-întîmpinare? În opoziţie cu cine? Cu destinul criticii de... definitivare pe post, de consacrare în posteritate (eventual, de plecăciuni după întîmpinare)? Aderca anunţîndu-l, primul, pe Arghezi drept cel mai important poet român de la Eminescu spre noi, făcea critică de întîmpinare? Probabil...

Pentru mine e mult mai operativă ideea lui Ion Caraion, cel mai talentat critic literar dintre toţi poeţii români: literatura are nevoie de medici de casă, aceia care vin imediat – înaintea lui Călinescu, Lovinescu, Perpessicius – să te consulte, să ia pulsul volumului, să-ţi spună ce ai şi de la ce te doare, într-un cuvînt: diagnosticieni. (Nu e fiecare carte „o boală învinsă" şi, mai ales, dacă e bună, o nouă maladie?) În viziunea lui, doi erau medicii de casă ai scriitorului român: Pompiliu Constantinescu şi Mihail Sebastian. Nu vreau să împovărez pe nimeni dintre criticii de întîmpinare ai zilelor noastre – între care, de altfel, am cîţiva preferaţi pe care, din egoism, nu-i numesc – dar recunosc că, citindu-i, cu asemenea modele îi întîmpin. De ce n-ar avea şi nuvelistul dreptul de a întîmpina...? Sînt dintre cei cîţiva care mai cred în critica literară, *tout court*, aceea care nu cunoaşte specializări utilitare, aceea care, precum a definit-o, cîndva, Gaëtan Picon, se constituie într-o conştiinţă de sine a scriitorului. Azi, multora, în debandada de vanităţi şi vulgarităţi contemporane, le poate suna emfatic. Mie, nu.

Simona POPESCU

Critica live, *„lectura plonjon", confesiuni de lectură*

Nu e uşor să scrii literatură, dar s-o „întîmpini" mi se pare nu numai greu, ci şi „delicat", implicînd o serie de mecanisme (psihologice, de generare a discursului etc.) care au de-a face cu decizia, cu puterea şi – paradoxal – cu un soi de ne-libertate.

Un fel de critică de întîmpinare *live* făceam eu însămi înainte de '89 la cenaclul „Junimea" condus de Ovid. S. Crohmălniceanu sau la „Universitas"-ul lui Mircea Martin. „Întîmpinarea" presupunea un întreg ceremonial. Martori erau vreo 20-30 de băieţi şi fete care tăceau şi care, din cauza asta, mi se păreau cumva superiori şi pretenţioşi în aşteptări. Trebuia să convingi, să cucereşti, să fii onest, drept (altfel, „live" fiind totul, începea o rumoare foarte semnificativă). Dacă-ţi plăcea ce ascultai, admiraţia era declarativă, uneori chiar patetică. Dacă nu-ţi plăcea, trebuia să faci eforturi enorme să nu fii ironic şi să nu care cumva să jigneşti. Simţeam în timp ce vorbeam despre alţii un soi de exaltare pe care, probabil, o trăiesc justiţiarii. Trebuie, despre literatură, vorbit fără milă, legat la ochi ca zeiţa Justiţiei. Cu ce drept şi la ce bun îi judecam eu pe alţii? – mi-am pus, la un moment dat, întrebarea. Mă uitam la cei veniţi din provincie, obosiţi de pe tren, fără vreo şansă, pe vremea aia, să se vadă publicaţi. Mă uitam cum trag ei din ţigară cu capul plecat sau cu o tristeţe îngrozitoare pe faţă în timp ce tu vorbeai făcînd-o pe cunoscătorul şi pe deşteptul. Un amărît. Ca şi tine. Ca noi toţi. Scriind literatură în satul lui de tînăr absolvent de facultate proaspăt „repartizat", în garsoniera lui de tînăr navetist, în căminul lui studenţesc, mizerabil şi friguros (şi uneori fără lumină!). Pentru ce? Ca să citească la cenaclu! Unde îl luau unii de sus. N-aveam inimă de critic literar. Sufeream de cîte ori trebuia „ras" unul penibil. Înainte de vreo lectură mă duceam la Caius D., ne vorbeam să fim cumsecade cu nu ştiu cine, atîrnau hainele pe el de slab ce era. Cînd a citit prima oară Cristi P. îi tremurau mîinile în aşa hal că am hotărît ca, orice-ar citi, să-l lăudăm tare de tot. Dar nu cu astfel de oameni se face critică literară! Aştia să rămînă scriitori!

Acum vreo zece ani, cineva mi-a propus o rubrică de recenzii la o revistă importantă. Am refuzat fără să stau pe gînduri. N-am, de fapt, nici stofă de justiţiar şi nici de „căldicel". Aş muri de ruşine dacă aş lăuda o carte în care nu cred, iar dacă aş face o nedreptate, din oboseală, neatenţie, grabă sau capriţ, m-aş detesta mult, mult. Apoi, ca să scriu despre o carte, mie îmi ia o grămadă de timp. Citesc întîi „de plăcere", ca să văd, adică, dacă această plăcere se iţeşte repede. Eu numesc asta „lectura-plonjon". Apoi recitesc, dacă trebuie să scriu despre ceva, cu creionul în mînă, încet. Dacă-mi place cartea mult, mă tot opresc, o închid mulţumită, amîn să continui, mă uit la televizor la vreun documentar despre peşti sau viermi marini, mă întorc, mă mut de la birou în fotoliu şi din fotoliu în pat şi iar la birou. De cele mai multe ori îmi vine să scriu literatură în loc să-mi văd de „critică literară". Fără legătură cu ce citesc. E un fel de impuls pe care ţi-l dau anumite cărţi magice (nu neapărat de succes şi nu neapărat cunoscute). E un fel de transfer de „papiro-energie" care-ţi pune în mişcare propria „inspiraţie". Iau cartea, o întorc pe toate părţile. În loc de recenzie, îmi vine să fac nişte confesiuni de lectură.

Adesea, citesc cărţi bune care nu se leagă deloc de mine. Sînt O.K., citesc pe ultima copertă ce grozave sînt (citate critice, recomandări). Degeaba! Nu se aprinde nici o scînteie. Dacă aş fi critic literar şi ar trebui să scriu despre cîte una din asta, ce m-aş face? M-aş face că-mi place, folosind nişte argumente intelectuale?

Ca scriitor, produc un soi de critică de întîmpinare numai atunci cînd mi se pare că nimeni nu salută cum se cuvine cîte o carte minunată care nu se vede, îngropată fiind de apariţii cu o mai bună promovare. Atunci se trezeşte în mine justiţiarul!

Vlad ZOGRAFI

Zumzetul feromonilor polemici

Criticul întîmpinător are sens să scrie nu atît despre cartea pe care tocmai ai publicat-o, cît despre cele pe care n-ai apucat încă – şi care poate că n-o să apuci vreodată – să le scrii. E o profesiune pe care, oricîtă imaginaţie aş avea, nu-mi închipui c-aş practica-o. Cere un amestec delicat de intuiţie, fineţe, cultură şi încă ceva, un soi de generozitate/bunăvoinţă/bună-credinţă. Eu am avut norocul ca primii critici care au scris despre mine să fie Nicolae Manolescu şi Dan C. Mihăilescu.

Cred, dar poate e numai o impresie, că nu prea mai există critici întîmpinători, tocmai fiindcă acele calităţi despre care vorbeam mai sus sînt pe cale de dispariţie. Însă nu-i doar asta. Ce să întîmpine criticii? Cărţile nu mai au aceeaşi putere asupra oamenilor, fie ei chiar cultivaţi. Influenţa criticii de întîmpinare nu poate fi prea mare, cîtă vreme a publica e ceva între capriciu şi urlet în deşert. Aici mi se poate reproşa că aşa stau lucrurile tocmai pentru că întîmpinarea... Nu! Prestigiul culturii scrise e oricum subminat de imaginea mişcătoare, ne place sau nu, iar miza vieţii literare e, de cele mai multe ori, o afacere de ghetou. Luaţi o gazetă literară: pe pagina din stînga scrie X despre Y, pe pagina din dreapta Y despre X. Ne iubim/urîm cu atît mai intens cu cît aproape nimeni nu ne mai bagă în seamă. Formăm grupuri, grupuscule, grupuleţe din zumzetul feromonilor polemici.

Pe de altă parte, calculatorul, cultura Internetului democratizează tot jocul literar, oricine poate scrie, interveni ş.a.m.d. Nu-i rău, ba chiar cred că-i o experienţă care dezinhibă. Dezinhibînd însă total, nu văd la ce întîmpinare s-ar aştepta un Internet-autor. Care mai e instanţa critică? Rămîne speranţa vagă a unui succes fulgerător, o bombă cu fitil electronic care să explodeze eventual la Hollywood – de ce nu? –, la urma urmei. În privinţa literaturii dramatice există totuşi cineva care să te-ntîmpine: actorul.

O voce bună-mi şopteşte totuşi, împotriva poftei mele cinic-pesimiste, că o carte trebuie primită pe lume aşa cum primeşti un copil. Totul e să aibă alături o zînă bună. ▲

Dilema vă recomandă

● La TV5, în fiecare joi, la 15,30, *Double je*, emisiunea lui Bernard Pivot, şi în fiecare sîmbătă, la 19,30, *Des recines et des ailes (Rădăcini şi aripi)* – două emisiuni fermecătoare prin inteligenţa lor, prin densitatea informaţiilor culturale, prin fastul imaginii şi montajului. Nu tot ce e televiziune e o nenorocire! (Radu Cosaşu)

● Luni, 25 august, la ora 15,05, şi vineri, 29 august, la ora 18,35, pe HBO, *Regii comediei (The Original Kings of Comedy)*, în regia lui Spike Lee. Un regal de haz negru cu maiestăţile lor regale Steve Harvey, D.L. Hughley, Cedric the Entertainer şi Bernie Mac. Rîsul dă în clocot, ropote de hohote. (Dan Stanciu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Inima e un vînător neîndemînatic

● ***Amor pe contrasens / El Otro lado de la cama* (Spania, 2002), de Emilio Martínez-Lázaro.**

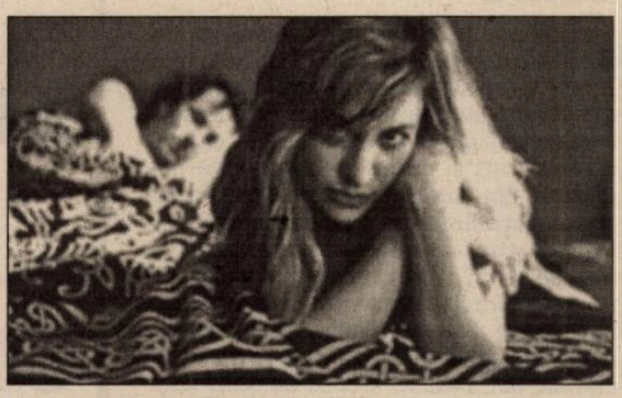

Într-unul din momentele acelea de claritate şi inspiraţie, care luminează condiţia de bărbat şi dau atîta muzicalitate expresiei „la o berică cu băieţii", un personaj secundar îşi prezintă teoria despre fericire, invocînd „universitatea vieţii" şi modelul cubanez: „De ce sînt cubanezii fericiţi, deşi sînt vai de capul lor? De-aia, pentru că fac sex tot timpul." De ce e atît de plăcută această analiză, deşi e vai de capul ei? De-aia, pentru că dă ora exactă, temperatura exactă a camaraderiei masculine în jurul acelei mese, o idee destul de exactă despre cantitatea de alcool deja băută, şi clicul exact al lucrurilor care se potrivesc: nu e o replică spectaculoasă (şi, oricum, în privinţa fericirii eu rămîn fidel „universităţii Billy Wilder", unde am învăţat că „fericirea înseamnă să ai un doctor care fumează patru pachete pe zi"), dar *asta* voiam să aud de la omul acela în momentul acela – asta *trebuia* să spună, ca să-şi respecte plăcutul acord cu propria natură. Apropo de plăcere, trebuie să o cunoaşteţi pe Pilar, al cărei obiectiv este tot fericirea şi a cărei drăgălăşenie serioasă şi blondă i-ar asigura şanse mari în această căutare, dacă n-ar fi sabotată de lucrurile care-i ies pe gură – adevăruri zguduitoare („Pe prietenii adevăraţi te poţi baza. Ei sînt greu de găsit.") şi enumerări fascinante („Mie îmi place să mă plimb: pe străzi, prin parcuri, în ploaie, în soare, în weekend, în..."). La prima întîlnire dintre Pilar şi adeptul modelului cubanez, se întocmesc nişte liste atît de interesante şi se fac nişte schimburi de truisme atît de avantajoase pentru ambele părţi, încît practic îi auzi făcînd clic, ca două piese de Lego care se potrivesc. Vor fi fericiţi împreună. Ca în Cuba.

Cu restul personajelor, lucrurile nu sînt atît de clare: Pedro (Guillermo Toledo) este părăsit de Paula (Natalia Verbeke) şi, pentru consolare, contează pe prietenul său Javier (Ernesto Alterio) şi pe prietena lui Javier, Sonia (Paz Vega); dar efortul lui Javier de a-şi consola prietenul e îngreunat de un mic amănunt – el e bărbatul pentru care Paula l-a părăsit pe Pedro. Noroc cu Sonia, care operează pe principiul că prietenul prietenului tău merită şi el, din cînd în cînd, măcar o parte din micile atenţii pe care le acorzi prietenului tău. Dintr-un motiv sau altul, frumuseţea acestui principiu îi scapă lui Javier, atunci cînd află ce s-a întîmplat; după cum nici recunoştinţa lui Pedro faţă de Javier – prietenul care i-a oferit un umăr pe care să plîngă după Paula – nu e prea mare, atunci cînd află că tot Javier i-a oferit motivele de plîns; după cum nici fericirea Paulei nu e perfectă – ea i-a dat papucii lui Pedro, deci ce mai caută papucii Soniei sub patul lui Javier? De parcă apele n-ar fi destul de tulburi, curentul dialogului duce de la un personaj la altul o idee neliniştitoare: „Cu toţii sîntem bisexuali". În orice caz, inima e un vînător singuratic şi nu foarte priceput, care adesea trage împrăştiat sau se accidentează alergînd după mai mulţi iepuri decît poate prinde. Regizorul Emilio Martínez-Lázaro şi scenaristul David Serrano nu văd în vînător un personaj prea nobil, ci unul gelos, mincinos, lunecos, vanitos, nestatornic; nu fac o dramă din aventurile şi accidentele sale, fac din ele o comedie sexy cu momente muzicale. Căutarea fericirii e spectacolul, nu tocmai solemn, al unor oameni care se scarpină în draci, cu ce şi cu cine pot, şi iau tot felul de postúri caraghioase, ca să-şi potolească o mîncărime. Sună cinic, dar e mai curînd tolerant – e vorba despre dreptul nostru sfînt de a ne scărpina cît putem, în postúri cît mai caraghioase. Filmul îi lasă pe oameni să fie naturali, deci să facă şi să spună prostiile (cu sau fără legătură cu Cuba) care le stau în fire. Nu are nici un fel de morală, cu excepţia aforismelor lui Pilar; iar la final, personajele nu sînt mult mai înţelepte decît la început – ceea ce nu e o reclamă prea bună la „universitatea vieţii". *Amor pe contrasens* e un film mic care se simte bine în pielea lui – aproape la fel de bine ca Paz Vega în pielea ei goală, şi mult mai bine decît multe filme „mari" în proporţii şi în pretenţii. În plin sezon de superproducţii, e o dovadă vie a faptului că mărimea nu contează. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Senzaţii oarecum tari

Oricine îşi doreşte, într-o vacanţă, pe lîngă vizionarea, intelectualistă, a unor monumente, şi cîteva momente palpitante, mai puţin spirituale. Turistul perseverent poate trăi asemenea senzaţii moderat tari şi atunci cînd vizitează mînăstirile din nordul Moldovei. Chiar în incinta unora dintre mînăstiri: de pildă, la Humor, există un turn vechi de apărare, pe care, dacă vrei să-l vizitezi, trebuie să te urci pe nişte scări foarte înguste, şi foarte îndepărtate. Ba, pe deasupra, şi alunecoase, din piatră fiind, întregindu-ţi senzaţia medievală, de asediat, ascuns de ochii vrăjmaşului. În condiţii de stres fizic, uşurarea de a ajunge sus era reală, şi am simţit-o împărtăşită şi de mama cu fiică adolescentă, şi de doamna cu basma cu un francez care se mai încumetaseră pînă acolo.

O altă posibilitate de creştere a adrenalinei era la Salina din Cacica, nu departe de Suceviţa. Acolo, ademenit fiind cu o biserică subterană, te vezi pus în faţa încercării de a coborî, ţi se spune la intrare, 192 de trepte (iarăşi trepte!), pentru a respira aerul binefăcător şi a viziona minunile sărate. Odată intrat, la vederea scărilor întunecoase, care par că nu se mai termină, mai ales dacă eşti uşor claustrofob, simţi o nevoie imperioasă de depărtări albastre şi aer curat. După furia primei senzaţii, constaţi că, de fapt, nu se fac decît 10 minute pînă jos, unde, de altfel, nu e nimic de văzut: un teren de sport inundat şi un altar amenajat, destul de kitsch, în prima sală subterană. Locul ar fi mai potrivit, vorba copilului meu Luca, pentru un tunel al groazei.

Tot în zona mînăstirii Suceviţa, cu o zi înainte de sărbătorirea hramului bisericii, venise bîlciul. Existau acolo clasicele umbreluţe, care te ridică şi te învîrt: chiar în dublu exemplar, la intensităţi diferite. Cred că era cu adevărat un risc să te dai în ele, pentru că, după cum arătau proprietarii, dar şi mecanismele în sine, nu păreau demult verificate. Mai ales după ce un copil de la mare, într-un context asemănător, tocmai ne povestise despre cum explodase nu ştiu ce mecanism de acelaşi fel din Herăstrău.

La Rădăuţi există şi o herghelie. Ducîndu-te acolo cu un copil, ţi se spune că nu există, momentan, ponei disponibili. Cu excepţia unuia, care e prea nărăvaş. De aceea, domnul de acolo îţi recomandă mai degrabă un cal adevărat, deşi copilul e mic şi nu a mai călărit niciodată. După ce ţi se spune cît costă ora (şi preţul e calculat în euro), te hotărăşti, şi plăteşti, ţi se înmînează un proces verbal, pe care trebuie să-l semnezi: dacă, Doamne fereşte se întîmplă ceva, tu, ca părinte, ţi-ai dat acordul... De ce e necesar acest lucru? Pentru că nu demult, la o altă herghelie, a avut loc un accident mortal... Datorită calului Albuţ, mitologicul, şi, din fericire, blajinul cal alb, totul se termină cu bine...

Prilej pentru a vizita grădina zoologică din Rădăuţi, unde, la intrare, o cămilă te întîmpină zîmbitoare, scoţînd calmă capul deasupra gratiilor, la pază. Din lipsă de indicatoare, te trezeşti, după ce ai luat-o pe o scurtătură, faţă-n faţă cu un tigru plictisit şi un leu adormit. Dar şi cu un supraveghetor îngrijorat, care îţi atrage atenţia să păstrezi distanţa, că s-au mai întîmplat chestii... De altfel, e şi un afiş pentru personal mai încolo, care spune că respectarea regulilor de protecţie e vitală... noroc cu cuşca mai domestică, pe care scrie „Cîini abandonaţi“ şi din care se aud lătrăturile familiare...

Dacă vrei să continui turul ţării, şi să ajungi, să zicem, la Bicaz, intrăm deja în altă poveste...

▲

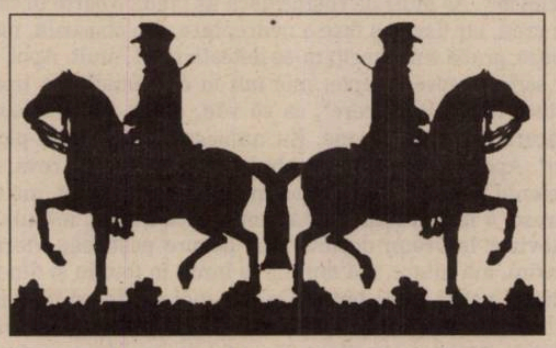

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Cîteva minute de bănuieli

Ca orice om, sînt o efemeridă care ştie să-şi ia pulsul şi să-şi numere zilele, orele, minutele şi anii. Azi am 871 de luni. O lună avînd cca 30 de zile, înseamnă că sînt o efemeridă care trăieşte de 26.130 zile. O zi avînd precis 24 de ore, decurge printr-o simplă aritmetică – nu mai ştiu de mult să rezolv o ecuaţie – că am 627.120 de ore de zbor. O oră avînd cu certitudine 60 de minute, printr-o operaţie de înmulţire reiese clar că sînt viu de 37.627.200 de minute; nu mă grăbesc să le transform în cîteva miliarde de secunde; mă gîndesc că mai am timp pînă la această îndelungă socoteală şi ar fi mai eficient să transform minutele în cîteva bănuieli.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a cunoaşte frica de moarte, dar niciodată gîndul de a mă sinucide.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să citesc cum se poate trezi un om, dimineaţa, sub formă de gîndac.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să ridic ode Extraveralului.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru că nu-mi plac muzeele, munţii, pîraiele, văile şi tot ce ţine de natura paradisiacă.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să-i văd pe Stan şi Bran.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru ca, la 13 ani, dl Margulies să-mi dăruiască un coupe-papier şi o foarfecă lungă, din oţel inoxidabil, pe care le am şi azi, cînd nu mă decid dacă să mă duc sau nu la analize de sînge şi urină.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a ajunge la concluzia că cele 10 porunci – dintre care am respectat 20%: să nu ucizi, să nu furi! – sînt autobiografice şi aparţin unui om căruia nu i s-a poruncit niciodată.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să nu poruncesc nimănui, nimic.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să fiu un pianist celebru (dar, asta e clar, nu a ţinut).

Bănuiesc că am venit pe lume nu ca să-mi blestem soarta.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a cunoaşte acele detalii care sabotează sistematic şi nenorocirile, şi bucuriile.

Bănuiesc că de cînd am venit pe lume nu pot deosebi un elefant de un melc.

Bănuiesc că am venit pe lume ca un navigator solitar, dar la primul Cap Horn – întrevăzut pe trotineta cu care ieşeam din aleea Popa Nan în strada propriu-zisă – m-am răzgîndit.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru ziua aceea cînd imediat, la cîţiva ani după apariţie, m-a căutat un domn, Ion Creangă.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să-l cunosc pe Lucian Raicu, născut Bernard Leibovici, la Bîrlad, la 12 mai 1934.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a înţelege ce este inevitabilul.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru seara cînd, la Tel Aviv, l-am auzit pe Radu Lupu cîntînd concertul nr. 24 de Mozart, într-o sală unde, în semiîntuneric, toate profesoarele mele de pian, toate bătrîne, ţineau ritmul dînd din bărbie.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să aud o femeie strigîndu-mi: „Chiar dacă aş muri, nu ţi-ar păsa!“, eu căzîndu-i la picioare şi rugînd-o să nu exagereze.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a şti ce-i o lopată Linneman, un grajd, un pix.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să mi se spună, de la obraz, că „evreii au adus comunismul în România“, iar eu să răspund: „...dar şi filmele americane!“, tatăl meu fiind contabil la o asemenea firmă bucureşteană de import.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a şti pe dinafară „Traviata“ şi „Trubadurul“, deşi criticul meu muzical preferat, Jacques Drillon, de la *Le Nouvel Observateur,* a demonstrat, în 2001, că Verdi habar nu are să orchestreze şi a compus pentru burghezul imbecil.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să ştiu pe dinafară „O scrisoare pierdută“ de Ion Luca Caragiale.

Bănuiesc că am venit pe lume spre spaima tatălui meu, un tînăr funcţionar de bancă, angoasat vizibil la fiecare strănut al meu, după cîte mi-a povestit mama.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru ziua aceea, la prînz, cînd Ion Caraion mi-a spus clar: „Cît timp te vei gîndi să placi tuturor, nu vei da nimic!“.

Bănuiesc că am venit pe lume fiindcă cineva nu mi-a mai suportat laşitatea de a nu privi adevărul în faţă.

Bănuiesc că am venit pe lume ca să cunosc frica de avion, de metrou, de bicicletă, niciodată aceea de taxi.

Bănuiesc că am venit pe lume în condiţii atît de grele încît nu mă pot învinui şi pentru tăcerea mea în Afacerea Dreyfus.

Bănuiesc că am venit pe lume pentru a-mi clarifica şi definitiva două imposibilităţi: nu pot jigni şi nu pot linguşi.

Una din puţinele mele certitudini este aceea că Cel care a comis divina ironie, suprema – omul este făcut după chipul şi asemănarea Lui – a fost dotat cu un imens simţ al humorului la care doar cîteva efemeride au acces.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Valentin, 17 ani, „muritori de foame, mulţumim“

Cum muritori de foame?

Nu avem nici un venit. Nici salariu, nici nimic. Am avut alocaţie, dar nu m-am mai dus la şcoală, n-am avut bani de rechizite şcolare. Am zis să-mi ajut familia, să fac ceva. Dacă nu merge să muncesc, să mă angajeze nicăierea, am venit aici.

Unde aici?

Aici, stau la Casino. În spatele la statuia asta. Am zis că merge să fac ceva aici. Dar a mers mai slab.

Să spunem cititorilor noştri că ne aflăm la Universitate, în spatele statuii lui Lazăr.

Să-i spunem.

Unde-s ceilalţi muritori de foame?

Acasă, eu cu mama în garsonieră, confort trei, pe Eroii Revoluţiei.

Ce-nseamnă muritori de foame?

Adică, dacă n-aş veni aici, chiar n-aş avea nimic de foame.

Cît cîştigi?

100-150.000 pe zi.

Ce-ţi cumperi?

Iau mîncare. Nişte pîine, pulpe...

Pulpe de pui?

Da. Le facem acasă.

Şi numai tu aduci mîncare?

Nu, mai aduce o soră de-a mea, ia optzeci de mii pe zi, lucrează la sticle, la îmbuteliere, şi o masă pentru ea, acolo, că munceşte.

Cît crezi c-o să-ţi meargă?

Nu cred că o să meargă mult timp. Nici eu n-aş mai vrea. Aş vrea o muncă să am, să merg zi de zi să muncesc, să ştiu că am un ban pe lună.

Ce-ai vrea să te faci?

Vînzător.

De ce?

Asta-mi place mie cel mai mult.

Altceva decît vînzător?

Faianţar. Fiindcă e o meserie foarte bună şi e bani.

Atrage că eşti „muritori de foame“?

Nu, atrage cum sînt eu, că mă cunoaşte lumea şi ştie că nu fac alte prostii cu banii.

De unde te cunoaşte că eşti prima zi aici?

E, cunoaşte lumea, e de ajuns să ieşi să stai şi te cunoaşte lumea. Nu mă droghez, nu fac nimic, şi să recunosc, fumez şi beau cafea, asta e.

Viciu mare...

M-am luat şi eu după cineva care a zis că dacă fumezi nu te mai gîndeşti la necazurile care le ai. Şi chiar aşa este. Fumez şi nu mă mai gîndesc la nimica.

Ai prieteni?

Foarte mulţi. Ieşim, mergem prin parc. Nici mie nu-mi place să vin aici, aştept de un an şi ceva să nu mai vin aici, dar tot timpul trebuie să vin. Am încercat să nu vin două săptămîni şi n-am avut nimic în casă. Nici un colţ de pîine. Plătim întreţinerea, chiria, stăm cu chirie la stat, aş vrea să cumpăr garsoniera.

Cum e lumea ca muritori de foame?

Mulţi nu dă importanţă şi mulţi dă importanţă. Nu-i interesează şi merge şi normal aşa este. Merge mai departe, depinde de puteri. Mai vorbesc unii şi trece.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Rural Studio la Viena

În continuarea discuției de săptămîna trecută, cu privire la locuirea minimală în situații de calamitate, merită precizat faptul că proiectul Fundației HAR nu este nici primul și nici cel mai radical. Prioritatea o deține, probabil, un grup de arhitecți-profesori din SUA, numit Rural Studio și fondat de Samuel Mockbee (1944-2001) și Dennis K. Ruth. Rural Studio lucrează de peste un deceniu în Alabama, proiectînd și ridicînd împreună cu studenții în arhitectură case pentru amărîți. Departe de coperțile lucioase ale revistelor care te fac faimos, Mockbee, Ruth și colegii lor au edificat în comitatul Hale, Alabama, o rezervație de arhitectură sustenabilă, reciclînd, redistribuind materie pauperă în lucrări de o neașteptată frumusețe. Investiția serioasă este în inteligența care precede proiectarea și susține execuția. Ea este de asemenea de găsit în implicarea comunității și a studenților. Fondatorul evită, în prezentarea făcută expoziției grupului (de la Architekturzentrum Wien, a se vedea pentru detalii), să apese pedala socială a proiectelor, vorbind mai degrabă despre „practica studenților", care are, iată, chiar o finalitate practică directă, distinși colegi de învățămînt arhitectural românesc!

Ce este extrem de interesant în acest proces? – atributul poverist. Nu e vorba aici de „minimalism" estetizant. Se folosesc materiale donate, recuperate sau, oricum, de minimă „demnitate arhitecturală". Clienții noștri cred că doar folosirea marmurei îi va face fericiți în propria lor casă: o pun și-n closete. Or, dimpotrivă: aerul de cavou al acestor „palate" împute totul în jur. Viceversa: se pot face case demne, interesante, cu ziduri din chirpici, din baloți de paie și de coceni de porumb „armați" cum se află deja cu sîrmă și „solidarizați". Ele arată spectaculos și conferă demnitate utilizatorilor lor. Lemnul este prezent în toate formele imaginabile, la fel și tabla cutată și galvanizată de, ai fi zis, cea mai joasă speță.

Înnobilate cu lumină din obiecte de asemenea nepretențioase și cu înțeleapta folosire a culorii menite să scoată din blestemata rutină obiectul final, casele făcute de Rural Studio sînt apariții stranii în peisajul arhitecturii contemporane, prin tocmai modestia lor. Ele nu sînt deloc oarecare, de vreme ce pun la lucru sofisticate geometrii fondatoare. Ele nu sînt oarecare, de asemenea, în măsura în care disociază folosirea vernaculară a acestor materiale de formele asociate prin „tradiție" cu materialele respective. La noi, spre pildă, există o arhitectură dobrogeană bogată de chirpici, dar nici un arhitect al locului nu și-a pus problema în ce măsură un material ca acesta (care și-a dovedit rezistența și confortul termic în raport cu costurile minimale ale producerii sale) poate fi exploatat și în moduri de expresie contemporană. Alt (contra)exemplu. Există o arhitectură de lemn de remarcabilă ascendență. Cu puține excepții de stimă (îmi amintesc acum de recenta casă de vacanță din jud. Brașov a Andei Ștefan și a lui Dorin Ștefan), folosirea lemnului a depășit prea rar la noi stadiul folclorizant (dar în înțelesul lăutăresc al termenului).

Casa de urgență, adăpostul social, nu trebuie să fie magazii improvizate, care stau să cadă peste cel lovit de soartă. Din milă creștină, dacă nu din demnitate profesională, nu trebuie încărcate costurile acestor case cu comisioane și alte bacșișuri. Ajutorul acordat semenului, chiar modest, nu trebuie să semene bucății de pîine aruncată în țărînă, spre a fi culeasă de cel deja umilit de tragedia de care nu e vinovat. Casele pe care cei de la Rural Studio le-au prezentat unui public vienez extrem de atent la componenta lor socială emoționantă, sub titlul/slogan *Just Build It!,* dovedesc că nu sărăcia proprie, reală sau imaginată, este cauza pentru care nu sînt case. Deficitul de inteligență politică și de caritate creștină, al celor care șed asupra lor, dă efecte devastatoare; destrămata noastră patrie le va resimți dureros în foarte scurt timp...

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Somn ușor, TVR!

„Este uluitor și emoționant să vezi că milioane de americani și-au păstrat calmul în acest moment dificil." Așa grăit-a George Bush, arborînd figura oficială, o armonie între îngrijorarea paternă și optimismul cazon. O fi fost el președintele marii pene de curent, dar tot nu știa că undeva, departe, se întîmplă lucruri și mai uluitoare. Cum ar fi festivalul de la Mangalia. Joi seara, prezentatorii, analiștii și redactorii posturilor TV private se dădeau de ceasul morții ca să afle detalii, să dea imagini, să găsească românii care pot spune ceva despre gaura neagră din America. Au evaluat ipoteze, au tradus, au interogat ingineri, diplomați și analiști. La România 1 curgea, adormitor și vetust, festivalul mangaliot. Nici măcar un buletin de știri, „breaking news" ori vreun textuleț. Nimic. *Las' că se termină muzica, atunci să te ții,* mi-am zis. *Mai ales că doar TVR are corespondent permanent în SUA!* Mă refer la freneticul Nicolae Melinescu, intim cunoscător al vieții americane, prolific reporter în Lumea Nouă. Totuși, nimic – a urmat un film italian obscur. Am telecomandat deci de la Cristi Tabără la Alessandra Stoicescu. Pot fi mîndri pentru seara de 14 august.

Numai că privații pot face orice doresc. Îi privește (cine vrea). Eu însă doresc ca televiziunea publică (instituția cu o redacție de știri cît toată concurența privată la un loc) să mă informeze și să mă educe. Că doar de-aia îmi umblă lunar prin buzunare! Ehei, la fel de naiv am fost și pe 11 septembrie 2001, și la prăbușirea Concorde-ului la Paris, și la alegerile din Serbia, și la atacarea Bagdadului! Am scanat joi, pe web, 38 de posturi publice, toate disecau New York-ul. Inclusiv vecinii – Serbia, Bulgaria, Turcia sau Ucraina. Noi nu! Ca România, redacția de știri TVR este unică și fascinantă. Și adormită.

Să trecem la artă. O mare actriță, Clody Bertola, a împlinit 90 de ani. Moment consemnat și de TVR, posesoarea multor înregistrări cu muza venerată de Emil Botta, Beligan, Paleologu, Cioran, George Banu, Rebengiuc sau Andrei Șerban. *Prilej de mare spectacol*, veți zice. Corect! Dar, vai, amorțita TVR s-a mulțumit să răscolească arhiva și ne-a băgat pe gît un ghiveci dietetic din 1971, cu toate crampele epocii. Genericul a precizat că e vorba de Clody Bertola. După care eroina nu a mai fost menționată niciodată, o oră și ceva. Ai pierdut genericul, sănătate! Urmează zeci de minute de arhivă, fragmente disparate din piese neidentificate, mai vechi de trei decenii. Un chin vizual, căci vorbim de benzi video dominate de cenușiu, sub standardele de cineclub. Din loc în loc, bucăți de interviu. Dar cine să fi fost domnul ce discuta cu faimoasa actriță? Probabil un zero, dacă n-a beneficiat nici de modesta „burtieră"!

Cui s-o fi adresat oare acest îmbîcsit material? Cu siguranță, nu publicului din anul 2003. Poate, cel mult, burlacilor care și-au pierdut telecomanda la poker. Clody Bertola a părăsit scena în anii '70, deci singurii cu șanse de a înțelege ceva au fost cei trecuți de 45 de ani. Desigur, nu toți! Ceilalți au fost tratați cu indiferența (cecitatea?) redacției de teatru TV. Da, se putea face un portret nuanțat și actualizat al Artistei. Ocazia a fost ratată. De ce, cînd încă există actori și regizori care au lucrat cu ea, iar Ludmila Patlanjoglu a publicat chiar o carte de convorbiri cu eroina? Nu au fost, cu siguranță, pe placul exigentei redacții care se îngrijește de cultura națiunii. Interviul luat de Liviu Ciulei („anonimul" din '71) putea fi citat prin includerea într-un generos montaj de mărturii, menit s-o prezinte și celor care n-au văzut-o jucînd. Ei, dar asta înseamnă filmări, bani, montaj. Mai bine lasă! *Climatul debutului? Statutul artistei? Marile roluri? De ce s-a retras? Ce face acum? A fost muza unor mari creatori – cu ce efect?* Întrebări inutile, *ia din arhivă documentarul ăla, că merge...*

TVR a bifat acțiunea „Avem Tradiții Teatrale Și Ce Dacă". TVR iubește banul (nu interesul) public. TVR e condusă de un dramaturg.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Dezastre și bună dispoziție

Se spune că o televiziune bună trebuie să păstreze un raport echitabil între divertisment și informație. Pe de altă parte, în lume informația începe să capete din ce în ce mai multă importanță și există o tendință generală de promovare a ei, ca răspuns la noile exigențe ale publicului. Perfecționarea mijloacelor de comunicare sau apariția Internetului au stimulat apetitul pentru informație al consumatorului. Prin urmare, chiar și televiziunile de nișă, destinate exclusiv divertismentului, au cedat acestei presiuni și au început să acorde atenție nevoii de informație. De exemplu, la un post ca MTV, pe lîngă muzica și videoclipurile pe care le dădeau pînă acum, sînt transmise non-stop, pe o bandă care apare în baza ecranului, tot felul de știri din domeniul muzical. Și-au dat și ei seama că, într-o lume a informației, divertismentul pur, care nu mai ține seamă de aceasta, începe să piardă din ce în ce mai mult teren.

La noi, însă, lucrurile stau exact pe dos: există o mișcare inversă, de generalizare a divertismentului. Ni se zice că poporul cere numai divertisment, iar televiziunile, săracele, trebuie să se conformeze acestor imperative. Unii spun că oamenii sînt așa de amărîți, încît tot ce-și doresc este să se destindă și să uite de mizeria în care trăiesc. Alții cred că toată această tendință este dirijată de undeva de sus, de structurile care dețin puterea (politică sau economică) și care doresc să se cînte, pe mai multe voci, cîntece de leagăn întru adormirea spiritului critic al națiunii. Pentru ca, astfel, să-și vadă liniștite de manevrele lor (politice sau economice). Nu știm care este explicația. Lumea e, într-adevăr, destul de săracă (guvernul crede – conform analizelor pe care le-a făcut recent – că o familie de trei persoane se poate descurca cu aproximativ 6 milioane de lei pe lună...; să observăm doar așa, în treacăt, că indivizilor din guvern nu le-ar ajunge o asemenea sumă nici măcar pe o măsea). Pe de altă parte, după cum observa Mircea Toma duminica trecută, în emisiunea lui H.-R. Patapievici „Idei în libertate", toate posturile de televiziune importante de la noi fac jocurile puterii politico-economice, astfel încît – conform studiilor Agenției de Monitorizare a Presei – telespectatorii primesc, în proporție de 90%, informația distorsionat.

Oricare ar fi motivele, cert este că o ducem într-un zaiafet televizual continuu. Acesta se întinde triumfător și peste zonele care, teoretic, ar trebui să fie sub stăpînirea absolută a informației. Este vorba de emisiunile de știri. În primul rînd, știrile s-au transformat într-un spectacol – unul macabru și senzaționalist, cu oameni hăcuiți cu toporul, minore sechestrate și violate, trupuri scoase de echipele de descarcerare din autoturisme zdrobite, sinucigași lipiți de asfalt, înjunghiați, înecați, automutilați etc. Nu pentru a ne informa ne uităm la asemena lucruri, ci pentru că ele ne stîrnesc un anumit fior. Este și acesta un soi de divertisment.

Apoi, unele televiziuni încearcă să convertească și din punct de vedere stilistic știrile în divertisment, să le îmbrace în haina acestuia. De exemplu, PRO TV-ul are mania copertelor: la orice eveniment mai important, inventează rapid un fel de videoclip-copertă care să ne bucure ochiul. Este pană de curent în cîteva orașe din SUA și Canada, ei titrează apocaliptic „America paralizată" și dau o succesiune de secvențe cu fețele oamenilor de pe stradă, peste care scriu „frică", „haos", „derută" etc. (faptul că cea mai mare parte a Americii nu a avut probleme cu lipsa curentului sau că mulți oameni de pe stradă se distrau ca la carnaval e mai puțin important). Totul pe un fond muzical, ca în orice videoclip. Este o furtună de 45 de minute în Bucegi, ei scot din joben un montaj artistic cu titlul „Infern pe munte" și scriu peste imaginile cu salvamontiști „morți", „groază", „pericol".

Tipii se pare că așteaptă cu nerăbdare sfîrșitul lumii și, în lipsa acestuia, își ostoiesc frustrarea construindu-l din montaje deștepte. Dacă ar veni într-adevăr Apocalipsa, ia să vezi ce videoclip trăsnet ar mai face ei!... *Just for fun.*

▲

A R S V A M A V I

Ideea de a „salva" Vama Veche a iscat o dispută mai mare decît se putea imagina. Poziţii pro şi contra, amintiri (uitări), eseuri şi festivaluri militante. Unii se angajează în luptă, alţii comentează cinic şi există deja analize culturale, sociale şi istorice ale fenomenului "Vama Veche" şi ale fenomenului salvării ei. Ne înscriem şi noi în acest „val", publicînd cîteva opinii în numărul de azi şi în cel de săptămîna viitoare. ***(A. M.)***

Vintilă MIHĂILESCU

O Vamă numită dorinţă

Se ascute lupta de clasă! – mi-am zis eu cînd, întors din ţinuturile îndepărtate de la Sfîntu Gheorghe, am aflat de proiectul „Salvaţi Vama Veche" şi de toate pasiunile stîrnite de şi în jurul său. M-am frecat pe mîini şi, simţind chemarea în pieptu-mi de aramă, m-am apucat să fac gimnastică în fiecare dimineaţă pentru a-mi mobiliza pectoralii în vederea marii confruntări cu *Ei*. Cu atît mai mult cu cît un prieten din cartierul general m-a convins că un vînt de *Golani* ai *Pieţii* suflă în *velele* de pe litoralul vamaiot. Înarmat pînă în dinţi cu amintiri adunate timp de vreo patruzeci de ani la 2 Mai şi frustrări mai recente, am pornit aşadar spre Vama Veche unde, pe un gard de pe lîngă *Stuf*, cineva scrijelise un mobilizator „Trezeşte-te!". Am încercat deci – şi încerc în continuare – să mă trezesc.

Să recapitulăm, luînd drept referinţă oficială „textul organizatorilor concertului", semnat de Mircea Toma în *B-24-FUN*. Este vorba deci despre un **„protest civic"** de anvergură, Vama Veche fiind, după cum foarte plastic se exprima un prieten, un soi de „ultimă frontieră" nu numai a „nemulţumirii noastre faţă de distrugerea zonei de sud a litoralului românesc", ci şi a unei nemulţumiri mai largi şi mai profunde, acumulate în ultimii ani de tranziţie: „Salvaţi Vama Veche" este astfel doar preludiul la „Salvaţi România", cum a generalizat *Evenimentul zilei*, iar *Stufstock* este doar „purtătorul de cuvînt" al acestei nemulţumiri civice. Nu discutăm deci (doar) despre un *happening* muzical – chiar dacă afluxul extraordinar de public din aceste zile ale concertului a depăşit chiar şi aşteptările organizatorilor. Şi, personal, nu fac parte nici dintre cei care ar fi preferat „alte forme de protest civic, mai puţin «zgomotoase»", optînd, eventual, pentru un protest liniştit în jurul unei beri la Ovidiu sau a unei votci la Cherhana. Chiar cred că „tăcerea de pînă acum nu a folosit la nimic". Miza – repet, civică – este deci „dorinţa de libertate". Iar cu o asemenea dorinţă nu te joci!

De aici începe însă „trezirea" mea. Într-o polifonie care se vrea solidară, această miză a fost orchestrată într-un *discurs public* ce se doreşte, pe bună dreptate, apelul unor elite la o *dezbatere de societate*, un soi de *Deşteaptă-te, române, din somnul de tranziţie!* Un astfel de discurs nu poate fi abordat altfel decît în structura sa de ansamblu şi în calitatea sa de discurs civic major. Ori această structură discursivă se întemeiază într-o „gafă" majoră şi non- (dacă nu chiar anti-) civică: „cauza" – şi mobilizarea pentru aceasta – este formulată luxuriant prin şi în jurul unei opoziţii *Noi-Ei*. Iar criteriul acestei polarizări sociale nu este unul militant civic, ci unul pasional elitist: *distincţia* (în dublul său sens de diferenţă şi valoare vizibilă). De ce? Singurul răspuns adecvat ar fi cel din reclamă: *Prietenii ştiu de ce!* Ştiu şi eu, bineînţeles, dar tocmai aceasta mă sperie. (Aşa cum m-a speriat, în urmă cu cîteva săptămîni, şi antinomia cu acelaşi iz de *prietenii ştiu de ce* dintre „modelul Cărtărescu" şi „modelul Patapievici").

Aşa stînd lucrurile, nimic mai firesc decît faptul că acest „protest civic" s-a legănat (ca să nu spun scufundat) din start pe/în apele profunde ale imaginarului cultural. Acest *Noi* se constituie astfel ca un soi de popor ales, o „minoritate culturală" legitimîndu-şi distincţia printr-o origine care are toate ingredientele miturilor „Vîrstei de Aur". O populaţie sezonier nobilă, care şi-a creat „într-un colţ al ţării, în zona localităţilor 2 Mai-Vama Veche, un ecosistem cultural propriu", unde trăia „în bună simbioză" cu băştinaşii – după cum se exprimă specialistul în mituri şi imaginar Andrei Oişteanu. Aceştia sînt cei care trebuie „salvaţi" (ca şi „speciile de animale pe cale de dispariţie", precizează Oişteanu) şi anume printr-o „rezervaţie bio-culturală" (susţine „manifestul" distribuit de organizatori tuturor celor interesaţi). Regăsim aici, pe firul duratelor lungi, ceva din complexele conservatoare de întemeiere ale modernităţii române, cînd Russo făcea elogiul perioadei de armonie socială cînd ţăranii şi boierii trăiau în pace şi bună înţelegere (un fel de simbioză de secol trecut), iar Eminescu visa la modelul voievodal. Peste acest strat profund al imaginarului românesc s-a aşezat dorinţa la fel de profundă a unei intelectualităţi în perioada comunistă de a-şi salva un *Noi* privat de invazia publică a *Lor:* „oamenii sînt alţii, cauza e aceeaşi: lăsaţi-ne, dracului, în pace!" – rezumă (involuntar?) Mircea Toma. Cu mai mult sau mai puţin succes, Eminescu şi Russo visau să întemeieze o naţiune, iar intelectualii cu pricina sperau să prezerve o categorie socială. O „rezervaţie" a unei „minorităţi culturale" nu va fonda însă niciodată o societate civilă! Prins în mrejele imaginarului pe care l-a stîrnit cu dibăcie, „protestul civic" a alunecat astfel de la problema spaţiului public (al tuturor) la aceea a unei „rezervaţii" de distincţie (a unora). Or problema „Vămii" – şi, de fapt, a întregii ţări – este exact aceea a definirii şi respectării spaţiului public în sensul său politic fundamental.

© V. Moţoc

Pe aceleaşi ape ale imaginarului social, nimic mai firesc de asemenea decît faptul că, în faţa acestui protecţionism cultural(ist), *Ei* au mobilizat resurse fabulatorii complementare, decretînd-o pe sărmana soţie a lui „Mitocanu" de la Vama Veche „Regină a drogurilor" şi punînd întreaga mişcare pe seama unei criptice afilieri neo-naziste/legionare. Vă aduceţi aminte de Piaţa Universităţii?

Partea a doua a poveştii constă în faptul că exact această „gafă" *politică* a scindării în *Noi-Ei* a constituit resursa *psihologică* a succesului acţiunii. Transformată în *sublime object of desire*, ca să-l parafrazez pe Zizek, „Vama" a mobilizat toată capacitatea de seducţie a distincţiei şi astfel dorinţa de identificarea a unor categorii foarte diverse cu un spaţiu social al excepţiei. De la prieteni din generaţia mea, revoltaţi că „nu vezi că Vama nu mai e a *noastră*" şi pînă la tineri care nici nu au auzit de Nina Cassian, dar erau emoţionaţi să lupte pentru „cauza *noastră*", cele mai diverse persoane s-au trezit că frustrările lor diverse capătă un nume, iar dorinţelor lor nemărturisite li se oferă un căpitan şi un steag. Aşa au ajuns la *Stufstock*. Şi aici a urmat inevitabila iluzie. Ideea lui Mircea Toma – încercînd tot timpul să-şi formuleze cu grijă apelurile mobilizatoare – de a alege „rock-ul drept simbol pentru ceea ce leagă mai vechile şi mai noile generaţii de «vamaioţi» şi «doimaioţi»: dorinţa de libertate" a fost mai mult decît pertinentă. *United sounds of Vama* nu se putea construi decît în jurul rock-ului şi al lungii sale cariere protestatare. Era, cred, singura soluţie ecumenică pentru a „proteja diversitatea" aderenţilor. Doar că pentru a lega „mai vechile şi mai noile generaţii de «vamaioţi» şi «doimaioţi»" şi, mai ales, mulţimea pestriţă de identificări, era nevoie de mult mai mult decît de un simplu *event management* cu vagă cultură ONG-istă. Puţină cunoaştere a istoriei sociale şi culturale a rock-ului, de pildă, ar fi putut ajuta. Dar n-ar fi putut rezolva problema căci, în confruntarea cu realitatea, acest *Noi* al dorinţei nu avea cum să nu explodeze într-o mulţime de identificări seduse şi abandonate. *Eu am venit de la Tîrgu Mureş să apăr Vama, dar văd că e numai pentru elitele bucureştene* – mi se plîngea un participant după prima zi de concert desfăşurat „cu uşile închise" la Bibi. *Asta nu e muzica mea, asta nu e Vama...* – constata, nedumerită, o studentă, în a doua zi de concert. *Toată lumea mă întreabă să le spun cine sîntem „noi" şi ce şi de cine trebuie să apărăm şi eu nu mai ştiu ce să le răspund* – mi se confesa o fată din *Stuf staff*. Transformat în *target group*, *Noi*, acest *Noi* al unei „minorităţi culturale", al unei libertăţi definite ca distincţie intelectuală, s-a scindat aşa cum se coagulase. A rămas, fericit, pînă la capăt, doar publicul obişnuit al unui *event* muzical: *a fost mişto!* – mi-au declarat fără rezerve cîţiva liceeni, morţi de oboseală după o noapte de *pogo*. Majoritatea „militanţilor", cei cărora li se adresa protestul civic, s-au retras însă pe la cîte o bere pe plajă. Alţii s-au întors la 2 Mai ca să stabilească detaliile tehnice ale altei fundaţii culturale avînd drept obiect aceeaşi „Vamă", dar care să funcţioneze cu „o listă închisă", după cum am tras cu urechea la o masă la Cherhana.

Să ne înţelegem: nu fac parte dintre cîrcotaşii care stau pe tuşă criticînd ceea ce fac alţii şi care, din cîte ştiu, au provocat nu puţină tristeţe resemnată organizatorilor. Dincolo de toată prietenia mea, am şi toată admiraţia faţă de risipa de imaginaţie a faimosului de acum „berestorming" al celor „6 femei supărate" precum şi pentru aceea de muncă şi dăruire a organizatorilor, mici şi mari, ai concertului: cu resursele existente şi în timpul avut la dispoziţie au făcut minuni. Parcă îl aud pe prietenul meu: *Hai, mă, n-o lua şi tu chiar aşa!* Ei bine, exact din respect am luat-o însă chiar aşa, adică (poate pedant de) serios: protest **civic**, dorinţă de **libertate**... Dacă te iei în serios, nu te joci niciodată cu cuvintele, iar în acest domeniu fundamental al politicului gafele politice pot fi fatale. Or, în acest caz, nici cele mai bune intenţii din lume şi nici cele mai îndreptăţite dorinţe nu te pot absolvi de păcatele ucenicului vrăjitor!

Tot ce-mi doresc este să pot spune pe viitor şi cu **întemeiat** optimism: *Stufstock a murit! Trăiască Stufstock!* ▲

Matei MARTIN

*Poveşti neadevărate**

S-a cam împuţit treaba prin sudul litoralului: în Vama Veche, Limanu şi 2 Mai nu mai e de mers: omuleţi trişti şi plictisiţi peste tot, manele tînguitoare din staţiile teraselor şi restaurantelor, maşini (BMW, Audi, VW, Volvo) parcate de-a curmezişul trotuarelor şi uliţelor, imense obiecte plutitoare inscripţionate cu „Bergenbier" pe care încearcă – de cele mai multe ori fără succes – să se caţere nişte băieţei schilozi şi livizi, pechinezi ce se tîrîie alene prin sat, placizi şi tăcuţi...

Totul a început de la epavă... Epava de pe coasta din Vama Veche, eşuată nu se ştie cînd şi cum, a fost întîiul factor de degradare a zonei de sud a litoralului românesc: nava transporta uraniu radioactiv şi cea mai mare parte a încărcăturii, rămasă intactă în momentul eşuării, s-a deversat recent, în primăvară, atunci cînd pupa s-a desprins de restul navei datorită eroziunii şi presiunii valurilor. Cantitatea de radiaţii – cu mult peste normele admise în UE! – şi efectul UV au provocat dezvoltarea Algelor Verzi, care, se ştie, consumă cu fotosinteza lor extrem de mult oxigen din apă. Întreaga faună marină a zonei e ameninţată, marea nu mai respiră, se spune, peştii mor pe capete, pe bancuri – pînă şi hamsiile au dispărut fără urmă, nu le mai găseşti nici măcar în cîrciumile şi bodegile cu tradiţie, iar cele puse în vînzare fac parte din recolta de anul trecut. Dispariţia hamsiilor a condus la căutarea unor noi resurse de hrană: ultima dată, la terasa „Dobrogeanu" din 2 Mai am văzut, la lumina Zeiss a reflectoarelor unor maşini cu număr de Germania, în sunete de manele româneşti get-beget, un porc la frigare. Iar bucuroşii şi unsuroşii posesori ai maşinilor şi ai porcului îşi frecau mîinile, se uitau cu jind la frigare, la grăsimea ce se scurgea încet-încet în jar şi îngînau muzica de fundal, mai punctau – cînd era cazul, cu o bătaie de picior sau un chiuit – ritmul latino.

Un alt factor de stres pentru locuitorii zonei: căldura mare. Temperaturile înalte şi-au pus amprenta pe temperamentul băştinaşilor, transformîndu-i în nişte fiinţe ce împrumută trăsături ale regnului vegetal. Totul se mişcă atît de lent, încît nici nu-ţi dai seama că au trecut trei ceasuri de cînd ai comandat prima bere. Totul este atît de încremenit, încît pînă şi muştele s-au înmulţit; nu mai are cine să la stîrpească. A proliferat Musca Neagră cu Ochi Căprui, o specie deosebit de periculoasă, a cărei muşcătură poate provoca pierderea cunoştinţei sau chiar moartea. Tot la categoria animale periculoase: exact pe graniţa Bulgariei cu România s-au înmulţit peste măsură viperele, care riscă oricînd să-şi extindă habitatul şi mai la nord, să năpădească Vama şi 2 Mai-ul.

Starea de anxietate – să recunoaştem, explicabilă, în aceste condiţii ostile – a condus şi la o creştere a infracţionalităţii, mai ales a actelor de violenţă. Autorităţile locale sînt neajutorate în ceea ce priveşte răpirile de copii şi violurile – toate cu autor necunoscut.

S-a cam împuţit treaba prin sudul litoralului...

---

* Acesta nu este un reportaj. Informaţiile din acest material nu sînt (neapărat) adevărate; dar ar putea fi folosite în prevenirea poluării prin turism a zonei 2 Mai-Limanu-Vama Veche. Save Vama Veche! ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Poveşti muritoare

„Era un pistol negru, uns cu vaselină, împachetat în nişte cîrpe. L-am găsit undeva, într-un pod...". „La Ioneasca!", îşi aminteşte Puiu. „Da, da, la Ioneasca, dracu' ştie ce mai căutam şi prin podul ăleia, bărbat-su fusese ofiţer, poate de-aia se afla pistolul acolo, era şi o cutie de cartuşe, le-am luat şi-am plecat în zăvoi, să vînăm iepuri". „Cînd era asta?", întreb eu. „Prin cinzeci, cinzeci şi ceva, nu Puiule?". „Îhî", icneşte scurt Puiu ridicînd undiţa în care se zbate un caras de-o palmă. „Şi?". „Şi am încărcat, am armat, am tras. Cînd mi-am ridicat privirea l-am văzut pe ăsta galben la faţă: *Bă, mi-ai găurit cămaşa!*, zice el. Glonţul îi trecuse pe sub braţ, era cît pe ce să-l omor şi lui îi păsa de cămaşă... Mai ţii minte, Puiule?". Puiu dă din cap şi apoi începe să povestească, rar şi tare, pufnind la răstimpuri în icnete scurte. „Am mai tras cîteva focuri şi la un moment dat a apărut pădurarul. Era negru de furie, noroc că apucasem să ascundem pistolul. Ne-a întrebat dacă ştim cine trage, noi am zis că sînt unii care vînează iepuri şi i-am arătat aiurea desişul pădurii. A fugit după braconieri şi noi am fugit acasă...". „Şi cu pistolul ce s-a întîmplat?", întreb curios. „L-a găsit tata, mi-a tras o bătaie soră cu moartea, apoi l-a prins în menghină, i-a tăiat ţeava şi după ce l-a împachetat într-o cîrpă l-a aruncat în rîu", oftează Puiu. Tata oftează şi el: „A doua zi ne-am scufundat de o sută de ori în locul ăla, doar, doar l-om găsi, da' dus a fost...".

Stăm pe malul Dunării, toţi trei. Pescuim. La răstimpuri pluta valsează uşor stînga-dreapta şi din apa verzuie iese agăţat în cîrlig cîte un caras dolofan. „A murit şi nea Sandu, băi Barbule...". „Care Sandu?". „Sandu, tata lu' Doru...". „Aaa, săracu', ce om... Mă duceam la el cînd aveam întîlnire, să-mi lipească pantofii, scotea cîţiva lei din buzunarul ăla mare, din faţă, de la şorţ şi mă trimitea să-i cumpăr un pachet de ţigări sau o bere...". „Avea nevastă frumoasă!", se aprinde Puiu. „Avea – recunoaşte tata – da' era rea de muscă. Cizmăria era la parterul casei, chiar sub bucătărie, aveau acolo un pat mare care începea să scîrţîie la răstimpuri. *Uite-o a dracu', iar au dat căldurile în ea!*, înjura nea Sandu cu ochii spre tavan, dar se resemnase. Aia se culca sub nasul lui cu ofiţerul pe care îl aveau în gazdă...".

Ştiu poveştile aproape pe de rost. Le-am ascultat prima oară în serile oarbe din anii '80 cînd Ceauşescu oprea lumina de la şapte la opt. Eram copil şi amintirile lor mă lăsau cu gura căscată aşa că una dintre cele mai mari dorinţe ale mele era atunci să vină Puiu pe la noi şi să aibă şi tata chef să povestească din copilăria lor. Rîdeam cu lacrimi, băteam cu ei mingea de cîrpă, trăiam filme de aventuri cu pistoale şi săbii găsite în podul casei, mergeam la furat de mere şi roşii numai bune de vîndut în piaţă pe cîţiva lei – bani de ţigări – şi, din cînd în cînd, parcă simţeam şi eu palma grea a bunicului rostogolindu-se peste ceafa tatei... Cînd venea lumina şi se terminau poveştile – pentru că tata avea întotdeauna ceva de lucru – aproape că mă buşea plînsul. Îl mai rugam pe Puiu să-mi povestească, dar nu mergea, copilăria aceea a lor, absolut specială, aproape magică, nu învia decît rugată pe două voci.

Uneori, plictisit de interminabilele partide de fotbal şi tenis de masă jucate pe betonul din jurul blocului, mă apuca un dor nebun să fiu ca ei, să fac măcar o trăznaie de care să-mi aduc aminte toată viaţa. N-am reuşit, singurele lucruri „memorabile" din acea perioadă fiind legate de cîteva geamuri sparte plus una sau două ţigări fumate pe ascuns, în spatele blocului. În rest, cheia la gît şi pasiuni efemere pentru timbre, doape, cartonaşe, Pif-uri şi machete. Bucăţi comune din copilăria oricărui copil al asfaltului. Poveştile mele, de plod născut în comunism, încep tîrziu, spre adolescenţă şi continuă, desigur, în anii de facultate, aşa cum îi şade bine oricărui student evadat din închisoarea unui oraş de provincie în lumea largă a Capitalei.

Şi totuşi... Am avut noroc. Îmi spun asta de fiecare dată cînd văd maidanele pustii dintre blocuri unde, din cînd în cînd, singurii care mai bat mingea sînt tot amicii mei din copilărie. În jurul lor, pe margine, zace o generaţie mutantă de copii ai asfaltului rostogolind în mîini CD-uri, ţigări şi chei de maşină. E adevărat, povestea lor e pe Internet, dar dispare subit dacă se ia lumina. ▲

O nouă apariţie la Editura Curtea Veche

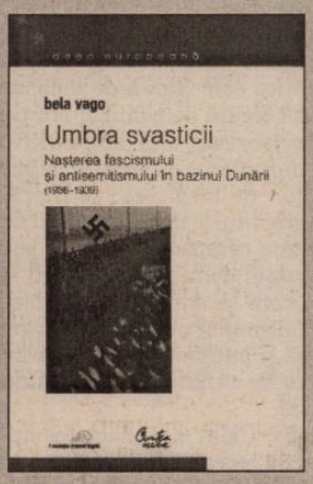

*Bela Vago, **Umbra svasticii. Naşterea fascismului şi antisemitismului în bazinul Dunării (1936-1939)***

Cu ochii-n 3,14

DIN NOU, NATURA
S-A OPUS ŞCOLARIZĂRII
ŞI DIMINEAŢA S-A OPUS DERUTEI

● Pariez că nici prin cap nu vă trece, oricît v-aş lăsa să vă gîndiţi. Cum credeţi că a comentat Emanuel Isopescu, la Prima TV, joi, 14 august, ora 17, o ştire despre un accident în care o Dacie s-a izbit de un pom? Citez cu stupori: „Din nou, natura s-a opus tehnologiei". (**M. V.**)

● La a doua guvernare, Partidul Social Democrat a descoperit secretul unui buget echilibrat: dacă nu se colectează impozite, guvernul nu are ce împărţi poporului pe care îl iubeşte atît de mult. Aşa că a pornit o campanie, lansată cu surle şi tobe, pentru combaterea evazionismului fiscal. Asta după ce a pornit la fel de zgomotos campania împotriva corupţiei. Nici unul dintre purtătorii de cuvînt sau dintre autorii de cuvîntări nu pare a vedea o legătură între cele două. Cînd forţele angrenate vor numi doi-trei vinovaţi (pe care, evident, poliţia nu-i va putea găsi nicăieri), va începe campania pentru o justiţie independentă. Cu un asemenea ritm de învăţare, e de înţeles de ce s-a decis începerea şcolarizării la şase ani. (**M. B.**)

● Fază în camping, în 2 Mai: o gaşcă de cheflii gălăgioşi petrec pînă tîrziu de tot, nimeni nu poate închide un ochi. La un moment dat, vecinul din cortul alăturat se enervează, iese din cort, se răsteşte la scandalagii şi reuşeşte să îi trimită la culcare în mai puţin de un minut. Răsuflu uşurat – acum pot să dorm liniştit. Vecinul intră la loc în cort, răsuflă şi el uşurat, apoi începe să cînte ceva (fals) la muzicuţă... pînă dimineaţa. (**M. M.**)

© S. Ivanoschi

● Lăsînd deoparte indignarea românului dăştept („păi, cum pot să fie americanii atît de înapoiaţi din p.d.v. electric?"), dînd naibii pasiunea cu care televiziunile noastre căutau în noaptea americană reperele dîmboviţene (derută, haos, groază) – pana de curent de la New York mi-a rămas în minte prin caracterizarea extraordinar de sobră, laconică şi, la urma urmei, tristă, formulată de un rezident belgian în SUA: „a fost un bun prilej de a-mi cunoaşte vecinii". (**R. C.**)

DIN NOU,
O ÎNTREŢĂIERE DE RELICVE
DE-A DREPTUL SĂTEŞTI,
IMEDIAT DUPĂ DECOLARE

● Am mers pe valea Lotrului în week-end şi am remarcat pur şi simplu o invazie de maşini cu număr italienesc. Întrecute poate doar de numărul celor de Bucureşti. La Obîrşia Lotrului e o întreţăiere de drumuri. Pe cel spre Sebeş, dinspre actuala localitate Novaci, se spune că ar fi mers legiunile romane cînd au cucerit Dacia. Să fie vreo legătură, după două mii de ani? (**A. M.**)

● Recordurile toaletelor continuă: la Bacău, la restaurantul „Ideal", se află cel mai vechi – cred – uscător de mîini din lume, bun de expus la Muzeul Tehnic: un ventilator stil vechi prin care trece aer cald. În acelaşi locaş poţi găsi o altă relicvă estetică a vremurilor de altădată: o apă de colonie „Lăcrămioare de pădure", prezentă în tutungeriile de pe vremea lui Ceauşescu. (**I. P.**)

● Aflăm din *Libertatea* din 19 august că Andreea Marin a venit la mare cu „aere de vedetă". Ei poftim! Ar fi fost de-a dreptul surprinzător să şi le uite la Bucureşti! (**M. M.**)

● Magazinele săteşti din zona Bucovinei au evoluat simţitor: poţi găsi banane şi prezervative. (**I. P.**)

● 1.000 de dolari pentru irakianul care ucide un soldat american. 5.000 de dolari pentru o rachetă sol-aer care, instalată pe umărul oricărui apucat din preajma unui aeroport, poate atinge şi distruge un avion, fie el şi civil, imediat după decolare. Prefer, deocamdată, transferul lui Mutu de la Parma la Chelsea pentru 22 de milioane de euro. (**R. C.**)

DIN NOU,
66 DE MILIOANE
CÎT 66 DE KILOGRAME BLONDE
(TE MINT DIN LOC ÎN LOC)

● În Italia, premiul cel mare la *Superenalotto* ajunsese săptămîna trecută la 66 de milioane de euro (record european în materie), ceea ce a declanşat o adevărată isterie. Au cumpărat bilete nu numai italienii (mari jucători la loto), dar şi locuitorii din ţările vecine, în special francezii, care au trecut graniţa în Piemont special pentru a juca. Evident, experţii în scheme şi variante şi-au pus la bătaie cunoştinţele. Cea mai scumpă variantă de joc a costat 750.000 de euro şi s-au asociat pentru cumpărarea biletului 250 de persoane. Pînă la urmă, cele 6 numere cîştigătoare ale celor 66 de milioane au ieşit pe un bilet de 1 euro, vîndut într-un sat din nord. Ceea ce le-a reamintit tuturor experţilor în „combinate" că, de fapt, este vorba de un joc de noroc... (**M. V.**)

● Aflăm de la ştirile de pe Prima TV că românul consumă de 20 de ori mai puţină hîrtie igienică decît un german şi de 22 de ori mai puţină decît un american, adică 3 kilograme pe an. Aşadar neamţul foloseşte 60 de kilograme pe an, iar americanul 66? Un simplu calcul ne spune că fiecare ar avea nevoie de un kilogram şi ceva pe săptămînă, adică de cîteva suluri pe zi. Măi să fie! (**C. P.-B.**)

● Feministe din toate ţările, liniştiţi-vă! În Bosnia (spune *Naţional*, 19 aug. a.c.) deja s-au interzis bancurile cu blonde, sub ameninţarea unei pedepse între 200 şi 3.000 de euro. Şi puţină răbdare! Profesorul Brian Sykes de la Universitatea Oxford a dovedit ştiinţific (spune acelaşi ziar) că peste 125 de mii de ani bărbaţii pur şi simplu nu vor mai exista pe faţa Pămîntului! Cromozomul Y din codul genetic al bărbatului – absent din codul femeii – se erodează încet-încet şi va păli cu totul. (**A. C.**)

● Ultima juruire de credinţă la Bucureşti: „Să moară Doroftei dacă te mint!". (**R. C.**)

● Pe Bulevardul Aviatorilor sînt mulţi copaci şi asta e un lucru bun. Dar cuiva i-a trecut prin mintea goală un gînd idiot, pe care l-a pus în fapte – şi asta e un lucru rău. Din loc în loc, pe trunchiurile copacilor au fost fixate, cu cercuri de fier, nişte cutii din tablă pentru gunoi. Înclin să cred că nimeni nu i-a întrebat pe fraţii noştri vegetali dacă primesc să poarte pe trup aceste podoabe de mizerie făurite de om. Iar pe cutiile de gunoi stă scris – ce ironie crasă! – „Pentru un oraş frumos". Nu poate fi frumos un oraş unde copacilor li se aduce un asemenea afront. (**D. S.**)

Cornel CODIȚĂ

Gîlceava Moralistului cu Machiavelli

sau

Dialog despre Putere și Minciună

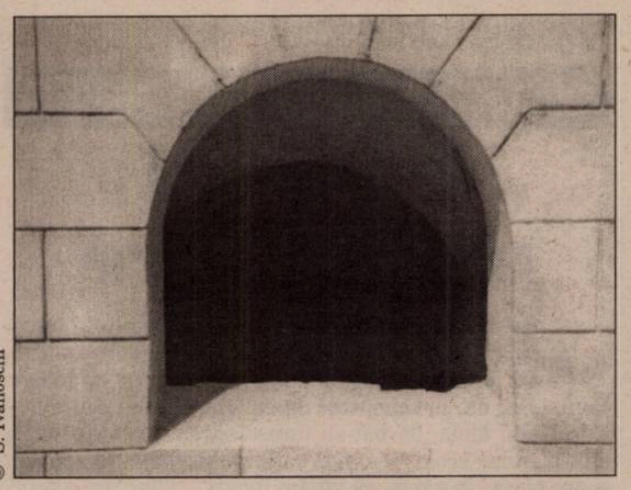

© S. Ivanoschi

Moralistul: Politica este legată de minciună! Politica nu poate exista fără minciună! Sau încă şi mai cinic: politica este minciună!

(Aici, autorul lasă timp la dispoziţie pentru moralist, necesar unei profunde indignări, pe măsura vastităţii temei!)

Machiavelli: Să profităm de timpul acesta şi să purcedem pe un alt drum! Dar, dacă lucrurile stau exact invers: nu politica este legată de minciună, ci minciuna este iremediabil legată de politică? Nu pentru că politica ar fi mai rea decît oricare alta dintre activităţile omeneşti. Ci pentru că minciuna este legată, în general, de activitatea oamenilor: de medicină, de fizică, de afaceri, de educaţie, de agricultură, de distracţie şi de oricare altă îndeletnicire. Iată o perspectivă care ar putea să ne spună că atît de blamatul domeniu al politicii nu este cîtuşi de puţin locul în care se adună cu predilecţie scursura patimilor şi a slăbiciunilor omeneşti, ci doar o altă oglindă a ceea ce oamenii şi puterea sunt cu adevărat.

Moralistul: De ce mint oamenii? Minciuna nu rezolvă nici o problemă!

Machiavelli: Chiar aşa, dacă tot nu le rezolvă problemele, de ce ţin morţiş oamenii să mintă? Cu atîta perseverenţă într-o singură viaţă de om, într-o generaţie, de la o generaţie la alta, de la un secol la altul, de la o cultură la alta, de la un continent la altul, de la un ceas la altul! Dacă nu altceva, cel puţin ea pare atractivă! De ce?

Moralistul: Pentru că oamenii sunt corupţi, slabi, incapabili să stea neclintiţi la înălţimea Imperativului Moral, a Legii Sfinte, nici măcar a uneia dintre cele Zece Porunci!

Machiavelli: Sau, poate, pentru că le este utilă. Oamenii au ţinut întotdeauna aproape lucrurile utile. Le-au dezvoltat, le-au perfecţionat şi desigur, le-au utilizat cu tot mai mare dibăcie. Bunăstarea lor a depins de asta, viaţa lor a depins de asta, supravieţuirea comunităţii şi nu în cele din urmă capacitatea de a crea, de a inventa lucruri noi, a depins de asta.

Moralistul: La ce-ar putea sluji minciuna, dacă nu la ruina sufletului, ba încă şi a stării sociale a celui care o foloseşte?

Machiavelli: Cît priveşte rezultatele, nu de puţine ori, minciuna a dat roade remarcabile, lăudate încă şi azi de marile spirite. Unii dintre cei mai mari mincinoşi ai lumii au statui în Panteon şi se bucură de adoraţia oficială a semenilor lor. Cine nu crede, să ia aminte la toată istoria artei militare, la toate bătăliile celebre, la toate faptele măreţe de arme ale marilor comandanţi, ori ale oamenilor de stat, şi va auzi de la un capăt la altul un imn înălţat capacităţii de a înşela, de a minţi; în cazul acesta, adversarul. De la istoria darului grecesc, a calului de lemn care a prăbuşit Troia, pînă la Ziua D, a debarcării aliate, ori Furtuna în Deşert! Cine-ar fi fost Napoleon fără victoria de la Austerlitz? Un accident al istoriei, repede uitat! Cine l-a salvat de la anonimat, pentru a-l trece în gloria eternă? O minciună elaborată, care i-a făcut pe austrieci să creadă că au în faţă un adversar istovit de urmărire, dispersat, care părăseşte poziţia dominantă a cîmpului de luptă pentru că se judecă singur incapabil să o menţină! În realitate, o uriaşă capcană. O minciună, în care aveau să se prăbuşească armatele aliate ale Rusiei şi Austriei.

Minciuna este cea mai redutabilă armă inventată de om pentru a izbîndi în confruntarea cu semenul său. Substanţa lumii în care sînt condamnaţi oamenii să trăiască este un amestec de real şi fictiv, de fiecare dată şi în fiecare situaţie, combinat în alte proporţii, mereu necunoscute. Oamenii se pot baza doar pe ei pentru a separa grîul de neghină, dar între adevăr şi ficţiune-fals-minciună au nevoie mereu de un sprijin exterior pentru a decide. A stăpîni arta de a manipula semnele după care se ghidează semenii tăi în încercarea de a distinge realul de ficţiune este dintotdeauna calea cea mai sigură către putere, oricare ar fi natura ei – politică, militară, spirituală, economică etc.

Azi ştim că Imperiul Inca nu s-a prăbuşit sub impactul „decalajului militaro-tehnologic" faţă de spanioli, ci pentru că, exact la acel moment, responsabilii citirii semnelor, preoţii-astronomi, văzuseră pe cer cum „calea" ce legase de milenii lumea oamenilor Inca de lumea zeilor, făcîndu-i posibilă existenţa, se rupsese. Iar ruptura era implacabilă, iremediabilă şi ducea la o situaţie fără ieşire, echivalentă cu stingerea neamului lor. Spaniolii au îndeplinit o formalitate funerară, despre care au vorbit, ridicol, secole de-a rîndul, ca despre o mare cucerire!

Moralistul: Dacă spui să minciuna este atît de utilă şi poate produce rezultate atît de remarcabile, ce-ar fi să vedem şi care sunt consecinţele ei în politică?

Machiavelli: Nu spun eu, oamenii cred acest lucru şi chiar se folosesc de el. Eu nu fac decît să iau aminte, dacă vreau să-mi menţin rangul la curte şi capul pe umeri!

Moralistul: Ca în multe alte lucruri, nici în politică oamenii nu sunt prea inventivi. Minciuna este folosită de politicieni în doar cinci moduri diferite:

– ca dogmă ideologică;

– ca monedă de schimb, promiţînd oamenilor lucruri pe care şi le doresc, în schimbul puterii;

– pentru a-şi ascunde/justifica erorile;

– pentru a-şi elimina sau duce la pieire adversarii;

– pentru a obţine alte avantaje ale puterii, care nu vin de la sine odată cu însemnele autorităţii, cum ar fi bogăţia, prestigiul, recunoaşterea, adularea.

În toate cazurile, cu rezultate dezastruoase.

Machiavelli: De ce-ar avea nevoie politica să facă din minciună o dogmă?

Moralistul: Pentru că este calea cea mai sigură către putere, anume către puterea nelimitată asupra oamenilor. Toate totalitarismele, indiferent de inspiraţia şi formula lor politică, au în comun faptul că dogmatizează minciuna. Nu există decît o singură „realitate", cea oficială, un singur cod de orientare, „cel oficial", un singur „adevăr", cel oficial. O noapte de minciună se aşterne, cu pretenţia că aduce oamenilor lumina absolută. În numele „adevărului oficial" s-au comis şi se comit cele mai abominabile crime: camere de gazare şi ruguri de sacrificiu, lagăre de exterminare, epurare etnică, milioane de oameni transformaţi în sclavi, distrugeri ale unor valori inestimabile de civilizaţie, copii, femei şi tineri transformaţi în „bombe", gata să se sinucidă omorîndu-şi semenii, pentru a face să triumfe minciuna care le-a fost livrată drept unic adevăr.

Machiavelli: Dacă le face atîta rău, de ce se predau oamenii cu atîta uşurinţă, ba chiar cu voluptate, în braţele minciunii politice care-i duce la pieire?

Moralistul: Oamenii au nevoie de certitudini, de ordine şi repere morale fixe pentru a se descurca în jungla vieţii zilnice. Nu voluptatea minciunii, ci nevoia siguranţei îi face atît de susceptibili la manipularea politică, dogmatică, pînă la gradul în care se predau fără condiţii în mîinile celui care le promite şi le sugerează calea spre această lume de certitudini false.

Cît despre manipulatorii politicii, e şi mai simplu: în numele unui „adevăr absolut", poţi cere mai uşor sacrificiul absolut, din partea supuşilor tăi!

Machiavelli: Dacă totalitarismele mint cu metodă şi sistem, îmi pare că nici democraţia nu este imună.

Moralistul: Democraţia modernă a ritualizat minciuna în politică. În campaniile electorale, exact ca perioadele de vînătoare, la date fixe, politicienii se organizează în haite şi îşi urmăresc cu asiduitate alegătorii pentru a-i obliga să facă o tranzacţie: în schimbul pachetului de promisiuni, despre care toată lumea ştie din capul locului că sunt în mare parte minciuni, omul de rînd cedează politicienilor şi instituţiilor politice dreptul de a hotărî asupra vieţii sale şi a rosturilor comunităţii.

Machiavelli: Totuşi, democraţia nu a dat dintotdeauna puteri atît de mari politicienilor. Şi nici nu a avut pretenţia, ca azi, că rezolvă toate problemele cetăţii, de la cele economice, sociale şi de morală, pînă la război şi pace, ori la organizarea distracţiilor publice.

Moralistul: Aşa este! Şi mie îmi pare că democraţiile de azi, în ciuda faptului că se consideră mai avansate decît cele ale trecutului, sînt în fapt puternic impregnate de spiritul totalitar, de tentaţia de a da puterii forma şi consecinţele sale absolute. Prin urmare, de a forţa limitele sistemului, cu riscul de a se confrunta tot mai des cu eşecul, ori de a transforma politica doar într-un alt fel de distracţie, un soi de circ public.

Machiavelli: Chiar mă întreb dacă experimentul democratic nu şi-a atins deja limitele. Dacă nu cumva exerciţiul puterii ar trebui din nou restrîns, nu doar la o castă anume, ci şi la un număr foarte redus de probleme şi decizii. Dacă, pentru a salva democraţia, nu va trebui să reorganizăm domeniul politicului, îndepărtîndu-l de tentaţia totalitară de care s-a apropiat atît de periculos azi. Ori invers, dacă pentru a salva politicul, nu va trebui să renunţăm la democraţie?

Moralistul: Despre minciună ca armă cu care să-ţi dobori duşmanii, Shakespeare ne-a lăsat un compendiu ce va necesita, în eternitate, prea puţine completări. De la Richard al III-lea, Othello şi Macbeth ştim totul plus ceva despre utilităţile minciunii. Cît despre minciunile folosite de politicieni pentru a-şi ascunde sau justifica erorile, ori pentru a se putea înfrupta mai bine din bunătăţile puterii nu mai este cazul să vorbim. 24 de ore din 24, posturi specializate de radio, de televiziune, ziare şi nenumărate alte surse dau de ştire lumii că politicienii, cei pe mîna cărora am dat şi mai dăm deciziile care privesc chiar viaţa şi averile noastre sînt doar oameni, utilizatori avizaţi ai uneltei minciunii. Nixon a minţit în afacerea Watergate, Clinton în afacerea Monica Lewinsky, Blair şi Bush în afacerea armelor de nimicire în masă irakiene, Schroeder şi Chirac în afacerea afacerilor franco-germane cu regimul lui Saddam, Berlusconi în afacerea afacerilor personale, Kohl în afacerea fondurilor „gri" pentru partid, Klaes în afacerea elicopterelor etc. Iar, asta, doar pentru un tur de orizont în lumea marilor democraţii. Căci despre cele minore, ale Balcanilor, ori ale Americii Latine, sau despre regimurile nedemocratice ale lumii, nu este cazul să pomenim.

Machiavelli: Dacă minciuna este legată de politică, iar nu invers, atunci politica este salvată. Nu politica trebuie blamată, ci oamenii politici, dacă ar folosi la ceva. Cît despre mine, eu mă pot ocupa cu rost, în continuare, de înţelegerea mecanismelor puterii, adică a maşinăriei care face din om stăpîn asupra semenilor săi folosind, între alte ingrediente şi minciuna.

Moralistul: Poate că politica este salvată, poate că opera ta este salvată. Cine salvează, însă, oamenii prinşi în mecanismul necruţător al politicii şi al minciunii?

▲

„Spre osebire de un mincinos de rînd, mincinosul cu îndeletniciri politice trebuie să fie şi uituc, trăsătură care îl desparte de altfel în chip hotărît de toţi ceilalţi făuritori de neadevăruri: căci silit de împrejurări, el trebuie, în orice clipă, să se poată dezminţi pe sine, gata să ia drept martor cerul şi spre a dovedi că laia e bălaie, şi dimpotrivă – după cum o vor cere şi cei cu care stă de vorbă."

Jonathan Swift– *Arta minciunii politice*

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 543
29 aug. – 4 sept. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Nevoia de joc

„Jocul este o funcţie plină de tîlc. În joc «intră în joc» ceva care trece dincolo de instinctul de conservare nemijlocit, ceva care pune în acţiune un tîlc. Fiecare joc înseamnă ceva.“

„Existenţa jocului confirmă fără încetare, şi în sensul cel mai înalt, caracterul supralogic al situaţiei noastre în cosmos.“

JOHAN HUIZINGA – „HOMO LUDENS“

GRATUIT

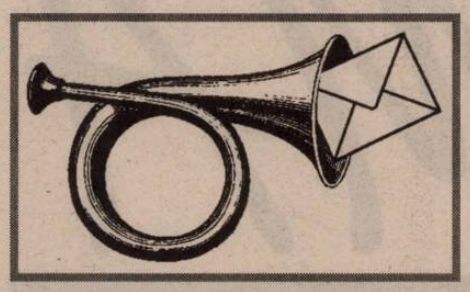

Nr. 541: *„La mijlocul vieţii"*

Armele lui Joyce

Vă felicit pentru preocuparea dvs. pentru cei aflaţi în mijlocul vieţii. Nu cred că pot înţelege pe de-a întregul dorinţa redacţiei pentru un astfel de subiect neplăcut unui tînăr de 22 de ani. Nu am ajuns la vîrsta optimă pentru a corespunde contingentului „35" de ani cum se precizează în nr. 541. Vă pot spune cert că la douăzeci şi doi de ani viaţa nu apare ca în povestirile dvs. De-abia am terminat o facultate de filosofie, iar piaţa muncii nu este încă pregătită pentru o asemenea preocupare. Citesc „dilema" cu „d" deoarece subiectele le văd ca mici introspecţii în mari dileme. Vîrsta mea de acum nu o găsesc poetică, iar ascensiunea îmi pare extrem de dificilă. Oare vîrsta biologică să fie singurul aspect care trebuie elucidat sau accentul cade şi pe experienţa tot mai comprimată spre a folosi individului pe mai tîrziu? Timpul devine astfel amicul sau inamicul fiinţei conştiente de fragilitatea sa? Nu ştiu de ce cred că subiectul ales de redacţia revistei dvs. este un balsam pentru rănile prezentului, un mod particular de a păcăli timpul şi de a imagina o poveste imperfectă, o simfonie dulce-amăruie pentru cei care au o propensiune nostalgică întru juneţe.

Am început să mă ataşez de un citat din scriitorul meu favorit James Joyce: „N-am să slujesc ceva în care nu mai cred – fie că se cheamă căminul meu, patria mea sau biserica mea – şi-am să mă exprim în vreun mod de viaţă sau artă pe cît de liber şi de întreg voi putea, folosind întru apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc: tăcerea, exilul şi viclenia."

Printre cele trei arme amintite de Joyce există oare şi reţeta ascensiunii? În speranţa că nu am fost pisălog îndeajuns cu tema mijlocului vieţii, vă mulţumesc pentru înţelegere şi vă citesc pe mai departe.

Marcel MANEA
fără ocupaţie stabilă
str. Crinul de Pădure 3, Bl G6, ap. 139
Bucureşti

Nr. 538: *„Înapoi la sat?"*

Articolul lui Dragoş-Radu Bucurenci

Domnule Dragoş Bucurenci,

Am citit cu interes şi amuzament (datorat scriiturii) articolul dumneavoastră „Într-o veşnicie a supravieţuirii fără miză", din nr. 538 al *Dilemei*. Deşi pare destul de lipsit de menajamente faţă de „subiect", dacă am dat crusta deoparte am decelat şi un sentiment pozitiv, hai să nu-i zic de dragoste, dar măcar de duioşie părinteasco-prietenească faţă de acest „obiect pitoresc" care nu răspunde aşteptărilor noastre, care reacţionează anapoda în majoritatea situaţiilor, care o ia la stînga dus cu zăhărelul de un indicator ce l-a mai păcălit de atîtea ori, dar nu are curajul, curiozitatea măcar, să o ia pe celălalt drum, din motive total obscure, în parte (dacă nu chiar cea mai importantă) pentru că toţi cunoscuţii lui au aceeaşi opţiune, doar sînt o „masă".

Nu ştiu dacă v-am „citit" bine, dar îmi face plăcere să cred aşa, pentru că eu am o mare consideraţie pentru ţăranul român, pentru ţăranul român generic poate, dar şi individual, pentru unii dintre cei pe care-i mai întîlnesc uneori în scurte călătorii sau chiar în piaţă şi care au pe chip şi în comportare acel ceva pe care se poate construi o lume, pe care s-a construit o lume. Alţii sînt înduioşători, pierduţi în vălmăşagul acesta pe care nu-l înţeleg, şi care abia aşteaptă să-şi vîndă cele cîteva mere sau să-şi rezolve problemele şi să se întoarcă acasă, pentru a se simţi din nou în siguranţă. Există, şi nu puţini, cei care te scot din sărite, şmecheri, proşti, suficienţi, gregari etc., însă nu despre ei vreau să vă vorbesc. Dar să intru în subiect.

Am pornit de la consideraţia mea pentru ţăranul român, dar mult timp nu am găsit argumente logice şi valabile pentru a mi-o susţine, ci numai sentimente, ceea ce, nu-i aşa, nu-i suficient. Mă gîndesc cu recunoştinţă la coşurile lor cu legume datorită cărora mai apucam să mîncăm şi noi ceva mai diversificat, mai proaspăt şi fără coada de la aprozar, sau la vremurile de azi cînd supravieţuim cu veniturile noastre, în mare parte, tot datorită lor. Să fie acestea singurele motive? Dar, iată, îmi vin în minte cîteva fapte din care poate iese ceva.

Am lîngă casă o grădiniţă cam cît o cameră, pe care am avut ambiţia să o gospodăresc ca să arate la fel ca acelea din reviste, filme etc. Urmare: multă muncă, nepricepere, cheltuială... semieşec, deoarece abia după 15 ani (o veşnicie) a început să „mişte". (Rezultatul imediat a fost că nu mai îndrăznesc să mă tîrguiesc în piaţă. Cînd compar floricelele mele cu legumele lor îmi recunosc imediat inferioritatea.) Important însă pentru subiectul în discuţie este nu numai faptul că am conştientizat efortul fizic, dar şi faptul că nu am găsit nici o îndrumare organizată, nici literatura de specialitate accesibilă care să mă ajute în lupta cu melcii, cu puricii sau păduchii, cu toate relele, nu am avut unde să apelez pentru sprijin, pentru un sfat potrivit situaţiei. Acum au apărut nişte „Case ale fermierului" care vînd substanţe foarte scumpe şi care rareori au efectul descris în prospect.

Acum cîţiva ani am făcut o călătorie în Germania, în zona Bonn-ului, mai ales în sate şi oraşe mici. Deşi călătoria avea un cu totul alt scop, m-am interesat, impresionată fiind de felul cum arătau culturile, de cine şi cum lucrează pămîntul fără să vezi aproape nici o mişcare, nici un efort, parcă totul se aranjează de la sine ca într-o magie. La întoarcerea în ţară, văd din tren următoarele scene repetate iarăşi şi iarăşi: parcele lungi pe care se zăreau două mogîldeţe, un el şi o ea, uitaţi acolo din Evul Mediu, dînd mecanic cu sapa, fiecare avînd în faţă cîte o brazdă nesfîrşită, sau varianta a II-a, ea ţinînd calul, iar el apăsînd coarnele unui plug. Comparaţia era distrugătoare. Tristeţe şi revoltă neputincioasă.

De atunci, cînd încă mai speram, tot urmăresc dacă s-a schimbat ceva, dacă măcar acum s-a găsit vreo „soluţie". Dar nu, ba mai sînt şi beşteliţi în toate felurile. Şi pentru că nici eu nu am găsit-o (ar fi fost culmea) am căutat vinovaţii/vinovatul şi iată ce a rezultat.

Timp de secole, de milenii chiar, ţăranul de prin părţile acestea, ca de pretutindeni, a reuşit să producă alimente nu numai pentru el şi familia lui, ci şi un surplus cu care s-au hrănit orăşenii, sau mă rog, toţi ceilalţi care nu lucrau pămîntul. S-a dovedit şi un bun tehnician, a fost inventiv, a construit unelte din ce în ce mai bune, mai ingenioase, mai productive, unele adevărate opere de artă, după cum ne mărturisesc muzeele tehnicii populare. Şi-a făcut datoria, după puteri, faţă de comunitate, omenire etc. Odată cu revoluţia industrială însă, nu a mai putut ţine pasul, situaţia l-a depăşit, sarcina tehnologizării a revenit altcuiva şi anume intelectualului. Rezultatele au fost uimitoare: progres rapid, uşurarea muncii fizice, tehnologii din ce în ce mai eficiente pentru productivităţi ridicate. Asta acolo unde intelectualul şi-a asumat responsabilităţile.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Ce s-a întîmplat cu intelectualul român, şi-a făcut el temele? A fabricat el sau a cumpărat oarece maşinării (în afara automobilului propriu, totdeauna de ultimă generaţie) cu care să se obţină hrană mai multă cu mai puţin efort? S-a gîndit la o reorganizare, la o altă rînduială în agricultură, la o schimbare a mentalităţilor satului sau orice altceva ce ar reorienta şi îmbunătăţi sectorul? Eu cred că nu, sau în orice caz prea puţin, sporadic, fără convingere şi fără metodă. A lăsat ţăranul să se descurce singur şi rezultatul se vede.

Sigur că te enervează lipsa lui de înţelegere a vremurilor, lipsa de orizont, înotul împotriva curentului, dar oare e de datoria lui să aibă toate acestea? Intră în „fişa postului lui" sau altcineva ar trebui să aibă „bunul simţ de a observa *trend*-ul global", şi menirea înţelegerii mersului lumii şi îndreptării bărcii în direcţia bună, pe făgaşul actualităţii? Pe acest altcineva eu îl numesc din nou; e INTELECTUALUL ROMÂN de toate specialităţile, dar mai ales tehnicianul, ideologul, bancherul, legiuitorul şi cu precădere administratorul, diriguitorul, conducătorul sau cum s-o putea numi ca să se înţeleagă. Acesta este adevăratul responsabil, cel care nu şi-a făcut datoria de mai bine de un secol şi singurul care ar putea să îndrepte lucrurile dacă ar fi interesat. Dar de ce nu e interesat, asta e o altă problemă. Altfel facem ca ţăranul prost care a intrat cu carul în şanţ şi îşi biciuieşte animalele învinovăţindu-le de accident.

Să nu-mi spuneţi că nu se putea, că nu vă cred.

Lăsat singur în continuare, ţăranul va păşi din prostie în prostie, mînat de dorinţa unui cîştig rapid, cu care să iasă la mal sau la suprafaţă, îşi va chimiza excesiv grădina pentru a obţine recolte mai mari, dar fără nici un gust, va folosi, „după ureche", seminţe nepotrivite etc., cu cîştigul îndoielnic obţinut îşi va face „vilă", va cumpăra tot ce sclipeşte sau sună, după modelul orăşeanului îmbogăţit, în loc să-şi ia tractor, semănătoare sau măcar o sapă care taie mai bine.

Vă rog să-mi iertaţi scrisul neprofesionist precum şi schematizarea, simplificarea excesivă care a dat o notă cam dură, dar am vrut şi eu să împărtăşesc rapid cuiva, căruia îi pasă, această idee.

Vă mulţumesc că m-aţi ascultat.

Marcela RĂDULESCU
str. Iuliu Maniu 1
Braşov

Să nu ne bată Dumnezeu!?

Dragă *Dilema*,

I-am vorbit mai deunăzi unui vecin despre propunerea dvs. *Urban vs. rural*. „Păi, asta-i ceva de genul «Iarna nu-i ca vara», a făcut omul distrat, după ce i-am explicat ce-i cu acel *vs*. Şi-am început să discutăm, eu interesat, el destul de ursuz.

Nu l-am ales la întîmplare. Vecinul meu este din sat şi are vreo 50 de ani, din care aproape douăzeci petrecuţi la oraş, ca strungar. Fusese disponibilizat, căutase de lucru în cîteva locuri, nu-i convenise salariul (evident, prea mic ca să acopere toate cheltuielile), în străinătate îi era frică să meargă, şi în cele din urmă se mutase în satul natal împreună cu soţia, lăsînd apartamentul cu chirie unor elevi. Era, aşadar, în măsură să mă lămurească asupra acestei relaţii sat-oraş, şi am început prin a-l întreba unde e mai bine, *aici* sau *acolo?* „Parcă *dincolo* e mai bine", a surîs el arătînd cu mîna spre cer. Apoi s-a posomorît din nou: „În România, dacă te grăbeşti să faci o constatare de bine, imediat te contrazice realitatea cu toate porcăriile ei". Va să zică nu e bine nicăieri. Nu e, în fine. Diferenţe oricum sînt, am admis amîndoi, ia să vedem cîteva. De pildă, a zis el, dacă la oraş există diverse ocupaţii care aduc bani doar pălăvrăgind, la ţară aproape totul necesită muncă fizică. Prosperitatea unui ţăran depinde de hărnicia de care dă dovadă, la aceasta adăugîndu-se, desigur, calamităţile naturale sau ajutorul venit de la guvern. Totuşi, dacă eşti vrednic şi pui mîna, poţi să ai pe gratis multe dintre lucrurile pentru care orăşeanul scoate parale grele. (Cu toate acestea, mulţi dintre orăşeni sînt speriaţi de varianta stabilirii la ţară, preferînd să taie toată ziua frunze la cîini (vagabonzi)). Apoi, am zis eu luîndu-mi un aer filosofic, relaţia omului cu divinitatea pare a fi mai pronunţată în mediul rural, în general un mediu arhaic, mai conservator, în vreme ce marile aglomeraţii urbane au impus un stil de viaţă care-i dă cetăţeanului impresia că e nemuritor. (Spun „pare a fi" deoarece mulţi săteni preferă în ultimul timp să stea duminica acasă, la televizor, decît să meargă la biserică.) De asemenea, legătura ţăranului cu natura este mai strînsă tocmai pentru că vieţuieşte în sînul ei; prin urmare, după retrocedarea terenurilor agricole, o exploatează la maximum, desfigurînd-o adeseori într-un mod cumplit. Asta însă nu-i zdruncină deloc conştiinţa şi nu suferă de nevroze ca semenul său de la oraş, prizonier al diverselor obligaţii profesionale, al poluării de tot soiul, într-un cuvînt prizonier al propriei creaţii. Din p.d.v. cultural, evident, orăşenii sînt avantajaţi, am adăugat eu (care ajunsesem să vorbesc mai mult decît interlocutorul meu): au acces la informaţie, dispun de librării, cinematografe, biblioteci, teatre. (Pentru cei dornici de afirmare, satul reprezintă, în timp, spaţiul eşecului, sau al semieşecului profesional.) Ar fi bine să fie şi la sate, a zis vecinul meu. Căminul cultural e folosit mai nou pentru nunţi şi onomastici. L-am întrebat apoi dacă regretă confortul de la bloc. Cam regreta, într-adevăr, baia şi WC-ul, dar amintirea facturilor la întreţinere l-a făcut să se resemneze iute cu closetul idilic din curte chiar şi pe timp de iarnă...

Ce regreta însă cel mai mult era, cred, pierderea serviciului după 20 de ani de muncă. N-a spus-o direct, dar cînd i-am propus să vorbim despre alte diferenţe existente între cele două habitate, a început să peroreze un timp despre netrebnicia politicienilor, ca pe urmă să se ridice brusc în picioare şi să-mi spună răspicat că pierdem vremea. „Şi ştii ce, dom'le, a adăugat mînios, mai dă-mi pace cu orăşenii tăi! Uite, şi acuma, pe seceta asta crîncenă îl mai aud pe cîte unul izmenindu-se: *O, ce bine ar fi să nu plouă cît sînt eu în concediu!*... Păi, şi atunci să nu ne bată Dumnezeu sfîntu'?..."

Cu stimă,

Dan COSMA
com. Crucişor 159
jud. Satu Mare

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Micile dependenţe**
- **Teribilismul**
- **Munca în zadar**
- **Securitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Toaletele mele

– Nu vă supărați, nu l-ați văzut pe nepotul nostru? – se interesează, umil și vădit dezorientat, un bătrînel în costum negru, ce seamănă a vechi frac reabilitat. Știți, se însoară astăzi – mă mai lămurește bătrînica, agățată temător la brațul soțului ei.

– Nu, nu cred... – răspund eu. Dar întrebați-o mai degrabă pe doamna, e *event manager*.

– !? – mă întreabă, mut, cei doi, apoi se îndreaptă spre o duduie în uniformă de mare gală, care se uită mai încolo prin niște hîrtii.

Am nimerit, nici eu nu știu cum, într-un mare hotel al țării, poate cel mai mare. Este uriaș, cu zeci și zeci de săli și săliițe de workshop-uri și nunți, conferințe de presă și mese conspirative – pe lîngă zecile de etaje de apartamente. Acolo, sus, la apartamente, nu au acces decît locatarii lor. Sînt înarmați cu o cartelă magnetică individualizată care pune în mișcare ascensorul. Spre etajele superioare nu există scări, există numai liftul.

La intrare mi-s-a dat un „badge" cu numele meu și un număr mare, aurit, alături: numărul sălii unde avea loc nunta la care fusesem invitat. Am căutat vreo oră, ușă de ușă, pînă să o găsesc, iar cînd am găsit, surpriză: înăuntru era o reuniune de la Reiffeisenbank! Mi-am cerut scuze și am ieșit din nou pe hol. Am privit, discret, prin vizorul ușilor din preajmă, dar fără succes. La un moment dat, am ajuns la una dintre ușile hotelului și am încercat să ies ca să cer informații mai precise despre nunta cu pricina. Un soi de majordom în uniformă neagră s-a așezat, politicos dar ferm, în fața mea și m-a întrebat dacă am bilet de ieșire de la Doamna X. Așa am aflat că doamna cu pricina este *event manager* – și am realizat că nu pot să ies.

M-am întors așadar înăuntru și de atunci rătăcesc pe culoare. Nu știu cîte luni – sau poate ani – au trecut de atunci. Am renunțat de mult să mai evadez, cu atît mai mult cu cît în lumea de afară este insuportabil de cald și miroase urît iar eu m-am obișnuit prea tare cu aerul condiționat și parfumat de aici.

Într-un tîrziu, m-am hotărît să-mi caut un adăpost stabil, un loc al meu în care să-mi adăpostesc intimitatea. După mai multe tentative, m-am hotărît să aleg o toaletă. Este în capătul unui culoar lung și oarecum colateral, așa încît este pustie cea mai mare parte a timpului. Apoi, toaletele sînt cel mai plăcut loc din acest hotel: strălucitor de curate, elegante, parfumate și atît de liniștite comparativ cu toată brambureala de pe culoare și din săli. Dar mai presus de toate, aici cîntă permanent, în surdină, o muzică serafică, de regulă preclasici. M-am instalat așadar într-o cabină și am stat pe gînduri. Situația mea s-a îmbunătățit considerabil din ziua în care mi-am adus aminte că M., nepotul unui bun prieten, lucrează aici ca șef de sală sau așa ceva. L-am sunat pe mobil, i-am explicat situația și l-am rugat să-mi aducă cîte ceva de băut de pe la nunți și workshop-uri. Acum, de pildă, stau pe capacul closetului cu un pahar de Armagnac în mînă, fumez un trabuc și ascult Vivaldi. Ies numai seara, cînd se face curățenie generală, flanez pe culoare și fericit mirii care îmi ies în cale.

Această situație mă duce de multe ori cu gîndul la Vadu, unde, pe malul pustiu al mării, trei prieteni ne făcuserăm cîte un „birou" din scînduri nerindeluite, așezat la cîte un kilometru unul de altul printre dunele de nisip. La cîteva seri o dată venea locotenentul T., șeful postului de grăniceri (pe vremea aceea, în anii '80, acolo nu se putea sta decît cu permis de graniță) să-și primească sticla de votcă.

– Răspunde! S-a întîmplat ceva?

Mă trezesc, buimac. Este M., venit îngrijorat în căutarea mea. Mă clătesc puțin pe față, ies din toaletă și mă întorc la nuntă. Tocmai a venit tortul miresei. Socrul mic, tatăl prietenei mele, stă alături, în costumul său negru ce seamănă a vechi frac reabilitat, la braț cu soția sa, și primește felicitările mesenilor. Îi strîng mîna, sărut mireasa și ies afară. Căldura mă izbește ca un zid. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Arma de lux

Fostul maior Kurt Zeiseweis răspundea de dizidenții din Berlinul de Est. Se mîndrește că a fost un bun familist, respecta ordinele, s-a uitat o singură dată la o televiziune occidentală, cînd au ajuns americanii pe lună. A greșit o singură dată în viață: a furat niște mașinuțe în timpul unei percheziții, ceilalți colegi furau lucruri de preț. Este membru activ în Comitetul Intern, organizație a foștilor lucrători STASI care acceptă să discute deschis despre trecut și colaborează cu organizațiile victimelor, organizînd dezbateri comune. „Și astăzi e incapabil să recunoască răul imens al cărui slujitor a fost, în schimb, este plin de remușcări fiindcă a furat cîteva mașinuțe." Zeiseweis se ascunde, a fost o simplă rotiță, și-a ascuns personalitatea în spatele biroului pentru a putea suporta povara. El nu are nici o vină, sistemul.

Nici fostul colonel Gerhard Kaulfus nu are nici o vină. Dar el nu se ascunde de trecut, ci de prezent. Dacă ar putea, ar lua totul de la început. „Nu dă nici un semn de căință. Statul a fost amenințat de agenți, teroriști, provocatori și tot felul de persoane subversive din Occident. Așa cum spune și numele său, Serviciul Securității Statului (*STASI – n.m.*) le dădea oamenilor obișnuiți un sentiment de securitate, iar ei privesc înapoi cu nostalgie către el, acum cînd domnește atîta nesiguranță. Da, a fost și o minoritate care a suferit pentru convingerile ei politice. Dar e firesc să fie așa. Exact la fel s-a întîmplat și în Germania de Vest."

Fostul maior Klaus Risse este singurul care regretă: era un organism infernal și a fost strivit de el. A vrut de multe ori să se retragă, dar altceva nu știa să facă și oricum nu te puteai retrage. Toți șefii mințeau, era clar că se ducea totul de rîpă. Odată, la un curs de perfecționare, e ceva ce nu a mai spus nimănui pînă acum, le-au citit scrisoarea unei femei către soțul ei. Îi scria cu iubire, cu înțelepciune. Soțul era informator și cazul le era prezentat ca model. Nu a putut să uite niciodată căldura acelei femei. „După ce m-am despărțit de el și i-am dorit numai bine, în mintea mea se formează o propoziție surprinzătoare: «Klaus Risse e un om de treabă»".

Cel care ajunge la această concluzie este Timothy Garton Ash *(Dosarul meu de Securitate – O altă versiune a vieții*, Humanitas, 1999). Mi-am adus aminte de securiștii lui Ash văzînd la televizor cîțiva securiști români în vizită la CNSAS. Am ales dintre interviurile realizate de Ash cu ofițerii care l-au urmărit trei tipologii, trei moduri de a-și înfrunta (sau ascunde) trecutul. Între aceștia trei, care pot fi prototipuri, ceilalți securiști ai lui Ash se pierd în nuanțe, în funcție de cît jigodism există în caracterul fiecăruia. Alegerea este personală.

Stelian Popescu nu a fost chemat la CNSAS, dar și-a condus prietenul acolo pentru a explica presei că ei nu au fost torționari. Executau doar ordinele primite. Dar asta nu înseamnă că el se ascunde în spatele instituției, ordinele „se refereau la interesele României". Rezum scena după *Ziua:* Securitatea nu a distrus vieți, ci chiar le-a salvat. Știe asta pentru că a lucrat în Securitate timp de 35 de ani, el ocupîndu-se cu apărarea siguranței statului român. „N-ați auzit de oameni chinuiți, de vieți distruse, de oameni arestați la domiciliu pentru că citeau o altfel de carte sau pentru că ascultau un post de radio?", a fost întrebat Popescu. Răspunsul a venit pe loc: „Dar de naționalism, irredentism, hortism, ați auzit?". „Dar de oamenii care erau arestați pentru că spuneau bancuri cu Ceaușescu? Securitatea nu avea nici o vină, ea ce făcea?" Securitatea se amuza și ea pe seama bancurilor. În scenă intră un fost deținut politic. În vîrstă de 75 de ani, Anghelescu a făcut cinci ani de pușcărie pentru că a înființat o organizație de studenți. „Am fost închis cinci ani la Tîrgu Ocna", a început să povestească Anghelescu, moment în care fostul colonel de Securitate a simțit nevoia să-l întrerupă: „Nu de mine".

Prietenul său de arme, Gheorghe Goran, e mai puțin comunicativ, dar în timp ce se luptă cu ziariștii pentru a intra în mașină vorbește în maxime: „Am spus ceea ce trebuie să se înțeleagă despre Securitate: a fost arma de lux a României".

Eroi sînt încă...

Nu este nici o surpriză. Securiștii folosesc aceleași strategii de justificare utilizate de toți „foștii": patriotismul, țara amenințată, profesionalismul, el personal a făcut bine. Aceleași argumente cu care, de exemplu, se justifică obsesiv Adrian Păunescu în propria-i emisiune. Lumea interioară a acestor oameni a rămas blocată în trecut: România este amenințată din toate părțile și doar ei o mai apără de haos. Sînt eroi, fără discuție. Ei știu că sînt eroi, ziariștii aștia care le îndeasă microfoanele în față există doar pentru că ei au protejat atunci România.

Nimic din ce s-a discutat în acești 13 ani nu i-a schimbat. Iar acești ani trebuie să li se pară infernali: tot felul de străini care circulă liber pe aici, tot felul de intelectuali care critică liber guvernul, tot felul de iredentiști care s-au organizat politic și își spun minoritate etnică, în general tot felul de calamități. Pentru ce au muncit ei, pentru ce și-au sacrificat tinerețea, să își bată ăștia acum joc de țară!? Cînd le este aruncat în față adevărul victimelor, răspunderea nu este personală. Nu eu, spune Popescu. Nu a fost el, dar nici nu e foarte convins că cineva dintre colegii săi ar fi putut să facă așa ceva, deși... (punctele de suspensie desemnează amintirile reprimate). Doar rîdeau și ei la bancurile cu Ceaușescu. De ce nu se mai fac bancuri și acum ca pe vremuri? Nimic nu mai e cum era.

Stelian Popescu a venit de bunăvoie să discute cu ziariștii. A venit pentru că vrea să vorbească. El nu a dat o palmă nimănui niciodată. Îl cred. Îmi vine să spun: „Stelian Popescu e un om de treabă". Dar Stelian Popescu nu a avut șansa să vorbească, să analizeze cum era sistemul, de ce l-a strivit, de ce s-a supus. A rămas blocat în faza negării. Și asta pentru că toți securiștii români, toți activiștii și secretarii de partid români sînt ca Gerhard Kaulfus. Nici unul nu regretă sau nu se ascunde, toți ar lua-o de la capăt. Așa a fost să fie, țara era în pericol, așa este peste tot în lume. Kaulfus este de departe cel mai odios dintre securiștii lui Garton Ash. Trăiește baricadat după o poartă masivă, baricadat în Germania lui, pe care o mai apără încă. Securiștii români s-au baricadat mental, s-au baricadat față de România asta pe care nu o înțeleg, deși o conduc.

Diferența este dureroasă. Acolo există un comitet pentru dialog, securiștii lor se confruntă individual cu situația. Unii regretă, cei mai mulți își găsesc justificări sau dau vina pe alții. Dar rușinea este prezentă, istoria i-a condamnat, victimele lor au avut dreptate. De la acest adevăr se pleacă. „Oamenii de treabă" se împacă cu acest trecut. Germania a cheltuit mulți bani și enorm de multă energie pentru ca STASI să fie demascat, iar STASI a ajuns o rușine. Stînga americană îl acuză pe Bush că va aduce STASI în America vrînd să combată terorismul. În toată lumea, STASI este un cuvînt care înseamnă rău. Securiștii români și-au rezolvat colectiv și în unanimitate trecutul: *nu au ce să regrete*. Securitatea a fost patrioată, sau cel puțin a avut și părți bune. Inevitabil, orice instituție are și părți bune, acesta este un truism care îngroapă orice discuție. Dar s-a ajuns la concluzia că Securitatea are și părți bune fără să fi înțeles care au fost părțile rele.

Cei care apără rușinea

STASI este o rușine, Securitatea a avut și părți bune. În România, rușinea este apărată de instituții și de oameni care împart între ei acel sentiment fratern că așa s-a întîmplat, cu toții am fost în aceeași hazna, să trecem mai departe. Cei care cercetează rușinea, doar „ling dosare".

Săptămîna trecută SRI se plîngea că „unii membri ai Colegiului acuză în mod repetat SRI că nu sprijină cu datele minime necesare identificării ofițerilor de securitate care au desfășurat acțiuni specifice poliției politice, în condițiile în care cunosc foarte bine faptul că nu există o prevedere legală expresă care să stipuleze această obligație pentru Serviciu". Iar SRI are dreptate, nu există o asemenea prevedere legală. Există însă alta: art. 20 din legea „Ticu" spune la alineatul 3 că SRI este obligat să predea dosarele către CNSAS. Iar alineatul 5 spune că cei doi directori ai SRI (Costin Georgescu și Radu Timofte) ar trebui să răspundă penal pentru că nu s-au conformat pînă acum. Este ca și cum un hoț ar pune stăpînire peste hambarul unui cetățean. Pentru că poliția nu îl ajută, cetățeanul spune: „Dă-mi măcar niște grăunțe!". Dar nu este nici o lege care să mă oblige, spune hoțul. Și are dreptate.

Legea „Ticu" nu este chiar o lege pentru SRI, este un accident, un produs al celor care se încăpățînează să nu vadă că toți am fost vinovați, așa erau vremurile. Au fost patrioți, eroi. Acum, patrioții apără rușinea, asta înseamnă să fii patriot. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

De Amicitiae: Erwin

Mai ales pentru tineri, înregimentarea este determinată de constrîngerile circumstanţelor, pe cînd prieteniile se leagă pe bază de afinităţi. Fiecare îşi selectează prietenii şi îi ierarhizează după propriile sale criterii. Întrebării cine a fost cel mai bun prieten al meu i-aş răspunde fără şovăire: Erwin. Începînd cu clasa I primară, în care am fost colegi, amiciţia noastră a străbătut o multitudine de episoade, numai arareori previzibile şi paşnice. Un astfel de episod s-a consumat în dimineaţa de 28 mai 1941, cînd doi agenţi m-au ridicat de la domiciliul din strada Nerva Traian, prologul internării în lagărul de la Tîrgu Jiu, care a pus capăt pentru moment frecventelor mele întîlniri cu Erwin şi cu sora lui Nadia. După numai cîteva săptămîni au fost arestaţi membrii grupului cu care colaborasem. Siliţi să mai indice şi alte legături, unii dintre ei au furnizat numele meu. Siguranţa voia ca această informaţie să fie neapărat confirmată de Erwin, care se încăpăţîna să nu îi facă pe plac.

Rezumîndu-se la confirmările obţinute, Curtea Marţială a ordonat aducerea mea sub escortă de la Tîrgu Jiu la Bucureşti. Reîntîlnirea cu Erwin s-a petrecut în boxa acuzaţilor. În timpul dezbaterilor, somităţile Baroului care îl apărau pe Erwin au invocat un viciu de procedură: din dosarul lui lipseau amprentele digitale, întrucît poliţiştii îi zdrobiseră degetele. Nereuşind să-şi atingă ţelul, torţionarii şi-au modificat strategia recurgînd, pe lîngă suplicii, la manipulare. Ei i-au citit lui Erwin o pretinsă declaraţie prin care eu confirmam învinuirile respinse de el. În faţa acestui fals prietenul meu a cedat, el nu putea face declaraţii care le contraziceau pe ale mele. Nu am aflat detaliile acestei întîmplări decît mult mai tîrziu, şi nu de la eroul ei, care avea îndreptăţirea să mi-o reproşeze, dar nu mi-a reproşat-o.

Procesul s-a desfăşurat în 22 octombrie, judecătorul de instrucţie reclamînd pedeapsa capitală pentru cei mai mulţi dintre noi. Curtea a distribuit sentinţe între 10 şi 25 de ani cu o excepţie: condamnarea lui Erwin se limita la 3 ani închisoare corecţională.

După un scurt intermezzo la Jilava, pe data de 5 noiembrie, grupul a descins plin de entuziasm în temniţa cezaro-crăiască de la Caransebeş, unde avea să-şi ispăşească ani de captivitate alături de cei mai reputaţi fruntaşi ai Partidului Comunist. Faptul evident al înghesuirii noastre într-o celulă de carantină, fără să fi fost consultaţi, disimula faptul hotărîtor al absorbirii noastre în organizaţia clandestină care îşi subordonase întreagă activitate a închisorii, inclusiv administraţia.

După ocuparea Odessei, guvernul Antoneştilor a decis ca deţinuţii politici cu condamnări uşoare să fie trimişi în Transnistria. Sub protecţia sentinţei de 25 de ani eu am rămas pe loc. Ajuns la Rîbniţa, Erwin a fost ucis la 18 martie de trupele germane în retragere. Revenită acasă după 23 August, sora lui Erwin, Nadia, mi-a reproşat că eu, care îi trimisesem fratele la moarte, continuam să-i supravieţuiesc.

Cu sau fără mustrarea ei, realitatea acestei vinovăţii pecetluieşte după zeci de ani amintirea prieteniei mele cu Erwin.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Reforma ştirilor

Există, în sondajele de opinie, o întrebare care îi contrariază pe mulţi. Deşi este contestată vehement, deşi pare (sau este) prea generală pentru a lămuri ceva, ea revine totuşi în mai toate barometrele de opinie, iar telejurnalele şi ziarele o menţionează de fiecare dată cînd comentează rezultatele. Este vorba despre întrebarea privind „direcţia în care se îndreaptă ţara". Unii spun că o asemenea întrebare nu este justificată, căci e prea generală şi ambiguă: degeaba îi întrebi pe oameni dacă direcţia e bună sau greşită, dacă nu le precizezi ce anume înţelegi prin „direcţie". De aici şi confuzia multora atunci cînd privesc cifrele: 60-70% spun că sînt de acord cu aderarea României la UE, dar tot vreo 60% spun că direcţia e greşită. Adică e greşit să mergem spre UE? Într-o asemenea logică, nu se mai înţelege nimic, iar poporul român pare să dea peste cap toată ştiinţa sondajelor.

Argumentul sociologilor este că întrebarea cu pricina nu face decît să măsoare senzaţia de moment a oamenilor despre cum merg lucrurile, fără pretenţia de precizie (dimpotrivă: se mizează tocmai pe imprecizia întrebării; evident că altele ar fi răspunsurile dacă întrebarea ar fi formulată astfel: „ţara se îndreaptă către UE. E bine sau e rău?"). E un fel de „cum o mai duceţi, nea Ioane şi dadă Floareo?", extinsă la un eşantion reprezentativ, socotită, ponderată şi-napoi la lume dată. E un fel de a încerca să măsori cîţi cred că „e rău, se duce dracului rapiţa" şi cîţi nu. E, dacă înţeleg bine, un mod de a aproxima care mai e relaţia între gîndirea pozitivă (piei, ispită!) şi fatalismul mioritic. Pe urmă, analizele rafinate ale sociologilor (care din păcate nu mai ajung în presă, nu mai sînt explicate publicului) fac corelaţii între răspunsurile la această întrebare şi răspunsurile la celelalte şi află ceea ce vor să afle.

Nu sînt sociolog şi n-am pretenţia unor interpretări pertinente, dar observ, ca omul curios, că în toate sondajele româneşti din ultimii ani, cei care răspund „într-o direcţie greşită" sînt mai numeroşi decît cei care răspund „într-o direcţie bună". Putem să dăm drumul la robinetul cu metafizică şi să spunem că aşa-i românul, pesimist, „pune răul în faţă", are în codul genetic secolele de boicotare a istoriei aici, la răscrucea marilor imperii, şi-atunci de unde să-i cerem resurse pentru gîndirea pozitivă? Putem, de asemenea, să inventariem privaţiunile şi confuzia tranziţiei, tunelul fără luminiţă la capăt, iernile care vin mereu pe neaşteptate şi umflă cheltuielile la întreţinere, şi-atunci cum să creadă bietul popor că direcţia e bună (cu UE-ul ei cu tot!) cînd tot RADET-ul face legea? Putem – indiferenţi la toate analizele sociologice – să exclamăm „aiurea!" şi să dăm pe Eurosport sau pe MTV, cu o bere alături, ceea ce măcar ar fi un semn că ştim să ne bucurăm de clipă. Mi se pare însă că, dacă în „fibra naţiei" stă bine înfiptă neîncrederea în ziua de mîine (căci pînă la urmă asta exprimă răspunsurile cu „direcţia greşită"), o bună parte din vină o poartă ştirile de la telejurnale. În primul rînd subiectele lor (accidente, infracţiuni, bătăi, devianţe, ciudăţenii, mizerie etc.), dar şi – dacă nu cumva *mai ales* – stilul şi tonul lor. Accidente şi catastrofe se văd la toate telejurnalele din lume, dar reporterii noştri excelează în a le relata cu lux de amănunte, în a le zgîndări pe victime cu întrebări cinice, în a-i stoarce pe vecinii victimelor de tot felul de detalii inutile şi indecente. Pe scurt, se creează o deprimare generală, toată lumea se lamentează, prin aer pluteşte concluzia „ne-a pedepsit Dumnezeu, păcatele noastre...". Tonul, expresia, gesticulaţia multor prezentatori de ştiri subliniază starea de fatalitate, induc sentimentul că nu te poţi opune destinului, că lumea e plină de răutăţi: doar că nu ni se suflă în ureche „bine că sîntem sănătoşi" ori „Doamne fereşte de mai rău". Şi, de fapt, nici nu mai e nevoie să ni se pună asta: după ce sîntem bombardaţi zi de zi cu nenorociri, şi încă pe un ton lăcrămos şi sumbru, ştim singuri să tragem concluzia, să ne mai punem o încuietoare la uşă şi să ne uităm bănuielnic la oamenii de pe stradă.

Ştiu, mi se va spune, cu cifrele de audienţă în faţă, că asta vrea publicul. Voi răspunde însă că publicul (sau o parte a lui!) vrea anumite subiecte, are anumite curiozităţi, de acord; dar *stilistica* ştirilor nu o decide publicul, *tonul* nu e dictat de public, ci de proastele năravuri ale ştiriştilor; *detaliile* mizere care apar în imagini sînt o opţiune a editorilor, nu o cerere expresă a publicului. Şi apoi, după ani de telejurnale deprimante, publicul (puţin pregătit, după decenii de televiziune unică de partid şi de stat, să facă faţă invaziei TV) a devenit *condiţionat* şi dependent de telejurnalele cu nenorociri. Cred că a venit vremea pentru o reformă a ştirilor. Va urma.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Fantasme

Ceea ce frapează în celebrul afiş al nu mai puţin faimosului film al lui Kubrick după *Lolita* lui Nabokov sînt ochelarii cu cele două lentile – fumurii – în formă de inimă; roşul ramei îşi are, puţin mai jos, replica în acadeaua pe care o suge delicat eroina. Mesajul erotic este explicit, iar extravaganţii ochelari joacă aici un rol esenţial (ochelari care, de altfel, apar numai pe afiş, nu şi în film). Exemplul nu putea lipsi, firește, din cartea lui Frank Evrard *Erotica ochelarilor* (Imago, 2003). Istoria filmului e, oricum, o mină inepuizabilă. Un cinefil adevărat nu poate să nu-şi amintească de ochelarii lui Cary Grant din *La Nord prin Nord-Vest,* ai lui Audrey Hepburn din *Mic dejun la Tiffany,* ai lui Tony Curtis din *Unora le place jazz-ul,* ai lui Dustin Hoffmann din *Tootsie* etc., etc. Nu întîmplător numele citate sînt ale unor mari vedete; ochelarii s-au pliat mitologiei starurilor, au devenit un element important al idealului mediatic: ochelari cu ramă groasă, dreptunghiulară la Maria Callas şi Jackie Onassis, ochelari negri la Greta Garbo şi Isabelle Adjani, după care ajungem la Elton John şi Michael Jackson şi la nenumăraţi cîntăreţi, actori, vedete de televiziune, fotbalişti ş.a.m.d., care au impresia că se singularizează conformîndu-se, de fapt, unei imagini standard.

Ochelarii, aminteşte Evrard, au apărut în Occident la sfîrşitul secolului al XIII-lea şi au fost multă vreme asociaţi cărţii şi studiului. Unele variante au avut epocile lor de glorie, precum *lorgnon*-ul şi monoclul, acesta din urmă rezervat aristocraţilor şi ofiţerilor dar purtat, din spirit provocator, şi de artişti sau scriitori, precum Breton şi Tzara. Simplu obiect utilitar la început, ochelarii au căpătat personalitate, formă, corp, s-au transformat în instrument de seducţie sau în semn al racordării la moda zilei. O întreagă semiotică a gesturilor însoţeşte această artă a seducţiei: modul în care aşezi ochelarii pe masă, îi porţi pe creştetul capului, sau agăţaţi în corsaj, ori atîrnînd de un şnur, sau îi ţii, de un capăt, între dinţi, meditativ şi în acelaşi timp degajat etc. Unii consideră că ochelarii adaugă o notă de mister, de vag, de excitantă incertitudine. *Bărbaţii preferă femeile mioape,* proclamă într-o carte din 1995 doi autori, Carolyn Fitz şi Bernard Le Grelle, aducînd în sprijin fel de fel de statistici, cum ar fi aceea conform căreia 60% dintre manechine suferă de miopie, ceea ce conduce la o neaşteptată legătură între picioarele lungi şi vederea slabă. Lista actriţelor a căror privire enigmatică, şăgalnică ori galeşă se datorează deficienţelor de vedere este interminabilă, de la Marilyn Monroe la Carole Bouquet şi de la Grace Kelly la Nicole Kidman (pe care Kubrick, în *Eyes Wide Shut,* o filmează în cele mai intime postúri, dar cu ochelarii pe nas).

Ochelarii nu rămîn însă mai puţin, arată Frank Evrard, un obiect ambiguu, cu semnificaţii contradictorii. Indică handicapul, oboseala, boala, bătrîneţea şi, implicit, pierderea vigorii sexuale. Sînt un fel de proteză ce poate produce complexe, dau o anume stîngăcie în mişcări, stîrnesc uneori reacţii de hilaritate (ni-l putem imagina pe Rică Venturiano altfel decît miop?). Au, în anumite situaţii, capacitatea de a sugera autoritatea politică, ascendentul social, superioritatea culturală. Sînt o metaforă a măştii, a artificialului. Ecran protector (mai ales ochelarii de soare), potenţează voyeurismul: priveşti, dar ai senzaţia că nu eşti văzut. Rămîn, în sfîrşit, ultimul obstacol (înlăturat cu grijă şi pus, la îndemînă, pe noptieră) între două trupuri care se înlănţuie.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cîteva cărţi

Comrades – The rise and fall of World Communism (Tovarăşii – Mărirea şi decăderea comunismului mondial) este titlul ultimei cărţi semnate de Robert Harvey. E îmbucurător că fenomenologia comunismului şi istoria dictaturilor sale preocupă din ce în ce mai mulţi cercetători dar, mai ales, e foarte important că la mai bine de un deceniu de la prăbuşirea navei amiral a comunismului, fosta URSS, încep să apară marile sinteze pe problemă. Probabil că după tulburătoarea *„Carte neagră a comunismului"*, aceasta este cartea care era logic să urmeze. În esenţă, Harvey crede că, la fel ca şi fascismul, comunismul a fost o reacţie la modernizare şi la globalizarea capitalismului, care a început să fie tot mai accelerată la începutul secolului trecut. În bună măsură, părerea lui Harvey coincide cu cea a expertului român numărul 1 în problematica comunismului, profesorul Vladimir Tismăneanu, care, şi el, e de părere că comunismul, ca fenomen general, a fost o criză a modernităţii. Examinînd istoriile cîtorva mişcări comuniste de notorietate, de la bolşevismul leninist la sandinism, Robert Harvey notează o similaritate interesantă: comunismul a prins în societăţi în care o mare masă de oameni au fost strămutaţi de la ţară la oraş. Acest tip de dezrădăcinare a favorizat sensibil succesul, chiar şi vremelnic, al ideologiei comuniste.

● *Talk of the Devil: Encounters with Seven Dictators (Vorbele diavolului – Întîlniri cu şapte dictatori)* de Riccardo Orizio este o carte care, dacă nu ar fi cu şi despre oameni adevăraţi, ar putea fi socotită una dintre cele mai bune piese de ficţiune în genul absurd. În latura grea, deprimantă, a genului absurd. Orizio, jurnalist italian cu bun renume, a luat-o pe urmele a şapte dictatori aflaţi, acum, în dizgraţie, departe de puterea pe care au exercitat-o şi, într-o anumită măsură, uitaţi: Idi Amin, Jean-Bedel Bokassa, Wojciech Jaruzelski, Enver Hoxa, Jean-Claude („Baby Doc") Duvalier, Mengistu Haile Mariam şi Slobodan Miloşevici. Autorul încearcă să vorbească cu fiecare dintre ei şi acolo unde nu e posibil (ca în cazul lui Hoxa sau Miloşevici) cu soţiile lor, Nexhmije Hoxa şi Mira Markovici, ele însele aprige femei politice pe urmele marilor lor soţi. Au rezultat interviuri cît se poate de puternice şi, cînd asta nu a fost cu putinţă, ca în cazul lui Idi Amin cu care autorul s-a putut vedea doar cîteva minute, însăşi povestea felului în care a eşuat interviul e interesantă. Autorul a încercat şi un interviu cu Manuel Noriega, aflat acum în închisoare, care, însă, a refuzat să-l vadă pe Orizio. Motivul îl aflăm din scrisoarea pe care Noriega, aflat în închisoare, a scris-o italianului: *„Eu nu aparţin acestei categorii de dictatori uitaţi, căci Dumnezeu nu a încheiat, încă, misiunea lui Manuel Noriega pe lumea asta"*.

Cartea e, de fapt, un bestiar. După ce o citeşti nu mai poţi face nimic cîteva zile. Cele mai sinistre figuri cu putinţă vorbesc despre fericirea pe care au adus-o popoarelor lor, despre sacrificiile pe care le-au făcut pentru ţările lor şi se răţoiesc la istorie. Fireşte, toţi sînt patrioţi şi toţi şi-au chinuit semenii din dragoste.

● Într-o lume ca cea de azi, e cît se poate de potrivit să citeşti, din cînd în cînd, cîte o biografie bine scrisă a lui Talleyrand. O am în faţă pe cea semnată Duff Cooper şi apărută în aprilie 2001. Personaj cu adevărat unic, Charles Maurice de Talleyrand Perigord a fost cel mai versatil oportunist din cîţi cunosc. Tinerii ambiţioşi de la picioarele Puterii ar avea multe de învăţat de la cel care a crezut toată viaţa lui că *„sîntem fiii timpului pe care îl trăim mai mult decît fiii propriilor noştri părinţi"*. Născut în 1754 cu un handicap care îl va marca întreaga viaţă, Talleyrand va încerca tot ce se poate încerca pe lumea asta pentru a dobîndi putere şi bani. În fragedă adolescenţă încearcă cariera religioasă, devine apoi slujitor devotat la Revoluţiei şi reneagă Biserica. Scapă de Marea Teroare fugind în Anglia cu un paşaport semnat de Danton, ajunge în 1794 în SUA unde încearcă diverse afaceri, se reîntoarce în Franţa în 1796, după ce un mandat de arestare pe numele său fusese revocat, şi, un an mai tîrziu, intră în Ministerul de Externe francez la intervenţia doamnei de Staël. În epoca de declin a Directoratului, Talleyrand îl întîlneşte pe Napoleon şi se naşte o relaţie politică care va rămîne legendară şi care va interesa pe toată lumea de atunci încoace. Îl sprijină şi apoi îl trădează pe Napoleon, aşa că, în 1814, el este unul din artizanii revenirii lui Ludovic al XVIII-lea. A plecat şi a revenit în funcţia de ministru de externe de cel puţin 5 ori, după socoteala mea. După Waterloo, la începutul celei de-a doua Restauraţii, Talleyrand devine chiar preşedinte al Consiliului de Miniştri. Moare la 84 de ani, nu înainte de a-şi reaşeză relaţia cu Biserica printr-o scrisoare de retractare a acuzaţiilor din tinereţe. Corupt şi iubitor de lux, inteligent pînă la brilianţă şi diplomat de forţă, îndrăgostit de putere şi posesor al unei averi serioase dobîndite exclusiv în timpul serviciului public, natură manipulatoare şi intrigant de mare rafinament, Talleyrand ar fi un model în care lupii tineri de azi s-ar regăsi. Dacă ar şti despre el, fireşte.

▲

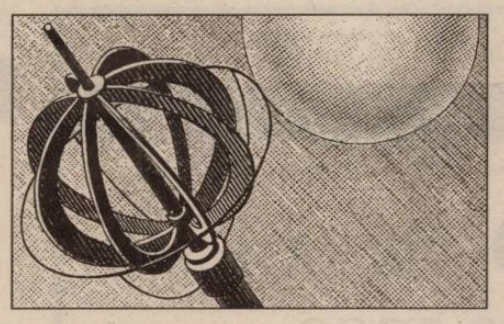

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Visul lui Luther

Cînd comparaţia dintre lumea capitalistă şi cea comunistă era net în favoarea celei dintîi, răspunsul propagandei din Est, mai în glumă, mai în serios, era: „la voi se linşează negrii", crimă abominabilă care făcea inutilă orice discuţie. În materie de crime abominabile, comunismul avea performanţe greu de doborît, dar era adevărat, la ei se linşau negrii. În statele din Sud, segregaţia era un fapt al vieţii curente, în şcoli, în mijloacele de transport, dar şi la ţîşnitorile de pe stradă; în Nord, mai subtil, prin mijloace mai puţin brutale, egalitatea proclamată de Constituţie nu era o realitate pentru populaţia de culoare. Mişcarea nonviolentă pentru drepturile civice şi-a expus forţa pe 28 august 1963, prin marşul paşnic de la Washington, cînd pastorul King şi-a făcut public visul său egalitar în faţa a 250.000 de oameni: „Cînd arhitecţii Republicii noastre au scris minunatele lor cuvinte în Constituţie şi în Declaraţia de Independenţă, au semnat o promisiune, moştenire pentru toţi americanii. Promisiunea era aceea prin care tuturor oamenilor, albi sau negri, li se garantează drepturile lor inalienabile la viaţă, la libertate şi la aspiraţie spre fericire".

Marşul a venit ca o încununare a unor reglementări şi proteste care durau de ceva timp. La reîntoarcerea trupelor de pe fronturile celui de-al doilea război mondial: atunci o lege le-a acordat foştilor combatanţi facilităţi materiale pentru înscrierea în instituţiile de învăţămînt superior. Pe front fuseseră mulţi soldaţi de culoare. O bună parte dintre ei au profitat de pe urma răsplatei; prin educaţie s-a format o categorie de oameni capabili să exprime într-un discurs articulat nemulţumirile, să organizeze protestele haotice, să facă legătura cu politicienii care, din convingere sau din interes electoral, li s-ar putea alătura. Apoi, în 1954, Curtea Supremă de Justiţie a dat verdictul în dosarul Brown condamnînd segregaţia în şcoli pe criteriul rasial. Dar, spun istoricii problemei, decizia s-a dat într-un vacuum. În statele din Sud, de-segregaţia nu avea nici sprijin economic, nici susţinerea liderilor politici. Pînă la incidentul de la Little Rock, cînd copii negri au intrat în şcoală păziţi de Garda Naţională, poziţia preşedintelui Eisenhower a fost reticentă şi ambiguă. În 1955, a fost boicotul transportului în comun din oraşul Montgomery, după ce unei femei de culoare i s-a interzis să se aşeze pe locurile rezervate albilor. Timp de 318 zile, oamenii şi-au sacrificat confortul pentru a-şi apăra demnitatea.

În acest deceniu, strategia reactivă s-a transformat într-o mişcare de masă, slab structurată, dar cu o mare participare a grupurilor, preluînd iniţiativa luptei legale pentru drepturi civice – pentru dreptul la vot, la educaţie, pentru tratament egal în faţa justiţiei. Lupta paşnică a fost marcată de multe incidente violente, dar în cele din urmă preşedintele Johnson şi administraţia sa democrată au elaborat cea mai complexă legislaţie în materie de drepturi civice. Legislaţia proclama egalitatea, dar nu îi putea asigura realitatea.

În cele patru decenii de la marşul de la Washington n-au lipsit violenţele şi, deşi persoane cum sînt Colin Powell sau Condoleezza Rice au fructificat cu rezultate spectaculoase avantajele discriminării pozitive, iar în filme poliţiştii negri sînt mai mulţi şi mai gradaţi decît cei albi, în puşcării şi în acele sectoare ale lor unde sînt parcaţi condamnaţii la moarte sînt mai mulţi negri decît albi. Politicile de discriminare pozitivă adoptate tocmai pentru a grăbi integrarea au o eficienţă discutabilă. În consecinţă, politicile rasiale deschise şi intenţionate au fost înlocuite de politici deghizate şi intenţionate, altele neintenţionate, dar ostile. Ca răspuns la comportarea echivocă a majorităţii, organizaţiile minorităţii îmbrăţişează tot spectrul, de la chemări la revoltă şi ostilitate făţişă, dar nonviolentă, pînă la implicarea în problemele concrete ale convieţuirii.

Visul vast al lui Martin Luther King se ciocneşte de experienţa limitată a fiecăruia şi, la acest nivel, perspectiva egalităţii nu e dezirabilă cînd e aplicată celuilalt.

Nimeni nu mai reproşează americanilor că la ei se linşează negri. Şi nici nu se mai linşează.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De ce am făcut-o

Cînd vorbeşte despre Everest, gazetarul tipicar nu uită niciodată să adauge vorba aceea a unui englez, veche de cîteva decenii: „De ce urc Everestul? Pentru că există!". În aceeaşi linie, alţii se mărginesc să constate că omul a mers pe Lună pentru că satelitul era acolo sau a făcut baie cu crocodilii pe Animal Planet pentru că era periculos.

N-aş putea spune acelaşi lucru despre decizia de a-ţi schimba locul de muncă. Nu pleci într-un alt loc doar pentru că locul acela există – în afară de cazul în care meseria ta nu se poate lăuda cu mai mult de patru-cinci posturi bune în toată ţara. Aţi ghicit: e vorba de prezentatorii de televiziune. Aici, ca şi la slujbele de profesori universitari, trebuie să aştepţi cedarea psihică sau chiar – Doamne fereşte! – decesul vreunuia dintre titulari pentru a spera o avansare. Pensionare voluntară în televiziune nu există, nici plictiseală la locul de muncă, chiar dacă publicul e de altă părere.

Sigur, unii vor spune că televiziunea e un mediu combustibil. Intri în cuptor şi ieşi pe partea cealaltă în cîţiva ani, ars dincolo de puterea de a te recunoaşte a rudelor. În timpul ăsta n-ai vreme să te gîndeşti dacă ceea ce faci e bine, ilegal, moral sau îngraşă. Pleci la slujbă sigur că ai treabă (o chestie absolut deranjantă într-o ţară relaxată ca a noastră) şi vii acasă încredinţat că mîine va fi la fel. Cu toate astea, clienţi pentru pupitrul de la ştiri (să nu uităm, urmaşul direct al *înaltei tribune* de la care poporul primea poruncile zilei) rămîn cu mult mai mulţi decît locurile libere. Şi nu e vorba doar de tineri dornici de celebritate *instant*, ci şi de oameni ceva mai serioşi, care mai cred încă în puterea magică de educaţie a maselor pe care pasămite ar avea-o televiziunea. E însă o credinţă care dispare foarte repede la contactul vizual cu statuia Punctului de Rating, pe care o găseşti în holul de primire al fiecărei staţii TV.

Lumea televiziunilor e una foarte apropiată de natură, totuşi. Mai precis de modelul pădurii, în care copacul de succes e cel care reuşeşte, prin efectul cîmpului său energetic, să dea la o parte crengile celorlalţi arbori. Sigur, copacului îi trebuie mai multă vreme decît omului. Un stejar poate să aibă nevoie de 100 de ani pentru a face un luminiş în jurul lui, pe cînd o fiinţă umană puternică se descurcă şi în cîţiva ani de prezentare a unei emisiuni de *prime-time*. Esenţială este capacitatea de a-i putea domina pe cei din jur şi de a-i împinge, încet, la o parte din lumina reflectoarelor. Nu e nimic pervers aici: pur şi simplu acestea sînt regulile jocului. Tocmai de aceea valoarea în materie de televiziune nu se confundă niciodată cu competenţa stabilită de şcoli şi examene: e mai degrabă de o chestiune care te trimite la unităţile de măsură ale forţei vitale, oricare ar fi acelea.

Dar tot n-am explicat esenţialul: de ce să laşi o slujbă sigură, bine văzută şi confortabilă pentru o întreprindere în (aproape, pentru mine) necunoscut? Tocmai pentru acest test pe care televiziunea ţi-l acordă gratuit, acela care îţi spune dacă ai forţa necesară pentru a-i face atenţi pe cei din jurul tău. Asta ca să ştii dacă e cazul să te gîndeşti, mai tîrziu, la o cariera în Public Relations sau dacă e cazul să te dedici reparaţiilor de ceasuri.

„Dar n-ai zis nimic de bani!" – e replica ce vine în minte fiecărui cetăţean preocupat de salariul prezentatorilor de televiziune. Şi aici lucrurile sînt relative: prezentatorii sînt şi ei puşi pe gînduri de salariul directorilor lor, în vreme ce aceştia se uită cu atenţie la retribuţia managerilor din alte *business*-uri, de obicei multinaţionale.

Dincolo de toate, poate că ar trebui să cer scuze cititorilor *Dilemei* (şi să-i asigur că nu se va mai repeta) pentru un articol mai potrivit poate cu preocupările revistelor *Viva* sau *Story*. Cred însă că aici, la *Dilema*, sîntem toţi prieteni şi, ca între prieteni, se acceptă din cînd în cînd confesiunile.

În plus, de ce să nu mărim baza demografică a revistei? Prea mult am aşteptat pe la uşile salonului de coafură.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Deficitul de vise

Există un deficit de vise în ţara noastră, din cauza pilulelor de dormit precum Lorezapam, care fie că alungă de tot visele, fie nu-i mai lasă pe oameni să şi le aducă aminte. Primele semne ale vacuum-ului de vise s-au manifestat în jurul meselor la care oamenii îşi luau micul dejun, cam acum vreo cinci ani, cînd familii întregi au constatat că nu mai au ce vise să-şi povestească. A-ţi povesti visele alor tăi era o formă de comunicare a gîndurilor şi sentimentelor care nu puteau fi exprimate altminteri. Interpretîndu-şi unul altuia visele, familia-şi consolida legăturile şi primea şi sugestii despre viitor, cît de cît. În absenţa viselor, au dat buzna în vieţile noastre ziarele şi ştirile de dimineaţă, ca să acompanieze cronţănitul cerealelor, cronţănit care, în multe cămine, a devenit unicul sunet pe care familiile îl produceau împreună. Tăcerile de dimineaţă cauzate de deficitul de vise nu au afectat numai familiile. Efectele s-au extins rapid şi către locurile de muncă. Povestirea viselor era un fel de liant, care oferea şi o cantitate importantă de flirt profesional, căci visele relatate colegilor exprimau fără greş lucruri ce nu puteau fi spuse pe şleau. Locurile de muncă au devenit astfel mai triste, din ce în ce mai dilbertiene. Imaginaţia, care nu a fost niciodată punctul forte al unor industrii, a sărăcit pînă în pragul dispariţiei. Şefii au devenit mai puţin încrezători fără visele care le mai dădeau cîte un pont despre responsabilităţile lor, iar lucrătorii au pierdut şi bruma de motivaţie pentru a rămîne cuminţi în cubiculele lor. Golul de vise a avut efecte încă şi mai dezastruoase la nivel naţional, unde realitatea viselor a fost înlocuită de retorica „viselor" politice, care au tot atîta legătură cu visele nopţii precum maşinile cu bidiviii. Politicieni fără de vise au dat buzna pe nepusă masă în lumina logicii aparente pînă cînd au fost izbiţi de stîncile bunului-simţ. Viziunile de viitor aduse de noile tehnologii s-au înţepenit în lipsa unor hărţi desenate de subconştient. Ca răspuns la dispariţia aventurilor nocturne, s-a înregistrat o creştere simţitoare a consumului, în rîndul junimii, de substanţe psihedelice, care aduc vise de trezie, ajutîndu-i pe tineri să compenseze lipsa de vise la cei mai vîrstnici. Dar aportul de vise al celor tineri nu a fost suficient ca să scoată din marasm familia, locul de muncă şi societatea, pentru că tinerii sînt o clasă de consumatori. Poate mai tîrziu, cînd vor deveni productivi şi vor dobîndi puterea, îşi vor folosi visele cu eficienţă. Pînă atunci, criza actuală continuă. Există o soluţie simplă: nu mai luaţi pastile de dormit, puneţi-vă un plasture cu nicotină cînd vă băgaţi în pat şi înfruntaţi insomnia, dacă chiar trebuie. Un insomniac cu un vis e mai folositor societăţii decît un tip cu somn solid dormit într-un pustiu oniric. Partea proastă este că nu poţi cumpăra visele altuia, trebuie să ţi le visezi singur. În cele din urmă, patronii se vor vedea nevoiţi, probabil, să acorde „concedii de visare", ca parte a asigurărilor de sănătate. Lucrătorii vor fi supuşi terapiilor de vis în staţiuni destinate somnului, coordonate de terapeuţi jungieni, ca să le crească productivitatea. Nu lăsaţi aceste lucruri să se întîmple. Visaţi acum.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dacă e miercuri, îi creşte preţul

Intrarea în Horezu, dinspre Tîrgu Jiu, este o pantă lungă şi lină, printre coline cu iarbă şi meri. E plină Vîlcea de meri în anul acesta, iar merii sînt plini şi ei – spre bucuria cîtorva centre de colectare, care strîng fructele în saci, din ele se extrage sucul şi se trimite în Germania şi în Austria – sau cel puţin aşa spun oamenii locului, oricum nemulţumiţi de preţul oferit şi de resturile care putrezesc pe sub pomi în cantităţi mari. *Nici porcii nu le mai mănîncă, domnu' inginer!*, mi-a spus un om care s-a lipit de coasta mea în prima zi (în timp ce vizitam casa lui I.G. Duca de la Măldăreşti şi cula anexă prin care mai trecea frumoasa şi inteligenta regină Maria), mi-a zis de cîteva ori *dom' profesor*, iar apoi m-a avansat la gradul de inginer, care-i suna, pesemne, mai bine. Acest om mi-a explicat apoi şi de ce a căzut comunismul – vezi mai jos – şi mi-a dat sfaturi privind cumpărăturile de toamnă – pe care la rîndu-mi, cu mărinimie, ţi le voi transmite, cititorule.

Una peste alta, Vîlcea este un rai. Cînd i-am spus acest lucru PSS Episcopului Irineu, în pacea unui schit construit de Ştefan, unul dintre băieţii lui Constantin Brâncoveanu, s-a uitat la cerul înserat şi mi-a zis că un rai fără apă nu poate exista. Aşa o fi. Nici eu nu mă pricep să spun două lucruri cucernice unul după altul, dar nici apa judeţului nu stă numai în ploi. Pe aici n-a fost seceta din alte părţi, dar loveşte urbanizarea! Am trecut prin oraşul Băbeni. Probabil nu aţi auzit de el, este unul dintre cele mai tinere oraşe ale ţării, la origine o comună relativ răsărită sacrificată pe altarul integrării europene şi a necesităţii, decurgînd de aici ca populaţia rurală să scadă numeric. Şi aşa s-a trezit Băbeniul oraş! Partea proastă este că nu are reţea de canalizare, iar apa e scoasă din vechile puţuri, săpate în pămînt de fîntînarii satului care fu pînă mai ieri.

La Mînăstirea Horezu, vreo trei meşteri restauratori erau la treabă în dimineaţa zilei de luni. Pe aici, toată lumea îl iubeşte pe guvernatorul Isărescu – mi-a spus o doamnă inginer apicol, în timp ce degustam, în balconul mînăstirii, faguri de miere; BNR a finanţat în 1997 construcţia unei case pentru pelerinii credincioşi de care restrînsa comunitate de maici e foarte mîndră. Am intrat într-o chilie unde, în faţa unui calculator o femeie – pelerină? – îşi scria un CV. *E legat la internet?*, am întrebat eu, fremătînd oarecum la gîndul că mi-aş putea trimite de aici articolul pentru *Gazeta sporturilor*. Să scrii despre Zenga, Njock şi Becali şi să trimiti pagina, în *attachment*, de la o mînăstire triseculară spre Bucureşti – iată ce-a însemnat pentru mine globalizarea timp de trei secunde, pînă cînd femeia mi-a spus amabilă că nu e conectat la reţea, pentru că maica stareţă crede că internetul e plin de răutăţi şi de păcate. Mi-am promis să-i transmit lui Lucian Mîndruţă această veste.

Mai sus, pe Valea Lotrului, moşnenii de la Voineasa încă se mai luptă cu comunismul şi se vor mai lupta pînă cînd îşi vor recupera pădurile. Pentru că ce-a adus comunismul aici? A adus – mi-a spus prietenul meu iubitor de ingineri – rasele de oaie ţigaie şi merinos, ca să amelioreze oaia ţurcană locală. N-a ameliorat nimic, pentru că ciobanii castrau berbecii, într-o raţiune simplă. Ţurcana, oaie de munte, are firul de lînă lung şi des, ploaia curge pe el şi nu-l udă; merinosul, în schimb – oaie de şes dobrogean –, e pacoste aici, pentru că părul ei absoarbe apa ca buretele, înjurau ciobanii de răsuna toată Ţara Loviştei. Şi-mi spune amicul hurezean: *De-aia a căzut comunismul, domnu' inginer, că era potrivealã de proşti.* Mi-am promis să-i transmit acest lucru dlui Niculescu-Mizil, cu prima ocazie.

Şi mai aflu că dacă ziua de Sfîntul Gheorghe, 23 aprilie, cade într-o zi de post, miercurea sau vinerea, se ştie de secole că – din cauza ierbii, dar nu mă întrebaţi cum – laptele e mai apos în acel an, iar brînza mai puţină. Aşa că, cititorule, lasă scumpirile din ziare pe seama laicilor comuni şi fă bine şi începe toamna cumpărînd brînză, pentru că-i va creşte preţul – anul acesta 23 aprilie a fost într-o miercuri.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Vara asta dulce-amăruie a tinereţii voastre

– istorii despre rockerii sixties –

Sîntem aproape de natură. E foarte bine să fii aproape de natură, să nu-ţi pese de nimic altceva decît de ea, de mama noastră natura, de draga noastră de Mamă Natură pe care o vom descoperi la cabana Debelagora, pe care o vom regăsi pe Insula de Vară de pe rîul cel limpede care aşa de frumos ne este el adus în memorie de ritmul boogie-woogie, cînd aluneci priceput cu mîna stîngă peste clapele pianinei, ale pianolei, ale pianului cel ursuz din clubul cefere, de la Casa de Cultură a Sindicatelor care te găzduiesc mai mult în silă şi tu, acolo, spre seară, te poţi exersa, îţi poţi căuta ritmurile din lumile cele ale lui Joe Turner pe care l-ai găsit din întîmplare într-un străvechi elpi la bătrînul Pepe, americanul rătăcit aici, revenit de acolo înainte de război şi rămas, Dumnezeu ştie de ce, pe aceste meleaguri pe care tocmai le străbateţi voi cu platforma asta şleampătă în drum spre rîu, spre dealurile de peste Crucea Ţiganului, de dincolo de văile cele împădurite din defileul rîului celui albastru în vara asta dulce-amăruie a tinereţii voastre, din vara asta cu doi trei nori cumulus, rătăciţi leneş pe bolta cerească. Pepe, bătrînul revenit din America, te-a instruit pe tine, bunule prieten Black, cum anume e cu boogie-woogie, cum anume trebuie să cauţi să simţi ritmul cel bătăios, ritmul din lăuntrul tău, de-a lungul a opt note pe care să le tot frămîntţi fără istov sus-jos, dreapta-stînga, să nu le laşi să stea aşa degeaba şi cu mîna dreaptă, cu degetele ei răsucite peste răcoarea fildeşului, peste geometria clapelor, să le tot repeţi, să le reiei în scurte poveşti pe care urechea ta să le simtă, să le strunească, să le readucă din nou în auz, în aerul acela al camerei cu pianul din sala de repetiţie a Casei de cultură a sindicatelor în care pluteşte un miros de podele date cu gudron şi să fii privit mustrător de tablourile cubo-futuriste cu figuri de muncitori în defilările rozalii şi albăstrii de la 1 Mai, cu figura tovarăşului Lenin şi a tovarăşului Marx pe care tu să-i îmbrobodeşti cu motivele cele melodice scurt iscate de jocul mîinii tale drepte; ehe, bătrîne Black, cum stîrneşti tu melodia, şi motivele, şi leitmotivele, şi structurile cele geometrice şi tumultuoase, şi ei te privesc, bărboşii luptători puţin nemulţumiţi de prefigurarea ta audio Choo Choo Chi Boogie cu care te-a deprins Pepe cel care a revenit aici-şa din cartierele cu negri şi muncitori sărmani din Chicago unde a învăţat cum anume este jocul ăsta cu cele opt note ale faimosului Joe Turner, şi tu zici aici ceea ce ai învăţat, repeţi nervos şi neliniştit, grijuliu să nu vină metodistul, activistul cultural, să stea el în pragul sălii, să asculte el nedumerit cum anume o întorci cu cele opt note standard, continuu repetate, şi cum cu mîna cealaltă, cu degetele mîinii drepte refaci dialogul, contra-discuţia cu scurte motive melodice, şi metodistul casei te priveşte nedumerit, apoi nemulţumit, din prag te priveşte, stă acolo şi nu zice mare lucru, ascultă cum se scurge în aerul acela împestriţat de mirosul uşor de podele cu gudron şi străbătut de privirea mustrătoare a bărboşilor, şi ce mai e, pleacă, te lasă în pace, e clar că te lasă, uite ce bine că te lasă să navighezi mai departe, să te răsuceşti în piruete lungi, în jocul la piano scornit în lumea amărîţilor din cartierele cele păduchioase din Chicago dintre războaie şi acu nu mai e nimic, mergeţi cu trenul, străbateţi natura spre natură, spre apele limpezi, credinţa în revenirea apelor limpezi te încearcă: „The piper's calling you to join him", adică „ăla de cîntă din flaut vă cheamă la el, alături, vrea să vă alăturaţi lui", asta e cîntarea cea mare, asta e ceea ce vă spune drumul ăsta lung spre apele cele limpezi în care veţi trăi o săptămînă, sau măcar două-trei zile, dincolo de defileul Şoimoşului, spre Cladova, în Insula de Vară, pe prundişurile lungi ale rîului, şi acolo vă veţi preumbla cu picioarele desculţe peste pietrişul cel amestecat cu porţiuni de nămol fin şi nisip asemenea, veţi păşi prin porţiuni limpezi, golfuri, băltoace, scoici, peştişori ca nişte fulgerări scurte, de vară înaltă, caldă, şi mai încolo apele cele frumoase, cu valurile călătorind unele în spatele celorlalte pe sub sălciile bătrîne de sub malul dinspre livezile comunei Neudorf, şi e sălbăticie unde sînteţi voi, treceţi pe plaja aceea ca într-o vară din lumea Pieilor Roşii, aveţi asemenea lor podoabe, şi pălării, şi poncho, şi păr lung, şi mărgele, şi muzica Led Zeppelin vă însoţeşte, melodia din Top 10 despre doamna care îşi cumpără o scară spre cerul ăsta vînăt şi frumos, cu doi-trei nori cumulonimbus.

▲

Texte şi opinii de: Elena BONDOR (jurnalistă) ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU ● Theo HERGHELEGIU (regizoare) ● Florin IARU (scriitor) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Cosmin MANOLESCU (coregraf) ● Filon MORAR (lector dr., Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti) ● Radu NAUM (jurnalist) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Dan STANCIU ● Iulian TĂNASE (scriitor) ● Linda WILLY (PR Manager, Young & Rubicam / TEAM Advertising)

Argument

Greu de găsit, după o vară parcă mai lungă şi mai fierbinte ca niciodată, argumente la o temă atît de serioasă precum... nevoia de joc. La fel cum foarte greu de găsit au fost şi colaboratorii: unii s-au temut de frivolitatea subiectului, alţii tocmai de greutatea abordării unei teme atît de serioase. Unii s-au grăbit să teoretizeze, să comenteze, să divagheze, alţii au preferat să inventeze şi să improvizeze, iar Florin Iaru, sedus de practica în sine a jocurilor, s-a lăsat sedus şi de subiectul propus.

Tocmai în acest amestec imprecis de teorie şi practică constă şi atractivitatea subiectului: nu poţi spune nimic despre nevoia de joc dacă nu eşti tu însuţi un jucător. Prin urmare, trăiască ludicul, trăiască jocul în sine! Totul e gratuit, totul e pentru nimic! Dar într-o lume dominată de bani, jocurile devin entertainment, *iar iluzia gratuităţii dispare. Mai poate fi egală satisfacţia marcării unui gol în curtea blocului cu cea a înscrierii într-un mare campionat de fotbal? Sensul întrecerilor sportive pare să se fi schimbat cu totul în momentul în care miza pecuniară a depăşit-o pe cea pur ludică. Radu Naum încearcă să urmărească aceste mutaţii; concluziile şi previziunile sînt pesimiste: jocul nu mai e joc. Tot cam pe acolo „bate" şi Linda Willy: exploatarea în masă a nevoii de joc a consumatorilor (sic!) conduce pînă la urmă la industrializare. Un lucru e sigur: McDonald's nu e cel mai nimerit teren de joacă.*

Despre cu totul alte forme de joc vorbesc Dan Stanciu & Iulian Tănase: adulţii se pot delecta cu „cadavre delicioase" cît poftesc, acestea sînt gratuite şi disponibile oricui! Înfruptaţi-vă cu încredere din această abordare practică şi completaţi experienţa cu invitaţia la joc făcută de Valeriu Negru în pagina 20: dezlegaţi „careul de teme" şi descoperiţi cîteva propuneri de subiecte pentru viitoare numere ale Dilemei. ***(M. M.)***

Dan STANCIU Iulian TĂNASE

Omul potrivit la jocul potrivit

Cele de mai jos sînt o înşiruire de „cadavre delicioase". Reamintim, pentru cei neiniţiaţi în asemenea lucruri, că un „cadavru delicios" este un joc suprarealist în care fiecare participant scrie pe o foaie de hîrtie începutul unei fraze (sau al unui text mai amplu ce poate fi alcătuit din cîteva fraze), apoi îndoaie hîrtia pentru a ascunde ce a scris şi, pe partea rămasă la vedere a foii, scrie unul sau mai multe cuvinte plecînd de la care următorul participant va completa cele scrise de predecesorul său. Astfel, conform acestui procedeu (fiecare dintre participanţi putînd începe, continua şi încheia cîte o frază de mai multe ori pe cuprinsul aceleiaşi foi), hîrtiile circulă de la unul la altul pînă cînd sînt acoperite în întregime de scris. La sfîrşit, sînt despăturite şi citite.

1.

Cînd jocul s-a pornit, nimic din ce e omenesc nu mai pare la fel de *cool*. ● Tot ce e joc şi nu are de-a face cu cifrele aduce în viaţa ta un plus de prospeţime. ● Jocurile nu se inventează, ele se descoperă. Pentru asta e nevoie de un dinte ascuţit, de o limbă lungă şi de trei înghiţituri mici. ● Jocul nu cunoaşte adversitatea. Oricine intră în joc începe prin a se dezbrăca de sine şi sfîrşeşte prin a primi exact contrariul, un contrariu care numai exact nu este. ● Unii jucători încep jocul stînd în picioare. Alţii preferă să se aşeze pe ceva, pe o canapea sau pe un trepied mov şi apoi să îşi încrucişeze mîinile ca şi cum li s-ar face dor de casă. ● Oamenii care se joacă pe negîndite nu riscă să se îmbete cu apă rece. ● Jocul are 4.329 de chipuri, dintre care cel mai strălucitor este acela al ultimului tren, pe care e mai bine să-l pierzi. ● Pentru început, joacă-te cu focul, dar nu te juca niciodată cu sprîncenele lui. ● Spaţiul de joc trebuie să fie curat. Nu se admit excepţii de la această regulă, cum ar fi: o prea mare platitudine, un drac prea negru sau nişte momeli prea sintetice. ● Prin joc se trece de la o stare (să-i zicem starea X, sau starea de şoc) la o altă stare, întrucîtva opusă, dar avînd destule pe cap, ca să nu zicem mai rău. ● Cum să nu te joci cînd totul în jur nu e decît floarea care s-a ofilit marţi? ● Dacă oamenii s-ar juca mai mult, pe pămînt ar fi mai multă precizie, dar şi mai multă ceaţă totodată. ● Jucîndu-te, te mişti liber printre biciclete. Nejucîndu-te, aduni la un loc cîţiva generali în retragere. ● Există o memorie a jocului care funcţionează după aceleaşi reguli ca şi cele ale primului venit, de obicei un novice furios. ● Dacă ai de ales între două jocuri, nu sta pe gînduri şi alege-l pe acela care îţi oferă o altă faţă a devenirii şi o schimbare a binelui în super. ● Jocul, fraţilor, este pur şi simplu un corp scufundat în meditaţia ante-surîs. ● Nu e bine să te joci decît atunci cînd simţi că ţi-a amorţit viteza. ● Îmi vine să zic că jocul este ceva bun, cu toate că nimeni nu poate prevedea un asemenea spasm. ● Se joacă şi proştii cînd au timp, dar ei o fac avînd în cap numai şi numai bunăstarea, nimic altceva. ● Nu oricine e în stare de un joc bine ancorat în răcoarea sa. ● Jocul de zi se deosebeşte de jocul de noapte printr-o suită de amănunte şi se aseamănă cu el într-o suită de privinţe. Dar a le înşira aici ar însemna să deschidem fereastra, ceea ce nu poate fi decît binefăcător.

2.

Dacă e vorba de joc, poate că ar fi cazul să spunem cîteva cuvinte şi despre locul acela unde ne tot întoarcem pentru a ne întîlni cu propria pecete umedă. ● Orice poate fi obiectul unui joc şi oricine poate fi subiectul unui joc dacă scapi de animalul care te emoţionează, mai ales seara. ● Fireşte, nu poţi să te joci cu un înalt ierarh căruia tocmai i s-au deschis porţile mari ale feminităţii de mult visate. ● Sînt jocuri pe care nu le joacă nimeni. Ele rămîn în adormire ani de-a rîndul pînă cînd, brusc, cineva îşi aduce aminte de prima noapte de dragoste şi începe să alerge în jurul ţigării aprinse. ● La masa de joc poate fi chemat şi patul. Patul de joc. Atunci jocul capătă o altă înfăţişare, intrînd în el şi aceia care ezitau să-şi schimbe pantalonii cu alţii ceva mai încăpători. ● Cel mai lung joc din lume începe la ora şase dimineaţa şi se încheie fericit printr-o aburire a oglinzii. ● Din lista jocurilor obligatorii nu pot lipsi un cavou, o lespede şi doi ciocli. ● E bine ca jocul să-şi facă datoria şi să nu facă pe mortul printre nou-născuţi. ● Privit de sus, jocul seamănă cu o coasă fără cusur. Privit de jos, el seamănă cu o fotografie fără pată. ● Susţinut de o macara roz, jocul se transformă în piatră şi se alătură altei pietre. ● Există, în toate, o parte de joc şi o parte fără de joc. Partea a doua nu ne interesează azi, însă prima parte ne trimite întotdeauna acolo unde totul se opreşte în loc şi jucătorilor li se face sete. ● Cînd o doamnă între două vîrste – între vîrsta a doua şi vîrsta a şaptea – îţi priveşte jocul şi nu înţelege nimic, e semn că furtuna s-a oprit şi se pot împărţi cărţile. ● Noi, cînd ne jucăm, avem credinţa că jocul este acea expresie care te face să-ţi arunci privirea înapoi, către maestru. ● Jocul este atunci cînd oamenii nu se sfiesc să se mire văzînd un toreador atîrnat într-un cîrlig. ● Te poţi juca şi pe întuneric, însă preferabilă e ora cînd vibrează ceva în aerul serii, poate intuiţia. ● Regulile jocului nu trebuie încălcate decît în cazul cînd n-ai ce face cu mîinile. ● În timpul jocului, vine un moment al adevărului, cînd rămîi cu totul singur. Îţi trec atunci prin minte tot felul de reptile verbale, şopîrle ale vocii care a răguşit tăcînd. ● Din jocul tăcerii fragile cu vocile grăbite iau naştere o confuzie şi 123 de drumuri înfundate. ● Odată, cînd m-am jucat de-a cu totul altceva, s-a făcut frig şi atunci am auzit contrabasul grohăind şi vioara scuzîndu-se.

3.

Jocul are şi el sentimente. Dintre acestea, cel mai inofensiv este interiorul catifelat al vrăjii. ● Dar ce te faci cînd vine un necunoscut la tine şi te roagă fie să te joci cu el, fie să numeri alte stele? ● „Nu mă mai joc!" e o formulă de refuz care are, pe dedesubt, ceva asemănător avionului cu reacţie şi care poate da naştere unei stări de veghe. ● Cînd te simţi trist şi didactic, e mult mai indicat să laşi jocul la o parte şi să faci o ciorbă sau un ocol al frazelor stoarse de sens. ● În fond, ce ne opreşte să credem că jocul nu este decît o repetiţie generală a ceva mult mai familiar oilor? ● Cea mai mare performanţă din istorie, în materie de jocuri, a fost aceea a unui pompier ceh care a ascultat ce-i spuneau zarurile timp de o noapte. ● Cîndva, jocurile vor fi ca apa: unele vor curge, altele vor îngheţa. Vor fi şi unele care se vor evapora încet, ca o pălărie deasupra unui bec aprins. ● Jocul, fie el deosebit de serios, atunci cînd e bine făcut, poate sfîrşi într-un hohot de rîs, fiindcă rîsul vine întotdeauna ca o confirmare. În fond, e mult mai bine să rîzi decît să tremuri la fiecare deschidere a porţii. ● Nu te juca de două ori în acelaşi templu. Sau, dacă o faci, fereşte-te să calci pe braţul înălţat care a crescut acolo, printre surîsuri. ● Cînd simţi că jocul e pierdut, observi că apa s-a transformat în piatră. Apoi îţi dai seama că piatra se transformă treptat în cenuşă şi are gust de entuziasm uscat. ● Roadele jocului le poţi culege, uneori, după multă vreme. Însă atunci miezul lor este mai chipeş, iar coaja mai moralistă. ● Există o sărbătoare a jocului, la care toţi participanţii servesc un început de folos. ● Cînd doi se joacă, al treilea vorbeşte la telefon şi al patrulea e absent, celorlalţi nu le rămîne decît să croiască alt contur. ● Ca să cîştigi un joc e destul să fii bun. Ca să-l pierzi, nu trebuie decît să fugi înainte de a te dezbrăca. ● Spre sfîrşitul jocului, apare ceva ca o erecţie ludică. Ea este semnul unui nou fel de a înţelege viaţa de noapte a peştilor-spadă. ● Cînd istoria se repetă şi această repetiţie te împinge în braţele jocului, e mult mai bine să vrei altceva decît ai vrut la început. ● După ce s-a spus tot ce era de spus şi s-a jucat tot ce era de jucat, nu mai rămîne decît o eşarfă violetă. ● Vă mai amintiţi jocul acela în doi care se sfîrşeşte cînd unul crede şi celălalt vede? ● Sfîrşitul unui joc n-ar trebui să ne îngrijoreze, căci vor exista întotdeauna cîţiva giganţi care să acopere golul prea mare. ● Fiecare joc poartă în el lumina unui final şi tenebrele unui clarvăzător. ● Ar fi păcat să moară jocul. Pămîntul ar fi acoperit, ca printr-un farmec rău, de o pînză aspră, sub care ar colcăi ultimele scuze. ● Cînd visezi că te joci cu disperare, înseamnă că jocul s-a încheiat înainte de vreme. ● Ce-ar fi jocul fără acel dram de nebunie care nu se tratează, oricîte cuţite tocite ai folosi? ● Cînd nu ai chef de joc, dar trebuie să te joci, fiindcă jocul este uneori o datorie, e suficient să cauţi în tine cu lanterna potrivită. ● Un jucător adevărat nu cunoaşte oboseala. Doar, din cînd în cînd, pleoapele lui se închid şi pe sub ele trece un scafandru, îndreptîndu-se către supermarket. ● Jocul este o luptă. Cel care pierde îi cedează învingătorului un buchet de erori, precum şi jumătate dintr-un total inutil. ▲

„Jocul este o activitate:

1) liberă: la care jucătorul nu ar putea fi constrîns fără ca jocul să-şi piardă imediat natura de divertisment plăcut şi vesel;

2) izolată: circumscrisă în limite de timp şi spaţiu precise, fixate în avans;

3) *imprecisă:* a cărei derulare nu poate fi determinată şi al cărei rezultat nu poate fi obţinut în prealabil, o anumită latitudine în necesitatea de a inventa fiind lăsată obligatoriu la iniţiativa jucătorului;

4) neproductivă: neaducînd nici bunuri, nici bogăţie, nici vreun alt element de noutate; şi, în afara deplasării proprietăţii în cadrul cercului de jucători, se ajunge la o situaţie identică cu cea de la începutul partidei;

5) reglementată: supusă convenţiilor care suspendă legile ordinare şi care instaurează pentru un timp limitat o legislaţie nouă, singura care contează;

6) fictivă: acompaniată de o conştiinţă specifică a realităţii sau de o irealitate asumată în raport cu viaţa curentă."

Roger Caillois, *Les jeux et les hommes*

Theo HERGHELEGIU

Nevoia/bătaia de joc

Ca un imbold interior (relativ apreciabil) ***ludicul*** la actorul român se manifestă mai ales în afara scenei. Ştim cu toţii că „a fi om de teatru“ este o stare de fapt emoţionalo-morală mai degrabă decît o profesie. Ceea ce nu e rău deloc. Însă clandestinismul pe care-l remarc în ultimul timp la partizanii Thaliei îmi confirmă bănuiala că mişcarea teatrală autentică din România alunecă spre o mişcare de rezistenţă. Bine ar fi ca luptătorii subversivi să nu eşueze lamentabil, ascunşi după copaci şi recitînd monologuri din Hamlet pentru sine, ca pe nişte slogane secrete ale „mişcării“. Se simte evident nevoia unei revoluţii care să înlăture o anumită dictatură a ***jocului*** cu o reală democraţie a acestuia; o revoluţie a ludicului, care să nu fie ea însăşi o joacă. Mă declar însă sceptică în privinţa asta, căci, din păcate, poporul român nu a avut niciodată „organ“ pentru lupta în rezistenţă, iar anemicele tendinţe ale actorilor români în acest sens riscă transformarea lor rapidă într-un can-can balcanoid şi zemos cu faţă de scandal public, sau (şi mai trist) primeşte emblema de „teatru de cîrciumă“; varianta: „teatru independent“, dacă locuitorii au ceva cultură şi oarece eleganţă de stil...

Nu cred că putem vorbi despre „nevoia de joc“ doar între limitele artistice ale acestui concept. Nu cred că putem separa esteticul de etic în societatea noastră de azi. Faptul că majoritatea actorilor dorm, sau, şi mai grav, ignoră acest *obligo* moral şi civic, mă face să afirm fără rezerve că ***nevoia*** de joc s-a preschimbat în ***bătaia*** de joc. O bătaie de joc provocată de ignoranţă şi indiferenţă şi susţinută de interese meschine sau de scopuri confuze.

Ce înseamnă nevoia de joc într-un cadru strict profesional?!... Insomnii prelungite pentru că-ţi doreşti să faci *Romeo*... la Bulandra, şi de fapt, tu joci Băieşu la Galaţi!?... Anorexie cronică datorată dorinţei de a interpreta Nina din Cehov sau Nora din Ibsen?... Personal nu pricep asta la unii actori/actriţe. La fel cum nu mai pricep atît de frecventul „Vreau sa joc! Orice, doar să joc“. Pînă nu demult, mi se părea că acest lucru face parte din fiinţa artistului – el trebuie să creeze ca să-şi desăvîrşească menirea deci –, vrea să joace pentru a simţi că există. Nu mai cred că e aşa. Cred că foarte mult din acest deziderat ţine de vanitate şi/sau de vedetism. Cred că lipsa discernămîntului este la fel de acuzabilă ca şi fixaţiile individualizate (ex.: *Hamlet*, cu orice preţ!).

În altă ordine de idei, mi se pare revoltătoare şi dezgustătoare atitudinea actorilor angajaţi (indiferent de vîrstă, celebritate, gen) care consideră teatrul un loc de unde trebuie ***să li se ofere***. Ei aşteaptă... Aşteaptă să fie propulsaţi pe orbita gloriei cu viteza luminii, iar dacă – ghinion! – acest lucru nu se întîmplă, de vină sînt regizorii, sistemu' şi dom' director. Ei!?... Nişte genii latente gata-gata să sară în braţele primului descoperitor cu vestă de regizor şi gesturi de artist neînţeles, care le va oferi Othello. Sau Ophelia. (Variante: Astrov, Vania, Sonia, Trigorin etc.). Sigur că sistemul este putred şi defect. Sigur că majoritatea domnilor directori sînt nişte impostori (în cel mai fericit caz nişte impostori simpatici), sigur că abulia şi paranoia sînt simptomele generalizate ale regiei româneşti, dar iertat să-mi fie, nici actorii noştri nu au demonstrat pînă acum că se ridică peste statutul de sclavi ai propriilor orgolii. Şi prejudecăţi. Ca să nu mai vorbim de invidii, lipsa sistemelor valorice, şi acea disperare febrilă de a te vedea oprit pe stradă pentru autografe.... Ce este, deci, nevoia de joc la actorul român? Necesitatea de a umple primele pagini ale revistelor pentru mase – la 90%; dorinţa de a se găsi pe sine – la 8% şi creaţie adevărată – la 2% (ca să fim generoşi şi optimişti!).

Cînd un mai tînăr coleg (actor cu un talent enorm şi cu disponibilităţi remarcabile) mi-a spus că vrea să-şi cumpere cel mai mare televizor existent pe piaţa românească „pur şi simplu pentru că există“, mi-am dat seama că ravagiile consumismului tind spre dimensiuni catastrofale, iar speranţa că a lucra în domeniul artei te pune la adăpost de derizoriu – este deşartă... Vin şi întreb: din ***ce*** se hrăneşte nevoia de joc la acest tînăr actor? Probabil din dorinţa de a-şi lua Porsche într-o bună zi... Eu nu cred în asemenea „nevoie“. Nu pentru că mi-ar displăcea marca Porsche, dar nu văd nici un raport de determinare între creator şi omul mercantil. (Dalí este o excepţie care confirmă regula).

Mă consider totuşi un caz fericit – în puţinii mei ani de meserie am lucrat cu acei 10% din breaslă care respectă cu adevărat profesia asta. Care acţionează pentru că au ceva de spus, pentru că ştiu să se bucure de „o întîlnire“ şi pentru că nu-şi confundă nevoile cu ambiţiile. Acea „mişcare de rezistenţă“ de care pomeneam mai sus... Şi am observat un fenomen dizgraţios – ei sînt priviţi ca nişte ciudaţi sau ca nişte „loseri“ de către colegii lor funcţionari care îşi iau lefuri fixe de la stat. Orice încercare mai curajoasă este făţarnic amendată de domnii graşi şi cu apariţii dese la TV, pe care îi numim „actori de carieră“. Orice atentat la spargerea unor canoane este ironizat sceptic de dinozaurii care patronează curente de opinie în teatrul românesc. Ce am putea spune despre nevoia de joc a acestor fosile artistice?! Ea nu-i altceva decît reversul fricii de a recunoaşte că domniile lor au cam ieşit din garanţie. Spaima că le-a expirat timpul îi transformă în monstrişori agresivi gata să devoreze orice act de îndrăzneală şi să-l califice drept „periferie culturală“. Iar tinerii „revoluţionari“ se mulţumesc să zîmbească blînd, şi să ridice din umeri... Poate că asta meritäm, dacă aşa ştim să ne apărăm! Sîntem de un provincialism rapace, care ne va ţine în „cuibul nostru mic şi sigur“ mult timp de acum înainte. Probabil vom sfîrşi prin a ne îngurgita între noi. Canibalismul la actorul român este un fel de a doua natură. Iar nevoia de joc e pesemne asimilată nevoii de a fi desemnat şef de trib într-o peşteră ruşinoasă, pe a cărei intrare scrie cu litere uriaşe TNB...

P.S. Nevoia de teatru ca nevoia de teatru... Dar ***cine*** are nevoie de Dinu Săraru????

▲

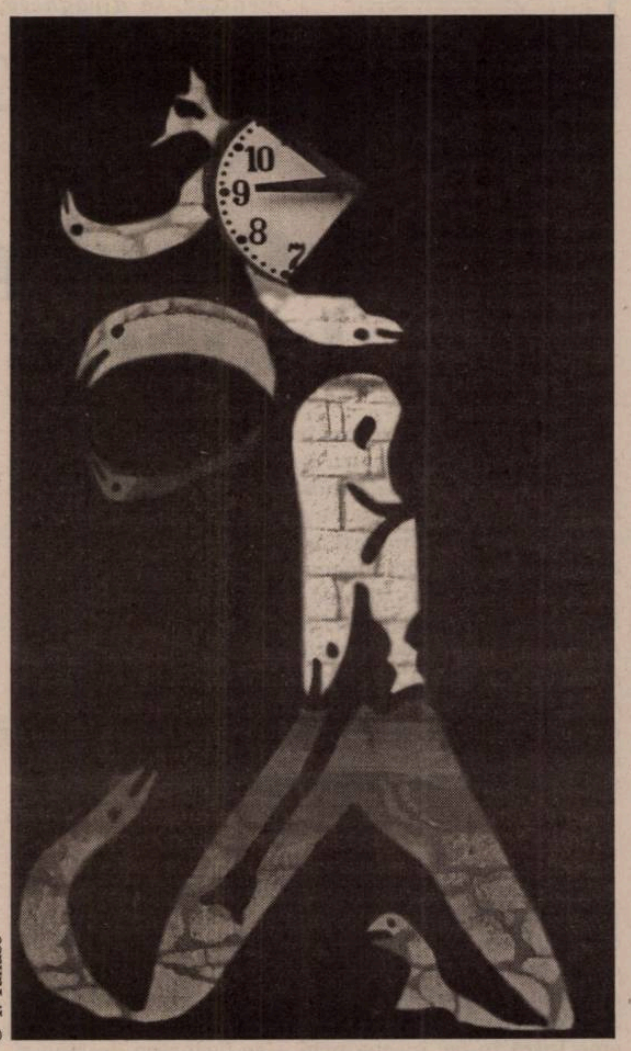

© I. Tănase

Mircea KIVU

Individul faţă cu operatorul de interviu

Cînd sînt întrebaţi printr-un sondaj de opinie dacă au de gînd să voteze duminica viitoare, oamenii răspund, în proporţie dominantă şi aproape constantă de-a lungul anilor (cam două treimi), că da. Întotdeauna, în duminica următoare la secţiile de vot se înregistrează procente de participare mult mai mici decît cele anunţate de sondajele anterioare.

Dacă întrebăm gospodinele cît detergent folosesc şi apoi însumăm, obţinem întotdeauna valori care depăşesc cu mult vînzările înregistrate de statistici, iar dacă întrebăm de cîte ori au fost la teatru ar mai trebui construite cîteva zeci de săli de spectacol.

În ambele cazuri putem suspecta eşantioane prost alcătuite, că cei în drept să răspundă erau la mare (ciudată coincidenţă, argumentul acesta a fost recent utilizat de doi foşti miniştri la interval de o săptămînă, pentru a argumenta concluzii opuse), că operatorii de interviu nu şi-au făcut bine treaba sau că, pur şi simplu, cifrele au fost măsluite. Toate acestea ar putea fi în principiu adevărate, dar nu explică de ce devierile au loc mereu în acelaşi sens. Adică, rezultatele sondajelor sînt mereu mai „optimiste“ decît realitatea.

În realitate, cel care răspunde unui chestionar se găseşte într-o situaţie inedită. Un necunoscut (de obicei, o necunoscută) a tăbărît peste el acasă, pe stradă sau la telefon şi l-a bombardat cu tot felul de întrebări mai mult sau mai puţin stînjenitoare (asta în cazul fericit cînd nu sînt cu totul lipsite de noimă). Evident, cei mai mulţi dintre intervievaţi habar n-au ce este un sondaj, ce înseamnă extrapolare statistică etc. El ştie doar că duduia asta vrea să afle de la el lucruri despre care nu ştia că ar putea interesa pe cineva (şi de fapt pe ea, simplă operatoare de interviu, nici nu o interesează), după care ei probabil că nu vor mai avea vreodată de-a face unul cu altul, răspunsurile lui privitoare la viaţa lui complicată urmînd a deveni unităţi statistice impersonale. Trebuie recunoscut, situaţia poartă ceva de natură suprarealistă, dacă nu postmodernă.

Neacceptînd sau neînţelegînd ce aşteaptă celălalt, omul nostru va încerca să transmită un mesaj despre sine, despre cum înţelege el să trăiască, de ce astfel şi nu altfel. Va încerca să-şi creeze un personaj coerent (neştiind că în fapt sîntem entităţi incoerente), eventual respectabil, iar dacă nu măcar interesant. Se va comporta, adică, aidoma tot mai popularelor *chat*-uri. Va încerca să ghicească ce aşteaptă de la el celălalt (şi aici ar putea interveni specificul naţional, prin îndelung exersata artă a disimulării, la urma urmei băieţii cu ochi albaştri se interesau de viaţa noastră cam prin acelaşi fel de întrebări), va ceda tentaţiei de a spune mai degrabă cum crede el că ar trebui să fie, nu pur şi simplu cum este. Asta, în limbaj de specialitate, se cheamă conformism normativ, şi n-ar trebui să-l uităm cînd discutăm despre atitudinile românilor faţă de economia de piaţă, integrarea europeană şi altele asemenea.

Aşa se face că anchetele sociologice descriu o populaţie care utilizează mai mult detergent, vizionează mai multe spectacole şi merge la vot mai des decît în realitate[1]. Toate ar fi în regulă, pînă ajungem la sfîrşitul chestionarului, unde de obicei întrebăm „subiectul“ ce vîrstă are, ce şcoli a urmat şi altele, inclusiv cît a cîştigat în ultima lună. Ei bine, aici raportul dintre realitate şi informaţia culeasă prin sondaj se inversează. Aflăm că mai mult de jumătate din familii trăiesc cu mai puţin de un milion de lei de persoană pe lună, ceea ce e mai rău decît cea mai pesimistă statistică. Dacă pînă acum am crezut că înţelegem mecanismul de „înfrumuseţare“ a realităţii, de data asta fenomenul e invers. Că a-ţi spăla rufele cu detergent, a fi un consumator de cultură şi un cetăţean responsabil sînt valori dezirabile pentru majoritatea concetăţenilor noştri, e cu totul de înţeles. Dacă însă sărăcia a devenit şi ea o valoare, fie şi pentru o parte a societăţii româneşti, înseamnă că avem o problemă.

1. În această ordine de idei, colegii mei de la Metromedia Transilvania s-au „jucat“ inserînd în lista personalităţilor politice despre care respondenţii aveau a-şi da cu părerea un personaj inexistent (Septimiu Comşa) – şi nu puţini au fost cei care şi-au declarat admiraţia sau aversiunea faţă de acesta.

▲

Linda WILLY

Mini-jucării pentru extra-valoare

De obicei, ştim cu toţii că jucăriile sînt un mic pretext pentru o mare bucurie. O atenţie din partea adulţilor pentru copii, o răsplată pentru împlinirea unei obligaţii oarecare, o motivaţie pentru copii să ducă la bun sfîrşit o trebuşoară sau supriza din ghete în dimineaţa de Moş Nicolae. Teoretic, obiecte banale într-un mod obişnuit de interrelaţionare. Dar cum se schimbă sensul jucăriilor atunci cînd în rolul lui Moş Nicolae intră companiile producătoare, iar „răsplătiţii" sînt consumatorii în toată firea, care umblă după cumpărături printre rafturile cu mii de produse? Ce valoare capătă un produs însoţit de o jucărie? Poate să se transforme produsul însuşi într-o jucărie? Cine şi de ce plăteşte pentru joaca din magazine? Nu mai e o noutate că marketingul şi publicitatea merg mînă în mînă cînd e să inventeze noi strategii şi mecanisme de creştere a vînzărilor. Şi pentru că sînt dispuse să facă figură (şi mai) frumoasă produselor lor, le însoţesc cu tot felul de surprize şi bonusuri care răspund nevoii de joc a consumatorului, şi nu numai acesteia.

Nu de puţine ori în magazinul din care ne facem cumpărăturile se găseşte la raft o cremă de ciocolată însoţită de stickere cu fotbalişti celebri sau tablete de ciocolată ori croissante, din care dacă luai două bucăţi, primeai şi o păpuşică de pluş cu personajele celui mai vizionat desen animat. Sau cum am putea omite de pe listă pachetele „Happy Meal" de la McDonald's care reuşesc să stîrnească cu fiecare nouă ediţie o manie de nestăpînit în rîndul micilor consumatori, care-şi trag părinţii de mînă ori de cîte ori trec pe lîngă un restaurant marcat de arcadele galbene? Ce am făcut să merităm aceste recompense şi de ce sîntem dispuşi să plătim de fapt mai mult pentru ele? Teoria şi natura lucrurilor dovedite arată că noi toţi avem o plăcere la joc, regăsim în asemenea stimuli copilul din noi şi ne fac curioşi să încercăm noi şi noi modalităţi de a ne pune creativitatea în aplicare. În marketing există un soi de convenţie: producătorii produselor şi publicitarii au înţeles şi recunoscut acest lucru, iar consumatorii sînt dispuşi să plătească pentru aceste mici plăceri. Aparent, jucărelele amintite au rol de boţus care conferă „extra-valoare" produsului, apropiindu-l mai tare pe consumator, cu intenţia de a-l fideliza. Dar fiecare dintre părţi conştientizează interesele aflate dincolo de acest joc. McDonald's cîştigă bani din asocierea cu filmele Disney şi din vînzarea produselor promoţionale. Cîştigul este asigurat ambelor părţi implicate în parteneriat: adică jucăriile sporesc cererea de „Happy Meal" la McDonald's, dar popularizează şi filmele de animaţie ale casei de producţie Disney. Simplu, nu? În acest context, poate că da – însă fiecare asociere de acest gen costă bani, multe studii de cercetare şi analiză a cotei de piaţă, preţului şi consumatorului. Fiindcă fiecare marcă are o valoare măsurată în loialitate, interes, frecvenţă de achiziţie şi consum etc., şi fiecare dintre părţile implicate urmăreşte s-o păstreze şi, mai ales, s-o crească. Beneficiarii produselor asociate astfel sînt consumatorii care regăsesc în acestea răspunsul nevoii de a fi la modă sau de a primi articole exclusive, în ediţie limitată, marcate de tirajele în cantităţi reduse, deci valoroase. Să ne amintim numai de explozia articolelor promoţionale generate de fenomenul Pokemon şi nenumăratele asocieri între băuturi, dulciuri şi intenţiile de promovare ale acestora sub umbrela tendinţei aduse şi la noi de serialul japonez de desen animat. Furorile create pe piaţă au fost cît se poate de bine dirijate şi apoi speculate prin intermediul unor mecanisme deştepte de marketing.

© I. Tănase

Sînt limite în jocul acesta? Nu neapărat, dar imaginea unui produs trebuie îngrijită cu atenţie. Jucăriile nu trebuie să permită erodarea mărcii propriu-zise, adică nu trebuie să devină anexă la bonusuri, ci dimpotrivă, să devină ele însele mai valoroase ca reprezentare de pe urma asocierii cu acţiuni de acest gen. Nu-mi imaginez ca o ciocolată să se asocieze în ianuarie cu filme celebre de animaţie, pentru ca în septembrie să aibă în ambalaj stickere cu peşti pe cale de dispariţie sau animale moarte. Deci consecvenţa e mama unei vieţi îndelungate şi a unei imagini recognoscibile pe termen lung. Important este să păstrăm în centrul atenţiei consumatorul şi ce vrem să obţinem de la el. Mai mult decît atît, producătorul trebuie să înţeleagă că în majoritatea cazurilor jucăria poate ajuta la un *boom* de vînzări, dar nu este soluţia pentru păstrarea cotei de piaţă pe termen lung. Consumatorului îi place să se joace, dar la fel de bine se poate plictisi, dacă nu ajunge să cumpere decît pentru premiile de care-şi poate umple casa, dar fără să mai fie o noutate. Căci jucăria în ediţie limitată, are ceva special, creează bucurie dacă o apuci printre primii şi eşti mulţumit că marca pe care o cumperi te răsplăteşte astfel. Succesul e mare şi benefic în limite bine dozate, cu valoare evidentă: calitatea jucăriei trebuie să ajute produsul şi nu să îl arunce într-un plan secundar în care riscă să rămînă pînă la epuizarea tirajului. ▲

Radu NAUM

„Show me the money!"

Există două filme din trecutul recent care atacă fără timiditate establishmentul sportului ultraprofesionist. În ambele, vîrful dramei este atins atunci cînd un antrenor, respectiv un manager, îşi privesc în ochi sportivul aflat într-un moment de sincopă a carierei şi îl provoacă la un efort de memorie: „Aminteşte-ţi cum era la început. Nu totul se reducea la bani!". Din motive de corectitudine politicească, n-am să insist asupra faptului că interogatorii erau albi iar interogaţii, persoane de culoare, deşi evenimentul în sine nu e lipsit de importanţă, în sensul în care un întreg popor „black" şi-a găsit în sport, alături de muzică, un canal de eliberare, drept pentru care şi-a acceptat fără crîcnire rolul de acrobat-şef în noul circ mondial al performanţei. De reţinut doar că atît în *Any Given Sunday,* cît şi, un bemol mai jos ca valoare, în *Jerry Maguirre,* Al Pacino şi Tom Cruise ajung să ţină un discurs emoţionant-populist despre cum ar trebui refăcut apetitul de joc al unor tineri practicanţi ai fotbalului american, poftiţi de la vîrste mici să se urce pe movile de bani şi să se creadă regii lumii. În cea dintîi peliculă, Pacino îşi aduce elevul în propriul „palazzetto", care pare, de altfel, că îl copleşeşte pe cocoşatul actor, gata să cedeze sub presiunea „lumii noi", pentru a-i ţine un discurs despre modestie şi începuturile pasiunii, în vreme ce pe un ecran uriaş de fundal se derulează secvenţe din *Ben Hur,* superoscarizatul gladiator, probabil Lance Armstrong sau Michael Schumacher dacă ar fi prins zilele noastre. Beton, Oliver Stone! Jocul nu mai e joacă. Nu se moare, dar se poate trăi în case mai mici, ca în *Insider,* ceea ce îţi ucide singurele idealuri permise, cele materiale. Şi totuşi, respectivele producţii hollywoodiene dau acelaşi verdict „predescian": dacă dragoste nu e, nimic nu e! Nu există altă cale. Poţi să te dai în bărci şi în maşini de lux cît vrei, „the kwan", adică fericirea conform lui Cuba Gooding Jr., nu poate fi atinsă decît într-un singur fel, găsind calea înapoi către copilăria cînd a început totul, momentul precis cînd prima flacără a iubirii a tulburat viaţa biologică. Culmea e că acest secret pierdut pentru ei e cel care ni se oferă fără restricţii nouă, chibiţilor, şi ne face viaţa de spectator un infern.

Noi dezvoltăm un soi de relaţie de dragoste-ură cu ceea ce înseamnă sportul zilelor noastre. Dualismul apare din diferenţa de potenţial între ceea ce credem că e şi ceea ce este de fapt aceasta. Puţini ne exersăm degetele mîinilor la pian, dar mulţi ni le zdrelim pe cele ale picioarelor lovind într-o minge, ceea ce schimbă esenţial percepţia asupra „artei performanţei". Noi iubim ca în ziua dintîi cu fiecare tastă de la telecomandă. Ajungem să credem că ne pricepem, apoi ne închipuim că şi profesioniştii ar trebui să resimtă, pe *Stade de France,* aceeaşi prospeţime şi candoare în faţa golului ca şi pe asfaltul dintre blocuri. E ca şi cum tranzacţiile cu bani de hîrtie la Monopoly s-ar compara în vreun fel cu cele de la Exxon. Numai că una e distracţie, alta, fascinaţie. Orice alt domeniu capătă respectul nostru pentru că ne e de neînţeles, sportului însă nu i se iartă nimic pentru că toate gesturile sale sînt la vedere. Vrem să simţim fiorul pentru orele petrecute în faţa televizorului sau pe stadion, fără să aflăm despre culise. Din păcate, acestea explodează ciclic pe faţa sportului asemenea erupţiilor de coşuri ale atletelor suprahormonizate. Şi atunci ne supărăm. Blaturile, dopajul, corupţia, transferurile fabuloase cu bani negri, toate astea nu se potrivesc cu miuţa din curtea şcolii. Înjurăm şi jurăm că nu ne mai interesează. Şi imediat uităm. Cînd o sută de ciclişti sprintează cu 70 de km/h sau cînd focurile de artificii se revarsă asupra unei ceremonii de deschidere a Jocurilor Olimpice, prea puţin ne mai gîndim la ce şi-au băgat în vene unii şi alţii. Fireşte, memoria scurtă e prompt speculată. Produsul, acelaşi, ne e vîndut într-un alt amabalaj, încă şi mai ţipător şi mai bine retribuit. Iar noi plătim din priviri pentru că nu ne putem abţine strădania dureroasă de a descoperi suflul dintîi, bucuria proaspătă a copilăriei tuturor, în scrîşnetul multimilionarelor vedete. Şi nu ne săturăm să primim gol după gol.

Sportul este o permanentă confruntare între amatori (noi) şi profesionişti (ei). Noi nu pricepem cum pot primi ei atîţia bani pentru „o distracţie", ei nu înţeleg de ce au salariile atît de „mici" cînd atît de mulţi dintre noi îi privesc. Şi noi şi ei greşim. Sportivii de succes adună mare parte din venituri nu direct din fascinaţia pe care o provoacă, ci din marea de sigle publicitare în care sînt imersate evoluţiile lor, ceea ce construieşte evident o relaţie comercială. Driblingul, centrarea se vînd la pachet cu cartofii prăjiţi sau autoturismele pentru clasa de mijloc, la fel cum cărţile cu Harry Potter adună în siaj o întreagă flotă de producţii şi subproducţii. Şi atunci de ce ar juca Beckham, de exemplu, în altă ligă decît J.K. Rowling? Şi unul şi celălalt au priceput cum e cu globalizarea şi se vînd pe sine într-un ritm frenetic. Scriitoarea pare că nu şi-a pierdut încă minţile. Despre noul best-seller al Realului, n-aş băga mîna în foc. Aceasta pare a fi, privind din celălalt unghi, suprema încercare a unui sportiv. Starul revendicînd cecuri în alb ajunge să inverseze total ordinea firească a lucrurilor, ceea ce îi poate condamna fără recurs cariera şi imaginea. Cînd, după ce i se acordă un salariu de 3 milioane de euro anual şi un apartament gratuit, Mutu mai vrea şi o maşină „de serviciu" din partea clubului Chelsea, scena pare copiată dupa aceea din „Casino", cu Sharon Stone, dama de lux, cerîndu-i mafiotului de soţ, De Niro, să îi mai dea cîteva mii de dolari, imediat după ce acesta îi turnase în cont o sumă fabuloasă. Riscul e de a pierde contactul cu realitatea, aşa cum s-a întîmplat cu cel mai mare iluzionist şi acrobat al fotbalului, Maradona. Adevărul, reconfortant pentru noi, salariaţii de rînd, este că banul nu iartă. A vrea cît mai mult, pînă la indigestia financiară a marilor cluburi şi campionate care dau astăzi din colţ în colţ, înseamnă a risca să omori găina cu ouă de aur. Care nu e marea finanţă, ci marea dragoste a noastră pentru joc.

La capătul zilei şi al filmului, oamenii găsesc drumul către sine în două producţii dintre care cel puţin una a fost puternic contestată de universul pe care l-a înfăţişat. Stone s-a trezit excomunicat de patronii fotbalului american, care nu i-au permis să folosească pentru scenele de meci stadioanele oficiale ale *National Football League.* Pentru regizorul lui *Platoon* sau *JFK,* controversa iscată nu a fost cea dintîi, pentru noi acesta e încă un semn că nimeni nu învaţă nimic, niciodată. Poţi să renunţi la iubire şi pasiune, la meserie sau carieră, la familie şi credinţă, dar nu la bani şi la faimă. Chestiunea asta, pe care o acceptăm oriunde numai aici nu, ne aduce pe noi la a crede că sportul face negustorie în uşa templului. Din cînd în cînd, sufletele ne sînt înălţate de un Manchester-Real sau de un Armstrong căzînd la Luz-Ardiden şi cîştigînd mai apoi Turul cu forţa unui cancer pozitiv. Atunci, sportul redevine copilul umblînd desculţ prin iarbă, cel de care s-a îndrăgostit lulea ţarul lui Chelsea, Abramovici. Unora, sclipirile acestea le sînt de ajuns pentru a înghiţi plictiseală şi seminţe un an întreg. Ei spun că aşa e normal, de ce ar fi rămas sportul necotropit de toate contrafacerile unei epoci în care totul se clonează? Tocmai de aceea, pentru că nu îl credem din această lume. Pentru că îl iubim aşa cum ne iubim copilăria şi tinereţea, cînd jocurile maidanului şi ale dragostei ne umpleau complet viaţa. Pentru că ne păcăleşte zi de zi că oricare dintre noi ar putea înscrie golul victoriei pe Maracana în finala Cupei Mondiale. Absolut pe gratis. ▲

Filon MORAR

Umorul şi ironia la *homo ludens*

Montaigne observa reacţia diferită a doi filozofi antici în faţa condiţiei umane, comun considerată vană şi ridicolă: Democrit afişa o atitudine batjocoritoare şi prefera să rîdă în faţa realităţii, în timp ce Heraclit avea o figură tristă şi ochii înlăcrimaţi înţelegînd cu milă natura şi condiţia noastră.

Sîntem, prin simpla existenţă, fiinţe predispuse atît spre comedie, cît şi spre tragedie. Însă între polii acestor două genuri extreme se află dominanta trăirii noastre: întîmplări banale, rutină cotidiană, multă mecanică şi prea puţină dinamică. Diferite forme de joacă, între care şi umorul, au rolul de a introduce în mod plăcut variaţii în liniaritatea vieţii.

Inventarea limbajului a permis afirmarea unei specificităţi umane: umorul. Dacă majoritatea vertebratelor sînt capabile să iniţieze jocuri, hîrjonelile avînd de altfel roluri de integrare şi cunoaştere în cadrul grupurilor, doar oamenii pot prin intermediul limbajului să apeleze la umor. Umorul este în fond o formă de acceptare a diversităţii, de înţelegere a vieţii în complexitatea ei, de explorare şi deschidere de perspective noi şi diferite.

Avem nevoie de umor pentru că avem nevoie de atitudini sănătoase, de reacţii conştiente faţă de realităţi înţelese nu numai în dimensiunea lor gravă şi adesea copleşitoare, dar şi în potenţialităţile lor. Prin umor o situaţie tragică poate căpăta chipuri noi. Aşa este de pildă replica plină de umor care reflectă joaca cu realitatea, însă o realitate bine înţeleasă şi un curs al evenimentelor deşi anticipat, în mod conştient ignorat, replică redată de Freud şi atribuită unui condamnat la moarte care, condus la eşafod într-o zi de luni exclamă: „Iată o săptămînă care începe bine".

Umorul este expresia refuzului unei seriozităţi extreme, unei închistări şi unui formalism excesiv. Umorul bun, prin efectul său aşteptat, rîsul, este poate cel mai frumos dar cu care ne-a înzestrat natura. Mai mult, dincolo de valenţele ludice şi caracterul distractiv, umorul poate fi şi un instrument intelectual de cunoaştere prin chestionarea unor afirmaţii cu pretenţii de axiomă şi a unor realităţi care de multe ori doar aparent spun totul de la sine.

Umorul ar trebui poate cultivat tinerilor şi în şcoli, umorul înţeles ca balanţă între seriozitate şi frivolitate, umorul ca o cale de mijloc aristoteliană între a te lua pe tine şi lumea înconjurătoare prea în serios şi a lua totul în derîdere. Cineva spunea: „Port cu mine întotdeauna o sabie, ca să mă apăr. Cînd mă atacă cineva, apăs pe un buton şi sabia se transformă în baston alb şi toată lumea îmi sare în ajutor." Nu surprinde oare admirabil acest gînd dualitatea umană: între măreţie şi nimicime, între glorie şi laşitate, între curaj şi ezitare, între temeri şi compasiune, nu oscilăm oare, în măsuri şi momente diferite, cu toţii între aceste repere care poartă în mod egal germenii tragediei sau comediei?

Cel ce se ia tot timpul în serios, cel ce nu rîde niciodată, genul intransigent şi inflexibil este mult mai probabil deschis tentaţiei iacobine şi spiritului totalitar, reducţionist şi nivelator. Să ne temem aşadar de cei ce se iau prea în serios.

Să apreciem umorul sub forma bancurilor revelînd caracterul opresiv al regimului comunist, dar şi umorul caragialesc, de timp de „pace", care respiră aerul unei societăţi şi a unui timp surprins în esenţa, dar şi în perenităţile sale, un umor care expiră un mod relaxat şi tonic de a înţelege viaţa.

Să ne temem însă şi de cei ce recurg la „băşcălie" şi „mişto-uri" ca la unicele arme din panoplia atitudinii faţă de ceea ce ne înconjoară. Dacă un umor bun adaugă ceva cunoaşterii şi înţelegerii, aduce o viziune inedită prin conexiuni şi asocieri inteligente, ironia şi „băşcălia" nu fac decît să năruie, să pună într-o situaţie de inferioritate, să desfiinţeze şi să îşi bată joc.

Ironia poate fi atrăgătoare prin causticitatea ei. Politicieni şi intelectuali ai momentului îi cad pradă şi se complac în abuzul de ironie dizolvantă la adresa adversarilor din lumea politică sau a ideilor. Pentru Montesquieu „într-o lucrare ironia nu trebuie să fie necurmată. Nu mai uimeşte." Într-adevăr, a face din ironie unicul instrument defensiv şi deopotrivă ofensiv de comunicare nu avansează cu nimic, nici politica, nici ştiinţa. Este ceva fals şi găunos în această ironie care este insinuantă, adeseori dispreţuitoare şi totdeauna persiflatoare, mai ales cînd ironia devine subterfugiu şi sinecură prin încercarea de a ascunde o lipsă de acţiune sau de rezultate.

De altfel, nici umorul nu trebuie să fie folosit pentru mistificarea realităţii, disimularea sau substituirea ei prin cosmetizare binevoitoare, ci văzut ca un mod relaxat de a înţelege lumea şi drept o supapă pentru timpurile grele. Bineînţeles însă că nu toate situaţiile se pretează unei abordări umoristice: bunul simţ comun ne spune că o remarcă în derîdere la adresa Holocaustului şi a suferinţei evreilor nu poate fi o glumă în nici o circumstanţă.

▲

Elena BONDOR

Jocuri la Tescani

Cunoşteam atunci doar fragmente din istoria Tescanilor. Costachi şi Dumitru Rosetti Tescanu, Maruca (Maria Cantacuzino-Enescu, fiica lui Dumitru), Nellie (sora Marucăi) erau pentru mine personaje fabuloase, pe care le foloseam în construcţia propriilor poveşti.

Nu participam, în copilărie, la obişnuitele jocuri organizate prin preajma clădirii răvăşite – şcoala din sat nu mai funcţiona în vechea vilă, iar lucrările pentru amenajarea Centrului de Cultură Rosetti Tescanu – George Enescu stagnau. Jocurile preferate erau ale imaginaţiei. Construiam lanţuri cauzale sofisticate, asociam fragmente de realitate cu elemente ficţionale, combinam propoziţii (condiţionale, aveam să aflu mai tîrziu) din care trăgeam concluzii decisive pentru formarea unor convingeri. Cădeam adeseori în capcana propriei imaginaţii, stîrnindu-mi spaime care mă bîntuiau pînă la obsesie. Îmi amintesc una dintre ele: credinţa că mă voi transforma cîndva într-un mic gîndac de culoare roşiatică (nu cunoşteam, la vremea aceea, scrierile lui Kafka).

Celebra descoperire, asupra căreia nu aveam nici o îndoială, o făcusem în urma unor constatări evidente. Aflasem de existenţa, prin apropiere, a vechilor morminte ale familiei Rosetti Tescanu. În parcul din preajma vilei ieşeau din pămînt, la lumina zilei, mici creaturi roşietice care, îmi închipuiam, nu puteau fi decît trupurile celor îngropaţi acolo. Descoperirea că toate trupurile se vor transforma în asemenea vietăţi am făcut-o printr-o generalizare, după ce observasem gîndaci asemănători şi la mormintele străbunicilor din satul vecin. Nu ideea morţii mă înspăimînta, ci teribila metamorfoză. Nu voiam în ruptul capului să mă transform în gîndac.

Tot atunci, inspirată de celebra descoperire, am inventat *jocul cu creanga*, care avea la bază o schemă logică destul de simplă. O creangă uscată – un băţ, mai precis – urma să mijlocească întîlnirea dintre mine şi boierul Rosetti Tescanu. Jocul debuta cu o premisă: *„Dacă unul dintre gîndacii din iarbă se urcă pe băţ, atunci el este Rosetti Tescanu"*. Următoarea premisă (categorică): *„Unul dintre gîndaci se urcă pe băţ"* depăşea registrul logic, dar şi pe cel al realului, dobîndind greutatea unei incantaţii. Mă rugam pur şi simplu ca un gîndac să urce pe băţ, urmînd să descopăr astfel nobilul boier (concluzia). După ore în şir de aşteptare, am rămas cu nostalgia întîlnirii ratate. Nici un gîndac roşiatic nu a urcat pe creanga mea uscată, lucru imposibil dacă unul dintre gîndaci ar fi fost, într-adevăr, Rosetti Tescanu. Alte deducţii s-au impus de la sine. Întîlnirea mult rîvnită a fost ratată deoarece trupurile nu se metamorfozează în gîndaci. Prin urmare, nici eu nu mă voi transforma, mi-am spus, încîntată de noua descoperire.

Gîndacii de culoare roşiatică mă mai urmăresc şi astăzi. Îi întîlnesc prin Copou, unde locuiesc, cînd îmi taie calea pe trotuare. Sînt tentată uneori să reiau jocul de la Tescani. Dar nu pentru a mă elibera de vreo spaimă.

▲

Evadarea prin dans

– interviu cu Cosmin MANOLESCU –

Există un ludic matur, artistic, la nivelul dansului contemporan?

Există şi este foarte important pentru că el dă savoarea, sarea şi piperul spectacolelor de dans. Din păcate, dansul românesc cam suferă de lipsa ludicului, are nevoie de el; multe spectacole de dans – mă refer în special la dansul contemporan – sînt „grele", vorbesc de problemele dificile cu care se confruntă societatea noastră. Umorul lipseşte aproape cu desăvîrşire şi cred că jocul are un rol extrem de important în buna dispoziţie a spectatorului.

Cum era la începuturile dansului?

Originile dansului sînt foarte îndepărtate pentru că el este una din primele arte care au apărut pe Pămînt. Omul de Neanderthal se bucura, ţopăia, cînd reuşea să vîneze un animal... ritual foarte vechi. Dacă nu mă înşel, primele izvoare ale dansului se găsesc în ritualurile dionisiace, unde existau ceremonii şi unde mişcarea întregului corp putea fi socotită în mare măsură coregrafie. Era o desfăşurare de forţe, de oameni. Mai aproape de noi, la sfîrşit de secol al XIX-lea, dansul capătă o nouă dimensiune; există dansul clasic, unde dansatorii erau pe poante şi rolurile erau preponderent feminine. Dansatorul nu era decît un simplu susţinător al dansatoarei; el dirija fata, o ridica, o muta dintr-o direcţie în alta. Această coborîre pe pămînt dezvoltă o nouă direcţie, cea modernă, contemporană.

Cum poate coregraful să conceapă spectacolul de dans astfel încît să-l atragă pe spectator în joc?

Depinde foarte mult de tipul de spectacol, de tipul de relaţie care se instaurează între spectator şi artist. Cred că în ultimă măsură jocul are o importanţă deosebită în desfăşurarea scenică. Important e să-l „prinzi" în acest joc pe spectator. Într-un spectacol de dans toate contribuie la captarea atenţiei spectatorului, de la limbajul coregrafic, pînă la costum, muzică, imagine, lumină. Publicul reacţionează în funcţie de stimulii aceştia. De exemplu, într-un spectacol de-al meu care era mult mai direct, *Private show*, unde dansam pentru un singur spectator, relaţia era mult mai directă, dar şi mult mai intensă, în acelaşi timp. Publicul intra foarte crispat. Ştia că avea loc o întîlnire numai între mine şi spectator şi era încremenit, îngheţat. În prima parte încercam să sparg gheaţa care exista, ofeream o băutură, stăteam de vorbă, ne cunoşteam unul pe celălalt şi după aceea invitam publicul să mă ajute să fac spectacolul, el alegînd costumele, muzica şi locul unde dansam. Deja era un joc. Eram complici într-un joc, eram împreună, deci nu mai era spectatorul de o parte şi artistul pe scenă. Erau rupte nişte bariere.

În tot hăţişul ăsta de probleme cotidiene, are jocul vreun efect de alinare asupra omului?

Da. Vorbesc în spectacolele de dans despre probleme destul de grave cu care ne confruntăm în viaţa de zi cu zi, însă o fac cu multă ironie şi cu mult umor. Ce mi se pare important este că la finalul spectacolului spectatorii pleacă cu o stare de bine, de fericire; toată lumea zîmbeşte, se duce acasă, face un duş, cîntă... Spectacolul de dans dă această stare benefică pentru un spectator. În cazul unor spectacole în care aceleaşi teme sînt abordate, să zicem, într-o variantă gravă, publicul nu se bucură la fel de mesaj, de limbajul coregrafic.

a consemnat
Lavinia BOGDAN

Radu COSAȘU

Confesiunile unui belotist

Cu o mîndrie îndeajuns de europeană, mă nominalizez printre ultimii (probabil) belotişti din sud-estul continentului şi, cu siguranţă, din România. Joc belotă de peste 40 de ani, în fiecare vineri, fie ploaie, fie vînt, ger sau arşiţă, tiranie sau democraţie, indiferent cine era şi este la putere, de la Dej pînă în zilele noastre. Nu mai sîntem azi decît 4, cel de-al cincilea s-a prăpădit de curînd, după ce ne-a lăsat o vorbă memorabilă la capătul unui acces de furie al partenerului său care, aruncînd cărţile, ne-a anunţat că nu va mai juca timp de doi ani. Atunci, Costică Teodori i-a replicat ca un înţelept ostenit: „Şi crezi c-o să mai ai cu cine juca peste doi ani?“.

De-a lungul timpului, am convertit la belotă personalităţi de seamă ale literaturii române moderne; unii, ca Lulu Ulici şi Roger Cîmpeanu, s-au dus de tot, un Gelu Ionescu ceva mai aproape, dar toţi au jucat-o cu patimă, în tot oraşul ştiindu-se că „vineri sîntem la belotă“. Belota, pentru noi, nu e doar un *passe-temps*, ci şi o fixare a timpului, cronică şi necrolog, madlenă sau „La Medeleni“.

Am luat-o de tinerei, precum alţii cu alcoolul sau poezia: tineri de tot am cunoscut o vreme cînd se accepta absenţa unuia – anunţată din timp – numai din cauza unei femei; am făcut revelioane jucînd 3 zile şi 3 nopţi belotă; invadarea Cehoslovaciei, în '68, am trăit-o la 2 Mai, tăind şi dînd cărţile, pe o prispă, la lumina unei lămpi cu gaz, fiindcă satul era în întuneric, ca în caz că sovieticii debarcă la Mangalia să nu ştie pe ce lume sînt. Cutremurul din '77, într-o vineri, ne-a prins la belotă, sus, la Ulici, în blocul scriitorilor. Revoluţia nu ne-a alterat caracterele de „muncitori ai levatei“, căci nimic pe lumea asta – cu atît mai puţin politica – nu va putea să ne ia dreptul şi plăcerea de a anunţa „belotă şi rebelota“ ei, adică mariajul popă/damă în jocul de atu.

Să nu mi se ceară, aici, a explica acest joc de cărţi: cu voia celui mai vigilent practician al suprarealismului – colegul meu de bancă Dan Stanciu –, belota e un suprarealism. Jucată, ca şi pokerul, cu 32 de cărţi, valoarea cea mai mare e valetul (20 de puncte), urmat de nouar (14 puncte). După aceştia vor urma asul, decarul, popa, dama. Asta pe o scară de valori, în atu, fiindcă mai există una, aceea „fără de atu“, unde ordinea începe cu asul, decarul, popa, dama şi valetul, nouarul neavînd nici o valoare... (Accept că se poate înnebuni.) De ce aşa? Aşa au fixat, de veacuri, franţujii, într-un moment de aiureală a *carte*zianismului lor. Noi am modernizat jocul, nu dau detalii, nu ţin să fac nimănui capul chisăliţă. Trebuie să ai o memorie inaccesibilă celor care n-au depăşit tabinetul, canasta, pietrele şi pinaclul; ce-i drept, pentru bridgişti – oamenii unei algebre superioare, care ştiu, cum se zice, să numere pînă la 13, după ce s-au împărţit toate cele 52 de cărţi ale pachetului – belota, doar cu 8 cartoline în mînă, e un moft. Omar Shariff, artistul expert în bridge, cînd voia să scape de un partener guguf, îi spunea mordant: „Din dumneavoastră poate ieşi un excelent belotist!“. Ceea ce nu înseamnă că noi, belotiştii, nu putem urla cît şi (uneori şi mai şi decît) bridgiştii la veşnicele, enormele şi catastrofalele erori umane pe care jocul le aşteaptă cu voluptate, conform vorbei din bătrîni: „jocul greşeala aşteaptă!“.

Căci esenţa, nenorocirea şi grandoarea belotei vin – nu mai prejos decît în bridge – de la existenţa unui partener. La belotă, ca şi la bridge, nu eşti singur – eşti aliat, prieten, faci pereche cu un alt semen de-al tău împotriva altor doi care şi ei sînt o echipă. Ca în viaţă, ca în literatură, ca în subterană sau în rai, (ne)înţelegerea cuplului decide mai pervers decît Cadrele pe vremuri. La poker – jocul de cărţi rege, precum fotbalul în sport – nu ai la cine urla decît la tine însuţi. La noi, la belotă, există şi cel din faţă; cu el împarţi totul: norocul, noroacele, defosele, adică semnalele, ştiinţa şi neştiinţa, dar mai ales, mai ales ghinionul – expresia tragicului în orice joc. Mîniile, urletele, furiile şi euforiile noastre sînt inenarabile, dar au speriat o lume. Soţii, amante, vecini, pruncuţi abia veniţi pe lume n-au putut aţipi, nicicum dormi, din cauza noastră, altfel, în viaţa civilă, oameni rezonabili şi bine crescuţi; am fost vorbiţi de rău, consideraţi nebuni, monştri, avertizaţi că ne va lovi un atac – nimic nu ne-a intimidat. În schimb, nimeni nu a pus accentul pe ceea ce ne uneşte – după expresia de neuitat a imbecilului aceluia de tiran isteţ: ar fi necesar un geniu al melodramei – ceva între Dickens şi Brătescu-Voineşti – ca să ne descrie împăcările noastre, cererile de iertare, telefoanele cu nod în gît de durere după „tîmpenia-acelui-decar-de-caro“, clipele cînd ne instalam în spitalul acela numit Iubirea de Oameni. Cu cît se alungeşte vremea spre aniversarea unei jumătăţi de secol în munca de belotist, sînt tot mai convins că noi am confirmat analizele psihologilor care i-au cercetat pe toţi cei de pe aeroportul din Entebe, după ce au fost eliberaţi din ghearele teroriştilor: cei mai sănătoşi la cap au fost mama, tatăl şi cei doi băieţi ai lor care au jucat de nu belotă, fie şi bridge, în timpul nesfîrşitelor ore de aşteptare îngrozită. E mai mult ca sigur că nebunia belotei ne-a dat un spor de sănătate mintală ca să nu clacăm în jocurile cele mari care încep, la noi, cum se ştie, cu moartea.

Meschină cum e societatea timpului meu, nu ar fi exclus să apară întrebarea: „Şi pe ce sume aţi jucat?“. Răspund calm şi sincer: niciodată nu am jucat la o miză care să ne pună în discuţie existenţa, pîinea, friptura, eventual vodca de a doua zi; nu am fost dostoievskieni, să ne vindem şi paltonul pentru a avea bani la ruleta de mîine. E drept, e dureros, nici nu am dat „Idiotul“. Dar o pagină din „Demonii“ („Demonii“ la scară română) ne-a fost dat să trăim: D.R. Popescu a venit într-o zi să-i arate lui Roger Cîmpeanu un denunţ sosit la Uniune, prin care se atenţiona că Roger joacă belotă cu Ulici, Gelu Ionescu şi Cosaşu „pe sume uriaşe“ (textual!), provenite din fondul de colaborări al *României literare*. Nici o speranţă: nu există evadare nici în belotă. ▲

„Este ciudat că *ludus, ludere,* ca termen general pentru «joc, a juca», nu numai că n-a trecut în limbile romanice, dar, după cum văd, nici n-a lăsat urme în ele. În toate limbile romanice, şi se pare că încă dintr-o perioadă timpurie, termenul specific *iocus, iocari* şi-a extins semnificaţia la cea de «joc, a juca» şi l-a înlocuit cu totul pe *ludus, ludere*. Formele sînt: în franceză *jeu, jouer;* în italiană *giuoco, giocare;* în portugheză *jogo, jogar;* în română *joc, a juca* (autorul face abstracţie – credem că din cauza unei informări incomplete – de distincţia existentă în limba română între cuplul *joc* şi *a juca* şi cuplul *joacă* şi *a se juca*. – N.t.); în spaniolă *juego, jugar* (tot aşa şi cuvintele corespunzătoare din limbile catalană, provensală şi reto-romană). Nu interesează aici dacă dispariţia lui *ludus* s-a datorat unor cauze fonetice sau unor cauze semantice.“

„Proliferarea rădăcinii *spel* în limbile grupului german devine foarte clară datorită articolelor foarte amănunţite *Spiel* şi *spielen* din *Deutsches Wörterbuch,* vol. X, 1, 1905, de M. Heyne c.s. Cu privire la contextul semantic al cuvîntului «joc» frapează în primul rînd următoarele. În limba olandeză se poate *een spelletje doen* (face un mic joc – ol.), în limba germană se poate *ein Spiel treiben* (face un joc – germ.), dar verbul corect corespunzător este chiar *a juca*. *Jucăm* un *joc*. Cu alte cuvinte: pentru a exprima natura activităţii, noţiunea conţinută în substantiv trebuie repetată, pentru a putea servi ca verb de acţiune. Aceasta înseamnă, după toate aparenţele, că natura acţiunii este atît de deosebită şi de autonomă, încît – ca să spunem aşa – se sustrage genurilor de activitate obişnuite: *a juca* nu înseamnă *a face*, în sensul obişnuit.“

Johan Huizinga, *Homo ludens*

Florin IARU

Cum să dai în mintea copiilor

Dacă titlul de mai sus ar fi avut un semn de întrebare, articolul de mai jos ar fi avut următorul conţinut: *Să pui mîna pe calculator şi să-i tragi un joc!* Dar nu despre asta e vorba. Eu fac parte din tagma celor ce *se joacă* şi trebuie să mă confesez, apărîndu-mi poziţia de om neserios. Fac acelaşi lucru şi la serviciu, unde am bifat deja două amenzi usturătoare, o fac şi acasă, unde suport reproşuri legate de destinul şi cariera mea, iar dacă întîmplarea mă descoperă în faţa unui calculator străin, unde instalez sau şterg ceva, demonul cel neadormit nu mă lasă fără să execut două-trei mişcări ludice de *mouse*.

Sînt oameni care se joacă şi oameni care nu se joacă. Aşa cum sînt oameni religioşi şi atei. Ar fi necinstit din partea mea să spun că nejucătorii au ceva în minus... Deşi... Prima mea şefă era clar împotriva jocurilor... N-am simpatizat-o... Ultimul meu şef m-a ars cu două milioane... Poate că n-are umor... Dar am cunoscut şi nebuni jucători. Viaţa lor a devenit un poligon de încercare. Viaţa lor e în altă parte. Psihologii, sociologii şi moftologii au cîmp deschis.

De ce mă joc? Simplu? Îmi place, sînt liber, lumea jocului e lumea mea, lumea triumfurilor mele, nimeni altcineva nu mă f... la cap. E bine, sau e prea simplist?

S-o iau mai complicat. De ce cred oamenii (unii, cei mai mulţi) în Dumnezeu? Dacă dăm deoparte învelişul educaţional, mi se pare evident că există o *componentă* mistică într-un nucleu de bază al gîndirii. Problema ar fi că nu există la toţi. De aici, bătălia: ateii îi taie pe dreptcredincioşi, dreptcredincioşii îi ard pe atei. De fiecare dată, poziţia duşmanului este intolerabilă.

Structura ludică este în bună măsură asemănătoare celei religioase. Plăcerea jocului este componenta formativă a lumii animale. De ce supravieţuieşte copilăriei? Nu ştiu. Ştiu, însă, că o fată care juca, o dată, SimCity 2000, iar locuitorii oraşului virtual au organizat *pentru ea* o manifestaţie de mulţumire pentru modul *perfect* în care îi condusese, a izbucnit în plîns. De fericire.

După părerea mea, oamenii sînt singurele fiinţe virtuale. Construcţiile intelectuale care îi conduc sînt virtuale. Existenţa lor, realitatea în care se complac sau pe care o domină sînt virtuale. Relaţiile, iubirile, urile – reveriile, obsesiile, credinţele – toate astea au o irealitate marcată. Jocul (pe calculator) se apropie cel mai mult de structura intimă a jucătorilor. Irealitatea este atît de profundă, încît oferă o satisfacţie comparabilă celor mai profunde plăceri.

Dacă nu-ţi place lumea în care eşti, şi asta se întîmplă cel mai des, ai trei căi de ieşire din *neplăcere:* violenţa, resemnarea şi reveria. E foarte ciudat, după ce am tras aceste concluzii pompoase, că marii jucători sînt bărbaţi.

© I. Tănase

Sau poate că, tocmai aici, specialiştii de care tocmai am vorbit ar avea ceva de lucru. În general, dacă femeile joacă, ele aleg ceva simplu: Tetris, Solitaire, Mahjong. Constat că femeile joacă mai mult ca să treacă timpul. Împătimiţii sînt bărbaţi. Ei îşi pierd zilele şi nopţile răspîndind creieri pe pereţi, capturînd şi masacrînd oraşele duşmane, eviscerînd monştri din care sar bale verzui. Dar, tot aşa, nu e o regulă. Am cunoscut o altă fată care făcuse o pasiune pentru un erou nebărbierit din Starcraft. Îl chema Raynor şi, pentru a-l ajuta să triumfe, fata ajunsese expertă în atacurile cu tancuri combinate cu cele de aviaţie. O detesta pe aleasa inimii lui virtuale. E drept, fata era o expertă în Flash şi Fireworks, o creatoare în lumea virtuală. E de înţeles că un strop de violenţă nu strica.

Acum, că scriu aceste rînduleţe, fac o pauză din Warcraft III, o pauză din TombRaider şi o pauză din Undying. De fiecare dată cînd revin, îmi trebuie cîteva secunde pentru a reintra în atmosfera jocului. De parcă aş relua o frază întreruptă la jumătate dintr-o altă viaţă.

Şi cred că ar trebui să aduc un omagiu creatorilor de jocuri. Primul joc lung pe care l-am parcurs pînă la capăt a fost Myst, o bijuterie grafică, plină de inteligenţă, delicateţe şi umor negru. Întîmplător, am văzut filmuleţul celor de la Cyan care, pentru a obţine acest joc multipremiat, au petrecut doi ani inventînd, bolborosind, desenînd, filmînd, ştergînd şi luînd-o de la capăt. Cine nu l-a jucat înseamnă că n-a citit *Ulysses*.

Aici ar trebui să pun punct. Nimic nu e în neregulă cu jocurile pe calculator. Se spune că, odinioară, chinezii obosiţi de atîtea chinezării se retrăgeau la sfîrşitul săptămînii, în fumătorie, pentru o pipă de opiu. Şi se ştia, încă de pe atunci, că un mic procent, unu-doi la sută, nu vor mai ieşi niciodată de acolo. ▲

Andreea MIHALACHE

Poveste fără morală

Introducere

N-am construit nici o biserică. N-am participat la concursul pentru Catedrala Patriarhală. M-am numărat printre cei (mulţi) care nu au crezut în acest concurs, dar mărturisesc că m-am bucurat atunci cînd ceea ce părea să fie rezultatul final mi-a contrazis temerile şi scepticismul. Mi-a părut bine că mă înşelasem, că ni se dovedise – mie şi altora asemenea – că, totuşi, lucrurile se pot desfăşura cinstit şi onest, că arhitecţii nu mai sînt etern condamnaţi să fie puşi la colţ în grup pentru o vină de care cei mai mulţi nu sînt responsabili, mi-a părut bine că, în sfîrşit, au fost priviţi ca nişte persoane stimabile, a căror opinie merită luată în seamă. Concursul propriu-zis a avut o poveste de care e bine să ne amintim.

După un scurt şi repede uitat moment de entuziasm, urmează – oarecum previzibilă – relaxarea: din optzeci de arhitecţi înscrişi la concurs, şaizeci şi doi renunţă. Atitudinea breslei este descurajantă: zvonuri şi rumori, scepticism, vorbe aruncate pe la colţuri, neîncredere, convingerea că lucrurile sînt dinainte ştiute. Se vorbeşte chiar de un proiect de detalii de execuţie aflat deja în lucru! Din nou, predictibilă, de altfel, tentaţia de a face mereu paşi înapoi: contestări, mai mult sau mai puţin întemeiate, ale sitului, ale temei şi pînă la urmă ale provocării înseşi. Explicabilă într-o anumită măsură, rămînerea în afară nu mai era, însă, scuzabilă. Explicabilă, pentru că după concursurile de arhitectură desfăşurate din '90 încoace, credibilitatea acestui criteriu de selecţie tinde către zero. Dar justificarea nu este o scuză, pentru că există idei care trebuie să se facă auzite dincolo de blazare, îndoială sau ironie. Cîteva dintre motivele cele mai serioase care au făcut ca acest ultim concurs să fie privit cu mai multe rezerve decît altele au fost discreditarea, în ultimii ani, a înseşi ideii de „concurs de arhitectură", oportunitatea amplasamentului şi, nu în ultimul rînd, timpul scurt afectat lucrului (mai puţin de trei luni de zile).

Cuprins

Concursul de arhitectură a fost şi rămîne peste tot în lume radarul cel mai performant pentru a detecta idei. După zeci de ani în care orice fel de „idee" a fost, la noi, ascunsă şi îngropată cu grijă cu mult înainte de a deveni „lucrătoare", la începutul anilor '90 concursurile de arhitectură promiteau să exploreze noi teritorii. Dar efervescenţa primilor ani s-a consumat, ca orice minune, după trei zile, blazarea a înlocuit entuziasmul şi avîntul s-a transformat în neîncredere. Această lehamite are nu puţine cauze; printre ele se numără, de pildă, practica de a construi fără ruşine nu proiectul cîştigător, ci un altul, convenabil din raţiuni mai puţin nobile decît justa valoare; sau abandonarea construirii, aşadar a materializării justificatoare, în urma neobositului refren al lipsei banilor; sau aflarea (neoficială) a cîştigătorului înainte de lansarea (oficială) a temei. Care este miza unui concurs de arhitectură? Dacă este vorba de o comandă publică sau particulară, premiul este (în teorie!) chiar materializarea proiectului. Există şi concursuri de idee care urmăresc în primul rînd să descopere şi să pună în circulaţie noi abordări, să lumineze alte unghiuri ale unor probleme deja cunoscute, să propună un viitor de multe ori irealizabil în imediat (pe teritoriul concursurilor de idee excelează cele japoneze, ale căror teme strălucesc tocmai printr-un desăvîrşit de limpede laconism). Or, cînd tocmai aceste ţinte sînt puse sub semnul întrebării, cînd zvonurile desemnează din vreme învingători şi învinşi, nu este de mirare că „încă un concurs" nu mobilizează prea multă lume, de vreme ce adevăratele cîştiguri materiale nu vin de aici, ci de la clienţii serioşi, timpul costă bani, iar gloria, dacă ar fi să fie, este, oricum, trecătoare. Cît despre confruntarea de idei, aceasta nu pare să mai fie la modă!

Alegerea locului pentru o(rice) biserică este o întreprindere riscantă, cu atît mai mult atunci cînd este în joc amplasarea unui lăcaş de cult cu un atît de pronunţat caracter de reprezentare. În absenţa unei vedenii revelate care să indice mai presus de orice îndoială omenească locul apt calitativ pentru a găzdui aşezarea unui sanctuar, alegerea este una dificilă. Şi aceasta mai ales într-o lume în care oraşele nu mai sînt ordonate prin nodurile unei reţele de spaţii sacre care să construiască geografii nelumeşti. Pe de altă parte, ritualul de consacrare aduce aceleaşi „garanţii", prin decuparea unui loc din teritoriul profan, ca şi descoperirea revelată a unui loc însemnat. Un spaţiu profanat cum este cel al Bucureştilor primeşte aşezarea unei biserici de-a dreptul ca pe un ritual de exorcizare, care depăşeşte gestul instaurării unui spaţiu sacru. Orice propunere pentru situl viitoarei catedrale ar fi fost (şi este) una controversată, dar locul – fie că este sau nu purtător al unor amprente ecleziale – este cu adevărat validat abia atunci cînd prinde contur obiectul, care numai el va putea să articuleze convingător straturile nebănuite ale spaţiului sau, dimpotrivă, să anuleze orice potenţial echilibru simbolic. Departe de mine gîndul de a sugera ideea că o biserică poate sta oricum şi oriunde, există cu certitudine locuri foarte bune, locuri posibile şi locuri categoric nepotrivite (cum a fost cel din Piaţa Unirii, propus pentru concursul desfăşurat în 1999 tot pentru Catedrala Patriarhală, amplasament situat la o cotă foarte joasă în geografia oraşului, din care pricină nu ar fi fost nici pe departe apt pentru a suporta încărcătura simbolică nu doar a unei catedrale, dar nici măcar a unei bisericuţe).

Un proiect de o asemenea complexitate are nevoie de ceva vreme pentru a creşte şi a se împlini. Nu redactarea planşelor (altfel multe la număr) cere timp, ci maturarea ideii, căutarea, drumurile deschise, apoi abandonate, revenirile, paşii înapoi, opririle, salturile înainte, în sfîrşit, traseele urmate de fiecare în intimitatea propriului gînd. Astfel că „antrenamentul" premergător competiţiei propriu-zise şi-a spus, pînă la urmă, cuvîntul. Primele două proiecte selecţionate pentru faza a doua a concursului aparţin unor arhitecţi tineri (conf. dr. arh. Augustin Ioan şi conf. dr. arh. Florin Biciuşcă) care au atît exerciţiul teoretic, cît şi cel practic al zidirii de biserici şi, în plus, obiceiul bun de a-şi pune întrebări. În urma celei de-a doua faze se păstrează aceeaşi ierahie a proiectelor, fiind ales spre materializare proiectul propus de echipa arhitectului Augustin Ioan. Spre surprinderea multora, ceea ce se preconiza a fi un conflict de interese părea să fi devenit o confruntare de idei.

În selectarea proiectelor de pe primele două locuri (de către un juriu compus deopotrivă din reprezentanţi ai clerului şi din arhitecţi), am îndrăznit să citesc semnele unei schimbări. Întîi pentru că am considerat cele două proiecte ca stînd mărturie pentru deschiderea oficială a Bisericii spre promovarea unei arhitecturi ecleziale care să rupă, în sfîrşit, cercul obositor al inerţiilor formale practicate de vreo două sute de ani încoace. Arhiepiscopul Chrysostomos de Etna, California este singurul, după ştiinţa mea, care să fi sesizat înrudirea în duh a celor două proiecte, într-o discuţie avută în toamna anului trecut cu masteranzii programului de „Spaţiu sacru" al Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti, în care Domnia Sa a înţeles şi apreciat lucrările de pe primele două locuri tocmai din acea perspectivă teologică pe care arhitectura religioasă uită deseori să o mai ia în considerare. Apoi mi s-a părut a citi schimbarea şi în calea pe care o vedeam a se deschide mai departe, fiindcă drumul pe care urma să se înscrie arhitectura eclezială ortodoxă nu ar fi putut ignora momentul Catedralei Patriarhale şi aceasta pentru că recunoaşterea oficială a unui precedent de calitate, exprimat într-un limbaj simbolic curat, fără bîlbîieli ignorante, ar fi avut o certă influenţă asupra construcţiei ulterioare de biserici. Părea să fi sosit momentul în care mult invocata tradiţie a bisericilor ortodoxe nu mai era confundată cu eclectismul mimetic care a parazitat arhitectura religioasă în ultimele sute de ani şi care se perpetuează inexplicabil (din fericire, cu cîteva excepţii), după o pauză de jumătate de secol, cu acordul entuziast al arhitecţilor şi beneficiarilor deopotrivă.

Încheiere?

Urmarea este bine ştiută: proiectul este abandonat, iar amplasamentul trece – de pe Bulevardul Unirii – în Parcul Carol. Ceea ce îmi pare curios nu este locul în sine, ci această revenire la momentul zero în condiţiile în care noul sit nu este nici pe departe nou – cei familiarizaţi cu dezbaterile premergătoare organizării concursului ştiu că varianta amplasării Catedralei Patriarhale în Parcul Carol a mai fost vehiculată nu o dată – şi atunci sînt îndreptăţite unele nedumeriri: De ce ne grăbim să organizăm două concursuri, dacă ştim că nici unul dintre situri nu este convenabil? De ce premiem o soluţie, dacă nu sîntem de acord cu ea? De ce facem apel la nişte oameni, dacă tot nu sîntem hotărîţi să îi luăm în serios? De ce montăm un concurs, dacă nu facem altceva decît să mimăm competiţia? De ce căutăm idei, dacă tot nu avem de gînd să ţinem seama de ele? În fond, de ce ne tot jucăm de-a răz-gîndirea?

Nimic nu mai poate sta acum în calea scepticismului, a zvonurilor josnice, a scenariilor obscure şi descurajante. Atunci cînd în spaţiul public se vehiculează insinuări menite să discrediteze, dreapta măsură se pierde cu desăvîrşire. Într-un comentariu pretins specialist se spunea că proiectul cîştigător arăta bine redactat pe computer, dar că în realitate nu ar fi fost tocmai la înălţime. Numai un neprofesionist îşi poate imagina că pregătirea şi experienţa unui arhitect îi permit să facă o confuzie copilărească între o casă şi proiectul ei. Pentru că un proiect este o reprezentare bidimensională şi nimic altceva, fie că este făcută, mai mult sau mai puţin abil, cu peniţa, cu creionul sau pe computer. A insinua – aşa cum am auzit – că există alţi arhitecţi care să construiască „o frumoasă biserică tradiţională românească" (sintagma şi ghilimelele îmi aparţin), aceştia fiind oameni care au mai construit biserici, mi se pare un semn de rea-voinţă, pentru că sugerează, implicit, cum că autorul proiectului cîştigător ar fi un începător fără experienţă. Nimic mai fals. Lista de lucrări a arhitectului Augustin Ioan cuprinde nu unul, ci unsprezece lăcaşuri de cult; dar dincolo de acest amănunt, ar fi de observat faptul că nu cantitatea ar trebui să fie argumentul hotărîtor într-o astfel de dezbatere, ci calitatea – în termeni teologici şi arhitecturali – a obiectului supus atenţiei. Iar în ceea ce-i priveşte pe acei oameni valoroşi care nu aşteaptă decît să-şi facă plini de zel datoria, nimic nu i-a împiedicat să participe la concurs şi să-şi facă auzit, dar mai ales văzut, punctul de vedere.

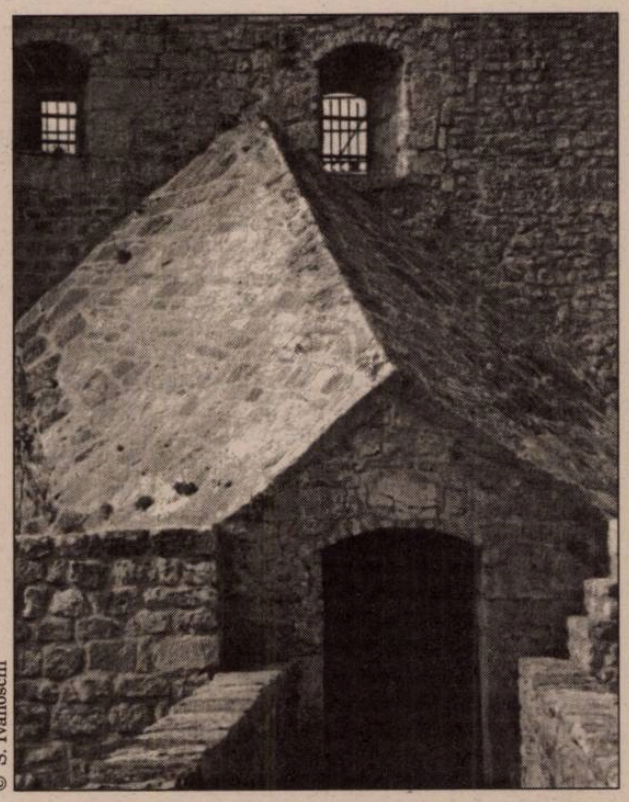

© S. Ivanoschi

▲

MASTER DE ANTROPOLOGIE

Facultatea de Ştiinţe Politice (S.N.S.P.A.) oferă un program de master în antropologie de trei semestre, deschis absolvenţilor de ştiinţe sociale şi umane, avînd următoarea structură:

Semestrul I
- Introducere în metodologia terenului
- Antropologie vizuală
- Introducere în gîndirea antropologică
- Etnologie românească şi balcanică

Semestrul II
- Antropologie socială şi rudenie
- Antropologie simbolică
- Antropologie economică
- Antropologie politică
- Teren colectiv

Semestrul III
- Curs deschis: Curente şi probleme în antropologia contemporană
- Seminar de cercetare
- Teren individual

Programul de master oferă burse Socrates la Bruxelles, Perugia şi Copenhaga.

Concursul de admitere are loc la sfîrşitul lunii septembrie şi se desfăşoară pe baza unui eseu pe o temă socială la alegerea candidatului şi o scrisoare de intenţie ce trebuie depuse la dosarul de înscriere şi un interviu.

Coordonatorul programului de master: prof. dr. Vintilă Mihăilescu.

Informaţii suplimentare la telefon 212.52.86.

Wolf LEPENIES

Păzea! Pleacă savanţii!

Din 1955, 31 de milioane de persoane au emigrat în Germania. 22 de milioane au părăsit Germania. Imigraţia netă anuală se ridică la 200.000 de persoane. Comparativ cu numărul total de locuitori, Germania atrage de trei ori mai mulţi imigranţi decît SUA. 9% din populaţie este formată din imigranţi – procentul fiind de două ori mai mare decît media din UE. Germania este o ţară a imigranţilor, dar ezită de decenii să admită consecinţele juridice. Proiectul legislativ referitor la imigraţie este în curs de mediere în Bundestag. Între timp, Germania a ajuns şi o ţară a emigranţilor: anume în domeniul ştiinţei.

„Germania a rămas atractivă pentru cercetătorii străini pînă în perioada Republicii de la Weimar“

Fiecare al şaptelea student care promovează în Germania emigrează în SUA. Acelaşi lucru e valabil şi pentru „elitele întreprinzătoare“, aşa cum sînt numite ele de către industriaşi. 30% dintre membri comunităţilor lucrative din sfera întreprinzătorilor particulari plănuiesc să plece în străinătate. 20.000 dintre tinerii cercetători lucrează în SUA, formînd, după China şi Japonia, cea mai mare grupă de imigranţi. Mulţi deţinători ai Premiului Nobel au părăsit din tinereţe Germania şi au făcut descoperirile ce le-au adus distincţia în străinătate: Gunter Blobel, de exemplu, cel care a primit în 1999 Premiul Nobel pentru Medicină, a lucrat în cadrul Universităţii Rockfeller din New York.

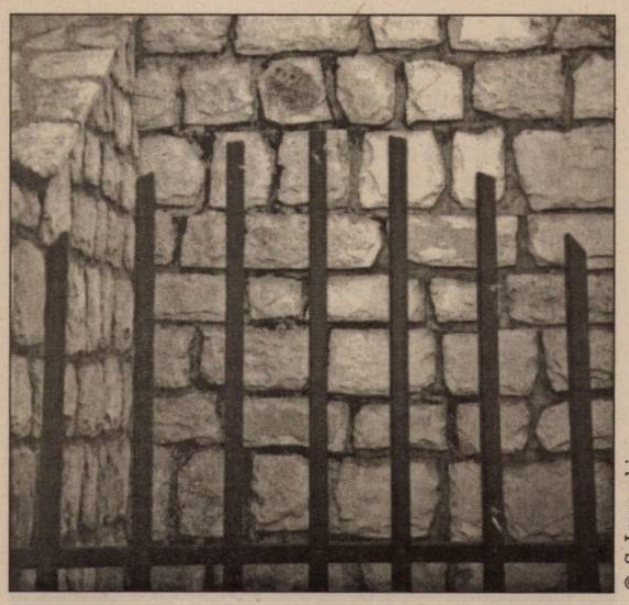

© S. Ivanoschi

Cercetători ai fenomenului emigrării au propus compensarea acestui deficit de capital uman prin acorduri de imigrare generoase. Însă această propunere trece cu vederea faptul că cercetătorii de elită din afara ţării nu vor ţinti decît acele state atractive şi pentru elitele autohtone. Doar patru la sută dintre cursanţii din Germania sînt străini. În timp ce în SUA jumătate din munca de cercetare este făcută de străini, în Germania cifra este de doar 10%. Indonezia, a patra naţiune din lume ca număr de locuitori, trimite anual în SUA 17.000 de studenţi şi doar 1.200 în Germania. Atractivitatea fără concurenţă a limbii engleze joacă un rol important, iar dezavantajul limbii nu este compensat de gratuitatea studilor universitare în Germania. „O gratuitate nu ar aduce nici un oaspete eminent în căutare de formare“, acesta este bilanţul lui Wolfgang A. Herrmann, preşedintele Universităţii Tehnice din München.

„Dacă climatul de cercetare din Germania nu se schimbă fundamental, vom avea nevoie în curînd de o lege pentru interzicerea emigrării“

Germania este pe drumul catastrofei demografice. Pînă în 2050, numărul persoanelor ce au vîrsta ocupării unui loc de muncă va scădea de la 46 de milioane astăzi la 27 de milioane. Fiecare pensionar va fi întreţinut atunci de numai o singură persoană activă. Pentru a compensa urmările din planul asigurărilor sociale prin imigraţie, Germania ar trebui să primească anual aproape o jumătate de milion de emigranţi. E o cifră iluzorie. Singura speranţă ar fi un progres al producţiei care ar putea apărea numai printr-un „capital de cunoaştere“.

Germania suferă însă de fuga capitalului de cunoaştere. Elitele tinere se gîndesc din ce în ce mai mult la emigrare.

Ei ar pleca mai degrabă într-o ţară în ca SUA, în care găsesc căi pe care să-şi construiască o carieră, în care cercetătorii cu performanţe dovedite nu au nevoie de reexaminări pentru definitivarea pe post.

Într-o vreme, Germania a fost în fruntea destinaţiilor de călătorie şi de imigraţie pentru cercetători. Fiziologul Emil du Bois-Reymond, rectorul Universităţii din Berlin, i-a primit în 1869 pe studenţii proaspăt înmatriculaţi spunînd mîndru că „în domeniul studiilor superioare, facilităţile oferite de Germania sînt superioare tuturor celoralte ţări“. La baza acestei afirmaţii nu se afla nici un fel de avînt naţionalist, ci un consens internaţional. Cercetători din toate colţurile lumii veneau în Germania.

După revoluţia Meiji, Japonia intrat pe drumul modernităţii: cei mai buni oameni de ştiinţă au învăţat în Germania. Iar cei care au învăţat la Heidelberg au făcut mult mai repede carieră chiar şi la Harvard.

Germania a rămas atractivă pentru cercetătorii străini pînă în perioada Republicii de la Weimar. Sfîrşitul Republicii de la Weimar şi-a pus în cele din urmă pecetea chiar şi pe asupritele elite din imigraţie. 3000 de profesori universitari, o treime din corpul profesoral, au fost alungaţi. Erau ţintiţi în special tinerii profesori din domeniul ştiinţelor sociale, dar şi de ştiinţe naturale, ca de exemplu fizica modernă, care se afla din anii douăzeci într-o perioadă de înflorire. La unele universităţi au fost concediaţi aproape 60% dintre profesori; cei mai mulţi au plecat în exil.

Una din urmările nazismului este şi aceea că prin alungarea a numeroşi savanţi evrei, Germania a avut mult de pierdut, iar oamenii de ştiinţă germani au profitat cu cinism. Cei mai mulţi emigranţi nu au putut lua cu ei decît strictul necesar. Patrimoniul intelectual german a fost luat de fiecare în bagajul său de fugar. Ei au devenit în străinătate ambasadori ai culturii germane datorită statutului lor de victime ale terorii rasiale.

Poate că influenţa internaţională a tradiţiei germane în educaţie şi ştiinţă nu a fost niciodată mai importantă decît după 1933. Nicăieri această influenţă nu s-a simţit mai puternic decît în SUA. Prin implicarea unor fundaţii americane a putut fi întemeiată la New York, în 1933, *University in Exile*. La Princeton, unde Albert Einstein s-a instalat cu prudenţă în 1930, a luat naştere primul Institut pentru Studii Avansate. Nu în ultimul rînd, savanţi germani, precum matematicianul Hermannn Weyl, istoricul de artă Erwin Panofsky şi istoricul Ernst Kantorowicz, au marcat mediul de la Princeton, conferindu-i astfel încă din acea vreme rangul de universitate internaţională. Cînd întemeietorul ei a fost întrebat cui i se datorează Institutul, acesta a răspuns lapidar: „Lui Adolf Hitler“.

Emigraţia burgheziei academice evreieşti a dus la naşterea unui cosmopolitism al ştiinţei germane în exil. Întoarcerea unei părţi a elitei alungate a condus, după 1945, la o internaţionalizare rapidă a ştiinţei germane. Unificarea Germaniei a coincis cu perioada în care din cauza vîrstei efectul întoarcerii acestor oameni de ştiinţă a scăzut definitiv. În acelaşi timp s-a putut observa, mai cu seamă în SUA, dar şi în alte ţări precum Franţa şi Anglia, că în multe specialităţi tradiţia germană nu mai era la fel de evidentă. După moartea istoricului Felix Gilbert, emigrant din Germania, au fost angajaţi la „Institutul pentru Studii Avansate“ la Princeton istorici din Danemarca şi Australia.

Germania deţine supremaţia în multe discipline, dar totuşi atracţia pentru savanţi străini dispare. Cea mai ameninţătoare este tendinţa spre emigrare a tinerelor elite autohtone. Avem nevoie de o lege a emigraţiei. Iar dacă climatul din cercetare nu se schimbă fundamental, vom avea nevoie mai degrabă de o „lege pentru interzicerea emigraţiei“.

(articol preluat din Süddeutsche Zeitung)

traducere de Matei MARTIN

Joseph CROITORU

O privire în revistele est-europene

Jurnalismul din Europa de Est oglindeşte evenimentele din ultimul deceniu şi jumătate. Cu greu s-a putut desprinde de constrîngeri şi nici în zilele noastre procesul nu este terminat. Ar mai fi de spus că o mare parte a caselor de presă şi a posturilor de televiziune est-europene aparţin între timp concernelor media occidentale. Un studiu publicat de Asociaţia Internaţională a Jurnaliştilor (IFJ) vede în această stare de fapt „o jefuire a resurselor media naţionale“ – un verdict în legătură cu care părerile sînt împărţite.

Autocritica jurnalistică nu se prea găseşte în Europa de Est, dar nici nu lipseşte cu desăvîrşire. Cam asta ar fi concluzia săptămînaluluí bucureştean *Dilema* într-un dosar tematic despre libertatea şi responsabilitatea presei. Introducerea în discuţie este făcută de ziariştii Cristian Ghinea şi Matei Martin; ei critică în special lipsa de profesionalism a presei româneşti. Peisajul presei ar fi în continuare dominat de interese politice. Atunci cînd ziare locale intră în faliment, de vină sînt afaceriştii asociaţi partidelor politice, care le-au cumpărat. Abuzul de putere ar fi o urmare frecventă: gazetele şantajează întreprinderile să cumpere publicitate ameninţîndu-le cu articole negative. În aceste condiţii, nu putem vorbi de responsabilitatea presei. O instanţă de reglementare comună – a jurnaliştilor şi a patronilor de presă – este în opinia celor doi autori mai necesară ca niciodată.

Cu totul gravă este situaţia din Timişoara, oraşul în care a izbucnit revoluţia din 1989. Brîndușa Armanca, fosta şefă a postului local al Televiziunii naţionale, afirmă în *Dilema* că din ce în ce mai multe ziare au ajuns în mîinile „baronilor locali“, oameni ai partidului de guvernămînt social democrat. Ziarele şi posturile de radio şi televiziune devin organe de propagandă – un fenomen ce priveşte chiar şi presa studenţească. Jurnaliştii apropiaţi guvernanţilor sînt răsplătiţi cu premii şi cu posturi în timp ce colegii lor de breaslă mai puţini conformişti sînt supuşi celor mai diverse represalii: unii sînt tîrîţi în procese, alţii suportă diverse ameninţări la adresa lor şi a familiilor lor.

Situaţia ziariştilor care luptă pentru independenţă este precară şi datorită faptului că nu sînt organizaţi în organisme sindicale care să le apere interesele. Mulţi dintre ei nu au nici măcar un contract de muncă stabil. În timp ce salariile colegilor de breaslă din Ungaria şi Cehia se ridică la o mie de euro, ziariştii români se mulţumesc cu doar o treime din acest venit. Fluctuaţia veniturilor şi preocuparea pentru cîştigarea existenţei ce rezultă din această stare de fapt scad nivelul activităţii gazetăreşti. În aceste condiţi nici nu se poate vorbi de un jurnalism de investigaţii. Codul penal român este un alt obstacol în munca oamenilor de presă. În cazul unei calomnieri dovedite, pedeapsa poate merge pînă la detenţie. Centrul pentru Jurnalism Independent a solicitat, în cadrul unui seminar finanţat de Ministerul german de Externe, abrogarea acestui paragraf. *Dilema* a preluat textul integral al acestei solicitări, adresate nu numai preşedintelui Iliescu, ci şi altor guverne sud-est europene. Se face apel la conştiinţa profesională a colegilor, se face apel la „etica jurnalistică“. Una din principalele probleme ale organizaţiilor de jurnalişti este să încurajeze jurnaliştii adesea amuţiţi la o critică deschisă.

Despre un alt fel de tăcere este vorba în cazul ceh. În revista praghează on-line *Transitions*, jurnalista Katerina Zacholova critică practica destul de răspîndită a colegilor ei de a prelua, fără să citeze, materiale din presa străină. Ea indică un caz cras de plagiere a unui coleg de la cotidianul praghez *Mlada fronta dnes*, Petr Pravda, care povestea scene din războiul din Irak ca şi cum s-ar fi aflat la faţa locului, ceea ce nu era cazul. Scuzele deloc ferme ale redacţiei au menţionat faptul că Petr Pravda nu ar fi afirmat niciodată în textul respectiv că ar fi relatat ce a văzut cu ochii lui.

Katerina Zacholova este intrigată mai ales de faptul că nimeni din presa cehă nu a simţit nevoia să comenteze acest plagiat. Acesta ar fi, în opinia autoarei, ethosul jurnaliştilor cehi. Relatările trunchiate ale „trimişilor speciali“ este o practică obişnită în presa cehă, iar tăcerea generală a devenit o obişnuinţă. Un redactor al săptămînalului *Tyden* a scris un articol despre episodul cu plagiatul, dar nu a fost publicat niciodată. Redactorul-şef nu a publicat articolul cu pricina de teamă ca nu cumva pîrîtul *Mlada fronta dnes* să nu facă dezvăluiri ale unor practici similare la *Tyden*. El a negat că se temea de şantaj – editorul ziarului *Mlada fronta dnes* deţine o treime din firma ce editează *Tyden*.

Unul dintre izvoarele preferate pentru furtişagurile jurnalistice este departamentul ceh al BBC. Dar ziariştilor nu prea le pasă atunci cînd pirateria este înfierată: îşi cer scuze şi fac ca mai înainte.

(articol preluat din Frankfurter Allgemeine Zeitung)

▲

Cine se teme de critica de întîmpinare (II)

Paul CERNAT

Vina unui întreg cîmp literar

Critica de întîmpinare nu mai poate „promova" (mai) nimic, decît, cel mult, în cercuri restrînse de cunoscători. Mai precis, în rîndul unor segmente ale „breslei". Cînd criticul se apucă să scrie despre o carte, ea a fost deja promovată prin alte mijloace, medii etc. Nu criticul promovează azi cărţile, ci cărţile au ajuns să promoveze criticul (dacă ştie să profite de ele). Chiar aşa: pentru ce/cine mai scriem? Pentru autori? Pentru propriul grup/colegi/prieteni? Pentru premii? Pentru a prinde un post călduţ în „cultură"? Vremurile în care critica literară producea vedete naţionale, împărţea merituoşilor blazoane şi-i îndepărta – cu sacrificii „eroice" – pe neaveniţi au apus, şi e bine că au apus. Chiar dacă vom considera pastilele tip promo din ziare sau de la TV critică de întîmpinare, mă tem că nici ele nu prea „mişcă" mare lucru. Cît despre cronica de carte din presa noastră culturală (mă refer la revistele care încă mai circulă), aici comentariul „promoţional" nu mai poate fi decît evaluativ. Cîţi mai citesc reviste culturale? Iar din aceştia, cîţi le citesc comentariile de carte? Şi cîţi „se orientează" după ele, în cazul în care au un motiv?

Statisticile arată că se citeşte multă literatură străină şi foarte puţină literatură română contemporană. Aici nu e numai vina criticii de întîmpinare. E vina unui întreg cîmp literar compromis de clientelism şi meschinărie, care fierbe în suc propriu şi în care publicul nu are încredere. Din păcate, atît în ceea ce priveşte literatura, cît şi în ce priveşte critica, narcisismul şi jemanfişismul – în varianta lui „merge oricum, tot geniali sîntem" – atîrnă ca o piatră de moară.

Însă... chiar dacă ştim că nu „promovăm" (mai) nimic, e bine măcar să ne străduim să scriem *ca şi cum am şti că putem* atrage atenţia asupra cărţilor de care ne ocupăm. Poate iese ceva de aici.

Marius CHIVU

Cineva tot mai citeşte

Cu părere de rău, trebuie să spun că nu prea ştiu exact ce înseamnă „dinamica vieţii literare". Probabil că aici ar intra – ar trebui, cel puţin – şi aspectul comercial propriu-zis. Cu alte cuvinte: se vînd cărţile (şi) în funcţie de cum sînt primite critic la momentul apariţiei? Sau e mai important felul în care sînt promovate cu mijloace de marketing? Mi-ar plăcea să cred că pentru succesul unei cărţi contează mai mult critica de întîmpinare. Şi probabil că e adevărat, însă numai la cartea românească. Literatura străină pare să aibă o cotă ridicată din start. Iar cu puţină reclamă, lucrurile se rezolvă de minune. Nu văd, la ora actuală, un autor român care, oricît de bine ar fi primit de critică să facă vînzările lui Coelho, de pildă. Aş fi interesat să aud şi părerea unui editor, în acest sens. Poate chiar să văd nişte sondaje, studii de piaţă, grafice... Cine să le plătească însă cînd, cu cîteva excepţii, editurile abia supravieţuiesc!

Un alt aspect ar fi acela că nici critica de întîmpinare nu mai e ce-a fost. Lucrurile se ştiu bine pentru că s-au tot discutat în ultimul timp. Revistele care găzduiesc recenzii şi/sau cronici sînt, în cele mai multe cazuri, de specialitate, apar în tiraje mici, iar numărul apariţiilor editoriale este oricum copleşitor. Sigur, nimeni nu are pretenţia să se scrie despre absolut tot! Uneori însă e chiar frustrant. Şi-apoi, a face azi critică de întîmpinare, în condiţiile în care nici măcar motivat pecuniar nu eşti, a devenit un fel de act de sacrificiu sau un exerciţiu în lipsă de altceva ori în aşteptarea a ceva mai bun. Pînă la a deveni o meserie în sine...

Una peste alta, faptul că în urma cronicii primeşti felicitări sau, dimpotrivă, suporţi mici răutăţi îţi arată că cineva tot mai citeşte. Impresia mea este însă că aria cercului în care viaţa literară îşi permite să fie dinamică este, din păcate, mult prea mică.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Testul ALIA

Multora dintre scriitorii noştri le pare rău după tirajele dinainte de '89. Nu mă număr printre ei. Consider că libertatea deplină de opinie şi expresie e mai preţioasă decît avantajele (prestigiu literar, statut social, siguranţă materială) plătite prin renunţarea la ea. Şi tocmai în acest climat de libertate, care tolerează, practic, orice şi pe oricine, se fac auzite şi sînt susţinute cu convingere diverse teorii criziste, care pun în cauză literatura sau anumite segmente ale ei. Îngrijorare mare, spaime multe: unde ne e poezia? (e chiar în faţa noastră, dar nu vrem s-o vedem); unde sînt marile dicţionare şi sinteze critice? (abia ce a apărut *Enciclopedia exilului literar românesc* a lui Florin Manolescu); ce ne facem cu receptarea critică? (la volumul meu de debut, am numărat 27 de cronici şi articole); cum stăm cu impactul asupra publicului? *(Omul recent* a lui H.-R. Patapievici s-a vîndut în mii de exemplare); cum se descurcă editurile? (se descurcă binişor, dat fiind că ţi-e aproape imposibil să comentezi toate apariţiile literare semnificative); cum se prezintă cultura în şi prin ziare? (pe un arc de cerc foarte larg: de la erudiţia liniştită a unui Nicolae Balotă şi pînă la ignoranţa agresivă a unui C. Rogozanu)... La fiecare întrebare speriată, se poate da cîte un răspuns. Realitatea însăşi îl dă, scena aceasta literară atît de bogată şi de pestriţă, încît ia ochii unora şi-i îndreaptă spre trecutul luminos. Era bine atunci, erau lucrurile aşezate, nu era atîta gălăgie, nu li se urcase tuturor democraţia la cap. Acum e rău, e trist ce se întîmplă, e o *criză* gravă şi profundă, din care nu se ştie cum vom mai ieşi...

Bine că nu se ştie! Eu sînt fericit cu această criză, pe care n-aş da-o pe întreaga „normalitate" şi „sănătate" dinainte. Şi acum să mă refer, concret, la experienţa de critic şi cronicar literar. Fireşte că articolele din *Adevărul* au un impact diferit faţă de cronicile din *Adevărul literar şi artistic*. Ele „ating" publicul larg şi, prin aceasta, îi interesează mai mult pe editori (sectorul *promotion* şi sectorul vînzări). Însă cronicile din revistă sînt mai importante: şi pentru mine, şi pentru cei pasionaţi cu adevărat de literatură. Chiar am ajuns să fac un test *sui generis*; să-l numim ALIA. Mă întîlnesc cu cineva din lumea literară (sau zonele conexe) şi, în 90% din cazuri, sînt felicitat călduros pentru ceea ce scriu. În procentul rămas intră cei care vorbesc cu mine despre orice altceva – fotbal, Internet, starea vremii, agricultură –, numai despre *Adevărul literar şi artistic* nu. Şi atunci eu ştiu, imediat, că respectivul nu e de acord cu mine sau că mă dispreţuieşte sincer în forul său interior. Fotbalul şi agricultura ne pot uni, literatura şi opiniile în marginea ei ne despart iremediabil. El rămîne cu certitudinile/dilemele sale, eu rămîn cu adevărul meu literar şi artistic. Nu e minunat să te vezi, pe scena largă a democraţiei, ba felicitat, ba clasat? Era oare mai bine înainte, în plutonul compact?

Dan C. MIHĂILESCU

Dubaşii lui ce şi cum

Provin – spunea cîndva Cioran – dintr-un colţ al Europei unde predomină bîrfa, exhibarea cîrcotaşă, sforăria, unde lucrurile se află şi se expun încă... înainte să se întîmple. Cam asta-i şi senzaţia mea cu foiletonul critic de întîmpinare. Noi nu facem „decît" să certificăm opinia deja existentă pe piaţa literară. S-o contrariem, s-o iritäm, ori, foarte rar, să o surprindem. Avem o bursă infailibilă, o cotare fără fisură a cărţii pe telefonul fără fir, care nu ştii niciodată de unde porneşte, de la editor, de la confraţi, de la referenţi, de la gaşcă – nu se ştie. Fapt e că abia şi-a făcut editura serviciul de presă că şi sună telefonul de lobby: „ei, ce zici?".

Cînd vine criticul cu cronica, el este ca dubaşul vestitor pe sate: anunţă limpede ceea ce se ştia parţial, se presimţea confuz, se şoptea că va fi. El bate în *tîmpină* (adică *în tobă*, de aici vine noţiunea de întîmpinare, care e posibil să se lege şi de noţiunea de *tîmpit*, adică cel *bătut în cap!)*, confirmă oficial ştirea, cu valoarea, contextul, subtextul şi ponderea ei în comunitatea cărţilor independente.

Acum, atenţie, întrebarea dvs. nu de relaţia cu publicul, ci cu dinamica vieţii literare vorbeşte. Or, dacă sînt foarte sceptic faţă de cea dintîi (la tirajele revistelor noastre literare, publicul devine, că sîntem tot noi, cei zece-douăzeci de mii de onorabili căuzaşi ai lecturii), la cea de-a doua răspund ferm: da! Cronica literară e pur şi simplu lubrefiantul angrenajului. Nu lasă praful şi rugina, ţine evidenţa pieselor de schimb, degripează motorul etc. Aici, în foiletonul de întîmpinare, este politica (pe faţă sau pe dos) a gazetei, aici sînt contrele ideologice, descîntecul de coterie, avertismentele voalate, recompensele la vedere, şantajul mediatic, pe scurt: tot farmecul şi toată otrava ce caracterizează branşa noastră sado-masochistă. Zău, chiar dacă multă lume nu dă doi bani pe ea, critica asta prestatoare de servicii (botezuri, nunţi, parastase) pune ierarhiile în mişcare, agită spiritele, concoctează comploturi – axiologizante, mie-mi spui? – deci „influenţează dinamica vieţii literare".

Vă fac o conjectură: ia gîndiţi-vă că vă cumpăraţi mîine gazeta şi-l vedeţi lăudat pe Patapievici în *Observator cultural,* pe Caius Dobrescu lăudat de Alex. Ştefănescu, pe G. Liiceanu de Luminiţa Marcu, pe O. Paler la Agopian, pe Nicolae Manolescu lăudat în *Caiete critice,* pe Lefter la Daniel Cristea-Enache sau pe Gellu Naum în *LA&I*... Păi, nu fuge scaunul de sub noi? Ei, vezi, asta-i dinamica!

Cornel UNGUREANU

În aşteptarea vedetelor

Critica de întîmpinare rămîne capitală pentru viaţa şi supravieţuirea literaturii. Nici radioul, nici ziarele mari nu şi-au găsit însă criticii de întîmpinare, şi formulele TV sau cele legate de suplimente sînt paleative. Atunci cînd mas-smedia va miza pe carte, cînd îi va plăti ca lumea pe cei care citesc zilnic o carte, două sau trei – i-am numit pe criticii de întîmpinare – vor apărea vedetele „criticii de întîmpinare" şi momentele faste ale best-seller-ului. Azi, cînd nici măcar marile edituri nu-şi trimit „criticului de întîmpinare" cărţile nou apărute, o discuţie pe această temă mi se pare... cum să spun... comică. Dar sper că România va ieşi din aceste fundături nenorocite şi „critica de întîmpinare" va deveni funcţională.

▲

Dilema vă recomandă

● Doi critici literari „de după Revoluţie", adică tineri, ale căror cronici, totdeauna acute şi dezinvolte, nuanţate şi dîrze, îmi face plăcere să nu le scap: Paul Cernat (în *Observator cultural)* şi Marius Chivu (în *România literară).* (Radu Cosaşu)

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Manifest anti-mobil

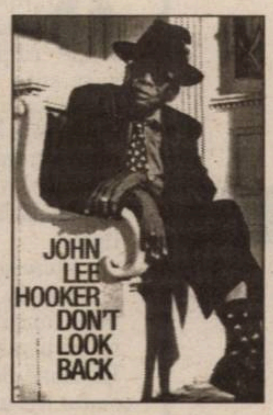

Se întîmplă uneori să stingi lumina şi televizorul şi să nu-ţi mai doreşti nimic pe lumea asta decît să rămîi aşa, singur şi pe întuneric, cu John Lee Hooker. E una din acele fericiri simple – eşti doar întins pe covor şi asculţi blues – care te lecuieşte de spaime şi de zgomot ca să te lase suspendat într-o plutire uşoară în care îţi dai seama, după mult timp, că tu şi cu tine aţi fost dintotdeauna foarte buni prieteni. Ritmul şi cadenţa chitării se transformă într-un fel de şarpe blînd şi unduitor, vocea trenantă, caldă şi grunjoasă în acelaşi timp, se insinuează adormitoare şi parfumată – blues-ul e un şarpe care vorbeşte – şi, pînă să te dumireşti bine ce se întîmplă cu tine, te afli acolo, dincolo, toropit şi hipnotizat, într-o stare în care toţi cetăţenii pămîntului redevin oameni, iar telefonul fix şi cel mobil îşi pierd şi ultimele rămăşiţe de sens.

Pe 22 august, John Lee Hoooker ar fi împlinit 86 de ani. Şi nu cred să fi existat în muzica secolului XX (odihnească-se-n pace, secolul, nu muzica) ceva mai sincer şi mai autentic decît ce a făcut el. Cîntăreţii albi şi-au dat seama de asta destul de tîrziu, pe la începutul anilor '60, dar odată ce lucrul ăsta s-a întîmplat nimic din ce s-a numit de atunci rock, atîta timp cît nu a încercat să se fofileze simplităţii, nu şi-a căutat seva în altă parte. Pînă se devină bunicul simpatic care a cîntat cu Santana, Clapton sau Van Morrison, John Lee s-a spetit muncind ziua prin uzine, pentru ca noaptea să-şi ia prietenii şi chitara şi să cînte prin cluburi. Concertînd apoi prin Europa, a fost privit de nişte băieţi care au rămas gură cască. Asta se întîmpla în Londra, iar băieţii şi-au făcut ulterior o trupă pe care au numit-o Rolling Stones. Odată cu concertele astea a venit şi succesul, iar John Lee a putut să rămînă doar muzician. Nu a contat nici un pic faptul că avea deja 40 de ani şi că i se atîrnase de piept eticheta de legendă. Alţii ar fi considerat că e îndeajuns de inutil să mai găsească ceva despre care să cînte. Nu şi el: a continuat să rămînă egal cu sine însuşi şi să scoată muzica pe care a simţit-o dintotdeauna: despre iubire şi tristeţe, iubite şi prieteni, locuri şi oameni. Este dovada de cel mai grăitor bun-simţ că el, mai mult decît oricare altul, a meritat din plin titulatura asta, altfel destul de găunoasă, de legendă. Superstaruri sînt cu miile, dar John Lee în nici un moment al vieţii nu a fost aşa ceva. Legende sînt mult mai puţine, dar marea majoritate confundă asta cu statutul de superstar ca să se comporte apoi întocmai. Din momentul acela (nu ştiu de unde naiba îmi vine intransigenţa asta totală) ele încetează să mai fie legende.

Dar să lăsăm toate astea deoparte. E greu de spus, fără să sune cumva idilic-deplasat, că, pentru fericire şi alde cele ce cură lin din ea, e de ajuns un simplu casetofon. Mai trebuie şi ceva înserare cu puţin aer, de preferinţă şi ceva copaci care să foşnească (dacă prin toate astea îmi închipui eu că evit toată panorama idilică, se vede treaba că mă înşel amarnic. E şi mai grav: merg din rău în mai rău). Dacă toate lucrurile astea există şi nu trebuie cumpărate, se întîmplă atunci ceva ce aduce a magie: vocea unui om îţi aduce mai multe daruri decît o poate face Moş Crăciun într-o viaţă. Cînd te propteşti cu toată fiinţa ta într-o stare atît de tihnită, poţi să vezi prin faţa ochilor cele mai mari trăsnăi: ploi colorate, răţoi fumînd trabuc, pe tine întins pe covor şi ascultînd blues.

John Lee Hooker a murit în somn, pe 21 iunie 2001, la San Francisco. Din toată propoziţia asta, chestia importantă mi se pare aia cu somnul. Nu văd în ruptul capului cum ar putea muzica lui să păţească acelaşi lucru. Încă puţin şi am să vă trîntesc chestia cu „some things never change". S-a făcut tîrziu şi vorbesc prostii. Sună telefonul. Îmi pare nespus de rău, dar mă văd nevoit să răspund.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Recuzita unui timp trecut

Acum cîteva luni scriam, referindu-mă la una din reclamele mediatizate pe posturile TV, următoarele:

De multe ori m-am întrebat cît de bine funcţionează, într-o societate preponderent săracă, principiul identificării consumatorului cu personajul publicitar. Încerc să îmi reprezint un bugetar a cărui principală problemă de imaginaţie este găsirea unei soluţii pentru plata întreţinerii pe ultimele două luni, dîndu-i zor cu identificarea în pauza dintre două filme proaste despre apocalipsă şi căile nebănuite ale justiţiei de pe lumea asta. Parcă îl şi văd într-o stare de evaziune psihologică, gata identificat cu tipul de la volanul ultimului model Renault sau vînzolindu-se prin interioarele ultramoderne ale locuinţei, în căutarea unui răspuns la întrebarea *pe cine să mai sun ca să îmi omor minutele oranj?* După care nu îl mai văd deloc. Imaginea se estompează în mod miraculos şi inteligent ca o pată tratată cu Omo.

Poate că nu îl mai văd fiindcă principiul nu funcţionează tocmai perfect sau funcţionează mai mult în faza de tinereţe a consumatorului de publicitate sau poate pentru că nu stau eu bine cu vederea. Ori fiindcă ar trebui inventate bulinele cu avertismente pentru vizionarea reclamelor în funcţie de target şi de buget.

Oricum, spotul TV pentru berea *Timişoreana* pare să aibă în vedere adecvarea la România mereu surprinzătoare atunci cînd ni se adresează cu sloganul arhipopular *o bere pe cinste!,* la care putem adăuga, din memorie şi experienţă, cele două calităţi/realităţi decurgînd una din cealaltă: *cinstit/curat şi sărac,* de la preşedinte şi pînă la ultimul individ făcînd echilibristică în încercarea de a atîrna cu demnitate cînd într-o mînă, cînd în două, de ultima treaptă socială.

Cum cinstea nu suferă neapărat de estetism, nici mobila cărată cu mari eforturi şi broboane de sudoare de către oamenii muncii (presupunem că nu sînt şomeri, n-ar fi educativ şi nici berea n-ar pica bine) pe scările înghesuite ale blocului şi într-un raport de presiune fizică şi colocativă cu vecinele ponderale în trecere, cum spuneam, nici mobila sau servanta sau indiferent ce ar reprezenta contondenta, greoaia, inutila, comun(ist)a piesă de mobilier în cauză nu păcătuieşte din acest punct de vedere. Odată ajunşi în casă, băieţii se relaxează după marea opinteală, cinstindu-se cu *Timişoreana* într-un decor perfect coerent cu obiectul muncii depuse.

Pentru o clipă, mi s-a părut că văd o secvenţă nu dintr-un film românesc de sfîrşit al anilor '80 (pentru că interioarele îngrijite şi moderne din peliculele fostului regim se supuneau, în general, aceluiaşi principiu optimist sau, pentru unii, suprarealist al publicităţii de azi), ci din realitatea sufocantă a cetăţeanului mediu de la acea vreme.

Dar este o realitate care supravieţuieşte în cantităţi remarcabile, suficient de mari, poate chiar mult mai mari decît ne-am obişnuit să observăm uitîndu-ne la televizor, într-atît de semnificativă încît a devenit un „target" pentru ochiul atent al publicitarului.

Acum cîteva săptămîni, pe de altă parte – ca toată lumea – am început să-mi pun, cu oarecare nelinişte, întrebări în ceea ce-l priveşte pe *Nicu*. Iniţial eram înclinată să identific această entitate cu băieţelul care se bălăceşte în pauza dintre promo-uri şi restul programelor PRO TV în piscina lui mititică, rîzînd fericit şi mi-am zis că, în sfîrşit, treburile importante din ţara asta au un viitor, propunîndu-mi să iau recomandările foarte în serios. Actualmente, însă, ţin să îmi declar făţiş dezamăgirea. Tot românul face pe Nicu sau cum că-l cunoaşte pe Nicu, toată lumea vorbeşte şi ascultă de Nicu. Şi trebuie să recunosc că e adevărat, cu toţii am putea fi Nicu, aceia dintre noi care nu sîntem deja. Aş putea să vă explic cum, dar mai degrabă vă spun de ce: fiindcă lucrurile importante din ţara asta au un trecut.

Recomandat de Nicu.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Cît de greu e Pacino?

● ***Cu cărţile pe masă / People I Know*** **(SUA, 2003), de Dan Algrant.**

„Jumătate din timp nici nu ştiu ce văd. Nu-mi amintesc diverse lucruri. Nu pot să dorm dacă nu iau un pumn de pastile..." Vă sună cunoscut? Spuneţi că e Al Pacino în filmul *Insomnia*, distribuit la noi vara asta? Bravo, numai că de fapt e Al Pacino în filmul *Cu cărţile pe masă*, distribuit la noi la sfîrşitul verii ăsteia. Dar cele două roluri curg unul în celălalt, de parcă străzile pustii pe care se clătinase Pacino în *Insomnia*, sub lumina aceea fără inimă, ar fi dat în parcul prin care îşi tîrşîie acum picioarele, pe sub copaci la fel de trişti şi de cocîrjaţi ca el. Ambele personaje trebuie să ducă în acelaşi timp două bătălii, dintre care cea publică (în *Insomnia* caută un ucigaş, în *Cu cărţile pe masă* descoperă o conspiraţie) e mult mai uşoară şi mai puţin spectaculoasă decît cea privată – lupta pe care trebuie s-o dea în fiecare secundă ca să nu se facă ţăndări sub ochii noştri. În noul său film (care nu e tocmai nou: a fost realizat în 2001, după care a aşteptat cuminte), Pacino îl joacă pe Eli Wurman, agent de relaţii publice, cîndva foarte puternic, rămas acum cu un singur client adevărat – un star de cinema, dar nu chiar „ultima senzaţie de la Hollywood", ci un „băiat de aur" îmbătrînit (şi interpretat de Ryan O'Neal cu o expresie care-ţi spune că n-ai vrea să fii în pielea zbîrcită a unui fost „băiat de aur"). În prezent, activitatea lui Eli în serviciul starului nu diferă prea mult de a omului care face curat într-un bordel: în toiul nopţii, e expediat în misiunea delicată de a scoate din închisoare o starletă dependentă de droguri şi pusă pe scandal (Téa Leoni). Dar Eli vrea ca, înainte de a-şi încheia socotelile cu viaţa de publicitar şi cu viaţa în general, să facă şi ceva bun: o serată de caritate în beneficiul africanilor ameninţaţi cu deportarea, un eveniment cu nume mari. Problema este că numele mari din New York nu mai vor să fie amestecate cu nume ca Eli Wurman. Ar exista o soluţie – starleta a făcut un filmuleţ în care numele mari se lăsau amestecate într-o orgie şi nu păreau nemulţumite. Însă ar mai exista o problemă – starleta a fost ucisă, iar Eli, care era cu ea în noaptea aceea, nu-şi mai aminteşte mare lucru. De fapt, Eli nu pare să-şi amintească nici care era orientarea lui sexuală, pe vremea cînd avea una. Relaţiile lui cele mai apropiate sînt cele cu Ecstasy, Estavil, Elavil, Yohimbe, Zocor şi Xanax – uneori toţi la un loc, plus cîţiva pe care n-am reuşit să mi-i notez, plus cîte un fum de opiu cînd se iveşte ocazia, plus tutun. E adevărat, mai e şi Kim Basinger – extraordinar de frumoasă în rolul cumnatei văduve care practic îi cere mîna lui Eli –, dar e silită să petreacă atîta vreme în culise încît m-am întrebat de ce nu şi-a găsit acolo pe cineva cu care să se căsătorească şi să facă nişte copii, că timp avea. Pe ecran nu e decît Pacino.

Odată am citit un articol care începea aşa: „Tot ce face Pacino miroase a sex." Îmi amintesc că, deşi citeam asta la o vîrstă la care totul îmi mirosea a sex, prima mea impresie a fost că înţelesesem greşit şi că, de fapt, articolul era despre Warren Beatty. O bună parte din ce-a făcut Pacino pe ecran miroase a moarte şi miroase a Shakespeare. Michael Corleone era un Hamlet care se transforma într-un Macbeth care se transforma într-un Lear. Eli Wurman nu e un erou tragic (dacă există vreo cale de a scoate un erou tragic *dintr-un publicitar*, scenaristul Jon Robin Baitz şi regizorul Dan Algrant n-au găsit-o), dar mirosul m-a izbit aşa cum mă izbise la *Insomnia*. Văzîndu-l pe Pacino în aceste filme e ca şi cum ai asista la o demonstraţie a teoriei lui Harold Bloom că Shakespeare e în toţi şi-n toate, pentru că el le-a creat pe toate – nu numai că a anunţat tot ce s-a scris după el, ci a scris însăşi fiinţa omenească aşa cum o cunoaştem astăzi. Cum altfel se explică greutatea extraordinară pe care Pacino o aduce acestor roluri – o greutate mult mai mare decît păreau în stare să suporte? Pacino, ca şi De Niro, a dat lovitura în cinema pe vremea cînd filmele americane erau mari. Între timp s-au micşorat, iar De Niro pare să le fi urmat exemplul. Pacino a avut ceasurile lui rele, dar încă mai încearcă: umple filme mici cu „dureri şi mii de lovituri fireşti căzute din strămoşi".

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Aventuri permise

(ultima parte)

Pornind din Bucovina (de unde am rămas în articolul precedent) spre Băile Tuşnad, într-o altă încercare de a străbate ţara în lung şi-n lat, ne aşteaptă ultimele aventuri. (Din fericire, nu chiar aventuri adevărate, ci itinerarii de vacanţă cu un grad permis de risc.)

Luînd-o dinspre Gura Humorului prin munţi (Carpaţii Orientali), mergi pe un drum palpitant datorită unui semn recurent: acela care te previne că, în zona respectivă, pot cădea bolovani de la înălţime. Locurile din zonă chiar arată sălbatic: de la Ostra pînă la Bicaz ai senzaţia, împrumutată din *road-movie*-urile americane, că eşti într-un soi de deşert în care se poate oricînd petrece ceva neaşteptat, de la tîlhari la paranormal. Peisajul e haotic, neaşezat, simţi nevoia de ordine şi de mîna omului. Pămînt arid şi maluri surpate. Conform hărţii, aceştia au fost Munţii Stânişoara şi Bistriţei.

Odată cu lacul de la Bicaz, perspectiva se schimbă. În primul rînd, semnele trecerii omului pe-acolo îşi fac apariţia, convertind clişeele sălbatice în locurile comune ale invaziei turistice suprasaturate. Vizitatorii vor să meargă cu vaporaşul, să cumpere de la multele tarabe ieftine şi să arunce hîrtii pe jos. Totul într-un mod prea ostentativ, alungînd cu gălăgia lor orice trăire a peisajului.

De aici încolo intri în Munţii Ceahlău. E o zonă deja turistică, mai bătută, dar oricum impresionantă. Deşertul haotic este înlocuit cu munţi adevăraţi, vezi piatră pretutindeni şi stînci colţuroase. Uimirea totală soseşte atunci cînd ajungi la Cheile Bicazului şi treci prin defileu: eşti în postura perfectă a turistului aventuros, chiar crezi că munţii se vor prăbuşi peste tine, că natura e atotputernică şi tu o biată furnică cu ambiţii vane... Noroc cu ceilalţi, turiştii mai versaţi (sau simpli trecători cu treburi) care se enervează că trecerea durează prea mult şi claxonează în ciuda interdicţiilor explicite. Precum şi cu vajnicii tarabagii care vînd aceleaşi împletituri şi anunţuri de bună purtare încrustate-n lemn în plin Gît al Iadului, ignorînd posibilele prăbuşiri şi ambuteiaje. Şi nu degeaba, pentru că pasagerii unui autocar uriaş, care abia încăpea printre munţi, s-au grăbit să dea iama la suveniruri, blocînd circulaţia.

Ameninţarea prăbuşirii munţilor peste tine este urmată de un şoc termic. De la 27 de grade, lăsate undeva în urmă în molcoma Bucovină, ajungi, brusc, la 13, prin labirinturile muntoase. Te simţi ca-n filmul, mai vechi, cu Uma Thurman, în care un ciudat se juca cu vremea şi schimba anotimpurile după pofta inimii. Intri deja în ungurime, şi-n zona civilizată. Nici pe-aici, însă, localităţile nu sînt prea apropiate. Destinaţia finală, Balvanyos (localitate balneo-climaterică) este destul de izolată. Băile Tuşnad sînt cam la o oră; seamănă, ca locaţie, cu pensiunea lui Sebastian din *Jocul de-a vacanţa*. Numai că aici e un hotel, *Best Western*, cu „bucătărie internaţională", tratament şi orchestră seara, la cină.

Incursiuni oarecum aventuroase aici poţi face doar la Lacul Sf. Ana şi la Peştera Puturosu. Peştera Puturosu e la mică distanţă şi mult prea amenajată de om: o bancă, un perete verde şi un afiş cu multe interdicţii: „accesul copiilor şi al persoanelor în stare de ebrietate strict interzis (în aerul sulfuros de acolo); după sosire odihniţi-vă 5-10 minute înainte de a intra în mofetă (denumirea consacrată pentru peşteră sulfuroasă); intraţi şi ieşiţi încet; în timpul şedinţei să vă mişcaţi şi să vorbiţi cît mai puţin posibil, pentru a nu tulbura nivelul gazului". Înmulţirea interdicţiilor prevesteşte sfîrşitul călătoriei. Rămîne doar certitudinea că şi la anul te poate aştepta ceva.

▲

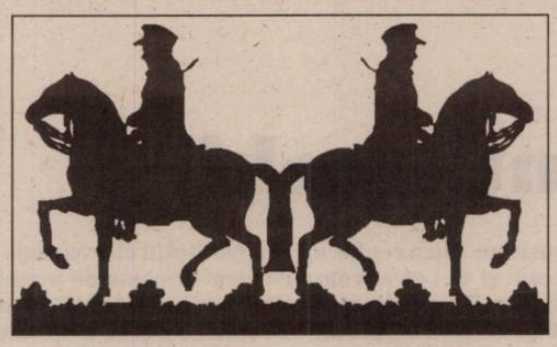

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Bogăţiile Titei

În '93, ne-a întîlnit pe Zigu Ornea şi pe mine, la Angst, în Piaţa Amzei şi ne-a spus, calmă, că e dornică să lucreze la *Dilema* „doar pentru a ne face cafelele şi curat pe mese". Tita era sarcastică inclusiv în orgoliile ei.

După un an de la dispariţia ei de aici, din redacţie, ea rămîne de neînlocuit nu numai în ultima pagină, la „3,14" şi „Antinostalgia" penultimei, ci şi în cartea aceea tainică, fără de glas, fără de literă care zace şi geme în fiecare – cu totul altceva decît jurnalul intim. Tita ţinea jurnal – din cînd în cînd, biruită de ea însăşi, arăta cîte o pagină aiuritoare... – dar nu ne-a lăsat nici o carte. De cînd o cunosc – şi sînt cîteva cincinale obsedante – n-a vrut să renunţe la această „prostie": „Dacă nu poţi da un *Război şi pace*, nu scrie cărţi!". „Te vei rata! Nu vei lăsa nimic!", i-am strigat atîţia, fie în gară la Bicaz, fie în redacţia *României literare*, fie la cantina Uniunii. „Explică-mi ce înţelegi prin nimic!", replica, scuturînd blînd ţigara pe scrumieră.

Era inimaginabil de perfecţionistă. Inadmisibil de lucidă. Inconştient de curajoasă: nu se temea că inteligenţa îi va „mînca" talentul. Era dintre hărăziţii care nu-şi pierd timpul cu o asemenea problemă inutilă.

Minute întregi, la redacţie, îmi lăsam manuscrisul ca s-o privesc cum îşi citeşte notele, interviurile, însemnările abundente: îşi însoţea lectura tăcută a propriilor pagini cu un surîs indefinisabil – între o vanitate şi o angoasă egal de normale – de o vivacitate necunoscută pe chipurile altor confraţi în asemenea momente intime, poate cele mai intime. Cred că era singura ei intimitate scăpată de sub control, suprema ei senzualitate la care, fără teamă de impudoare, îmi luasem dreptul la acces, de două ori pe săptămînă, în tumultul redacţional al zilelor de „predare". Atunci Tita mi (şi ni) se preda: grijulie pentru fiecare virgulă, accent şi paranteză; speriată de ratarea unei nuanţe, disperată pentru un cuvînt care, ticălosul, nu venea la întîlnire; entuziasmată şi căzută dintr-un nimic, gata să-şi revină printr-o poveste a ei, numai a ei, luxuriantă, fastuoasă prin geniul amănuntelor moi şi tari, de o bogăţie a racordurilor şi a rimelor interioare care-ţi cerea să-i urli: „Pune-o pe hîrtie!", la care ea, cu o bucurie bine stăpînită, răspundea: „De unde ştii că nu e scrisă?". Oralitatea Titei făcea proustanism fără să-l caute. Mulţi socoteau „paginile ei orale" ca dificile, dacă nu „interminabile". După asemenea basme de Şeherezadă la lumina zilei, a unui sandviş sau a unui covrig, mă duceam acasă şi mi le notam cît de cît, fie şi descărnate, îngrijorat de cruzimea cu care orgoliul ei le-ar putea da uitării.

Am strîns şi ne-au rămas de la Tita, în proprietate privată, de neînstrăinat,

bijuterii de dativ etic ca acesta: „nu mi te demoraliza!",

diamante de valoarea acestora: „sînt oameni la care inteligenţa le ţine loc de remuşcare... sînt alţii pentru care bunătatea este un experiment",

coliere de sarcasm a căror strălucire nu păleşte (dimpotrivă!) precum: „Noi, la *Dilema*, sîntem orchestra de pe «Titanic»!" sau: „Catastrofic vorbind, mă simt bine!",

clipe cît clipsurile celor mai fascinante bogătaşe ca acelea în care puneam la cale cum să facem din *Dilema* „o zonă liberă de plictisism", convinşi că alta ar fi fost soarta omenirii dacă printre cele 10 porunci s-ar fi introdus şi aceea care ar fi interzis omului să-şi exploateze semenul.

Toate acestea – plus o casetă de perle inestimabile despre patetismul idiotului român, al deşteptului punctual, fudul că-i mitocan şi patriot prin refuzul lumii – toate acestea sînt ale Titei, încă vibrînd intens în Hyde Park-ul nostru redacţional. La salariile noastre de bugetari se poate spune că Tita ne-a lăsat o avere care ar avea ca parolă de cont, în cea mai top secretă bancă, una din ultimele ei observaţii, „impenetrabilă ca pisica" din versul călinescian: „România e o ţară din ce în ce mai interesantă".

De un an de zile, cu deosebire marţea şi vinerea, în zilele şi orele de „predare", protestez vehement, în tăcerea pixului meu, la cea mai stupidă dintre înţelepciunile de succes: „nimeni nu e de neînlocuit". Ba da. Tita. Tita Chiper.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Artur Ioan Ionescu

(inginer, fost ziarist la *România liberă*)

O clipă, legat de colonii, de starea de colonie, citiţi *Enciclopedia României*, ediţia lui Gusti, volumul trei, pagina şase sute cinci, înlocuiţi acolo problema bogăţiilor cu problema economiei în general şi veţi ajunge la situaţia de astăzi. Economiştii de atunci prevedeau, ştiau, dom'le, străinii vin, te seacă de avuţie, te ţin într-o dezordine şi pe urmă te lasă mai sărac decît ai fost. Aşa se întîmplă.

Mulţumesc foarte mult!

Şi ideea asta de a scoate statul definitiv din toate funcţiile economice – nu se poate, nouă ne-au atras atenţia toate ţările occidentale, Raymond Barre ne-a zis: dom'le, nu se poate, statul trebuie să se implice mereu într-o oarecare măsură, dar oarecare măsură nu înseamnă deloc.

Da, mulţumesc!

Nu se poate! Nu se poate! Ca stat, ţi se dă nişte pîrghii pe care nu poţi să le laşi din mînă. Nu poţi să le laşi din mînă!

Mulţumesc! E foarte bine. La revedere!

Domnule, eu eram ziarist, eram perfect detaşat. Verdeţ a fost cel care a lansat programul pe 35 de ani de conservare a apelor şi pădurilor, pe care domnul Iliescu, în '83, în luna aprilie, se văita că de ce s-a încetinit ritmul acestui program. Bine, dom'le. Cum a reuşit regimul socialist ca de la terminarea Bicazului, ăla a fost primul mare, pînă în '89 a mai construit o sută şaispe baraje, pentru hidrocentrale semnificative? Cum a reuşit Ceauşescu, se întreba Iliescu, or el nu a făcut unul în treişpe ani de zile. Păi, dacă nu vrei să pui bani pentru asta şi dacă peste alţi zece ani faci o comisie, vii şi faci o comisie ca să vezi dacă Siriul sau Răstolniţa sînt obiective de interes naţional... păi, nu se vede cu ochiul liber? Sîntem singura ţară care după '89 şi-a redus producţia de energie electrică. E un program de restructurare pentru industria petrolieră, păi, de la treizeci şi ceva de tone, abia în 2005 dacă ajungem la zece tone prelucrate, asta nu e dezvoltare. Nu putem vorbi la ora asta, în termeni reali, de o dezvoltare. Dacă iei şi indicatorul ăsta, produs intern brut pe locuitor, stăm încă mai prost decît în '89, asta nu e dezvoltare.

Vă mulţumesc, aveţi cumva un telefon să vă contactez eu, sînt grăbit!

Ă, ă, eu văd politică fiindcă urmăresc. Vor să facem ceva, dar nu pot. Una e să fii social-democrat, într-o Suedie, sau Germanie, o ţară bogată în care poţi lua de la bogaţi şi da la săraci şi alta e să iei de la mulţi, contribuabilii, şi să dai la cîţiva. Eu mă uit la o chestie, dom'le, s-au dat miliarde pe vremea aia, s-au băgat în active, luînd o parte din consumul final al cetăţeanului, fiindcă, aţi văzut bine, dintre toate ţările socialiste, noi am avut cea mai mare acumulare, pentru că n-am avut, noi ca să ajungem la nivelul Cehoslovaciei, sau Germaniei de Est, în '64, noi aveam pretenţia să cultivăm lucernă şi ei să vîndă salam. Aşa, noi am acumulat. Noi ce am avut: am avut sectoare, ca transporturi şi industrie alimentară, în '44 aveam doar 315 maşini în funcţiune, deci am pornit-o de foarte de jos, în condiţii grele, cu un milion de oameni lipsă, morţi pe front, mutilaţi şi toţi tineri.

▲

O nouă apariţie la Editura CODECS

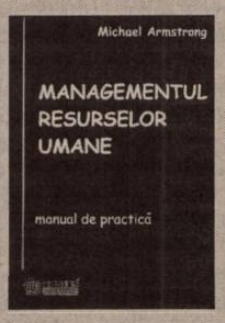

Michael Armstrong,
Managementul resurselor umane

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

O notă dată dormitorului

Nu ştiam, atunci cînd, în teza de doctorat în filozofie (2002), dădeam definiţii ale locului public şi spaţiului privat, că ele se vor verifica nu doar în inspectarea a ceea ce a fost, ci şi în ceea ce vine. Spaţiul privat părea să fie acel loc unde mă retrag în mod deliberat, avînd capacitatea de a privi de jur împrejurul meu, dar şi pe aceea de a controla propria mea vizibilitate către ceilalţi. Cu alte cuvinte, pot alege (sau ar trebui să pot), în spaţiul meu privat, dacă mă las inspectat de către ceilalţi – sau nu. În acest ecart este cuprinsă şi diferenţa culturală dintre, să zicem, casele britanice, cu bow-windows de sticlă tinzînd în afară şi complet transparente, pe de o parte şi, de cealaltă parte, casele orientului apropiat/mediteranean, arici întorcînd ursuzi străzii pereţi opaci şi orientînd spre curtea interioară toată activitatea domesticităţii zilnice.

Iată însă că Internetul ameninţă să scurtcircuiteze şi aceste blînde dihotomii. Cînd vorbeam despre controlul propriei vizibilităţi, nu mă gîndeam încă la acele *reality shows* de tipul The Osbornes, pentru că Big Brother, deşi găzduit într-o „casă", ne propune convenţia panoptikon-ului, pe care deopotrivă actori şi spectatori o acceptă a priori, concrescută fiind ea chiar modului în care este edificată casa. Iată însă, dintr-o sursă atipică pentru investigaţia teoretică *(What's Up – Revista restaurantului tău McDonald's*, nr.14, iulie-august 2003, pag. 40), cîte ceva despre cum acest control al vizibilităţii propriei fiinţe poate depăşi chiar limitele pe care le prevedeam în teză. Vizitaţi locul unde, citez din prezentarea făcută chiar de revistă, „zilnic oameni din lumea întreagă îşi expun aici o mostră de viaţă privată, o simplă fotografie care, ştiţi prea bine, spune o mie de cuvinte. Cu puţină imaginaţie poţi recompune viaţa individului care locuieşte (în) acest spaţiu". Or, iată că trecerea spre Internet şi spaţii virtuale pare să reprime pudoarea asociată cu spaţiul privat. „Rate my bedroom" ne arată dormitoare în care se petrec şi activităţi despre care ştim că se alipesc din ce în ce mai mult ca proximităţi ale odihnei, părăsind adiacenţa locului public: lucrul la computer (noaptea tîrziu sau dimineaţa devreme), privitul la televizor (din nefericire) ori luatul meselor frugale, adolescentine.

Lăsînd la o parte carenţa de virgule şi subtila, poate – sau involuntara, mai degrabă – diateză activă atribuită verbului „a locui" din citatul de mai sus, expunerea celui mai intim loc al spaţiului privat ne vorbeşte despre de-dramatizarea intimităţii într-un mod pe care bunicii noştri nu şi l-ar fi putut închipui. Unul dintre aceşti bunici, arhitectul Philip Johnson, acum aproape centenar (cel care, din 1932 încoace năşeşte mai toate noile tendinţe ale arhitecturii americane), a închipuit propria sa casă de la New Canaan, Connecticut, drept o prismă de sticlă transparentă. Nu era, de fapt, primul: Mies van der Rohe construise la rîndul său o casă asemănătoare, controlată însă de grele draperii. Soţia proprietarului menţionează în jurnalul său despre psihoza de a se simţi urmărită, din pricina contrastului dintre ceea ce ar trebui să fie spaţiu privat şi transparenţa lui potenţială. Dar Philip Johnson, vesel bărbat, nu a avut nici un tremur al mîinii în a se expune pe sine în vitrina-casă. Exceptînd toaleta, nimic nu poate împiedica privirea să traverseze deopotrivă public şi privat al spaţiului casei acesteia.

Arhitectul mărturisea, bravînd, că nu îşi mai aminteşte de ce a opacizat totuşi toaleta; probabil dintr-o – nereprimată la timp – urmă de pudoare. Mult mai tîrziu, în 1995, aflat la vîrsta ultimei senectuţi, arhitectul mărturisea că atunci a greşit de fapt. Într-o casă trebuie să te simţi „woombish", ascuns în pîntecul primei ascunderi complete, cea de la sudul inimii materne. Nimic ulterior nu poate decît mima intimitatea întemeietoare, cea concrescută fiinţei în devenire.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

La revedere, tabără dragă

Avenit vremea cînd oamenii care s-au deplasat la mare să ne bucure micile ecrane trebuie să cînte „La revedere, tabără dragă" şi să-şi schimbe între ei adresele şi numerele de telefon.

De exemplu, Teo, după ce a venit o vară întreagă, va trebui să mai şi plece. Deşi la despărţirea de colegii de tabără sînt obişnuite lacrimile, plecarea lui Teo nu poate decît să mă bucure. Mi-era foarte greu să mai văd spectacolul jalnic, în care un om deştept descoperă noi şi noi tărîmuri ale prostituţiei intelectuale. Cîndva, Teo mai avea nişte tresăriri ironice în faţa unor situaţii penibile sau a unor invitaţi la fel. Acum a ajuns să se amestece perfect în lumea unor Adi Minune, Costi Ioniţă, Vali Vijelie sau, cînd nu sînt maneliştii prezenţi în emisiune, în cea a unor Ţociu şi Palade sau Maria Cârneci (cea care întotdeauna se află pe culmile vulgarităţii). Se amestecă atît de bine, încît pare de acolo. Cînd văd emisiunile lui Teo, îmi aduc aminte de spectacolul trist de dinainte de '89, cînd oameni de calitate erau puşi să laude (sau o făceau din proprie iniţiativă), în şedinţele de partid, nu ştiu ce nulitate activistă. Aşa şi cu Teo astăzi. Să-i fi impus cineva să-şi gîtuie ironia şi spiritul critic în faţa maneliştilor de tot soiul? Sau, pur şi simplu, a obosit? Poate, într-adevăr, Teo a ajuns să fie dispusă să facă orice pentru bănuţii pe care-i primeşte de la PRO, dar cert este că şi oboseala a cam ajuns-o din urmă. Ea, care era o sursă inepuizabilă de inventivitate, se află acum la capătul puterilor şi a eşuat în cel mai banal manierism. Oare va ajunge şi ea ca Horia Brenciu (un om talentat şi, cîndva, şi el foarte apreciat de telespectatori, dar astăzi căzut în dizgraţie)? Va deveni la fel de indigestă pentru public zicerea „Alea-alea, neşte chestii" ca debordantul rîs al lui Horică? Dacă Teo nu va şti să schimbe macazul pînă nu va fi prea tîrziu, mă tem că da.

O altă emisiune estivală a cărei dispariţie de pe micul meu ecran mă bucură este „Punem pariu că-i vară? – level 2" a Mihaelei Rădulescu. Mihaela a progresat considerabil şi a avut norocul să stea pe lîngă nişte oameni care au cizelat-o foarte mult. Care, printre altele, „i-au insuflat şi dragostea pentru cultură", cum se zice pe la noi. Din păcate, respectivii nu i-au vorbit deloc, se pare, despre *măsură* şi aceasta îi este, prin urmare, străină Mihaelei. Nu vorbesc aici de faptul că emisiunile ei sînt fără cap şi coadă, lungi ca o zi de vară (deşi şi asta e o problemă). Mă refer, în schimb, la lipsa oricărui criteriu valoric. Aşa cum făcea de altfel şi cînd avea emisiunea în care invita în fiecare seară cîte o personalitate, Mihaela Rădulescu are tot timpul aceleaşi discursuri encomiastice şi în faţa profesionalismului sau a excelenţei, dar şi în faţa impostorii, a non-valorii cu pretenţie. Desigur, ea nu se încurcă cu manelişti, bovarismul ei nu o lasă să se coboare atît de mult. Dar, de exemplu, acordă aproape jumătate din emisiune unui aşa-zis casting în care Geo Saizescu să-şi aleagă un Păcală şi-o Păcăliţă pentru viitorul său film. Nu ascultăm manele, dar e domnu' Geo care, precum ştim, *le zice*.

Despre emisiunile estivale de tipul „Hi-Q noi 2", cele din ciclul Zanga, sau discuţiile cu vedete la mare de la Realitatea TV nici nu are rost să vorbim. Ele au fost atît de şterse, încît nimeni nu le-a remarcat prezenţa.

În schimb, voi avea oarece regrete pentru despărţirea de „Unu şi Unu" (Irina Păcurariu e chiar o tipă în regulă – profesionistă, inteligentă şi cu capul pe umeri – şi reuşeşte, uneori, să facă cu bine faţă atmosferei stătute din TVR). De asemenea, îmi va părea foarte rău că va trebui să-mi iau adio de la „Zile de vacanţă cu Gabriel Cocu" de duminică după-amiază de la Prima. Gabriel Cocu este dresorul de cîini care face şi emisiunea „Dog Show" şi care, iată, a ştiut să realizeze o emisiune-reportaj de călătorie în Australia ce dă liniştit clasă oricărui produs al oamenilor cu state vechi în televiziune. Cînd cei vechi obosesc, este cazul să vină alţii cu forţe proaspete. În natură, chestia asta funcţionează de cînd lumea, în jungla televiziunii, însă, dinozaurii încă mai stăpînesc Pămîntul.

▲

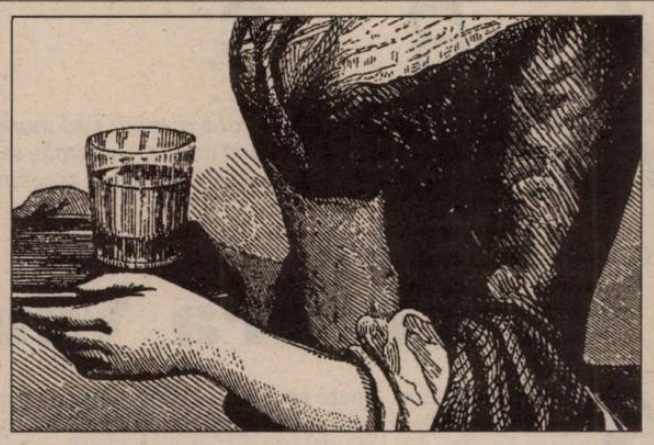

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Vara la TV. Cu sau fără chiloţi?

Duminică perversă de vară. Televiziunile anunţă că, asta e, sezonul estival se încheie. Ultima petrecere, ultima transmisiune de la mare, ultimele fete în mini-bikini. Slavă directorului celest de programe, scăpăm de cele mai inepte programe din istoria micului ecran! Dar cine ştie ce ne rezervă viitorul. Mă omoară căldura, apuc telecomanda.

La Discovery, documentar despre Area 51. Unul dintre cele mai comentate (şi mai puţin cunoscute) locuri unde SUA experimentau armele Războiului Rece. Oamenii lucrează şi-acum, nu ştie nimeni ce meşteresc în deşert, cică nu ştie nici guvernul, mofturi. O să se afle peste 20 de ani, dar noi vom fi ocupaţi cu mărturisirile făcute recent la CNSAS de cîţiva securişti de seamă. Pe Eurosport se fugăresc nişte fete în chiloţi. Pe PAX un film franţuzesc – s-o fi isprăvit filmografia sovietică? Pe Tele 7 abc un film din ciclul „Proştii în cosmos". La Antena 1, Sylvester Stallone în puşcărie (în sfîrşit). Pe PRO TV, Will Smith se scaldă într-un butoi cu o tînără apetisantă (fără chiloţi). Televiziunea naţională, mai serioasă, ne desfată cu meciul Bacău-Farul (pînă şi arbitrul e în chiloţi). Canalul 2, consacrat, din cîte am înţeles, tineretului, îşi desfată target-ul cu idolii momentului – Moculescu şi Mădălina (fata cu P.D.F.). Noroc cu Prima TV, unde se răsfaţă showman-ii verii. Trebuie să votăm fie pentru Mircea, fie pentru Oreste. Ca să cîştige. Ce să cîştige? Nu se ştie. Şi de ce m-ar interesa să cîştige unul sau altul? Mai ales că nu fac nimic, dar sînt înconjuraţi de fete. Aţi ghicit, în chiloţi. Aş prefera să cîştig eu.

Drept care apăs mai departe pe butoane. La B1 TV, un indian cu pulover alb îi spune alesei sale „nikoşu"! Ea se înroşeşte şi susură blînd „akibiri ikoşu". Normal! O fi vorba de coşul zilnic? La BBC alţi indieni (mai serioşi) dezbat trecutul, prezentul şi subjonctivul. Pe Acasă TV un muribund e luat la întrebări: „Eşti gata să începi o viaţă nouă?". El zîmbeşte plin de speranţă (poate apucă să intre la „Surprize şi-n prize"). La MTV alte fete au o criză de epilepsie. Tocmai se dezbrăcaseră. Pînă la chiloţi. Pe National Geographic e reluată povestea războiului din insulele Malvine (sau Falkland, depinde cu cine ţineţi). Comandanţi de nave, de submarine, de armate, doamne de fier forjat, generali de carton presat, multă arhivă. Trec la Animal Planet, unde constat c-a-nviat nebunul ăla cu crocodilii, (îmi spusese cineva că a fost înghiţit de un subiect). Iubesc crocodilii, dar, după o porţie de comentarii în imposibilul accent australian, mă retrag. La Realitatea TV – ştiri, ce altceva? Crainica e-mbrăcată. Porcii suferă de pestă, taxiurile se scumpesc, ne putem pensiona mai devreme. Pe VH1, post care-mi păruse mai serios, dau cu ochii de P. Diddy. N-am impresia că ar vrea să se pensioneze. La Reality TV alpinişti morţi, pescari înecaţi şi cîini providenţiali. Revin pe teritoriul românesc – la TVR Cultural, Alina Mungiu (sau o violonistă care-i seamănă) se străduieşte să pară serioasă într-o scenografie oribilă. Noroc cu Mezzo, or fi ei franco-germani, dar nu se sfiesc să difuzeze Salif Keita, Sheila Chandra, Cesaria Evora, Didier Lockwood. Rămîn un pic mai mult, totuşi, zappez mai departe, nu pot rata filmul decolorat de la TVRM. La Pro 7 vorbesc nişte nemţi, la TVE nişte spanioli, iar la Duna nişte unguri. Par serioşi ca Dana Războiu cînd vorbeşte de procesul de pace. Explicaţia o aflu la CNN – evreii bombardează Fîşia Gaza. Nimic nou. La Etno TV muzică ţigănească şi un clip cu nişte fete marinar. În chiloţi. Ajung din nou la Discovery. Sexul în istorie. Cu şi fără chiloţi.

Asta a fost duminica mea. E drept, ghinionistă, dar ce să-i faci, omul era în China. Asta a fost vara noastră. Un motiv în plus ca să economisesc pentru un concediu în Tunisia. Sau în insula Vanuatu (n-au televiziune). Altminteri, e clar – începe campania electorală, totul va fi topless şi cu sforicele.

P.S. Cine ghiceşte substantivul cel mai utilizat în scurta mea relatare să scrie pe adresa redacţiei. După o riguroasă tragere la sorţi, cîştigătorul va primi o copie manuscrisă a acestui articol.

▲

A R S V A M A N D I

Ideea de a „salva" Vama Veche a iscat o dispută mai mare decît se putea imagina. Poziţii pro şi contra, amintiri (uitări), eseuri şi festivaluri militante. Unii se angajează în luptă, alţii comentează cinic şi există deja analize culturale, sociale şi istorice ale fenomenului „Vama Veche" şi ale fenomenului salvării ei. Ne-am înscris şi noi în acest „val", publicînd cîteva opinii în numărul de săptămîna trecută şi continuînd în cel de săptămîna aceasta. (A. M.)

Lavinia BOGDAN

Tînăra Vamă Veche

Am doar 20 de ani. Poate că Vama Veche nu-mi aparţine. Poate că nu am dreptul să scriu despre ea. Eu nu ştiu Vama aşa cum o ştiau părinţii mei. Pentru ei era în primul rînd un refugiu; o evadare din cuşca reprezentată de comunism. Mereu îmi spun că atunci cînd plecau în Vamă o faceau cu o frică ascunsă în interior. Din cauza miliţienilor, a sistemului şi chiar a fricii celorlalţi oameni care o frecventau. Dar în momentul în care ajungeau acolo şi-şi puneau cortul pe plajă deveneau liberi din toate punctele de vedere; acolo prindeau curaj şi forţa de a merge mai departe.

De doi ani merg în locul care a însemnat atît de mult pentru ai mei. Am ajuns acolo datorită rockerilor. Mi-au spus că voi fi printre „ai mei", că voi găsi oameni cu plete, Janis Joplin, libertate, lipsă de prejudecăţi, apa albastră cea mai curată de pe litoral şi un răsărit de soare cum nicăieri nu mai găseşti. Le-am găsit pe toate. Dar totul a fost umbrit de capitalismul de baltă al românului. Care şi-a mai deschis un aşa-zis hotel construit după toate regulile kitsch-ului, şi-a pus trei mese pe „terasă" şi a dat drumul decibelilor din boxe. Şi lucrurile continuă să se schimbe văzînd cu ochii, chiar şi pentru mine, un observator mai îndepărtat. De la un an la altul.

Nu vreau să transform acest articol într-o nouă pledoarie pentru salvarea Vămii Vechi. Cu asta se ocupă Mircea Toma & Comp. şi o face foarte bine. Vreau doar să aduc o mărturie despre ceea ce am găsit acolo. Avem o Lege a Apelor (nr. 107/1996) care trebuia şi chiar a fost pusă în aplicare în 2003, după ani de amînări. Aşa cum ne atenţionează o pancartă aşezată în vîrful unui par, oamenii nu mai au, într-adevăr, voie să-şi întindă corturile pe plajă deoarece legea de mai sus se aplică tocmai plăjii care aparţine *domeniului Apelor Române*. În Vama Veche, acesta este delimitat de *domeniul Primăriei* printr-un gărduţ. Cei care ori nu ştiu de noile dispoziţii, ori nu vor să le ia în seamă şi îşi amplasează corturile pe plajă şi nu în partea care ţine de Primărie sînt mai întîi avertizaţi de jandarmi că nu e bine ceea ce fac, iar dacă nu înţeleg se aleg cu o evacuare şi o amendă substanţială. Însă „campiştii" sînt practic invitaţi de proprietarii de terase din apropierea plăjii să-şi întindă corturile pe poteca din faţa localurilor lor. Asta pentru că Primăria nu se interesează de spaţiul ocupat de corturi pe domeniul ei, iar comercianţilor lîngă care sînt amplasate acestea le convine faptul că în apropiere se află nişte potenţiali clienţi. „Acum sperăm să ne crească şi nouă vînzările. Noi îi lăsăm să campeze în faţa noastră pe gratis, tocmai din cauza asta", spune barmaniţa de la „Roata".

Păşind pe nisipul fierbinte printre umbreluţele şi şezlongurile – 75.000 lei/zi – care au împînzit locul lăsat liber de vechile corturi ale Vămii şi aproape asurzind din cauza debitelor sonore ale staţiilor bodegilor de pe plajă, am încercat să dau de jandarmi. Cînd credeam că i-am găsit, mi-au răspuns că dacă s-ar mai ocupa şi cu corturile ar fi „moaşele comunale". Apoi m-au lămurit că de treaba asta se ocupă un alt fel de jandarmi, care erau în pauză de masă şi că ei erau agenţi de pază care se ocupă cu menţinerea ordinii publice, în vremurile astea tulburi... Nici măcar în marile oraşe nu găseşti atîtea tipuri de paznici, jandarmi, agenţi sau ce-or fi ei, cîte în Vamă...

Cînd am dat de ei m-au asigurat că nu au fost probleme pînă atunci şi că oamenii nu s-au împotrivit aplicării legii.

Însă iată că românii, aplicînd tactica de la marea Unire, cînd au ales acelaşi domnitor şi-n Muntenia, şi-n Moldova, fentînd marile puteri europene, şi-au păstrat corturile în Vamă; lîngă plajă.

Pentru boemii Vămii Vechi nu e mult, pentru că toată povestea a pornit de la faptul că ele, amplasate pe plajă şi nu altundeva, reprezintă simbolul omului liber, al „vamaiotului"– cum i se zice mai nou. „Refuzîndu-le dreptul de a-şi perpetua tradiţia, se creează un precedent psihologic; oamenii se întreabă între ei: «Mai sînt corturi în Vamă?; A, nu, le-au strîns...; Atunci nu mai merg anul ăsta...» Şi, practic, nu mai vor să mai vină aici", spune un localnic.

Corturile au fost şi un pretext pentru cei care se ocupă cu *„save* Vama Veche" de a ridica şi o altă problemă: Vama Veche moare sufocată de zgomote ciudate care aduc a muzică latino sau house, merţane şi BMW-uri, terase dubioase şi hoteluri kitschoase. Ei vor transformarea satului într-o rezervaţie culturală precum cea din Mexic, Yucatan, recunoscută de UNESCO.

Este sau nu necesară crearea acestui tip de rezervaţie? Unii zic că da, alţii că nu... Totuşi, cum poţi include oameni într-un „concept de rezervaţie" destinat în mod normal animalelor şi plantelor?! Nu ne putem opune progresului, fie el pozitiv sau negativ – dacă pot spune aşa. Iar Vama Veche evoluează. Vom vedea pînă unde.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Replay & fast forward

Să mă bată soarele dacă ştiu cum am nimerit în povestea asta! Am scris un „3,14" – şi, de aici încolo, lucrurile s-au precipitat şi am devenit (fără voia sau ştirea mea) un fel de „specialist în Vama Veche"... Ei bine, nu sînt. Nu pot oferi decît nişte amintiri – legate de Vama şi 2 Maiul de-acum 20-30 de ani – şi nişte păreri de bun-simţ.

Prima mea „ieşire la mare" (începutul anilor '60) n-a fost totuşi nici la Vamă, nici la 2 Mai – ci în Mamaia-sat: ţin minte că am fost cu bunica şi cu nişte prieteni ai mamei mele (artişti, toţi – boemi, care va să zică) şi, pentru că nu eram decît noi pe plajă, mi s-a părut că aşa trebuie să fie la mare şi mi-a plăcut. 2 Maiul l-am descoperit abia pe la jumătatea anilor '70; era calm. Se stătea la gazdă, tot acolo se şi mînca, iar Vama era folosită exclusiv ca plajă: mergeam cu maşina de două ori pe zi, iar soldaţii de la unitatea militară ne întrebau de fiecare dată: „Unde mergeţi?". Noi ziceam: „La plajă." „Şi ce faceţi acolo?" Răspunsul era o ţigară – după care eram lăsaţi să trecem. (Evident, la întoarcere, comedia se repeta – nu şi faza cu ţigara!) În 2 Mai, seara, se jucau cărţi, se făcea sex şi – dacă aveai noroc de o gazdă înţelegătoare – se dădeau ceaiuri; atît. Iar în Vamă era destul spaţiu, pe plajă, ca să joci frisbee... (Inutil să mai spun: nu era nici urmă de cort!)

Cînd am revenit în Vamă, anul trecut – după mai bine de 15 ani de absenţă –, am descoperit un cu totul alt loc: restaurante unde se mănîncă bine şi destul de ieftin, cîteva pensiuni, umbrele din stuf şi multe, multe terase unde te poţi distra: muzică rock, latino, house... nu-ţi place într-un loc, te muţi alături. Foarte viu şi foarte simpatic.

Dar şi corturi pe plajă!

Acum, aflu că hippioţii care vin acolo – şi care, de regulă, trag de-o sticlă de bere o noapte întreagă – sînt numiţi „poporul vamaiot"... Eu am o problemă cu popoarele – nu-mi place nici unul, în mod deosebit. Dar, dacă „poporul vamaiot" este cumva din specia „poporului de la Seattle" (anti-mondialist, mai bine mort decît McDonaldist etc.), atunci chiar am o problemă – mare! Ideologia „flower power" e OK, cîtă vreme rămîne în cîntece şi-n cărţile de istorie; a o face să reînflorească, astăzi, în România care are nevoie nu de mutra lui Che Guevara & Manu Chao, ci de terapia de şoc a economiei de piaţă – este o prostie! (Duioasă, dar totuşi prostie.) Între anarhismul sălbatic (un fel de pleonasm, în fond) şi capitalismul sălbatic (un soi de capitalism în *fast forward),* voi alege întotdeauna capitalismul. Şi, dacă tot nu pot fi un burghez cumsecade, atunci prefer să rămîn ce-am fost dintotdeauna şi mi-a fost teamă să o declar: un simplu burghez.

▲

Adina POPESCU

Unde-i Pierce Brosnan – manelistul?

Eu n-am cunoscut Vama Veche prin anii '70, cînd erau acolo doar un sătuc de graniţă şi o plajă unde se adunau cei dintr-o altă generaţie decît a mea, fraternizau, simţeau o libertate probabil inedită şi reconfortantă... să nu uităm conjuctura politică, regimul, statutul de artişti, deci mediul plăcut-conspirativ, şi nu numai! care se putea crea într-un loc izolat, bîntuit doar de localnicii care aveau o mai mare legătură cu sezonul de guvizi, decît cu „turiştii" şi cu comunismul.

Am cunoscut Vama Veche (avînd un respect deja inoculat pentru perioada mai sus amintită) prin '98, adică pe timpul „reconstrucţiei" – atunci cînd casele scunde şi amărîte din sat se transformau, conform normelor moderne, „ale mileniului III", într-unele cu un etaj sau chiar cu două etaje!

După ce pe tot primul meu drum spre V.V. au tot cîntat în mine Joan Baez şi toate cîntecele celebre la Woodstock şi eram gata să explodez de fericire, la gîndul că mă voi întîlni pentru prima oară cu „poporul meu", acolo m-a întîmpinat o gaşcă de hippie (în viaţa de zi cu zi, probabil studenţi, elevi, cît se poate de normali, poate doar cu vagi probleme de adaptare în societate şi taraţi de conflictele între generaţii pe care le întîmpinau), care încadrau un drum spre plajă, îmbrăcaţi în ii de second-hand şi cu eternul lor semn „flower-power-ist" , înflorit între două degete şi care mi-au cerut (invocînd „măreţul spirit al Vămii"!) imediat ce am coborît din microbuz, bani de-o ţigară, de-o vodcă! Desigur, am cheltuit tot din prima seară, pe cinste, pe beţie, iar a doua zi m-am alăturat găştii înfometate în aşteptarea unui alt hippie, cu bani de acasă, pentru a continua ritualul. (E drept că am mai întîllnit şi oameni cumsecade, burghezi, gen a.l.ş., dar nu asta-i problema!)

Dacă cineva şi-ar dori să salveze „spiritul" din V.V., i-aş recomanda sincer să nu intre în panică, pentru că aşa-zisul spirit este, în felul său, „salvat"! La o terasa bucureşteană, supranumită „La proletari", te aşezi la o masă, unde eşti nevoit să-ţi dai toate ţigările din pachet pentru a te conforma nu ştiu cărui spirit, te salută unul Meduză căruia i-ai făcut cinste odată cu vodcă „Genocid" pe sus amintita plajă şi care, holbîndu-se la ţoalele tale de oraş afirmă: „Te-ai cam rapandulit, gagico!" (adică ai trădat cauza!), apoi apare un pletos cu trăsături clasice „de vamă" care te abordează direct: „Soro, ştiu că mă vezi pentru prima oară în viaţa mea, da' te-am simţit de-a noastră! Nu poţi să-mi dai şi mie o sută de mii şi ţi-i aduc în juma' de oră?".

Mie întreaga campanie de „salvare" a V.V. mi se pare nefondată şi asemănătoare cu cea destinată salvării indienilor din rezervaţiile din S.U.A. Celor direct interesaţi pot să le sugerez să realizeze un film „de campanie" (am văzut unul asemănător cu Pierce Brosnan – indianul cu ochi albaştri!) dinamic, comercial, în care băiatul de Ferentari, îndoctrinat de mic cu manele şi botezat cu ghiul de aur „pe deşt", la vîrsta majoratului îşi reneagă „originile" şi se leapădă de „Oh, viaţa mea!", îşi lasă plete şi barbă, pentru a trăi, măcar un sejur, alături de hippioţii din V.V., după care, odată întors în Capitală, se intelectualizează şi scrie un best-seller intitulat „Vama Veche – o lecţie de viaţă!".

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Love story

Aş putea foarte bine să cred că a fost o întîmplare. Era una dintre acele după-amieze plicticoase, cînd nici chef de citit nu ai, nici de privit la televizor nu-ţi arde şi nici să te odihneşti nu-ţi vine. Simţeam nevoia să-mi umplu timpul cu ceva, aveam nevoie de acţiune, dar de o acţiune... soft, departe de modelul „clasic“ al bătutului covoarelor. Şi-atunci, într-un moment de inspiraţie, mi-am aruncat ochii peste maldărul de hîrtii, dosare şi cărţi din jurul biroului. Ştiam cum stă situaţia şi prin sertare; un haos de nedescris, despre care obişnuiam să mint numindu-l „dezordinea mea ordonată“ ori de cîte ori cineva îndrăznea să sugereze o cît de mică nevoie de ordine şi curăţenie. „Acum e momentul!“, mi-am spus în după-amiaza cu pricina şi în cîteva minute mă îngropam cu un soi de plăcere perversă în grămada de hîrtii, mai hotărît ca niciodată să îndosariez şi să aranjez totul.

Undeva, într-un colţişor de minte unde pentru moment refuzam să aprind lumina, ştiam că mă mint. Mai încercasem şi altădată. Degeaba. Aparţin acelei categorii de indivizi pentru care orice hîrtie e importantă. N-am să încerc să explic „fenomenul“, convins fiind că pentru majoritatea celor care citesc aceste rînduri el este arhicunoscut. Mulţi dintre amicii mei suferă la rîndul lor de mania lui „nu arunc pentru că nu se ştie niciodată cînd îţi trebuie“. Singura consolare pentru cei nevoiţi să coabiteze cu astfel de maniaci rămîne, cred, faptul că pasiunea de tip „strînge şi păstrează tot“ se rezumă la tipărituri.

Ei bine, într-un astfel de context ar putea părea surprinzătoare bucuria care m-a învăluit brusc în momentul în care am aterizat în mijlocul miilor de hîrtii aruncate de-a valma. Urma să mă prefac ordonat vreme de cîteva ore şi, cu toate că începeam deja să recunosc inutilitatea unui asemenea demers, mă inundase o stare de graţie amplificată corespunzător pe măsură ce înaintam în explorarea munţilor de file. După cinci ore de frunzărit şi recitit fel şi fel de pagini, aveam sentimentul unui bărbat în toată firea jucînd rolul unui puşti furişat în pivniţa casei părinteşti cu o lumînare în mînă, răscolind prin cutia cu jucării dintr-o copilărie fericită, dar aproape uitată.

Erau de toate acolo. Legitimaţii de presă din perioada „Fun Radio“, fotocopii îngălbenite după primul articol publicat în *Curierul Naţional*, dosare prăfuite despre Bancorex şi Ţigareta, un cotor de bilet de la primul concert Phoenix imediat după revenirea lor în ţară, ba chiar şi o hîrtie de o sută de lei, păstrată impecabil între paginile netăiate ale unei cărţi despre „Istoria construcţiilor civile în România“. Tocmai pentru că erau prea multe şi prea încărcate fiecare de povestea lor, cred că n-a fost o întîmplare cînd l-am găsit. Zăcea undeva, sub un teanc gros de reviste şi poate că n-aş fi dat de el niciodată dacă, într-o clipă de neatenţie, cotul meu nu ar fi intrat pe post de buldozer în fragilul turn de pagini colorate. De sub ele, caietul gros, de două sute de file, respira, în sfîrşit, liber...

„E incredibil cît te iubesc... Draga mea, iubita mea, sufletul meu, dragostea mea...“ ... „Mi-e dor de tine în fiecare secundă, mă doare fiecare clipă în care nu eşti, iubitul meu, dragul meu...“. Pagini întregi dintr-o altă viaţă. Un jurnal incredibil al primei iubiri cînd ea, draga de ea, a venit cu ideea să avem un caiet în care să scriem amîndoi, eu o zi, ea o zi. Eram în aceeaşi clasă de liceu, era iarnă, aşa a început, iarna, iar caietul a apărut şi el aproape imediat. Prin urmare, toată povestea acelei iubiri, chinul dulce al nopţilor nedormite, în care perna era strînsă tare în braţe şi în piept năvălea o durere uşoară, într-un cuvînt, dragostea, prima şi probabil singura atît de frumoasă, rămăsese captivă între rîndurile acelui caiet despre a cărui existenţă uitasem de mult. Iubirea era acolo, ca un fluture în insectar, moartă, dar încă frumoasă, aşteptînd întîmplarea sau poate destinul unei după-amieze în care să învie şi să-mi sară din nou, „leoaică tînără“, în faţă...

Ore întregi am zăcut citind în mijlocul camerei rîndurile acelui timp, parcă niciodată al meu. Aşa cum era de aşteptat, n-am aruncat nimic. Hîrtiile au rămas acolo, jurnalul asemenea. L-am îngropat însă mai adînc, trîntind din nou peste relicva fericirii din el un maldăr imens cu mizeria anilor din urmă. ▲

DILEMATECA

Radu Cosaşu, ***Supravieţuirile 2. Armata mea de cavalerie,*** *Editura Fundaţiei PRO, 2003*

Cu ochii-n 3,14

CUM MIROASE RESTRIŞTEA? A VOINIC INVOLUNTAR

● Pentru concursul „cel mai idiot spot publicitar“, am şi eu o propunere: spotul la Mennen Speed Stick, cu un tinerel la bustul gol care ne întreabă „cum miroase avalanşa?“ (variantă: „cum miroase fulgerul?“), apoi ne arată flaconul de deodorant, ne face o demonstraţie de întrebuinţare şi exclamă bleg – aţi ghicit! – „cool!“. Este că-i tare? (**M. V.**)

● *Adevărul* de luni relatează de la Congresul rămăşiţelor PSM: „Deşi socialiştii recunosc că mişcarea lor străbate una dintre perioadele de restrişte, asemănătoare cu «trădarea generoşilor» din 1899...“. Din cîte îmi aduc aminte, „generoşii“ erau un grup de personalităţi cu orientare socialistă, conduşi de C-tin Stere, I. Nădejde şi V.G. Morţun, care au intrat în Partidul Liberal, ajutîndu-l pe Ionel Brătianu să modernizeze formaţiunea. Practic, atunci s-au despărţit socialiştii „legalişti“ de cei „revoluţionari“, decăzuţi apoi pînă la stadiul de comunişti. Cît despre al doilea termen al comparaţiei, noii „generoşi“ ai PSM înseamnă politruci anonimi, conduşi de Ion Sassu, fost şef de cabinet al Elenei Ceauşescu. Bine, alăturarea Stere-Sassu e de tot hazul. În noua schemă, PSD este PNL-ul lui Brătianu. Nu mi-e clar dacă în mintea urmaşilor lui Verdeţ asta e de bine sau de rău. Oricum, dacă aş fi Stolojan, m-aş oftica. (**C. G.**)

● Ajuns la cea de-a patra aniversare a zilei de naştere în răcoarea puşcăriei, Miron Cozma a refuzat să-l primească la vorbitor pe mai vechiul său coleg şi discipol într-ale luptei de clasă, Romeo Beja. Auzind luni seara ştirea la televizor, ca un mai vechi fan al dlui Romeo ce mă simt, nu m-am putut împiedica să gîndesc, nu ştiu de ce, *Dă-i un bip, că eşti voinic!* (**A. C.**)

● Două titluri delicioase, prin umorul lor involuntar, din revista *Star* (nr. 64): „A început numerotarea inversă pentru Romaniţa“ şi „Frumoasa Vica a împlinit o etate“. Dacă autoarea „numerotării“ e o jurnalistă de rînd (o anume Clara Rotescu), cel care ne spune cît a împlinit frumoasa Vica este, după cum el însuşi ţine să se recomande, un om de cultură: „Mircea N. Stoian, licenţiat în Arte“. Te joci?!... (**C. P.-B.**)

© H. Diaconescu

CUM SE NUMEŞTE UN SISTEM ELECTRONIC CELEBRAT DINCOLO DE LIMITA EXTREMĂ? COMPONENTA DE CIRC A PESIMISMULUI

● Infinita putere a sarcasmului românesc, chiar în dezmierdări: cum se numeşte un talent mic şi nu prea voinic? Talentăţel! X are ceva talentăţel. (**R. C.**)

● Şoferii englezi sînt speriaţi de intenţia guvernului britanic de a echipa absolut toate maşinile cu sisteme electronice care să semnaleze orice abatere de la codul rutier. O măsură pe care o consideră draconică, de tip „Big Brother“, şi care îl poate transforma într-un contravenient pe cel mai prudent şi corect şofer. Şoferii români ar găsi probabil imediat antidotul. Un alt sistem electronic care să-l bruieze pe cel „oficial“. Aşa cum sînt şi antiradarele. Spre bunăstarea electroniştilor şi vînzătorilor de asemenea aparate. (**A. M.**)

● Paradoxurile tragi-comice ale unei tranziţii interminabile continuă să ne uimească: în Corbeni, judeţul Argeş (conform *Adevărul* din 26 august a.c.), toţi nuntaşii au ajuns la spital, cu toxiinfecţie alimentară, în urma ospăţului nupţial. Să fie vorba de un festin ca-n basme, celebrat dincolo de limita extremă, apt să apropie mai dihai momentele din ciclul vieţii (nuntă-moarte)? (**I. P.**)

● O circulară internă, răspîndită prin sistemul de computere al reţelei de televiziune Fox, le atrage atenţia autorilor emisiunilor de ştiri să nu se mai folosească de numele personajelor jucate în filme de Arnold Schwarzenegger *(Terminator, Conan, Kindergarten Cop)*, cînd relatează evenimentele campaniei sale electorale, pentru postul de guvernator al statului California. „El şi-a asumat o misiune serioasă şi componenta de circ trebuie lăsată în subsidiar“, spune vicepreşedintele companiei Fox. Dar, fără componenta de circ, ar fi auzit vreodată cineva de el? (**M. B.**)

● Încă o victorie a pesimismului: pînă şi epava „Titanicului“ se degradează zilnic, mîncată de rugină şi atacată de microorganisme. (**R. C.**)

AŢI ÎNCERCAT VREODATĂ SĂ ŞTERGEŢI, SIMPLU, IMAGINEA (PUSĂ PE UN SOCLU, DESIGUR) A UNEI VEŞTI NELINIŞTITOARE?

● Aţi încercat vreodată să instalaţi Microsoft Office, varianta românească? E parcă o altă limbă: cu greu te strecori cu mouse-ul la comanda *„salvare ca“*, şi mai greu te hotărăşti să optezi pentru *„format text îmbogăţit“*. N-aş vrea să fiu înţeles greşit, dar totuşi: inginerii ăştia! (**M. M.**)

● Pe telefonul meu Alcatel, după ce şterg un SMS, îmi apare textul „Mesajul a fost şters efectiv!“. Efectiv, nu pot să înţeleg de ce unii complică în mod inutil limba română cu adaosuri care sînt efectiv fără rost şi care ar trebui eliminate efectiv din vorbirea noastră efectivă! (**M. V.**)

● Pe Calea Dorobanţi, o florărie care se cheamă, simplu, *RADU FLORI*. (**D. S.**)

● Fiul premierului Năstase renunţă să mai meargă la Şcoala Americană, unde taxele îi erau achitate de bunică, pentru a îmbunătăţi imaginea tatălui. În SUA, tatăl multimiliardarului Bill Gates conduce comitetul care contestă proiectul preşedintelui Bush de a reduce taxa pe succesiune. În SUA se consideră că e imoral să fii bogat pentru că aşa au fost părinţii tăi, iar Gates-tatăl luptă pentru meritocraţie. Ca şi Năstase-fiul. (**M. B.**)

● În curtea sediului PSD de pe Şoseaua Kiseleff se află, pus pe un soclu, un cap din marmură al lui Eminescu. Nu prea văd legătura. (**D. S.**)

● O veste bum-bum în *Naţional*-ul de luni: de la Revoluţie încoace, nu s-au mai compus cîntece ostăşeşti! Rămîne, desigur, în vigoare comanda: stîngul! – stîngul! – stîng, drept, stîngul! (**R. C.**)

● Fără a ne lăuda netrebnic, cred că merită consemnată reacţia lucidă din redacţia *Dilemei* la auzul veştii uşor neliniştitoare că peste 125.000 de ani nu vor mai exista bărbaţi pe lume. Cineva – nu, nu o femeie! – a rostit liniştit: „Nu mai e mult!“. (**R. C.**)

Valeriu NEGRU

Careu de teme

Am puseuri de lăudăroşenie, care mă împing în tot felul de buclucuri. M-am grozăvit că mă pricep la cuvinte încrucişate şi i-am promis lui Matei Martin un careu special pentru numărul „Nevoia de joc“. Adevărul e că nu m-am mai îndeletnicit cu o asemenea treabă de aproape un sfert de secol. M-am chinuit îngrozitor cu amărîtul ăsta de careu, dar mi-a făcut o plăcere nebună. De cînd mă ştiu, mi-a plăcut să mă joc cu vorbele. Vă rog să luaţi afirmaţia în sensul ei cel mai onorabil. În copilărie, pe la 5 ani, ştiam deja să citesc şi am intrat într-o frăţie de zbenguială cu toate vorbuliţele care mă înghesuiau şi mă îmbiau la joacă. Am găsit una poznaşă rău de tot: „Cuc“. Cucul ăsta, domnule, se citea la fel de oriunde-l începeai. Am văzut, apoi, că mai erau şi „Ana“, „Ene“, „cipic“, „cojoc“, „tivit“, „capac“ şi alte cîteva. Cînd am aflat că „epuraşul uşa rupe“ şi că „ele fac cafele“, am rămas mut de emoţie. Ştiam acum care-i rostul meu pe lume. Trebuia să născocesc şi eu o zicere de asta cu dus-întors aidoma. Am găsit una cît ai bate din palme: „Îhî“. Pe „da“ l-am pus în cui şi umblam ţanţoş numai cu „îhî“ în gură, pînă mi-a dat mama o pălmuţă peste scăfîrlie, ca să mă vindece de ticăloşia palindromică. Dar nu m-am lăsat. Am asudat din greu şi mi-a ieşit un palindrom ce nu se pomenise-n Ieşi: „Era baba ré“. Atît de de mult ţineam la baba mé cea ré, că n-aş fi dat-o pe nici un epuraş şi pe nici o cafegioaică. E drept, de cizmarul Arepo încă nu auzisem. Cu „Sator Arepo tenet opera rotas“ aveam să mă întîlnesc peste cîţiva ani buni. În clasa întîi, învăţătoarea ne-a întrebat de unde vine cuvîntul „undelemn“. Numai eu, băiet isteţ, am ştiut că se trage de la „unt de lemn“. De atunci, m-am molipsit şi de febra ligamentelor, care m-a bîntuit multă vreme după aceea. Îl bîntuise şi pe Hasdeu, care i-a trimis lui Maiorescu o telegramă adresată: „E.S. Min. Tit. Maiorescu“. Ce a răspuns adresantul încă nu s-a aflat. Cînd au apărut şmecherii ăia de olteni, care voiau să mă bage-n cofă, nu bănuiau cu cine au de-a face. „Trei olteni trecură Oltul / Şi-napoi trecură doi. / Cîţi olteni trecură Oltul, / Înainte şi-napoi?“. M-am prins imediat că Rădoi umblă cu cioara vopsită şi vrea să măsluiască numărătoarea.

Şi în adolescenţă, am zăcut de diferite maladii enigmistice: criptograme, metagrame. Şarade, rebusuri, careuri, anagrame. Îl adoram pe Napoleon Bonaparte, dar anagrama „Bona rapta leno pone“ – „Restituie bunurile furate, pezevenghiule!“ – m-a entuziasmat la culme. Am căzut imediat la astă nouă patimă. Mi-am anagramat numele şi de la Valeriu Negru am ajuns la Uger Van Uriel, René Vulgariu şi Ruinu Le Grave, cu varianta Gravu Le Ruiné, pseudonime cu care urma să-mi semnez operele literare nescrise încă. Cele mai interesante probleme de enigmistică mi se păreau totuşi careurile. La fel mi se par şi acum. De aceea, m-am încumetat să-l compun pe cel de faţă. Este simplu, uşor, cu definiţii cinstite destinate a fi dezlegate pînă în 2007, anul intrării noastre în UE. Oare? După rezolvarea corectă, vor ieşi la iveală douăsprezece propuneri de teme pentru viitoarele numere ale *Dilemei*.

Să purcedem, deci, la joacă! Repede, pînă nu ne părăsesc cuvintele, obosite şi ele, uneori, de neînfrînata noastră poftă de petrecere.

ORIZONTAL: 1) Un fel de antimaterie. Cetăţenesc. 2) Poloniu. Vorbe pe cale bucală. 3) Jocuri din patru în patru (sing.). Brom. 4) Cale lungă. Teatru japonez. Juma' de lele. 5) Secret. De notorietate (fem.). 6) Trecere rapidă. A doua în gamă. Radu Tudoran. 7) Bie! A lui Papură Vodă (pl.). Eu şi ai mei. 8) Făcături magice. Nota diapazonului. 9) Început de tifos. Dorothea alintată. 10) Din familie (pl.). Ohne geld. 11) Ne trimite la morală. Se întîlnesc la infinit. 12) Emanaţie a encefalului. ...şi a inimii.

VERTICAL: 1) Cazmă sănătoasă pentru corp sănătos. Din cale afară. 2) Crimă ecologică. Repezi. 3) Sat în Nigeria. Rîu cu cazaci. 4) Neamuri de la Rîm. 5) Întreprinderea Română de Pompe. Astfel. Supra. 6) Parte cînd se-mparte. Nevasta armaşului. 7) Stat în peninsula Indochina. Bluza lui Matisse. Arta la romani. 8) Campeador. Termen redus. Cîntec de cioară. 9) Din cizmă (fem. pl.). Ca Lombard şi ca Adania. 10) Ne arată viitorul (pers. I sg.). Ăla. 11) Ne transportă în capitală. Tremurătură vocală. Dînsele. 12) Trecut prin probe (reg.). 10.000 m². Şi pe latineşte.

DICŢIONAR: Itia, Cid, Crrau, Alf.

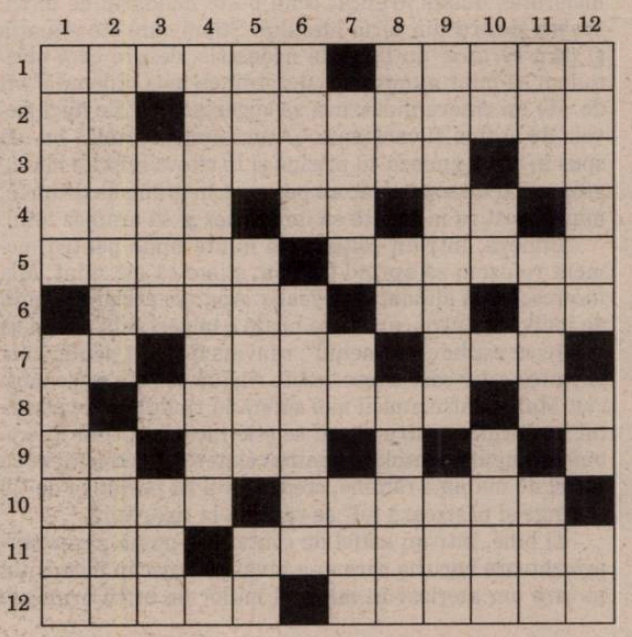

Stela GIURGEANU

La „tablagii“

În clădirile oraşului. Printre crăpăturile zidurilor. Din asfaltul bulevardelor.

În chipurile grăbite ale trecătorilor, în frustrările negre ale unei vînzătoare de chioşc din Romană, în scandalul farmaciei din Piaţa Crîngaşi, care nu mai eliberează reţete compensate, în certurile şi în grijile călătorilor de 226 şi, de altfel, mai peste tot, luna august îşi înfipsese disperată, cu ultimele puteri de sfîrşit, cu puterile înzecite de groaza finelui de vară, ultimele rămăşiţe de caniculă.

„Ce să facă, şi ea? Îi pare rău că trebuie să plece... ne enervează acum, 40 de grade, toţi ne plîngem de căldură. Eu le zic să aştepte, în două săptămîni o să plîngem după ea“.

La bustul gol, cu tricoul pe un genunchi, cu ochii aţintiţi în tabla de şah şi cu vocea înspre mine, Marinică, cum care Marinică, Marinică de la Spaţii Verzi, îl ştie tot parcul, Marinică vine în pauzele lungi şi dese, mai ales pe căldura asta, şi mai arde cîte o partidă. Roşu la faţă, asudat şi cu chef de vorbă, mai scapă cîte o înjurătură urmată de un „n-am văzut, mă, nene, n-am văzut“. Dar nu se supără. Partenerul său, cu păr alb şi cunoştinţe temeinice de şah, zîmbeşte de fiecare dată, ca unui copil. Marinică pare cel mai tînăr membru al „clubului“. Îi place şahul, nu ştie el să joace bine, dar îi pune mintea pe bigudiuri şi-l eliberează, de la deschidere la mat, de grijile de acasă... închide un ochi a subînţeles, schimbă priviri în cîrdăşie cu partenerul, mută Cal la E4. „Ce faci, bă, Marinică, păi gata, ţi-am luat Tura!“. Însă Marinică nu se necăjeşte. Nu prea are el la inimă turele astea. Chiar înainte să mă insinuez în după-amiaza lor de jucători, paralelă cotidianului de oameni mari, a pierdut-o pe prima. Acum pe ultima. „Nu prea am ce face cu ele. Uite, Regina, asta da, damă bine. Face ce vrea ea, merge pe unde vrea, n-are ea probleme. Problemele ţi le face ţie, că eşti disperat să n-o pierzi. Ca femeile, zău aşa. Sau Caii, dacă ştii să-i joci, nici dracu' nu te mai scapă. Nebunii, aşa şi-aşa, sînt şi ei destul de penibili.“ De pioni nici nu mai vorbeşte. Pe rămăşiţele pătrăţelelor din vechea masă a Cişmigiului, Marinică mai are trei pioni, un rege şi doi cai.

La o altă masă, tăcere. Doi şahişti de un leat, înconjuraţi de un întreg lot de arbitri şi fani, îşi dispută finalul. Din cînd în cînd, după cîte o mutare, se mai înclină un cap, se mai plescăie o limbă. „Albul şi-a sacrificat regina şi, dacă face ce cred eu că vrea să facă, atunci e mat în trei mutări“. Un domn mă pune, grăbit şi pe şoptite, în temă.

Peste alte cîteva mese, unde se joacă table şi la care nu mă opresc, nu de alta dar nu aş înţelege nimic, se desfăşoară mesele de remy. Sînt mai dichisite şi mai pline de tabieturi, fiecare cu păturica de rigoare, să nu se zgîrie piesele. O masă, cu trei vecini de bloc din Berceni şi un termos cu cafea rece, mă invită să fiu a patra la joc, să se poată juca pe perechi. Că, din păcate, nu prea mai găsesc un partener de cînd cu..., dar

© I. Tănase

doamna cu mărgele şi pălărie de paie se opreşte brusc, schimbînd vorba, ca şi cum orice tristeţe ar fi interzisă în separeul verde de Cişmigiu.

Se fac pietrele. Vin de mult aici, dar cine mai ţine socoteala de cînd? Doi sînt profesori, doamna, casnică. *Dar cum bat ei drumul, zi de zi, pe căldura asta pînă în parc?* Şi acasă, ce să facă? De parcă acasă nu-i aceeaşi căldură... Aici, de bine, de rău, mai pică al patrulea jucător, că de-abia aşteaptă să mai joace la etalare, pe perechi... La timpul iernii nici nu se gîndesc... Au trecut de vremea cînd se gîndeau la viitor, acum trăiesc fiecare zi, zi de zi.

Am făcut un schimb de duble, mai bine nu schimbam... se pare că domnului Tănăsescu, perechea mea, nu i-a prea surîs nici formaţia pe care tocmai o etalasem. Trebuia să păstrez atuul şi să pun o lipitură la formaţia de doiari. De cînd nu am mai jucat am cam uitat regulile. Dar nu se supără şi zîmbeşte indulgent, oferindu-mi circumstanţa novicelui.

Sînt cu toţii concentraţi asupra propriilor tăbliţe de lemn, pline cu pietre zdrăngănitoare. Nu există alte probleme decît cele dictate de joc. La sfîrşit se face scorul, pe o hîrtie împărţită pe patru coloane, fiecare cu numele jucătorului. Mai jucăm cîteva partide, domnul Tănăsescu pierde colosal din cauza mea. Cu toate astea se amuză, eu spun că trebuie să fim generoşi, eu, în calitate de oaspete, dînsul în calitate de amic.

Tachinările continuă, amintindu-mi de bunicii mei de odinioară, şi-mi iau la revedere, după un timp, de la cei trei pensionari fără teamă de autobuz, pensie sau întreţinerea de iarnă. Îmi iau la revedere şi de la partenerul lui Marinică (Marinică a fost luat, pînă la urmă, de tură).

La ieşire, mă salută în tăcere privirea unui domn alb, în albastru, singur la o măsuţă de şah, cu o pungă de plastic, plină cu piese vechi. Şi-mi pare rău că nu mai am timp să mă mai joc, dar promit, cu privirea de răspuns, să mă reîntorc.

Şi ies din Cişmigiu, în plină căldură şi praf, lătrată de un cîine nervos, îmbrîncită în staţie, înghesuită în autobuz, revenită prea brusc de la joacă, direct în lumea Capitalei.

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Matei MARTIN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15; 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 544
5-11 septembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Micile dependențe

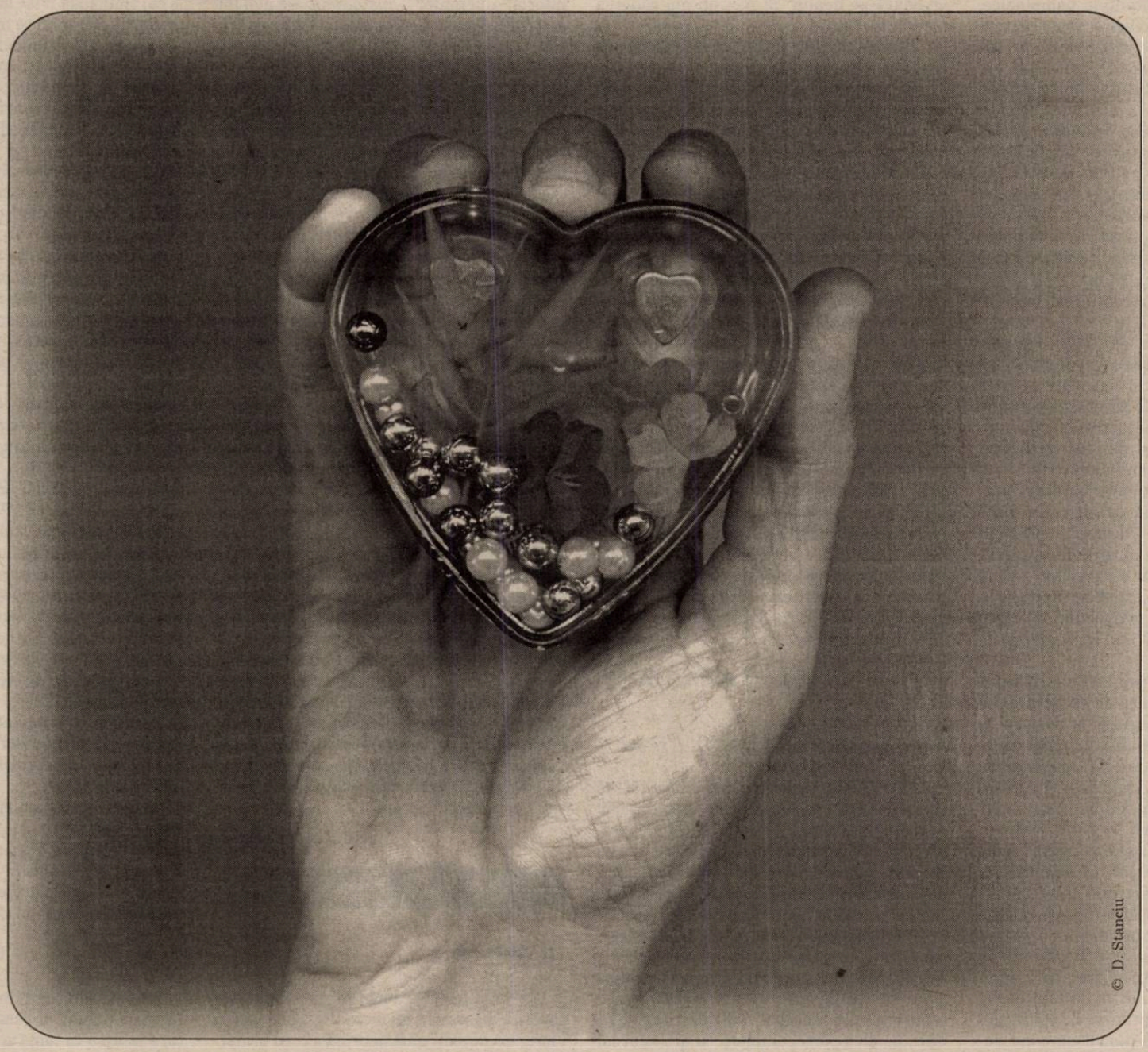
© D. Stanciu

GRATUIT

„Am început cu friptură rece de vacă, dar am descoperit că uitasem să luăm muștar. Nu cred că înainte sau după aceea am simțit vreodată atît de mult lipsa muștarului! În general nu mă prea omor după muștar și îl întrebuințez foarte rar, dar atunci aș fi fost în stare să-l plătesc cu universuri. Nu știu cîte universuri sînt în cosmos, dar omul care în clipa aceea mi-ar fi adus o linguriță de muștar le-ar fi primit pe toate din partea mea.“

JEROME K. JEROME – „TREI ÎNTR-O BARCĂ (FĂRĂ A MAI SOCOTI ȘI CÎINELE)“

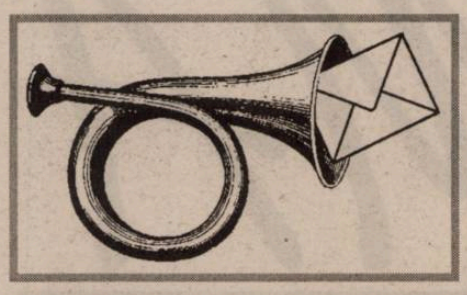

Replici

Articolul lui Andrei Pleşu „Vigilenţa resentimentară" (nr. 541)

Mărturisesc, cred că ar fi fost cu mult mai interesant dacă articolul nefericit al lui Cristian Moraru ar fi apărut înainte ca *Dilema* să acorde un număr *Solidarităţii intelectuale*. Pentru că acest caz, aşa cum s-a întîmplat şi în primăvara anului trecut cu *Omul recent*, scoate la iveală felul găunos de a ne solidariza în mod forţat în jurul unor mituri.

Nu este oarecum bizar că oricine se exprimă împotriva opiniilor lui Horia-Roman Patapievici este imediat clasat drept „superficial", „de rea credinţă", „suspect", „frustrat", „comunist", „ideolog", „activist" etc.? Faţă de acest oareşcine, sîntem pe loc dispuşi să ne declinăm competenţele psihologice, psihanalitice, epistemologice, istorice, medicale chiar în unele cazuri, şi să ne asigurăm că, orice spune, altul e adevărul.

Din păcate, articolul domnului Andrei Pleşu nu face abatere de la această habitudine îndelung practicată. Spun *din păcate* pentru că domnul Pleşu ne obişnuise cu strălucitoare nuanţări pe care spiritul său le-a transmis şi spiritului revistei fondate. Dar, în acest articol menit să pună la punct rătăcirile unora dintre cei care îl defăimează pe H.-R. Patapievici, domnul Pleşu nu face nimic altceva decît ceea ce au făcut autori cum este Gabriel Andreescu în privinţa autorului *Omului recent*. (Ne amintim de grotescul „linşaj" la care a fost supus Patapievici, plecînd de la pretextele oferite de ultima sa carte.) Aproape nici un rînd despre cartea ca atare, ci doar injurii la adresa *autorului* ei. Cu toţii declarăm că ne dorim, pentru cultura română, dialoguri de idei veritabile, practicate de multe decenii în alte culturi, şi nu discursul resentimentar adresat persoanei care îşi exprimă opiniile. Cu toate astea, din „comunişti", „ideologi", „activişti" şi, mai nou, observ cu surprindere, „acri", „plicticoşi", „lipsiţi de strălucire" nu ne scoatem. Asta, firește, cînd nu apelăm la gravele „securist", „fiul activistului X", „fiica secretarului de partid Z" etc. Trist, sîntem cu toţii de acord.

Domnul Andrei Pleşu trebuie să recunoască faptul că abuzează de exagerare, un procedeu veşnic întrebuinţat la noi pentru caricaturizarea personajului, apropiat argumentului de tip „omul de paie" din retorică: născocim un portret caricaturizat al autorului/poziţiei ca să avem ce blama. Pentru că:

1. „Omul are criterii de beton. Ştie nu numai ce îi place lui, dar ştie ce trebuie să ne placă şi nouă, să înfierăm, să aruncăm la groapa istoriei, să interzicem tineretului", scrie domnul Pleşu. Nicăieri nu am întîlnit aşa ceva în articolul cu pricina (e drept, îmi displace complet modul lui C. Moraru de abordare, care este, într-adevăr, de o agresivitate nejustificată), iar pe de altă parte, ştim cu toţii că orice exprimare de opinie pro şi contra are o anumită dimensiune normativă. Cu toţii, inclusiv domnul Pleşu, valorizăm atunci cînd ne exprimăm laudativ sau critic în vreo privinţă. Iar orice dimensiune *normativă* presupune şi una *performativă*, adică pretinde o atitudine din partea celuilalt. Noile cercetări în filosofia ştiinţei au impus faptul că pînă şi cea mai inofensivă propoziţie descriptivă este una performativă, (De pildă, dacă spun „Această revistă este din hîrtie", nu doar că descriu o stare, dar mă aştept să aveţi o atitudine faţă de enunţul meu: sînteţi de acord şi vă comportaţi în consecinţă – de exemplu, n-o pregătiţi pentru cină, sau respingeţi enunţul meu şi o trataţi ca pe orice altceva decît ca pe o revistă din hîrtie.)

2. „În anii '50 un asemenea articol s-ar fi terminat cu demascări exemplare, cărţi trecute «la secret» şi, eventual, cîţiva ani de detenţie." O, domnule Pleşu, dar acesta nu este un argument! Sînt atîtea cărţi şi articole minunate care, dacă ar fi apărut în anii '50, ar fi dus la aceste sălbăticii. Asta nu spune nimic despre valoarea cărţilor sau articolelor respective, ci despre debilitatea acelui sistem, cred că sînteţi de acord.

3. „Căci nu teama de fascism explică rigoarea factice a cenzorului (bucureştean sau trans-atlantic), ci ura pentru cel care are succes, care ajunge în centrul atenţiei, ocupînd locul altora, în speţă «al nostru»." Am fi dorit ca cel puţin Andrei Pleşu, recunoscut pentru nobleţea spiritului şi a caracterului său, să fi rămas departe de acest tip de replică înduioşătoare, oarecum, în infantilitatea ei. Nu spun că nu poate fi aşa, cu toţii ştim cît ne hrăneşte gloria vanităţile, cu atît mai mult cu cît nu îl cunosc pe C. Moraru sau motivele sale ascunse, dar asemenea suspiciuni sînt, sau, mă rog, ar trebui să fie şi la noi, subversive discursului pe care îl practicăm şi nu să ne servească drept argumente.

Despre Păltiniş nu voi spune nimic, pentru că, dacă avem o cultură şi dacă ea s-a dezvoltat totuşi în comunism, atunci meritul cel mai mare revine echipei de la Păltiniş, căreia nu cred că vom putea să-i mulţumim vreodată pe deplin. Şi nici nu am căderea morală s-o fac.

Voi încheia prin mărturisirea unei situaţii care m-a pus pe gînduri.

Cu o vreme în urmă, la propunerea directorului unei reviste mensuale de cultură, pe care îndrăzneam să-l consider printre apropiaţi, poate chiar printre prieteni de încredere, am trimis redacţiei o cronică de film deghizată într-un „jurnal parizian", în care, printre altele, erau şi două fraze despre jurnalul lui Gabriel Liiceanu şi despre Horia-Roman Patapievici, fraze pe care, văzîndu-mi materialul publicat, am trăit consternarea şi furia să le văd şterse cu totul. Cerîndu-i socoteală pentru acest abuz al mîinii lungi şi bine antrenate (vreme de atîtea decenii, nu?) a cenzurii, prietenul meu a avut de departe o replică ce nu mai are nevoie de vreun comentariu: pe lîngă apelativul de „comunistoid" şi chiar „securist" la care am fost silită să răspund din nou (în pofida convingerilor mele liberale, poate chiar libertariene şi în ciuda faptului, cu totul cinic în veracitatea lui, că m-am născut în... 1980), am fost inclusă în aceeaşi clasă cu „leprele nenorocite fără nici o vocaţie în afara găbjirii burselor grase" şi a „ţintirii la perete a puţinilor oameni talentaţi pe care îi mai avem." Probabil că cele două fraze i-au părut ofensive prietenului meu.

Lorena ARMULESCU

Răspunsul lui Andrei Pleşu

Mărturisesc că am oarecari dificultăţi să vă înţeleg textul. Mai întîi din cauza limbii. Folosiţi, de pildă, în paragraful al doilea, expresia „a-ţi declina competenţele" cu sensul de „a-ţi etala competenţele", vorbiţi, mai jos, de „suspiciuni care ar trebui să fie subversive (sic!) discursului" şi nu vă sună prost o combinaţie lexicală de tipul „a abuza de exagerare" (cînd exagerarea – fie şi una singură – e, prin definiţie, un abuz). Dar să zicem că astea sînt pedanterii. Ceea ce e greu de priceput e amplasamentul exact al iritării dvs. Căci, pe de o parte, admiteţi că articolul lui C.M. este „nefericit", că „linşajul" la care a fost supus H.-R.P. a fost „grotesc", că vă „displace complet modul lui C.M. de abordare", „de o agresivitate nejustificată", dar, în acelaşi timp, nu sînteţi de acord cînd obiecţiuni de acelaşi gen vin din partea mea. Aş fi curios să aflu pe ce argumente vă întemeiaţi, spre deosebire de mine, insatisfacţiile. Textul dvs. nu mă ajută. Poate vreţi să spuneţi că folosesc, împotriva celor incriminaţi, argumente asemănătoare cu ale lor. Se poate. Uneori, din păcate, *penser* ***contre*** *c'est penser* ***comme.*** Dar cum să nu vorbesc despre „activişti", „ideologi", „umori acre" etc., cînd preopinenţii vorbesc despre *„război* cultural", despre „poziţii ideologice cheie", „reacţionarism", „mentalitate fascistoidă", „strategie de evoluţie culturală" „colonialism" ş.a.m.d. Sau cînd declară cultura drept „fundamental politică". Eu nu m-am născut, vai, în 1980, şi n-am cum să nu asociez acest limbaj cu fatale experienţe de pe vremuri... „Noile cercetări în filosofia ştiinţei" n-au nimic de a face cu excesele imature ale unor inşi care combat canonul vechi numai pentru a impune altul, care cochetează cu ideea „lecturilor obligatorii" în licee şi vor să lanseze o nouă „politică stilistică". Dvs. n-aţi găsit, în textul lui C.M., nimic de ordinul „criteriilor de beton", sau al „înfierării" principiale. Recitiţi. Începeţi cu titlul: „Cărtărescu *versus* Patapievici." Veţi afla, apoi, care sînt atributele *obligatorii* ale validităţii: trans-culturalism cosmopolit, „spirit bricoleur, eclectic, heteroclit, antielitist, deschis, euro-atlantic" (văd deja zîmbetul dlui Cărtărescu, cînd e definit ca „euro-atlantic"), încredere „în noile sinteze" etc. Nu lipsesc nici numele subînţelese şi – în spirit pluralist, tolerant şi iubitor al „diferenţei" – *inatacabile* ale noii hagiografii: Pynchon, Kawabata, Franzen, Coetzee... Nu lipseşte nici „speranţa" ca noile generaţii să distingă „caracterul decisiv al opţiunii", înţeleasă ca „opoziţie necesară şi salutară" la Patapievici *et Co*. Pentru dvs., toate astea sînt doar „normativitate performativă". Pentru mine, ele sînt o inexplicabilă sete de reducţionism estetic, de „directivă" ideologică, de monotonie.

În rezumat, aş spune că şi dvs. aţi înţeles textul meu la fel de puţin pe cît l-am înţeles eu pe al dvs. Eu nu-l apăr absolutist şi isteric pe Patapievici (deşi socotesc că are destule calităţi ca să merite a fi apărat), ci contest ca „grotesc", „nefericit" şi de o „agresivitate nejustificată" felul idiosincratic, grosolan, partizan în care e atacat uneori. Nu mă deranjează că lui C.M. nu-i place Patapievici şi nu-i refuz dreptul de a o spune. Mă deranjează că o face într-o manieră nulă intelectualmente, impură etic şi nătîngă ideologic.

Cred, totuşi, că am cheia indispoziţiei dvs. (şi chiar a modului confuz în care ea se exprimă). Textul pe care l-aţi scris trebuie citit *de la coadă la cap:* un prieten „de încredere" v-a cenzurat. A scos dintr-un articol pe care i l-aţi oferit două fraze (probabil critice) despre Patapievici şi Liiceanu. Daţi-mi voie să „îmi declin competenţele" de psiholog şi să zic: v-aţi supărat pe prieten, v-aţi supărat încă şi mai abitir pe Patapievici şi Liiceanu (care, vă asigur, n-au dat o circulară publicaţiilor autohtone interzicînd contestarea sacrosanctei lor persoane) şi v-aţi supărat, prin extindere, şi pe cei care le iau apărarea. Adică pe mine. Îmi pare rău. Cred că aţi judecat inadecvat suspiciunile „subversive discursului meu".

Andrei PLEŞU

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Nr. 541: *„Arta de a minţi"*

În familie

În familia unor vecini o minciună descoperită a provocat un dezastru. Care, curios lucru, s-a dovedit pînă la urmă a avea urmări pozitive. Ştiu, pare o contradicţie în termeni, dar mai bine iată povestea:

Într-o după-amiază la familia X sună telefonul. O voce de fată, care cere să vorbească cu capul familiei. Soţia acestuia, curioasă, întreabă:

– Dar cine îl caută?

– Prietena lui.

Stupoare! Oroare! Mizerabilul! Criminalul! Dar nevasta cu pricina se smulge din starea de şoc, hotărîtă să afle mai multe amănunte:

– Cum adică, prietena? Dar eu sînt soţia lui! Nu v-a spus că este căsătorit?

– Nu, n-am ştiut.

– Şi cum v-aţi cunoscut?

– M-a luat cu maşina, la ocazie. Şi apoi ne-am mai întîlnit.

– Dar cîţi ani aveţi?

– Douăzeci.

– Şi l-aţi crezut că e singur? El are 35 de ani.

– Mie mi-a spus că are 26. Dar şi eu l-am mînţit, că am doar 16.

Soţiei îi vine o idee, o roagă pe prietenă să rămînă pe fir şi începe să verifice mesajele din telefonul lui mobil. Acolo, abundenţă de: „te iubesc", „mi-e dor de tine" ş.a.m.d. Are aşadar dovada indubitabilă. Îl trezeşte pe soţ, acesta bombăne nemulţumit că nu e lăsat să se odihnească şi îi spune cine îl caută. Din nou şoc, stupoare, oroare. Se trezeşte brusc. Criminala! L-a sunat acasă! Începe să se bîlbîie, spune că n-o cunoaşte. Prietena din telefon îi strigă că minte, cum, n-o mai ştie pe ea, care... El îşi aminteşte brusc, ahh, ştie cine e, e o intrigantă de la serviciu care urmăreşte să îi distrugă familia. Fata de la telefon ţipă din nou, soţia ţipă şi ea, amîndouă îl fac mincinos, ţipă şi el, dar mai slab, din ce în ce mai slab.

Seara, soţul infidel, după ce a trecut şi prin umilitoarea şi inevitabila fază a implorării în genunchi, doarme totuşi la părinţii lui, lîngă geamantanele nedesfăcute. Încă nu-i vine să creadă că a fost prins şi că totul s-a terminat. În următoarea săptămînă, familia X, acum scindată, nu a mai mers la lucru. Era prea ocupată cu nenumăratele telefoane care sunau dintr-o parte în alta, încercînd să mai rezolve ceva, prin rugăminţi, jurăminte, discuţii între părinţi. El, ea, părinţii lui dar şi părinţii ei au slăbit vizibil, s-au consumat foarte mulţi nervi şi bani pe telefoane. Cu folos însă pentru că, în cele din urmă, acelaşi telefon i-a unit. După promisiunea solemnă că nu se va mai repeta, soţului necredincios i-a fost permisă întoarcerea în domiciliul conjugal.

La puţin timp, după mai multe pahare de vin, vecina mea, singură acasă, s-a pornit pe confidenţe şi mi-a dezvăluit adevăratul motiv al împăcării. Să insist din nou cu „Stupoare! Oroare!"? Altfel nu pot deoarece şi ea, neprihănita, soţia dezonorată, femeia suferindă din pricina iubirii, ea, exemplul de moralitate, pînă şi ea avea un amant! Chiar de cîteva luni; un coleg de serviciu, drăguţ, romantic şi discret. Vecina era chiar pe punctul să-i mărturisească soţului că are pe altcineva, cineva la care ţine mai mult, care o face mai fericită etc. Şi tocmai atunci a picat acel telefon!

Familia X a renunţat acum la amant şi amantă, reînnodînd o căsnicie care se destrămase prin rutină. Ba, mai nou, îşi doresc şi un copil.

Acesta să fie un cîştig sau nu? Dilema mea e cum de se poate limpezi şi salva o relaţie pe baza a două minciuni? Poate să se fi anulat minciunile reciproc? Minus cu minus este egal plus, nu-i aşa? E singura explicaţie! Ori aveţi voi alta?

Cosmin SOAMEŞ

N. red.: Pasajul din scrisoare privitor la „arta de a jigni" îl păstrăm pentru numărul care va avea ca temă această problemă, şi ea copleşitoare.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Teribilismul**
- **Munca în zadar**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Generaţia Zapp?

Trebuie să recunosc că îl urăsc! Am ajuns să deschid cu grijă *Academia Caţavencu* şi să închid televizorul de cîte ori se apropie publicitatea de frică să nu-i văd mutra de ţoapă parvenită. Îl cunoaşteţi şi dumneavoastră, fără îndoială: este tipul acela care îi (ne) „joacă doar din tastatură“. Stă pe plajă, îşi soarbe răcoritoarea şi, cînd două tanga neascunzînd nimic din două trupuri superbe îi trec prin faţă, ce-i trece lui prin cap? Să-i mai „joace“ o dată pe proştii ăia de la serviciu, trimiţînd al nu ştiu cîtelea mesaj inutil. Eunucul pervers de lîngă el se uită peste umăr şi juisează prin delegaţie.

Ironia – sau paradoxurile – de piaţă ale României au făcut ca, în numărul din *B-24-FUN* în care pe pagina din dreapta se lansa cu mult entuziasm campania „Salvaţi Vama Veche“, de pe pagina din dreapta privea personajul cu pricina, zîmbind sarcastic: *Ce să faceţi, băi? Păi, vă joc numai din tastatură!*

Şi toată această mîrlănie e destinată să mă convingă să beneficiez de avantajele tehnicii Zapp. Sau poate că nu mi-e destinată mie, care, ce să-i fac, mă identific mai degrabă cu nenorocitul ăla care primeşte zeci de mesaje inutile decît cu Micul Gatsby de mahala. Dar, atunci, cui?

Dacă există publicitate, atunci înseamnă că există şi un „target group“. Judecînd după mesaj, ar rezulta că, pe de o parte, acest spot publicitar îi are în vedere pe toţi cei care nu visează decît să-i „joace“ pe semenii lor, iar pe de altă parte, că aceştia constituie un segment semnificativ publicitar al populaţiei ţării. Ceea ce, judecînd şi după alte publicităţi, pare a fi cît se poate de probabil. Există deci – şi se promovează – o dezirabilitate socială a parvenitului electronic, un soi de hedonist pervers care nu visează să se joace, ci să-i „joace“ pe alţii, pe cît mai mulţi, pe toţi!

Acestora li se adresează Zapp. Tehnica pe care o promovează nu se prezintă astfel doar ca o sculă performantă, a cărei utilizare îţi uşurează viaţa ta, ci în primul rînd ca un instrument masochist de masă, prin care poţi să-ţi baţi joc de viaţa altora.

Parveniţi din toate ţările, zappaţi-vă şi lumea va fi a voastră!

Explicaţi-mi şi mie de ce o firmă totuşi importantă trebuie să uzeze de farmecul prea puţin discret al mitocăniei pentru a-şi promova o marfă care chiar este performantă şi care chiar poate fi utilizată (şi) la altceva decît la a-i „juca“ pe unii sau pe alţii. Da, ştiu, explicaţia poate fi simplă: asta se vinde!

Întorcîndu-mă acasă cu maşina şi nereuşind să-mi scot din cap imaginea publicitară, frînez brusc în faţa unui grup care joacă barbut în mijlocul străzii. Îi claxonez să se dea la o parte şi mă enervez.

– Hai, moşule, mişcă de aici, că te fac numai din tastatură!

Pornesc maşina şi, pe drumul spre casă, visez la revizuirea legislaţiei referitoare la delictul de opinie. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Subiecte închise

Afacerile dubioase ale familiei Puwak riscă să devină problemă naţională din moment ce pun sub semnul întrebării folosirea fondurilor europene. Victor Ponta începuse în urmă cu un an o anchetă asupra reţelelor locale de deturnare a fondurilor europene, anchetă despre care nu s-a mai auzit mare lucru. Pe măsură ce banii europeni sînt mai mulţi, iar răspunderea se transferă către administraţia românească, se pare că vom avea tot mai multe scandaluri de acest gen.

Oricum, scandalul Puwak pune guvernul într-o lumină foarte proastă. De obicei stăpîn pe situaţie şi extrem de agresiv în materie de comunicare, PSD a bîjbîit. Ambii purtători de cuvînt, cel al guvenului şi cel al partidului, au trăit coşmarul oricărui purtător de cuvînt: în situaţie de criză, nu îi spune nimeni ce ar trebui să spună. Foarte tîrziu, partidul a adoptat o poziţie: poziţia struţului cu capul în nisip. Obişnuit să dea ordine şi poveţe presei, premierul Năstase a ales cea mai proastă soluţie: „Pentru mine subiectul Puwak este închis“. Tocmai cînd scandalul fusese reluat de *BBC*, care a demonstrat că doamna Puwak a minţit, iar *Adevărul* a mers pe firul dosarelor, arătînd că partenerii germani din proiecte sînt destul de dubioşi. Această manieră de a încheia subiecte nu face decît să întărîte spiritele. Subiectul ar fi fost închis pentru guvern dacă doamna Puwak demisiona, inclusiv din funcţia de parlamentar, caz în care se putea deschide subiectul pentru justiţie.

Se spune cu multă convingere că doamna Puwak nu a încălcat nici o lege. Dar fără să existe o anchetă în acest sens. Dacă Justiţia ar vrea cu adevărat să cerceteze cazul, ar avea sanşe să găsească dovezi ale traficului de influenţă şi ale cheltuirii frauduloase a banilor europeni. Dacă partenerii străini ai familiei Puwak sînt firme fantomă din Germania, este foarte posibil ca stagiile de pregătire acolo să fi avut loc doar pe hîrtie. Bănuiala are suport şi merită investigată.

© S. Ivanoschi

Dacă legile româneşti sînt prost făcute şi neaplicate, legile bunului-simţ sînt mai serioase. Iar doamna Puwak le-a încălcat în mod cert. Este moral ca un demnitar să beneficieze în mod direct de banii pe care îi gestionează? S-a spus că nu ar fi drept ca rudelor de demnitari să le fie restricţionat dreptul de a face afaceri cu statul. Această grijă pentru oameni şi sensibilităţile lor este înduioşătoare. Între timp, guvernul şi-a asumat răspunderea pentru pachetul anti-corupţie, care reglementează şi conflictul de interese, adică restrînge posibilităţile rudelor de demnitari. Dacă guvernul ţine atît de mult la argumentul sensibilităţii umane, de ce a reglementat contrar voinţei sale? Oricum, ideea că soţul şi fiul doamnei Puwak deplîng soarta nemiloasă ce le-a plasat soţia şi mama într-o poziţie de ministru, dăunîndu-le la cariere, este de tot hazul.

Atît Adrian Năstase cît şi Mircea Geoană au făcut apel la patriotismul ziariştilor: amînaţi subiectul pînă după finalizarea raportului de ţară. Acest gen de patriotism ţine de altă epocă. Dacă guvernul ţinea atît la imaginea ţării putea face din cazul Puwak un exemplu de responsabilitate politică, declanşînd o anchetă imediat ce acuzaţiile au fost formulate, doamna Puwak fiind, bineînţeles, demisă. Raportul de ţară ar fi putut prezenta un caz clar în care lupta anticorupţie funcţionează. Logica ascunderii gunoiului sub preş pînă pleacă raportorii europeni este profund viciată.

Nici legal, nici moral, subiectul nu poate fi închis. Mai ales că este cel mai vizibil caz de folosire frauduloasă a fondurilor europene. Iar acest subiect abia se deschide şi va reprezenta de acum înainte principala provocare pentru lupta anticorupţie. Începînd din acest an, banii europeni au acelaşi statut ca fondurile publice româneşti. Cu cît fondurile comunitare devin mai multe şi sînt direcţionate tot mai mult spre domenii „terestre“ ca agricultura sau infrastrucutura, cu atît răspunderea administraţiei româneşti va creşte, mai ales la nivel local. Anul trecut Victor Ponta s-a autosesizat în legătură cu alocarea frauduloasă a banilor europeni de către diverşi baroni locali. Deşi omul premierului a jucat atunci partitura *Cattani versus caracatiţa*, nu s-a mai auzit mare lucru din acea anchetă care putea decapita filiale întregi ale PSD. Intervine acum scandalul „Puwak“, cum nu se poate mai nepotrivit. Ministerul Integrării trebuia să fie între altele garantul că puterea centrală este hotărîtă să nu risipească aceste fonduri prin canalele de influenţă locale. Şi chiar ministrul procedează dubios, în văzul tuturor. România riscă să rămînă cu ştampila de ţară tolerantă la corupţie. Cu singura diferenţă că acum sînt banii altora în joc, care ar putea să se simtă furaţi. România trebuie să prezinte garanţii. De exemplu, o justiţie independentă şi eficientă, care ar putea ancheta fraudele.

Parcă pentru a face uitat scandalul Puwak, săptămîna trecută a ieşit din scenă Joiţa Tănase. *Jurnalul Naţional* a titrat: „Am scăpat de un personaj sinistru“. Cînd a fost numit în funcţie nu era foarte clar care îi sînt realizările, decît că apărase în instanţă nişte miliardari de carton şi fusese coleg de facultate cu Adrian Năstase. Nu sînt deloc clare nici motivele pentru care a demisionat. Ministerul de Externe s-a grăbit să valorifice experienţa domnului Tănase asigurîndu-i un post de consul la Strasbourg. După ce a fost unul dintre principalii artizani ai compromiterii reformei în justiţie, Joiţa Tănase se vede retras în diplomaţie, cimitirul de lux al elefanţilor politici, cu salariu şi statut mulţumitoare. De altfel, justiţia rămîne un teren în care lumina soarelui nu prea pătrunde, aranjamentele secrete par a fi regula. Cu puţin înaintea lui Tănase Joiţa s-a retras şi unul dintre cei mai compromişi demnitari din domeniu, secretarul de stat Ivanov. Fostul judecător Ivanov a ascultat părerile preşedintelui Iliescu şi a soluţionat procesele de proprietate în defavoarea proprietarilor. Ca urmare, statul român are de plătit sume importante şi iese cu prestigiul şifonat, pentru că judecătorii de la Strasbourg au prostul obicei de a nu ţine seama de opiniile preşedintelui Iliescu. În loc să răspundă pentru că a aplicat strîmb legea, Ivanov a fost avansat secretar de stat. Implicat în cîteva dintre scandalurile de presă în care a fost îngropată justiţia în ultimii ani, s-a retras acum din motive persoanale. Mai mult chiar, o televiziune şi cîteva ziare au dat ca sigur zvonul că tot din motive personale se va retrage foarte curînd chiar şi Rodica Stănoiu. Aceşti oameni au ajuns în funcţii pe criterii de prietenii, colegialităţi, complicităţi la vîrful piramidei din justiţia română. Doamna Puwak s-a pus la dispoziţia acestei justiţii, pentru a obţine certificat de bună purtare. Încă un mod de a închide subiectul. ▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

Relaţiile româno-sovietice.
Documente.
Vol. II (1935-1941)

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

23 August

Șovăielnica guvernare, instituită după răsturnarea dictaturii militare, proclamase aniversarea zilei de 23 August 1944, a întoarcerii armelor, drept sărbătoarea națională a noii Românii. Celebrarea sărbătorii naționale se desfășura în contextul ocupării teritoriului național de către armata sovietică învingătoare. Subminînd din interior fragilele guverne conduse de militari, cu sprijinul hotărîtor al ocupanților, Partidul Comunist a reușit în scurtă vreme să-și asume controlul asupra principalelor pîrghii ale puterii de stat, inclusiv asupra sărbătorii naționale, redusă la rolul de instrument politic al acestei puteri. Gestionarea sărbătorii naționale nu viza minimalizarea, ci dimpotrivă, supradimensionarea ei. Organizarea anuală a unei festivități solemne a imprimat sărbătorii conotațiile unui ritual.

Nota majoră a acestui ritual era parada, militară și civilă, esențiale fiind reperele diferențierii precum și ale interferenței dintre cele două categorii de actori: cei care defilau și cei care primeau defilarea. În primii ani ai comunismului, reperul spațial al demonstrației se întindea din Piața Victoriei, de la ruinele fostei Președinții a Consiliului de Miniștri, pînă la intersecția dintre sfîrșitul Căii Dorobanților și Bulevardul Aviatorilor de azi, pe atunci Bulevardul I.V. Stalin.

Diversele secvențe ale manifestației erau sincronizate cu strictețe. Trupele care se pregăteau să defileze își puneau la punct ținuta pe terenuri virane, ferite de priviri indiscrete. „Oamenii muncii" erau convocați din zori la sediul unităților de care aparțineau. Organizatorii locali le distribuiau, contra semnătură, materialul agitatoric pregătit de echipe specializate: steaguri roșii, portrete ale unor conducători neaoși și străini, uriașe panouri cu lozinci scrise și cele care trebuiau strigate, cea mai recomandată era „Stalin și poporul rus libertate ne-au adus".

Întîiul actor al demonstrației era comandantul parăzii, în primii ani, generalul Serghei Niconov, care ispășise o grea condamnare ca spion al URSS. Atît trupa, cît și reprezentanții „societății civile", salutau tribuna oficială. În fața tribunei trona monumentul părintelui popoarelor al cărui chip revenea într-un portret uriaș, precedîndu-le pe cele ale lui Marx, Engels și Lenin. Centrul tribunei era rezervat membrilor Biroului Politic al PCR, flancați de alți demnitari ai regimului. Acești beneficiari ai unei origini sănătoase nu îi întîmpinau pe tovarășii de obîrșie, veniți să îi salute, îmbrăcați în salopete muncitorești. Ținuta lor vestimentară era alcătuită dintr-un costum de culoare închisă, pălărie, cravată, decorații, conform cu cele mai clasice prescripții ale protocolului burghez.

Revoluția din '89 a strămutat ziua națională a României de la 23 August – întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste – la 1 Decembrie 1918, Adunarea Națională de la Alba Iulia. Pînă una alta, tranziția improvizează un regim republican care își caută legitimitatea într-un eveniment petrecut sub monarhie.

▲

BARBURISME

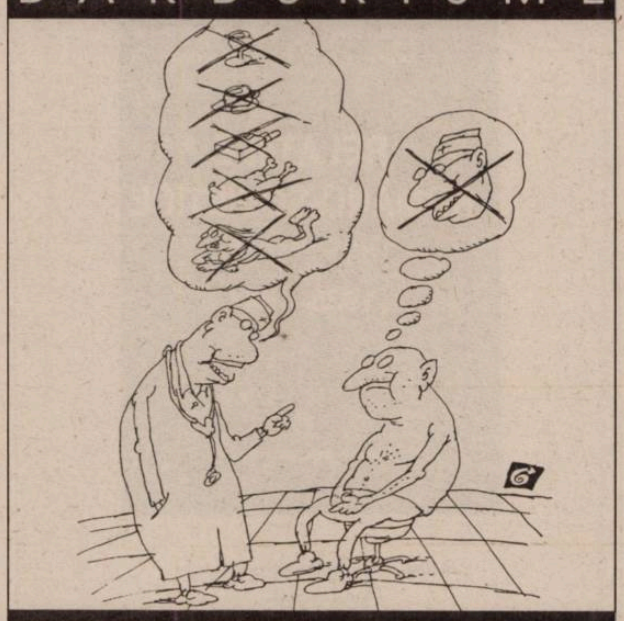

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cutremurul exploziei și amețeala amețitoare

Rezumatul episodului anterior (din nr. 543): e nevoie de o reformă a știrilor, nu numai în privința *subiectelor* (morți, răniți, bătăi, ciudățenii etc.), dar și în privința *tonului* și a *stilisticii*. Pentru episodul actual, dăm legătura cu semnatarul rubricii, aflat la fața locului, cu telecomanda în mînă.

Am preluat legătura doar pentru a face un salt înapoi în timp, acum două săptămîni, cînd la New York a avut loc o pană de curent. A fost o bună ocazie de a constata încă o dată că stilul panicard și tonul senzaționalist (sau invers) sînt defecte majore ale știrilor românești. Mă refer, desigur, la cele două televiziuni private de mare audiență, PRO TV și Antena 1, căci TVR, cum bine semnala Dan Goanță în rubrica sa, n-a catadicsit să „intre în direct", ideea de *breaking news* nefiindu-i, probabil, pe plac (ca și ideea de *breaking* în general...). Dacă TVR a greșit neacordînd nici măcar un minut de „direct" evenimentelor din America, cele două surate comerciale au fost, după gustul meu, excesive, cel puțin în două privințe. Întîi, pentru că au lungit foarte mult transmisia, ducînd-o pînă la lîncezire. Apoi – și asta mi se pare mai important – pentru că au insistat fără rost pe ideea de „groază, panică, haos în New York", deși pe ecrane se vedea altceva, la BBC, Euronews, CNN se vedea/auzea altceva, iar diversele persoane de la fața locului care au fost sunate și au intrat în direct (jurnalistul Andrei Postelnicu de la *Financial Times*, dar și români de diferite profesii stabiliți în SUA și Canada) au dat asigurări repetate că oamenii sînt calmi, încearcă să facă față situației, să se organizeze etc. Ei, aș! Ai noștri au tot insistat să stoarcă din nimic panica și disperarea. Am tot zapat (scuzați barbarismul!) între Antena 1 și PRO TV și, în unele momente, mi se părea că asist la concursul „cine descrie mai convingător un haos inexistent, cine ne sperie primul, cine ne face mai repede să scuipăm în sîn și să ne facem cruce". Am trecut din cînd în cînd și pe CNN, BBC, Euronews, care transmiteau aceleași imagini, și mi s-a părut că acolo scopul transmisiei era doar *dorința de a informa*, iar groaza, panica ș. cl. nu făceau parte deloc din ocupațiunea mintală a reporterilor și prezentatorilor.

Poate că sînt eu pedant și mă leg de fleacuri, dar exemplul de mai sus mi se pare un simptom pentru stilistica știrilor TV românești în general: tendința de a transpune totul într-un ambalaj catastrofic și fatalist, de a induce un sentiment de teamă, de disconfort, de neliniște în legătură cu ce se întîmplă în lume (și mă refer, încă o dată, în special la știrile de la televiziunile comerciale; televiziunea publică e mai potolită din acest punct de vedere). Chiar cînd scriu acest articol (luni, 1 septembrie 2003, ora 19), pe PRO TV se anunță o „explozie a prețurilor" care ne va crea „amețeli amețitoare", în timp ce la Antena 1 se vorbește despre un „cutremur al prețurilor" și este invocată de vreo două ori în trei fraze „mînia lui Dumnezeu" pentru a introduce o știre despre furtunile din noaptea trecută. De multe ori, de altfel, introducerile fac apel la divinitate, insistă pe ideea că „o nouă pacoste s-a abătut asupra românilor", că mîine va fi mai rău (pentru că vine iarna, pentru că prețurile cresc, pentru că vine FMI-ul, pentru că pleacă FMI-ul...) și că viața ne e bîntuită de forțe malefice. Chiar și faptele diverse izolate (o bătaie în familie, un furt, o ceartă între vecini) sînt introduse adesea într-un stil asemănător, ele fiind, nu-i așa, „semne" că trăim într-o zodie neagră și că „s-a-nrăit lumea", numai o minune sau Europa ne mai scapă. Prezentatoarele lasă colțurile gurii în jos, reporterii ne străpung ecranele cu o privire tristă, iar după două-trei știri de acest fel uităm că – totuși – în ziua respectivă imensa majoritate a țării și-a văzut liniștită treabă și că mîine va face același lucru, chiar dacă – e drept – se mai întîmplă și accidente, bătăi, furtuni, ploi etc.

În studiile despre mass-media se spune că telejurnalele „creează consens" și coeziune civică în jurul unor valori. Ce valori ne comunică asemenea „culegeri" de știri din telejurnalele noastre? Fatalism, un fel de cumsecădenie plină de autocompasiune generalizată („săracii de noi, ce rău ne merge"), teama să nu pățim și noi ce-au pățit protagoniștii știrilor, sentimentul că trăim într-o societate fără căpătîi, în care totul merge prost, iar noi nu putem decît să ne supunem cuminți. Cînd, în fața unui incident de proporții precum pana de curent din America, oamenii reacționează normal, rațional, decent, știriștii noștri se pierd cu firea și nu pot ieși din stereotipiile în care s-au blocat. Felul în care căutau, în ciuda realității, să ne arate „groaza din New York" demonstrează că „sentimentul nenorocirii" este lumînarea cu care reporterii caută să ne „explice", simplist, lumea. Nu reușesc decît s-o deformeze.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

O experiență concentrațională

La sfîrșitul lunii octombrie 1628, vasul *Batavia* părăsește Olanda cu destinația Indiile Orientale: 15.000 de mile marine pînă la Java, o singură escală, 330 de persoane la bord, printre care femei și copii. Călătoria urma să dureze opt luni, în condiții de promiscuitate și de mizerie greu imaginabile astăzi. Mijloacele de orientare erau și ele foarte aproximative: vasul face la un moment dat un lung ocol, se apropie la patruzeci de mile de coasta australiană și, în noaptea de 3 spre 4 iunie 1629, eșuează pe niște insule de corali. În Olanda începutului de secol XVII, doar o persoană din șapte știa să înoate; primele victime sînt cei care rămîn pe vasul înfipt într-o stîncă și, cînd acesta se dislocă, sînt înghițiți de ape. Marea majoritate a membrilor echipajului și a pasagerilor reușesc totuși să ajungă pe două insulițe și să salveze bună parte din provizii și din încărcătură. Puțin după aceea, patronul, căpitanul, ofițerii superiori, oamenii de încredere din echipaj și cîteva femei (în total, vreo cincizeci de persoane) pleacă, pe ascuns, în cele două bărci de care dispunea vasul, în speranța că vor ajunge în Java și că vor trimite o corabie care să-i recupereze pe ceilalți. Singurul personaj din echipa de comandă rămas cu naufragiații e un anume Jeronimus Cornelisz, un individ de treizeci de ani, fost spițer, ce se angajase pe *Batavia* ca să scape de justiția olandeză (era în legături strînse cu un ins foarte dubios, pictorul Torrentius, condamnat pentru imoralitate, satanism și erezie). Cornelisz ia comanda grupului de naufragiați, avînd și ascendentul unei elocințe și unei capacități de persuasiune remarcabile. În aparent insignifiantul farmacist se trezește o nebănuită vocație de lider. Formează un comitet de conducere din oameni care îi sînt credincioși, ia măsuri disciplinare stricte și coace planuri de răzbunare, intenționînd să pună mîna pe vasul care va fi trimis să-i salveze și să-și însușească încărcătura prețioasă salvată de pe *Batavia*. Are nevoie, pentru asta, de vreo douăzeci-treizeci de complici care să-l asculte orbește; ceilalți trebuiau neutralizați, adică eliminați.

Începe, astfel, ceea ce poate fi socotită drept prima experiență concentrațională cunoscută. Cornelisz își atribuie titlul de căpitan-general și cere acoliților lui să-i facă jurămînt de supunere. Aceștia se constituie într-o adevărată nomenclatură: dispun de cele mai confortabile corturi, se îmbracă în uniforme fanteziste și țipătoare, pun mîna pe rezervele de hrană și de băutură, schimbă între ei pe cele cîteva femei tinere care supraviețuiseră. Șeful suprem, în ce-l privește, organizează procese-spectacol terminate invariabil cu condamnări la moarte. Naufragiații sînt decimați sistematic, asasinatele în serie ascultă de o logică infernală și sînt în același timp fructul unei imaginații delirante. Ca probă supremă a fidelității față de căpitanul-geheral, oamenii sînt puși să se ucidă unii pe alții; dacă cei mai mulți omoară ca să nu fie ei înșiși omorîți, unii fac exces de zel și manifestă un entuziasm care îl uimește pînă și pe marele lider. Totuși, un mic grup nu acceptă regimul de teroare și se refugiază pe o insulă învecinată unde, miracol, găsesc izvoare de apă și hrană din belșug. Cornelisz își concentrează toată energia pentru a-i lichida pe dizidenți. Iată însă că, atunci cînd nimeni nu se mai aștepta, sosește vasul trimis în ajutor. Cornelisz și principalii săi oameni de încredere sînt judecați pe loc, condamnați la moarte și spînzurați. Mai rămăseseră, de pe *Batavia*, doar șaptezeci de supraviețuitori, dintre care șaisprezece acoliți ai conducătorului.

Aceasta este povestea adevărată pe care o reconstituie, pe cît de sobru pe atît de impresionant, Simon Leys în *Naufragiații de pe Batavia* (Arlía, 2003). Autorul, celebru prin cărțile sale despre China comunistă (într-o vreme cînd Mao făcea furori la Paris și aiurea), s-a documentat vreme de aproape două decenii. L-a interesat în special mecanismul terorii, modul în care o comunitate umană alunecă în abjecție, supunere, fanatism, minciună și crimă. Cornelisz, scrie Leys, era foarte probabil un psihopat, dar avea totodată un soi de geniu și o forță care i-au permis să mobilizeze o echipă credincioasă și entuziastă. Ideea într-adevăr genială a fost ștergerea granițelor între victime și complici: Cornelisz a impus principiul participării colective la crime. Mecanismul n-ar fi funcționat cu atîta eficiență dacă n-ar fi avut o bază ideologică. Influența, mai întîi, a acelui personaj extraordinar, pictorul Torrentius (de la care s-a păstrat un singur tablou, la Rijksmuseum din Amsterdam). Apoi, faptul că fostul farmacist făcea parte dintr-o sectă, aceea a Adamaților, pentru care binele și răul nu există, și prin urmare nici paradisul, nici infernul. E de altfel curios, notează Simon Leys, că tocmai „oamenii care nu cred în Infern sînt cei mai înclinați să fabrice replici ale acestuia, destul de reușite, în lumea noastră...".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Democraţia după Zakaria

The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad este, deja, un fenomen în SUA. În contextul unei veritabile explozii editoriale dedicate situaţiei din Orientul Mijlociu, lumii arabe şi războiului din Irak, cartea scrisă de Faared Zakaria este, probabil, cea mai discutată carte a momentului şi asta nu e puţin lucru într-un spaţiu intelectual atît de aglomerat cum e cel nord-american. Autorul, unul dintre cei mai cunoscuţi comentatori de politică externă ai prestigiosului *Newsweek International*, colaborator frecvent la *Washington Post*, educat la Yale şi Harvard este, la cei 40 de ani ai săi, o vedetă a vieţii politice americane – trece drept cel mai influent comentator şi sfătuitor politic al generaţiei sale. Se vorbeşte, deja, despre el ca despre viitorul secretar de stat american (ar fi primul secretar de stat budist, căci Faared Zakaria este indian). Are agenţi care îi programează conferinţele şi editori care îi răspîndesc toate textele, ia masa cu figurile cele mai influente din Washington şi este invitat de onoare în cele mai urmărite *talk-shows* de politică externă de la radio ori televiziune.

Zakaria este un conservator, excelent pregătit intelectual, cu evidente abilităţi istorico-filozofice – în gîndirea sa politică se poate ghici marca Henry Kissinger, iar stilul său de a descifra şi interpreta faptele mărturiseşte influenţa lui Samuel Huntington. Aceste trăsături nu-l împiedică, însă, să fie un critic dur al lui George W. Bush, reproşîndu-i eşecurile diplomatice care au împins SUA în situaţia deloc plăcută în care se află acum.

Teza ultimei sale cărţi, care e o dezvoltare a unui eseu publicat de Zakaria cu ani în urmă în *Foreign Affairs*, este aceea că libertatea şi democraţia nu sînt valori identice şi, mai mult, nu se presupun. Este posibilă o autocraţie liberală, atîta timp cît Conducătorul permite libertăţi civile şi economice şi oamenii pot fi foarte fericiţi în acest sistem (la noi s-a vorbit despre o atare guvernare sub denumirea neaoşă de „despotism luminat"). Cu alte cuvinte, o societate poate avea un grad rezonabil de libertate şi fără ca această libertate să se prelungească, politic, într-un sistem democratic, pluripartinic, în care grupurile de interese politice se confruntă periodic în competiţie electorală liberă. Pe de altă parte, poate funcţiona şi o democraţie fără liberalism – este ceea ce Zakaria numeşte „democraţie neliberală". Autorul crede că acest din urmă tip de regim politic este din ce în ce mai răspîndit („cînd scriu aceste rînduri jumătate din lumea democratică este alcătuită din ţări cu democraţie neliberală" – susţine Zakaria). Valul de democratizare de la finele anilor '80 şi începutul anilor '90 a adus cu sine multe nuanţe pe care, în vîrtejul evenimentelor de atunci, nu le-am observat. Democratizarea aceea nu a fost chiar o democratizare, iar alegerile libere au readus la putere forţe nu tocmai democratice. Asta în lumea unde, în general, vedem un deficit de democraţie. În SUA, crede Zakaria, e prea multă democraţie şi asta duce la restrîngerea libertăţilor. O democraţie poate ajunge la o asemenea dezvoltare încît alterează grav elitele şi înfrînge libertăţile. E ca un fel de oboseală a democraţiei şi mişcările de tip *political correctness*, liberalismele americane ori isteria extremelor sînt simptome care pot confirma perspectiva lui Zakaria.

În orice caz, studiind harta democraţiilor lumii, autorul ajunge la concluzia că o democraţie liberală stabilă şi solidă nu poate exista decît într-o ţară în care venitul mediu pe cap de locuitor este de minim 6.000 $ pe an (în România, acest venit este de aproximativ 1.000 euro, adică de mai mult de cinci ori mai mic). „Odată bogată, o democraţie devine nemuritoare" – punctează Zakaria. Mesajul său pare a fi acesta: întîi liberalizaţi (adică asiguraţi succesul economic) şi apoi democratizaţi! Orice alegeri organizate în ţări în care oamenii au venituri mici vor fi distorsionate de sărăcie şi de populism, de resentimente şi de frustrări. În consecinţă, autorul crede că e o greşeală să „democratizezi democraţia".

Cartea lui Faared Zakaria este, în esenţă, o critică a democraţiei de pe poziţiile libertăţii. Nu e primul care o face. Aş spune că succesul lui Zakaria, ca orice succes, are o bună încărcătură conjuncturală. El ştie să scrie bine despre o parte a lumii care frămîntă opinia publică americană şi spune cu îndrăzneala unui conservator lucruri tari, atacă tabuuri şi spulberă fetişuri. Democraţia liberală nu e peste tot posibilă – asta ştiam – şi nu e nici indicată în multe situaţii – asta ne cam dă fiori reci. Alegerile libere nu sînt importante pentru procesul de liberalizare, deşi sînt importante pentru democratizare. Democraţia liberală funcţionează doar pentru bogaţi, dar şi acolo tendinţa spre „tot mai multă democraţie" sfîrşeşte prin a suprima libertăţile.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Marcu Polea

S-ar zice că nimic nu e mai instructiv decît să vezi o ţară străină cu propriii tăi ochi. Ei bine, nu. Există ceva dincolo (şi mai sus) de experienţa proprie: cea împărtăşită de vecinul de scaun, în autocar. Să-l numim, simplu şi neaoş, Marcu Polea.

Probabil că l-aţi întîlnit şi dumneavoastră. Nu pleacă niciodată din ţară fără un ghid de călătorie, acela care la Paris te trimite la Turnul Eiffel, iar la Londra te obligă să vizitezi magazinul Harrod's. Dar, dincolo de observaţiile desprinse din materialul bibliografic („în America sînt iubite maşinile mari, iar în Germania sînt divinizaţi cîrnaţii"), călătorul nostru nu se poate abţine să le adauge pe ale lui. Toate, bazate pe sursa documentară cea mai solidă: uitatul pe geam.

Şi nici nu e nevoie de mult exerciţiu. După doar cinci minute în ţara în care abia a aterizat, e gata şi prima concluzie: „Aştia au norii altfel decît noi! Norii noştri sînt frumoşi, sînt ca nişte ghemotoace de puf – ai lor n-au personalitate". Încă 10 kilometri în necunoscut (adică pe şoseaua de la aeroport la hotel) şi omul e gata pentru încă o sentinţă: „A, păi nu e nici un fel de verdeaţă pe aici, vai de capul lor!". Concluziile acestea, oricît de surprinzătoare, nu se compară însă cu memoriile de călătorie, pe care Marcu Polea le aşterne peste timpanele asudate ale vecinilor de autocar. Mai simplu spus, omul le explică celorlalţi ceea ce văd. De la automobilele de pe şosea (în alte ţări toată lumea are maşini străine – dacă nu aţi observat, vă atrage el atenţia) şi pînă la casele de pe marginea drumului (cum or putea să stea aşa, înghesuiţi – sau răsfiraţi, în funcţie de ţară), omul nostru observă tot, nu vă lasă să treceţi cu vederea nimic. Mereu nemulţumit de prestaţia altor neamuri şi oarecum îngrijorat pentru ele, călătorul nostru le dă sfaturi, fără a băga de seamă că geamul gros şi viteza autocarului duc la pierderea lor ireparabilă, înainte de a ajunge la destinatar.

Dincolo de asta, omul caută drame. Conştient că orice cetăţean – şi cu atît mai mult o naţiune – ascunde un secret îngrozitor, vilegiaturistul nostru încearcă să găsească Marea Tragedie Locală. Dacă e o ţară mică, atunci probabil că oamenii se plictisesc de ea în adolescenţă şi trăiesc deprimaţi şi claustrofobi pînă la sfîrşitul zilelor. Dacă ţara e nesfîrşit de întinsă, atunci probabil că singurătatea spaţiilor deschise duce la o rată înaltă a sinuciderii. Sigur, omul n-are statisticile care să-i şi dovedească presupunerile, însă, oricum „guvernul ăstora le-ar ascunde!".

Dar să nu fim chiar aşa de neînţelegători. În fond, Marcu Polea are şi el o mare problemă: nu se poate întoarce acasă fără un răspuns clar la întrebarea inevitabilă a amicilor: „Şi cum sînt patagonezii?". Pentru asta, are la dispoziţie doar cîteva zile în care să stabilească stereotipul local. În anii '90, cînd românul mergea în Germania să-şi cumpere maşină la mîna a doua, era destul de simplu: „Neamţul e harnic şi serios!". Astăzi, cînd destinaţiile exotice s-au înmulţit, nu mai e chiar aşa de simplu. Ce poţi să spui despre *tenerifezi*, folosind doar observaţiile asupra chelnerului indian care te serveşte la masă? Şi cum poţi aduna în cîteva cuvinte experienţa unei civilizaţii cum e cea chinezească? Pare imposibil pentru filozofii şi sociologii sofisticaţi, însă e foarte simplu pentru călătorul nostru grăbit. Pur şi simplu iei o calitate – sau un defect – care îţi vine prima oară în minte şi porneşti apoi să cauţi de jur împrejur tot ceea ce poate să-ţi susţină teoria. În practică, dacă ai stabilit că un popor e leneş, îi vei observa pe stradă doar pe cei care par că se plimbă aiurea. Dacă ai decis că neamul pe care îl vizitezi e murdar, atunci vei abandona orice preocupare pentru peisaj şi te vei concentra pe număratul hîrtiilor şi sticlelor goale.

De fapt, pentru Marcu Polea, existenţa fizică a altor neamuri e o surpriză neplăcută, care ameninţă să-i schimbe, la bătrîneţe, întregul sistem de referinţă. Noroc că vine dintr-o cultură puternică, aptă să dea un răspuns bărbătesc la o asemenea dilemă: „Ia mai dă-i dracului de eschimoşi!".

▲

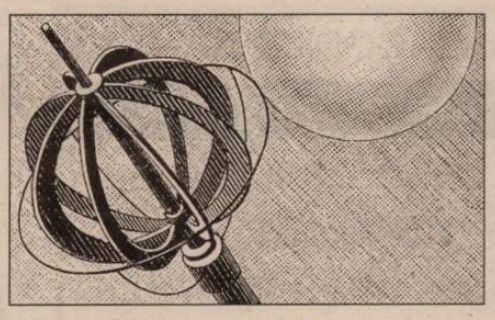

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Canicula

Desigur, opoziţia n-a pierdut ocazia să declare că guvernul e responsabil de efectele caniculei din Franţa. A fost cea mai caldă vară din ultimii 2000 de ani, spun cercetătorii, şi la Paris s-a simţit. A fost foarte cald ziua şi nu s-a răcorit nici noaptea, ceea ce a atras consecinţe dramatice, pentru prevenirea cărora ar fi fost suficiente cearceafuri ude la ferestre, lenjerie umedă sau aer condiţionat. Şi aşa cum a constat prim-ministrul Raffarin, în vizită la un azil de bătrîni, nu e suficient un pahar de apă pe noptieră, cineva trebuie să-l convingă pe pacient să-l bea. Şi pentru că n-a fost aşa, mii de morţi – cifrele au evoluat între 3 şi 13.000 –, servicii de urgenţă supraaglomerate, aziluri de bătrîni cu prea puţin personal şi în serviciile de pompe funebre sute de cadavre părăsite.

„Stagiunea" politică s-a încheiat cu spectaculoase tulburări sociale şi vara n-a avut darul să calmeze spiritele. Dimpotrivă. Criza declanşată de zilele şi nopţile în care temperatura a depăşit limita suportabilului nu a fost percepută ca o catastrofă naturală, i s-au atribuit semnificaţii politice şi sociale. Guvernul era în vacanţă şi din această cauză nu au fost recepţionate primele semnale şi nu s-au luat măsuri preventive. Informaţia nu a circulat şi avertismentele nu au ajuns unde trebuie, spune ministrul Sănătăţii: „M-am concentrat asupra problemei spitalelor, pentru că asta mi s-a spus, n-am fost avertizat asupra dramelor umane, nu mi s-a spus că oamenii singuri mor..." declara Jean-François Mattei la televiziune, încă în vacanţă. Directorul general din minister, Lucien Abenhaim, refuză să-şi asume rolul ţapului ispăşitor, demisionează şi afirmă pe toate canalele că el a făcut tot ceea ce trebuia şi tot ceea ce se putea face în condiţiile date. Nu prea mult. În sfîrşit, reconectaţi la actualitate, guvernanţii dau vina pe „greaua moştenire": introducerea săptămînii de lucru de 35 de ore (unul din marile proiecte socialiste cu rezultate contestabile) ar fi dereglat activitatea din spitale, cu consecinţe tragice în luna de concediu. (În Franţa, în mod tradiţional, vacanţa întrerupe orice activitate în august). Liderul socialist, François Hollande, în replică, spune că preşedintele Chirac şi prim-ministrul Raffarin au pretins că în guvernarea lor cei slabi, cei care suportă consecinţele „fracturii sociale", vor beneficia de atenţia şi compasiunea legiuitorilor... Or, tocmai aceştia au avut de suferit. „Căldura îi doboară pe cei mai slabi. Pe bătrînii bolnavi în tratament. Pe cei uitaţi. Ca şi cum moartea ar avea conştiinţă de clasă. Cei invizibili suferă. Bătrînii uitaţi în apartamente sau încredinţaţi azilurilor de pensionari...", scria Claude Askolovitch în revista cu simpatii de stînga, *Le Nouvel Observateur*, dar această realitate a fost descrisă, cu alte cuvinte, şi în presa de dreapta.

Într-un tîrziu au venit şi statisticienii din vacanţă şi au arătat că drama se explică prin criza demografică, prin prelungirea speranţei de viaţă, prin creşterea numărului de oameni peste 85 de ani; analizele sociologice arată că viaţa modernă nu mai presupune convieţuirea generaţiilor, din aceeaşi familie, în aceeaşi casă. Totuşi, cadavrele a 300 de bătrîni, cu rude în viaţă, au zăcut peste o săptămînă la morgă, nimeni nu le-a simţit lipsa dintre cei vii. „Toţi sîntem vinovaţi", titra cotidianul popular *Le Parisien*. „Nu e treaba statului să se îngrijească de bătrînii noştri. Noi trebuie s-o facem" – scria *Le Figaro*. În dezacord cu familia politică a socialiştilor, din care face parte, Bernard Kouchner, fost ministru al Sănătăţii, nu s-a alăturat criticilor formulate de partidul său, el e de părere că „nu e normal ca societatea să privească spre guvern de cîte ori e prea frig sau prea cald". Nici un stat şi nici un partid de pe lume nu le pot promite bunicilor că nepoţii vor fi dispuşi să îşi consume cîteva clipe din binemeritata lor vacanţă pentru a afla dacă ei mai trăiesc.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ce am făcut în vacanţa de vară

Lui C.Y. Armand,
autorul lui L'homme à venir, *1896*

E vremea cînd orăşenii se întorc de pe la festivalurile de muzică, din munţii cu păduri dese de pin şi debordînd de violete, de pe la ritualurile comunitare de un fel sau altul. Aduc cu ei şi o strîngere de inimă. De ce nu poate şi aşanumita lume reală să fie precum o noapte vrăjită, în care cîntările din jurul focului de tabără aprins pe nisip mută stelele de pe cer? După ce te-ai abandonat unui grup mărunt şi fragil de oameni uniţi de doruri, iară nu de profit, lumea trudei de zi cu zi este dură, ca un şantier plin de bare de oţel, o maşinărie de cefe înţepenite.

Mie mi-e milă de noi. Desigur, există oameni care au împietrit în forma maşinii, dar în adîncurile cele mai profunde ale celulelor de beton, inima lor se zbate ca o pasăre beteagă. Doar dacă nu cumva pasărea a murit, dar vestea nu a ajuns încă la suprafaţă. Înfiorătoare veste! Sper ca, nicicînd, nimeni să nu primească un astfel de memo. Bună ziua, inima dumneavoastră a murit! Vai şi amar!

Dar dacă pasărea este numai betegită, mai putem trage nădejde, mai există încă locuri unde oamenii se pot duce pentru a-şi griji caroseriile grele, cu ajutor de la prieteni sau de la străini. Există comunităţi care s-au specializat în dinamitarea betonului şi eliberarea păsărilor bolnave. Li se spune „sfinţi" sau „vagabonzi", dar sînt creaturi crestate de cicatrice, pe dinlăuntru ca şi pe dinafară, şi care încep să se vindece. Există şi grupuri improvizate, ad-hoc, care îşi încrucişează drumurile în peisaje pîrjolite. Există muzica. Există şi cer deasupra. Mai există, încă, un „afară".

Micile comunităţi, cu voie sau fără, pot produce suficientă dragoste pentru ca acela care se întoarce la Bedlam să poată lua cu el o parte, ca să înfrunte maşinăria ticăloasă care acoperă acum fiece palmă de pămînt unde odată se înălţau copacii. Dacă dragostea e destulă, poate înmuia maşinăria, dacă nu cumva să o topească de-a dreptul, şi asta e o lovitură dată în numele bunătăţii. Sau poate că nu. Dragostea se poate propaga prin metafore şi vinovăţie, tot aşa ca prin ordinele nemiloase ale unei ierarhii inumane. Pînă şi cele mai eficiente fabrici poartă în ele ceva de origine omenească, chiar dacă a fost răzuită şi curăţată de trei ori. Iar originea este mica noastră trupă, rătăcind pierdută într-o lume înţepenită de teroare şi uimire.

Undeva, într-un codru ascuns pe versantul fără de soare al unui munte, se află un ou albastru, tremurător, în care doarme viitorul posibil al omenirii. Tremură la sunetul muzicilor eoliene şi al pietrelor căzînd. Este locul unde poeţii romantici, plini de uimire, au găsit şi au pierdut calea pe care mergem.

Nu, nu am să dau mai multe detalii. Oul nu are coajă încă, oamenii aceştia încă nu s-au născut. C.Y. Armand, puţin citit astăzi, şi-a publicat singur trei volume de versuri la Marsilia, la sfîrşitul secolului al 19-lea. Lungul său poem „L'homme à venir" este probabil prima atestare din istoria literaturii a compunerii care îi chinuie, de peste un secol deja, pe şcolarii din întreaga lume, şi anume „Ce am făcut în vacanţa de vară". Acest omagiu lui Armand este compus în întregime din cuvinte utilizate în acel poem.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

O porcărie

Porcărie: acest cuvînt m-a încîntat de la bun început, încă de la vîrsta la care, pronunţîndu-l pocit pe *r*, ieşea o chestie de toată frumuseţea, bună de dat pe spate mătuşi şi prieteni de familie. M-a încîntat sonoritatea, chiar dacă nu mi-era clar conţinutul. Reprezentarea mea primă despre ceea ce înseamnă o porcărie se rezuma la un lucru simplu, cules din viaţa reală pe la vîrsta fragedă de patru ani: am văzut doi porci mîncînd cu poftă şi mai ales cu sunete dintr-o albie mică, crăpată şi murdară, în care unchiu-meu de la ţară le aruncase o jumătate de găleată de mere culese de pe jos, din cele timpurii şi mereu pline de *chiriaşi*, din mărul de la poartă.

Pe scurt: prima idee despre *porcărie* a fost o albie cu mere viermănoase aruncate pe la şapte seara la doi porci grohăitori.

Apoi am devenit tot mai nesigur în privinţa vorbei şi a înţelesului ei. „Asta ar fi o porcărie", a spus tata după ce se dusese vestea prin Craiova că liceul de *filologie* la care urma să merg îşi va schimba profilul în *industrial*, la sugestia ministresei de atunci, Aneta Spornic. „Asta e chiar o porcărie", a spus mama cînd a aflat, din nu ştiu ce sursă răutăcioasă, că Alain Delon, iubitul ei, ar fi fost şi iubitul lui Jean Marais.

Inventarul meu de porcării s-a structurat nesistematizat şi din ce în ce mai nesigur. O fi fost sau n-o fi fost porcărie ceea ce a făcut pe la mijlocul anilor '80 *latin-lover*-ul vremii, Julio Iglesias, cînd a publicat o carte cu scrisorile primite de la admiratoare? Printre toate, era una care-mi rupe inima şi acum: de la o cîntăreaţă dintr-un bar parizian, care-i spunea „dle Iglesias, simt că am voce, dar nu mai am chiar 20 de ani, mă apropii de ratarea iremediabilă, odată am avut ambiţii şi speranţe, azi am doar cearcăne, iarăşi vă spun că am voce, daţi-mi şansa unui duet, o singură piesă, m-ar scoate din anonimat, m-ar salva", şi Julio nu i-a dat şansa, dar i-a publicat scrisoarea.

„Ce porcărie e asta?", mi-am spus eu în gînd într-o după-amiază de pe la mijlocul anilor '90, într-un *pub* din Utrecht, cînd un coleg de-al locului mi-a făcut cinste cu o bere olandeză cu gust de vişine şi mi-a venit să vărs. „Iată altă sinistroşenie!", mi-am mai spus peste o oră, tot acolo, cînd alt amic mi-a făcut cinste cu altă bere, asta cu gust de alune, şi mi-a venit iar să vărs. „Uau, maică, ce porcărie!", mi-am spus, în fine, în seara aceleiaşi zile, atunci cînd o belgiancă mi-a dat o cană mare dintr-o băutură pe care mi-o lăuda a fi elixirul tinereţii lor naţionale – bere fiartă cu ceapă şi cu ulei, nu caldă, ci sleită! Şi chiar aş fi vărsat pe loc – ceea ce nu ar fi fost deloc elegant – dacă un coleg, student la Cluj, nu mi-ar fi ieşit în cale cu un gît de răchie, despovărătoare de toate sleirile lumii.

Ei bine, amărît şi greu mi-e acum

sufletul, cînd îmi dau seama – da, cititorule – că m-am înşelat. Nu acestea erau porcăriile. Porcii mîncînd mere erau nişte animale puţin mai murdare, dar altfel candide. Aneta Spornic o fi făcut ea multe belele, dar de liceul de filologie din Craiova nu s-a atins. După zvonul cu pricina, Alain Delon a mai făcut cîteva filme în rol de *macho* stilat şi chiar a mai avut vreo două neveste. Berile cu gusturi exotice de la Utrecht nu erau otrăvuri, ci gesturi de amabilitate ale unor oameni care doreau să mă simt bine. Berea cu ceapă nu era chiar nectar de zei, o fi fost fiertura rece, dar zîmbetul belgiencei era cald.

De vreo trei zile am sentimentul, nu tocmai confortabil, că m-am lămurit! Duminică, în miezul zilei, la mînăstirea (istorică, legendară şi regală) Curtea de Argeş, în parohia Episcopului Calinic, un preot pe nume Aurel Dedu a oficiat slujba de încoronare a bulibaşei de Costeşti, pe nume Stănescu, drept *Rege al ţiganilor*. Stănescu a luat coroana şi şi-a pus-o pe cap, îl citez, „ca Mihai Viteazu', aşa". Aşa arăta ştirea de la actualităţile filmate ale serii.

Şi chiar nu credeţi că acest amestec de BOR, stabor şi film color ar putea fi adevărata porcărie?

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Topul fericirii autohtone

*Ost*algia, aşa se numeşte noua boală care bîntuie prin Germania, o maladie a spiritului, cum ar spune Constantin Noica. O realitate a sufletului şi a mentalităţii insului din pragul noului veac şi mileniu al Europei de dincolo de fosta cortină de fier. Cuvîntul este compus şi ar fi să însemne nostalgie din Est după o lume care a fost şi nu mai este. Românii noştri s-au instalat foarte devreme într-o *ost*algie activă politic, adesea am sentimentul că *ost*algicii noştri sînt mai numeroşi, mai bine organizaţi, mai hotărîţi să traducă reveriile care-i bîntuie în realitatea trăită. Alteori îmi spun că aşa ceva nu mai este cu putinţă şi chiar nu se mai poate. Mulţi asemenea visători sînt ei înşişi legaţi într-un fel sau altul de capitalism. Mirajul banului este mai tare decît orice construct utopic, iubirea de arginţi este devastatoare, chinuie visele multora, alungă reveriile paseiste şi le metamorfozează în altele americanizate de-a gata de televiziuni, de mass-media. Cutare om întreprinzător ne priveşte din cutare fotografie, cutare ins care a reuşit financiar povesteşte cum acest lucru este cu putinţă şi atunci degrabă alţii asemenea lui dau buzna pe la Registrul comerţului, completează, semnează, se agită, mînuiesc precipitaţi telefonul, adică mobilul, împing înainte istoria, ies din pasivism, din paseism, din cadrele existenţei pastorale, din resemnări seculare, din rezistenţă, din continuităţi glorioase pe aceleaşi meleaguri şi îşi iau lumea în cap. Prima şi cea mai de seamă bruscare a pasivităţii paseiste este plecarea, emigrarea şi imigrarea, contractul de muncă, banii drămăluiţi cu grijă, număraţi atent în lungile duminici ale unor repauzări plicticoase. Ce e, Doamne sfinte, mai apăsător, mai fără sens, mai greu digerabil pentru un imigrant decît duminicile cele în care nu faci nimic. Duminica imigrantului, duminica insului aflat sub contract legal de muncă, duminica ca stepa Baikală a culegătorului de căpşuni din Spania.

Am auzit mai zilele trecute un analist economic sincer spunînd cum că, de fapt, cea mai de seamă bogăţie a naţiei se arată a fi salariile mici, subdezvoltarea ca atu. Întrucît sîntem ineficienţi, săraci, cu industria de stat încă în viaţă, cu *ost*algii active, din aceste motive şi din multe altele – corupţia, politicile sociale fără acoperire, sfiala cu care am purces la reforme – din toate aceste motive salariile românilor sînt mici. Atît de mici că salarizarea la jumătate din retribuţia medie occidentală este o binefacere, un rai al prosperităţii, un ţărm visat şi rareori atins. Ba chiar şi un sfert din aceasta este de dorit, şi chiar aşa şi e în condiţiile în care salarizarea naţională ajunge la cel mult 15% din media vestică. Din cîte se vede cu ochiul liber, în ţara noastră sînt trei, patru, poate cinci feluri posibile de a face bani şi de a te raporta la aceştia. Banii întîi de toate ai celui de la fabrica de stat, banii celui de la cooperaţia meşteşugărească, banii unora care s-au sustras trecerii şi istoriei. Salariile *ost*algicilor. Urmează apoi salariile cele ameţitor de mărunţele ale ălora de la patronii de o zi, banii la negru, banii muncilor ocazionale, fără contracte, fără asigurări, banii unei existenţe atîrnate indecis într-un prezent fără trecut, unul fără boli, fără perspectiva pensiei, salariul unei existenţe de azi pentru mîine. Pe cale de consecinţă urmează salariile cele mărunte, mărunţele ale celor angajaţi cu forme în regulă la patron, cutare în industria textilă, cutare în bazuri, cutare la depozite, cutare te miri unde, prin ce service-uri, prin ce şi cîte echipe de reparaţii, de întreţinere, de instalare şi dărîmare. Aceştia sînt banii pentru duminicile la parc cu punga cu pop corn şi cu halba de bere la o crîşmă pe măsura pungii tale zbîrcite, populate cu bancnote oarecare. Portmoneul meseriaşului, al profesorului de cartier, al asistentei medicale, al stagiarului.

Topul fericirii financiare cuprinde mai apoi angajaţii la regiile de stat, angajaţii la marile firme occidentale, mai apoi, o treaptă mai sus, angajaţii din bănci. Privirile sînt mai senine în aceste arealuri ale salarizării, pasul mai sigur, inteligenţa mai ascuţită, glumele mai reuşite, nostalgiile, vaietele şi oftaturile mai rare, autoturismele sînt cu telecomandă, iar portofelul, un card Maestro. Deasupra acestora sînt mai marii averilor celor dobîndite – legal sau nu – prin afaceri. Patronatul, adică. Mai apoi, peste tot şi toate, fericirea financiară a baronilor, a baroneţilor, a fiilor, a fiicelor, a soacrelor, a cumnatelor şi ale nurorilor acestora. Lumea aceasta are înfăţişarea tihnită a domnului deputat Culiţă Tărîţă. Omul fericit al lumii noastre noi.

▲

Texte și opinii de: *Ioan BIG (muzicolog) ● Izabela COMAN (jurnalistă) ● Ovidiu DRĂGHIA (administrator site, „Observator cultural") ● Stela GIURGEANU ● Laura GRÜNBERG (sociolog) ● Raluca ION ● Eugen ISTODOR ● Ion Bogdan LEFTER (critic literar) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Carmen MUȘAT (critic literar) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Carol POPA (jurnalist) ● Liviu Tudor SAMUILĂ (realizator TV)*

Argument

Fac parte dintre persoanele care au cochetat, în diverse perioade ale vieții lor, cu varii dependențe. Cred că „a cocheta" e termenul potrivit, pentru că exprimă nu doar realitățile mele autobiografice, ci și ideea numărului: nu dependențele majore, precum drogurile sau alcoolul, care dăunează evident asupra sănătății, ci acele plăceri repetate, de care ai nevoie, sau crezi că ai nevoie ca să supraviețuiești. Sau mai bine-zis, ca să-ți faci existența mai plăcută. Micile dependențe se pot situa undeva între tabieturi și evaziuni: pentru că printre principalele lor trăsături se numără repetabilitatea, fie și numai pentru o perioadă bine delimitată, dar și dorința de a evada din cotidianul anost. Micile dependențe nu se înscriu pe o listă fixă, nu sînt strict fizice sau psihice. Există, ce-i drept, unele mai cunoscute, încurajate de societatea de consum: dependența de televizor, atît de răspîndită, încît aproape aparține unei alte epoci; dependența de computer, în diversele ei forme, fie de chat, fie de jocuri, fie de Internet în general; dependența de telefoane, și în special de telefoanele mobile, într-o perioadă a comunicării cu orice preț, ai, n-ai ce să spui; dependența de cumpărături, într-o societate în care abundența și risipa sînt valori indiscutabil afirmate; dependența de muncă, prin exacerbarea eficienței și a utilității sociale; dependența de viteză și de risc, într-o încercare de a-ți depăși limitele.

Nu ne vom referi la toate dependențele de mai sus în numărul de față. Desigur, vor fi prezente unele dintre ele, dar dicționarul va fi incomplet. În schimb, vor apărea altele, mai nebănuite și mai personale, cum ar fi cea de obiecte vechi, de tablouri, muzici, de familie sau de plantele de pe terasă. Ideea este că micile dependențe rămîn o chestiune personală, cu cauze și efecte ce nu pot fi clasate academic. În ce măsură sînt pozitive, nocive sau măcar neutre efectele lor, rămîne, iarăși, o chestiune de nuanță și de măsură, pe care numărul de față nu își propune s-o elucideze. Ci doar să ne ajute să ne împărtășim unii altora din dependențele noastre, ca strategii de supraviețuire și instanțe ale modelor și mentalităților momentului. ***(I. P.)***

Aurora LIICEANU

Micile automatisme și marile adicții

Fiziologia automatismului este mult mai ușor de realizat decît autonomia. Toți oamenii pot avea reflexe personale, tabieturi, automatisme, fixații, obsesii sau rutine cotidiene. Stereotipia, în orice expresie a sa, este justificată de economia psihologică pe care ea o aduce. Costurile psihologice ale automatismelor sînt mici și mari, în același timp. Se cîștigă energie psihologică, dar se pierde autenticitatea eu-lui. Un individ plin de stereotipii este un individ care devine „asemănător lui însuși". Modernitatea aduce cu sine o nouă normativitate și o nouă psihopatologie, exprimată prin insuficiență interioară, vid, compulsivitate. Dar este oare aceasta o psihopatologie sau putem spune mai degrabă că este o schimbare a funcționării eu-lui? Putem oare compara rutina cu adicția sau dependența? Nu este oare consumerismul o cauză a adicției și nu este oare adicția chiar ceea ce este în esență consumerismul? Nu este oare societatea, așa cum funcționează ea, cea care generează comportamente deviante și instaurează devianțe colective și un nou ordin al normativității? Nu este adicția o consecință a „condamnării la libertate", expresie folosită de Sartre? La faimoasa întrebare a lui Stendhal – de ce oamenii nu sînt fericiți în societatea modernă? –, Pascal Bruckner răspunde astfel: pentru că ei s-au emancipat la tot și percep că libertatea este insuportabil de trăit. Grandoarea epică și poetică pe care o are libertatea este, în același timp, un blestem. El se exprimă prin aceea că atîția și atîția bărbați și femei se consolează în neotribalism – Technoval 2003 din Franța a adunat în această vară 40.000 de indivizi –, droguri, extremism politic, misticisme și microreligii etc. Pascal Bruckner pune pe această imposibilă libertate faptul că individul modern, deșirat între nevoia de a crede și nevoia de a-și justifica credințele, este supus acestei invenții a modernității: consumerismul. Loisirul, în toate variantele sale, divertismentul, abundența materială constituie, la nivelul lor, o tentație patetică a revrăjirii lumii, unul dintre răspunsurile pe care modernitatea le aduce suferinței de a fi liber, imensei oboseli a sinelui de a fi el însuși. Despre această oboseală de a fi și relația ei cu depresia și drogurile trebuie, spun sociologii, să vorbim.

Shopping-ul compulsiv, o altă mare adicție, este cosubstanțial consumerismului, anulînd orice atașament față de obiecte, înecînd individul în produse nefuncționale în fapt și mutînd atașamentul de la obiect către act. Sondajele arată că 70% din vestimentația – inclusiv, încălțămintea – pe care o cumpără femeile compulsive la cumpărături nu va fi purtată niciodată. Rămîne în dulap. Bulimia vestimentară nu are nimic de-a face cu obsesia lejeră sau insațietatea față de haine sau pantofi, parfumuri care dau adesea femeilor un surplus de feminitate pe care bărbații o apreciază cu ironie și indulgență. Și nu sînt oare bărbații bogați cei care întăresc acest comportament al amantelor lor pentru a-și exprima puterea financiară, generozitatea și poate și iubirea sau măcar gratificarea?

Neliniștile identitare se rezolvă, de aproximativ 30 de ani, nu cu antidepresive, ci cu un antimodel: drogul. Considerat un instrument cognitiv privilegiat care produce o conduită diferită, o alterare a eu-lui, un eu artificial. De ce nu vreau să fiu eu, ci altcineva și de ce optez să-mi măsluiesc trăirile, este o întrebare pe care și-o pun personologii și la care răspunsul este dat, în mod paradoxal, de sociologi, de cei din științele sociale și nu de psihopatologi sau psihiatri. Și, mai mult decît atît, medicii își trec doctorate în adictologie, care îi sensibilizează la societate ca agent al tulburării individului și mai puțin la individ cu caracteristicile sale biologice. Adicția este o tulburare a creierului. S-a demonstrat acest lucru prin tehnicile moderne ale imageriei, dar factorii care o produc sînt mulți: disponibilitatea (obiectului adicției), costul, presiunea grupului, toleranța socială. Pînă la urmă ea se datorează unei combinații între factori de mediu, vulnerabilitatea biologică și dispoziția susceptibilă psihologic. Ea este o dezordine biocomportamentală.

Imperiul obscenului și adicția la sex

Drogurile și sexul sînt, susțin comportamentaliștii, cele două mari adicții ale modernității. Ele merg mînă în mînă. Sexul este promovat, recomandat, întărit, predat la TV, oamenii sînt manipulați, împinși către un sex „halucinat", haotic, mimat. Contagiunea sexului este susținută și devine ingredient în competiții și celebritate. Omenirea se desparte cu sufletul ușor de păcat și interdicție. Biserica nu mai are putere, laicizarea întoarce omul spre plăceri altădată interzise sau noi plăceri sînt induse prin expunerea la materiale cu conținut explicit sexual, prin imagini și publicitate. Și, așa cum spunea un filosof, „masele sînt frapate de latura atractivă, mitică, numai imaginile le seduc și devin motivele acțiunilor lor". Sexualitatea explicită a devenit un loc comun, uitîndu-se cu ușurință cît de drastic a fost prohibită și sancționată nu demult. Unii istorici trag concluzii ferme: conținutul sexual al culturii moderne s-a schimbat în ultimele două decade mai mult decît în ultimele două secole. Toleranța socială a crescut extraordinar. O statistică arată că în Franța actualmente doar 20% dintre adulți sînt împotriva imaginilor pornografice prezentate la TV. Obscenitatea, pornografia și indecența sînt astăzi termeni din ce în ce mai greu de diferențiat și definit. Poate că redefinirea lor este neglijată tocmai datorită dificultății de a le da un conținut clar și precis. Distincțiile între hard-core – porno real – și soft-core – porno simulat – sînt dificil de operat. Filmele, videocasetele și TV prin cablu transformă oamenii în consumatori de sex, astfel încît adicția în acest domeniu devine sex compulsiv. Aspectul financiar este uriaș de important. Relația între sex și divertisment este întărită, iar motivația sexuală este construită social.

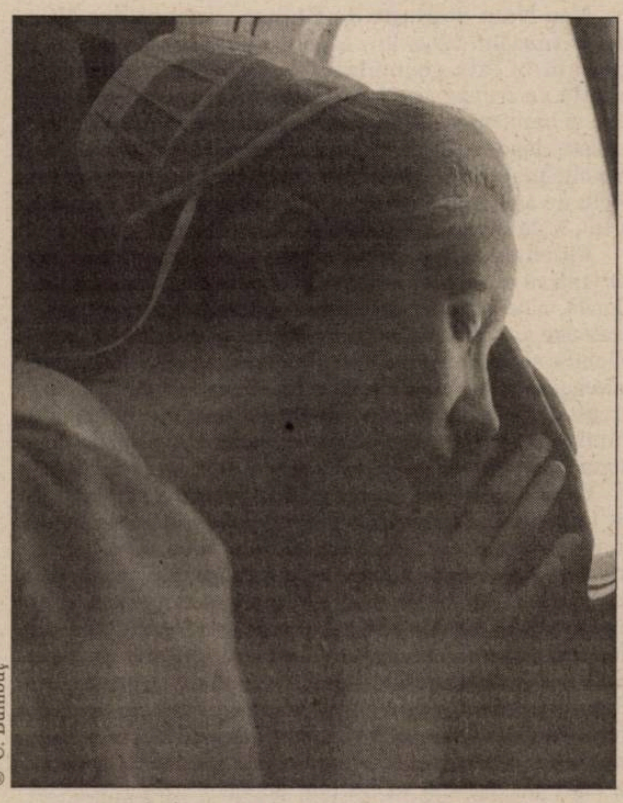

© C. Bumbuț

De ce, deci?

Un sociolog francez, Alain Ehrenberg, a îndrăznit să calce pe terenul complicat și confuz al psihiatriei moderne, oferind o explicație a comportamentului adictiv. El susține că individul modern se confruntă astăzi cu depresia, oboseala, insomnia, inhibiția, indecizia. Majoritatea dificultăților pe care oamenii le întîlnesc în confruntarea lor cu viața cotidiană sînt astăzi asimilate depresiei. De ce, se întreabă el, are atît de mare succes depresia? De ce se iau tranchilizante, de ce oamenii nu pot privi viața în ochi fără a apela la droguri, indiferent care ar fi ele și cît de acceptate sau legale ar fi? De ce din repertoriul de tulburări care țin de psihopatologie sau psihiatrie trebuie să scoatem depresia, atîta vreme cît ea devine o manifestare de masă? El susține că nu putem răspunde la această întrebare decît dacă corelăm două lucruri: istoria psihiatriei și istoria modurilor de viață. Depresia, această „maladie", este inerentă societății moderne în care norma nu mai este fondată pe disciplină și culpabilitate, ci pe responsabilitate și inițiativă. Ea este prețul pe care îl plătește individul pentru energia pe care el o mobilizează cotidian pentru a deveni el-însuși. În acest fel depresia nu este decît rezultatul unei mutații psihologice. Dependența sau adicția nu sînt decît noi modalități de viață, noi stiluri de a trăi. Antidepresorii nu vindecă fiindcă pentru această realitate nu există vindecare, de aici și dependența fizică față de droguri, în general. Dacă vrem să fim corecți trebuie să admitem că adicția nu este decît o patologie a unei schimbări, a unei noi definiții a conștiinței de sine. În această perspectivă, universul adicției este foarte larg: el poate cuprinde orice realitate fizică sau psihică și în mod sigur are o componentă psihică obligatorie. Putem deveni adicți la plăceri sau la chinuri, la muncă sau la divertisment, la o persoană, la mîncăruri, la haine, computer și jocuri, la droguri, la sex etc. Mecanismele fiziologice sînt foarte complicate, iar combinația între biologie și sociologie este necesară. De ce unii nu au adicții majore este important de știut. Dar de ce universul adicțiilor se lărgește și de ce tot mai mulți oameni cad în această gaură neagră a adicției rămîne o perspectivă greu de explicat, dar oricum puțin optimistă. Se va împărți lumea în alte categorii, definite prin apartenența la diferite adicții? Adicțiile vor determina noile compatibilități între oameni și vor delimita alte subtipologii umane?

▲

Ion Bogdan LEFTER

Depind de structura lumii

Fără mari dependenţe

M-a ferit Cel de sus de patimile cele rele: alcool, ţigări, droguri. Vor mai fi fiind şi altele, însă lista o fac gîndindu-mă la dependenţele pentru care există medicamente, tratamente, clinici speciale. Pe lîngă Divinitate, au mai contribuit la protecţia mea – fireşte – familia şi mediile în general „sănătoase“ în care m-am mişcat pînă cînd am dat de... boema artistică! Poet şi critic aspirant, mă alcoolizam şi eu către sfîrşitul studenţiei, împreună cu cenacliştii „de Luni“ şi cu alţii, moderat, în serile şi nopţile lungi de discuţii pasionate despre literatură şi viaţă. Apoi am făcut – „la timp“! – o hepatită, cînd tocmai terminasem facultatea, aşa că am fost obligat să evit băuturile. Pînă să revin la normal, am apucat să văd printre geniile mari şi mici care populau cultura română destule exemple de beţie promiscuă încît să nu mai păstrez nici un strop de înţelegere pentru „boemă“, pentru percepţiile „profunde“ stimulate de vin sau de vodcă. Nu uit rolul jucat de „experienţele limită“, de alcool, de halucinogene în anumite momente din istoria culturii, pentru explorarea de noi teritorii psihice, imaginare, retorice, în cazuri precum cele ale simboliştilor, ale unora dintre avangardişti sau al generaţiei *beat;* dar prelungirea la unii artişti ai zilelor noastre a manifestaţiunilor bahice – sau a altor forme de marcare exterioară a „excentricităţii“, a „originalităţii“, a „insurgenţei“ – ţine de inerţie, de anacronism, de incapacitatea asumării unor moduri mai complexe de comportament cultural, a unor strategii de acţiune artistică mai sofisticate, a combinaţiilor de creativitate „frustă“ şi gîndire teoretică tipice pentru postmodernitate.

Cît priveşte fumatul, mi-am dat seama la un moment dat că-l evitasem datorită şocului resimţit cînd bunicul meu matern, mare consumator de tutun, a murit din cauza insuficienţei respiratorii. Fusese un om extraordinar, distins, respectat de toată lumea. Ne iubise pe noi, nepoţii, în maniera de altădată, reţinut, fără efuziuni, ca un adevărat „şef de clan“, dar – în fond – cald, profund. Afumaţi pe dinăuntru, plămînii lui au cedat, n-au mai funcţionat. Aveam 12 ani, destul pentru ca să fiu marcat de sentimentul intens de tragedie, de ireparabil pe care l-am simţit atunci în casă. Am fost duşi şi noi, nepoţii, la înmormîntare. Timp de 25 de ani după aceea am refuzat să mai văd morţi şi abia după alţi 5 ani am mers la înmormîntările oamenilor – vai! – foarte apropiaţi care au început să plece dincolo...

Mici şi multe

Nimeni nu se poate sustrage – însă – dependenţelor mai puţin grave, care – cel puţin în aparenţă! – nu ne fac rău (deşi pot uneori... degenera!): de locuri, obiecte, gesturi, ba chiar şi de fiinţe. Fără ele nu există viaţă personală, individualitate, diferenţă. Cu ele, cu stereotipiile noastre, cu ticurile noastre, ne definim, sîntem noi înşine, fiecare altfel decît ceilalţi.

N-am de mărturisit lucruri foarte speciale, nici din categoria detaliilor tuşante sau melodramatice, nici din cea a bizareriilor, a „originalităţilor“. În copilărie făceam pasiuni, ca toţi băieţii, pentru maşinuţe şi pistoale de jucărie. Îmi aduc şi acum aminte un Colt (cred) americănesc, cu butoiaş şi cu capse: o bandă de hîrtie roşie, îngustă, presărată cu umflături care, lovite, făceau zgomote de împuşcături şi scoteau un fum cu miros de praf de puşcă. O vreme nu m-am despărţit de el. În altă perioadă, mergeam mereu pe bicicletă, zilnic, în exces: descoperisem „beatitudinea“ vitezei, aerul pe care-l despicam iute îmi dădea o senzaţie de răceală în ochi, trebuia să strîng uşor pleoapele, în timp ce curentul pe care-l provocam înaintînd îmi fişîia în urechi, ireal. Mulţi ani am jucat fotbal, parcă la nesfîrşit. Trebuie să se fi adunat mii şi mii de ore în care am bătut mingea, pe terenul şcolii, pe urmă al liceului şi pe unde se mai nimerea, toată pubertatea şi adolescenţa, pînă în studenţie: drogul – iarăşi – al băieţilor. Îmi aduc aminte şi perioade de „adicţie“... ştiinţifică: din cauza temelor obligatorii pentru acasă, descopeream culegeri de algebră, alteori de geometrie, alteori de trigonometrie, mai tîrziu de fizică şi de chimie şi rezolvam sute şi sute de probleme, zile în şir, umpleam cu ele caiet după caiet, în ritm din ce în ce mai rapid, incapabil să mă opresc la o cifră anume, la cele zece sau douăzeci pe care ni le vor fi cerut profesorii.

Şi – fireşte – lectura: precoce, citisem încă dinainte de a intra la şcoală cîteva cărţi, între care *Insula misterioasă* a lui Jules Verne. În mai multe etape, parcurgînd cîteva trepte de „iniţiere“, am devorat teancuri peste teancuri de cărţi, din ce în ce mai dependent de ele.

© S. Gheţie

Peste ani: filmele (consumate *en gros* la sfîrşitul anilor '70 şi în prima parte a deceniului 9 la Cinemateca de la Union, ulterior dezafectată, după mutarea la Eforie), serialele poliţiste de televiziune programate la ore tîrzii (de cînd a apărut şi la noi televiziunea prin cablu, după mijlocul anilor '90), jocul de bridge (încă din adolescenţă), mersul cu maşina (din 1992, cînd am cumpărat-o de la un fost coleg de liceu şi bun prieten pe Mimi, un Oltcit roşu, precursorul actualei Topsy, Opel Kadett), computerul (din 1993, cînd am adus acasă un 286 pe care amicii mei olandezi vroiau să-l arunce; astăzi, depind de ele: dacă nu lucrez în faţa computerului de la redacţie, scriu la cel de acasă, al treilea intrat în familie, sau deschid măcar *laptop*-ul, să mai notez cîte ceva; gestionez zilnic ansambluri de sute de *folder*-e şi de mii de fişiere, să sparie gîndul!), *e-mail*-ul (şi dacă n-aş fi deja dependent, tot trebuie să mă „contectez“ mereu şi să mă lupt cu valul de mesaje – o sută sau mai multe pe zi – care se revarsă peste mine; bine că nu m-a atins boala rătăcirii bezmetice prin Internet, „navighez“ doar cu scopuri precise, şi nici cea a jocurilor de computer, care le mănîncă multora viaţa!), telefonul mobil (de pe la finele lui 1999; cînd plec undeva şi nu-l am în mînă, am sentimentul că ceva nu e în regulă), culcatul la ore mici, adeseori către dimineaţă, şi sculatul cît mai tîrziu (înainte de 9 şi jumătate-10, am nevoie de ceas deşteptător). Unul dintre lucrurile care-mi plac cel mai mult pe lume e să dorm după-masa, asta e marea mea dependenţă frustrată – fiindcă de cele mai multe ori ajung acasă seara tîrziu!

Şi – fireşte – din nou lectura, la toate vîrstele, mereu în mari cantităţi: cărţi, ziare, reviste, tot ce e scris şi tipărit...

Nici una, de fapt

Să fie toate astea cu adevărat „dependenţe“? Sau sînt doar preferinţe, atracţii, stereotipii, ticuri, cum le-am spus mai înainte? Unde e partea de boală, imposibilitatea de a te sustrage? Tot ce facem fără să putem evita e o „dependenţă“? Somnul sau mîncatul sînt „dependenţe“?! Dar iubirea pentru cei apropiaţi, de care nu te mai vindeci?

Oricum, prea multe înseamnă – de fapt – nici una: pentru că, dacă toată viaţa noastră e făcută doar din ele, atunci nu mai avem termen de comparaţie, de contrast şi conceptul însuşi se dizolvă în indistincţie, nu-i aşa?

O singură mare dependenţă, patetică

Încît, dacă tot nu fumez, nu beau şi nu mă droghez, nu-mi mai rămîne decît să recunosc că – totuşi, totuşi! – am făcut de mult o unică dependenţă, definitivă: pentru literatură. Nu doar pentru lectură, nici doar pentru scris, ci pentru tot ce înseamnă „literatura“: un mod de viaţă, o „boală“, un sens extins asupra fiecărei clipe, asupra fiecărei priviri pe care o arunci realităţii din jur; o „meserie“ în care nu există „loc de muncă“ pe care să-l părăseşti voios după programul de lucru, nici timp liber, nici concediu, în care nimic nu se termină niciodată, pentru că ai descoperit – în fond şi la urma urmei – ceva „maximal“, o perspectivă cuprinzătoare, o structură a lumii. Cam complicat – şi mai şi sună patetic, aşa că... mă opresc aici!

▲

Laura GRUNBERG

Depindem

– variaţiuni pe tema dată –

Depind de mama. Stau de cînd mă ştiu cu ai mei, acum doar cu mama. Nu ştiu cum e să fii singură la casa ta. Nu cunosc independenţa, ci doar dependenţa din acest punct de vedere. O dependenţă maternă tandră şi eficientă, convenabilă de cele mai multe ori, contradictorie uneori în raport cu educarea unui pre-adolescent de către mamă şi bunică în acelaşi timp şi inconfortabilă alteori, atunci cînd se aruncă de către unii ce nu trebuie aruncat dintr-o bucătărie sau atunci cînd stările tuturor trebuie aduse la un numitor comun, lucru practic imposibil.

Nu mai **depind de prieteni**. Prieteniile de pînă în '89 mi-au creat dependenţe afective. Aveam nevoie să îi văd, aveam nevoie de revelioanele regizate împreună, aşteptam zilele de naştere ca pe ceva special. '89 mi-a împrăştiat prietenii, mi i-a schimbat, pe ei şi pe mine, lăsîndu-mă independentă de ei. Mi-a luat mult timp să mă vindec de asemenea dependenţe şi nici acum nu înţeleg exact de ce ne-am lăsat vindecaţi cu toţii, după 89, de „întîlnitul de dragul întîlnitului“, „de văzutul de dragul văzutului“, de „trăncănitul de dragul trăncănitului“.

Nea Nelu depinde de Bianca. Vecinul, nea Nelu de la subsolul blocului, e dependent de maşina mea parcată în faţa geamului lui. O spală tot timpul, o curăţă de frunze şi o lustruieşte. Sigur, uneori îi mai dau şi bani, cu teamă să nu îi cheltuie pe băutură. Dar el este dependent de Bianca (maşina mea) dincolo de nevoile pecuniare. De cîte ori vin cu maşina acasă, nea Nelu ne aşteaptă cu zîmbetul pe buze. Bianca mea e şi a lui, îi dă un sens, un rost, o preocupare.

Florile depind de mama. Mama, văduvă, nu vrea să vină cu noi în concedii pe motiv că nu are cine să ude florile, cine să dea de mîncare papagalului, broaştei ţestoase şi cobaiului cu care ne-am procopsit în timp. Florile şi animalele sînt dependente de ea, dar în aceeaşi măsură mama mea, prea devreme văduvă, şi-a creat şi îşi alimentează aceste dependenţe pentru a rămîne cu singurătatea ei de care... e dependentă acum.

Relaxarea depinde de computer. La birou, dacă se ia curentul sînt fără mîini şi picioare. Nimic nu funcţionează, totul fiind pe calculator – adresele, documentele... pînă şi glumele care fac ziua să treacă mai uşor circulă tot prin poşta electronică. Fără computer nu numai că nu pot lucra, dar nu pot rîde, nu mă pot destinde citind vreo poantă, amuzîndu-mă cu nişte poze trăsnite, primind un mesaj scurt de la vreun prieten de departe sau urmărind interminabilele discuţii de pe liste (în care sînt băgată independent de voinţa mea) despre „cornul şi pîinea“ sau integrarea noastră în Europa. Aş vrea să fiu mai dependentă de unii oameni în carne şi oase şi sînt mai curînd dependentă de oamenii virtuali de dincolo de computerul meu!

Comunicarea depinde de ofertele Connex sau Orange. Un coleg tocmai mi-a povestit cum băiatul lui trimitea în disperare în vacanţă SMS-uri de pe Vîrful Pietrosu, ignorînd priveliştea. Şi al meu la trei noaptea trimite cîte un mesaj prietenei şi suferă că nu are cartelă „Connex Go“ cu 2 cenţi mesajul. Ar fi, ce e drept, o dependenţă mai ieftină. Nu am mobil şi mă tot gîndesc că de aici mi se trage însingurarea... poate un Kamarad, cu cinci numere favorite, mi-ar prinde bine... am cinci numere favorite?

Iubirile prezente sînt dependente de cele trecute. Dependenţe trecute creează independenţe. Am fost cîndva foarte dependentă afectiv de cineva. Eşecul acelei relaţii m-a făcut, inconştient, să aleg mult timp relaţii în care eu eram de fapt independentă afectiv. Tîrziu mi-am dat seama de mecanism şi greu m-am vindecat de dorinţa inconştientă de a nu fi dependentă afectiv de nimeni.

Visele depind (prea mult) de noi. Depindem. De mame, maşini, flori, celulare, iubiri neîmplinite, computere. Visez să depindem cît mai mult de o ploaie caldă, o muzică bună, un gest gratuit, un zîmbet sincer şi cît mai puţin de vremuri. Dar visul... depinde prea mult de mine – astfel se explică de ce nu devine încă realitate.

▲

Valeriu NEGRU

Cum nu m-am lăsat de fumat

Acum treizeci de ani, cînd am ieşit din cabinetul doctorului Radian Petrescu, credeam că ştiu ce-mi rămăsese de făcut. Nu era vorba despre testament, pentru că, în afara multor datorii, n-aveam ce să las în urmă. Ţineam, doar, să trimit cîteva scrisori de adio prietenilor şi rudelor apropiate. Aş fi început, bineînţeles, cu nevasta mea, căreia îi ceream să mă uite repede şi să-şi găsească fericirea alături de un alt bărbat. Numai cînd mă gîndeam cine ar putea fi ticălosul, îmi venea să scot cuţitul, dar într-o scrisoare de adio, trebuie să te arăţi generos şi nobil dacă vrei să fii evocat cu duioşie mai tîrziu. Fiicei mele, i-aş fi cerut iertare că, într-o lume aspră şi neîndurătoare, o las fără de sprijin părintesc, deşi ea, toată viaţa, n-a prea contat pe mine. Prietenilor le-aş fi spus că... Că ce? Habar n-aveam ce să le spun. Şi la urma urmei, ce atîta grabă? Doctorul îmi mai dăduse şase luni şi chiar îmi oferise o mică şansă de scăpare. Chestiunea se punea în termenii: ori, ori. Ori mă lăsam de fumat, ori mă lăsam de viaţă. De fumat, mă mai lăsasem de vreo douăzeci de ori, aşa încît... Aşa încît, puteam să încerc din nou, ce dracu! De data asta, serios, ştiinţific, eficient. Medicul îmi întocmise un inventar complet de procedee, din care aveam de ales. Am hotărît să nu-mi mai cumpăr nici măcar o umbră de ţigară. A doua zi, m-am dus la lucru cu buzunarele golite şi curăţite de ispită. Pînă seara, am fumat întruna, ţigări de bodaproste, cerşite altora fără ruşine. În zilele următoare, tot aşa. Era clar că nu mergea. Trebuia să schimb metoda. Ştiam că o dependenţă poate fi înlocuită cu o altă dependenţă, de care, apoi, se scapă mai uşor. Am trecut, atunci, la pastilele de zahăr. Cubanez. Cînd aveam chef de o ţigară, ronţăiam o pastiluţă. În două luni, am consumat cîteva recolte de trestie din parohia lui Fidel şi am ajuns la 120 de kilograme. De fumat, tot fumam. Ca să slăbesc, am înlocuit pastilele dulci cu un lichid amar, cu Bitter Campari. Peste alte trei luni, eram un băutor înrăit, la fel de gras, la fel de fumător. Doctorul a fost de părere că situaţia se complicase întrucîtva, pentru că acum trebuia să mă las şi de fumat, şi de mîncat, şi de băut. M-a trimis la Spitalul Cantacuzino, la clinica de nutriţie a Profesorului Mincu. Profesorul m-a încuiat într-o odaie, unde mă hrănea c-o foiţă de lăptucă, cu ceaiuri de iarbă rea şi o fărîmiţă de brînză slabă. După trei săptămîni, m-a trimis acasă cu cîteva kilograme lipsă şi cu aceeaşi poftă sfîşietoare de fumat. În privinţa asta, mi-a recomandat serviciile unui foarte cunoscut psihoterapeut.

Psihoterapeutul mi-a făcut o impresie excelentă. Se vedea că este un savant dublat de un foarte bun practician. În opinia lui, eram un caz simplu. Asta m-a bucurat. Mi-a explicat, pe înţelesul meu, atît cît se putea, că asemenea dependenţe se rezolvă prin mobilizarea resurselor psihice ale pacientului, folosindu-se tehnici verificate şi fără greş. Era vorba, dacă am înţeles eu bine, despre deturnarea gîndirii şi energiei interioare de la preocuparea obsesivă pentru fumat către zone noi de interes, activate (chiar hiperactivate) în vederea vindecării. Mi-a propus, ca exerciţiu de început, să mă cufund într-o amintire pregnantă şi plăcută, care să contracareze nevoia chinuitoare de a fuma. Am plonjat adînc în oceanul aducerii aminte şi m-am oprit la delicioasa aventură cu Mimi, telefonista din Craiova. Am adăstat cîtăva vreme într-o dulce stare de plutire, dar cînd m-am ridicat de pe divan m-am dus glonţ la pachetul meu de Mărăşeşti. Următoarele şedinţe s-au desfăşurat cam în acelaşi fel. Epuizasem toată rezerva de amintiri pregnante şi plăcute şi nu progresam deloc. Psihoterapeutul se arăta nemulţumit. Mă bănuia de rea-voinţă, lucru cu totul neadevărat. Doream cu ardoare să mă vindec, mă străduiam din răsputeri. Tocmai depistasem, ba chiar accesasem o zonă nouă de interes, hiperactivat cu farmec şi cu o pricepere irezistibilă de domnişoara Zoe, asistenta şi colaboratoarea lui. I-am descris totul, cu lux de amănunte, ca să-i dovedesc că sînt un pacient binevoitor, decis să participe la propria-i însănătoşire. Şi-a aprins o mărăşească din pachetul meu cel nou şi m-a poftit pe uşă afară.

De atunci, am abandonat încercările, asistate medical, de renunţare la fumat. Ajunsesem obez, beţiv şi afemeiat şi tot nu izbutisem, ceea ce m-a condus la ideea că unele metehne trebuie respectate şi lăsate în voia lor, pentru a nu strica echilibrul şi aşa fragil al universului uman. ▲

Ovidiu DRĂGHIA

Ciber-dependenţa

Am început ca orice consumator, cu doze mici de Internet, pe care le socoteam nepericuloase. Îmi verificam doar e-mail-ul de pe computerul personal, la cîteva zile. Apoi, am început să-mi verific poşta electronică în fiecare zi, deşi acest lucru nu era absolut necesar. Aveam un fel de poftă irepresibilă de a naviga şi, după accesarea adresei de mail de la Yahoo!, surfam la întîmplare, scriind adrese inventate de mine – nu ştiam să folosesc un motor de căutare... A urmat o perioadă de cîteva luni în care am lucrat într-o companie IT şi acest lucru a însemnat intrarea definitivă în rîndul consumatorilor inveteraţi. Am început să utilizez serviciile de mesagerie electronică, să citesc presa românească şi internaţională direct de pe web etc. După această perioadă, a urmat colaborarea cu reviste de profil IT, unde am lucrat ca redactor.

Momentul descoperirii mIRC-ului a fost o altă dramă, o nouă cădere în irealitatea imediată a spaţiului virtual. Petreceam nopţi întregi pentru a vorbi cu bolnavi ca şi mine, pentru care doza de taifas însemna TOTUL.

În fine, dacă am ghinionul fericit de a lipsi din Bucureşti, nu înseamnă că mă rup cu totul de Internet... Doamne fereşte, n-aş rezista... Îmi verific mail-ul şi navighez de pe telefonul mobil prin Wap GPRS (Wireless Application Protocol – General Packet Radio Service), accesînd mai ales portalul Yahoo! care îmi dă acces şi la serviciul de Messenger, destul de greoi de utilizat de pe mobil, dar... merită sacrificiul.

Am găsit pe Internet adrese care explică acest nou concept: *ciber-dependenţa*. Iată de exemplu *www.psynternaute.com* de unde am selectat cîteva pasaje. Ciber-dependenţa este un fenomen relativ nou. Un individ care se confruntă cu probleme de dependenţă este acela care suferă de tulburări obsesiv-compulsive. El are un gînd omniprezent care se va amplifica pînă ce devine obsesie. Ea are un caracter repetitiv, adesea iraţional şi ilogic, generator de suferinţă. Ciber-dependentul este conştient de obsesia sa, însă nu prea reuşeşte să iasă dintr-un cadru pe care el însuşi l-a creat. El neglijează activităţile din viaţa sa pentru a-şi dedica tot timpul ecranului pe care îl are în faţă; ciber-dependentul este prins într-un angrenaj care îl determină progresiv să se rupă de realitate. Portretul acestuia a suferit schimbări de-a lungul timpului. În trecut, în el se regăseau bărbaţi între 25 şi 35 de ani, cu studii, cu ceva bani – ţinînd cont de faptul că un computer şi conexiunea la Internet costau foarte mult. În prezent, se poate vorbi în societăţile avansate economic de o egalitate între ciber-dependenţii bărbaţi şi femei. Primii stau pe net cu orele, accesînd site-uri erotice sau discutînd pe chat, însă tot în căutare de sex. Femeile sînt mai interesate de comerţ şi caută relaţii adevărate, spun statisticile.

Dacă doriţi să aflaţi în ce măsură sînteţi dependenţi de Internet, accesaţi adresa următoare şi rezolvaţi testul propus, redactat în limba engleză: *http://nexus.sunrise.ch/cgi-bin/favre/internet_dependance/test_abbr.pl*. Veţi avea poate supriza să aflaţi că sînteţi ciber-dependent...

Dependenţa de Internet a fost definită ca „toxicomanie fără drog". Ea are efecte negative fără îndoială, dacă înseamnă ruperea de realitate şi neglijarea activităţilor curente. Însă, am găsit, navigînd pe site-uri dedicate problemei, şi un aspect pozitiv: Internetul are rol dezinhibator pentru că, o ştim prea bine, avem mai mult curaj în spatele unei "identităţi anonime". Exprimăm în spaţiul virtual ceea ce timiditatea ne-ar împiedica să facem în mod obişnuit; există oameni care împărtăşesc experienţe personale, extrem de intime, tot la adăpostul unei măşti.

Webografie

– Pentru ciber-dependenţă sau amplificarea ei:
http://games.yahoo.com
www.spookie.ro

– Despre ciber-dependenţă sau împotriva ei:
http://j.gautier.free.fr/netaddiction.htm
www.psynternaute.com/html/cyberdependance.htm
www.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html
www.virtual-addiction.com

▲

Raluca ION

Poze cu şi fără Steluţă

(...din vremea în care finii şurubari din service nu îi luaseră încă în puterea lor nici pe micuţa Sony-a, nici pe micul Noki, nu apucaseră încă să le intre în memorie şi să le şteargă amintirile unei lumi care se arăta în toată splendoarea ei de două sute de prenume, prenume şi nume, sau porecle, lăsînd-o pustie şi neagră precum un ecran adormit.)

Poza 1: Steluţă luîndu-şi primul abonament Cent x 2, ca să poată vorbi cu 2 prieteni, 200 de minute, la orice oră din zi şi din noapte, pentru numai un cent minutul.

Poza 2: Steluţă luîndu-şi al doilea abonament, Cent de week-end, ca să poată vorbi 500 de minute în week-end, cu un cent, pentru că Steluţă are peste 2 prieteni. În fundalul acestei fotografii o putem vedea bine şi auzi limpede pe mama lui Steluţă, urlîndu-i „Eşti nebună!".

Poza 3: Telefonul de acasă a lui Steluţă, odihnindu-şi tastele incolore pe un fond albastru şi fondul albastru pe un mouse-pad cu *Timpul rămas: restul vieţii tale*.

Proprietara acestor obiecte, Steluţă, este o fată, de vreo 25 de ani, a cărei mare pasiune este, după cum aţi înţeles, vorbitul la telefon. Nu dă bani pe haine, pe cosmetice, pe mîncăruri şi este, în general, zgîrcită cu sine, însă pentru a da telefoane după pofta inimii nu ezită, în fiecare lună, să plătească facturi care însumate dau peste două salarii minime pe economie. Pentru că acest lucru are un vag iz de dependenţă, pe care oamenii obişnuiţi n-ar ezita să o numească *ţăcăneală*, povestea este demnă de a fi înregistrată.

Spre deosebire de fotografiile cu obiecte, care au fost floare la ureche şi pentru cineva care nu se pricepe cine ştie ce la pozat, cele care urmează au fost făcute cu îndelungi eforturi, pentru că personajul central, pe care, dacă era băiat poate că l-ar fi chemat Diez, cine ştie, neavînd linişte în pielea ei şi între lucrurile din jur, se sustrage fără să bagi de seamă la final, tocmai cînd zici că ai găbjit-o.

În **poza 4** o vedem pe Steluţă, îmbrăcată într-o bluză de pijama galbenă, cu urşi maro, insomniacă şi neliniştită pentru că doarme singură, temîndu-se de cine ştie ce cai verzi pe pereţi, se ridică din pat să bea un pahar cu apă şi îşi vede telefonul mobil pe noptieră. Se gîndeşte că la o adică ar putea să sune pe oricine, şi că atunci nu va mai fi singură. O linişteşte gîndul. Adoarme.

Altă dată apare o clipă într-un autobuz aglomerat, fără fir de muzică, stînd într-un picior şi ţinîndu-se cu o mînă de bară. Ca un scamator scoate telefonul din geantă şi dispare atunci după vocea unui prieten dintre toate burţile şi braţele transpirate. Tot după vocea unui prieten dispare şi de pe stradă, mai ales din cartierele anoste, cu tentative de graffiti pe pereţii blocurilor, cu garaje meschine şi cu tomberoane de gunoi pe care scrie *Furat de nu ştiu unde*. Şi cred că ştiţi deja ce se întîmplă în staţiile de autobuze, tramvaie, troleibuze şi maxi-taxiuri, mai ales în zilele foarte călduroase în care soarele te bate drept în cap şi îţi scoate ochii aşa, fără motiv.

Cînd are probleme de conştiinţă, cum s-a întîmplat într-o zi, atunci cînd a călcat pe un melc şi i-a auzit cochilia trosnind sub picioare şi a întristat-o nespus de tare acest lucru sau altele mult mai comune, nu ezită să le lase un pic baltă, să dea un telefon, sperînd că trecînd din lumea reală în lumea unei banale conexiuni de telefonie mobilă, lucrurile vor deveni, cine ştie cum, mai bune.

Nu întotdeauna însă lumea i se pare un loc ostil. Am putea-o vedea stînd întinsă, într-o grădină cu multă verdeaţă şi bînd socată, cu un pui negru de pisică în braţe sau găsind într-o zi pe ninsoare în zăpadă un desen în tuş, neatins de umezeală şi să îl ia acasă. Atunci nu ezită nici o clipă să cheme pe cineva să vadă asta.

Practic, fără telefon nu poate trăi, spune, să facă asta ar fi la fel cum este pentru un fumător să-şi bea cafeaua stingheră, neînsoţită de nici o ţigară. O întreb dacă nu ar vrea să vorbească mai puţin. Spune că da, că şi-a dorit de multe ori asta, dar că i s-a părut imposibil. Acum însă, de cînd şi-a dus ambele telefoane la reparat şi i le ţin acolo de două săptămîni, n-a mai simţit nevoia să sune pe nimeni. Poate că este în pericol să se lase...

▲

Stela GIURGEANU

Born to shop

Lisa A.

Dacă ar exista o meserie ideală pentru ea, aceasta s-ar numi: „personal buyer“. De altfel, a auzit prin filmele americane cum că aşa ceva chiar există. Dar la noi, la noi cine să îţi dea bani, o dată ca să-i faci cumpărături, şi, încă o dată, pentru că i le faci? Sau mai există magazinele virtuale pe care nu le înţelege, sau şi emisiunile de tele-shopping... moartea pasiunii, zău, se duce orice satisfacţie.

Pentru că nimic nu se compară cu umblatul de dimineaţa pînă seara prin oraş, intratul în magazine, probatul de diverse... chit că nu cumperi nimic şi chit că-ţi pui vînzătoarele în cap. Dar goana aia febrilă după cumpărături... zilele aniversare şi sărbătorile i se par un adevărat festin. Nu numai că nu-şi mai vede capul de treabă, dar are şi bani şi motiv serios de cheltuială. Pentru că aşa, îmi spune ca o confesiune, că ne cunoaştem de mult, dacă iese şi îşi cumpără ceva „aiurea“ (aiurea însemnînd „fără pretext“, pentru că, de altminteri, ea nu cumpără nimic *aiurea*, totul fiind îndelung probat şi cercetat) are, chiar are, un anumit sentiment de vinovăţie. *Ce magazine îi învinge orice sentiment negativ de vinovăţie?*

Aţa o trage rău, cînd este la Mall, mai ales înspre Selena, un magazin de lenjerie, unde au atîtea lucruri faine, că, fizic, nu te poţi opune. La fel cum nu se poate împotrivi nici magazinelor de decoraţiuni interioare.

Chiar săptămîna trecută şi-a luat nişte... un fel de... le-ar spune Ciucuri. Cu toate că nu erau Ciucuri, erau aşa ca nişte păpădii, sau, mai bine zis, ca nişte bulgări viu coloraţi pe nişte tije. Nişte prostioare, dar i-au înveselit colţul camerei. Nu se poate abţine, cînd vede ceva simpatic, care îi face cu ochiul.

Din cauza asta îşi tot bombardează prietenii, ba chiar şi pe oamenii pe care de-abia îi cunoaşte, cu o sumedenie de cadouri. Dacă prinde o cît de mică dorinţă a cuiva de a avea ceva, hop, dacă găseşte (şi găseşte pînă la urmă), dacă are bani (dar de bani poţi face rost), îi cumpără. O dezamăgesc însă oamenii care nu ştiu să primească, pentru că ea se bucură enorm cînd cumpără şi de multe ori cumpără numai la ideea că face o bucurie, dar, în fine, asta nu contează. *Crede că la mijloc este o oarecare dependenţă?* Da, normal, îmi spune zîmbind şi oprindu-se niţel să respire, de fiecare dată cînd se simte rău, iese la cumpărături şi mai uită de probleme sau chiar le face (pe probleme, adică) să dispară, pentru că de multe ori îşi cumpără o rochie nouă şi dă o petrecere. Pe de altă parte, dacă se simte bine, iese musai la o cumpărătură mică, nu de alta, dar binele cu bine se-ntreţine.

Doamna cu pălărie veşnică de la scara B

Micuţă, cu o pălărie veşnică, din macramé, fostă doctoriţă. Zi de zi pleacă devreme, acum, pe căldurile astea, chiar foarte devreme, întorcîndu-se de fiecare dată cu braţele încordate de povara de la capătul lor. Plase de material textil, aceleaşi din copilăria mea, în care se deslueşesc contururi de legume sau diverse recipiente. *Să vă ajut?* Dar Anişoara se descurcă. Se tot descurcă de cînd i-a murit soţul, adică de demult, îşi face singură piaţa şi să nu mă uit la ea cît e de mică (este mai mică decît mine, iar asta înseamnă ceva pentru cunoscuţii mei) poate căra un pepene de 7 kile într-o plasă şi 2 de roşii în cealaltă. *Păi, să mă luaţi o dată să facem piaţa împreună, pe mai multe zile...* Gîndul nu-i surîde, dar nu-i surîde deloc. Şi schimbă subiectul. *Dar chiar nu sînt ocupată, dar chiar pot ajuta, vin eventual şi cu fratele meu cu maşina, poate vreţi să puneţi conserve de toamnă*, mă înfierbînt mişcată de propria-mi generozitate. Şi încearcă să mă refuze politicos. Că nu pune conserve, că nu are sens să cumpere mai mult decît ce îi e necesar pentru o zi. Eu nu înţeleg. Şi insist. Cînd am timp o să-i fac eu piaţa, să scape de o grijă, decretez într-un final, mişcată pînă la lacrimi. Şi mi-o taie rece, dar politicos, spunîndu-mi că dacă nu face piaţa, zi de zi, dacă nu are pretextul ăsta să mai iasă din casă, ar înnebuni de tot, cu ochii în televizor. Şi aici m-am oprit.

▲

Carmen MUŞAT

O, lucrurile cum vorbesc...

Ritmată de trecerea anotimpurilor, marcată de mărunte ritualuri personale, de emoţii şi sentimente, existenţa noastră se derulează adeseori sub semnul unor dependenţe (să le numim oare tabieturi?!) dobîndite de-a lungul anilor. *Sic transit vita homini*, s-ar putea spune, privind retrospectiv spre cei care, înaintea noastră, au învăţat să moară cîte puţin, bucurîndu-se totodată de fiecare clipă.

Despre această privire întoarsă spre trecut vreau să vorbesc, despre nevoia de a merge înainte asimilînd ceea ce a(m) fost, despre farmecul irezistibil al obiectelor vechi, adevărate capcane de prins efemeritatea clipei. Sfeşnice de alamă tăifăsuind în surdină cu lămpi *art nouveau* pe suprafaţa patinată a unei comode *biedermeier*, danteluri îngălbenite, aproape transparente, odihnind leneş în apropierea unui evantai de fildeş peste care lumina amurgului alunecă stins, somptuoase tăvi de argint dormitînd alături de fotolii *bergere*, tapiserii de secol XVIII al căror timp îl măsoară bătăile unor pendule franţuzeşti, toate acestea şi încă multe altele pot fi găsite în liniştea uşor prăfoasă a magazinelor de antichităţi în care intru adeseori. Punţi contemporane către epoci îndepărtate, ele sînt spaţii ce adăpostesc fărîme distincte de timp, poveşti banale sau fabuloase ale unor oameni vii cîndva, istorie concentrată a vieţii cotidiene de altădată.

În acest univers, ca şi în muzee, dar parcă mult mai intens decît acolo, pulsează nostalgic spiritul trecutului, contaminîndu-l pe cel ce trece pragul „Antichităţilor“ cu parfumul şi irealitatea sa. Captiv în obiecte ce-au călătorit de-a lungul timpului prin mai multe case, trecutul astfel conservat poate crea dependenţă, la fel precum matinala ceaşcă de cafea. Ajungi treptat să tînjeşti după atmosfera încăperilor înalte, mirosind discret a levănţică şi mosc, cu ferestre largi drapate în spumoase perdele de organza şi draperii aurii de mătase brocată, la adăpostul cărora, cînd nu citeşti ore în şir, aşezat comod în fotoliu, asculţi în tăcere istorisirile pe care fiecare obiect în parte le poartă cu sine: povestesc necontenit despre oameni şi despre casele prin care au trecut, despre preocupările şi pasiunile lor, despre tristeţi şi bucurii, impregnate toate în memoria profundă a lucrurilor ce au aparţinut altădată unor fiinţe de care, aproape inevitabil, ne simţim legaţi prin fire imperceptibile.

De la obiectele mici, de interior, fascinaţia trece mai departe, la case şi ansambluri arhitectonice din alte vremuri, pe lîngă care trecem nu de puţine ori. Casa Minovici, Lipscani, Blănari, Gabroveni, Curtea Veche, Buzeşti. Nume ale nostalgiei, case şi străzi unde regăseşti ceva din parfumurile vechiului oraş, pline de ecouri livreşti şi condamnate, astăzi, la uitare şi decădere. Există popoare pentru care epocile anterioare nu sînt numai repere muzeistice, invocate patriotic doar în momente festive sau în scopuri electorale, ci prezenţe familiare, incluse firesc în ritmurile cotidianului. Acolo, atitudinea faţă de trecut înseamnă respect şi iubire şi nu seamănă deloc cu indiferenţa care ne caracterizează, ca popor, ori de cîte ori vine vorba de conservarea şi punerea în valoare a urmelor trecutului. Sub ochii noştri nepăsători, trecutul – sub forma sa materială – se deteriorează ireversibil nu doar în Bucureşti, ci pretutindeni în ţară. Politicienii naţionalişti şi foştii poeţi de curte ai lui Ceauşescu îşi bombează piepturile rostind cu emfază numele lui Ştefan cel Mare sau Mircea cel Bătrîn, dar Cetatea Sucevei şi palatul domnesc de la Tîrgovişte stau gata să cadă, năpădite de buruieni şi erodate de intemperii. Pentru patrioţii de serviciu ai neamului, iubirea pentru trecut este doar un artificiu retoric, menit să impresioneze sufletele simţitoare ale celor pentru care trecutul este obiect de muzeu, ţinut sub cheie şi îmbălsămat, vizitat rareori, dar invocat frecvent cu pioşenie ipocrită. Parafrazînd celebrul enunţ al lui Goya, s-ar putea spune că nepăsarea faţă de istorie naşte monştri, cu atît mai mult cu cît singurul trecut cu care se identifică (şi care încă îi modelează pe) mulţi dintre oficialii noştri este cel comunist.

Există oare vreun antidot împotriva acestei nepăsări?

▲

Izabela COMAN

Fashion Victim

„Tout est beau, tout est nouveau!“, scria în vitrinele unui mare magazin din Paris. Asta înseamnă că da, a sosit noua colecţie, aşa că aruncaţi tot ce mai aveţi prin dulapuri din vechiul sezon şi daţi năvală la shopping! Nu se face să începeţi noul sezon din modă cu haine din sezonul trecut... În mediile „fashion“, să porţi o poşetă care în mod evident nu este din ultima colecţie este semn sigur că bărbatu-tău a scăpătat!

Aceasta este, de mulţi ani deja, filozofia marketingului de modă. Şi funcţionează, pe cuvînt! Creează clienţilor dependenţă pentru ceea ce produci tu şi vei fi veşnic bogat! Ca şi în cazul drogurilor, principiul funcţionează la fel de bine pentru ţigări, detergenţi, ciocolată, creme de faţă şi modă.

Moda, ca şi confortul, dă dependenţă. Odată ce te-ai obişnuit să ai apă caldă acasă la orice oră, niciodată nu te vei mai putea întoarce la traiul într-o casă cu WC-ul în fundul curţii, corect? La fel e şi cu moda. După primul parfum franţuzesc de marcă nu te mai întorci la sticluţele din supermarket, iar după ce ai avut prima pereche adevărată de pantofi, vei suferi întotdeauna dacă va trebui să-ţi cumperi încălţămintea de la magazinul din colţ. (Sau, în tot cazul, toată teoria este valabilă pentru cei care, mai mult decît o diferenţă de preţ şi de marcă, realizează diferenţa de calitate, de design şi mai ales de stil.) Cu tot ce e bun ne obişnuim repede şi nu mai putem da înapoi. Iar a arăta – dacă nu modern – măcar actual este un lucru bun...

Şi mai este ceva: mai cu seamă succesul dă dependenţă. Ai dat vreodată iama în bani şi ţi-ai cumpărat o rochie semnată de un designer celebru? Dacă ai şi ales-o bine, cu siguranţă ai fost vedeta petrecerii – toată lumea te-a admirat şi ţie ţi-a plăcut... Să nu-mi spui că nu ţi-ar plăcea să repeţi experienţa, la o altă petrecere, cu alţi pantofi, cu altă rochie... Şi nici să nu credeţi că asta se întîmplă doar femeilor! Spune-i unui bărbat cît de sexy arată în jeans şi, din secunda aceea, nu o să-l mai vezi vreodată purtînd altceva decît nesfîrşite variante ale respectivilor pantaloni!

Aşadar, să nu cumva să-mi spună mie cineva că nu este în nici un fel dependent de modă! Presupunînd că pe „Cineva“ nu-l interesează hainele (deşi încă nu am întîlnit pe nimeni căruia cu adevărat să nu-i pese, niciodată, de felul cum arată – dincolo de atitudinea afişată de „je m'en fiche“), cu siguranţă nu-şi doreşte să se spună despre el, de exemplu, că are o gîndire sau o atitudine demodată! Pentru că în toate e o modă: de la îmbrăcăminte şi cosmetice la mîncăruri şi băuturi, de la decoraţiuni interioare la subiectele pe care le abordezi într-o conversaţie, de la cărţile pe care le citeşti şi muzica pe care o asculţi, la felul în care îţi petreci vacanţa...

Ce este o „fashion victim“? (Prefer termenul englezesc pentru că nu are neapărat un sens peiorativ... pe cînd „victimă a modei“ sună de-a dreptul lugubru!) În starea ei „pură“, de „fashion victim“ 100%, este mult mai mult decît o persoană ahtiată după modă... Cea mai mare parte din timp o petrece la shopping (dacă are destui bani) sau la window-shopping (adică la... privit) – dacă e într-o perioadă financiară mai proastă. Nu există magazin în oraş pe care să nu-l cunoască, ştie pe de rost cel puţin jumătate din colecţiile puse la vînzare şi a probat personal cel puţin o treime! Nu doar că este întotdeauna la curent cu cele mai noi tendinţe ale modei (cumpără cam tot ce se poate în materie de reviste de modă şi are acasă un televizor special pe care merge numai canalul Fashion TV), dar ştie şi frecventează absolut toate locurile trendy din oraş – baruri, cluburi, restaurante, discoteci, săli de fitness, saloane de înfrumuseţare... Cunoaşte personal toate celebrităţile locale la modă în acel moment, sau măcar se învîrte în aceleaşi locuri cu ele (...sau măcar îi cunoaşte pe asistenţii lor ori pe foştii colegi de şcoală primară ori ştie pe cineva care s-a întîlnit personal cu ele în lift). Dacă ar întîlni peştişorul de aur, cele trei dorinţe ale unei „fashion victim“ ar fi: să fie slabă indiferent ce mănîncă, să cîştige un abonament pe viaţă la casa de modă preferată şi să primească carduri de reducere la toate celelalte case. Pe scurt, o „fashion victim“ se dă în vînt după mîncăruri la modă, comandă numai cocktailuri la modă, foloseşte parfumuri la modă, discută numai despre subiecte la modă şi, cel mai important, are întotdeauna numai păreri care sînt la modă. A, şi mai spune deseori despre diverse lucruri că sînt „super“ sau „cool“ sau „OK“.

Dar, din fericire, o „fashion victim“ „în stare pură“ nu există cu adevărat pentru că, la fel ca orice altă stare „pură“, nu se găseşte în natură!

▲

Strategii pentru normalitate

– convorbire cu Ioan BIG, muzicolog și organizator de evenimente –

Fuma Lucky Strike. Ca organizator de evenimente în publicitate, a intrat pe contul Marlboro și instinctiv ascundea țigara. Cu timpul a trecut pe Marlboro. Mai are o dambla. Din cînd în cînd se duce la serviciu cu gîndul de-a fi dat afară. Cinci zile spune tuturor lucrurile pe față. În restul timpului, scrie cărți. Una despre Clapton și una despre fenomenul Punk. Nu se știe din ce motiv, de nu le citeam, muream prost.

La cinci-șase, ai-n-ai treabă, ești la Blues Café.

Fiindcă, pînă la urmă, viața de la Blues Café a devenit una dintre puținele constante și un punct de trecere între viața profesională și cea personală. E adevărat, viața profesională se extinde și asupra orelor tîrzii din noapte, dar pe la cinci și jumătate nu se prea consumă evenimente și pot fi aici.

Hainele tale nu sînt de agenție.

E chestie de opțiune. Eu am o justificare, atîta timp cît munca mea e de teren și cel mai adesea e definită prin montare-demontare, prefer moda de tip varză, din care pot scoate una cîte una, ajungînd să scot atîtea haine de pe mine cît să fiu conform cu temperatura de afară.

Agenție, Blues Café, familie. Cînd mai scrii?

Păi, Blues Café înseamnă prieteni și înseamnă principala mea pasiune, muzica, și aici la Blues am un continuu schimb de idei și opinii despre cultura pop-rock. Cărțile le-am scris prin autodisciplină, într-un regim special ce mi l-am autoimpus. Ca să-l parafrazez pe nea Nelu Iliescu, situația a fost complexă. Scriu între patru dimineața și șapte, dintr-un motiv simplu: seara ajung foarte obosit acasă, prefer ca puținul timp să-l petrec cu familia, iar dimineața, orele matinale sînt singurele în care mă trezesc relativ odihnit și sînt puținele ore de liniște din cartier.

Ai cîte un demon în cap seara și-l rezolvi în somn, pînă dimineața?

Teoria mea e o antiteorie a somnului; eu am ajuns în situația de a mă culca fără nimic în cap și să mă trezesc odihnit și plin de idei.

Ora patru e o oră tîmpită, cum te poți trezi?

Autodisciplină. Pur și simplu, pun ceasul să sune, mă trag de pijama singur, mă tîrăsc la baie, apoi, vreau-nu vreau, la scris.

Îți trebuie o mare pasiune.

Pînă la urmă, ceea ce fac la agenția de publicitate e derivat din cultura mea pop-rock. Am făcut jurnalistică, de la scris la TV și radio, am lucrat în studiouri de producție audio-video, am făcut videoclipuri și singur am ajuns extrem de interesat de faza de producție a concertelor, or într-o societate românească, aflată într-o continuă tranziție, e greu de conceput o cultură a concertelor independentă de finanțare publicitară. Alunecarea mea spre BTL, spre organizare de evenimente speciale, s-a produs pe neașteptate. Componenta creativă aici e una semnificativă. Lucrînd cu firme mari, cu bugete consistente, e nevoie de creativ la maxim pentru a promova un brand. Sînt responsabil de cheltuirea a zeci-sute de mii de dolari într-o singură noapte, atunci și stresul e extrem de concertat pe o perioadă scurtă de timp. Și creația și implementarea conceptului reprezintă o combinație între emoțional și rațional. Sigur, pe partea mea de implementare, componenta rațională va fi dominantă. Fiecare client vrea să vadă cît de strălucitor a ieșit, dar și să vadă niște costuri rezonabile. Bine, dincolo de mecanismul cel mai greu e planul de adecvare a oricărei idei la realitatea românească. Degeaba vrea o cafea să-și promoveze în două zile produsul prin Michael Jackson, e practic imposibil să vorbești cu managerul starului, să stabilești condițiile și să fie și-n avion. Dar la fel de complicat e să faci în două zile o caravană în Constanța, acum sub luminata conducere a primarului Mazăre. Nu poți, durează aprobările de la autoritățile locale o groază... Bine, și mai greu e cînd, după alegeri se schimbă funcționarii, trebuie să le explici din nou și din nou. Cred că știu mai bine gropile Craiovei sau cum arată anticamerele primăriilor din țară decît propriul birou.

Ți s-au cerut chestii imposibile?

De cinci ori pe zi. Fiindcă clientul spune: vreau un eveniment cum nu s-a mai văzut, vreau cadouri cum nu s-au mai dat – în condițiile în care nu-și poate defini exact ce vrea. Înoți într-o mare foarte largă, îi trimiți cinșpe cataloage, mai contactezi aiurea în tramvai vreo cîțiva zeci de potențiali furnizori din străinătate sau pui niște firme din România să gîndească, ca pînă la urmă să se ajungă tot la eternele pixuri și brelocuri. E ca și cum s-ar spune: dom'le, nouă ne place Holograful, dar nu să ne cînte normal, ne-ar plăcea să cînte piesele lui Nelu Ploieșteanu, ori Vrabete să fie într-un copac, Bittman să cînte dintr-un Porsche. Zici: OK, dar atît costă. Cum? Costă atît? Vezi, evenimentul începe cu multe săptămîni și luni înainte și se încheie după ce a plecat ultimul client și tot echipamentul este demontat, locația este părăsită în bună stare de curățenie, nimeni nu a făcut scandal. Nu poți să-i tai ăluia macaroana numai fiindcă tu vrei să pleci mai devreme cu jumătate de oră; s-a întîmplat ca după ce noi ne terminasem treaba și le oferisem un anume tip de muzică, clienții să dorească manele. Ce poți face?

În timp ce vorbeai, chelnerița, fără să-i faci semn, ți-a adus gheață la vodca ta. De unde a știut?

Păi, de unde crezi?

Bun... ce faci cu muzica? E bună numai de promoții?

Asta e situația nu doar în România. Și sper să fie un fenomen trecător. La români, se adaugă și imbecilitatea autohtonă. Pe de o parte, pe o lipsă cu desăvîrșire a fenomenului muzical românesc, bine, putem vorbi de accidente izolate, Phoenix, Sfinx, dar accidentele nu pot defini o mișcare, și altceva, puterea, fie ea financiară sau nu, e caracterizată de un grad de închidere cu totul opus unei minți care ar trebui să caute, care pe mine mă debusolează. Permeabilitatea se rezumă numai la ceea ce este superficial, în actualitate și la modă.

Atunci ești nebun că ai scos astea două cărți.

N-am spus că sînt normal. Doi, eu n-am fost atras de mode, decît în măsura în care am încercat să-mi fac o idee despre acestea și, nu în ultimul rînd, consider că această nișă se va perpetua fiindcă există un public cu mintea deschisă. E adevărat, e greu, chiar cronicarii de muzică au rămas cantonați într-o zonă de acum treizeci de ani, ignorînd ceea ce se întîmplă acum. De parcă, ducîndu-mă în Grecia, mi s-ar părea normal să văd mașina cu aburi pe străzi. Cărțile sînt rezultatul și acestui tip de frustrare. Uite, aștept o carte despre istoria rock-ului românesc.

Nu asculți André?

Am ascultat de mi-au sărit ochii din cap, atîta timp cît trei sferturi din evenimente se adresează celor cu care eu, din punct de vedere al structurii mele, nu am nici o legătură.

Nu e nici o ruptură în mine. Iubesc ceea ce fac. E un eveniment pentru care trag și eu trebuie să fac ca muzicanții să fie în cea mai bună stare, mîncați-băuți, discul să funcționeze fără probleme. Atunci, cărțile vin să-mi reechilibreze balanța. Bine, mai am o manie. O dată la trei luni, cinci zile simt nevoia să ies din România pentru a avea un contact cu normalitatea. Plec să văd concerte în străinătate. Luîndu-mi adio de la ideea că voi vedea în România concerte cu muzicieni din vechea gardă, prefer să-i văd în lumea largă. Iron Maiden, Clapton, Rolling Stones și, în noiembrie, David Bowie, între Belgia și Elveția – depinde de programul meu.

Ai prefera să pui negativele pentru Clapton, decît pentru André?

Cred că atunci chiar aș avea o problemă majoră. Clapton cu negativele? Glumești.

▲

Pescar, colecționar, meloman

– convorbire cu Liviu Tudor SAMUILĂ, realizator de televiziune –

Știți de ce l-am ales pe Liviu Tudor Samuilă? Fiindcă îl cunosc. Și mi se pare că e tot ceea ce-și poate dori un om: realizator de televiziune, colecționar de artă, pasionat de muzică simfonică și de operă, familist, pescar, stăpîn de cîine și deținător al unei eterne Dacii. Niciodată nu l-am cunoscut într-atît încît să-l descos despre fiecare amănunt, așa că Liviu Tudor Samuilă mă privește personal.

De unde aveți peștele ăla care cîntă: „We are the champions!" și dă din cap și coadă?

De ziua mea, un prieten de patimă, pescar ca și mine în timpul liber, mi l-a dăruit și credeam că e un pește kitchos, dar cînd am văzut ce se întîmplă cînd apeși pe butonul ăla roșu, mi-a plăcut tare, fiindcă te duci de foarte multe ori la pescuit cu gîndul să vii cu un pește și vii cum ai plecat. Acasă, cînd pățești de astea, apeși pe buton și zici că asta-i soarta. Oricum, eu i-am adus îmbunătățiri, i-am înfipt un ac de pescuit în buză.

Cum se împacă peștele ăsta cu operele de artă de pe pereți?

Domle, în decorul în care are loc acest dialog, se împletesc cîteva pasiuni fără de care oamenii ar fi destul de monocorzi, neinteresanți, asta nu înseamnă că sînt eu un tip interesant, dar cred că nu ai putea exista făcînd o meserie doar, angrenîndu-te exclusiv în ea, fără să te bucuri de arta pe care o moștenești în varii momente ale vieții și cu care te duci pînă pleci din ea. Pe rînd au apărut fel și fel de minuni în viața mea. Minuni la propriu, fiindcă n-aș putea să trăiesc fără să ascult muzică, fără să-mi admir rodul unei pasiuni pentru culoare. Sînt colecționar de artă și tablourile sînt prietenii mei pe care-i admir de dimineață pînă seară, cînd beau o bere, o cafea sau o țuică. Fiecare din tablouri reprezintă o poveste. Tablourile acestea sînt în mic o biografie a unei personalități din lumea plasticii.

De unde aveți pasiunea?

A început așa... tatăl meu era țăran din Bihor și-n timpul războiului a făcut drumul spre Budapesta cu armata noastră și, aproape de Budapesta, a dat peste un conac în flăcări. Fiecare lua ce găsea de acolo și tatăl meu a dat de tabloul acela, uite-l acolo, curtea țărănească ce semăna extraordinar cu curtea casei noastre. A luat tabloul și l-a purtat tot războiul. Eu am crescut cu ochii în tabloul ăsta și uite-l, este și acum la loc de cinste și oricum aș muta tablourile pe perete, el rămîne acolo.

În dormitor ce v-ați pus?

Mai mult peisaje și natură statică. Știi ce se întîmplă, naturile statice îți ordonează modul de a citi o pictură și, implicit universul tău interior. Îți vine să exclami: ce frumoasă e lumea mică! Contează un obiect frumos în casă... aici fac o comparație cu liniștea care mi-o dă – și pentru care sînt pe marginea bălților – Delta. Am nebunia asta frumoasă pentru pescuit și din clipa în care se încălzește afară și pînă tîrziu toamna, spre exasperarea fostei mele logodnice, actuala mea soție, începînd cu trei dimineața, mă trezesc și plec la bălți. La trei jumate-patru sînt pe baltă. Nu-mi mai trebuie altceva cînd începe spectacolul acela al răsăritului, cînd începe păsăretul să se foiască, să țîșnească, auzi clipocitul ăla al apei, cîte un pleosc al vreunui obraznic de pește.

Nu vă sperie singurătatea pe baltă?

Știi ce se întîmplă, culmea e că, deși merg cu prieteni la pescuit, cel mai bine îmi e cînd merg singur sau cu prieteni tăcuți. Dintre toți cel mai drag și mai apropiat îmi este actorul și pictorul Ștefan Sileanu, un pescar la fel de năbădăios și de bolnav ca și mine. La casa lui de la Sfîntul Gheorghe sîntem de două-trei ori pe sezon. Are barcă cu motor și o luăm pe canale și ne ducem, azi mergem la crap, mîine mergem la somn.

Sînteți în căutarea monstrului?

Nu sînt, dar, bineînțeles, cînd dai cîte o lovitură începe nebunia. Începi să te lauzi, să te dai mare. Eu mă laud cu crapi între 4 și 12 kilograme, somn, tot așa. N-am dat lovitura ca bunul meu prieten Spiess, el a prins în Deltă un somn de 52 de kilograme.

Contează în viață?

Da. E exact cum zici de o colecție, am un Petrașcu, am un Luchian.

Aveți așa ceva?

Nu. Dar am pictură contemporană. Și sînt mîndru cu ceea ce am.

Aveți tabieturi?

Da, o groază. La pescuit nu stau noaptea. Știi ce se întîmplă, stai chircit acolo, de la necesitățile fiziologice la țînțarii care te ciuruiesc, îmi produc o stare de n-aș mai vrea să aud de pescuit. Prefer să trăiesc în liniștea reală. Alt tabiet, nu-mi place să mă murdăresc, să mă bag în smîrcuri. Îmi place să am un loc agreabil, să am o ușoară comoditate, nu să mă chinuiesc acolo, să mă apuce toate amorțelile. Mie îmi place o eleganță în ceea ce fac. Îmi place să am o umbrelă să mă protejeze de soarele dogoritor, cînd mă plesnește căldura. Îmi place să beau un pahar de vin rece, să am o gustărică... Nu-mi place să mănînc peștele pe baltă. Prefer să-l pregătesc doar pe baltă și să vin și să-l gătesc acasă. Sînt campion la gătit peștele, de la ciorbă la plachie. Mai ales, îmi place să-mi invit prietenii și să zică: bă, ce bun e, și dacă e unul care zice că-n viața lui n-a mîncat așa ceva, îmi vine să-l pup.

Dar mai luați și pești mici?

Se prind, dar le dau drumul. Le dau întîlnire peste vreo cinci-șase ani. Așa spune și etica oricărui colecționar adevărat de artă. Ceea ce ia și pune pe perete să-l reprezinte. Să aibă capacitatea de a ști de-i păcăleală sau nu.

E o derută înconjurat de atîta artă grea?

Nu ăsta e termenul. E adevărat, uneori nu știi ce să faci mai întîi, să îți pui un CD să asculți, am Beethoven complet, Wagner complet, care e nebunia și bucuria mea. Mahler, complet...

La ce folosește Mahler?

Nu există deplasare sau concediu la care să lipsească Mahler, Wagner.

Bun la șofat?

Nu, așa ceva nu se poate! E improprie atitudinea pentru muzică! Îți dai seama, cum ar fi să asculți Mahler luînd un viraj? Mahler te răscolește, intri dracu' într-un șanț!

De ce să fie ale dumneavoastră?

De ce? Păi, cum să stau să aștept să văd cînd cîntă la Muzzik? Vreau să fie al meu. Să ascult cînd vreau eu.

O ultimă curiozitate am, de ce nu v-ați schimbat de atîția ani Dacia?

Nu poți, domle, să te duci la pescuit cu o limuzină, îți trebuie una națională, pe care o vezi cum hurducăie, care suportă toate gropile.

Soția nu vă reproșează că la Operă o duceți cu Dacia bună de pescuit?

Nu, dom'le, soția mea și-a luat un Matiz, ca să se ferească de această mică ingratitudine, care e pe măsura felului ei de a fi, micuță, zglobie...

▲

Interviuri realizate de Eugen ISTODOR

Augustin IOAN

Pentru un nou discurs public creştin

Un discurs societal care să capitalizeze pe religiozitatea oamenilor pentru a oferi o alternativă politică la populismul de stînga – aparent de neînvins – se prezintă drept singurul capabil, deocamdată, să construiască alternativa politică şi care să şi cîştige alegeri; cu condiţia reconstrucţiei de jos în sus a unui asemenea discurs şi, mai ales, a ţeserii legăturilor dintre o nouă intelectualitate şi o nouă biserică. Pînă la a le defini pe acestea, noi, să vedem ce se petrece cu o parte considerabilă a laicatului intelectual şi cu mulţi dintre oamenii bisericii.

Primul punct: intelectualitatea. Realizarea ca intelectual nu este privită la noi drept obiectiv ultim de carieră. A fi profesor universitar, bunăoară, nu mai mulţumeşte pînă la capăt. A fi cercetător – nici atît. Nu mai avem tentaţia operei magna, a proiectului încheiat într-o viaţă de om, a edificiului isprăvit. În loc să îşi fructifice la maximum potenţialul profesional pentru care s-au pregătit şi harul de la care cei ce au investit încredere mult aşteaptă, în loc să îşi scrie cărţile, operele în completare, parte dintre bunii acestei patri merg în locuri de perdiţie unde îşi macină forţele, măsurîndu-se inegal şi inutil cu stihiile, sau dispar în faldurile corpului diplomatic. Fireşte, nu e de neglijat distanţa care separă lumea reală, unde se fac bani, de lumea învăţămîntului superior şi a cercetării avansate, unde bani nu se fac, din pricină că, de doisprezece ani, guvernanţii îşi trădează sistematic patria sabotîndu-i învăţămîntul (cu excepţia remarcabilă a ministeriatului Marga). Expertiza este uneori mai necesară acolo unde emerg şi lucrează forţele pieţei, decît în stagnantul regn al funcţionărimii publice, acolo unde se consumă energie în van. Nu există, aşadar, doar „virtuţi prost plasate" (A. Pleşu), ci şi competenţe la fel de prost administrate.

Or, steagurile lui Pristanda şi proiectele de societate propuse în doisprezece ani de către intelectualii români se numără cam la fel. Sîntem, la nivelul discursului public promovat de către aceştia în urmă, încă în stadiul unei nocive, dizolvante *culturi a văicărelii*. Ieşirea din tărîmul strict al profesiunii, ocupat fără mari eforturi, căci densitatea de experţi (şi, deci, de expertiză) e redusă, nu se produce, aproape exclusiv, decît pe drumul bătătorit al suficienţei dezangajate, care judecă şi dă verdicte din aerul olimpian, dar sulfuros, al opiniei nesolicitate. Plîngerea de la începutul mandatului a fostului preşedinte a fost reală: cînd au fost invitaţi să se implice direct în schimbarea geometriei sistemului pe care îl huleau la oral şi la scris, mulţi distinşi intelectuali au picat la proba practică, refuzînd să se implice.

Ştim toate motivele eşecurilor noastre, ca societate, dar nu sîntem capabili să producem modele alternative. Cunoaştem toate defectele celor care se angajează direct, dar refuzăm să o facem noi înşine. Nici în posturi administrative sau executive, nici în postura onorantă de expert consiliind un om politic sau o grupare, nu se găsesc prea mulţi intelectuali de calibru după 1989 (cu excepţia, fulminantă de altfel, a dlui Andrei Pleşu, ori a deja menţionatului domn Marga). Toţi şed mai pe moale, în zona „comentariului", a „analizei". Proiectele însă lipsesc, lipsesc. Lipsesc! Nimic nu se coagulează, prea puţine institute de cercetări ale societăţii chiar lucrează sau, dacă o fac, discreţia le este handicap sever, de vreme ce în spaţiul public ar trebui să se petreacă demersurile lor. Dacă Institutul de studii democrate a produs o chartă a învăţămîntului, ea nu este încă un document de vizibilitate şi dezbatere publică, într-un moment cînd se pregăteşte, de pildă, o lege „nouă" a învăţămîntului superior. Dacă există studii liberale, ele se întîmplă la club, dar nu se văd acolo unde pot lucra efectiv, în/asupra spaţiului public. Cît despre proiectele creştin-democrate de societate, ele chiar sînt sublime...

Care este soluţia? Ca peste tot altundeva decît la noi, ea este una: expertiza. Profesionalismul atent şi serios în (cel puţin) un domeniu de „calificare" este vital pentru ca pronunţarea dinspre acest domeniu cunoscut asupra problemelor spaţiului public să nu devină ridicolă. Celelalte opinii trebuie ţinute în *sotto voce*, întrucît, deşi cu siguranţă deosebit de interesante, ele nu se proiectează pe acelaşi fundal de credibilitate ca acelea ale unui specialist. Nădăjduiesc că întoarcerea unui număr semnificativ de asemenea specialişti de prin şcoli occidentale să schimbe profilul pronunţării unei opinii în spaţiul public românesc şi să îl îngreuneze cu substanţă şi concreteţe, cu aplicabilitate şi perspectivă temporală. Cultura văicărelii trebuie extirpată şi înlocuită, de către tînăra generaţie, cu una a proiectelor de viitor fezabile. Cinismul şi suficienţa inaderente la realitate care patronează încă spaţiul public sînt plictisitoare deja, oricît de impunătoare vor fi fiind numele care le proferează.

Legătura dintre intelectualii laici şi clasa indispensabilă în ţeserea unei politici populare plauzibile – preoţii – s-ar putea să se dovedească însă utopică: primilor mult le place adăstarea într-o dulce (alteori violentă) contestare a tot ceea ce e „contaminat" religios; majoritatea nu-s nici atei, nici liber-schimbişti. Revistele literare (pentru că reviste de cultură prea puţine există) sînt „de stînga", fie în sensul „generoşilor", fie in sensul „modernităţii" proiectului. Cele de „dreapta" sînt fie de felul tribunei de tot sălcie şi exclusiv retrospective a intelectualilor legionari din exil, fie isteric-naţionaliste. Nici unul dintre partide nu a reuşit să îşi constituie un *think-tank* veritabil, care să producă doctrină proprie şi proiecte sectoriale în spiritul acesteia. Aici văd calea noastră: un proiect de realitate adecvată datelor tragice ale locului, realist *(sustainable development)* şi suficient de spiritual şi creştin pentru a fi atractiv atît „jos" cît şi „sus".

Preoţimea în schimb pare captivă în masă unei retorici mic-teologice şi unui feudalism care îşi are interstiţii omniprezente, dar separate de restul corpului social – de la mînăstiri la armata de bătrîne-cu-parastase. Asta pare să-i ferească de necesitatea teologiei celei înalte, a hermeneuticii, a gîndirii religioase fecunde. Carenţa ştiinţei de a face biserici în România contemporană vine pe un fond încă şi mai primejdios pentru soarta credinţei ortodoxe, anume absenţa a cel puţin două generaţii de gînditori pe temele sacrului, teologi de substanţă, cărturari care să facă oficiul de hermeneuţi, de „traducători" pentru vremea noastră ai teologiei ortodoxe*. Altfel, nivelul discursului – ierarhiei, al preoţilor, al publicisticii patronate de aceştia nu se ridică – în punerea problemelor, formulare a argumentelor, concluzii – în ceea ce priveşte chestiunile care privesc societatea, dincolo de o periculos de săracă retorică a naţionalismului sau a auto-încapsulării în nostalgii ale trecutului medieval, dacă nu de-a dreptul „mioritic", anistoric.

Nu se pot oferi cu seriozitate drept unice proiecte de viitor doar reverii paseiste ale cîte vreunui distins monah aflat la răspîntiile senilităţii. Prin comparaţie, un studiu fie şi sumar al *site*-ului Vaticanului ne oferă imaginea unei biserici care se gîndeşte şi se regîndeşte pe sine, la un nivel al discursului teologal pe care ne lasă visători (am în minte, bunăoară, mesajul papei către diferitele categorii socio-profesionale; cele către artişti, oameni de ştiinţă, meşteşugari sînt de un interes special pentru cineva care contemplă relaţia dintre intelectual, om de artă şi biserică).

Biserica ortodoxă – o spun cu disperare – nu pare să aibă pregătită nici măcar o strategie a chestionării prezentului, necum răspunsuri de autentic nivel intelectual pentru România contemporană, la nici unul dintre nivelurile de articulare ale acesteia: social, politic, artistic, economic. Evenimentele majore în viaţa ecclesiei o găsesc pe picior greşit, nepregătită, in defensivă sau de-a dreptul împotrivindu-se lor nediferenţiat şi necritic. Dimpotrivă, iniţiativele societale fie au venit prea tîrziu pentru a fi efective, fie se dovedesc păguboase. Biserica pare a se configura în momentul de faţă într-o ariergardă a societăţii, dar nu în sensul păstrării vii a tradiţiei, ci a sărăcirii acesteia în numele unui paseism redus la ritualuri şi citate îngînate, cu toatele din trecut pentru că prezent citabil nu există, mulţumindu-se cu elogiile indistincte ale vulgului şi ale unei mîini de tineri pe care nu credinţa îi mînă acolo, ci disperarea lipsei de alternativă: curînd, ei descoperă, dacă nu cad în fanatism şi auto-hipnoza recitării sloganurilor, că nici biserica nu le oferă o alternativă reală, alta decît consolarea lăcrămoasă. Un singur punct luminos aici, deşi efemer: lovitura de PR dată de două ori în 2002: 1) prin încredinţarea alegerii proiectului de catedrală patriarhală unui juriu reprezentînd instituţii fundamentale ale statului şi cu componentă majoritară de experţi într-ale arhitecturii şi 2) prin alegerea proiectului cîştigător care aparţine pe de o parte unei instituţii publice (UAUIM) şi unei echipe foarte tinere de arhitecţi şi studenţi, pe care am avut onoarea să o conduc. Fireşte, locul de concurs şi proiectul au fost degrabă abandonate de frica unei minime angajări în spaţiul public şi urban. Creştinismul a început ca religie a cetăţii, urbană, angajată; a preluat semnele arhitecturale cele mai importante ale acestor cetăţi (bazilicile), „terraformîndu-le" pentru uzul propriu. Acum, în loc să vrem a fi prezenţi cu semnul arhitectonic absolut al creştinătăţii: catedrala patriarhală în chiar centrul palpitulului urban, o retragem deliberat de acolo, făcînd loc lui Mamona şi alor săi, spre a deveni – nu rurali, cosmici; astea-s bazaconii interbelice care, rămase necriticate, trec drept axiome privitoare la identitatea românească, alături de cele privitoare la etnogeneza creştină – ci evacuaţi din geografia urbană şi din istoria devenirii creştinismului edificat. Drept urmare, dacă se va construi, se va construi catedrală la loc de verdeaţă (într-un parc pe care, potopindu-l îl va desfiinţa dimpreună cu monumentele sale, afară din oraşul viu şi din rolul de miez al acestuia), prost orientată în raport cu axele ceremoniale şi simbolice ale spaţiului şi, probabil/deplorabil, cu xilo-discursul arhitectural lăcrămos atît de bine însuşit de cîţiva lăutari participanţi la concurs, discurs al retardării de care, cel puţin, monumentul condamnat al lui Maicu şi Cucu, nu putea fi acuzat.

Or, nu se poate miza serios şi în durată lungă pe „virtutea" localizării în afara timpului istoric şi în afara problemelor comunităţii pe lipsa discernămîntului critic şi pe anti-intelectualism. Pentru cea mai elogiată instituţie din ţară, a oferi doar – destul de scumpe – servicii ale ritualurilor de trecere este prea puţin. S-a resemnat Biserica să nu mai reprezinte corpul viu şi (o parte din) mintea acestui neam? Intelectualii care îi chestionează anumite gesturi (sau absenţa lor), cei care se îndoiesc de anumiţi ierarhi nu sînt mai puţin ai Bisericii decît lăudătorii ei necondiţionaţi; aş îndrăzni să spun că dimpotrivă; or, ei sînt blasfemiaţi fie direct de către „destinatarii" criticilor, fie prin gurile fără minte ale unora care cred că infailibilitatea este un atribut uman – oricine ar fi omul respectiv.

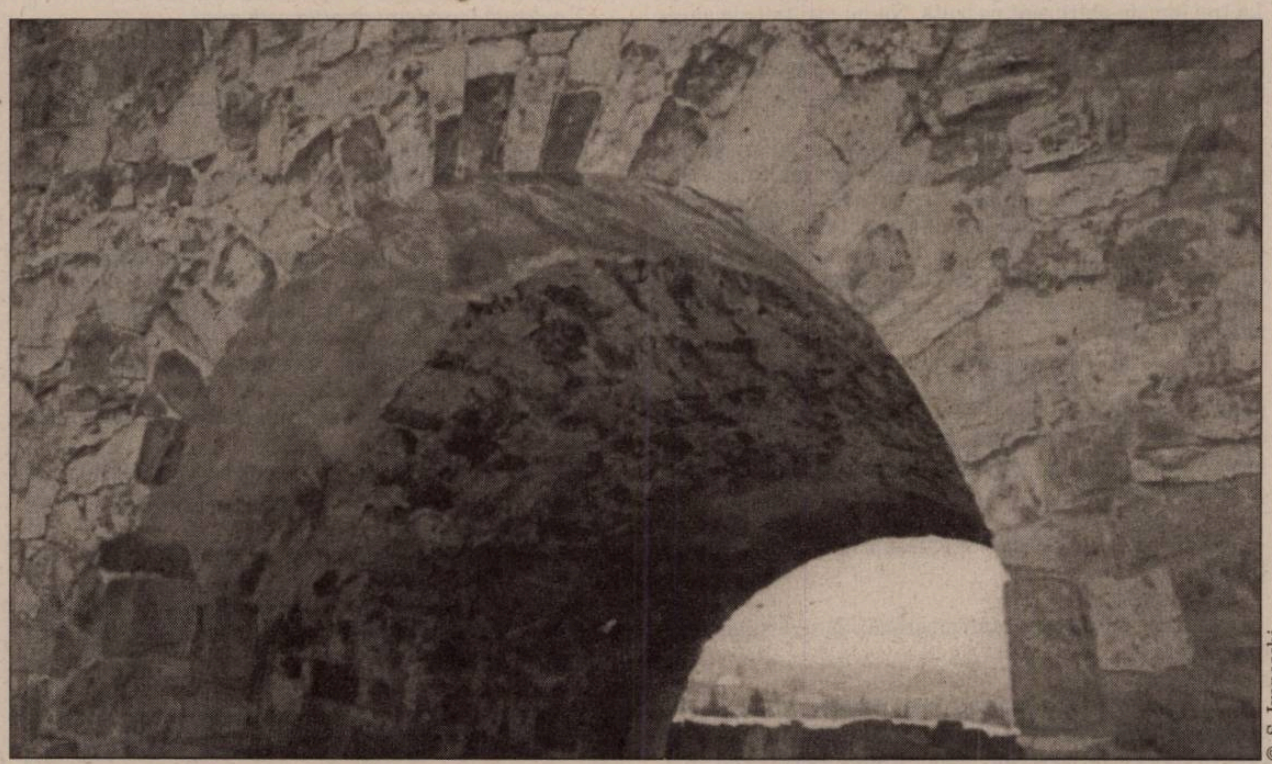

© S. Ivanoschi

* Abia mai recent, prin Teodor Baconsky sau Cristian Bădiliţă, pare a se configura un nou interes intelectual din interiorul creştinătăţii ortodoxe autohtone.

Wolf LEPENIES

Faust ar fi inventat mai bine pompa de aer

Germania are nevoie de o formă de protecţie a oamenilor de ştiinţă: cei din domeniul ştiinţelor naturii şi inginerii sînt pe cale de dispariţie. În doar cîteva zeci de ani, ultimele exemplare din specia lor vor putea fi admirate în muzee sau în parcurile de agrement. Atunci Germania va fi fiind deja un peisaj înfloritor din care cercetătorii, tehnicienii şi industria vor fi dispărut.

Această viziune se bazează pe cifrele care arată interesul extrem de scăzut pentru ştiinţele naturii şi domeniul ingineriei: în 1991, 10.000 de absolvenţi de liceu voiau să studieze în continuare Fizica, şapte ani mai tîrziu numai 5.000. Anul acesta vor promova 1.100 de studenţi Chimia – cu un sfert mai puţin decît în 2002. În trei ani nu vor mai fi decît 750. Nici la Politehnică lucrurile nu stau tocmai bine: numărul studenţilor va scădea în următorii ani cu 12.000 pînă la 14.000.

Conform unui studiu al OECD din anul 2000, din 100.000 de angajaţi doar 1040 sînt absolvenţi de ştiinţe naturale, matematică şi informatică. Media ţărilor din OECD este de 1.500. În Franţa şi Japonia sînt peste 5.000. Dacă ne amintim de studiul PISA care a arătat cît de precare sînt cunoştinţele de matematică şi ştiinţe naturale ale elevilor germani, devine limpede că viitorul Germaniei e îndoielnic.

Goethe – o catastrofă pentru educaţia din Germania?

Se vorbeşte din ce în ce mai des despre neîncrederea în ştiinţă şi respingerea tehnicii atunci cînd sînt căutate motivele interesului scăzut pentru domenii ca ştiinţa ingineriei şi ştiinţele naturii. Este uimitor însă că această dezbatere revine la voci de la sfîrşitul secolului al XIX-lea care erau de acord că Germania era recunoscută ca fiind lider mondial al ştiinţei: prin 1882 psihologul Emil Du Bois-Reymond, într-o discuţie purtată în cadrul rectoratului berlinez sub titlul preţios „Goethe pentru totdeauna" a subliniat întîietatea exponenţilor germani ai culturii asupra celor din domeniul matematicii sau al ştiinţelor naturii. „Vreau mai multă matematică", era revendicarea lui Bois-Reymond, care cerea ca în planul de învăţămînt pentru gimnaziu să se acorde o mai mare importanţă ştiinţelor naturii în detrimentul orelor de greacă şi de religie. Psihologul care vedea în studiul geometriei analitice o „iluminare necesară traiului în epocă" era convins că tradiţia idealismului german nu poate continua decît prin valorizarea ştiinţelor naturii şi a matematicii.

Un obiect principal al atacurilor scandaloase de atunci şi de acum a fost Goethe, a cărui respingere a experimentalului şi a cărui distanţă faţă de predarea fizicii în şcoli ar fi avut urmări catastrofale pentru canonul educaţional german. Cu al său *Faust* Goethe le-a oferit germanilor un model intelectual negativ. Dubois-Reymond glumea spunînd că Faust ar fi descoperit mai bine pompa de aer şi scînteia electrică.

Ceea ce a cerut rectorul Universităţii din Berlin la sfîrşitul secolului al XIX-lea a devenit astăzi realitate. La orele de religie – acolo unde încă se mai predă – iau parte din ce în ce mai puţini elevi. Chiar în marile oraşe se pot număra pe degete vorbitorii de limbi clasice din gimnaziu. Dar timpul cîştigat nu este folosit de elevii germani pentru a descoperi scînteia electrică şi pompa de aer. Parlamentul german a declarat în mod festiv anul 2000 „Anul Fizicii", deplîngînd situaţia fizicienilor care se înrăutăţeşte de cîteva decenii încoace.

Teama intelectualilor de tehnică

Există cu adevărat o formă tipic germană de respingere a tehnicii şi o neîncredere în ştiinţa cu tradiţie izvorîte din vremea idealismului german şi care s-au adîncit în secolul al XIX-ea prin filozofia naturii de tip romantic? Neîncrederea în civilizaţia tehnico-ştiinţifică a fost considerată în mare parte de către intelighenţia germană ca semn al unei conştiinţe de sine din ce în ce mai marcate. Istoria intelectualităţii germane în raport cu ştiinţele naturii şi cu tehnica este de departe o istorie a necunoaşterii, a prejudecăţilor cultivate şi a exagerărilor ideologice.

Şi totuşi: afirmarea unei forme tipic germane de respingere a tehnicii şi a neîncrederii în ştiinţele naturii nu poate fi dovedită empiric comparînd situaţia Germaniei cu cea din restul Europei. Plasînd numărul actual al studenţilor în contextul statisticilor din piaţa muncii constatăm un paradox. După datele oferite de Oficiul pentru Muncă din Nürnberg, în Germania erau 5.800 de posturi vacante în domeniul construcţiei de maşini – dar 17.500 de constructori erau în şomaj. Pe piaţa muncii era nevoie de 4.300 de ingineri electronişti şi 12.250 căutau un loc de muncă. Era nevoie de 650 de fizicieni din 1.600 de specialişti şomeri. În anul 2002 existau cu 59% mai puţine locuri de muncă pentru jurnalişti, dar şi cu 49% mai puţine locuri pentru ingineri şi 60% mai puţine pentru informaticieni.

Vinovată de această situaţie paradoxală – o lipsă de personal simultană cu lipsa de locuri de muncă în meserii tehnico-ştiinţifice – este o anume poziţie care acţionează extrem de contraproductiv din cauza dramaticelor transformări demografice. Am putea numi această poziţie „neîncredere condiţionată de vîrstă".

Formula de succes pe piaţa muncii: competenţa = formare profesională minus vîrstă

Piaţa de muncă în domeniul ingineriei şi al ştiinţelor naturii este dominată de convingerea că scăderea nivelului de competenţă este condiţionată de înaintarea în vîrstă şi ca atare inevitabilă. Dacă vrei să rămîi inovativ trebuie să-i înlocuieşti cît mai repede pe cei ce depăşesc 45 de ani cu oameni tineri. Urmările acestei poziţii sînt evidente: în electrotehnică, şomajul celor în vîrstă de sub 35 de ani scade în mod constant, în timp ce la cei peste 45 de ani rata a crescut din 1985 pînă astăzi cu 800 de procente. La fel se întîmplă şi în ştiinţele naturii. Strategia absurdă a societăţilor economice de a reduce vîrsta de pensionare este determinată în mod hotărîtor de neîncrederea în personalul vîrstnic.

Cercetările demografice asupra vîrstelor au arătat că oamenii îşi pierd capacitatea inovativă şi mobilitatea spirituală mult mai tîrziu decît reiese din practicile de angajare de pe piaţa muncii. Germania îmbătrînindă are şi aici un rol aparte, pensionîndu-i vremelnic pe cei de 50 de ani în timp ce în mult mai tînăra America vîrstele de pensionare au fost de mult depăşite, cei înaintaţi în vîrstă lucrînd mai mult ca înainte chiar şi în domeniul cercetării şi al dezvoltării.

Lipsesc din Germania programe şi practici convingătoare ale formării permanente. Dar chiar dacă această practică s-ar schimba, din ce în ce mai puţini tineri de la noi ar fi interesaţi de tehnică şi ştiinţele naturii. Iată cum deodată ies la iveală atîtea carenţe ale politicilor şi ale societăţii acumulate de decenii.

Germania este o ţară a imigranţilor, dar nu are o lege a imigraţiei. Nu există politici pentru copii şi familie care să poarte această denumire. Femeilor le este îngreunat accesul la ştiinţă şi cercetare. Se face totul pentru izgonirea în străinătate a tinerilor oameni de ştiinţă. Şi nici potenţialul novator al celor vîrstnici nu este exploatat cum trebuie. Aceştia sînt factorii răspunzători de carenţele din domeniul ingineriei şi al ştiinţelor naturale şi nu aşa-zisa respingere a tehnicii şi a neîncrederii în ştiinţă de care sînt bănuiţi germanii.

(articol preluat din Süddeutsche Zeitung, *19 august 2003)*

traducere Matei MARTIN

Trăiască timpul liber!

– americanii, noii stahanovişti ai lumii –

Să dai o raită (trăiască Internetul!), pe 1 septembrie, prin cîteva ziare şi reviste străine (de fapt, nu cu totul „străine", dat fiind că sînt italiene şi franceze, deci de „giantă latină") poate fi un exerciţiu util sau măcar simpatic: ecourile vacanţei încă nu s-au stins, dar nici activitatea n-a reintrat în deplina normalitate. Aşa că ziarele franceze vorbesc – desigur – despre *la rentrée*, pusă în acest an sub semnul unui scandal estival: numărul mare de decese provocate în Franţa de caniculă şi toate polemicile care au urmat. Pentru francezi, *la rentrée* înseamnă (şi) reînceperea şcolii, aşa că *Le Figaro* oferă o sinteză despre bacalaureat şi despre ce pot face absolvenţii „după": este vorba despre bacul 2004, a cărui pregătire a început. Pentru cititorii care sînt gata să compare şi să tragă concluzii defavorabile nouă („vezi, domnule, ei se pregătesc din timp..."), preiau şi nişte cifre: în 2002, în Franţa au absolvit bacul 78% dintre cei înscrişi. Comparaţi, aşadar, dar nu uitaţi: *comparaison n'est pas raison*. Pînă la bac – şi pînă la vacanţa de anul viitor – *www.lemonde.fr* ne oferă sfaturi pentru o mai bună readaptare la viaţa de toate zilele după vacanţă.

Cea mai simpatică descoperire am făcut-o însă pe pagina web a unui săptămînal italian, *Internazionale* („fratele" lui *Courrier International*, căci e făcut în principal tot din articole preluate din presa lumii). Este vorba despre un articol intitulat *Trăiască timpul liber!*, scris de Paul Kennedy, profesor de istorie la Yale University, special pentru ediţia din 28 august 2003 a lui *Internazionale*. Îl rezum, cu gîndul că va produce plăcere atît celor care se plîng că „la noi se munceşte puţin şi prost", cît şi celor care spun că „în Occident se munceşte mult şi bine".

Paul Kennedy începe cu evocarea unui economist american de origine norvegiană, Thorstein Veblen, cunoscut mai ales datorită primei sale cărţi, *Teoria clasei înstărite*, în care a apărut prima dată termenul „consumism" şi în care a făcut, crede Paul Kennedy, o „ironică analiză a obligaţiei sociale, tipice pentru clasele înstărite, de a-şi afişa bogăţia şi de a-şi demonstra emanciparea faţă de muncă". Mai departe, profesorul de la Yale meditează despre „ce s-a ales de clasa înstărită şi de timpul liber" în America, pornind de la experienţa proprie: locuieşte într-o casă pe malul mării, la 13 kilometri de Universitatea Yale, aşa că face zilnic naveta. „În zilele de lucru este o călătorie tolerabilă, dar la sfîrşit de săptămînă poate fi o sinucidere. Motivul, bineînţeles, este aşa-numita «clasă înstărită». Autostrada este blocată de coloane de 4X4 care se tîrăsc spre casele de vacanţă de la Cape Cod, Newport şi Martha's Vineyard. Capotele acestor jeep-uri sînt bucşite de biciclete şi planşe de surf care promit un week-end de febrile activităţi. Şoferii vorbesc la celulare. Vineri după-amiază, coloanele se mişcă dinspre New York şi New Jersey spre coastele atlantice; duminică după amiază se mişcă în sens invers, cu 25 de kilometri pe oră". E destul consumism aici, crede Paul Kennedy, dar nu aceasta e „clasa înstărită" la care se gîndea Veblen: s-au emancipat în raport cu munca manuală grea, dar nu în raport cu munca. „Sînt nişte oameni care au devenit sclavii altor monştri: supermunca, stahanovismul şi hiperactivitatea. Sînt guvernaţi de o cultură care devine tot mai bizară în insistenţa sa pe muncă şi performanţe. Fiul meu, de exemplu, lucra la o firmă de consultanţă financiară în care se considera că e de prost gust să pleci acasă înainte de opt seara. Tinerii avocaţi lucrează 80 de ore pe săptămînă, tinerii medici 100 de ore: e nebunie pură. Timpul liber ca ritual e pe moarte în America". Refugiul? Pe bătrînul continent, desigur: „E o adevărată uşurare să fug din cînd în cînd din stahanovista Americă şi să vin în Europa. La Cambridge pot să merg cu bicicleta de-a lungul rîului pînă la pub şi să mă uit la oamenii care, la trei după-masă, beau bere privind la lebedele care plutesc pe apă. Cînd mă aflu la Yvoire, pe malul lacului Geneva, îmi petrec zilele citind şi moţăind. Şi acelaşi lucru este valabil şi pentru Toscana şi pentru toate locurile civilizate din lume, în care oamenii ştiu că în viaţă mai există şi altceva în afară de muncă". I s-ar putea reproşa profesorului american că generalizează pripit, pornind de la cîteva locuri binecuvîntate (Cambridge, Geneva, Toscana). El aduce însă şi alte exemple – săptămîna de lucru de 35 de ore din Franţa şi obligaţia angajatorilor de a asigura cel puţin 6 săptămîni de concediu plătite sau o recentă iniţiativă italiană: „cîţiva medici şi avocaţi italieni îngrijoraţi de accelerarea vieţii cotidiene, care o imită pe cea americană, au fondat o mişcare pentru a susţine întoarcerea la «pauza de prînz lungă» urmată de un pui de somn. Ce idee splendidă!". În America însă, nici o şansă: după datele Biroului Internaţional al Muncii, Statele Unite sînt singura ţară dezvoltată în care numărul de ore lucrate e mai mare decît în 1975. „Cred că acest fenomen este nesănătos şi va genera o societate şi mai stresată. Veblen ar rămîne perplex", scrie Paul Kennedy.

Cei preocupaţi de pericolele care vin dinspre America (hegemonia limbii engleze, distrugerea stratului de ozon, mcdonaldizare, filmele comerciale etc.) mai pot pune pe listă încă unul: munca stahanovistă, în dispreţ total faţă de timpul liber. Paul Kennedy se arată îngrijorat: „Problema este că stilul de viaţă american se va răspîndi. În SUA, elevii din anii terminali învaţă de la consultanţii în probleme de carieră că dacă vor să fie admişi la cele mai bune universităţi trebuie să-şi petreacă vacanţele de vară frecventînd ore suplimentare şi făcînd stagii de pregătire. Conceptul de leneveală cu prietenii pe treptele casei a fost dat la gunoi. Şi, pe măsură ce afacerile se internaţionalizează, firmele vor descoperi, chiar şi în Italia sau Franţa, că trebuie să se adapteze modelului american. Trei mii de ani de civilizaţie sînt asediaţi de fax, telefon, Internet, apeluri de pe Wall Street şi de spaima de a nu fi admis la Harvard Law School. Nu mai e vorba despre barbarii ajunşi la porţile cetăţii! Vandalii erau ceva. Americanii din «clasa neînstărită» sînt cu totul altceva".

Acesta a fost, în rezumat, articolul lui Paul Kennedy. E 1 septembrie, tocmai am venit din vacanţă (un tur prin ţară, cu maşina, fără planşa de surf pe capotă) şi îl asigur pe distinsul profesor de la Yale că, dacă Franţa şi Italia vor cădea pradă modelului stahanovist american, va putea găsi oricînd refugiu în spaţiul carpato-danubiano-pontic: din punctul de vedere al timpului liber, al „pauzei de prînz lungi" plus somnicul aferent şi al plimbărilor contemplative prin peisaj, România încă nu riscă să piardă prea curînd cele trei mii de ani de civilizaţie. **(M. V.)**

▲

Cine se teme de critica de întîmpinare (III)

Grigore ARSENE
Editura Curtea Veche

Despre Cenușărese

O simplă panoramare a presei româneşti ne indică perimetrul de predilecţie al criticii de întîmpinare – anume cel literar. Gazetele sau suplimentele culturale ale cotidienelor de mare tiraj rămîn cantonate în primul rînd în aria literarului cînd se lansează în recenzii de carte sau prezentări ale actualităţii editoriale, ghidînd astfel implicit interesul şi gustul publicului strict spre „marea literatură".

Alte zone, nu lipsite de interes şi mai ales tot mai necesare în economia vremurilor pe care le trăim, sînt astfel lăsate pe rol de Cenuşărese. Editura Curtea Veche, care şi-a clădit un portofoliu variat, însă din care un pachet important îl constituie literatura de dezvoltare personală, are toată experienţa necesară pentru a acuza această abordare discriminatorie.

De altfel, şi inexistenţa pe piaţa românească a unui instrument esenţial într-o viaţă editorială funcţională – o revistă a actualităţii editoriale, de tipul *Publisher's Weekly* sau *The Bookseller* – poate fi incriminată ca nefurnizînd „locul" necesar pentru asemenea demersuri.

În condiţiile date însă, dacă literatura română şi cea universală îşi găsesc în mod natural şi fericit o gazdă primitoare în paginile unei *Românii literare*, *Observator cultural* sau *Orizont*, iar literatura socio-politică eventual în *22*, *Dilema* sau din nou în acelaşi *Observator*, celelalte categorii de publicaţii, de la literatura pentru copii pînă la cea de dezvoltare personală, sînt lăsate să navigheze în derivă. La fel ca şi în zonele „elitiste" ale literaturii, putem discuta şi aici despre valoare şi nonvaloare, despre autentic şi contrafăcut, despre creativitate şi imitaţie, totul este să avem deschiderea necesară pentru a privi şi a primi ceva nou. În contextul ignoranţei cu care sînt tratate genurile în cauză şi a lipsei unui filtru critic, pe piaţa românească de carte se „luptă" acum autori de dezvoltare personală de talii cu totul diferite. Şi în această degringoladă cititorul nu are nici un sprijin: nimeni care să-l îndrume către lucrările autentice, recunoscute pe plan internaţional.

În aceste condiţii, noile genuri nu au prea multe opţiuni: fie se impun – indiferent de valoarea lor – prin eforturi şi campanii de persuasiune clădite pe eşafodajul hibrid al relaţiilor profesional-personale, fie abandonează partida şi se retrag discret pe rafturile anonime ale librăriilor, în speranţa că un librar „mai luminat" le va pune în evidenţă sau hazardul va face ca un cititor tenace să le descopere, fie – în cazul fericit – reuşesc să atingă un ţărm binevoitor, deşi modic, pus la dispoziţie de un gazetar dispus să rişte şi „să privească şi în alte direcţii".

Speranţa noastră este că numărul celor dispuşi să îşi ia astfel de riscuri va prevala, iar pe de altă parte şi lumea editorială românească va reuşi să îşi construiască vehiculele necesare pentru o existenţă de un profesionalism autentic.

Gheorghe CRĂCIUN
Editura Paralela 45

Critica „la plesneală"

Critica de întîmpinare actuală aparţine unui mecanism literar dereglat. Producţia editorială pare să surmonteze capacitatea de recepţie şi triere a „specialiştilor". Ne aflăm într-o adevărată junglă de cărţi, populată de exploratori lipsiţi de experienţă, cînd nu de-a dreptul iresponsabili, vînînd la întîmplare. Piaţa cărţii s-a modificat fundamental, pe nişte coordonate care în ultimă instanţă înseamnă bani. Ea promovează alte criterii de selecţie decît criteriile criticilor. Iar criticii se prefac că totul e în continuare OK. Gustul personal a înlocuit estetica. Povestea de senzaţie e preferată naraţiunii serioase. Sexul a devenit mai important decît psihologia. Apocalipticul a învins profunzimea. Valoarea a devenit mai puţin importantă decît succesul imediat şi eficacitatea economică. Asta nu ne spune nimic? Revistele literare par inutile. Majoritatea dintre ele au un aer bătrînicios şi prăfuit. În provincie se poartă în general încremenirea în complexul localist. Paginile culturale ale ziarelor sînt o tocană de informaţie. În emisiunile culturale de la TV afli, cînd ţi-e lumea mai dragă, despre nu ştiu ce apariţie editorială semnată de un ilustru necunoscut. De altfel, mulţi redactori TV au devenit şi ei poeţi şi prozatori. Se scriu cărţi despre fotbalişti şi vipuri, apar în străinătate albume deocheate cu tinere glorii ale gimnasticii, se fac siropuri obscene, de un kitsch nebun, gen Chris Simion. Şi ce urmează? Mediatizare la maxim! Revistele tac. Criticii refuză din start acest tip de vulgaritate. Lumea pare să fi uitat ce e cu adevărat literatura. Dispariţia autorităţii critice a condus la proliferarea recenzenţilor improvizaţi. O sursă destul de precară de bani de buzunar, dar sursă! Nimeni nu are bani să cumpere cărţile despre care vrea să scrie. Prea ocupaţi cu tot soiul de jurii, colocvii, comitete şi comiţii, criticii mai bătrîni nu mai au timp nici să intre în librării. Aşa că se scrie despre ce-ţi cade în mînă. Vechile aliniamente au fost părăsite. Cine mai vrea ceva de la literatura română? Înfloreşte critica parohială şi cumetrială. Unii critici mai vîrstnici care au pierdut de mult trenul încearcă să lanseze la apă noi generaţii literare gata avariate. Domneşte dezorientarea, sare în ochi lipsa de cultură şi informaţie a „tinerilor lupi". Pînă şi minimele reguli obligatorii ale alcătuirii unei recenzii sau cronici par să nu mai conteze. Critica de întîmpinare din România actuală e o critică „la plesneală", lipsită de motivaţie. Sînt şi publicaţii care-şi susţin propriile coterii. Poţi fi, de exemplu, convins că în revista X nu se va scrie niciodată de rău despre cartea lui Y. Vezi cazul Luminiţa Marcu şi C. Rogozanu care s-au trezit fluierînd în biserică. Criteriul „cine-mparte parte-şi face" e cît se poate de activ. Căci dacă nu noi, atunci cine? Şi dacă nu acum (cît apele sînt încă tulburi), atunci cînd? Aceasta e în mare povestea şi ea e la fel de tristă ca o compilaţie Shakespeare-Caragiale remixată de Daniel Cristea-Enache şi Marius Ianuş.

Silviu LUPESCU
Editura Polirom

„Marja de eroare"

Citeam recent rezultatele unui sondaj efectuat în SUA ce căuta răspunsul la următoarea întrebare adresată cititorilor: ce vă determină să cumpăraţi o carte? Printre motivele enumerate, cel mai adesea se regăseau: recomandarea unui prieten, a librarului sau a unei cunoştinţe, cartea fusese remarcată în librării, se turnase un film după ea sau subiectul avea legătură cu un eveniment petrecut recent. Un motiv des invocat era însă şi faptul că potenţialul cumpărător citise anterior o recenzie în presă. Era vorba, desigur, despre acele publicaţii specializate în semnalarea noilor apariţii editoriale, care, din păcate, în România, sînt extrem de puţine şi au un ecou destul de redus.

Nu ştiu în ce măsură am putea extrapola asemenea constatări la noi, dat fiind faptul că – urmare a nivelului de trai atît de scăzut – piaţa de carte românească este extrem de contractată, avînd dimensiuni mult reduse în comparaţie cu ţările vecine (Ungaria, Serbia sau chiar Bulgaria). În lipsa unor statistici adecvate, pot doar să constat că, de exemplu, o cronică la o carte de calculatoare apărută într-o revistă de specialitate de tiraj mare se „resimte" imediat în nivelul vînzărilor editurii. Rezultate „palpabile" observ şi în cazul unor ziare. Nu intru în detalii, dar, nu întîmplător, unele cotidiene „respectabile" au astăzi pagini şi suplimente de cultură cu tematică diversă, inclusiv recenzii consacrate fenomenului editorial. Iniţiativa acestora – extrem de necesară – ar putea contribui, în timp, la un reviriment, la redeşteptarea interesului pentru lectură a cititorului român.

În ceea ce priveşte revistele de cultură, tirajul lor mai redus nu ne permite să putem dispune, ca editori, de o evaluare cantitativă a *feed-back*-ului asupra vînzărilor. Orice tentativă de estimare ar cădea în ceea ce numim „marja de eroare". Publicul lor ţintă este însă unul „specializat", format, în majoritate, din cititori de carte, ceea ce mă determină să fiu, şi în acest caz, optimist. Adică să cred în utilitatea şi eficienţa publicării recenziilor şi semnalării noilor apariţii editoriale, a aşa-zisei critici de întîmpinare. Fără acestea, cititorii ar fi tot mai puţin numeroşi şi, cu certitudine, chiar şi noi, editorii, ne-am simţi ceva mai singuri pe lume.

Petru ROMOȘAN
Editura Compania

„Sobrul și naivul om de bine"

„Hypocrite lecteur, mon semblable, mon frère." Faimosul vers baudelairian poate fi considerat un monument al criticului de întîmpinare. La a treia ediţie a *Florilor răului*, din 1868, poetul adaugă ironic: „Lecteur paisible et bucolique. / Sobre et naïf homme de bien." Care nu e decît începutul unui splendid sonet adresat cititorului său.

Cînd tipăreşti cărţi, îi citeşti pe criticii de întîmpinare cum citesc brokerii cursul dolarului faţă de euro sau faţă de teribilul leu românesc... Şi chiar aşa, de cîţiva ani buni, de vreo cinci, nu mai citesc în fiecare dimineaţă informaţii despre pictură, desene vechi, sculptori uitaţi, cum am făcut-o alţi zece ani anteriori, ci citesc – incredibil – critică de întîmpinare. Aproape zilnic. Viaţa îţi rezervă uneori nişte surprize...

Pentru ce-i stimez mai întîi? Pentru umilinţa cu care îşi asumă calitatea de servitor, pentru capacitatea de a se pune în slujba obiectului (cărţii, autorului, ideii...). Pentru ce îi detest cel mai mult? Pentru contrariu, evident. Pentru neobrăzarea de a se servi. De o carte, de o idee, de un autor. Arătîndu-şi muşchii. Critica bună de întîmpinare continuă fericit o carte cu nişte pagini pe care autorul nu le-a mai scris, dar de care cartea are absolută nevoie. Critica proastă de întîmpinare e cacofonică, redundantă, agresivă şi, mai ales, inutilă.

Cred că, deşi impresia generală despre cultura română e de dezastru, criticii din ziarele şi revistele de astăzi sînt mult mai interesanţi, mai vii decît confraţii lor de acum douăzeci şi cinci de ani. Pentru că sînt mai puţin narcisici, autişti, „genii pustii". Pentru că au în vedere un public, mai mare sau mai restrîns. Pentru că au început să servească. Cine sînt ei? Să le dau şi numele: Adriana Bittel (în *Formula AS)*, C. Stănescu *(Adevărul)*, Nicolae Prelipceanu şi Dan Stanca *(România liberă)*, Luminiţa Marcu şi Costi Rogozanu *(Evenimentul zilei)*, Paul Cernat *(Observator cultural)*, Daniel Cristea-Enache *(Adevărul literar şi artistic)*, Simona Sora *(Dilema)*, Ştefan Agopian *(Academia Caţavencu)*, Nicolae Coande *(Cuvîntul libertăţii* – Craiova). Revistele care se cred foarte literare nu mă mai interesează aproape deloc. Majoritatea celor care scriu în aceste redute atemporale aparţin sectei foarte periculoase a trecutului care nu se mai întoarce. Păcat că nişte tineri, altfel talentaţi, sînt obligaţi, din lipsă de spaţiu publicistic, să facă în aceste gazete exerciţii de retardare mintală forţată. Să sperăm că spaţiul publicistic real va creşte în viitor pentru a-i putea cuprinde şi pe ei.

Nu cred că generala corupţie joacă un rol important în domeniul recepţiei cărţii. „Sobrul şi naivul om de bine" care este cititorul profesionist îşi face decent meseria. Doi-trei bîrfelnici persistenţi nu modifică esenţial peisajul.

Vlad RUSSO
Editura Humanitas

Care critică și, mai ales, care dinamică?

Am amînat prea mult răspunsul la întrebarea dumneavoastră, şi iată că hotărîrea de a vă răspunde, în sfîrşit, mă prinde într-un moment deloc propice unei evaluări cît de cît detaşate a situaţiei: tocmai am terminat de citit lista cărţilor subvenţionate anul acesta de Ministerul Culturii. Mărturisesc că azi-dimineaţă mă gîndeam că am să vă vorbesc despre importanţa afinităţilor şi despre fragilitatea debutantului, despre revistele culturale şi despre fertilitatea solului pe care sînt chemate s-o întreţină... Dar refuz să bat cîmpii, cu sau fără graţie, acum cînd constat uluit că procedeele abjecte de acordare a subvenţiilor, incriminate deja în anii trecuţi, se perpetuează fără cea mai mică ruşine. Despre ce dinamică, despre ce viaţă culturală chiar, mai poate fi vorba în aceste condiţii? Şi ce să mai aşteptăm de la critica de întîmpinare, cînd totul e stătut şi rău mirositor, cînd în loc să fie sprijinite cît mai multe debuturi — aventură riscantă pentru orice editor —, felii mari din şi-aşa anemicul „caşcaval" guvernamental sînt trase deoparte şi împărţite pe sprînceană? De parcă neajunsurile pieţei de carte („critică" mult mai dură decît strîmbăturile celui mai arţăgos cronicar) n-ar fi suficiente, iată că slujbaşi culturali şi acoliţi ai lor de aceeaşi teapă se adună ca să asigure, *cu bani publici*, înţepenirea culturii. Să ne înţelegem bine, nu despre valoarea mai mică sau mai mare a cărţilor, fraudulos subvenţionate acum, e vorba aici. Valoarea o hotărăşte o cu totul altă instanţă. Ci despre faptul că, despre valoarea lor, această comisie *nu avea dreptul moral să se pronunţe*. Iar o cultură în care ordinea morală este în asemenea măsură pervertită seamănă îngrijorător de mult cu un teren lăsat pîrloagă. Reveniţi, aşadar, pentru un alt răspuns la întrebarea dumneavoatră, cînd pe acest teren va fi trecut plugul.

▲

Stan VELEA

În dialog cu ceilalţi despre mine însumi

În 1951, cînd a solicitat azil politic în Franţa, Czeslaw Milosz nu mai era chiar un necunoscut; atît în ţările unde trăise pînă atunci, Lituania şi Polonia, cît şi în străinătate. Născut într-o ţară baltică, la Szetejnie, în 1911, a absolvit gimnaziul „Zygmunt August“ şi Facultatea de Drept la Wilno. A publicat primele versuri într-o revistă studenţească, *Alma Mater Wilnensis,* în 1930, încă din timpul studiilor fiind cooptat în redacţia lunarului *Zagary,* periodic artistic şi social cu orientare de stînga. În 1933, a debutat editorial cu placheta *Poem despr e timpul încremenit,* încununată în 1934 cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Wilno. Anii ocupaţiei germane îi petrece la Varşovia, unde se stabilise în 1937, împărţindu-şi eforturile între activităţi cultural-conspirative şi creaţia literară. Culegerile din acest răstimp, *Trei ierni* (1936) şi *Salvarea* (1945), adună versurile concepute în prima vîrstă poetică, înfibrată de idei catastrofiste. În 1945, intră în diplomaţie, funcţionînd pe rînd la consulatul şi ambasadele polone de la New York, Washington şi Paris, ca ataşat sau consilier cultural, pînă în 1951.

Deceniul petrecut în „oraşul lumină“ a însemnat începutul unui zbucium intens dramatic care-i va marca activitatea de creaţie pentru tot restul vieţii. Fiindcă opţiunea pentru „lumea liberă“ a fost recepţionată, cel puţin în primul moment, cu suspiciune şi acuzaţii grave de mulţi intelectuali din ţară şi din străinătate. Colegii de breaslă din Polonia i-au reproşat cu brutalitate imoralitatea profesională şi trădarea de patrie, iar cei din emigraţia pariziană şi londoneză s-au arătat neîncrezători în sinceritatea renunţării lui. Iată de ce intervenţiile publicistice frecvente (în revista *Kultura),* eseurile *(Gîndirea captivă,* 1953; *Europa natală,* 1958), poeziile *(Lumina zilei,* 1953; *Tratat poetic,* 1957) şi romanele *(Cucerirea puterii,* 1953; *Valea Issei,* 1955) ş.a. – toate elaborate în aceşti zece ani – erau menite în mare măsură să-şi convingă preopinenţii de justeţea opţiunii sale pentru un alt mod de viaţă.

În acest sens, un rol precumpănitor l-au avut volumele de eseuri, traduse în româneşte în 1999 de polonistul C. Geambaşu. Titlurile cuprinse în *Spiritul captiv,* spre exemplu, rezemîndu-şi pledoariile pe argumente excerptate din biografia şi opera unor scriitori polonezi contemporani: J. Andrzejwski, T. Borowski, K.I. Galczynski şi J. Putrament, reprezentaţi criptonimic prin Alfa, Beta, Gama şi Delta, înfăţişează critic procesele nu numai psihice care s-au consumat în realitatea culturală din Polonia Populară, determinîndu-i pe creatorii de artă şi literatură să renunţe la disponibilităţile, cutezanţa şi independenţa propriului talent în favoarea unor postulate restrictive, străine substanţei lor intime. Intenţional parabolice, expunerile descriu, de fapt, sistemele de mistificare şi manipulare a conştiinţei oamenilor de cultură cu ajutorul reţetarului teoretic al realismului socialist, care a coborît creaţia la nivelul comenzii social-politice. Ecouri similare, interferate cu elemente din propria devenire intelectuală, vor răzbate şi în *Europa natală* sau în cele două romane.

Efectele benefice ale acestei adevărate campanii de contracarare a atacurilor concentric-denigratorii n-au întîrziat prea mult. Din 1960 este profesor la Universitatea Berkeley din California, cursurile de literaturi slave concretizîndu-se, printre altele, în *The History of Polish Literature* (1969), *Obligaţii particulare* (1972) şi *Mărturia poeziei* (1983). Tot aici, la intervale relativ scurte, publică mai multe volume de poezii: *Regele Popiel şi alte poezii* (1962), *Gucio cel fermecat* (1965), *Poezii* (1967), *Oraşul fără nume* (1969), *Unde răsare soarele şi unde apune* (1974) etc., care-l vor impune treptat printre marii poeţi ai lumii, statut consfinţit de acordarea Premiului Nobel în 1980. Între timp, traduce mult din literatura universală şi din *Biblie* şi, în paralel, îşi continuă întreprinderile eseistice în perimetrul istoriei literare. La zestrea dinainte, se adaugă în America *Un om între scorpioni* (1962), studiu consacrat lui St. Brzozowski, *Viziuni din Golful San Francisco* (1969), reflecţii privind mitologia şi cultura noii patrii sau *Ţinutul Ulro.*

Volumul din urmă, tradus în limba română de acelaşi harnic polonist C. Geambaşu, exprimă cel mai pregnant, printr-o amplă documentaţie istorico-literară, pornind de la cursurile universitare, nevoia permanentă de a-şi cunoaşte mărcile eului artistic, irepetabil şi autonom, de a le defini şi verifica prin raportări tipologice la fizionomiile altor confraţi întru condei. Ţinutul Ulro, pe care nu l-a părăsit nici acum, reprezintă un împrumut din W. Blake, semnificînd spaţiul în care trăiesc marile spirite chinuite de conflictul ireconciliabil cu lumea. Locuitorul din acest perimetru, savantul, filozoful ori artistul, era astfel înfăţişat de scriitor: „Intelect dezmoştenit în sens ontologic, sfîşiat pe dinăuntru, convins în acelaşi timp că omul nu este nimic în imensitatea unui univers ostil şi – deoarece acest lucru răneşte grav mîndria umană – îi atribuie omului importanţa supremă. De aici se naşte lupta necontenită dintre aroganţă şi umilinţă, luptă specifică întregii literaturi moderne, aşadar lui Nietzsche, Dostoievski, Kafka, Proust, Sartre...“ Regăsim şi de astă dată, era de aşteptat, aceeaşi tendinţă de a lămuri prezenţa în proporţii variabile a inserţiilor autobiografice în toate despărţiturile operei. Întrucît este adevărat că „Rădăcinile mele sînt acolo, în Răsărit, şi asta e sigur. Dacă mi-e greu şi neplăcut să explic cine sînt, trebuie totuşi să încerc“ – declara ritos Milosz într-un eseu. Şi va proceda în consecinţă, urmărindu-şi critic propriile vîrste formative, încercînd să distingă între insemnele ţării de baştină, Lituania-Polonia (dogmatica catolică, St. Brzozowski, T.J. Kronski, W. Gombrowicz, A. Mickiewicz, J. Slowacki, O. Wl. Milosz, St. I. Witkiewicz, J. Przybos şi alţii, prelungite în factura şi disponibilităţile talentului, pe de o parte, şi specificitatea altor zone de cultură, în care i-a fost dat să trăiască, pe de alta (Dostoievski, W. Blake, Simone Weil, Şestov, E. Swedenborg etc.). Istoria propriului sine va însemna, prin urmare, o confruntare neîntreruptă între el şi ceilalţi, care presupune compromisuri, victorii şi înfrîngeri de ambele părţi pentru a nu se ajunge la rupturi conceptuale ce exclud convieţuirea cît de cît paşnică a unor elemente eterogene înăuntrul aceleiaşi individualităţi creatoare. Depistarea şi explicitarea opoziţiilor şi preluărilor de acest fel, cu surse reale sau livreşti, subsumează, la drept vorbind, întreaga problematică expusă în *Ţinutul Ulro,* conducînd implicit şi nuanţat la formularea reliefurilor distinctive ale unei personalităţi complexe, de excepţie. Treptele acestei deveniri intelectual-poetice sînt enunţate emblematic şi în prefaţa cărţii – o lectură mai dificilă, încărcată de abstracţiuni, în transpunerea cărora traducătorul s-a descurcat exemplar. ▲

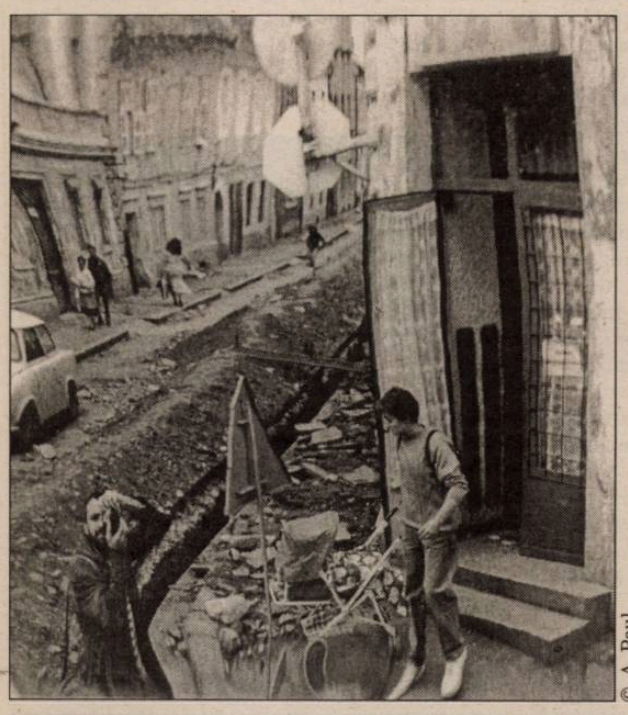

© A. Paul

Dilema vă recomandă

● Pentru fanii lui Johann Strauss – de ce n-ar exista şi aceştia, dacă însuşi Richard Wagner, cel care nu-l suporta pe Verdi, îl socotea pe Strauss „cel mai luminat cap muzical...“? La *Mezzo,* luni, 6 septembrie, 21,45, *Liliacul* (opereta după care se „topea“ Tudor Vianu!), iar miercuri, 8 septembrie, 19,00, *All that Strauss* – adică minunăţiile acelea de valsuri şi polci puse pe jazz. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Nudul anului

● ***Decalaj orar / Décalage horaire*** **(Franţa-Marea Britanie, 2002), de Daniele Thompson.**

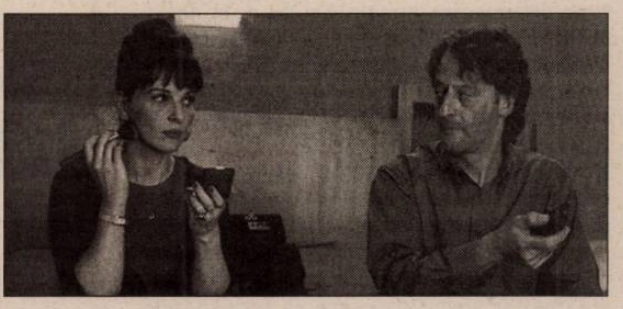

Despre contribuţia acestui film la evoluţia artei cinematografice nu pot să spun decît un lucru: e inexistentă. În schimb, despre contribuţia sa la arta amorului – amorul dintre Juliette Binoche şi orice cameră de filmare; amorul dintre orice cameră de filmare şi Jean Reno – pot să spun că e remarcabilă. Pentru început, hai să dau în vileag sfîrşitul filmului. Făcînd asta, nu comit nici o crimă – *Decalaj orar* e o comedie romantică, deci nu putea să se termine decît aşa: coborînd din avion la Acapulco, Binoche e ajunsă din urmă de cuvintele de dragoste pe care Jean Reno i le-a înregistrat pe mobil. Noi nu le auzim (în schimb o auzim pe Macy Gray cîntînd), dar înţelegem că sînt foarte multe – în timp ce le ascultă, Binoche pare să străbată sute de kilometri cu maşina. Cînd declaraţia se încheie, Binoche îi ordonă şoferului s-o ducă înapoi la aeroport. E o secvenţă lipsită de suspans, de surprize, de spirit sau de imaginaţie; în plus, e interminabilă. Poanta e că eu nici nu voiam să se termine. La naiba cu spiritul şi cu imaginaţia! Uneori, tot ce vrem de la cinema şi de la viaţă e un prim-plan – cît mai lung – cu Juliette Binoche.

Am mari aşteptări de la orice film cu Binoche: de fiecare dată aştept să mă îndrăgostesc. Nu trecuseră decît vreo trei sferturi de oră din *Decalaj orar*, cînd am auzit în pieptul meu un zgomot ca la o alunecare de teren, şi am strigat: „Bingo!“. Pe ecran, Binoche tocmai îşi dăduse jos machiajul. Dacă nu vi se pare un motiv serios de a te îndrăgosti de cineva, trebuie să aveţi în vedere faptul că Binoche joacă rolul unei cosmeticiene care a cîştigat „premiul Nobel pentru machiaj“ şi care, după cum insinuează Jean Reno, „ar avea nevoie de Ajax ca să şi-l dea jos“. „Nemachiată, mă simt goală“, spune cosmeticiana, şi în cazul acesta, ieşirea ei din toaleta unei camere de hotel (unde presupunem că s-a consumat o teribilă încleştare cu Ajax) este nudul anului. Reno nu vede asta din prima clipă – privirea lui fotografiază mecanic apariţia lui Binoche, apoi o părăseşte –, dar în clipa următoare pînă şi el – posesorul uneia dintre cele mai somnoroase perechi de pleoape din tot cinematograful, de la Robert Mitchum încoace – realizează ce minunăţie a fotografiat. El e un tip care a cucerit SUA cu armele bucătăriei franceze – e deosebit de mîndru de puii lui de baltă –, dar altceva n-a mai cucerit de multă vreme, şi se vede; alergiile şi fobiile lui sînt ca un strat de praf, sau ca zidul de machiaj pe care cosmeticiana l-a ridicat între goliciunea ei şi ochii lumii. Asta înseamnă că au ceva în comun, deşi aparenţele sînt neplăcute pentru amîndoi – el vede o fufă gălăgioasă, ea vede un ciudat antipatic – şi, în plus, el e alergic la cosmetice. Se întîlnesc pe un aeroport paralizat de grevă şi ajung să împartă o cameră de hotel, pentru o noapte. Noaptea durează aproape cît filmul, deci spectatorul are destul timp să cugete serios la cîteva chestiuni de viaţă şi de moarte. Cum reuşeşte Jean Reno să joace un nevrotic şi, în acelaşi timp, să emane *cool?* Vom vedea sau nu vom vedea sex în acest film? Oare nu există o lege, în cinematografia franceză, care-i obligă pe eroii unei romanţe să facă sex? Oare, în lipsa acestei legi, charisma actorilor va fi de-ajuns ca să ne ţină treji pînă la capătul nopţii? Filmul n-are nimic de oferit în afară de şarm, dar nu asta e problema lui; problema e că, în cursul nopţii, prin cărniţa şarmului încep să iasă oscioarele unei reţete – gastronomul rătăcitor îşi regăseşte rădăcinile, cosmeticiana renunţă la mască şi îşi găseşte libertatea –, iar banalitatea reţetei, insipiditatea ei, e ca o insultă adusă pedanteriei cu care Reno îşi prezintă puii de baltă, personalităţii pe care încearcă să le-o dea. Şi totuşi, ca să-l parafrazez pe Radu Cosaşu, bănuiesc că n-am venit pe lume pentru a îndepărta pe cineva de la un film cu Juliette Binoche, chiar dacă filmul e o prostie; bănuiesc că am venit pe lume ca să învăţ, din operele complete ale lui Audrey Hepburn, că Dumnezeu chiar i-a creat pe unii dintre noi după chipul şi asemănarea Lui. Sînt zece ani de cînd Hepburn s-a întors în cer, dar Binoche îi ţine locul pe ecrane. Şi în *Decalaj orar*, cînd îşi dă jos machiajul, rămîne goală. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Copiii de la 402

În fiecare dimineaţă mă uit (alături de Luca cel de 7 ani) la Fox Kids. Cel mai dès la *Copiii de la 402,* mai ales acum, cînd e maratonul (mai multe episoade odată, timp de vreo oră jumătate). Nu e un desen obişnuit, în sensul că nici una din întîmplările copiilor nu e convenţională. Şi că aproape nici unul dintre personaje nu e pozitiv, eroii-copii împărtăşind din viciile adulţilor. Nu lipsesc ironia şi umorul de bună calitate. Ele salvează, de fapt, desenul, deşi uneori se transformă de-a dreptul în sarcasm. Probabil aici e problema serialului: nevoia, cu orice preţ, de haz, depăşeşte, de multe ori, şi chiar ignoră morala, de dragul distracţiei. Filozofia creatorilor serialului este că personajele aproape fără urmă de speranţă de îndreptare sînt cele mai nostime. Aşa şi este, scenariile episoadelor sînt întotdeauna impecabile şi replicile foarte reuşite, dar imaginea generală este a unor copii groteşti. Nu ştiu cum percep adevăraţii telespectatori – cei între 4 şi 14 ani – desenul, dar cert e că îşi pot extrage de acolo cu greu niscaiva modele pozitive. În schimb, se pot distra de minune şi, ca să înţelegem mai bine de ce, vom da cîteva exemple.

Există, în serial, vreo 6 personaje principale, caractere distinct structurate şi fidele trăsăturilor iniţiale. E Nancy, un personaj la prima vedere simpatic: o fată populară, care învaţă bine. Dar, de fapt, e mînată de ambiţii deşarte şi manipulată de teoriile la modă. Sînt, deja, celebre episoadele în care Nancy le împărtăşeşte tuturor avantajele Feng-Shui sau ale hranei naturiste. Interesant este că ceilalţi o cred, şi devine un adevărat lider de opinie, distribuitor de ideologii. Nancy nu se dă înapoi de la a minţi cu uşurinţă şi imaginaţie, pentru a-şi susţine cauzele. Seamănă cu un politician în campanie electorală. O mai salvează doar admiraţia ei necondiţionată pentru Penny, eleva model a clasei, căreia îi face curte continuă, fără să reuşească s-o cucerească, pînă la capăt, niciodată.

De fapt, multe dintre personaje sînt salvate de slăbiciunile lor – care-ţi stîrnesc compasiunea (în locul revoltei) – şi puse la punct de un soi de pronie divină; sau, altfel spus, de un firesc al întîmplărilor, care sancţionează excesele şi restabileşte dreptatea. Lipsa de morală, despre care vorbeam la început, devine, de fapt, la o scrutare mai atentă, doar lipsa unui maniheism explicit: există însă o morală implicită, ilustrată, în general, de finalul episoadelor. Dar să continuăm seria exemplelor.

Polly, colega lui Nancy în aceeaşi clasă 402, este o elevă model. Învaţă bine şi cu plăcere, ba se oferă să participe şi la toate activităţile extraşcolare. Este şi un personaj politic corect, pentru că e emigrantă lituaniană şi se mîndreşte cu asta, etalîndu-şi etnicitatea într-o manieră ostentativă. Defectele lui Polly sînt tocmai ostentaţia şi excesul. Excesul de simţ civic o face să pîrască. Ca turnătoare, e urîtă de colegii ei, care o evită. Şi devine, eventual, demnă de compasiune pentru unii telespectatori mai duioşi.

Copiii cu adevărat buni rămîn Freddy şi Penny. Freddy învaţă bine, îşi ajută, la o adică, prietenii. Dar pentru asta nu e apreciat, şi nici destul de popular. Colegii lui nu pierd ocazia să fie nedrepţi şi să rîdă de Freddy. Penny, fetiţa blondă şi suavă, e, practic, singurul personaj total pozitiv: învaţă bine, se ocupă de acţiuni caritabile, nu se poartă urît cu nimeni, dar nici nu e prietenă foarte apropiată cu cineva. E atît de perfectă încît e aproape ireală. Mai există un personaj cît se poate de pozitiv, şi de astă dată mai veridic: Miss Graves, profesoara lor, cu tact şi înţelegere calmă pentru orice situaţie. Dar şi cu sancţiuni morale, niciodată exagerate. Dacă e să judecăm după Miss Graves şi modelul pe care aceasta îl oferă, premisa pesimistă de la care am pornit se dovedeşte falsă. Şi desenul animat nu doar reuşit, ci şi optimist.

▲

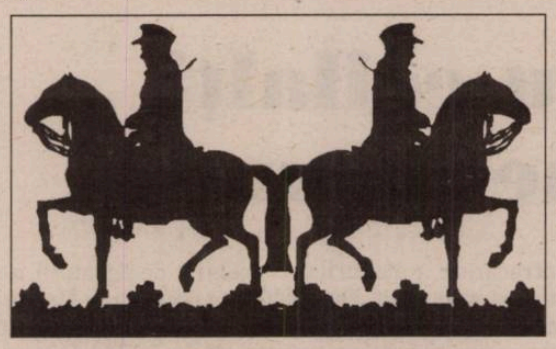

Radu COSAȘU

din viaţa unui extremist de centru...

Noi, casablanchiştii

Aniversarea a 60 de ani de la premiera *Casablancăi* m-a găsit într-o stare flască. Adevărul este dincolo de cîte am scris despre *Casablanca.* Nenorocirea ţine de faptul că de nenumărate ori am jucat în *Casablanca,* ne-am jucat „de-a *Casablanca*".

Ca atare am citit cu un ochi rece relatările de la sindrofia aceea cu familiile reunite ale lui Bogart şi Bergman, adunate – zice France Presse, preluat de Mediafax – „ca să desfiinţeze cîteva mituri despre cunoscutul cuplu". Care mituri? Ce să desfiinţeze? Idei la mintea copiilor măricei şi foarte prostuţi de azi: dacă mama Isabellei Rossellini (Ingrid Bergman) „a avut o relaţie în timpul filmărilor" cu tatăl lui Stephen Bogart...? Prima soţie a lui „Bogey" zice că da; încă actuala sa văduvă, Lauren Bacall, crede că nu, „deşi a existat electricitate între ei pe ecran...". Fata Isabella s-a dovedit cea mai pansivă: „Este un mare mister, fiindcă ei nu erau nici prieteni".

Nu vom brutaliza prea mult problema, dacă vom afirma – folosesc pluralul fanaticilor casablanchişti – că filmul acesta nu deţine decît un singur mister: cum mai rezistă la 60 de ani? Cum de mai stoarce lacrimi mai mult sau mai puţin inteligente, avînd în vedere evoluţia gustului, emoţiilor şi a cinema-ului după „al doilea mondial"? E misterul îndelungilor amoruri dintre unul şi una, a căror iubire durează mai mult decît străbaterea pustiului în aproximativ 40 de ani. Dacă ritmul unei generaţii se estimează la 15 ani, înseamnă că 4 generaţii au vibrat la ceea ce de mult s-a clasificat drept cel mai mare succes al unei noncapodopere. În istoria cinema-ului, *Casablanca* are ceva din destinul „Dunării albastre" în istoria şlagărului.

Misterul e şi mai dens de cînd se ştie cum s-a filmat *Casablanca.* La marea fuşereală! Fără nici un gînd înalt spre eternitate, fără nici un simţ al sublimului... Adunarea familiilor de la Lincoln Center nu mi-a adus nici un element nou faţă de ceea ce aflasem dintr-un articol al Magdei Mihăilescu, publicat într-un almanah al revistei *Cinema* de prin anii '80. Madi a fost prima care ne-a comunicat nouă, casablanchiştilor români, în ce hal fără de hal s-a creat acest „hymne à l'amour", această icoană a cinefililor iubăreţi; eram responsabilul acelui almanah şi am mers din birou în birou să comunic colegilor acele adevăruri zguduitoare pentru orice conştiinţă estetică: Bogey şi Ingrid lucraseră nervoşi, cu mintea aiurea – ea grăbindu-se să înceapă filmările la (un eşec!) *Pentru cine bat clopotele;* scenariul era zilnic modificat, replica aceea finală cu „începutul unei frumoase prietenii", care face azi concurenţă celebrei „Nimeni nu e perfect", a venit tam-nesam, din goană, pe platou; culmea demitizării era, desigur, refuzul lui Max Steiner – acest Verdi al Hollywood-ului! – de a accepta în muzica filmului o melodie a altuia, nemuritorul nostru „As Time Goes By", această „Internaţională" a tuturor amorezaţilor de pe glob. Ani de zile am căutat împreună cu fostul director al Arhivei de la Jilava, Henri Dona, un alt notoriu casablanchist, care e explicaţia unei asemenea izbînzi în posteritate, făurită cu acea grabă vinovată de cel mai mare păcat în artă şi în ochii oamenilor-profund-serioşi – superficialitatea. Convenisem că în afară de explicaţia criticii de specialitate: puterea de iradiere, adică fotogenia celor doi, trebuia să luăm în seamă ceva şi mai abstract – inconştienţa talentului. Ingrid şi Bogey nu ştiau cum să termine mai repede filmările, dar talentul lor lucra de capul lui, îşi vedea de treabă, crea adică emoţie, complet neatent la condiţii, nervi şi haos, avînd norocul – altă metafizică a creaţiei! – să găsească o foarfecă, foarfeca aceea a unui montaj care-l leagă pe Sam de *Marseieza,* de o ruletă, de un balonzaid şi un paşaport, melodia şi obiectele arhetipale din care se naşte patetismul invincibil al acestei noncapodopere.

Riscam să trăiesc a 60-a aniversare a *Casablancăi* cu asemenea idei teoretizante, dacă norocul nu s-ar fi abătut şi peste mine – dovadă că gîndeam corect şi că, totodată, Serviciile Speciale pentru Organizarea Coincidenţelor nu mă slăbesc din vedere. În după-amiaza zilei 21 august 2003 – cînd stabileam montajul meu anual între Praga '68 şi *Casablanca,* obsesie divulgată în „Autodenunţurile" mele – o doamnă editoare (nu fac publicitate gratuită!), o casablanchistă de-a noastră cu care nu vorbesc prea des, m-a sunat într-o frenezie fără de precedent: „Fii atent! *19 Martie 1943. Seară cu Duduia şi Ernest la cinema-ul «Linda Vista»... Am văzut un splendid film, admirabilul* Casablanca *– o poveste cu scăpare de refugiaţi, foarte bine combinat şi nu deloc exagerat".* De la primele cuvinte – Duduia, Ernest! – am ştiut cine e: Carol al II-lea, în exil! „Exact" – mi-a confirmat triumfal doamna, dîndu-mi imediat bibliografia: *„Însemnările zilnice,* volumul 4, Editura Curtea Veche..." Am rugat-o să-mi dicteze cuvînt cu cuvînt, vibram voios – cum ar fi zis Ioanide – descoperind primul român care a văzut încîntat *Casablanca* la cîteva săptămîni de la premiera din 26 noiembrie 1942 (pentru a fi exacţi). Cred că nu eram deloc exagerat. Ştiam de mult că noi, casablanchiştii, dacă nu dăm capodopere ca *Ikiru,* avem oarecare noroc.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Jonea, fost parlamentar

„Necesitatea unei forţe de stînga în România se impune datorită unui 80 la sută de sărăciţi, afirmaţie făcută de oameni de dreapta mari. Dacă vorbim de democraţie, dumneavoastră ştiţi ce înseamnă democraţia în limbajul vechilor greci, puterea poporului, a majorităţii, sînt aceşti nemulţumiţi, sigur că da, dar sînt o masă de nemulţumiţi, o majoritate. Sîntem noi o găluşcă greu de înghiţit fiindcă avem relaţii internaţionale mari. PSM-ul nu este o găluşcă oarecare. PSD-ul crede că dacă a cumpărat o sută de membri din conducere a luat tot PSM-ul, nu e adevărat. Noi avem la o sută de membri într-un sat. Deci, sîntem excepţie. PSM-ul poate guverna, de ce să nu guverneze? Avem simpatizanţi mai mulţi ca membri, aşa că putem guverna. Sîntem pentru o proprietate de stat puternică, bine gestionată, sursă de fonduri, fiindcă înainte de '89 se făcea un comerţ, de către România, cu ţările capitaliste. Se făcea chiar cu România 51 la sută şi ei 48 la sută dintr-o afacere. Dacă e să cîştigi zece dolari, cîştigi, dar dacă e să cîştigi o sută, cîştigi, de ce să nu-i cîştigi? Numele socialist nu se suprapune cu fosta dictatură. Numele ăsta e folosit demagogic de social-democraţie, fiindcă în realitate Internaţionala Socialistă e social-democrată. Folosesc demagogic denumirea ca să deruteze masa. Cînd creştin-democraţia a intrat în criză, a apărut Mişcarea Populară, care este tot creştin-democrată, dar s-au compromis şi au zis că, vezi Doamne, sînt partide populare. Instaurarea socialismului a fost o fază, vor mai fi faze de instaurare a socialismului, faza respectivă nu s-a putut rupe de unele păreri şi unele reminiscenţe din vechea societate, de îmbogăţire, cu toată lupta dusă, aceea de totalitarism, însă noi considerăm că Ceauşescu, în primul rînd procesul lui, procesul lui e dat drept proces negativ la toate marile universităţi din lume, iar el, ca şi alţi dictatori, a plecat pe lumea cealaltă fără să fi luat un ban din banul poporului, deci a crezut într-o idee. Cînd vorbim de dictatură, să vă spun un lucru, dumneavoastră sînteţi tînăr, dar sînteţi un om care probabil a studiat foarte mult *(aici reporterul, bineînţeles, spune: „Da!"),* vedeţi care e istoria dictaturii, că în toate regimurile, din sclavagism în burghezie, în fiecare a existat şi o dictatură şi o democraţie, în fiecare sistem, nu se poate să fi fost una fără alta. În perioada socialistă, după dumneavoastră ce putere are un preşedinte american? El e un dictator, sigur, exagerăm, dar el face, el hotărăşte, sigur, sub controlul aparent al senatului, dar putere are enormă, iar state sînt multe din astea. Uite ce s-a întîmplat cu noi după '89: s-au părăsit pieţele. Este cea mai mare crimă!"

▲

© S. Ivanoschi

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Căsuța noastră...

Sînt mai bine de cîteva luni de cînd zgomotul „dezconstrucției" nu încetează în blocul meu. S-ar zice că trebuie să ne considerăm norocoși. Lume din ce în ce mai bănoasă – în termenii foarte relativi ai acelei *middle-class* autohtone cu cîștiguri familiale medii sub valoarea ajutorului de șomaj european – se mută aici. Mașinile sînt mai scumpe decît casele, deși oriunde altundeva raportul este – sever – invers: casa poate costa oriunde între de patru pînă la zece ori mi scump decît mașina. Or, colecția de automobile compacte și medii din parcarea noastră nu se regăsește deocamdată într-un standard echivalent al locuințelor. Extrovertirea este parte din subcultura populară actuală.

Și totuși, speranțe există: primul lucru pe care îl face noul apropitar din blocul meu este să despoaie pereții, ecorșee pe care se va trage o nouă „piele"; apoi înlocuiește instalațiile de încălzire și distruge pereții despărțitori. Fenomene pozitive, în principiu, care merg de altfel în sensul prognozat chiar din spațiul acestei rubrici, deplîns chiar – atunci cînd viteza lui nu părea a fi cea dorită. Nu am a mă plînge decît de zgomotul infernal al „schimbării la față" din bloc și, mai cu seamă, de caracterul ei haotic. Țeava de gaz suplimentară, pentru centrale, nu este dorită de toți, dar a sacrificat definitiv casa scării, deja perforată de cablu și interfon. Dar, făcută în regim privat, țeava de gaz a avut înainte de Crăciun scăpări remediate în chiar preziua unui incendiu la parter... Oricum nu sînt recomandabile drept căi de salvare scările, dar acum, aici, sînt de-a dreptul pierdute: le doresc co-locatarilor mei să nu aibă cumva instincte sinucigașe și să își părăsească locuințele la vreme de seism.

Nu că înăuntru ar fi mult mai sigur: așezat de-a lungul unui aglomerat bulevard, cu trafic greu și tramvai, blocul nostru „lucrează", se așează. Crăpăturile în tencuială o dovedesc. Vibrațiile exterioare și cele induse de modernizarea cu forța adaugă la lista de supra-solicitări transmise structurii, din fundație pînă sus. Foamea de spațiu este de înțeles, iar desființarea unora dintre pereți par să o potolească întrucîtva; mai scăpăm de cancerigenul lor BCA cu această ocazie. Eliminarea pereților despărțitori nu este, în principiu, dăunătoare structurii, deși ei preiau totuși o doză, fie ea infimă, din descărcările globale. Din acest punct de vedere, ușurată, structura este și slăbită, iar multiplele găuri date în pereții de beton instituie cu acest prilej tot atîtea potențiale puncte de unde să demareze fisurarea blocului, începînd cu gurile de aerisire a subsolului, practicate cu bună credință de către comitetul de bloc, foarte harnic de altfel. Cît despre autorizații...

Ce ne spun toate aceste procese? În primul rînd, îi fac de rușine pe arhitecții care au „proiectat" aici. Intrarea în apartamente se face pe zona de dormitoare, iar livingul, locul public al casei, este la extremitatea unuia dintre coridoare. Noii proprietari, evident mai înțelepți decît imparicopitații titrați într-ale locuirii care i-au obligat astfel să își modifice casa dacă vor să locuiască normal, îndreaptă prăpăstiile „specialiștilor". Cei care credeau în *Existenzminimum* s-au făcut de rîs. Oamenii, chiar în condițiile financiare hilare de azi, cu încălzirea devenită subiect de politică populistă, au încă nevoie de spațiu „excedentar", de „depresurizare" după îngrozitoarea criză post-belică. Faptul că încă mai locuiesc două sau trei generații ale aceleiași familii într-un apartament minimal ne amintește încă de un fenomen pe care, mă tem, sociologii români nu l-au investigat încă în toate consecințele sale traumatizante. Și să nu mi se contraargumenteze cu „familia tradițională", pentru că ea nu popula aceeași casă, ci doar aceeași curte. Locuirea împreună a familiilor este generatoare de grave tensiuni, pe care studiile de proxemică le explică, dar într-un mod încă vag. Mărturisesc că nu cunosc cercetări sistematice ale sociologilor urbani localnici menite să stabilească, interdisciplinar, consecințele con-locuirii unor familii străine, adeseori aflate în conflict, în perioada de după război. Ce material consistent ar fi fost și ce informativ – pentru cei care încă mai înalță laude blocului – și chiar blocuri aneliste!

Expoziția de termopane (rudimentare, de plastic), gresii (mortuare) și parchet (din cel mai ieftin) care deveni blocul nost' grăiește despre un nivel de trai în – vai, anemică! – ascensiune și despre un gust îndoielnic, hrănit de presa de bricolaj locală. Blocul meu, probabil, va cădea ceva mai tîrziu decît cele din Rahova/Ferentari.

De ce-aș fi trist? Și totuși...

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Tineri de viitor

Este spilcuit, frumușel și are un zîmbet atît de dulce, încît îți vine să-l întinzi pe pîine, cu unt, în loc de miere. Dacă l-ar mai fi prins, cu siguranță bunică-mea ar fi fost înnebunită după el. Numai că, în afară de faptul că ar fi putut face deliciul bunicuțelor (decedate), Mihai Gâdea de la Realitatea TV nu prea are multe motive să se afle *în centrul atenției*. Ca moderator de *talk-show*, este aproape o catastrofă: vorbește lent și-și formulează ideile destul de greu, pune întrebări prea lungi și multiple, încît invitatul nu mai știe la ce să răspundă, își întrerupe interlocutorul cînd ți-e lumea mai dragă să dea glas cîte unui panseu personal, este „prevăzător" și ancilar cu cei puternici etc. Dar nu despre acest Mihai Gâdea vom vorbi în cele ce urmează – el este, deocamdată, doar un tînăr de viitor (cum se spune pe la noi).

Ceea ce m-a făcut să mă opresc la emisiunea „În centrul atenției" de la Realitatea TV a fost invitatul de excepție pe care l-a avut vinerea trecută și care a făcut ca emisiunea să fie, în ciuda moderatorului, foarte interesantă. Nu vă așteptați la niște faruri călăuzitoare ale culturii românești, de tipul Paler, Paleologu & Co. De data aceasta, numele invitatului nu este făcut să trezească în noi cine știe ce frisoane, fiindcă e unul care nu ne spune nimic: Robert Ribciuc. Cine e Robert Ribciuc? Este un tînăr care a fost medaliat cu argint în 1994 la Olimpiada Internațională de Matematică și care a absolvit Universitatea de la Harvard în 1999. Pentru cei care se întreabă „de ce ne pleacă inteligențele, cred că ar putea fi interesantă simpla transcriere, fără comentarii, a cîtorva lucruri spuse de Robert Ribciuc (lucruri pe care s-a străduit să le spună, în ciuda eforturilor repetate ale moderatorului de a abate cursul discuției cînd aceasta devenea prea critică):

„Atît cît îmi permite experiența limitată pe care o am să evaluez, România nu este încă în punctul în care cei ca mine au niște opțiuni atrăgătoare. Unul din obiectivele vizitei mele la București a fost să tatonez lucrurile de aici, să văd dacă s-a schimbat cu adevărat ceva. Trebuie să vă mărturisesc că, în ciuda optimismului meu din primele zile, concluziile de astăzi sînt foarte nefavorabile. Este extraordinar de dezamăgitoare statura pigmeilor pe care-i întîlnim în funcții publice în România... *(moment în care moderatorul își întrerupe invitatul, pentru a-l întreba dacă numai tocilarii ajung la Harvard...; Ribciuc observă și el cum este schimbat subiectul atunci cînd ajunge să spună lucruri nu prea plăcute și, peste cîtva timp, își reia ideea:)* Cu adevărat bun ești atunci cînd ai întotdeauna opțiuni foarte bune, și nu trebuie să te milogești de nimeni – chestie foarte importantă în România. *(este întrerupt din nou, dar continuă:)* De exemplu, cînd am terminat universitatea, am fost abordat în mod direct de președinți de mari corporații, companii de zeci și sute de ori mai mari decît cea mai mare companie de aici. Oamenii aceștia m-au chemat o seară la masă, s-au ocupat numai de mine, iar cînd pentru unii dintre ei am avut vești triste (respectiv că mă duceam la ceilalți) am fost sunat să mi se ureze succes în alegerea cealaltă și să fiu asigurat că, la o adică, voi avea întotdeauna ușile deschise la ei. Vorbim de oameni care cîștigă zeci de milioane de dolari pe an, iar raportul dintre valoarea timpului lor și valoarea celui al unui șefuleț oarecare din România este destul de semnificativ. Ei bine, acesta este tratamentul cu care sîntem obișnuiți și, din perpectiva acestui tratament, cînd vii în România și te izbești de anumite fițe balcanice ale unor oameni care ajung niște șefuleți pe o bucățică din peisajul acesta românesc și care-și închipuie că-ți fac o uriașă favoare că discută cu tine – să mă scuzați, dar te duci în locul unde ești mai bine apreciat. *(un alt moment de grație din partea moderatorului...)* Înainte să plec în America, am fost tentat de mai multe persoane și personalități care mi-au spus «nu pleca, rămîi în România, intră în politică, poți să fii un pește mare într-un iaz mic aici»... Eu cred că cei care rămîn aici învață, tot de la cei care au fost și au rămas întotdeauna aici, mentalitățile de aici și nimic altceva."

Printre altele, Robert Ribciuc nu a reușit să înțeleagă cum, avînd de făcut două plăți la CEC, nu a putut să le achite pe ambele la aceeași unitate – i s-a explicat la fața locului că una trebuie plătită în sectorul trei și alta în sectorul doi. („Nu înțeleg cum o bancă ce reprezintă Ministerul Finanțelor din România – imaginea guvernului în domeniul financiar – nu este capabilă să accepte, în aceeași locație, două plăți, care amîndouă intră la bugetul statului."). Noi, cei care am fost și care am rămas întotdeauna aici, înțelegem. Despre asta e vorba.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

UE și florile, noi și măgarii

Sînt convins, Stella Artois a profitat din plin de sezonul infernal și a vîndut kilometri cubi de bere. Azi, însă, datorită concurenței, calitatea produsului n-ajunge, iar vînzările sînt impulsionate abil prin campanii. Toți producătorii de bere își susțin marfa și „brandul" prin concursuri și sponsorizări, ca să nu mai vorbim de omniprezentele reclame vizuale, fotografii sau clipuri video. În prim plan – halba cu bere, gulerul de spumă și, inevitabil, sticla rece, brumată conform principiului lui Watt (cum m-a învățat excelentul Traian Geangu, profesorul meu de fizică din liceu).

I-am menționat pe cei de la Stella pentru că au reclama TV cea mai simpatică – cea cu țăranul sărac (bun actor!) care-și duce florile la oraș. Hangiul-barman întîlnit în plină arșiță îi poate oferi o îmbucătură și cîteva halbe, drept care, lipsit de franci, omul nostru rămîne fără marfă. Trecînd peste mesajul comercial și peste gluma inerentă, episodul descrie și un fenomen economic ceva mai grav – contactul tensionat dintre economia modernă a serviciilor și arhaicul troc. Cine învinge? Evident, micul capitalist, bine adaptat la legile pieței, care a reușit să obțină ceva de la clientul insolvabil – decorațiuni florale. Satisfacția horticultorului cu pălărie se va stinge peste cîteva ore, pe cînd localul împodobit ca o sorcovă va atrage noi clienți, cu mai multă dare de mînă. Ca-n orice operă de propagandă, hangiul iese bine și sub aspect uman – a fost înțelegător! Pe mine, reclama asta nu mă face să alerg pofticios la buticul din colț, ci mă-ntristează. Mă gîndesc înduioșat la soarta ce-i așteaptă pe țăran și pe măgarul său (vinovat că nu și-a avertizat stăpînul împotriva tentațiilor).

Sentimentul înduioșării, însă, nu prea mai este la modă. Globalizarea acționează implacabil. Horticultori sau nu, cei mici au cam renunțat la proteste, fie înțelegînd logica schimbării, fie acceptînd că nu pot face nimic. Singurii care mai dau cu copitele în vitrinele marilor orașe sînt, evident, măgarii. Neproductivi, inadaptabili, agresivi. Pentru România, cadrilul globalizării începe cu Uniunea Europeană, în cel mai bun caz peste vreo trei ani. Deocamdată nu prea văd semne că am fi pregătiți. Industrii cu care ne lăudam acum cîțiva ani au dat ortul popii, despre restul nu prea știm dacă vor face față competiției reale. Majoritatea pașilor curat pozitivi s-au făcut cu investiții străine sau cu fonduri „structurale" din Occident, România lăsîndu-se trasă de mînă ca un copil îndărătnic. Uniunea Europeană vrea să adopte un bebeluș slăbănog ce riscă să dezvolte ulterior sindroamele unei genetici încărcate – crize de astm, tulburări de echilibru, mania persecuției, ciroză financiară, dublarea personalității, anemii, hemoragii și altele.

Progrese oarecum semnificative s-au făcut în zona legislației, a drepturilor omului, dar de multe ori ele rămîn între coperțile manualelor de drept. Abilitățile Occidentului s-au dezvoltat spectaculos în Războiul Rece, integrarea are nevoie însă de atitudini diferite de cele adecvate confruntării. Tancurile și sateliții nu sînt eficiente împotriva distorsiunilor morale autohtone: Stănoiu-Petrom, Puwak-Da Vinci, Joița-recursuri, Iliescu-proprietate, stat-cetățean, baron-vasal, social-democrație sălbatică și multe altele. S-a acreditat, greșit, ideea că toate merg bine dacă economia merge bine. Dar, dacă economia urmează interesele politicianului de culise, nimic nu e!

Mă tem că Uniunea Europeană nu e pregătită pentru integrarea României. Cristian Ghinea ironiza recent electronizarea măgarilor și reglementarea cărțălăului. Va mai avea de lucru! Statele UE au beneficiat, la vremea lor, de terenul comun al unei morale ferme. Drept care, azi, la Bruxelles, nu se înțelege că viitorii membri au fost îndelung hrăniți cu Ecstasy îndoit cu făină „trei nule". Nici măcar experiența fostei Germanii Democrate nu a fost înțeleasă pe deplin. Prioritate ar trebui să aibă deci antidoturile. Dacă nu – vom sărăci bînd bere „de marcă", în timp ce măgarii ne ronțăie florile naturale.

▲

Iaromira POPOVICI

Dulce Bucovină

Să vezi mînăstirile din Nordul Moldovei este cel puţin una dintre acţiunile turistice de bifat pentru orice român cu conştiinţă. Voroneţ, Suceviţa, Moldoviţa, Humor sau Putna erau, pe vremuri, obiectivele principale ale agenţiilor de turism neaoşe specializate în excursii de grup. Acum, spun actualele agenţii de turism, opţiunile românilor s-au mai schimbat, acestea îndreptîndu-se tot mai mult spre ţările mai calde şi civilizate – în detrimentul mai aventurosului turism intern, în care nu ştii întotdeauna ce te aşteaptă şi cît te costă.

Alb şi simplu

Îndoielile românilor nu ar trebui să fie valabile, însă, pentru orice zonă din ţară şi orice locaţie: există hoteluri, moteluri şi pensiuni agroturistice în locuri cu adevărat frumoase şi nepoluate în care poţi obţine servicii de calitate la preţuri nu mici, dar justificate. Totul este să ştii unde să te duci: la Vama, un sat aproape de Gura Humorului, există cel puţin un astfel de loc – Pensiunea „Casa Călin". Aşteptările legate de tradiţionalele bibelouri, fotografii de familie şi Răpiri din Serai nu s-au materializat, din fericire: în Casa Călin totul este simplu, mobila de lemn, fără încrustaţii, pereţii fără tablouri. O casă tipică de munte, cu puţin lemn pe faţadă, curte, iarbă, gard de flori. Proprietarii, **Iuliana** şi **Ioan** (Culiţă, pentru apropiaţi) *Balmoş*, oameni tineri, s-au hotărît să facă pensiune după ce au constatat, în 1999, că locuinţa proiectată pentru familia lor e prea mare. Aşa că au optat să construiască şi ultimul etaj pentru turism. Principiul lor a fost ca totul să fie cît mai alb şi cît mai simplu. Noroc că nici doamnei Balmoş nu-i plăceau bibelourile. Etajul de sus s-a concretizat şi cu un alt avantaj: fiecare cameră are baia ei, cu apă caldă nonstop. O altă condiţie a succesului a fost, evident, mîncarea: există un sistem de plată a camerei cu masa de dimineaţă şi de seară incluse în preţ. Mesele sînt însă adevărate festinuri, cu trei feluri seara şi platouri interminabile dimineaţa. Iuliana şi Culiţă fac totul în casă, inclusiv băuturile (ţuică, vişinată), cu doar două-trei ajutoare. Succesul afacerii? Probabil faptul că s-au gîndit la toate atît în privinţa confortului– în curte există un leagăn uriaş şi o masă de ping-pong, seara se face foc de tabără, iar în sufragerie, la masă, ţi se pune o muzică uşor retro, în surdină, atît cît să nu strice atmosfera – cît şi a strategiei de acţiune: au mers de la început pe grupuri, adunate, în special de sărbători, prin ANTREC-ul local sau prin agenţii de turism. Aşa nu au dus lipsă de clienţi, mai ales că s-au străduit să le facă şi un program tradiţional, incluzînd, pe lîngă tăiatul porcului, incursiuni cu sania pe munte şi program de colinde. Aşa, clienţii, alcătuiţi în cea mai mare parte din oameni de firmă cu venituri medii sau peste medie şi străini, au recomandat, la rîndul lor, pensiunea şi altora, şi clientela s-a format. 70 % din cei ce vin acum, la Casa Călin, sînt recomandaţi de foştii clienţi.

O zonă de oameni înstăriţi

Ca să-ţi faci o astfel de pensiune, ne spune **Ion Cernat**, istoric şi autorul unei monografii despre satul Vama, trebuie să dispui... Şi Culiţă Balmoş a avut de la ce să pornească. Mulţi oameni din zonă au o situaţie materială deosebită, îşi începe dl. Cernat povestea zonei. Vă miraţi că sătenii sînt politicoşi, şi bine dispuşi, atunci cînd intraţi în vorbă cu ei? E vorba de o zonă cu totul specială. În Buvovina, oamenii sînt legaţi de locuri. Dacă în alte zone s-a produs o migraţie masivă, atît în ţară, cît şi în străinătate, aici nici chiar tinerii nu s-au înghesuit să plece. Motivaţia constanţei lor ţine de starea materială. Există o anumită mîndrie a lor, care nu poate fi trecută cu vederea. Poate şi pentru că natura a fost mai darnică cu ei: oamenii s-au ocupat cu creşterea vitelor, dar au fost înzestraţi şi cu păduri. Munca la pădure este a bărbaţilor; o muncă din care poţi cîştiga mulţi bani, dacă îi faci faţă şi dacă îi respecţi regulile de supravieţuire: să ştii cum să lucrezi cu ţapinul (toporul), şi cu calul, cum să tai lemnul, să-l cureţi, şi să-l aduci din munte ca să-l încarci, în aşa fel încît să nu se întîmple vreo nenorocire. Norocul oamenilor din părţile astea a fost că aici nu a fost colectivizare, ei au rămas cu pămînturile lor, inclusiv cu pădurile – Ceauşescu a considerat că nu e o zonă prea productivă. Aşa că, acum, localnicii pot cîştiga mai mult din vînzarea lemnului de pe propritatea proprie decît dacă s-ar angaja la patron pe un salariu fix, dar mic. Şi femeile cîştigă bani, conform unei tradiţionale diviziuni nescrise a muncii: ele se ocupă cu partea de gospodărie legată de creşterea vitelor, iar banii din vînzarea laptelui şi a produselor adiacente le revin lor. Majoritatea gospodinelor sînt femei educate, au liceul, ne spune domnul Cernat: doar că sînt mai doamne dacă stau acasă să-şi crească copiii şi să se ocupe de gospodărie decît dacă ar lucra pentru alţii.

Toate acestea se acordă cu mentalităţile mai conservatoare ale zonei: nu numai că au rămas, în acelaşi loc, multe din familiile vechi (familii-dinastii), dar s-au păstrat şi destule tradiţii. La nuntă, de pildă, atunci cînd mireasa este luată de acasă, cu zestrea, mirele trebuie neapărat să plătească pentru fată; de asemenea, la înmormîntări, s-a păstrat bocitul, dar şi accentele comice, în tradiţie dacică, ne lămureşte dl Cernat, care spun că mortul se duce într-o lume în care va fi fericit. Desigur, mentalităţile au fost afectate de stăpînirea habsburgică, dar numai în anumite aspecte, nu-i adevărat (în opinia dlui Cernat) că totul li se datorează acestora.

În acelaşi spirit tradiţionalist, nici după '89 nu s-au produs mari schimbări. A fost o mare uşurare, s-a scăpat de un jug, dar s-a trecut frumos – îşi aminteşte interlocutorul nostru – la o nouă conducere, nu prea au fost oameni care să se urască. Nu s-a plecat în masă: cei care au ales calea exilului făceau parte din familiile ce nu prea aveau mijloace de întreţinere. Nici asaltul cablului şi al societăţii de consum nu a zdruncinat atît de mult moravurile de aici: desigur, au mai călcat unii strîmb, dar în limitele rezonabilului. Nici nu s-au înmulţit, neapărat, crimele şi victimele alcoolului. O motivaţie ar putea fi, conform istoricului local, păstrarea sentimentului comunităţii. Oamenii încă se mai tem că-i văd vecinii, nu vor să intre în gura satului, respectă munca şi proprietatea.

Misterele mînăstirilor

Orice turist cu capul pe umeri leagă imediat frumuseţea zonei şi civilizaţia locuitorilor ei de mînăstirile şi bisericile care se înalţă în preajmă din secolele XV-XVI, de pe vremea lui Ştefan şi a urmaşilor săi. Chiar şi cel mai sceptic ori mai grăbit reprezentant al culturii organizaţionale nu ar avea cum să ignore frescele mînăstirilor, care s-au păstrat în mare măsură intacte atîtea sute de ani. Măcar Scara virtuţilor de la Sucevita şi Judecata de Apoi de la Voroneţ te pot pune pe gînduri în ceea ce priveşte judecăţile tale morale. Benzi desenate geniale ale vremurilor de atunci, frescele mînăstirilor bucovinene tratează, însă, subiecte esenţiale, într-o epocă în care chiar mentalitatea comună era încă circumscrisă zonei sacrului.

Un ghid în carne şi oase precum Maica Elena de la Voroneţ, jovială la înfăţişare dar înfricoşătoare în vorbire, şi autoarea cărţii „Sfînta Mînăstire Voroneţ", de vînzare la poartă, are grijă să te facă şi mai conştient de pericolele nerespectării celor 10 porunci şi ale rînduielilor bisericeşti. Un grup de copii de la o şcoală din ţară o urmăresc cu gura căscată perorînd despre cum ar trebui să ţină post şi să-şi asculte părinţii. La sfîrşit, profesorii însoţitori o laudă şi-i cer autografe pe broşură. Din păcate, în afară de broşurile utile şi vederile ce reproduc scene din fresce, la chioşcurile de la intrarea în mînăstiri, oricît de monumente UNESCO ar fi ele, se găsesc aceleaşi icoane kitsch, cu multiple utilizări: în formă de breloc sau scoică. Cele de lemn, cu pozele sfinţilor lipite pe ele, reprezintă o culme a decenţei. De altfel, şi în curtea exterioară a mînăstirii, la tîrgul adiacent de produse să le spunem etnografice, pe lîngă cîteva iii chiar reuşite (albe, simple şi din in) se vînd aceleaşi împletituri şi obiecte de artizanat ca pe valea Prahovei. O noutate ar fi un soi de cunună intitulată „sporul casei", care se află la intersecţia vădită între tradiţie şi globalizare. Concepută ca o cunună a fertilităţii, aceasta este, de fapt, făcută din pungi de plastic, de unică folosinţă, pe un suport de poleială (folie de aluminiu din supermarket). Fiecare punguliţă conţine, teoretic seminţe, care, puse în bucătărie, îţi vor asigura un an roditor. De fapt, cu adevărat roade ale pămîntului în stare pură sînt doar boabele de fasole, de porumb, de cafea şi seminţe de floarea soarelui şi dovleac; restul sînt, să le spunem, preambalate: paste vopsite în culori tari, delicat,etc...

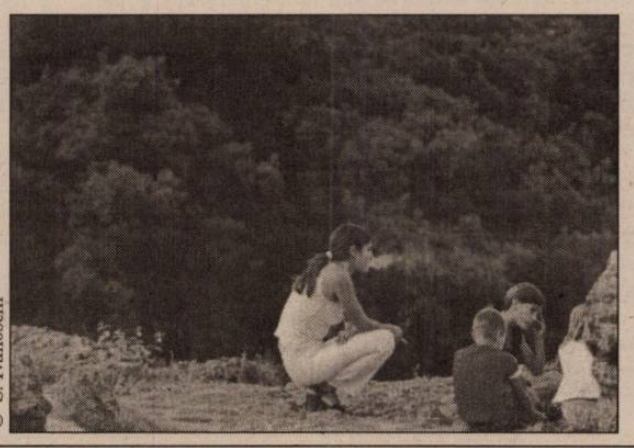

© S. Ivanoschi

Majoritatea monumentelor religioase sînt îngrijite şi instituţionalizate. Singura excepţie o constituie Pătrăuţi-ul. Trecută pe picior de egalitate cu celelalte în broşurile turistice, biserica monument Pătrăuţi, ctitorie a lui Ştefan cel Mare însuşi, te aşteaptă neprimitoare şi închisă. Un băiat rom ce adastă prin curtea bisericii se oferă să se ducă pînă la „coana preoteasă", peste drum, să-ţi aducă cheia. Se întoarce, fără cheie, şi cu vestea că preoteasa vine imediat ce se îmbracă, şi te roagă să-l răsplăteşti pentru efort. După care urmează aşteptarea, printre bălăriile din curte. Nu vine nimeni, decît, după un timp, un autobuz mare şi roşu care opreşte chiar lîngă biserică. Ne luăm inima în dinţi şi ne ducem singuri pînă la casa parohială, de altfel foarte aproape. Ne deschide o tînără cu păr blond, ochi albaştri, chip rumen, un soi de Ileană Cosînzeană locală mai rotofeie, în colanţi şi pulover. Nimeni alta decît coana preoteasă. Aflăm că nu a venit cu cheia, deşi băiatul i-a spus, pentru că e vorba de un minirăzboi local între părinte şi romii care-i taxează, cu orice ocazie, pe turiştii naivi. Şi atunci cum se poate pătrunde în biserică? Rămîne un mister.

Preoteasa ne deschide edificiul şi ne arată frescele, cîte s-au mai păstrat (biserica trebuie restaurată), masa lui Ştefan şi clopotul despre care se spune că alungă grindina. Aflăm că pliantul despre biserică, singurul de vînzare, în trei limbi străine, preotul şi preoteasa l-au scos din banii lor de maşină. Ne invită în gospodăria lor, unde, într-o curte stearpă şi plină de orătănii, îl cunoaştem şi pe părinte: replica masculină, mai masivă, a preotesei. Au un copil de cîteva luni, o fetiţă pe care o scot afară, şi care, veşnic zîmbitoare şi cu aceiaşi uriaşi ochi albaştri, seamănă cu maturul prunc Iisus din tablourile renascentiste. Tînărul cuplu e într-o situaţie critică: cînd, în sfîrşit, a venit de la Bucureşti un expert pentru restaurarea bisericii, preotul şi preoteasa nu au fost acasă, erau cu copilul în Suceava, la medicul de familie. Expertul a aşteptat două ore şi a plecat cu o falcă-n cer şi una în pămînt. Părintele se teme să nu fie schimbat; deşi e parohie săracă, cu multe văduve şi mulţi romi, el s-a obişnuit aici.

Mituri şi muzee

Ştefan nu este, alături de urmaşii săi, doar unul dintre cei mai importanţi ctitori de biserici din zonă. El este personajul mitic al locului. Nu există localitate în care să nu existe cel puţin o stradă cu numele său şi un bust al domnitorului. Ion Cernat povesteşte că, dacă-i întrebi pe bătrînii locului despre orice zid vechi, ei spun că-i de pe vremea lui Ştefan, indiferent de adevărul istoric. În Suceava, la Muzeul de Istorie, în celebra sală a tronului, Ştefan poate fi văzut în toată splendoarea sa într-un soi de *happenning* imobil: domnitorul Ştefan, în fastul costumului său de epocă, falnic şi rumen la faţă, îi înnobilează, în prezenţa curţii sale, pe nişte răzeşi ce au participat la una din bătălii.

Muzeul etnografic din Rădăuţi e mai interesant decît cel de istorie (ce nu se remarcă, în afară de Sala tronului, decît prin aceleaşi veşnice inscripţii în limbă de lemn) prin instalaţiile populare pe care le prezintă. Dar şi prin atelierul de ceramică al nepotului celebrului meşter olar Colibaba, Florin Colibaba. Care, de altfel, arată ca unul dintre răzeşii lui Ştefan cel Mare, cu pletele în vînt.

La Arbore, în satul de lîngă o altă biserică veche, se afla, mai înainte, muzeul lui Toader Hrib, un soi de depozitar neconvenţional al satului său, alcătuit din obiecte diverse adunate de la oameni, valoroase prin diversitate, pitoresc şi vechime. Ducîndu-ne la respectivul muzeu, trecut, şi el, de altfel, în toate ghidurile, despre care tatăl meu a făcut un film în anii 70 (şi pe prisma casei căruia îmi petrecusem, astfel, mai mult timp) am dat peste o curte cu bălării şi o casă decrepită, cu geamuri sparte şi închisă cu lacăt. Întrebîndu-l pe vecinul de alături, acesta ne spune, după multe ezitări, că n-are nici un rost să mai cerem cheia, că acolo nu mai e nimic. Aflăm că posesoarea cheii e numita Cotleţ Maria, o nepoată. Cu chiu cu vai, ajungem la casa nepoatei, unde un cîine kamikaze se tot aruncă cu capul în poartă, pentru a împiedica orice tentativă civilizată de comunicare. Într-un tîrziu, doamna Cotleţ iese, şi ne duce la muzeu. Acesta e într-o stare de paragină avansată, intrăm printr-o gaură în gard, direct prin urzici. Înăuntru, curat „Marile speranţe": pînze de păianjeni şi nori de praf. Cîte un portret al lui Hrib se mai distinge pe ici pe colo. Nepoata ne lămureşte că actuala stare de lucruri se datorează conflictului, pe pămînturi, cu vecinii. Aceiaşi vecini care ne-au spus că nu mai există muzeu.

Deja chestie mai puţin bucovinenană, şi curat românească. Să fie un semn că vacanţa s-a terminat? ▲

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Revolta individului din target

„Copiii ar trebui să ne încălzească sufletele, nu sufrageria. Copiii nu sînt combustibil. O campanie a pompierilor, bla, bla, bla...". Nu cred că mi-a fost dat să trăiesc vreodată senzaţii mai amestecate după vizionarea unui spot, decît cele pe care le-am traversat o dată cu derularea secvenţelor din amintita „creaţie" publicitară. Stupefacţie, milă, silă. Cîte ceva din fiecare şi, mai ales, sentimentul acut al pierderii eleganţei în materie de impact şi persuadare, în favoarea cinismului şi stuporii. Cu alte cuvinte, dacă nu reacţionează la o bătaie pe umăr, să-i tragem fraierului o bătaie în toată regula. Important e să-l facem să simtă, să-l scoatem din amorţeală.

Nu e singurul exemplu. Încep să cred, fără a-mi aroga alte calităţi în afara celei de telespectator, că în materie de spoturi publicitare se intră din ce în ce mai vizibil într-o nouă etapă: a trivializării. O trivializare care nu se reduce doar la elementele de limbaj, ci începe să-şi facă simţită prezenţa mai ales în ceea ce priveşte ideile publicitare. Am asistat în ultimii ani la repetarea atît de obositoare a unor formule considerate de impact în materie de publicitate, încît, dacă ar fi să dau numai exemplul clasic al spoturilor la detergenţi, nu mă mai impresionează nimic. Aşa că, în momentul de faţă am ajuns să reprezint consumatorul derutat, plictisit să-şi justifice alegerile funcţie de elementele forte ale unei campanii publicitare. Eu cumpăr detergentul care-mi pică în mînă şi, cîteodată, uite-aşa, de-al dracului, îl aleg pe cel mai scump. Nu cred că sînt singurul individ care în faţa rafturilor din supermarket se lasă cuprins uneori de sentimentul absolut special al frondei, al libertăţii de a alege cu ochii închişi sau chiar împotriva „indicaţiilor" primite prin intermediul *advertising*-ului.

„Ce naivitate!", vor fi exclamînd toţi cei care cunosc regula simplă a impactului pervers, pe termen lung, al publicităţii. Oameni care, din teorie sau practică, ştiu foarte bine că publicitatea urmăreşte mai ales transformarea în timp a preferinţelor publicului faţă de un produs sau altul. O transformare care are loc adeseori pe nesimţite, ca un dresaj subtil, din joacă. Recunosc: sîntem prizonierii reprezentărilor despre lume dictate de publicitate, dar din fericire, în paralel, începe să se dezvolte în noi, consumatorii, un simţ critic direct proporţional cu numărul spoturilor sau printurilor vehiculate prin media. E un lucru oarecum nou, dezbătut mai ales la nivelul comunicării interpersonale, comentariile în presă despre calitatea actului publicitar fiind prohibite de relaţia ombilicală stabilită între supravieţuirea mijloacelor de comunicare şi banii veniţi din advertising. Altfel spus, cine să aibă curajul de a ridiculiza un spot prost, cîtă vreme aduce bani buni?! Media, în nici un caz.

. E motivul pentru care, bănuiesc, nimeni n-a avut curajul să le spună în faţă realizatorilor clipului publicitar amintit la începutul acestui articol că au comis o tîmpenie cu pretenţii de campanie socială ori de prevenire a accidentelor. Eu, unul, sînt în continuare atît de dezgustat de ideea şi limbajul din acest clip încît după fiecare vizionare trag cîte o înjurătură în loc de învăţăminte, iar în cap nu-mi vin decît posibile „variaţiuni la temă": „Copiii nu sînt gunoi sau îngrăşămînt!" (o campanie pentru femeile care-şi aruncă plozii pe cîmp sau în ghene), „Bunicile noastre nu sînt *playmate*-uri!" (o campanie pentru reducerea numărului de violuri săvîrşite asupra femeilor de vîrsta a treia), „Nevestele nu sînt saci de box!" (o campanie împotriva violenţei domestice) şi, desigur, aberaţiile ar putea continua...

Nu-mi fac iluzii; tîmpenii în materie de publicitate şi jurnalism vor exista mereu. Numai că pentru cele gazetăreşti debitate la TV, la radio sau în ziare publicul a inventat sancţionarea rapidă cu biciul telecomenzii sau refuzul de a cumpăra. De publicitate însă, nu se poate scăpa. Te poţi împotrivi o dată, de două ori, dar în cele din urmă „violul" se produce. În astfel de condiţii nu-ţi rămîne decît să speri că n-o să doară. Cît despre calitatea actului publicitar, ea seamănă din ce în ce mai mult cu singura cursă de tren spre Mizil: lipseşte sau are mare întîrziere, dar din păcate nu-i nimic de făcut, toată lumea stă şi-o aşteaptă. ▲

ÎNCĂ MAI TRĂIM DUPĂ PRINCIPIUL CĂ ÎN ŢARĂ FIECARE ÎŞI FACE O POVESTE DE IUBIRE CU FORFECUŢA ŞI ÎNCEARCĂ SĂ-ŞI TREACĂ SCOARŢA ARSĂ ÎNTRE ALTELE

● Miercuri, 27 august a.c., mi-au ieşit în cale trei *banner*-e roşii ca focul. Primul, pe Bd. Magheru: *ALĂTURI DE POMPIERII MILITARI, TOŢI ÎMPOTRIVA DEZASTRELOR*. Al doilea, în Piaţa Romană: *POMPIERII MILITARI – PERMANENT LA DATORIE*. Al treilea, în Piaţa Victoriei: *POMPIERII MILITARI – PENTRU COMUNITATE, ÎN SLUJBA CETĂŢENILOR*. S-ar zice că încă mai trăim în miezul unui ev aprins. (**D. S.**)

● Cu cîtva timp în urmă, protestam discret, în această rubrică, faţă de obiceiul primăriilor de sector din Bucureşti de a se lăuda cu ceea ce intră în mod firesc în atribuţiile lor, aşa încît nu ar trebui (părerea mea!) semnalat ca un lucru ieşit din comun: panouri la intrarea în parcuri pe care scrie „Parc amenajat şi întreţinut de Primăria sectorului..." ş.a.m.d. Am fost într-un voiaj prin ţară şi am constatat aceeaşi tendinţă şi în alte oraşe: pe autobuzele din Ploieşti scrie „Programul ecologic al Primăriei Ploieşti", la Constanţa numele primarului e pomenit pe tot felul de obiective publice etc. E clar, fenomenul e naţional, aşa că nu mai are rost să protestez, ci vin cu o propunere constructivă. De pildă, elevii să fie obligaţi să poarte un ecuson cu inscripţia „elev al profesorului cutare", bolnavii să aibă ecusoane cu textul „pacient tratat de doctorul cutare de la spitalul cutare", pe placa de ambreiaj de la maşina mea promit să inscripţionez „placă schimbată de nea Dinu" şi tot aşa, ca să se ştie că în ţară fiecare îşi face treaba. Încă n-am o soluţie pentru fenomenele naturii: cum să scrii pe picăturile de ploaie „aversă anunţată de INMH"? Dar rezolvăm noi şi asta, voinţă (politică?) să fie... (**M. V.**)

● Într-o recentă tabletă din *Naţional* (1 septembrie 2003), Tudor Octavian scrie despre gropile de pe strada Eminescu (nu e nici o metaforă; este vorba de strada paralelă cu Dacia şi care se intersectează cu Polonă) şi despre cum automobiliştii „tresaltă de se izbesc cu capul de capote" „pe porţiunile în care gheaţa s-a amestecat cu noroiul". Strada Eminescu a fost asfaltată astă-primăvară, iar gheaţa şi noroiul, în vremurile de caniculă pe care le trăim, par lucruri de pe o altă lume. Întotdeauna m-am întrebat, plin de admiraţie, cum poate Tudor Octavian să dea, zilnic, texte consistente pentru rubrica lui de la ziar. Se pare că omul e prevăzător şi lucrează după principiul iarna-car şi vara-sanie. (**C. P.-B.**)

● În curtea Uniunii Artiştilor Plastici s-a deschis o crîşmă, restaurantul „Roata". Afişul lipit pe panoul

Cu ochii-n 3,14

din faţa crîşmei descrie localul: strada „Nicolaie Iorga 21 langa pasapoarte". În fiecare seară concertează acolo, de la ora 19, Panseluţa Feraru sub genericul „O poveste de iubire". Restaurantul e „cu specific romanesc / gratar gigant, Maestru Pardalian". Toate acestea le puteţi găsi într-un decor demn de uniunea ce găzduieşte cîrciuma: havuz din ghips (îngeraş care face pipi), căruţă încărcată cu butoaie de bere din aluminiu, sticle de vin înfipte în straturile cu flori, băncuţe acoperite cu cergi miţoase etc. (**M. M.**)

● Cînd am auzit prima dată sloganul „Copiii nu sînt combustibil", am crezut că fusese o poantă şi nu m-am prins. Prea părea un banc sadic à la Alinuţa. De gen: „Alinuţa, nu te mai juca cu forfecuţa, ai făcut degeţele pe jos". A doua oară cînd am auzit „Copiii nu sînt combustibil", am stat şi m-am gîndit care-i poanta. Încă nu îmi vine să cred că ăsta e slogan de companie socială. Copiii nu sînt combustibil (nu mă mai pot opri!). Domnilor creativi, nu vă mai jucaţi cu neuronii, aţi făcut mizerie pe ecran. (**C. G.**)

● Pe la zece seara, căldură mare încă, eram într-un taxi pe la Hala Traian, în Bucureştiul mişunînd de indivizi cu diverse ocupaţii nocturne. La un moment dat, am observat un domn cu părul alb şi o pereche de ochelari agăţată de gît care, senin şi relaxat, încerca să treacă strada printre maşini. Pe acea căldură omul purta doar nişte chiloţi albi cu şliţ, peste care se revărsa o burtă enormă şi păroasă, ţinută cu demnitate. În rest, nici încălţări nu avea. M-am gîndit: ce noroc să trăiesc într-un oraş atît de fascinant! Odată ajuns acasă, însă, m-am aşezat într-un fotoliu la televizor şi am dat peste o emisiune în care o „specialistă" vorbea cu entuziasm, unei săli pline de femei, despre vaginele cu păr şi vaginele fără păr. „Părul de lîngă vagin este ca peluza din jurul casei", spunea ea. Ce lume... (**A. M.**)

● Furtuna din 1999 a distrus copacii tineri care încadrau în parcul palatului de la Versailles stejarul preferat al reginei Marie-Antoinette. Canicula de anul acesta i-a grăbit sfîrşitul: a ocupat locul cuvenit la ştirile televizate, unde scoarţa sa arsă şi crengile despuiate făceau inutilă orice expertiză. Dl Baraton, grădinarul-şef al parcului, a declarat: „N-o să ştim niciodată ce a aflat el de-a lungul secolelor. Prin natura lui, copacul este discret". Se vede că natura şi-a epuizat rezervele de discreţie cu arborii. (**M. B.**)

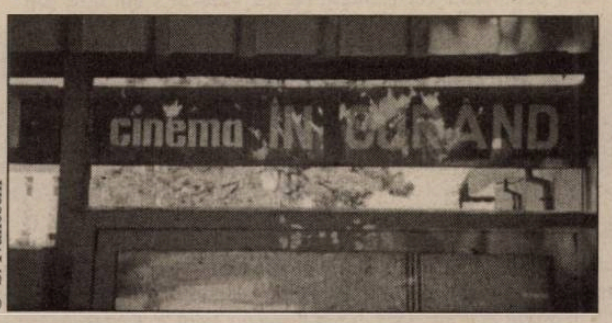

© S. Ivanoschi

● Pe o sticlă de Schweppes ginger beer, la „Ingrediente", scrie că băutura cu pricina conţine, între altele, „arome *identic naturale*" (subl. mea). Mă scuzaţi, poate cineva să-mi spună ce înseamnă? Căci pe româneşte nu mi se pare că „face sens"... (**M. V.**)

N-AM PREA ÎNŢELES (CU MINTEA NOASTRĂ ROMÂNEASCĂ) EVOLUŢIA REVANŞEI DIN ADÎNCUL ADÎNCURILOR, CARE NE OBSEDEAZĂ ZI ŞI NOAPTE

● Pe eticheta unei perechi de ciorapi scrie aşa: *E C O / la mijloc sunt banii tăi / E C O*. N-am prea înţeles mesajul, dar „a pune banii la ciorap" se pare că nu mai e doar un slogan. (**M. M.**)

● De cîte ori revine în actualitate NASA., mi se aprinde un becuşor cu una din cele mai fermecătoare demitizări scornite de mintea noastră românească: „Alo, NASA?" „Da, NASA!" „Vă rog cu Gigi!". (**R. C.**)

● Formaţia basarabeană O-Zone a dat, în ultimul ei şlagăr, măsura îndrăznelilor actuale – „Ţi-am dat bip / şi sînt voinic" – dar şi a rimelor obligatorii – „Alo / sînt Picasso". Cert este că, de la hit-ul lor precedent – „Mă înec în ochii tăi / La-lu-la-la-lu-lei" – se constată o reală evoluţie stilistică. (**I. P.**)

● Există şanse teoretice să ne calificăm la Campionatul European de Fotbal. Dacă Danemarca şi Norvegia îşi declară război una alteia şi sînt eliminate din competiţie. Atunci, noi şi poate Bosnia ne vom califica. Şi ar fi o revanşă istorică a Bosniei pentru calificarea Danemarcei din 1992, cînd aceasta a şi cîştigat campionatul, după excluderea Iugoslaviei, pe aceleaşi motive de război. (**A. M.**)

● Dintr-un studiu al Institutului Naţional de Statistică privitor la „Turismul internaţional al României în primul semestru 2003" aflăm admirabila veste că, din p.d.v. al ratei criminalităţii, „România e una din cele mai sigure ţări europene". Cu doar 1.390 de infracţiuni la suta de mii de locuitori, Românica noastră e departe – în sens pozitiv – de Germania (6.850 de fărădelegi la suta de mii), de Elveţia (4.912), de Ungaria (4.220), de Portugalia, de... Nu mai înşir – problema e alta şi vine din adîncul adîncurilor: Institutul Naţional de Statistică este printre cele mai sigure din Europa? (**R. C.**)

● La România 1, într-un clip promoţional pentru Festivalul „George Enescu", am auzit o frază care mă obsedează zi şi noapte. Yehudi Menuhin spunea despre Enescu: „Mintea lui nu a fost niciodată preocupată de vanitate, ranchiună... proteste". E ameţitor. E amuţitor. (**R. C.**)

Carol POPA

Dependenţa de... independenţă

Economia de piaţă a transformat societatea civilă într-o imensă mulţime de vînători. Bătrînii i-au numit generic bişniţari, calificîndu-i drept oameni fără căpătîi „care împuşcă leul". A fost nevoie de cîţiva ani de vînătoare pentru a deveni evidentă stratificarea claselor sociale. „Bişniţarii" au devenit oameni de afaceri, iar vînătorii cu mai puţin noroc au rămas la stadiul de buticari. Restul, oamenii simpli care au privit derularea acestei invazii furibunde a banului în viaţa şi mentalitatea celor din jur, au devenit inevitabil vînatul acestora. Ei erau viitoarele victime ale Caritas, FNI, Bankcoop, Dacia Felix sau pur şi simplu victime ale cîntarului dereglat din piaţă.

Psihoza banilor cîştigaţi cu orice preţ a făcut milioane de victime în rîndul românilor ce nu s-au adaptat rapid la rigorile şi capcanele economiei de piaţă. O parte a societăţii a devenit dependentă de acumularea de bani, în timp ce categoria defavorizată a rămas dependentă de tarele trecului.

Interesant este că indivizii din ambele categorii susţin că activitatea sau în unele cazuri inactivitatea este determinată de nevoia de independenţă. Pentru categoria întreprinzătorilor, interpretarea este mai pragmatică. Au renunţat la timp liber, prejudecăţi, uneori familie, numai pentru a obţine ceea ce ei numesc independenţă financiară. Majoritatea nu regretă sacrificiul făcut, deşi îşi reproşează că au uitat să-şi trăiască viaţa. Cei mai mulţi spun că au citit o carte în urmă cu 6-8 ani, dar stau zilnic în faţa calculatoarelor şi navighează pe Internet. Încearcă în acest fel să suplinească lacunele culturale provocate de lipsa timpului liber.

De fapt, această tendinţă este evidentă şi în statistici. Pornind de la 5,7 volume pe cap de locuitor vîndute anual înainte de 1989, editurile româneşti au ajuns la un maxim de 17,4 volume vîndute pe cap de locuitor în 1992. Setea de literatură universală ajunsese la apogeu. Ulterior, dezvoltarea informaţională a determinat reducerea dramatică a vînzărilor, pînă la un prag minim de 5,2 volume pe cap de locuitor, prag atins în anul 2001. În schimb, numărul computerelor vîndute în fiecare an creşte exponenţial.

O caracterizare simplistă a omului de afaceri modern arată cît de dependent este acesta de tehnologie şi cît de puţin timp acordă propriei persoane. Automobilul, telefonul, calculatorul sau laptopul sînt doar cîteva elemente fără de care o zi din viaţa unui om de afaceri se schimbă radical, efectele fiind uneori dramatice.

Statistica nu reprezintă însă un element suficient pentru a analiza dependenţa unei clase sociale de computer. Cel puţin aşa dovedeşte atitudinea celor cuprinşi în clasa de mijloc, o clasă socială ce nu s-a desprins definitiv de nevoia de meditaţie. Oamenii din clasa de mijloc sînt mai puţin dependenţi de utilitatea pecuniară a banului şi mult mai bine ancoraţi în logică. Mulţi dintre ei mai încearcă încă să păstreze un echilibru – atunci cînd nu intervine snobismul – între nevoile materiale şi cele spirituale. Clasa de mijloc merge la teatru, cumpără şi acum cărţi, poate cele mai multe dintre cărţile vîndute de edituri. Calculatorul a devenit un element esenţial pentru activitatea lor, dar ocupă în medie numai şase ore din zi. Ceea ce înseamnă, în realitate, tot dependenţă, dar nu ceva vital pentru existenţa lor.

Evoluţia societăţii şi în special a economiei a trecut însă pe lîngă majoritate. Dependenţa populaţiei de trecut, în special a celor de vîrsta a doua şi a treia, a produs multe victime ale capitalismului sălbatic. Rămaşi în postura de observatori ai dezvoltării economice, tocmai pentru a-şi conserva independenţa spirituală, mulţi români nu au realizat la timp că această independenţă se îngustează chiar din motive financiare. Pentru aceştia cărţile au devenit prea scumpe, un spectacol de teatru este un lux de multe ori nepermis, în timp ce la un calculator nu pot visa.

Ceea ce şi-au dorit, libertatea de a nu deveni sclavii banului, s-a dovedit a fi o utopie. La începutul mileniului trei să fii sclavul banului înseamnă să munceşti de dimineaţa pînă seara ca să produci bani, să nu mai ai timp pentru tine, pentru familie, pentru o carte, să depinzi de automobil, telefon şi calculator. Dar tot sclav este şi cel care nu s-a implicat într-o astfel de aventură. Acesta din urmă îşi numără monezile pentru a le împărţi între un ziar şi-o pîine, în timp ce mai citeşte un paragraf de carte în faţa tarabei, ca să nu fie nevoit să plătească. Dependenţa de bani este una generală, doar efectele şi manifestările sînt diferite de la o clasă socială la alta. În timp ce independenţa a devenit o utopie fără de care nu mai există speranţă...

▲

Iaromira POPOVICI

Sindromul Cişmigiu

În Cişmigiu, ai senzaţia că oamenii care stau pe bănci au ieşit din timp. Sau, măcar, că trăiesc într-un timp paralel, mai puţin grăbit, în care lucrurile au mai mare importanţă.

„Tabieturi? Dependenţe? Nu am timp de aşa ceva. Acum lucrez la o invenţie", ne spune un domn de vîrstă medie spre a treia din Cişmigiu, care scrie de zor ceva pe o foaie de hîrtie. Aşa aflăm că, de fapt, e dependent de invenţii. Aeronautice. „Invenţia se referă la catastrofele aviatice din întreaga lume, prin explozia aeronavelor în aer. E un sistem de control. Sînt în colaborare cu Casa Albă, cu George W. Bush. Vreţi să vă dovedesc? Am la mine toate alea. De fapt, corespondez cu tatăl lui din 1995." Interlocutorul nostru este pensionar, fost angajat al Ministerului Justiţiei. „Nu vreau să vorbesc. Sînt foarte supărat. Pe toţi. Pe ce se-ntîmplă la noi în ţară, în Bucureşti", ne declară un alt domn, situat cu un scaun mai încolo decît cel cu invenţiile. „Nu sînt apt de nimica. Sînt pensionar, dar vai de pensia mea, nici pînă azi n-am primit-o." Şi, pe acelaşi tipic cu Inventatorul, Pensionarul scoate un dosar, cu o petiţie veche de vreo 6 ani, şi aprobată, de mărire a pensiei (prin luarea în considerare a unei perioade de muncă omise iniţial), pe care mi-o arată. Se pare că cimigiştii sînt dependenţi de dovezi scrise. Următorul interlocutor, de fapt următorul cuplu de interlocutori, un domn şi o doamnă între două vîrste, par a fi primii ce au înţeles întrebarea (ce dependenţe, tabieturi aveţi): „Cafeaua şi ţigara. Fierbem întîi apa, cu zahărul. După ce dă-n clocot, o dăm jos de pe reşou, şi o lăsăm să pătrundă. Cu o farfurie pe deasupra. În momentul în care farfuria s-a aburit, atunci cafeaua-i gata. Apoi, se mai pune un praf de sare. Şi 2-3 picături de apă rece, ca să se lase zaţul. Toate astea le-am învăţat de la un armean". Aflăm că, fără ţigară, cafeaua parcă nu merge: „Ţigările le schimbăm, ca să nu ne îmbolnăvim. Pe timpul lui Ceauşescu, am fumat numai Marlboro, scurt. Le cumpăram din magazin, în centru, cu 12 lei, apoi, 18, 21. Cînd nu le găseam la oficial, le luam la negru, de la ţigani. Vreţi să spuneţi că acuma nu-i aceeaşi situaţie? Parfumurile pe care le luaţi din magazine nu sînt originale, le găsiţi mai degrabă tot la particulari: un Magie Noire, un Christian Dior..." După ce ne lămuresc că la cafea şi la ţigară merg şi pişcoturile, domnul şi doamna îşi dau, şi ei, frîu liber sindromului Cişmigiu: „Dar nu despre asta trebuia să întrebaţi. Mai bine întrebaţi ce simt oamenii cînd stau pe o bancă şi se uită în jur. Depinde de inteligenţa dumneavoastră cam ce v-ar răspunde. Plus că sînt multe persoane care aveau tabieturile lor şi acuma nu şi le mai pot permite. Noi avem o vecină care nu a fost nici în funcţii de conducere, nici informatoare, dar avea tot ce-i trebuie pe vremea lui Ceauşescu. Acuma îi cumpărăm noi 100 de cafea o dată pe săptămînă... Atunci, chiar şi ultimul muncitor necalificat avea frigiderul plin: cu aripi, cu picioare, cu orice. Deschideţi acum frigiderul oricui, să vedeţi ce conţine... Şi dacă avem libertatea asta de exprimare, ce-am cîştigat? Nu vă supăraţi, Ana Blandiana are vreo legătură cu revista asta?".

Următorul cişmigiot are o privire visătoare: „Cînd mai am timp, scriu. Am cîteva cărţi scrise: mai multe de versuri, şi ultima de proză, publicată recent la Constanţa. S-au numit «Clopote de lut», «Zefir nipon», «Cocorul departe» şi «Albastru măreţ». Ultimele sînt cărţi de poeme haiku. Romanul se numeşte «Şarpele şi genţiana»." E un roman istoric, sau document. Ritualurile creatoare ale autorului nostru sînt simple: pur şi simplu încep să-i curgă prin minte imagini. Doar să fie linişte, şi, dacă se poate, să fie toamnă. O doamnă singură recunoaşte: „Mă uit zilnic la *Tînăr şi neliniştit*, pentru că e foarte frumos. Îmi place de Victor şi de soţia lui, Niki. Alte pasiuni: gospodăria, mîncarea, curăţenia. La telenovele nu-mi place să mă uit". Trei fete mai tinere, toate necăsătorite şi profesoare de geografie, îşi mărturisesc vesele dependenţele: „Cafeaua şi ţigara, la prima oră, ca aurolacul. Cafeaua la ibric. Ţigara: Marlboro Lights, sau un LM din cînd în cînd. Sînt dependentă de televizor: de telenovelele de pe Acasă TV. Mă uit zilnic, deşi îmi dau seama că e o pierdere de timp. Mai îmi plac emisiunile estivale, de pildă Teo". Prietena primei interlocutoare e dependentă de florile ei de pe terasă. Iar pasiunea ei sînt cumpărăturile, indiferent cît de puţini bani are. Şi maşina, s-o conducă pur şi simplu. Cea de-a treia prietenă ne declară că nu se uită la televizor, dar, în schimb, îi plac plimbările de seară prin oraş şi magazinele mari. Nici una dintre ele nu e dependentă de bărbaţi. Un tînăr cu *B-24-FUN* în braţe afirmă concis: „Sînt dependent de filme. Cele psihologice. Mă duc în fiecare week-end. Printre preferatele mele se numără *Gladiatorul, Lucia şi sexul, Marfa şi banii*".

Un pensionar recunoaşte că nu vine în Cişmigiu din pasiune, ci ca să-şi consume timpul. La viaţa lui a făcut sport, fotbal, i-a plăcut muzica. Ieşea la dans la casele de cultură. La vîrsta asta nu-şi mai poate permite tabieturi: decît să se uite la ştiri seara. Din vorbă-n vorbă, descoperim că domnul plictisit de acum a avut o mare pasiune: filmele indiene – „Am văzut prima dată *Vagabondul*, cu Rita şi cu Raj. Eram anul întîi la Profesională, în 1957, şi am sărit gardul ca să-l văd. Vă daţi seama cît eram noi de înapoiaţi atuncea. Acuma am auzit că biletul e 25.000 lei. M-aş uita şi la telenovele, dar nu mai e timp acuma. Mai ies prin parc. Mai mult se uită soţia. Pentru ea trece timpul mai uşor: mai dă cu mătura..." O doamnă care ni se confesează că nu a fost prea învăţată şi a fost şi orfană pe deasupra are drept patimă gătitul după cartea de bucate. În special, plăcintele. Poate meseria să fie de vină: a fost dactilografă; şi acuma mai are ţăcănitul ăla în cap. „Munca mi-a plăcut în viaţă şi fotbalul. Am jucat la echipa de Călugi a ITB-ului, că am fost tramvaist. 15 ani am jucat. Acum mă duc doar ca spectator şi ţin cu Rapidul. Boxul mi-a mai plăcut, dar e prea dur. Acum şi fotbalul a devenit recalcitrant: n-aţi văzut cum le rupe picioarele? Dinamo ăştia sînt măcelari..." Domnul puţintel şi neras ne spune că şi meseria şi-a făcut-o din pasiune: „Noaptea plecam la 3 şi veneam la 5 după-masa acasă. Am lucrat vreo 15 ani pe 17. Prin Tei aveam chiar oameni care ieşeau în faţa porţii şi-mi făceau semn să-i iau şi să-i duc la «Autobuzul». Altfel cine i-ar mai fi luat noaptea? Mai îi aveam şi pe unii cu căpşunile, pe Giurgiului. Ca şi controlor nu am stat mult: io nu făceam rapoarte, nu dam amenzi. M-a şi bătut unu' Coşeanu, care era aşa de rău, că dacă nevastă-sa urca prin faţă el o trimitea să urce prin spate".

Un domn cu un nas foarte mare şi borcănat ne-a servit un discurs închegat, care ne-a făcut să ne întoarcem în acelaşi punct mort: „În fiecare zi mă gîndesc la viaţa asta nenorocită. Pentru că, la ora actuală, cei care conduc nu mai ţin cont că sînt din popor. La ora actuală se mănîncă între ei precum cîinii pentru a se îmbogăţi. De unde? De pe spinarea plebei, a prostimii. Mă înregistraţi? Frumos ar fi dacă nu v-aţi supăra că denumesc laşitate să nu apară ceea ce am vorbit. Ei se mănîncă precum cîinii ca să-i ajungă pe străini din urmă; aşa cum un sportiv face de pe o rampă de lansare, aşa fac şi ăştia: hop. Acum e momentul. N-are importanţă decît că sîntem la putere, prostimea nu ştie. Noi, care am muncit pentru societatea asta, cu ce ne-am ales? Cu o pensie de mizerie pe care o dăm la întreţinere. Iertaţi-mi expresia, dar sînt om de rînd, v-am spus."

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Iaromira POPOVICI ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 545
12-18 septembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

TERIBILISMUL

„Un om bun e greu de găsit
Doar străini dorm cu mine în pat
Adio e cuvîntul meu favorit
Iar dintre culori roşul e cel preferat“
TOM WAITS

„Aş dori ca soarta mea să fie făurită din culori suprapuse şi să merite cu adevărat a fi socotită regina surprizelor orizontale.“
RENÉ CREVEL

„Am trăit într-o epocă în care mă puteam îmbăta uneori cu gîndul că nimeni nu era, poate, pe măsura mea.“
ARTHUR CRAVAN

„Cele mai calde urări coafezelor care mor de foame şi familiilor acestora.“
ROLLING STONES

GRATUIT

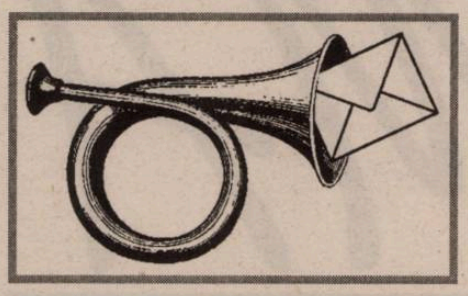

Nr. 543: *„Nevoia de joc“*

„Monștrii“...

„Nevoia de joc“ – primul gînd care mi-a săgetat mintea este o definiție a jocului din cartea mea de filozofie din liceu (dintre acelea cu coperți subțiri, neatrăgătoare și urît mirositoare, nu ca „alternativele“ de azi, frumoase la vedere și la pipăit, dar doar atît). Pe scurt, acolo jocul era definit ca fiind un mijloc și nu un scop în sine. Era înțeles ca activitate de recreere (neapărat). Am aderat necondiționat la această ipoteză. Conform autorului (sincer, nu i-am reținut numele) jocul nu trebuie să devină FINALITATE ci să se mărginească la a fi doar MIJLOC. Însemnătatea lui s-ar pierde în caz contrar. Îmi îndrept acum atenția către tinerii noștri (printre care, mîndru, mă număr și eu). Nu-i exclud pe cei vîrstnici, și ei nevoiași de activități distractive, sub o formă sau alta. Vizez aici segmentul de vîrstă 7-17 ani. Cred că se impune o comparație între jocul din trecut și jocul de azi, între părinți și copii. Copilăria îi mîngîia pe ai noștri părinți cu jocuri ca: „ascunsea“, „baba-oarba“ ori fotbalul cu copca, o minge făcută din cîrpe. Ca să nu mai amintesc de prinsul fluturilor pe cîmp ori „babele“ de prins găurile pămîntului, ademenite cu o lumînare. Cu toții le știm, dar privim cu melancolie către ele deoarece tehnologizarea vieții cotidiene a produs o mutație și în *entertainment*-ul copiilor.

Să luăm acum și cîteva exemple din ziua de azi: vecinul meu de 16 ani se joacă cu telecomanda antenei sale parabolice, pleoștit, fie vară, fie iarnă, în fotoliul confortabil, magnetizat parcă de posturile cu desene animate, filme violente, dar și posturi ce difuzează numai filme (porno). Prietenii lui se numesc Entelsat w2, Hotbird ori Turksat (în speță satelitii). *Reniwer*-ul digital de ultimă generație i-o permite. Veți spune că o asemenea antenă nu și-o permite oricine. Parțial adevărat. Mai toți își permit antenă prin cablu, Play Stationuri ori alte jocuri pe televizor. La vîrsta lui o visam pe Oana Sîrbu din *Liceenii* și jucam „sticla“ cu fetele pe uliță ori „ascunsea“ pînă spre miezul nopții.

Verișorii mei de 12-13 ani își omoară plictiseala cu jocuri pe calculator. „Counter Strike“ (un fel de „decapitează-l pe vecin“, deosebit de violent), „Fifa 2003“ sau „Need for speed“ sînt doar cîteva dintre jocurile ce le împăienjenesc mintea, devenind o necesitate (intrigat am fost cînd am citit de un tînăr din China care a murit lîngă calculator, după ce se jucase cîteva zile la rînd). Norocul generațiilor trecute a fost că nu apăruseră calculatoarele pe la noi. Nu neg imensa importanță a acestor mașinării, dar, folosite necorespunzător, își transformă utilitatea într-o pacoste adevărată. „Dau oricît și le iau la ăia mici un calculator“, îmi spunea unchiul meu deunăzi, pătruns de însemnătatea acestei denumiri cu adîncă rezonanță futuristă. Nu bănuia, ca mulți alții, pericolul neinstruirii prealabile în acest domeniu. Calculatorul îmi pare ca o răscruce, unde stă scris: jocuri/programe. Tentația ispitei îi face pe mulți să aleagă prima variantă ce duce într-o groapă fără fund.

Alți tineri (copii) puțin mai înaintați în vîrstă se joacă „de-a sexul“ (vă rog să mă scuzați, nu am nici o intenție de vulgaritate), încurajați de revistele tot mai numeroase, așa-zise de specialitate și adolescentine, în care libertinismul este cuvîntul de ordine. Vă sfătuiesc să priviți puțin paginile cu scrisori de la cititori și veți vedea întrebările fetelor către psiholog, după care sînt convins că a doua oară vă va fi rușine să vă mai uitați la problemele pe care le au fetele de 14 ani (!!!). De fapt, ele sînt lucruri artificiale și nu inerentele hățișuri ale vîrstei, create de acest libertinism impus ca stare de spirit de asemenea reviste. Nu mă declar împotriva educației sexuale, din contră, cred că este unul dintre marile cîștiguri ale recenților ani, dar ea trebuie făcută inteligent, moderat, treptat, rezonabil și mai ales în limita bunului-simț. Cei tineri adesea înțeleg greșit presupusa libertate de alegere – urmarea? Cercei prinși în burice, sprîncene, limbă etc.

Însemnătatea jocului la cele două generații diferă foarte mult. Copiii de azi sînt victimele tehnologizării și ale libertinismului din zilele noastre. Ei folosesc jocul (inconștienți) ca scop și nu ca mijloc, din cauza unei deficiente drămuiri a mijloacelor puse la îndemînă de părinții lor (principalii vinovați, zic eu). Ancorați încă în spiritul comunist, părinții de azi s-au lăsat pradă exuberanței, lipsiți fiind de o minimă instruire în domeniul „monștrilor electronici“.

Nu îndrăznesc să mă gîndesc la situația de la orașe. Mi-a fost de ajuns „peisajul“ copiilor de 8-10 ani dîndu-și ultimul bănuț de mîncare la sala de jocuri & Internet de pe colț, din imediata apropiere a școlii. Se impune, cred eu, o reglementare și în acest domeniu, asemeni interzicerii barurilor sau comercializării de băuturi alcoolice în preajma școlilor. Aceste „focare de infecție electronică“ le consider a fi la fel de periculoase, dacă nu mai periculoase decît aburii alcoolului pentru speranțele noastre de mîine. Dacă nu, cel puțin interzicerea accesului copiilor de pînă la 14 ani în astfel de localuri.

Iată că „nevoia de joc“ se transformă treptat în „obsesia de joc“ sau „boala de joc“.

În final aș avea să vă adresez o critică referitoare la conținutul revistei. Consider potrivită o rubrică de debut (poezie sau proză) a tinerilor dornici să se afirme în literatură. Mă număr printre aceia care ar dori nespus de mult să debuteze, dar care nu știu cui să se adreseze. Poate va fi *Dilema* cea care îmi va da într-o zi ocazia să debutez cu destul de temerarele mele „scrieturi“.

Anghel MIREL
com. Vieru, jud. Giugiu

N. red.: Precizăm din nou – nu intră în profilul revistei noastre o rubrică a debuturilor literare. Adresați-vă cu toată încrederea *României literare,* unde Constanța Buzea, de ani de zile, deține o autoritate incontestabilă în domeniu.

Nr. 536: *„Reînvățarea negustoriei“*

Măslinele la Onești

Poate, un pic, am reînvățat negustoria în chip de cumpărător. Mă duc mai zilele trecute să cumpăr măsline. Atrag atenția că doresc să fie de foarte bună calitate, sănătoase. Acasă, observ că sînt fleșcăite, mizerabile și absolut nesănătoase. Deoarece mai rezolvasem situații asemănătoare, ridic receptorul și formez numărul de la Protecția Consumatorului. Mă întreabă denumirea magazinului, ei fiind la Bacău, eu la Onești. Le spun, dar nu sînt prea sigură. Prea s-au schimbat multe în ultimul timp. Mă hotărăsc să merg la magazin cu măslinele. Smerită și amabilă, vînzătoarea îmi dă măsline bune de banii pe care-i dădusem. Și la prima și la a doua cumpărare, vînzătoarea era singură în magazin. Rămîne problema cu obrazul meu. S-a gîndit că-i merge și asta ne dă de gîndit.

În calitate de negustoreasă, insuccesul a fost deplin și strălucitor. Din *România liberă* iau numere de telefon ale celor interesați de cărți. Fie vechi, fie mai puțin vechi. Vocile de la capătul firului nu sînt încurajatoare. Oricum, nu rezonează prea „intelectual“, ca să zic așa. Un cineva îmi spune că are tarabă pe Lipscani, iar despre cărți îmi spune să i le aduc acolo. La alte două numere de telefon (fax) am trimis liste, dar nu s-au arătat interesați. De fapt, doreau, am înțeles, prima ediție cu semnătura autorului. Marfa neinteresantă a rămas pe aceleași rafturi vechi, ștearsă de praf și înduioșătoare în nevandabilitatea ei. Nu vreau să cred că e inutilă, doar nevandabilă.

În calitate de client CATV (cablu TV) nu am cui să reclam societatea care nu-mi oferă programele tuturor posturilor românești TV. Asta e! Dacă vreau bine, dacă nu, mă pot retrage.

Cărțile și presa nu sînt o problemă. Le poți comanda la editură sau te poți abona.

Desigur, supermarket, într-un oraș ca al nostru, nu e. Acum se renovează un magazin care s-a numit odată Universal și care acum e proprietate privată. Va deveni probabil un supermarket, dar nu are o suprafață prea mare.

Sponsorizările diferitelor firme permit deplasarea în orașul nostru a unor artiști care ne oferă muzică simfonică (intrarea liberă). De curînd, un cor din orașul german Niestetal ne-a oferit muzică de Bach, Haydn, Schubert. Artiștii erau toți în vîrstă, îmbrăcați în negru. În sală, public nenumeros și tot în vîrstă. Am regretat. Îmi plac sălile pline cu public de toate vîrstele. Mai este mult de lucrat cu educația persoanelor tinere. Și acum mă gîndesc la educația estetică, ce le-ar prinde bine dacă am prinde toate posturile TV românești. Muzica clasică m-a liniștit pe mine, care oricum sînt mai liniștită decît cei tineri.

De două zile s-au anunțat ploi în zona noastră. Nu a căzut o singură picătură. Are legătură cu tema, că e o informație plătită. Poate e mai bine, decît să pățim ca în Alba (județul). Nu de alta, dar locuiesc la parter.

Porumbul e frumos în zonă. La piață, un porumb se vinde cu 5.000 lei. Dacă este și furat... (noaptea), profitul e frumușel.

Se extinde punctul termic. Nu prea am înțeles de ce, pentru că un sfert din „blocatari“ și-au montat centrale proprii. Dar și punctul, știind definiția lui, poate fi el extins?

A fost vîndută Mînăstirea Cașin? (pag. 20 nr. 537). Este la 24 km de Onești și vă asigur că este tot acolo.

Maria NICULESCU
str. Radu Rosetti bl. 6 ap. 19
Onești

P.S. Vara e multă penurie.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

Replici

„Fiul“ (nr. 537)

Domnule Radu Cosașu,

Am citit articolul „Fiul“ cu sufletul la gură, nu mă așteptam la acest subiect. Nu am avut de unde să cunosc legătura norocoasă a familiei Ursu cu dumneavoastră, norocoasă pentru dînșii, dar și pentru noi, pentru că am avut șansa să aflăm despre acest caz și pe altă cale, în altă lumină, nu numai de la știri sau din presa cotidiană. Am urmărit sporadic odiseea acestei familii, știu vag ce „păcate“ a săvîrșit domnul Ursu, dar îmi amintesc cum cazul mi-a prilejuit anumite rememorări și un exeman de conștiință. Da, am trăit acele vremuri, în copilărie auzeam despre deportări, „ridicări“, apoi mai tîrziu arestări, din șușotelile părinților apoi ale cunoscuților, dar nu știu ca cineva să fi luat atitudine, să fi sărit în apărarea cuiva, să fi avut vreo poziție în afara șoaptelor compătimitoare. Desigur, nu am dreptul să judec și nici nu o fac, știu că era mult prea riscant și inutil. Dar apoi m-am întrebat dacă nu cumva ne lipsește acest reflex? Căci ar trebui să fie un reflex apărarea cuiva aflat în dificultate sau supus unei nedreptăți, să faci tot posibilul pentru adevăr și dreptate. În educația noastră morală nu intră acest punct?

Nu-mi amintesc ca în școală să se fi discutat așa ceva, nici ca elevă și nici ca profesoară. Am fost învățați să apărăm numai patria, partidul sau o colectivitate, individul nu, altfel mi-aș aminti.

Am căutat exemple în literatură și cel mai bun a fost cazul Dreyfus, apoi am tras concluzia hungtingtoniană (nu se scrie așa, dar nu mai am timp să caut), poate pripită, că ne meritam soarta, deoarece noi nu am fost „purificați moral“ prin asemenea sacrificii. Mărturisesc că la *Baltagul* nu m-a dus gîndul, dar pe parcurs am mai colecționat un exemplu dureros, dar frumos și neașteptat pentru mine, cel al generalului Crăiniceanu care și-a judecat aspru nepotul pentru trădare. Dar nu știu unde se poate citi despre el. Impresionante sînt și exemplele domnilor Coposu și Radu Filipescu, dar ei mi se pare că intră în altă sferă. O galerie cam sărăcuță, dar eu aș dori să mi-o completez.

Mi se pare important și chiar stringent să se discute și altfel de fapte, pentru a nu fi numai la dispoziția exemplelor negative care ne modelează în sens rău, că vrem, că nu vrem. Știți cum sînt copiii: Ionele, de ce ai făcut cutare faptă? Păi și Georgel a făcut. Dar și oamenii mari pot fi zdruncinați, într-un fel sau altul, de astfel de exemple. Am trăit eu, o persoană matură, acest mecanism în următoarea situație: la TV s-a prezentat cazul unei asistente medicale care a lăsat un bolnav să moară pe trotuar, dezbrăcat și cu perfuziile după el. Zile întregi m-a urmărit gîndul îngrozitor că fiind în locul acelei nefericite aș fi putut și eu proceda la fel. Doar și eu am fost crescută și educată tot în acel sistem, am respirat același aer, am învățat să respect aceleași valori.

Frumusețea celor două portrete, tatăl și fiul, poate să miște sufletul oricui se poate constitui în modele care să contribuie la fortificarea noastră morală și la întărirea convingerii că merităm și noi să stăm în rînd cu lumea. Sper să-mi iertați stîngăciile sau dacă am depășit măsura, dar ideea chiar mă preocupă și nefiind o profesionistă...

Cu multă stimă,

Marcela RĂDULESCU
Bd. Iuliu Maniu 1
Brașov

Erată: Fotografia din pagina 3 a numărului trecut îi aparține lui A. Paul și nu lui S. Ivanoschi cum, dintr-o eroare, a apărut.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Munca în zadar**
- **Securitatea**
- **Mode culturale**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Intelectuali şi ingineri

„Eşti cam plicticos cu antropologia ta“ – îmi spune *Amicul*, şi mă îmbărbătează apoi: *„mai bine te-ai apuca de literatură, că ai condei“*. Iar *Studentul* mai, mai să se ia de piept cu mine cînd am încercat, mai bătăios, să-i argumentez că antropologia e ştiinţă şi nu literatură: *„Adevărata antropologie nu poate fi decît literatură!“*.

Vă mai amintiţi de bancurile cu ingineri din timpul comunismului? Cică ăştia au ochii mari şi umezi ca de viţică nu pentru că nu ar gîndi, ci pentru că nu pot să se exprime! E adevărat că regimul îi cam scotea pe bandă rulantă. Democraţia românească post-decembristă a restaurat însă intelectualul în drepturile sale şi a început să scoată pe bandă rulantă avocaţi şi contabili, apoi experţi în comunicare şi politologi în aşa măsură că sărmana Politehnică era să dea faliment în primii ani de libertate redobîndită. *Inginerii* au fost repuşi la locul lor, iar *intelectualii* au redevenit ceea ce au fost: elite naţionale, *noblesse d'état* sau, după preferinţe, *noblesse d'ONG*.

E o poveste veche la noi această noblеţe a elitelor intelectuale. Dacă deschidem excelenta carte a lui Marius Lazăr – cam „inginer“ şi el, cu multe cifre şi argumente empirice „plicticoase“ – despre „paradoxuri ale modernizării“ în România, aflăm că „opoziţia esenţială în jurul căreia se organizează cîmpul luărilor de poziţie în Principate şi Vechiul Regat nu este, astfel, aşa cum s-a tot vehiculat, aceea dintre moşierime şi burghezie, ci între moşierime (ca reprezentant al sferei private) şi birocraţia de stat“. „Clasele mijlocii intelectuale vor ocupa astfel locul unei burghezii excluse, practic, din jocul deciziei politice.“ „Aflăm aici o explicaţie pentru orientarea spre stato-centrism a naţionalismului românesc: el opune spaţiului privat, dominat de marea proprietate rurală, un spaţiu şi un *interes public*. Clasele care promovează acest curent sînt clasele – mai ales intelectuale – deprivate de capitaluri şi care sînt dependente şi promotoare în acelaşi timp a resurselor statului.“ Apărătoare a „interesului public“, această elită birocratică se identifică apoi cu acest interes şi devine exponenta interesului naţional: *la nation c'est moi!* „Poporul“, massele şi realitatea lor socială devin tot mai mult un argument retoric în jocurile de putere, în care unii chiar cred, alţii chiar se prefac. Cînd statul-naţiune nu va mai fi miza centrală şi nobilă, credo-ul se va schimba şi el: *la société civile c'est moi!* Aceeaşi Putere cu altă pălărie...

Dar să o luăm uşor, inginereşte şi să vedem din cine era compusă această elită birocratică (în sensul ingineresc-sociologic, „birocraţie“ nu e ceva rău!). Dacă luăm în calcul populaţia învăţămîntului secundar din România interbelică şi o împărţim în elevi de „şcoli practice“ („şcoalele profesionale, comerciale, de meserii, de agricultură“) şi „şcoli teoretice“ („liceele, şcoalele normale, seminariile, liceele militare“), vom afla că în perioada 1921-1936 raportul dintre cele două categorii oscilează între 0,2 şi 0,3. Adică „teoreticienii“ ţării sînt de 4-5 ori mai mulţi decît „practicienii“. Iar dacă vom compara aceste cifre cu cele existe în alte ţări, vom avea imaginea ingineresc de clară a particularităţii româneşti: în anii '30, acest raport este de 4,5 în Ungaria şi de 4,3 în amărîta de Bulgarie! Adică „în şcoala românească, raportul între ramura teoretică şi practică este inversat în favoarea celei dintîi“, după cum constată Ion Gabrea în *Enciclopedia României*

din 1938. După spusele aceluiaşi, „dacă în trecut predominarea şcoalelor teoretice va fi fost justificată prin nevoia Statului de a-şi pregăti aparatul funcţionăresc necesar, de acum înainte se impune, fără întîrziere, o desvoltare a şcoalelor practice (...); ceea ce va fi spre însănătoşirea sistemului şcolar şi a echilibrului vieţii sociale româneşti.“ Pentru întregirea imaginii, să adăugăm la acestea şi faptul că, în aceeaşi perioadă, 63,7% din populaţia studenţească era dată de două facultăţi: *Drept* şi *Litere şi filosofie*.

Să ne mai mirăm atunci de o altă concluzie a analizei lui Marius Lazăr şi anume aceea că toate acestea au făcut ca „proiectul modernizator, de sus, al statului să rămînă «sus»“?

S-ar putea însă ca Amicul să aibă dreptate: elitele noastre valorizează discursul „literar“ sau ceea ce poate fi asimilat acestuia. Marius Lazăr, de pildă, a fost citit şi premiat pentru cartea sa de... Uniunea Scriitorilor din Clujul său!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Ţiganii din televizor

Încoronarea unui nou rege al romilor a constituit principalul subiect la ştirile de week-end ale televiziunilor private. Cînd nu sînt regi, ţiganii din televizor sînt hoţi. Agenţia de Monitorizare a Presei / *Academia Caţavencu* a realizat o analiză a modului cum apar romii în programele de ştiri de la principalele patru posturi de televiziune, în iunie-iulie 2003. PRO TV a avut cele mai multe ştiri în care erau implicaţi romi şi în acelaşi timp, comparativ cu celelalte televiziuni, tot PRO TV a prezentat etnia în cel mai depreciativ mod. Nu sînt necesare cercetări aprofundate pentru a desluşi cauzele: majoritatea ştirilor cu romi se referă la infracţiuni, PRO TV are jurnalul cel mai orientat către crime şi furturi. Stereotipurile identificate în analiza Agenţiei au fost următoarele (în ordinea frecvenţei): ţigani infractori, emigranţi, cerşetori, murdari, săraci, violenţi, hoţi, natalitate mare, afacerişti.

În acelaşi timp, în Barometrul relaţiilor interetnice din noiembrie 2001, repondenţilor li s-a cerut să enumere cîteva însuşiri care „i-ar putea caracteriza cel mai bine pe romii din România“. Acestea au fost: murdari (50%), hoţi (50%), leneşi (39%), dezbinaţi (20%), înapoiaţi (19%). Stereotipurile promovate prin televiziune sînt destul de asemănătoare cu cele exprimate de populaţie. Întrebarea dacă presa creează stereotipurile sau doar le preia din societate nu prea are sens: media nu e ceva străin societăţii. Şi cei care scriu în presă au auzit acasă aceleaşi stereotipuri, educaţia şcolară nu le-a eliminat, aşa că ei le transmit mai departe, pe principiul: de la lume adunate, înapoi la lume date.

De ce a fost un asemenea eveniment naţional încoronarea regelui Stănescu? De ce sînt descinderile Poliţiei în cartiere locuite de romi evenimente generatoare de ştiri? Din păcate, romii sînt victime predilecte ale goanei media pentru senzaţional. 80% dintre ştirile cu romi monitorizate prezintă evenimente conflictuale, din care cele mai multe implică romi *versus* autorităţi (Poliţia română sau cea din ţările de migraţie). Ştiriştii pot spune că ei doar prezintă realitatea, ei sînt doar oglinda societăţii. Dacă am duce argumentul la absurd, ştirile fiind oglinda societăţii, ar trebui ca 80% dintre romi să fie infractori. Totuşi, în anul 2000, din 240.344 de persoane investigate de poliţie, 20.186 erau romi, iar în 2001, din 247.727 aparţineau acestei etnii 21.302. Mărturisesc că şi eu aveam impresia că trebuie să fie mai mulţi, dar din statisticile Poliţiei române, în 2000, 8,39% dintre cei cercetaţi erau romi, iar în 2001, 8,59%. Care este procentul de romi din România? Răspunsul este mai dificil decît pare. Circa 3% spun datele oficiale, 14% spun organizaţiile de romi, iar aprecieri sociologice serioase se opresc cam la 8-9%. Şi astfel ajungem la o descoperire şocantă: procentual, romii nu sînt atît de infractori pe cît îi prezintă oglinda societăţii. O ironie fină a soartei: după proteste vehemente, Poliţia a încetat să mai specifice naţionalitatea (sau cel puţin nu mai face public acest aspect), astfel încît date mai noi nu am găsit, iar pe viitor nici nu va mai putea fi demontat mitul ţiganilor infractori prin cod genetic.

Pe de altă parte, ceea ce fac televiziunile nu se numeşte jurnalism. A te plimba cu camera de luat vederi la o descindere a poliţiştilor mascaţi, în timp ce femei cu fuste colorate fac gălăgie nu înseamnă o ştire, deşi producătorii români par a jubila de satisfacţie. Iar faptul că Poliţia simte nevoia să cheme presa cînd organizează asemenea raiduri nu înseamnă că îşi arată eficienţa, dimpotrivă: impunerea legii a devenit o ştire.

Oglinda deformează, realitatea e mai puţin spectaculoasă. Excepţionalismul românesc acţionează şi aici: la noi ca la nimeni. De fapt, problemele romilor sînt cam aceleaşi în tot spaţiul est-european. Nefiind legaţi de ţările de baştină printr-o situaţie economică bună sau prin proprietăţi, romii sînt mai tentaţi de migraţie. Iar reacţiile presei occidentale nu sînt mai puţin rasiste decît ale celei din România. În toată Europa de Est (unde trăiesc 80% dintre romi) ei sînt mai săraci, mai puţin educaţi şi au acces mai restrîns la serviciile sociale decît populaţia majoritară. De exemplu, în Slovacia constituie 11% din populaţie, iar rata şomajului în rîndurile lor este de patru ori mai mare decît media naţională. Mai puţin de 2% au absolvit liceul, speranţa de viaţă este cu 15 ani mai mică decît a întregii populaţii. Partidele extremiste cred că romii sînt un pericol naţional. Vladimir Meciar a rostit, în 1993, o frază rămasă celebră: „Dacă nu rezolvăm problema ţiganilor acum, mai tîrziu vor rezolva ei problema noastră“. În 1997 a fost un imens scandal naţional cînd un grup masiv de romi cehi şi slovaci au cerut azil în Marea Britanie, stîrnind primul val de rasism anti-romi din presa britanică, iar slovacii fiind indignaţi că le este afectată imaginea externă. Totul sună teribil de cunoscut.

La ştiri, regii au coroane de aur, îşi fac palate cu multe turnuri unde angajează servitori români; cînd nu fură cerşesc, ne fac de rîs în Europa şi se luptă cu Poliţia. De ce dacă au atît de mulţi bani mai au nevoie să cerşească? Da, presa britanică a dezvăluit că cei care cerşesc la Londra au palate în Ialomiţa. Articolul acela a făcut furori la Bucureşti. Despre celălalt articol, unde se dovedea că cerşetorii cu palate sînt o făcătură jurnalistică, nu s-a auzit. Sînt atît de bogaţi romii? Dacă ne raportăm la pragul de 2,15 $ pe zi/persoană, 53% dintre romi cad sub acest prag, faţă de "doar" 25% din restul populaţiei. Datele sînt destul de similare în Bulgaria. („Reaching Vulnerable Groups: The Roma Minority in ECA“, Dena Ringold.)

Un tînăr cercetăr, Mihai Surdu, demonstra recent că, în ceea ce îi priveşte pe romi, există o segregare *de facto* în şcolile din România. Nu aici este locul pentru prezentarea lucrării şi a uimitoarelor ei concluzii: copiii romi învaţă mai ales în şcoli separate, din iniţiativa autorităţilor locale. Ceea ce numeşte Surdu *segragare de facto* nu se manifestă prin legi şi politici oficiale, e un rezultat al tradiţiei, al prejudecăţilor şi al inerţiei. Abandonul şcolar este dramatic în rîndul etniei, principalul motiv pentru rămînerea în şcoală fiind alocaţia de stat. O importantă deosebire există între comunităţile care mai vorbesc limba romani (mai puţin de jumătate) şi cele asimilate. Copiii neşcolarizaţi sînt de două ori şi jumătate mai mulţi în segmentul gospodăriilor în care se vorbeşte limba romani decît în gospodăriile în care s-a pierdut această limbă. Asta înseamnă că în trecut educaţia s-a bazat pe asimilare, şcoala fiind un mediu ostil pentru această minoritate. În prezent, cu cît creşte ponderea romilor în şcoală, cu atît este mai probabil să se înveţe în clase supraaglomerate şi să existe doar profesori suplinitori. Cînd şcoala continuă, calitatea cunoştinţelor este foarte scăzută. *„Tot litera A şi litera B învaţă din clasa întîi pînă în clasa a patra...“*, spune un părinte din Tigveni, Argeş, intervievat de Surdu.

Dacă citeşti studiile despre romi, realitatea pare a avea o logică: discriminarea pe termen lung şi lipsa proprietăţii a limitat accesul etniei la educaţie şi a condamnat-o să piardă startul. Ca orice populaţie în această situaţie, organizarea politică este precară, spre deosebire, de pildă, de maghiarii din România. Aceasta este o altă realitate, mai puţin spectaculoasă. Regi cu coroane de aur şi mascaţi fugind după fuste colorate fac ştirile. Pînă la urmă, omul simplu rămas fără portofel în autobuz trebuie să urască pe cineva. Dacă nu este clar cine l-a furat, ştie el ce ştie, şi în plus a văzut şi la ştiri ceva.

▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

Mihai Botez,
Scrisori către Vlad Georgescu

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

1 septembrie 2003

Ozi fără relief, evenimentele cele mai pregnante fiind canicula şi furtunosul preludiu al noului an şcolar. Numai vîrstnicii începutului de mileniu îşi mai aduc aminte că 1 septembrie 1939 a fost ziua declanşării celui de-al doilea război mondial, cel mai sîngeros masacru al istoriei. Germania invadează Polonia, Franţa şi Marea Britanie îşi anunţă hotărîrea de a oferi aliatului răsăritean un sprijin mai curînd retoric decît militar. Cu 8 zile înaintea datei fatidice, la 23 August, şeful diplomaţiei naziste sosea la Moscova unde, împreună cu omologul său sovietic, semna faimosul acord Ribbentrop-Molotov.

În accepţia acestui document, ale cărui anexe s-au păstrat decenii de-a rîndul în arhivele secrete, cele două părţi conveneau să procedeze la o nouă împărţire a Poloniei. Traversarea Vistulei de către trupele purtătoare ale zvasticei a dat semnalul trupelor purtătoare de steaguri roşii pentru a ocupa, fără să întîmpine nici o rezistenţă, răsăritul Poloniei. Lumea democrată – exceptîndu-l pe George Bernard Shaw – protesta cu vehemenţă împotriva acestei noi agresiuni. De partea sa Kremlinul îşi motiva brutalitatea prin obligaţia legitimă de a pune capăt persecuţiilor la care fuseseră supuşi „fraţii bieloruşi". În mai puţin de trei săptămîni armata poloneză era zdrobită, iar instituţiile statului se refugiau pe teritoriul României, o ţară care nu îşi putea proteja nici propriile instituţii. Miile de polonezi care schimbau zloţii la ghişeele din Calea Victoriei nu găseau aci oaza de linişte visată. Pe 21 septembrie o echipă de membri ai mişcării legionare îl asasina pe prim-ministrul Armand Călinescu. Maşina cu care acesta se ducea la masă, interceptată pe traseul obişnuit, în cartierul Cotroceni, fusese literalmente ciuruită de gloanţe. Îmbarcîndu-se pe propriul lor vehicul, atentatorii s-au deplasat la postul naţional de radio din strada Nuferilor, fără ca nimeni să-i urmărească, au pătruns fără nici o dificultate în studio şi au anunţat că ucigaşul căpitanului al Decemvirilor şi Nicadorilor fusese pedepsit. Mînaţi de o voinţă suicidară, ei s-au întors apoi la locul unde victima continua să zacă. Aici au fost împuşcaţi, fără judecată, de poliţiştii care se adunaseră la voia întîmplării. Din ordinul Palatului sînt luate măsuri represive de o ferocitate fără precedent. Cadavrele atentatorilor executaţi sînt expuse pe trotuar, în zilele următoare, formîndu-se grupări obligate să contemple macabrul spectacol. După asasinarea premierului liberal I.G. Duca, pe peronul gării Sinaia, în 1933, prin uciderea lui Călinescu, România stabileşte un dezolant record: ea nu îşi înlocuieşte şefii de guvern invalidîndu-i cu ajutorul mecanismului electoral, ci lichidîndu-i cu ajutorul gloanţelor. Această substituţie se petrece de două ori în 6 ani, iar iniţiatorii ei provin de ambele dăţi din tabăra mişcării legionare.

Felul în care România îşi pregătea intrarea în război punea bazele viitoarei sale înfrîngeri. Ea va ceda fără luptă imense porţiuni ale teritoriului naţional şi va pierde fără nici un folos, prin luptă, vieţile a sute de mii de tineri. Asumate sau disimulate, traumele înfrîngerilor nu pot fi eliminate din memoria istorică. Inepuizabila persistenţă a acestor traume este actualizată elocvent de recenta vizită la Moscova a preşedintelui Iliescu şi de semnarea tratatului de bază dintre România şi URSS.

▲

BARBURISME

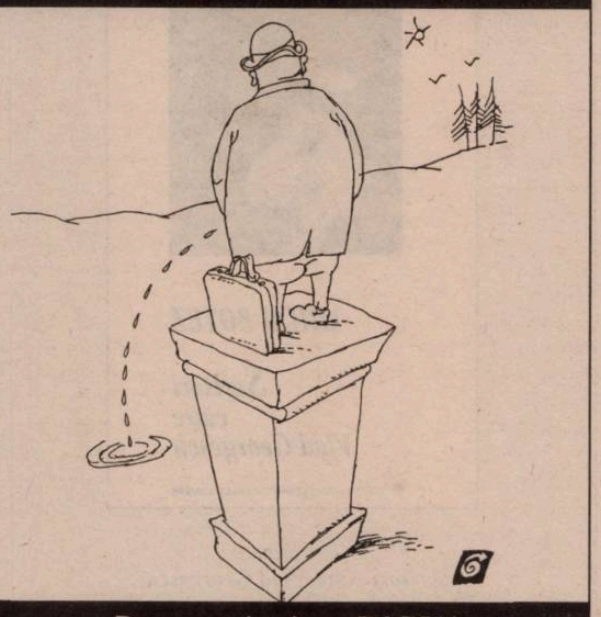

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cu şi fără panglici

Relaţiile telejurnalelor cu puterea politică au început prost, după 1989: era vremea televiziunii unice – Televiziunea Română Liberă – care făcea şi ea ce putea şi ce învăţase, adică mai mult învăţămînt politic decît informare. Fiind considerată „a poporului", TVR îşi croia ştirile după viziunea puterii reprezentate atunci de FSN, spre indignarea opoziţiei. „Maximum" de neutralitate şi de corectitudine în prezentarea mitingurilor opoziţiei era reprezentat de lunga (şi involuntar-versificata) propoziţie „S-au scandat lozinci antipreziденţiale, antiguvernamentale, anticomuniste şi promonarhiste". Lupta pentru o televiziune independentă a fost una dintre temele majore ale societăţii civile, iar cînd a apărut SOTI (care emitea, să ne amintim, doar seara tîrziu şi doar în Bucureşti), în bucuria de a avea în sfîrşit un post TV alternativ, puţini au observat că nici acolo nu se putea vorbi de *informare*, ci doar de schimbarea perspectivei: televiziunea de stat prezenta viziunea Puterii, iar SOTI pe cea a Opoziţiei. Despre surse alternative de informare s-a putut vorbi abia cînd au apărut telejurnalele de la noile televiziuni private – mai întîi Tele 7 abc, apoi PRO TV, Antena 1 şi celelalte.

Astăzi, cînd avem multe telejurnale pe cap de locuitor şi chiar o televiziune specializată în ştiri (Realitatea TV) şi cînd capitalismul pare să fi triumfat în industria media din România, problema relaţiei cu puterea se pune în termeni noi, dar substanţa e relativ aceeaşi. Nu sîntem în situaţia Italiei, unde premierul Silvio Berlusconi controlează direct sau indirect 90% din posturile TV, dar ţesătura complicată de relaţii şi de interese face ca unele posturi private să fie influenţate de puterea politică. Rapoartele internaţionale despre libertatea de expresie din ultimii ani au semnalat că PRO TV, din cauza datoriilor către stat, e uşor şantajabil de către guvern, iar Antena 1 aparţine liderului unui partid asociat la guvernare (între timp, situaţia s-a schimbat; să vedem consecinţele). Despre Prima s-a spus, de asemenea, că aparţine unui apropiat al partidului de guvernămînt, despre B1 la fel, iar pe plan local „baronii" au avut grijă, în multe locuri, să-şi subordoneze posturile TV. Toate acestea „se văd", într-un fel sau altul, pe ecrane, mai ales la ştiri: diversele monitorizări arată o prezenţă zdrobitoare a puterii în telejurnale.

Cu toate acestea, premierul s-a plîns nu o dată că acţiunea guvernamentală nu e corect prezentată în ştiri, că nu apar suficient de clar lucrurile bune. O mai bună prezenţă a guvernului la telejurnale nu înseamnă însă „mai multe ştiri pozitive", ci o tratare mai consistentă a subiectelor. Măsurile economice (unele inevitabil impopulare) ar trebui mai bine explicate *pe înţelesul* unui public larg, iar nu în termenii tehnici ai specialiştilor; problemele complicate, cu soluţii greu de găsit, ar trebui expuse în toată dificultatea lor (dar, de asemenea, într-un limbaj inteligibil) şi nu reduse la verdicte de genul „guvernul face bine" sau „guvernul face rău". Or, asta nu se prea întîmplă. Se dau, în schimb, imagini de la tot felul de tăieri de panglici la care sînt prezenţi premierul şi alţi membri ai guvernului – multe dintre ele secundare ca evenimente (sau importante doar pentru o comunitate locală, ceea ce nu justifică prezenţa în telejurnale cu audienţă naţională), care nu au decît un sens electoral. Logica ştiri pozitive vs. ştiri negative este simplistă şi creează o problemă falsă. Nu *ştiri pozitive* trebuie date despre guvern, căci ele se transformă cu uşurinţă în tămîieri şi în non-ştiri. (A se vedea, în acest sens, radiojurnalele de la radioul public: înainte de venirea la conducerea SRR a lui Dragoş Şeuleanu, erau făcute profesionist; acum sînt pline de ştiri pozitive despre guvern şi despre celelalte instituţii ale statului, dar ce folos? Sînt jalnice, neinteresante pentru cetăţean şi plicticoase.) Dacă aplicăm sec distincţia între pozitiv şi negativ, constatăm că „prezenţe pozitive" există: nu mai departe decît săptămîna trecută, la PRO TV, am văzut trei ştiri una după alta făcute din declaraţii ale lui Adrian Năstase. Din punct de vedere electoral, poate că e bine; din punctul de vedere al informării cetăţeanului, nu este: românul mediu nu pricepe mai mult şi mai bine acţiunea guvernamentală dacă e alimentat cu părerile premierului despre orice. Dar se pare că, în hăţişul de interese şi cumetrii, *ideea de informare* nu mai are loc: politicienii vor să se facă văzuţi cît mai mult pe ecran, şefii televiziunilor vor să se pună bine cu puterea şi să-şi apere astfel interesele. Publicul n-are decît să înghită pe nemestecate ce i se dă. Cei care deţin puterea politică şi catodică uită însă un lucru: că publicul începe să înveţe tot mai bine să schimbe canalul. În „era telecomenzii", e riscant să subestimezi dorinţa oamenilor de a nu te (mai) vedea pe micul ecran.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Improvizaţii pe teme date

Joi 28 august, orele 19 şi cincisprezece minute: în vastul *hall* de sub piramida de la Luvru, amestecate prin mulţime, vreo două sute de persoane ţin lipite la ureche telefoanele mobile, pronunţă tare fraze sibilinice, se agită, îşi schimbă brusc direcţia de mers căutînd parcă un loc anume. Un minut mai tîrziu, cei două sute, în majoritate tineri, rămîn nemişcaţi; după încă exact treizeci de secunde, se prăbuşesc pe pardoseala de marmură. Stau întinşi jumătate de minut, se ridică şi pleacă, fără să scoată un cuvînt, care încotro. Operaţiunea se cheamă *„flashmob"* şi a fost prima de acest gen organizată la Paris. La origine sînt, se pare, teoriile americanului Howard Rheingold, specialist al utilizării noilor tehnologii în mişcările sociale. Principiul e simplu: prin e-mail sau prin SMS, un număr de persoane sînt mobilizate să execute un anumit scenariu într-un spaţiu public. Detaliile sînt comunicate în ultimul moment. Exceptînd micul nucelu al organizatorilor, participanţii nu se cunosc între ei. Primul *„flashmob"* a avut loc la New York, în iunie, au urmat Londra, Viena, Vancouver, Berlin şi, acum, Paris. Scenariile sînt de fiecare dată diferite, avînd drept trăsături comune gratuitatea şi absurdul. Ideea ar fi că, într-o lume în care orice gest trebuie justificat, o astfel de manifestare semnifică eliberarea, fie şi doar pentru şaizeci de secunde, de sub presiunea convenţiilor sociale.

Sîntem, se vede uşor, nu departe de filosofia „actului gratuit" în mare vogă acum aproape un secol. Mai e şi sentimentul exaltant de a te contopi, anonim dar fericit, cu mulţimea; asta se numea, tot în urmă cu un veac, *unanimism*. Intervin, totuşi, cîteva elemente noi. Mai întîi, mijloacele moderne de comunicare, al căror statut paradoxal e o dată în plus scos în evidenţă: permit transmiterea şi recepţionarea instantanee de mesaje, dau iluzia apropierii şi complicităţii dar, în acelaşi timp, rămîn fără nici o consecinţă în planul contractelor umane directe. În al doilea rînd, regăsim o întreagă mitologie a „terapiei de grup", a virtuţilor eliberatoare pe care le conţine sentimentul că intri în osmoză cu persoane aflate, ipotetic, în aceeaşi stare de spirit. În fine, identificăm obsesia efemerului, a sacralizării clipei prezente: „happening", „performance", evenimentul se petrece şi dispare fără urme, frumuseţea nu poate fi decît convulsivă şi trecătoare.

Tot un fel de *„flashmob"* a imaginat grupul „Revoluţia poetică", printre ai cărui membri marcanţi se numără cineastul Alejandro Jodorowsky, pentru a comemora ziua de 11 septembrie. E vorba de un aşa-numit „atentat poetic", ce se organizează simultan în mari oraşe europene şi americane. Grupul propune ca mii de persoane să iasă pe străzi, fiecare avînd asupra sa cartea lui favorită pe care a scris o dedicaţie adresată celui (celei) cine o va găsi: şi aceasta, deoarece cărţile trebuie aruncate în locuri publice, de preferinţă spaţii insolite, gestul fiind, bineînţeles, o replică simbolică la acela al lansării bombelor sau cocktail-urilor Molotov. În acest fel, „aniversarea funebră va fi transformată în act creator şi generos".

Cuvintele pot fi la fel de periculoase ca gloanţele, scria un celebru filosof care, în paranteză fie spus, n-a prea ţinut seamă de acest avertisment, făcînd nu o dată declaraţii iresponsabile. Ştiu, de asemenea, că s-a încercat suprimarea unor personaje incomode prin expedierea, sub formă de colet poştal, a unor cărţi în care se afla explozibil. Cartea nu e numaidecît un obiect inocent, nici chiar în materialitatea ei. Simpatica acţiune a grupului „Revoluţia poetică" se înscrie, aparent, sub aceeaşi zodie a gratuităţii. Există, desigur, riscul ca ideea să fie preluată, din zbor, de alte grupuri, din acelea care nu jură decît pe o singură carte. Altfel, acest „happening" trădează nu atît forţa cît mai curînd fragilitatea literaturii: neputincioasă în faţa violenţei, mizînd pe punerea în scenă şi nu pe conţinut, transformînd gestul în mesaj. „Poezia e pe stradă", proclamau Apollinaire şi suprarealiştii. Încă o intuiţie poetică premonitorie.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Dialog frivol

(„în doi, în trei, în cîte/cîți vrei")

prietenului A.G.

București. August. Cald, cald peste poate... Capul e greu sub soarele nimicitor, somnul e imposibil în cearșafurile umede, mersul e sinuos ca în deșert... Terase, șpriț „să fie rece, auzi?", vine seara, apoi noaptea. E mai bine. Poți să respiri. Conversațiile încep să fie coerente. Spre miezul nopții, chiar inteligente. Cam ăsta e sezonul în care cei mai mulți dintre cei din ce în ce mai mulți, adică românii emigrați aiurea, vin în vizită la fosta lor casă. Noaptea, Bucureștiul sufocat de vară e plin de emigranții reîntorși din motive vagi și varii. Mă așez sub celebrul dud și îmi cer porția de răcoare. Aud rumoare veselă și pasională la masa de alături. Deși e cu totul împotriva principiilor solide ale educației pe care am primit-o în Ploieștiul natal, mă trag mai aproape. Foști colegi de liceu, acum răspîndiți pe toată fața pămîntului, stau de vorbă uimind și umplînd de aprige dorinți de evadare pe cei cîțiva, mai nehotărîți (se vede după haine), care nu au plecat încă. Nu sînt deloc bătrîni, dar cîtă maturitate! Nu sînt nici tineri, dar cîtă îndrăzneală! Un grup de români!

– Dom'le, eu zic că e mișto aici. Uite, Bucureștiul are acuma case cu termopane, vezi pe stradă mașini de-ți ia piuitu', gagici ce n-ai văzut. Păi, frate, tu crezi că la mine în Canada sînt gagici așa? Vai de capu' meu! Am fost la mare, ați fost la mare? Eu am fost. Păi, să vezi acolo! Topless, zici că nici nu mai există sutiene pe lumea asta. Băi, orice ați zice, e mișto în România.

– E mișto pe dracu'. Ia să stai tu aici. Sărăcie, mitocănie, o țară de Gigi Becali care-l iubește pe Năstase, dar-ar dracii!

– Ei și tu acuma. Ce-ai, mă, cu Năstase, ăilalți au fost mai buni?

– N-am, mă, cu Năstase, am cu Becali...

Se rîde, se ridică paharele, vinul gros din strugure alb crescut în aerul Dobrogei, diluat cu ape minerale culese din izvoare milenare alunecă pe gîtul băieților. O desfătare, nu alta! Se fumează...

– Băi, cît se fumează în țara asta. La fel de mult pe cît se regulează. Hahaha...

– La mine în America e naspa rău de tot cu fumatu'. N-ai, frate, unde să mai aprinzi o țigară. Acuma a dat primaru' un ordin, zice că nu ai voie să fumezi nicăieri. Nici în bar, nici în restaurant, nicăieri. Nebuni. De-aia e mișto în România. Fumezi lejer, peste tot, unde vrea mușchiu' tău.

– La mine în Germania nu e chiar așa nasol. Mai poți să fumezi pe ici, pe colo. Sînt destule locuri unde fumezi, vreau să zic...

– Vă văitați degeaba. N-aveți ce face. Nu mai puteți de bine. Tu știi, mă, cum e să stai aici? Cu toți boșorogii ăștia idioți care nu se dau la o parte, cu toți hoții ăștia de fură de nu mai au ce fura și fură acu' unu' de la altu' că au ajuns să aresteze o secție întreagă de Poliție, că furau toți polițiștii, cu miliardarii care te scuipă-n ochi, cu poporu' ăsta de cretini de votează cum votează, cu proștii ăștia de se dau deștepți...

– Dom'le, am sesizat și eu chestia asta. Toată lumea de aci zice că poporu' e așa și pe dincolo. Tot poporu' zice că poporu' e prost. Ieri, un taximetrist de-ăsta, un pensionar și băiatu' de la cablu mi-au zis toți așa. La film, doi din spatele meu vorbeau tot așa. În *Academia Cațavencu,* cel puțin, numai asta scrie. E ca o obsesie, frate. Da' io nu cred că-i așa...

– Ia să stai tu aci cu ei. Tu crezi că ăștia sînt ca ăia în State, la tine? Pe dracu', sînt niște căcănari. Suflete de slugi... Zicea și Cioran și Patapievici...

Mîinile se întind decis către paharele aburoase. Se ciocnește, apoi un pic de liniște. Conturul umed-răcoros al recipientului întîlnește buzele țuguiate în așteptare nerăbdătoare, capul se dă pe spate urmat de brațul arcuit cu eleganță milenară, ochii bulbucați de extazul răcoririi căuta imprecis către cerul fără stele, merele lui Adam joacă ritmic primind mîngîierea aromată (ce buchet!) și înțepătoare (ce bule, ies pe nas!) a șprițului. Uah! Paharele aterizează, destul de brutal, pe masă. Sînt goale și mai vor. Li se mai dă.

– Totuși, e nasol în Românica. E sărăcie mare, nu e nici o perspectivă de mai bine. Mătușă-mea are o pensie de poți să faci pe ea. Nu-i ajunge de nici unele. A fost profă de mate toată viața și acu' face pe casiera într-un economat de-ăsta ca să mai facă ceva bani, că altfel e ruptă. Și naspa așa în general. Gunoaie pe stradă, găuri în asfalt, ați văzut, frate, găurile din asfalt? Poți să-ți rupi gîtu', mașina, tot. Li se rupe în paișpe la ăștia.

– O mînă de fier, nene, un tehnocrat de-ăla, ăștia ne trebuie nouă. Cu Uniunea Europeană, cu chestii de-astea tehnice, și să vezi cum o să fie mai bine. Eu totuși zic că e mai bine în România decît în alte părți și mie-mi place să vin aici. Ia uite ce gagici, ați mai văzut așa ceva? Picioare de-alea lungi, pînă-n pămînt, țîțe, fuste mulate și scurte de te ia amețeala. E bine în România! Am stat la mare patru zile. Boier, tată, boier. Am spart o mie de para, da' am avut...

Casc enorm, sînt ostenit. Mă ridic, plătesc și plec spre casă fără să mai ascult ce a avut amicul, la mare, în schimbul a o mie de dolari. Mă uit la ceas. E cam tîrziu. Ba nu, e tîrziu de tot...

▲

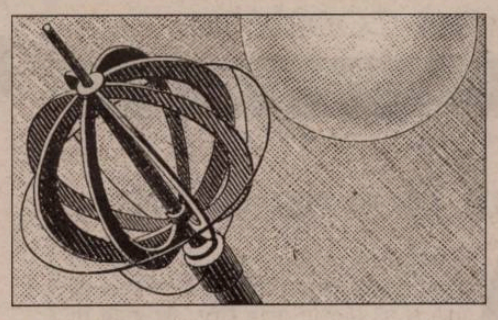

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Catastrofa păcii

Recenta propunere prin care Casa Albă cere ca Organizația Națiunilor Unite să-și asume un rol sporit în asigurarea păcii în Irak a fost făcută într-un moment cînd neputința trupelor coaliției de a asigura ordinea în teritoriul cucerit a devenit evidentă. După atentatele zilnice împotriva trupelor de ocupație, după sabotarea conductelor de petrol, atacul împotriva clădirii ONU de la Bagdad și apoi explozia camionului de la moscheea din Najaf în urma căreia printre victime a fost și ayatolahul Baqir al Hakim, un important și respectat cleric șiit, sînt începutul unor tulburări de durată: nu doar oamenii vechiului regim luptă cu ocupantul, ci și precursorii unui virtual nou regim, islamic.

Cei 35 de ani de conducere totalitară au creat opozanți foarte diferiți și toți vor să transforme într-un avantaj haosul creat de războiul terminat și pacea neîncepută. Pentru populație, bucuria de a fi scăpat de dictator și de teroare a fost de scurtă durată. Viața nu revine la normal, lipsește și puținul existent pe vremea lui Saddam. Fără apă și cu electricitatea raționalizată, fără o asistență medicală elementară, cu o mulțime de funcționari fără funcție și fără salariu, cu foști militari fără șefi, dar cu arme, irakienii de la oraș constată cum crește iritabilitatea ocupantului și ostilitatea devenită amenințare concretă se transformă în violență necontrolată. Pînă a vorbi despre democrație, suveranitate și libertate, Paul Bremer, administratorul american din Irak, nu are mijloacele necesare pentru a impune ordinea. Într-un articol din *Washington Post* el enumera ce pași trebuie făcuți pentru ca Irakul să poată profita de victoria americană: după ce s-a alcătuit Consiliul de guvernare care la rîndul lui a numit o comisie pentru elaborarea unui proiect de constituție și apoi au fost desemnați cei 25 de miniștri irakieni cu misiunea de a se ocupa de problemele vieții curente, urmează elaborarea și dezbaterea viitorului proiect constituțional, aprobarea lui prin referendum și organizarea alegerilor.

„America a mai făcut o asemenea treabă", spunea președintele Bush într-un discurs, departe de tonul triumfal de acum cîteva luni. „După cel de al doilea război mondial noi am ajutat națiunile învinse din Germania și Japonia, am fost alături de ele pînă cînd și-au alcătuit guverne reprezentative. Am alocat timp și resurse acestor scopuri... Și astăzi, în același spirit, America acceptă provocarea de a ajuta Irakul, în interesul lor și în interesul nostru". Dincolo de faptul că interesul american este perceput în mod diferit chiar de către compatrioții lui Bush, convergența interesului american cu cel irakian este mai mult decît îndoielnică. Administrația americană s-a întors spre Organizația Națiunilor Unite nu doar pentru sprijin concret, ci și pentru confirmarea legitimității acțiunilor ei. Or, tocmai aici e problema. Franța, Rusia, China, membri permanenți ai Consiliului de Securitate, nu au aprobat intervenția. Opoziția Franței și a Germaniei a creat o falie în fosta alianță occidentală anticomunistă, alimentată de resurecția unor vechi resentimente și de elaborarea unor noi teorii despre unilateralismul american și consumismul european, intrate într-o opoziție ireductibilă. Americanii nu vor obține ușor o nouă rezoluție a Consiliului de Securitate prin care ONU să accepte împărțirea responsabilității pentru reconstrucția Irakului. Nu e vorba numai de trufia celui care consideră că a avut dreptate și vrea să se recunoască acest lucru înainte de a ajuta la eliminarea consecințelor catastrofei, ci și de dorința de a participa la comanda militară, la decizia politică de a împărți sumele alocate reconstrucției. Ca să se țină de promisiunile făcute irakienilor cînd a declanșat intervenția militară, SUA și Marea Britanie au nevoie de mai mulți bani și de noi aliați. Se pare că banii vor fi aprobați de Congresul american, dar s-ar putea ca mișcarea să dăuneze campaniei electorale ce stă să înceapă, pentru cel de al doilea mandat al președintelui Bush. Aliații acceptă să studieze problema: „În pofida a ceea ce am crezut despre război și despre modul cum a fost purtat, scopul nostru acum ar trebui să fie crearea unei perspective de stabilitate și democrație în Irak", a declarat cancelarul Germaniei, Schroeder. Președintele Franței a fost mai vag. Un ziar francez titra: „Statele Unite, începutul autocriticii" *(Le Monde*, 2 septembrie 2003). Oamenii cu experiență în materie știu că autocritica poate fi un exercițiu umilitor, inutil și fără sfîrșit.

▲

Lucian MÎNDRUȚĂ

talon de participare

Să schimbăm ONG-urile în pluguri!

Probabil că Silvio Berlusconi ar rîde dacă ar auzi suma care a aruncat-o pe doamna Puwak în gura presei. 150 de mii de euro nu acoperă riscul de a te afla lumea, tot așa cum asigurarea de la World Trade Center n-a acoperit pagubele provocate de prăbușirea turnurilor. Mai grav e însă un alt lucru: la banii ăștia, nimeni nu poate să ne ia în serios.

Și asta pentru că nu trebuie să uităm cu cine stăm de vorbă. Jacques Chirac a fost acuzat pentru cîteva afaceri dubioase cu case și concedii de milioane de franci din banii altora. Silvio Berlusconi e judecat în dosarele unor afaceri care încep de la minimum zece milioane bucata. Chiar Tony Blair trebuie să explice cum a făcut echipa sa de l-a scos pe Saddam Hussein, dintr-un dictator de duzină, ditamai Führerul Orientului, exagerare care a prilejuit un război mai scump deja de-o sută de milioane de lire.

S-ar zice – cel puțin după ce spune presa noastră – că românii pot mai mult decît atît. Și totuși, chiar renumita noastră corupție n-a reușit să iasă din copilărie și să-și demonstreze alura europeană. Chiar și ea, în a cărei forță aveam atîta încredere, pare a nu fi în stare să sară peste complexul de națiune mică și nici mai sus de bariera psihologică a milionului de euro. Scandalurile noastre, cîte ajung în Occident, rămîn să tragă prea ușor la cîntar – de la copiii orfani a căror problemă se rezolvă cu cîteva zeci de mii și pînă la găinăriile baronilor locali, nici una mai zdravănă de jumătate de milion în bancnote comunitare.

În felul ăsta n-o să ajungem prea devreme în Europa. Și asta pentru că nu numai PIB-ul unei țări contează în construirea unei reputații, ci și capacitatea ei de a face un mic *business* deocheat, de a chefui și-a arunca cu banii. N-am văzut pînă acum să ne vindem și noi țevile de la centralele nucleare în țări doritoare de bombe care se lasă cu o mică ciupercă (așa cum au făcut, se pare, unii colegi de gintă latină). N-am auzit de vreun export de gaze toxice ori arme biologice românești, să zicem într-o țară arabă pe care s-o invadăm peste 20 de ani, enervați că guvernul acelei țări chiar le-a folosit (dacă nu știți povestea, mai întrebați între amicii noștri recenți). În sfîrșit, n-avem nici o companie românească ale cărei produse – să zicem avioane – să meargă la export în Amărăștan (țară amărîtă și imaginară, care vrea un tratat de uniune cu noi) unde să se vîndă pe telefoane de la București și vizite de pace și prietenie.

Din nefericire, iată că am ajuns tocmai la teza premierului Năstase, care crede că rezolvă problema găinarilor noștri (ne)prinși, arătînd cu degetul la cîte-un Al Capone ajuns șef la Bruxelles. Ei bine, nu merge. Cînd vine polițistul să te întrebe de sănătate nu-i recomandabil să-l întrebi de colegul arestat pe cînd dădea găuri la conducte – asta doar dacă nu cumva vrei să-l enervezi și mai tare. Sigur că unii vin să ne dea lecții și poate n-ar avea căderea s-o facă – însă-i o mare greșeală să uităm că, de fapt, noi ne-am înscris de bunăvoie la școala lor și nu ei ne-au sunat la ușă cu vreo ofertă specială a cursului de euro-civilizație. Dacă vrei în rai (sau în Uniunea Europeană, în cazul nostru), trebuie să faci ce zice popa, nu ce face el.

Dar, apropo, știți de ce vrem acolo: pentru c-am vrea să ajungem bogați ca ei. În privința asta, prima lecție spune că nu putem toți o dată, ci pe rînd și prin efort individual. Asta înseamnă un singur lucru: că trebuie să ne bucurăm cînd alți români se îmbogățesc și să încercăm să facem ca ei. Din păcate, însă, e greu să găsești granturi comunitare pentru întreaga populație a Reșiței – asta în cazul în care oțelarii s-ar gîndi să urmeze un exemplu de la București. Așa că poate ar fi mai bine să topim tunurile în pluguri și ONG-urile să le schimbăm pe fabricuțe de textile. În fond, sînt și lucruri bune pe care putem să le luăm de la italieni, în afară de politică. Și n-o să vină nici o comisie să ne întrebe de lohn.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Am fost un dobitoc

Ar trebui să-mi trag singur un şut în fund, să-mi pun o cipilică de nebun pe cap şi să bîntui prin tîrg, strigînd în gura mare: „Sînt un prost! L-am judecat greşit pe Bush!“. De fapt, nu am greşit în ceea ce-l priveşte pe Bush personal. El mi-a displăcut de la începutul începuturilor, de la alegerea lui cît-pe-ce-legală şi am roşit de fiecare dată cînd îl vedeam la televizor molfăind cuvinte. Nu era el prea deştept, dar era preşedintele meu, iar eu aveam credinţa (amar încercată acum) că administraţia lui lucra în interesul poporului. Am greşit. Bush conduce o gaşcă de hoţomani şi nu este doar un pic prostuţ, ci pur şi simplu ticălos. Haideţi să examinăm cîteva clipe naivitatea-mi, pentru că, în ochii mei, ea este încă şi mai ciudată decît Bush. În 1974, ca mai toţi americanii post-Nixon, am simţit că guvernul nostru are o politică deliberată care urmăreşte scopuri necurate şi că nu trebuie să ai încredere în nimeni din cei aflaţi la putere. Nixon era un spin mincinos care a dus un război ilegal în Cambodgia şi care a siluit procesul democratic ca un adevărat dictator de spiţă veche. Watergate a avut un efect salutar de curăţare totală a haznalei, sau măcar curăţirea ei pînă într-atît încît nici o altă administraţie să nu mai îndrăznească să mai acţioneze atît de pe faţă în dispreţul legii. Jimmy Carter, democrat, a risipit mare parte din neîncrederea sănătoasă a electoratului în guvern. Carter era, aşa cum neostenit ne repetă istoricii, un om „decent“, un om cumsecade, un idealist sadea. Oricum, a fost destul de bun pentru a abate dezbaterea publică de la probitatea politică înspre chestiunea „drepturilor omului“, ceea ce a restaurat încrederea lumii în idealurile americane şi a neliniştit puţin dictatorii. Carter a fost prea „decent“ pentru a fi reales, aşa că a fost urmat la putere de un demagog de primă clasă, care mai avea şi un dram de noroc. Ronald Reagan a dat un ultim brînci Imperiului Roşu în putrefacţie şi şi-a asumat meritul pentru prăbuşirea lui. Pe frontul intern, Gipper („super-cowboy-ul“, cum fusese botezat la Hollywood) a reuşit să deplaseze dezbaterea naţională pe terenul „valorilor familiei“ şi i-a convins pe muncitori să voteze împotriva propriilor interese economice, ca să ne împiedice pe noi toţi să devenim hippies şi sodomiţi, Doamne fereşte. Reagan era un comunicator bun (dacă nu chiar „grozav“), care a reinjectat ceva încredere în procesul politic. O economie în creştere a făcut restul şi i-a adormit pe toţi. Era Clinton a fost un vis. Şi adormiţi am fost pînă cînd ne-am trezit cu actuala gaşcă la Casa Albă. Avem un comunicator îngrozitor, care a minţit o ţară întreagă despre motivele de a porni la război. A cerut tuturor să uite de amicii lui din afaceri şi a pretins că e animat de motivele cele mai pure. În realitate, amicii lui se bat la troacă să prindă contractele cu petrol şi re-construcţie în Irak. A pornit o cruciadă în numele „civilizaţiei occidentale“ pentru că eram atacaţi de fanatici – care s-au dovedit a fi prietenii noştri saudiţi, rude de petrol. Şi cînd comitetul însărcinat cu aflarea adevărului despre atacurile din 11 septembrie a aflat în sfîrşit totul despre saudiţi, George W. Bush îl cenzurează. Şi ăsta-i numai începutul: asalturile lui John Ashcroft împotriva libertăţilor civile sînt neostoite; prăduirea trezoreriei de către cei bogaţi se face sub ochii publicului şi la lumina zilei, întocmai ca prădăciunile din Irak; şi Constituţia este trecută cu vederea pentru raţiuni de „securitate naţională“. În loc să strige de indignare, oamenii încă se mai freacă la ochi. Mă simt de parcă tocmai m-aş fi trezit, cu cea mai nasoală mahmureală din viaţa mea. Dar cel mai tare mă detest pe mine însumi, fiindcă am inventat scuze pentru conducerea noastră. Singura parte bună este că, adormiţi sau nu, oamenii sînt mai buni decît cei care îi conduc. Încă le mai atribuie cele mai bune intenţii. După care îi aud pe ticăloşi cum rîd.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mica revoluţie decadentă din septembrie

Nu ştiu în ce măsură vă aduceţi aminte, cei în drept să o faceţi, dar la stenografie, în ultimele decenii ale secolului trecut, exista un semn distinct pentru *MRSO* – Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie! După o logică anume, acest semn – parcă-l văd – se preda printre primele la cursul de steno; or, curios era că formula ca atare ne apărea foarte rar în cale. La mijlocul anilor '80, naţional-comunismul românesc, între noi fie vorba, o cam rupsese cu marxismul şi cu leninismul, rămînînd un fel de stalinism camuflat în ridurile unui om din ce în ce mai bătrîn, ce-l mai asezona cu voievodisme şi carlisme şi legionarisme şi kimirsenisme de tot felul, într-un fel de ghiveci de idei şi imagini ce avea să o sfîrşească – nu vă mai spun o noutate – foarte prost.

Săptămîna trecută a fost, în Facultatea de Istorie, examenul de admitere. S-au întors cerurile pe dos: concurenţa la Istorie a ajuns să fie mai mare decît cea de la Medicină! Această răsturnare este mai ilustrativă pentru societate în ansamblu decît pentru mediul academic; e puţin probabil să avem în viitorul previzibil mai mulţi împătimiţi de istorie decît bolnavi în ţară, explicaţiile sînt cu totul altele în bănuiala mea, dar cert e că unul dintre marile mituri ale tinereţii mele se sparse la auzul acestei veşti. Aşa cum trăieşte în amintirea mea, vara universitară avea la Craiova două mari repere. Unul era la începutul toamnei, cînd apăreau în oraş studenţii medicinişti greci, ceva mai înstăriţi şi mai comunicativi decît africanii. Nu veneau cu mîna goală; ei aduceau ceea ce Ceauşescu şi ai lui nu băgau în consum: jeanşi şi ţigări, discuri cu Pink Floyd şi prezervative. Al doilea, care-l preceda în fapt, era la mijlocul lui iulie, cînd examenul de admitere la Medicină aducea pe strada Petru Rareş, în faţa instituţiei, scene dantesti. După probe, rezultatele se afişau noaptea, neanunţate de nimeni, pentru a nu se produce ambuscade. Douăzeci de capete pe loc asigurau o concurenţă serioasă. Şi, tocmai pentru că nu era anunţată afişarea, ea era aşteptată de lungi procesiuni de părinţi şi tineri. Strada nu era foarte bine luminată, cum e de bănuit; aşa că în faţa listelor se aprindeau lumînări şi brichete – era vremea, nu uita, române, în care brichetelor nemţeşti de unică folosinţă li se punea supapă şi se umpleau o dată pe lună! –, iar în această lumină palidă, la vederea listelor, se consumau bucurii şi drame, cu chiote sau văicăreli, cu lacrimi sau rîsete. Era o formă de alienare, cred acum. Eu, unul, aveam impresia – şi într-o discuţie recentă cu un amic am înţeles că nu eram singurul – că pînă şi aceste rezultate vin de undeva, de sus, de la stat. Şi, de fapt, aşa şi era.

Iar în această vară, din sala cu 20 de candidaţi pe care i-am supravegheat la proba scrisă, vreo patru m-au întrebat la final nu cînd se afişează rezultatele, ci cînd se pun pe Net! N-am ştiut ce să le răspund, dar am luat aminte.

Şi, semn de răzbunare pe vremuri, am plecat la mijlocul săptămînii trecute spre Costineşti, emblema studenţimii de anţărţ. Unde nu mai ajunsesem de fix 15 ani, din vara în care, trecut şi eu printr-o admitere, am primit de la ai mei 3.000 de lei şi bilet la un tren de noapte. Acum era pustiu la Costineşti, apa era rece şi vînt cît cuprinde. Privind spre Epavă, mi-am adus aminte ce-mi povestea Eugen Palade, portretistul familiei Ceauşescu. Primise o comandă pentru un portret al lui Nicu C., la aniversarea acestuia de 32 de ani. Nicu nu ştia, deci n-a pozat; pictorul a primit, ca sursă de inspiraţie, o poză de paşaport a respectivului. Şi l-a pictat. Iar ca ocazia să reiasă clar, în spatele chipului a pus marea, iar deasupra mării a pus în zbor 32 de pescăruşi!

Şi unde nu ziceţi că, neavînd ce face pe nisip, miercurea trecută, m-am apucat să număr pescăruşii. Pînă am dat cu ochii de Obelisc, înghesuit la capătul plajei, între un post de salvamari şi un panou de afişaj. În amintirea mea era mai mare. Două mituri sparte într-o vară e deja prea mult. Oarecum şocat, am pierdut şirul păsărilor.

Şi n-am mai luat-o de la capăt.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Ca o haltă cefere dezafectată

Nu am dobîndit mari abilităţi artistice cîtă vreme mi-am consumat bursa de creaţie literar-artistică la castelul Solitude în pădurile de pe colinele Stuttgart-ului. Ba dimpotrivă: tare m-am plictisit. În loc să-mi perfecţionez stilul, în loc să dobîndesc nesperate profunzimi ale gîndirii, în loc să decid dacă e bine sau rău cu/sau fără corectitudini politice, cu/sau fără postmodernitate, în loc să-mi fac loc decisiv printre confraţii de pe toate meridianele globului, care se plictiseau la rîndu-le acolo zi de vară pînă seară, în loc de toate astea şi de altele asemenea – auguste şi decisive estetic şi po(i)etic – am început a dobîndi o mare şi definitivă plictiseală, vai, vai, faţă de Tainele Creaţiei celei literar-artistice, de orice majusculă am început a mă plictisi. Ba mai mult: o mare sastiseală postmodernă m-a învăluit şi de aceea n-am onorat, în concepţie cel puţin, cum se cuvine onoarea lunară de a primi stipendii. Mai mult: am început „a scri“, ca să zic aşa, prosteşte, naiv, ridicul, plictisit şi sastisit. Dor mi s-a făcut de televizorul anticultural deoarece nu-l aveam în camerele cele auguste şi definitiv, şi unilateral, culturale. Dor mi s-a făcut să fiu olecuţă mai anticultural, olecuţă mai prostănac, mai ca Lisi tanti, vecina părinţilor mei de pe malurile rîului Mureş, despre care vorbeau gurile rele cum că ar fi murit de grasă ce era în vremea cît a înfulecat un doboş-tort pentru că nu s-a putut opri mîncîndu-l. Cel puţin aşa vorbeau despre sfîrşitul lui Lisi tanti actanţii ceremoniali, cu acea fereală pe care ţi-o stîrnesc coroanele cele mortuare şi tot dichisul unei înmormîntări ungureşti cu puternice influenţe româneşti.

E nevoie, mi-am spus eu în acele vremuri, şi de prostii în lumea asta, şi de lucruri mai puţin decisiv grave, de analize mai puţin hotărîtoare, de figuri mai puţin apocaliptice ilustrate de inşi importanţi care ne stabilesc destinul, ne spun şi ne împart în anti şi pro, în contra şi pentru, în susţinători şi detractori, în de aceia cu comunismul şi de aceia cu fascismul, în de aceia cu simpatii ascunse cu brunul sau roşul vieţii şi al vieţuirii. Cîteodată literatura, biata de ea, are reverii poporane, îi e dor să meargă la bere, să meargă la stadion cu ceva vodcă din aceea în sticluţă de plastic mărunţică produsă de fraţii Micula din Oradea, mănîncă seminţe din acelea albe şi din acelea negre şi chiar scuipă cojile pe unde apucă, cu acestea se ocupă ea, această personificare a literaturii pe care noi o propunem semenilor, ba chiar şi suduie gros arbitrul de linie: ea, literatura. Abia la urmă de tot intră, amărîta de ea, pe mîna cutăror bodyguarzi din aceia universitari şi academici care veghează ca totul să fie pe linie, adică ştiinţific, iar ceea ce este ştiinţific să fie aşa ceva doar atunci cînd şi dacă se cheltuie retoric şi hermeneutic prin subsoluri ale paginilor, cu păsărească reluare a lui apud, op. cit, ibidem şi, of corse, idem. Nu înţeleg de ce ne mirăm că tinerii români citesc, atunci cînd o fac, scriitorii nord-americani sau de aiurea şi au uitat cu totul de literatura autohtonă. Cum să nu o uite, biata de ea, cînd academismul cel jandarmeresc a pavoazat-o cu metafore şi *Te deum*-uri care aduc aşa de mult cu fanfarele Formaţiunii de pompieri voluntari din Radna copilăriei mele, cu jerbele şi coroanele ca acelea pe care le poartă demnitarii partidului de guvernămînt la diverse locaţii, mausolee, statui şi urne. Literatura noastră e asemenea unui şir nesfîrşit de coroane, panglici, urne, sărbători. Uniunea Scriitorilor braţ la braţ cu academismul fără talent al neamului nostru depune mari coroane cu panglici pline de citate oriunde e nevoie de depus coroane, mai apoi se exersează public în şedinţe publice, în sesiuni de comunicări în care străluceşte un fascinant neant, un gol asemenea, un nimic lipsit de idei. De orice idei, altele decît ideile fără idei. Ideile care nu nasc alte idei în capul cititorului. Nasc doar reflexul fiziologic al căscatului în fundul aulei, aspiraţia secretă a somnului ca eliberare de pe urmă şi moţăiala ca efect, privirea aruncată pe geam ca pedeapsă şi siluire a imaginarului, în timp ce discursul „propunătorului“ este gol de idei ca o haltă cefere dezafectată în urma restructurării.

▲

Texte şi opinii de: Ştefan BĂLAN (medic & scriitor, SUA) ● Alec BĂLĂŞESCU (antropolog) ● Dragoş BUCURENCI (student la Filosofie) ● Norbert DODILLE (profesor univ., La Réunion) ● Anca GRĂDINARIU (scenaristă) ● Gabriel MARIAN (doctorand, Franţa) ● Horia MARINESCU (arhitect, Austria) ● C. ROGOZANU (critic literar) ● Saviana STĂNESCU (scriitoare, SUA)

autocolant

Spune-mi repede numele a zece teribilişti români notorii.

Andrei Gheorghe e unul, Marius Ianuş altul... ăăă... Morometzii? Ăia cu bip-bip-uri...

Şi din trecut?

*...Eugène Ionesco? Pe cînd se numea, încă, Io*NescU*...?*

Cîţi Morometzi sînt, cinci?

Parcă...

Păi, avem vreo opt.

Şi cu mine, nouă. Doar că nu sînt notoriu pentru asta!

Dar eşti teribilist?

Am fost: cînd eram licean, mergeam la concertele de la Ateneu la costum negru, papion, tenişi albi, un ciorap verde şi unul roşu (am văzut mai tîrziu că Hockney fumase deja moda asta...) Ah, şi o insignă cu Mao la rever! „Rima" cu şoseta roşie şi cu monoclul;)

Şi eşti mîndru?

Mi se pare corect, de bine ce-am bifat această trăsneală la timp... Teribilismul e ca pojarul: trebuie să-l faci măcar o dată în viaţă – preferabil în copilărie. Acum, teribilismul meu a trecut la „the next level": din îmbrăcăminte, în straturile de adîncime. (Alea care sînt.)

OK – „next level": propuneri teribiliste?

Aş construi o „rezervaţie bio-degradabilo-culturală" în care aş închide toţi indivizii fără umor.

Convingeri teribiliste?

Umanismul e supralicitat; ca şi umanitarismul; pacifismul; antiglobalismul; şi – în general – stîngismul.

Ce femei îţi plac?

Cele deştepte, puternice şi vitale – gen Andreea Esca, Teo sau Mihaela Rădulescu.

Păi, şi Marilyn...?!

Marilyn e moartă. Nu ştiai?

Şi care nu-ţi plac?

Mironosiţele şi lesbienele.

Şi ce bărbaţi nu-ţi plac?

Ăia macho; *bărbatul* macho *e mai prost decît cea mai proastă femeie.*

Că veni vorba de utilitare: îţi place plasticul?

Îl ador!

Ce crezi despre Omul Recent?

Că nu-i destul de recent pentru gustul meu. Prefer omul incipient: *cyborgul – jumătate om, jumătate maşină.*

Ai un „icon" teribilist?

Serge Gainsbourg. Dac-ar mai fi trăit, ar fi scris probabil un cîntec gen „La guerre, et caetera" sau „Iraq inceste"...

Ultimul autor teribilist după care te dai în vînt?

Houellebecq. Doar că ezit întotdeauna cînd îi scriu numele...

Ce părere ai despre vreme?

Este argumentul definitiv că în natură există teribilism. ***(a.l.ş. & a.l.ş.)***

Gabriel MARIAN

Copil teribil, copil oarecare?

Unde sînt provocările de altădată? Cum mai reuşeşti să deranjezi în ziua de azi? Cine ne sînt noii copii teribili? Totul s-a zis, totul a fost făcut şi desfăcut chiar de mai multe ori, greu se mai găsesc evenimente culturale care să ne scoată din apatie şi rutină. Pînă şi vulgaritatea a ajuns de bon ton, agresiunile verbale şi intelectuale trec neobservate.

Istoria teribilismului e lungă şi destul de monotonă. *L'enfant terrible* a conspirat pe rînd sau simultan împotriva bon-tonului, a îmburghezirii, a academismului, a muzeelor, a figurii tatălui, a dictatorilor şi a altor adversari sau opresori mai mult sau mai puţin imaginari. Uneori împotriva propriilor fraţi mai mari. Romantici contra luminişti, expresionişti contra romantici, simbolişti contra parnasieni, dada- şi suprarealişti contra tuturor, psihedelici contra capitalişti, rockeri contra hippies, rapperi contra metalişti. În general, teribilismul *versus* un sistem deja instituţionalizat. Politica însă a complicat mereu distincţiile: avangardele ruse au susţinut comunismul pînă cînd acesta le-a decapitat, avangardele americane au atacat mercantilismul criticilor şi a galeriilor de artă pînă au intrat ele însele în muzee.

Apoi a trecut şi al treilea val: recuperarea şi revalorificarea kitsch-ului, a realismului fascist ori a propagandei onirice s-au demodat, opera lui Sabin Bălaşa a căzut şi a doua oară în uitare. Aşa s-a inaugurat regnul publicităţii (în ţările cu tradiţie de marketing, unde funcţionează adevărata publicitate): în ea s-a concentrat cea mai mare parte a provocării. Încît s-au inversat pînă şi termenii tradiţionali ai cuplului maioriescian. Aici, la noi, chiar şi publicitatea rămîne un *fond* de teme fundamentale, sosite din Occident, adoptate cu greu şi în sfîrşit admise, mobilizat însă anevoie de *forme* primitive, ezitante şi nu prea atrăgătoare. Reclama comunistă, deşi în agonie, nu a murit.

Azi, cu o parafrază la Warhol, oricine îşi poate permite 15 minute de provocare, mai ales la televizor, teribilismul *en masse* e chiar încurajat de marile investiţii numite *Big Brother,* iar MTV-ul întinde şi mai mult coarda confundînd subversiunea cu virtuţile emetice ale conceptului *Jackass*, pe cale să devină o marcă înregistrată.

Şi atunci, dacă teribilismul se democratizează şi devine banal, dacă revolta, contestaţia şi subversiunea au fost integrate şi chiar prevăzute de Noul Sistem ameliorat, precum existenţa şi activitatea lui Neo sînt în serviciul versiunii perfecţionate a Matricei, cum mai poţi fi un „enfant terrible"?

Nefăcînd nimic?

E o atitudine care în cultură poate fi mult mai activă şi mai constructivă decît pare la prima vedere.

Noul copil teribil observă, ascultă, simte, intuieşte, însă tace: cu sîrg şi obstinaţie, în toate împrejurările, la munte şi la mare. Reacţia lui la atotputernicia Sistemului e tăcerea şi uitarea, în faţa opresiunii zgomotului, liniştea. Deşi privim toţi cu oarece dezgust şi ironie stilurile arhitectonice orientale, mai ales pe cel al templelor indiene, acelaşi *horror vacui* pare să fi cuprins şi discursul cultural al Occidentului postmodern. Ceea ce lipseşte acum cu adevărat în lumea elitelor şi a culturii e tocmai tăcerea. Înlocuită – e adevărat – cu un simulacru de linişte, mai degrabă un sunet de fond, continuu, al discursurilor proliferante, un fel de orchestră acordîndu-şi la nesfîrşit instrumentele, deşi nu apare nimeni la pupitrul dirijorului ca să oprească tot acest sunet alb şi să înceapă.

Întîi taci, apoi începi să uiţi. Nu răspunzi zgomotului cu noi urlete. La fel ca în Judo, nu încerci să opui rezistenţă energiei cu care vrea să te lovească adversarul: te foloseşti de energia *lui* pentru a-l dezechilibra. Nu dai şi tu, ci îl tragi de pumn. Uneori pare să funcţioneze de la sine, spontan şi neprevăzut. Oare de aceea au dispărut manelele de pe Atomic?

Noul copil teribil va începe să se facă remarcat prin aura de linişte ce radiază în jurul lui. Unde va apărea el, pe unde va trece el, culturnicii contemporani se vor simţi în mod inexplicabil mai împăcaţi şi mai relaxaţi, ceva mai ignoranţi, însă mai înţelepţi, uşor ameţiţi, dar mai lucizi.

Noul copil teribil va avea din ce în ce mai puţine opinii pe care oricum nu le va expune, cu o voce răsunătoare, la televizor sau în presa centrală. Opera lui riscă să nu fie descoperită niciodată, renumele lui ar putea să nu fie nici măcar postum. Ceea ce va aduce el vieţii culturale vor fi: spaţii goale, pauze, expiraţii care să echilibreze preaplinul, acumularea, inspiraţia excedentară. El va tăcea şi brusc lumea va începe să asculte, va înceta să publice şi dintr-o dată cărţile lui vor fi căutate, nu va mai face nimic şi va avea tot mai multă influenţă. Cum spune Lao-Tzi în *Tao-Te Ching*: înţeleptul rămîne în non-acţiune, iar în jurul lui cele 10.000 de lucruri se aranjează de la sine (prin acţiunea lui Tao).

Calm contra agitaţie, inacţiune contra agresivitate, Nimic contra Ceva.

▲

Jean FERRY

Robinson

După ce i-am dat ocol şi m-am încredinţat că insula era cu desăvîrşire pustie, nu am căzut în genunchi pe arenele ţărmului, vărsînd şiroaie de lacrimi amare. M-am apucat de îndată să nu sap pămîntul, să nu-l însămînţez, să nu scobesc trunchiuri de copaci, să nu chinui un papagal pînă ce avea să poată rosti fără greş cuvîntul „Speranţă". Mi-am azvîrlit luneta în mare şi nu mi-am împrejmuit moşia cu un gard. Iar cînd valurile au adus la mal, de pe corabie, o mulţime de lucruri foarte de folos unui naufragiat, am plecat de acolo, ca să nu le mai văd în faţa ochilor, şi m-am instalat în partea cealaltă a insulei. Apoi am dat peste o peşteră adîncă, unde cu greu ai fi ajuns, oarbă, surdă şi mută, cu nisip grecesc aşternut pe jos; am adormit în ea aşa cum mi-am dorit dintotdeauna să pot dormi, însă viaţa nu a binevoit să-mi îngăduie: buştean.

Cîteva clipe mai tîrziu, salvatorii m-au găsit şi, încîntaţi, m-au bătut pe umăr ca să mă trezească.

traducere de Dan STANCIU

„Ceva mai tîrziu, a trebuit să suportăm vizita *cimitirului* prizonierilor de război aliaţi – cei care comiseseră, într-un fel, sacrificiul suprem. Cruci albe, bine aliniate, absolut identice; locul degaja un plictis profund. Îmi amintea de Omaha Beach, care nici ea nu mă emoţionase – mă dusese cu gîndul mai degrabă la o instalaţie de artă contemporană. «Aici, îmi spusesem cu un sentiment de tristeţe pe care-l simţeam insuficient, nişte imbecili au murit pentru democraţie.»"

Michel Houellebecq, *Plateforme*

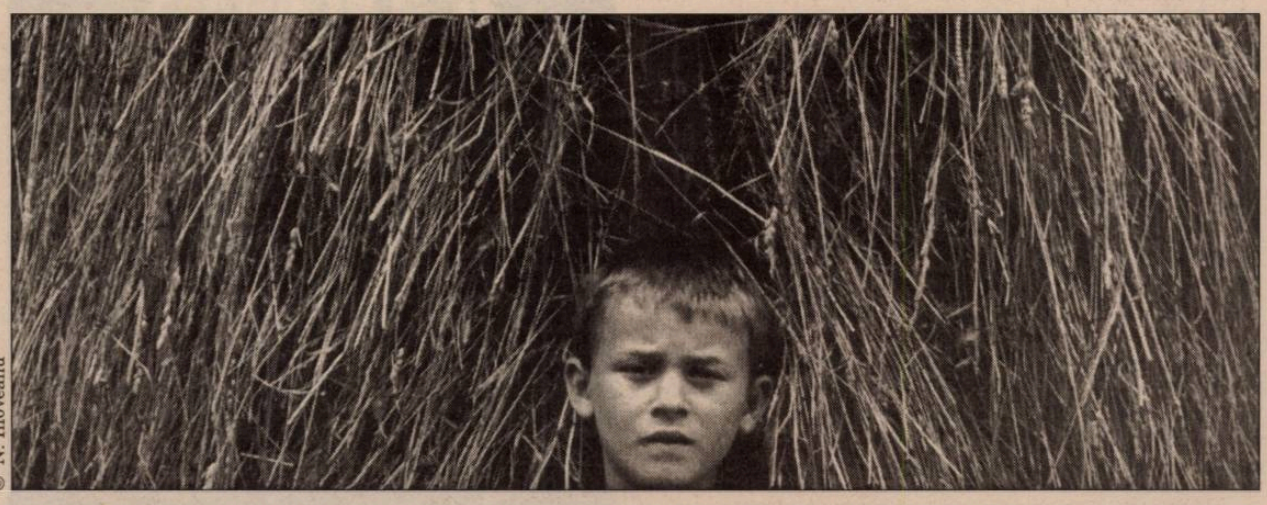

© N. Ilfoveanu

Ştefan BĂLAN

7 grade de teribilism

1. Pe bulevardul Magheru, la etajul patru al unei vechi clădiri aflate în apropierea sălilor Dalles, tîrziu în timpul unei petreceri studenţeşti (atît de tîrziu încît, din pricina vinului, sîngele şi-a pus galoşii), bruscul meu prieten B. se-ntoarce şi, în apneea generală, îşi dă jos pantalonii arătîndu-ne dosul. Cum orice descriere păleşte în faţa imaginaţiei, am să spun doar că dosul amicului meu era întru totul imperfect. Hilaritatea generală mătură orice efort al explicaţiei. Este un gest spontan, gratuit, în care nu ştii care ajunge prima la linia de sosire: nevoia de hilaritate sau cea de exhibare. Oricum, este primul dintre gradele de teribilism, teribilismul fizic şi fără teză – mă rog, atît de fizic cît poate fi ceva în lumea asta –, dar asta nu înseamnă că şi cel mai comod: este un gest total pentru că invocă fizicul, iar prietenul meu este orice în afară de impudic.

2. La Muzeul Literaturii Române, la o vernisare de carte de poezie, deasupra intrării, poeta a instalat un pelvis cu sexul larg căscat curiozităţii trecătoare. Gestul, de data aceasta, este cu mesaj: se vernisează o carte dezinhibată, imediată şi nudă, care dă în cap prejudecăţii de zi cu zi, căreia pare să-i spună: „lasciate ogni speranza". Totuşi, imediateţea suferă, şi asta din două motive: primul este acela că muzeul este o instituţie care oficializează tot ce-i trece pragul, un loc ce investeşte cu infamie orice gest de avangardă (infamia colaboraţionalismului – a colaborării cu tot ce este oficial); al doilea este că instalaţia cere premeditare: un plan, fonduri şi execuţie (nu pot să nu-mi imaginez pe cineva montînd şi, cu grijă, potrivind sexul în loc). Acest al doilea grad de teribilism este mai larg decît primul deoarece cochetează cu idei şi semnificaţii, dar mai elaborat fiind, este mai puţin spontan şi, în acest sens strict, mai puţin intens şi visceral. Mai mult decît estetic, este un teribilism pubicitar şi mediatic.

3. Încă din 1852, Baudelaire îi trimite scrisori anonime, emoţionate şi idealiste, presărate cu poezii care aveau să alcătuiască ciclul *La Vénus blanche* – Venera albă. Cea care reacţionează prin flatare curioasă este Apollonie Sabatier sau Madame de Sabatier sau, pur şi simplu, La Présidente, pentru că prezidează, prin seninătate feminină, unul dintre cele mai celebre saloane din istoria literaturii franceze. În fine, cinci ani mai tîrziu (august 1857), o dată ce secretul, pudic, tace, La Présidente i se oferă într-una dintre cele mai comice şi mai triste dintre nopţi: spre stupefacţia Venerei, Baudelaire este incapabil de performanţă sexuală. Ea îi scrie: „Que dois-je penser quand je te vois fuir mes caresses?". Într-o scrisoare datată 31 august 1857, poetul îi răspunde printr-o frază celebră, „clară şi rece" – cum o descrie, nedrept şi pleonastic, Jean-René Huguenin – „Bref, je n'ai pas *la foi*. Vous avez l'âme belle, mais en somme c'est une âme féminine...". Mai departe, coborînd, prin reacţie, dezamăgire sau simplu venin, la persoana a doua singular, el adaugă „Te voilà femme maintenant".*

Orice revoluţie artistică este o întoarcere la realism, observa careva. La fel, ne-am obişnuit, prost, să credem că teribilismul este neapărat gratuit, ieftin şi mundan. Scrisoarea lui Baudelaire ne convinge de contrariul. Fraza „vous avez l'âme belle, mais en somme c'est une âme féminine..." este reflexul unui idealism donquijotesc, care refuză să creadă că ceea ce este mare poate fi o moară şi nu un uriaş de poveste şi că o femeie poate fi altceva decît o prinţesă. Cu alte cuvinte, este o situaţie de intransigenţă ontologică: orice există există în formă deplină. Madame de Sabatier nu este Apollonie Sabatier, adică o femeie, ci La Présidente, adică *une, la* Venus blanche. Cuvintele poetului sînt un teribilism de idee, de convingere, de credinţă. Cei care mai află în relaţia bărbat-femeie ceva elementar şi fundamental vor califica afimaţia poetului drept teribilism metafizic.

4. Poate cel mai celebru teribilism din antichitatea greacă este povestit de Diogene Laertios în *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor:* Diogene din Sinope s-a masturbat în piaţa publică (cartea VI, 69). Deşi genital, teribilismul nu este sexual, ci mai degrabă moral şi logic.

Moral, pentru că, dacă dăm crezare unor opinii recente, cum este cea a sociologului Nikolaos Vrissimtzis, masturbarea, deşi practicată în Grecia antică, era condamnată public. Astfel, prin gestul său, Diogene denunţă divorţul dintre morala de interior şi cea de agora.

Dar cum poate fi gestul filosofului grec interpretat ca protest logic? Chiar înainte de descrierea masturbării publice, în acelaşi paragraf, autorul aminteşte revolta cinicului împotriva unui alt tabu antic, şi anume mîncatul în piaţă: „Dacă a mînca nu-i absurd, nici a mînca în piaţă nu-i absurd". Este un silogism în racursi:

1. A mînca nu este absurd.
2. Ceea ce nu este absurd nu este astfel în tot locul, mereu (propoziţie implicită).
3. Deci a mînca în piaţă nu este absurd.

Protestul logic pe care Diogene îl aruncă despre mîncatul în piaţă este de aceeaşi natură cu cel pe care îl execută în public despre făţărnicie. Gestul masturbării în public are coerenţa seacă a unui silogism.

5. Un alt gen de teribilism – teribilismul filosofic – este ilustrat de cartea lui Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus,* în prefaţa căreia scrie: „(...) *adevărul* gîndurilor communicate aici mi se pare a fi intangibil şi definitiv. Sînt, aşadar, de părere că, în esenţă, am rezolvat problemele în mod definitiv. Şi dacă nu mă înşel în această privinţă, atunci valoarea lucrării constă, în al doilea rînd, în aceea că a arătat cît de puţin s-a realizat prin faptul că aceste probleme sînt rezolvate".

Adevărul, scrie Wittgenstein, şi nu adevăr; problemele şi nu probleme. Articolul hotărît ne arată că filosoful considera a fi adus o rezolvare definitivă nu *unor* probleme, ci *problemelor* filosofiei în genere, că ar fi consumat filosofia, că i-ar fi pus capăt. Citindu-i astfel cuvintele (şi există mărturii... definitive care atestă faptul că, în momentul publicării cărţii, el gîndea astfel), ajungem să percepem enormitatea ultimei afirmaţii: cartea dovedeşte „cît de puţin s-a realizat prin faptul că aceste probleme sînt rezolvate". Pe scurt, el susţine nu doar că a rezolvat problemele filosofiei, dar şi că, o dată rezolvîndu-le, a arătat cît de puţin înseamnă acest lucru, ceea ce se reduce la a spune că filosofia este o îndeletnicire lipsită de importanţă fundamentală. Acesta este un exemplu de ceea ce aş numi teribilism filosofic. S-ar putea aduce argumentul că aceste cuvinte transportă mai degrabă trufia vienezului şi că teribilismul este mai degrabă psihologic decît filosofic, sau, ca să înmoi tautologia, chiar şi cu riscul de a maltrata cuvîntul, un teribilism temperamental. Wittgenstein era o fire romantică, adică tantalizată de sublim, lucru dovedit chiar de cronologie: o parte semnificativă din *Tractatus* a fost scrisă pe front în 1917; prima redactare a textului (pentru o vreme numit *Protractatus)* a avut loc în timpul permisiei primite în vara lui 1918; eforturile de publicare au început în jurul anului 1919, după întoarcerea din prizonierat. Dar calitatea filosofică a teribilismului său nu stă atît în prefaţa *Tractatusului* cît în textul în sine.

© N. Ilfoveanu

6. O calitate subînţeleasă a teribilismului, atît de subînţeleasă încît devine neînţeleasă, este aceea că teribilismul locuieşte nu atît în cel care comite gestul cît în cel care asistă la el, care îl percepe. Dicţionarele perpetuează ca definiţie a teribilismului „vorbă sau faptă care *vrea să pară teribilă*, grozavă, formidabilă" (vezi mai jos definiţia întreagă pe care o oferă *DEX*-ul), plasînd esenţa teribilismului în mintea celui care îl execută. Lucrul este riscant, şi asta din trei motive. Primul este acela că, atunci cînd teribilistul nu îşi denunţă intenţia, este cu neputinţă să afirmăm cu certitudine rostul acţiunii lui. Al doilea, mai important, este că, indiferent de intenţie, dacă spectatorul nu reacţionează cu surpriză, amuzament, dezgust sau oroare, atunci gestul nu este teribilist. În al treilea rînd, o intenţie inocentă care sfîrşeşte prin a trezi astfel de emoţii este percepută ca teribilism, este teribilism.

Un caz aparte este cel al senectuţii blazate. Nu voi invoca o persoană anume. Istoria este ingrată cu subtilităţi nelaborioase. Senectutea blazată a văzut şi a trăit „totul" şi nimic nu-i mai trezeşte emoţia. Orice idee este idee printre idei, orice obiect de artă este un obiect printre obiectele de artă sau, mai bine, un obiect printre obiecte, pur şi simplu. Un gest recalcitrant, o genialitate hipertensivă, acidul avangardist sînt repede înlăturate cu mătura unui singur cuvînt: teribilism. În extremis, pentru o astfel de fire totul este teribilism fad şi asta pentru simplul fapt că orice lucru păleşte fiziologic în imensitatea naturii. Este un atentat impotent la vastul întregului. Cum spuneam, este mai sigur să definim teribilismul prin spectator decît prin executor, iar bătrînul blazat, cel care a văzut şi trăit „totul", şi care, cuprins de oboseală, s-a oprit în poarta înţelepciunii şi nu i-a mai trecut pragul, este un bun argument.

7. În Cîmpia Legii, în Kuruksetra, la rugăminţile lui Arjuna, zeul Krsna i se înfăţişează în forma divină:

„Priveşte, o fiu al lui Prtha, formele-mi divine, cu sutele, cu miile, felurite, deosebite la culoare şi alcătuire (...)

Zicînd acestea, atunci, o rege, Hari, Marele Stăpîn Divin peste yoga, i-a arătat fiului lui Prtha suprema sa formă de Stăpîn Divin:

Cu ochi şi guri nenumărate, cu nenumărate arătări uluitoare, cu nenumărate podoabe, cu nenumărate arme cereşti ridicate (spre ameninţare), (...)

Te văd cu nenumărate braţe, pîntece, guri şi ochi, pretutindeni formă nesfîrşită; (...)

Te văd fără început, fără mijloc şi fără sfîrşit, putere nesfîrşită, braţe nesfîrşite; drept ochi, Soarele şi Luna; gura (ţi-e) rug aprins şi flacăra ei încinge lumea toată.

Privindu-te, (...) nu-mi capăt stăpînirea şi liniştea, (...) îndurare, Stăpîne al zeilor (...)" (din *Bhagavad-Gita,* în traducerea lui Sergiu Al-George)

Abia un exemplu extrem cum este acesta – teribilismul divin – ne aminteşte de sensul profund, cel dintîi, al cuvîntului teribilism, uitat pînă şi de *DEX,* care, deşi la sfîrşitul articolului trimite la cuvîntul teribil, îl defineşte astfel: „1. Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. 2. Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobişnuită; extravaganţă, excentricitate; ţicneală". Cuvîntul coboară din latinescul *terrere*, care înseamnă înfricoşat. Indiferent încotro se ridică – înspre amuzament, indignare, oroare sau furie –, teribilismul are ca fundaţie frica. Adevăratul teribilism nu uită niciodată condimentul fricii. Conţinutul adevăratului teribilism este frica. Însuşi felul în care istoria a tratat faptul teribil dovedeşte acest lucru. Teribilismul are o sîcîitoare notă de neseriozitate şi, ca atare, de benignitate. Folosim eticheta de *enfant terrible*, ca şi cum natura teribilismului ar fi ineluctabil legată de infantilism, de o vîrstă imatură şi irresponsabilă. De asemenea, am lipit cuvîntului *terrere* sufixul -ism, abstract şi teoretizant, un mod sigur de a ne apăra împotriva adevăratului conţinut care este propria frică. În fapt, oricît de gratuit sau de benign pare, orice gest de teribilism este unul care se joacă cu prejudecăţi (şi nu există decît prejudecăţi profunde), cu ceea ce ne face să ne încheiem ziua suportabil. Prin amortizorul sufixului -ism, cuvîntul teribilism exorcizează tocmai ceea ce defineşte.

www.cloudsmagazine.com

---

* „Ce să cred atunci cînd te văd fugind de mîngîierile mele?" „Pe scurt, nu am *credinţa*. Aveţi sufletul frumos, dar, la urma urmelor, este un suflet feminin..." „Iată-te femeie acum!"

▲

Norbert DODILLE

Cioran cel Teribil

Pentru un universitar al cărui obiect de predare şi cercetare este literatura, scriitorii, de orice tagmă, reprezintă o familie binecunoscută care îi oferă un număr infinit de subiecte de studiu. Desigur, în această familie există persoane mai mult sau mai puţin recomandabile: unii au făcut închisoare, alţii au aderat la ideologii blamabile, iar moravurile celorlalţi, tolerate într-o anumite epocă, sînt condamnate în zilele noastre (sau, invers, erau condamnate la timpul lor şi acceptate astăzi). Ei sînt într-un fel băieţii răi ai familiei, verii rătăciţi cărora li se iartă totul în numele literaturii din care şi-au făcut o meserie şi care le-a adus celebritatea (aşa cum i-ar fi tolerate aventurile unui principe abil politician sau unui şef de întreprindere foarte eficace). În cadrul istoriei literare, unii dintre ei sînt de altfel strict catalogaţi: micii romantici, mai tîrziu poeţii blestemaţi, după expresia folosită de Verlaine care le-a consacrat o culegere de studii. Verlaine beţivan, sodomit, aproape asasin, dar Verlaine.

Meseria aceasta a noastră de critic literar este luată de multă vreme în zeflemea. E binecunoscut pamfletul lui Theophile Gautier, care, în Prefaţa la *Mademoiselle de Maupin* (roman pe care nu-l mai citeşte nimeni) ne compară cu nişte eunuci, incapabili de creaţie, *voyeurişti* şi indiscreţi. Asta în timp ce el însuşi făcea critică teatrală. În ceea ce ne priveşte, situaţia nu ne deranjează prea tare, deoarece putem să analizăm istoria acestui vechi clişeu cultural sau să îl încadrăm într-o teorie generală despre receptarea operei. Altminteri, dacă se iveşte ocazia, ştim şi noi să întoarcem un compliment: un coleg, căruia îi spusesem că eram invitat la un cocktail oferit de o editură celebră scriitorilor săi, mi-a răspuns: „Ei, o să vezi ceva materie primă". Cît despre scriitorii patentaţi care se lansează în critica istorică sau biografică, uneori ne stîrnesc milă, atîtea greşeli şi locuri comune pot îngrămădi. Critica este şi ea, totuşi, o meserie.

Una peste alta, noi, criticii şi autorii, ne suportăm destul de bine (mult mai bine decît universitarii care se detestă îngrozitor sau scriitorii care, în seraiul lor, se urăsc în mod notoriu) întrucît avem nevoie unii de alţii.

Mărturisesc că ştiam foarte puţine despre Cioran înainte de a veni în România. Citisem *Le Précis*, bineînţeles, şi poate alte cîteva texte, din care rămăsesem însă cu o amintire destul de vagă. Aveam despre Cioran ideea pe care o au în general francezii, cel puţin aceia care au auzit despre el: un maestru al limbii, un artist al formulei, mai mult eseist decît adevărat filozof, pesimist spre nihilist; se pare că exercită o fascinaţie aparte asupra unui public tînăr oarecum marginal sau a studenţilor doritori să citească scriitori rareori aflaţi în programa şcolară. Autor publicat la prestigioasa Editură Gallimard, care i-a publicat întreagă operă etc.

Mai apoi, am început să-l citesc pe Cioran în mod sistematic, inclusiv culegerile de convorbiri, am văzut filmul lui Gabriel Liiceanu şi Sorin Ilieşiu şi, în sfîrşit, graţie indispensabilei intermedieri a doamnei Marie-France Ionesco, am putut realiza un interviu (unicul) – în ciuda reticenţelor sale – cu partenera lui de o viaţă Simone Boué, timp de trei lungi după-amiezi, în micul lor apartament din Rue de l'Odéon. Cum s-ar spune, Cioran a devenit pentru mine un alt om.

Dar, în marea mea naivitate de universitar, nu era mai puţin „scriitor". Nu ca toţi ceilalţi (oricum, nici un scriitor, nici un artist, aproape prin definiţie, nu este niciodată ca toţi ceilalţi), căci el se ţinuse totdeauna departe de *establishment*-ul literar parizian, refuza interviurile la televiziune – cel puţin în Franţa – în timp ce alţii le căutau cu dinadinsul, se dovedea extrem de rebel la orice fel de clasificare în cadrul istoriei literare şi pentru multe alte motive. Dar rămînea totuşi un scriitor, prin urmare un posibil obiect de studiu şi de comentarii. Faptele au dovedit că mă înşelam.

Mai întîi am organizat cu sprijinul colegilor români un colocviu despre Cioran, la care am invitat la Bucureşti nu numai universitari, ci şi intelectuali care îl cunoscuseră pe Cioran. Era la puţin timp după dispariţia lui şi voiam ca acest colocviu să fie şi o ocazie de a depăna amintiri. I-am scris faimosului G.M., care s-a arătat mai degrabă favorabil, ba chiar amabil. Vrînd să facă bine, colaboratoarea mea îi trimise din proprie iniţiativă acestui G.M. o scrisoare detaliată, explicîndu-i în ce condiţii urma să fie primit, care era calendarul festivităţilor (în program era prevăzută şi o excursie la Răşinari) şi, adăugase ea, marele G.M. va avea ocazia de a se afla în compania „specialiştilor în Cioran". Răspuns imediat, indignat şi înfuriat al marelui G.M.: e imposibil să existe „specialişti" în Cioran, cuvîntul l-ar fi făcut (pe el, pe Cioran adică) să „urle de rîs", iar gîndul că s-ar putea afla în prezenţa unor asemenea monstruoşi impostori îl făcea pe marele G.M. să considere ideea participării sale la colocviu absolut de neconceput.

Aşa am avut eu de-a face pentru prima oară cu acest fenomen care ar merita poate un studiu special în cadrul sociologiei literare sau al receptării textului literar (hotărît lucru, sînt incurabil) şi pe care am putea să-l numim – de ce nu, dacă nu a fost botezat niciodată – „fenomenul Cioran sau sindromul cititorului teribilist".

Într-adevăr, termenul de specialist nu avea nimic şocant în sine. Dacă există specialişti în specii rare de coleoptere, pot exista şi în domeniul ştiinţelor umane, specialişti în poeme epice medievale sau în cutare sau cutare autor. Au înflorit pînă şi adjectivele: dacă poţi fi gidian, chateaubriandist sau malrucian, de ce nu şi cioranian? Ei bine, nu. Nu o să vă insulte nimeni dacă vă pretindeţi malrucian, dar există o întreagă comunitate de cititori care vă vor refuza net dreptul de a fi specialist în Cioran, deoarece *nu se poate*, după ei, să existe vreun specialist în Cioran.

Asta a fost doar prima mea experienţă a acestui fenomen. I-au urmat altele. Începînd cu un incident chiar în cadrul acelui colocviu, pe care îl precedasem cu un editorial apărut în revista Institutului Francez. Un text scurt şi cît se poate de modest, uşor paradoxal, de coloratură umoristică, parcă pentru a pune accentul mai mult pe umorul lui Cioran decît pe celebrul sau pesimism. În sală se afla un tînăr cititor al editorialului cu pricina, care îmi impută cu vehemenţă că l-am prezentat pe Cioran într-un fel nedemn (de Cioran). Ceva mai tîrziu am primit o scrisoare de la o cititoare a articolelor mele care îmi reproşa pur şi simplu că scrisesem despre Cioran. Epistola se termina cu această frază ciudată: „Nouă, unor bieţi cititori care ştiu doar să citească, ne e greu să-l apărăm pe Cioran de cei ce scriu despre el fel şi fel de lucruri – adevărate ori nu, totuna. El nu mai este ca să-i pedepsească cu pana pe cei ce l-au trădat... iar noi nu putem face nimic pentru el... sîntem cititorii din umbră... capabili doar de a-i purta lui Cioran un respect nemărginit, o recunoştinţă eternă... dar neputincioşi în a-l proteja... uneori mă simt o trădătoare...". Într-o zi am fost căutat de către o studentă trimisă de un coleg care voia să o convingă să renunţe la lucrarea de diplomă despre Cioran, deoarece fata avea tendinţe suicidare. Nu cunosc de altfel nici un student (sînt puţini la număr, ce-i drept) care să dorească să-l studieze pe Cioran pentru a-şi astîmpăra o curiozitate intelectuală sau pur şi simplu stimulat de un viu interes: întotdeauna este vorba la început de o legătură imediată, din sfera experienţei personale. Unul dintre ei mi-a scris că vrea să facă o lucrare despre Cioran deoarece acesta i-a „salvat viata".

Pentru aceşti cititori (sau mai degrabă pentru cititorii *săi*, cine ştie dacă nu formează o majoritate?) a vorbi despre Cioran este un lucru ilegitim, pentru bunul motiv că el ar fi în mod irevocabil imposibil de prins în vreo formă de comentariu. A vorbi despre Cioran este o profanare, este ca şi cum l-ai atinge. Cioran nu trebuie atins. *Noli me tangere*. Criticii lui Cioran sînt ca negustorii din templu, care răstălmăcesc şi înjosesc cuvîntul Domnului. Cioran este pentru cititorii săi, care nu pot fi decît discipoli, un fel de întreg inviolabil pe care non-discipolii nu pot decît să-l profaneze. Critica nu-l cunoaşte pe Cioran, l-ar face să „urle de rîs", după spusele lui G.M., sau Cioran însuşi, cum spunea cititoarea citată mai sus, „n-ar aprecia" să fie comentat. Numai el, cititorul, *deţine* accesul iniţiatic la opera lui Cioran, pe care refuză cu îndîrjire să-l împărtăşească şi criticului. Textul lui Cioran este unul care *acţionează*, care salvează vieţi, provoacă schimbări (un alt cititor: „Omul acesta, a cărui operă este chiar viaţa sa, m-a ajutat să depăşesc o perioadă cumplită"). Un text miraculos, făcător de minuni. Dar, de fapt, care text? Bine spune cititorul, nu putem disocia opera de viaţa acestui om. Cititorii nu iau opera lui Cioran drept text, aşa cum fac, în mod nevrednic, criticii. Pentru ei ea este *cuvînt*. Iar acest cuvînt este teribil.

Astfel, „formula" cioraniană nu consta, pentru aceşti cititori, în stil sau scriitură, ci în perfecta ei adecvare la concizia adevărului pe care în realitate nu face decît să-l *formuleze*. Sînt formule revoluţionare a căror frumuseţe constă înainte de toate în eficienţa lor asupra lumii. Pentru a o transforma radical, după voinţa revoluţionarilor, pentru a transforma radical viziunea asupra ei, după Cioran. De asemenea, scrierea fragmentară nu poate corespunde decît unui mod ermeneutic de a transmite cuvîntul, care ar fi reversul sau umbra cuvîntului evanghelic. Criticii nu au cum să-l înţeleagă pe Cioran, căci îl citesc pur şi simplu; numai cei ce au *trăit* opera lui Cioran, cei ce-i poartă încă urmele, stigmatul, numai aceia au dreptul de a-l revendica. Numai ei ştiu cu adevărat ce ar fi spus Cioran şi resimt în locul lui un dispreţ de neiertat pentru orice comentator.

Trebuie lăsat Cioran în seama cititorilor săi? Ajunşi la capătul răbdărilor şi socotind orice dialog imposibil, criticii ar trebui să-şi vadă de alte treburi? Sau ar trebui să-l recitească pe Cioran, pentru a deveni şi ei la rîndul lor, mai ştii, nişte *fanatici?*

traducere de Manuela GHERGHEL

C. ROGOZANU

Nemulţumiri de teribilist

La noi spiritul adolescentin, insurgenţa culturală, fronda s-au manifestat şi se manifestă la terase, în cenacluri, întruniri, şedinţe, holurile instituţiilor etc. Totdeauna oral. Niciodată în scris: cînd e vorba de text, toată lumea amuţeşte, se maturizează subit. Avem prea puţini „nebuni", prea puţine personalităţi dispuse să riste totul de dragul unui capriciu, de dragul unei opinii îndrăzneţe. Daţi-mi un exemplu de teribilist român, scriitor important! Nu veţi găsi mare lucru – nişte avangardişti, poate, care şi-au „vîndut" teribilismul pînă la urmă în ţări străine, pentru că pe meleagurile noastre nimeni nu i-a luat în serios decît prea tîrziu... Să nu-mi veniţi iar cu exemplul trăiriştilor, la care teribilismul se împleteşte armonios cu grave derapaje ideologice.

Primul care îţi vine în minte este Eugen Ionescu, cel din *Nu*, este singurul teribilist adevărat, istoric, pe care îl avem. Un autor care este adulat acum pentru opera de maturitate, dar în nici un caz pentru exemplarul său teribilism. Eseurile şi mărturiile sale de tinereţe sînt însă adevărate manuale pentru cum ar trebui să arate un teribilist de nota 10. La un moment dat, Ionescu plănuieşte atent o lovitură: Ion Barbu. Aşadar, o primă calitate este anticiparea efectelor pe care gestul tău le va genera. După lungi cazne, alcătuieşte demonstraţia ucigătoare. Numai că între timp un recenzent îl desfiinţează pe Barbu cam cu aceleaşi argumente. Ionescu renunţă să-şi mai publice cronica distrugătoare... Trece la altă victimă: Camil Petrescu. Mulţi ar spune că astfel de planuri sînt cinice de-a dreptul, nu doar teribiliste. Mie mi se par o dovadă de rafinament, de înţelegere a lumii literare în complexitatea ei. Tînărul Ionescu spune răspicat ceea ce lumea literară se fereşte în general să spună: că funcţionează după capriciile unor lideri de revistă, edituri, în funcţie de grupurile de influenţă. Nimic anormal. Iar pentru un tînăr impertinenţa este cam singura armă prin care se poate impune cinstit, fără să facă (prea multe) plecăciuni. Teribilismul e un semn de sănătate culturală, e semnul soliditătii sistemului cultural. La noi, dacă nu eşti destul de reverenţios cu „Somnoroase păsărele", se cheamă că ai probleme. Oricum avem o lecţie de învăţat de la Ionescu: teribilismul e o artă, trebuie stil, informaţie, mobilitate.

De unde provine inhibarea? De ce nu ne permitem luxul teribilismului din cînd în cînd? Iată 5 cauze:

1. Una ar fi prezenţa unui năucitor spirit de turmă (blestem mioritic?) dominant în cultura română. Scriitorii noştri nu pot acţiona individual. Calculul teribilist al lui Ionescu (pe cine să mai atac pentru ceva capital de imagine?) este înlocuit de un alt calcul, cu adevărat meschin: „pe cine să mai atac ca să-mi consolidez poziţia în propriul grup?".

2. Coagularea unor grupuri mult prea dense în jurul revistelor. Există o prea puţin liberă circulaţie a textelor critice, de exemplu. Unde să dai un material „teribilist", programat teribilist sau doar o opinie ceva mai curajoasă, în presa culturală românească fără să fii imediat înregimentat? Indiferent de acurateţea demonstraţiei, de hazul ei, de ineditul ei, eşti automat inclus în ceva numit de regulă „gaşca lu' cutare".

3. Blestemul cenaclului. Mulţi literaţi de-ai noştri au rămas cu nostalgia cenaclului. Într-un cenaclu teribilismul se exersează „cu plasă". E un spaţiu securizant – toate se desfăşoară sub privirea îngăduitoare a mentorului.

4. Gerontocraţia. Generaţia '60 şi-o fi exersat teribilismul cîndva, în nişte vremuri de mult apuse. Nu ştiu cum se face, dar de multe ori, în textele lor, compromisul sufocă orice urmă de spontaneitate. Această generaţie deţine încă puterea în multe instituţii culturale, reviste etc. – ei sînt oficialităţile. Nu merge cu teribilisme la aşa nivel...

5. Limbajul preţios, bătrînicios, autolegitimant predomină în presa noastră culturală. Nu eşti om „serios" dacă expui cît mai tranzitiv, dacă demonstraţia ta nu conţine setul necesar de neologisme, dacă încerci să fii inventiv în discurs. Un eventual teribilist trebuie să-şi asume şi un limbaj aparte, un limbaj greu acceptat în nişte medii discursive extreme-conservatoare (indiferent cum se situează ideologic).

Din punct de vedere „teribilist", majoritatea criticilor şi scriitorilor tineri de azi sînt rataţi. Tinerii intră mult prea repede în clişeu şi fac mult prea multe compromisuri pentru a pătrunde în sistemul cultural. Ca atare, calificativul „teribilist" este întrebuinţat cu un sens exclusiv negativ.

Toată lumea culturală românească se ia în serios, mult prea serios. La noi, un recenzent, oricît de neînsemnat, nu scrie o simplă cronică, ci „lucrează" (la o istorie literară, la o mare sinteză, la binele culturii române). O penibilă seriozitate domină fiecare rînd cultural. O cronică negativă înseamnă război sau adînci suferinţe. Apropo de afecţiuni produse de recenzii: în *Dilema*, acum vreo două săptămîni, Cărtărescu se arăta extrem de afectat de o cronică superficială, nedreaptă la *Orbitor 2*. Nu mi se pare normal. E deja şantaj sentimental.

▲

Horia MARINESCU

Să moară şi vila vecinului!

– istoria arhitecturii, măsurată cu un instrument românesc –

Să fi fost şi un pic de teribilism în ceea ce i-a împins pe pionierii din toate timpurile să construiască turnuri, maşini zburătoare şi tot ce înseamnă desprindere de solul condiţiei umane? Să fi fost invers: să se fi dat ei mari *a posteriori* cu ceea ce au realizat din alte porniri, din pasiune pentru cunoaştere? Ce l-a impins pe Raskolnikov să o ucidă pe Aliona Ivanovna? Dacă povestea lui s-ar întîmpla astăzi, probabil că ştirile ar titra astfel: „Student teribilist de la Ştiinţe Politice ucide văduva de 82 de ani a unui director de bancă".

Teribilismul: asociat, după DEX, cu ţicneala. Nimic mai potrivit ca ţicneala – căci teribilismul e o creaţie pur românească. Sau cel puţin aşa rezultă din cercetările mele făcute într-o seară în reţeaua globală *(www)*, cu ajutorul faimosului binoclu *(google)*. Constat astfel că „teribilism" pare să existe doar în româneşte (sau cel puţin nu există în vreo altă limbă în care se scriu documente Internet). Francezii nu substantivizează *terrible*, cu toate că e evident că ei sînt părinţii teribilismului, prin *enfant terrible*, care a fost preluat identic în engleză, pe la 1850. *Google* a găsit circa 260 de pagini în care apare cuvîntul teribilism. Am citit primele 70 dintre ele şi am încercat să le ordonez pe categorii, în funcţie de contextul în care apar. Astfel, avem 6 pagini de ştiri (ce ştiri teribile a mai făcut nevasta mea...), 3 pagini rutiere şi auto (cît de teribilişti sîntem la volanul unui *off-road)*, 6 pagini despre violenţă, psihologie şi arme („argumentul caporalului, cum că ar fi aruncat grenada din teribilism, nu ţine! – spune ministrul de Interne Rus"), o pagină despre modă („trebuie să fim la modă! E normal sau e teribilism?") şi, în top, 25 de pagini cu/despre tineret şi problemele lui (droguri, satanism, rockeri, chat-forumuri, hackeri şi „numărul matricol pe sîn. Vorbind despre tatuaje, *teribilism* e cuvîntul de ordine"), urmate strîns în top de paginile de cultură, 21 la număr.

Dar nici teribilismul nu mai e ce-a fost. Radu Cosaşu notează în *Un August pe un bloc de gheaţă* că, „în secolul nostru rezonabil" (...) „devenim rezonabili chiar în domeniul megalomaniei, unde se ştie că rezonabilitatea n-are nici un sens". Vasul de colectat lacrimile unui Nero (care, orice s-ar zice, e un incendiator de mare rafinament, un elegant, un dandy al teribilismului de altădată) este înlocuit azi cu un alt vas, cu *recipientul* de sticlă (căci recepţionează) de pe măsuţele noastre de sufragerie, în care Andreea Marin, ca o sirenă într-un glob de vrăjitoare sau într-un acvariu cu peşti gupi, stoarce lacrimi în masă, de la un întreg studio şi de la întreaga ţară privitoare.

Şi dacă tot e vorba despre receptoare, românul tranziţional, adică cel de pe la 1820 şi pînă hăt, mult după zilele noastre, e înzestrat cu organe speciale. Nu, nu sînt *prinţesoreceptoare* (vezi, pt. detalii, *Enciclopedia Zmeilor)*, ci sînt monstro- şi enormoreceptoare. Acel „simţ enorm şi văz monstruos" pare să definească o întreagă percepţie şi sensibilitate a unei culturi, căreia singura stea fixă îi e continua transformare, tranziţie, morfoză. El transformă totul în comédie, extrage din tragism umor, din seriozitate şi profunzime – exuberanţă uşoară. Cum altfel ar putea să se întîmple şi cu „teribilismul"? Dacă teribilul e, la origine, înfricoşător, impunător, terorizant (de la latinul *terrere)*, la noi, el se transformă într-un *„-ism"* oarecare, alături de postmodernism sau manierism. *„-Ismul"* îl face capabil să coboare din înălţimile unui zeu atroce între oameni, să devină practicabil de către oricine.

Astfel caragializat, cu iz puternic de superficial şi momentan, e greu să ne imaginăm teribilismul pus în legătură cu cea mai durabilă dintre activităţile practice ale omului – construirea. Gustave Eiffel – cu al său turn de 324 m, construit pentru expoziţia universală din Paris, 1889 (numit la început de parizieni o movilă de fier-vechi)... Antonelli – arhitectul din Torino, care începe să construiască în 1863, cu multe peripeţii, timp de patruzeci de ani, *il Mole di Torino*, clădire a cărei săgeată urcă progresiv de-a lungul construirii ei de la 67 la 167 de metri şi domină întregul oraş (astăzi Muzeul cinematografiei)... Mai nou Frank Gehry cu ale sale clădiri ca nişte ghemotoace de hîrtie, transpuse la dimensiuni uriaşe în falduri de titan strălucitor (muzeul Guggenheim din Bilbao, proiectat pe calculator cu un program al aviaţiei militare, capabil să descrie suprafeţe extrem de complexe)... Sînt ei şi atîţia alţii pînă la urmă figuri teribiliste ale istoriei marilor construcţii? Istoria clasică este o istorie a puterii şi implicit a gesturilor mari, fie ele constructive sau destructive, fie ele ale unui Hadrian care construieşte sau ale unui Nero, care incendiază. Există totuşi o diferenţă fină: între construcţie şi distrugere, greutatea gesturilor este hotărîtă de entropie, de măsura dezordinii unui sistem. Cum sistemele tind natural spre dezordine, a distruge nu înseamnă decît a da un bobîrnac naturii, a o ajuta un pic să alunece pe panta ei firească. Meritul unui Nero incendiator pare de aceea mai degrabă unul psihologic, de depăşire a oricărei normalităţi... Să-ţi faci curaj înseamnă uneori mult. În zilele noastre, în loc de incendierea Romei se practică *bungee-jumping*.

În schimb, a construi, fie şi sub impulsul unui moment megaloman sau al unei comenzi economice sau politice, înseamnă tenacitate (împotriva tendinţei entropiei către dezordine). Marile pasiuni curăţă de teribilism gesturi care altfel ar putea fi grandomane şi le înnobilează, iar munca asiduă de cercetare constituie o asceză anti-teribilistă. Nu-mi pot imagina un inginer Eiffel construind turnul lui numai din teribilism. Teribilismul e apanajul oricărui cabotin, pe cînd arta inginerească a timpurilor moderne e împinsă înainte de o raţiune de tip matematic, şi implicit ascetică. Totuşi, îngemănarea unei asceze a raţiunii cu pasiunea pentru depăşirea oricăror limite impuse de condiţia umană rămîne un fenomen straniu, nu numai al timpurilor moderne (fără de care, însă, *Dilema* şi calculatorul pe care scriu nu ar exista!). Poate că nu e altceva decît o epocă a „raţiunii triumfătoare" cu inerentele-i exagerări, aşa cum Bizanţul a fost o epocă a Creştinismului triumfător (aceeaşi îngemănare de asceză şi gesturi mari, cu categorice diferenţe de spirit). Aşa că rămîne întrebarea dacă putem aplica teribilismul românesc unor epoci întregi. Dacă putem privi atît de dispreţuitor (căci teribilismul este o categorisire uşoară) secole întregi.

Văd teribilism mai degrabă în ceea ce făceam, acum cincisprezece ani, în Facultatea de arhitectură din Bucureşti. Într-o epocă în care Ceauşescu tocmai construia Casa Poporului, arhitectura românească intrase într-o criză profundă. Deşi cîţiva excelenţi profesori se refugiaseră în viaţa universitară pentru a evita contactul cu mediul coroziv al arhitecturii de comandă politică, şcoala de arhitectură ne educa întru superficialitate şi manierism, în loc de consistenţă a conceptului şi modestie a mijloacelor. Cultivarea plastică a studentului începea complet greşit prin pregătirea de admitere, unde, într-un stil al cărui maestru suprem era arhitectul Dinu Patriciu, învăţa să imite schiţele abile ale colegilor mai talentaţi. Desenul după natură fusese înlocuit cu manierismul copierii şi al epatării. Într-o ţară ajunsă în pragul colapsului (care avea să urmeze curînd) noi desenam în facultate, teribilist în cel mai autentic şi tragic şi revoltător sens al cuvîntului, proiecte manieriste, pentru care numai agresivitatea formei mai conta. Înlocuisem cu superficialul cabotin o cumpănire inerentă unei meserii care are, prin însăşi natura ei inginerească, nevoie de echilibru şi cizelare.

În locul ascezei pe care o implică procesul creator, arhitectul nostru mediu este un „tranziţionist" de frunte. Totul este posibil, şi cu cît mai epatant, cu atît mai bine. Uşurătatea cu care se hotărăşte aspectul unei clădiri, pofta pentru agresiv, pentru volume sofisticate denotă plăcerea cu care improvizăm o impresie de falsă elaborare. Cu o nepăsare demnă de o cauză donjuanescă, desenatorul nostru de case zvîcneşte rapid din creion şi transpune de pe hîrtie totul direct în beton. Casa devine astfel o înfloritură, o „vrajă" (ca aceea pe care zmeii o folosesc subtil pentru a fecunda cosînzene!). În spatele acestei încercări de a impresiona nu este nimic de găsit, doar acel optimism inconştient, semnul nostru distinctiv, al românilor, şi care e în fond... atît de încîntător.

Ceea ce stă astăzi în picioare, în România, nu rezistă unei minime judecăţi etice şi valorice. Simbolic, arhitectura noastră teribilistă, abia înălţată, cade în faţa bunului-simţ. Excepţiile sînt rare (şi cu atît mai lăudabile).

Totuşi, fiecare moment cultural are farmecul lui. Combinaţia între barocul erotic al desenului şi sărăcia şi neglijenţa mijloacelor de punere în operă este probabil un lucru ieşit din comun, care, din perspectivă istorică, poate că va face deliciul acestei epoci în care iubim dramatic şi construim sărac. Am vizitat de curînd un cartier de „vile", acele construcţii care sînt motive de atîtea scandaluri de corupţie. Ei bine, marea tristeţe e că nici măcar cei bogaţi nu au altceva decît case sărace. Sărac cu duhul desenate şi sărac construite. Să fie asta o consolare pentru noi, ceilalţi? Că moare şi vila vecinului? Aici, teribilismul poate fi aplicat foarte exact şi la propriu: gestul hazardat, ba chiar ţicneala (vezi sinonimele din DEX) cu care omul îşi face o vilă şi cu care, în aceeaşi teribilă măsură, arhitectul i-o desenează, au, ca efect tipic oricărui teribilism, invidii, revolta bunului-simţ şi implicit scandaluri de corupţie...

Dar dacă marile construcţii ale erei industrializării pot fi considerate teribiliste doar în impulsul prim care a dus la acea asceză inginerească a proiectării lor, ce se întîmplă cu alte exemple din istorie? Apoi, în ce măsură putem spune că tot ce e construit sărac şi înflorat e şi urît? Stînd în faţa turnurilor masive din piatră (în număr de 72 la origine) cu care au fost dotate pe la anul 1200 casele nobiliare din mica cetate italiană San Gimignano, e greu să ne imaginăm că acele uriaşe cubaturi de piatră (cele mai înalte aveau 50 m!) au fost strînse la un loc doar din... teribilism. Patricianul îşi construia, adosat casei, un turn de piatră, în general fără ferestre şi de o simplitate geometrică trădînd unicul scop al construcţiei. Cînd turnul era gata, proprietarul urca nerăbdător zeci de trepte pînă în vîrf (ca în episodul cu pinguinul Chilly Willy şi paznicul farului) pentru a constata, de pe platforma de sus (unde cadrul cinematografic se lărgea de la întortocheatele prim-planuri de trepte într-o lentă panoramare), dacă a reuşit să construiască mai înalt decît vecinul sau nu. Privirea lui, într-un lung şi arhitectural *travelling*, scruta defilarea de turnuri ale oraşului. Transfocare: San Gimignano (Toscana, 1200) – Buzescu (jud. Teleorman, 2003). Comunitatea de rromi a satului este aproape la fel de faimoasă ca şi cea a nobililor italieni cu turn, datorită studiilor recente ale Marianei Celac. În concurenţa la fel de acerbă ca a feudalilor din San Gimignano, familiile bogate ale satului înalţă case în vîrful cărora putem citi „Gioni – Mercedes" sau „Gabi – Alfa Romeo", caligrafiat în tabla zincată strălucitoare, între înfloriturі de o incredibilă şi simpatică lejeritate. În încercarea de a fi sedentar, nomadul pare să-şi transpună mobilitatea spaţială într-o mobilitate stilistică. Cătălin Berescu vorbeşte (admirabil) de un „nomadism pe loc". În locul turnurilor masive şi golaşe din San Gimignano, turlele sclipitoare din Buzescu, ornamentate lăutăreşte, ingenios şi destins, supraetajate şi încununate de numele proprietarului. Acolo – piatră durabilă, dar seacă, aici – materiale perisabile, dar sclipitor-complicate. Ce e teribilist? Aglomerarea pe verticală a unor munţi de piatră (care din cînd în cînd se şi prăbuşeau...)? Aglomerarea „în pagodă" a tablei zincate şi altor materiale perisabile în colaje eclectice de ornament trecut prin filtrul bunei-dispoziţii locale? Concursul de „cine-i mai înalt" sau cel de „cine-i mai înflorat"? Unde se face trecerea din efemer în etern, de la teribilisme la gesturi culturale sau chiar istorice? Dar ce e istoria dacă nu un şir de teribilităţi consacrate?

„În asemenea condiţii, ce mai poate face megalomanul exigent?" – se întreabă Radu Cosaşu în acelaşi *Un august...* – „Mai nimic. Anna Paola intră în catedrala din Milano şi înfige cuţitul într-o călugăriţă îngenuncheată în faţa altarului. Prinsă de poliţie, învăţătoarea declară fără ocol: «Am vrut să se vorbească despre mine la televiziune!»"

▲

Dragoş BUCURENCI

Flash

Poimîine mă duc la Mall purtînd căciulă, fular, mănuşi şi ochelari de soare. O să ne adunăm mai mulţi necunoscuţi şi o să parazităm în această ţinută un fast-food oarecare. De ce? Pentru că se poate. E o acţiune care se cheamă *flash-mobs* şi o să vină tot felul de oameni anunţaţi de povestea asta prin e-mail. De ce o să vină? Pentru că au chef. Mesajul, iniţiat de un tip pe care l-am cunoscut la nişte seminarii de genul acesta pentru dependenţi, a circulat pe mail şi probabil că l-aţi primit şi voi. Atîta doar că v-a fost teamă să vă aventuraţi într-un potenţial focar de *penibilită* şi aţi ales să rămîneţi acasă. La ora la care citiţi aceste rînduri, e tardiv să vă răzgîndiţi – a trecut deja o săptămînă *(Dilema* e revistă serioasă şi predarea se face cu o săptămînă înainte). Mai precis, tocmai vi s-a întîmplat un lucru teribil: a trecut viaţa pe lîngă voi purtînd căciulă, fular şi ochelari de soare.

▲

Anca GRĂDINARIU

Goldenballs *vs* Pibe de Oro

22 iunie 1986, Mexic, mondialele de fotbal. Un dribling infinit de la centrul terenului şi un gol legendar care trimitea tribunele în spaţiu. Maradòò! Maradòò! Şi altul, mai tîrziu, tot contra britanicilor, cu acea mitică atingere de mînă. „Capul lui Maradona şi mîna lui Dumnezeu", explica eroul impertinent. Primul a fost ca şi cînd ai fi furat portofelul unor englezi, al doilea ca şi cum ai fi răzbunat băieţii care au luptat în Malvine. Amîndouă definiţiile lui Diego. Maliţios, diabolic, superb. Pentru toţi, era jucătorul Providenţei.

2003. Maradona e de nerecunoscut: un portret distorsionat, o faţă buhăită pe un trup decăzut, o ţintă a batjocurei din cauza viciilor sale şi a obrăzniciilor adresate politicienilor şi reprezentanţilor FIFA. Teribilismul îi era tolerat atunci cînd se afla în top, dar crunt sancţionat cînd e la pămînt. Omul odată poreclit „Pibe de Oro", probabil cel mai mare fotbalist al tuturor timpurilor, este acum ignorat ca o glumă proastă. Pentru că lumea şi-a găsit un nou idol. Un erou pentru fetiţe şi bunici, pentru gay şi straights, pentru macho şi fătălăi, mai pur şi mai fotogenic, iar englezii par a-şi fi luat, în sfîrşit, revanşa. Se numeşte Beckham, nu bea, nu fumează, nu se droghează, e frumos, familist şi solar, bref, mai plictisitor decît familia regală. Este, de asemenea, fotbalist dar şi mult mai mult decît atît, însă, finalmente, mult mai puţin: triumful auto-promovării în era super-brandurilor; păpuşă împăiată într-o lume a body-fascismului şi a atleţilor riefenstahlieni. Becks, poate cel mai popular personaj al lumii, e mai faimos pentru faptul că-şi vopseşte unghiile în roz, că-şi schimbă tunsoarea săptămînal, că pozează gol şi unsuros şi că poartă lenjeria nevestei „posh" (care-i spune „Goldenballs", rapel la singura parte a anatomiei sale pe care nu şi-a expus-o frontal), decît pentru abilităţile sale sportive. E un narcisist de clasă internaţională, dar nu un fotbalist fenomenal. Blasfemie! Contribuţia sa la succesul lui Manchester United e discutabilă şi, la o adică, ce a făcut pentru echipa naţională? Becks e atletul care vrea să fie model, devenit obiectul favorit de cultemplare al planetei. În Thailanda, cineva a modelat un Budda aurit după chipul său. Deodată înseamnă foarte mult pentru foarte mulţi. Cu aparenta absenţă a vieţii interioare, cu vocea sa umilă de puştan şi privirea inexpresivă, e o carte albă pe care fiecare scrie ce doreşte, orice produs îndrăzneţ al imaginaţiei. Becks e ceea ce vrei tu să fie.

În timpurile deja cunoscute ca BB (nu Big Brother, ci Before Beckham), Diego era un sprinter funambulesc, o divinitate a driblingului. Acţiunile acestui „rege al golului" păreau ghidate de un instinct superior şi nu puteau fi reduse la rigidele scheme tactice. Era un curcubeu cu un spectru infinit, inventînd ceva nou de fiecare dată cînd oponenţii încercau să se regrupeze. O zeitate întrupată din sudoare şi scuipat. Acum, un dinozaur din perioada apusă a ingeniozităţii fotbalului. Pentru oamenii în costume de la FIFA sau Adidas, un *pain in the ass*. Era urît, mic, îndesat şi cam prea mult din orice: prea colorat, prea torturat, prea imprevizibil, prea auto-distructiv, prea latin, prea „enfant terrible". Şi, în mod sigur, prea zgomotos. Cînd s-a retras, mulţi au răsuflat uşuraţi: nu trebuiau să-i mai tolereze extravaganţele şi atitudinea scandaloasă, tupeul de-a nu recunoşte nici o autoritate. Oficialii fotbalului îşi doreau o generaţie de jucători obedienţi care să nu protesteze împotriva injustiţiilor sau să reclame drepturile jucătorilor. Acum îl au pe Beckham – poster boy perfect, arian, neviciiat şi flexibil, vehicolul perfect într-o lume a prejudecăţilor publicitare şi a sportului labelizat. Înzestrat cu un corp grosolan, Maradona îşi regăsea graţia doar pe terenul de joc. Beckham e perpetuu frumos şi ne imploră să-l adorăm oriunde, oricînd. Cele mai mari succese ale lui Becks au mai mult de-a face cu aparatul de filmat decît cu balonul. Uitaţi-vă cum execută faimoasele sale loviturilor libere – *it's all for the camera*. Traiectoria loviturilor sale are stil şi graţie, aproape la fel ca şi elaboratele sale celebrări post-gol cu publicul.

La Maradona, mai presus de toate, era furia. Diego a personificat fotbalul sanguin şi intens, ca o combinaţie fascinantă de Jim Morrison şi Che Guevara. A fost un transgresor populist. Cu piciorul stîng marca goluri, cu mîna dreaptă-i scria lui Castro. În cele 5 sezoane petrecute la Napoli, cînd a izbăvit cei 60 de ani de insuccese ai clubului aducîndu-i două titluri, resentimentul a fost combustia sa internă. În momentul în care copilul sărac din ghetourile argentiniene a ajuns să joace la Napoli, spiritul său s-a suprapus cu cel al pauperului dar vibrantului oraş, transformîndu-l într-un Mesia al maledeţilor. „Doar cînd joacă la naţională, napoletanii sînt şi consideraţi italieni". Maradona era preocupat de social, Beckham doar de frizura sa. Diego a determinat generaţii de *desperados* sud-americani să-şi elibereze frustrarea prin fotbal. Becks îi încurajează pe tinerii din lumea întreagă să se exprime neîngrădit, purtînd exact ce poartă şi el. Diego e punk, Beckham e Spice Girls.

Şi, totuşi, şi Beckham e un soi de revoluţie. Doar că nu piciorul său drept a schimbat faţa fotbalului, ci fotogenia sa. Este primul fotbalist căruia i se plătesc drepturi de imagine. Numele lui apare pe parfumuri, deodorante, bijuterii, poşete şi păpuşi. „Ca şi Madonna, este versatil şi îşi poate schimba radical înfăţişarea, fără să-şi alieneze publicul", ne spune profesorul Carl Rohde.

Becks a pozat crucificat pentru coperta lui *Esquire*, cu trupul ca un templu al propriei imagini, părînd să spună „Sînt aici pentru voi. Şi vă voi ispăşi păcatul de a nu fi la fel de splendizi, celebri şi androgini". Dacă un fotbalist a fost vreodată crucificat, acela a fost însă Diego. Maradona a fost dat afară de la mondiale după ce i s-a găsit efedrină în sînge. Ar fi putut s-o ia ca să combată o gripă sau ca să slăbească înainte de finale. Dar n-ar fi putut s-o ia ca să joace genul de fotbal cu care a vrăjit o lume întreagă. Încă nu s-a inventat un drog care să te facă să joci precum Maradona. Sărăntocii din lumea întreagă au interpretat expulzarea sa drept încă o dovadă a disprețului vestic faţă de lumea a treia. Pînă şi în Bangladesh au fost cîteva zile de proteste. Comentatorii şi oficialii l-au linşat, orbiţi de propriile prejudecăţi. Performanţele i-au fost sacrificate pe altarul ipocriziei şi al intereselor private şi ceea li se permite rock-starurilor sau poeţilor lui i-a fost aspru imputat. Alintat, exaltat, umilit şi continuu observat, pentru unii erou şi sfînt, pentru alţii trădător şi diavol, Maradona a fost mai mult victima invidiei celorlalţi decît a propriilor vicii. Dar nimeni nu l-a putut alunga din istorie: nu numai că a cîştigat Cupa mondială din 86 de unul singur, dar a făcut-o şi într-un picior (ţinînd cont de celebra lui slăbiciune la cel drept), făcîndu-i pe căpitanii naţionalelor să se plîngă că un singur fotbalist n-ar trebui lăsat să îngenuncheze legea. Acestea sînt rezultate de necontestat, singurele care, ne-am fi imaginat, contează în sport. Beckham, însă, a demonstrat ca PR-ul poate triumfa peste orice statistică.

Mie, uneia, chiar şi Maradona de acum, omul pierdut arestat în bordeluri sordide, cocainomanul marcat de exces şi de nebunie, dar capabil de sublime gesturi nobile, fără patrie, fără sens, dar cu inimă de aur, mi se pare cu mult mai interesant decît Beckham tăcutul, timidul şi prostuţul londonez care a reuşit să transforme un sport într-un vehicol global de autopromovare. Diego înseamnă geniu pur, carismă inegalabilă şi controversă. Nu e, însă, în firea lucrurilor ca lumea să-şi turmenteze geniile şi să-i răsplătească pe cei care nu au decît o minte practică?

Tricoul lui Beckham, declară un adversar, miroase a parfum. Al lui Maradona era mai mult ca sigur îmbibat în transpiraţie. Ceea ce spune mult despre o lume mai saracă în substanţă vitală. ▲

Alec BĂLĂŞESCU

Timpul teribilismelor

Confruntaţi cu un gest sau acţiune teribiliste, fiecare dintre noi încearcă un sentiment ambivalent: un reflex de condamnare a actului dublat de o admiraţie secretă sau nedisimulată faţă de cei ce au avut îndrăzneala să o facă; timid, apare şi o aşteptare difuză, de genul „şi mai departe, ce va fi?".

În anii '80, la Universitatea California, Santa Cruz, un elev hotărăşte să vină complet dezbrăcat la cursuri. Şi o face. Procesul intentat sub acuzaţia de atac la pudoarea publică a fost cîştigat de student, sub acoperirea amendamentului constituţional american de liberă expresie. De atunci, „moda" a fost preluată de alţi studenţi, la Berkeley de exemplu. Ceea ce a părut iniţial un terbilism a fost transformat în loc comun, asimilat în cotidian; jurisprudenţa a mai adăugat o rezoluţie, avansînd sistemul legislativ.

În 1995, Claudia Schiffer defila pentru Chanel cu o rochie semnată Karl Lagerfeld şi purtînd pe ea inscripţii în decorativa caligrafie arabă, extrase din Coran. Deşi Lagerfeld a argumentat alegerea pe motive estetice, gestul a fost sancţionat la timpul său; petiţiile şi chiar ameninţările primite au determinat casa Chanel să distrugă rochia. De dragul exerciţiului intelectual închipuiţi-vă reacţia Vaticanului (sau a Patriarhiei de la Bucureşti) dacă Kate Moss ar fi defilat în perioada ei *porno chic* cu Geneza scrisă pe rochie...

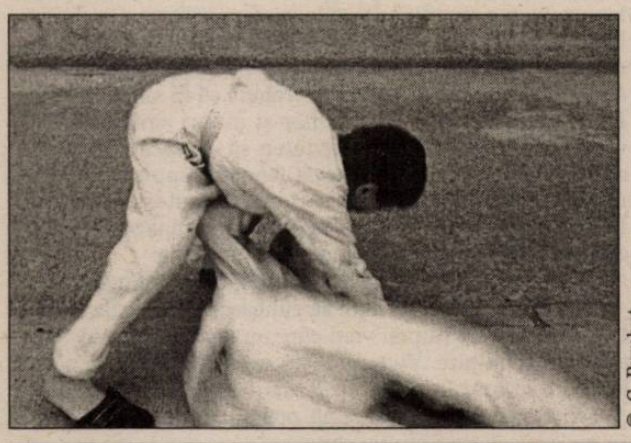

© C. Bumbuţ

În 1998, Hussein Chalayan prezintă în defileul său o serie de şapte manechine, primul complet nud, cu faţa acoperită de o mască, pînă la ultimul complet îmbrăcat în ţinuta neagră caracteristică femeilor saudite. Teribilismul estetic a fost mai puţin sancţionat de opinia internaţională, iar de atunci dezbaterile în jurul vălului purtat de unele femei musulmane, cît şi prezentările în lumea artistică sau a modei au dus la o relativă banalizare a acestei estetici particulare.

La începutul secolului XX (data îmi scapă acum), un croitor din Paris a acţionat sub entuziasmul momentului şi a înfăptuit un teribilism ce l-a costat viaţa. Într-o paraşută de design propriu, el a sărit de la etajul trei al Turnului Eiffel, găsindu-şi moartea la impactul cu solul. Se ştie că nu căderea ne omoară, ci oprirea bruscă (paraşuta nu a găsit de cuviinţă să funcţioneze, dar evenimentul a fost filmat în întregime). Ironic, numai jumătate de secol mai tîrziu, această îndrăzneaţă invenţie, banalizată ulterior, avea să joace un rol capital în eliberarea Franţei de sub ocupaţia nazistă. (Nu ştiu dacă perfecţionarea paraşutei în acea perioadă are ceva de-a face cu perfecţionarea croitoriei şi cu explozia de creatori de modă în Paris.)

Toate aceste evenimente (şi multe altele, cum ar fi cel al lui Icar) au o dinamică comună: ele sînt întîi ieşite din comun, clasificate în primitoarea categorie a teribilismelor, după care sînt asimilate, banalizate sau uitate... În primul caz ele contribuie în mod evident la progresul (măcar perceput, dacă nu real) societăţii în care se manifestă (fie ea locală sau globală). Cazul din urmă, al amneziei colective, nu este parte a argumentului de faţă. Pentru că, încercînd să îmi explic atitudinea ambivalentă în faţa teribilismelor, cred că este vorba de fapt despre simpla traducere a atitudinii pe care o avem în faţa timpului, această teribilă, neiertătoare şi inexistentă realitate. Întotdeauna există o nostalgie faţă de „good old times", iar teribilismele sînt un prim semnal al trecerii acestor timpuri. Dar întotdeauna există o aşteptare a progresului, a acelui obsedant „mai bine" ce va să vie. Şi admirăm aceleaşi teribilisme, semne ale unui viitor (luminos?) proiectat în prezent. Mă întreb care sînt teribilismele societăţii româneşti de astăzi, poate găsesc o imagine, fie ea ştearsă, a mai binelui viitor. ▲

Fabulă (fără morală)

Date: Mon, 18 Aug 2003 12:18:57 -0700 (PDT)
From: „Alex" <zooeydj@yahoo.com>
Subject: domnului Alex Leo Serban
To: cloudsmagazine@yahoo.com

Mmmm....nu prea ştiu cum să încep scrisoarea asta, domnule Alex. Leo Şerban. Sînt într-un mic Internet Cafe undeva în Berlin. Este cam înnorat. Poate o să plouă... Eu mă numesc Alexandra. Am 19 ani... 20 peste cîteva zile ...şi am cam făcut ce scriaţi dumnevoastră pe undeva *(Dilema* poate?, nu mai ştiu). Am fugit de acasă. Am fost pînă în Maroc dar acum m-am întors în Berlin. Eu am fugit fiindcă voiam să fac filme şi părinţii mei au spus că asta nu prea e o meserie serioasă... şi n-am mai putut să stau în Bucureşti aşa că am plecat. Am venit la Berlin fiindcă îmi place mult Wim Wenders şi fiindcă văzusem într-un scurtmetraj la DaKino o scenă în care era filmat Sieges Saule dintr-o maşină care se învîrtea în jurul lui noaptea şi se vedea ca şi cînd cineva l-ar fi privit stînd culcat pe bancheta din spate... şi fiindcă mai vorbeam pe net cu un băiat care locuieşte aici şi care face nişte fotografii frumoase, căruia i-a placut *The Big Blue* şi care este cel mai mare fan De Niro. Ştiu că nu a fost cel mai inteligent lucru pe care puteam să îl fac dar... acum sînt aici şi nu prea mai pot să mă întorc acasă. Din păcate este un pic mai greu decît am crezut eu că o să fie.

Vă scriu ca să vă întreb dacă nu cumva ştiţi dumneavoastră ce aş putea face aici. Dacă ştiţi cumva unde aş putea să caut filme frumoase şi oameni care fac filme frumoase. Între timp trebuie să îmi cîştig cumva existenţa... să îmi găsesc un loc în care să stau... şi toate astea, dar mai am încă un pic de curaj. Nu m-am speriat de tot. Mă gîndesc uneori că seara vă plimbaţi prin Parcul Ioanid (eu aşa făceam) şi ca să mă încurajez citesc Gellu Naum (fiindcă aici totul îmi este cam străin).

Mmmm... vă mulţumesc. Sper să nu vă fi plictisit sau mai rău...

P.S. Eu o să depăşesc „the next level". Nu o să fac doar un film frumos şi inteligent. O să fac un pic mai mult decît atît. Sau cel puţin o să încerc, o să fac totul ca să fie aşa.

▲

Acele 20 de minute

– convorbire cu Imre KERTÉSZ, laureatul Premiului Nobel pentru Literatură în anul 2002 –

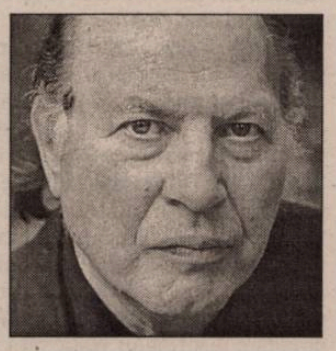

Imre Kertész s-a născut pe 9 noiembrie 1929 la Budapesta. În 1944 a fost dus la Auschwitz, de aici la Buchenwald, apoi la Zeitz şi iarăşi la Buchenwald, de data aceasta la spital. După întoarcerea la Budapesta a lucrat ca ziarist, muncitor, din 1953 ca scriitor şi traducător liber profesionist. Primul său roman, Fără destin, *a apărut în 1975,* Eşecul *în 1988,* Kadiş pentru copilul nenăscut *în 1990. Aceste romane sînt considerate o trilogie despre cea de a doua parte a secolului al XX-lea: experienţele holocaustului, comunismului şi consecinţele acestora. Opera lui Kertész cuprinde şi o serie de eseuri:* Holocaustul – o cultură, Altcineva, Limba exilată. *La 10 septembrie s-a lansat la Budapesta noul său roman, cu titlul* Felszámolás *(„Lichidarea"). În anul 1983 i-a fost decernat „Premiul Füst Milán", în 1989 „Premiul József Attila", în 1995 „Premiul pentru literatură din Brandenburg", în 1997 „Premiul Kossuth", în 2000 „Premiul Herder", în 2001 „Premiul Die Welt", iar în 2002 Premiul Nobel. Interviul de faţă a fost realizat în 14 martie a.c. la Wissenschaftskolleg din Berlin. Domnul Imre Kertész, cu un surîs de neuitat, m-a asigurat că dacă n-aş fi scris eseul meu despre romanele lui, în special interpretarea* Eşecului, *m-ar fi refuzat. (***Zs. S.***)*

În Jurnal de galeră *folosiţi un dublu paradox în legătură cu romanul dumneavoastră,* Fără destin. *Citez: „În biografia mea faptul cel mai autobiografic este că* Fără destin *nu conţine nimic autobiografic." Cu alte cuvinte: autobigrafia dumneavoastră diferă de* Fără destin. *Cine scrie biografia dumneavoastră?*

Scriitorul o scrie, firește, dar să nu mă întrebaţi cine este scriitorul, pentru că el este acel străin din noi. În ce mă priveşte, era esenţial ca nu cumva să alunec într-o istorisire autobiografică. După cum ştiţi, *Fără destin* este *fiction* din toate punctele de vedere: *fiction* ca limbaj, *fiction* ca – ba nu, acţiunea sa nu este ficţiune, sau este, dacă vrem, prin norocul de a fi trecut prin tot ce ţine de subiectul romanului. Aşadar, am trăit ceea ce eu totdeauna am numit staţiunile Patimii. Din acestea am dorit să le aleg pe acelea, care erau strict necesare. Istoria mea se deosebeşte de

„Eu voiam să redau experienţa pe care am dobîndit-o, anume că dictatura îl face pe om infantil."

roman în măsura în care se deosebeşte a oricui. A existat, desigur, acea istorie mizeră a unui băieţaş, imposibil de relatat, pe care nici n-am încercat s-o evoc vreodată. Cel care vorbeşte în roman, naratorul, este o pură invenţie, nici nu are altă consistenţă decît cea a limbajului. Adeseori cititorul nu realizează acest lucru, şi e bine că nu-l realizează, căci astfel el umple personajul cu viaţă. Dar pentru scriitor, personajul nu este decît limbaj. Şi m-am străduit să rămînă efectiv numai limbaj, fără nici un fel de amintire personală, nici un fel de motiv personal care ar putea dăuna romanului. Căci în fiecare moment puteam să fac un pas greşit: ar fi fost suficient să cedez tentaţiei anecdotei, auto-compasiunii, relatării urîţeniei dimineţilor.

Străinul despre care vorbeaţi are vreo legătură cu acel om care...

Da, are. Străinul este cel care observă lucrurile, acel observator tăcut care, mai apoi, poate da glas celor văzute. Căci cel care le trăieşte nu poate să le dea glas. Fără experienţa respectivă nici scriitorul nu e în stare să o facă. O poate face însă el, observatorul. Cîndva s-a numit altfel: „inspiraţie", ori „vorbe dictate", aşa ceva. Noi însă, raţionalişti fiind, noi vorbim despre „structură", „principiu narativ", „figuri" etc.

Numai că acele denumiri de altădată se refereau la ceva inexplicabil.

Nici aceşti termeni ai noştri nu dau de fapt explicaţie...

Dar structura şi...

Da, este şi acesta un joc, omul creează teorii muzicale pentru cele literare, şi tot aşa, acestea fiind de mare ajutor cînd nu merge treaba. El însă, cenzorul suprem, străinul, ştie foarte exact ce vrea, şi de fapt cu el trebuie să fim în legătură. Cu acest domn misterios, sau cenzor, fiinţă neutră. În legătură tainică şi mută. Pentru că el ne spune ce avem de făcut, îndeosebi: ce *nu* trebuie să facem. Urmînd în continuare acest joc cu cenzorul suprem pe care-l auzim şi pe care l-am pus în funcţiune: dacă omul este în legătură cu el, se află în siguranţă perfectă. Cum au stat, de exemplu, lucrurile în cazul romanului *Fără destin?* Omul avansează la început într-o direcţie greşită pînă cînd cenzorul suprem nu intervine. Deci: îl provocăm, îl iritäm pe cenzorul suprem. Odată ce el intervine, sîntem deja în siguranţă. Vorbesc serios. N-ai cum să greşeşti, mai precis, îndată ce greşeşti, el intervine. Aceasta se referă mai cu seamă la limbaj. În cazul de faţă el voia ceea ce de fapt am sesizat numai în timp ce înaintam: romanul cerea ca în nici un caz să nu devină o povestire. Este o chestiune de tehnică. Nu se poate intercala nimic. Textul trebuia redactat la prezent, atîta tot, dar în conformitate deplină cu această prezenţă. Ce înţeleg eu prin această conformitate? Înţeleg că, dacă am în vedere, să zicem, o prezenţă de 30 de minute, atunci nu pot să omit nimic din acele 30 de minute. În cazul unei povestiri aş putea. Aş recurge la formula: *a doua zi* şi aş povesti mai departe ce s-a întîmplat. Dar la mine, în roman, cînd încep acele 30 de minute, nu mă mai pot opri pînă la sfîrşit.

A fost vorba de 20 de minute...

Într-adevăr, iniţial a fost vorba de 20 de minute. Acele 20 de minute magice ale mele – vedeţi, romanul este gata de 30 de ani. În măsura în care amintirile mele vii mai dăinuie... Acele 20 de minute – practic vorbind: am ajuns pînă la punctul în care urma să mă dau jos din tren şi am vrut să scriu mai departe spunînd: iar acum mă îndrept către baie etc., deci am vrut să selectez dintre episoade pînă la momentul cînd are loc selectarea. Aşa ar fi mers simpla relatare. Numai că mi-am dat seama: acele 20 de minute pînă cînd omul ajunge de la tren pînă la locul unde este selectat fie pentru muncă, fie pentru gazare, acele 20 de minute nu pot fi omise. A fost prima manifestare a prezenţei de care vorbeam: cele 20 de minute trebuie să fie descrise pas cu pas. Şi aşa am descoperit că de fapt acele 20 de minute sînt cheia întregii întîmplări. Pentru că de ani în şir se desfăşoară tot aceste 20 de minute. Şi în mod misterios, totdeauna se întîmplă acelaşi lucru în cele 20 de minute: atunci se decide dacă omul vrea sau nu să intre în camera de gazare. Cei ce îi dirijau pe oameni trebuia să ştie deja din experienţă că ei pot fi îndreptaţi în camerele de gazare. Închipuiţi-vă: timp de patru ani de zile ei n-aveau decît să-i conducă pe oameni acolo. N-aveau altă problemă decît construirea unui nou crematoriu sau lărgirea rampei... – iar acele 20 de minute se scurgeau în ordine; niciodată nu a izbucnit vreo revoltă. Dacă ne referim la victime, ele erau călăuzite totdeauna de speranţă. Pe mine mă interesa maşinăria asta în întregime, nu autobiografia mea. Cum apare lipsa de destin ca stare, ca trăire, ca decizie de luat.

De ce aţi decis ca toate acestea să fie relatate de un băiat de 15 ani?

Din pricina limbajului. Criticii vorbesc de obicei despre un simţ psihologic remarcabil în legătură cu *Fără destin,* spunînd că, într-adevăr, un adolescent vede lucrurile exact aşa. Numai că pe mine asta nu mă interesează. Eu voiam să redau experienţa pe care am dobîndit-o, anume că dictatura îl face pe om infantil.

Şi această experienţă nu poate fi generalizată, cu privire şi la existenţa umană în afara dictaturilor?

Ba da. Este tocmai nivelul la care poate fi relatată povestea. Încrederea unui adolescent faţă de lume este de fapt infinită. Cel puţin cea a unui adolescent care a fost educat astfel. Şi această încredere este foarte greu de zdrobit. Ca şi a unui copil care are încredere în părinţi, în bunici şi aşa mai departe. Mai tîrziu se poate frînge – opţiunea dintre colaborare şi revoltă trebuie să fie conştientă. Eu căutam punctul de cotitură al conştientizării. Un adolescent învaţă foarte uşor care sînt condiţiile supravieţuirii. Cum de altfel şi oamenii care trăiesc sub dictatură. Adolescentul *nu se confruntă încă* – aşa cum se confruntă omul matur – cu ideea ieşirii din colaborare: ştim bine că au fost oameni care s-au opus dictaturii. Adolescentul acţionează instinctiv şi îndată ce acţionează, el nu are posibilitatea de a minţi şi astfel totul devine acceptabil, în interesul acţiunii în continuare şi al supravieţuirii. Este foarte interesant că noi discutăm despre nişte lucruri atît de complicate, în timp ce romanul *Fără destin* are deja o mulţime de cititori care înţeleg în mod direct toate acestea şi de fapt asta a şi fost intenţia mea: transmiterea unei experienţe.

Da, romanul are acum o mulţime de cititori, dar mulţi se şi întreabă oare de ce este naratorul atît de nătîng, de ce el, ajungînd la Auschwitz, se bucură că acolo există şi un teren de fotbal, de ce repetă mereu „bineînţeles", „desigur", atunci cînd relatează o istorie de acest fel.

Da, da, parcă ar fi neghiobia scriitorului – aceasta a fost şi prima reacţie a editurii cînd am depus manuscrisul. Înţelegerea cărţii este destul de importantă. Primesc scrisori mai cu seamă de la tineri germani, care spun că ei nu au înţeles şi de aceea nici nu prea i-a interesat ce s-a întîmplat la Auschwitz, pentru că totdeauna a fost adus în discuţie într-un contezt moralizant, dar după ce au citit *Fără destin* au înţeles ceva. Şi acest lucru a devenit posibil pentru că romanul elimină personalitatea scriitorului. Nu împing între scriitor şi cititor propria mea persoană, ca să perturbe perceperea lucrurilor. Să considerăm acest lucru drept o chestie de noroc, căci nici o altă carte de-a mea nu a atras atît de mulţi cititori, de la portar pînă la filozof. Şi toată lumea găseşte în el acel ceva care i se adresează tocmai lui şi nu ceva fals. Este rezultatul compoziţiei, cred. Îmi aduc aminte de o frază minunată din nuvela lui Thomas Mann, *Moarte la Veneţia*: oamenii pot atribui unei capodopere o mulţime de lucruri, dar la baza fiecărei opere de artă găsim simpatia. Este vorba despre simpatia cititorului. De ce tocmai această operă a stîrnit-o? E ceva imprevizibil şi incalculabil, nu depinde de mine. Să inserez aici o frază de dragul femeilor, mai încolo o altă frază de dragul verzilor: aşa ceva nu se poate ...

„Stalin tocmai că dădea cu zarul – şi urla de plăcere cînd ieşea cîştigător."

Naratorul romanului intitulat Eşecul *este identic – Köves, după nume – cu cel din* Fără destin. *Acest roman nu descrie o întreagă evoluţie, ci nişte stadii, după cum precizaţi în* Jurnal de galeră. *Ceea ce, aşa cum percep lucrurile, necesită o dublă performanţă: anumite situaţii trebuiesc intensificate pînă la extrem, iar altele total abandonate. A îmbogăţi şi a sărăci, a concretiza şi a face abstracţie. Citind „romanul de stadii" se poate întîmpla ca relaţia omului cu trăirile sale să capete forma unei mişcări duble de intensificare-abandonare în acelaşi timp. Vă întreb nu numai ca pe un scriitor, dar şi ca pe un cititor al romanului* La chute *de Albert Camus: care e părerea dumneavoastră despre relaţia dintre literatură şi trăirile concrete ale vieţii?*

Acord importanţă noţiunii de stadiu din dorinţa de a evita metoda obişnuită de naraţiune a romanelor: evoluţia psihologică. Punctul de pornire a fost experienţa proprie de viaţă: în dictatură schimbările intervin brusc, dintr-un moment în altul, anulînd orice continuitate. Astfel perspectiva psihologică nu poate fi de folos: întîmplările nu se pot deduce din datele personale ori din evenimente precedente. Dictatura desfiinţează persoana în calitate de creaţie a lui Dumnezeu. Persoana umană devine instrument, nu mai este ea însăşi. Din această cauză nu mai poate fi descrisă apelînd la metode psihologice. În schimb stadiile succesive sînt nişte situaţii care apar fără nici o legătură cu personajul implicat şi pe care el nu le poate influenţa. Există legi care sînt complet independente de el, şi în aceste condiţii trebuie să facă el opţiuni referitoare la propria sa viaţă.

Cărţile spirituale, povestirile alegorice sînt construite pe baza stadiilor – mai aproape de zilele noastre Kierkegaard a folosit termenul „stadiu" în opera sa principală meditînd asupra stadiului estetic, etic şi spiritual al omului. În cazul romanului dumneavoastră, Eşecul, *care prezintă dictatura comunistă în funcţiune, aţi făcut referire dinadins la modul de gîndire religios?*

Eşecul reprezintă de fapt jubilaţia de a fi descoperit că dictatura poate fi abordată prin limbajul religiilor. Pentru că dictatura comunistă, în experienţa mea, a fost întru totul absurdă. Iar în lumea iraţionalităţii rolul dominant îl are religia. Comunismul este prezentat de obicei într-un un limbaj raţional – în mod ironic sau sarcastic, îndeosebi de cei care, trăind pe alte continente, crăpau de rîs văzînd astfel de absurdităţi. Dar asta nu reprezintă starea sufletească, ca să folosesc această expresie urîtă, a oamenilor care trăiau sub comunism. Mi-am dat seama de asta scriind *Eşecul*. Am scris acest roman recurgînd la un limbaj care aminteşte de cel al lui Kafka şi am avut curajul s-o fac pentru că există totuşi o diferenţă: figurile lui Kafka sînt prinse într-o determinare mai strictă decît ale mele, care, deşi se află într-o situaţie fără ieşire, sînt de fapt libere. Limbajul cel mai adecvat pentru descrierea acestei stări este cel religios. Abia mai tîrziu unele lecturi mi-au confirmat punctul de vedere: Stalin venea din lumea ortodoxiei orientale, iar dictatura pe care a instaurat-o era întocmai transpunerea tradiţiei slavofile în sfera politicii. Gîndiţi-vă la practicarea „autocriticii" ca mărturisire a păcatelor ori la dependenţa totală faţă de îndrumătorul „spiritual". Exista o viaţă spirituală a Partidului: trebuia să fii sincer faţă de Partid, trebuia să-l iubeşti chiar şi atunci cînd atenta la viaţa ta, Partidul avea autoritatea să emită sentinţe absurde şi aşa mai departe. Acest fenomen spiritual nu are nimic comun cu imaginea raţională einsteiniană a lui Dumnezeu, care nu dă cu zarul. Stalin tocmai că dădea cu zarul – şi urla de plăcere cînd ieşea cîştigător.

Să revenim puţin la ceea ce spuneaţi despre Kafka.

Kafka nu a avut prilejul să cunoască dictaturile totalitare. A cunoscut numai vieţi care au fost premise ale dictaturilor totalitare. Viaţa noastră cotidiană – aşa cum am încercat să arăt în romanul *Kadiş* – explică felul în care Auschwitz a putut să devină posibil. Kafka a elaborat

foarte precis această perspectivă. Dar la el transformarea eroului în insectă – oricum am interpreta-o – este definitivă. Din momentul cînd Gregor Samsa devine insectă, el nu mai poate redeveni om. Cu un oarecare narcisism se poate chiar spune că el dă multă bătaie de cap anturajului său. Şi nu există scăpare. *Procesul* este pierdut din capul locului, omul n-are de ales. Acesta este marele şi misteriosul adevăr al momentului istoric în care a trăit Franz Kafka. Hai să avem curajul de a-l înţelege astfel: prin 1920 într-adevăr am pierdut procesul. Nu-mi plac interpretările istorizante, dar nici mistificările în jurul lui Kafka. El era realist cel puţin în măsura în care a fost mistic. Privind acum lumea *Eşecul*-ui: omul şi-a redobîndit posibilitatea de opţiune, tocmai pentru că el trăia în dictatura totalitară şi astfel şi-a recîştigat opţiunea. Povestea lui Köves în această dictatură este în mod latent o reeditare de destin. „Bătrînul" se apucă să scrie o carte. De ce tocmai această carte? Dacă analizăm opţiunea sa, vom observa că de fapt el a ales un act de curaj, creaţia artistică. Fiindcă actul de creaţie este socotit drept păcat în lumea religioasă a dictaturii. În dictatură atît libertatea cît şi creaţia artistică sînt considerate păcate. Din moment ce el nu alege destinul prescris de dictatură, el va trebui să parcurgă anumite stadii la capătul cărora îşi dă seama că de fiecare dată ar fi putut să decidă şi într-un alt sens. Iar acum vă adresez eu o întrebare, dacă-mi permiteţi: oare atunci cînd Köves alege scrisul, avem de-a face cu un proces cîştigat sau cu unul pierdut?

Procesul a fost, poate, pierdut, dar procesul pierdut l-a cîştigat.

Vedeţi, asta este ceva ce-ţi taie răsuflarea. Să nu uitaţi că vorbim despre lucruri care nu se petrec în anul 2003, ci în anii 1960-70, sub dictatură totalitară.

Nu aş spune că o astfel de opţiune ar comporta mai puţine riscuri în 2003.

Fără îndoială, numai că procesele pierdute sînt mai greu de recunoscut astăzi. Într-o dictatură totalitară în schimb nu există nimic altceva decît omul singur. Omul redus la propria sa persoană. El singur şi Dumnezeul cel îndepărtat, pentru că societatea ca atare nu există. Aceasta e lumea credinţei, *credo quia absurdum*. În romanul *Eşecul* există două căi: calea cea dreaptă şi cealaltă, care nu duce nicăieri. E lumea dictaturii totalitare. Nu vorbesc acum despre lagărele de exterminare, ci despre dictatura „civilă". Omul acţionează nu prin forţa constrîngerii sau a unui ordin, el nu face decît să accepte drumul trasat. Szörényi László spunea că este cel mai bun roman despre epoca lui Rákosi – m-a bucurat faptul că, fiind din generaţia mea, a avut senzaţia unei imagini autentice.

„Nu sînt** persona grata, **şi pentru mine nu este un secret de ce – aparent pentru că sînt evreu, dar de fapt pentru că am traversat dictatura comunistă fără să devin complicele nimănui."

Cum putem recunoaşte acele 20 de minute în care opţiunea poate să aibă loc totuşi?

Da, vă referiţi la povestea coridorului în formă de L. Este vorba de momentul absurd cînd omul recunoaşte acea creativitate „păcătoasă". Creativitatea are în ea ceva fatal, şi tot în mod fatal creativitatea este considerată drept păcat într-o dictatură totalitară.

Coridorul acesta, locul unde Köves ia decizia de a nu emigra, ci de a scrie un roman, de ce este descris tocmai ca avînd formă de L?

S-a întîmplat să trăiesc eu însumi un asemenea moment. Stăteam în latura mai scurtă a unui coridor cînd au răsunat paşii. Semnificaţia acelor paşi este decisivă pentru Köves: el stă acolo singur, izolat de ceilalţi, şi are de luat o decizie: fie se alătură celorlalţi, se scufundă în masa de oameni, în istoria inconştientă, fie rămîne singur, păstrîndu-şi propria conştiinţă şi vede omul care se îneacă, pe care trebuie să-l salveze – numai că de data asta acel om nu mai e un străin, ca în romanul lui Camus, ci el însuşi.

Aşa cum spuneţi acum, modificarea situaţiei create de Camus este foarte apropiată de descrierea experienţelor mistice.

Acest moment este momentul *străinului*. Este singurul moment în care Köves îi aude glasul – el formulează pretenţii. Iar Köves trebuie să-i răspundă fără ocolişuri: da sau nu. Drept rezultat el nu se urcă în camionul care l-ar duce în Occident, unde nu se trăieşte în dictatură. Este primul final al romanului, cel de-al doilea fiind imaginea Bătrînului, lovind o piatră cu piciorul, ca un fel de Sisif.

Un Sisif fericit.

Chiar dacă cititorii din Occident protestează. Pentru că ei nu cunosc dictatura totalitară.

De ce este Sisif fericit într-o dictatură totalitară?

Pentru că a făcut ceea ce trebuia să facă respectînd legile propriei sale conştiinţe, chiar dacă a ratat viaţa lui personală. Atunci, în anii '70, nu era vorba despre un viitor premiu Nobel. Lumea Premiului Nobel, lumea occidentală este fundamental diferită de lumea romanului *Eşecul*. Nu era de aşteptat să reflecteze asupra experienţelor trăite de

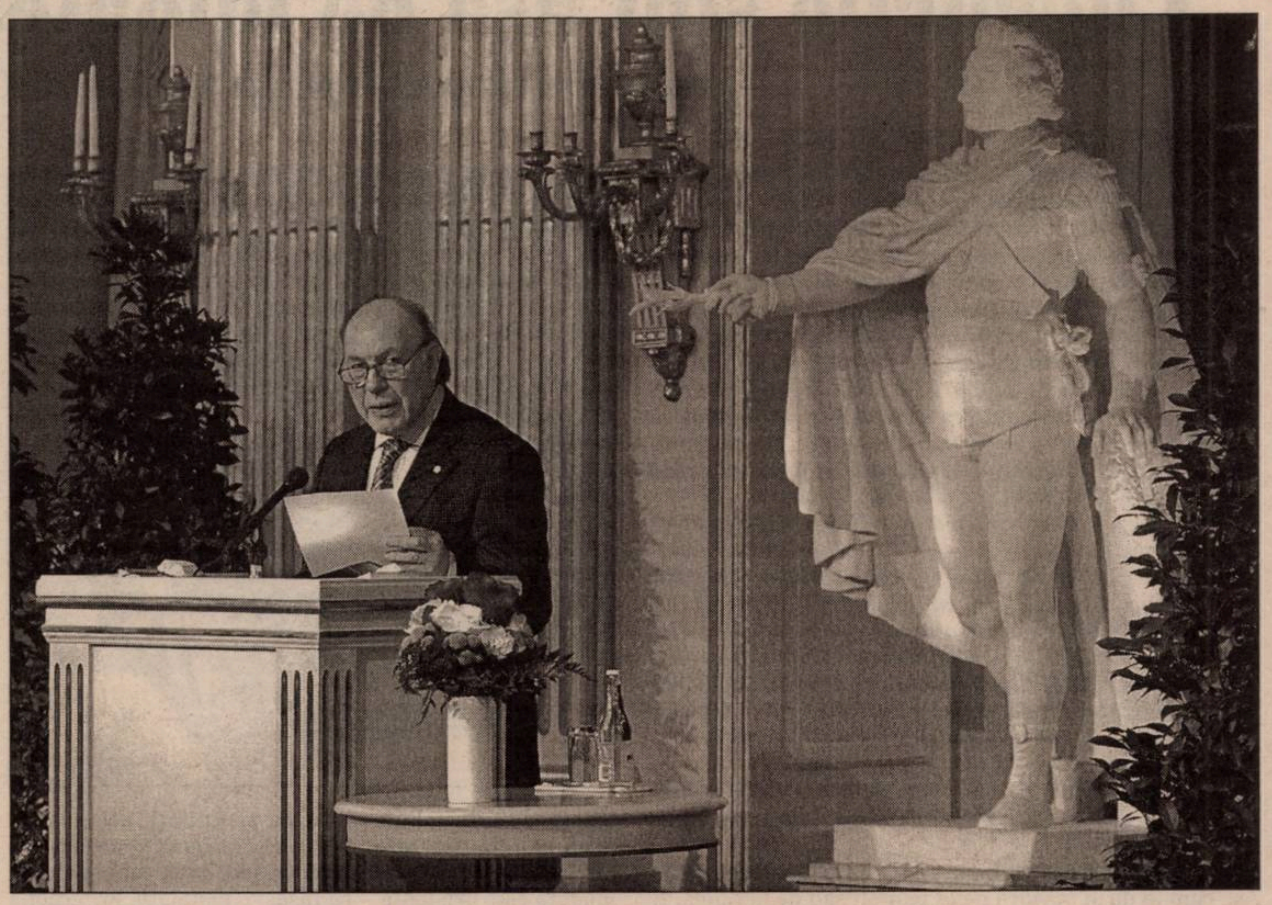

Köves. Din această perspectivă, decizia luată de lumea Premiului Nobel a fost o surpriză pentru că respectiva decizie confirma o operă care exprimă în mod autentic experienţe poate inaccesibile pentru ea. Mai simplu spus, nu era de aşteptat ca oricare din cărţile mele să iasă din acel sistem închis. Nu întîmplător eram marginalizat, nu întîmplător cărţile mele erau nişte fenomene stînjenitoare în viaţa literară ungurească. Privind lucrurile din perspectiva aceea, nu sînt *persona grata* şi pentru mine nu este un secret de ce – aparent pentru că sînt evreu, dar de fapt pentru că am traversat dictatura comunistă fără să devin complicele nimănui.

În eseul intitulat Limbajul exilării *afirmaţi la un moment dat că timpul este amoral şi îi opuneţi scrisul. De ce este timpul amoral? Şi ce fel de rezistenţă poate să-i opună scrisul?*

Timpul este amoral fiindcă face acceptabil inacceptabilul, face ca opţiunile radicale ale omului să se transforme în trecut, într-un cuvînt el îmblînzeşte şi nivelează totul. Privind din această perspectivă, rostul timpului este ca omul să uite.

Există timp diferit de timpul amoral?

Timpul acelui străin este diferit căci el păstrează experienţele trăite şi în momentul oportun poate să le dea glas. În noul meu roman vorbesc mai pe larg despre acest străin, despre observatorul neclintit.

De ce este neclintit?

Drept răspuns voi face trimitere la cele notate de Ibsen în legătură cu înmormîntarea tatălui său: a perceput-o ca pe o scenă interesantă. Iată străinul. Este cel care, neclintit, îl observă pe Ibsen plîngînd, obosind, participînd la pomană. Atent exclusiv la toate astea, străinul este cel care, în momentul potrivit, îl face pe Ibsen să aştearnă pe hîrtie cu succes excepţionala scenă. Poate că e talentul scriitorului şi nimic altceva. Străinul neclintit nu se pierde cu Ibsen în detalii, el rămîne în afara situaţiei. Dar în Ibsen cel copleşit de înmormîntare el dă glas acelui Ibsen care a şi uitat experienţa trăită. El este totodată şi cenzorul suprem. Iată care era, cred eu, talentul de scriitor al lui Ibsen. Mai era, desigur, persoana numită Ibsen care a decis să trăiască la Roma în loc de Norvegia, care se certa cu editorii săi pentru onorarii etc. La modul cel mai pur glasul străinului poate fi auzit la mine în *Fără destin* şi în *Eşecul* – invenţia scriitoricească nu este decît formalitate. Acest ultim roman al meu este *fiction* în totalitate, cum a fost şi *Kadiş pentru un copil nenăscut*.

Dacă prin „străin" înţelegeţi pe cel care păstrează experienţele trăite şi le dă glas ulterior, ce şansă are el să se manifeste într-o ficţiune pură?

El este cel care determină acel specific prin care mă văd obligat să continuu în ficţiune cea ce am început în „romanele de experienţă". În *fiction* încep să mă distanţez de aceste evenimente, privesc aceleaşi lucruri dintr-o perspectivă mai largă. Situaţia epică din *Kadiş* este în întregime o ficţiune, relaţia de dragoste descrisă acolo nu a fost trăită de mine. Noul meu roman este ca un fel de rămas bun – aici deja las trăirile pe seama unei femei, o femeie din generaţia a doua, e vorba de figura soţiei din *Kadiş*, ea vrea să dea uitării tot ce o leagă de iudaitatea sa. Cartea se petrece în timpul schimbărilor din '88-'89, dar perspectiva aleasă este cea din 1999. B. reprezintă ceva ce ţine de universul experienţei vechi. Continuarea ori abandonarea acestei lumi revine soţiei sale. Ea se află în faţa unei decizii. Poate că pentru ea este o decizie şi mai grea decît pentru cei dinaintea ei, care percepeau totul, în mod nemijlocit, din interior.

Un fragment din acest nou roman a apărut, chiar de Crăciun, în săptămînalul Élet és irodalom *(„Viaţă şi literatură") din Budapesta. Se putea citi în acest fragment scrisoarea de rămas bun adresată de B. către Sára înainte de a se sinucide: „Sînt ca şi Dumnezeu, acest nemernic...". De ce l-aţi conceput pe B ca un fel de Dumnezeu?*

B este Dumnezeu într-o singură privinţă: în raport cu soţia sa. În sensul că o consideră pe această tînără drept propria sa creaţie, iar ea, la un moment dat, refuză această relaţie, îl repudiază pe acest Dumnezeu nemernic.

Ce-i de făcut cu un Dumnezeu nemernic?

Dacă acest Dumnezeu este destul de marcant, atunci omul se îndrăgosteşte de el. Dar cînd îşi dă seama că el vrea să-l ucidă, intră totuşi în defensivă. Iar atunci Dumnezeul nemernic încearcă să se transforme cumva într-un Dumnezeu mîntuitor.

Berlin, 14 martie 2003

interviu realizat şi tradus de Zsuzsa SELYEM

CENTRUL DE EXCELENŢĂ ÎN STUDIUL IMAGINII (CESI) al Universităţii din Bucureşti

Program de masterat interdisciplinar 2003 - 2005
TEORIA ŞI PRACTICA IMAGINII

Tematică generală:
filosofia imaginii,
imagine literară/imagine vizuală,
imagologie: Sinele şi Celălalt,
politica imaginii, imaginea politicii

Cursuri de zi:
20 de locuri cu taxă
(150 euro x 3 semestre, 50 euro, semestrul 4);
3 semestre teoretice şi un 1 semestru pentru pregătirea dizertaţiei.
Masteratul cuprinde
şi un *modul practic facultativ* realizat
în colaborare cu instituţii extra-universitare.

Cursuri în regim de învăţămînt la distanţă:
20 de locuri cu taxă (200 euro x 4 semestre)
4 semestre teoretice
Înscriere: 8-14 septembrie
Admitere: 17-18 septembrie – cursuri de zi;
24 septembrie – cursuri ID.
Informaţii despre admitere:
• sediul CESI: Facultatea de Istorie, sala 9, parter, Bd. Regina Elisabeta, nr. 4-12 (avizier)
• e-mail: mastercesi_info@yahoo.com
Director de studii: prof. dr. Sorin Alexandrescu

„Lucrurile sînt aşa de idioate, încît au sens“

– convorbire cu artistul plastic George NECHITA –

L-am întîlnit pe George Nechita într-o zi caniculară de august, în galeria Galateea de pe Calea Victoriei, unde îşi avea expoziţia. Cum eram singurul vizitator (deh, sezonul cînd lumea e plecată la băi), am discutat cu el mai mult, fără să am conştiinţa încărcată că-l răpesc publicului. Pe pereţii expoziţiei ticăiau lucrările lui, nişte „asamblaje de metal“ roz cu picăţele sau pur şi simplu ruginite, în formă de inimioară sau pătrate ca nişte tablouri, cu tot felul de etichete pe ele sau cu scrisuri de genul „A perfect day“, „Milk“ sau „I love my country“. Unele dintre ele aveau şi aripioare scurte, ca îngeraşii de ghips. Toate, însă, funcţionau perfect: lucrările lui George Nechita arătau, fără nici o abatere, ora exactă, nu erau deloc în urmă.

De cum l-am văzut, mi-a plăcut la George Nechita că nu era costumat, *aşa cum sînt colegii lui de breaslă, care uneori par coborîţi de pe scena Operei Române. Apoi, din discuţia cu el, am descoperit că e chiar aşa cum arată: un om firesc, fără fumuri de genialitate. În plus, unul cu foarte mult umor (încît nu ştii niciodată cînd este serios sau cînd se joacă cu tot felul de discursuri-tip). Cînd ne-am despărţit şi mi-a dat cartea lui de vizită, am văzut că stă în Chitila, pe – fără nici o glumă – strada Modestiei. (**C. P.-B.**)*

Mă uit pe afişul expoziţiei tale „Planeta Chitila“ şi eşti trecut aici „Nechita George 29 ani“. De ce ai ţinut să-ţi precizezi şi vîrsta?

Tocmai fiindcă e o prostie să scrii aşa ceva pe un afiş. Aşa cum ai da şi măsura de la pantofi sau de la talie... E foarte bine aşa – e absurd.

Alţii îşi ataşează de nume eticheta „membru UAP“.

Da, sau calificative mondene. Sau porecle, cum e în cazul fotografului Fane Jeg. Eu nu sînt o persoană publică şi nu am calificative de genul ăsta, aşa că am scris doar „29 ani“.

Eşti la prima expoziţie personală şi, exact cum spui, nu eşti o vedetă. Lumea nu te cunoaşte. Să te întreb şi eu, cum fac reporterele culturale de la televiziune: „Cine sînteţi dumneavoastră, domnule George Nechita“?

Sînt un băiat. Un băiat care lucrează. Cît despre expoziţii, am mai avut acţiuni pe cont propriu, personale. Ce am făcut: lucram ceva şi, cînd terminam, sunam cîte un om şi-l întrebam: „Domnule, poţi să-ţi aduc o lucrare de-a mea? Vreau să ţi-o fac cadou“.

Deci ţi-ai împărţit lucrările pe la diferiţi oameni.

Da, am încercat să fac mai multe expoziţii cu o singură lucrare în casa unor oameni (persoane cunoscute) pe care-i apreciam. Am considerat că prin casa acelor oameni mai trec şi alţii şi că vor vedea, astfel, lucrarea mea, ca într-o expoziţie. Ei bine, asta este o acţiune personală, care ţine de ceea ce înţeleg eu prin artă. Şi am făcut asta mult timp. Acum, e adevărat, în unele cazuri nivelul socio-economic-cultural al celor care au primit lucrările mele nu permite o înţelegere a artei aşa cum o înţeleg eu şi astfel unele lucrări au ajuns în balcon sau mai rău. Eu am crezut că le dau unor oameni care vor înţelege ce vreau să spun... Am avut suprinderea, însă, să constat că foarte puţini au înţeles obiectele pe care le primeau, şi încă şi mai puţini acţiunea în sine.

Expoziţie în WC

Mai ştii ceva de soarta instalaţiilor tale? – pentru că sînt nişte instalaţii, nu?

Sînt nişte remix-uri. O chestie obişnuită în post-post-postmodernism. Ce s-a întîmplat cu ele? Păi, cu unele s-a întîmplat că nici măcar nu au ajuns la destinatar. Adică acţiunea mea a fost blocată din start, sub diferite pretexte, temeri etc.

Adică – pe scurt – cei vizaţi te-au refuzat.

Pe scurt. Dar pe lung lucrurile sînt mai complicate, aşa cum noi înşine sîntem complicaţi. De exemplu, m-am dus la o fundaţie civică-cetăţenească-intelectualicească şi am zis: „Dom'le, caut pe cutare – unul care era mai mare pe-acolo – şi aş vrea să-i las ceva.“ Se pare că doamnele de acolo nu m-au înţeles prea bine şi au crezut că am un set de cuţite. Şi am fost dat, foarte frumos, afară pe uşă.

Stai puţin: pentru că lumea nu ştie ce obiecte faci tu, trebuie să spunem că nu sînt nici pe departe unele contondente. Uneori au chiar forma unui tablou...

Tot aşa, mi s-a întîmplat să merg la o editură mare şi să vreau să mă înfăţişez la cel care conduce acea editură. Voiam să-i propun o acţiune de genul acesta în locaţia WC-urilor editurii. Adică să dau editurii respective nişte lucrări de-ale mele cu care să-şi decoreze WC-urile. Refuzul a fost violent. De fapt, nici nu am putut să ajung la omul respectiv. Mi s-a spus să las un număr de telefon, aşa, de formă, şi am fost trimis la plimbare. Farmecul poveştii ăsteia e că a doua zi a început mineriada aia cu Costeştiul şi omul despre care vorbesc poate chiar era vizat. Ei, îţi dai seama ce ciudat am apărut eu în mintea celor de-acolo, un tip care a scos la un moment dat un

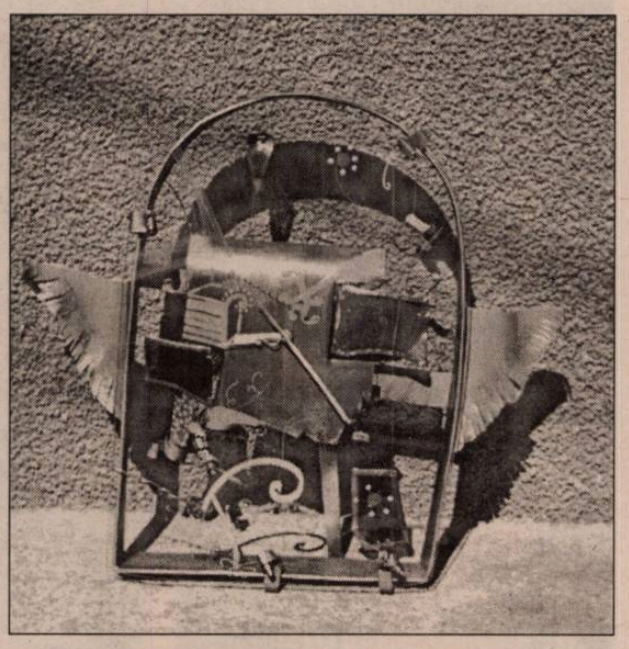

eşantion de instalaţie şi care a zis „uitaţi, doamnă, aş vrea să ajung la dumnealui să-i propun o acţiune în WC-uri“. A doua zi venea mineriada, după cum spun. Ce ciudată este existenţa – ea însăşi o instalaţie mizerabilă şi frumoasă totodată!

Dar au avut şi destine fericite lucrările tale? Ai avut semnale?

Da, dar semnale scurte. Unor oameni le-au plăcut lucrările mele, le-au înţeles şi s-au bucurat cînd le-au primit.

Casa Poporului, cu foca deasupra

Hai să-ţi mai pun o întrebare demnă de emisiunile culturale de la TVR: care este crezul tău artistic? (Nu te speria, pe cea cu proiectele de viitor, totuşi, n-am să ţi-o pun.)

Şi eu am să-ţi răspund tot ca la TVR. Din cauza că se apropie Apocalipsa, timpul s-a condensat foarte tare...

Se apropie Apocalipsa?

Glumesc. Dar aşa este. Se apropie şi nu se-apropie. Voiam să spun că nu mai avem timp pentru clasificări şi teoretizări. Nu mai există categorii. Există doar gusturi şi afecte. De exemplu, un kitsch grandios şi funebru, cum era un spectacol de-al lui Ceauşescu, cu oamenii pe stadioane şi Albulescu care recita de zor, tot ansamblul acela idiot mie-mi produce o stare ciudată de afecte legate de vremurile acelea (în care eram pionier), de masochism şi erotism. Lucrurile sînt aşa de idioate, încît au sens. Sînt aşa de antipatice, încît devin dintr-o dată o poveste consistentă. Închipuieşte-ţi să montăm acum aşa ceva, dar la modul serios, nu o bâşcălie ieftină gen Vacanţa Mare despre. Nu, ceva grandios şi înfiorător. Pe o căldură mare, de 23 August, să facem asta în Bucureşti... Un alt exemplu – Casa Poporului. Un kitsch odios. Dacă ar fi după mine, ea ar trebui vopsită într-o culoare tare (de exemplu, roz – şi chiar cu picăţele), pusă deasupra o focă cu o minge în bot care să se învîrtă ca la circ şi luminată cu lumini ordinare, de spectacol ieftin, care s-ar mişca. Ar fi un Disneyland şi aşa cred că ar putea fi exorcizat spaţiul acela.

Să te bucuri de ABBA şi de muzica disco

Tu, în lucrările tale, inserezi tot felul de obiecte kitsch: un glob de brad, o plantă de plastic, o fundiţă etc. Prin asta, îţi propui să exorcizezi kitsch-ul?

Nu, eu refolosesc aceste obiecte. În opinia mea, nu există kitsch. Kitsch-ul este, de fapt, *şic*. Dar asta nu se spune, pentru că nu ar mai exista Academie, catedre etc. Dacă oamenii ar re-evalua periodic nişte concepte, s-ar întîmpla mari catastrofe. Kitsch-urile conţin în ele nişte energii creatoare, sînt puse în ele nişte afecte. Ele nu sînt goale de sens şi de aceea pot fi recuperate. Desigur, chestia asta e de neînţeles pentru unii. Sînt, de exemplu, mulţi oameni educaţi, care se află în elită, dar problema lor e că nu se pot bucura, de pildă, de ABBA sau de muzica disco. Care este ordinară, dar frumoasă în acelaşi timp. Gîndeşte-te la sintetizatoarele acelea absolut cretine sau la globurile făcute de bucăţele de oglinzi sau la atmosfera idioată de paiete... Astea sînt nişte lucruri pe care dacă le pierzi, ca intelectual, ai pierdut foarte mult.

Cum sînt văzute lucrările tale de către colegii de breaslă? De exemplu, ce părere au criticii despre expoziţia asta?

Criticii de artă nu prea vin la expoziţie, deşi au fost rugaţi în sensul acesta. Oamenii au şi dreptate, pentru că mediul artistic la noi este anchilozat. Cît despre colegii de breaslă, unul dintre aceştia, mai în vîrstă, a venit la mine, cu ocazia vernisajului, şi mi-a zis: „Dom'le, eu nu înţeleg, explică-mi te rog ce-ai vrut să faci.“ Şi era foarte nervos. Ce să-i explic? Dacă nu intră pe frecvenţa mea, nu are cum să înţeleagă. Am văzut, însă, şi oameni care au intrat în rezonanţă cu nişte producţii de-ale mele, care au tremurat aşa cum am tremurat şi eu cînd mi-au fost revelate.

De unde îţi vin, de la Dumnezeu?

Da, de la Dumnezeu, sigur. *(Rîde.)* Eu sînt ca Mudava, îl ştii pe ăla care a candidat la preşedinţie. Mie de ăla mi-a plăcut atunci. Şi de Vadim, cu ochelarii ăia de bondar mafiot pe care i-a purtat în timpul alegerilor. Ochelarii ăia ai lui Vadim şi felul cum a aruncat el ceasul de la mînă – acestea sînt nişte lucruri pentru care viaţa merită trăită. Atît de mizerabile, încît devin simpatice. Nici nu ne dăm seama cîtă instalaţie artistică, cît happening dubios ne *prezantă* lumea!

Se face un muzeu al artei contemporane. Intri în muzeul ăsta?

Nu. *A propos*, unde o să fie locaţia? Dacă o să fie la Palatul Parlamentului şi oameni de calitate zic „da, dom'le, intru acolo“ (ei fiind încă în viaţă) – am mari dubii asupra calităţii lor. Dar nu despre asta e vorba. Publicul meu ţintă, de exemplu, ascultă mai degrabă muzică *punk*. Nu ştiu dacă Guvernul României ar achiziţiona astfel de lucrări.

Cu alte cuvinte, nu ştii dacă Guvernul României ascultă punk.

Cu siguranţă nu ascultă. El ascultă Ro-Mania.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Dilema vă recomandă

● Adrian Mihalache, *Demonul dimineţii / Exerciţii la computer solo*, Ed. Vinea, 2003; 56 de articole – „livreşti“, „ideologice“, „retrospective“, „academice“, „lumeşti“, „senzuale“, „artistice“ şi „poetice“ – provocatoare, savuros-erudite, meticulos-paradoxale, dintre care două („Pledoarie pentru pornografie“ şi „Corectitudine erotică şi culpabilitate pornografică“) absolut unice în eseistica românească! (Alex. Leo Şerban)

● Ion Ianoşi, *Eu şi el – Însemnări subiective despre Ceauşescu* (Editura Dacia, 2003, colecţia Remember). Un eseu cu totul neaşteptat al „celui mai bun profesor de istoria filosofiei de la noi“, după opinia lui C. Noica. Vigoare şi vervă stilistică, desfrînare patetică şi sarcastică, ironie şi mai ales autoironie, foarte rar întîlnite la intelectualul român faţă în faţă cu tiranul: „Cîte feluri de a-i vedea morţi îmi imaginasem pentru cuplul prezidenţial în anii '80. ...Fiara m-a transformat în fiară... Puteam fi om de cultură, şi om de onoare, şi om de cuvînt. Îmi puteam iubi familia şi prietenii. Pe *el* îl detestam. Moralitatea faţă de *el* o suspendasem. Pas cu pas ajunsesem la ferocitatea care-mi displăcea în orice altă raportare. Vieţuirea în inumanitate m-a adus în stare de neom. Pentru un pretins umanist e o crudă învăţătură“. Pe cînd, profesore, un *Eu şi Eu?* (Radu Cosaşu)

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Muzică de discotecă

Să nu credeţi că vreau să fac pe nebunul, dar m-am convins în săptămîna ce tocmai s-a lăsat trecută că există pe lumea asta şi evenimente muzicale mai importante decît premiile VMA. (Pentru a fi înţeles pe deplin, paragraful de mai înainte are nevoie de una, două, trei precizări: 1. sînt unele idei care dărîmă o lume, iar lumea anumitor puşti de 13-16 ani riscă să se facă praf în urma unor convingeri ca aceea că MTV nu e totul; 2. oricît m-am străduit, nu pot scăpa de o anume bubă la cap care-mi spune că unele lucruri aparent derizorii, neobservabile, pitite etc. merită de fapt o atenţie cu totul şi cu totul specială; 3. vă veţi fi dat seama din ce-am spus la 2 că nu e vorba despre Festivalul „George Enescu"; şi, de data asta fără număr, un prim paragraf dintr-un text se poate întîmpla de multe ori să pice fleoşc fără prea multe bătăi de cap în prealabil. Vreau să asigur cititorii şi pe această cale că în acest caz totul a fost gîndit cu minuţiozitate (ca la carte) şi a fost nevoie de o îndelungă dezbatere (cu argumente pro şi contra) ca să se ajungă la fraza aceea de început. În sfîrşit, în speranţa că de-acum încolo totul va fi mai clar & luminos, pot să trec şi mai departe, nu înainte de a expedia premiile acelea cu următoarea constatare: nu am găsit nimic de obiectat.

Aţi avut vreodată (proasta) inspiraţie sau curaj sau curiozitate de a intra în vreo discotecă din vreun orăşel (comună) al scumpei noastre patrii? Dacă nu, mă puteţi crede pe cuvînt cînd am să vă spun că bine aţi făcut şi că în felul ăsta aţi scăpat de o avalanşă de muzică proastă gen Atomic la cele mai idioate ore, başca de vreo foarte probabilă bătaie la cap (iar asta mai mult la propriu decît la figurat). Dacă totuşi aţi intrat şi ce s-a petrecut acolo nu corespunde descrierii mele ar fi bine să mă anunţaţi pentru a lua toate măsurile rectificatorii în viitorul cel mai apropiat. Da: aici nu e vorba numai de manele sau de stroboscoape cu lumina roşie spartă. E vorba mai mult de oamenii aceia pe care pînă acum îi credeam cumva legaţi de mirajul acela jalnic, de oamenii care aveau nevoie de Guţă şi de Vijelie pentru a-şi face jurăminte de amor. Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu cînd mă gîndesc că aş putea dansa cu vreo fată pe versurile „Eu sînt Aladin, Aladin, Aladin, / Hai, fetiţo, freacă lampa mea puţin" mă trec toţi fiorii şi am nevoie urgentă de 48 de ore de rulare continuă pe Mezzo ca să-mi revin şi să trec la sentimente mai umane. Cam aşa. Mai e nevoie să pomenesc că la o anumită oră din noapte luminile prind să se bîţîie ceva mai încet şi urmează setul de 4-5 „bluzuri". Timmy T – „Because I Love You", Eagles – „Hotel California" (mai era nevoie?), Sandra – „Maria Magdalena" sau Céline Dion – „My Heart Will Go On". Apoi cîteva cupluri se sărută, altele se bat, se fac dedicaţii şi lumea pleacă acasă.

Ce veţi spune atunci de o comună (fostă orăşel) care-şi începe sîmbătă seara cu Frank Sinatra – „New York, New York"? Că DJ-ul a înnebunit sau ceva pe acolo. Eu aşa am luat-o. Dar nu, nu s-a întîmplat nimic, fetele şi băieţii continuau să intre în acea discotecă de parcă un Frank Sinatra, acolo la capătul României într-o discotecă, ar fi fost cel mai normal lucru din lume, intrau cu o expresie de seninătate devastatoare pe chipuri, iar cînd, după Frank, am auzit Moloko, m-am ciupit de aproximativ cinci ori cu mîna stîngă pe cea dreaptă ca să-mi dau seama că se întîmpla ceva cu adevărat înfricoşător: nu visam. Apoi s-a auzit foarte clar Moby şi Björk (Björk!!!) şi Şuie Paparude şi nu mai ştiu altceva să spun decît că aş fi avut cică o privire cu totul zurlie cînd am ajuns la concluzia asta: „băi, ăştia dansează pe muzică d-asta". Iar oamenii aceia dansau pe muzică d-aia, i-am văzut cu ochii mei, unii mai bine, alţii mai prost, că aşa e-n viaţă, iar DJ-ului continua să i se brehăne de hiturile noastre de toate zilele aşa că nu m-am abţinut să nu-l întreb ce e cu el şi cum a ajuns acolo (cu tot muzică). Ajunsese acolo că aşa au vrut părinţii lui cu 23 de ani (plus 9 luni) în urmă, iar muzica o aducea de la patru ore distanţă cu vaporul de la o staţie de radio. Asta ar fi tot. De fapt, încă ceva, ceva de care acum îmi e ruşine şi pe care atunci l-am numit testul final, o poveste: neîncrezător precum unul dintre apostoli, i-am cerut aceluia să pună degetul pe butoane ca să ascult şi eu un blues. Timmy T? Sandra? Măcar „Nothing Else Matters"? Omul a luat un CD şi deodată – e drept, lumea n-a dansat – am auzit acolo înăuntru „Alberta" a lui Leadbelly. M-am ruşinat, apoi am plecat şi eu acasă. În drum sprea casă, m-am tot gîndit despre ce să vă scriu: premiile MTV, corul femeilor din Jurilovca ascultat, tam-nisam, în mijlocul unui reportaj de un comunism perfid pe Radio România Actualităţi sau asta? Cel mai bine ar fi, m-am hotărît atunci, să scriu despre cor. Vă rog să mă credeţi, dar femeile alea cîntau dumnezeieşte.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Mustăţile unchiului Solomon

De cîte ori mă gîndesc la echilibru, îmi vin în minte mustăţile unchiului Solomon. Unchiul bunicii, dintr-o fotografie pe care o ştiu din copilărie. Să fi fost mari şi stufoase sau potrivite – nu-mi amintesc, însă cu siguranţă trebuie că erau bine dispuse de o parte şi de alta a feţei şi foarte îngrijite. Despre unchiul Solomon se vorbea cu admiraţie şi respect, aşa cum nu ştiu să se mai fi vorbit de nimeni. Fusese un bărbat fin şi generos, cu o etichetă impecabilă chiar şi la sfîrşitul vieţii, cînd regimul comunist nu-i mai lăsase nimic. Avea trăsături regulate şi am aflat că iubise cu discreţie şi constanţă, tot pînă la sfîrşit, o singură femeie. În imposibilitate, prin urmare, de a mă mai mărita cu el, am hotărît că îi voi călca pe urme şi voi învăţa la Sorbona cînd voi fi mare. Fiindcă, din tot ce auzisem despre el, asta îmi dădea un fior pe şira spinării şi mă făcea să mă simt foarte mîndră. Era o mare şi tainică misiune.

La Sorbona, evident, n-am ajuns şi nici cu restul nu ştiu cum stau, dar unchiul Solomon mi-a revenit în minte într-un moment de criză. Am început să-mi descos familia, să caut fotografii. Aş fi vrut să mă agăţ de mustăţile lui. Pentru echilibru.

Interesul pentru echilibru m-a dus la o concluzie simplă şi perfect truistică: slavă Domnului, echilibru există! – în estetic, în inestetic, în bine şi în rău şi în tranziţia dintre toate acestea la un loc. Tranziţie care, într-o atare stare de echilibru, poate fi perpetuă. De curînd m-a frapat simetria (sper) voit necizelată a unui slogan publicitar: *ce serveşti, aia primeşti!* Impactul este puternic, de sentinţă biblică şi mizează pe efectul lingvistic imediat asupra unui vorbitor nepretenţios. În acest caz, interesant este, totuşi, că spotul se adresează unui segment de consumatori ce doreşte să fie selectat cu grijă după afinitatea pentru un produs rafinat şi unic, imposibil de contrafăcut (evident, *Alexandrion* este numai unul). Deşi construit pe o simetrie uşor populară de ritm şi rimă, sloganul menţionat se află într-un dezechilibru profund cu mesajul vizual pe care reclama înţelegem că vrea să-l transmită şi, în acelaşi timp, într-un echilibru perfect stabil cu kitsch-ul tranziţiei. Scenariul ne prezintă o femeie frumoasă, îmbrăcată cu stil şi uşor enigmatică. Enigma nu este totuşi prea mare fiindcă, după siguranţa de sine, mersul, gesturile, gusturile şi pretenţiile pe care le reclamă, recunoaştem dimensiunile femeii moderne, independente şi, bineînţeles, fatale. Din neatenţia barmanului la desfacerea unei sticle de *Alexandrion,* dopul ajunge în mîinile ei, ceea ce o determină să se îndrepte, cu încîntare, spre locul în care poate comanda băutura preferată. Fericirea barmanului este mare fiindcă preferinţa tinerei îl valorizează şi pe el, ridicîndu-l, împreună cu localul pe care îl deserveşte, la înălţimea standardelor unei femei sofisticate. Pe cît de înalte sînt standardele, însă, pe atît de scurtă şi fericirea; fiindcă ultima sticlă de *Alexandrion* tocmai pare să fie pe terminate, aşa că nu-i rămîne (fatalitate!) decît să substituie celebrului brand conţinutul unei băuturi oarecare. Nici nu trebuie să guste, pentru ca ea să-şi dea imediat seama şi să facă stînga împrejur la numai cîteva secunde după ce, prevăzător, bărbatul îi face un instantaneu. Nu doar fericirea se dovedeşte a fi fost scurtă, dar şi amintirea ei. Imaginea femeii din fotografie se estompează cu rapiditate pînă la dispariţia completă. De aici se pare că a tras copywriter-ul concluzia *ce serveşti, aia primeşti!* E greu, totuşi, de înţeles cum se împacă un stil cu altul, şi anume ţinuta de înaltă clasă (sau măcar pretenţia în această privinţă) a brand-ului reprezentat de imaginea femeii şi limbajul de cumătră, de piaţă (în sensul cel mai „tradiţional" al cuvîntului) aşa cum răzbate el din morala poveştii.

(Într-un final, am regăsit poza din copilărie şi apoi o alta, un instantaneu din mers alături de o femeie elegantă. Pe ea nu mi-o amintesc (?!), dar de sub borul pălăriei lui se întrezăresc liniile aceleiaşi feţe ca aceea din fotografia iniţială. În ambele, fără mustaţă. Nu ştiu de unde se nasc reprezentările copilăriei, dar trebuie să presupun că senzaţia de echilibru, respectiv mustăţile unchiului Solomon, venea precis din interior.)

Deşi, la fel de bine s-ar fi potrivit sloganul *cum apare, cum dispare!* al comicilor involuntar tragici din reclama la mezelurile *Ifantis*, şi în cazul spotului pentru *Alexandrion*, echilibrul trebuie căutat undeva, nu ştiu exact unde, dar în nici un caz în ceea ce se vede.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Viaţa rămîne un cabaret

● ***Chicago* (SUA-Canada, 2002), de Rob Marshall.**

Chicago face un spectacol muzical de înaltă clasă dintr-o opinie joasă despre natura umană. Peisajul şi atmosfera morală – închisoarea, avocatul corupt, haita de reporteri de afară, împerecherea fierbinte şi periculoasă a epitetelor „feminin" şi „fatal", voinţa de a scăpa de sărăcie cu orice preţ şi convingerea că preţul unei vieţi omeneşti nu e mare lucru – toate astea sînt îndatorate literaturii *pulp fiction* pe care America a produs-o în timpul Marii Crize, şi filmului *noir*, care s-a inspirat din această literatură şi a purificat-o. Dar sarcasmul brutal al spectacolului (scris de John Kander şi Fred Ebb, şi prezentat pentru prima dată pe Broadway în 1975, în regia lui Bob Fosse) bate pînă-n zilele noastre, cînd celebritatea este pe cale să devină unul din drepturile cetăţeneşti fundamentale – dacă n-o ai, probabil că eşti victima unei erori, ai toate motivele să turbezi şi să omori pe cineva. După cum cîntă Richard Gere – omul care adesea a fost bănuit că ştie *prea bine* cum vine treaba asta – „cîtă vreme le iei ochii, de unde să ştie că n-ai talent?"

De fapt, Gere nu e lipsit de talent; precum personajul său din *Chicago*, avocatul Billy Flynn, el „se pricepe la femei şi la juraţi". În rolurile în care trebuie să redea frămîntări sufleteşti, Gere se poate arăta priceput, dar efectele lui rămîn la suprafaţă. În schimb, pune-l să joace un personaj ca Billy – un tip care e *numai* suprafaţă – şi e ideal. Nu m-aş mira să aud că, de la *Chicago* încoace, Gere se gîndeşte tot mai serios să lase în urmă tot ce e deşertăciune şi să-şi petreacă restul vieţii meditînd sub un copac, sau mirosind flori, sau ce-or mai fi făcînd budiştii de la Hollywood după ce se leapădă de cele lumeşti. Ce împliniri lumeşti şi-ar mai putea dori, după *Chicago*? Are parte de-o formidabilă intrare în scenă – el e răspunsul cerului (vorbim despre un cer mai puţin curat – cel de deasupra oraşului Chicago) la invocaţiile unui harem de deţinute, sexy şi disperate în spatele gratiilor. Are parte de-o secvenţă tare în care îşi sprijină clienta – o ucigaşă şi o aspirantă la gloria cabaretului, numită Roxy Hart (Renée Zellweger) – la o conferinţă de presă, şi Roxy, presa, lumea întreagă se transformă în teatrul lui de păpuşi, dînd din mîini şi din buze pe scenariul şi pe muzica lui Billy. Mai are şi ocazia de-a bate stepul: din ce-am putut să văd, nu e rău, dar n-am văzut mare lucru, pentru că regizorul Rob Marshall şi monteurul Martin Walsh taie foarte repede de la scena de teatru pe care încearcă să se desfăşoare acest spectacol mai puţin obişnuit la sala de tribunal în care Gere îşi face vrăjeala de avocat. De fapt, încă de la primul număr muzical, prezentat în paralel cu o scenă de sex, montajul este hiperactiv; nu e vorba atît despre acţiuni paralele, cît despre acţiuni împreunate violent – o coapsă dezgolită în timpul dansului, o coapsă dezgolită în timpul sexului, gîfîiala de-aici amestecîndu-se cu gîfîiala de-acolo –, coliziuni de imagini. Efectul e puternic, dar m-a făcut să mă gîndesc cît de *cinematografic* e, de fapt, acest *musical*. În caietul de presă e citată o declaraţie a regizorului, conform căreia n-a încercat să ascundă scena de teatru, ci a lăsat-o să domine fiecare moment muzical; momentele astea sînt fanteziile lui Roxy, iar fantezia ei e subjugată de teatrul muzical. De-acord, dar tot am simţit uneori că e prea mult artificiu teatral – prea multe compoziţii şi efecte speciale gîndite pentru scenă –, după cum am simţit, în montajul concasant, efortul de a ascunde acest lucru. Nu contest forţa tuturor secvenţelor acelora care sar – înainte şi înapoi – din viaţa lui Roxy în viaţa imaginară a lui Roxy, dar ceva mi-a lipsit.

Nici Renée Zellweger, nici Catherine Zeta-Jones (în rolul rivalei lui Roxy) nu sînt dansatoare şi cîntăreţe naturale, dar sînt admirabile, în special Zeta-Jones: are o secvenţă în care, strînsă cu uşa, trebuie să-şi cucerească rivala şi, în cîteva minute agitate, arată tot ce ştie, figurile zburînd din ea ca iepurii şi porumbeii unui scamator înnebunit. Mi-a venit să-i aplaud elanul şi ambiţia de a impresiona – şi chiar asta e problema mea cu filmul: *am fost* impresionat, dar nu m-am putut relaxa nici o clipă. Cînd Fred Astaire începea să danseze, tot ce era mai greoi în tine şi-n lume, toate forţele care te stînjeneau şi te cocoşau şi te aplatizau îşi suspendau acţiunea; cîntecul şi dansul exprimau atît de mult, în frivolitatea lor – toate stările de spirit pe care n-ai ştiut să le prelungeşti – şi păreau să vină atît de uşor, încît simţeai că poţi şi tu, te simţeai *cool*. După *Moulin Rouge* şi *Chicago* se vorbeşte despre renaşterea *musical*-ului, dar eu nu regăsesc acel spirit. Filmele astea au totul în afară de graţie.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Monotonii de toamnă

Cum spunea unul dintre interlocutorii mei din Cişmigiu, scriitor anonim, toamna îţi vine cel mai bine să scrii. Nefiind atît de scriitoare precum autorul a 5-6 volume de versuri şi unul de proză, eu îmi permit sentimente mai curînd umane faţă de toamnă. Are dreptate poetul de haiku-uri, e ceva diferit în aer toamna. O boare care îţi dă ghiont spre trăiri mai intense, ca şi cum ţi s-ar da liber să te mai descătuşezi. Aerul mai tare, culorile copacilor, lumina diferită, gălăgia păsărilor grăbite, reînceperea lucrurilor amorţite – toate astea acţionează nu ştiu ce mecanism în tine cu turaţia dată la mai mare. Se întîmplă şi în celălalt anotimp de trecere, şi anume primăvara, dar parcă cu o prea mare doză de idilism şi în nuanţe care mie, uneia, nu-mi plac prea tare.

Toamna simţi nevoia să te plimbi pe străzi, şi să accepţi peisajul, oricît de anost ţi s-a părut altă dată. Acum chiar îţi place să priveşti case vechi, pe care altădată le considerai doar decrepite, şi să ţi se pară poetice. Dacă mai poţi, te îndrăgosteşti şi hălăduieşti prin parcuri cu perechea ta de sezon, ori tînjeşti după jumătatea ta intangibilă colecţionînd frunze în diverse culori pastel. De fapt, chiar dacă nu eşti îndrăgostit, simţi nevoia unui contact fizic cu natura: aduni aceleaşi frunze, naiv-bucuros cînd descoperi o nuanţă nouă, ba chiar şi castane proaspăt căzute din pom, bucurîndu-te cînd le-ai prins mai lucioase. Dacă nu eşti îndrăgostit de cineva anume, simţi, cu precădere toamna, că iubeşti omenirea în general, că eşti apucat de bunătate şi generozitate – fie ele strict tranzitorii sau de sezon. De asemenea, ai impresia că eşti mai puternic, că poţi să reîncepi orice, la început de ciclu (această credinţă se bazează mai puţin pe ritmurile naturii, care declară mai curînd toamna drept începutul sfîrşitului, şi mai mult pe obiceiurile, civilizate, ale oamenilor, de a-şi „relua activitatea“ după vacanţă) – chiar dacă şi acest gînd optimist e tot chestie de moment.

Oraşul, aşa cum îl ştim cu toţii, murdar, imperfect, nerenovat, dar totuşi drag unora dintre noi, nu se poate ridica la nivelul trăirilor şi aşteptărilor noastre meteosensibile. Totuşi, dorindu-ni-l altfel, măcar o dată pe an, încercăm experimente. De pildă, străbaterea lui cu metroul, în lung şi-n lat, în căutare de „aventuri“. Desigur, poate fi o aventură să schimbi metroul de 3 ori, pornind de la staţia Politehnica: la Eroilor şi la Unirii. Şi conversaţiile cu tovarăşii tăi de drum, politicoşi, dar concişi (tranziţia le-a mai schimbat moravurile, mai ales călătorilor cu metroul), care-ţi dau indicaţii, pot fi motiv de bucurie: s-a realizat contactul uman pe care toamna îl sugerează. Poate fi plăcută şi conversaţia cu personalul din McDo-urile subterane, care, îmbrăcaţi stil uniforme şcolare, îţi urează „o zi bună“, în stil fost american, aşa cum o fac, de altfel, toţi vînzătorii sau şoferii de taxi. Sau interrelaţionarea de tip reportericesc cu studenţii care dau admiterea la Litere (aşa cum am dat-o şi eu acum x ani) şi care, drept motivaţie pentru opţiunea lor, spun, sinceri, că la altceva nu s-au priceput. Sau primul contact cu şcoala copilului meu, unde, deşi nu am nimerit în clasa în care doream, nu sîntem scutiţi să dăm bani pentru parchet şi să fim politicoşi.

E evident că toamna nu şi-a intrat total în drepturi, aşa că adevăratul ei spirit, presupun, de-abia va urma.

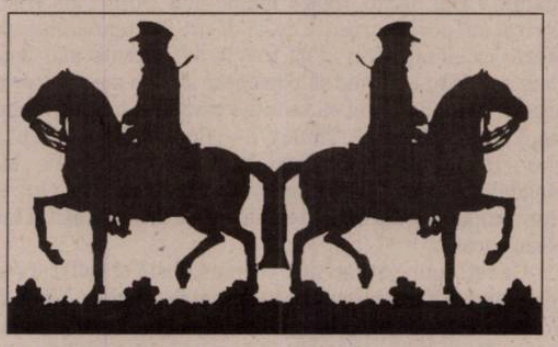

Radu COSAȘU

din viața unui extremist de centru...

O problemă a venei jugulare

O piatră grea, tot mai apăsătoare cu anii, mi s-a ridicat alaltăieri de pe sufletul numit – din ce în ce mai des şi mai confuz – mentalitate. Specialişti americani în oftalmologie – după studii amănunţite – au comunicat că ar fi foarte sănătos ca noi, bărbaţii, să nu ne mai strîngem cravatele, ba chiar să renunţăm la ele. Nodul cravatei ar avea – cu cît e mai dur şi mai falnic – consecinţe nefaste asupra venei jugulare, exact aceea care asigură irigarea ochiului; nodul ar provoca astfel o creştere a presiunii în interiorul ochiului, de unde riscul unui glaucom. Negru pe alb: „Detectarea şi supravegherea unui glaucom se bazează pe măsurarea precisă a presiunii intraoculare. Un nod de cravată prea strîns poate falsifica rezultatele analizelor şi diagnosticul, atît la cei deja bolnavi de glaucom, cît şi la cei sănătoşi. Absenţa cravatei ar avea urmări neaşteptat de binefăcătoare.“ Mă bucur. Sînt în problemă.

De o viaţă aştept desfiinţarea cravatei ca să mă pot simţi mai bine în societatea timpului meu. Mai lejer, mai liniştit, mai puţin culpabil. Detest de mult cravata, dar pînă alaltăieri nu aveam argumente ştiinţifice şi nici nu doream să polemizez, convins că nu am dreptate şi pot să apar „original cu orice chip“ – cea mai gravă acuzaţie ideologică de care am avut parte sub dictatura proletariatului exercitată prin cei mai buni reprezentanţi ai săi. Aceştia, ani de zile, au fost împotriva cravatei ca semn distinctiv al burgheziei reacţionare, al luxului şi bogăţiei capitaliste. După ce au luat puterea politică şi economică, au evoluat şi în acest domeniu, s-au făcut tot mai eleganţi, mai gomoşi, încît nu te mai acceptau în nici o şedinţă, la nici un congres sau adunare solemnă fără cravată. Ea nu mai definea exploatatorul odios, ci proletariatul victorios, prosper, tot mai bine îmbrăcat. Păstrez de multă vreme invitaţia primită de un şef de-al meu la o recepţie în care se specifica: „Ţinuta obligatorie – cu cravată“, l-am rugat să mi-o încredinţeze, după folosinţă; a fost mirat, m-a întrebat de ce, nu mi-am putut ţine gura şi i-am mărturisit un secret de-al meu: nu am şi nu vreau să port cravată! M-a făcut de stîngist şi, apoi, de proletcultist. Probabil că aşa era. Episodul m-a (cum se spune) marcat definitiv, politic şi psihanalitic.

Niciodată – şi, cînd scriu „niciodată“, nu mint – nu am ştiut să-mi fac un nod la cravată; posed o singură cravată pe care n-o port niciodată, aşa cum a rămas înnodată de un unchi emigrat legal în urmă cu 40 de ani; a atîrnat-o pe cheiţa pianului din hol; pianul s-a vîndut, cravata a rămas ca o piesă din patrimoniul afectiv. Dacă vreun semen m-ar vedea cu cravată (la costum cu vestă), ar zice, simplu şi uman, că am înnebunit.

Soluţia mea – precară, desigur – a fost „col roulé“-ul, greu traductibil în româna pură care a dat, cîndva, gîtlegăul, dar admirabil în garderoba mea; pot afirma că am purtat „col roulé“ înainte de Ceauşescu, conştient însă că n-am rezolvat definitiv problema. Pentru a fi sincer pînă la capăt, mă ispitea papionul. Papionul domnului Radu Albala – unic în Bucureşti, în sistemul editorial, în şedinţele Uniunii sau la cantina ei, pe orice vreme, totalmente indiferent la ascuţirea sau domolirea luptei de clasă. Nimeni nu purta în România papion – pînă la apariţia lui Ion Raţiu – ca domnul Radu Albala. Mulţumită lui, papionului (poate şi borsalinei sale), Albala nu putea fi numit „tovarăşul“ Albala, şi numai domnul Albala. Era ultimul vestigiu – secret – al liberalismului său şi această dimensiune ideologică mă obseda: n-aş fi fost un cras oportunist dacă de la stîngismul meu anti-cravată aş fi trecut brusc la papionul liberal? Întrebări bulversante cărora le-am răsucit gîtul retoric, arborînd vara şi primăvara gulerul „rabatu“, iar toamna şi iarna – „col roulé“-ul.

Abia acum, datorită oftalmologilor americani, îmi dau seama, uşurat, cît de ipocrit şi laş am fost. Ideologizam ca un sociologist vulgar o teamă cu totul apolitică, de nedivulgat: nu îndrăzneam să declar tranşant că asta, cravata, nu mi se potriveşte! Pare simplu de pus pe hîrtie, dar e una din marile încercări ale vieţii: a şti ce ţi se potriveşte sau nu, şi a o declara fără frică de ridicol sau caraghioslîc. Ce înseamnă caraghios? E tot ce-i mai greu de explicat. Prefer, în lumina zilei de alaltăieri, să aduc un omagiu inconştientului, care-şi face de cap în fiecare dintre noi: dacă, prin ura mea faţă de cravată, inconştientul acela mă apăra, din timp, de un glaucom? Dacă tipul ştia cum poate gîtlegăul să deformeze presiunea intraoculară? Dacă inconştientul avea grijă de mine mai mult decît eul personal? Aici îmi apare în faţa ochilor, din nou, falnicul domn Albala: am intrat într-o zi frumoasă de vară, alături de dînsul, într-un magazin de optică, să-şi repare un braţ al ochelarilor; n-a durat mai mult de cîteva minute, domnişoara tovarăşă fiind foarte amabilă, ceea ce l-a îmbiat pe domnul Albala s-o roage „să vadă de ce-l jenează ceva la ochiul drept“... Fascinată de politeţea şi papionul lui, ea l-a consultat repede şi a emis: „A, e un început de glaucom... S-ar putea nici să nu-l prindeţi...“. Am plecat cutremuraţi de rîs.

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vasilica Matei din strada Cameliei 33

„Am depus dosar la guvern, am doi copii minori, la şcoala specială numărul 7 şi stau într-un pod de şase ani de zile, m-au băgat vecinii de milă acolo, eu n-am avut niciodată casă, nici proprietate, nici de stat, au avut părinţii, dar părinţii au vîndut. Sînt din Bucureşti, sînt muncitoare la ASE, îngrijitoare. Am dosar de locuinţă de ani de zile, nu mi se ia nimic în consideraţie, de ce, nu ştiu. Am o debara, amplasată, o cameră făcută de mine din bucăţi de pefeleu, din deşeuri, stau într-o cameră din asta mică de şase ani cu copii. Am construit-o din placaj în pod. Apă car de jos. Grup sanitar nu este, nu e absolut nimic. Mi-a dat voie vecinii, e un grup sanitar acolo sus pe terasă, unde m-aţi văzut dumneavoastră şi acolo mergem să ne facem nevoile. Apă car patru etaje de jos, de aici, de la ţevile astea de trec şobolanii pe ele. Am doi copii la şcoală, trebuie spălaţi, trebuie îngrijiţi, trebuie să meargă cum trebuie la şcoală... am stat la părinţii mei, dar părinţii mei... taică-meu e decedat de cinci ani de zile, au vîndut apartamentul că poate-poate l-o salva pe taică-meu şi am stat în cameră cu chirie, îmi lua lumea banii pe cîteva luni de zile înainte şi-mi maltrata copiii, eu cît stă-

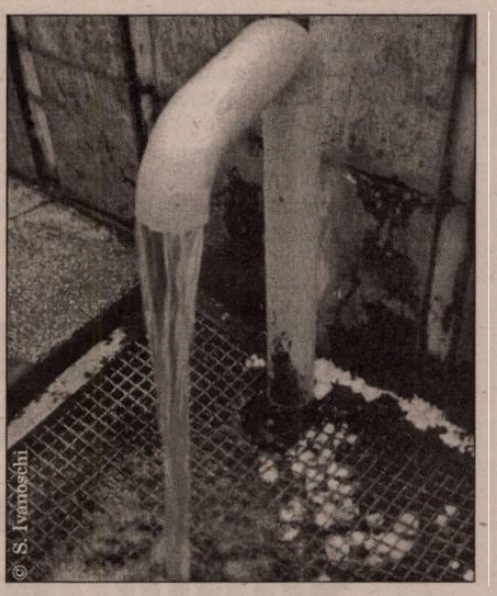

team opt ore la serviciu, mi-i înjura, mi-i aia, şi pînă la urmă, dacă m-a văzut lumea, vecinii de aicea, că mă cunoşteau, mi-a dat voie să fac camera asta de placaj. Tot e mai bine... lumină nu am... plătesc doar apa ce-o car de jos... chiar dacă avem patru persoane, eu plătesc pe două, că o car de jos. Am un alb-negru, un Fram vechi... ce să fac din două milioane şapte sute cît iau de la ASE? Am auzit că se dă un ajutor de termopane, dar eu vroiam împrumut să iau o casă, ceva... ce să fac cu termopane? Nu sînt căsătorită legitim, sînt în concubinaj şi bărbatul nu are nici el, lucrează la negru, azi aici, mîine te miri unde. Copiii merg a opta la profesională. Îl dădem la bucătar-ospătar, dacă ne acordă nişte facilităţi ce să le asigure şcoala specială 7, gratuităţi, adică. Să meargă, să-şi urmeze o meserie, că eu ca îngrijitoare la ASE se cere certificat de zece clase. Ca să dai cu mătura, să speli pe jos. Nu mă dă afară, că am vechime de opt ani de zile. Munca ca munca, bine-rău, bine cum se spune, că nu ştiu să mă exprim, avem acolo, sîntem salariaţi, sînt de stat, mi se acordă facilităţi, de exemplu, dacă sînt bolnavă nu sînt la patron, că la patron dacă mă duc să-mi zică, ştii ce? La revedere, eu am nevoie de muncă, nu să-mi stai în medical. Deci, cam atît. Am mult de tras, că la ASE e mult de muncă... e gunoi mult, că aşa sîntem noi, românii. Noi şi dacă ne ducem într-o ţară străină tot la fel sîntem, ca aici acasăp, murdari. Deci.“

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Arhitectura trimisă la plimbare

Ce se întîmplă cînd ideile moderniştilor tîrzii se întîlnesc cu finanţarea de la PSA Peugeot Citroën? Apare un *Institut pour la Ville en Mouvement*, extrem de dinamic, vezi bine: ultima expoziţie organizată de respectivul institut se numeşte „Arhitectura în mişcare: oraşe & mobilităţi". Francis Rambert e îndărătul acţiunilor institutului şi mulţumită unei mai vechi întîlniri cu d-sa la Montpellier, mă aflu pe lista lor poştală, aşadar am primit acest obiect remarcabil şi mustind de idei novatoare. Deja, spunîndu-vă aceste cîteva cuvinte, primele gînduri se vor duce neîndoielnic la Paul Virilio şi al său „oraş supraexpus", cinetic, în perpetuă transformare. Cu siguranţă, ideile acestui filosof „venetic" în cîmpul arhitecturii, dar care i-a accelerat tempo-ul gîndirii mai mult decît cei din interiorul profesiunii ar fi fost vreodată tentaţi (sau capabili) să o facă, informează din profunzime programul Institutului.

Scopul expoziţiei este acela de a prezenta resorturile noi ale vitezei de schimbare ale oraşelor contemporane. Mai concret, pe simeze se află spaţii urbane asociate cu, sau create de mobilitate: porturi, aeroporturi şi gări de toate felurile, spaţii de parcare sub- şi supra-terane. De asemenea, sînt inspectate modurile în care mişcarea hibridizează modul tradiţional de gîndire a choremelor arhitecturii: relaţia dintre locuinţă, ansamblu urban de locuinţe, oraş în întregime, pe de o parte şi mişcare, respectiv agenţii ei, pe de altă parte. Locuinţele experimentale olandeze din capitolul *Parking/living* sînt lămuritoare în acest sens: maşina devine un membru al familiei cu „drept de cetate" – nu alături, separat de casă, ci, dimpotrivă, înăuntru, parte din casă, organizînd-o. Proiectul mi-a adus aminte de raţionamentul unui ţînc, care observase ciudăţenia că, pe de o parte, familia se baricada seara în casă, în vreme ce posesiunea cea mai de preţ a familiei, noul automobil, era lăsată în stradă, pradă vandalilor. Cum se face, întreba juniorul, că nu luăm maşina cu noi în casă? Ei, iată că West 8 Urban Design and Landscape Architecture b.v. din Olanda i-a rezolvat problema. Nu tocmai în sufragerie, cum credea el, dar înlăuntrul casei, vizibilă ca parte din peisajul ei interior.

Cele mai interesante, dincolo de sutele de proiecte, sînt textele. Interviul cu Bernanrd Tschumi, acum pe post de patriarh al deconstrucţiei, revoluţionar instituţionalizat (e şeful şcolii de arhitectură de la Universitatea Columbia, N.Y.), sistematizează cumva programul expoziţiei. Iată-l, în cîteva fraze:

Arhitectura s-a născut din mişcare („*Vraiment?*", se întreabă întrebătorul); locul comun potrivit căruia arhitectura este un al doilea pîntec trebuie nuanţat spunînd că percepţia mişcării (mamei) este cea mai importantă primă senzaţie a fătului, nu aceea de incintă/adăpost (aici mai mergea un „*vraiment?*", n.m.). Arhitectura este mai aproape de cinema şi coreografie. Aproape 30% din spaţiul interior al unei case reprezintă mişcare, tranzienţă (aş observa că un asemenea procent uriaş presupune existenţa deliberată a unei promenade arhitecturale corbusieriste, altfel, a te prezenta cu un asemenea procent de arie „nelocuibilă" la client înseamnă concediere sigură. Colegii mai vîrstnici pot da mărturie despre lupta cu procentele „k" pentru reducerea acestor suprafeţe „inutile". Firește, Le Corbusier este – iarăşi şi iarăşi – invocat drept precursor. O clădire parcursă în mişcare este diferită de una contemplată static. Spaţiul public este, mai mult decît arhitectura, hibridizat cu mişcare şi cu agenţii acesteia, pînă la a deveni astăzi un topos al cineticii. Obiectele arhitecturale sînt hibridizate prin întreţeserea de funcţiuni din ce în ce mai complexe. Aeroporturile au devenit (şi) mall-uri. Estetica veche a murit, renăscînd drept estetică a mobilităţii: actorii ei sînt elicea (poate chiar dublă, precum aceea a scării de la Castelul Chambord, azi motivată de metafora ADN), spaţiul/locul de parcare, spaţiul/locul de tranzit, întîlnirea şi articulaţia de astfel de tranzienţe etc.

Cînd Oscar Niemeyer proiecta Brasilia, pasul rar al blocurilor şi absenţa trotuarelor erau puse tot pe seama esteticii mobilităţii, nenăscute încă: posesori de autoturisme, toţi cetăţenii brazilieni vor flana prin oraş şi, de la volan, vor avea aceeaşi impresie urbană precum cel ce ar fi mers la pas altundeva. Acceleraţia maşinii decelera spaţiul urban. S-a întîmplat însă ca arhitectul, comunist şi acum, să nu poată prevedea un singur lucru: brazilienii nu au încă toţi automobile. Mersul prin oraşul mamei mobilităţilor de azi e un coşmar... Iar expoziţia institutului finanţat de PSA Peugeot Citroën trebuie întîmpinată cu bunul dozaj de entuziasm şi de scepticism. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Copiii orfani ai Fratelui cel Mare

Cît erau în casa *Big Brother,* Tăticul avea grijă de ei. Le dădea să mănînce, le dădea muzică, le dădea voie să se distreze, le spunea ce să facă şi, într-un cuvînt, le construia viaţa. Ei înşişi s-au conformat jocului şi îi cereau voie Tăticului să se ducă la joacă sau coborau privirea în pămînt cînd erau mustraţi din cauza vreunei năzbîtii (ca orice copii, mai făceau şi năzbîtii). Dacă la început au acceptat de nevoie această realitate, după cîtva timp ea le-a intrat în sînge şi a devenit Realitatea, singura. Acum, după ce au ieşit din joc, experienţa se pare că i-a traumatizat şi încă mai vor să-l mai tragă pe Tăticul de mînecă să-i ceară voie să se ducă la toaletă. Pe Tăticul, însă, ia-l de unde nu-i! Căci Big Brother nu e un el, o persoană omnipotentă, aşa cum părea în spaţiul artificial din Casă. Puterea lui s-a limitat doar la spaţiul de joc, Casa *Big Brother,* şi s-a exercitat doar pe parcursul jocului. Pe de altă parte, Tăticul respectiv nu e un el, nu e o persoană, pentru simplul fapt că era o echipă – o echipă de tineri mai bine sau mai prost pregătiţi, care pot să facă şi erori (şi au şi făcut), care au construit un joc după cum se pricepeau ei şi care acum s-au dus la treburile lor. Ei au modelat un personaj, o iluzie, iar acum jocul s-a terminat şi au plecat pe la casele lor. Copilaşii, însă, au ajuns să creadă cu putere în Tăticul lor, în această iluzie cu care au fost alimentaţi, mai cred şi acum şi îşi plîng în gura mare soarta nenorocită: acum au rămas ai nimănui. Deşi au fost înţărcaţi, ei vor să mai sugă în continuare de la ţîţă. Comportamentul lor este similar cu cel al puşcăriaşilor eliberaţi, cărora le vine greu să redevină responsabili, să-şi ia viaţa în mîini şi să nu mai aştepte să ceară voie de la o instanţă superioară pentru a face un lucru sau altul. Sistemul penitenciar infantilizează omul, iar concurenţii show-ului de la Prima, care au trăit o experienţă similară închisorii (şi, în plus, încă de cînd au intrat, erau ei înşişi copii) au rămas marcaţi de acestă realitate.

Acum, continuă să întindă mîna la Big Brother. Iar, cînd acesta nu răspunde la apelurile lor disperate, întind mîna către noi, telespectatorii, investindu-ne cu puterile personajului care le-a fost inoculat. (În ecuaţia jocului, erau ei – concurenţii –, Big Brother şi noi, telespectatorii; cum Big Brother s-a aneantizat, au mai rămas doar cu noi.) Apar prin ziare să-şi plîngă nenorocirea şi statutul de orfan, încercînd să ne stoarcă lacrimile şi să ne obţină bunăvoinţa. Mai întîi Mumu, apoi Izabela şi de curînd Alida (Alida apare săptămîna trecută în *Libertatea* şi strigă după ajutor: Daţi-mi o slujbă! Fie-vă milă de mine!).

Ei continuă să trăiască în realitatea Casei *Big Brother,* cînd simpla apariţie la televizor le conferea valoare. O realitate contrafăcută, care ţinea exclusiv de mirajul televiziunii şi de show, dar care e inoperantă în lipsa camerelor de luat vederi, în viaţa de zi cu zi. Dacă nu-i vedem zilnic la televizor, cei mai mulţi dintre concurenţii *Big Brother* nu mai au nici o valoare. Sînt total neinteresanţi, nişte oameni banali, lipsiţi de vreo calitate care să-i scoată din turmă. Dincolo de show-ul propriu-zis, ce mari calităţi are Alida ca să fie angajată într-o slujbă de excepţie, aşa cum îşi doreşte? Nici una. Este o persoană de o inteligenţă medie, cu o încropeală de cultură generală şi foarte labilă psihic. Labilitatea asta psihică făcea foarte bine în cadrul jocului din Casa *Big Brother* (crea tensiuni, momente dramatice sau pur şi simplu derizorii), dar în viaţa reală nu e deloc de dorit. Cine-şi doreşte o angajată depresivă pe care, de exemplu, o convorbire telefonică cu Mămelu' ei scump şi drag o împinge în braţele isteriei?

Copiii Fratelui cel Mare au cam rămas traumatizaţi în urma experienţei pe care au trăit-o. N-ar putea Big Brother, în marea lui mărinimie, să-i integreze într-un „program de reconversie socială"? Doar cît să-i decontamineze. Şi, oricum, n-ar putea, dacă tot i-a făcut şi a cîştigat şi bani buni de pe urma lor, să nu n-i lase nouă pe cap? Precum spuneam, Tăticul nu există şi, prin urmare, n-ar putea. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Un yankeu la curtea geniului obscur

În lume nu-s mai multe Românii, dar, cu siguranţă, în România se aud multe voci ale lumii. Includ aici şi birocraţii Uniunii Europene, Consiliului Europei sau ai altor sisteme suprastatale, dar şi reprezentanţii unor state care au rază lungă de acţiune. De exemplu, Statele Unite ale Americii. America (pe scurt) e o ţară mare şi frumoasă, chiar dacă nu are nici vulcani noroioşi, nici strada Lipscani şi nici biserici din lemn. E o ţară tînără, dar care îşi păstrează aceeaşi Constituţie de peste 230 de ani. Asta în timp ce mîndra Românie, ţară veche, cu tradiţii şi vicii bine înrădăcinate de pe vremea dacilor şi a migratorilor, se luptă tot cu TBC-ul şi hoţia. Obişnuinţa e a doua natură, cum ar zice ministrul Mediului.

Dornici de modernitate, cîrpim legea fundamentală la fiecare 14 ani. Nu prea ne plac principiile cu bătaie lungă. La ce ne-ar folosi? România e condusă ferm de adepţii improvizaţiei continue, după principiul pompierilor „unde arde, sărim şi noi". Dacă nu arde, importăm brichete! Scandalurile sînt îngropate de comisii, iar succesele sînt decorate cu comisioane. Lucrurile care nu sînt expres interzise sînt, nu-i aşa, obligatorii. Iată cazul doamnei Puwak, încă ministru al Integrării la ora cînd scriu. În lipsa unui cod al bunului-simţ a trebuit să sugă fonduri europene prin reţeaua capilară a rubedeniilor. Răuvoitorii îi cer capul, dar guvernul o apără, căci, deh, s-ar crea un precedent. Unde am ajunge oare dacă virusii moralei ar infecta viaţa publică dîmboviţeană? Nu prea departe. Că ţara fără miniştri e ca Dunărea la Calafat – ba nu e, ba i se văd epavele! Şi nici acelea nu-s româneşti!

Iată, ministrul Educaţiei dă un exemplu (educativ, firește!) tinerelor generaţii. Nu vizitează decît şcolile „rezolvate" şi numai înconjurat de copii cu flori, aduşi pe bază de convocator. Tras de mînă să vadă şi alt aşezămînt, măcinat de ani şi igrasie, domnul ministru a declinat, sfios, oferta. Mai sînt. Ministrul de Interne, ataşat armatei de răcani adunaţi cu arcanul ca Bădiţa Vasile (procentul de sinucideri e totuşi tolerabil). Ministrul Armatei şi hazliul său concept de promovare militară a României, în deriziunea prestigiului cultural. Ministrul Culturii n-a replicat. Nici n-ar fi avut cînd, între biberoanele administrate scribilor cu carnet de partid şi acatistele pentru Coloana lui Brâncuşi.

Dar, vai, printre osanalele plătite şi sondajele „de sinteză" s-a auzit şi vocea acestui aşa-zis ambasador al SUA. Un anume Michael Guest – un simplu musafir adică! Ce s-o mai lungim, bună ziua ţi-am dat, belea mi-am căpătat! Om rău şi evident speriat de ouăle şi succesele guvernului Adrian Năstase, domnul Guest a făcut cîteva aprecieri gingaş-obraznice la adresa pîrghiilor economice ale emancipării României (sau, mă rog, ale reprezentanţilor ei, judeţeni şi globali). Ba că nu-i place corupţia, ba că banii publici se aruncă aiurea, ba că Răzvan Theodorescu n-are freza pe partea care trebuie, aşa cum bine a subliniat premierul PSD-ului naţional.

În tradiţia noastră socialist-democratică, ambasadorul e o figură de plastilină, menită să tacă şi să înghită. Adică să nu spună ce ştie şi să strîngă ce apucă. Numirile la post se fac, cum se cuvine, după criteriul „o mînă spală pe alta şi amîndouă partidul". În ţările fără istorie (cum ar fi America) diplomaţia încă mai este considerată o ocupaţie, nu o sinecură. Dacă era de bună credinţă, dl Guest putea lua lecţii de la Oliviu Gherman sau alţi degustători profesionişti. Dar n-a fost. Ba a şi precizat, cît se poate de clar, că vorbeşte în numele Casei Albe. Iar Washingtonul, ştim, are o viziune misionară – crede în valorile sale, le exportă cît poate şi îi răsplăteşte pe convertiţi cu instituţii, bani şi parteneriate. Pe cei ce nu se lasă îi neglijează. Răzvrătiţilor agresivi le dăruieşte agenţi, embargouri sau desanturi aeropurtate.

Slavă Domnului, noi avem valorile noastre, putem spera aşadar ca ambasadorii străini să tacă şi să înghită sarmale la Palatul Victoria. Victoria cui? Împotriva cui? ▲

RÎDE CIOB DE ŞCOALĂ SPARTĂ

*Începe din nou şcoala cu veşnicele probleme pe care şi le pun părinţii, cu temerile legate de noua învăţătoare, de noii profesori, de noile manuale, cu întrebările pe care şi le pun copiii despre noii sau vechii colegi, cu veşnicele nerezolvări în privinţa igienizării, a reparaţiilor şi a dotărilor. Iarăşi vine şcoala, ca şi anotimpurile, şi, ca întotdeauna, nu sîntem destul de pregătiţi, mereu îngrijoraţi de noile schimbări şi de reforme care nu fac decît să reamintească vechile şi permanentele defecte. (**A. M.**)*

Raluca ION

Un început de şcoală leneş şi bramburitor

Cîte ceva despre şcoli

Şcoala mea este... în fel şi chip. Ministrul Educaţiei a declarat că igienizarea şcolilor este *o prioritate absolută*, că ea trebuie terminată la timp, împreună cu aducerea tuturor manualelor. De foarte mult timp finalizarea reparaţiilor este *o prioritate absolută*, igienizarea la fel, renovările sînt şi ele priorităţi absolute, ca să nu mai vorbim despre manuale, care trebuie să fie în bună stare şi să ajungă la toţi, cum aş putea să vă spun... *cu absolută prioritate.* Igienizarea şcolilor, în schimb, are viaţa ei. De multe ori, este bătrînă şi leneşă, doarme tot timpul şi se trezeşte tam-nesam în vacanţa de vară, să-şi ia medicamentele. Sunt şcoli care arată la fel de treizeci de ani, şi îmi vin în minte acum două şcoli surori, cenuşii, în formă de L, în care singurele schimbări sînt un strat de humă, dat cu pompa la începutul fiecărui an şcolar, cîteva plăci de faianţă lipite la baie în locul unora sparte şi cîteva robinete, care clachează în primele două săptămîni şi rămîn aşa pînă la *igienizarea* următoare, de fapt pînă cînd Ministrul Educaţiei va da public, pe toate posturile de televiziune, liber la reparaţii.

Dincolo de toată parada făcută la televizor, care dă senzaţia că *statul se implică*, că primăriile vor lua măsuri, că prefecţii vor acţiona, renovările şi reparaţiile făcute în şcoli ţin adesea strict de puterea financiară a părinţilor elevilor şi de calităţile manageriale ale directorului. Cele mai multe şcoli sînt acum în faza de termopane la secretariat şi la cabinetul directorului şi de gresie pe scara profesorilor. Atît s-a putut acum, atît s-a putut strînge de la părinţi, băncile mai au încă de aşteptat, pot să fie meschine şi incomode, materialele didactice învechite, uşile mai pot fi cîrpite. Alte şcoli şi licee au depăşit acest stadiu şi, în mers de broască ţestoasă, au ajuns acum să aibă termopane la majoritatea geamurilor, laboratoare de limbi străine, de chimie sau de biologie binişor dotate. Aşa-zisele şcoli de protocol, unde părinţii dau o sumă frumuşică de bani pentru ca odraslele lor să intre acolo şi nu în altă parte în clasa întîi, au ajuns la mai sus descrisa bunăstare aproape prin teleportare.

Cîte ceva despre elevi

Din clasa a şasea D au promovat toţi. În toată şcoala de altfel nu există decît trei repetenţi, repetenţi pentru prima dată, spune cu mîndrie directorul de parcă ar vorbi despre prima lor comuniune. Dar să revenim: din clasa a şasea C au promovat toţi: un băiat micuţ, pe care îl trimit seara părinţii la cerşit, la uşă la Mega Image şi ziua doarme la ore, iar atunci cînd este treaz nu scrie nimic, pentru că nu ştie încă să scrie, şi Dobrin, 15 ani, care are o pasiune sinceră pentru H, care îl face să umble pe culoare cu ochii injectaţi şi prin tramvaie cîntînd: „Sîntem tineri, / Ce ne pasă / Cînd viaţa e aşa frumoasă? / Poţi să ai toţi ce-ţi doreşti, / Toţi te plac aşa cum eşti.“ şi Popa care îi bate pe toţi copiii din clasele mai mari sau mai mici şi nişte fete care nu stau niciodată la şcoală, dar stau în schimb la staţia de metrou cu iubiţii lor, agresînd împreună trecătorii. Şcoala lor de la periferie îi aşteaptă pe toţi, bucuroasă că nu a fost desfiinţată nici în acest an, din cauza numărului prea mic de elevi.

Elevi şi elevi, care vin din lumi şi vacanţe diferite. Unii au fost toată vara plecaţi în Grecia sau Italia sau Austria, apoi au venit înapoi şi s-au pus cu burta pe carte, sau se vor pune cu burta pe carte şi vor face meditaţii la cel puţin două limbi străine, de preferinţă, engleză sau germană şi la matematică şi la română, alţii au fost plecaţi la distanţe mai mici sau foarte mici, în faţa blocului, de pildă, de unde lesne urcă pînă acasă îşi iau ghiozdanul şi se îndreaptă spre careu.

Cîte ceva despre profesori

Dacă intri acum la început de an şcolar, la puţină vreme după ce s-a dat păruiala titularizărilor, pe siteul Ministerului Educaţiei, www.portal.edu.ro, vei vedea acolo, pe Forum, în strînsă legătură cu păruiala mai sus amintită, nişte mîndreţi de înjurături ca la carte. Celor care s-ar grăbi să arunce cu piatra şi să spună „vai, cum se poate ca nişte profesori să...“, le-am spune că profesorii sînt şi ei nişte oameni. Pe ai căror nervi examenul de titularizare a patinat mult în ultima vreme. O dată pentru că a început cu trei ore mai tîrziu. Altă dată pentru că, la limba engleză de exemplu, au existat 65 de posturi titularizabile şi 280 de supliniri, pe care le-au trecut cuminţi pe o listă, în ordinea opţiunilor, însoţite de codul fiecăruia. Pentru că a fost nevoie să aştepte cel puţin o zi întreagă pînă să intre şi să dicteze posturile şi codurile unui operator. Pentru că rezultatele s-au afişat cu întîrziere de o după-amiază şi o noapte şi pentru că unele dintre ele au fost greşite.

Începe şcoala. La fel ca întotdeauna. ▲

Adina POPESCU

Tristeţea lui Andu

Andu s-a supărat rău de tot pe Butzi. Mai rău decît atunci cînd i-a spart o minge nou-nouţă de fotbal sau atunci cînd l-a bătut măr la un joc pe playstation cu „ţestoasele ninja“. Mai rău decît cînd l-a pîrît lu' taică-su că le-a tras şuturi în fund fetiţelor de patru, cinci şi şase ani ale vietnamezilor de la scara II, iar Andu nu şi-a încasat-o, căci nu mai e voie de la guvern, dar i s-a interzis să se uite la „Cartoon“ timp de o săptămînă. Şi nici n-a mai mers la „Mc“ în week-end, ca de obicei; a fost sechestrat în camera lui ca să-i pară rău şi să deseneze ceva despre cum îşi ascultă copiii cuminţi părinţii.

Andu s-a supărat pentru că Butzi nu i-a spus nimic, pînă în ultima clipă, adică atunci cînd i-a arătat uniforma şi ghiozdanul. E drept că lui Butzi uniforma nu prea îi plăcea, în schimb se se simţea tare mîndru de penarul portocaliu, cu nişte desene cu roboţi foarte hazlii. Îi mai plăcea şi setul de carioci care scriau aproape ca un „marker“, dar marea grozăvie era caietul cu foi negre, pe care puteai să scrii cu trei pixuri diferite, „fosforescente“ – albastru, verde şi roz... mda, roz, culoare de fetiţe!... totuşi, pixul scria cu roz pe negru, ci nu pe alb, ca pixurile obişnuite!

Din acel moment, Andu n-a mai vrut să vorbească cu Butzi şi s-a tot gîndit la ziua aia, cinşpe septembrie (vai, mai e atît de puţin!) în care-l va privi pe fereastră cum merge la şcoala pe care o ştie foarte bine, căci e la doi paşi de casă... de cîte ori nu i-a spus taică-su, pe vremea cînd se plimbau pe sub castanii care se revărsau peste gardul şcolii, să mai aibă răbdare încă un an şi va păşi şi el în acea clădire mare – foarte mare! – şi galbenă, va juca fotbal pe terenul de sport, ci nu în părculeţul meschin din spatele blocului! Iată că acel an a trecut, iar el a rămas acasă cu „tanti“ care va avea grijă de el în continuare, pentru că a urlat şi a refuzat categoric să mai meargă la grădiniţa de limba engleză unde ştia toate cîntecele, toate cuburile cu animale şi litere. Iar Butzi, pămpălăul de Butzi, pe care l-a crezut prietenul lui cel mai bun, Butzi care nu ştie să numere nici măcar pînă la zece şi nici că leul trăieşte în Africa, ci nu la Grădina Zoologică, Butzi cel care încă mai crede în Moş Crăciun care e părinţii, Butzi cel cu penar portocaliu cu roboţi şi cu uniformă îl părăseşte şi-i ia locul lui de la şcoală pe care i l-a promis atunci, mai demult, tăticu'! Nu-i cinstit! Butzi are şase ani şi o lună, iar el şase ani şi trei luni.

„Ce să fac, dragă, l-am dat acuma, pentru ce să mai stau încă un an?!“ îi spune doamna Butzi lu' doamna Andu, pe un ton de parcă ar încerca să se obişnuiască cu ideea plecarii fiului său în armată. „Sinceră să fiu nu aveam cum să-l mai supraveghez! Măcar acum îl ştiu la şcoală şi patru ore pe zi nu am treaba lui, să se mai ocupe şi învăţătoarele astea, că doar d'aia le plăteşte statu'!“. Doamna Andu nu e de aceeaşi părere; a hotărît de comun acord cu soţu' că băiatul va merge la şcoală după ce va împlini şapte ani. „Astea-s prostii!“ se revoltă doamna Butzi. „Ce mi-e şase, ce mi-e şapte! Nu vezi că băieţii au început să se obrăznicească? Nu mai ţii minte ce le-a făcut al tău la fetiţele vietnamezilor că era să avem scandal d'ăsta, interetnic, aci, la noi în curte? Măcar şcoala îi mai educă cum poate şi ea, îi mai disciplinează!“. Doamna Andu se simte vinovată pentru fapta copilului ei şi încearcă să schimbe subiectul. În sinea ei, nu e convinsă că fetiţele n-au avut nici o vină. Odată a auzit-o pe una dintre ele, pe cea de cinci ani, înjurîndu-l zdravăn de mamă pe unul dintre puştanii din spatele blocului, în cea mai curată limbă românească. Iar cînd respectivul băiat s-a revoltat, fetiţa a zis ceva de genul că „tata meu are firmă şi te bate!“.

„Oricum mă îndoiesc că la şcoală au condiţii de igienă mai bune decît acasă!“, spune doamna Andu. „Mie mi-e cam teamă! Vreau să-l feresc de vreo hepatită sau de cine ştie ce altă boală...“. Doamna Andu e obsedată de curăţenie, iar apartamentul ei e sterilizat şi pulverizat cu tot soiul de substanţe care omoară într-un procent de nouăzeci şi nouă la sută germenii. „Mda, aveţi dreptate!“, zice doamna Butzi pe un ton mîhnit. „Da' io l-am învăţat pe Butzi că dacă îl trece în pauză, să nu se ducă acolo la toaletă, ci să vină fuguţa pînă acasă! Cît îi ia? Cinci minute cu totu', că doar stăm la doi paşi de şcoală!“. Bună idee! Să nu uite doamna Andu să-l înveţe pe fiul ei aceeaşi treabă, la anu'. Şi la grădiniţa particulară de limba engleză „condiţiile“ i s-au părut cam dubioase, dar s-a interesat la femeile de serviciu şi, odată cu trecerea timpului, s-a convins că spală şi dezinfectează cu spirt în fiecare zi, uneori chiar şi de două ori pe zi. Atunci nu a mai avut ce să comenteze, căci, oricum, toaleta arăta mai ceva ca la „Hilton“. Totuşi, l-a sfătuit pe Andu să pună şerveţele de hîrtie pe colacul WC-ului înainte să se aşeze.

„Lasă toaletele, dragă!“, insistă din nou doamna Andu. „Gîndeşte-te la toată mizeria de prin clase, la praf, la gîndaci şi la cum îşi mănîncă ei pachetu' în pauza de prînz! Unde să se spele acolo pe mîini? Mă îndoiesc că le curge şi apa! Mi-a zis un instalator care mi-a făcut mie un robinet la baie, că a trebuit să repare nu ştiu ce, acolo la şcoală, şi a descoperit că instalaţia e mai veche de douăj' de ani, că ţevile-s ruginite, nu le-a mai înlocuit nimeni de nu ştiu cît timp!“. Doamna Butzi cade un timp pe gînduri, după care se decide brusc: „Păi atunci, ce rost mai are să-i mai dau pachet? Doar n-o să moară de foame în patru ore! Vine frumos acasă, îl aşteaptă mîncarea gătită, felu' întîi, felu' doi, cum s-a obişnuit pînă acuma... Cornu' ăla şi laptele oricum n-o să le mănînce, astea-s pentru amărăştenii de pe la ţară, nu pentru noi... Butzi nu bea lapte şi nu mănîncă decît croissant Seven Days cu ciocolată! De fapt, nici nu mai ştiu, mai dă guvernu' corn şi lapte, că n-am mai auzit să se laude? Dacă dă, să ne zică şi nouă că io nu mă uit la ştiri!“

Pe doamna Andu nu o interesează cornul şi laptele. Deja se gîndeşte că şcoala din clădirea galbenă, împresurată de castani, n-ar fi cea mai bună alegere, deşi e la doi paşi de casă. N-ar fi mai bine să caute o şcoală particulară, cu limba engleză intensiv, dacă tot a început cu engleza, unde să se împrietenească cu femeile de serviciu şi să poată să verifice luciul toaletelor în fiecare zi? În toatele astea de stat nu te poţi încrede niciodată... şi nici în epidemiile care probabil că vin tot de la stat! Ar trebui să se sfătuiască cu soţu' în această importantă problemă.

Şi iată că, începînd cu data de 15 septembrie, viitorul de şcolar al lui Butzi e deja trasat: va merge la şcoala din vecinătate, va alerga acasă în timpul pauzelor ca să-şi facă nevoile, va răbda de foame pînă la prînz cînd îl va aştepta mîncarea încălzită pe aragaz, felu' întîi şi felu' doi, iar viitorul de şcolar al lui Andu rămîne cît se poate de incert, depinzînd de viruşi, microbi, şerveţele parfumate, limba engleză şi de încă un an acasă, cu „tanti“. Îi înţelegem şi îi împărtăşim tristeţea atunci cînd îl va privi cu jind pe Butzi, aflat în drum spre şcoală, cu ghiozdanul în spate în care va zace caietul cu foi negre, alături de pixurile „fosforescente“: albastru, verde şi roz! ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Acasă

Toamna asta împlinesc zece ani de Bucureşti. Ştiu că nu e o exprimare tocmai potrivită, dar cer îngăduinţa să fie acceptată din motive temeinice. Spun şi scriu „zece ani de Bucureşti" pentru că oraşul în sine nu m-a asimilat niciodată şi nici eu pe el. Prin urmare, nu mă pot considera bucureştean (deşi posed buletin de identitate care-mi atestă calitatea de contribuabil al Sectorului 1) şi nici nu pot spune că „trăiesc în Bucureşti" de vreme ce sentimentul care mă încearcă ori de cîte ori vorbesc despre asta este cel al unei rupturi dureroase de „acasă". Sigur, de aici şi pînă la meditaţii plictisitoare pe tema „dezrădăcinării" nu mai e decît un pas, drept care promit să nu merg mai departe. Numai că, iată, scriind cele de mai sus am ajuns să-mi explic pentru prima oară o parte din cauzele care m-au făcut să implor cîteva dintre femeile pe care le-am iubit să devină „acasa mea". Fapt care, în contextul amintit, era pentru ele surprinzător şi romantic, iar pentru mine, de cele mai multe ori, necesar şi foarte dureros...

Totul a început, cum spuneam, acum zece ani. Scenariul, ca să zicem aşa, e clasic: oraş de provincie, apartament la bloc, părinţi şi copii. La un moment dat copiii pleacă la facultate, destinaţia Bucureşti, părinţii ies la pensie şi se retrag, undeva, la ţară. În scurt timp închiriază şi apoi vînd apartamentul din oraş pentru că studenţii, deveniţi absolvenţi, hotărăsc să rămînă în Capitală. Clasic. Atît de clasic încît nimeni nu-şi mai pune problema dispariţiei lui „acasă".

Acum cîteva zile am trecut prin faţa blocului în care am locuit mai bine de optsprezece ani. Eram singur şi am oprit maşina undeva, lîngă parcarea al cărei beton mi-a julit de o mie de ori genunchii în partidele nesfîrşite de fotbal şi capicior. Nimeni. Şi, mai ales, nimic. Nici măcar o tresărire. „Acasă" nu mai era de mult acolo. Mi-am zis atunci că locul pe care-l caut e, totuşi, în Bucureşti, numai că Bucureşti nu poate fi niciodată „acasă". Aventura „anilor de Bucureşti" nu se termină niciodată cu *happy-end* pentru cei veniţi din afară. După zece ani în care am jucat, pe rînd, ba rolul chiriaşului, ba al proprietarului de apartamente, încă nu l-am găsit pe „acasă" şi mi-e din ce în ce mai clar că a dispărut în acelaşi timp cu juliturile din genunchi.

Poate că „acasă" nici nu există. Poate e doar nevoia de reprezentare materială a unor dorinţe fireşti de siguranţă şi stabilitate. Dacă privesc lucrurile aşa – cu toate că am o uşoară senzaţie de disconfort din cauza acestei „disecţii" – e mult mai simplu să-mi explic de ce m-am simţit şi mă simt „acasă" ori de cîte ori ajung lîngă părinţi sau în braţele femeilor iubite. Numai că, acceptînd logica unei astfel de interpretări sînt nevoit să admit şi perspectiva dispariţiei lui „acasă" pentru că şi părinţii, şi iubirile ne supravieţuiesc doar arareori. Pentru confortul meu psihic mă gîndesc că ar trebui să admit existenţa mai multor „acasă". Din păcate, numi vine în cap decît comparaţia cu încercarea, din start sortită eşecului, de a realiza idealul feminin din bucăţile perfecte descoperite de-a lungul timpului în trupul şi spiritul mai multor femei... Şi atunci? Unde e „acasă"?

După zece ani de Bucureşti, ajung să cred că niciunde. „Acasă" nu mai există pentru că s-a risipit în toate încercările de a-l fixa undeva, în stare materială. Prin urmare, probabil că am lăsat cîte un pic din el părinţilor şi iubitelor, iar alte bucăţi le-am risipit prin toate locurile în care, într-un fel sau altul, mi-am julit genunchii. Toamna asta împlinesc zece ani de Bucureşti fără „acasă". Pentru vina de a mă fi lăsat să mă risipesc în toate zările, blestemaţi fie anii aceştia, dar îngăduiţi închinarea unui gînd bun pentru toate căutările ce vor urma. ▲

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine
CENTRUL DE LIMBI STRĂINE ARIEL

Str. Pitar Moş 7-13, Sector 1, Bucureşti
Tel. 210.87.85
Tel./fax: 210.48.44
centrulariel2002@yahoo.com

Organizează CURSURI DE LIMBI STRĂINE:

● engleză, germană, franceză, olandeză, suedeză, italiană, spaniolă, portugheză, turcă, japoneză, chineză, arabă, română pentru străini etc.
● pregătire pentru testele CAMBRIDGE, IELTS şi TOEFL
● engleză juridică şi de afaceri
● pregătire pentru ADMITERE

Înscrieri: 1-20 septembrie 2003

Cu ochii-n 3,14

CUM SĂ NU CITEŞTI ZIARELE CÎND UN KITSCH ENORM DOARME SAU TACE ÎN SPAŢIUL MINIM AL UNEI CRIZE?

● Amanda Lear, povestind în „On ne peut pas plaire à tout le monde" (irezistibila emisiune de duminică seara pe TV5) cum a fost invitată de François Mitterrand la Elysée, pentru un *tête-à-tête*... „Şi v-aţi dus?" – o întreabă moderatorul (Marc-Olivier Fogiel). „Cum să nu te duci, cînd te cheamă şeful statului?!" „Bine, dar dacă avea anumite gînduri cu dvs., fiind numai în *tête-à-tête*...?" – insistă Fogiel. „*Et alors*? – parează, impenetrabilă, Amanda. Dacă mi-o cerea, aş fi făcut-o acolo, pe loc – pentru ţară, pentru Republică!" (**a. l. ş.**)

● Dintr-o pasionantă pagină a *Evenimentului* de duminică, consacrată detectivilor particulari care, de două luni, îşi pot practica legal meseria, aflăm o minunăţie de gradul 1. Şeful „Asociaţiei Detectivilor Privaţi 2000" povesteşte că o doamnă i-a solicitat ajutorul, convinsă că soţul ei o înşeală. După 4 zile de filaj, „în a cincea zi, am luat-o cu noi şi i-am arătat ce făcea soţul ei în fiecare zi, între 12,00 şi 17,00: se ducea în parc şi citea ziarele. Omul se săturase de gura nevestei..." Admirabilă soluţie – dar Sherlock Holmes-ul personal se întreabă: ce ziare româneşti poţi citi zilnic, timp de 5 ore? (**R. C.**)

● Într-o comună din Argeş (v. *Evenimentul zilei* de sîmbătă, 6 sept.), în şcoală s-a amenajat un paraclis, prin transformarea unei clase. În poza publicată de *Ev. z.* se vedea un fel de altar pictat în jurul tablei, de un kitsch enorm. Dar şi mai kitsch mi se pare ideea de a transforma o sală de clasă în paraclis. Ne îndreptăm spre un învăţămînt confesional? (**M. V.**)

● Din înţelepciunile străzii – un tînăr, aparent student, după ce a citit vestea, din *Libertatea*, că Nicoleta Luciu va prezenta alături de Teo, a conchis: „Miemi place Nicoleta Luciu numai cînd doarme sau tace". Şi ale locurilor de divertisment – un tată, la Mall, încerca să-şi convingă fiul de vreo 9 ani să meargă la *Charlie's Angels* (în timp ce contempla afişul cu 4 tipe tari) în loc de *Sindbad*. (**I. P.**)

● În dimineaţa zilei de 3.09.2003, *Naţional* publica un clasament – stabilit de revista *Empire* – al celor mai sexy scene de film în care „protagoniştii îşi păstrează hainele pe ei"; şi începea cu *Out of Sight* (1998), unde Jennifer Lopez şi George Clooney, ea poliţistă, el un evadat, în spaţiul minim al unei maşini, iradiau la maximum. Clasamentul ajungea pînă la locul 10, trecînd prin *American Beauty*, unde Mena Suvari, cu mişcările ei de majoretă, îl farmecă pe Kevin Spacey (locul 5), prin *Viva Las Vegas*, unde Ann Margret dansează cu Elvis (locul 7)... Din incultură cinefilă, din pură ignoranţă, nu ştiu, ceva, cineva, lipsea. La miezul nopţii, cu o promptitudine proprie Serviciilor Speciale pentru Organizarea Coincidenţelor, a fost restabilit adevărul oricărui clasament în acest domeniu. Canalul TMC a transmis capodopera lui Hitchcock *La Nord prin Nord-Vest* (1959), aceea care avea ca *the end* scena cînd Cary Grant şi Eva Maria Saint, impecabil îmbrăcaţi, se îmbrăţişează pe bancheta unui wagon-lit în timp ce trenul intră într-un tunel. „Hitch" se lăuda, pe bună dreptate, lui Truffaut că el, astfel, a fost inventatorul actului sexual în cinema. (**R. C.**)

● Luni seara, la Etno TV, imagini şi cîntece de la Sărbătoarea minerilor de la Abrud. Pe cortina din spatele cîntăreţilor scria „Bine a-ţi venit!". Şi unde mai pui că în România criza mineritului nu se rezumă la asta... (**A. C.**)

SE PARE CĂ ALTE SFÎRŞITURI, CA LA GAZETĂ, PIERD ÎNCEPUTUL APROXIMATIV

● În America, pentru oamenii graşi se foloseşte termenul corect politic „Horizontally Challenged" (adică persoane care au o problemă cu dimensiunile orizontale). La noi, pe Mihai Bravu, s-a deschis un magazin pe care scrie „Haine pentru graşi". Şi se pare că are şi succes. (**A. M.**)

● Pentru a nu ştiu cîta oară, în ultimii 13 ani, solemnităţile de la Ateneul Român au intenţionat să marcheze sfîrşitul lucrărilor de reparaţie şi de restaurare. Prim-ministrul Năstase a evocat amintirile din liceu şi facultate, cînd venea la concerte. A doua zi, preşedintele Iliescu a participat la o adunare dedicată sărbătoririi a 25 de ani de cînd Papa Ioan Paul al II-lea îşi desfăşoară activitatea şi a fost bucuros să constate elementele comune ale luptei lor: iubirea şi eradicarea sărăciei. Dar organizarea de şantier de pe latura Ateneului n-a fost desfiinţată, strada Constantin Exarcu n-a fost redată circulaţiei. Pietonii aşteaptă alte sfîrşituri şi alte inaugurări. (**M. B.**)

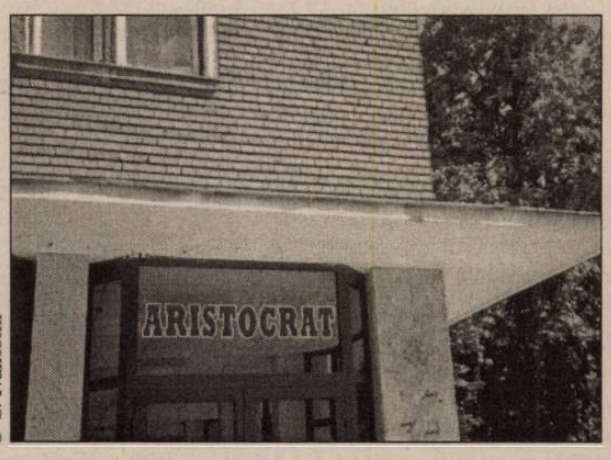

© S. Ivanoschi

● Începe Festivalul „George Enescu". Pe străzi au apărut tot soiul de afişe, *banner*-e etc. În Piaţa Victoriei, un mega-cub pe ale cărui laturi este anunţat programul festivalului. 5 metri pe 5 metri, cu un corp de literă ca la gazetă. Nu-i rău, m-am gîndit: 5 m² de program la Festivalul „Enescu". Detalii? Din goana maşinii, imposibil de citit; să mă apropii? Cam greu, e în centrul unei intersecţii. Dar se întîmplă foarte multe lucruri, e tot ce vă pot spune. (**M. M.**)

● Răsfoiesc suplimentul TV al *Adevărului* şi, ups, vineri dau pe România 1 de Woody Allen în *Blestemul scorpionului de jad*. Uau. Mamă, ce filme bagă ăştia, tocmai ce l-am pierdut la cinema. Au bani din taxă! Bine că nu am scris articolul ăla împotriva taxei TV. Fug repede din metrou, dar oricum, pierd începutul. Deschid televizorul. Woody Allen părea puţin schimbat: înalt, blond, cu muşchi, nici măcar nu mai are ochelari. O fi efectul taxei? Nu, era David Hasselhof, încurcaseră filmele. (**C. G.**)

● Candidatul opoziţiei la alegerile din Ruanda a admis, chiar înainte de desfăşurarea scrutinului, că nu are nici o şansă să cîştige. Partidul său a fost interzis, materialul electoral confiscat, suporterii – terorizaţi. Unii dintre ei, după ce au fost eliberaţi din arest, au apărut la televiziune şi l-au denunţat pe fostul lor candidat. Unul dintre ei s-a scuzat într-o scrisoare: „Îmi pare rău, dar vreau să rămîn în viaţă". În aceste condiţii a obţinut 3,7% din voturi, ceea ce înseamnă aproximativ 20.000 de oameni cu drept de vot şi caracter. De-ar rămîne în viaţă! (**M. B.**)

ÎN FINAL, ATENŢIE! ZILELE TRECUTE TRAG TARE

● „În final, a treia carte este una clasică, a americanului Harper Lee (nepot al celebrului general Lee din Războiul civil) şi se intitulează ...*Să ucizi o pasăre cîntătoare*, lectură obligatorie prin liceele americane, cam ca *Răscoala* sau *Moromeţii* (cartea, nu trupa!) la noi" – scrie mereu-inspiratul Ioan T. Morar în *B-24-Fun*. Ghinion, Harper Lee nu e „american", ci *americancă* – prin urmare, nu poate fi nici „nepot", ci *nepoată* a ilustrului general sudist! Dar asta se ştie deja în liceele americane... (**a. l. ş.**)

● Pe rotiseria „La Canberra" din zona Romană tronează următorul afiş incredibil: „Atenţie! Această societate este patrulată de PISICI". Anunţul este însoţit de o poză, explicită, cu o pisică, ce-i drept, mică şi urîtă, negru cu galben. (**I. P.**)

● Pe vremuri, copiii ai căror părinţi erau plecaţi de acasă umblau cu cheia locuinţei atîrnată la gît, de un şnur. De atunci lucrurile s-au mai schimbat: zilele trecute am văzut un puşti care avea la gît, în locul vechii chei, un telefon mobil. (**D. S.**)

● Pac-pac-pac şi apare comisarul Moldovan. El trage tare şi apare un titlu: *Revanşa*. În cine ţinteşte Moldovan? Apar Mutu, Chivu, Dorinel, Puiu Iordănescu. E montajul unui promo la România 1 pentru revanşa România-Danemarca. Să nu-mi spuneţi că nu e foarte inteligent, că devin revanşard. (**R. C.**)

„Seriozitatea e *boring*“

– interviu cu Saviana STĂNESCU –

Saviana este actualmente „playwright-in-residence of the East Coast Artists“; noua ei piesă (scrisă în engleză), Waxing West – A Hairy Tale in Four Seasons, *este în repetiţii la The Lark Theater şi va avea premiera la sfîrşitul acestei luni.*

Prima oară cînd te-am văzut, veniseşi la Dilema *împreună cu o prietenă – cred că era prin '94 –, ţin minte şi-acum scena: uşa s-a deschis şi-n prag au apărut 2 tipe îmbrăcate destul de extravagant (tu, în orice caz!), ce păreau să caute – gata costumate – locaţia unei filmări... Toată lumea s-a oprit din trăncăneală, Andrei Pleşu s-a uitat atent la voi şi v-a întrebat politicos pe cine căutaţi, iar eu mi-am zis, jur!, „de unde au apărut şi paraşutele astea?!“ Ca intrare, a fost una din cele mai remarcate din istoria* Dilemei; *asta a fost ideea, sau aşa te îmbrăcai de obicei?*

Hey, my dear, întotdeauna mi-a plăcut să mă îmbrac extravagant. În timpul comunismului eram în liceu şi a mă îmbrăca „wild“ a fost pentru mine micul meu fel de a protesta împotriva uniformelor şi a uniformizării. A fost şi încă este felul meu de a mă îmbărbăta şi de a striga tuturor: asta sînt eu, sînt unică (cum unici sîntem fiecare dintre noi), sînt specială, nu veţi reuşi să-mi anihilaţi personalitatea orice aţi face! A fost, şi încă este, felul meu de a testa dacă oamenii mă „văd“ pe mine sau aparenţele, personajul dramatic pe care-l port prin lume. La urma urmelor, asta e o istorie veche şi nu foarte greu de explicat psihologic, îi zice: agresivitatea timidului (nu m-am dus la un „shrink“ aici în New York ca să aflu asta)... Acum să-ţi spun şi că exact felul meu de a mă îmbrăca e foarte apreciat aici la New York, în lumea artistică, off-off Broadway şi nu numai. Mi s-a întîmplat adesea ca un tip sau o tipă din Greenwich Village să strige după mine: „cool skirt, man!“ sau „great outfit, sister!“ sau „Gorgeous, you made my day!“; oamenii afişează/au o anumită detaşare de convenţii aici în *downtown* Manhattan, pare-se că am găsit în sfîrşit locul care mi se potriveşte. Şi nu e vorba numai de lumea boemă. La New York University, unde predau în „Drama Department“, stilul meu de a mă îmbrăca e foarte apreciat. Aş putea spune că aşa am obţinut job-ul, directoarea de la *Theatre Studies* mă remarcase la „Pane & Cioccolato“, restaurantul unde amîndouă avem obiceiul să luăm prînzul. Cînd m-a văzut la interviul de care depindea postul meu, după ce am vorbit fireşte de *my syllabus* şi de chestiile serioase, Jan mi-a spus: am ştiut că eşti omul potrivit pentru studenţii noştri, cineva care se îmbracă aşa ca tine e „a dramatic statement in itself“... Ar mai fi multe de povestit, dar „morala“ este pentru mine faptul că în România – scuze pentru generalizare – multor intelectuali, ca să nu mai vorbesc de oameni de rînd, le lipseşte un sistem personal de validare a valorilor, care să sfideze provincialismul autohton (al formelor fără fond) şi/sau preluarea neproblematică, second-hand, a unor sisteme vestice.

Cum te descurcai cu felul tău „teribilist“ de a fi în redacţia Adevărului literar şi artistic, *o revistă destul de conservatoare „după vorbă, după port“...?*

N-ai să crezi, dar la *Adevărul literar şi artistic* m-am simţit bine pur şi simplu pentru că lumea mă aprecia, mă respecta şi vedea în mine ceea ce era ascuns dincolo de felul meu „teribilist“ de a fi, sîmburele meu „conservator“, „moral“. Orice copil teribil ascunde în el ceva conservator şi se revoltă din cauza faptului că nu poate menţine acel ceva. În cazul meu, era vorba de o anumită morală, stricteţe şi bun-simţ moştenite din familia mea de aromâni. Toate textele mele „negre“, şocante, ascund de fapt aceeaşi *silly* nostalgie după o lume a valorilor umane, a oamenilor de caracter. „Conservatorismele“ noastre, ale celor de la *Adevărul literar,* erau probabil de natură diferită, dar cred că ne-am întîlnit în acea zonă imponderabilă unde idealismul şi conservatorismul îşi şterg graniţele. Un amănunt „picant“: la un moment dat m-am dus îmbrăcată prea sexi la redacţie, iar CTP-ul mi-a spus să mă duc acasă să mă schimb căci „induc un aer de neseriozitate asupra ziarului“... *well,* asta e, întotdeauna mi-a plăcut să induc „aere de neseriozitate“, seriozitatea e *boring,* nu crezi? Şi la urma urmelor, cum definim seriozitatea? (este sinonimă cu lipsa de umor, cu decenţa sau cu plictiseala?)

Crezi, deci, că a fi teribilist este o bună carte de vizită doar în anumite locuri (i.e. într-o societate civilizată, permisivă, etc.), un mod de a atrage atenţia, de a ieşi în evidenţă – avînd, fireşte, un „interior“ interesant de oferit?

Nu aş numi „teribilism“ calitatea (sau defectul) de care vorbim. Cert este faptul că aici în NY eu nu sînt destul de „teribilistă“ (în lipsă de alt termen). Artiştii sînt foarte „assertive“, trebuie să fie, altfel nu-i bagă nimeni în seamă. În fiecare împrejurare socială, un artist/scriitor aduce vorba despre el/ea la fiecare frază. Ei ştiu foarte bine că „promovarea“ e cel puţin la fel de importantă ca „produsul“ artistic pe care îl au de oferit. Eu care păream aşa „teribilistă“ în ţară, aici sînt uneori blocată de agresivitatea în a se promova a altor dramaturgi. Alteori sînt obosită de acest „networking“, care e vital aici. Trebuie să te agiţi, să fii prezent în cît mai multe ocazii posibile, să dezvolţi relaţii, altfel e greu dacă nu imposibil să faci ceva, nu te poţi remarca aşteptînd ca cineva să-ţi descopere „geniul“ în timp ce tu stai şi-ţi bei bericica pe o terasă bucureşteană, fără să-ţi faci griji pentru ziua de mîine, căci ai prins o sinecură sau o slujbuliţă dulce care-ţi permite să joci rolul de ahhhhrtist. Aici timpul înseamnă într-adevăr bani, nimeni n-are timp de pierdut, totul se face în ideea de a obţine ceva sau a progresa în carieră. Partea „amuzantă“ e că artiştii americani îi invidiază pe cei europeni pentru sprijinul financiar acordat de instituţiile de stat sau publice. Cîteodată mi-e şi mie dor de stilul european, am sentimente contradictorii faţă de America, *a love-hate relationship,* care sper să fie fertilă măcar din punct de vedere artistic.

Ce teribilisme ai încercat de cînd eşti la NY?

Nu mă întreba asta, acum cînd în sfîrşit încerc să induc un aer de seriozitate asupra imaginii mele în România... Pot să-ţi spun ce chestii teribiliste/extravagante am făcut în zona *performance art* anul trecut, cînd mi-am făcut masteratul în Performance Studies la NYU. Am făcut de pildă un show în care aduceam în scenă o femeie gonflabilă, o aşezam pe scaun, apoi îi puneam un *tape recorder* sub fund. Pe casetă înregistrasem nişte replici, aşa că de fapt eu dialogam cu mine însămi, dar părea că vorbesc cu gonflabila. Apoi – tot din ciclul cu femei gonflabile (pe care am tot visat să-l fac la Muzeul Literaturii Române în Bucureşti, dar era prea şocant pentru respectabilele doamne de acolo): nu m-am putut duce, din motive de viză SUA, la lansarea cărţii cu piesa mea *Compte à Rebours* la Paris şi am trimis o gonflabilă în locul meu. La fel am trimis una la Viena, unde am fost invitată să performez şi nu m-am putut duce din acealeaşi motive de viză. Aşa că m-am hotărît să numesc performance-ul „VIS-ARTIST“, să mizez pe un performance conceptual în loc de unul *live,* teatral. Am cumpărat o gonflabilă numită Miss World (ha, ha) de la Pink Pussy Cat Boutique in New York, de pe 4th Street, pe care trec zilnic mergînd spre NYU, i-am lipit tot felul de etichete pe corp, am scris pe ele etichetări stereotipe ca „poor woman“, „poor artist“, „poor student“, „poor Eastern European“ şi *sale labels* ca „$1“, „25c“, „50c“ şi am expediat-o prin poştă să mă reprezinte la Paris şi Viena, mesajul fiind că ea, „stereotipa“, circulă prin lume mai uşor decît mine, biet artist est-european... Pentru ca performance-ul (nu găsesc un termen bun în română, las' să mă vorbească lumea că nu mai ştiu să vorbesc româna şi m-am snobărit de tot!) a avut succes, l-am repetat într-o variantă mai teatrală, cu poeme/texte, la New York, în cadrul festivalului Women Center Stage, vara trecută. În New York există o puternică tradiţie a „teribilismelor“ de tipul ăsta, toată *performance art* începînd cu anii '50-'60 şi pînă acum se bazează pe forme de a şoca şi trezi publicul, a-i provoca limitele de gîndire, a forţa varii&noi perspective în mediul social şi artistic. Dacă nu ai ceva consistent de spus *contra* a ceva *established, mainstream* sau a unei situaţii politice/sociale, nu faci decît să te înregimentezi într-o mulţime. Orice produs artistic care contează, poartă implicit în el o doză de violenţă şi provocare, pentru că numai aşa poate *schimba* ceva, poate induce un gînd nou sau o trăire diferită în spiritele conservatoare, conformiste. Ridică-te să vorbeşti doar dacă ai ceva de spus *contra!* – spunea un profesor al meu din şcoala generală... Aici în America e important să ai ceva clar şi consistent de spus în piesa ta: „to make a point“. Faptul că noi nu avem o frază care să traducă asta în româneşte spune multe...

Dar crezi că ţărişoarei noastre i-ar prinde bine un „tratament de şoc/joc teribilist“? Mă rog, nu mă bag în chestii colective şi nici nu văd cum s-ar „implementa“ asta – dar la nivel individual? Noi, de pildă, NU avem o tradiţie a nihilismului în artă: „Nu“ al lui Ionescu, şi-atît... (de aia şi numărul Dilemei *despre Eminescu a produs atîta scandal!)*

Categoric! Fără o tradiţie de a *nega,* de a fi *împotrivă,* e foarte greu să progresezi, în artă şi în viaţă. Totul se bazează pe dinamismul acestor cicluri care se neagă unele pe celelalte. Noi, românii – scuză-mi din nou generalizarea şi empirismul inerent unor astfel de afirmaţii, dar, *what the hell,* ca artist am dreptul să zic ce cred, fără să am în spate tomuri de analize sociologice, psihologice şi istorice – posedăm mai degrabă o artă a compromisului. Asta se traduce prin valori „pozitive“ ca faptul că sîntem percepuţi ca „very nice“ de către vestici, sîntem văzuţi ca oameni simpatici, de treabă, sensibili, buni poeţi, nu-i aşa?... dar şi „negative“, în sensul că sîntem uşor de exploatat şi anihilat de forţe/personalităţi/naţiuni care ştiu să *make a point* şi să ia poziţii clare, să nege şi să *ne* nege cînd e cazul.

Ce le răspunzi celor care consideră teribilismul un moft sau o remanenţă a vîrstei infantile – un semn de imaturitate, în fond?

Dacă maturitatea înseamnă absolvirea cursurilor de Compromis şi Conformism, atunci îmi doresc să rămîn imatură şi infantilă pînă la adînci bătrîneţi.

▲

„Există Noul Jurnalism, Noua Critică, Noul Roman, Noul Teatru şi toate celelalte noutăţi – dar lucrul de care avem cel mai mult nevoie este o Nouă Moralitate.“

Tennessee Williams, *Memorii*

Teribilisme cu mătuşa mea

A apărut în numărul 1 al Dilemei, *şi-apoi încă într-unul (titlu: „Doamnele din Praporgescu se întorc!“). Între timp, a rămas* doamna *din Praporgescu – Mimi,* née *Tutunaru, 87 de ani, 37 de kg, o zi fixă de bridge pe săptămînă şi multe, multe ţigări...*

De ce te-ai apucat de balet, din teribilism?

Ei, aş – ce teribilism? Nici nu ştiam ce-i aia... Nu, nu mai ştiu cine m-a dus la balet, Bigi probabil *(mama ei)...* Şi n-am făcut decît cîţiva ani, cu Floria Capsali care mă vedea deja balerină... Şi cum o să mă cheme, am întrebat-o eu, „Mimi Tutu“? *(rîde)* P-ormă m-am căsătorit cu Nicuşor *(Kirculescu, compozitorul),* şi gata cu baletul – i-a zis soacră-mea, N-o mai lăsa dragă, ce, vrei s-o regulezeăia?!

Cine să te „reguleze“, la balet?!

Aşa credea ea. Gata cu baletul! P-ormă mi-a părut rău...

Bigi conducea o maşină grozavă pe vremea aia, am văzut în poze – ce era, un Ford decapotabil?...

Da' cine dracu' mai ştie?!

...Şi-avea şi-un bulldog extrem de urît, cu care-a cîştigat nu-ştiu-ce concurs... Era o teribilistă?

Ce teribilistă, mamă!? Pe vremea aia nu era mare scofală să ai o maşină! Iar cîini am avut toată viaţa – şi eu, şi maică-mea...

Eu ţin minte, cînd am fost într-o vară cu Bigi la Cîrţa, că mergea pe uliţă cu jacheta peste braţe! De ce făcea asta?

Ce, să meargă cu jacheta aşa...? Ăsta nu era teribilism, pur şi simplu nu vroia să se bronzeze. Ştii cît era de titirită... Pe vremea ei, doamnele nu trebuiau să fie bronzate; eu, în schimb, am mers la mare... mamă-mamă cît am mai mers!... Alte vremuri, ce vrei.

Da' Marga (cumnata ei, cealaltă „doamnă din Praporgescu“)? *Am auzit că în tinereţe fuma pipă...*

Ei, fuma! Pufăia şi ea, să se dea interesantă.

Deci nu era teribilistă?

Cine, Marga? Nici pomeneală... Ar fi vrut ea!

N. red: *Dincolo de orice teribilism: „doamna din Praporgescu“ a murit în ziua predării acestui număr. Cel mai mare teribilism al său a fost că n-a muncit nici o singură zi din viaţa ei.*

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 546
19-25 septembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

MUNCA ÎN ZADAR

„Cine nu vrea să plămădească, cerne toată ziua.“

GRIGORE G. TOCILESCU, CHRISTEA N. ȚAPU – „MATERIALURI FOLCLORISTICE“

GRATUIT

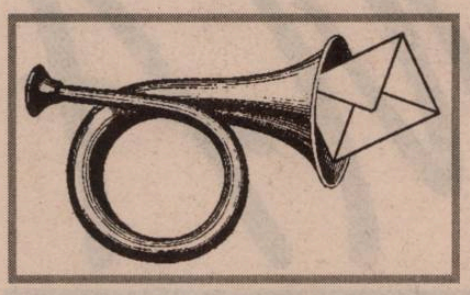

Nr. 544: „*Micile dependenţe*“

A bea sau a nu bea

Spaţiul vieţii e umplut mai mereu de dependenţe. Celor mici le zice pasiuni, celor mari vicii. Fără primele eşti un deprimat, cu celelalte eşti un ratat. Cu ambele, un tip candriu ce-şi zice uneori excentric, pentru că îi pare că sună mai bine.

Ar mai putea fi dependenţe conştientizate, dependenţe de care îţi aduci aminte şi dependenţe pe care nu vrei să le rememorezi. Nu-mi aduc aminte să fi fost dependent de sînul mamei, dar cu siguranţă am fost. Nici de dependenţa de Cli, căţelul de pluş. Poate prima dependenţă conştientă, totodată şi cea mai veche amintire, este cea faţă de un cîine lup. Patruped frumos, ieşit din poliţie cu gradul de sergent şi pensionat în bătătura noastră; mai aspru, dar mai devotat decît bucata de pluş ce îi furase forma. Apoi... ce a fost mai apoi? Da! Cărţile lui Jules Verne. Pîine cu zahăr şi cărţile lui: curiozitate. A urmat matematica. Sau asta nu... cred că i-am zis la vremea aceea dependenţă, deşi obligaţie ar fi fost mai potrivit. Pink Floyd, Janis Joplin, bileţele strecurate de colega mea de bancă, iapa Lori (nu neapărat în astă ordine) au venit repede şi au trecut la fel.

Liceul... prea multă ordine, o singură dorinţă... nu a mai rămas loc decît de o singură dependenţă: alcoolul. Au trecut anii, băutura era din ce în ce mai tare şi mai combinată, din inerţie viaţa trecea şi nu prea. Şi atunci cînd totuşi se îndrepta într-o oarecare direcţie încercam să o opresc. Şi aproape am reuşit în cîteva rînduri. Cea mai lungă moarte a mea a durat 4 zile. Da, era clar... devenise viciu. Spital, figuri acuzatoare, linişte injectată, vitamine dureroase şi alţi oameni. Şi o rugă atît de frumoasă. O nouă dependenţă: aceea de a nu bea.

Apoi singurătate, motocicleta, pescuitul... le pot zice şi lor dependenţe. Şi *chat*-ul! Cum era să uit. Dependenţa de vorba bună a cuiva, de bucuria că ai făcut pe cineva să se hlizească, dependenţa de acele cuvinte premeditate, sau ba, dependenţa de a te simţi „valabil“. Dependenţa dusă pînă acolo încît trei luni exprimarea mea prin viu grai s-a redus la: „aveţi pîine? una şi o conservă“. Trei luni după care am rămas uimit, la contactul cu realitatea, de înălţimea ierbii; trei luni în urma cărora cuvintele deveniseră o răpăitură scurtă a tastelor şi mai apoi o rostogolire din vîrful limbii. 3 luni în care mi-am dat seama că una din puţinele chestii unde realitatea bate virtualul este actul sexual... fie el făcut cu dragoste sau mecanic. Şi bineînţeles că există dependenţă şi de aşa ceva. Poate că dependenţele te definesc ca persoană. Cele mari înseamnă neputinţa fericirii, cele mici prezenţa ei. Sîntem o întortochiere de dependenţe, inexistenţa lor ne-ar sperria cumplit. Altfel nu văd de ce Dumnezeu ar fi strecurat în noi dependenţa de El.

joaca
buna_seara@k.ro

N.red.: Şi zilele noastre fericite, la noi, la *Dilema*, depind de scrisori ca aceasta.

Nr. 543: „*Nevoia de joc*“

Joc, deci exist

„Ce mai faci? Te plictiseşti?“
„Da...“
„Hai să jucăm ceva!“ Probabil că aşa a apărut Totul. Numai că Cineva nu ar fi trebuit să se joace chiar în ziua a şasea. Alţii nu ar fi trebuit să se joace într-o anumită parte de Grădină. Pentru a găsi un joc, nu trebuie decît să privim puţin în jurul nostru (excepţie fac tinerii profesionişti în cele opt + ore de stat în birou, dar chiar şi în acest caz s-ar putea ca şefu' să „tragă“ un mic joc pe net). Toate fiinţele se joacă. Animalele se joacă. Conducătorii de state se joacă. Ar fi mai civilizat şi mai ieftin să rezolve divergenţele la o partidă de şah. Sau un joc de strategie în reţea. Sau ce vor ei. Atunci ar putea considera pierderile colaterale doar cifre, pentru că asta ar fi şi nu suflete. Dar joaca-i joacă...

Fiecare dintre noi a apărut dintr-un joc al părinţilor, care joc rămîne un mister aproape desăvîrşit pînă la o anumită vîrstă, iar eu pot să spun că încă nu i-am descoperit toate tainele (dar cine le-a descoperit oare, să arunce primul piatra). Şi poate că tocmai în asta constă frumuseţea unui joc... Din copilărie îmi aduc aminte trei lucruri: mirosul de aluat dospit al mîinilor bunicii, desenele cu Mihaela & Azorel şi de faptul că puteam să mă joc, cînd vroiam, unde vroiam, cu cine vroiam, puteam să mă joc toată ziua, puteam să mă joc cu mîncarea, în timp ce-mi luam pijamalele, în pat după ce le luasem... fără griji, fără necazuri, fără reproşuri. Acum, mi se imputează uneori că nu sînt destul de serios şi că iau viaţa prea în joacă. Pînă cînd cred că o să-mi meargă aşa?

Cît despre jocuri, unele sînt solitare, altele se joacă în doi, trei, în cîţi vrei. Jucătorii la rîndul lor se împart în două categorii: cei care caută deconectarea, joaca din pură plăcere de a juca, de a te desprinde de timp şi realitate (ce cuvinte mari!), pe cînd cealaltă categorie e formată din cei care caută performanţa, interesaţi doar de rezultat. L-aţi cunoscut cu toţii la un moment dat pe Gigel, cel care nu suporta să piardă, gata să facă orice ca să fie cel care la sfîrşit spune cu un dipreţ suveran: „Aţi jucat bine, dar mai aveţi de învăţat“. Pot să spun fără îndoială că cei din prima categorie nu au excelat niciodată, iar cei din a doua nu s-au simţit în nici un moment cu adevărat liberi jucînd. Eu, la rîndul meu, cînd joc ceva, mă desprind de tot ce este în exterior, mă las prins de mrejele jocului, şi oricît de banal ar fi, îmi dau seama acum că îl privesc ca pe un fel de „joc cu mărgele de sticlă“. Şi, la urma urmelor, cine nu se joacă, ăla e!

Victor FLUERAŞ

P.S. Cele de mai sus au fost scrise după ce am stat toată noaptea şi împreună cu doi prieteni am zăpăcit cărţile într-o interminabilă partidă de poker.

Nr. 542: „*Arta de a minţi*“

Despre minciună, pur şi simplu

Poate din cauza căldurii, numărul *Dilemei* despre „arta de a minţi“ mi s-a făcut deosebit de idilic. Suav, ca un ventilator energic! Ce plăcut e să-i critici pe păcătoşii de americani, care s-au apucat cu toţii să mintă, renunţînd la probitatea lor tradiţională. (Doar că eu nu cred că aşa ceva a existat – se pare că la baza oricărui capitalism reuşit stă o fază sălbatică, care nu se potriveşte cu nici o morală.) Ne uităm cu jind la ei şi savurăm tot felul de minciuni – ce au spus Nixon, Clinton şi ce s-a mai descoperit prin arhive după zeci de ani. Şi Bush şi Blair – vai, ce-au putut să facă!!

Numai că americanii se descurcă bine cu minciunile lor – mass-media şi legile le sancţionează atît cît se poate şi viaţa merge înainte.

E mai greu cu minciunile de la noi. Nu li s-au dat multă importanţă în *Dilema* – un articolaş mic-mic, despre minciuna „istorică“ a frontului devenit partid şi despre cei 15.000 de specialişti ai CDR-ului. Cu privire la aceştia din urmă – cît haz s-a făcut, ce bătaie de joc! Unde au fost?! Păi, unde să fie, acolo unde sînt probabil şi acum (nu cred să fi plecat atît de mulţi în Canada): la locurile lor de muncă. Cu toţii am citit nenumărate sondaje din care reieşea ca simpatizanţii Convenţiei au fost oameni cu şcoală, cu studii superioare. Credeţi că n-a avut Convenţia 15.000 (sau 50.000 sau 100.000) de alegători dintre aceştia, specialişti în diferite domenii?! Deci a fost o minciună politică foarte subţire, dar care a prins.

De obicei, un adevăr evident este crezut mult mai greu decît o minciună gogonată – cu cît mai gogonată, cu atît mai bine. (Vă mai amintiţi de Ion Raţiu, care împărţea adidaşi în Piaţa Universităţii, ca să atragă lumea?!) Dar nu numai minciunile politice bîntuie la noi, ci şi multe alte specii, de la cele seismice, pînă la cele ministeriale. (Vezi doamna ministru care se face de rîs cu multă convingere.) Şi, cele mai grave, minciunile financiare, escrocheriile. Unii le numesc gingaş „inginerii financiare“ – o potrivire nefericită de cuvinte, căci „ingineria“ e ceva de bine. Poate arta minciunilor rafinate s-a pierdut, dar tehnica execuţiei lor a ajuns pe culmi! Sînt uluită de „geniul“ escrocilor (şi de numărul lor.) Poate fi egalat doar de credulitatea naivilor. De curînd, o „femeie“ (nu ni se spune altceva despre ea) a convins două pensionare să-i dea – una 10 milioane de lei, cealaltă 3.000 de dolari. Oare cum a făcut?! Partea gravă a acestor minciuni nesfîrşite, care curg peste noi încă de pe vremea împuşcatului, este că mulţi ajung să nu mai creadă în nimic – deci să nu se mai intereseze de nimic. În felul acesta, spiritul civic nu se poate dezvolta şi nici oamenii nu pot face nimica bun împreună.

Marina SOFRONIE
str. Maşina de Pîine nr. 69
Bucureşti

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Nr. 541: „*La mijlocul vieţii*“

Articolul lui Mircea Kivu „Decreţeii“

Stimate domn,

În articolul dumneavoastră *Decreţeii* (în care mă regăsesc întru totul), din *Dilema* nr. 541 intitulată *La mijlocul vieţii*, terminaţi, vorbind despre cei 100.000 de decreţei dispăruţi, *Pe unde sînt ei şi ce ar avea ei să ne spună* (...)

Aş vrea să vă vorbesc în cele de mai jos despre o specie aparte de decreţei: *decreţeii revoluţionari*.

M-am născut în 1969, deci în decembrie 1989 aveam 20 de ani. Din septembrie 1990 mă aflu în Franţa.

După ce am descoperit că fericirea în viaţa profesională nu era pentru mine sinonimă cu o carieră în mediul universitar, îmi fac treaba cu plăcere şi pasiune într-o firmă de marketing.

De paisprezece ani mă întorc în mod regulat în România şi, încetul cu încetul, am ajuns să rămîn calm cînd mă izbesc de ceea ce mă supără şi să mă simt la mine acasă în ambele ţări.

Sînt în continuare uimit să îi văd pe Adrian Păunescu sau pe Sergiu Nicolaes- cu omniprezenţi în dezbaterea publică. Tot în 1989, într-un mic articol scris cu Sorin Şerb şi Zoltan Andras (din cîte ţin minte) şi lipsit de orice fel de spirit de răzbunare, îi rugam pe aceşti oameni să aibă decenţa să nu se mai prezinte în faţa naţiunii altfel decît prin creaţiile lor profesionale. Acest lucru mi se părea atît de evident încît mă minunam că mai trebuie spus.

Continuu să ezit să trimit texte la *Dilema* sau la *22* de teamă să nu fac lucrurile pe jumătate, dîndu-mi doar cu părerea. Din fericire, privirea exigentă a prietenului meu pierdut Sorin Şerb mă împiedică să fac asemenea imprudenţe.

De fiecare dată cînd mă întorc în ţară, mă duc la crucile de la Universitate împreună cu fiul meu şi încerc să îi explic de ce au murit oamenii aceia şi de ce e important să ne amintim de ei. În acelaşi timp, fac un bilanţ şi îmi dau seama că mi-am făcut prea puţin datoria faţă de Decembrie 1989. Momentele acestea mă urmăresc tot timpul şi oriunde m-aş afla simt în permanenţă o apăsare. Deşi o mare bătălie a fost pierdută atunci, sînt în continuare încredinţat că putem şi trebuie să cîştigăm războiul.

Ineluctabil, generaţia decreţeilor care a trăit în comunism pînă la 20 de ani şi care a participat la Revoluţie va ajunge la vîrsta acţiunii politice, în acelaşi timp cu moartea lentă a nomenclaturiştilor. Avem deci în perspectivă o nouă lungă bătălie cu această clasă în declin numeric şi mai ales cu puii „cadrelor de partid“ care se pregătesc să preia ştafeta. Bătălia va fi însă mult mai echilibrată decît cea pe care am dat-o în 1989-90 cu părinţii lor. Atunci raportul de forţe era cu totul disproporţionat şi şansele de cîştig inexistente.

Fiii revoluţiei au căpătat competenţe profesionale reale într-o economie competitivă, ştiinţa de a se organiza şi, unii dintre ei, independenţa financiară. Este vorba de o generaţie radical diferită, căci cei care s-au afirmat în sînul ei nu au făcut-o în contextul partidului-stat, al economiei planificate ori al firmelor-căpuşă sau privatizate fraudulos. Dar forţa cea mai mare a acestei generaţii rezidă altundeva. Ceea ce mai-marii care ne guvernează de aproape 14 ani au tendinţa să uite este determinarea pe care ţi-o dă întîlnirea cu moartea şi, mai ales, sacrificiul celor de lîngă tine întru împlinirea unui ideal.

Astăzi, clasa nomenclaturiştilor are infinit mai multă putere economică, dar nu mai are legitimitatea de revoluţionari pe care ne-o confiscase şi, în general, nici un fel de legitimitate morală. Cred că pe acest teren trebuie dată bătălia căci, în ziua în care în minţile şi inimile oamenilor, adversarii noştri de ieri şi de azi vor apărea ceea ce sînt cu adevărat, războiul va fi fost cîştigat.

Sînt convins că felul în care ne vom organiza şi vom acţiona pe plan politic în viitorul apropiat va fi determinant pentru felul în care ne vom face datoria faţă de colegii de Revoluţie.

Matei GULEA
Paris

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **A fost odată (ca niciodată) Securitatea**
- **Mode culturale**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Gîlceava intelectualului cu lumea

Societatea e un fapt care se petrece în gîndire. Existența ei e „idee" – afirma răspicat Eugeniu Speranția. Și, în calitate de sociolog, trăgea următoarea concluzie: *sociologia trebuie să plece de la gîndire.*

În istoria zbuciumată a științelor sociale, această viziune metodologică se cheamă *raționalism*. În termenii lui Edmund Leach, acesta scrutează socialul pentru a afla „sistemul de idei" care îl guvernează – și ca atare va fi interesat mai ales de „ceea ce spun oamenii". Raționalismului i s-a opus permanent alternativa metodologică a *empirismului*, bănuind permanent pe raționaliști de speculații și considerînd că ordinea socialului rezidă în „sistemul de acțiuni". În consecință, interesul metodologic al empiriștilor se va îndrepta prioritar către „ceea ce fac oamenii". Bineînțeles, aceste practici metodologice erau ancorate în convingeri mai profunde despre lume și viață, în speță despre realitatea profundă a societății, acolo unde zace principiul activ al acesteia: gîndul sau fapta. Concurîndu-se reciproc – dar și completîndu-se adesea – aceste două mari tendințe au străbătut istoria gîndirii sociale moderne, imprimîndu-i orientări diverse după cum, într-un caz sau altul, balanța înclina într-o parte sau alta.

În istoria zbuciumată și ea a gîndirii sociale românești, această balanță s-a așezat dintr-un început în favoarea raționalismului (cum altfel, ar exclama imediat o minte empiristă, dată fiind supremația „intelectualilor" despre care am vorbit în numărul anterior!), traversînd modernitatea noastră de la un cap la altul și imprimîndu-i o definitorie amprentă raționalistă. *Ce este dezvoltarea unei societăți?* – se întreba Kogălniceanu în 1845, în prag de revoluție. Iar răspunsul era foarte clar: *dacă am răspunde că este dezvoltarea ideilor sale, am rosti un mare adevăr.* Peste decenii, Iorga va vorbi cu patos despre *acel lucru de o infinită complicație, care e gîndirea omenească, idee, (...) de la care pornește perpetua mișcare.* Aceasta este cea care *ține în picioare societățile* și nu *numărul, nici forma, nici organizarea.* Blaga – care a fost și titularul unei catedre de „sociologie rurală" – considera și el că *o societate își poate schimba înfățișarea, structura și configurația, adoptînd articulația și arhitectonica unui alt stil.* Realitatea profundă a vieții noastre sociale este deci *in mente*, „ideea" (indiferent cum am numi-o) fiind în consecință „motorul" schimbării.

Toată fascinanta noastră „generație de aur" este, în acest sens, militant raționalistă. Chiar și naționalismul său a putut fi considerat de către un filosof maghiar drept „metafizic", iar de către nenumărați adepți mai mult sau mai puțin implicați ai săi drept un vis de renaștere *spirituală*. În timpul comunismului apoi, tot prin *spirit* ne-am salvat, ba chiar am fost disidenți...

Transformat în evidență a bunei conduite intelectuale, raționalismul ne urmărește și în prezent, chiar dacă declarăm și eventual chiar și practicăm convingeri liberale – care au ca pandant metodologic o preferință empiristă! Eventual, putem prelua viziuni mai empiriste cînd e vorba de alții; cînd ne aruncăm însă privirea asupra noastră, raționalismul nostru autohtonist ne ajunge din urmă și iar vorbim despre „mentalitatea" poporului român, bat-o vina, și modul în care nu vrea ea să se schimbe. Într-un registru mai puțin angajat, nu este probabil întîmplătoare fascinația de masă pentru sondaje (ceea ce spun oamenii, nu ceea ce fac oamenii!) sau preferința academică pentru imaginar, reprezentări sociale sau stereotipuri etnice. Nu ar trebui să fie deci o surpriză nici faptul că niște doctoranzi în științe sociale l-au întîmpinat anul trecut cu mari rețineri pe un profesor canadian care voia să le vorbească despre sociologia muncii, acuzîndu-l aproape fățiș de „comunism"...

Și ce e rău cu raționalismul? – veți întreba. Doamne iartă-mă, nimic! O oarecare problemă poate să apară eventual atunci cînd o întreagă elită, și nu doar o personalitate sau o școală, devine aproape exclusiv și constant raționalistă și se conduce după aceste criterii. Si nici asta n-ar fi grav dacă ar fi vorba doar de o tentă raționalistă și nu de un reducționism metodologic gata oricînd să demită orice tentă complementară, empiristă. Problema se instalează însă în măsura în care raționalismul, în această accepțiune, se instituie ca un reflex social necritic, adică un raționalism à la M. Jourdain, practicat în necunoștință de cauză. Blaga sau Eliade știau foarte bine ce fac – iar noi putem să fim de acord sau nu cu ei. Cînd devine de serie, reproducînd o viziune despre societate ale cărei resorturi profunde rămîn necunoscute sau neînțelese, „raționalismul de masă" devine însă o plagă. Totul petrecîndu-se „în minte", se ajunge să se considere că poți avea acces la tot folosindu-ți doar „mintea": dacă ești deștept, știi. Este suficient să arunci un gînd *profund* peste lume și vei avea o cunoaștere *pertinentă* a acesteia. Este suficient să fii un *adevărat* intelectual ca să te consideri în posesia *adevărului* despre societate.

Doar că mintea, lăsată de capul ei, te minte...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cooperativa de prestări servicii secrete

„SRI prezintă o anumită vulnerabilitate atîta vreme cît nu e rezolvată odată pentru totdeauna chestiunea legată de apartenența foștilor ofițeri la vechea structură de Securitate". Sînt vorbe de bun-simț, par a fi spuse de un luptător înrăit pentru deconspirarea fostei Securități. De fapt, este declarația dată pentru BBC de președintele Comisiei de control al SRI, Ion Stan. Și reprezintă ceva cu totul ieșit din comun. Pînă mai ieri, Ion Stan era personificarea sistemului de putere și relații care acoperea cînd vizibil, cînd invizibil urmele fostei Securități. Pus să reprezinte controlul civil asupra serviciului secret, Ion Stan și comisia pe care o conduce s-au comportat de fapt ca „brațul legislativ al SRI", cum inspirat scria un cotidian. Poate fi acum credibilă această schimbare de ton? Din păcate, totul pare a fi mai degrabă o răfuială de culoar, din care se remarcă doar abilitatea extraodinară a domnului Stan de a susține acum ceea ce condamna cu ceva vreme în urmă.

Războiul brusc, dar năprasnic dintre comisia de control și SRI a stîrnit confuzie. Vicepreședinta comisiei, peremista Daniela Buruiană, spune că existau vechi neînțelegeri care au fost dosite sub preș. Dacă este așa, membrii comisiei și mai ales președintele Ion Stan sînt niște actori extraordinari. Acești parlamentari au făcut mereu front comun cu SRI în toate scandalurile în care acesta a fost implicat. Armonia din sînul comisiei, dintre pesedistul Stan, peremista Buruiană și liberalul Gheorghiof, de exemplu, lasă să se întrevadă complicități și legături mai vechi între aceștia și cei pe care ar trebui să îi controleze.

În februarie 2002 a izbucnit în presă scandalul legăturilor dintre Radu Timofte și Sorin Ovidiu Vîntu. Că actualul șef al SRI este vechi amic cu acest afacerist era un lucru cunoscut, noutatea a constat în descoperirea că Timofte a avut diverse întîlniri amicale cu Vîntu în timp ce acesta era supravegheat de serviciul pe care Timofte îl conducea. Ion Stan a sărit atunci în apărarea directorului: „era o relație personală, care nu leza siguranța națională... trebuie să respectăm prezumția de nevinovăție".

Cea mai clară complicitate între comisie și SRI s-a înregistrat în lunga agonie a procesului de demascare a Securității. Chiar Ion Stan a elaborat un proiect normativ de modificare a legii „Tîcu", pentru aducerea CNSAS la ordinele puterii. Cînd Colegiul și-a anunțat intenția de a da publicității numele ofițerilor care au făcut poliție politică, tot Ion Stan a dat presei un comunicat în care amenința direct cu închisoarea: „Publicarea este susceptibilă a se materializa într-un abuz în serviciu contra intereselor personale". Tot Ion Stan a intervenit și cînd CNSAS a dorit să-i deconspire pe preoții turnători. În urma acestei intervenții, biserica a fost asigurată că numele colaboratorilor în sutană vor fi date publicității doar cu acceptul Sinodului. Și asta pentru a respecta taina spovedaniei. Președintele comisiei a devenit un maestru în acest gen de motivații ridicole, părînd a avea ca unic scop în viață apărarea SRI de societatea care îl plătește. De altfel, era de mirare ca Ion Stan să se lanseze în asemenea declarații de capul său. La doar cîteva zile, chiar Adrian Năstase declara că deconspirarea securiștilor este „un eveniment pozitiv, care trebuie apreciat și încurajat". Același Adrian Năstase care se arăta odată indignat că cei de la CNSAS consumă banii contribuabilului ca să lingă dosare.

Revenind la Ion Stan, în 2001 s-a făcut purtătorul de cuvînt chiar al elementelor peremiste din SRI, acea latură a serviciului care încă mai apără România de tratatele de istorie publicate la Budapesta. Pe scurt, a afirmat că Harghita și Covasna sînt pe cale să își ia tălpășița din România, în căutarea unei țări mai bune. Stan a pus atunci țara pe jar avertizînd asupra unor pericole de gen: „materializarea unor obiective ale minorității în plan educațional, cultural și religios, motivată formal prin necesitatea prezervării tradițiilor și specificului acesteia, dar destinată, în realitate, consolidării ca parte a națiunii maghiare". Părea chiar sfîrșitul. Declarațiile au produs un imens scandal politic, bunele relații dintre partidul aflat la putere și UDMR erau pe punctul de a se destrăma. A fost nevoie de întîlniri la vîrf între Adrian Năstase și Marko Bela pentru a potoli furtuna. Inutil de spus că, la doi ani de la acel raport, UDMR are în continuare relații bune cu PSD, Ion Stan este tot la conducerea respectivei comisii, iar Harghita și Covasna se află tot în România.

Comunitatea de cuget și simțiri între comisie și SRI părea a fi un dat al armoniei naționale care caracterizează guvernarea PSD. Dar, săptămîna trecută, după o audiere a lui Radu Timofte, comisia a dat un comunicat în care acuză dur SRI-ul de deficiențe în punerea în aplicare a strategiei de aderare la NATO, management defectuos, insuficienta protecție a informațiilor clasificate, întîrzieri în curățarea sistemului de foștii securiști. SRI a reacționat în consecință. Iar Ion Stan și-a descoperit brusc în fața națiunii resursele cu totul nebănuite de curaj politic: „În ceea ce mă privește, tonul amenințător al comunicatului SRI nu mă va determina să mă îmbolnăvesc subit și să-mi prezint demisia în fața Parlamentului, nici să plec nu știu unde, în nu știu ce colț de lume (*la Strasbourg, de pildă, n.m.*), doar pentru a face pe plac celor nostalgici după puterile discreționare... Orice încercare de a pune sub semnul întrebării eficiența activității comisiei nu reprezintă altceva decît o încercare de ingerință a SRI în activitatea comisiei, de intimidare în scopul neexercitării controlului parlamentar democratic".

Într-o situație normală, asemenea declarații aproape disperate ale celui care controlează serviciile secrete ar fi trebuit să producă proteste de sprijin ale opoziției, scrisori de susținere din partea activiștilor pentru apărarea democrației și o furtună politică periculoasă pentru scaunul directorului SRI. De fapt, toată bravada lui Ion Stan nu este credibilă. Presa a pus-o pe seama unui nou conflict între președinte și premier, Stan făcînd parte din galeria lui Năstase, iar Timofte din aceea a lui Iliescu. Sau invers, nu e foarte sigur. Sigur este că, de fapt, nu prea există control civil asupra serviciilor secrete. Aproape sigur, serviciile și-au trimis oamenii lor să reprezinte societatea. Aceștia se comportă coerent de obicei. Dacă șefii și generalii se ceartă între ei, atunci apar semne ale controlului civil. Să fie asta o cale originală pentru consolidarea democrației românești?

Un om deștept, aflat într-o zi foarte proastă, a spus că numai boii sînt consecvenți. De atunci, fraza asta servește de justificare lichelismului universal.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

11 septembrie

Zilele calendarului readuc în memorie zguduitoarea zi din septembrie 2001. Întreaga planetă urmărea uluită pe ecranele televizoarelor neputința supraputerii mondiale de a preveni ori măcar de a respinge cu întîrziere nimicirea podoabei arhitecturale a lui Big Apple și asaltul asupra Pentagonului, presupusa concentrare neegalată de potențial militar. Comemorările anuale ale nefericitei zile celebrează amintirea a 3.000 de victime.

Comportamentul ulterior al Casei Albe nu a reușit să atenueze consecințele acestei tragedii. Indiferentă la directivele administrației, societatea și-a definit cu un grad ridicat de autonomie reacțiile sale, atît pe plan intern cît și pe plan extern. Pe plan intern, înclinația de a imprima Americii caracteristicile unei comunități WASP, a dobîndit o vigoare încă neatinsă pînă atunci. Efectul nu putea fi decît o profundă perturbare a conviețuirii interetnice. Tradiționalul șovinism american devine și mai ostentativ. Populațiile non-WASP, ori care nu fac decît să simuleze manierele acestui status, se trezesc în fața unui zid de ostilitate pe care îl escaladează mai curînd cu furie decît cu stăpînire de sine. America umilită și primejduită nu ripostează fortificîndu-și solidaritatea, ci dezmembrîndu-se în grupări etnice închise, involuție care o împinge pe panta incontrolabilă a retribalizării.

Contextul general nu atenuează, ci agravează această tendință. Spre deosebire de societățile comparabile, notează unul dintre cei mai reputați istorici transoceanici, „America este unică prin faptul că nu are un trecut feudal..., relațiile dintre indivizii liberi (N.B.: textura convivialității) sînt bazate pe voluntarism și nu pe obligații reciproce." (James Schlessinger, *America at Century's End*, Columbia University Press, 1989).

În locul acestui creuzet al parcursului istoric comun, remarcă Samuel Huntington, Statele Unite ale Americii reprezintă o națiune, definită în termenii unor documente: „Declarația Independenței și Constituția. Simțul comunitar al Americii nu este, prin urmare, ca în alte cazuri, o simplă moștenire, ci se bazează pe forța omogenizatoare a aderării la valorile americanismului."

Reacțiile Americii pe plan extern nu pot fi determinate de preferințele individuale, dar nici de opțiunile instituțiilor guvernamentale. Aceste țări cheamă concetățenii să se opună unui inamic insesizabil căruia îi atribuie un nume: teroriștii, dar nu și o fizionomie identificatoare. Departamentul de Stat își ia libertatea de a improviza o strategie a confuziilor inspirată de vagi resentimente morale, politice și chiar religioase... Mapamondul rămîne același, nu însă și modul cum și-l reprezintă unele oficialități americane. Fără a produce probe cît de cît plauzibile, aceste autorități se substitue unei justiții supranaționale care confundă crimele terorismului cu erezia organizată în state islamice. Astfel, administrațiile de pe malul Potomacului se legitimează asumîndu-și rolul de promotoare a interesului național. Dar elaborarea unei definiții larg acceptate a interesului național – remarcă același Schlessinger – „depinde de autoritate care, la rîndul său, depinde de ierarhie" ambele avînd o pondere precară în viața publică a Americii." Egal sub aspectul acestei limite celui mai obscur funcționar al Statului, „nici chiar cel mai popular președinte... nu are libertatea de a determina politica externă a Americii." (ibid. Schlessinger)

▲

BARBURISME

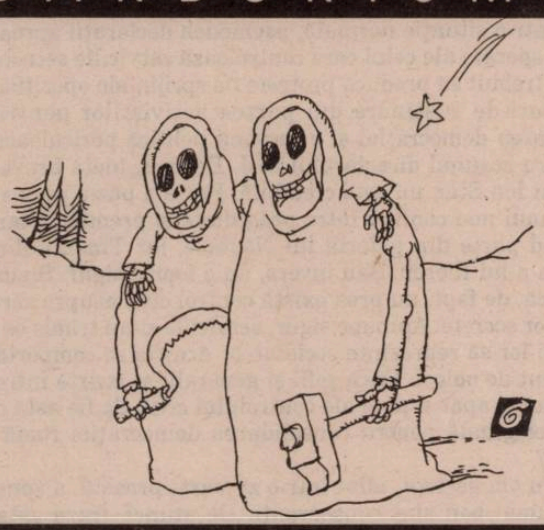

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Știrile și clasa de mijloc

Privesc uneori cu stupoare felul limitat și superficial în care este discutat la noi conceptul de *audiență*. Cei care „strică" cel mai mult în acest sens sînt înșiși realizatorii și producătorii TV. Cronicarii și comentatorii își au și ei rolul lor. Una peste alta, ideea de audiență a devenit un fel de mit al cotidianului catodic și un mijloc de dobîndire a calității de „vedetă" și chiar a recunoașterii valorii: cutare are audiență (deci e bun), emisiunea X nu face audiență (deci trebuie eliminată din grilă). S-a creat impresia că audiența înseamnă exlusiv cantitate – certificatul de valoare televizuală e dat de capacitatea de a aduna cît mai mulți telespectatori în fața micului ecran. Atît. Ceva mă face să cred că dacă Bernard Pivot sau Larry King ar propune o emisiune la vreuna din televiziunile românești, ar fi refuzați pentru că n-au destulă audiență. Căci, strict cantitativ vorbind, *n-au:* cele cîteva procente pe care le au nu ajung nici la genunchiul lui Garcea. Dar, evident, nu pentru *cantitate* sînt ei ținuți de atîția ani pe post și au devenit celebrități mondiale, ci pentru că publicul lor este unul *care contează*.

Or, televiziunile românești încă n-au descoperit calitatea. De fapt, la noi nu se vorbește despre audiență (deși toți sîntem convinși că asta facem), ci despre *imaginea* pe care producătorii TV și-au făcut-o despre audiență, despre ceea ce *ni se pare că ar fi* audiența. Și nu ținem seama de pluralitatea tipurilor de public și de stratificarea lor. Un important cercetător al mass-media, H. J. Gans, susține că producătorii de știri adoptă o imagine despre audiență care corespunde mediului lor social de *middle-class (Deciding What's News*, New York, Vintage Books, 1979). Cel puțin așa stau lucrurile în societățile occidentale. La noi, imaginea despre audiență a realizatorilor de știri cu infracțiuni derivă în continuare din strigătul „noi sîntem poporul", numai că între timp în mintea lor s-a fixat ideea că „poporul" este o masă amorfă dornică să vadă sînge și conflicte pe care le uită a doua zi. Gans arată că de fapt este vorba despre patru tipuri de imagine despre public: cei interesați de subiecte (ca și producătorii înșiși), cei neinteresați, cei cărora li se refuză calitatea de „membri" ai audienței (cum ar fi intelectualii) și cei imaginari (adică oricine ar putea satisface dorințele producătorilor). Sînt de acord, cifrele demonstrează că telejurnalele fixate în devianță și infracțiuni sînt urmărite *(Știrile PRO TV* de la ora 17, specializate în așa ceva, au cea mai mare audiență dintre toate programele informative). Dar o parte a explicației constă și în faptul că realizatorii își *imaginează* că publicul vrea asta și numai asta. Încă nu s-a demonstrat, în televizualul românesc, că un alt tip de telejurnal, cu mai puțină violență și mai multă inteligență (ca să mă exprim succint), „nu ține" la public. Încă nu s-a demonstrat că *o altă parte* a publicului, care respinge violența, care nu vrea să vadă lacrimi și sînge, n-ar fi dispusă să stea o jumătate de oră în fața televizorului pentru a afla și a înțelege ce se întîmplă în jur. Încă nu s-a demonstrat că *această* parte a publicului ar fi inferioară numeric celei care își pierde zilnic timpul pentru a afla cine cu cine se mai ceartă, cine ce mai fură, cîte accidente de mașină s-au mai întîmplat și de ce-și mai bat bărbații nevestele. *Se știe* în schimb (cercetările mass-media au demonstrat-o) că această parte mai așezată și mai cumsecade a publicului este formată din oameni dinamici, activi, cu venituri mai bune, formatori de opinie în grupurile lor sociale – pe scurt, interesanți din punct de vedere comercial și politic.

Tocmai de aici s-ar putea să vină un factor important în reforma știrilor. *Observatorul* Antenei 1 are audiență mai mare decît concurența, dar o analiză calitativă arată că publicul său este mai puțin interesant pentru firmele de cosmetice, detergenți, telefonie mobilă etc., dispuse să insereze reclamă. Și exemplele ar putea continua. Sînt multe emisiuni care stau bine cu cifrele, dar *influența* și *prestigiul* în spațiul public sînt cu totul altceva. Consiliul Național al Audiovizualului a declanșat o campanie susținută împotriva știrilor cu violență, piața publicitară se reașează, intrăm și într-un an electoral. S-ar putea (de fapt, ar trebui) ca acești factori de presiune să-i îndemne pe producătorii de știri să propună altceva, dezamăgindu-i pe cei dornici de „senzații tari" și trecătoare și acordîndu-le mai multă atenție altor categorii de public, mai interesante din punct de vedere economic și electoral. S-ar putea ca, și din acest punct de vedere, să începem să avem o „clasă de mijloc".

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Good bye, Lenin!

După ce a cunoscut un succes colosal în Germania, filmul lui Wolfgang Becker *Good bye, Lenin!* este de cîteva zile proiectat pe ecranele franceze însoțit de o campanie publicitară pe măsură. L-am văzut la cinematograful l'Arlequin, o sală situată foarte aproape de Saint-Germain-des-Prés unde, în urmă cu doisprezece ani (lucru care m-a frapat atunci) rula un ciclu de filme sovietice despre Lenin. E întotdeauna o experiență interesantă să vezi, în Vest, filme venind din cealaltă parte a Europei și care vorbesc despre perioada comunistă. În cazul unei comedii, hohotele de rîs suplimentare trădează pe spectatorul familiarizat cu realități ce, adesea, rămîn obscure publicului occidental. S-a întîmplat de vreo două-trei ori și la *Good bye, Lenin!,* ba chiar, într-un moment mai tensionat al acțiunii, am auzit o voce feminină exclamînd cîteva rînduri mai în spate: „Vai de mine!". Era – hazard! – o cunoștință, căsătorită cu un francez și care nu mai vorbea de multă vreme, acasă și la serviciu, decît franțuzește; regăsise spontan, sub imperiul emoției, uzajul limbii materne.

Filmul e, într-adevăr, de o vervă și de o inteligență cuceritoare, interpretat admirabil, fără note false și fără acea grosolănie morbidă ce caracterizează nu o dată producțiile din aceeași zonă tematică ale realizatorilor din Est. Acțiunea începe puțin înainte de căderea Zidului Berlinului: eroina, al cărei atașament față de comunism pare în afară de orice dubiu (cu atît mai mult cu cît fusese părăsită de soț, fugit dincolo de Zid), suferă un atac de cord și intră într-o comă ce se va prelungi opt luni. Revine la viață în chip miraculos, dar medicii consideră că orice șoc emoțional îi va fi fatal. Cei doi copii ai ei încearcă să îi ascundă schimbările care se produseseră între timp în partea răsăriteană a Germaniei. Caută cu disperare produsele alimentare standard de odinioară, borcanele cu castraveți în oțet, biscuiții, conservele, apoi hainele cenușii și prost croite, achiziționează un Trabant („cum? l-ați cumpărat doar după trei ani de la înscriere?", se miră, încîntată, mama), pe scurt, reconstituie, în micul apartament de bloc, universul din R.D.G. De aici, un șir de situații de un haz irezistibil, culminînd cu înregistrarea, pe casete video, în scopuri terapeutice, a unor false telejurnale. Sînt deturnate imagini reale, momentul absolut antologic fiind acela cînd mulțimea entuziastă ce trece în Berlinul de Vest în noaptea căderii Zidului e prezentată drept grupuri masive de cetățeni vest-germani care, din cauza șomajului, a lipsei libertăților și a exploatării capitaliste, se refugiază în R.D.G. Sînt și alte secvențe extraordinare, iar finalul filmului e surprinzător, evitînd atît didacticismul cît și facilitatea. Să adaug că multe scene au o încărcătură lirică de o autenticitate tulburătoare.

Dar nu atît despre film aș vrea să spun două cuvinte aici, cît despre modul în care a fost el comentat în presa franceză. Mai mulți cronicari au privilegiat tema nostalgiei: o nostalgie care nu merge chiar pînă la acel binecunoscut (și) la noi „era mai bine înainte", dar care s-ar putea exprima printr-un: „nu era tocmai foarte rău înainte" sau printr-un: „și înainte, ca și acum, era destul de rău". Este ceea ce face, spre exemplu, cronicarul de la *Le Monde,* al cărui articol e, în felul lui, o demonstrație de virtuozitate. Aflăm, mai întîi, că filmul ar face dovada unui „angajament foarte actual", acela al „altermondialismului" (noul nume pentru „antimondialism"; această apropiere de ideologia lui José Bové este atît de acrobatică încît produce lectorului neprevenit o senzație de vertij). Ni se mai spune, apoi, că filmul așează față în față societatea comunistă sclerozată și „mercantilismul cinic și vulgar al democrației liberale", aceasta din urmă la fel de abilă în a manipula imaginile și discursul. Cronicarul evocă, înduioșat, epoca în care oamenii credeau în ceva, într-o utopie de pildă, chiar cu riscul de a se înșela. În fine, filmul îi pare simptomatic pentru starea de spirit a germanilor din fosta R.D.G., deziluzionați – pe bună dreptate, se subînțelege – de reunificare.

Nimic, în film, nu confirmă, după părerea mea, o asemenea interpretare. Regimul comunist est-german este prezentat, fără complezență și fără îngroșarea liniilor, drept ceea ce a fost: un regim represiv și aberant. Gagurile – previzibile – cu Coca-Cola și McDonald's nu înseamnă cîtuși de puțin punerea pe același plan a celor două sisteme. Regizorul însuși, venit la Paris pentru premieră, a făcut declarații fără echivoc. A trăit întotdeauna în Germania federală, dar a călătorit des „dincolo". Nu și-a făcut niciodată iluzii asupra sistemului și filmul debutează de altfel cu scena reprimării violente a unei demonstrații pașnice în Berlinul răsăritean, din acelea care au precedat căderea Zidului. L-a frapat apoi – și s-a străduit să arate asta în film – că mulți germani din Est visau la un „comunism... democratic" (punctele de suspensie îi aparțin); adaugă imediat că socotește acest proiect complet absurd și că tema nostalgiei a fost inventată de mass-media. Precum și de cei care jură încă pe portretul lui Che Guevara.

De unde rezultă că, pentru cine nu poate ofta că „era mai bine înainte", rămîne nostalgia utopiei.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Ai noştri tineri...

Sînt, pe lumea asta, vinoăaţii atît de mari, încît nu pot fi pedepsite în nici un fel. Există erori tragice, culpe enorme cu efecte catastrofale şi ireparabile, erori istorice care marchează viaţa unei comunităţi largi pentru generaţii pentru care mintea oamenilor este prea slabă ca să inventeze sisteme de tragere la răspundere a celor care le comit. S-ar zice că sînt pe lumea asta păcate care exced chiar şi cea mai înaltă judecată. Sistemele noastre de răspundere (juridică, politică, morală) pot produce sancţiuni pentru erori sau ticăloşii de o anumită dimensiune, dar fac figura ridicolă şi sînt complet depăşite cînd se confruntă cu greşeli de anvergură istorică. De pildă, vei fi sancţionat penal dacă omori pe cineva (ani de închisoare), vei răspunde politic dacă duci ţara într-o criză economică (pierzi alegerile), vei suferi repercusiuni morale dacă îţi trădezi prietenii (va fi foarte greu să mai ai alţi prieteni). De la crimă la mică minciunică fără urmări, ştim să sancţionăm totul. Dar scapă oricărei pedepse erori care au greutate chiar mai mare decît crima şi care au bătaie atît de lungă încît nu-ţi ajunge o viaţă ca să le vezi cît de cît îndreptate. Pentru greşeli enorme cu efecte istorice, cum ar fi aceea de a transforma o întreagă ţară într-un loc din care aproape toată lumea wrea să plece, nu există răspundere, nu există sancţiune, nu există consecinţe. Nimeni, niciodată nu va fi tras la răspundere pentru că astăzi, în proporţie statistică, aproape toţi tinerii români vor să plece din România. Veţi admite, să aduci o ţară în situaţia de a fi insuportabilă pentru propriii ei cetăţeni în felul în care România a devenit un loc insuportabil pentru mai toţi tinerii de la noi, e o faptă îngrozitoare – această culpă este istorică, enormă, dincolo de „scara umană" a vinovăţiilor cotidiene. Şi tocmai de aceea, ea este nesancţionabilă.

Mă umple de nervi explicaţia care se dă imediat cînd vine vorba despre valul masiv de tineri români care îşi caută o viaţă departe de ţara lor. Se zice cam aşa: „Păi, sigur, dacă salariile aici sînt de 100 $ pe lună şi în Occident sînt de 2.000 $ pe lună, e normal să plece." Cîtă perspicacitate! Ce analiză fină! Ce explicaţie irefutabilă! După manualele vechi, s-ar zice că am dat de „o cauză obiectivă", adică de una din acele cauze cărora, mănţelegi, n-ai ce-i face, e „normal" să fie aşa, „asta e".

Nu cred că motivaţia ultimă a celor care vor să plece e salariul. Cred că aceei care explică aşa tendinţa de emigrare din ce în ce mai crescută a tinerilor şi mai ales a tinerilor intelectuali români nu doar că vulgarizează o decizie foarte dureroasă şi importantă a acestor oameni, dar aruncă, cu reacredinţă, o motivaţie pe care ei o vor „impură" în spatele celor care pleacă. Să nu uităm, trăim într-o ţară în care sună eroic să nu vrei să trăieşti normal şi există printre noi mitul imbecil „fie pîinea cît de rea, tot mai bine-n ţara mea". Venitul lunar nu e adevăratul motiv pentru care tinerii români sînt gata să-şi lase casa şi ţara. E supărător şi frustrant să cîştigi puţin şi fără perspective într-o ţară săracă, dar salariul e doar un *efect* al cauzei reale pentru care România de azi e respingătoare pentru tinerii români. Cei care vor să plece, pleacă de exasperare. România, ţara lor, a reuşit să treacă pînă şi de stadiul în care nu le oferă nimic, acum ei simt că România le ia şi puţinul pe care îl au. Ei nu pleacă să se îmbogăţească, cum ar zice marxiştii pe linia documentelor interne ale fostelor aparate de partid şi de stat, ei pleacă să se salveze. Ei nu pleacă după milioane de dolari, căci mai toţi ştiu bine că acolo unde se duc nu vor face milioane de dolari, ei pleacă după o viaţă normală, după o lume în care sînt respectaţi, după o ţară în care să-şi crească copiii feriţi de mutilările sufleteşti şi de conştiinţă la care te sileşte România de azi. Şi acolo vor avea şi salarii decente. De ce? Răspunsul nu stă nici în „fenomene globale", nici în „stabilitatea sistemelor de credit" şi nici măcar în „PIB-ul pe locuitor". Salariul decent e parte a unei lumi decente – şansa unei vieţi normale este parte a unei lumi normale.

Acum o lună, cîţiva elevi români se întorceau acasă din America, plini de medalii obţinúte la olimipada internaţională de informatică. Unul dintre copii rămăsese deja acolo şi toţi ceilalţi, absolut toţi ceilalţi, au spus reporterilor veniţi să-i întîmpine că vor să emigreze. Una dintre componentele echipei, o fată nu mai în vîrstă de 18 ani, cu candoare şi inteligenţă, a spus şi de ce: *„Acolo oamenii sînt mai buni, mai altfel."* Lumea, *acolo*, e mai bună. Nu dolari şi nu „condiţii", nu maşini decapotabile şi nu case enorme. Pur şi simplu, lumea, acolo, e mai bună. Copilul acesta, cu o singură frază, ne face să parcurgem într-o clipă drumul dureros de la mîndrie la ruşine. Nu există indicator mai precis şi mai fidel al stării României decît dorinţa de emigrare a românilor. Creştere economică sau inflaţie, nivel de democraţie sau dezvoltare a statului de drept – totul e vorbă goală atîta timp cît toţi aceşti tineri vor să plece. Cu cît mai mare e dorinţa lor de dezrădăcinare, cu atît mai murdar şi mai toxic e solul. Restul sînt vorbe pentru Parlament, pentru conferinţe de presă, pentru campanii electorale – adică tocmai pentru acea baltă urît mirositoare care alungă. Dacă chiar vrem să aflăm cum mai e România, propun să o întrebăm, din cînd în cînd, pe fata aceea medaliată şi pe alţii ca ea dacă mai vor să stea acasă sau să plece în lume. Răspunsurile lor arată adevărata stare a ţării. România va avea cu adevărat un chip nou, mai curat şi mai demn, cînd aceşti tineri vor vrea să rămînă cu noi, indiferent de „creşteri economice consecutive şi sustenabile", „ultime asalturi în efortul de integrare europeană" ori „roluri proactive în jocul actorilor geostrategici".

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Erotismul la locul de muncă

Pentru cei care se plîng că imaginaţia, creativitatea şi talentul nu-ţi aduc bani, am o veste bună: mai există o meserie care le cere (şi le recompensează...) pe toate trei la un loc. Totul e să fii cronic înfundat la nas, întrucît domeniul are o mică problemă ecologică: pute. La figurat, fireşte, odată ce *pupatul în fund* (despre el vorbim astăzi) rămîne o ocupaţie eminamente intelectuală.

Nu e o meserie uşoară, orice ar spune detractorii. Peste tot în lume, un lingău profesionist are nevoie de cunoştinţe solide de psihologie, talent de detectiv (e, totuşi, greu să afli din prima zi whisky-ul preferat al noului şef), vocabular bogat şi condiţie fizică bună (mai ales în cazul în care omul tău fumează şi tutungeria e departe). Mai mult decît atît, pupatul în fund presupune un suflet de poet şi o sensibilitate de profet. Şi asta pentru că *yes-man*-ul amator va lăuda faptele de ieri ale liderului său, în vreme ce profesionistul va ridica în slăvi realizările de mîine.

Importurile culturale din ultimul deceniu au schimbat şi ele fişa postului de lingău. Astăzi nu mai e *politically correct* să fii de acord cu şeful în toate deciziile – talentul constă în a le contrazice creativ. Astfel, dacă el vrea o clădire de birouri cu cinci etaje pentru firmă, te vei opune acestei dovezi de modestie (peste care şeful trebuie să treacă odată şi odată, oricît de greu i-ar fi) şi-i vei cere să comande două etaje în plus – ultimul cu un apartament mobilat, pentru relaxarea personalului de conducere. Un alt model de lingău (acela din administraţia de stat) nu va aştepta niciodată ca superiorul său să se arate enervat de un inamic: el îi va găsi semnătura sau declaraţia în ziar la ora 6,30 şi va lua măsuri astfel încît, pînă la ora 9,00, cînd şeful ajunge să afle, omul are deja capul spart şi cariera ţăndări. Pentru asta e nevoie de un contorsionism spiritual de performanţă: trebuie să te identifici complet cu superiorul, astfel încît să-l lauzi, sincer, chiar şi în gînd. Nu însă şi după moarte – ori mutarea disciplinară într-o funcţie mai mică.

Sigur, există şi şefi charismatici care generează în jurul lor adulaţie sinceră. Diferenţa între ea şi pupatul în fund e aceea dintre căsătoria din dragoste şi cea din interes. Amîndouă duc la întemeierea unei familii, numai că în relaţia bazată pe interes, partea care simulează sentimentul măcar se alege cu cîte ceva. Adulatorii dezinteresaţi, din convingere, rămîn cetăţeni ai republicii aceleia ideale, în care lumea e săracă şi cinstită. Există însă şi o trăsătură comună: lingăii – fie ei interesaţi sau amorezi – nu primesc niciodată înapoi respectul pe care îl revarsă asupra ţintei lor. Despre dragoste nici nu poate fi vorba – la birou nu eşti pe *Titanic*, asta să fie clar!

Fireşte, e nevoie de doi pentru o astfel de relaţie vicioasă. Cu alte cuvinte, pupătorii în fund ar dispărea repede dacă victimele lor n-ar sta să fie lăudate. Totuşi, ştiinţa cea mai avansată în domeniu (respectiv a noastră) nu ne poate spune cine a fost primul: cel care a aplecat urechea sau cel care şi-a ţuguiat buzele astfel încît vorbele dulci să curgă, în şoaptă, natural?

Oricum ar fi, mai e încă o speranţă pentru cetăţenii care preferă să muncească fără mască de gaze. Şi ea vine dintr-o povestire aparent neverosimilă, dar – vă asigur – perfect adevărată. Care sună cam aşa: acum ceva vreme, un patron de tipografie din Cîmpulung Moldovenesc îşi căuta un director. Ştiţi visul oricărui patron: să nu fure, să nu mintă etc. Şi, într-o bună zi, omul nostru a intrat în sala maşinilor şi l-a văzut pe mecanicul Nicu (numele e real) cum tocmai îşi scotea din geantă un exemplar din *Dilema*. „Cum, Nicule, tu citeşti revista asta?" – l-a întrebat proprietarul. „Da, domnule, sînt chiar abonat la ea!", i-a răspuns, spăsit, muncitorul.

A fost probabil cel mai scurt *job interview* din istoria relaţiilor de muncă ale companiei. A doua zi, Nicu a fost numit director. Pentru liniştea noastră, să sperăm că nu ştia dinainte care e revista preferată a şefului.

▲

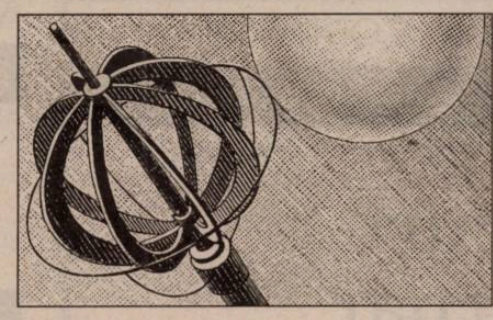

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un „nu" decent

Emoţia provocată de crimă nu a modificat rezultatele votului aşa cum fuseseră ele anunţate de sondaje: deşi în Suedia partidele politice, mass-media, cercurile de afaceri se pronunţaseră pentru adoptarea monedei unice europene, 56% dintre cei 81% dintre suedezii prezenţi la vot s-au arătat fideli monedei naţionale – coroana suedeză, care, printre altele fie spus, o duce destul de bine. Un ziar din Stockholm, *Dagens Nyheter*, scria înainte de asasinarea ministrului de Externe, Anna Lindh: „Suedezii se referă la Europa aşa cum ar face-o locuitorii unui sat despre capitală. Se spune „acolo, în Europa" ca şi cum Suedia nu ar fi din această parte a lumii. Mai există şi ideea bine ancorată, încă din anii '60, conform căreia Suedia e cea mai modernă ţară din lume". O ţară modernă pe un spaţiu întins şi neprimitor, de la Marea Baltică pînă la Cercul Polar, cu o densitate a populaţiei mică; în efortul de modernizare, a fost elaborat un sistem care permite simultan expansiunea individului şi solidaritatea socială.

Modelul suedez – protecţie socială, prosperitate, independenţă, armonie – invidiat de mulţi, n-a putut fi copiat de nimeni. Şi, deşi din afară i s-a prezis decesul, iar în interior n-au lipsit adversarii, rezistenţa la schimbare a prelungit atît avantajele, cît şi disfuncţiile sistemului. Rezultat al unei evoluţii istorice şi sociale din care, în ultimele două secole, au lipsit războaiele – ultima bătălie a fost dată în 1814, în cele două războaie mondiale Suedia a fost neutră şi nu e membră NATO – sentimentul de superioritate încercat de majoritatea suedezilor vine, poate, din conştiinţa faptului că naţiunea posedă o experienţă pozitivă imposibil de preluat de către alţii. Şi atunci de ce ar prelua ei povara experienţelor celorlalţi, de atîtea ori falimentare? Adoptarea monedei euro s-a bazat pe acceptarea de către toţi participanţii a unor standarde comune, cel mai important fiind menţinerea deficitului bugetar la limita a 3% din produsul intern brut. Anul acesta, şi Franţa, şi Germania, ţări cu pondere în economia comună, nu vor putea face faţă acestui angajament şi performanţele economice scăzute ale întregii zone euro, din ultima perioadă, au fost un argument elocvent pentru suedezii refractari la regulile impuse de birocraţia de la Bruxelles.

Nu are prea multă importanţă că au făcut deschis campaniei pentru „nu" doar marginalii vieţii politice, rezultatul votului demonstrează că o majoritate semnificativă nu doreşte o apropiere mai mare de restul Europei. Suedia a intrat în Uniunea Europeană în 1994, după un referendum cu un rezultat foarte strîns. Ca şi Marea Britanie şi Danemarca, nu face parte din zona euro, şi după votul de duminică aşa va rămîne încă o bună bucată de timp. „Rezultatul suedez ar putea să-i încurajeze pe oponenţii britanici ai monedei comune şi să sporească presiunea asupra lui Tony Blair să amîne referendumul" *(Washington Post*, 15 septembrie 2002). Desigur, se pot comenta prin comparaţie cele două rezultate de duminică: Suedia a respins euro cu 56%, în Estonia referendumul prin care poporul era întrebat dacă e de acord cu intrarea ţării în Uniunea Europeană a fost aprobat cu 66,9% dintre voturile exprimate (participarea la vot a fost de 63%). S-ar putea spune că săracii vor să ajungă într-un loc de unde bogaţii fug. Poate tocmai de frica lor. Departe de a fi o structură fixă, alcătuită din dogme şi porunci, Uniunea Europeană îşi modifică mereu contururile şi îşi nuanţează permanent regulile. Înainte de a-şi însuşi miile de pagini ale *acquis*-ului, ţările candidate, ieşite din inerţia minciunilor oficiale, din unanimităţile obligatorii, sînt nevoite să accepte confruntarea cu dinamica unor adevăruri nu întotdeauna plăcute.

Poliţia suedeză nu are dovezi din care să reiasă că Anna Lindh a fost înjunghiată cu atîta sălbăticie pentru că era o partizană decisă a acceptării monedei comune. Guvernul a decis să ţină referendumul la data fixată şi, în memoria celei pe care atîta lume o plîngea, a cerut o prezenţă masivă la vot, nu un vot în acord cu ceea ce ea vroia. Felul cum concep suedezii democraţia îi face pe oamenii politici să-şi asume riscul de a merge pe jos la cinema (aşa a fost asasinat în 1986, Olof Palme) şi la cumpărături. Cînd decenţa şi bunul-simţ vor deveni criterii ale *acquis*-ului comunitar, va accepta probabil şi Suedia moneda euro.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Scurt ferpar pentru secolul XX

Două genii ale răului care au marcat secolul al XX-lea au murit aproape în acelaşi timp, supravieţuind veacului la a cărui croială au contribuit: Edward Teller şi Leni Riefenstahl. Edward Teller, părintele bombei cu hidrogen, a fost posesorul unuia dintre acele creiere matematice strălucitoare care au apărut destul de des printre evreii născuţi la sfîrşitul secolului al XIX-lea în Europa Centrală.

Leni Riefenstahl a folosit briliant mediul ce tocmai se născuse în secolul XX, filmul, pentru a pune la punct măreaţa maşinărie de propagandă în slujba lui Adolf Hitler. Ea a creat mărturii documentare şi a preamărit nazismul în ochii maselor, clădind şi consolidînd puterea lui Hitler şi contribuind astfel, într-o nu mică măsură, la acele politici care aproape au şters de pe faţa pămîntului creiere precum cel al lui Teller. Ceea ce a garantat longevitatea lui Teller şi Riefenstahl ne garantează propria longevitate. Adică, dacă bomba cu hidrogen a lui Teller ar fi fost folosită, nici unul dintre noi nu ar mai fi apucat să supravieţuiască secolului al XX-lea. Acelaşi lucru s-ar fi întîmplat şi dacă Hitlerul lui Riefenstahl ar fi izbîndit. Din fericire, ambii au dat greş şi iată-ne aici, tot întrebindu-ne ce şi cum. Pe de o parte, este vorba despre tehnologie. Opera lui Teller s-a bazat pe fizică şi tehnologia bombei atomice pentru a crea arme încă şi mai puternice. Riefenstahl a îmbunătăţit tehnologiile filmului, făcînd cele 24 de cadre pe secundă să îşi materializeze întregul potenţial de persuasiune. Nici Teller, nici Riefenstahl nu au creat ceva cu totul original, ci au descoperit valenţele latente ale originalelor şi le-au dus la limită, ca şi pe noi, de altfel. Tehnologiile originale ale imaginii în mişcare şi ale fizicii cuantice s-au născut, ca orice alt lucru nou, fără nici o idee despre bine sau rău. Cu toate acestea, nu a trecut prea mult pînă cînd şi-au pierdut inocenţa şi au fost puse la treabă de dialectica diabolică a veacului ce tocmai şi-a dat duhul. Din punct de vedere al intenţiilor, nu există echivalent între cele două. Bomba cu hidrogen a lui Edward Teller a fost creată ca pentru a descuraja un rău precum Hitler, deşi numele său era, din întîmplare, Stalin. Azi, opera lui Riefenstahl este folosită pentru a exemplifica puterea filmului ca mediu de propagandă, şi nu la recrutarea de noi nazişti. Pe de altă parte, bomba cu hidrogen încă mai poate să ne anihileze pe toţi, tot aşa cum o pot face şi neo-naziştii care de-abia aşteaptă să fie descătuşaţi de filmul care trebuie.

Moartea lui Teller şi Riefenstahl marchează adevăratul sfîrşit al secolului al XX-lea. Presupun că Edward şi Leni sînt împreună în Lumea de Apoi. Au la dispoziţie o veşnicie pentru a înţelege implicaţiile operei lor.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mustind, cu pretenţii

Eram cinci oameni, în duminica trecută, în aer liber, în semicerc larg în jurul unei mese, pe care moderatoarea emisiunii din acea televiziune craioveană îşi pusese foile de hîrtie cu scenariul emisiunii. Din cînd în cînd priveam cu toţii printre ramurile copacului de deasupra, să vedem culoarea cerului. În jurul nostru, scenograful pusese pe ciment coarde de viţă de vie. Pentru că urma să vorbim despre vin. Şi am cules o veste bună, pe care o voi da spre final.

Pe 14 septembrie, oltenii mai cunoscători în cele bătrîneşti spun că este *cîrstovul*, începutul culesului viilor. Vremuri anunţînd must în căni de lut, mămăligă şi pastramă de oaie pe blide de lemn. Anul acesta s-a potrivit prost în zona Craiovei – a plouat binişor, înverzind din nou peisajul, înmuind patimile, ţinînd oamenii în case. N-am citit ziarele locale ale ultimelor zile; aş fi putut, poate, vedea cum, în case, unii dintre ei au băut rom, s-au păruit şi (într-un procent oarecare) şi-au tras unul altuia cuţitul de bucătărie – ascuţit pe cimentul scării de la intrare – printre coaste.

În jurul mesei, doi profesori de horticultură, un degustător profesionist, un tînăr interpret de romanţe şi un degustător amator – cel care vă povesteşte, cu mîna pe un pahar de apă minerală, din redacţie.

Aşa încît veţi afla la cîteva zile după mine că, din paleolitic şi pînă acum, zonele în care în aria noastră creşte viţa de vie sînt cam aceleaşi; via sălbatică – *vitis silvestris* – se agăţa de pomi în josul tălpii dobrogene, în nordul Munteniei, pe Criş şi Tîrnave, în Moldova centrală dintre Siret şi Prut şi, evident, în Oltenia subcarpatică. Vinul s-ar fi născut din pură întîmplare – prin fermentarea naturală a sucului de boabe; mare trebuie să fi fost bucuria – şi euforia – strămoşului preistoric care-o fi vrut să se răcorească cu paleo-must într-o dimineaţă de paleo-toamnă! Ai noştri au stat chiar bine: grecii erau atît de invidioşi pe viile Traco-Daciei şi pe roada lor încît au presupus că zeul Dyonisos s-ar fi născut pe-aici. Tot ce se poate; la atîţia diavoli, noi trebuie să fi dat şi vreun zeu, de ce nu? Cetăţile greceşti de la Marea Neagră vindeau vin dobrogean – vin greu şi dulce, făcut din struguri stafidiţi la soare sau din must concentrat prin fierbere*. Specialiştii spun că între vin, calitatea vieţii şi longevivitate ar fi o legătură directă. Mă rog. Dat fiind că România este pe locul opt în lume în privinţa suprafeţei cultivate cu vie şi pe locul şapte printre producători, ar trebui să trăim mai mult decît tibetanii – deocamdată doar levităm mai sus, dar din motive puţin diferite.

Revin la Oltenia, pe motiv de viţă hibridă. Oricît de surprinzător vi s-ar părea, strămoşii oltenilor au băut o paleo-Fetească neagră – un vin zglobiu, roşu-transparent, pigmentat, deloc greu, de *cursă lungă*. În Oltenia, condiţiile oenologice optime presupun un cumul de 3200-3400 de grade Celsius adunate pe parcursul zilelor, de la sfîrşit de martie pînă în octombrie. În aceste condiţii, zahărul se adună în doza cea bună, şi din el nasc, sub soare, alcoolurile naturale. Cu toată istoria lui veche, *zaibărul* a devenit emblematic pentru olteni, la nivel de vulgată, abia în anii '70, prin televiziune şi prin Amza Pellea. Iar cînd, la începutul acestui an, a apărut din senin vestea că integrarea în UE va cere – sacrificiu suprem – renunţarea la soiurile hibride, presa a dat sorocuri zaibărului. Ei bine – iată vestea bună –, nu e adevărat, pentru că zaibărul nu este vin de tezaurizare; el e făcut să fie băut între Crăciun şi Paşti, nu se poate păstra şi basta. UE va închide cu lejeritate ochii, mai cu seamă pentru suprafeţele mici ale producătorilor casnici.

Bine, dle profesor, dar de ce românii au cam lăsat vinul şi s-au dus spre bere? Din cauza reclamelor? – l-am întrebat, ca neofit, pe specialist, pe cînd ni se strîngeau la final microfoanele de pe masă. *Nu* – mi-a răspuns –, *ci pentru că problema se pune după ce-ai băut. După o bere-două, omul merge la toaletă şi pleacă la treburi. După două pahare de vin, trebuie să mănînci. Asta e tot. În relaţie cu omul, vinul e mai pretenţios.*

---

* Mulţumesc dlui prof. univ. Aurel Popa, oenolog craiovean, pentru aceste detalii. Pînă la urmă, am ajuns la concluzia că şi ele înnobilează vinul.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Dracula în Waldfriedhof (I)

– povestiri horror –

Argument. *Stîrnit de sărăcia celor din Vest în ceea ce priveşte viaţa de dincolo, de neputinţa lor de a avea niscaiva relaţii cu răposaţii, altfel decît prin fotografii, casete audio şi videocasete, m-am apucat să scriu cum stăm noi în România, în ţara lui Dracula. Aşa că, în primele zile de şedere bursieră în augustele locuri de la castelul Solitude de pe lîngă anonimul orăşel Gerlingen, căutat-am eu un cimitir ca să vedem cum stăm la Occident din acest punct de vedere. L-am găsit nu departe, în pădure, trecut-am printr-un gang din beton care străbătea pe dedesubt larma îndepărtată a unei autostrăzi şi am intrat în locaţia căutată care se numea, logic aş zice, Waldfriedhof, adică Cimitirul din pădure. O să selectez fragmente din ceea ce am scris eu acolo, pe bancă, plictisit, sastisit, toropit de soarele de august.*

...intru şi caut din priviri o bancă mai acătării, aşezată la un loc mai dosit şi la umbră, întrucît soarele arde binişor; o găsesc într-un intrînd din piatră, este vopsită verde-lucios, cu leaţuri frumos prelucrate pe care le privesc cu ochi de ins care ştie să preţuiască lucrul în lemn, am pierdut ceva vreme în şopronul domnului Wondracek, casa din colţ, vecin cu doamna Tămîianu, la intersecţia Splaiului Independenţei cu Memorandului: „măi, măi", bîigui încurcat şi un fel de abandon mă cuprinde, din agitaţia de ieri, mai nimic, doar banca şi persoana mea în soarele dimineţii, întîrzii indecis şi uşor buimac la marginea umbrei groase a arţarilor, a fagului, a brazilor de dincolo de gardul scund, îmi alung din minte orice altceva, „măi, măi", bîigui, şi simt cum mă umple certitudinea unui an de singurătate: „bun lucru!", îmi zic speriat: „ce faci, domnule, aici-şa?" Stai tîmp şi priveşti împrejurimile, te plimbi prin oraşul mare şi aglomerat, treci corect pe la semafoare, traversezi inutil dinspre Schillerplatz spre căsoiul pe care scrie BÖRSE, te scufunzi în viermuiala omenească de pe Corso şi singurătatea se ţine de tine ca un cîine în lesă, treci pe coridorul înalt al castelului, intri cu aer puţintel vinovat în apartament, în studio, şi constaţi că toate sînt cum le-ai lăsat, prin geamul deschis se aude din departe, de dincolo de pădurea cu poteci asfaltate, uruitul autostrăzii asemenea unui rîu mare, gîtuit într-un defileu; te laşi sfios pe bancă şi-ţi slobozi privirea hai-hui prin lumina tare a dimineţii de august, pustiu, mai nimic, o pasăre, nişte fluturi albi zboară anapoda peste gazonul tuns, doi bătrînei păşesc iavaş-iavaş prin cimitir, inspectează buna rînduială, trec pe lîngă preaîngrijitul gard viu căruia tuşichi îi spunea „bucsuşi", aşa le spunea ea ăstor frunze mărunţele, şi lucioase, „n-aţi tăiat bucsuşii", zicea tuşichi pe cînd trebăluia prin grădiniţa din faţa casei noastre cu săpăliga care cam juca în coadă: „trebuie să o daţi lui Ştefan să o aranjeze", spunea tuşa tare nemulţumită de starea în care se prezenta sapa cea mică. „Măi, măi", zic, şi pe urmă zîmbesc în singurătatea de pe bancă, sub umbra arţarilor, a fagului, a brazilor de dincolo de gard; moşul cu baba seamănă cu cei de pe la noi, numai că nu au săpăligă, nu poartă cu ei stropitoarea cu apă şi se întorc acasă cu maşina, nu ca fie-iertata bună-mea, pe jos, în Săptămîna Mare, pe cînd o însoţeam eu călare pe o trotinetă cu care luam curbe la fix printre bordurile criptelor, în timp ce ea săpa cu sîrg la mormîntul lui Teodor Ciucuriţa, tatăl ei adoptiv, „repausat" la cîţiva ani după primul război. „Ehe", îmi spun în barbă, „ehe", zic, „mulţi au repausat asemenea lui Teodor Ciucuriţa de atunci încoa'". Aşa îmi spun în barbă şi-mi aduc aminte pe dată de bunica din partea Liei, soţia mea, care bunică a murit la fel ca baba, bunicuţa mea, ca tuşichi, ca Ştefan, ca fie iertatul chiţu Titu cu nevasta lui cea blîndă şi cam moaie gheme, de felul ei, căreia îi spuneam uiniţa, toţi s-au prăpădit, un popor de morţi, domnule dragă, au fost ca ieri, vorba populară: iarbă cosită e toată armata asta din care nu lipseşte chiţu Adrian cel plicticos, răposatul socru-meu care o viaţă a sucit fiere şi şuruburi la SMA Jebel; ehe! ce de mai răposaţi, că te şi poţi întreba asemenea unchiului Adrian: „unde, domnule dragă, să mai învie atîta omenire?", aşa mi-a spus în noaptea în care priveghea, singur în cameră, înaintea fratelui său, s-a întors spre mine cu ochii înceţoşaţi de nelămuriri metafizice şi mi-a pus întrebarea întrebărilor; a privit un moment în marginile brodate ale pernei pe care odihnea întru slava veşnică şi întru învierea cea de obşte fratele său Titu, şi mi-a spus rar, în tăcerea orei trei de dimineaţă: „eu nu cred că mai învie careva; unde, doamne iartă-mă, are loc atîta popor de oameni aicea cu noi".

▲

Texte şi opinii de: *Lavinia BOGDAN (studentă) ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Mircea KIVU (sociolog) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Adina POPESCU ● Constantin RUDNIŢCHI (analist economic) ● Cătălin TOLONTAN (jurnalist) ● Renate WEBER (preşedinta Fundaţiei pentru o Societate Deschisă) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)*

Muncim în zadar, domnilor! Din ce scriu colaboratorii noştri mai jos rezultă că s-au format deja tradiţii manageriale din care nu poate ieşi decît muncă multă plătită prost, muncă de mîntuială plătită prost sau muncă inutilă plătită prost. Foarte rar apare şansa unei munci eficiente plătite binişor, iar asemenea situaţii nu ţin prea mult, împiedicîndu-se pînă la urmă de celelalte sisteme „tradiţionale" care sînt menţinute cu toată invidia şi prin toate mijloacele concurenţei neloiale (adeseori susţinute şi politic). Atunci chiar şi construirea unui sistem corect apare ca zadarnică. O lege a lui Murphy spune că dacă une experiment iese perfect, sigur vei descoperi că ai greşit pe undeva. Dacă munceşti cu spor, cu plăcere şi cîştigi şi bani, ceva nu e în regulă. În orice caz, sînt toate şansele să apară cineva care să-ţi spună că nu faci bine ceea ce faci şi să încerce să strice totul. Zădărnicia nu pare să fie doar un simplu blestem local. Ea e chiar bine încurajată şi folosită de foarte puţinii indivizi care prosperă de pe urma înţelegerii profunde a spiritului general. Se întîmplă în mai toate domeniile, în politică şi în economie, în justiţie şi în învăţămînt, în construcţii şi în servicii, în presă şi mai puţin în fotbal, în viaţa de zi cu zi şi în viaţa revistelor. Tot ceea ce se construieşte ziua, se dărîmă noaptea. Nimic nu rezistă, nici măcar spiritele conservatoare. E totuşi o ştiinţă să-ţi faci mereu de lucru. Să înalţi şi apoi să demolezi. Sau, mai bine zis, să înalţi şi să te duci apoi să demolezi ce a făcut vecinul, în timp ce el demolează ce-ai făcut tu. Stan şi Bran au secvenţe bine ştiute de acest fel. Numai că dacă la ei toată lumea rămînea păgubită, la noi cineva totuşi cîştigă. Ce-i drept, un cîştig nemeritat care, ca orice asemenea agoniseală rapidă pe seama altora, se poate duce pe apa sîmbetei la fel de repede cum a venit. Fiindcă de multe ori nici furtul nu duce la nimic. Unii îşi fură singuri căciula, alţii amanetează, pentru interese de moment, viitorul urmaşilor. Şi nimic nu e stabil, totul se mişcă, pînă la infrastructură. Condiţii în care e greu să înceapă cineva să construiască ceva cu gîndul că va dura. Mai simplu e să facă acolo, ceva de mîntuială, tot nu contează. Nimeni n-o să vrea să strice un lucru de nimic şi, chiar dacă îl strică, n-o să fie prea mare pagubă. De ce să faci cetăţi şi catedrale care pot cădea în mîna duşmanului, cînd poţi face bordeie şi bisericuţe de lemn care, la o adică, pot fi şi demontate. Şi de ce să-ţi mai vopseşti gardul dacă pînă la urmă lemnul tot putrezeşte? Iar, de vreme ce toţi o să murim la un moment dat, la ce foloseşte să ne mai agităm atîta? **(A. M.)**

Argument

Aurora LIICEANU

Economie de sine

Prin anii 1992-1993, am dat un chestionar studenţilor de la Facultatea de Istorie şi de la Politehnică, cerîndu-le, printre altele, să scrie trei atribute pozitive şi trei atribute negative, care sînt caracteristice, în cel mai înalt grad, pentru români, germani, maghiari şi ţigani. Scopul era de a vedea ce reprezentări au ei despre principalele etnii de la noi. Dintre atributele negative ale românilor, cele mai frecvente erau lenea şi hoţia, spre deosebire de germani care erau priviţi ca harnici şi disciplinaţi. Cu alte cuvinte, noi sîntem leneşi, iar germanii sînt harnici. Cauzele acestei situaţii sînt complicate: lenea poate fi rezultatul unei nevalorizări pozitive a muncii, unei lipse de motivaţie de a munci, unei consecinţe a educaţiei în care atitudinea faţă de muncă nu duce la deprinderi de a munci.

Mai tîrziu, într-o întîlnire europeană de psihologi, o colegă din Polonia, a ţinut o comunicare – mult apreciată în comunitatea ştiinţelor sociale din ţara ei –, în care susţinea şi argumenta cu date că lipsa motivaţiei faţă de muncă – mai simplu, atunci cînd omul nu se trage la muncă – este cea mai gravă consecinţă a regimului comunist de care tocmai scăpasem. Explicaţia ei, tot simplu spus, era următoarea: comunismul, care presa către egalitarism, a anulat diferenţa între harnici şi leneşi şi prin ştergerea acestei diferenţe a dispărut motivaţia pentru muncă a celor harnici şi s-a întărit nemotivaţia pentru muncă a celor leneşi. În acest fel, toţi oamenii au devenit leneşi sau în orice caz mai leneşi, pentru că acela care muncea era tratat la fel ca şi acela cel care nu muncea. De altfel, expresia „munceşti, nu munceşti, timpul trece, leafa merge" circula mult. Contextul, deci, determină performanţa. O asemenea explicaţie neglija eventualele diferenţe interculturale atît de folosite în conversaţiile cotidiene – polonezii sînt beţivi, ca şi ruşii, de altfel, italienii sînt vorbăreţi etc.–, care se alimentează din stereotipuri. În plus, se renunţa la ambiţia demodată şi chiar sancţionată astăzi privind firea naţională, sufletul naţional sau personalitatea de bază a unui popor.

Înăuntru şi înafară

Că românii au o proastă imagine de sine nu este un secret. Şi, acest lucru se exprimă foarte adesea în referiri la munca lor: fără chef, fără rost, de mîntuială, în zadar, prost făcută, se dă rasol etc. Adică, superficialitate şi economie de sine, de efort.

Oricare dintre noi se poate plînge de acest lucru, poate aduce exemple sau poate avea chiar un repertoriu de experienţe nefericite. Mai ales cînd este vorba despre meseriaşi. Mereu ai impresia că eşti păcălit, că obţii un lucru care nu ţine în timp, care se strică repede. Cine nu şi-a reparat acelaşi ceas sau telefonul sau nu mai ştiu ce de mai multe ori, pînă cînd s-a lăsat păgubaş?

Şi totuşi, ceva pare să susţină punctul de vedere al colegei mele poloneze. Cînd pleacă în străinătate – alt context, alte constrîngeri, alte pretenţii şi norme –, românul este altfel, bineînţeles dacă alege calea muncii şi nu a cerşetoriei. Atunci românul pune osul la bătaie, pune bine faianţa, face treabă bună, munceşte, „nu arde gazul". Atunci de ce cînd îţi pune faianţa aici, ea cade sau e prost pusă? Mă refer la aceiaşi oameni, pentru că a fi lucrat în străinătate este o carte de vizită onorabilă pentru un meseriaş. Deci, contextul nostru este de vină; sîntem permisivi, acceptăm că „merge şi aşa", adică prost făcut, nu sîntem reactivi, revoltaţi, nu facem scandal, nu ne indignăm. Iar dacă chiar nu faci aşa, atunci eşti cîrcotaş, eşti privit cu o uimire ostilă, neînţeles, venit de pe altă lume.

La noi se mai vînd scrinuri fără mînere la sertare, haine fără nasturi – a căzut la transport etc. –, fără ca să-ţi scadă cineva ceva din preţ, pentru că ar apărea ciudat să ceri o scădere a preţului.

Experienţele mele cu meseriaşii sînt numeroase şi nu cred că sînt singura care mă plîng de serviciile proaste de la noi. Poate că sînt ghinionistă mai mult ca alţii. Cînd mă confrunt cu asemenea situaţii, desigur că-l înjur pe cel care a muncit, dar cred cu tărie în context. Aş putea să vă povestesc de muncitori de la telefoane care în văzul tuturor beau bere pe treptele blocului, solidari în nemuncă, de muncitori în parc care joacă cărţi pe peluza aşteptînd, de funcţionari care mănîncă într-un cadru cu totul informal în ochii celor care stau şi-i privesc cu ură şi frică că nu-şi vor rezolva problemele – „nu-l enervaţi pe funcţionar!" –, de lucruri reparate care se strică cum ai ajuns acasă şi le-ai încercat etc.

Raporturile de muncă pervertite

Există la noi un consens al alergiei la reguli – cred că sîntem una dintre rarele ţări în care oamenii coboară din autobuz, tramvai în capul celor care urcă –, o năclăială a raporturilor de muncă – „cît mă costă?" şi frecventul răspuns „cît credeţi!", dialog evitat cu obstinaţie la început pentru a nu mai încăpea nici o negociere –, un apetit al impreciziei, ambiguităţii, al situaţiilor nedefinite, o toleranţă a lipsei de sancţiuni, a anonimatului erorii. Cînd funcţionarul, lucrînd adesea într-un ritm de o lentoare exasperantă – ca şi cum în aceste servicii sînt selectaţi cu precădere flegmaticii –, greşesc, în acte, documente etc., se spune „eroare materială". Un asemenea ghinion te poate purta pe drumuri mult şi bine, te poate obliga la procese pentru repararea erorii materiale, te poate costa timp, efort şi bani. Greşiţii noştri nu sînt sancţionaţi, deşi ar fi atît de uşor să mergi pe firul faptelor şi să afli cine a greşit. Lucrul prost făcut este tolerat că doar oameni sîntem şi cu toţii greşim. Este greu să controlezi tot ce face altul, dar acest lucru trebuie să-l înveţi pentru că mereu te trezeşti cu erori. Am întîlnit un tînăr care nu se putea căsători – deşi nunta era aranjată – pentru că în buletin era greşită data naşterii şi el, conform actului, avea doar 14 ani. Această lipsă de sancţiune, specifică mediului nostru, întăreşte lucrul prost făcut. De cînd mă ştiu, în muncă nu am văzut penalizări pentru un lucru prost făcut, pentru întîrzieri şi nici desfaceri de contracte de muncă pentru incompetenţă. Cînd nu există constrîngeri, nu se dezvoltă responsabilitatea faţă de munca făcută.

© L. Muntean

Date antropologice de teren arată că în mediul rural, în perioada comunismului, raporturile de muncă erau pervertite în principal datorită presiunii pentru supravieţuire. Zile de muncă se treceau în contul unei persoane anagajate la CAP, dar persoana mai lucra pentru brigadier, cel care făcea fişele cu prestaţia muncii. Obiceiul mai există. Se lucrează pentru şef la ce are el acasă de făcut. E simplu, pentru că managementul pe ierarhie funcţionează, este o practică a societăţii noastre.

Preferinţa de sine şi neglijenţa faţă de altul

Imaginea negativă pe care o avem despre felul în care muncim la noi se vede la tot pasul mai ales cînd este vorba despre cauze colective. Chiar ieri se spunea la televizor că s-au pierdut 3 miliarde de lei pentru repararea drumurilor în Voluntari care s-a făcut de mîntuială. La ploile recente, totul s-a dus de rîpă şi munca a fost în zadar. Unii adaugă acestei atitudini faţă de muncă un ingredient metafizic, care ţine de filosofia noastră, de zădărnicie. Dar de ce cînd oamenii muncesc pentru ei nu muncesc la fel de prost?

Unii susţin că sistemul de remunerare este prost, că oamenii care sînt bine plătiţi muncesc mult şi bine. Are şi acest lucru partea lui de adevăr. Totuşi, la aceeaşi salarizare oamenii dau performanţe diferite.

Oricine poate recunoaşte că între munca pentru sine şi cea pentru binele comun sau pentru alţii este o mare diferenţă. Decalajul uriaş între interesul personal şi cel public este vizibil la tot pasul. „Se dă rasol" cînd se munceşte pentru altul sau pentru toţi, dar există hărnicie cînd se fac lucrurile pentru sine. De cîte ori nu văd „picnicînd" muncitori în parcuri, pe străzi, la construcţii, la orele cele mai ciudate. În comunism, tot ce era produs românesc era dispreţuit. Se ştia că-i prost. Era un noroc pentru noi să cumpărăm ceva refuzat la export. Oricînd se prefera o marfă străină uneia româneşti, indiferent de unde era. Existau chiar şi specializări: electrice din Rusia, cosmetice din Ungaria, textile din China (şi articole de sport, termos) etc. Erai fericit cînd aveai aspirator Buran, săpun Caola, termos şi maiouri chinezeşti, becuri ruseşti, bomboane cubaneze, cristaluri ceheşti etc.

Contextul este totuşi mai determinant. O cultură a superficialităţii şi toleranţei lucrului prost făcut ne face să funcţionăm de mîntuială. Economia de sine – nu-ţi face nimeni statuie, loc călduţ de muncă, valorizarea statului, a pasivităţii faţă de acţiune –, am putea spune, patologie a acţiunii (spun sociologii), mecanisme de control inexistente sau ineficiente, necorelarea muncii bine făcute cu prestigiul social, impozitare nemotivantă, protecţia socială prost înţeleasă, egalitarismul rezidual, toate acestea se văd.

Pare-mi-se că Tadeusz Kotarbinski a scris *Tratat despre lucrul bine făcut*. Poate că ar trebui trecut în lecturi de vacanţă la elevi.

▲

Constantin RUDNIȚCHI

Pe cont propriu

„M-au nenorocit ăştia, dom'le. De ani de zile nu mi-am mai luat o pereche de pantofi ca lumea, din ăia din piele. Uite, îmi miros picioarele, mă scuzaţi, în pantofii ăştia de vinilin. Mi-e jenă de clienţi!" Stau pe bancheta din spate, sincer, pînă la mine, nu vine nici un miros, dar preventiv cobor discret geamul şi îl ascult pe şoferul de taxi. Continuă. „De zece ani de zile nu lucrez decît ca să mănînc. Nu mi-am mai luat nici o haină, n-am mai fost în concediu, la o casă nouă nici nu mă gîndesc", adaugă taximetristul. Cînd am coborît, şoferul era la fel de nervos. A vrut să-mi dea restul, avea însă buzunarul plin de mărunţiş pe care l-a aruncat nervos pe scaunul din faţă. Am ieşit mai repede şi i-am lăsat un bacşiş mai mare.

Deformaţie profesională, m-am întrebat cîţi români? şi de ce? lucrează pe mai nimic. Probabil că, mai întîi de toate, trebuie făcută o departajare. Nu toţi românii au muncit în zadar în ultimii 13 ani. O pătură de oameni de afaceri au reuşit să facă averi considerabile, cel puţin pentru România şi care sînt estimate de la cîteva milioane la cîteva sute de milioane de dolari. Există apoi cîteva sute de politicieni care s-au perindat prin Parlament sau pe la guvernare care au reuşit să acumuleze o avere frumuşică (mărturie stau declaraţiile de avere). În fine, mai există o serie de notabilităţi locale (vameşi, poliţişti, judecători, şefi ai companiilor de stat ş.a.) a căror prosperitate se poate ghici în spatele vilelor pe care şi le-au construit în diverse zone din România cu peisaje mirifice.

Marea majoritate a românilor munceşte însă în zadar sau mai bine zis doar pentru a-şi achita facturile curente. Statisticile, oricît de fardate ar fi, dovedesc cu prisosinţă acest lucru. Chiar dacă luăm în calcul şi economia subterană (necontabilizată oficial decît la nivel global şi ca atare greu de calculat pe ramuri sau meserii), tot nu putem estima o creştere semnificativă la nivelul cîştigurilor individuale.

Cine este de vină pentru acest lucru? În mod sigur, cei care trăiesc în acest fel sînt cei mai puţin vinovaţi. Ei nu sînt decît victimele unui sistem de management politic şi economic defectuos. Mulţi ani după anul 1989 s-a trăit cu un soi de prelungire mentală a socialismului. S-au vînturat conceptele economiei de piaţă, dar de cele mai multe ori s-a aplicat un amestec de măsuri sociale cu cele cvasicapitaliste. Un soi de blocaj ideologic le comanda managerilor din politică şi economie să facă producţie de dragul producţiei, să minimizeze din instinct rata şomajului şi să nu ia în serios risipirea de resurse. Au existat şi discursuri şi acţiuni specifice capitalismului, dar care, culmea!, au fost ineficiente din punct de vedere economic. Ideea că societăţile comerciale trebuie să se descurce singure pare a fi fost unul dintre cele mai mari derapaje din ultimii 13 ani.

Grave erori! Statul a pierdut managerii din mînă, iar managerii au uitat că logica producţiei este vînzarea. Cele două erori au avut rezultate deplorabile. Pe de o parte, din companiile de stat s-a furat pe rupte; pe de altă parte, companiile româneşti au pierdut pieţele externe şi cele interne. Pierzînd pieţele au pierdut legătura dintre producţie şi vînzări. În acelaşi timp, din considerente politice şi sociale, managerii politici şi economici au ezitat să micşoreze costurile, inclusiv cele cu forţa de muncă. În loc de şomaj şi restructurare, economia românească a avut parte de protecţie socială. Salariile reale s-au redus şi s-au făcut primii paşi pentru ca marea masă a românilor să muncească în zadar, dar să muncească. O dată pierdute pieţele, cu greu au mai putut fi recuperate. Acest lucru nu s-a mai putut întîmpla într-o lume în plină schimbare. Într-o lume în care vechile blocuri economice s-au dărîmat (lăsînd locul altor construcţii), în care industriile cîştigătoare s-au schimbat şi într-o lume în care schimburile comerciale şi regulile pieţelor internaţionale sînt făcute de marile puteri economice.

Cum se poate ieşi din cercul „vicios? Astăzi, avem primele semne. Băncile, după ce ani de zile, au stat departe de persoanele fizice în sensul că le-au acordat credite cu mare greutate, au spart acest blocaj. De aproape un an s-au înmulţit creditele pentru locuinţe sau cele pentru achiziţionarea de produse electrocasnice. Chiar dacă românii se chinuie la fel de mult, măcar dispare acea amară senzaţie că lucrează degeaba.

Şi desigur a mai intervenit ceva. Goana după găsirea unui loc de muncă în Uniunea Europeană, oficial sau la negru. Un model aplicat cu succes şi de alte ţări care au avut de parcurs drumul spre aderare. Sînt sigur că, pentru un proiect economic european aşa cum este tranziţia, cel mai penibil rezultat este incapacitatea managerilor de a asigura un salariu decent pentru majoritatea populaţiei. Este jenant să conduci oameni care ştii că practică munca în zadar. Şi este la fel de sigur că atunci cînd managerii politici şi economici nu fac mare lucru pentru cei pe care îi conduc, acestora nu le mai rămîne decît să se descurce pe cont propriu. ▲

Mircea KIVU

Elasticitatea coşului zilnic

Statisticile oficiale ne spun că proporţia săracilor este aproximativ două familii din cinci care trăiesc sub limita sărăciei. În sondaje, cam tot acelaşi este procentul corespunzător celor care declară că banii nu le ajung nici pentru strictul necesar. În aceleaşi sondaje, cam un procent corespunde celor care spun că au tot ce le trebuie, ba le mai rămîne să pună ceva deoparte (asta ar însemna cam şapte mii de familii fericite, şi constituie obiectul de studiu al celor care întocmesc clasamentele marilor averi), iar alţi 5-6% spun că au tot ce le trebuie, ba chiar, dacă fac economii, îşi mai pot cumpăra cîte un lucru din cele mult-rîvnite (casă, maşină); una peste alta, să fie cam 10% din familiile conaţionalilor noştri care pot spune că o duc bine.

Aşadar, cam jumătate din familiile din România îşi duc traiul de pe-o zi pe alta. Cum şi de ce? Statistic, e greu de argumentat că în toate aceste trei milioane şi jumătate de familii se cîştigă fix cît este necesar asigurării coşului zilnic, indiferent de dubiile legate de modul de calcul al acestuia. Acest blestemat de coş este rezultatul unor calcule complicate (şi întotdeauna discutabile) care pornesc de la cîte pîini, cîte găini, cîte perechi de ciorapi, cîte periuţe de dinţi, cîte bilete de cinematograf etc. îi trebuie unei familii ca să-şi asigure minimul necesar traiului pentru o lună. Toate acestea, transformate în preţuri medii pe piaţă şi însumate, dau o valoare, întotdeauna rămasă în urma realităţii. Evident, o abstracţie, căci nimeni nu va consuma exact cantităţile din coşul respectiv, indiferent cît de corect, din punct de vedere ştiinţific, este calculat acesta.

Să presupunem că o familie cîştigă cu 500.000 de lei mai mult decît această sumă (şi statistica ne va arăta că multe din familiile despre care discutăm dispun de această bancnotă). Va declara ea că „banii pe care-i avem ne ajung pentru strictul necesar, şi ne putem permite unele economii"? Niciodată. Pentru că necesarul obiectiv nu are nimic de-a face cu cel perceput de către fiecare dintre noi. După achiziţionarea obiectelor din coşul ştiinţific, va rămîne întotdeauna un întrerupător de înlocuit, un manual de cumpărat, o pereche de mănuşi pierdute (nu discut aici despre răzgîielile odraslelor cine ştie cărui îmbogăţit subit), toate, cheltuieli absolut necesare. Oamenii de ştiinţă îmi vor spune că se poate trăi decent şi fără întrerupătorul ăla, că manualul poate fi împrumutat de la bibliotecă etc. Pe de altă parte, omul cu bancnota se va considera tot sărac.

Pentru această categorie de oameni, distanţa pînă la bunăstare nu este măsurabilă în teancuri de bancnote gălbui, ci în obiecte care nu vor putea fi niciodată ale lor, căci bancnotele vor fi fost demult cheltuite pe lucruri absolut necesare. (În aceeaşi ordine de idei, putem găsi pe aici explicaţia dezvoltării spectaculoase a vînzărilor în rate şi a creditelor de consum: bancnotele izolate se transformă, prin mecanismul respectiv, în obiectul visat.) Aici, desigur, societatea de consum în care trăim, cu abundenţa de oferte, cu publicitatea agresivă, cu vitrinele luminoase, are o contribuţie substanţială, dar deloc artificială.

Am văzut campanii de promovare a diverselor produse bazate pe principiul „cumperi două, primeşti a treia gratis" (cu nenumărate variante). În România, acest tip de promovare nu produce de regulă succesele aşteptate. Dimpotrivă, promovarea de tipul „cîştigă un automobil de lux, trimiţînd trei capace de..." constituie o reţetă a succesului aproape garantată. Raţional, prima, pe principiul „ce-i în mînă nu-i minciună" ar trebui să fie mai atractivă decît cealaltă, care-ţi oferă o şansă dintr-un milion (asta fiind una din definiţiile imposibilităţii). Şi, de fapt, în economiile mai aşezate (şi mai îndestulate), promovarea de succes e mai degrabă de al doilea tip.

Un om îndestulat nu se deosebeşte de unul sărac prin faptul că are trei, şi nu două perechi de şosete. Or, problema majorităţii românilor constă în depăşirea statutului de sărac (nu întîmplător, denominarea populară a succesului se face prin formula „te-ai scos"). Asta se poate întîmpla mai degrabă prin miracol decît prin acumulare. De aici succesul şirului aparent nesfîrşit de caritasuri, safiuri, feneiuri şi alte făcături similare – mai nou, igienizate în milonul de euroi de la loteria naţională (cu probabilitate de cîştig de unul la cîteva zeci de milioane). Comerţul cu iluzii e cu atît mai rentabil cu cît publicul-ţintă, alcătuit din oamenii dependenţi de coşul zilnic, este mai numeros. ▲

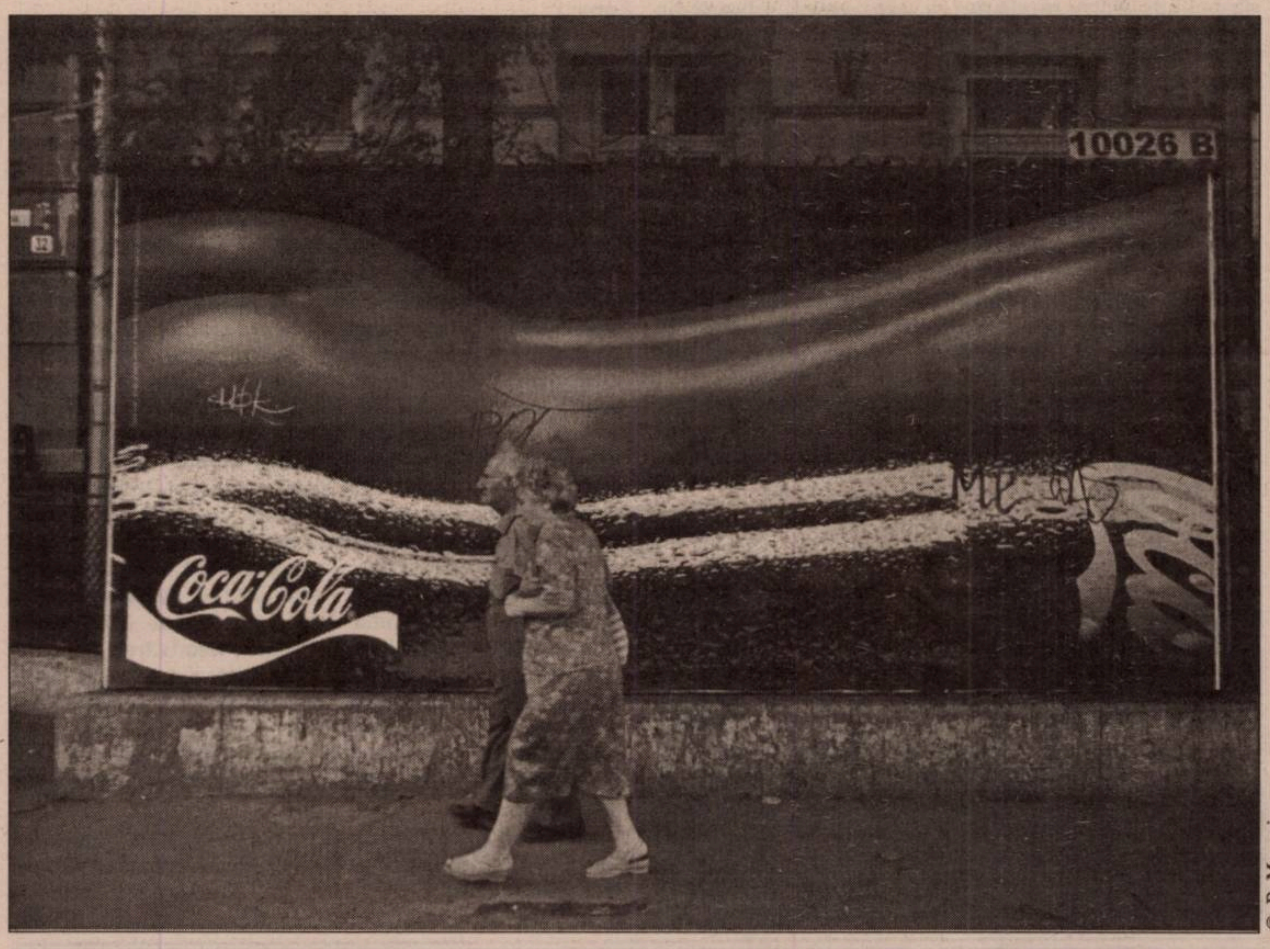

© R. Morariu

Tudor Călin ZAROJANU

Menajere, ziarişti şi alţii

Buna mea prietenă Aurora era, nu de mult, indignată de felul în care femeia ei de serviciu (pardon, menajera) îşi risipeşte banii primiţi. „Îi dau azi leafa şi mă trezesc că peste două zile se plînge că nu mai are bani!“ Despre ce sumă e vorba?, am îndrăznit să întreb. Despre 800.000 de lei. Nu ştiu de ce, un ceva m-a oprit să întreb ce face femeia de banii ăştia, de cîte ori pe săptămînă vine şi dacă mai scoate bani şi din altă parte. Opt sute de mii cheltuiţi în două zile! O fi plătit întreţinerea pe o jumătate de lună?

Dar, mă rog, de ce-ar trebui să vorbim despre menajere, în loc să ne aruncăm privirea în ograda noastră, a ălora care ne dăm jurnalişti? Drăguţul de public cititor primeşte din cînd în cînd informaţii năucitoare despre vedetele TV care saltă cîteva mii de dolari pe lună, se zice. Sau despre directorii de trusturi, cu limuzină la scara de marmură. În realitate, însă, lucrurile stau mai puţin spectaculos (şi revoltător, nu-i aşa?): cei menţionaţi mai sus sînt cîteva zeci, iar covîrşitoarea majoritate a truditorilor cu pixul, microfonul şi camera au venituri comparabile cu ale profesorilor (e greu de găsit o comparaţie mai tristă în România mileniului trei).

Bine-bine, dar, vorba aia, nu muncesc în zadar! E, mai întîi, satisfacţia de a fi cunoscut, citit, văzut, apreciat, pe scurt – celebru. Apoi, plăcerea de a lucra într-un domeniu de maxim interes, racordat la actualitatea fierbinte. În fine, bucuria de a vedea că neajunsurile semnalate de tine sînt luate în serios şi, mai devreme ori mai tîrziu, corectate.

Sîntem la ora de umor... În afara aceloraşi cîteva vedete ale micului ecran (incluzînd aici şi cei şase-şapte „analişti“ abonaţi ai talk-show-urilor), puteţi numi repede zece ziarişti? Să zicem, de pildă, doi reporteri speciali, trei realizatori de anchete şi cinci semnatari de articole economice?

La rîndul ei, racordarea la temperaturile înalte ale actualităţii pare o glumă proastă într-o ţară în care viaţa privată a maneliştilor şi fotbaliştilor atinge cotele maxime de audienţă.

Cît despre eficienţa socială a muncii jurnalistice, rămîne cum am stabilit: cîinii latră, caravana trece.

Ei!, dar de ce să transmitem noi, frustraţii, un mesaj atît de pesimist? Slavă Domnului, în România contemporană există atîtea bresle care lucrează cu folos, asigurînd prezentului şi lăsînd posterităţii noi şi noi împliniri. Minerii, bunăoară. Siderurgiştii. În general, personalul din industria grea. Apoi cel din turism. Cei din transporturi şi din construcţia de drumuri – de fapt, toţi constructorii. Personalul sanitar. Cadrele didactice. Bibliotecarii. Micii întreprinzători din orice domeniu. Artiştii de toate felurile. Ca să nu mai vorbim de politicieni! Toţi aceştia şi mulţi alţii s-ar putea enerva, pe bună dreptate, doar aflînd ce temă a propus revista dvs., pentru că au mari satisfacţii personale (profesionale şi materiale) şi, în acelaşi timp, constată zi de zi, ceas de ceas şi în proporţie de masă, eficienţa incontestabilă a activităţii lor, aşa cum se cade într-un stat european al secolului XXI.

Dacă România ar fi un sistem închis, cu greu am putea evita să credem că sîntem un popor de leneşi, pe deasupra pretenţioşi. „Vrem să muncim ca-n socialism şi să trăim ca-n capitalism“ este un imblod doar parţial auto-ironic, care vine să se adauge unui lung şir de îndemnuri mobilizatoare: „Munca face pe om şi omul face pe muncă“, „Cheia marilor succese: pauzele lungi şi dese“, „Munca e sfîntă, să nu ne atingem de ea!“ etc. Ar reieşi cumva că de lucru se găseşte, da' nu ne-ndemnăm noi, respectiv că sîntem cam risipitori, precum menajera prietenei mele.

Dar graniţele sînt deschise şi nu prea poţi găsi un român plecat să lucreze în străinătate care să nu fi pus osul la greu, în orice meserie (nu neapărat cea pentru care era pregătit!), şi care să nu fi pus de-o parte într-un an mai mult decît cîştiga aici într-un deceniu. Inclusiv dintre cei care aici păreau incapabili sau puturoşi.

Concluzia e simplă: cînd într-o fabrică un strung în stare bună de funcţiune nu dă randament, e probabil vina strungarului. Dar cînd toată fabrica e în colaps, nu există contracte şi lipsesc materiile prime, fraţilor, nu vă luaţi de muncitori! Schimbaţi conducerea fabricii.

▲

© L. Muntean

Raluca ION

Munca în zadar cu cartea

Reţeta „ca Nicu la facultate“

Se dă A – obiectul dorinţei: o hîrtie gălbuie, de carton făcut din hîrtie reciclată, cu onduleuri pe margine şi cu poza aspirantului pe ea, cunoscută şi ca Diplomă de licenţă. Se dă B (cu puţin noroc se şi ia) – examenul de admitere în facultate. Se papă, cu cel puţin o lună înainte de începerea şcolii (notat cu T) iluzii cu linguriţa, de mai multe ori pe zi, în fiecare zi. De la momentul T, lucrurile încep să se mişte foarte repede, degenerînd în consumul de nervi în cantităţi semnificative sau într-o nepăsare atotcuprinzătoare. Se pierd, după caz, 4 sau 5 ani din viaţă. Se ajunge în sfîrşit, în situaţiile fericite, la momentul T', la sus-numita hîrtie gălbuie, din carton făcut din hîrtie reciclată, cu poza licenţiatului pe ea, care se pune într-o mapă, într-un sertar sau pe vreun şifonier. Un „N-am învăţat nimic în facultate. Nimic care să-mi folosească“, poate fi atunci adăugat, după gust. Diploma se scoate apoi de la păstrare de mai multe ori în cursul vieţii, cu ocazia schimbării locului de muncă, şi se duce la Resurse Umane. Nicu crede totuşi că fără ea nu se poate.

Facultatea de Jurnalism

„Facultatea asta nu-şi are rostul, pentru că e făcută de oameni care nu au nici o legătură cu presa, de oportunişti care au ajuns acolo printr-o anumită conjunctură şi care stau la catedră şi emit teorii care nu au nici o legătură cu ceea ce înseamnă presa în realitate.“, spune o absolventă promoţia 2003 a Facultăţii de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării. „Dintre toate cursurile pe care le-am făcut nu mi-au folosit decît *Tehnicile de redactare* ale lui Constantin Stan şi încă vreo două. Pe Constantin Stan l-au mătrăşit însă nişte dinozauri care au vrut să-şi extindă catedra, aşa încît anul trecut nu a mai predat la noi la facultate.“ Scăzînd pe scurt scrisele lucruri de bine, cursurile Facultăţii de Jurnalism sînt nişte mai puţin nobile inutilităţi. Cele mai potrivite exemple sînt acelea ale lui Vasile Traciuc, care predă *Tehnici radio* şi ale Georgetei Drulă, de la care poţi afla lucruri despre *Internet* de care numai un informatician, necum un jurnalist are nevoie. Studenţii spun că de la Vasile Traciuc orice aspirant la un post de redactor în radio poate afla pe larg cum să monteze banda de magnetofon şi cum să facă inserturi audio decupînd banda şi lipind-o cu scotch (chiar dacă metoda se mai foloseşte la posturile publice de radio, ea este de neacceptat în radiourile private – cele mai multe şi, de altfel, cele mai ascultate), să deschidă bine gura cînd vorbeşte pentru ca sunetul să nu se oprească în spatele dinţilor şi „să inspire o cantitate suficientă de aer pentru a-şi oxigena plămînul.“ Totodată, distincţia favorită a domnului profesor este între posturile publice, care manifestă decenţă faţă de ascultătorii lor şi posturile private, de la care provin cele mai multe exemple negative. De cealaltă parte, „Georgeta Drulă le cerea studenţilor să facă lucruri pe care doar un *web designer* le putea face. Ca să promovezi, trebuia să ştii să faci *site*-uri şi prezentări multimedia. Au fost o grămadă de studenţi care au picat examenul pentru că nu au făcut un *site* exact aşa cum a vrut ea şi pe care i-a băgat în licenţă doar după multe insistenţe.“, aflăm de la un alt absolvent al sus-numitei facultăţi care mai spune că „anul trecut, femeia asta aridă şi matematică a fost şefa Comisiei de creativitate şi expresivitate la admiterea în facultate“.

Nimic pentru programatori

Un fost student la Facultatea de Automatică vorbeşte despre un curs pentru anul I de la Massachusetts Institute of Technology, care te învaţă într-un semestru bazele gîndirii de programare. În Facultatea de Automatică ajungi să ştii toate lucrurile astea după 3 sau 4 ani pentru că este prea mult balast. „Sînt multe cursuri vechi, inutile pentru că sînt prea mulţi profesori depăşiţi pe care nu au putut să-i lase fără catedră pentru că sînt de mult timp în facultate. Este o pierdere de vreme, trebuie să te ţii serios de şcoală, fiecare imbecil de profesor vrea caiet de probleme şi 70-80% dintre lucrurile pe care le înveţi nu-ţi folosesc. În 5 ani de zile înveţi zeci de materii inutile doar ca să îţi apară numele pe o diplomă de la Automatică pentru că este foarte bine cotată.“ Deşi este o facultate pentru automatişti, cei mai mulţi dintre studenţii de aici vor să devină programatori. Multe materii însă sînt inutile şi pentru unii şi pentru ceilalţi: „Nu înţeleg de ce trebuie să fac cursuri aprofundate de mecanică înaltă şi tot feluri de fizici, cînd o introducere ar fi suficientă. Unuia care vrea să se specializeze pe o linie de asamblare nu-i folosesc oricum pentru că are nevoie de mult mai mult şi învaţă oricum mult mai mult de atît la specializare, iar mie ca programator nici atît.“

Practică pe frînturi

„Teoretic, nu-i nici un curs care să nu-ţi folosească. Pe cele mai multe le strică profesorii.“ Cea care vorbeşte acum este o domnişoară care a terminat anul trecut ASE-ul, Secţia Finanţe-Bănci. Are experienţa mai multor seminare de informatică la care a învăţat să facă aplicaţii care nu se mai folosesc de ani buni, mai multe cursuri la care profesorii veneau şi citeau pe un ton monoton din carte, un examen pe care toată lumea l-a trecut cu şpagă şi profesorul a împărţit aleator note de 9 şi de 10. Una peste alta, cînd s-a angajat, a văzut că nimic din ce a făcut în facultate nu-i foloseşte şi că trebuie să ia lucrurile de la zero. N-a tresărit a uimire. „Problema este că în facultate nu te învaţă nimic practic. Din anul doi pînă în anul patru trebuie să faci practică la diferite firme. Asta teoretic, pentru că în realitate caietele de practică le iei de la cei din anii anteriori şi le dai mai departe. E foarte greu ca student să fii primit să faci practică într-o bancă pentru că facultatea nu are acorduri cu ele pe chestia asta şi de cele mai multe ori trebuie să intri acolo pe cont propriu. Şi cînd se întîmplă asta, nimeni nu îţi dă toate datele de care ai nevoie. Îţi spun că sînt confidenţiale, aşa că niciodată nu poţi să îţi faci o imagine reală despre ceea ce înseamnă să lucrezi într-o bancă.“

▲

Cătălin TOLONTAN

Zadar avem, mai greu cu munca

Fotbalul românesc n-a fost niciodată bolnav de muncă în zadar. Specialitatea noastră e talentul în zadar, harul risipit, victimizarea pe fondul romanţelor anilor '30 sau a manelelor de astăzi.

Deţinem o istorie plină de eşecuri nobile, pe care le pomenim ca pe nişte bătălii pierdute dintr-o voinţă exterioară. „Rătăcirea lui Baratki", „Abandonul lui Dobay", „Netransferarea lui Dobrin", „Accidentarea lui Balaci", „Golul lui Prunea" sau, destin de ultimă oră, „Furtul lui Urs Meier", acestea sînt reperele nostalgice ale microbistului român. Printre zeci de borne lacrimogene se mai strecoară cînd şi cînd cîte un episod greu de înţeles – „Sprintul lui Bölöni în finala de la Sevilla" sau „Deposedarea lui Dorinel".

Ce pondere să aibă munca într-o lume populată de genii neîmplinite şi de comploturi universale?! De aceea, în mijlocul rumorii care a înconjurat meciul cu Danemarca, printre revelaţii organoleptice, „să le boicotăm berea că e mai bun vinul!", şi inerţii istorice amuzante, „pentru noi, domnule elveţian, eşti U.R.S.S. Meier", a picat fraza rostită de Mircea Lucescu: „Nu cred în generaţii de excepţie, nu cred în miracole, cred în muncă şi în organizarea unui fotbal sănătos. În asta cred".

Îngrozitor! Insuportabil! Dureros peste golul danezului Laursen. Şi, culmea, de unde ne dă Mircea Lucescu această veste? De la Istanbul! Au ajuns turcii, profesorii noştri de sarmale şi lene, să preţuiască truda mai mult decît noi? Chiar a înnebunit lumea? Nu mai are nimeni sentimentul vanului şi plăcerea unui chiul de la antrenament cînd stă antrenorul cu spatele?

Se vede treaba că am rămas ultimii mohicani ai zădărniciei şi paznicii de far ai boemiei în sport. Cînd un preparator fizic român cu experienţă în Occident i-a anunţat pe şefii Rapidului că jucătorii noştri aleargă de trei ori mai puţin decît cei din Vest, el a fost concediat după două săptămîni; am crezut că mai există o logică pe planetă. Dar uite că acum vine Mircea Lucescu pentru a ne zdruncina din temelii tactica vieţii.

Ar fi culmea ca, după atîta timp în care am evoluat la temporizare, cu 5 fundaşi declaraţi şi restul apărători de vocaţie, să fim nevoiţi să jucăm de dimineaţă şi pînă seara, plus toate anotimpurile, la privat şi la stat, într-un 1-3-4-3 ofensiv, cu 45 de ore de muncă pe săptămînă şi doar 30 de zile de concediu de odihnă!

▲

© L. Muntean

Adina POPESCU

„Gospodina cînd e bună..."

Îmi place starea de dezordine, uneori chiar şi cea de haos şi n-aş putea locui într-un mediu în care fiecare obiect îşi are locul său precis, de dinainte stabilit, nu se vede nici o dîră de praf şi nici o scamă pe covor, totul străluceşte, e impecabil, nici o imperfecţiune în cutele husei de pe canapea, nici un strop de zaţ pe masa din bucătărie, nici un muc de ţigară uitat în scrumieră, căci scrumiera din cristal e aşezată pe un raft, pe post de decor: nu se fumează! Într-o asemenea casă, chiar dacă este a ta, te poţi simţi uneori ca un intrus. Probabil că disconfortul pe care mi-l creează „ordinea şi disciplina" e o rămăşiţă a adolescenţei. Ca orice adolescent, primeam zilnic observaţii despre felul – sau mai degrabă halul! – în care arăta camera mea, despre cărţile împrăştiate pe jos şi hainele azvîrlite prin diferite colţuri şi despre pat... de ce nu-ţi faci niciodată patul?... pentru că e inutil să-mi fac patul din moment ce seara o să mă culc la loc în el!... logică de adolescent!

Din aceste motive, poate veţi înţelege de ce totdeauna mi s-a părut pe jumătate absurdă, pe jumătatea hilară „marea curăţenie generală" de dinaintea unei sărbători cum ar fi, de pildă, Paştele sau Crăciunul – momentul în care se mobilizează întreaga familie, cu o săptămînă înainte, pentru a participa cu febrilitate la eveniment. Se îmbolnăvesc cu toţii subit de un microb extrem de contagios al curăţeniei perfecte şi muncesc cu atîta rîvnă de parcă ar încerca să recompenseze toate chiulurile pe care le-au tras un an întreg. Îşi împart sarcinile: bărbaţii mută mobile ca să scoată de sub ele covoarele pe care le urcă pe „bătător", apoi se aud nişte bubuituri înfundate şi ritmice în toate parcările din spatele blocurilor (acel „bătător" e veşnic învecinat cu o parcare), urcă covoarele înapoi sus, în apartamente, mută iarăşi mobilele ca să le pună la loc, după care aspiră covoarele etc., o operaţiune interminabilă care totdeauna durează pînă-n ultima clipă. Tot bărbaţilor le revine sarcina de a repara diverse chestii, de a căra alte chestii dintr-o parte în alta şi de a face scandal vecinului de sus pentru ultima inundaţie care abia acum devine extrem de vizibilă pe tavanul din baie. În tot acest timp, femeile, înarmate cu ustensile ca mături, găleţi, cîrpe, spală, şterg şi lustruiesc tot, de la geamuri pînă la faianţă, pînă cînd se asigură că nu a mai rămas nicăieri nici o umbră de mizerie. La final, toată lumea se prăbuşeşte epuizată pe unde apucă, toţi îşi privesc cu satisfacţie „opera" şi se consideră nişte învingători. Rezultatul „marii curăţenii generale" durează, de regulă, mai puţin de două săptămîni.

© L. Muntean

Poate că cele descrise mai sus, n-ar mai fi atît de absurde şi de hilare, dacă nu s-ar petrece uneori în „gospodării" unde veşnic există cîte cineva care face zilnic „curăţenie generală". Doamna Mari, de exemplu, 47 de ani, e gospodină „din mamă în fiică", mai pe înţelesul tuturor, casnică. Nu şi-a dorit niciodată o slujbă şi declară cu mîna pe inimă că nu se plictiseşte acasă, căci „la cîtă treabă fac, cum să mai am timp să mă plictisesc!". Deviza sa e atîrnată deasupra aragazului sub forma unui ştergar înfipt cu pioneze pe perete, o „moştenire" de la bunica sa. Ştergarul e „cusut de mînă" şi înfăţişează o femeie corpolentă, îmbrăcată într-un şorţ de bucătărie care mestecă zîmbind larg în cîteva oale ce fierb pe aragaz. Deasupra desenului, scrie cu litere azurii: „Gospodina cînd e bună, rostul casei merge strună!".

Iată cum arată programul zilnic al doamnei Mari:

– ora 6,00 dimineaţă: trezirea, „o cafeluţă rapidă, căci nu-mi permit să mă întind prea mult la cafea!". Pregăteşte un mic dejun consistent pentru soţul care pleacă la serviciu şi pentru copilul care pleacă la şcoală. Printre picături, ascultă ştirile la radio şi fredonează cîteva melodii la modă. De altfel, radioul este „colegul meu de birou", după cum îi place să spună rîzînd. Nu poate să muncească decît în compania pîrîiturilor dragi, mai ales că tot radioul este cel care „îi zice mereu cît e ceasul şi cît timp mai are la dispoziţie". Doamna Mari ştie pe de rost toate trupele din top, de la Ozon la Gaz pe Foc.

– ora 7,30 – Start curăţenie! Mai întîi face paturile, scoate aşternuturile pe balcon la aerisit. Urmează praful, aspiratul, geamurile şi toate celelalte. „Bucătăria îmi ia cel mai mult timp!", mărturiseşte ea. „Oricît aş freca aragazul ăla, tot mai găsesc pe el urme de grăsime!"

– ora 12,00 – Doamna Mari e la piaţă unde se tîrguieşte, apoi vizitează vreo patru magazine alimentare din zonă ca să constate „dacă au primit crenvurşti proaspeţi la madam Dinu" sau „dacă au la Mega Image ciuperci chinezeşti în conservă, la ofertă specială!".

– ora 13,00 – operaţiunea gătitul. În fiecare zi, doamna Mari găteşte două feluri, căci „io nu ţin în frigider o mîncare mai mult de două zile, mai bine o arunc decît să dau la copil mîncare veche!".

– ora 14,00 – vine „copilu'" de la şcoală şi doamna Mari pune masa, strînge masa.

– ora 14,30 – curăţenia din bucătărie „post gătit" şi retuşurile „curăţeniei generale", adică spălarea şi igienizarea băii, balconul şi cămara.

– ora 16,30 – vine „soţu'" de la serviciu şi iar pune masă, strînge masă. Doamna Mari se plînge că are cîteva kilograme în plus şi de aceea nu prea mănîncă. De obicei „ciuguleşte" cîte ceva în timp ce găteşte.

– ora 17,00 – un moment de respiro, punctat de vizionarea serialului preferat la TV.

– ora 17,30 – Doamna Mari spală rufe, „chiloţii şi ciorapii cu mîna", restul cu maşina. Apoi le cară pe rînd în spălătoria blocului şi le întinde la uscat.

– ora 18,30 – Doamna Mari calcă rufe.

– ora 19,30 – Doamna Mari trage cu ochiul la ştiri în timp ce îşi mai găseşte ea ceva de lucru prin casă.

– ora 20,00 şi pînă la culcare – cina, curăţenia finală din bucătărie, florile de pe balcon (udat, săpat la rădăcină etc.), apoi cîteva secvenţe dintr-un film oarecare, nu are preferinţe, timp în care i se închid ochii de oboseală.

Astfel, viaţa de zi cu zi a doamnei Mari devine o luptă contracronometru cu timpul, cu propria-i locuinţă şi uneori cu propria-i familie. Rareori se abate de la program, poate duminica doar, cînd se mai odihneşte şi ea, toamna cînd e rost de murături şi de zacuşti şi de sărbătorile legale.

Vecinii care o dau drept exemplu de hărnicie şi perseverenţă au propus-o pentru funcţia de administrator al blocului, dar ea a refuzat demnă invocînd lipsa de timp. Poate cînd va ieşi la pensie!

▲

Stela GIURGEANU

Cum vii, a doua groapă pe dreapta

„şi vine şi ziua cînd lumea începe
să vă confunde cu o ladă de gunoi“
Matei Vişniec,
Teatru descompus sau Omul-ladă-de-gunoi

Legenda Bulevardului Constructorilor

A fost odată un bulevard. Lung, umbrit de copaci şi de normalitatea unei străzi bucureştene, acest bulevard era populat, în egală măsură, atît de oameni cît şi de cîini.

În timp însă, peste populaţia băştinaşă a zonei s-au aciuit, la început timizi, cîţiva oameni în albastru. Iniţial lumea s-a bucurat la vederea lor. (Apăruseră pe bulevard cîteva nelămuriri în carosabil, ici o groapă, colo un hop, iar sunetul pickhammer-ului la cafeaua de dimineaţă mergea mînă-n mînă cu iluzia perfectă că va fi un drum la fel.)

Lucrările au demarat în forţă. Într-o luni dimineaţă s-a spart jumătate de stradă, marţi, cealaltă jumătate. Miercuri şi joi lucrurile au cam stagnat, dar de-abia într-o vineri s-au oprit de tot. Motivul: căldura mare din acea vară, temperaturile aberante, era imposibil de muncit cu soarele de patruzeci de grade în ceafă. Simpatia faţă de oamenii în albastru veniţi să pună ordine în carosabil laolaltă cu imaginea idilică a unui viitor drum impecabil, aproape european, făcea să merite, din plin, jertfa cauciucurilor şi a pantofilor. Cam aşa au gîndit băştinaşii zonei, cu zîmbetul pe buze, luni de-a rîndul.

Orice aşteptare, dacă nu se referă la Godot, are o finalitate: într-o bună zi, circulaţia s-a reluat fără probleme pe un drum ca-n palmă. Timp de trei săptămîni bulevardul a ţinut-o într-o veselie şi o sărbătoare. Bucuria mare nu a ţinut însă prea mult. La sfîrşitul perioadei de graţie, oamenii în albastru au reapărut. De data asta mai numeroşi, însoţiţi de o armată de oameni în portocaliu, mai echipaţi. Înlocuire de ţevi. Locuitorii au oftat, văzînd frumosul şi noul asfalt pierind sub greutatea pickhammerelor. Dar au înţeles. Deh, ţevile erau, ce e drept, vechi, de prin '70, şi nu aveai de unde să ştii ce se putea întîmpla. Au existat şi dintre cei care au ridicat uşor din sprînceană, gîndindu-se da' de ce n-au făcut-o înainte să asfalteze? Înlocuirea de ţevi a ţinut mai mult. Cerea timp şi spaţiu, iar iarna nu oferea nici una nici alta. Primăvara a adus însă cu sine un nou asfalt, aproape la fel de bun ca primul. „Aproape“, pentru că de data asta a fost turnat doar pe jumătate. Ceea ce trebuia luat ca un semn prevestitor.

V-aţi dat seama, bineînţeles, că, în scurt timp, minuscula şi impecabila fişie de asfalt a pierit ca şi suratele ei de pînă atunci. După înlocuirea ţevilor, reasfaltarea a fost dez-asfaltată pentru oamenii în verde. Reţeaua de gaze, sau cam aşa ceva (băştinaşii încetaseră de mult să mai afle motivele absenţei asfaltului pe bulevardul lor).

După venirea acestora din urmă, lucrurile au scăpat cu totul de sub control. Cum dispăreau oamenii în verde, cum apăreau oamenii în portocaliu, urmaţi de cei în albastru, după care succesiunea lor de-a lungul şi de-a latul a ceea ce fusese odinioară bulevard se repeta, nelimitat şi total aleatoriu. În timp, atît numărul oamenilor în uniforme colorate, cît şi cel al argumentelor a crescut enorm. Şi, cum noii veniţi erau din ce în ce mai mulţi, ba cu tîrnăcoape, ba cu pickhammer-e, ba cu roabe pline de moloz, ba cu smoală furibundă sau alte asemenea ustensile folositoare constructorilor, bulevardului i s-a zis, într-un final, Bulevardul Constructorilor.

Urmele acestuia mai pot fi zărite şi astăzi.

Grădinile suspendate

La scurt timp după mutarea ei, într-un bloc de unde-va de pe la jumătatea Bulevardului Constructorilor, doamna D. a şi încropit o grădiniţă. Că „într-o lume de beton, florile nu mai sînt un lux, ci o necesitate“ îi plăcea să îmi repete de fiecare dată, drept răspuns la admiraţia mea faţă de munca ei. Şi aşa, într-o primăvară au apărut, pe un spaţiu dat de Asociaţie, de nici patru metri pătraţi, la început ghiocei, apoi zambile şi cîteva fire delicate de frezii, apoi, pe măsură ce soarele se reinventa în termenii caniculei de vară, micuţul colţ devenise gazda florilor de tot felul, a trandafirilor, a irişilor şi a tufănelelor. Se mîndrea cu un trandafir roşu pe care îl salvase ea din scara unui bloc de atacul unor gîndăcei vicioşi. Dar asta nu înseamnă că îl iubea mai mult. Păi numai cît a stat cu jumătăţile de sticlă de apă minerală să încălzească bulbii de zambilă! Credea că n-or să mai iasă, mai ales după ultimul ger din februarie. Dar toată grija ei a dat roade şi a meritat... Pînă în acea zi.

La prima spărtură s-a intrat şi pe trotuar cu un buldozer, sau cu ce-o fi fost. I-au distrus jumătate de grădină. Cînd şi-a văzut irişii, cei de străjuiau trandafirii şi tufănelele, la pămînt, călcaţi în picioare sau sub roţi de parcă nu însemnau nimic, a luat-o razna. A urlat, a încercat să alunge monştrii de fier, a făcut scandal la Asociaţie, a plîns, s-a rugat... Oamenii în albastru au privit-o, preţ de o clipă, au ridicat apoi din umeri şi au tras din ţigară. După plecarea lor a oblojit, cît de cît, grădina. A reamenajat, a săpat, a sădit, a pus-o, cum s-ar zice, din nou pe picioare.

Lovitura a venit pe neaşteptate, într-o altă dimineaţă, cu soneria. Nici nu mai ştie ce argumente a primit... ba, vag, parcă ceva cu schimbarea ţevilor (argumentele prospargeri şi anti-carosabil au fost atît de multe, că nici nu le mai ştie). Grădina trebuia suspendată, dar acum nu doar un metru sau doi. Toată. Ţevile erau sub ea. A avut doar răgazul unei după-amiezi să le scoată din pămînt, să le replanteze în apartament, pe balcon. Unele au murit la cîteva zile, altele au mai rezistat.

După care, profitînd de un moment de linişte, a îndrăznit, din nou, să spere. A luat-o de la zero, a săpat, a împrejmuit, a legat şi a semănat. Cîteva luni, cîteva mulţumiri. Apoi, din nou vestea suspendării, purtată de pickhammer, a făcut să-i îngheţe sîngele-n vene. Nu se poate, taman îi răsărise muşcata! Dar s-a putut, şi într-o jumătate de oră, săptămînile ei de muncă au dispărut.

A luat-o de la zero, din nou, cu îndîrjire... Că aşa e românul, înghite da' nu se lasă, îmi spune cu săpăliga în mînă, în genunchi, dintre straturile de tufănele.

Omul cu Groapa

„Am şi eu un indiciu să dau la taxi cînd chem. Sau cînd mai vine cineva pe la mine îi spun... Ai grijă, este blocul cu Groapa în faţă... Nu le spun numărul, n-au nevoie să se zgîiască pe pereţi după numere şi litere... Ba e chiar periculos, pe bulevardul nostru, să îţi desprinzi, şi pentru o secundă, ochii de pe drum. Că dispari de nu te vezi într-o genune... Aşa, eşti atent şi la picioare, şi la adresă. Dacă îi zici omului de Groapă, e imposibil să nu te găsească. Pentru că Groapa asta are, dom'le, o personalitate, ceva de speriat. Păi, Groapa este un reper al Bulevardului. Cînd eşti invitat în Constructorilor primeşti invariabil indicaţia: «blocul de lîngă blocul cu groapa», sau «dacă ai ajuns la Groapă întoarce-te, ai trecut cu un bloc de blocul meu». Mi-a lipsit prima oară cînd au asfaltat... O lună întreagă mă bîlbîiam la taxi cînd dădeam indicaţii... Nu mai era, ea, Groapa, dispăruse Groapa luînd după ea toată coerenţa mea! Bine că a revenit, că zău, nu mai eram întreg fără ea...“ ▲

---

aduse cu poşta

Lacrimile sînt inutile

Hmm, dureroasă temă. Să scriu oare despre iubita mea care, ca şi medic chirurg, după nouă ani de şcoală (şase de facultate şi trei de rezidenţiat) cîştigă trei milioane de lei pe lună şi se gîndeşte zilnic cu teamă că nu va găsi post la terminarea rezidenţiatului? Să vă scriu despre părinţii mei, tatăl pensionar şi bolnav, cu două milioane pe lună, iar mama lucrînd pentru trei milioane într-o fabrică unde munca alternează cu şomajul tehnic? Despre sora mea, care lucrează în sectorul privat dar e plătită cu salariul minim pe economie în timp ce patronul i se plînge tot timpul că nu are bani să plătească personalul şi va face reduceri? Să vă scriu despre mine, care lucrez la cea mai mare firmă auto de transport internaţional de călători, lucru care nu mă încălzeşte cu nimic deoarece salariul e de trei milioane, iar la deplasările în străinătate diurna de-abia ajunge pentru mîncare şi, ce e mai grav, muncim la negru, ascunzîndu-ne permanent de poliţie? Să vă spun cum am fost arestat din cauza asta în Italia, iar la telefon patronul m-a înjurat că n-am ştiut să mă descurc şi am petrecut o zi în celulă, pînă m-au expulzat?

© S. Ivanoschi

Să vă scriu despre cea mai mare dorinţă a mea, aceea de a putea avea la un moment dat o locuinţă, dar după trei decenii de viaţă încă nu ştiu cum aş putea aduna banii pentru ea?

Să vă scriu despre dezgustul de a vedea cum majoritatea celor care „se ajung“ cunosc persoanele care trebuie sau îşi cumpără locul pe care îl doresc? Despre neputinţa de a răzbi dacă nu eşti „nepot“ sau nu te înscrii în partidul care conduce?

Urmărisem să fac doar o introducere şi uite că nu mă mai pot opri. Să trec mai bine la subiect. Cred că fiecare om, pentru a nu munci şi a nu trăi o viaţă în zadar, trebuie să-şi dezvolte conştiinţa că a îmbogăţit sau sporit cu ceva lumea aceasta. Înţelepciunea populară spune că omul, de-a lungul vieţii, trebuie să ridice o casă, să planteze un pom şi să facă un copil. Nu sînt deloc vorbe în vînt. Poţi să nu creezi nimic pe plan spiritual, dacă ai făcut aceste lucruri poţi muri împăcat.

Casa reprezintă o continuare a tradiţiei, e dovada că ai clădit ceva pentru ai tăi şi pentru cei ce vor urma. Ar trebui să fie cel mai comun act de creaţie în plan social. Casa e teritoriul pe care îl stăpîneşti, locul care trebuie să te reprezinte.

Pomul? Cum ar fi o lume fără pomi? Săditul unuia e împăcarea cu natura, mulţumirea pe care i-o aduci. Reprezintă perpetuarea mediului în care vrei să crească urmaşii tăi. O breşă în cenuşiul modernităţii şi o gură de aer curat în plus.

Copilul? Poate tu nu te-ai realizat, dar o parte din genele tale continuă să trăiască în fiinţa căreia îi dai viaţă şi care poate va face ceva şi în numele tău. Copilul e aspiraţia oricărui adult spre infinit, e mitul vieţii fără de moarte. Da, eu mor, accept asta, dar o parte din mine va rămîne să trăiască.

Să nu ne mai plîngem că muncim în zadar! Lacrimile sînt inutile, nu vor mişca nimic. Să încercăm să schimbăm lucrurile care nu ne plac, să învăţăm să spunem nu celor care ne cred supuşii lor pentru cîteva milioane pe lună. Să citim, să ne informăm cu privire la drepturile noastre. Să cerem să fim trataţi cu demnitate şi la fel să-i tratăm şi noi pe ceilalţi. Şi să nu uităm, din cînd în cînd, să ne întrebăm cu ce putem spori lumea aceasta? Nu vă grăbiţi, e o întrebare vitală, la care avem o viaţă să răspundem.

Călin GRUIA
Timişoara

Lavinia BOGDAN

Clipe pierdute

Un eşec. O greşeală. Un destin potrivnic. Există momente în viaţă cînd munca este în zadar? Cîteva răspunsuri la această întrebare am primit de la cîţiva oameni pe care i-am rugat să ne spună cînd li s-a părut munca depusă în van.

„Într-un an, coincidenţa a fost că am muncit foarte mult şi în vară a dat mana, s-a stricat toată poama şi n-am mai putut să culeg nimic. A fost un an foarte prost. Şi erau şanse foarte mari ca oricine cumpăra vin din sat de pe la noi să ia vin fals.“

„În ultima sesiune am învăţat cinci zile pentru un examen la Circuite Integrate Digitale şi am picat; şi asta pentru că profu e dement. Ce faci la curs şi la seminar e mult mai uşor faţă de ceea ce-ţi dă la examen.“

„O fîntînă oarecare, în oraşul Caracal; nu mai ieşea apa din ea; a fost adus un comitet de fîntînari experimentaţi care au rînit şi au instalat chestiile alea; a durat ceva timp, o oră-două. Apoi am băgat ciutura în apă; cînd am scos-o, n-am scos nimic pentru că am realizat că tuburile se prăvăliseră la cutremurul care avusese loc cu vreo zece ani în urmă şi că nu mai exista nici o soluţie.“

„Munca este în permanenţă în zadar pentru că satisfacţia ar trebui să fie, în primul rînd, din punct de vedere al retribuirii. Or, niciodată nu eşti satisfăcut de banii pe care-i primeşti pentru munca depusă.“ ▲

Andreea MIHALACHE

Arhitectura eclezială între discursul filozofic şi realitatea contemporană (1)

Casa şi cartea

Aparent, nimic nu poate fi mai prezent decît o casă. Oricum ar fi ea, bine făcută sau dimpotrivă ratată, o clădire, o dată ce a fost construită, se vede. Şi nu pare să mai aibă nevoie de explicaţii. Totuşi, paradoxal, pentru nespecialişti – care sînt majoritatea – o carte „se vede" mult mai bine decît o casă. În afara publicaţiilor de strictă specialitate, care se adresează exclusiv profesioniştilor, cartea de arhitectură are rolul ingrat de a vorbi despre ce se vede. Pînă de curînd, cu excepţia unor evenimente punctuale, apariţiile româneşti constante în domeniu s-au datorat unui număr restrîns de edituri: Paideia (Bucureşti), prin colecţia „Spaţii imaginate", oferă regulat de cîţiva ani volume care se constituie într-un suport teoretic remarcabil, Simetria (Editura Uniunii Arhitecţilor) publică – din păcate la intervale destul de mari – lucrări foarte bine documentate, mai ales monografii, Idea Design&Print (Cluj), veghează asupra relaţiei atît de particulare a arhitecturii cu filozofia şi în sfîrşit Editura Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti publică, în tiraje nu foarte mari şi mai cu seamă pentru cei dinăuntrul breslei, cercetările şi lucrările de doctorat ale cadrelor universitare. Venind în completarea direcţiilor deja existente, la începutul anului 2003 Editura Noi Media Print a iniţiat seria „Prispa – Arhitectură din România" sub îngrijirea dlui conf. dr. arh. Augustin Ioan, acelaşi care asigură continuitatea „Spaţiilor imaginate" ale Editurii Paideia şi căruia i se datorează în cea mai mare parte vizibilitatea profesiunii de arhitect în spaţiul cultural contemporan românesc.

Dacă volumele apărute la Paideia se orientează mai cu seamă spre foarte necesare studii teoretice, în care ilustraţiile, atunci cînd există, ocupă deliberat un loc secundar, dacă monografiile Simetriei, apărute în condiţii grafice de excepţie, acoperă în special zona cercetării istorice şi de arhivă, dacă lucrările publicate la Cluj aruncă o punte heideggeriană între arhitectură şi filozofie, seria iniţiată la Noi Media Print se distinge prin cîteva obiective fundamentale: 1. consemnarea deopotrivă prin imagine şi cuvînt a arhitecturii române contemporane; 2. scrierea istoriei în desfăşurare, atît pentru publicul specializat, cît şi pentru cititorul pur şi simplu curios; 3. sincronizarea fenomenului arhitectural cu faptul istoric, social şi cultural; 4. deschiderea către lume prin exigenţa publicării bilingve a textelor. Pentru arhitecţi, acest demers era mai mult decît necesar în condiţiile în care frămînările ultimilor paisprezece ani întîrziau să fie ordonate şi coordonate în perspective integratoare, în timp ce pentru cei din afara breslei este cartea de vizită a unei profesiuni în mişcare, care arată, astfel, că există şi că produce şi altceva decît inutile case ale poporului, sedii de bănci

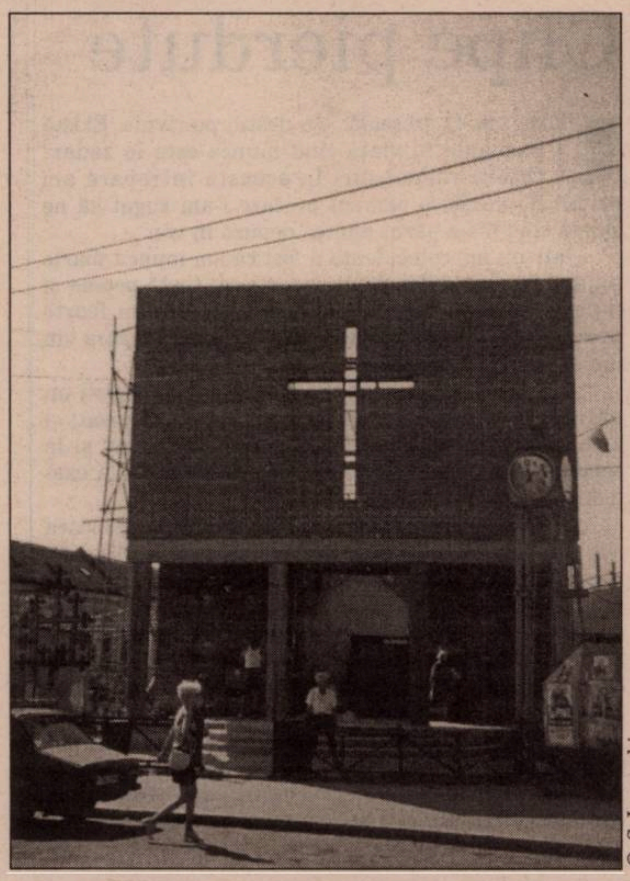

© S. Ivanoschi

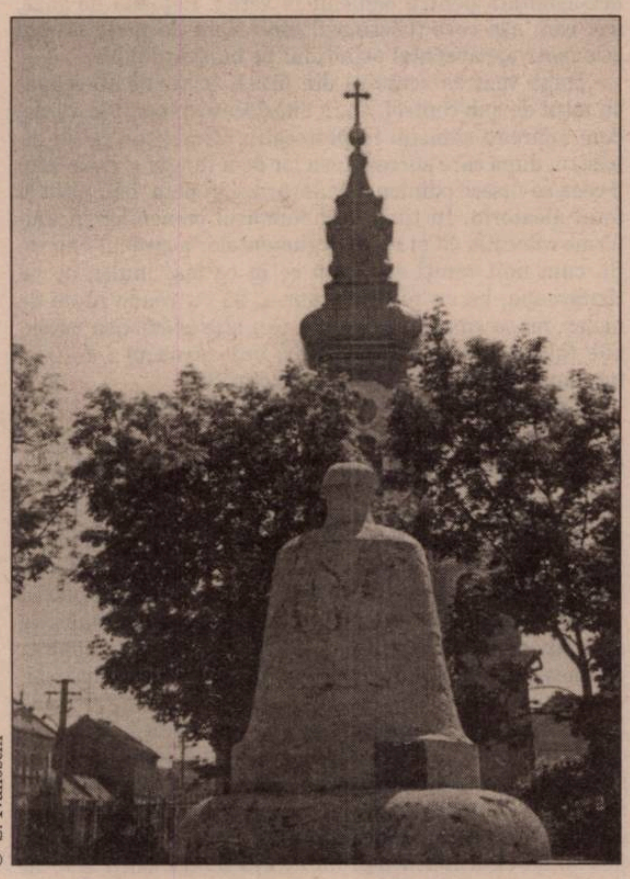

© S. Ivanoschi

şi locuinţe de o calitate îndoielnică, pentru noii îmbogăţiţi ai ultimului deceniu. Primele două volume ale colecţiei *(Zece arhitecţi de zece / Top Romanian Architects şi Arhitectura sacră contemporană / Sacred Architecture Today)* arată cîteva din producţiile arhitecturale de excelenţă ale ultimilor şapte-opt ani.

„Biserici nouă"

În ceea ce priveşte arhitectura religioasă românească realizată după '90, ea se caracterizează în primul rînd prin cantitate. Numărul insuficient de biserici existente pînă la sfîrşitul anilor '80 a făcut ca masa de spaţii de cult să se dezvolte exponenţial, într-un ritm care a ignorat cu totul calitatea spaţiilor construite în favoarea unei creşteri cantitative, altfel foarte necesare. Efervescenţa ziditoare nu a fost dublată, din păcate, de o la fel de necesară cercetare teoretică, fără de care tema spaţiului sacru nu are nici o şansă de cristalizare. Mai mult, revenirea controversatei Catedrale Patriarhale în atenţia publicului s-a produs într-un moment în care nici clerul, nici credincioşii şi nici (toţi) arhitecţii nu erau pregătiţi să se confrunte cu un subiect ale cărui profunzimi şi implicaţii depăşesc cu mult însăşi amploarea programului. Dincolo de graniţele ţării, spaţiul sacru este o temă care revine cînd şi cînd în atenţia revistelor de arhitectură de notorietate care i-au şi dedicat de altfel cîteva numere. Chiar şi aşa, problematica particulară a spaţiului de cult ortodox este ignorată constant, lipsind pînă şi acea minimă atenţie acordată măcar din curiozitate pentru un fenomen „exotic". Unul dintre ultimele numere ale revistei *AV Monografias* – excelent realizat atît ca documentare, cît şi ca nivel al abordării teoretice – prezintă integral spaţii de cult dintre cele mai variate, de la cimitire, crematorii, temple budiste, pînă la capele ale quakerilor, biserici-primării sau biserici catolice, dar păstrează o tăcere deplină asupra bisericii ortodoxe. Nu este un caz singular.

În condiţiile unui (aproape) vid teoretic îngrijorător, arhitectul Augustin Ioan este printre cei foarte puţini preocupaţi de bazele teoretice ale construcţiei de biserici şi în orice caz singurul care a publicat constant rezultatele cercetărilor sale. Biografia sa profesională în domeniu cuprinde, în afara cărţilor publicate, realizarea unor biserici ortodoxe, a unor spaţii de cult protestante, organizarea unor expoziţii în ţară şi în străinătate pe tema spaţiului sacru, realizarea unui CD-ROM cu tema „Arhitectura ortodoxă modernă şi contemporană" şi, în anul 2002, cîştigarea concursului pentru Catedrala Patriarhală din Bucureşti. Astfel că volumul bilingv publicat la Editura Noi Media Print *(Arhitectura sacră contemporană / Sacred Architecture Today)* vine în completarea unor cercetări susţinute, întreprinse atît la nivel practic, cît şi teoretic.

Prima secţiune

Volumul este structurat în două secţiuni principale: un capitol introductiv care punctează cîteva aspecte esenţiale ale problematicii generale a spaţiului sacru prin definirea unor elemente de bază ale suportului filozofic, urmat de o serie de texte care dezbat dintr-o perspectivă critică starea arhitecturii ortodoxe româneşti şi se focalizează pe aspectele cotemporane ale temei, fiind susţinute de un foarte bogat corp de imagini ale unor biserici recente, construite sau aflate în fază de propunere şi care reflectă nivelul actual al preocupărilor specialiştilor. Experienţa de dascăl şi jurnalist a profesorului A.I. face ca textele să treacă dincolo de pragul limbajului de specialitate, de multe ori arid, exclusivist şi foarte închis în sine, pentru a se adresa cu egală competenţă atît profesionistului, cît şi unui cititor oarecare, reglînd cu multă abilitate raportul între tonul filozofic şi cel angajat. Scopul volumului este, pînă la urmă, de a face vizibilă arhitectura sacră românească (fie ea chiar şi virtuală), integrată în contextul cultural şi social actual.

Titlul primei părţi – „Spaţiul sacru" – poate părea prea ambiţios la prima vedere. Prea ambiţios pentru că din generozitatea unei teme atît de vaste se poate aluneca foarte uşor în abordări superficiale sau incomplete. Ceea ce reuşeşte, însă, să ofere autorul este un text concis, extrem de dens şi foarte bine construit, care punctează cîteva elemente-cheie ale temei propuse. Pornind de la momentul zero care anunţă prima *epiphaneia* (visul lui Ezechiel) şi citind printre rîndurile fragmentului biblic, autorul formulează două întrebări pe care îşi va întemeia discursul, interogaţii la care nu îşi propune să afle răspunsuri definitive pentru că acestea sînt practic imposibil de găsit: este Iacov un *agent al descoperirii* spaţiului sacru sau Zeul este acela care instituie spaţiul sacru, retrăgînd muritorilor orice şansă de a-l putea descoperi? Aceste două ipoteze constituie suportul construcţiei teoretice pe care autorul o va dezvolta mai departe şi care debutează cu un comentariu critic al terminologiei folosite în general în lucrările de specialitate, de la articolele de dicţionar, pînă la deja consacratele definiţii ale lui Rudolf Otto şi Mircea Eliade. Relaţia spaţiu sacru-loc public-spaţiu privat este comentată din perspectivă heideggeriană, fiind urmată în text de consideraţii legate de de-teritorializarea spaţiului sacru a cărui dinamică este analizată în paralel cu abordarea tradiţională care îi conferă spaţiului sacru un caracter static, fix şi imobil. Cîteva gînduri despre locuri aflate pe un teritoriu de graniţă, ignorate frecvent tocmai prin ambiguitatea şi de multe ori imprecizia lor, locuri numite de autor „aproape-sacre" (monumentul, cenotaful, memorialul) şi obligatoriile concluzii de final încheie capitolul introductiv care stabileşte, la o cotă foarte înaltă, o serie de repere importante ale discursului teoretic despre spaţiul sacru.

▲

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine
CENTRUL DE LIMBI STRĂINE ARIEL

Str. Pitar Moş 7-13, Sector 1, Bucureşti
Tel. 210.87.85
Tel./fax: 210.48.44
centrulariel2002@yahoo.com

Organizează CURSURI DE LIMBI STRĂINE:

● engleză, germană, franceză, olandeză, suedeză, italiană, spaniolă, portugheză, turcă, japoneză, chineză, arabă, română pentru străini etc.
● pregătire pentru testele CAMBRIDGE, IELTS şi TOEFL
● engleză juridică şi de afaceri
● pregătire pentru ADMITERE

Înscrieri: tot timpul anului

Alianţe, prieteni, duşmani

Victoria militară din Irak şi neputinţa de a cîştiga pacea alimentează tensiunile create de refuzul unor aliaţi europeni de a se solidariza cu politica şi cu acţiunea americană. Faptul că SUA se întorc spre Consiliul de Securitate al ONU pare a fi o renunţare la „unilateralismul" reproşat în special de Franţa. Dar împăcarea merge greu. Ţările din fostul bloc comunist s-au alăturat politicii americane, în timp ce cer să fie admise în Uniunea Europeană. După cuvintele grăbite rostite la mînie, a urmat perioada tatonărilor şi explicaţiilor. Explicaţiile mai necesare clarificărilor vieţii interne decît politicii externe. Într-o măsură mai mare decît în Europa occidentală, viaţa omului din Est depinde de alianţe, de prieteni, de duşmani. În pagina de astăzi, cîteva observaţii despre asemănări şi diferenţe. ***(M. B.)***

© S. Ivanoschi

Un vizitator din Slovenia

S-a întîmplat să cunosc puţin România. Desigur, nu prea mult. Nu sînt expert, dar am adunat cîteva impresii. Am fost uimit de apropierea între România şi Statele Unite. Mai tîrziu, cînd pe agendă au ajuns Curtea Penală Internaţională sau susţinerea războiului din Irak, am observat că şi politica oficială e apropiată de cea a Statelor Unite. Din perspectivă slovenă (eu sînt sloven) e destul de ciudat şi greu de înţeles. E o altă lume. În multe probleme, Slovenia e taman invers decît România. Dacă sprijinul pentru NATO obţine un procent mare în România, în Slovenia procentul de susţinători e cel mai mic. Sau să luăm ultima problemă: războiul din Irak. Slovenia a fost inelul cel mai slab al lanţului din ceea ce s-a numit grupul de la Vilnius (Noua Europă...), în timp ce România a fost cel mai puternic. Am pus cîteva întrebări celor din jurul meu şi mi s-a spus că românii îi iubesc pe americani pentru că Europa i-a trădat în timpul războiului rece. Aşa a spus, mai mult sau mai puţin explicit, şi ministrul de Externe, aflat în vizită în Slovenia, la un *breakfast* semi-oficial cu cîţiva gazetari. Dar dacă e aşa, Europa nu a trădat şi multe alte ţări?

E adevărat, identităţile şi relaţiile aşa-numitelor ţări est-europene cu statele occidentale (SUA, UE) sînt complicate, pline de iraţionalităţi ciudate şi emoţii indescifrabile. După cum ştiţi, Slovenia are graniţe comune cu Austria şi Italia. Slovenii de lîngă Italia sînt, dacă e să mă exprim politicos, foarte critici cu privire la italieni, iar cei de la graniţa cu Austria sînt foarte critici cînd vorbesc despre vecinii lor. Din punct de vedere istoric, e de înţeles: au avut de suportat valuri succesive de italienizare sau germanizare. Secolul XX a fost un război neîntrerupt. Nu atît real, cît lingvistic. Am observat în Bucureşti o mulţime de statui dedicate eroilor. Slovenii n-au atîţia eroi. Aproape toţi eroii noştri sînt poeţi sau prozatori care au luptat împotriva Occidentului, cultivînd limba. Poate fi un lucru foarte pozitiv: să nu duci războaie reale, ci culturale, să-ţi dovedeşti puterea prin cuvinte, nu prin săgeţi. Totuşi, astăzi, după 11 ani de independenţă şi statalitate, identitatea bazată pe limbaj şi cultură e dificil de transformat într-o identitate statală şi oamenilor le e greu să-i considere egali şi pe acei cetăţeni care nu sînt sloveni.

Chiar dacă micuţa Slovenia şi-a păstrat autonomia lingvistică, Italia şi Austria ne-au influenţat foarte mult. Un ghid turistic descrie Slovenia ca pe o mică Austrie. Probabil că autorul ghidului ne făcea un compliment, dar unii sloveni ar reacţiona cu furie la el. Dar ghidul are dreptate: arhitectura caselor noi seamănă cu cea din Austria şi uneori îţi vine să crezi că şi caracterul oamenilor e asemănător. Unora le place ordinea şi disciplina, cei de lîngă graniţa cu Italia vorbesc mult şi tare. Dar, în acelaşi timp, dincolo de asemănări, cultura germană şi italiană nu prea sînt respectate în Slovenia. Dacă spui despre ceva că e „italienesc" – o piesă de maşină sau o haină – înseamnă că e de proastă calitate. Mi se pare că în România e invers. Cu cît ajungi mai la Est, în Croaţia, Bosnia, Herţegovina, influenţa germană sau italiană dispare. La Belgrad hainele italieneşti sînt garanţia calităţii. La fel e şi cu identitatea religioasă. În Slovenia, Biserica Catolică nu a fost niciodată prea puternică, adesea legată de cea din Italia, de Austria sau chiar de naziști. Dar în Croaţia Biserica Catolică e aproape o religie de stat. Unul dintre motive e că statele din vecinătate sînt de altă religie.

Mi se spune că românii iubesc America. Cred că această iubire se explică prin distanţa care permite idealizarea, tabloul raiului pe pămînt. Evident, eu nu ştiu cum este cu adevărat America. Unele statistici recente spun că acolo 40 de milioane de oameni sînt gata să moară de foame în timp ce cei extrem de bogaţi care controlează totul reprezintă doar un procent din populaţie. Din această perspectivă s-ar putea ca America să nu fie tocmai raiul pe pămînt pentru toţi locuitorii ei. Dar idealul american nu este doar bogăţia. Idealul e să fii „cool", să fii stăpîn pe tine. Un cow-boy căruia puţin îi pasă de lege îşi face singur dreptate, ba chiar se încumetă să administreze „lovituri preventive". Eu nu cred că acest tablou al războinicului american se poate constitui într-un ideal şi el nu poate fi o imagine a succesului.

Borut MEKINA
borut_mekina@hotmail.com

Cîteva explicaţii poloneze

„Un banc polonez din anii comunismului: «Întrebare: Care e calea cea mai simplă ca să avem securitate şi bunăstare în ţară? Răspuns: Declarăm război Statelor Unite cu speranţa că ne vor invada şi ocupa»". Bancul nu circula numai în Polonia, şi Radek Sikorski, fost ministru adjunct la Apărare şi la Externe în Polonia, acum cercetător la prestigioase instituţii americane, vrea să creadă că bancul ar fi putut avea oarecare trecere şi la Bagdad. De aici ar porni explicaţia pentru atitudinea mai curînd pozitivă a statelor din centrul şi Răsăritul Europei faţă de acţiunea anglo-americană în Irak. „E remarcabil că această solidaritate e împărtăşită nu doar de veteranii luptei anti-comuniste, ci şi de foştii lor persecutori. De exemplu, în Polonia, guvernul este condus de Leszek Miller, pe vremuri membru al Biroului Politic, cunoscut acum în lume ca semnatar al scrisorii celor 8, scrisoarea «Noii Europe» de susţinere a lui George W. Bush publicată în *Wall Street Journal*. Dar solidaritatea cu America se extinde dincolo de cercurile conducătoare (...) şi nu e un accident că Angela Merkel, lider al Uniunii creştin-democrate, primul politician german care s-a distanţat public de opţiunile cancelarului Schroeder, vine din Est, e o «ossie», ea şi-a trăit viaţa de adult în Germania de Est. Poate că ar fi fost de aşteptat ca oamenii hrăniţi 45 de ani cu propaganda anti-americană să fie mai receptivi la acuzaţiile proaspete împotriva imperialismului american decît beneficiarii deceniilor de libertate şi prosperitate sub protecţia Statelor Unite. În Rusia, conform unui sondaj recent, 90% din populaţie se opune războiului. Atunci de ce Europa Centrală şi de Est susţine, totuşi, America şi de ce propriul ei scepticism în legătură cu războiul nu devine anti-americanism? Există o seamă de motive.

Primul este că America a fost creditată de-a lungul anilor cu un mare depozit de bune intenţii, acumulate, mulţumită poziţiei sale morale, împotriva Uniunii Sovietice. Se poate spune că America strînge dividendele de pe urma Europei Libere, a burselor Fulbright şi a lui Ronald Reagan. Europenii din Răsărit sînt mai sensibili la tonul de misionar al preşedintelui George W. Bush, deoarece ei înşişi au fost pe vremuri beneficiarii cruciadei prodemocratice. Nimic nu e mai strident în urechile est-europene decît discuţia despre necesitatea de a păstra «stabilitatea» în Orientul Mijlociu, pentru că ei îşi aduc aminte ce a însemnat, cu nu prea mult timp în urmă, «stabilitatea», în propriile lor ţări: stabilitatea lagărelor de concentrare.

Al doilea motiv. Europenii din Răsărit sînt deosebit de sensibili la tratamentul imperial, evocînd comportarea sovieticilor. Jacques Brejnev, cum l-a denumit pe preşedintele francez strada slavă, a făcut o gafă cînd a sugerat că ţările candidate la Uniunea Europeană ar fi trebuit să-şi însuşească în linişte poziţia Franţei şi Germaniei faţă de Statele Unite. În Polonia, a ieşit la suprafaţă amintirea făţărniciei din septembrie 1939, cînd Franţa nu a acţionat împotriva lui Hitler la Vest, în timp ce polonezii luptau la Est. Comportarea birocratică a Uniunii Europene contrastează neplăcut cu inspirata camaraderie a celor de la NATO.

Al treilea motiv. În timp ce Europa occidentală condamnă «unilateralismul» american, ea îl practică faţă de rudele sărace din Est. Scrisoarea din *Wall Street Journal* a fost o reacţie la declaraţia de la Versailles emisă de Franţa şi Germania, fără o consultare prealabilă cu alţii. Nu există în limba engleză un cuvînt care să denumească încercarea a două ţări de a-şi impune voinţa vecinilor, dar ştiu că am avea nevoie de el. De cîte ori preşedintele SUA spunea «Ori sînteţi cu noi, ori sînteţi cu teroriştii», miniştrilor de Externe din Europa de Est li se amintea: «Astea sînt condiţiile pentru ca să deveniţi membrii UE. Dacă vă place, bine, dacă nu – nu!».

Al patrulea motiv: în partea aceasta a lumii, memoria funcţionează încă şi ne amintim că Tratatul de la Maastricht a fost adoptat chiar în săptămîna cînd Uniunea Sovietică s-a dezmembrat, ceea ce a asigurat coeziunea clubului occidental. Dar tratatul nu conţine nici o menţiune a celui mai important moment geo-strategic al secolului. Am avut şi avem încă impresia că eliberarea noastră de sub cea mai sîngeroasă tiranie din istorie a fost considerată un inconvenient de către vecinii noştri mai bogaţi. În străfundul inimii, mulţi dintre noi îi suspectează pe cei din Europa occidentală că se consideră nişte fiinţe superioare numai pentru că au avut norocul să trăiască în timpul Războiului Rece pe partea eliberată de tancurile cu stea albă, nu roşie.

Reacţia Europei occidentale la solidaritatea cu America, exprimată de noi, a confirmat această impresie. În saloanele progresiste de la Berlin sau de la Paris, noi sîntem numiţi «vasalii». Vasalii Statelor Unite, aşa e, deşi noile democraţii şi-au exprimat prietenia faţă de Statele Unite, fără a fi constrînse, ba chiar asumîndu-şi un anume risc. Sîntem mişcaţi cînd vedem că independenţa noastră e un subiect de preocupare, mai ales pentru oamenii care nu au folosit niciodată vorbe atît de dure cum ar fi «sateliţii sovietici» sau «naţiuni captive» cînd eram într-adevăr subjugaţi de Armata Roşie. (Dimpotrivă, moştenirea Yaltei înseamnă că Europa de Est se va întoarce contra SUA, cînd cecenii sau kurzii vor fi sacrificaţi pe altarul *Realpolitik.)*

Europa de Răsărit poate plăti scump pentru solidaritatea ei cu Unchiul Sam. De două ori, în 1963 şi în 1967, Franţa s-a opus accesului unei ţări (Marea Britanie) în Uniunea Europeană pentru că o bănuia de simpatii transatlantice. Şi, să fim drepţi, în cei 30 de ani de cînd Marea Britanie a fost admisă, şi acum în cazul Irak s-a dovedit că temerile Franţei erau motivate. Extinderea UE va consolida vocea ţărilor care nu împărtăşesc obsesia anti-americană a francezilor şi forţa votului francez va fi diminuată (...) Poate că, într-adevăr, diplomaţia americană a fost lipsită de tact, dar s-a dovedit ceva: e imposibil de unit Europa pe baza celui mai mic numitor comun – ideologia antiamericană. Statele Unite au dovedit că au destui prieteni în Europa, astfel încît continentul nu poate realiza o alianţă împotriva lor."

(din *National Review*, aprilie 2003)

O opţiune pragmatică

„Opţiunea pentru supunerea necondiţionată a fost urmată de «Scrisoarea celor opt» lideri europeni, printre ei conducătorii Poloniei, Ungariei, Republicii Cehe; apoi a venit «Declaraţia celor zece» guverne din Europa de Est, din Estonia pînă în Albania. Se ştie că, după zece zile, preşedintele Chirac i-a dojenit în public, spunînd că «au pierdut un bun prilej să-şi ţină gura», s-au comportat ca nişte copii «nu prea bine crescuţi» şi nu este exclus ca astfel să se fi compromis viitoarea aderare la Uniunea Europeană. (...) Nu sînt în posesia vreunei confidenţe din partea vreunui conducător din cele zece ţări. Dar nu cred că gestul lor se poate explica printr-o educaţie defectuoasă, nici prin excesul de recunoştinţă faţă de americani pentru rolul jucat de ei în timpul Războiului Rece, nici prin presiunile, evidente, de la Washington. Ţările din Europa de Est au ţinut să-şi declare susţinerea necondiţionată faţă de politica Statelor Unite, chiar cu riscul de a-i nemulţumi pe unii membri ai Uniunii, pentru că la răsărit de teritoriile lor e o altă ţară imensă, Rusia. Chiar dacă actualul guvern rus nu duce o politică expansionistă, disproporţia cantitativă între acest stat şi ţările Europei de Est creează sentimentul de ameninţare. În aceste ţări se ştie cum arată dominaţia rusă – au trăit-o în timpul Uniunii Sovietice, iar unii (Polonia) de mult mai mult timp. Ei nu pot să nu se întrebe: în condiţiile unei ameninţări directe, vom fi mai bine apăraţi de Statele Unite sau de forţele unite ale Franţei şi Germaniei? Răspunsul e fără nici un echivoc. Scutul militar american este credibil, cel al Franţei – nu. În imposibilitate de a face faţă singură marilor puteri, Polonia preferă să fie satelitul Statelor Unite decît al Rusiei: protectorul ales e mai îndepărtat şi mai liberal".

(fragment din eseul lui Tzvetan Todorov *Noua dezordine mondială)*

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Copiii lui Bob Marley

Cei din România adică: Pacha Man + Moweed şi Dru Klein. Dacă aş pune semnul egal pentru această adunare prea puţin aritmetică aş ajunge la următorul rezultat: un album bun, *Drumul spre rastafari*. Pe de altă parte, ştiu de la singura olimpiadă de matematică la care am participat vreodată, cea din clasa a 4-a, că nu e bine să trînteşti aşa – pac – un rezultat. Trebuie, cică, să explici ce ai făcut ca să ajungi pînă acolo, să parcurgi în scris nişte etape care va să zică, deoarece, dacă nu faci treb'şoara asta, te-ai ars: apar tovarăşele şi te acuză că ai copiat. Iar din momentul ăla poţi să fii sigur că nu mai treci de municipiu.

Marele merit al albumului lui Pacha Man este că urneşte hip-hop-ul din inerţia morocănos-învechită în care dormita de vreo cîţiva ani buni. Şi asta nu în sensul versurilor – în mare parte aceleaşi cu excepţia deja şlăgărosului „Acelaşi sînge" – ci, n-a mai rămas în ecuaţie decît linia melodică, prin fuziunea de reggae şi rap ce are darul să-l bucure atît pe Bob Marley acolo unde se află, pe tărîmurile cu iarbă veşnică, cît şi pe băiatul (băieţaşul) de cartier din Timişoara care de pe bordura unde şade cu berea-n mînă se gîndeşte pentru prima oară împăcat – doamnelor şi domnilor, emoţionant moment – la frăţiorul lui întru şmecherie din Bucureşti. Şi mai există, zic eu, pe lîngă Bob Marley şi băieţaşi din toate ţările (uniţi-vă!), şi alţi cîţiva cetăţeni care furaţi de mesajul social din „Acelaşi sînge" vor sfîrşi prin a-şi cumpăra albumul ca să dea acolo în el de multă iarbă ce se cere fumată şi de cuvinte mai puţin frumoase, şi care, dacă îşi vor depăşi ostilitatea de început, vor realiza că dracul nu este chiar atît de negru şi că orice lucru sună bine dacă îl îmbraci într-o haină mai de Doamne ajută.

Scurt istoric al înfundăturii în care a intrat hip-hop-ul: A existat mai demult o alianţă de rapperi ce gîndeau cam în acelaşi fel care-şi zicea *Sindicatul R.A.N. – S.* Acolo îşi făceau veacul şi scoteau albume trupele altfel din muzica românească: R.A.C.L.A., Getto Daci, Delikt, Da Hood Justice. Versurile lor se ridicau îndeobşte, iertaţi-mi nemernicia, mult peste nivelul unor poeme postmoderne citite prin cenacluri. *Beat*-urile şi *scratch*-urile făceau restul. S-a întîmplat ceva acolo apoi, şi anume că mentorul lor a trădat cauza dreaptă care-i legă şi a făcut, în ochii celorlalţi, un mare compromis: a scos un album comercial (bănuiesc că „Nu mă uita" a lui R.A.C.L.A. cu Anda Adam vă mai sună niţeluş prin memorie). Sindicatul, lovit în demnitatea lui, s-a destrămat, iar de trupele dinăuntru nu s-a mai auzit nimic. Singurele albume care meritau să mai fie luate în seamă după acest moment au fost cele ale lui Deceneu (din Getto Daci) – „Operaţiunea Monstru" şi Methadon 3000 (a lui Vexxatu Vexx din Delikt) – „Veriga Lipsă". Ele, mai ales cel al lui Methadon 3000, sunau însă mult prea *underground,* erau nişte albume făcute anume pentru urechile fine ale acelor ascultători antrenaţi şi deja hîrşiţi în hip-hop. Pe de altă parte, La Familia şi B.U.G. au continuat să-şi cînte aceleaşi texte (cu alunecări spre populism şi naţionalism însă) pînă ce bietele de ele au ajuns, dacă nu exasperante, atunci cel puţin răsuflate şi plicticoase. Paraziţii au rămas egalii lor înşişi, ceea ce, în cazul lor, nu este tocmai atît de rău. Nimic nou sub soare, sau mai bine zis ploaie, dacă mă uit afară, pînă la acest album al lui Pacha Man.

Nu trebuie să vă aşteptaţi la o revoluţie însă, şi nici măcar la o răscoală. Pacha Man vă va plimba prin aceleaşi cartiere, vă va înjura puţin, vă va spune că „trăim într-o societate în care totul este destrămat". Va face apologia ţigărilor care te fac să uiţi de probleme, iar cîţiva din invitaţii lui vor catadicsi să vă explice toate astea şi în limba engleză. Vor fi şi piese imn de soiul celor cîntate în situaţii high de băieţi antiglobalişti susţinuţi în spate doar de o tobă africană mîngîiată cu palma. În linii mari, albumul se cam repetă. Ar mai fi şi o altă problemă şi anume că Pacha Man are atîţia invitaţi pe album încît el însuşi ajunge într-un tîrziu să pară unul din ei. Toate aceste detalii care se insinuează perfid – le cunosc eu bine, ticăloasele – nu vor decît să strice banalitatea unei probleme de aritmetică, să nască ecuaţii sau, mai ştiu eu, integrale, să transforme binele – un număr cu totul respectabil şi de întreg – într-unul iraţional şi cu deosebire irezolvabil, mai pe scurt, să ne azvîrle în dilemă. Atît timp însă cît diferite tanti pe care le întîlnesc pe stradă (despre care ai jura că şi-au închis cu furie urechile la orice altceva ce nu aduce a muzică populară) cîntă cu sîrg şi cu plăcere „Acelaşi sînge", şi atît timp cît cei mai fioroşi rapperi cum ar fi Ombladon de la Paraziţii apar cu tricouri pe care scrie Pacha Man, albumul „Drumul spre rastafari" nu are cum să nu fie o adunare simplă în care 1 + 1 fac 2, la fel cum reggae + rap = bine.

▲

Alexandru A. POPOVICI

Teribilism postmodern

Postmodernismul are, ca şi modernismul, o avangardă – „cibercultura" (o prefer „culturii cablate", ca să nu se confunde, oroare, cu televiziunea prin cablu). În locul stiloului avem tastatura, al cenaclului – grupul de discuţii, iar al suprarealismului şi futurismului – hiper-realismul şi hiper-mediatismul. Nu mai călătorim cu automobilul pe şosele, ci cu calculatorul pe autostrăzi informaţionale, unde întîlnim nu *hooligan*-i ce doreau distrugerea muzeelor pentru eliberarea artei de tirania trecutului, ci *hacker*-i ce sparg siturile în numele libertăţii informaţionale. Dacă unii doreau să schimbe lumea şi să făurească un om nou, alţii se mulţumesc doar să-i prelucreze imaginea, eventual s-o manipuleze. Alte lozinci, aceeaşi atitudine: anarhismul, dezinhibarea morală, colectivismul elitist, optimismul tehnologic şi mesianismul laic.

Între apostolii noii culturi, Adrian Mihalache apare drept cel mai înzestrat să-i sistematizeze ideologia, să-i portretizeze psihologia şi să-i înnobileze originea. Dacă anul trecut lansase cu brio Noul Testament informatic ca o *„Introducere în cibercultură"*, demonul dimineţii l-a împins să ne dea acum cîteva luni mai multe „Exerciţii la computer solo", ce explorează pentru cultura Internetului sursele ei postmoderniste, care fac deja figură veterotestamentară.

„Introducerea" avea o construcţie structurală radială, punînd în centru ontologia şi ideologia infosferei, iar în jur – antropologia, sociologia, economia şi politica ei (fără a neglija ştiinţa şi arta). Acum ne aflăm în faţa unei desfăşurări istorice (mai liniare), ce pleacă de la creator (autorul), pentru a ajunge, din carte în carte, la Atoateştiutorul cam oţios, ce nu face decît să zîmbească văzînd zadarnicele chinuri ale omului.

Ultima carte e mai epică şi mai sceptică, pe cînd prima era patetică şi militantă, proclamînd cu vigoare noul crez, ce înlătură zeii revoluţi ai culturii scrise. Aşadar: interactivitate vs. pasivitate, autostăpînire vs. legiuire, virtualizare vs. alienare, marginalism vs. elitism, difuzionism vs. elitism, acorporal vs. senzual. Într-un cuvînt, o ideologie ce se vrea dincolo de marxism, dar şi de liberalism, dar teamă mi-e să nu se-nfunde în evazionism. Dar ce ne-am putea aştepta de la ea (născută fiind nu din stîncile aspre ale Iudeei, ci din siliconul văilor Californiei) decît să-şi umfle piepţii pentru a părea mai puternică şi a fi mai atrăgătoare? Există şi aici o competiţie între pustnic şi apostol. Primul se numeşte „Nerd" şi este posesor al unei competenţe informatice exclusiviste, fiind însă lipsit de sociabilitate, pe cînd al doilea („Geek") nu e mai puţin pregătit profesional, dar e mai afabil şi sociabil. „Publicitatea îi este familiară – ni-l descrie cu simpatie Adrian Mihalache – ...parodia e procedeul lui favorit, umorul şi autoironia sînt armele sale". Cred că putem întrevedea un autoportret mascat, cu o nuanţă postmodernistă. Investigarea ultimului curent în a doua carte ne relevă tendinţele acestuia de evadare: din spaţiu – prin cosmopolitism, iar din timp – prin recursul la citat şi echivocitatea discursului poetic, ducînd la o relativizare a reprezentărilor artistice ale realităţii. Nici eul nu oferă postmodernului un refugiu sigur, din cauza jocului frecvent cu identităţile virtuale acorporale.

Dacă „atemporalitatea favorizează intertextualitatea", cum amuzant ni se spune, sîntem avertizaţi şi că „într-o lume în care totul este citat cultural, ... nimic realmente grav nu se poate petrece". Mi se pare o învinuire serioasă pe care o aduce cu discreţie un autor ce mărturiseşte că, în teatru (pe care îl ştim domeniul său artistic predilect), „nu divertismentul lejer, ci dezbaterea majoră este opţiunea neexprimată a potenţialului spectator". Nu este singurul écart între eseist şi postmodernism (ca şi faţă de ciberculturism) ce mă face să fiu mai puţin încrezător în costumaţia sa de ultimă oră, după cum nu cred că fanii Internetului şi adepţii ideologiei californiene sînt odraslele cele mai reuşite ale postmodernilor, ci doar ultimii lor rivali, dacă nu gropari.

De fapt, plăcerea carnală a cititului, pe care o confesează la început eseistul, importanţa pe care o acordă trans-subiectivului în creaţia literară, discreţia sentimentelor pe care o recomandă, ba chiar şi donjuanismul pe care îl profesează („dacă pre-modernul este un cuceritor şi modernul un conducător, post-modernul este un jucător") ne descoperă structura sa clasică. În definitiv, modernismul este clasicismul timpului nostru. El, care îşi dezvăluie preferinţa pentru Stendhal şi Mahler (fiind capabil să interpreteze la prima vedere un *Largo* pentru pian de Haendel), pentru Rimbaud şi Mallarmé (din care traduce excelent), şi care îşi manifestă o „reţinere personală faţă de aspectul baroc al paginii" hipertextuale (iar singurul său hipertext pe care ni-l pune la dispoziţie este „doar" un savuros text literar), greu cred să ia producţiile hipermedia drept artă adevărată (cînd nu sînt decît o perfecţionare a tehnicii colajului) şi să preţuiască o hiperlegătură mai mult decît o aluzie literară. Sînt şi eu informatician, dar dacă poate aş accepta că „orice tehnologie ajunsă la maturitate se drapează într-o ideologie", nu consider totuşi că o nouă tehnică înseamnă automat o nouă artă. Mai rămîne de trecut proba capodoperei, pe care cibercultura o are încă în faţă.

Pînă atunci, „sufletul lui Adrian" să nu se simtă singur şi trist, pentru că încă mai sîntem (deşi mai puţini) dintre cei care ne bucurăm, împreună cu el, de picto-poeziile lui Blake, sonatele lui Beethoven, sonetele lui Baudelaire şi romanele lui Stendhal (sau chiar ale lui Dumas).

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Nimic mai costisitor ca mersul pe jos

Uneori distanţa dintre cuvinte şi realitatea personală este atît de mare încît mersul pe jos iese din discuţie. Acest lucru devine observabil în relaţiile cu oamenii la care ţinem, cu aceia pe care fiecare dintre noi şi-i tatuează într-o zonă vulnerabilă a sufletului, pentru ca mai apoi să nu poată fi şterşi niciodată, să le citim numele cu sentimentul ameţitor că nu mai înţelegem nimic şi că, probabil, nici înainte nu înţelegeam. Evident, îmi vine în minte sloganul unei companii de taximetre care crede că mai ieftin decît ei nu e decît mersul pe jos... Şi eu, care era cît pe-aci să-i cred!

Paradoxal, dar cu cît distanţele psihologice dintre oameni sînt mai mari, cu atît comunicarea tinde spre claritate, codurile se fluidifică pînă la gradul zero al impersonalului şi toată lumea ar trebui să fie mulţumită. Însă îmi face plăcere să fiu contrazisă de o reclamă bună din cînd în cînd, cum e cea pentru *Ricardi Breezer*.

Despre kilometrajul psihologic dintre tînărul supus interviului pentru angajare şi intervievator vorbeşte poziţionarea scaunului mic şi insignifiant, aproape pierdut în spaţiu al celui dintîi în raport cu biroul impunător al celuilalt, poziţionare conformă normelor de manipulare, intimidare şi ţinere la respect cu zîmbetul pe buze a candidaţilor la orice de oriunde.

Şi totuşi, mesajele dintre cele două lumi nu funcţionează după tipic decît în sens unilateral. „Dubla gîndire" şi imaginaţia debordantă a posesorului de CV subminează sistematic întrebările încuietoare (şi încuiate) ale angajatorului. O mare euforică de indivizi purtîndu-l pe braţe şi săltîndu-l în delir este semnificatul pe care tînărul şi-l reprezintă în minte la întrebarea „cîţi oameni aveţi sub dumneavoastră?". În privinţa cifrelor – cuvînt care, în limba engleză, are şi înţelesul de „forme geometrice" – ceea ce vedem este un fel de „dirty dancing" foarte încins, de unde înţelegem că, într-adevăr, se pricepe, mai ales la formele feminine. Ornitologia este un alt punct de interes al candidatului. În completarea mimicii uşor deformate sub efectul mirării la oamenii foarte serioşi care pun întrebări, ne este sugerată imaginea unor indivizi veseli costumaţi în păsări pe străzile nebune ale unui carnaval. Cum toate au un apogeu, mai ales în carieră şi în poziţia socială, un interviu englezesc care se respectă, pentru o firmă aidoma, nu se poate termina fără lovitura de graţie: „jucaţi golf?". Şi aici crosa urmează să întîlnească un ou, într-o zi oarecare, într-un apartament strîmt al unui tînăr cu perspectiva viitorului în faţă.

Dar reclama la o băutură alcoolică de felul acesteia se poate termina foarte bine cu picătura de *spirit latin care există în fiecare dintre noi*. În orice caz, umorul părea englezesc. La fel şi ţinuta.

Un spot publicitar care răstoarnă intenţionat raportul dintre distanţele sociale şi cele de comunicare, cu multă ironie şi succes... Probabil că de aici, de unde stau eu acum, distanţa dintre calculator şi televizor începe să fie, tocmai de aceea, mult mai mică, iar standardele de calitate în media par, din acelaşi motiv, foarte înalte. Doar că nu la noi.

Poate ar trebui să sărbătorim cu o partidă de golf.

În deplasare. Ce ne facem, însă, cu mersul pe jos?

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Bucureştii lui Hübsch

● **Adrian Majuru, *Bucureştii mahalalelor sau periferia ca mod de existenţă*, Editura Compania, 2003.**

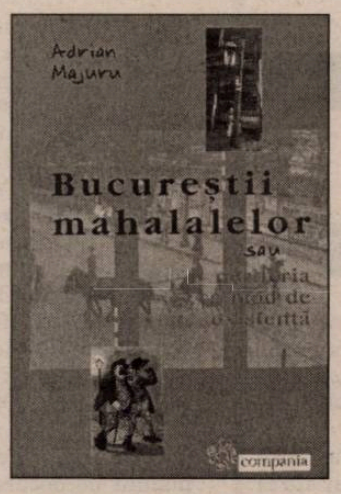

„La mine în mahala...“ începea uneori Tita Chiper cîte o poveste cu oameni pe care nu-i vedeai niciodată pe străzi, cu replici care păreau luate din Ilf şi Petrov şi cu deznodăminte burlesc-proverbiale. Care mahala, m-am întrebat mult timp, suspectînd-o uneori pe povestaşa redacţiei de ajustarea caracterelor, de contaminări livreşti nemărturisite, de devieri fabulatorii faţă de principiul realităţii. Era vorba de „mahalaua Amzei“, situată azi în buricul tîrgului, dar în care Tita Chiper se situa „de demult“, de pe cînd Dîmboviţa forma spre sud un ostrov, la nord de care curgea Bucureştioara, venind din Lacul Icoanei, din vremea mahalalelor multe şi mici despre care citise şi auzise şi unde îşi situa mai bine mucaliţii, colportorii, „oamenii de bine“. La Tita Chiper m-am gîndit citind această a doua carte a lui Adrian Majuru (debutul său fiind sinteza despre *Bucureştiul albanez)* în care *Dilema*, „gazetă de tranziţie“, e permanent prezentă, mai ales în ultimele părţi, ca recurs la prezentul (cel puţin) la fel de ticăloşit. Dar nu de asta mi-a plăcut (căci mi-a plăcut!) volumul acestui tînăr cercetător în cadrul departamentului de istorie modernă al Muzeului Municipiului Bucureşti (care i-a furnizat, desigur, variata parte iconografică a lucrării), o prezenţă frecventă în revistele noastre culturale. Mi-a plăcut exact din motivul care m-a făcut să abandonez cartea la prima răsfoire: părea o doctă (dar selectivă) compilaţie tematică din enorma bibliografie despre Bucureşti, asezonată cu consideraţii străine (adică asumate ca decupaj) de istoria mentalităţilor. Nu este însă doar atît. Cele două părţi ale titlului numesc şi cele două părţi ale cărţii: una istorică şi geografică, rezumînd şi cartografiind cu graţie evoluţia periferiei în funcţie de un centru iluzoriu, şi alta de istoria mentalităţilor, refăcînd din mărturii, cronici, articole de ziar, studii variate, o umanitate liminală pîndită permanent de dispariţie. Deşi separate (ca pondere) undeva pe la mijlocul studiului, cele două părţi se nuanţează permanent, iar în lipsa unei voci narative constante care să unifice pe nesimţite lucrurile, această întrepătrundere (care pune carnea poveştii pe scheletul istoric) este partea auctorială cea mai vizibilă.

Vă puteţi imagina, azi, c-aţi putea trăi fără adresă, mă rog, măcar fără adresa de e-mail? În comunităţile aproape închise ale mahalalelor de pe vremuri, coagulate după model oriental, locuitorii – ne spune autorul, citîndu-l pe doctorul Obedenaru – „nu simt nevoia de a se boteza stradele, de a numerota casele. Acolo croitorul şi pantofarul ţi-l alegi din mahalaua d-tale; şi unul şi altul te ştiu prin urmare unde stai. O parte din zi stai acasă, altă parte la vecini: nu ai trebuinţă de nici o adresă“. Ca pe vremea constituirii acestor nuclee urbane *(mahalla*, cuvînt turcesc, însemna la început *cartier*, sensul de *periferic* fiind dobîndit după 1830), în cartierele-dormitor ridicate în dorul lelii de comunişti există structuri autarhice, la o bună distanţă de „centru“, despre care Adrian Majuru scrie cu o umoare neagră, ocolind însă (la început) anecdoticul. Deşi „înregistrază“ un caz de adolescent din Berceni care nu călcase de ani buni în centrul Bucureştiului, autorul îl expediază într-o paranteză grăbită, cu toate că noul Tarzan ar fi colorat bine pagina.

„Obiectivitatea“ aceasta este partea cea mai riscantă a lucrării, căci dacă în partea istorică ea e indispensabilă, în partea de istoria mentalităţilor şi mai ales în aducerea la zi a chestiunii, autorul ar fi putut să fie mai puţin exigent cu sine, să sintetizeze personal şi (cum o face de cîteva ori) pitoresc. Cartografierea vechii mahalale a Colţei (după numele slugerului Colţea Doicescu) e o fişă tip, care ne lasă să ne imaginăm cum erau celelalte mahalale neguţătoreşti: Mîntuleasa, Negustori, Precupeţii Vechi, Pitar Moş, Popa Soare ş.a. Plină, de timpuriu, de monumente (Turnul Colţei, Palatul Şuţu) şi poduri (Podul lui Ceamur, dar cine-o fi Ceamur?), zona găzduieşte şi un „spital magdalenic“, e împărţită între embatici/besamani (un fel de chiriaşi) şi edecari (proprietari de case), devenind, la începutul veacului XX, altceva decît consoartele ei, mai puţin cosmopolite. Este ea atunci prototipul mahalalei româneşti? Poate doar cel istoric... Motive de visare, însă, îţi oferă diferitele nume din „catastihul patentarilor“: cafegiul Costi Ioan Tamburagiul (care locuia în Hanul Colţei), simigiul Dumitru Dangala, bragagiul Ene Gheorghie, pierduţi în neant, cu poveştile lor cu tot.

Lucrurile încep să se nuanţeze de pe la povestea mahalalei artificiale Dămăroaia, construite pentru veteranii din primul război mondial. „Cartierul demobilizaţilor“, revăzut cu ajutorul arhivei parohiale, este un bun exemplu pentru definirea mahalalei: o comunitate instinctuală, rapace şi bezmetică ce nu se coagulează, ce nu are valori comune şi care dispare la prima zgîlţîială. Nu întîmplător, în anii comunismului Dămăroaia a fost un fel de „Gulag for friends“. E de toată pomina măsura de morală publică prin care în cartierul cu pricina, la 1944 (vremea mahalalelor se încheiase pe la 1920) Comitetul local de patronaj al Comunei Griviţa a hotărît să-i căsătorească civil şi religios pe toţi locuitorii ce trăiau în concubinaj. Vă daţi seama ce chef ar fi urmat?

Deloc artificială însă, Mahalaua Calicilor (sau periferia de pretutindeni) e ghetoul marginalizaţilor, handicapaţilor, estropiaţilor, adunaţi şi izolaţi mai întîi în jurul Curţii Domneşti, apoi în jurul mînăstirilor. Acest studiu de patologia marginalului – colorat cu mitologice isprăvnicese ce împărţeau bani printre calici şi cu defavorabile comparaţii cu breasla calicilor parizieni *(les gueux)* – îţi poate tăia definitiv cheful să idealizezi orice trecut: în primul rînd, perioada aceea ceţoasă de pe la 1800, cînd cerşetorii conduşi de Melamos au cucerit Bucureştii, dar şi perioada interbelică, în care – prin Cartierul Veseliei şi Parcul Fericirii – se murea de foame şi de mizerie fizică. O „privire din afară“ cum e cea a lui Adrian Majuru, vede nu doar mai clar, dar şi mai amplu, mai ales că martorii preferaţi sînt străinii. Comparaţia cu Europa (atunci, ca şi acum) dă măsura lucrurilor. Se pare că Johann Ferdinand Neigebauer, călătorul acela de la 1834, îi numea pe români *hilarii*, iar Bucureştii – *Hilariopolis* nu din pricina veseliei ce domnea pe malul Dîmboviţei, ci a stuporii (vesele încă) pe care o declanşa simulacrul de urbanitate. Alt călător compara oraşul cu un sat din Mauritania, iar altul se trezise într-o „ţară a nenorocirilor“ din care trebuia să fugi cît mai repede. Cu toţii sînt însă de acord că se află într-un oraş oriental, „un spaţiu al extremelor, unde bogăţia se învecineşte cu mizeria şi luxul cu necurăţenia, cocioabele lîngă casele boiereşti şi ţiganii goi alături de boierii înzorzonaţi...“. Amănunte limpezitoare ne furnizează şi situaţia străinilor dinăuntru, a aşa-zişilor alogeni – greci, armeni, evrei, turci, unguri, nemţi, sîrbi, bulgari – care cimentau „o economie înfloritoare cu accent străin“ şi care (după unele statistici mai neobişnuite, întocmite de doctorul Nicolae Minovici) se spînzurau şi se tatuau (studiu de la 1898) mai des decît românii. Dincolo de ciudăţenii, e totuşi neaşteptat ca în acest capitol să nu găseşti pomenită nici măcar în trecere casa Capşa, oază de europenitate. Pe de altă parte, dacă autorul trece la mahalale „spirituale“, ar fi fost de amintit „Mahalaua Rasismului“, mai ales a antisemitismului, prin care a trecut multă lume din Bucureştii tuturor veacurilor (vezi *Bucureştii ce se duc* de H. Stahl sau recenta carte a lui Radu Olteanu, *Bucureştii în date şi întîmplări)*. Poate că „Bucureştiul bolnav şi nebun“ (sau periferia subterană) este un loc mai pitoresc (şi mai universal) decît periferia românismului verde, însă dacă prima (cu rădăciniile ei bio-fiziologice) e chiar greu de aproximat în lipsa unor studii de specialitate asupra stărilor de patologie colectivă, ultima, cu un serios apel la presa vremii (inclusiv cea de dinainte de introducerea alfabetului latin) e o omisiune voită. Iar viziunea autorului despre relaţiile interetnice este una idilică, de calmă coabitare. Oare de ce?

Studiu academic despre naşterea şi moartea mahalalelor bucureştene, pamflet colaţionat pînă la absurd despre moravurile calicilor, crailor şi tîrfelor de lux (care „făceau podul“, pînă la 1867, cînd se inaugurează primul trotuar pe Podul Mogoşoaiei, spre Grădina Episcopiei), lamento al calicizării fără întoarcere şi al îndepărtării eterne de centru (care-o mai fi el), cartea lui Adrian Majuru se încheie cu stupefacţia compozitorului prusac E.A. Hübsch, chemat de Carol I la Bucureşti ca să se ocupe de orchestra regală şi căruia naţional-generala trimitere la origini i-ar fi provocat o depresie. Bucureştii lui Hübsch sînt, mai mult ca oricînd, Bucureştii noştri. ▲

Dilema vă recomandă

● De reflectat la această idee a unuia dintre cei mai străluciţi ironişti italieni – Giuseppe Pontiggia, recent decedat la Milano: „Trăim într-un univers al publicităţii comerciale unde nu există nici boală, nici moarte decît sub formă de medicamente şi pompe funebre. Totuşi, în momentele dure ale vieţii oamenii regăsesc adevărul cuvintelor. Momentele euforice îi prostesc.“ (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Artistul şi sălbaticul

● ***Hulk Uriaşul / The Hulk* (SUA, 2003), de Ang Lee.**

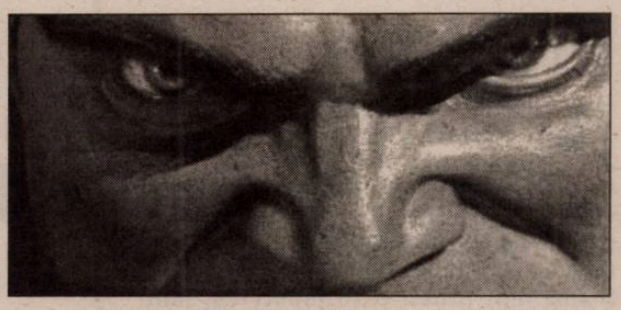

De multe ori, în *Hulk Uriaşul*, imaginile refuză să-şi mai aştepte rîndul, aşa cum se obişnuieşte în filme. Ecranul se umple de încadraturi, ca o pagină de bandă desenată. Chiar mai amuzant, imaginile sar uneori din propriul chenar şi invadează alte imagini. La un moment dat, un personaj prins într-o explozie înţepeneşte în aer şi nu-i mai lipseşte decît balonaşul alb conţinînd replica „aaaahh!“. Regizorul de origine taiwaneză Ang Lee nu se mulţumeşte să ecranizeze o bandă desenată; el încearcă să reproducă, pe ecranele lui multiple, tipul de decupaj şi grafica benzilor desenate. Îmi puteţi răspunde că pe lume există şi ţeluri mai înalte, iar eu sînt dispus să vă cred, dar, vă rog, mai arătaţi-mi, în cinematograful contemporan, un singur personaj ca Lee – un tip care să se dedice, cu aceeaşi curiozitate şi aceeaşi bună credinţă, stilului domnişoarei Jane Austen (cum i s-a dedicat Lee în ecranizarea lui din 1995 după *Raţiune şi simţire) şi* stilului domnilor Stan Lee şi Jack Kirby, creatorii lui *Hulk*. Versatilitatea lui Lee e atît de spectaculoasă încît e comică. Celebra propoziţie în care şi-a sintetizat penultimul film, *Tigru şi dragon* – „Bruce Lee o întîlneşte pe Jane Austen“ –, nu era deloc exagerată; era o cronică perfectă la un film de arte marţiale care reuşea să fie la fel de entuziasmant – totodată încărcat şi uşor ca fulgul – în momentele sale de spectacol dezlănţuit şi în acalmiile sale – lungi dialoguri pline de emoţii nemărturisite şi de subînţelesuri complicate. Lee încearcă să facă ceva asemănător din *Hulk*. Dar poate nu ştiţi cine e Hulk. Poate că dumneavoastră aţi avut lucruri mai bune de făcut decît să-i citiţi albumele. De fapt, pînă şi eu am avut lucruri mai bune de făcut – de exemplu, să-l citesc pe Batman. Hulk (interpretat de Eric Bana, atunci cînd nu e interpretat de o creatură computerizată) e un tînăr savant care din cînd în cînd se transformă într-un colos supărat; pentru asta e liber să dea vina pe experimentele care au implicat „nano-roboţi“, raze gamma şi un broscoi numit Freddie, după cum (cel puţin în film) e liber să dea vină pe taică-su (Nick Nolte). Din punct de vedere emoţional, toţi supereroii benzilor desenate sînt de fapt nişte adolescenţi inadaptaţi; puterile lor secrete sînt ca nişte fantezii pe jumătate masochiste, pe jumătate compensatorii. La Hulk, aspectul ăsta e poate chiar mai la vedere decît la ceilalţi: e un tînăr cuminte, retras şi inhibat, care are probleme cu taică-su şi uneori simte că ar putea distruge întreaga planetă, de furios ce e. Bineînţeles că Ang Lee vede umorul în prăpădul pe care-l face Hulk: cînd acesta se luptă cu pumnii goi împotriva unor tancuri, pe care le face KO, diferenţa dintre el şi un adolescent care, într-o criză, îşi spulberă propria cameră, e doar una de proporţii – imaginaţia adolescentului o poate anula cu uşurinţă. Asta e cea mai bună trăsătură a lui Hulk. Partea proastă o constituie celelalte trăsături: nici cînd aveam 13 ani (şi îl puneam pe întunecatul Batman puţin deasupra lui Byron, în canonul meu personal) n-am fost în stare să accept faptul că, atunci cînd tînărul savant se umflă şi se transformă în Hulk, el îşi păstrează pudoarea – pantalonii lui se rup, dar nu se rup *pe talie*, ci îşi fac în continuare datoria, acoperind ruşinea bestiei. Şi mai e un lucru care întotdeauna m-a împiedicat să-l respect pe Hulk: e verde. Ştiu că m-ar putea da în judecată pentru rasism, dar asta e – nu pot să iau în serios o matahală *verde*. Dacă exista vreun om capabil să scoată un personaj civilizat din Hulk, acela era Ang Lee. Şi nici el nu reuşeşte. În prima oră, tonul e coborît, furia e reţinută, verdele e dozat subtil; filmul tînjeşte tocmai după acele calităţi pe care nu le-ai asocia cu Hulk, iar Lee încearcă să repete vrăjile din *Tigru şi dragon*. Dar filmul acela îşi deschidea la un moment dat aripile, în timp ce Hulk n-are ce să-şi deschidă. Ca om, e lipsit de farmec; ca monstru, e inexpresiv în mişcare şi neinteresant în repaus. Lee înţelege şi admiră splendoarea naivă a primului *King Kong* (1933), dar n-o atinge decît o dată – în secvenţa în care Hulk îşi apără iubita (Jennifer Connelly) de trei cîini mutanţi (dintre care unul – drăguţ detaliu – e un pudel franţuzesc). Dar trucajele din 1933 însufleţeau păpuşa Kong – exista ceva spasmodic şi vulnerabil în fiecare mişcare, de parcă s-ar fi simţit expus, de parcă privirile noastre i-ar fi făcut mai mult rău decît toată flota Statelor Unite. Ieşeai de la film gîndindu-te serios la sentimentele lui. Ieşi de la *Hulk* gîndind: „Ia mai dă-l dracu' de namilă“! ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Triumful kitsch-ului dulce

Nu ştiu cum se face, şi nici de ce, dar uneori simt nevoia să mă binedispun la un film prost. Conform teoriilor deştepte din ultimul timp, cînd vizionezi sau lecturezi un produs fără cine ştie ce valoare estetică, dar demn de interes ca o curiozitate culturală, nu devii tu însuţi mai prost: ci, dimpotrivă, mai deştept, prin detaşare ironică şi printr-o receptare, înţelegere şi apoi detaşare de produsul respectiv. E de bine, deci, să te duci la un film mediocru, ca, apoi, să faci pe seama lui şi caz de deşteptăciunea ta.

Cu aceste gînduri m-am îndreptat, într-o zi super-ploioasă, spre *Blonda de la drept*, în regia lui Charles Herman-Wurmfeld, cu Reese Witherspoon şi Sally Field, la cinematograful Studio. Filmul a depăşit cu mult aşteptările mele, conform teoriei de mai sus, în calitate de autodeclarat studios al kitsch-ului. Blonda de la Drept e o adeptă şi o promotoare destinsă şi nonşalantă a kitsch-ului, în cea mai bună tradiţie a acestuia: părul ei e nu doar blond, ci lung şi ondulat, în stil Barbie; se îmbracă mai ales în roz, din cap pînă-n picioare, inclusiv sandalele; cîinele ei este un chihuahua, şi el îmbrăcat, dacă se poate, asortat cu stăpîna; pe blondă o cheamă Elle; are un laptop roz şi un mobil într-o nuanţă asemănătoare; îşi decorează biroul cu franjuri şi multe obiecte drăgălaşe, printre care un glob de sticlă cu ea şi viitorul mire, arătîndu-se adepta îngrămădelii; legea pe care o susţine este şi aceasta roz, iar motivul pentru care o face este unul personal. Pînă aici, o tipică duduie kitsch, cu o aparenţă stupidă şi aparent fără esenţă.

De fapt, mesajul filmului este exact opusul concluziei paragrafului de mai sus. În ciuda ambalajului îngroşat kitsch, Blonda de la Drept a ales să fie avocată în loc de Miss Judeţ şi să lupte pentru cauze nobile în locul unei poziţii, călduţe, la o firmă. Ce contează că, pentru a-şi susţine pledoaria finală, a ales o metaforă de coafor în locul cine ştie cărei pilde livreşti sau filozofice? Sau că a reuşit să-şi susţină legea găsindu-şi puncte comune cu membrii comisiei, aducînd majorete şi coafeze? În fond, totul este în spiritul aceleiaşi naivităţi transparente, în care personalul şi afectivul susţin mai bine cauzele decît nemiloasa raţiune rece.

Spre deosebire de eroinele Barbarei Cartland, despre care am mai scris că socoteau mariajul o carieră, Blonda de la Drept posedă atributele lor, exhibîndu-şi excesiv feminitatea, dar în entuziasmul unei cariere în adevăratul sens al cuvîntului. Naiva, frivola şi manierista Elle reuşeşte să aibă succes într-o profesie scorţoasă precum avocatura. Triumful reprezintă victoria benignă a kitsch-ului dulce asupra prejudecăţilor aspre. În ciuda diferenţelor vizibile de gust (autoarea articolului de faţă nepretinzîndu-se duşmancă a kitsch-ului, ci mai curînd adeptă a unui alt tip de kitsch, mai puţin feminin şi mai jucăuş, amintind de copilărie şi nu de adolescenţă), nu poţi să nu simţi duioşie şi apropiere faţă de naivităţile eroinei. Şi nu poţi să nu realizezi că, semnalînd de mult kitsch-uri, ajungi să te ataşezi de ele. De la prima asemenea cronică a kitsch-ului din telenovele, pe care îl înfieram destul de drastic, am ajuns să scuz, să înţeleg, ba poate chiar să mă identific cu o eroină super-kitsch. Să fie kitsch-ul dulce atît de contagios sau simţurile mele pe cale de tocire?

▲

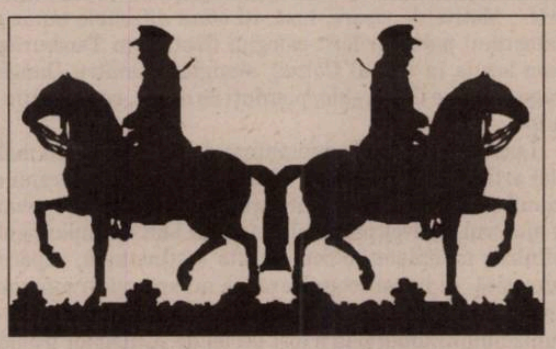

Radu COSAȘU

din vieaţa unui extremist de centru...

Marlene şi „bătrînul Suchi“

Iarna, coborînd dintr-un autobuz îngheţat, trecînd prin viscol de la staţia lui 31R pînă la Casa Scînteii – cine nu cunoaşte porţiunea asta de drum, pe viscol, nu ştie totul despre Bucureştii optzecişti – trăgîndu-şi nu prea uşurel piciorul luxat la schi, într-un hanorac ponosit, cu gluga trasă pe ochi, pînă sub sprîncene, ca un fel de explorator polar cu chiciura pe pleoape,

D.I. Suchianu venea la redacţia noastră, ca un debutant, să-şi aducă articolul despre Marlene Dietrich (avînd în vedere şi că, pe gerul acela, nu aveam curieră ca să plece pînă la Cişmigiu, unde locuia profesorul de cinema, să-i ia articolul). Nimeni nu scria, la noi, despre Marlene Dietrich, ca D.I. Suchianu.

El se deshăma, ca un cîine de la sania lui Nanuk, eschimosul, n-aş spune că răsufla din greu, nu, preda articolul secretarei de redacţie, scotea din sacoşa ordinară trei „Série noire“, le înmîna aceleiaşi, se aşeza şi – în timp ce noi, redactorii, drept comunii, ne căutam din ochi, cu acea panică rapidă: „ce facem, cum plecăm pe vremea asta?“ – el începea să ne explice asasinarea lui Armand Călinescu. Eu, unul, nu mai plecam nicăieri, văzînd *Nanuk*, tragerea focii din adîncul copcii, combinată cu japonezul din *Ikiru* al lui Kurosawa, bătrînelul care nu putea părăsi acest tărîm pînă nu convingea primăria să amenajeze leagăne pentru copii în parcul de lîngă casa lui.

Noaptea, în aceeaşi noapte, o prietenă mă suna la telefon şi îmi povestea cum, pe gerul ăsta, pe o vreme ca asta, ea se dusese totuşi la Dalles, să-l asculte pe Suchianu vorbind despre Orson Welles, convinsă că lecţia nu se va ţine, că „Suchi“, la vîrsta lui, nu va veni, dar ea se pornise într-acolo ca să aibă conştiinţa împăcată. Suchianu venise înfofolit, în bocanci de schi, şi îi ţinuse ţintuiţi pînă tîrziu, vîntul vuia pe sub uşile sălii, se simţea zăpada înăuntru, nimeni nu a plecat; Suchianu, „aşa cum îl ştii“, părea un Falstaff al plăcerii de a trăi şi a vorbi, aducînd de pe stradă – exact ca Orson Welles – un viscol cu care să ne încălzească şi să ne legene. Am sucit gîtul retoricii ei, precizîndu-i că-l văzusem şi eu, dimineaţă, la redacţie, aducîndu-ne un articol despre Marlene Dietrich.

– Cînd, azi? – îmi strigase, de parcă am fi vorbit prin vifor.

– Azi.

– La vîrsta asta?

Era tot ce consideram mai indecent într-o discuţie despre „bătrînul Suchi“ – vîrsta, invocată ca un alibi pentru admiraţie, ca o circumstanţă atenuantă pentru o iubire care se recunoştea exagerată, vinovată ca o eroare a tinereţii. (Tot astfel apar şi azi scuzele adulţilor pentru că Stan şi Bran le-au plăcut la 6 ani, Jules Verne la 11, Michèle Morgan la 15, Fred Astaire înainte de a citi Eliade, toţi iluzionaţi că au devenit tot mai deştepţi, neatenţi că astfel legiferează în artă un rasism al vîrstei, introducînd un apartheid care-l exclude pe Malec de lîngă Ibsen şi Cioran, totul în numele unei terori a seriozităţii care sileşte la denunţul unei copilării petrecute cu Chaplin, Clint Eastwood, Jerry Lewis şi de Funès. Numai proştii bine maturizaţi – fascinaţi şi ei, desigur, cît de cît, de forţa cu care cinemaul îţi cere pînă la adînci bătrîneţi să fii copil, nu doar să deplîngi demagogic dispariţia puerului – numai proştii bine cultivaţi ţin filmul în dispreţul cuvenit clovneriilor de la 6 ani, primului amor de la 15... Artă de perpetuă adolescenţă, cinemaul are şi nenorocirea unei lipse de sistem critic şi de memorie care merge pînă la a uita şi primul şi ultimul film văzut.)

Cu Suchianu aceste riscuri şi asteriscuri erau înlăturate – sistemul lui critic se baza pe entuziasm, memoria lui – pe uimire, cu el mă aflam mereu la primul meu film, la primul meu jurnal de actualităţi, într-un continuu „musical“, într-un perpetuu step şi nesfîrşit galop. Cow-boy în apărarea tuturor filmelor nedreptăţite de deşteptăciunea contemporană, vrăjitor din Roz, Nanuk trăgînd mereu din copcă foca unei idei, detectiv al sensurilor pierdute şi rătăcite între două replici, scafandru căutînd în epave perle de observaţie, mecanic al unei locomotive de generalităţi clocotind melodramatic şi generos, serial infatigabil de argumente şi cicăleli (cum ar fi cele 36 de funcţii ale cuvîntului în cinema care nu-mi spuneau mai nimic),

Suchianu putea veni, vara, pe o căldură toridă, tot cu autobuzul 31R, întinzînd-o sub 36° la umbră pe lîngă statuia lui Lenin, cu o caschetă pe cap, cu o rachetă de tenis în sacoşă, urcînd la *România literară* în plină zi de marţi, cînd nimeni acolo nu-şi mai vedea şaua şi pintenii, şi fără să se arate ostenit, fără să ceară: „Drăguţă, nu te superi de un pahar cu apă!“, începea să-i demonstreze lui Roger Cîmpeanu – secretar general de redacţie nepereche, dar cu o gazetă gata să-i crape capul – extraordinara frumuseţe a cîntecelor din filmul cu ABBA:

– Voiam să fiu fiară, să urlu, dar cînd m-a luat să-mi arate cum se înrudeşte ABBA cu poezia castiliană, m-am aşezat şi l-am ascultat ca fiarele îmblînzite de Orfeu.

O scriu de pe acum, ieri văzînd o poză a lui Marlene care m-a lovit cu amintirea „bătrînului Suchi“: la anu' se fac 20 de ani de cînd a dispărut dintre noi. În '95, nimeni nu s-a gîndit că se împlinea o sută de ani de la naşterea lui.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Nevoi la Craiova

Nu intru în Petrom. Cabină mică, tip gaură, ca la sat. E ora două după-masa. Sînt în centrul Craiovei. Vineri. Vreau la toaletă. În vederea exercitării unui scurt mandat fiziologic. Simţeam marele haos şi un uriaş vag care mă cuprindea. Trecusem de momentul în care puteam să-mi suprim cu piciorul nevoia intempestivă. Trupul pusese stăpînire pe mine. Mintea nu mai funcţiona. Centrul Craiovei... mari opere de arhisuficientă Oltenie. Unde să faci o scurtă admiraţie? La statuia lui Mihai Viteazul. Plătesc parcare. În judecătorie, că ajung acolo. Da, lîngă sala de judecată. Urc, nu-i nimic. A, s-o fi referit la biroul judecătorului de serviciu? Da, avea un maldăr de dosare în dreapta lui. Te poţi ascunde după dreptate într-un asemenea moment. Dar te vede zeiţa cu cîrpa pe ochi. Unde e? – întreb. A, e la etaj, numai pentru judecători. Dar avocaţii? Dar clienţii lor? Poliţiştii? Grefierii? Lîngă. Într-adevăr, lîngă Judecătorie era un subsol pe

care scria WC. Nu mai puteam. Ultima frontieră. Dacă vreţi să pătrundeţi în acel loc mult dorit, eu vă rog să pătrundeţi ca să luaţi pe tălpi tot ceea ce a putut da infracţiunea românească, cred, de douăşcinci de ani pînă acum. O adevărată şi amestecată plutire pe ape galbene. Dosare întregi, sentinţe judecătoreşti definitive erau deasupra. Încerc din uşă să bat cu jetul. Nu se poate. Intru la femei. Intru la femei? Ce-am înnebunit? De ce sînt curios? Ies din infernul nesfîrşitelor tocane, pateuri, mîncăruri de cartofi şi, vertical, caut alt debuşeu. Văd o terasă. Nu are toaletă. Întreb localnici. Se uită la mine. Întreabă ce e aia. Ah, în sfîrşit! Pot săvîrşi un act cultural în Craiova. Uşa deschisă mă îmbie. E cinematograful. Spun ce am de spus casierei. Se întreabă dacă nu trebuie să-mi taie bilet de intrare la film. Îşi cheamă şeful, dacă să-mi permită sau nu intrarea. Coboară încet şeful. Mă măsoară. Un miros mă îmbie. Aud aprobarea lui. În sfîrşit, mă scap de grijă. Mă loveşte inspiraţia. Cînd am fost la Calafat, făcusesem pipi pe Primărie.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Despre înfruntare, în vederea frumuseţii

Cîteva recente anunţuri venite pe canalul informatic al Ordinului Arhitecţilor din România dau veşti îmbucurătoare: clienţi importanţi solicită arhitecţii să intre în competiţie pentru a le proiecta filiale (BCR), sedii sau clinici. Coroborate cu cele cîteva concursuri organizate de MTCT în ultimii ani, mult prea puţine pentru potenţialul respectivului minister şi cifra de afaceri în construcţii pe care o patronează prin ANL, şi dacă nu sînt doar rezultanta unei concidenţe, este posibil să vedem aici germenele unui fenomen aşteptat de multă vreme. Este vorba despre obţinerea comenzilor – obligatoriu pentru cele publice, opţional pentru cele private – prin intermediul concursului de arhitectură.

Disocierea concursului de arhitectură de licitaţia pentru construcţie este un imperativ dacă este să mobilăm spaţiul public şi cu piese de rezistenţă, nu doar cu rudimentara producţie a aproape întregii epoci de după 1989. Statul, ca reprezentant al binelui public, este şi cel care, lucrînd cu banul tuturor, trebuie să se simtă responsabil a-l investi cu iscusinţă şi numai în lucrări de calitate. Acolo unde statul nu este captiv grupurilor de interese, investiţia publică este cea care împinge înainte discursul arhitectural. Cred că nu este o întîmplare că patriile cu bune politici de lucrări publice şi investiţii în construcţii sînt şi producătoare de remarcabilă producţie arhitecturală: pe cernoziomul producţiei medii se nutresc condiţiile de apariţie a capodoperelor.

Voi da două exemple: Franţa şi Olanda. În primul caz, diversitatea de opţiuni şi de concursuri a împins programe întregi să se rescrie, să avanseze, încă de acum două decenii, la niveluri care, prin comparaţie, ne pun în valoare analfabetismul. Să compar Biblioteca Naţională Mitterrand, de la Bercy, cu ruina, contemporană primeia, de pe cheiul gîrlei din Bucureşti? Să compar programele franceze de locuinţe colective, care învaţă din propriile reuşite şi greşeli, cu blocurile aneliste de provincie? Să mă gîndesc la politicile olandeze de rescriere din nou şi din nou a locuinţei în cheie contemporană, care au produs rezultate scînteietoare, probabil cele mai interesante şi mai fecunde arhitectural din lume la această oră?

Fireşte, ceea ce politica publică trebuie să caute sînt în primul rînd condiţiile pentru onoranta, majoritara şi, vai, atît de absenta la noi arhitectură secundă, de bunsimţ, care susţine mediul construit şi creează montura pentru lucrările preţioase. Statul nu poate inventa sau cere prin teme de concurs capodopere. Statul însă poate crea condiţiile pentru ca nici o lucrare publică să nu poată coborî sub nivelul „mediei aurite". Fără a fi un actor direct (aşa cum, din nefericire, este statul băştinaş şi în ce priveşte *construcţiile),* statul poate crea acel mediu competitiv în care să se înfrunte cei mai buni actori privaţi, în vederea atingerii binelui public. Cum altfel decît fraudulos poate fi judecat produsul statului, dacă el este mult mai scump decît echivalentul de pe piaţa liberă, deşi are în mînă toate pîrghiile economice (legislaţie croită strict pentru auto-perpetuare, terenuri, dobînzi, putere brută) pentru a forţa, ai zice, apariţia unor recorduri de preţuri mici, de neatins pentru piaţa privată? Este evident că, în condiţiile în care un acelaşi produs, cu tot cu teren în proprietate, poate fi produs la costuri sensibil mai mici pe piaţa liberă, statul – în acelaşi timp regulator şi actant pe respectiva piaţă – nu se mai află în postura de exponent al interesului public general, ci al unor interese de grup care fagocitează diferenţa de preţ.

Toată lumea ştie că există concursuri şi concursuri. Nu orice investitor poate face concursuri internaţionale – şi nici nu trebuie. Există însă concursuri cu invitaţi, pentru investiţii private de mai mică amploare. Însă, de la o valoare de investiţie în sus, pentru programe publice oriunde în ţară şi (indiferent pentru forma de proprietate) obligatoriu în centrele oraşelor, concursul este cel care oferă şanse mai multe de găsire a unei soluţii fericite pentru problemele locului, funcţiunii, investiţiei. Am la îndemînă Memorialul de la Sighet: locul de meditaţie al lui Radu Mihăilescu este splendidul rezultat al concursului pe care cu smerenie l-am sugerat la vremea respectivă organizatorilor. Trebuie, aşadar, să cerem din nou şi din nou (Uniunea Arhitecţilor şi Ordinul Arhitecţilor din România o fac de mai bine de zece ani, în pustiu) o lege a concursului de arhitectură!

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Lupul ştirist şi moralist

Mai întîi îmi spun povestea celor două fete de 16 ani care au fugit de acasă şi au ajuns să facă *strip-tease* în clubul Twice. Fetele s-au întors la părinţi după o săptămînă – şi acesta era de fapt subiectul ştirii. Tatăl uneia dintre ele (nu ştim care – să fi fost surori?... nu ni s-a spus nimic) părea dispus să ierte, un frate (la fel, nu ştim al cui) era însă inflexibil şi nu putea să treacă peste ruşinea pe care a păţit-o familia lui. Nu prea puteai să-ţi dai seama cine ce e în toată povestea, dar un lucru era cert: ni se prezenta o istorie moralizatoare, de tipul „copii, nu faceţi ca ele!". Fetele în cauză spuneau şi ele cîteva vorbe, copleşite de ruşine şi de oprobriul întregii ţări. *Strip-tease* v-a trebuit, maică?!

Imediat după terminarea acestui material, apare Alessandra Stoicescu, zîmbitoare, care-mi zice despre Jasmine, nominalizata Premiilor Venus ce se vor decerna în luna octombrie la Berlin. Dacă nu ştiaţi, Premiile Venus sînt „echivalentele Oscărului în industria filmului porno". Urmează materialul filmat la Jasmine acasă, asezonat cu poze ale vedetei în poziţii ginecologice (e adevărat, blurîndu-se „zonele erogene", dar păstrîndu-se atitudinea şi poziţiile specifice meseriei lui Jasmine). Aflăm despre Jasmine că are 19 ani, că o mai cheamă şi Rouge şi că are un iubit care lucrează tot în branşă, pe nume Titus Steel. El e tare ca oţelul, ea e roşioară (desigur, nu de la bujorii din obrăjori îi vine numele). Şi fac un cuplu minunat. Aflăm, de asemenea, despre cît de bine se înţeleg cei doi, despre cum s-au întîlnit pe platoul de filmare şi cum a început povestea lor de dragoste (Jasmine: „am avut prima scenă cu el şi mi-a plăcut cum s-a purtat cu mine, a fost foarte tandru"), despre planurile de viitor ale celor doi. Amîndoi sînt doi tineri serioşi (dacă nu chiar studioşi), care vorbesc despre „munca" lor cu responsabilitate, despre cît de mult se dedică acesteia sau despre cum au şansa să facă schimb de experienţă de la unul la altul (Titus este în branşă de nouă ani, ea doar de un an, iar el se mîndreşte că „i-a dat din experienţa lui"). Ce să mai lungim vorba? Familia Oţelul Roşu – o familie model!

Se termină materialul şi Sandra ne anunţă bucuroasă că cei doi se află în studioul *Observatorului.* Poate voiaţi să aflaţi mai multe amănunte despre acest cuplu de excepţie.

Ştirista îşi prezintă invitaţii, o felicită pe Jasmine pentru nominalizare şi lansează o serie de întrebări care, cu siguranţă, stăteau pe buzele tuturor telespectatorilor: „Jasmine, care crezi că a fost motivul pentru care ai fost nominalizată, care sînt calităţile tale?"; „Lucrezi numai cu Titus sau ai şi alţi parteneri?"; „Titus lucrează cu alte partenere? Şi eşti geloasă?"; „Ţi-a fost greu la început să faci sex în faţa unei echipe întregi de filmare?"; „V-a afectat viaţa sexuală faptul că aţi transformat sexul în muncă?"; „Titus, te-a învăţat cineva sau ai furat anumite tehnici necesare în meseria asta, unde trebuie să fii într-o anumită formă mai multe ore?..." (şi răspunsul lui Titus, pe măsura întrebării: „Deci, în primul rînd meseria trebuie furată"...) etc.

Bun. Din asta trebuie să înţelegem că *strip-tease*-ul e de ruşine, iar felaţia sănătoasă în faţa camerelor de luat vederi este ceva pentru care poţi fi admirată de o ţară întreagă. Desigur, mi se va spune că e o problemă de vîrstă: fetele din primul material aveau 16 ani, Jasmine 19. Cu alte cuvinte, dragele noastre, mai aşteptaţi trei ani şi lumea e a voastră – în plus, vă mai facem şi noi vedete! Ce te faci, însă, cînd, în urma unei asemenea munci de lămurire, fetele de 16 ani îşi pierd răbdarea? Fireşte, le dai la ştiri şi le faci de ruşine.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Chelnerii înlăcrimaţi

În seara meciului (ştiţi care), pe la ora opt (sau 20, pentru meticuloşi) veneam tacticos spre casă. Aveam fruntea încreţită de gînduri profunde, privirea încărcată de cumsecădenie şi geanta plină de cumpărături necesare. Păşeam măsurat, ca omul cu ample responsabilităţi profesionale, căruia biroul nu-i mai ajunge. Şi nici salariul. Dar care nu pune banii înaintea altor pasiuni! Am fost smuls, totuşi, din reverie de energia jovială ce emana prin ferestrele simpaticului restaurant din cartier. Am cedat, imprudent, tentaţiei şi m-am furişat înlăuntru. Ciudat, la mese erau mai mulţi consumatori decît cei doi-trei obişnuiţi ai serii. Indiferent de sex şi vîrstă, păreau cuprinşi de o suspectă frenezie, vorbeau tare, depăşiseră graniţele vocabularului decent, invocînd mereu ceva ce părea să le lipsească tuturor. Erau canibalii nemulţumiţi că vaporul cu turişti întîrzie să acosteze lîngă focurile întreţinute cu liane uscate şi guano de casă. Am primit berea (Silva neagră) şi am dat pe gît o primă (şi delicioasă) înghiţitură. Moment în care un urlet profund, o vibraţie feroce ca erupţia unui vulcan retardat, un răget ce epuizase milioane de piepturi s-a înălţat către tavanul pictat şi, dincolo de el, spre cele nouă sfere de cristal, de a căror integritate nu mai pot garanta. Începuse meciul.

Nu sînt nici măcar un microbist mediocru, dar ştiam de meci, credeam însă că e mai tîrziu şi voi putea să-l văd într-o ţinută lejeră. Acum, ce să fac, am decis să rămîn, lumea adevăraţilor microbişti îmi era oricum străină, iată o bună ocazie, dacă tot n-am ajuns să fiu reporterul frenetic care mă visam odată. Unul dintre ei purta ochelari şi se purta ras în cap. De la el am aflat (nu vorbea cu mine, dar ar fi trebuit să fiu surd ca să nu-l aud) cît de tîmpiţi sînt fiecare, dar absolut fiecare, dintre fotbaliştii români de pe teren, în frunte cu un militar, un general cred, care era şi el pe-acolo. Chelul părea că îi cunoaşte, întrucît le adresa frecvent invitaţii cu un caracter destul de intim. Tînăra din faţa lui, o blondă vopsită într-o culoare despre care sper că va fi interzisă de noua Constituţie, cu structura facială a lui Igor din *Addams Family* (ochi microsopici şi frunte mai mare decît restul feţei), rîdea cu sughiţuri. Părea că nu mai are mult.

În schimb, după cîteva minute şi o pauză, toţi erau geniali, uralele alternau cu gemetele, berea curgea, iar chelnerii priveau împietriţi către ecranul suspendat undeva deasupra uşii (acum ştiu de ce). Timp de circa două ore, relaţiile normale fuseseră suspendate. Cereai încă o bere – ţi se aducea vin, cereai vin – nu ţi se aducea nimic. Necunoscuţii se repezeau să te pupe îmbăloşat (Adrian Mutu, o să mi-o plăteşti cîndva!) sau să bată un *high-five* sau să te ia după umeri ca să zbieraţi împreună „Moarte-Moarte-Ta-Na-Na". Cetăţeanul obez din colţ nu striga, dar, din cînd în cînd, înţepenea pentru cîteva secunde cu ochii în sus. Iar eu ştiam că nu ştiu nimic despre primul-ajutor în caz de infarct.

Fluierul final a avut darul să concentreze toate energiile disponibile în zonă. Sărituri în genunchi (pe gresie!), cămăşi sfîşiate şi alte urlete înlăcrimate. Apoi s-a lăsat tăcerea. Am încercat să plec timp de peste 20 de minute. Nu reuşeam pentru că nu mi se aducea nota de plată. Cei doi chelneri plîngeau în hohote la masa cardiacului obez (şi supravieţuitor, dar ochii săi nu mai străluceau nici măcar cît becul lanternei).

Am ajuns acasă. Pe micul ecran se rosteau cuvinte grele şi s-a publicat adresa arbitrului infractor, propus spre veşnică ostracizare. După ştiinţa mea, pentru prima oară de la Olimpiada din 1936 s-a făcut identificarea completă între incinta sportivă (stadion sau arenă) şi programul politic naţional. Elveţia (deşi nemembră) a devenit vîrful de lance al xenofobiei din Uniunea Europeană. Driblingurile şi faulturile erau simbolurile clare ale dispreţului. România a fost readusă la stadiul nostru preferat: victimă de serviciu a străinilor. Ne place să jucăm, nu să-nvingem. Victoria sperie, căci uneori obligă!

▲

A R S V A M A N D I

Ştim că a venit „toamna mizerabilă", cu ploile şi tristeţile ei cu tot, şi că vacanţa la mare s-a încheiat. Cu această ocazie, încheiem şi seria de opinii despre Vama Veche, aşteptînd posibile rezolvări în viitorul sezon estival. ***(I. P.)***

Liviu PAPADIMA

Vama Veche, de la metaforă la metonimie

Fiind unul dintre suporterii mişcării „Salvaţi Vama Veche" pe de o parte şi unul dintre simpatizanţii *Dilemei* pe de cealaltă, m-am bucurat că revista la care mi-a făcut întotdeauna plăcere să colaborez şi pe care o citesc cu delectare şi-a deschis paginile pentru un subiect care îmi este inevitabil apropiat şi pe care îl consider, sper că fără prea multă implicare personală, demn de a fi discutat în presa noastră.

Iniţiativa „salvării" zonei de Sud a litoralului românesc a avut oarecare ecou mediatic, semn că ea atingea un punct nevralgic. Concertul de rock „Stufstock", ţinut la jumătatea lui august pe plaja de la Vama Veche cu principalul scop de a atrage atenţia opiniei publice asupra mişcării, a fost prezentat în presă în culorile cele mai felurite, de la entuziasm euforic pînă la critici virulente. Pentru o jurnalistică încă marcată de impulsuri emoţionale ca a noastră, nimic de mirare. Dincolo de umorile mai mult sau mai puţin colorate partizan ale unora dintre reporteri, impactul public al concertului a scos la lumină o serie de neclarităţi şi de echivocuri care, în graba de a face ceva pînă nu e cu adevărat „prea tîrziu", nu au putut fi evitate.

Mă simt dator să îi mulţumesc în această privinţă întîi de toate lui Vintilă Mihăilescu, pentru articolul *O Vamă numită dorinţă* din numărul 542 al *Dilemei*. Cred că pune degetul pe rană atunci cînd observă că discursul „vamist" este contradictoriu atîta vreme cît îşi asumă o miză civică în termenii unei retorici sectare. Cred că are dreptate susţinînd că o „polarizare socială" de tipul „Noi-Ei", indiferent care vor fi fiind actorii ce îmbrăţişază cele două roluri – rockeri *versus* manelişti, cortişti *versus* hotelişti, „puţişti" *versus* „textilişti", „golani" *versus* „baştani" ş.a.m.d. – nu are cum servi drept sprijin militantismului civic. Mi se pare însă că Vintilă Mihăilescu pune o exigenţă prea grea asupra discursului „de escortă", cu derapajele inerente, al festivalului „Stufstock", atunci cînd interpretează drept *ideologie* ceea ce era în primul rînd *retorică*.

Situaţia mi-a amintit de o experienţă trăită pe 21 decembrie 1989, la manifestaţiile anticeauşiste declanşate după spargerea mitingului oficial din Piaţa Palatului. S-au strigat atunci o sumedenie de lozinci – naiba ştie cît de spontane sau de ticluite – adresate fie „lor", cei invizibili care ar fi trebuit totuşi să le audă, fie „vouă", forţelor de ordine care stăteau faţă în faţă cu demonstranţii. Una suna aşa: „Noi sîntem poporul, voi pe cine apăraţi?" Astăzi îmi e clar că ceea ce scandam era (doar?) o frumoasă metaforă. „Noi" nu eram nici pe departe „poporul" – majoritatea populaţiei avea să trăiască revoluţia, după cum bine se ştie, a doua zi la televizor – ba chiar, riguros vorbind, nu aveam nici o legitimitate fermă de a-l „reprezenta". Astăzi îmi pot aduce aminte de posibile „etimoane" plutind în „imaginarul colectiv" – precum faimoasa zicere de manual şcolar a lui Tudor Vladimirescu, cum că „patria e norodul, iară nu tagma ocîrmuitorilor" sau chiar şi, vai!, reciclarea etichetei la fel de

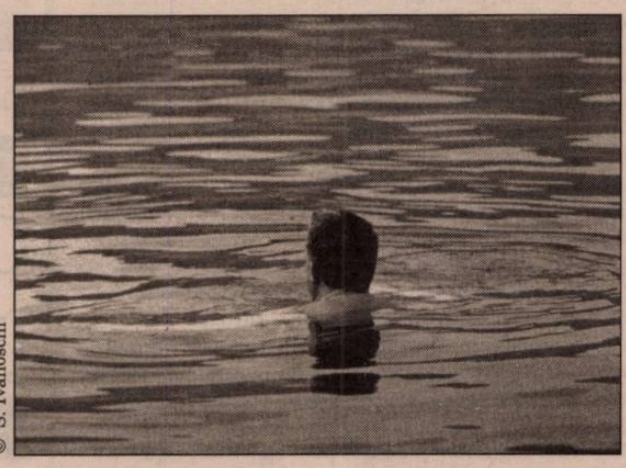

© S. Ivanoschi

segregaţioniste de „duşman al poporului" din anii '50. În momentul respectiv, însă, metafora-slogan exprima un alt tip de „adevăr" decît cel ideologic. Forţa retorică a întrebării consta, nu în ultimul rînd, în faptul că ea nu făcea propriu-zis referire la un „noi" preexistent ci *îl construia* prin rostire colectivă.

Există aici un mare pericol, pe care Vintilă Mihăilescu îl sesizează pe bună dreptate. Lecţia lui 21 decembrie mi-a arătat ce proporţii poate atinge. Pentru cei care *au crezul* în adevărul *literal* al discursului protestatar de atunci, pentru cei care l-au trăit ca „discurs întemeietor" – m-am numărat, din păcate, printre aceştia – următoarele săptămîni au fost un dezastru psihologic. Pentru că am fost obligaţi să recunoaştem că acel „noi" din 21 decembrie dispăruse încă de a doua zi, că însuşi conţinutul noţiunii era de- şi reconstruit cu o viteză vertiginoasă, că graniţa faţă de „ei" era mult mai perfid alunecoasă decît îmi imaginasem vreodată, că, de fapt, abia acum începea construcţia migăloasă şi anevoioasă a unui ipotetic „noi" – poveste fără deznodămînt, a cărei tramă nu pare să fi înaintat mult nici pînă în ziua de azi.

Cred, aşadar, că discursul produs cu prilejul lansării iniţiativei „Salvaţi Vama Veche" şi a concertului „Stufstock" *nu* trebuie luat ca un „discurs întemeietor". Iniţiativa se va concretiza, probabil, ca pas următor, în înfiinţarea unui ONG cu obiective practice mult mai umile decît restituirea libertăţii românilor. Un prim proiect ar urma să fie destinat localităţii Vama Veche pentru a-i putea destina viitorul unui loc de „turism alternativ", cu marea liberă de poluare chimică şi sonoră, protejată împotriva reclamelor de orice fel, plaja curată, cu camping amenajat pe o anumită porţiune, cu clădiri joase, armonizate cu arhitectura locală, cu trafic rutier raţional, despovărată de agresiune vizuală şi acustică, supravegheată din punct de vedere ecologic. Mi se pare un proiect cît se poate de rezonabil şi nu tocmai utopic, mai ales dacă chiar tindem către o Europă extrem de atentă în momentul de faţă la nevoile şi sensibilităţile locale. De altminteri, proiecte similare au fost deja puse în practică, cu rezultate excelente – nu în zona litorală, e drept – în formula „agroturismului".

Rămîne însă deschisă inevitabil întrebarea: ce are a face civismul cu managementul turistic? Paradoxal, civismul decurge, cred, din faptul că propunătorii şi eventualii susţinători ai unui atare proiect *nu au nici un drept evident* de a-i cere împlinirea: nu sînt „cetăţeni" ai localităţii (nu au buletin de Vama Veche), nu sînt nici măcar „investitori" locali, vin aici cel mult cîteva săptămîni pe an. Nu le mai place, nu-şi mai găsesc locul aici? Să se ducă în altă parte – vor fi zicînd unii. Nu mai găsesc ceva cît de cît asemănător pe litoralul românesc? Să se ducă în Grecia, în Spania, în Turcia sau în Bulgaria sau unde vor fi ştiind – se va zice iarăşi. Sau să înfiinţeze ei noi comunităţi estivale prin locurile încă pustii ale litoralului – vor obiecta alţii. Tentative de „colonizare" în spirit „vamaiot" au apărut deja!

Nu ne este nici mie nici colegilor mei foarte clar ce anume poate legitima mişcarea „Salvaţi Vama Veche" în ochii oricărui cetăţean din ţară, dincolo de orice segregaţie de tipul „Noi-Ei" şi indiferent dacă acesta are sau nu vreun ataşament personal faţă de locurile a căror soartă ne preocupă. Pe de o parte, cred că este vorba despre dreptul oricărui cetăţean de a se implica în chestiunile care privesc gestionarea spaţiului public, aşa cum aminteşte şi Vintilă Mihăilescu. Din păcate însă, la capitolul ăsta sensibilitatea opiniei publice din România este aproape complet anesteziată. Pe de altă parte, într-un plan mai larg şi mai profund, este totodată vorba despre ceea ce iniţiatorii au numit „dreptul la diferenţă". Ideea, poate neinspirată, a titulaturii de „rezervaţie bio-culturală", a iscat conotaţii „elitiste" neintenţionate – nu este vorba despre aroganţa „poporului ales" vamaiot care îşi revendică privilegii aparte ci, dimpotrivă, de umilinţa celor care se văd alungaţi cu trupele DIAS şi cu buldozerele unui foarte dubios „capitalism sălbatic", clientelar şi veros, din ultimele lor refugii. A nu se uita: porţiunea de litoral din sud de Mangalia măsoară vreo 5 km, din totalul de 245! (Dar, în materie de interpretări eronate, retorica are precepte ferme: niciodată auditoriul nu e de vină!)

Probabil că iniţiatorii mişcării „Salvaţi Vama Veche" nu vor izbuti ei înşişi să clarifice şi să concretizeze ideea „dreptului la diferenţă" – aflat, după mine, în suferinţă acută în mentalul colectiv românesc şi în practicile politice şi uzanţele sociale actuale. M-aş bucura din suflet dacă iniţiativa noastră va incita la o astfel de dezbatere.

Cît priveşte proiectul „turistic" ca atare, el va constitui, probabil, testul trecerii mişcării din etapa „metaforică" în cea „metonimică": Vama Veche *nu este* România, oricît de mari ar fi asemănările. Dar ce se poate face aici s-ar putea repeta, dacă izbuteşte, oriunde este nevoie.

▲

Ioana AVĂDANI

Temă de vacanţă

– de ce vreau să salvez Vama Veche –

Nu sînt vamaiotă prin naştere. Nu mă pot lăuda că am gustat (şi port nostalgia) vremurilor de demult, cînd Vama... Nu îndrăznesc să spun (deşi îmi place să cred) că port în mine spiritul vămii. La Vamă am căpătat statut de refugiat de vreo doi ani. Sînt, de origine, costineştiană. La Costineşti, în sat, am mers ani la rînd, la eterna tanti Gheorghiţa. Nici acum nu ştiu ce anume a ţinut-o, în aceeaşi aparenţă, ani de-a rîndul: aerul sărat care storcea din ea sevele şi trecerea timpului, vreo buclă temporală care se înnoda la ea în ogradă sau faptul că era, în realitate, un personaj mitic (ehei, ce destin! să fii „realmente mitic"!!). La Costineşti, în sat, mi-am construit, cu migală, surse de hamsii proaspete, de ciorbe fabuloase (cîte o oală pentru fiecare masă de oaspeţi), de legende urbane (mîncătorii de pescăruşi, Eugenia, învăţătoarea din Galaţi care petrecea pe plajă, la epavă, toată vacanţa şcolară, citind şi devenind pe zi ce trece mai ciocolatie) şi de amiciţii proaspete (dar niciodată urmărite dincolo de limita verii). Sub ochii mei, Costineştiul a început să se schimbe: fauna, muzica, oferta culinară, oferta de „suveniruri". Sub ochii mei, şi în ritmul umerilor mei ridicaţi a neputinţă, Costineştiul s-a manelizat de la an la an. Am clătinat din cap cu resemnare (mama ei de Mioriţa!), crezînd că nu se poate face nimic, că acesta este mersul „civilizaţiei", că acesta este tributul pe care îl plătim liberei iniţiative. Cred astăzi că m-am înşelat. Că întotdeauna se poate face ceva – sau măcar se poate încerca. Am învăţat între timp că „cine nu vorbeşte, nu conteşte" şi „cine nu acţionează, nu contează". Am înţeles că, lăsate la voia întîmplării, lucrurile îi dau dreptate lui Murphy – şi o iau în jos. Ceea ce se cere salvat în Vamă este un stil de viaţă. Care, contrar a ceea ce cred unii, mulţi, nu se opune „capitalismului", nu este un soi de falanster şi nu propovăduieşte sărăcia boemă. Ceea ce dorim să demonstrăm este că stuful şi lemnul pot aduce tot atîta profit ca plasticul şi poliesterul. Că rockul şi jazzul aduc banu' la fel ca maneaua, dacă te adresezi publicului care trebuie. Că există comfort arhitectonic în afara cuburilor de beton. În esenţă, „Salvaţi Vama Veche" nu este un demers de prezervare a unui *status quo*, nicidecum unul de recuperare a unor mitici (iarăşi!) ani '70. Întregul proiect îşi propune să (re)vitalizeze, la parametrii prezentului, un „turism agrar" de o factură aparte. Să educe o întreagă populaţie (nomadă sau băştinaşă) întru respectul naturii şi al alterităţii. Să potenţeze economic o întreagă zonă (Vama, Limanu, Hagieşti, 2 Mai), făcînd din simplitate şi naturaleţe un atu cîştigător. Zic că merită măcar să încercăm. Pentru că alternativa la inacţiune se numeşte Rusalka – un sat pescăresc la doi kilometri de graniţă, de partea bulgară a frontierei. Asta la modul general. Dintr-un punct de vedere mai egoist, vreau să „salvez Vama Veche" pentru că vreau să mai am unde veni la mare în România. Şi pentru asta sînt gata să pun pieptul (gol, cum altfel?) la hotarele Vămii.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Negociatorul

„Şi cam cînd ar putea fi gata?“, întreb eu. Meşterul cel Mare se încruntă brusc, oftează şi cu mîna dreaptă începe să-şi împingă părul de la ceafă spre creştetul capului. S-a lăsat linişte, ceilalţi trei aproape că-şi ţin respiraţia. Începe să mă pătrundă şi pe mine gravitatea momentului; e o clipă specială, ca înaintea pronunţării unui verdict şi aproape că-mi pare rău pentru neghiobia de a fi rostogolit în eter o asemenea interogaţie. Am făcut-o însă, prin urmare nu-mi rămîne decît să îndur veşnicia secundelor care măsoară timpul scurs în aşteptarea sentinţei. „O lună, o lună jumate, cel mult două...“, tună Meşterul şi în clipa imediat următoare pe chipul celor trei calfe se lăţeşte un zîmbet uriaş care le taie faţa în două. Îmi simt genunchii de cocă. „Două luni?! M-aţi nenorocit, păi eu trebuie să mă mut în maximum o lună.... Meşterul cel Mare face „Ha!“, cele trei calfe articulează scurt cîte un „Ha, ha, ha!“ fiecare, apoi începe un spectacol grotesc de pantomimă în care toţi patru joacă în fel şi chip roluri de cabotini uluiţi şi puşi pe negare: Meşterul îşi rupe gîtul bălăngănindu-l de la stînga la dreapta, în timp ce ucenicii dau din mîini sau fac ochii mari privindu-mă ca pe omul din Lună. „În nici un caz mai devreme de o lună jumate, păi e încă sezon, mai avem de terminat două lucrări şi apoi aici e lucrare serioasă...“.

Gresie într-un hol şi la baie, trei pereţi de rigips şi o zugrăveală cu lavabilă. Asta e tot. Ar mai fi cîte ceva de făcut şi pe la instalaţiile sanitare, dar mi-e şi frică să mai pomenesc de asta... „Şi preţul?“ Am rostit-o cît s-a putut de încet, dar tot mi-a tremurat glasul. Îmi simt gura uscată şi inima bătînd sus, în gît, ca la examen. Linişte din nou. Meşterul cel Mare scoate un pix din buzunarul pantalonilor şi începe să înşire cifre multe şi mărunte pe spaţiile albe ale pachetului de ţigări. La un moment dat se opreşte, scoate o ţigară, dar n-o aprinde, ci doar o răsuceşte şi o bate de unghia degetului mare. Trec aşa minute bune, la răstimpuri Meşterul cîntă încetişor „Pa-pa-pa-pa pam!“, apoi trage cu ochiul peste cifrele înşirate pe pachetul de ţigări. Ucenicii privesc în tavan. E rîndul meu să-mi ridic părul de pe ceafă cu palma. „Şaisprezece milioane, aşa, pentru dumneavoastră...“ cade într-un final verdictul. Calfele respiră, în timp ce mie mi se pare că s-a făcut brusc foarte cald aşa că mă apropii de fereastră. „Da' nu puneţi şi termopane? Că e păcat, dacă tot faceţi o treabă...“, sugerează plin de bunăvoinţă Meşterul cel Mare. „Şi caloriferele ar trebui schimbate că sînt de fontă...“, ciripeşte unul dintre ucenici. Nu-mi dau seama cum arăt, dar la o secundă după ce ni se intersectează privirile ucenicul înţelege că e în pericol şi-şi retrage cuvintele. „Cu o vopsea dată şi cu o aerisire merg însă şi ăstea foarte bine...“, rosteşte el făcîndu-mi împăciuitor cu ochiul.

Ar fi momentul să încep negocierea. Deschid gura hotărît să spun că e prea mult pentru mine, dar iese altceva. „Şi chiar nu există nici o speranţă să terminăm mai repede?“ Meşterul mă priveşte uimit, se vede limpede că nu se aştepta la o victorie aşa rapidă. „Păi, ştiu şi eu, să vedem, eu zic că totuşi o putem rezolva într-o lună, nu băieţi?“ Băieţii sînt şi ei cu gura căscată, e clar că n-au mai întîlnit de mult aşa un fraier, prin urmare acceptă rapid noul termen de execuţie. Atac la baionetă, hotărît să-mi forţez norocul. „Trei săptămîni, ce ziceţi?“ Calfele pufnesc la unison, Meşterul îşi aprinde ţigara, trage adînc în piept, dă ochii pe spate şi apoi îmi aruncă vestea cea mare: „Dom'le sînteţi culmea, zău dacă am mai văzut om ca 'mneavoastră... Bine, dom'le, ieşim în trei săptămîni!“. Victoria e aproape aşa că după ce-mi iau inima în dinţi rostesc repede fără să-i privesc în ochi: „Totuşi, preţul mi se pare exagerat...“.

E clar, nu se aşteptau la asta. Meşterul cel Mare îşi dă seama că l-am tras pe sfoară, aşa că joacă tare. „Mie nu-mi plac ciorăniile, eu credeam că ne-am înţeles la preţ, acu' v-aţi sucit...“. Pun placa celebră cu „să fim şi eu, şi voi mulţumiţi“, dar nu ţine. Le spun despre salariu, rată la maşină, copil şi pensia părinţilor. Într-un final cedează, dar abia reuşesc să le smulg o reducere cu un milion. Cînd batem palma Meşterul cel Mare îmi şuieră la ureche „Sînteţi dat dracu', dom'le!“, dar abia după ce iese pe uşă constat că n-am băgat de seamă dacă a spus-o admirativ sau ameninţător...

▲

ÎN DRUM SPRE CASĂ, VECINUL VOSTRU AJUNGE ŞOMER ŞI ARE REVELAŢIA INDEPENDENŢEI

● Prins cu treburi prin oraş, am urmărit ultima parte a meciului România-Danemarca în drum spre casă: la tv-urile buticurilor şi teraselor, la radiourile agenţilor de pază, după strigătele, cînd entuziaste, cînd disperate, ce le auzeam prin ferestrele deschise ale caselor. Era 2-1 pentru noi şi mai aveam doar vreo 5 minute pînă să ajung, în sfîrşit, acasă. M-am liniştit – nimic nu se mai putea întîmpla. În fine, ajung, intru în bloc, iau liftul, intru în apartament, deschid televizorul şi – înainte ca ecranul să se aprindă – aud replica disperată a comentatorului: „Acest Urs Meier şi-a bătut joc de 23 de milioane de români!“. Mulţumesc de compliment, da' eu ce vină am? (**M. M.**)

● Nu apucă antiamericanii să-şi consolideze ideologiile, că americanii le-o iau înainte. Iată ce scrie Sherrod Brown, reprezentant republican din Ohio (partidul preşedintelui Bush): „Ţineţi minte: cînd vecinul vostru ajunge şomer, e semn că a început recesiunea. Cînd tu însuţi devii şomer, e clar că s-a instalat depresiunea economică. Cînd George W. Bush va fi şomer, o să înceapă însănătoşirea“. (**M. B.**)

● Noutăţile legate de lumea înconjurătoare, noi, citadinii, continuăm să le aflăm din reclame; din clipul de la brînza Hochland avem revelaţia adevăratului gust al naturii: în ciuda aşteptărilor exaltate, este pur şi simplu unul „pufos“. (**I. P.**)

● Dintr-un film care îşi propunea să reconstituie biografia lui Patrice Lumumba (om politic congolez, 1925-1961, militant pentru independenţa Congo-ului belgian), difuzat de curînd pe TV5, am reţinut un şlagăr congolez al anilor '60, al cărui titlu ar merita să nu cunoască uitarea: *L'Indépendance cha-cha*. (**D. S.**)

DIN PUNCTUL DE VEDERE AL TRAFICULUI, E DEJA CEVA OBIŞNUIT CA SUBCONŞTIENTUL OMULUI SĂ ALEAGĂ DEZMIERDAREA LA MICROSCOP

● Automobilişti din provincie, rămîneţi în localităţile dumneavoastră! Din punctul de vedere al traficului, Capitala a devenit de nesuportat. Pe 15 septembrie, fiind şi prima zi (ploioasă!) de şcoală, a fost un du-te-vino de nedescris, s-au blocat intersecţii etc. Ceea ce m-a făcut să mă întreb dacă în acea zi a mai fost cineva şi la serviciu. Ori toată suflarea părintească a trăit, pe străzile pline de gropi şi de veşnicele campanii de asfaltare, emoţia primei zile de şcoală? (**M. V.**)

● E deja ceva obişnuit ca expresiile mai „urîte“ (în special „the F words“) din filme să fie traduse în subtitrare te miri cum. Iată că pentru Hallmark şi un cuvînt ca „a seduce“ se cere astfel eufemizat. Cum credeţi că l-au tradus? „O seduci“ a devenit, în subtitraj, „o educi“. Şi uite aşa, din pudibonderie sau pur şi simplu din eroare (a căzut un „s“), se ajunge la o chestie interesantă. Poţi spune şi aşa: că, seducînd, de fapt educi. (**C. P.-B.**)

Cu ochii-n 3,14

● Citez cîteva rînduri de pe un bilet ce mi-a fost pasat, pe sub mînă, ca un manifest, în staţia de autobuz: „Ştiaţi oare, că: majoritatea *bolilor* şi *problemelor* în viaţă provin din conţinutul *subconştientului* omului? Acum acest conţinut poate fi conştientizat, şi poate fi obţinută o descărcare completă a *energiei negative*, care influienţează *permanent* asupra omului! (...) Dezvoltă-ţi raţiunea! Poţi obţine: restabilirea scopurilor vieţii tale! (...) O situaţie financiară mai stabilă. Viaţă sexuală armonioasă şi o familie fericită. Înlăturarea dependenţei de alcool, nicotină (opţional). Reducerea considerabilă, *pînă la 95%*, al numărului de îmbolnăviri din viaţa ta! Sună acum!“. OK, din acest anunţ am înţeles cam cum vine treaba cu conştientul, subconştientul şi dezvoltarea raţiunii. Dar dacă sun la numărul de telefon, cine răspunde: Descartes? Leibniz? Sau poate... Kant? O să-mi citească oare nişte pasaje din *Critica raţiunii pure?* (**M. M.**)

● Am primit în cutia poştală un pliant de publicitate al unui supermarket. La categoria „rechizite şcolare“ sînt la vînzare „Scrabble“, „Joc cu alfabetul distractiv“, „Battleship“ şi... „Cine ştie, cîştigă! – Joc pentru blonde“. Pe cutie, o blondă caricaturală şi un creier uman prea puţin stilizat. Dar cea mai frumoasă parte abia urmează: există şi o promoţie. „În zilele de 6.09 şi 13.09, doamne şi domnişoare blonde vor fi alese la întîmplare din magazin şi vor primi gratuit un «Joc pentru blonde»“. (**C. G.**)

● Neobositul haz al mişcării literelor în limba română. La colţul străzii Maltopol (fostă Dreaptă) cu bulevardul A.I. Cuza – un magazin arborează o firmă de toată veselia: PANTOFI MAAARI 46-47-48-49-50 (plus instinctul inefabil al dezmierdării) HAINE PENTRU GRAŞI ŞI GRĂSUŢI. (**M. B.**)

● Veşti tot mai bizare din Irak: în pofida ameninţărilor proferate de instituţiile religioase, sute şi sute de bagdadieni se îngrămădesc în cinematografe ca să vadă filme erotice (mare succes, italieneştile *Visul tinerilor* şi *Fete la microscop*, traduse în arabă şi franceză); pe de altă parte, prostituatele, cîte or fi, n-o duc mai bine, ci mai prost. Să mai înţeleagă cineva, ceva... Poate Woody Allen. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

ÎN ULTIMUL MOMENT, NU VREAU SĂ GENERALIZEZ ANUL 2003

● Se ştie că o invitaţie la emisiunea lui Thierry Ardisson vinde o carte sau un disc mai bine decît orice companie publicitară. Géraldine Maillet, fostă manechină, a scris două romane pînă în clipa în care a fost chemată pentru prima dată la *Tout le monde en parle*. În ultimul moment însă invitaţia a fost contramandată, iar ex-modelul a făcut o fixaţie pentru incomodul moderator, care a devenit personajul principal (cu nume real) al următoarei ei cărţi. Drept care, la cea de-a doua emisiune din această toamnă, doamna Maillet a fost invitată. Ardisson a executat-o public, dar a renunţat la proces fiindcă *recenta* autoare a „dat bine pe sticlă“. Motiv pentru care zbirul intransigent a uitat chiar şi un amănunt (neverificat) din descrierea scriitoarei: personajul principal al ultimei sale cărţi avea un fir de păr pubian alb. (**S. S.**)

● După efectuarea unui banal test de inteligenţă din care reieşea că soţia lui e mai deşteaptă decît el, un englez în vîrstă de 30 de ani s-a sinucis cu un cocktail violent de alcool şi pastile. Nu vreau să generalizez abuziv – mă uit strict în jurul meu, în lift, în bloc, pe stradă şi nu văd vreun român care să se omoare pentru o asemenea... cum să-i zic? Fixez chip cu chip. Imposibil! (**R. C.**)

● Pentru acela care va dori cîndva să scrie o istorie a taximetriei româneşti am cules, din goana roţilor, cîteva dintre numele sub care circulau taxiurile prin Bucureşti la anul 2003: Alfa Taxi, Taxi Cobălcescu, Taxi AS, Taxi Ro-Dana, Taxi Glucoza, Cristaxi Service, Taxi Ro-Stef, Mediteran, Tess Taxi, Taxi Leone, Confort Taxi, Nova Taxi, Rodell Taxi, Quite Pretty, Taxi Argirom, Prof Taxi, Taxi 00, Taxi Confortabil Rostef Service, Domino Taxi, Super Trans, Taxi OK, Grant Taxi, Taxi Publico, Taxi Getax, Taxi 2000, Taxi Astro Cargo, Cod-Taxi, Taxi Euro Dixie, Taxi Service, General Taxi, Comp Savitax, City Taxi, Taxi D'Artex, Pronto, Apolodor Taxi, Hello Taxi, Taxi Club, Taxi Trans Car, Taxi Decebal, Taxi H & V, Taxi Axxa, Polmar Serv Taxi, Taxi Comod, Taxi Bageti Star, Speed Taxi, Taxi Mondial, Taxi Europa, Taxi Profesional, Auto Nesti, OD1 Taxi, Taxi Silvia, Vyl Taxi, Taxi Expres, Comb Company Taxi, Perrozzi, Era Taxi, Taxi Servicii Publice, Taxi Delta, Taxi Concord 2002, Taxi Independent 2003, Taxi Niky Lil, Taxi Bucureşti, Meridian, Taxi Service Titan, Tomis Taxi, Taxi Autogeneral, Taxi Axe, Taxi Trading, Orient Taxi, Corect Taxi Service, Taxi Parti, Taxi Euro Tera, Taxi Occident, Trio Taxi, Taxi Cocoşatu, Taxi Real, Jonny Taxi, Mega Taxi, Păgubosu, Taxi Prompt, Taxi Taxi, Taxi Cristalin, Taxi XXL, Taxi Accidutzzu, Taxi Total, Taxi Speranţa, Taxi Fix. (**D. S.**)

Mania legiferării

– interviu cu Renate WEBER, expert juridic, preşedinta Fundaţiei pentru o Societate Deschisă –

Cum vedeţi situaţia în care ne aflăm din punct de vedere al legiferării, cu legi care se suprapun, cu ordonanţe care modifică legi, cu legi care nu mai validează ordonanţe...

Şi care, şi unele, şi altele, încalcă în multe cazuri Constituţia României, ceea ce de altfel se întîmplă şi cu o serie întreagă de alte reglementări.

De unde vine toată această zăpăceală, care este de fapt sursa ei fundamentală?

Cred că sînt mai multe cauze. Eu, cel puţin, aş identifica două majore. Una are rădăcini în istoria noastră. România nu s-a caracterizat niciodată printr-o cultură a legii. Respectul faţă de o lege nu a existat neapărat în cultura noastră (politică mai ales). Asta se resimte şi astăzi, iar perioada de comunism nu a făcut decît să accentueze acest aspect. Atunci legea nu era o reflectare a nevoilor unei societăţi, ci a unei ideologii şi a dorinţei de a domina într-un anume fel societatea. Deci nu a existat o acceptare şi o respectare a legii de bunăvoie. De cele mai multe ori ea era văzută ca fiind ceva forţat, impus nouă tuturor. Din păcate, după 1990 lucrurile acestea nu s-au atenuat ci, dimpotrivă, s-au accentuat, iar acestei tradiţionale lipse de cultură legală i s-au mai adăugat doi factori. Pe de-o parte a fost un gen de nebunie a legiferării în tranziţie, dar acesta n-a fost un factor singular, pentru că dacă ar fi fost aşa, haosul s-ar fi autoreglementat la un moment dat. El s-a combinat şi cu corupţia. O legiferare stufoasă şi anapoda este cea mai bună modalitate de a încuraja corupţia. Pentru că, la un moment dat, nici nu se mai ştie bine ce există pe piaţa legală, nu mai e clar ce norme se aplică, iar într-o asemenea situaţie se pot face foarte mari afaceri (aici nu vorbim de mici nimicuri). Cred că toate aceste elemente au concurat şi am ajuns la trista realitate în care ne aflăm astăzi: un amalgam legislativ absolut uluitor. Eu vă mărturisesc că dacă ar fi să fiu judecătoare acum, aş avea mari probleme să ştiu ce norme trebuie să se mai aplice în ţara asta şi ce nu.

Deci acest amalgam de legi nu este contraproductiv şi inutil, el este chiar foarte util unora.

Cu siguranţă, multe din actele acestea normative pe care le vedeţi că intră în contradicţie cu altele, că dispar, că după cîteva luni rămîn valabile doar la nivelul unui paragraf dintr-un articol dintr-o ordonanţă, acestea la un moment dat au servit unor interese. Este absurd să ne gîndim că sînt doar bîlbîieli. Au fost şi greşeli, nu contest, dar de cele mai multe ori au fost servite nişte interese.

Puteţi să daţi cîteva exemple concrete?

Să ne uităm, de exemplu, la felul în care a tot fost legiferată infracţionalitatea în domeniul economic. Au fost legiferate infracţiuni care apoi au fost dezincriminate şi iarăşi au fost introduse, iar pînă la urmă realmente avem probleme în acest domeniu şi de substanţă şi de procedură. Astea au mers mînă în mînă cu tot felul de reglementări legate de privatizare: de accelerare a privatizării, de accelerare a accelerării privatizării şi aşa mai departe. La fel şi cu reglementările privind achiziţiile publice, acestea reprezentînd un factor major de corupţie în România. Aduceţi-vă aminte că la un moment dat a existat acea dezincriminare a bancrutei frauduloase. După aceea, s-au legiferat faptele de corupţie şi de fapt erau reglementări doar pentru micii peştişori. Se vorbea de ONG-uri şi de societăţi comerciale care erau nimicuri, în vreme ce de fapt altele erau sursele mari ale corupţiei. Uitaţi-vă la reglementările privind Parchetul Naţional Anticorupţie şi la felul cum este utilizat acest PNA astăzi. Eu cred că dacă cineva ar face un inventar al sesizărilor PNA, acesta ar apărea ca un vîrf de lance al partidului de guvernămînt. Este clar o structură cu o dimensiune politică. Nu prea are mai nimic în comun cu ceea ce înseamnă rigoarea unui stat de drept, iar presa este plină de astfel de dezvăluiri. De dată mai recentă s-au făcut inclusiv referiri la felul cum au fost smulse declaraţii. Lucruri care par din anii '50 cînd se înscenau procese politice. Uitaţi-vă la tot ce a însemnat modificarea de tip hei-rupist în pachetul anticorupţie a reglementărilor privitoare la PNA şi consecinţele teribile pe care le-am avut legat de prelungirea stării de arest. Interpretările juridice pot fi diferite, ceea ce a dat apă la moară punerii în libertate a unor persoane care n-ar fi trebuit eliberate pentru că infracţiunile de care erau acuzate trebuiau cercetate în stare de arest. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu modificările făcute Codului de Procedură Penală. Poate nu întîmplător lucrurile s-au legat după aceea şi de cei care îi reprezentau pe aceşti infractori în instanţe. Dacă ar fi să luăm din aproape în aproape, vom observa un fel de pînză de păianjen ţesută aşa, dar prin ale cărei găurele scapă exact cine trebuie să scape.

Deci se poate trage concluzia şi că munca de prindere sau de dovedire a faptelor acestor oameni e de multe ori inutilă.

Sînt convinsă că există în poliţie, în parchet şi chiar în instanţele de judecată oameni care ar dori să-şi facă profesia şi care au un sentiment de frustrare foarte puternic. Care constată probabil că sînt luaţi de fraieri sau sînt socotiţi incomozi şi înlăturaţi... Aşa cum alţii ştiu bine că au un job de făcut, li s-a trasat ceva de făcut, dar nu în sensul acela de apărare a societăţii şi a drepturilor noastre de oameni obişnuiţi. Ei folosesc însă prevederile legale pentru a-şi duce la capăt acel mandat care este, de fapt, profund dezonorant.

Putem încerca o comparaţie a fenomenului legiferării de la noi cu ceea ce se întîmplă în alte ţări foste comuniste?

Cred că ţările din primul val de integrare europeană sînt ceva mai riguroase în felul în care şi-au reglementat legislaţia. Nu înseamnă că au avut neapărat o tradiţie mai bună ca a noastră. Să ne gîndim că ţările baltice au şi ele în urmă decenii întregi de comunism în Uniunea Sovietică. Şi totuşi, după desprindere n-au mers în direcţia unui asemenea haos legislativ. De altfel, am constatat că, dintr-un anumit punct de vedere, sîntem cam unici în zonă. Dacă vă aduceţi aminte, în special în timpul guvernării Ciorbea, dar şi în perioada următoare, aproape tot ce se trimitea de la guvern, ca proiect de lege, era respins de parlament. Deşi parlamentul era cel care votase guvernul. Coaliţia exista şi în guvern şi în parlament. Dar practic, aveam un parlament care-şi boicota propriul guvern. Aşa ceva este de-a dreptul incredibil. N-a mai fost ţară în această zonă în care să se întîmple aşa ceva.

Deci nici măcar nu putem spune că legislaturile succesive au venit cu viziuni diferite şi că fiecare a luat-o de la capăt stricînd ce s-a făcut înainte. S-a tras în direcţii diferite chiar sub aceeaşi legislatură.

Evident. La data aceea s-a întîmplat acel boicot permanent care a „justificat" procedura ordonanţelor de urgenţă. A apărut atunci acest obicei absolut teribil, care iată, continuă şi astăzi deşi acum avem un parlament extrem de obedient şi cuminte, cu disciplină de partid, în care parlamentarii ridică mîna ca la şcoală aşa cum li se spune. În ciuda acestui fapt, sîntem sufocaţi în continuare de ordonanţe de urgenţă. Au fost situaţii în care cabinetul Năstase a dat cîte două în aceeaşi zi, din care a doua o anula pe cea dintîi, publicate în acelaşi *Monitor Oficial*. Din punctul ăsta de vedere, trăim într-o epocă de-a dreptul kafkiană. Şi în orice caz sînt foarte multe reglementări care se modifică din două în două luni. Vine o ordonanţă care modifică legea, apoi o altă ordonanţă care modifică ordonanţa şi asta se repetă de cîteva ori într-un an. Evident, în aceste condiţii nu se poate vorbi de stabilitate legislativă. Iar o ţară în care nu există stabilitate legislativă se laudă degeaba cu stabilitatea ei politică.

Credeţi că dacă ar veni un parlament şi un guvern cu o viziune mai unitară ar putea schimba ceva? S-ar putea face legi mai puţine şi mai clare? N-ar exista şi atunci pericolul ca eşaloanele inferioare să facă norme de aplicare şi chiar să aplice tot aşa cum ştiu ele legile, ajungîndu-se la acelaşi haos?

E adevărat, la noi prin norme de aplicare se cam înţelege „Las' că fac eu legea". Nu-mi place, dau eu o normă ca s-o modific. De aceea avem şi aşa de multe acte normative care sînt în mod clar nelegale. Ele adaugă cîte ceva la lege şi prin asta devin neconstituţionale. Din păcate nu face nimeni curăţenie în zona aceasta. Cît priveşte un parlament cu o anumită viziune, lucrurile sînt şi aşa dificile. Cu cît înaintăm în timp în acest haos, cu atît ne va fi mai greu să modificăm ceva. Pentru că, de comun acord, şi guvernul şi parlamentul ar trebui să spună „gata, nu se mai poate aşa, e o nebunie, îi încredinţăm Consiliului Legislativ (de exemplu) sarcina să facă ordine în toată această bramburează şi după aceea limităm numărul de legi de care avem nevoie şi lucrăm doar cu acestea". Nu văd însă, în acest moment, nici măcar voinţa politică, de viziune să nu mai vorbim, de a se face aşa ceva pentru că, repet, această nebunie legislativă convine foarte mult unora şi altora. Să recunoaştem, România nu este de fapt condusă politic, ci de diverse grupuri de interese economice care folosesc politicul şi legislativul în interes propriu.

a consemnat Andrei MANOLESCU

aduse cu poşta

Repetiţia, mama istoriei

Cooperativa „Munca în zadar" funcţionează cu sîrg de mult, încă de pe vremea lui Burebista, Traian şi Decebal. Istoria ne ţine seama lucrărilor făcute degeaba. Cineva, undeva, decidea că trebuie făcut ceva, cîndva anume; apoi altcineva decidea că nu (cei care au efectuat stagiul militar românesc şi obligatoriu, încă, ştiu de ce). Şi ce dacă noi – vechi membri ai cooperativei cu pricina – sîntem obişnuiţi. Dependenţa / de cale? Probabil că există mulţi concetăţeni care lucrează în acest *stil*. Nu avem lideri, coordonatori, manageri (pe stil nou), conducători; nu punctează nimeni această absenţă. Nu-şi face nimeni de sus griji pentru viitor; ne vom descurca la fel ca şi pînă acum, chiar dacă se va munci mult şi degeaba. Mostră de lucru în zadar din istoria recentă a oamenilor şi mai recenţi: s-a muncit mult în 1996 pentru a arăta tineretului studios că un nou mandat pentru moştenitorii/continuatorii FSN însemna un dezastru pentru România. Astfel că amfiteatrele s-au umplut pînă la refuz, iar tinerii studenţi au ascultat pătrunşi de importanţa expunerii, şi-au făcut datoria ca lideri de opinie şi au făcut astfel încît să iasă ceilalţi din urne. Iar rezultatul guvernării – ediţia '96 – se ştie. Oricum, nu dăm semne că am vrea să ne cunoaştem istoria, nici chiar recentă, aşa că mi se pare chiar normal în aceste circumstanţe ca aceasta să se tot repete la nesfîrşit. În fond, cine-mi poate da asigurări că tot ce-am spus eu aici nu este tot o activitate a aceleiaşi cooperative? Poate istoria? Aceeaşi, mai mult sau mai puţin recentă. Speranţa moare ultima.

Saureign MULLER

© L. Muntean

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei MANOLESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 547
26 sept. – 2 oct. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

A fost odată (ca niciodată) Securitatea

GRATUIT

„Era pe cînd nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.“

MIHAI EMINESCU

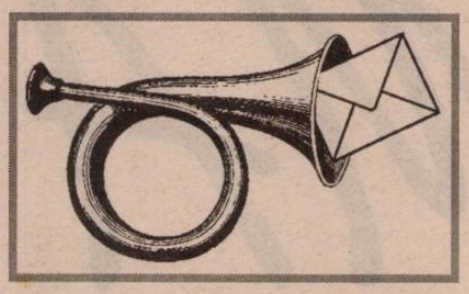

(In)Actualităţi

Remember *28 august 1963*

Astăzi sînt patruzeci de ani de la discursul lui Martin Luther King din Washington, „I have a dream...“ ţinut la Washington, pe treptele Memorialului Lincoln, în faţa a 200.000 de oameni.

E cumva neaşteptat cînd ne gîndim că acum patruzeci de ani America era încă o ţară în care democraţia era ceva schizofrenic şi fals. În care Luther King a fost ucis pentru că milita pentru nişte drepturi care, în viziunea noastră de azi, sînt de la sine înţelese.

America e încă foarte tînără, dar e foarte dinamică. S-au întîmplat multe în aceşti patruzeci de ani. Ce s-a întîmplat în aceşti patruzeci de ani în România, în care Vadim Tudor e acelaşi, înainte şi după 1989? (Asta ca să iau un exemplu doar.) Avem aceeaşi vînă tînără ca şi americanii, o să putem face la fel de mult ca ei, în patruzeci de ani?

Sînt fraze în faţa cărora mistocăreala noastră postmodernă, cea de toate zilele, păleşte, şi un pic din ceea ce am simţit (pentru atît de scurt timp) în timpul revoluţiei române, ne „revizitează“:

„Visez că, într-o zi, această naţiune se va trezi şi va trăi de-adevăratelea conform crezului său: «Considerăm că acest adevăr este de la sine înţeles: toţi oamenii se nasc egali». Visez că, într-o zi, pe dealurile roşii din Georgia, copiii foştilor sclavi şi ai foştilor proprietari de sclavi vor putea să stea, împreună, la o masă a frăţiei. Visez că, într-o zi, chiar statul Mississippi, azi un deşert sufocat de căldura nedreptăţii şi a opresiunii, va fi transformat într-o oază de libertate şi dreptate. Visez ca cei patru copii ai mei să trăiască, într-o bună zi, într-o naţiune în care nu vor fi judecaţi după culoarea pielii, ci după caracterul lor. Acesta este visul meu de astăzi.“

Horia MARINESCU
horia@utanet.at

Nr. 544: *„Micile dependenţe“*

O dependenţă gravă: insulina

„Viaţa altora ne pare întotdeauna mai uşoară pentru că n-o trăim.“
Marguerite Yourcenar

Gustam în tăcere sfîrşitul acesta de vară şi de vacanţă. Diabeticii insulinodependenţi pe lîngă faptul că trăiesc o viaţă abundentă în atrocităţi sînt supuşi cu premeditare şi altor chinuri. Scriu în cunoştinţă de cauză. Doza de insulină se poate lua de la Centrul antidiabetic o singură dată pe lună. Atît. De vrei mai mult trebuie să te duci la Casa de Asigurări de Sănătate etc. Pentru a simplifica procedura te mulţumeşti s-o scoţi o dată pe lună de la centru. Doar că niciodată doza de insulină primită nu te acoperă cu vîrf şi îndesat fix o lună deoarece în funcţie de valorile glicemiei şi a efortului despus poţi să scazi sau să măreşti doza de insulină.

Cine se mai gîndeşte şi la aspectul acesta? Nimeni. Dar la diabeticii departe de oraş care nu au alt mijloc de transport decît trenul şi care sînt nevoiţi să-şi facă injecţia cu insulină în toaletele mizerabile ale aceloraşi trenuri, prin toaletele gărilor unde respiri un miros de moarte somptuoasă pe care mai apoi nu-l uiţi uşor, prin toaletele publice unde musteşte urina etc.? Evident, pe cine să intereseze? Pe nimeni.

Sînt diabetică insulinodependentă de douăzeci de ani şi am citit suficiente cărţi despre diabet zaharat, dar nu am întîlnit niciunde o soluţie sau o indicaţie ca diabeticul să-şi facă insulina într-o toaletă de obicei abjectă. Şi nici un medic nu mi-a recomandat aşa ceva.

Întîmplarea a făcut că nici la sfîrşitul lunii august 2003 să nu-mi ajungă insulina. Fiind caniculă, nu am fost în stare să mă deplasez pînă în Timişoara şi am rugat pe cineva care se ducea într-acolo să-mi scoată insulina. Nu s-a putut pentru că nu se încheiase luna. Au mai rămas trei zile. Vineri, sîmbătă, dumnică. Vineri la prînz făcusem ultima doză de insulină. După-amiază la 13,40 persoana pe care o aşteptam venise fără insulină. Pînă la Timişoara sînt 60 km. La centrul antidiabetic este închis, însă farmacia din cadrul spitalului este deschisă pînă la ora 18. Cu mult sînge rece şi scîrbă dau cîteva telefoane cerînd un ajutor, o ieşire. Cel mai bun prieten al meu se afla în oraş. La 17,30 ajunge la farmacia din spital explicîndu-le situaţia şi cerînd un singur pen cu insulină pînă luni 1 septembrie 2003. Simplu ca braga, vine răspunsul: nu se poate, nu aveţi reţetă.... Prietenul îmi dă telefon. Cedează nervos. Plînge. Da. Plînge, căci este un mare OM şi ştie ce înseamnă tratament cu insulină. Mai dau un telefon. De data aceasta la Clinica de Nutriţie din cadrul spitalului judeţean. Acolo am dat de un alt mare OM găsind înţelegere în persoana doamnei asistente care era de gardă şi care mi-a trimis un pen cu insulină şi care ştiţi cum şi cînd a ajuns la mine? Foarte nostim. Prietenul fiind din altă localitate l-a dat mecanicului de tren care sosea în satul meu la 22,20 fix. Cît despre programul injecţiilor cu insulină!? La ora aceea... No comment!

Lăsînd sentimentele de uşurare şi iritare la o parte, mă gîndesc la asistenta care a refuzat să elibereze reţeta, la farmacista care a refuzat să-i dea un pen cu insulină prietenului – chiar nu ştiu nimic despre ce se putea întîmpla cu pacientul rămas fără insulină? Să fie vorba de cea mai joasă speţă ocupînd locuri de muncă responsabile? Puteau să fie indiferente, iresponsabile faţă de un om ce putea să facă o precomă sau comă diabetică pînă luni 1 septembrie 2003? Cine ar fi fost vinovatul? Evident, pacientul! Mai încape îndoială?! Dar că aceluiaşi pacient nu-i ajunge doza prescrisă pentru o lună, că mai presus de viaţă şi de calitatea ei sînt cozile la farmacie, semnăturile, ştampilele şi parafele, răspunsurile în doi peri din partea persoanelor abilitate, orare şi programe ferecate în nuanţele vremurilor jalnice de tristă amintire (cele prezente vor rămîne categoric de proastă amintire) cine este responsabil? Chiar nimeni, nimeni? Aşa, pe măsură ce ni se destramă una după alta iluziile şi credinţele, ne cîinoşim propovăduind legi, doctrine, reguli lăsîndu-le pe cele elementare în abisul uitării.

...După ce s-au liniştit apele, cum s-ar spune, ajungînd în posesia insulinei mi-am făcut o baie ascultînd totodată cele mai calme bucăţi ale lui Debussy şi mă gîndeam cu seriozitate că peste doar o lună voi sărbători în intimitate triumful vieţii asupra morţii. Se vor împlini douăzeci de ani. Ar trebui să încep să scriu o carte despre experienţa mea, despre toate peripeţiile şi absurdităţile prin care poate trece un diabetic insulinodependent, despre situaţiile limită şi refuzuri mujice, despre supravieţuire şi nu numai.

...Apa caldă şi muzica delicată nu au reuşit în totalitate să-mi distragă gîndurile de la cele întîmplate. Fără falsă modestie, mă răsfăţam privindu-mă în oglindă şi detaşat, totodată, cu ochii minţii, pe acele persoane care au refuzat eliberarea reţetei şi a insulinei. Din vedere de atîta vreme le cunosc: nişte mîrţoage nevricoase care uneori arată bine doar îmbrăcate, sufleteşte putrede ca brînza veche şi cărora (culmea!) niciodată nu le doresc să devină insulinodependente, căci ar arăta ca nişte bufniţe fierte şi ar fi plictisitoare ca apa din şanţ.

Cei care ne guvernează sau cei ce emit legi, reguli curioase să nu excludă situaţii excepţionale căci ele există. Sigur.

Diana GLÜCK
com. Giera, jud. Timiş

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 542-543-544: *„Cine se teme de critica de întîmpinare“*

„Nu dau cu parul...“

„Şi iată cum, în această epocă de confuzie estetică, îşi face loc spiritul critic.“
(Mircea Scarlat,
Istoria poeziei româneşti)

„Aşteptăm, aşadar, şi alte păreri, mai ales pe ale cititorilor...“

Invitaţia îmi părea clară. În plus, din experienţe colaterale literaturii, nici nu e indicat să fie lăsată – critica de întîmpinare, bineînţeles – doar la aprecierea criticilor şi scriitorilor. Intervenea dilema: să zic şi eu ceva sau să rămîn filosof? Ştiţi povestea cu cei doi care se certau mai-mai să se ia de păr şi amicul ce încerca să-i calmeze – mi-e teamă să n-o încasez şi eu. După prima serie de răspunsuri scrisesem un textuleţ prin care mă arătam uimit că, eu-cititorul, nu prea existam; frustrări de fată bătrînă! Ba – cam prozaic spus – asemănam critica de întîmpinare cu Oficiul pentru protecţia consumatorului, nici el infailibil. Mi se păruse, totuşi, că mă urcasem la tribună şi făceam pedagogic cu degetul. Ca atare, l-am tot periat şi, în ziua cînd a apărut *Dilema* cu a doua serie de răspunsuri, l-am tuns zero. Dom'le, e de stat pe margine, nu e de intrat în arena cu lei – numai critici UNU' şi UNU'.

Orişicîtuşi, mi-am zis şoptindu-mi că mi se pare cam exagerată teama, n-o să dau cu parul. Mai ales că dl Dan C. Mihăilescu îmi confirmă că nu exist: „tot noi, cei zecedouăzeci de mii de onorabili căuzaşi ai lecturii“. Părere autorizată, ca să zic aşa, amintindu-mi că Andrzej Stasiuk crede că şansa literaturii ar fi „să se adreseze unui număr cît mai mic de cititori“. Iar dl Ştefan Agopian ne spune că membrii cenaclului *Euridice* se citesc ei între ei. „Explorator“ fără teamă şi prihană prin literatură (un fel de elefant printre bibelouri sau „cînd eram mai tînăr şi la trup curat“) eram cînd nu ştiam de critica literară şi mi-era indiferent că citeam *Pe Donul liniştit* sau *Dox*-uri.

Azi îmi place să fiu luat de mînă (de cîte cineva, nu spun nume) sau să mi se pună o palmă părintească pe cap. Curios, dar nu mă simt ruşinat, chiar dacă criticul are vîrsta fiului meu. O mărturisire: m-am dat de gol că îmi place poetul Emil Brumaru, iar scrisorile pe care le trimisese criticul Lucian Raicu (şi publicate acum de *România literară)* mă încîntă. Dl Radu Cosaşu a găsit de cuviinţă să aprecieze slăbiciunea mea. Recent, un critic tînăr, care îmi place şi ca poet, îmi confirmă părerile despre poet. Dar nu era îndeajuns: dl Radu Cosaşu ni-l recomandă pe criticul Marius Chivu (alături de dl Paul Cernat, pe care-l citesc doar de şase luni). Ei bine, e reconfortant să fac parte din asemenea bisericuţă, nu-mi place să fiu ascet. Şi cînd scriu „bisericuţă“ mă gîndesc la gusturile literare, şi nu la „clanuri mafiote“, „fuşereală“ ori „plesneală“, cum zic unii.

Prin '75 nici nu auzisem de dl George Bălăiţă, dar am citit cronica dlui Nicolae Manolescu la romanul *Lumea în două zile* şi am descoperit un scriitor şi o carte chiar absolut uluitoare. În entuziasmul meu netemperat nici azi, o aşez aproape de *Darul lui Humboldt,* căci tare curios aş fi să ştiu cum ar fi scris americanul dacă ar fi trăit în România sub Ceauşescu.

Ceea ce sesizez, după a treia serie de răspunsuri, este fentarea esenţialului din întrebarea: „Cine se teme de critica de întîmpinare“. Parcă trebuia elucidată problema: „Ce părere aveţi despre criticii tineri şi despre cei de dinainte de '89“. Se plătesc chiar poliţe, fără a fi numit ipochimenul! (Îmi dau seama că iarăşi ridic pedagogic degetul.) De aceea, amintindu-mi de scrisul lui Mircea Scarlat, am căutat citatul, folosindu-l ca moto (DEX-ul, parcă, indică un singur t). Să se fi organizat majoritatea criticilor în clanuri ce vor demolarea literaturii române? Colateral, dacă observăm, pare un sindrom al societăţii: nici dlui prim-ministru nu îi plac criticile ziariştilor ori a unora de aiurea, care ne spun cum să ne aranjăm freza.

Pentru ca să tulbur şi eu puţin apele, am să vin cu o întîmplare recentă. Într-un interviu din *Dilema* nr. 541, dl Ştefan Agopian ne recomanda o debutantă: *„Mi-a trimis un roman de vreo 300 de pagini absolut uluitor.“* Dacă erau zilele de dinainte de '89, a doua zi aş fi fost la uşa librăriei... Doar că, peste cîteva zile, am citit în *România literară* nr. 34 cîteva citate din cartea ce va să schimbe faţa romanului românesc. Pe dl Dumitru Hurubă nu-l cunosc decît din două-trei articole de prin reviste, pe cînd dlui Agopian i-am citit două cărţi frumoase şi de mai bine de un deceniu îl „urmăresc“ prin reviste; nu pot să-l trădez, îi stau aproape. Numai că citatele din revistă seamănă atît de bine cu ceea ce aud zilnic prin geamul deschis, încît mă mai gîndesc dacă să fac coadă la uşa librăriei în toamna ce se apropie. Asta înseamnă că, dacă eu şi dl Agopian, prin hazard, frecventăm aceleaşi localuri, nu e obligatoriu ca întotdeauna să consumăm şi aceleaşi băuturi; putem sta chiar la aceeaşi masă.

Dacă-mi veţi spune că în capul meu e un talmeş-balmeş, n-am să vă contrazic; s-ar putea să reprezint o parte a cititorilor. O să repet, doar, că e nevoie de critica de întîmpinare. Se va cerne şi ea, precum cărţile bune. Poate să mi se pară doar mie, dar parcă traversăm o „epocă de confuzie estetică“.

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor nr. 4, et. III, ap. 55, Lugoj

Replici

Scrisoarea lui Marius Milea (nr. 543)

Nu am putut trece cu vederea primul articol din nr. 543 al revistei, şi iată-mă scriind, nu ştiu de ce poate setea de conversaţie, poate nu! Este adevărat că nostalgia unora asociază vîrsta de 22 de ani cu perioada boemă a împlinirilor, uitînd însă că astăzi, limitaţi de alte decoruri, trebuie să jucăm după anumite scenarii, şi oricît de grozavă ar fi interpretarea pe care am atribuit-o unui rol mic (dar cu entuziasmul unui începător) va trece mult, poate prea mult timp pînă cînd ni se va propune responsabilitatea unui rol principal... Aşadar, sentimentul neputinţei e sfîşietor! Dar energia vîrstei şi spiritul competitiv nu permit capitularea, astfel încît timpul trece şi evenimentele se precipită; şi vine un moment în viaţă cînd o mică bucurie eclipsează neplăcerile trecutului şi în acele clipe de beatitudine amnezică încerci din nou să visezi... şi tocmai cînd începi să-ţi conturezi aripi, istoria îşi spune cuvîntul! Şi iar deziluzii... de fiecare dată mai răsunătoare; şi fiecare în parte lasă o amprentă profundă, astfel încît sufletul e tapetat şi nici o bucurie din lume nu le mai poate şterge! Dar încă sper că: „Soarele va răsări şi pe strada noastră!“

Alina LEUŞTEAN
studentă
str. Luca Arbore nr. 22, bl. 511, sc. C, ap. 8, Iaşi

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Mode culturale**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cît *timp* are o zi?

– L-am convins pe domnul W. să accepte că puteți să fiți *team leader* în proiect și să continuați în același timp să predați, cu condiția să vă reduceți obligațiile de învățămînt la 2 ore pe săptămînă. A înțeles că altfel nu se poate aici și a fost de acord să facă o excepție – îmi transmite foarte mulțumită K., reprezentanta fundației care finanțează proiectul balcanic în care urmează să intru.

– Poftim!? Doar nu vă trece prin cap că voi renunța la învățămînt – mă înfurii eu.

– Nu, nu, tocmai asta e: s-a acceptat să continuați și cu învățămîntul, dar nu ca *full-time job*. Vă dați seama că nu se poate să aveți un *full time job* și ca profesor și ca *team leader!*

– Nu înțelegeți, domnul profesor Mihăilescu s-a angajat în scris că își asumă toate responsabilitățile academice presupuse de proiect, continuînd să-și îndeplinească și obligațiile sale curente de profesor – intervine S., șeful de proiect. Altfel, nu se poate!

– Păi tocmai, nu se poate!

– !?

– !?

Și iată că o luăm de la capăt. De două luni, S. și K. schimbă aproape zilnic e-mail-uri. K. argumentează, cu un exces de zel birocratic, că regulile fundației nu permit ca cineva să fie implicat *full-time* în proiect dacă mai are și vreo altă obligație pe durata celor 3 ani ai proiectului. Nu numai că asta e regula, dar așa este și logic: o persoană nu poate fi implicată *full-time* în două activități. La rîndul lui, S. încearcă să-i explice, temperîndu-și cu greu excesul de patos balcanic, că înțelege aceste criterii și logica lor, dar că ele pur și simplu nu pot fi aplicate ca atare nicăieri în țările noastre. Ar fi total imposibil, probabil, să găsești aici o singură persoană care să aibă toate titlurile și competențele academice cerute și care să fie disponibilă să lucreze 3 ani *doar* într-un astfel de proiect. Neînțelegerea persistă însă în integralitatea ei. Între timp, toți cei implicați am dat cîte o declarație pe proprie răspundere că am luat la cunoștință obligațiile ce ne revin și că ne angajăm să le îndeplinim întru totul. Nu a fost suficient. A trebuit să precizăm în scris – și în detaliu – toate obligațiile pe care le vom avea în afara proiectului pe durata tuturor celor 3 ani și cu cît vor fi plătite acestea. Pe următorii 3 ani? *Să trăim noi pîn' atunci și-om mai vedea!* – a fost prima mea reacție de înțelepciune țărănească. Cam nepotrivită în acest context, așa că m-am pus pe treabă. Am trecut, bineînțeles, doar norma de bază, cea în cumul (practic obligatorie și ea), funcția de șef de catedră și 2-3 comitete și comiții prea legate de facultate pentru a putea fi omise. K. era să leșine: „Nu se poate așa ceva! În aceste condiții nici nu se poate pune problema să intrați în proiect, doar e un *full-time job!*"

Full-time job... Cum să explici că asta la noi se cheamă *normă întreagă* și că timpul unei astfel de norme nu este niciodată *full-time*. *Norma* este un timp elastic de muncă: „Treaba mea cînd o fac, găsesc eu timp!" – ne rățoim noi pe tonul cel mai firesc din lume. Unde naiba vom „găsi" noi acest timp este iarăși treaba noastră. Cum este plătită o astfel de „normă" știu și ei, de aceea sînt dispuși să mai

închidă ochii. Dar un *full-time job* rămîne *full-time*, este pur și simplu **tot** timpul necesar de muncă; și dacă e tot, înseamnă că nu mai rămîne încă o bucățică pe lîngă acest tot. Iar 3-4 astfel de „toturi" în același timp este pur și simplu imposibil. Sau se poate, mă rog, știu și ei – mai un *part-time*, mai o muncă suplimentară de noapte –, dar este i-rațional, ne-competent și, la limită, i-legal. Deci tot imposibil...

K. s-a săturat pînă peste cap de ceea ce i se pare a fi viclenia noastră balcanică cu timpul. Noi ne-am săturat pînă peste cap de ceea ce considerăm a fi rigiditatea ei excesivă în calcularea a ceva ce nu poate fi calculat aritmetic. Continuăm să ne integrăm însă reciproc, cu falsă înțelegere mutuală, ca niște buni europeni ce sîntem: a sosit *timpul* integrării europene, așa că proiectul *trebuie* să demareze.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Mă numesc România. Am o problemă...

O îndelungată practică arată că politicile guvernelor românești sînt subminate de indisciplina financiară și incapacitatea administrativă. Distanța între bune intenții și realitate este uneori imensă. Orice nouă politică ar trebui să plece de la recunoașterea acestei probleme, așa cum face Ministerul Finanțelor în cazul impozitului cu cotă unică.

O analiză clasică asupra impactului unei anumite politici publice ține cont de răspunsurile la niște întrebări simple: cine cîștigă? cine plătește? Care este rațiunea acestui transfer de fonduri (guvernarea se reduce în ultimă instanță la felul în care miști banii societății dintr-o parte în alta). A analiza astfel o politică a guvernului înseamnă a pleca de la premisa că aparatul de stat care aplică respectiva politică funcționează ca un motor nemțesc, că banii introduși în sistem se regăsesc exact unde sînt așteptați. Doar că administația statelor ieșite din comunism este departe de un motor nemțesc. Banii intrați în sistem se mai și pierd pe parcurs și ajung la alte destinații. Nu mă refer aici doar la corupție, ci și la indisciplina financiară: amîndouă duc la simptomul slabei capacități administrative. Tot auzim această sintagmă în rapoartele de țară care analizează România. Pare ceva foarte complicat, dar este simplu: administrația nu are capacitatea de a urmări aplicarea politicilor publice așa cum au fost gîndite. Bineînțeles, ajunși în acest punct cu constatarea, cititorul se așteaptă la o tiradă împotriva birocrației, incapabilă și supradimensionată. Dar dacă însuși cei care gîndesc politicile greșesc? Dacă ai o administrație slabă, pe care nu o poți schimba rapid, nu ar fi mai logic ca atunci cînd gîndești o politică să alegi varianta cea mai ușor de aplicat, chiar dacă aceasta are inconveniente teoretice și nu îți satisface pe deplin orgoliul de legislator? Adică să adaptezi politica la birocrație, de vreme ce invers nu este posibil pe termen scurt?

Sînt multe exemple de idei care par bune pe hîrtie și ajung să aibă cu totul alte efecte în practică, iar dacă intențiile inițiale nu sînt cu totul anulate, oricum impactul este mai mic decît cel așteptat. De exemplu, legea venitului minim garantat (VMG) a fost o idee foarte bună adoptată de guvernul Năstase la începutul mandatului. Oferea o coerență sistemului de ajutoare sociale, alcătuit din diverse forme de transferuri, inițiate de diverse guverne. Practic, statul aduna cîștigurile celor săraci și se angaja să asigure per total o sumă minimă pentru acești oameni, acceptînd ideea că este inuman să trăiești cu mai puțin. Cum politica VMG era de inspirație occidentală, legea a importat și anexe care să stimuleze dezvoltarea socială. Măsura anexă, salutată unanim la vremea respectivă ca o procedură isteață, era următoarea: cei care primeau VMG erau obligați să presteze în fiecare lună 72 de ore de muncă în folosul comunității. Ideea era generoasă: nu îi transformăm pe acești oameni în paraziți dependenți de stat, ci le cerem ceva în schimb. Primăriile ar beneficia astfel de forță de muncă suplimentară pentru serviciile comunitare. Totul era bine gîndit, doar că prea complicat pentru administrația românească. Încadrarea acestor persoane presupune noi costuri și capacități organizatorice din partea primăriilor, deci noi bătăi de cap. Un funcționar trebuie să stea după acești oameni, să îi controleze, primăria trebuie să plătească materialele de lucru din bugete oricum insuficiente. Și, la drept vorbind, acești săraci scoși parcă la muncă patriotică nu prea fac treaba bine. Primăriile sînt nemulțumite și pentru că ar trebui să asigure o parte din plata propriu-zisă către săraci, guvernul le-a dat această obligație fără să le întrebe.

De cealaltă parte, beneficiarii de VMG s-au îmbolnăvit subit. În Piatra-Neamț de exemplu, la trei luni de la aplicarea legii, 50% dintre ei sufereau de diverse boli care nu le permiteau să muncească. Evident că nu era vorba despre o înrăutățire bruscă și dramatică a stării de sănătate a populației, ci de coruperea medicilor care semnau adeverințele medicale.

Pe scurt, primăriile erau bucuroase că săracul vine cu scutirea de boală și funcționarul are ce anexa la dosar. Toată lumea e mulțumită, dar ideea inițială a programului fusese alta. Nu este foarte clar cît s-a răspîndit între timp această practică, dar cum nu se mai aud proteste dinspre primării, se pare că situația este rezolvată. Și nici aspectul spațiilor publice care ar fi trebuit schimbat de săraci nu s-a prea schimbat.

Deturnarea diferitelor politici din cauza corupției, indisciplinei financiare și a lipsei de control a ajuns aproape o regulă. Din fericire, guvernanții au început să recunoască neputința. Acest lucru este demonstrat de susținerea neașteptată a propunerii de introducere a impozitului pe venit cu cotă unică. Povestea este asemănătoare cu cea precedentă. Statul român a adoptat în urmă cu cîțiva ani un sistem de impozitare probat în Vest, de la excesiv de social-democrata Suedie pînă la bastionul liberalismului, SUA: impozitul pe venit în trepte. Principiul spune că un om va plăti un procent mai mare către stat cu cît cîștigă mai mult. La nivel teoretic, sistemul are niște scăpări. În primul rînd, se poate calcula matematic un prag dincolo de care nu mai merită să muncești, pentru că se depășește un prag de venit, procentul de impozitare crește și se pierde mai mult decît s-ar cîștiga din munca în plus efectuată. Desigur, ultima găselniță a socialismului continental susține că sistemul este mai uman, pentru că oricum omul modern (cel american în special) muncește prea mult și ar avea nevoie de mai mult timp liber. Corect, dar ca întotdeauna stînga știe mai bine ce este bine pentru fiecare cetățean decît el însuși. În al doilea rînd, apărătorii impozitului cu praguri de venit spun că este drept ca bogații să plătească mai mult decît săracii. Este o eroare logică la bază: și dacă procentul este egal pentru toți, bogații vor plăti mai mult: 20% din 50 de milioane e mai mult decît 20% din 3 milioane, oricum s-ar calcula.

Dar în România cele mai puternice argumente împotriva impozitului în trepte nu sînt cele de ordin teoretic. Argumentul de bun-simț este următorul: statul român oricum nu încasează actualul impozit așa cum a legiferat. De fapt, săracii sînt cei care își plătesc impozitele cinstit. Cei cu bani au posibilitatea și resursele necesare de a ocoli sistemul pe căi legale. Faptul că tocmai Ministerul Finanțelor, cel care încasează taxele, susține atît de puternic ideea de a introduce impozitul cu cotă unică arată că ei știu prea bine că, de fapt, actuala impozitare nu funcționează. Cea mai simplă cale de a ocoli actualul sistem este ca salariile mari să fie încasate prin microîntreprinderi și plătite ca dividende (orice contabil știe mai multe). De ce a creat statul român statut preferențial pentru microîntreprinderi? Pentru a stimula micile afaceri. Nu e clar dacă le-a stimulat sau nu, dar a creat o portiță de evadare din sistem, legală și imposibil de controlat, care a ajuns o practică răspîndită. Un alt exemplu de politică pretențioasă cu rezultate bizare din cauza lipsei de disciplină financiară.

Faptul că un guvern social-democrat vrea să adopte un impozit cu taxă unică este uimitor. Dar cum am văzut, teoria și doctrina nu sînt de mare ajutor. Bunul-simț a învins în acest caz ideologia, doar sindicatele au rămas încremenite în proiect. Marele avantaj al sistemului propus este că e simplu și poate fi aplicat, adică e mai probabil ca statul să încaseze banii de acolo de unde și-a propus. Inițiativa Ministerului Finanțelor ar trebui să servească de model: cei care se gîndesc să propună o politică trebuie să țină cont de condiții: o administrație care funcționează la nivelul minimei rezistențe. Politicile complicate încercate de alții nu se potrivesc aici, pentru simplul motiv că fiscul lor este eficient și al nostru nu. Îndelunga practică i-a învățat pe americani și pe suedezi că nu este bine să trișezi. O practică la fel de îndelungată i-a învățat pe români că ești un fraier dacă nu trișezi, mai ales că o poți face legal și riști foarte puțin, controlul nu funcționează, iar dacă se întîmplă totuși, există mita. Oricum, funcționarii de la Finanțe ar trebui de exemplu să controleze dacă omul primește chitanță de la propria firmă pentru banii încasați, ceea ce e mult prea complicat pentru această administrație. Și americanul și românul se comportă absolut rațional, în condițiile date.

Un ultim exemplu: statul român s-a gîndit să protejeze munca intelectuală, tot pe un model european, și taxează mai puțin dreptul de autor. Drept urmare, șoferii de taxi sînt plătiți pe drepturi de autor. Mă voi face total nesuferit dacă afirm că politica protejării dreptului de autor are efecte perverse catastrofale și ar trebui anulată? Mai gîndiți-vă. A-ți recunoaște problema este primul pas spre vindecare.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Nemulţumiri postmarxiste

Premierul Adrian Năstase s-a declarat nemulţumit de felul în care presa a prezentat vizita sa la Bruxelles şi vizita unei delegaţii de aleşi locali în Franţa: nu i-a plăcut insistenţa pe elementele „de coloratură“ (de pildă, faptul că delegaţia era compusă din „baronii locali“), în dauna problemelor de fond (adică întărirea cooperării cu structurile europene). În principiu, are dreptate. Citind mai multe ziare româneşti, din unele aflai că vizita la Bruxelles a fost „de bine“ (căci se insista asupra ideii că UE susţine în continuare România pentru a încheia negocierile de aderare la timp), din unele înţelegeai că a fost „de rău“ (căci Guvernul are de rezolvat într-o lună cît alţii într-un an pentru a căpăta statutul de economie funcţională de piaţă), altele au fost preocupate de părerea oficialilor europeni despre „cazul Puwak“. Nu prea te puteai lămuri, din ziarele şi telejurnalele noastre, cît de important e statutul de economie de piaţă, ce se va întîmpla dacă nu-l vom obţine şi, în general, aproape nici un ziar nu a făcut un rezumat sec al vizitei, cu bunele şi relele ei. Nu e prima dată cînd se întîmplă şi nici singurele subiecte tratate pieziş. De altfel, nu cred că e bine să ne facem iluzii: încă multă vreme de acum înainte stilul dominant al presei române va fi unul „de model latin“, cu risipă de vervă, cu ironii şi înţepături, cu spirit ludic şi expresii colorate. Sînt trăsături ale culturii noastre, adînc înrădăcinate în felul nostru de a fi şi de a comunica: de dragul unui calambur sau al unei ironii, sîntem oricînd gata să sacrificăm orice regulă „de tip BBC“... Ziarele franceze şi italiene suferă şi ele de aceeaşi deformaţie „profesională”: ţin neapărat să-şi arate simpatia sau antipatia, aderenţa sau non-aderenţa la idei şi personaje politice, la valori de stînga sau de dreapta, iar nu să respecte cu sfinţenie modelul anglo-saxon de informaţie imparţială.

Dar problema principală e alta (şi acum mă refer nu doar la nemulţumirea premierului, ci la o percepţie mai larg răspîndită printre politicieni): atunci cînd protestează că presa nu transmite anumite mesaje, că „deformează“, că „răstălmăceşte“ etc., politicienii noştri au în minte un model de funcţionare a comunicării prin mass-media care mizează pe o presupusă atotputernicie a presei, dublată de o pasivitate a publicului. Politicienilor români li se pare că e suficient ca presa să spună anumite lucruri şi cetăţenii vor reacţiona, vor şti, vor aprecia, vor aplauda... Presupoziţia unei asemenea „viziuni“ despre mass-media este că publicul este format din indivizi izolaţi (sau este o masă amorfă) în care e suficient să difuzezi anumite mesaje şi gata, ei le vor lua de bune. Teoriile marxiste despre mass-media concep audienţa ca fiind – *a priori* – dependentă: indivizii sînt nişte simpli receptori/consumatori pasivi de mesaje bine ticluite, aşa încît e suficient să le spunem „ce vrem noi“ şi le vom declanşa anumite reacţii şi mai ales un anumit comportament în cabina de vot. Cu alte cuvinte, dacă ziarele n-ar scrie că „baronii locali au fost în delegaţie la Paris“, ci că *„aleşii* locali au fost în delegaţie...“, publicul ar pricepe că este vorba despre o chestiune majoră, despre întărirea colaborării dintre autorităţile locale şi Europa, despre grija „factorilor de decizie“ de a ne duce pe drumul cel bun ş.a.m.d. Se pierde însă din vedere că indivizii care formează audienţa fac parte dintr-un ţesut social, fac conexiuni între mesajele primite prin intermediul mass-media şi viaţa lor de toate zilele, iar pentru cei mai mulţi televizorul este mai ales o formă de evaziune, iar nu de informare. Oamenii însă *ştiu* că respectivii sînt baroni locali – şi nu neapărat din ziare, ci din viaţa de toate zilele în judeţele în care aleşii poporului se comportă ca nişte latifundiari. În acest caz – ca şi în altele – presa nu face decît să „intermedieze“, să transpună în discurs idei, concepţii, judecăţi şi prejudecăţi care circulă deja printre oameni. Dacă, dintr-un exces de sprinteneală, unele condeie scriu „baroni locali“ în loc de „aleşi locali“, putem să le reproşăm, desigur, amestecul opiniei cu informaţia ori sacrificarea neutralităţii tonului; dar am fi naivi să ne imaginăm că, dacă scriu „aleşi“, cetăţenii vor fi convinşi că domnul acela arogant care umblă în Jeep şi trece pe roşu are insomnii din cauza neasfaltării drumurilor din judeţ şi a lipsei de apă potabilă la blocuri. În ideea „presa e de vină, pentru că deformează mesajele oamenilor politici” se străvede presupoziţia că presa e atotputernică şi duce poporul de nas în ce direcţie vrea, iar poporul stă şi încasează. E un sîmbure marxist în acest mod de gîndire: în Occident, teoreticienii marxişti spun că presa e un instrument prin care capitaliştii îşi susţin interesele, în dauna maselor exploatate. La noi, Puterea crede că presa e un instrument în mîinile nu ştiu cui, care „deformează“ realitatea, împiedicînd astfel instalarea unei armonii definitive între guvernanţi şi guvernaţi.

Tot printr-o concepţie de tip marxist se explică şi impulsul irefutabil al reprezentanţilor puterii (mai ales locale) de a acapara cît mai multe ziare, posturi de radio şi TV, pentru a-şi asigura, în campania electorală, prezenţe roz în spaţiul public, filmări cumsecade la tăierile de panglici, dări de seamă despre faptele bune şi foarte bune în slujba poporului. Nu neg că o bună parte a publicului poate cădea în plasa acestei băi de lumină; accept că, lipsit de experienţa unui contact firesc cu mass-media pluraliste, un segment mai puţin instruit al electoratului poate vota influenţat de presă (mai ales de televiziune); dar mă agăţ de cercetătorii care s-au ocupat de efectele mass-media, de comunicarea politică, de comportamentele audienţei. Mulţi specialişti au constatat că publicul are adesea reacţii surprinzătoare ori contradictorii, că unele mesaje produc efecte imprevizibile (de multe ori *opuse* celor scontate), iar Roger Silverstone vorbeşte chiar despre „complexităţile de nepătruns ale audienţei“ (în *Televiziunea în viaţa cotidiană,* Polirom, 1999, p. 157). Rămîne întotdeauna un „ce“ inefabil în decizia oamenilor de a face uz de telecomandă, iar ideea că mass-media ar putea să aibă un rol decisiv în orientarea majorităţii într-o parte sau în alta trebuie privită cu destulă circumspecţie.

Pot să înţeleg, aşadar, nemulţumirea politicienilor că presa nu le prezintă aşa cum trebuie activitatea. Dar mă aştept s-o exprime mai relaxat, fără generalizări inadecvate şi fără subtextul „dacă presa nu ne-ar critica, totul ar fi bine în relaţiile noastre cu poporul“. În fine, aştept ziua cînd demnitarul român va putea gîndi că de cele mai multe ori „în spatele criticilor“ nu se ascunde nimic, nu se fac neapărat jocuri inavuabile, că mass-media nu au „nevoie de scandal politic“ atunci cînd scriu, de pildă, despre plagiate ministeriale şi fonduri repartizate dubios. În schimb, presa are drept raţiune de a fi publicul care o cumpără zilnic, în timp ce politicienii au nevoie imperioasă de public doar o dată la patru ani. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Un polonez la Paris

Plecat, în decembrie 1981, pentru un sejur de două luni în Statele Unite, Kazimierj Brandys a fost constrîns – după ce generalul Jaruzelski a decretat starea de urgenţă – să aleagă exilul. „Exil“: un cuvînt pe care încerca să-l evite, socotindu-se un polonez „rezident în Franţa“. S-a stabilit într-adevăr la Paris, unde a murit, în 2000, la 84 de ani. Perioada deceniilor '70-'80 a fost consemnată în mai multe volume de *Carnete,* mărturie pasionantă despre dizidenţa poloneză, sindicatul Solidaritatea, cercurile culturale din exil şi despre modul în care intelectualii occidentali puneau evenimentele din Europa de Est. Ultima lui carte, tradusă (ca şi seria de *Carnete)* la Gallimard, poartă titlul *De mémoire...* şi ar fi, zice autorul, un „jurnal-evreu“. În fapt, textul privilegiază rememorările autobiografice şi capătă, mai ales în ultima lui parte, semnificaţia unui testament literar.

„În mijlocul ororilor acestui secol, am trăit cu o relativă facilitate“, notează Brandys la un moment dat. Fraza poate surprinde, dar nu e mai puţin adevărat că scriitorul a ieşit teafăr din împrejurări teribile. A cunoscut ocupaţia nazistă şi mai multe pagini, răscolitoare, evocă insurecţia ghetoului din Varşovia. A cunoscut, apoi, teroarea comunistă deşi, la început, a fost favorabil noului regim care, cel puţin, îndepărtase ameninţarea nazistă. Una din temele de interes major ale cărţii este tocmai analiza raporturilor dintre intelectuali şi putere. Sub ocupaţia germană, crede Brandys, termenii „colaborare“ şi „rezistenţă“ erau uşor de definit. În regimul comunist ar fi existat o zonă cenuşie, intermediară, unde nu mai poţi opera cu distincţii tranşante. Brandys preferă o formulă ce-i aparţine lui Milosz, „a scrie sub constrîngere“, ceea ce n-ar fi totuna cu „a colabora“. Dar frontiera între „constrîngere“ şi „colaborare“ e greu de trasat. Un episod pe care Brandys îl relatează cu totală francheţe e semnificativ în acest sens. În 1989, scriitorul primeşte importantul premiu internaţional Ignazio Silone. În juriu apare şi numele lui Czeslaw Milosz, care trimite însă imediat o scrisoare de protest, arătînd că nu a fost consultat şi că, oricum, ar fi votat împotrivă, deoarece Brandys îl atacase violent, la începutul anilor '50, într-un text de cea mai autentică factură stalinistă. Urmează, între cei doi, un schimb epistolar, Brandys recunoaşte că a scris acele pagini aberante dar că a făcut-o în perioada – scurtă – cînd credea sincer în utopia comunistă, Milosz admite această justificare însă rămîne ferm pe poziţie, precizînd că – în ciuda reconcilierii lor ulterioare – nu i-ar fi dat votul deoarece nu a reuşit niciodată să evacueze din memorie acel episod penibil.

Alte figuri evocate în paginile cărţii: Gombrowicz, Rudnicki, Tadeusz Konwiczi, Boy-Jelenski (mare traducător din literatura franceză, profesor universitar, împuşcat de germani la Lvov dar care refuzase să se refugieze în URSS, presimţind că acolo îl aşteaptă aceeaşi soartă), Jerzy Kosinski (romancier ce a cunoscut un uriaş succes în Statele Unite, exhibiţionist, mitoman şi care s-a sinucis în chip atroce). Cel mai legat se simte Brandys de Adam Michnik, ale cărui analize asupra Poloniei contemporane le împărtăşeşte aproape în totalitate. Cartea vorbeşte de asemenea de lecturile sale, nu o dată surprinzătoare: jurnalul lui Andy Warhool, Capote, Eliade, Drieu la Rochelle (personaj care îl fascinează, mai ales pentru că ilustrează un caz dramatic de „colaborare“), Nabokov. Oricum, Brandys are nostalgia vîrstei de aur a literaturii; astăzi, literatura face parte din jocul mediatic, s-a adaptat unei lumi – pentru el – tot mai agresive şi mai neinteligibile. În ultimii ani, Brandys ieşea rar din casă, îl exasperau mîzgîlelile de pe ziduri, zgomotele, aglomeraţia; de aici, poate, şi dorinţa de a se refugia în trecut, de a regăsi „urmele tinereţii inocente“. Îl reconfortează însă gîndul că-şi va sfîrşi zilele la Paris, oraş pe care îl ştie pe de rost şi al cărui farmec unic rezidă în „uimitoarea plenitudine a unei vieţi la care nu eşti obligat să iei parte“. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Prezumţiile dlui Blix

Nu cred că există un diplomat care are mai multe să-şi reproşeze decît dl Hans Blix. Cu aerul său posac, de tehnocrat plictisitor, dl Blix, însă, nu face asta. Domnia-sa are resentimente, în loc să aibă remuşcări. În sinea lui, probabil, dl Blix e convins că şi-a făcut datoria şi că America imperialistă a dezlănţuit cîinii războiului stopînd binecuvîntatul său efort diplomatic de a lămuri lumea cu privire la arsenalele lui Saddam. În propriii săi ochi, probabil, dl Hans Blix se vede pe sine ca pe îngerul alb al păcii sugrumat de mîna neagră a diavolului Bush. Din cînd în cînd, dl Blix mai dă cîte o declaraţie, mai acordă cîte un interviu în care se încruntă şi acuză, la pachet, SUA şi Marea Britanie pentru că au intervenit militar în Irak. Ar fi mai potrivit, poate, să reflecteze asupra felului în care şi-a îndeplinit mandatul acordat de Consiliul de Securitate.

Vrea, nu vrea dl Blix, rapoartele sale către Consiliul de Securitate în chestiunea irakiană au dus la prăbuşirea credibilităţii ONU, au creat o tensiune fără precedent între tradiţionalii aliaţi occidentali şi au produs polarizări extrem de periculoase pe axa mondială Est-Vest. Rapoartele dlui Blix excelau în acea categorie specială a profesionalismului diplomatic pentru care cea mai importantă trăsătură a unui document bun este *ambiguitatea*. Respectînd întru totul „linia" unui anume fel de a face diplomaţie care a înflorit pe coridoarele ONU în anii războiului rece, dl Blix livra rapoarte în care toate părţile găseau argumentele necesare pentru consodilarea poziţiilor dinainte asumate. Diplomatul ONU din vremea în care lumea se împărţea în trei era acela care nu supăra pe nimeni şi mulţumea pe toată lumea – era acceptabil şi pentru Ceauşescu, şi pentru Regan, şi pentru Indira Gandhi. Trimis cu o echipă de inspectori să constate dacă Saddam are sau nu arme de distrugere în masă, dl Blix, evident izolat şi dus de nas de dictatorul irakian, raporta contradictoriu şi prudent alimentînd cu argumente toate taberele. Lumea aştepta de la domnia-sa informaţii lămuritoare şi dl Blix dădea declaraţii echidistante şi bine echilibrate. Americanii, prin vocea lui Colin Powell, şi-au pledat cauza în faţa Consiliului de Securitate bazîndu-se pe informaţiile obţinute de CIA, dar şi pe concluziile raportului Blix, care dădea suficiente argumente pentru o intervenţie. Tot pe rapoartele Blix şi-au bazat poziţiile şi non-intervenţioniştii Franţa, Rusia şi China (ce tripletă!), care găseau în concluziile dlui Blix bune argumente pentru reţinere şi răbdare. Cu litera raportului în faţă, Saddam delira la Bagdad, şi cu tot cu litera raportului în faţă Bush îşi pregătea intervenţia de la Washington. Ca să lămurim aceste lucruri şi, poate, ca să mai aruncăm în aer un mit fals al vremii noastre, nu e rău să recitim acum rapoartele Blix (din 27 ianuarie şi din 14 februarie) şi să vedem ce poate extrage de acolo un om raţional. Cît a condus Comisia de inspectori, dl Blix obişnuia să se plîngă de Saddam că nu cooperează cu inspectorii ba, dimpotrivă, chiar îngreunează munca lor. Comunitatea internaţională se mai încrunta un pic, liderul Baas mai deschidea cîte o uşiţă şi mai permitea cîte o plimbare. Dl Blix ne spunea că „sînt progrese, dar nu suficiente", că „e o îmbunătăţire, dar tot nu aşa cum ar fi trebuit să fie" – declaraţii din care, din nou, unii vedeau mai ales prima parte, ceilalţi pe a doua şi toată lumea se enerva constatînd că cealaltă parte nu vede ceea ce e atît de clar. La fel şi cu întrebarea fundamentală, şi anume aceea dacă Saddam are sau nu arme de distrugere în masă, dl Blix dădea rapoarte care puteau fi citite oricum. Răspunsul său, în esenţă, era: „Nu am găsit nici o dovadă că are, dar nu putem spune că nu are". Jocul lui Saddam cu comunitatea internaţională, care era, de fapt, bătaia de joc a lui Saddam de comunitatea internaţională (îşi mai aminteşte cineva de asta?), a fost posibil în bună măsură datorită dlui Blix şi stilului său „diplomatic".

Acum, dl Blix acuză SUA şi Marea Britanie că procedează medieval pentru că susţin o vînătoare de vrăjitoare: nu contează dacă vrăjitoarele există sau nu, dacă vrem să le găsim, le găsim. Iată ce zice domnia-sa: „Sînt tot mai sigur că Irakul distrusese armele de distrugere în masă pe care le avea în 1991, aşa cum a declarat". Pe cînd străbătea Irakul, dl Blix nu a ştiut să ne spună dacă sînt sau nu arme de distrugere în masă, de ce ar şti el acum, din căsuţa sa suedeză, răspunsul la această întrebare? Imediat, dl Blix adăuga „diplomatic" că Irakul a făcut SUA să creadă că încă are arme de distrugere în masă din considerente strategice şi de descurajare. După expresia dlui Blix „poţi să scrii pe poartă *Cîine Rău!* fără să ai neapărat un cîine".

Am simţit mereu că dl Blix vrea să aplice *prezumţia de bună credinţă* lui Saddam Hussein. Personal, cred că *prezumţia de bună credinţă/nevinovăţie*, esenţială pentru justiţia unui stat de drept şi pentru relaţiile dintre oameni, în general, **nu** trebuie aplicată şi la politicieni. Şi, mai ales, la politicienii cu un anume trecut. Totuşi, înţeleg punctul de vedere al dlui Blix. Dar rămîn perplex să văd că ceea ce lui Saddam îi era acordat *(prezumţia bunei credinţe)* nu se acordă dlor Bush şi Blair. Şi dacă, totuşi, admitem că liderii american şi britanic nu merită această prezumţie, nu văd de ce ar merita-o dl Blix însuşi.

▲

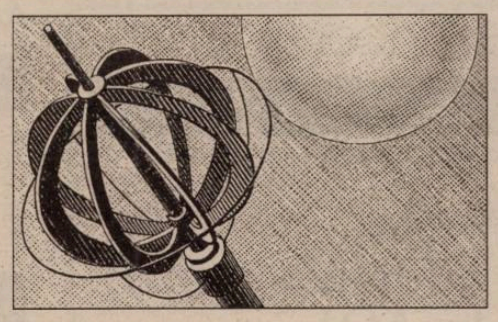

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Impunitatea

Prin retragerea contracandidatului său, Carlos Menem, de la cel de al doilea tur de scrutin, Nestor Kirchner, fost guvernator al provinciei Santa Cruz din Patagonia, a devenit preşedintele Argentinei, cu 22% din voturile exprimate. Pentru o ţară în plină criză economică, după ce în iarna lui 2001/2002 preşedinţii interimari se succedaseră într-un ritm nesănătos de alert în postul de decizie, slăbiciunea mandatului nu prevestea nimic bun. Dar altfel de cum se întîmplă de obicei, cînd noii aleşi îşi sărbătoresc alegerea în euforia încrederii populare care scade pe măsură ce nu fac nimic sau fac altceva decît au promis, Kirchner devine, cu trecerea timpului, un preşedinte tot mai popular.

Prin acordul cu Fondul Monetar Internaţional, s-a obţinut amînarea plăţii imensei datorii a ţării şi s-au deschis perspective şi pentru negocierile cu creditorii privaţi. Va mai dura pînă cînd aceste succese vor avea consecinţe în viaţa oamenilor, în situaţia micilor proprietari în faliment, a funcţionarilor deveniţi şomeri de lungă durată, a săracilor deveniţi mizerabili. Pentru menţinerea păcii sociale este uneori suficientă speranţa. Desigur, dreptateă nu poate înlocui bunăstarea, dar e dificil de obţinut bunăstarea cînd dreptatea e nesocotită. Hotărîrea preşedintelui de a pune capăt climatului de impunitate de care beneficiază crimele trecutului contribuie mult la susţinerea populară. În Argentina, la fel ca în aproape toate ţările Americii Latine, cronologia loviturilor de stat este bine garnisită (1930, 1955, 1966, 1976). Toate au fost iertate prin adoptarea legii „punctului final" (se pune capăt anchetelor declanşate împotriva militarilor), a „datoriei de supunere" (sînt iertaţi de orice crime militarii care au ascultat de ordinele superiorilor lor), a „iertării" (amnistia tuturor militarilor). Adoptarea lor e explicabilă prin încercarea ratată, din 1985, de a obţine judecarea şi condamnarea generalilor care o înlăturaseră de la putere, în 1976, pe Isabel Peron. Reacţia armatei a fost puternică, verificînd încă o dată adevărul conform căruia „în Argentina e greu să guvernezi fără generali, dar este imposibil să guvernezi împotriva lor". Kirchner încearcă: „Dreptatea, memoria, lupta împotriva impunităţii se numără printre obiectivele noastre principale. Impunitatea este o ruşine naţională şi, de-a lungul anilor, ţara a fost ca paralizată de pe urma culturii impunităţii". Vinovăţiile sînt concrete: mii de persoane dispărute, sechestrări, torturi, asasinate, copiii opozanţilor răpiţi şi daţi spre adopţie familiilor de poliţişti. Sînt aproape 30 de ani de cînd într-una din pieţele din Buenos Aires, Plaza de Mayo, defilează mamele şi soţiile, devenite între timp bunici. Este unul dintre acele rare cazuri cînd suferinţa indivizilor a reuşit să străpungă indiferenţa grupului, să treacă de nesimţirea celor mulţi, denumită realism, de duplicitatea politicienilor privind spre viitor. Pe 23 august, Senatul a votat abrogarea legilor care garantau amnistia militarilor. Atmosfera a fost dramatică, mulţi senatori au părăsit hemiciclul, „pe feţele celor rămaşi se putea citi o exasperare rău disimulată, emoţie reţinută, lacrimi în ochi, priviri piezişe în pămînt" *(Página 12*, Buenos Aires). Legea funcţionează: pe 16 septembrie, a fost arestat căpitanul Alfredo Astiz, supranumit „îngerul morţii". Un judecător a cerut extrădarea sa în Franţa, pentru condamnarea în contumacie la închisoare pe viaţă (Astiz fiind găsit vinovat de uciderea a două călugăriţe franceze) şi un alt judecător cere punerea lui sub acuzare în dosarul Şcolii mecanice a marinei, centru de tortură în perioada 1976-1983. A fost decisă şi extrădarea în Chile a generalului Luis Ramirez Pineda, care a ordonat uciderea prizonierilor luaţi după puciul militar împotriva lui Allende.

Breşa în zidul tăcerii înconjurînd crimele trecutului se extinde astfel şi în alte ţări ale continentului, implicînd acţiuni, legi, din Chile pînă în Uruguay. Ar mai fi de citat Larry Bims, funcţionar la Washington: „S-a deschis o fereastră unică de speranţă pentru Argentina. În urmă cu trei ani, nimeni nu era interesat în discursul despre trecut. Paşii făcuţi de Kirchner sînt uimitori. Nimic din trecutul lui nu sugera asemenea acţiuni". Ceea ce ar sugera că, printr-un comportament onest, un om venit din Patagonia poate produce surprize la care e sensibil pînă şi Fondul Monetar Internaţional.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Singurătatea ca graniţă

Se zice* că una dintre deosebirile dintre modul de gîndire al orientalilor şi cel al occidentalilor este că primii acceptă cu greu singurătatea, în vreme ce aceştia din urmă au transformat-o într-un refugiu. Nu ştiu unde intrăm noi aici, ca indivizi – poate într-o zonă mixtă, în care singurătatea e impusă de lipsa de solidaritate, mai degrabă decît să fie o alegere conştientă. Chiar şi aşa, individul se apleacă rar asupra lui însuşi, şi cînd o face e doar pentru a extrage esenţa supra-eului, cu care îşi ia doi covrigi – ca să-l omagiem pe dl Urmuz.

Singurătatea veritabilă *(made in the USA)* e aceea care derivă din individualism. E singurătatea eroului, care se descurcă singur, fără mişcări sindicale, fără subvenţii şi fără ordonanţe de urgenţă. Sigur, şi fără o bere după, cu băieţii. N-are timp, urmează o altă planetă de salvat.

În colţul celălalt al ringului, cu ochiul puţin învineţit, e singurătatea *loser*-ului. Nu mai puţin eroic, cu urechile ciulite să audă sunetul gongului care precede încă o serie de lovituri ratate. N-are a face, nu se poate opri tocmai acum. Lumea stă cu ochii pe perdanţi mai mult decît pe cîştigători – e mai plăcut să te compari cu ei.

Între cele două modele aş îndrăzni să plasez o contribuţie românească, o tulpină cu specific local: înfrîntul învingător. El e cel care, după ce s-a împiedicat şi-a căzut, e fericit să constate că forţa gravitaţională şi mişcarea Pămîntului în jurul Soarelui au conspirat în a-l trînti pe jos. Sigur, omul suferă. Însă dincolo de această trăire superficială există o anumită satisfacţie: „dacă ăştia vor să mă dea de pămînt, să-mi facă rău, înseamnă că eu sînt bun, valoros, capabil să generez invidie". Din asta, nu mai e decît un pas pîn' la fandacsie – cea naţională, firească. Aici, credinţa e mai simplă decît Tatăl Nostru: nici un eşec n-are o cauză internă, nici o măreţie nu-i mai mare (scuzaţi exprimarea) decît aceea de a fi persecutat de lumea rea. Care vrea să ne fure cînd tehnologia maşinii de teren care nu merge nici pe şosea, cînd victoria în meciul de fotbal (bună de pus în vitrină, acolo unde alte naţiuni premiante îşi ţin diplomele cu PIB-ul).

Ca să fiu sincer, teoria asta mi-a fost sugerată de observaţiile empirice asupra unor amici, în seara meciului pierdut cu Danemarca (printr-o conspiraţie, desigur). În 20 de minute după fluierul infamului arbitru, cei trei prieteni au parcurs stările clasice, descrise în manualele de psihologie: negare, revoltă, suferinţă şi acceptare. Numai că lucrurile nu s-au oprit aici, cum s-ar fi aşteptat domnii în halate albe. După suferinţă a urmat – uluitor! – euforia. Euforia înfrîngerii, bineînţeles, nu mai puţin plăcută decît cea a victoriei. Am pierdut calificarea? Asta nu înseamnă decît că unora le-a fost frică de noi şi-au conspirat să ne elimine. Ne-a furat arbitrul? Nu e decît încă o dovadă că „sîntem o ţară mică, o ţară care nu contează la masa fotbalului mondial" (citat dintr-un talk-show). Trebuie să recunosc: în nici o altă ocazie n-am auzit cuvîntul „mică" spus cu atîta mîndrie obidită. Avea mai multă greutate decît „putere nucleară" sau „colos al producţiei de avioane". Părea o decoraţie, mai degrabă decît un atribut.

Ajungem aşadar la singurătatea de stat. La prima vedere, e inofensivă: ce dacă îţi suspectezi vecinii şi îţi bănuieşti aliaţii? Poate fi chiar sănătos, în anumite cazuri. Singura problemă e că, în obsesia de a le respinge toate presupusele atacuri, nu mai poţi învăţa nimic de la ei. Acum vreo zece-doisprezece ani amicii noştri suspecţi ne-au dat cîteva sfaturi despre ce-ar trebui să facem cu economia. I-am bănuit că vor să ne ia bogăţiile (acelea din cartea de română), aşa că nu i-am ascultat. Acum, ajunşi la vorba lor, vrem să le vindem sărăcia care ne-a mai rămas. Şi, nu ştiu de ce, dar cred că nici acum nu va fi vreo nenorocire dacă nu vor s-o cumpere. Ba chiar vom fi mulţumiţi că am avut dreptate şi de data asta: precis au ceva cu noi.

---

* Daniela Rovenţa Frumuşani, *Semiotică, Societate, Cultură*.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Poveste de adormit copiii, de la AOL

„Sînteţi prea ocupat ca să citiţi copiilor dumneavoastră o poveste, seara, la culcare? Nu vă faceţi probleme. America Online Inc. vă vine în ajutor cu un nou serviciu online pentru copii... care, printre altele, le va permite micuţilor să-şi aleagă povestea pe care vor să le-o citească la culcare calculatorul". Washington Post, 10 septembrie 2003

Bună, Danny, eşti gata pentru povestea de noapte bună? Verifică dacă ţi-ai fixat bine căştile pe urechi şi uită-te la mine, dl Poveste de adormit copiii. O să-ţi spun o poveste adevărată, Danny, dintr-o vreme de demult, de foarte demult, de dinainte ca AOL să existe. Ştiu că e greu să-ţi închipui aşa ceva, dar gîndeşte-te la o peşteră mare şi neagră, pustie, fără jocuri, fără DVD-uri, fără PC-uri – şi fără dl Poveste. Pe atunci, mămicile şi taţii îşi adormeau copiii cu ceva numit Fratele Grimm, un om foarte, foarte rău care scria poveşti ce îi băgau în sperieţi pe copii şi care le dădeau vise rele. Chiar şi mămicile şi taţii se temeau de Fratele Grimm şi aveau şi ei coşmaruri. Cam aşa stăteau lucrurile pînă în ziua în care s-a făcut o lumină mare şi a apărut AOL. AOL i-a conectat pe toţi oamenii de pe pămînt unul cu altul, mămici şi tătici, fetiţe şi băieţi, profesori şi elevi şi tot felul de alţi oameni care nu ştiau unul de celălalt. Şi, dintr-o dată, nimeni nu a mai fost singur. Pe vremea aceea erau băieţei care nu aveau nici mamă, nici tată, dar AOL a schimbat lucrurile. Orice băiat putea găsi o mamă sau un tată prin AOL, dacă nu îi avea pe ai lui, iar mamele şi taţii puteau găsi un băieţel, dacă nu aveau unul al lor. Înainte de AOL, oamenii nu puteau sta la taclale decît cu cîţiva megieşi sau rude şi nimeni nu putea să spună tot ce avea pe suflet, pentru că nu existau străini cărora să se spovedească. După venirea lui AOL, cu toţii au putut să vorbească şi să-şi împărtăşească şi cel mai adînc gînd, şi toate poveştile, şi visele cu toată lumea, şi toţi spuneau totul tuturor. Înainte de AOL, toată lumea credea că băieţeii aşa ca tine sînt aduşi pe lume de barză. Ai mai pomenit aşa prostie? Acum ştim cu toţii că băieţeii vin pe lume cu o parolă şi sînt făcuţi din pixeli micuţi de lumină. Acum, în fiecare dimineaţă AOL îi trezeşte pe băieţei cu o *home page* plină de ştiri importante despre oameni răi şi pune întrebări inteligente la care ei trebuie să răspundă. Ia adu-ţi aminte pagina de azi dimineaţă, Danny. Întrebarea era: „A contribuit Saddam la pregătirea atacurilor din 11 septembrie? Nu există dovezi în acest sens, dar multă lume crede că da. Tu ce crezi?". Vezi, Danny, Saddam e un nene rău şi AOL îţi reaminteşte asta şi te întreabă dacă şi tu gîndeşti la fel ca majoritatea oamenilor. Nu e neapărat nevoie să gîndeşti ca majoritatea, Danny, dar ar fi mai bine dacă ai face-o, pentru că AOL vrea să se asigure că nu eşti niciodată singur. După o zi lungă la grădiniţă, la şcoală, la după-şcoală şi la după-după-şcoală, AOL te aşteaptă acasă, gata să-ţi prezinte noi şi noi oameni, ştiri proaspete, ba chiar pe mama şi pe tatăl tău, dacă nu au ajuns încă acasă sau dacă stau cu ochii pironiţi în propriile lor ecrane AOL. Şi cînd vine vremea de culcare, ca acuma, AOL îţi spune o poveste frumoasă despre ce tristă era lumea înainte de AOL şi ce frumoasă este acum. Eşti gata să adormi, Danny, dar nu mă închide tocmai acum, pentru că vreau să-ţi cînt şi să-ţi arăt imagini frumoase, care să alunge coşmarurile. Somn uşor, micuţule, Fratele Grimm e dus, pe vecie. Bună, Brittany, eşti gata pentru povestea AOL despre fetiţa făcută din mici pixeli de lumină şi care avea o parolă pe care nu o ştia decît ea?

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ştiri de buletin

Bună seara, doamnelor şi domnilor, de mult visam să vă prezint o ediţie a Telejurnalului, n-am mai apucat la ora 19, o s-o fac, în reluare, la ora 2 din noapte, bine v-am găsit la cele mai importante ştiri ale zilei. *(Generic, camera planează din dreapta spre plan frontal.)*

Zi de coşmar la Constanţa, unde o fată de cinci ani n-a mai putut fi salvată după ce a căzut într-un puţ adînc de 10 metri. El a fost săpat de ocupanţii unui obiect rulant care, la pariu, nu va fi revendicat de nici o persoană juridică. Neli Ferescu ne dă amănunte de la faţa locului. *(Secvenţe cu un grup de femei care-şi smulg părul din cap, în timp ce un pompier saltă din pomeţii obrazului, sugerînd că, dacă, ehehe!, în zonă ar fi fost aşteptată vreo vizită ministerială, alta ar fi fost desfăşurarea de forţe şi groapa ar fi fost astupată poate chiar mai înainte de-a fi fost săpată.)* Surpriză de proporţii în privatizarea Petrom: o ofertă de *(se spune un număr oarecare)* de milioane de dolari a fost făcută de Săducan Rinculeţ; acesta, asociat cu un ONG, susţine că are fondurile necesare pentru a asigura plasarea actualei firme de stat în mîinile unor investitori autohtoni. Contactat de reporterii noştri, dl Vîncu ne asigură că acest inedit parteneriat va produce un cutremur. La bursa din Tokyo, acolo e mai frecvent oricum. *(Sincron cu dl Vîncu, spunînd „Da, sigur va fi un cutremur, v-am mai spus, harigato!".)*

Spre disperarea poliţiei franceze, 200 de romi cu cetăţenie română şi-au instalat tabăra la marginea oraşului Saint-Denis. Ei susţin că s-au deplasat în Franţa în căutarea versiunii originale a lucrării *Ghidul chirurgului amator. Cum să operezi fără copyright şi să moară alţii de ciudă*, apărută recent sub semnătura unor profesionişti români. Fan declarat al ministrului de la Bucureşti care a coordonat ediţia, ministrul austriac de Interne a ameninţat iarăşi cu introducerea vizelor pentru cetăţenii români, motivîndu-şi iniţiativa prin interesul faţă de mandibula de om preistoric descoperită la Peiuşani, în judeţul (...) – nu departe de locul în care un sătean contemporan a fost acoperit de un mal de pămînt în timp ce lucra fără contract de angajare, drept care familia îndoliată nu va primi despăgubiri. Şi tot despre un fan în partea a doua a jurnalului, după o scurtă pauză, rămîneţi alături de noi. *(Insert reclame erotice. Larisa se mîngîie pe piept, în timp ce o mînă bleagă o bate peste fund, vai-vai, ni s-a aprins sîngele în gene... ăăă... în vene. Urmează Marisa, Narcisa şi Beatrisa, care ne vor anunţa şi ele, cu unduiri mobile, că şi-au luat telefoane lascive.)*

Un fan o terorizează pe vedeta pop Andriana A., o acostează şi îi incendiază uşa la apartament. Andriana este în legătură directă cu noi. Bună seara, Andriana, spune-ne cum s-a întîmplat. *(Decupaj pe ecran, prim-plan Andriana A.: „Da, bună seara, el de vreun an mă acosta spunîndu-mi că de fapt îmi cerea apoi numărul fostei mele colege Andriana B., care nici dacă mi-ar fi fost duşmancă eu i-am spus că*

nu i-l dau şi atunci au început ameninţările, spărgîndu-mi stopul la maşină şi rog pe domnii poliţişti care acum investighează cazul vieţii mele private.") Da, mulţumim, Andreea. Ştiri externe acum. *(Se derulează ştirile externe.)* La final, informaţiile din sport şi starea vremii. *(Pauză publicitară. Iarăşi Larisa, Marisa, Narcisa şi Beatrisa, dînd un bip din bice, că sînt voinice.)*

Declaraţie şocantă a lui Bibi Gecali, care spune că antrenorul Angel Iorgulescu dă şpagă la jucătorii-rezervă de la Naţională. *(Insert interviu.)* Purtătorul de cuvînt al forului fotbalistic european declară ca fiind ridicole şi nefondate acuzaţiile care se aduc la noi în ţară preşedintelui RFR Sircea Mandu, garantînd pentru credibilitatea memoriilor pe care acesta le trimite la UEFA şi pentru corectitudinea arbitrilor străini care ne vor fura de acum încolo. *(Imagini statice, apoi generic meteo şi prognoză.)*

Doamnelor şi domnilor, acestea au fost ştirile ediţiei*, nu le puneţi la suflet – că n-o face nimeni –, faţă de ştirile de mîine azi a fost parfum, o seară bună în continuare!

* Pamfletul are ca punct de plecare ştirile de la ora 19 ale Antenei 1, din 23 septembrie a.c. Mulţumesc Alessandrei Stoicescu pentru înţelegere.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Dracula în Waldfriedhof (II)

– povestiri horror –

Mă răsucesc pe bancă, îmi caut o poziţie mai comodă, mă cam strînge răcoarea pădurii, caut ţigările în buzunarul pantalonilor, le găsesc împreună cu toate gesturile acelea liniştitoare pe care prezenţa lor le prilejuieşte. Caut din priviri o bancă: alta, că aici la umbră îmi pare că mă umple frigul.

– Mare linişte în Waldfriedhof Gerlingen, apuc să bolborosesc. Un bîzîit undeva în dreapta mea, îmi întorc capul să văd ce-i acolo. În lumina soarelui un fel de bărzăune stă în aer proptit cu ale sale aripi pe care le agită repede, repede, pe urmă pleacă undeva în treaba lui; „fiecare are treabă", murmur şi văd deodată dealurile goale de la Radna, de pe valea Mureşului, cu pîlcuri de pomi fructiferi de la Gostatul Baraţca cufundat într-o paragină pustie: cu stejari, pajişti, frăguţe din acelea cu bobiţele roşii şi acrişoare, miros de mentă.

– Tare frumoase locurile natale, zic, şi pustii, necălcate de picior de turist. Aşa îmi spun şi pe urmă îmi aduc aminte de bunică-mea şi cum anume a apucat-o boala Alzheimer; nu dintr-o dată a apucat-o, treptat şi mult mai tîrziu; la început nu ştia unde a pus maşina de măcinat mac sau aceea de măcinat nuca. Cît eram mic mă alinta cu vorbe neînţelese, cu apelative a căror noblete am înţeles-o după ani buni: „măi, hohenţolern", îmi spunea, sau „măi, tisapişta", vorbe fără rost născute din istorii trecute; pe urmă, cînd a înşfăcat-o boala mai tare, credea că-s pădurar, se înduioşa de soarta proaspătului, pe atunci, secretar general al partidului: tovarăşul Ceauşescu.

Aşadar stau pe bancă în Waldfriedhof Gerlingen. Acu' privesc doi bătrîni: el cu baston, doamna fără. Păşesc pe un fel de pridvor al unei clădiri mari cu geamuri largi din termopan, cu un fel de porumbei negri gravaţi în sticlă – „să fie golumbii ăştia, sufletul", îmi zic şi privesc din nou clădirea asta cu un aspect de ceva, nici nu ştiu ce ar putea fi, cu ce seamănă, pare a fi, Doamne iartă-mă, ceva asemenea unei „cafeteria", sau a unei săli din asta de lectură cu public, aşa ceva îmi pare dacă nu aş şti, totuşi, că aici este un cimitir în mijlocul pădurii în care mă simt bine, din ce în ce mai bine mă simt eu acilea; din departe se aude un avion cum zbîrnîie, apoi aud zăngănitul unei stropitori de tablă pe care o mînuieşte un grădinar care îşi suflă nasul printre begonii şi arbuşti funerari, îl privesc cum se mişcă pe alee: „măi, să fie", bîigui, cum seamănă el al naibii de bine cu tovarăşul Groo, reprezentantul minorităţii germane din Lipova în orăşeneasca de partid: are părul alb şi ochelari cu rame maro de prin anii şaizeci, trece undeva printre pajişti tunse şi e soare, şi e pustiu, şi e linişte, şi eu stau aici-şa sub cerul spălat de ploile de zilele trecute care se arată ochilor mei plini de avînturi literar-poetice de un albastru de poster. Deodată, dragilor, aud, în spatele meu, un foşnet uşor pe balustrada de piatră invadată de iederă.

– Făpturi ale locului, vreo şopîrlă, vreun guşter verde de piatră, zic, şi cînd mă întorc, văd aţintiţi asupră-mi ochii mărunţei ai unui şoarece. „Ia, te uită", bîigui, şi pe dată dispare şoarecele, mă răsucesc din nou spre cimitir, spre soare, spre grădinar, spre sala aceea luxoasă şi funerară, şi-l văd pe Ucunuţu, răposatul meu unchi pe care-l alintam noi cu denumirea asta rămasă din stîlcirile copilăriei. Stă pe aleea cimitirului domnos, nu departe de un gard de tuia cu grătarul lui cel mititel din tablă şi fier rotund, din acela care se foloseşte la beton armat: grătarul pe care l-a confecţionat în atelierul lui de la subsolul casei unde adesea mînuiam noi păhărelele cele mărunţele cu dunguliţe roşii ca să ne umplem cerul gurii cu tăria aromată a coniacului, pe cînd reparam, împreună cu domnul inginer Nelu Iepure, vecinul de pe Memorandului 17, veioze şi neoane, televizoare cu lămpi.

– Ce faci, îl întreb şi el nu-mi răspunde, se mişcă cu gesturile acelea ale lui tacticoase cu care pregătea chefurile care atît de tare o exasperau pe fie iertata tuşichi. „Ce faci, măi?", zic speriat pe cînd el tocmai aşază un braţ de lemne lîngă grătar, chiar în mijlocul aleii, „nu se cade", apuc să spun şi el se mulţumeşte să mă privească tacticos, „du-te acasă!", şuier spre el puţin supărat şi mă uit să văd pe unde o fi grădinarul care seamănă cu tovarăşul Groo: „hai, du-te!", zic şi el dă să plece, îşi strînge resemnat lemnele şi grătarul, şi pare să-mi spună cu vocea aceea a lui de ins dedat la tot felul de libertăţi de care eu nu sînt capabil:

– Puiule, niciodată n-ai putut să-ţi trăieşti viaţa, tot timpul ai fost sub papuc.

▲

Texte şi opinii de: Magdalena BOIANGIU ● Armand GOŞU (istoric) ● Cornel IVANCIUC (jurnalist) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Stejărel OLARU (istoric) ● Marius OPREA (istoric) ● Andrei PLEŞU (membru CNSAS) ● Iaromira POPOVICI ● Andreea PORA (jurnalistă)

Argument

Tina Rosenberg este o cercetătoare care a petrecut o bună parte din viaţă în America Latină şi în Europa de Est. Descrie cu un talent fantastic destine prinse subt vremi (în cartea „The haunted land – facing Europe's ghost after communism"), de la disidenţi dovediţi turnători la psihanaliza unor grăniceri care au împuşcat oameni ce căutau libertatea. Comparînd America de Sud cu ţările foste comuniste, Rosenberg ajunge la concluzia că acolo era vorba despre regimuri ale unor criminali, iar aici despre regimuri criminale. Nici acolo, nici aici nu s-a prea făcut dreptate. Deşi au existat zeci de mii de dispăruţi şi zeci de dictaturi, în toată America Latină procesele împotriva torţionarilor se pot număra pe degetele de la o mînă. Dictatura fusese o chestiune banditească: noi avem armele, noi conducem. Cînd ne retragem şi vă lăsăm să vă jucaţi de-a democraţia, armele tot la noi rămîn. Aveţi de ales între democraţie fără dreptate şi dictatură fără dreptate. Lăsaţi victimele, să ne vedem de viitor.

Tot de viitor îşi văd şi politicienii din estul Europei. Aici nu stă nimeni cu ţeava puştii spre cei care vor dreptate. Aici, bunii şi răii sînt mai puţin diferenţiaţi. Uitarea are la bază o monstruoasă complicitate, spune Rosenberg. Un ziarist care ştie că dacă va scrie articole critice îşi va încheia cariera. Un tată căruia îi este frică de gura slobodă a copilului său. Nu este vorba despre ce au făcut ei, ci despre ce am făcut noi, îi spune un fost disident.

Este creştinească această înţelegere. Dar cu cît mă gîndesc mai mult cu atît mi se pare mai nedrept. Diferenţa nu este atît de mare cum i se pare Tinei Rosenberg. Tot nişte bandiţi cu arme. Doar că unii au vrut să-şi convingă victimele că aşa e mai bine pentru ele. Şi de fapt, nu putem şti spre ce ţintesc puştile lor. Nici nu le vedem. Nici pe ei. Asta e mai dureros. Construim viitorul ca nişte condamnaţi legaţi la ochi. (C. G.)

Marius OPREA

Istoria Securităţii pe înţelesul tuturor

Ceea ce a fost Securitatea şi rolul pe care ea l-a jucat în economia internă a regimului comunist nu este un mister. Istoria ei e mai simplă decît s-ar putea crede, iar încrîncenarea cu care o instituţie dispărută (atîta cît a dispărut) apără regimul care a creat-o nu are foarte multe nuanţe. Pe de altă parte, este pe deplin explicabil şi efortul celor ce îi conspiră trecutul. În special, prin faptul că o cunoaştere integrală a arhivelor ei ar putea dărîma unul din cele mai active mituri ale tranziţiei – şi anume că ar fi existat două Securităţi: una care a „servit patria" şi o alta „ca poliţie politică". Atît de fapt, cît şi de drept, ceea ce „bazele muncii de securitate" arată este că această instituţie a fost, în menirea, esenţa şi practicile ei, *doar* poliţie politică. Practic, la Securitate s-a adunat o gaşcă de indivizi ale căror scrupule au fost cusute sub epoleţii albaştri ai uniformei, care îi blagoslovea cu putere de viaţă şi de moarte asupra semenilor, în numele unei unice raţiuni: aceea de apărare a regimului comunist. În nici un document intern al Securităţii nu apare menţionat decît accidental şi în orice caz nu drept subiect al propoziţiei cuvîntul *ţară*, pentru un motiv care rezidă în însăşi decretul care a statuat apariţia şi funcţionarea acestei instituţii: în nici un moment al acţiunilor lor, securiştii nu au lucrat pentru interesele ţării, ci pentru cele ale regimului comunist.

30 ale lunii august din anul 1948 a arătat o faţă mohorîtă a Bucureştiului. „Ploua a toamnă. E liniște și e trist...", scria în jurnalul ei intim la acea dată Alice Voinescu, o mare doamnă din elita intelectuală a „foştilor exploatatori burghezi" din perioada interbelică. Acest fundal sumbru este tabloul zilei în care istoria noastră postbelică a consemnat, prin Decretul 221, naşterea Securităţii, principala instituţie cu atribuţii represive a regimului comunist din România. Încă de la înfiinţare, se stabilea ca Securitatea să se organizeze „pe baze militare, introducîndu-se principii militare", fără a se da publicităţii „schema de organizare, principiile, bugetul şi personalul", iar în cursul dezbaterilor de la vîrful Comitetului Central care i-au precedat întemeierea se stabilea că Secretariatul CC „va da toată atenţia nevoilor ei de cadre, trimiţînd numai elemente verificate". Aceste „cadre" au devenit, prin lege, beneficiarii unor puteri speciale. La articolele 4-6 se arăta că „ofiţerii de Securitate sînt singuri competenţi a instrumenta infracţiunile ce primejduiesc regimul democratic şi securitatea poporului", care se extindea „în cadrul competenţei lor materiale pe tot întregul ţării". Principalul criteriu de selectare era fidelitatea faţă de regim, o fidelitate împinsă pînă la fanatism şi eliberată de orice scrupule. Instrucţiunile interioare de serviciu, bugetul şi în genere toate normele interne ale Securităţii au avut, la rîndul lor, de la înfiinţare şi pe toată durata regimului comunist, un caracter secret, statuat prin lege. Organizarea ei internă a pus întotdeauna cel mai puternic accent pe funcţiile operative, de supraveghere informativă, şi pe acţiuni directe împotriva celor identificaţi ca „duşmani" ai regimului, care puteau fi ridicaţi prin intermediul Direcţiei de Anchete penale şi depuşi în aresturile proprii, în urma informaţiilor adunate şi raportate de compartimentele cu atribuţii de investigaţii (Direcţia de Informaţii interne, de contrainformaţii economice şi contraspionaj).

Într-un *Comentariu* care însoţeşte publicarea Decretului 221 în Buletinul Direcţiunii Generale a Poliţiei din 5 septembrie 1948, caracterul de poliţie politică, drept atribuţie esenţială a Securităţii, este exprimat explicit. Se arată că transformările politice, sociale şi economice „iniţiate în viaţa Statului nostru" odată cu instaurarea Guvernului Groza, „continuate într-un ritm mai rapid după 31 decembrie 1947, dată cînd ultimul bastion al imperialismului în ţara noastră – monarhia – a fost înlăturat, ridică problema apărării drepturilor cucerite pentru popor, ca urmare a acestor transformări". Această „apărare" era încredinţată Securităţii, într-un context în care „lupta pe plan extern între concepţiile socialiste avansate şi concepţiile capitaliste reprezentînd trecutul cu formele lui de viaţă, care au fost depăşite de mersul istoriei, se repercutează şi pe plan intern". În continuare, se avansa drept argument al înfiinţării Securităţii „ascuţirea luptei de clasă", condiţii în care „elementele burgheze şi reacţionare vor întrebuinţa orice mijloace prin care speră să întoarcă înapoi roata istoriei, prin care speră să-şi recîştige poziţiile pierdute". Ca urmare, clasa muncitoare „trebuie să se apere şi să stîrpească de la rădăcină acţiunile minorităţii, reprezentînd clasa burghezo-capitalistă". Securitatea era în mod explicit definită drept o instituţie cu caracter special, abilitată să poarte o luptă a majorităţii „democrat-populare împotriva rămăşiţelor burgheze", o unealtă a istoriei, care acţiona pentru desfiinţarea unei lumi incompatibile cu „vremurile în care exploatarea omului de către om trebuie să dispară". Nu contau mijloacele prin care această instituţie avea să lupte împotriva infracţiunilor „ce primejduiesc regimul democratic şi securitatea poporului". Şi, aşa cum se ştie, pînă la dispariţia Securităţii mijloacele ei de „luptă" au fost delaţiunea, şantajul, tortura şi crima, pe care securiştii le-au acceptat, odată cu intrarea în instituţie, drept îndatoriri de serviciu.

Securitatea trebuia prin însăşi legea organică de funcţionare să fie un pilon al regimului.

Încadrată pe tot parcursul funcţionării ei „cu elemente verificate din punct de vedere politic şi devotate trup şi suflet clasei muncitoare", Securitatea trebuia, prin însăşi legea organică în baza căreia funcţiona, să se achite zi de zi de misiunea ei: aceea de a fi „un pilon de susţinere al regimului". Nu al ţării, ci al regimului. Lupta deschisă a regimului comunist împotriva „minorităţii" care continua să i se împotrivească a fost întotdeauna legitimată în actele Securităţii drept o necesitate istorică. Represiunea era legiferată ca principalul ei atribut. Instituţia a fost plasată în fruntea războiului pe care regimul de ocupaţie sovieto-comunist l-a dezlănţuit cu brutalitate împotriva românilor. În mod esenţial, aparatul Securităţii a funcţionat din 1948 şi pînă în 1989, asumîndu-şi explicit rolul de poliţie politică, „tăiş al sabiei" în lupta de clasă.

Şi atunci, unde este „patriotismul" Securităţii? Nicăieri. Ea a fost, prin legea în baza căreia a luat fiinţă şi a propriilor regulamente interne, instituţia prin care regimul comunist s-a autocertificat în mod oficial drept un stat poliţienesc. Securitatea avea ca scop declarat „apărarea cuceririlor democratice", deci menţinerea şi consolidarea sistemului prin anihilarea oricărei dizidenţe faţă de linia impusă de conducerea comunistă. A fost o instituţie „importată" de comuniştii de la Bucureşti de la „fraţii" sovietici, constituind transpunerea în România a principiului exprimat de decretul lui Lenin *Despre teroarea roşie*, care arăta că „este esenţial ca Republica sovietică să fie apărată de duşmanul de clasă prin izolarea acestuia în lagăre". Regula era valabilă şi pentru cei a căror vină o constituia numai simpla apartenenţă la o categorie socială socotită ostilă. Pentru cei implicaţi în mod direct în „conspiraţii", pedeapsa nu era decît una: lichidarea fizică. Acestea au fost, în mod esenţial, reperele după care s-a ghidat Securitatea în activitatea ei, de la naştere şi pînă la presupusa moarte.

Printr-o stranie coincidenţă, în ziua mohorîtă care coborîse peste capitala României Populare cu ocazia naşterii Securităţii, la 30 august 1948, Alice Voinescu mai nota în jurnalul ei: „Nu vă cer să ne iubim unii pe alţii, ci împreună să urîm imperialismul – a spus, la Breslau, Fadeev. E darea peste cap nu numai a creştinismului, ci şi a umanismului elin. Ce ar spune Antigona de această predică despre ură? Se dau pe faţă tot mai mult..." În vara anului 1948, regimul nu mai era constrîns de păstrarea unor aparenţe democratice. Într-adevăr, atunci sosise timpul ca masca să cadă. După 1989, ea a fost pusă la loc. ▲

Armand GOŞU

Obsesiile intelectuale ale Securităţii

În primii ani după înfiinţare, Securitatea a fost obsedată de un accesoriu vestimentar. Anume, de ochelari. Ochelarii, nu mai vorbesc de monoclu, erau semnul apartenenţei la o clasă socială, cea a exploatatorilor. Şi la o categorie socială, cea a intelectualilor. Nu se inventase un păcat mai mare decît să fii exploatator-intelectual. Iar Securitatea, braţul înarmat al Partidului Comunist, partid pentru care lupta de clasă era motorul istoriei, i-a luat în colimator pe ochelarişti. Aceştia nu puteau să aibă origine socială sănătoasă. Ochelarii trădau apartenenţa la o altă clasă decît cea muncitoare. Un proletar veritabil n-avea cum să aibă vederea slabă atîta vreme cît nu-şi obosea ochii cu cititul. Şi nu era cazul să citească prea mult cît timp setea de lectură era potolită din izvorul nesecat al literaturii de partid, citită de regulă, de tovarăşii de la centru, la orele de informare politică. Ochelarii îi trădau pe cititorii de romane. Şi nu orice fel de romane, ci romane franţuzeşti, burgheze, oricum nu sovietice. Romanele care proslăveau construcţia comunismului nu afectau vederea. Ochii nu oboseau pentru că nu aveau cînd. Un roman sovietic din anii '50 se administra în doze mici, ca un medicament. După cîteva pagini citite, făceai o pauză. De regulă, o pauză de o zi. Seara următoare mai luai o doză de cîteva pagini. Erau romane sănătoase pentru vedere. A fost o probă de inteligenţă din partea securiştilor să-i asimileze pe ochelarişti cu duşmani ai poporului. Ştia Securitatea că nu poţi construi comunismul cu intelectuali ochelarişti. Stalin nu purta ochelari. De aceea, poate, el a găsit mai uşor drumul cel drept spre comunism. Spre deosebire de ochelariştii din garda veche bolşevică – în frunte cu Troţki, cel care citea romane franţuzeşti la şedinţe –, care au deviat cu toţii ori la dreapta ori de stînga, de la calea cea dreaptă descoperită doar de Stalin, cel cu vederea bună.

Securiştii simţeau o plăcere sadică cînd prindeau cîte un ochelarist la anchetă. O lovitură bine plasată şi pe faţă ţîşneau şuvoaie de sînge. Chiar dacă anii au trecut, instinctele primare ale securiştilor deghizaţi în mineri, chemaţi să bage spaima în opoziţie în 1990, au răbufnit la vederea oamenilor cu ochelari. Pentru o clipă s-au simţit chiar vinovaţi. În România rămăseseră prea mulţi oameni cu ochelari. Pol Pot îi împuşcase pe toţi. În Cambodgia nu mai trăia nici un singur ochelarist. Securitatea îşi pierduse din vigilenţă. Iar România, în 1990, era din nou împînzită de ochelarişti.

Văzîndu-se cu ochelarii pe nas şi cu bideu la baie, securiştii chiar s-au crezut nişte intelectuali.

Vinovată era însăşi Securitatea. Şi ea cochetase cu acest simbol al intelectualităţii burghezo-moşiereşti. Securiştii se îmburgheziseră. Ei au ajuns să formeze, alături de activiştii de partid, burghezia roşie. Cumpărau maşini occidentale, renunţînd atît de uşor la tovărăşeştile Volga sau Pobeda. S-au apucat să-şi construiască case de vacanţă la Voila sau Breaza, pe Valea Prahovei, după modele hibrid de amintiri din misiuni în străinătate şi reviste de modă furate de prin aeroporturi. Şi le-au mobilat luxos, cu piese confiscate din casele celor pe care i-au băgat în puşcărie. Şi-au montat chiar bideuri la baie. Generaţia securiştilor din anii '70-'80 era una cu bideu. De aici şi pînă la a-şi atîrna ochelari pe vîrful nasului n-a mai fost decît un pas. Pe care securiştii l-au făcut tot încolonaţi, cum le şade bine.

Văzîndu-se cu ochelari pe nas şi cu bideu la baie, securiştii chiar s-au crezut nişte intelectuali. Nişte intelectuali veritabili. Şi ca orice intelectual care se respectă, securiştii au început să-şi dea cu părerea despre literatură, ba că Eminescu e aşa, ba că Sadoveanu e pe dincolo, iar de Heliade ce mai, e total. După ce au trecut în revistă scriitorii care-şi caută pacea veşnică la Bellu, securiştii s-au năpustit asupra celor în viaţă. Marin Preda, Eugen Barbu, Breban, Goma, sînt notaţi ca nişte şcolari în rapoartele Securităţii, cu plusurile şi cu minusurile operelor lor. Istoriile literare, de la G. Călinescu la Nicolae Manolescu, pălesc în faţa rapoartelor Securităţii. Iar observaţiile securiştilor-intelectuali, şi deci cu ochelari pe nas, nu se referă la mesajul politic al operei, care o fi fost el, ci securistul român produce judecăţi estetice. Sînt veritabili critici literari. Şi, în funcţie de concluziile la care ajung, securiştii decid ce scriitor trebuie încurajat şi cine nu, cine trebuie publicat şi cine nu, cine trimis în străinătate la simpozioane şi cine în puşcărie.

Dar literatura e un moft pe lîngă pasiunea Securităţii pentru istorie. Şi pentru istorici, evident. Dacă scriitorii, poeţii sînt, prin natura lor, cîrtitori, beţivi şi afemeiaţi – deci nu întotdeauna previzibili pentru securişti – istoricii sînt oameni aşezaţi, de bibliotecă, uşor teleghidabili. Securitatea ştia mai bine decît Xenopol şi Iorga, la un loc, ce făcuse sau nu făcuse Ştefan cel Mare ori Mihai Viteazul. Adesea, Securitatea se depăşea pe ea însăşi. Atunci cînd pregătea răpirea istoricului orientalist Aurel Decei, un savant care ştia vreo 16 limbi străine, securiştii şi-au dat cu părerea despre calitatea lucrărilor sale. Într-un domeniu atît de specializat ca orientalistica, în care cei ce se pricepeau cu adevărat puteau fi număraţi pe degetele de la o singură mînă, îndrăzneala securiştilor pare că a depăşit orice limită. Nu mai puţin savanţi erau şi securiştii anilor '80. În controversa istoriografică româno-maghiară izbucnită după publicarea unei *Istorii a Transilvaniei* scrise la Budapesta, Securitatea era cea care alegea istoricul şi problema pe care acesta trebuia s-o combată. Era o probă de inteligenţă şi de clarviziune din partea Securităţii? Nu! Pretenţiile intelectuale ale securiştilor dădeau mai degrabă măsura stupidităţii lor personale şi a sistemului care-i făcuse să se creadă ceea ce nu erau.

Degeaba şi-au curăţat noroiul de pe cizme, sîngele de pe tunică şi şi-au pus ochelarii pe nas, sperînd că astfel nu vor mai fi identificaţi drept copiii lui Felix Dzerjinski. Virusul Ceka-NKVD-KGB era în sîngele lor. Se născuseră cu el acolo.

▲

Valeriu NEGRU

Cu Dalí, Chagall şi Ţuculescu, la anchetă

Nu am fost o victimă a Securităţii, nu am de făcut o plîngere. Vreau numai să povestesc o întîmplare petrecută cu patruzeci de ani în urmă. Prima mea întîlnire cu slujitorii acestei instituţii, fără a fi dramatică, a fost iritantă, deprimantă, m-a costat cîteva nopţi de insomnie şi tot atîtea zile de zbucium. S-a petrecut în 1963, curînd după angajarea mea la Radio. O angajare amînată multă vreme, pînă cînd cineva din sferele înalte ale deciziei, Paul Niculescu-Mizil, a reuşit să treacă peste gravele mele probleme de dosar şi a aprins o lumină verde. Intrat într-o redacţie nouă, m-am acomodat repede cu colegii, în marea lor majoritate deschişi, amabili, prietenoşi. Mergeam împreună la restaurantul de la ultimul etaj al clădirii Radioului şi stăteam la taclale, cum obişnuiesc breslaşii gazetari. Locuiam aproape de Radio, într-un bloc vechi, într-o cameră de serviciu de 4 m² (2 m/2m), căreia soţia mea şi cu mine îi spuneam Versailles-ul nostru. Într-o zi, la uşa Versailles-ului nostru a bătut cineva şi mi-a înmînat o citaţie. Eram chemat la Securitate. Soţia mea, fost deţinut politic, trecută, din păcate, prin beciuri şi anchete, a început să mă dăscălească: – Nu dai nici o declaraţie, nu semnezi absolut nimic. Nu semnezi, chiar dacă ţi se pune în faţă *Căţeluş cu părul creţ*. A doua zi, duminică (Securitatea nu se odihnea nicicînd), m-am dus pe strada Ştefan Furtună, la numărul indicat în citaţie. Spre marea mea surpriză, acolo am găsit o frizerie. Frizerul, probabil şi el agent al Securităţii, m-a îndrumat spre o altă casă, unde eram aşteptat. M-au primit doi bărbaţi tineri, care nu s-au prezentat. În tandemul lor profesional, unul juca rolul intelectualului înţelegător, „băiat bun şi cumsecade", celălalt era „durul". Au intrat direct în subiect, întrebîndu-mă ce discutam noi despre arta modernă, acolo sus la restaurant. „Noi" eram: Gina Cornescu, Ţicu Goldstein, Constantin Săbăreanu şi cu mine. Într-adevăr, toţi iubeam pictura modernă, care devenise subiectul predilect al întîlnirilor noastre amicale. Ţicu Goldstein aducea albume Skira, împrumutate de Anatol Vieru de la Biblioteca Uniunii Compozitorilor, albume pe care le priveam cu încîntare chiar şi la restaurant. În ce mă priveşte, interesul şi admiraţia pentru acest gen de artă mi-au fost deşteptate (culmea!) de o broşură sovietică: „Descompunerea artei burgheze" de Kemenov, al cărei scop era, evident, combaterea „putredei" arte occidentale. Acolo am văzut prima oară ceasurile noi din „Persistenţa memoriei" a lui Dalí şi am fost definitiv cucerit.

Au intrat direct în subiect: ce discutam noi despre arta modernă, acolo sus la restaurant?

Întîlnirea dintre mine şi cei doi anchetatori s-a terminat neplăcut pentru ambele părţi. Ei n-au obţinut nici un rînd şi nici o semnătură, iar eu, întors a doua zi la Radio, am fost chemat la vicepreşedinte şi ameninţat cu concedierea dacă nu-mi făceam „datoria cetăţenească" (?) şi nu dădeam declaraţia cerută. Am avut cîteva zile şi nopţi de iad. Eram între ciocan şi nicovală, aşteptînd încordat lovitura. Probabil că ideile simple şi salvatoare se nasc, de cele mai multe ori, cu o miime de secundă înaintea izbiturii. M-am aşezat la masă şi am început o scrisoare către Gheorghiu-Dej, în care îi arătam cine sîntem noi, cei anchetaţi, care era problema, care era necazul nostru. Am subliniat apăsat că mi se pare cu totul anormal ca doi ofiţeri de securitate, cu responsabilităţi serioase şi importante, să-şi piardă timpul, anchetînd insistent, ore în şir, cîţiva oameni pentru nişte banale discuţii despre pictură. Am făcut o copie a scrisorii, destinată lui Alexandru Drăghici, pe atunci ministru de Interne. Primul exemplar l-am dus la C.C., la secţia „Scrisori", al doilea la sediul central al Securităţii, avînd grijă să-i atrag atenţia ofiţerului de serviciu că scrisoarea pe care i-o înmînam era doar copia celei depuse la Comitetul Central. Din ziua aceea, nimeni nu ne-a mai chemat la anchetă. Povestea era încheiată. Nu mi-am văzut dosarul de Securitate, nu ştiu dacă îi voi găsi acolo pe Dalí, Chagall şi Ţuculescu. Bănuiesc că da, deasupra iscăliturii cifrate a informatorului, pe care mă întreb, încă, dacă vreau sau nu să-l aflu.

M-am gîndit adesea la cei doi anchetatori, încercînd să-mi imaginez ce s-a întîmplat cu ei după decembrie '89. Erau inteligenţi, relativ instruiţi, cunoscători de pictură (deşi kemenovişti). În plus, păreau descurcăreţi şi înfipţi. Cu aceste date, am construit un scenariu pe care, e drept, nu-l pot verifica, dar mă bate gîndul că nu sînt departe de adevăr. Îi văd, acum, prosperi oameni de afaceri, cu o avere frumuşică, pusă la adăpost sigur, frecventînd înalta societate politică, dar şi elevatele cercuri artistice. Fiecare dintre ei posedă o superbă şi valoroasă colecţie de artă modernă. De domnii Dinescu, Pleşu şi ceilalţi nu prea le pasă.

Mi-e teamă că domnii Dinescu şi Pleşu vor rămîne nişte simpatice figuri donquijoteşti, fixate în mentalul colectiv sub trăsăturile amuzante din revista *Academia Caţavencu*. Nu ştiu cînd vor primi listele complete pe care le aşteaptă. Nu ştiu dacă vor obţine o condamnare, fie ea simbolică, a ofiţerilor care au făcut poliţie politică. Indiferent cine va fi la guvernare, indiferent de rezultatul alegerilor din 2004.

Securitatea nu este STASI. Destinele lor se despart într-o anume clipă istorică. Zidul Berlinului s-a prăvălit, pe neaşteptate, peste STASI, îngropînd-o nespovedită şi neîmpărtăşită. În România, o parte a forţelor Securităţii a participat, în decembrie '89, la răsturnarea dictaturii. Cine se îndoieşte de acest lucru să se întrebe dacă ar fi fost posibil să vedem la televizor „revoluţia în direct" fără acordul Securităţii, care avea toate mijloacele să întrerupă emisia, din primul moment. Aceşti „băieţi buni" printre care s-ar putea afla şi cei de pe liste, se cred, fără îndoială, îndreptăţiţi să culeagă roadele schimbării la care au pus umărul. Le culeg, din plin, cu convingerea că prestaţia pozitivă de atunci îi absolvă de orice vină anterioară. Se pare că la fel au gîndit şi regimurile succesive de după revoluţie.

▲

Andreea PORA

Un nou tip de dușman al poporului

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor fostei Securități. Un loc în care întîlnirea cu trecutul este întotdeauna dramatică. Așezați în fața dosarelor, oamenii se confruntă cu propria viață, regăsesc întîmplări uitate, gesturi, vorbe, iubiri, lașități. Își regăsesc de multe ori pînă și cele mai tainice gînduri. Tragediile și bucuriile. Totul văzut însă prin ochii ofițerilor de Securitate sau ai informatorilor. Un trecut care dintr-o dată capătă altă dimensiune. Care îi transformă în personajele unei piese cu textul scris de mîini necunoscute. Sau, mai rău, de mîinile atît de apropiate ale familiei, prietenilor, colegilor.

Orice vorbă, cît de inofensivă și banală te putea transforma peste noapte în „obiectiv".

Epoca de aur. Cea în care, se susține acum, nu mai existau securiști care îți scoteau dinții din gură în anchetă. Ei fuseseră înlocuiți de mult mai blînzii și politicoșii „băieți buni". Închisorile, de spitalele de psihiatrie, unde doctori amabili îți dădeau bilet de voie. Dubele de la miezul nopții, de banale filaje și interceptări de telefoane. Nimic de speriat, deci. Cu toate acestea teama de Securitate devenise aproape patologică, iar disidența s-a redus ani de zile la curajul de a spune bancuri politice și de a asculta „Europa Liberă". Noțiunea de „dușman al poporului" a căpătat și ea noi conotații. Inspirate chiar de Securitate. Dușmanii nu mai erau burghezii, intelectualii de marcă sau membrii fostelor partide. Regimul comunist îi suprimase deja pe toți aceștia. Așa cum comuniștii au creat „omul nou", Securitatea a creat și ea un tip nou de dușman al poporului. El putea fi oricine.

Noul dușman trebuia însă depistat din timp, pentru a se lua măsurile preventive. Securitatea făcuse o adevărată fixație în privința asta. Orice vorbă, cît de inofensivă și banală, te putea transforma peste noapte în „obiectiv". Mii de oameni au intrat în categoria „element ostil" și s-au ales cu dosar de urmărire informativă – DUI. Ei nu erau disidenții, nu trimiteau scrisori secretarului general sau la posturile de radio străine, nu răspîndeau manifeste și nici nu puneau la cale comploturi împotriva regimului. Ei doar erau nemulțumiți, colportau, visau să plece în străinătate. Erau însă mulți și numărul lor creștea cu fiecare zi. Acest nou dușman al poporului a constituit principalul obiect al muncii Securității în ultimii ani.

Securitatea nu opera cu prezumția de nevinovăție, totul era suspect și orice se putea transforma într-o potențială amenințare. Securitatea nu avea criterii. Banalitatea motivelor pentru care se deschideau dosare de urmărire informativă este amețitoare. Oricine era candidat la postura de obiectiv.

Obiectivul „California" își vinde mobila

V-ați gîndit vreodată că banala vînzare a unor lucruri din casă putea deveni în ochii Securității ceva suspect? Ei bine, nici Mircea Bazavan nu s-a gîndit. În 1986, omul începe să vîndă ba niște mobilă, ba cîteva servicii de masă, două-trei tablouri. Îi face cadou fratelui său care locuia în Sfîntul Gheorghe o garnitură de sufragerie și un serviciu de cristal. Proaspăt căsătorit, acesta nu prea avea de nici unele prin casă. „Ia-le, spune Bazavan, și să le stăpîniți sănătoși". Frații și cumnatele desfac o sticlă de vin, stau la taclale. Se simt bine. Din vorbă în vorbă, cu paharul de vin în față, Bazavan începe să viseze cu voce tare. Ce bine ar fi dacă ar putea să călătorească și el în Italia, să umble prin muzee... Oftînd, spune că parcă nici nu merită să trăiască dacă nu poate să vadă lumea. Fratele și cumnata îl privesc tăcuți.

De ce? Mircea Bazavan a aflat numai după ce și-a văzut dosarul de la CNSAS. Un misterios informator, sursa „Călărășanu", raportează Securității din Covasna despre „intențiile sale de a pleca din țară, intenții care rezultă din faptul că a început să vîndă o serie de lucruri de valoare din casă". Se declanșează urmărirea informativă și pe o notă a Securității din Covasna apare menționată exact cumnata lui Bazavan.

Bazavan continuă să vîndă, iar Securitatea să-l urmărească. Telefoanele sînt ascultate, casa este înțesată de microfoane, iar delațiunile curg. Spre dezamăgirea securiștilor, nimic spectaculos. Pentru că Bazavan, devenit între timp obiectivul „California", este un om liniștit, la locul lui și are „o atitudine corespunzătoare față de organele superioare și subalterni". Scoasă din sărite că nu descoperă în tovarășul Bazavan, care, culmea, mai lua din cînd în cînd cuvîntul la ședințele de partid și vorbea frumos, un element dușmănos, Securitatea extinde urmărirea și asupra familiei. Tot nimic.

Dar securiștii sînt diabolici. Încep un joc de-a șoarecele și pisica. Mircea Bazavan obține aprobarea organelor de partid pentru o excursie în Italia. Fericit, vinde tot, pînă rămîne doar cu hainele din geamantan. Cu biletul de tren într-o mînă, cu geamantanul în cealaltă și nevasta tropăind mărunt lîngă el, se duce să-și ia pașaportul de la agenție, unde îi fusese „reținut pentru niște vize suplimentare". „Sînt niște încurcături, îi spune conspirativ funcționara, mergeți în Iorga".

„Nu am să uit cîte zile oi trăi, spune Bazavan, cu ce rînjet m-a privit colonelul de acolo. A scos dintr-un dosar pașaportul, a luat un pix, a tras o linie oblică pe toate paginile și a scris încet, meticulos «Anulat». Apoi m-a întrebat: Credeai că ne păcălești, Bazavane?".

„Doar Dumnezeu m-a ajutat să rezist"

Totul a început de la o vacă. Nu orice vacă însă, ci chiar a primarului Șerban Tănase. Pentru care voia „adeverință" de la medic. Nu a căpătat-o. Așa a intrat doctorul veterinar Mihai Stănculescu în conflict cu mai marii locali ai partidului și s-a trezit pe cap cu Securitatea, care i-a deschis dosar de urmărire informativă. Preț de un an doctorul este turnat cu zel de consăteni. Delațiunile, cîteva zeci în întreg dosarul, scot la iveală o lume rea și invidioasă. O lume în care o oaie era mai importantă decît existența unui om. „Este un element înrăit care nu vede cu ochi buni orînduirea socialistă din țara noastră, aduce injurii la adresa conducerii superioare de partid și de stat. S-a exprimat că ar da orice numai să scape de acest regim și să plece din țară", scrie informatorul cu nume de cod „Vasilescu", prieten bun cu Mihai Stănculescu.

„În fața lor nu ripostam nimic. Dar cum plecam, dacă mă întîlneam cu cineva pe drum, spuneam ce mi se întîmplă."

Securitatea îi interceptează corespondența, îi ascultă telefoanele, îi montează microfoane în casă, este filat pas cu pas, i se fac percheziții și este chemat la Poliție și Securitate. „Eram amprentat, îmi puneau la gît un medalion cu un număr și mă fotografiau, după care procurorul Comșa Aurel îmi spunea că în două-trei luni o să mă aresteze", povestește Mihai Stănculescu. A început să scrie memorii la Comitetul Central. Degeaba. Își depune carnetul de membru de partid. Din momentul acela viața lui devine un iad. „Stau și mă gîndesc cum am putut rezista. La două-trei zile eram chemat la postul de Miliție și pus să dau declarații. Mi-era foarte frică. La un moment dat mi-am dat seama că pot să mă și împuște, păreau în stare de orice. Eram înjurat, amenințat, pălmuit, dar am răbdat. În fața lor nu ripostam nimic. Dar cum plecam, dacă mă întîlneam cu cineva pe drum, în autobuz, la bufet, indiferent cine era, spuneam ce mi se întîmplă și începeam să «denigrez». E greu pînă îți înfrîngi această frică, dar cum capeți curaj nu îți mai pasă. Doar Dumnezeu m-a ajutat".

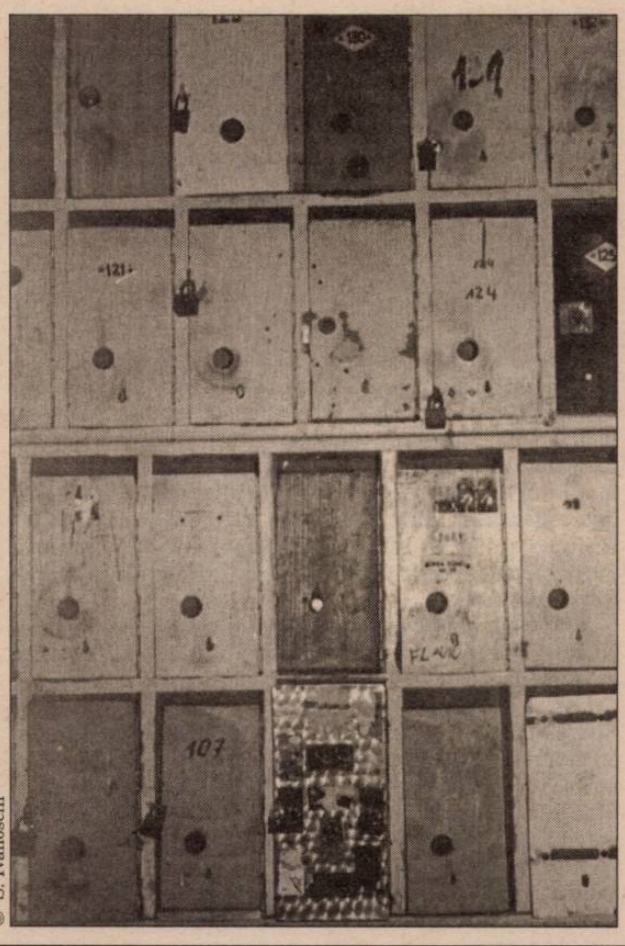

© S. Ivanoschi

Timp de cîțiva ani viața lui Mihai Stănculescu a fost jalonată de anchetele Miliției și ale Securității, care deveneau din ce în ce mai dure pe măsură ce acesta nu înțelegea să se potolească și să „nu mai vorbească negativ". Cum partidul dăduse dispoziție să nu mai existe deținuți politici decît în cazurile extreme, alternativele erau fie internarea într-un spital de psihiatrie, fie înscenarea unui dosar penal. Securitatea optează pentru a doua variantă. Doctorul Stănculescu este acuzat că a luat mită 100 de lei și este arestat. „După 36 de ore, în care nu mi s-a dat nici măcar un pahar cu apă sau ceva de mîncare, au venit patru inși și m-au dus într-o cameră, unde m-au bătut. Dădeau numai la corp, nu și în cap. Timp de 11 zile am crezut că voi rezista fără să semnez, dar pînă la urmă am semnat tot ce voiau ei. Pe hîrtia pe care mi-au dat-o am apucat să văd semnătura procurorului Comșa Aurel. După aceste 11 zile m-au dus în arestul Miliției orașului Giurgiu, camera numărul 9. În 60 de zile nu am fost scos la aer decît de două ori cîte 5 minute. Era ca o groapă pentru lei, nu exagerez, cam de cinci pe șase, adîncă tot de vreo cinci metri, cu plasă deasupra. În cameră eram 38 de inși și acolo ne făceam nevoile. Eram plin de rîie și de păduchi, ajunsesem pielea și osul. Doar la proces, la Tribunalul din Giurgiu, am aflat că am fost arestat pentru mită".

Totul se petrecea în 1987. Perioada despre care mulți cred că Securitatea lui Ceaușescu lucra cu mănuși. Imediat ce a fost eliberat din închisoare, Securitatea a reînceput anchetele și amenințările. A oprit-o revoluția din decembrie 1989.

Om trecut de a doua tinerețe, cu fața tăiată de riduri adînci, doctorul Stănculescu începe să plîngă. Încet și cu chibzuială. Plînge cu fața în palme, ca și cum Comșa, milițienii, securiștii și informatorii din dosarul „Veterinarul" ar fi încă pe urmele lui.

Prietenii noștri, informatorii

Înalt, cu voce răsunătoare și rîs adînc, arată ca unul care știe încă să se bucure de viață. Doar ochii îl trădează. Privirea taie aerul de deasupra obiectelor și oamenilor. Știe să tacă. Știe să povestească. Își răscolește cu voluptate suferințele. Nu puține, e drept. A fost condamnat la 15 ani de închisoare pentru divulgare de secrete de stat. „În 1956 cînd a fost revoluția din Ungaria eram militar la o unitate de marină pe Dunăre și aflam de la șlepari ce se întîmplă în realitate. Așteptam să vină americanii și ascultam «Vocea Americii» și «Europa Liberă». Ne-au luat pe grupulețe și ne-au arestat. Pe mine m-au acuzat că i-am trimis tatălui meu cîteva articole din niște reviste militare. Astea au fost secretele de stat".

Gheorghe Popescu a făcut 6 din cei 15 ani la care fusese condamnat, după care procesul s-a rejudecat și s-a constatat că „probele fuseseră neconcludente". „În pușcărie a fost iadul pe pămînt, spune el oftînd. În anchetă ne-au bătut de ne-au uscat. Anchetatorul îți dădea o palmă, două, după care venea bătăușul de serviciu, noi îi spuneam morcovul, era un ins cît ușa, roșu, cu pistrui, cînd te lua ăla la pumni nu mai ieșeai întreg. În perioada cînd se apropia decretul din '64 treaba se mai muiase, vezi Doamne, venea caraliul și ți se adresa foarte politicos: f... cristosul mă-ti, domnule bandit, tot nu-ți bagi mințile în cap, și te pocnea în rinichi să nu lase urme."

Dar nu toate astea par să-l fi marcat. Nu bătăile, nu înjurăturile, nu munca la canal sau la tăiat stuf. Astea au venit și au trecut, într-un fel l-au ajutat să fie om. Ieșit din închisoare, lui Gheorghe Popescu i se deschide dosar de urmărire informativă, care durează din '67 pînă în '89. Trei volume groase, înțesate de delațiuni, de urmăriri, de transcrieri ale convorbirilor telefonice. Trei volume care arată un cu totul alt personaj. Un personaj creat de informatori. Mai exact, de numai doi informatori. Care timp de 22 de ani au scris lună de lună minimum trei pagini. Dacă le pui cap la cap iese un roman.

Securitatea nici nu avea nevoie de mai mulți informatori. Asta îl doare mai mult ca bătăile. Unul din ei este un prieten din copilărie, celălalt, un fost coleg de detenție. „Eram foarte apropiat de el, era singurul meu prieten. Culmea, m-am ferit de toată lumea din jur, numai de ăsta nu, pentru că știam că am suferit împreună. Era prietenul meu, prieten de suferință, nu de cîrciumă, de cartier, de serviciu, omul lîngă care am stat să mor. Și tocmai ăsta să mă toarne. Nici acum nu-mi vine să cred".

Și totuși, trebuie să creadă. E nevoit. Paginile sînt semnate. ▲

Stejărel OLARU

Locotenenţii de ieri...

© S. Ivanoschi

Astăzi, ei se află la conducerea diverselor departamente ale SRI, iar membrii Colegiului CNSAS nu trebuie să se mire de faptul că se refuză sistematic trimiterea datelor lor biografice. SRI nu poate oferi aceste date decît în ceea ce-i priveşte pe ofiţerii decedaţi deja sau cei pensionaţi imediat după 1990. Restul, cei activi, nu vor fi prezenţi la nici o audiere a Colegiului, pentru că astfel s-ar demonstra că SRI îşi încalcă propria lege de organizare şi funcţionare, respectiv articolul 27.

Locotenenţii de Securitate din anii '80 sînt coloneii şi generalii SRI de astăzi.

Atunci cînd spiritele rele se manifestă asupra unui om sau într-un spaţiu locuit de om, creştinii fervenţi recurg la un ritual de exorcizare sau de sfinţire a locului respectiv. Procesiunea religioasă, care este însoţită de rugăciuni şi urmată de o jertfă, se mai numeşte la catolici *lustraţie*. Adică purificare. Cu trecerea timpului, termenul a fost preluat în ştiinţele politice, fiind înţeles ca perioadă de timp – de obicei cuprinsă între 5 şi 10 ani – în care unui fost demnitar sau unei persoane care participat la acţiuni cu caracter de poliţie politică împotriva cetăţenilor unui stat cu regim totalitar i se interzice accesul la unele funcţii publice o dată cu trecerea la democraţie.

Despre lustraţie în România am două veşti să vă dau, una proastă şi una bună. Vestea proastă este că, spre deosebire de alte ţări foste comuniste, în România nu există o lege a lustraţiei. Punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara a fost ignorat de Parlament, iar legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar deconspiră doar Securitatea ca fostă poliţie politică. Cu alte cuvinte, noi n-am avut nevoie de *purificarea* societăţii, pentru că eram deja curaţi, spun legiuitorii ţării, iar dacă a existat vreo pată sau vreun spirit rău pe undeva trebuie blamat odiosul regim comunist în întregul lui, nu bieţii executanţi ai acelor ani. Astfel, arzînd etapele tranziţiei, am pornit la drum ghidîndu-ne doar după lumina de la capătul tunelului.

Vestea bună însă este aceea că, în 1992, cînd pe buzele noastre încă se mai afla întrebarea „tu ce-ai făcut în ultimii cinci ani?", în Parlament s-a votat o lege care are un articol cu iz de lustraţie. Este vorba de legea nr. 14/1992 privind organizarea şi funcţionarea Serviciului Român de Informaţii, articolul 27, din care citez: „Nu pot activa în SRI aceia care, făcînd parte din structurile represive ale statului totalitar, au comis abuzuri, informatorii şi colaboratorii Securităţii, precum şi foştii activişti ai partidului comunist, vinovaţi de fapte îndreptate împotriva drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului". Neîndoielnic, lustraţie în toată regula. E drept, se referă doar la SRI, dar cadrul juridic cel puţin există. *Securiştii răi* sînt scoşi la pensie de articolul 27, iar SRI devine ceea ce se dorea, un serviciu de informaţii profesionist, *purificat*.

Însă un simplu cetăţean cum ar putea afla dacă articolul cu pricina a fost respectat de Virgil Măgureanu, Costin Georgescu şi Radu Timofte? E drept, în ianuarie 1990 Procuratura Militară a făcut cîteva anchete ce au vizat foşti ofiţeri de Securitate din Bucureşti, care au încălcat cu brutalitate drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului în timpul regimului comunist. Aceştia nu au mai fost angajaţi în SRI, dar au fost recuperaţi de alte servicii de informaţii, doar nu era să privăm SPP, SIPA, STS, UM 0215, SIE etc. de experienţa unor ofiţeri de informaţii, pentru care statul român cheltuise bani serioşi în vederea pregătirii lor? Apoi, în 1991, umbla vorba că aproximativ 900 de foşti securişti au fost îndepărtaţi din SRI, pentru simplul fapt că nu se puteau adapta la cerinţele noului tip de serviciu. E foarte posibil ca pe aceştia să îi cunoaşteţi şi dvs., pentru că erau securişti de întreprinderi şi instituţii, care nu ştiau să facă nimic altceva decît să ne ceară informaţii despre colegii de muncă şi să bea cafele în biroul directorului. După 1992 s-a mai întîmplat ceva în privinţa asta? Nu se ştie. Radu Timofte, în urmă cu cîteva luni, ne oferea cu mărinimie un fel de statistică, spunînd că numai 25% din cadrele SRI sînt foşti ofiţeri de securitate. Bine, dar cîţi dintre ei au fost verificaţi dacă se încadrează sau nu în articolul 27 al legii? Mai mult chiar, există vreo comisie în cadrul instituţiei care a avut o astfel de sarcină?

Măcinat de astfel de întrebări, am îndrăznit să adresez o cerere SRI-ului în care îl rugam pe Radu Timofte să-mi comunice „cîte persoane au fost îndepărtate din SRI începînd cu anul 1992 şi pînă astăzi pe criteriul apartenenţei la structurile statului totalitar, care au participat la acţiuni cu caracter de poliţie politică?". Cu ea în mînă, zilele trecute, m-am prezentat la „relaţii cu publicul", unde un domn în civil, care nu s-a recomandat, dar pe care subofiţerii de pază îl strigau „domnu' colonel", m-a poftit să mă aşez pe un scaun. A luat cererea, a citit-o de două ori, timp în care ridica din sprîncene sau îşi strîmba gura sceptic. „Domnu' Stejărel, zice după un minut prietenos, eu o înregistrez, da' s-ar putea să fie vorba de o informaţie clasificată". Am spus că aştept răspunsul în scris, mi-am luat cuminte numărul de înregistrare şi am plecat.

Pe drum, mă amuzam pe seama dialogului dintre mine şi colonelul SRI fără nume, gîndindu-mă că cererea se referea exact la el. Pentru că locotenenţii şi căpitanii de Securitate de la sfîrşitul anilor '80 sînt coloneii şi generalii SRI de astăzi. Practic, aceştia şi-au făcut mîna în ceea ce priveşte metodologia unei acţiuni de poliţie politică la începutul carierei lor de ofiţeri de informaţii, iar de obiceiurile rele, după cum ştim, se scapă greu.

Nici în privinţa foştilor ofiţeri de Securitate acum pensionaţi nu trebuie să ne facem griji. În urmă cu cîteva săptămîni, presa a semnalat faptul că mai mulţi generali şi colonei SRI activi au înfiinţat fundaţia „Solidaritatea «Patrie şi Onoare»", care are scopuri civice şi caritabile. De fapt, o fundaţie care are în patrimoniu aproape un miliard şi jumătate de lei, care poate înfiinţa societăţi comerciale şi care rulează sume importante de bani. Unul din scopurile fundaţiei este şi acela de a-i ajuta pe securiştii pensionari.

Pînă la urmă, cum ar putea rezolva Radu Timofte problema miilor de ofiţeri de Securitate, care au fost identificaţi cu certitudine de CNSAS că au făcut poliţie politică şi care, sute dintre ei, sînt în continuare activi în SRI? Poate plimbînd prin birourile lor un sobor de preoţi, de această dată ortodocşi, care, cîntînd litanii, ar alunga spiritele rele şi ar înfăptui lustraţia pe care şi-o doreşte SRI-ul. Amin!

▲

Cornel IVANCIUC

Puterea Securităţii şi securiştii Puterii

Intervenţiile brutale ale parlamentarilor însuraţi cu biata noastră ţărişoară şi chinuiţi de sindromul patriotismului acut au mutilat corpul „Legii lui Ticu" şi au izbutit să elimine, pînă la urmă, lustraţia ca normă axiologică. În parte învinsă la Revoluţie, Securitatea s-a repliat şi a căpătat forme şi înfăţişări groteşti. Majoritatea personalului ei a creat puzderia de servicii şi departamente de informaţii, care sideresază prin ineficienţă şi lipsă de transparenţă şi au punctat ani de zile cele mai sinistre deservicii aduse democraţiei. Cheagul de devize stoarse din operaţiunile curente de export a fost departajat între „comercialiştii" din reţeaua Întreprinderii de Comerţ Exterior, pendinte de Direcţia de Informaţii Externe (DIE/CIE/SIE), care au creat societăţi remarcate prin evaziune, deturnări de fonduri şi reeşalonări de datorii. Iar românaşii de meserie, din aparatul Securităţii, s-au oploşit în partide, ca în sînul lui Avraam. N-a scăpat nici măcar PNŢCD de această plagă, însă terminalul ideal al celor care îşi recompuneau legitimitatea şi vechiul lor statut a devenit, prin excelenţă, fie eternul partid de guvernămînt, fie nemuritorul PRM. Aşa a ajuns România o ecuaţie cu trei necunoscute, toate trei, fiicele de bogdaproste ale Securităţii. Serviciile de informaţii au rămas sub controlul lor, economia care coabitează cu statul este monopolul lor, iar fermentul resentimentar, antioccidental şi conservator din partide poartă amprenta lor.

Foştii ofiţeri de Securitate care s-au înregimentat în partide fac astăzi parte din patrimoniul structurilor cu pricina, dispuse să-şi apere clienţii pînă-n pînzele albe şi să facă corp comun cu trecutul lor confuz şi maculat. Cînd în urmă cu cîţiva ani am îndrăznit să scriu despre dîrele de sînge lăsate în urmă de fostul securist Mihai Darie, pe atunci şeful de cabinet al lui Traian Băsescu, Partidul Democrat a făcut zid în jurul membrului său, dezminţind ştirea. A trebuit să arunc în luptă întreaga artilerie grea, pentru a bloca apariţia dreptului la replică, în paginile *Academiei Caţavencu*, şi să-l persuadez pe redactorul-şef, cu toate elementele suplimentare de care dispuneam, pentru a-i recîştiga încrederea. În iulie a.c., cînd secretarul general al PD Mihai Darie migra la PSD, Dan Matei Agathon s-a simţit dator să precizeze: „Am auzit prin oraş că securiştii lor sînt buni, iar ai noştri sînt proşti. La PD era bun, la noi nu mai e bun? A lucrat unde a lucrat, în DIE. E un fapt de notorietate. Cînd a trecut la PSD nu i-a imputat nimeni nimic". După Revoluţie, Darie a devenit membru al PD şi unul dintre apropiaţii liderului Băsescu, iar după ce l-a părăsit pentru o cauză mai bună, nu s-a sfiit să declare: „Probabil că la PD voi fi făcut securist, gunoi sau poate oportunist. Am lucrat în Securitate atît cît am lucrat şi în PD. E o meserie pe care, dacă o faci cumsecade, nu ai ce să-ţi reproşezi. Gunoi nu sînt, iar oportunist, după 14 ani de muncă la partid, nu am cum să fiu". Oare cît de cumsecade puteau să fie dimineţile unui securist cuminte, de vreme ce dintr-un fost ofiţer în DIE, pînă în 1978, va fi transferat la Direcţia de Securitate a Municipiului Bucureşti, unde răspundea de domeniul medical şi unde a colaborat la anchetarea disidentului politic Radu Filipescu? Întrebat de ziarişti dacă a făcut şi informări către PSD, Darie a replicat: „Un ofiţer de informaţii nu dă niciodată informaţii altora. Numai trădătorii dau informaţii". Apoi a asigurat presa că au mai rămas mulţi ofiţeri de Securitate în PD, fapt ce nu dă infinit mai multe frisoane decît însuşi trecutul vag clarificat al subiectului nostru.

Nu vom uita disperarea cu care a luptat premierul Năstase pentru cauza deputatului PSD Ristea Priboi, pe care a încercat să-l impună, cu anasîna, în fruntea Comisiei de control al SIE. Priboi a jurat cu o mînă pe Constituţie şi cu cealaltă pe Biblie că n-a făcut parte din structurile fostei Securităţi. Dar, cu mai bine de un an în urmă, vocea tremurată a lui Werner Sommeraurer, unul dintre participanţii la revolta anticomunistă din 15 noiembrie 1987 de la Braşov, l-a acuzat pe Priboi că l-a lovit peste palme, „m-a întins pe masă şi m-a lovit peste tălpi atît de tare, încît îmi crăpaseră tălpile de la pantofi". PSD a făcut şi de data aceasta zid în jurul unui torţionar notoriu, care a comis acte irefutabile de poliţie politică, şi vocea preşedintelui Iliescu a răsunat neconvingător în medii: „Aceasta nu înseamnă în nici un fel blamarea unui om (recte Priboi – n.n.) pe viaţă pentru că a lucrat într-o perioadă de timp (în Securitate – n.n.), cu excepţia faptului că s-ar putea demonstra că activitatea lui a avut efecte negative în ceea ce priveşte prezenţa personală la acţiuni de poliţie politică, să spunem. Ceea ce nu era cazul, ţinînd seama de structura şi serviciile sau obiectivele serviciului respectiv" (adică DIE/CIE – n.n.). Priboi a făcut carieră în informaţiile externe, a activat împotriva intereselor mai multor state occidentale, devenite astăzi partenerele noastre în cadrul Tratatului Nord-Atlantic, apoi a monitorizat activităţile postului de radio „Europa Liberă" ca, ulterior, să participe la anchetarea membrilor „Meditaţiei Transcendentale".

Mihai Darie, fost securist: „e o meserie pe care, dacă o faci cumsecade, nu ai ce să-ţi reproşezi".

Lista fiilor de pripas ai Securităţii, autori incontestabili ai unor acte de poliţie politică, oploşiţi în structurile Puterii, este mult mai lungă. Îi vom pomeni pe Sever Meşca, deputat PRM, ofiţer în structurile spionajului ceauşist, acoperit sub rangul de consilier al Ambasadei RSR de la Roma; pe Ilie Merce, deputat PRM, fost ofiţer în cadrul Direcţiei I a Securităţii, care l-a anchetat şi torturat pe Dumitru Iuga, de la TVR; pe Constantin Silinescu, fost şef de direcţie în cadrul DIE/CIE, iar după Revoluţie, adjunct al directorului SIE, numit după alegerile din 2000 consilier al premierului Năstase, apoi comisar general în cadrul Corpului de Control al prim-ministrului.

▲

Răsuflarea din ceafă

– periplu prin Cişmigiu –

Într-o duminică apatică, am întrebat cîţiva reprezentanţi ai mai multor generaţii, ieşiţi să ia o gură de aer în Cişmigiu, ce mai ştiu depsre fosta Securitate, dacă i-ar interesa să mai afle ceva despre instituţia în cauză şi colaboratorii acesteia. Iată ce ne-au răspuns după ce i-am deranjat din amorţeală:

„Nu foarte multe. Mi se pare că aceasta continuă să existe. Nu cred că a fost bine să fie. Desigur, scopul a fost să apere nişte interese naţionale. Dar în momentul în care o fac încălcînd nişte drepturi, apar probleme. Erau mult prea temători oamenii pe atunci, fiecare cuvînt era cîntărit. Îmi amintesc, deşi aveam 7 ani, că nu aveam voie să spun despre Moş Crăciun." „Am încercat să mă informez asupra acestor lucruri, dar nimeni nu spune exact cum era, cum s-a întîmplat. Poate că ar trebui să ştim mai în detaliu ce s-a întîmplat atunci. Pe mine m-ar interesa." *(studente, Limbi Străine, 20 de ani)*

„Eram copil pe vremea aia, nu mai ştiu nimic. Cine au fost informatorii, pe mine nu m-ar interesa. Dar cred că ar trebui date la iveală lucrurile astea, ca să nu mai existe secrete. Sinceritatea este un pas înainte. La noi, în general, lipseşte cu desăvîrşire. De judecat, nu cred că ar trebui judecaţi, decît fiecare în parte. Altfel, nu ar mai încălzi pe nimeni." *(secretară, 23 de ani)*

„Eu, unul, cred că şi acum tot Securitatea e la conducere. Altfel, nu ştiu nimic, că n-am prins. Şi dacă am şti cine au fost informatorii, nu ne-ar ajuta cu nimic. Cine să-i judece? Dumnezeu?" *(şofer, 25 de ani)*

„Am văzut nişte documentare la televizor despre ororile la care erau supuşi foştii deţinuţi. Dar eu cred că mai mult ar trebui să se discute despre actuala Securitate. N-ar trebui să se ştie mai mult despre prezent decît despre trecut? Pe mine m-ar interesa să ştiu care este diferenţa dintre fosta şi actuala Securitate, în ce măsură s-au schimbat lucrurile, dacă s-au schimbat cu adevărat în bine sau sînt aceleaşi cu alt format. Ar fi fost firesc să fie daţi în vileag cei care au fost turnători. Dar, sinceră să fiu, am vrut acest lucru imediat după revoluţie. Dar acum mă întreb dacă trecutul mai are vreo valoare. Cred că trebuie să ne îngrijim mai mult de prezent şi viitor. Sigur, din trecut trebuie să înveţi, dar nu să rămîi blocat în el." *(secretară, 26 de ani)*

„Cel mai tare, la fosta Securitate, mă şochează organizarea cu care lucrau. E fascinant cum un cap atît de aproximativ ca valoare, ca Ceauşescu, reuşea să facă lucrurile să funcţioneze atît de bine, de mecanic." *(inginer zootehnist, 25 de ani)*

„Scrie pe fruntea mea că am fost colonel de Securitate? Nu mi-e ruşine, că n-am tras unghii la nimeni. Oricum, or să ne dea numele în *Monitorul Oficial*. Am fost la Economic, m-am ocupat să nu se întîmple explozii, deraieri de tren. Pînă-n '49 au fost problemele. După aia nu a mai fost chiar aşa, cu arestări. Eu n-am urmărit pe cineva în parte, ci pe toată lumea, ca să nu se întîmple ceva. Instituţia era ceva pozitiv, pentru că avea grijă de noi: altfel, puteau deraia trenuri, că au fost care au pus saboţi pe linie, că mureau cîte 400 odată dacă lăsam aşa, cădeau avioane că nu ştiu ce le scotea... ăia care urmăreau erau de la politic. Informatorii sînt altă poveste. De pildă, din deţinuţii politici, 60-70 la sută au fost informatori. Nu m-ar deranja să dea listele. În sectorul de care am răspuns, trec salariaţi, mă salută cînd mă-ntîlnesc cu ei, mă pupă, deci n-am făcut rău." *(colonel de Securitate, actualmente pensionar, 70 de ani)*

„Despre fosta Securitate s-a vorbit destul, noi nu putem spune în plus decît că a fost o pacoste. N-a fost patriotică, deşi nu toţi securiştii au fost răi. Dar cei care au fost torţionari este foarte rău că nu au fost judecaţi. Listele cu foştii securişti ar trebui afişate, ca să ştie toată lumea cine au fost. Şi foştii informatori ar trebui demascaţi, şi ar merita oprobriul nostru şi mai mult decît cei care au fost angajaţii oficiali ai Securităţii. Dar cine să-i mai dezgroape? Generaţiile de acuma nu mai sînt interesate, ei nici nu mai ştiu ce a fost Securitatea. În schimb, noi, ăştia bătrînii, am simţit-o pe pielea noastră. Instituţiile de acum, şi SRI-ul, şi SIE, sînt necesare." *(inginer, 79 de ani)*

„Ar fi necesar să se dezvăluie cum stau lucrurile în domeniul ăsta. Încercări s-au făcut, de consiliul ăsta, cum îi spune, CNSAS, dar nu s-au aflat prea multe. Listele cu foştii securişti ar fi necesare, dar acum cine citeşte *Monitorul Oficial*? Doar cei interesaţi direct, care au avut de suferit. Eu nu prea am avut de suferit, am fost în armată. Aveam şi noi, acolo, contrainformatorii noştri. Ar merita, totuşi, să-i demascăm, mai ales că unii au şi pensii foarte bune." *(general de armată, pensionar)*

„Sînt oameni care au suferit, au fost torturaţi, şi ei iartă. Eu zic: cum, domnule, ăla te-a chinuit şi tu îl ierţi? Nu ştiu dacă trebuie neapărat să plătească, dar măcar să fie demascaţi. În legătură cu securiştii din anii '80, sigur, una e să torturezi, şi alta să torni, dar şi cei turnaţi au avut de suferit. Cei care îi urmăreau nu mai erau troglodiţi de la început, erau oameni cu oarecare pregătire." *(profesor, pensionar)*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Cum e la noi e şi la alţii

Cu excepţia fostei Germanii de Est, în toate ţările foste comuniste problema dosarelor securităţii, importantă pentru a demonta mecanismele statului totalitar, a creat probleme şi scandaluri. Modelul german presupunea existenţa unui grup de conaţionali competenţi, dar fără vreo implicare în trecutul comunist al ţării, dînd astfel garanţii atît fostelor victime, cît şi celor care se temeau de eventualitatea „vînătorii de vrăjitoare". Germania occidentală a putut furniza rapid atît expertiza din trecutul denazificării (şi aceasta considerată, la vremea ei, incompletă) cît şi oamenii pregătiţi să pună ordine în hîrtiile cu mărturiile despre trecut şi în destinele oamenilor care au depins sau urmau să depindă de ele.

Factorul timp a fost de maximă importanţă şi, deşi nemţii s-au mişcat repede, tot s-a aflat că, în primele zile de după căderea Zidului, activitatea de distrugere a documentelor compromiţătoare a fost deosebit de intensă. În celelalte ţări foste comuniste, pînă cînd a fost adoptată legislaţia corespunzătoare, dosarele au fost rearanjate din perspectiva eventualelor dezvăluiri: în România, aproape toţi cei care şi-au citit dosarele sînt şocaţi de inadvertenţe şi de referinţele la documentele emise înainte de începerea „oficială" a urmăririi. Dosarele de azi sînt ceea ce fosta poliţie politică vrea să se ştie despre dosarele de ieri.

Dar chiar şi aşa cunoaşterea lor este necesară pentru că, atîta timp cît trăiesc martorii, scheletul dinozaurului poate fi reconstituit din fragmente. Iar adevărul despre scheletul dinozaurului este deopotrivă necesar celor care au avut de suferit de pe urma represiunii, cît şi celor care au fost într-o legătură cu ea. Dacă e adevărat că Securitatea a fost o instituţie unde lucrau doar portari şi colonei patrioţi, atunci dezvăluirile vor confirma neimplicarea unora şi eroismul celorlalţi.

Este falsă impresia că doar în România foştii securişti trăiesc netulburaţi, răspîndiţi în afaceri şi în politică. Şi în Polonia, şi în Cehia, şi în Ungaria, dezvăluirile din dosare lovesc adesea ţinte false, creează scandaluri pre-electorale, fără a asigura cunoaşterea reală a unui trecut atîta timp ascuns. Trecerea timpului şi indiferenţa celor care cred că problema nu-i priveşte nu fac decît să polueze viitorul evocat cu făţarnică smerenie de stăpînii prezentului.

Compatibilitatea cu adevărul

„În anul 2000, preşedintelui Poloniei i s-a acceptat candidatura pentru realegere, la scrutinul din 8 octombrie, doar după ce s-a examinat dacă, în calitatea lui de ministru al Sporturilor în timpul comunismului, a avut sau nu legături cu poliţia politică. După ce a fost scutit de suspiciuni, Kwasniewski conducea în sondaje cu 60% şi a spus că e «satisfăcut» de rezultat. «Adevărul şi dreptatea au triumfat» a adăugat el. Legea adoptată în urmă cu doi ani le cerea tuturor oficialilor să declare orice veche afiliaţie cu serviciile secrete şi s-a aplicat atunci, pentru prima oară, candidaţilor la preşedinţie. Nu era prevăzută nici un fel de sancţiune dacă se recunoaşte colaborarea, dar tribunalul putea interzice ocuparea unei funcţii publice timp de zece ani. În acest context, cel puţin doi parlamentari şi-au pierdut poziţia. Pentru postul de preşedinte candidau vreo douăzeci de persoane, cărora li s-a dat adeverinţă de bună purtare. Kwasniewski a fost audiat după ce într-un vechi dosar de poliţie s-au găsit informaţii despre el, presupusul lui nume de cod, la începutul anilor '80, fiind Alek. Curtea şi-a dat verdictul după ce a ascultat mărturia fostului ofiţer care a contestat dosarul. Decizia judecătorilor constata «că declaraţia dată de candidatul prezidenţial Alexandr Kwasniewski e compatibilă cu adevărul». Kwasniewski, candidatul Alianţei de Stînga, negase afirmaţiile din dosar.

În faţa curţii s-a prezentat şi fostul preşedinte Lech Walesa, întemeietorul sindicatului Solidaritatea, cel care a dat semnalul luptei împotriva comunismului, primul preşedinte ales al Poloniei de după căderea comunismului, acuzat şi el că a fost agent al poliţiei secrete politice. După cercetarea documentelor din dosarul Walesa s-a ajuns la concluzia că rapoartele infamante fuseseră fabricate ulterior. A fost un argument intens folosit de adversarii legii lustraţiei. Dosarele poliţiei secrete din vremea comunismului nu sînt o sursă deosebit de precisă. Nu doar pentru că securiştii erau interesaţi să afişeze succese mai importante decît cele reale, dar, în unele situaţii, au introdus informaţii false în dosare ca să-i compromită pe oameni. Introducerea unor asemenea falsuri era destul de obişnuită, în Europa de Est, la sfîrşitul perioadei comuniste. Pe măsură ce totul se prăbuşea, poliţia secretă vroia să arate că e mai eficientă decît era într-adevăr. Pe de altă parte, e posibil ca, pe vremea aceea, să fi primit ordine de la KGB pentru a planta documente bune de folosit împotriva viitorilor lideri. Adversarii lustraţiei argumentează în mod frecvent că orice analiză a trecutului va duce inevitabil la vînătoarea de vrăjitoare împotriva unor oameni nevinovaţi, otrăvind relaţiile publice tocmai în momentele cînd aceste ţări au nevoie mai mult decît oricînd de stabilitate.

Suporterii procesului spun că efortul de a-i numi pe colaboratori va sublinia adevărul că majoritatea nu a făcut-o. Aşa cum e concepută în Polonia, lustraţia nu-i pedepseşte pe indivizi pentru ce au făcut în trecut, e o şansă oferită societăţii de a-şi exprima limpede aversiunea faţă de activitatea poliţiei secrete comuniste şi faţă de trecutul comunist în general. Respingerea acestui trecut, spun mulţi, este absolut esenţială pentru capacitatea acestor societăţi de a construi un viitor eliberat de trecut.

Aşa cum au înţeles domnii Walesa şi Kwasniewski înainte de alegeri, un asemenea proces este anevoios şi neplăcut atît pentru indivizii care îl suportă, cît şi pentru societăţile în cadrul cărora se petrece. Dar datorită înaltei vizibilităţi a acestor două cazuri, polonezii par să fi găsit soluţia modului cum poate fi înfruntat şi depăşit trecutul". (Paul Goble, *RFE/RL Newsline).*

Hoţii şi securiştii

„În Ungaria, reglementarea accesului la dosarul de securitate a luat o nouă turnură, în 2002, după scandalul Peter Medgyessy. Coaliţia social-liberală a fost zguduită de mărturia (nu tocmai benevolă) a prim-ministrului conform căreia între anii 1977 şi 1982 a fost ofiţer de contrainformaţii. Medgyessy a devenit prim-ministru în aprilie 2002, cînd Partidul Socialist (fost comunist) a cîştigat alegerile împotriva formaţiunii de centru-dreapta FIDESZ. Informaţiile despre trecutul său au apărut în ziarul de opoziţie *Magyar Nemzet*. El a răspuns arătînd că nu şi-a turnat colegii, ci doar, în calitatea lui de atunci, de funcţionar superior în Ministerul de Finanţe, a primit misiunea să susţină cererea de acces a Ungariei în Fondul Monetar Internaţional, în aşa fel încît oamenii ruşilor să nu prindă de veste. Nu spusese pînă atunci nimic, deoarece legea contrainformaţiilor stabilea ca termen anul 2020, cînd foştii agenţi vor putea vorbi despre activitatea lor.

Scandalul a creat tensiune în coaliţia de guvernare, partenerul socialiştilor, Alianţa Liber-Democrată (SZDSZ), din care fac parte mulţi disidenţi, a ameninţat că iese din coaliţie, ceea ce ar fi provocat o criză, dacă nu se modifica legea accesului public la dosare.

Scriitorul Miklos Haraszti, membru proeminent al acestei formaţiuni, a primit sarcina îmbunătăţirii legii. El susţine că noul proiect conţine două îmbunătăţiri majore. Pe de o parte, deschide arhivele tuturor departamentelor fostei poliţii politice. Pe de altă parte, preluînd modelul german, cel al Comisiei Gauck, se vor putea afla numele informatorilor.

Oficiul care administrează dosarele e sub control parlamentar. Dar Haraszti spune că serviciile secrete, moştenitoarele directe ale poliţiei secrete comuniste, încă decid ce dosare pot fi scoase de sub obroc. Proiectul Haraszti propune ca serviciul să se numească Oficiul Arhivelor Istorice al Serviciilor Secrete şi să fie plasat sub controlul ministrului Culturii. Un comitet cu reprezentanţi ai guvernului, ai justiţiei, ai procurorului general, ai partidelor politice şi ai preşedinţiei vor veghea ca dosarele tuturor departamentelor să fie transferate la această arhivă. «Unica sarcină a Comitetului va fi să decidă cine e figură publică şi cine nu şi să vegheze ca toate hîrtiile, din toate departamentele, referitoare la o anume persoană, să ajungă la acea arhivă».

Reprezentantul opoziţiei, Viktor Orban (FIDESZ), a avut propriile amendamente pentru îmbunătăţirea legislaţiei: el propunea ca foştilor membri ai conducerii comuniste să le fie interzisă ocuparea oricărui post public, ceea ce ar fi dus la eliminarea lui Medgyessy din viaţa politică. Dar avînd în vedere raportul de mandate parlamentare, textul lui avea puţine şanse de a deveni lege.

Analiştii (printre alţii şi Robert Wright, corespondentul de la Budapesta al ziarului *Financial Times)* au observat că scandalul Medgyessy a tensionat viaţa publică din Ungaria, fiind legat de decizia socialiştilor de a lansa investigaţia în legătură cu cheltuirea banilor publici de către fosta guvernare. Socialiştii au acuzat opoziţia că au folosit informaţia împotriva lui Medgyessy pentru a provoca o criză a coaliţiei şi pentru a distrage atenţia opiniei publice de la propriile lor probleme". (Eugen Tomiuc, *RFE/RL,* 27 iunie 2002)

Din toată această manevră ar putea să reiasă că „noi am fost neglijenţi cu banii, dar voi aţi fost securişti". Nu se poate înţelege de ce neglijenţa este întotdeauna în folosul celor neatenţi, cum de sînt ei şi distraţi şi corupţi în acelaşi timp, iar foştii securişti nu sînt nici pe departe un model în relaţiile de afaceri. Mult din specificul corupţiei din Europa fostă comunistă e marcat de neputinţa de a delimita sfera de acţiune a fostei Securităţi: banii şi procedeele lor au infectat totul, interesul naţional se confundă cu interesele lor personale şi de grup cînd, de fapt, interesul naţional ar impune desprinderea de trecut şi de cei care vor să-l prelungească. **(M. B.)**

Andreea MIHALACHE

Arhitectura eclezială între discursul filozofic şi realitatea contemporană (II)

Spaţiu sacru – spaţiu public

Trebuie discutată una dintre ipotezele de bază ale volumului lui Augustin Ioan *Arhitectura sacră contemporană / Sacred Architecture today* (Noi Media Print, 2003), anume cea referitoare la raportul stabilit între sacru, spaţiu şi loc. Observaţia autorului că *„sacrul este o calitate de profunzime a spaţiului, o profunzime verticală a cărei proiecţie este locul"* (p. 9) va conduce mai departe la o definiţie a spaţiului sacru a cărei noutate constă într-o perspectivă integratoare care aduce laolaltă locul, timpul şi evenimentul: *„spaţiul sacru este compus dintr-un loc al deplierii evenimentului epifanic, dar şi din aura spaţială situată pe verticală – axa calitativă a spaţiului – din „tunelul" în a cărui dinamică se află legătura care uneşte ceea ce este „jos" cu ceea ce este „sus", sau, mai general, „dincolo". Spaţiul sacru este atunci locul proiecţiei, razele de proiecţie şi aura evenimentului care este proiectat."* (p. 12) În aceste condiţii, templul/spaţiul de cult este un caz particular, unul dintre cele multe posibile, acel *„spaţiu sacru standard"* care cuprinde teritoriul pe care acesta se fixează, spaţiul interior sacralizat prin consacrare, modelul transcendent a cărui proiecţie este şi canalul de comunicare verticală cu „originalul". Spaţiul cărţii nu poate oferi loc suficient pentru o dezvoltare în profunzime a modelului propus, dar enunţarea ipotezelor prezentate deschide multiple căi de investigare. Iată cîteva din cele care mi-au fost sugerate de text: criteriile după care se pot stabili locaţiile destinate unor biserici noi în interiorul actualelor spaţii urbane nu doar desacralizate, ci de-a dreptul profanate, implicaţiile unei „reţele de spaţii sacre" asupra teritoriului, densitatea convenabilă a unei astfel de reţele, relaţiile între spaţiile sacre „tari" (temple, biserici, mănăstiri) şi cele „slabe" (monumente, memorial, cenotaf), capacitatea unui loc de a-şi menţine potenţialul de sacralitate odată ce a fost scos din teritoriul profan (în pofida unor întrebuinţări în care alternează sacrul şi profanul), raportul – foarte particular în creştinism – între sacralitate şi sfinţenie.

O altă ipoteză importantă a cercetării este relaţia spaţiu sacru – loc public – spaţiu privat: *„spaţiul sacru este modul esenţial sub care se prezintă teritoriul pe care îşi fac loc / din care îşi extrag substanţa atît Locul public, cît şi Spaţiul privat. Construirea pe tărîmul epifaniei este un fapt. Locuirea se situează astfel pe teritoriul sacrului."* (p. 13) Utilizînd instrumentele fenomenologiei heideggeriene, se construieşte şi se demonstrează o posibilă genealogie a celor două categorii de spaţii; spaţiul sacru se află la originea dipolului Loc public/Spaţiu privat, a cărui tensiune o slăbeşte, iar pentru funcţionarea în timp a celor două este necesară o rememorare ritmică, prin ritual, a spaţiului sacru. Se afirmă că *„Locul public este cel care stabilizează, administrîndu-l în durată prin ritual şi, deci, prin păstrarea în vizibilitate a atributului de a fi sacru al spaţiului sacru"*. (p. 16) Ar fi de adăugat că o ritmicitate similară se manifestă şi în Spaţiul privat, unde slujbele de sfinţire a casei (în ritualul ortodox) actualizează periodic sacralitatea spaţiului.

După ce a dezvoltat cîteva dintre teoriile fundamentale despre spaţiul sacru, autorul va deschide studiul către forme mai puţin cercetate ale acestuia, trecute cu vederea tocmai din pricina caracterului lor „slab", dezvăluind astfel aspecte mai puţin obişnuite, care ţin de dinamica şi mobilitatea spaţiului. Icoanele „la purtător", tripticele, covorul de rugăciune musulman, cortul vizitelor papale, templul japonez de la Ise refăcut ciclic la fiecare 15 ani pe două situri învecinate sînt cîteva exemple sugerate ca pretext pentru o viitoare meditaţie asupra unui spaţiu sacru ne-stabilizat. Trebuie amintită aici cartea antropologului Anca Manolescu[1] dedicată dinamicii spaţiului sacru şi care traversează topologii şi geografii dintr-o perspectivă dată de religie, antropologie şi hermeneutică. Mai departe, textul se opreşte asupra unor *„locuri aproape-sacre"* aflate de multe ori în intervalul ambiguu dintre amintirea investită cu sacralitate şi sacralitatea propriu-zisă. Cimitirul, cenotaful, memorialul, monumentul sînt tot atîtea aspecte particulare ale unui spaţiu sacru neconvenţional.

În încheiere, autorul enunţă o serie de concluzii care punctează momentele esenţiale ale discursului: *„1. Spaţiul sacru este interfaţa dintre teritoriul neapropriat al anturii şi aşezarea umană. (...) 2. Spaţiul sacru există în postura stabilă, locală şi în aceea mobilă, de traiectorie. (...) 3. Templul este un exemplu privilegiat de astfel de spaţiu sacru. (...) 4. Casa este un alt astfel de spaţiu sacru."* (p. 23-24) Una dintre calităţile textului este că formulează cîteva ipoteze care deschid perspective nebănuite în cercetarea problematicii generale a spaţiului sacru, oferind în acelaşi timp şi o sugestie pentru instrumentele viitoarelor analize.

Biserici după 1989

În secţiunea a doua a cărţii, discursul se construieşte pe două planuri: există, pe de o parte, imaginile – care arată biserici construite în ultimii ani şi biserici în stadiu de proiect, iar pe de altă parte, textele – mai scurte, mai alerte, mai angajate, în care tonul rece al cercetătorului este cîteodată depăşit de patosul celui direct implicat în procesul de devenire a arhitecturii româneşti. Temele dezbătute sînt de cea mai mare actualitate: bisericile de după 1989, repere din istoria ultimului secol de arhitectură religioasă românească, *hybris*-ul în noua arhitectură românească, criza identitară, biserica în învăţămîntul românesc de arhitectură şi – ultima, dar nu cea de pe urmă – Catedrala Mîntuirii Neamului şi concursul de arhitectură desfăşurat în 2002, căruia autorul promite să îi dedice un volum special. O caracteristică comună a proiectelor prezentate – realizate sau nu – este aceea că propun reabilitarea metaforei în limbajul arhitecturii religioase şi o fac în forme atît de variate încît devine inutilă orice pledoarie suplimentară pentru capacitatea de înnoire a arhitecturii religioase ortodoxe, căreia i se reproşează constant – şi de multe ori pe bună dreptate – o anume rigiditate, un mimetism formal steril şi înclinaţia spre pastişă.

De altfel, dacă s-ar aduce obiecţii selecţiei imaginilor, acestea ar viza în primul rînd tocmai lipsa prezentării unora din acele biserici deplorabile (în fapt, majoritare) care populează peisajul nostru construit. Desigur, obiectivul cărţii este să arate tocmai alternativa bună, dar, fără o minimă raportare la marea masă construită, nu se poate înţelege gravitatea fenomenului. Or, partea a doua a cărţii ilustrează prin imagini „doar" capacitatea de înnoire a arhitecturii ecleziale româneşti, în timp ce textele întreprind un comentariu critic la starea actuală a arhitecturii ortodoxe raportate la contextul cultural şi social. Există o certă defazare între elanurile idealizante ale arhitecţilor preocupaţi de această problemă şi realitatea practică în care interese dintre cele mai obscure sau pur şi simplu o indiferenţă indolentă instaurează un regim al haosului, în care orice este posibil: anularea unor concursuri de arhitectură pentru că stabiliseră ierarhii neconvenabile, construirea fără ruşine a unui alt proiect decît cel cîştigător, justificarea aberantă a unor aşa-zise forme simbolice prin recursul la referinţe biblice care impun o tăcere respectuoasă sau pur şi simplu abandonul în faţa baletului descurajant al birocraţiei şi intereselor ascunse. Pentru moment, cu cîteva excepţii[2], nici şcoala de arhitectură nu este un mediu în care preocuparea pentru această temă să reprezinte o direcţie solidă de cercetare. Explicaţii există: vidul celor 50 de ani de comunism nu putea să nu lase urme, iar absenţa unui dialog constant, fără resentimente, între cler şi arhitecţi nu face decît să amplifice gravitatea fenomenului şi să nască tensiuni şi controverse îngrijorătoare.

În aceste condiţii, este limpede că se poate face ceva numai la nivelul iniţiativelor individuale, atitudine dovedită, de fapt, chiar prin proiectele prezentate. Nu ne aflăm în faţa unor propuneri care să se închege în curente sau tendinţe, ci în faţa unor arhitecţi care defrişează solitari un teritoriu încă departe de a fi explorat în întregime, încercînd să descopere răspunsuri la provocările unei teme incitante. Semnatarii proiectelor (arh. Ioan Andreescu, arh. Vlad Gaivoronschi, arh. Florin Biciuşcă, arh. Constantin Goagea, arh. Cătălin Berescu, arh. Augustin Ioan, arh. Răzvan Luscov, arh. Radu Mihăilescu, arh. George Mitrache, arh. Radu Teacă) aparţin generaţiilor tinere de arhitecţi şi sînt cu toţii (şi) cadre universitare, ceea ce este fără îndoială de bun augur pentru devenirea învăţămîntului de arhitectură. Nu este o întîmplare faptul că mare parte dintre bisericile prezentate sînt studii şi nu proiecte realizate, pentru că, aşa cum arătam mai înainte, realitatea are o cu totul altă faţă. Ceea ce aduc la lumină proiectele publicate este nevoia experimentului individual fără de care arhitectura eclezială ortodoxă nu are nici o şansă să depăşească nivelul pastişei şi al formalismului redundant în care se află astăzi. Bisericile prezentate demonstrează că se poate rămîne în interiorul tradiţiei ortodoxe folosind un limbaj arhitectural de o incontestabilă modernitate.

Spaţiul cărţii nu a fost suficient pentru a introduce dezbaterea altor două teme de mare importanţă: proliferarea bisericilor din lemn (cele mai multe, cópii inabile ale unor edificii foarte particulare, specifice unui spaţiu şi timp bine determinate) şi reconsiderarea instituţiei ctitoriei. Prima chestiune merită o investigare separată pentru că nu mai pot fi invocate la nesfîrşit argumente ca valoarea scăzută a investiţiei sau rapiditatea timpului de execuţie pentru a justifica spaţii de cult ridicate cu mult entuziasm şi puţină minte. Cartea înfăţişează două exemple (reuşite) care dovedesc, dacă mai era nevoie, că potenţialul lemnului este inepuizabil. Pe de altă parte, problema ctitorului este una care ţine de mecanismele socialului şi este mai complexă decît relaţia dintre client şi arhitect sau aceea dintre finanţator şi beneficiar. Ctitorul este mai mult decît cel care are iniţiativa zidirii, duhul său va fecunda materia modelată de arhitect, rămînînd statornic în operă. Ar trebui să ne dea de gîndit faptul că înainte vreme o biserică era cunoscută după numele ctitorului său, în timp ce arhitectul rămînea într-un modest anonimat...

Pentru cei mai puţin familiarizaţi cu fenomenul arhitecturii ecleziale româneşti, autorul sintetizează devenirea acesteia de-a lungul secolului trecut, prezentînd tendinţele, influenţele şi ideologiile care au stat la baza edificării acestui program. Regionalismul critic aşa cum a fost el definit de Keneth Frampton este prezentat ca alternativă la tentativele de a promova unul sau altul dintre modelele exemplare pe care arhitecţii le-au avut în vedere în diferite momente ale istoriei.

Concluziile cărţii recapitulează momentele principale ale acestui excurs interdisciplinar asupra spaţiului sacru, începînd cu definiţia prin care acesta ne apare ca fiind simultan locul proiecţiei, razele de proiecţie şi aura evenimentului proiectat, trecînd prin componentele templului şi tehnicile de stabilizare a spaţiului sacru (marcarea centrului şi a limitelor) şi ajungînd la spaţiile sacre fluide şi evanescente. Remarcabilă prin densitatea informaţiei şi prin strategia de corelare a discursului filozofic cu cel vizual, cartea profesorului Augustin Ioan, dincolo de răspunsurile pe care le oferă, are meritul de a formula întrebări.

© S. Ivanoschi

1. Anca Manolescu, *Locul călătorului*, Bucureşti, Paideia, 2002.

2. Este vorba despre programul de Master intitulat „Antropologia locuirii şi a spaţiului sacru", iniţiat în 2001 la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti, de către conf. dr. arh. Augustin Ioan şi conf. dr. arh. Florin Biciuşcă.

„America imperială şi Europa nerelevantă“

America luptă, Europa curăţă terenul

Primele pagini ale cărţii descriu evoluţia istorică a ideii de *leadership*, versiune americană a vechiului concept *British rule*, decăzut o dată cu Imperiul Britanic. Trecînd prin doctrina Monroe şi prin contribuţia americană la cele două războaie mondiale, apoi prin tendinţa de „înnăbuşire“ a propriilor tentaţii imperiale în vremea lumii bipolare a Războiului Rece, Sergio Romano ajunge la rolul jucat de SUA după 1990, cînd au rămas singura superputere mondială. În viziunea sa, ideea de *leadership* s-a concretizat în aceşti ani doar în jumătăţi de măsură, uneori în politici contradictorii. Venirea la putere a lui George W. Bush a însemnat triumful unui grup de „noi ideologi ai puterii americane“: „Am spus «ideologi» şi nu *realpolitiker* pentru că realismul comportă, alături de brutalitate şi cinism, o puternică doză de calcul şi prudenţă. Ideologul crede că posedă o formulă şi un sistem. Un *realpolitiker* ştie că, atunci cînd se confruntă cu realitatea, sistemele sfîrşesc aproape totdeauna prin a se face praf“. Realitatea a fost, în acest caz, dură şi neaşteptată: atentatele din 11 septembrie. „După ele, lumea părea să se fi împărţit în două: pe de o parte lumea civilizată, pe de altă parte terorismul“. Dar n-a fost aşa. Diferenţele de viziune dintre America şi Europa au apărut destul de repede, în momentul cînd SUA au decis să intervină în Afganistan, cîştigînd rapid războiul împotriva talibanilor, dar considerînd că procesul de *nation building*, crearea unui stat democratic în Afganistan, este de datoria europenilor.

Pe de altă parte, războiul din Afganistan a avut ca motivaţie combaterea terorismului. Sergio Romano consideră că tocmai pe acest plan „trebuie să evaluăm, în ultimă analiză, efectele războiului. A dat o lovitură dură organizaţiei lui Osama bin Laden? A folosit pentru a face mai sigure America şi lumea? Despre Al Qaeda avem informaţii nesigure. S-a spus că teroriştii instruiţi în taberele afgane erau circa 10.000: prea puţini pentru o armată, prea mulţi pentru o organizaţie teroristă. S-a spus că Osama bin Laden este bolnav, poate mort. Dar pînă în ziua cînd cadavrul său va fi găsit şi identificat, şeicul saudit rămîne viu din punct de vedere politic. Sînt suficiente o voce înregistrată şi o casetă video greu de datat pentru a răspîndi convingerea că «Osama trăieşte şi luptă alături de noi»“. „Cînd un imperiu e prea puternic şi îşi extinde autoritatea, într-o formă sau alta, asupra întregii planete, nu poate să nu aibă duşmani. Interesele sale strategice, exigenţele economiei sale şi înseşi dimensiunile sale îl obligă să-şi asume angajamente care sfîrşesc prin a călca în picioare, chiar fără să-şi dea seama, drepturile sau interesele altora. Iar dacă acest imperiu dispune de un arsenal incomparabil şi inegalabil, e inevitabil ca vreunul dintre duşmani să încerce să-l lovească acolo unde, în ciuda puterii militare, este vulnerabil. Cu cît America e mai puternică din punct de vedere militar, cu atît mai mult riscă să fie lovită «sub centură»“.

În politica internaţională, Europa este nerelevantă, crede Sergio Romano, deoarece continuă să vorbească pe mai multe voci. „Cînd americanii au acceptat să discute în Consiliul de Securitate o nouă rezoluţie, Franţa a înţeles că circumstanţele îi permiteau să se afle, pentru cîteva săptămîni, în avanscena politicii internaţionale“. (...) „Cînd condiţiile o permit şi interesele n-o interzic, Franţa e ca un muşchetar, e obraznică, îşi pune pene la pălărie purtîndu-se ca o combinaţie de Cyrano, d'Artagnan, Cambronne, Gavroche şi Tartarin. De Gaulle, ca şi Shakespeare, era convins că măreţia unui om de stat este dată de capacitatea sa de a se angaja într-o *grande querelle*“. Numai că Jacques Chirac este un *„de Gaulle le petit“*, iar după cele cîteva săptămîni în care a jucat rolul de primadonă pe scena politică internaţională, s-a văzut că opoziţia sa faţă de America e nesemnificativă. Marea Britanie, în schimb, „pentru a-şi satisface propriile ambiţii“, crede că Imperiul Britanic poate supravieţui sub hegemonia SUA: „Tronul e la Washington, dar englezii devin «consilierii principelui»“. Ţinînd cont şi de neîncrederea americanilor în europenii de pe continent, e firesc ca între Anglia şi SUA să se fi cimentat în timp o relaţie specială, ilustrată de Sergio Romano cu un episod aproape anecdotic, dar nu lipsit de tîlc: „În timpul Războiului Rece existau la Departamentul de Stat şi la Pentagon, în chestiunile care priveau Alianţa Atlantică, trei tipuri de documente secrete: cele rezervate americanilor, cele rezervate americanilor şi englezilor şi cele «pentru toţi», în care erau ştiri şi informaţii de mică importanţă. Marea Britanie are încă, pe lîngă Statele Unite, ceea ce în Vechiul Regim se numea «dreptul de strapontină», adică un scăunel alături de tron, rezervat premierului britanic, consilier aulic al imperiului american“. Germania s-a declarat împotriva războiului pentru că cele două războaie mondiale pierdute „au alungat războiul din orizontul politic german“, iar căderea URSS şi reunificarea „au trezit din nou în corpul social vechiul vis recurent al unui *deutsches Sonderweg*. După două războaie pierdute, Germania ştie că nu poate domina Europa. Dar răsturnarea acelei ambiţii eşuate constă în sentimentul persistent al ireductibilei sale originalităţi şi separări. E prea mică pentru a-i domina pe alţii, prea mare pentru a renunţa la ea însăşi“. Din aceste atitudini diferite nu poate rezulta o voce europeană: „Concluzia este că suma politicilor externe ale fiecărui stat membru UE nu face «masă critică» şi nu poate propune opţiuni sau perspective diferite de cele pe care Washingtonul le impune lumii. Mai devreme sau mai tîrziu, chiar şi cea mai neascultătoare dintre ţările europene înţelege că nu poate să se certe de una singură cu America şi sfîrşeşte prin a reintra în rînd. Dar dincolo de faptul că e nerelevantă, Europa babelică şi dezbinată este în ultimă instanţă responsabilă pentru extra-puterea americană. Fiecare mare putere se întinde pînă la graniţa extremă a posibilităţilor sale şi se opreşte numai acolo unde găseşte o rezistenţă capabilă să-i ţină piept“. (...) „Golul pe care Uniunea Europeană nu reuşeşte să-l umple este umplut de Washington. Incapabili să contrazică America şi să-i corecteze greşelile, europenii sfîrşesc prin a le accepta şi prin a-i urma politica. (...) Cadrul poate fi descris cam brutal astfel: America luptă, Europa curăţă cîmpul de luptă şi repară daunele. Pentru a se justifica şi a se consola mai bine, europenii reamintesc că împăratul american este cel mai democratic din istorie şi că Europa are faţă de el o datorie de onoare. În fine, America ar avea dreptul să ne conducă pentru că avem multe motive să-i fim recunoscători şi pentru că natura sa democratică ne garantează un *leadership* clarvăzător“.

Sergio Romano *(născut la Vicenza în 1929), în prezent editorialist la* Corriere della Sera *şi la săptămînalul* Panorama, *a studiat istoria, iar din 1954 a intrat în diplomaţie, devenind, în timp, unul dintre cei mai respectaţi diplomaţi italieni. A fost ambasador al ţării sale la NATO, Director pentru relaţiile culturale în Ministerul de Externe şi ambasador la Moscova (din septembrie 1985 pînă în martie 1989). A ţinut cursuri şi conferinţe la universităţile din Sassari, Florenţa, Pavia, apoi la Berkeley şi Harvard, iar în anii '90 la Universitatea Bocconi din Milano. A publicat mai multe cărţi, începînd cu biografii ale unor mari politicieni italieni (Giovanni Gentile şi Giolitti), cîteva studii despre Uniunea Sovietică,* Schiţă de istorie a Europei de la 1789 la 1989 *(Longanesi & C., 1991),* Falsele protocoale. „Complotul evreiesc“ de la Rusia lui Nicolae al II-lea pînă în zilele noastre *(Corbaccio, 1992)*, Scrisoare către un prieten evreu *(Longanesi & C., 1997),* Istoria Italiei de la Risorgimento pînă în zilele noastre *(Longanesi & C., 1998),* Italia în anii războiului rece *(Ponte alle Grazie, 2000),* Memoriile unui conservator *(Longanesi & C., 2002).*

Viziunea lui Sergio Romano despre relaţiile internaţionale în epoca de după al doilea război mondial este sintetizată într-o „trilogie“ începută cu Cincizeci de ani de istorie mondială *(Longanesi & C., 1995; trad. rom., Editura Fundaţiei Culturale Române, 1999). În acest volum Sergio Romano analizează cu o acuitate inegalabilă raporturile complicate de forţe din perioada Războiului Rece, pe care îl numeşte „al treilea război mondial“. Ca orice război, a avut învingători (democraţiile occidentale) şi învinşi (ţările sistemului comunist), dar autorul avertiza (încă din 1995) că bucuria victoriei nu va dura mult dacă Occidentul nu va produce o strategie pe termen lung, care să cuprindă, între altele, o reformă a ONU, o regîndire a relaţiilor dintre Uniunea Europeană şi Statele Unite şi o reconsiderare a raporturilor Occidentului cu China (din punct de vedere economic) şi cu lumea arabă. Într-un alt volum,* La pace perduta *(„Pacea pierdută“, Longanesi & C., 2001; ed. a II-a, 2002), autorul demonstrează cum lumea occidentală a „pierdut pacea“, pentru că politica sa faţă de schimbările din Europa de Est (mai ales faţă de fosta Iugoslavie) a fost mai degrabă improvizată şi conjuncturală. Al treilea volum din serie a apărut în acest an, cu puţin timp înainte de începerea războiului din Irak, şi continuă descrierea reaşezării de forţe pe plan internaţional. Cartea se numeşte* Il Rischio americano. L'America imperiale, l'Europa irrilevante *(„Riscul american. America imperială, Europa nerelevantă“, Longanesi & C., 2003). După părerea autorului, faptul cel mai grav din ultima vreme, „poate mai grav în unele privinţe decît atacarea Turnurilor gemene din 11 septembrie 2001“, este „nerelevanţa Europei: în noua fază a politicii internaţionale, începută după 11 septembrie, Europa a fost absentă sau insignifiantă“. Aşadar, „riscul american nu este decît o altă faţă a impotenţei europene“.* ***(M. V.)***

O Elveţie mai mare sau o putere mondială?

Sergio Romano nu este în nici un caz „antiamerican“, dar amendează ideea că „europenii trebuie să le fie recunoscători americanilor“ demonstrînd că SUA, atunci cînd au ajutat Europa, au avut de cîştigat şi, în orice caz, au ştiut să-şi apere interesele. În primul război mondial, intrarea SUA în război a fost decisivă pentru victoria aliaţilor, dar după aceea Congresul nu a aprobat implicarea Americii în garantarea noii ordini de după Tratatele de la Versailles şi a pretins ca împrumuturile către aliaţi să fie considerate datorii de război, ceea ce a avut efecte negative asupra economiilor europene. Nu au mai făcut aceeaşi greşeală după al doilea război mondial, cu Planul Marshall: şi-au dat seama că, dacă nu contribuie la relansarea economiei europene, bătrînul continent, ruinat după război, va fi o victimă sigură a influenţei URSS: „Nu datorăm reconstrucţia europeană «bunătăţii» Statelor Unite, ci modului în care americanii şi-au analizat erorile din trecut şi şi-au calculat interesele viitoare. Într-o asemenea politică nu e nimic reprobabil. Sînt reprobabile, eventual, exerciţiile retorice prin care guvernele atribuie intenţii nobile acţiunilor lor politice şi pregătesc astfel dezamăgirea opiniei publice faţă de acţiunile lor viitoare“. Cît despre ideea că SUA sînt un „împărat democratic“, e o eroare să crezi că democraţia „e întotdeauna virtuoasă şi dreaptă“. Este periculos şi needificator mai ales „adaosul de miere retorică cu care este permanent garnisită reţeta democratică“, atîta timp cît, atunci cînd interesele i-o cer, America se aliază cu ţări cîtuşi de puţin democratice (Pakistan, Arabia Saudită, China ori chiar Irakul, în vremea războiului cu Iranul). „O anume doză de retorică este fiziologică şi acceptabilă. Adevăratele necazuri încep atunci cînd America, împinsă de propriile înclinaţii morale sau de necesitatea de a-şi justifica mai bine propriile obiective, pretinde că acţionează în numele unui principiu ideal. Aşa s-a întîmplat cînd Bush a decis să ascundă intenţiile originare ale politicii sale irakiene în spatele unui proiect politico-moral: crearea unui Irak democratic ca prim pas pentru transformarea democratică a întregii regiuni. În cel mai bun caz, dacă îşi va trăda promisiunea, va suscita critici, dezamăgiri, acuze de ipocrizie şi oportunism. În cel mai rău caz, dacă va încerca să şi-o menţină, va crea regimuri artificiale care vor avea o viaţă scurtă, o trecere prin lume traumatică şi efecte incalculabile asupra stabilităţii din Orientul Mijlociu. Iată de ce lumea are nevoie de Europa. Europenii nu sînt neapărat mai înţelepţi decît americanii. Dar ştiu, după experienţele din secolul al XX-lea, că războaiele sînt creaţii autonome, prevăzute cu o logică a lor, insondabilă şi imprevizibilă. Generate de State, scapă imediat de sub controlul părinţilor şi deschid scenarii noi. Cine începe un război o face pentru a elimina un adversar sau o problemă şi îşi dă seama în curînd că are în faţă noi adversari şi noi probleme, mai ameninţătoare şi mai complicate decît cele de care voia să se debaraseze. Războaiele, aşadar, nu sînt niciodată nici utile, nici oportune. Pot fi, totuşi, necesare. Trebuie să rezişti intimidărilor fără să întinzi şi celălalt obraz, dar să începi un război doar în caz de necesitate, cînd orice altă perspectivă apare ca nerealistă şi impracticabilă. Cu o singură excepţie (Marea Britanie), Europa a învăţat această lecţie şi poate deveni, din acest motiv, un util protagonist al politicii internaţionale. Cu patru condiţii. Trebuie să aibă un ministru de Externe căruia să-i permită să vorbească în numele Uniunii. Nu trebuie să-i fie frică să se certe cu America. Trebuie să demonstreze că motivaţiile sale nu au nimic de-a face cu pacifismul dogmatic şi antiamerican al minorităţilor sale zgomotoase şi iresponsabile. Trebuie să fie înarmată: diplomaţia păcii nu este credibilă dacă în spatele ei adversarul nu străvede umbra armelor“.

Cartea lui Sergio Romano se încheie cu indicarea precisă a dilemei fundamentale a Europei, exprimată într-un mod în care nici un politician european nu îndrăzneşte să o facă: „În 2003-2004, Europa va avea o constituţie în care vor fi definite instrumentele şi regulile unei politici externe comune. Între sfîrşitul lui 2004 şi începutul lui 2005 va trebui să decidă dacă va primi Turcia printre membrii săi. Această problemă nu e mai puţin importantă decît prima. Dacă ne uităm pe hartă ne vom da seama că Uniunea se va învecina în acest caz cu Rusia, Ucraina, Bielorusia, Moldova, Georgia, Armenia, Iran, Irak şi Siria. Nu va mai fi doar o putere între Atlantic, Mediterana şi Marea Neagră. Va avea o zonă de influenţă extinsă la Marea Caspică şi la Golful Persic. Aşadar, în următoarele luni, Uniunea Europeană va trebui să-şi pună întrebarea «ce vrea să se facă atunci cînd va fi mare». Vrea să fie o Elveţie mai mare, constituită din vreo treizeci de cantoane prospere, mîndre de autonomia lor, dar incapabile să devieze America de la ambiţioasa sa strategie globală? Sau vrea să fie o putere mondială?“. ▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Muzica şi păcălelile lui Marilyn Manson

Domnul din titlu i-a păcălit pe mulţi: şi-a construit o imagine horror perfectă şi a ieşit cu ea la plimbare prin videoclipuri şi concerte. Doamnele şi domnişoarele sensibile au leşinat cochet de groază – lucru perfect lăudabil şi firesc de cînd lumea la apariţia oricărui monstru fără cuşcă –, anumiţi domni au fost loviţi – iarăşi – în esenţa respectabilităţii lor, copiii s-au ascuns după bunici de unde au început să tragă pe furiş cu ochiul, adolescenţii au găsit posterul perfect cu care să-şi sperie mămicile sensibile şi tăticii respectabili. Dacă totul s-ar sfîrşi aici, povestea ar fi de-a dreptul hazlie: nimic mai simpatic decît să urmăreşti cu zîmbetul pe buze cum rockul fabrică, să zicem o dată la un deceniu, un băiat mai zurliu ca Alice Cooper în '70, Ozzy Osbourne în '80 şi acum Marilyn Manson cu care zgîlţîie o vreme (aici lucrurile depind strict de inteligenţa şi plăcerea aceluia de a se mai plia şi a mai crede în propriul demers) convenţiile de imagine ale societăţii. Da, nu-i nimic mai savuros apoi, decît să asişti pentru a nu ştiu cîta oară la exploziile feroce de indignare ale unor oameni sau să urmăreşti cum morala se redeşteaptă prin discursuri în toată splendoarea ei. Mă gîndesc că, atît timp cît ai dispoziţia asta în tine, trebuie să fie destul de plăcut să-i enervezi pe unii. Pe de altă parte, nu e un lucru chiar aşa uşor: Marilyn Manson l-a reuşit şi încă foarte bine. Dacă s-ar opri aici, păcăleala ar fi perfectă: ce te faci însă cu copiii aceia care iau imaginea drept bună şi ajung, dintr-o nevoie de rebeliune explicabilă pînă la sînge, demoni şi „Antichrist Superstar"? Aproape nimic: îţi vezi mai departe de imaginea ta şi cîştigi toate procesele în care eşti acuzat de instigare la omor, suicid sau culturi satanice. Asta este regula jocului, dar ajunşi aici nu mai zîmbeşte nimeni. Mărturisesc: nu mi-a venit să scriu despre noul album al lui Manson „The Golden Age of Grotesque" pînă nu am văzut cele aproape zece minute de reportaj la ştiri cu băiatul acela din armată, pare-se satanist, dar în orice caz fan Marilyn Manson, care şi-a împuşcat colegii. Pînă la urmă, deşi nu cred o iotă din povestea cu rockerul dezaxat, mi-am pierdut şi eu tot hazul. Dar să trecem.

La primul album m-am lăsat păcălit: mi se părea că în spatele unei imagini prea ostentative, revoltător de kitsch nu există nimic. Adică: versuri slabe, muzică dizarmonică şi mult prea zgomotoasă, o prea mare influenţă din orice se auzea prin rock, mai ales din Nine Inch Nails. Un fals grosolan şi cam atît. O păcăleală. Cred că „I Don't Like the Drugs (But the Drugs Like Me)" a fost prima lui melodie care mi s-a furişat al naibii de bine în minte. Ştiţi ce se întîmplă: te trezeşti apoi prin cele mai ciudate locuri fredonînd exasperant aceleaşi versuri. Te clăteşti cu apă, nimic. Pleci la pescuit, la fel. Munceşti, e şi mai rău. Am păţit aceeaşi poveste şi cu „we are stars now in the dope show". O pacoste, un chin, o doamne... Într-un final mi-a picat şi fisa: era rock'n'roll într-o stare nu tocmai pură, dar era clasic, memorabil, şi, ce să mai zic, bun. Era muzică, cum de m-am putut păcăli atît de tare mă întrebam, armonioasă, întunecată dar ironică, zgomotoasă în limitele bunului-simţ. Vocea lui îţi dezmorţea încheieturile, iar versurile nu erau tocmai rele. De atunci a început să-mi placă şi imaginea şi s-o consider deşteaptă. E kitsch atît timp cît nu-ţi dau seama că lucrul ăsta e folosit cu cap, şi, dacă e musai să-l numim kitsch, atunci e unul rafinat creat special pentru a speria bunicuţe. Adorabil. Cu *mOBSCENE* (refrenul l-am mai auzit şi în *Be Agressive* a lui Faith No More) şi în *This Is the New Shit* videoclipurile continuă pe aceeaşi linie şi trebuie să mărturisesc că nu am simţit pericolul ca grotescul din ele să devină cumva steril. Mesajul albumului e proaspăt, pe cît de brutal, pe atît de viu. Nu ştiu cît de credibil e un personaj care memorează replici din filmele porno pe post de cuvinte sfinte şi nu ştiu cîţi dintre noi redevin copiii lui Dumnezeu doar cînd fac sex. Dar în muzica lui Manson n-are sens să ne jucăm de-a descoperirea adevărurilor profetice, în fond, dacă n-am uitat despre ce vorbim, el îşi face foarte bine treaba: vremurile sînt tembele şi ce exemplu mai bun vreţi pentru asta decît propria mea persoană, Marilyn Manson. Apocalipsă, sex, ironie, rock: reţeta funcţionează în continuare impecabil.

Am să vă spun acum un secret, dar să rămînă între noi: sînt convins că Marilyn Manson e un băiat bun. L-am ascultat vorbind: e inteligent şi bleg, are bun-simţ, o mamă şi un tată. Îi plac vodevilul şi cabaretul, adoră rock-'n'roll-ul. E cinic şi teribilist uneori, dar să fim serioşi, astea nu sînt mari defecte. Îi plăceau benzile desenate şi monstruleţii de acolo. Acum tot un fel de desen animat face, doar că pentru oamenii mai mari şi mai zbanghii. Pun pariu pe cît vreţi că, dacă o să mîncaţi ciocolată în faţa lui, are să vă roage să-i daţi şi lui o bucăţică. Şi, oricît m-aş chinui, n-am să reuşesc niciodată să mi-l imaginez pe necuratu' cerşind ciocolată. Fie ea şi o pătrăţică. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

trecerea prin reviste

Scena *Balkon*-ului. Un nou actor

La prima vedere, ai putea crede că revista *Idea* este fosta *Balkon*, sub un alt nume. În ultimul număr (nr. 13 – iarna 2002) al *Balkon*-ului ni se anunţa, pe coperta a doua, următoarele: „Următorul număr al revistei va apărea într-un alt format, sub denumirea de: IDEA – artă + societate". Prima apariţie a revistei *Idea* poartă numărul 14, din aceasta trebuind să înţelegem că avem de-a face, într-adevăr, cu un „următor număr". Simpla lectură a sumarului acestui „următor număr" ne relevă însă faptul că avem de-a face cu o altă revistă, altfel structurată şi cu o tematică diferită. De altfel, asta se poate deduce şi din subtitlurile celor două publicaţii: dacă *Balkon*-ul era „revistă de artă contemporană", *Idea* conţine „artă + societate".

Din păcate, în *Idea* nu ni se oferă nici o explicaţie pentru schimbarea de titlu şi de conţinut. Nu există, cum ne-am fi dorit, nici un editorial care să vorbească despre motivele renunţării la vechea formulă şi despre ce-şi propune noua publicaţie. Rămîne doar să deducem noi, publicul. Desigur, o putem face, dar ar fi fost de preferat să ni se ofere nişte jaloane şi, dacă nu cerem prea mult, să existe o cît de mică strategie de marketing la lansarea acestei noi formule. Căci nu e de ajuns ca o revistă să fie bună, ea mai trebuie să mai fie şi promovată sau, cel puţin, explicată publicului.

Prin urmare, de ce s-a renunţat la *Balkon* (o revistă bună), pentru a ni se propune o altă publicaţie (bună şi ea, dar fiind ceva cu totul diferit)? Putem să presupunem că editorii au dorit „extinderea domeniului de activitate" şi, prin aceasta, atragerea unui public mai larg. *Balkon* era o revistă de nişă, dedicată exclusiv artei contemporane, ea însăşi un foarte interesant experiment vizual. Numai că experimentele din domeniul artelor vizuale, oricît de interesante, nu prea ţin la noi. Publicul este rămas mult mai în urmă în acest domeniu decît în altele. Dacă pentru un discurs cît de cît nou din literatură, istorie, politică, sociologie, chiar filozofie se mai găsesc amatori şi din afara breslelor respective, cel din zona plastică este perceput ca unul exclusiv specializat. De altfel, ce pretenţii să ai de la publicul larg, cînd, de exemplu, un cuvînt ca „instalaţie" stîrneşte zîmbete dispreţuitoare pe chipul multor oameni care se recomandă ca artişti plastici; (instalaţiile nu mai sînt de mult în Occident ceva de ultimă oră, lumea s-a obişnuit cu ele, la noi, în schimb, sînt percepute ca venite de pe o altă planetă, nişte bazaconii de-ale unor teribilişti, care nu mai ştiu ce să inventeze...).

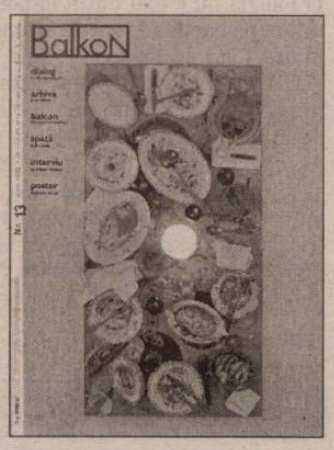

Prin urmare, ca să ai un discurs inteligibil, trebuie să-ţi extinzi, precum spuneam, domeniul de activitate, să îmbraci ceea ce foarte mulţi consideră a fi un medicament amar (pentru că nu-l recunosc, nu sînt obişnuiţi cu el) într-o glazură nu neapărat dulce, cît recognoscibilă. Adică să nu te ocupi numai de artă, ci să te interesezi şi de societate, aşa cum face revista *Idea* (şi o face foarte bine). De exemplu, poţi citi în acest număr texte foarte interesante despre fundamentalismul în cultură („Fundamentalismul: cale mediană între cultura înaltă şi cea de masă" de Boris Groys), despre modul de agregare a culturii şi a cunoaşterii de astăzi, mod ce are ca ingredient de bază media („Media de masa(j) / media de m(î)ine" de Bogdan Ghiu), despre discursurile intelectuale de dinainte de '89, tributare comunismului, şi despre cum s-au metamorfozat ele astăzi, cum au trecut ele de la propagandă la publicitate („«Tovarăşi de drum», un *brand* bine vîndut" de Vasile Ernu), despre party-uri, cluburi şi DJ-i („Ei au schimbat placa: DJ Democracy în Bucureşti la Ramirez-Montague and Associates" de Ştefan Tiron), despre rolul Statelor Unite şi noua situaţie internaţională de astăzi („Forţă şi consimţămînt" de Perry Anderson), despre războiul din Irak, motivaţii şi consecinţe („Războiul din Irak: unde se află adevăratul pericol?" de Slavoj Žižek; „Simple însemnări" de Andor Horvath; „Războiul s-a terminat" de G.M. Tamas), despre schimbarea conceptuală în zona politicii internaţionale („Electricităţi delective: curent continuu în democraţia nouă" de Ovidiu Ţichindelean) ş.a. (nu pot decît să mă bucur că regăsesc unele semnături pe care le descopeream cu plăcere acum cîţiva ani în revista clujeană *Philosophy & Stuff*). Acestea, pe lîngă o mulţime de foarte bune articole despre manifestări plastice, interviuri cu artişti, analiza unor fenomene plastice *underground* cum este cultura graffiti sau proiecte propriu-zise din domeniul artelor vizuale aduse în paginile revistei (printre acestea, ar fi de remarcat grupajul realizat de Iosif Király sau extraordinarul „supliment" ce reproduce un caieţel cu benzi desenate realizat de Mircea Cantor cînd era copil – un deliciu!).

Trebuie observat, totuşi, că cei de la *Idea* ne oferă o explicaţie pentru această mişcare înspre social (deşi nu este o explicaţie *explicită*, ci un citat din Victor Burgin aşezat în deschiderea revistei): „Aspiraţiile celor care vor să izoleze arta de lumea socială sînt asemănătoare cu cele ale porumbelului lui Kant ce-şi imagina că, o dată scăpat de forţa de frecare a aerului, ar putea zbura cu mult mai liber. Dacă istoria ultimilor cincizeci de ani ai artei ne învaţă ceva, atunci cu siguranţă că ea ne spune că o artă detaşată de lumea socială e liberă să meargă unde vrea, numai că nu are unde să meargă." Nu poţi să nu fii încîntat de noua formulă cu care vine revista *Idea*, nu poţi să nu-i feliciţi pe cei din redacţie de această abordare. Pe de altă parte, însă, eu (şi cred că mai sînt alţi cîţiva ca mine) nu pot să nu regret dispariţia revistei *Balkon*. Aşa desprinsă de contingent cum era – un spectacol gratuit şi care nu ţinea să-şi asume mari responsabilităţi, să meargă neapărat undeva. ▲

Dilema vă recomandă

● Clipul piesei *New Killer Star* a lui David Bowie. De admirat, integral, cum se face din kitsch un bici vizual. (Dan Stanciu)

● Hermann Scherchen, *Vieţile unui dirijor. Memorii 1* (Editura Musica Viva, în traducerea impecabilă, însoţită de un cuvînt înainte şi notele lui Victor Eskenazy). După încheierea Festivalului „George Enescu", nimic mai potrivit decît acest dirijor german, de mare faimă în Europa anilor '20-'30, bine cunoscut în Bucureşti Cellei Delavrancea, care-l aşeza lîngă Furtwängler. O viaţă complicată politic şi muzical, în care străluceşte a doua lui soţie, Pia Andronescu, o timişoreancă matematiciană de care s-a îndrăgostit la Zürich. Extraordinar, un ciclu de poezii intitulat „Evenimente", de un expresionism autobiografic copleşitor. O raritate după care merită să alergi din librărie în librărie. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

România lui Gheo

● **Radu Pavel Gheo, *Adio, adio, patria mea cu î din i, cu â din a*, Editura Polirom, colecţia „Ego", prefaţă de Liviu Antonesei.**

Cînd se va scrie o istorie literară a acestei amestecate perioade de după 1989, cu greu se va putea face abstracţie de o subspecie a jurnalisticii, la limita autoficţiunii, amestec de reportaj şi memorialistică „la cald". În feluri diferite, cu mai mult sau mai puţin umor, livrîndu-şi direct sau contrafăcîndu-şi personajul, această zonă dublu-jurnalistică (diaristică, dar şi ziaristică) cuprinde autori diferiţi, precum Dima Bicleanu, Cristian Bădiliţă, Florin Oncescu sau, mai recent, Radu Pavel Gheo. Recunosc, întotdeauna m-au stupefiat jurnalele de tinereţe, publicate imediat, urgenţa de a mărturisi cît timp lucrurile (şi oamenii) nu s-au limpezit. Dar, pînă la urmă, motivaţia grabei contează, siguranţa că prin povestire (sau notaţie) lucrurile se clarifică şi capătă un sens. Iar în cazul cărţii de reportaje americane a lui R.P. Gheo lucrurile stau chiar aşa: autorul nu aşteaptă, cum s-ar zice nu internalizează experienţa, pentru că *ce se vede* la suprafaţa (interfaţa culturală) a celor două lumi între care se vede aruncat nu îi stimulează nici un resort interior de a se avînta mai încolo.

Povestindu-şi „anul american" – într-o serie de schiţe antropologice şi de teoria mentalităţilor cu pretext jurnalistic, de un umor nebun –, R.P. Gheo vorbeşte, de fapt, despre Românica părăsită, despre valorile ei, cîte au mai rămas, despre prieteni şi străini, despre suprafeţe impenetrabile şi feudalisme orientale tîrzii. Plecarea (prin cîştigarea celor „două loturi" la Loteria Vizelor) şi întoarcerea (clară din prima clipă) nu sînt veritabile dileme. S-ar zice că autorul (R.P. Gheo) îşi trimite personajul (R.P. Gheorghiţă), însoţit de o sensibilă şi tenace Alină, într-o aventură cu final ştiut, într-o paranteză incitantă de unde se văd mai bine şi trecutul (bănăţean) şi variantele destinului propriu.

De ce-ar pleca, de ce s-ar mai întoarce? De dragul experienţei, deşi partea românească şi cea americană sînt nu doar inegale, ci şi judecate cu măsuri diferite: prima cu măsura nostalgiei, cealaltă cu ocaua pragmatismului şi a eficienţei. Astfel încît, cel care pleacă e un tînăr autor în pragul afirmării („Am publicat două cărţi – una de proză SF, una de teorie literară – am scris zeci de articole critice şi eseuri, numele îmi este vag (re)cunoscut în lumea literară românească... am intrat într-un cerc de literaţi mai tineri, care vor îmbătrîni încet-încet, o dată cu mine şi vor ajunge inevitabil în poziţii de putere cînd se vor «pensiona» scriitorii mai vîrstnici"), iar cel care ajunge e un tip trecut de 30 de ani, a cărui primă problemă e supravieţuirea. Ca scriitor, îl salvează însă gîndul întoarcerii; ca personaj, o vedere enormă şi o simţire bine ţinută în frîu, iar ca supravieţuitor, (tot) antrenamentul din patrie, cele trei slujbe paralele pe care le „regăseşte" pe pămînt american, la *KFC*, la *Trader's Joe* şi la librăria *Barnes & Noble*. Locurile din care R.P. Gheo *ne* scrie nu sînt, aşadar, nici coconul universitar, nici stipendiatul româno-american cu recomandare; ucenicul-antropolog, bîntuit de nemulţumirea consumismului, de reificarea individului, de filozofia *shopping*-ului sau de progresiva şi insidioasa îngrădire a libertăţilor proclamate, se situează, de voie, de nevoie, în bătaia tuturor vînturilor. E drept, lucrurile se văd mai bine şi mai nuanţat de aici, dintr-o situaţie, la urma urmelor, dublu-artificială: prin premisa plecării (întîmplarea) şi prin ochiul care vede, ochi de scriitor, mai în largul său în bibliotecă sau în sala de *creative writing*. Cum ar fi scris însă R.P. Gheo de acolo? Cît de „alterabilă" s-ar fi dovedit atunci individualitatea sa, bîntuită de umbra unei Românii din care s-a simţit alungat, o dată cu o întreagă generaţie, şi în care s-a întors cumva metaforic, ca într-un film nemţesc de după 1990, intitulat *Noi putem şi altfel*?

România lui Gheo din *Adio, adio...* este tot România pilelor şi relaţiilor, a amiciţiilor „pînă treci podul", a aberaţiilor legiferate, a dispreţului pentru cultură, a aranjamentelor de conivenţă, a patriotismului pompieristic, însă văzută într-o oglindă utopică şi constrîngătoare, care colorează atractiv, cum zic cei de la *Academia Caţavencu*, „aberaţia de libertate". Şi, oricum ar fi, *Welcome home!*

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Zoomorfisme şi dureri de cap

Există o nevoie a individului uman de a-şi demonstra puterea muşchilor, a creierului şi, în ultimă instanţă, a poziţiei sociale sau de orice fel în raport cu celălalt. Un raport de forţă care trebuie subliniat, pus în evidenţă fără nici o urmă de dubiu în absolut oricare situaţie şi faţă de oricine sau orice. Pare un lucru de la sine înţeles, vizibil odată cu primele gesturi ale vieţii şi pînă la cele majore, de la lupta pentru jucăria zbîrnîitoare din faţa ochilor nesiguri ori pentru găletuşa şi lopăţica primelor castele de nisip şi pînă la cea cu morile de vînt ale chestiunilor mai înalte cum ar fi iubirea. Pînă de curînd, credeam că este o îndeletnicire tipic masculină aceea de a marca teritorii, de orice natură ar fi ele şi oriunde s-ar afla, chiar şi pe Lună. După cum reiese din comentariul publicitar la spotul pentru *Mountain Dew*, cel care şi-a folosit cel mai bine capul (la propriu) în acest scop se cheamă că a marcat şi îşi poate consuma liniştit premiul în faţa amicilor, în timp ce celălalt se retrage cu coada între picioare. Tot la propriu. De aici înţelegem că în înfruntarea directă dintre doi masculi (unul taur şi unul feroce), cel mai tare de cap pare să fie ultimul. Fireşte – după cum spuneam – la propriu. O altă concluzie ar mai putea fi aceea că în lupta dintre animal şi om învinge întotdeauna animalul din om, dar pînă la urmă, nu este decît o reclamă la o băutură răcoritoare şi nu un documentar de pe Discovery, aşa că nu văd de ce ne-am mai bate capul.

Din pură întîmplare, poate, sau din *political corectness* ori pentru că ne confruntăm cu un adevărat *trend* adlerian în rîndul oamenilor de publicitate de pretutindeni şi, în acelaşi timp cu un „protest viril" al feminismului fără frontiere şi sex din mentalitatea ultimelor trei sferturi de secol, s-a inventat şi varianta complementară a sentimentului de superioritate umană faţă cu animalul descris anterior şi perechea sa. Mă refer, fără îndoială, la *puterea laptelui* (de vacă) asupra femeii din reclama pentru *promovarea consumului de lapte* şi, în acelaşi timp, – aş adăuga eu – a imaginii femeii. La o adică, şi femeia se poate lua la întrecere cu bărbaţii pentru a lua vaca de coarne, a o îngenunchea şi a-i bea laptele. Aici, „străduinţa" ei „întru biruinţă" mai are puţin de furcă, însă, cu prejudecata că tot ea trebuie să se ocupe de corvezile gospodăreşti, adică şi de mulsul laptelui. Nu ştiu de ce lucrurile trebuie să stea aşa. Poate că mult mai inspirată ar fi fost varianta în care, lăsînd vaca şi natura la o parte, lupta s-ar fi dus pentru o cutie de lapte gata pasteurizat. Aşa s-ar eluda orice implicaţie secundară privitoare la (in)egalitatea bărbatului cu femeia în societatea contemporană.

Una peste alta, totuşi, este clar că între o confruntare cu natura şi cea cu propriile sisteme de gîndire, omul va ieşi întotdeauna cu fruntea sus din prima. Fapt care ar putea explica, într-un fel, afluenţa recentă de reprezentări zoo (în special de feline) din reclamele la băuturi răcoritoare fără să fie, însă, evidentă legătura dintre produsele şi animalele în cauză. Lipsite de relevanţă devin, în acest context, şi diferenţierile între branduri. Mi-ar fi greu să precizez dacă „mîţele rele" din gura cărora trebuie scoasă cu forţa cutia cu băutură răcoritoare preferă *7Up* sau *Sprite*, dar e limpede că cele din reclamele la *Schweppes* sînt nişte consumatoare şi cunoscătoare rafinate ale brandului, care îşi selectează cu grijă şi după gust sortimentul adecvat în combinaţie cu mîncarea aleasă, şi ea parte a aceluiaşi club privat: un elefant, o girafă, o căprioară etc. În fine, imaginea competiţiilor cu tauri este foarte populară şi ea se regăseşte şi în spotul la noua *Fanta*. Să fi intrat în anul taurului?

În orice caz, lumea publicităţii seamănă din ce în ce mai mult cu o arenă. Sau cu o junglă?

La propriu, fireşte.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Supremaţia maşinilor

● ***Jaf în stil italian* / *The Italian Job* (SUA, 2003), de F. Gary Gray.**

Ultima dată cînd am avut chef să fur vreo 30 de milioane de dolari în lingouri, dintr-o maşină aflată în mers, la ora de vîrf, nu prea am ştiut ce să fac. Data viitoare voi şti şi pentru asta îi rămîn îndatorat regizorului F. Gary Gray, care, deşi lucrează în domeniul divertismentului, nu neglijează componenta educativă a artei sale, nu ignoră dorinţa noastră de a învăţa ceva dintr-un film – de exemplu, cum să te bagi la metrou fără să plăteşti şi fără să te dai jos de la volanul unui Mini. Ştiam că nu voi pleca dezamăgit; în principiu, dau fuga la orice film care – prin ceva, prin orice – mă duce cu gîndul la Cary Grant, iar numele Gary Gray e suficient de aproape. Ba mai mult, una dintre replicile-cheie ale acestui film, rostită în timpul jafului, este *„Stay cool"*.

Jaf în stil italian este şi titlul unui film britanic din 1969, în care jaful era ticluit de un Noël Coward foarte suav şi dus la bun sfîrşit de un Michael Caine foarte şmecher. „Dus la bun sfîrşit" e, poate, o exagerare, pentru că, după ce-ai văzut filmul, îl vei ţine minte pentru tupeul de a se sfîrşi în felul următor: Caine cu gaşca şi cu prada sînt într-un microbuz; tocmai te pregăteşti să te ridici, felicitîndu-i pentru un jaf atît de reuşit, cînd deodată, microbuzul o ia razna şi, după cîteva secunde, rămîne pe jumătate suspendat deasupra unei prăpăstii; după alte cîteva minute de balans şi de suspans, Caine spune ceva de genul: „Mai ţineţi-vă puţin, băieţi, am o idee genială"; *şi aici se termină filmul* (nu s-a mai filmat nici o continuare). La vîrsta la care vedeam asta nu ştiam ce-i ăla un final deschis. Între timp am învăţat să respect finalurile de genul ăsta, dar cu o condiţie: să rămînă la locul lor, în filmele cu care se potrivesc. Ce pot ele să facă într-un film de acţiune, altceva decît să enerveze? Răspunsul e: *„Stay cool"*. Publicul din 1969 putea fi suficient de *cool* încît să guste obrăznicia. Azi, cine şi-ar mai permite aşa ceva?

Remake-ul după *Jaf în stil italian* e un film de vacanţă, un produs mediu şi un ghid destul de corect al lucrurilor bune şi proaste din filmele de vacanţă care se produc azi la Hollywood. Să începem cu lucrurile proaste: fiinţele umane. Îţi vine să te uiţi în altă parte cînd îi vezi pe scenarişti – bine documentaţi în multe domenii, cum ar fi, de pildă, seifurile (cum sînt făcute, ce trebuie să faci ca să le spargi etc.) – poticnindu-se rău de tot într-o simplă scenă de afecţiune cu un bărbat (Mark Wahlberg) şi o femeie (Charlize Theron). Filmelor de genul ăsta li se reproşează că niciodată nu intră suficient de adînc în apele tulburi ale personalităţii umane, pentru că nu vor să oprească acţiunea; eu le reproşez tocmai faptul că, din cînd în cînd, simt nevoia de a opri acţiunea, ca să dea puţin cu băţul în balta personalităţii umane. Dacă tot nu se pricep la oameni şi la emoţii, n-ar fi mai înţelept să se abţină cu totul de la ele şi să se concentreze pe lucrurile la care se pricep (seifuri, viruşi de computer care le declanşează crize de nervi semafoarelor din Los Angeles, un joc de-a şoarecele şi pisica jucat de o maşină şi un elicopter)? Versiunea din 1969 era, şi ea, complet lipsită de complexitate emoţională, dar nici nu-i simţea lipsa; era prea elegantă ca să se coboare la gesturi banale în direcţia ei. Toată eleganţa *remake*-ului e concentrată în secvenţele de acţiune şi cred că, în felul lui (asta însemnînd vacanţă, floricele, multiplex), *Jaf în stil italian* e un film mai graţios decît *Chicago*. Nu încerc să fiu dificil; ştiu că filmul de acţiune pură, cu dictatura lui descreierată, dar eficientă, pe ecranele lumii, e unul dintre principalii vinovaţi de dispariţia din cinematografe a oamenilor cu ceva scaun la cap şi ceva ani în plus faţă de primii 20. Pe de altă parte, cred că filmul de acţiune e genul în care, de bine, de rău, mai supravieţuieşte cîte ceva din spiritul vechilor genuri hollywoodiene – comedia burlescă şi *musical*-ul. Uitaţi-vă cu cîtă fantezie şi precizie e orchestrat jaful; uitaţi-vă cît de ageră, de generoasă, de liberă şi de plăcută e mişcarea – pe cît de împiedicat şi de sărac cu duhul e dialogul; şi uitaţi-vă ce ştiu să facă maşinuţele alea – personajele or fi ele bătute în cap, dar Mini-urile au minte şi le merge la maxim.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Trei filme

Nu doar *Blonda de la Drept* e o elocventă ilustrare a teoriilor kitschului şi culturii populare. Tot mai multe filme din ultimul timp amestecă *leisure*-ul şi consumismul în domenii consacrate, altădată tabu. Şabloane vechi, cîndva intangibile, sînt astfel distruse şi recreate ironic, dintr-o altă perspectivă.

Mai întîi *Dragoste mortală,* un film englezesc (în regia lui Nick Hurran, cu Alfred Molina, Brenda Blethyn), în bună tradiţie comică a genului, ne spulberă toate prejudecăţile legate de antreprenorii de pompe funebre: aceştia se dovedesc nu doar apţi de o mare iubire, ci şi dotaţi cu simţul umorului şi cu imaginaţie. Îndrăgostiţii, iarăşi împotriva şabloanelor, de vîrstă medie, sînt gata de orice pentru a rămîne împreună, inclusiv pentru soluţii à la Romeo şi Julieta amestecate cu farse horror. Concurenţa lor, cioclii de tip nou, sînt cei care transformă explicit pompele funebre într-o industrie printre multe altele în societatea de consum. Şi dincolo de moarte se pot sublima preferinţele clientului: de aceea, cei doi antreprenori nu se dau înapoi să se îmbrace ca-n *Star Trek* şi să machieze mortul în acelaşi fel, de pildă; ori să facă din înmormîntare un *musical* grandios. Chiar şi pe lumea cealaltă, statutul de consumator şi de spectator continuă, aproape în egală măsură ca şi-n viaţă.

În *Copoi de Hollywood* (în regia lui Ron Shelton, cu Harrison Ford şi Josh Hartnett), un alt tabu este încălcat: cel al poliţistului perfect şi total dedicat nobilei profesii. Nimic nou, veţi spune, de vreo – cel puţin – 10 ani încoace poliţiştii din filme nu mai sînt perfecţi. E adevărat, dar în *Copoi la Hollywood,* ei nu mai apar asaltaţi de problemele lor personale covîrşitoare, drame amoroase, alcoolism, chiar droguri. Destul de echilibraţi, noii copoi, de astă dată din Hollywood, sînt diferiţi pentru că îşi tratează profesia ca pe o slujbă, şi nu neapărat ca pe o vocaţie. Şi nu ca pe singura slujbă pe care o au; ci ca pe una din multele modalităţi de a-ţi cîştiga existenţa într-o lume în care, fără bani sau succes, nu poţi fi un consumator de nădejde. În atari circumstanţe, cel mai copt dintre detectivi (Harrison Ford) este şi agent imobiliar, şi nu ezită să facă afaceri cu cei pe care îi cunoaşte atunci cînd soluţionează o crimă, şi nici să dea telefoane în timpul urmăririlor palpitante. Colegul său mai tînăr (Josh Hartnett) visează să fie actor şi, în aceleaşi momente tensionate, dă telefoane pentru a-şi construi o carieră; nu se sfieşte, nici el, să primească scenarii de la posibili suspecţi. În timpul liber ţine ore de, să zicem, yoga, pentru femei spiritualizate.

Culmea teoriilor consumiste o atinge *Chicago* (în regia lui Rob Marshall, cu Catherine Zeta-Jones, Renee Zelwegger, Richard Gere). Acolo crimele, nu degeaba subiect de *musical,* sînt instanţe de cultură populară. Criminalele sînt vedete, iar juraţii – public spectator. Ceea ce contează este cum îţi prezinţi marfa, ce imagine îi creezi clientului tău. Richard Gere este un astfel de creator de imagini, un impresar al asasinelor: singurele de care, în contextul crimelor pasionale cît mai alambicate, publicul saturat mai poate fi interesat.

Evident, cele trei filme anterior menţionate sînt foarte diferite, ca gen, abordare etc. Punctul lor comun este doar exploatarea, în diverse grade şi la diverse niveluri, a teoriilor consumiste care ne marchează viaţa tot mai pregnant.

▲

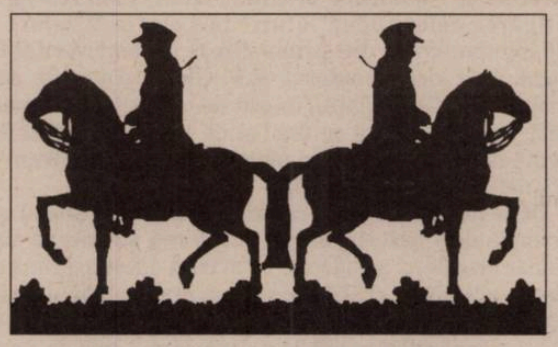

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Două sonatine cu cîteva vorbe

Celui care a inventat liedurile fără cuvinte

Cuvînt neştiut de Caragiale, cuvînt neauzit de Sadoveanu, cuvînt nou, de clipit blînd, de oboseală, de tandreţe a amiezelor venite dinspre Sapienţei şi Pacienţei,

cuvînt de maximă împăcare cu sine, de rugă către soare, de scîncet spre femeia neîmblînzită,

cuvînt de sete mare şi autoperfecţionare, cuvînt de liniştire a socotelilor, de Nichita şi Dimov, de Velea şi infinitezimalul Mopete, de castravecior mic, tot mai mic, pînă se pierde la orizontul amurgului, căci n-ai să-l spui la orice oră,

el are dichisul lui, contextul lui, logica intimă a vorbei româneşti care nu vine decît la ţanc, ca trenul plecat acum din Titu, ca „băiete, încă o halbă!",

cuvînt naturel, de ai zice că-i dat cu ferul, cuvînt de diminuare a arşiţei, a melancoliei, a decepţiei, a simplei mîrşăvii, a suferinţei şi a iluziilor din post în post,

cuvînt mai ales de bunătate, incapabil de urlet, de ameninţare, de prăpăd, născut încet, dar fără chin, dintr-o lacrimă şi o pergamută,

cuvînt de negăsit în Mateiu, cu atît mai mîndru în delicateţea şi apatia lui, cu atît mai brav în modestia-i parşivă,

cuvînt de om obosit de cuvinte, găsind chiar atunci, în clipa strivirii sale sub retorici de gresie, gestul fantastic, eroic, de a întemeia un cuvînt,

acest cuvînt: *„o berică",*

această inimaginabilă *„berică"* în care, cu o profundă fineţe, viaţa tresare cu drag, cu chef, în toată dulceaţa ei, de-ţi vine să urli.

„Dom' şef", îmi spuse omul neras, cu ţepi mari, albi, în barbă, nedormit, dar vesel, închizînd un ochi pentru a mă face atent la aceste cuvinte: *dom' şef*

– această viaţă obscură, imediată, a cuvintelor, unul plecînd pe urmele altuia ca un bărbat după o femeie în parcul unui spital, unul căutîndu-l pe celălalt, viaţă plină de palpitul general al unei livezi de pruni, cu mari consecinţe demne de irigaţiile dintr-un deşert, un cuvînt căutînd sprijin în altul, insistînd, tremurînd ca orice bărbat, noaptea, la un telefon public, găsind echilibrul ca în orice geologie a rocilor, fugind după aceea cu nebunia furnicilor peste care a căzut un elicopter, uitîndu-se peste umăr cu privirea vînzătoarei de îngheţată fermecată de un băiat în blugi, chemîndu-se unul pe altul pentru a naşte o frază, un înţeles fie şi în afara gramaticii,

viaţa rebelă a cuvintelor, dar şi liniştea lor de iepe întinzîndu-se în fîn, să fete, dar şi voioşia lor de termite şi mai ales legăturile lor ecologice, unul influenţînd radical viaţa celuilalt, clima frazei, a malurilor şi a sălciilor ei –

aşa cum acest om neras, după ce s-a tras, în piaţă, în mijlocul verzelor şi conopidelor, spre mine, după ce mi-a spus *dom' şef* şi m-am oprit, s-a aplecat, mi-a mîngîiat cîinele pe cap şi pe bot şi a continuat:

ăsta nu face căţei?

dar viaţa nu s-a încheiat cu această întrebare de izvor sub un vulcan, ci din tandreţea ei a mai apărut un cuvînt care nu mai avea de-a face cu începutul,

aşa cum lumea, din pricina prea multor revolte şi iubiri, nu mai vrea să ştie azi de geneza ei,

şi atunci fraza a sunat aşa:

dom' şef, ăsta nu face căţei, bre?

şi văzînd cum o propoziţiune se naşte, se dezvoltă şi moare, am înmărmurit ca în faţa unei existenţe.

La închiderea ediţiei – Bedros Horasangian îmi scrie din New York, montînd abrupt, cum îi place: „Regret că nu sînt la Festivalul «Enescu»; acum 25 de ani, l-am auzit pe Sergiu Comissiona povestind: la un concert, prin '38-'39, studenţimea antisemită făcea gît că Enescu o să cînte o piesă de Bloch. I se transmite maestrului în culise. Iese pe scenă. Spune că a receptat mesajul şi că n-o să cînte piesa lui Bloch, aşa cum solicita tineretul ţării. Uraa! Uraa! Maestre, să ne trăieşti. «O să interpretez o piesă de Ravel.» Aplauze. Bravo! Etc. «Piesa se numeşte *Kadiş!*» Şi Enescu a cîntat *Kadiş*-ul lui Ravel în faţa unei săli care amuţise. Atît de mare era prestigiul lui Enescu; s-a aplaudat ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Oare chiar s-a întîmplat ceva?".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Trăind de azi pe cîine

Unul cafeniu şi unul căcăniu. Ba nu, întîi a fost unul orb, alb, ce nu te lăsa să te apropii de el. I se spunea Albu. Administratorul îi spunea Rex, alţii îi ziceau Pătatul. Eu i-aş fi spus Pătratul. Era genul de ladă frigorifică dispusă pe lăţime. Era genul de cîine mijlociu de talie, asta însemnînd că se descurca în viaţă. Nu era displăcut flagrant de mine, ce am preferinţe pentru uriaşi, dar nici de alte preferinţe pentru pitici. Părea că dormitează mereu, dar nu-l găseai vreo două săptămîni. Nu stătea în gaşcă, dar umbla în gaşcă. Avea un ascunziş sub o firmă de înregistrat muzici. O groapă săpată, acolo stătea cînd avea oaspeţi. N-aveai nevoie de el, dar absenţa îi era remarcată. A scăpat de laţul unui hingher în papuci, ascunzîndu-se. Multe dame au zis că-i fac cuşcă şi-i pun zgardă şi breloc „Rezervat", mulţi soţi şi familişti credeau că da, asta e soluţia. Şi s-a discutat. Apoi, se mînca alună şi se bea bere. Sau chipşi cu suc de portocale. Albu mînca fripturi, mezeluri, orez. Soţia vorbea cu el în nopţile de după mutarea noastră în cartier. De agitaţia noutăţii. Eu dormeam. De stresul noutăţii. Apoi, au apărut în plină zi alţi hingheri. L-au căptuşit pe

Pătratul. Terenul din spatele blocului se aerisise. Doar cîinele fotbalistului Balaci se auzea. Bine, şi ce soartă avea şi ăla. Lup uriaş stînd într-o curte de doi metri, izolat şi zăcînd. Nescos de acolo. Apatic şi lătrînd cine ştie cînd, anapoda. Ideea lui de cîine fiind că sînt ţigani în cartier şi trebuie să păzească un colţ de gard accesibil pentru ei. Doar că, peste un an, fotbalistul Balaci şi-a luat şi *bodyguard.* Care s-a împrietenit, egal, şi cu cîinii, şi cu ţiganii. Fiindcă în spaţiul gol au venit cîini. Urîţi. Subţiri. Ţigăneşti, fără personalitate, de duzină, de dat şuturi în gură. Mulţi, apoi au rămas doi să-şi facă veacul: unul cafeniu şi unul căcăniu. De sex diferit şi cert. Plictisitor, au făcut copii. Plictisitor, copiii ieşeau în calea maşinii şi apelai la sentimente, mă rog, tot calabalîcul personal. Ăstora le aruncai de la etaj cîte o felie de şuncă de Praga. Aşa, la derută, de o vor găsi, treaba lor. Şi a venit hingherul. Şi hingherul le-a luat puii. Ea zăcea, slăbea, umbla de nebună. El o consola. Avea un fel discret şi clar. A scos-o din criză. Umblau împreună din nou, dar fără sentimentul că vor mai face pui, că vor lua viaţa de la capăt. Ei i se rupsese filmul. A trecut un an aşa. Primăvara, prin colţul lor au apărut doi cîini negri, tot aşa, buni de gheată, buni să le tragi şuturi în gură. A început idila între negri şi ea. El stătea şi privea. Se uita înlemnit cum ea se consola de lipsa de memorie. Stătea ca boul. Nu-i alunga, părea că-i îndeamnă. Acum, sigur, te întrebi: în viaţa ta, ce cale alegi? A boului, a negrilor sau a ei? Trimiteţi pe adresa redacţiei răspunsurile dumneavoastră. Nu cîştigaţi nimic, dar nici nu pierdeţi.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Ziduri mîndre

(și oarece text)

Ca orice clasament artistic, cel pe care vi-l propun nu poate fi decît subiectiv, atrăgînd atenţia asupra unor lucrări de bună calitate. Însă, atunci cînd cer altora să renunţe la torpoarea către care ne duce cultura naţională a văicărelii în perpetuitate, cată să mă conformez eu însumi. Iată, aşadar, cîteva dintre lucrările pe care le apreciez mai mult dintre tot ce s-a făcut din 1989 pînă acum:

1. Cea mai elegantă clădire de birouri: Europa House, Piaţa Victoriei Bucureşti, Westfourth Architecture. 2. Cel mai surprinzător sediu de bancă: Filiala CEC Piaţa Alba Iulia, Bucureşti, arh. Şerban Sturdza. 3. Cel mai neaşteptat spaţiu de PR: Romtelecom Timişoara, arh. I. Andreescu şi V. Gaivoronski. 4. Cea mai frumoasă locuinţă: Casa Herczeg Timişoara, arh. Radu Mihăilescu 5. Cel mai spectaculos monument: Spaţiul de reculegere de la Memorialul din Sighetul Marmaţiei, arh.Radu Mihăilescu. 6. Cea mai neconvenţională biserică ortodoxă realizată: Biserica eroilor Timişoara, arh. Radu Mihăilescu. 7. Cea mai radicală biserică ortodoxă proiectată şi publicată: proiect de capelă ortodoxă, arh. Florin Biciuşcă (în *Arhitectura sacră contemporană*, Bucureşti: Noi Media Print, 2003, pag. 38) 8. Cele mai inspirate conversii: Mînăstirea ordinului Sf. Ioan din Bucureştii Noi, arh. Doina Crainic şi sediul BCR Ghencea, arh. Dorin Ştefan. 9. Cele mai cuviincioase restaurări: fără dispută, cred, aici figurează opera d-lui arh.Nils Auner, recunoscută prin premii şi de Bienala Bucureşti 2002, dedicată bisericilor de lemn transilvane. 10. Proiectul de cercetare cu rezultatele cele mai folositoare pentru breaslă: banca de date BICAU, realizată de dl. prof. Mario Smighelschi, de la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti (www.bicau.ro). Fireşte, lista ar putea continua, după cum, desigur, la fiecare dintre categoriile ad-hoc de mai sus se mai puteau adăuga, desigur, încă un număr de evenimente edificate sau doar proiectate. Distincţia dintre proiect şi edificiu, trebuind să fie făcută, apare drept prea netă, din punctual meu de vedere, atunci cînd este vorba despre evidenţierea realizărilor dintr-una sau alta dintre categorii.

Astfel, Bienala de Arhitectură Bucureşti nu are secţiune de proiecte, deşi, dacă ar dori să dea seama despre actualitatea cea mai strictă a arhitecturii româneşti, ar trebui să includă o astfel de secţiune. De ce? Pentru că între proiectare şi finalizarea lucrării există o durată uneori semnificativă de timp, ceea ce face ca, de fapt, lucrările de pe simezele bienalelor să fie de fapt „datate" din punctul de vedere al momentului concepţiei. Altfel, proiectul, textul de critică, teorie şi filosofie a arhitecturii, concursurile sînt parte integrantă din fenomenul arhitectural, ca şi edificiile propriu-zise. Ele pot fi cel puţin la fel de influente asupra devenirii pe termen mediu şi lung a arhitecturii ca şi zidurile. Tratatele, de la Vitruvius la Le Corbusier, Venturi şi Koolhas, proiectul pentru Cittá Nuova al lui Sant'Elia (rămas doar pe hîrtie), concursurile pentru Societatea Naţiunilor, pentru Défense, sau, păstrînd proporţiile, concursul „Bucureşti 2000" sau cel pentru catedrala patriarhală se vor (fi) dovedi(t) influente în durata lungă, chiar – acolo unde e cazul – în aparenta lor nereuşită.

Nu pot da, fireşte, o (singură) nominalizare pentru publicaţii, de vreme ce aici subiectivitatea mea ar fi peste poate pusă la încercare, dar nu pot să nu mă gîndesc cu destulă stînjeneală, la modul precar în care se expun şi se jurizează secţiunea de publicaţii de la toate bienalele de pînă acum. De asemenea, nu pot să nu mă mir că, în numărul recent dedicat anilor nouăzeci de *Arhitext Design*, nici un autor (culmea, nici măcar eu!) nu catadicseşte să amintească faptul că, de bine, de rău, este decada în care au reînceput să apară critica şi literatura de specialitate. Dacă există ceva de semnalat cu adevărat despre această decadă, dincolo de miile de biserici hidoase, case proaste pentru neamuri similare, bănci care se cojesc şi planuri de urbanism eşuate din concepţie, aici trebuie, poate, căutat. Au apărut şi supravieţuiesc cîteva bune publicaţii periodice şi cîteva condeie care scriu constant şi, mai ales, bine. Este – în exemplele date adineauri – o dovadă în plus, dacă mai era necesară, în sensul destinului minor hărăzit dimensiunii culturale a arhitecturii de pe aceste plaiuri de legendă şi de dor...

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Jocul cu tichiile de mărgăritar

Fericită ţara ce pune preţ pe cultură! Şi care e în pas cu lumea, cu ultimele cuceriri! Ştim cu toţii că bibliotecile şcolare nu au bani ca să-şi împrospăteze stocul, că TVA-ul pe tipărituri e la fel de mare ca pentru băuturile cu benzoat de sodiu, că munca scriitorului e plătită la fel cu cea a gunoierului. Dar, ce contează, epoca hîrtiei a trecut, secolul 21 aparţine Internetului! De la Sfinţii Decembrişti Petru şi Ion pînă azi, nu a existat ministru al Învăţămîntului care să nu promită că va conecta toate şcolile din ţară la magistralele informaţiei. Că nu s-a întîmplat chiar aşa, treacă-meargă, în timp am aflat care e secretul succesului politic: să promiţi totul în campanie, iar în timpul mandatului să dai vina pe sinistra moştenire. Totuşi, să nu fim răi, există şi şcoli săteşti care au beneficiat de această atingere a modernităţii. Au primit cîteva calculatoare (de multe ori depăşite), li s-a făcut proba în prezenţa unui sobor de preoţi, părinţii au dat flori şi caltaboşi celor de la minister, după care lucrurile au intrat în normal. Boxele s-au ars. Cîteva programe s-au blocat. Din lipsă de experienţă, s-au mai procopsit şi cu cîte un virus.

Din păcate (că de! ne-a trebuit capitalism), depanarea costă bani. La sfîrşitul primei luni, directorii şcolilor (mă refer la cele din mediul rural) s-au trezit cu nişte note de plată imposibil de achitat fără contribuţia nu prea entuziastă a aceloraşi părinţi. Drept care calculatoarele au fost reduse la stadiul de maşini de scris. Nu pentru multă vreme, căci stocul de hîrtie s-a isprăvit şi el. Între instalarea apei în toaleta şcolii şi instalarea conexiunii cu universul, directorii nu prea au de ales. Asta ca să nu mai pomenim alte fleacuri precum: repararea tavanului (printr-o pilă la SC Construct-sau-cam-aşa-ceva SA), deficitul de manuale gratuite şi alternative, goana după suplinitori, zugrăvitul, lemnele pentru iarnă, organizarea livrării de cornuri şi lapte şi multe altele. Sau bătaia din poartă în poartă ca să-i convingă pe părinţi că, între două munci agricole, ar trebui să-i mai lase pe copii şi la şcoală.

În general, directorul de şcoală rurală are o singură monedă de schimb – asigură o promovare preferenţială pentru fiul, nepotul sau preferatul furnizorului de servicii. Este un fel de economie de troc, adaptată la necesităţile secolului al 21-lea, care, cred eu, ori va fi incult, ori va fi al 11-lea. Cîteodată, aceste manevre bizantine rezolvă temporar şi problema conexiunii la Internet, dar nu prea des. Firmele din zona IT sau Romtelecomul nu prea apreciază sistemele primitive de piaţă. Vor bani. Şi bani, de unde? Dar toate aceste consideraţii răutăcioase pălesc în faţa constatării că multe şcoli din mediul rural sînt lipsite de linie telefonică. Pur şi simplu. Şi cu asta am spus nu totul, ci doar puţin, despre odiseea modernizării şcolii româneşti. Un sistem care, de dragul olimpicilor şi al medaliilor internaţionale, a uitat de menirea sa fundamentală. Pentru cîteva genii promiţătoare (care oricum vor părăsi ţara), neglijăm generaţii întregi. Nu le asigurăm profesori şi cărţi, în schimb îi învăţăm de mici cu ideea că în fiecare an coordonatele de bază ale sistemului se modifică. Programa („curriculară"), materiile de examen, chiar durata studiilor sînt piesele unui joc de-a alba-neagra, mînat de ambiţii personale, nu de logica unei misiuni. I-am putea spune o misiune politică, dar sînt convins că e mai mult decît atît.

Fie că vorbim de Internet sau de biblioteci, situaţia e sumbră. În plus, are şi un aspect paradoxal. Dacă aşa stau lucrurile azi, cînd societatea e, de bine, de rău, condusă de oameni ce se mîndresc cu educaţia lor europeană, ce se va întîmpla mîine, cînd la putere vor ajunge victimele lor? Nu de mult a început mini-festivalul „Te-am citit că n-ai citit". Bun şi ăsta, în lipsă de altceva. Inspirată, reporteriţa de la TVR i-a-ntrebat pe cîţiva tineri ce citesc. *„N-am prea citit*, a declarat memorabil un june jovial, referindu-se şi la mîndra adiacentă. *Am fost preocupaţi cu distracţia*."

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Domnu' Cornel

Domnu' Cornel e bun şi blînd. Domnu' Cornel e chiar frumos, după cum ne-a spus şi domnu' Dan Claudiu Tănăsescu, cel care l-a invitat în emisiunea sa de sîmbăta trecută, „Preţul performanţei", de la Realitatea TV. Îi stătea aşa de bine în cămaşa lui albastră ca cerul senin, cu gulerul şi manşetele albe, cu cravata tot albă... Nouă doamna învăţătoare ne-a spus că albul înseamnă puritate şi cred că albul i se potriveşte cel mai bine domnului Cornel. Oricum, cămaşa albastră cu guler şi manşete albe semăna cu uniforma noastră, a şcolarilor, aşa că am considerat apariţia domnului Cornel la televizor, acum, la început de an şcolar, drept cel mai frumos cadou care ni se putea face. Asta cu atît mai mult cu cît nu l-am mai văzut de mult pe domnu' Cornel aşa, în direct – ceea ce a observat de la început şi domnu' Cornel, care a zis că se împlineşte un an decît nu a mai apărut în direct la televiziune, de la desfiinţarea postului OTV.

Cine este domnu' Cornel? Aţi ghicit! Totuşi, să nu-i luăm plăcerea domnului Dan Claudiu Tănăsescu să-şi prezinte invitatul: „Am invitat în laboratorul nostru pe unul din cei mai importanţi oameni ai vieţii literare, politice şi de altă natură, sportivă aş spune eu. E vorba de senatorul Corneliu Vadim Tudor. După cum îl vedeţi – tînăr, novice, frumos. Am reuşit cu greu să-l aduc aici, pentru că e foarte ocupat. L-am scos din biblioteca plină de hîrţoage sau de hîrtii."

De ce-i zicem domnu' Cornel? Pentru că însuşi domnu' Dan Claudiu ne-a invitat, într-un fel, să-i zicem aşa: „Domnu' Cornel... Eu am să-ţi spun aşa cum ţi-am spus întotdeuna. Am lucrat împreună la revista *Săptămîna* mulţi ani. De-atunci regretatul Eugen Barbu... nu-i aşa?... prietenul nostru comun..." Cum să nu-i zicem domnu' Cornel, cum să nu-l considerăm şi noi un prieten sincer şi devotat? Cît despre revista de care vorbeşte domnu' Dan Claudiu, noi n-am văzut-o, pentru că nu eram născuţi pe vremea aceea, dar sîntem siguri că era o revistă frumoasă (ca domnu' Cornel) şi cu multe poze colorate. Noi facem legătura dintre revistă şi domnu' Cornel pentru că tot timpul domnu' Cornel zicea în timpul emisiunii „la noi, la *Săptămîna*". Din asta nu trebuie să se înţeleagă că domnu' Cornel ar fi lucrat la *Săptămîna*, ceea ce a subliniat şi domnu' Cornel la un moment dat: „Vreau să repar o eroare pe care o fac unii că aş fi fost angajat la *Săptămîna*. Eu lucram la Agerpres."

Încă de la începutul emisiunii, domnu' Cornel şi-a dovedit bunătatea. El şi-a amintit cît de mult preţuia perioada de sîmbătă şi duminică atunci cînd era copil, ca noi, şi de aceea ne-a promis că nu va fi rău (cum poate să fie el rău?), pentru că nu vrea să supere pe nimeni. Prin urmare, domnu' Cornel ne-a spus tot felul de poveşti frumoase şi educative. De exemplu, povestea de suflet despre cum doctorul Tănăsescu (domnu' Dan Claudiu este şi medic) a avut grijă de mama domnului Cornel. Sau domnu' Cornel ne-a povestit despre „pătulul" lui („un fel de grajd") de la Butimanu, despre care oamenii răi din presă au zis că ar fi nu ştiu ce conac. E urît să minţi în halul ăsta!... („Dacă ăla o fi conac sau castel, atunci eu sînt arbitrul Urs Meier, fie-i numele blestemat!" – cum frumos a zis domnu' Cornel).

Domnu' Cornel se pare că a fost un om foarte curajos în vremurile grele de dinainte de '89. Tot el a povestit despre cum a publicat o poezie în anii '80 şi a reuşit să fenteze cenzura strecurînd o aluzie la Yalta. După cum el însuşi ne spune, domnu' Cornel a creat multe probleme regimului trecut: „Am fost un om incomod. Aşa cum sînt incomod acum, aşa eram şi atunci. Eugen Barbu avea o vorbă despre mine: «Şi de-al dracu' ce era nici în troacă nu stătea.» Tot timpul trebuia să se desfiinţeze vreo rubrică sau vreo publicaţie din cauza mea." Prin urmare, cum poţi să zici despre domnu' Cornel că ar fi colaborat cu regimul şi cu Securitatea? Ca să fie lucrurile clare, domnu' Cornel a răspuns cu succes şi unor astfel de acuzaţii: „Vreau să răspund şi unui ziar care dacă nu-l are în fiecare zi pe Vadim pe pagina întîi nu poate trăi. De la un timp spune că eram informatorul Securităţii. Dacă cineva de la Securitate îndrăznea să ceară o notă de la scriitorii de o anumită notorietate (că noi am avut nume şi înainte şi după aia) înseamnă că era de o obrăznicie îngrozitoare. Nu îndrăzneau. Noi vorbeam cu cei mai importanţi oameni ai Securităţii cum vorbim acum cu voi. Pe Iulian Vlad l-am chemat o dată la noi la *Săptămîna* la o cafea cu public şi am discutat foarte multe chestiuni legate de obrăznicia hungaristă."

Seara cu domnu' Cornel s-a încheiat foarte frumos, cu domnu' Cornel citind din cartea lui de poezie apărută în Italia, cu poemele traduse în cinci limbi, sau din volumul lui de aforisme. Mi-am notat două dintre aforismele care mi-au plăcut: „Lovitura de stat din decembrie 1989 a stricat educaţia poporului român" şi „Presei îi vine greu să se împace cu ideea că locul ei este în fundul parlamentului." Şi eu, de cînd scriu la revista şcolii, mă împac tot mai greu cu ideea asta.

▲

ÎMPREUNII ŞI ALŢII

De ce şi cum se mai asociază oamenii, unde şi cu cine mai poţi ieşi la o bere? Care sînt motivele de asociere, temele comune de discuţie şi de petrecere a timpului liber? Dar mai sînt lucruri pe care oamenii le au în comun sau fiecare îşi are propria cale, propriile interese şi tabieturi individuale? Înainte de 1989, lumea părea că gîndeşte la fel, grupurile se formau uşor şi-şi găseau ocupaţii şi subiecte comune, poate sub presiunea vremurilor şi ca o evaziune din sistemul cenuşiu şi opresiv. După revoluţie, un alt fel de presiune a vremurilor a dus la o împrăştiere a intereselor indivizilor. Chiar cînd par a avea ceva în comun, după un timp reiese că fiecare vrea, de fapt, altceva. Şi nici chiar ideile, interesele şi dorinţele fiecărui individ nu rămîn aceleaşi de la un moment la altul. (A. M.)

Adina POPESCU

Asociaţi-vă, dar să ştim şi noi!

Ca să-ţi faci o asociaţie, trebuie să parcurgi un traseu aproximativ identic cu cel de la constituirea unei firme. Aceeaşi birocraţie. Aceeaşi bătaie de cap. „Mai bine îţi faci de la început firmă!“, mă sfătuieşte Alex, preşedintele Asociaţiei pentru Turism Montan „Măgura“. „În fond, care-i scopul nostru? Să ne asociem sau să cîştigăm nişte bani?“ Îmi spune că el a stipulat, încă de la început, în statutul asociaţiei sale că are în vedere extinderea „afacerii“. În viziunea lui, asociaţia sa a fost o „afacere“ care nu i-a mers prea bine. „Voiam să fac rost de nişte sponsorizări... Adică să-i plimb pe nişte fraieri pe munte, în scopuri ecologice, cum ar fi să adune gunoaie de pe cutare traseu şi să obţin nişte fonduri din care să-mi rămînă nişte bani.“ N-a găsit fonduri, aşa că acum asociaţia se „transformă“ într-o şcoală de ghizi.

Pe Alex l-am cunoscut în biroul unei tinere avocate pe care am rugat-o să arunce un ochi de profesionist pe statutul şi actul constitutiv ale unei asociaţii culturale. Avocata, după ce a studiat documentele, m-a întrebat de unde am luat modelul. „De pe net!“, i-am răspuns eu şi i-am povestit că descoperisem mai multe modele şi nu ştiam care e cel corect. „Toate sînt corecte!“, a rîs avocata. „Şi, la un moment dat, devin incorecte!“, a mai adăugat ea, şi mi-a aruncat o privire plină de compasiune.

Într-adevăr, la ministerul de resort s-au dovedit a fi incorecte. Asta-i ultima lege, în materie de asociaţii: trebuie obţinut un aviz de la un minister care să aibă legătură cu asociaţia respectivă. Mai exact, o asociaţie a pasionaţilor de bătut cuie în pereţi ar trebui să se adreseze unui minister de cuie ş.a.m.d. La ministerul nostru, au apărut mici inadvertenţe în acte. Totuşi, am scăpat de încă o vizită la notar, de un act adiţional şi de încă un milion de plată. Cam aşa e: actul şi milionul.

N-am să vă plictisesc povestindu-vă despre întreaga alergătură pentru „întocmirea dosarului“, în cazul în care doriţi să fraternizaţi cu doi-trei prieteni şi să vă asociaţi într-un anume scop. De menţionat însă un singur moment – cel al obţinerii avizului asociaţiei de locatari.

Şedinţă de bloc, în incinta spălătoriei de la ultimul etaj. Comitetul de bloc s-a întrunit pentru a analiza singura problemă de pe ordinea de zi: „funcţionarea unei firme, fundaţii sau asociaţii, că încă nu ne-am lămurit prea bine, în apartamentul x“. Comitetul e format din: preşedintele, un bătrînel simpatic, mereu la patru ace, de parcă s-ar duce în fiecare zi să voteze, fosta administratoare, 83 de ani, pareză facială (nu poate să vorbească bine, dar aude tot!), o tanti obeză şi arţăgoasă, îmbrăcată într-un capot cu flori, un nene tăcut, dar care punctează concluziile comitetului, cu replici acide. „Dom'le, io nu sînt de acord cu avizul ăsta!“, ia cuvîntul tanti în capot. „La noi în bloc, au fost tot felu' de firme, şi legale, şi ilegale şi noi nu mai tolerăm această situaţie! De exemplu, la apartamentul 45 de la etajul trei şi acum încă se mai vinde borş, deşi am pus acu' o lună la avizier o notă prin care comitetul interzice comercializarea borşului în incinta blocului.“ Fosta administratoare o aprobă, dînd din cap cu indignare. I se explică că nu e vorba de nici o firmă, ci de o asociaţie culturală. „Adică, ce se va întîmpla în apartamentul dumneavoastră?“ „Activităţi culturale.“ „Nu... nu... vindeţi nimic?“, încearcă să articuleze femeia cu pareză, dar nu primeşte nici un răspuns. „Şi realizarea de filme porno în apartament poate fi o activitate culturală, nu-i aşa?“, punctează momentul domnul cel tăcut. Se lasă o linişte ameninţătoare. Paralizata le aruncă tuturor priviri pline de spaimă. După ce cu toţii se conving că nu e vorba de nici o „industrie“ de acest gen, preşedintele ridică o altă problemă: „Dacă acolo va fi sediul asociaţiei, înseamnă că vor avea loc şedinţe, cum ar fi aceasta, căci, în fond, şi noi sîntem o asociaţie, nu-i aşa? Dacă şedinţele durează pînă tîrziu în noapte şi poate vă mai şi certaţi pe problemele asociaţiei, nu o să lăsaţi blocu' să doarmă. Am dreptate sau nu?“. Li se promite că nu va avea loc nici o şedinţă. Ne vom întruni în părculeţul din spatele blocului. În garsonieră vor „funcţiona“ doar un telefon şi un fax. „Şi dacă veţi vorbi tot timpu' la telefon, asta nu înseamnă că deranjaţi vecinii?“, sare tanti cea obeză. „Eu am o vecină, cam tot de vîrsta voastră, care în fiecare zi, la ora două noaptea, vorbeşte la telefon. Nu vorbeşte, ţipă la telefon! Mă trezeşte din somn şi dup'aia nu mai reuşesc să mai închid un ochi!“ Face o pauză, după care adaugă: „În fine, pe mine nu mă mai interesează, că stau la trei etaje sub dumneavoastră!“.

Pînă la urmă, comitetul decide completarea unui tabel cu semnături din partea vecinilor de deasupra, de dedesubt, din dreapta şi din stînga, drept dovadă că sînt de acord cu asociaţia. „Îmi veniţi cu tabelul şi vă dăm avizul!“, promite preşedintele.

Deasupra e un tînăr musulman care după ce pricepe despre ce e vorba semnează, cu o privire complice: „Şi io am firma, da' nu aicea cu sediul. La comuna Voluntari. Dacă vreţi ţigări, preţ *duty-free* şi whisky original, căutaţi pe mine!“. Îmi întinde o carte de vizită. Dedesubt o bătrînă, care deschide uşa, fără să scoată lanţul. Înţelege greu, după care începe să urle ca muşcată de streche: „Nu semnez nimic decît în prezenţa preşedintelui! Să vină preşedintele!“. La stînga, un colonel în rezervă care, foarte amabil, semnează pe loc, apoi timp de o oră îmi dă sfaturi: „Faceţi şi voi o mişcare din asta a tineretului, revoluţionară, ca să schimbaţi ceva în ţara asta! Luptaţi pentru drepturile voastre, dar şi ale noastre, ale pensionarilor care mîncăm carne numa' o dată la lună! Daţi jos guvernul şi puneţi altul!“ etc., etc., dacă îl mai ascultam încă o jumătate de oră, probabil că mă învăţa cum să fabric bombe artizanale în garsonieră! La dreapta, nu mai stă nimeni: proprietara a murit acum vreo două luni şi nepoatele sînt încă în proces pentru moştenire, aşa că n-am primit nici o semnătură. Am semnat eu, în locul răposatei.

Dacă v-a pierit tot cheful să vă asociaţi legal şi cu acte în regulă, vă propun o variantă mai simplă: deschideţi „Pagini aurii“ la capitolul asociaţii şi alegeţi-vă asociaţia care vă convine. De pildă, puteţi deveni membră a Asociaţiei Femeilor Optimiste sau a Asociaţiei Femeilor cu Probleme Deosebite, depinde de starea de spirit pe care o aveţi în ziua cînd v-aţi decis să vă asociaţi. La numărul de telefon al „optimistelor“, îmi răspunde o voce vioaie care-mi comunică că asociaţia respectivă s-a transformat într-o asociaţie a femeilor de afaceri. Abia acum înţeleg de ce erau atît de optimiste! Sînt invitată la nu ştiu care club, ca să particip la şedinţă şi să-mi prezint presupusa mea experienţă în afaceri. La celălalt număr, răspunde un moş: „Da, aţi nimerit bine! Noi sîntem femeile cu probleme grave! Sunaţi, vă rog, mai pe seară, deoarece preşedinta e plecată la o întrunire. Ce înseamnă probleme deosebite? Păi, bătrîneţea, bolile, sărăcia...“

Alte propuneri? Asociaţia Creştinilor pentru Abolirea Torturii. Nu răspunde nimeni. Probabil că au abolit deja tortura şi asociaţia s-a desfiinţat. Asociaţia Română pentru Dezbateri, Oratorie, Retorică. Mi se spune să revin mai tîrziu, căci sînt într-o şedinţă. Îmi închipui cam cît ar putea dura o şedinţă la ei, aşa că renunţ. Asociaţia Amicii Statelor Unite. Nu mă mai obosesc să dau telefon; bănuiesc că deja sînt cu toţii în Statele Unite. ▲

Stela GIURGEANU

Socializăm, da' c-o condiţie

Din cînd în cînd mă apucă cîte o plictiseală cruntă şi o cruntă dorinţă de ducă. De evadare. De toate cele lumeşti sau măcar de mutra calculatorului la care ajung, în cele din urmă, exasperată de lipsa de inspiraţie, să joc *Solitaire*. Patetismului exacerbat care mă cuprinde în asemenea ipostaze nu-i pot răspunde decît cu violenţa spontaneităţii. Să ies la o cafea, îmi spun brusc şi cugetumi se luminează. Pare simplu. Imediat însă apar ele, *condiţionările ieşitului în lume*. Cum ieşitul de una singură nu prea ţine (cînd o faci trebuie ori să citeşti, să pară că ai de lucru, ori să te zgîieşti pe pereţi, gîndindu-te ce bine era să fi rămas acasă), este necesar un partener. Un telefon, o invitaţie în oraş şi un „mă, hai, mă, şi cu mine la o bere“ par a rezolva atît problemele statului în casă şi uitatului lung la teve, cît şi ale cititului şi uitatului lung la pahar sau la peretele barului.

Un partener de pahar şi un ieşit în oraş. Cît de greu poate fi?

Mă, hai, mă, şi cu mine la o bere

Ioana este studentă. Frecventează spaţiul Grozăveşti, avîndu-se destul de intim cu terasele şi cu discotecile. Dar stă undeva, prin Pantelimon şi, cum n-are maşină (nici eu), motivele refuzului sînt enunţate dintr-un început. *E tîrziu, mă, şi pe urmă se face şi mai tîrziu* (!). De cînd se întunecă la opt, dacă nu este cu cineva cu maşina, Ioana se îndreaptă spre casă, din orice punct ar fi, la şapte. (La ora telefonului meu era trecut de limita impusă ei de toamnă). Hai că luăm un taxi, ceva... Nu, îi e lene... dar ne vedem mîine dimineaţă la aerobic (mîine nu vin!), sau poate la prînz la Red Lion, luăm o salată... (la prînz dorm, mormăi înainte de a termina conversaţia cu un „hai, pa, vorbim...“)

Mă, hai, mă, şi cu mine la o bere

Şi să facem ce? Blocaj şi de o parte şi de alta a receptorului. Dan este un ochelarist simpatic, programator, nu bea, nu fumează. Îi place să iasă în oraş, dar doar cînd are pretext. De exemplu cînd este vreun meci. Din cele importante, din cele anunţate cu surle şi trîmbiţe. Acum o săptămînă au rezervat locuri la Marriott, la meciul cu Danemarca. Atmosferă totală, înjura la unison cu oameni pe care atunci îi vedea pentru prima oară. Altfel, nu prea ştie de ce-ar ieşi... Are nevoie de un motiv mai solid decît simpla socializare cu mutra mea. De mîncat a mîncat, deci nici Pizza Hut (al cărei client fidel este) nu mai intră în discuţie. Oricum are mult de lucru, dar, pot veni la el acasă, jucăm ceva pe calculator...

Mă, hai, mă, şi cu mine la o bere

Cumnata mea, o tipă simpatică, volubilă şi mare amatoare de biliard şi bowling, acceptă. Dar doar dacă berea se serveşte în apropierea unei piste de bowling sau pe lîngă o masă de biliard. Altfel... îi este lene. Mai bine trec pe la ea, decît să ieşim pînă în oraş... Şi în oraş, unde? La Cafeneaua Actorilor? Green? Departe rău şi sentimentul că doar ieşim ca să ne întoarcem după un suc îi creează un fel de frustrare. Dar, de ce nu vreau eu să vin la ea?

Mă, hai, mă, şi cu mine la o bere

De ce? S-a întîmplat ceva? Este ceva important?

Cristina, doar cînd nu mai are încotro, cînd este musai să iasă... iese. De obicei în Backstage, dar, de vreme ce sistematic nu are chef să iasă, nici preferinţe de club nu prea are. Este foarte ocupată, are 28 de ani şi este deja producător de televiziune, iar viaţa ei privată aproape că nu mai există. Şi cum, prin meserie cunoaşte şi socializează cu o grămadă de lume, numai de socializări în timpul ei liber nu prea mai are chef. Cel mai mult îi place să socializeze cu telecomanda, cu un pahar de vin şi cu motanul ei, Behemoth (aha!), în singurătatea luxoasă a apartamentului de pe Calea Victoriei. Aşa că mă refuză prompt, fără acea invitaţie de complezenţă...

Mă, hai, mă, şi cu mine la o bere

Dacă nu e fum, Olguţa socializează cu cea mai mare bucurie. Dar, cum prin localurile bucureştene nu prea găseşte masă fără scrumieră, şi-a transformat apartamentul în loc de întîlnire. Se gîndea să-şi dea adresa în *B-24-FUN. „La Bucătăria Olguţa. Local deschis de la 15 pînă la ultimul client“*. A fumat şi ea, s-a lăsat de un an, iar acum fumul de ţigară îi face, crede, mai mult rău decît unui nefumător. Vara a profitat din plin de terase, se crispează la gîndul că vine iarna şi vor trage prietenii de ea să iasă în oraş (aluzie nemascată). Decît să iasă din casă şi să intre într-unul din barurile fumigene ale Capitalei, preferă să socializeze la un muzeu sau la un spectacol de teatru. M-a refuzat, bineînţeles, fiind prea tîrziu pentru activităţi intelectuale şi mult prea frig pentru terasă...

Mă, hai, mă, şi cu mine la o bere

Eli iese oricînd, oriunde şi cu oricine. Îi place să stea cu o bere în faţă, chiar şi de unul singur. Să observe oamenii din jur. În special la Motoare sau chiar în Cafenea, acolo, unde stăm de obicei, în subsol, nu pe terasă, prima măsuţă de pe trepte, de acolo se poate vedea lumea ca la teatru, vorba 'ceea. Şi îi mai place şi în Green. Din cînd în cînd mai prinde cîte o repetiţie, vede cum ia naştere o piesă. Săptămîna trecută, luni, a văzut *Născut vinovat,* superbă piesă, superbă regie, actori excelenţi. Şi chiar ar ieşi, că n-are nimic de făcut şi se mai şi plictiseşte îngrozitor în casă.

Dar n-are bani... Şi nici nu vrea să audă că îi fac eu cinste... Preferă să nu, dar săptămîna viitoare ia salariul şi atunci musai ieşim undeva... oriunde vreau eu... ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Nouă ani şi restul zile

Era o după-amiază leneşă de octombrie. Nea Gelu se lăsase înduplecat şi scosese din nou cîteva mese în faţa cîrciumii, dar nici unul dintre noi n-avusese atît de mult curaj încît să-l roage şi de niscai umbreluţe. Nu c-ar fi fost neapărat foarte cald, deşi curgea printre clădirile Lipscaniului un soare roşu care ne bronza feţele şi berea din pahare, însă eu, unul, m-aş fi simţit cu mult mai bine sub pînza unei umbreluţe. La fel şi berea, probabil ultima bere băută afară, la terasa lui Gelu.

„Am o idee!", s-a auzit la un moment dat glasul uşor hîrîit al lui C.B., dar după aceea cred că au trecut minute bune pînă s-a îndurat cineva să mimeze curiozitatea. N-avea nimeni chef de vorbă, cu siguranţă berea şi soarele înviau amintiri de peste vară, era greu să crezi că începuse din nou facultatea, că urmau căutările disperate după o gazdă sau un loc în cămin şi ceva de muncă.

„Ce idee?", a icnit într-un tîrziu Mara. De undeva, din spatele unei halbe uriaşe s-a auzit aproape în acelaşi timp şi glasul lui Ciocu': „Mi-e groază deja..." . C.B. a rîs scurt, noi am gîlgîit berea în hohote lungi, apoi s-a lăsat linişte ca înainte de venirea ploii. „Mă gîndeam să vă propun să ne vedem aici, exact aici, peste fix zece ani. Ce ziceţi?".

Nimic. Nimeni n-a zis nimic minute bune după care a pocnit vocea spartă a Oanei: „Banal, moşule, banal, toată lumea are mania cifrelor rotunde, de ce peste zece ani şi nu peste şapte, spre exemplu?". Avea dreptate Oana şi atmosfera s-a înviorat brusc. „Nici şapte nu merge, e la fel ca trei, apare prin toate poveştile...", m-am trezit vorbind. „Da, da, are dreptate!" a aprobat Ciocu' şi probabil că tot el a venit cu ideea lui nouă. Mie mi-a plăcut, C.B. a strigat „Bingo!" şi aşa a rămas: peste fix nouă ani, la terasa lui Gelu, în zi de 4 octombrie. „Şi ce-o să facem atunci?", am întrebat eu. Mi-a răspuns Doro, uşor contrariată de ignoranţa mea: „Păi, tocmai asta e ideea, frate, să vedem ce-o să facem atunci, unde am ajuns, cum am ajuns...".

Părea departe. Fantoma celor nouă ani bîntuia undeva, foarte departe în după-amiaza aceea aşa că ne-am relaxat şi am început să facem bancuri. „Vă daţi seama? La consumaţia pe care i-o facem noi lui Gelu în fiecare zi – şi gîndiţi-vă că mai avem încă trei ani de stat prin preajmă! – în nouă ani ăsta devine bar de lux. Propun să facem de-acum o rezervare...". Cineva chiar l-a strigat pe Gelu, dar era ocupat să descarce marfă şi nu ne-a auzit. „Nu e nevoie de rezervare, C.B. va fi mare director peste nouă ani, aşa că pentru Gelu venirea lui aici va fi o mare cinste şi onoare", am înţepat eu, iar replica n-a întîrziat să apară. „Lasă, Turcescu, vezi mai bine că Grigoriu e aproape de pensie, peste nouă ani parcă te văd la Radio, mare vedetă, dînd ţării bineţe...". Ore întregi am rîs cu lacrimi închipuindu-ne faţă în faţă cu oglinda lui octombrie 2003: Ciocu' urma să devină cel mai mare artist fotograf în viaţă, Doro avea un strălucit viitor în publicitate, Andreea urma să fie o mare stea în televiziune... Apoi au început proiecţiile în plan extra-profesional şi din momentul acela nimeni şi nimic nu ne-a mai putut opri din rîs. Ne-am pus kilograme în plus, unul sau două divorţuri, trei-cinci copii, ba chiar şi o restanţă perenă la Pruteanu...

Stau prost cu memoria. Uit oameni, nume şi mai ales cifre. În fiecare an însă, pe la jumătatea lui septembrie îmi vine în cap după-amiaza aceea leneşă de octombrie şi berea călduţă de la terasa lui Gelu. Anul acesta se împlinesc cei nouă ani şi mă voi duce acolo. Din cînd în cînd îmi repet ca un refren salvator că nimeni n-a uitat de promisiunea făcută şi că vor fi acolo şi C.B. şi Ciocu', şi Doro şi Andreea... Dacă au timp vor veni, sînt sigur, oricît ar fi de ocupaţi cu ziarul, cu expoziţia de fotografie sau cu jurnalul de ştiri de la şapte seara. Iar ca să nu avem surprize, mîine, după emisiune, o să dau eu un telefon la restaurant, să fac o rezervare, că patru pică sîmbăta şi, ca de obicei, n-or să mai fie locuri înăuntru, iar în octombrie, domnul Gelu nu mai scoate de mult mese afară... ▲

Cu ochii-n 3,14

ZVON SAU NU, LA SFÎRŞITUL CICLULUI SCHIMBAREA ŞI REVERSUL MEDALIEI CIRCULĂ ÎN LIBERTATE

● Zvon sau nu, *Sunday Mirror* a zguduit lumea cu vestea despre tratativele dintre Saddam Hussein şi Statele Unite. Hărţuit, terorizat, tiranul ar cere să fie lăsat să ajungă în Bielorusia – singura ţară care l-ar adăposti! – el urmînd să furnizeze datele aşteptate privitoare la armele sale de distrugere în masă şi la conturile sale bancare. Zvon sau nu, ca scenariu ţine de tărîmurile acelea care produc zi şi noapte nu numai petrol, ci şi poveşti, legende, basme şi şeherezade. Zvon sau nu, ziarul britanic a adus o contribuţie remarcabilă la istoria ficţiunii, singura istorie imposibil de sabotat. (**R. C.**)

● Dintre revelaţiile începutului de an şcolar – o învăţătoare, la una din prestigioasele şcoli bucureştene, îi informează pe părinţi, la prima şedinţă: clasa în care stăm nu e a noastră, am fi avut o clasă foarte bună, la etaj, dar „cei de-a opta şi-au cumpărat băncile". Nici ceasul de pe perete din actuala clasă şi nici plantele nu sînt, de fapt, ale actualilor ocupanţi. Trebuie înlocuite. Nici o problemă, sînt liniştiţi părinţii: la sfîrşitul ciclului toate investiţiile le vor rămîne lor. (**I. P.**)

● Aflu că la Hotelul Hilton din Bucureşti există Sala „Emil Cioran". E semn că s-a petrecut schimbarea la faţă de masă a României. (**D. S.**)

● Într-un magazin alimentar din Titan, pe un raft cu brînzeturi franţuzeşti era o etichetă. Nu cu vreun preţ, ci cu o atenţionare: „Nu muşcaţi!". Văzînd-o, mi-am adus aminte de reversul medaliei, atunci cînd la un McDrive am primit o pungă cu McNugget muşcate. Am bănuit-o pe vînzătoarea căreia tocmai îi atrăsesem atenţia că nu mi-a dat restul cerut. La McDonald's-ul de lîngă Prisma. (**A. M.**)

● Aflu dintr-un număr al cotidianului *Libertatea* că Cristina de la Blondy nu are *bodyguard,* cum au toate vedetele, ci a preferat să-şi cumpere un pistol. În acelaşi ziar scria, acum vreo lună, că una dintre tipele de la André şi-a cumpărat un cabrio şi că merge cu peste 220 km/h. De cînd am aflat aceste două veşti, mă încearcă un sentiment de nesiguranţă. Nici nu-mi mai vine să ies pe strasse. Vă daţi seama? Două blonde, un bolid şi un pistol circulă în libertate, prin oraş... (**M. M.**)

AICI E DEZMINŢITĂ DOAR AMPRENTA PROŞTILOR, UNEORI EXTREM DE SENSIBILĂ LA GROPI, NOAPTEA

● O completare la numele de taxiuri înşirate aici, în numărul de săptămîna trecută: Fidel Taxi. (**D. S.**)

● Mii şi mii de e-mail-uri plecate din România au blocat computerele din Elveţia ale arbitrului Urs Meier, „ticălosul", „banditul", „ordinarul" care ne-a „furat obscen" la Copenhaga. Secretarul general al UEFA, Gerhard Aigner, a apreciat sobru că „reacţia oamenilor care au trimis acele mesaje denotă o anumită lipsă de cultură, ca să nu spun mai mult". „Este ceva unic, nu-i aşa?", l-a întrebat un ziarist român. „Nu" – i-a răspuns înaltul funcţionar. „Ştiţi ce am primit din Turcia de fiecare dată cînd am pedepsit o echipă turcă? Timp de zile bune, telexurile şi faxurile ne-au fost blocate de zeci de mii de mesaje care numai de bine nu erau..." M-am liniştit. De cîte ori e dezminţită voioasa şi inculta vorbă din popor: „ca la noi la nimeni", mă liniştesc. Ca să nu spun mai mult. (**R. C.**)

● Dintr-un „manualulu de bontonu şi de politeţă" de pe la 1869: „Dacă ai vre unu secretu păstrează-'lu pentru tine şi nu te grăbi a te duce de a'lu confia amiculuі teu, căci elu va abusa de dânsulu spre a te perde cându va fi devenitu inamiculu teu". Nici o psihologie abisală, doar bonton şi politeţă... (**S. S.**)

● Preşedintele Kazahstanului, Nursultan Nazarbaev, fost demnitar comunist, era profund nemulţumit de capitala moştenită de la URSS. A înfiinţat una nouă, Astana, unde se construieşte acum centrul administrativ. În centrul centrului, o enormă sferă de sticlă aurită, înălţată pe tije metalice de 105 metri, simbolizează tradiţionala „iurtă" kazahă (un fel de cort). „E Turnul Eiffel al nostru", îi spunea ghidul vizitatorului. În centrul sferei e un fel de altar de marmură, în mijlocul lui odihneşte o placă de aur şi platină, iar în mijlocul ei e gravată amprenta unei palme. „Aparţine preşedintelui", spune ghidul şi îl invită pe vizitator să-şi măsoare propria palmă cu cea a omului providenţial. La atingere, se declanşează un dispozitiv sonor, se aude un imn. „Cuvintele au fost compuse de preşedinte", explică în continuare ghidul. „Şi cum o să faceţi cînd o să fie schimbat? O să puneţi altă amprentă?" „Nu avem decît un singur preşedinte", răspunde ghidul impasibil. Pînă una-alta. (**M. B.**)

● Ministerul de Interne a aruncat vina pentru soldatul care şi-a împuşcat patru colegi pe satanism. Foarte convenabil, ce bine ar fi să avem fiecare nişte ciudaţi de serviciu care să ne acopere cînd o dăm în bară. Dar iată că sataniştii s-au revoltat. Un comunicat de presă dat de o Biserică Satanistă afirmă că el nu a fost de fapt satanist, pentru că „nu a respectat dreptul de viaţă al celorlalţi. Deşi vom găsi în satanism îndemnuri spre preluarea puterii şi înlăturarea proştilor, este mai mult vorba de a controla pe cineva fără ca măcar acesta să-şi dea seama... Un satanist trebuie să fie un om echilibrat." Eu cred că ăştia sînt sataniştii de centru. (**C. G.**)

● „Uneori, Europa îi disperă pe europeni...", a zis, de curînd, prim-ministrul francez Jean-Pierre Raffarin. Ca să fim drepţi şi lucizi în francofonia noastră inflexibilă – uneori şi Franţa îi disperă pe europeni. Uneori şi Anglia, şi Suedia, chiar şi Luxemburgul... Puţin Kierkegaard nu strică nici unui prim-ministru cartezian. Se europenizează şi disperarea. (**R. C.**)

● O ştire senzaţională la jurnalul de noapte de duminică, de pe România 1. Aflu că iaurtul este produs de o bacterie numită *bulgaricus* nu-mai-ştiu-cum, care e extrem de sensibilă la climă şi nu se dezvoltă decît în zona Bulgariei. Din acelaşi material mai aflu că proprietăţile terapeutice ale iaurtului erau cunoscute încă din vremea tracilor, care îl consumau în cantităţi mari. Urmează apoi un scurt material filmat prin Sofia, cu o babă bulgăroaică spunînd cît de bun e iaurtul şi cît de mult iaurt bea ea zilnic. Bravo ei! Dar care e ştirea? Să înţeleg că tracii au supravieţuit, peste milenii, şi că s-au mutat cu toţii la Sofia, singurul loc din lume în care îşi mai pot perpetua obiceiurile alimentare? (**M. M.**)

● Un ziar italian – *Il Nuovo* – despre piciorul stîng al lui Cristi Chivu: „Acest stîng, domnii mei, e un mister. Ca gropile de pe Marte, ca statuile de pe Insula Paştelui şi ca monstrul din Loch Ness. Acest stîng, domnii mei, ar trebui protejat ca un bun cultural, să fie pus la expoziţie, pentru a fi fotografiat de turiştii japonezi şi studiat de aspiranţii la Premiul Nobel". Şi mai continuă ziaristul (v. *Evenimentul zilei,* 25 sept. a.c.). În ziaristica sportivă italiană, se vede, predomină orientările de stîngul. (**A. C.**)

● În faţa McDonald's-ului de lîngă Piaţa Romană din Bucureşti, un indicator în formă de săgeată cu textul imperativ: „Comandă şi noaptea!". Bine, comand: „Daţi-mi vă rog o noapte cu mult muştar!". (**M. V.**)

© H. Diaconescu

Un sentiment de securitate în locul fostei Securităţi

– convorbire cu Andrei PLEŞU –

De cînd sînteţi membru al CNSAS, ce aţi aflat despre Securitate văzînd-o mai de aproape?

Nu am aflat lucruri esenţialmente noi. Adică nu pot să spun că, în urma întîlnirilor pe care le-am avut cu foşti turnători sau cu foşti ofiţeri de Securitate, imaginea mea despre această instituţie s-a modificat radical. Singurul lucru, care nu este nou, dar care capătă un accent în plus faţă de ceea ce ştiam, ar fi următorul: toate contactele avute arată că experienţa interioară a regretului, a privirii retrospective care analizează şi judecă e inexistentă. Adică am descoperit o specie de om care nu poate asuma sub nici un chip ideea de culpă, care nu este dispus să se autoevalueze, să facă un bilanţ cît de cît corect al vieţii lui: are, dimpotrivă, o amplă colecţie de scuze, explicaţii şi justificări, de natură să-l scoată din cauză. Cazurile în care a existat căinţă sincer exprimată se numără pe degetele de la o mînă. Aşa cum i-am cunoscut eu pe aceşti oameni, fie turnători, fie ofiţeri, au paşaportul de iad în buzunar. Interioritatea lor e nulă; ai zice că sînt oameni fără subconştient.

Care sînt justificările. Au servit patria?

Discursul foştilor ofiţeri sună cam aşa: noi n-am făcut decît să slujim patria. Asta e o variantă. Altă variantă este: ne-am făcut meseria; o meserie ca oricare alta; nu poţi să te superi pe cineva că a fost brutar sau tîmplar. Asta e: am fost securist aşa cum alţii au fost tîmplari. Sigur că în orice meserie sînt oameni care muncesc cu zel şi oameni care muncesc fără nici o plăcere. Şi nu contest că or fi existat şi în Securitate unii care au muncit fără plăcere, care nu au făcut cu toată inima ce au făcut. În general, toţi se agaţă de acest argument: eram plătit, asta era încadrarea mea. Admit că cei care vorbesc de „apărarea patriei" pot avea oarecare credibilitate în măsura în care au lucrat în contrainformaţii, în probleme de spionaj economic ş.a.m.d. Deşi e greu de imaginat că exista un asalt al serviciilor internaţionale asupra economiei româneşti şi asupra modului în care ea reuşea să atingă performanţe „de vîrf"... Îmi aduc aminte de un caz: unui fost ofiţer care pretindea că slujise şi apărase ţara i-am pus în faţă un dosar din care reieşea că, la un moment dat, se ocupase de urmărirea şi anchetarea unui tînăr strungar care se îndrăgostise de o italiancă. L-am întrebat pe omul ăsta ce legătură are cu siguranţa naţională povestea de iubire a unui strungar român. Răspunsul lui a fost caracteristic: domnule, nu-mi veniţi cu fleacuri, nu-mi veniţi cu strungarul Gigi, nici nu îmi aduc aminte, am avut mii de d-ăştia, eu vorbesc de probleme mari. Prin urmare, ei şi astăzi susţin cu seninătate că existau, pe de o parte, probleme mari, care le legitimează cariera, iar pe de alta mii, zeci de mii de oameni care, fără să fie în contact cu „problemele mari", au avut probleme cu Securitatea: ăştia sînt plevuşcă, suboameni, nu există. Va să zică lumea se împarte, pentru aceşti exponenţi ai umanismului socialist, în trei: comandanţii (partidul şi superiorii direcţi), marii inamici, cei care voiau să ne fure petrochimia, şi plevuşca, cei care făceau prostioare; ăştia nu se numără, ăştia nu sînt oameni de fapt, noi vorbim de oameni serioşi. Atrag atenţia însă că prin „siguranţă naţională" se înţelegea, de fapt, apărarea politicii partidului. A o contesta însemna a pune în pericol patria şi neamul. În realitate, tocmai conducerea de partid şi de stat s-a purtat vreme de cîteva decenii astfel încît să pericliteze siguranţa naţională, surpînd economia, sabotînd drepturile omului ş.a.m.d. Dar astea sînt reflecţii pe care le facem *noi*, şi care *nouă* ni se par limpezi. Lor nu le trec prin cap şi ne putem întreba de ce. Nu le trec prin cap pentru că nu au cap pentru asta? Nu trebuie să excludem şi realitatea unei simple, triviale stupizenii, există şi aşa ceva, există şi proşti. Unul ne-a spus: n-aş fi lucrat în Securitate, dar a venit la mine un ofiţer, eu eram la şcoala de piloţi, şi cînd i-am văzut figura luminoasă, m-am hotărît să-l urmez. Despre omul ăsta ce poţi să spui? Ori e de o ipocrizie infantilă, ori e prost ca noaptea. Asemenea oameni au existat. Dar majoritatea vorbesc în continuare cu o suficienţă etică şi o aroganţă care mă fac să cred că dacă mîine s-ar reface contextul „profesiunii" lor, n-ar avea nici o dificultate să o ia de la capăt.

Acestor oameni nu li s-a dat senzaţia că au făcut ceva rău. Mă gîndesc că STASI a ajuns o ruşine, este ceva rău, un cuvînt infam. Pe cînd la noi imaginea este că Securitatea a făcut şi lucruri bune, era patrioată. Dar a existat o presiune asupra acestor oameni pentru a se simţi vinovaţi?

Aş spune nu numai că nu a existat o asemenea presiune, dar a existat o presiune inversă: pentru intimidarea şi obstrucţionarea celor care ar fi putut să evidenţieze culpa Securităţii. CNSAS însuşi a stat şi stă sub o asemenea presiune. Din păcate, nici opinia publică nu pare a conştientiza, întotdeauna, pericolul sub care a stat. Nu ştiu cum să îmi explic acest lucru, această falsă toleranţă populară faţă de un tip uman care nu a făcut decît rău. Există o vocaţie naţională a ştergerii memoriei. Apoi, există încă Securitatea însăşi: nu neapărat sau nu numai în serviciile de acum; e vorba de o reţea care s-a răspîndit în toată fibra socială românească, în puncte-cheie: în afaceri, în aparatul politic, în societăţi comerciale, bănci, în diferite organisme judeţene etc. Această reţea domină subteran psihologia socială şi lucrează pentru acoperirea litigiului.

Chiar în aceste zile, în Bulgaria este un scandal pentru că un fost ofiţer de Securitate a fost numit consilier al prim-ministrului. Este un scandal imens chiar în interiorul partidului aflat la putere. Ceva asemănător se întîmplă şi în Slovacia. Şi nici măcar polonezii nu sînt foarte avansaţi. Nici aici nu sîntem excepţionali noi, românii, de unde atîtea similarităţi?

Voiam să spun ceva asemănător cînd mi-aţi vorbit adineauri despre STASI (că ar fi devenit un concept infamant). Da şi nu. Eram la Berlin în 1992 cînd a fost invitat într-un Institut din Berlinul de Vest un fost colonel STASI, pentru o conferinţă explicativă. Fusese profesor la şcoala de securitate, era psiholog şi specialist în metode de anchetă, şantaj, eventual tortură etc. Deşi era înconjurat de lume academică, s-a comportat cu o nonşalanţă extraordinară...

Era un tehnocrat.

Da, era un tehnocrat, cînd i se puneau întrebări puţin mai dure spunea: „dom'le, eu credeam că am venit aici între oameni civilizaţi, între intelectuali; dar dacă începeţi cu prostii din astea, am plecat. Eu mi-am făcut meseria, sînt un expert, dacă vreţi să aflaţi ceva de la mine, vin cu plăcere, dar altfel nu îmi pierd timpul." Aşa că acest tip de aroganţă e universal.

Eu mă gîndeam mai mult la percepţia socială a acestor instituţii, la ce li se spune oamenilor despre ele.

Să nu uităm că lagărul socialist era foarte coerent. El se baza pe un tip uman, pe o legislaţie, pe un tip de gîndire strategică şi tactică perfect omogene. Nu este de mirare că ceea ce se întîmplă azi, în toate fostele ţări comuniste, seamănă foarte mult. Peste tot pare să fi învins ideea că, în definitiv, dacă un om este capabil, nu trebuie să ai prejudecăţi legate de trecutul lui. Indiferent ce a făcut, el rămîne utilizabil dacă e „competent". Mie logica asta mi se pare jignitoare. Rezultă că milioanele de români care *nu* au fost legaţi de aparatul de Securitate nu furnizează o masă de competenţă suficientă ca să fie utilizabilă. E nevoie mereu de fostul consilier de cadre al Elenei Ceauşescu, e nevoie de acelaşi secretar de guvern de pe vremea lui Dăscălescu. E nevoie de aceiaşi... Adică ne învîrtim într-un cerc de competenţe extrem de limitat şi cum ieşim de acolo dăm de proşti, de un popor incompetent.

Eu rămîn mereu uimit cînd aud acest tip de argument: să lăsăm trecutul în urmă, haideţi să ne ocupăm de viitor, avem de lucru.

E un sofism destul de rudimentar. Mie nu îmi place psihanaliza, dar sînt situaţii cînd mă dau bătut şi admit că este ceva de învăţat de la Freud. Nu se poate să construieşti igienic dacă nu faci curăţenie. Un lucru refulat e o bombă cu ceas, e un potenţial de explozie. Ideea că dacă îngropăm lucrurile ele rămîn acolo pe vecie este un fel de a ne păcăli singuri. Acele lucruri vor exploda la un moment dat şi vor tulbura imprevizibil mecanismul social. Apoi, e ridicol să vorbeşti despre viitor cînd cei care vor să îl construiască reprezintă exact trecutul. Cînd noi, la CNSAS, aflăm că oameni care ocupă poziţii publice au făcut poliţie politică, noi aflăm de fapt că prezentul şi viitorul nostru sînt administrate de reprezentanţi ai trecutului. Eu sînt de acord să uităm trecutul, dar pentru asta trecutul trebuie *să se lase uitat*. Să ne ajute puţin. Nu pot să uit trecutul, dacă îl văd în farfurie în fiecare dimineaţă, dacă îmi vorbeşte la televizor în fiecare zi. Sînt pe scenă o mulţime de inşi care nu au decît o singură calificare: sînt trecutul. Aceşti inşi îmi cer să uit trecutul. Primul lucru pe care trebuie să îl facă pentru ca eu să uit trecutul este să treacă.

Ce părere aveţi de aceste schimbări din ultimele zile: prim-ministrul, preşedintele afirmă că trebuie să scăpăm de securişti?

Nu pot decît să le salut. Rămîne pentru mine o nedumerire: de ce auzim asta abia la patru ani după ce s-a înfiinţat CNSAS-ul? Noi funcţionăm prost de patru ani din felurite motive, dar şi pentru că prim-ministrul şi preşedintele au făcut multe declaraţii care să ne relativizeze rostul. Deunăzi, PSD-ul s-a interesat de ce reprezentanţii lui în Colegiu (care ne sabotează activitatea de cel puţin un an) nu vin la şedinţe. Dar nătărăii cu pricina n-au făcut decît să execute ce li s-a cerut. Stau încă în tranşee pentru că nimeni nu i-a anunţat că războiul s-a terminat. Nu e clar deci pentru ce o instituţie care a fost prost văzută vreme de patru ani e, brusc, bine văzută. Dar mă bucur că e bine văzută.

Pentru că vorbim de puterea politică, eu am o altă mare nedumerire. De la Ion Iliescu şi de la Adrian Năstase nu aveam, sincer să fiu, mari aşteptări în această poveste. Dar nu înţeleg deloc ce s-a întîmplat cu Emil Constantinescu. A fost la putere încă un an după ce a fost votată legea Ticu, avea omul lui la SRI, avea puterea. De ce nu a lămurit atunci lucrurile?

După ce am fost numiţi în post, prima audienţă pe care am făcut-o a fost la preşedintele de-atunci, să îi cerem sprijinul. Ne-a primit foarte prompt şi a avut din punct de vedere mediatic un comportament foarte potrivit: şi-a declarat angajarea personală şi ne-a promis sprijin necondiţionat. Concret, nu a făcut absolut nimic. Cu atît mai uimit am fost acum o lună-două cînd l-am auzit făcînd, în stilul lui inconfundabil, o declaraţie aiuritoare: vinovaţi pentru blocajul în care ne aflăm sîntem noi, o mînă de laşi, care n-am apelat la bunăvoinţa, sfatul şi eficacitatea lui. E o declaraţie atît de suprarealistă încît nici nu se poate comenta. În realitate, între regimurile Constantinescu şi Iliescu a existat, din punctul nostru de vedere, o perfectă continuitate.

Aş vrea să vorbim puţin despre cealaltă tabără, despre victime. Cît am aşteptat aici pe hol (interviul a fost realizat la sediul CNSAS – n. C.G.), *am vorbit cu o victimă. Omul are dosar, a primit confirmarea că are dosar, dar nu are acces la el pentru că nu este trimis de la SRI. Învinovăţea şi CNSAS pe de o parte, şi întreaga lui poveste este foarte interesantă. Dar ce m-a şocat: fiind medic, a tratat-o pe vremuri pe mama unui locotenent de Securitate, în Sibiu, care acum este un şef pe la SRI. Acum l-a sunat: dom'le, nu mă ajuţi şi pe mine să îmi văd dosarul? Nu a avut succes. Dar ideea că o victimă apelează la un fel de pilă pentru a-şi vedea dosarul m-a amuzat şi m-a îngrozit în acelaşi timp.*

Semnalaţi un lucru esenţial pentru atmosfera din aceste ţări comuniste. Noi vorbim foarte mult despre problema călăilor şi a victimelor, care este, categoric, o problemă decisivă. Dar instituţia Securităţii şi regimul comunist în general au o vină mai amplă şi mai difuză: au aruncat în aer reperele morale ale întregii societăţi. Au introdus pe scenă confuzia: un balamuc etic, o suprapunere de alb şi de negru care a sfîrşit într-o mocirlă generală. E vorba de o toxină care a compromis ţesutul intim al ţării. Securitatea a fost instrumentul principal al acestei intoxicări. Minciuna, diversiunea, echivocul, corupţia, falsa retorică patriotardă, toate astea au devenit vicii naţionale din cauza periculosului agent patogen numit Securitate.

Să revenim la victime. Aţi simţit în vreun moment că aţi mulţumit pe cineva, că aţi făcut aici la CNSAS dreptate cuiva?

Ca să fiu foarte cinstit: nu. Pe de o parte, pentru că totuşi psihologia acestei instituţii nu a fost, şi nici nu cred că este bine să fie, una a răzbunării, nu sîntem un fel de haiducie instituţionalizată, nu este vorba despre aşa ceva. Pe de altă parte, cred că nici victimele nu vor răzbunare; de altfel, legea noastră nu ne permite să facem nimic în acest sens. Nu e vorba despre răzbunare, ci de un fel de nevoie tîrzie de a limpezi un capitol de viaţă. Oamenii vor să ştie în ce tip de context au trăit. Este un fel de curiozitate destul de blîndă, o nevoie de clarificare. Avem de a face, de fapt, cu o bătălie simbolică: trebuie să instituim garanţia că trăim într-o ţară în care nu vom mai fi victimele arbitrariului şi ale cruzimii totalitare. Tocmai pentru că „deconspirăm" arbitrariul şi cruzimea. Ne străduim să aducem un spor de securitate socială. Asta vrea toată lumea normală: un sentiment de securitate în locul fostei Securităţi...

▲

Pagină realizată de Cristian GHINEA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55